

P. Hood.
452

1000

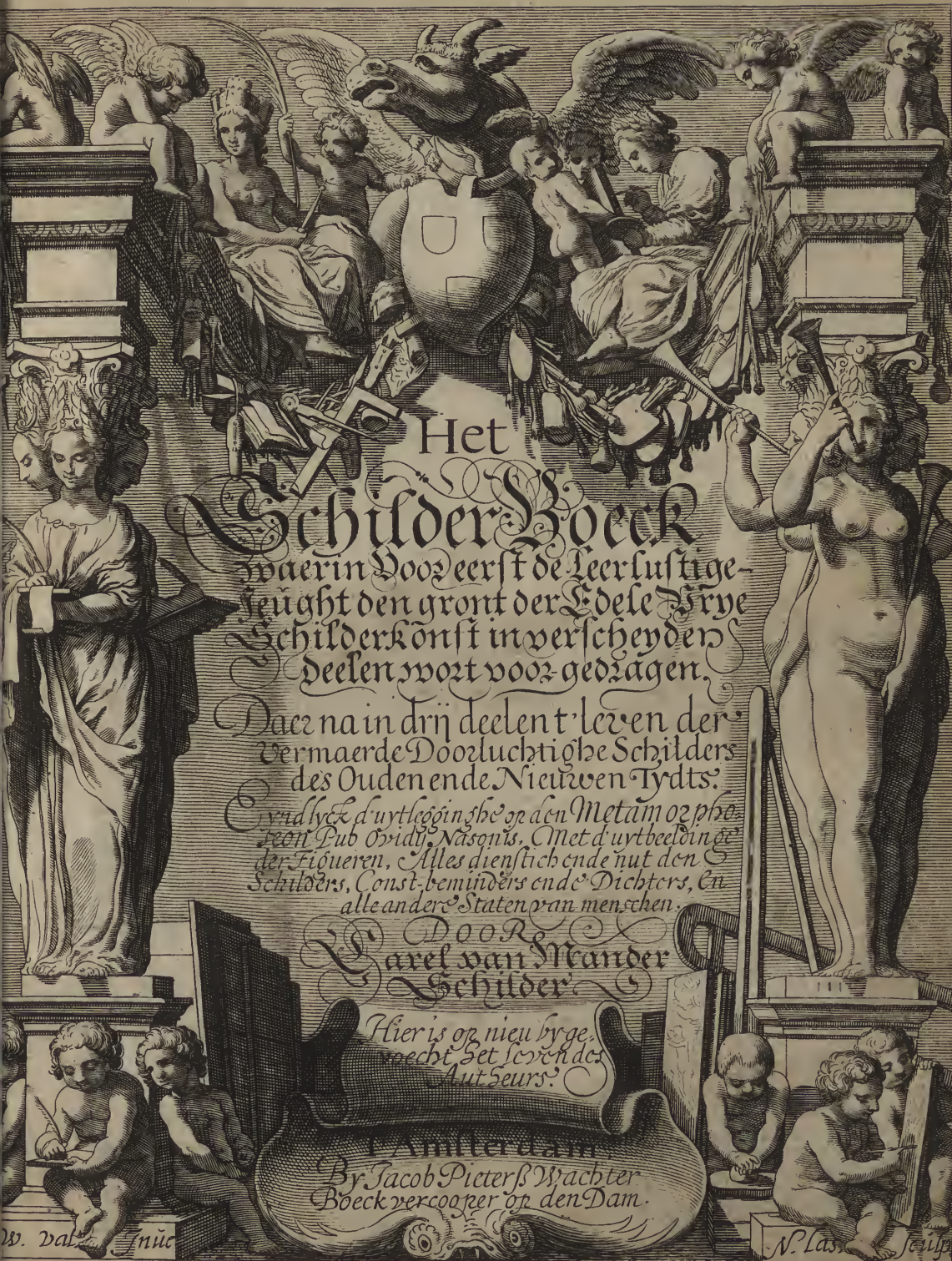

Het
Schilder Boeck

waerin Vooreerst de Leerlustige
Leijght den gront der Edele Vrye
Schilderkonst in verscheyden
Deelen wort voor gedragen.

Daer na in drij deelen t'leven der
Vermaerde Doorluchtighe Schilders
des Ouden ende Nieuwen Tydts.

En d'lyck d'uytloosighe op den Metamor-
phon Pub Ovidij, Nasonis. Met d'uytbeelden
der figueren. Alles dienstich ende nut den
Schilders, Const-beminders ende Dichters, En
alle ander Staten van menschen.

DOOR
Gareel van Meander
Schilder

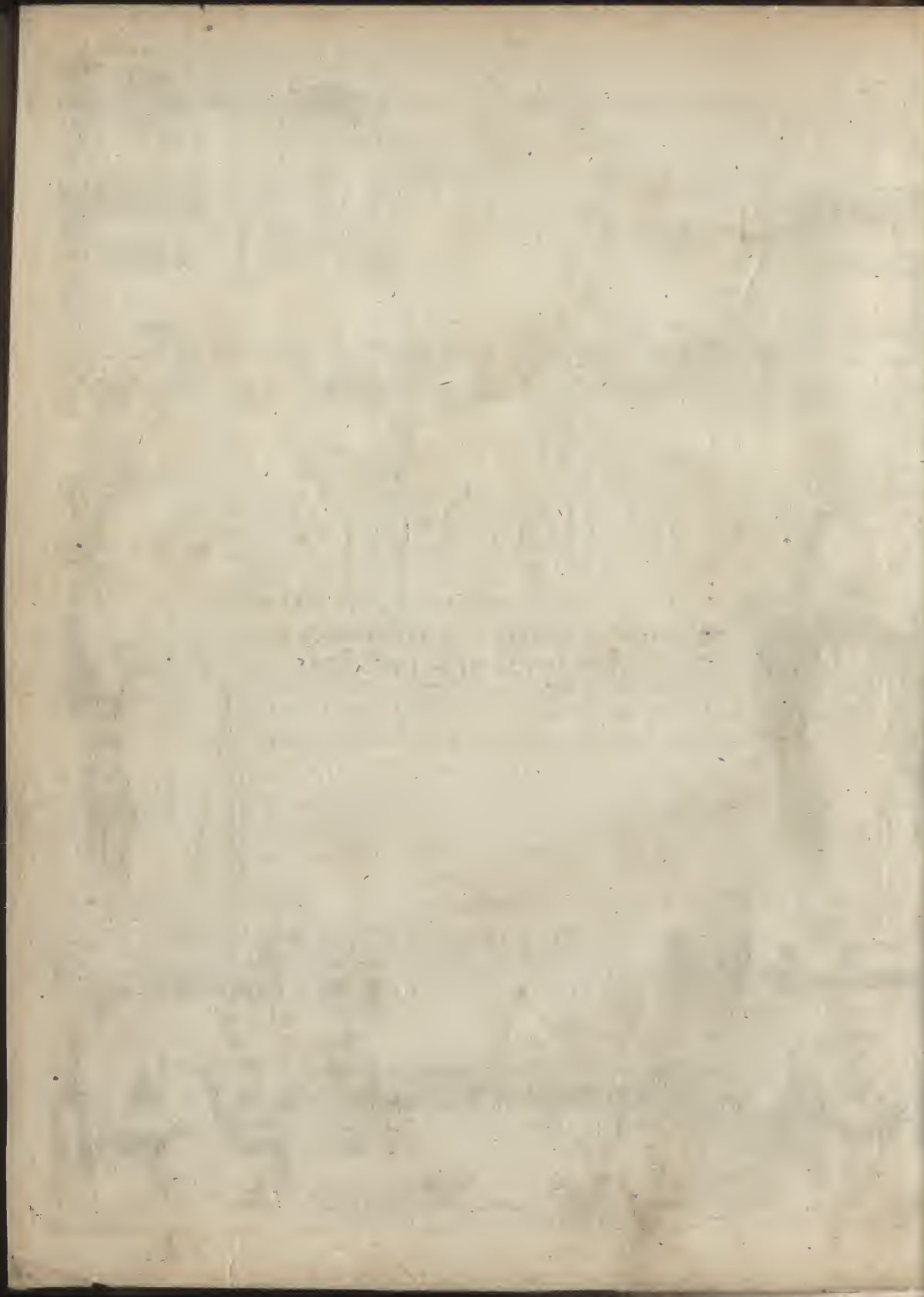
Hier is op nieu byge-
voecht Set seven des
Aut seurs.

Amsterdam
By Jacob Pieters Wachter
Boeck vercooper op den Dam.

v. val
Inuic

N. Las
sculp

Anno — 1618.

*Den Eerentfesten , Hooch-gheleerden , Achtbaren ,
Wysen , zeer Voorstenighen Heeren ,*

DE HEERE

VOLKAERT OVERLANDER,
RAEDT DER ADMIRALITEYT.

ENDE DE HEERE,

D^R. **IEAN TEN GROOTENHVYS,**
BEYDE RADEN ENDE OUDT-SCHE-
PENEN DER STADT
A M S T E L R E D A M .

YN HEEREN,

Ghelyck't een oudt gebruyck is der ghener die hun onderwinden eenighe boecken tot gemeynen nut ofte bysondere diensten in 't licht te gheven, dat doende onder den name ende die toe-eyghenende eeniger weerdiger persoonen, of anders die sy daerenboven door ontfangene weldaden danckbaerheyt schuldich zyn, die met een verkiefende, of liever beswarende tot voorstanders ende beschermers der selve. Soo hebbe ick oock betamelijck gheacht desen boeck eertydts ghemaeckt ende in 't licht ghebracht by den vermaerden, ende Kunst-ryck Schilder ende Poët *KAREL van MANDER*, (den welken ick van nieuws hebbe doen Drucken, ende daer by voeghen des selfs autheurs leven, ende doot,) u E.E. toe te eygenen, daer toe my beweeght heeft des selfs weerdicheyt, als die in dese myne Vaderlycke Stadt de name draghen vande eerste, en voornemelycke lief-hebbers der Ed: vrye Schilder-konste, eertyts ende byden ouden so hooch geacht, welcke u E.E. liefde ende gunste totte selve konste niet alleen by de ingeboorne, ende inwoonderen deser Stede, maer oock by de vremden, ende uytheemfchen, so kunstenaers, als lief-hebbers overvloedich is bekend, daeren-boven u E.E. huysen, zalen ende Kamers, met uytneimende schoone heerlycke kunstighe schilderyen verciert, sulckx ghenoechsaem betuyghen, versterckende de meyninghe veler trefflycker ende voornemen mannen, dat de schilder-konste te rekenen is inden eersten graed der Vrye-kunsten, ende een stomme Poëteryc, uytbeeldende so fabulen, als Historien, geestelycke, als wereltlycke faken, ende gheschiedenissen der ouder ende nieuwe weerdighe ende doorluchtighe

tighe daden, so van rechtveerdicheyt, sterckte, vroomheyt, maticheyt, &c. Als oock onser, ende voorgaender eeuwen misbruycken, dertele, geyle, wulpsche, ende wereltfche menschelycke ghebreken, dese welcke te myden ende te haten: ende d'andere die te lieuen ende naer te volghen zyn, ende daeromme by vele ende meest inde duyftere eeuwe, ende noch by anderen (die geen schijn-reden en ontbreken) geoordeelt wort hoochmoedich ende nut te zyn, ende te dienen tot onderwyfinghen der minder-wetende, ende als boecken der leecken. Maer byden verstandighen onder de welcke u E. E. met recht ghe-eert, ende hooghe gheacht wordt, dient dese kunst oock tot vermaeck ende verlustinghe der ooghen, lettende op de uytbeeldinge der gestaltenissen der figueren in menigherley formen, openbaringhe der schoonheden, herts-tochts-beweginghe, &c. naebrootsinghen vande Elementen, Lucht, Water, Vuyr, den opganck ende onderganck des daeghs, Sonne, ende Mane, Landen, Berghen, ende Zeen, ende duyftendey ander dinghen der natuyren, in allen desen bewijsende 't welck niet en is, ghetuyghe de Historie van *Zeuxis*, ende *Parafius*, ende vele andere, byden weet-gierighen in 't lesen te onder-vinden, ende vande welcke meer te verhalen my moylijcker soude vallen als u E. E. vermakelick te lesen, als die sulcx alles genoechsaem is bekent, ende die hun deser kunste ghelusten laten, tot verquickingh in hunne moeylijcke, ende beswaerde occupatien tot ghemeenen besten. Waer mede wy keerende totte danckbaerheydt, welck de tweede reden is deser mijner dedicatie, als die niet min als andere goede ingesetene geniete de vrucht vande loffelicke regieringe deser Stadt, die God Almachtich lanx soo meer ghelieve te zeghenen, daer u E. E. als leden des E. Magistraet-helpers, ende raedts-mannen in zyt, welcke allen vromen met recht moeten, ende oock geerne bekennen, ist dan noch myn E. E. Heeren ghelyck 't inder waerheyt is, dat ick niet en kan vande eerste inde bekentenisse, noch min vergelder in deser saecken zyn, 't zal my ghenoech wesen dat u E. E. aenghebooren deuchden my verstitouten dit werck uyt te gheven onder u E. E. name, ende dat hun ghelieve dat alsoo aen te nemen, op dat het moghe de quaet-willige, ende laster-schimpers, als bedwinghen, ende de goeden als den goeden toe-gheeyghent, te liever, ende tot een prickel zyn om hun daer van te dienen t'hunnen besten, in welck vertrouwen dese reden eyndighende, bidde Gode den ghever aller goeder gaven, ende heerscher over alle staten, u E. E. inde haere te beghenadighen met gheluck ende voorspoet in dit leven, ende hier namaels segghen met eeuwighe zalicheyt, ghelyck dat van herten wenscht

U E. E. gansch-dienst-schuldighe

IACOB PIETERSZ. Wachter.

© Carel Vermander van Mosebeker
in Vlaenderen. Scilder. AETAT. 56. ©

VOOR-REDEN
Op den grondt der edel vry Schilder-const.

E seer vermacck-
like vernuft-
rende edel Schil-
der-const/natuer-
like Woedster vā
alle deughtsaem
Consten en wetē-
schappen (gelijck
den letter-rondi-

ghen Gheleerden ghenoech kenlijck is)
was by den meesten Heeren/ en hoogh-
gheleerden/ opt in seer hoogher eeren en
weerden: Jae by de oude wijfen Griec-
ken in sulcken aefisien / dat syse ten tijde
van den constigen Schilder Pamphilus,
by den anderen vyve Constē in ghelijc-
ken graedt oft plaetse der eeren stelden.
Maer of nu in oft door dit t'saembvoe-
ghen onse uptnemende Schilder-const/
door haer weerdighe teghenwoordich-
heyt oft bycomst den anderen Constē
niet meerder eere heeft toegelangt/ dan
sy van henlieder gheselschaps weerdic-
heyt wegghen heeft ontfanghen/wat ick
daer van gehoerle wil ic geeren verswij-
ghen / om niet met dwoersen ooghen te
wozden berispt/qualijck ghedancht/oft
veel tistenissen te veroorzake. 't is niet
te wederspreken doch/ oft sy en is by de
ander haer plaetse wel weerdigh / van
waer sy noyt van yemandt is uptghe-
stooten gewozden/des sy te rechten wel
by mach gheheeten wozden. Het be-
vestigen oock haer edelheyt / en hoosch-
weerdicheydt veel oude heerlijcke ghe-
dachtenissen en daden. Versilijck / en
waren noyt ander by Constē in soo
grootachtighe nergghen / datse by ver-
bodt niet waren toeghelaten den ghe-
meenen volcke te leeren: gelijck het met
de Schilder-const sich heeft toeghedra-
ghen/ daer voorzijts niemant dan Ede-
len ghebozen de selve toeghelaten was
te leeren. Daer benefess staet noch des
Roomschen Caesaris Iulianiani Wet / dat
eens anders beschildert bardt / oft pen-
neel/den constighen Schilder mach ey-
ghen wozden en volgen/ als hy daer op
gheschildert heeft: Maer niet eens an-

ders Pergament/oft Papiet/moet vol-
ghen den constighen Schijver / al had
hyer niet gulden Letteren op gheschre-
ven: dan blijft den eygenaer eyghen toe
behoozende. Noch is t'aenmercken/
wat schoone heerlijcke zeghe-teckeneri
onse Pictura tot haer verrieringhe heeft.
Hier sietmen alree des grooten Alexan-
ders weereltschen Conings-staf met A-
pellis Pinceelen vereenicht / en t'samen
ghebonden ophanghen: ginder d'alder-
schoonste Campaspe den Schilders deel-
wesen. Elder t'goudt des Lydischen
Coninghs Candauli in waghe teghen de
Schilderijē Bularchi. Hier den rijck-
dom der Steden / teghen Casereelen
van Apelles, Echion, Melanthus, en Ni-
comachus. Daer staet teghen een vier-
verwigh stuck van Apelles een mudde
bol goudt: en elder ligghen tachtentigh
Talenten gouts voor ee Medea en Aiax,
gheschildert door Timomachum. Noch
verder ligghen hondert Talenten voor
een Casereel van den constighen Aristi-
des van Theben, gherocht in eenen upt-
roep: En noch staet Coningh Attalus
bedzoest/dat han door ses duysent Se-
sterres eenen gheschilderden Bacchus
ghewepghert en ontsept wort. Maer
dat noch te verwonderen is/siet/ eenen
rouwen doeck/ van Apelles en Protoge-
nes sterhs een weynigh betrocken/wort
meer geacht/ als al de costlijcke stucken
in't Paleys van Caesar. Oec is dit heer-
lijck/en prijelijck/ by Steden/ Rhodes,
Cicionia, en Siracusa, dancken met groot
ter eerbiedinghe onse Const / datse door
den wyzeden Mars en rasende Bellona
niet bloedigh verdozben zijn ghewor-
den: Dit zijn al uptnemende littecke-
nen. Maer die daer nieuwer begheer-
de / die en hoefde (soot hem ghelegghen
waer) maer te gaen tot Praga / by den
teghenwoordighen meesten Schilder-
const-beminder der Weereldt/ te weten
den Roomschen Caesar Rhodolphus de
tweedde / sien in zyn Keysertijcke wo-
ninghe/ en oock elder / in alle Const-ra-
mers der machtighe Lief-hebbers /

VOOR-REDEN.

alle d'uytnemende toflijcke stucke/onder-
 soeckende/overslaende/en rekenende
 peders weerde en prijs / om te sien wat
 merklijcke somme hy binden sal. Ick
 acht / dat hy verwonderende herooz-
 faecht sal wesen te bekennen / onse schil-
 der-const te zijn een edel uytnemende
 heerlijcke deughtsaem oeffeninghe / die
 vooz gheen ander Natuerlijcke / oft vyz
 Consten te wijcken heeft. Ick dan (soo
 veel het zy) een Oeffenaer/en naevolger
 deser soo loflijcker Const / welcke (hoe
 weerdigh) ick verhope my niet onweer-
 dig sal achten/dat ick hare gront/aerd/
 ghestalt en wesen/ haer vernuftige liebe
 naevolghende Jeught (soo veel ick ver-
 mach) voozdraghe/gelijck ick heel wil-
 ligh ghenegen ben: te meer/dat ick nie-
 mant in onse tyt sagh/noch en vernam/
 so treffijcke en geneuchlijcke stoffe / tot
 uut der Const- liefdighe Jeught/by der
 hant nemen: gelijck my oock een stoute
 begeerte aenlochte / hier in te volghen
 den herr' voozheenen grooten en seer
 blinkenden Apelles, Antigonus, Xeno-
 crates, en ander / onse oude voozgan-
 gers/welcke (als ghehoort sal worden)
 in Boecken hebben verbaet / en schijft-
 lijck (nae hun wetenschap) alle de ver-
 borghentheden der Const / den Jonghe
 Schilders vooz ooghen ghesiel / en ge-
 openbaert. Nemant spraeck-condigher
 hadde moghen dit veel schoon-taligher
 en constigher te weghe vzenghen: doch
 waer te bezoghen / indien hy self gheen
 Schilder en waer/dat hy in onse dingē/
 en eygenschappen / hem dickwils soude
 hebben verlopen: ghelijck het voozty-
 den is gheschiedt den Peripatetischen
 wijsgieren Phormion, die binnen Ephe-
 sien met cracht van wel segghen wilde
 uytbeelden alle de deughzaem deelen en
 wetenschappen / die een uytnemende
 Hoofstman behoest te hebbe: met welc
 redenen den teghenwoozdigen grooten
 Krijghsman Hanibal niet dede dan lac-
 chen/om de groote laetendunckenheyt
 en onberstandicheyt/ die hy in den man
 herstonde te wesen. Ick hebbe dan/
 siende niemant met desen Schijf-lust
 oft pber bezucht/sonder verghiefs na
 ander wachten/ van ober eenighe Jae-
 ren van deser stoffe mijn tijdt verdrjfen

wandelen ghemaect / en desen Schil-
 der-consten grondt te stellen in Vlaems
 Rijn-ghedicht/aenghebanghen/ dewyl
 de Jeught veel tijds tot ghedicht ghe-
 neygt / oock beter van buyten onthout/
 en in ghedacht heeft. Ick hadde dit be-
 staende gheen recht verstandt van de
 Fransche dicht-mate/dan ebenwel geen
 behaghen in onse ghemeeen oude mancke
 wijse. Ick segghe manck / om dat wy
 de reghelen niet op eenderley mate en
 ghebruycken: daerom volghd' ick de
 langhde van d'Italiaensche Octaben:
 dan op onse wijse oberlegghen. Ick heb
 geen een-syllabighe rijn-woorzen / oft
 die op de leste syllabe den rijn-clanck
 hebben/gebuyckt/dat zijn die de Fran-
 sche malculin noemē / en ick op Vlaems
 staende rijn-woorzen: maer hebbe o-
 ver al ghenomen die den clanck op een
 nae lest hebben/ die ick vallende noeme/
 ende Fransche Femenin. Hebbe oock
 vermydt / die op twee nae de lest den
 clanck hebben / die ick strupckel-dich-
 ten noem op d'Italische wyse / diese
 heeten Druccioli. Ick hadde vermydt
 in honderdt reghelen ghelijck rym te
 stellen / dan met typhoeghen en anders
 can daer in wel overtreden zyn. Wt-
 heimsche woorzen heb ick niet heel ver-
 mydt/om diesswille datse in onse dingen
 somtyts soo ghenoeit / en anders qua-
 lijck gheseyt comen worden. Thadde
 mischten den Dicht-verstandighen be-
 ter behaeght / dat ick dit mijn ghedicht
 met Fransche Doeten hadde laeten
 vooz-treden: Dan 't hadde my swaer-
 der / en de Jeught dwyfterder moghen
 vallen. Ick bekenne wel/datmen Galli-
 scher wyse/ op Alexādrijnsche mate wel
 wat goets soude doen: Dan daer hoeft
 groot opmerck / en langhen tijdt toe /
 om vol schoon stoffe / en bloepende te
 wesen: en bevinde oock seer goet/en wel
 luydende / datmen zijn twee syllabe
 altyts hardt oft langh neme/ en d'eerste
 cozt ghelijck sulckx in onse sprake eerst
 in het ghebruyck is gheromen dooz den
 grooten Dichter d'Heer Ian van Hout,
 Pensionaris der Stadt Leyden/die uyt
 Petrarcha, Ronlard, en ander / sulckx van
 in zijn jeught waer ghenomen / en ghe-
 volgt heeft. Nu ick van de Dicht-const
 begin.

VOOR-REDEN

beghinne verhalen / wil ick (als oft hier boegde) heel cozt mijn geboelen/en wehneypninghe daer van segghen/te weten / van de opstijghende / en by ons in swanck comende Fransche wijze en maet / stellende eenige hoorbeelden van goede en quade regghelen. **Erst** / in de **Commune** van thien en elf syllaben/ desen reghel van elven / met zijn semenijn oft vallende rym/ acht ick goet:

Schoon jonghe Ieught, Meesterse van mijn leven.

Goet / om dat hy binnen zynen vier-syllabigen rust-clanck begrijpt eenen volcomen sin / en vier-woorden by zijn stof-sigh woort/ dat de Latijnen seggen **Adjectivum** by het **Substantivum**. **Doek** om dat 't gebolg des regels eenen volcomē sin in hemselven begrijpt / sonder van 't nabolgende te moeten ontleenen. **Desen** volghenden van thien syllaben/ met staenden rym/ is niet soo goet:

Een man die wel ervaren is ter Zee.

Want zynen rust-clanck comende op wel/ moet van 't nabolgende ontleenen. **Nu** aengaende de ses-boetige **Alexandrijnen** / van twaelf en dertie syllaben/ die op de seste de rust-clanck hebbe/acht ick desen regel van dertien en goet.

In Gods geplanten Hof, in 't lustig Oostigh Eden.

Want hy binnen rust-clanck / en in zyn geheel / volcomen sin begrijpt. **Desen** anderen van twaelf/ gantsch quaet / oft slecht.

Daerom ick bidd' u, wilt noch lijdsaem wesen: want.

Om dat hy byten zynen rust-clanck moet ontleenen / noch lijdsaem wesen: **Doek** / om dat hy in zyn gheheel niet en beslupt/ noch begrijpt: **En** dat / want/ moet van den nabolghenden reghel ontleenen: **daerom** can/want / noch maer/ oft dergelycke / woort resure oft rust-clanck/ noch rym/ t'epnden reghel niet beslaen/als men yet te deghe wil doen. **Ten** anderen/ is desen lesten regel / wptghenomen 't woort lijdsaem / niet anders als gemeenen slechten hups- pzaet/ daer d' **Alexandrijne** / als sy met verstant niet wel gecastijdt en zyn/ om hun langte seer toe ghenegghen zyn: **Maer** den hoorzigen van dertien en / is vol schoon

stoffe van woorden / en vier-woorden/ en van allen hups-pzaet afgeschepden. **Dees** hoorbeelden / en wrplich woorden / acht ick ghenoech / om mijn meeninghe bekent te maerken. **Nu** zynder wel eenighe dinghen meer by sommige onsen **Nederlandtsche Dichters** in ghebyrck / die my niet beballen / die oock niet te verantwoorden zyn: **Dat** sy niet achtede op 't smilten der vocalen/ byengghen een woort/ dat met een enkel vocael epndicht/ teghen een ander / dat met een enkel vocael begint/ en by datmen aen de syllaben der regghelen bebindt / daer gheen versmilttinghe waer en nemen / sonderlinghe alst hun zoo te pas comt: gelyck als men seggen soude/ de achste/ de elfste/ de ander / geacht/ en dergelycke: dan als men segt te eer / de eerste/ te hebben/ en sulcke meer/ die met een enkel vocael teghen een dubbel comen / daer bebind ick noodlich gheen smilttinghe te moeten volgen/ acht oock den toeblaes h. neffens de vocael so crachtich als een ander vocael te wesen. **Nu** sagh ick noch geern een gemeen overeencomst van den geslachten/ getale/ en dergelycke ding/ gelyc by den **Fransosen** / en ander volcken woort gebuyrt: **Want** sy segghen tot een **Van** Seigneur, en Signor, maer wy segghen **Heer** / en elder **Heere** / **Siel** / en **Siele** / **Er** / en **Eere** / en / en ende / en veranderen/ naer het ons in syllaben oft rymen te pas comt. **Hier** in/ en in meer/ sal traeglyck doozien worden: **Want** veel ghebyken (daer ick my niet supber van roem) bind' ick / die wel verbeteringhe behoefden: **Welcke** ick verstandighe/ diens werck het is/ overgebe / en beboelen laet. **En** keere ny tot mijn **Schilder-jeugt** / welcke ick my hebbe ontfstaen te leeren schilderen/ en niet dichtē. **Daerom** segh ick zynder nu bequaem/ oft begrijpliche jonge geeften of vaten/ tot onse **Schilder-const** leer-liefdigh oft lustigh wesende/ welker **Sielen** wpt de seer hooghe hooghte afstijghende/ zyn doozghebaren ter gheluckiger tyd/ de vernuft-barighste **Hemel** teekenen oft lichten / doe sy den lichamen met een roerende leven toeghevoeght zyn gheworzen / oft die in 't ghenieten van der

VOOR-REDEN.

der eerster Locht upt soo goede gester-
ten hebben ghesoghen / oft inghesoyt
een gantsche toegheneghentheyt / in
onse Schilder-const behendigh te we-
sen / op Philosophische wijze te spreken /
die mogen desen mijnen willigen dienst
dancklijck aennemem / en snel gheestigh
opmercklijck achten op d'onderwysige
deelen / die ick in desen mijnen Schil-
der-consten gront / oft gantschen Schil-
der-boeck / hen hoor ooghen stelle oft
hoorzaghe. Ick verhoop dat sy gheen
cleen hoordeel oft nut daer door deel-
achtigh sulden worden. Hier toe soud'
ick hen gheern een willigh hert aenspre-
ken / en eenen moedt gheben. Ghelijck
de hoorijdsche Roomsche Hoofman-
nen plochten / die door constighe ver-
maningen / aen t' spief- swicken der krijgs-
lieden / hun vyzmoedicheyt levende ver-
weckt te wesen condem mercken : Soo
bespreck ick / datse onvertsaeghlijck
toetreden / en aengrijpen hoor eerst het
besonderste deel der Consten / te weten
een Menschlijck beeldt te leeren stel-
len / oock eyndlijck alle ander omstan-
dighe deelen t' omhelsen / oft immers
als Natuere en Gheest anders niet wil-
len toelaten / eenigh besonder deel / om
daer in uptnemende te moghen wor-
den : want het niet daeghlijck gheschiet /
dat een alleen alles vermagh / leeren / be-
grijpen / oft in alles uptnemende wor-
den can. Sulcx bevtintmen onder onse
Const / van in den ouden oft Antijcken
tijdt te wesen toeghegaen / dat d' een in
d' een / en d' ander in d' ander geschickter
en beter Meester gheweest is / ghelijck
men in hun lebens sal bevinden. Want
Apollodorus leyde sonderlingh toe op
de schoonheyt. Zeuxis maecte te groo-
te hoosden : maer was goet frupt- schil-
der. Eumarus ghewende hem alles te
doen nae t' leven. Protogenes conreerst
maer scheepkens schilderé. Apelles was
in alles gracelijck. Parafius, goet van
omtreck. Demon, vol inventien. Tyman-
ches, verstandigh : in zijn werck was al-
tijts eenighen verborzghen sin oft me-
ninghe. Pamphilus was gheleert. Nico-
machus, heerdigh. Athenion, diep sin-

nigh. Nicophanes, net en supber. Amu-
lius, schoon van verwen. Pausias, fraep
van kinderen / en bloemen. Aclepiodo-
rus goet van mate / oft proportie. Am-
phyon, van ordineren. Serapio, fraep in t'
groote. Pyreicus, in t' cleen. Anthiphilus,
in cleen / en groot. Dionisius con alleen
Menschen beelden schilderen. Euphra-
nor, alleg. Nicias, beesten / besonder Hon-
den. Nicophanes, copieren / en was sup-
ber in zijn werck. Mechopanes, te rouw
in zijn verwen. Nealces, fraep van upt-
beeldinghe. Aristides, van affecten. Cle-
sides, nae t' leven / oock by onthoudt :
en Ludius, van Landtschap. De selve
verschepdenheden salmen oock vinden
by den dees- tijdsche Italianen en Be-
derlanders te zijn geweest / hier te langh
te verhalen : waer by de Jeught geleert
sal wesen / om in de Const volherden / te
grijpen nae t' ghene Natuere meest aen-
biedt. Ist niet de volcomenheyt in
beelden en Hystozien / soo mach het we-
sen Beesten / Keucken / Fruyten /
Bloemen / Lantschappen / Wetselrijen /
Prospectiven / Compartimenten /
Grotissen / Nachten / branden / Conter-
sepselen nae t' leven / Zeen / en Scheyen /
oft soo yet anders te schilderen. Maer
boven al behoort oft behoeft peder op
t' uysterste pberigh en vberigh te trach-
ten / om d' eenighe opperste heerschap-
pije onser Consten tot hem te trecken en
te vercrighen / waer toe men sonder
eenigh ghevaer / krijgh oft bloetbergie-
ten / gheraken can / als men maer ern-
stigh niet stadighen blijt de milde Na-
tuere te haet comt : ghelijck ick nu hoor
eerst mijn liebe Schilder- Jeught / met
een hertlijcke vroplijcke aenporrende
bermaninghe / ben lustigh daerom t' ha-
ren besten aen te spreken / en met eenen
haer te raden / geensins asgheschepden /
noch vzeemt te wesen van alle deught /
eere / vziendlijckheyt / en beleefthepdt /
dat welcke doch stadige / trouwe / en ge-
meensaem ghesellinnen der Consten /
by alle edel fraep gheesten behoort
ren te wesen. Waert wel.

CAROLO VERMANDERO,
POETÆ ET PICTORI INGE-
niosissimo, optime de sæcu-
lo merito.

Qui carmine, quiq; penicillo
Romanos proceres, meosq; Belgas
Pavisti toties: novoq; libro
De Flandris Batavisq; sic mereris:

Dic ô CAROLE, sæculi voluptas,
Ecquæ præmia sæculum rependet?
Nam valde insipidum sit improbumq;
Si neget tibi debitos honores.
Non tu chrysolithos, gravesq; myrrhas,
Non crySTALLINA flexa, non smaragdos,
Non quos Thimica lima perpolivit
Annellos cupis. Ergo quid rependet
Tantis pro meritis, honoribusq;?
Si quid judico, magne vir: mereris
Cani carmine, sed tui Maronis,
Dignum dignus ut intonet Poëta,
Idem, iudicio meo, mereris
Tradi postgenitis, foroq; poni
Pictâ conspiciendus in tabellâ
Parrhasî, puta, Zeuxidisve. Sed quis
Os hîc suggeret optimi Poëtæ,
Pictorumq; celebrium colores?
Hæc nos cura coquit, nec invenitur
Aut Pictor satis aptus aut Poëta.
Quare ô CAROLE, si cupis videri,
Et qualis fueris legi, necesse est
Ipse ut sis tibi Pictor & Poëta.

P. SCRIVERIUS H.
Lugduni Batavorum, cIo. Io. c. IIII.
Pro prid. Id. Mart.

ODE,
Op het Schilder-Boeck van den Const-rijcken
CAREL VAN MANDER.

I'S U S Timmermans en Smeden hardt gheclop,
 Ghy krijghs-rommoer van trom en bus houdt op,
 Ghy weer, windt, locht, wilt u gheruys bedwinghen,
 Weest stil, en wilt hier geen ghetier voortbringhen:
 Dat ghy niet stoort in sijnen stillen sin
 Van MANDER, daer hy nu soo diep is in,
 Dat d'effenheyt van sijne cloeck indachten
 Niet over hoop gh'en stoot met u rouw schachten.
 Sijn Schilder-gheest ontwerpt en teeckent vast
 Een schoon nieuw beeldt (daer op hy neerstich past)
 Een beeldt, dat noyt te vooren Schilder maeckte,
 Oft immers noyt sijn rechte wesen raecte.
 Niet dat hy maelt door eenigh sijn pinceel
 Een beeldt met verf op eenigh glat paneel:
 Maer in't taeff'reel van sijn gheschaefde sinnen
 Gaet hy een beeldt, dat lijfhoos is, beginnen.
 T'is oock gheen beeldt, dat in het wat'righ ooghe
 Gheeft sijnen schijn: maer welckes recht vertoogh
 T'gheeft vlamigh ooghe der Hemel-lichte sinnen
 Can alleleen ontfanghen wel van binnen.
 Der Schilder-const (segh ick) het naeckte beeldt,
 Een oprecht beeldt der beelden hy ons teelt,
 Een alghemeen patroon van alle faken,
 Die yemandt wil door beeldtenis nae maken:
 Want soo slechts dit alleen wordt wel beooght,
 End' naeghevolght, siet, strax sal sijn vertooght
 Volcomentlijck, en levendigh met allen,
 Dat eenichsins ons in't ghesicht can vallen,
 En dat soo fraey en net, dat self de Mey,
 Die fraey bemaelt soo menigh veldt en wey,
 Als Schilder groot des Weerelts, niet sou moghen
 Sijn Tulipa veelverwigh bet vertoghen.
 Wat is dan dit voor beeldt, dus Conste-rijck,
 Dat ghy daer met maeckt alle dings ghelijck?
 Alleens of g'hadt maer eenen silv'ren beker,
 Daer met ghy dan voortraen daer nae voorseker
 Soudt maken nae, van wat fatsoen ghy woudt,
 Seer lichtelijck, schoon bekers menichfout.
 Ghewisselijck, hoe constlijck oock regierde
 Parasius t'pinceel, hoe wel't oock stierde
 Appelles cloeck, oft Zeuxis wijdt vermaert,
 (Daer van de eer noch door de Weerelt vaert):
 Sulcx dat de dees der Voglen scherpe ooghen
 Met sijnen druyf gheschildert heeft bedroghen.
 End' of wel schoon Parasius t'ghesicht
 Van Zeuxis self deed soo een loos bericht,
 Dat hy sijn verf voor een gordijn aenschoude,
 Die op't taff'reel sick open en toe vouwde:

Of oock al schoon **A P E L L E S** wordt gheseght
 Door Schilder-const te hebben aenghehecht,
 Aen muer en wandt, het gheene datmen dochte,
 Dat geene Konst 't affchilderen vermochte:
 Wie van haer al nochtans he est oyt ghedaen
 Een schildery soo constigh, die mocht staen
 Als een Meesterf, om alle beeldtenissen
 Te maken nae natuerlijck, sonder missen:
 Ghelijck als soeck de Philosooph een steen,
 Die dienen sou tot alles in 't ghemeen,
 Om alle siecker end' quale te ghenefen,
 End' al metael te gheven beter wesen?
 Siet, soo een Beeldt der schoone Schilder-const
 Maeckt **M A N D E R** hier, u Schilder-jeucht tot gonst.
 Hy wijst oock aen, wie dat de Ouders waren,
 Die dese Const begosten eerst te baren:
 Haer Vaders wie, als **C H A R M A S**, **D I N I A S**,
T I M A G O O R A S daer nae, end' **P H I D I A S**:
 Haer Moeders oock, **O L Y M P I A S**, **I R E N E**,
L A L A de Maeght, **C A L Y P S O**, **A L C I S T E N E**:
 In 't kort, de wiegh' end' 't kindtsheyt van dit beeldt
 En heeft ons hier van **M A N D E R** niet verheelt:
 Haer quekers oock, en Voedsters gaet hy toonen,
 Haer cieraers mee, die met een Rijck beschoonen
 Allenkens haer in haer volmaeckt cieraet
 Dus stelden voort, als nu sy daer in staet.
 Waer in hy dan maer een groof faut bedryvet,
 Soo hy sich self daer onder niet en schrijvet
 Als Principael: want hebben sy dit Beeldt
 Elck nae sijn macht, verciert end' bejuweelt,
 D'een met een ringh, en d'ander met een keten,
 Dees met een baggh', en die, ist wel te weten
 Met wat ghessteent: soo heeft dan **M A N D E R** haer
 Verforghet een Kroon van enckel peerlen klaer.
 Daerom dan weer, ghy sinnelycke Maghet,
 Ghy Schilder-const, hem zyne eer toedraghet:
 Midts dat hy u hier afgheschildert heeft,
 Dus geestichlijck, dat ghy nu eeuwich leeft:
 Wilt weer aen hem u Schilder-macht besteden,
 Het beeldt zyns naems maelt af met groote leden,
 Niet in een doeck oft berdt, datm' hanghen can
 In Kerck of huys, maer op het rondt ghespan
 Van 't ruyme doeck des Hemels wijdt verbreedet,
 Oft wagenschot, dat d'Aerd rontsom becleedet.
 Maeckt soo de verf soo immer duerigh vast,
 Dat nemmermeer die werde aenghetast
 Van 't stof oft roock der doo verghetenisse,
 Die immermeer dit beeldt sijns saems uytwisse.

SONNET.

Omt leer-lustighe leught, wilt ghy grondich verstaen
D'edel vry Schilder-const, daer door men wert vermaert:
Siet, hier is Manders Boeck dat u't secreet verklaert,
Hoe ghy beginnen moet, en neerstigh voort moet gaen:

Hy u bereyt het padt, en wyft u duydlyck aen
Den wegh die ghy moet in. Dus volght hem onvervaert,
En grijpt een kloecken moet: want hy heeft niet ghespaert,
Om u al te voldoen, en geensins mis te slaen.

Nu refter maer alleen, dat ghy hem danckbaer zyt,
En dadelyck betoont u neersticheyt met vlyt:
Oft anders ist al niet, zyn moeyt blyft u verlooren.

Nochtans soo sal de faem, met Trompetten gheklanck,
Verbreyden Manders eer, in al's Werelts omvanck,
En u loyheyt en sal zyn lof niet connen smooren.

Ionckheyt faelgeert. P. Bor.

W At sal Momus nu doch aenrecht?
Hier is geen stof om te broechten,
Noch te berispen, hoe nau by siet:
Al had by Argus hondert ooghen,
Soo can by hier geen fouten toegen,
Noch MANDERS werck verbeteren niet.

Nochtans sullen eenighe dooren
Haer onverstandt haest laten booren,
Oock luyacrt, die selfs niet willen doen,
Die sullen 't noch derven misprijen,
Lastren en schelden met afgrysen,
En steken seer fel als Schorpioen.

Maer wat sal baten al haer baffen?
Haer self sullense onrust schaffen,
Elck openbaren wat dāse zyn:
Die nydieheyt boos, die in haer groeyt,
Sal te recht werden van elck verfoeyt,
Dies sy sullen berispen van fenyn.

Dit is altyt 't loon der Zoelysten,
Die stādigh tegen goet werck twisten,
En selfs niet goets konnen brenghen voort:
Sy zyn seer licht te onderkennen
Aen haer quaet spreken, schimpich schermen:
Om eel Konst en deught zynse verstoort.

Dies niettemin sal MANDER leuen,
En naer zyn dootd blyuen verbeuen
By alle vrome Const-beminders,
Die haren tijdt eerlyck besteden,
Sullen altyt zyn lof verbreden,
En versmaden des deuchts versinders.

Hoe soet en ernstig is zyn vermaen,
Dat de leugt ledichzy sal vermaen,
En waernemen den costlycken tydt:
Met wat Honich-vloeyender talen
Lockt hyde leught, om niet te dwalen,
Tot eere, voordeel, en haer profyt.

Niet isser dat hy heeft vergeten
Den Const-lievende te doen weten,
Van al dat tot 't wel Schildren behoort,
Soo wel 't inventeeren, als wercken,
Tekenen, trecken, wel te merken,
Schoon te coleuren aen eleken oort.

Dit heeft hy al sierlyck beschreven,
Met Exempelen beoont daer neven,
Om de Lesers te maken lustig
Van 't leuen tot 't wercken te treden,
En te schildren veel fraycheden,
De geesten te vermaken rustig.

En om de swaerheyt niet te vreesen,
Geeft hy oock in zyn Boek te lesen
't Leuen van veel Constmaers vermaert:
Niet alleen onse, maer oock jongen:
Wiens lof en prijs noch wert gesongen,
Nochtans niet volglyck in al haer aerd.

Des Poets Ovidij seggen
Heft hy konstig derven wylleggen,
Tot behulp van een en van d'ander:
Ja al dat behoort tot de Conste,
Schenckt hy mildlyck. Dus roept uyt jonste,
Lof en prijs zy Carel van Mander.

P. Bor.

TOT
KAREL VAN MANDER;

Op zyn Schilder-boeck.

SONNET.

Er menschen cloeck vernuft noyt stouter const voortbracht,
Als die den mensch, end' al dat schietlijck gaet verdwynen,
Oft sijn ghedaent verliest met welcken oft met quynen,
Met een uytbeeldend' stuck langh leven gheven tracht,
Die Schilder-const, die door een geestich denckens cracht,

Dat eertyts is ghebeurt, met vreucht, oft oock met pynen,
Den mensch voor d'ooghen set, en daed'lijck doet verschynen:
Iae selver oock den Mensch, als hem de langhe nacht

Brenght in 't verghetel-boeck, sijn wesen gaet verlanghen:
Is hier in soo vernuft, dat of men wil oft niet
Haer boven alle const vernuftheys prys moet langhen.

Maer inden prijs met. deelt die geen arbeydt ontfiet,
(Als ghy nu MANDER doet) al zyn verstandt te hanghen,
Om yeder een hier in te gheven kloeck bediedt.

2.

En ist niet vreemt, dat veel, oock onder wyse luyden,
Die trachten nacht en dagh, by Son en by de lamp,
Om naer haer doot in naem te gheven niemant camp,
De Schilder-const licht achte, off' hadt niet te beduyden?

Al leert' ons anders niet, als dat de geen die huyden
In goeden doene leeft, en morghen dwijnt in damp,
Door haer noch langh hier blyft: jae dat des lichaems ramp
Oft leente niet en can zyn schildery' uytroyden:

Soo soud' 't eergierich volck noch echter grooter eer,
Dees stomme Poësy ghedwonghen zyn te gheven,
Dewijl dat sy nae dootd noch langher tydt brenght weer
Het wezen van den Mensch dat ras hier is verdreven:
Iae dickmael meer als 't schrift tor stichingh streckt en leer:
Want treflijck wezen wyft den menschen oock haer leven.

3.

Maer heeft de Schildery, noch yemandt vraghen mocht,
Niet anders om het lyf, als dat' ons stelt te voeren
Het wesen van den gheen, die w' hebben hier verlooren?

O neen. Sy stelt voor 't oogh al dat den mensch oyt docht
Te zyn, oft connen sijn, op Aerdt, oft in de locht,
Al wat oock 't losse schrift in 't schrijven moet versmooren,
Dat doet' in 't oogh u sien, end' in u hert u hooren:
Iae brenght dickmael te weegh oock meer als 't schrift verknocht:

Want 't spreekwoort seyt seer wel, dat 't sien gaet voor het segghen,
En gheeft al meer inval, als 't schrift van pen oft stift:

Vermaect oock sonderlingh, daer 't schrift heel by laet legghen,
Maer MANDER, ghy reyckt uyt van beyds een schoone gift,
Dat GOLTZY constigh' handt met verruw' gaet uytlegghen,
Dat doet ghy meed: en leght 't oock uyt met u gheschrift.

Petrus van Veen.

IACOB CLAESZ.
 Tot den Const-rijcken Heester
 KAREL VAN MANDER.
 SONNET.

At hoeftmen pryfen dy, die sick doch ghenoech prÿst.
 O MANDER! door 't bet oogh van dyn prÿslycke wercken:
 Nochtans dewÿl prÿs prÿs toekomt in alle percken,
 So moetmen pryfen dy, die sich prÿs waerd bewÿst.
 't Is dÿjn lustlycke lust, daer door lust in ons rÿst
 Te pryfen dynen lust, die lust in ons komt stercken,
 Om dynen lust met lust eens lustelijck r'aenmercken:
 En die te pryfen dan, 't spyt Momus die 't begÿst.
 Wie soud niet pryfen doch dyn lust niet om volprÿfen,
 Dyn lust die ander prÿst, ander gaet onderwÿsen,
 En als een Leyd-ster stiert tot kennis en verstandt.
 Dÿjn hert, dyn sin, dyn mondt, dÿjn handen, en dyn ooghen
 Const-saeyend' eysschen prÿs, als ons dit boeck kan tooghen,
 En oock wel is bekend in menigh Stadt en Landt.

Bemint en hoopt

El aen myn Luyte schoon, ghedooght doch goedertierich,
 Dat ick uw' snaren slae: en speel op u manierigh
 Een Lof-sanck, soo 't betaemt:
 Voor EEN, 't IS NOODICH: want soo wy dat niet en deden,
 't Ghemoedt ons wroeghen sou, van groot onachtsaemheden,
 En blyven heel beschaemt.

Ldergrootste 't allen tyden
 Hoortmen Godes naem belyden:
 Hy woedt, en troost al dat leeft:
 Syn cracht en verborghenbeden
 Volckeren leert, end' elck mede
 VVonderlyck syn Const en gheeft.

Musen jaghen droefheyt smerten
 Door ghesangh nyt droeve herten:
 Prysen Godes goetheyt seer.
 Pierden gieten hare gaven
 In elck hert, en coment laven,
 In Pegasums soete meer.

Tu' righ worden dan Poeten,
 Maken condt (als goe Propheten)
 Godes lof: dit setmen we l.

Aen dy, MANDRE; vriendt vol eeren:
 Hoe du pooght dyn pondt te meeren
 Elcker een, door letter-spel.

Den tydt die-er veel ontwaert.
 En voor niemant tydt en sparet:
 Is dy costlyck ende dwer:
 VWant du grypt met beyd' dyn handen
 Die, en sluyt in waste banden,
 Sonder 't achten d'arbeyt suer:

Nacht en dach 'tgheduerigh schryven
 (Segh ick) nae dyn huys-bedryven:
 VVort de leerlingh hier bekenet,
 Die met ernst pooght te lesen
 't Schilder boeck, wel weerdt ghepresen:
 Dat g'hem schenckt tot een present.

Bartjens.

Godt is mijn beyd.

CAREL vriendt, het waer wel tyt,
Dat mijn Pen schreef, 't uwer eeren,
Uwen lof, in *Momi* spyt:
Doch wie can den selven meeren?
Niemandt: want dijn overheeren
In 't ghedicht, bekent seer wyt,
Toont wel met u vlytigh leeren,
Dat gh'een Man der Mannen zyt.
Recht moet Recht zijn. Z. Heyns.

SONNET, Op 't Schilder-Boeck van
CAREL van MANDER.

GHy hoog-begaesd, in Const van Schilderijen,
Draegt doch geen moedt, al is van duysent een
Nauwms ghelijck. V goed verstandt door reen,
Toont in d' Hoorvaerd te setten gants besyen.
Die Const is schoon, maer schoonder t' allen tyen
Een constigh Geest, die Geeftlijck hem laet leen:
Dees, door GODS GHEEST, die gaef can onderscheen,
En oock door dien weet eyghen eer te mijen.
Soo MANDER heeft gebreydelt d' eyghen eer,
Dat ick (alst hoord') zyn lof niet der wytspreken:
Dies swijcht myn Pen, die anders sou veel meer
Der nieuwer lof by d'oud' hebben verleken,
Heerlyck ten toon: daerom prys' ick niet seer.
Hun eyghen strael, sal als de Son doorbreken.
Israël Iacobsz. tot Hoorn.

Clinck-dicht.

Also Pictura sou, met Pallas hulp, doorgronden
Dit Schilder-const-rijck-Boeck, de Ieught tot nut en baet,
D'ervaren grys tot lof, van deef' heylsamen daet
Was sy verwondert seer, en sprack ten selven stonden:
Aen dy ick grootlijcx ben, O MANDER, vriendt verbonden,
Och of de Fata noyt affneden dynen draet:
Doch leven sal dyn Boeck, soo langh de Werelt staet,
By die de Pallas leer verstaen, en reyn vermonden.
Want al wat in my is, brenghet ghy hier claer in 't licht,
Alsoo dat elck nae lust Const-vroedigh wordt ghefticht,
Dies vaert voort, laet doch niet om Momus dyn moedt sincken,
Die alle const vermaect, en selfs niet doen en can:
Soo sal mijn naem, en dyn, by elck Const-gierigh dan,
Als Phoebi stralen schoon, vol lofs en eeren blincken.
Elck toon beteringh, I. Detringh.

Sonnet, oft Clinck-ghedicht.

O MANDER, dit u werck, schand', eer, haet, liefd', recht strydich
(Nae d'oordeel siend', oft blindt, der lesers) dy verweckt.

Den Mugghe syster doch der Consten aerdt begeekt :

Den Momus van ghelyck, en dichter dwaes Pierydich.

Maer siet in't teghendeel, voor laster, afgonst nydigh,

Door Pallas kinders vroet dyn cere wert ontdeckt,

Met een recht liefdigh hert : want g'lyck Seylsteen naetreckt

Het yser, noch al meer dyn Const' hun lievers blydigh.

O Gulden eeuw en tijdt! wel hem die dy beleest,

Die ons den tweed' Hippiam begaest van Gode gheeft,

Een Tucht-vaer, Meester goet der Schilders jonge sinnen.

Een lof, jae 't leven oudt van menigh Const. vroet Man,

Een licht Ovidi' claer, dies wilt hem loven dan,

O Red'ners, Schilders ghy, en al die Const' beminnen.

Reyn liefde croont. I. Targier.

LOF-DICHT.

Op het Schilder-Boeck van den Const' en Reden-rijcken

CAREL van MANDER.

An ouder eeuwen af, in alle f'weerelts deelen,
Veel Schilders sijn gheweest, die door haer Const'-pinceelen
Uytmundend' by gheval, sijn wydt en breedt vermaert.
Hun werck en naem noch leeft onsterflijck nae d'uytvaert
By Menschen, van daer rijft de Son met nieuwe stralen,

Tot daerf' haer Peerden mat laet spaed' in rusten dalen.

Maer dit is wonderbaer, dat onder velen groot

Soo weynigh sijn gheweest, die d'eygenschappen bloot,

Gheheymnis, cracht en aerdt, der mael-const' wel verstonden.

Wie can volcomen recht d'afbeeldinghs diepr' doorgronden!

Apelles van
Coa.

APPELLES van COA heeft eerst alsulcx bestaen,

En Boecken voortghebracht, diepsinnigh, wel ghedaen,

Van d'edel Schilder-const', tot nut van all' die ghenen,

Die dese weet met lust beherten recht end' meenen.

Euphranor.

EUPHRANOR, Schilder oock, een Beeldenaer ghelijck,

Welcx paer noyt is gheweest in Const' end' Reden-rijck,

Symmetria.

't Gh'lyckformigh lichaem heeft ghestelt in Boeck-gheschriften:

De mael-const' so verlicht met cierlijck verwen stiften.

Pieter uyt
Burgo.

PIETER uyt BURGO cloeck die Perspective const'

Met een Boeck heeft gheleert, den lievers tot nut-gonst.

CAREL VERMANDER stijght tot 's Hemels hoogh' casteelen,

Met een twee-toppigh hooft, end' overtreft gheheelen,

Met Schilder en Dicht-Const', by menighen besocht :

Maer onder velen hy dit alleen heeft volbrocht.

Schrevelius.

LOF-DICHT,

**Gelonghen ter eeren van den wijt-vermaerden Vlaem-
schen Apelles ende Apollo, als hy zijn Schilder-Boeck
in peders Handen dooz den Druick ghe-
gheven heeft.**

Die geeren hoozt/en leeft/van seldtsaem oude dinghen/
Comt boeght u by der handt/en hoozt van *MANDER* singhen/
Van wie/hoe/en wanneer/de waerde Schilder-const
Van eenen *Phydias* bedacht is/en begonst:
Hoe dat een Herder heeft de schijn van sijne Schapen
Getrocken eerst in 't sandt/hoe eerst 't *Achernische* wapen
Van ober eulwen langh/ghemaecht was op panceel:
Wie eerst de *Berwen* schoon/en aldereerst 't *Pinceel*
Ghenomen heeft in d'handt/by *Grieken* oft *Lathinen*.
Wat werck *Zeux* en *Parras* de *Son* heeft doen beschijnen:
Wat *Venus* wonder schoon/wat *Dyuf*/*Gordijn*/*Watrs*/
Oyt maecte haer *Pinceel*: wie eerst *Latona* wjs
D' Soons ghestraelde hooft/en gunsterende haren
Heeft comen trecken nae/gaet *MANDER* u verclaren.
Hy/wie van den *Parnas*, oft *Helicon* schen tsoy
Begoten werdt altijt op sijn ghebladen cop.
Wie die *Pierides*, wie *Phoeb*/en al de *Goden*
Beminnen al ghelijck/en wien der *Goden* Wode
Lijck hy d' *Itaacker* dee/de vierbaer *Molys*-spruyt
Ghegheven heeft uyt liefde: van wie een eer-gheluyt
Ghehoozt werdt ober al/gaet u booz ooghen stellen
Het leven/en het werck van Schilders niet om tellen.
En ghy die niet 't *Pinceel* besteedt u diere tijdt
Aen *Polygnoti* *Const*/en die niet alle vlijt
D' selven nacht en dagh niet doet dan stadigh terghen/
Om brenghen weer in 't licht/dat *Momus* wil verberghen.
Ghy gheesten/die den wegh van *Aecken*, *Lucas*, *Duyr*,
Heemskerck, *Mabrys*, *Blocklandt*, naecreedt met huyghen sup?
En *Floris* wjsdt vermaert/*Bassan*, twee *Frederycken*,
Raphael, en *Tiziana*, *Corregio* van ghelijcken/
Goltz, *Bloemart*, langhe *Pier*, en *Duyfent* Meesters meer/
Nae oeffent in dees eeuw/comt hoozt doch *MANDERS* leer.
Siet/seggh ick/wat hy hier in sijnen heeft gheschreven/
Sijnen/die altijt wel en eeuwig sulen leven/
En die in *Lethes* vloet (spijt/wie het oock beghdt)
Werdzientcken sullen niet: o *MANDER*, uwe blijft
Werdient een grooter lof/als *Menschen* comen gheben.
D' naem/en *Dicht*-gheschrift/behoozt te sijn verheben/
Tot aen 't ghesterde rondt/allwaer *Latonaas* soont
Sijn vier ghe *Paerden* vier t'ontstallen is ghelwoon/
Tot daer/daer hy die weer gaet dziencken in de baren
Van d'onghebaende plas/by dronghelongde scharen.
Wie heeft oyt onse *Tael* doen spreken dese *Const*?
Wie heeft de *Batawiers* bewesen dese gonst?
Wie heeft den *Mantuaen* doch *Aeerlands* leeren spreken?
Wie heeft der *Muses* lof/wie heeft niet soete trecken
Phaeb uwen lof ghespeelt/op wel gheselde *Lier*?
Wie heeft uyt *Dosch* en *Put*/uyt *Vela* en uyt *Gibier*/
De *Goden* al ghelijck meer brenghden doen vergaren/
Langs den bebloemden cant van 't veel beselde *Sparen*?
T'is *MANDER*, ons Doet: wien's wel verdienden *Lof*
Moet dueren eulwen deel/en nemen nemmeer of.

Soo langh de Sonne duert/ de Maen/ en dock Pleiaden:
 Soo langh den Sodiack met sterren blijft gheladen:
 Soo langh 't bekaarte rondt omgoedt dees Aerden Cloot:
 Soo langh de swarte nacht naevolgt *Aurora* root:
 En soo langh/ als met kiel *Nepertus* rugghe bobert
 Sal moghen zyn gheboort/ besepit/ en overschoben.
 Soo langhe moet u Naem/ u werck/ u Dicht-gheschryff/
 O *Mander*, zyn vermaert/ of wel de Doot u liff
 Sal trecken/ na ghewoont/ in aller Menschen haben:
 Soo sal doch werden niet u naem niet u begraben.

CoRdeELI sonDER twiSt.

Een ernstlijck Lof-dicht/ ter eeren des wederghebooren Apellis,
 ende Nederlandschen Maronis, CAROLI VERMANDER.

Wonderbaer ghesindt! vry-peynsde ghemoedt!
 Hoe ontrooft ghy my mijn! ghy houdt my g'heel verwoedt!
 Wel! hoe wat dinckt de oud' ghesinte een Vermander
 Ghegrift werdt in mijn hert', ick waend' de Geest een ander,
 Als sy verscheyd', verkoos, ick dacht' (oock meer met mijn
 Eertijts) als 't lichaem cout verbrandt was, dat dees Schijn
 Alswermend' gints en weer socht een beter woonstede,
 Een lichaem teer, bequaem, Const-lief-hebbende leden.
 Ick herdenckend' aen u, Vermander, duysentmael,
 Ghy zijt voorwaer Mabuys, oft Angelus Michael,
 Die eertijds Lucas heet', door wiens Const 't vermaerd' Leyde
 Sijn Nijs vloet (nu ghestremt door zijn doot) wijt uytspreyde.
 Du bist, du bist Mabuys, oft dien Apellis gheest,
 Voortijts die soo gheacht, end' vermaert is gheweest,
 Nae dat hy onbekent hadd' over al gaen sweven,
 En nerghe niet en vondt, dan in u, zijn voor-leven,
 Apellis, jae Marons schijn op u is ghedaelt,
 Ick u op den Parnas, oock twee-toppigh ghezaelt,
 Op 't voet-ghewleughelt Ros heb dickwils hooren rijden,
 D'hooght steygerend' alleen, end' putten sonder rijden
 D'eeuwigh makenden born. Dees schijnlijcke Ghesint
 Werdt (als ick aen u denck) in mijne hert gheprint.
 Wat! ist Euphorbi droom? Met recht-toecomend' eere
 Sijt ghegroet o Apell', Luca, ghegroet Durere.
 Dit werdt ghenoech befaemt. Nu siet, en wonder hoort,
 Hert-knaghende Momist, end' grimmend haet verstoort,
 Wiens dweers-siende gesicht, end' slang-briefend' ghewelden
 Vellend' hier teegh' haer schicht, niet eene brijs en gelden.
 Aensiet, insiet. doorsiet, ghy Const-liefhebbers jonst'
 Dit onvolprijslijck werck, wonderlijckbare Const':
 Wie cant prijsen ghenoech, waer toe veel prijs gheclancken?
 Daer 't werck soo prijslijck is, 't vergheefs zijn de Clijfs rancken.
 Heb hier den hooghten prijs, en lof, o MANDER eel,
 S'ghelijck ick voortijds gaf u Borghers op't toneel,
 Tot lof end' eer van u, voor 't fray' aghemaelt ronde,
 By den Camers drie-mans, daer de Liefd' is de gronde.

H. Godt is wonderlijck.

S. van Delmanhorst.

Op het Schilder-boeck des Const-rijcken
CARELS van MANDER,

SONNET.

Et wat Pen, met wat inckt, oft op wat pampier goet,
Salick van MANDERS lof ghenoech in als vermeerent
Die met zijn Schilder-boeck de ionghe Ieught comt leeren,
Als een School-meeſter cloeck, en ſeer goedertier ſoet,

Hy leydt den vaſten grondt, en met dees manier doet
Hy d'ooghen open claer van die de Const verkeeren,
En d'edel Pinceel ſlechts met onverſtandt onteeren,
Waer van elck een van dees ſchaemroot nu ſtaen ſchier moet.

O al ghy Iongers leert, leert dit Boeck wel verſtaen,
Apelles leert u hier, neemt zijn les doch wel aen:
Soo ſult ghy t'ſelfde Boeck in eeuwicheyt beminnen.

En danckt van MANDER, die den arbeydt heeft gedaen:
In't vinden, ſchild'ren oock, is hy u voorgegaen:
Volght doch zijn paden naer, en wilt zijn deught bekinnen.

Reden verwint.

I. D U Y M .

Clinck-dicht,

Op het Schilder-Boeck/ghemaect door

M^r. CAREL VAN MANDER.

Veel Schilder-gheesten cloeck men oyt ghevonden heeft,
Die ghierigh oogen-luſt vernoegden met hun wercken:
Maer onder allegaer, in wijde Weerelts percken,

Sulck MANDER, Schilders nut, en heeſter noyt gheleeft,
Die ons ſoo claer uytbeeld', als die ghebeeldt ons gheeft
Nu Schilder-conſten grondt, daer Schilder-Ieught can mercken,
Hoe welſtandt alles beeldts moet wel ſtaen, om verſtercken
Des wercks vercierſel ſchoon, dat werckers eer niet ſneeft.

Die deſe Const'eerſt baerd', end' dieſ' opvoeden vierigh,
End' al die haer vereert met beeldingh hebben cierigh,
Hy door zijn beeldenis van *Lethe* poel oock vrijdt.

Dus ſoo hy, die vernielt van *Atropos* zyn gierigh,
Als levend' hier uytbeeldt, alſoo oock goedertierigh
Sijn Name leven ſal, als wech is zijnen Tijd:

In liefde getrouwe.

** iij

Op het Schilder-Boeck / van Meester
CAREL VAN MANDER.

SONNET.

E Schilder-Const hebt ghy (*Vermander*) veel
De leught gheleert : maer dit u Boeck gheschreven
Van Schilder-Const, oock Schilders werck en leven,
Behouden wel mach zijn voor 't beste deel.
Als dijn handt rust te wijfen met 't Pinceel,
Sal dit u Boeck noch onderwijfingh gheven,
Met menigh schoon exempel hier beneven
Van Schilders cloeck, met haer schoon trecken eel.
Dus door u schrift, dijn veder maect onsterflijck
Veel Conftenaers, al meer dan een bedersflijck
Beeldt oft colom van coper oft van steen.
Want veder vlieght, daer marb'ren oft metalen
Haer nemmermeer en connen achterhalen:
Dies *Fama* groot volght dijne veder cleen.

Niet sonder dat.

I. V. Mosscher.

Op 't Schilder-Boeck des Const-rijcken
CAREL VAN MANDER.

SONNET.

D At door verloop des tijds bynae heel lagh versoncken
In Lethes diepe vloedt, ja tot der doot gestreckt,
Wordt weder nu van nieuws, als wyt der doot verweckt,
Door MANDERS wierig werck, dat hy hier doet ontvonckenz
Wat hy nu tot gerief der groeysaem groene troncken,
Van Schild'ren d'edel Const, den grondt diep onbevleckt,
In deelen openbaer, haer wijdt en breedt ontdeckt,
Als die op Helicon Hengst-water heeft gedroncken.
Van Schilders oudt en nieuw by 't leven dock verbest,
Die in vermaertheit groot veel hebben overterft:
Sijn goede jonst,, vol const,, men nergens siet ontbreken.
Hem comt toe prijs en danck, soo lang alst Oostwaert daegt,
Voor dat hy soo veel vlijt, en arbeydt heeft gemaegt:
Maeckt Atropos hem stom, zijn wercken zullen sprcken,

Ick wensch om 't beste.

Celosse.

O D E,
Op 't Schilder-Const-boeck/
Ghemaeckt

Dooz Meester C A R E L van der M A N D E R.

M Et groot blyt byengt menig Vader
tot 'skinders mit veel schat te gader
Op hoop/dat sulcy dooz hunne plicht
Sal winnen meer: Soo oock den Menschē
Die Const voozt byengt/begeert te wensche/
Dat sy toeneem/ en peder sticht.

2. Want dooz die hoop en goede jonste/
Mercurius van Letter-conste
Ghewoerden is den vinder eest/
Palamedes, Epicarm' mede/
Simonides, en Cadmus dede
Gock blycken wel den cloecken gheest.

3. Tot dien eyndt liet oock van ghelicken
Sijn cloeck verstandt genoegsaem blycken
Gygis ghenaemt/ een Ipdiaen/
Die Schilder-Const eerst gingh ontdecken/
En Philocles de Schilder-trecken/
En Cleophaant de vers daer aen.

4. Doozwaer veel vzeugt elcy geeft sou bare
Mocht Laribes soon hun gaen verclaren/
Hoe dat hun Const/ die sy seer decht
Doozt byachten eerst/ als eerste vindens/
Dan handt ter hant/ dooz trouw beminders/
Ghewoerden is gheheel oprecht.

5. Jae soo volmaecht/dat nu vol wonder
D'Assperth maeght alleen bysonder/
Als Genius werckt met voozspoet/
Wel blytelyck can leeren d'ander/
Dwelck eenen Const-vermaerden Mander
Dooz zyne daedt hier blycken doet.

6. Want naer hy upt Castaly bloeden
Eens was ghelaest/socht hy te voeden
Met lust alstyt r'Const-lyedigh hert/
Met handt-ghedaedt en woozden topstijck/
Daer dooz zyn naem van Fama vrystijck
De Weerelt dooz gheblasen werdt.

7. Maer nu den tjdē is wech ghebarent/
Die van hem nam veel byuchtbaer saren/
Heeft hy zyn Den in't werck ghestelt/
En heeft bequaem en scaep nae t'leben
Apelles Const leersaem beschreven/
En neemt so weer des tijts gheweldt.

8. Of Atropos al schoon nu byake
Sijns lebens draedt/dwelck is een sake/
Die hier (eplaes) elck een verwacht/
Soo sal alstyt zyn leeringh grondigh
Van Schilder-Const/al spraeck hy mondigh
Wel blyden gaen in volle cracht.

9. Want soo als r'cruyt dooz Son en regen
Byuchtbarigh wast/soo sal te deghen
Toenemen Const by hun/die met
Natuer en lust om leeren pooghen/
Als hun zyn Den claer leght dooz ooghen
De Const-rjck oude Schilders net.

10. End' als sy sien hoe hy de wercken/
De Const/den gheest/en d'edel Klercken/
Soo aerdigh met zyn veder maect/
Dat elck schier schijnt / dooz t'foet verhalen/
Te sien/die in de doncker salen
By Pluto langh al zyn ghedaect.

11. Gock als sy hier in sullen lesen/
Den aerdt/manier/en r'naecte wesen
Van Schilders/die t'Pinceel vermaect/
Nu noch ter tjdē te wercke stellen
Soo bootstigh/dat het schijnt vertellen
D'historij claer/dooz beeldens aerdt.

12. Hierom ghy groent leersame jeughden/
Laet dese gift by u met byeughden
Wel winst op winst doch byeughen voozt.-
Soo sal u daedt oprecht hem gheben
Meer vryjs en danck/dan of ghy swevent
Liet in elcy ooz u loofbaer voozt.

13. Gock ghy/die nu als Meesters wacker
Wel diep herploeght der Constē acker/
Daer dooz Clio u heelijck croont:
Soo u wat nuts hier comt ter handen/
Tgeen langhe scheen dooz rijts wree tanden
Te zyn verniet:met byucht hem loont.

14. Geen loon hem geest/als Midas gterigh
Derecregh:maer soo/dat Conste tierigh
Hier dooz vercier/en vast deel'ijb'
Dat elck een merck/dat desen offer
Bessoten niet en leyt in coffer/
Maer soet van reuck elcy hert doozdijb'.

Dwinght u tonge.

Op't Schilder-Boeck van CAREL
van MANDER.

SONNET.

Oor Nylis overvloedt Egypten geeft zyn vrucht :
Tot wasdom MANDER oock door 't Mole-beecksche vlieten,
Den Schilder-spruyten laeft met leerlyck mildt begieten,
Waer door met sacht geruys vervult is al de lucht.
O jeugt, tot Const gesint, neemt vlytig hier toevlucht :
Wan-lustig laet u vlyt noch arbeydt niet verdrieten :
Des MANDERS stromen soet danckbarig wilt genieten,
Ghy wordt door gestyft in denugt, Const, eer' een tucht.
Ghy mengt u spieg'len hier, en sien op 't Schilders leven,
Hoe datse zyn geraeckt, in voorspoet, oft in sneven,
Door Naso scheyden leert het weldoen van 't vergryp.
Siet, MANDER u verklaert wat duyster was geschreven:
Danckt hem, die menig hert in vreugden heeft doen sweven,
En 't swaer gemoedt verlicht, met Herp, Trompet, en Ryp.

Per P. D. Ketelaer, van
Coolscamp.

Geern d'eene vriendt ghedenckt de ander :
Soo doet oock met u CAREL VERMANDER.

SONNET,

VERMANDER goede vriendt, ghy die 't ghemeene nut
Der Ionghelinghen cloeck, uyt liefden soeckt te meeren :
De Schilder-Const ghy recht beschrijft, om wel te leeren :
Hier inne ghy voorwaer hun allen zijt een stut.
Die niet onachtsaem zijn, haest comen uyt den dut :
Door grondigh onderwijs, versaden veel 't begeeren,
En sullen danckbaer weer der Consten lof vermeeren :
Dus vaert doch vriendt vry voort, de Heere zy u schut.
Terwyl Een noodigh is, soo laet ons dat ghedencken,
Dan sal de Conste schoon, de siele oock niet krencken.
Den reynen ist al reyn, 'thert blyft gherust en stil.
Het Hemelsch Godlyck beelt ghestadigh doet ons wencken,
Om ons door zynen Geest het eenig een te schencken :
Dit Een is noodigh : dus ick wensch, 't Gae soo Godt wil.
't Gae soo Godt wil.

Op het Schilder-Boeck van CAREL van MANDER.
SONNET.

Aer zijt ghy nu ô Faem, met u Basuyne guldigh,
V vlenzels wel betongt doch nae beneden slaet,
En siet hoe MANDERS vloedt nu los zyn vlieten laet,
Dat sy doorbreken sterck, om u te zijn ghehuldigh.
Den Styx en Lethes stroom, en haelt soo menichvuldig
Weer uyt' tvergeetsel graf, en Plutos doncker straet,
Picturas geesten kloeck, die ghy om haer Const. daet
Hier voormaels hebt vermaert, door uwen plicht, als schuldigh,
Soo dat nu weer hel clinckt u Claroen, die gestopt
Was door den grysen Tydt, dat Cedrigh weer getopt,
En Lauw'rich schoon verciert, sy staen als Lenten jeuchdig.
En soo Nyls overswalp Egypten maect vruchtbaer :
Soo teelt dit MANDERS vocht oock menich Constenaer :
Dies ghy verbonden zyt, hem staegh te roemen deuchdig,
Trouw Moet blycken.

CLINCK-DICHT,
Op het Schilder-Boeck van Heester
CAREL VAN MANDER.

AL saghmen Lydiaen Meonia verlaten,
(Daer hem Meanders vloet omvloeyd' aen elcken cant)
Om baren Schilder-Const, in vreemt Egypten-landt :
Soo can natueren naem doch eyghenschap niet haten.
Want MANDER (die met naem Meander schynt vervaten,
End' niet Egyptischen Nijl,) soet-vloeyigh goederhandt,
Bevloeyt dees Lydi-maegt noch jonstigh (vol verstandt)
Tot Conste-lievers lust : end' leerbaer Ieught ter baten.
Die niet in Elysi, maer voort in MANDERS vloedt
Nu connen claerlijck sien de gheesten leven soet :
Die Gygis vindingh oyt (met Const) vereerden erslijck.
De welcke niet en schaedt, Erebi dochters spoedt :
Want hun dees Swane-vliet uyt Lethes comen doet :
Dus hunn' (end' zijnen) geest sal zijn hier door onsterflijck.

Door siet den grond.

WINCKEL-LIED,
Voor de Schilder - leught,

Nae de wijse:
Een aerdigh Venus Dier // Heeft my in
haer bestier / etc.

De Gheest.

Comt Lust, des Gheests vriendin,
Met my in hert en sin
Omhelsen nu de leught, vry van ge-
truyre,
Maeckt dat ick haer bekin,
Om Const te teelen in
Begeerlijckheyt, onsteect ghy 'tminnen
vuyre.

Lust.

Liefd' opent de Natuyre,
Dat sy ontfanght myn saedt,
Om baren t'haerder baet
Twee vruchten t'eender uyre.

Geeft.

Dees vruchten ons bequaem,
Seer eerlijck en losfaem,
Als d'eerst een soon, moet Arbeyt zijn ge-
heeten,
De tweede haren naem,
Een dochter sonder blaem,
Zy Neersticheyt, genegen tot veel weten,
Een Boeck vol van secreten
Werdt haer ten dienst ondeckt,
Van onsen vriendt verweect,
Door Liefd', en ons toemeten.

Lust.

Mijn lust nae 's gheests ghebien
De Ionckheyt te bestrien,
En 't hert met yver groot tot Const te
leyen.
Ick gheest wilf' oock tot dien
Met goet begryp versien:
Nu laetf' ons bey ghelyck den wegh be-
reyen,
Ras leught wilt u vermeyen,
P I C T U R A wel ghesindt
Tot die haer recht bemindt,
Comt self u noon en vleyen.

De leughd.

O Gheest! mijn Heer en Man,
Dien ick oyt vruchten wan,
Als ick my u te wil getrougingh voegen,
Die 't soude hind'ren dan
Dat die zijn in de ban,
Als traegheys onlust, die niet geerne
ploeghen,
Een leerfaem onvernoeghen
Doch in mijn hert ontfteeckt,
Op dat my niet ontbreect,
Noch quelt versuymens wroeghen.

Geeft.

Weest Ionckheyt wel te vreen,
Wy fullen u besteen,
Den grondt der Schilder-const met vlyt te
leeren.

Lust.

Ick lust sal u voor treen
In't School, nu elck ghemeen,
Goet onderricht sal u t'verstant vermeerē,
Staegh oefningh, meer begheeren,
Met patientich spoen,
U fullen voordeel doen,
Soo ghy haer houdt in eeren.

Besluit.

Dus leught, die zijt bereyt
Het lust tot neersticheyt,
Ick wil u leytf-vrouw zijn door s'geests in-
gheven.

Lust.

Wordt van u niet ontfeyt
Maer Broeder den Arbeydt,
Dyn welvaert schenck ick dy voor al u le-
Sijt ghy van liefd' ghedreven, (ven:
Den tydt sulcx openbaert,
Ghy werdt in Const vermaert,
Als Goden hoogh verheven.

Deught verwint. P. C. Ketel.

Winckel-Liedt voor de Schilder-Geugt/Op de wijze:

De lustelijke Mep/ etc.

Verlanghend' hert.

U leer-gierige Ieught,, met my verheught,, en vrolijk werdt,
Ons wensch, ons lust, en hope,, is te coope.

Leer-gierighe Ieught.

(Hert,

Dit weten brengt my vreucht,, en doet my deugt,, verlangend'

Dies ick door liefdes nope,, daer nae loope:

Want my de gheest,, tot Const verweckt

Met lust, die elck meest,, tot leer-sucht yvrig treckt,

Door MANDERS onderrichten,, 't welck ons duystere gesichten

Comt verlichten.

Leer-gierighe Ieught.

2. Recht als een swangher Vrouw,, in't hert lijdt rouw,, en is ontruff,
Soo sy haer lusts verwerpen,, langh moet der ven,

Ick mijn begeert aenschouw,, tot leeren nou,, gheheel belust,

Om Const door arbeydts swerven,, te beer ven.

Neersticheyt wordt,, van my ghebaert,

Die my Geest instort,, met lust en liefd' ghepaert,

Goet onderwijs by desen,, sal mijn Meesters gepresen

Mildt nu wesen.

't Verlangend Hert.

3. Ghelyck't vermoeyde Hert,, wyt dorstigh smert,, na't water haeck't,
Een visch die leydt op 't drooghe,, langt na't hooge,

Vind' ick my aengecerd,, in sin verwert,, die vierigh blaect

Tot dit (daer ick om pooghe,,) nut vertooghe:

Een lust-hof schoon,, ons seer bequaem,

Die elck hier te noon,, zijn wy meest acnghenaem:

Dus laet ons bloemkens plucken, en wijn wyt druiven drucken,

't Sal ghelucken.

't Verlangend' Hert.

4. Comt Voort-porrende sin,, rasch leydt ons in,, de Boomgaert rijk,
Om plucken van zijn vruchten,, met genuchten.

Des Hoveniers gewin,, is dat elck min,, vry na hem stryck,

Wy hebben niet te duchten,, quaey geruchten,

Haghel noch windt, oft couden swaer,

Geen rijp die ver slindt,, het bloeyfel wit te gaer,

Geen stekel-wormen schadlgh, is Pallas by ons stadigh

Wijs beradick.

Voort.

Voort-portende Sin.

3. Den lust-hof fraey verciert,, bevonden wierdt,, aen elcken oort,
Met schoon figuren goedigh,, overvloedigh,
Hoop, lust, liefd' gemaniert,, elck een bestiert, staend' aen de poort,
Haer ambt d'intreders vroedich,, dienstich spoedich.
't Inzicht dat lockt,, 't genegen noydt,
Het begeeren rockt,, en 't padt met bloemkens stroeyt,
Tot oeffenings pricele,, Erwarenheys gespele,
Oudt en veele.

Besluit.

6. Apelles wijt vermaert,, een Prins verclaert,, der Schilder const,
En Zeuxis, in hun leven,, hoogh verheven,
Hier hebben schat vergaert,, duysenden waerd,, oock eer en gonst,
In 't gheen van hen bedreven,, is beschreven:
Dit maect ons lust,, den arbeydt licht,
De nacht-maeck als rust,, door hoop aen const verplicht,
Tot dat Piçtura schoone,, ons werde in persone
Eens te loone.

Deught verwint. P. C. Ketel.

Landschap-Schilder-Liedt

Nae de Wijse:

Schoon lief ghy zyt prijs waert alleene.

NU TYHONS bruydt,, AURORA schoone
Haer aensicht vroegh ontdeckt,, zift leught van slaep ontweckt,
Ten bed springt uyt,, maect u ghewoone
't Vroegh opstaen, geeuwt noch reekt,, u cleederen rasch aentreckt:
Dijn gang naer buyten streckt,, fiet daer perfect
SOL onbevleekt,, door breken,
De wolcken hoogh,, zyn hoofd uytsteeken,
't Al siende oogh,, groot Hemel-teecken,
Des Weerelts licht,, dat elcks ghezicht
Hier openbaert,, 't gheen is op Aerd.
Neemt kool en krijt,, pen, inckt, pampiere,
Om teeck'nen dat ghy fiet,, oft u de lust ghebiedt,
Hebt acht altydt,, op't ooghs bestiere,
Hoe 't gheen van veers verschiet,, al tot een Centrum vliedt,
Wat ghy van beyts bespiedt,, te nae sit niet,
Om welstandt die 't,, doet hinder:
Set u afstandt,, (als recht bekinder)
Wat veer van handt, ghy wordt bevinder,
V werck dat sal,, het ooghs gheval

Sijn aenghenaem,, en seer bequaem.

Leer-lustigh' leught,, zijt neer gheseten
By T I T Y R in het wout,, en daer u nut aenschout,
Het gheen u deught,, can doen te weten,
De dinghen menichfout,, van veers na by ghebour,
Hoe tveerst van tnaest verflout,, dat ghy onthoudt
Des voorgrondts stout,, voorcomen :
Siet op 't herdt loof,, der voorster boomen,
En merckt hoe doof,, van veers de bloomen
Vertoonen haer,, ghy wordt ghewaer,
Wat herdt oft soet,, men schild'ren moet.

Al t'gheen u greyt,, in P A N S warande,
Tzy bosch, t'z bergh, oft Grot,, waer 't oogh op werpt het lot,
Nae conterfeyt,, maer met verstande,
Hier Stadt, Casteel, en Slot,, daer Boer-huys, hut, oft cot,
Gins wegghen, brugghen, tot,, geen overschot,
Der Water-vlot,, Rivieren :
Hier beecxkens meldt,, fonteynkens cieren,
Op't grasigh veldt,, viervoete dieren
Ghy vinden sult,, met vreughd vervult,
Gaend' in de wey,, daer elck vermey.

Boerinnekens soof', haer Koeykens melcken,
Al singhend' overluydt,, fiet Oost, West, Noordt en Suydt,
De Iaghers loos,, met honden telcken
Oock t'bosch gins springhen uyt,, t'wildt vlien doen als heñ buyt.
Wat naerder in een schuyt,, door t'Meys virtuyt,
Men hoort t'gheluydt,, der snaren.
Merckt eens hoe vry,, daer t'samen paren
Een hy en sy,, in't meerken varen,
En hoe niet lust,, d'een d'ander kust,
Slaet dit al gae,, en bootst het nae.

Keert weer naer Stadt,, ghy jonghe spruyten,
Als 't lommer u begheeft,, t'welck u beschadwt heeft,
Stelt t'huys al dat,, ghy saeght hier buyten,
T'gheen ghy in't Boeck beschreeft,, sulcx lantschaps doen aencieft,
Met verwen die ghy wreeft,, maeckt dat het leeft
(In schijn), soo sweeft,, de F A M E,
En brengt u werck,, een groote name,
Door t'goet opmerck,, bevrijdt van blame,
Liefhebbers veel,, der Consten eel
Crijght ghy haer gheldt,, daer voor ghetelt.

Deught vermint.

P. C. Ketel

Jaer=Ztedt/

Woordt ghesonghen van ses Personagien/
Orden, Const, Tijdt, Oorbaer,
Pictura, en Reden.

Op de Wijse:

Verheught,, in deught,, ghy Rhetorijcksche Ieught.

Orden.

I valt mijn,, een pijn,, aldus vercleynt te zijn
By Consten leerlings veel,, als schier vergheten heel,
Voor wijn,, fenijn,, voor soet sy suer afsijn
Te drincken, dunckt hen eel,, daer schade schijnt voordeel:
Soo dom,, is Ieughts ghespeel,
Welckx blom,, valt van haer steel,
Sy hiet Onachtsaemheyt,, die tijdt quist, en afleydt
Dat vleyt,, Cleyn-insicht maer
Sulck feyt,, ontseyt,, goet oordeel, die 't misgreyt
Met my in't nieuwe Iaer, met my in't nieuwe Iaer.

Const.

Comt Ieught,, en veught,, u onder mijne deught,
Goe orden nu aenwaert,, ghy die zijt goet van aerdt,
V vreught,, geneucht,, en al dat u verheught,
Laet zijn mijn Liefde waert,, hier voor geen moeyten spaert,
Schuw't, vliedt,, die traechcyt baert,
Sy niet,, dan scha vergaert.
Dies Onlust van u smijt,, s is tegen u profijt,
V Tijdt,, neemt voortaeen waer,
Den strijdt,, met vlijt,, aenwaert, om dien ghy vrijdt,
Met lust in't nieuwe Iaer,, met lust in't nieuwe Iaer.

Tijdt.

Siet toe,, ick doe,, een yeghelijck te goe,
Die op my hebben acht,, met hert sin en gedacht:
Denckt hoe,, ick spoe,, als die niet werde moe,
My te ghebruycken tracht,, ick Tijdt na niemant wacht,
Die sluymt,, by dagh oft nacht,
Versuymt,, baet gheen naclagt,
't Verlies tot zijnder schandt,, van 't costelijckste pant,
In't zandt begraven daer,
Niemandt,, weer vant,, dus oeffent u verstandt
Met my in't nieuwe Iaer, met my in't nieuwe Iaer.

Oorbaer.

Oorbaer.

De Wet,, gheset,, om weeren al dat let,
Neemt u te nutte aen,, zijt Orden onder daen,
Te bet,, ghy met,, de Tijd soonder smet
Der Consten padt sult gaen,, haer in den grondt verstaen,
Dit is,, de rechte baen,
Ghewis,, geen ydel waen,
V oorbaer en gesont,, die 't oyt te recht verstonde,
't Verbondt,, viel hem niet swaer,
Ghy condt,, goet rondt,, vermeerderen u pondt
Hier door in't nieuwe Iaer, hier door in't nieuwe Iaer.

Pictura.

Nu groeyt,, en bloeyt,, myn spruytkens vocht besproeyt
Met 's Geests natuur en douw,, weest neerstich in't gebouw:
Lust voeyt,, cloeck roeyt,, gheen arbeydt u vermoeyt,
Ick u Priaffes en vrouw, sal gheven u mijn trouw,
Dijn naem,, ick voor behouw,
De Faem,, die 't oyt vergou
Met rijckdom, gheldt, en eer,, om leven als een Heer,
't Welck veer,, moet zijn van haer,
Die teer,, in leer,, maer in' verzuymen meer
Hier zijn in't nieuwe Iaer, hier zyn in't nieuwe Iaer.

Besluyt. Reden.

Mijn ze,, oyt me,, de Ionckheyt voordecl de,
Wilt ghy niet zijn ghehoont,, my voor u Tuchtster croont:
Rust, Vre,, in ste,, van Tweedracht staen al re,
Soo ghy my Reden toont,, dat Orden by u woont,
Met Const,, werdt ghy verschoont,
Tijds jonst,, u billijck loont,
Den Oorbaer brengt u vrucht,, Pictura baert gherucht,
Tot Tucht voeght u te gaer,
Ontvlucht,, d' onducht,, ghedreven tot leer-sucht,
Door Liefd' in't nieuwe Iaer, door Liefd' in't nieuwe Iaer.
Goe Orden, Const, en Tijd,
Met Oorbaer, hier in trachten
V Ionckheyt tot profijt:
Wilt Reden niet verachten.

Clinck-Dicht tot de Ieught.

DE R goeden ghever dan ckt, *o* Schilder-Ieught leergierich,
Van sulck Leer-meester cloeck, ja Vader weerd bemint:
Want nutter Vader is, die 't kindt leert, dan die 't wint,
En sonder tucht opbrengt, gansch dertel, en hayr-cierigh,
Als van dijn Vader dan, aenveert zijn lessen vierigh,
Arbeydigh en nutsaem, als Mier, en Bie, ghesint:
Oock leeuwigh sterck, ghebert in denghden, als haer vrindt,
Dijn selfs, en ander nut, ghy werdt vol eeren dierigh.
Soo vock in Schilder-const, van dijn Leer-meester goet
Ontfangt ghy onderwijs: ja sulckx, dat ghy Const-vroet
Met halven arbeydt werdt: hier van looft; danckt Vermander.
Want recht gh'aenmerckt dees dengt, geen silver oft gout root
Genoech hem loonen can: en dies danckbaerheyt groot
Tc meer ghy schuldig zijt hem lesdigh voor al ander.

Reyn liefde Croont.

Tot den snellen Berisper, en Lasteraer.

SONNET.

ICK ben so niet beschroot voor *Momus* schimpig smalen,
Als ander Dichters zijn. Waerom? Ick ben geen God.
Is in mijn werck ghebreck, oft is 't te grof en bot,
Men denck' ick ben een Mensch: en Menschen connen
Ick vrees' oock *Zoilum* niet: aen my is niet te halen. (falen.
Ick ben *Homerus* niet: my hindert gheen ghespot.
Het mach my dienstich zijn, misschien den Pauw-steert sot
Van latendunckenheyt te doen vlack neder dalen.
Blindt oordeel andersins en is maer ydel windt,
Wie met verstandt berispt, doet datmen voordeel wint,
Om op een ander tijdt op alles beter letten.
Maer lof, der ghecken vreught, doet menigh zijn onwijs.
Dus acht ick spot, noch lof, dan wel goet onderwijs.
Mijn dichten hoeven dan Lof-dichten noch Sonnetten.

Een is noodigh.

Den Grondt der Edel vry Schilder-const:

Waer in haer ghestalt/ aerdt ende wesen/ de leer- lustighe Jeught in verscheyden Deelen in Rijm- dicht wort voor ghedraghen.

Door C. V. M.

Exhortatie, oft Vermaninghe/aen d'aencomende Schilder-jeucht.

Dat eerste Capittel.

Hebes spruyten/ *Genus* Scholieren/
Ghy die hier en daer/ in plaetse van
schypven/
Hebt becladdert/en verbult u Pam-
pieren/

Met manneken/ Scheyten/ verscheyden dieren/
Dat ghy nauw ledighe plaets/ en laet blyben/
Schynend' of Natuer' u voort wilde bysben/
Gen Schilder te wesen/ soo dat u Ouders
Daer toe aenboeren op liff/en schouwers.

2. By ghemeyn oordeel wort u toeghewesen/
Te zyn een Schilder/ twoozt is licht te spraken/
Maer Schilder/en Schilder/siet/tusschen desen
Lept soo hooch eenen grooten Bergh gheresen/
Dat veel de repse moeten laeten steken/
Tis hier niet te doen met Maenden oft Weken/
Maer volcomen Jaren hier toe behoeben/
Al eer dat ghy eenich gheniet sult pzoeben.

3. Ten waer niet goet datmen u hier aen riede/
Dees Const is self van aensetender mynen/
Licht aen te batten/elcken te ghebiede/
Maer elck sie toe/ dat hem niet en geschiede
Als de simpel Mugghe/verblifde in't schijnen/
Dan rblinckende keers-licht/r' haerder ruwofnen
Want s'ghelst hier veel haer selven bedrieghen.

4. Sijt dan gewaerschoot/want der Consten kele
Loof soetelck nae de *Serenis* stemmen/
Aenlockend' elcken bevallijck ten spele/
Maer by haer te comen moeten al vele
Weghen besoecken/en waters doozswemmen/
Noch isser soo hoogh eenen bergh te clemmen/
Ghy en comter niet ober vzoegh noch late/
Of ghy en hebt de Natuere te bate.

5. Want Natuere heeft op beelderley trappen/
Eenen winckel oft doozganck/in den welcken
Sijn alle Const en Ambacht ghereet schappen/
Hier dooz alle Jonghe kinderen stappen/
Ger sy noch Moederlycke borsten melcken/
En de milde Natuere gheeft hier elcken
Eenich bysonder instrument in handen/
Om zyn vzoet te winnen in s'Werelts landen.

6. Verscheyden zyn haer giften en Zubweelen/
Hier geestse ploegghen/ daer hamers/ daer bylen/
Hier Truffels/daer Doecken/ ginder Pinceelen/
Maer d'onverstantighe Ouders verdeelen
Wel dickwils de natuerlycke stiflen/
En soo comet (eplaes) datter somwilen
Natuerylike Schilders gaen achter ploegghen/
En Bouwveren haer aen Pinceelen boegghen.

7. Doet u Natuer het Pinceel niet verwerbert/
Soo mocht ghy wel in t'ydts keeren te rugghe/
Latend' u ydel booznemen bersterben/
Sparend' tijt en cost/om niet bederben/
Wselven/als de vooz-verhaelde Mugghe/
Al te langh en smal sal u zyn de bygghe/
In 'tbegin wytscheyden is minder schande/
Dan datmen in't leste valt dooz de Maende.

8. Of ghy de Natuer hebt r'uber byndinnen
By den aert d'ins geests salmen vzoech afmeten/
Want rmoet schier van in de Wieghe beginnen
Slanghen verwoegghen/ dat nae sal verwinnen
Nemeesche Leentwen/ en Monsters van Creten,
Of ghehoofde Leren/leer quaer van beten/
Caciffen/Cerberen/wzeede Centauren
Om r'hoofst r'hebben becrant met groene Laurē.

9 Cruyden/die wy Distel oft Metel nommen/
Dan nieuws wassende vzoech sicken en byten/
A

Bonder
natuere can-
men gheen
Schilder
worden.

Natuere
ghenegghet
peber jeught
meest tot een
bysonders.

Ouders bes-
hooren bly-
sich te mer-
ken op de
gheneghent-
heyt der
Jeught/nae
Platonis/in
de derde
saem-spzase
van zyn ses
publ.

Wzoech is
te merken/
of pen ald
een goer
Schilder sal
worden.

Rock

Soek sal hem by tijts t'hout beginnen crommen/
 Dat eens haec sal worden/ dus t'eender sommen/
 Onder der *Graphidis* Consten subditen/
 Jonghers die naemaels de ghemeyn limiten
 hebben t'oberblieghen/sullen opheffen
 En vzoech beginnen/ander obercreffen.
 10. Doch d'ijst u *Matiere* tot sulcke wegheu/
 Met beghendich vernuoft/daer toe bevallijck/
 Hebbend' een sulck deel uyt haer hant vercregent/
 Dat ghy in uwen gheeft/sin en gheneghen/
 Bevoelt leben inbeeldinghen ontallijck/
 Maer den p'ijst te schieten/u niet en sal ick
 Ontraden/ter aboutueren oft mochte
 Ten eynde eens ghelucken dat her gherooyte.
 11. Doch geenen arbecpdt laet u verdrieten/
 Die aenhoudt/mach op verwinninghe hopen/
 Maer t'beuieren machinen t'ooete ghemeten:
 Want t'is hier eenen *Papegaep* te schieten/
 Die van hondert nauw een can rechte ghenopen/
 Dus blijft de *Const* als eenen *Ethiopen*
Orientalischen Beedel op eerden/
 Al tijts verbehen in seer grooter weerden.
 12. *Nature* geeft somtijts haer *Schilder*-gaben
 Daer t'ijdt noch middel is te moghen leeren/
 Maer noots bedwanck om den cost te beuaben/
 Dat sulck edel gheest moet vlijden begraven/
 Als verbozghen schat/een jammer vercreeren:
 Maer als gaef en middel te samen keeren
 By oeffeningh/lust en stadigh bevljten/
 Want haert arbecpdt verfoetende p'roffiten.
 13. Nu dan ghy jonghe *Pictoriael* sinnen/
 Laet baren al onnurte kinder p'achten/
 Wilt ghy ten *Thyone* deser *Consten* binnen/
 Ghy moet aenhanghen en stadich beminnen/
 Want sy jeloers is/en oock seer te wachten/
 Op t'ghepluynde bedde moet ghy niet achten/
 De *slaperighe* traechter moet ghy swichten/
 Soek *Bacchi* crupck en *Cupidinis* schichten.
 14. Wilt u altijts mede jonghers bekiefen/
 Die haer geeren tot neersticheyt versnellen/
 Hoe schoon t'weder is in dopen oft vriesen/
 En soeckt nemmermeer veel t'ijdt te verliezen
 Met de weeldighe wittbezoots ghesellen/
 Quelt een wepnich/om niet eeuwity te quelen/
 Geeft t'ijdt u tijt/ wilt t'ijds t'ijdt niet verspelen/
 Weppghert t'ijdt u tijt/ wilt t'ijds t'ijdt ontstelen.
 15. *Coorenbert* een Boect/neerstich van zeden/
 Had in den mond booz eē *Spreckwoort* gemey-
 Als hy eenighe sach/die niet en deden (nich/
 Dan hummen t'ijdt overdadich besteden.
 Sy hebben te veel/dat ick heb te wepnich/
 Nochtans w'p's eben veel hebben vlepnich
 Nepnende t'ijdt/die hy veel sins bestieret
 Socht te winnen niet vlijt/altijt t'ijstgeriet.
 16. Daer zyn noch t'ijdt-arem wel derghelijcke/
 Die elcken t'ijdt in drien wel wilden vlycten/
 Makende t'ijdt van ont'ijdt met practijcke:
 Dan vintmer die al tijts zyn eben tijcke
 Wan t'ijdt hoe soeber sy den t'ijdt verlijten/
 Soo dat sy hem ongherecht daer henen smijten/

Met *Potten*/*Troesen*/*Colben* en *Gincketten*/
 Want op zyn weerdicheyt niet veel en letten.
 17. Nochtans (eplaes) wat sal ons doch ten lesten
 Maer als den costelijcker tijt ontzeken/
 Als wy moeten rupmen dees *Aerdsche* nesten:
 Teghen woozdich heben is noch ten besten/
 Gister in eenwicheyt booz by ghestreken/
 En moeghen onghelous niemant te spreken.
 En weert/ of hy dien sal moghen becommen/
 Summa/den t'ijdt passeert allerlijckdommen.
 18. Doch minder achtmen (mer sanck/*Lupten*/
 Met wandelen/om vercreeren de *pyffe* (*Herpen*/
 Oft yet soo gheheeten/om t'sins verscherpen)
 Den t'ijdt te verliezen/dan wech te werpen
 Goudt oft *Silber* doch van leegheren p'ijste
 Als t'ijdt/en zyn occasie p'roffijse/
 De welck/ eens wesen de booz by gheblaghen/
 Wy nemmermeer weder crijghen en moghen.
 19. Soo is dan t'ijdt-verlies een groote schade/
 Maer te verhalen niet ghelt noch niet goede:
 Dus Jongers/boven Goudt houdt t'ijdt te rade/
 En verdriest traechteyt/die van allen quade
 Is moeder/en boester van armoede:
 Van brenge noch med' elc quaat zyn eppen roede
 Tot rechter straffe/sae en gheen en b'ester
 Weedelijck te slaen zyn *Aur* heir oft *Meester*.
 20. Den *Dronckeaer* valt in de slyckighe goten/
 En moet beropt veel onghenack verdraghen/
 Jae wat zijnder uyt *dronckenschap* ghesp'ooten
 Al schandelijck en grouwelijck eploten:
 Die nichter-sinnich seer zyn te beclaghen/
 B'sonder d'onbeterlijcke dootslaghen/
 Daer *Menschen* handen bekende aenraken
 Gods hantwerck/dat niemant can weder makere:
 21. Siet/wat dit garfen s'op al can uyt rechten/
 Hoe menich maker noch van *Menschen* *Wercken*/
 Ghelijck als men leest van *Vliss* *nickrenten*:
 Maer wat schadelijcker dingh is het vechten:
 En hoe seer ghemeyne/tot sulck verstercken
 T'sotte *Weerelts* lof/die in sulcke wercken
 De cozel-coppighe noemt/cloecte helden/
 En verduldighe wonderlijck can schelden.
 22. Nochtans is veel stercker/nae t'woort der wiff:
 Die zyn eppen gemoet verwinnt geheelijck/(sen)
 Van die ander dootder/en meer te p'ijssen/
 Al doet den naem *Noozder* elcken afgriessen/
 Den naem *Dief* is al schandelijcker leelijck
 Om boozen te spreken/in t'recht appel ick/
 Doch can wel den *Dief* t'pack wederom gheben/
 Maer den *Noozder* den dooden niet doen leven.
 23. Dus de *dronckeschap* met haer quade b'uchte
 Die te langh/en t'ommit zyn om verhalen/
 O leerfaem sinnen/wilt wisselick bluchten/
 Op dat der *Consten* verkeerde gherichten
 In den afgront *Sigis* eens mochten dalen/
 Als van *Schilder* cranck-hoost/en ooc mocht falē
 T'gemeyn volck *Spreckwoort*/hoe *Schilder* hoe
 En verkeerde in/hoe *schilder* hoe *stilder*. (wilder/
 24. Want schijnt of de const dooz enige *Lupde*
 Moet zyn verciert/met dat segghen/t'is jammer

Dit is t' boozmael aerdich v'ghebelc. Hoe costlijck den is.

Tijdt boozjaek/ tijds gheghenheit boozby/ weder te comen.

Traeghe moeder by alle quaat en boester van armoede.

Alle ondeurche brenge met strafte met. Van des dronckenschaps quaat/ en b'uchte.

Dat herberjen d' onberflandige gep'el nochtraus groore schande is.

Dat de Schilder-jeugt/dronckeschap bemijden moet.

T'p'roozt maer wech/ban hoe schilt hoe wilden

Van honderd comt nauw eē tot volcomenheit.

De Const is jeloers/daerom moetmen haer tegen deel vermyden.

Tijts waerheminghe moet gheraden/en t'ijdt van t'ijdt te nemen.

Spreckwoort van Coorenbert.

Wat

waes
neuen
eenighe
kenae:
te wille
uchtrich
dooz
naet le-
alſche
ninghe/
te meeſte
ſtenaren/
de inee-
auch-
en:want
s regen
natiere
Schil-
konſt.
te naam
eer dieſe
onder
ſtenare/
inghe-
kt ban
te zyn-
ſchilder
en opt
eral/ by
Pincen/
ſheleer-
beliſch
den con-
ſchil-
mer zyn
den
ſch aen-
re ſien/
t mer
konſt
verlicht
na/ pe-
hert en
ſchap
em tree-
nder
ilderſ/
te de be-
jept
r handt
en.
eleefte-
ber-
bele,
le beſt
den-
ander
oet ſchil-
dich
eyen.
gilderſ
te verch
och hij-
maer
wijſhapp
geſchil-
dichen.
verſtant
oeder
mubzede.

Daſeſen ſſinen Gheeft neffens zyn ſtupden
Is eenten ſoo dyoncken/wilden en rupden
Cozfel-cop/en ſoo licht en ſel bergammer/ (mer/
Doch ſulky bercoelt menich Conſt-liefdich blam-
Doch dies te nooder eenighe beminders
De Conſt wille laten leeren haer kinders.

25. Der ſchrickt n niet/o edel Schilder-jeuchden/
Dat om eenighe qua-tychtighe rancken
Noet weſen ghehoort/tot onſer onvzeuchden/
Of meeſte Conſtenaers alderminſt deuchden/
Wacr van men ſomtijts ſoo eenten mach dancken/
Wieder eenen grooten hooy can beſtancken/
Zijnde wederſpannich d'edel Natiere
Der Schilder ſtilweſighe ſtup puere.

26. Sy zyn onweerdich onder Conſtenaren
Gherekent/die alſoo bzenghen verlozen
Haren edelen gheeft/gheſſick oft waren
Woefte/ongheſchickte/rupde Barbaren,
Daer doch opt ſoo ſonderlingh upbertozen
Den naam der Schilders was by Oratozen/
Senatozen/Philoſophen/Doeten/
Pincen en Monarchen hooghe gheſeten.

27. Die met zyn conſtick were/ſoetelyck yzange
Can d' ooghen der Menſchen/dat opt de wonſte
Des herten haer gemoet daer aen blyſt hangen/
Die behoozde oock elck vzienschap bevanghen
Met vroom en eerbaar zyn /welck is een Conſte
Woben alle Conſten/om goede jonſte/
Ghenade en vzienschap/nae herten wenschen/
Derechtyghen by Gode end' alle Menſchen.

28. Onder al die Schilder-conſt name boeren/
Behoozde ſonderlingh te regieren
Die edel beleefthept/die ſelf der Boeren
Herten dickwils can beweghen/beroozen/
Met haer redelſjcke ſoete manieren:

Summa/alle gheſchickte/ goebertieren
Beſchepdenhept/moſt zyn begrepen/onder
Den naam oft r'woozt Schilderachtich byſonder.

29. De ſchilders dan Schilderachtich behoozden
Neder te legghen/ſechten/en verdzynen
Alle venſſdinghe/twiſt/en diſcoozden/
Met ſachte/wyſe/redelſjcke woozden/
En niet met bechten/quaetſpreken oft kſſben/
Als op de Merckt biſch-vercoopende Wyſben/
Die vele malcanders fame beroozden/
En licht ſmiten de kopben nae de hoofden.

30. Men ſal oock niet volgen Wagenaers leſſen/
By wien de beleefthept heeft wepnich ſtede/
En ſechten haer quetelen en proceſſen
Onder malcander/ met duyſten en meſſen/
Want onberſtandt is moeder van onvzede:
Maer den rechtſ aerd der Conſten bzeigt mede/
Da de verſtandighſt in Conſten ghereſen
Behoozden oock alder beleefſt te weſen.

31. Nadien der Giecken en Romeynen Zele
Sinnck tot Piſſima ſoo birrich vermeerren/
Dat ſp verboden met ſtraffen bebele/
Datmen niet en soude/dan alleen Ele
Ghebozen kinderen t'ſchilderen leeren/
Soo betaemt dan noch wel/de Conſt ger eeren/
Alle denucht en beleefthept hun bateben/
Die nu den Edelen Pincel aenleeben.

32. Iovis Dochters/de Gracien haer verder/
Woerden gheſchildert/datter een gaet ſtappen/
W biedende den rugghe/en dan verder/
Twee teghen-comende ghemaect wat verder/
Welk bewyſt/dat wy vooz een/ twee vzienschap-
Wederom ontfanghen/om niet verſlappen (part
In beleefthept/maer te zyn alſtſ clocker/
Over al daer mede te dzynen woecker.

33. Dat den Schilder-pyns Apelles beſchepden
En beleefſt was/en is niet te miſwanen/
Conneid' Alexander ſoo ſoet aenleppen/
Dat hy hem daghelijck quam ſien arbeypden :
Noch is zyn beleefthept weert te vermanen
Aen Protogenem by den Rhodianen,
Den Verſoon en r'werk bzenghend' in eptime/
Gheſſick noch volgen ſal/doch niet in ryme.

34. Gock Raphael, Hoofſt-ſchilder t'zſſinen tſſide/
Menich goet Meſter daer oock loon verdiende/
In zyn gheſelſchap arbeypende blyſde/
Eendzachtich van ſinnen/bezdycht van nyſde/
En gheen en was den anderen r'onbziende/
Den beleefden Raphael maer aenſiende/
Der ſcheen dat dzeef opt haren ſin niet crachten
Alderley onedel ſnoode ghebachten.

35. Hoe Schilder hoe ſtilber dan nu boozt heien/
Niet Schilder hoe wilder/die doncker miſten
Moeten dzynen opt den ooghen verdwonen/
Wefende ſoo helder en claer beſchene
Van twee ſoo blinkende nobel Artiſten :
Dus dan o jonghe Dictozialſten/
Yeder hem de deucht ſaemhept ſoo ghebenne/
Dat elck den rechten Conſten aerdt bekenne.

36. W zyn twee de pynicpaelſte/met namen
Des ouden en nieuwen tſſts/tot Exempel/
Dat de Conſt en de beleefthept verſamen/
Alſtſ by den Conſtenaer te verſamen/
Souden ſp gheraken over den dzeypel
Dat der onſterſſelſcher Famen Tempel/
Of ſp zyn anders in grooten dangiere
Dan te verdzynen in Lethes ſibiere.

37. Want indien de Poeten niet en dwalen/
Ten oudt. Man iſſer/die hem niet verniyden
Can van ſnellſick te loopen ſonder dzaalen/
Wt en in het huys van de dnye ſfatalen/
Om de namen van alle dieſ' aſſnyden/
En loopte ſchooten bol/wie't mach beſnyden?
In de coude ſibiere Lethes gieten/
Op datſer in ſincken/oſt henen blieten.

38. Het ſchijn geen hert en mach ſo ſnel gedzabt
Als deſen ouden Grijs/over en weder/
Eidelangs t'water/welck ontſanght zyn gaben/
Wlieghen al cryſtende Gieren en Raben/
Met menich Voghel van verſchepden veder/
Wees opt t'water daer ſp toe dalen neder
Bzenghen eenighe nomen boozt van allen/
Maer latenſe haest daer weder in ballen.

39. Wt beel duyſenden beſer namen coeber
Woeter ſomtijds woerdich ghebonden eenten/
Die

32. Iovis Dochters/de Gracien haer verder/
Woerden gheſchildert/datter een gaet ſtappen/
W biedende den rugghe/en dan verder/
Twee teghen-comende ghemaect wat verder/
Welk bewyſt/dat wy vooz een/ twee vzienschap-
Wederom ontfanghen/om niet verſlappen (part
In beleefthept/maer te zyn alſtſ clocker/
Over al daer mede te dzynen woecker.

33. Dat den Schilder-pyns Apelles beſchepden
En beleefſt was/en is niet te miſwanen/
Conneid' Alexander ſoo ſoet aenleppen/
Dat hy hem daghelijck quam ſien arbeypden :
Noch is zyn beleefthept weert te vermanen
Aen Protogenem by den Rhodianen,
Den Verſoon en r'werk bzenghend' in eptime/
Gheſſick noch volgen ſal/doch niet in ryme.

34. Gock Raphael, Hoofſt-ſchilder t'zſſinen tſſide/
Menich goet Meſter daer oock loon verdiende/
In zyn gheſelſchap arbeypende blyſde/
Eendzachtich van ſinnen/bezdycht van nyſde/
En gheen en was den anderen r'onbziende/
Den beleefden Raphael maer aenſiende/
Der ſcheen dat dzeef opt haren ſin niet crachten
Alderley onedel ſnoode ghebachten.

35. Hoe Schilder hoe ſtilber dan nu boozt heien/
Niet Schilder hoe wilder/die doncker miſten
Moeten dzynen opt den ooghen verdwonen/
Wefende ſoo helder en claer beſchene
Van twee ſoo blinkende nobel Artiſten :
Dus dan o jonghe Dictozialſten/
Yeder hem de deucht ſaemhept ſoo ghebenne/
Dat elck den rechten Conſten aerdt bekenne.

36. W zyn twee de pynicpaelſte/met namen
Des ouden en nieuwen tſſts/tot Exempel/
Dat de Conſt en de beleefthept verſamen/
Alſtſ by den Conſtenaer te verſamen/
Souden ſp gheraken over den dzeypel
Dat der onſterſſelſcher Famen Tempel/
Of ſp zyn anders in grooten dangiere
Dan te verdzynen in Lethes ſibiere.

37. Want indien de Poeten niet en dwalen/
Ten oudt. Man iſſer/die hem niet verniyden
Can van ſnellſick te loopen ſonder dzaalen/
Wt en in het huys van de dnye ſfatalen/
Om de namen van alle dieſ' aſſnyden/
En loopte ſchooten bol/wie't mach beſnyden?
In de coude ſibiere Lethes gieten/
Op datſer in ſincken/oſt henen blieten.

38. Het ſchijn geen hert en mach ſo ſnel gedzabt
Als deſen ouden Grijs/over en weder/
Eidelangs t'water/welck ontſanght zyn gaben/
Wlieghen al cryſtende Gieren en Raben/
Met menich Voghel van verſchepden veder/
Wees opt t'water daer ſp toe dalen neder
Bzenghen eenighe nomen boozt van allen/
Maer latenſe haest daer weder in ballen.

39. Wt beel duyſenden beſer namen coeber
Woeter ſomtijds woerdich ghebonden eenten/
Die

Plutarckus
ſeyt ooc/ dat
Emilius
Paulus/ ooc
der ander es
del konſt/
zyn Rome
leerde beſte
houten en
ſchilderen.

Exempel
der beleef-
thept aen
Apelles?

leefſt haer
ban ſin lede
da Raphael

Fabel opt
Dictozialſten
is genomen
opt Il fur-
ofo. Cant.
34. & 35.

By beſen
ouden man
ber ſt aet drey
Gybt.

Onder beel
huyfent eenē
hoort dooz
Conft ghe-
rechtich.

Wanden
Tempel der
Fame.

Bedupbe-
nis defet
Fabel.

Wat het
een goede
Conft is/
gewonnen
moet onnut
dooz te bzen-
ghen.

Wat deel
licht ende
ghebepts.

Temporin-
ghe tot de
Schilders
werk.

Die niet en verdinckt / maer blijft aen den oever
Liggen op t'fant/des schijn dē. Man te dzoever/
Die upt der kibrice wilt laten gheenen/
Maer twee witte Swanen/ teghen zijn meenen/
Maer mede henen bliegghen ende swemmen/
Tot daer eenen heubel op is te clemmen.
40. Op desen berg staer/van schoonen gebouwe/
Geent Tempel/ als van eender Goddinne/
Daer upt comt eē Nimphe, oft schoō jonckvrouwe/
Dees nam en afnemen van die ghetronwe
Soet singhende Swanen/ verbitjde van sinne/
En bzenighe dees namen ten Tempelwaert inne/
Die in eentwichept daer blijven gheschreben
Op den Pilaer/die dat beeldt dzaeghe verbeben.
41. Dees Fabel betepent t'ghemeyne sterben/
Gheleken by Lethes ghefep vergheten/
Daer by metter tijdt al plaetse beerben/
Want dien ouden looper wilt niemant derven/
Maer Swanen/Histori-schrijvers/Doeten/
Droeflyck tot de Nimphe onsterflichhept weten
Te bzenghen eenighe geften bequame/
In den Tempel van die eeuwighe Fame.
42. Los-tuyters/aefbzengers/strickers der pluy-
 hebben somtijts te verheffen vercozen (men/
Somminghen/ om t'bet van den pot te schupmen/
Als raden en Gieren/quaet van costupmen/
Daer sulck in Lethes doch blijven vercozen/
Te weten Menschen/schijnende ghebozen
Slechts om eten en dzincken/want s'en gheben
Gheen ander ghedachtenis van haer leven.
43. De Schildpadden coepē schier upt hun schel-
Meer dees hun out quaet dooznemē misten/ (pē/
Oft onmatelicken lust souden stelpen/
T'ghewonnen goetd van de Werelt te helpen/
Oft wat d'Guders niet sweet/ commer/ oft listen
Hadden vergadert/te stroyen en quisten/
Tot dat sy hun huyfghesin en hun selben
Gent stadigh jammer en verdriet op welven.
44. Met duysenden vele dus henen baren/
Dent tijdt verliesend' als onnut en snoode/
Daer van de Werelt niet meer en heeft maren/
Van of s'per noyt op gheweest en waren:
Want de namen ligghen al by de doode
Afgondich versoncken/swaer als den loode/
In Lethes onsupber buyl waterstroomen/
Daer van geen wetenschay en is te dzoomen.
45. Constaers/Seleerde/veel t'eender sommē/
Princen/Capiteynen/dooz t'onderzucken
Der luyhept/zijn niet arbejdt op gheclommen
Tot vermaerthept/en ter eeren gheclommen.
Met swaer offeningh en heerliche stucken/
T' s'oud' ons in de Werelt qualijck ghelucken/
Sonder dees arbejds offeninghe deuchdich/
Wies bzuuchtē zijn nutrich/ rustich en bzuuchdich.
46. Dit hoozend'/o Jongers/treer als den raddē
Den weg des arbeyts/want t'eynd' is besoenen/
Schildert/tepkent/erabbelt/wilt by becladden
En deel Pampiers/ als die geeren beel hadden/
Stielt armen/beenen/lyven/handen/voeten/
T'is hier niet verboden/die willen/moeten

Wel spelen Kapianus perfontage /
Wel ghecoockte rapen is goe pottage.
47. De Dicht-conft Rhetorica soet van trecken/
Hoe lustich/aenballijck/soeckt te ontbluchten/
Doch self en heb ickse noyt veel beswoeken/
Maer t'heest my byp upt den weghe ghesteken
Van de Schilder-bare/dat is te dichten/
T'is wel een schoon bloeme/dzoeghe sy bzuichten/
Soo dat sy bzuochte het meel in de kneuken/
Dan mochte den (in haer t'hantren seucken.
48. Op winckel werckende met ander knechten /
Staend' onder een Chaer/om niet te crackeelen/
Al waert ghy den besten/wilt met den slechten
Helpen onderhouden Winckels gherechten/
Hebt acht op Meesters Ballet en Pinccelen /
Op vaghen/bercypden/doecken/panneeler/
fijn verwen wzyven/op reyn houden passent/
siet te veel temperen/smalten/noch aften.
49. Begindy de supber bozsten te supghen
Der vernuste Maeght aendzaghende wapen/
En upt Juppiters herfens quam/nae tynghen
Der Doeten/ so wilt u geeren bupghen
Onder t'ghemeyn oozdeel/hier in verknayen
Appelles, want ghy sult dickwils per rapen/
Soo ghy daer toe doet lghd'famighe oogen/
Dan her gheen u onbekent was te boozen.
50. Verfloozt u oock niet in Midas herauten/
Verkeerde oozdeelen/die qualijck dypren/
Maer hoedt u selven booz Momus flauten/
Al dunckt u te zyn merckelijcke flauten/
In Meesters werck en willet soo niet nyten/
Want u en cander doch niet goets upt s'zuypten/
Dan spot oft smact/jae oft crijgt booz u winsten
Bepmelijcken ondanc ten alderminsten.
51. Doch sulcx meuchdy dot aen u mede-jonger/
Maer belecfstept moet ick alcht bedinghen/
T'sal hem te beter smaken/heest hy hongher:
Maer en wilt/als smeecher oft dobbel tongher:
T'soete Placebo niet booz ooghen singhen/
En dan achter rugghe de kele dwinghen
Tot herde cadencen en valsche toonen/
By zjind' per pzyffen en afwesich hoonen.
52. Latendinckenhepts geest wilt van u keeren/
Die u moecht berblinden/met licht ghenoeghen/
Jae en doen u hert in hoochmoet vermeeren/
Soo dat ghy soudt willen/versaedt van leeren/
D' booztaen rusten/sonder verder ploegghen:
Want die r' ghenoeghen by hun hebben voegghen /
Te wonder ghelickich zjin dergheleke/
Doch die te vreden zjin (septimen) zjin rijke.
53. Doch in onsen dingen moetmens hem wach-
Soude men in Consten comen te boden/ (ten/
En alchts om verder te comen trachten/
Doch niet lichtelijck pemants werck verachten:
Want dickwils so slecht went dingen verschoben/
Men vindter wel pet in hoochmoet te loben/
Dat eenen aerdt heeft/aengaende de rest/
Wat salmen veel segghen/elck doet zjn beste.
54. Men sal oock zjn selven pzyffen noch laken/
Noch s'ghelijcx het werck van zjn eygen handen
Want

Rhetoric
een schoone
bloeme so
der bzuicht,
om de
Schilder
consten in
loufse wite
den.

Op dese
meent bo
oodeel be
hoefimen
oock te l

In qua
oodeel de
ondersta
dijge heit
niet te be
stoozen.

Niet lie
religk me
sters saur
pemant co
nen.

Zjn me
jongher me
belecfste
zjn faur
aenwgen.

Latendin
kenhept sa
men vermi
den.

Geen din
soo slecht
daer is sou
ijts per
goets mo

Men sal
hem selben
noch pzyf
noch laken

Want r'piffen u dwaesheyt bekent sal maken/
 En t'berachten al wat eergierick smaken/
 Dus strecken dees bejde woeghen tot schanden/
 Latent dan oozdeelen goede verstanden:
 Want zyn selven te loben staet seer sottich/
 En zyn selven berachten is bespottich.
 55. Deel die op de Merckr plegghen te staen rasen
 Om eenighe lapsalbertie te venten/
 Die hebben de ghelwoont alsoo te blasen/
 Piffend' hun selven end' hun vijsebasen/
 Berachtend' ander van hun Adherenten/
 Maer al watter schuyt in Helicons tenten/
 Hem dies vermyde/sie wel toe/en Schaffe
 Niet te liden der Pierides straffe.
 56. Al wat hem laest van Caballini water/
 Sie dat het hem selven niet en bederbe
 Maer soo een beschimpich Exter ghesnater
 Jae als den roemenden ghebilden Sater,
 Oft Arachnis straffe niet en verwerbe/
 Die haer dozft vermeten teghen Minerve
 Dus indien ghy in Consten wort gheruchtich/
 Wacht u van epgghen behagghen eersuchtich.
 57. Al waerdy als Hert ter Const-bane vlepnych/
 En ander als Slecken tragher en sachtcr/
 En ghy waert verkeert den Pzijs allepnich/
 Aensende besjden u geen oft wepnich/
 Dan vele swaermoedich u volghen achter/
 Soo en weest van sinnen niet onbedachter
 W op de gaben Gods te verhooveerden/
 Als Pagen sittend' op haers Heeren Peerden.
 58. Op r'geen u geleent is zyt stout noch coene/
 Maer danickt ootmoedich die t u laet ontfangen
 Tot uwer nootduyst dijns levens sapsone/
 Want ten is maer slechs om den cost te doene/
 Tz Const oft Constenaeer/ r' moet al vergangen/
 Hoe fraep/ hoe gheestich/ in byepdels bedwangen/
 Al trecket de Doot/ als geens dings bemerkcr/
 Diep onder in zynen doncheren kercker.
 59. Al en is de Conste niet onderdanich/
 Ghelick als stckdom/ den loop der Fortupnen/
 En weest daerom niet te meer oberwanich/
 Want niet stadichs in dit Aerdsche dal tranich/
 W ghesichte nu claer/mach doncker byupnen/
 Dook dijn Lichaem van den plant totter crupnen
 Onderwozpen d'ellend' per mocht toeballen/
 W Consten ghebyuck en waer niet met allen.
 60. Dus rad' ick/ in Consten hoe r'ck begghen/
 Bernedert/ ghemepnsaem al hys te blybat/
 Niet doende nae r' sorte ghemepne plegghen/
 Wat t'fidelick sthys hebben de ghercghen
 Aienweltycr met eenich handels bedryven/
 Soo is het dickwils van thien en van vyben/
 Of sp' haer meer ghewerdighen te byaghen
 Nae schamel kennisse/byinden/ oft maghen.
 61. Gerlyck zyn best doen is niet te versmaden/
 Om niet te blyben steken in de modder/
 De goedy oeffeninghe der handt ghedaden
 Wan joncr te bevlissen oock niet r'ontraden/
 Om al zyn leben niet te zyn eent brodder/
 Soo wilt vermijden den dextelen lodder/

Capido bypage lust/wiens opsetten
 Wel de Jenght ter deucht den toegangh beletten.
 62. De Sinnen als Hondse ter Jacht verstoppe/
 Die haer Meesters bleps voor spise verstanten/
 Om r' sien van Diana, niet om vermoyen/
 Jae r' byer van Paris maect tot asfchen Tropen/
 Daer soo veel fraepicheyt in was te vinden/
 Dus menich goet Jngien dooz desen blinden
 Lust-god/ jong verlept/ blyft verteert in boncken/
 Oft als kundt/ eer't het water kent/ verdzoncken.
 63. Sp' oozdeelen meest met Paris ten dwaesten/
 r' Schilders houwljck is veel van sulcker moden/
 Schoonheyt ghelijck haren sin wel ten naesten/
 Doch sier toe/en willet soo niet verhaesten/
 Laet den Wijn-soon Hymen by d'ander Goden/
 Denckt ten sal soo haest niet werden verboden/
 Teghen hooft swere wordt seer goet ghehouden
 Woerch ombjhten/ en lang wachten van trouwen.
 64. Om wel doel comment niet te broech aenbattē/
 Poch om qualijck doen niet te langh ghetoeven/
 Alst wel gheluckt/ sonder ditten oft darten/
 Soo ist een dinghen boven alle schatten/
 Den rustelicksten staet teghen r' behoeven/
 Doch r'jdt te stellen en is geen behoeven/
 By Petrum Misia is beschepdt te siene/
 In zyn tweede Boeck/ Capittel derthiene.
 65. Tschijnt daer/ ofde dochter ontrēt zyn moste
 Thien Jaren wel jongher als den Gheselle/
 Soo in zyn Satiren ons oock ontloste
 Den soer-bloependen Poet Arioste:
 Maer onsen Schilder (soo hem niet en quelle
 Ghewichtig' oozsaek) alect hy hem stelle/
 Nocht wel ter werelt in eenighe hoecken/
 Ter liefden der Const/ de Landen besoecten.
 66. Doch ick soud' u gants tot repfen verwecke/
 Wreeds' ick niet of ghy mocht comen in dolen/
 Want kroom is de stad/ daer booz ander plecken
 Der Schilders repse haer veel toe wil strecken/
 Wensende het hooft der Pictura scholē/
 Maer de rechte plaeste/ daer quistecolen
 En verlozen Sonen haer goet doozbrenghen/
 T is schromich zyn Jenght die repse ghehenghen.
 67. Dooz erbaringhe men dat oock bezodet/
 Als menich van daer comt beropt en pover/
 Want een huys daermen de dolinghe voedet/
 Jae een verradich nest/ daer men in broedet
 Al r' quaet heden verspeyt de werelt ober/
 Soo noemet Petrarca, en wat hy grober
 Daer van noch verhaect/ hier te lang om seggen/
 Is qualijck met waerheyt te wederleggen.
 68. Doch op Lants soerheyt soude mē verliese/
 Dook Itabus volck van Ianus ghesproten/
 Die opr wel veel onse Conste verghieven/
 En zyn in r' ghemeyn Werraders noch Dieben/
 Maer subtyl/en vol beleeftheys doozgoten/
 Doch met open mont en handt toeghefoten:
 Want ouder de Son en leeft schier gheen Racz/
 Sy en heft haer byfonden faut en Racz.
 69. Maer sult ghy repfen/ latet niet gheschieden
 Souders wien lust/en u Ouders wille/
 Cleyn

Het beest te jongh ont-raden.
 Gempelere van Alceos en Treos.
 Van lieke Schilders .. Houwljck.
 Niet te broech te trouwen.
 Niet te broech cans men wel trouwen: om qualijck/ niet te spade.
 Een goet Houwljckes lof.
 Een Doch- ter moeft chien Jaer jongher zyn als den Geselle in den Egh.
 De kroomsche repse ongeraden / om darter veel middel is/ r'gelt ons nure bers-teeren/ ende niet wel ont-winnen.
 Den aerde der Italiaen.
 Ontertwē ldoz de Schilders jenght/ om te repfen te ghepucken.

temants
 ek licht
 schijn.
 gesehict
 u de
 k/ sal
 op zyn
 en met
 jessen.

d salmen
 eken van
 gabe.

het ghene
 eken van
 gbege-
 is/ can
 ghen-
 r' wozy.

ochmeot
 beraden.

Cleyn Herbergghen/quaet geselschap wilt blieden/
 En laet ober u niet veel ghelts bespieden/
 En u verre reyse verberghyt oock stille/
 Zijt eerlijck en beleest/byz van gheschille/
 Hebt althijt wel ghelt/maer wacht u niet eenen
 D'eyghen oolffck Landt-bolck veel te leenen.
 70. Leert ober al kennen des Dolck manierei/
 Het goede naevolghen/en blieden t'quaede/
 Gheset byzoech upt/en wilt oock byzoech logieren/
 En om mynden plaghen oft byple dieren/
 De bedden en lakens staet neerfich gade :
 Maer sonderlinghe onthoudt u ghestade
 Dan lichte Wouwen/want boven de zonden
 Mocht ghy zyn u leven daer van gheschonden.
 71. Ghy behoefdet wel somtijts als de Dalcke/
 Comend in Italye ghesicht te missen/
 Dooz de schoone Circe met al haer schalcke/
 Aengaende daer t'werck/dats op natten calcke
 Te maken Landtschappen by de Grotissen,
 Want d'Italianen ons althjts gissen
 Daer fraep in te zyn/ende sp in beelden/
 Dan ick hoop of wy haer deel oock ontfeelden.
 72. Jae hoop hier in te zyn geen pbel hoyer/
 Sy sien self alree ghenoech d'apparency/
 In doecken/steenen/en platen van cover/
 Oock ghy Jongers siet toe/ghypr moet al d'oycr
 Al veel dooz de mande/doet diligency/
 Op dat wy gheraken t'onser intency/
 Dat sp niet meer en segghen op haer spraken/
 Vlaminghen comen geen figuren maken.
 73. Oprekend' u reys/en wilt niet verlossen/
 Lieber afcomende besoeckt *Almangen*,
 Of daer meer Gelt als Const mocht zyn gheprof-
 End' (en waren niet veel van quader stoffen (fen/
 De fransche paepfen) Wodencen/ Wirtangen/
 Santich Wanckerfick/Boungongien/en Spaen-
 Ober al is te becomen die fhyne (gen/
 Indiacnsche geelen en witte myfite.
 74. Een goet deel schyben van sulcken alloep
 Mede t'huys te bzinghen soude wel clincken/
 Om u Onders en byzinden te verbzopen/
 Oock hem tanelfick en eerfick op topen
 En sal u comste dooz niemant doen stincken/
 Men sal u welcomen en beschincken/
 Wech dan lichte schoenen niet meer men repster/
 Men wort al haest gebloekt vast aen de Wepster.
 75. Ten lesten siet toe/niet te keeren ledich
 Wan t'gheen daer ghy om upt gaet t'wber vaten/
 Bzingt van Rome mede tepchenen zedich/
 En t'wel schilderen van de stad *Venedich*,
 Die ick om den rjdt beffden most laten/
 Want ick heb oock gherest sommighe straten/
 Welck ick (nu ick mijn vermaningh opschortte)
 Een wepnich sal verhalen in't coyte.
 76. Dooz *Pictura* ben ick daer toe ghecommen/
 Als dat ick met lust/versoet sel der yfien/
 In *Helvetia* ben ober gheclommen/
 De bestreuwde *Alpes*, hoogh om verschonmen/
 En oock de berdzietel'fck *Appennin*,
 Dooz wiens nedel en onwederz byuwfien/

Hannibal den grooten *Martialike*
 Daer ober te comen t'booznemen miste.
 77. Ick quam so verr' ick sach/en woonde binnert
 De begheerde Stadt/die (soo men mach lesen)
 Van twee Doestrlinghen eender *Dolbinnen*
 Op *Palatinus* bergh nam cleyn beginnen/
 Wiens faem in al de Werelt is gheresent/
 Derballen bouwinghen my onderwesen/
 En betuyghden met een seker belfiden/
 Hoe heerlijcken *Rome* was in boozt fiden.
 78. Somtijts hebb' ick my met d'Italianer
 Om de Const hanteren byuten begheben/
 Daer sach ick *Ciceros* Dooz *Tusculanen*,
 T'oude landt *Latiun*, en t'laugh *Albanen*,
 Oock den bergh van *Circe* hooghe verbeben/
 Daer *Vliss* knechten waren gedzeben
 In't Berckens kot (nae der Boeten dichten)/
 En den wegh *Appia*, met meer ghesichten.
 79. Diberfche Wateren/weerde te verclaren/
 Hebb' ick om de Const oock ghesien met spoede/
 Oock met onghetwoon onghemack ghebaren
 Dooz der *Tirrhenei* ghesouten baren/
 Den *Wijn-rjcken Tyber*, turbel van bloede/
 Sach ick/ende oock *Padus*, hooghe van moede/
 Een edel gherucht hebbende ghewonnen
 Dooz een ongheluckich Doerman der Sonnen.
 80. Ten onstadighen *Arnus*, somtijts drooghe/
 Somtijts oberbloepend' ick oock aenschoude/
 Maer *Hannibal* heeft het ghecoft zyn ooghe/
 Schywend' een wzaeck / om dat hy met ooz looge
 Haer *Hetrussche* Landen alsoo benoude/
 T'water *Trebbia* sach ick/daer oock ronde
Sempronium zynen hoochmoedt te spade/
 Der Romepnen heyracht tot groote schade.
 81. Noch heb ick bebaren twee schoon Sibieren /
 Daer d'ander niet by en dienen gheleken/
 Want sp als booznaemst' *Europa* vercleren/
 Gest *Danubius*, in anderen quarten
 Ister ghenaeht/die (soo eenighe spraken)
 In *Mare majus* soo herdt comt ghestreken/
 Dat de soure golben haer wjcken moeten/
 En lateit haer veerlich mylen verfoeten.
 82. *Rhenus* de Sibiere heerfick bequame/
 Jonfich toebloepend' onse *Nederlanden*/
 Acht ick daer nae de weer dichste van fame/
 Dees Wateren en veel Steden eersame
 Heb ick besocht/om met beter verstanten
 Te begrypen de Const/die ick booz handten
 Nu hebbe ghenomen/om metter penne
 Nae te beelden/ghel'fck als ick se kenne.
 83. Want nadien ick dus in mijn jonge daghen
 Soo menighen doetstap hebbe ghetreden/
 Doch soo veel het is/om haer te behaghen/
 Behoozt sp bill'fck my wel te verdzaghen/
 Dat ick ontdeckt haer natuerlijche leden/
 Jae onderschepdel'fck Wetten en zeden/
 Om d'aencomende seerjonfich' *Ingentent*
 In haer booznemen een wepnich te dienen.
 84. Hier in hopy ick te doen nae mijn vermogen/
 Niet blindel'fck/want om blieden erreuren/
 Deb ick t

! Dooz lichte
 Wouwen
 worden veel
 verdoogen.

Wilt te
 doen ghera-
 den/om d'
 Italianen hun
 D'oycr-
 woort te be-
 nemen.

Wat men
 Ant afcomen
 van *Italien*
 ander lande
 besoecken
 mach / om
 niet veel ge-
 woonen gelt
 thuyt te co-
 men / dan is
 niet welcom.

Te Rome
 kortmen
 seckenen/
 inde te We-
 neren schil-
 berg.

Helvetia/
 is Switser
 lande.

Herode-
 in Melpo-
 lib. 4. ach-
 den Danu-
 bium de
 meelte R-
 viere van
 allen,

Deed ick 't uyt diverse boziken ghesogen/
 Gen wepnich ghebonden/en veel ghetoghen
 Soo wel uyt oud' als moderne Antheuren/
 Want dit bind' ick ghemepnlyck te ghebeuren/

Dat oock selve wel treffellicke Schryvers
 hebben moeten visschen in ander Dyvers.
 Eynde der vermaninghe.

Van het Teyckenē/oft Teycken-const.

Het tweede Capittel.

DEn Dader bā t' Schilderē mach mē nommē
 Teyckenē/ oft de Teycken-const verhebe/
 ja dē rechtē toegang machment ooc rommē
 Oft de deur om tot veel Consten te comen/
 Soude smeden/bouwen/en meer/jae de seben
 By Consten sonder haer niet mochten leven :
 Want Teycken-const omhelsend' alle dinghen/
 Houdt alle Consten in matighe stringhen.
 2. Sp is een Woedster aller Consten goedich/
 Soo *Natalis Comes* ons wil verhalen/
 Jae oock d' edel *Grammatica* bedroedich/
 Is dooz haer ghesooght en ghewassen (poedich /
 Leerend' haer let ters en caracten halen/
 Waer dooz de Menschen in verscheppen talen
 Malcanders meeninghe verstaen accoozdich/
 Meer wijt van een soo wel als teghentoozdich.
 3. Des Teycken-consts volcomenheyt moet d'ij-
 det gesont verstant/en aen crachten raken (ven
 Moet t' verstant dooz oeffeningh/en bescliffen
 dooz natuerlijcken gheest/die tot verstyven
 Edel vernuftich is/en snel ontwaken/
 Sulcx mer goet oozdeel doet Constenaer maken
 Dooz bewozp in zjn ghedachte van allen/
 Hem met handt te bewerpen mach beballen.
 4. Wesen Dader dan vant t' Schilderen/wercklijck
 Is om verborghen meeninghe t'ontdecken
 Gen uytduyckel/en Verclaringhe mercklijck/
 Jae t'booznemens ghetuyghe/welcken stercklijck
 Bestaer in trecken/berrecken/omtrecken/
 Dan alles watter binnen de bestecken
 des ghesichts ter Weerrelt mach zjn begrepen/
 Bysonder t' Menschen beelt heerlijckst gheshepen.
 5. Nu Jonghers /om nae dees mate te jaghen
 Dat s om in Teycken-const woerden verstandich /
 Moet ghy beginnen met groot behaghen
 Aen het ey-rondt/en t'crups daer in gheslaghen/
 Om een tronje leeren stellen ghehandich
 Van alle stjde/seer noodich : want schandich
 Sietmen veel Schilders den tronjen mis stellen/
 Niet lertend' op t' crups/te bergheefs so quellen.
 6. Dooz nae handelinge/is niet te vermaden
 Gen boots leeren stellen/dast sonder wandken/
 Op eenen boet/die t' lichaem heeft gheladen/
 Ghelijck in d' *Aetide* wordt gheraden :
 Laer op den staenden boer de heup uyt swancken.
 Nu grootlycx waer eē groot Meester te danckē /
 Die in sined' uptgaef u/o Feucht/ter jonken/
 Gen *A. b.* boeck/van t' begin onser Consten.
 7. Ick vallet te bloot in/als r'onbequame/
 Maer ander/ghetoechsaem zjnd' in t' vermogē/
 Dallen te wepgherigh/ick d'zeese blame/
 En sp de moepte/dus o Feught eer same/

Wozt u soo bozderlijck een nut ontoghen :
 In ouden tijdt/die nu langh is verblogghen/
 Was ons Const verbaet in verscheppen Boecten/
 Die men om binden vergheefs soude soecten.
 8. In Boecten leeren de Jonghers ter Scholen
 De seben by Consten/jongh Apotekers/
 En Chirurgenien/om niet te verbodden/
 Zjn schriften/en Boecten ghenoech bevolen :
 Doch booz u Schilder jeught wasser niet sekers
 In onse spzaeck/om u als nieuwe Bekers/
 Nutte leersaem stoffe maken deelachtigh/
 Waer ghy van mocht houden den roke crachtigh.
 9. Waerom eē goet Meester waer goet gebondē/
 Dooz eers/om goede manier aen te wennen/
 En om te leeren seker baste grondent
 Tnt stellen/handelen/omtrecken/ronden/
 Dagh/en schaduwv plaecten wel leeren kennen/
 Gerst met Colen dan met Crjst oft Pennen/
 Herdich trecken op den dagh/datmen nouwkeris
 Sie mach/ en daer schaduw valt harde douwties.
 10. Ghy meugt van als doen/artere/en wassche/
 Jae den lust ws gheefts met een vierich poogen/
 In het contersepten u handen rasschen/
 Tot kool en Crjst/oy Papier graentu als assche/
 Oft een bleechachtich blaent/ om op te hoogen/
 En op te diepen : doch wilt niet ghedooogen/
 Hooghfel en diepsel malcander t'aenleven/
 Wilt grondt tusschen beppen by plaetse gheben.
 11. Niet te veel te hoogen wilt bljstig wachten/
 Wast ghy met sapkens/oft waterigh/ inkten/
 Wilt op een soet ver d'ijven alhts trachten/
 Oft werckt ghy met kool en crjst/ hebt u schachtē
 Met boomwoll' in/tot sulcx de meeste tinten
 Doet/oft nae rondt/dat niet en can bevegghen/
 Gck doet geeren daer hy toe is geneghen.
 12. Fraep pinte met grondt/en hoogsels cljch-
 hebben menigh geest zjn oogen ontstoten/ (tich
 Ghelijck daer zjn die vant *Parmens* gheruchtich/
 En ander/dus om zjn in Consten d'uchtich/
 Begreffjt uwen gheest mer sulcke loten/
 Of doet nae yet fraeps van plaister ghegoten/
 En merckt op de daghen wel in het legghen :
 Want de hoogsels by al mede wat segghen.
 13. Als ghy de handt hebt wacker sonder swaer-
 Nu ghemaect/dooz oeffeninghe geduldich/ (heyt
 En d'ooghen aenbaanghen te hebben claerheyt/
 Gaet van de versieringhe totter waerheyt/
 Dat is/tot het leven ons meest ghelydich/
 In welck een doentlicke soetheyt eendulch
 Oprecht is blyckend' in t' stilstaen en rueren/
 Dat zj u *Lepdster*/om t' schijp nae te stueren

tonstige
 Schilders
 hebben ver-
 scheppen
 Boecten bā
 hun Const
 zeschieden.

In onse
 spzaeck was
 booztijds
 niet tot schil-
 ders onder-
 wjsgeschre-
 ven.
 Den Jong-
 hers is nut
 by een goede
 meester hant
 begin aen te
 nemen.

Soet op de
 dach te tre-
 ken.

Te teyck-
 nen op Pa-
 pier dat groē
 heest/ om
 hooghen en
 diepen is seer
 boozderlicke.

Datmeit
 hooghfel en
 diepsel niet
 sat by mal-
 cander d'ere
 ghen.

Missa
 tinte is deit
 groouwen
 grondt/ oft
 half berwe-
 t.

Wat hee
 goet nae
 pinte oft
 handelingh
 is te doen/
 daer dieps-
 sel en hoog-
 fel is/ ooc u
 bercondt.

Wat hee
 hoogen beek
 doet in der
 Teycken-
 konst.

Datmer
 veel na t' le-
 ven boen
 moet.

In het les-
 ben / is een
 seker soete
 simpel doent
 l'ghheyt.

Leben der
Schilderij/
bejterre/
grontfeen/
en fchiet-
wre.

14. Dits 'twit om na fchieten/dé gront om bou-
Scheenen beteren Text is r'allegeren/ (wen/
Schoonder/ noch baster boozbeelt om betrouwe/
Als volcomen naeckte van Mans/ en Vrouwen/
De gheleertste Boecken om in studeren/
Zijn d: als een onepndigh practiseren
Soo zijn Kinder-naeckten/ en alle dieren/
Twaer anders onmogh'lyck om te verfieren.

In't leven
binnent al.

15. 'Tis wonder wat graep nien fiet ipeftozten
de Natuer in't leven/acu alle yden/
Hier is al te binden wat ons mach fchozten
Dan werckinge/feldfel/en fchoon vercozten
Omtreck/en binne werck/ om ons verbliffden:
Dooz beel doen/en herdoen/met langhe tyden
Aaectmen ervaren als Meesters ter eeren :

Damen
npr zjn felv
doen moet/
om inbentie
te hebben.

Maer upt zjn felven doen moetmen oock leeren.
16. Inveny van jongs moet oock med' opwas-
Anders wy qualick oydineren fouden/ (sen/
En moesten dan omsien nae anders cassen/
Wp moeten oock op ypozocy wel passen/
Als wy vergroaten/oft vercleenen wouden/
En sonderlingh moesten wy wel onthouden/
T'ghene wy teecken om wozen byoder/
Want fiet/ Memoria is de Muses Moeder.

Memorie/
moeder der
Muses/
daerom ghe-
heet h'ne-
mofuep/ fte
Plurarchum
h' zjn kin-
dertricht.

17. 'Tis de fchat-camer der wetenheyt mede/
Maer conterfeytende hebt ghy te letten/
D boozbeelt te gheben zjn rechte stede/
Want menigh Schilder daer in opt misdebe/
Fiet te hoogh/te laegh/ ofte by te setten:
Sommighe ghebypcken ruyten en netten/
Of raemkens met dzaden cruytwijfs gefpannen/
Om upt r'conterfeyten fanten te bannen.

Boozbeelt/
dat is/her
naeck/ dat-
men booz
heeft te con-
terfeyten/
niet te by te
hebben.

18. Dits 't'Velum dat ick in mijn ordinaricy
Dooz by gae/ en elcken doch by wil laten:
Te ghebypcken/ oock alderley substancy
Want 'tis eben eens hoe men ter playfancy
Sijn werck can byenghen en ter rechter maten/

De Velum
is een raem
met dzaden
ghespannen
in ruyten/
die men oock
op't papier.

Noch comt grootlyc te tepcken-confit te baten/
Wel te verfaen (met dooden te sien willen)
Daer Muschels beginnen/ oft eynden willen.

treckt om
bafte te ste-
len/ sien de
zjn ynter-
pael dooz
t'Belum.

19. Dit is wel noodigh ut alder manieren/
Om zjn naeckten verfaen al r'lichaem henen :
Doch moetmen hem wachten in sulck bestieren/
Datmen al te hard den Musen/ oft Spieren/
Fiet upt en beelde : want anders so schenen
Onse Weelden van magerheyt verdwonen/
Men moet niet verfympen dooz onbedachtheyt /
S'lebens poefeligh/en gladdighe fachttheyt.

Musculen
moeten ver-
faen zjn/
maer wep-
tig gewoert/
dan alst paf-

20. Doefelen/dats crjft met boom-wol verdyppé
Menchby/ of ruelichlyc soekens verwercken
Sonder artseren/ of met per te wyzhen :
Wilt ghy in artseren confich beclpven/
Dan dunne tot grof u flaghen wilt stercken/
Dats van boven afhalen/met opmercken
Musculen/oft anders wel upt te beelden/
Als of al de Gratien daer in speelden.

Damen
van boven
in artser-
flaghen sal
halen.

21. Ceyons maectmê van verfcheyden colueré/
Die men wyzft met Lym die half is verdozben/
Daer mede de ghedaenten der natueren
Men nae bootfen can/jae alle figueren
Berwe gheben/ t'z jenchdich/ oft verfozben :
Hier mede can cere wozen verwozben/
Want is Tepcken-confit van Schilderen Wader/
Geen dingh malcander can ghelycken nader.

Ceyons-
hoemens-
maect.

Ceyons
zjn nu/om
nae vleuen
der wien wa-
te nemen.

22. Summa / Tepcken-confit can alderley staten
Behulpich wesen/ r'z jonghen/ oft grjfen/
Jae Wozen/Capitepen/en Soldaten/
Soo om van der Conste gheschickt te praten/
Als om de gheleghtheden aentwysen/
Dan stercken en plaetsen/ daerom te prjfen/
Is dedel Tepcken-confit/van welcks verclaeren
Willen wy voozt tot de Propozocy baten.

Eynde van de Tepcken-confit.

Analogie Proportie, oft maet der Lidmaten
eens Menschen Beeldts.

Het derde Capittel.

Proporcy, oft ghelyckmaticheyt puere/
Is (ghelyck Plurarchus verhaelt in reden)
Een fchoon heerlyck cieraet in der Natueren/
Dees Proporcy in ghebouw oft figuren/
Poemt Vitruvius (als confitgh van zeden)
Een feker ober-een-comingh der leden/
Oft epghefchappen als ghebowus in ozden/
Als sy wel beleydt nae der Conste wozen.

2. Want nae zjn segghen zjn by een ghelcken/
Gens Menschen Lichaem/en Tempel bequame/
Dit accordeert wel met des Heeren Wyken/
Daer by sepde van den Tempel te dzaken/
En meende den Tempel zjn reyn Lichame :
De forme van eens Menschen h'f eerfame
Is edel/ en van Natueren te wonder/
Ghevoeght te samen met conste bysonder. (sen/
3. Dan daer 'thapz aē 'thooz'hoofst begint te was-
Tot onder den kin/dat wy raensicht nommen/
Is het thiende deel van des Lichaems massen/

Een Mens-
sche Lichaem
met zjn leden
verghelcken
by eenen
Tempel met
zjn deelen.

Den mensch
is thion aen-

In de lenghde begrepen/ oock sal passert
De lenghde des hants/ van daer sy can crommen/
Aen den aerem/ tot r'eynden upt/en commet
Recht op de mate des Mensichters/ te weten/
Tot 'teynde des middel binghers gemetat.

fichten lang/
en recht fou-
wt als by
langh is.

4. Indien men de mate van den gheheelen
Hoofde meet/van kop tot kin/ men sal vinden
Tachtste deel des Lichaems/en spantmen scelet
Nchter van kop tot r'eynden hals/ acht deelen
Salmen oock hebben/en van het begumen
Des harys aen 'thooz'hoofst/afdalende binnent
Op't Menschen bozft/ in het hooghste verheffen/
Een recht fectendeel salmen vinden effen.

Ncht hooft/
den langh is
den mensche

5. Wilt ghy totter crupn u mate verhoogghen/
Een vierde deel Lichaems suldy aenschouwen/
Wilt ghy nae de mate des aenschijns poogghen/
Dan 'thooft harys begin te meten nae d'oogen/
Woben de neuse tusschen den wjns'zoubwen
Is een derdendeel/ om t'aenschijn te houwen/

fMensch
aenschijn d'zjn
neusen lang-

De neus is een deel/ en van den neusgaten
 Tot onder den kin/ van gelycker maten.
 6. Den boet van daer de hiele begint ronden/
 Tot t'epnden den tweeden teen onghelogen/
 Is een seste deel des Lichaems bevonden/
 Den Cubitus oock/ op dat wy't verstonden/
 Den arme van t'bouwten/ oft elleboghen/
 Tot t'epnden den langsten vingher/ (al moghen
 Alstjt een vierde deel Lichaems bestrecken/
 Dus heeft 't Lijfs gheboordt zyn seker bestecken.
 7. Nu de bozt ghemeten van 's bupckx aenban.
 Wat boven den nabel/ tot onder regen (gen/
 Den kin/ houdt in mate ghelycke ganghen/
 Stelt op den nabel t'punt van eenen langhen
 Passer/ daer eenich Mensch is plat gelegen/
 Gheheel upgefrecht / laet dan gaen zyn wegen/
 T'ander punt in't rondt/ en een circkel maken/
 Tust suldy teen en vinghers epnden raken.
 8. So dat natuerlyck den Nabel van desen
 Menschlycken Lichaem t'middel punt is blyck-
 En also dees ronde soym' upgelefen (lyck/
 In hem wozt gespeurt/ so vintmen in wesen
 Oock in hem een oprecht vierant ghelycklyck/
 Maet van den top totten boetplanten t'lycklyck/
 Weder van ghefreck' acmen vingers epnden/
 Tot gheylke mate sal hem dit wepnden.
 9. Sulck heeft Vitruuius my boozgeschreben/
 En sie oock Plinium dit accorderen/
 Hoe dat also den Mensch langh is eben
 Als hy reucken can/men can't oock in't leven
 Ghenoech onderbinden met p'actiferen:
 Nu zyn der die van't Proportioneren
 Seer veel hebben by een gebacht in Boecken/
 Vpsonder Durerer, niet om bercloeken.
 10. Doch van minuten/ oft deelen van dyment/
 En so veel hoofdzaken heb ick niet boozen/
 Schilder-jenght so wy't den wegh in te rymé/
 Schoote. Meesters of Beeltinijders costumet
 Zyn booz de Jenght al t'onboeghlycke spoozen/
 Ick hebbe den Schilders wel seggen hoozen/
 Die te veel meten/ vast metende blyden/
 En ten lesten niet bevandens bedryden.
 11. Vitruuius een van de cloeckste Meusen
 In Bouwmeesters Const/ om niet te verdolen/
 Die wy't immer geenen periculusen
 Wegh: want siet met hoofden/voeten/neusen
 Te meten moeste de Jenght zyn bebolen/
 Van des Menschen hoost af tot zyn voetsolen
 Acht hoofden/ elck hoost van vier neusen zynde/
 Ick cozt en gheriecklyck te meten vinde.
 12. Om recht te meten sonder eenich quellen
 Den Mensch met acht hoofden/so salme trachté
 Zyn Beeldt ophanghende liny te stellen/
 Thooft van kop tot kin men booz een sal tellen/
 Van kin tot mids repels oock een van achtren/
 Dan daer ten nabel/ boozts tot des gellachten
 Boozt-reelich lidt is vier/ d'ander vier moet et
 Zyn/half d'ghe/kuie/half schene/plant der voeten.
 13. Dus sal m'oe in breedd' int meté hem richté
 Van rechts naer links/ t'p gecked' of onckede/

's mans schouwers twee hoofde breet/twee aestich
 De heupe/nu des Vrouwten lijs gesichtren (ten
 In lengten gelycken/ maer heupe breedde
 Bedraecht van hoostmaten het rechte tweede
 Deel/ end' hen schouwers in breedde gespannen/
 Maet twee aensichten/contrary den Mannen.
 14. Doch de Vrouwken moet hardicheyt derben
 In den musculen/ welke geheel saechtich
 Moeten verliefen/oft aerdigh versterben/
 Doeslich van vleesch/met voutkens en kerben/
 Kuyplken in handen/ als kinderachtich/
 Den kinderen worden wy nu gedachtich/
 D'ff hoofden hooghe zyn sy in't vercleenen/
 Tot schamelheyt d'p/ twee zyn d'gpe/ en beeten.
 15 Verscheiden proportien wederbaren
 Salmen in't leven/ coztshotich/en ranckich:
 kinderen hebben (na Plinius verclaren)
 Thalf ghetwas van hen lengte ten d'p Jaren:
 Nu Schilder-jenght/dit weynich zy u danckich/
 Ick sal u boozt wyssen/ hoe ghy onwanckich
 Een Beeldt sult stellen/ doen werken/en coeren/
 Om in rechter welstandt alles wyboeren.

Eynde des Proportijs.

Van der Actitude, welstandt/ ende
weldoen eens Beeldts.

Het vierde Capittel.

D En hemel/als wesende mit en sonstich/
 Heeft d'edel Natuer' ooc willen wyboegen/
 Benefens meer gabe met haer inwonstich
 De deucht der schoonheyt/welstandich en constich
 Dooghe ghebend' een volcomen benoegen/
 Maer als wy oozspoonen in middel doozploegé/
 Soo binden wy omstandighe waerommen/
 Dat Naturen schoonheyt schoon is volcommen.
 2. Dits oogenschijnich wel aen deel manieren.
 Der Natuerlycke dingen t'onderfcheyden/
 Dat schoonheyt vermindert wozt met oncierren/
 Naer datter omstandigheden faelgieren/
 Het welck ons sal tot ons p'opoost inleiden/
 Hoe dat wy schilders/ mer neerstich arbeiden/
 Sonttijts een Beeldt niet en comen gemaken/
 Dat ons vernoecht/ niet wetende d'oozaken.
 3. Al ist oock dat ons ommerrecken teghen
 Malcander wyckende ghenoech up'tspingen/
 Soo faelter sonttijts een roerlyck beweghen
 Aen t' Actitude, of t'Beelt is genegen
 Tot vallen/oft t'heeft eenen sonderlingen
 Onwelstandigen aerdt/ om dese dinghen/
 Die soo abuytelijck zyn/boozts t'oncvlieden/
 Dient hier van wel onderwys te gheschieden.
 4. Dus laet ons nu ozdentelck setten/
 Onder geboeghlycke omstandigheden/
 Ghewisse regulen en vaste Wetten/
 Die boozt veel deelen waeremich oplestent

Gen wouken
 en man heb-
 aen een pro-
 portie: da' de
 mans schou-
 der een neus/
 breeder is/
 end' de vrou-
 wen heup
 oock een.
 Vrouwken
 meer ronder
 van vlees
 als den man
 nen.
 Kinderen
 blyf' hoofden
 langh/ end'
 zyn ten d'p
 Jaren half
 so lang/ als
 sy te worden
 hebben.
 Beeldt lang
 9. 10. jae 12.
 hoofde heeft
 men ghesiet
 van J. Ag.
 nolo/ om gra-
 celijckheyt
 in't bupghen-
 en weiden.
 hy seyde de
 Passer in
 d'ooche en
 niet in de
 handt m'oes
 wesen.

Naturen is
 schoon/ om
 verscheyden
 deuchen oft
 gaben die se
 heeft.
 Schoonheyt
 is inder/
 waermer eed-
 lige onstam-
 dighe deelen
 haer ontzee-
 ken.
 Enige jon-
 ge schilders
 maken sou-
 tijts ee beelt
 dat hun mis-
 haeght/ niet
 weteude
 waer het
 schozt/ daer
 om dit na-
 volgende on-
 derwys.

Nature
 leert en stie-
 selfgoeds
 wetten.

Ons de Natuer heeft vercondicht met reden/
 Op dat wy ontwetende niet en treden
 In eenich stelt sel der postueren/buyten
 Ghewisse maten/rechten en statuyten.

5. Om een staende Beelt te planten/ wy mogen
 Een rechte liny/ als op loot ghewichte/
 Van boven nederwaert byzenghen ghetoghen/
 Dese sal zyn als de Dese des Boghen/
 Teghen 'ruyswancken des Corpus ghestichte/
 En sal upt den keel-put af dalen diehre/
 Tusschen den last-dragenden voets aenclanwen/
 Soo moghen wy vast een staende Beelt bouwen.

6. Want siet/den Mensch end' een Colonne tsa-
 Worden in standt en stellinghe gheleken/ (men/
 En 'thooft als het swaerste let des Lichamen
 Met 'tlyf ondersteunt zynde/moet betamen
 Den voet booz' Basis daer onder ghesteken/
 En dan op welcken den last comt ghestreken/
 Die draeght het hooft/ soo recht/datmen int dalen.
 Een loot-streke tusschen beyden mocht halen.

7. Dees perpendicularer linie loodich/
 Of hanghende streke/die ick noetere/
 En acht ick iupste niet ghetrocken noodich/
 Om in het tepekenen niet te ballen bloodich/
 Maer datment' in den sin imaginere/
 En vastelijken wel considerere/
 Dat den keel-put com/ als gheloodde draden/
 Recht midden den voet/ die 't Lijf heeft gheladen.

8. Want 'thooft mach wel naer een schouder oft
 Wallt oft buyg/maer dat vast somtpde/ (danter
 Doch hooft en Lijf contarie maeander
 Moeten helden oft omzpreken verstander/
 Is de meyninghe/datmen neerstich myde/
 Dat thooft niet en hangh op de selve zyde/
 Waer henen men 't Lijf laet hanghen oft buygen/
 Of het werck sal ons onberstandt betuyghen.

9. Den ledighen voet t'samen metten beene
 Mach boozwaerts upt spelen / om een ver/soeten/
 Maer daer is een Natuerlyck dingh ghemeene
 Noch acht te nemen/en dat niet aleene
 Aen den Mensch/maer aen dieren mer vier voet/
 Hoe 'trecht booz-been en t'achter sincke moeten
 T'samen heffen/stappen/en dalen neder/
 En oock d'ander twee van gheijfke weder.

10. Sulcke roerend' actp/loopend' oft gaende/
 Sietmen den Mensch natuerlyck vertoonem/
 Soo wel werckend' als in postuere staende/
 In onsen dinghen dit wel gade staende/
 So in kinders/ Mannen/als Vrouw personen/
 Sal onsen arbejt welstandich becroonen/
 Op een zyd' Beeltds wy niet en behooren
 Arem en been upt te doen steken boozen.

11. Maer dat wy een wisselinghe ghedintcken/
 Den rechten arem booz' wt comen laten/
 Den trechter been achter doen henen sincken/
 T'sincke been booz' upt / daer teghen den sincken
 Arem achter wech laten gaen by maten/
 Al s'yd' cruyf-wijs / t'zyp of de Beelden saten/
 Oft stonden/soo sal haer de troeinge weyndent
 Daer den arem/die niet booz' upt sal seyndent.

12. Sulck' Aetinde hebben laten blifcken
 Raphael d'Urbis, Machael Angel mede/
 In hun constige wercken/ van gelycken
 Is dit oock te speuren in den Antycken/
 Aen diverse Beelden/constich van suede/
 En te Florenten in die schoone Stode
 Is sulcken aerdt oock bysonder te mercken /
 Aen Bolongen wel geschulpeerde wercken.

13. Natuerlyck sietmen in staende postueren/
 'Thooft goetmyelijken ghekeert te wesen
 Soo den voet gherecht is/ noch salmen speuren/
 dat 't Lijf hem althit wil schikken en reuren
 Naer 'tweyndent des hoofts/ als steunsel bā desen/
 Maer dit woort in de stellinghe gheprezen
 Waerck' naer Aetindes oeyden/
 't hooft elders als 't Lichaem geweynt te worden.

14. Oft tammigen onacrdt wilt ons ontpraepen/
 Dus moctmen op beelderlyc wyse pooghen
 Ter beste welstandicheyt 'thooft te draepen/
 Want sulcx can gantsch bederven oft verpraepen
 Den aerdt eens Beeltds/in verstandigen ooghen:
 Doch geen ombdraepen is wel te ghebooghen
 Aen gheestlycke Beelden/diemen op 't beste
 Soeckt te maken devotich en modeste.

15. S'ghelijc salmen niet althit zyn ghebonden
 Ken onse booz'-verhaelde Aetinde:
 Maer ghelijck het noodigh sal zyn bevonden/
 Hier in veranderen t' sommigher stonden:
 Want Orpheus zyn Harp/soet van gheluyde/
 Wel heeft verandert/en mer snaren ruyde
 Speeld' / hoe dat de steusen al bleven t'onder/
 Verlaaghen van den dzyeselijcken donder.

16. Weder wert zyn spel veel beseten
 Op een ander tijdt/ doen hy heeft ghesonghen
 Dan jonghe Mepkens/de welke ghedzyden
 Booz' sotte liefde/zyn comen in sneden:
 In dese fabel/siet/zyn wy ghespronghen/
 Om toonen/ datmen somtijds is ghedwonghen
 (Naer den aerdt of het werck in onse dinghen)
 Te ghebuycken sulcke veranderinghen.

17. Gelijck wanneer men maect bootfen oft stant
 Die niet stoken steken oft seelen trecken/ (den)
 Genydych moeten upt boeten en handen/
 Met armen en beenen die t'samen spannen/
 Oft steppen/soo 'twerck de leden doet strecken:
 Maer sonderlingh salmen myden/ te decken
 Met armen t'naeckit Corpus, op dat het pruyter
 (It moghelijck) by zyn ban alle limmer.

18. Dus mogen wy noch meer (na onsen weten)
 Gens Beeltds onwelsandigheden hier nomen/
 Ghelijck watneer een bootse is gheseten
 Maer de boeten ter sijden uptghelieten/
 En de knyen inwaert nae maeander crommen/
 Dozt niet gheprezen/maer 't sal beter comen/
 De knyen van een uptwaert te laten schieten/
 En d'hielen inwaert/ om welstantz ghentieten.

19. Doch te maken de boeten van een Vrouw
 Al te wift van een ghestaen oft ghelegghen/
 Sonderlinge staend' / is ghedaen ontroubwe
 Teghen den welstandt/ bereytschende noulwe

Godwen des Beelde sal planten.

Wen mensch by der Colonne ghesken.

Wat het hooft niet soude hangt daer het Lijf henen buygte oft hanght.

Hoe een Beelde sal seeren.

Wen gemeen actie in Menschen en Dieren/ in gaen/ oft booz' stappen.

Wat een cruyf-wijse actie te ghebuycken/ daer van soude en niulwen oft is Maer s'ons boozbeelde hebben gheseyden.

Wat 'thooft te weyndent anders als 't lichaem.

Geffellike Beelden hoeven niet veelen draepen bo hoofts. Men sal allezwaer welstant t'achten/ en de somtijdt wat veranderen.

Wat werckende bootfen/ den leden schikken nae hun actien.

Wat 't lichaem zyn schoonheyt niet te bedekken/ daer het nergens beter zy aen ontdeckt oft anders.

Hoe de knyen sonder stonden of ligggheden/ Beeltds crommen moeten/ oft niet.

Hoe een Vrouw beeltds been ende boeten gefelt moeten wesen.

De boeten by een/ bant eerbaerhepts wegen:
 Van moemmen oock mynden somdwylen/ reghent
 Welstand tronghen oft soo pet te bercorren/
 Want sulckx te veel doet cleyn gracy upstorten.
 20. Veel vermaerde schilders noch (als de man-
 In eenen merckelijcken onwegh dwalen/ (ken)
 Dat is (soo sp' t' nix niet qualijck en dancken)
 De selve schouder/ welcks heup sp' upt swancken/
 Datse die de hooght op schoort en halen/
 Daer sp' altydt leegher behoort te dalen/
 Waer de heup uprswanckt: want den aert is ditte
 Der Consten / 't 3p of 't Weeldt stae/ligg' oft sitte.
 21. Noch isser oock een onberstandich tepcken/
 Als men den arm van de laeghte schouder/
 Daer de boot' uprswanct/ om hooge doet rycckē/
 Ten wil tot welskant niet wel schoone blycken/
 Al woze 't ghebruyck hier van tweemaal ouder/
 Dus naer den rechten aerd' / lieber men souder
 Die van de hoogste schouder toe ghebruycken/
 Om eenen oncierlijcken stand t'ontdruycken.
 22. Noch verder/ om allen welskant verstercken/
 Zijer oock een stuck weerdich te betreffen/
 Dooz cloecke sinnen/ die op alles mercken/
 Te weren/ siet/ Weelden die niet en wercken/
 Sullen niet ghelijck t' samen opheffen
 Bepde handen oft armen/ te beseffen
 Is wel dat veranderingh can verlijden/
 Gock salment aen beenen en boeten mijden.
 23. Het schijnt oock dat enige niet ghestillet
 En comen haren gheeft/ als sp' pet maken/
 Lat ende (mer verlos) bozzen en billen
 T' samen ghelijck sien/ het schijnt sulcke willen
 Maet den Camerspeelders in 't perck gheraecten/
 Die dergelijck oimatuertlijckē saken/
 Springhen en beutelen/ booz conste achten/ (tē.
 Waer Schilders moeten junc daer boozen wach-
 24. Ja van recht volck woze wel wedersprokē
 Die hijn werck daermede verciere wanen/
 Oft soo onmoghelijcke dinghen coken/
 Derwzonghen/ verzoep't/ de leden ghebruycken/
 Oft *stropiako*, nae d' Italianen/
 Hier van zijn meer specien te vermanten/
 Als handt aen arm verzoep't en bedwonghen/
 En den voet contray den knye ghebruycken/
 25. Dus moet men houden matelijcke ganghen/
 In wonden en buyghen/ volghende 't leven/
 Als een opscinde troenge dooz verstantghen/
 T' hooft achter over niet te laten hanghen
 Hoogher/ dan dat de ooghen staen verheben
 Recht op ten Hemelwaert/ noch daer benevent
 Sal niet neder 't hockens mate veramen/
 Dan dat schouders ende navel verlamen.
 26. T' hooft en salmen ooc niet omdraepē wydet/
 Van den kin recht over d'ockel verschoben/
 Waer armen en beent die zijn wat vzhder/
 Doch salmen waernemen/ hoe dat een peder
 Handt hoogher te heffen niet is te loben/
 Van dat den elleboghe come boven
 D'ockel/ desen en dergelijcken Reghel
 Bevestigh't Nature met vasten zeghel.

27. Den Mensch ooc opheffend' eenich gewichte/
 So ons d'ervarenthept leert alle daghe/
 Den eenich voet booz upt stelt hy seer lichte/
 Tot ondersteuninghe van 't liffs ghestichte/
 Op dat soo het been als een schooze draaghe:
 Want den Menschē schickt hem/ dat inden wage
 Zijn leden blijven in stuppen en buyghen/
 Ghelijck als eenighe Gheleerde tynghen.
 28. Daer een schouder draeght/ op de selve sffde
 En heeft oock het been om spelen geen staep/
 Maer dat het stijfstandich 't last op hem lijde:
 Noch is oock toe te sien/ dat niet en schijde
 Ons staende Weeldt buyten Natier en gracy/
 Dats als voet van boot meer dā voet heeft gracy:
 Maer weet / dat d' Antijcken achten wel staende/
 Standen ghelijck als stappend' ende gaende.
 29. Maet een schoon en gracelijcke maniere
 Swanckende weynich/ oft schier niet met allen/
 Doch bewijzen sp' booz alle Constigere
 Een soete roerend' acty goedertiere/
 Die een yeghelijcken wel moet bevallen:
 Au gheschiedt somtijts/ dat op de ballen
 Van den plant/ oft op de teenen der boeten/
 De hochrepende booten rusten moeten.
 30. Gelyck als dertel *Nimphe* Drouw persoonen/
 Danstende/ springhende som van der eerden
 Maet bepde beenen/ ander op de toonen/
 Dit wel te treffen mach ons werck verschoonet:
 En soo wy eenich Gempel begherden/
Camachus hier booztijts constich in weerden/
 Was (also ons *Plinius* is ontknoper)
 En *Sialuaris* in steen en coper.
 31. Eenen Hert/ het 3p coperen oft steenen/
 Had hy ghedaen/ tot een wonder verwecken/
 Staende soo constich en los op de beenen/
 Datmen onder al de vier boeten eenen
 Draet schier dooz henen hadde moghen trecken/
 Van achter scheen hy hem licht op te strecken
 Op 3yn teuten/ tot eenen spzongh- met lusten/
 Van boozen scheen hy op 3ijn hielan rusten.
 32. In werckende booten salmen met scherper
 Natuer opmercken/ de leden doen slaven/
 T' 3p handen/ vinghers/ op Luyten oft Berpen/
 Spelen/ schieten/ oft met eenich dingh werpen/
 Houwen/ slepen/ draeghen/ spitten oft graben:
 Dat oock alle de leden mede draven/
 Ken loopende booten/ boozts met een roeren/
 All' actien constelijcken up voeren.
 33. Dat constich werck van *Demon* van *Athenen*
 Moghen wy hier tot een Gempel voeghen/
 Van twee *Hoplitis* Soldaten/ die schenen
 Ween te sweeten/ d' ander (werpende herten
 Zijn wapen) bermoept te hijghen en swoeghen/
 Hier in hadde 't volck wonder groot benoeghen/
 Want daer en was r'zinnen tijde gheen Schilder/
 Die d' affecten socht upt te beelden milder.
 34. Lustich beherdich zullen oock verschijnen
 Alle roeringhen van leden oft letten
 Der *Nymphen*/ *Goddinnen* en *Contubijnen*/
 Ghelijck *Ariosto* beschrijft *Alcimen*.

Dan een
dagheng
Weeldt.

Dan een
gaende
ende staende
postijde.

Dan aerdis
ge actien / tra
danen/
springen / als
diergelijckē

Gemepel
ban eenen
coperē Hertē

Beseiden
eene Weeldt
te doen wer-
ken / in spe-
len / schieten /
werpen / oft
andere / na
der Constē

Gemepel
ban loopende
de actie / oft
een ver-
moep't heele

Dan de gr
elijckhept
waer te
menē

Die

beel bers
tinghe
et 3p se
k.

Daer
seltsa heu-
npt
nackte/
oet de
ouder
ghyt 3jn.

Deselghe
om hoog
heit / moet
sen op
inder 3pde
in het
ancken.

Datmen
de armē
bepde
men niet
laren ge-
cke actie
en / ten
er het
beelvet
oet soo
rcken.

Men sal
et te seer
it 3jn / in
Weeldt
matelijck
draepen.

Datmen
de Weeldt
men niet te
er ver-
dingen sal.

hoe berre
u' Weeldt
doen
cken/
cken/en
nepen.

Die niet eenen boestap en gingh versetten/
Het en waren al stricken ende netten
Der Liefden/ om in te vanghen Goggieren/
Met een gracelstck en aerdich bestieren.

35. Noch is dit een van de *Pictura* deuchden/
Bootsen na den ouderdom t' onderschepden/
Alboozen der jongh' eenbuldighe jeuchden
Ghestalten te maken gheneycht tot vzeuchden/
Vertel en simpel in al haer beleyden/
Oock Vrouwen/ als onghelwoone t' arbeypden/
Haer postueren en zyn niet seer te prysen/
Als sy een mannelijck ghewelt bewysen.

36. Noch moeten wy over *Plinius* d' exempel/
Om zedicheit ons Vrouwen in te planten/
En halen hier boort en seer oudt Exempel
Vt eenen Antjcken verballen Tempel/
Daer men noch in sacht/niet om verplapsanten/
Gheschildert *Helena* by *Athalanten*,
Maer in *Athalanta* bleeck/ met vertsaegghden
Blooten cuppschen wesen /t' gestalt der maegden.

37. *Zeuxis* Schilder/ in Consten seer besnedich/
Zijn *Penelope* dient oock t' onser lesse/
Want in dit Beeldt had hy vergaert bestedich
Te samen all' eerlijcke gesten zedich/
Die daer zyn betamelijck een D'inzesse:
Oock *Castiglion* wil zyn Vrouw Noblesse

Niet toelaten Manlijcke wercken crachtich/
Van Vrouwlijck/ en noch niet een wesen sachtich.
38. Ons Maegde en Vrouwen met zedich wesen
Laet dan verciere/ om welstandts verstercken/
Al heeft *Zeuxis* *Homerum* (so wy lesen)
Ebers al te vele ghelooft in desen/
Dat hy in *Wiffs* beelden heeft laten mercken
Oock ernstighe/ herde/ en grove wercken/
Al welke dinghen sullen den volwassen
Jonghelinghen/ oft *Amasones* passen.

39. Sonderlinghe stercke gheselde Mannen
Sullen doen gheweldighe acten en standen:
Maer jonckheyt die swaermoedicheyt wil bannē/
Moet wesen wacker met leden ontspannen/
Gants by en los/ nu de stellinghe van den
Gude Mannen/ die zullen niet den handen
Vt battend' hun swacke lijf onderhouden/
Met vermoepde beenen gheneygh om bouden.

40. *Summa*/ na Persoons crachten en gemoeden
Sullen dan alle bootsen zyn bevonden/
Oock na hun doen/ als wel is te bezvoeden:
Want hem een vecht-boots al anders zal spoede/
In stellinghe en acty woester ontvonden/
Van een *Philosophe*/ die diepe gronden
Schijnt te bedisputeren aen zyn gesten/
Dit moetmen al onderschepden ten besten.

41. Wesen sal schijnen/ met dingher op vingher
Sijn Argumenten te bedupden vprich:
Nu zynder veel dingher/ oock niet gheringher
Const wel upt te Beelden/ ghelijck een Singher/
Of t' onderschepden een lachend' oft crijlich/
Verschiet/ swaermoedich/ hoeverdich/ en pfflich/
Maer van dees en dergelijcke subjecten/
Dintd' ghy in d' upbeelvinghe der Affecten.

Eynde der Achtende.

Van der Ordinanty ende Inventy
der Historien.

Het vijfde Capittel.

In gheschickte ghereghtheit vol zeden/
Oft Ordinanty/ bekaen alle dinghen/
Soo wel Gods schepfelen boden/ beneden/
Als Coninckrijcken/ Landen/ byze Steden/
Huyssghesinnen/ en diversch' oeffeninghen/
Die de vernuftighe Menschen by bringhen/
Oock sietmen ordeningh/ in stomme Dieren/
Als nutsame Dien en bliffighe Mieren.

2. De Schilders is d' Ordinanty bevonden
Oock hooghmoedig/ want daer in d' Excellency
En cracht der Consten t' samen leyt ghebonden/
So perfect/ geest/ als verstandts doozgronden/
Aendacht/ univcrsael experienty/
Daerom zynder soo weynich van Inventy
Doelmackt/ bequame/ die wy hooren loben/
In samen ander gheclommen te boden.

3. Radien dit soo is/ o *Historiale*/
Laet ons dan op Ordinantie letten/
In onse composity p'ncipale/
T'z op buyten gronden/ in huys oft sale/
Oft waer wy ons bootsen hebben te setten/
En dat op seker regulen en Werten/
Nae dat d' *Historie*/ die wy hebben voozen/
Selve verespichende sal toebehooren.

4. Want eenes boort oft beelds composicy
Is van veel leden in eenen Lichame/
Al begrepen binnen de superficij:
Maer de *Historie* heeft (na haer condicy)
Van bootsen oft Beelden daer toe bequame
Haer composities ghevoeght te same:
Dat siet/ om dese te stellen te degghen/
Zijn seiden *Mous*, oft roerende wegghen.

5. Ten eersten / om hoogh na boden toe staende/
Nae onder nederwaert/ ter rechter syden/
Ter linker/ en van ons wjckerid oft gaende/
Van teghencomend' / in't rondt oock hestaende
Circkel-wijs de plaetse/ doch t' allen t'iden
Hem na des percks grootte schicken/ en miffden
Dat de beelden de liffen niet en d'ragghen/
Oft datse benontwt als in kisten lagghen.

6. Stelt u volckcken wat los/ om een verfoeten/
Laet uwen gheest so wjdt niet zyn ontsp'zongen/
D' dinghen soo groot te maken/ dat moet en
In de liffen loopen handen oft voeten/
Oft onbequamelijck liggen gew'zongen/
Om dat ghy dooz de plaetse zyt gedwonghen:
Daeght upt/ en verfelt/ na der Consten gaven/
Ghy zyt doch by/ en maect u volck geen slavent.

7. Houdt u althit s liber binnen den percke/
En wilt u gronden niet te seer beladen:
Maer als ghy u inventy stelt te wercke/
Wilt eerst wel grondich met goeden opmercke
Op d' d'ns boomemans meyninghe beraden/
Maer lesen/ berlesen/ ten mach niet schadert/
Wastelijcken drucken in u memoy
Den rechten aerdt der voozhandigh *Historie*.

Weschildert

Ordening
in alles no
dig/ woer
doek van d
Dieren on
derhouden

Ordinan
tie is moed
den Schild
der.

Superfi
um/ is den
oitterck/
wat d' h
rie oft ord
nantie is.
Dan de se
fidotus/
betwegin
in der Or
nantie t' on
derhouden

Hem te
schicken in
de grootte
des pan-
neels of
doecks.

Datmen
een dien
stuk niet
grootte
den sal ma
ken/ oft te
seer verbou
ghen.

Los te zyn
int ordin

Erst les
oft wel o
berlegghen
ghens m
schilders
wil.

Van weder
Weeldt ghes
stait te ghes
ben/ naer den
aert oft ou
berdom.

Van som
migh Weeldt
erbaer en
zedich wesen
te gheben/
Exempelen.

Al Cortegi
ano. lib. 3.
fol. 121.

Wrouwen
standen en
actien soet
en zedich.

Standen en
actien nae
mache der
Weelden.

Onder
kheyt der
actien/ nae
ghemoeden
oft katen der
Menschen.

Dese onder
wijffinghe
reprekt tot
den Affectz/
daer mach
men vzeeder
lesen.

8. Beschijldert eerst ws sijn imaginacy
 Met gheestighe byvoeghelicke stucken/
 Om u matene met schoone gracyp
 (Als goed' Oratozen doen him ozacp)
 Heerlijck/constich/en bequaem uyt te drucken/
 En op dat u te beter mach gbelucken/
 Neucht ghy daer van eenighe schetsen maken/
 Iae byz soo veel/ tot dat het mach gheraken.
 9. Laet bloepen uwen geest/om const bergroenē/
 Neucht oock na desen/als d'Italianen/
 Wt u schetsen teyckenen u Cartoenen/
 Alsoo groot als u werck/doch met vercoenen/
 Byz en onbeschjoemt/ dit moet ick bermanen/
 Op dat ghy u vernijder van foodanen
 Maniere die waer is/en niet wel sielpeck/
 Al te ghestentert/ moepelijck oft quellpeck.
 10. Gock in uwen Cartoen/om niet te dolen/
 Nenchdy wel veel teASSE byznghe't leben/
 Tzj mer Aquarellen/crjen oft kolen/
 Ghehooght en ghediept/alles zj bevolen
 Wven keur/en u ten wille ghebleven:
 Maer wilt ghy u ozdinantien gheben
 Bevallpecke schoon welstandighe crachten/
 Ghy moet noch op verschepden dinghen achten.
 11. Eerst suldy bebinden uyt onder/soecken
 In u ozdinancy welftant's fundacp/
 Wanneer ghy u perck alle beyde hoecken
 Bequaemelijck verbult met uwen cloeckent
 Boorzbeelden/bouwingh' oft ander stoffacp/
 En dan de middelste byz open spacy/
 Ghyen sult soo wepmuch daer niet byzngen binnen/
 Of ten sal stracp een welftant gewinnen.
 12. Want ons ozdinancy moeste ghenieten
 Etenen schoonen aerd'r/ naer ons sijn ghenoege/
 Als wy daer een insien oft doozsien lieten
 Met clepder achter-beelden/en verschieten
 Van Lantschay/daer tgezicht in heeft te ploegen/
 Daerom moghen wy dan oock neder boeghen
 Midde op den boozgraent ons volck somtijtlen/
 En laten daer ober sien een deel mylen.
 13. Maer sonderlingh wy clep gracy besuypen
 In ons ozdinancy/wanneer als anders
 Van wel ghedaen zjn onse achter-uyten/
 Waer toe d'Italianen ons van buypen
 Landts toe gebuycken/want de Nederlanders
 Achten sy in Landtschay cloecke verstanders/
 Als sy ons pevers in souden verheffen/
 Maer willen ons in Beelden overreffen.
 14. Men sal op veelderley wyse noch pzoeben
 Wel t'ozdineren/en wat tghd verhoepen/
 Aghdsamelijck/sonder haest te bedzoeben/
 Schickend' alle Beelden nae het behoeben/
 Gock als d'Italianen/die veel roepen
 Van t'ozdineren met verschepden groepen/
 Welck zjn hoopkens of trophens volck/ te wetz/
 Hier gheftaen ghelegghen/en daer gheseten.
 15. Hier in Bataille sullen byzellijck hozten/
 Enien hoop in't verschieten elders zjn duchtich/
 Dooz aen sullen ober malcander stozten
 Heerden en Ruyters/ som aerdich vercozten/

Hier een hoopken ligghen byzastelen cluchtich/
 En daer oock een hoopken verlagghen suchtych/
 Dus met hoopkens t'ozdineren verhal ick/
 Als ick heb ghesien/niet te staene qualijck.
 16. 'Tis veel tgebyzpeck gemeeft van Tintureten
 T'ozdineren/ soo met groepen oft knooopen/
 En Angelus oozbeel is oock veel metten
 Hoopkens gheozdineert/maer doch besmetten
 Eenighe zjn eere/niet om de hooppen/
 Maer dat hy om de Beelden hem verlooppen
 Heeft/in 't gheen d'ozdinancy mach belangghen/
 Watter niet en zjn insichtighe ganghen.
 17. Niet latende sien/als eenighe souden/
 Een insien van eenen Hemel ontfoten/
 En booz aen pet groots/so sy't wenschen woude:
 Maer wie en sal dit niet ten besten houden/
 Siende dit werck al vol Consten doozgoten/
 Van de gheleerde handt des Bonavoten,
 Soo veel acten verschepden van fatsoene
 Der naeckten/ daer het hem om was te doene.
 18. Gock can een peder lichtelijck bezjoeden/
 Dat Wets ozdinancy is om de Lieden/
 Maer niet het volck om de Wet te behoeden:
 Want Wetten en dienen 'tvolck maer ten goeden/
 Op dat hun gheen schad' en soude gheschieden/
 Wat hadden anders wetten te bedieden?
 Soo machmen sulcke Meesters ercuseren/
 Die Beelden meer achten als t'ozdineren.
 19. 'Tis seer lobelijck der Beelden plasfancp
 Te soecken/en gheensins daer van te wjcken:
 Maer het gheest noch een meerder abondancp
 Van welstandicheyt/wanneer d'ozdinancy
 Daer wel med' ober een comt van ghelijcken/
 En als veelderley gheluyt der Missijcken
 Maectt Harmonie/van die songhen en speelden/
 Alsoo doen hier oock veel d'verschepden Beelden.
 20. Dooz verschepdenheyt is natuere schoone/
 Dat siemen/als schier met dupsent coleuren
 Het Aertrijck ghebloeyt om p'zjs staet ten toone/
 Teghen den stertigen hemelschen thyoone/
 Als noch aen meer dinghen is te bespeuren
 Bevallijck ghenoeghen: want sonder treuren/
 Het volck verlusticht/aen Tafel van wyffe
 En dzanck boozsien/oy menti gherley wisse.
 21. Gock d'histoyp/daer veel aen is ghelegghen/
 Haer Beelden behoeben te zjn verschepden/
 In stellinghen/bootsen/werkelijck vlegen/
 Ghesfalt/natuere/wesen/en ghenegghen/
 En soo wy bande seben wegghen seppen/
 Soo sullen eenighe bootsen met beyden
 Ween' doozwaert/naer ons uyt staen/oft schrypde/
 Ander met troeng en lichaem van ter zyden.
 22. Eenighe van achter sullen de hielē
 Toonen/eenighe sirtē/ligghen/cruppen/
 Op climmen/dalen/opstaen/neder knielen/
 Somtijts eenighe bootsen/offse vlielen/
 Alst teASSE comt/oft heymelijck sluypen/
 Enigh' om hooge sien/lenen oft stuypen/
 T'behoefde wel datmen ghemengheit maeckte/
 Onder een ghecleet/half ghecleedt/en naecte.

Compt
 van Ozdi-
 nerderw.

M. Mand
 loan zjn ooz-
 beel/heest
 meer ghelet
 op de Beel-
 den als oz-
 dinantie.

Wetten
 dienen der
 Wenscherz
 ten besten.

'Tis goet
 als ozdina-
 tie en beeld-
 welftant
 hebben/en
 maecte
 schoon hant
 motie.

Dooz de
 verschepden-
 heyt is na-
 tuere schoone.

Daer beel
 berck bez-
 denheyt der
 Beelden int
 ozdineren.

Verschepden
 werkingen
 der beelden/
 int ozdineren.

Van t'ou-
 dermenghen
 gheleede/ez-
 ontfede.

23. Veel Ordineerders op een dingh oock giffen/
 Daer ick mede niet teghen en wil d'inghen/
 Te weten/dat sy sullen den ghewiffen
 Gantschen Scopus humer gheschiedenissen/
 Als bestoten in een Circels beringhen/
 Op dat alsoo een deel bootsen bevinghen
 d'Histoy/die als t'Centre punct in t'midden
 Blijft staend' als Beelt/dat veel aensien oft bid:

Van het
 opmerken
 ringh-wijs
 met t'ropus
 int midden.

Dit schijf
 ick nae mijn
 goede mee-
 ninghe/en
 niet tot ber-
 achten van
 groote mee-
 fters/die
 sulc niet
 waergheno-
 men hebben.

Van rijcke-
 lijck zijn op-
 dinaurie te
 verbullen.

Heu was
 een Floren-
 zjn schreef
 ontrent 15
 no 1481.
 Gual. Bibl.
 13 mat. zjn
 Boeck is
 ghebzucht
 Anno 1547.

Van dit
 Welum heb-
 ick int Cas-
 pittel van
 der Cerkke-
 men verhaelt
 van copiose
 en eensaem
 Histozien.

Groote
 Meesters
 maken niet
 veel copiose
 Histozien/
 bergelijcken
 groote Hee-
 ren/die wep-
 nich doch
 onbedachtich
 vroelen.

Exempel
 der eensaem
 Histozien/
 by den Co-
 medien/oft
 Gastmalen.

14. Maer t'can d'Ordinantp qualijc besalvê (dê.
 Met gratie/naer mijnen sin oft meenen/
 In de lijft te laten loopen ten halven
 Lijven van Menschen/Deerden/Stieren/Calvê/
 Oft ander figuren/ten zy dat eenen
 Gont daer boozen come/het sy van steemen/
 Oft soo yet anders/darinen heeft te temen/
 Dat sulc t' ghesicht van de rest mach benemen.

25. Want t'gebruycken (alst past) constige geest
 In d'Histoy een overbloet te bouwen/
 Van Deerden/honden/ oft meer tamme Beesten/
 Oock dieren/en boghelen der soezeken :
 Maer sonderlinghe lustich/om aenschouwen/
 Frisfche Jongelingen/en schoon Frockzouwen/
 Gude Mannen/Matroonen/alle soorte
 Van kinderen/oudt en jongh van gheboorte.

26. Waer beneffens Landtschap/en merserhe/
 Oock cieraten/gheuyghen en ornamenten/
 Menigher ley aerdighe fantassie
 Der welstandicheyt in Picturams tenten/
 Naer t'ghetuyghen van moderne Schrybenten/
 Naemlijck Leon Baptista de Albertis,
 En Riccius, van wient oock nae behert is.

27. Doch van hun Velum, oft al sulc een glase/
 Wil ick hier swijghen/en lieber verhalen/
 Datter zjn Histozien copiose/
 En eensaem/op dat peder berkofe
 Het gheen/daer zjinen sin meest toe mach dalen :
 Maer goede Meesters van den principalen
 D'oberbloet oft Copia veel vermijden/
 En in t'wepnich eensaem/weltdoen verblij den.

28. Sulcke (by ghelijckenis) contersepten
 Niet de Procureuren oft Advocaten/
 Die veel woorden ghebruycken in het plepen/
 Maer bootsen nae de groote Majestepten/
 Coningen/en machtighe Potentaten/
 Die niet veel sprake van hun upt en laten/
 Maer gheben mondelijck/oft metter Pennten/
 Int wepnich woorden hun ghemoedt te keunen.

29. En soo eensaem redenen der selschappen
 Hun reputacy met veel meerder eeren/
 Want overbloedich rammelen en snappen/
 Als pdel baten/die ten meesten clappen :
 Dus schijniet dat ons groote meesters leeren/
 Hun oock veel totter eensaemheyt te keeren/
 En met wepnich beelden weten te gheben
 Hun dinghen eent schoon beballijck aenleben.

30. En dat dooz groote perfect bevonden
 In hun Beelden/die schier levende roeren/
 Schijnende bouwen op Doersche gronden/
 Die Comedyp oft Tragedyp bestonden

Maer wepnich Performagen upt te doe ren/
 Oft volghen Varro, die het groot rumoeren
 Van veel Gasten ter taf len niet en sochte
 Als hy heerlijck maeltijdt te houden vlochte.

31. Maer om verblijden nae zjinen opsette/
 Een tamelijck ghetal volcx uptghelesen
 En her hy maer roepen t'zjinen bankerte/
 Neghen oft thien/op dat niet en belette
 Ten een den ander en vrozijck te wesen :
 Maer onder een saemheyt zjn niet ghepzen
 Ten meesten rouwe lichaerbeerdighe dinghen/
 Die d' oogen gheen Harmonije toe vringhen.

32. Oock als Zephirus Flora comt ontmoeten/
 Daer sy hen voortijts meerder ondercausten/
 En gheverlerte Sanghers Aurora groeten/
 Jaer daer de rien Blomkens de Lucht versaoeten/
 De Hemich soeckers/die na soetheyt lusten/
 Connen niet althjts op Adonis rusten/
 Crocus en Smilax willen sy niet missen/
 Ajaxen,Hyacinten, noch Narcissen.

33. S'ghelijcks de oogen / die hen geeren wepden
 In alle schoonheyt van Picturams hoben/
 Soecken deel plaesfen om hen te vernepden /
 Al waer hen lust met behaghen ghelepen/
 Behongert om meer sien onder en bobet/
 Als lecker gasten/na veelderley pzoen :
 Want in verscheppenhepts ghebruyck met conste
 Hebben gheeren de Charites hunt wonste.

34. Van sommigh Histozien wel eensaem
 Als ander berespichen te zjn bysonder/
 Oock zjinder om ordineren bequamer/
 daer men mach doen ghelijck den Cramer/
 Die zjn goet ten tooghe sielt schoon te wonder/
 Op hooghe bozden/ter zyden en onder/
 Soo maectmen d'Histoy beschouwers eentich/
 Op heubels/boomen/oft op trappen steenich.

35. Oft houdend' aen colommen der ghesichten/
 Oock ander booz aen op den gront beneden/
 Hoeh doet het d'Histoy lieflijck verlijcken/
 Daer in veel en verscheppen aengefichten
 Te hzenghen/als t'heerlijckste let der leden/
 En ghelijck als veel zjn des Weerelts seden/
 t'Veballijckst en t'bermakelijckste boozen
 Te stellen/en sal niet qualijck behozen.

36. De heerlijcke Beelden sullen uptsteken/
 In hoocheyt staend' oft sittende gheresen/
 Hoben die ander : en die hun aenspreken/
 Vernebert/bewiffen ghehoosfaem treken/
 Ter verwoyplijcker plaet' en verlinesen/
 Soo boozts al ons personmagien/tot desen
 Sy gheselt zjn sullen aen alle canten/
 Hun acten doen/als sijn Comedianten.

37. Soo sulcke graelijck doen al hun saken/
 In gaent/staent/sirijden/vzuden/spelen/danssen/
 Berschickt/verwondert/en die dozebighen maken/
 Handadich bewiffen den sin der spraken :
 Summa/al der affectet continancen
 Actinden, Reflexen, wederglancen/
 Wat onser Const belangt/al t'eender maffe/
 Moet in d'Histoy ghebracht zjn te passe.

Want de
 dinghen
 en saem
 stozen/niet
 te pissen.

Gheelijck
 nis van een
 Schildertje
 en e' Blon-
 rijcke bele-
 daer de oon-
 de Wieken
 geleken/ n
 beelderley
 constige be-
 schepden
 Bloemken
 lustich zjn

Als veel
 berfcheppen
 dinghen by
 een wel gh-
 daen zjn/
 e' bermact
 te sien.

Van den
 Beelden te
 bevelen
 hoogh en
 leegh.

Van de
 trouwen in
 wer te par-
 te hzenghen.

Van de
 lijcke beel-
 te berfchen
 en ander
 normosich-
 te maken.

Dat in d'g-
 stozie alles
 woort ghe-
 bracht/ wal-
 onse Const
 omhelsen
 o' egrijp

38. Ten geest d'histoꝝ ooc geen cleyn vercieter/
 Als een der boot sen ghevent na de lieden
 Is gheozdineer/oy sulcker manieren/
 Als wilde hy hun/ met neerstick bestieren/
 Medelydich eenich jammer bedieden/
 Of per dat schrycklyck staet te gheschieden/
 En doet schier r' *Gembals* beschouwers toeloepē/
 Dooz zyn aenwysen/een dꝝcklych bemoepen.
 39. In d'Ordinancꝝ en salmen niet blechten/
 Noech seer laten haspelen d'een dooz d'ander/
 Armen en beenen/schynende te verchten/
 Maer eenbloedich/ghelyckelyck/in rechten
 Ganck laten die dingen volgen malkander:
 Gock heb ick veel hoozen pꝝssen/ als van des
 Histoꝝ de Weelden veel r' eender sommen/
 Gants onghetoken gheheel moghen commen.
 40. Om den aert der Consten houden te vziende/
 Maekende veeldt oft troeng' alst mach ghevallen/
 So sullen wy maken/ datmen is siende
 Een ander daer achter/ jae al en diende
 Oft en behoefde daer schier niet met allen/
 Want dan sal moghen (als in doncker stallen/
 Men beschaduwden achterstant te wꝝcken/
 En ons doozbeelde up te comen ghelycken.
 41. Gock behoorden wy sonderlingh te wachten/
 In d'histoꝝ/soo wy elders ontbloeten/
 Dat wy over hoop veel schaduwden vꝝachten/
 Sonder so schelyck te laten met crachten
 Ons herde byzyn teghen claer licht aenstooten/
 Maer wel teghen graenwen/ dan enen grooten
 Deel black licht stullen wy oock r' samen hoopen/
 Doent oock als byzyn int graen verlozen loopen.
 42. Lang heeft dooz hys geregneert een disorden
 Onder Schilders/als dwalige ghesinten/
 Dat hun Histoꝝien van verre woꝝden
 Aengghesien oft Marbze waer/oft schaeck boꝝden/
 Vziende swart op wit/so Dꝝckes pꝝinten:
 Maer nu comen d'Italy Maessa tinten
 In uso halfvertwighe soete graenwen/
 Die r' achter allere bedommelt verflauwent.
 43. Nu behoefde wel/dat wy niet en heelden/
 Maer dat wy neerstelyck ginghen doozgronden/
 Der Histoꝝien sin wel up te beelden/
 Wlybende nochtans in ons vꝝpheyts weelden/
 Niet als *Andromed* aen de roots ghebonden:
 Want de Schilders/nae *Horaty* oozconden/
 In alles wat sy bestaen oft vermeten/
 Hebben ghelycke macht met den Poetent.
 44. Wy sien ons Doozonders/wanneer sy naem-
 Een devoot Histoꝝ wiiden belepden/ (lyck)
 De besonderste Weelden sy bequaemlyck/
 Dooz aen upmunrich (soet wel is bet aemlyck)
 Seer mercklyck stelden / om wel r' onder schepden
 Soo dat d'aenschouwers sonder langhe bepden
 Den sin oft d'histoꝝ wel raden konden/
 Sulcx te volghen is nur en goet ghebonden.
 45. Eenighe soecken/dooz so vzeemde paden/
 Maer verschepden byboechfelen behende/
 Vp te vzienghen d'histoꝝiale daden/
 Datmen quallyck den sin soude gheraden/

Of men al schoon de geschiedeniss kende/
 Waer van ick hier een exempel voozwendē/
 Welck verhaelt *Jacobus*, Doer verschenen
 Dat der Stadt/ghenaemt na een der *Soyzenen*/
 46 Ghesticht van de *Calciden* oft *Cumanen*:
 Desen gaet in zyn *Arcady* verlaeten/
 Hoe dat de schaephoedich *Arcadianen*
 Vp *Pales* seestdagh/als haer onderdanen
 Samen na den Tempel ghecomen waren/
 Om offeren op de roockend' Altaeren/
 Maer saghen boven de poorte gheschildert
 Heubels en Bosschen/ met boommen verwildert.
 47 Daer sachmen veyden in de groene beemden
 Deel kudden verspreyt/ end' hen versel schappen
 Ontrent tien hondert/ die als wachters reemden/
 dat se verstroeyt niet en souden verzeemden/
 Van deser in r' sant sachmen de doet stappen/
 En de Herders eenighe sachmen slappen
 de stꝝve Wlders/van melcke gheswollen/
 Ander de ghelockte vliessen ontwollen.
 48. Eenig' op *Sack* pꝝpen sachmen daer spelen/
 Ander schenen/wilden oock u hin singhen
 Tgheluyt na boot sen met den vops der kelen:
 Waer het ghene dat in d'ooghen van velen
 Had enen behaeghlycken sonderlinghen
 welskandighen aerd/ boven ander dinghen/
 Wat waren *Stimphen*/ al naecte compagnen/
 Half bedeckt achter een struyck *Castagnen*.
 49. Die aldaer vooz hen enen kam aensaghen/
 En r' samen belachten vzeuchdich bevanghen/
 Om dat hy daer stonde met so groot behaghen/
 Om aen enen eykenen krans te knagen/
 Die hem vooz zyne ooghen was ghehanghen/
 Ende vergat/dooz sulck ydel verlanghen/
 Kontomme zyn doeten de groene grasen/
 En soo bequame weyd' om hem te asen.
 50. *Middel*er tydt daer vier *Sairen* r' samen/
 met hoozen op het hooft/ en Septen beenen/
 Dooz een *Maestick* boom struyck al soetgens qua
 Van achter repckend' / op dat sye namen (men/
 Vp hen schouderen/daer sachmen met enen/
 die alree hin comt en archlystich meenen
 hadden vernomen/snel na r' bosch toevlichten/
 Sonder vooz struycken oft vziament te duchten.
 51. De snelste van dese sachmen ghesen
 Vp enen *Alhoꝝn*-boom/hebbend' in handen
 Enen langhen tack/ die sy had ghesen/
 En verweerd' haer alsof/ over en present
 Noech en betrouwden gheen aerdt'sche warandent/
 Maer in een *Alvier*/om blieden de schanden/
 Ghespronghen swommen/ end' hen witte llyben
 Sachmen in r' doozschynich storm-water dꝝssen.
 52. Als haer verlossinge nu was vooz ooghen/
 Zynd' over r'water ten anderen boozde/
 Blasend' ende swoeghende dooz arcepts doogent/
 Singhen r' ghenat te hayz daer sieten d'oozghen/
 En het scheen dat sy van daer met accoꝝde
 Hen verbolghers niet den werck' ende woꝝde
 Vp te vzienghen d'histoꝝiale daden/
 dat sye niet en hadden comen erfghen.

exempel nye
 Sānagatus
 Doer van
 Napela.

Hier volghē
 tot exempel
 eē versierde
 schilders in
 Pales Tempel om te les
 ren by boez
 ghen.

Carpinus.

53. In eenen hoec aen een water den blonden
Apollo sachmen daer oock sittent lenen
 Op een wildt olffstoc/als ten dien stonden
 Ober t'kudde van *Admetus* bevonden
 Een Herder te wesen/en heeft gheschieten
 Enrich t'aensien in den bedde daer henent
 Twee stercke Stieren/die malcander groertent
 Metten hoozen/en sozt selfek ontmoetten.
 54. Niet siend' hoe *Mercurius* den subrtjlen
 (Aen hebbend' een *Septen* huyt/dat hem voechde/
 Onder t'kincke schouder nae Herders stjlen)
 Hem zjn Hoepen heeft ontsoolen terwylfen:
 Daer stont oock *Battus*, die als d'overnoechde
 Dese dieberp' openbaerlijck wyoechde/
 In een steen verandert/op sulcker ghysen/
 Als schijnende metten vingher te wjfen.
 55. Aen eenen grooten steen/noch meer beneden/
 Sat *Mercurius* met wanghen verheben/
 Spelend' op een kuppstjpp/met loofe zeden
 En dweerfe oogghen/aensiene ter steden
 Een witte Weerse/die hem font beneben/
 En scheen dat hy gants met schalckheyt doordze-
 Bedachte/hoe best soude wesen moghen (ven
 Den gheooghden *Argus* van hem bedrogghen.
 56. Aen d'ander sijde was in haep gheleghen
 Een Herder midden zjuer *Septen* onder
 Eenien seer hooghen *Epcken-boom* vast regghen/
 Goet eenet hondt rieckende schein ghenegghen
 Wat upt zjn male te crjghen bysonder/
 Welcke onder zjn Hoofst lach/maer met wonder
 Blijd' ooghe de *Miane* aensiene desen/
 Vermoedement *Endymion* te wesen.
 57. Hier by was oock *Paris*, en had begommet
 In een *Olmeboom* schoyf *Enone* schjshen
 Met een sepsen/maer wesend' overrommen
 Van drie *Goddinnen*/en hadde niet conuert
 Gants eyndighen/maer alsoo laten blyben/
 Om gheben oorzdel tot belet van klyben/ (dich/
 Omfchēdees dyp / wie schoons dē pyp waer weer-
 En daerom al naeckt booz hem stonden veerdich.
 58. Maer t'gheet t'overlegghen en te aensiene
 Stontd't seer vernuftich/bevallijck/pdoone/
 was de groote aendacht/fracp van ingiene/
 Van desen discretet Schilder/dooz wiene
 Daer stonden ghemaect/upnemende schoorte
Iuno en *Minerva* elcke persoone/
 Soo gants volcomen/als dat hy van beter
 Teden niet hadde moghen zjn vermeter.
 59. Nu hy *Venus* dan schoonder/nae t'behoozen/
 Als d'ander twee te maken niet en wisse/
 Heeft hy/daer dese twee stonden van boozen/
Venus gheschildert subrtj in t'ozboozen/
 Met den rugg' om ghelwent/als wijs *Artiste*/
 Ontschuldighende t'behaghen met liste/
 Ghebende t'bedencken/mocht sy haer keeren
 Sy soude des anders schoonheyt onteeren.
 60. Weel meer tracpicheyt diversech van condicp
 Stontd' daer gheschildert/nae *Doeten* dichtent/
 Doel dese ginghen doen hun *Sacrificp*
 Dooz het Weelot van *Pales*, met exercicp

Ceruis.

Dit is in
 het scopus
 der histoyp
 te weten/
 boumits van
 Paris.

Merckte
 hier een aerd-
 dighe berfse-
 ringhe upt
 rleben van
 Timanthes
 na geboort/
 om d'aet-
 sehouwerste
 doen bedone-
 ken/dat we-
 nus sonense
 van booz
 mocht hou

Dan veel *Ceremony*/in die ghefichten:
 Daer dit zjn *Exempelen*/die ons lichtent
 Overbloedich en gheestich t'ozdineren/
 En daer in lustich te Poetiseren.
 61. Wie verweckt sal nu den gheest niet ontder-
 In *Ordinary* volghende die spozen (ken/
 Der *Comedien*/daer *Buffonsche* ghecken/
 Ofst ander personagen pet in trecken/
 Alleen tot vermaken der *Spectatozen*:
 Want soo eenighe dinghen/t'is verlozen /
 Ghebden/so en hebben gheenen perfectent
 Aerdt/sonder additien oft a djecten.
 62. Dus machmen eensaem *Hystory* vermaeren/
 Als ons hier boozbeeldt sulck schjst des *Doeten*/
 En t'verbondert my seer/dat sulcke Heeren/
 Die misschien noyt schjlderen ginghen leeren/
 Soo heel schilderachtich hebben gheweten
 Te schjshen van ons gheestighe secreten/
 Dat my dunckt/top ons behooren vernogghent
 Met dit *exempel* /hoe men by sal boeghen.
 63. Oock weeten wel/dat op *Weerelts* toon-
 Alle soozten van personagen spelen/ (nele
 Hier sietmen de *Coninghen* in crackeele
 Om *Scepters* en *Croonen*/elders ten deele
 Verliesde jeuchden in forte quereelen /
 Hier de *Boeren* t'Wercken messen en kelen/
 Daer huyt'len en syngghen grobe *Boerimien*/
 Sinder het boozt repen dertel *Goddinnen*.
 64. Dit meen ick / dat van wonder veel coleurent
 Gheskaltent/welens zjn al de gesten/
 Die in den aertschen *Theatre* ghebeuren/
 Van ydel vernoechte/en sozghuldigh treuren/
 En van alles/wat den *Schilder* mach reften/
 Soo bindt hy hier stoffe ghenoech ten beften/
 Om bouwen volcomelijcke welstandent/
 Nael sulck *Hystory*/als hy heeft booz handent.
 65. Men can oock noch vermeerderen eensaem
Hystorien/op diverse manieren/
 Ghelijck of men t'amplyficeren name
 Deensaem offerhande van *Abrahame*/
 Mochten gheestelijcke Beelden versieren
 Op dat in der *Sacrificp* bestieren
 Elcke van dees hem behulplijch gheriesde/
 Als te weten/*Gheloobe*/hoop/en *Liefde*.
 66. t'Geloof mocht *Isaac* gebonden in dwangent
 Houden by der touw/*Abraham* uptstrecken
 Die handt/Hope hem het keelmes toelanghen:
 Want hy hoyp' / ick mach hem weder ontfangeri/
 Nae dien *Godt* oock can de dooden verwecken/
 En dooz t'Geloof bracht hy hem daer ter vlekent
 Liefd' en haer kinders t'bier mocht zjn bevolent/
 Want sy daer bzanded' als vierighe colen.
 67. *Exempel* hier oock de boodt/schap *Succarp* /
 Vermeerder met *Engelen* en *Propheeten*/
 En in t'leven van *Rosso* dooz *Vasari*
 Beschreben/daer lesen wy van een *Mary*
 Beeldt/met de slangh' onder boeten versmetent/
 Oock ons eerst *Wunders* in banden ghesetent
 Aen der zonden boom/en sy track de zonde
 Dooz appel uptghebeeldt/ huyt upt den monde.

de schoo-
 ban al te
 wesen/
 men Ag-
 non be-
 den doo-
 oorzdel

Sanna-
 was es
 pels Ed-
 man/er-
 bus van
 schilde-
 schijde-
 men Do-
 lje mac-
 boegen

(nele

Maer
 me een
 histoie
 mach v
 merder
 tij gese
 oft ande
 Exemp
 histoyp
 Abrah
 offerhan

Feb. 17

Exemp
 boodte
 Succar
 een Ma-
 beelde
 Rosso/
 van eld-
 in zjn
 volght.

63. End' in tepcken dat sy met Son en Mane
 Beledt was/noch door Rossen ghemaect/vlogent
 Boben in de Locht *Phobus* en *Diane*,
 Twee naecte Beelden/hoe wel dat foodante
 Dinghen tot vermeerdringhe gheploegen
 Hier alleen en zyn / maer ghenaemt zyn moghen
 Verbeeldinghen/Doetelick' adbfysen/
 Die eenen sin betepkenend' aenwysen.
 69. *Neales*, een van de oude vermaerde/
 Was in der Inbentp' constich erbaren/
 Ghelick hy metten Vinceel openbaerde/
 Genen strydt te schepe makende/daer de
 Perstanten teghen d' *Egyptenaren*
 Op *Nilus* Riviere stryden de waren/
 Waer quelde/verleggen zynde een wyfle/
 Om upt te beelden r' water van den *Afle*.
 70. Maer was hem onmoghelick/om dieswille
 Dat het *Afl* en het Zee-water gheleken/
 Soo heeft hy gheschildert een *Cocodille*/
 Die scheen te loeren hepmelick al stille
 Op eenen Esel/die daer quam gheftekent
 Op den watercant/ en hadde gheftekent
 De muyl in de *Sibier*/met r' hooft ghesoncken/
 Ghelick of hy daer upt hadde ghezoncken.
 71. Op dat peghelick lichtelick gheriede/
 Hoe dat dit *Cozloghs* ontmoeten toeginge
 Op de *Sibier* *Nilus*, alsulck gheschiede/
 Want dit is r' boedtsel en de plaerse/die de
Cocodillen begheeren sonderlinghe/
 Sulcke *Maruerlsche* betepkeninghe/
 Soen in *Perfoonen*/Steden/als *Sibieren*/
 Gheben onse dinghen een schoon verciereu.
 72. Tzyp *Water*/Zee/*Merz*/Rivier/oft *Fonteyn*
 Sy hebben al voorszts by den *Anticken* (ne/
 Toegheppghent eenighe *Godtheit* reyne/
 En bysonder uytbeeldingh in r' ghemeyne
 Hier van ghelaten/om r' wensens ghelicken/
 Onder *Menschelike* ghedaenten blycken/
 Exempel deser uytbeeldinghen eene/
 Welen *Nilus* van witten *Marmer* steene.
 73. Tzyp oft hy door *Grieken*/*Italianen*/
 Oft *Egyptenaers* handen is bedeghen/
 Dat schoon antick is/is niet te miswanent
 In den *Groomschen* *Pauusicken* *Vaticanen*
 Hof/onder den blauwen hemel ghelegghen/
 En soo constich als daer is het gheueghen
 Des *Afls* uytghebeelt / iae *Natur* en wercken/
 Dat is wonderelick/en weerdich taenmercken.
 74. Ghelick *Herodianus* heeft bescheyden/
 Is r' opperst' al naect/en om upt te beelden
 Genighe verborghentheit/daer beneben
 Hant gt zyn hant/ ende baert seer lanck ghedreben/
 Op zyn liff en beenen sitten/als speelden/
 Sesthien kindercken/langh zynde/soo veel deit
 Aem is van hant tot den ellenboghen/
 Wt *Philoftratus* wort den sin ghetoghen.
 75. Bescheyden de van de Beelden der *Goden*/
 Gaet hy van dees kindercken oock bedfsten/
 Hoe den *Afl* is wassend' in sulcker moden/
 Dat hy comt over *Egypten* ghebladen/

Hoogh over de boorden van zyn *Limiten*/
 Tot sesthien elleboghen oft *Cubiten*/
 Dus zyn dees sesthien kindercken een tepcken/
 Dat des *Afls* bloeden sulck ghetal bereycken.
 76. T'gheshiet eens des Jaers ten sekeren r' hede/
 Maer als r' ghetal vier *Cubiten* is minder/
 Soo en is r' volck in *Egypten* niet blyde/
 Want sy zyn verwachtend' aen elke s'fde/
 T'naerbolghende Jaer des dicren r' heds hinder /
 Soo was dan gemaect r' sesthiende der hinder /
 Hoogh op zyn *Coznucopia* gheseten/
 Waer hy r' vrychtbare Jaer was afghemeten.
 77. Langs r' rechter arm laet hy neder sincken
 Den oberbloedigen vrycht-rjcken boogen/
 Lenend' op een ghedierte metten sincken/
 Welck veel r' onrecht *Sphinx* te wesen bedincken/
 Achter zynd' als ee *Leeuw*/en Maegt van booze/
 Maer r' betepkent dat dit *Aerdrich* versmoozet
 Daer in r' Landt geschiet/als den looy der *Sonne*
 In *Leo* en *Virgo* plaets' heeft ghewonnen.
 78. Kontom is gemaect/in den boort der basen/
 Diberich ghewas/als daer in de *maraffen*/
 Aieten/pappzen/boomen/*Colocafen*/
 Oock diberische Dieren die hen daer asen/
 Als bloet-peerden/die in dat water plassen/
 Met Peerde ruggen en manen ghewassen/
 Oock als r' wilt swijn steert en tanden/nae bobent
 De muyl stomp/boeten als *Ossen* ghelobent.
 79. Van oock *Indy* ratten/*Iben*/en *Sincen*/
 Daer en boben die cleyn mismaecte dwerghen/
 Tentirpkes upt d' *Egyptische* *Provincien*/
 Die de *Crocodilen* als cloecke *Princen*
 Met hun clepne *Scherpens* quellen en tergen /
 Dat se moeten wycken end' hen verberghen/
 Dooz dees leeuwheertighe Helden gepzellen/
 Noch wy van een ander *Nilus* beeldt lesen.
 80. In r' seffendertichste Boeck gaet ontkenpen
Plinius, hoe d' *Egyptenaren* vonden
 Een soorte van *Marbze* in *Ethiopen*/
 Van verwen als *Pser* oock berdt om nopen/
Basalten ghehe eten/dooz sulcke gronden
 Van desen *Marber* in boozleden stonden
Vespasianus een *Nilus* beeldt dede
 Stellen te *Room*/in den Tempel van *hant*.
 81. Oock neffens dit Beelt sachtmen so hantieret
 Sesthien kindercken bly gesten van vrychden/
 In tepcken des wadoms deser *Sibieren*/
 Maer een der booznoemde *Crocodhls* dierent
 Was by r' ander Beeldt oock midden de ienchen/
 Tot verstercken der uytbeeldinghen deuchdent/
 In welcken al des *Schilders* gheeft is liber/
 Nu dient ghesproken van den *Groomschen* *Tiber* /
 82. Het *Tiber* beeldt is in r' booznoemd' hof blyt
 De Stadt der *Pictoriael* *Academen* (net
 Oock constich uytghebeeldt metter *Wolvinnen*/
 Die daer leydt en schijnt vol sonstigher minnen/
 Als *Doester* om sooghen by haer te nemen
 De twee kindercken *Romulen* en *Renen*,
 Maer op r' hooft heeft hy eenen crans van blade/
 Ter rechter handt den vrycht-boozen gheladen.

Meerck
 dat
 van
 vers
 /om
 r' h
 re of
 ers
 uyt
 eelden.

Sphinx
 wort niet
 ghemaect
 sonder *Do*
 gel-bleughe
 sen/ende is
 achter *Hanc*
 ende *Was*
 kesteert.
Plin. lib.
 5. cap. 9. end
lib. 18. cap.
 28.

Prot. lib. 4
Plin. lib.
 lib. 8. 25.

83. Verbult met Coorzen/ Druybe/ende Fruyts/
In d'ander handt eenen roeyer gheneyen/
Beluffende/datmen langs de conduyten
Zijns waters/met grootte Schepen en Schuyten
Van Hoome ter Zee mach varen en scheyen/
Over en weder/ghelijck staet begrepen
In zynen Basis/tot meerder verclaren/
Daer Schepen ghemaect op en neder varen.

Plin.lib.
34.cap. 8.

84. Gock heeft *Eutychedes* soo constich conen
Doozmaels uptbeelden in een Beeldt *Euroten*,
Welck de Sibier is der Lacedemonen/
Soo datter gheseyt werdt van al den gonen
Die't saghen/dat t'werck vol consten doozgoten
Was/veel clarder dan dat water ghebloten
In't booznoemd' Sibier/welck om zyn versellen/
Toeghepghent is de furien der hellen.

Plin.lib.4.
cap.8.

85. Alle Sibieren en stromende bloeden
Looyen en dzaepen upt end' in met hoeken/
En woeden oock veel om silcx te bezwoeden/
Ghehoozent gheschildert/welck mach ten goeden
Onsen gheest in het uptbeelden vercloeken/
Want *Ovidius* noemt oock in zyn Boeken
Den ghehoozenden *Numichus*, desen
Diesch af *Aeneas* zyn scerfelijck wesen.

Transfor.
lib. 14.

86. Men mach ooc uptbeelden Srede en Lande/
Ghelijck *Parafius* dede booz henen/
Die heeft gheschildert met gheleerde handen
t'Arthenische Beeldt/daer sulcke verstanten
Van cloecker uptbeeldinghen in verschenen/
Datmen daer in sach van die van Arthenen/
Manieren / Conditien alder wueghen/
Him zeden / aerdt/en gewoonelick plegghet.
87. Rome s'Weerelts Hoofstat wort als *Palassen*
Wtgebeeldt ghehelmt/om haer vailliance/
Ghewapent sittend' op een deel barnassen/
En ander dinghen/die tot strijden passen/
In de rechter handt met een Spiets oft Lance/
Doozt een cleen Diet oyp beeldt/metten crante
Van Lanwerboom/en Ballmentack oock mede
In de linker handt/nae heerlijcker zede.
88. Jonstige leer jengt/ ghy zyt my veel skappert
Ghevolghyt/om Hystory wel leeren schicken/
Tot verscheyden dinghen met eyghenschappen
Te beelden upt/nu willen wy dees trappen
Afdalen/en het verbolgh overschrieken/
Indien ick rijt heb'/en lust met verquicken/
Sullen wy een andermael/t'ander plecken/
Dees grootte Maetep gzedder upstrecken.
Eynde der Ordinantien.

Perr. Me
lib. 2. c
16.

Wtbeeldinghe der Affecten / passien / begeerlijckheden/
en hjdens der Menschen.

Het seste Capittel.

Gheen Mensch soo stantvastich/die mach
verwinnen
Soo gantschlijck zyn ghemoedt en swack
ghenueghen/

Matemant
Dy van pas
sien/affecten
oft mensche
lijck swack
zegenen.

Of d'Affecten en passien van binnen
En beroeren hem wel zyn her' en sinen/
Dat d'uptwendighe leden mede plegghen/
En laten dooz een merckelijck beweghen/
Soo in ghesalten/ghedaenten/oft wercken/
Beluffelijche lit tepekenen mercken.

Wat sinen
sien affecte
oft passien
zyn.

2. De Natuer condighe laten ons hoozen/
Onder schepdelijck de namen der dinghen/
Affecten gheheeten/erst en doozen
Liefde/begeerlijckheyt/bzeucht / smert en toozen/
Commer en dzoeshet/die t'herre besydinghen/
Cleynmoedicheyt / bzeefe quaet om bedwingghen/
Oock oygheblasentheyt/en nijdich beeten/
Dees en dergheelijck/al Affecten heeten.

Arifides
den eersten
uptbeelder
der Affecte.

3. *Arifides* van Theben heeft dese stucken
(Ethe gheheeten/zynde by de Griecken)
Alber eerst met de vertwe gaen uptzucken/
Soeckend' oock in der Consten hof te plucken
Schoon nieuwe Bloemkens/die lobelijck riecke/
Van zyn ghewondt Wiff ende zynen siecken/
Daer dooz zyn vermaertheyt seer is gewassen/
Satons oock noch/in dit poyofst wel passen.

Met wat
leben des
aenschijns
d'Affecten
upt te beel
den zyn.

4. Dees affecten/zyn niet soo gaer en lichte
Te pynmeren/als sy wel zyn te loben/
Erst met de leden van den aenghesichte/

Thien oft wat meer van diverschen ghesichte/
Als een boozhoofst/twee ooghen/en daer boven
Twee wjnbrouwen/en daer onder verschoben
Twee wanghen/oock tusschen neus ende kinne
En twee-lyte mondt/met datter is inute.

5. Hier heeft den Schilder wel mercklich te waken/
En t'natuerlijck wesen wel te doozloeren/
Om dees gheleeders soo ghesielt te maken
Te ghen malcanderen/dat sy de saken
Te kennen gheben/die t'herre beroeren/
Om met *Lichacius* gesten sulcx upt te boeren.
Want al wat d'affecten moghen bedzyghen/
Wiff Natuer al meer / dan men can beschrybent.

Natuer
wiff d'affect
ten.

6. Doch ten waer niet behooylijck/dat wy beelde.
Genigge maniere/reghel en ozden/
Om nu dese dinghen wel upt te beelden
Op dat al onse personagen speelden.
Nae *Histrionica* Consi/en ontgozen
Sulcke gesten/dact sy toe sullen wozen
Op de *Scena* ghesielt/t'zy in Comedy
Met blyschap/oft in dzoelijcke Tragedy.

Histrionica
zyn gesten/
gelijck die
de Comedy
spelers ghe
brucken.

7. Laet ons nu dat tussche Mannen en Vrouwen
Erst in ons werck/nae der specien ganghen/
T'affect der Liedden uptbeeldinghe bouwen/
Met een vriendelijck toelachend' aenschouwen/
Met omhellinghen/en armen ombanghen/
En de hoofden toenepghende doen hanghen
Nae malcander/als vol Liefden doozgoten/
Met de rechte handen in een ghesloten.

Dan d'affect
der liefden
upt te beeldt

3. **Oock** tuffchet geliebers der Liefde grootheyt
 Can haer swaerlyc beynfen/maer lichte wyogen/
 Dooz pynelijcke fchaemt/en f herten blootheyt/
 Berweide r'aenschijn mer een woofe rootheyt/
 En hier van willen wy Exempel boegheus/
 (Tot bevestingh/en om r' ypopoofst vernogheghen)
 Van *Antiochus*, welcken heymelijcke
 Verminde zyn/ Stiefmoeder *Stratonijcke*.
 9. Beelsins den sorten lust socht hy r'ontbluchtē/
 Wanhopich hier van te moghen verwerpen
 Genich gheniet van troostelijcke blychten/
 Ten laetsten dooz langhe trieren en fuchten
 Lach cranck te bedd/en wilde/met te derben
 Lichamelijck boedfel/hem laten sterben:
 Maer den Doctoꝝ *Erasfratus* kende
 Wel haest/dat het was der Liefden ellende.
 10. Maer op wie het was niet connende penre/
 Gingh neersich op r' Jonghelings wesen achten/
 T'elcken dat yemande tradt binnen der deuren/
 Of r'aenschijn niet root en soude coleren/
 En meer ander dinghen/die de ghedachten
 De affecten oft d'inwendighe crachten
 Mer Menschenen/dooz bewegelijck opryffen/
 Met uytwendighe tepckenen bewysen.
 11. Maer daer en geschiede gants niet te gadec/
 Van r'elcken *Stratonica* in de camer
 Quam alleen/oft met *Seleucus* zyn Vader/
 Doen sloech zynen Puls als beroerde ader/
 Den bops werdt ghebzoken mer een ghestamer/
 T'aenschijn vierich root/sweetende bequaamer:
 Sunna /gheen tepcken an hem daer en faelde/
 Van al wat *Sappho* schryffende verhaelde.
 12. Al wist den Medecijn dooz menich tepcken
 Nu schoon tot wat Vrouw zyn sinnen vielen/
 Wist hem doch gheen hulpighe hande te tepcken /
 Jae siende nochtans hem daghelijc blycken
 In waer verlanghen/met benouder sielen/
 En de sieckte blesch meer en meer vernielen:
 Hy dachte vast/wat raedt sal hier ozbozen/
 Wat f'Conings Sone niet en gae verlozen.
 13. Hadt juyt niet geweest zyn eyge Stiefmoe-
 En so schzomich een dinghen onghelwone/ (der/
 Hy haddet den Coningh wel ghemaect vzoeder:
 Doch ten lesten versekerd/dooz de goeder-
 tierenheyt en groote liefde/ de gone
 Die hy wist *Seleucus* vzoegh zynen Sone/
 Werdt hy verstant/dat hy sepd' ofte vziefde/
 Dat zyns Soons siecken oozfakē was Liefde.
 14. Doch (sepd' hy) een Liefde niet om genesen:
 Want dooz hem en can niet worden verreeghen
 T'geliefde Vrouw-mensch. Den Coning mits desen
 Seer beroert vzaegde/wie dat het mochte wesen:
 Antwoordende/ heeft den Meester verfweghen
 De rechte waerheyt/ende sepdē teghen
 Den Coningh/ tis mijn Wjff/daer onder allen
 Zyns herten (in soo seer op is gheballen.
 15. Och (sepdē de Coningh) / ghy ons pdoonte
 Lieve vriendt zynde/soudt ghy niet toelaren
 r'houwelijck tusschen u Echte persooene
 En mynen sone/die ons Wyck en Croone?

(Als ghy weer) alleen mach houden in staten/
 Ghy die hem Vader zift/vol caritaten/
 Al liefd' hy *Stratonica*, tis te dencken/
 (Sprack d'ander) ghy en soust hem niet schencke.
 16. Och vriend/ of my God so veel gracyp gonde/
 Jae of enighē Menschenen fo veel deuchden/
 Dat ick dees liefde ghewisselen conde
 Men mynder Vrouwē/tot mijn Soons gesonde/
 En dat hy mocht leven verfraept in jenchden/
 Ick gaesse hem geerne mer liefd' en vzeuchden/
 Doe gauts mijn vjcke/was f'Conings vermanē/
 Mer therte vol drucks/en d'oghen vol tranen.
 17. Doen greep den Meester zyn rechter handt
 Seggende: hebt acht/als wijse gesinde/ (coene/
 Op dñs huys welbaert ten desen saysonē/
 Ghy en hebt doozts mpu hulp niet mer v' doctē
 Ghy f'Antuaers Vader/ en Man der vermīde/
 Oock Coningh wesende/soo meught ghy in de
 Sake nu selve ten besten doozvaten:
 Dus liet hy strax zyn volck in raedt vergaren.
 18. f'Coninc raet ging dooz/niet tegē en mochter
 Ander goerdincken van vzienden oft vziencen:
 Want de Vaderlijcke liefde so wrochter/ (dochter
 Dat die eerst zyn Wjff was/werdt zyn Schoon-
 Ven Soon oock verloft v' r' hert seerich vzinē/
 Vercreegh noch hier boben een deel v' zovincen/
 Dits in v' zyn gheboortst uyt *Plutarchi* v' zosen/
 Op r' punct/dat liefd' haer selve vzoegt mer blofē/
 19. Een spreckwoort isser/om nu dooz te menē/
 Als/waer hant waer seer/waer liefde waer ooge/
 Dits van bepden waer/want aen hooft of schēnē
 Gheboelende r' seer/de hant moeder henen:
 Oock r' gelicht altijt mer neerstighe pooge
 Sal hem dooz des herten wil en gedooghe
 Maer het geliefde goet wendet en vzaepen/
 Als *Chytie* doet na der Sonnen raepen.
 20. *Helena* by *Menelaum* ghesteten/
Paris van *Tropen* daer zynde te gaste/
 Mer zyn oogen/nae r' segghen der Poeten/
 Liet hy haer beelsiens zyn begheerten wetē
 In smeekender wisse /so dat sy vafte
 Besoght was/oster haren Man op vafte/
 En crjghende r' verstant van sulcke gesten/
 Dat hy hem sulcks niet en name ten besten.
 21. Maer van Moederlijcke liefde loyale/
 Die *Sannazary Arcadien* lafe/
 Vol soeter Poeterie *Vastozale*/
 Die vonde dooz de *Artificiale*
Mategni handen beschildert een vase
 Van boben beneden tot voet oft base/
 En daer in neffens ander fraepicheben/
 Een *Nimph* al naect/seer schoon in alle leden.
 22. Van dat haer voeten als der Gepten waren/
 En sat op een Wocken huydt vol van wjffe/
 Soogend' een *Satyrhen* clepn/jongh van *Javan*/
 Dit soo teerder en sachtelijck met haren/
 Ooghen aenschouwend/ en mer sulcken schijne/
 Als off haer selben/ dooz de soete pñne
 Der Liefden/gantsch soude vzhengen te nieten/
 Sp dat haer gesten openbaren lieten.

an orem-
 van een
 loie van
 lochus
 in rief-
 der
 ratica.

Wan bēd
 liefde van
 Seleucus
 tot zynen
 Soon.

En spreck-
 woort waer
 liefde waer
 ooge: want
 dooghe een
 hode is des
 herten.

lijcheyt
 Crasi-
 rus den
 vjgin.

En Wafē
 is een kan.

Van Moed-
 derlijcke af-
 fectie uyt te
 beelden.

23. De een bozft heeft dit kindeken ghesogen/
 Op d'ander ghelept zijn handeken teere/
 De Mamme aen'stend' wylt al zijn vermoghen/
 D'zeesden den Schilder die wert oock seere
 Gheprezen/ en behaalde groote eere/
 Hebbende ghenaeckt den Tropaenschen Paris,
 Soo onstich/dat het om ghelooften swaer is.

24. Want het schijnt/men sach in dat aengesichte
 Affecten d'iversch inwendich beboelen/
 Eerst verstand/en cloeckheyt genoech/ om lichte
 Tusschen de Goddinne te doen gherichte/
 En niet de schoonheyt eens lustigen boelen/
 De liefd' aen Helena, sonder vercoelen:
 Oock een Manlyck wesen/stout van bestane/
 Om den stercken Achilles te verclane.

25. De ooghen mochten wel van dees figure
 Ghenoech openstandich wysheyt bewijzen/
 En de Manlyckheyt een stercke postuere/
 Een lachende mondt/amourcusheyt puere/
 Van zijn oock veel des ghemeyn volck' advijstent
 Hier in seer boozderlyck/met hooghe pyssent:
 Nu de begeerlyckheyt/die doetmen blycken/
 Met ooghen die ernstich yet bekijcken.

26. Laesmen Plinius, Natuer-condich pleggher/
 En oock de schryften des grooten Alberten,
 Men bevonde des begeerlyckhepts leggher
 Te wesen de ooghen/oock nieuwers deggher
 Te speuren de liefd' en d'zoevighe smerten/
 T'zyn spiegelhen des gheests/ boden des herten/
 Die daer openbaren jonst/en benijden/
 Stadicheyt/beweghen/lachmoedt/verblifden.

27. Wt dees twee Lichten/die t' Lichaem gelepen/
 Melchdige tranen/en d'zoefhepts beken/
 T'bloepende veldt der wanghen ober'sprepen/
 Thert hem ontlossende/met bitter schrypen/
 Wat wonder is/als den druck is ontweken/
 Waer soo groot een dochtich plas heeft gesteken/
 Ende verbozghen blyft/stil en genustich/
 Als men van herten is bozplyck en lustich.

28. Dus een blijd' herte/dat d'inc is verstopfde/
 Opdat wy dat wel wyt te beelden wisten/
 Wy sullen d'ooghen half toe maken mozplyck/
 Den mondt wat open/soet/lachende/bozplyck:
 Oock behoefde wel/dat wy mede giften
 Op't woort *lata frontis*, der Latynisten/
 En blyde boozhoofst/ dat secht is en simpel/
 En niet belemmer met menighe rimpel.

29. Op't boozhoofst/ welc de Heyd'sche geslacht
 Genius toebydden) segg' ick/ behoeden
 Wy te letten/nadient' eenighe achten
 De Siel-wzoeger/en t'aenschijn der gedachten/
 Jae't Woock des herten/ om lesen der pzoeden
 Des menschen gemoet: want kreucken en groebde
 Daer bewyssen/ dat in ons is verbozghen
 Eenem bedzoefden geest/benout/bol sozgent. (der/
 30. Ja t'woozhoofst gelyckt wel de lucht en t'wee
 Daer somt'its veel d'zoede wolcken in waepen/
 Als t'herc is belast niet swaerheyt t'ontzeder:
 Maer alle doncker misten ballen neder/

Booz troostigen windt en vzeuchdige raepen/
 Schoon/supber/asuerich/ om 'sgeests verstraepde/
 Woort den hemel gebaeght/en t'licht der Sonnen
 Triumpheert/als belg/ die stryft heeft verwonne.

31. t'woozhoofst ontrimpelt he in d'ruer ontblyege
 En d'oogen haer oock dan bozplyck berclaren:
 Want Genius is niet goet te bediegen/
 De Natuere (septimen) en can niet liegen:
 Maer die een blyde boozhoofst openbaren/
 En hebben een herte vol boos beswaren/
 Die zijn dobbel boozhoofsdich/ sae en t'heeren
 D'arghte byanden/ die vziend' schryck beeren.

32. Oock waernemende t'her scheyden ophessen
 Der ooghen beschuytliche twee wyndzoutwen/
 So canmen wyerheyt oft sachtmoet besessen/
 Hier zyn des menschen gedachten te treffen/
 Dan sae/ oft neen/ men can hier oock aen'schoutwe
 Zyn hooverducheyt/ want hier wiltse houwen
 Haren leggher/ al comt' up t'herc d'zghen/
 Daer gheclommen ten hooghsten/is haer blyven.

33. Doch Focion, die me goets aerts mocht nome
 Heeft om zyn wyndzoutwen so wyer ghescheuen/
 Dat niemant lichtelyck/ sonder verschromen/
 Om hem te spycken en hadde gecomen/
 Die hem niet en hadde gekent booz henet:
 Lachend' om zyn wyndzoutwen t'volck t' Athenen,
 Sy misdoen niemant/ (sepd' hy) maer sodanen
 Ydel lachen/ coft dese Stadt veel tranen.

34. Maer t'mach wel/dat hy zyn eygen genegen
 (Als Philosophen deden) oock verherde/
 Latend' hem niet so snellficken beweghen
 Dat den tooznigen aerdt/ maer dede tegen
 Dat van hem *Physognomia* leerde/
 Maer die in dit pzoopoffe tot Trogum keerde/
 Tot *Adamantus*, oft *Aristotelem*,
 t' Lange byende geraes licht verdzote hent.

35. Wy willen der Philosophen disputen
 Ons niet bemoeppen/ maer die d'zghen laren/
 Als dingen die booz ons niet en beduyten/
 Maer op den motus des Lichaems van buyten/
 T'beranderen en t'roeten der Lidmaten/
 Moeten wy achten/ tot constigher dat en/
 Dat een pegghelick mach lichtelyck mercken/
 T'geen onse Beelden liden/ ofte wercken.

36. Sy en hebben niet crom/die ons verwyfent/
 Dat wy soo qualtyck comten onderscheyden/
 In onse troengen het lachen en t'kriften/
 Maer wy sien/ als wy het leven bediffen/
 Dat booz t'lachen mondt ende wanghen byepden
 En rissen/ t'woozhoofst daelt/en tusschen beyden
 D'ooghen half toegedruet zyn en gedoutwen/
 Makende nae d'oozen toe kleyne bouwen.

37. Maer achtende troengt so niet en ronden/
 De wanghen die smallen/ oock neder dalen/
 T'onderste lippen/en boecken der monden/
 Sulc in den ouden tyd oock al verfonten.
 Wel eenighe/ die men hier mocht verhalen/
 Als *Praxiteles* wel den principalen
 D'beester in marber te wercken bysonder/
 Bedryghend' in Consten ter Werelt wonder.

Den Troyschen Paris geschildert / in welke troenge en beeldt veel effecten te sien waren.

Maning/ hoe dit mocht toe wael.

De oogen den leggher der begheerlyckheyt.

Om boozheyt des ghemoets. opt te beelden.

Van het boozhoofst/ vzoeger der Sielen/ ende t'woock des herten.

T'boozhoofst by de hemel ghesaen.

Van dol boozhoofde en wat d'arghte byanden zyn.

Van der wyndzoutwen/dar daer menschen gedachten zyn te treffen.

Schilder conen qualtyck onderscheyden en lachen en cryden t'rome. Hoemert lachen up sal beelden.

Hoe men het cryen sal upbeelden.

Twee

38. Twee Beelden maecte hy/van onghelycken
Affecten/erft een eerlycke Matroone/
Die welcke schreyende liet d'zoeffte blycken/
Daer beneffens met constighe yacthicken/
Een openbare lichte D'ouw persone/
Lachende byndeljk met blyden toone/
Die hy (sepdemen) conterseptte naer de
Cortisane Phryne, een seer vermaerde.

39. T'scheen in die troenge condemen bespueren
Zijn sonste tot haer/en her goet behaghen/
Hem van haer ghedaen/nae zyn sins becueren/
Maer Demon Athener met zyn colueren/
Een excellent Schilder te zynen dagen/
T'scheen zyn Beelden onderfchepdeljk saghen/
Oufstadijch/gran/boos/goodertieren/sachtich/
Bevreeft/stoutmoedich/ootmoedich/en yachtich.

40. Jae verscheyden affecten socht hy t'samen
Oock te begrypen in een Beeldt alleenich:
Timantes uyt Spyzten quam oock ter famen/
Hebbende gheschildert/wel nae t'betamen/
De groote d'zoeffte en t'jammer beweenich/
Daer men sach ghesfelt booz den Altar steenich
Iphigenia de Maeght/die sy dachten
Onnoosfelijk t'eenen offer te slaeten.

41. Om de gramme Diana te papsieren/
En de rasende Zee-temppeesten liffen/
Daer bewesen die t'werck souden bestieren/
Oock den omstandt mofhdighe manieren/
Calons ghelaet sachmen vol d'zoeffeniffen/
Maer noch al seerder bejammer Vliffen
Den Dom/herteljk verschickt zynde van de
Gronweljkke moozdabigh offerhande.

42. Als nu den Schilder alle d'zoeve gesten/
Handen lizinghen/weenen en suchten clachtich/
Hadt in alle dese ghebzuyckten ten beken/
Heeft boven al upnemende ten lesten
Agamemnon den Vader alsoo crachtich
Gheschildert mistroost/van hert en onmachtich/
Dat hy niet en mocht met aensienende ooghen
Den wyceden dootlach aen zyn kindt gedooget.

43. Dit bzacht hy dooz dekinghe des gesichten
Te weghe/met cleyderen/oft met handen/
Op dit constighe stuck heestmen gaen stic' en
Wibeersche veersen/en Doetsche dichten/
Tot een heerlyck gerucht in verre Landen/
Althies eenighe verbozghen verstanden
Heestmen in zyn wercken bespeuren connen/
Colotes in Demon heeft hy verwonnen.

44. Om nu een d'zoeff ghelaet/vol medeliden/
En inwendighe passy/sonder storzen
Der tranen/te maken/alsf beurt somtjden/
Salmen de wjnhzantwen ter sincker sijden
Met 'rooge half toe wat om hoogh op'schozten/
En laten derwaert trecken en dercozten
Tbouken/dat van de neuse loopt in wanghe/
Soo salmen uytbeelden een wesen banghe.

45. Thooft sal oock hangen eenffich gestopen/
De wange na r'voorzmoent ooghe verheben
Sal op die sijden den mondt trecken open/
Een handt op t'herte den boesem sal noyen/

En d'ander haer epghent schouder aenleben/
Soo met t'binnenste uytwaert ghevent/evn
Ghesfelt/als om yet te barten oft schutten/
Om een gheperst ghemoedt wel uyt te putten.

46. De handen op t'herte / crupswijs ghelegghen/
Thooft d'zuckend een schouder/jac bzz so mochte
Oock al s'Lichaems bozghers wel mede vlegghen/
Als die roode wolcken met laeuwen regghen
De bleycke wange-belden nat bebochten/
De handen t'samen met binghers doozblochten/
Contrary van een als Westich en Oostich/
Sal t'aenschijn elderwaert op sien mistroostich.

47. Om de trānend' ooghe d'zucken oft dwaden/
Sal somtijts hant oft doeck daer comen voozen/
En t'hoofst/met d'zoeve bochticheyt beladen/
Sal de handt behulpeljk staen in staden/
En dat met den elleboogh onderschoozen/
Jae alle leden souden s' hier beboozen
Daer klappelijck te liffen oft te hanghen/
Als doot/oft gheheel met siecken bevaighent.

48. Want geljk als dooden/siecken/oft ouden/
Moet dickwils den d'zoeven hem neder vellen/
Moet hem ontfincken de zyn leden vonden:
End' oock (nae t'leggghen der Poeten) souden/
Doot/sieck'oudrheyt / en d'zoeffte/als gesellen/
Te samen bewoonen t'poztel der hellen/
Daer sy niet meer sulck volck wel accozderen/
Als bogghels zynde van geljcker veren.

49. D'oude hepdenen/bzefende de fozt se
Der siekten/voegghen se by hun Afgoden/
Te Roome was den Tempel van de Coztse/
Doch booz geen Affect hier ghesfelt en wozt se/
Maer men sach gheschildert in sulcker moden
Eenen siecken/dat sy hier van meer boden
Arstidem lof/als van ander dinghen/
Men conder niet wel zyn ooghen af d'wingghen.

50. Dan den Romeynen wozt den Meleager,
Die doot ghedzaghen wozt/ oock seer ghezestent/
Daer stietmen uytghebeeldt/hoe elcken dzaggher/
Met een tuerich ghemoedt/is een beclaggher/
Oock de cracht des arbejds wel aengelwelen/
En in dat doode Corpus boden desen
En is de Conste minder noch gheringgher/
T'schijnt al machteloos doot/liff/ledt/en vinger.

51. Een moderne stuck heb ick in memozy/
Op t'Capitolj/daer mer seker gracj
D'affecten in blycken/tot Schilders glozy/
End' her is der Campvedingghen histozy/
Dan de d'z Horary en Curiacy,
Daer stietmen Tullus Roomsch Coningh eplacy
Sitten met zyn Heeren/bezoeft ten rechten/
Dat him leste Man teghen d'z moct vechten.

52. En dat zyn twee Woeders/hun Campioens/
Daer lagghen verflagghen/t'scheen sy t'bequeelden;
Oock heeft den Schilder de rechte fatsoenen
Der dooder actien/in dees Baroenen/
Wunderlycke constich comen uytbeelden:
Oock schynen b'zuechdich in een Zee vol weelden
Mey en der Albaner herten swemmen/
Dat hun strjders (alsf schijnt) te vob' clemmen.

Aeneid.
Lib. 6.
D'zoeffte/
doot/en siec-
te/bewoner
den ingauck
der hellen;

Sietken en
dooden oock
houft uyt te
beelden.

Gual. Riv.
Lib. 3.

Dit was de
out d'zuid-
sche Schil-
derghe/daer
de d'zoeffte
blyscap/en
doot/wel na
merlyc was
uytgebeelt.

manches
int uyt-
beelden des
genommes
van
higenia,
te doek
te leden.

hoe men
inwendighe
d'zoeffte sal
uytbeelden
het uytwen-
ge roech-
en der ledt.

53. Dit is met soo aerdich een wesen stille
 Ni upt ghebeeldt/dat het menich verwondert/
 Gock gants niet te verachten/om die wille
 Dat het by desen rydt al veel verschille/
 Want het musschien oudt is de Jacyn hondert/
 T'berwerck en de handelingh upt ghesondert/
 Soo sietmen noch wepnich van der ghelycken
 Den acrdt der Affecten gheschildert blycken.

54. Van den aerdighen byneghel sonder faute
 Nocht in een kinder dooddingh is te siene/
 Dootberwich een Noeder benout in kloute/
 Jae een droevich gheslacht/tot den Herautre/
 Om een kundts leven verbidde/aen wiene
 Wel ghenoech melijden is te bespreke/ (tich)
 Maer toont s'Conings Placaet met sunn' huer-
 Datmen ober geen en mach zyn barmhertich.

Dit stuck is
 nu (als ick
 acht) by den
 Keyser Mi-
 chaelphus.

De Affecten
 wortbeelden/
 Siele der
 konsten.

Exempel bā
 roozen en
 droefheyt
 vlyghebeelt/
 In een gega-
 ten Weeldt
 van Coper/
 met Pser in
 Detronie re-
 vermengeit.

55. Dus van den Antijcken ende Noedern
 Hoorend' Exempelen by onberdooten/
 Laet vperighen lust u her' doozbernen
 Tot desen Affecten/als recyte kernen/
 Of siele/die Const in haer heeft besloten/
 Op datse booztaen/als t'conel der noten/
 Goc mochten in t'weec Consten deucht vermeerē/
 En t'ghewin den werckman croonen met eeren.

56. Genen Aristonidas sinnen strecken/
 In een coper Beeldt/als dingh onghewonc/
 Wel upt te beelden des roozens affecten/
 Van den grammoebighen en hergheneckten
 Athamas Coningh van Theben, de gone
 Die Learchum zynen epgheuen Sone
 Doot had ghewoopen van een hooghe rootse/
 Des had hy ghemaectt een sittende bootse.

57. In sulc ee gestalt/nochtans om aenschouwē/
 Als wat tot hem selven ghecomen lofser/
 En sulc moozdadich stuck van hem gebzoutwen/
 Met een spijrich leetschay hem waer beroutwen/
 Dus heeft by zyn Coper vermengt met Pser/
 Om dese troenge te gheben propfser/
 Blofende rofficheyt/perplex en woestich/
 Wanneer het Pser waer ghelwozden roestich.

58. Dit Beelt was te Theben de Griekische stede
 Tentijde Pliny, noch te sien in blootheyt/
 Daer onder dit blinkende Coper mede
 Troestighe Pser openbaren dede
 In dit aenschijn de confusfighe rootheyt :
 Nu dan/o Schilders/hoorende de grootheyt
 Van den ernst en moept in deser salen/
 Laet oock uwen slapenden gheeft ontwaken.

Dit exempel
 soude den
 Schilders
 wacker ma-
 ken.
 Schilders
 hebben veel
 hoortbeelt
 met alderleg
 ber wen.

59. Ghy condt liefter en bequamer gheraken
 Tot al u boozmenen/recht sonder doeten/
 Met al u berwen/maken en vermaken/
 Op dat u Beelden schier mondelijck spraken
 Alle d'affecten des herten verholten :
 Wen grammen in t'hoort twee byandende colen
 Doen onder twee doncker wjfnzauwē schuppen/
 Die ober dweers bouckende hoogh upt vuppen.

Van selheyt
 en grafeschap
 upt te beel-
 den.

60. Ghelijck Michael Angel, volgende Danen/ (een
 heeft gemaeckt den Schipper der helscher schup-
 In zyn vermaert oordeel/soo salmen planten
 Het sien der ooghen midden witte canen/

Soo boven als onder dooz twyfd' ontslupeet/
 Hoogh oppgeblasen sal t'aenschijn van buyten
 Hoot zyn en vierich dooz tooznigher huten/
 T'boozhoost sal als leeuwē coy gecrimpelt sitten.

61. De magher s'ghicheyt/vol van affonste/
 Doot verwich en bleek/stuer/bitter/verwaten/
 Van Ouidio beschreuet met conste/
 In haer soude doncker leefliche wonste
 Wp met haer sennighe spijse laten :
 Maer den clepmoebighen oft desperateit
 Sietmen wel zyn clepders aen eynden roeken/
 Of hem selven t'haerz wpr den hoofde ploeken.

Da de s
 bicheyt.
 s'era. 110

Van klep
 moebicheyt

62. Lucas van Leyden/ heeft met zynen scherpen
 Gheleerden graef-pfer constich ghesneden/
 Daer David hooz Saul speelt metter herpen/
 Jae en soo natuerlijck ons gaen ontwerpen
 T'wesen van Saul, wpsinnich van zeden :
 Maer aengaende die daer worden bescreden
 Dooz vrees' inwendich/die sullen niet bleeken
 Dootberw' als vluchtrich/metten armen reppen.

Exempel b
 Lucas van
 Leyden / n
 wortbeelde
 der wpsin-
 nicheyt.

63. Te Room een stuck van den Etrussehen Giotten
 Is van inghelepde steenen verglasen/
 Musick gheheeten/om niet licht verrotten/
 Al waert gheschildert t'waer niet te bespotten/
 In een schip van stormwinden gheblasen/
 Daer sietmen een vrees'lijck verschrickt verbasen
 Onder d' Apostelen seer wel ghehandelt/
 Daer Christus in der nacht de Zee bewandelt.

Exempel b
 Giotto in
 wortbeelden
 der ghechre-
 cheyt.

64. Daer sietmen ghetreden buyten den boozde
 Petrum alree/die van winden en baren/
 Gock al bezweet/begint te smeken dooz de
 Doeten des heeren/als die scher verinoozde :
 Men sach boozthys ooc een verschrickt verbarert
 In een stuck/waer in dat gheschildert waren/
 Amphivion, den Coningh by Alcmenen,
 Hercules Noeder/die vol vreesen schenen

Exemp
 wpr Plur.
 lib. 35. cap.

65. Siend in der Wiegen/aen twee selle slangen/
 Den songhen Hercules, om te verwozghen/
 Zyn cracht bewissen/mer gheweldich p'anghen/
 Dooz dit groutlijck schouwēlic scheen bevangen
 Het Noederlijck herte/vol angst en sozghen/
 Maer wiens werc dit ooc was/dient niet verboz-
 T'was Zeus' van Heracles den Schilder/ (ghen
 Om maken d'affecten niet veel geent milder.

66. Noch wasser Parasus van Ephesen/
 Die eerst opt' upterste gingh behanthaben
 De ghestalmenissen van t'aenschijns wesen/
 En de beweeghlijckheden/doch in desen
 Had Aristides wonderlijcke gaben/
 Als booz is verhaelt/en al is begrabent
 Zyn Lichaem/en zyn werck niet meer bebonden/
 De Doot en heeft de fame niet verstonen.

Exempe
 hoe de pgn
 des doots
 was uptge-
 beelt / oock
 angst en
 angst en

67. Waer een Stadt vpartdich was inghenomen/
 En een clepn kindt met onmooselder boeren
 Dast grabbelt in de wonde zynder Noeren/
 Dief hadd' in haer sooghende boest comen/
 Daer sachmen natuerlijck/of sy met schzomen
 Dat smertighe seer noch hadde beven/
 Liggend' onmachtich tusschen doot en leven.

68. Noeh scheef dit Drouwelijck gemoet te buyge
Tot angst en sozgh/ of haer kindkenen r'samen
Dinderide de melck/ oock haer bloet mocht suppen
Met r' verstooven soch: dus (naer elckr betuygen)
Was dit constich Tafereel soo in famen/
Dat den grooten Alexander met namen
Dat mer hem heeft laten/ dooz groot behaghen/
Na Pellas zinder gheboorten Stadtr dzaghen.
69. Dees troenge modte wel hebben eenijfdich
Den mont ontiloten/ ghelijck wy beschreben
Hebben ons dzoobe ghelact medelijdich/
Des voorhoofits rimpels onderlinghe strijdich/
De wijnbzautwen zjind onghelijck verheben/
Verstorven carnaty dooz 's doots aenleben.
Wlepck purper booz bloes / aen lip ende wanghe/
T'kindt mer dzoeben ooghen aensijde stranghe.
70. Om veel meer te doen/ tot deser maters/
Nochtmen wel dalen ter dieper speloncken/
Seer wijdt van hier/ erghens by den Cymery,
Daer Morphej Dader heeft zjn inpery/
En met zjn dzoomen pleeght te liggen roncken:
Van myn hoy' is wel/ dat dit noch ontboncken
Sal menighen gheest/ en den lust doen wassen/
Dooztaen beter op d' Affecten te passen.
71. Want 'zjyn/ dunckt my/ seer bequame secretē/

Die ghenoech van zels de Conste toeballen/
Soo dat goede Meesters (na myn vermeten)
Dese meer ghebuycken dan sy selfs weten/
Zjinde volmaect in een/ wel mee' in allen:
Van veel en zullen de sake niet smallen/
Veruustigh' aenschouwers met diep innercken/
Die schijn seker zjn maken/ dooz 's versterckē.
72. Als daer Valary, met heetlijcker pennet
Van Bonarvotti schryvende/ vermaende/
Dat sijn gheesten in zjn oordeel bekennen/
Om wat zond' elck daer moet ter Hellen rennen/
En dat van 't gheen d' Affecten is aengaeude/
Noyt geen Schilder booz gem' en was bestaende/
Maer 't zy dooz ontwetenheyt oft opiny/
Soo is het doch al te strijdich met Pliny.
73. Sept oock dat Angel sulcx conde bespieden/
Aen des levens aert/ met vernuste sinnen/
Dooz veel omgaen met de werelt en Liedt:
Dus Jonghers laet sulcx van u oock geschieden/
Want boben 't onderwijjs/ dat u mocht binnen
Mijn schryben eenich boozdeel doen ghewinnen/
Soo wyl' ick u te volghen de patroonen/
Die welck Eupompus Lisippum ginc toonen.
Eynde der Affecten.

Affecten ugh
beslindige
woyt van de
grote mees
sters mees
gebuycke
als sy werē
want die
fraep in een
is/ it dick
wils in alle

Plin, lib 9
34. cap. 6

Van de Reflecty/ Reverberaty / teghen-glans
oft weerschijn.

Het sevende Capittel.

Van Reflecty oft weerschijn te spreken/
Aen der Sonnen weerschijn moet zjn be-
gonnen:
Want men haer licht boben al siet upsteken/
Allen Aftren soude claerheyt ontheken/
Hadden sy niet den webergans der Sonnet/
Sy die den Hemel 't goet aenschijn wil jonnet/
Is 's Werelts Siel in 't midden der Planeten/
S'en dient in ons booztemen niet vergeten.
2. So wanneer den nacht belbluchtig vertreckē
Met zjn swarte seplen van duster mynen/
Moet/ En de schoon dingen in alle plecken
Op 't aenschijn der Aerden weder ondecken/
Van machmen sien in der wolcken bywofnēt
Een Reverberaty/ oft weerschijnen/
Als de Sonne met den dagh comt vermenpen/
En de Lucht met veel bewen oversprepen.
3. Het is om zjn hert en sin te bespraepen/
In den moghen-front/ eermen siet boozcomen
T' hooft-licht des Aerdbodes met gulden raepē/
Te sien 't Orientsch' asuerbeidt besaepen/
Met roode hoosen/ en purpuen Blommen/
Hoe cannen een schoonder Reflecty nommen/
Die van veel Doeten eerstez in 't leben
Schilderachtich en constich is beschreben.
4. Van Aurora (naer 't segghen des Doeten)
Heeft Cephalus tot Phocum gaen verhalen/
Hoe dat' op Hymetus bergh was gheseten/
Die eenwich is bloepende onversteten/

Hebbende den mond/ root boben Cozalen/
En dat sy alrijts in 't rjfen/ en dalen/
Den moghen/ en den avond wil ghedencken/
Him het eerst' end' her leste licht te schencken.
5. Ghelijck Aurora haer bloepende lippen
Wertoont 'smozgens hzoeg/ en des abonts spade
Soo in 't afgaen van den dagh/ als in 't lippen/
Thozens/ Dupsen/ Woomen/ Bergen/ en Klippen/
Derwende met haren rooden ghewade/
So moet den schijlder wel neersich gaede/
In gekickerde Lucht/ Bergen en grooten/
Het wesen van Aurora na te booten.
6. In der Sonnen ondergange siemen blifcken
Veel rooder gecoleurt diversche saken/
Soo den gront der aerden/ steenen/ en hylcken/
Als des Menschen aensichten van ghelijcken/
Daerse de stralen der Sonnen gheraken/
Oft also een holder reflecty maken/
Woorden se fracy een bloesende rootachtich/
Wierich/ en gloepende couleur deelachtich.
7. Wanneer nu Phobus, met zjn snelle heerden/
Naer den grooten Oceanus gaet rennen/
Om herbergh' onder d' abontsterr' aenveerden/
Machmen van daer streckende naer der eerden/
Een blinkende strek' in de Zee bekennen/
Oock wil ghemeylijck hem het water wennen/
Als 't camelion en het couleur aenleben/
Want 't geen hem boben is/ oft vast beneben.
8. De Zee of 't water doozschynich en dinne

Hoedat al
les buyten
rooder laed
in de Zee
opstant/ en
ondergange

In der
Sonnen on
dergang is
alle dingh
rooder van
berwe.

De Zee of
Water/eene
spiegel des
hemels.
Dan beeldē
in den wol-
ke dooz' tre-
fieren der
Sonne.

Den Regen-
hoge gheeft
weerschijn/
en maect ee-
nen anderen
hoghe.
John. lib. 2.
Dan der son-
nen reflectie
dat somtijts
meer somtijt
schynen te
wesen.

Lib. 1. cap
62.

Dan eenen
schoone wa-
terval.

Den Spiegel des Hemels van claren luster/
Albaer siemen *Titonis* Buzpdt vol minne
Smogghens en sabonts haer spieghelen inme
Haer bloufende wanghen/en dat veel luster/
Wanneer dat niet met dicke wolcken duyster/
Zolus Crijchliien de Locht en besetten/
En haer den toeganc van dien en beletten.
9. Coleuren en Beelden menighertiere
Sietmen in de wolcken/die hen vermieren/
Oft verminderen/dibersch van maniere/
Nae dat hen de matery van den viere/
Oft de dicke van der wolcken verheeren :
In hebben wy noch ons ppropoost te keeren
Tot een reberberaty in de wolcken/
Schoon wonderlijck om sien vooz alle volckett.
10. Ghech teghen over de Son werdt bevonden/
Meest ontrent den Herft/in de cozte daghen/
Dat hem gaet vertoonen eenen half ronden
Ainck/oft circkel/groot ende wijt ontbonden/
Als de Sonne begint dalen oft laghen/
Dan heeft hy zyn park ten hooghsten beslagen/
Maer op dat ick den naem niet en ontoghe/
Ick meyn den beelverbigghen Regenboghe.
11. Dat eentwich teecken/dat den Heere stelde
Tusschen hem/*Noe*, aller Menschen sielen/
En alle Dieren in den aerdtchen velde/
Dat hy niet meer en soude mer ghevelde
Vooz de Deluy alle vleys vernielen :
Maer oster nu eenighe vraghen vielen
Van den tweeden boghe/soo acht ick desen
Van den eersten maer den weerschijn te wesen.
12. Want het schijnt wel/datmen somtijts in't
Oft dalen der Son/heet si en openbaren (t'hsen
Diversche Sonnen/nochtans te bewissen
Datter veel Sonnen zyn/waer niet te p'zissen/
Maer dat het veel eer kiefieren waren :
Want in eenen onbelsmerden claren
Hemel/en salmen niet sien sulck spectakel/
Oft ten waer bysonder een groot mirakel.
13. Men mach dē Regenboog' ooc niet aenschou-
Van als de Locht is met wolckē behangen/ (wen
En soo men hier mocht op *Plinum* bouwen/
Dost zyn een holle wolck/als upt ghehouwen/
Daert weerschijn der Sonnen in wozt ontfangē/
Doch soo veel de rondicheyt mach belanghen/
Soud' ick niet de wolcke toeschryben connen/
Dan veel eer de rondicheyt van der Sonnen.

14. Den Regenboghe/nae *Pliny* vermeten/
Daghelijc in de Lucht ghesien wozt boven
Lacus Velinus, onder het *Spoleten*
Bozstendom/ende heet nu (nae mijn worten)
t' *Mepz* te *Piede Lupi*, men mach gheboven/
Maer een stuck weegs van daer comt afgestoben
De *Aibier Negra*, met groote gheschalle/
Dan seer hooghen berghe ten diepen dalle.
15. Dees *Aibier* hebbende begin ghenomen
Wt dit *Mepz*/dat hem water wil verleenen/
By *Terni*, tusschen *Venggen* en *Romen*,
Dalt soo van de roote/te is om berschoumen/
T'ghedruys datse maect op de holle steenen/

Met lipde roepen/daer qualck den eenen
Den anderen eentich ppropoost can segghen/
Oft men moet de ooz aen de mont schier leggen.
16. Grooten nebel oft mist upt desen stercken
Waterbal is r'ghen t'allen r'ijde/
Waer in men daghelijc dooz' s' Heeren werckent
Patricelijck den Regenboghe can mercken/
Alser de Son in schijnt/t'z' van wat sijde/
Dan r'gheen ick ghesien heb/ick hier belijde:
Want van *Terni* wandelende somt s'ien/
Waechd' ick daer aen een deel van die cleyn m'fse.
17. Boven dat ick hier moet met *Pliny* schillen
Wepnich van dees plaetsen/ben noch gbedzongen/
Dooz' r'gheen hier verhaelt is/te helpen kullen/
Die van de holle wolcke hebben willen
De kiefery/booghwijs te s'ien bedwonghen :
Want te *Tiroli*, daer seer hoogh op s'zonghet
Dibersche fonteynen/niet om verschoonen/
Sach ick oock den Regenboogh hem verooten.
18. In de vochtighe Lucht/waer in haer straleit
De clare blinkende Son is comen schieten/
Maer van waer den Regenboghe mach halen
S'ien schoon coleuren/indien niet en falen/
Die ons hier van haer schiften achter lieten/
Soo soude hy de selvighe ghenieten/
Wt der wolcken/en alsoo mede b'zenghen/
Wt Locht ende byer/die haer daer vermenghent.
19. *Hezechiel*, een Propete gheseghent/
Sach s' Heeren heerlijckheyt rontomme blinken/
Ghelijck den Regenboogh/als t'heeft gregent/
In de wolcken s' Menschen ooghen bejeghent/
Men mach *Joannem* hier oock wel gbedincken/
Hy hood' den stem als een *Wafuine* clinken/
En sach oock om den Stool met sinnen rustich
Den Regenboogh/als den *Smaragde* lustich.
20. Aenijende den Regenbogghens figure/
Sept *Jesus* Sprach wilt loven den ghenen/
Dan wien hy r' schepel is oft creatuere/
Want hy heeft (sept hy) seer schoon verwe pure/
Dan ghelijck/als upt r'voorzangsel quam henen/
Den Hoogh-priester *Simon* heeft hy gheschenen/
Met zyn beccieringh in s' *Teinpels* ghesichte/
Den Regenboghe met schoon verwen lichte.
21. Gock wat de Poeten van *Iris* rament/
Hoe dat hy van veel verwen heeft zyn clepdt sel/
En seer schoon van glance/dit is al t'samen
Gheseyt van den Regenboghe met namen/
Welcken om te maken zyn contersept sel/
Dient wel ghemerckt op der verwen affshept sel/
Hoe aerlich sy in een verdreben bloepen/
En upt malcander al schijnen te groepen.
22. Maect ons is hy purper/dan incarnatich/
Oft lache wittich/om wel colozeren/
Daer naer ozangiachtich/oft root cieratich/
Dan masticot gheel/dan groen delicatich/
Dan schoon afuer/als der *Pauwen* hals verent/
Achter weder purper/te domineren
Met soo een gheschakeret mantel gheboon is/
Desen voozloopenden bode *Imonis*.
23. Een peghelijck ghebzupeker van de doode
Poetery/

Den Regen-
hoge wozt
gesien/in
men mist/
Den waer-
bal van het
gheest by
Terni.

Naech tot
Tiroli in d'
byders/
Fonteynen
in s'zongen

Dan waer d'
Regenbog-
gen verwen
heeft.

Ezech. 2.

19.

Apoc. 4.

Syrach 43

24.

Den Regen-

hoge *Iris*/

voozloopster

van *Imonis*

is den Regen-

boghe.

Des Regen-

hoghe ver-

wen.

den Heer
hoghe
den de
silder
er te ne
war ber
geern
en zyn.

Hoetery/wel acht te nemen diende/
Wat verwen hier by een niet en zyn noode/
Als blauw by purper/en t'purper by t'roode/
En by t'roode t'geel/ozar, achrich siende
Van het lichte geel hebt t'groen te zijende/
En t'groen mach wel hebbē met t'blau te doene/
Oock upt afch-blaeu en geel tempermen groene.

o opt nat
k werc-
tempe-
upt eike
we twee
dyp lich-
t'witte
ft de hāt
gende.

24. In sulcker manier/als op seker Wetten/
Bereyden haer tabelotfen/oft bozden/
Die op t'natte calck haer te wercken setten/
Ende d'Opberwers/op haer palletten/
Behoordeer oock te houden dese oorden/
T'witte naeft de bant/dan upt eick byzjn worden
Ghemaeckt twee oft dyp lichter temperingen/
Ghereedt en bozderlijck zjn dese dinghen.

brve tem
en is geē
berlies/
er is seer
berlijck.
p de ber-
en ghe-
uten van
relep lich
behoeft
ghelet/
t'ouder-
pt te kē

25. Want niet dan tijdt-winnen en is de spacy/
Die Schilders in verwe temperen missen/
Van behoeven hier van geen arguacy/
Maer te verbolghen de Reverberacy/ (smiffen/
Als Maenschyn/bzandt/bliem/kerck-licht/en
Op elck bysonder dientmen wel te giffen/
Hoe dat het in zjn onnestandts verclaren
Sal al tyt een ghelijck ghedaente baren.

26. T'nacht-licht de Mane stellende zjn tepcken
Aen Hupfen oft Kercken/hoven oft onder/
Ghelijck sp blepck is/sal sp sulcken blepcken
Schijn van haer geben/waer sp't can berepeken/
Sghelst den bliem van den sellen donder
Wesend' een boozbode/met een bysonder
Blaenverwich byer/doet de dypsterheyt wjcken/
En oock metter blucht zjn seker bylijcken.

27. Wp vonden/soo wy in Plinio lasen/
Oock doortzts ghebzupct de seker Const/
Dooz Antipulum, die als gheenen dwaesen/
Hadde gheschildert een knecht ligghen blasen/
Om byer doen bzanden/met bljstigher jonste/
En dooz sulck blasen/aen seer schoone wonste
Den wederglans ded' aen schouwen inwendich/
Oock t'blasers troenge gheblickert behendich.

28. Ecbion, daer wy noch elders van sepden/
Heeft oock de seker Const willen toonen/
Hebbende laten sien/dooz t'lichts verspreyden/
Gen schoon jonghe Wypdt te bedde gheleypden/
Wolghende van eender onder Matroonen
De boetstappen: want' om t'dyfter verschoont/
Haer boozzoegh een Tooztse bzandende vierich/
En tr adt soo nae/met een wesen manierich.

29. In den furiosen verhaelt op deser/
Manieren/dinghen die gheschildert schynen/
Den recht Doet-st ghlyghen Ferrareser,
Die schier soo soet betoobert zjnen Leser/
Als by Roggieren beschryft van Alcimen,
Daer sp hem/naer costelijcke Festynen/
Doet heerlijck gheleypden in een slacpcamer/
Om met hem byzheyt ghebzupcken bequamer.
30. Mer veel Tooztse-lichten trocken de Dagen
Dooz Yenen/de dypsternissen verjaghen/
Werselschap met lustighe Personagen/
Gingh Rogier binden de sachte plumagen/
Daer soet-rolich gheprept/om zjn behaghen/
D

De gheroofwaterde lakens op laghen/
Wesende wit linnen van ffinheyt even
Al hadde' *Arachne* selve gheweven. (ker

31. Jellen bzant van ondyer/zjnd' een verschrj-
Dan s' Menschen herten) als by wozt berbeven/
Maect met zjn donckent een byerich ghecliker/
Hoe t'doncker nacht-sep is swerter en dicker/
Hoe helder zjn crachtighe blammen leben/
Die oock sulck ghecolent weder schijn gheben/
Aen Hupfen/Tempels/oft ander ghebouwen/
Ende do: in't water een bzeeljk beschouwen.

32. Sp hebber in de Const al groot inperp/
Die wel uptbedden *Vulcanus* vergrammen/
Met beruwe/sulck grouwelijck misery:
Want nae t'gheen dat de pyff' is oft matery/
Daer by med' opboedt zjn bestighe blammen/
Die ten Hemelwaert vliegen/quaet om tammten/
Daer nae hebben sp oock t'coluer ghereghen/
T'zj tot root/purper/blau/oft groen geregen.

33. Niet alleen de blānen/maer oock de roocken/
Van verscheden berwen de Lucht verbullen/
Ghae dat t'schynen d'afgryselijcke smoocken
Sryg, daer met heel leelijcke spoocken/
Hydra, en *Cerberus* tieren en byullen:
Dus dan de Schilders hier op achten sullen/
Om eenen bzandt schrickelijck wpt te stellen/
Eft t'pyer te stoken in Doetse Hellen.

34. Kerck-lichten/als dingen niet seer commune/
Ballen moepelijck/en constich om maken/
Van het staet wel/als men dooz aen in't bzunte
Genich Beeldt van de boeten tot de crunte
Overschaduw't'licht latende gheraken
Slechts den omtreck van naekte hazy oft lakent/
Oock moet van het licht/als een puntck oft steke/
De schaduw' ober al nemen haer streke.

35. Soo oock om te maecten met naekte leden
Vulcanus, *Syclopen*, die met versellen
T'gheberghte *Gibelli* daveren deden/
Daer sp *Juppiter* zyn bliemen smeden/
Nachtmet teghen t'licht/een van dees ghesellen
Gheheel overschaduwen/ende mellen
Het licht des byers/gherakende van boozent
Den omtreck hier ende daer/naer behooren.

36. Maer die staen achter de vierighe donckent/
Doeten des weer schijns leverepe dzaghen/
Hun van het gloepend' pfer-werck gheschoncken/
Welck daer verwet de rootse der speloncken/
Met schaduwten ende vierighe daghen/
Die oock van onder op comen gheslaghen/
Teghen de verbozfelde vzeede troentgen/
Stuerlijck siende/naer haer ruyde besoentgen.

37. T'licht op zjn plaerse wesend' is te wachtent/
Daer t'weerschijn de schaduw' ooc moet verknayt/
Maer om te spreken van lichten en nachten/
Int doomsch *Vaticano* bljcken de crachten/
Daer men *Petrus* swaerlijck siet ligghen slapen/
Tusschen twee Crghstieden/op welker wapen
Het weer schijn van den Enghel in den Kercker/
Tuygh't wel wat *Raphael* was booz een wercker.

38. Noch sietmen *Petrus* met den Enggel trecken/
D

Van bzant
in doncker
nacht te schij-
deren/met
zjn reberbe-
ratiē.

Dat het
Const is/
wel byaende
te schilders
Dat de
blammen ge-
baente heb-
ben nae de
stoffs/daer
sp van boets-
sel hebben.
Dat niet al-
leen de blaen-
men van ber-
scheiden ber-
wen en zjn/
maer ooc de
roocken.

Van Doet-
se Hellen
se schilders.

Van Kerck-
lichten/hoe
mē die schij-
deren sal.

Om *Vulca-
ni* smiffen/
es
der gelijcke
dinghen te
schilderen.

Exempel bā
gheschilder-
den nacht/
met berbe-
den lichten/
gedaen van
Raphael.

Daer een Sentinel heeft een Toortz in handen/
 Die buyten een ander Wacht come op wecken/
 End' op de harnassien ter selver plecten
 Slaet den weerglans van dit toortz sich zandē/
 Slaets oock t' Maenschijn/dan is mer verstandē
 Daer waerghenomen den dagh van een venster/
 Die dees lichten gheeft natuerlijcker glenster.
 39. Onder al die nachten pleghen te sichten
 Van verwen op Tafereelen figurelijck/
 Met stralighe wederglansende lichten/
 Con den ouden *Bassano* de ghesichten
 Wtmenende wel bedrieghen natuerlijck :
 Want het schijnt datmen siet booz oogen puerlic
 Flammet/Toortzen/ zjandenbe lampen hangen/
 En Dotten en ketels t'weerschijn ontfanghen.
 40. Coperen/Tennen/yseren gheruchten/
 Ghelockte Schapen/en alderley Dieren/
 De bootshap der Herders/ Egyptische vluchten/
 Vershepden nacht-stucken/aerdighe vluchten
 Van Beelden/die t'werck oock gaep toefstieren/
 Opverwe doecken/byeemt om versieren/
 Sietmen wel ghedaen beerdich/als in spele/
 Van desen wel verwenden Wozyman vele. (pen/
 41. Summa/hoe hoog desen Man is gaen stay-
 On constich klessey wel up te dzucken/ (pen/
 En heest niet alleen faem in veel Landtschap:
 Maer oock den gont-zyeover *Battus* gaen clappē:
 Want in't hooft der Sieden ick by ghelucken
 Quam te sien eenige Passy nacht-stucken/ (dich/
 Waer in t'steens gront t'diepsel was menichbul-
 En des lichts stralen van een steeksket gulddich.
 42. Doch wat bek ic hier van zyeemde bermanich/
 Daer ick behoorde ghedencken *Congietten*,
Nederlandich Schilder Italianich/
 Wien alle verwen waren onderdaniel/
 In als/waer hyse te wercke woude setten/
 Jae geen en dozt in't alderminst zjn Wetten
 Overtreden/maer mosten doen en wozen/
 Ma t'gheen zjn ghedachten hen gaben ozden.
 43. En waer sp't uytterste zjns sins vermetet
 Noch zjn onmachtich te volzenghen/boude
 Guick hy toe met den sone van *Lapeten*,
 Aen den waghē des Conings der Planeten :
 Want op dat zjn byer oft licht leven soude/
 Zacht hy dat constich te weghe met gonde/
 Dat zjn byeren ligghen gloeyend' en blinken/
 En zjn lichten staen als sterren en yncken.
 44. Met verwen can hy te wonder doen bernen
Platonis stadt/oft *Troyen* doet te niere/
Judith strachts rouwen t'hoofst van *Holofernen*,
 Met Toortzen en fackels/ook met Lanternen
 In de straten/r'volc' toeloopt in't verschieten :
 Als de Lotery/die hem maken lieten
 t'Amsterdam der Cranckfinnighe boozstanders/
 Sonder wat van hem noch te sien is anders.
 45. Boortz ghelijck *Pichwa* nu wel *Bataven*
 Soo jonstich is/als boortzts *Sycionen*,
 Heest de Natuere ter Haerlemmer haben
 Comen up schudden den schoot haerder gaven/
 In de boesemen van twee die daer wonen/

Deen is te recht een Schilder/van den gonē
 Is t'Amsterdam de speloncke *Platonis*,
 In welke dat Conste meer als ghewoon is.
 46. Daer sietmen klessey over al schampen/
 Doch een hoop ghebanghen in't doncker laghen/
 Die met Argumenten schenen te campen/
 Van Weelde-schadulwen dooz t'licht der Lampen/
 Eenighe los/beelden en schaduw saghen/
 Ander verder van daer hadden gheslaghen
 Diep in den hemel t'ghesicht/sonder neyghen/
 Maer den sin bevel ick die t' stuck is eyghen.
 47. V'ander heeft Natuer gants willen aenwen-
Linearis en *Chypus* practicken/ (nen/
 Gynelijck oock *Pichwams*, end' hem doen kennen
 Dooz eenighe *Phoenix* met goltche penen/
 En wat metael sal t'eenich golt niet w'jcken/
 Oft wat licht d'eenige Soune ghelijcken/
 Dien hy eenich is toegewijdt bequame/
 En draeght van den Victooy-boom den name.
 48. Van desen sachmen op *Attalus* bliesen
 In *Linearis* Const/verciert met dzuppen/
 Binde-wijn/Shebe-luft/Zogge verliesen/
 By Gheerbloet/om niet laten verbiesen/
 Midde him gomeuechte/mer witte dzuppen/
 Lust blasendet byer/deed' de blammen stuyppen/
 Waer van klessey oock *Echo* ghesachte/
 En den Beelden een weder-dagh toezachte.
 49. Dit *Dedalis* stuck/waet in hen verblijden
 Die schoone *Charities*, mach den *Hespery*
 Lust-hof verciere nu in dese t'iden:
 En iooder daer byeemder eere bentjden/
Fama gheluydt wert him dubbel misery:
 Want men sal dit werck/ vol Consten mistery/
 Met *Zenus* woztelaers/veel beter laken/
 Van datment soo goet sal connen gemaken.
 50. Nu zyn' up de doncker nachten ghescheyde/
 Bindend' ons daer den dagh is in saploene/
 En den luffighen t'fide/ in groente weyden/
 Daer liggend' en sittend' om ons verneyden/
 So begint den weerschijn zyn werck te doene/
 Want wy wozen deelachtich daer het groene
 In onse troengen ende naeckte huyden/
 Van het loof der Boomen/grassen/en crupden.
 51. Wesgellijck/ waer troengen oft naecktelijbent
 Schadulwen teghen wolle/ sijd'/ of linnen/
 De klessey sal haren aerd bedzjben/
 t' Sp wat gheel oft root/ deelachtich becljben
 Sal de Carnaty met sulck weder'schynen:
 Gock sietmen daer de Musculen verdwiffnen
 Teghen malcanders een keerberatp/
 Ghelijck als Carnaty teghen Carnaty.
 52. Aen rond' colommen sietmen ooc ontblooten
 Eenten teghen-dagh/als elders aen basen
 Witr' Eperen lichte Marmozen dooten/
 Te meer alser lichte dinghen aenfooten/
 Gock gulden/ oft silberen schalen basen/
 Claer doozschijnich hys/ en gheschoncken glafen/
 Met wijn/die t'ammelaecken weerschijnich smet.
 Op al dit hebben de Schilders te letten. (ten/
 53. Aen noch deel meer dinghen/sietmen eyzeffe
 Glansen

Ande
 simpel/ b
 en Plato
 nische spe
 loncke/wel
 is ghedaen
 dooz t'con
 lis Conzel
 van h
 welck stuc
 is t'Amste
 dam.

Plinius
 schrijft / d
 Phoenix h
 hebben een
 ghe gulde
 penen of
 veren.

Dit wa
 een groo
 stuck op
 gement m
 ter pen / e
 Deinus / d
 chue/en e
 res/daer
 pido t' by
 blaest.

Dit wa
 Solgissen
 vaen / s
 stoom.

Plin. lib.
 cap. 9.

Van de
 steckte
 groenheyt
 in den na
 ten/daer
 in groen
 weyden
 hoben s
 hoben s
 Dan wed
 schijn der
 naecten/
 regen e
 gecloude
 dinghen.
 Groote
 he klessey
 staen som
 den wel/
 doch die
 te sien/ dat
 de kleen
 waer schijn
 aenbe na
 ren gheen
 dooghite
 mistfaen
 gheben.
 Dat de
 ders op
 derley
 tien te
 hebben.

Dit stuck
 is in Fresco
 op t'Paus
 galeys/daer
 van leeft in
 Naplaels
 leben.

Den ouden
 Bassan
 was wtme
 nende van
 siechten te
 schilberen/
 en aerdich
 te reserere.

Dese stuck-
 kens sach
 tek te stoom
 en waren
 geschildert
 op pleite
 dat soet
 steen.

Congiet
 was oock
 fraep van
 zjanden en
 sichten.

Congiet
 maecte van
 herbeben
 Dgnlde dop-
 pen keers-
 sichten/die
 te zjanden
 schenen.

Wremyelen
 van eenighe
 stucken van
 Congiet.

Glanfen en schijnen teghenlaen en keeren/
 Ghelijck daer van elke bysonder lesse/
 Men de Natuere/der Schilders Meestresse/
 Het blytighen opmercken is te leeren/
 Hoe glansende Wiffchen/Teunen en eeren/
 Malcan der de Heerberatp deelen/
 Gempel in langhe Piers tafereelen.
 54. Desen Man seide wonderlyck de pypen
 Met de verwe/dese dinghen aengaende/
 Het scheen al te leven/ 't groen met den rypen/
 Men soude schier meenen met handen grypen
 Genughe taillloozen in 't doncker staende/
 Waer soo eenen tegen-glans in is staende/
 Ghelijck men mach sien met ionstiger blamme
 By eenen Const-lievenden 't Amsterdanne.
 55. Summa/in Const was by een oberbliegher/
 Om de Reflexp aerdyck by te bzinghen/
 Tac een groot behendich listich bedriegher
 Want s' Menschen oogen/ook een cluytich lieger:
 Want men meent te sien alderhande dinghen/
 Doch ist maer verwe/die hy wist te munghen/
 Wat teffen schijnt rond/en 't platte verheben/
 T'komme te spreken/en 't doode te leven.
 56. Een Historp is my niet wpt den siene/
 Op de Logie van Raphael, in desen
 Waer Isaac boerd met zyn Wyf upt mirre/
 En de Sonne schijnt te cauerwaert inne:
 T'constigh graef Jher Dweri ghepuzen
 Heeft 't Sonne Reflexp oock aenghewesen/
 In zynen Ieronymus inde Camer/
 Wannen noyt beter en sach noch bequamer.
 57. Dan weerglansen en doozsehnighe stralen/
 Die meer zyn/als men soude comen dzoomen/
 Willen top eyndighen/ende verhalen/
 Hoe men perfect aberecht om siet dalen/
 In claer-staende wateren sonder stroomen/

Crupden/lissen/Bergghen/Hupsen/en boomen/
 Gock dzyckende Dee/Schapyen/Koepen/ Peerde/
 Oft wat voghelen hun daer in ghenoeerden.
 58. En wilde schoon plaetsc binden by cluytich/
 Van den tweeden Maro constigh beschreben/
 Waer Angelica booz Renalt quam bluytich/
 In eenen groenten Woschken/daer ghebruytich
 De coel Aurs doet de bladerkens ghenen/
 En twee claer Beken een sacht ruyffchen gheben
 Teghen cleyn steentgens/ tragelyck in 't bloepen/
 En doet daer althys nieu crupdekens groepen.
 59. Daer by stont ee huyck bol doozne blomme/
 En bol roode Hoosen/liefslyck van roken/ (men/
 Welc spiegel men dit claer bloepel mocht nom-
 Tuffchen hoogh Epken/ daer gheen Son mocht
 Hier in de binnenste schadu ghedoken/ (commen/
 Was ruynte tot een coel woonstgen ontloken/
 Onder tacken en bladeren soo dichte/
 Geen Son en mochter in/noch min ghesichte.
 60. Een bevallyck bedde/dat eick mach lusten/
 Maken de teeder crupdekens in desen/
 Die den moeden/berhiten/ongheblusten/
 Hier comende soet aenlocken om rusten:
 Dus de Schilders en dient niet gans mispuzen/
 Poetelycke ghedichten te lesen/
 Want veel dinghen/die tot 't Schilderen strecken/
 Can't hun inbeelden/leeren/en verwecken.
 61. Ten lesten/o Giges lustighe Jongen/
 Die in Picturams labyrinthus doelen/
 Om leeren haer weghen/blytich ghedroughen/
 Waer dat ghy wandelt/ tot vzeugde ontsponge/
 T'cloutwen der Natueren zy u bevolen/
 Schickt by haer acndachtich althys ter scholen
 D'oughen/laer u arbeit niet verdozeten/
 Zoo menichdy een blyd' upkomste ghenieten.
 Eynde van de Reflexp.

Een schoot
 Gempel bij
 Ariosto/in
 Il furioso
 Cant. 7.
 Stanza 35
 waer in te
 merken/dac
 den schilder
 Boetelycke
 versiering
 boedertijck
 zyn te lesen
 om den selva
 met den be
 wen nae te
 volghen.

Aradne gaf
 Teseo een
 cloutwen/om
 up den dooz
 hofba M
 nos te gae
 ken nu zy de
 jon gen schil
 ders beboef
 te volgen het
 cloutwen van
 alle gedaen
 ten der natu
 ren/om toe
 goeden epus
 de te comen

Dan het Landtschap.

Het achtste Capittel.

Schilder-seught/die langh hebt verhaemt ghe-
 seren/
 Wertwer in de Conste met stadigh blacken/
 Dat ghy staersichtich schier stomp hebt verketen
 W siunet/leer-lustich om meer te weten/
 Hout op / 'ts booz ditmael ghenoech ghetrocken
 Den ploegh/ban den arbeit wilt u ontiocken
 In t'hts/want rust hoeft oock den sterckē mannē/
 den bogh' en mach althys niet zyn gespaenen.
 2. Zoo haest ghy Hesper van berren siet vzenget/
 Dooz den Wader van Morphous den dromer
 den swarten Mantel/wilt terstont ghehanghen/
 D'oughen met Lethes bocht te bespanghen/
 Nu in den Bloem-rycken/soymachtische Somer/
 Maer l'lyck gh'avontmaelt hebende/ laet vzoemer
 Maken dooz soeten slaep/en weder lustich/
 D'vbermoep onthoudt/en sinnen onrustich. (ten
 3. En comt/laet ons vzoech mer 't poort ontstup-
 T'sanden wat tijdt corten/om s' gheests verlichten/
 En gaen sien de schoonheyt/die daer is huyten/
 daer ghebeckte wilde Muffckers kuyten/
 Waer sullen wy bespieden veel ghesichten/
 die ons al dienen om Lant'schap te sichten (ken/
 Op blas-waed/oft Nooztwegsch' hard' epke plae-
 Comt/ghy sult (hop' ick) de rep' u bedancken.
 4. Merckt alvooren/upt haer bedde s'ffantich
 des ouden Titons Wuypt ginder opst'ghen/
 die ons de dagh-fackels comst is vermauych/
 En ghelwasschen in 't g'ghewat Oceanich/
 Hier t' schillede Peerden op komen h'ghen/
 En siet/wat bloep-roosighe soomen crygen-
 die purper wolckskens/ hoe schoon is behanghen
 T'klaer hups van Euris / om Phobum t'ontfangen.
 5. Ap siet doch eens/ hoe schildert mē daer bobē/
 Wat meerder schoonheyt/ kan verwe'berschepde/
 En soo veel mengsels : ap machmen gheloben/
 dat ghesmolten Goudt soo blinck in den Oben/
 Gelyck die wolckskens/die hen daer verspreyden/
 De

Titons
 Wuyt is
 Aurora de
 raaygenfont
 t' ghewat is
 een affgaende
 water in ghe-
 om heesten
 te waeren.
 t' Schillede
 is hout.
 De gebaue
 te des g'oz
 genfont
 acht te app
 De

mpel ba
 glans
 n keuc-
 gebaen
 den ou-
 lau ghen
 /welc-
 te sien
 en Kim-
 n van
 E Konst
 ighen Ja
 Naert

der const
 den on-
 langhen

empelen
 sonne-
 ven ban
 hael/
 der van
 er W-
 met
 af pfer.

de fien-
 en / die
 water te
 zyn.

e Schil-
 seught
 noyt sich
 tot laer-
 p te ges-
 on/en
 om font-
 /alst ge-
 en is/
 ch buytē
 eadr te
 /om te
 de natu-
 a met ee-
 hun te
 naken
 wat te
 ken.
 s' somer
 ch slaep
 en op-
 abel/en
 nen booz
 der Wa-
 n langh

De verre blaww Berghen hun oock bereyden
 Te dzaghen 'tveldt-teecken der nieuwer Sonnen/
 Die met ghesceinte radets comt gheronnen.
 6. Siet ter ander zyd' heeft alree der Mooghen-
 stondt overcleedt met schoon afuerich laken
 't groot verhenelt / en daer onder verbozghen
 De Lampen die 'nachts verclaringh bezoeghen/
 Oock 'tdag-bzingers aenschijn / vierich in 't blaké/
 Die Telluris hapt vlechtten comen maken/
 Heeft bochtich bedout / en van dees groen Weerelt
 't grafich gheuoert cleedt dzuppelich bepercet.
 7. Siet daer alree den gheel vierighen tonde
 Sonnen doot gheresen / als den verhielden /
 Dit dat wy soo elderwaert ghekeert stoude/
 Siet ginder booz ons die Jagghers met Honden
 Loopen doorz die groen overdoutende velden :
 Ap siet dien gheslaghen douw ons bernelden/
 En met een groender groente hun beclappen/
 Alwaer sp heren zyn / aen 't spooz der stappen.
 8. Siet al 't verre Landtschap ghedaente voerent
 Der Locht / en schier al in de Locht verclouwen/
 Staende Berghen schijnen wolcken die roeren/
 Weer'p'dich op 't stecke / als plabeyde vloeren/
 In 't veldt / stoten / bozen / wat wy aenschouwen/
 Oock achterwaert al inloopen en montwen/
 Dit acht te nemen laet u niet verdzieten/
 Want 't doet u achter-gronden seer verschieten.
 9. Op vercozten en verminderen letten/
 Gheslyck men in 't leven siet / ick bespreke/
 Al ist geen mersel'he / die nauwe Wertten
 Behoest / soo moet ghy doch werten te setten
 Op den Quont recht u oogh / oft steke/
 Dat is / op des waters opperste streke/
 Al water onder is sietmen dan boven/
 En 't ander sietmen van onder verschouwen.
 10. Achter niet te stauw en menchdy 't beschickent/
 Soo mildt in 't diepen niet zyn / als in't hooghen/
 Bedenckende 't blaw' l'vich Lochts verclouwen/
 Dat daer tusschen 't ghesichte comt bestrieken/
 En gants bedommet 't schery begriffich poogé/
 Spaerlick salmen somtjts hier oft daer toogen/
 Als of de Sonne de wolcken doorztraelde/
 En boozt soo op steden / en Bergghen daelde.
 11. Daer neffens salmen oock bedimsternissen/
 Somtjts gheheel / somtjts half maer de Steden
 Beschaduw van wolcken / noch salmen gissen/
 't spiegelh'ck water niet te laten missen
 't Hemels aenschjns verwen / naer d'oude zeden/
 Ghedeelde Lochten / somtjts daer beneden
 Van boven aerlich in te doen verdwijnent/
 Staet wel / en somtjts oock her Somme schijnen.
 12. Woch 'thart windich weder hier upgesondert/
 Als beroert zyn Zee / en Beken fonteynich:
 Nu maect my 't bedencken somtjts veruondert/
 Hoe soo gheblixent hebben en ghedondert
 Appellis verwen / wensende soo wey'ghel/
 Daer wy der nu hebben seer veel en repnich/
 Bequamer 't upbeelden soo vzeemde dingghent/
 Hoe comt ons lust tot nabolg oock niet dzingent:
 13. Laet somtjts dan rasende golben bochtich

Maebootsen / beroert doorz Aeolus boden/
 Swarte donder swercken / leel'ck ghed'ocht ick/
 En cromme blixens / doorz eent doncker-lochtich
 Stozmich ontweder / comende gheblodent
 Dat de hant van den oppersten der Goden/
 Dat de sterckijcke Siel-dzagghende dieren
 Al schijnen te vzeesen doorz sulck bestieren.
 14. Met verwe moetm' oock wesen beproebich/
 Te maken stee / haghel / en reghen-blaghen/
 H'ffsel / rijn / en smoozende nisten d'oebich/
 Al welke dingghen sullen zyn behoebich/
 't wylbeelden swaermoeidighe winter-dagghen/
 Als somtjts 't ghesichte niet en kan dzaghen /
 Te sien thozen / hupfen / in steden / dorpen/
 Verder als men enien steen soude woypent.
 15. Derwonen werdt ons van eenighe Wolcken/
 Dat wy nimmermeer en maken schoon weder/
 Maer de Locht altst' hupich en vol wolcken/
 Bergomend' Apollo schier een cleen holken/
 Waer doorz hy moecht slaen zyn ghesichte neder/
 't zinder Moeder-waert / al waer hy 't ontzeder/
 En dat te begheefs / zyn verliesde blomen/
 Dzaepen / om zyn schoon ont aenschijn te becomen.
 16. Om dan te verhoeden al dees misvalten/
 Laet ons nu de Locht van wolcken ont'lyben/
 En somtjts gheheel supberlyck versaltnen/
 En op 't schoont ober afzypen oft smalten/
 Maer niet schoon ghereetschap / om schoon te bly-
 En hoe leeger hoe lichter soet verdzynen / (ven/
 Op dat naest d' Aertsch' Elementighe swaerhept
 Zp altjts ghevoeght d' aldermeeste claerhept.
 17. Willen wy daer de gheel Somme vertoonen/
 stonten licht-lackich / en wat purperachtich/
 Sullen wy die al bloepende becroonen/
 Maer ons moet altjts ontzeken soo schoonen
 Blinckende stoffe / wy en zjns niet machtich/
 Ons onst is hier ydel / hoe groots / hoe p'achtich/
 Hier mocht wy self met ons werck wel schijnypé/
 Dat onse 'tackels soo claer niet en glimpen.
 18. Of wy en wisten / nae 't Doets ghebzeste)
 Woven te doen / aenden waghén vierpeerdich/
 Oock Promethei heymel'cke diefte :
 Woch sozghende straffe / 't onser belieste/
 Laet ons nu dalen tot der leeghten eerlich/
 Dooztvarend' tot der Lantschap-grondé beerdich
 Welcke men pleeght op doecken / oft panneelen/
 Wel beel in dziet oft in bieren te deelen.
 19. Alboozen onsen booz-groent sal betanten
 Altjts hart te zyn / om d' ander doen blieden/
 En oock booz aen ver groots te bzenghen rament/
 Als Dzeughel / en sulcke van grooter namen/
 Die men van Lantschap den Ballen mach biedé:
 Want in 't werck van dese weerdighe Liedén
 Zyn veel booz aen gheweldighe boomsstammen/
 Laet ons om sulck nae te volghen oock blannent.
 20. Nu moet ick noot'lyck ée dinggen vermondent/
 't welck crachtich onsen welstant sal verstercken/
 Dats datmen van boozen aen al de grondent
 Dast sal maken aen malkander ghebonden /
 Soo wy de baren in Neptuni percken

Van on-
ders / Ze-
kromen /
donder en
bliem te
Schilde

Van bli-
ren / sine /
gel / don-
weder / en
misten te
schidren

Van So-
ders a wy-
berwen /
dat sy nen-
mermeer
schoon ver-
der en schi-
deren / ma-
de locht
ydt met
wolcken.

Te ma-
heel (sup-
blaww li-
ten / onder
lichter / ver-
liesende.

De So-
te schilde
maer dat
daer schi-
depremier
nabolg

Van
gronden
landsch-
pen te de

Harde b-
gronden
daer pat
groots

Van b-
gronden
malcand
hanghen

Telluris / is
d' Aerde:
't hapt / da
cruppen en
grafen / die
bedruppelt
sijn van den
douw.
Is is merck-
ken / hoe men
siet / sonder-
ling reghen
de Son / de
bede blaen-
groen van
den douw / en
men bekendt
de stappen
daer in van
Agers / oft
fonteyn / die
dier doorz
zjn gheloo-
pen.
Ederre lant-
schap te late
verliesen in
de locht / oft
soet te ber-
wercken.

Op de ber-
cozinge be-
hoest ghe-
merckit.

Den Qu-
fontis / daer
hemel en
water schep-
den / oft som-
tjts daer
Aerde en
Locht schep-
den.

Van ober-
schaduw:
Bergen oft
Steden mer-
den wolcké /
en den wolcké
int water
te laten sien.
Appelles
Schilderde
naer met
sio verwen /
so Plinius
seggt / en
maectie
blixens / don-
der / en sulcke
ander dingé:
wy die soo
heel verwen
hebben / mo-
sten oock
lust hebben
de natiere in
alles te bol-
den.

Al in maer ander te wentelen mercken/
 Soo salmen al hanghende laten loopen
 De gronden/en hoop achter hoop met hoopen.
 21. Als wy onse gronden dus vast beknoopen/
 En soo van d'een in d'ander laten strycken/
 Ghelijck ofter swierende Aders croyen/
 Wan goet verschieten werdt niet te misshopen/
 Want crachtrich moeten d'achter-nyren wycken/
 Wy sullen myden Berghen/Heubels/Wycken/
 Hardt byzyn teghen soet licht te stooren laten/
 Maer comen dat met half verwe te baten.
 22. Op de vooz-gront geen Hupsen salme sichte/
 Ten waer men wat stropachtich had voozen/
 Met half Landtschap en beelden wy te richten/
 Naer episch salment doe/maer andersins swicht/
 Swaermoedighen staent/en plaets verfmoozen/
 In stede van dien salmen/naer t'choozen/
 Doch niet t'overbloedich/zijn gronden passen/
 Met eenighe schoon cruppen te bewassen.
 23. Veel verscheydenheyt/so va verw als wesen/
 Sullen wy naerbolghen/wijs en bevoedich/
 Want dat byzengt een groote schoonheyt gepzefen:
 Doch moeten wy vermijden neffens desen/
 In Steden/Hupsen/Berghen/onbehoedich/
 Of t'ander dingen / te zyn t'overbloedich/
 Want al te veel/ neemt veel welstant's genietens/
 Al en ist maer oock al te veel verschietens.
 24. O'Fralsich om te schilderen Landoutwen
 Wepnich/maer constich/ schier sonder ghenooten
 Wesend/en laten meefmaels maer aenschoutwen
 Een verschietend' insien/en ser vast bouwen
 Gronden en Steden/sae wat sy ontblooten/
 Boven *Tintwre*, den bysonder groot en
Titiaen, wiens hout-vynt hier zy ons lesse/
 Oock wat wy sien byn dien Schilder van *Bresse*.
 25. Neffens dese mocht ic noch romme trootsich
 Op de welberwigh en constighe fellingh
 Der stucken / en pynnen van *Bruegel* bootfich/
 Waer sy als in de hooynigh *Alpes* rootsich/
 Ons leert te maken/sonder groote quellingh/
 Het diep affien in een swijmende dellingh/
 Steple clippen/wolck-cussende Rhinboomen/
 Derre verschietens/en ruysschende stroomen.
 26. Van verhevender heubel-gronden schralich
 Laet u geef schoon blaueverwich groef ontmeek/
 Gelijck als van neder *Beem*-gronden dalich/
 Al waer *Cynthius* met zyn pylon stralich (teeken/
 Ja selfs onder het *Kreefs* *Leentw*s/ oft *Maegts*
 Seer wepnich oft gant sch niet en can verbleeck/
 In die vochte plaetsen/noch doen vercleente
 Zyn schoone groen-verw/ als *Medisch* gestekte.
 27. Maer in des drozplicken *Leiten* *spjoene*/
 Op d'edel ghestentighe verwe ciersels
 Behoefstmen te letten/en blyt te doerne/
 Wat *Emaraldich* oft *Sapphyrich* groene
 Blabepfel te maken met zyn schakiersels/
 Oock midden daer dooz singgerende swiersels
 Der mozrende *Beeck*/kens *Cristal* tin-glasich/
 Bloepende tusschen groene sponden grasich.
 28. Met teer biesen/riet/en sweerdighe lisschen

Sullen wy dan wederstydich beplanten
 Gese cromloepende laden der *Wisschen*/
 En de staende *Doelen* oock soo verstriffchen/
 Wat daer in spieghelen de ruyghe canten/
 Als den sachtsten van *Eolus* ghesanten
 En zyn liebe byndint op der *Himmiden*
 Schoon tapeten tobbeelen en berlijden.
 29. Bloet-stroonten met hun wytlooyede hoeck
 Salmen in dees meerfchen oock laten swerden/
 Doende t'water altijt de leeghte soecken/
 Waer beneben bouwend' (om *Const* vercloeck)
 See Steden/streckende naer hooger erben/
 Met Sloten op Clippen/quaer om bebeden:
 Nu wat hoogher klimmende/laet ons wacker
 In percken deelen den ghestreckten *Acker*.
 30. Mend'een sijn *Ceres* met blonde aren/
 Ter ander noch t'veldt vol ontfype haber/
 Waer *Ernus* om rjtberdzijf in comt baren/
 Van den *Acker* een Zee vol groene baren
 Makend'/met een sacht ruyssich ghebaber/
 Hier bloeyen *Wissen*/daer *Doek* weyd/en clader/
 Groen en blauew bloemen in *Coogen* en *Tertwe*/
 En t'gheneerich blas met *Hemelsche* verwe.
 31. Oock geploegd' *Ackers*/met vooz t' doozsteg/
 Of somtjds velden met ghemaepde vuychten/
 Nu *Beemen* en *Ackers* zynde te deghen/
 Met grachten/haghen/en drapende weghen:
 Wan en weet ick niet wat seltsamer cluchten
 Van *Herders* hutten/ en *Doeren* gebuchten/
 In klip-kuplen/ hol-boomen/ en op staken
 Wy stichten sullen/met wanden en daken.
 32. Niet met schoone ros tegel/ eer met roffchen
 Van aerde/riet/en stroo/lappen en byeken/
 Oock byzendlyck beplacfteren/ en bemosschen/
 En achter wyt blauw-verwigh bosshen/
 Op gronden van asche/wit aenghestreken/
 En op droogh blauw gheslegghen dars' affteken/
 En aerdich ghetrocken *Boom*-stamkens lichte/
 Inwaert loopend'/achter malcander dichte.
 33. De minste *Boomkens* salmen maer besnypp/
 Doch eer wy tot de vooz-boomen ons rasschen/
 Laet ons wat beclimmen de steple klippen/
 Welcke de dzijf-wolcken met vochte lippen
 Bespaersen/en d'opperste cruppen wasschen/
 In t'gemeen hun verw' is genoech lichte aschen/
 Somtjts hun cale hooynen steken boken
 Wat midden een dicht denne-woudt verschoben.
 34. Sae die grouwtijcke steenen/die der *Swit* sent
 Lant verbulle / en t' *Fransch* va t' *Wol* witte
 Welck *Rooz* windts doelen zyn/wol witte
 Van deser somtjts staen eenighe spitzen/
 Ghelijck op wolcken/en dnder *Castelen* :
 Dozt hier *Echo* , en boort naer/o *Hin* ceelen/
 Oock t'waters gedruysch / dat af comt geboztelt/
 Al rasende tusschen steenen ghemoyzelt/
 35. Merckt hoe daer de steenen/als pten kegels/
 Ken de roozzen in dien waterbal hanghen/
 Al groene bemoscht/en los sonder regels/
 De bloedt als droncke/dooz dolende weghels/
 Al hobbel tobbeel doet soo cromme ganghen/
 Alst be

Van de wateren en de tanten of overbets te vertieren met lisschen en groenheyt.

Himmiden zijn Goddinnen der weyden / oft marafsighe beenden / so Thomas Doerach ruygh. T'water alijdt in de leegte/stoten op den Clippe pen.

Welken met hen bychten/ daer den wit in speelt.

Somtjts geploegde Ackers/en wegen doch moftimen sien waer de weggen bezinnen en epiden.

Van bzeende Doer-huyzen / en Hens der-hutten. Gheen schoone Wiermilhoen ofe Mene hart daken te maecten/maer alles ghelijck het leuen.

Clippen en alles zyn eyghen verwe te gewaen.

Van rootzen/steenen-gronden/ en waterballen.

de en wel in han- sal schap en- en- et te gron- ft an- teghen te laten t. oore n op gron- vil niet aen/ eenighe u crup- loch ober- schy,

itali- / die nich/ fraep schap- ker- naken maer verchie- / insien/ u fraep oarte den en ouwen.

e Lant- pen en en van ughel nimp- an'rou- hen en i met verwe,

beek- / dooz de den.

Alst beneden is : nu bodtsende Slanghen/
Siet/hoe wassen hier dees Mastighe Boomen/
En hoe vzeemt ligghen die/wie sout gedvoomen:

Van boomē
en doncker
Boschen.

36. Nu zijn wy ghecomen/om duer verstroyen/
Tot t'schaduwich rijk der Hamadrjaden,
Dats tot de Boomen/die al t'werck vermopen/
Als sp wel ghedaen zjn/ jae gantsch verzoopen/
Oft anders ontcieren/dus waer te raden/
Een aerdigh' en fraepe manier van bladen/
Op eenen goeden sachs/hem aen te wennen/
Want hier in lept de cracht/dit moetmen kennnen.

Te soecken
eenē schoone
sachs vā bla-
den.

37. Al soudenmen soecken op veel manieren/
Nac t'leven/oft handelingsh aenghename /
Gheschadel sijk op grondighe papieren/
Met say al wasschende bladers te swieren/
Hoyend' ofmer al metter t'jdt toe quame:
Doch/ten schijnt niet alst bemuyt de lichame
Leersaem Const: want bladē/hapz/locht en lake/
Dat is al gheest/en den gheest leert het maken/

Bladen/
hapz/locht/
en laken/
quaet re lee-
ken/wesende
een geestich
dinghen.

38. Verschepde bladers machmē wel gebzupkē/
Bysonder op verschepden berwent blammē; (ken/
Geel/groen epck-loof bleek blad vā wilge struy-
De Boom-toppē salmen niet gantsch toeluy-
koudt/als warense gheschozen op camunen/ (ken
En ober alle de spdent der stammen
Salmen oock laten upt wassen de tacken/
Onder cloeckst/ maer laten' opwaerder swacken.

Verschepde
bladers/en
berwent der
boomen.
Wob-toppē
niet ront ge-
schozen.

39. Aerdighe boom-stammen moetmen oock vin-
Die onder groef/en boven dun opsteylen/ (den/
Wit cale bercken/Masboomen/en Linden/
Sontjts onder schepden/en oock bewinden
Berimpeld' epcken schoz's/en groen bevelen/
En oock de rechte stammen/nut om seplen
Aen te spannen/daer den windt in mach snuyben/
Wees al bevelpen met hun groente luyben.

Van den
stammen/en
rechten.

40. 'Twel aenlegghen der Boomen bozder seere/
Tyz tot stauw Boschen/oft groot in de hooghte/
Som geelder/som groender/ maken dat keere/
T'loof van onder ober/maer niet te teere
Cleyn bladen en maectt / om vermijden dzoogte/
En al makende t'loof/doet oock u pooghte/
Wees met telgherkens te doozloopen ranckich/
Som op/som nederwaerts ghebogen swanckich.

Wā den boe-
men wel aen
se leggen.

41. 'Twaer goet/waert ghy u stopkē boozweter
Schijstich/oft Poetich/naer u benoeghen/
Om u Landtschap daer naer te schicken beter/
Maer boven al en weest doch geen bergheter/
Cleyn Beelden by groote Boomen te voeghen/
D'cleyn Weerelt ghemaectt/ stelt hier te ploegen/
Daer te mapen/ginder t'boer op den Waghen/

Wat goet is
zyn bistojie
te boozweter.

Alcyn beel-
de by groote
Boomen.

Elders visschen/varen/bligghen/en jaggan.

42. Hier later voersch mepkens handen ontfijbē
De Melck-fonteynkens langs de groene kusten/
Daer Tyire met t'Hyphen vzeucht bedzypben/
By Amazylia, zjn lieffe der Wjyben /
Onder den Dreeckeboom sittend' in rusten/
En met soet gheluydt zjn cude verlusten/
Ja maectt u Landt/ Stad/en Water behandelt/
D' huyfen bewoont/u weggen bewandelt.

Van t'
booschen
int Land-
tschap.

43. Hier past wel van Ludius te verhalen/
Ten tyde s'hepfers Augusti in't leven/
Die eerst op Mueren luyten oft in salen
Ghebonden heeft constich en wel te malen/
Boeren huyfen/Goeben/Wjyngaerden/ vzeben/
Doch dichte Boschen/en heubels verheben/
Dyvers/Beken/vloeden/Habens/en standen/
Watmen wilde/maectten zjn abel handen.

Hier t'v-
pel van
us. Min-
35. Cap. 1
heeft by
ban in g-
leven.

44. Hier stelde hy volck/die om hun vermeyden/
Huyperend' en wandelend' henen traden/
Ander die om rjdt verliesend' toe leyden /
Hun op het water upt vzeucht te verspreyden /
Jnd' aerdt'sche Lantschappen/wagghens geladen /
En Gels steld' hy in velden en paden/
Nessens de huyfen/en hoben der Boeren/
En ander dinghen / die t'Landtwerck aentroeren.

Exemp-
om den
schappē
Welcke
te verrie

45. Sontjts steld' hyer/om visschen te vangen/
Met Anghelwoeden/en bedrieghlyck' asen/
Ander die met bliegghen bluschten verlangghen/
En metter Jacht stille Hasen te vangghen/
Herten/en Swijnen/jae die den Wjyn lasen/
Alsulcke dinghen zynen sin ghenasen/
Te stellen in Landtschap/met cloeck bestieren/
Const-lustighen gheest doet wonder versieren.

Schoon t'
sieringe t'
sijckige u-
gen/en bo-
die ghyde
te vallen.

46. De stucken van hem/in verbouwinghe
Neesst zjnde by den volcke te dien rjden/
Was/dat hy hadde ghemaectt sonderlinghe/
Soo in een vzoeckachtighe nederinghe/
Een deel Hoeben/daer de wegghen bezpden
Waren s'jekich/quaet om gaen sonder ghyden/
Dit had hy uptgebeeldt/ goet om aentschouwen/
En daer ghemaectt gliend' en ballende byoutwē.

47. Genigh' had hy gemaectt op toesicht gaende/
Bevende upt vzeefe van neder hozten/
En eenighe crom al hellende staende /
Als of off op hooft oft schouwers waren laende
Genich groot last: Jae eynd' t'lyck om te cozten/
Hy wist op zjn werck ober al te stozen/
Thien duplent aerdichhedekens van binnen/
Soo veel laet icker u nu oock besimten.

Eynde van het Landtschap.

Dan Beesten/ Dieren/ en Voghels.

Het neghende Capittel.

De minste sozge wy niet en behoeven/
Om verschepden gebierten wel wylbeelden:
Op dat wy niet al te langh en vertoeven
Op ander dinghen/sonder eens te proeven/
Oft wy met eenen te boozschijne teelden

Wesstandig
Dieren te
maken/ist eē
voetdeel.

Dit seldsaem deel: en dat wy niet en speelden/
Van Dionisus, die niet nae wenschen
En conde maken dan Beelden der Menschen.
2. En Anthropographus creegh hy den name
(Dats Menschen-schilder te segghen)mits besent/
Want

Watmen
soecken un-
berfael te
fen.

Want al cammen redelick ten betame
 Weetbeelden de leden van 't Mensch lichame/
 En datmen wat besonders meent te wesen/
 Ghemeenfaem in als zyn/ is meer gheprezent.
 Dus dan om wesen eenen sonderlinghen
 Schilder/ moet ghy fraey zyn in alle dinghen.
 3. Men samme Beesten mogen wy aenbeerden
 Onderwijflich begin te desen stonden/
 Erst aen 't edelste der Dee/groot van weerden/
 Wats aen de behulpfaem moedighe Weerden.
 Edel (seggh' ick/) want aen Weerden bevondat
 Zyn veel epgghenschappen/ zy sijn als Honden
 Hun Meester ghetrou/ en han sy beminnen/
 Hun dyp hoogh ghemoeft is niet te verwinnen.
 4. 't Weert bespot de vryse/ja 't gaet ontmoeten
 Gheharnaschte scharen/stout/onbedachtich/ (te/
 't En bliet niet booz' weert/ het krabt met de boe/
 Het gerieckt den stryft dooz' t' ghehooz' des soeten
 Trompetten geclanck/den Herten gheslachtich/
 Soet spel hem vermaect/'t is leersaen/en crachtich/
 En siel als den Windt (na Poets betuyghen)
 't Leert eeren zyn meester/ en knien hem buygen.
 5. *Cesar Dictators* Weert liet hem beschryffen
 Van niemant/dan alleen van zynen Heere:
 Coningh *Nicomedes* Weert in booz' sijden
 Starf om zyns Heeren doot booz' hongers ljdē:
 En met zyn moeder bloed schandigh oneere
 Hebbende bedreyven/'t spet hem soo seere
 Alst onblindt doecht was/dat het met verdrieten
 Syng van eenen Vergh/en brocht hem te nietē.
 6. Sal ick niet van 't Weert des Conings der Scy/
 Wat zyns Heeren dooder doodde/verhalen: (ten/
 Oft *Cenereti* Weert/dat hem gingh smyten
 Van een roots met *Antiochum*, upt syften
 Hem zyns Heeren doot oock doende betalen/
 Sal ick 't al swyghen: en van *Bucephalen*
 So wonderlycke dinghen d'een by d'ander:
 Dat Graf en Stadt na hem noemd *Alexander*.
 7. Ja/ick laet al ober/om niet verstrypen
 Weet myn booz'nemen/ want beter hier passen
 Sou *Plini* eppen Woek/ van het Tournoyen
 Te Weerde/daer hy al wat tot eens moeyen
 Gestalt des Weerts dient/dat schoon is gewassen/
 (So hy zept) beschryef/ en haeldt up der cassen/
 Welc al mach gescheynt sijn dooz' onthepts kna:
 Als meer Woekē/dat veel bergeefs beclagen. (gē.
 8. Wil ick dan wyssen/ dyp ronden te trecken
 Op feker maect/en dat d'een zy de billen/
 Het ander de boozt/en laten bestrecken
 Het derde booz' 't liff/dan matich verwecken
 Den booghschen hals/en wyssen sonder schillet.
 Dyooyt van als: Pluym-licht is het willen/
 Swaerloodich 't vermoghen: willen en conen/
 Niet t'samen in alle buysen en wonen.
 9. Alsoo dit dan swaer valt/en ick het meten
 D niet veel wil pnyffen/noch oock aenwennen
 Een swaer manier: En na dat ick u weten/
 Sonder figueren/der Consten secreten
 Wil laten alleen in schyft merter penntē:
 So sal ick u gaen gheben/siet te kennen.

'Omstandicheden/ u noodich al boozen: (ren.
 t Weerts schoonheyt booz' d'eerste wilt dan aenho:
 18. De welgedaent des Weerts nauw achtē slaē:
 Agettich blinkende d'hooyens der cloutwen/ (de/
 Druyn/ glat en hooge maect in 't ronde gaende/
 Zyn slegghels cozt/ te crom noch rechte staende/
 De booz'-beenten langh/ranchich om aenschouwe/
 Wel ghecent/ en gh'adert de knien wilt houtwen/
 Mager gemusschelt/ ja dat het niet eenent
 Rier beter ghelicken/ als herte beenen.
 11. De boozt zuldyp hzect en ver maken mogen/
 De schouwers en 't achtercrups van gelicken/
 De landken rondt/ buyck cozt/ rugg' ongebogen:
 Groot liff/ laugs 't rugh-been een voze getogen/
 Den hals sal lang en hzect vol bouwkens bljckē/
 Een lange maen: ter rechter spd' af strycken/
 Den steert zal hanghende d'aerde genaken/
 Oft men zal hem fraey op ghebonden maken.
 12. Gonde sullen van vechte quaken de billen/
 Maer het hooft zal kleyn zyn/ mager en dzooge/
 T'booz' hooft niet dan been wy hebben en willen/
 En d'oozen scheryp/die nemmermeer en stillen/
 Gzote mondt/groote neusgaten/elck ooghe
 Gock groot en verheben/hier na elck pooghe/
 Om 't hazy bequaemlyckst zyn verwe te gheben/
 Ghelickmen veel booz'beelden heeft in 't leden.
 13. Laet ons van de vers dan wat spreke deelick/
 In zyn Landt bouwen is *Mavo* verhalich/
 Druyn roo/blau-grau/dat sijn de schoonste heelic/
 De wirt' en vacl sijn boden ander leelick:
 Maer ghy schilder/weest dyp al willens dwalich/
 En maect van als/gevlechte/wirt/en valich/
 Na dat het in u werck/om wel affieken/
 Te passe comt/'k en wilt niet teghenspreken.
 14. 't is waer/druyn-roo en zyn niet te berackē/
 Men machse daer men wil int werck wel stollen/
 Op booz'-gronden/om affieken met crachten/
 Oft elders: maer ick bespreke/ te wachten
 Wel op het glanssen/oft glimpen der vellen/
 So wy in Sonneschijn sulcz zien vermellen/
 So oock de swarte: maer salmen u dancken/
 Let wel op dat flickerich hazy ver lancken. (gen/
 15. Verschepdē maeckfels/als Weerdē vā Spaen:
 Van fraeyen omtreck/ja Turckische/Warbaren/
 De Napolitaensch/ oft die van Campaengen
 Slaet acht: hoe oock sommig als druyn Castaen:
 Zyn van hazy/en sommigh als oft sy waren (gē.
 Met honigh bestreken/quaet te verclaren
 Is/ hoe Natuer hier in oock schijnt genegen/
 Haer seldsame verschepdenheyt te pleggen:
 16. Schoon Appelgrau vers/die niet en mach lie:
 Daer de huyt schijnt al vol schelpen gemetē/ (gen/
 Is luffich om sien: dan wil ons bedreyghen
 (Soo't schijnt) de Natuerē/datmen vol vliegghen
 Soude meenen sommigh wit huyt gheseten/
 En veel beschelickx/maer wy moeten weten/
 Weerds monden en neusen gheben sodanē
 Vers alst behoort/so oock steerten en manen.
 27. De druyne somtjts met vier witte boeten/
 En een steert: int booz' hooft salmen verstraeyen/

De gestalt/
 en schoon-
 heyt des
 weerts.

Wet Schil-
 der sal soe-
 ken zynen
 welstant in
 roltoere bes-
 peerden/oft
 ander beestē.

Op de glans-
 sen op eluz-
 men des
 hazy te let-
 ten.

Werschedē
 natis des
 weerts.

Noch bā-
 ricolozere
 der weerts.

Heitide
der Beerde.

Wā't ſchuy-
men der
Beerden.

Exempel
van ee ſchil-
der / die
't ſchuy-
men op aſeval
maghte.

Exempel
van Beer-
den ſchuy-
men de Bata-
le Conſtan-
tini in Wel-
bidere.

Exempel
van 't Hon-
deſchuy-
men.

Noch van
ſchuy-
men
Exempel.

Het is al
goet wat wel
ſtaet.

Men dede
hoopmaels
grooten blij-
en Beerden
want daer
was Wijs
we opgeſtel

Op d' *Aktide* wy oock letten moeten/
Als in een *Menſchen* boots/ dat ſp met ſoeten
Welſtandigen aert gaen/ſtaen/ſpringe/dzaepen/
Dock op 't witte ſchuy-*men*/daer ſp nie beſaepen/
T'veldt/en al met teekenen doen bekennen/
Daer ſp als vliegend' ober gingen rennen.

18. Seer verlegent vondt hem eens een byſonder
Schilder/ na grooten *Valery* beſchryben/
Die had ee Beer gemaeckt seer ſchoon te wonder/
Welck quam up den arbejd/ en als hy onder
Ander dingen wout/ tot zyns Conſts beclijben/
Maken dat ſchuy-*men* te mondt upt quame dzyben/
Deſen conſtighen werckman heeft al langhen
Wergeeffchen tijdt en nicoyt daer aen gehangen.

19. Zyn conſtich werck en cond' hy niet gebränge
Ten epnde/ noch comen tot zyn vermeten/
Hoe dat hy pzoefde/ dus mer ſoo gheringhen/
Onweerdighen/ oft ongbeachten dinghen
Wefende ghequelt/ het heeft hem gheſpeten/
En heeft om verderben daer op gheſmeten
De ſponſp/daer hy zyn betwen me vacchde/
En de ſaecke gheviel ſoo 't hem behaechde.

20. Want de ſparring der ſponſp is gheblebe
Aen ſyn Beerts mont hangend/wr quaden ſpelle/
Ghelijck natuerlijck ſchuy-*men*/ dus is beclieben
Zijn boogmen en werck/ 't geluck toegelchzeben/
En niet zyn Conſte/maer 't is eben vele:
In ſumma/ men bebinnt mer wat een zel e
En pber ſp van oudts/ ſo ſp beſt mochten/
All' epghenſchaypen up te becliden ſocht en.

21. Te Room oock in de ſale *Constantini*,
Daer is dat ſchuy-*men* upt ghevelde ten rechten.
Protogenes, nae 't ghetuygens *Pliny*,
Conde mer ghemaken na zyn opuy
't Schuy-*men* aen eenen hont/en ging om ſo ſlechten
Ondoenlijck dinghen oock zyn werck beechten
Maer ſponſp / ghelijck gheſeydt is boven/
Doe ſtont' oock ſo wel/ dat peder moſt loben.

22. Want eerst en ſtonde dit ſchuy-*men* niet natuer-
ſeyt *Plinius*, maer te seer afgheſchepden (lijck/
Dan't oprecht in't leven/maer ſcheyn figuerlijck
Geſchildert mer blijt/t'welck hy wilde puerlijck
Wt den mondt doen vloeypen niet veel arbejden.

Nealos dede oock een Jonghen leyden/
Oft honden een Beer ten troetelen mede/
Daer zyn ſponſp oock dus mirakel dede.

23. Dus moge wy ooc/ alſt paſt/ op het ſchuy-*men*
Der Beerden letten/ niet meerſich volheerden/
Hoe een dinghen gemaeckt is/ 't zp met dypmen/
Maer ſponſp/oft anders dypen coſtuy-*men*/
't Is al goet wat wel ſtaet/ ick houdt in weerden:
Maer wat grooter blijt me boogmaels wel Beer-
Te ſchilderen dede/canmen verſuyen/ (den
Radierder oock pzijs mede was te winnen.

24. *Appelles*, den Hoofft-ſchilder van den Ouden/
Maer meer ander Schilders te zynen tijde/
Hebben hier in 't ſamen wedſpel ghehouden:
Maer hy/ vzeſende dat de *Menſchen* ſoudat
Analiſck teghen hem oorddeelt up t'ijde/
En wyſſen upt jonſten/ter ander ſyde

De ſake/ tot zyn wederſtanders boogdeel/
Begeerde veel lieber der Beesten Boogdeel.

25. Dus by zyns partijen gheſchilderde Goſſen
Liet hy natuerlijcke peerden aenboeren/
Maer watcr aē ſchozt' als gemuyband' Oſſen/
Gingen boogby/ſonder ſtemme te loſſen:
Maer doef. *Appellis* werck gingen beclieren/
Begonden ſp hzeſſchen/en hun beroeren/
Sulck bonnis mer den beesten onbedrogghen
Is namaels gewozden al meer geploghen.

26. Dit wetſpel onſer boogders doet ons merckē/
Hoe ſp onderſochten de Conſt vdoone/
So oock noch tuggen booghandighe wercken/
Als te *Venedich* op 't portael der Kercken/
Wier coper Beerden/ upnemende ſchoone/
En te Room op 't *Capitolp* ten toone/
T' *Natur* overtreffende Beerde ghegoten/
Daer 't leven/maer gheen Conſt is upt gheſloten.

27. Daer toe de Beerden des *Monte Cavalen*,
Van *Praxiteles*, en *Phydias* handen
Aen alle deſe/ dan om niet te dwalen/
In kenniſſe der ſchoonheyt/ ſalmen halen
Een goet betwyr/en de rechte verſtanden:
Want ter Weerelt in gheen plaetſen/oft Landen
En weet ick pet beters/ om ons te gheben
Te kennen 't ſchoonſt/ en alder beſte leven.

28. Dat d'oude hun behielpen mer tgebilde/
Is niet te twyffelen/ oock in den Beesten/
Daer ſp alle dinghen onderſochten milde:
Nu van ander Dieren ick u wel wilde
All' epghenſchaypen/ o luſtighe gheeffen/
Te kennen gheben/en mach van den meeſten
Dee-ghelacht/ als Stieren/ Oſſen/en Koepen/
Nu verdoelghens te beſchryben my moepen.

29. Hoe wel Beerſen/ Koepen/ Oſſen/ en Stieren/
Seer van een ghedaente zyn/en dat lichte
Doch ghelijck epghenſchaypen hun vercieten/
So en zyn nochtans niet ſo goedertieren/
De Stieren van oogghen/ maer van gheſichte
Deel grouwſamer/hun oozen zyn meer dichte
Van hayz/ als der Oſſen/ en int ghemeene
Zyn hun hooznen/ al veel minder en cleene.

30. Den *Mantuaen* den Woeren ondertwijſſich/
Een Koep-geſtalt/ om goet gelacht verwecken/
Acht hy te weſen ſonderlingh en pziſſich/
Die eenen Stier ghelijck/ van hoofd afgriffich/
Maer hooznen nucht/en wepger ploech te rrekkē/
Die betpekent is hont/mer witte vleecken/
Deel necks heeft/en groot van boeten en leden/
En welcks langen ſteert raecht d'acde beneden.

31. De lancken moeten lang zyn onberdwonen/
Doch de hooznen crom/boben twee rupgh oozen/
En den wyadſel van aen den kny oock henen
Af hanghen/en ſtrecken tot aen de ſcheynen/
Wees leſſe liet *Maro* den Woeren hoozen/
Maer ghelijck ick gheſeydt hebbe te boozen/
Koepen noch Beerſen en ſalmen ſo grouwlijck/
Als Stieren oft Oſſen/niet ſchildzen rouwlijck/

32. Want veel tijts oft gemeenlijck is tgelachte
Der Woontwen/van alle dieren bebonden

Wij
begeer
Weſte
deel.

Wij
hzeſſen
zjn ge
berde
den.

Exem-
ban ſeer
ſchoon-
den der
rijcken/
W enet
ſchoon.

Wout
hielpen
met g
Beerde

Van
Beerde

Stier-
te be-
der als
Oſſen

W an
gheſten

W e
de Wo-
lijcke d

beel / zyn
eelder
der
by /
mees

Stier.

minige
te jon-
depen/
deeren.

Koepen
lozenen.

eyen en
ni / etc.
its ghe-
ben de
n.

ge hoof-
beracht.

Weest
Bassano
Exempel
prezen.

Exempel
den an-
ken Pau-
s.

Exempel
n Beesten
voezinge.

Nicias tot
empel.

32. Veel ghefrecker / ghelecker / al meer sachte
En hebljcker van wesen / men neem achte
Soo wel op Menschen / als Catten of Honden /
Des Stiers oft Ossen hoornen sal omvonden
Een lockich hay / en met draepende krollen
Van t'voorhoof / af tot den neuse toe rollen.

33. Den Koepen en Deersen die suldy myden
Maer te veel rouwe rupchept te beseten /
Maer sult al aerdich hen leden besnyden :
Sonderlinghe Deersen sult ghy somtijden
Onder ander binden (wilt ghy'er op letten)
Dan die op't stal hebben ghefaen te verter /
Soo aerdich ghemusfchet met volle lancken /
Sulx dat ghy u t'ghesichte sult bedancken.

34. Van de groote schoonheyt in't speculeren :
Rae dit en ander leven generale
Meught ghy dan gaen loeckent te p'actiseren /
Noch moet ghy oock letten in't colozeren /
Op Ossen en Koepen / roo / grifs en bale /
Hoe wonderlijck ghebleekt dat s' altemale /
Hebben d'oozen altijt ghelijck malcander /
Deen niet een hay / ghebleekt onghelijck d'ander.

35. Hier meugdy op merckē / als ghy in't groene
Koepen siet weyden / en vinden't waerachtich :
Maer boven al rad' ick u niet soo coene
Te maken / als ander plegghen te doene
Rae t'leven / soo langhe hoofden verachtich :
En wil dy bedyffen in't wel verwen crachtich /
Werft u Dieren nae t'leven / soo sal voegghen
Hem stracy daer by een welstandich benoegghen.

36. Wat helpet / of ick u alijt nae steenen
Oft coper wou wyffen te conterseypen /
Den const-rycken Bassaen, die den alleuen /
Dooz'gangh heeft in Beesten / en wien dat geenet
Hier in beneden is in digniteyten /
Zyn ghelockte Schapen / en ruyghe Seyten /
Voghels / Disschen / Fruyten / materialen /
Deed' hy nae t'leven / want hier ick t'halen.

37. Maer om bewyffen / datter by d'Antycken
In dese dingghen fraepe gheeffen waren /
Die in schild' ren en in tyden deden blycken
Hun blyt / mach Pausias hier comen strycken
Tot exempel / die eerst ober beel Jaren
Schilderde d'Offerhande dooz' d'Altaren /
Den Ossen om slachten staend' in't vercoyten /
Daer wist hy zyn Const fraep in uyt te stoyten.

38. In plaetse dat' ander sdydelings stelden /
En verhoogghden / al licht steld' hy de zyne /
Maer den hoofde boozen en niet oft selden
Verhooghende / maer met diepens ghevelben /
Tonden en t'bercoyten / lustich van schijne /
Wacht hy te wege sonder groote pyne /
Aerdich boven ander / noch was boozhenen
Winnemich fraep Nicias van Athenen.

39. Van Beesten te schilderen / sonderlinghe
Van Honden / en maecke seer fraep Diane,
Oock den Weyz Calylos veranderinghe /
En lo in een Koe : maer dat ick bynghe
Al zyn ander werken hier nut e bane
Behoest niet / t'is ghenoech dat ick vermante /

Wat hy wonder constich vierboetsche Dieren
Wel schilderde / van alderley manieren.

40. Nu mogen wy dooz's verjale noch wyders /
Van twee constighe gheboiders van Rhoden,
Apollonius en Tauriscus, snyder
Der Weelde / wiens springende Stier booz' p'des
Goghen te Room is te sien ongheloden /
Daer is Dirce (welcke nannaes de Goden /
Soo verfiert is / tot een Fonteyne maeckt en)
Oock Zeus en Amphion schoone naecten.

41. Dees Weelde / dē Stier / en ooc selfs de zeelen /
Daer mede ghebonden was Dirce schandich /
Waren constich ghewoeycht / en niet by deelen
Aen een gheset / maer al uyt eenen heelen
Witten Marner-steen ghehouwen verstandich :
En was ober de Zee barich en sandich /
Van Rhodes te Roome ghebzacht met Schepen /
Daer 't staet in een houten huys noch begrepen.

42. Hoe sal ick / o Myron, laten verchoben
W ghogoten Deers in doncker bywlyne ?
Die u Gieckse Boeten ginghen loben.
Met veel Epigrammen / om datse boben.
Ander was constich van lebenden schijne ?
D'eerste luydt aldus / uyt een heel doufijne :
Herder al elder d'zift u Koepen alle /
Dat dees oock met d'uwe niet gaet te stalle.

43. Geen Koe-beel ben ic / maer Myron my stelde
Op desen steen vast / uyt spijrich misnoegghen /
Om dat ick affnoeyde zyn gras ten velde.
Den Koepet Myrons Koe ben ick wat ghelde /
En gheen verfiert Weelde / dus wilt u voegghen /
Te p'ack' len myn lancken / en leydt my ploegghen.
W'aerom steldy / Myron, my hier te blyven ?
W'anmeer lost ghy my / om in stal te d'zlyven ?

44. Calf loeyt / en Stier liebt / dooz' t'aenschouwe /
My sal moeren / en den vee-hoedschen jonghe
Sal my d'zlyven ter weyd' in groen landouwen.
Al heeft my Myron van coper gaen bouwen /
En hier op gheselt / ick blynd' en songhe
Als Stier / had hy my flechs gemaect een tonge.
En Wesp dees Koe siende was uytgestreken /

45. Hier houdt my Myron vast / en Herders noppen
En slaen my / want nae de Stieren sy meen en
Wat ick ben bleven / dooz' een liefden hopen.
T'wy coindy Calf nae myn spenen ghecroypen /
De Const wou mynen uyt geen melck verleenen.
W'aerom houdt ghy / Myron, op desen steenen
Doet my ghebaen ? ghy hadt my mogghen jocken /
Soo hadt ick dooz' u landt den ploegh getrocken.

46. Behoudens men niet met handen en taste
Op mynen ruygh / men mach my nae begheeren /
Van berr' en by aensien / men sal van vaste
Coper te zyn niet legghen my te laste.
Wil Myron myn voeten niet haestich weeren
Van desen p'fyer / ick en mach ontbeeren
De doot niet / maer wilt hy my hier ontboepen /
Ick looy in de bloemen / als ander Koepen.

47. Wie can u hongherich begheeren wyffen /
O Neught / en hier alle Dieren afmalen /

Exempel
van de Stier
die te Room
is / in't Des
leys van
Karnese.

Exempel
van de ghe-
goten jong-
Koe / oft
Deerse van
Rhodon.

Epigram-
men / tot
lobe van dese
beeste.
1. Epigram-
me.

2. Epigram-
me.

3. Epigram-
me.

4. Epigram-
me.

5. Epigram-
me.

6. Epigram-
me.

7. Epigram-
me.

8. Epigram-
me.

9. Epigram-
me.

10. Epigram-
me.

11. Epigram-
me.

12. Epigram-
me.

Maer

Datter niet beter en is/ als alle dingen na 't leiben te schilderen/maer kende op alle actien/ en bysonder nederich te handelen.

Niet alleen Leuwent : maer om verasgriffen/ Monstere en Dzakken/niet beters dan wijzen D totter Natuer/om niet te verdwalen/ Waer ghy eenich patroon mencht achterhalen/

Merckt hoe elck licht/loopt/stayt/oft wandelt/ Maer maectt dat alles sp aerdich gehandelt. Eynde van den Beesten.

Dan Laken oft Daperinghe.

Het thiende Capittel.

Het laken/ een ymme- mende deel/ tot welstant dienende.

En sonderling deel hebben wy nu boozen/ Dat tot schilder-const welstant sal bestrcke/ Te wetē/ 't Laken: welck by naect (als Coorē By Wijn) oock wel voeghend' is/ na behooren: Want behoefstijck heyt en schaemte/ te decken Het Lichaem leeren/ en cleeren aen trecken/ Bysonder hier onder den Bepz coudt Noozdich/ Over 't hoofst ons hangende teghenwoordich.

Men sche- lijck wel ge- schapen lie- chaem schoon der als al- derley cle- dinghe.

In Indien gaet men maecht/maer schaemte leert hier alleeden.

Cleedinghe na de per- soonen.

Oock de kleuren der cleederen/ elck na sijn nature ofe sijdt.

2. 't Wonder schoon geschapen Lichaem/in eeren Gaet boven alderley costlycke vlassen/ Wozen-ghepin/en Chyrische purper cleeren: Oock die hant doet-planten teegh' d' onse keeren/ In Saturni rust-moedich sijck ghelwassen/ Onkenneude schaemt'/op gheen cleeren passen: Doch reden/hier stierend' een eelstijck schamen/ Kenwst ons een middelmaets cleedts betamen.

3. Elck na zynen staet/dat 's na de perfoonen In eeren zyn/ wil de cleedinge wesen: Coninghen ghepurper/geciert met Croonen/ En de blijde Jenght lustich haer verschoonen Wil met bliickend' verwen schoon uptghelesen/ Maeghden wil oock 'twit wel voeghen: in desen De Schilder's wel moeten op alles letten/ Elck soo na den staet ghecleedt wy te setten.

4. Het swart als opt wil noch rouwe bedieden/ Ghelijck op zyn plaets daer van is gheschreven/ Daer mede wedilwen en oude lieden Wozen ghecleedt/ desghelijcks sal gheschieden Datmen Schapers en Schippers grof geweven Verscheppen gran wollen Laken sal gheben/ Black om 't lijf ghetrocken/ met grove ploepen. En spaeltijck hant met schoou verwe verinoepen.

Verfcheppē Laken/ vers- cheppen bā konnen of ploepen rob- terveren.

Noutu lin- nen ploeyn.

Exempel Dureer ka- ken.

Mabusen Soeckelens exempel.

5. Al wat Arachne Const uptzengt te vollen/ Noeten wy met opmerck bliftich aenschouwen/ Beginnend' aen laken/ dat Webers rollen Dan den Weefboom rouw/ oock ander/ ja wollen/ Haren/ Saepen/ Sijden/ hoe dat elck boutwen Maectt na zynen aerdt: op dat wy geen tontwē/ Seelen/ oft dermen/maer natuerlijck Laken/ Black/hangend'/oft ghekroekt/ liggende maken.

6. 't Kon Linwaet maect / gelijck natte papieren/ Dieccantighe boutwen/ met scherpe hoecken/ Men siet al ghenoch/ op sulcke manieren Duren' krookende Lakenen swieren: Maer gheschilderde sijn dwadighe doecken/ Als ontrent Mary-beeldts kindkens/ soecken Soude men gheen beter/ noch binden mo ghen/ Dan van Mabusen, dunctt my ongeloghen.

7. Maer wat boutwen van Laken is te loben Boven ander/ dit dient doch acht gheslaghen/ Een Dyon oft Mans boots salmen althys boven

't Oppercleedt oft mantel meer laten groben/ Dan eenich cleedt dat het onder zal dzaghen: Nu mijn ghevoel/ick vinde groot behaghen In 't bloepend' Laken van Lucas van Lepden/ Als daer wat 't moderne van is gheschepden. 8. Ick ontrade niet/ datmen hem veel wende Te leeren maken al verscheppen aerden Dan Lakens na 't leiben/waer in gheen ende Was met Lucas, so pemant die hem kende Wel heeft verpught/ van desen wist vermaerden/ Doch is Laken meer als loof/ hayz / of baerden/ Een gheestich soeken/ja versierich binden/ Met een aerdich vatten/ schozen en binden.

9. Een laken salmen te leege niet schozen Om de lenden/ noch niet hanghen r' ondegghen: Wel lettend' op 't spannen en neder stozten/ Op uyt en in gaen/ wech schieten/ vercozen Wer ploepen/ na sp van aert zyn gheneghen/ Hier oock d'elder verhaelde seben wegghen/ Met een aerdich vatten/ niet en dienen vergheten/ Waer meest sal nyppen dientmen te weten.

10. Over al waer de leden des Lichamen Boutwen oft buyghen/ te weten/ in 't bucken/ Ter plaetsen daer de dgien aen 't lijf versamen/ Soo oock int knielen/ in 't nyppen der hamen/ Ockfels/ arm vouden/ oft sulcke stucken/ Ployt byz daer u Laken dooz 't samen dzucken/ En latet stijf uyt spannen op de schooten Dan knie te knie/ die wist van een uytstooten.

11. Op al wat rond uytstekend' is bevonden/ 't Sp schouwers/dgien/knyen/buycken/bzaen/oft vissen/ Daer salment laten berheffen/ en ronden: Een boutwen daer bzengen/want lichte gronden Geen hartheyt van diepsel liden en willen: Bessiden int schaduw en macht niet schillen/ Aldaer veel kroken dooz stozten oft nyppen Te bzenghen/ en salmen by niet begriypen.

12. Gelijck als uyt den boom wassen de tacken/ Laet de boutwen uyt malcander beelstjen: Sack-ploepen vermijdt/ datter int ontpacken Des Lakens ghebonden niet wozen sacken / Wanneer men dat mocht uyt recken oft stjen/ En maectt datmen althyt mach sien waer blifst En beginnen u boutwen oft ynfueren/ Gelijck men dat sien mach in der naturen.

13. Boven al dient wel een dingten bespoken/ Te weten/ datmen consups en swaermoedich Niet en sal het Daken te seer verkroken/ Als oft al waer verdoutwen en ghebroken: Waer in ons Doozders dwaeldē deel onvoerdich/ Bysonder

Grobe ken bobē als onde- Erettē van Lucas van Lep- Laken.

Verf- den aert- Lakenen/ het leiben. Laken/ stiger/ of loofof b-

Watten schozen lakens.

Met gaen der ploeyn.

Waer te ken moer bouwen a- krucken.

Waer 't haem oft l- den rondē heyt hebbe ploeyn be- myden/ ma- black late om harbie- heyt op des dach verin- den.

De ploeyn uyt malca- der oofp- nemens b an per da- uyt steecke- oft verhef-

Sar-ploey- en te bevin- den.

Eynd e- begiu der ploeyn.

Confusie der ploeyn te myden.

Bypsonder *Aldegraef*, die t'overbloedich
In die kroken hem misgaen heeft abusiefch/
Wats de maniere/ die men heet confusiefch.
 14. **M**aer *Dureri* Laken/ bysonder t'leste/
Watmen fiet in zyn printen/ daer so heerlijck
Groote blacke dagen comen/ de reste
In veel schaduw berliesend/ als zyn beste
Mary beelden tughen/ is schoon en leerlijck/
Waer groote misdaet/ en een werck oncerlijck/
Sulck **M**an hier van te confusiefch beschulden/
Der Consten aerdt wil dat nemmermeer dulden.
 15. **D**eere der *Bataviens* en der *Germanen*,
Lucas, en *Albert*, daer der *Muser* **C**hoor heet
Op stozte zyn gaben/ d'*Italianen*
Hebben met hyn printen/ en met soodanen
Weby van Laken veel pzoftje en boozdeel
Gedaen/ jae van licht's meer/ dan peders oozdeel
Soude begrijpen/ want behend mer listen
Sp een wepnich te veranderen wiffen.
 16. **I**n *Lucas* lakens vindmen fraepe floeren/
In *Magdaleen*, *Mardocheus*, en *Boofen*/
Die *Christum* tempteert/ daer fietmen hem troere
Des boukens met t'gracysier fraep upvoerke/
Wie mocht daer bloepende meer soetheyt oofen?
In *Jonghers*/ als *Bickens*/ up dese hoofen
Mocht ghy wel supghen/ tot nut ongewonich/
Den dzuppenden *Neftan*, en soeten honich/
 17. **E**en bloepende Laken/ rijk/ onvernepen/
Sonderling aen *Bzouwe*/ maect sonder schromē/
Ghy en sulter niet licht in zyn begrepen/
Lieber als te coyt/ suldy't laten slegen/
En ghelijck de tackkens sieren de boomen/
Alfoo doen hier oock de canten en soomen/
In t'hangen oft liggen/ mer swieren aerdich/
Maer vermijst te maken up-hoecken schaerdich.
 18. **I**n in zyn den weerschynfels verscheyden/
Wozden in t'ghemen al ghepysen grootlijck
De Venetianen, die wel t'arbeypden
Met de verwe weten/ en soo beleyden/
Dat de hooghsels upt schynen steken blootlijck:
Maer alst behoest men te boeghen nootlijck
Sulcke hooghsels in weerschynende syden/
Als d'aenstootende verwe best mach syden.
 19. **O**p datse malkander niet en besnitten/
Ghelfck lacken syden wel lichte blaewen/
En de smalten syden wel lacke witten/
Licht masticot mach nebens t'groen wel sitten/
Alsche-wit laet hē met schiet-geel wel schaeuwen/
Purper met blaew oft root/ jae en de graculwen/
Verscheyden/ laten hyn wel schoen verhooghen/
Hier moetmen op beelderlep wiffen pooghen.
 20. **I**n *Staan* heerlijck wel somtjt so blacke lappē:
Dan Laken groot/ der *scatelsche* *Mannen*/
So men somtjt fiet oock aent *Monicks* kappen/
Dat oock ploeyen malkander verselschappen/
Waer Laken op Laken/ slap oft ghespannen/
Hangt over een/ noch zyn oock niet te bannen
Somtjden eenighe moderne drachten/
Wie nu in t'gebuyck zyn oft boozmaels plachte.
 21. **W**at sal ic u boozts noch wiffen met handen/

Waer ghy sult rjghen/ doozsijnden/ oft stropen/
Bozdeisen/ collerten/ slippen/ en panden
Tot half de dgien/ en mer cloecke verstandē/
Vraansen/ uptsijndfels/ dooztreckfels/ en knopet.
Al maken/ hier op gebonden/ daer open/
Op een onder *Cleers* bozstlappen en bindtsels/
Mantels/ wimpels/ en dupsent fraep versinsels?
 22. **P**roeft/ soect/ en versiert/ meret op anders din-
Sraept wat upt dē hoecke niet inbenteren/ (gen/
Tempert/ verandert/ soeckt menich vermingen/
Wat ghy tot welstandicheyt by condit byngen/
Waer leght op toe/ end/ om schoon te traperen/
Leght bequamelijck aen u met glatseren/
Behelyt alst past tot een gloedich doozschynen/
Om maken *Fluweelen* en *Laken* *Sattynen*.
 23. **I**n plaets dat ghy u Laken mer geheelen
Hooghsels de ploypen pleght te doen verheffen/
Waer gaet het gants anders met de *Fluweelen*/
Want ghy maket al bzupn/ en gaet sech's deelen
De canten weerschynich/ u hooghsels effen:
Maer wat syden *Sattynen* mach verreffen/
Dan verf/ k en weet u geen *Exempel* milder/
Als t'leven/ *Meesterse* van peer *Schilder*.
 24. **V**erscheyden manieren van Lakens mede
Sietmen in groote *Meesters* werken bljcklijck
Raphel van *Urbijn* hier in wonder dede/
En verfontd zyn bouwen na rechte zede/
Som **W**eelden recht simpel geleet/ som rjcklijck/
Den *Bonarot* in zyn verwe ghelijcklijck/
Maer somnigh dat hy gemaect heeft in steent/
En soud' ons niet gelijcken/ soud' ick meenen.
 25. **O**m de herde bouwen die niet betamen
Op den dagh te comen op yet verhebens/
Ghelijck op den schoot zyns *Moyse* met namen/
Maer *Titiaen*, groot/ seer heerlijck van famen/
Zijn schildery allestis is boel levens/
Niet alken in naecten/ maer daer benebens
In Lakens heerlijck met bouwen verstandich/
Als oock tuggen zyn hout-pynten boozhandich.
 26. **D**eel meer *Italianesche* mocht ick/ *Lefer*/
Dan fraepen handē stellen u ten toone/
Del Sarto, *Tintoret*, den *Veronefer*,
Twee Succary, en *Barotius*, deser
Lakens pinsieren verdienen de croone
In aerdt en fraepheyt: maer alst in schoone
Verstandighe ploypen bestaet dooz allen
De schoonheyt des Lakens/ om wel beballen.
 27. **M**aer tot *Exempel*/ Lakens der *Antickent*.
Doozen te stellen/ wil ick geen woozden
Dergeefs gebuycken/ want sy moeten wiffeket
Woort die van bees t'hd/ jae niet sy gelijcken
Dan van nat linnen/ en hangen als coozden/
Om verbolgh/ sulcke **W**eelden wel behoozden
Anders gelakent te wesen bysonder/
De sechtheyt heeft menich gegeven wonder.
 28. **M**oet *Antick* Laken (is my niet bedriegend)
Te cleen onthoudt) en sach ick te *Groom* binnen/
Dat yet te bedien hadd/ dan eenich vliegēd
Aen koper **W**eelden/ (oft ten waer my liegend
Aen oozdeel/) dit waren gelijck *Goddinnen*/
 C 2 **W**eletz

Beelderles
 eppen
 schap-
 pen der
 klees-
 dingen.

Hem behel-
 pe niet glaf-
 seren.

Dan *Flu-
 weelen* en
pyden.

Exempels
 van *Italia-
 ner* Lakens.

Titiaens
 hout pynten
 tot exempelst

Noch *exem-
 pelen* der *I-
 talianen*.

By den *Ant-
 ickent* gees-
 goet lakens/
 oft wepnich.

In't Daleys
Farnole ee-
nige coperen
Wou-beel-
den.
Intje goet
vliegghende
laken.
De floza
albaer crans-
pel.

Wleggende
lakte *cnaect
opnuntien.

Pythius
was de wa-
der Appel-
tis.

Dee/ma-
niliat/oft
ghedacht.
Wimpelen
en doerckes
der sym-
phen blie-
ghende.

Der w mal-
cander best
bermoegende
by een.

Exempel
Opvra/die
de bloem-
kransen fraep
sozterde.

Den der
bloemen/
berwen soz-
teren leeren.

Welc Laken van Antijcken wel mocht winnen
Den prijs/en in't nieu Ballcys van Farnese,
Boven op een gallerp sach ick dese.

29. In't selve Ballcys oock de Flora staende/
Haer beeldich Laken en is vyz niet leelijck :
Maer om dat ick van t' vliegghende vermaende/
Dat maectment in buspen/ so t' Beelde is garude
Oft loopende/vliegghet achter gheelijck :
Maer ist byten/ so maectment dat het deelijck
Eensfrecky de gang neemt/t' zy boozen oft achter/
Rae dat de wint comt/en waeyt stff oft achter/
30. Gheest is te ghebyucken in dese stucken/
Dees dunne laeckkens oft sffdekens diende/
Enen blasenden windt aen t' liff te dzuken/
Op datmen t'naecht/ (alst wel conde ghelucken)
Aen d'gien/ liff/en beenen aerdich waer siende/
Hier hoefdemer de Charites te byziende/
Die Pythij soon in zyn werck verselden/
Ons Ide' hier toonen most haer ghewelden.
31. Hoe graelijck sie ick alree nu waepen
Der Nymphen cleeders/en hooft-doecken seplich/
Meest al eeboudich/en somwijlen dzaepen

Heen en weer met den windt/en hoe daer swaepen
De lichte Bacchanten met toortsen veplich/
Kenntend' op en af den heubelen seplich/
En Dianens Maeghden ter sacht in't wilde/
Hoe hen syppen en wimpels golben milde.
32. Wie en siet nu den Stier in Zee niet baden/
En des Maeghts cleeren niet als seplens speler:
Wie sal den versierchen Ballneck versmaden
Ons te lesen/hoe schildert hy beladen
Dees jong' ont'schaecte:wien mach noch berbelen
Die supers en linten langs Marber kelen/
Met gont-geel hayz/ al in de Lochr doet d'zffen/
Te recht ons Pinceel behwstert sulck schryben.
33. Wat boozder noch belangt in deser saken/
Daer van wil ick u bevelen de lasten/
Om meer ghedaenten van Cleedingh te maken/
Verschepden Bozdunpwerck/en gulde Laken/
Oock veelverwigge beeldwerckelche Damasten :
Lett op alles wel/om niet mee te tasten
In't groot cterdeelich aerdich wel dzaeperen/
waer toe u noch hoest der verken sozteren.
Eynde van Laken, of: Draperingbe.

Exemp
Europa
Sibidus
schyben.
Schill
Pinceel
luyf erez
Doeten

Ghebe
Laken
Damast

Dan het Sozteren/en by een schicken der Wertwen.

Het elfde Capittel.

Ghy der natuer oospyzantscher cost scholierē/
W begeerich' oozen wilt hier oock leenen/
Ick sal u verhalen/oy wat manieren
Ghy bequaemlyck u verwen sult schackierent/
Om wel te sozteren/nae t'rechte meenen/
welcke malcander (doch sonder vereenten)
Seeren ten naesten raket en verselen/
Als ghy tot Laken maken u sult stellen.
2. Indien wy dit deel oock recht treffen tonen/
I sal fraeplyck ons weec verschoonen te wonder/
Als de Maeght Chycera van Scytionen,
Bloem-krans vercoopster/die met onghelwonen
Aerdighen aerdt/thien dypsent bondich onder
Een wist te boeghen haer Bloemkens/bysonder
Van verwen soo lustich/dat hem verbljde
Pausias Schilder/diese daerom byfde.
3. Laet ons oock aldus sozteren ons Laken/
want Pausias, siende dit constich boegen/
Haer Twplkens en hoepkens by nae ginc maken/
En werdt gheheel constich in dese saken:
Ten lesten gingh hy al bast verder ploegghen/
En conterseptese met groot benoeghen/
Soo sy Hoepkens makende was gheseten/
Stephanoplocos werdt dit stuc gheheeten.
4. Radien wy in't verf sozteren/t' verhalen
Der Bloemkens nu hebben wat boozgheschaten/
Die al verschepden dooz't natuerlyck malen/
Ten riecken den Lenten/in Tempelche dalen/
Als op een groen Tappjes staen upt'ghogoten/
En hoe veel dypsent daer bloepen ontstoten/
Haulthex isser een die groen is gebleken/
Om t' sozteren/en dat wel af sou steken.

5. Maer verschepden van t'groen opt groe doch
wel afftekend' is tot schoonhepts belepde/ (elcke
T'zy root/blaen/purper/oft bleec als ba melcke/
Siet oock Boom-looben en aert-crupden/welcke
Self al in groenhept noch seer zyn verschepden/
Hessen wy nu d'ooghen op van dees weyden/
wy sien een sozteren/om wel op t'achten/
Aen den booghden hemel daghen en nachten.
6. Ick late de blosende dagherade/
Des Phabi' boozloopster/noch henen varen/
Met haer heerlyck sozteren vwoech en spade/
Maer sien daerenboven (weert te staen gade)
Hoe de gulde Son/tot sweerelts verclaren/
In een blaew veldt van astier ons de Jaren
Af en aen boert/jae Maen en Sterren hulldich/
Hoe dat sy al claer in't blaew blinken gulldich.
7. Het geel en blaew boegt da' wel d'ce by d'ander/
Dus meuchdy u laken in t' verwen schicken/
Oock root en groen lieft wonderlyc malcander/
Het roode by t' blaew/oy datmen veran der/
Doecht hem ooc wel/ t'purper sal niet verschrycke
By t'heel te staen/het groen sal hem verquicken
By wit/jae wit schickt hem by alle verwen/
Soo wyngaerden schicken by velden Terwen.
8. Dat Natuer ons aentwist t' sozterich saepen/
Is aen alle dinghen wel te betrapen/
welck gheeft den ooghen een lustich verstraepen/
Exempel de bespazecte Dayegaepen/
Doghels/schelpen/ en meer dinghen gheschepen/
Hoe alle verwen malcander verknagen/
Dus Natuere/die ons alles maect vwoeder/
Is van het schilderen boester en moeder/
9. Int

Het soz-
oft bed-
der bet-
aen alle
schepen
gen te m-
ker.

Exemp
den dagh
raedr/en
ghesier-
befonden
temaend
blauwe
mel.

Wat u
w malc-
der liebet

Natur
wist het
teren der
wen.

Blaeuw en purper malcander oock wel groeten /
 Maer root staet niet al te wel by carnatp /
 Want lieber heeft het naecte conberfap /
 Met groef, blaen/oft purper/ alst can ontmoeten /
 Blaen by groef sechicht wel/ als men op t' verfoeten /
 Wil passen/ dan laetmen wel mede spelen /
 Verscheyden roon by een/en gheel by ghesen.
 10. Te weten/ ros gheel/ en groen gheel benevert
 Malcanderen/ oock purpuren/ als blaewwe/
 En roodachtigh/ oft anders onderweven (leben/
 Met mengfels : maer Bueghel/ wiens werken
 Die maecte veel tijt al verscheyden graetwe
 Lakens/ jae schier gheschaduwv sonder schaenwe/
 En onder al dat graen seer ciertijck bloepde
 Een schoon asuer/ oft root/ dat byerich gloepde.
 11. Ghelijck de Poeten/ welke somtijden
 Langhe redens en vertellinghen bouwen/
 Daer sp' d'oorze zeukende me verblijden/
 En laten somtijts onderusschen ghiden
 Een sin-gebende Spruick/ weerdich t' herkouwen:
 Of recht alsoo de schoon-berighe Jonwen/
 Of Indiaensche Doghelen/ uytsteken
 Onder ander Doghels/ is dit gheleken.
 12. Dit moghen wy somtijts gebzupcken mede/

My hengt dat een deel jonge Schilders wrochtē
 Op Belvideer/ Raphael da Rezzo dede
 Veel lichte graeuwens zijn volck aen/in stede
 Dan schoone verfkens/ die andere sochten :
 Maer geen honich soeckende Diekens mochtet
 Hen soo rasschen nae den rjym/ als ons ooghen
 Nae zjn dinghen booz ander lustich bloogghen.
 13. Meer omstandigheden mocht ic vermonden/
 Dan t' sorteren der verf/ als alder weghen
 Den Schilder ontmoeten sal te som stonden/
 Te weten/ by naecten en lakens/ gronden
 Wel t' onderscheyden/ naer aert en ghenegghen:
 Dat in Landtschay en met seky oock teghen
 Den anderen affteken alle dinghen/
 Om alle coleurkens wel t' ondermngghen. (gent/
 14. Doch nae t' booz-verhaelde meugt ghy u dra
 En nae goet duncken berfieren ten besten/
 Want my dit groot werc doet dickwils vert sage /
 En sie/ ghelijck Phaton op den waghen/
 Somtijts om ten Oosten/ somtijts ten Westen/
 Of ick nae veel renmens mochte ten lesten
 De gheuenschte rust ter herbergh aenbeerden/
 En ontgareelen mijn hghhende Beerden.
 Eynd van t' sorteren, en by een schicken der Verwen.

Staphael da
 Rezzo Cre-
 pel van veel
 graeuwens
 te maken.

Op t' affte-
 ken letten.

Ick begeers
 t' swaer beg-
 nen werck
 epude.

Van wel Schilderen/ oft Colozeren.

Het twaelfde Capittel.

Adien het tepckenen by den Lichame
 Te ghelicken is/ in manier van spzeken/
 Met zjn verscheyden leden ten betame/
 Soo en sal t' schilderen niet onbequame
 By den Gheest oft de Siele zjn gheleken :
 Want dooz verwen woorden de doode strekent
 Der tepckeninghen te toeren en leben/
 En de rechte verwekinghe ghegheben.
 2. Jae het tepckenen is als t'aerdtsche veelde
 Van Prometheus, het welke Minerven
 Goddinne der Consten niet en verveelde/
 T' schilderen als t' hemel-byer/ dat hy stelde/
 En daer hy mede/ tot zjins selfs verderben/
 Zjn werck beweginghe dede verwerben/
 En werdt alsoo een Pandora met spoede/
 Te weten/ t' overschot van allen goede.
 3. Niet onghelijck/ maer recht op de maniere/
 Dat Poeten hun versen en ghedichten/
 Al singhend/ om t' ghehoor traep van bestiere/
 Houwelijcken endzachtich met der Liere/
 Oft ander speel-cupgh/ moeten wy beslichten/
 Dat wy/ om verlustighen de ghesichten/
 Oock de Tepckeningh en t' Schilderen yaren/
 Ghelijck men de stemmen doer met der snaren.
 4. Ick en derf u niet pzhisen noch versmaden/
 Dat eenighe wel gheoeffent experiedich/
 En bast in handelinghe cloeck beraden/
 (Met licht lijck verdolend' in cromme paden/
 Maer om hun cost zjn meesters name weerdich)
 Gaet toe/ en uyt der handt tepckenen veerdich
 Op hun vermeelen/ t' gene nae behozen

In hun Jde' is gheschildert te boozen.
 5. En ballender aen stracy/ sonder veel quellen/
 Met pinceel en verby/ en sinen bypmoedich/
 En dus schilderende dees werck-ghesellen/
 Hun dinghen veerdich in doot-verwen stellen/
 Herdootwerpen oock te somtijden (soedich/
 Om stellen beter : dus die oberbloedich/
 In't inventeren zjn/ doen als de froude/
 En verbeteren hier en daer een foute.
 6. Jae bozderen alsoo hun werck met luste/
 Hun booznemen uytboerende met eeren/
 Dit mach wel boeghen de Schilderssch' Augusten,
 Die in Consten toenemen sonder rusten/
 En in front schilderen t' rijke vermeerren :
 Doch al cannen aldus bypmoedich leeren
 Met de verwe handelen sonder schycken/
 Wilt het nochtans met peder soo niet schicken.
 7. Ander zjnder/ die met veel moepten swaelijck
 Dyt schetsen oft tepckeninghen met hooden
 Hun dinghen te samen rapen eenpaerlijck/
 En tepckenen daer nae suyper en claerlijck/
 Dolcoomlijck wat sp in den sin beknopen/
 Op t' pzinuwerfel/ met een verwe/ die loopen
 Can/ dunne ghet empert/ oft trecken netlijck
 Met Dorloot/ en vaghent reyn onbestmetlijck.
 8. Jae alle dinghen seer vast en ghewiltijck/
 Soo wel binnelwerck als omtreck by maten/
 Sonder een treckken te falen vergiftijck/
 Dit en gaet niet qualijck/ noch by niet mislijck/
 Maer comt in t' schilderen grootlijck te baten/
 En op dat het allefins wel mocht laten/

Verbeteren
 met herboos
 verwen.

Ten eerste
 schier sonder
 tepckenen/
 schilderen/
 wil hem met
 peder niet
 schicken.

Met veel
 moepten pet
 by een byn-
 ghen/ en dan
 net tepck-
 en is vordelijck
 in t' schilde-
 ren.

Elike herde
 van eerst op
 haer plaats

tegghe/om niet versterben. Italianen maken cartoone/der zijn papieren soo groot als 'werck / met greticheit/ dat sy dan doozrecken.

Hier is ghemeynt Michel Agiolo die noemde de Olyveruse Dourwen werck/ en Fresco Mannen werck.

Fresco hier ghebruyckelijck/ ontdes lants bochticheit/ en ooghetein-pert weder.

Fresco moet op steen-calc wesen.

Den Cartoone in laezderlyck.

Cartoone noster hui booghele noch hebben.

De moderne witten de hui ghemeynt te.

En niet versterben/hun berwen syn mede Wel ghetempert gheben peder haer mede.

9. Maer d'Italianen/hoer sy hum saken Dooznemen/r'3p op muereit/oft penneelen/ Dat versterde schetsen/met neersich waken/ Sy wel ghestudeert hum cartoone maken/ Alsoo groot als hum werck in alle deelen/ En calcjerent met stecken van pinceelen/ Oft met eenich punt/dat daer toe mach voeghen/ Gaen sy'e van trecke te trecke doozploegghen.

10. Op dat het ghewillick/sonder beswijcken/ In't werck soude comen/en wel ghelicken : Om in Oly-verwe/oft met bestricken Van achter met crjt/of per desghelicken : Maer op den muer noch weec zjnde sy't drucken Dooz (als gheseyt is) te weten/om stucken In fresco maken/met gheleerde handen/ Welck geen ghebruyck en is hier in ons Landen.

11. Nochtans den Florentijn, die soo wel houwen Als verwen const/doe sy des Vaticanen Oordeel in Oly hem wilden doen bouwen/ Welck hem niet en luste/want niet dan Dourwen Ambacht oft werck gherekent was soodanen Wyse van schilderen/maer zjn vermanen/ Van in fresco wercken heeft hy ghezeesen Een constich/en Maemelick doen te wesen.

12. Maer dat het hier geen gebuyck is bedegen/ Als r'ghen' Angelus hier toeschryft de Wyden/ Het Fresco soude hier in Hollandt reghen De harde Locht/Windt/ Sneen/ Hagel/en Regen Qualijck honden/dooz Boreas bedryven/ Wtwendich/jae selfs inwendich niet blyben Oock seer langhe mischieren/schoon in ghedueren/ Om de groote bochticheydt deser mueren.

13. Ten anderen / can tot gheen oorzbooz strecken Wit Calc/datmen bzant van soute Zee-schelpen/ Want het staet upr met schimmelighe blecken/ T'moste steet-calc wesen van ander plecken/ Als Dooznemen/oft ander/soo mochter helpen/ Tegen onwedder en bozst/quaet om strepen/ Bestander/en zjn in't schilderen ljbich/ En alsoo niet wytsaen/als't doogh is st'bvich.

14. Maer dit nu overlesghen/de cartoone Te maken soo groot als in wercks bevanghen/ Is mit en dienstich/met een cloeck vercoenen Gheozdineert/en het sal u vercoenen In arbejdt/ want ghy sult hem dooz u hanghen/ Om niet te verloopen in vreemde ganghen/ Noch den aerdt te believen/maer u pooghen/ Maer' boozbeeldt alles te diepen en hooghen. (den

15. Want gehoogt en gebiept hoest wel op groont D'cartoon schilderich aerdt te ghemeten/ Datter ganis gheen ghebreck en 3p bevonden Ken affteken/diepen/verheffen/tonden/ Soeticheyt/bloepen/bedryven/verschieten : Ghy eyt moet u den arbejdt oock verdrictet Niet lichtelijck laten/maer stadich haken/ Dooz blyt ter hooghster welstand te gheraket.

16. Ons moderne Doozders booz henen vlochten Hun penneelen dicker als wy te witten/

En schaeften/ alsoo glat als sy wel mochten/ Ghebruyckten oock cartoone/die sy bozchten Op dit seer schoon wit/en ginghen siten Dit doozrecken soo met eenich besnitten/ Van achter ghezeeben/en trocken mopkens Daer nae niet swarte krijkens oft vorlopkens.

17. Maer t'raepste was dit/dat sonnige namē Eenich sine-kooi swart/al fhyntgens ghewezen Niet water/jae trocken/en diepen t'samen Hun dingen seer blytich naer het betamen : Van hebben seer aerdich over ghegheben Een dunne pinnuerfel/alwaer men eben Wel alles mocht doozsien / ghestelt voor'dachtich/ End' het pinnuerfel was canatiachtich.

18. Als dit nu doogh was/sagen sy hum dingen Schier daer half geschildert booz oogen claerlic / Daer op sy alles niet aenlegghen ginghen/ En ten eersten op doen/met sonderlinghen Arbejdt en blyt/en de verwe niet swaerlijck Daer op verladen/maer d'm en spaerlijck/ Seer edelijck ghelept/gloepend/en repntgens/ Niet wit harykens aerdich getrockē clepnt gats.

19. O felt fame Durer, Dupstschlands beroemen/ Te Francfoort in't Clooster daer statmen blyckē Dees supber edelheyt/weerdich te noemen : Jae Brueghel en Lucas al dese bloemen/ Te recht Plus ultra scheden in de r'cken Der Schilders/booznaels met een vast bedijckē/ Datse niemant licht en sou'd achterhalen/ Niet Joannes, booz al den pinnipalen.

20. Op dees edelheyt dees t'samen wel pasten/ En leyden hum berwen schoon/net en blyde/ Ginghen de penneelen soo niet belasten/ Als nu/dat men schier blindelijck mach tasten : En beboelen al t'werk acn elcker sijde : Want de berwen liggghen wel r'onfen r'jde/ Soo oneffen en rouw/in macht se meenen Schier te zjn half rondt in gehouwen steenen.

21. Metrichypt is yzich/die den gesichte Soet boedtsel ghebende doet langhe merren/ W'sonder als haer aenclebd' is dichte Oock aerdt/gheeft/en cloeckheyt/en datse lichte Haren welstandt niet en wepghert van verwen/ Niet meer als van by/sulck dinghen verberrent Hoet aen hem/en dooz oogen onberfadic / T'berste fast cleben mer lusten ghesfadic.

22. Van Tizianus den grooten wy mercken/ Dat Vasari schrijten ons wel p'ofstich/ Hoe hy in de bloeme zjn's Zenchts verstercken Blocht wpt te voeren zjn canstige wercken/ Niet onghelooftijcke netticheyt blytich : De welke niet te beripen berwofstich En waren/maer behaegden wel een pder/ T'3p ofsmender verre van stont oft byder.

23. Maer ten lesten met blecken en rouw strekē/ Sinck hy zjn wercken al anders belepden/ Welck natuerlijck wel stontd/als met ghebreken Dat verre daer van was/maer niet bekeken Van by en won wesen/het welck verseyden Meesters willende volghen in't arbejden/

dick/ghes blyuerten oock cartoo

Croek h' b' vingen of her wit/en pinnuerden daer oplat tich ober.

Weden b' dungen beeten eerste

Durer's werck te Francfort tot erpnt. Guegh Lucas/en Joannes Speck eyen pelen/van eerste juph op te doen

Dan de r' wicheyt e' nigher in t' sen tijt. Niete di gen/die no de gestric heyt bej' den zjn' selijck/en honden der aen'schouen lange h'ed lereide.

Exemp' d' Tizianus' zjn dingh' fonden eer wel van b' en van ber'

Tizian' berander d' zjn hande- linghe/ dar van verre a leen wonda gese' word

En hebbender niet van gemaeckt te deghe/
Van een deel leelijck goets ghebzacht te weghe.

24. Sy meenden den wel gheoeffenden sachten
En hebben miswanich hun self bezoghen/
Om dat sy zyn werck sonder arbejdt dachten
Te wesen gedaen/daer d'uytcrste crachten
Der Consten met moeyt in waren gheploeghen:
Want men siet zyn dingghen oberghetoghen
En bedeckt met verwen berscheyden repfen/
Mer moeyt isser in als men soude pepfen.

25. Maer dees maniere van doen uyt bysonder
Goet oordeel en verstandt van *Tizianen*,
Is schoen en beballijck gheachte te wonder:
Want (seyt *Vasari*) den arbejdt daer onder
Ghoete Const bedeckt is/en dat soodanen
Schilder te leven men schier mocht waanen/
En als gheseyt is/dat zyn dingghen schijnen
Lichtveerdich/die doch zyn ghedaen met pynen.

26. Hier heb ick/o edel Schilder scholierent/
D'voor ooghden willen beelden en stellen
Tweederley/doch welstandighe manieren/
Op dat ghy met lust u sinnen mocht stieren
Tot het gheen' uwen gheest meest sal verstellen/
Maer soude doch raden u eerst te quellen/
En u te weeten/met blytighen sinnen/
Een supber manier/end' een niet beginnen.

27. Wilt moet dan rapen met geestich verblifden/
Met stalen ghebuidt u ghemoedt bevesten:
Ghy schildert niet oft rouw/wilt alcht myiden
D'werk met eantighe hooghsels besnijden/
Soo sy hoogmaels deden/welck niet ten bestent
En stontd/maer gebuyckt/soo men nu ten lesten
De welstandighe manier heeft ghebonden/
Want d'ouders wercken en wilden niet ronden.

28. Maer t'stont al te plat so eantich een dingent/
Dus wilt u ter beste wijse toe strecken:
By ghelijck nis/een Colonne bestringhen/
Suldy/en haer dicht op d'p deelen brynghen/
Van eender wijdde tuch de buyte trecken
Twee punt en/en op t'eerste punt verwecken
Suldy u claar hooghsel/en op het tweedde
D'buytste diepsel/oy zyn rechte breedde.

29. Laet tusschen beyden uwen grondt verliesent/
Maer t'hooghsels ontreck in diepsel by maten/
Wen anderen mach een weerschijn verkiezen.
Nu aengande t'verwen/laet niet verbziesen
D'bos / noch soo cout oft purperich laten:
Want sulck een lacke wirtigh intarnaten/
Carnatp en can niet t'ijfsterwigh bloepen/
Maer vermilioen doet al vleeschigher gloepen.

30. Om wel doen gloepen hebt u specnatp/
Maect dat u diepsels ober eent wel comment
Allesius nae den epsch niet u carnatp/
De welcke verscheyden heeft goede gratp:
Aen vinders/Magden/en iuchdige Blommen/
Op de verscheydenheit der Ouderdommen/
En Dolck/die daeghlyc in Sons hitte bzaden/
Wel acht te nemen en sal u niet schaden.

31. Aen Boeren/Herders/en aen die daer baren
Dooz wilde golben/met stozmen bestreden/
Daer salmen den ghelen oker niet sparen
Onder t'vermilioen/want als of sy waren
Schier half ghebzaden sien hun bloote ledent/
Ofmense saghy ondeckt in sulcke steden/
Daerse daeghlyc bezijdt zyn van der hitten/
Daer trocke de carnatp meer ten witten.

32. In t'schadulwen moet ghy u wyllyc dzagen/
Om gemens van t'natuertijcke te wjcken:
De ghemect ooghe soeckt oock te behaghen/
Sont yden verhiert weerschijn ende daghen/
Doet u diepsels by vleeschachrich gheficken/
En u hoogsel enckel carnatp blycken: (Wouwt
Hooght soo niet met wit mans naeckten noch
Geen puer wit in t'leven blyt in t'aenschoutwen.

33. Om dat veel alsoo becladden hun naeckten
Met wit in t'hooghen/en daer in so dwalen/
Op dat sy boozder sulcy niet meer en maectent/
Warend'er eenghe Schrybers/die haectent/
Dat het Zoot-wit soo duy? waer te betalen/
Als edel schoon steenen/die men moet halen
In verre Landen/van costlycker mynen/
Oft alsoo dier als schoon Oltremarshnen.

34. Om nu wel van t'hoagen den sin bespooren/
Sal ick ons verhalen wpt *Goltzy* sycken/
Hoe *Tizianus* (t'is weerdich om hooren)
In eenen Kerstnacht met den hoofde vooren
Maect' eenen Herder/comende gheficken/
Al waer op t'voozhoof / om wel doen wptrecken/
Een eenich hoogsel maer en is verschenen/
Daer al de reste bliet bedommt henen.

35. Dus zyn d'Italianen al bedachter
In t'verwen als wy zyn/hoe wy ons pooghen/
Hun dingghen staen veel poesticker en sachter/
Als d'ons' en doen/oock wy ghemeenlyck achter
En booren al eben licht willen hooghen/
Niet alleen siet ons dingghen wpt den d'oooghen /
Maer als w'ons best vleesch te schilderen meent /
Soo isst al vish/ofst beelden van steenen.

36. Dus moeten wy toesien/dat ons wat mildre
De pinceelen moghen zyn jonstich coene/
Op dat oock t'wel verwen by ons bewilder:
Jae wy moeten bedencken/hoe den Schilder
Wel soo veelderley verwen heeft van doene/
Om een troenge te schild ren/als men groente/
Wlaenw/gheel/en van alles behoest noot sakich/
Om maken een Lantschap schoon en bermakich.

37. Maer sacht moet het zyn al in een verdzybe/
Op dat het niet en stae te hardt/en vleckte/
Maer aerdich/ghelijck gheblafen verben/
Maevolghend' altijt booz her best/ir t'le wt
T'patroon/dat opt menich goet Schilder weckte:
En blyft dan niet/als moetwillighe Secte/
Aen u valsch' opint te bast ghebonden/
Maer overspeelt hier byz/ten zyn geen zonden.

38. In quade maniere blyft niet volherdich/
Ghy hebtse niet gherouwt/ten is geen schande
Haer booz een beter te wisselen veerdich/
Deranderen in t'goed' is pyssens weerdich/
Men gheraectt allency ten rechten verstande:
Het lamp-swart om naecten bant uyt den Lande/
Lamp-swart in naeckten te myden.

Laet

Als te r...
ver.../nae h...
bel in de
loche oft w...
is.

De gemeen
ooge wil ooc
benoeghe
zyn.
Vleesch-
achrige diep
stelen.

Om te w...
hoogen w...
mijde/ w...
ghewen sch...
kroot-wit so
duy? als G...
del steenen
oft Oltre-
marshnen.

Jederlan...
ders pleeg...
niet wel te
coloreren.

En Schild...
der heeft wel
so veel ber...
wen van doe...
in een troen...
ge als in t'
Lantschap.
Dan soet
berzzyben.

Men gaede
maniere niet
gebonden te
zijben.

Lamp-swart
in naeckten
te myden.

el hebben
staen mee
volghen/
Da ver-
sact.

Tizianen
igen/die
et arbejdt
baen zyn/
zinen son-
er arbejdt
edaen.

Van twee
te liefen/
ghebuden.

Rechticheyt
oz eerst aē
weemen.

Moer te
hpen/en
nemen
ilberz/
nighe hoog
le te w...
n/want tē
it niet rou-
n.

le moderne
de dinghen
aēbeel plat
Maniere
in hoogen
diepen/
geimpelen
olonne.

Van gront/
t'inezza
na.

Van het
loepen der
arnatie.

Op het le-
en salmen
cht nemen/
t'carnatie
elozeren.

Laet u in 't ghebruyck neffens umbze woerden/
 Afpaltten/ Ceulsch' eerden/ en terreberden. (ben
 39. Het lamp-swert in diepsels menichdy wel der-
 In naectten/ ja of doen upt u memoyz:
 Het wil (segt *Vasary*) te hert versterben:
 Want *Raphel* vermaert in al's werelts erben/
 In zyn leste werck te *Peter Montory*,
 De Transfiguraty/ tot zynder gloyp/
 De verwen souden versch' ghedaen gheljscken/
 Waert dat hy had willen het lamp-swart wjckē.
 40. 't Wederst die verwen daer 't onder oft mede
 Vermengt is metter tydt/ ter ander syde
 Maket een grjshpeyt/ en gheen gleepent hede/
 Welck geen vleschicheyt by en bzinght ter stede:
 Om dat de Son/schijnende t' allen tyde/
 Een roo bloepent heyt den vlesche gheest blifde/
 Raerom eenigh/ om dit te weghe bzinghen/
 De Carnaty met Masticot vermenghen.
 41. Doch hoewel sommighe dit soo beslichten/
 Een pegghelck volge de beste paden:
 Ick meen/ den Masticot menichdy wel swichten/
 En ghebruycken hier toe seer schoonen lichten

Lamp-swart
 doe't verster-
 ben/ exempel
 de tafel van
 Raphael te
 Moomen tot
 S. Pieter
 Montory.

Vleschich
 Coloren.

Masticot in
 carnatie te
 wippen.

Oker/ als boozepdt is/ 't is meer gheraden/
 Van zyn Carnaty t' gaen oberladen
 Met dees swaer verwe/ versterbich in 't hoogen/
 En quaet te verwercken / dooz 't haest ick d'oo gē.
 42. Meny en Spaens groen wilt oock by ver-
 En Ozyminten/ giftich van naturen/ (saken
 D'Pinceelen rad' ick wel schoon te maken/
 Oft eyghen te houden/ om schoon blaenw Takett
 Oft Lochten/ en indient u mach ghebeuren/
 Wilt u van langher handt van schoon colerent
 Passen te doozsien/ en by houden leeren/
 Als die de Const houdt in werden en eeren.
 43. De smalten behoeden wel in te schieten/
 Hierom eenighe pyckelen met naelden
 Dicht hun pinneelen/ om sulckz te ghenieten/
 Sommighe bliesen cladrpapier/ en lieten
 Die daer op liggjen/ waer mede sy haeldent.
 Volp daer upt/ en eenigh' ander maelden
 Met heulfaeds olp/ ander van gheljscken
 Ghebruycken Olp/ ghemaect met p'actjscken.
 Eynde van 't wel Schilderen, oft Coloren.

Meny-
 spaens-
 groen
 en Ozy-
 minten
 te wip-
 pen.

Smalten
 willen ingh-
 schoten we-
 sen/ om mit
 der verster-
 ben.

Dan der Verwen oorzp'ong/ natuere/ cracht en werckinghe.

Het derthiende Capittel.

I N 't begin/ als alle gheschayen dinghen
 Van hunnen Schepper/ alderhoogst gepresen
 Begin/ gedaent/ en her wesen ontvinghen/
 Al wat de ooge mach sichtbaer bestringhen/
 Hoe veel/ verschepden/ en hoe vzeemt van wesen/
 Het heeft al zyn coler/ ghehadt van desen
 Alder constichsten Beeldenaer en Schilder/
 Hoe can der Verwen oorzp'ongck bljscken milder:
 2. Maer als de diepte was dupster bevonden/
 Oft als de Doeten van *Chaos* raimen/
 Ter de dinghen in ordinantp stonden/
 En de Locht sonder licht daer lagh verflonden
 Van de donckerheyt/ ober hoop al t'samen:
 De verwen oock/ met haer verschepden namen/
 Die en waren noch niet/ oft soo sp waren/
 Noch gantsch verbogghen/ om nae t'openbaeren.
 3. Jammers waer de Dupsterheyt can het Lichte
 Oberheeren oft verwinnen in 't strjden/
 Gheen verwen zyn verhindert/ maer 't ghesichte
 En is sterck noch schery ghenoech/ om de dichte
 Swarte donckerheyt te mogghen doozsijden:
 Doch behouden de Verwen in die tyden
 Haer selfde schoontheyt/ sonder eenich missen/
 Al sietmense niet in de Dupstermissen.
 4. Om boozs noch bzeeder te spraken/ ick achte/
 Dat de verwen/ hoe dat wy die opt saghen/
 Al woerden ghebaert/ en hebben 't ghedaechte
 Van de vier Elementen/ hard' oft sachte/
 Waer hun beschjnt Son/ oft dach mach bedagen:
 Maer wat verwe self is/ mocht pemant b'raghen/
 De welke met verschepden accidenten
 Daer ghebaent heeft van de vier Elementen:
 5. Berw is in haer selben d'upsterse claerheyt

Alles heeft
 zyn verwe
 van Gode.

Verwen zyn
 niet des we-
 selts schep-
 sel se boozschijn
 ghecomen.

Donckerheit
 verheert en
 verhindert de
 verwen van
 verschepden.

Derw is heb-
 de oorzp'ong
 aye van Ele-
 menten.

Wat Berwe
 is.

Dan sulck een l'ijf/ daer sp gheljsft is binnen/
 Ja van des Lichts substiantp/ want de naerheyt
 Der Dupstermissē beneemt met zyn swarheyt
 Vooge van dien gants t'ondercheyts versinnē:
 Maer sonderingh het dagh-licht doet gewinnen
 De gabe des ghesichts/ sonder wifwaente/
 Wel t'ondercheyden elc' Verwen ghedaente/
 6. De claerzh des lichts/ na dupsterheyt s' wjckē/
 Der Verwen schoonheyt bzinghet te boozschijnē/
 Maer crachten en deuchden der Verwen bljscken/
 Want daer en is niet/ dat yet mach gheljscken/
 Het en heeft zyn verwe/ summa ten sijne/
 Gheen dingh mach befaen onberwiche te zyne/
 Hoe vzeemde ghedaenten wy hier aenschouwen/
 En op claerheyp's gront alle verwen bouwen.
 7. Tweederley maer (na *Plinij* verstanden)
 Zyn de Verwen/ hoe veel materialen/
 Wat is/ natuerlyck/ en ghemaect met handen/
 De natuerlycke waren na de Landen
 Ghebeeten/ daermense van daen gingh halen/
 Der welcker namen hier al te vertalen/
 En waer soo licht niet te doen/ als te willen/
 Of ten soub' in belen al wjst verschillen.
 8. Berw een bysonder natuerlyck verwecksel
 Aller dinghen/ oft zy vast zyn oft toeren/
 Is 't opperste cleedt en 't upsterse decksel/
 't Zy eenberwiche/ vermengt/ oft met beblecksel/
 Daer oock veel dinghen den name van voeten/
 Sticht en bluft oock dat hongherighe loeren
 Der ooghen/ die in 's Weerelts ruppe kencken
 Na 't doedtsel van meer sien eenparich seucken.
 9. Berwe 't onderschept der dinghen can toonen/
 Als Goudt upt Coper merckelijck bewissen/
 Berwe

Dagh-licht
 is bequaem
 de Verwen
 t'onderchey-
 den.

Geen sijn-
 lijcke dingh
 en zyn onbe-
 wiche.

De Berwe
 zyn tweeder-
 ley natuer-
 lyck/ en mee-
 kout ghe-
 maect.

Doozder was
 Berwe is/ en
 werck.

Berwe seer
 onderschept
 der dinghen.

Derwe versout / en verschticht de personen /
 Derwe doet verleelijken of verschoonen /
 Derwe doet verdoeben en verjolissen /
 Derwe doet veel dinghen laken of pissen /
Summa / verwe doet hier sichtebaer berapen /
 Al wat ter werelt van God is gheschapen. (ten /
 10. **Derw** in der natuer weret wonderbaer crach-
 Waer van oock Exempelen sijn te speuren /
 Van ontfanghende Vrouwen / wiens gedachten
 Yet so imaginierend / oock boozt vzachten
 Sulcke vzicht / 't zy swart / oft ander colouren /
 Waer dit weten wy / en sien het ghebeuren /
 Dat de kindertijden vleecken ghenieten /
 Van 't ghene / daer de Moeders in verschtieten.
 11. **Ghelijck** wanneer sy somtijt sonder hoedich /
 In bloedstoztinghen / schriekelijck verschomme /
 Bringen haer kinders litteckanen bloedich /
 Oft ander verwe vleecken overbloedich /
 Wanneer hen eenighe frupten oft blommen
 In 't aensicht oft elders ghesmeten commen /
 Trecht als sy levende beginnen draghen /
 En dat sy her terstont niet af en baghen.
 12. **Dus** blyct der verwe cracht / noch te propooft
 Nach de gheschiedenis aen zyn ghetrocken
 Van *Jacob* / by *Laban* woonend in 't Ooste /
 Waer hem der verwen werkinghe verdroofte /
 Boozt 't kinde legghende spickelde stocken /
 In de ramminghe tijdt / des hem veel Bocken /
 Gepten / Schapen / Geleeren / ja van allen /
 Bont en ghepleekt ten deele zyn gheballen.
 13. 't Vermogen der verwen in veel manieren
 Is openbaer aen Vogelen en Beesten /
 Die hen geeft een edel heertijck vercierer /
 Als *Tigzen* / *Lupaerden* / en *Pantherdiere* /
 Wien de vierboetighe in die soeresten /
 Om haer schoone vleecken / minst metten meesten
 Na loopen / oft hun rokich verfoeten /
 Hoewel spt lshvelsch becoopen moeten.
 14. Die den voghel *Phoenix* / na 't colozeren
 Van *Pliny* / oock saghe / 't waer een verfraepen /
 Ghelijck als men den Paeten siet glozieren /
 Makende 't wiel niet syn lustige veren /
 En om den glanse naer de Son hem dzaepen /
 Hoe schoon stemmen proncken de *Dagegaepen* /
 En de *Duyben* / wiens halven guld en schynen /
 Des haer *Columba* heeten de Latijnen.
 15. Te veel Exempelen mochten doen groepen
 Al te langh onse matery presentich /
 Van 't herte rpfy upt swaermoedich bemoeven
 In den booz-somer / als de velden bloepen /
 Dol bijde colouren / schoon differentich /
 Ja dat selfs *Salomon* so excellentich
 Niet en was verciert als daer is een Zelp /
 Soo de Heere ghetwight in 't Euangely.
 16. De verwen in seichdige Menschen beelden /
 Sonderling der Vrouwen / doen wonder poogen /
 Menichs herte swemt in een zee van weelden /
 Die siende dunckt of de *Spaeken* speelden /
 Aen monden / wanghen / en lieflijke ooghen
 Der *Woutwat* / om welcker in self oozloghen.

Menich stont helt den hals heeft moeten buggē /
 Waer upt der verwen cracht is te betrugghen.
 17. *Scipio* / en den grooten *Alexander* /
 Met kerijchlijcken handel hebben doen beclijben
 Een groot geruchte / so wel d'een als d'ander /
 Doch zyn sy gherectent al veel bailliaender /
 Dwingend hunne lust van schoon Vrouwen glozē /
 Ja om niet 't aensien schoon verwige Wyven /
 Hebben eenighe blintheyt gaen berkiefen /
 Dzesende 't ghemoedts gheweld te verliesen.
 18. Nocht dient hier wel by / tot der verwe glozē /
 De Const van schryven op 't witte met 't swerte /
 Waer dooz de Menschen houden in memozy /
 Conste / wetenschap / en menighe Histozy /
 Schryft verweert ooc stryft / bloestozting en sinerte
 Maectt vrede / verbondt / en vzeucht in het herte /
 Ja al zyn Menschen wijdr van een ghebloden /
 Sy spreken malkander dooz stomme boden.
 19. *Hieronimus Benzoni* van *Milanen*
 Schryft van desen / tot ons propoofts gerieben /
 Hoe die simpel Menschen die *Indianen* /
 Wescende gesonden als onderdanen (ven
 Van *Spaengiaerden* aē *Spaengiaerde* met vzie-
 Conden niet begrypen / ja hoe zy 't hieven
 Oft leyden onderlingh / dat een bestreken
 Wit dinghen met swart also conde spreken.
 20. Sy en wisten niet van schryven noch lesen /
 't self *Atabaliba* / groot *Mobiliste* /
 Van machtighen *Coning* van *Peru* / desen
 Van een *Monick* in 't geloof onderwoesen /
 Dzaeghde beschept aen den Boer / hoe hy 't wiste /
 Dat *Christus* / die booz ons het leven miste /
 Oock de *Weerelt* schiep / desen hem beschept /
 Hoe dat het hem zynen *Bzevier-boeck* sepde.
 21. *Atabaliba* / met des *Monincks* wille /
 Nam oock den Boeck / en besach hem al vasse /
 Van den Boer en sprac niet / maer swerg al stille /
 Was loegh hy / als om een boertighe grille /
 Want hy doens op den Boeck niet veel en vasse /
 Maer smeet hem neder / des quam hy in laste /
 Soo was hy dit Volck het lesen en schryben
 Aenghesien booz een wonderlijck bedrjven.
 22. Maer eerst in hupsen van den *Aegioene* /
 Een groote menichte van coozden hingen /
 Overesch van verwe / zynde van cattoene /
 En vol knoopen / verscheyden van fatsoene /
 Met welcks ghetal sy ondergeschyden gungghen
 Van ouden tijde 't *Landts* boozden dinghen /
 En hier toe waren ghestelt seker Lieden /
 Die den sin der knoopen conden bediepen.
 23. *Summa* / de *Weerelt* ober aller weghen /
 By alderlep Volck (is niet te miswanen)
 Streckt den aert der Verwen / cracht en genegen /
 Soo oock haer werkinghe en bediedings plegen /
 Doch al anders by d' *Oostersche Tavanen* /
 Want daer beduydt / en gheeft oock een vermanen
 Van droefheyt het wit / en 't swert is een tepcken
 Van al wat genuelijc tot vzeucht mach repcken.
 24. Doe wy booz yenen van tepcken spreken /
 Hebben wy de *Letter* const niet vergieten /

Scipio en Alexander meer gepes sen/hu ghesmodden te hebben verwoomen/dan van weghen hun kerijch vtozgeuen.

Jauchepde der schryft const.

Desen Boek so was beers thien Jaer in West-India en sijn boec heb ick oever gheset.

West-Indiānen wist van gheen schryben.

Atabaliba meide dat de Boeckers moften spreken.

Met coozden van boomwol van verscheyden verwe / vol knoopen / ontgheldt sy hun *Annalen* / oft Jaerlijckschap bestiederessen.

Derwe heeft ober al cracht en werkinghe.

Zy de Jaeren is witercken van droefheyt 't swert / van vzeucht.

de cracht der Verwen.

Cracht en werkinghe der Verwen.

Exempel van Jacobs gheslechte Dece.

Exempel van de vliegende bierē.

Exempel van de vliegende men.

Exempel van de bloemen.

Aen den Vrouwen.

Euphranoz
een aertlyck
Schilder
schreef van
den Werwe.

Van de
schoonheyt
der geseuen
en

Hier is 't schyffen in verwe cracht beloken :
Maer *Euphranors* Boeck heeft ons hier ontbroke/
Welck t'ijds ongheschiedicht heeft beteten:
Want een epgheij. Boeck der verwe secreten
Van dien ouden vermaerden Schilder constich/
Is ons dooz der oudheyt berooft afsonstich.
25. Ten laesten/wat schoonder Werwen verkenen
Heeft willen den Heer/en soo milde schencken
In d'edel seldtsame costlycke steenen :
Maer het gaet al boven Menschelyck meenen/
Imagineren/oft herten bedencken/
Van wat schoonder verwen namaels sal blinken

Ten uptnemenden schoon/ louter en pueter/
Ghenuechlycken Hemel/boven natueren.
26. Van louter Goud/en doozschijnende glazen/
Sardis en Jaspis steenen onghemeyne/
Chrysolpten/Diacynthan/Topasen/
Amargisen/Smaragden/Chrysoptzen/
En sulck' uptnemende schoon verwen repne/
Beschryft *Ioannes* 't Hemeis soete pleyne/
Des wy de Werwe hier hoogh van der Aerde
Laten blyben in haer Hemelche waerde.
Eynde van der Verwen oorsprong, natuere, &c.

Van de
schoonheyt
der nieuwen
Jerusalem

Hier woog
ten lesten de
Werwe een
hemel ghe-
boert.

Bedieninghen der Verwen/ watter mede be-
teyckent can worden.

Het veerthiende Capittel.

Van het
Gout.
Want ober-
reick licht
der Sonne.
De Sonne
den Goude
gheleken.
't Gout ont-
der 't gheel
gherekent.

O dat de Sonne sulcke cracht doet blyck/
Dat Mane/Sterpen/en all' aertse licht
Moect haer uptnemende claccheyt wyck/
En dat haer stralen den Goude gheleken/
En 't Goudt onder de Metalen te plichten
Is het dooznaemste/soo sullen wy stichten
T'uyppooft onder schepdelijck/ eerst soo vele
Belanghend' is 't gondt/aenwysfende ghele.
2. Onder alle verwen bequaem en yssich/
Wy dan aen 't gheel/als 't heerlyckste/beginnen/
Om dat het de schoon Goud-verw' is aenwysich/
Jae Goudt/welck sonder versaden is spysich/
Der gicre Menschen meer lussende sinnen :
Dit blinkend' inghelwandt afgrondich binnen/
Wt ons algemeen Moeders buyck gherocken/
Heeft opt ter wereldt veel quaets doen berocken.
3. Want 't onnatiche begeeren des onvromen/
Is al 't quaet/en niet den Goude te wijten/
Cadmus als vinder/ heeft 't Goudt eerst become/
Twee* *Colchische* Conings 't Maegdom benonick
Der Aerdt/om Goudt/bin *Samiens* luyten/
En hebben met Schaeps-huyden gaen bevluyten
Daer upt den water 't Goudt by een te lesen/
Daer upt 't gulden Dlies fabel is gheresen.
4. Jae fabel/de werelt schier dooz ghesloven/
Van den *Argonauten*, *Iafons* ghesellen/
Dyeender om lesen/als weerd'te geloben/
Hoe sy sonder *Heracles*, om te boden
Te komen/een Vrouw te werck mosten stellen/
Maer gout/om sijnnes naems oozsprong vertelle/
Hippocrates meent de hercomft sy groepend
Van *Aurora*, safferanich en gloepend.
5. Oft ymmer van *Aura* inden Latijne/
Sept *Isodorus*, heeft het naem gherceghen/
Welck een glaus beteyckent van claren schijne :
Gock en laet ons *Gregorius* van zijne
Sonderlinghe blinkenheyt niet verfweghen/
End' in 't ghemeene zyn altyts gheneghen
De menschen om te sien/met sinnen rustich/
Wat zuyder en clær is blinkende lustich.
6. De schoonste schoonheyt is den ontsichtbaeren
Schoone/aller schoonhepts oozsprong geschuldich/

Wien de helder Sonne/niet om verclaren/
Gock wort gheleken: en met gulden hayzeit
Wort *Phabus* ghenaeint / ja altemael guldiech:
De nutbaerheyt des Gouts is menichvuldich/
Daer veelsins de Menschen huyt by ghenieren/
Maer 't misbuyck komt upt onnatiche begeeren.
7. Om dat geen verwen dan connen ver schoonen
't schoon gouden coleur/te deser oorzaken/
Kepfers/Coninghen/machtighe persoonen/
Van gondt huyt Scepters/halsbanden/Croonen/
En beelderhande cieraet hiet en maken/
Ghebovuerde Mantels/ en gulden Laken/
En Cleeders doozschoten met gulden strepen/
welck Coningh *Atalys* heeft eerst begrepen.
8. En t' heeft *Atalys* werck den naem behouden:
Maer te *Babylonien* was ghevonden
Onder veel verwen dat blinkende Gouden
Te bovdrueren/ waerom sy dit oock wonden
Met name *Babylonisch* werck vermonden/
Costelijck/en weerdich veel buyzent ponden/
want den Kesper *Nero* een sulck ghebrochte
Cieraet/een milioen *Sesterces* kochte.
9. Gock de heylighe Schrift tuyght ongelogt /
Van seer kostelijcke gulden Cieraten/
En hoe *Salomon* wyls/rhck van vernogen/
Gods huys al met puer Goudt heeft obvertogt/
Sels oock den bloer becleedt met gulden platen/
Summa/lustich en schoone boden maten/
Jae wonder heerlyck/als wel is te dencken/
Naste dat louter gulde weel daer blinken.
10. 't Gout is/nae Schryftueren beteyckeninge/
T' beproefde werckende gheloobe crachtich/
Daer de Wypdt des Heeren en allen dinghen
Med' is obvertoghen/als d' aren-ringhen
Van *Rebecca* oock bewysen eendrachtich:
want hy/die daer is gheronw en waerachtich/
Kiedt een Ghemeyn/in't gheloobe verlopen/
T' doozwyperde Goudt weder van hem te coopen.
11. wt den Doeten waer veel te glosoren/
Dat *Marons* gulden ranck/en dergheylighe :
Maer hoort hoe d' Heronten in't blasonneret
Vedel wapen coleuren compareren.

Wort t'Gout
oft ont'rgout
heel quaets
gheschiedt.

Oorzack
is onnatiche
begeeren.
* *Balaces*/
en *Ebuso-
pes*.

Daer upt
de fabel van
't gulden
Dlies is ont-
faen.

Van de guld-
en Dlies-reys
hebben ghe-
schreven
Pytheus/
Dalerius
Flaccus en
Spollonius.
Van waer
't Goudt des
naem soude
hebben.

't Gout is
niet dooz
's Mensch
onnatiche
begeeren
misbuyck
waerom
't Gout in
groeter
weerden is
't Goudt
waer toe ge-
buyckt.
't Gout wort
in weefwen
eerst ghe-
buyckt dooz
Atalys.

Te *Babyl-
lonien* was
eerst gevon-
den het bo-
duren met
Goudt.
Iofua. 7.

3. Reg. 6-
22. en 30
Wonderlijck
te schoone
heyt des
Tempels
Salomonis
Wat t'ghon
in de Schryft
beduyt.
Psa 45. 14
Ge. 24. 22.

Apoc. 3. 18.

Marons
gulden ranck
wil wyfheyt
beteyckent.

in wapen- der Gout- bewijst- out rijk- / of / en- ormoes- heyt. Goudt by- ouw / bez- eken. Ghebruyck- swerelts- By graen- (huidic- dr. By violet- wit ban- fde. By swart- e / adich- luytfaem- liefde. By mar- ter / mar- ten rijk- ni. Goudt als- in in wa- nen oft le- vey / beree- ut een sta- ch / goet- ys en- boom van. Gheheel de- o / maenst- erwe. Met Gout- chieren- opde ban- minighe- d' / vers- macht / dan- is al goet- at wel- aet / het is- luyt wel en- aet / sijn te- niereen / en- en veel- aer mede- en per doet- el staen. Dit schij- n- ick up- beren / late- ich elcken- in byzheyt.

Dit hoogste metael bewijst te zijn rijcke/
Wijjs / edel / grootmoedich / en magnifijcke /
Noch naer het colore datter is beneven /
Sp dat een niendw betepckenninghe gheben.
12. By rblauw / daer t hē alderlieft by wil voegē /
Betepckenit vooz die Lezeye dzaghen /
t Ghebruyck van des Weerelts lust en benoegen /
Doch by gran niet dan een sozchvuldich wzoegē
Dan die om onghebruyck him selven plaghen:
By groen ghebruycks / hope met welbehaghen:
By violet / troost van liefde verzadich:
By swart / in liefden luytfaem en ghesadich.
13. Ghemarichden rijkdom by t incarnate
Dit goudt- gheel betepckenit: somtijts alleene /
En redelijck Menschenē / van goeden state /
Ja wel ghetempert / en wijjs van ghelate /
Gock seer goet van raedt / over al gemeene:
Maer onder all edel ghesceenten reene /
By den Topazius (om recht te spreken)
Woort dit edelste goudt colore gheleken.
14. Ons is het gheel een verwe schoon en blijde /
Albernaest het wit / licht / en clae van myne:
Werde tot Moysi en Salomons thje
Was constich gemaect / en gewozelje van sijn /
Een boozhanghsel / oft een groote gardijne:
Maer gheel was t' booznaemste colore / ten sijn
Dat her niet en schijne / teghen behooren /
Het gheel in de verwen te stellen vooren.
15. Als d'oude Schilders niet dan vier maniere
Van verwen en hadden / soo wy eerst seuden /
Was den ghelen Oker / een van den vieren:
Sonder dat / wat hadden sp gaen verkeren /
Om him werck tot eenich aensien te leyden:
Maer wy hebben nu wel al vier verscheppen
Ghelen boven den Oker in ons tenten /
Masticot / schiet- gheel / en twee Opzementen.
16. Merij wil oock genoeg vooz geel bestreckē
Gaengich / dat s gont verwich te bedieden /
Men cander met Masticot mede trecken /
Oft cieraten maken : want t is te gecken /
Deel Goudt te gebuycken / men moet het blieden
Binnen ons werck / doch dat gantsch te verbiede
Hē ick gheen macht / maer t is beter te deghe
Al t' rieraer met verwe byengen te weghe.
17. Al hebben eenighe ghemcent vooz desen
Hunt werck met den Goude schoon op te toeyen /
t Welck d'onverstandighe wel hooghe plesen /
Het soude doch in desen tijdt nu wesen
Meer een ontteringhe / dan een vermoyen:
Ons die Dido met Aeneas van Troepen:
Op de Jacht treckende nu maken wilde /
Behoefde van t Goudt niet te wesen milde.
18. Al heeft Virgilius aldus ghescheyden /
Dact stonde een Weerde triumfelijck behangen /
Met purper en Gout / t welck moedich verheben
Weet sijnen byspel / dat t schuytm quam gedrevel
En ten lesten quam daer Dido ghyegangen
Met haer supber haer in vergulden spanghen /
En schoonverwighe sijnde cleeders / onder
Genen Sidonischen Mantel besonder.

19. Den gulden Pijl-koker met ander stucken:
Oft die wilde maken Cresus den patten /
Daer hy Solon trotselijck woud wtdruicken
D'oberbloedicheyt van al sijn ghelucken /
En toont veel cleeders / Inweelen en schatten:
Ghemerckt gulden hooghsels op eeren platten
Wagh byuyn vallen / in de plaetse van bliken /
Salment dan beter met verwe beschicken. (den
20 Gout en is vooz gont hier niet wel t'antwooz
Want t wil te qualijck hem schicken inwendich /
hoewel sp t' vooztjts daer veel in versmoozden /
Maer bypen de luyten / canten en boozden /
Met masschers / mozissen / en t' jotsels bendich /
Gheelijck te chieren / aerdich en behendich /
Met Goude besijden / onder en boven /
Is niet te verachten / maer hooghe te loben.
21. Gualterus Rivinus, een wel gheleerde /
Wilde datmen een Schilderij eyperdich
Dan constige handen / niet alleen eerde
Met een gulden luytfaem / maer noch vermeerde
Met edel ghesceenten goet en rechtveerdich /
Soo hooghe in sijn schriften achtende weerdich
En wel gemaect stuck / maer en wil niet dulden /
Watmen oock van bannen pet sal vergulden.
22. Maest het Gout heeft onder alle metalen
Het Silver ten rechten d'opperste stede /
In weerden / en schoonheyt / met supber stralen
Blinkende / het waer seer langhe te verhalen /
Wat God in de wer t' sijnder eeren dede
Daer van al maken : maer siet watter mede
Betepckenit is / om dat t is wit bevonden /
T is onnosselheyt en puerheyt van zonden.
23. Sulcy was het supber Lammecken vol eeren /
Wit / onder duysenden schoon upghelesen /
Dit als sneeuw / op Thabor blinkten sijn cleeren /
In wit verschenen d'Engelen des Heeren:
De supber Waerheyt van opzichten wesen
Woort al int wit gheleedt / en boven desen (den
In wit d'onnosfel Jenuch / Wrouwen oft Maeg-
Te sien geleeedt / opt ons oogen behaegghen.
24. Gelyc in den schilden t Gout schoon en gloe-
Eldom en hooscheyt ean te kennen geben / (dich
t Silver puerheyt en gherechticheyt goedich /
Betepcket t'hoot hooscheyt / en coenheyt moedich /
Het blaen trouwheyt / en wetenschap bedreuen:
t Groē schoonheyt / goet hz / en byrecht / daer benebē
t Purper overvloet / Gods en s' Menschen jonste /
t swart slecht hz / en duc / die int hert heeft wonste.
25. Twee metalen / Silver en Gout mer namen /
In wapenen der Edelen en connen
Alleen niet bestaen / desgelycke betamen
De Werken niet sonder metalen tamen:
Onder de Planeten is by der Sonnen
t Goudt gheleken / en by de Mane connen
By t Silver verstaen / en Mars by het roode
By Purper Mercury, der Goden bode.
26. By het Blaewt Lippiter, Venus by t groene /
t swart by den d'oeven Saturnus gheleken:
Aldus mach men oock vergelijcken coent /
Van den Sondagh af / in ghelijcken doctre /

Met het Gout ghes- hoogde din- gen op bla- ke dach / w- ten byuyn.

Want upt- wendich een- constighe Schilderij- niet te cost- lijck can ver- cieren.

Van het sil- ber / daer het wit onder is- begrepen- wat- her betep- kent. Exod. 35. Exod. 38.

Cantic. 5.

Marc. 9. Act. 13.

Betepcke- ningen der- der seuen- verwen in- de blasfame- s.

Beker opde- int blason- nieren van de- Wapenen / oft Schilden- der Edelen.

De seuen- colouren ges- leken by de- sefen Planes- ten / die mees- ter elck in de- sijnke betra- te cleeden- heeft.

MA.

Soek by de
daghen der
weken.
De seben-
hoof-
den by de
verwen ghe-
teken.

Met dees Verwen/al de dagen der weken/
Soek de seben Deuchden/sonder ontzeken/
r' Gheloode by t' Goudt/Hoye goedertierich
By t' Silber/by t' Gode de Liefde vierich.
27. *Isitria* by Blaew Hemelsch vercozen/
By t' Goene Sterckheyt/om volgherden statich/
De wyfshert by Swart/zedich in't ozbozen/
Twee verwen/die den naem hebben verlozen/
Bermengt in een/r' Diolet incarnatic/
Ghelijck Sychtempert heyt in't wesen matich:
Soek by dees Verwen ghelijckmen de seben
Onderdommen van dit menschlicke leven.

De seben
Onderdom-
men van
mensch-
licken
leven by de
verwen ghe-
teken.

28. Een kint tot seben Jaer oudt naer her baren /
Is t' Silber oft wit onnosel en vertich/
r' Blau tot vyftien Jaer de Jeucht onerbaren/
r' Goudt-geel den Jongeling tot twintich Jaren/
En t' Groen de Jongman tot den Jaren dertich/
r' Groot tot vyftich jaer/noch ee Ma cloekhertich/
Dirper is tot t' sebentich Jaer den ouden/
t' Swart in den rouw' is vooz de doot gehouden.

Hier berwen
by den vier
Mensch-
aerden/en
hier hoof-
stoffen ber-
geteken.

29. Hier aerden oft Mensch complexien blijcken
Soek hier verwen ghelijck/eerst den Sanguinen
Dol bloet by t' Groot/by r' Blau den Colerijcken
Coyselen/en by t' Wit den flegmatijcken
Flumich en snoterich t' allen termijnen/
By r' Swart de swaermesdige dzoef in't schijnen:
Soek is/soo men d' Elementen begheerde/

r' Groot t' byer/t' Blaew locht/t' Wit water/en
r' Swart d'eerde. (r'ydent/)

Hier de
wen by de
vier tuden
des Jaer
gheleken.

30. T' Groen bediet den Lenten in f' Jaers byer
r' Groot de somer/mits t' sonneschijns heet brande/
En r' Blau den herfst/mer zyn d'ruppen belijden/
r' Swart is den Winter/dzoef/ sonder verblijden:
Dus wiffen de Verwen aen beel verstanten/
Dan de welck' ick in/mijn bekrofen handen
Ghewasschen hebbende/wil hier upt schepden/
Om de Jeught tot t' Leven der Schilders lependt.

De twee
de Boeken
van Hieron-
ban Hest/
Geometrie
prospectif
en met sel-
hans Blo-
en ander.

31. Ick hadde moghen/hadr willen ghelucken/
Mer deelen voozt byngghen/oft langher maken:
Doch Metselrie/met d'aenlevende stucken/
Als maet/en vercozen/zijn al dooz t' d'uckent
Seer claer in't licht ghebacht in onser spraken:
Soek eyghen belangh/en huysijche noot/aken
Nemen my de Pen/en comen my stoozen/
Anders had ick wel dupsent dingghen voozen.

32. Laet u dus beel/o schilderighe Jeugghen/
Aenghenaem wesen/en dienen ten besten:
Om den scherpen ingang/den weg der Deuchde
Beracht niet/want hier/by eyndicht in v'leuchde/
Dooz soet gheuiten des voozspoedts ten besten:
Soo ghy in des Schilders Lebens/en Gesten/
Exemplen binden sul/en (soo by meenen)
Lesende leeren schilderen met eenen.

Eynde des Schilder-consten Grondts.

De Tafel des Schilder-consten Grondts.

Het ghetal wijst aen de Folien : a/ de eerste
pagie: en b/ de tweede.

A

1/2 Boeck/waer de schilder-jengt noodich/	fol. 4. a.
Wachter-uyten niet wel ghebaen/ontcieren/	fol. 7. a.
Wicht hebben op t' leven in't carnatie colozeren/	20. a.
Welbert Duerer taken tot Exempel/	17. b.
Wen den bloemen leeren sozteren de verwen/	18. b.
Wen een quade maniere niet te zyn ghebonden/	20. a.
Wenpoynghe tot de Schilder-const/	2. b.
Werdighe actien in dansen/spinghen/en anders/	6. a.
Werdighe berfierunghe npt' kleben Cimanthes/ghehoort/	8. b.
Werdit der Italianen/	3. a.
Wermen en beenen moeten ongelijcke actie doen/ten waer noodich om eenich werck/	6. a.
Wesomende van Italien in ander Landen/soecken gelt te winnen/om thyns welcom te wesen/	3. b.
Wffecten wat het zijn/	9. b.
Wffecten hoe npt' te beelden/	9. b.
Wffect der Liefden hoe npt' ghebeeldt /	9. b.
Wffecten wel uptbeelden/Siele der Consten/	11. b.
Wffecten by den grooten Meesters meer npt' ghebeelt als ip weten/	12. a.
Wdegraef to berbloedich in krencken/	17. b.
Wderlep licht en byer moetmen zyn verwe gheben/	13. a.
Wl goet/wat wel staet.	16. b.
Wlle gheschapien dingghen leeren de verwen sozteren/	18. b.
Wlles gracelijck uptbeelden.	7. a.
Wlles heeft zyn verwe van Gode.	20. b.
Wllets quaet weder maken de Schilders/nae sommiger segghen/	14. b.
Wmales der Judianen hoe in gedachte horden/	21. a.

Wrijcke schoon Beerden te Venetien en Room/	16. b.
Wrijcke Wroukens met vliegghende goet laken/	18. b.
Wpelles debe wonder met vier verwen/	14. b.
Wpelles begheerde der Beesten oozdeel/	10. b.
Wristides deefte die affecten Schilderde/	9. b.
Wtseringen van boven halen/	4. b.
Wtabaliba meende/dat de Boeckten moste spzeken/	21. a.
Wuroza wat se is/	12. a.

B

Becken hoe te maken/	fol. 15. a.
Beelden deel hoofden langh by Agnolo/om wel/stant/	fol. 5. a.
Beeldt planten hoe/	5. b.
Beelt hoe het hem sal coeren/	5. b.
Beelt gestalt te geben na zynen aert oft onderdom/	6. b.
Beelt zedich en erbaer van wesen/	6. b.
Beelde en ordnantie goet/maect schoon Harmonie/	7. a.
Beelden in den Aljsten te laeren verliesen/niet goet/ghe- schreben na myn goede meeninghe/	7. b.
Beelden hoogh en leegh te beedeelen/	7. b.
Beelden hoogh en leegh na hymnen staet/	7. b.
Beelt de holkte per jammers in d'histozie toouende/	7. b.
Beelden in den wolcken.	12. b.
Begint by goet Meester gheraden/	4. a.
Beleefstheyt most onder den schilders plaetse hebbē/	2. a.
Beleefstheyt vernach dele/	2. a.
Beleefst' beschepden/en schilderachtich/most een dingghen wesen/	2. a.
Beleefsthepts Exempel aen Appelles/	2. a.
Berghen en Seden oberfchaduwē/	14. b.
Berghen en dalen niet verwe tonderschepden/	15. a.

2 Bladen

De Tafel des Schilder-consten grondts.

Waben/hapz/en laken/is een geeslicheyt te maken/ 15. b.
 Woemen wijfen 't sozteren der berwen/ 18. b.
 Woer- huyfen en Hutten/ 15. a.
 Woemen en doncker Wosfchen te maken/ 15. b.
 Woemen wel aen te leggen/ 15. b.
 Woornstammen en tacken/ 15. b.
 Woom- toppen niet toudt af te scheeren/ 15. b.
 Woorfkenis mit Landschap/ 15. b.
 Wzandt te schilderen/ conft/ 13. a.

E.

C Antighe hooghsels te mpyden/ 20. a.
 Carrons te maken/ 7. a.
 Cartons mosten ghehooght zyn/ 7. a. 19. b.
 Cartoen is bozderlyck/ 19. b.
 Cleederen berwe elck nae persoons aert oft tijt/ 17. b.
 Cleedingen nae den staet der personen/ 17. b.
 Cleen Beelden by groote Woemen goet/ 15. b.
 Cleenmoedicheyt upt te beelden/ 11. b.
 Clippen him eyggen betwe te gheben/ 15. a.
 Colonne tot Exempel van hooghen en ronden/ 20. a.
 Confusie der plopen te mpyden/ 17. b.
 Congriet was traey van bzanden en lichten/ 13. b.
 Congriet ghezynpckte gout- doppen/om keerssen te doen gloepen/ 13. b.
 Consten tegghendeel te mpyden/ 1. b.
 Constige Schilderije can men uptwendich niet te colleslyck verciereen/ 22. a.
 Copiose en eenfaem Histozien/ 7. b.
 Crpons hoe ghemaeckt/en waer toe goet/ 4. b.
 Crpten uptbeelden hoe/ 10. b.
 Crupswijse actie/ 5. b.
 Cubitus der Antycken hoe langh/ 5. a.

D.

D Emon eenstich in affecten/ 11. a.
 Debyte Beelden der Histozien upmtmitch/en booz aen te maken/ 8. a.
 Die in een traey is/ist dicktwils in allen/ 12. a.
 Dieren welstandich te maken/is een goet deel/ 15. a.
 Dieren moeste na 'klebe/en aerdich gehandelt wesen/ 17. a.
 Dochter moet thien Jaer jongher zyn/als den Gheselle/ in Echt/ 3. a.
 Donckerheyt betemst 't onderfchept der berwen/ 20. a.
 Doozfien in d' Histozie hzenghen/ 7. a.
 Donde bilden Deerden/ om leeren/ 16. b.
 Daggheide Beeldt/ 6. a.
 Doozhept/ Doot/en Diekte/bewoonen den ingang der Hellen/ 11. a.
 Dzonckenschaps quade bznchten/ 1. b.
 Dzonckenschap moetmen mpyden/ 1. b.
 Dubbel doozhoofdich mispzyzen/ 10. b.
 Dwaefhept van die dooz quate willen vermaert worden 2. a.

E.

E En eenich verfchietende inffen in het lantschap/ 15. a.
 Eenfaem Histozie en conw/ met pyffeltyck/ 7. b.
 Eenfaem Histozien vermeerderen hoe/ 8. b.
 Eerst lesen en overleggen datne Schilderen wil/ 6. b.
 Elke betwe op haer plaets aenlegghen/ 19. a. b.
 Elck Beeldt te colozieren/ nae dat het geacht is veel inde locht te gaen/ 20. a.
 Euphrazo; schreef van den berwen/ 21. b.
 Exempelen van Paris en Acreon/ 3. a.
 Exempel van eenen copieren bert/ 6. a.
 Exempel van een hernoept beeldt/ 6. a.
 Exempel van goede Exmicerders/ 7. a.
 Exempel van eenfaem Histozien/ gheleken by Comedien en Gastm alen/ 7. b.
 Exempel van copiens en hzeemt 't ozinieren/ upt den Voet Samasaro/ 8. a.
 Exempel van byhoegen oft vermeerderd aen Abzahans offerhande/ 8. b.
 Exempel der hoodtschap Succary/ 8. b.

Exempel van een Mary- beeldt van Rosso/ 8. b.
 Exempel van berluft/ om pet upt te beelden/ 9. a.
 Exempelen van Stratonica/ 10. a.
 Exempel van Timarthes en zyn Iphigenia/ 11. a.
 Exempel van een oude Schilderije/ in mynen tijdt op 't Capitolium/ 11. a.
 Exempel van een Kinderdoodinge van den ouden Wuzeghel/ 11. b.
 Exempel van toozen en dzoefheyt nptghebeeldt/ om den Schilders te berwecken/ 11. b.
 Exempel van den Saul van Lucas bā Aeyden/om upt- kunicheyt upt te beelden/ 11. b.
 Exempel bā Giotta/ berfchrikt heyt upt te beelde/ 11. b.
 Exempel upt Blinio/ 11. b.
 Exempel van 't boots pyne/ angst en sozge/ nptghebeeldt door Christidem/ 11. b.
 Exempel van eenen hyperblaser/ 13. a.
 Exempel van een Wuzpt te bedde ghelept/ 13. a.
 Exempel upt Kriosto/ van Rogier en Alcina/ 13. a.
 Exempel van eenen nacht van Raphael/ 13. a.
 Exempel van Bassaens nachten/ 13. b.
 Exempelen bā eenige nacht- stucken van Congiet/ 13. b.
 Exempel van Blacous speloncke/ 13. b.
 Exempel van Demis/ Bacchus/en Ceres/ gebaen dooz Goltzium/ 13. b.
 Exempel van eenen Kencken van langhe Pier/ 14. a.
 Exempelen van Sonneschynen/ 14. a.
 Exempels der Italiaische lantschappē/ oos in pynt/ 15. a.
 Exempel de pynten van Wuzegel/ 15. a.
 Exempel van 't Landtschap Ludg/ met schoon versterrens ghen/ 13. a. b.
 Exempelen van den aerdt der Deerden/ 15. a.
 Exempel van een die Deerde- schym inmaecte/ 16. b.
 Exempel van Deerde- schym te Kroom/ 16. b.
 Exempelen van schoon Knifische Deerden/ tot Venetien/ en Kroom/ 16. b.
 Exempel van honde- schym/ 16. b.
 Exempel van Bassano in Beesten/ 17. a.
 Exempel bā Paulus/ van zyn bercoztende beesten/ 17. a.
 Exempel der Beesten van Picias/ 17. a.
 Exempel den Drier te Kroom/ 17. a.
 Exempel van de Deerfe van Maryon/ 17. a.
 Exempel bā Durerer lake; en Maryon doerckens/ 17. b.
 Exempel van Lucas van Aeyden laken/ 17. b.
 Exempel van noch Italiaenche laken- makers/ 18. a.
 Exempel van 't laken van Floza/ 18. b.
 Exempel van Europa blieghende laken/ 18. b.
 Exempel van berwen sozteren/ den dageraedt/ en gesterden Hemel/ 18. b.
 Exempel van Wuzegel / onder beel grauwl pet schooris te hzenghen/ 19. a.
 Exempel van Raphael da Rizzo/ van grauwl lakens te maken/ 19. a.
 Exempel Durerer werck oft tafel te fraunfoort/ 19. b.
 Exempelen van ten eersten net op doen/ Joannes van Eyck/ Lucas/ en Wuzegel/ 19. b.
 Exempel/ Titiziani dinghen/ stonden eerst wel van by/ en van bette/ 19. b.
 Exempel om leere hoogē en diepē aē een Colonne/ 20. a.
 Exempel van Jacobs ghepleekte Dee/ 21. a.
 Exempel aen dieren/ van 't wercken der berwen/ 21. a.
 Exempel van den Weyn/ 21. a.
 Exempel aen Woemen/ 21. a.
 Exempel aen Woznwen/ 21. a.
 Eygghenschap der Deerden/ 16. a.
 Ey- ondt en crups noobich te verstaen. 4. a.

F.

F Wel upt Kriosto/ van den onder man/ den tijt/ 2. b.
 Faunen des mede- songers beleefstlyck toonen/ 2. b.
 Felhept en gramfchap upt te beelden/ 11. b.
 Floza te Kroom goet van laken/ 18. b.
 flw

De Tafel des Schilder-consten grondts.

Fluteelen en spden/ hoemen die maken sal/ 18. a.
Fresco hier te lande omgebeynpekt/waerom/ 19. b.
Fresco moet op/ en niet steen salck wesen/ 19. b.
Ghebeelde lakens en Dannaften te maken/ 6. a.
Gheel de voornaemste verbe/ 18. b.
Gheen streyfighe berwen by een/laet wel/ 22. a.
Gheen dienijcke dinghen onderwich/ 18. b.
Gheestijcker beelden hooft niet deel draepen/ 20. b.
Ghelijckens van Schilderpe/en een bloembelt/ 5. b.
Ghemeen ooghe wil vernoecht wesen/ 7. b.
Gheploeghe en ongeploeghe beelden te schilderen/ 20. a.
Ghestalt en schoonheyt des Beerdes/ 15. a.
Ghevoemen goet doorzenghen/ gheen const/ 16. a.
Gladder en gelteelder zyn de sy/ oft houwelijcke dieren/ 2. b.
 als de manlijcke/ 10. b. 17. a.
Glasseren is behulpich/ 18. a.
Godt dankbaer zyn van zyn gaben/ 3. a.
Godt can zyn gaben ons benemen/ 3. a.
Goet Houwelijcx lof/ 3. a.
Gondts lof/ 3. a.
Goudt wijst het gheel aen/ 21. b.
Goudt han waer het zynen naem heeft/ 21. b.
Goudt wordt misghuypt/ 21. b.
Goudt waerom in grooter weerden/ 22. a.
Goudt waer toe ghebhuypt/ 21. b.
Goudt door wien eerst ingeweben/ 21. b.
Goudt wat het in de Schijf beduyt/ 21. b.
Goudt wat het alleen/ en by ander berwen int blasone-
 ren beduyt/ 22. a.
Gout om mede chiereeren/ by eenige niet toegelaten/ 22. a.
Goudt op eenighe dinghen black ghehooght/ ballen te
 buyen/ 22. a.
Gracelijckheyt waer te nemen/ 6. a.
Grof lakens boben/ en onder sijn/ 17. b.
Gzonden moesten aen malcander hanghen/ 15. a.
Gzonden aen malcander hanghen/ doen 't Landschap
 verschieten/ 13. a.
Gzonden niet te hard teghen malcander te stooten/ 15. a.
Gzotte Maestlers en saem int ovdineren/ gheijcken
 Wincen/ die cozt speken/ 7. b.
Gzotte buyen op voozgronden en schicken niet/ 15. a.
Gzotten bligt en puzis om Beerden te maken/ 16. b.
Gzotte blaekelappen zyde/ en lakens/ somtijts welstan-
 dich/ en Maonicks cappen/ 18. a.
Gulden Wles sabel waer upt ontstaen/ 21. b.
Gulden rancke s'Baronis/ 21. b.
Hede doozgronden int Landschap/ 14. b.
Herde daken van vernillioen oft menp niet te ma-
 ken/ 15. a.
Haspelinghe oft haspelen in d' Historie ontraden/ op dat
 Beelden malcander niet beletten/ 8. a.
Heete beelden in d' Historie te buyen/ soo veel doentijck
 is/ 8. a.
Heen selben puzsen noch lakens/ 2. b.
Het gliinnen der Beerden waer te nemen/ 16. a.
Historie oft ovdinere wat het is/ 6. b.
Historie verbat alle dinghen der Const/ 7. b.
Historien make somnige/ dafse quaet te keme zyn/ 8. a.
Historiz int Landschap te doozen welen/ is goet/ 15. b.
Historionica zyn ghesien/ gheijck Comedij oft Tragedij
 speelders ghebhuycken/ 9. b.
Hoe hooghe 't Wels sal repcken/ borken en draepen/ 6. a.
Hoercken des percks wederzdych te wullen/ 7. a.
Hoof niet hanghen als 'tiff/ 5. b.
Hoof weynden anders als 'tiff/ 5. b.
Hooghmoedt ontraden/ 3. a.
Hooghsel en diepsel niet te by/ 4. a.
Hooghfels doen deel in der Repckenconst/ 4. a.

Indianen gaen naecht/ schameit leert eleden/ 17. b.
In een cleen stuck niet te groote Beelden oft te ber-
 dzonghen te maken/ 6. b.
In slechte dinghen ketmen somtijts pet goets/ 2. b.
In 't leuen is een slechte doentijcke soetheyt/ 4. a.
Int leuen bintment al/ 4. b.
Intwendighen dzuck wpt te beelden/ 11. a.
Ionck buyen ontraden/ 3. a.
Iris by den Voeten/ is den Treghenboghe/ 12. b.
Italiacns spzeckwoort/ dat Blaminghen geen goede
 Beelden comen maken/ 3. b.
Italianen make Carons/ also groot als hun werck/ 7. a.
Italianen weynich/ doch constigh in Landschap/ 15. a.
Kerf-lichten te schilderen/ 13. a.
Kercken van lange Pier tot Exempel/ 14. a.
Keyden noch bechen booght den Schilders niet/ 2. a.
Kindere byf hoofden langh/ 5. a.
Kinde van die Jaer heeft zyn halbe lenghde/ 5. a.
Kinnen hoe ghewend int s'itren/ 5. b.
Koepen ghestalt/ 16. b.
Koepen en Essen hebbe alstijf gelijckberwige oozen/ 17. a.
Koepen oft Essen lange hoofden veracht/ 17. a.
Laken uptbeelden hoe/ 10. b.
Laken/ een groot deel der welstand/ 17. b.
Lakens van bescheyden popen oft bouwen/ 17. b.
Lakens na 't lisen/ 17. b.
Laken ghee/ stigher/ als loof oft hay/ 17. b.
Laken van hooghe aen schooten/ 17. b.
Laken- canen aerdych te swieren/ 18. a.
Lakens der Italianen tot exempel/ 18. a.
Laken der Wurgcken weynich goet/ 18. a.
Lamp- waer in naecten te myden/ 20. a.
Lamp- swart doet bersterben/ 20. b.
Landschap moet haer de Treight gheweinen/ 14. a.
Landschapper gouden te bedelen/ 14. b.
Lateninickenheyt myden/ 2. b.
Leden niet verwozonghen maken/ 6. a.
Leden des Beerdes na zyn actien aerdych te schicken/ 6. a.
Lesen eerst en oberlegghen zyn Historie/ 6. b.
Lichacm by een Tempel gheleken/ 8. b.
Lichaems schooneyt niet bedecken/ 5. b.
Lichacm is schoonder als 't cleet/ 17. b.
Licht Schilders Houwelijck/ 3. a.
Lichte Wouwen schadigh/ 3. b.
Listicheyt van Crastitans den Maederijn/ 9. b.
Lof der Schilderconst/ 2. a.
Loot- wit gelwenicht so duy/ als Ultramarijn/ 20. a.
Los te ordinieren/ 6. b.
Lucas en Melberts puzten/ tot exempel van goet Laken/ 18. a.
Musen doechken exempel/ fol. 17. b.
Man en Wouwe proportie/ wat onderscheyt/ 5. a.
Maronis gulden ranck betreckent wijfheyt/ 21. b.
Masticot in carnatie te myden/ 20. b.
Mate des Maenschen op een linie te meten/ 5. a.
Mate van boercken/ repcken/ en draepen/ 6. a.
Maeste constaers/ meeste deuchmieten/ is teghen der
 Consten aerdt/ 2. a.
Maestlers sauten niet licht aenwysen/ 2. b.
Memozie Maeder der Maes/ 4. b.
Meni/ Spaens groen/ en Opimenten te myden/ 20. b.
Mensch is thien aensichten langh/ en repcht soo lang als
 by is/ 4. b.
Mensch is acht hooffden langh/ 4. b.
Menschen aensicht daz menschen langh/ 4. b.
Menschen boet is 't selve deel van zyn lenghde/ 5. a.
Mensch is vier Cubitus langh/ 5. a.
Menschen nabel zyn middel- punt/ 5. a.
Mensch

Mensch

De Tafel des Schilder-consten grondts.

Mensch cannen in rondt en biereant beghyven/ 5. a.
Mensch by een Colonne gheleken/ 5. b.
Menschen en Dieren gheleyce actie in't gaen/ 5. b.
Menschlyck lichaem schoonder als alle cleeren/ 17. b.
Meten al te veel den Schilders niet nut/ 5. a.
Mezza tincta wat het is/ 4. a.
Michael Agnolo nam acht op de Weelden meer als o²
 dimantie/ 7. a.
Minute hoe veel het is/ 5. a.
Moderne hebben te dick ghelwit / en ghezupekten Car-
 tons/roocken op't wit / en pynuerden olpachtrich/ en
 beben veel ten eersten op/ 19. b.
Moderne dinghen slaen veel plat/ 20. a.
Moederlycke affectie wpt te heelden/ 10. a.
Moep te doen om net te stellen/ doozderlyck in't schil-
 deren/ 19. a.
Moeghen/stoudt beschreiben/ 12. a.
Monsden moeten beslaen zyn/ doch weynich gheroert/
 dan daect pass/ 4. b.

N.

Nacht van Raphael in Vaticano/ fol. 13. a.
Nachten van Bassan/ 13. b.
Naecht en geleet volck 't ondermengen in d' Historie/ 7. a.
Naecht up't minnen in bligghende Lakenen/ 18. b.
Nae pynit/handelinghe/ oft nae plaister/ daer hooghsels
 en diepsels zyn/ te doen gheraden/ 4. a.
Nae 't leden te doen gheraden/ 4. a.
Nae welstandt trachten en veranderen/ 5. b.
Nae grootte des Vuuteels hem te schikken/ 6. b.
Natuere gheueghet veder seughe tot pet bysonders/ 1. a.
Natuere is schoon om haer omstandicheyt/ 5. a.
Natuere leert Werten/ 5. a.
Natuere is schoon dooz haer beschepdenheyt/ 7. a.
Natuere ligit d'affecten/ 9. b.
Natuere wylt aen 'tsoetren der berwen/ 18. b.
Nederlanders vlochten niet wel te colozren/ 20. a.
Nette dinghen/ h'm gheelicheyt behoudende/ zyn verma-
 kich te sien/ 19. b.
Netticheyt eerst aenwennen gheraden. 20. a.
Niemants werck licht beschnippen/ 3. a.
Niemant al by van passien/ 9. b.
Niet te by steren als men pet conterseyt/ 4. b.
Niet te wildt zyn int draepen eens Beeldts/ 6. a.
Nidicheyts verbeeldinghe/ 11. b.
Nit des hlyts en ardeyts/ 2. b.

O.

Oebets des waters met liffen en ander cruyden te
 chieren/ 15. a.
Opherwe schilderen was by Michael Agnolo Bzo-
 wen werck/ en het fresco mannen werck/ 19. b.
Onderschept der actien/ nae den ghemoeden/ oft staten
 der Menschen/ 6. b.
Onder veel dursent eenen geruchtich/ 2. a.
Onderwys in't reysen der Feucht/ 3. a.
Onderschieden bezingen hem straffen/ 1. b.
Ongheschickte Schilders/ naem onweerdich/ 2. a.
Ontwerpsselen der intentien te maken/ 7. a.
Onberstant/ moeder van onzede/ 2. a.
Onberstantich oozdeel verdraghen/ 2. b.
Onweder/ donder en bliem schilderen/ 14. b.
Ooghe bohe des herten/ 10. b.
Ooghen/ leghe der boghereten/ 10. b.
Op ghemeen volck oozdeel leeten/ 2. b.
Op Const hem niet verheffen/ 3. a.
Op de sin der Historie leere/ maer meer op welstant/ 8. a.
Op gedaenten van alderley lichten te leeten/ 13. a.
Op cont of black Lakenen niet te bouwe oft ploze/ 17. b.
Op 't affkenen te ketten/ 19. a.
Ozdeninge in als noodich/ 6. b.
Ozdenant den Schilders seer noodich/ 6. b.
Ozneren met hoopkens/ en grout los laten/ 7. a.

Ozfont wat hy is/ 14. b.
Oubers wpten op'tgenegen der Feucht merck/ 1. a.
Oude Schilders hebben gheschreven Boecken van hua
 Const/ 4. a.
Oude Schilders Boecken bergaen/ 4. a.
Oude Schilderije op't Capitolium/ constich bā affecte/ 11. b.
Paris tromie met beschepde affecten upgebeelt/ 10. b.
Passer in d' ooghe/ en niet inde handt/ 5. a.
Passij stuckkens op toetsten van Bassan/ 13. b.
Peeden gestalt en schooneheyt/ 16. a.
Peeden van beschepden staten wpt te beelde/ 16. a.
Peeden colozeringhe. 16. a.
Peeden attitude/ 16. b.
Peeden schynen/ 16. b.
Pennelwerck Goltzij/ Bacchus/ Ceres/ en Venus. 13. b.
Phenij heeft gulden pluppen/ 13. b.
Platons speloucke/ van Cornelis Cornelis. 13. b.
Plinius hadde gheschreven een eyghen Boeck van den
 Weerden/ 16. a.
Ploepen hebbe oozsprong van pet dat wptsteekt/ 17. b.
Poetsche Wellen te schilderen/ 13. a.
Pythius was den vader van Apelles/ 18. b.

Q.

Qalijck comen Schilders lachen en cryten onder-
 scheyden/ 10. b.

R.

Rominghe/ hoe Paris tromie van Euphrazoz was
 gheschildert/ 10. b.
Reflectie der Sonnen/ schijnt somtijds meer Sonnen te
 maken/ 12. b.
Reflectie inde groenheyt/ 12. b.
Reflectien in't water/ 13. a.
Reflectie van Aristos beschreiben/ 13. b.
Reghenboghe reflectie der Sonnen/ 12. b.
Reghenboghe dooz reflectie maect meer boghen/ 12. b.
Reghenboghe inden water- bal by Terni/ 12. b.
Reghenboghe tot Tiboli/ in den Wybers/ 12. b.
Reghenboghe van waer zyn verwen heeft/ 12. b.
Reghenbooghs betwen/ 12. b.
Reghenboghe leert betwen soetren/ 13. a.
Rethorica ontraden/ 2. b.
Repckenden acem op d'hoogste schouder/ 6. a.
Rijcklijck zyn ozdmanie betwullen/ 7. b.
Ringwys ozdneren met 'tscopus int midden/ 7. b.
Roock van bescheyden betwen/ 13. a.
Rooder is alle dingh in Sou op oft ondergaen/ 12. a.
Roorn- reysen ontraden/ waerom/ 3. a.
Roozen/ steengouden/ en waterballen te maken/ 15. a.
Rouwlimen bouwen oft ploepen/ 17. b.

S.

Sack- ploggen te mpyden/ 17. b.
Samazarus edel Doect schryft aerlich hant' schilde-
 deren/ 8. b.
Schaekberdt ghelijck sommighe Schilderije/ 8. a.
Schilders sannen niet maken/ 1. a.
Schilder-const is aenfoerich/ 1. a.
Schilders opt lief by de grootte/ 2. a.
Schilder most niet zyn goet leben na hem trecke 't herte
 des volck/ ghelijck met zyn schilderije d' ooghen/ 2. a.
Schilder-const hoester aller goede Consten/ 4. a.
Schilder-seughe was gheen onderwijs dooscheyden in
 onse spraek/ 4. a.
Schilder mishaect zyn beel/ niet wetende oozsack/ 5. a.
Schilders en Doeren hebben ghelijcke macht/ 8. a.
Schilderije in Wales Tempel tot een Exempel/ 8. a.
Schilder beel doozdeel met beel betwen/ 11. b.
Schilder in een fraep/ ist beelgys oock in allen/ 12. a.
Schilders hebben op beel reflectien te leeten/ 13. a.
Schilders pinneel heeft te luyfieren na Doect pen/ 18. b.
Scripio en Alexander ghepezen/ waerom/ 21. a.
 Schoon

De Tafel des Schilder-consten grondts.

Schoon weder schilderen/ 14.b.
 Schoonen nach van bladen hem aen te weemen/ 15.b.
 Schoonheyt der ghesenten/ 21.b.
 Schoonheyt van 'tnewwe Jernsalem/ 6.a.
 Schoonder leeght/ daer heuyt- / wanck/ 6.a.
 Schoonder hooght/ daer aren om hooght teyck/ 7.b.
 Sopus int modde te bzinghen als men ozdmeert/ 4.a.
 Schyff-const ghevooght van Teeycken-const/ 21.a.
 See oft water/ een spiegel des Hemels/ 12.b.
 Scker ozden in 't blasommeren van den Wapenen/ 22.a.
 Seben morus oft beweginghen/ 6.b.
 Seben berwen wat se in blasommeren beduyden/ 22.a.
 Seben berwen by seben Planeten gheleken/ diemten so te cleeden heeft/ 22.a.
 Seben berwen by de seben daghen der weken/ 22.b.
 Seben berwen by seben wechden/ 22.b.
 Seben berwe by seben ouderdommen des mensche/ 22.b.
 Sien selven te pyssen noch lakken/ 2.b.
 Siecken en dooden nptbeelden/ 11.a.
 Silber daer 't wit onder begrepen/ wat beduydt/ 22.a.
 Sloten op de clippen/ 15.a.
 Smalten en blauwen willen ingheschoten zyn/ om niet te versterben/ 20.b.
 Soet op den dach te trecken/ 4.a.
 Soet te verdyffen/ 20.a.
 Sonder natuere cammen geen Schilder woorden/ 1.a.
 Sonneschoonheyt met der berwe met tacherhalen/ 14.b.
 Spijnr hoe ghenaeckt/ 9.a.
 Spyeckwoort van Coonheit/ van den tijdt/ 1.b.
 Spyeckwoort hā schilder hoe wilber/ m: s: wech/ 1.b.
 Spyeckwoort/ waer liefde waer ooghe/ 10.a.
 Standen en actien nae de macht der Beelden/ 6.b.
 Stieren hooght minder/ als Ossen oft Kopen/ 16.b.
 Strax op pameel stellen/ is Meesters werck/ 19.a.
 Swaer manie te betuyffen/ 7.a.
 Swart is by Jabanen brencht/ en wit dzofsheyt/ 21.a.
 T Minne Beesten/ 16.a.
T Teeycken leeren te Room/ en tot Venetien/ 3.b.
 Teeycken/ Vader van Schilderen/ 4.a.
 Teeycken wat het is/ 4.a.
 Teeycken op Papier dat grondt heeft/ en na rondt geyaden/ 4.a.
 Teeycken-const een veder mit/ 4.b.
 Teeycken by 't iugheym/ en Schilderen by den gheest geyaden/ 19.b.
 Teeycken by Dromethei heelt/ en schilderen by het Vemcl- byer gheleken/ 19.a.
 Teeycken by een Instrument/ en tchilderen by gesangh gheleken/ 19.a.
 Tempel van Fama/ 2.b.
 Ten eersten schier sonder teyckenen schilderen/ borghet elcken niet/ 19.a.
 Te deel eenderleij in een Landtschap mislaet/ 15.a.
 Tghets waereminghe wozt gheraden/ 1.b.
 Tghets weerdicheyt/ 1.b.
 Tghet hooght/ keert niet weder/ 1.b.
 Titianer honds- pynen tot exempel der Laken/ 18.a.
 Titianer dinghen/ stonden in zyn jenght wel van by/ en van verre/ 19.b.
 Titiaen veranderde zyn handelinghe/ 19.b.
 Titiaens nae volghers een deel bedrogghen/ 20.a.
 Titiaens dinghen met arbeyt/ / schenen sonder arbeyt geyaden/ 20.a.
 Titons Wuydt is Muzica/ 14.a.
 Tleben is Schilders leyfsterre/ 4.b.
 Tleben int Cartoen- teyckenen te ghebruycken/ 1.b.
 Traegheyt/ ghyeder dan alle quaet/ en hoefst van armoe-
 de/ 1.b.

Tranie soo heel berwen als Landtschap noodich/ 20.a.
 Tusschen Schilder en Schilder groot onderscheyt/ 1.a.
 W.

Van grondt oft met zā rinta/ 4.a.
 Van de rouweht eenigher deses tijts/ 19.b.
 Van tgoepen der Carnarie/ 20.a.
 Wechten by onbestandighe gheprezen/ 1.b.
 Weel dinghen wel ghebden is lust om sien/ 7.b.
 Weel troumen in dozmantie te bzinghen/ 7.b.
 Weel eyghenschappen der cleeren waer te nemen/ 18.a.
 Welken bedouwt nptbeelden/ 14.b.
 Welken met bzychten te maken/ 15.a.
 Welken/ eiken raem met dzaden/ 4.b.
 Weneysche schilders tot exempel hā scap zydakens/ 18.a.
 Werbereren met herdootherwen/ 19.a.
 Wercoringhe te deel/ niet pysselijck/ 6.a.
 Wercoringhe int Landtschap/ 14.b.
 Werre Landtschap in de locht berlesien laten/ 14.b.
 Werscheppenheyt van Beelden int ozdineren/ 7.a.
 Werscheppen actien der Beelden int ozdineren/ 7.a.
 Werscheppenheyt der bladē en der weel waer te nemen/ 15.b.
 Werwe temperen geen ijt-berlesien/ 13.a.
 Werwen die malkander best bermogghen by een/ 19.a.
 Werwen die malkander lieuen/ 18.b.
 Werwen zyn metter werelt gheschepen/ 20.b.
 Werwen oozspzongh npt de Elementen/ 20.b.
 Werwe wat sp is/ en wat sp verweckt/ 20.b.
 Werwen zyn tweerdeleij/ 20.b.
 Werwe gheeft onderscheyt der dinghen/ 20.b.
 Werwen tracht en werkinghe/ 21.a.
 Werwen in den Hymel gheboert/ 21.b.
 Wier berwen by vier arden der Menschē en hier Blas-
 ueten geleken/ en by de iuden des Jaers/ 22.a.
 Wlact liebt dat wederzjds verliest te maken/ 8.a.
 Wlaunen ghebaente waer de stoffe daer sp van gheboert-
 woorden/ 13.a.
 Wleeschachtighe diepselen/ 20.a.
 Wleeschich te colozeren/ 20.a.
 Wlijt doen om b' Italianen te obertruffen/ geraden/ 3.b.
 Wnberfael zyn/ is te pyssen/ 15.b.
 Woozhoofst wyeger der sielen/ en boeck des herten/ 10.b.
 Woozhoofst by den Hymel gheleken/ 10.b.
 Wzoech te mercken/ of pemaent Schilder sal woorden/ 1.a.
 Wzoech trouwen ontbren. Wzoech wel trouwen pyss-
 selijck. Wzoech qualijck trouwen is quaet/ 3.a.
 Wzoech slapen gaen en opstaen in den Somer/ 14.a.
 Wzoelijck ghenoecht nptbeelden/ 10.b.
 Wzonwen onder van bleesch/ 5.a.
 Wzonw voeten by een/ 5.b.
 Wzonwen niet wzeet van actien/ 6.b.
 Wzonwen bloepende van Laken/ 18.a.
 Wulcani sinisse te schilderen/ 13.a.
 W.

Vterbal by Terni/ die schoon is/ 12.b.
 Water altijts in de leeght/ 15.b.
 Werschyjn van naecten tegen naectē en lakenen/ 15.b.
 Werschyjn oft mengsels waer te nemen/ 18.b.
 Wegh smozghens dooz den dauw npt te beelden/ 10.a.
 Wellevens const moeft oock betracht wesen/ 2.a.
 Welstant te tecken in 't colozeren der Beelden/ 16.b.
 Wercckende booten nae van werck maken/ 5.b.
 West- Indianen wisten van gheen schyffen/ 21.a.
 Werten dienen den Menschē ten besien/ 7.a.
 Wghzouwen s' Menschē ghebachten toonende/ 10.b.
 Wimpelen en doeckens der Rymphen/ 18.b.
 Winter en misten te Schilderen/ 14.b.
 Wonder liefde Seleuci kat zynen soou/ 10.a.
 Wonder schoonheyt des Tempels Salomons/ 21.b.
 Wt en nigen der ploegen oft domwen/ 17.b.

Het Leven
Der
OVDE ANTYCKE
Doorzuchtighe
SCHILDERS,
Soo wel Egyptenaren / Griec-
ken als Romeynen / uyt verscheyden Schyp-
bers by een gebracht / en in Druk uptgegeven / tot dienst /
nut / en vermaeck der Schilders / en alle Const-beminders.
Mitgaders daer aen volgende het Leven der moderne doorluchtighe
Italiaensche : Als oock de vermaerde Nederlandt-
sche ende Hooghduytsche Schilders.
Door CAREL van MANDER, *Schilder.*

t'AMSTERDAM,

Door Cornelis Lodewijcksz. vander Plasse / Boeckvercooper wo-
nende op den hoek vande Beurs / in d'Italiaensche Wybel, 1617.

Etimologie, oft uylegh, waer 't woordt Schilder, of Schildery, zyn hercomst van heeft.

**T'saem-spraeck, tusschen ADAM van MANDER,
en KARH van MANDER, zijnen Broeder.**

- A.** *Handt en houdt nauw op de Schilder-const 't ontwerpen,
Of ghy begint van niens u-sinnen, Broeder, scherpen,
Te halen voor den dagh verloren asch en stof,
Daer grooten geest in was, welcx Namē, Const, en Lof,
V Pen maeckt wederom d onsterfijckheyt bevolen,
Veel meer al hadden sy ten Hemel toe Mausolen:
Nu om dat dit u Boeck niet handelt schier eenpaer:
Als schildren, Schildery, en Schilders voor en naer,
Seght waer uyt dat u dunckt 't woordt Schilder is gheresen?
Sulcx hier te legghen uyt, sal niet onwoeghlijck wesen.*
- K.** *Siet, Adam, Broeder weerd, ick achte dat dit woordt
Van Schilder, of Schild'ry, comt van den Schilden woort:
Want d'edel Helden cloeck van in den. Krijgh voor Troyen.
Hun Schilden lieten schoon met beeldewerck vermoeyen,
Romeynen insgetijcx, jae hinghen hier en daer
Hun voorders Schilden op, in plaetsen openbaer,
In Stadthuys, eyghen sael, oft in der Goden Kercken,
Om daer ghedencken by hun Ouders vrome wercken:
Want stonden veel daer op na 't leven self ghedaen.
Dit Schilde Schild'ren, siet, en is sindt noyt vergaen,
Waer uyt dat is ghevolght, en voort en voort ghecommen,
Te segghen Schildery, en Schilders ons te nommen,
Ghelijck Clypeus 't woort is in Latijn een schilt,
En is graveren oock te segghen, als men wilt,
Om datmen Schilden Plagh betrecken oft besnijden:
Wat bont is oft ghevleckt in Vlaems van oude tijden
Wordt schillede gesejdt, na dese Schilden bont,
Waer uyt ick acht dat ons, en ons wercks naem onstondt.*
- A.** *Dit houd' ick voor goet, gheld' en my voldaeen hier mede,
Geen onnut sal doch zyn 't belet dat ick u dede,
Gaet voort, stelt oock ten toon u Schilder Helden cloeck,
Onsterfijckt hun naems.eer, op dat sy 't doen u Boeck.*

Plin. lib. 35.
cap. 3.

Elck Man doe recht.

Aen Eersamen, den Schilder. const-liefdighen, en den Schilders seer toegedaenen Heer, IAQUES RAZET, Notarius publicus, en Secretarius op de Convoye tot Amstelredam, mijnen besonderen goeden vriend.

Ulscke wacker sinnen, die tot deughtsaem nut en voordeel zijn gheneyght om weten, wat in voorleden Eeuwen, oft verscheyden tijts ouderdommen, voor claer overvliegende geesten geruchtweerdigh waren in eenighe edel en constige lofbaer oeffeninghen, wanneer sy in het punct van hun begheerte ghedient, recht bejehent en ontmoet worden, ghenuttende hunnen lust, hebben sy oorsaeck vermaect en vrolijck te worden. Als ick verhope, goede Heer en vriend, U. E. sal wesen, als hy uyt verscheyden schriften, door my vergadert, de Levens der oude doorluchtighe vermaerde Schilders, so wel Griecken als Romeynen, hem van my nu opgeoffert en aengeboden siet. En sal hem aengenermer zijn, dan of ick hem aenbode in gheleederen en constigheren styl al d'oude half-Godtschê Kryghelden, met de gestaefde viercantige Slagh-ordenen, aenvallen, en bloedighe verwinninghen. Hoewel uwer E. den soon wylen eens cloecken vermaerden Hopmans, en in de Ridderlijcke Vechtconst seer ervaren zijt, datmen der selver Const halven een uytnemende grondigh Boeck van V. L. in 't licht te comen verwachtende is. Nochtans als men in de weeghschael uwer jonstigher toegenegentheynt ter eender sijde soude legghen alle constighe oeffeninghen met noch veel by-ghegewicht en baet, en ter ander syden *Pictura*, en haer Suster de *Schryfconst*, dese twee souden in ghewicht ongelijck veel meerder wesen. Eerst, soo veel belangt de *Schryfconst*, soo handelt V. E. de Pen niet alleen uytnemende: maer een vercoren Richter in den lofslijcken Vederstrydt tot Rotterdam, Anno 1590. den 3. Ianuarij, wesende, rust noch onder V. E. den hem seer aengenamen en weerden schat der eyghen opgeofferde wel-schryvers schriften: dese

dese getuygen V. E. liefd' tot de Schrijf-conft. Ghelijck van V. E. liefd' ter Schilder-conft betuyghen veel spraeckloofse luyden, daer V. E. huys vol van is: Ick meen gefchilderde, van verfcheyden geleerde conftige handen: om welcker V. E. huys van Conft-liefdige Heeren daegh'lijcx veel wordt verfocht. Mijn segghen wordt noch te meer bevestight, door dat V. E. zyn conftige stucken boven gelt bemindt, en veel overhoop by houdt, als hebbende daer in finlijckheyt: ghelijck yemandt in fchoon Peerden, Schulpen, Hoornen, Bloemen, oft anders, na dat de gheneyghtheyt der Menschen in dit leven van aerdt oft gedaent is. Hier neffens is V. E. niet alleen een opvoeder der Schilder-jeught, maer dat onghemeen is, oock Vrou-jeught tot onfer conft aenporrende, sonder anders onderwys, als uyt eygen natuer-dringenden lust. Ick dit dan wetende, en overleggende, docht my wel te behoore, en voeglijck, dat ick dit dusdanig myn Boeck voornoemt uwer E. soude dediceren, en op-offeren, tot een bewys van danckbaerheyt aller voor henen ontfangen vrientschappen: oock, op dat van onse oude kennis en vrientschap den bandt, in eenen Gordiaenschen ontbindelycken knoop begrepen wefende, vast blyve: bied' ick dan dit myn wercken en mijn cleen vermoghen in uwer E. handen, wille en ghebidt. Biddende ende begeerende, dat V. E. soo wel doe, en neme alles danckelijck en soo willigh aen, als ick het presentere, en hem in handen bevele. Met herten wensch, dat God, de borne aller goeder gaven, uwer E. wille sparen in langspoedighe ghesontheyt, met salicheyt, Amen. Te Hemskerck, op 't Huys te Seven-bergh, Anno 1603. den 8. Junij.

Van uwer E. goetwillighen dienaer en vriendt,

CAREL van MANDER.

VOOR-REDEN;

Op het leven der oude Antijcke Doorzuch- rige Schilders / so wel Grieken als Romeynen.

DE constige edel werckē der vermaerde Schilders der onder Gantwen/die wy heetē d'Antijcke/welcke over lang dooz de tādēden des ouden tjdēts zjn wyzedelijc vernielt / en nergens datmē weet meer te sien / souden ons niet alleen wpt den oogē / maer oock wpt ghedacht en kennisse wesen / dat wy daer nu niet af souden weten te verhalen / en hadde de hemelsche Schryff-konst ons deselve in onsterfijck gherucht niet bewaert en behoudē. Waer van te dancken zjn de soezvuldige Schrybers / die de volgende eeuwen of 't volck van dien soo veel hebben willen gonnē / bysonder den hoog-beroemden *Plinius*, in zjn *Histozien der Natwren* / die daer van seer veel handelende is: de namē der Constenaren / en hyn bysonderste werckē ons booz oogē en in verscher gedachtē houdēde / doch (so hy self bekennt) niet in rechter forme oft vervolgens / maer d'ē onder d'ander / om dieswille dat dese materie zjns boozmens wit niet en was / om te beschryfē. Ick heb in zjn / en in meer ander schrybers schryfē vast ondersocht / wannēer dat onse Schilder-const haer eerste begin oft wese heeft gehad: dan hebbe verscheptē gevoelē oft mepninghen hier van gebonden / en somtijts eenige die tegē hyn selfs onenich zjn / als onder ander den booznoemden *Plinius*, (behoudens zjn eere) als te bewijssen is: Want hy segt in zjn 36. Boec / int 5. Cap. aldus: men moet aemmercken / dat de Const van het steenen Weelt-houwen langen tjdē heeft int gebuyck geweest booz de Const van 't schilderen / en de Const van Coper gieten: want dese twee leste Consten zjn eerst te boozschijn gecomen ten tjdē van *Phydias*, welcken was ontrent de 83. Olympiade / wel 332. Jaren nae d'inventie van het steenen Weelt-sijfden. Dit selfde noch bevestigende / segt hy in het begin deses selve Capitels: dat men bevinden sal / dat de Const van Beeld-sijfden haeren aetbang heeft genomē met de Olympiade. Dit boozgaende is gantsch tegē dat hy schryft in zjn 35. Boeck / Cap. 8. daer hy aldus seghr: is een peder niet bekend / dat *Caudales*, sesept *Myrsylus*, booztijts Coning van *Lidien*, en leste Coning der *Heraclides*, cocht met gewicht van Gout een Tafereel / gedaen van *Bularchus*, den Schilder / alwaer den *Wijgh der Magnetes* in was nregebeelt / waer by genoegh te sē is / int wat groot achten en werde alree te sulcken

tjdē de schilderijc is gheveest. En dit was nochtans ontrent den tjdē van *Romulus*, want den Coningh *Caudales* stierf in de 18. Olympiade / oft (so eenige meenen) in 't selve Jaer dat *Romulus* stierf / etc. Nae dit schryben moet de Schilder-const langhe booz de 18. Olympiade zjn geweest. Oock na des selven *Plinij* geruppenis in zjn 35. Boeck / in 't leste bart her 3. Cap. daer hy segt / dat te zjnē tjdē in de campagne van *Room* / oft in der *Lathnen* lant / seer schoone Schilderijen waren / in de Tempelen te *Ardea*, welcke Schilderijen waren gedaen langē tjt booz de bouwinge van *Room*: En voeghter noch by / dat het te verwonderen is / dat die Schilderijen noch soo versch waren / en dat de Tempels soo langhe hadden half bedozven gestaen. Noch waren vande selve hant (sept hy) in de stede *Lanuvium*, doe ter tjt in eenen verballē Tempel / geschildert / in wesen en noch al geheel / *Atalanta* en *Helena* by *malcander* / die seer wel gedaē waren / en men sagh in de tronie van *Atalanta* een eerbaer Maegdelijck wesen / en 't was te verwonderen / dat se noch so geheel waren / nadien den Tempel een mepichte van *Jaren* was verdozven. Dit bevestigt hy noch meer / en segt: daer zjn tot *Cete*, nu *Cervetere*, in *Tuscanen* / schilderijc / die noch onder zjn als alle de boozgaende: So dat / alsment wel insiet / men sal bevinden / datter geen const in de werelt en is / die na haer begin so haest ter volcomenheyt is geraect / als de schilderijc: want ten tjdē van den *Trojanen* / en wist men niet wat het was. Hier verabusseert hy hem weder / gelijck in 't ander. Maer dat ick te boozren het Schilderen hebbe ghepepdt te wesen ouder als de 18. Olympiade / is bewijshijck te eerste / na *Plinij* bekenenis / daer hy spreect van de Schilderijc te *Ardea*, die gedaen was lange booz de bouwinge van de stad *Room*. In wat Olympiade dat *Room* gebout was / daer binde ic verscheppen opinien oft geboeven van. *Lodewijck Virves*, op her 3. Boeck *Augustini*, van der Stadt *Godrs* / Cap. 2. haelter een deel boozt: *Plutarchus* (sept hy) schryft in 't leven van *Romulus*, dat *Romulus* en *Rerms* den gront van *Room* leppen in 't 3. Jaer der 6. Olympiade / op welcken dagh eenen *Eclips* der *Sonnen* was. *Dionisius* en *Eusebius* seggen / 't eerste jaer der 7. Olympiade / na den ondergang van *Trojan* 432. Jaren. *Senen Cincius* segt in de 12. *Olymp.* *Fabius Pictor* segt / in de 8. *Cornelius Nepos* en *Lactanius* volgen *Era-*

Bewys van
Plinij merce
kelyck ver-
EVP.

Plinius ghe-
voelt qualy
datmen ten
tyde der
Trojanen
van schilde-
ren niet en
wilt.

In wat O-
lympiade oft
tyde *Room*
gebout was.

Den ouden
Schryvers
is te danckē,
datmen van
de oude
Schilders oft
hun wercken
noch ken-
nisse heeft.
Van de
oudtheyt der
Schilder-
const.

Plinius ver-
grypt hem
vanden ou-
derdom der
Schilder-
const, en
schryft tegen
hem selven.

Voor-reden.

fibotene en *Apollodorum*, en seggen/ het 2. jaer der 7. *Olymp.* Ons gheral met 't *Griekische* ober een byzengende mach men achten dat het was int begin der 7. *Olymp.* 433. Jaeren na Troepen verderf. *Summa*/ als ic dit al overlegge/ so neem ick dat het sp / nae 't schryfven *Dionisy Halicarnassen* rekeninge/ int 1. jaer der 7. *Olymp.* den 21. *April*/ doe de werelt hadde gestaen 3212. Jaeren. Den *Leser* sal weten/ dat ongetwyffelt elcke *Olympiade* vijft Jaeren doet / en is een oude *Griekische* tellinge/ nae een *fcest* diese hielden ter stadt *Olympia*, welke van *Hercules*, die vier *Woeders* hadde/ was ingestelt/ dewijle sp 't samen vijft in getal waren/ alwaer men oock vijftderlep *Spelen* offende elcke 5. Jaeren eens / de 2. spelen gingen de beenen acn/ te weten/ om te seerst loopen/ en om te verft te springen/ d'ander 2. gingen de armē aen/ te werck/ werken en kaetsen/ 't vijfte al 't *lff/armen* en beenen/ met te woystelen. Dese *Olympiaden* warē ingestelt vooz de geboorte *Christi*, Anno 780. Anno mundi 3400. 31. Jaer vooz de bouwinge van *Roomb*/ oft daer ontrent. Ons blyckt / na al dese rekeninge / de *Schilder* const ouder als *Roomb* bouwinge te wesen. Maer dat *Plinius* schryft/ datmen daer ten tyde der *Tropanen* niet af en wist/ dat is meer te verwonderen / als te gheloooven/ dewijle datmen in *Homero* leeft/ in zyn *Iliaden*, dat de *Tropische* *Wronwen*/ *Helena*, en ander in hen werckwerck beelden / en veel aerdigheden maectken / bysonder *Helena*, de welke doe *Iris* in de gedaente van *Laodicea* by haer quam / onledich was / met in haer *Cammer* te maken een stuck van sijn garen/ waer in den kreffgh tusschen de *Grieken* en *Tropanen* met traey beelden was gheweben/ en de stryden/ aentballen/ wyerde ghebechten/ en aenloopen der twee *Legers* nageboort/ als men leeft in 't 3. Boeck der *Iliad.* *Hom.* 't welck sonder *Schilder* const oft tepekeninghe niet en can geschieden. Voozts verhaelt hy / wat al *Historie* op den *Schilden* geschildert waren/ eerft in 't 5. Boeck/ daer hy segt/ dat *Minerva* haer wapende met *Iuppiters* *harnasch*/ en nam op haer schouderen zynen *Schild*/ waer op byese en verfricken/ twist/ tweedzacht/ gekijf/ gramschap/ dreyginge en gheroep/ en in 't midde 't hooft van de *Gorgonne*, seer grouwelijck geschildert waren: *Gelijck* oock sulcke dinghen stonden/ na zyn segghen in 't 11. Boeck/ op den *Schild* van *Agamemnon*. Ick laet staen/ wat al aerdicheyt op 't gozdel van *Venus* stont/ als hy in 't 14. Boeck vertelt. So isf ontweder spjekelijck / na des selven *Homero* schryfven in zyn 18. Boeck/ of de *Schilder* const en was genoech ten tyde der *Tropanen* bekent/ want hy seght/ dat *Vulcanus* heb ghemaeckt in *Achilles* *schilt* vooz *Thety*, dupsent derlep versterkinghen van *Invention* / te we-

ten/ *Hemel*/ *Aerde*/ en *Zee*/ den loop van *Son* / *Maen*/ en sterren/ en die *Hemel* tepkens onderschepden/ den *Wey*/ de *Heiaden*/ *Wpaden*/ en dergelijcken: dan had hy ghemaect twee *Steden*/ in d'eente *Wynlosten* / daer men de *Wyn*den met byzandende toot se gheleypde/ en daer men openbaer danssen maecte / en de *Wronwen* satē op hen *dympels* toe en sagen/ schynende aen haer oeghen verwonderd te wesen: elders waren *Lieden* vergaert / om te hoozen eenige die tegen malcanderen plepdedē / om eenē dootslag vooz 't recht/ in welke *Historien* (hier te lang te verhalen) segt hy van wonder affecten en actien / dat den bestē *Schilder* van de werelt nu genoech te doen hadde die dinghen al upt te beelden. In d'ander *Stadt* segt hy van veel gheschidenissen van *Oorloghen*/ de *Stadt* was beleght/ en hielden veel raedt van binnen/ deden upthalagen leggende/ terwyle dat *Wijfs* en *Kinderen* met dē onde *Maanen* de stad beschermden: die de lage leyden/ hadden *Mars* en *Minerva* vooz *Leptiliden*/ en lagen so by een *Sibiere*/ alwaer sp verwachten te nemen *Wee*/ dat daer quam dzuicken: daer quamen twee *Herders*/ welke spelende op hun *Suyspuy*/ gaven hun blatende *Kudde* eē volijc vermaec/ niet merckende op die lagen der byanden/ de welke met hun *swerde* upspringen/ en namē dese vette *Ossen* en witte *Schayen*/ doo-dende de *Boersche* *Herderen*: die van 't *Leger* in den *ack* vergadert wesen/ verlieten hun vergaderinge/ en quamen derwaert te *Peerde*/ waer een groot gevecht is gheschiet/ daer tusschen beidē hun spel hadde oppoer/ tweedzacht en de doot: hier warē groote bloetstotingen/ verschepden actien en cledingheite sien. *Noch* schadet (segt hy) *Vulcanus* gemaect eenen dreyft hant *acker*/ die dziemaet geploegt was/ en was sonder gelijcke sacht en bet van aerb-gront/ hier op waren veel *Woutwers*/ die hun gejoctte *Ossen* met de ploeghen heen en weder stierden: aē 't eynde van dē *acker* quamen *Man*/ die hun dē arbeyt verberchte met een kanne *Wijns*. *Men* sagh oock alsoo sp ploegden/ de verch geroerde aerde byzunder te wesen/ dan die vooz henen geploegt was/ dit alles (segt hy) was een werck weerdich te sien. Ter ander plaetsen was ghemaect een byuchtbaer veldt/ dat vol geel-artige byuchten wesen/ worde van den *Maepers* gesteden/ de hoopert oft bossen lagen dicht op malcander midden de bozen: daer warē die de *schouwen* bonden/ en knechten die de hoopē in leyden: daer was den *heere* van 't velt/ houdende in zyn hant eenē *Scepter* oft staf/ dē welke hē scheē te verblifde. Eenige die sulc last hadde/ warē elder doende onder geepkelde *Spekē* de maectft toe te make/ daer sp eē van den verfte *Ossen* hadde ten *Offer* geslachtet/ te we-

Wat een *Olympiade* is, en wanneer ingheselt.

Verscheyde *Exempelen* uyt *Homero*, dat te *Troyen* de *Conilt* van *schilde* ren volcomē in *swaygh* was.

Van duyfernderley *invention* op den *schilt* *Achillis*.

Merckt hier *Schilder*achtige *verfice* ringhen.

sp al

Voor-reden.

sp al aendoende warē: de Dronck des hups-
 gesins voochtē den werckliedē te nocurnalē
 sijnē en voot/met wit sijn meel oerstropt.
 Nocht hadde *Vulcanus* in sijn Godtelijck werck
 gemaect eenē Wijn gaert vol d'vrybē/welcke
 swart warē vā blautwicheyt/en had de Wijn-
 gaert ombangen met een graff/en om daer
 in te comen wasser maer eenen weg/daer de
 Wijn-sijders dooz upr en in ginghen/daer
 saghen *Maegden* en knechten de voolijcke
 vuchten in gedochte wisse kofkens d'zagt.
 Middē onder dese was een jong knecht/die
 spelende op een lerp/soetelike een Doerig lie-
 deken song/daer v'ander mare houdende/vzo-
 llijck met den handen clappende/op dansten.
 Dooz had hy gemaect een vette kudde of-
 sen met gehoozende voozhoofdē/welcke qua-
 men al loeyende v' den stal in de weyde/by
 een snel loeyende Rivier/met rietige oeders/
 vier Herders volgde om hū te bewarē/met
 negen sucl-boetige Honden/en twee grouwe-
 lijcke Leenwē hadden aen het epnde genomē
 v' r'vullde kudde eenē Stier/die met luy-
 der stem om hulpe riep/en hoewel de Herders
 toeloeyende hū honden aenhsissen/en dozsten
 sijn niet toehjten/vreesende van den Leenwen
 (die den Stier niet verlatende r'bloet en in-
 ghesant aen) ghesnont te wesen/maer basten
 slechts wat by/en liepen dan soo heen. Nocht
 had desen mancken Constenaer gemaect een
 dal vol witte Schapen/ooch stallen/keeten/
 en dergelijcke dingen. Nocht had hy geschild-
 dert op de selve wyse/dat *Dedalus* voozmaels
 had gedaen in *Creta* om de schoone *Ariadne* v' de
 bergaderinge van nieu-crachtige Jongelins-
 en schoon-haprijge Dochters/die wel wa-
 ren weerddigh 100. ofsen/dese r'samen hant
 aen hart danssende/maecten eenē r'onde ring
 oft crans:der l'nechte cledingē was vā sijn
 geweeft/en blinkte oft met oly had geweeft
 besmeert/de *Maegden* hadden lang-plavijge
 keurissen/en hadden op de hoofden vers-bloe-
 mige kraanssen gheslonden:de knechten hadden
 aen bergulde daggen/somtijts met veerdigē
 wol geleerden boer seer licht loeyende/gelijck
 eenen Drotbacker sijn rocht somtijts licht om
 schupft:somtijts liepen sijn gepaert r'samen
 recht v' en maecten den eenen dans op den
 anderen/en somtijts al onder een vermengt:
 eenen groot omstandt volck sagh vast toe
 met groot vermaeck/wie de fraepste spon-
 gen dede:daer onder ander twee op hū ges-
 sangh fraep en volcomen tynmel-sponghen
 deden. Nu is v' desen Schildt wel te oordee-
 len/damen ten tijde der Tropanen van Schild-
 derē genoech heeft gewest:want wat Schild-
 der isser/die dit alles soude comē versieren/
 oft te weghe bzingen in desen onsen tijt:Of
 men nu seggen wil/dat dit werē niet en was
 geschildert/maer gegraven/oft metter bitten

geamilleert/het mocht sijn so het mocht/tē
 was niet mogelijck alle de verhaelde dingen
 int werē te bzingen/of de Teyken const en
 most doe al in seer groote perfectie wesen:
 was sijn in groote perfectie/so ist niet moge-
 lijck of de Schilderconst most mede al ghe-
 baert en in wesen sijn/en docht niet onbolco-
 mē/als wel te ramen is. Ten anderen leest
 men int 1^e. Boec der *Aeneidos*, dat den Trop-
 aen *Aeneas*, comende te Carthago in eenen
 Tempel/die ter eerē van *Iuno* gebouwt was/en
 sagh daer een schilderije van de beleggeringe
 van Trojen/daer hy *Priamus*, *Achilles*, en veel
 andere na r'leven gedaen sagh/oft so gedaen
 dat hy se kēde. Onder ander sijn v' de v'luch-
 ten sagh hy/hoe *Troilus* ongheluckich teghen
Achillem hadde gestredē:elbers hoe dese *Achil-
 les*, *Hectors* doot lichaem om de mueren van
 Trojē gheleeyt hebbende/dat vercoopt vooz
 een deel gouts/en veel meer ander omstan-
 dieheys/het welc so constich en wel gedaen
 was/dat het *Aeneas* sijn gemoet so beveegde/
 dat en groote bloet van traenen sijn wangē
 bevochtigen. Nu magh men seggen/dit is
 r'samen al doetsche versieringe en geen Bi-
 stozie/om yet sekers mede te bewijse/tot het
 voozige verhael niet ghenoechsaem wesen-
 dit laet ick so wesen *Virgilij* ghedachten in sijn
 weerde: nochtans al versierde hy/soo waren
 sulcke v'prekende Poeten acndachtig op al-
 le dingen/oberleggende of men oock in den
 tijt van den Tropanen/doe Tropan onderge-
 gaent was/alree schilderije gebonden heeft/
 anders waer hy te straffen van groote onbe-
 dachtheit: desgelijck waer oock te segge van
Homero. Nu dit obergeslagen is te bedencken/
 dat *Homerus* niet en conde schryven soo heel
 werckelijck en bescheydelijck van de Teyckē
 oft Schilderconst/haddense te sijnē tijde/oft
 te voozē niet openbaer en in kermissē gewest
 ja oock niet so heel v'zet daer vā/haddese niet
 rijckelijck en hooglyck in swang en gebuyck
 gewest/ten alderminsten in sijnē tijt. Wan-
 neer hy geschryven en gheleest heeft/daer is
 verchepden geboels van by de schryvers:ee-
 nige Griecsche sijn van meyninge/dat hy self
 mede int Leger vooz Trojē is gewest/want
 hy noemt sijn Schoolmeesters en ander na-
 men van sijn v'zienden/die ter selver tijt hier
 en daer mede in werd'schapē en elbers wa-
 ren tegenwoozdich: sommige beschryfē hem
 100. Jaer na den Tropschen krijg te sijn ge-
 weest: eenige settender noch 50. Jaer by: enet
Aristarchus segt 130. Jaer nae Tropan: *Crates*
 niet meer als 80. eenige makē hem den soot
 van *Thelemacho*, *Ulysses* soon/en *Polycasta* Ne-
 stors dochter. *Eusebius* schryft/doe *Agrippus* on-
 der den Latijnen regeerde/was *Homerus* ge-
 ruchtich by den Grieken/en accordeert met
Apollo en *Euphorbio*, 124. Jaer vooz de
 bouw-

Virgilij ge-
 tuyghenis,
 van der ouer-
 heyde van
 r'schilderens-

Nota, dat
 Dedalus al
 voor den tijt
 van Home-
 rus is ghe-
 weest in de
 Schilder-
 const uytne-
 mende erva-
 ren.
 Eencaer-
 digen dans
 bescreven.

Wanneer
 Homerus
 gheleest, en
 gheschreven
 heeft, ver-
 scheyden
 meeninghen
 by dē schrij-
 vers;

Voor-reden.

bouwinge vā Groom. *Cornelius Nepos* segt/100. jaer vooz d'eerste Olymp. Hier aen sietmen niet teghenstaende 't ongelijck geboelen / dat de Schilder-const veel onder is als d'Olympiaden: Want sy was al in wesen ten tijde *Lycurgi*. Anno mundi 3090. vooz de comste *Christi* 872. Ja by dat *Plutarchus* verhaelt / nae de rekeningen *Eratosthenis* en *Apollodori*, was *Lycurgus* al veel Jaeren vooz d'eerste Olymp. en sommige meene / dat hy *Homerum* gesien heeft. Wesen *Lycurgus* en wilde in 't gemeen staedt-huys geen schilderijse dulde / om dat de schilderijen de gemoeden der menschen (sepde hy) las / sacht / en swack maecten. Als wy nu van onder opclimmende der Schilder-konst onderdom oft beghinsel voozt en voozt ondersoekat / en waer niet te verwonderen / of de selve en waer al geweest voozt den tijt van de Sepntbloedt / om dieswille dat ontrent 200. jaer na de *Diludie / Belus*, den soō van *Nemrot*, liet maken 't beelt / waer upt is ontstaen d'afgoderijse: en is wel te bedenckē / en den const-verstaandigen licht wijs te make / dat de twee Consten / te weten / Schilderen en Beelt-snijden / gelijck beginfel hebben gehad. Oock de geruchtige *Semiramis*, Coninginne van *Babylonia* / vercierde dese stad / niet alleē met verscheyden gedaenten der dieren / gecontersept / en gecolozert na 't leven / maer ooc met haer epgen beelt / en dat van *Ninus* haer Man / niet noch ander dingen van coper / gelijck *Diodorus* verhaelt. Ick laet staen / dat hier na ontrent 150. jaer / in *Mesopotamien* by *Laban* beelde waren / daer den getrouwen *Prophete Moyses* van verhaelt. Syndelijck / de Schilder-const is (na al dit merckelijck bewijs) een seer oude const / schijnende of sy aenbanckelijck met alle ander vernusticheyt upt *Chaldeen* dooz *Egypten* in *Grieken* / van daer te *Room* / en also herwaert is gecome en verspreyt geworden. Wat nu belangt van den eersten vinder der selver / oft hoe dese te voozschijn is gecomen / gheelijck sy een Edel vyz const is / die voozmaels by den ouden *Romeynē* / niet dan van edel gebozen lieden mocht wesen gheoefent / als *Plin.* in 't 35. Boeck / int 10. cap. verhaelt / niet wesende gerekent onder den hantwerckē oft Ambachten / dewijle sy de stomme suster is van de seer geestige Poeterse. Doozt van enenige oock aerdigh versiert / dat se haer afcomst heeft van *Narcisso*, die in een bloem is verandert / ter oorzac dat sy de bloem van alle den *Narcisso* niet ongeboeghlijck op de selbige geduyt en can worden: want wat mach beter rijmen op de schoon ghestaltenis deses jongelings in de *Christallinige clare fonteyn*

Dat de Schilder-const wel mocht onder wesen, als de Seyntyloer.

Schilder-const uyt *Chaldeen*, door *Egyptē* in *Grieken*, te *Room*, en en van daer herwaerts overgecomen

Versierigh afcomt der Schilder-const uyt *Narcisso*.

ne schadulwende / dat een const sich geschildert Beelt uptnemende wel na 't lebe gedaen / van een geleerde hant eens *Const-rijcken Schilders*: Ick verwondere mijn self al schryvende / hoe wel dit te pas comt / bevindende onse *Const* alree een schadulwe van 't rechte wesen / en den schijn van het zyn vergeleken: want by dat eenige schryben / soude dese edel natuerse *Hemel-gabe* de dochter zyn van de *Schadulwe*. *Mijn* getuyge is den geleerden *Quintilianus*, wiens mepninghe is / dat se haer oozsprong heeft wt de *Schadulwe* die de *Son* geeft / waer naer de *Quide* de hoofstrecken genomen souden hebben / ontreckende dese *Schadulwe*. *Plinius* oock in zyn gemelde 35. Boeck / Cap. 12. verhaelt van de *Dochter* van een *Potbaker / Deburates*, welke verliest op enen *Jongelingh / trock* metter hole den *pourfijl* van zyn *tronie* / die van 't keersicht *Schadulwe* op eenē *muer* / om hem alstits vooz ooge en in haer gedacht te hebbe / waer op de *Vader* de eerste *tronie* soude van aerde verheben gemaect en gebacken hebben: waerom de *Tepcken-konst* de vooz-gheboorte teghen 't *Beelt-snijden* haer te roemen soude hebbe: en volgens 't voozverhaelde / soude de *Schilderjse* geteelt wesen van *Phaebō* oft *Vulcano*, te weten / upt de *Schadulwe* van *Son* oft *vper*. *Jān* is voozder mijn mepninghe / te beschryben van de eerste *Vinders* aen het *Leben* der *Quide Schilders* / vernijden / (soo veel ick magh) alle *confusie* / om (so veel doenlijck is) pegelijck *Conststaer* / onderscheyden / en sijn werckē by malcander de versamen / dewijle ick seer vernem / en onder een vergoeten binde: wil oock myn best doen / de tijden vervolghens te onderscheyden / van die vooz en na zyn gheweest. En dewijle ick niet dan van *Schilders* en *Schilderjse* te handelen vooz en hebbe / is mijn mepninghe / in hantwerde en eere te laten ongeroert den constighen *Beeldt-snijders* oft *derghelijcke* / die den *pinceel* niet ghebruyct en hebben: want boven dat het my veel tijdt (die ick te wernich hebbe) soude costen / soud ick hzeesen dat het te grooten *Boeck* soude worden. *Genigh* *Beelt-snijder* oft *beeminder* (soo hy hem daer toe genegē vint) magh dese materie aenbangingen / en aen den dach zengē / ick geboele mijn swackē *schouderen* met mijn willigh aenghenomen last gendeoch en maer te seer geladen. *Doch* van lust voozt ghedreven wesende / ick mijn aengenotem repse geern wil aenbangingen / en roch lieber volepden / nae mijn gheringhe vermoghen.

Picura, eē schadulwe vā 't rechte wesen.

Teycken-const onder als 't beeld-snyden.

Sy soude de *Dochter* wesen van *Apollo* oft *Vulcanus*.

Het Leben

Het Leven
 Der oude Antijcke Door-
 luchtighe Schilders/ Egyptenaers/ Griec-
 ken/ en Romeynen: Beschreven door Carel van
 Mandere, van Meulenbeke.

Van Gyges uyt Lydien/ den eersten
 Schilder in Egypten.

AL zijn jammer-
 lick ellendich so
 dzoede ghemoe-
 den/ die las ver-
 vallen/niet door
 de crachten der
 eyghen (van self
 willig op te stij-
 ghen) Natuere/
 geholpen/ en connen de commercische ne-
 velen doorzvinghen / en in nemen de O-
 limpische helder soete rust en genuet-
 te / ten sy de sinnen / toeyaden der her-
 ten / ende worden ontfloten en wacker
 gemaect / door aenroeringe van lang-
 saem toeghenomen edel Consten oeffe-
 ningen : Soo zyn ebenwel so heel bitter
 de toegeballen quaden in des Menschen
 aerdtische wegghen / dat men boven het
 boortcomen van 's Lichaems dzucken-
 de nooden/ noch altydt geern ergens in
 soeticheyt en vermaken soect te nemen/
 't zy in Consten / die wonderlijck oft
 't gesichte/ oft 't gehoor/ oft anderen sin
 verheugen/ waer door den Mensch zyn
 uytlandige pelgrimage te minder ver-
 dziet/ gelijk een oor-lockende soet-pra-
 tigh kleysgheselle/ met zyn vertellingen
 de mijlen cortende / eeren langen wegh
 doet incrimpen/ en ons eer wy 't weten
 onversiens tot den eynde onser wande-

linge gebracht heeft. De Consten/ die
 men acht oberbloedigh oft boven noot/
 als Schilderij / ghedicht / gesangh en
 spel/ hoe sy 't gesicht en 't gehoor ver-
 heughen en verlustighen/ ghetuygen sy
 dadelijck genoegh. Maer de Schilder-
 const myn boozgenomen wit wesende/
 alsoo ick vast heb ondersocht om op't
 Tooneel te stellen/ men namen den eer-
 sten vinder der selver/ soo wijse ick ons
 ten eersten eenen Gyges, welken naem
 den Dvijnnschen Schryver Polydoor,
 in zyn tweede Boeck / Capittel 24. ge-
 bzupect/ en ontleent heeft by Plinio, in
 zijn 7. Boeck / Cap. 56. Desen Gyges
 was ghebooren in't Lantschap Lydien,
 het welck van boven het Landt Ionia,
 oft sooment nu noemt Bebricia, aen het
 Oost begriypt/aent hoorzen met Mysia
 grentsende / en omhelt oock aen het
 Supden al het Coninghrijck van Cari-
 en. De Oude noemden dit Lydien, Mæ-
 onien. De Hoofstadt lagh aen den berg
 Tmolus, en was gheheeten Sardis. Hier
 was dat uytnemende Valleys van den
 rijcken Coningh Cresus. Dese Lydia-
 nen waren van outs tijds den Godes-
 diensten en Offerhanden toeghedaden/
 waerom sy van den Grieken worden
 Thuscans gheheeten/ soo veel gheseyt/ als
 Offerhande doen. Dese hebben met

Gelegen-
 heydt des
 Lantschaps
 Lydien.

Oorsprongh
 der namen
 van Thusca-
 nen lant en
 de Zee van
 Tyrrhenen.

hun Coning van Lydien, Tyrrenus, het sevendende Rijkke van Itallen ingenomen en ghewonnen / waer van't Landt van Thulcanen, en de Zee van Tyrrenen, ghenaeamt zijn gebleven. Dese dan hebben den Goden-dienst / en de Schilderconst heel vzoech in desen hoeck van Itallen ghebracht / als uyt oude Schryvers / en uyt Lion Baptista Alberti, wel te sien is / hoe dat de Tepckenconst ten tijde van Poffenna in groote volcomenheyt was / als oock wel ghetupghde de Sepultuere van hem / die men niet heel lange geleden tot Chiusi ontdeckt en gevonden heeft / daermen uptonemende fraey figuerkens van half rondt gevonden heeft. (ghelijck tot Viterbo, uptonemende schoon oude Beelden. Oock Anno 1554. t' Aretso werdt ghevonden een Coper Beeldt / weseude de Chimera van Bellerophon, het welck wel te kennen geeft / hoe constich de Thulcanen soo vzoech tijts waren / waer ooc eenich schryft inden poot / en aen den beelden te Viterbo, den ouderdom door de vzeemde characteren uptonemende / want geen geleerde van desen tpt dat en comen rané noch lesen. Nu tot onsen Lydischen Gyges wederkeerende / hem wordt de eere ghegheben / dat hy / weseude binnen Egypten de Schilderconst gebonden / en den eersten Tepckenaer was. Maer wanneer hy geweest is / oft wien hy dese zyn nieuwe Inventie ghemeen ghemaeckt oft gheleert heeft / daer hebben wy gheen bescheydt van. Van t' is kennelijck / dat Egypten vzoech wel bebouwt was / en Goden-dienst heeft geoeffent / alwaer de Tepckenconst ghemeynlyck / ghelijck den Wijnranck aen den staeck oft Olmboom langht mede opclint / en opwassende cracht heeft haer uyt te spreiden: soo dat t' achten is / dat dese Egyptische Pynnphe Pictura van ontrent den sandighen Nilus haer beelverwighe vloghelen anderen volcken / met groote verwonderinghe wijdt en vzeet heeft laten sien. Maer hoe het is / d' Egyptenaers beroemen sich (alsoo Plinius turght) dat sy d'eerste binders zijn / t' welc te achté is om desen Gyges. Maer t' is al te vzeemt / datse daer by voegé / datse dese edel wetenschap hebbé

Thulcaners van outs seer tot de Goden dienst ghe- neyght, en hebbé vroeg Beelden ghe- hadt.

Egyptische roemen sich, Schilder- konsten vin- ders te wesen

ghehadt ses duysent Jaer / al eer sy van hun tot den Grieken gheromen is. Hier had ick weder een langh werck te ondersoeken / hoe de Natten de Jaerghetalen seer onghelijck rekenden: want nae onse rekeninghe en is nu de Werelt so oudt noch niet / dan ick latet den Geleerden / en wil tot den anderen voort varen.

Van Pyrrhus, de Neef van Dedalo, d'eerste Griekische Schilder.

En uptonemende Const / oft die den Menschen verwonderlijck is / en tan om haer blinkentheyt niet verborghen ghebleyden / waer door wel magh gheschiedt zyn / dat onse Schilderconst is uyt Egypten gecomen in Grieken / en daer als eenen nieuwen vont te vzoeschijn gheromen / door den Cosijn van Dedalus, gheheeten Pyrrhus, oft somt t's Euchir. Desen noemt Aristoteles den eersten Schilder in Grieken te wesen. Nu behoefden wy wel te lerten / wanneer dat Dedalus, den seer grooten Constenaer in Beeldtsnyden / graberen en anders / heeft gheleest / om daer by te ramen / ontrent wanneer dat desen Pyrrhus leefde / en dat in Grieken-landt de Schilderconst is ontstaen. Soo is openbaer / dat (nae d'oude Schryvers meyninghe) Dedalus leefde ten tijde van den Athenenschen Theseus, den soon van Aegus. En Theseus (hy al dat ick bevinden can) leefde en regeerde t'Athené / Anno mundi 2730, vooz Christi comst 1232. Soo is te gissen / dat wepnigh Jaeren na dit getal / de Schilderconst in Grieken-landt is aenghevanghen.

Pyrrhus.

Dedalus wanneer by leefde.

Van Polygnotus, Schilder van Athenen.

Uyt d'oude schryften / bevinde ick / datmen (om niet in weringe te comen) wel blijtich op alles en aendachtich te mercken heeft / om goet onderschept te binden en te kennen te gheven / want Theophrastus (nae Plinij schryben) is van meyninghe gheeweest / dat Polygnotus, van Athenen ghebozen / soude onder den Grieké zyn geweest den eersten Schilder:

Schilder : maer dit comt daer by / doe de Schilder - const eerst gebozen zijnde / noch seer onbolcomē was / wie pet daer by practiseerde tot verbeteringhe / die worde haest gheacht te wesen den vinder der selver. Doch Polygnotus (by al datmen ramen can) is d'eerste geweest / die Encaustice, dat is / met den ypere te schilderen heeft ghebonden. Wat gheslacht oft ghedaente van werken dit is gheweest / heb ick vlyrich ghesocht / en nae ghedocht / dan bevinde dat het was / niet emaileren op goudt / maer met heete ofte gloepende yfers te trecken op hout oft pvoir : want de eerste Schilderpe was veel tijts maer ghetrocken / en was by den Latynen gheheeten / Linearis Pictura, welke ghetrocken linien waren / toegheepghent dat gebonden souden hebben eenen Philocles van Egypten / oft eenen Cleanthes van Cozintzen / oft dat het soude gheweest zijn / een ander Cozintzer / gheheeten Ardices, oft eenen Thelephanes van Sipyonten / die al niet als enkel ontrecken / en so metter kole noch eenich binnewerck souden hebben ghedaen / sonder te hebben oft gebzupcken eenige verwen : daer nae soude door pemandt onbekent ghebonden gheweest hebben dese ontrecken te verbullen met eenderlepe verwe : welke gedaente van schilderen by den Grieckē was gheheeten Monochroma, dat is / schilderpe met een verwe. Dit meent Plinius, was te schilderen van twee coleuren / oft van licht en bzuyn / dat lange / ja tot op zynen tijt soude hebben gheduert / dan mach derhalven wel dolen / aengesien de eerste slechticheyt der oude Meesters / die soo veel wetenschap niet en hadden / hun dinghen met hoo gen en diepen te doen verheffen / maer datse slechts hun ontreckē met eenich sap oft ander verwe van binnē verbulden. Maer alhoewel de Griecken eersuchtigh ghepoocht hebben d'eerre der eerster vindinghe hun eygen te maken / soo ist mijns achtens niet anders / dan een ander zijn Croon te willen nemen. En houdt noch daer booz / dat de Lydischen Gyges, in Egypten woonende / is den eersten geweest / die de Cepken-

const booztgebracht en ghebaert heeft / ontreckende den pourfijl van zijn eyghen schaduwē met een kole upt t'uyper tegen eenen witten muer / en dat desen Polygnotus eerst wel mocht dese Const vermeerder hebben / met te bullen het inwendighe met verwen / ghelijck hy wel meer dinghen ghebonden / en altijd verder (gelick so levende geesten daen) ghesocht / en ghebonden heeft : Want men bevindt / dat hy een graveerder is geweest / en ick acht dat hy also oock op hout metter hitten graveerde : En alsment wel naesoect / sy gebzupkten tot hun Tafereelkens een hout / by den Latynen Larix, by den Griecken Aegis, om zijn honich couleur / gheheeten. Dit hout / op Duytsch Lozchenboom / is soo heel glat / dat het geen cloofkens / en heeft / daerom hebben sy hier op van outs gheeren geschildert met hun Eyverwe. Nu en can ick my selven niet anders laten boozstaen / daer en moeten twee zyn gheweest / die Polygnotus hieten / die langhe nae den anderen waren / ghelijcker twee Mycons (den grooten / en den jonghen) zyn gheweest : Want ick vinde van eenen Polygnotus, die van Thasus was / en niet als desen (daer ick nu van schryjbe) van Atheren. Desen Atheenschen soude gheleest hebben ten tijde van eenen zynen Medeborger Mycon, bepde uptnemende Schilders wesende / hebben eerst den Atheenschen Oker gebesigt / en hun swart was van de keernen van de Wijnbesien ghezant : van desen Polygnotus en vind ick niet anders meer / dan dat hy een uptnemende graveerder oock is gheweest / noch in wat tijdt hy gheleest heeft.

Van Thelephanes, van der Stadt Phocæa.

Plinius in zyn 34^e. Boeck in t 8^e. Capitittel / seght : Vele die groote Boeckien hebben gheschreven van den Schilders en Beeldt-houwers / hebben seer ghepzen eenen Thelephanes van der Stadt Phocæa, doch weet men niet wie hy gheweest zy / om dat zyn werken in Thessalien / van waer hy was / veel zyn verlozen gebleven : doch dese schryvers

Van twee Polygnoten.

Encausticē,
met vyer te
schilderen.

Eerste schil-
derye niet
als ontrec-
ken, gevon-
den van Phi-
locles, Schild-
der vā Egypten
oft van
Cleanthes.
Schilder van
Corinthen:
oft Ardices,
Schilder van
Corinthen:
oft Thele-
phanes van
Sipyonten
Schilder.

Noch van
het vinden
der Schilder-
const.

hers achten hem wel soo veel gheweest te hebben/ als Polycletus, Myron, en Pythagoras. Van desen had ick meer te verhalen gehad/ maer bevindende dat hy een Beeldt-houwer en Copergieter is gheweest / ten tyde der Coninghen Xerxes en Darius, en ist niet van noode. 'Tis genoeg dat ick onderschept hier aenwysse van desen/ en den voor-verhaelden Thelephanes van Sicponien/ die al vzoech geweest is/ en een van den eersten Schilders.

Van Cleophantus, Schilder van Cozinthien.

Op aerden schotelten te schilderen, een oudt gebruyck,

A Engaende de vindinghe van met de verwen te schildere/ het gemeen gevoele is (so Plinius in zijn 3^e. Boeck/ Capittel 3. verhaelt) dat het aldereerst soude ghebzupckt zijn gheworden dooz Cleophantus van der Stadt van Cozinthien / die eerstmael begon wat te bzabbelē op stukken van gebzoken potten/ mijns achtens / eer sy ghebacken waren / en dat dese scherben van werden tot een pzoef gebacken/ en dat daer upt mocht ontstaen zijn het schilderen op het aerdewerck. Desen Cleophantus (seght Plinius) oft eenen anderen die alsoo ghenoeemt was / ghelyck Cornelius Nepos ghetupgcht / volghde tot in Italien den Vozst Demaratus, den Vader van Tarquinius Priscus, welcken gedwonghen was hem te vertrecken / en te verlaten de stad Cozinthien/ om te blieden t'gheweldt / dat den Tyran Cipellus teghen hem dede. Desen Demaratus ghebannen wesende upt Cozinthien / is comen woenen in Thufanien / daer hy eenen soon gecreeg/ welcken namaels is gheworden den vijftenden Coningh van Room. Den selven Demarato zijn oock ghevolght upt Cozinthien Euchir en Eugraminus, die beelden van aerde ronden maken en seer ronstighē potten / van welke de Const in Italien soude gheromen wesen.

Van Bularchus Schilder.

Der ick in mijn Vooz-reden bewyse d'oudthept der Schilder-const/ heb ick verhaelt van desen Gyetschen

Schilder Bularchus, die ontwijflijck in soo vzoegen tijdt seer constich en erbaren was : want daer woerde een stuck van den zynen vercocht vooz soo veel Goudt aljt swaer was / aen den Coningh van Lydien Candaules, welcken Coningh is ghestorven in't Jaer als Romulus sterf / t'welck was inde 18^e. Olympiade. Nu mocht desen Candaules dit stuck veel Jaren vooz zijn doot gecocht hebben/ en misschien ooc langē tijt na de doot Bularchi des Schilders/ soo dat dit al een oudt Schilder is/ en wel t'overleggghen staet / in wat volcomēhept de Schilder-const t'zynen tyde is gheweest. Beslyptelijck moet oock (gelijc Plinius seght) nootwendich volghen/ dat al langhe vooz zynen tijdt de Const haer begin most hebben gehad/ en dat Hygienontes, Diniās, en Charmas, die d'eerste conterfeysels met eenderlep verwe maecten / doe al lange mosten doot wesen / al en weet men niet wanneer sy gheleest hebben. 'T'vooz-verhaelde stuck van desen Bularchus handtwerck / was een stydt des volcx van Magnesia, een landt nu gheheeten Capoverlich. Dit desen constigē Meester meer ghedaen heeft/ is ons van den tijdt en oudthept herdupstert / en van den Schypvers niet bekendt gemaecht.

Hygienontes, Diniās, en Charmas, maecten d'eerste conterfeyselen met verwe.

Van Eumarus, Schilder van Athenen.

Het is te achten/dat desen Eumarus, Schilder van Athenen/ is ouder als den verhaelden Bularchus, aenghestien te zynen tyde de Const noch heel wanschapen en ontvolcomen was/jae so jongh en stercht / datmen de gheschilderde beelden niet en con onderkennen oft Mannen oft Vrouwen waren/ daer desen Eumarus den eersten binder van was / van die t'onderscheyden/ alsoo Plinius in zyn 3^e. Boeck/ Capittel 8. vertelt / en dat hy oock d'eerste was/ die alles wat hy sagh nae t'leven bestondt te doen.

Eumarus, d'eerste die Mannen en Vrouwen tronien onderscheydelijc uytbeelden, en cerkt alles nae t'leven dede.

Van Cimon, Schilder van Cleonen.

De boetstappen van den verhaelden Eumarus, is strax cloeckelijck nae getreden

Cimon heeft
de vercor-
tinghen, en
ander dingē
ghevonden.

getreden eersten Cimon van Cleonia, een stad wat diep in't lant van Achaien gelegen. Desen heeft gebonden de vertoeringen: Heeft oock eerst boortgebracht en gemaect beelden van ter zyden / hebende de aensichtē gekeert op verscheyden wijzen / somtijts op / somtijts nederwaert siende / een dingen booz zyden tijt niet ghebruyckt zynde. Hy was oock d'eerste / die in zyn Schilderpe liet sien alle de coppinghen / leden / spieren / en aderen des Menschen lichaems: Dock was hy d'eerste / die uptbeelde in lakenen oft cleederen verscheyden vrouwen en kreucken.

Van Panæus, Schilder van Athenen / de broeder van Phydias.

Ick hadde my wel te beclaghen ober Plinio, dat hy gheen beter orden en houdt in d'Historie der Schilders / dan is te verontschuldigen / om dat hy ober de Griekische Schrijvers hem te vooeren nootlijck beclaeght heeft / in zyn achtste Cap. van't 3^{se}. Boeck / datmer niet vast op staen en mach: want sy niet waergenomen en hebben volcomelijck aen te wijzen de tijden / wanneer eenighe doozluchtighe Schilders hebben gheleest / dat het somtijden mach verschille een deel Olympiaden. Ick binde dat ick doen moet eenen diepen spzongh in d'Olympiaden / om het eerste ghetal der jaren te binden: want desen Panæus, Schilder van Athenen / is geweest / gelijk oock Phidias, in de 83^{se}. Olympiade: In dit ghetal comen de Schrijvers al ober een. Maer: hy wozt gehouden / dat hy soude zijn geweest den broeder van eenen discipel van Phidias, gheeten Colotas, welcken soude hebben helpen maken 't Beeldt van den Olympischen Iuppiter, die boortijts soo seer vermaect was / en soude gheschildert hebben het binnenste van den Schildt van Minerva, die Phidias, uptwendigh geschildert hadde: Welcken Schildt hy dē Atheners in so groot achtinge was. Van ick acht dat se dolen / en dat desen Panæus (nae Plinij schryven) is geweest den broeder van Phidias. Hy was in onse Const seer ervaren. Hy schilderde booz die van Athenen / den velslach /

Colotes,
Schilder en
Beeltnyder.

diese hadden teghen den Persen in het veldt Marathon. Zoo dat te bedencken is / datmen doe alree most hebben goedt gherief van verwen / en dat de Const van schilderen al in grooter volcomenheyt gheraect en opghesteghen was: Want men seght dat hy daer in hadde ghedaen nae't leven de Capiteynen soo van d'een als van d'ander sijde / datmense onderscheyden ende kennen mocht / te weten / Milciades, Callimachus, en Cynegyus, op de zyde der Atheners / Datis, en Artaphernes, op de zyde der Persen. Ten tijde van desen Panæus, worden om best te schilderen binnen Corinthen en in het Eplandt Delphos prijsen opghestelt. Van welcker inventie hy (soo men seght) d'oozsaek soude wesen / om dat hy aen wilde tegen eenen Timagoras van Chalcidien: Denwelcken hem nochtans verwon in de Pythische spelen / die men oeffende ter eeren van Apollo, in een plaetse binnen Macedonen / gheuoemt Pythius, in gedachtenis van't Serpent Pycho, dat vā Apollo was ghedoot. Dese ober trefsinghe heeft namaels ghenoech bekent en betuyght gheweest dooz eenige ghedichten / de welke Timagoras tot een gedachtenis daer van hadde gemaect / die soo gheheel op de oudt vzeemdsche maniere waren. Panæus hadde noch tot Elis, in dē Tempel van Minerva, de mueren beschildert / oft met melck en saffraen gheel ghemaect / so eenige meenden: Want alsmer met natte, vinghers aen wozeef / so bebontmen zijn vingeren gheel te wesen / als of men saffraen hadde ghehandelt.

Timagoras
van Chalci-
dien Schil-
der.

Van Polygnotus Schilder / van Thafus.

Ick hadde nu mogen hebben boozgenomen Phidias, dan om oozaeck / dat desen Polygnotus, Schilder van't Eplandt Thafus, is gheweest een / die noch de Schilder-konst in eenighe deelen vermeerdert heeft / en gheholpen tot meerder volcomenheyt / sal ick van hem nu verhalen. Hy is d'eerste gheweest / die d'inventie boortbracht vande conterfeptsels der vrouwe te maken met boozlickē doozluchtighe cleederē / en hun hoof-

Polygnotus,
d'eerste die
de vrouwen
conterfeyten
mer hulfelezen
en anders.

den te chieren met aerbighe mÿters en hulsels van verschepde verwen. Daer- enbode heeft hy de Schilder-const seer verbeteret en vermeerderet: wât in plaetse dat d'oude Schilders vooz zynen tyt ghewoon waren te maecten al hun aensichten op eenderley maniere/ doncker-achtich en dzoove siende/ vondt hy en byacht op/ de beelden te schilderen/ datse seer lebende den mondt wat onsloten hadden/ en somtijts de tanden toonden/ en met den tronien verschepden actien oft werkinghen deden / het welck een peghelijcken met verwonderen wel bevallen heeft. Hy heeft een stuck ghemact/ daer onder ander eenen Soldaet is hebbende inde vuyt een schildken/ dat de voetgangers ghewent waren te voeren/ en staet gheclommen op een leere/ so aerdich gheschildert en so versierlijck/ datmen niet en con gheoozdeelen/ of hy op oft afgingh. Dit stuck stont langhen tydt namaels in de gallerije/ die Pompeius liet maken te Room/ vooz de sale van zyn Raedthuys. Hy heeft oock gheschildert den Tempel van Apollo, in't Eplandt Delphos / en oock binnen Athenen een groote schoon gallerije / die om de veel verschepden verwen/ die daer in de Schilderen waren/ worde ghesheeten Poecile: van welcke te schilderen hy niet en begheerde te hebben/ hoewel dat Mycon, die een van de backen oft syden hadde gheschildert/ hem dier ghenoch dede betalen. Hier van behaelde Polygnotus seer groote eere en gonst: want d'Obersten van den Staten van Grieken / die men plagh van oudts tydts te noemen Amphycti-ones, bestelde vooz Polygnoto, in bewijs van danckbaerheydt / dat hy in alle de Steden van gantsch Grieken-landt soude heerlijc ontfangen en gheherbergt worden / sonder eenighen zynen cost/ en sonder dat hy penandt van eenighe der verhaelde Steden/ als hy voozhy zyn huys quamen/ yet ghehouden was weder te nooden/ oft eenich vergelt te doen. Dus hoorchlyc hebben dese Edel Heeren/ de Const toegedaen wefende/ desen Constenaer en hun selven eere aenghedaen. Men weet niet seberg/ wanneer hy is geweest/ dan dat hy ouder is

als de 90^e Olympiade. Hy heeft oock seer constich in silver ghegraveert.

Van Phydias, Schilder en Beeldt-sijder/ van Athenen.

Gh'elpck beyde de Const / Schilder en Beeldt-sijder/ upt eenen gelijcken boesem van de volcomen Tempel-const geboedt worden/ valt het den Schilder niet swaer/ een Beeldenaer in steen oft in gieten te worden / alst oock wel is gebleken aen Phydias, die in beyden is uptnemende gheweest. Hy leefde bloepende in vermaertheydt in de 83^e Olympiade/ 300. Jaer nae de bouwinge van Room. Hoe langhe hy leefde weet men niet / maer men bevindt/ dat hy noch leefde inde 90^e Olympiade/ en dat hy eerstmael hem oeffende in de Schilder-const. Hy schilderde vooz die van Athenen eenen seer schoonen Schildt van Minerva, die by den Atheners is gheweest in seer grooter weerden en achttinghe/ te weten/ het uptwendighe van desen Schildt/ maer het binnenste (gh'elpck wy in't leven van Panæus zynen bzoeder hebben verhaelt) was gheschildert van Colotas zyn discipel. Watter op gheschildert was / 't zy Medusen hooft/ met alderley aert van slangen/ oft yet anders / en bind' ick niet. Hy heeft gemaect in de Stadt Olympia een Beeldt van Iuppiter, van Phoer en Gout / waer aen hem desen Colotas heeft gheholpen / als verhaelt is. Van desen Colotas bind' ick niet anders/ dan dat hy genuechte nam te maken Philo-sophen. In de selve Stadt Olympia heeft Phydias meer Beelde van Coper en anders ghedaen: Maer den Iuppiter was wonderlijck ghepysen/ soo dat hy daer door worde gehouden den besten Beeldenaer van der Weerelt te wesen. Hem worde van eenen zynen vrient gebraegt/ hoe hy den Phooren Iuppiter soo constigh hadde ghemaect: want al hadt ghy (seyde hy) geweest in den Hemel/ en hadt ghesien Iuppiters gesten en wesen/ ghy en hadt hem niet mogen beter maken. Hy antwoorde / te hebben gheholght de versen Homeri, daer hy seght: Iuppiter dede teecken met zyn swarte wijnbrantwen / en van zyn euwich Co-
ningh.

Colotas
Schilder en
Beeldsijder.

ninghlijck hoost verstroyde sich het Godlijck hapy / en zyn hoost schudden / dede den grooten Hemel schudden. Hier is te sie / hoe dees oude Schilders nouwe op de Texten hebben gelet. Plinius noemt twee tijden / tusschen welke de uptnemense See-houwers oft Coper-gieters der Beelden zyn gheweest / te weten / tusschen de 83°. en 155°. Olympiade. Daer is stryt gheballen onder den Constenaers / om verschepden Amafones Beelden / van verschepden Beeldenaers gegoten en gedaen / in den vermaerden Tempel van Diana tot Ephesien: welken strjdt was / om te weten / welke Beeldt het beste was. En alsoo de ghene die daer tegenwoordich waren / wel hadden willen elck de zyne den prijs toegheepghent hebben / is boven al gheprezen geworden eene van de hant van Polycletus : naer welke den prijs hadde die van Phydias, en boozt d'ander elck nae hen weerde. Boven dese Amafone, maecte hy een wonderlijck Beelt van Minerva t'Athenē / van Gout en Booz / dertich ellebogen hoogh. In den Schildt die sy droegh / graveerde hy in den omloopenden boozt oft frjse den strjdt tusschen d'Amafonen en den Boost Theseus : in't binnenste van den Schildt den strjdt / die de Reusen te ghen den Goden aenricheden : in de solen van haer pantoffelen was den strjdt te Beerde / tusschen de Lapithen en Centauren, soo seer hadde den Constenaer dit hoofstuck wercks met constighe werken vermeerdert en gheriert in alle plaetsen : in't basement en pedestael hadde hy ghesneden de gheboozte en tgheslachte van Pandora, onder welke waren dertich Goden / en seer uptnemende wasser ghemaect de Victorie. Noch maecte hy een Draeck / die seer gepresen was / en ee Coperen gedrocht / Sphinx gheheeten / daer de Goddinne haer lance op dede rusten. In summa / Plinius acht / datmē hem niet en can volpresen hebben / dat hy in groot en cleen so uptnemende Meester is gheweest / en dat hy de wegghen der Const eerst gheopent heeft. Dese verhaelde Minerva was noch ten tyde Plinij in eenen Tempel / gheheeten Parthemon, welken stont

niet wijdt van't Casteel t'Athenen / daer alle de Dochters van der Stadt quamen vergaderinge en raedt houden. Hy heeft oock gemaect noch een Minerva van Coper / die om haer groote schoonhepdt / wert gheheeten de schoon Minerva. Hy maecte oock een Nymphe, die de sleutels der Hellen droegh : en noch een Minerve, die Amilius Paulus den Tempel der Fortupnen toe spghende. Noch waren van zyn handt twee ghecleede Beelden in den selven Tempel daer toegheepghent dooz eenen Carulus. Te Room was ooc ten tyde Plinij noch te sien op de stercke van Octavia, een seer schoone Marberen Venus. Dit is al dat in Plinio van hem te lesen is. Plutarchus in de gheboden des Houwelijck seght / dat Phydias boozt den Elissche oft Cyrenische maecte het Beeldt van Venus, hebbende den eenen hoedt op een Schildpadde / welck beteyckende / gelyck de Schiltpadde haer schulp niet verlaet / dat de Vrouw niet en behoort te verlaten haer huys / maer daer in blyven in alle stilhept. Noch verhaelt Plutarchus, in't leven van Pericles den Hoofman van Athenen / dat doe Pericles alle constige Meesters in verschepden Constē tot vercteringhe der Stadt vergadert / en te wercke ghestelt hadde / alwaer oock Zeuxis, den vermaerden Schilder / en eenen Agatarcus, waren / stelde hy over het gantsche werck Phydiam, alwaer desen Phydias maecte een Minerve beeldt van Goudt / in welckes pedestal hy zynen naem hadde geschreven. Hy dan nu wesende in soo groote gonste by Periclem, werde van anderen daerom seer ghehaet / en Periclem werden veel lasteringen na ghesepdt / te weten / dat Phydias hem soude hebben geholpen aen eenighe vziē ghewilde vrouwen / daer hy mede soude hebbē geleeft in oncuyschepdt. Siet / wat somtijts dooz Const en Cere eens vermaerden Meesters de Rijdichept crachtich in sommighe herten vermacth. Phydias, also gesept is / hadde 't Gouden Beeldt gemaect / en op dat zyn benijders hem niet te beschuldigen noch t'achterhalen souden hebben van dieverije / hadde hy dooz den raedt van Pericles gemaect / datmen

datmen 't Soudt al by deelen conde los
maken van het Beeldt/ en wegen/om te
bewijfen datter 't volle gewichte was.
Dit was oock een doofake van hun be-
nijdinge/dat Phidias op den Schildt van
Minerva hadde gemaect / in den strijdt
der Amalonen, zijn eppen conterfeetsel/
makends een out Man (gelijc hy was)
die met beyde hande eenen steen droeg/
en dat hy daer in ooc seer aerdich had-
de te weghe gebzacht de gedaente van
Pericles, strijdende tegen den Amalonen,
en hadde met een wonderlijcke Conste
te weghe ghebzacht / dat de handt / in
welcke hy de pijck hiel / quam genoech
vooz taenschijn/ als of hy de ghelijcke-
nisse van Pericles, hadde willen bedec-
ken / 't welck nochtans van alle zijden
hem ghenoech openbaerde. Epndelin-
ghe bzochten zijn Benzjders de sake soo
herre/ dooz eenen Menon, zijn medege-
selle in de Const/ dien sy daer toe opzoc-
ten/ taenroepen de hulpe der ghemepp-
ten/ dat hy gevanghen wert / en is van
siekten in de ghevanghenis gestorven:
Doch meynen eenighe/ dat hy van zijn
vbanden daer was vergheben. Dit is
daer en epndt van desen seer constighen
Schilder en Beeldenaer gheweest.

**Van Mycon, Schilder
van Athenen.**

In 't leven van den lesten Polygnoto,
hebben wy aenghetrocken den naem
van desen Mycon van Athenen/ hoe dat
hy zijn constighe wercken van den A-
theners wel hooghlijck liet betalen/
waer upt wel te verstaen is / dat hy een
uptnemende Meester doe ter tijd is ge-
weest. Hy heeft oock ghebzuyct het
swart van dzuyf-keren/ oft ghebrande
wijn-dzoessem / datmen doe hiet Try-
ginon, en oock wel d'eerste die den A-
theenschen Oker ghebzuycte. Hy was
seer constich in te maken die vershep-
den actien der wojselaers / en hadde
groote ghenuechte die aerdich in zyn
wercken upt te beelden/ hy was gehee-
ten den grooten Micon. Daer is eenen
anderen Micon geveest/ die hietmen den
jonghen / welcken hadde een dochter/
die oock seer constigh was in de Schild-
derconst. Nu Micon den grooten/ die wy

van twee
Mycons, den
ouden en den
jonghen.

nu nooz hebbē/ schilderde een seer heer-
lijck stuck/ van den Lapithen en Centau-
ren, dat t'Athenen in Thefeus Tempel
wozde gestelt: Noch een ander van den
Argonauten, die de vaert nae Colchis
deben / dit werdt t'Athenen ghestelt in
den Tempel van Castor. Noch maecte
te hy een stuck / daer die van Athenen
onder Thefeus den Amalones bestreden:
Een ander/ daer de Grieken Croepen
verdozben/ en daer de Coninghen raedt
houden over 't leelijck stuck / dat Ajax
dede / Cassandra Priami dochter te heb-
ben onteert in den tempel van de God-
dinne Minerva. Hy hadde oock gemaect
eenen hoop Jongvrouwe/ die gebangen
ghelepdt waren: Oock een Cassandra:
oock de bataillie tot Marathon teghen
den Persen/ daer men in beyde partjen
sach eenen lust die sy hadden malcander
te treffen / oock sach men ter ander zy-
den de Persen verbaestlijck vluchten/
en loopen onbedaecht in ee groot maras.
Hy maecte oock de Blote van Pheni-
cen / de nederlaghe der Barbaren dooz
de Grieken/ en Thefeus, die tsepl gaet:
oock een Minerve, en Hercules. Wan-
neer hy geweest is / en heb ick niet ghe-
vonden. Hy had eenen soon Onaras, een
Beeldtsnijder/ den besten die upt Deda-
lus winkel is voozgetomen. Hy hadde
van die van Phigaliten vooz een Ceres,
ses dupsent Croonen. Desen soon leef-
de in de 83^e. Olympiade / waer by
men mach ramen wanneer den Vader
leefde.

**Van Apollodorus, Schilder en
Beeldt-snijder van Athenen.**

Dat ick / ghelijck den uptnemenden
Schryver Plutarchus, hadde vooz-
ghenomen/ de doozluchtighe Mannen/
Grieken en Italianen / tegen malcan-
cander te verghelijcken/ soo en soude te-
ghen Michel Agnolo niet quaelijck die-
nen gestelt van Attheenschen Apollodo-
rus, die oock so veel edel gaben van der
Natuere deelachtich uptnemende Con-
stenaer/ soo vlijtigh en eppghensinnich in
de Const t'onder soecken / om d'upterste
schoonhept te vinden/ was/ dat hy die-
wils menigh uptnemende schoon Beeld
in stucken sloegh upt spijt / als hem yet
quaelijck

gualijck nae synen sin oft benoegē was / want nimmermeer en docht hem dat zyn werck volcomen volmaeckthejdt hadde / of het schoon al ghedaen was: En om dat hy so veel fraep dinghen / en so grooten arbeydt te nieten dede / wert hy van velen geheeten / den rasenden oft den dullen. Onder ander een Schilder oft Beeldsnijder / ghenaeint Sillanion, maecte van hem / oft nae zyn gelijckenis een Vrouwen beeldt / wesende de Gamschay oft raserje / als om zyn heftichejpt te bespotten. Hy is geweest een uytneemste Schilder / die de eerste was / die uyt der nature de alder schoenste deelen verstandigh wist uyt te lesen / en in zyn schilderjete te pas te brenghen. Hy was den eersten / die tot volcomen vermaerthejpt heeft ghebracht den pinceel / soo wel wist hy hem te handelen. Daer was van hem noch ten tyde Plinij binnen Pergamo gheschildert een Priestere die offerhande dede / en met grooter innichejdt zyn ghebedt scheen te doen. Oock wasser eenen Ajax van hem / die van Iuppiter met den blixem gheslaghen was. Daer en was tot op synen tyt noch noyt Schilder geweest / die hadde connen maken in den tronien een soet en lieflijck ghesicht / het welck nochtans eenen bysonderen welstandt der Schilderconst toelanght. Hy heeft ghebloeyt in de 93. Olympiade.

Van Callimachus Schilder / en Beeldsnijder.

WAs den verhaelden Apollodorus wonderlijck en seldsaem van sinen / en nauw soeckig in de Const. Desen Callimachus, ick meen van Athenen / en is niet minder geweest. Hy is seer vermaert gheworden door eenen spotlijckē bynaem / die hem worde bygevoegt / te weten / Cacizotechnos, dat is / Constverachter / om dieswille dat hy altydts zyn epghen werck verachtete. Hy en con hem nimmermeer versaden van de const verder en verder te soecken / welck al te veel dickwils maect / datmen den goeden wegh mist / en comt in een verbijsterthejdt / dat ons tot Exempel wel dient / om niet al te heel sozghvuldigh te wesen / dat wy niet en souden ten

lesten comen in onse Const doorz varen / oft dat wy niet en comen te bederven / tghene wy eens wel gemaeckt hebben / ghelijck desen dede. Hy hadde gemaect eenen dans van Vrouwen / ghecleedt op de maniere van Lacedemonien: Dit werck wilde hy naderhandt verbeteren / maer hy benam hem al zyn gratie. Hy hadde ghemaect eenen Lantern van Coper ghegoten / daer t licht een Jaer langh in ronde branden / sonder dat de Oly verginck: Desen stelde hy t Arhenen in het slot van Minerva. Hy was d'eerste / die de steenen bondt te doorbozen.

Van Zeuxis van Heraclea, Schilder.

N Aer Apollodorus is ghecomen den Nouden seer vermaerden Zeuxis, uyt Macedonien / van der Stadt Heraclea: desen heeft door Apollodorura de voorre te van de Schilderconst wijdt open ghedaen ghevonden / en isser stoutelyck in ghetreden / in het vierde Jaer van de 95. Olympiade: En siende dat den Pinceel alree hem seer vereerde / bracht hy met eenen den Pinceel oock in groot gherucht en lof. Sommitige stellen hem ten onrecht in de 89. Olympiade / in de plaetse van Demophilus Himeras, oft Neseas van Thasus: Van een van dese twee is den meester gheweest van Zeuxis, maer men weet niet welck. Desen Zeuxis is so uytneemende gheweest in zyn Const / soo dat Apollodorus, daer wy van verhaelt hebben / te deser oorsaeck maecte een Sonnet / waer in hy seer constich dichtende seyde / dat hun de Schilderconst was ontstolen / en datse Zeuxis met hem henen droegh. Hy wert oock door zyn Const soo rijck / dat hy (om zyn rijckdom te toonen) liet van goudt bozdueren zynen naem op eenighe ruyten / die in de boozden waren van zyn Mantels / die hy droegh in de gemeene Spelen van Olympia. Ten lesten nam hy voor hem / zyn werck te gheben voor niet met allen / hem latende duncken / datment niet en conde ten vollen betalen / t zy waten hem daer voor ghegeven hadde. En schonck oock aert

Zeuxis
schonck zyn
werck ten
lesten wech.

Syllanion.

Apollodorus
was d'eerste,
die de schoo-
neydt socht.

Het Leven

de Stadt Agrigentum in Sicilien een Alcmena: en eenen Godt Pan aen de Coningh Archelaus. Hy maecte oock een Penelope, in welker wesen hy scheen te hebben versamelt alle de eerbærheden en ghestadicheden / die een

Men can dit haest verachten: maer
So goet te doen, meer arbejdt waer.

Hy maecte oock eenen Iuppiter, sitende in zijn Majestejt / daer alle d'ander Goden over erjndt by hem stonden / als zijn Hofghefin. Hy hadde oock gemaect eenen jongen Hercules, den welken in de wieghe zijnde / twee Slangen verwozgt: waer by men sagh Alcmena de Moeder van Hercules, en haer Man den Coningh Amphytrion, die heel verschrickt waren te sien dit byzelsjicht schouwspel. Doch al was desen Zeuxis seer in zijn Const erbare / so wojde hem nae gegheben / dit gebreck te hebben ghehad / dat hy te groote hoofden maecte / oock de vinghers en de knockels te dick en te groot / dan was andersins geheel blytich het leven nae te volghen: soo dat doe hy booz den Agrigenten soude maken een tafel / die sy offeren wilden in eenen Tempel van Iuno, welcken stondt te Lacinium, nu Capo di colomni, in Calabzien / hy begerde maect te sien alle de Dochters van hun Stadt Agrigentum, het welck hem toegelaten was: onder al dese verkoos hier alleen bijbe / de schoonste van leden / om in zijn Beeldt van Iuno, oft ander Beelden / alle de schoonste deelen van dese bybe te bzenghen. Dese dochters werde te love veel fraep ghedichten ghemaect. Hy is gheweest onder ander uptnemende Schilders / die beroepen waren tot de hercieringe van Athenen ten tyde van Pericles, also wy verhaelden in't leven van Phydias t Athenen / alwaer eenen Schilder Agatarchus hem selven beroemde / seggende teghen Zeuxis, ick schildere mijn ghedierten veerdiger / en ghemackeliker als ghy / het welke Zeuxis bekende / seggende: Ick make de myne met langentijt om dat de veerdichejt en doelligchejt niet en gheben geduerichejt / noch volcomen schoonhejt: maer den tijdt met den arbejt ondermenjt / too-

zejneste behoort te hebben. Hy maecte oock een woystelinge / daer hy grooten lust en geneucht in hadde / en stelde daer onder een ghedicht / luydende op deser manieren /

nen hun crachten in de wercken / want sy ghedueren veel te langher. Ghelijck of hy segghen wilde / wie yet stordich oft onachtsaem henen maect / dat en ran gheen uptnemende werck zijn / dat lange gheruchtich blijft / ghelijck tge- ne dat met grooten bljt en Const is gedaen / alsoo de edel ghedichten van Virgilius met grooten tjecht ghedaen zijnde / gheduerigh / en ander vergaen zijn / die van sterchte haeghdichters met haesten ghedaen waren. Plutarchus bzenjt de verhaelde Zeuxis andt woort oock te pas in zijn Mozalen / daer hy schrijft vande veelhejt der vzienden / daer hy wil segge / dat de lange beproefde vzienden de beste zijn. Zeuxis heeft oock veel dinghen oft Conterseptels gedaen van wit en swart / Monochromata doe by den Grieken gheheeten. Daer waren oock t'zpen tyde fraepe Schilders / als Timanthes, Androcydes, Eupompus, en Parasius, die hun wel soo goede Meesters hielden te wesen als hy. Men segt / sept Plinius, dat Parasius tegge Zeuxis den hals bandt ophingh / en weddede om best te schilderen. Zeuxis beroepen zijnde bracht te voorschijn op't Toneel een Tafereel / daer soo natuerlijke druppen in waren gheschildert / datter self op t'Toneel de Voghelen in quamen picken. Daer tegen bracht Parasius op zijn tafel eenen doeck / sos natuerlijck ghedaen / dat Zeuxis, die op t'picken der Vogelē aen zijn druppen so heel moedigh was, sepe overluydt / als ypt spot / dat het haest tijt was dat slaeplassen af te nemen / op dat men mocht sien / wat Parasius booz schildere hadde gebzacht: maer doe hy daer nae bebondt / dat het eenen doeck was alsoo geschildert / gheluyck ofter de Schildere mede was bedeckt gheweest / hem bindende beschaemt / ghebzupckte noch tans groote beleefthejt / gebēde Parasien

Zeuxis maecte te groote hoofden.

Hy sach al de Dochters der stad Agrigent naect. Verkoos uyt dese vyf, om een Beeldt naer te schilderen.

Zeuxis bedriegt vogelen, en Parasius bedriegt hem.

den

den Hÿjs / ende sepde : Hy hadde wel met zyn Const de Voghelen bedrogen/ maer Parafus hadde meer ghedaen/ bedrogen hebbende hem/ die inde Schilderconst ervaren was. Men segt dat Zeuxis hier naer maecte een jongh knechtken / dzagende in een schotel oft kofken een deel dzuppen/ en siende dat de Vogels weder quamen picken/ was op zyn Tafereel verstoozt / lasterende zyn eppen werck / met een groote eenvuldicheyt helpdende/ dat hy de dzuppen beter hadde ghemaect als den knecht: want hadde den knecht geheel gemaeckt geweest nae gelijkenis van het leven/ de vogels en hadden de dzuppen niet hebben durben picken. Hy maecte oock verscheyden constighe stucken van aerde. Of dit nu waren aerden platen beschildert en gebacken/ oft verheben beelden / en onderschept Plinius niet. Maer eenen Koneyn/ die dese in handen quamen/ ghenoeint Fulvius Nobilior, lieter een deel van dese te

Larta oft Ambracia : Doch bracht hy te Room de neghen Muses van hem gedaen. Doch isser / sepdt Plinius, van hem in de wandel-plaets en Gallerije van Philippus te Room een Helena van de handt van Zeuxis. Van dese selve Helena acht ick / dat Valerius Maximus verhaelt / segghende: Zeuxis gheschildert hebbende de schoon Helena, en verwachtte niet nae Menschen oordeel / oft wat 't volck/dit werck siende/ segghen soude: Maer hem betrouwende op zynen gheest / beproefde en peckte dit zyn werck teghen de veersen van Homerus, die hy in dit beelt uptdruete / waer van den sin op deser manieren lyd: Daer saten te Tropen op den muer / by de Doozte Chea, een deel oude Heeren / en saghen vast aen de Leghers van den Grieken en Tropanen / alwaer hy is ghekomen de schoon Helena, welker schoonheyt van Homero, in zyn 3°. Boeck der Iliaden, op deser manieren uptghebeeldt is:

Ghelijck de Stapels t' saem in groene blaren sitten
In't schaeuw, en quetren vast des Somers in der hitten:
Alsoo dees oude Mans gheseten clapt en daer.
Maer saghen niet soo haest de Grieccksche Vrouwe claer,
Oft sy en seyden strack, dat Troysche en Grieccksche knechten
Soo moclyck en soo langh malcanderen bevechten,
En is gheen wonder doch, oock teghen reden niet,
Als slechts maer eenich man dees over schoonheyt siet:
In't lieflijck aenschijn soet, van dees Vrouw' uytghelefen,
Die meer sichijnt een Goddinne, als sterlijck Mensch te wesen.

Hier mede bracht Zeuxis over een de volcomenheyt van zyn seer constighe schilderje/ meenende wel so veel te woghe te hebben ghebracht/ als de schoone Leda in't baren en ter Weerekt brengen van haer uptnemende Dochter / oft soo veel als Homerus hadde met zynen Godtlijcken gheest in zyn Versen connen uptbeelden / aengaende de schoonheyt van dese Prinzesse. Doch verhaelt Lucianus in zyn Tractaet / gheintituleert Antiochus, dat Zeuxis, den uptnemenden Schilder boven alle ander/ hem niet geeren/ oft selden / en be- moepde te schilderen ghemeene materien/ ghelijck de daden der Helden / de strijden/ oft de Goden: Maer socht al- tijd eenighe bootsighe en nieuwe ver- sierunghe / dewelcke hem in den sin ge-

vallen wesende/ liet hy/ de selve uptbeeldende / sien de vlijt en verlustheyt zyn- der Consten. Nu/ onder zyn alder cloec- ste Inventien / heeft hy geschildert een Centaure/ de welke sooghde twee jon- ghe Centaauwerkens / en de Copije van dit Tafereel is noch teghenwoordigh t'Athenen/ uptnemende wel ghedaen/ en ghevolght het Principael / twelck men seght/ Sylla, Overste der Rome- ner heyzcracht / nae Italien met ander seldtsaem en uptnemende stucken heeft henen ghesonden: Maer ten ongelucke brack en bergingh het Schip aen den roeck van Maleum, dat alles / en oock dit principael stuck / verlozen bleef. Doch 't ghene datter nae gedaen was/ sal ick (seght Lucianus) schijstelijck/ ten besten dat het my mogelijk is/ voor oo- ghert

Belchryvin-
ghe van een
aerdich stuc
van Centau-
ren.

Den stellen. Niet dat ick nochtans seer
erbare ben in de Schilderijen; maer om
dat my noch verch in ghebacht is / dat
te hebben coztz ghesien tot eenen Schil-
der / in de boozgenoemde stadt Athenen/
dewijle d'overlegginge die ick hadde in
dit stuck / my niet wepnich dienen sal/
om dit selve epghentlycken met vertel-
linghe upt te dzucken. In eenen dichten
stoel oft bosch groen crupt / is dese Cen-
taure uptghebeelt: al de leden die Meer-
rie zijn / liggghen ter aerden / en het ach-
terdeel oft crups licht neder gestreckt;
maer de Vrouwlijcke leden al sittende
rusten op den elleboogh / en de boozenste
beenen en zijn niet ghestreck / als offe
oversijds laghe: want het een gelijck of-
se knielde is ghebouwen / treckende den
hoorze des voets inwendich nae haer
toe / 't ander been recht hem avertichtz
om hoogh / cloutwende met den voet
d'aerde ghelijck de Peerden die poo-
ghen op te staen. Mengaende de twee-
lingsche kinderen oft volens / een heeft-
se in haer armen / en sooght het op
Menschelijcke wijze / hem ghebende een
Wrouwlijcke bozst: het ander / dat meer
Peerds ghestalt heeft / is vast aen de
spene / ghelpck de jonghe volens ghe-
wendt zyn ghevoedt te worden van hen
Moeders. Boven in't Tafereel / op
een uptstekende punct-rootse / bequaem
om een sentinelle te staen / vertoont hem
eene Hengst Centauwer / stekende den
hals upt den wercke / welck is (soo ick
meen) den Man van dese Vrouw / die
in twee verscheppen plaetsen haer jon-
ghen sooght / en al lacchende besiet hy
dese: doch het lichaem openbaert hem
niet al gheheel / dan alleenlijck tot daer
hy half Peerdt is: met de rechter handt
wicht hy boven 't hooft een jong Leeu-
ken / om zijn ghenuchte te hebben met
hun te verschycken met dit speeldingh.
Het ghevolgh deser Schilderije (hoe
wel wy deser Consten oncondich wesen-
de / niet wel en connen onderscheyden de
deucht des wercks) was nochtans ge-
wozcht in alle volcomenhepdt met upt-
nemenden blije. Ten eersten / den om-
treck was / en quam upt een vaste hant.
Ten anderen / de berwen waren ver-
menght met grooter consten / en het by

sonderste werck was toezgheboeght een
rijcklijcke gratie. De verdiepinghen
der vercoztzelen / en der boutwen / waren
wel te deghe waergenomen / sonder dat
ter pet versupint was van dat te wen-
schen is / aengaende de ghestaltenissen en
maten / noch al de reste / en ordinantie
des wercks / alle de dinghen daer de
Schilders sonderlinge na trachten / ten
minsten de ghene die sozghbuldigh zijn
de selve te verstaen. Mengaende van my /
ick loofde in Zeuxis bysonder de groote
cracht van zyn wetenschap / dat hy soo
wel heeft comen in een selve materie
(acht nemende op 't onderscheydt der
kunde oft serie / en ouderdom) levende
doen gelijcken de verscheppentheyt van
dit constigh werck: want den Centau-
wer heeft hy uptghebeeldt heel wyzedt/
moedigh / en grouwlijck / 't harz over-
eynde staende / bycans heel rouw / niet
alleen 't gene dat Peerdt is / maer oock
dat Mensch is: en heeft hem gemaeckt
de schouwers bzeedt en verheben / met
ick en weet niet wat grinnickē oft geg-
nen in't aensicht / 't welck hem noch niet
en beledt zijn onghetemt woeste wesen:
Siet / dit is ghenoech 't bewoep / hoe hy
den Man heeft ghemaect. Maer de
Wrouw ghelijck seer wel een oozlogh-
sche Meerrie / ghelijck in't ghemen de
Thessalische zijn / die noch ongetemt en
van niemant bereden en zijn: het ander
deel / dat Vrouw is / heeft hy uptne-
mende schoon ghemaect / uptgenomen
d'oozen die hy mismaect en scherp / als
des Satyren / heeft ghelaten. De ver-
gaderinghe der twee Lichamen / daer
het Menschelijcke en het Peerdsche
vereenticht / heeft hy gemaeckt allen-
kens verliesende / en niet botlijc al t'een-
der reyse afgesneden / maer al van berce
beginnende met moeten / is het verdze-
ven met sulcken soethepdt / dat het hem
steelt upt de ooghen der aenschouwers /
en loopt soo dieftlijck d'een in d'ander.
Mengaende de twee kinderen / het een
heeft oock zijn wyzedt ghelaet / alsoo
wel als den vader / en zijn teere jeught
bewijft ebenwel een ontamme grouw-
saem wesen. Dit oock aemerckende
van by / heeft my verwonderens weer-
digh ghedocht / datse bepde kinder-
lijck

Ijck sien op den jonghen Leeuw/en on-
 dertuffchen handvarten sp de mam-
 men/ en legghen haer tot de moeder in/
 welcke sp van hary en verwe gelijken:
 tot hier toe uyt Luciano. Zeuxis hadde
 noch seer constigh gemaecht enen Mar-
 tias, gebonden staende aen enen boom/
 en dit stuck was noch ten tijde Plinij te
 Room in den Tempel van Vrede: noch
 tans nae het ghevoelen Eulebij, zijn
 tusschen Zeuxis doodt enden tyd van
 Plinij schijven/verloopen 508. Jaren/
 waer aen te sien is / hoe langhe de Cy-
 er-berwe dueren can. Men leest in't
 34^e. Boeck Plinij Cap. 8. dat Zeuxis
 Discipel was van Lysitracus, die den
 hzoeder was van Lysippus, soo men in't
 35^e. Boeck / in't 12^e. Capittel bindt/
 en Lysippus leefde noch in de 114^e. O-
 lympiade / ten tijde van Alexander de
 Groote / als in't verhaelde 34^e. Boec/
 Capittel 8. blijktt. Doch bevindtmen
 (als voozen in't beghin van zijn leven
 is verhaelt) Zeuxis aen 't schilderen te
 zijn gheweest / van in het vierde Jaer
 der 95^e. Olympiade. Dit schickt 19.
 Olympiaden / dat zyn dan (afghetoc-
 ken de vier Jaren) 91. Jaren / soo dat
 nae dese rekeninghe Zeuxis tot grooten
 ouderdom moet zyn yecomen / also den
 blijtighen Leser nae te soecken / en tro-
 verlegghen staet.

Epnde des levens Zeuxis.

Van Parafius, excellent Schil- der van Ephesen.

Ghelijck de gene / die tsamen om ee-
 nen Prijs van een roodt Laken in
 de wedbane / nae het teekē loopen / mal-
 anders suelhepdt siende / te meer blijft
 doen / om elck den anderen achter te
 stellen : Alsoo gingh het oock toe onder
 de vermaerde Schilders / ten tijde Pa-
 rasi, die toe ter tijdt vast veel in ghetal
 beghonden te worden. Desen Parafius
 was ghebozen tot Ephesen / en (als ge-
 sepdt is) ten tijde van Zeuxis, in de 95^e.
 Olympiade / in vermaerthepdt bloep-
 ende. Syn Vader Evenor was oock een
 goet Schilder / en is ghetelt neffens
 Aglaophon, Cephissodorus, en Phylus,
 al redelijcke Schilders / in de 90^e. O-
 lympiade. Parafius heeft de Const by

zyn Vader oock gheleert / daer in hy
 hem verre is te boven gegae. Syn wed-
 spel met Zeuxis is verhaelt / 't is ghe-
 noech datmen weet / dat hy desen ver-
 maerden Meester overtroffen heeft. Hy
 heeft de Schilderkonst door zynen suel-
 len geest met verscheyden nieuwe vindinghen
 vermeerdert en verbeterd. Hy
 was d'eerste / die met ernste waernam
 de ghelijckfozmicheden / maten / gestal-
 tenissen / werkingen / en wesens der aen-
 sichten. Hy was d'eerste die acht nam
 om aerdich hary te maerken / seer let-
 tende op het schoon : oock op de rondic-
 hepdt en schoonhepdt van den hals / en
 t'vriendelijc larchen van den mont. Hy
 was oock gehouden / selfs nae het ood-
 deel van alle Schilders / den alder her-
 standigsten van goede omtreckē te ma-
 ken / en van een werck wel te voldoen:
 Het welck nochtans het bysonderste en
 ondoenlijckste punct is / van al wat dese
 Const belangt. Des menschen nae-
 te lichamen wel te maken met goeden
 omtreck en binnen werck / dat heeft by
 wat in : Doch vindtmer veel / die daer
 uptnemende in zyn : Daer enen volco-
 men schoonē omtreck te maken / en zyn
 werck wel te voldoen / oft den lesten
 streck wel te gheven / daer vindtmer
 wepnich volcomen in : want het upter-
 ste van het werck behoort soo gherondt
 te wesen / en zyn rondicheyt so uytmun-
 telijck te vertoonen / datmen daer wat
 anders oft meer stet / dan daer is oft
 schijnt te wesen : jae ist moghelijck / dat
 het late blijcken watter onder verbor-
 ghen is. Doch Antigonus en Xenocra-
 tes, dewelcke alle beyde Boeckten van
 de Schilder-const hebben geschreven /
 dese geven van deser saken wegen Para-
 sio den lof / hem prijzende boven alle
 constighe Schilders / en belijden / hem
 daer in heel volmaekt te zyn geweest.
 Plinius seght noch / datmen in zynen tijt
 verscheyden tepckeninghen bondt / ge-
 daen van zyn der handt op Tafeltekens
 en Pergamenten / daer de Schilders
 hun ghemeenlijck nae behielpen : Doch
 meynt hy / dat hy nae het groot be-
 grijp des verstandts dat in hem was /
 in het binnenwerck van een Mensche-
 lijck lichaem niet uptnemende genoegh
 en was.

en was. Hy besighde in zyn werck een seker aerde / die welcke ghebracht was van Eretria, de Hoofst-stadt van het Eplandt Negrepont, dese was wit ghelijck crijt / en nut tot eenighe medesynen.

Van Demon, Schilder van Athenen.

Ick bevinde / dat veel hun vergripen / in't beschrijven van de constige werken der Schilders / vermengende d'een onder d'ander: Want den meesten deel epghenen Parasio toe dese naevolgende stucken van Demon. Dese Demon was oock ten tijde Zeuxis en Parafij, in de 93. Olympiade: Hy was oock ghehouden vooz een uptnemende en seer versierich Schilder in zynen tijt: want hy wilde upbeelden den Genius, oft de gheneghentheden van eenen Mensch / oft (als sommighe meenen) alle de epghenschappen der Athenensers / in een eenighe figure / te weten / dat hy soude schynen onghestadigh / koersel / ourechtbeerdigh / nochtans ghesprikigh / goedertieren / ontfermhertigh / stout / opgheblasen / ootmoedigh / ontsinnigh en woefsachtigh: Een dinghen seer te verwonden deren / wat dese oude Meesters befontden te willen doen. Van zjnder handt was te room langhen tijt in den Tempel van het Capitoliium een Tafereel van eenen Theseus: Alwaer oock was seer uptnemende eenen Stierman oft Dijloot / ghewapent met een Cozselet oft Harnasch. Hy schilderde te Rhodes in een Tafereel Meleager, Hercules, en Perseus, welck Tafereel was dziemael gheslaghen van den Blixem / en bleef nochtans gheheel en ongheschepnt als te vooren / een wonderlijck dinghen / waer dooz dit Tafereel is veel te meer in achtighe gheweest. Hy maecte oock in een Tafereel eenen Archigallus, daer den Keyser Tyberius seer veel van hieldt: Want hy dat Decius E-culeo segt / hy gaffer vooz tsestich sesteres / en hielt het ghemeenlijck besloten in zyn Canner. Hy maecte in een Tafereel een Woesterzouwe / met een lint op den schoot / de welcke hiet Cressa. Hy maecte oock Philiscum, eenen Ep-

van van Athenen / en den Godt Bacchum, met de Goddinne Deuchde. Hy maecte oock twee jonge kinderkens / in welcke men mocht mercken d'onbedachthepdt / stoudthepdt / en onnooselhepdt der jeught. Noech schilderde hy eenen Pzester die offert / en eenen Jonghen by hem / die een cleen tofferken hiel met reuckwerck tot der Offerhande / hebbende op zyn hooft eenen crans met bloemen. Maer boven alle zyn wercken woorden ghepzen twee Soldaten / die hy hadde gemaect met lichten Harnasch / waer van den eenen soo verhit van in den strijdt te loopen was / dat men hem sagh sweeten: En den anderen zyn wapenen aflegghende so vermoept / datmen hem scheen te sien hÿghen. Men houd oock in grooter weerden / seyt Plinius, een Tafereel van hem ghedaen / waer in zyn Aeneas, Castor, en Pollux: Oock noch een ander / daer in men siet Telephus, Achilles, Agamemnon, en Vlyfles. In summa / daer en is gheen Schilder van den ouden / daer men soo veel stucken van vindt / als van desen. Hy was een Man / die op zyn Eere / die hy dooz de Const hem deelachtich hadde ghemaect / heel moedigh en trots is gheworden / ghebende hem selven verscherpen namen / somtijds Abrodietus, dat is / wellustich levende / en somtijds Pzince der Schilderconst / hem beroemende / dat hyse hadde tot haer volcomêhept ghebracht. Roemde onder ander hem te wesen van't gheslachte van Apollo: En verskerde / te hebben gemaect in een Tafereel / dat tot Lyndos was / den Hercules nae't leven / ghelijck hem desen Godt dick wils in zynen slaep verschenen was. Doch nae het oordeel van alle d'omstanders / heeft hem Timanthes verwonnen / eenen Ajax om best maeckende / en ghingh hem oock te boben in de wapenen / die hy daer aen hadde ghemaect: Dit gheschiedde in't Eplandt Samos. Waerom Demon seer verstoort wesen de / sepe alleen bedroeft te zyn van wegghen den Pzince Ajax, dat hy nu de tweedemaal was verwonnen van een mensch / die der eeren onteerdich was: Want Vlyfles hadde hem verwonnen

int

Int' leven zynde / en Timanthes hadde hem met schilderen overtroffen. Hy hadde genuechte int' cleen te schilderen / alderley onhebblyckheden en boeleringhen / seggende / dat hy daer mede zynen adem-tocht weder herceegh.

Van Timanthes, den seer constighen Schilder.

Ick bebinde niet wat stadt oft plaetse Timanthes met zyn gheboorte ghe-ruchtich heeft ghemaect / dan dat zyn constighe werken zynen naem in eeren / en in levende gedachtenisse houden. Hy heeft oock gebloeyt als dese voozgaende / in de 93. Olympiade. Hy was een Man van uytnemende verstandt en gheest. Hy heeft onder ander tot een bysonder hooftstuck ghemaect / de gheschiedenis van de seer beweeghlycke en dzoevighe Offerhande van de Maeght Iphigenia, in Dianen Tempel / by den Grieken op de reyse nae Troepen bestaen / oft voozghenomen. Ten love van dit stuck zyn veelderley constighe Griecsche gedichten geweest gemaect: Want Timanthes hadde hier grooten aendacht en Const te weghe gebracht. Iphigeniam hadde hy ghemaect / staende vooz den Altaer / om onnooselijck ten Offer ghedoodt te worden / en al den omstant jammerlijc suchtēde en schreyende / over het sterben van dese jonghe edel Princesse. Den waerseggher Calchas hadde hy ghemaect bedzoeft / Ulysses swaermoedigh / Ajax roepende teghen den Goden / Menelaus schreyende / claghende / en alle uyterste ghedaenten van dzoefhepdt bewijfende / om dat hy des Dochters Dom was. Daer naer willende noch maecken alder bedzoeft Agamemnon haren Vader / heeft hem gheschildert het aenschijn bedeckt met een eynde van den mantel / om dat den dzuick zyns herten niet moghelijck en was uyt te beelden / en dat hy niet hadde comen aen zyn lief Kindt den wreetsten dootslag sien geschieden. Hy maecte noch veul ander Tafereelen van grooter inventie / bysonder eenen slapenden Reus Cyclops, dien hy in een cleen stuck maecte: Niettemin willen-

de uytbeelden zyn Reuslijcke groote gestaltenisse / maecte hy een deel cleen Satyrkens / die met perskens oft roedekens zynen dupin obermaten. In summa / hy hadde sulck een constighe behendichepdt in alle zyn werken / datter al tijts eenige heymelijcke verstanden oft bedietelen in verborghen lagen / boven het ghene dat het punt was / dat hy in zyn Historie hadde uytghebeelder. Want hoewel (sept Plinius) dat de const van het schilderen in haer selven groot is / so behouden nochtans de diepsinnighe inventien / die der daerenbove noch in't aemmerckē zyn / hun heerliche plaetse des lofs op hun selven. Hy maecte noch eenen Prince so volmaect / en soo vol Majestepts oft statichepds / soo datmen acht / dat alle de Constbaerhept der Schilderije / die men soude moghen twenschen in een Menschen beelt te wesen / die is hier al't samen in dit Conterfeysel begrepen / en is noch heden (sept Plinius) te Room in den Tempel des Vreeds.

Van Eupompus, Schilder van Syronien.

Ten tijde van Timanthes, Zeuxis, Parrasius, en Demon, te weten in de 93. Olympiade / en daer ontrent / heeft oock gheruchtigh gheweest en ghebleeydt / Eupompus, den constigen Schilder van Syconia. Onder zyn vermaerde werken / hadde hy ghemaect in een stuck / enen die den Prijs ghewonnen hadde in een Baerspel / welck spel worde gheoeffent van naecte Mannen onder den Grieken: Desen hadde hy ghemaect / hebbende in zyn hand eenen Plamtack. Hy hadde 't zynen tijde grooten roep en gerucht / om datmen om zynen wille veranderde de ghedaente oft maniere van schilderen / die doe is gheworden dzyederley / daer men daer te vooren maer van tweederley en wist: want alle Schilderijen waren eerst alleen op zyn Hellatjische / dat is / op zyn Grieks / oft so waren op zyn Asiaensch: Maer om dat Eupompus een Syronier was / heeft men de Hellatjische verlaten / en men sprack niet meer dan van schilderijen ghedaen op zyn Jonghische / op zyn

Dese geschiedenis leeft in Metamorphosij 12. Boec, en Valeri. Max. li. 8. cap. 12.

Meret de behendige uytbeeldinghe des vaderlijken drucks, die mē mocht bedencken inwendig oft verborgen te wesen onder het cleedt.

op zijn Sycoonfche en Attijckfche: dit was (nae mijn gheboelen) soo men nu segt/ op zijn Nederlantfch/ Italiaëfch/ Venetiaens/ dooz de groote volcomenheyt/ die in zijn conftige wercken/ gheschilderde naechten en anders/ te sien was. Lyfippus oock van Sycoonien/ welcken noch jongh wefende/ t'Beeldt- fupde van felf aenbing/ en sonder Meester leerde/ dwelc Cicero nochtans loochent/ maer eenen Duris waer te zijn betupghet/ is ghecomen by Eupompus, om hem eenich dingen der Conften halben te vragghen/ dewyl hy noch een arm hoetelaer was (doch namaels e groot Meester/) onder ander begheerde ernstigh van hem te weten/ wat Exemplaer oft Patroon der Guden hy in achttinghe hadde/ en aldermeest in zijn wercken naevolghde. Waer op Eupompus hem heeft ghebracht/ daer hy hem dat soude laten sien / t'welck was op de Marckt/ die vol was van alderley volck/ Mannen/Wrouwen/ en kinderen/ en sepd: Siet daer mijn Patroon/ dit ist Exemplaer/ dat ick aldermeest in alle mijn werckē volge. Dit woordt oft dees Antwoordt is Lyfippo soo aengenaem en vozderlijck geweest/ dat hy herte en moedt heeft ghecregen in zijn Conft cloekelijck boozt te varen/ dat hy veel conftighe vermaerde stucken heeft ghedaen: onder ander t'Beeldt van Socrates van Coper gegoten/ dat den Raedt van Athenen liet stellen in de Heerlijckste plaetse van der Stadt/ nae dat d'Atheners berouw ober deses Philofoophs onfchuldighe doot/ en zijns doots oorzakers ghedoodt hadden. Hy werdt namaels by den grooten Alexander in sulcken aensien/ dat niemant zijn Conterfeytsel en mocht van Coper gieten als Lyfippus. Nu wederkerende tot Eupompus, van hem en vind' ick niet anders / dan dat hy den Meester was van Pamphilus, die den Meester was vanden grooten Appelles.

Van Nicomachus, conftighen Schilder.

Wet Stadts Borger is gheweest Nicomachus den Schilder / en

bindt ick niet / dan dat hy is gheweest den soon en Discipel van eenen conftighen Beeldt- fupder/ gheheeten Aristodemus, die seer bequaem was Dooftelaers te maecken / en ander dinghen/ also Plinius verhaelt in zyn 34°. Boeck/ aen het 8°. Capituel. Dese Nicomachus maecte een ontfschaekinghe van Proferpina, die namaels was te Room op't Capitoliium / in den Tempel van Minerva, boven de cleen Capelle van de Goddinne der Jonckheyt Hebe. Oock een Victorie/ die met vier ingefpannen Heerden eenen Triumph-waghen opvoert tē Hemel/ die het Capitolio worde toeghe-epghent dooz eenen Plancus, die doe over het Roomsche Leger was. Hy was den eerften Schilder/ die vlyfles met eenen hoedt op't hooft hadde geschildert. Daer was oock te Room van hem te sien eenen Apollo en Diane, oock de Moeder der Goden Cybele, die gefeten was op eenen Leeuw / dit was al zyn epgghen hand-werck. Hy maecte oock een Tafereel / waer in waren een deel Jongvrouwen toeghemact/ als Bacchus Ronnen/ op de welke eenighe cleen Satyrkens te claveren bestonden. Hy maecte oock een Scilla, die tot Plinij tijt noch was te Room in des Vreden Tempel. Noeyt en wasser Schilder/ die so snel van der hant was/ als desen Nicomachus. Het is geschiedt/ dat hy coop ghemaect hadde met Aristratius den Coninck van Siconia, op eenen besproken dagh te leveren al gheschildert/ een Graf-plaetse des Poeten Telestus, daer hy hem niet haestede te gaen / dan gingher slechts henen een wepnigh daghen eer den ghestelden dagh verscheen/ soo dat hem Aristratius verdrayghde: Doch hy en faelgeerde niet / hy en hadde de Sepultuere binnen wepnigh daghen al voldaen / tegen den dag dien hy beloofte hadde. Hy heeft nae zijn doot noch onvolmaect ghelaten een stuck van Castor en Pollux, dat namaels meer worde in werden ghehouden/ als eenigh ander dat volmaect was. Zyn Discipulen waren Aristides zynen Zoeder/ en Aristocles zyn soon/ en Philoxenus van Eretria, een Stadt by Negrepoint. Dese Philoxenus hadde de hant

Aerdighe
antwoort
Eupompi aē
Lyfippum,
van zijn Pa-
troon, oft
exemplaer.

de hant wel also veerdigh als zyn meester/ en hont daerenboven noch eenighe roeter weghen in de Const/ die seer goede gratie hadden/en wel pasten om veel wercks te beschikken. Hy schilderde booz Coningh Cassander den strijt/daer den grooten Alexander Darium verwon/ een so lofsjick stuck / als eenigh datmen hadde moghen sien. Hy maecte noch een stuck/ dat hy d'ontcupshijt noemde/ daer in waren drie Satyren / die met den anderen goet ciere maecten. Summa/ het is bewijslijck genoegh/ dat Nicomachus ten tijde van Apelles, en den grooten Alexander was / dat ten minsten was in de 112°. Olympiade: En dat ick hem hier soo vzoech sette/ is om de wille van eenen Schilder Aristides, die hier ghenoeint wort zyn vzoeder en discipel/ dus wil ick nu desen naem Aristides booz nemen.

Van Aristides, Schilder van Thebes.

In de beschrijvinghe van desen Aristides, en vind ick niet weynich swaricheyts. Hy dunct dat ander / die hem uyt Plinio elder hebbē beschreven / niet genoegh op eenige onderschepden heden en hebben gemerckt: Want wy hebben hem hier nu beschreven/ boeder en discipel Nicomachi, die in de 112°. Olympiade leefde. Oock bevestight Plinius, dat Aristides van Thebes/ was ten tijde van Apelles, ontrent de 112°. Olympiade. Elder leestmen in Plinio, dat in Timanthes tijdt (die oock in Zeuxis tijt leefde / in de 93°. Olympiade) was eenen Euxenidas, welcken was den meester van den goeden Schilder Aristides. Dese tijden by een byenghende / vindmen een verschil van ontrent 17. Olympiaden / die schier hondert jaren maecten. Nu schryft Plinius in zyn 34. Boeck / Cap. 8. dat Aristides een seer constigh discipel is gheweest van den uytnemenden Beeldt-snijder Polykleus van Argos/ in de 87°. Olympiade: Maer dit looyt buyten de mate seer te rugghe / so heb ick dan drie Leer-meesters tot mynen Aristides, en in soo heel wijdt verschepden tyden. Nu laet ick desen lesten ghenoeinden Aristides een

Beeldt-snijder wesen/ die zyn genuerchte hadde (ghelijck doe veel t'ghebruyck was) Peerden te maecten/ soo twee oft vier t' samen / die eenen triumph oft hoetswaghen trocken / en achte datter drie Aristides zyn geweest/ waer vande resterende twee zyn in verschepden tijden Schilders geweest/ oft ist maer eenen / hy moet tot wonder grooten ouderdom zyn gekomen. Nu wil ick hier van myn hooft rusten/ en verhalen van mijnen bozigghen Aristides van Thebes / stadt in Thessalien oft Basilicrara. Dese soude zyn gheweest ten tijde van Apelles, in de 112°. Olympiade / en was (als ghesepdt is) zyns vzoeders Nicomachi discipel. Dese Aristides was den eersten/ die de booznemens der ghedachten schilderde/ alle de beroeringen der sinnen/ oft des ghemoets genegheden/ affecten oft Eche, met den Pinceele uytzuchte/ en te kennen gaf: doch hadde een maniere/ dat hy zyn verwen niet supber ghenoech en leyde / maer verdoofdese te seer / en leydese te dick oft te rouw. Hy hadde gheschildert een inneminge van een Stadt / daer onder ander aerdighe en aendachtighe versieringen geschildert was een cleen kind / dat metter hant grabbelt aen zyn moeders booz / daer se een dootlijcke wonde hadde/ en lagh om den gheest te gheven: Dit was so heel levende ghedaen/ dat aen haer wesen merckelijck scheen/ datse boelde de pijn / die haer t' kindt dede/ en datse noch vreesde/ dat t' kindt bindende het soch verstorven / soude het bloedt moeten suppen. Welck Casereel soo uytnemende werdt ghehouden / dat het den grooten Alexander liet verboeren/ en bzingen met hem te Pella, welck zyn gheboort-stadt was. Hy schilderde oock den strijt der Grieken en Persen/ daer hondert beelden in quamen: Dit Casereel was oock soo gheacht / dat Mnason Tyran / oft Coningh van Elatea, van elke persoonnage gaf thien pondt Silbers. Hy maecte oock hoetswagens/ daer vier Peerden waren aen ghespannen / so natuerlijck / datmen soude ghesepdt hebben / dat de raders draepden / en boort rolden: En eenen / die aen een eenigh Coningh oft groot

Const die
betract.

groot Heere yet supplierende badt oft begheerde/ met sulck een blijt / dat het scheen dat hy epgentlyck sprack. Hy maecte oock Jagers/ met hun gevangh ggeladen wesende. Hy conterseptte den Schilder Leontion nae t'leven/ en een Dochter/ghenaemt Anapanomene, stervende door de groote liefde/ die sy tot haer Broeder droegh. Hy maecte oock den Prince Bacchus, met Ariadne zyn Vrouw/ die noch ten tyde Plinij waren te Room inden Tempel Cereris. Hy maecte oock eenen Cruerspeelder / verselschapt met eenen jonghen / die oock te Room was in Apollinis Tempel: maer alle die gratie van dit Tafereel ghing te nieten / door de heefstachtichept van een onverstandige Schilder/wie Marcus Iunius, Roomsche Schout wesende / dit hadde doen gheven schoon te maken en af te drooghen/ tegen de ffeeste van de spelen van Apollo. Men sagh doe oock te Room in den Tempel der Trouwe op't Capitolium/ een oudt Man/ die een kindt leert spelen op de Cpter/ dat oock van Aristides handt was. Maer boven al maecte hy eenen Siecken / die men niet ghe-noech besien en conde. Cozt af/ hy was soo gantsch erbaren in dese Const/ dat den Coningh Attalus hem niet ontsach booz een Tafereel van zyn handt te geven hondert Talenten. Noch leestmen dat/ doe Lucius Mumnius, toeghe-naemt Achaicus, om dat hy Achajen hadde gewonnen/ doe hy al den roof van Achajen liet met uptroep vercoopen / boodt hem den Coningh Attalus ses duysent Sesterces booz een Tafereel/ghedaen van der handt van Aristides, waer in alleenlyck was eenen Bacchus, en alsoot hem toegheslaghen was/Mumnius naedencken hebbende/ oft dit Tafereel eenige bpsonder epgenschap in hem hadde/ dat hem onbekendt was/ om den grooten prijs wille/ die daer vozen geboden was/ byack den coop/ waerom den Coninck seer bedroeft was / en Mumnius offerdet eventwel in den Tempel van Ceres. Nae zyn doot is een stuck by hem ghevonden noch ontholbaen/waer in quam seer aerdighe eenen Reghenboge met zyn versheppen ver-

wen/dat meer geacht worde als eenige van zyn ander stucken. Desen selven Aristides van Thebes hadde booz leerslingen Niceros, en oock Aristippum. Desen maecte eenen Satyz/gercoont met eenen dynck-kroes / en hy leerde de Schilder-const Anthonides, en den Euphranor, van welcken wy t'zunder tijdt beschypven sullen.

Van Pamphilus, Schilder van Macedonien.

Dat de Letter-const / en ander wetenschappen / den Schilder seer bozderlyck zyn/is aen desen constighen schilder Pamphilus van Macedonien wel af te meten. Hy is getomē te Sycionia, onder Eupompum de Schilderkonst leeren / daer hy grootlyck in toeghenomen heeft. Hy maecte als zyn eerst muntende stuck/ een deel conterseptfels in een Tafereel/ te weten/ een heel gheslachte Edelluyden na 't leven/ Vaders en Sonen/ en so boozts. Oock maecte hy den Slagh en de Victorie / die d'Athenets vercregen by Philus, ee gebuerstadt/ grensede tusschen 't Landt van Sicyonia, en 't Landtschap van Argos. Hy schilderde oock Olyfsem, gelijck hy van Homero beschreven is in zyn doliughen/op een qualijck ghebouwt Schip ghelijck een Wonte. Hy was den eersten Schilder / die hem tot de Letter-const begaf: So dat hy oock seer verstandich was in alderley wetenschap en leerin-ghen / bpsonder in de Arithmetica, en Geometrie: En hy hadde dit gevoelen/ dat niemant hem selven en con segghen volmaeckt Schilder te wesen / sonder kennis te hebben van dese twee consten. Hy en wilde noyt yemandt zyn Conste leeren / minder dan booz een Talent in thien Jaren/oft (na Budeus meeningen) booz thien Talenten 's Jaers / noch tans is eenen Talent op onse rekeninge/ ses hondert Croonen: En dede hem soo veel betalen van Appelles en Melanthius. Summa / hy was in soo groot achtin-ghen / dat hy eerstmael te Sycionien/en boozt in gheheel Grieckenlant opbracht / datmen den kinderen der Edelluyden en groote Heeren/booz alle ander dinghen dede leeren de Const van Cerpcke.

Mer blyckt, dat d'Antycke van geen Oly verwe wisten.

De weergade van desen plompaert maecte den voer van I. Eycken tafelte Ghent schoen.

Const dier beclacht.

Pamphilus was d'eerste, die hem totter Letterconst begaf.

Hoe veel mē Phamphilus van de schilderconst te leeren, gaf: En hoe veel ee Talent is.

Tepckenen: Dus werden hun gheleert de eerste teekenen der Schilderconst op tafelkens van Busboom. En ten aensien van Pamphilus, wert de Schilderconst soo seer in weerden / en gheacht / dat men se stelde in ghelijcken graet niet de ander by Constnen. Oock werdt de Schilderconst soo seer gheert en gheuyert / dat in desen aenwangh sich niet als Edelluyden met het schilderen en bemoeypden: doch het is daer na so verre ghecomen / dat eenige eerlycke Luyden hun mede daer toe hebben begheven: Nochtans met dit bevel en onderschepdt datmen dese const niet en soude leeren tghemeen volck / eenige knechten oft onbyzje slaven: Want sulcke waren dooz een openbaer eeuwighe Edict oft Gebodt van de Schilderconst gantsch afgesondert en afgesloten / het sy in wat dinghen dat het was / dat de Tepckenconst onhelst oft in haer begryp mag. Oock en vindmen (seght Plinius) nergens niet so veel als eenigh stuck / het zy platte Schilderije / verheven werck / noch met het graef ijsen / dat van der handt van eenighen onbyzjen oft slaef is ghedaen. Waer by merkelyck blijkt en openbaer is / dat dit als een eeuwighe Gebodt ernstlyck by den Ouden altydt was onderhouden. En in wat grootachten de Const ghehouden was / die nu onbedachtelyck van veel Menschen soo heel neder ghestelt / jaeschier met blindt oorzdeel booz ydel en als nietigh veracht woert: Nochtans laet onse edel schilderconst sulck overdadich onghelyck onghemerckt en ongewozen hene gaen / achtende mischieghenoedhsaem te wesen / dat sulcke met de ongheluckyghe plaghe hun onbestandts / als Sisyphus met den onbesuyden steen / oft Ixion met zyn verdyetigh draep / radt / gepynigt blijven / en haer selven getroostende / naer verstandighe schryvers meyninge / te wesen de Minnemoer / ofte Doester van alle eerlycke Constnen en wetenschappen / lacht so stadelijck noch al haer trouwe Liefhebbers eben byzandelijck toe / vercierende hier Kercken / daer hun Wyncelijcke Hallen / Cabinetten / en Speelhoven / elders hun Borgherlycke ghebelen /

boozhupsen en Cameren / daer sy in weerden met groot verwonderen en vermaecken aenghesten zijnde / den bysondersten sin / het ghesichte der Menschenen / een vrozplijck soet voedtsel deelachtich maect. Nu en vind ick niet anders meer van Pamphilo, dan 't gene noch int leven Melanchi hier nae ghesen woert. En my dunct daer is noch eenen anderen Pamphilus gheweest / een Beeldsnyder / die onder Praxiteles gheleert. Nu vind ick twee Praxiteles, eenen in de 104^e Olympiade / en eenen ten tijde des grooten Pompei, en beyde Beeldtsnyders.

Van Echion, Schilder / en Beeldtsnyder.

Dese oude Constnaers zyn meest niet alleen Schilders / maer Graeverders in Silver / in Ghestenten petuytgeholt te maken / oock Beeldtsnyders en Sieters gheweest. Van waer desen Echion is gheweest / en weet ick niet / dan dat hy (acht ick) een Griek was: maer hy heeft geweest in de 107^e Olympiade / alsoo ick in twee passagen in Plinio van hem vinde / en woert selcken ghestelt een tijdtghenoot van eenen Terimachus, van welcken ick gheen wercken en verneme. Nengaende de stucken van Echion, van hem was te sien eenen God Bacchus, een Truerspel oft Tragedie / gheschilderdt / en Comedie oft bypagie cluyt / dat seer versierlyck en aerdighe dingen waren: Doozt hadde hy ghemaect een Semiramis, de welke van Sabinne was ghe worden Coninghinne van Assyrien. Daer was oock van hem te sien een seer constigh stuck / waer in was gheschildert een oude Matroone / de welke te bedde leyddede / met een toortse in de donckerheyt al byzandende / een schoone jonghe Byzudt / de welke haer nae volghde / met een seer merkelyck statigh en zedigh Maeghdelijck wesen. Hy is een van de vyer vermaerde gheweest / wiens Stucken golden een Stadts Rijckdom / daer elder van ghesepdt woert.

Niemandt mocht schilderen leeren, als edel kinderen.

Schilderconsten lofen weerden ten eyde Pamphili.

Van Pausias, Schilder van Sicponien.

De conftighe Meesters van oudts/ als ick te voozen verhaelde / hebben in verſchepden dingen de Schilderconſt aengaende hunnen gheeft gheoeffent / en in eenighe ghedaenten van wercken/ die ons nu niet bekent/ oft in ghebzyck niet en zijn: want deſen Pausias was een ſeer goet emailleerder in zynen tydte / te weten / van te maecten Schilderije met den byere / waer van wy hebben verhaelt in onſe beſchryvinge van Polygnotus van Athenē/ die men den eerſten vinder oft gebzycker daer van acht te weſen / want men en vindt gheen ſulck werck ouder als van hem/ hoewel Plinius twiffelt wiens vindinge het is gheweest/ en ſeght aengaende het ſchilderen met waſch/ en met het byer/ Encausticē geheeten/ en weet ick wiſſelick den eerſten vinder niet. Eenighe ſegghen het was Ariſtides, en dat naer hem Praxiteles naemaels dees conſt byacht ter volcomenheyt/maer ſy miſſen: want men vindt ſtucken die ghedaen zijn met den byere aler Ariſtides opt is geweest: Namelijck van Polygnotus, van Nicamor, en Arceſilaus van Parium. Dus blyckt nae myn voorzigh verhael noch Polygnotus den eerſten/ die men weet te noemen. Lyſippus, daer wy van verhaelt hebben / was oock een van deſe Encaustice werckers/ en hadde voor een ghebzyck / te ſchryven op de ſtucken die hy maecte int Eylandt Agina: Lyſippus heeft deſe Schilderije gemaect met het byer. Ick hadde deſe Lyſippum moghen by den Schilders hebben gheboeght/ maer ick en vinde niet/ wat hy met dit ſchilderen hoor ſtucken gemaect heeft/ daer onſe Schilderjeugte yet by soude geleert worden. Men ſeght oock (ſeydt Plinius) dat Pamphilus, den meester van Apelles, niet alleē en emailleerde / maer heeft het oock gheleerd van Pausias, Schilder van Sycionia, die wy nu hoor hebben. Deſen Pausias hadde de Conſt van ſchilderen aenghevangen te leeren by Brietes znen Vader. Hy behelp hem met den byer te beſchilderen de mueren/ namelijck te Theſpia, een

Stadt in Beotien / daer hy oock aenam oft beſond te herſchilderen eenige dingen op de mueren/ die te voozen waren gedaen van Polygnoto. Dit en acht ick niet dat op't nat calck was / en dat het fresco/ dat men in Italien nu ghemeeen heeft / doe niet en was int ghebzyck: want hadden op mueren onder dach gheweest/ de Schilderije van Polygnotus en waer in Pausias tijt niet vergaen geweest/ dewijle dat het eē eewich werck is (by maniere van ſprecken/) oft ten moſten mueren zyn uytwendich aen de huſer/ dat ick niet en achte dat het waren/ dan dat het lijn oft eybewe was/ oock geen olyvertwe / want ſy daer van niet en wiſte. Deſe ſchilderije/ en die van Polygnoto, waren malcander ſeer onghelijck / en daer was een groot onderſchept van het werck. Pausias was den eerſten / die opbyacht te ſchilderen de balcken en beſchietinghen der ſoldeeringen/ en noyt voor zynen tijt en was gheſien eenigh welſel dat beſchildert was. Hy was ſeer luſtig tot cleyne dinghen te maken / en cleyne kinderkeus: maer zyn bertroſfers oft quaetwillige ſeyden dat hy dat dede / om datter veel tijts toegaen moſt. Twelck hy verſtaende/ en willende het gantsche te gedeel bewijſen van dat ſy ſeyden / en het cleyne dinghen te maken heerlijck maken en verheffen / ſchilderde hy een kindt op eenen dagh / en hiet dit Caſereel *ἰμερηίον* dat is/ daghwerck/ om dat hy dit Caſereel hadde gemaect op eenen dag. Hy byjddte ſeer in zyn joncheyt een Bloemkrans oft Tuylkens-bercoopſter van zyn ſtadt Sicyonia, geheetē Glycera, die ſeer aerdich was/ en thien dupſent inventien hadde/ haer houpeelkens / hoeden en cranſſen toe te maken: ſo dat Pausias hier ſoetichheit in hebben de / begaf hem te conterſeypen nae t leven de bloem cranſſen en tuylkens van zyn bypſter. Maer Glycera veranderde in ſo veelderley wiſſen de gedaenten van haer cranſſen en tuylkens / en bewiſſelde ſo menichbuldig de by eenboegingen der vertwen met haer bloementen vermengen/ om hare Schilder ſchier te doen raſen/ dat het een groote ghenuechte en luſt was te ſien rampen het natuerlijck

natuerlijck werck van Glycera, teghen de Conſt van den Schilder Pauſias, die dooz dit oeffenē hier in heel uytneemende wert. Epndelijck ſchilderde hy haer ſittende / en maeckende eenen hoedt van bloemen: Welc Tafereel worde gehouden booz het beſte dat hy opt maecte: en hy noemde dit Stephanoplocos, dat is / Tuylmaeckſter / ofte Stephanopolis, dat is / Tuyl-vercooyſter / om dat Glycera anders geenē middel en hadde haer te behelpen in haer armoede / dan met bloemcranſſen en Tuylkens te vercoopen / en dit is al geſchied na de 100. Olympiade. Men ſegt dat Lucius Lucullus gaf aen eenen Dionyſium, Schilder van Athenen / twee Talenten / van dit Tafereel te copieren / ofte van een Copie / Apographon hy den Grieken gheſepdt. Pauſias begaf hem ooc te maken groote ſtucken / onder ander een ſchoon Offerhande van Oſſen / welck Tafereel in Plinij tijdt was in de gallerij van den grooten Pompeus. Hy was ooc den eerſten / die op bzacht in Schilderij uyt te beelden de Offerhanden die men den Goden dede: Welcke inventien naderhand van velen was beſtaen te volgen / maer niemant waſſer ſo geſchied in als Pauſias. Onder ander had hy een goede gratie / eenen Oſte te maken van boozen in't vercozten / die men opt boozhoof ſagh / en ſo dooz het vercozten zyn gheheel dichte / en met eenen de lengde / ſonder dat hy hem hadde van ter zijden te ſtellen. En in plaetſe dat ant. Schilders veel van wit en lichte verwe hun dinghen aenleypden / en ſo ſeer hooghden en rondeden / en datſe om hun dinghen te doen aſtekkē en verſchieten / vaſt met ſwart verdiepten / hadde hy een maniere zyn Oſſen bzupn aen te legghen / en met eenen alſo van ſelfs de diepfelen te weghe bzengende / gaf dan zyn behoortlijcke hooghſels. Cozt af / hy was ſoo uytneemende in zyn vercoztinghen / dat men ſoude hebbē geſept / dat zyn platte Schilderij verheven en ghebootſeert half rondt was: Oock ſchenen eenighe dinghen gebzoken en puttich oft hol te wesen / die nochangs gheheel en effen waren. En alſo gheſept is / was hy van Sicyonia de Griekſche Stadt / die lan-

gen tijdt was ghehouden booz de rechte Vader-ſtadt van den Schilders. Sy en lagh niet heel wijt van Corinthen. Dat Landt was ſeer oerbloedich van Boornolp. In den tijdt van Scaurus Roomſch Schout / werden al deſes Stadts koſtelijcke Tafereelen / die op gheemeene plaetſen en in Tempelen waren / in uytroep vercocht en ghebzacht te Room / en dit was tot betaelinghe van veel groote laſten / die deſe Stadt ſchuldich was.

Van Euphranor van Ithmos, Schilder / Beelt-ſnijder / Gie- ter / en Grabeerder.

N Adien dat een byſonder vercieringe geven / een Hiſtorie te beſchrijven / alle omſtandigheden van namen / tijden / ouderdommen / plaetſen / en dergelijcke / heb ick daer in myn neerſticheyt ghedaen. Ick vinde dat deſen Euphranor is van gheboorte gheweest uyt het landt Peloponnesus, dat nu Morea ghenoeemt is / en uyt een ſtadt genoemt Ithmos, die nu ter tijdt heet Haxamilo. Hy is geweest in de 104. Olympiade / en een diſcipel van Ariſtippus, die een diſcipel was van Ariſtides, als elder geſepdt is. Deſen grooten Conſtaet begaf hem te maecken Coloffen / dat zyn Beelden van uytneemende grooten. Hy maecte oock verſchepden Marberen beelden: En hy nam groote ghemeuchte te graveren den dynck-koppen met het graefijſer. Hy hadde booz een byſonder goede wiſje / dat hy neffens zyn Conſt niet droomſinnich noch ſelſaem / maer gemeenſaem om mede om te gaen was. Zyn ſtucken waren meer doozwozcht als ander van den boozgaende. Hy was in alles uytneemende / en behiel oock zyn handelinghe ſonder veranderinghe / en en was gheen doſijnwerker. Hy was d'eerſte / die de ſtatichepdt en Majestept der Princen volcomelijck uytbeelde: Maer gelijck Natuere ſamtijts ſchijnt toe te laten / datſe andermael en doet / in haer met de Schilder-konſt te laten na te bootſen. Heeſtet nae des grooten Valerij ſchrijven oock Euphranor wel bebonden: deſen willende ſchilderen

deren t' Athenen de twaelf Goden/ leyde hy sulcken roust en blyt aen 't Beeldt van Neptunus te maken / met den berwen daer in sulcken statelicken wesen wydzuckende / dat het hem onmoghe-lyck was / daer naer / te inventeren oft te wege te brengen / een meerder statichept in 't wesen van Iuppiter, ghelijck wel hadde behoort / om dat hy al zijn sinnen te seer aen dat eerste Beeldt gelept hadde / so dat hy tot zijn voornemē in dit leste niet en con geraken. Hy nam wonderlijck wel waer de mate en proportien / so dat hem dit deel t'zynen lof hoben ander wozt na gegeven: nochtā hadde hy dese onbolmaerthept / dat hy de lichamen te ranck / en de vinghers en knockels oft litten te groot nae proportie des lijfs maecte. Hy heeft geschreven hande Schilderconst / bysonder van de mate en proportie / en van de temperinghe der verwen. Mengende de stucken van zijn handtwerck / daer was van hem een schermutsinghe van Heerde-rupters / de twaelf Goden (als verhaelt is) en oock eenen Theseus, soo natuerlijck ghedaen zijnde / dat hy selve seyde / Den Theseus van Parafus (die men so seer hadde in achtinge) was gheboedt gheweest met roosen / maer den zynen was gheboedt met wel goet bleesch. Tot Ephefen waren veel costelijcke Casereelen van hem / te weten / eenen Vlyffes, die hem uyt sinnigh gheliet te wesen / en spande een Heerde en een Koe r'samen in den ploegh / ploegde den Zeestrandt en saepden sout in / om in den krijg hoor Tropen niet te trecken / noch zijn lieve Penelope te verlaten. Daer waren in een stuck oock eenighe personagien ghecleedt op zijn Griecsche en also ghemantelt / die ghemaect waren als volghedachten wesende / en eenen Capitēyn die zijn sweerd inde seheede steeckt.

Van den Schilder Cydias.

Desen selven tijdt is geweest Cydias een Schilder: maer en vnde zijn gheboort-plaetse niet. Hy was ooz seer vermaert / bysonder van te hebben ghemaect een constigh stuck / waer in

waren gheschildert de Argonautes, dat waren de Griecsche jonge helden / die met den Prince Iason en met 't schip Argo de vaert na Colchos deden / om te halen het gulden Vlies / daer boortijdt veel gerucht van was / en verscheyden Poeten beschreiben hebben / als Orpheus Apollonius, en Valerius Flaccus. Voor dese Schilderpe gaf hem een Roomsche Orateur / gheheeten Hortensius, 144. Sesterren. Hy schilderde ooz den selve Hortensio een Capelle / die hy hadde doen maecten in zijn Speelhuys te Tusculo, welck huys naemals is toegecomen den vermaerden Cicero: nu ist een Clooster / daer Griecsche Monicke pleghen te woonen / en heet Grotta Ferrata: het is een seer lustige plaetse.

Van den Schilder Antidotus.

Desen Antidotus weet ik niet van waer hy was / dan was een discipel van Euphranor: hy maecte t' Athenen een ghevecht van twee / die schilden hadden op zijn Barseloonsche / en eenen Trompetter / daer veel aeghehouden was. Hy was seer vtrich in te ondersoeken de dinghen der Consten: nochtans en was hy niet geheel vast in zijn mate en proportie. Ten anderen / was hy ooz wat rouw in zijn verwen: Doch hadde hy een groot gheruchte / om dat hy den vermaerde Schilder Nicias van Athenen hadde gehadt tot een discipel.

Van Nicias, Schilder dan Athenen.

Desen discipel van Antidotus, Nicias Schilder van Athenen / soon van eenen Nicodemus, was seer uytneemde om een Vrouwen beeldt te schilderen. Hy was oock seer constig te maken vercoztinghen oft prospectiven / en instende verschiepinghen. En leyde al tijts spnen blyt en wetenschap daer op toe / dat hy zijn dingen wel hooghde en verdiepte / so dat zijn schilderpe stont / als of het verheven en half rondt hadde geweest. Hy maecte een Nemea, die een Goddinne der bosschen was ghehouden te wesen / en was gheschildert op eenen

eenen Leentw sittende/miet eenen palm-
 tack in haer handt. Dit stuck liet eenen
 Syllanus upt Afsien bzenghen te Room/
 en werdt ghestelt inde Camer van den
 Raedt. Hy maecte ooc eenen Bacchus,
 die in Plinij tijdt was inden Tempel
 van Dede oft eendzacht. Hy maecte
 noch eenen Hyacinthus, welck was een
 Jongeling/ die seer van Apollo hemint
 was/ daer den Keyser Augustus sulck
 een behagen in creegh/ dat hy dit stuck
 dede bzengē in zjn galepe/om te Room
 te bzenghen / en dit gheschiede nae het
 innemen van der stad Alexandrien in
 Egypten. Oock den Keyser Tyberius,
 siende den grooten lust / die Augustus
 in dit Tafereel hadde gghedat binnen
 zjn leuen/ dedet stellen in den Tempel/
 die den selven Augusto ter eeren was
 ghewijdt. Noeh wasser ten tyde Plinij
 een Diana, die ooc van Nicias hant was.
 En tot Ephesien was doe oock te sien
 van hem gheschildert een begracffenis-
 se van Megabyzus; Offer-priester van
 de Goddinne Diana van Ephesien. Des-
 se Sepultueren (mijns achtens) warē
 gelijck Tempelkens oft Capellen/ ge-
 lijckmer eenige noch siet buytē Room/
 bysonder op den wegh Via Appia. Noeh
 hadde hy gemaectt een stuck tot Athe-
 nen / waer in hy uptghebeeldet hadde
 alle de spoockerpe der Helle / en die be-
 sweeringhen en aenroepingen der ober-
 ledener Sielen/ ghelyck al die dinghen
 van Homero in zjn Odyssee zjn be-
 schreben / hoe dat Vlyffes daer doende
 was: En Plutarchus in zjn Morale/ daer
 hy schrijft/ datmen nae Epicuri leeringe
 doende/ niet en soude connen een vrolic
 leven leyden: In dat deel verhaelt hy/
 dat Nicias aendit stuck doēde wesende/
 was soo heel pberich en vlytich/ wer-
 kende / dat hy dickwils aen zjn volck
 vzaeghde/ of hy ooc genoennaelt had-
 de. Ende als dit stuck ghedaen was/
 den Coningh van Egypten Ptolomeus
 sondt hem daer vooz te presenteren 60.
 Talenten/ dat zjn sessendertich dupsent
 gouden Croonen/ de welke hy wepger-
 de/ en en wilde nopt zjn werck vercoo-
 pen. Dus verre upt Plutarcho. Maer
 Plinius seght/ den Coning Attalus, den
 welcken (so ick bevinde) niet van Egg-

pten/maer van Patolien Coning was:
 desen en wilde Nicias het stuck niet late
 vooz tseftich Talentē/ maer hy schouct
 de stad van Athenen/ zyn Daders stad/
 want hy was rijck ghenoech. Nu acht
 ick / oft hem wel mocht van beyde de
 vooznoemde Coninghen zjn gheboden
 gheweest. De teghenwoordighe beste
 Schilders mochten wenschen / datter
 nu ter tijdt noch Ptolomei en Attali wa-
 ren/ die de Schilder-const met hun Ta-
 lenten so mildelijck zenuwen en cracht
 deden hebben / datse dan te rijck we-
 sende/ hier en daer eenige Stadt/ in hun
 Raedthupsen oft elders/ tot ghedachte-
 nis wat mochten schenckē/ dewijle den
 Miserere nu al te veel gesonghen wordt.
 Nicias heeft ooc seer groote stucken ge-
 maectt / te weten / een daer Calisto in
 eenen Beer veranderde / en een daer Io
 in een Roe worde verandert / en een
 naecte Andromeda, die van Perseo her-
 lost werde. Hy maecte oock eenen seer
 statigen en magnijfjcken Alexander, die
 ten tyde Plinij was in de gallerije van
 Pompeus: oock een sittende Calipso. Hy
 was bysonder fraey/ en goet Meester
 van te maerken allerley vierboetighe
 Dieren: maer sonderlinge alderley hoi-
 den. Hy hadde ooc geschildert de woet-
 heydt van eenen Stier van Marathon.
 Men segt/ dat Praxiteles, eens gebrægt
 wesende / welke stucken van alle die
 hy van Marber gedaen hadde/ de beste
 hiel te wesen / gheantwoort soude heb-
 ben/ daer Nicias lest de handt op hadde
 ghelepd: Soo seer werdt gheacht het
 opmaken oft polijsten van Nicias. Hy
 dunckt dat eenighe ronrecht meenen/
 dat Nicias de Marberen Beelden ber-
 niste. Nu meent Plinius, oster eenen an-
 deren Nicias zy geweest / in de 112e. O-
 lympiade: doch (sept hy) men sout niet
 connen seggen met waerheyt / oft desen
 was/ oft eenen anderen. Maer ick acht
 dat het al den selvé is/ dewijle hy Alex-
 ander hadde gheschildert/ die in de gal-
 lerie Pompei was: en Alexander was in
 112e. Olympiade. Oft Plinius en
 meent Paris, die ooc Alexander genaemt
 was/ om dat hy noch Herder wesende/
 vergadert hebbende een deel Herders/
 vervolgde en versloeg eenige Roovers/
 die

die Priami Coningh van Troyen zijn
Vaders Offen en Dee hadden gerooft
en wech ghedreven: want Alexander is

K'en was noch maer een kindt,
Wt l'Roovers handen wreet wel
En om dat ick soo stout een stuck had aen ghegaen,
Werdt Alexander my den toenaem by ghedaen.

Doch het is beter te achten / dat het
den grootē Macedonischen zy geweest/
om datter geenē anderē booznaem by
en is: soo dat ick't noch daer voor hou-
de / dat het al den selven Nicias sy ghe-
weest. Men vint oock / dat Augustus
den Keysar onder ander costelijcke stuc-
ken een uptnemende hadde / waer in
waren twee Beerden gespannen aen ee-
nen koets waghē / in welck Tafereel
stondt gheschreven: Nicias heeft my ge-
brandt / dat is / met byer gheschildert/
datmen Encausticē noemde / als elder
verhaelt is. Hy soude eerst van Encau-
sticē hebben ghewozcht / nae de getuy-
genis van Hermolaus.

Dan Athenion, Schilder van Maronaa.

Dese Athenion is in vroege Jaren
d'ijp geweest inde Const / hy wort
toeghensent Maronijt / des ick acht/
hy zy gheweest upt Thracien / van Ma-
ronaa, een Stadt aldaer / die nu ter
tijdt is ghenoeit Marogna. Hy leerde
t'schilderen onder eenen Glaucon van
Cozinthen / van welcken ick niet by-
sonders en vinde. Maer Athenion wort
wal so goet gheacht als Nicias, en oock
in eenige deelen beter: Doch hy hadde
dat gebzeck / dat hy zijn verwen te zeer
versmoorde / en wzscht veel harder als
zijn Meester: nochtans was zijn werck
seer vzolijck / en sulcx / datmen in hem
con oordeelen te wesen een diepsinnich
verstandt. Hy contersepte den Tyran
Philarchum, die gestelt was in den Tē-
pel van Ceres Eleusina. Hy maecte
oock t'Athenen eenen heelen deel Jong-
vrouwen / die tot Cereris Offerhande
gingen / met kozf kerz op hen hoosden
vol bloemen / die om t'kozf dzagen wer-
den Polyginæcon gheheeten. Hy heeft
oock gemaecht eenen jonghen Achilles,
in Vrouw cleederen wesende onder de
Jongkavrouwen van den Coningh Ny-

gesept Mensche-jager. Dese geschied e-
nis stelt Ovidius van Paris verhaelt te
zijn / in zijnen brief aen Helena seggende:

doe ick alree dē kudden
dorste vry beschudden:
Maer boven alle de stuckē die hy maet-
te / werdt gepzesen een / daer in hy had-
de gemaekt eenen Stalknecht / die een
Beerdt bestelde. Hadde desen constigen
jongen Meester moghen leven / daer en
hadde gheen Schilder van den ouder-
tijdt by hem mogen zijn geleken: Dan
Atropos heeft hem nijdich den Pinceel
upt de handt ghenomen / en zijn jongh
levens vzaedt vzoech afgesneden: Doch
Fama heeft den naem Hebe oft donsterf-
lijckhept te bewaten gegeven.

Dan Philochares, Schilder.

Mer is by den Oudert noch ghe-
weest een constich Schilder / maer
en vinde noch t'yt noch plaetse van zijn
leven / noch geboorte. Hy con wonder
wel conterseptē en doen gelijcken. Den
Keysar Augustus hadde in de Camer
van zijne Raet / die hy by d'oude Marct
te Room hadde / doen maken een stuck
van Philochares, alsoot aen het op-
schzift datter in was / blijkelijck was:
daer in was een oudt Man gheschildert
verselschapt met zynen soon / die hem
van tronie gantsch geleek / uptghena-
men den ouderdom / die men con mere-
ken alleen het onderschepdt te wesen:
oock saghmen / dat den soon oock sulck
roleur van haert begon te crypen. Ge-
wis (seght Plinius) dit Tafereel maer
aensende / men en soude niet ghenoech
comen p'zzen de groote cracht van de
Schilderconst: ghemerckt dat den
Roomschen Baedt soo lange genemte
genomen heeft dit Tafereel t'aenmerc-
ken: en de geconterseptē warē / Glaucon.

en Aristippus zijn soon; doch niet anders/
dan om de Const van Philochares: want
dees gheconterseptte en waren maer
slechte gemeene Luyden. Daer was
oock van hem gheschilderdt eenen A-
rendt / die een Draeck met den clauw
weder hieldt / en vast hadde.

Van Melanthus, Schilder.

En van de gheruchtichste van zy-
nen tijdt is geweest Melanthus, den
welcken somtijts oock Melanthius ghe-
heeten wordt / en al evenwel den selven
is / als wel aen verscheyden omstandic-
heden te merken is. Ick acht of hy
een Sicponer is: maer ben des onghes-
wis / evenwel heeft tot Sprionien de
Const van Schilderen in gheselschap
van Appelles onder den Macedoonsche
Pamphilo gheleert / als vozen gesept is:
waer by den tijt te gisse is / wanneer hy
geleest heeft. Plinius tuyght seer heerlijc
van hem / in t' begin van zijn 7^e. Capit.
van het 35. Boeck / daer hy onder de
uymuntende constige oude Schilders /
als te weten / Appelles, Echion, en Ni-
comachus, wordt gerekent: en segt / dat
dese vier doozuchtige Meesters maer
en gebuycten vierderlep herwē / wit /
geel / root / en swart: het wit was ghe-
maect van Tripoli, oft Melimum: t'geel
was Oker van Atticum, oft Sil Atti-
cum, doch Philander meent dat het pur-
perich is: hun root was Sinopis Pótica,
en hadden doe anders gheen swart als
Vitriol. En nochtans maectten sy hier
mede stucken soo costelijck / datter niet
een en was / het en was weerdich den
gheleel rijkdom van een goede Stadt.
Waer by wel af te nieten is / dat desen
Melanthus gheenen slechten gheselle en
was. Hy is gheweest ten tyde dat Ari-
stratus te Sicponie zyn wesen hadde / en
aldaer Coningh / oft om beter te seggen /
Tyran was: van welcken int leven van
Nicomachus ghesep is. Desen Ari-
stratus hadde hem van Melantho laten
schilderen seer heerlijc op eenen trium-
ghelicken wagen / als verwinder / met
schoone Beerden hoozt ghetrocken: on-
der ander quam oock op den wagen
een seer schoon Vrouwen beeldt / wesen-
de een Victorie / die den Aristrato mocht

croonen met eenen Lauwer crans. In
dit werck dewyl het groot was / en den
Tyran haestich mocht wesen / en zyn
dreyginghen t'ontsien waren / als elder
wel gehoozt is / heeft Melanthus de hul-
pe zynder medegesellen gebuyct. Dit
was een seer constigh en uymuntende
werck: maer naemaels werdt het ten
deele verdozven: want doe den Hoofst-
man van Achaien Aratus, na den doodt
van Aristtratus, de Stadt Argos listelijck
in hadde ghenomen / en den Tyran Ni-
cocles verjaeght / en zyn Vaderlandt
Sicyonia van tyranngē verlost / hiedt hy
als een bysphepdes beminder / en byandt
der Tyranen / al hun Beelden te nie-
ten doe: Doch dese Schilderige van Me-
lanthus, soo beballijck in't aensien we-
sende / heeft hy met twijfelghe gedach-
ten lange en veel besien: daer streben te-
ghen maltander de liefde tot de Const /
en den haet der Tyranen: nochtans al
was het een soo bysonder edel constigh
werck / den haet creegh de verwinn-
ninghe / en gheboodt / men soubet ghe-
lijck al het ander ooc te nieten doe. Men
seght (schrijft Plutarchus) dat den Schild-
der Nealces, goet vriendt van Aratus,
hebbende met tranen in d'ooghen hem
erstlich gebeden / dat het mocht blyven
onghescheynt / en niet connende verwer-
ben / sepde: datmen teghen den Tyran-
nen wel moet krijghen / maer niet tegen
hun goederen / en datmen wel laten bly-
ven conde dē wagen / de Victorie / en an-
der omstandigheden / als maer slechts dē
Tyran Aristtratus uyt en waer ghedaen.
Doe dit van Arato toeghelaten was /
nam Nealces Aristtrati beelt wech / en
schilderder in plaetse eenē Palmboom /
t'welc om de const wille jammer was:
want nae dat eenen Polemones Periega-
tanus verhaelt / hadder Appelles self
oock zyn constighe handen aengheste-
ken. Men seght evenwel / als Aristtratus
boven uytgheschildert en wech was /
dat beneden op den wagen noch de voe-
ten waren laten blyven. De Schilder-
const heeft hier een wonder heerlijck
stuc te wege gebuyct met desen Aratus,
of hy met haer: doch niet sonder haer:
want het hadde hem onmogelijck ghe-
weest zyn Vaderlandt te verlossen van

Het Leven

allen opzoer/menich onnoosel Mensch hadde in een ellendig last oft doot moeten blijben / binnen en buyten de Stadt Syconia, en hadde de edel Const van schilderen ghedaen: want hier dooz gecreeg desen Aratus den middel/te weten/ overvloet van ghelt / datmen de zenuwen der oozloghen noemt. Gelijck Syconia van Pamphili tijdt altydt aen de vermaertste is gheweest der Schilderconst halben/ daer ten schoonsten haer eere bloeyde/en alle stucken die daer gemaect waren den naem hadden de beste te wesen/ heeft Aratus, die langhe ghenegen was zyn Vaderlant te verlossen/ ghechocht Sicponische schilderijen/sonderlinge van Pamphilo en Melantho, en sondse Ptolomeo den Coningh van Egypten als nu als dan/wetende dat den Coningh daer groote liefde toe/en redelijcke goede kennisse van Schilderije hadde: Want daer gheen kennis en is/en kan niet wel liefde wesen. Ter deser oozsaer sont hem den Coning te schencken eenmael 25. Talenten/die Arato wel te pas quamen/en menich benout arm Mensch in zyn Vaderlandt: Want doe hy Sicponien in vryheyt hadde gestelt/deelde hy mildelpck aen allen upt die behoefstich waren/en elder rantsoen oft losghelt schicken mosten. Oock werdt ter oozsaeck van de Schilderije/ Aratus so in gratie met den vooznoemden Coningh Ptolomeo, dat hy met hem seer gemeensaem sprake hadde/ doe hy eens in Egypte om eenige oozsake quam/en hem werden gegeven van den Coningh 150. Talenten/dat zyn nu 175. Talenten/elcken Talent 600.gouden Croone/makent samen hondert en vijft dupsent Croonen.Hier is te sien/in wat weerde de Schilderconst by den ouden/ oft by desen haren Liefhebber is gheweest.

Die van Achaien/ Argos/ en Sicponien/en hadden geen oozsaeck de schilderconst met nijdighe dweerse ooghen aente sien / die het eenighe wercktuypgh en middel is gheweest van hun verlossinghe en welbaert:Maer haer veel meer/ als een Edel const/ met grooter jamaetogedaen te wesen/dewyle hunne jamerlijcken ghemeenen verballen staet daer dooz is opgherecht gheworden/ die sonder haer niet opgeroekt en hadde. Hier is oock merckelick te sien/wat een deucht saem oeffeninghe / dooz een bysonder instozten der Natuere / niet sonder eenighe Hemel-voncken des verstants in den mensch/te wege can brenghen: Want de studie/den arbeydt/behendicheyt en neersticheyt/hebben hier moeten herbouwen / oprichten / en in oorden stellen/ dat dooz onberstant / slofsighe luycheyt / opzבלasentheyt/nijt en tweedzacht / gheheel grouwelijck en vzoekijck in een gantsche ongeschicktheyt vlack in den gront lagh verwoest en verdozbe. Want Plutarchus getuygt claer/dat Aratus niet dit gelt niet alleen de tyranije / maer tusschen den Bozghers en alle Man oock alle quaetwillicheyt / twist en tweedzacht / gantsch wech nam / oprichtende oock tusschen den Armen en den Rijckē (daer veel nijt en twist pleeght te zyn) eenen lieflijcken en aengenamen vrede: oot bezedichde hy de sake der ghebannen oft verloopene / welcker goederen waren in ander handen geraect/en hun ontvzeemt: so dat de Bozgers oft de Gemeente in vasten/jae eeuwigghen vrede en vziendtschap hun ghestelt bindende / de stadt hem niet alleen na verdiensten en eerde: Maer de ghebannen richteden op hun eyghen costen hem een coperen Beeldt/ met duftanigh schijft:

Dijn edel eere, en hooghe deucht ghedaen,
 Aratus groot, en heerlijck u aenslaghen,
 Die crachtich ghy hebt moedigh dorven waghē,
 Daer van 't gherucht doet waer en wijdt vermaen,
 Tot daer de Zee roert den Colommen aen
 Van Hercules onterlijck. T'allen daghē
 Moet u zyn danck, dat vreuchdich wy herfaghē
 In't Vaderlandt elck Kerck en huys noch staen.
 Dit beeldt wy, siet, uyt jonsten u toereycken,
 Tot u vroomheys en weldaeds eeuwig hteycken,

O Heer,

O Heer, die zijt der Goden plaetse weert,
Op dat sy ons dan vrede en welvaert gheven,
Ghelijck ghy ons hebt vrijheyt doen aencleven,
En 't Vaderlandt zijn ruste wel begheert.

Beslyptlic/Melanthi en zyns Meesters
wercken/die verwonderlijck/en Stads
rijckdommen weerddigh waren/hebben
hier/tot een Croon der Edel Schilder-
Const / een heerlijcke Deucht en wel-
daedt ghedaen : Maer wat stucken dat
het waren / die van Melanthe handt-
werck / aen den Coningh in Egypten
van Arato ghesonden waren / en bind
ick niet : doch is zynen naem in 't Ghe-
ruchts Tempel eeuwige plaetse weer-
digh.

Van Appelles, Prince der Schilders.

V Ermaerde schilders/ oberbliengen-
de in Consten/ en sulcke uptnemende
de Dichters/bevinden wy veel dat tge-
luck hun bygheboeght heeft / op eenen
selven tijdt uptnemende groote Princen
te leven/ die hun wonderlijcke wercken
met groot verwonderen en ontfetten
hebben aenghemerck/ en bemindt/dat
sy daer dooz hebben geweest in grooter
weerden / en hooghlijck begaest. On-
der den Poeten laet ick alleen besjden
Homerum, en den onghewallighen Ovi-
dium. Virgilius in zyn tijdtghenooten
hebben Augustum en Mecenam gehad.
Ariosto onder de moderne/hadde Caro-
lum Quintum. Raphael en Michel Agno-
lo, onder de moderne uytmuntige schil-
ders / hadden uptnemende Constlied-
ghe Pausen. En den ouden Prince der
Schilders/den grooten Alexander. De-
sen / wiens naem altijdt booz al wordt
boozghestelt / en wel daerom booznae-
mich onder d' Antijcke magh gheheeten
worden. Appelles is geweest in de 112.
Olympiade/nae Rooms bouwinge on-
trent 421. Jaren/Werelts ouderdom/
ontrent 3628. Jaren / en booz Chzisti
comst 334. Hy was (so Strabo schrijft
in zyn 14^e. Boeck) van gheboorte van
Ephesien/oft (so eenighe meenen) van't
Eplandt Cos, nu gheeten Lango, een
van den Cyclades Eplanden / in de Zee
Egæo, zyn Vader hiet Pychius. In zij-
nen tijdt was seer gheruchtich in de

Schilderconst Sicyonia, als booz he-
nen gehoozt is : Waerom Appelles, die
alree wonderlijck in de Const erbaren
was/is ghecomen tot Sicronien/daer
hy by Pamphilum eenen tijdt langh (ick
achte een Jaer) gheleert heeft/ booz ee-
nen Talent/so Plurarchus in't leven van
Aratus beschrijft / doch en noemt den
Meester niet/ghelijck Plinius wel doet/
maer hy segt by die Schilders aldaer:
en boeghter noch by / dat het Appelles
niet so veel om hun Const en was ghe-
daen/als wel om deelachtig/en een me-
deghefelle te wesen van hun glozie oft
naem/die sy hadden van dat schilderige
Sicronien : want anders en scheen niet
dat pemandt wat cost / oft hy en hadde
daer ter studie geweest. Hy wozcht daer
onder ander aen den boozverhaeldē A-
ristratus conterseptel / met zynen/ oft
booz zynen mede discipel Melanthus. Hy
is so uptnemende geworzen / dat hy al-
leen de Schilderconst also geruchtigh
oft geruchtiger gemaect heeft/ als alle
die booz henen zyn gheweest. Hy heeft
verscheyden Boecken gemaect / waer
in begrepen waren alle de wetenschay-
pen en verbozghentheden der Consten:
zyn schriften zyn van Plinio dickmael
aengetrocken. Ja Plinius die houdt/dat
hy niet alle alle schilders die booz hem
waren en heeft overtroffen : maer oock
alle die naer hem zyn gheweest. Mer
leest oock nergens by den Ouden/ van
geenen so uptnemenden. Van pemandt
mocht dencken/ oft zyn dinghen/ soo sy
in wesen waren / niet bysonders en sou-
den wesen/ alsinense stelde tegē de schil-
derjen van de Schilders van desen te-
genwoordigen tijt / daer ven se gantsch
van meyninge teghen/dewyl datmen te
Room siet de ronde Beelden in Marber
en Coper / die tegen de Jaren hun har-
de hoosden hebben romen bleden / soo
uptnemende te wesen. Nademael mer
oot altijts bevonden heeft/dat de schil-
derconst en ronde beeldēconst malcan-
der niet en ontwijcken: Maer dat wan-
neer d'een opgerlomme is/ d'ander niet
en is

en is ghebaelt / maer hebben gemeenlyck gelyck in waghe ghelegghen. Laet ons nu ons moderne ronde Beelden by de beste Antijcke leggen: de Michael Agnoli selve sullen genoegh te doen hebben / hun in Consten te doen wijcken. Nu soud' ick gissen upt datmen leest / dat Appelles geschilderde Beelden eer beter als slimmer waren / als de beste ronde / die men van de oude noch siet. Nu wil ic verhalen de wercken van onsen voorsz. ghenomen Appelles. Daer word't van hem ghetuygh't / dat hy hadde voorsz. een bysonder deel oft gave / dat in al zyn Schilderijen te sien was een seker gractelyckheyt / die gheen Schilders en vermochten na te volgen. Doch waer en in zynen tyt verschepde uptnemende Meesters in de Schilderconst / en seer ervaren / der welcker constighe wercken hy self niet verwonderen aensaggh / en de selve een voorsz. een niet opmerck wel oversien hebbende / heeftse hooghlyck gheprezen / en septe / datter niet op en was te segghen / uptghenomen datse alle ghelijck van doen hadden een seker Venus, die de Grieken heeten Charis, in welke hyse alle overtrof / oft te boven ging. Hy wilde seggen / dat hun dingen hadden van doen een bysonder uptnemende gratie / die zyn dinghen hadden. Hier schijnt / of Appelles hem selven al wat seer gheprezen heeft: van het mach hem ghelijck den uptnemenden Doeten (die dat veel al doen) / om zyn groote doozluchticheydt in der Const ten besten aghenomen worden. Hy epghende hem selven noch toe een groote eere aendachtich aensiende een Tafereel van Protogenes, hem verwonderende van den grooten arbeeydt die hy hadde ghedaen / in al te sozzghvuldich de verborghentheden der Const t' ondersoeken / bekende en bevestichde / dat Protogenes hem wel in de Const ghelijck was / jae in sommige deelen hem te boven gingh: maer dat hy Protogenem in een deel alleen te boven gingh: dat was daer in / dat Protogenes nimmermeer van zyn wercken rouw schepden / het ghene hy seer wel doen conde. Hier (mochtmen segghen) en prees Appelles hem selven soo seer niet: want mentich soude noch Protoge-

nem daer in wel overtreffen / in te connen schepden van zyn werck / oft langhe daer van te blyben oock. Maer daer is wat anders mede gemeent / en is een reden die wel t'aemmercken is: want daer mede word't te kennen ghescheven / dat te groote neersticheyt / en sozzghvuldicheydt / somtijden schadelijck is: want men sal bevinden / dat een dinghen dat niet moeten oft moeylijck ghedaen is / dickwils moeylijck om te sien sal wesen / en gebreck hebben van eenen gheest oft gratie / als noch in't leven der moderne Meesters hier en daer ghespeurt sal worden. Men bevindt dat Appelles alles byz upt heeft ghespoken / soo hy't verstondt / seer openhertigh / en onbebepust was / welke dinghen hem wel soo seer vorderden / en achtbaer maecten / als zyn groote wetenschap: want hy achtte self boven hem in ordinantien eenen Amphion, en eenen Asclepiodorum, in de goede proportie die hy hiel in al zyn dinghen. Een seer edel daedt / tot een waer tecken vande beleestheyt en goetaerdicheyt van Appelles, leestmen dat hy gedaen heeft aen Protogenem, den welken hy groote begeerte hadde met vriendelijcke gemeensameyht te kennen / en zyn wercken / daer hy soo veel gherucht van hoorde / te sien / soo dat hy dooz desen lust gebreven hem ter Zee begaf / en seylde nae de Stadt Rhodes, allwaer gehavent wesende / is eenstrecks ghecomen nae zynen Winckel / niet ten eersten te kennen te geben / maer hem te ghelaten daer hy gheval te zyn gheromen. Doe hy ten huyse van Protogenes gheromen was / en was (ghelijck oft soo wesen wilde) den Meester niet in huys: maer een oude Vrouw / die t' huys waernam / liet hem op den Winckel. En also hy nae de Meester gebraecht hadde / en dat hy weder wech wilde / nadien hy den Meester niet ghelonden hadde / als wesende een vzeemt Man / braegde t' Wijs na zynen naem / op datse Protogeni als hy t' huys quam mocht segghen / wie nae hem gebraecht hadde. Appelles siende op den Esel staen eenen doech op eenen raem ghespamen / al bereydt om op te wercken / nam eenen pinceel

pinceel/ en troc daer mede eenen behen-
digen dunnen trec / seggende tot d'oude
Wrouwe: Ghy sult u Meester segghen/
dat den genen die desen treck gemaect
heeft/nae hem is comen vraghen. Doe
hy nu wech ghegaen / en Protogenes
t'hups gheromen was / vragende ofter
niemant gheweest en hadde/vertelde de
Wrouwe watter gheschiet was van een
vzeemt Man. Protogenes dit hoorende/
de/en siende/bekende strax dat het Ap-
pelles hadde ghedaen/en dat hy te Rhod-
des most ghecomen wesen: want 't was
(sepde hy) onmoghelijck / dat yemandt
anders als Appelles soude comen ma-
ken met verwe en pinceel soo aerdighen
dunnen treck als desen was: Doch Pro-
togenes, hebbende eenen pinceel nat ge-
maectt met een ander ghedaente van
verwe / maecte noch eenen anderen trec
op den selven doec/die noch dunner was
als dien van Appelles: en uptgaende
sepde tot het oude Wijs/indien Appelles
noch aen quaeem / en nae hem vraghen/
datse hem toonen soude den treck dien
hy ghemaectt hadde/hem seggende/dit
heeft gedaen den genen/dien ghy soecht.
Het welck soo gheschiedde. Want Ap-
pelles weder ghekeert tot den Winkel
van Protogenes, om hem te binden/wert
ten deele beschaemt / siende den treck/
en hem overwonnen/ nam hy eenen an-
deren pinceel met een derde ghedaente
van verwe/waer mede hy de voozgaen-
de twee trecken doozcloof soo behen-
dich/dat het niet mogelijck en was net-
ter noch aerdiger te doen / en trock we-
der henen. Protogenes t'hups comende/
hem verwonnen kennende/ liep strax
nae de haben toe Appellem te soecken/
om hem vriendelijck te gast t'ontfangē/
en beleefstijck met hem ghemeenssaem
kennis te maken. Dit Casereel is van
hun beyden onverandert alsoo tot een
ghedachtenis laten blyven / met alleen
dees vzienderley trecken / tot een groot
verwonderen van die't sagen/sonderling-
ghe vooz de ghene/die van de Cepcken-
const oft Schilder-const verstandt had-
den. Desen doeck/alsoo hy was/wozde
namaels te Room ghestelt in t'Palley
van Caesar, daer hy/ doe den bzant eerst-
mael in dat Palley quam/is verbzant

gheworden. Ick hebbe (sepdt Plinius)
dickwils groote ghenuechte ghenomen
dit stuck te besien / want het was seer
groot/en van verren te sien geleek het/
datter eenen rouwen doec gehangē was
midden onder al die costlycke stucken
Schilderpe die daer waren: want van
verre en costmen niet ghesien datter yet
op was: En was costlycker geacht als
alle d'ander constighe wercken / daer
nochtans in soo grooten doeck niet en
waren als dzy treckē met dzy verwen/
de welke oock soo dunne waren / dat-
mensē qualijck en constien. Dit is dat-
ter Plinius van ghetuyghet. Maer als
ick vzelijck hier van myn gheboelen
soude segghen / en dunckt my niet / dat
dit waren slechte recht uptgetrocken li-
nien oft streken / ghelijck vele meenen/
die gheen Schilders en zyn: maer eeni-
gen omtreck van een arein oft been/ oft
immer eenich pourfijl van een tronie/
oft so yet / den welcken omtreck sy seer
niet hebben ghetrocken/en t'sommigher
plaetsen dooz malcaunders treck met de
verscheyden verwen henen / dat hier
doozlieben van Plinio sal gheheten we-
sen: ghelijck de Gheleerde/die geen goet
verstant van onse Const en hebben oock
onverstandich daer van schryvē en spre-
ken. En myn meyninghe bevest ick
hier mede/dat Plinius getuyghet / datter
de ghene die hun aende Schilder-const
verstondē/ grootlijc in waren verwon-
dert en verbaest. Waer dooz wel te
verstaen is / dat het constighe omtrec-
ken / en gheen simpel liniēn waren/
die dese so uptnemenste opper Meesters
in onser Const teghen malcauder om-
strijt getrocken hadden: want een rech-
te linie upt der hant henen te trecken/
soude menigh Schoolmeester / Schrij-
ver / oft ander die geen Schilder en is/
dickwils veel beter doen/als den besten
Schilder van de Weereldt / en sulcx en
wozt by den Schilders niet veel ghe-
acht/want daer toe ghebruyckēt men de
rije oft regel. Maer de Const-verstan-
dighe verwonderen en ontsetten sich/
wanneer sy sien eenen aerdighen en con-
stigen omtreck/die met een uptnemende
verstandt behendich is getrocken/waer
in de Cepcken-const ten hooghsten be-
staet:

staet; maer de rechte linien soudeu sy onghemerckt voorzby gaen. Nu weder keerende tot Appelles, hy was soo vlijtich/en de Const soo toeghedaen; dat hy een onberzekelijcke aengewende wijze hadde / alle daghe pet te doen / dat de Schilderconst aen yingh / ten minsten pet te tepkenē / oft eē treckens ergens aen te geben/het zy hoe veel belangs hy hadde / oft andersins verlegghen hy wesen mocht; en van daer henen is ghetomen het ghemeen Spreekwoort / dat den Geleerden wel is bekent; Nulla dies sine linea.

Dat niet een dagh voorby mocht gaen, Oft daer en waer een treck ghedaen.

Men seght (sept Plutarchus) dat op eenen tijdt een slecht Schilder liet sien de Appellem een Beeldt / dat hy strax hadde gheschildert/segghende/Ick hebbet nu heel strax ghedaen; Appelles antwoorde / Al en haddet ghy my dat niet gheseyt/ick hadde wis wel gheweten / dat het haest en in cozten tijdt ghedaen is geweest/en 't verwondert my dat ghyder van dese niet hoopwerck en hebt. Hy was seer aendachtich en opmerkich in alle dinghen/dat hy oock niet en verwtery menich slecht gemeen Mans oordeel / als hy 't op den toetsteen der reden goet vont te wesen/en heester zyn nut van weten te halen; daerom had hy een ghewoonte / als hy eenich stuck op gedaen hadde / dat selve te stellen in een gallerije oft ghemeen wandelplaetse by zyn huys / en wist hem heymelijck daer achter te verberghen/om acht te nemen op de ghebreken / die men daer in binden soude/stellende dicwils het oordeel van den ghemeenen alle Man boven zyn epghen. Het is onder al eens gheschiedt / dat eenen Schoenmaker pet hadde gebonden te seggen op een Tafereel van hem / datter aen eenige toffelen te weynich riemen oft stricken waren om die te mogē dragen; want men hadde doe een wijze / de schoenen en pantoffelen met veel aerdige bintfelen en stricken te doozblechten en te binden / alsoo men die oock noch in fraey Schilderpe mach sien. Appelles, hoewel hy van grooten geest was/heeft dit wel mogen verdraghen / berispt te wesen van een

Schoenmaker / dewijl hy maer en oordeelde een dinghen dat zyn Ambacht be langhde; maer bindende zyn meynninghe goet / nam Appelles het stuck in huys / en heeft den toffel meer stricken gemaectt / en dat gebzeck willich verbeteret. Des anderen daeghs wert het Tafereel weder uptghestelt ter plaetsen daer het te vozen hadde ghestaen/en den selven Schoenmaker weder voorzby het selve Tafereel comende / en siende de toffels verandert/was al wat hooveerdigh/om dat Appelles op zyn oordeel te wercke gegaen was; soo voer hy voort / en wilde oock wat segghen op een schene oft been / eenighe meenen van een naeckte Venus, immerg Plinius seght een schene/en Valerius Maximus en been / dat in dat Tafereel was/dat den Schoenmaker wilde seggen niet te dege en was geschildert / het welck Appelles niet en con verdraghen / dat hy hem bestondt te versnaden en berispen een dinghen buyten zyn Ambacht / en daer hy gheen verstandigh oordeel van doen en con / heeft hem straflijck aenghewesen / dat hy hem niet verder en soude bestaen te spreken dan van zijnen pantoffelen / dat welke dinghen van zyn hantwerck waren / sonder verder te comē in eenich oordeel. Waer van ooc is een gemeen Spreekwoort ober al seer verbrayt: Ne iutor ultra crepidam: dat den Schoenmaker niet voorzby en gae zyn pantoffel. Appelles hadde oock een seker bequame gratie van een soete gemeensaemheyt en gespraecklijckheyt / die den machtigen grooten Coningh Alexander so sonderlinghe heeft beballen / dat hy hem seer dicwils quam besoecken op zynen Winckel/om hem te hooeren couten. En alst geschiedde dat desen Prince wilde verhalten oft vertellen pet van de Const van Schilderen/dede hy/ghelijck ghemeenlyck doen die niet de Const en zyn / en spracker somtyden wat breezt van / en niet op het ghevoerlijckste/des hem Appelles seer aerdich en soetelyck wist te berispen. Jae seyde wel: Myn Heer den Coningh mocht liever swyge/want de Leerjongers/die de verwe in den achter-winckel staen en wyzden / die spotten met u.

Siet/

Siet/ dus seer gemeesam was hy met desen Coningh / die nochtans van self grammoedich en kozsel genoegh was. Plutarchus verhaelt seer een gelijcke antwoort van Appelles gedaen aen Megabyzus, een van de meeste Heeren van het Hof des Conings van Persen/ welcken hem quam besoeckē tot in zynen Wintkēl/en hy hem geseten wesende / en hem siende wercken/ begon te willen vertellen van betrecken en schaduwē: Appelles con hem niet onthouden te segghen/ Siet ghy die jonge knechten wel/ die de Oker wijvē; dewijl ghy niet een woort en sepdet besagen sy u opmerckelick/en waren verbaest siende u schoone purper Cleederen/ gouden Ketenen/en Julweelen: maer na dat ghy hebt aengevangen te spreken/hebbense beginnen te lachen/en met u te spottē/om dieswille dat ghy bestaet te verhalen van dingen/ die ghy niet en hebt geleert. Alexander en wilde oock van geen ander Schilder geschildert wesen oft gecontersept / als alleen van Appelles, en lietet allen anderen niet openbaer gebod verbieden. Noch toonde Alexander dooz een bysonder mercklijck stuck/hoe seer dat hy Appellem in grootachtinge hadde: Want onder alle zyn boelschappen hadde de Coning eene van uytremende groote schoonheyt/ en seer verwonderlijck om aen te sien / geheeten Campaspē: Dese / om de grootte liefde die hy haer droegh / en om haer self saem en weerdige schoonheyt/wilde hy dat haer Appelles nae 't leven soude schilderen al naect. Maer also Appelles de volmaecte schoonheyt eens menschē lichaems en ghedaente eender schoonder Vrouwen beter kende als Alexander, sod werdt hy met oncuyscher liefden te krachtelijcker bestreden en verwonnen/ in haer stadiē aen te sien also hy met het schilderē doende was: welc Alexander, hoe seer den Schilder zyn inwendich byer socht te verberghen/wel con bemercken/hoe hy met de selve sieckte gequelt was/ daer hy hem oock mede beladen vondt / oft datse beyde met eenderley strael gewont waren: des hy hem zyn alderlieffste epgen maecte en gantsch over gaf / toonende daer in een byphertich sterck gemoedt / in hem

selben te comen gebieden/ en zyn epgen begeerlijckheden te overwinnen: Met welck hy wel so veel eeren is weerdigh gheworden / als hy is gheweest met te hebben overwonnen den Persen/ Meden/en so veel volcken/Steden en Landen/dat hy zyn epgē Heere en self overwinner is gheweest: Twelck een overgrote beleeftheyt is gheweest/welck te gheben 't ghene by hem meer in achtin-ghe was/ als staten en rijckdommen/te buyten gaende zyn epgen Natuere en liefde. Wy lesen wel van veel Constbeminners / die menichte van Talenten om de Schilderconst wille ghegebeit hebben/jae de stucken tegen louter gout opghewegghen en betaelt: Maer wis Alexander heeftse in de cracht al te boden ghegaen. Men seght/dat Appelles, naer het naect van dese schoone Campaspē maecte de Venus Anadyomene, dat is/ uyt Zee schijnen comende / waer van hier na gesproken wert. Appelles was oock tot den ander Schilder van zijner seer jonstich en byndelick: En hy was oock oorzack van het groot gherucht dat Protogenes te Rhodes hadde: want ten eersten en maecte men van hem gheen werck / gelijck men van geen tegenwoordighe oft inheymische dinghen en doet: Maer om hem te verheffen oft boozbaer te maken / Appelles coopende van hem eenige stucken van zyn werck/ die hem Protogenes liet booz seer cleenen prijs/ heeft hem Appelles ghegebeit daer booz bystich Talenten / dat zyn nae onse munte / dertich duysent Croonen: En dede noch loopen den roep/ dat hy dit dede/om de selve stucken booz die zijne / en booz zyn epgen handwerck/ te vercoopen. Waer van de Rhodianen verwondert/begonden Protogenem en zyn werck in groot aensien en weerden te hebben: Oock en liet Appelles dese dingen niemant over/oft sy en mostense hem duerder betalen: Dit is Protogenes ghetomen tot groot nut en eere. Hier is te mercken / wat een edel beleefte herte hy desen Prince der Schilders is gheweest / een recht boozbeelt booz alle die onder de Schilderconst zyn begrepen/ om na te volghen / malsanderen te bozderen/ en goetjonstich te wesen/ bedent

kende wat de openhertige beleeftheit/
oft milde vriendlijcke voorbejeginghe/
voorz een vermogende edel deucht onder
den Menschen is/en hoe soete/aenghe-
naem en nutte vruchten sy brengen sou-
de/soo sy in alle herten plaetse maer en
hadde. Appelles was oock so uptnemende
een Contersepter nae 't leven/en dede
zyn dingen den persoonen van wesen soo
eggentlyck gelycken/ dat eenen Letter-
constighen/geheeten Apion, ghetuyght:
dat eenighen gedaent oorzdeelen den ge-
rader des gelucks hadde upt de geschild-
erde tronien van Appelles gedaen/ge-
raemt/en waer gheseyt van der gecon-
tersepter voorleden en toecomende ge-
schiedenissen/soo van hun leven als hun
sterben: dit soude aen verscheyden ghe-
schielt/ en waer bevonden zyn geweest.
Hy maecte oock het conterseptsel van
den Coningh Antigonus: maer om dat
hy met d'een ooghe sceel was/vondt
hy eenen behendigen middel om dit ge-
breck te verberghen/hem doende 't aen-
schijn keeren van ter syden/op dat het
missit van den twee ooghen niet te too-
nen/veel eer worde de Schilderpe te
last gheleydt als den Coningh Antigo-
no, den welcken sy uytwees te wesen:
want 't conterseptsel was maer ghe-
maeckt in pourfijl/toanende maer de
holcomen ghesonde ooghe. Datmen
wilde beschryven/hoe menichmael hy
binnen zyn leven heeft gecontersept den
grooten Alexander, en zynen Vader den
Coningh Philippum, dat en waer niet
moghelijck; dan van eenighe mach ick
verhalen. Hy maecte eenen Alexander,
houdende in zyn een handt den blixem/
die men plagh te maken gelyck eenighe
pylen met vleugelen t' samen gebonden:
dit was soo uptnemende een werck/dat
het scheen dat de vingheren van Alexan-
ders handt verheben waren/en dat den
blixem bupten het Tafereel voort qua:
Dit stuck costede twintich Talenten
Gouts/en werdt ghestelt t' Ephesien in
den Tempel van Diana. Noch is t'aen-
mercken en te houden in ghedacht/dat
alle dees costlycke stucken alleen maer
ghemaect en waren met vier verwen/
nochtans was dit Tafereel ghecocht
met een kroon-mate vol Gouts/sonder

tellen. Van noch twee Alexanders sal
volghen/die hy maecte doe hy eens te
Roem was comen. Onder al zyn ghe-
luck dat hy hadde/viel op hem t' onge-
luck/dat hy worde gehaet van den Prin-
ce Ptolomeo, den welcken volghde nae
den grooten Alexander, en namaels Co-
ningh van Egypten was:maer niet den
Const-beminder ten tyde van Aratus.
Het geschiedde nae d'astijvicheyt van
den grooten Alexander, dat Appelles
doorz den storm ter Zee/aen is moeté
comen aen de kusten van Alexandrien/en
ghedwonghen daer aen 't landt en in de
Stadt te comen/alwaer eenige Schil-
ders zyn benijders/hebbende aen hun
syde oft te wille ghecreghen eenen/die
hy den Coningh Ptolomeum den gheck
schoer/oft eenen listigen schalck/in het
Coninghs Hof wel bekend/die daer in
de Stadt was/lieten Appellem doorz de-
sen by den Coningh te gast bidden/doch
niet dan om hem te bespotten. Appelles
denckende/miffchien dat den Coningh
nu beter als voorz henen te hemwaert
was ghenegen/is tot het Coninghlijck
Aboutmael ghegaen/alwaer den Co-
ningh met woert ghesicht hem vzaegh-
de/wie hem daer ontbodé hadde. Waer
op Appelles, niet wetende den naem van
zinen bespotter/nam upt den heert van
der Coninghlycke sale een kole/begon-
te tepkenen op den muer by onthout de
gedaente van zyn aensicht: maer hy en
hadde so haest niet ghemaect den om-
treck van de tronie/of den Coningh en
kende hem te wesen Planus, die hem die
perte ghespeelt hadde: Waer upt wel te
verstae is/hoe vast Appelles is geweest
van onthout/en volcomen in zyn Const/
pement nae 't leven te doen. Hy en Po-
lycletus hadden een ghewente/op alle de
Tafereelen/diese holmaect hadden/te
schryven/Appelles oft Polycletus dede
dit:of sy hadden willen segghen/sy had-
dent soo verre ghebaen/gelijck oft noch
hadde onbolcomen werck gheweest/en
dat sy noch maer en hadden een begin
gehadt in de Const: op dat hun het ver-
scheyden Menschen oordeel niet den
wegh glat af en hadde moghen snijden/
van hun te moghen verontschuldighen
over de fauten dieber in mochten zyn
bevonden/

behonden / als de ghene die gheneghen waren willigh de selve te verbeteren / Indiense van siekten oft sterben niet en werden overballen. En al waren alle de werken van Appelles uptnemende / datmen niet sat con worden van besien: nochtans en vondtmen noyt maer drie stucken / daer hy op hadde gheschreven volcomelijck / dit heeft Appelles gedaē / waer aen men mercken conde / dat hy hem ten ballen benoechde aen de Const / die hy daer in te wege hadde gebzacht. Oes dyp Tafereelen waren seer van een peghelick ghewenscht en begheert / oock van d' aldermeeste der Weereldt. In eenighe van zyn besonderste stucken waren gemaectt eenige Personagien / die heel bleec en verstorven waren / als ser sulcke beelde in behoesden / de welke moesten ligghen sterben: dese schenen natuerlijck half doot te wesen. Het hadde nochtans onmogelijck te seggen geweest / welke van zyn stucken de best ghedaen waren. Nu aengaende die wel ghemaecte schoon Venus, die hy naer het naecht van zyn gheschoncken Campaspē hadde ghedaen / daer wy vooz een wepnich van hebben verhaelt / die was seer uptnemende / en was gemaectt als climnende upt der Zee / en was (als geseft is) daerom vanden Grieken geheeten Anadyomene: dese heeft de Keyser Augustus gecregen / in grooter weerden ghehadt / en gheoeffert in den Tempel van Caesar zynen Wader / en liet dit vereeren met een Grieksch gedicht oft opschrift / dat soo constigh en wel was gedaen / dat het te boven ginc de Schilderij self / en doch de Schilderij te meer aensie en vermaertheit dede hebben: Maer daer by men dencken magh / wat dit vooz schilderij was / noyt en conde men Schilder binden / die bestaen doeft te vermaaken het onderste van dit Tafereel / daer een wepnich bedorven was / so dat dese verdorven plaetse Appelli veroorzaerte en toeboegde te meerder eere / dat hy dit edel constigh werck hadde ghedaen: ten epnden worde dit stuck geheel van de verrottinge op geyten en verdorven: aen welke verrottighe my wel dunckt / dat dit op doeck van Ep oft Lijn-berwe was gedaen:

Epndelijck / om dat het so te niete was / worde Nero veroorzaecht / daer een ander vande hant van eenen Dorotheus in de plaetse te stellen. Maer om weder te keert tot Appellem, hy hadde begonnen een ander Venus upt de Zee comende in het Eplandt Cos, welke soo gheruchrich wert / datmen dit Cos zyn geboort-plaets daerom vermoede te wesen. Dese Venus soude in uptnemende Const noch de eerste overtroffen hebbē: maer dit was zyn upterste macht / die hy met den Pinceel heeft geoeffent: dan de Doodt liet niet toe dat hy't volepnden mocht: gelijck of Natuere niet langer lijden woude / in schoonheyt te moeten wijcken de doode berwen / en datse daerom Appellem den doot te eer toeschickte / doch 't was mochtmen seggen vergeefs: want ghelijck hy den dooden berwen het leven gaf / hebben sy tot der onsterflijckheyt zynen Raem geboert / en levende behouden. Dat ic alree van zynen doot verhael / is niet / datter niet en zy meer van hem te verhalen. Maer om van dese twee bysonder stucken vervolgens te vertellen: dese leste onbolcomen ghelaten Venus was soo ghedaen / datmen noyt Mensch binden en con / diese opmaken / noch den aerdigghen soeten omtreck der selver volghen con / gelijckse begonnen was. Mijs achtens / en haddet niemant eenichsins eere geweest daer hant aen te slaen / ghelijck noch hedensdaegs eenige nemmermeer gheweduwt en werden van schande / die groote vermaerde Meesters dinghen vermetelijck durven aentasten. Appelles maecte noch een Tafereel / waer in was ghemaectt eenen Megabyzus, met zyn Bisschops tugh aen / dit was eenē gelubden Priester van Diana: hier by hadde hy noch gemaectt al zyn gevolg en gheselschap. Hy hadde oock gherouwerseft den Prince Clytus, te weten / eenen die van Alexander seer bemint / doch in dronckenschap ghedoot was: Dese hadde hy ghemaectt / als of hy hem hadde ghaest te trecken in eenen strijt / verfelshapt met zynen Schildknecht oft wayen-dragher / die hem den Helm toelaecht. Hy maecte vooz die van het Eplandt Samos een Conterseptsel

van eenē / genaemt Abro, dat welck een
 rechten weerkachtighen wellu/tighen
 Mensch was / en sulcx wel gheleerk te
 wesen. Dooz die van Rhodes maecte
 hy het Conterseptel van Menander den
 Coningh van Caria, en t Conterseptel
 van Ancæus, een Argonsauter oft Iasons
 geselle. Tot Alexandrien wesende / con-
 terseptte hy Gorgosthenes, een Dichter
 van Truerspelen. Ick en can niet wel
 recht seggen / of Appelles te Alexandrien
 veel oft verscheyden repsen zy gheweest
 oft niet. Het can wel wesen / dat hy inde
 ghenade van den Coningh Ptolomeo is
 ghecomen / doe hy den Planus op den
 muer maecte; want het is merckelije/
 dat hy om zyn uytnemende Const we-
 der in grooter jonsten en eeren by desen
 Coningh is gheweest / en by hem in zyn
 Hof ghehouden; waerom hy is benijdt
 geworden van andere / dien hy met zyn
 Const in den wegh was / bysonder van
 eenen Antiphilus, die hem trotsen wilde
 in de Const / hoe wel hy een slecht Hof-
 schilder misshie wesen / sulcx niet en
 vermocht / des hy middel socht Appel-
 lem in ongeval te brenghen / en beschul-
 dichde hem by den Coningh / te wesen
 een medeplegher / jae den boozbaersten
 van tverraedt over de Stadt Tyro ge-
 daen / dooz eenen Theodora, die den daet-
 samen aenbangher gheweest was; doch
 en hadde Appelles noyt de Stadt Tyro
 ghesien / noch den Theodora ghekent /
 dan dat hy by gerucht hadde verstaen /
 dat hy een Hoofman was van Ptolomeo
 gestelt / om waer te nemen en te be-
 waren t Lantschap Phenicia. Evenwel
 werdt hy van Antiphilo valscheelijck
 verclaeght / te hebben ghemeensamen
 omganch ghehadt en heymelick sprake
 met Theodora, datse oock tsamen te
 Tyro avontmalende / hadde al de mael-
 tpedt over malcander in d'ooze gebevelt /
 soo dat Appelles ten lesten desen Theo-
 dora tot tverraedt-plegē soude bewil-
 light hebben ghehadt / om de Stadt te
 doen teggen Ptolomeum oproerich wor-
 den; Dat oock de inneminghe van De-
 lussen dooz Appelles raedtclagen te we-
 ge soude zyn gebzacht. Alle dese dingen
 Ptolomeo den Coningh valscheelijc wijs
 ghemaeckt wesende / alsoo hy een Man

was niet al te boozsichtich / maer op
 geboedt in alle lofuyterpe / als sulcke
 Heeren ghewent zyn / heeft hy te haest
 geloof gevēde hem hier in seer ontfelt /
 en van grooten tooyt laten overwinne /
 niet overlegghende oft bedinckende sa-
 ken die wel t'overweghen waren: ten
 eersten / dat den beschuldiger oock een
 Schilder was / en den beschuldighden
 nijdelijck socht te trotsen inde Const:
 dat ooc eē Schilders doen niet en was /
 sodanige dingen te weghe te brenghen /
 bysonder Appelles gheen oozsaeck heb-
 bende / dewyl hy hem seer veel weldaets
 en eere hadde gedaen / boven alle ander
 Meesters van der selver Const: noch hy
 en dede soo veel niet / dat hy eens onder-
 socht oft vernomen hadde / of Appelles
 te Tyro hadde ghevaren geweest: maer
 begon terstont te rasen bā gramschap /
 en t'heele Hof te verbullen met schel-
 dich geroep / noemende Apellem een on-
 danckbaer ontrouw verrader te wesen.
 Maer eenen ghevanghen / die in t ver-
 raedt en aenslagh schuldich was / wel-
 ken verdoot de stoute boosheyt van des-
 sen Antiphilus, hebbende medelijden
 met den gantsch ontschuldigen Apelle,
 heeft beleden en geopenbaert / Apellem
 onwetende en onnoosel van sulcke din-
 gen te wesen / anders haddet met Apel-
 les qualijck afgheloopt / en hadder zyn
 hooft en t'leven om verlozen. Den
 Coningh de waerheyt nu verstaen heb-
 bende / schaemde sich selfs soo seer over-
 zyn doen / en zyn gemoet veranderende /
 in plaetse van straffinghe / schonck hy
 Apelli hondert Talentē Gouts / en gaf
 hem over en in zyn handen den valsche
 beschuldigher Antiphilum tot een slaef.
 Appelles overleggende by hem selven / in
 wat groot ghebaer hy dooz de valsche
 beschuldige was gecomen / heeft hem
 aen de Calumnia oft valsche beschuldin-
 ghe met zyn const seer versterlijck en
 wel ghewroken / met haer wesen en aert-
 uyt te beelden op deser voeghen. Hy
 schilderde in een groot stuck dusdanige
 een ordinatie: Wende rechte hant maect
 te hy eenen sittenden Coningh met lan-
 ghe oozen / ghelpeckmen leeft Midam ge-
 hadt te hebben: desen stact den arm
 uyt / schynende de hant te langhen / om de
 aen

aencomende valsche beschuldiginghe oft Calumnia licht aen te nemen: maer ober bepde syden hadde hy een Vrouwen beeltd / d'een was quade vermoedinge / d'ander onwetentheyt: vooz aen nae hem toe quam van verre de valsche Beschuldiginghe / als eē seer schoon Vrouwe / behendich toeghemaeckt en opghespronckt / maer bewijfende in haer aenschijn / met een rasende d'ullicheydt / uyt een woedende quaet hert / te wesen ontsteken: sy hadde in haer linker hant eē vper-spouwende sackel / en troc met de rechter hant voozt / by 't hant ghebaddt hebbende / een bedroeft jonghelingh / die jammerlyck met opsiende ooghen en handen ten Hemelwaert streckende / de hulpe der onsterfijcke Goden scheen aen te roepen / en toc getuygen ober zyn onschult. Vooz de valsche Beschuldiginghe quam / als haer Leptiman / een beeltd van een Man heel bleek / onsupber van ghedaente / met een listich arch uyt sien / voozts gheheel gestelt / als een die dooz schadelijcke sieckte verdwenen scheen opgestaen / desen was ghemaect vooz den bitteren njdt. Der valscher Beschuldiginghe volghden / als twee Dienstvrouwen oft Maerten / welker ampt en dienst was / haer Vrouwe te vermanen / onder wijfen / en vertieren / en ware so toe ghemaect / dat men licht wel con sien / dat d'een was bedriegelijckheyt / en d'ander laeghlegginghe. Achter dese volghde de Boete seer bedroeft / met swarte gescheurde cleere / gecappzoent / en omwonden / de welke met 'taensicht te rugge gewet / weenede en beschaemt zynde / de Waerheyt / in ghedaente van een sebaer statighe Vrouwe van verre aencomende / scheen t'ontfanghen. Dus heeft Apelles zyn avontuere seer gheestich te kennen ghegheven. En dit stuc worde grootlyck gheacht om der onschult / deucht en const des Meesters / en oock om de wonderlijck scaep Invention / die dienstigh magh wesen den ghenen / die des volckx valschen achterclay noch onderwozpen is / tot een hoopigh voozbeeltd van vzoelcke uytcomst te genieten. Het is oock gheschiedt / dat Apelles te Room is gecomen / alwaer hy ghemaect heeft eenen Castor en Pollux,

een beeltd van een Dictorie / eenen Mars / Godt van der oorloghe / vast ghebonden wesende / eenen Coningh Alexander de groote ober epnde / noch eenen Alexander / sittende op eenen Triumph-wagē: Welcke Tafereelen naemaels werden ghestelt seer statelijck van den Keysser Augusto, op het voozbaerste van zyn wandelplaetse. Maer den Keysser Claudius, dees Tafereelen des te meer achtende / dedese de aensichte werch nemen / en in alle bepde stellen de tronien van den vooznoemden Keysser Augusto, nae 't leven gheschildert. Daer was oock in Plinij tydt eenen geschilderden Hercules, in den Tempel van Antonia, die men seyde te wesen het hantwerck van Apelles: Den welken was seer uytgenomen wel geschildert en geordineert. Want al was hy ghestelt met den rugge ghekeert / oft van achter te sien / vooz die hem aensagen / toonde hy nochtans het geheele aensicht / dat moeplijc om doen is. Hy schilderde oock eenen naeckten Prince nae 't leven / so wel gedaen / dat het scheen de natuere niet beter en mocht gedoen. Hy maecte oock een Beerdt / daer men altijd oft eewich van te spreken sal hebbē / het welk was gedaen om te best tegen eenighe Schilders / die tegen hem weddeden / wie dat den anderen hier in soude overtreffen: En vzeefende / dooz de veel goetgunstige zynder wederpartijen / hem zynē verdienden prijs mocht ontwesen wozen / en anderen toegheleydt / soo verkoos hy lieber het oordeel der Besten / als des menschen. So dat hy vooz eerst de peerden van dees ander gedaen vooz ander levende Beerden heeft ghestelt / de welke daer niet op en achteden / noch gheentwerck van en maecten: Maer so haest en stelde hy hun het zyn niet vooz oogē / of de levende en begondender teghen te vzeessen oft te nepen. Dusdanighe proeven werden namaels ghemeenlijck in veelderley constige Schilderijen als eenen ghemeenen reghel onderhouden. Hy maecte oock eenen Pyrrhus, den soon van Achilles, gaende te Beerde tegen den Bersen / welken / om dat hy van so jong eē Crjchsmān worde gemaect / was geheeten Neoptolemus, Hy maecte

Apellis peer
om Prijs gae
maect.

Het Leven

doek eener Archelaus, met zyn Vrouw en dochter. Desghelijckly maecte hy noch den Coning Antigonus, gewapent met een bozt-harnas/sitterde te Beerde. En de ghene die hun aen dese Const verstonden / hielden oock booz de beste stukken van Appelles ghedaen / eenen Antigonus te Beerde; en een Diana, wessende int midden van eenen hoop offerende jonghe Dochters; Het welc Tafereel te schilderen / hy self obertroffen heeft den gheest van Homerus, dieder te boozen de beschjyvinghe van hadde gedaen. Eynelijck wordt van Appelles getuyghet in Plinio, dat hy dinghen maecte die niet te schilderen en zyn/ gelijk daer zyn / donderen / weerlichten/ en bliemen/ welke stukken oock worden genoemt / Brontes, Astrapes, en Ceraunobolis. Summa de aerdige inbentien / die hy in het Schilderen voortbracht/hebbe naderhant grootelijck gediend en te passe getomen andere/ die de Const van schilderen nagevolgt hebbē. Hy hadde een secreet/van te maken seer dume vernis / waer mede hy zyn stukken/alffe opgedaen waren/verniste/het welck daer so dun en glat op lagh / dat het geen Mensch mogelijck en was nae te doen / noch sulck vernis te maecken: het gaf zyn schilderje eē schoon glans/en bewaerde se van stof en alle vuplicheyt: En doch als men zyn Tafereelen metter handt aenroerde/men wort van den vernis besmeert / en wilsjck diende in sulcken tijdt desen vernis wonder wel/om te verhoeden/dat de sterckheyt der Werben den ghesichte niet en verhinderde: Dit maecte dat de Werwen heel bzynder geleken te wesen. Appelles vondt eerst oock van booz swart te bzanden / en ander dinghen om mede te schilderen. Wanneer hy gestozven is en weet men niet / dan als boozen verhaelt / ober een Venus, die hy maecte/binnen het Eplandt Cos, welke Venus is/hoewel onvolmaekt/boben alle zyn ander werken in weerden gheweest.

**Van Protogenes, van Caunus,
Schilder.**

In wat tijt den vermaerden Protogenes zyn wesen hadde/is te ramen/by

dat hy is gheweest ten tijde van Appelles, als verhaelt is/ daer d'Olympiade aenghewesen wordt. Oock was hy ten tijde van den Coning Demetrius, als ghehoort sal worden. Desen Demetrius leefde int Jaer der werelt 363, booz Christi toecomst 299 dit soude zyn geweest 35. Jaer nae Alexander Magnus, oft daer ontrent. Protogenes was ghebozen tot Cauno, een Stede onder die gehoozsaemhepdt van die van Rhodes. En ghelijck Percius den Bupck een vinder der constien noemt/ te weten / de behoeflicheyt, vinder der Consten. Enuyck, oft de behoeflicheyt, vinder der Consten. Protogenes toegegaen/ die met grooter blijt is gedzeben geweest/om uyt grooter armoede op te stijgen/ dooz den weg der Consten / tot eere en voozspoet. Hy is seer pberich geweest t'ondersoecken de verbozghentheden en swaerste dinghen der Schilderconst/dat hy langen tijdt gheen ander werck veel en dede: maer te seggen/ order wien hy gheleert heeft/is niet mogelijck. Men bevindt evenwel/ dat hy tot zyn vjstich Jaren nergens toe en diende / dan om scheyn te schilderen / het welke hy wel heeft bewesen in het neer-hof van het Casteel van Athenen/ gheheeten Propylæon, welc was vast by den Tempel van Minerva, een de bysonderste ghelegghentheyt van Athenen; want daer hadde hy gheschildert eenen Paralus, dat was eenen schipper / die hem altijdt hiel op den strandt van der zee. Ooc schilderde hy daer een Dochter te Beerde/ oft op eenen mypl/ gheheeten Nausicaa. Oock in een gedaente van werck / gheheeten Parergon, ghelijck Grotissen/ hadde hy ghemaect eenige slepne Galen/ om t'z toonē het cleen begin van zyn Const/ en de volcomenheyt/ daer hy namaels noch toe gekomen is. Men hiel evenwel booz het beste werck / van alle de stukken die hy opt maecte te eenen Ialysus, die van hem ghedaen was / en stontt noch ten tijde Plinij, in den Tempel van vrede. En men segt/ dat Protogenes, gheduerende den tijdt dat hy aen dit Tafereel doende was/niet anders en at als geweppte Lupinen/dat is een gheslacht van boonen/by den Hoogduytschen Seigboonen oft Wolfs schotten/by ons Diggboonen gheheeten

gheheeten/ de welcke hem dienden vooz
eten en dzincken t'samen / vzeesende of
de smaken der spijßen hē mochten doen
eenich belet / oft zyn sinnen overladen
hebben. En om dat dit stuck te langer
mocht in wesen en gheduerigh blijven/
heeft hy't viermael overdaen / en vier
verwen d'een op d'ander ghegheuen/op
dat als den tijdt d'een verwe verteert
soude hebben/ d'ander daer onder noch
schoon en versc soude overblijuen. Dit
lypdt heel vzeemdt vooz den Schilders
te hoozen / hoe dit mocht toegaen met
Ep oft Lym. verwe. Dit hadde doen-
lijcker geweest van Olyberwe / daer sy
niet van en wisten. In dit Tafereel
was eenen Hondt / die schier met der
Goden hulp/oft dooz mirakel gemaect
was: Want hy was ghedaen eensdeels
dooz Const / en eensdeels dooz gh. val:
want doe hy den hont seer aerlich had-
de ghedaen/en geheel naer zynen sin/dat
nochtans een wonder sake was / dat hy
eenmael zynen geest hadde comen ver-
noeghen/ doe was hy verlegghen / niet
comende ghenoech in Schilderije upt,
beelden het schupm / dat eenen Hondt/
die ghelooopen heeft / om de muyl heeft:
Ter eender sijde was hy seer bedroeft/
om de groote Const/die hy in den Hond
te wege had ghebracht/en dat hy de sel-
ve met dit schupm qualijc te make ver-
minderen soude. Doe hy evenwel sach/
dat zijn Hond-schupm moepelijc ghe-
daen zynde / te verre afgeschepden was
van het natuerlijc / datmen wel sagh
dat het geschildert schupm was/en dat
het niet alsoot behoorde den Hondt upt
de Muyl en quam. En alsoo hy niet en
wilde/ dat zijn dinghen alleen het waer
wesen gheleken/ maer zyn blijt dede al-
les te maken eygen en natuerlijc/ was
seer t'onbieden. Hy hadde dickwils
berandert van verwen en pinceelen / en
dickmael de Verwen met een Sponstie
weder wech ghenomen / die hyder toe
hadde gebesight. Eyndlinghe siende/
dat het na zyn vooznemen hem niet en
wou ghelucken/wert hy op zijn werck
bergramt: en om te toonen/dat dit Ta-
fereel niet en was na zynen sin / wiert
hy upt onberduldicheyt zyn sponstie te-
gghen het Tafereel / tegen de plaetse die

hem soo qualijc behaegghde: En alsoe be-
sponstie vol verwe was/van diese inghe-
droncken hadde met soo dickmael af te
bagen / (want Protogenes ghebzu-
tete om de verwen wegh te nemen / die
hem niet en bebielen) stuytete en gaf
sach recht ter plaetsen/daer Protogenes
mede bemoept was / en hadde daer be-
spat so eyghentlijc/ dat Protogenes het
schupm van zynen Hont daer gemaect
sagh/ghelijc hy begheerde dat het we-
sen soude. Dit selve is Nealces (van wie
wy in't leven van Melancthus verhael-
den) oock gheschiedt/ doe hy een Heert
gheschildert hadde / dat eenen Jongen
stond en statterde oft toefde. Summa/
dit Tafereel van Protogenes was in so
grooter weerden ghehouden / dat den
Coningh Demetrius, doe hy ghemack-
lijc hadde moghen innemen de Stadt
Rhodes op een plaetse / daer 't huys van
Protogenes was / verboodt op desen
hoeck oft plaetse t'wyer te streken / vze-
sende 't verhaelde Tafereel te verbran-
den / so dat om dit siuc te behouden on-
geschepnt/hy de ghelegentheyt verloor
van de inneminghe van Rhodes. Het is
gheschiedt/dat ebenwel Protogenes hy
gheval / doe 't Legher vooz de Stadt
quam/ was in eenen cleenen hof/die hy
hadde in de voozborcht van Rhodes,
daer hy wrocht/wesende midden onder
't Leger/en hadde noch nopt afgelaten
van wercken / wat raserije van oorloge
hy vooz ooghen hadde. Doe hy nu ge-
vanghen vooz den Coningh worde ge-
bracht / en ghebraght / op wat verse-
keringe hy alsoo gebleuen was/buyten
de Stadt van Rhodes hem te houden in
tijt van krijgh. Hy antwoorde: hy was
ghenoech verskert / dat den krijgh die
men boerde tegen de Rhodianers/ niet
en was tegen de consten en wetenschap-
pen. Den Coningh seer blijde wesen-
de/ te moghen eenen behoeden / die hy
dooz gerucht langhe in weerden hadde
gehadt/ liet een wacht bestellen rentom
zyn huys / vzeesende of vemandt hem
eenigh leedt soude gedaen hebben. Oec
om hem niet vant werck te doen verles-
den / quam hy hem dickwils besoe-
ken / hoewel hy die van Rhodes groote
vbandt was / en sonder op eenighe din-
ghen

ghen te achten/nam hy zyn gheneuchte
 Protogenem te sien wercken / terwylen
 datmen de Stadt bestoznde. Men segt
 oock/dat (ghelyck als men segt) Proto-
 genes, also lang als hy daer wozcht / al-
 rjts het sweert op de kele hadde: noch-
 tans om te bewijzen/dat hy sulcx niet en
 achtete/maecte hy eenen Satyz / die
 uptnemende constich was ghemaect:
 desen Satyz had hy gemaect spelende
 op een fluytgen/en noemde hem Anapa-
 vomenos, dat is/hem verblijdende/ oft
 berustende. Dit voorzgaende is meest al
 uyt Plinio: Nu behoefde wy te sien/ wat
 Plutarchus hier van verhaelt in't leven
 van Demetrius. Daer wordt bevesticht
 den toozn Demetrij teghen die van Rho-
 des, met verscheyden oorzaken. Eerste-
 lyck is de belegeringe geschiet/ om dat
 de Rhodianen waren gheweest in't ver-
 bont met zynen vyandt Ptolomeo. Ten
 tweeden/hadden sy verflagen Alcimum
 den Epyrot / een seer cloeck heldt / niet
 wijt van hun Speel-tooneel oft Thea-
 trum. Maer daer hy meest om verbol-
 ghen en tooznigh was op die van Rho-
 des, was/ om dat sy een Schip hadden
 genomen/dat hem van Phyla zyn huyf-
 vrozouwe gevonden was/met cleere/ bed-
 den/en eenen byzief van haer eppen hant:
 welck Schip (alsoot was) sy hadden
 aen Ptolomeum zynen vyandt gheson-
 den. Dese daedt misshaeghde hem son-
 derlinghe/dat sy niet en hadden naghe-
 volght het beleefde voorbeeldt van die
 van Athenen/welcke de Posten vanden
 Coningh Philippus, die tegen hun krijg-
 de/met byieven ghevanghen hebbende/
 openden en lasen alle/uytgenomen die
 van Olympia zyn huyfrozouwe / desen
 sondense Philippo toegheseghelt soo hy
 was. Dat sy dan zyns huyfrozouwen
 byzief hadden zynen vyant toegeschickt/
 dese onbeleeftheit hadde hy hun wel
 comen doen ontheliden/en hadder wel
 gheleghentheyt toe/hadde hy hem des
 niet onthouden/ om dieswille dat hy in
 de voorzozgh ghenomen oft in handen
 hadde de Schilderije van Lalyfus, wel-
 ke byrans opghedaen was/ waer aen
 doende was Protogenes van Caunus.
 Doe de Rhodianen aen Demetrium son-
 den te hiddeu/ dat hy hem aen dese con-

stighe Schilderije niet waken wylde/
 en dat hy so schoone werc niet en soude
 scheynden / antwoorde hy hun: dat hy
 lieber wilde verbande de Contersept-
 selen oft afbeelden zyns Vaders / dan
 sulcken grooten arbeyt van dese Const:
 want men seght / dat Protogenes seken
 Jaer aen dit werc heeft verketen. Men
 vertelt (seght oock Plutarchus) dat doe
 Apelles dese Schilderije hadde ghesten/
 ontsettede hem so seer/dat he de spzaeck
 ontzack/ en doe hysse weder getregheit
 hadde / seyde hy: Dits eenen grooten
 arbeydt / en een wonderlyck werck:
 Hier ontzeken alleen de Gracien, diet
 ten Hemel mochten voeren. Dit Cafe-
 reel/ met veel ander dinghen / worde te
 Room dooz den byzant te nieten gedaen.
 Dit is dat Plutarchus van dit stuck ge-
 tuyght. Summa/hier heeft de Schilder-
 conft de Stadt van Rhodes verlost
 en beschermt / van vyandich inghenom-
 men/oft verbandt en gheroost te wo-
 den: gelyck sy den verballen ellendigen
 staet van Sicyonia heeft in vryghet/bre-
 de en welbaren / herstelt: 't welck twee
 schoone Croonen tot haer vercieringhe
 zyn. Nu wederkeerende tot Protoge-
 nem, Strabo in zyn verthiende Boeck
 verhaelt oock/dat Protogenes onder an-
 der Schilderije hadde ghemaect Laly-
 sum, en eenen Satyz/ staende by een co-
 lumne/op welke colonne oft pedestal
 hy hadde gemaect ee Welt-hoef oft Pa-
 trjys/ de welke (doe het Tafereel eerst
 gestelt was) het volc alle met verwon-
 deren gapende aensach/verachtende oft
 niet achtende den Satyz / hoewel hy
 met grooter Const/en uptnemende ghe-
 daen was. Dese verwonderinghe des
 volcx is noch vermeerderd/als men daer
 by heeft ghebracht levende tamme Pa-
 trjysen / welke dooz't ghesichte van de
 gheschilderde Patrjys schetterden/ oft
 gheluyt sloeghen / en verheuchden om
 niet de selve te spelen. Protogenes siende
 watter ghebeurde/en dat zyn bysonder-
 ste werck om soo een by werck worde
 veracht / heeft de Tempel-meesters
 van Rhodes gebeden/ dat hy de Patrjys
 mocht uptvagen oft uytdoen/het wel-
 ke oock geschiedt is. Plinius segt noch/
 dat Protogenes hadde ghemaect een

Schilder-
 conft heeft
 Rhodes ver-
 lost, en be-
 waert van
 inghenomen
 te werden: en
 Sicyonia in
 vryheydt
 gestelt: twee
 schoone
 Croonen des-
 ceren.

Cydippe, die van Acontio met den appel bedrogen was/het was een rijke jonge Dochter/die altpdt van Diana met de Cozse ghequelt was/wanneer sy met een ander bewillighde te trouwen als met Acontio. Noch maecte hy eenen Reus Tlepolemus, de soon van Hercules, die eē Coningh was van Rhodes, en na maels van Sarpedon hoorz Tropen verflaghen was/alsoo Homerus in zyn Iliaden verhaelt. Noch hadde hy gheschildert eenen Philiscus, Tyrzan van Athenē: En noch eenē Doet oft Dichter van Truer spelen/die zyn vertellinghe schein te doen. Men vout oock ten tijde Plinij van hem ghedaen/en van zyn handtwerck/eenen Woestelaer/eenen Coning Antigonus, en de Moeder van Aristoteles, nae't leven gedaen/de welke hem schein aen te porren te schildere alle de Victozien/en't leven van Alexander, on de selve onsterflijck te bewaren: doch hy en dede niet/dan door een seker cracht des Geests/en pber die hy hadde/stadich de Schilderconst tot op het uiterste t'ondersoekē. De leste stukken die hy dede/waren/eenē Alexander, en eenen Godt Pan. Dit is al dat ic van zyn Schilderpe te verhalen vinde: dan dat hy boven platte Schilderpe/hem oock heeft geoeffent in ront/en van Cooper te gietē:en wozt in Plinij 34°. Boet/Cap. 8. by ander Beeldt-snijders ghetelt/daer also staet:Baron maecte Woestelaers/ghewapende Mannen/Jaegers/en offerende Lupden: het selve gebuyckten oock Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus, Lophon, Lyson, Leon, Menodorus, Myjagrus, dat is/Meester blieghe/Polycrates, Polydorus, Pythocrius, en Protogenes, dat oock een uytneemde Schilder was. De gheschiedenissen tusschen Apelles en hem/behoefmen niet weder te verhalen. Dus laten wy zynen Naem/van weggen zyn uytneementheyt inde Const/den geruchte bevolen blijven.

**Van Asclepiodorus, Schilder/
en Beeldt-snijder.**

Asclepiodorus, den seer constighen Schilder/waer van in't leven van Apelles is verhaelt/wozt geprezen/dat

hy hem wonderlyc wel verfont op de mate en proportie van des Menschen lichaem. Hy is gheweest ten tyde van Protogenes en Apelles: want Apelles hadde hem in grooter verwonderinge/om zyn goede proportie in alle dingen/die hy so volcomelick gebuyckte. Hy maecte twaelf Goden/en hadde van elckē drie hondert minen Silbers/elcke mine na onse Munte doet/te weten/de Attische oft Atheensche mine/17. guldens en een half/dat is elck Beeldt 5250. guldens: dus comen de twaelf op 63000. guldens: So veel betaelde hem daer hoorz den Coningh Mnafon. Den welcken oock aen Theonnestus gaf 100. minen Silbers van elck Princen counterfeysel/van zyn handtwerck wesende. Asclepiodorus vind' ick oock in Plinij 34°. Boeck/in t 8. Capittel/onder den Beeldt-snijders/neffens Apollodorus, Androbulum, en Alevas, die altsamen maecten Philosophen. Van waer hy gheweest is/en vind' ick niet.

Mnafon
Coningh
betaelde Ac-
clepiodoro
voor twaelf
Goden, 3600
Minē Silvers

Van Nicophanes, Schilder.

Nicophanes, seydt Plinius, magh wel in de rige neffens ander Schilders wesen gestelt. Hy was seer sinlyc en seer supber in zyn werck. Eoc begaf hy hē te copyeren oude constige stuckē Schilderije/om t'onderhouden de gedachtenissen der dingen onsterflijck. Hy hadde eenē vierigen en snellen crachtigē geest: daer waren weynigh Menschen/die sulcke herffenen oft sinnen hadden als hy. Eyndelick/alle de statichepdt der Schilderconst wozt hem toegheeyghent. Dits al/dat ick van hem vinde.

Van Perseus, Schilder.

Aengaēde Perseus, die onder dē vermaerdē Apelles de Schilderconst heeft geleert: aen den welcken oock hy een Boeck dediceerde oft toeschreef/in houdende de Const van schilderen. Hy wozt gheruchtich langhe tijdt naer Zeuxis en Apelles: want hy was ten tijde van den verhaelden Nicophanes.

Van Nealces, Schilder.

Desen Nealces was ten tijde van Aratus, en zynē grooten vrient/gelijc

in't leven van Melanthus is verhaelt. Hy heeft een seer costlijck stuck ghemaect van een Venus. Hy was seer bequaem en versierich in zijn Const: want willen de uytbeelde een ontmoetinge van twee Vloten/oft eenen Schip-strijdt/tusschē den Perlen en Egyptische / die op den Pijl geschiede/also hy het water van de Riviere Nilus niet en wist te maken/dat het onderscheydt hadde in de berwe/en t'Zee-water/om dat het geheel malcanderen gelijck is/ schilderde hy eenen Esel op de cant vande Riviere / den welken daer uyt drinckende / op hem een Crocodile quam loeren / om hem te vangen:want sy geern Esels hebben/ en is hun rechte spijse en voedsel. Hier mede gaf desen vondt-rijcken Schilder te kennen/ dat desen slach op de Pijl geschiede. In Protogenes levē hebben wy verhaelt van een Beerdt/ dat hy hadde geschildert / waer by eenen Jongē was die dat streefde / daer Nealces alsoo seer bemoeft was met het schuytm te make/ als Protogenes met zijnen Hondt. Hier van verhaelt Valerius Maximus in zijn achtste Boeck / in't twaelfste Capittel/ sprekende van dingen/dienē met Const somtijts niet en can te wege bzenghen/ dan by ghebal/hoewel hy den Schilder niet en noemt / soo is wel te achten dat het Nealces zy gheweest. Als hy vertelt heeft van Timanthes schilderpe/van zyn uytbeeldinghe der droefheyt van Agamemnon over zyn Iphigenia, segt hy: Op dat ick vande selve Const hier noch een exempel by voege. Ick sal vertellen en verhalen van een bysonder Schilder/ den welcken hadde uytghebeeldt een Beerdt dat uyt den arbejdt quam / oft vernoeft van loopen was: dit hadde hy soo levende ghedaen/datter niet dan den gheest en ontzack: Maer doe het oyt leste van het werck aen quam / en dat hy wilde schilderē het schuytm / dat hem ten mont uyt liep/was desen grooten Meester aen dit cleen dingē langhe doende/dat hy gheenen middel con ghebinden om dit werck te valdoen: waerom hy uyt spijt nam de sponsie alsoose vol berwe was/ en by ghelucke by hem was en hem ter hant quam: en ghelpeck of hy hadde willen te nieten doen dat

hy gemaect hadde / wterp hysse tegent boozsepde Tafereel/en quam by ghebal plaetse nemē op de neuse vā zijn Beerdt/volbzengende met eenen het booznemen vanden desen Schilder. So dat het ghene dat de Const niet en hadde connen uytbeelden/dat heeft het gheluck te weghe ghebrucht / natuerlijck gheboost / of nae ghedaen.

Van Pyreicus, Schilder.

Als men (segt Plinius) soude handelen van de ghene/die met den Pintceel uytneemende van cleen dinghen gewozcht hebben: onder dese is wel den booznaemsten geweest met goet gelijck Pyreicus: Doch en weet ick niet / of hy al willens zijn gherucht socht slaperich te maecken/en te stillen: want hy en begaf hem niet dan tot cleen werckskens: Waer mede hy nochtans grootte vermaerthejdt noch vercreegh: Ghelijck met te maken in cleen stuckskenswincels van Barbiers / van Schoenmakers/cleen Eselskens met gras en cruyt gheladen/en thien dupsent dergelijcke beuselingen/en hier in nam hy so groot behaaghen / dat hy daer van is toeghe-naemt gheworden Rhyparographos, dat is gesept / Schilder van cleen beuselinghen. Niettemin zijn boersche en cleene werckskens / al en warent maer cleen stuckskens / worden dierder vercocht/dan groote stucken van anderen gedaē.

Van Serapio, Schilder.

Gelijck den boozigen Pyreicus zijn handt tot cleen scherpe dingen gewende/en ghebruyckte te maken/heeft in een recht tegendeel dese Serapio hem tot seer groote stuckente maecken begheven. Hy maectter eenighe soo heel bupte maten groot/dat / na de getuyghenisse van Marcus Varro, eenige quamen te repcken tot de daecken / en overspronghen van de ghevelen der hupsen/die op het Marktvelt/Subvetribus gheeten/te Room stonden. Desen Serapio hadde een groote handelinghe/aerbigh een tente te beschilderen/en te Schilderen den Schou-tooneelē oft Theaters: Nochtans hadde hy qualijck connen te deghe volmaken een Menschen-beeldt.

Van Dionifius, Schilder.

Het teghendeel is gheweest met eenen anderen Schilder / ghehoeten Dionifius: Want desen hadde soo toeghelept op de figuren / dat hy alleen con een Menschen-beeldt redelijck wel maeken / maer niet wel eenighe ander omstandigheden / waerom hy den bynaem ghecreegh / Anthropographus, dat is te segghen Menschen-schilder.

Van Callicles, Schilder.

Hier byzengh ick nu een deel personen / nagien boort / die weynig spel hebben / het zijn al (acht ick) Grieken geweest / maer en vinde geen plaetsen van hun geboorten. Hier wort alleenlijck te kennen gegeven / dat desen Callicles een Schilder was / die oock hem in clepne dinghen te maken oeffende.

Van Calaces, Schilder.

Desen Calaces was oock een / die clepne dinghen maecte: Doch hy ghewende hem van beyden te doen / groot en cleen: want hy begaf hem veel te maken groote doecken oft Tafereelen / die men besichde op den Tooneelen der Clucht-spielen oft Comedien te vertieren en toe te maecken / ick acht prospectiven / oft anders / ghelijck men in Vitruvio van sulcke dingen leest.

Van Antiphilus, Schilder
van Egypten.

Antiphilus, ghelijck den boorzaenden / dede ooc van beys: want daer was van zijnder handt te sien een seer wel gemaecte Hefione. te werē / de dochter van Laomedon, Coning van Troyen / welke een Zee-monster worde boozgestelt / en van Hercule verlost. Dor hadde hy gemaect eenen Alexander, in gheselschap van Philippus den Vader / met oock een Minerva: dese stucken waren te sien / en stonden in Plinij tijt / in de plaetse Schola, daer de jonge Edellupden vergaderden / teghen ober de Gallerijen en wandelplaetsen van Octavia. Men sagh

ooc in de Logien en wandelplaetsen van Philippus, en eenen Godt Bacchus, welc was het Conterfeptsel van Alexander Magnus, doe hy noch een jong kindt was: Oock eenen Hippolytus, hem bebyzende te sien los laten eenen Stier / daer hy most tegen vechten: Het welc altemael was 'thantwerck van Antiphilus. Van zijn werck waren oock den Hadmus en Europa, die te Room waren in de schole van Pompeus. Hy heeft oock gheschildert eenen Gryllus: desen soude zyn gheweest (nae 'tghetuyghnis van Aristoteles, in't Boeck de Pliticis,) den soon van Socrates, soon van Xenophon, en cloeck vechtende eerlijck door zyn Vaderlant ghestorven: Ist by avontuer niet gheweest den Gryllus upt. Plutarcho, eē van Ulysses ghesellen / die in een Wercken was verandert: Maer ick latet wel by den eersten blijven. Desen Gryllum hadde Antiphilus gheschildert in een bootfighe cleedinghe / schier als eenen sot: So datmen (seght Plinius) van die tijdt af dergelijcke bootfige Schilderije / Gryllus heeft gheheeten. Niet alleen tot in Plinij tijdt en is dit Spreekwoort gequert: Maer noch op heden worden oobollighe ghedaenten van Schilderijen / sotte vertellinghen oft wercken / al veel grillen / oft sotte grillen gheheeten. Noch was Antiphilus seer gepreest / dat hy soconstigh hadde ghemaect eenen Jongen / die een vper blies: Alwaer hy doozhet blasē des vpers / met der claerheyt / hadde laten sien / een schoon insien oft prospectijf van een rijckelijck schoon Hups: en het vper gaf de tronie van den Jonghen een vperich weer schijn: Oock was dat blasen des monnds aerdig upt ghebeeldt. Hy hadde noch ghemaect eenige Vrouwen die wolle spomen / en het schein datmen haer spillen natuerlijck sagh drapen. Hy was oock seer geacht om eenen Ptolomeus, die hy hadde ghemaect gaende op de Jagt: oock eenen seer aerdighen Satyr / dien hy verleedt hadde ge maect / gherleet met de huydt van een Panther-dier / welcken hy den naem hadde gegeven Apocopus, dat is / aendachtich oft pepnsende. Desen Antiphilus was ghebozen in Egypten / en leerde de Schilder-const by eenen

by eenen Ctesidemus. Wanneer hy gheleest heeft/en vind' ick niet.

Dan Ctesidemus, Schilder.

Hier hebben wy den knecht vooz den Meester ghesfelt: maer en hebben van desen Ctesidemus niet bysonders/ dan dat hy seer geruchtich is geuozden te hebben gheschildert de inneminge der Stadt Ochalia, die Hercules te byer en te sweerde verbyzande/ om dat Eurycus den Coningh hem wepgerde zyn dochter Iole te geben. Ooc hadde hy ghemaect een Laodamia, dit was de hupsyzouwe van eenen Proteusilus, in wiens armen sy starf/ doe sy hem doodt sagh: hier van woerde Ctesidemus oock seer vermaert. Van waer hy was/ is my niet bekend.

Dan Ctesilochus, Schilder.

Ctesilochus was een discipel van Appelles: hy vercreegh een groot gerucht dooz een onhebligck en onschamel stuck: waer in hy hadde gemaect Iuppiter, met eenen doerk om 't hooft gelijc een yzouwe/ weenende en steneende/ en was midden onder de Goddinnen/ die hem als yzoebyzouwen dienden/ om te baren den Godt Bacchus.

**Dan Cleon, Schilder/en
Beeldt-snijder.**

Desen Cleon, onder den Beelt-snijders getelt/ maecte (gelijck eenighe ander oock deden) Philosophen: en onder de Schilders was hy vermaert/ om zyn yzoeffstuck dat hy dede/ conterseptende nae 't leven Admetus, Coningh van Thessalien.

**Dan Aristolaus, Schilder
van Athenen.**

Aristolaus was den soon van Pausias, en leerde de Const by zyn Vader. Oock wozt hy gheacht vande treffelijcste Schilders van den ouden tijt. Van hem waren te sien/ eenen Epaminondas, enen Pericles, een Medea, een Beelt van de Deuchde/ en eenen Theseus. Hy maecte en beelde oock uyt 't ghemeen volck van Athenen/ en een Offerhande van Offen.

Dan Mechopanes, Schilder.

Mechopanes is oock Pausias discipel geweest. Veel hebben groot elpce geacht een seker blyticheyt/ die hy hadde in de dingen der Consten t' ondersoeken: doch een saecke die alleen bekent was den luyden vande Schilder-const. Ebenwel had hy die onvolmaectheyt/ dat hy te rouw in zyn verwen was/ en een stuck te seer oberlaedde met de verwen.

Dan Socrates, een Schilder.

Met groote oozsaeck heeft in de Schilder-const gheruchtich geweest desen Socrates: want zyn uytmentheyt heeft gebleken aen een stuck/ daer men sagh zynen Aesculapius, verselschapt met zyn Dochters/ te weten/ Hygia, Aegle, en Panacæa: oock aen eenen Iason, die hy ge daen hadde. Desgelyc aen eenē zynē Lupaert en Lanterfant/ dien hy hadde gheschildert/ welcken hy den naem gaf van Ocnos, dat so veel ge-sept is/ als Lupaert/ deugriet/ oft sielt. Desen hadde hy gemaect een seel draepende van geenst oft byem/ daer t'epiden aen eenen Esel stont en kinaegde.

**Dan Lucius Scipio, Broeder
van Scipio Africanus, Schilder
van Room.**

Lucius Scipio Romeyn/ heeft desgelyc zyn eygen geschiedenissen gheschildert/ en maecte in een Tafereel al het belept van de inneminge van A sien/ dat welck dooz hem geschiedt was: Welck Tafereel woerde gestelt int Capitolium: waerom Scipio Africaen seer t'onvzeden oft bedzoeft was/ hoewel het zyn Broeder was/ om dat in desen kriggh zynen soon hadde gevangen geweest. Op deser boegen was oock seer t'onvzeden Scipio Emilianus tegen Lucius Hostilius Mancianus (welcken den eersten was/ die met geweld in Carthago quam/) om dieswille dat hy het Roomsche volc openbaerlick hadde getoont in een Tafereel/ dat hy in de gemeen plaetse hadde gestelt/ de stercke

stercke gelegentheyte vā Carthago, en de middelen/die hy gebuypt hadde / daer in te comen/te kennen gebende den volcke stuck booz stuck het inhouden van zyn Tafereel. Dooz welcke goedertierenheyt hy so de herten des volck heeft gewonnē / dat hy in de eerste verkiefinge die men dede/wozde gemaeckt Burgemeester. Hy tgene hier vertelt wozt/ is wel te verstaē/ in wat grootachtinge de Schilderconst hy den Romeynen/ja hy den aldermeesten oft onder den edeldom/ is geweest: en hoe men van doe tijt met dese Const den volcke booz oogen heeft gestelt eē belegeringe van een stadt/die wijt ober Zee is geschiet: gelijc men noch hedensdaechs tot eē merkelijck onderscheydt booz een gebuypt heeft te doen/welc sonder de Tepckenconst soo niet moghelijck en waer. Ten anderen / heeft hy den Romeynen de Schilderije seer weert en aenghenaem geweest/datse die ypt Grieken ober al hebben te Room gebuypt/ en daer mede de openbare plaetsen / Tempelen/ Theaters/ wandelplaetsen/ en Hallesen ghecert. En men acht / dat het eerste Tafereel / dat ypt vziende Landen te Room in openbare plaetse wozde gestelt/was den Bacchus van Arifides, die Mummius in Ceres Tempel liet stellen/waer van int leven van Arifides is verhaelt. Van dat in openbare plaetsen rijckelijcke Tafereelen zyn gheselt / is ontstaen een cluchtige reden/die Crassus Orateur / ter oorzack van een getuygesepde/ den welcken yet teghen zyn sake te ghetuyghen hadde/ en hem seer tergede/vragende waer booz hy hem hiel/en wie hy mede dat hy was: hy antwoorde/ Ic acht u gelijck als dien/en toonde met den vinger eenen Fransoyt / in een Tafereel gheschildert / die seer onghe-schickelijck de tonghe ypt stact. Daer was oock geschildert een oot Man/die op eenen stock steunde / en seer wel was ghedaen: waer op een Gesant der Teutones oft Saren vast stont en sagh. En soo hem ghevraecht wozde / hoe veel hy desen ouden Man wel weerdich achte te wesen / antwoorde hy cozt en goet: dat hy sulck gheen en begeerde lebende/al mocht hy hem ooc booz niet

oft te gheefs hebben. Maer om te seggen/wie de platte schilderije het meeste gherucht heeft doen hebben te Room/dat is gheweest Iulius Caesar, wesende Dictator, dooz twee Tafereelen / te weten/ Ajax, en Medea, die hy dede stellen teghen ober den Tempel van de Moeder Venus. Maer hem quam Marcus Agrippa, welcken / hoewel hy alle Tafereelen Medaillien/te Room te ver-gheefs wesende/in een uytroep liet ver-soope/als die beter een Boer als Edelman gheleek: En hoe stuer hy was/betaelde hy tot Cyzicum oft Spiga, twaelfdupsent Sesterces/booz twee Tafereelen/te weten/van Ajax, en Venus. Nocht liet hy in't warmse van zyn stoben in Marmersteenen gebestight stellen verscheyden costelijcke tafereelen van cleen werckken. Doch den Keysers Augustus gingh dees voorwaende te boben / met twee Tafereelen / die hy in't voorbaerste van zyn plaetse / Forum Augusti gheeten / liet stellen: in het een wesende yptghebeeldt de Oorloghe / en in d'ander de Sege-feest. Hy offerde oock in den Tempel van Caesar zyn Vader/ eenen Castor en Pollux, en noch een Tafereel van verwinninghe: waer van elder int Leven der schilders is verhaelt: en noch ander stucken heeft Augustus in openbare plaetsen doen stellen / hier te langh te verhalen. Oock den Keysers Tyberius, al was hy niet seer vziendelijck/noch gesprachich/hadde hy zyn genuechte te stellen inden Tempel Augusti verscheyden Tafereelen.

Van Artemon, Schilder.

Artemon gaf stoffe van hem te spreken dooz zyn Danaë, die van den Zeeroovers/diese ghevangen hadden/ met verwonderen was aenghestien / ont haer groote schoonheydt: Dit was een seer behaeghlijcke Schilderije. Hy hadde oock gheschildert de Coninginne Stratonice: oock eenen Hercules, en een Deianira. Maer boben alle de stucke/ die hy opt maecte/waer gheacht/die te Room stonden op het Slot oft sterc-te van de wandel-plaetse van Octavia: te weten/ eenen Hercules climmende ten Hemel/ ontfanghen wesende in't gheselschay

selschap der Goden/met toelatinghe aller Goden/nadien hy zyn leven gheepndicht hadde op den Bergh Oeta, in't Lantschap Doris. Van het ander stuck was 't inhoudt / d'Historie van Laomedon en Hercules, en het verbont / dat den selven Prince maecte met Neptuno.

Van Alcimachus, Schilder.

Desen Alcimachus maecte de stercken Dioxippus, die te Olympia den Prijs vercreegh met het worstelspel/sonder nochtans zyn hant aen worstelen te slaen. De sulcke hietmen outs tyts Aconiti: te weten / daer niemant en dooft teghen worstelen.

Van Cæus, Schilder.

Cæus oeffende hem / en hadde zyn ghenuechte / te schilderen de figuren en wapenen van den Edellupden.

Van Clefides, Schilder.

Clefides maecte van hem te spreken / dooz een Tafereel / dat hy maecte te spijte vande Coninginne Stratonicæ, d'huysvrouwe van Antiochus: Want om dat dees Princeesse hem niet en hadde willen achten / hy schilderde se na 't leven/daer sy lach en wintelde met eenen Disscher / daer dees Coninginne op verliefst was. Dit Tafereel stelde hy in't openbaer op de havē van Ephesien / hebbende van te vozen een Schip doen ghereet leggen/om mede te bluchten. Doch en maecter de Coninginne gheen werck af / dan datser slechts mede spottede / ende en wou niet datmen het Tafereel van zyn plaetse soude nemen / alhoewel sy daer met den Disscher nae 't leven uptghebeeldt was.

Van Craterus, Schilder.

Craterus is vermaert geworden van de Clucht-spelers / die hy gheschildert hadde op de plaetse Pompeium, dat een vande schoonste plaetsen van Atjenen was.

Van Eutychides, Schilder.

Eutychides schilderde eenen koetswaghen met twee Peerden/daer de Victoziē den Doerman was.

Van Eudorus, Schilder, en Steter.

Evdorus hadde 'tgerucht / dat hy wel conde schilderen de Cooneelen / om Cluchten op te spelen. Ten anderen / was hy excellent van coperen Beelden te maken.

Van Iphis, Schilder.

Iphis was seer ghepressen / te hebben constigh geschildert enen Neptunum, en een Victoziē.

Van Abron, Schilder.

Abron begaf hē te schilderen Drietschapen Endzacht / die hy wist upt te beelden: Oock maecte hy de si gueren der Goden.

Van Leontiscus, Schilder.

Leontiscus maecte Aratum, den Hoofstman van die van Achaien / also hy als verwinmer weder keerde met zynen wapen-roof: En maecte een Lupt-speelster / dat een goet stuck gheacht worde.

Van Leon, Schilder.

Leon schilderde de Dochter Sappho.

Van Nicearchus, Schilder.

Nicearchus vercreegh vermaertheyt dooz een zyn Venus, die geselschapt was met de Græien, en cleen Cupidons. Hy maecte ooc eenen Hercules swaermoedigh en bedzoest / om dat hy uptsinigh was gheweest.

Van OEnias, Schilder.

OEnias maecte eenen Syngenicum.

Van Philiscus, Schilder.

Philiscus vermeerde zyn ghedachte nisse / met te hebben geschildert eenē Schilders winckel / daer hy hadde ghemact eenē Leerjōgē / die het vper bliēs. Hier hy is wel te verstaen (dunct my) / datse met lijn doe ter tijdt schilderden / want die moet niet vper gesmolten wesen. Nu boozt tu den anderen Schilders: want my dunct / dat ick nu booz windt / oft goeden spoedt hebbe.

Van

Van Phalerion, Schilder.

Phalerion maecte een Scyllam.

Van Simonides, Schilder.

Simonides quam in goet gheloof / met te maken eenen Agatarchum, die den prijs met loopen hadde ghewonnen: en oock met een Goddine der Memorie / gheheten Mnemofine, die hy maecte.

Van Simus, Schilder.

Simus nam zijn genuechte / te maecten Seenen slapenden Jongen / ligghende in een Volders winckel. Hy maecte oock eenen offerende in de feeste Quinquatria, die ter eeren Pallas was ghehouden. Hy maecte oock een Nemeſis, die welke booz de Justitie wordt ghehouden.

Van Theodorus, Schilder.

Theodorus maecte eenen die de neus snoot. Dor schilderde hy de moort / die Orestes dede aen zijn Moeder Clytemnestra, en aen haren Boel Agistus. Hy maecte oock in verscheyden Tafereelen den krijgh van Troepen: Waer van noch een was ten tijde Plinij, in de galerijen van Philippus te Room. Hy hadde oock ghemaect een Propheetesse Cassandra, die oock dor ter tijdt was te Room in des eendzachts Tempel. Oock maecte hy eenen Leontius, discipel van Epicurus, die teghen hem selven discoureerde. Oock wozde hy seer gesacht / door eenen Demetrium, die hy gedaen hadde.

Van Theon, Schilder.

Theon schilderde eenen Orestes, uyt sinnich wesende: en eenē Thamyras, constigh Lupt-speelder.

Van Tauriscus, Schilder.

Tauriscus maecte eenen Steerwozper / een Clytemnestra, den Tyran Paniscus, en Polynices, hem pooghende weder in zijnen staet en Coning-rijken te comen. Hy maecte oock eenen Capaneus, die met steenen geworpen was / climnende op een leere in't bestymen van Thebes.

Van Erigonus, Schilder.

En goeden en snellen gheest van Erigonus, en behoefte niet vergeten te worden / welken eerstmael niet en diende / dan slechts om Nealces zyn verwen te wijben / alwaer hy soo veel is gebozbert / met desen Schilder alleen maer te sien wercken / dat hy namaels de Const van Schilderen heeft geleert: den Doozluchtrighen Pafias, Boeder van Egineta, Beeldenaeer.

Van Timomachus, Schilder van Byzantium.

Timomachus was van de Stadt Byzantium, welke Stadt door Constantinus herbouwt / werdt gheheeten Constantinopolis, naemaels werdt ghenoemt Romeyne, van den Grieken Scimboly, en nu van den Turcken Stampolda, dat is / wijde oft volle stad. Hy was ten tijde van Iulius Caesar: Want hy maecte booz hem eenen Ajax, en een Medea, waer booz hy hadde 80. Talenten: Welcke stucken Caesar dede stellen in den Tempel van de Moeder Venus, die hy hadde laten Bouwen: Dochtaus seght Marcus Varro, dat den Talent van Athenen dede seftien dupsent penninghen: Budaeus in zyn vierde Boeck / seght maer ses dupsent. Hy maecte oock eenen Orestes, die seer gepresen worde / en een Iphigenia, die in het Hicropiensche Tartarien Vannen offerden. Van gelijken maecte hy eenen Lecythios, die den jonghen luyden leerde te Beerde rijden. Oock schilderde hy een gheslacht Edeluyden. Waer was ten tijde Plinij van zyn der hande een stur / waer in waren twee met mantels / op zyn Griekische / die hun bereyden om te doen eenige reden oft oratie / waer van den eenen was geseten / en den anderen ober eynde. Waer boven alle Stucken / soo schijnt dat de Schilder Const en de Verwen hem hebben jonstig en toegedaen geweest / doe hy schilderde den Schildt van Minerva, waer op hy hadde ghemaect het hoof van Medusa, met haer slangich hant. Desen uytneemenden Schilder hadde naer zyn doot naeghelaten een Medea, ghelijck Appellees

Appelles zyn Venus, uyt der Zee klimmende/als gheseyt is: Dese sulcke stuc-ken onbolmaect/waren ongelick meerder in weerden/ als die boldaen waren: Doch saghmen in dees onbolmaecte Tafereelen de trecken / die daer op wa- ren/en noch niet gheschildert/waer aen men sagh en bekende de meyninghen en booznemens / van 't gene sy maken wil- den. So datmen/genuechte nemende in te sien die sonderlinghe beginselen/ooch grootelijck den doot beclaeghe deser groote Personagien.

Der plaets wel weert is dit schoon conftigh werck

Van Elotas Etolier ghepresen:

Wiens eere wast eenpaer, en blijft in wesen,

Door 's grooten Gods beminde susters Kerck.

Dit vier reghel beers was gheschreven met oude Latijnsche letters.

Van Ludius, Landschap Schilder.

Ludius de schilder / die ten tijde was van den keiser Augustus, en wil ick oock niet vergheten: Want hy was den eersten Inbenteur / die opzacht te Schilderen de Landschappen op de mueren/ te weten/Landt-hupsen/ Hoe- ven/ crupden/ ghebloemten/dichte bos- schen/ wildernissen/ heubelen/ beken/ Rivieren/ Habens en stranden/ sulckx als men begeerde. Oock maecte hy in dese Landschappen/lupden die gingen wandelen: Ander die hun ghenuechte hadden/ den tydt ober te bzinghen op't water. In zyn Veldt-landtschappen maecte hy ontrent den Hoeven / Ee- len/en waghens gheladen: Sontijden maecte hy oock volck/dat met der an- gel-roede vischte: Oock eenige/die ghe- nuechte/en hun behaghen hadden/ met te vliegghen/oft vogelen te vangen: An- der in Hasen/ roode oft swarte wilde Beesten te jagghen: Oock hadde hy zyn vermaeck/Wijn-suyders in zyn Lan- tschappen te doegghen. Onder de stuc- ken van zynen handtwercke/die in aen- sien waren ten tijde Plinij, zyn ghetweest eenighe / daer hy hadde gemaeckt Hoe- ven/ oft Boeren hupsen/ ghelegghen in broeckachtighe leege plaetsen/waer in men sien en kennen conde stichtighe en stibberighe gladde wegghen/en eenighe vrouwen die al glijende viese/en andere

Van Elotas, van Etolien/ Schilder.

Niet en behoest achter wege te zyn gelaten den ghenen/die tot Ardea den Tempel van Iuno schilderde: Den welcken te deser oorzack worde der selver Stadts Bozgher ghemaect. Daer oock tot zynder eeren een Ghe- dicht van vier versen oft reghelen ghe- maect was / en ghestelt in den selven Tempel / 't welck lupdde op deser voe- ghen:

die op hun hoede gingē/ al bebende van vzeesen van te vallen/ gaende ghebo- gen/ als ofte eenighe ghewichte op hen hoofden oft schouderen hadden willen laden/en dupsentderley ander cleen aer- dicheden/dieder in te sien waren. En aengaende de mueren/die uytwendigh oft in de open locht stonden/ hy vondt een wijse daer op te maken eenige Zee- steden / dat een schoon dinghen om te sien was/en was oock een dinghen van wepnigh cost. Niet teghenstaende hoe wel en conftigh dat desen Ludius, en an- dere zyns gelijk/ hebben connen wer- ken/ soo en heeftmer noyt soo veel werck af ghemaect/ als van de ghene/ die hun begaven te maken Tafereelen. En daerom ist / dat de oude Meesters in so groote achttinghe en verwonderinge waren: Want sy en begaven sich noyt te schilderen eentighen muer / om alsoo een eenighe mensch te behagen/en maec- ten oock gheen werck te schilderen een hups / dat altijds op een plaetse blijft: Noch hunnen tijdt door te bzingen aen een dinghen/datmen niet van den brandt en soude connen bevrijden. Oock (alsoo wy hier boven ghestien hebben) Proto- genes genoechde hem/niet slechts te heb- ben in zyn hof een cleen hutte oft keete: En in't gheheel hups van Apelles, en hadde men niet connen vinden beschil- dert een cleen hoercken muers/hoe glad en wel sy ghescreken en gemaeckt wa- ren. Soo verre ist van daer / datmen in dien

In desen ouden tijdt gheheele mueren beschilderde. Maer alle den blijt en begherte der uytnemende Meesters van den ouden tijdt/was te soecken en wesen in de groote beste Steden: Soo dat een Schilder gheen bysonder eygen Lantschap en hadde: Maer was ghemeen booz alle landen/oft alle Landen waren hem ghelijck/oft ghemeen.

Van Arellius, Schilder.

Not onse Schilders legende heere Arellius den seer vermaerde schilder triumpheerde/ en hadde zyn wesen te Room/ een weynich booz de heerschappije van den Keeser Augustus. Maer hy hadde dit ongheluck oft ghebreck/ dat hy seer de Vrouwen onderwoyzen oft toeghedaden was: Soo dat alle de Goddinnen die hy schilderde/waren gemaect nae de ghedaenten der Vrouwen/ daer hy zyn vragien mede ghepleecht hadde: En daer hy quam men lichtelijck aen zyn Beelden te kennen de Vrouwen/daer hy van ghedient hadde gheweest.

Van Amulius, Schilder.

Ten is niet langhe gheleden / seght Plinius, dat Amulius zynen tijdt oft beloop hadde/den welken van statigen en suieren wesen was/ nochtans seer vjolyck in zyn verwen/en hy hadde dat booz een ghewoonte/ ghenuechte te nemen in te maecken eenich elcyn dinghen/oft vercleynende wercken. Hy maecte doch een Minerva, de welke de ooghen ober al scheen te wenden nae de ghene diese besaghen/t zy van wat zyde datse stonden. Dit was (acht ick) een troonie black van boozen / met de ooghen recht uytstende/en hier heeft 't gemeen volck dan zyn speculatie in. Hy maecte weynigh werck / en nemmermeer en wrocht hy/ of hy en hadde den langhen Tabbaert aen/om den statigen Man te maken/Ja al was hy op zyn stepperinge/oft by zynen Esel op het wert. Oec al het werck dat hy opt maecte / was booz 't gulden Balleys van Nero: En daer by quam het/dat men weynigh van zyn dinghen vondt.

Van Cornelius Pinus, en Actius Priscus, Schilders.

Ner desen Amulius, hadde hun regnatie Cornelius Pinus, en Actius Priscus: Dese Schilderden te Room den Tempel der Ceren en der Deurhdeden welcken de Keeser Vespasianus dede hermaken. Doch Priscus quam den Antijcken in zyn wercken naerder als den anderen.

Van Fabius Pictor, Roomsch Schilder.

Dewijle ick nu gecomen ben te verhalen van de Roomschen oft Italiaenschen Schilders/ eer icker noch een deel overloope van den Grieken/ met alleenlijck de namen te verhalē uyt Plinio, wil ick van eenighe vermaerde Roomsche nu verbolgens spreken / nemende ten eersten boozen Fabius Pictor. Bewijflick ist/dat de Schilderconst te Room al vzoegh in een goedt gheloof is gheweest / 't welck aen den toenaem Pictor, die onder het edel oudt gheslachte van Fabius is geweest: en was het hoofden oorsprongh van hun wapen / om dat hy hadde geschildert te Room den tempel des Ghelucks/in 't Jaer na Roomsbouwinge 450, welke Schilderije geduerde tot den tijde Plinij: Want deser Tempel verhzande eerst ten tijde van den Keeser Claudius. Dit hups en gheslachte Fabij, dat soo doozluchtich / met soo veel heerlicke Optelen van Borgermeesterschappen/ vitorien en Triumphen verciert was / heeft desen Fabius, die in seer grooter werden/ghelert/in de Wetten erbaren / en onder den Oratozen gherekent was / noch vermaert willen laten/en sule een eerlijck gerucht byvoeghen / van den toenaem Schilder: En hadde te deser oorzaeck zynen naem in 't boozverhaelde werck werckelijck gheschreven.

Van Pacuvius Marcus, vā Brundisium, Schilder en Poet.

Nae de Schilderije des verhaelden Fabij, heeft men groot werck gemaect van die van Pacuvius. Schilder van Brundisium, welke Schilderije te

sien was te Room op d'Offenmarkt/in den Tempel van Hercules, alwaer hy onder ander seer constigh heeft geschil- dert het Beeldt Hercules. Hy was den Susters soon van den Dichter Ennius. Hy was oock een soo goeden Comedien oft Clucht-spelen maecker/dat sulcken zynen edelen gheest zyn Schilderije te meer gherucht heeft toegelanght. Dit is datter Plinius van ghetuyghet / en ac- cozdeert met Quintilianus, dat hy des Poeten Ennij Susters soon was: Maer Quintilianus roert van zyn Schilderen niet; dan noemt hem een Tragische oft

Treurspelich Dichter / en dat hy te Room de Dicht-const oeffenende/fabel- kens oft schouwspelen vercocht: dat hy seer vermaert was/door treffelijckheyt van spreucken/ cracht van woorden/ en geweldighe Personagien die hy in zyn Spelen bzacht / doch alles sonder upt ander Auteheuren oft dichters pet boort te bzengen. Hy is van Room over ghescheept te Tarente, en daer ghestorven/ oudt al by 90. Jaer. Syn Graf-schrift vindtmen by Sellium int eerste Boec/ Capitit 24. met dusdanighe woorden oft meeninghe:

Al haest ghy dy, o Ionghelingh, siet desen Steen hier u bidt, doch rydt en moeyte doet Hem eens raensien, en zyn opschrift te lesen. Hier light t'ghebeent Pacuvi Marci foet, Vermaert Poët, dit wild' ick dat ghy vroet Verstondt, en niet onweten en soudt wesen.

Van Tupilius, Schilder/ van Venetten.

MEn behoeft oock niet te verghe- ten / maer in de Schilder-const voort te stellen Tupilius van Veneticen/ een Ridder van der orden der Room- scher Ridderchap: Van wiens handt noch ten tijde Plinij Waren binnen Ve- zonen seer schoone stucken Schilderije: en nochtang was hy sijn in het Schild- deren / een dinghen dat tot dier tijdt in dees Const noch noyt en was ghesten.

Van Aterius Labeo, Schilder.

Aterius Labeo, die voortijds was Schoutet oft Ruytman / en an- dernael Stadthouder van de Baden in Languedock, die ten tijde Plinij seer oudt ghestorven was / beroemde hem/ dat hy in het cleyn wel conde Schil- deren.

Van Quintus Pedius, Rom Roomsch Schilder.

Quintus Pedius, die Roomsch Burg- meester was gheweest / en open- baer te Room hadde ghetriumphert/ wesende oock een mede- erfgenaem Iulij Caesaris, met den Keyser Augusto, heb-

bende eenen soon/wiens soon ooc Quin- tus Pedius gheheten was. Dese Jong- ghen ston wesen de gebozen / hebben de Ouders gheraetlaeght / wat men hem soude laten leeren. Onder ander Messa- la, den grooten Orateur / van wiens huys en geslacht de Grootmoeder van dit kindt haer afcomst hadde / die was van meyninghe en gaf den raedt / nae langh overleghe en rijpen raedt / dat- men dese Stonnen soude leeren de Const van Schilderen / welken raedt van den Keyser Augusto seer goet ghe- houden werdt. Soo dat dese jonghen stonmen Edelman volherdende in dese Const tot zyn doot / en bozderder won- derlijck in.

Van Marcus Valerius Messala, Roomsch Schilder.

De Schilder-const is voormaels gecomen in een seer groot achtin- ghe door Marcus Valerius Messala, den welken een groot Heer / en van de eerste van Room wesende / schilderde en maer- te in een Tafereel den strjdt / daer hy terwonen t'onderbrocht den Coningh Hiero, en den Carthagers int Eplandt van Sicilien: Welck Tafereel hy stelde te Room int Hof van Hostilius, oft in de Rieht-sale. Dit was t'Jaer na Rooms bouwninghe 490.

Van

Van Heraclides, Schilder van Macedonien.

Heraclides van Macedonien/ is ghestelt onder de doozlichtige Schilders. In't eerste/ oft in zynē aenbang/ en diende hy nergens toe/ dan om Schepē te Schilderen oft cladderē: maer na dat ghevangen in den kriggh is gheworden Perseus, dē Coningh van Macedonien/ onderwerp hy hem t' Athenen eenē Metrodoro, die eē excellent Schilder was/ en Philosoph. Hier heeft hy soo ghevoert/ dat hy een vermaert Schilder is gheworden.

Van Metrodorus, Schilder/ en Philosoph van Athenen.

Metrodorus was een seer uptnemende Schilder/ en in alderley Philosophie seer geschickt/ en ervaren/ was een Athener. Het is geschiet/ dat Lucius Paulus, den edelen Romeyn/ doe hy in dē stryjd hadde gebangē den Coning Perseum, aen die van Athenen heeft begeert/ datse hem souden seyn den te Room een volcomen ervaren Philosoph/ om zyn kinderen te leeren en t' onderwijzen: ooc een uptnemende schilder/ om te schilderen de Archetriumphalen, en andere dingghen tot zyn heerlijcke inkomste / die te Room tzynder bereeringe wordē bereyde gemaect. Waerom die van Athenē hun beradende/ sondē Metrodorum, en verskerdē Lucio Paulo, dat desen mā in beyde deele hē wel dienen soude: want hy in beyde Consten en wetenschappē gantsch ervaren was/ het welck hy dadelick also bevondē heeft waerachtich te wesen.

Van Aristophon, Schilder.

Aristophon, is seer gheruchtich geworden/ van te hebben geschildert eenen Anceus, met twilfdt Vercken dat hem ombzacht/ en Astyphale, die dat aensiet. Hy maecte oock een costlyck Tafereel/ met beelderley Persoonagie/ te weten/ Priamus, Helena, Lichtgeloober/ Ulyssēs, Deiphobus, en Dolon.

Van Androbios, Schilder.

Desen Androbios maecte eenen Scyllis, die de Ancker-cabels af-

sneet / daer de Schepen van de Krijgsblote der Persen aen vast lagen. Desen Scyllis, die dit cloeck stuck bestont/ was eenen Disscher / en dedet met huly van Cyane zyn Dochter.

Van verscheden Schilders Namen.

O nu weder te keere tot onse schilders / daer zynder noch in hunnen tijdt genoech/ die gerucht behaelt hebben/ die tyt metter licht wille overloopen/ gelijk in't voorby gaen/ te weten: Daer zyn geweest/ Aristonides, Anaxander, Aristobulus van Syrien / Arcefilas, den soon van Tificrates, Corybas, discipel van Nicomachus, Carmanides, discipel van Euphranor, Dyonifodorus Colophonier / Diogenes, die een navolger Demetrius des Conings was/ Euthimedes, Heraclides Macedonier/ Mydon van Soli, leerlingh van Pyromachus Beeldenaer/ Mnasilchæus, Sicronier/ Mnasilimus, soon en discipel van Aristonides, Nessus, soon van Abron, Polemon van Alexandrien/ Theodorus van't Eplant Samos: Stadius, leerling van Nicofthenes: en Xenon Syctionier/ discipel van Neocles.

Van Vrouwen/ die constich gheschildert hebben.

Der zyn oock gheweest Vrouwen/ dat uptnemende Schilders hebben gheweest: Pamelijck/ Timarete, de Dochter van den Schilder Mycon van Athenen/ de welcke maecte een seer schoon Diana, die tot Ephesien was/ en wel op zyn Antijcksche ghedaen/ oft nae d'oude wijse. Daer is oock geweest Irene, die dochter en leerkind was van den Schilder Cratinus, dewelcke conterseyte Elusine, als wesende jonge Dochter. Calypso heeft oock geschildert een oudt Man/ en eenen Theodorus besweerder/ die zyn Tooberije gebzupckende was. Alcithene maecte enen dansser. Aristarete, leerkind en dochter van Nearchus, wert Meesterse/ met te maerken eenen Esculapius. Marcus Varro seght/ dat hy noch jong knecht zynde/ te Room was een dochter van Cyzicus, dat is Spiga, geheeten Lala, de welcke in maegdelicke staet bleef al haer leven lang/ en wrocht

Het Leven der oude Antijcke Schilders.

seer röstich met het pinceel/ en graveer-
de seer wel in Pbooz/ met 't graef-ijser:
Maer boven al was sy uytnemende te
maken Vrouwe beelden. Sy maecte
in't groot eenen Papolitaen; en conter-
septe haer selven in eenen spieghel. En
enē segt (seyt Plinius) datter noyt Schil-
der en was/die so snelle hant hadde/als
dese Dochter. Ten anderen/ was sy so
volmaect en erbaren in dese Const/ dat
men haer werck ghemeenlijck ongelijck
meer vercochte/dan dat van den Schil-
der Sopylos, en Dionysius, die ooc te dien
tijde leefde: Pochtans worde eē Schat-
kamer oft Cabinet/ daer van dees twee
Meesters Tafereelen in waren/ eenen
grooten rijckdom waerdich te zyn ghe-
schat. Daer is oock geweest eene Olym-
pias, die haer met het schilderen heeft
vermoepdt: doch en vindmen niet van

Schilderye
in grooter
weerden.

haer/dat gedachtenis weerdich is/uyt-
genomen dat sy de Const van schilderen
heeft gheleert eenen Autobulus.

Van eenige gedaenten / oft ma- nieren van schilderen/by den Ouden.

Plinius, als hy zyn Historie der
Schilders heeft gheepndicht/ ber-
haelt dat men inden ouden tijt in't ghe-
bruyck hadde twee manieren van schil-
ren met het byper: te weten/ in Wasch/en
in Pbooz/ met 't heet graef-ijser oft
steerk-ijser. Maer de derde gheedaente
van werken/bedemen met den Pinceel-
le/en met het gesmolten was: En dusda-
nige/Schilderpe en verdozt in geender-
lep maniere/noch in Sonne/noch wint/
noch met het Zee-water.

Van Hadrianus, den 15^{en}. Roomschen Keyser/Schilder/ Beeldtsnijder en Doet.

Ghelfick (na Plutarchi schryffen) d' Egypt-
sche oft Griecse Coningen niet alleen
de Schilder-const en hebben vernindt/
maer dadelijck self geoeffent: Also heet oock
onder ander Roomsche Keyseren/Hadrianus hē
tot onse Const met grooter vlydt begheven.
Welcken Hadrianus, na de geboorte Christi, An-
no 119. den 15^{en}. Keyser van Room vercozen
wesende/ was een Man van grooter geleert-
heyt/erbaren in beyde spraken/Griecx en La-
tijn/en in alle Consten en wetenschappen ge-
schickt en geoeffent. Hy was goet *Mathemati-
cus, Geometrus, Astrologus*, seer behendich *Musi-
cien*/en in de *Medicine* niet onwetende. Een
seer constich Dichter van Cluchtspele: in wel-
ke hy veel treffelike Sententien met groote
wel sprakentheyt te wege bracht. Hy was een
uytnemende goet Schilder/ en heeft veel aer-
dige stucken met zynder hant gedaen/en was
in zynen arbeyt wonder verduidich: doch wat
hy booz werken gedaen heeft/ en heb ick niet
gelesen: dan datse sulcx ware/ dat hy eē Man
was geacht/wiens gelyc ter Werelt weynich
gebondē was: was van een diep en vast ont-
hout. Hy was ooc een goet Beelt- snijder/ en
heeft van Marber en Coper veel constighe
Beelden gedaen/ die weerdigh en lofsjck wa-
ren. In zynen tijdt heeft de Const weder in
grootte volcomenheyt herbleeyt/ de welke tē
tijde Plinij al wat verwelckert was ghetworden/
by datmen wel ranen cant/en uyt zyn schryfte
verstaen. Dese Keyser constich en Const-lief-

dich wesende/ in't begin van zyn regeringhe/
liet oprichten een Colonne/ 140. voeten hoo-
ge/ter eeren en gedachtenis vande boozmaet-
den Keyser zynen Oom Trajanus, in welke hy
liet houwen des selven Trajani gheschiedenis-
sen/ en Victorien teghen de Parthen/ Dacia-
ners/ Dyrtschen en ander volcken/gelyc dese
ghistorijde Colonne seer constich gedaen/ te
Room noch heden te sien is/ getuygende wat
goede Beelt- snijders doe ter tijt zyn geweest.
Doe Trajanus 21. Jaer gheregeert/ en 62. ghe-
leest hadde/ creegh een dagelijcche Coztse/ en
watersuchtich worden/ is gestorven. Daer
wozt wel betuycht van eenige ander Keyserē
en Coningen/ die geschildert hebben/ als oock
te lesen zyn enige versterde Schilderjen: ge-
lijck het Tafereel *Cebetis*, en dergelijcke aerdi-
ge sinrijcke bedietelen. Van dewijle ick van
sommighe gheen stucken weet te verhalen/er
dat eenighe dingen in onse sprake boozhenet
uyt zyn gegaen/der Werstingen halven: So
sult voeghlijck zyn/ van den Antijcken ver-
maerde Schilders mit te scheidē/ en by der
hant/oft booz te nemen/ de doozluchrige Ma-
derne Italiaensche/die de Schilder-const we-
der van nieuws opgeweckt oft gebaert hebbe/
en boozt alle diese oppghecoestert/ en tot vol-
maectheyt hebben gebracht/ d' een na den an-
der stellende/elck op zyn tijt en plaetse/in foo-
goeder ordent/ alst voeghlijck oft moghelijck
sal wesen.

Opudt des levens/vande oude Antijcke doozluchtighe
Schilders.

Het Leben
Der Moderne / oft dees-tijt-
sche doozlichtighe Italiaensche
Schilders.

Beginnende aen de ghene / die d' Edel Schil-
der-const in dese leste Eeuwen weder als van der doot verweert/
oft herbaert / en tot desen onsen tijdt in Italien hebben ghe-
oeffent / en tot meer en meer volcomenheyt gebracht /
tot groot nut en vermaeck der Schilders / en
Schilder-const beminders.

Door Karel van Mander, Schilder van Meulebeke.

Het tweede Boeck / van het
Leben der Schilders.

t'AMSTERDAM,

Dooz Cornelis Lodewijcksz. vander Plasse / Boeckverkooper
wonende aende Beurs / in d' Italiaensche Wybel. Anno 1616.

SONNET

Aen de leer-lustighe Schilder-jeught.

Luckt hier *vermakigh nut, o Schilder gheesten jonck,*
Een vruchtbaer Lusthof soet, dit Boeck u mach verstrecken:
Comt, siet Picturam hier herbaren, oft verwecken,
En wyt Florencen schoot om hoogh doen menigh spronck:

Door Sielen hoogh begaest, met reyn Godlijcke wonck
Des Constbaren verstandts, om haer ten Hemel trecken,
Der welcker Naem en Roem de Doot niet can bedecken,
Ghelyck sy d'abel handt wel doet in haer spelonck.

Allight 'lichaem verrot in't doncker onder sercken,
Ten was de hutte maer huns Gheests, die in hun wercken
Blijckt edel onvergaen, en leven sal eenpaer:

Soo langh als Const by Mensch in meerden yet sal blijven,
Soo langh men Tonghe vint om spreken, Pen om schrijven,
Leest lofslyck hun gherucht, heerlijck verheven claer.

Een is noodigh.

Aen Eerfamen, seer Achtbaren Heer, *Bartholomeus Ferreris*, Schilder, en Schilder-Konst liefhebber, mijnen besonderen goeden Vriendt,

V E E R D E Heer, en goede vriendt, dat by velen in dese teghenwoordighe al t'ondanckbaer Eeuwen, met te weynigh onderscheyt worden vergeleken gemeen oeffeninghen met de heel wytnemende Hemel-gaven in der natuere, als in't besonder is de natuer-wytbeeldende volcomen Teycken oft Schilder-Const, meynende haer niet alleen licht-leerlijck, en doenlijck, maer oock gantsch onnoodigh te wesen, comt alleen wyt onverstandigh verkeert oordeel. Want aenghesien in onse volck-rijck Europa, niet Barbarisch, beestelijck, maer Borgerlijck, eerlijck, en vernufligh de Menschen zyn ghewent te leven: Soo en isser haest niet behoeflijcker noch nutter, om cleen by groot, en groot by cleen onderlinge te gheneren, als de voorverhaelde Teycken oft Schilderconst. Hier door wordt het seer gerijvigh gelt met beelden, wapenen, en teyckenen onderscheyden. Door dese Moeder aller vercieringhen ontfangen alle constighe handtwercken de hoogste en uysterste volcomen schoonheyt, het sy watter ghesmeedt, gezoten, gebouwen, gesteken, gebouwt, ghetimmert, ghemetselt, geweven, genaeyt, geborduert, betrocken oft gewrocht wordt: Alsoo dat Gout en Silver, om het aerdich fatsoen, de helst boven sijn gheschatte weerde gheern betaelt wort, en een Coperen ghesneden plaet tegen Silver oogheweghen kan worden. Iae dat men hadde van 't slechste metael oft loot een plaet, die voor ghewis waer betrocken oft beschildert van den vermaerden Apelles, Parasius, oft Zeuxis, sy waer licht so veel sijn gouden gelt weert, als sy swaer waer. Dies isser yemant, die gelt, oft de beste metalen onnut oft ondienstigh acht, mach oock de Schilderconst cleen, en onweerdigh achten, sonder te letten, datse menichmael door uytgebeelde geschiedenissen, gemoeden beweeght, en leught tot navolginge der vrome voorganghers heeft verweckt, de langhe overledene als noch levende, die wijdt afwesende als tegenwoordigh voor oogen stellende, en datse neffens haer vermakelijckheyt meer wercken en crachten aenrichtende is. Doch is niet van doen, dat ick wijder onser Consten deughden (Eerweerde Heer, en goede vriendt) V. E. om tot haer ontsteken in liefden, voorhouden soude: die doch haer heel toegbedaen zyt, door genoechsaem kennis, die V. E. (als selfs constigh oeffenaer by lust) onder wytnemende Meesters, als Antonis Moro, Pieter en Francisco Poerbus, heeft ghecreghen. Waerom ick verhope by V. E. dancklijck aen-

ghenomen sal wesen dese mijn beschrijvinge, van d' alder uytmenenste Itali-
aensche Schilders, de levens, genegentheden, wercken en handelingen, die ick
V. E. met aanbiedinghe mijns dienstes, willigh opoffere: doch in slechten stijl
in onse gemeen sprake: op dat het d'aencomende Schilder-jeught diene tot een
Lusthof, oft Boongaert, om verscheyden nutte vruchten te plucken, tot was-
dom, voedsel, en vermaecklycken lust: eerst, in veel plaetsen leerlycke
voorbeelden van alle deelen der Consten vindende: daer naer, de verscheyden
conditien der Constaers, die haer t'aenmercken staen, om't nutte goet te
volghen, en't schadighe quaet te schouwen. Ghelyck den vlijt om leeren van
Pieter Perusijn, Masaccio, en Pierijn del Vaga: de volherdige gedult van
Taddeus Zuccaro: de zedicheyt, vriendelycheyt, en punticheyt van Lucas
van Cortonen: den lust tot wercken van Domenicus Girlandaio: de be-
leefden en lieflycken omgang van Raphael d' Urbijn: de neersticheyt, knys-
heyt, en mildt. heyt van Michel Agnolo, en derghelycke te volghen: En te
mijden den al te stadighen arbeydt van Thomas Giottino: de slosfheydt
van Lionardo da Vinci: de nijdicheyt van Baccio Bandinello: de lang-
saemheydt van Daniel de Volterra: en de traegheydt van Bastiaen del Pi-
ombo: de twist- liefdicheyt van Lippo Florentijn: de korselheydt van Fran-
cisco Salviati: de tijt-quistinge van Sandro Botticelli: t quaet nabedenc-
ken van Rosso: de latendunckenheydt van Francisco Francia: de beesticheyt
van Philippo Lippi: en de sotte giericheyt van Francisco Parmesaen, en
derghelycke: soo in't lesen van verscheyden natueren, oft ghentghentheden,
Exempelen worden gevonden. V. E. neme dan dese mijne aanbiedinge met
so goeder herten aen, als sy van my willigh ghedaen wordt: met begheerte en
wensch, dat Godt den oppersten alderconstighsten Beeldenaer, die gheen ver-
sierts Beeldts gelijckenis en heeft, V. E. inbeelde zijnen wille en welbehagen,
en V. E. lichaemlyck beeldt in welvarigh en langduerigh leven ter salicheyt
wille sparen en behoeden, Amen. Te Hemskerck, op't huys te Sevenbergh,
Anno 1603. den 31. Augusti.

Van uwer E. goetwilligh dienaer en vriendt,

Carel van Mander.

Voor-Reden, op het leven der Moderne Italiaensche
Schilders.

WE L bevinden wy des wijzen Salomons woorden warachtigh, dat alles zijnen tijdt heeft: En oock des Poëts, die seght, Dat ter werelt niet in eenē stant en blijft. Het welc wel blijkt aen onse Schilder-const, die oudts tijts by den Griecten, Romeynen, en ander volcken (als ghehoort is) was in grooter eeren, volmaecktheydt en hoocheydt, en is wederom in vercleeninghe en afgangh gecomen, jae al van in den tijdt des grooten Constantini, welcken Keyser Christen Doop-water ontvingh Anno 318. Want men siet wel in den Zeghe-feeft Boghe by het Collosseo, die hem 't Roomsch volck tereeren op liet rechten, dat het Beeldt-snijden doe seer leeghe vervallen was, en dat de Meesters hun mosten met slucken, die hier en daer by een gheraep waren, behelpen: Want men sieter dinghen die fraey zijn, maer doch voor henen ghemaect, ten tijde des Keyfers Trajani, en aldaer te pas ghebracht: Maer de dinghen, die doe ter tijdt van die Meesters handen waren, die ghetuyghen wel den afgangh der Konsten, de teyckeninghe belanghende: Waer by af te meten en te ramen is, dat het soo met het Schilderen most toegaen. En wat de Konst tot meerder verderf noch ontbrack, dat wert vervult met Constantini verreck van Room nae Bysantium, doe hy mede nam alle wat te Room voor constigh werck oft Konstenaers waren. Somtijden heeft de Schilder-const meenen het hoofft op te heffen, doemense begon in der Christen Kercken plaetse te gheven, waerom doch veel twist en woordt-strijdt gheweest is. En nae eenighe Schrijvers, was 'sy eerst

toeghelaten in den Kercken ghesien te wesen den tijde Theodosij, Anno 431. doch dat eenighe hun eyghen Beelden in huys hadden gheschildert al van te voren, die in de Kercken noch niet ghedult en waren. Maer Anno 686. sondt Keyser Iustinianus de derde aen den Paus te Room een gulden Schup, twee silver Bekers, en twee silver Schotels, vijftien pondt swaer. Oock sondt Belisarius zijn krijchs Overste te Room een swaer gulden Cruys, met schoon edel steenen gheciert, doe begon de Const eerst cracht te krijghen, en op te stijghen, en elck zijn best te doen wat goets daer van te maecten: Nochtans is wel te vermoeden, dat de Konst doe noch al wat slecht was: Want sy (soo d'ervarentheydt wel leert) al veel tijds behoeft, om door langhe oeffeninghe op te comen, en daerenboven rijcke Liefhebbers, die den Constaenaers nae loon en Eere doen trachten. In desen tijdt leefde den Paus Gregorius, toeghenaemt de groote, die den Schilders meesten vyandt niet en was: Want hy de Schildery haer plaetse in den Kercken beschermdē, en noemdese te wesen der Leecken Boecken, datse daer tot leeringhe, doch niet om te aenbidden oft eeren, dienen soude. Het seste Concilie, dat tot Constantinopel ghehouden was teghen Gregorium den Patriarch, werdt dat selve Concilium besloten, en bestelt, in alle inganghen der Kercken te zijn gheschildert, het welck den naevolghenden Patriarch Iohannes, met hulp des Keyfers Philippi liet weder uytwisen. Maer den naevolghenden Keyser met den Paus liet weder alles van nieus schilderen. Daer nae creegh onse Konst weder

eenen seer harden smac en aenstoot, door den Keyser Leo de derde, Anno 718. welken een ghebodt tot Constantinopel liet uytgaen, dat wie Christi, Marię, oft eenig ander Beeldt der Heylighen hadde, soudet op lijfstraffe brenghen op de Marct, daer wordē sy met alle d'ander uyt ander Kercken verbrandt: dit dede hy al'tlandt over volbrenge; en d'ongheoorlame en wederspekens straffen. Maer Gregorius de derde van dier name Paus, heeft weder onse Konst tot eenen Schilt en beschuttinge geweest, met een Concilie, Anno 733. wel van duysent Bisschoppen en Prelaten te-

ghen Leonem den Keyser, welcken verboden werdt gheen Tribuyten meer te gheven, en werdt van den Paus verbannen. Doe hercreegh de Konst weder nieuwe senuwen, tot dat Constantinus de vijfde Leonis soon, den stock in't wiel quam steken, Anno 742. met een Concilie veler gheleerder Griecken, meer als 330. in ghetal. Eyndelinghe werdt in een Concilie tot Nicea met 330. Bisschoppen de Konst met der Schrift verdedight, en een gedaente, hoemense achten oft eeren soude, aldus besloten, en dese Versen gemaect:

*Nam Deus est, quod Imago docet, sed non Deus ipse:
Hanc vidias, sed mente colas, quod sernis in Ipsa.*

Dat is/

't Is Godt/ dat dit Beeldt leert/ dan selve Godt ist niet:
Siet aen/ maer met hert eert/ dat met ghemoedt ghy siet.

Dit heeft den Pinceel eē groot voetsel gegeven, dat de Konst in veel Landen wert verbreedt, door oock sonderlingh behulp der Keyserinnen Hirene, die Constantino de 6. haer Soon, onser Konst vyandt, zijn ooggen beroovende, in den Kercker leyde. En hoewel daer wel eenigh tegenval noch gheschiede, tot onses Konsten nadeel: soo heeft Carolus Magnus daer ghenoech in versien. T'is wel waer, dat den inval der vreemder Volcken in Italien en elders, de Konst seer ghedempt hebben, als oock den Const-vyandighen Mars, die tusschen het Pausdom en Keyferschap woedende, Europa heeft jammerlic doen suchten met grouwelijck bloedtvergieten, buyten alle

mate, en oock de Konst dickwils 'thoofst in de schulp doen halen: Soo zijnder doch nae de oudt vreemdsche maniere noch al eenighe Schilders gheweest in Griecklant, die soo platte aensichten van vooren, ontrecken met ronde diademen, plompelijck ghemaect hebben, alffer in Italien in oude Kercken wel te sien zijn. Hoe dat dan de Konst van den ondersten trap tot nu ter tijdt nae boven toe weder opgeclommen is, beginnende in Italien, en van daer elder verspreydt wefende, is mijn teghenwoordigh voornemen nu te verhalen: wie datse eerst aengegrepen heeft, en wie vervolgens haer bysonderste gebruyckers tot desen mijnen tijdt zijn geweest.

Het Leben Der Moderne/oft dees-tijt- sche doozluchtighe Italiaensche Schilders.

Van Ian Cimabue, Florentijns Schilder.

O E het ellendich
Italie. Jammer-
lijck overloopen
was vā de grou-
saem sent bloeden
der rampsaliger
Krijgen en onge-
vallen / dat niet
alleē de Const der

Schildery/maer oock de Schilders al-
daer t' samen ontbroken: So is ontsaen
en gebozen ten goeden gelucke int Jaer
1240. om upt den grave te halen bin-
nen Florenten / en 't licht de Schilder-
const te gheben/eenen lan, toeghe-
naemt Cimabue, van een edel huys in dien tijt/
den welcken in zyn jeughe vernuftigh
wesende / werdt tot de Letter-const ge-
epghent en bestelt: Maer alsoo de Na-
tuere hem tot ander dinghen sterde/
bracht vele in Schole den tijt en papier
om/ met Mannekiens / Peerden / Hup-
sen / en ander ghedaenten te teykenen.
W'abontuere voeghe daer by / dat op
den selven tijdt / van den Oberheer der
Stadt Florenten waren doen comen
eenighe Griekische Schilders / om al-
daer niet de verdwaelde / maer verlo-
ren Schildery te voorszijn te brengen.
Wese dan nu doende wesende in eē ker-
verliet Cimabue dickmael de Schole/
en saghe heele dagen langh Schilderen:
Soo dat die Schilders / en oock zyn

Vader / hun vooz lieten staen / dat den
Jonghen die Const aenbanghende/
mocht comen tot heerlijcken eynde: het
welck gheschiede: Want hy in rozten
tijdt lerende/zijn meesters / die op hun
gheselde wijze verhardt waren/en niet
verder en sochten/ verre voozby gheba-
ren was in de Const/en beter teykenin-
ghe hadde / verbeterende in zyn werck
veel hun botte Griekische maniere/die
doe ter tijdt in't ghebruyck was / al te
wijdt afgeweken van de oudt-tijdsche
wijse der vermaerde Grieken: soo dat
hy zyn Vader-stadt grootlijck met zyn
nen naemi en wercken bereerde / in ver-
schepden openbare plaetsen/doch meest
in Kercken / makende in zyn werck ee-
nighe tronien nae 't leven / d'welck doe
ter tijdt niet meer ghesien en was. Sijn
dinghen en waren niet als zyn Mes-
sters ghetrocken/maer meer verzeven
en bloepender / soo naecten als laken:
En veel Historien en beelden op hout/
met Eperen en Lijm-berwe / oock op
muur in natten calck/zijn noch tot Flo-
renten van hem te sien / doch vele ver-
gaen: Soo dat zyn werken ten lesten
oock gantsch Italien overspreydt ghe-
worden zyn. En seer te verwonderen is
hooz die't noch siet / hoe sulck Man in
soo doncker Eeuwe soo verlicht in onse
Const mocht wesen. Een van zyn sive-
ken werdt tot Florenten in de nreuwe

Cimabue be-
gon onder
Moderne,
Conterfeyt-
selen te ma-
ken.

Schilders, en
Schilderyen
ontbroken
in Italien,
Anno. 1240.

Griek-
sche heel
flechte Mo-
derne Schild-
ers her-
brengden de
Const in Ita-
lien.

Italiaensche Schilders,

Maria Kerck gebzacht upt zpnē hupse/
met een groot geluyt van Musijck In-
strumenten en feestlijcke Processy / en
wasser heerlijck van geloont. Wt oudt
gheschrift wordt vertelt / dat hy dees
Tafel schilderde in eenich hof / by S.
Pieters poozt / en dat doe door Flozen-
ten eenen Franschen Coningh Carel
passeerde / en gebzacht werdte die Tafel
te sien / alwaer toegheloopen is gheheel
Flozencen / so Mannen als Vrouwen /
met het meeste ghebzangh en geneuchte
van der werelt / soo dat die plaetse van
dien tijdt af tot noch / den naem van
Wzopbozgh heeft behouden. Binnen
Pisa maecte hy op een Tafel met Ep-
berwe eenen Christus aen't Cruys / met
eenige Engelen die weenen / en hebben
in de handen woozden / die van Christi
mondt nae den doozen toetomen van

Maria, die ter rechter hāt staet weenen,
de/Mulier ecce filius tuus: en ter linker
nae Joannes/ Ecce mater tua: in een an-
der Engels handt een rolleken / daer in
staet/ Ex illa hora accepit eam discipulus
in suam. Waer in t'aenmerken is / dat
Cimabue begon te openen den padt der
Inbentten / en licht te geven / zjn me-
ninghe met woozden oock uptbeelden
de / twelck een nieu versierlick dinghen
was. Hy was oock een constig Bouw-
meester. Hy is gestorvē t'zpnen t'festich
Jaer in't Jaer 1300. doe hy de schil-
derp van nieuws genoegh hadde opghe-
werckt. Pae hem liet hy veel discipu-
len / en onder ander Giotto, die een by-
sonder Schilder wert / en in zjn Mee-
sters hups bleef woonen inde Com-
ommer straet. Cimabue Graf-schzift
was dit:

*Credidit ut Cimabos pictura castra tenere,
Sic tenuit, verum nunc tenet astra poli.*

Wel is waer / en hadde Giotto soo seer
zjn Meester niet overtroffen / de fame
van Cimabue waer veel gheruchtigher

geweest / ghelijck den Doet Dantes in
zjn Daeghyper verhaelt / segghende:

Men achte Cimabue den besten Schilder: maer
Nu Giotto heeft den roep, en maectt zjn faem onclær.

Den Wleggher van Dante, welcken
schreef ten tyde van Giotto, ontrent 12.
Jaer nae des Poeten doot / Anno 1334.
op dese versen / segt: Cimabue van Flo-
rencen was een Schilder van seer edel
wercken / en was so moedich en korszel /
dat indie pemāt / of hy self / eenig gebzet
aen zjn werck quam te sien / als wel
sontijts door gebzect aen de stoffe oft
veetschap geschiet / stracy bzack hy oft
vernieldē tselve werck / hoe costlijck
dat het was.

binnen Venetien / alwaer in S. Marcus
Kerck eenige Griecken van Mosaick
wzochten / met welcke hy hem soo ghe-
meen maecte / en soo veel dede / dat hy
eenen Meester Apollonius Grieckische
Schilder bzacht binnen Flozencen /
den welcken hem leerde Mosaick gla-
sen backen / en t'alck toemaken om in
te leggen. Dese twee maecten t'famen
veel wercken / die van den volcke in
dien tyden seer waren ghepzezen: doch
hadde Andries t'gheluck / dat weynich
kennis en onderschept tusschen goet en
quaet / de Const van tepckereninghe be-
langende / by den luyden was. Hy leef-
de 81. Jaer / en sterf eer Cimabue, in't
Jaer 1294. En om de grootachtighe
en eere / die hy vercreeg met der Mosa-
ic / om dat hysse vooz eenich ander binnē
Tuscanen had gemeē gemaect / verooz-
saecte hy Gaddo Gaddi, Giotto, en ander
die in die Const te bobē gingen / en upt-
nemende dinghen deden / en onsterflijckē
naem vercreghen hebben. Hy wert van
pemandt met dit Graf-schzift vereert:

Mosaick is
in den Mo-
dernē tyt
van den
Griecken
ghecomē
in Italian.

Leben van Andries Tafi, Flozensche Schilder.

Ghelijck de Wercken van Cimabue
(welcken de Schilderp beter ghe-
daente had gegheben / als der Griecken
gewoonte was) den volcke toegelangt
had den geen cleen verwonderinge: Al-
so waren de Mosaickische dinghen van
Andries Tafi ten selven tyde oock / en in
grootachtighe ghehouden. Welcken
van Flozencen vertrock / en begaf hem

Hier

Hier light Andries, die constigh van manieren,
 Met wercken schoon, en lustigh wel ghedaen,
 Tuscanen heeft vermoyt, en is ghegaen
 Hier boven, t'Rijck der Sterren oock verciere.

Leben van Gaddo Gaddi,
 Florensch Schilder.

Dat Gaddo Gaddi in desen selven
 tijdt beter tepkeninghe hadde op
 de Griekische wyse te wercken / en in
 Mosaick / als den voozverhaelden Tafi,
 magh oozsake wesen de vrientschap / en
 den gemeensamen omgangh / die hy sta-
 dich hadde met Cimabue, dewyle sy
 dickmael t'samen spraeck hielden over
 de swaerste stucken / die der Consten
 waren belanghende / waer dooz in hun-
 nen geest ontstondē veel en schoon aen-
 slagen / die sy seer lofsijcken uytvoerdē:
 Waer toe hun misschien vorderlijck
 was de goede dunne Florensche locht /
 welke stadich veel subtile gheesten
 vooztzengt. Hy heeft tot Florencen
 veel van Mosaick gewozcht / met meer
 tepkeninghe en oorzdeels / dan in eent-
 ghe plaetse van Italien mocht ghesten
 worden: soo dat zijn gerucht uytzee-
 dende / hy te Room werdt geroepen in't
 Jaer 1308. welck was t'Jaer na den
 brandt / welchen de Kerck van S. Ian
 Lateranen, en t'Palaps van Clemens de
 vijfde verbrante. Te Room heeft hy
 verscheyden wercken van Mosaick ge-
 daen / hem van de Griekische maniere
 al wat verscheyden: daer nae in Tus-
 tanen comende / noch alsoo in eentghe
 Steden hebbende ghewozcht / keerde
 weder te Florencē / met voozneem hem
 voozts te rusten: Alwaer gecomen / be-
 gaf hem tot cleen werckskens / als een-
 nighe Tafelkens van Mosaick / oock
 met Eperchalen / ghebrupckende uyt-
 nemende patientie / oock maeckte hy
 eenighe Schildery. Summa / in beyde
 was hy tamelijck goet Meester / win-
 nende goeden loon / en name. Hy starf
 t'ypnen 73. Jaren / Anno 1312.

Leben van Margaritone van
 Aretso, Schilder / Beeldtsup-
 der / en Boutwomeester.

Onder d'out-vreemsehe Schilders /
 die hun verbaesden / aenhoozende

den lof / die van den volcke behoorzlijck
 Cimabue, Giotto, en ander hun Disci-
 pulen worde ghegheben / dooz de goede
 wercken in de Const van Schildery /
 met groot gheroey ober gantsch Ita-
 lien / was oock eenen genoemt Margari-
 tone, Schilder van Aretso: den welckē /
 met ander van zijnder Ceuwe / die in
 dien ongeballigen tijdt de hoogh plaet-
 se der Schilder-const besat / wel be-
 merckte / dat zijn gherucht van dese
 hooznoemde verdonckert werdt. Soo
 is te weten / dat desen Margaritone op
 de Griekische wyse binnen Aretso een
 deel Tafereelen van Ep-berwe maec-
 te / oock veel op den natten kalk / en
 alles met grooten arbepdt / de welke
 wercken al te vertellen niet noodich en
 is: want ick wil berypden wijtlopen-
 de rebenen / sonderlinghe van dinghen /
 daer ons niet aen ghelegen en is. Van
 dit is raemmercken / dat hy d'eerste
 was / die toeficht hadde / dat de pennee-
 lē / daer hy op wozcht / niet soude ontly-
 men / oft inde vergaderinghe van een
 gaen: Daerom hy over al t'penneel een-
 nen lypnen doet spande / en met stercken
 lijn bestichde / daer op met lijn van
 schappelingē gesode wittende / heeft als
 so daer na gewozcht. Dat hy oock den
 Inventeur was / van op den Bolus
 met blat-gout te vergulden / en gebrup-
 neert Gout te maken / twelck noyt te
 voozen is gesien gheweest. Hy maeckte
 oock een Marber Sepulture / en een
 Marber Conterseptsel van eenē Haus:
 en oock van berwe / twelck gheecht
 worde t'beste werck / dat hy opt dede.
 Hy maeckte t'patroon van t'Gouber-
 neurs van Anconen Dalles op de
 Griekische maniere / Anno 1270. en
 wozchter aen van Beeldt-snyder eē-
 nige Histozen van half taeille. Hy sterf
 out 77. Jaer / en hadde dit Gzasschzift:

Penneel
 met doeck
 overspan-
 nen, eerst ge-
 bruyckt.

Inventie van
 gebruyneere,
 Gout te leg-
 gen.

*Hic jacet ille bonus pictura Margaritonis,
 Cui requiem Dominus iradat ubique pius.*

Het leven van Giotto, Schilder/en Beelt-houwer/en Bouwmeester.

In de constighe Schilders schuldesnaers der miltghevigher Natueren/die stadich hun tot voorbeeld is dienende/als wesende de ghene/daer sy alle volcomen schoonhepdt in verscheyden deelen naebaotsende van becomen: Soo acht ick/dat Giotto, Florensche Schilder/en van desen is/by niet weynich in haer ghehouden: om dies wille dat meest dooz hem(hoewel ghebozen onder noch so onerbaren Const-gebyuckers) de Schilderconst tot sulcken gedaente en wesen gebzacht wert/datse fraey en goet ghenaeamt mocht wesen. Desen Giotto was gebozen tot Vespignano, een Doyp/14. Italiaensche mylen van Flozencen/Anno 1276. zyn Vader was een Landtbouwer/gheheeten Bondon. Den Jonghen thien Jaer oudt wesende/hoewel noch kintsch/beweest in al zyn doen en wesen een onghemeen levendicheyt en snelheyt des geests/t welck hem niet alleen by den Vader/maer ooc binnen en buyten Doyp/by alle die hem kenden/lief en weerdt dede wesen. Sijn Vader niet wetende/waer toe zynen Giotto van der Natueren gheschickt was/schickte hem nae zyn Boersch ghebyuck/te hoeden een deel Schapen/die hy op de Hoeve nu hier nu daer gingh weyden: en epghentlyck gheueghen tot de Tepckenconst/waer hy blacke plaetse vondt op mueren/weghen/oy't sant/oft steenen/tepckenende altyt yet na't leven/oft uyt zynen geest/alsoot hem voozen quam. 't Gheschiede dat Cimabue daer in't Doyp had te doen/heeft gebonden Giotto, die een van zyn weydende Schapen Contersepte/sonder opt van pemaendt/als van natuerre/daer toe ghesiert oft gheleert te wesen: waer dooz Cimabue verwondert zijnde/hem vzaechde/of hy by hem wilde comen woonen. Waer op den Jonghen antwoorde: soo't den Vader toeliete/wildt geeren doen. Den Vader heeft Cimabue zyn begheerte oock willich voldaan. Dus te Flozencen woonende/van de goetgunstige Natuer

Giotto was een Koeherder.

ghelepdt/en van Cimabue onderwesen zijnde/werdt niet alleen zyn Meester in de Const gelyck/maer wijder verscheyden van de plompe Grieksche maniere/baerde en bzacht voort de beter Moderner Schilderconst/en oock't recht gebzuck van Contersepten nae't leven/t welck binnen twee hondert Jaeren te voozen niet oy de beste wijze en hadde gheschiedt. Onder anderen heeft hy ghecontersept Dan tes, zynen grooten vriendt/soo vermaerden Doet/als hy Schilder was. Veel wercken binnen Flozencen heeft hy in openbaer plaetsen/als in Kercken en Cloosters/gheedaen:die overmits zyn Jonckheyt seer te verwonderen waren. Daer naer ver trocken wesende van Flozencen/heeft in ander Steden van Italen zyn Const en gherucht wijt doen verspreyden: zynen gheest en vernuft heeft hy in uytbeeldinghen/ghesten/beweginghen der affecten/in zyn figueren seer constlijck laten blycken/altjyds yet nieuws bedenckende/dat hy der Natueren leekindt met recht mocht heeten. Binnen Acesi, Stede in Umbria, in S. Franciscus Clooster/daer desen Sancts lichaem is/heeft hy veel Histozien op den natten kalck ghewzocht/in welck zyn beelderlep actien der figueren wel ghepropotioneert/seer levendich/en met grooten blydt gheedaen. Met seer versierlijcke inbentie is eene/daer de Gehoorsaemheyt/eene Monick vooz haer knielende/een sock aen den hals legt:t welck met handen uyt den Hemel wordt opghetoghen/en sy bewysende silentie oft stillwgghentheyt met eenen vingher op de mondt/heft de ooghen nae Iesum Christum, die uyt der sijde het bloet laet syzingen: In geselschap deser Deucht/zyn Wijshepdt/en Gotmoedichepdt/om te bewyssen/dat waer warachtighe Gehoorsaemheyt is/ooch altjyds zyn Gotmoedicheyt/en Wijshepdt/die alle goet werck helpen volbrengen. Ter ander sijden is een Histoyr/daer de Cupsheyt oft Maticheyt staet oy een stercke rootse/die haer niet bewegen noch verwinnen laet/noch van Coninghrijcken/Croonen/noch palmen/die haer eenighe toonen en bieden: Ten voeten van haer

Inbentie van Giotto seer aerdich.

is de Repnichepdt / welke een naecht Mensch is wasschede / en de Sterchept bzenge vast volck toe om gewasschen te worden : Nessens de Cupshepdt staet de Penitentie / die de ghevolghelde Liefde verjaegt metter discipline / en doet d'onrepnichept vluichten. In de derde is de Armoede / die bloot voedts op dooznen treedt : hebbende achter haer eenē Pont / die haer naebast / en ter sijden een kindt / dat haer met steenen wozyt / en een ander / dat met eenen stock de dooznen steerct nae haer beenen toe. Dese Armoede sietmen ghetrouwt wesen van S. Franciscus, welke Christus t'samen gheeft : daer hy wesende de Hope / en de Cupshept. In de vierde Historie is eenen S. Franciscus ten Hemel ghebaren / verclaert / en ghecleet in een witte Diaken stoole / hebbende om hē eenen Chooz van Enghele / met een Waen / daer in een crups / en seuen sterren / boven is den heplighen Gheest : dese Enghele hebben vollekens met Latijnse letteren / tot beduydinghe der Historien. In de selve Kerck maecte hy noch eenen S. Franciscus, Oock op't natte kalck / daer alsulcken ernst en innichepdt oft devotie in te sien is / dat het te verwonderen is. Doozts keerende weder te Flozencen / heeft tot Pisa gheschildert op't natte kalck / ses Historien / van den verduldighen Job : in welke veel schoon figuren zyn : Onder ander eenighe Boeren / bzenghende aen Job de droeve tijdinghen / die niet en moghen verbeter wesen / soo weemoedighen ghelaet als sp toonen : oock eenen knecht / die zynen sweerighen Meester / sittende als verlaten / met een handt de Vliegen afweert / en met de ander zyn neus toe hout vooz den stanch / alles met een seer gracelijcke attitude. De tronien van Mannen en Vrouwen zyn seer schoon en wel ghesdaen / de laeckens op een goede maniere bloepende / niet te confusich oft hardt / soo dat niet te verwonderen is / dat dit werck seer verre gheruchtich was / dat Paus Benedictus de neghenste / eenen zynen Hovelingh sondt in Tuscanen / om weten wat Giotto vooz een Man was / en wat zyn dinghen waren / voozghenden hebbende in S. Pieters Kerck een-

ghe wercken te laten maken. Dese van gesonden / om vernemen wat Meesters in Schilderen en Mosaick te Flozencen waren / passerende dooz Siena, sprack daer de Meesters aen / en nam mede van hun tepckeninghen / en quam tot Flozencen : alwaer hy op eenen nuchten vzoech by eenen Giotto op eenen winckel / daer hy sadt en wzocht / quam / en gaf hem des Paus meeninge te kennen : ten lesten versoekende oock tepckeninghe van zynder handt / als van den anderen / om aen zyn heplichepdt te schicken. Giotto cluchtigh wesende / nam een vel papier / op welck met eenen pinceel / den arem bestighende tegen zyn sijde / om soo een passer te wesen / trock met een draepende handt / sonder den arem te versetten / een soo volcomen net ghetoghen rondt / dat het wonder was te sien : dit ghedaen / gaff al grenickende den Hovelingh / segghende : siet daer de tepckeninghe. Waer op hy / als die bespot meende te wesen / antwoorde : heb ick gheen ander tepckeninghe te hebben als dese : 't Is meer als ghenoech / seyde Giotto, latet met den anderen den Paus sien : ghy meucht sien oft ghekendt sal wesen. Hy vertrock / hoewel qualpck te vreden. Doe onder ander tepckeninghen dit vooz den Paus quam / en hem gheseyt wert / in wat boeghen / sonder passer / en den arem te versetten / dit rondt van Giotto ghemaect was / heeft den Paus / en veel verstandighe Hovelinghen / verstaen / dat Giotto alle d'ander Schilders van zynen tyd in excellentie te boven gingh. Dit nu geruchtich wordende / isser een spreckwoordt uyt gewassen / dat men tegen 't volck van groven deeghe ghebaken ghemeenlijck seyde : Ghy zijt veel vonder als de O van Giotto. Den Paus liedt hem dan te Room comen / hem grootelijc vereerende / zyn deuchtfaemheyt in der Consten bekennde / liet hem veel dinghen maken / die hy seer net en aerdich dede / waerom hy van den Paus seer hooghlijck geloont en bjonsticht werdt. Van zyn handt wasser een Marie beeldt op den muer / en doe men naemaels den muer timmerde most bzekē / werdet om zyn constichepdt met grooter moeyten

Giotto treckt een rondt, in plaete van teyckens.

De O van Giotto.

hier.

vier cant uptghenomen / en elder be-
waert. Hy maecte oock van Mosatic
in't vooz/hof van S. Pieters Kerck dat
Schip/datter noch te sien is / een seld-
saem constigh werck / van allen goede
gheesten gepresen / soo van de verschep-
den actien der Apostiele / mits den Zee-
stom / de verheventheyt des op gebla-
sen sepls / en de groote ghelijckheyt der
glaeskens / oock d'affectie eens enghe-
lenden Disschers / is alles verwonder-
lijck. Hy heeft oock te Avignons , met
Paus Clemens de vijfste getrocken we-
sende/en elder in Francrijk veel wer-
ken gedaen / van waer hy weder thups
keerde wel bereert en gheloont / Anno
1316. Hier naer doe hy in verschepden
Steden veel schoon wercken hadde ge-
daen/wert hy ontboden te Napels , van
Robert den Coningh aldaer / vooz wel-
ken hy in S. Claren Cloosters Kerck
maerte veel Histozien upt 'tout en nieu-
we Testament / en upt den Apocalypss.
Men seght/dat hy hier veel Inventionen
te passe bracht / als oock voozhenen te
Acesi, van zynen vrient den Poet Dan-
te. Seer behaegghden den Coningh de
wercken en cluchtighe coutinghen van
Giorten , dat hy al veel den tijt by hem
doozbracht met sien schilderen / en hem
te hoozen doen zijn gheneuchlijcke ant-
woozde die somtijts soet bijtende / doch
altijts veerdig waren / des hem de Co-
ning seer lief hadde. Eens sepde de Co-
ning: Giotto, ic wil u de voozbaerste ma-
ken van gantsch Napels. So antwooz-
de Giotto: Ho ja/en daerom ben ick ge-
logeert in de Coning-poozt. Eé ander-
mael sepde den Coningh : Giotto, waer
ick die ghy zyt / nu het soo heet is / soub
ick 't schilderen wat late berustē. Waer
op hy strax antwoozde: ia gewis / waer
ick die ghy zyt / ick lietet berusten. Doe
hy eens in een Sale vooz den Coningh

schilderde/begheerde den Coningh upt
eé booschicht aen hem / dat hy hem zyn
Coninghrijck soude schilderen. Giotto
(soo men seght) schilderde hem eenen
Esel / met een Esel-sadel op / en vooz zyn
voeten een nieuwe Esel-sadel / en daer
aen rickende / scheen den Esel daer be-
geerich nae te wesen : En op elcke sadel
lagh een Conings croone / en de scepter.
Den Coningh hem bragende / wat sul-
ke Schilderey beteekende / sepde: Sulp
zyn u Ondersaten / en sulck is u Bijcke:
Want daghelijc begheeren sy nieuwe
Heeren. In't wederkeeren na Flozen-
ten / maecte hy veel wercken : oock ee-
nighe Crusifiren / met achter gulden
velden: ooc binnen Flozencen verschep-
den wercken: oock Metselfrijen / Inven-
tien / en Beeldtsnijdinghe : En werd't in
grooter eeren wel gheloont / niet alleen
Flozensch Burgher ghemaect: Maer
oock vooz sien met een eeuwighe In-
comst / van hondert gouden Croonen
's Jaers / van de Incomst van der stad /
twelck in dien tijt al veel was. Na dat
hy noch verschepden fraey Inventionen
en stucken had gedaen / is eyntlijck upt
dit leven geschepden / Anno 1336. daer
veel om bedzoeft waren. Hy liet na veel
discipulen : En nae zyn doodt veel van
zyn cluchticheyt te vertellen. Van hem
is gheromen de clucht van de Vliege/
die dicwils wozt verhaelt : Want men
seght / dat hy in zyn Jeught / op de neu-
se van een figure / die Cimabue geschil-
dert hadde / een Vliege maecte / so na-
tuerlijck / dat zyn Meester op 't werck
comende / om zyn werck te voozderen /
meer als eenmael met de handt sloegh
om wech te jagen: Maer bedzogen zyn-
de / werd't ten lesten siende / datse ghe-
schildert was. Dooz den gheleerden
Poet Angelus Polyanus was hem dit
Graf-schijft ghemaect:

Schilder-
const in
weerden.

Historie van
van de Vlie-
ghe.

Giotto in
grooter
weerden by
den Coning
van Napels.

Ille ego sum, per quem pictura extincta revixit:
Cui quàm recta manus, tam fuit & facilis.
Naturæ deerat, nostræ quod defuit arti:
Plus licuit nulli pingere, nec melius.
Miraris turrin egregiam sacro ære noantem,
Hæc quoque de modulo crevit ad astra meo.
Denique sum Iottus, quid opus fuit illa referre?
Hoc nomen longi carminis instar erit.

't Leben

't Leven van Steffaen, Florentijnsch Schilder.

D'aenlockende begeerlijckheyt des soeten ghewins / en aensmeecken de eere / met natuerlycke genegentheyt / en liefde tot Const / hebben door oeffeninghe tot sulcken perfectie ghebracht Steffaen Florentijnsch Schilder / discipel van Giotto , dat hy niet alleen en hoorde alle die booz zynen tijdt hun hadden beneersticht in de Const / maer ober trof zynen Meester so veel / dat hy verdienstelijck werde geacht den besten Schilder van al die oock doe ter tijdt waren / ghelijck zyn werken wel claelijck betuyghen. Dese schilderde binnen Pisa een Mary-beeldt / in een kercke / genaemt Campo santo , dat alree beter wert was van teykeninge en schilderen / als zyns Meesters: Oock binnen Florentzen / in't Clooster van Santo Spirito , drie boghen op't natte salck. In den eerste / de verclaringe Christi op den berghe Taboz / met Moses en Helias : Alwaer hy het schijnfel Christi liet dalen op de drie Apostelen / de welke men niet onghemeen en schoon actien in sulcker boegen in hun lakken siet gevonden / dat men can merken / dat hy niet en wou popen en boucken hem pooghde / de nachten daer onder uytbeeldende oock te toonen : Het welck booz henen / oock selfs van Giotto , niet waerghenomen was. In een ander historij maecte hy / daer Christus een beseten gheneest / een insien van een geboutw / op de rechte prospectie Const / doe ter tijdt weynich noch bekend wesende : en dat voerde hy uyt met groot oordeel / en goede Inbentie : de columnen / cornicen / poozeten / en vensters / alles wel op de mate / en met goede overeencomste / doch nae de moderne maniere : maer so verscheyden van ander Meesters wert / dat men wel merkte / dat hy de rechte beste maniere daer in hadde. Onder ander hadde hy te wege ghebracht / en liet sien een vercoztinghe van eenen trap / van wonderlijcker Inbentie / die naemaels in

geboutw boeghlijck te passe wert ghebracht. Noch een historij maecte hy / daer Christus d'Apostelen verlost van Schipzack / oft verdrencken : daer hy seer constig uytbeelde het verschicken in de tronten der Apostelen / die van verscheyden Zee-ghebrochten zijn bebreest in sulcken storm : alwaer schijnt dat Petrus spreekt en seght / Heere helpt ons / wy verdincken. Dit werck / om de schoonheyt en bloeyentheyt inde lakken en anders / is gehouden booz tbeste van allen / dat alles so wel zyn werck doet. Onder meer werken van hem / wasser in een Capelle een bal van Lucifer , daer hy liet sien verscheyde vercoztingen van lichamen / armen en beenen. Des hy van den Constaers den toenaem vercreegh / en geheeten wert / den Aep der natueren. Meer werken heeft Steffaen in zyn gheboortst-stadt / oock te Milanen / Boomen / en elders ghedaen : doch bysonder en uytremede tot Acesi , daer hy een Hemelsche gloey heeft ghemaeckt / doch niet volmaect / mits hy om zyn nootfaecken most keeren tot Florentzen : Hier siet men eenen ring oft circkel van Santen en Santinnen / met sulcken verscheydenheyt / van ouddommen der tronten / oud / middelbaer / en jongh / dat ment niet beter gedaen en soude wenschen. Hier siet men in die Hemelsche Geesten een sulcken soeticheyt van wesen / dat het onmogelich schijnt / dat het in sulcken tijdt van so een Man is ghedaen. Men sieter oock boven dese een deel Engelen in het schijnfel spelen / met meniger ley fraey actituden en toemakinghen / en in de handen hebben de verscheyden uytbeeldingen uyt der Godtlijcker Schryftueren : elder in een frisse zyn noch Engelen / die hebben in hun handen de seven kercken van Apsien / uyt den Apocalyps / alles met sulck een aerdtige gratie der welstandicheyt / dat te verwonderen is. Daer woxt ooc geseyt / dat hy goet Bouwmeester was. Hy starf in't beghin des Jubile-Jaers 1350. ondt 49. jaer. Zijn Graf-schryft is dit:

Aep der Natueren hie-
men Steven:
Floren-
tijnsch
Schilder.

Stephano Florentino pictori , faciundis imaginibus , ac colorandis figuris , nulli unquam inferioris.
Affines moestis. pos. vix. Anno XLIX.

Eyndt des levens van Steffaen Florentija.

t Le

't **Leven van Pieter Laurati,**
Schilder van Siena.

TAs heughlijck vooz deuchtfaem
fracp geesten/ te beleven/ dat sy sien
hun wercken binnen en buyten hun Va-
derlandt in weerden / geacht/en sy over
al begheert/en welcomen te wesen : Het
welck gheschiedt en gheluckt is met
Pieter Laurati , die over al Tuscanen
was gheroepen/en wel ghesten. Veel
fracp wercken zyn van hem te sien/
beghinrende te Siena, zyn gheboorten
Stadt/ daer men haest bemerkte / dat
hy Cimabue en Giotten haest te boben
soude gaen / alst nae gheschiede : Want
hy een Hystorz maecte / daer Maria
jough in den Tempel de trappen op-
climt/verselschapt met Joachim en An-
na, en van den Priester wort ontfangen.
Daer hy is ooc het Houwelijck: De si-
gueren zyn wel toeghemaect/ seer wel
ghelakent / en in hun cleederen soo ta-
melijcken ghewonden / datse in de we-
sens der aensichten toonen een trefse-
lijckheyt / en in de stellinghe der beelden
een seer schoon bevallicke maniere. Om
rozt te maken/en veel onnoodichs dooz-
hy te gaen: Soo heeft hy tot Aretso ge-
maect een Marien Hemelvaert op het
natte kalck / onder met groote Aposte-
len vier ellen hoogh: Maer 't bysonder-
ste en 't beste werck / dat is in 't welsel/
daer de Engheleken om de Maria in eenen
ringh/met een vzolijcke beweginge dan-
sen/en schijnen te singen: Daer siet men
geschilbert een ghewisse Enghelsche en
Godtlijcke vzeuchde: Daer toe had hy
ghemaect de ooghen der Engelen/ die
op Musijc instrumenten spelen / al ver-
heben / en opmercklich naer eenen ande-
ren Chooz Engelen/ die haer op voeren
ten Hemel/alle schoon actien doende: een
werck / dat hem veel ander dingen ver-
doosaeckte te maken. Hy heeft zyn wer-
cken meest gedaen/ontrent het Jaer ons
Heeren 1350.

Het **leven van Bonamico Buffal-**
macco, Schilder van Florenen.

Wonderlijcke verscheydenheden
der Natueresietmen in den men-

schen / ghelijck als van Moeders lijf
hun aengeboren wesende/somnighe tot
verdzyet van daer sy mede ongaet/ som-
mighe tot peghelyce vermaken en tijt-
verdzyf : Van welcken vzolijcken aerdt
een was / desen Florentijnschen Schild-
der/ Bonamico Buffalmacco, discipel van
Andries Tafi. En ghelijck hy boerdigh
was/ oock vziendt van Bruno en Calan-
drino, Schilders/ die seer gheneuchlijck
waren/ zyn verscheyden eluchten / dooz
den vermaerden Poet Ioannem Bocca-
tium, van hun beschreven. Om nu te
verhalen van zyn jonckheyt aen : Buffal-
macco, woonende met Andries zynen
Meester/ wert in de langhe winterse
nachten altijdt vooz den daghe opghe-
weckt met ander knechten om te wer-
ken: Bonamico verdzoot dit opstaen in 't
beste van zynen slaep/ en docht middel/
om zyn Meester dat vzoegh opstaen te
beleten/ het welck gheschiedde: Want
hy creegh by een dertich beestgens / ge-
lyck die wy Cozren heeten/en wat con-
nen dzaghen: Dese vestighde hy elck een
cleen keersien op den rugghe / en stack-
se al een by een dooz een splete of gerre
van der deure met dese ontsteken keers-
kens/recht op den tijd/ dat zyn Meester
was ghewoon hem op te wecken. Den
Meester dese lichtghens siende / begon
vol vzeesen te beven / en oudt wesende/
dooz verschicktheyt hem Gode te be-
velen met zyn gebedekens en Psalmen/
en zyn hooft met den dekens bedekende/
hadde gheen sincken om Buffalmacco
te wecken : maer lagh so al bebende tot
den claren dach. Smozgens vzaeghde
hy Buffalmacco, of hy niet en hadde ghe-
sien een dupsent Dupvelen / ghelijck
als hy: Die antwoorde / Neen : Want
hy hadde gheslaperen / en d'ooghen toege-
houden / en was verwondert / dat hy
niet was opgheroepen gheweest. Op-
gheroepen/ sepde Tafi : Ick heb ander
dinghen in 't hooft gheslapt/ als te schil-
deren/en ben gantsch bedacht / te gaen
woonen in een ander huys. Den vol-
ghenden nacht / alhoewel Buffalmacco
maer drie lichtkens in zyn Meesters
kamer en bestelde/en conde evenwel/ sie-
de die wepnich Dupvels/ in dien nacht
van vzeesen niet slapen. Ten was soo
haest

Buffalmacco
belet zynen
Meester he-
vzoegh op-
staen.

haest gheen dagh / hy en trock upt dat huys / om niet weder daer in te comen / en men hadde genoegh te doen om hem te stillen. Doe haelde Bonamico den Pafstoor om hem te beraden: soo sprekende van desen handel / seyde Buffalmacco, Ic heb opt ghehoort / dat de Dupvelen de meeste vanden zijn van Godt / waerom sy ooc (acht ic) zijn der Schilders meeste tegenpartijen: want boven dat wyse altijt soo leelijck schildere / soo gaen wy / dat noch ergher is / end' en schilderen niet / als Santen en Santinnen in de Kercken / waer mede wy te spijte der Dupvelen / den Mensche meer en meer devorigh maken / oft beter / waerom de Dupvels op ons vergramt / als die meerder macht hebben by nacht als by daghe / comen en maken ons sulck een spel / en noch ergher fullen / ten zy dat wy dit nacht-wercken naelaten. Dit conde hy met so veel woordē eenē schijn gheben / dat het van mijn Heer de Priester wer t bevestigt. Soo dat Tafō achterweghe liet het opstaen des nachts / en de Dupvels met lichtkers te gaen achter de Camer. Maer Tafō, door de gtericheyt ghedreven / weynigh Maenden daer naer / en de vzeese schier al verghere hebende / begō weder het nacht-wercken / en Buffalmacco op te wecken / oock begonden strax dese Tozren met den lichtkens te gaen achter de camer: soo dat Tafō ghe nootfaecht werdt / het nacht-wercken gantsch te laten berusten / hter toe oock van den Priester ernstelijck gheraden wesende. So dat dese sake openbaer wozdende / de ghewoonte by alle Schilders van der Stadt / van by nachte te wercken / af gingh. Doe nu Buffalmacco genoegh gheleert hadde / en dat hy op zijn selven aending te werckē / als die genoegh te doen creeg / so had hy een huys om woonen en wercken / nefens eenen Wolleweber / ghenaemt Capodoca, wiens Wif gemeenlijck moest opstaen / als Buffalmacco moede ghewoocht gingh slapen / en haer wollewiel stōt vast by Buffalmaccons bedde; alwaer so den nacht over spinnende / met dat gerucht den slaepvenden Schilder waerker hiel. Hier hadde Buffalmacco eerlangh weder een nieu remedie bedacht:

want hy sach van in zijn huys door een splete recht op de heert door den muer / al wat zijn Buerwif maecte / so nam hy een doorgeboort riet / waer mede hy (als het Wif den pot opgehangen hadde / en den rugge gekeert was) door de splete so veel sout blies in den pot / als hy mocht: so dat Cabodoca, als hem potagie oft vleesch voorgeset was / en conde noch eten / noch proeven / dat het so sout was: een oft twee repfen ghingh dat soo niet kijven voozby: maer dit soutten altijt duerende / heester de arme Vrouw wel en bet om gheslagen. Een andermael de Vrouw gheslagen zijnde / haer seer ontschuldigende / werdt hy te meer vergramt / en te harder slaende / soo dat de gebuzen door des Vrouwen gecrijsch in huys zijn ghecomen / en onder ander Buffalmacco, den welcken hoozende Capodoca zijn Wif beschuldighen / en het Wif haer onschult doen / seyde: Maggher / ghy moest reden gebuzpcken: ghy claeght / dat u gecoochsel noen en avont versouten is: en my verwondert / dat u Vrouw yet can doen dat dooght: ick en weet niet / hoe sy by daghe can op haer voeten staen / dewyle sy den nacht over is doende aen haer spinnewiel / en quajlijck een ure in den nacht slaep: laesse niet meer te middernacht opstaen / en laesse slaepen so 't behoort / sy sal by dage beter weten wat sy maecht / en sy en sal so niet versoutten: so wel wist hy 't te segghen / dat hem elck ghelijck gaf / en Capodoca beloofde / en dede also: van doe noort was de pottagie-pot altijt mateelijt gesouten / tot dat haer man haer weder upt gtericheyt voezgh dede spinnen / so dat hy 't moest naelaten / so dat Buffalmacco mocht slapēna sijnē lust. Sijn eerste schildery / daer hy hem wel in droeg / was in een kerck van Jonnen / nu al vergaen: daer hadde hy geschildert 't leven Christi, maer bysonder seer aerdich de kinder-doodinge Herodis, daer d' affectē der moozders / en der Moeders en Doesters / met weerbiedē bijtēde en crabbēde en de droefheyt der vertsaechder Vrouwen wel uptghebeeldt was. Dit werck doende / dede weder wat belachelijc: wāt hy niet al te mop gecleet wesende / meenden de Jonnekens / hy waer den knecht /

Buffalmacco
doet een
elucht by
Nonnekens.

en vzaegghden / waerom den Meester niet self en quam wercken: doe ghingh hy met scoelen en anderzins eenen Meester maken / omhangen met eenen mop en Mantel / en een mutse boven op eenen Water-pot / en liet hem soo sitten schilderen / end' en quam self niet in langhe te werck. De Nonnekens be- lust om sien wat den Meester maecte / saghen sulck een statigh Meester dooz een splete van het om hangsel / datse niet en doozten kijcken: maer s' nachts comende / sage dat het een gemaect schuw was: daerom seer ghelassen woode / en Buffalmacco wert gebeden zijn werck te verbolghen. Elder maecte hy noch op den natten kalc de vier Patriarche / en de vier Euangelisten / alles met fraep actituden / bpsonder Sinte Lucas, den welcken hy heeft ghemaect blasende in de pen / op dat sy inckt soude gheven / dat aerdich te sien was. Veel wercken / en oock cluchten / en genuelijcke boot- sen zijn van hem ghedaen / te langh om vertellen. Doch den meesten Cluchte naer wefende van de Weerelt / werdt hem een elucht van een dier gedaen / tot Aretso, in een Kerck vooz den Bisschop werckende: Alwaer des Bisschops Aep oft Meercatte / hem daghelijckx sien- de wercken / en zijn verwe toemaken / met ghoet opmerck / is eens op eenen **Sondag** op de stepgeringe geclommen / en beschilderde het werck van Buffalmacco, van boven neder / in tronien / en ober al. S' anderdaeghs siende den Meester zijn dinghen also becladt / was seer verwondert / en claegghdet den Bisschop / meenende dat het eenigh Schilder bin- nen Aretso had upt nijdichept ghedaen. Den Bisschop trooste hem / weder te verhelpen dat verdozven was / en met den wercke voozt te dar en: hy soude ses knechten wel gewapent heymelijck be- stellen / die loeren souden / als hy niet en wzocht / wie hem dat ghedaen / oft we- derom doen soude: soo gheschiedet. En so sy de wacht hielden / sagen sy den Aep de stepgeringe opclimmē / en de verwen vermengen / en schilderen als hy te boo- ren gedaen hadde / en riepen Buffalmacco, te comen sien den nieuwen Meester / soo dat sy hun schier t'epnden adem loe-

Buffalmacco
geschiec een
elucht van
Senen Aep.

ghen. Eens had hy vooz eenen Boer ghemaect een Mary-beeldt op't nat- te kalc: En ghedaen / en drooghe we- sende / woude hem den Boer niet beta- len: des ghingh hy / en Schilderde mez water en Werwe in plaetse van het kin- deken een Beer-jongh: Waerom den Boer heel bedzoeft / den Schilder gingh bidden / dat upt te doen / en weder het kindeken te maerken / hy wilde hem gheern betalen. Buffalmacco gingh / en nam een sponsie / en wasehtet Beer- jongh upt / toondet daer naer den Boer / die hem doe willigh betaelde. Bruno, een Schilder / daer hy seer ghemeen mede was / beclaeghde hem / dat zijn si- gueren geen levendige actien en hadde / als de zyne: des Buffalmacco he in' thoofs vzaecht / dat hyse niet alleen soude leven- digh maken / maer sprekende / gelijck hy- gestien hadde aende figuren van Cima- bue; te weten / met letters / die upt den mond souden comen met eenige wooz- den / die sy spreken souden. Dit behaeg- de Bruno, en t' ghemeen volckijcken seer wel: En dit / dat maer so eenen Cluch- tenaer upt spotterije opghevzaecht en- heeft / behaeght noch dickwils eenti- ghe slechte Menschen / als oft yet by- sonders waer. In summa / Buffal- macco, als hy wilde vlijt doen / en op zyn dinghen passen / dede hy dingher die weerdigh te sien waren. En dit is t'aemercken in die oude Meesters / dat sy veel selfsaem cleedinghen en toemaec- sels nae den ouden tijdt maecten / die somtijdts te passe ghebrocht wefende / den ordinantien een schoon vercieringe- gheven. Hy starf / en was begraven / Anno 1340.

Het leven van Ambrosius
Lorenzetti, Schilder
van Siena.

Ghelijck als onghetwijffelt de Con- stenaers van edelen gheeste groot- lijck zyn gehouden / dankbaer te wesen der Natueren / desgelijckx zyn wy oock / oft meer / hun schuldenaers; terwyle wy sien hun fraepe wercken / ons veelsins nut ende beballijck / met welcke sy de Werelt vercierē / en hun selven toeboe- ghen.

ghen eere / fame / ende rijkdom / alsoo dat oock geschiet is desen Ambrosio Lorentzetti, Sineesche Schilder. Desen hadde veel aendachticheyt en gratie in zijn Historien te ordineren. Hy was d'eerste / die tempeest / en reghen / en dergelijcke dinghen wist upt te beelden. In Epberwe en op 't natte kalk was hy goet Meester: veel wercken heeft hy gedaen: was oock wel gheleert: hiel hem seer statich en matich / en in alles verduldich: geleeck beter een Edelman oft Philosophooph / als een Constaer. Hy was oock inde regeringhe der Stadt voortghetrocken / en gebestigt. Starf t'znen 83. Jaren.

Het leven van Pieter Cavallini, Roomsch Schilder.

De het oudt vermaert Roome veel Gewen berooft hadde gheweest van gheleertheit / wapen-roem / en alle goede Consten / soo is in haer ghebozen gheweest Pieter Cavallini, welcken doe Giotto (die de Schilder-const ghenoech het leven hergheben hadde) daer ghecomen was / is zijn Discipel geworden / heeft met hem veel wercken ghedaen / oock helpen maken die Historij met het

*Quantum Romana Petrus decus addidit urbi
Picturâ, tantum dat decus ipse polo.*

Leven van Simon van Siena, Schilder.

Wel is waer / dat sy gelukkig worden gheacht / die van de Natuere aengehelept zijn tot sulcke Const / die hun tot nut en welbaren bzinght / en maect se wel ghesten en bemindt by groot en cleen: Maer de Menschen hebben dese ineeninghe / dat se bysonder noch ghelukkigher zijn / die een eeuwighe faem naelaten in pegelijcks mondt / van hun loslijcke wercken / het welck alderbest can te weghe ghebracht zijn / als vermaerde Doeten yemants naem in hun gheschriften stellen / daer sy vaster hlpben

Schip van Mosack / inden boorzhof van S. Pieters, oock veel wercken op sich selven / te langh om verhalen: maer dat meest aemmerlijck is / is tot Ascensi, daer hy een Crucifix maecte / daer men siet veel verscheyden Volk te Beerde / met veelderley tughen van wapenen / en cleedinghe van veel vzeemde Natien: oock Enghelel inde locht / die op de bloghelen rusten / met veelderley actien / schzevende / en dzoefheyt bewysende / eenige de handen wzingende / oft dzuickende de bozst crupswijs / en dergelijcke ghesten / en alle dese van den middel nederwaert zijn berandert in locht: Dit is soo wel ghewoicht in zijn natkalk / en soo schoon gheleben / al had det alop eenen dach ghedaen gheweest. Eenige willen segghen / dat hy oock wel ghewoicht heeft van ronde Beelden / en dat van zijnder handt is het Crucifix bupten Room in S. Pauli Kerck / twelc men seght No. 1370. tot S. Brigitta soude hebben ghesproken. Hy was oock ghehouden voor eenen Sant / soo devotich van leben wesende. Hy overleedt t'znen vijfen tachtentich Jaren / van pijn in de huppen: zijn wercken waren meest Anno 1364. Was begraven tot Sinte Pauwels bupten Room / met dit Graf-schrijft:

als in harde Porphyzen met Diamanten ghesteden. Dit geluck hadde Simon van Siena, welcken levende ten tyde van den ghelauwerden Poet Fransoys Petrarca, diens vziendinne Laura hy conterseptte / en was van hem daerom zynen naem in zijn versen plaetse ghegheben / tot onsterffelijcke ghedachtenisse. Simon en was den alderbesten niet in Const van tepckenien / maer van natueren vielen hem veel inventien by / veel en seer wel dede hy nae 'leven: en maecte seer veel wercken bupten en binnen s'landts. Starf Anno 1345. oudt 60. Jaren. Op zijn graf was dit schrijft ghestelt.

Simoni Memmio pictorum omnium, omnis ætatis celeberrimo.
Vixit An. lx. Mens. 2. dies 3.

Tempeest
en reghen
by den Mo-
dern en eerst
uytgebeelde
by wien,

Vermaerde
Poeten con-
nen yemants
naem on-
sterffelijck.

't **Leven van Taddeus Gaddi,**
Florentijnsch Schilder.

W Aelijck is het een goede en love-
lijcke sake/dat deuchtſame Conſt-
mildelijck worde ghelooft/en hare ghe-
buzpckers bemint en ghe-ert/want an-
ders ſouden veel Edel geeſten ſlaperich
blijven / die nu hier dooz ghepzielt/
in hun ghemoedt opgheweckt / wacker
en blytich zyn/ om tot volmaeckthejdt
in ſoo deuchtſaem oeffeninghe te ghe-
raken / daer dickmael hun en hun Va-
derland nut en eere van mach comen/ en
hun naecomers tot eenighen goeden
graedt: Aſoot ghebeurt is met Taddeo
Gaddi, en zyn nacomelinghen. Welcken
Taddeus was de Sone van Gaddo Gad-
di, en nae zyns Vaders doot/ diſcipel
van Giotto, 24. Jaer langh/den wel-
ken hy eenichſins paſſeerde in't coloze-
ren. Hy maecte een Hiſtorie van S.
Niclaes, alwaer hy uptbeelde een ghe-
turbeerde Zee dooz eenen ſtoym/daer de
Schippers upt een Schip / om te ver-
lichten/de packen der romenſchay ober
hoozt werpen/'t welck grooten lof wert

De Waerheydt reyn doet nae 't bevel
Van 't heylich recht, om ſtraffen ſnel
Miſdaet: en treckt met groot vermoghen.
Tongh' uyt de mond der valſcher loghen.

In Areſo maecte hy een Crucifix/
daer veel Beerden in waren/en de mooz-
denaers ghecrupſi/welck ſeer ghepzeſen
wordt / om de ſeldtſaemheydt der ver-
ſchepden actien van ſommighe / die aen
coorzen trekken/ de ſponſie toelanghen/
den Ridder de ſyde opent / byſonder de
Krijchſ knechten ſpelende om het cleet/
in welcker tronien men ſiet de hope en
breeſe in 't werpen der dobbelſteenen:
Alwaer eenen ſtaet in een onghemacke-
lijcke poſtuere/ vermachende zyn beur-
te om werpen / ſchijnende ſoo beghee-
rich / dat hy zyn onghemack vergheet:
een ander treckt zyn wijnbzoutwen in/en
ſit baſt met open ooghen en mondt toe-
ſtende/als bzeefende bedzogh/ toonende
hooz wie dit ſiet een begheerte om te
winnen: Eenen berden/ die ſchijnt met
ſchuddenden arme de dobbelſteenen te
willen werpen. In een plaetſe / ten hal-
ben van den wercke / dooz begheerte

ghegeben / en hem groot boozdeel was/
dooz ander wercken / die daerom hem
waren doen maecten. In ſyn dinghen
beelde hy beter upt d' affecten oft ghene-
ghentheden/ als blyſchay/droefhejdt/
en derghelijcke / twelck een dinghen doet
welſtaen / en den Schilder altydt groot-
ten lof toelangt. Syn Vader ſtadt Flo-
rencen dede hy groot boozdeel / met de
oude bzugge t'ordnieren verwelſt/ daer
op elcke ſyde ſtaen 22. winckels / daer
Jaerlijcx af comen van huy acht hon-
dert gouden Croonen / welcke bzugge
ſindert niet is van den grooten water-
ganck verdozben / ghelijck wel ander
zyn gheweest. Noch een ſeer groote
bzugge ordineerde hy van der Crini-
tept / die met der Veluvie Anno 1557.
den 13. September verdozben is. Hy
ſchilderde in een Raedthuyſen maeck-
ter de ſes Raedts-heeren met Poetelijc-
ke verſieringhe / de welke ſtaen toe en
ſien/hoe de waerhejt/die ober het naet-
te met een dunne doeck overtoghen is/
de loghen de tonghe upt treckt / welke
met ſwart becleedt is / daer by deſen ſin-
gheſchreven:

Affecten uyt
beeldinghe
verciert ſeer
twerc, en ver-
eert de Schil-
der.

van eenen Prioer, nam hy in ſyn ghe-
ſelſchay te wercken / Simon Memmi, die
een mede diſcipel met hem was geweest
by Giotto, en altydts goede vzienden/
welcker vziendtschay was eenbuldich/
en ſonder dobbel ſchorſſe / als Ed-
el geeſten behooren in liefden verbonden
te weſen: Deſe deelden het werck/en
elck was begheerich eens anders eere/
als ſyn ſelfs. Hy ſchilderde op eenen
muer eens de ſeven byz Conſten/elc met
ſulcken figure als behoort: Grammatica
leerende een kindt/ heeft onder haer ſit-
tende Donatum een ſchryjber: Hoozts
elck ſo een Beeldt van haer conditie. El-
der waren de ſeven Deuchden / oock
met hun toegebane byghevoeght. Oock
maecte hy de vier Cardinale Deuch-
den/ en de drie Theologiſche/ met meer
ontallijcke bedieneniſſen. Hy liet maken
nae Giotto zyns Meesters teykenin-
ghe den Thozen van S. Maria del Fiore.

Edel geeſten
behoorden
in liefden
verbonden te
weſen.

Hy was

Hy was seer vast en beerdich in zijn
teykeninghe: heeft binnen zijn leven
veel wercken ghedaen: en ghecomen tot

zijn 50. Jaren/ is van een strenge Cozt-
se ghestorven / Anno 1350. Zijn Graf-
schryft is dit:

Hoc uno dici poterat Florentia felix

Vivente: at certa est non potuisse mori.

Leben van Andries Orgagna, Florentijnsch Schilder/

Beeldsnijder / Bouwmeester / en Poet.

Onder Edel gheesten is dit veel tijd
ghemeen / dat die in een dinghen be-
quaem is te leeren / wel oock is in meer /
hysonder alst yet is / dat malcander niet
onghelyck / maer als uyt een fonteyne
vloepende is / ghelijck gheschiedt is
met Andries Orgagna Florentijn / wel-
ken was Schilder / Beeldtsnijder /
Bouwmeester en Poet. Zijn eerste lee-
ringe in zijn jeucht was Beeldtsnijden /
van welck de Patuere hem oock aen-
lepde tot de Const van teykenen / want
hy begheerich was tot veel inventien
der Historien. Doch om niet alle din-
ghen / die hy seer veel in drie Professien
dede / te verhalen / sal alleen de weer-
dighste t'aemmercken / aenroeren. Eerst-
lijck maecte hy een Historie binnen
Pisa, daer hy alderley staten der Wee-
reltscher Heeren figureerde / toegebaen
wesende den lusten deser wereltd: Dese
maecte hy sittende in een schoon bloep-
ende beemdt / en in de schaduw van
schoon Ornaenteboumen / op welcker
tacken zijn eenige Liefden / welke oock
vlichelē ober de hoofden eeniger Jong-
vrouwen van dien tyden / al nae 'leben
ghedaen wesende / en maken de maniere
te schieten nae een deel edel Heeren / die
staen en sien en hoozen dansen en spelen /
en amoreuse gheesten bedryven / hier
waren veel Heeren oock van dien tyden
nae 'leben gedaen: eyndlijck / hy maec-
te hier alle de gheneuchten der wereltd /
met sulcken vlijt als hy best mocht. Op
d'ander syde der Historien / maecte hy
op harde rootse al Volck / dat de Wee-
relt ontbloden / daer in penitentie / Ere-
nigten wesende / Godt dient / verschey-
den actien doende / met lebendige affec-
ten: d'een leest met grooten vlijdt / oft
bidt met grooter innicheyt en aēdacht /
oft arbeyst om den cost te winnen. On-
der ander siet men eenen Creynjt / die een

Gepte melkt / soo aerdich gedaen / alst
mogelijck is. Beneden is eenen S. Ma-
charis, welcken dyp Coninghen (die ter
jacht met hun Vrouwen / en met groo-
ten vracht ryden) toont d'ellendigheyt
der Menschen / en laetse sien in een graf
ligghende drie doode Coninghen / die
schier verrot zijn. Dese worden aenge-
sien in verscheyden verwonderighe ac-
tien van den lebende Coninghen / wel-
ker tronien schynen te bedencken / wat
hun oock toekomende is: en van dees
dyp Coninghen te Weerde / was een nae
'leben / stoppende de neus voor den stanc
der dooden. In 'tmidden deser Historie
vlicht de Doot in de locht / in 'tswart
gecleet / hebbende een sepsen in de hant /
toonende beneden inden grondt ver-
scheyden dooden / van allerhande volck /
rijck / arm / creupel / en wel op hun le-
den / van allen ouderdom / en kunne oft
serte. Veel sulcke bedietfels / met schryf-
ten hy / heeft hy ghedaen. Somtijds
eenighe Ordeelen / daer de verdoemde
betorsen seer groote droefheyt / als sy
van de quade Engheleyn zijn ghetrocken
nae de verdoemenis. Zijn vrienden
schilderde hy in den Hemel / ander inde
Helle / te weten / die hem yet misdaen
hadden / als oock pemandt vander Ju-
stitie / en Notaris / die hem ghequelt
haddē: ooc eenen seer vermaerden Co-
benaer van dien tijt / gheheeten Ceccho
du Ascoli, en elder van hem te sien meer
ander dingen. Hy starf t'zypnen t'sestich
Jaren / Anno 1389.

Leben van Thomas, toeghe- naemt Giottino, Floren- tijnsch Schilder.

Wanneer onder ander Consten / de
ghene die uyt der teykenconst
ontstaen / worden van den Constnaers
groeffent

Aerdige
verfierunghe
vender kin-
rijcke Histo-
rie, door
Andries Or-
gagna.

Orgagna
schilderde
sijn vrien-
den in den
Hemel, en
sijn vyanden
in de Helle.

Italiaensche Schilders,

gheoeffent om frjdt / oft om te best: sonder twijffel / de goede geeste met blytich ondersoeken baren / en bzinghen daghelijckx nieuwe fraey dinghen in't licht / tot vermakinge / en voldoeninghe der verscheden ghesint heden / oft apectjten der wenschen. En om te spreken van 't schilderen / eenighe makende welgeschaduwde en overschaduwde ongewoon dinghen / doen int verdonkeren elaelijck blijcken / hummen geest en verstant: Ander / werckende veel soeter en delikater / meenen also den aenschouwer behaeglijcker te wesen: Ander / hun verwen black legghende / en wel verwerkende / het licht en de verdiepinghe der figuren op hun plaetsen sekerlijck ghebende / verdienan grooten lof / toonende met groote behendicheydt des gheests 't beloooy huns begrijps en verstandts: gelijk met een soete maniere altjts in syn wercken gedaen heeft Tomas Giotino, welcken ghebozen A°. 1324. nae dat hy met Steffan syn Vader had aengehangen te leeren de beghinselen der Const van schilderen / nam vooren / te willen naevolghen de handelinghe van Giotto, 't welck hem eyndelijck wel geluckte: Want hy Giotto leerende / vercreegh een beter manier van wercken als syn Meester / en oock den toenaem Giotino, die hem noyt ontviel: hy wert oock van belen miswaent / den soon van Giotto. Hy was seer blytich en lieflijck van wercken / hoewel men niet veel van hem meer en siet. De selve wercken / die in wesen zijn / met een goede maniere ghedaen / om dieswille dat de lakens / hayz / baerden / en ander dinghen / zijn soo vloepende / glat en aerdigh / dat men seggen magh / dat hy de stucken der welstandicheydt onser Const / eerst ten rechten versamelt en vereenicht heeft. Onder ander veel wercken maecte hy een stuck / tot verachtighe van eenen Hertogh van Athenen / met synen aenhangh: Den Hertogh maecte hy om 't hooft een deel Hieren en Roofvogels / een dinghen (mijns achtens) de Const tot oneere / daer peder he vooz te wachten heeft / latende Princen / die Godt verordineert heeft Princen en Heeren / in hun werde blijven. Een Tafel van

Epberwe maecte hy / en daer in eenon dooden Christum, met schreyende Marien, verselt met Nicodemus, en ander figuren / die alle met soeter attitude dese doot beclaghen en beweenen / met verschepden beweginghe der handen: oock in d'aensichten is bewijlijck te sien / de bitter droefheyt die sy hebben / dat onse zonden soo dier hebben moeten betaelt wesen: Een sake hooghlijck te verwonderen / niet alleen / dat hy met synen geest soo hooghe inbeeldinghe door ghegront heeft: Maer dat hy 't met den Pinceel so levendigh vooz ooghen conde stellen. En is taenmerckēdit / niet alleen d'Inventie / oft den sin der upbeeldinghe: Maer dat desen Constnaer / in de werckende tronien / al ist dat de trekken der wijnzaeuwen / oock in ooghen / neus en mondt / crom loopen / de schoonheyt en vriendelijckheyt / die in't schreyen d'ick wils verdozen wozyt / noch in gheheel blijven: Waer in lichtelijck dolen soude / die der Const niet wel en is erbarendoch Giotino, mitz hy meer nae eere als gewin begheerigh was / en meer een ander als sich selven te behaghen socht / was blytigh / en in alles aendachtigh. Desen dan weynigh lettende op 't ghemack syns levens / veel moeyten hem onderwerpende / starf van teeringe / 't synen 32. Jaren.

't Leven van Lippo, Florentijnsch Schilder.

Altjts in verschepden consten 't zy Metselrije / Doesje / oft Schilderrije / is gheweest / en sal wesen d'Inventie de rechte Moeder van alle uptnemende wercken / die fraey gheesten te wege bzingen. Dese sonderlinge gratie der Natueren / is te deels gheworzen en toegeballen Lippo Florentijnsch Schilder / gekozen A°. 1354. welcken / alhoewel hy hem begaf tot de schilderconst ghenoech spade / heeft nochtans haestrijpe vruchten daer in voozgebracht / met schoon Inventien / in t'samen boeghen der Historien / en yzolijck in't conlozen: bysonder was hy d'eerste / die begon / de oude ghesette maniere verlatende / met syn beelden te spelen / en der Schilders: slaperighe sware sinnen te wackeren.

Gheen
schimp te
schilderen op
Meeren.

Affen
conflich uyt-
gebeert, door
Giotino.

wackeren. Ick gae willens boozby eenighe Nammen der Schilders / en hun wercken / soo wel die booz als nae hem gheweest zyn / om dies wille datter niet bysonders van te segghen is. Van wil alleen dit wepnich verhalen / van noch eenen Florentijnschen Schilder / gheheeten Dello, den welcken van den Conringh in Spaengien was Ridder ghemaeckt / om syn const wille / hoewel hy den besten Meester niet en was in teykeninge; maer was wel d'eerste / die met goet oordeel begon t'onderscheyden de musculen der naecte lichamen. Nu wederkeerende tot Lippo: syn wercken waren ontrent den Jaer 1410. En wesen de een Man / die liever twist als byde hadde / en geen pleprede / wert van een zyn partje / dien hy veel smadelijcke woorden gesept hadde voor der Coopliden recht / op eenen avondt in de bozst ghesteken / dat hy starf.

Het leven van Masaccio, van het Casteel S. Ian te Valdarno; Schilder.

Dat de Const van wel schilderen / so veel belangt haer volcomē cracht / bestaet in't gheheele / in't uptbeelden der Natuerlijcke en levendighe sienlijcke dinghen / heeft aenbachtlijck / met goeden ghelucke wel waergenomen Masaccio Schilder / wiens gheboort-plaetse was een Casteel / gheheeten S. Ian te Valdarno. Hy was een Mensch vā jongse seer eyghen / volck schouwwich / en gheheel inhuyfich; als den genē die gantsch zynen sin en ghemoedt hadde alleen geversticht aen de Schilder - const / soo dat hy wepnich acht op hem selvē / en noch min hadde op ander. Hy was niet becommert in de dinghen der Weerelt / noch selfs op zyn cleedinghe: Jae oock niet ghewent zyn ghelt in te manen van zyn schuldenaren / hy en wasser upt grooten noot toe ghedonghen: En om dat hy so sloffich was / wert hy / die Tomas hiet / genoemt van elcken Masaccio, welck so veel als sloeffuyt of sloefaert wil ghesepdt zyn: Doch was hy niet quaet-aerdich: Maer soo bereet yder lief eit vziendtschap te doen / als men

begheeren mocht. Met een stadich aenhouden leerende / quam hy tot sulcken volcomenheyt / dat hy wel van d'eerste was / die in de Schilder - const wech genomen heeft de mismaeckthejdt / hardichejdt / en confusie swaerichejdt der selver / en booztghebacht heeft een onghemeen schoon attitude / beweghentheyt / cloeckicheyt / en een secker aerdtige verheffinge / seer eygentlijck met het leven / oft natuerlijcke over een comende: t welck voor hem soo gheen ander Schilder ghedaen en hadde: noch gheen en hadde noch soo wel met goeden oordeele ghelet op de vercoztighe der leden van alderley gesichten. Syn dinghen schilderde hy alles seer vloeyede / en met goede overeencominge / en versellinghe / in de vertwen der Lakenen neffens / tronten en naeckten / welcke Lakenen hy gheern maecte met wepnigh ploeyen / en vlack / ghelijck veel in't leven te sien is / het welck alles is gheweest seer nut den Constenaers en de Const: Want hy schier wel mocht den vinder daer van heeten: Om dat de dinghen voor zynen tijdt van ander ghedaen / wel mochten gheschildert / en de spne levendich zyn ghenoomt. Hy socht seer nae te volghen in syn stelsel der figueren de voetstappen van eenen Philips en Donaer, Beeldtsnijders / soo dat door stadich ondersoeken hy tot sulken veerdicheyt quam / so in't trecken / als in syn schilderen / dat syn wercken moghen in bergelijckinghe plaetse houden / neffens alle teykeninghe / en colozeringe van desen tijdt. Hy was seer constigh oock in Prospective / sochte meer als ander Meesters de naeckten en de vercoztighe der selver te maken / en in alles had hy een naetuerlijcke veerdichejdt. De Beelden om hoog staende / maecte hy van onder op te sien: En alsoomen booz synen tijdt ghewoon was / den staenden Beelden gelijckelijck te planten op beyde voeten / was hy d'eerste / die soo een been oft voet liet spelende vershieten / latende t Beeldt upt swancken: Veel schoon wercken heeft hy naeghelaeten. Onder ander maecte hy daer Sinte Pieter den thijns-pennigh upt den Wisch neemt / en daer hy den Tol betaelt / daer

Schilder
const seer
verbetert
door Masaccio, welcken
schier wel
mocht van
nicus den vinder
der der selver
heeten.

Masaccio
begon den
standen eenen
welstant
te geven.

Italiaensche Schilders,

men mocht sien de groote begheerte in 't ghelt tellen in den ontfanger / als belust nae 't ghelt wesende. Doozts een Hystorie / daer S. Pieter doopt / maecte hy eenen naeckten / den welken puerlijck van roude scheen te beven / die seer ghepzen worde / ghelijck al syn ander dinghen / als die de schoone maniere van desen tijdt eerst voort heeft ghebracht en ghebaert. End' in teecken van desen / hebben alle fraey edel gheesten nae syn dinghen ghepactiseert / soo Schilders als Beelt-snyders / als Boer Ian van Fiesole, Boer Philips, Philippino, Alesso Baldovinetti, Andries del Castagno, Andries van Verrochio, Domenicus del Grilandaio, Sandro di Botticello, Lionard da Vinci, Pieter van Perusa oft Perugino, Boer Bartolomeus van Sinte Mar-

cus, Mariotto Albertinelli, Ja den wonderlijcken Michel Angelus Bonarotti, Raphel d'Vrbijn, en meer ander / als Andreas del Sarto, Rosso, en derghelijcke / en dit al meest in de Capelle van Brancacci tot Florenten / daer d'Hystorie van Sinte Pieter van hem is. Summa / de dinghen van Masaccio syn altydt ghehouden gheweest / als oock noch in groeter weerden. En men acht / dat hy in der Const noch beter vucht soude hebben voortgebracht / had hē de Doot niet wech ghenomen 't spnen 26. Jaeren / in den lenten spns ouderdoms / en soo onversiens / dat men achtede / meer van vergift / als andersins. Hy was begraven Anno 1443. Nae syn doot worden dese Graf-schryften t'zinner eerlijckes ghedachten ghemaect:

*Pinsi, & la mia pittura al ver fu pari;
L'atteggiar, l'auvirar, le diedi il moto;
Le diedi affetto, insegni il Buonarotto.
A tutti gli altri; & da me solo impari.*

Dooz Annibal Caro.

(Dat is) Mijn schildery ghelijck was 't leven, haer vermeerd' ick;
Ick gaffe roeringh, aerdt, beweghende ghemoedt:
Den grooten Banarot toond' ick haer wesen soet.
Ick leerde d'ander al, maer van my selven leerd' ick.

Ander Graf-schryft.

*Invide cur Lachesis primo sub flore iuventae,
Pollice discindis stamina funereo?
Hoc uno occiso innumeros occidis Apelles.
Pictura omnis obit hoc obeunte lepos
Hoc Sole extincto extinguuntur Sydera cuncta.
Heu decus omne perit, hoc pereunte simul.*

Dooz Fabio Segni.

't Leben van Leon Baptista Alberti, Florentijnsch Schilder / en Bouwmeester.

Onghetwiffelt is het grootlijcken nut / en voordeel in de Consten / die onder de teykeninge syn begrepen / dat den oeffenaer der selver sy erbaren in spraken / oft gheleert sy in de goede Letter-const / ghelijck als desen Florentijn / Leon Baptista Alberti, die de Latijnsche spraecke condigh wesende / tot de Schilder / Bouwmeester-const / en prospectie / hem beghevende / oock anderen nut heeft ghedaen / met soo veel hy verstaen

heeft de selve consten in schrift upt te strecken / en den aentcomenden voort te draghen / soo dat hy voort gheacht beter Schryver als Schilder: Maer was goet Bouwmeester / Gijffermeester / en Lantmeter. Hy schreef van Architectura thien Boecken in Latijn / die hy in 't licht gaf / N. 1481. Dye Boecken van de Schilder-const / en een Tractaet van hooghten te meten: eenige Boecken van 't Borgherlijcke leven / en meer ander dinghen.

dingen. Hy was van edelen huyse/bege-
bende hem meer tot sulcken staet/en ge-
leerthepdt/als tot de Const. Hy was te
Room by Paus Nicolaes de vyfde seer
ghemeensaem/ alwaer veel schoon ghe-
bouwten met sijn ordinantien zijn ghe-
maecht. Twee Schilders ben ick vooz-
by ghegaen / die weerdigher ghenoemt
mochten wesen/eenen Pieter della Fran-
cesca, van Borgo San Sepolchro : desen
was seer indentyf in nachten en dyp-
sternissen te schilderen: nocht eenighe ba-
taille hadde hy ghemaecht met veel
werck/en daer in uytgebeeldt de vzeese/
de moedicheyt/de behendicheyt/cracht
en ander affecten des krijchs / daer by
allen onneste standt van dooden/ gequet-
sten / schitterende wapenen / vermen-
ginghe des strydt/groeypen der Beer-
den / bluchten/ en dergelycke. Veel
Boecken heeft hy oock geschreven van
Arithmetica, en Geometria : was seer
constigh oock in perspective / een goedt
Contersepter nae t'leven : en heeft veel
wercken ghedaen / die uptnemende zijn
geacht geweest. Den anderen is Broer
Ian van Fiesole : desen was goedt Schild-
der en verlichter. In sijn gheestelijcke
Beelden was te sien een seker uptne-
mende gratie van devotie. Hy starf No.
1455. oudt 68. Jaeren. Om nu te eyn-
dighen het leven van Leon Baptista, hy
maecte noyt yet groots in schilderij:
doch in 'tghene hy dede/toonde hy ghe-
noech daer in sijn meeninge. Hy is ghe-
storven/en heeft grooten lof nagelaten.

Het leven van Broer Phi- lippo Lippi, Florentijnsch Schilder.

Geen sonderlinghe ghetupgenisse en
behoefstmen/ om te bewijzen/dat de
Schilder-const een aensoetende oeffe-
ninghe is / om de Aeycht aen te ver-
lieven / dat sy oock van alle natien van
bolcken / met een soet bermakelijck be-
daghen wort aenghestien:want dat leert
daghelijck gheroech d'erbarethept:
en sulck sal oock wel waer maken de
bertellinge des levens van Broer Phi-
lips Lippi. Desen was gebozen tot Flo-
renten / een arm kindt / welke t'sijnen

twee Jaeren was Weese/hebbende Va-
der noch Moeder / en van sijn Moede
met swaer moepte opgeheodt tot sijn
acht Jaeren / werdt ghedaen in't Cloo-
ster der Carmelijten / alwaer hy (als
die geen lust tot Letter-const en hadde)
werdt te teyckenen in een Capelle / die
nieuwelijck was gheschildert van Ma-
faccio: hier toe van natueren ghezeven
wesende / bozderde daghelijck meer
als ander Jonghers/die daer oock qua-
men hun beginsel nemen / soo datmen
sagh en verhoppen mocht / dat hy in toe-
comenden tijdt wonder dinghen doen
soude: twelek gheschiede: want hy al in
sijn groene en onrijpe Jaeren soo los-
lijcke Wuchten van wercken boozt-
bzacht / dat het seer selftsam om sien
was / verscheyden Histozen op natten
kalc makende in't Clooster booznoemt/
daer hy als een nieuwelingh hem ont-
hiel / en hiel seer de manier van Mafac-
cio, so dat eenige dinghen de selbige niet
onghelijck te achten en waren. En also
hem grooten lof moedich maecte/ver-
liet t'sijnen 17. Jaeren de rappe. En also
hy hem vondt in La Marca d'Ancona, en
hem begaf met eenighe sijn vrienden
in een Schip ter Zee / werden alle t'sa-
men van een rooffschip der Barbaren
oft Moozen ghevanghen/en in Barba-
rien ghevangen gebzacht/daer sy al sla-
ven worden met ketenen aen de beenen.
Hier was Philippo in groot onghes-
mack den tijdt van 18. Maenden: maer
also hy met sijn Meester ghemeensaem
werdt / en hem den lust quam / en ghele-
gentheyt hadde / conterseptte hy den sel-
ven ten voeten upt op enen witten
muer / met een kole upt het vper. Dit
van d'ander slaven ghesten / worde den
Meester gesept / daer elc bā verwonder-
de: want men daer van gheen Teycken
oft Schilder-const en wist:dit was ooz-
saeck / dat hy van de keten verlost wert.
Een heerlijcke saecke waerlijck vooz-
de Const / dat hy/die met Weten toege-
laten was / sijn slave te verroordeleir
en dooden / in plaetse van dien / om sijn
deuchtsaemheptd bypheydt verleender:
want doe hy daer noch eenighe din-
gen van verwe hadde ghedaen/wert hy
met byp ghelepe gebzacht tot Rapels.

Pieter della
Francesca
was seer in-
ventyf van
nachten, en
alderley dee-
len der Schild-
derconst.

Broer Ian
van Fiesole
goet Schilder
en verlich-
ter.

Philippo
Lippi, in
Barbaryen
gevangen,
quam los
door sijn
Const.

Te Napels maecte hy een Altaer-tafel voor den Coningh Alphonfus met Cyberwe. Hier nae quam hem lust / weder tot Flozencen te keeren / alwaer ghecomen wesende / maecte een ander Altaer-tafel / welke groeligher behagende Cosimo de Medicis, wiert hem seer ghemeensaem vriendt / voor welken hy oock eenighe Tafelen maecte / waer van eenighe aen den Paus Eugenius de 4e. ghesonden worden: waerom Zoer Philips oock in groote ghenade by den Paus ghecomen is. Men seght / dat hy soo seer versot was door onmatelijcke oncupische begeerte / dat hy alle wat hy hadde / wel aen Vrouw-volck soude hebben verquist: soo dat / als hem dese rasery oft beestlijckhepdt in 't hooft quam / hy niet en conde wercken. Des Cosimo hem binnen sijnen hupse ghesloten heeft op een Camer / op dat sijn werck mocht geordert worden: Maer doe hy twee daghen dus ghesloten was geweest / end hem weder de bupen quam / sneedt de slaepplaken ober langhs door / maecter tauwen af / en liet hem op eenen abondt daer mede af door een venster: Soo dat Cosimo hem liet soeken / en wiert nae eenighe daghen weder ghebzacht op het werck. Van doe boort liet hem Cosimo byshepdt hebben te gaen wanneer / en waer hy wilde / doe werdt hy beter ghedient als te vooren: want (seyde hy) d' excellentie der seltsame gheesten / zijn Hemelste beelden / en gheen last-draghende Vracht-Gselen. Veel wercken / alle seer constich / en allen Meesters behaeghlijck / heeft hy tot Flozencen en elder gedaen. Tot Prato by Flozencen / daer hy vrientshap hadde werckende / werdt hem aenbesteedt van de Nonnen van S. Margriete, het hoogh Altaer Tafel / alwaer werckende / sagh daer een jonghe dochter / eens Flozencijnschen Burgher's dochter / ghenoeimt Fransoys Buti, dese was daer te bewaren / oft om Nonne te worden / en was seer gracelijck en schoone / ghenaeamt Lucretia. Hy maecte soo veel by de Nonnekens / dat hys gecreegh / om een Conterfeitsel te maecken in hun werck / tot een Marie-beeldt. Hier door te meer versot / maecte soo veel / door boden en

behendicheden / dat hy de Nonnekens dese dochter affhandich maecte / en leyde dese wech op den dagh datse gingh sien ons Vrouwen riem / een seer ghe-eert Relijcke / in dat Casteel wesende: by dese Lucretia hadde Zoer Philips eenen soon / ghenoeimt oock Philips, die naemaels oock gelijck den Vader wiert een seer constigh en vermaert Schilder. Van Zoer Philips zijn tot Prato fraep stucken te sien / in een de Doodt van S. Bernard, alwaer ghemaectt zijn verschepden Creupelen / die de bare aenroerende ghenesen worden / en bysonder wonderlijck om aen te sien / sijn mede-bzoeders hē beweene / daer de bzoefhept deser seer aerdich uytghebeeldt is. Daer sietmen in deser Monicken rapen wonder schoon ployen / die seer goede teprakeninghe hebben / oock alles met sijn constighe handt wel gherolozert / ghestelt / en gheproporzioneert. In een ander plaetse / in dvoornemde Casteel / maecte hy noch een schoon werck / daer laken en tronien zijn / die seer heerlijck zijn. De figueren maecte hy meerder als 'leben / en cleedingen die te vooeren niet ghemeen en waren / ontwekende de gheesten / die oude slechte wijse te verlaten. In dit werck zijn d' Historien van S. Steven, de disputatie / en steeninghe. In de disputatie sietmen den nijdichepdt ende gramshap der Joden in den tronien uytghebeeldt: oock den spijt / dat sy verwonnen zijn van S. Steven, wiens aensicht bewijst sulcken Godtlijcken ernst / dat het wonder om bedenken is. In de steeninge is te merken den grooten toorn / met de tanden toeghebeten / in cleen en groot / een wreedde rasery bewijfende / daer evenwel S. Steven in midden gheknielt / niet opgeheben aensicht / met verfekert gemoedt / vol liefden / om sijn dooders misdaedt verghewinghe bidt / welck ghewijstijck weerdich t'aemmerken is / om anderen hemelijck te maecken / wat dencht en cracht dat het is / inde Schildery goede Inuentie te hebben / en te rommen uytbeelden d' affecten. En hier in was hy sulck een Meester / dat hy in 't begraven van S. Steven attitudes maecte / soo bzoefachtich van ghelaet / en aensichten

Affen
uytgebeeldt
wonder constigh.

soo benouwt / en t'eynden van schreyen / dat het schier onmoghelijk is te sien sonder beweghentheydt. Ter ander sijden maecte hy de Gheboorte / Predicatie / Doopsel / Wondtmael Herodis, en de onthoofdinghe Ioannis Baptista, alwaer in 't aenschijn des Predickers men bekennt den Godtlijcken Gheest / en in het volck toeluysterende verscheyden actien: In't Doopsel siet men de schoonheydt der lichamen: In't Wondtmael Herodis den Coninglijcken vracht / de behendicheydt van Herodiaene, het verbasen der ghenoodde / en t'verschycken in 't aensien 't hooft Ioannis in de schotel. In dese wercken waren oock

verscheyden Conterseptfels / oock het zyn / en Diamanis zijns discipels. Was Broer Philips fraep in alle zyn wercken / ander te boven gaende / soo gingh hy noch hem selven te boven in cleen Beeldkens / die men niet beter ghemaecken mochte. Ten lesten had hy tot Spoleten een werck in de Kerck begonnen / en alsoo hy altijdt vrouwelijck was / wert van de vrienden / van eene die hy vijdede / vergheven / by dat men sepde / en starf t'spnen seben en vijftich jaren / Anno 1438. Daer was hem gemaect een heerlijck Marberen graf / met dit opschrift / door den Poet Angelus Politianus:

Conditus hic ego sum Pictura fama Philippus,

Nulli ignota mea est gratia mira manus.

Artifices potui digitis animare colores,

Sperataq; animos fallere voce din.

Ipsa meis stupuit natura expressa figuris;

Meg; suis fassa est artibus esse parem.

Marmoreo tumulo Medices Laurentius hic me

Condidit: ante humili pulvere tectus eram.

Het leven van Antonello van Messina, Schilder.

Groot voordeel is onse Const gheschiet door de vlijtige sozgebuldicheyt oft curieuſheyt onser voorouders / die de selve oeffenende hebben metter tijdt gebzacht tot beter en beter gestaltenis / daer aen sy te koste geleert hebben veel tijdt / moeyten en ondersoekinghe. Doe men outs tijts van goet Olyverwe en wist / hebben de meesters beelsins beproeft en gheraemt / om op houten penneelen bestandiger dingē te mogē schilderen. Onder dese was eenen Alesso Baldovinetti, eenen Pisello, en meer ander / die eenig dunne vernis vermengden onder d'epberwe / maer al vuchteloos / oft te vergeefs. Maer ten lesten is geweest zenen Antonello, van Messina geboort: desen Siciliaen is d'eerste geweest / die in Italien heeft ghebrzacht de nieuw inventie vā d'olyberwe: want upt Vlaender is ghesonden geweest van Coopluyden aen de Coning van Napels / Alphonſus d'eerste / een stuck Schilderij van

olyberwe / datmen mocht met water wasschen / en behiel zyn verwe / welck desen Coninc seer aengenaem was. Dese nieuwicheyt van Schilderij maecte eenen grooten toeloop: onder ander isser oock by ghecomen Antonello, den welcken seer verwondert was van sulckem uytuenende werck / siende die verwe soo levende / so schoon en glāt verdzeynd: En verstaende / dat sulcken Meester / die dese nieuwe maniere ghevonden / en alleen by hem hadde / woonde in Vlaender / verliet alle syn nootſaecken / en namde reyse aen nae Brugghe in Vlaenderen / en is eyndelingh ghecomen by Ioannes van Eyck, met welcken hy met aller belescheyt groote ghemenschap maecte / hem ghevende veel teykeningen op d'Italiaensche maniere / en ander dinghen / soo dat Ioannes te vzederwerdt dat hy hem sach wercken / en deozden die hy hiel in dat wercken met Olyverwe: Antonello seer begherich wesende / en scheidde niet van daer / hy en hadde alle dinghen vast gheleert. Doem Ioannes, die alree een oudt Man ghe-

worden

wozden zjnde/ gheſtozven was/keerde Antonello van Brugghe in Vlaender weder na Italien / om albaer deelachtich te maecten ſulcken ſeer nutten en ſchoonen vondt en Conſt. Ten leſten kiefende booz ſijn woonſtadt Venetien/ heeft albaer veel ſchoon en conſtige ſtukken van olpverwe ghemaect/ de welke onder die edel Magnifici in grooter weerden waren/ want hy goede tepckeninge hadde/ end een goet Meester was. Onder de fraepe Meesters die Antonello tot Venetien gebonden heeft/ was eenen Domenicus, den welcken al de vrientſchap Antonello dede/ die een herſtelijck vrient den anderen doen mach; waerom Antonello, die van niemant met beleeſt hepdt wou overtroffen weſen/ heeft deſen vrientdelijcken Domenico de Conſt van olpverwe gemeen ghemaect / twelck wiſ geen cleen ſake en was. Deſen Domenicus werdt om deſe nieuwe Conſt doen comen tot Flozencen/ alwaer hy ſeer wel gheſien was/ en by den Bozgeren wel onthaelt/ het welc eenen Schilder / ghenoeit Andries del Caſtagno qualijck mocht lijden / bysonder om dat hy wel ſagh / dat hy beter Meester was als hy. Deſen Andries, die van een Boeren jonghen tot een Schilder was ghewozden / conde ſeer wel hem ghebepnen / en als een argh Menſch / met een blijde ſoet aenſchijn een bitter quaet herte bedecken/ ſoo dat hy hem gheliet Domenico een gantsch toeghebaen vrient te weſen/ den welcken hem weder alle vrientſchap beſwees / en hem oock wees de heerlijcke nieuwe Conſt van de Olpverwe: maer was eplaes al te qualijck geloont: want alſo Domenicus een goet vrolijc Menſch was / oeffenende hem in Muſijck ſinghen/ en met de Lupt te ſpelen / en deſe twee tſamen Camer-ghefellen waren/

en dat Andries upt bitteren rijdt niet langher mocht verdraghen den lof / die Domenico boven hem ghegheben was / nam boozen hem om te brengen. Zoo gheſchiedt / dat op eenen avond Domenico met de Lupt upt gingh/ ſoo hy ghewoon was / en Andries doe ter rijdt/ ſoo hy wel plocht/ niet mede wou gaen / hem ghelatende yet beſonders te moeten tepckenen. Domenico nu alleen upt weſende / is hem Andries op eenen hoeck van een ſtraet onbekent op 't lijf gheballen / en heeft hem met eenigh loot op de bozſt/ de Lupte doorbzekende / ſeer ghequetſt: En denckende/ of hy niet ghenoech ghetreft en was/ heeft hem noch in't hooft met dit loot ghetroffen/ en liet hem alſo over dootd ligghen / is al ſtille nae ſyn camer ghekeert / die hy toe floot / en begaf hem weder te tepckenen / als boozen. Des Stadts dienaers / en ander volck / zyn dooz 't gherucht toeghelooopen: En ſoo hy ghekent worde / liep men Andries halen/ die hem grootlijck bedzoeft conde ghelaeten/ ſegghende: O myn broeder/ o myn broeder: ſo dat eyndelijc Domenicus in ſpnen aren den gheeft gaf. Deſe ſchandelijcke verradighe moort bleef verborzen / wat blijft men om werten dede/ tot dat het Andries in zyn doot bedde ſpnen Biechtvader te kennen gaf. Deſen Andries hadde wel goede inbentje / en tepckeninghe / dan hadde 't ghebreck/ dat zyn dingen te wozeet en hardt ſtonden. Nu / den boozverhaelden Antonello dede tot Venetien veel wercken/ conterſeptsels nae verſchepden Heeren/ en anders. Doe hem aenbeſteet waren eenighe Hiſtozren in't Daleys tot Venetien / is ſieck ghewozden/ en gheſtozven / ſyns ouderdoms 49. ſonder dat werck te beginnen. Syn Grafſchrift was dit:

Domenicus van Venetien, was van Andries del Caſtagno verraderlyck omgebracht.

D. O. M.

Antonius Pictor, præcipuum Meſſanæ & Siciliae totius ornamentum, hachumo contegitur: Non ſolum ſuis picturis, in quibus ſingulare artificium, & venuſtas fuit; ſed & quod coloribus oleo miſcendis ſplendorem, & perpetuitatem primus Italicae picturae contulit; ſummo ſemper artificium ſtudio celebratus.

Het leven van Domenicus Gir-
landaio, Florentijnsch
Schilder.

Alsoo men bebindt / dat de Schil-
der-konst van langer handt is op-
gheclommen tot der volcomenheyt / op-
ghebeurt en verheben door vlijtighe
Liefhebbers en oeffenaers der selver:
Soo can ick niet achter weghe laten
Domenicus Girlandaio, die eerstmael een
Silbersmidt wessende / hem stadigh be-
gaf tot de Tepcken-tonst / daer in soo
vast wozyende / dat hy de passanté / booz-
by zynen winckel gaende / strax na boot-
ste / datmense kennen conde. Doe hy
hem tot de Schilder-const begaf / heeft
oock altydts seer veel conterfeysels in
syn werck te weghe ghebracht. In
zijn eerste wercken maects hy in een Ca-
pelle van den gheslachte der Vespucci,
t conterfeysel van Americus Vespucci,
die in Indien varende / dat vierde deel
der Weerelt synen Naem heeft ghela-
ten. Onder ander veel wercken zijn
d'aenmerckelijckste te Flozencen tot S.
Maria Novella. Erst een Hystorz / daer
Ioachim is versteken / en verzyeben upt
den Tempel / daer men in syn trante siet
de lijdsfaemhepdt / en in der Joden aen-
sichten den haet en verachttinghe ober
die sonder kinderen ten Tempel qua-
men. Ten tweeden / een Hystorz der
ghebooyte Mariae / ghemaecht met groo-
ter vlijdt / daer een camer int vercozten
is / en een venster daer den dagh van
comt / die den ooghen der aenschouwers
bedrieght. Boven desen / Sinc Anna te
bedde liggende / daer eenighe Vrouwen
haer besoecken / oock eenighe die t kindt
Maria wasschen met grooter soch-
dicheyt / d' een giet water / d' ander maect
de wiege toe / en boozt elck zynen dienst
doende : En t wijlen elck dus doende
is / isser een Vrouw / die t kindt op den
arm heeft / en met een gracelijck vrou-
welijck wesen al grinnickende doet lac-
chen. In de derde is / daer Maria de
trappen op gaet / daer een rebelijke mop
prospective is / oock eenen naectiten / doe
ter tijdt seer ghepresen. Boozt isser de
dzy Wijzen / oft Coninghen / een Hysto-
ry vermeerdert / en wel gheschickt / met

veel Beelden / Peerden / Comediarissen /
en ander dinghen. Van isser d'onbarm-
hertige zweede daet Herodis, daer d'on-
noosel kinderen gheboodt wozyden / daer
men siet een ghewoel onder de Solda-
ten en Vrouwen / en Weerdebolck die
hen aenrennen. En wilsijck / van alle
d'Hystozien is dit de beste / wessende be-
lepydt met groot oordeel / verstandt / en
Conste : Want men siet daer de groote
selhepdt der Moozders der kinderen /
onder welcke men een siet / sterbende
van een steercke in de kele / daer het noch
hanght aen de bozst zyns Moeders / des
sietmen de melck bloepen met den bloe-
de / een dinghen / dat de medelpdenhepdt
(alwaerse begraven) mocht verwerken.
Daer is noch ee krijchs knecht / die med-
gheweldt een kindt heeft ghenomen / en
t wijlen hy daer mede wech loopt / durt
hy t teghen syn Bozst om te dooden / en
van achter sietmen de Moeder hem aen-
hanghen / en by den hapy trecken / met
sulcken grooten tooznichepdt / dat zyn-
nen rugghe van achter crompt als eenen
Boghe door haer gheweldt / soo dat
men hier siet dyle schoon affecten : Het
een des kints / welck men siet versmach-
tende sterben : t'ander de zweedthepdt
des Soldaets / die hem voelende also
by t'hapy ghetrocken / betoont het affect
hem aen t kint te weken : het derde de
Moeder / siende de doot haers kints /
bewijst toozn en rafenden pber / om haer
aen den Moozder te weke / niet willen-
de liden / oft hy en moet oock van haer
ghestraft zijn / eer hy van daer schep-
det : een dinghen seer aenmerckelijck /
meer schynende eens Philosophen / als
eens Schilders aendachtichepdt te wes-
sen. Daer is oock te sien t leven van
Ioannes de Dooper. Onder ander isser
een Hystorz der geboozten Ioannis / daer
een schoon dinghen t'aenmercken is : daer
Elisabeth te bedde zynde / eenighe ghe-
buerinnen comen haer besoecken : onder
welcke eene roemt by de Doester / die
by t kint sitt / en schijnt met lachenden
monde t kindt van haer te begheeren /
om dees ander Vrouwen te laten sien /
wat de Vrouw van den hupse in haer
oude daghen hadde ghedaen / als wesen
de een nieuwo seltfaem saecke : Oock isser

Affecten ca-
aerdige acti-
en, in ee kin-
derdoodinge.

zen Vrouw/die bzengh frupten en fasschen wijns van haer Doop/ op de Florentijnsche wijse. Elder is Zacharias, die stom zijnde / hem der geboozten halben oock schijnt te verworderen / en twijlen hem den naem gebzaeght wort / schrijft op eenen knie / hebbende syn ooghen op 't kindt/ welck van een Vrouw booz hem knielende eerbiedig gebzacht wozt / end' hy wijst met die pen op 't kindt/als segghende/ Ioannes is synen naem: Daer sietmen oock in den omstandt een groot verwonderen. Doozt in de Predicatie sietmen der Schriben en Phariseen spottige ontweerdicheyt/ in het toehoozende volck / blijt in't toelupsteren / oock vershepden personen en actien. In d'Histozp des Doopsels sietmen aen t wesen Christi, met wat geloof en ootmoedt men sulck een Sacrament behoort aen te nemen: En toonden sulcks niet vzycheloos te wesen/ sietmen vershepden / die alree naeckd zijnde / in het aenschijn bewijfen uptghebeeldt Godtlijcken ernst om ghedoopt te worden: onder ander isser een / die eenen schoen upt treckt / die de bljticheyt selbe bewijst te wesen. Ten lesten isser het Wvondtmael Herodis, met groote heerlijckhepdt / en den dans van Herodiane, daer veelderley actien der beelden zyn/ en ooc in prospectiue een groot Coninghlijck edificie. Dit is ghenoech om bewijfen / wat Domenico booz een inventijf Constenaer is gheweest: Want te langh soude wesen al syn wercken te verhalen. Hy was soo lustich tot werken / dat hem verdzoot synen tijdt in eenighe hupsighe nootsaecten te laten/ segghende: Nu ick beghinne te kennen de maniere van deser Conste / soo is my leedt / dat my niet en is aenbesteedt te beschilberen met Histozien den gheheelen muer van de Stadt van Flozencen. Hy starf Anno 1493. oudt vier en veertich Jaer.

Groeten werck- lust van Domenico Girlandajo.

't Leven van Antonis en Pieter Pollaivoli, Schilders van Flozencen.

D'ickwils die van slechten ghemoede waren / en hadden aenghevan-

ghen nederighe aenlagghen / zyn van meerderen gheest ghewoorden / als hun cracht met der Const of deuchtsaemhepdt vermeerbert is ghewoorden / in sulcker boeghen / datse opstijghende tot hoogher booznemen / den Hemel comen te ghenaken met hun heerlijcke gedachten. Als hun dan d'abontuere handtrepckinghe doet / met hun toestieren eenigh machtigh Const-liebende Prince/ wozt hummen arbejdt en dienst wel so beloont/ dat sy 't en hun naetomers rijcklijck en eerlijck langhe tijdt welvarende beboelē / en sy een goet leven daer van hebben/ en gheben der Weerelt een verwonderen/ als ghedaen hebben Antonis en Pieter Pollaivoli, die met hummen geest en arbejdt hebben vercreghen / dooz deuchtsaem oeffeninge/ eerlijcken naem/ gherucht / en tijdelijcke middel / om te leven in boozspoet. Dese waren te Flozencen ghebozen van schamel Ouders. Antonis is geraeckt aen 't Goutsmeden/ waer in hy excellerende fraepe wercken dede: en Pieter was op het Schilberen/ daer hem Antonis ten lesten byvoeghede / begheerigh wesende tot meerder fame / en leerde in wepnigh Maenden de handelinge van het Colozeren/ wozdende goet Meester/ wozchten dese veel dinghen t samen. Antonis maecte in een Capelle een Histozp van Sinte Bastiaan, waer in zyn fraep Beerden / en naeckten / oock fraep vercoztende beelden: Den Sebastiaan was ghedaen nae 't leven. Dit werck was het beste / dat Antonis opt dede / om dieswille hy in veel dinghen hem met 't leven beholpen hadde. Een van de Schutters had hy ghemaect / die eenen Crupsboge tegen d'aerde stellende / aen syn bozst heeft / en al bockende treckt om te spannen / daer in sietmen de cracht van trecken / en in de armen de musculen/ en de gheswollen aderen / oock het inhouden des adems / om te meerder cracht te doen: Oock in alle actien sietmen / dat hy aendachtigh en gheestigh was in syn inventien. Hier booz hadde hy 300. Croonen / dit was Anno 1475. Elder maecte hy eenen S. Christoffel, van thien ellen hoogh/ een beeldt van goeden propozie/ dat booz henen gheen beter ghedaen en was. Hy maecte

Cruyl-boog spanner aerdigh gheschildert.

maeckte oock dyp Herculeffen, enen daer hy Antcum verdoutwt / toonende het trecken der zenuwen en muscullen in den Hercules, oock syn tanden bytende / en 't verheffen sijnder teenen / om also te bewijfen crachtighen arbepdt. In Anteo is oock waergenomen het afgaen des crachts / en 't gheest-gheben met openen monde. Den anderen / daer hy den Leeuw verwinnt : en den verden / de Hydra: zyn alles seer constich en wel ghedaen. Tot Areto maeckte hy in Olpberwe (die hy van sijn Broeder / en sijn Broeder van Andries del Castagno hadde gheleert) eenen S. Michiel, die met den Dyaerck strijdt / een seldtsam fraep dinghen te sien; want in die naeck-

ten des vallenden Enghels / heeft hy bewesen te verstaen de muscullen / en de vercoztighen / meer als vooz hem eenighe Meesters ghedaen hadden: want hy veel dooder Menschen lichamen hadde ghebilt / om der muscullen begin en epndt te verstaen. Hy was oock d'eerste / die de maniere ghewesen heeft / de muscullen te soecken / op een goede foyme. Hy soude oock roper platen ghesneden hebben / daer hy al ander vooz hem te boben in is ghegaen. Hy is naederhandt by twee Dausen gheweest in weerden. Beyde ghebzoeders zyn seer rijke / wesende te Room / ghestorven Anno 1498. begraven tot S. Pieter in vincula. Hun Graf-schijft was dit:

Erften onder moderne, die de muscullen socht op goede forme

Antonius Pullarius, patria Florentinus, Pictor insignis, qui duorum Pontificum, Xisti, & Innocentij, aera monumenta miro opificio expressit. Re famil. composita ex Test. Hic secum Petro fratre condi voluit. Vixit an. 72. Obiit anno salutis M. IID.

Het leven van Sandro Botticello, florentijnsch Schilder.

Gelijck als Florencen was het bedde / daer ten lesten mael de Schilder const haer jonghste gheboorte hadde hercreghen: soo zyn upt haer vervolghens veel goede Constenaers voortgheromen / die alle te verhalen veel tijdt souden behoeven. Doch ran niet wel voozby gaen Sandro Botticello florentijn / die van 't Houdtsmeden / ghelyck den voozverhaelden Antonis, quam op 't schilderen / en nae sijn groote begheerte by Zoer Philips; wiens maniere hy gantsch wel nae volghde: en noch jongh zijnde / maeckte veel fraep wercken op nat kalck / en van Epberwe / soeckende alle ander van synen tijdt in de Const' o'bertreffen / oft voozby te baren / bysonder Domenico Girlandaio, den welcken had ghemaect eenen S. Ieromimus, daer hy Sandro hadde te maecken eenen S. Augustijn, het welck hem wel ghe-luckte 't synen grooten lof: hebbende uptghebeeldt in de tronie die diepe ghedachten / en scherpsinnighe ingetrocken inaginatien / die ghemeenlijck zyn in verstandighe Sielen / die volckschouwinghestadighe crachten na hooghe en onbegrijpelijcke dingen. Hier door is hy dan

gheruchtich gheworden / en betrouwt veel ander dinghen te maken. Van sijn der handt zyn twee stucken te sien in s' Hertoghen speelhof: in d'een / daer Venus ghebozen woordt / daer Aura, en sulcke Winden / met een deel Liefdekens / dese te lande hzenghen: in d'ander oock een Venus, daer de Gracien met bloemkranskens haer vercieren / daer mede uptbeeldende den Lenten: dit was alles gracelijck gheschildert. Groote eere behaelde hy oock in een dyp Coninghen / daer hy den eenen maeckte 't kindeken de voet kussende met grooter liefde / schijnende wel te vzedan so langhe repsegedaen te hebben / en was 't conterseptsel van Cosimo de Medicis d'oude / gantsch natuerlijck ghelijckende: d'ander twee toonen oock groote affectie tot 't kindt / wesende al goede Conterseptsels. 'T is niet te bedencken / wat schoonhepdt Sandro in alle tronien te weghe borchte / erop verscheyden artien / soo van troozen in profijl / op half ooghe / gheboghen / er andersins: oock verscheyden wesens van ouderdommen / er meer vromdicheden / die eens Meesters volcomenhepdt betuyghen / hebbende met eenen oock

Dry Coninghen aerdich uytgebeeldt, met verscheden versieninghen.

uptghe-

uptghebeeldt de dyp verscheyden Hobe-
lingen en knechten / dat men siet / welck
den eenen oft den anderen Conings ghe-
sin is. Dit werck was / en is hoor al-
ten Constenaren seer verwonderlijck / so
van inventie / teyckeninghe / en coloze-
ringhe. Den lof hier van dede hem te
Room comen / dooz de begheerte van
Paus Sixtus de vierde / om in de Capel-
le / die hy hadde doen maken / van zijn
Schilderjge te hebben : hier woon hy een
groot deel gelts. Keerende te Flozencen/
bracht met onghewercken den tijdt en
zijn ghelt om / makende een deel uptleggh
op den Doet Dante, en figueren van
zijn Helle / om te drucken : des hy hem
ten lesten vondt oudt en arm. Hy was
al zijn leven langh seer boertich. eens
had hy ghemaect een groot rodt / daer
in een Mary-beeldt / midden acht En-
gelen. Dit had ghecopteert een zijn dis-
cipel / ghenoeint Biagio. Dees Copie
verrocht Sandro aē een Burger ses gul-
dens / waerom Biagio seer blijde was.
Laet dit stuck (seyde Sandro) wat om
hoogh stellen / dat het schoonen dagh
heeft / en gaet haelt morgen vzoegh den
Burgher / dien hy hem noemde / dat hy
het alsoo beste / dan sal hy u het gheldd
tellen. Biagio dede alsoo / en ghingh
om den Burger. Terwylen Sandro, en
noch een knecht / Iacop ghenoeint / maec-
ten van papier acht roode capkens / oft
clapmutfkens / gelijc doe ter tijt die van
den Raedt van Flozencen vzoeghen / en
besteden dese op de hoofden der Engelé
met wit was. Smorghens vzoegh soo
comt Biagio met den Burgher / die (on-
wetens Biagio) vā dese bootse wiste. Bi-
agio op den vinctel comende / opsiende/
sagh zijn Marie-beeldt / niet midden
Engelen / maer midden den Raetsheeren
van Flozencen / met him clapmutsen op :
hy was verbaest / niet wetende wat seg-
ghen : dan alsoo den Coopman het stuck
seer pzees / en nergens van en vermaen-
de / sweegh hy stille / en gingh so met den
Man / die hem t' geldd telde / terwylen
deden sy de clapmutsen af : weder ghe-
keert zijnde met de ses guldens / sach zijn
Raetsheeren weder Engelen geworzen/
des hy hem seer verwonderde / hem vast
daer ober bedenkende / seyde ten lesten

Clucht van
Boticello
aen zijn dis-
cipel Biagio.

tot Sando : Meester / ick en weet niet oft
my vzoont / oft dat het waer is : dees
Engelen / doe ic hier met de Man was /
hadden al roode mutse op / en nu en heb-
ben sy gheene / wat wil dit beduyden ?
Ghy ghemist u sinnen / seyde Sandro, dit
gelt maect u al kã u selven : hadde dat ge-
weest / meynt ghy dat het den Burger
gerocht soude hebben ? 't is oock waer /
antwoorde Biagio, hy en heeften my doch
niet van gheseyt / evenwel duncket my
een wonderlijcke sake. Meer cluchten
waren van hem te vertellen / die te lang
te verhalē zijn. Hy beminde seer alle die
in de Const vlijtigh waren. Hy wou gelt
ghenoeth / maer qualijck besteedt zijn-
de / gingh al verlorzen. Epudelijck / we-
sende oudt en swack / op kruckē gaerde/
is te zijnen 78. Jaren ghestorven / An-
no 1515.

Tlevē van Andries Verrocchio,
Schilder / Beeldt-snijder / en
Bouwmeester / Florentijn.

Sommige zijn van soo overbloedigen
geest / en van natueren soo bequaem
pet constich aen te vanghen / darsē hun
tot verscheyden constighe oeffeninghen
gelijckelijck begeven : gelijck desen Flo-
rentijn / Andries Verrocchio, die Goud-
smit / Geometer / Prospectiver / Beeldt-
houwer / Graveerder / Schilder / en Musi-
cien / te samē was. Maer om de waer-
hent te seggen / in Schilderen en Beeldt-
snijden stonden zijn dingē wat te weet.
Van alle zijn wercken waer veel te seg-
ghen : dan t' comt in onse ppropoost niet
te passe. Hy viel dicwils van d' een op
d' ander / als hem soo eenich dinghen
dooz te veel doen verbeelde. Hy was een
ghoet Teyckenaer : hy teyckende eenen
Cartoen met der Penne / een Bataillie
van naecten / die seer fraep was / en
meer ander dinghen / die hy meende te
schilderen / maer bleven onvolmaect :
Hy teyckende met goet verstant en geest
ooc eenighe Vrouwē tronien / seer aer-
dich van wesen / met lustighe hulselen/
welcke Leonardo da Vinci zijn discipel/
om de schoonheyt wille / altijts socht in
zijn wercken te volghen. Hy teyckende
oock Beerden op de mate / wijsende de
maniere om de selve te vermeerderen.

En

Ende hoewel hy heel Cartoenen niet int werck en bzacht/schilderde doch eenige dingen: onder ander een Doopsel Christi, daer Leonardo den Engel schilderde/waer van naemaels verhaelt sal worden. Hy begon eerst alle dinghen op het leven af te gieten met plaister/te weten/eent beslach gemaectt van eenen sachten steen/ en woardt ghegraven by Volterra, Siena, en heel meer plaetsen in Italiën/die ghebzant wesende/wozt ghebzoken/en dan ghetempert met warm water: Hier mede dzuckmen pet af/ en woardt dan soo hardt/datmer heel figueren in gieten mach. Dus werden in sijnen tijdt veel doode en levende tronien afghegoten/die men noch veel in de hupsen van Flozencen boven deuren/vensters/corniren/en schoorsteenen/als natuerlijke conterseptfels siet. Hy woerde op een repa tot Venetien ontboden/om op de plaetse van S. Ian en Paulus, te maecten een coperen Beerdt/ en daer op een Capiteyn/ghenaemt Bartolomeus van Bergamo, daer sy dooz victoyp hadden ghehadt/om alsoo hem te vereeren. Andries daer wesende/hebbende gemaectt 'tmodel van 't Beerdt/ en beginnen wapenen om van copet te gieten/middeler tijdt hoorde hy/ dat dooz de jonste van eenighe van den Edelom/ het Beeldt soude worden ghedaen van eenen Veliano da Padoua, soo bzack hy sijn model de beenen en 't hooft/ en keerde weder sonder pet te seggen al verstoopt te Florencen. De Signozie dit siende/ontboden hem/dat hy nemmermeer soo stout soude wesen/te Venetien te comen/of hy soude 't hooft zyn afgeslaghen:waer op hy schristelijck antwoorde/dat hys hem wel wachten soude: want soo sy hem het hooft affloeghen/sy souden hem gheen soo goet connen maken/alst sijne te voozen was: maer hy conde 't hooft van 't Beerdt/dat hy afgheslaghen hadde/wel beter als 't eerste maken. D'antwoorde en misshaeghe den Beeren niet: dan ontboden hem weder/en gaven hem dobbel provisie. Daer heeft hy sijn werck weder aengevangen/en in't gieten doende zijnde/hem verhsittende en vercouwende/wert siet/en starf/56. Jaer oudt/Anno 1388.

Het leven van Andreas Mantegna, Schilder van Mantua.

He veel de belooninge der Consten hermach/by den genē diese deucht/samich offent/ is ten besten bekend die tgheniet daer van gheluckelijck te deele wordt: want hy bevoelt alsoan gheen pijn van noeyte noch onghemack/ dooz de soeticheyt der eeren en ghewin: ghelijck gheschiede Andreas Mantegna, die van leeghen gheslachte ghebozen was/ in een Dozp by Mantua, die hoewel hy in sijn jeucht een Westen herder was/wert so verhoogt dooz Const/en gheluck/dat hy verdiende te wesen een eerlijck Ridder. Doe hy wat groot begon te worden/werdt ghebzacht in de Stadt/daer hy op 't schilderen quam by Jacob Squarcione, een Schilder van Padoua, den welcken doe hy werdt te bekenmen spnen fraepen gheeft/hem aemnam voor een erfghenaem soon: En dewyl den Meester hem selven den besten Schilder niet en bernat te wesen/ liet hy Andreas hem oeffenen nae plaister van d'Antijcken afghegoten/en nae doecken van ander fraey Meesters/so dat hy dooz sulcke/en ander middelen ghenoech wel leerde: oock dooz de prikkelinghe der eeren/om voorloopen zyn medeghenooten/die hem int leeren trotsen wilden: Onder ander enen Nicolaes Pizzolo van Padoua, zyn mede discipel. Doe Andreas 17. Jaer oudt was/hadde hy een Altaer-tafel ghemaectt/in S. Sophia te Padoua, die van een oudt erbaren Schilder schijnt te wesen. Andreas en Niclaes maecten noch een Tafel t'samen/daer in maecte Niclaes eenighe Beelden/die niet min ghepuzen en worden/als de dinghen van Andreas. Van Niclaes is weynich/maer fraey dinghen te sien: en soude wonder ghedaen hebben/hadde hy de wapenen niet boven de Const bemint: Maer alsoo hy hem veel vanden maecte/werdt op eenen avondt van wercke comende/verraderlijck vermoordt. By 't dooznoemde Niclaes dinghen/maecte Andreas noch vier Euanghelisten/die seer ghepuzen waren/soo datmen wel bemerkte/dat Andreas wat bysonders worden wil-

Niclaes Pizzolo, fraey Schilder, jongh vermoort.

Plaister gieten, by wien eerst int gebuycck ghebracht.

Aerdighe antwoorde Verrochij aen die van Venetien.

Italiaensche Schilders,

Vyandighe
berispinge is
sontijds
voorderlick.

de. Waerom Iacob Bellino, Schilder tot Venetien / Vader van Gentile en Ioan Bellino, den welcken oock van jongs een trotser in de Const was teghen Iacob Squarione, soo veel te wege bzacht / dat Andreas zijn Dochter te Wyve nam: waerom Squarione soo toornich wert / datse t'sindert altydt vbanden waren: En alsoo seer hy voozhenen altyt Andreas dingen had gepzesen / soo seer heeft hy't van doe af altyts openbaerlyc veracht: segghende / dat Andreas Beelden niet en doogden / om dat hy die hadde gecontersept na d'Antijcke steenē Beelden / waer naer men niet can leerē schilderente deghe: want die steenen dingen behouden altydts herdichept / nimmermeer hebbende een seker teere soetichept / die t'uleesch oft het leven heeft / dat hem roert en bouwt op verscheden actien: voegghende noch daer hy hadde Andreas zijn Beelden van wit en swart als marber ghemaect / sonder van soo veel verwen / sp souden meer gratie gehadt hebbē: want dan souden se enmer te minsten Antijcksche steenen Beelden gheleken hebben. Dusdanige berispingen quelden Andreas, maer waren hem vorderlyc: want bekemende dat hy ten deele de waerhept sepde / begaf hem vā doe voozt levende personen te contersepten / en nam so toe / dat hy in een Hystorie / die hy in de Capelle maecte / daer zijn ander dinghen waren / wel toonde / dat hy van het levē / en t'natuerlycke so wel conde wat ghoets te weghe bzenghen / als upt de dingen / die metter Const gemaect zijn. Evenwel behiel Andreas dit gheboelen / dat ter meer volcomenhept was in d'Antijcke Beelden / en datse veel schoonder deelen hadden / dan t'leven upt en wijst: Om dat de uptnemende Meesters (soo hem docht) hadden upt veel levende Menschen lichamen / alle de volmaecthept der naetueren hy een vergadert: welke schoone deelen alle t'samen zijn seer seldom in een eenich lichaem te vinden: daerom / docht hem / mostmen hier en daer soo een deel van verscheden nemen / en vergaderen. Bove desen dochten hem d'Antijcke Beelden beter ghestelt / en de musculen / aderen en senuwen beter

geroert / en aangewesen: maer of hem dit docht / en dat hy meende het vlesch met zijn soetichept en gladdichept die dingen te seer verboghen hiel / so toonen sy somtijts meer herdichept / als eenich oudt oft uptgeteert lichaem / dat van de Constaeners / om meer oorzaken / moet zijn geschouwt. Wt deser oorzack / dat hem sulcx behaegde / sietmen zijn dinghen eenichsins ghesneden te staen / treckende meer nae t'steen / als t'leven. In zijn dinghen bzacht hy seer veel troten nae t'levē te passe: En hoewel hy in zijn laeckenen hart / en wat cleen van vlopen was / hebbende wat vzoogachtighe maniere / soo sietmen nochtans alle syn dinghen ghedaen met grooter Const / en vlijt. Hy maecte te Mantua vooz den Margujs Lodewijck Gonzaga, in een sale de Triumphe van I. Caesar, welck t'best is dat hy opt maecte. Hier sietmen den wel getierden waghē / oock den ghenen die den Triumpheerder lasterde / voozt alle ordenen / de vzienden / de ghevangen vbanden / de rotten der Soldaten / de reuckwercken / wierroocken / de offer offien ghecroont / den roof der Soldaten / de wapenrooven / d'Elephanten / de victozten / de ghedaenten der Steden en rootsen / op verscheden waghens naegheboots / met onepndijcke Trophoen op de pyckstaen / verscheden hooft en lijf-wapenen / toemaekselen / hercieringhen / en Antijcksche potten: En onder den hoop van alle de beschouwers deser Triumphe / isser een Vrouw / die aen haer handt een kindt heeft / dat al weenende haer toont eenen doozen / die 't in zijnen voet heeft / niet een seer gracelijcke actie. Nocht hadde hy in dese Hystorie een dinghen wel verstandich waerghehouden / dat is / de wijle dat zijn figueren met de voeten mosten comen boven t'ghesichte / so maecte t'hy der voozeste Beelden voeten vooz aen op d'onberste waterpas streke te rusten / doende de ander voozt en voozt inwaert / nederwaert / vercoztende en verschietende / dalen / latende de voeten verliesen: desghelijcx liet hy de potten en ander dinghen al van onder sien. Summa / dit werck mocht niet schoonder noch beter gewoacht zijn / alst en is /

Triumphe
van Iulius
Caesar, con-
stigh ghes-
schildert.

en is/des was hy vanden vooznoemden Marquijs altydts bemint/en ghe-eert: En wert so gheruchtich/dat Paus Innocentius de achtste / om hem schickte. Alsoo hy dan nae Room reysde / heeft hem de Marquijs noch vereert/en hem Ridder ghemaect. Hy werdt vanden Paus vriendlyck ontfanghen / die hem stract in Belvider liet maecten een cleen Capelle / die hy / so welsfel als mueren / op nat kalck alles soo vlytich en so net dede / als haddet verlichter gheweest. Boven den Altaer was Ioannes doopsel/ daer onder ander is een die zyn couffe aberecht upt treckt / toonende onghe-mack en arbejdt in zyn tronie / dede menich der welstandichejts halve verwonderen. Men seght / dat den Paus / door veel ander occupatien die hy hadde / Mantegna niet so dickwils ghelt en gaf / als hem wel behoest hadde / dat hy daerom schilderde van gracul eeni-ghe Deuchden / onder ander de Discretie / soo dat den Paus eens 'twerck besienende / vragde wat het vooz een Beelt waere: Hy antwoorde / 't is de Discretie: waer op den Paus seyde / Wilt ghjfe wel vergheselschappen / stelter by de Patientie. Den Schilder verstont wat den hepligen Vader seggen woude / en sweegh stille. Het werck voldaen /

Leonardo, Andrea Mantegna, Gian Bellino.

Hy maecte en schilderde hem selven binnen Mantua een schoon huys / daer hy zyn leven langh in woonde: en heb-bende veel schoon wercken ghedaen /

*Esse parem hunc noris, si non praeponis Apelli,
Aenea Mantinea qui simulacra vides.*

T Leven van Philippo Lippi, Florentijnsch Schilder.

Alhoewel de Schilder const gheern erfgoet en is / dat de kinders van hun Ouders genieten mogen / maer een ding is / daer pegelijck door de aenpor- ringe der natueren niet langsaem oeffe- ninge toecomt te gerake: so schein noch- tang / dat Philippo Lippi de Const van den Vader ghe-erst hadde / oft datse hem natuerlijck aenghebozen was. Hy volgde van jongs aen de manier van zyn

sondt hem den Paus met eerlijck loon / en veel fabricurs / weder tot den Hertoge. Te Room noch wesende / schilderde hy noch in een cleen Tafereel een Ma- ry-beelt / met een slapende kind: en in 't Lantschap / in een rootse / maecte hy Steenhouwers / die steenen groeben tot verscheyden wercken / met sulcken patientie / en soo net / dat te verwonde- ren is. Hy teyckende seer net/en wassen- de met say / liet 't papier de hoochfels / daer hy eenige wint-hayzen soo subtyl onder d'ander liet dypven / dat het te verwonderē was. By Dorsten en Prin- cen was hy in grooter eere / om zyn be- leestheyt / dencht en consten wille. Hy sneet oock verscheyden coperen platen / daer in maecte hy zyn Triumphe vooz verhaelt / oock zyn Bacchus feest / den strijt der Zee-monsteren / d'afdoeninge van den cruce / de begravinghe Christi, en ander dinghen / alle sonderlinghe en weerdich om sien. Hy toonde eerstmael van al d'alderbeste maniere / om de Beelden te doen vercozten. En om zyn uptnemenstheyt in de Const/en zyn edel- heyt des levens / wert zynen naem on- sterlijck gemaect vanden Poet Ario- sto, in de eerste clause van zyn 3^e. Ghesang / daer hy hē by de vermaerste schil- ders van zynen tijdt aldus verhaelt:

starf oudt 66. Jaer / A^o. 1517. Op zyn Graf by zyn conterfeyt sel in koper / was oock dit schryft ghestelt:

nen Vader / Zoer Philips Carmelijt / leerende doch by Sandro Botticello. Des- sen Philippo Lippi dan was soo over- bloedich van gheest / en inbentie in zyn schilderen / jae soo bootsich / en soo heel nieuwsnuffich in zyn vertieringhen / dat hy d'eerste was / die den Moderne in 't hooft bzacht de cledingen te veranderē / en op een nieu manier / en met schoon ornamenten zyn figuren toe te maken / en op d'Antijcksche wyse t'omhangen / en gorzen. Hy was d'eerste die den Gro- tischen het licht hergaf / op de ghedaente der Antijcksche / die selve makende van graeuw

Philippo Lippi bracht eerst op, de Beelden te clee- den en chie- ren, op zyn Antycks.

Aerdige ant-
woorde van
den Paus In-
nocentius de
achtste.

graecw en oock van Verwe/ in freysen/ met beter tepckeninghe/ als ander vooz hem ghedaen hadden / soo dat het een lust om sien was / wat hy al cluchtiger goet versierde / en in't schilderen te weghe bracht. En dat meer is / noyt maecte hy werck / hy en brachter in met grooter studien / d' Antijcksche dinghen van Room te passe / in vaten/ rannen / bzeuskens / schoenen / wapenroof / schilden / helmnen / cozseletten / sweerden / en ander sulcke fraepichept / t welck hem / die onse Const soo veel voozdeel dede / eeuwighlyck te danccken is. Veel werken in verscheyden plaetsen zijn van hem constich gedaen. Dooz Coningh Machijs, van Honghergen/ maecte hy twee schoon Case-reelen. Hy reysde nae Room / ontboden van Cardinael Caraffa, daer hy in een Capelle schilderde / in de Kercke van Minerva, daer fraep bedietselen uptghebeeldt waren: Onder ander / daer t Gheloohe t ongheloohe ghevanghen heeft / en alle Heretijcken/ en daer Hope wanhope verwommen heeft / en meer Deuchden/ die hun wederpartijen t'onder hebben: Oock een disputatie van S. Thomas van Aquinien / daer hy onder hem heeft / en verwonnen Sabellius, Arius, en ander Ketterz / alles met sulck een fraep handelinghe ghedaen/ dat het niet te verbeteren is. Doe hy weder tot Flozencen quam/ begon een Capelle vooz Philippo Strozzi: Maer most weder nae Room/ een sepulture van Stucco te maecten / en een Capelle vooz den vooznoemden Cardinael/ daer van hadde hy vyy ghelt / twee dupsent gouden Ducaten: en alsoo weder keerende/ voldede de begonnen Capelle vooz Strozzi, en dat met sulcken Conste/ en tepckeninge/ dats hem peder verwondert/ om de nieuwicheden/ en veranderingen der versierselen/ die der in te sien zijn: Ghe-wapende Mannen op zijn Antijcksche/ met alle boven verhaelde fraepicheydt van hylwerken/ oock Vrouw hulselen/ en Priesterlyck ghewaedt: Een Historp isser daer Ioannes Euangelist verweckt Drusiana, daer hy den omstandt heeft seer verwondert ghemaect / dat een Man met slechs een teecken des

crups een doot Mensch verweckt: Onder ander verwondert hem boven al eenen Priester oft Filosooph/ hebbende een crupck in syn handt / op syn Antijcks gherleedt. Desghelijck in dees Historp/ onder veel Vrouwen/ verscheydelijck gherleet / sietmen een kindeken al verschickt/ van een Spaens hondcken/ dat hem by de slippen heeft gebatt met den tanden / en blickt hem bergghen onder de cleederen syns Moeders / de welke oock is vol verbaesthepdt / om de verweckinghe van Drusiana. In een ander Historp wort Ioannes in d'olp ghesoden: Daer sietmen de gramshay in de tronie des Richters / welcken schijnt gebieden / datmen meerder vper aenstoken soude: Daer sietmen het vper zijn weerschijn gheben/ in den aensichte des ghenen die blaest: En oock alle ander figueren zijn ghemaect met schoon en verscheyden attituden oft werckingen. Aen een ander sijde maecte hy Sinte Philips in den Tempel van Mars, daer hy van onder den Altaer doet comen het Serpent/ welck met synen stanck des Coninghs sone doodet: daer heeft den Schilder aen de trappen van den Altaer ghemaect een hol/ daer t Serpent upt comen was / als oft een scheur waer in een rootse / soo natuerlyck / dat op eenen avondt een van syn knechten (doe aende deur gerlopt was) yet meenende verberghen / liep om daer in het hol te comen / maer vondt hem bedroggen: Oock beweest den Schilder sulcken Const in t Serpent / syn fenijchicheyt / vier spoutwen / en wafeln / dat het niet geschilbert/ maer lebendichscheert te wesen. V'indentie der Historp wortd oock seer gepresen/ schilderde den vooznoemden Sanct gecrupst te wesen / daer sy hem op aen crups trecken met seelen/ die aen sonnige ruwjnen zijn vast ghemaect / oock aen stuccken van pplasters / en basementen/ daer oock ter ander sijden eenen met een leete t crups ghebatt heeft / en een ander met eenen stork / en schoorzent soo om hoog / t wijlen twee ander met een hout t crups aenden voet onderhouden / om soo inden kuyl te beweghen: Summa/ tis alleg niet te verbeteren. Hy was een

Man seer edel van manieren / en ghespraechsaem / en sulck van leven / dat hy alle de vlerken spns Vaders bedeckte: want hy seer vrendelijck was / en beleeft. Veel meer dingen in schilderij gedaen hebbende / starf van een felle coztse / en benautheyt in de kele / t'spenen 45. jaren / en wert van syn kinderen soo heerlijck begraven / Anno 1505. datmen alle winckelen in de straten van Servi toefloot / gelijck men ghewoon is / als men een groot Prince begraeft.

't **Leben van Francesco Francia,**
Schilder van Bolognen.

Dat den Constenaer in zyn ghemoet oock heeft een verborghen moedighe latendunckenhepdt / die spnen lust levende maectt / en is soo verwonderlijck niet : Maer 't is bespottelijck / als die latendunckenhepdt te heel blind en onmatelijck is : gelijck het ten lesten te deele is gheschiet met Francesco Francia, gebozen tot Bolognen / Anno 1450. Hy was in t'opwassen seer wel ghestelt van tronie / lijf en leden / en soo bevallijck / dat hy met syn yzaten die bedzoefste Menschen diemen vondt / conde vermaecken ende verbljden / werdt deshalven van veel Princen en Heeren in Italien bemindt. Erst was hy een Goutsmit / daer hy veel fraey wercken in gedaen heeft / seer schoon Medaillen nae 't leben / en andersins : maer tot meerder lof ghenegghen / begaf hem tot de Schilderconst / eenighe jonghe Schilders in hups nemende / om de maniere van 't colozeren te leeren / so dat hy / hebben de goede tepckeninghe en oordeel / begon eenige conterseptfels en cken dinghen te maecken. Dus wert hy veel wercken in veel plaetsen en booz velen te maken / soo booz den Hertooch van Urbijn, en

ander / dat hy grooten loon en lof behaelde. Eyndelijck hy te Bolognen woonende / veel eere gheuietende van spnder Const / rijck en gherust levende / hoorde daghelijcks veel lofs van Raphael van Urbijn, te Room woonende / en dat dooz eenighe vzeemdelinghen / en Ebellieden van Bolognen / die van Room quamen : en wederom / als die van Bolognen te Room quamen (ghelijck peder gheern syn epghen yzist /) hadden veel lof te seggen van Francelco Francia : dus wert dooz sulcx groote kernisse tusschen dese twee / datse malcauder met Brieven ten lesten groetten. Francia was seer belust / dooz 't groot gheroep / om Raphaels dinghen te sien : Maer alsoo hy een oudt Man was / bleef in syn ghewoon Bolognen. T'ghebiel Raphael maecte vooz de Cardinael de pucci sancti quatro, een Altaer-tafel van Olyberwe / wesen de een S. Cecilia, die te Bolognen tot S. Ioan op den bergh most staen / welke hy in een casse gesonden heeft aen Francia, dat hy als goet vziendt / sooder yet aen bedozven waer / oft soo hy eenighe mercklijcke faute saghe / 't selve soude verhelpen / hy soude hem groot li: f doē / en stellent so op syn plaetse / met syn toebehoozende cieraet. Doe hy dit uyt Raphaels Brie: f had verstaen / dede hy met groote blyschap de casse open / en stelde dit stuck daer het schoonen dagh hadde : Maer dese soo ongewaende uyt nemende constighe Schilderij siende / werdt soo wonderlijcke verbaest / in't bemerkken spnder dwase dolinghe in latendunckenhept / dewijle hy syn dinghen doe bekenende so nietich daer hy te wesen / dat hem dit so ter herten sloech / dat hy starf / hebbende eerst het stuck doen stellen op syn plaetse Hy wert begraven Anno 1518. t'spenen 68. Jaren. Op syn doot wert gemaectt dese Epigramme:

Francesco Francia sterft van verbaestheyt, siende Raphaels schilderije beter als de zync.

*Me veram Pictor divinus mente recepit:
Admora est operi, deinde perita manus.
Dumq; opere in facto desiguit lumina Pictor,
Intentus nimium, palluit, & moritur.
Viva igitur sum mors: non moriua mortis imago,
Si fungor quo mors fungitur officio.*

Leven van Pieter Perusijn,
Schilder.

WAt een voorzderlijke aenpozen-
de roede de Armoede somwijlen
is / vooz eenige Zucht van levendigen
en verstandigē geeste / en wat een crach-
tighe oozsaecke / om ghezeven te ghe-
raken ter volmaectheyt / in wat Const-
oeffeninge dat het mach wesen / is clær
te mercken aen de handelinghe / oft le-
ven van Pieter van Perugia: wienus ar-
men Vader hem beselbe in dienst van
een Schilder binnen Perugia. De welc-
ke al was hy den besten Meester niet /
hiel Pieter altydts voozen / hoe dat de
Schilder-consti so heerlyck / en soo ghe-
win-gevende was / vooz diese wel con-
de oeffenen / verhalende de groote be-
looninghe der selber / soo inden ouden
als teghenwoozdigghen tijdt: waer me-
de hy Pieter om leeren lustich maecte /
om een van die vermaerde te worden /
soo hem 't gheluck dienen woude. Soo
was hy veel maenden / dat hy sonder
bedde sloop in een kist / en dede groote
moeyt en blyt om leeren / makende dic-
wils van den nacht den dagh: soo dat
hy / die ghewoonte aenghenomen heb-
bende / gheen ander vzeucht en wiste /
dan hem te bemoeypen in de Const / en al-
tydt te schilderen: want altydts vooz-
voghen hebbende den schryck van der
Armoede / dede neersticheydt tot win-
ninge. Welck hy misshien niet en
hadde ghedaen / so hy onderhouts ghe-
noech gehadt hadde: want den Rijckdom
hadde hem den wegh tot der deucht
moghen sluyten / die hem nu dooz d'ar-
moede wert geopent: en voozt ghestiert
zijnde van de behoefsticheydt / hoopte /
mocht hy niet ten hooghstē graet clim-
men / dat hy mocht comen om hem eer-
lijc te mogen onderhouden. Hierom en
maecte hy geen werck van coude / hon-
ger / onghemack / arbeyt / noch schande /
om eens te comen tot rust en ghemack.
En hadde dit altydt vooz een Spreek-
woozdt: Dat nae de quade dagen / goede
dagen mosten comen: En alst moey we-
der is maectmen hupfen / om in 't byl
weder onder te wonen in 't dzooghe.
Dixmael vzaegde hy volc / die hier en
daer gherepft hadden / bysonder zynen

Meester / in wat plaetse dat de Schil-
dery best geloont worde. Den welcken
hem antwoorde: tot Flozencen / daer de
Schilder-consti in meeste perfectie is /
en veel goede Meesters altydt zyn / en
meer pzooosten. Soo dat Pieter ver-
treckende / quam te Flozencen / op hope /
een excellent Schilder te wordē / twelc
hem gheschiedde: want zyn handel-
ghe doe ter tijdt seer worde ghepzezen.
Hy hadde daer zyn studie / en leerde on-
der Andreas Verrocchio, alwaer van zyn
eerste wercken waren: onder ander ee-
nen S. Ieronimus, den welcken seer ge-
acht werde: want hy was ghemaect
gantsch oudt / mager en dzooghe / ghe-
lijck een Anatomie / hebbende de oogen
gevesticht op 't Crucifix. Vooz de Ron-
nen van S. Clara, maecte hy een Tafel
van eenē dooden Christus, met so schoo-
nen colozeringhe / dat de Schilders
wel dochten / dat hy een excellent Mee-
ster worden soude: want hy hadde in
dit stuck ghemaect veel schoon tro-
nen / so van oude Mannen / en Marien:
die ypt grooter liefden bitterlijc schrey-
en / aemmerkende met verwonderen den
Dooden: en achter had hy ghemaect /
een Landtschap / dat doe ter tijdt won-
derlijke schoon gheacht worde / want
men daer te voozen geen goede manie-
re daer van en hadde ghesten / ghelijck
als men nae wel heeft. Men wilde de
Romekens dymael meerder van ghe-
ven / als sy ghedaen hadden: maer sy
wouden niet / om dat Pieter seyde / dat
hy der gelijcke gheenen moedt en hadde
te maken. Hy werdt in cozten Jaren
in sulcken groot achttinge / dat zyn din-
ghen werdt ghesonden ober al / in Ita-
lien / Spaengie / Byzantkrijt / en meer an-
der Landē. Hy wozcht veel in een Cloo-
ster / van die men hiet Ingelsuati, by
ten de poorte Pinti, t welck dooz krijgh
al verdestruuert is. Daer was eenen
Dzooz / die seer wel wuzt oltrama-
ryn conde maken / en om dat hys ober-
bloedich hadde / dedes Pieter veel op de
mupzen ghebruycken. Desen Dzooz
was vzeck en wantrouwich / en wilder
al tydt by wesen / om te sien / of Pieter
niet het wuzt en soude behoude: waer-
om Pieter, die van natueren opzecht
was /

was / die merckende / niet wel te vreden
 en was / dochte hoe hy hem mocht bes-
 schamen / soo hiel hy by hem eenen pot
 niet schoon water / daer hy alleen zijn
 borsten in spoelde / als hy asuren lake-
 nen maecte / en dede den Driooz even
 seer zijn vrecke saccken openen / en spoel-
 de seer dickwils de borstel. Den Driooz
 siende zijn saccken seer minderen / sep-
 de dickmael : Ep hoe veel oltramarijn
 verstant dat kalck. Dat siet ghy / sepde
 Pieter. Den Driooz wech zynde / ver-
 gaderde hy upt de pot het oltramarijn /
 dat in den grondt ghesoncken lagh /
 drooghet / en ghaft den Driooz weder /
 segghende : Pater, dits uwe / leert op een
 ander mael lieben met eeren betrouwe /
 die niemant bedrieghen : maer wilde
 men / men conde wel bedrieghen de ge-
 ne / die so misvertrouwig zijn / als ghy
 zyt. In fresco en Olpherwe was hy
 seer goet Meester. Onder ander was
 hem aenbesteedt van eenen Bernardino
 Rossi Florentijn / eenen S. Bastiaen, om
 in Zanckrijck te sepden / voor hon-
 dert ghouden Croonen. Dit stuck ver-
 rocht Bernardino aen den Coningh van
 Zanckrijck vier hondert gouden Du-
 caten. Dooz veel constige wercken ver-
 maert zynde / werdt Pieter te Room
 gelepdt / om voor Paus Sixtus de vier-
 de te schilderen in zijn Capelle. Daer
 maecte hy d'Historp / daer Petro de steu-
 telen ghegheven worden : oock de ghe-
 boorte en Doopsel Christi : oock daer
 Moyles ghevischt wort : En daer nu
 t'oorzel van Michael Angel is / maecte
 hy d'opbaert Maria. Veel meer dinghen
 in Roome ghedaen / en geheel veel gelts
 ghewonnen hebbende / wouw weder
 naer Perusen / en is met groot fabeur
 van al t'Roomsch Hof vertrocken.
 Twaer lang te verhalē / wat hy in zijn
 Vaderstadt Perugia, en daer ontrent /
 al werck dede / soo in fresco als in
 Olpherwe. Hy keerde weder te Flozen-
 ren / doende seer veel dingen / en gewin
 soeckende. Vacht dickwils eenderley
 Beelden weder in t'werck / soo datse al
 veel eenderley wesen hadden. Ten sel-
 ven tijde werdt Michael Angel dooz zijn
 werck geruchtich / t'welck Pieter qua-
 lye mocht lijde / des sy in woorden qua-

men / en hem ghesepdt worde / dat hy
 plomp was in de Conste : Pieter mocht
 van Michael dit niet verdraghen / des sy
 vooz recht quamē / daer Pieter niet veel
 eere van behiel. Pieter maecte daer
 noch een groot werck / daer hy oock zijn
 voorgaende Beelden te passe hadde ge-
 vacht / des hy van den nieuwe Schild-
 ders seer bespot was / seggēde / hy hadde
 van gerichepts wege cleen blijt geef-
 sent / en maecten hem veel schimpige
 Sonnetten : Soo dat hy alree oudt we-
 sende / keerde nae Perugia, daer wrocht
 hy in een Cloosters Kerck / daer Raphael
 d'Vrbijn, zijn discipel / noch jongh we-
 sende / eenighe Beelden maecte. Bup-
 ten Perugia, op t'Castel Pieve, maecte
 hy eenige werck van cleender importan-
 ten / alwaer hy ghaende en keerende /
 altijt al t'ghelt dat hy hadde ober hem
 droegh / als niemant betrouwende / des
 hy op den wegh werdt waerghenomen /
 en berooft / doch met veel biddens t'le-
 ven ghelaten : maer dooz middelen / en
 veel vrienden die hy hadde / creegh een
 groot deel van t'genomen ghelt weder :
 doch had hy schier van droefhept ghe-
 storven. Hy was een Mensch van wep-
 nigh Keligie / en van sulck een Porphy-
 ren harden hooft / datmen hem d'onster-
 rijckheyt der Sielen niet inbeelden en
 conde / hebbende alleen zijn hope op t'ge-
 luck van deser Eeuwen / en soude om
 ghelts wille wonder dinghen ghedaen
 hebben. Hy won grooten rijckdom. Bin-
 nen Flozenren timmerde en rocht hy
 veel huysen : desgelijc tot Perugia en tot
 Pieve had hy veel onroerende goederen.
 Hy nam te Wijve een seer schoon jon-
 ghe Dochter / en hadde soo groote ghe-
 nuechte / datse moy cleederen en hulse-
 len droeg / so binnen als buptens huys /
 datmen seght / dat hys dickwils selfs
 metter handt paleerde. Hy maecte van
 zijn discipelen veel ghoede Meesters /
 bysonder den wonderbaerlijcken Ra-
 phael Sanzio van Urbijn, die langhe met
 Pieter wrocht : soo dede ooc Ioan de San-
 ti, Raphaels Vader. Pieter starf t'zinnen
 78. Jaer / en werde begraven te Pieve,
 Anno 1524.

Het leven van Lucas Signorelli,
van Cortona, Schilder.

Gemeenlijck sietmen in de Jeucht/
aen de manier van doen en wesen/ waer
toe de kinderen gheneghen zijn / en
wat sy in hun ouderdom te worden
hebben. Enige sietmen die in hun dra-
gen en manieren zedich en puntich zijn/
en gheern in eerlijcke cleedinghe / waer
mede sy altydts oock eerlijck gheacht
worden: gelijk dat oock geschiede met
Lucas van Cortonen. Hy was discipel
van eenen Pieter van Borgo san Sepol-
cro, wiens manier hy soo volghde/ dat-
ment qualpck con onderscheyden. Sijn
wercken waren in so groote achttinghe/
als opt van eenich ander Schilder in
Italien. Hy toonde in sijn wercken/dat-
men met arbept en Const de naeckten in
Schilderij het leven can doen ghelijc-
ken/en hoemen de vercoztinge te weghe
can brenghen. Onder veel schoon wer-
cken/ is tot Orvieto, in de groote kerck/
een Capelle van hem / van 't vergaen
van der Werelt/ daer hy hem wel bewes-
sen heeft een versterlijck en geestich vin-
der der Historien / van vzeemder ordi-
nantien. Daer sietmen Enghelen/ boos-
se gheesten/ ruwijnen / aerdbevinghen/
bzannden / en mirakelen van Antichrist/
naeckten/ vercoztinghen/ en veel schoone
figuren/ oock de verbaerlijckhept/ die
in den lesten bevenden dagh sal wesen.
Hier mede heeft hy menich nae hem co-
mende den gheest gewackert. Des wa-
ren oock de wercken van Lucas hooghe-
lijck altydts van Michael Angel gheacht
en gheprezen. Oock sietmen in sijn Coz-
deel te Room / dat hy hem nae dese din-
ghen beholpen heeft: in dit werck heeft
Lucas veel Conterseptfels te passe ghe-
bracht. Tot S. Maria de Loreta zijn
van hem vier Evangelisten / en vier
kerckelike Doctoren/ en ander Beelden/
alle seer schoone / waer van den Paus
Sixtus hem hooghlyck loonde. Doe eens
binnen Cortona sijnen sone vermooydt
was / wesende een schoon gheselle van
lichaem en aenschijn / liet hem naeckte
ontcleeden / en conterseptte hem alsoo
naeckte / willende altydts als hy wilde

door syn constich handtwerck sien / wat
hem de Natuere gegeven/ en 'tongeluck
benomen hadde: Dit dede hy/ alhoewel
bedroeft / met groot ghedult / sonder
weenen oft tranen te laten. Hier nae
werdt hy te Room onthoden van Paus
Sixtus, in de Capelle te wercken / nes-
fens / oft tegen ander fraey Schilders:
daer maecte hy / daer Moyses sijn Te-
stament maecht met 't volck Israels/
hebbende ghesten 't Landt van Belof-
ten/ en oock daer hy sterft. Summa/ doe
hy schier booz alle Prinsen van Ita-
lien hadde veel wercken ghedaen/ tot sijn
nemen grooten lof en ghewin/ keerde oudt
wesende tot Cortona, daer hy booztaen
maer upt lust en vroecht. Hy was seer
goedt van zeden / oprecht / vziendelijck
met de vzienden / soet om mede om te
gaen/ een peder behaeghlijck/ en beleeft
tot wie sijns behoefde. Hy was byppo-
stigh/ en hadde lust/ puntich en wel ghe-
cleedt te wesen: En was om al dit/ bin-
nen en buyten sijn Vaderlijcke Stadt/
lief/werdt/ en in grooter eeren. Hy starf
Anno 1522, oudt 82. Jaren.

Het leven van Lionardo da Vin-
ci, Schilder/ en Beeldt-snijder/
van Florenten.

Het is verwonderlijck/ hoe den He-
mel soo mildelijck somwijlen af-
stozt / in een eentich Menschens lichaem/
soo groote natuerlijcke en overnatuer-
lijcke gaven/ als schoonhept/ snelhept/
sterckhept / en begriepelijckhept van
eenen deuchtsamen vernuftighen geest/
soo dat sulcken begaefden den wegh
ober al open is / tot wat Const hem de
Natuere aenloekt: 'twelck ontwijckijck
Godlijcker handtrepkinghe meer/ als
alle Menschelijcke leeringhe / oorzakelijck
te danken is. En dit is wel ge-
sien gheweest aen Lionardo da Vinci, die
schoonlijck / en in al sijn doen grace-
lijck/ behendich / en grootertich was.
Sijn verstandt was sulck/ dat waer sijn
nen gheest toe streckte / hoe swaer oft
ondoenlijck / hem alles licht en doen-
lijck viel / en met goede uptromste ghe-
luckte. Dan (soo men segh) gheen Co-
ren sonder Cas is/ was dit sijnen maer/
dat hy

dat hy onstadige sinen hadde / en haest veranderde in zijn booznamens. Hy overleerde meest al zijn Meesters / 'tzy in Arithmetica, Geometria, oft ander Consten. In de letter-const soud' hy wonderlijck gheworzen hebben / hadde hy daer in willen volherden. Hy leerde oock Musijcke / maer bysonder bedelen / als die blygheestich was / en songh al spelende Liedekens upt den gheest uptnemende aerdich; Doch hoe wel hy hem indus veel dinghen oeffende / en liet noyt na te tepckenen / en verheben dinghen te maecten: want tot desen meer als tot anders spnen sin genepcht was: des werdt hy besteedt by Andreas Verrocchio boozbeschreven. Daer begaf hy hem in alles / wat de Tepckenconst in haer behangen mach / en maecte (jongh wesende) van aerde eenighe lachende Vrouwen hoofden / die onder de Const in plaister ghemeen zijn; oock eenige Kinder hoofden / die van groote Meesters handen gheleecten te wesen. Van Architectura tepckende hy verscheyden gronden en ghebouwen. Hy was d'eerste / die (hoewel jongh zijnde) discoureerde / om de Riviere Arnus, in een Canael te bzingen van Pisa tot Florenzen. Twaer langh te verhalen / wat hy al tepckende / om met water te wercken / van Molens / en ander dinghen; oock hoe men water van onder op met buyzen trecken soude; Maecte oock dagelijcx Modellen ende tepckeningen / hoe men lichtelijc bergen nederleggen soude en doozboozē / om van d'een dal in d'ander te gaen: en bewees / hoe men groote gewichten mocht oplichten / oock in tegenwoordicheyt van veel verstandige / die als doe Florenzen gouberneerden; hoe hy wilde opheffen de heele Kercke van S. Ian, en daer onder trappen bzingen / sonder de selve te hinderen: en versterckte dit met sulcke redenen / dat het een peder wel doenlijck doecht te wesen. De Schilderconst boven al verkiessende / tepckende hy veel na t'leven / oock wel op sinen doecken / met den punct der pinceelen / alles uptnemende. Het gheschiedde / dat Andreas zijn Meester maecte een Tafereel van een Ioannes Doopsel / en liet Lionardo maken eenen

Engel / die een cleedt ophiel / den welcken hy (eenen jonghen zijnde) so maecte / dat hy beter was / als eenigh ander Beeldd' van den Meester. Waerom Andreas noyt verwe ofte pinceel wilde aenroerē / hem siende overtroffen te wesen van een kindt. Hy maecte een Patroon / om een behangh voor een deur / om den Coning van Portegael / twelck in Vlaender van goudt en zijde soude zijn ghewozcht / het was van Adam en Eva, daer sy sondighen / van wit en swart / te weten / gehoogt met loot-wit: Hy bzacht te weghe een beemdt vol crupden / en ghedierten / so natuerlijck / en met sulck een blijt alst mooghlijck is. Den Vyghboom was so ghedaen / dat niet te bedencken is / hoe yemandt sulcken blijt en patientie mocht hebben / in t'beleypden der tacken / en de bladeren op t'berozten seer eyghentlijck ghedaen / met noch ander dinghen. Lionardi Vader was van eenen Boer buyten Florenzen ghegheben eenen ronden houten Schildt / die hy self van eenen Vyghboom had gemaect / dat hyen booz hem in t'Sadt liete schilderen. Den Vader / die desen Boer dickwils in boghelen en visschen behoefde / wildet hem niet wepgeren / en lieten t'hyr bzingen / gaf hem alsoo spnen soon / dat hyer wat op schilderde. Doe nu Lionardo in de handen quam desen Schildt / dien hy sagte wesen scheel / en oneffen / rechte hem met hyer / en gaf hem eenen Draeper / die maecten heel glat en aerdich. Lionardo pinuerde hem / en maecte hem toe op syn maniere / en bedocht / hoe hy daer op yet mocht schilderen / dat elcken / dien hy boozgezacht waer / mocht verschzicken / om t'effect te doen van t'hoofst van Medusa: Soo bzacht hy op een Camer / daer niemant op en quamdan hy alleen / by een verscheyden ongediertē / Egtisse / Loofbozschē / Arekels / Vifwouters / Spynckhanē / Slangē / Vledermupsen / en meer sulck byemdt ghedzocht. Van al dese ghedaenten yet nabootende / maecte hy een seer schzickelijck ghediertē op desen schildt / als comende upt een doncker gat van een roots / en was so gemaect / dat het upt zijn open kele scheen fenijn te schieten /

Andreas Verrocchio liet afverwe te handelen, hem siende van zijn discipel overtroffen.

Italiaensche Schilders,

Houten
Schilt van
Lionardo da
Vinci won-
derlijck ghe-
schildert.

Hyer uyt den ooghen / en roock uyt de
neusgaten / dat het growwlijck aen te
sien was : Want hy bemoepde hem soo
om dit te maecten / dat hy niet eens en
roock den stanck / daer syn camer van al
dit doodt onghedierte mede bebleckt /
en verbult was. Dit werck volbaen /
en van den Boer en den Vader verghe-
ten / bracht Lionardo syn Vader boven /
die onversien hier van verschriet te rug-
ghe liep. Lionardo hiel hem / en sepde:
Dit werck dient daer het toe ghemaect
is. Het docht den Vader een mirakel /
en prees die versieringhe seer : gingh en
cocht hepmelck eenen anderen Schilt /
ghelijck die veel in Lombardijen te coo-
pe zijn / en daer stont op een Herte door-
schoten / en gaf hem den Boer / die hem
altijds daer om beminde / en te wille
was. Den Vader vercocht desen ande-
ren voor hondert Ducaten / die cozts
daer na aen den Hertog van Milanen
vercocht was dzy hondert Ducaten.
Hier nae maecte Lionardo in een Tafel-
reel een Marie-beeldt / daer onder an-
der dinghen hy stont een glas met wa-
ter / en Bloemen daer in / op welcke hy
druppelkens douw had ghemaect / dat
het lebender als 't leven selfs schein te
wesen. Hy hadde altijts sulcke vzeemde
diepsinnighe dinghen in 't hooft / datse
met handen niet uyt te beelden en wa-

ren / des hy veel dinghen onvolmaect
heeft ghelaten. Hy was soo lustich om
hy te wesen / dat hy der lieden herten
seer tot hem trock : En hoewel hy (te
segghen) niet en hadde / en weynich oock
wzocht / soo hiel hy al stadigh knechten /
en Heerden / daer hy groote ghenoecht
in hadde. Oock had hy sin in veelderley
ghedierten / die hy met grooter liefden
en ghedult versozghde. Doe hy quam te
passeren daer voghels te coop waren /
nam hyse uyt de muypen / en gaffe hen
vzjhept in de locht weder / en betaeldese
diese te coope hielen. Hy hadde won-
der dinghen in syn Imaginatie. De
dingen der natueren / de eppenschappen
der crupden / des Heimels loop / en oock
van Son en Maen / hy met subtylen
gheeft al filosofherende ondersochte.
Hem behaegghden soo seer eenighe boot-
sige tronien / met hayz oft baerde / oft so
andersins in 't leven / dat hy sulcke Luy-
den gantsche daghen nae liep / en dese so
vast in synen sin stelde / dat hyse thups so
natuerlijck maecte / al offse tegenwooz-
dich hy hem hadde geweest. Van desen
hadde hy al veel geteykent. Hy teyck-
de in een blat eenen Neptunus so constich
met een beroerde Zee / Zee-veerden die
den waghden trocken / Zee-monsters en
Goden / met so schoon tronie / datter dit
Epitaphium op ghemaect worde:

*Pinxit Virgilius Neptunum: pinxit Homerus,
Dum maris undionis per vada flecit equos.
Mente quidem vates illum conspexit uterque,
Vincius aet oculis; jureq; vincit eos.*

Hem quam in den sin te schilberē thooft
van Medusa, in een Tafereel / van oly-
berwe / met een hooft-hulsel en vlecht-
sel van Slanghen / en begon daer van de
vzeemste en verlietlijckste Inventie van
der Weerelt: Doch soo 't een werck was
dat veel tijdt behoefde / bleef (als veel
syn ander dinghen) onvolmaect. Dit
was namaels bewaert in 't Paleys van
den Hertogh Cosimo, met oock 'thooft
van eenen Engghel / die eenen arem op-
heft / en coemt van de schouder tot den
elleboghe in 't vercozten / d'ander handt
coemt op de hoest / in welchen men siet /
hoe vlijtich hy syn dinghen socht te doen

verheffen / soo verre varende met den
diepselen / dat hy 't alderbzupste swart
ghebzurpcte / en op de hooghels van
't alderlichtste wit. Dit schein meer
nacht dan dagh licht om de herdichept
te ghelijcken: Doch wast hem ghedaen /
om met cracht der consten syn dinghen
te doen boozt comen / rondt en verheben
staen. Hy begon noch te Flozencen een
dzy Coninghen / daer veel schoon tron-
en in quamen : Maer bleef oock onvol-
maect. Doe Lodewijck Sforla werdt
ghecozen Hertogh van Milanen / Anno
1494. wert hy by hem met grooter re-
putatie gebzacht. Desen Hertogh be-
gerich

geerich tot 't gelupdt oft spel der Liere/
die wy de Bedel noemen / speelde Lion-
nardo op eene van silber ghenaeckt als
een Heerdt hooft / wonder versierlijck /
op dat se te meerder ghyclupdt gabe daer
gingh hy alle de Musijck-spelers te
boven. Boven desen was hy den besten
in synen tijdt / van onberhoedts upt
den gheest vooz de handt in rijm te sin-
ghen: soo dat den Hertooch ongheloo-
lijcke seer / op sijn Const verliesde. Ter
begheerte van den Hertooch / maecte
hy een Altaer-Tafel van eenen Kerst-
nacht / die den Hertooch sondt aen den
Kerker. Te Milanen / vooz de Monikē
van S. Domenicus, maecte hy een Wont-
maet: alle d' Apostelen tronten waeren
heel aerdich: de Christi tronie liet hy on-
volmaeckt / niet wetende hoe hy daer in
te weghe mocht bzenghen die Hemel-
sche Godheyt. Dit stuck worde van die
van Milanen / en Welanders / alijt met
groot verwonderen in weerden ghou-
den / en gheprezen. Hier sietmen in dese
tronick der Apostelen / de twijfelinghe
en verlanghen om weten / wie den Ver-
rader is: oock in hun herten de droef-
heyt / de liefde / en vzeese die sy hadden.
Daer beneffens in Judas tronie / was te
sien den haet / verstocktheyt / en verra-
dich vooznemen: alle dingen was oock
soo net / dat in het Tafel-laken oock het
weef-werck was uptgebeeldt. Men
segt / dat den Hooch van aldaer / Lionar-
dum dicwils al te moepelike vermaende
twerck te volepden / hem verwon-
derende / dat Lionardo half dagen langh
syn werck met aendentken sach en be-
sach: en hadde wel ghewilt / dat hy had-
de ghedaen ghelijck syn volck / dat in
sijnen hof wozchte / dat hy den Winceel
altdits gheroert hadde / gelyck sy oock
hun houwen en graben deden. Dit was
hem niet ghenoech / maer berlaeghe
Lionardum noch aen den Hertooch:
den welcken om Lionardum schickte /
hem sulx te kennen ghevende. Lionar-
do wetende den Hertooch verstan-
dich te wesen / discoureerde met hem
seer bzeet vander Const / hoe den Conste-
naer eerst in sijnen gheest alles heeft te
beelden / en daer nae metten handen / en
sepde / hem resteerden alleen twee tro-

nien / te weten / de Christi, en Iude. De
Christi tronie wist hy op der aerden niet
te binden / en mocht oock niet bedenc-
ken / hoe hy mocht uptbeelde die schoo-
heit en hemelsche gratie / die daer mocht
wesen in die Mensch gheworden Godt-
heyt. In de Iude tronie / wist niet hoe hy
soo vzeeden Siele soude beelden / die nae
soo veel ontfanghen weldaeds vooz
hadde / te verraden synen Heere den
Schepper der Werelt: hier toe soude hy
doch moghen soecken eenighe: maer soo
hem eene ontbroke / epydijck soude
des Hoochs tronie daer in te passe bzen-
ghen / die doch soo moepelijck en onber-
standich is. Dit heeft den Hertooch
seer hertelijck veroorsaecht te lachen /
seggende: ghy hebt dupsentfoudich ghe-
lijck. Des den Hooch beschaemt / mocht
syn hof-grabers gaen vermanen / laten
de Lionardum met syn schilderen bega-
den welcken de tronie van Judas volde-
de / schijnende daer in te hebben gheron-
tersept de verrader en onmenschelijck-
heyt selve / de Christi bleef als voozver-
haelt onvoldaen. Dit werck soo upne-
mende / bede den Coning van Franerijc
lust hebben / en blijft doen / om dat in
syn Coningrijck te laten comen / soude
geenen rost gelpaert hebben / dan om dat
het op den muer was / most also te Mi-
lanen blyben / midts dat het onmoghe-
lijck was. Hy maecte noch des vooznoe-
den Hertoghen conterseptsel / oock des
Hertoginnen Beatrix; en de twee sonen /
Maximiliaen en Franciscus, die noch bep-
de Hertoghen worden / en waren uptne-
mende gedaen. Terwijlen vzoort hy den
Hertooch in 't hooft / een roper Heerdt
te maken / van wonderlijcker grootte /
om daer op tot een gedachtenisse te set-
ten den Hertooch: dit heeft hy dan soo
groot begonnen / dat het noyt voldaer-
en worde: want niet moghelijck was so
grooten siuc op een repse te gieten. 'Tis
wel te gheloooben / dat synen grooten ex-
cellenten geest / al te veel willende te we-
ge bzenghen / volcomenheyt bouden volco-
menheyt / heeft het achterwege blijben
veroorzaect. Men segt / dat noyt schoon-
der noch grootmoediger dinghen gesien
en was / als dit groot eerden Modelt
welck doe de Fransospen te Milaner
wek

Antwoort
oft verant-
woordinghe
Lionardi,
aen den
Hertooch
van Milanē,
seer aerdig.

Avoutmael
5 Lionardo
a Vinci, ver-
onderlyck.

Italiaensche Schilders,

Anatomien
van Peerden
en Menschē,
van Lionar-
do da Vinci
ghedaen.

met hun Coningh Lodewijk quamen /
gebozen wert / en oock verlozen worde
een cleen Model van wasch / t welck ex-
cellent was / met t samen eenen Boeck
van Peerden Anatomie / die hy vooz
zijn eygen studie hadde gemaect. Hier
naer oeffende hy hem met noch meer-
der blijt in Menschē Anatomie / in wel-
ken hielp / en hy weder hielp / eenen
meester Marcus della Torrē, excellēt Phi-
losooph / die dooz Galenum, de Medecij-
ne / en Anatomie / welke doe ter tijt met
onverstaant verduystert ware / het wa-
re leven en licht hergheben heeft. Hier
in was hem den cloecken geest Leonardi
een groot behulp / die hier van tepcke n-
de eenen Boeck met root crijt / en daer
in ghetrocken met de Pen : En hy wilde
de leden self metter handt / conterfey-
tende alles met grooter neersticheyt.
Eerst maecte hy al r ghebeente / daer
naer boeghder hy by alle de senuwen in
haer ordmantie / daer namet de muscu-
len / die naest t ghebeente behoevē / noozts
met die vast blijven / daer nae met de
roerende t ghebeente bedeckende / en alle
deele hadde hy beschrevē met der stinc-
ker handt / dat ment niet conde lesen /
dan in eenen Spiegel. Dit Boeck bleef
in handen van een Milaens Edelmaan /
Francisco da Melzo, die dit in grooter
weerden heeft. En tis te verwonderē /
jae het schijnt onmogelijc / hoe verstan-
digh desen hoogh begaefden geest van
alles onderschepdlijck heeft gehandelt:
Ghelijc hy ooc van de Schilderconst-
teyckenen en colozeren / seer verstandich
en cloeckelijck heeft gheschreven / dan
ick weet niet / of dit leste werck opt
ghedruckt is gheworden / ghelijck den
eyghenaer wel in den sin hadde / soo hy
teghen Vasari mondelijck hadde ver-
claert. Tis oock geschiet / doe Lionardo
noch te Milanen was / dat daer quam
den Coning van Brancrijk / welchen
hem hadt yet vzeemts te maecten : Hy
maecte eenen Leeuw / die een deel stap-
pen gingh / en doe hem opende de borst /
toonende die vol Lelien te wesen. Lion-
ardo comende weder te Florenten /
verstontd / dat de Monicken van Servi-
aen. Philippino hadden besteedt d' hoogh
altaer-tafel van de Muntata, die hy

Lionardo
heeft van
schilderen
geschreven.

wenschte self te moghen maecten / oft
sulck bysonder werck. Philippino dit
verhoozende / een Edel bozst wesende /
liet t werck Lionardo over / welchen de
Monicken daer toe in Hups namen /
hem met syn ghesin den cost ghebende:
Daer hysse vast met praet onderhiel / en
niet met allen dede eenen langhen tijdt.
Ten lesten maecte hy eenen Carton / en
daer in een onse Vrouw / en Since Anna,
met eenen Christus, t welck niet alleen
en gaf groot verwonderen den Conste-
naren : Maer twee daghen langh qua-
men Mannen en Vrouwen / oudt en
jongh / als oft pzoessy / oft feest-dagh
waer gheweest / te besien dit uptnemen-
de werck / dat pegelijcken verwonderde:
want in dees Mary-beeldt was te sien /
alles wat met simpelheyt en schoon-
heyt der Moeder Christi mocht tot
vercieringhe behoeven: Bewijfende een
ghesfadtich / en cotmoedich wesen. In
desse byzolijcke Maeght / aensijnde haer
schoon lief kindeken / op haeren schoot
teerderlijck sitten / vergetende daer me-
de / ootmoedich neder sijnde / eenē S. Ian,
die vast speelde met een Schaephen /
en een Sint Anna, die dit besijnde / met
grooter bligschap / soetlijck belacht: een
stuck van grooter opmerck / als sulcken
gheest van soo kloecken verstande be-
taemde te maken. Desen Carton quam
noch in Brancrijk / als ghehoort sal
worden. Hy dit werc berlatende / maec-
te verschepden conterfeytsels seer con-
stigh / oock van eenighe edel jonge vrou-
wen / onder ander een vooz Francesco-
del Giocondo, die hem syn Hups vrou-
we liet Schilderen / ghenamt Mona
Lisa, wesende een seer schoon Vrouw.
Hier was hy vier Jaren over doende /
en liet het noch onvolmaect: Dit voer
oock ten lesien in Brancrijk / en wert
bewaert tot Fonteyne Bleau vooz den
Coningh. In dees tronie was te sien /
hoe veel de Const vermocht / om de Pa-
tuere ten naesten by te comen. Alle de
minste dinghen die te schilderen mogen
wesen / waren hier opt scherpyste waer
ghenomen: d' ooghen hadden dat water
achtich blinken / op de blauwicheyt
die cleen roode draepkens / de cleen haps-
kens der ooggschelen / de wijnbrawwen
met

Wonderlijck
conterfeytsel
daer Lionar-
do vier Jare
over doende
was.

met de hupskens eben alsoo sy ghekeert
upt 't vleesch wassen / hier dicke / daer
verdunnende : Summa / neuse / mondt /
wangen / en kin / alles was soo eyghent-
lijck met al syn deelen ghedaen / dat het
scheen vleesch te wesen. In 't putgen
van de kele / die daer neerstlich op lette /
sacher naetuerlijck den puls in spelen.
Dit was waerlijck een werck soo ghe-
daen / dat het mocht verschyken peder
Constenaer / hoe cloeck hy wesen mocht.
Terwijl hyse conterseptte / had hy al-
tijdt penandt by haer / die spelde oft
sagh / oock Cluchtenaers / om haer
byzoplijck te maken / op dat dit Conter-
septfel niet swaermoedich waer / gelijk
veel ander dooz 't langhe sitten ghedaen
wordt : maer in dit was een seer byend-
lijck grenicken / een dinghen schter bo-
ven de Natuere te achten. Lionardo dus
gheruchtich wesende / werdt hem aen-
besteedt booz de Stadt / de Sale van
't Raathhups / op datse van hem memo-
rie behouden mochten. Soo begon hy
weder eenen Carton seer groot / daer in
een bataillie van Nicolaes Piccinino,
Capiteyn van Philips Hertooch van Mi-
lanen : Hier had hy booz aen geteykent
eenen Hoop Peerde-volck / verchtende
om een Baniere / een dinghen seer gepre-
sen / om de groote aendachticheyt in de-
se vlucht waerghenomen : Want men
sacher in dat tooznich woede der Man-
nen en Peerden / twee Peerden met de
booz boeten verheben / en met den tan-
den / maecten so veel strijds als de be-
rijders selfs deden / die de Baniere wif-
den nemen / de welcke een Kuyter / wen-
dende zijn Peerdt ter vlucht / met ghe-
keerden lijbe by den staf gebat hadde /
om ontsnoocken upt de handen van vte-
re / waer van de twee elck de handt daer
aen hadden om behouden / en d'ander
handen verheben met sweerden / om den
staf af te houwen / terwijlen een oudt
Kuyter met een roode mits al crjten-
de / oock een hant aen den staf hadde / en
met d'ander op hief een crom sweert /
om de twee handen af te houwen van de
boozverhaelde : en sy met tsamen byten-
de tanden / bewesen met geweldige acti-
en te beschermen / en willen behouber
hun Baniere. Onder de boeten der peer-

den laghen twee Soldaten in't vercoz-
ten / daer den eenen een handt met een
Dagghe verheft / om den anderen / die
alle macht doet om de doot te ontwij-
ken / in de kele te steken. 'Tis niet te seg-
ghen / wat Lionardo booz aerdighe wa-
peninghen / helmen / en cledingghen hier
hadde verstaert / en wat schoonder tref-
ken en actien te weghe ghebracht in de
Peerde / daer hy den besten Meester van
der Weerelt in was / so in verstant van
musculen / als in schoonheyt / en wercke-
lijckheyt upt te beelden. Om dit Car-
ton te maerken / had hy ghemaect een
wonder fraep stepgeringe / die men hoogen /
leegghen / crimpen / en byeden tonde.
Doe hy nu schilderen soude / had hy den
muur met sulck een dicke mixture beset /
om in Olyfwe te wercken / dat hy
ten lesten sagh dat het al bederven sou-
de / en lietet oock alsoo begonnen staen.
Lionardo edel van conditien / en in alle
syn wesen grootmoedich / gaende (so hy
alle maenden ghewent was) eens om
syn gelt / tot den Obersten / geheeten Pie-
ter Soderini , wilde den Cassier hem ge-
ven Papiere hupskens met quatrin-
nen (datmen hier soude segghen / dup-
ten) wilde hyse niet nemen / segghende :
Ick ben geen Schilder van quatrinen.
Hy trock nae Room met den Hertooch
Juliaen de Medicis , tot de verkiefinghe
van Paus Leo de thende : En daer ghe-
romen / dede hy veel bootfen. Hy maec-
te Voghelkens / en Dieren / van eenigh
dunne deech / die hy vol windt blasen-
de / dede bliegghen in de locht / en als den
wint upt was vielen neder. Hy dede ooc
veel Schapen dermen 't het afdoen / en
dunne maecten / en vast aen een / dat
mense al mocht bevanghen in de palme
van een hant / ende van in een ander Ca-
mer liet hy in beyde eynden blasen / met
twee Smits blaesbalcken / dat hy de
geheele Camer / daer hy met den Heeren
was / mede verbulde / al was sy noch
tans groot : en hier by gheleek hy hun-
de Const / die van cleen tot groot gewoz-
den was. Onepndelijcke veel deser sot-
tigheden stelde hy al boozt : hy socht ooc
op veel manieren oly om schilderen te
maken / en vernissen om twerck lange
tijdt te moghen versch en schoon hou-
den.

den. Hy maecte vooz een Edelman van den Paus een Marie-beeldt van Olyberwe / met uptnemende vlijt en Const: Maer 't zy dooz faute van den ghenen/die 't penneel berepdt hadde/oft dooz syn seltsaem misturen/der verwen menghselen / soo isst nu seer bedorven. Op een ander penneel conterseptte hy een kindt / dat schoon en wonder gra- celijck is. Men seght / doe hem een werck van den Paus worde besteedt/ dat hy stracks begon distilleren olien en crupden / om vernis te maecten / des Leo den Paus dit verstaende/sepde: *Hy my/desen Mensch en salder niet af ma- ken/dewyl hy sonder pet beghinnen/ op 't leste gaet denken.* Daer is ghewest tusschen Lionardo, en Michael Angelo een groote verbolgentheyt / soo dat Michael Angelo, ontboden wesende nae Room van den Paus / om de Facciata van S. Laurens te maecte/is van Floze- ren ver trocken / te liever om Leonardo in de Const te trotsen: doch nam syn ex- ruse op den Hertooch Iuliaen, daer te reysen: maer Lionardo de rechte weten- schap hier van hebbende / her trock van Room/en reysde in Brancrjck/ alwaer den Coningh / die van syn werck hadde gehadt / hem seer toegedaen worde / be- gheerende dat hy den voozverhaelden Carton van S. Anna, en Maria, woude in't werck leggen/en schilderen: Maer ghelijck syn ghewoonte was / hiel den Coningh 't hooft in de wint met woor-

den. Eynelijck / oudt gewozden zijnde/ wert veel Maenden sieck / des hy hem/ de doot siende naken/bast socht t' insoz- meren van de Christelijcke Religie / en biechtde hem met groot leetwesen / en veel tranen/en nam theplich Sacrament met devotie / doende hē met syn knech- ten en vzienden ober eynde houden / op syn voeten buyten 't bedde. Daer is hy getomen den Coningh/die hem gewent was dīckmael vztendlijck te besoecken/ en soo hy weder te bedde was / uyt eer- biedinge rechtde hy hem selbē op / ver- tellende syn swarckhepdt / verlagghende al stadigh dat hy Gode veel hadde ver- bolghen/en oock den Menschen syn de- vopz inde Const niet ghebaen te hebben/ als hy behoorde: *Is dus flow ghe- worden / en den Coningh hem in den arm nemende / om hem wat te berlich- ten/ en synen Gheest als Godtlijck we- sende / ghelijck of hem docht hem niet eerelicker mocht geschieden/ is upt den lichaem / dat doe in sulcken Coninghs arm was/gescheyden.* Hy was eē won- der Man/van schoonheyt/wel sprekē- heyt / en sterckhepdt / metter handt een muz- ancker/en hoefijser houdede/ als oft loot waer gheweest: verscheyden co- per Weeldē zyn tot flozencen/in S. Ian, en elder te sien/seer constigh gedaen. Hy starf oudt 75. Jaer/syn doot bedroefde den Coning/en alle die hem kende/seer. Dese versen werden t'sjnder eeren/ van Ioan Babrste Strozzi dus ghedicht:

Lionardo
kerft in de
armen van
den Co.
ningh van
Vranckryck

Vince costui pur solo

Tutti altri: & vince Fidia, & vince Apelle,

Et tutto il Lor vittorioso stuolo.

't Leben van Giorgione da Castel Franco, Schilder van Venetien.

De het Constbarighe Flozencen/ dooz 't woortbzenghen van beter/ en beter Constenaren / van d'alberne- mende Fama, dus heerlijck vermaerdet was/werdet het edel Venetien oock niet weynich verriert dooz haer Bozger Gi- orgio, die in Castel Franco op het Tre- visaensche ghebozen wert/Anno 1478. die om syn Const/en grootmoedicheyt/ wert namaels geheeten Giorgione: hoe- wel van cleen gheslacht gebozen zynde/ was van manieren al syn leven langh

edel/en wacker van geest. Hy was bin- nen Venetien opgheboedt / seer Vrouw liefdich wesende: was goet Luytflager en uptnemende goet Saugher / des hy als een weerelts Mensch seer booztge- trocken was in Musijck by den Edel- dom. Hy oeffende de teycken-const/op de schoone welstandichepdt der selver seer verkievende: wilde niet in't werck bzenghen/als dingen/die hy self na 'tlebē hadde gherontersept. Hy wert geruch- tich/niet alleen/ Gentijl, en Ioan Bellijn

te

te hebben overtroffen: maer te moghen gelijcken alle die in Tuscanen de Moderne maniere oeffenden: want hy socht altydt verscheppen schoonheden in't werck te brengen. De Patuer had hem soo begaest / dat hy in Oly / en in Fresco / sulcken levende gladde colozeringe / en vloepende diepselen gebuyrte / dat veel excellente Constenaers van dien tijdt / hem bekenden ghebozen te wesen / om inden Beelden geest te brengen / en om de verschesheid van levende vleesch upt te beelden. In zijn begin maecte hy veel Mary-beelde / en conterseptsels / seer levendichen schoon / datmen niet beter de vlecken en verwen van vleesch noch diepselen soude moghen sien: onder dese conterseptselen was eenen Consalvo Ferrando. In Fresco heeft hy seer fraey dingen ghedaet / die met 'tweeder en Zee-winden te Venetien zijn vergaen. Doe Anno 1504. 't Duptsche Coopliden huys was verbrant / en weder coslijcker / en schoonder herbouwt / wordet Giorgione in Fresco bestelt te schilderen / altermael nae zijn belieben / op dat hy slechts de Const toonen soude: daer heeft hy seer seldtsaem dingen gedaen / doch raamen niet sien / datter eenighe onderscheyden Hystory zn / noch weet niet dat peimandt den sin oft meyninge weet: dan hier is een Man / en daer een Vrouw / van verscheyden actie / d'een heeft een Leenws hooft / d'ander een Enghel als Cupido hy: maer men weet niet watter mede ghemeent zn. Een Vrouw isser met een sweerdt / die een doodt Keusen hooft hy haer heeft / en sy schijnt te spyken met een Duptsch / die beneden sit / het schijnt oft een Germania wilt wesen: men sieter in seer fraey dinghen / en aerdich gheschildert / alles seer nae het leven ghedaen zijnde. In de Kerck van S. Rochus te Venetien / is van hem een Casereel met een Crups draghenden Christus, en eenen Jode die hem voort treckt / die men seght dat Mirakel soude doen. Hy wrocht noch in verscheppen plaetsen / als tot Castel Franco: ooc noch veel conterseptsels van Wynten: en veel werdt zijn werck buytens Landts gesonden. Men seght / dat Giorgione te Venetien

quam spraeck te hebben met eenighe Beeldt supders / ten tyden dat Andreas Verrocchio 'troyer Beerdt maecte / en sy wilden dat 'tbeeltsupden boozginck het schilderen / om dat een rondt Beelt verscheppde pasturen oft stelselen toont / alsment om en om keert / en datmen in schildery een Beeldt maer van eender syden en mach sien. Giorgione wilde bewysen / datmen in een Hystory verscheppen actituden / sonder 'tstuc te keeren / conde toonen: daerenboven / dat hy in een eenigh Beeldt in schildery / wilde vier syden toonen. Hier op ginck hy toe / en schilderde een naeckst Beeldt van achter / dat booz hem hadde een claer blinckende Fontepne / daer hy 't Beeldt van vozen in dede spieghelen: op een van de syden hadde hy een buyrte glansende Cozselet ghemaect hangende / daer men 'tlichaeim op die syde in profyl sagh: ter ander syden / de ander in eenen spiegel / die daer ghehangen was ghemaect / willende bewysen / dat de Schildery met een gesicht / meer conde laten sien / als de Beeldtsnijderp. Dit werck werdt hoogh ghepyesen / om de schoonheydt en de gheestighe inventie. Terwoylen hy dus hem / en zijn Vaderlandt vereerde / conberseerde hy by een Vrouwe / waer van hy de Best ghecreegh / en starf Anno 1511. oudt 34. Jaer / tot groot leedtwesen zner bekende vrienden / en schade der Conste: welcke schade weder voortcomen wiert / met twee zijn excellente discipelen / Sebastiaen del Piombo, en Tiziano da Cadore, die hem niet alleen ghelijck wierdt / maer booz by en te boven gingh.

Het leven van Antonio van Corregio, uytneemende Schilder.

DE grootdadige moeder Patuere / haer niet partplich bewysede / ooc onbekende plaetsen te willen deelachtich maecken seldtsame uytneemende Mannen / begaest met uytneemende edelen gheest / heeft laten als een licht uytbryken / tot Corregio in Lombardyen / eenen Antonio, nae zijn geboort plaets genoeint / da Corregio, om dat Landt oock in onse Const te verlichten. Hy is wonderlijc

Een eenigh
Beeldt gheschildert,
datment van
vier sijden
zeffens conde
sien.

Italiaensche Schilders,

wonderlijcken haest by ghetomen/aen-
vanghende de eerste van al in Lombar-
dijen de schoon Moderne maniere / die
hy nergens hadde ghesien / noch d'An-
tycke Roomsche dinghen / als die noyt
uyt zijn Landt ghereyft heeft. Twaer
bzeemt te bedencken / wat hy mira-
cleus dinghen soude hebben gedaen / had
hy / als ander / sulcke sonderlinge vooz-
beelden ghehad. Hy was van natueren
seer bloo/oeffenende de Const niet eenen
stadighen arbejdt / beladen zijnde met
een swaer huyfghesin; wesende ghetroc-
ken van een goetwillige Patuere / dede
schier boven zijn vermoghen. Hy socht
in de Conste veel moeylijcke dinghen te
weghe te bzinghen: als wel ghetuppen
de dinghen / van hem in de dom-kerck
tot Parma, daer van onder op te sien zijn
grooter Beelden / in't vercozten / seer
wonderlijcken en wel ghedaen / op het
natte kalck. In de selve Kerck dede hy
twee Altaer-tafelen van Olyverwe: In
een van dese sietmen eenen dooden Chri-
stus, die seer gheprezen is. Doch tot
S. Ians, in de selve Stadt / maecte hy
noch in eenen ronden thozen / van onder
op te sien / een Marien Hemelvaert / de
welcke om haer heeft een mentchte En-
gelen / en Hepligen / daer te verwonde-
ren is / hoe hy met handen heeft comen
maecken / en noch meer in zijnen gheest
bedencken / de schoon sloeren en swie-
ringē der lakenen/en wemens / die hy die
Beelden gegheben heeft: daer beneffens
eenighe Frisen met kinderkens zijn
seer aerdig. Het is gewis in onse Const
een seldsaem werck / dat wy verschey-
den Hoofstukken hebben om te vol-
gen; onder ander is / het wel teekenen:
maer het boven al gaende is / het wel
schilderē/waer toe al het ander streckt/
en hier in excellēde meer als in't trec-
ken oft teekenen desen Correggio. Jae
dat van hem ghetuyghet woꝝdt vooz ge-
wis / dat noyt niemant beter met de
verwe en handelde/noch met vꝝlijcker
welstandt / jae dat noyt Schilder ver-
hebender Schilderde / noch soo glat en
swadderich van sachtē vleysche als hy
nocht zijn dinghen met sulcken gratie/
en voldebe. Nocht in dese Stadt Parma
is van hem ghedaen / tot den Capucij-

Wel schilde-
ren 't meeste
hoofstuc in
onse Const.

nen, een Marien Boodtschap / soo wel
ghedaen in Fresco / dat doe in't vertim-
meren den muer most zijn ghebozen/
dit stuck met grooten ernst werdt uyt-
ghenomen / en elder in de Kerck gestelt.
Nocht boven een Stad-poozte schilder-
de hy een Mary-beelt / dat een seldsaem
dinghen te sien is / sulcken colozerin-
ghe op 't natte kalck / twelck veel rep-
sende vzeemdelinghen / die anders niet
ghesien en hebben van hem / heeft doen
verwonderen / en zijnen lof uytbzeppen
sonder cronde. In de selve Stadt / in
S. Anthonis, schilderde hy en Tafel / in
welcke is een Mary-beeldt / en Maria
Magdalena: hier by is een Enghelken
als een kindt / dat enen Boeck houdt/
lachende so heel natuerlijck / dat het pe-
ghelijck die 't siet doen lachen / en alle
swaermoedighe verheughen. Daer is
noch eenen S. Ieronimus, soo wonder-
lijck getolozert / dat het den Schilders
verbaest maect in't aensien: want het
qualijck waer beter te schilderen mo-
ghelijck. Hy heeft noch Tafereelen ge-
maect en Schilderijen / om veel Hee-
ren in Lombardijen: onder ander twee
Tafereelen in Mantua, vooz den Her-
toog Frederick de 2^e, om te seyn den aen-
den Keysar: dinghen die wel vooz sul-
ken Prince weerdig waren. De welcke
wercken siende Iulius Romanus, sepde
noyt te hebben ghesien colozeringe / die
tot sulcken graedt mocht repcken: 'den
was een naecte Leda, en d'ander een
Venus, van sulck gladdich colozeren / en
bleeschige diepselen / dat het geen ver-
wen/maer lebēde bleesch geleect te we-
sen: In een was een Landtschap / soo
aerdich / dat noyt geen Lombarder be-
ter als hy en dede: boven desen sulck een
schoon hays / soo wel ghedaen / dat het
niet te verbeteren is. Daer warē eenige
Amores, oft Cupidons, die op eenen steen
pꝝoefden hun schichten / den eenen van
goudt / en d'ander van loot / dese waren
seer constich ghedaen. By de Venus
quam uyt steenē een Fonteyne met clær
water / t welck haer voeten bewaterde /
en nochtans veynlich verhinderde / dit
was seer gracelijck te sien / het gaf
medelijden te sien die teerichēydt in
dat blinkende water: Des Antonio
grooten

grooten lof is weerdigh. Hy schilderde noch in Modena een Marp-beeldt/ dat van alle Schilders de beste Schilderp wozt gehouden / die in de Stadt is. Te Bolognē is eenē Christus in't hofken/by Maria Magdalena, dat oot een seer schoon dinghen is. In Reggio was oock een seer schoon Tafereel / twelck vercocht wert / en als een Juweel te Genua ghesonden. Noch is in Reggio een Tafel van eenen Kerstnacht / daer van Christus een schijnt comt / dat de Herders en den omstant verlicht; onder ander isser een Vrouw / die dit Godlijck licht niet can verdraghen / en de handt vooz t'aenschijn seer gracelijck houdt. Boven het stal is eenen Choor Engelen die singen / soo ghedaen / datse beter schijnen upt den Hemel gedaelt / als geschildert met Menschen handē. In de selve Stadt is een Tafereelken/ eenen voet groot/ daer in is Christus in't hofken / daer den Engel verschijnende / Christum beschijnt met het licht / en beneden aen den voet van den Bergh liggen dyp Apostels / beschaduwet van eenen hoek van den Bergh / en al op den nacht ghemaect: Daer is by een verschietende Landtschap / en aen d'een syde begint de roode dagherade te verschijnen: oock sietmen Iudas van verren met een deel Soldaten aentomen: Dit is alles soo wel ghedaen / verstaen / en soo net / dat het niet te vergelijcken en is. Van veel dingen hadde men moghen noch verhalen: van dit docht my niet dat ick verswijghen mocht / dat hy eens sieck wesende tot Parma, oft elder / hem grooten dienst gheschiedde van een Vrouw / Gheheeten Catharina: Waerom hy (niet ondanckbaer wesende) vooz haer maecte / tot vergheldinghe / een Tafereel van Sinte Catharina, daer Christus sittende op Maria schoot / Cacharina den ringh aen den vingher steect: Daer by is noch eenen Sinte Bastiaen, met noch eenich ander Beeldt / doch al halve beel-

den / en dit Tafereel is tegenwoordich te Room / ten hupsē van eenighe Grabinne / die onse Const beminne is. En in de Camer daer dit is / zijn noch versceyden stucken / als van Lucas van Leyden / Raphael d'Vrbijn, Andreas del Sarto, en meer ander: Daer ghelijck als de Son ander Hemelsche lichten passeert in claerheyt: also uptmuntende in excellentie gaet dit de ander te boben: by dat ick upt den mondt des goet deelenden Goltius hebbe verstaen / die dit te Room wesende te sien quam / alwaer strax zijn Const-liebende oogen nae toe ghetrocken waren / met grooten lust en vermaken / hem seer verwonderende in die seer fraep handelinge / en de schoon gloepenthepdt des colozrens. Antonio was een Man van stadtigher conditie / en cleenen moede / hem niet latende voozstaen veel verstandts in de Const te hebbe / bekennende grote swaericheyt te wesen / om ter upterste volcomentheyt in't naerbolghen der Natueren te gheraken. Hy was met wepnich te vreden / levende als een goet Christen Mensch / en seer sparigh. Alle Schilders hebben hem te dancken / dewyl sp upt zijn handelinge veel swaer dinghen lichtelijck comen te wegheleeren bzenghen: Insonderhepdt de geesticheyt in zijn hapt / ghedaen wesende op een schoon vloepende mantere. Alsoo 't hem nouwe stondt / door zijn groot ghesin / wozt ghesep / dat hy tot Parma had ontfanghen tsestich goude Croonen / al in quatrinen / van zijn werck / en daer mede te voet gaende na Correggio, in een seer heet weder / somtijts water drinckende om zijn vercoelen / moeste t'hups comende te bedde / bevangen van een seer groote Coztse / en is ghestorven / oudt ontrent veertich Jaer. Zijn wercken zijn geweest seer ten tijde van Anno 1512. Tot zijnder eeren wert hem ghemaect / door Fabio Segni Florentijnsch Edelman / dese Epigramma:

*Hujus cūm regetur mortales spiritus artus
Pictoris, Charites supplicuere Iovi:
Non alia pingi dextra Pater alme rogamus,
Hunc praeter: nulli pingere nos liceat.*

Italiaensche Schilders,

*Annuis his votis summi Regnator Olympi:
Et iuvenem subito sydera ad alta tulit.
Vt possit melius Charitum simulacra referre
Prasens, & nudas cerneret inde Deas.*

Het leven van Raphael Sanzio van Urbijn, Schilder/
en Bouwmeester.

Hoe volhandich milt / en goeder-
tieren hem den Hemel somtijden
bewijst / in een eenigh Menschē / te stoz-
ten sijn overbloedighe Rijckdommen
der gratien / en gaben / dat wordt seldt-
samich aen de gheteters der selver ge-
sien / en ghespeurt : Onder ander claer-
lijck / aen den niet min uptnemendē / als
gracelijcken Raphael van Urbijn. Den
welcken was van der Paetueren be-
gaest / ghelijck eenighe / in welcke is
een secker statelijck wesen / met een be-
vallijcke ghespraeckelijckheyt verselt.
Hy hadde uptwendich een lichamelijc-
ke schoonhepdt / hem bewijfende vrien-
delijck en sacht / met elcken wie het we-
sen mocht / voorts was sijn gheest
blinckende vol Constbarige deuchden.
En is dooz blijt / en oeffeninghe / tot
sulcken uptmuntenden naem geraecht /
dat sijn gherucht ter werelt onsterlijck
is. Hy was ghebozen in de Stadt Vr-
bijn, op eenen goeden byvdagh / d'zj uren
in der nacht / Anno 1483. Sijn Vader
was een verstandigh redelijck Man:
doch hy ghebzerck van goet onderwijs /
den besten Schilder niet. Raphael noch
jongh / was den Vader in sijn werck
seer boozderlijck / den welcken siende
des jongens goeden gheest / docht hem
nut by eenigh goet Meester te bestellen /
des byacht hy hem by Pieter Perusino,
die doe van Room getomen was tot Pe-
rusa. Dit was ten eersten aenmerk-
lijck / dat Raphael in cozten tijdt soo
sijn Meesters maniere naevolghde / dat
men hin dinghen niet en coude oeder-
schepden / als noch blijckit aen eenighe
figueren tot Sinte Fransoys binnen Pe-
rusen, desghelijckis tot Circa di Castel-
lo, een Tafel in Sinte Augustijn, en in
Sinte Domenico een Crucifix / dat men
hoer wis meenen soude (en waer der sy-
nen naem niet) dattet van Pierer waer,

Doe Raphael nu wat berder quam / en
sijn dinghen booz beter als des Mees-
ters ghekendt werden / worde hy van
Bernardino Pinturicchio van Perusen,
die Raphaels vziendt was / ghebraght
te Siena, om hem te helpen / dewijl hy
wist dat Raphael seer goet Tepckenaer
was. Raphael daer wat booz hem ghe-
tepckent hebbende / trock nae Flozen-
ten / hoozende 't gherucht van den Car-
ton van Lionardo da Vinci, met die
gruppe oft hoop Beerden : daer neffens
van een ander Carton met naeckten/
ghedaen van Michael Angelo, om Lion-
ardum te trotfen. Daer gheromen /
alsoo dese dinghen / en dese Stadt hem
seer wel bevielen / is daer eenen tijdt
langh ghebleven. Daer creegh hy grooten
aenhangh van jonge Schilders / en
wordt seer ge-zert bysonder van Tad-
deo Taddei, die hem althjots in huys /
en aen Tafel begheerde / als die alle
Const-liebende beminde: Maer Raphael
de beleefthepdt selve wesende / om met
vziendschap niet overwornen te we-
sen / maecte hem twee Tafereelen.
Hy hadde oock groote vziendelijcke ge-
meenschap met eenen Lorenzo Nasi, en
maecte hem een Tafereel met een Ma-
ry-beeldt / hebbende tusschen de bee-
nen haer kindt : welck van den jonghen
Sinc Ian hem met groote vzeucht van
beyde / een Voghelken worde gheghe-
ven / tusschen welke was te sien een
rechte kindtsche simpelhepdt : En zijn
soo ghecoloreert / datse vleesch ghelijc-
ken te wesen : De Marie-beeldt heeft
oock een heel gracelijck wesen / oock is
alles beballijck en aerdtich / so wel gront
als landtschap. Hier nae keerde Ra-
phael d'Urbijn om sijn dingē waer te ne-
men / dewijl sijn Vader en Moeder ghe-
stozen waren. Daer wonende / maecte
te twee cleen Mary-beelden / maer seer
uptnemende /

aptnemende / die welcke zyn hy den Hertooch van Urbijn. Dooz den selven maecte hy een Tafereelken met Christus in't Hofken / en d'z slapende Apostelen / en is soo voldaan / dat gheen verlichter y netter mach wesen. Doe Raphael syn dinghen daer had beschickt / quam tot Perugia, daer hy wel beweeg in de beteringhe spider figueren / dat hy te Flozencen fraep Meesters dinghen gesien hadde: Onder ander warden van hem ghebaen eenighe tronien van jonighe heplige Maeghden / die seer schoon en soet van wesen waren / en seer aerdich van hulselen. Eer hy van Perugia vertrock / werdt hy ghebeden van Acalanta Baglioni, dat hy haer Capelle in S. Francisco maecten wilde / doch reysde om syn nootfaecken nae Flozencen / alwaer hy met onghelooftijcken arbeydt toelepde op de dinghen de const belanghende / tepckende ondertusschen tot die boozverhaelde Capelle den Carton / met meeninghe soo haest hy mocht tot Perugia te trecken. Hy maecte oock noch eenige conterseptfels / en een Marp-beeldt / daer Christus feestert eenen S. Ian, aenghebrocht van S. Elisabet. Daer is oock eenen Ioseph lenende met beyde handen op eenen stock / met ghebogen hoofde bestende die oude Vrouw / en schijnt verwonderende Godt te loben / dat dese soo bedacht wesen / een kindt hadde ghecreghen / en schijnt dat sy alle verwonderen / dat dees twee Cosijntgens / in so teere jeucht / met sulcken verstandt en eerbiedinghe / malcanderen toeben: boven desen zyn alle Pinceel-slaghen in dese tronien / handen / en naecten / enckel vleesch / en wordt daer weerdich (alsoot wel verdient) bewaert. Raphael studeerde vast na de dinghen van Masaccio, die hy sagh gevolght te wesen van Lionardo en Michael Angelo, so dat hy inde Const seer toenam. Terwyl hy noch te Flozencen was / had hy groote ghemeynschap met Baccio, t'welck is gheweest een Nonick / geheeten Broer Bartolomeo di San Marco, hebbende lust in zyn schilderen / om dat nae te volgen: desen leerde hy de prospectie. Op desen selven tijt wordt hy tot Perugia ontboden / en maecte

daer met den Carton boozverhaeldt de Capelle: hier is van hem gheschildert eenen dooden Christus, te grave ghedraghen wesen / die soo wel op t'verschalck is ghedaen / dat het maer heden schijnt ghedaen te wesen. Bysonder is hier upghebeelt den d'uck / die de naeste byzenden van eenigh lief persoon in zyn begravinghe bewysen: hier siet men de Maria swymende / en alle tronien gracelijck weenende / bysonder S. Ian, met gecrupste handen neder stende. In summa / de tronien / schoonheyt der lakenen / en alle ander dinghen met grooten blijt en liefden ghedaen / zyn seer verwonderlijck. Raphael weder tot Flozencen wesen ghekeert / hebbende daer eenighe wercken aenghebangingen / werdt te Room ontboden van Bramant, Bouwmeester van den Paus Iulius de tweede. En dewyl Bramant en Raphael van een Stadt / en wat maeghschap waren / schreef hem Bramant, dat den Paus hadde laten maken eenighe Camers / daer hy soude moghen comen toonen / wat hy in de Const vermocht. Dese conditie Raphael wel behagende / quam te Room: daer ghecomen wesen / bondt hy een deel Cameren des Pales alree gheschildert / en eenighe onder handen van verschepden Meesters. Hy was van den Paus seer byndlijck ontfanghen / en begon in de Seghel-camer een Histozp / daer de Theologien t'amen vereenighen / de Philosophie / Astrologie / en Poeterie metter Theologhie / alwaer ghecontersept zyn alle de Wijsen van de Weerelt / op verschepden wijze disputerende. Daer zyn op een sijde eenighe Astrologien / makende op Tafelkens eenighe Characteren en figueren / die sy schickten dooz schoon Enghelen tot den Euanghelisten / diese uytleggghen. Onder dese is Diogenes met zyn bynschotel / liggende op de trappen / een Beeldt daer wel op ghelet is / en wieft te zyn ghepzen. Daer zyn oock Aristotiles en Plato, elck met hun Boeck / Timeo en Etica, hebbende rontom hun een groote Schole van Philosophen. T'is niet te seggen / wat schoonheyt te sien is / in die Astrologien en Geometricien / hoe wercklijck sy met den passer doende

berste Historie van Raphael te Room ghe. daen, uyt. nemende constigh.

Italiaensche Schilders,

zijn/en teekenen hun beeldinghen. Onder dese is een schoon jonghelingh / die verwonderende de armen opent / met gheboghen hooft / en is 't conterseptsel van Frederick de tweede Hertooch van Mantua / die doe te Room was. Daer is noch een bockende figuree / met twee passers in de handen / Circkels treckende op een Tafelken: dit segtmen is Bramante. Een ander Beeldt daer neffens van achter / met een Hemel-cloot in handen / is ghemaectt vooz Zoroastro. Daer neffens is Raphael self / een seer gracefulijcke tronie hebbende. De tronien der Euanghelisten oock seer aerdich / daer eenen grooten ernst in te sie is / bpsonder in de ghene die schryben. Veel minute dingen / die t'aenmercken zijn / mocht ick verhalen: maer grootlijck is te achten de ordinantie der Historij / die met een schoon ozden onderscheyden / en bedeelt is: ooc isser een schoon Prospective van metselw / met veel Beelden / soo dat Raphael met dese eerste pzoeb daer wel beweest / dat hy 'tvelte wilde houden onder al die Winceelen handelden. Want het was alles ghedaen met sulcken schoon lieflijcke manier / dat den Paus Pius alles liet assinghen / wat ander inde ander Cameren hadden gheschildert. 'Tzyn neu oft oudt. / willende dat Raphael alles soude self doen: Doch hoewel in dese Camer daer Raphael hadde syn stuck ghedaen / hadde den Paus gheboden de schilderij van 'twelfsel te verderben / de welcke was van Ioan Antonio van Vercelli, dan Raphael behielp hem met dese comparteringe en grottschen / maeckende in vier ronden / die daer waren / verscheyden Beelden / tot geselschap van syn Historie. In een rondt is een Wou / sittende in eenen setel / ghemaectt vooz kennisse van saecken / hebbende op elcke zyde de Goddinne Cibeles, met al haer borsten / alsoo by d'Antijcken Diana Polimaste was uytghebeeldt: de cleedinghe was van vier verwen der vier Elementen / boven den gozdel is root als wyer / onder den gozdel blaeu als locht / boven de knien groen als aertrijck / de reste tot den voeten licht blaeu als water: Dese zyn verselschap met eenige schoon kinderkens. In een ander rondt /

is vooz Poeterij ghemaectt Polimaste, ghecroont met Lauren / met een Antijck speel-tuygh in d'een hant / in d'ander eenen Boeck / onderstut met een been / en sy siet als met een onsterfijck wesen ten Hemel om hoogh / heeft oock by haer twee schoon kinderkens. In het derde rondt / is een Theologie met Boecken / en ander dinghen: oock twee kinderkens schoon als d'ander. In 't vierde / een Justitie / met haer schalen en sweerd / met oock twee kinderkens / en elck rondt comt t'acorderen op d'Historij / die op elcke zyde van de mueren comen. In de hoeken van dit twelfsel / comen noch schoon Historikens van cleen Beelden / volschoonhepdes en sins: oock op 't gene / dat onder is / t'acorderende. Nu aengaende de Historien beneden / alhooren op de zyde nae Belvidere, daer is den Bergh van Parnassus, en de Fonteyne van Helicon: om den Bergh is eenen dichten Lautwerbosch / daer de loovers schijnen te roeren / vooz 't soet windeken Aura. In de Locht vliegghen een deel Liefdekens naecht / met schoon tronikens en wesen / de welcke Lautwer-bladen plucken / en maecten kranzen / die sy op den Bergh neder stropen. In 't aensien deser Historien schijnt / of men siet blasen eenighen Godtlycker windt oft aem / aenmerckende de edel schoonhepdt van die figuren der sangh Goddinnen oft Muses, en 't is verwonderlyck te bedencken / hoe een Menschen verstant met so onvolcomen rechte verwen / en met de Const der Teyckeninghe / die schilderij alsoo lebendich heeft comen te weghe bzenghen. Gheluyck oock seer levende zijn alle die Poeten / staende en sittende over al op den Bergh / som schryvende / som singhende / sprekende oft fabulerende / hier vier / daer ses tsamen / nae dat het te passe quam / bedeelt wesende. Boven desen zyn der ghecontersept nae 'leben alle Antijcke / en Moderne Poeten / tot op spnen tijdt / die uyt oude Medaillien / uyt statuaen schilderyen / en van hem self nae 'leben / die teghenwoordich waren / ghecontersept zijn gheweest. Hier is Virgilius, Ovidius, Ennius, Tibullus, Catullus, Propertius, en Homerus, die blindt met verheben hooft

Permissie
bergh van
Raphael,
seer constig

hoofde versen singht / en aensyn boeten
 is een/diese toeluysterende schryft. On-
 der de Muses is oock Apollo, seer wel
 ghedaen: oock isser de gheleerde Saffo.
 En onder de Moederne / den versierlijc-
 ken Dantes, den vroplycken Petrarcha, en
 amoreusen Boeccaccio, en Tibaldeus, met
 meer ander / al seer levende ghedaen.
 In de selve Camer is / daer de Geleer-
 de disputeren/over de Oefte/en de Mis-
 se beschryben. Hier is eenen Hemel/met
 Christus, Maria, S. Ian Baptiste / d' Apo-
 stelen/ Euanghelisten / en Martelaren.
 Inde wolcken is den Vader, die de hep-
 lighen Gheest sepnt op de Schryvers:
 hier zyn veel Gheleerde Theologienen
 nae 't leven: in de locht zyn vier kin-
 ders/ die de vier Boecken der Euange-
 listen open houden / niet te verbeteren.
 Op alle dinghen/ beelden/tronien/lake-
 nen/stelselen/verschieten/ affecte/en sta-
 telijckhept/is wonderlijck gheleert:want
 Raphael hadde een gave/ dat hy sijn
 tronien seer gracelpck en lieflijck maecte.
 Op een ander zyde/ boven d'ander ken-
 ster / is op d'een zyde Iustinianus den Key-
 ser / die de Keyserlijke Wetten gheeft/
 den Doctoren te coztigheren/hebbende
 boven hun Temperantia, Fortitudo, en
 Prudentia, ter ander zyden/is den Paus/
 die de Canonale Decreten gheeft. Hier
 is 't conterfeetsel van den Paus Pius de
 tweede / en ander Cardinalen / doe in't
 leven zynde/en meer ander. Dit is alles
 wel beballen/ en aengenaem geweest / so
 dat den Paus Raphael liet beginnen/
 d'ander Camer naeder de groote sale.
 Op desen tyt conterfepte hy den Paus
 op een Tafereel van olpberwe / soo wel
 gelijckerde/ dat mender van verschyck-
 te. Dit is nu tot S. Maria del populo,
 met een Mary-beeldt / als eenen Kerst-
 nacht / daer de Moederlijke Maeght
 't naerckt kindeken dect met een dun
 doeck: En Ioseph, een oudt eerlyck Man
 van wesen / leent op sijnen stock / een
 stuck seer aendachtich en wel ghedaen:
 Dese twee stucken op eenen tyt gedaen/
 worden daer op hooghe Freestdaghen
 ghetoont. Op desen tijdt werdt Michael
 Angelo van Room bluchtich / des Ra-
 phael te sien quam / door hulp van Bra-
 mant, 't begonnen welsel van de Capel-

le: des Raphael siende die maniere op
 een seker geweldige cloeckhept/maecte
 te tot S. Augustijns, den Elaias, met de
 twee kinderen by. Op desen tijdt Au-
 gustijn Chisi van Siena, seer rijck Coop-
 man / en alle Constenaers seer groot
 hzicndt/ besteede hem een Capelle: om
 dat hy hem wepnich te voozen hadde
 ghemaect in een logie van sijn Paleys
 een Galatea, in de Zee seer gracelijck/
 voortgetrocken van twee Dolfijnen/al-
 waer rondtom zyn Tritons en Zee-go-
 den. Hebbende dan Raphael de Car-
 tons van dese Capelle ghemaect /
 schilderde hy dese op 't nat kalck / in de
 Kerck van S. Maria della Pace: welck
 werck hem grootlyc dede achten in sijn
 leven/en daer naer/als wesende 't byson-
 derste dat hy opt dede. Hier naer ghe-
 pozt wesende / van eenen Camerlingh
 van Paus Iulius, maecte hy 't hoogh
 Altaer-tafel van Araceli, met een Mary-
 ry-beeldt in de locht / met achter een
 schoon landtschap / en onder eenen S.
 Ian Baptiste / S. Franciscus, en S. Iero-
 nimus als een Cardinael: In de Maria is
 een seer ootmoedigh sedigh wesen / als
 een Moeder Christi mocht betamen / en
 't kindeken in een schoon attitude / speelt
 met de Moeders mantel: In Ioannes
 sietmen de soberhept/opzectichept/en
 ghewissichept des ghemoedts/ghelijck
 in de ghene / die afghelucken der Wee-
 relt/voorz pdel achten/en onder den volc-
 ke haten de loghenen / maer byz gheern
 de waerhept spreken: In S. Ieronimus
 opsiende / sietmen een seer debote aen-
 dachtichept/en offert met beyde handen
 den levendschynenben kinelenden Ca-
 merlingh: Den S. Franciscus van gelijc-
 ken opsiende / bewyft een groote affect-
 tie te sien / die twee schoon Hemelsche
 Beelden. Recht onder de Maria, midden
 de Tafel / is een kindt / houdende een E-
 pitaphiken / heffende 'thoofst na de Mary-
 ry-beeldt / 'twelck met al sijn leden niet
 gracelpcker wesen en mach. Hier nae
 continuerende in de Cameren van 't Pa-
 leys / maecter een Historij van een
 Mirakel daer een Priester Misse doet/
 heel root in't aensicht van schaemten /
 siende de Hostie om sijn onghelooft ver-
 smiltten / bewyfsende verschyckte te zyn/
 en een

en een onstantbastich Mensch/zijn han-
den doen sulcken actie/ dat hy puerlijck
schijnt te heben. Al't **M**is hoozende volc
knielende en staende/Mannen en Vrou-
wen/ maken verbaest/ om dese seldt-
saemhept / verscheyden scaep actien:
Onder ander een Vrouw / onder in de
grondt sittende / met een kindt op den
hals / keert haer seer gracelijck om: een
ander / vertellende wat den Priester
gheschiet is. Hier is den Paus weder/
met meer ander ghecontersept / **M**isse
hoozende: en also hier in desen muir een
venster quam / maectster hy trappen/
soo dat het schijnt datser wesen moeten/
soude d' **H**istorzj volcomen wesen: waer
aen blijckt / wat Raphael hoor een ordi-
neerder was. Wederom teghen over/
daer oock een venster comt / heeft hy
ghemaect / daer Petrus inde vanghenis
is / en van de gewapende bewaert wort/
daer hy seer aerdich heeft ghelet op een
scaep prospectie van een vanghenis /
en op den text der **S**chrijft uchtende/
socht daer neffens in alle omstandiche-
den yet fraeps by te brengen / ghelijck
hy hier wtbeeldt eenen schzicklijcken
kercker / en ghebonden aen een ijeren
keten desen slapenden ouden **M**an / tus-
schen de twee gewapende krijcklieden/
daer d' **E**ngel met een groote claerhept
de wapenen der **W**achters doet blicke-
ren / en doet sien alle minste dinghen/
die inden kercker zijn / welcke wapenen
schijnen gebzupneert natuerlijck / en niet
gheschildert te wesen. Niet min **C**onst
is gebzupct / daer Petrus los met den
Engel gaet / en schijnt of hem dit eenen
droom docht aen zijn wesen: Oock de
verbaesthept der **W**akers buyten de
vanghenis / hoozende de ijeren deur
open gaen / daer een **S**entnelle met een
toozts in de handt d'ander wacker
maect / daer alle hun wapenen blinken
van r'licht der tooztsen: en waer dese
geen claerhept can geben / daer geeft de
Waen haer schijnfel. Dese **L**ichten wa-
ren al onderschepdelijck wel uptghe-
beeldt / oock de dypsterhept der nacht/
den oock der tooztsen: In summa / het
schijnt alles meer lebendig / als ghe-
schildert. En dit is een recht **E**rem-
plaer / om **N**achté en **R**eflexien te maké /

Vanghenis
Petri, won-
derlyck van
Raphael
gheschildert.

als ick in dat deel dese **H**istorzj aengeto-
ghen hebbe. In dese **C**amer is noch een
Historzj / daer **P**aus Iulius de **G**ie-
richept upt de **K**erck verjaeght: daer
wozt hy gedzagen van de **P**alferniers/
daerdt eenighe zijn nae t'leven: daer
is eenen hoop volck van **M**annen en
Vrouwen plaetse makende: strax fiet-
men de furie van eenen ghewapenden
Ridder te **P**eerde / en twee te voor / die
den **T**empel-roover **H**eliodorom aen-
rennen / en slaen: **E**lder zijn **K**oobers be-
vzeest / den roof neder werpen / en bluch-
ten: **E**lder sietmen den **P**riester **O**nias
in zijn **L**ebijtsche cleederen / ooghen en
handen ten **H**emel heffen / met meer om-
stants / van die op pedestalen aen co-
lommen houden / om dit aen te sien / en
ander toetsenders / op verscheyden ma-
nieren: Dit werck is oock van alle ver-
standighe seer ghezeyden. In't welfsel
deser **C**amer zijn **H**istorzj / daer **G**odt
Abraham sijns zaedts vermenichvul-
dighen beloofte / de **O**fferhande van **I**saac,
en **M**osis brandenden bosch: in welke
alle is bewesen **I**nventie / **T**epstien-
const / en gratie. **D**oe is **I**ulius de tweede
ghestozden / en in sijn plaetse quam **L**eo
de thtende / die een groot **C**onst-liefdich
Paus was / en liet **R**aphael voortvaren:
die hoor de leste **H**istorzj / in dese **C**a-
mer maectte **P**aus **L**eo de derde / daer
hy **A**ctila by **M**onte **M**aria van **R**oom
verjacht / met sijn eenighe **B**enedictie.
In de locht had hy ghemaect **S**. **P**ietcr
en **P**auwels, met sweerden / om de **K**erck
te beschermen / om alsoo by d' **H**istorzj
wat te poetiseren. **D**aer sietmen in dees
Beplijghen grooten ernst: daer sietmen
Actilas op een swart ghesterde **P**eerdt
steplende sitten / bevzeest en bereydt om
bluchten. **D**aer zijn noch meer scaep
Peerden / onder ander een **S**paensch/
ghebleckt / daer op eenen als naect / al
met schulpen ghewapent / gecontersept
upt de colomme **T**rajana, daer een volck
is alsoo ghewapent: en men acht / dat
het van **C**rocodille huppen is. **D**aer is
Monte **M**ario in brandt / bewijsende /
dat in't vertreck des **K**rijghsvolckx / de
huppen veeltijds den byere / ten bytpe
blijven. **H**ier quamen indit stuck veel
conterseptfels / oock den **P**aus **L**eo de
thiende /

thfende/seer wel gedaen / en meer ander omstandigheden. Op desen tijdt maecte hy te Papels een Tafel / die daer noch is / met een Mary-beelt / S. Ieronimus op zyn Cardinaels / eenen Enghel Raphael, die Tobiam ghelepde / noch hoor eenen Heer Leonello da Carpi, Heer van Meldola, een Mary-beeldt / daer in men siet als een Godlijck wesen / en in haer werckinghe een onbetweterighe sedicheyt / ootmoedich / met t' samen ghelepde handen / aenbiddende den Soon / den welcken festeert een jonghen S. Ian, die hem oock aenbidt / soo oock doen S. Elisabet, en Ioseph. Noeh voor den Cardinael van Sanu Quattro, maecte hy een Tafel / om te Bolognen / daer voor in't leven van Francisco Francia van is verhaelt : In dese toonde hy / hoe veel

*Pingant sola alij, referantq; coloribus ora;
Cacilia os Raphael, atque animum explicuit.*

Onder noch veel ander stucken / soo hoor d' een en d' ander / en in verscheden plaetsen / schickte hy een stuck tot Florenten / twelc heden noch is hy den Hertooch / in zyn Capelle / tot Altaertafel : hier in is een oude Sint Anna, de welke Maria toelangt haer kindt / soo schoon in zyn naecte en wesen des aenschijns : t'welck lachende pegelijc verheught maect die t' siet. Daerenboven heeft Raphael te weghe ghebracht in de Mary-beeldt / wat tot een maeghdelijc wesen voeghlijck mach betamen : de doge zyn bergeselschapt met zedicheyt / t'voorhoofst met eere / de neuse met gracie / en de mont met deuchde / haer cleet met sinijelhepdt en eerbaerhepdt / soo dat niet moghelijck is / beter te mogen een dinghen sien ghedaen. In Room maecte hy een tamelijcke groote Tafel / daer in hy conterseptte onder eenighe Cardinalen oock Paus Leo : hier sietmen de figuren niet verficiert of geschildert / maer rouwt en verheben : hier sietmen natuerlijck Rutweel / bellen en damast / aen den Paus / oock goudt en spde / dat het al rupsch / blickt en clinet : daer is eenen cloot op eenen huyzen stoel van goudt / daer in in siet blickeren het weersehijn van des Paus cleet / t'licht van de venster / en de ghedaente

zyn gracelijcke constige hant vermoecht : daer in is een S. Cecilia, die beschonen van eenen Hemelschen Chooz Engelen wesende heel staer / als in haren geest opghetoghen / lustert nae die Hemelsche Harmonie : beneden op den grondt zyn Musijck instrumenten / die levende schynen / ghelijck oock haer spden lampers / en gouden Laken. Noeh zjnder eenighe ander Beelden / onder ander een Maria Magdalena, die met een vrozplijc wesen bewijst de vzeucht over haer bekeeringhe : wie dit stuck siet / heeft te seggen / dat alle schilberp doot is / maer dese levende : want men sieter den gheest in spelen / en de sinnen in roeren en beweghen. Datter tot lof veel versen in Latijn en gemeen spraeck van waren. Onder al dit:

van de Camer / en is alles soo ghedaen / dat niemandt te hoopen heeft / beter te mogen doen. Raphael, boven grootē lof / vercreegh grooten rijckdom / des hy / om van hem memozie te laten / te Room in Borgo nova liet maken een Paleys. Zijn gerucht so veerdich over de Werelt vliegghende / sondt Albertus Durerus hem zyn Contersepttel ghewasschen op eenen doeck / sonder wit latende de hooghfels van selfs. Dit docht Raphael seer wonderlijck te wesen / en sondt hem weder in danckbaerhepdt veel van zyn teykeninghen. Dit Contersepttel was tot Mantua, onder de dinghen van Julio Romaen. Raphael op desen tijt verweert / door de uptonemende Pinten van Albert Durer, liet oock verscheden dinghen snijden door eenighe Italianen / die hoewel sy de tronien wel een gratie gaven / en wel stelden / soo en was hun t' graef-ijser soo niet gunstigh. Den eenen was Marc Antonio van Bolognen / den anderen Marcus van Ravenna, en meer ander. Ten lesten isser gheweest eenen Const-soeckighen Hugo da Carpi, en vondt de manier / om met de dyp houten platen / in hout-druck te maerken Pinten / daer men hooghfels / graeu en huyzen diepselen in hadde / t'welck een aerdige Inventie is. Raphael schilberde

Hugo da Carpi vindt de manier, Printen met houten platē, en verscheden gronden te drucken.

een Tafel om de Stadt Palermo, eenen Crupfdraghenden Christus, daer oock veel eyghenschappen in zijn. Dit stuck ter Zee ghescheept / vergingh en brack het schip / met alle Coopmanschay en volck / quam ongheschaet aen te Genua: want het was wel bestoten in syn tasse. Van daer werdt het noch ghebracht tot Palermo, op Mont Oliveto, daer't meer in achtginge en gerucht is / als den Bergh van Vulcanus. Raphael dus booz groote Personagen / die hy niet ontseggen mocht / werckende / hiel evenwel volck te wercken in de Cameren van den Paus / dagelijck alles oversiende / en besozghende. Een Camer werdt ontdeckt / waer in was den brandt van Borgo, daer Paus Leo de vierde / met de Benedictie den selven brant lescht. In dees Historie zijn verschepden ghebaerlijckheden uytghebeeldt: ter eender zijden zijn water-bringhende Vrouwen / der welcker cleeren / en hayt / met den windt waepen / hebbende een schoone blucht; sommige blusschen inden roock het vper met grooten ernst. Oock isser uytghebeeldt de Waderlijcke affectie / dooz den Poet Virgilius beschreiben / van Eneas, die sijnen Vader draecht uyt den brandt: soo wordt hier eenen ouden sietken uytghedraghen / daer sietmen den arbept des jongen dragers aen de leden / en dooz 't ghewichte cracht bewijzen. Daer is noch wat bysonders uytghebeeldt / te weten / de ernstighe liefde eens Moeders / die inde vlamme sprude / haer lieve kindeken noch berghet / en gheestet van eenen muz / eene / die dat met grooten ernst en medelijden afneemt. Ooc isser een Moeder / die ontcleedt ontvliedt / en jaeght booz haer hare kinderen / op datse mochten ontcomen de verderfnisse van den brandt. In de selve Camer zijn noch meer Historien: eene daer ghebanghen Turcken zijn ghebracht uyt den Schepe te lande: oock zijnder inde Wafementen / onder d' Historien ander historikens / ghemaecht: in summa / 'tis alles te verwonderen / wat desen uytne-mende Constenaer / daer al met zijn verstant en aandachticheyt te weghe heeft ghebracht. Twelffel van dees Camer / wesen de van Pieter Perugino syn Me-

Brandt van Raphael, sonstich uyt gebeeld.

ster / woude se niet bebeden / om dat hy dooz hem begin hadde te rouwe tot sulcken graet. Zijn grootmoedicheyt was sulck / dat hy Teyckenaers hadde op sijnen tost in gantsch Italien, tot Puzzo-lo, tot in Griek-landt: en liet niet achter te krijghen / alles wat tot onser Consten dienen mocht. Raphael nae de doot van Bramant, hadde al het last van het Paleys op hem / soo van bouwen / als schilderen. Hy maecte noch een sale / en oock de Logien / gebuyckende tot grotissen en Beesten nae cleven / Ioan da Udine sijn discipel / die oock de dinghen van Succo dede: Iulio Romano waren de Beelden bevolen / oock Ioan Franceco, Pierijn del Vago, Pellegrin van Modona, Vincent van S. Gimignano, en Polidoor van Caravaggio, dese en meer ander waren al syn werck ghesellen: dese maecten met sijn Cartons Historien / Beelden / en ander dinghen / die in dese wercken behoeft. Hy maecte noch veel ander Tafelen / die bupten 't Lant / oock in Brancrjck voeren: bysonder oock eenen val van Lucifer, daer veel aenmerckelijke dinghen waerghe-nomen waren / en was vanden Coningh hooghtlijck gheloont: langh waer te verhalen alle sijn wercken / en Conterseptsels. Hy was altijt seer Vrouw-liefdigh / alsoo dat Augustijn Gizi sijn goet vriendt / doe hy hem liet schilderen sijn woofse Logie / qualijck condesijn werck ghevoordert krijghen: ont dat Raphael veel tijt was tot een Vrouw / die hy seer lief hadde: waerom Augustijn, die schier desperaet was / soo veel te weghe bracht / dat hy de Vrouw dede comen by hem wonen in sijn Paleys / daer hy wrocht / twelck oorsaeck was dat 't werck voldaen worde: Hier in dit werck maecte hy al de Cartons / en self veel figueren in Fresco / met sijn der handt. In't welfsel was deen Historie / den staedt der Goden in den Hemel / daer veel fraep dinghen zijn / uyt den Antijcken genomen / met goede gratie. Van der Historie was de Bruyloft Psiche, daer Iuppiter aen Tafel ghe-dient wort / en de dzy Gratie bloemen stropen over de Tafel. In ander plaetsen van 't welfsel zijn verschepden Beelden /

den/ onder ander eenen Mercurius, seer wel gedaen/ als dalende uyt den Hemel/ hebbende een sluyp. Elder is Iovis, die Ganimedem rust: oock isser Venus, die met haren waghē Psiche ten Hemel boert/ in 'tgheselschap van Mercurius en de Gratiē: dan noch eenighe kinderskens aerdich vercoztende/ en hebben geladen der Goden instrumentē / hebben de by hen eenighe dieren / nae hun Natuere en epgghenschappen / wefende dit een schoon Poetelijcke schilderpe. Hier liet hy maken veel schoon festonen van bloemen en frupten / die de Histozien bevinghen/ dooz Ioan da Vdine, welke niet schoonder connen wesen. Raphael begon/ dooz last van Paus Leo, de sale Constantini, welke Iulius Romaen, en Ioan Francisco, nae de doot van Raphael, met zijn schetsen en patroonen / volpndighden. Dook maecte Raphael patronen / om Tapjten/ die in Vlaender gezocht wierden / wefende d'Histozie van S. Pieter, welck een heerlijck schoon werck / en te Room noch op Hoochtyden te sien is/ en coste 70. dupsent Croonen. Hy schilderde epndelijc een Transfiguratie Christi, om te seyn den nae Vancarijck: Daer is Christus op den Berg Thabor, met zijn dzy Apostelen/ en twee Propheeten/ ghetransfigureert wefende / en blinkende: En terwylen zijn ander Discipelen aen den voet van den Berg hem verwachten/ is hun gezocht een besetē jong knecht/ die een schiziklycke en natuerlijcke actie doet/ en bewijst zijn groote passie/ met open gesperden ooghen en mondt/ en bleek in't aensicht / doet een groot ghewelt: desgelijc den Vader/ een oudt Man/ bewijst t'amen cracht/ en vrees/ hebbende ooc de ooghen wijdt open: daer beneffens d' Apostelen bewysen hulp en medeliden. Meer epgghenschappen zijn hier t'aenmercken/ als de actituden der dzy Apostelen op den Berg / die de claerheyt met den handen afkeeren/ als oock veel schoon aerdighe tronten van verscheppen onderdommen/ en wefens. Summa / dit was de leste proebe van zijn vermogē in de Const: want hy noyt hier naer Pinceel meer en handelde. Het en is niet te twijffelen/ dat tusschen

Raphael en Michael Angel, der Consten halven / jalourspe was / en concorrentie. En alsoo Raphael, siende Angels groote studie in de naecten / en dat hy daer niet in t'achterhalen was: En Raphael dan wetende / dat d'excellentie der Schilderpe niet en bestaet alleen in naecten te maecten / soo bondt hy een wijdt open veldt / om hem in veel dingen booz by te loopen: als in d'Inventie/ en by-een-voevinge der Histozien/ de selve niet met te veel te confunderen oft confus te maecten / noch met te wepnich al te miserabel oft arm. Dook bekeerstighde hy hem/ zyn werck met alle omstandicheden te verrijcken / en met veel bywercken/ die den aensijnder vermaecken gheven: bysonder met schoon gracelijcke tronten/ van Vrouwē/ Kinderen/ Jonghelingen/ en Ouderlingen/ de selve ghevende alle bewegingen/ nae dat sy werckende behoeven: oock fraey hulselen / tuperinghen / cleederen / en chieraten/ schier niet wetende oock wat schoonheyt gheven: de bluchten der Heerden/ en weetheydt der Soldaten/ Landtschappen/ verscheyden webers/ prospectiven/ en dergelijcke vele. Epndelijck (om cort te maecten) segg ick dit: dat Raphael in alles gracelijck was / en ghemeensaem / oft univiersael / en met alle dinghen wech wist/ twelck een goet Schilder / om goet te heeten / behoest. Hy starft' zynen 37. Jaren op den goeden Wpdrag/ gelick hy op sulcken dagh ghebozen was. Geen Houwelijck hadde hy opt aengegaen: maer hadde hope/ dooz belofte / Cardinael te worden: dan alsoo hy t'onmatelijck in syn Liefden was / is met een heete Cortse bevanger wefende/ uyt den leven geschepd/ Anno 1520. En t' doodt lichaem lagh in de sale/ daer dit verhaelde leste stuck schijderije stont/ twelck een doof spectakeel wefende/ menich dede weenen/ oock mede den Paus selve/ om t' verlies van soo gracelijcke Constenaer. Wel hadde met eenen de Const van Schilderpe moghen sterben met desen Ehdelen Constenaer/ dewyl sy met zijn ooghen sluytinge soo blindt geworzen is. Hy was begrabert seer heerlijck in de Ketonde / met die Epitaphie van den gheleerden Bembo:

Wat een
goet Schilder,
om goet
heeten be,
hoest.

Italiaensche Schilders,

D. O. M.

Raphaeli Sanctio Ioan F. Vrbinat. Pictori eminentiff. veterumque emulo: cuius spiranteis prope imagineis si contemplere, naturæ atque artis fœdus facile inspexeris, Iulij II. & Leonis X. Pont. Maxx. Picturæ & Architect. operibus gloriam auxit. A. xxxvij integer integros. Quo die natus est, eo esse desit, viij. d. April. M. D. XX.

Ille hic est Raphael, timuit quo sospite vinci

Rerum magna parens, & moriente mori.

En den Graef Balthasar Castiglione schreef op syn doot op deser boeghen:

Quod lacerum corpus medica sanaverit arte;

Hippolitum Stygiis & revocarit aquis.

Ad Stygias ipse est raptus Epidaurius undas;

Sic pretium vite, mors fuit artificii.

Tu quoque dum toto laniatam corpore Romam

Componis miro Raphael ingenio;

Atque urbis lacerum ferro, igni annisq; cadaver,

Ad vitam, antiquum jam revocasq; decus.

Movisti superum invidiam, indignataq; mors est,

Te dudum extinctis reddere posse animam:

Et quod longa dies paulatim aboleverat, hoc te

Mortali spreta lege parare iterum.

Sic miser heu prima cadis intercepte iuventa;

Deberi & morti, nostraq; nosq; mones.

t Leven van Balthasar da Siena,
Schilder en Bouwmeester.

Onder des Hemels uytgedeelde gaven/ die de sterflijke ghenieten/ isser niet grooter te achten als Deucht/ en gherust ghemoot: want sulcx onsterflijck en saligh maecht. Des d'ontfanghers van dien/ meer als der natueren/ Gode danckbaerhepdt zijn schuldich. Ghelijck onder ander / als een licht onder duyfsternisse verschenen is geweest/ Balthasar Peruzzi Sanese, die alsoo was begracijt/ dat de zedichepdt en goetheyt in hem tacken waren der hoogher Siel ruste / waer upt gewassen zijn vuchten der Deuchden/ te weten / seer eerlijcke en loflijcke wercken. Tot Siena, hoe wel hy daer niet ghebozen was / begon hy de Const van teyckenen en Schilderen/ en quam te Volterra zyn gheboortstadt / daer hy wat schilderde/ dat gracelijck was / en wel beviel een Schilder aldaer / gheheeten Pieter, die met

hem ghemeensaem werdt/ en quam met hem te Room/ daer desen Pieter gewoon was te wonen / om te wercken met hem in't Paleys vooz den Paus Alexander de sefte: Maer den Paus overleden wesende / doe Pieter daer geen werc meer en hadde/ begaf he Balthasar in een Schilder-winckel/ met den Vader van Maturino, die althijds gemeen wercken te doen hadde. Desen stelde ten eersten Balthasar voozen een ghepzinuert Penneel / en sonder eenighe teyckeninghe hem te langhen / seyde: Schildert daer een Mars-beeldt. Hy nam strackx een krole / en hadde metter baert op een goede maniere geteyckent / dat hy in't werc legghen/ en schilderen wilde. Hy sloegh met eenen handt aen de verwen/ en hadde in wepnich daghen sulck een fraep en wel gedaen stuck gemaect / dat het niet alleen den Winckel-meefer / maer oock alle Schilders die 't saghen / dede verwonderen. Wt welker oozsack hem besteeft wert tot S. Honofrio, de Capelle van

le van 'thoogh Altaer / die hy met een
 schoon gracelycke maniere volbede opt
 vat kalck. Daer nae in de Kerck van
 S. Rochus à Ripa, noch twee Capellen.
 Des hy / in goedt gherucht comende/
 werdt ghebracht te Ostia, daer hy op't
 Casteel / van wit en swart eenighe Ca-
 mers schilderde / en maecte fraey Hi-
 stozien: bysonder een hant-bataillie/op
 de wyse der ouder Romeynen: oock een
 hoop Kircklieden / die een Casteel be-
 sozmen/makende een fraey gheswoel en
 aenbal / hummet schilden deckende / en
 de leders aen de mueren stellende / daer
 die van binnen hui afweeren met een
 wonderlijcke selhept. In dees Histozie
 maecte hy veel Antijckische Kiryck-
 instrumenten/en verscheyden ghedaen-
 ten van wapenen: en in een sale veel an-
 der Histozien / schier van 'tbeste dat hy
 opt dede. Hier nae maecte hy te Room
 vast kennis met Augustijn Gigi, die alle
 Deuchtsame bevinde / en oock Baltha-
 sar, te meer / om dat hy hem van Siena
 hiel te wesen. Des hy dooz middel van
 desen soo rijcken Man onderhouden /
 hadde tijt om pzoctiseren nae de Room-
 sche dinghen/bysonder in Architecture/
 in welcke hy dooz de conzoentie van
 Bramant in wepnigh tijdt seer pzocteer-
 de in dese Const / en namaels dooz haer
 in eere en groot ghewin. Hy lepde oock
 seer toe op pzoctieve / daer hy sulck
 een Meester in werdt / datmen wepnich
 sijn ghelijck ghedonden heeft / alsoo't
 in alle sijn wercken wel te sien is. Het
 welck verstaende Paus Julius de twee-
 de / liet hem schilderen de 12. Maenden
 van wit en swart / elck met haer oeffe-
 ningen / die men doet in de selvighe over
 al het Jaer. In dese sietmen van hem
 veel prospectiben van Hupsen / Tea-
 tren/Paleysen/en ander gestichten/met
 schoon inbentien. Hier nae dede hy
 noch meer wercken / die hem gheruch-
 tich maecten: onder al / het Model
 van 'tPaleys van Augustijn Gigi, welck
 Paleys schijnt uyt der aerden ghewas-
 sen/so wel ist gedaen: Dit cieder hy uyt-
 wendich met Histozien van wit en swart/
 En de sale met een schoon prospecti-
 ve colonnen: En 'tghene wonderlijck
 is / in een Logie teghen den Hof / daer

hy eenighe Histozien van Medusa heeft
 gheschildert / sijn eenighe Coznien en
 Ornamenten versiert oft stucco waer/
 soo wel op sijn vercozten ghedaen / en
 de daghen soo ghewacht / dat selfs alle
 beste Constenaers bezoghen worden
 die dit sien / en meenen dat het verheben
 werck is / en niet gheschildert: Ick en
 condet oock niet ghelooden / tot dat ick
 het met een langh riet aenghetast had-
 de / want het is in 't welssel. Veel wer-
 ken in veel Steden en plaetsen heeft hy
 ghedaen / in schilderpe en Bouwmees-
 terschap / oock verscheyden Cooneelen
 tot heerlycke Comedien / en anders te
 langh om verhalen. No. 1527. doe Room
 overrompelt was / werdt hy van den
 Spaengiaerts gebangen / en niet alleen
 en verloos hy alles wat hy hadde/maer
 worde seer ghepynicht: want hebben-
 de een edel statich aensien / worde hy
 miswaet te wesen eenich groot Pzelaet/
 alsoo vercleedt wesende / oft eenich man
 die groot rantsoen vermocht te ghe-
 ven: maer doe sp hem vernomen een
 Schilder te sijn / deden hem schilderen
 hun oversten Borbon, 'tzy doodt oft an-
 ders. Doe hy uyt hui handen was /
 scheeyte hy nae Port Hercules, om van
 daer te gaen na Siena: maer wert op den
 wegh berooft / dat hy in sijn hemde tot
 Siena gecomen is / daer hy heerlijck ont-
 fangen en hercleet worde / en tozts daer
 na Jaerlijcx pensioen ghegeven / om de
 Stadt te verstercken. Hier nae quam hy
 in de quade gratie van den Paus / om
 dat hy met sijn en 'tKeysers legher niet
 en wou trecken vooz Florenten: dat
 werdt nae weder ghevredicht / en heeft
 te Room in sijn twee Professien ver-
 schepden wercken ghedaen: hadde oock
 aldaer sijn studie in Astrologia, en Ma-
 thematica, daer hy hem seer in oeffende.
 Hy begon oock een Boeck van 'tAnti-
 quitept van Room / en te commente-
 ren van Vitruvius, makende van alles de
 tepckeninge: Hier van is veel erfgenaem
 gheworden nae sijn doot Sebastiaen Ser-
 lio, die hem met desen arbeyt in sijn Boec
 wel beholpen heeft. Balthasar, alhoewel
 hy Pausen / Cardinalen / en ander veel
 ghedient hadde / heeft seer wepnich gence
 van ghehad / oft dooz de cleen miltchept
 deser

Italiaensche Schilders,

deser Heeren / oft door syn beschaemde beleeftheyt / van weynich epssche: maer om de waerheyt te segghen / alsoo veel als men met edelhartige milde Heeren beleeft behoort te wesen / behoort men met de vzecke onbeleeft te zijn. Dus Balthasar hem bindende ten lesten oudt / arm / en met groot hupsgefin verladen / werdt seer steck: En ghe-

creegh een gheschenck van den Paus van hondert Croonen. En starf Anno 1536. out 55. Doe den Nederjyn te laet hadde ghekent / dat hy vergheven was / door pemandt / die syn officie / daer hy Jaerlijck af trock 250. Croonen / begerde. Hy was van kinderen / en vzienden seer beweent / en begraven by Raphael d'Vrbijn, met dit Graf-schrift:

Balthasari Perucio Senesi, viro & Pictura, & Architectura, aliisque ingeniorum artibus adeo excellenti, ut si priscorum occubuisset temporibus, nostra illum felicius legerent. Vixit ann. Lv. mens. xj. dies xx.

De levens van Ioan Francisco Penni, gesejpd den Factoor / Florentijnsch Schilder: en Pellegrino, Schilder van Modana.

Het is de Zeucht menschmael oozs saeck gheweest van een toevallende gheluck / dat in hun ghespuert was een seker beballijckheyt / oft inclinatie tot eenige goede Const / alst gheschiedde met Ioan Francisco Florentijn / die van der Natuere van jonghs tot de Schilderconst gheneghen wesende / was daerom t'samen met Iulio Romano van Raphael Urbijn in hups ghenomen / en bepde als syn kinderen ghehouden / het welck hy wel beweest in syn sterben / hun bepden latende erfghenaem van syn Const en tijdtelijke goederen. Alsoo Ioan noch een kindt wesende / doe hy in Raphaels hups quam / upt boerde ghenoeemt wiert Factoor / behiel hy desen naem al syn leven. In syn teyckeninghe volghde hy altydts de maniere van Raphael. Hy was meer geneghen tot teyckenen als schilderen / gebuyckende al tijt grooten vlijt / syn dingen wel te voldoen. Van syn eerste Schilderpe is te sien in de logie van den Paus / daer hy wzoucht in geselschap van Perijn del Vaga, Ioan da Udine, en ander excellente Meesters. In welck werck men siet een seer goede gratie / als van een Meester / die toelepde op de perfectie. Hy was unversael oft vlijtich om van als te doen / hem oeffenende in Landtschap / en metseerje. Hy colozeerde seer wel in Oly op tnat kalk / en van Eyverwe. Hy sondersepte excellent nae 't leven: En sonder groote stude / verstont hy lichtelijck alles wat de Const belanghde / 't welck Raphael groot voordeel was /

want hy veel dinghen voor hem dede / als in de Carrons van Capijtsjerje en anders: Doch met zyn Carrons veel dinghen makende / als het wessel van de Logi tot Augustijn Gigi, en veel Tafelen / Tafereelen en wercken: Daer hy hem soo wel in droegh / dat hy meer en meer van Raphael beindt werdt. Hy maecte in S. Maria di Anima, een Sinte Christoffel, van acht ellen / een schoon Beeld: Doch isser eenen Hermitje in een speloncke / met een Lantern in de hant / hebbende goede teyckeninghe / en wel ghedaen wesende. Maecte veel meer wercken: Bysonder nae Raphaels doot / voldebe hy met Iulio Romaen, veel dinghen / die van Raphael onboldaen waren ghebeven / bysonder in 's Paus Wijn gaert / en in de Sale Constantini, daer sy die Hystozien maecten / met een frap handelinge en veel schoonfiguren: hoe wel d'Inbentien en schetsen der Hystozien veel quamen van Raphael. T'wijlen dese wercken ghedaen werden / Pierijn del Vaga, excellent Schilder / namte Wjve een Suster van Ioan Francisco, des Pierijn hun derde gheselle werdt / en deden verscheppen dinghen t'samen. T'gheviel dat Paus Clement hun liet maken een Tafel / ghelijck die op S. Pieter Montorio van Raphael, om te schikken nae Wancrjck / daer d'eerste toegedestineert was. In dese te make / werden sy oneenich / deelden sy twee de goederen / en teyckeningen / van Raphael hun naghelaten: en Iulius trock nae Mantua, daer hy voor den Marquijs veel dinghen

ghen dede. Daer volghde hem Ioan, oft ghet rocken dooz vrientschap/ oft hope/ van daer werck te hebben; maer hem bindende van Iulio weynich vrientschap bewesen/ keerde weder te Room/ en trock van daer nae Napels/ volgende den Marquijs del Vasto, daer hy coztlijck (van quade complexie wesende) sieck werdt/ en starf/ tot groot leet wesen van den Marquijs/ en alle die hem kenden. Hy hadde een Broeder/ gheheeten Lucas Penni, desen wozocht in gheselschap van zijn swagher Pierijn, tot Genua, en elder veel plaetsen in Italien: eynlijck quam hy in Engelandt/ daer hy vooz den Coningh/ en eentghe Cooplieden wozocht. Ten lesten begaf hy hem te maecken teyckeninghen/ om in coper te snyden/ die van Blamingen gesneden uptgaen/ die boven zijn manier oock aen zynen naem wozden bekent. Onder ander isse een Prinz van een Badstobe met naeckte Vrouwen. Ioan Francisco leefde 40. Jaer. Zijn wercken zijn van ontrent Anno 1528.

Zijn mede-discipel hy Raphael, en zynen vrient was Pellegrino van Modana, die van jongs in zijn Stadt hadde alree eenen goeden naem in de Const gherregghen: maer hoozende t'loflijck gherucht van Raphael, is te Room hy hem gheromen/ welken hem oock hy hem gaf te wercken/ als die noyt pedt wepgherde die van de Const waren: want doe waren te Room wonder veel fraep jongers/ die toelapden malcander t'obertreffen in de Const/ om te comen in gratie hy Raphael, dien sy alle beleeftheyt bewesen/ gelepden hem (die meer een Prinz als Schilder geleck) seer statelijck te Hobe/ wel 40. oft 50. in ghetal/ en wel in ozden. Pellegrino werdt in de Const een goet Meester/ en wozocht oock met d'ander in de Logien/ daer hy hem soo wel dzoegh/ dat hem Raphael in veel meer dinghen gebzupte/ in versheypden plaetsen: oock dede hy veel ander dinghen in Room alleen/ en in gheselschap. Nae de doot van Raphael, keerde hy weder te Modona, daer hy veel wercken dede/ en troude/ en hadde eenen soon/ die welcke een oorzake van zijn doot waer: want deser met

ander jonghers zijn ghesellen wozden cryghende/ eenen ombzacht. En alsoo Pellegrino dit gheboodschapt werdt/ gingh haestlijc upt/ om den soon te verbergen vooz de Justitie: maer noch niet verre van zijn huys wesende/ ontmoeten hem de vzienden van den dooden/ die welcke den dootslagher sochten: en Pellegrino gheenen tydt hebbende t'ontwijcken/ overvielen hem inde gramschap/ en gaben hem soo veel wonden/ dat hy ter aerden doot bleef.

Het leven van Andrea del Sarto, ertellent Florentijnsch Schilder.

Als den Mensch van zijnder jonckhepdt wordt bestelt te doen de dinghen/ daer hy van de Natuere toe verordineert/ oft ghebozen is/ dan sietmen ten eynde een uptcomste van grooter volcomenheyt/ en een uptmuntinge/ die selfsaem en verwonderlijc is. Dat wel haest waer te wesen hem openbaerde aen Andreas del Sarto, soo gheheeten/ om dat zijn Vader een Cleermaecker was: Want hy ghebozen wesende tot Florenten/ No. 1478. en t'znen severt Jaer van t'Schoolgaen ghenomen/ en op t'Goudtsmeden gestelt/ en hadde hy in Goudt en Silber te snyden soo veel sin niet/ als in teyckenen/ daer hy goede maniere in hadde. Het welck gesien van Ioan Barile, ghemeen Schilder/ nam hem van t'Goudtsmeden op t'Schilderen/ daer Andreas seer blpde om was/ hem bindende aen de Const/ daer hy toe gemclineert was/ en begon so te colozeren/ dat zijn Meester/ en ander Schilders van der Stadt/ verwondert waren. Ioan Barijl t'eynden dzy Jaeren bemerkte/ dat hy volherdende/ meer als ghemeen werck-gheselle wilde wozden: waerom hy hem bestelde met Pieter di Cosimo, doe ter tydt gheacht van de beste Schilders van Florenten: daer Andreas hegerich tot de Const/ niet af liet hem te bevlpten om leeren: Ende de Natuere/ die hem een Schilder dede opwassen/ wozocht soo in hem/ in t'handelen der verwen/ en met sulcken gratte/ al hadde hy 50. Jaer geschildert gehad/

Italiaensche Schilders,

hadt / des hem Pieter seer lief creegh. Alle den tijt / die Andreas hadde / bysonder de Heyligh-daghen / bracht hy upt grooten lust over met te teekenen / in gheselschap van ander Jonghers / in des Paus sale binnen Flozencen / daer de Cartonnen waren van Leonardo da Vinci, en Michael Angelo, daer hy alle Jongers / inghebozen en vzeemde / (die daer ontallijcke veel quamen) te boven gingh. Boven al die daer quamen / behaeghde Andreæ de maniere van omgangh / van eenen Jonghen / gheheeten Francia Bigio, Schilder / die oock sulck beballen hadde in Andrea, dat sy groote vrienden werden. En Andreas, niet connende langher verdraghen de vzeemdicheyt van Pieter zijn Meester / die een oudt Man was / en seer fantastijck / Jae die alle dingh in den wegh was / seer eensaem en quellijck / niet mogende verdraghen dat pemandt hoefstede / noch Clock luden / Kinder ghecrjst / Monicken sangh / en sulcke dinghen / dickwils ooc seer vergammēde op de Vliegghen / summa / daer niemant en mocht om zijn mopljckheyt by ghedueren / is Andreas van hem gheschepden / en nam een Camer met Francia, die oock van zijn Meester schepde / om dies wille hy upt t'schilderen gheschepden was: Dus woonden dese twee jonghe Schilders t'samen op de Graen-marcht / en deden t'samen veel wercken. Ondertusschen een Compagnie van Lo Scalzo, die S. Ian Baptist vooz patroon hebben / den Andreas schilderen d' Hystoer van Ioan Baptist / in twaelf percken / van wit en swart: daer hy noch jongh zijnde / vooz eersten maecte het Doopsel / en dat met sulcken bljgt ende goede maniere / dat hy seer geruchtich werdt / des hem veel te werck wil den stellen / om wat tot zijn gedachtenis te hebbe / siende dat hy wat uptnemens worden wilde. Des onder ander hy in een Kerck der Vermeyte Monickē / buypen Flozencen / schilderde in een Capelle een Altaertafel van Maria Magdalena by Christum in 't Hof / t'welck seer lieflijck en glad-dich gecolozert was: upt welcker oorsack hy in de selve Kerck noch twee ander maecte / als noch volghen sal.

Dese twee / verlatende hun Camer / quamen woonen by t' Clooster van de Munziara, daer eenen Monick Andream liet schilderen het portael van de Kercke / t'welck redelijck groot is. Dit hadde den Monick te wege gebracht / met list / te langh te verhalen / om van Andreas alderbesten arbeyt te hebben vooz wepnich gheldts: En alsoo't een ghemeen plaetse was / wzocht Andreas meer om eere als ghewin. Deerste Hystorie die hy daer maecte / was eenen S. Philips, Monick wesende / die eenen maecten cleedt: in d'ander / daer S. Philips vermaendt eenighe blasphemierende tupschers / die hem bespotten / en daer eenen blijem slaet inden boom / daer sy onder in schaduwe sitten / en twee van dese verlaet / en de ander seer verbaest maect: Enighe met den handen aen t'hoofd ligghen als in swijn: ander loopen / en begheben hun al crptende ter vlucht / met grooter vzeese. Een Vrouw isser van haer selven dooz den donderslagh / also verbaest van verschrictheyt / oock vluchtigh / soo natuerlijck / datse schijnt te leven. Een Deerd isser oock dooz vzeese los gheworden: welck met zijn syongen / en schrickelijck ghebaer / betoont / wat soo een onverstentich en onverwacht dingh verbaestheyt maect: t'welck van Andreas, met een fraey aendachticheyt / is te wege gebracht / nooddich waerghenomen vooz die de Schilderconst oeffenen. De derde Hystoer was / daer S. Philips een beseten Vrouwe verloft: oock alle dinghen waernemende / die voogelijckst in sulcken doen zijn upt te beelden. Noch twee Hystorien maecte hy in dit voozhof oft portael: Een / daer S. Philips doot is / en van zijn Monickē betweent / en daer een doot kindt de bare gheraect / en verrijst / t'welck levende en doot gheschildert is / met groote waerneminghe der veranderinge. In d'ander maecte hy / daer de Monicken pedt met de Cappe van S. Philips doende zyn / en legghense eenighe kinderen op den hals / waer in sommighe Conterseptels nae t'leven comen. Naē dat hy / dooz groote fame / upt dese wercken ontfaen / veel treflijcke dinghen hem aenbesteedt hadde gedaen / en

en siende elder zijn medeghesellens beerdichept op t matre kalck / heeft met inwendighen pber / ghepzeckelt wesende / zijn Cartons ghemaect / en noch twee Historien in den selve boorzhof der Nunziata : Gene is / een Maria gheboozte / in een Camer / met t'samenboeginghe der figueren / met een schoon gracie / en ghoede proportie : Alwaer zijn eenighe Vrouwen / als byndinnē / by de Craemvrouwe / en zijn ghecleedt ghelijck doe ghebruyckelijck was : ander sterchter gecleedt / zijn by t'yper doende / met t'kind te wasschen / wieghe maecten / en ander bedienstichepdt. Onder ander isser een kindt / dat hem warint / seer levende : en een oudt Man / rustende op een bedde / seer natuerlijck : Desgelijcx eenighe Vrouwen / die te eten bzeingē de Craemvrouwe / die met eyghentlijcke actie te bedde licht : En al dees Beelden / met eenighe kinderkens om hoogh / die bloemen stropen / zijn van tronien / lakens / en ander aendachtigheden / en poeselighē colozeringhe / en vleeschichept / niet anders dan offse leefde. In d'ander Historij / zijn de Wijse upt den Costen / die gheleydt vande Sterre / comen Christum aenbidden / en comen / als vanden Beerde geseten / te boet aentreden : achter volghet hun Hofghesin / met waghens / en veel reetschap : Hier in comen eenige Conterseptfels / en eenighe kinders gheclommen op mueren / om dese Coningen met hun gebolghen bzeemde dieren te sien. Dees Historie is uptnemende ghelijck de ander. In welke twee hy zijn selven is overtroffen / ick late staen zijn gheselle Francia, die oock zijn Historien voldaen hadde op den selven tijdt. Om ander Monicken / maecte hy onder ander in een Tafel / een Enghelesche groet / in welke men siet een gladdichept der verwen / seer behaeghlijck : en eenighe Engel-hoofdekens / die den Engel Gabriel versellen / gedaen met een dommelighe soetichept. Veel Mary-beelden in olpberwe / en ander dinghen / dede Andreas, van sulcke volmaecthept / dat hy gerekent werdt den besten / die in zijn Stadt pinceelē en verwe handelde : maer ghoet-aerdich wesende / liet hem niet ghenoech betalen /

om zijn vzienden oft hem selven nut te wesen. Hy wert verliest op een jonghe Vrouw / die Weduwe werdt / en zijn Hupsvrouw / soo dat hy te meer was ghedzongen te wercken / end' in te meer swaricheden quam / als van Jalousije / en ander dinghen. Twylen Andreas zijn stadt Flozencen vast met zijn wercken vercierde / en dat zijnen naem meer en meer vermeerderde / die van de booznoemde Compagnie dello Scalzo, lieten hem zijn werck vervolghen / daer hy Christi Doopsel had ghebaen : soo maecte hy twee Beelden weersijds de Boozte / een Charitas, en Iustitia, die seer schoon waren : En noch twee Historien / eene / daer Ioannes pzedickt / wiens aensicht toont heel gheestelijck / en vol aendachtichept te wesen : oock de toehoozders seer verwonderende / van soo een nieuwe leeringhe te hoozen. Maer noch hadde hy zijnen gheest meer gheoeffent in d'ander / daer Ioannes doopt een ontallijck volck / daer eenighe beelden zijn ghemaect / ontcleedende eenige die gedoopt woerden : en ander / die naect verwachten / dat ander / die boozzyn / gedoopt sullen woerden : in welke wort ghetoot een yperighe begheerte / en alles soo aerdigh van wit en swart gedaen / als oft van Marber verheben waer. Andreas in dese dinghen doende wesende / quamen upt van Albert Durer eenighe Printen / daer Andreas eenighe beelden af in zyn werck te passe bzacht. En hoe wel het niet quaet en is / hem behendelijc met yet goets van anderen te behelpen / wert van velen geacht / dat Andreas niet veel Inbentie en hadde. Baccio Bandinello, doe een goet Tepckenaer gheacht / siende dat in Flozencen niemant beter colozerde in Olpberwe / als Andreas, werdt van sin dese handelinghe by hem te leeren / liet hem / om de manter te sien / eenighe dinghen maecten / oock zyn conterseptfel : maer oft hem te swaer om doen docht / hy voeghde hem tot het Beeldhouwen. Hy dede noch verscheppen stucken van Olpberwe : onder ander een Tafel van eenen dooden Christum, met Enghelelen / die hem ophielen met een bedzoeft contempleren / dat hun Schepper / om s' Menschen

Menschen zonden/in sulc ellende was
 ghecomen. Dit stuck behaeghde elcken
 so dat hy van velen ghebeden was / dit
 te laten uytgaen in Byzint / en werdt te
 Room ghesneden van Augustijn Vene-
 tiaen: Maer dewijl het niet wel gedaen
 en was / wou noyt niet meer laten sij-
 den. Dese Tafel werdt in Byzantijck
 ghesonden / en behaeghde den Coningh
 soo / dat hy begheerich was / meer van
 Andreas dinghen te hebben / en gaf daer
 toe last. Welck oorzaeckte dat An-
 dreas, door vrienden raedt / vooz nam
 cozts in Byzantijck te trekken / maer
 de Florentijnen verstaende / dat Paus
 Leo syn Vader-stadt wouw comeu be-
 soeken / wilden hem feestlijck ontfan-
 gen / met groote toemakinghe van Art-
 ken / Tempels / Colossen / en ander
 Beelden / meer als opt te voozen ghe-
 schiet was: En so veel ander Meesters
 hier in ghebruyckt worden: Maer dat
 boben al gheprezen werdt / was de Fac-
 ciade, oft ghevel van Sint Maria del Fi-
 ore, ghemaect van hout / en daer op
 geschildert Historien van wit en swart/
 dooz de constighen handen van Andreas,
 dat den Paus seyde: Al waert gheweest
 van Marber / te conde niet beter wesen.
 Andreas ghebeden / vooz den Coningh
 van Byzantijck noch een Tafel te ma-
 ken / voldede in cozten tijdt een Marp-
 beeldt / dat seer schoon wesende / gheson-
 den werdt / alwaer de Coopliden vier-
 mael meer gheldt af cregghen / dan sy
 daer vooz betaelt hadden. Rae eenigh
 cleen dinghen / maecte hy noch een tro-
 nte van eenen Christus, vooz de Mont-
 ken da Servi, dat noch op hun Altaer in
 de Kerck Anunziata staet / welck soo
 schoon is / dat te verwonderen is / hoe
 dooz Mensch verstant sulckx te weghe
 ghebracht en ghedaen is. Bypten in S.
 Gallo, waren noch Tafelen gemaect /
 die de syne niet en geleken. Daer maecte
 Andreas noch een derde / en daer in vier
 staende Beelden / die van de Dypbul-
 dichepdt disputeren / eenen S. Augustijn,
 met een tronie als een Africaen, en een
 Bisschops cleedt / eenen Sinte Pieter
 Martelaer / S. Franciscus, en S. Laurens
 Beneden knielen twee beelden / eenen
 S. Sebastiaen, toonende den rugghe / die

meer lebende als gheschildert schijnt:
 tander een Magdalena, met schoon la-
 keuen / welker tronie (ghelijck als hy
 gemeenlijck te passe bracht in alle vrou-
 we tronien) was gedaen nae syn Dups-
 vrouwe: Dit stuck was gheacht het
 beste van Olpverwe van hem ghedaen /
 om datmen daer in siet een goede pro-
 portie der figuren / actien / en affecten / en
 epgenschappen der tronien / de jonghe
 soet / de oude hardt / half oudt matigh
 wesende: Summa / dees Tafel is in alle
 deelen seer schoone. Twijl hem Andra-
 as te Flozencen dus werckende onder-
 hiel / sonder op te comen comen / waren
 in Byzantijck / by Coningh Franfoys
 den eersten / veel stucken ghesonden van
 Room / Venetien / en Lombardijen:
 Maer gheen bebielen hem beter / als die
 vooznoemde twee van Andreas, en loof-
 dese boben maten. Des werdt hem ge-
 seydt / datmen Andreas daer by hem in
 Byzantijck / tot syn Majestepts dienst /
 wel lichtelijck soude brenghen. Welck
 den Coningh wel beviel / en gaf com-
 missie sulckx te doen: En dat Andreas
 soude daer ghelt tot de repse getelt wor-
 den. Andreas stelde hem vzoelijck op de
 repse: En daer in 't hof comende / was
 van den Coningh seer vziendelijck ont-
 fanghen: En eer den eersten dagh spuder
 coemst vooz hy was / behonde hy hoe
 groot de mildchepdt en beleefhept was
 van desen grootmoedighen Coningh /
 ontfanghende in gheschenck ghelt / en
 rijcklijcke en eerlijcke cleederen. Doe hy
 begon te wercken / conterseptte hy den
 Dalphijn, 's Coninghs sone / die maer
 eenighe maenden oudt en was / en noch
 in syn windsel: Welck contersepttel by
 den Coningh ghebracht wesende / wer-
 den hem van den Coningh geschoncken
 dyp hondert gouden Croonen. Hier naer
 schilderde hy noch een Charitas, die den
 Coningh oock soo beviel / dat hy hem
 ordineerde een groot pensioen / en dede
 alle dinghen / op dat hy gheern by hem
 mocht blijben / hem belobende / dat hem
 geens dinghs onthrecken soude: En dat /
 om dat hem syn werck / beerdichept / en
 omganh / soo wel behaeghde / siende
 hem in alles wel te vreden: Oock was
 hy by al het Hof seer wel ghesien / en
 bemint.

bermint. Hy maecte veel Tafelen / en
 ander werck: soo dat / waert sake dat hy
 hadde te recht bekend / waer / en van
 waer hem t' Gheluck hadde ghebracht /
 hy waer niet alleen tot rijckdom / maer
 tot eenigen hooghen graedt ghetomen.
 Maer so hy eens doende was / vooz des
 Coninghs Moeder / te maecten eenen
 Penitenten Ieronimus , quamen hem
 Brieven van zijn Hupsvrouwe / doch
 watter in stondt / hy beghen vooz hem
 te nemen / weder nae Flozencen te kee-
 ren / en begeerde verlofaen den Coning /
 segghende / te moeten eenighe dinghen
 gaen beschicken / en wilde / om geruster
 by den Coningh te blijven / gaen halen
 zijn Hupsvrouwe / en soude mede bzen-
 ghen vooz den Coning costlijcke Schil-
 derije en Beeldtsnijderije. Den Coning
 betrouwde hem / en gaf hem ter deser
 oorzaken veel gelt : want hy hem hoog-
 lijck swoer / binnen wepnich Maen-
 den (die hy sepde) weder te keeren. Hy
 nu spoedich t'hups ghetomen: alwaer
 hy by zijn schoone Vrouw en vrienden
 goede daghen nam / soo dat den tijdt
 van wederkeeren verliet / en hy sonder
 wercken wesende / en latende tinnue-
 ren en metsen / verteerde al s' Coninghs
 en zijn epgen ghelt : doch doe hy ver-
 trecken wilde / vernochten meer des
 Vrouwen beden en tranen / dan zijn epg-
 ghen belangh / en beloften / die hy den
 Coningh hadde ghedaen. Des hy / om
 de Vrouw te behaghen blijvende / werdt
 den Coningh soo verstoort / dat hy tse-
 dert noyt gheen Flozentyjnse Schil-
 ders met goeden ooghen en aensagh : en
 swoer / waer Andreas in zijn handen ge-
 weest / ten soude ten besten met hem
 niet hebben afgelooopen / sonder yet
 aen te sien zijn Const. Andreas most hem
 nu weder in armoede behelpē so hy best
 mocht : en voldede doe die Historien
 van S. Ian Baptiste vooz t' gheselschap
 van Scalzo, daer Francia Bigio in zijn
 afwesen twee Historien had gemaect:
 want sy hem niet weder en verwach-
 ten. Diere heeft hyder nu dan voldaen /
 veen achter d'ander staende : Erst / Io-
 annes ghebangen by Herodes : de twee-
 de / t' Abontmael van Herodes, en den
 dans van Herodiana, met figueren / die

daer wel hy boeghen : de derde / d'ont-
 hoofdinge / daer eenen half naecten
 Beult is / een Beeldt wel gedaen / en goet
 van teyckeninghe / ghelijck oock alle
 ander zijn: De vierde / daer Herodiane
 t'hoofst presenteert : hier zijn eenighe
 die hun verwonderen / met seer schoon
 aendachticheyt gedaē. Dese Historien /
 zijn tsevert de Schole ghewest veler
 Jongheren / die in dese Const excellent
 zijn gheworden. Hier nae maecte hy el-
 der oock op't natte klac / maer van ver-
 we / een Mary-beelt / welcks tronie
 was zijn Hupsvrouwe nae t'leven : hier
 was by eenen lachende jongen Ioannes.
 Dit was om zijn levendicheyt seer
 gheacht : Want het een wtnemende
 werck was. Hier nae maecte hy vooz
 een Coopman een Marien Hemelvaert
 op een Tafel / die op t' lest op somplac-
 sen bozt dat hysse liet staen: dit was een
 bysonder fraey stuck. Onder d'Aposte-
 len / dat schoon figueren waren / was
 zijn conterseptfel. De Mary-beelt was
 van kinderkens opgevoert / en rontom
 verselschap / alles wonderlijcke grace-
 lijck : doch is tot nae zijn doot altyt
 onboldaen ghebleven. Hy maecte noch
 in eenen Hof van Servi, twee Historien
 van den Wjngaert Christi : In d' een /
 daer men den Wjngaert plant / bindt /
 en snijdt / en daer by den Hupsvader /
 die de wercklieden roept / die ledich op
 de Marct staē / daer eenen sit en clauwt
 zijn handen / schijnende te twijffelen / of
 hy ghaen wildt oft niet / ghelijck som-
 mige lyaerts doen : Maer noch is veel
 schoonder d'ander / daer den selven Hups-
 vader betalen laet / alwaerder eenige te-
 ghen murmuren / en hun berlaghen:
 t' wijlen isser een / die by zijn selven t' gelt
 overtelt / met sulke ernst / dattet te won-
 der is / so oock den Wteller doet: Dese
 Historie zijn van wit en swart in't nat-
 te kalck / met een aerdige veerdicheyt.
 Mae eenigh noch ander dinghen / maec-
 te hy een Mary-beeldt gheknielt / con-
 templerende eenen Christus , liggende
 vooz haer op eenen lay ghehouwen la-
 kens / hem al grinnickende aensijende:
 daer eenen Ioannes ober eynde / haer op
 Christum wijst : achter hem leent Io-
 seph op een rootse / schijnende hem in zij-
 nen

Ontrouw-
 eyt van
 el Sarto,
 eghen den
 Coningh
 van Vranck-
 yck.

Italiaensche Schilders,

Histotie van
Iulius Caesar
seer constigh
door del Sar-
to gedaen.

nen gheest te verblyden. In een Paleys
bupten vooz de Medicis, by laste van
den Paus/ was gheordineert / dat by
elck hun deel maken souden / van d'Hi-
stozie van Iulius Caesar, te weten / An-
dreas del Sarto, Francia Bigio, en Iacob da
Puntormo: daer alleen Andreas zijn deel
dede: maer d'ander niet / wat ghelbt
men hun met bidden aenboodt te ghe-
ben. Op een facciade, oft binnen-muer/
maeckte Andreas met grooter blyt een
Histozie / daer alle Landen Caesar Tri-
bupt bzenghen van hun ghedierten: te
meer om d'ander twee te boben te gaen/
dede hper arbeydt in / als opt in ander
dinghen. Hy maekter een heerlycke
Mitselrpe in prospectie / en eenē tray/
seer constigh loopende tot 't ghestoelte
van Caesar. Hier maekter hy op eenighe
statuaen / met goeden aendacht: en ten
was hem niet genoegh / zynen constigen
gheest te laten blycken / in de verschey-
den Wolcken / die de Dieren aenbzen-
ge: gelijcker een Beelt is/ een Indiane/
met een geele cassacke/en op haer schou-
der eenen kozf / oft mupte met Pape-
gapan/ bimen en bupten/ de welke seer
uptnemende zijn: en ghelijcker zijn/
die Indiaensche Gepten bzenghen: soo
zijnder daerenboven veel verscheyden
vzeemde Dieren / als Leeuwen / Ti-
gers/ Apen/ Meyzatten/en alsulck selt-
saem ghezocht. Al dit was so fraep en
versierlijck / en soo wel in zijn nat ghe-
wozcht/dat het te verwonderen is. Op
de voorszeyde trappen maekter hy oock
een Keusken sittende / en houdt een doo-
se / waer in is een Cameleoen / soo wel
op zijn vzeemde ghedaente ghedaen/dat
niet te bedencken en is / wat schoonder
propoztie hy dit Keusken ghegheben
heeft. Andreas in de Stadt weder ghe-
tomen / maekter een half Beeldt / van
eenen S. Ian Baptiste naecht, welck nae
aen den Hertooch Cosimus worde ghe-
schoncken. Doe begon Andreas onder-
tusschen Brancrjck te bedencken/her-
telijck versuchtende: en ghewis / hadde
hy ghe docht verghewents te binden/ hy
waerder getrocken: Soo nam hy voo-
ren/ een proef met zijn Const te doen/ en
maekter noch eenen half naeckten S.
Ian Baptiste / om te schicken aen den

Grand Maistro van Brancrjck: maer
watter in viel/ hy vercocht hem. Maer
noch eenich ander werck/ doe No. 1523.
de Beste te Flozencen was / trock hy
met Wyfen gesin in een Vrouw Cloo-
ster / tot Luca, al waer hy stil wesende/
maekter vooz dat Clooster een Altaer-
tafel / en om dat die Nonnekens zijn
Vrouw meer en meer beleefthept dede/
en zijn ander volc/ wozech hy dees Ta-
fel met sulcken liefde/ datse weerdigher
het Clooster meer naem en vermaert-
hept gaf/ als al 'tgebouw datter is: Het
is eenen doodē Christus: Waer hy heeft
met allen aendacht waerghenomen de
dzoef affecten/en met sulcken voeghlyc-
ke gratie / in de Marien en ander Beel-
den/ dat het te wonder is: Oock de ver-
heventhept des Beeldts Christi, en so
dootberwich wesende ghedaen / is van
grooter perfectie. Hy maekter noch
een Visitatie van Elisabeth: en noch op
eenen doeck een Christi tronie / welck
van 't beste van zijn werck te achten is/
daer naemaels veel nae ghedaen zijn ge-
weest. Dus hadden dese Nonnekens/
by desen ghelucke / de beste Schilde-
rpe / die in 't Landt was. En hy keer-
de met zijn ghesin te Flozencen / daer
hy veel Tafels/ Tafereelen/ en Conter-
septsels maekter. Den Hertooch van
Mantua, Fredericus de tweede / begeer-
de(dooz Flozencen passerende) een Con-
terseptsel van Paus Leo, dat Raphael
had ghedaen / daer by noch Cardinalen
waren. Dit conterseptsel hem toeghe-
laten wesende van Paus Clemens de 7.
lietment heymelijck contersepten dooz
Andreas: en dit gheronterseptte / met
effen sulck ornament / en gheheel gelijc-
kende/ worde ghesonden te Mantua, op
dat Flozencen van sulck Juweel niet
berooft en soude worden. Dit worde
naemaels ghetoot onder Schilderpen
Giorgio Vasarij, die noch jongh zijnde
te Mantua quam / het welck Iulius Ro-
maen, in zijn tegenwoordichept pzees:
maer Giorgio toonde hem van achter
op 't panneel een tecken/dat het te Flo-
renten gedaen was. Des Iulius most be-
kennen de waerhept: maer voeghder
by / al ist van Raphael niet/ soo en is het
niet te arggher; dan te beter. Waer aen
te

te hoorz is / hoe eppen en hoe upnemen-
de / Andreas pedt copieren conde. Daer
was bupten Flozencen een werck / daer
Andreas toe onthoden was / van eenen
Baldo, die 'tmeeste verstant niet en had-
de inde Const; ondertusschen was hem
seer gerecommandeert een ander Schild-
der / gheheeten Nicolaes Soggi Sansovi-
no, voor den besten die men vondt. An-
dreas ter plaetse ghecomen / vondt daer
Nicolaes, die niet alleen in afwesen van
Andreas schoon voort ghebaen hadde;
maer wilde tegen Andreas, daer Baldo
by was / wedden om een groote somme
gelts / om te best te schilderen. Andreas,
hoewel hy cleynhertich was / antwoor-
de: Ick heb hier mynen jongen / die on-
langs aen de Const is ghecomen / wil-
dy teghen hem wedden / ick sal voor
hem het gelt byleggen: maer met u en
wed ick niet: want won ick't teghen
sulck een als ghy zyt / ten waer my geen
eere: en verloor ick't / het waer my een
seer groote schande. Dit ghepasseert/
sepde teghen Baldo: Latet Nicolaes ma-
ken: zyn werck sal elcken beballen / wie
hier ter markt comt. En keerende te
Flozencen / dede / nae verscheppen wer-
ken / boden een voort / ter spden aen
't Clooster van d' Annonziata, een Ma-
ry-beeldt op't nat halck / dat seer upt-
nemend is / en sit gestreckt met haer
kindt en by haer sitt Ioseph, op eenen
sack lenende / hebbende de ooghen staer
op eenen openen Boeck. Dit werck /
van tepcken inghe / gratie / goetheydt / le-
vendicheyt / verhebenheyt / en coloze-
ringe halven / bewijst / dat Andreas ober-
trof alle Constenaers / die tot op dien
tijt verwe gehandelt hadden. Hier nae
maecte hy tot de voozberhaelde Histo-
rien van S. Ian dello Scalzo, de leste / te
weten / de gheboorte van S. Ian Baptis-
te / de welke noch de beste van allen
is / daer een schoon Vrouw-beeldt is /
d'zagghende 't kindt nae S. Elisabeth; die
oock wel ghebaen is: soo is eenen schyp-
benden Sacharias, dat hem niet van
adem en ghebreect: oock een sittend
oudt Wjff / die natuerlijk dees geboor-
te belacht. Nae meer wercken / maecte
hy bupten Flozencen / in een Clooster
van S. Salvi, een Abondtmael op't nat

halck / met sulck een doentijcke veerdig-
he maniere / en soo goedt van tepcke-
ninge en colozeringhe / als opt van hem
ghebaen was: welck Abondtmael / om
sijn goetheydt / in 't beleg van Flozen-
cen / was ghespaert van de Soldaten /
doe sy alle ander dinghen te neder wer-
pen en vernielden. Eens was hem van
te contersepten verwe overschoten / en
riep Lucretiam sijn Wjff / om haer te con-
tersepten / datmen siet (sepde hy) hoe
dat ghy in sulcken ouderdom noch
waert. Dese niet willende / conterseptte
hem selven / dat het schein te leven: Dit
behtel sijn Vrouw langhe nae sijn doot.
Nae veel ander dinghen / maecte An-
dreas voor eenen Coopman / die alles
oprecht voor den Coningh van Fran-
rijck / eenen Abraham, staende om sijn
Zoon te offeren / en dat met sulcken
vljt / dat dit 't best van sijn leven geacht
worde. In den ouden sacht men mercke-
lijk 't oprecht gheloobe / en groote vol-
standicheydt / en ghewillicheydt / om
Gods bevel te volcomen / sijn hooft kee-
rende naer een schoon kindt / dat van bo-
ven / hem het slaen schein te verbieden.
D'actitude / cleedinghe / leerfen / en an-
der dinghen / desen Abraham aengaende /
waer niet wel te volprijzen. Daer nes-
fens / dat schoon teer lichaem van Isaac,
al naeckt / schein te beben / door de vree-
se des doots. Hier sachmen / wat discre-
tie Andreas hadde ghebruyckt / al 'tlic-
haems carnatie schoon gemaect heb-
bende / heeft rooder ghecoluert ghe-
maect den hals / en plaetsen / die naeckt
van de Son beschenen mochten we-
sen: den Ram onder dooznen / en Isaac
cleeren beneden liggghende / schein te
leven: oock eenighe naecte knechten
den Esel bewarende / en een Landt-
schay / zyn uptnemende. Dit stuck / ten
lesten / bleef plaetse houdende tot Ischia,
een Eplandt by Napels. Octavianus
van Medicis, siende Andreas leste ver-
beteringhe / liet hem een Tafereel ma-
ken / 'twelck hy met grooten lust dede /
en was een Marie-beeldt met S. Ian
en Elisabeth: dit ghebaen / brachtet
't huys. Naer Octavianus sepde: Bzen-
ghet / waer ghy wilt / elder: want al-
soo de Stadt doe beleghert was / hadde

Soldaten
discretie, spa-
rende de
Schiederij
van del Sar-
to.

Aendachtig-
heyt van del
Sarto, int co-
loreren der
carnatie.

Italiaensche Schilders,

Trouwic-
heyt van del
Sarto.

hy ander dinghen in den sin: Maer hy bedarckte Andream seer. Den welcken antwoorde: De moepte is vooz u ghe- daen / en t'sal altyes uwe blijven. Octavianus antwoorde: Dercooyet / en be- helpt u met het gelt. Andreas bracht het stuck t'huys / en noyt wilde hy't peimant anders laten / wat hem daer van woz- de gheboden. Doe het beleggh over was / bracht Andreas hem weder het Tafereel. Octavianus nam het doe in grootē danck / betaeldet dobbel / en hiel- det in grooter weerden: ghelijck alle zyn dinghen / bysonder nae zyn doot / zyn ghehouden gheweest in weerden / en wel bymael meer als sy gheroost had- den. Hy heeft oock Room en de Room- sche dinghen oversien / oock Michael Angel, Raphaels, en zynner discipelen wercken / maer weet niet wat tydt: my dunckt niet dat hy daer yet geschildert heeft / dan macher wel ghetepkent hebben. Hy heeft noch eenen Abraham, als daer vooz van verhaelt is / ghedaen / dan wat minder / vooz een die Copte begheerde: Desen was doch in Con- sten niet minder: en wort te Napels we-

sende / vooz de beste Schilderje van aldaer ghehouden. In't beleggh waren upt Flozencen ghebloden eenighe Ca- pitepien met de betalinghe / oock een- ghe Borghers / die rebellen waren ghe- worden: dese woeden hem doen schil- ren teghen den ghebeld daer 't gherichte is / en dedese soo natuerlijck offse ghe- leeft hadden. Vooz de Compagnie van S. Sebastiaen maecte hy eenen Sinte Se- bastiaen, van den nabel opwaert / soo schoon / dat het wel gheleek of dic zyn leste Pinceel strecken souden wesen / ge- lijck het waren. Maer dit is van hem te ghetuygen / dat hy altydts in de const meer en meer / soo langhe hy leefde / toe- nam. Als na 't beleggh sommighe Dupt- selse knechten in de Stadt quamen lig- gen / die de Pest hadden / is de Stadt ge- infecteert: en 't sp hier van / oft dooz dat Andreas byeenden cost in't beleggh had- de g'eten / wert dootlijck sieck: en t'Wijf / daer hy soo veel altyt om had / ghedaen / weerk van hem upt byeesen / des is hy sonder veel toefichts oft hulpe ghestor- ven / oudt 42. Jaer / Anno 1530. Syn Graf- schijft is dit:

Admirabilis ingenij Pistori, ac veteribus illis omnium iudicio comparando: Do- minicus Contes discipulus, pro laboribus, in se instituendo susceptis, gratē a- nimo posuit. Vixit An. XLII. Ob. An. M. D. XXX.

Het leven van Ioan Antonio Licinio, van Pordenone, Schilder.

Pordenone
leerde by hē
selven.

Gheen edel vermaerde ghebouwen / oft Steden / wozden dickwils van de goedertieren natuere aenghesien / om daer upt te picken eentighe verstanden / tot bequame baten / om in te late bloep- en haer deuchtsame gaben / alst blyckt aen Ioan Antonio Licinio: want hy was ghebozen 25. mijlen van Udine, in de Heerschappije van Friuli, in een Ca- steelken / gheheeten Pordenone, daer hy oock nae ghenoemt / en meest met na- men Pordenone bekend wort. Hy van de naeture een Schilder voorszicht wese / leerde by hem selven / alles nae 't leven doende / sonder Meester: Doch volghde hy / soo hy best mocht / altydts de maniere van Giorgione, welke hy met zynen grooten lust dickwils te be- uetien hadde ghesien. Hy werdt om de sterft ghedwonghen upt zyn Landt te

trecken / des hy by den Boeren / op hun- nen cost / op 't nat kalck leerde wercken / maeckende vooz hun eenighe dinghen. Hy nu kennende den aerdt der verwen / soo in Fresco als in Oyl / quam en maecte te Udine, in't Convent van Sin- te Pieter Martelaer / een Altaer- tafel in Oylverwe / van een Engheleche groet: Dit wort van de verstandighe gheacht / van t'beste werck dat hy opt dede. On- der ander in de selve Stadt hy uptwen- dich het Stadthuys op 't nat kalck be- schildert heeft: Hier toonde hy / wat hy in Anvente vermocht / maeckende met- selge met Picchien / en daer beelden in / oock eenighe ghecolozeerde Histozien. Hy maectet oock een Cozynthē Colom- ne / met haer basement staende in de zee: Op de rechter syde wortdse ghehouden van een Siena, en op de linker van eenen

reenen naectē Neptunus: boven op 'tca-
pitaal eenē Cardinaels hoedt liggende/
wesende t'abijss van Pompeo Colonna.
Noch een Hystozp isser / daer Iuppiter de
Keusen blyxent/daer beneden doode lic-
hamen ligghen / die aerdich vercozpen.
Doch isser eenen Hemel vol Goden / en
twee Keusen met stocken staen / om Dia-
na te slaen: dese staedt heel vperich ont-
steken / en dzeppghse den arem te ver-
bzanden. Hy wrocht noch in verschepe-
de plaetsen/als te Spelimbergo, Vicenza,
en Mantua. Te Mantua schilderde hy ee-
nen ghebel op't nat kalck seer verwon-
derlijk: Onder ander scaep inventien/
een Frjse met Latjnsche letters / an-
der half elle hoogh / daer een menichte
kinderen met verscheyden scaep actien
tusschen loopen/en spelen/ alles seer wel
ghedaen. Tot Vicenza wederkerende/
en verscheyden scaep wercken daer ghe-
daen hebbende/ veroozsaecte/ dat daer
dooz de Edelluyden hem een Wjff ghe-
gheben worde / en hielden hem algt in
hoogher eeren. Tot Venetien heeft hy
hier nae gheschildert op't groot Canael
een Faciade / en eenighe Tafelen van
Olyverwe in sommige Kercken. Noch
op t'selve groot Canael een Faciade op
t'nat / met veel hystozien: hysonder ee-
nen Curtius te Beerde in't vercozpen/
t'welck scheen al verheben te wesen: ge-
lijck oock eenen Mercurius, die recht op
van alle syden ten Hemel vliegt / en
ander gheestighe dingen: welke wer-
ken den Venetianen meer behaegghden/
als pet dat van onder daer opt ghedaen
was. Maer t'gene dat Pordenon groot-
lijck tot studeren pozde/ was / om ober-
tressen den upnemende Ticianus, dien
hy zjine grooten naem socht te verdup-
sieren / met een vzeemde stercke manier
van wercken/wesende oock gesprakich
en beleeft / en daerom te meer stadich
met den grooten omgaende: en met dat
hy Uniuersael was / vermat hem aen
alle dinghen handt te slaen. En waer-
lijck / dese pzikelinghe der eergiericheyt
tusschen beyden/ dede hem in zjn wer-
ken ghebzupcken alle cracht der Con-
sten / so datse onsterflijck daer dooz zjn
gheworden. Ter deser oozsaect was
hem besteedt de Capelle van S. Rochus,

ooc het binnenstede Couple oft herwelf
op't nat. In dit wessel maecte hy den
Vader met Enghelen/ te weten / een
menichte kinderen / met menigher ley-
schoon actien: In de Frjse acht beel-
den upt t'Gude Testament: in de vier
hoecken / de vier Euangelisten: op't
hoogh Altaer / de Transfiguratie: in
de twee middelste ronden / de vier Doc-
tozen. In de selve Kercke zjn noch meer
wercken van hem/die t'samen oozsaect
ten / dat hem te wercken was gheghe-
ven in de sale de Pregai, om Titiaen te
trotsen. Hier maecte hy beel beelden
van onder op te sien / en een Frjse van
Zee-monsters van olyverwe: Welcke
dinghen die van den staedt so behaeggh-
den/ dat hem zjn leven lang goet pensi-
oen worde gegeven. Noch elder maecte
hy dingen/ te liever/datter van Titianen
pet hy was: maer om waer te segghen/
zjn dingen werden veel upt njdt boven
des Titiaens (die doch beter waren) ghe-
pzen. Hy maecte oock in S. Stevens
Clooster veel Hystozien upt t'Gude Te-
stament / onderdeelt met upt t'Nieuwe/
en tusschen elck eenighe Deuchden / al
waer hy wonder vercoztinghen (gelijck
hy gheern dede) te weghe bzacht / daer
hy ander Schilders in te boven gingh.
Den Prince Doria riep hem tot Genua
in zjn Paleys te wercken / om dat Pe-
rino del Vaga te wepnich nae zjnen sin
hoorderde: Daer maecte hy een Frjse
van kinderen / op zjn aenghevende ma-
niere / welke ledighen een Schip vol
Zee-ghedzocht / en al wendende ma-
ken dese schoon artituden. Hy maecte
noch een groot hystozie / daer Iason ooz-
lof neemt aen zjn Doim / om te ghaen
nae t'gulden Vlies. Maer den Prince/
siende de wisselinghe en t'schil van dese
dingen hy de gracelycke van Perino, gaf
hy Pordinon zjn afschepdt. Welcken te
Venetien weder gheromen / werdt ghe-
sepdt / dat hy tot Ferrara wel van doen
waer / midts den Hertogh beel Dupt-
schen hadde doen comen / om costlijcke
Tapeten te wercken / en datter gheen
ghoede Teyckenaers en waren: want
Ieronimus van Ferraren hem maer oef-
sende in Conterseptselē nae t'leven. Hier
dooz Pordenon, als lustich nae ghewin
en fame/

Den naer-
trachtigen
Constenaer
is nut te
hebben een
tegengeuoet
in de Const.

Gracelycke
dingen be-
hagen meer,
als al te
cloeck en
wret.

en fame / quam / en werdt van den Hertogh wel ontfanghen te Ferrara, daer hy wepnich daer naer / groote pijn in de bofst gevoelende / te bedde viel: en also t selve althijt vermeerderde / en niet te beteren en was / overleedt op den derden dagh / oft wepnich meer / met groot verwonderen van den Hertogh / en droefheyt zijner bekende tot Venetien: Want hy een Musicien / en wat Latijnist wesende / cloeck / en welsprekende / te meer byzenden hadde. Hy hadde de handt groote figueren te maecken / was overbloedich van Invention / oock Ontverfael alle ding te versieren: maer bysonder veerdigh en vast opt'nat te wercken. Hy was tot Ferraren eerlijck begraven / en overleedt t'zinnen 56. Ja. ren: men vermoedde / van vergift.

t'Leven van Polidoor van Caravaggio, in Lombardijen Schilder.

Verwonderlijck ist van onse Schilder const / datse veel tijts haer selve wepghert eenighe / die der van jongs byoegh toe ghehouden wesende / veel blijft om doen: En laet ander / die der nauw om gedocht en hebben / haer selve soo mildt / black neder in den schoot vallen. Ghelijck het gheschiedde met Polidoor van Caravaggio, Lombarder / die in de schilderighe gulden Eeuwte te Room / ten tijde van Paus Leo de thien- de / was tot zynen achthien Jaeren toe een Opperknecht / in s' Paus Paleys / doe men de logien maecte / draghende den back met halck booz zyn Meesters. Vergat hem dickwils / stadich d'ooogen hebbende op de Schilderije / die van Ioan van Udine en ander daer ghedaen worde / soo dat hy van naturen Schilder wesende / ghetrocken werdt tot de selve Const / die haer selve. hem soo willigen jonstigh aanbodt te gelieven / of te wille te wesen. Des maerte hy gemeenschap en kennis met de Jongers / die t'beste begin hadden / om van hun te sien de maniere van der Tepcken const / waer toe hy hem begaf / en vercoos upt al d'ander eenen Maturijn van Florenten / een seer goet Tepckenaer / tot

eenen medegheselle: Tepckeneende al- dus met desen in des Paus Capelle / en nae Antjcken / bewees hem dadelijck sulcx / dat hem een peder van zynen geest verwonderde / die hem in zynen anderen rouwen staet had ghekent. Waerom hy in de Logien met ander Constrijcke Jongers werckende / soo toenam / dat hy van dat werck den meesten lof van alle d'ander Jongers in Const en edelheyt des gheests te deele bestiel. Des Maturijns liefde tot Polidoor, en Polidoors weder tot Maturijn, soo crachtich toenam / datse met malcander ver- dzegen hebben / als broeders / met malcander te leven en te sterben: des sy veereenighden / wille / werck / en winninge t'samen. Doe sy nu saghen in Room veel goede en aerdighe Colozierders / die over al groot aensie hadde om de wercken te crjghen / begon hun goet te duncken / te volgen de maniere van Balchafar da Siena, te schilderen van wit en swart de ghevelen van de huysen. Doe sy nu eenighe ghevelen hadden t'samen ghedaen / tot d'eerste nemende in ghel- schap Pelegrijn van Modena, die huir moedt gaf hier in boozt te varen. Dees twee dan moedt grijpende / begaven huir te practiseren met alle blijft / om in huir wit en swart te passe te bynghen / lieten sy in Room niet van Antjcke din- ghen / diese niet en conterfepten / t'sy Beelden / Backen / Botten / Altaren / Hi- stozen / en alle aerdicheyt van chiraten en anders / ghebroken oft geheel / daer sy hun mede behielpen. En hadden dese dinghen soo vast in den sin ghedruucht / bysonder Polidoor, die de beste manier hadde / dat in al wat sy maecten / men de rechte Antjcke tronien / cleedinghen en beelden / natuerlijck sach uptgebeelt booz ooghen. Polidoor was wonder vloeyende van inbette / vast en veerdich / en schoon van handelinghe / maeckende alle dingen met goeden ghelucke / recht ghelijck hem upt den Pinxcel natuer- lijck al werckende viel / sonder eenighe moepte: Soo dat van hem wordt ghes- tuptgh / dat gheen Schilder noyt / van Cimabue tot doe ter tijdt / soo schoon en doentijcke maniere en heeft gehad. Het waer een groot eyggen Boeck / te ver- halen

halen alle de ghebelen / die dees twee so
 uytnemende hebben ghedaen van wit en
 swart / en uyt den ghelen op zijn coper-
 sche / en alles van seer uytnemende tepe-
 keninge. Maer t'claeghlyckste is / dat
 dese miraculeuse dinghen van windt en
 weder meest al vergaen zijn / datse niet
 (ghelyckse meer als weerdigh waren)
 onder dack en zijn bewaert gebleven : en
 dat de Schilderconst van sulcke Ju-
 weelen berooft wesende / nu so ontciert
 moet trueren. Hun dinghen waren veel
 Roompnsche Histozien / in welcke men
 siet seer eygentlyck alle dinghen uytghe-
 beeldt / soo Bataillien te lande en te wa-
 ter / so Wapenen / Schilden / Schepen /
 en alle ander reetschappen : oock Offer-
 handen / Triumpfen / en anders / dat
 het te verwonderen is / waer sp't al ge-
 lesen en vergadert hadden. Seer is oock
 te verwonderē hun vaste stelsel / en groo-
 te cracht in den Beelden / het wesen / en
 de blucht dieder in is te sien. En hoe
 dat (bysonder segghe ick) Polidoor soo
 een discrete gebzupcht heeft / een deel
 black lights in som voozgroepen te we-
 ghe te bzenghen / en hoe hy zijn graeuw
 laet bzupnder en bzupnder t'samen by
 een / en onder een verliesen : oock de ach-
 ter-beelden in hun Mezza tinte oft
 graeuw wech wijckende / en ander booz-
 comende. Op de plaetse Capranica,
 maecten sp' eenen ghebel met de gheest-
 lijcke Deuchden / en een Frjise onder de
 vensters / daer in Room gherleet als een
 Fides, hebbende alle Partien ghevangen
 by haer / en alle volcken haer Tributyt
 bzenghende : Oock Turcken / die hun
 Machomets graf of kist met pylen schie-
 ten / als tot den gheloove comende : met
 een besluyt uyt der Schyzif / dat ten
 lesten sal wesen eenē Herder en een kope.
 In Borgo novo maecten sp' eenen ghe-
 bel van Scraffito, dat is een maniere op
 den natten muer te kretsen met een ijse-
 ren punt / oft yet anders / daer sp' hun
 beelden soo omtrecken en artseren. El-
 der maecten sp' van dese noch meer by
 den hoek van la Pace, en also men van
 daer gaet nae Parione, aen t'hups van
 de Spinoli, daer op gbeschildert van wit
 en swart een woestelinge op d'Antijck-
 sche wyse / en de Offerhanden / oock de

doot van Terpea. Onder ander (die ick
 overslae / te langh te verhalen) is een
 Facciata oft gebel / by corte Savella, daer
 de Sabijnsche Dochters geschaert wor-
 den / dat seer wercklyck en roerende ge-
 ozdineert is : alwaer eenighe Soldaten /
 te moet en te Deerde / dese ghebart heb-
 ben : en sp' bewijfen gheweidt te doen /
 om uyt hun handen los te comen. Doort
 zijnder oock niet min wel gedaen d'Hi-
 stozien van Murkus, en Horatius, en oock
 de vlucht van Profenna. Doort by de
 Fonteyne de Trevi, in't Hof van 't Pa-
 leys dal Bufalo, zijn van hun oock schoon
 Histozien van de Fonteyne Parnasso,
 en cleen gherolozeerde Grotissen / wel
 ghedaen. Beneden Monte Caval, by
 Sinte Agatha, oock eenen ghebel met
 verscheyden Histozien : onder ander ee-
 ne / die Goltzius hem gheweerdighde
 te contersepten / en tot voozdeel der
 Jonghers uyt te gheben : wesende daer
 Bremius t'goudt weeght / en Camillus
 comt ontset doen : de ander dinghen wa-
 ren meest al van in mijnen tijt vergaen.
 Daer wordt ghetuyght / dat Polidoor
 fraey gherolozeerde Landtschappen
 maecte. En my ghedenckt ghesien te
 hebben onder t'Capitolium / in een Pa-
 leys / een heymelijck verwelst Badstoo-
 ken / d'at van hem seer aerdygh ghedaen
 was met Landtschapkens / waer in
 quamen ruwijnkens / en boomen / seer
 werckelijck gehandelt / met ander fraey-
 icheyt van figuerkens en anders. Dat
 Vasary niet qualijck seght / dat Polidoor
 doe ter tijt den besten Landtschap-
 maker wesende / den oozsaker was / dat
 nae hem alle Schilders tot sulck een
 doenlijcke maniere in hun dinghen ge-
 comen zijn : Maer dat hy seght / datse t'sa-
 men ergens van verwe wat hadden ge-
 daen / dinghen die seer slecht stonden : ick
 soude de schult / by t'ghene ick ghesien
 hebbe / leggen op Maturino. By S. Si-
 mons is noch te sien van Polidoor / die
 constige wel gedaen Facciata van Gad-
 di, waer in men tot groot verwonderen
 siet verscheyden schoon figueren / met
 fraey toemaeckelen van habpten / lake-
 nen / helmen / leersen / en vercierde An-
 tijcke Schepen. Hier is te sien een ober-
 bloet van fraeyicheyt. Hier siet men die

Wat manier
 van wercken
 Polidoor
 hadde.

Italiaensche Schilders,

oude Antijcke wyse der statelijcke Man-
nen en Vrouwen; want alle soorten
van Offerhanden zijn hier te sien / oock
Schip-strijdt / en veelderhande wape-
nen der Antijcken. Teghen ober dese
Facciate is een ander van hem / daer is
die seer wonderlijcke welghehandelde
Frijsse / van d' Historie van Niobe, welcke
oock de handt Goltzij tot naetepckenen
soetlijck aenlockte / en soo ghehandelt
heeft / datmen dese tepckeninghe siende /
mach dencken daer teghenwoordich te
wesen / en Polidoors Dinceel streken selfs
te sien: Dese comt oock / tot een goet fun-
dament der jonge Schilders in Druick /
waerom ick den inhoud niet behoebe
te verhalen. Men den selven ghebel zijn
noch coperen Beelden / oft die soo ghe-
schildert zijn / datse epghentlijck sulck
schynen: oock neffens ander Historien
eenige groote gouden vassen oft potten /
soo ghedaen / en soo versierlijck ghein-
vanteert en geciert / datmen met oogen
niet beter sien en mach. Hier by zijn
oock eenighe Helmen op d'oude Petrus-
sche wyse / soo aerdich en verwonder-
lijck als de voorverhaelde potten. In
dit Paleys zijn noch van hem Grotis-
sen / en ander aerdicheden. Nu t'wplen
Koom / lachende van deser geesticheyt /
schier ober al / aen Paleysen / in Hoven
en Wijngaerden / verciert was / en dat
Polidoor en zijn gheselle verhoopten
besoetinghe des loons voor arbejdt en
sweet te ghenieten / quam van de Ry-
dicheyt en ongheluck te Koom gheson-
den / No. 1527. Borbon, doe heeft de
Doot den kinnop des ghetrouwen gesel-
schaps deser twee ontbonden: want Ma-
turino in de verstooringe der Stadt / is
in veel onghemack (soo men meent)
van de Pest ghestorven. Polidoor nam
zijn vlucht nae Napels / al waer den
Adel niet seer Const-liefsoch wese / by
schier van hongher meende vergaen.
Maer alsoo hy om hem t'onderhouden /
voor eenige slechte Schilders tot Sancta
Maria della gratia, en elder wat ghedaen /
en zijn Const kenbaer gemaeckt hadde /
begon voor eenige Graven wat te ma-
ken / oock van wit en swart / ghevelen en
Logten / en in Kercken eenighe stucken
van Olpberwe / die beter van tepcke-

ninghe als van berwe ghehandelt zijn.
Maer so hy sagh / dat den Adel oft Ryc-
dom lieber sagh springhende Beerden /
als gheschilderde Beelden / trock met
een Galeje na Melsina. Hier was meer
toegenegentheyt / en liefde tot de Const /
soo dat hy door veel wercken heel fraey
werdt te colozeren. Hy begaf hem oock
tot Architecture: En doe Carolus V. vic-
tozeus van Thunis door Melsina quam /
maecte hy daer schoon Archen Tri-
umphael oft boghen / daer hy grooten
loon en lof van ghecreegh. Maer ghe-
lijck Koom een Stadt is / die tot haer
treckt een peder / die haer bewoonende
gelmaect heeft / was hy stadigh blam-
mende om haer weder te sien: so maecte
hy voor t'leste een Crups dzaginghe / met
een mentchte van beelden / Soldaten /
Phariseen / Beerden / Vrouwen en Kin-
derkens / en voor aen de Moordenaers:
Dit was een Tafel van Olpberwe / soo
vzopljck van berwe / en soo wel ghe-
daen / dat het wel scheen / Natuere haer
uyterste vermoghen en proebe wilde
doen in dit seer uptnemende werck. Al-
hoewel hy qualjck dese Stadt conber-
laten / bysonder om een Vrouw mensch
van hem seer bemindt / welcke hem met
soete woorden en bevallichepdt ghevan-
gen hiel / vermocht in hem soo veel den
lust / om Koom en zijn kennisse weder te
sien / dat hy los voorszomen hadde
te reysen / en haelde vande banck een
groot deel gelts / dat hy daer hadde. Nu
hadde Polidoor lange gehadt eenē knecht
van dat Landt / die meer t'gheldt als
zijn Meester beminde: maer t'wijl het
op de banck lach / wister niet aen te ge-
raken: Soo viel hy in boose ghedach-
ten / dat hy met eenighe deughenieten
verbonden / hem voornam den volghen-
den nacht om te bzingen / en dan t'samen
t'ghelt te deelen / t'welck sy deden: En
doe hy in synen eersten slaey lagh ver-
wozghden: sy hem / dzoegen hem so voor
zijn Wyfsters deure / en gaven hem ee-
nighe wonden / als oft hem daer. oft in
dat hups van pemandt van haer vzien-
den waer ghedaen. Dese Moorders
met hun deel trocken henen: Maer den
knecht / medeplegher en Ruchew deser
wzeetjepdt / is ghevempst al schzepende
comen

Deerlycke
moort van
Polidoors
knecht, aen
sijn Meester
bedreven.

comen claghen dese moozdt aen eenen
Ghaef/ groot vriendt van Polidoor. En
doe men met gheenen middel noch neer-
sticheydt conde vinden noch weten / wie
desen dootslach gedaen hadde / (gelijck
Godt en de gherechticheydt believde)
werdt van yemandt gheseyt: dat het on-
moghelijck waer / dat yemandt anders
als den knecht sulcx aenghericht hadde.
Des den Grave desen knecht de han-
den liet opleggghen / en leyden om pijn-
ghen: welcken onghelijck alles beleedt:
des werdt hy veroozdeelt / en langs de
strate met gloepende tangen ghenepen/
en daer nae ghevierendeelt: maer laes/
hierom en worde Polidoor zijn leven/
noch de Schilder-const soo uytneemen-
den seldtsamen gheest / niet weder gege-
ven. Hadde de Const stercklijck geweest/
so waren met desen Polidoor nu al doot/
d'Inbentie / de gratie / de cloeckheydt
der beelken / en tot s'Wereldts ontzie-
ren al begraven. Tlichaem geschiedde
in't begrave te Melsina groote eere:maer
den naem eerlijck en gheruchtich in der
Menschen mondt/ sal altydts leven. Hy
starf Anno 1543.

Het leven van Rosso, Floren-
tijnsch Schilder / en
Bouwmeester.

Wij hebben de Schilder-const nu al
betract in den rouwe ghecleedt
ghelaten by het doehige Lijck van ha-
ren lieven Polidoor, die een truerpelich
eynde ghenomen heeft / en comen nu
grouwelijcker Tragedie te vertellen:
grouwelijcker / om dies wille dat van
anderen omghebrocht te worden/ so on-
menshelijck oft onnatuerlijck niet en
is / als hem selven tleven te vercozpen/
ghelijck als dede Rosso, Florentijnsch
Schilder. Den welcken jongh wesende /
wilde niet gheern by eenighe Mees-
ters woonen om de Const te leerē:maer
beneerstighde hem seer te teekenen nae
den Carton van Michael Agnolo. Hy
hadde oock booz / te grppen een byson-
der eyghen maniere / contrary de ander
Meesters / ghelijck het wel bleeck aen
een van zijn eerste wercken / buyten de
poozt van Florenten / tot S. Pieter Gat-

tolini, aen eenen dooden Christus, daer
men siet een stercke maniere / en een
grootte handelinge/boven ander byzlijck
en verwonderlijck. Doe hy noch ghee-
nen haerdt en hadde / maecte hy een
wapen van de Pucci, met twee figuren/
die den Schilders doe seer deden ver-
wonderen/van hem sulcx niet verwach-
tende. Hy moedt grijpende / maecte
in den voozhof van Servi, Marien Hemel-
vaert / met eenen ringh om haer van
danssende maecte kinderen oft Enghe-
len/met schoon omtrecken en vercoztin-
ghen/seer gracelijck/in dat schijnfel aer-
dich swierende. Niet onbzacker / dan
rijpicheydt in de Const van colozeren/
welck hy namaels noch begun. De A-
postelen waren vast verladen met la-
ken: maer d'actitude en tronten waren
schoon / toonende in als een grootte ma-
niere van tepckeninghe. Daer was een
die hem wat in Olyverwe aenbesteedt
hadde / en zijn dootverwe sagh: En
want hy een harde woerde manter had-
de in de dootverwe / welke hy in't op-
maken verfoette / soo septe desen / dat
alle dese Sancten waren Dupbelen. Hy
maecte oock binnen Florenten veel
Borgers conterseptfelen / en ander din-
gen. Doe hy wat naems hadde vercre-
gen / maecte hy tot S. Spirito tot Flo-
renten een Tafel / die Raphael Urbijn
besteedt wesende/verliet/om zijn occasie
te Room: Dese maecte Rosso met sulck
een gratie / tepckeninghe / en gladdē co-
lozeringe/dat niemant te dencken heeft/
dat eenigh wert van verre te sien / meer
cracht heeft oft beter toont: En midts
datmer in siet een cloeckheydt der Beel-
den / en een gheweldt der actituden/ by
ander niet ghemeene / werdet ghehou-
den booz seer seldtsaem. En al was het
met den eersten soo niet ghepzen / soo
hebet volck allenskens meer en meer
bekent zijn dencht / en wonderlijcken
lof ghegheven / om dat inde verbybin-
ge der verwen is niet mogelijck meer te
doen: want de hooghselen/daer het mee-
ste licht tref / verliessen soo in de naeste
lichte hooghselen / van langher handt
met sulcke soeticheyt verzeven / en al-
so loopende nae de byzupste schaduwē/
die de Beelden op malanders lijf ghe-
ven/

Het werck
van Rosso
stondt won-
der wel van
verre te sien.

Italiaensche Schilders,

ven / datse malcander seer gheweldich doen verheffen: Des dit werck sulcken cracht in heeft / dat men mach segghen / dat het met soo grooten verstant en oorzdeel is ghedaen / als yet anders / van eenich groot Meester gedaen. In S. Laurens tot Florenten / de Tafel van de trouwinge Maria, welke vooz en schoon dinghen wozyt gehouden. En wis / in zyn doenlycke maniere van doen / is noyt pemandt gheweest / die hem in zyn besydinghe veerdicheyt heeft comen verwinnen / noch op verre nae moghen bycomen / in zyn colozeren soo lieflyck wesen / wisselende soo de verwen der lakenen / met verscheyden mengselen: welke ghenuechte / die hy in dese dinghen hadde / heeft zyn wercken altydts grooten lof toeghebracht. Eerstelijck / zyn naecten zyn seer wel verstaen / met alle waerneminge der Anatomie. Sijn Vrouwen zyn seer gracelijck / de toemaekselen der cleederē seer bootsich en versierlyck. Sijn oude tronten waren wat seldtsaem / die van Vrouwen en kinderen soet en behaeghlyck. Hy was soo rijck van Inventie / dat hem noyt in Tafel eenighe spatie overschoot: en alles bracht hy met sulcken veerdicheydt en gratie te weghe / dat te wonder was. Hy was uptnemende vast en supber in zyn teyckeninghe / dat het miraculeus te sien was: welke te Room ghesien / men groot verlanghen hadde nae zyn werck. Alwaer gecomen wesen / maecte Nella Pace een werck / boven t'ghene dat van Raphael ghedaen was: maer dat te verwonderen is / noyt en heeft hy zyn daghen ergher ghedaen / als of hy met te zyn verandert van Landt / oock waer van natueren verandert. Eenighe meenen dat hy verbaest was / te sien te Room soo fraeye dinghen / en dat hy daer neffens Raphaels dinghen most / als tot een Paragon / wat doen. Hy maecte doch een Tafel vooz een Bischop zyn byzent / eenen dooden Christus, op eenen aerdighen sin. Vooz Baviero, Coopman van Byzinten / maecte hy alle de Goden in teyckeninghe: gelijck daer Pluto Proserpinam ontschaecht / en Saturnus in een Beert is verandert / en der gelijcke: dese worden namaels gesuet en

van Iacob Caragglio. Te Room wesen / dede noch eenighe dinghen / oock een doot berwe van Ioannis onthoofdinghe / die noch is in een Kerck sien op de plaetse van Salviati te Room. Onder des overviel hem het Krijchs volck / doe Room wozyde gheplundert / ten tyde van Bourbon, en werdt van den Duystchen gevanghen / en qualijck ghehandelt: want bobē datse hem zyn cleeren berooft hadden / deden sy hem bloots hoofts en barvoets draghen meest al tgoedt upt een Comenge / die sy berooft hadden: Soo dat hy epndelijck dus qualijck ghestelt quam tot Perugia, daer hy van eenen Schilder Domenicus was wel ontfanghen en ghecleet: vooz welken hy teyckende eenen Carton van een dyp Coninghen / seer wel ghedaen wesen. Hy wrocht doe hier en daer op de Castele / en in Circa di Castello wozyde een Tafel / die hy schilderen soude / bereedt gemaecht / daer viel het dack in / en sy brack in moeselinghe: En hy creegh sulken sellen Coorts / dat hy bycans ghestozen was / des liet hy hem dragen na Borgo. Met desen vlerden Coorts raecte hy tot Pieve, om van locht te veranderen / en quam van daer tot Arezzo: daer soude hy een welfsel in't nat schilderen / in de Kerck van S. Maria delle lagrime, vooz dyp hondert gouden Croonen. Daer toe begon hy eenige Cartonen / en volepnder vier. In den eersten maecte hy ons eerste Ouders / aen den Boomer zonden ghebonden / en een Marpebeeldt / die him upten mondt neemt de zonde / uptghebeeldt met den appel / en heeft onder voet 't Serpent: En in de locht / willende uptbeelden dat sy is gecleedt met Son en Maen / maecte hy Phoebus en Diana naecht. In den anderen / d'Arcke der Ghetuyghenisse van Mypse ghedraghen / wesen van vijf Deuchden omringt / by welke hy Maria verghelck. In den derden / den Thron Salomonis. Nocht teyckende hy een heel schoon studie van naecten om dit werck / dat een bysonder dinghen was / en jammer dat het noyt in't werck en wozyde gebzacht / t welck wel hadde geschiedt / soo het hem in Olypwe had aenbesteedt gheweest: want in't nat hy opt

Aerdighe
ventrie van
Roffo.

opt noode wozocht / des hiel hy't slepen-
de met Cartoenen te make / om die voor
ander in't werck te legghen. Hy als be-
leeft / maecte t'Areto noch veel tept-
keningē / voor schilderde en bouwinge.
Hy vertroock dooz den kringh / en quam
tot Borgo San Sepolcro, daer maecte
hy de boven verhaelde Tafel / voor die
van Castello, daer d'eerste soo dooz t'in-
vallen van het dack was ghebooken:
maer noyt / voor datse voldoen was / en
liet hyse dat volck sien. Hy maecter
eenen Christus in de locht oft schijnfel/
welcken daer van Beelden wordt
aenghebeden. Onder maecte hy Moos-
ren/ Egyptenaers / Heydenen / en het
vzemtste dingen van der werelt: en was
al anders / als die Dozy-lieden hadden
ghemeent. In desen selben tijdt ont-
groef hy in dit Bisdom daer hy woonde
eenighe dooden / en maecte een seer
schoon Anatomie: want Rosso was in
de Const wonder studios: datter wep-
nich dagen opt passeerden/ of hy en teet-
kende eenigh naect nae t'leven. Alsoo
nu Rosso altijt voozen hadde / noch zijn
leven in Vranckrijck t'epnde / en hem
(so hy sepde) eens upt d'armoede t ont-
snaen / in welke de gene blyben / die bin-
nen Tuscanen / oft in hun Vaderlandt
blyben werckē / nam voozen te vertrec-
ken / t'welck upt seker toevallende ooz-
saek met haest in der nacht gheschiede
de / en quam dooz Pefaro tot Venetien/
daer teyckende hy voor Pieter Aremino
een ontcleedinghe van Mars en Venus,
met de Gratien en Cupidons / dat nae
in Vranck quam. Van daer quam hy in
Vranckrijck / daer hy van den Flozen-
tpnen wel ontfangen worde. Hy maecte
Tafereelen / die namaels te Fontanableo
worden ghestelt inde galerije / want
sy worden gheschoncken den Coningh
Francisco, welcken sy wonder wel bebie-
ten / en noch veel meer de presentie / het
sprecken / en de maniere van Rosso, wel-
ken was groot van persoon / root hap-
righ / gelijk spuen haem mede bzengt/
en conde wel grabitept houden: Was
goet Musicien / en hadde goede kennisse
van Philosophije / en daerom in syn oz-
dineren oock seer Doetelijck / en was
van verstandighen oordeele. Strax be-

stelde hem den Coningh pensioen / van
vier hondert gouden Croonen s' Jaers/
en gaf hem binnen Parijs een schoon
Huis / daer hy wepnich woonde / om
dat hy meest hem hiel te Fontanableo,
daer hy zyn Camers hadde / en leefde
als een Heerschap / wefende gestelt over
al de Fabrijcke / Schilderije / en vercie-
ringe van dese plaetse. Daer liet hy ma-
ken een galerije / boven met eenen fraep
ghercomparteerden solder: hier liet hy
wercken veel fraepicheydt van sturco/
Beelden/Cozniten/en festoenen/met ooc
gheschilderde festoenen / en vierentwin-
tich Historien in't nat / van Alexander
Magnus, van welck al hy de teyckenin-
ghen maecte ghewasschen van wit en
swart. Aen elck eynde deser Galerije
zijn twee Tafereelen van hem in Oly-
gedaen: d'een een Venus en Bacchus, met
wonderlijcke Const en verstandt ghe-
daen. Den Bacchus is een jonghelingh
naect / so soet / teer vleeschich / en natuer-
lijck ghedaen / dat hy meer tastelijck / en
levende / als gheschilderdt schijnt te we-
sen: Hebbende ontrent hem seer aerdige
bekers en potten / als van Gout / Sil-
ber / Cristael / en verscheyden costlijcke
steenen / dat elck hem verwondert der
chieraten ende inventien daer in te we-
ge gebzacht. Daer is onder ander oock
eenen Satyr / die een slip van een pau-
weljoen op heft / wens geachtiget ro-
nie lachende toont te verblyde / so schoo-
nen Jongelingh te sien. Daer is oock
een kindt / dat op eenen Bezy rijdt /
en veel schoon vercieringhe in't ronde.
In d'ander is een Venus en Cupido, met
ander schoon figuren. Maer daer Rosso
meest studie in oeffende / was in den Cu-
pido, ghedaen als eenen Jonghen van
twaelf Jaeren: maer van meerderen ge-
wasse / als sulcken ouderdom verpyscht /
wefende in allen deelen ghescheel-schoon.
Welcke wercken den Coningh siende /
hem soo bebielen / dat hy Rosso gaf een
Canoninscheyt tot onse Vrouwen van
Parijs / en andermael so veel inkomst en
ander voordeelen: soo dat Rosso met
veel knechten en heerden heersch leef-
de / ghebende uptnemende bancketten
zijn kennits en vzienden / bpsonder d'upt-
landighe Italiaen / die te dier plaetse
quamen /

Miltheyt
des Conings
van Vranck-
rijck aen
Rosso.

Rosso seer
diaooslet
in eenen
gh voor-
gaen, of
teycken-
eenich
eck nae
even.

Ander mil-
theyt des
Conings aen
Rosso.

Italiaensche Schilders,

Quamen / liberalijck ten besten. Hy maecte noch een Sale / verciert met stucce / ronde Beelden / Kinderen / Fe-stoeren / en verscheyden gedierten. Hier waren oock alle Goden en Goddinnen der Poeten oft Heydenen in't nat ghesdaen. Noch maecte hy veel Camers / Badstoven / en ander stancien / al gheri-ert met stucce / en schilderpe / waer van men eenige in Pint siet / seer schoon en gracelijck. 'T is niet te vertellen / wat hy al inventeerde en teyckende / van Soutvaten / Bekers / Schulpen / Hoorns / Candelaeers / Schalen / Coppetassen : Summa / alderley ghereedtschap / tot een Credence / die den Coning van Silber en Goud liet maecten : Desghelijcx wat hy al te weghe bracht van Peerde pracht / Mascaraden / Triumphen / en ander dinghen / is niet te bedencken. Anno 1540. doe Carolus Quintus op 't geloove van Coning Franciscus in Franckrijck quam / maecte Rosso, met alleen twaelf Mannen hulp / Archen / Colossen / en dergelijcken / om den Keiser tot Fontanableo tontfanghen / dat noyt sghelijcx ghesien en was. Daer hadde in dese toemakinghe Franciscus van Bolognen oock elder zijn deel. Desen nae de doot van Rosso, heeft eenighe Cameren van Rosso, om de fabrijcke te vermeerderen / afghebroken. Met Rosso hebben veel goede Meesters en werckghesellen gewoont / in verscheyden handelinghen. Rosso maecte noch eenen S. Michiel, dat een fraey dinghen is : En hoor den Connestabel een Tafel / daer in eenen dooden Christus, seer uptnemende / welken is in een plaetse / ghenoeint Cevan. Hy maecte oock vooz den Coningh veel verlichterpe / seer bysonderlijck wesende. Hy maecte oock eenen Boeck van Anatomie / die hy meynde in Franckrijck te laten drucken. Paer zyn doot bontmen onder zijn dinghen twee seer schoon Cartonnen : in deen / een seer wel ghedaen Leda : in d'ander Sibilla Tiburtina, die Octavianum den Keiser

toont Maria met haer kindt. Hier in waren ghecontersept / den Coning Franciscus, de Coninginne / de Wacht / en soo veel Volck en Conterseptelen / sulcx datment mocht achten het schoonste dat Rosso opt dede. Summa / Rosso was dooz al zijn wercken den Coningh soo aenghenaein / dat hy Jaerlijcx hadde dupsent Croonen incoemste / sonder zijn pensioen en wercken / die al groot ghelot bedroeghen / des hy leefde als een Prince / zijn hups zijnde vol Capjtserpe / Silberwerck / en alderley costelijckhepdt. Doe hem nu de Fortuyr (welcke haer betrouwers dicwils bedrieght) dus toeloegh / wery sp hem onverschens seer vzeindelijck te neder / in d'uytsterse qualickvaert : want doe hy hem gheimeen was en bysonder vziendt een Florentijn / Franciscus di Pellegrino, Const-liefhebber / werden hem een deel honderden Duraten ghestolen / des hy uyt quaedt vermoeden Franciscum liet vanghen en pynighen : welken onschuldich wesende / noyt dan zijn onschuld en beleedt : des hy los gelaten / tegen Rosso procedeerde / over de valsche aenclachte en schande hem aenghedaen. Rosso wel siende / dat het niet hem qualijck mocht afdooopen / en dat hy niet alleen t'onrecht zijnen vziendt hadde gheschandaliseert : maer oock zijn eyghen eere beverleckt. Hy hem nu vindende eerloos / en een so boos Mensch / viel in soo quaden ghedachte / dat hy hem selven liever wou dooden / als van anderen gestraft te worden. Des sondt hy (doe den Coningh eens tot Fontanableo was) eenen Boer tot Barjs / om een seer quaet vergif / en gaf vooz / dat hy't in zijn verwen oft vernissen behoefde. Dit was soo quaedt een fenijnich sap / dat den Boer schier den dupin verloos / die hy op 't glas-stopfel maer ghehouden hadde. Dit van Rosso inghenomen / benam hem haest het leven. Welcke tijdinge den Coningh gebzacht / hem boben maten verdzietich was. Hy overleedt Anno. 1541.

Const w
beloont ae
Rosso, do
Coningh
Franciscus.

Schadelyc
quaet ver
moeden va
Rosso.

Rosso
doodt hem
selven.

Het leven

Het leven van Andries di Cosimo, Florentijn/ en van Morto van Feltro.

Ick mocht my selven grootlijc schul-
digh / jae mis dadigh bekennen te we-
sen teghen onse Schilder-const / dat ick
niet en ghedachte de deuchden van soo
vindighe edel gheesten / die door ver-
nuft en vlijt haer in eenighe deelen van
nieus / met onghewoont ghedaenten van
werck vermeerder / en rijcklijc heb-
ben verciert : ghelijck ghedaen hebben
Andries di Cosimo , en Morto van Feltro.
Andries , die di Cosimo hiet / om dat hy
discipel was van Cosimo Rosselli , waer
hy hy tamelijc was gheworden van
figuren / heeft eerst ghewonden / en te
wrighe gebzacht / den gebelen van Hys-
sen en Dalepsen / met een nieuwe ma-
niere van schilderen / Sgraffito gheheeten
by d' Italianen / te verciere : te weten /
wanneer den muer eerst rouw beset oft
aenghestreken was / liet hy daer over
strijcken kalck / daer ghestampde kolen /
oft ghebzandt stroo oft hoo onder was
vermenght / en liet daer nae over desen
bzuwen grondt enkel kalck strijcken /
hebbende dan zijn papieren oft Cartoe-
ren veerdich / ponste daer op Grotissen /
Comparteringen / en Beelden / oft wat
hy wilde / treckende dan zijn omtrec-
ken met een puntich ijser / schaduwende
de met het selve ijser al artserende zijn
werck : oft nam een waterachtich swart
sap / daer hy op tnat kalck verdiepin-
gen oft schaduwē mede te wege bzacht /
een dinghen dat groote cracht en wel-
standt hadde / en den ghesichte seer be-
vallijck was. Hier van zijn van hem
binne Florenten verschapden gebelen /
aerdich en wel ghedaen. Hy wiert ghe-
bzupet over al in Bzuplasts verciere-
ngen / in begraefnissen / en verschapden
ander dinghen / daer hy wonderlijcke
geesticheyt en versieringen / tot groot
welbevallen van peder / aen den dagh
heeft ghebzacht. Hy was goetaerdigh /
daghen lang op den arbeydt : was oock
bzeefachtich / en van eenen swaren dzoe-
ben gheest / soo dat hy seer genegen was
hem selven om te bzengen : dan was van
een Schilder zijn medegheselle stadich
waerghenomen / dat hy is oude ghe-

worden 64. Jaren / en ghestorven. Liet
van hem naer een heerlijc gherucht /
van te zijn gheweest een uytnemende
goet Meester / bysonder in de Grotissen /
welcke maniere van de Constaers in
Florenten en elders is nae ghevolght
gheweest. Dese schoon maniere van
Grotissen heeft hy gheleert van eenen
Morto da Feltro , den welcken hy met
hem in huys nam / ten tyde doe hy / te
weten Andries , noch heel jongh was.
Desen Morto was in zijn jeugt gecomen
te Room / ten tyde van Paus Alexander
de seste : en wesende een swaermoedich
eensamich Mensch / dede niet dan sta-
dich gaen teyckenen in ruwijnen oft an-
ticaglien / waer hy bondt comparterin-
ghen oft bedeeelingen van welffels / en
varken grotissen / daer had hy zijn ver-
maeck en lust in / nae de selve te p-
seren / soo dat hy hem heel dese maniere
aenwendede / de bladerkens op zijn An-
tijckesche eenen slinger te gheben wist :
want niet alle doozmupsterde oft dooz-
snoffelde hy alles wat te Room onder
d'aerde was : maer was veel maenden
oock te Tivoli , in villa Adriana , daer hy
alle Grotissen boven en onder der aer-
den copieerde. En hoozende / dat in't
Rijck van Napels / thien mijlen van der
Stadt tot Pozzuolo , heel mueren vol
Antijcke grotissen waren / jae sommige
verheven van stucco / die seer schoon wa-
ren / bzacht daer oock sommige maen-
den over met studeren : liet oock niet nae
alles te teyckenen / wat in die menichte
van oude Begraefnissen te sien was / in
Campana den Antijcken wegh / oock
tot Trullo by der Zee / in alle die Tem-
pelen / en Grotten onder d'aerde / tot
Baja , en Mercato , soo dat hy dooz desen
so willigheu arbeydt seer in dese Const
is toeghenomen. Te Room weder ghe-
keert / leyde toe / om van Figuren te
mogen so goet Meester worden / als in
den Grotissen. Doe hy daer veel maen-
den gewrocht hadde / en in dese begee-
te volherdigh bleef / hoozende t'geruchte
van Lionardons en Michel Agnols Car-
tonnen tot Florenten / quam in dese
Stade

Grotissen ;
van wien by
Moderne
eerst weder
in gebruyck
ghebrachte.

Sgraffito
at het is,
van wien
vonden.

Stadt/en siende dit werck/verlooz den moedt van tot sulcken graedt te moghen comen / en begaf hem weder tot den Grotissen / en (als gheseyt is) wert een Gemeene gheselle met Andries di Cosimo, den welcken van gheest seer eyghen en bequaem was / desen aerdt der Grotissen niet alleen nae te volghen / maer oock te vermeerderen met syn Invention/ghelijck het licht en doenlijck is / tot een ghebonden dinghen wat hy te voegghen oft versieren: so heeft hy daer by ghevoecht Figuerkens / meerder Fransen te weghe ghebracht/de dinghen meer aen malcander geknocht/ en rijcklijcker in beter ozden ghetert. Nu om te eyndighen van Morto, hy werdt vermoeyt te Flozencen langer te blyben/en quam tot Venetien by Giorgione, den welcken hy hielp aen den Ornamenten van het Duytsche Hups. Doe hy nu veel maenden om spnen wellust in Venetien was gheweest / vertroock nae Friuli eenich werck maken: ten liep niet langhe aen / de Heeren van Venetien en namen daer Soldaten op / daer werdt hy Capiteyn van twee hondert Mannen / al was hy den Krijgh niet te erbaren. Venetsche legher ligghende tot Zara, in Slavonien/ ghebte daer teghen de Turcken een groote schermuts: alwaer Morto, begheerich wesende meerder naem te verkrijghen in den Krijgh/ als hy in de Schilderconst en hadde/ begaf hem cloeckmoedich voor aen te trecken/en stoutelijck verstante/ werdt verlagen t'spnen 45. Jaren. En gelijck hy Morto (dat is / Doodt) op sijn Italiaens gheheeten was / bleef hy doodt: doch niet sijn gherucht/dat altyts leven sal. Want hy is wel eerste en bysonderste gheweest / die in ghebruyck heeft ghebracht nae den Antycken dese Const van Grotissen: alsoo gheheeten/ om dat dese wijse van schilderen meest oft eerst is ghebonden gheweest te Room onder d'aerde/in hollen/die d'Italianten Grotti heeten. De Jaren der gheboorten van dese twee en heb ick niet ghebonden.

Grotissen
waerom soo
gheeten.

Leben van Marcus, en Nicolaes, Calabzesen.

Als de Weerelt vertiert is met eenich uytnemende licht in Const oft wetenschap / worden der selver blinkende raepen aen allen eynden verspreyt/ontstekende ander grootlijcx/oft wepnich/ nae de plaetsen ghelegghen / en de lochten genepcht zijn: gelijck men bebindt/ dat in eenige Landtschappen de verstanden nutter en bequaemer tot eenighe deughtsaem deelen zijn / als in ander. Daerom ist verwonderlijck/ als in ongewoon plaetsen eenige edel gheesten ontsaem / en worden in eenich deughtsaem deel uytmuntende: gelijck alst gebeurt is met Marcus Calabzesen Schilder/die uyt sijn Lant vertreckende/verkoos voor sijn Vaderstadt Napels / als wesende een Stadt seer lustich gelegen/en vol alderhande soeticheyt / alhoewel hy den wegh voor hadde nae Room/om sijn studie in de Schilderconst te volvoeren: maer hy / die goet Luytflagher was/en beininder der Musijcken/ wert sijn lichaem van de soete Serena, en de lieflijcke Lants vruchten / daer behouden/ tot dat hy den Hemel liet den geest / en d'Arde t'sterlijcke. Hy maecte wonder veel werck van Olyverwe/en op het nat/en was in sijnen tijt wel den besten / die in dese syn vercozen Vaderstadt de Const oeffende: gelyck wel getuycht het gene van hem is tot Averla, thien mijlen van Napels / bysonder in de Kerck van S. Augustijn, te weten / 'thoogh Altaertafel van Oly / met veel vertieringhen/ met verscheyden percken der Histoyen/ en Figueren. Eerst / daer S. Augustijn disputeert met den Heretijcken: hier boven en ter zijden Histoyen van Christus, en Sancten in verscheyden acten: in welke dinghen men siet een eenparighe maniere van wercken / treckende nae de moderne beste wijse / en een seer schoon behendicheydt in't colozeren. Dit was wel t'uytmuntichste dat hy in dese Stadt en elder in't Rijck van Napels dede/ leydende stadtich een vrolijc leven/ en nemende goede daghen: want hy en hadde in de Schilderconst gheen Constaens die hem vertroosteden / oft in den wegh waren: des was hy van den Heeren/en Eeldom van Napels/hooghlijck altydt ghe-eert / en van sijn dinghen met

met goeden loon voldoen. Hy dan ghecomen tot syn 56. Jaer ouderdoms, is ghestorven. Syn geboorten dagh vind ick niet; dan syn werckenzyn gheweest tusschen 1508. en 1542. Marcus hadde tot syn medegefelle eē ander Calabrees/ die oock langhe tijdt te Room wzocht met Ioan van Vdine, doende oock daer veel wercken op hem selven / als eenighe ghebels van wit en swart: Dock in de Kerck van Trínica, de Capelle van d'Onfanckens in't nat/met grooter eerbarenthepdt en blijt. In desen selven tijdt was eenen Nicolaes, die men in't gemeen hiet Meester Cola van Matrice, den welcken te Ascoli in Calabzien / en te Norcia, veel treffijcke wercken dede/ die hem groot Meesters gherucht toe langhden: want hy was wel den besten/ die opt in dien hoeck Landts was gheweest. En om dieswille dat hy oock hem tot het Bouwmeesterschap begaf/ alle de ghebouwen/ die men te synen tyde maecte binnen Ascoli, en in dat lantschap / waren van hem gheozdineert/ en te weghe ghebracht. Hy bemoepde hem niet te sien Room: maer sonder upt zijn Landt te trecken/ woonde altydt te Ascoli, lebende eenen tijdt langh vrolijk / met eene syn Hupszouwe / van goet en eerlijck gheslacht / de welke begaest was met een sonderlinge deuchtsaemheyt der Sielen/ alst ghebleken is/ doe ten tijde van Paus Paulus de derde/ binnen Ascoli partijshap en tweedzacht ontsaen is / en dat haer Man upt der Stadt de vlucht nemende vervolght was van veel Soldaten wilde sy hem niet verlaten/ maer is met hem ghebloeden: Doch de Soldaten jaeghden den Man nae/ hysonder om zijns Vrouwens wille / die seer schoon en jongh was. Sy dan dit merckende / en niet siende anderen middel / noch beter uptoemst/ dan 't ghene sy cloeckmoedigh in haer herte voozen nam/ sepde met ijgenden adem/ ende met een benoude cloppende bozst: o liebe geselschap/dewyl ons verolgghers alleen haesten / u het leven/ en my mijn liebe eere te becooven / soo sal wel voeghen/ dat ick van bepde boozemans hun den wegh afsnijde / myn eere en Houwlicke trouwe repn ongeschepnt

bewarende / u leven verlanghe / en tmijne vercozte / dewyl hier anders gheen ontcomen is / verkiez ick eerlijcke doot vooz schandich leven: En dus met een droef Abteu / stoztede sy haer self van de rootse af in een swijmende dellinghe/ niet alleen doodt maer te mozel ballende. De Soldaten dit droef en schickelijck Schouspel siende/lieten den Man/ sonder hem pet misdoen/en quamen weder binnen Ascoli. Hy jammert dat ick den naem deser trouwhertige Vrouw onbekent moet laten / welke neffens / oft bovē der Roomscher Lucretia, plaets weerdich is. Meester Cola, om die droef gedenckē / leefde voozts met weynich vzeuchden. Piet langhe hier naer/ den Heer Alexander Vitelli gemaect wesende Heer van Matrice, lepde Meester Cola, die alree oudt was / tot Cirra di Castello, daer hy hem in syn Dalles veel op 't nat dede doen/ met noch meer ander wercken: Van hier trock Meester Cola zyn leven epndighen binnen Matrice Hy soude uptnemende gheweest zijn/ hadde hy gheoeffent de Schilderconst/ daer enige hem hadden gesocht te vertrofsen / en dat hy daer vooz meer studie hadde ghesocht / want hy was van der Natuere seer rijck begaest.

Het Leven van Francisco Mazzoli, Parmensche Schilder.

T'Als gewilijck minder ts belaccheren als beclaghen / dat pemandt van goede geeste/ bequaem om dooz deuchtsaem constighe oeffeninghe te comen tot eere/ en gheluckighe voozspoet / wordt dooz valsche meeninghe oft latendunckenhepdt afghelepdt van 't ghewis tot het onghewis: Ghelijck den fabelschen Esopus Hont/ die nae een schaduwē grijpende / zijn ghewonnen goet verloos. Suleky is geschiedt den Schilder Francisco Parmesaen/ als noch ghehoort sal worden. Hy was ghebozen te Parma, W. 1504. en also hem syn Vader vzoeg ontsarf/ bleef hy in hoede van twee spit Ooms / die Schilders waren. Dese brachten hem in goede onderwijsinghe op/ en begon in Schole te teckenen/ dat het

Italiaensche Schilders,

het te verwonderē was. En gelijc hem de Natuere 't Binneel toelangde/ werdt hy van zijn Ooms daer op ghehouden: oock somtpden afgetrocken / om zijn al te groote neersticheyt / vreesende of zijn complexie daer mede te cozt mocht gedaen worden. Doe hy seftien Jaren hadde / en alree in't tepkenen intrakel ghedaen / maecte hy op een Tafel upt zynen gheest een Ioannes Doopsel/ sulck dat noch peder hem verwondert / dat het van so eenen Jonghen ghedaen is. Dese Tafel is ghestelt tot Parma, in d'Anunciata. Daer na besocht in't nat te wercken/welc hem behallende/ maecte te tot Parma eenighe Capellen. Maer doe ten tpe van Paus Leo de tsiende/ den Krijgh te Parma quam / worde hy wech gheschickt met zijn Cosijn / oock een jongh Schilder / in't Hertochdom van Mantua, tot Viandana. Hier maecte te Francisco twee Tafelen van Epberwe: een daer S. Francisco de wonden ontfangt / en S. Clara: in d'ander een trouwinghe van S. Catharina, met veel figuren: En niemandt die dese daer siet/en ghelooft dat het Jongers/ maer oude ervaren Meesters werck zy. Tot Parma naer den Krijgh weder ghekeert/ maecte noch Tafereelen en Tafelen van Olpberwe/en eenige goede Conterseptselen / aler hy noch 19. Jaer oudt was. Doe wert hy lustigh te sijn Kroom/ hoorzende veel van Raphael, en Michel Agnolo, als die socht toe te nemen in zijn aengebanghen Coust. Zijn Ooms gedooghen hem geen de reyse / die sy hem nut bekenden te wesen: maer lieten hem wat maken om mede te nemē / om te Kroom hy die Heeren en Schilders eenen ingangh te cryghen. Des maecte hy drie stucken: Een was een Marp-beeldt / met t'kindken / dat upt een Engels schoot langde eenighe fruyten; oock een oudt Man / met armen vol hayz: alles met goedt verstandt / en vroljck van berwe ghedaen. Noch om de vzeemdichepdt / en om zijn Coust te toonen / liet draeyen een half rontd van hout / eben ghelijck van grootten / als eenen ronden Barbiers spiegel/daer hy hem self nae 't leven op contersepte / upt sulcken ronden spiegel / met al dat

hy daer in sagh / te weten / de gheheele Camer / ghelijck balcken / solder / vensters / en alles vercozte / en verschietende soo crom loopende verloog: daer maecte hy ooc het glinsterē van 'tgelas / en hem selven / soo natuerlijck en wel staende / dat het ongelooflijc is: want hy een uptnemende schoon tronie hebbende / scheen beter eens Engels aensicht / als eens Menschen. En ghelijck in den spiegel / al wat nae hy comt / wonderlijc vergroot / had hy vooz aen een groote handt ghemaect / seer epghenelijck soo men dat inden spiegel siet. Dit al ghedaen / was het niet alleen van dese twee oude Ooms / maer van een peder met verwonderen aengesien. Dese dingen in een casse ghedaen / trock een van zijn Ooms met hem te Kroom: daer worden dese dingen ghepresenteert aen den Paus Clemens, in tegenwoozdiehepdt van Francilco en den Oom. Dert Paus siende de schilderpe / en Francilco soo jongh wesende / was uptermaten verwondert: soo waren alle die van den Hove. Hier nae / doen zijn Heplicheyt hun veel belcefthepdt gedaen hadde / beloofde hy Francisco te doen schilderen de Paullijcke sale / daer Ioan da Vdine alree het wessel van sturco / en schilderpe hadde gedaen. Francisco hebbende zijn schilderpe den Paus gegebē / en hy boven de beloften eenige geschenciken ontfangen / ghepzigheelt dooz de eere en loff / die hy hem hoorzde gheben / en dooz de hope des gewins en voozdeels / dat hem van sulcken Bisschop mocht geschieden / maecte hy een schoon Tafereel van een Bespdinge Christi, van seer schoon inventie: daer in hy dzy verscheyden dagen te passe bracht. D'eerste figuren waren beschenen van taensicht Christi: d'ander van een toortse / daer volck op trappen quamen / hzengende gabē tot der Offerhande: ten derden / achter upt van een dagerade / met een schoon verschietende Landtschap / met veel haysinghen. Dit schonck hy / gedaen wesende / ooc den Paus / die 'tselve al tijt in grooter weerden by hem ghehouden heeft. Francilco nu goede ghelegentheyt hebbende om studeren / doozsach vast alle fraephepdt van Beelden

en schilderje / die binnen Room was: maer bysonder had hy in grooter wercken de dinghen van Michael Agnolo, en Raphael Vrbijn: welken Raphaels ghetst (sepdemien) was comen bewoonen t'lichaem van Francisco Parmesien / siende desen jonghen gheselle uptnemende in de Const / edel van conditien / en gracelijck / ghelijck Raphael plach te wesen: welken desen in alles naevolghde / bysonder niet verghetst inde Const. Hy maecte binnen Room veel Tafereelen en Tafelen / oock eenigh Conterseptsel van eenen Capiteyn van de Guarde / die niet schein gheschildert / maer daer selfs te staen van vleesch en bloed. Hy maecte een Tafel / om in S. Salvador del Lauro, hier in een Mary-beeldt in de Locht / die leeft / en heeft een kindt tusschen de beenen: en op d'aerde eenen Ioannes, die met een onghemeen schoon actitude knielt op eenen knie / en zijn lijf ombdraepde wijst op Christum. Noch isser beneden Sinte Ieronimus in penitentie / die in't vercozten licht en slaept: welck werck de verfoozinge van Room niet en liet voldoen / die welke geschiede (als noch meer ghesepdt is) Anno 1527. Want doe werdt niet alleen de Schilderconst vooz eenen tijdt beghinderdt / maer oock veel Constenaers van het leven berooft. Maer Francisco heeft vooz zijn Const te Room meer hoordeel gehad / als Archimedes binnen Syracusa, die by zijn Circelen doot ter aerden ghebleven is: Want Franciscus al zijn sinnen op zijn werck hebbende / liet niet af van schilderen / doe het plunderen en t'moorden aengingh / en datmen de Soldaten ober al in de hupsen hoorde gherucht maken / en alree eenighe Duptschen in t'zijne ghecomen hem achter t'lijf stonden / en hem siende schilderen / waren seer verwonderende van soo uptnemende werck: Leten hem vooztgaen / en als van Demetrius gheest ghedreben / hadden desen nieuwen Prologenes in werden / en in bewaringhe / dat hem van desen fellen Barbaren (die niet schier aen en sagh) niet misdaen en woзде / noch ongelijck en gheschiede. Wel is waer / dat hy vooz een van hun Oberste / die Const-liefdigh was / eenighe

tepkeninghen most maken / soo ghewaschen / als metter Ven. Maer soo dese Soldaten elder trecken mosten / en Franciscus soude gaen sien / hoe't met eenige van zijn vrienden was / werdt ghevanghen van ander / en moste eenighe Croonen tot rantsoen geben. Den Com hierom bedroeft / en siende vooz zijn heef alle hope afgesnede van leere / eere / en hoordeel / Room verdozben / en den Paus van den Spangiaerts gebangen / nam vooz van Room met Francisco weder te repen nae Parma, also hy dede: maer Francisco bleef noch pet voldoende te Room. Doe Francisco oock vertreckende quam tot Bolognen / bleef ander wat hy zijn kennis en vrienden eenighe maenden. Hier liet hy eenighe van zijn tepkeninghe snijden / onder ander een Onthoofdinge van S. Pieter en Pauwels, in hout / van wit en swart / en eenen grooten Diogenes. Veel ander dinghen hadde hy vooz te snijden in Coper / en te dzurken / hebbende daerom by hem eenē Antonio da Trento, maer ten mocht hem niet ghebeuren: want hy vooz den Adel te Bolognen veel Tafereelen en anders most maken. D'eerste datmen van hem daer sagh / was in de Capelle van Monsignori, eenen grooten S. Rochus, die in allen deelen wel gedaen was / met een schoon gracelijcke tronie / om hoogh ten hemelwaert siende / als Gode dankende: Met eenen saghmen / dat hem dat Best-seer in de dgie smertede. Hier by was eenen Diant half lijf / een wel ghelijckent Conterseptsel: Oock eenen Hondt / en Landschap / alles seer levende. Doe hy vooz vershepden eenighe dinghen had ghedaen / den vooz noemden Antonis by hem woonende om te snijden / op eenen mozzghen / doe Francisco noch te bedde was / nam upt een kist alle de coper en houte platen / en al de tepkeninghen die hy hadde / en trocker mede henen vooz den droes / datmen noyt en hoorde waer hy bleef: Doch de Platen / die hy tot een van zijn kennis in Bolognen gelatē hadde / om mischieten namaels te halen / creegh Francisco weder / maer anders niet: Des hy half desperaet / voozt voer met werckē / maeckende een Conterseptsel van eenighe

Italiaensche Schilders,

ghen Graef / daer nae een Mary-beeldt met eenen Christus, in de handt hebbende eenen dloot van de Wereldt. De Mary-beeldt had een gracelijcke troonie / oock het kindt seer natuerlijck: want hy gewoon was in de kinder aensichten te maken een seer kinderlijcke lebendicheyt / en in eenighe een seker snel gheesticheydt / en snoo boefken-achtich up sien / ghelijck de kinderen somtijds hebben. De Mary-beeldt hadde hy seltsaem toeghemaeckt / met en cleedt met geelachtighe dunne doeck mouwen / en die gelijck met goudt gestrieyt: Boven dat het seer vleeschachtich is van naecten / soo ist niet moghelijck te sien hay / dat beter ghedaen is. Dit worde Paus Clement te Bolognen gheschoncken / en quam voort van d' een handt in d' ander / dat het wel vijftichmael ghecopteert is gheworden. Hy maecte noch in schilderjeen teyckeninghe te Bolognen wesende veel aerdicheden. En als den Keyser te Bolognen gherooft was van Paus Clement de sevenste / Francisco is dickmael gaen sien den Keyser eten / des hy hy onthoudt hem contersepte van Olpberwe in't groot / daer hy makende een Fama, die hem becranste met Lauren / en een kindt / als eenen jonghen Hercules, dat hem de Weerelt / als oin regeren / in handen gaf. Dit gedaen / liet den Paus sien / dien dit wel aenfont / en font het t'samen met Francisco, door een Bisschop te presenteren aen den Keyser: Twelck alsoot zijn Majesteit wonderlijck wel beviel / begerde te behouden. Maer Francisco van zenen onverstandighen vriendt niet wel beraden / septe / dat het niet voldaen was / en nam het mede. Dus haddet den Keyser niet / noch Francisco en wasser niet van ghelooft / ghelijck hy ontwijlijck grootlijck hadde gheweest. Nu ist in de garderobbe des Hertoghen van Mantua, met veel ander fraepe dinghen.

Francisco nu lang buytens Landt gheweest / veel in de Const besocht / doch wepnich rijckdoms / maer veel vrienden ghewoonen hebbende / keerde om zijn vrienden en kennisse believen in Parma, daer maecte hy in Sint Maria della Steccata, een groot verwelf in Fresco,

in eenen boghe: Hier in onder eenighs ornamenten / bzaecht hy eenige coperen platen / daer hy groote moeyte in dede. Hy maecte vooz eenen Cavallier Baiardo, Parmensche Edelman / zijnen grooten vriendt / een Tafereel van Cupido, die hem selven eenen boghe smeedt oft maecht / aen de voeten van dese twee kinderkens sittende / daer t' een het ander hy den arem heeft / en doet zijn best al lachende / op dat het zijnen vinger soude steken aen den Cupido, twelck schreyt / toonende te vzeelen den vinger te verschouwen aen t' byer der liefden: Eendinghen van aerdigher inbentie / en lieflijcker colozeringe. Dit met veel fraeyteyckeninghe is by den Erfghenamen des vooznoemde Edelmanns. Hy maecte oft begon noch een Mary-beeldt / met een slapende kindt / dat hoewel peghelijck / doch hem niet behagghende / bleef onbohnackt. Ondertusschen begon hem te verbelen het werck della Steccata vooz verhaelt / twelck heel qualijck voortgingh: en dit quam by / dat hy de Schilder const achter rugghe legghende / hadde begunnen studeren in d' Alchemia, hangende haest rijck te woorden / met den Mercurius te solideren oft congeleren. Hy bzaecht op eenen dagh meer door / als hy op een weerde conde winnen in't werck van Steccata. En hy die met Pinceel en verwe goudt ghenoech con maecken / verloor al blasende Goudt / Silber / en alle welbaert / dat hy schier in obenspotten en glazen / al zijn sinnen verdistilleerde. Die van der Capelle della Steccata, merckende dat hy't werck gantschlijck achter weghe ghelaten / en mischien veel te boozen wech hadde / proceederden teghen hem met Justitie / des is hy by nacht ghebloden met eenighe zijn vrienden upt der Stadt tot Casal Maggiore, daer maecte hy in S. Stevenskerck / een Tafel van een Mary-beeldt in de Locht / onder Sint Ian en Sint Steven. Daer naer vooz zijn alderleste / een Roomsche Lucrecia, welck was / als zijn uperste Const-stuck / het beste / dat opt met zijn handen was gewoacht. Van hem wort getuyghet / dat hy by sonderlijck inbenteerde / goedt Lantschay Schilder was / gevende zijn

Parmensis
conterseyt
den Keyser
by ont-
houdt.

Parmensis
goudt loeckende,
wort arm.

Weerden

Beelden een wonder schoon soete actitude / en in zijn tronie een uptnemende gratelykheyt / met alle dinghen die raenmercken oft waer te nemen zijn: Doch so gheestich in't Lupt-spelen / dat hy seer beminde / als in't schilderen. Summa / hy socht t'ontwis voozt t'ghewis / verlatende t'ghene hy vast hadde / om dat hy niet criggē mochte: dat doch jammer was / dat hy zyn edel oeffeninghe soo wepnich oft schier niet meer en ghebupckte. Al is t'ontschuldighen / datmen uyt onlust niet altyt stadich sonder ophouden en werckt: so ist straffelijck / dat men den tijdt niet wepnich oft niet te doen / al te veel niet bedencken oft onwercken verliest. Francisco dan hebende eenpaerlijck den sin op zyn Alchemia, gelijckse alle doen die der eens op versotten / daer hy eerst plagh edel / puntigh / en aerdigh te wesen / weter uyt te sien als een wiltd Mensch / met lang hayz en baert onghelyavent. Albus in d'zoefheyt wesende / werdt van een swaer Coztse / daer nae van eenen sellen bupckloop / overballen / en starf den 24. Augusti 1540. tot groot verlies der Const / om de bpsonder gratie / die zyn handen haer hadden gegheben.

Het leven van Francisco

Monsignori, Schilder
van Veronen.

Wcomen nu van de vertellinghe van eenen Francisco, die met zyn uptnemende Const wepnigh tijdljck voozdeel en welbaren ghenoten heeft / en sullen nu verhalen van eenen anderen Francisco, wien t'geluck meer gunstich en toeghebaen is gheweest. Dit was Franciscus Monsignori, ghebozen te Verona, Anno. 1455. Zijn Vader Albertus, die Const-liefdigh / om tijdtberdijzen uyt lust / hem in schilderen te oeffenen plagh / gaf raedt / doe zyn Soon groot was / hem tot de Tepcken-const te begeben. Des is hy epndlijck gecomen tot Mantua, om te vinden Andreas Mantegna, by wien hy hem soo oeffende / dat hy gheraecte / en opghenomen werdt by Francisco de tweede / Marquijs van Mantua, een groot liefhebber der Const /

die hem Anno 1487. begaefde met een Hups om te wonen / en eerlijck pensioen oft provisie: waer van Monsignori niet onbanckbaer wesende / hem seer trouwlijck diende / en met grooter liefden: des hy daghelijck meer en meer bemint / en weldaedt bewesen werdt: soo dat den Marquijs niet eens uyt der Stadt en trock / oft Francisco en moft by hem wesen. En men hoorde hem eens segghen / dat hem Francisco also lief was als syn wijck. Francisco schilderde veel dinghen vooz synen Heere / in't Paleys van S. Sebastiaen in Mantua, en buyten in't Casteel van Gonzaga, en in't seer schoon Paleys van Marmitolo. Gedaeen hebbende Anno 1499: eenighe Triumpphen / en veel Conterseptelen van die van 't Hof / gaf hem den Marquijs een Hoebe op het Mantuaensche van hordert Mergen Landts / in een plaetse gheeten Marzotta, met een Heeren hups / Hoben en Weyden / en ander schoon ghelegghentheden. Den Marquijs liet hem veel Conterseptels van hem ende den zynen / ende van den hups Gonzaga, maken / die in Brancrijck en Duytschland gesonden / en noch te deele te Mantua zyn: Want hy een goet Conterseptter was. Hy maecte tot Mantua in Sinto Francisco twee Beelden / een Sinto Lodewijck, en S. Bernaert, houdende tsamen den Naem Iesu. En in den keester / in enen doeck van Olpherwe in't groot / als den heelen muer / Christus midden den Twaelf Apostelen / in't vercozten / seer wel ghe daen / en met grooter aendachticheydt. Onder dese is Iudas den verrader met een tronie / gantsch verschepden en ongelijck van alle de ander / makende een bzeemde attitude: maer alle d'ander aensien den Heere met grooter innicheyt en liefde / welke hun int naken zyn der Pas sien aenspreckt. Ter rechter syde is eenen S. Francisco, groot als 'leven / die de heplicheyt selve schijnt te wesen / en presentserteert vooz Christum den Marquijs nae 'leven / met eenen langhen rock naerden ouden tijdt / met plopen / en met een wit ghebozduert crups. Dooz hem sit oock ghecontersept zynen oudsten sone / namaels Hertogh Frederijck, doe een jong schoon kind. Op de linker syde is

Gonst seer
heerlijck
beloont,
door den
Marquijs
van Mantua

Italiaensche Schilders,

S. Bernaert, oock een goede figure / de welke presenteert Sigismundum, Cardinael van Gonzaga, den Broeder van den Marquijs / vooz den Cardinael de dochter van den Marquijs Leonora jongh zijnde / die namaels werdt Hertoginne van Urbijn : dit wordt van alle excellenten Schilders seer gheprezen. Hy dede oock noch grooten vlijt in een Tafel van eenen **S.** Bastiaen, die naemaels gestelt worde bytten Mantua, tot S. Maria della gratia : hier in maecte hy veel nae t'leven. Dickwils quam hem den Marquijs sien wercken in dit werck / als hy veel tijdt plagh / en seyde Francisco : Om desen Sanct te maken / moet ghy u Exempel nemen nae eenig schoon lichaem. Waer op Franciscus antwoorde: Ick gebuyckte hier toe eenen Sackdragher / die schoonlijvigh is / en binde hem nae mijn maniere / om t'werck natuerlijck te maerken. Den Marquijs seyde : De leden van uwen Sanct en hebben niet genoegh roeringe / want hy geen ghewelt en doet met trecken upt vreesse van gheschoten te worden. Maer wil hy u dingen wel doen / als ghy uwen Man ghebonden hebt / roept my / ick sal u toonen hoe ghy doen sult. **S.** anderdaeghs Franciscus zijnen gast ghebonden hebbende / riep heymelijck den Marquijs / doch niet wetende wat hy vooz hadde. Doe quam den Marquijs upt een Camer als seer verstoot / met eenen ghespannen en geladen Crupsboge nae de Sackdrager toe luyde roepende: Hy verrader / nu zijdy doot / hier heb ick u daer ick u begheere / en ander dreyghwoorden. Den armen Man meenende te moeten sterben / wong en trock om de touwen te breeken / en los te comen / dede de rechte actie van eenen / die vreesst geschoten te worden / met een dootherwigh aensicht / en gereckte leden. Siet / seyde doe den Marquijs / op sulcker noegen moet hy wesen ghedaen / ick late u voozts besien. Doe den Schilder dese waerneminghe verstaen hadde / maecte hy zijn figure op de beste perfectie die men mach bedencken. Naech noch eenige dingen / Toynoyen en anders / schilderde hy eenen Turckschen Hondt / die den Marquijs met ander dinghen van den

grooten Turck was gesonden / op eeren muur / en hadde hem ghemaect staende op eenen gheschilderden steen. Desn Hondt was so wel gedaen / dat eenen anderen Hondt / welken op den Turckschen natuerlijcken Hondt seer vrandig was / daer hy gelepdt zijnde / ontrock hem selven los makende upt de handen van die hem hiel / en meenende dat het zijnen vrandt levende was / liep gewildich nae de schildertje met t'hoofst tegen de muur / dat hy t'hoofst in stucke brack / meenende hem te bijten. Noech hadde hy ghemaect een Mary-beeldt van Ghybertwe / een half beeldt / bycans so groot als t'leven / hebbende besijden haer beneden het kindt / dat eenen arem om hoog opjeft / als om de Moeder te willen troetelen. Dit Tafereel was te Veronen / tot den Graef Lodewijck de Sello, daer op eenen avondt Alonso di Castiglia, ende den Capiteyn Alarcon by het licht vast in speculerden / verwonderende hun in dit constigh werck. Doe daer oock hy is gheromen Catharina de Gravinne / Hupsvrouw van den Graef Lodewijck, met een haer soonken / dat op zijn handt hadde van die groen voghelkens / die te Verona heeten Terranzi, om datse hun nesten op d'aerde maken / en men ghewentse op de handt te comen ghelijck Walcken. De Gravinne staende oock by dese Heeren en contempleerde / dit voghelken siende de geschilderde handt / en den arem uptsteken van dit gheschildert kindt / vlooggh daer nae toe om op te sitten: maer tegen de Tafel aenbliogende / en geen sit plaetse vindende / viel ter aerden / en proefde tweemaal weder op dit gheschilderde kints handt te sitten. Waer van dees Heeren seer verwondert / wildē dit stuck hoogh ende dier coopen / maer ten was met geen dingen te geryghen: des was toeghelept / om te doen stelen: doch dooz waerschouwinghe werdet belet. Naech veel meer wercken / die Francisco dede / quellende met zijn water te maeken / trock upt raet der Medecynen / met zijn Hupsvrouw en Dienaren / nae t'Badt van Caldero, op t'Veroneser landt : al waer hy van dat water inghenomen hebbende / eens hem van den slaep lie

Een Hondt
willende
byten eenen
geschilder-
den Hondt
loopt tegen
den muur
en breeckt
syn hoofst.

Een vogel-
ken is be-
drogen met
de schildery
van Francis-
co Monfig-
nori.

Seldefaem
aene van
enen S.
Sebastiaen
nae t'leven.

derwin

verlofpen / t'welck zijn Wyf upt medelpden hem hadde toeghelaten. En alsoo daer op den slaep seer senplich is / overbiel hem eenen grooten Coorts / en starf den 2. Julij 1519. Het lichaem werdt dooz den Marquijs / tegen danck der Veronesen / tot Mantua ghehaelt / en eerlijck begraven.

Het leven van Iulio Romano, Schilder.

Onder veel Const-rijke discipelen van den grareljcken Raphael d'Vrbijn, was niemandt / die hem in inventie / teyckeninghe / en colozeringe soo naequam / als Iulius Romanus, en was oock soet dan conbersatie / en vol van alle goede costupmen: daerom hy van Raphael, ghelijck zijn eygen soon, bemindt en vercozen werdt / en ghebzupchte hem algtijt in alle treffelijke wercken: Als in de Logien van Paus Leo de thiende / d'Histozien van de scheppinghe van Adam ende Eva, en de ghedierten / t'bouwen der Arcke Noe, de vindinghe Moïsis van Pharaons Dochter / met een schoon Landtschap. Oock in de Camer van Torre Borgio, daer den byandt van Borgo is / bysonder de basamenten van coperen colour / en eenige Conterseptfels / als Pepinus, Carolus magnus / en Godefroot van Buglion, en ander: oock het meeste deel der Histozien tot Augustijn Gigt, en eenighe stucken van Olyverwe / nae Raphaels teyckeninghe / aen den Conningh van Brancrjck ghesonden wesende / dese werden ghestelt in des Connings Capelle toe Fontanableo. Hy leerde van Raphael, die hem minnelijck onderwees / alle de swaerste dinghen / die de Conste belanghen / des hy oock een goet Architect is gheworden. Nae Raphaels doot was hy zijn Erfgenaem met Ioan Francisco, die t'samen veel begonnen wercken van Raphael volbedden. Hy bouwde en beschildeerde vooz den Cardinael de Medicis, die namaels Paus Clement de 7. werdt / onder den Bergh Mario, een Palleps seer heerlijck en lustigh / nu ghenaemt Vigna di Madama. Teynden van een Logie maecte hy enen Poliphemus op't nat / seer groot /

met een groot deel Satzen en kinderen / die om hem spelen: waer van / en van al de reste / Iulius grooten lof behaelde. Doch wel is waer / dat om de doot van Paus Leo, dit werck vooz doe bleef berustende. Doe nu vercozen was Paus Adrianus van Wrecht / waren alle goede Consten in verachtinghe / en de Constenaeers schier gestelt om van hongher te vergaen: Maer nae zijn doot / Clement den sebesten Paus vercozen wesende / verresen de Consten weder / den Constenaeers tot groote hoope en verblpden. Stracy by ordinantie des Paus / volbedden Iulius en Ioan Francisco de sale Constantini, alwaer Iulius wel het beste dingen dede / alhoewel zijn dinghen beter in teyckeninghe stondt als in schilderpe / dat wel meer anderen ghebeurt / dat stracy met een bierichepdt meer gheeft ghesien wordt in pedt / dat in wepnich upzen wordt geteyckent / als pet dat met vercoelenden pber in lan ghe maenden wordt gheschildert. In dese sale zijn veel fraepicheden van hem te sien / bysonder in de Bataille / te Heerde en te voet / hy Ponte molle, alwaer in't verschietende schoon Landtschap is uptgebeelt den Bergh Mario: Het is de Histozie / daer Maxentius den strijdt teghen Constantinus verliest. Hier zijn te sien beelderley fraep actien en actituden van stryden de Soldaten / oock gewonde ende doode / seer natuerlijck ghedaen / en ober al zijn veel Conterseptfelen nae t'leven. Summa / het is een uptnemende werck: dan het soude beter gratie hebben / en hadde Iulius (ghelijck hy ghe woon was) soo geen swarte streken in't diepen hy ghebzacht: Doch is dit een groot licht geweest vooz ander / die naemaels so eenige stryden hebben gemaect: want hier zijn upt de Colomne van Trajanus en Antoninus genomen veel Soldaets cledinghen / wapenen / vendelen / staven / velt-teyckenen / bocken / en ander Krijchs ghereetschappen: onder de Histozien zijn oock van copen colour veel fraepicheden. Ondertusschen en hier nae dede Iulius noch eenighe stucken van Olyverwe vooz d'een end'ander: onder al en boben al schoon een steeninge van S. Steven, in welke de steen-

Sommige dinghen heb-
bē meer aert
geteyckent,
als ghetchildert.

Italiaensche Schilders,

gers uytneemen van attitude: dese Tafel werdt ghesonden te Genua: Hier in was oock wonderlijck uytghebeeldt de verduldicheyt in't aenschijn S. Stephani, die op in eenen wel ghecierden Hemel siet. In Sinte Maria de Anima, is van hem een schoon Tafel in een Capelle / daer in is een Mary-beeldt / S. Anna, Ioseph, S. Iacop S. Ian kindt wesende / oock Marcus Euangelist / die aen zijn boeten heeft eenen Leeuw / die eenen Boeck houdt/ligghende met een schoon actie/ hebbende op die schouderen coytsachtige vleughelen met vederen en pluymen/die schynen sacht om aen te roeren / en natuerlijck te wesen. In't verschieten is een gebou/ rondt loopende als een theatre/ met beelden gheciert / seer wel ghe-daen. Onder ander isser een spinnende Vrouw / die de ooghen heeft op haer Clockhinne met kickenen seer levende: En boven de Mary-beeldt zijn eenighe kinderen / die een pauwelioen op houden/ seer gracelijck om sien. Alleen isser dit / datse te veel met swart ghewrocht is/waer mede den meesten arbejdt verborzen blijft. Naer noch meer wercken/gheschepden van Ioan Francisco, trock/ ghebeden wesende / in dienst van Fredericus Gonzaga, Marquijs van Mantua: alwaer ghecomen / wordt wel ontfangen / en hoorsten met een goede provisie/ en een heerlijck ghestoffeert huys/en ander beleefthejt / als daghelijcksche Tafel/ veel ellen fluweel/en Laken/en een excellent Heert/ dat hy seer lief en weert hadde. Hy diende den Marquijs in Woutwmeesterschap/makende Paleysen en heerlijcke gebouwen / wonder te wege brenghende met backsteenen en stucco/ in Colommen/ Capiteelen / en dergelijcke. Hy schilderde hier oock d'Historie van Pliche, in't hooghste des welfsels/ daerse van Cupido, in teghenwoordichejdt aller Goden/wordt getrouwt: Daer sietmen Beelden van onder op/ die maer een elle lang wesende / wel dyp lang schynen te wesen/en verheven schynende / seer bevallijck / Menschen ghesicht bedrieghen. Hier zijn oock verholgens alle d'ander Historien van Pliche: welcke inventien van Iulio gheroyteert zijn gheweest van Baptista Franco Vene-

taen/en quamen daer nae uyt in Drint/ die wy in onse Nederlanden meenen van Raphael te wesen (acht ick):doch hebben naegelaten eenige dingen / als daer Silenus, onderhouden van Satyrzen / op een Geyte sittende / daer twee kinderen de eideren supghen / r'wplen hy by Bacchus is / die aen zijn voeten heeft twee Trogren / en leent met spnen eenen arem op een schicktafel ofte credence / daer op d'een spde is eenen Kemel / op d'ander eenē Elephant/welcke Credence is half rondt verheben / en bedect met festoenen van groenhejdt en bloemen / en al vol wijndruppen en bladers: onder dese comen dyp open van Bekers / Schalen / Coppetassen / en dergelijcke vaten/ op verschepden manieren / en seer versierlijck inventien / en so blinckende/ datse schynen van Goudt ende Silber te wesen/ en bewysen den constighen geest van Iulius. D'Historien van Pliche laet ick te vertellen / om datmen den sin siet in Drint/ als verhaelt is. Elder is teghen een folder gesielt een Historie van Olyberwe / den bal van Icarus, daer hy siet het kreeft tecken/ den Sonne waghent met vier Heerden / in't vercozten ghetrocken/ daer neffens het Leeuws tecken / daer hem die vleughels versniltten / en schijnt te vallen doorverwicht op t'lijfeen veder die hem aensiet: Hier sietmen de vleughelen van hitten byanden en roocken / en men schijnt de pennen te hoorzen craken: In't aensicht van Dedalus sietmen de droefhejdt natuerlijck uytgebeeld. In dese Logie zijn van hem oock de twaelf Maenden des Jaers/ met al humactien. In een sale oft stantie / die hy verwelst en wonderlijck liet metselen tot zijn booznemen / schilderde hy midden in't verwelstet Iuppiter in zijnen Throon/ op't vercozten/ van onder op te sien: Daer zijn gemaecht de Keusen / die den Hemel beclimmen / op welke Iuppiter den blirem affepndt. Wat leegher is Iuno, die oock helpt met de winden / die met bzeemde fronten ter aerdenwaert blasen. Daer is oock Opis, die haer wendt met haer Leeuwen nae t'gherucht des blirens / ghelijck d'ander Goden en Godinnen oock doen/ bpsonder Venus hy Mars, en Momus,

Const en
Constenacr
in weerden
by Frederi-
cus Gonz-
ga.

Sale te
Mantua,
daer de
Reusen den
Hemel be-
climmen,
van Iulio
Romano
gedaen, see
feldetaem
en constigh.

die

die met open armen schijnt te vzeesen / dat den Hemel vergaen soude / de Grazien en de uren staen oock al bezeeft: Summa / alle Godtheden vlieden met hun waghnen. De Diane met Saturnus en Ianus vertrecken nae de claerste wolcken / om verre van die felle furie te wesen. Neptunus desghelijcx / die met zijn Dolphynen hem soeckt te rusten op den drypstant. Pallas met haer neghen Musen, staet oock verbaest en verwondert: Pan heeft in den arm een bevede symphye / die hy schijnt te willen verberghen voor desen brandt en bliexemen / daer den Hemel vol van is. Apollo sit op zijnen waghnen in den Hemel: Eenighe uren schijnen willen de Heerden stil houden. Bacchus, Silenus, en de symphyen toonen oock groote vzeese. Vulcanus met eenen swaren hamer op de schouder / siet nae Hercules, die van dese sake met Mercurio spreeckt / en hy staet by Pomona en Vertumnus, die oock seer bezeeft schijnen: Summa / t'is niet mogelijck te sien oft te bedencken fraeper versieringhe in schilderije. Beneden t'welfsel op de mueren zijn de Keusen / die met berghen gheladen vast opclimmen. Hier licht oock Briareus in een doncker speloncke / gelijk met hooghe bergen overballen. Hier sietmen ooc ergen een doozsten / en verberringhe met vluchtighe Keusen / die met bliexemen worden ghetrefst: Elders zijn Keusen / welke opt lijf ballen Tempelen / Colommen / en stuccken van mueren / onder welke mueren is begrepen den schoozsteen / daer Pluto met zijn magher Heerden ghetrocken / en met de Furien by gheboeght / zijn vlucht neemt nae het Centrum; en het schijnt als men in de schoozsteen viert / dat de Keusen alsdan oock branden. Dese Keusen zijn van vzeemde en groote statuere: Wesende van de bliexemen ghetrefst / vallen en ligghen op verscheyden versierlijke actien / deen ghequeest / d'ander doot / met Bergen en Edificien

bedeckt; Soo dat niemant en dencke / zijn leven met Vinceel versichlijcker en natuerlijcker dinghen te sien. Wie daer in comt / ersiet deuren en vensters crom en dwers loopende / en alle dit gherucht der Keusen / en vluchten der Goden / hy meent dat het hem al over den hals wil vallen. Het paneersel rontom op de mueren geschildert / en eenighe ververtende doozsten / maect dat het begriyp der stancien / die maer 15 ellen langh en is / schijnt een groot veldt landts groot te wesen. Dit is al in't Daleys / geheeten del T. Hier in hadde veel dinghen nae Iulij Cartoenen gedaen / en seer toeghenomen / eenen zijnen discipel / Rinaldo Mantuaen; hadde desen niet jongh ghestooven / soude een groot uytmuntende Meester hebben geweest. Het waer lang te vertellen / wat Iulius al geteekent / ghebout / verbeteret / en gheschildert heeft. Daer om cozt te maken / wozt van hem getuyghet / dat hy Mantua soo verriert / vernieuwt / en ghetert heeft / dat hy wel mocht den Vader van dat Rijck wesen geheeten; dat noyt yemandt soo radt en overbloedigh van teyckenenen was / noch soo veel geteekent heeft / waer van onepndelijcke veel dinghen in Druck zijn ghecomen; dat hy peghelijck gheriekljck was / wie yet van zijnen raedt in bouwningh oft anders behoefde; en dat men soo haest niet en gaepde om spreken / hy en haddet verstaen en gheteykent / met alle omstandicheden die daer toe dienstigh waren. Hy maecte hem tot Manua een schoon Hups / met eenen schoonen gebel van stucco / en bupten en binné met schilderije verriert: Hebbende oock van den Hertogh veel schoon Antijcke Beelden / en was hy den selven soo lief / dat hy sonder Iulio niet mochte leven: Oock was Iulius soo versien / dat hy meer als duyfent Ducaten s' Jaers hadde. Hy starf Anno. 1546. oudt 54. Jaer. Zijn Graf-schrijft is dit:

*Romanus moriens secum tres Iulius arteis
Abstulit (haud mirum) quatuor unus erat.*

Het leven van Sebastiaen
del Piombo, Venetiaen
Schilder.

VAn grooten vermoghen is den eer-
melijck de herten beroert tusschen twee
overblijgende Constaeners / om mert-
kelijck malsander te overwinnen: ghe-
lijck (ick achte) is gheweest tusschen
Raphael van Urbijn en Michael Angelo:
welcken Angelo, schijnt wel / om den
roem Raphaelis te verdonckeren / heeft
gheheel ghesocht te voorderen eenen Se-
bastiaen van Venetien / die tot Venetien
een Musicien en Luytslagher was / en
creegh sin aen de Schilder-const / ne-
mende zijn begin by Ioan Bellino, die doe
seer oudt was: van daer by Giorgion,
wtens maniere, hy redelijck volghde:
maer ghewende hem seer te conterfey-
ten nae t'leven / en worde van Augustijn
Gigi te Room ghebracht / om de Const/
oock om zijn fraey Luytspelen / en soete
conversatie. Onder ander maecte hy
pet van Olyverwe / op zijn Giorgions,
wat poeselich / dat te Room seer worde
gheprezen. Onder des worde Raphaels
dinghen / om de groote gracelijckheden /
boven de diepsinnige ghestudeerde van
Michael Angelo gheprezen. Waer op
t'volck het vonnis van Sebastiaen begeer-
rende / hoozden hem daer anders van
spreken / seer hoogh Michael Angelo ver-
heffende / latende eventwel Raphael zijn
gracelijckheyt behouden. Hierom wiert
t'herte van Michael Agnolo tot hem ge-
neghen / dat hy hem heel in bescher-
minghe nam / hem altijd voorderde /
alle zijn Cartoenen selfs maecte / en zijn
dinghen listich als eenen derden seer
hooghlijck alijt pzees. Hier door wor-
de hem doen maken van een Bistshof/
seer groot by den Paus wesende / een
Tafel met eenen dooden Christus, en een
Marie-beeldt weenende / en een schoon
verduystert Landschap. Dit met Mi-
chael Agnels Carton ghedaen / worde so
geprezen / dat hem van eenen Pier Fran-
cisco Borgerini worde besteedt een Ca-
pelle op S. Pieter Montorio, ter rechter
handt soo men in comt. Hy hadde ghe-
bonden een fraey maniere / om de mue-

ren te bereyden / tegen alle bochticheyt /
om van Olyverwe daer op te wercken /
bereydennde dat steenkalck met Ma-
lijck en Grieksche peck t'samen ghe-
sinolten / en streec het op den muer / effe-
nende dit dan met een mengsel van root-
achtigh kalck / soo dat zijn colouren /
bysonder den Christus aen den Colou-
ne / onberandert blyben. Michael Agnolo
was hem hier seer behulpsich / boven dat
hy hem de teyckeninghe in cleen hadde
gemaect / heeft hy selve den heelen ont-
treck van den Christus ghedaen: In dit
werck zijn onder ander schoon trontien/
handen / en voeten. Desen Christus,
waer hy al van Sebastiaen, al hadde hy
zijn leven niet meer ghedaen / hy waer
weerdich onder de beste Constaeners te
zijn vermaert. In de selve Capelle zijn
in fresco noch eenighe fraey Figuren:
in't welsel / de Transfiguratie: bene-
den op weerspen / S. Pieter, en S. Fran-
ciscus. Hier van worde hy seer gheacht
en vermaert / al hoe wel hy aen dit we-
nich werck ses Jaer doende was. Hy
maecte een Tafel van Olyverwe / niet
sonder het voozgaende behulp van Mi-
chel Angelo, een verwekinghe van La-
sarus, seer vlijtigh ghedaen. Dese Tafel
Raphael oberleden wesende / worde ghe-
stelt in't Consistozie / tot een Paragon
tegen de Tafel / die Raphaels leste werck
was / te weten / de Transfiguratie:
Sy werden beyde seer / doch Raphaels
(om de gracelijckheyt) meest / ghepre-
zen. Raphaels wiert ghecopteert / en nae
Dranckrijck te Harbouen ghesonden:
maer de principale tot S. Pieter Monto-
rio gestelt. Sebastiaen was seer langsaem /
en traegh aen t'werck te brenghen / dat
zijn wercken. Sontijts anderen gegeven
werden: Onder ander tot S. Maria de
Anima, daer Meester Michiel van Me-
chelen de Bistshof van S. Barbara in't
nat dede / en voor goet werck op d'Ita-
liaensche maniere geprezen worde. Het
soude te langh vallen / te verhalen alle
de Conterfeytselen die Sebastiaen dede /
waer in hy geen en tweeden oft zijns ge-
lijcken en hadde van weldoen: en ghe-
lijcken / oock handen / spden / fluweelen /
peltelijen / rassen / en vershepde lakens /
seer lebende te maecten. Hy bracht op

Grondt op
mueren, om
op te wer-
ken van
Olyverwe,
gevonden
door Seba-
stiaen del
Piombo.

Sebastiaen del Piombo
 ht op te
 deren
 roote
 ien.

op harde steenen te schilderen / met zijn
 voozverharde Mixture eenen grondt
 legghende: Doort schilderde op platen
 van Goudt/ Silber/ en Coper. Hy ghes-
 creegh / dooz onst van eenen Bisschop
 van Vafona, van Haus Clemens het Of-
 ficie del Piombo, daer Ioan da Vdine
 op most sien / die sijn Hephicheydt won-
 der veel dienst hadde ghebaen / dan hy
 creegh een pensioen van drie hondert
 Croonen. Doe Sebastiaen dit officie had-
 de/berminderde sijn blijt in de Const/ en
 hadde ghenuechte: in goede daghen te
 nemen/ den tijt met ppaten dooz te bzen-
 ghen/ en versen te maerken alst te pas
 quam. Hy seyde: Nu ick middel om te
 leven hebbe/ en wil ick niet doen/dewij-
 le datter nu zyn / die in twee Maenden

maerken / daer ick wel twee Jaer aen
 pleegh te doen: En ick meen/soo ick yet
 leven mach / dat ick noch alle dinghen
 sal sien beschildert / en meer sulcke pro-
 poosten. Hy die alijt seer groote vrient-
 schap hadde met Michael Angelo, ver-
 looz de selve/ om dat hy den Haus in't
 hooft bzacht/de facciate van de Capelle
 te maerken van Olpberwe/ en hadde de
 selve daerom op sijn maniere doen toe-
 maken/ daer Michael Angel qualijck om
 te vreden was/ seggende: Dat Olpber-
 we maer Vrouwen werck / dan op tnat
 kalk/ Mans werck was: Doe was hy
 tot zyn doot toe schier altijds in qua-
 gratie by Michael Angelo. Sebastiaen starf
 van een heete Coorts/ Anno 1547. oudt
 62. Jaer.

't Leven van Pierijn del Vaga, Schilder en Boutwomeester van Flozencen.

WAt een stadig booznemen/met een
 blijtigh ende verduidigh volher-
 den vermach/ om te comen tot eenighen
 goeden graed/ oft volcomenhepdt in der
 Const / is wel ghebleken aen Pierijn del
 Vaga; die met grooter armoede is ghe-
 weest opghevoedt: Sijn Vader was een
 Krijchsmā / en sijn Moeder / doe hy
 twee Maenden maer oudt en was / starf
 van de Pest: Des werdt hy ghevoedt
 van een Heyte op een Dorp. Den Va-
 der bzacht hem tot Flozencen / en keerde
 weder nae den Krijg in Vranckrijck.
 Pierijn ghereackte van den eenen Schil-
 der tot den anderen / altijds neerstich
 zijnde als hy mocht / in het teyckenen
 nae den Cartoen van Michael Angelo,
 daer hy metter tydt den besten onder die
 Jonghers van Flozencen en vzeemde-
 lighen is gheworzen / en metter tijdt
 is dooz een ghenieen Schilder / Il Vaga
 ghenoeemt / ghezacht te Room / waer
 hy aen eenighe van desen Vaga worde ge-
 recommandeert / den welcken keerde
 weder na Tuscanen / doe behiel Pierijn
 den toenaem del Vaga. Pierijn in Room
 wefende / aensagh met groot verwonde-
 ren die groote verballen ghebouwten der
 Antijcken/en onder fraey constige wer-
 ken verheben en gheschildert: Daer te-
 ghen overlepe hy sijn armoede ende ne-

deren staet / om te moghen voldoen zyn
 nen grooten lust tot der Konst/ en begaf
 hem in de Schilder-winkels te werck-
 ken de halve weke/ en d'ander helfte met
 den Sonbag bzacht hy over met te tey-
 kenen/ voeghoer oock by de heplige da-
 ghen/ en een deel van de nachten/ stelen-
 de den tijdt den tijdt / om tot vermaert-
 hepdt te moghen comen. Dus begon hy
 nae twelfsel van Michael Angelo te tey-
 kenen / ensocht oock te volghen de ma-
 niere van Raphael: oeffenende hem oock
 in teyckenen nae ondt upt den Antijc-
 ken/ en onder d'Arde nae de Grotissen/
 en leerde van sturco wercken / en bzoodt
 bedelende / met allen ongemack armoede
 verdzagghende/om tot perfectie te co-
 men. Ten liep niet lang aen/hy en wert
 in Room den besten Teyckenaer / die
 daer onder de Jonghers was / best ver-
 staende de musculen/ en swaerste dingen
 der Const: Dat hy onder Constenaren/
 Heeren en Prelaten/worde bekent: oock
 van Iulio Romano, en Ioan Francisco,
 waer dooz hy by Raphael geraeckte / die
 hem bestelde te wercken by Ioan da Vdine,
 en soude gheloont worden / nae dat
 hy hem in't werck soude dzaghen. Dus
 was hy by Ioan da Vdine werckende
 in de Logien van Haus Leo, daer ander
 fraey Jonghers om strijdt elck om te
 best

best deden. Ten liep veel Maenden niet aen / of Pierijn en werdt de voorbaerste / jae den besten van alle de Jongers / die daer wrochten / in Grotissen / Festonen / Beelden / en Historien. Hy volgde alder sekerst de schetsen en teyckeningen van Raphael zijn Meester. Wrocht supberder en vvolgcker als d'ander / geelycht blyckt aen eenighe Historien in de Logie van hem ghedaen / als daer d'Israelijten dooz de Jopdaen trecken / daer de mueren van Iericho vallen / den strydt Iosus, daer de Sonne stil staet / en daer t'nieuw Testament begint / de Gheboorte / Doopsel / en Avondmael Christi, en eenighe historikens onder de besten op zijn coperse / die uytnemende zijn. Pierijn dooz desen hem hoorende loben / en hem siende by Ioan da Vdine en Raphael in achtighe / en ghebregh in saecken van groot belangh / rreegh groote hope en moedt / dienende en eerende Raphael nae zijn vermoghen in alle ghehoorzaemheyt; des hy van Raphael werdt bemindt als eyghen soon. En ghelijck de deuchtsaemheyt dooz lof niet slaperigh / maer wacker wordt / heeft Pierijn in't wessel van de Dausijcke sale / dooz welke men in de Logien tomt / zijn vlijt en Const getoont / in den meisten deel der Beelden die daer zijn: want in dat wessel zijn in de comparteringhe met fraep inventie te weghe gebzacht ronden en obalen / en tot seben Planeten: dese gheschildert / zijn elck van hun gedierten voort getrocken: Iuppiter van den Arendt / Venus met Duyken / en alsof voort. Noch boven oock de twaelf Hemel-teyckenen / zijnder noch die van den Sodiaccum, en van de 48. Hemel-teyckenen / al te langh te verhalen. In't midden van t'wessel in een rondt / zijn vier Werelden gemaect voort Historien / die des Paus Kijck hoedt en sleutlen houden / van onder in't vercozten ghemaect van Pierijn: welke boven datse met meesterlijcke Const gewrocht en wel verstaen zijn: en boven datse aerdigh en vvolgck toeghemaect zijn / soo heeft hy de naeckten soo natuerlijck daer dooz laten schynen en sien / met dunne spdekens ombanghen / dat het schijnt datmen te deele beenen en

aermen naecht siet / welck werck is in grooter weerden ghehouden. By Paquijn maecte hy een Facciate van wit en swart / cloet van teyckeninge en handelinghe wesende. Nae ander werken schilderde hy voort den Wert bisschop van Cypers te Room / by Chiavica, in een Palys / daer eenen Hof met Amigken was / verscheppen Poeterijen / Grotissen / Landtschappen / en ander aerdicheden. Daer nae voort de Duptsche Fockers oock een Hof met Logien / werdt van alles seer ghepzen. Noch een sale isser van hem by Sinte Augustijns, vol Historien / beginnende van Romulus, tot Numma Pompilius, alles verwonderlijck / soo dat hy voort en voort veel werken gereegh / en dede: oock dooz recommandatie en voortzwaerk van den seer grooten Architect / Antonio da Sangallo, die Pierijns vermoghen in de Const wel bekent was meerder te wesen / als die van anderen van zijnen tijd. Hy hadde ghemaeckt een Tafel inde Capelle te Minerva, een afdoeninghe van een Crups / t'welck dooz een Dilubie (die te Room quam na den roof van Borbon) bedorven is / dat anders van t'fraepste dingen waer dat te Room is. Te Room tot de Monicken van Servi in de Kerck / zijn van hem eenighe Beelden / en eenighe Kinderen met festonen / die seer vleyschachtich zijn gheschildert / en poeselachtich / in seer schoon actituden: In dit werck is sulcke Const / gracie / en schoonmaniere / dat het te achten is t'schoonste dat opt in't nat gedaen was / om diesswille dese Beelden en Kinderen int aensien leven / in de actien roeren / en schynen met den monde woorden te willen lossen / so dat Natuere hier van de Const is verwonnen / oft belpden moet / niet te vermoghen in schoonheydt boven dit. Hier dooz noch meer vermaert / worde hem van den Cardinael van Santi quattro besteedt een Capelle op Trinita, ter sijncker syden van de Kerck / dese schilderde hy op't nat: onder ander twee Prophten / Daniel, en Elaias, beelden van vier ellen en half / zijn met grooter aendacht der afferten ghedaen: Tusschen dese zijn Kinderen / die des Cardinaels wapen houden: Welcken schilt fraepen

fraeyen aerdt heeft / en de Kinderkens niet alleen van vleesch / maer verheben schynen. In de vier hoeken van t'afgaende welsiel crups wijs gheveelt / zijn vier Histozien: Eene / daer S. Anna bezucht woedt: De tweede / daer Maria ghebozen wort: De derde / haer trouwinge: De vierde / de Visitatie. Dit zijn seer schoone Figueren / bysonder eenige op basamenten geclommen / om de trouwinghe te sien / die seer cloeck en natuerlyck zijn. Hy voorderde dit niet anders: Want hy sieck werdt. En ghenesen zynde / volghde Anno 1523, de Vest binnen Room / so dat hy met eenen Florentijnschen Goudtsnijd / den Pilot gheheeten / om zyn lijf te bergghen verrock / en quam te Florenten / daer hy seer wilcom was by die van de Const. Gaende de Const sien in de Kercken / saghen in de Kerck der Carmelijten de Capelle van Malaccio / daer veel van die constighe fraey maniere gesproken is worden / dat desen Meester soo vzoegh / en sonder treffijcke boozbeelden van Meesters / soo schoonen manier hadde / t'welck Pierijn bevestighde. Doch daer dielen soo veel woorden / dat Pierijn daer mate nam / om op eenen muer te maken een Sinte Andries beeldt op't nat / om te toonen / hoe men te Room schilderde doet ter tijdt / hoe wel hy hem selven niet den besten en becoemde. Hier van wort alleen van Pierijn ghemaect den Carton: want hem quam wat anders booz / daer hy meer lust toe hadde / te weten / tot Camaldoli te Florentē / om een Compagnie van de Martelaers / te schilderen een groot vack muers / met d'Histozie van hun Martelaers: en al was den loon cleen / ende plaetse van der handt / nam het aen / en maecte eenen Carton op wit papier / laten de het selve de hooghselen blyven. Hier hadde hy ghetepeckent de twee Kersers op den Rychstoel / die al de ghebanghen Christenen vercoorzeelen / welke op verscheden actien booz hun zyn / som knielende / som obereyndt en anders / keerende en wendende / met medelidighe maniere / naeckt en ghebonden wesende: de oude mannen bewysende een volstandigh ghemoedt des ghelsofs:

sonnighe jonghe / vzeese van de nakende doot des Crups: andere / de pyne der banden / met verheben musculen / in't wzingen der lichamen en leden / toonende al bevende een coudt doodelijck sweer. Hier waren by de Soldaten / diese booz den Rychstoel en ter dootwaert ledden / in welke te sien was een onmelidighe felle wreethept. De Kersers en Kerchlieden waren seer versierlijck op zyn Antijcks toeghemaeckt. Den Carton ghedaen wesende met grooter blgt / worde van den Constenaers met seer groot verwonderen ghesien / gheprezen / en Pierijn in de Const gheacht soo veel te zyn / alst moghelijck moecht wesen. Ondertusschen dat hy den Carton maecte / begon hy van Olperwe een Tafereel van een Mart-beeldt / booz den boozsz. Pilot Goudtsmit / zynen grooten vrient / maer volbedes niet: want hem eenen Heer / Raphael di Sandro, in hups en cost nam / van kennis en vrientdschap wegghen / daer hy sonnighe Maenden was / tot dat oock tot Florenten de Vest begon t'ontsteken / des hy oock van daer booznam te vertrecken: En maecte booz Heer Raphael op eenen doeck rouwlimen / van ontrent vier ellen / tegghen den muer ghespighert / op eenen dagh en nacht een Histozie van coperberwe / daer Pharo in de Roo Zee met zyn Kerchsvolc / Beerden en waagener / vergaet / met verscheden actien en actituden / gewapende en naecte: d'een swimmende met nat hapy en haerdt / en d'ander grijpende een Beerdt by den hals / met open mondt roepende / en blgt doende om t'ontcomen. Op d'ander syde van der Zee / Moses en Aaron, met den Israelijten / Mannen en Vrouwen / die Godt loven / dzaghende een groot deel aerdige potten en baten van verschede fraey maecksel / de hoofden der Vrouwen seer versierlijck gehulselt wesende: Dit gedaē / gast den booznoemden / diert het aenghenamer was dan het Hoozschap van Sinte Laurens. Pierijn upt Florenten gheweken wesende / trock nu hier dan daer / doch nemmermeer tijde verliesende / oft hy en teckende oft oefsende hem in de dinghen der Const. De Vest te Room ophoudende / quam toe

Pierijn
maeckt
onder dach
en nacht
eenē doesk.

Carton van
l Vaga,
er conflich
wel ghe-
en.

der

Italiaensche Schilders,

der te Room / en doe woorde na de doot des Const-ypandigen Adriani de 6^e. ghecrozen Paus Clement de 7^e. tot een herbloeyen aller edeler Consten/ den welckē ghestelde Iulio Romano, en Ioan Francisco, Hoofst-meesters van t'werck / datse t'werck bedeeien souden / gelijk Raphael overleben plagh te doen. Pierijn hier te wercke ghestelt / maecte met den Carston van Iulio Romano de wapen van den Paus boven een poort / so seer constigh / dat dese twee vreesden / dat hy boven hun soude werden ghestelt: want al hadden sy den naem van Raphaels discipelen te wesen / en hadden t'samen zyn goederen geest / so en hadden sy soo volcomelijck niet ghedeelt van hem de Const en gratie / die hy zyn figueren plagh te gheben: Daerom namen sy hem aen / en gade hem onderhout / en in t'heyllich Jaer / Anno. 1525. de suster van Ioan Francisco, geheeten Catharina, te Wybbe / op datse t'samē in vrientschap verbonden mochten blijen. Pierijn was een Capelle besteeft tot Sinte Marcello, van die van de Crucifix Compagnie / daer hy boven in t'welfsel maecte / daer Eva vande ribbe Adams woedt ghescheyen / en Adam naect licht beswaert van den slaep / en Eva over epnde met handen t'samen de benedictie ontfanght van haren Scheyper / wiens Figuerē is van heel statelicken wesen / met schoon lakenen belee: ober d'een zijde zyn twee Euangelisten / welke zyn S. Marcus, en S. Ioannes, maer den Ioannes bleef thoofst en eenen naectken aren te maken. Hier in midden van dese twee maecte hy twee kinderen / die tot vercleringe eenen Tandelaer dragen / die seer leuende en vleeschachtich zyn / desgelijck d'Euangelisten / van tronen / lakenen / en armen: maer in dit werck treeg hy veel belet / van siecken / en ander ongeballen / die dagelijck den sterlijcken ober comen. Boven datmen segt, datter gelt ontbrack onder de Compagnie / en dat dit werck vast aenliep / quam de plunderinghe van Room over hals / No. 1527. des bondt hem Pierijn in groote benoutheyt met sijn Wyf en kindt / met welc hy op den hals liep achter Room / om te salberen / van plaetse te plaetse / dat hy epndelijck deerlijck ghevangen wo-

Pierijn del Vaga wordt in geselschap genomen van Iulio Romano en Ioan Francisco, en trouwt Ioan Francisco suster.

de / moete vantsoen betalen / des was hy om sijn sinnen te verliesen. De beroerte ober wesende / was so verlegghen / dat de Const in hem verre te soecken was: doch door eenige Spaensche Soldaten maecte hy waterverwe doerken / en ander dinghen. Daer na den Baviero, die de platen van Raphael hadde / en wepntich pet verlozen / dede hem tepkenē een deel Histozien / daer de Goden ghetransfomeert hun liefden plegen / die van Iacob Caralgio ghesneden werden. Onder des quam te Room Nicolaes Venetiaen Capijstier / oudt vziendt van Pierijn, die hem bepraette / te trecken nae Genua, by den Prince Doria, welckē een groot Const-kefhebber was / alwaer hy wel te doen soude hebben. Pierijn licht om geseggen / bestelde sijn Wyf en sijn dochterken by haer vzienden / en quam te Genua, daer hy den Prince upnemende willecom was / en vziendelijck van hem ontfanghen / daer overleede den Prince met hem / om te maken een schoon Paleys / geciert met stucco / en schilderje op 'mat / en van Olpberwe. Dit werdt in t'werck ghestelt. Maer ick late willens te verhalen de ozden van t'gebouw / die Pierijn hier in ghehouden heeft / en t'beheben beeltwerck van fraeye Meesters / en segghe slechs / datter ten eersten gheschildert waren in een verwelse Boorte / met stucco verclert / veel histozikens en grotissen / en in de boghen verscheyden wapen spoelgien / met grooter vlijt en Const: Daer nae / boven de trappen zyn van hem ghedaen grotissen / cleen histozikens en figuerkens / masscheren / kinderkens / dieren / en ander fantaspen / alles seer aerdich. De trappen opgegaen zijnde / comt men in een schoon Logie / daer aen bepde epnden boven de deuren sijn gheschildert twee figueren / een Man en Vrouwe / d'een nae d'ander gekeert wesende / d'een van voozen / d'ander van achter ghekeert. Het welfsel is met vyf boghen met stucco ghevocht / tussehen welke zyn Obalen met Histozikens. De sijde mueren zyn beschildert met Conterseptsels van oude en nieuwe Capitepenen van t'huys Doria, daer boven in groote vergulde letteren staet: Magni viri, Maximi duces, optima fecere pro

Pierijn del Vaga wordt ghevanghen in de plunderinghe van Room.

Del Vaga coemt te Genua, bout t'schildert, in Paleys van den Prince Doria.

pro

pro patria. In d'eerste Sale die aen de Logie comt/ daer men in comt dooz een van de poozten ter stincker handt. Daer zijn in't welfsel cteraten van stucco / en in't midden is een groote Hystorie van een Schipbrack van Aneas, in welke zijn naectē/ doot en levende/ in verscheden actituden : Daer zijn oock een deel Galepen by/en Schepen/d'een gesehonden van het tempest / en d'ander behouden/daer setmen in de tronien groote verschickthept uytghebeeldt : Dese Hystorie was de eerste / die Pierijn boozden Prince maecte. Men segt dat daer/ eer Pierijn quam / boozden Prince was verschenen eenen Ieronimo da Trevisi, die eenen muer schilderde die na den hof siet / t'wijlen Pierijn van langher handt zijnen Carton tot de Schipbrack maecte / en ondertusschen gingh wandelen/ en de Stadt besien: Dāt Ieronimo sepe de al murmurerende / wat Carton oft gheenen Carton / ick hebbe de Const op de punt van 't pinceel/ en sulcx dickmael verhalende/werdet Pierijn ghesepdt/ die als beconweerdicht / strax zynen Carton licht vast maken boven teghen t'welfsel/ daer hy most gheschildert wesen / en liet int midden de berderen van de stepgheringhe wegh nemen / en de sale open staen: daer quam de gantsche Stadt nae toe gheloopt / en dese tepckeninghe werde met groot verwonderen van peghelijcken ghesien/ en Pierijn onsterflijcken lof om snyder Const ghegeven. Onder ander quam daer oock Ieronimo, en sagh daer / t' ghene hy noyt en hadde gemeent te sien van Pierijn, en verschiet/ liet den moet ballen/en sonder verlof begheeren vanden Prince / veretrock nae Bolognen / daer hy woonachtich was. Pierijn epndighde dese Sale/ geschildert op de mueren van Olyverwe/ met cteraten van stucco/ een bysonder werck gheacht wesende. D'ander sale/daer men in roemt van de Logie / dooz de deure ter rechter handt / is t' welfsel van hem gedaen op t' nat/en van stucco/ gecomparteert byrans op de manier van d'ander. De middel hystorie van luppiter, daer hy de Reusen blyrent. Hier zijn veel schoon naectē meerder als lebē/ en eenē hemel met alle de Goden / die met ver-

schycken des donders maken seer naetuerlijke actien. De cteraten der stucco zijn seer wel en supberlick gewyocht/ dewijl Pierijn een seer gost Meester hier in was. Hy maecte noch vier camerē/al ghewyocht van stucco en op t' nat/waer in sijn bedeeft de schoonste fabulen van Ovidius. Ten is niet te bedencken/wat oberbloet en gracelijckhept hier te sien is / van beeldekens / bladerkens / dierkens/en grotiskens/gedaen met grooter inventie. Noch neffens d'ander sale/vier Camers zijn na sijn tepckeninghen van sijn knechten gedaen/gecomparteert met stucco en op t'nat/daer veel kinderkens/grotissen / masscherkens / en dierkens zyn ghedaen: so zijn oock eenige boozta-merkens en contoorkens al beschildert en gheriert: Oock galerijen aen den hof/ daer Pordenon pet ghedaen heeft/ als in sijn leben verhaelt is / en meer ander. Pierijn heeft veel meer wercken binnen Genua gedaen opt nat/ Tafelen van Oly / en tepckeninghen booz Tappēten/ Schip-blagghen en wimpelen: Des hy om sijn groote Const by den Prince seer bemindt en gheloont wert/ en meer soude / hadde hy volherdt in sijnen dienst. Hem quam booz / sijn Hupsvrouwe van Room t'ontbieden / des hy een Hups rocht binnen Pisa, welke Stad hem behaeghe om sijn leben te woonen / en gerteegh daer werck in de Domkerck. Alwaer hy eenighe Capellen soude hebben ghemaect in't nat / met elk haer Tafel in Olyverwe : Daer alsoo hy op nat eenighe kinderkens tot vercteringe der selver had ghedaen/berliet t'werck/ de Stadt / en t' Wjff / en trock weder nae Genua / ghetrocken van ydel liefde snyder lusten / alwaer hy sommighe Maenden bleef/boozden Prince ondertusschen werckende. Daer worden hem veel byeiben van die van den Dom en sijn Hupsvrouwe ghesonden / en van hem onbeantwoort ghelaten : Des het werck te Pisa, anderen besteedt werde. Epndelijck comende/en bindende ander in't werck / daer hy veel Cartons toe ghemaecte hadde / wilder gheen handt meer aen steken/ maer is epndelijck weder te Room ghekeert / en liet hem sien oft kennen by Haus Paulus, en Cardf-
nael

Del Vaga
verkiest
Pisa voor
sijn woonin-
ghe.

Del Vaga
Reert te
Room.

ronimo
revisi
door
aten-
ken-
bedro-
, en
it de
at.

Italiaensche Schilders,

nael Farnese, die hem vast nae lieten loopen. Onder des creegh hy eenen quaden arem / daer hy een deel hondert Croonen aen vermeersterde: des hy dickwils ghetemteert woerde op een nieu te vertrecken: Maer hem werdt ten lesten besteedt te voleynden een Capelle tot Trinita, waer van t'welfsel was ged aen van Iulio Romaen, en Ioan Francisco, zyn Sweer. Hier maecte hy eenighe dinghen van stucco / en Gratiffen tot ceteraten / en twee historikens / op elcke syde een / de Piskeine met siecken / daer den Engel t'water comt beroeren / daer een tege boghen zyn in't vercozten: de beelden vallen rebelijck cleen. In d'ander de verwekinghe Lafari, welcken in zyn tronthe bleekberwiggh wesende / bewijst vander doodt in't leven eerst ghecomen te wesen: om hem zijnder / die hem ontbinden / en noch meer / die hun verwonden: in't verschieten zyn Tempelen / die Klauw verberren. Weersyden elcke der boozepder Historien / is noch eene / te weten / Centurio, vercoopers jacht upt den Tempel / de Transfiguratie / en noch eenich ander: doch zyn dees vier de cleenste. Noch tegen het uytspyzinghen der Pilasters van binnen / maecte hy vier Propheeten / die soo goet van proportie en wel ghedaen zyn alst moghelijck is: soo zyn oock al d'ander dinghen / met sulcken vlijt ghedaen / dat het meer verlichterpe als gheschildert schijnt / en is seer lebendich getolozert / al van zyn epgghen handt. Dooz dese dinghen / en noch ander Cartons / werde hy aenghenomen van den Cardinael Farnese, en pensioen ghegeven / desghelijck van den Paus / om eenighe dinghen / die hy in't Paleys ghedaen hadde / die den Paus bebielen / en gaf hem pensioen van 25 Ducaten ter Maent / zyn leven langh: Dus hadde hy te bedienē t'Paleys van den Paus / en van Farnese. Nae dat Pierijn booz den Paus eenighe doecken had ghedaen / die eenen tijdt booz behang souden dienen / begon hy het welfsel van de Coninglijke sale / met seer schoon comparteringhe van stucco / en soo rijckelijck alst moghelijck is. In d'acht hoecken maecte hy een Kroose / van vier Kinderen verheben / die metten voeten

teghen malcander comen: in't indder / des Paus wapen: en boozt ober al in't welfsel / Der isen van t'Pups van Farnese. Dit vertierfel van Succo gaet reboben / al wat men weet te wesen ghedaen by Antijcke oft Moderne / soo aendich en net alst ghewozcht is. Doe in Pierijn dese lasten op hem hadde / begon hy het leste spooz van Raphael te doen / niet veel anders doende als tepraken / t'welck hy seer gheern dede / en liet dooz anderē met zyn patroonen de werken doen / en schilderen: welcke dinghen sulcke Meesters naem niet veel eere en heeft ghegeven: ghelijck als Raphaels dinghen tot Gigi, oock daer vartot exempel moghen bestrecken. Dooz Pierijn veel volck in't werck houdende / vercreegh meer ghewin als eere: want hem docht / dat hy sonder groot boozdeel zynen boozighen tijdt en winninghe wech ghesmeten hadde. Het was hem oock verbzietich / te sien eenighe Jorgerz opcomen / die wat deden / en sochtse al onder hem te bzengen / op dat se hem niet in den wech souden wesen. Doe No. 1546. den grooten Titiaen van Venetien te Room quam / om Conterseptelen te maken: en also hy booz desen / den Paus / den Cardinael Farnese, en Sanctiōre, hadde op eenighe reyse treckende gecontersept / en gheenen loon ghehad / worde hy te Room comende / in't Paleys in Belveder seer heerlijck ontfanghen en ghelogheert: waer upt den roey ober Room ontfraen is / dat hy was ghecomen / om de Coninglijke sale te schilderen / daer Pierijn alree doende was met het stucco / en self booz hadde die te schilderen / t'welc Pierijn seer mishaechde / en claegghet zyn bzinden. Niet dat hy zorgde / dat hem Titiaen op 'tnat hadde t'obertreffen: maer dat hy hadde ghehoopt / aen dat werck te doen te maken tot zyn levens eyndt / hoopende ooc genen Trotser in de Const te hebben / en dat hem de dinghen in de Capelle van Michael Angelo, die daer neffens zyn / hem prikkelinge genoegh souden geben. Hierom en had hy geen rust in zyn ghemoedt / tot dat Titiaen weder vertroocken was. Te Room in't Casteel S. Angelo, heeft Pierijn gheschildert / en met stucco getiert

Lafari verwekinghe van del Vaga, en ander historien tot Trinita.

Vaga schein vergeten te hebben, wly gewest was.

Vaga wordt in des Paus dienst aengenomen.

gheclert / een Sale en eenighe Camers:
Maer meest dooz zyn knechten. Sum-
ma / Pierijn sloegh alle fraey Jonghers/
en alderley werck op / doende tot na-
deel der Consten oock eenighe dinghen
hoor snooden prijs / soo dat alle werck
te Room hem ter handt ghecomen is.
Dus hebbende soo grooten last geladen/
dat hy nacht en dach most teyckenen/en
daer toe swack en siecklijck zynde / en
hadde gheen ruste noch vermaeck / dan
hem te vinden ondertusschen met syn
vrienden in de Berberge / die hy gewoon

was te hantieren / waer hy woonde / ach-
tende daer te wesen de wace vzeucht en
ruste der Waerelt / en de ruste van zynen
arbejdt. Dus dooz d'onghereghelthejpt
en onmaet in den arbejdt van Venus en
Bacchus , raecte in sieckte en teeringhe.
Is ten lesten op eenen avondt by zyn
huys / soo hy met eenen spnen vziendt
stondt en pzaette / neder gheballen / en
gestorven van de Popelrije oft geraeckt.
hejpt / Anno 1547. Oudt 47. Jaer.
Begraven in de Retonde / hadde dit
Grafschz ist:

Perino Bonacursio Vaga Florentino, qui ingenio, & arte singulari, egregios
cum-Pictores permultos, tum platas facile omnes superavit, Catharina
Perini coniugi, Lavina Bonacursia parenti, Iosephus Cincius socero cha-
rissimo, & optimo fecere. Vixit anno 46, mens. 3, dies 21, Mortuus est 14.
Kalen. Novemb, Anno Christi 1547.

't Leven van Domenico Beccafurni, Schilder van Siena.

De selve gabe der natueren / die hoer
henen in Giotto, Andreas dal Ca-
stano, en meer ander / is gheweest / is
oock epndelinghe ghesien gheworden
in Domenico Beccafurni, Schilder van
Siena : Die in syn jeught hoedede eeni-
ghe Schapen zijns Vaders Pacio, Ar-
bejder oft Bouwer van eenen Borgher
van Siena, gheheeten Laurens Beccafurni:
Welcken Laurens desen jonghen Ber-
der siende / met eenen seherpen stock wat
teyckenen in het effen zant / neffens een
cleen ribteyken / daer hy syn beeste hoed-
de / begheerde hem aen synen Vader / en
nam hem mede tot eenen Jonghen.
Laurens liet den Jonghen veel zynen tijt
besteden (als 't huyfwerck gedaen was)
in den winckel van een slecht Schilder
zynaen ghebuer / daer hy teyckende naer
ander goede Meesters teyckeninghen/
die desen Schilder by hem tot zyn be-
hulp hadde. Men sagh wel haest / dat
Domenico (die eerst Mecherino hiet) een
goet Meester te worden hadde. Doe is
binnen Siena ghecomen Pieter Perugino,
doe ter tijdt een vermaert Schilder, de-
sen maecte daer twee Tafelen / welke
Domenico seer wel beballende / conter-
septe en practiseerder soo vlytigh nae/
dat hy heel die maniere aenghenomen
heeft. Hier nae doe seer gheruchtich
waren de dinghen van Michael Agnolo,

en Raphaels te Room / is Domenico, met
verlof van Laurens zyn Meester / wten-
gheslachts naem hy vercreghen hadde/
daer henen ghetrocken / dooz pberighen
lust om leeren / en voeghde hem te Room
by eenen Schilder in den cost / met wel-
ken hy veel dinghen wzocht / en ondertus-
schen nae Michel Angelo, Raphael, en an-
der fraey Schilders wercken studeer-
de / oock nae d'Antijcken / soo dat niet
langh aen en liep / hy en wert een kloek-
teyckenaer / overbloedich Inventeur/
en goet Colozeerder. Doe hy hoorde/
dat tot Siena was comen Ioan Antonio
van Verzelli, een jongh Schilder die er-
baven was / quam weder te Siena, en
voeghder hem by / studerende op nae-
tenen Anatomie : Maecten daer nae
veel dinghen miltander tot trots / daer
Ioan Antonio eerst / en nae Domenico
d'oberhandt behiel : want de Const-ber-
standighe saghen syn dinghen met beter
fundament en verstandt ghebaen / als de
dingen van Ioan Antonio : oock was hy
om syn deuchtsaemhejpt meer bemindt
als Ioan Antonio : Den welcken onghes-
schrickt en slozdich wesende / enen leelij-
ken naem ghecreegh / hoewel hem som-
mige (die sulcke lichtbaerdige in groot
achtighe hebben) seer prisen: Want hy
hiel in huys groot beslach van alderley
ghedierten / Papegaven / Apen / er alle
bzeemt

bzeemt ghezocht: oock een Kabe/ die
 zijn sprake naturlijk nae bootste/ alser
 peimandt quam cloppen/ en antwoorde
 gaf: oock alser eenigh Edelman/ oft
 peimandt in huys quam/ daer waren
 al dees Dieren ghewent het bootsichste
 spel om en om de lieden/ en sulc gesangh
 te maecten / dat het te wonderlijcke
 sot om sien en hoozen was / soo dat zijn
 huys scheen te wesen de Arcke van Noe.
 Daerenboven hadde hy knechten en
 Deerden / en altijts eenich Barbarisch
 Deerdt/ tot om prijs te loopen/ ghelijck
 in Italien somtijts gheschiet/ dat het te
 verwonderen was/ hoe hy dit al con-
 de becostigen t'onderhouden. Om al dit
 beslach (niet teghenstaende al zijn mal-
 licheyt) worde hy / wanneer hy pet aen-
 sienlijck maecte / te meer gheacht van
 t'gemeyn volck / en den Adel hieldt hem
 booz een uptnemende Meester / onder
 welke hy veel Conterseptsels dede. Nu
 wederkerende tot Domenico. hy maecte
 te tot Siena veel wercken / die daer noch
 ghesien mogen wesen: onder ander/ een
 Tafel van Lucifers bal/ daer hy maecte
 veel naecten upt den Hemel teghenen-
 de: hier waren veel schoon naecten en
 vercoztingen te wege ghebracht. Dees
 Tafel / doch onbolmaeckt blyvende /
 en werdt niet ghestelt daerse toe gheep-
 ghent was / want sy docht Domenico te
 confusys: en maecte een ander/ die ten
 Carmelpten staet. In dese is boven
 Godt met den Enghele in de wolcken:
 in't midden der Tafel is Sinte Michiel,
 die ghewapent vlieghende / toont Luci-
 fer in den centrum oft afgrondt der Aer-
 de te hebben gewozpen. Daer sietmē een
 vperige Mey / waer in ballen vanden-
 de rootsen en mueren: oock Enghele
 en maecte Sielen / in dat Mey liggende
 de / wozen ghepnyght: daer is wel
 waergenomen dat schitteren des vpers
 in die dupsternisse / en wozt seer gepre-
 sen. Hy dede noch verscheyden Salen en
 Cameren in fresco/ daer hy verscheyden
 histozen en sinneken te weghe bracht/
 bysonder in't Stadthuis / daer veel
 schoon Beelden zijn/ en Romeynsche hi-
 stozien / van eenighe die booz t'ghemeen
 welbaren geleden hebben/ en de Wetten
 jalouyselijck onderhouden hebben. Hy

maecte noch om een Triumphe tot
 des Keysers incomst te Siena, een Peert
 van papier binnen hol / van acht ellen
 hoogh / spyzinghende met de voorbeenen
 inde locht / daer op t'Keysers Beelt/ en
 onder dzy/ betepckende dzy Landtschap-
 pen van den Keysers overwommen. Dit
 worde op de Marck te Siena ghesteldt/
 doen den Keysers van Thunis comende
 daer passeerde. Hier van werdt Dome-
 nico seer vermaert/ en gheprezen: Des
 den Prince Doria daer met zijn Ma-
 stept ghecomen / Domenico versocht te
 comen booz hem wercken te Genua in
 zijn Paleys/ daer Pierijn del Vaga en an-
 der hadden gewozcht: maer t'was hem
 doe onghelghe / om dat hy hadde te
 voleynden het plabeptfel van den Dom
 te Siena van Marberen / ghelijck op een
 nieu inbentie hadde begonnē een Schild-
 der van Siena, geheeten Duccio, daer men
 wepnyck van weet te vertellen / wie
 zijn Ouders waren / en waer oft wan-
 neer hy ghestorven is: doch is groote
 vermaertheyt weerdigh/ om soo byson-
 der inbentie / als desen vloer te Siena is/
 van wit en swart/ gewozcht met groote
 stucken steens / waer van d'ommetrec-
 ken zijn groefkens ofte streken ghebulc
 met swart van pick/ oft dergelijcke: van
 dit vintmē/ dat Duccio leefde M. 1356.
 aen eenigh werck van hem/ van sulcken
 Datum. Dus heeft Domenico dit
 heerlijck wijdt vermaert werck by de
 handt ghenomen/ en allenkens ghevo-
 dert / met grooter Const en goeden ghe-
 lucke. Een groot deel. Ontrent t'hoogh
 Altaer maecte hy een frise van vier-
 cante Histozen: Erst Adam en Eva upt
 den Lusthof verjaeght: Cain en Abels
 Offerhande/ en Melchisedech, en booz dē
 Altaer een groot stuck van Abrahams
 Offerhande. Rondom dit is een frise
 van halve Beelden/ die alderhande Die-
 ren gheleyden/ als tot der Offerhande.
 Als men de trappen af ghecomen is/
 vintmen noch een ander groote vier-
 cante Histoze / van daer Moyse op den
 bergh Sinai de Wet ontfangt/ en beneden
 daer men om t'gilden Calf danst / en
 Moyse de Tafelen bzeect. Doozt dweers
 in de kercke teghen over den Preeck-
 stoel/ is een groot viercant/ daer Moyse
 t'water

Duccio, e
 Schilder v
 Siena, vor
 historien
 maken me
 groote ing
 leyde steen

Vloer v
 den Dom
 van Siena
 verwond
 lyck.

t'water upt den steen doet comen / en t'volck Israels op verscheyden actituden d'zinct / en beesten te d'zinken b'zengen. Onder ander seer aerddige dinghen / isser een kindt / dat eenen hondt met 'thoof in 't water wil steken om te doen d'zinken / den welcken genoegh schijnt te hebben / 'thoof te schudden en wech te trecken. Dit is van al d'ander stucken / die uptnemede zijn / noch het alderbeste. Doch onder den Thozen oft Cupola, is d'Historie van d'Offerhande van Elias van hem ghedaen. Hier naer is hy oock te Genua ghetrocken / daer hy weynich goets dede / van ghelijck te Pisa : Want hem docht / dat hy bupten zijn ghewoon locht niet besonders conde doen: Des hy niet meer elder wercken wilde als tot Siena, daer hy zijn Hups en bupten zijn Wjngaert / en vermaecken hadde. Hy maecte noch eenighe Tafelen van Epberwe / seggende / dat gedueriger werck te wesen als Olpberwe / dat de wercken van Lucas van Cortona / van Pollaiuoli, en anderen van Olpberwe / meer waren vergaen / als de dinghen / die van Epberwe waren ghedaen van Zoer Ioan, Zoer Philips, Benozzo, en ander / die al hoer dese ander zijn gheweest. De tronten / die Domenico maecte / waren seer wel ghestelt / en goet van tepkeninge / maer daer en was so geen groote gracelijckheyt in / welcke gracelijckheyt in onse Const / is een bysonder treffelijck goet deel : Want doer byziendelijcke schoon tronten / menichs werck bezijdt heeft gheweest van ghemeenen laster. Ten lesten nam Domenico hoer / van Toper te gieten / en maecte op ses Colommen ses Engelen / weynich minder als t'leven : dese staen in de Dom-kercke by t'hoogh Altaer. Hier van grooten lof hebbende / soude noch hebben ghemaect t'waelf Apostelen / hadde hy den tijdt gehadt om te leven: Van de doot heeft het belet. Hy wesen seer inventijf / oft versterigh van gheest / sneedt in hout om d'zucken van wit en swart / en op roper met t'graef-ijser verscheyden dinghen / en oock ghebeten dinghen / seer bootsige historikens van d'Alchemia / daer Iupiter, en ander Goden / Mercurium willen congelexen / en legghen hem ghebon-

den in 't sojneps oft smilt-kroes / daer Pluto en Vulcanus t'vier stoken / en menen dat Mercurius sal blijven / maer hy b'leght henen / in roock verdwijnende. Hy starf t'zijn 65. Jaer / Anno 1549. en wert in den Dom heerlijc begraven.

Het leven van Ioan da Vdine, Schilder.

De Schilder-const is genoegh gelijc een schoon Vrouwe / die over haer Liefhebbers oft naevolgers seer jeloers is: Want wiese niet ernstigh en bemint / noch en soeckt / die en bintse niet: En wiese heeft / en niet en ossent noch en onderhoudt / die verlieste haest weder: Maer wiese met snellen en lebendighen gheest van jonghs bemint en naevolght / dien sal sy haer gewilligh overgheben / also sy dede haren Ioan van Vdine. Desen jong wesen de / was d'ckwilg met zijn Vader op de jacht en voghelrijc / en van kints beene tot de Tepcken-const natuerlijck ghetrocken / bracht spanen jonghen tijdt / alst hem ghebeuren mocht / over niet te contersepten / Honden / Gepten / Hasen / en alle soorten van dieren en voghelen / die hem ter handt quamen / en so aerddich / dat hem een pegelijck des verwonderde: doer dese toegheneghentheyt wert hy van syn Vader te Venetien bestelt / by Giorgione van Castel Franco. Hier hoerde Ioan veel lofs van Raphael en Michael Angelo: Des is hy met eenen Recommandatp Bries aen Baldasser Castiglione, Raphaels groot byziend / te Room ghetomen / en doer den selven Castiglione in de Schole der jonghe Schilders by Raphael besteldt wesen de / nam de beginselen en eerste lessen der Schilder-konst seer wel aen / t welck hem een groot voordeel was: want te nemen syn begin by yemant op een quade maniere / is seer schadelijck: want het ghebeurt selden / dat men se can afwenden / en een beter nabolgen en aenwenten / dan met groote moepte. Ioan sagh by Raphael een ander soete handelinge / als hy te Venetien by Giorgione gedaen hadde / doch was daer weynich tijts gheweest. Hy dan wesen de van scherpen verstande / en goet van begrijp /

L

volghde

Italiaensche Schilders,

bolghde blytich de soete en gracelijcke maniere van Raphael, des hy in coxter tijdt soo toenam / in tepcken en schilderen / dat hy seer gracelijck en ghemackelijck naebooste alle natuerlijcke dinghen / Dieren / Lakens / Instrumenten / basen oft krupcken / Lantschappen / gebouwen / en groenicheyt / dat hem niemant in dese Schole voorby en was : maer boven al had hy genuechte alderlep vogelen te maecken / dat hy eer langh eenen Boeck vol hadde / soo verscheyden en wel gedaen / dat het een byzoplijck tijt verduyft was te sien vooz Raphael, hy wien een Blamingh woonde / gheheeten Ian, een excellent Meester / in fruyten / bladen / en bloemen / gelijckende t'leuen : dese leerde Ioan nae hem oock maeken : maer niet op so dzoogh / maer versche schoonder maniere. Oock leerde hy maken Lantschappen / en groenicheyt / met gebzoken gebouwen / die van anderen daer naer oock naeghevolght / en in't ghebyupck zijn gecomen. Raphael, die in zijn dinghen groot benoeghen hadde / liet hem maken een Ougel / die de S. Cecilia, die te Bologna is / in de hand heeft / die hy soo contersepte / datse natuerlijck verheuen schijnen te wesen / soo zijn oock verscheyden Musijck Instrumenten / aen haer voeten liggende / boven dien zijn ghehandelt effen op de selve maniere van Raphael, dat het al van een hant schijnt te wesen gedaen. Twaeschiede roys hier maer / datmen by S. Pieter in vincula, in de ruypnen van t'Papeps van Titus, graefde om beelden te binden / en datter onder d'aerde waeren ghebonden eenighe verwelste Camers vol Grotissen / cleen Figuerkens / en historikens / met eenighe cleen aerdtighe sieraten van stucco / daer alles noch soo schoon en versch was / dat Raphael, en Ioan, die met hem was comen om dit te sien / seer waeren verwonderdt / van der verscheyden niet alleen / maer van de schoonheyt en deucht van desen wercke. Dese grotissen met soo groote tepckeninge gedaen / en so verscheyden / versierlijck en cluchtich / en dese stucchi met verdeelde beldekens van berwe / met die historikens / soo lustigh en bylijck / langhen Ioan soo diep in't hert en in den sin /

dat hy hem begaf de selve / niet een oft tweemaal / maer verscheyden repen te tepcken en contersepte : so dat hy hem die maniere heel licht en doenlijck aenwendde te doen met een fraep gratie. Niet en faelde hem / van dese schoon maniere van stucco / waer op dese Grotissen waren ghedaen : want al hadden veel vooztijts ghesocht en gepzoest hier over / sonder yet ghebonden te hebben / dan stucco te maken van plapster / kalck / Griekcr peck / wasch / en ghebzoken backsteen / en daer op te vergulden : so en was noch van niemant sulck ghedaen / als d'oude Antijcken in ghebyupck hadden / en ghelijck dese / die daer ghebonden waren. Soo overlepde Ioan, om dese te maken met kalck en pozzolana, dat is / eenich sant / datmen byt' Room graeft : en dit maerkende / pzoefde te maken Beelden van half rondt : maer ten conde die gladdicheyt niet hebben als d'Antijcke / noch sulcke witticheydt. Doechte hy in het Trebertijnsche wit steekalck yet te mengen / dat witter was als pozzolana : des liet hy stampen rouwe stucken van Trebertijnsche steenen : dit ging wel rebelijck toe / maer noch en was het niet wit noch effen. Maer eyndelijck liet hy stampen en pulueriseren al cleen en siften stucken van den alder schoonssten witten Marber / menghende dit met schoon Trebertijnsche kalck / want dat het opzecht / en sonder twijffel / den stucco was der Antijcken / ghelijck hy dat begheerde / en ten allen deelen wel veel. Waer van hy seer verblijdt / toonde Raphael wat hy te weghe ghebzacht hadde : welcken doe ter tijt / alsoo men aen de Logien doende was / liet Ioan zijn nieu ghebonden Const te wercke daer legghen / en die Logien over al met stucco verrieren / en in fraep comparteringe omhelsen den Grotissen / op de maniere der Antijcken / die seer upnemende bylijck en cluchtich staen : Daer onder zijn oock historikens / Lantschappen / Loofwerck / en Frjjskens : daer bzacht hy d'uyterste macht te wercke / die in sulcken deele de Const vermach. Hier gingh hy / soo veel men sien can / eenighe wercken der Antijcke van stucco ofte schildeerij / t'zijne Colossen ofte elder berre te bouwen :

Stucco de Antijcken weder ghevonden door Ioan van Vdine.

ben: Want men stiet / oft en weet nergens / soo van oudts ghedaen te wesen Voghelen met den vederen / nae t'leven ghecolozeert / van alle geslacht: en Disschen/water-gedierten/en Zee-monsterkens / op soo veel manieren: oock wat de Natuerre op elck sapsoen gheeft / van vruchten/druppé/fruypen/groenicheyt/bloemen / alderley vogel-cost / coozen/haver/ en dergelycke: doch alles te verhalen wat hier te sien is / waer niet anders / als yet onmogelijck te willen bestaen te doen. Teynden der Logie / daer dese dinghen zijn / hadde Ioan teghen eenen muer een behangh oft Tapijt gheschildert / al waer den Paus na toegaende / liep een van den Palferniers voozhenen/om het tapijt op te rapen/dat den Paus mocht passeren / dan hy vondt hem bedrogghen. Hier heb ick ghesproken van de bovenste Logie / een werck so schoon als sterfijcke ooghe vermacht te sien / waer upt ontstaen is / niet alleen in Room / maer schier de Weereldt over/en uptghebezet soo aerdtiggen manier van schilderen. Daerenboven is Ioan bpsonder vermaertheyt weerdtigh/ te hebben sindert den Antijcken weder opghebracht / oft ghebonden de Const van t'rechte sturco/en daer toe de schoon maniere van Grotissen / op de rechte strecke herbzacht. In d'onderste Logie/boven dat de Grotissen en sturco uptnemende zijn / is het een lust te sien / hoe in de welffels van onder op te sien / zijn open lochten gheschildert / daer ghetromde rieten versierich schijnen / als draghende waghens oft roofsters/gheladen wet wijrancken/en druppen/en ander herschepden groen rancwerk / en daer op alderley voghelen en dierkens sittende / alles seer natuerlijck om sien: alwaer sommighe druppen schijnen een groot deel afgheschepden van het welfsel af te hanghen. Eder is noch geweest een sale/daer Ioan hadde gheschildert alderley Dapegaepen van veelderley verwen/die doen den Paus Leo hadde/oock Mypzatten / Babotinen / Ziberten/en alsulck vzeemdt ghedierde nae t'leven/seer uptnemende ghehandelt: Maer tot groote schaede der Const / heeft Paus Paulus de 4e. de sale / om ander Camers

te maken / gebzoken / en t' Paleys van sulck bpsonder cieraet berooft: t'welck zijn Hephlicheyt niet ghedaen en hadde / soo hy maer so edeler Consten deucht en weerdticheydt ghekent en hadde. Naer noch eentigh ander werck / Schilderde en wzocht hy van sturco de Logie tot Vigna di Madama, makende daer grotissen / festonen / gedierten / en frijsen / soo schoon / dat het schijndt / of Ioan in dit werck hem selvé heeft willen overtreffe. Hier verdiende hy van de Cardinael Iulio de Medici een Canontickschap van Civitale in Friuli, en vooz zijn vrienden veel Beneficien / maer t'Canontickschap gaf hy zijnen Broeder. Noch maecte hy hier nae in dese Vigna een Fonteyne / waer het water stozte upt een marberen Elephans hoofst. Hier volghde hy naer in dese stantie gheheel eenen Tempel van Neptunus, een Camer die wepnicht te voozen was ghebonden in Palazzo Maggiore, die al met natuerlijck Zee-tupgh en sturco aerdtigh gheciert was / en ginghse in Const verre te boven / soo wel waren ghedaen zijn gedierten / Zee-hoozens / en schulpen / en onepndijcke sulcke dinghen / die hy daer maecte. Hier nae maecte hy noch een Fonteyn / maer wildt / in de hollicheydt van een Kootse midden eenen Bosch / doende t'waeter ballen met fraeper Const langs kegghelsteenen / die men bindt daer natuerlijcke waterballende steenen gheseten hebben / ghelijckende kegghelen / die aen de Dupsen t'winters hanghen / dat het natuerlijck een woeste plaetse gheleek te wesen. Boven op dese ghesigureerde Kootse stelde hy een groot Leeuws hoofst / bewassen met veel woeste mop crupden: dit stondt ongelooflijck wel. Dit ghedaen/gaf den Cardinael hem een Cavalierschap van S. Pieters, en schickte hem nae Flozencen. Hier maecte hy in sturco en anders veel fraeplicheyt/welck de flozentsche Schilders meer beviel als sy't pzenen / oft misschien blind in hun epgen quellijcke swaer maniere / sagent niet dan met te werven oozdeel oft gunst. Ioan weder te Room ghecomen/maecte tot Augustijn Gigi ind'omloopen / aende stucken in t'welfsel / die wel ghedaen festonen / die men daer siet /

Italiaensche Schilders,

makende elcken op zijn verschepte sap-
soen/van bloemen/ vruchten/en bladen/
so lebende/ datse daer aen den muer vast
gemaectt schijnen te hangen. Daer siet-
men alderley goet van haber/ dock vlier-
en venckel bloemen / dat het te verwon-
deren is / hoe zijn constighe handt de na-
tuere hier heeft naeghebootst / en met
doode verwen in schoonhepdt lebendich
doen schijnen. Boven de figure van ee-
nen Mercurius die vlieght / heeft hy upt-
ghebeelt Priapus met een Cauwoerde/en
een ghebozsten Digghe / een boeberje/
die daer breeper te sien is/als ick begeer
te vertellen. Boven desen zijn daer kin-
derkens en Dieren / die seer schoon zijn:
maer onder ander eenen Leeuw/en Zee-
peerdt van onder te sien / gheacht schier
boven de natuere. Hier nae in't Casteel
Sinte Angelo, en in't Paleys dede hy
veel frapichepdt. Hier nae is hem zijn
nienen lieben Raphael ontsozven / tot zijn
grootte droefhept / oock Paus Leo, nae
wien quam Paus Adrianus: doe onder-
hiel hem Ioan met eenigh cleen werck/
en vertrock om de Pest van Room nae
zijn Vaderlant Vdine. Maer Paus Cle-
ment ghecozen zijnde / keerde hy weder/
en maecte tot de Crooninge verschep-
den dinghen van triumphelijcke toebe-
repdinghe: en daer naer met Pierijn del
Vaga een schoon comparteringhe van
stucco / aen t'welffel van d'oude sale:
hier maecte Ioan fraep grotissen en ge-
dierten. Hier nae wert Room berooft:
oock Ioan, die veel gheleden hebbende/
weder bloodt nae Vdine, en teghen zijn
hoornemen most (ontboden wesende) te
Room weder keeren / vooz den Paus
Clement som dinghen doende: doe wo-
de t'Officie van Piombo, dat hy beter
berdende/ Sebastiaen van Venetien ghe-
gheben / en Ioan hier van een Pensioen
van tachtentich Ducaten van de Ca-
mer. Ioan woze weder van den Paus na
Flozencen ghesonden / alwaer hy eeni-
ghe dinghen doende / verstondt den doot
van Paus Clement: daer viel hem alle
hope van zijn belooninghe / wel bebin-
dende / hoe pdel het is te hopen op t'le-
ven van Dincen / ende hoe wanckelbaer
de Doffche dinghen zijn. Doch al hadde
hy moghen leven op zijn Officie en In-

comsten/ en Cardinael Hippolito de Me-
dri dienen/ en den nieuwen Paus Paulus
de 3^e. so besloot hy te trecken nae Vdine,
t'welck hy dede / en hiel hem by zijnen
Boeder / dien hy t'Canoninckschap
hadde ghegheben/ met hoornemen / geen
Dinceelen meer te handelen. Doch alsoo
hy Dupsvrouwe en kinderen gecreegh/
keerde weder tot de verlaten Dinceelen/
en maecte daer en ontrent zijn Stadt
verschepten wercken. Spndelijck / A^o.
1550. quam hy te Room als Pilgrim
ghecleet / in geselschap van slecht volck /
om doen zijn devotie / en wordt bekendt
bupten de poozte gaende nae S. Pau-
wels / van Giorgio Vasari, die dock der-
waerts in coerse quam: en hadde hem
geern onbekent gehouden/ hadde hy Va-
sari niet behoef / om cryghen door hem
zijn pensioen van Piombo, dat hem na de
doot van Sebastiaen was ghewepgherd
van Guglielmo Beeltstrijder van Genua,
die dat Officie hadde / daer hem Vasari
aen den Paus weder aen hielp / en dede
hem nae meer vziendtschap comen te
Room/in de dienst van Paus Pius de 4^e.
met goet pensioen / daer hy onder ander
vooz retocqueerde de grotissen op de
Logie / dooz cleen verstandt van den
Paus / want sy werden meer verargert
als verbeteret. Alsoo in zijn jeught Ioan
op jaghen en voghelen gewent was / so
volherde hy altyt/so langhe als hy noch
wel te voedt was / en liep veel tijts des
hepligh daeghs wel tchien mijlen bupten
Room met eenen Jonghen: en want hy
met het Roer en Cluytboge seer wel con-
omgaen / schoot hy soo veel wilde Duy-
ven / en in de marassen soo veel wilde
Gansen/en ander water-vogels/dat den
Jonghen ghenoech hadde te draeghen.
Men seght/ dat hy was Inventeur van
de gheschilderde Roer van lintwaet / daer
men het wildt mede schiedt. Hy hiel en
voedde/om der Jaght wille/altyt Hons-
den op. Als hy zijn voozighe gro-
tissen (als verhaelt is) hadde
geretocqueert/starf hy A^o.
1564. out 70. Jaer/en
werdt begraven na
zijn begerde by
Raphael,

**T'Leben van Jacob van
Puntormo, Schilder.**

Gelijck als ten tijde des grooten Iulij
Caesaris seer veel uptnemende Man-
nen zijn gheweest in de rouwe harde
Const des grousamen Krijchs: soo zijn
in onse soet en vermakelijcke Schilder-
const in Italien / bysonder te Floren-
cen / en onder t' Florentijnsche / ten tij-
de des grooten Michel Agnoli ghewerst
veel uptnemende Const-rijcke vernufti-
ghe gheesten: onder welke niet onweer-
dich is gherekent te worden Jacob van
Puntormo. Hy was ghebozen te Puntor-
mo, A^o 1493, en werdt t'zinnen 13. Jaer
ghebracht te woonen te Florenzen / en
bestelt hy Lionardo da Vinci, cozts daer
naer hy Mariotto Albertinelli, voorts
hy Pieter de Cosimi: epndelinghe Anno
1512, quam hy Andreas del Sarto, hy den
welcken hy oock niet langh en bleef /
om oorzacker als volgt. Het eerste werck
dat Jacob op zijn eyghen handt dede / doe
hy noch woonde hy den verhaelden
Mariotto, was hoor een Cleermaker zij-
nen vriendt / een Wodtschap / een cleen
stuccken: en alsoo des Cleermakers le-
ven ten epndt was / eer het stuccken vol-
daen was / bleef het Jacob in de handt.
Mariotto liet dit stuccken / als een upt-
nemende dinghen / sien pghelijcken / die
op zijnen wircchel quam. Onder ander
werdt het ghetoont Raphael Urbijn, die
te Florenzen was ghecomen: welcken
t'werck en den jonghen siende / was up-
termaten seer verwondert / hoor segghen-
de van Jacob, t'ghene naemaels van hem
ghewozen is. Mariotto van Florenzen
vertrocken / quam Jacob hy Andreas del
Sarto, recht op den tijdt / dat Andreas
in't boozhof van Servi hadde voldaen
d'Histozien van S. Philips, die welke
Jacob wonder wel bevielen / ghelijck alle
ander dinghen van Andreas hem uptne-
mende behaegghden / en socht dese ma-
nieren niet alder blijt nae te volghen. Ten
liep niet langh oock aen / of hy en was
wonderlijcken toegghenomen / soo in't
teyckenen / als colozeren: soo dat aen zijn
handelinghe gheleek / of hy langh aen
de Const waer gheweest. Andreas een
Altaer-tafel hebbende ghemaect in een

Kerck bupten / die nu al verdozen is /
schilderde Jacob den voet van de Tafel-
makende in't midden eenen dooden Chris-
stum, met twee Enghelen die Coortfen
hielden / en hem bewoonden: over elcke
zijde een rondt / en in elk eenen Pro-
pheet / t'welck gheen Kinder / maer
groot Meesters werck gheleek te we-
sen. Andreas ghebruyckte hem voort in
verschedden wercken te helpen opma-
ken / als Tafereelen en anders. In desen
tijdt werdt den Cardinael de Medicis ge-
cozen Paus / en Leo de 10^e, gheheeten /
des te Florenzen veel zijn wapenen waer-
en ghemaect: des de Monicken van
Servi lieten een steenen wapen maecten /
midden op eenen boge in den ingang der
Kerck boven het eerste portael / welke
Andreas di Cosimo vergulde / en most
vercieren met Grotissen. En alsoo daer
mosten zijn op t'nat gheschildert een Fi-
des en Charitas, nam hy hier toe Jacob,
die doe maer 19. Jaer oudt en was /
welcken qualijck tot soo een treflic werc
in soo openbaer plaetse te brenghen was
door beschzoomthepdt: Doch hoewel
hy op t'nat so ghewent en was als in O-
ly / greep moedt / en nam aen die twee
Figueren te maken / des vertrock hy
van del Sarto, en maecte op zijn selven
de Cartons in weynich tijts: Dit ghe-
daen / bracht hy zijn Meester del Sarto,
dat hyse sagh: Den welcken verbaest / en
verwondert / de selve hooghlijck prees.
Maer watter van was / t'zj door nijdt
oft anders / noyt sinder sagh hy Jacob
met goeden ooghen aen. Oock als Jacob
t'zinnen huysse quam / werdt niet inghe-
laten / oft werdt van den Jonghers nae
ghefluyt / soo dat hy hem op zijn selven
hiel / en hem naukens behielp / wesende
arm / en dede allen blijt om leeren / ghe-
druven wesende van werck-lust / naem-
gericheydt / en nature / schilderde dees
twee figueren soo uptnemende / en in soo
cozten tijdt / als eenigh erbaeren groot
Meester mogghelijck hadde gheweest te
doen: Doch hem self niet voldaen heb-
bende / meende dit werck stillijck te ver-
derben / en met nieu Cartonnen wat
beters te maecten: Maer alsoo hy eens
daerom derwaert quam / vondt dat An-
dreas di Cosimi alles ontberckt hadde / en

Italiaensche Schilders,

grooten omstandt van volck / die't vast besaghen / en werdt van Cosimo soo ghe-trooft / en t'werck soo aenghepuzen / dat hy't soo liet blijben. Het was oock soo soet ghecolozeert / de Vrouwen tronien / en Kinderkens / soo schoon en levende / dat tot op dien tijdt gheen schoonder schil-derijje op't nat noyt was ghesien. Welck werck eens ghesien wesende van den Buonarotto, en wetende dat het eenen Jonghen van 19. Jaer hadde ghedaen / seide: Desen Jonghen / indien hy mach leben / en soo voortgaen / by datmen sien can / hy sal de Schilderconst noch tot den Hemel voeren. Die van Puntormo, hoozende t'gherucht van hun Lants- man / lieten hem op de poozt van hun Ca- steel een wapen van Paus Leo maecten / met twee schoon kinderen. In t'selve Jaer op den Vastenabont was heel Flozencen vzoelick / om hunnen nieuwen Flozenschen Paus / en den Ebelom des- de grooten roft in mascaraden / waer toe waghene waeren toeghemaeckt / en dyp ouderdommen der Menschen daer op hertooght / te weten / de kindtshepdt / Manhept / en Oudthept / met Persona- gien / te weten / die in elcken deser tijden oft ouderdommen uptnemende waeren gheweest. Dees dyp waghene schilder- de Iacob, en maecte hier op van wit en swart de veranderingen der Goden in berfchepden ghedaenten. Op den eer- sten waghens stont in't Latijn / Wy wer- den: op den tweeden / Wy zijn: op den derden / Wy waeren. Noch waeren van een ander gheselschap gheordineert seben waghens tot mascaraden oft momme- rijen. Den eersten / ghetrosken van een paer Ossen / al becleedt met groen crupt / betepkende Saturni eeuw: In't op- perste van den selven waghens waeren / Saturnus met der sepyffen / en Ianus met twee hoofden / en den sleutel van den Tempel dees Vreedts: Onder voet lagh ghebonden de Gramschap oft Raserje / met onepndelick veel dinghen dat Sa- turno eyghen is / alles seer uptnemende gheschildert van berwen / dooz den ber- sierighen gheest van Puntormo. Het ver- selschapten desen waeghen wederzijden ses naecte Herders / ghecleedt met ro- stelijcke vellen / en Antijcksche leersteng /

met Herder staven / en transsen van ber- schepden groen loof. De Beerden / daer sp op saten / hadden in plaets van sabels / vellen van Leeuwen / Epgers / en Wol- ven / de clauwen verguldt afhanghende met schoon bevallijckhepdt: Alle riemen waeren gulden en silveren coorden: de ste- ghels waeren Hondts en Rams hoof- den: elcken Herder hadde vier dienaers / op elcke sijde twee te voet / met flech- ter vellen becleedt / draeghende toozsen / ghemaect als doyre strupcken oft tar- ken van Pinboomen / dat oock schoon te sien was. Den tweeden waghens / ghe- trocken met twee Ossen / al behan- ghen met schoon Laken / Transsen op de Hoofden / en groote Pater- nosteren / die hun van de vergulde hooznen af hin- ghen: Hier op was ghemaect Numa Pompilius, tweede Roomsch Coningh / met een deel Boecken van den Gods- diensten / Offerhanden / en ordenen der Priesteren / als eerste Auteurs oft boozt- bzingher der selver by den Romeynen: desen waghens was verselschapt met ses Priesters nae d'Antijcksche wijze: heb- bende wierdoock- vaten / gouden cop- pen / en derghelijcke dinghen: de die- naers te voet / Levijtsche wijze ghe- cleedt / droeghen keersen op Candelacrs / constich op zyn Antijcksche ghewoont. Den derden waghens was t'Bozgher- meester schap van Titus Manlius Torqua- rus, die heerschte nae den ersten Car- taeghschen krijch / doe Room seer booz- spoedich wierdt / alles van Puntormo seer aerdigh uytghebeelt: desen was van acht schoon Beerden booztghetrocken: hooznen reden op schoon Beerden met gul- den laken behanghen / ses paer Raets- heeren met tabbaerts / verselschapt met veel draeghers van bijlen in roedekens ghebonden / en dierghelijcke dienaers van het gherichte. Den vierden wagen / met vier Buffels / als Elephanten toe- gemaect / was Julius Caesar, triumphe- rende over de berwinninghe van Cleopa- tra, met de besonderste gheschiedenissen op den wagen gheschildert / dooz Puntor- mo: Desen waghens was verselschapt met twaelf Ridders in blinkende har- nasch / met goudt gheciert en behanghen / met lancen op de dgien: de voetghaende dienaers

Buonorotti
voorfegh o-
ver Puntor-
mo.

Verfchey-
den mascara-
den: eerst dry
wagens van
's Menschen
ouderdom.

Ander seven
wagens.

Eerste wa-
gen, van Sa-
turni eeuw.

Den tweeden
waghens.

Den derden
waghens.

Den vierden
waghens.

stenaers half ghewapent / in plaets van
Tooztsen / doeghen verscheppen wapen-
rooben. Den vijfden waghen / van Caesar
Augustus, heerscher der Werelt / was
voorzijghetrocken van gheblogelde Beer-
den / toegemaect als Griffioen: wesen-
sijds reden ses paer Doeten / wesende ge-
louwer-krans / ghelijck oock Caesar, en
waeren ghecleedt peder nae de wijse van
zijn Landt / hebbende elck zijnen naem
op de bozst / om onderkendt te worden:
en dit was / om dat de Doeten by Augu-
sto in grooter eeren en weerden waeren.

Den seften waghen / van den opzichten
Keiser Trajanus, was ghetrocken van
acht schoon behanghen en vercierde
Meerrien: Desen was verselschapt van
twaelf Rechtsgheleerde / met langhe tab-
baerdts / op zijn Wrijcksch / de Toots-
dzaghers te voet / waren Notarissen / Se-
cretarissen / en dergheleijcke / met Boecken
en Schyften. Nae dees ses volghde den
seften / van de gulden Ceuwe / seer
rijcklijck en constigh toeghemaeckt / met
veel ronde beelden van Bandinelli, en
schoon schilderje van Puntormo, onder
welcke seer waeren ghepuzen vier ghe-
schilderde Deuchden : Op den midden
van den waghen was eenen seer grooten
Clood / als een Weerelt / over welken lag
een Beeldt ghemaect / als een dootd
Man / met verroest harnasch / wiens rug-
ghe hadde een gat : waer upt quam een
seer schoon naecht verguldt kindt / om
upt te beelden t'bergan der ouder ijser
Ceuwe / ende t'booztcomen der gulder /
die ontstaende was door de verkiefsinghe
van den Paus Leo. Dit kindt was een
levende kindt / eens Backers jonghen /
die booz thien goude Croonen hier toe
gherocht wesende / cozts daer nae starf /
door onghemack oft vercoutheyt. Elcken
wagen oft mascarade hadde na gewoon-
te zijn Liedt : Teerste veers van desen
lesten waghen lupbe aldus:

Hy, die natuer gheeft wetten,
Can staet en eeuw verketten,
Hy oorfaect deucht en spoet:
De Weerelt t'quaet moet doogen,
Soo langh hy't wilghedoogen.
Dus soo dit Beeldt maect vroet,
Comt al op seker voet
D'een ceuw n'a d'ander stappen,

Ter werelt doende slappen
Nu t'quaet, en dan het goedt.

Van dit werck / boven den loon / vercreeg
Puntormo meer eer en lof / als schier
opt Jonghman in dese Stadt en dede:
waerom hy weder in de blijde Incomst
van Paus Leo, een houten Triumph
Arcke beschilderde / al vol seer schoon
Historien / die door te wepnich toeficht
naderhandt zijn verdozben / uptgheno-
mene eene / daer Pallas een Speeltupgh
ghelijckstemnich maect op de Liere
van Apollo, met wonderlijcken wel-
standt: upt welcke Historie toozdeelen is
de schoonhepdt en goethepdt der ander
beelden. Noch tegen dees Incomst schil-
derde hy in fresco / daer den Paus daghe-
lijck de Misse soude hoozen / eenen Godt
den Vader met veel kinderkeus / en een
Veronica met de ghedaente Christi: welck
werck op eenen cozten tijdt ghedaen
wesende / seer was ghepuzen. Onder
meer wercken die Puntormo dede / was
seer uptnemende een Sinte Cecilia, met
eenighe roosen in de handt: welck werck
wert van t'beste gherekent / dat opt op't
nat ghedaen mocht wesen. Hy nu ghe-
ruchtich zijnde / werdt hem ghegheven te
bolepnden t'werck in den boozhof van
Servi, daer del Sarto (doe nae Brant-
rijck wesende) een deel hadde ghedaen.
Hier maecte hy / als begheerich na eere /
de Visitatie van Maria, met een lustigher
en dapperder maniere als hy ghewendt
was: Carnatten van oudt en jongh / be-
sonder van een kindt op trappen / zijn
wonder poefelijck en vleeschachtich: oock
Laecken en alles / is seer eenparich en
wel gheschilderdt / en de figueren op't
nat ghedaen / zijn niet te verbeteren: En
was soo ghedaen / dat het van den Con-
stenaers werde vergheliken by de dingen
van Sarto. Hier nae schilderde Puntormo
een Altaer-tafel / waer in hy maecte
Mariam, die sittende t'kindt toelangt den
Ioseph, wiens tronie soo lebendich en
aerdich lacht / dat te verwonderen is:
oock is seer schoon t'kindt S. Ian Bap-
tist / en ander kinders / die een pauwe-
lioen op honden. Noch maecte hy in een
Altaer-tafel S. Ian Euanghelist / een
schoon oudt Man / en enen gheintelden
S. Franciscus, welken leeft / hebbende de
vinghe.

Italiaensche Schilders,

bingheren gheblochten / besticht met
 gr ooter inuicheyt zijn oogen en gedacht
 op een Maria en haer kind/welck schijnt
 ademtocht te hebben: Oock is niet min
 schoon eenen S. Iacob, die daer oock nes-
 sens is: Soo dat ghen wonder is / dat
 desen uytnemenden Schilder noept be-
 ter werck ghedaen en heeft. Hy heeft
 oock ghedaen eenighe Conterseptfels/
 die uytnemende geleken / en wel geschil-
 dert waren. Noch in een Capelle dede
 hy eenen dooden Christum, een weenende
 Mariam, en twee kinderen / teen hou-
 dende den Passckelck / en t'ander t'hoofd
 Christi, dat het niet soude vallen: Op
 d'een sijde was eenen weenenden S. Ian
 Euanghelist met open armen / op d'an-
 der sijde S. Augustijn in Bisschops clee-
 deren / met de kincker handt op den
 Herder-staf / hadde grooten welstand/
 bewijfende d'zoetlick t'aendencken den
 doot des Salichmakers. Hy maecte
 noch eenighe cleen dinghen van Olyber-
 we / dat uytnemende was / besonder een
 redelick groot stuck / doch met cleen
 beelden/ daer Ioseph Heer over Egypt-
 ten wesende / Iacob zijnen Vader teghen
 comt / en ontfanght: Dit rekenden
 en achteden de Const-verstandighe t'be-
 ste werck te wesen / dat Puntormo opt de-
 de/en was den Eyghenaers soo lief / dat
 het niet te roop en was / alhoe wel dat
 ter booz den Coningh van Brancckrijck
 veel om ghedaen was. Meer wercken
 dede Puntormo, sommighe met grooter
 moepten / om den trots van ander Mees-
 ters / daer zijn dinghen neffens mosten
 staen / makende oock somtijden lakenen/
 daer wepnigher bouwen in hadden be-
 hoeft te wesen. T'gheschiede dat doe ter
 tijdt veel uytnemende Pinten van Al-
 bert Durer aen den dagh quamen / die
 van peder tot Flozencen als besonder
 werden gheprezen. Putormo, die in de
 Const hem selven / en allen Constenaeren
 plagh te volboen / heeft bestaen dees ma-
 niere in verscheyden wercken nae te vol-
 ghen / niet bedenkende / dat de Neder-
 landers en Hocheduytschen self in Ita-
 lien de rechte welstandighe maniere ge-
 wendt zijn te comen halen / heeft de zijne
 verandert / van soet in hardt / tot dat hy
 epndelinghe / oft ghewaershout / oft tot

bedencken ghecomen / weder zijn eerste
 wijse ten deele herbattede. T'hadde hem
 doch niet hinderlick gheweest / had hy
 hem slechts beholpen met eenighe deelen
 der verhael der Pinten / als in t'ordine-
 ren / oft derghelijcke / sonder soo eyghen
 tronien / en anders / nae te volghen. Hier
 nae in ander werck / werdt Puntormo
 te schilderen sonder schaduwten / oft half
 verwen / datmen nauw hooghsel noch
 diepsel con onderscheyden / soo dat hem
 al Flozencen verwonderde / dat hy soo
 nieuw guade en vzeinde meeningen hem
 inghebeeldt hadde. Hy schilderde hier
 naer eenighe jonghe Heeren / nae t'leven
 seer wel ghelijckende. Hy maecte oock
 een Tafereel / om aen den Coningh van
 Brancckrijck te seynden / eenen Lalarus,
 die verweckt wordende / hernam de le-
 vendicheyt des gheests in het doode ver-
 stofwen vleesch: en hadde de uysterste le-
 den / als handen en voeten / ghedaen / als
 ofter noch het leven niet in en waer ghe-
 comen. Noch maecte hy een Tafereel/
 van de martelisarie van d'elf duysende
 Martelaers / met seer veel werck / schoon
 naecten / en kinderkens in de locht/
 welck al seer gheprezen is geworzen. Hy
 werdt aenghenomen te voleynden een
 Sale tot Caiano, maer dede niet dan de
 Cartons: in den eenen Hercules, die An-
 cheum herdouwt: in eenen anderen Ve-
 nus, en Adonis: en noch een wofstelinghe
 van naecten. Hy schilderde nae eenen
 Carton van Michel Agnolo, een Magdale-
 na in den hof / dat een goet werck was
 gherekent. Noch schilderde hy nae Mi-
 chel Agnoli Carton / een Venus, met eenen
 Cupido, diese Cust: hier van maecte hy
 een seer uytnemende werck. Doe nam
 Puntormo booz / de maniere van desen
 uytnemenden Constenaer Buonarotti te
 volghen / hebbende eens een Conter-
 septfel ghemaect van den Hertogh Co-
 simo, en hem den Hertogh liet vraghen
 wat hy hebben soude / eyschte slechts
 soo veel / als hem behoeftde / om te lossen
 een cappe / die beleent stont in de Rom-
 baerdt. Den Hertogh sulcx belachende/
 liet hem gheuen vijftich gouden Croo-
 nen / en een goede p'obisie / en noch had
 men moept / eermment hem con doen ne-
 me. Noch had hy een maniere / dat hy so
 tijdt

Puntormo
 verandert
 zijn hande-
 linghe, maer
 verbetertse
 niet.

tijds booz groote Heeren / die hem wel mochten loonen / niet wilde yet maken / hoe seer ghebeden / maer wel willich booz slechte ghemeen luden / booz eenen snooden prijs : so dat hy booz een Metselaer / die sijn huys bouwde / soo langhe schilderde als hy met selde / ende gaf hem noch eenige stucken toe : onder ander een Conterseptfel / ghedaen van de handt van Raphael d'Vrbijn. Puntormo is seer ghepast gheweest op sijn discipel Brunzino, die seer wel wozcht / en veel dinghen hem heeft helpen maecten met sijn Cartons. Puntormo heeft hier nae op mueren van olpherwe buyten Flozencen geschildert / die niet en geleen sijn boozgaende werck / maer misshaechden den aenschouwers / wesende de Beelden niet seer goet van propozitie. Den Hertogh van Flozencen liet hem noch teyckenen eenighe patroonen om Tapijten / d' Historie van Ioseph, welke den Hertogh noch den Capytstieren niet bebielen / des Puntormo weder aen sijn Schilderen toogh. Hem werdt bestelt van den Hertogh te schilderen de Hoost-capelle van S. Laurens Kerck / de welke hy af ghesloten / en hem bestoet hebbende / hielse / datter in elf Jaer niemant / vziendt / Mensch / noch levende Siele in en quam / als hy self / van eenighe Schilder-jonghers niet clunnen en inbzeken yet hebben ghesien / tot sijn groot leedtwesen. T'scheen na eenigher segghen / dat hy in dit werck alle Schilders / oock Michel Agnolo, booz hy baren wilde / makende in't opperste Historien van Adam en Eva, tot der Delubie / daer Noe den gront der Arcken betreckt : voozt neder ter eender sijden den waterbloet / met veel doode lichamen / ende daer Noe met Godt spzeekt : ter ander sijden maecte hy het uyterste Doxdeel / doch heel confus in ordinantie / vol haspelinghe / en de maecten sonder onderschept van carnatien / in veranderinghen van tronten / dat het schijnt een dulle schilderije / om een peder rasende te maecten : hoe wel men hier siet eenigh keerende lichaem / eenighe coppelinghe van d'gien / oft derghelijcke / wel verstaen / ende met groote studie te weghe ghebracht / want hy van als schier modellen van aerde maecte / doch gheen

mate onderhoudende : Soo dat hy / die hier meende alle ander Schilders schilderige t'obertreffen / is op veel nae niet moghen comen tot sijn eppen boozgaende werck. Waer hy te mercken is / dat ghebeuren can / als men de van selfe milde Patuere gewelt doet / dat men can verderben en doen vergaen / het ghene men van haer oberbloedich heeft ontfangen. Doch met de ghene van / die dus verbaftaerden in de Const / booz vzeckhepdt der Patueren / oft in humnen constighen gheest verbijstere / heeft men niet dan medelijden te hebben : En te segghen / dat onse Constenaers (hoe sy hun bebligten / en arbeypdt doen) sijn onderwoyzen ghebreken en dwalinghen / alsoo wel als ander in ander wetenschappen doen / ghelijckmen seght / dat den godden Homerus self somtijden slaerich wozt / oft in slaep valt. Het sijn eenighe geweest / die meenden dat Puntormo soude sijn ghestozven van rouwe / om dat hy ten lesten hem selven in de Const niet en con voldoen oft vernoeghen : Maer het is waerachtich / dat hy hem sijn leven langh veel hadde vermoeyt van Aerde werckende / en op het nat / dat hy is waerfuchtich geworden / en gestozven oudt 65. jaren. Hy was begraven in de Kerck van Servi, onder sijn Historie van de Visitatie Mariae, eerlijck verleschapt van alle Schilders / Beeldhouwers / en Bouwmeesters. Hy was altijt redelijck / en beleeft gheweest / spzekende in't afwesen eerlijck en maetlijck van een pegeelijck / ghelijck een gheschickt edel selich Constenaer toetomt en betarmt : Doch wert belogghen / dat hy sick selven pzees / en roemende / anderen veracht soude hebben / het welke dinghen sijn / die by den ydelen latendunckenden ghemeen sijn / oft by sulcke / daer weynich Const oft Deucht eenighe plaetse heeft. Hy was ghenozch-sparich / sijn cleeren meer te slecht als te heerlijck. Hy was verschrackich / en bysonder bebreest van der Doot / soo dat hy van sterben niet mocht hoozen spzeken : bloodt oock de doode / die men hem te ghemoet bracht. Poptgingh hy in Feesten / of ergens daer gebrangh van volck was / om niet doodt ghedrongen te worden. Somtijts sijn

Schilders
sijn ooc on-
derworpen
in hun din-
ghen dwa-
lingen en
ghebreken
door vzeck-
heyt der Pa-
tueren, oft
anders.

ghens op zijn werck comende / bleef den heelen dagh sitten dencken / hoe hy zijn dinghen te weghe bzingen soude / en best maecten / dat hy sonder pet ghedaen te hebben weder t'huys keerde: Doch zijn voornemen ghebestigt hebbende / spoedde zijn werck wel beerdich. Hy was buxter maten eensaem / en (als verhaelt is) epgensinnigh / niet te willen wercken voor eenige / hoe groot sy waren: Doch wat de eensaemheyt belanght / acht ick / datse als een ghesellighe vriendinne der studien / en leer-lustighe gheesten / niet

Eensaemheyt
een vriendin-
ne der studi-
ca.

te verachten en is. De epgensinnicheyt der Constenaren / van niet te willen wercken / dan voor die hun lust: wie can versmaden oft beschuldighen pemandt / die sonder teghen Godt misdoen / oft zynen even naesien te schadighen / zijn sijnlyckhepdt doet / en navolght: Een Constenar / wien hy pet gont van zyn Const / die heeft hem te dancken: En wien hy't niet en gondt / heeft hem niet te loonen / noch behoort hem daerom niet te versmaden / en lydt den epgensinnigen daer schade by / die is zyn epgen.

Het leven van Ioan Francisco Rustici, Schilder/Beeltsnijder/
en Bouwmeester.

Het is veel tijdt oock velen geschiet / onder die der Schilder-consten volcomenheyt ghesocht hebben / dat sy door te seer trachten nae vzoech ghewin van grooten loon oft gheldt / Const en ghelt t'samen hebben moeten missen: En dat de ghene / die alijt alleen vierich zijn gheweest nae eere / hebben de Const / winninghe / eere / en glorie vercreghen / behoudens datse van goeden gheest zijn geweest / ghelijck alst gheschiet is met Ioan Francisco Rustici. Hy was een edel Borgher van Flozenten / en bestelt te leeren by Andreas del Verocchio, daer Lionardo da Vinci oock by was / in welckes dinghen Ioan Francisco groot behaghen hebbende / en Verocchio nae Venetien treckende / hiel hy hem by Lionardo, hem dienende met aller vlijt en liefde / want desen wist bescheyt van perspectiven / in Harmoz wercken / en van Coper te gieten. Lionardo kennende des jonghen goeden aerdt / en hem siende verduldigh in de swaerste dinghen der Consten / creegh oock tot hem seer grote liefde / niet anders doende / dan dat Ioan Francisco lief was. Ioan Francisco leerde van Lionardo veel dinghen / besonder Beerden / daer hy groote ghenuecht in hadde / en maecter van wasch / aerde / en op alderley maniere / oock seer aerdich / en constich ghetepkent: en hoe wel zyn befonderst witt was t'Beeldt-houwen / so schilderde hy / en handelde redelijck wel de berwen. Veel tijt had hy in den mondt / datmen eerst most pepu-

sen / dan zijn schetsen oft schzabbelingen maken / en daer naer zijn teyckeninghen / en dese ghedaen hebbende / laten se onghesien ligghen / weken en maenden / daer naer de beste upkiezen en in't werck legghen. Hy maecte tot de blijde Incomst van Paus Leo te Flozenten / eenige ronden beelden / die den Cardinael van Medici soo bevelen / dat hy hem dede maeken op een Fonteyn eenen Mercurius van Coper / ontrent een elle hoogh / staende naecht op eenen cloot / doende een actie of hy wilde vliegghen / in zyn een handt hebbende eenen Wjfwouter oft Schoenlapper / van dunne coperen plaetkens ghemaect / den welcken draepde / ghevaect wefende van het water dat t'Beelt door een been / en door t'lichaem upt den mondt quam springhen / dit Beeldt voor cleen dinghen worde seer gheprezen. Hier nae maecte hy een Model / om eenen David te gieten / van Coper / die nopt ghegoten werdt / en t' Model dat uytneemde was / gingh verlozen / dat grootte schaede was / en daer het soude hebben ghestaen / werdt ghesteldt den Harmozzen Orpheus van Bandinello. Hy maecte en goot van Coper een ronde van half rondt / een Boodtschap Maria, met een schoon perspective / seer aerdich en net ghegoten: Dese wert ghesonden aen den Coningh van Spaengien. Rae noch eenigh werck / goot hy van Coper d'z Beelden / elck vier ellen langh / te weten / eenen predickenden S. Ian Baptist / tusschen eenen Levijt en Phariseus / om te

Goede
spreek-
woorden
Ioan Fran-
cisco Rustici

om te staen op 't'poortael van S. Ians Kerck te Flozencen: dit was een uytne-
 mende werck / en t'best dat binnen den
 Modernen tijdt was gegoten: de naeck-
 ten / armen / beenen / en ander dinghen
 wel verstaen / oock seer goede actien doen-
 de / bysonder den Pharisheus / die de
 rechter handt in den baert heeft / met
 een p'achtich statich wesen te rugghe
 tredende / schijnt verwondert van de
 woorden Ioannis: van dit werck werdt
 Ioan Francisco seer qualijcken gheloont.
 Hier nae begaf hem Ioan Francisco tot
 d'Alchemie / ende oock weder tot Schild-
 deren / en maecte in een Tafereel / drie
 ellen langh / en twee hoogh / de bekee-
 ringhe Pauli van olp'ertwe / vol verschey-
 den Beerden / en Soldaten / doende
 veelderley actien. Noch Schilderde hy
 op een minder Tafereel / een Facht van
 vers. heyden Dieren / dat seer eluchtich
 was. Ioan Francisco was een seer v'zied-
 lijck Man / en seer goet den Armen /
 nimmer latende p'emant van hem gaen
 onghetroost: Van hiel t'ghelt dat hy
 hadde in enen kofz / t'z' weynich oft
 veel / en gaf het na zyn macht elcken wie
 het begherde: So dat een arm mensch /
 die ghelwoon was van hem aelms te
 hebben / hem siende altydt gaen upt desen
 kofz ghelddt langhen / sepde tot hem sel-
 ven / niet denckende van p'emandt te
 wesen ghehoort: Ay Godt / had ick te
 hups het ghene dat in dien kofz is / ick
 soude doch mijn saetken moghen reddē.
 Ioan Francisco dit hoozende / hem scheryp
 bestende / sepde: comt hier / ick sal u te
 v'zeden stellen: en gietende al t'ghelt upt
 den kofz / in een slip van zyn Cap oft
 Mantel / sepde: gaet dat u Godt bewa-
 re: schickende stracy om ander gelt / aen
 een zyn v'ziedt / die sijn kenten ontfingh /
 en ander sijn goederen waernam / den
 welcken hy had gheordincert alle weke
 soo een somme te gheben tot sijn hups-
 houden / en lietet soo onghesloten liggen /
 en peder nemen tot behoef van t'hups.
 Noyt bondmen gheneuchlijcker / noch
 bootsigher Mensch als hy / noch die
 meer sin in Beesten hadde. Hy had een
 pfer Wercken oft Egel so tam gemaect /
 dat het onder Tafel liep als eenen Dont /
 en hurtende p'emandts been / debet wel

stracy na hem halen. Hy had eenen Arent /
 oock een Raef / die soo eyghentlijcken
 verscheyden dinghen sprack / dat het een
 Mensch gheleek te wesen. Hy onder-
 won hem oock (soonien seght) de dinghen
 der Magromancie / maeckende daer dooz
 soungts sijn knechten / en ghemeensaem
 v'zieden verschickt / ende leefde aldus
 sonder sozgh. Hy hadde laten metselen
 ghelijck eenen viercanten grooten Back /
 waer in hy hiel veelderley aerdt van
 slanghen / die daer niet upt en mochten:
 hier nam hy groote gheneucht / bysonder
 des Somers / de sotten bootsen die sy
 bedreuen / en hen selhept te sien. Daer
 was doe ter tijdt binnen Flozencen een
 Gildt / oft gheselschap / gheheeten van
 de Pan / daer Ioan Francisco een onder-
 was / en mosten wesen een ghetal van
 twaelven / en dit waren meest Schilders /
 als Andreas del Sarto , en meer ander.
 Elck van dees twaelf mochter byer me-
 de v'zenghen tot een Wondmael / en tijt
 verdrif / dat sy te seker tijden hielden. En
 alsoo sy by beurten Heere waren / mosten
 altydt yet nieuws versteren / om een
 v'zeemt nieu gheneuchlijck gasmael aen
 te richten / en elck v'zaecht een besonder
 p'zient / om ten besten te geben: en wan-
 neer twee yet ghelijcks v'zachten / die
 mosten boete gheben. Doe Ioan Francisco
 zyn beurte Heer was / hadde hy toeghe-
 maect een groote Pan van Lijntwaet /
 en gheschildert / welke voor Tafel
 diende / soo dat sy hier altermael in sa-
 ten: den steert van de Pan was gemaect
 als eenen Candelaer om hoogh / dat elck
 den ander in d'aensicht ron sien. Sy dus
 al in't rondt gheseten wesende / quam
 midden upt dees Pan op rissen enen
 Boom met veel tacken / daer booz peder
 twee een Schotel oft ghericht van spijse
 op was: dese Schotelen af ghenomen /
 daelde den Boom beneden / daer seer
 constich op Instrumenten wierdt ghe-
 speelt: cozts daer naer steegh den Boom
 op met het tweede / en daer nae met het
 derde ghericht / en alsoo v'zoort: onder-
 tusschen wierden costlijcke lieflijcke wij-
 nen gheschoncken: Dees inventie wiert
 van den Mannen van het Gild seer ghe-
 p'zient. Dees repse was Ioan Francisco
 p'zient / enen Ketel van Pasteydeegh /
 waer

Gheselschap
 of Gildt van
 de Pan.

Mildtheyt
 Armen
 Ioan
 Francisco
 Rustici.

Vreemde ges-
 daente van
 gastmalen.

Verfcheyde
coft om eten,
verfierlijc ea
vrent toe
ghemacckt.

waer in Iafon den Vader om te verjonghen doopende was: Welke twee figuren waren twee ghesoden Capoenen/die gheheel van leden gheleken Menschen/toeghemaeckt wefende met alle dingh dat goet was om te eten. Andreas del Serto ppresenteerde eenen Tempel / gheleijck die van Sinte Ian te Floenzen/ met acht ranten : Doch staende op Colomnien. Het fundament was een seer groote schotel gelée, te weten / van gestozkelde sode ghemaect / van verscheyden verwen van Musaick / seer lieflijc om eten: de pylaers van porphyrschijnende/waeren woysten : De basen / en capiteelen/ parmesaenschen kaes : De coznitesen/ van ghebaken supcker : het Thoozgestoelt van mersepeyn : den lessenaer / van cout Calf vleesch : Den sanghboeck / eenen cost van dunne deegh : de noten en de letters / waren peper granen : De sanghers/waeren ghebzaden Lijsters staende met de becken open / en hadden oversloppen van dunne Verckens liefe : achter dese stonden voor Balconters / twee groote gebzaden Dupbe-jongen: boozen stonden ses Blafvincken/ tot den bobensangh. Eenem Spillo gheheeten / ppresenteerde eenen Ketelaer / ghemaect van een groote Gans / hebbende by hem alderleyp reetschap / om de Pan te vermaeken alst noot waer. Eenem Domenicus Puligo ppresenteerde een Bzaetvercken/ daer hy van hadde ghemaect een spinnende Meyssen/ die een bzoedt kieckens bewaerde/ en de Pan waer te nemē hadde. Een ander hadde tot behoef van de Pan ghemaect eenen Menbeelt / van een Verckens hooft / en ander vetticheyt. Noch hadden sy een Gildt van de Truffel / die hadde haer begin in eenen hof / daer een Avontmael was ghehouden / met spel en alle ghenuchte / en aten onder ander versche roomkaeskens : en alsoo eenen gaepte/ dat hem van een ander wat soude ingesteken worden / had pemandt een truffel / die den Metselaer daer had ghelaten / en op dees truffel wat beslagen kalck hebbende / in plaets van roomkaes / wierp hem dit in den mond / des werdt van t'gheselschap seer ghelachen / en gheroeppen / de Truffel / de Truffel. Hier uyt ontsondt het

Gildt vande
Truffel oft
Trucel.

Gildt van de Truffel / van bierentwintich persoonē / twaelf meerder / en twaelf minder geheeten / hadden voor hun teycken de Truffel / en voor hun patroon S. Andreas. Dit Gildt dewyl het niet en belanghde als goet chier maecken/spel / en bzoelghept / nam metter tijdt soo toe / datter groote Heeren als van Medici, en ander hun onder begaben : Dese waeren ghehouden alst hun feest was t'overcomen / daer sy van hun Heere bescheyden waren te avontmalen / in verscheyden ghedaenten van cleedinghen / daer elck pet bzeemids te versieren hadde: want wanneer twee eenderleyp cleedt hadden / moften de boet gheben : dus was het te verwonderen/wat aerdigheschoon / en seltsaem cleederen sy te weghe bbrachten : oock werdt peder ter Tafel ghestelt / nae dat hy cleederen aen hadde/ heerlijck / oft slecht / in hooghe / oft leeghe plaetse. Een reys onder ander / door bevel van den Heere van t'Gildt / quamen sy in Metfers cleere / met Truffelen Hamer in den riem / en d'Opperknechten met hun reetschap. Ter plaetse des Avontmael ghecomen wefende / den Heere van t'Gildt wees hun op een Tafel eenen grondt van een Paleys betrocken / dat sy te bouwen hadden: Dopperknechten bbrachten strack stoffe om te wercken / te weten / lekerent cost van dunne deegh / datmen daer noemt Lasagna, in hun baken / in plaets van kalck : oock verschien kaes en room ghesoden / dat sy heeten Ricotta, wel be stroopt / en vermengt met supcker / gheraspten kaes / en speterije / in plaets van kalck : En in plaets van sabel oft zant / confjturen / supherbzoot / en tansien oft struppen: de behouwen steenen / bbacksteenen / en plabepsteenen / die men bbracht in de baken / kozden / en anders / waeren schoon witten bzoot / koecken / taerten / en derghelijcken cost / om te funderen. Onder ander werdter gebzacht eenen grondsteen / welken den Meesters docht van den Steenhouwers qualijck gewozcht te wesen / des hy hem te midden door cloben / en vonden hem vol gebzaden Lijsters / leverbuelinghen / en der spijse welcke van den Opperknechten hun voorzghelepdt / sy t'samen opbanck.

Paleys gh
bouw van
spijfen in e
Avontmae

bancken. Dese quamen noch aen met een groote Colonne/die sy opbzoken/en was binnen ghebult met ghesoden Calber penffen / ghesoden Calf vlees / Capoenen en anderen cost / atent / soo sy oock deden de base / die parmesaensche haes was/als oock het Capiteel / wonderlijck fraep ghemaect / van ghebzaden Capoenen / Calf vlees en tonghen. Ten lesten werdt aengheboert op eenen waghen een uytnemende constighe Architrave / met haer frice en coznice / met soo veel verscheyden goede spijßen toeghemaeckt / dat het te langh soude vallen alles te verhalen. Epndlingh alst tijdt te schepden was / quam nae eenighe donderslaghen eenen reghen / alsoo sy dat hadden bestelt en toeghemaeckt / dat sy uyt het werck mosten schepden / en so troock peder nae hups. Een andermael doe eenen Matteo da Panzona Heer was van dit Gildt / werdt 't Abontmael aldus besteldt / en toeghemaeckt: Die van 't Gildt en 't gheselschap ter plaetsen gecomen / en sittende by hun Heer / is by hun ghecomen Ceres, soeckende haer dochter Proserpina, die van Plutone was ontschaect / en badt / dat sy haer wilden volghen / en gheselschap houden in de Helle. Tgheselschap / nae veel woort en wederwoort / heeft haer ghevolgt: En comende in een Camer daer wepnich licht was / fagen in plaets van een deur / een groote mondt van een Serpent / welckas hooft den heelen back muers besloegh. Hier / nae dat Cerberus ghebast hadde / vzaeghde Ceres, of haer verlozen dochter daer niet en was binnen. En als van binnen was gheantwoort Ja / maer Pluto wepgherde se weder te gheben: dan badt de Moeder en al 't gheselschap ter Bzuploft / die sy berepdt maecte. Dit bewillight wesende / ontsloot den mondt des Serpents / daer sy by deelen dooz te tanden heren gingen / sloot / en opende weder / tot sy al in waren / en quamen epndlingh in een Camer die rondt was / alwaer in 't midden alleen een kleen lichtken was / dat sy qualijcken malcander conden sien: Hier waren sy van eenen leelijcken droes met een gaffel doen sitten ter tafelen / met swart bedeckt. Doe gheboodt Pluto,

datmen ter eeren synder Bzuploft soude laten berusten de Hellsche pijnen oft tozmenten. Hier wierden in 't hooft van eenen Walvisch lichtkens ontfeken / doe werdt men te sien dooz verscheyden gaten geschildert de tozmenten der Hellen / ghelijck die van den Poet Dante zijn beschreven. De gherechten van dit hellsch Abontmael / waren al grouwsaem dieren int aensten: maer van binnen warent verscheyden lecker spijßen. Hier was de voozsz. dzoes Hofmeester / in 't opstellen der spijßen: En eenen zijn gheselle schonck uyt een leelijcke Slanghe / wesende van binnen eenen glazen hopen / uytnemende goede Wijnen. Dese gherechten wech ghenomen / ghelaten de of 't mael ten epnden was / bzachten vooz frupt ober al niet als enkel dootsbeenderen / welke al van supker waren. Doe seyde Pluto, dat sy niet de Bzupdt te bedde wilde / en datmen de verdoemde soude aenhanghen te pijnighen. Strax met eenen windt werdt al de lichten uytgedaen / en men hoorde uytnemende veel schriekelijck huplen en gheroeps: Ondertusschen werdt dit droecklijck banket wech ghenomen. En doe de lichten quamen / saghen daer in plaets van dien een seer rijklijck en Coninghlijck Abontmael toeghesteldt en berepdt. Ten epnden van dit quam een Schip / bzingende alderley costlijcke consitueren vooz Coopmanschap. De Schippers ghelaten de Coopmanschap te laden / bzachten allenskens alle de Mannen van 't Gildt op een boben Camer / alwaer was toeghemaeckt een eerlijck schoon Tooneel / daer een seer aerdighe Comedie oft clucht wert ghespeelt van Philogenia. Dese ontrent den morgenstondt gecpndigt wesende / troock elck vzoelijck nae hups. Veel meer ander versheyden versieringhen van Abontmalen / waren aengericht van dit Gildt / de welke alsmense al soude verhalen / mochten doen vergeten te vervolgen het leven van Ioan Francisco Rustici. Het geschiede Anno 1528. dat desen Rustico; nae noch eenighe wercken / is gherepft in Brankrijck / alwaer sy by den Coningh in groot aensten is gheromen / die hem een onderhondt gaf / van

Wonder-
ck, en
laem
ontmael,
elyck oft
de Helle
er ghe-
uut.

Italiaensche Schilders,

vijfhondert gouden Croonen's Jaers. Nae dat hy hier eenighe dinghen hadde ghedaen/ werdt hem doen maecten een Peerdt van coper / tweemaal alst leven/ waer op den Coninck Franciscus soude hebben gheseten. Hierom heeft hy verscheyden modellen ghemaect / en met wel beballen des Conings/ heeft te wege gebracht het groot model / en de bozme om in te gieten. Hier toe hadde den Coningh hem gegheven te ghebruycken een schoon groot Daleps: Doch hoe het was oft niet/het werck en was niet geopndicht / doe den Coningh afljvich is gheworden. Doe nu Henricus Coningh

was / werdt in't beghin van syn regheringhe Hof beslach vermindert/en velen hun probiste benomen: dat Rustico doe hem onderhouden most met de huyz van syn groot Daleps, Maer t quaetste / dat desen goeden Man oudt wesende noch wederboer/ was/ dat den Coning dit Daleps wech geschoncken heeft aen den Heer Pieter Strozzi, den welcken medelijden hebbende met Rustico, bestelde hem in een goede Abdij: Daer hy (ghelijck zijn deuchtsaemheyt verdiende) eerlijck onderhouden / en ghedient werdt: Alwaer hy oock is overleden/ oudt wesende 80. Jaer.

Het leven van Baccio Bandinelli, Schilder en Beeldsnijder van Florenten.

Dat het den constighen Schilder niet soo swaer / en ondoenlijck is/ Beeldtsnijder te worden/ als het den erbaren Beeldtsnijder is een Schilder te worden/ wijst ons ten deele 't volghende Exempel van Baccio Bandinelli: Den welcken ick wel nae had ghelaten berusten onder den Beeldthouweren / om dies wille hy weynich geschildert heeft/ en ander oorzacken / sonder van hem veel te verhalen: Doch syn uptneminghepdt in de Tepcken-const/ heeft my gebronghen hem te ghebdencken/ en plaetse te gonnem. Hy was ghebozen te Florenten/ Anno 1487. en gheheeten Bartholomeus: Doch nae de wijse des ghemeenen volcx te Florenten/ 't wooydt vercozende / werdt ghemeenlijck ghenaemt Baccio, zijn Vader hiet Michael Agnolo, en wesende een constigh Goutsmidt/ wilde syn Soon maecten een naevolgher der Const/nemende hem by hem in de winter/ in gheselschap van ander Jonghers daer hy aenbtingh te tepkenen/ ghelijck het doe 't ghebruyck was / alsoo dat het geen goet Goutsmidt en wiert gheacht/ die gheen goet Tepckenaer en was/ welcke meyninghe recht is / dewijle het tepkenen den gront / en ingaenck is tot dese / en meer Consten: Oock most een Goutsmidt doe erbaren zyn in't rondt / oft van rondt te werken / oft bootseren. Dus tepkenende en bootsende van wasch en potaerde / en comende op

eenen winter-dagh op de plaets van S. Pollinari, daer seer veel sneeuws over hoop lagh / wert hem van pemandt gesepdt / waer dit Marmoz / en datmer mocht af maecten eenen grooten Gers/ liggghende als den Roomschen Marforio: strack de kappe nederghelepdt/ sloegh handt aen de sneeuw/en van ander Jonghers geholpen toebzengen / en afnemen sneeuw/ daer het behoefde / maecte een liggghende Marfoz-beeldt/ van acht ellen langh / dat hem een peghelijck verwonderde / dat hy soo gheestich dit bestaen / en kindt wesende hadde ghedaen. Ghenoech beweeg hy/ meer tot Beeldtsnijden/ als Goudtsneden te wesen gheuecht. Bupten Florenten hadde zijn Vader een Hoebv/ daer hy den arbeyders hem naect voor liet staen / de selve conterseptende inet alder blijt: soo dede hy oock verschepde dieren aldaer wesende. Niet wijdt van daer was gelegen Prato: hier trock hy smozghens vzoegh henen/ en bleeff den heelen dagh / tepkenende in de Capelle nae de schilberge van Broer Philippo Lippi, tot hy't al naghedaen hadde / volghende de manier der plopen van 't laken van desen Meester/ die te desen deele uptnemende was: En Baccio handelde seer aerdich met Pen/ en met root en swart crijt. Opndelingh wert hy bestelt van synen Vader by Ioan Francisco Rustici, Beeldtsnijder/ van de beste van der Stadt/ alwaer Leonardo da Vinci

Teykenen den gront en ingangh tot verscheyden Consten.

Baccio na jong. ma enen Re van sneeu Marforio ceng groot Beel van nen Rivie Godt, lig Room op Capitolu

da Vinci daghelijckx doek was; welcken siende syn teykeninge en begin / hadde behagen in / en troofte den Jongen / hem radende sich te houden op het vordt / hem grootlijcx pzygende de wercken van den Beeldtsnijder Donatus. Riedt hem wat te maken van *Mar moz* / twelck hy dede; en contersepte een vrouwen hooft / dat van den Antijcken was afghegoten: Dit vooz syn eerste werck maecte hy redelijck wel. Doe Baccio hier na eentige *Modelen* van aerde hadde gemaect / heeft den *Vader* dese sijns *Soons* heerlijcke studie willen te baet comen / ontboodt van *Carrara* eenige stucken *Mar moz* / ende liet hem t'epnden syn huys een bequaem werckplaets maken. Hier volmaecte onder ander ghebootseerde stucken Baccio eenen *Hercules* met *Cacus* onder voet / van twee ellen en half lang. Op desen selven tijdt was ghedaen en ontdeckt den *Carton* van *Michel Agnolo Buonarotti*, daer elder noch meer af ghesepdt wordt / wesende vol naechten / om welcken te conterseptten grooten toeloop was van de *Leucht* / die tot teyken-konst sich begaven: Onder ander Baccio, die coztz alle d'ander *Teypke* naers te boben gingh / soo in omtreck / musculen / verdiepinghen / en wel te voldoen: Onder dees *Jonghers* waren *Jacob Sanfovino*, *Andreas del Sarto*, *Rosfo* noch jongh / en meer ander. T'is gheschiedt in veranderinghe en opzoeder *Stadt* / dat Baccio hebbende eenen gheconterseptten sleutel / is ghecomen heymelijck in de *Sael* daer den *Carton* was / en scheurde hem in veel stucken: welck van hem ghedaen een al te schandighe daedt was / te verberben soo uytneimende werck / dat een licht was der rechter *Teypcken*-const. Hier van wist men niet d'oorzaeck / die *Bacci* snooden gheest dit te doen hadde verweckt: *Ce* uighe meenden / 't was dat hy d'ander *Leer*-jeught van sulcken grooten voozbeeld wilde berooden / op datse hem niet te boben ginghen: Ander dat hy eenighe besonder deelen vooz hem selven ghenomen hadde / oft dat hy't hadde ghedaen ter guust van *Lionardo da Vinci*, wien desen *Carton* veel van syn eere in de *Const* hadde wech genomē. Die dit mischien

beter gherieden meenden 't was om den haet en nijdt / die hy droegh tot *Michel Agnolo*, want hy hem syn leven langh noyt en vermocht. Doe dese daedt openbaer werdt / was hem grooten laster ghesepdt van te wesen nijdich en boos. Hier naer maecte hy eenighe *Cartonen*: Onder ander eenen van een naeckte *Cleopatra*, die seer schoon was. Baccio hebbende naem van een groot *Teypken* aen / werdt ghenepcht hem te begheben tot *Schilderen* met de verwen / hebbende vaste meeninghe / den *Buonarotto* niet alleen te ghelijcken / maer te boben te gaen in bepde *Consten*. Hierom hebbende geteypkent eenen *Carton* van een naeckte *Leda*, met *Castor* en *Pollux*, uyt het *Swaen*-ey gheromen in haer aermen / en willende dese *Schilderen* van *Olj*-verwe / en toonen dat hy de *Handelinghe* der verwen / verscheydenheden der *colozeringen* en *blecken* / de *vermenginghen* oft *temperinghen* / *hooghseelen* en *diepseelen* con met den werck en daetlijck uytvoeren sonder van yemande onderwijg te behoeven / doch hem raedt saem / hem van *Andreas del Sarto*, daer hy seer ghemeensaem mede was / op een *Denneel* te laten conterseptten / en soude sien de manier van de *Handelinghe* der *Verwen* / en de *Schilderje* hebben tot syn behulp. Del *Sarto* merckende syn listicheydt / en misvertrouwen tot hem zijnen vrient / hem syn voozneemen niet te willen openbaren / gingh toe / en nam de verwe op de *pallet* / en sonder *temperen* / namse met den *pincele* / als erbareit *Meester* die hy was / en conterseptte also de *carnatie* van Baccio: Met dese behendicheydt / en dooz dat Baccio *stadich* sitten moest / con hy niet bysonders afkeren. Doch Baccio verliet daerom syn voozneemen niet: Daer hem opentlijck beradende met *Rosfo*, maecte een *Cafereel* van *Olj*verwe / daer *Christus* d'oude *Vaders* verlost uyt den voozbozgh der *Hellen*. Noch in een meerder *Cafereel* / daer *Noe* droncken licht / en met de *schamelhepdt* bloot / van zijn twee *Sonnen* ghedeckt wort / en van den eenen bespot. Oock pzoefde en bestondt Baccio op den *gebel* van zijn huys te *Schilderen* op het *nat kalck* / maeckende aermen /

Hoochmoedich voor-nemen van Baccio.

Baccio wil schildere, als sonder by Meester te hebben gheleert.

el, is eē
dt van
h oft
daer mē
de stee-
Beelden
maecte.

cio ver-
urt den
emēden
ton van
hel Ag-
p. Anno
2.

breuent

Baccio verlaet t'schilderen, en keert weder tot Beeldt-snyden.

beenen/en lichamen/op verscheyden manieren ghecolozeert; maer bindende hier in meer swaricheydt / als hy hem voozghegheben hadde / dooz het dzooghen van het kalck / en dergheleijcke dinghen/ verliet derwe en pinceelen/ en keerde tot zijn voozgaende studie / te maecken van rondt / en volde de van Marmoz eenen jonghen Mercurius, met een kluft in de handt/ een Beeldt van dyp ellen/ daer hy groote studie en blijt in dede / welck seer gheprezen werdt / en No. 1530. ghesonden aen den Coningh van Franckrijck Franciscus, die dat in grooter werden hadde. Grootlijcx bevljctighde hem Baccio, te sien anatomiseren / en op het alderscherpste self daer in doende te wesen / waer in hy veel maenden en Jaren ober bzacht: want hy een man was/ die uptnemende vperich en begheerich was nae eere / en uptnementheydt in de Const. Geen tijt van jeught aen verlooz hy tijdt / hy en leerde oft en dede wat/ geen moeyt oft arbeydt ontziende/ meenende met zijn stadich aenhouden in't werck pegelijcken t'obertreffen. Hy liet van hem aen den dagh comen een groot deel tepckeninghen. Onder ander werdt dooz Augustijn van Venetten Plaetsnyder hem ghesneden een naeckte Cleopatra, en in een meerder plaet / op een meerder bladte bzucken / een heel deel Anatomien / daer hy grooten lof van hadde. Hier nae maecte hy eenen Ieronimus van wasch/ een elle en half langh/ seer dooze en magher / toonende beenen/ musculen / en een groot deel der zenuwen en aderen / onder een rimpelijch en mager vel: Dit werck was met sulck een vlijt ghebaen / dat alle Constenaers die't saghen / bysonder Lionardo da Vinci, sepden/ datmen noyt te sulcken deele beter / noch met meerder Const en heeft ghesien te wege ghebzacht/ oft ghebaen. Hier nae maecte Baccio eenen Marmozen S. Pieter, vier ellen hoogh/ die niet al te wel nae der Beeldtsnyders maniere ghebaen / maer goet van tepckeninge was. Hier nae maecte hy eenen Hercules, van neghen ellen en half hooghe/ tot de blyde incomst van Paus Leo de thiede. Desen was van aerde soo ick meen/ van desen roemde Baccio te boozen / dat

Baccio laet een naeckte Cleopatra, en een bladte met Anatomien in Print uytgaen.

hy beter soude wesen als den David van Buonarotto: maer het segghen met het doen / noch t'werck met den roem niet ober een comende/ werdt Baccij eere onder den Const-verstandighen wat vermindert. Wetende hier nae Baccio, dat van des Paus wegghen was besteet aen Andreas Contucci een seker werck/ tot onse Vrouw van Lozeten / met Beelden en Histozien van Marmoz/ alwaer Andreas alree eenighe dinghen loslijck en wel ghebaen hadde/ en aen d'ander doende was / maecte Baccio een schoon Model van eenen naeckten David, die onder hem heeft Goliath, en hem het hooft aflaaet / met voozneem / hem te gieten van Coper / oft te houwen van Marmoz / om te stellen in't Hoff des Paleys van Medicis, daer te voozen eenen David had ghestaen van Donatus. Dit Model bzacht Baccio te Room hy den Paus / den welckē niet en docht tijt te wesen den David daer toe te maecken: maer sepnde Baccio nae Lozeten hy Andreas Contucci vooznoemt/ datmen hem daer soude gheben te maecken eenighe van den Histozien. Hier was hy van Andreas wel ontfanghen en ontsjaelt/ so om zijn gherucht / els om dat hy van den Paus daer ghesonden was. Hem werdt ghegheben een Marmoz / om daer upt te maecken de gheboozte van Maria. Baccio t' Modelt gemaect hebbende/ begon in't Marmoz te wercken: maer wesende een Marsch / die geen gheselschap noch weergade mocht verdzagen noch lpdē/ en die weynigh lof con segghen van anderen / begon hy teghen d'ander Beeldtsnyders / die daer waren / te lasteren het werck van Andreas, segghende / dat zijn werck geen tepckeninghe en hadde/ gheleijck hy oock van anderen sepde. Des dinghen Andreas ter dooze gheromen wese / hy als wijs / en redelick/ berispede Baccio hier van met aller vziende ljkheyt en belesstheyt/ seggende onder ander / De wercken worden ghebaen metter handt/ en niet metter tonghe/ en dat de goode tepckeninghe niet en is te sien in papier/ maer als t'werck voldaen is in den steen: epudelijck / dat hy toeromender tijdt van hem behoozde met meerder aensten te spreke. Maer Baccio

Baccio onbeleeft en verwerpte over al vyantsche

hoochmoet.

hooghmoedigh met lasterlijcke woorden antwoordende/condet Andreas niet langer lijde/ liep hem toe/en soude hem omghebracht hebben / en hadmer niet tusschen geweest. Des Baccio most ver-trecken / en liet zijn Histozie bzenghen t'Ancona, alwaer hye bycanc volbaen liet blijven / en vertrock. Dese werdt van Raphael van Monte lupo volbaen/en werdt neffen die van Andreas ghesteldt/doch niet soo goet werck als dat van Andreas, hoewel gheen lof onweerdigh. Baccio keerde te Room / en vercreegh door Cardinael Iulio de Medici aen den Paus / dat hem was gegheben te maken eenig Beeldt / booz t'Palles-sich Hof van Medici, in Flozencen. Dus gecomten te Flozencen/maecte eenē Orpheus van Marmoz / die spelende den Cerberus versacht/en de Helle tot medelijden beweeght. In dit werck volghde hy den Apollo van Belvidere te Room / hoewel zjnē Orpheus de selve actie niet en doet / soo heeft hy seer eyghentlijck de maniere van t'lichaem/en alle de leden naegevolgt. Hier nae liet den booznoemden Cardinael Iulius hem maken/om zijnen hof te Room onder den bergh Mario, van stucco twee Colossen / oft Reusen / nademael Baccio altijt seer tot Reusen maecken ghenegghen was: Dese waren acht ellen hoogh / en ghehouden tamelijc schoon te wesen. Dewyle Baccio aen dese dinghen doende was/en liet nae zjn ghewoonte niet af te tepckenen/en maecte booz Marcus van Ravenna, en Augustijn Venetiaen / Plaetsnijders / onder ander een groot blad / wesende een Kinderdoodinghe/bol naeckten van Mamen / Vrouwen en kinderen/boode en levende / met verscheyden actien van Vrouwen en Soldaten. Hier gaf hy te kennen de goede tepckeninghe/die hy hadde in den figuren / t'verstandt van den spieren/en alle Lidmaten:welck stuck hem ober gantsch Europa groot gherucht toe langde/en is noch in grooter weerden gehouden. Hy maecte noch een seer schoon Model van hout/en Figuren van wasch / om een Graf booz den Coningh van Engelandt / welke Baccio niet in t'werck en bracht / maer werdt besteedt aen Benedictus van Ro-

vezzano, Beeltsnijder/diedit Graf van Coper maecte. Doe ter tijt en hadde Franciscus Coningh van Brancrijck geen Beelt van Marmoz/noch Antijck noch Moderne: Des versocht hy door eenige Cardinale n/en Gesanten aen den Paus / om yet te moghen ghecrjghen. So hadden dese Gesanten grooten sin aen de Laochon van Belvideer, die sy seer hooghlijck pzesen. Doe werdt door den Cardinael van Medici, Baccio ontbodē/welcken hy vzaeghde/of hy moedt hadde eenen soo goeden Laochon te maecken. Baccio antwoorde / dat hy moedt hadde eenen beteren te maecken. Dus werdt van den Cardinael besloten / dat Baccio daer handt aen soude slaen. Baccio, terwyl men om de Marmozē was/maecte eenen van wasch / die seer ghepzesen wierdt / en eenen in eenen Carton/also groot als den Antijcken Marmozen/van kool en cryjt. De Marmozē ghecomen / Baccio liet hem maecken op Belvideer een besloten hups / en maecte booz eerst een van den kinderen van Laochon,welck het meeste is/en volepndet op sulcker boegen/datter den Paus en alle Const-berstandighe mede waren vermoeght: Want van t'zjn en t'Antijck sagmen nauw onderschept: Maer doe hy t'ander kindt / en den Vader een wepnich hadde begonnen / starf den Paus. Doe nu verzozen was Adrianus den seften / keerde Baccio in den Cardinael te Flozencē/alwaer hy hem oeffende in de studie van de Tepckenconst. Doe Adrianus doot / en Clemens de sebenste verzozen was/quam Baccio te post nae Room / om hem in de Crooninghe te binden / tot welke hy by last van zjn Veplicheyt maecte Beelden en Histozien van half rondt. Daer nae wert hem wooning en pensioen bestelt / en keerde weder aen zijnen Laochon:welck werck hy in twee Jaer tijts voldeede/so heel constigh/als hy opt eenigh dingen hadde gedaen. Hy maecte oock den rechten arein van den Antijcken Laochon, makende den selven eerst van wasch/met den musculē en herdicheyt/over een comende met d'Antijckse mantere / soo dat Baccio wel te kennen gaf / wat verstandt hy hadde in de

Baccio ver-mect hem eenen beteren Laochon te maecken als den Antijckē op Belvideer

Baccio droeg hen heel wel in zjn Laochon, en maecte den rechten arein aen den Antijcken.

Italiaensche Schilders,

Const: dit model diende hem oock tot
 sijnen arein. Desen Laochon van Baccio
 behaechde den Paus / soo dat hy hem
 schickte nae Flozencen te stellen in de
 sale van Medicis, te ynden het tweede
 Hof/en schickte den Coningh ander An-
 tijke beeldē. Dit werc gaf Baccio groot
 gerucht en lof. Hier na teyckende Baccio
 vooz den Paus twee Histozien / die hy
 tot S. Laurens te Flozencen wilde laten
 schildere/en dedese op open Lombaerts
 bel: Deen was de Martelissatie van
 S. Cosmus en Damianus: d'ander/ daer
 S. Laurens op den rooster licht. Dit
 teyckende hy seer net/ met grooter aen-
 dacht en Const / so geleede als naeckte
 op verscheyden actien/ nae de lichamen
 in't byer stoocken / en ander wercken
 doende waren. Seer wyet had hy oock
 uptghebeeld Decium, die hittich aen-
 stouwende de stokers / schijnt te vordē
 ren de doot des onnoofelen Martelaers/
 welcken d'een hant opheffende / schijnt
 sijnen Gheest Gode te bevelen. Dese
 Histozie wierdt in coper plaet ghesne-
 den van Marc Antonio van Bolognen:
 en Baccio wert van den Paus (wien dit
 wonder wel beviel) ghegheben om zijn
 Const/een Ridderchap van S. Pieters.
 Te Flozencen ghekeert / schilderde hy
 eenen jongen S. Ian in de woestijn/heb-

Baccij print
 van S. Lau-
 rens.

Baccio ghe-
 crijght een
 Ridderchap
 van S. Pie-
 ters.

Doe desen steen nu wist, dat Michel Agnols const:
 Hem niet doen leven mocht: maer dat hy nyt af jonft
 Van Baccij handt ghefehneynt moft zijn: door dit bedencken,
 Wanhopich hy hem self heeft willen dus verdrinken.

Doe Baccio sijnen Reus op de plaetse
 sach staen / bemerkende dat het dach-
 licht hem niet goets en dede: maer dat
 de muscullen te weynich condē ghestien
 wozde/om de soeticheyt wille: liet hem
 met een hupfsken omcleeden/en toogh
 hem met den beptels op t'lijf/ghebende
 den muscullen te som plaetsen meerder
 verdepinghen/en meer hardicheyt als
 te voozen: nu weder ontdeckt. Hoe wel
 het swaer valt in't soo groot / alle vol-
 comenheyt en gratelijckheyt te weghe
 te byenghen/en dat eben wel peder deel
 van desen Reus wel verstaen en gehan-
 delt is/en van den verstandigen niet te
 verachtē is: so neemt den grootē David,
 die vooz t'Paleys daer hy staet/ gedaen
 van Michel Agnolo, upt eenen verdoz-

bende in den sincken arm een Enghel-
 ken / den rechteren heffende ten Hemel:
 dit selde hy tot sijn Vader inden winc-
 kel / om trotsen Ioan Francisco Rustici,
 sijnen eersten Meester / die doe doende
 was met Schilderen d'Histozie van S.
 Paulus bekeeringhe. Dit stuck van Bac-
 cio wert van den Constenaers der tey-
 keninghe halben seer gheypesen: maer
 niet van wegghen t'colozeren / welck te
 hardt / en niet te wel ghehandelt was.
 Hier naer maecte Baccio den grooten
 Reus Hercules met Cacus, die te Flo-
 zencen op de plaetse werdt ghestelt/ upt
 eenen Marmersteen / van neghen ellen
 en half hoogh / en vijf byedt: welck
 werc Michel Agnolo upt nijt wozde on-
 trocken upt der handt/en Baccio ghege-
 ben / die daer niet van en maecte/ dat
 den volcke behaeghe: want doe dit
 werck op de plaetse wozde gestelt/wert
 het van peder ghelastert / oock met veel
 ghedichten en Sonetten in Latijn en
 Tufcaens/ die op den pedestael geplact
 zijn ghewozden. Ghelijck alree schimp-
 dichten ghemaect waren / doe desen
 grooten steen nae Flozencen ghebracht
 zijnde/in den Arno verbronck / die daer
 nae met grooter moepten uptghehaelt
 wert. Doe ter tijdt was een ghedicht/
 welck inhiet dese meypninghe:

ben steen ghewozcht/den Reus van Bac-
 cio gantsch zijn eere en schoonheyt / al-
 hoewel Baccio hem te vooz hadde be-
 roemt/desen David van Const weggē heel
 te doen achter liggen. Baccio seer begeer-
 rich om weten/wat openbaerlijck van
 sijnen Reus al wozde ghesep/ sondt ee-
 nen onder t'volck te luysteren: welcken
 bedoeft t'huyt comende vzaechde Bac-
 cio wat t'volck sepde. Hy antwoorde/
 dat al t'volck met gelijcken mont sijnen
 Reus verachtēde. En ghy / sepde Bac-
 cio. Ick segghe datse my wel bevallen/
 om u te behaghen / sepde desen knecht.
 Baccio antwoorde: Ick en wil niet dat
 ghy seght datse u wel bevallen / seghter
 hzy oock quaet van ghelijck all'ander/
 dewyl ghy weet / dat ick van niemant
 niem-

nemmer yet goets en segghe: en nu al
 de werelt van myn quact seght / soo salt
 daer mede gelijk en effen wesen. Baccio,
 ghelijck d'eergierighe plegghen / die met
 arbejdt nae Menschen lof trachten / en
 in plaetse schande vercrjgen / hadde in t'
 herte gheen cleen verdriet / al en liet hy
 dat niet eens blijcken: welck verdriet
 wert verfoet van de Paus Clemens met
 een Boeve / die hem boven zijn betalinge
 ghegheven / end' hem neffens zijn ander
 wel gelegen was. Den voorverhaelden
 Hercules langhe onder handen wesende /
 dooz krijgh en anders / hadde Baccio
 ondertusschen noch veel wercken ghe-
 daen en aengebangen. Hy hadde aenge-
 nomen te schilderen een groote Altaer-
 tafel / ende daertom gemaect eenen seer
 schoonen Carton van eener dooden
 Christus, met Nicodemus, Marien / en
 ander beelden: doch en schildert niet /
 om oorsaeck als volcht. Hy maecte na
 desen noch eenen Carton / daer Christus
 doot van Nicodemo ghehouden / en van
 de Moeder over epndt beweent wordt /
 met noch eenen Engel daer by staende /
 met de dooznen croon en naghelen. Dit
 schilderde hy metter haest op / en stelde
 dit Tafereel op de nieuwe Markt in
 een Goutsmits winckel ten toogh / om
 t'volcx / en Michel Agnolo oordeel te ver-
 nemen. Michel Agnolo van Piloto Gout-
 smidt daer by ghebracht / doe hy alles
 wel oversien hadde / seyde / dat hy
 hem verwonderde / dat Baccio, die soo
 goet Tepckenaer was / uyt zijn handt
 liet gaen sulcken wzeede en harde schil-
 derge / en sonder eenige gratie: een peder
 slecht Schilder soude zijn werck op be-
 ter wijze uytvoeren: en dat het schilde-
 ren Baccio niet gheleek / noch en dien-
 de. Baccio dit weder gheseyt / hoewel hy
 Michel Agnolo benijdde / bekende eben-
 wel dat hy de waarheyt seyde. Het was
 doch waer / dat Baccij tepckentinge upt-
 nemende was: maer condet soo met
 den verwen gheen gratie gheben. Des
 nam hy nu woort / met epgghen hant niet
 meer te schilderen / maer sonde gebuyt-
 ken een jongh Schilder / gheheeten Ag-
 nolo, den Broeder van Francia Bigio.
 Het gheschiede doock / dat te Bolognien
 gheeroont werdt den Keyser Carolus

de vijfde: daer trock Baccio henen / liet
 hem sien by den Paus / en troc met hem
 te Room / daer hy weder zijn Camer
 hadde op Belvideer. En den Paus sijn
 gelofte willende voldoen / die hy hadde
 gedaen / doe hy ten tijde vande versto-
 ringe van Room op't Casteel sat beslo-
 ten / te weten / dat hy boven op den ron-
 den marmozen Tozen / die recht neffens
 de brugge van't Casteel comt / soude
 doen oprichten seben groote Beelden
 van coper / ses ellen hoogh / al liggende
 op verscheyden actien: als wesende ge-
 vanghen / oft verwonnen van eenen En-
 ghel / den welcken soude staen op een
 schoon vleeke ghemarberde Colonne
 midden op den Thozen / oock van cop-
 per / met een sweerd in d'handt / welck
 soude wesen den Enghel S. Michiel,
 den bewaerder van het Casteel: wel-
 ken hem dooz sijn gonst en hulp hadde
 verlost uyt dese ghevanghenis. De se-
 ven liggende Beelden souden wesen de
 seben Doot-sonden / willende seggē / dat
 hy dooz den verwinnigen Engel hadde
 verwonnen / en te neder gheworpen sijn
 byanden / boose en snoode Menschen /
 uytgebeeldt met de seben Doot-sonden.
 Hier van liet sijn Hephlicheyt maecken
 een Model / welck hem behagghende / liet
 hy Baccio maecken de figuren van aer-
 de / soo groot als sy te wesen hadden / om
 te gieten. Baccio een figure van aerde
 ghedaen hebbende / die seer ghepresen
 was / beriet hem met een die van gieten
 verstandt hadde / maecte en goot eent-
 ge beeldkens / twee oft drie vierende-
 len oft spannen langh / ghelijck als Her-
 cules, Venus, Apollo, Leda, en ander fan-
 tasijen / die hy een deel schonck aen sijn
 Hephlicheyt / en ander Heeren: onder an-
 der een Historie: / d'afdoeninghe van
 t'Crups half ront / seer uytnemende wel
 ghedaen / en supher ghegoten / schonck
 hy Carolo Quinto binnen Genua, van
 welcken hy seer beschoncken / en Ridder
 werdt ghemaect. Werdt oock vereert
 en wel gesien by den Prince Dorea: En
 van de vye Stadt Genua werdt hem
 besteedt te maken een Beelt van Mar-
 met ses ellen hoogh / eenen Neptunus,
 die nae t'leven soude comen / en wesen
 den Prince Dorea, om op de Markt tot

Gelofte des
 Paus, doe hy
 op t' Casteel
 hem most
 onthouden,
 van een by-
 sonder heer-
 lijck werck,
 welck doch
 achter wege
 bleef.

Baccio wort
 van de Key-
 ser Ridder
 ghemaect, en
 beschoncken.

Italiaensche Schilders,

zijn welbaets ghebachtens te stellen: hier van soude hy hebbe dupsent Croonen/en hadder vijf hondert op de hant. Dit Beeldt heeft hy strackx begonnen: maer noyt volepndt / keerende doe weder aen den verhaelden Keus Hercules. Na desen gedaen Hercules, is den Paus Clemens ghestorven: En wetende Baccio, dat te Room twee Sepulturen oft Graf-steenen souden worden gebouwt/ dooz de twee Florensche Pausen / Leo en Clemens, trock nae Room / om te hebben dit werck / daer hy te vooren Modellen van hadde ghemaect; maer was beloofst eenen Alfonso Lombardi, Fransch Beeldtsnijder / dooz den Cardinael van Medici, wien hy diende: En hadde met raedt van Michel Agnolo nieuw gheinventeerde Modellen ghemaect / verwachtende daghelijcks op goet gheloof sonder coop / ozden te hebben om Marmozen te halen: Doch Baccio dede so veel hy de Suster van Paus Leo, Lucretia Salviata, met Alfonso te lasteren/ gheen tepckeninghe te hebben/en hem selven te prijzen: Dat epndelinge nae veel naloopens wert beschickt/ dat de metselrije soude ghedaen worden van eenen Lorenzetto Beeldtsnijder/en de Marmozen Beelden en Historien van Baccio: Welcken maecte hier toe nieuw Modellen van hout / en daer op Beelden en Historien van wasch. Syn ordinaranten waren wel goet: Maer ghebruyckte niet verstants ghenoech/ in de ghestorven Pausen met hun Beelden ter bequamer plaetse op hun Sepulturen te bereeren / nae hun weerde. Dees Modellen werden van Baccio ghezacht op Monte Caval, tot S. Agatha, in den hof van Cardinael Ridolf, daer twee ander Cardinalen / Cibo en Salviati, te noemmalen waren ghecomen/ om t samen een epndt van dese Graf-tepckens te maecken. Terwyle sy aen tafel waren/ quam eenen Beeldtsnijder/ gheheeten Tolosmeo, een byphorstigh/ stout/en geneuechlic Mensch/ die geern van een peder quaet sepde / wesende den besten byient niet van Baccio. De boot-schap ghedaen / dat Tolosmeo wel begeerde binnen comen/ sepde Ridolf, dat men hem soude in laten. En keerde hem

tot Baccio: Ick begeer dat wy hooren/ wat Tolosmeo van dit besteden der Sepulturen sal segghen: Dus Baccio, heft dit behangh der deuren op/ en berghet u daer onder Baccio was strackx ghehoorsaem. Tolosmeo binnen gecomen/ woerde hem te dyncken ghegheben / en ghesepdt / wat hem docht van het besteden der Sepulturen aen Baccio. Strackx bestondt Tolosmeo den Cardinalen te berispen / dat sy qualijck hadden ghedaen in dat besteden/ segghende voozts allelep quaet van Baccio, hem beschuldigende te wesen onwetende in de Const/ gierig/ stout/en latendunckende. En aldus vooztbarende in veel epgenschappē der schanden van Baccio, onbzack Baccio lijdtfaemhepdt / om Tolosmeo te laten voozt tot den epndt alles upsmijten/ en quam voozt tooznig/ en met eē quaet aensicht/ segghende tot Tolosmeo: wat heb ick u gedaen / dat ghy van my met soo wepnich aensiens aldus spzeeket? Tolosmeo, dooz t onbersten verschijnen van Baccio, hiel op/en keerende hem tot Ridolf sepde: Wat geckspel is dit/ mijn Heere? Ick wil met geen Paven meer te doen hebben: en gingh so heuen. Daer hebben de Cardinalen seer bestaen te lachen/ en Salviati tot Baccio te segghen/ Ghy hoort wat die van der Const oordeelen / maect nu ghy met u werck/ dat ghyse doet leugentael spzeken. Baccio begon zijn Beelde en Historien: doch en was de daedt niet ghelijck de belofte / en de schuldighē plicht / daer in hy gheshouden was/ van wegghen dese twee Pausen: Want hy in Beelden en Historien wepnich vlijt dede/ latende de selve qualijck voldaan / en met veel fauten blijven / sozghbuldigher wesende om t'geldt t'ontfanghen / als in den Marmoz te wercken. De vooznoemde Heeren dit merckende met spa berouw / en siende datter noch twee stucken Marmoz waren / om beyde de Paus sittenbe beelden te maecken/ baden/ hy soude hem hier in beter dzagghen/en ordinerden dat hyse volepnden soude. Maer Baccio hebbende alree de gantsche be- loofde somme gelta ontfanghen/ bracht listich te weghe zijn vertreck nae Florenten / hemstekende in den dienst van den Heer

Baccio be-
kende Mi-
l Agnolo,
gh veel
dinghen
stucken.

Hertogh / dooz welcken hy vercreegh
een deel Marmozs; dat Michel Agnolo
toequam/onder welck waren eenige ge-
bootseerde figueren / en eene al by vol-
daen van Michel Agnolo. Baccio nam en
floegh alles aen stucken wat hy vondt/
om alsoo syn nijdicheydt te voeden / en
Michel Agnolo spijt te doen. Hy vondt
oock tot S Laurens in de werck-plaets/
Michel Agnolo twee marmoz Beelden/
wefende Hercules dzuckende den Anthe-
um, welcke den Hertogh dede maec-
ken Broer Ioan Agnolo Beeldsfnijder:
Dese waren oock seer ghevozderet: En
segghende tot den Hertog/dat den Mo-
nick desen Marmoz bedozden hadde/
maeckter hy oock veel stucken van. Dit
dede hy al onder decksel / dat hy dese
Marmozen most ghebruycken / en hem
ghereet waren en dienstich tot de Fon-
teynen van het Hof / en de Sepultuere
van den Heer Ioan de Medici, welcke hy
dooz syn wel praten hadde den Beeld-
snyder Tribolo uyt den handen ghenom-
men. Baccio van heeft aen dees Sep-
ultuere doende gheweest: onder ander
begon hy het Beelt van den voornoem-
den Heer Ioan in Marmoz / welck een
goet deel ghedaen wefende / bleef van
hem onvolmaeckt: Doch maecte hy
in't voozste deel der Sepultuere / een
Hystorie van half rondt / en de Beelden ont-
rent twee ellen/daer den Heer Ioan sit/
booz wien worden ghebruycht veel ghe-
banghenen / Soldaten / en onthulselde
naecte Vrouwen: doch alles sonder in-
ventie oft eenige bewegingen. Aen d'een
eynde deser Hystorie is eenen / die op syn
schouderen heeft gheladen een Wercken:
met welck Beelt seyde men Baccio had-
de gemeent eenen Heer Balthasar da Pel-
cia, den welcken hy byant was / om dat
hy te Room de twee Beelden der Pau-
sen Leo en Clement anderen hadde be-
steedt / en soo veel te weghe ghebruycht/
dat Baccio 't onberdiende ghelt (hoewel
noode) most weder keeren. Doe Baccio
dese Sepulture van den Heer Ioan op

een deel nae had ghedaen / was hy da-
lycks in de weer merter tonghe aen den
Hertogh Cosimo, wat heerlijcken naem
d'Antijcken nae hadden ghelaten met
doen Beelthouwen / en bouwen: En dat
syn Excellentie pet groots tot heerlijc-
ke ghedachtenis most nae laten: Soec-
kende tot syn voozdeel den Hertog uyt-
nemende costen te doen doen. Eyndelin-
ghe soude den Hertogh doen maerken
een openbaer Audiency Camer / om de
vzeemde Ghesanten en anders / in syn
Paleys aen de plaets. Hier toe nam
Baccio vooz Bouwmeester eenen Iuliaen
di Baccio d' Agnoli, en bracht te weghe/
dat het een werck was van uytmaten
grooten cost / weynich vozderende / dan
sontijds so een Beeldt daer toe maec-
kende / van elck nemende vijfhondert
Croonen/en was seer vlytigh zijn Pro-
visie oft Maent-ghelt stadich t'ontfan-
gen. Onder ander Beelden had hy den
Hertogh Cosimo ghemaeckt / welck
tronie niet ghelyckende / seer ghelastert
wefende / hy af sloeg / als of hy daer een
ander begeerde te maken: maer liet het
soo blyven. Doe dit werck ontrent ten
halben / de Beelden som op ghedaen / en
sominighe gebootseert waren / bracht
den Hertogh weder wat nieuws in't
hoof / te weten / den Chooz / t'ghestoelt /
en 'thoogh Altaer van S. Maria del
Fiore. In dit werck was Baccio weder
aen 't Marmoz Beelden maken: onder
ander eenen Adam en Eva, van welcke
hy van elck eenighe maecte / die hy in
ander Beelden veranderde. Eyndelin-
ge maecte hy eenen Adam en Eva met
grooter blyt en begheerte / meynende
hier mede 't gemeen volc / en die van der
Const / gantsch wel te vernoeghen / heb-
bende hier in sich selven volcomelijck
vernoeght. Dese ghedaen / en wel net
ghepolijst op hun plaets ghestelt / had-
den 't selve geluc van sijn ander dingen/
en werden te jammerlijck met Latijn-
sche en Tuscaensche schimpdichten be-
vochtē / waer van een op desen sin seyde:

Het Luffthof was onteert van Adam en sijn Bruydt,
Door onghehoorsaemheydt, des mosten sy daer uyt:
En dees twee Beelden oock der Aerde schande gheven,
Verdiene uyt de Kerck daerom te zijn ghedreven.

Italiaensche Schilders,

Hier is te mercken / hoe de trotsighe dickwils ghetrotst worden / en dat selden pemandt alle eyghenschappen der Consten heeft. In Baccij dinghen faelde altydt meest de gracelijckheyt: want dese Beeldē hadden goede ppropozte / en waren in vele deelen schoon en wel verstaen / en hebben teyckenninghe ghenoech om lofsijck gerucht te verdienen. Doch ist gheschiedt / dat een Edel Vrouw / dees twee Beelden vast besiende / van Edellieden wert ghebzaecht / wat haer docht van dese naeckte lichamen. Sp antwoorde: Van der Mannen lichamen boecht my gheen oorzdeel te gheben. Sp vroort wesen de gheboden / haer gheboelen te segghen van de Vrouw / sepde sp: Dees Eva heeft twee goede deelen / die weerdich ghepzezen zijn: want sp is wit / en stant vastich. Een aerdighe listighe antwoorde / die al pzijsende / lasterde den Constaer en zijn werck: verheffende alleen de gedaente van het Marmoz / en twee pzijselijke deelen / den Vrouwen betamende oft wel voeghende / daer onder begriypende. Baccio maecte tot den Altaer noch twee Beelden van Marmoz / eenen naeckten Christus, met eenen Enghel die hem ophoudt / dat wel van zijn beste werck was: en eenen Vader Half naeck / als eenen Iuppiter, die onvoldaen was. Baccio ten lesten hadde niet meer acht op den clap des volcx / dan alleen hem selven rijck te maken / roopende veel schoon Hoebē van Wijn gaerden / en groote heerlijke hupsen / niet willende hē selven voort veel quellen met den arbept / hoewel t' Graf van den Heer Ioan, de Camer der Audientie van de sael / en den Choor met den Altaer van Sancta Maria del Fiore, onbolmaecht bleven. T' is gheschiedt / dat upt Brankrijck is ghecomen Benvenuto Cellini, die Coningh Francisco had ghesdient voort Goutsmit / in welck hy uptrenende was / en had oock voort den Coningh yet gegoten. En also den Hertogh lustigh was / de stadt Flozencen te vercioren / werdt hem toeghebracht en ghepzezen desen Benvenuto: welcken den Hertogh / nae veel gonst en beleefthept / gaf te maken een coper. Beelt van ontrent vijf ellen hoogh / eenen naeck-

ten Perseus, hebbende onder hem een naeckte Medusa, die hy onthooft heeft: dit was om te stellen onder een van de boghen van de Logie op de plaats Benvenuto hier aen / en aen ander dinghen doende wesen de / heeft nijdicheyt Baccij herte seer ghequelt en beroert / dat dus een Goudtsmit strax Beeldtsnijder was: en die cleen Beelden / Medaillen / en ander minute dinghen was ghewent te maerken / nu bestont groote Colossen oft Keusen te maerken / en ghieten / en strax so veel gonst by den Hertogh hadde vercreghen / en con zijn quaethepde niet verborzen houden: maer vont oock een / die hem wist te verantwoorden: want Baccio in teghenwoordicheyt van den Hertogh / hadde niet / en van Benvenuto, veel listighe / bjtige / en schimpige redenen / hun mercken / de Const / en dergelijck aengaende / waer in den Hertogh zijn tydt verdzijf hadde / om dat het gheschiede tusschen twee soo vernuftighe gheesten / die soo behendig en snel ter tonghe waeren / gaffe daerom vyz veldt tot hunnen tonghe-strjdt. Baccio hem dus ghetrotst vindende / werdt te hypergher zij en Godt Vader te volmaken. Maer niet meer bindende by den Hertogh de ghewoon gonst / hiel vast aen te vleyen met de Hertogtine. T' gheschiede eens / dat dees twee voozoemdt met malcander in den ghewoonen bjtighen pzaet geraect waren / en vā malcander gdoen veel dinghen ontdeckten / dat Benvenuto met dweers ghesicht siende / tot Baccio sepde al dreyghende: Baccio, versiet u selven van een ander Weereldt: want op dese en sal ick u niet langhe laten blijven / maer u daer af helpen. Baccio sepde: laet het my doch weten eenen dach te voozen / dat ick mijn Testament maerken / en my biechten mach / en niet en sterbe als een beeste / ghelijck als ghy zijt. Aldus gaven sp malcander menighen slach / en steke sonder bloeden / met ter tonghen. T' welck so eenighe maende geduert hebbende met vermarck van den Hertogh / diese ten lesten verboodt: en begheerde / dat se bepde hem nae t' leven souden contersepten / en in koper gieten in't groot / tot den gozd-rim toe / op dat den best-doender meest eere mocht becomen.

Vernuftige en fraey antwoordt van een Edel Vrouw, op de Eva van Baccio.

Baccio leght nergē optoe, dan omrijck te worden.

Baccio wort ghetrotst in de Const.

Benvenuto Baccij gkijf.

becomen. Dewijle dese bertrotsinghe ghebuerde / volepndighde Baccio zijnen Godt den Vader / een Beeldt ses ellen hoogh. Hier by liet hy door eenen Vincent de Rossi, zijnen leerling / maken twee Enghelen / die weersijds keerssen souden houden. En alles veerdigh hebbende / met noch eenige histozien en bertieringhen tot den Altaer / eer hy alles ontdeckte / en den volcke liet sien / ghebyrckte hy alle middelen / dat den Hertogh eens soude comen sien / den welcken gheenstins en woude comen / alhoe wel hy van de Hertoginne oock daerom gebeden was / wesende te seer verstoort op Baccio, om dat hy soo veel schoone wercken ten halven hadde laten steken / en soo veel weldaden en rijckdom van den Hertogh ontfanghen. Baccio hem siende gelijck upt den dienst / en ghenade van den Hertog / was so dzoef en moepelijck / dat niemant met hem en con omgaen. Hier nae isser weder twist gevallen tusschen Baccio, Benvenuto, en een Beeltsnijder Bartholomeus Ammannati, om van eenen Marmo / van meer

als thien ellen eenen Keus te maecten. Ondertusschen voldede Baccio eenen dooden Christum, die Clement sijne soon (die jongh ghestozven was) hadde begonnen: Want hy hoorde / dat Michel Agnolo te Room oock eenen / met eenen grep Beelden / tot syn epgghen Sepul tuere onder handen hadde / des wilde hy desen oock tot syn graf volmaecten. Desen ghedaen / stelde hem in de Kerck van Servi, op eenen Marmozen Altaer / waer booz hy een graf liet maken / om sijns Vaders ghebeenten in te legghen / oock hem / en syn ghesin: En heeft self met grooter begeerte dees ghebeenten int graf ghelept: En 't 3p of hy hier in eenighe besonder beweginghe heeft gecregghen / oft te seer hem vermoept / hy hem qualijck bebaelende quam 't hups: en de siecte dagelijc toenemende / is ten achtsten dage gestozvé / Anno 1559. out 72. Jaer: en hadde tot dier tijdt altydt cloeck en sterck gheweest / sonder opt schier siecte gehad te hebben. Hy wert begraven neffens 't ghebeent van synen Vader. Syn Graf-schijft is dit:

D. O. M.

Baccius Bandinel, divi Iacobi eques,

Sub hac Salvatoris imagine,

A se expressa, cum Iacoba Donia

Vxore, quiescit. Anno M. D. LIX.

Het leven van Francesco Salviati, uytnemende Schilder van Florenten.

Dat de Const haren constigen oeffenaer door vlytich volherden niet alleen verheft / maer oock veredelt / oft somtijdts Edel gheslachts naem toevoegt / is openbaer te bewijzen an Francesco, den soon van eenen Florentschen Borger / fluweel-weber / genaemt Michel Angelo Rossi: welke Francesco na maels den naem van 't Edel hups Salviati hercreeg. Sijn Vader woude hem in alder boeghen oot op 't fluweel-wen hebben / van zijnen sin was gantsch tot de Tepckenconst ghenegghen / en hadde eenen Cosijn / die gelijck hy noch jongh / en op 't Goutsmeden was: Desen behandighde hem van fraep Mee-

sters tepckeninghe / die hy heymelijck met grooter neersticheyt dagh en nacht conterseptte / ghenietende so veel onderwijs / als hem van den Cosijn mocht gheschieden. Ten lesten / door tusschenspraeck van eenige / quam hy oock op 't Goutsmeden / daer hy in 't tepckenen seer toenam / en des heplighe daeghs in geselschap van ander Jongers met groter neersticheyt tepckenende / maekte groote kennis en vzietschap (die altyds duerde) met Giorgio Vasari, oock gelijck hy een kindt wesende: Welcken / so hy by Andrea del Sarto bestelt worde / dede hem heymelijc van zyn Meesters tepckeninghen hebben / welke Fran-

Italiaensche Schilders,

cesco met grooter begheerte nacht en dagh conterseptte. Spindelijc worde Vasari beseldt by Baccio Bandinelli, daer Francisco oock by gheraecte / tot groot boozdeel van d'een soo wel als d'ander: want sy dus by een meer in een maendt als anderfins in twee Jaré leerdē. Na eenighe beroerten der Stadt en belegeringhe / maecte Francesco een boto, dat is / een berdeken / dat men upt beloften in de Kerck ophangt / van een Soldaet / die in zijn bedde van eenighe Soldaten was besprongen om vermoorden: en al wast een dinghen van cleenen loon / soo dede hy't met grooter studie en aerdichept / en wert namaels in grooter weerden ghehouden. Noeh sit Clooster Badia by historikens op't Sacrament: teen d'Offerhande van Abraham, t'ander het Maria / het derde t'Waesclam: dit werck gaf ghetupghenisse van t'gene te worden hadde. Hier nae maecte hy een Dalida, die Samson t'hapz affrijt: en in't verschieft / daer hy den Tempel doet vallen op den Philistijnen: welck stuck in Wranckrijck werdt ghefonden / en maecte Francesco bekendt vooz den besten onder alle jonghe Florensche Schilders. T'gheschiede dat te Room den ouden Cardinael Salviati begheerde by hem te hebben een fraey jongh Schilder / die hem nae zijnen lust eenige dinghen schilderde / en wilde hem ghelegentheyt doen hebben om te practiseren: des werde by hem besteldt Francesco, wiens conditien en doen den Cardinael wel behaegden: so hadde hy daer in Borgo Vecchio zijn Camer / en vier gouden Croonen ter Maendt / en zijn tafel by den Edeluyden. Francesco blijde van sulck gheluck / maecte vooz eerst den Cardinael een Mary-beeldt: noch op een doeck eenen Franschen Heere / die eenen Hert jaeght / welken hem salbeert in den Tempel van Diana. Hier na liet hem den Cardinael maerken in een Mary-beelt t'conterseptsel van zijn Richte / en oock dat van haeren Man. Francesco, boven zijn boozighe gheluck / was seer verblijdt / om dat Vasari zijn medegheselle daer oock gecomen was / welken woonde by Cardinael de Medecis, end' en waren niet wijdt van mal-

cander: des sy niet aenmerkelyck in Room na en lietē / oft sy en hebben t'samen ghecontersept: en al den winter t'samen / wanneer den Hous upt was / tepckenden in de Camers heel daghen sonder etē / en met groote coude. Francesco worde van zijnen Cardinael gheordineert / te schilderen in de Capelle van zijn Paleys eenighe Historien van S. Ioan Baptiste / waerom hy hem met Vasari in een stobe begaf te studeren naeckten nae t'leven / en in Campo Santo deden sy eenighe Anatomien. Vasari bertrock nae Flozencen. En Francesco, nae eenighe groote sieckte / maecte sommighe wercken in S. Maria della Pace, die seer gheprezen waeren: daer naer by Pont S. Agnelo, vooz een Paleys des Hous wapen / met groote Beelden en naeckten op't nat / die seer bevallyck waren. Hy maecte hier nae een goet conterseptsel / en in S. Francesco tot A Ripa, een schoon Maria boodtschap / in Oly / ghedaen met grooter vlijt. Woortz N°. 1535. in s'Keysers comst te Room dede Franciscus (die nae den Cardinael zijn leven Salviati den toenam behiel) dinghen van wit en swart / die boven alle ander gheprezen waeren. Hier nae maecte hy op doecken van waterberwe t'leven van den grooten Alexander, die daer na in Vlaender waren / in hout ghelwzocht. Hier nae schilderde hy noch eenighe dinghen van Triumphen / en tot een Comedie een fraey prospectieve: noch in eenen Boeck vooz een Poet veel historikens / en vooz zijn Cardinael een tepckeninghe van roo crijt / daer David ghesalf t'wordt: en was wel t'beste van al t'gheen Franciscus Salviati opt teerkende: dit worde met inghelept gout ghelwzocht van Damiaen van Bergamo. Francesco worde hier nae doen schilderen een Historie in de Kerck van S. Jans onthoofdinghe / op't Capitulum / daer Maria Elizabeth visiteert: dese was volbaen N°. 1538. op't nat / en is wel van de beste Schilderije die Francesco opt dede / soo in't ordineren / en t'samen boegen der Historie / en het verminderen der figuren / met regel der perspective / met Architecture in ghebouwen / oock naecten en gecleedde / de gractelijck.

religheyt der tronien / en in alle deelen / dat gheen wonder is datter al Room in verwonderde. Ontrent een venster maecte hy eenige aerdticheyt en historikens als van marber / die wonder aerdtich zijn. Gheentijts verloor Francesco tydt / maer terwylen hy dit werck in Campidoglio dede / teeckende hy enige dinghen / en schilderde eenen Phaëton, die Michel Angelo gheteyckent hadde. Naer meer wercken quam Francesco tot Florenten / daer hy van sijn maeghschap wel ontfanghen was: daer begon hy een Historie / vooz een triumph van de Zuploft van den Hertogh Colimus, de welcke hy een ander nae sijn teyckeninghe liet volepnden / en reysde nae Venetien / daer hy van den Patriarch beleefdelijck ontfanghen worde / en maecte vooz hem d' Historie van Psiche, 'twelck wel is de schoonste schilderje die binnen Venetien is. Daer naer in een Camer / daer Johan van Vdine veel dingen van stucco hadde gedaen / maecte hy eenige Beelden / naeckt en gekleet / die seer gracelijck zijn. Tot de Nonnen van Corpus Domini, oock te Venetien / maecte hy met grooter vlijt eenen dooden Christus, met de Marien / en eenen Engel in de locht / met de reetschappen der passie in handen. Hy conterseptte den Poet Pieter Aretino, welcken dit met eenige versen / tot deses Schilders lof / als een bysonder dinghen / sondt aen den Coning van Franckrijck. Vooz de Nonnen van S. Christina maecte hy een Tafel met veel figueren / die wisselijck seer schoon is. Doe hem Venetien verdzoot / heerde hy weder nae sijn gewenschte Room / daer quam hy Anno 1541. Daer ghecomen / maecte na eenige conterseptfelen in't Hous Daleys / een schoon Tafel in een Capelle / en in de duptsche Kercke verscheyden dinghen. Maecte noch vooz een van sijn kennis een teyckeninghe / om te schilderen op een van die tafel-berden / daer men te Room de Craem-vrouwen mede't en dyaegt: in welke teyckeninghe hy hadde ghemaeckt / en uptghebeeldt met schoon figueren / 't leven van den Mensch / te weten / de Ouderdommen / elke figure sittende op eenen feston / die

elck op d'ouderdommen accordeerden: in de comparteringhe waren seer aerdich gebzacht twee lange ovalen / daer in de Son en de Maen: int midden was Isis, d' Egyptische staet / die vooz de Goddin Pallas bidt om wijsheyt / wilstende seggen / datmen vooz den nieuwen behoort te bidden om wijsheyt en deucht. Dese teyckeninge was van sijnen vriendt altijt ghehouden vooz een Juweel / gelijck het was. Hier nae dooz eeniger raedt trock hy te Florenten / ophope van den Hertogh te wercke ghestelt te worde / dewyl hy niet dan langsaem Schilders aldoe by hem en hadde. Daer gecomen / maecte een Marp-beelt vooz den Om van den Hertogh / om fabeur dooz hem by den Hertogh te krijgen. Dit Marp-beeldt ghedaen / met eenighe conterseptfelen in / worde van elcken seer gheprezen / oock van eenen Schilder Tasso ghenoeemt / die docht niemants dinghen ter werelt en prees / en boeghder by / dat den Hertogh Francesco behoorde yet besonders te laten maken. Opndelinghe werdt hem int Daleys te schilderen ghegeven de Sale van der Audientie / die vooz de Capelle comt. De Sale / die qualijck in Historien te bedeelen was / om vensteren endeuren / en anders / die't beletten / heeft Francesco ten besten bedeelt: en maecte ten eersten op de sijde der Capelle / tusschen twee cozinthen pilasters / maecte hy twee rijckelijcke Festonen van verscheyden bzuchten / seer natuerlijck / op welke sit een naeckt kindt / houdende de wapen van Medicis en Toledo, en maecter twee Historien van Camillus: een / daer hy den schoolmeester den kinderen overgheeft te gheesselen: in d'ander een bataille / en daer de Fransosen woorden van Camillo verwonnen: en daer de hutten bzanden. Reffens dit / daer de selve ozden der pilasters volgt / maecte hy de occasie / die de Fortune houdt by t'hapz / en ander van den Hertoghen de vissen / en veel schoon vercleringhen. In't meeste back / daer in't midden de poozte comt / maecte hy twee Historien: d'een is / daer de Gallen 't goudt weghen / en Camillus den Romeynen verlost: hier zijn veel schoon figueren /

Lanta

Italiaensche Schilders,

Lantschappen / en verscheyden aerdtige
 Potten en Vaten van goudt en silver.
 Vander is / daer Camillus is op den
 Triumph-waghen getrocken van vier
 Heerden / en boven hem de Fama, die
 hem croont: vooz den wagen gaen. Drie-
 sters met 't Beelt van Iuno, met potten
 en trophoen seer rijcklijc toegemaect:
 ontrent den wagen gaen gebanghenen/
 In verscheyden actien / achter aen ghe-
 wapende Soldaten / waer onder hem
 Francesco so conterfeytte / dat hy schijnt
 te leven: int verschieter is de stadt van
 Room seer aerdtich ghedaen. Boven
 op de poozte is van wit en swart een
 Pax oft Vrede / die de wapenen verbzät/
 en heeft by haer eenige ghevangen. Al-
 le dit werck is soo ghedaen / dat niet mo-
 ghelijck en is schoonder dinghen te mo-
 gen sien. Op een ander sijde nae Westen
 is in een richte Mars ghewapent / en
 onder by hem een naecht Beeldt / met
 eenen Danc-ham op 't hooft: in een an-
 der / is Diana behangen met een hupdt/
 en by haer eenen Pont / en sy langht uyt
 haren koker eenen pyl. Voortz op de
 Poozt sijde heeft hy fraepsinnkens ge-
 maect: onder ander den Rivier-Godt
 Arnus, met den overbloedighen hoozn/
 welcken met een handt een cleet ophef-
 fende / toont een Flozencen / en de groote
 Heeren en Housen des huys van Medi-
 cis. Hy maecte oock ee basement onder
 dees Historie met termen van Vrouwen/
 die Festonen dzaghen: daer is ooc
 boven een frise van seer schoon naecht-
 ten: maer in dese Historie vanden Arnus,
 leyde Francesco al zijn studie te werck
 he / en geluckte hem oock seer wel. Fran-
 cesco was van natueren eenfaem / niet
 gheerne hebbende volck om hem als hy
 wrocht / ooc melancolijck: maer liet met
 grooten schijn van liefde vele by hem
 comen / die hem tot dit werck geholpen
 hadden: dan doe hy achter aen wat be-
 gon bijtich 't antwoorde / en zijn hoffsche
 treken te ghebruycken / werdt den vooz-
 verhaelden Tasso, en ander / hem van
 vzienden ghenoech vbanden / en daer
 wert eenen heelen hoop lasteringen hem
 naegeseft / als dat hy zijn dinghen in de
 Sale sonder studeren slechts vooz erba-
 rentheyt dede / dat doch niet alsoo en

was: en deden een gerucht loopen / dat
 men al zijn dinghen affsingten soude: en
 doe hy hem aen den Hertogh hier van
 beclaeghe / was zijn sake daer oock
 soo bestelt / dat hy niet en vondt sulcken
 trooff als hy gheoept hadde: en te had-
 den sommige vzienden hem niet moedt
 ghegeven / hy waer nae lust zijnder by-
 anden henen getrocke: maer hem worde
 vooz gehouden / dat hem niet beter was/
 als te hebben ghedult: want de deucht
 vervolght en geterghit wesende / wordt
 gesupbert en claer ghemaect als gout
 in t' vper / en dat metter tijdt zijn Const
 en gheeft soude worden bekent / en dat
 hy over niemant als over hem selven
 soude claghen / als die noch niet wel en
 hadde gekent zijn eygen Landt-volck/
 van der Const wesende. Dus volde-
 de Francesco zijn Sale met groote aen-
 bechtinge / en voort vooz den Hertogh
 noch ander dinghen / oock Conterfeyt-
 selen / verscheyden Tafereelen / oock
 een stuck dat te Lions is in de Capelle
 der Flozentyen. Hy maecte oock pa-
 troonen om Capeten van Lucretia, die
 seer wel in 't werck quamen: oock vooz
 den Hertogh d' Historien van Ioseph,
 welke in Capjten soo wel stonden / dat
 de Hertog dese Const van Capjt-werc-
 ken in Flozencen heeft doen leeren eeni-
 ghe Jonghers / soo datter nu de Const
 seer uytnemende gheoeffent wordt vooz
 den Hertogh. Francesco, onder ander
 Tafereelen / maecte noch een Mary-
 beeldt / met eenen Christus en Sinte Ian,
 welke lachē om eenē Dapegaep / die sy
 in de handen hebben / dat een vzoopljck
 versierlijck werck was. Hy maecte
 noch een afdoeninghe van een Cruys /
 waer de beelde wel ghedaen / en seer ver-
 heben getolozert waren / doch van zijn
 wederwillighe veracht / maer niet ver-
 betert van een / die om hem te trotsen
 daer oock een Tafel heeft ghemaect.
 Hy maecte naer eenighe ander dingen
 een teyckeninghe van de bekeeringhe
 Pauli, die hy liet in roper stijden van
 Aneas Vico van Parma, binnen Flozen-
 cen. Hy hadde een teyckeninge oock ge-
 maect / om de groote Capelle van S.
 Laurens: maer het schijnt / offse den Her-
 toge niet getoont en was / van die dat te

Exempel hoe
 quaet het is,
 niet vriend-
 lijck en be-
 leeft te we-
 sen.

boen hadde/en dat hem by den Hertogh
geenen goeden dienst en was ghedaen:
want dese Capelle worde besteedt aen
eenen Iacob da Puntormo, die by hem te
ghelijcken een slecht gheselle was/des
ick sijn leven te beschrijven over hebbe
gheslaghen. Summa / hoe het was oft
niet / alhoewel den Hertogh Francesco
wilde sijn ghewoon pensioen gheben/
soo verrockt hy/ en quam te Room No.
1548, en cocht een hups by t'Paleys
Farnese, doe worde hem van den selven
Cardinael besteedt de Capelle van t'Pa-
lejs van S. Giorgio, daer hy fraey com-
parteringhe van stucco maecte / en
een aerdig verwelv vā beelden en Histo-
rien van S. Laurens in't nat/en op eenen
grooten steen van olpberwe den Kerst-
nacht / daer in ooc des Cardinaels con-
tersepsel: dit was al t'samen seer con-
stich en wel ghedaen. Maer ander meer
wercken maecte hy in S. Saluator del
Lauro, by Monte Giordaan, de Bzuploft
van Cana Galileen / en boven de
poozte van olpberwe daer S. Ioris den
Dzaeck doodet / seer aerdich ghecolo-
reert. Op desen tijdt sondt hy te Flozen-
ten een groot stuck van olpberwe / een
Adam en Eva, een seer schoon werck. Hy
maecte in't Palejs Farnese in een Sa-
le twee groote backen muers / van seer
fraey inventien / Histozen van die
van t'Hups Farnese, waer in comen ee-
nighe Contersepselen / oock een Fama,
met ander Beelden/die seer schoon zijn/
doch holdede alles niet: dan (alsoo noch
holghen sal) worde dooz Taddeo Zucche-
ro volepndt. Francesco holdede tot Po-
polo de Capelle / welke Sebastiaan del
Piombo hadde begonnen booz Augu-
stijn Gigi. Doe schilderde hy noch booz
Cardinael Riccio van Monte pulciano,
een seer schoon Sale / in strada Guilia,
de Histoze van David, en onder ander
een Bersabe haer badende / met ander
beel Wrouwen/seer wel wesende gheoz-
dineert: in een ander / daer Vrias verfla-
gen wort. Oock isser een Histoze/ daer
d'Arcke met veel gheluyt boort is ghe-
dzagen: Elder is noch een seer aerdighe
Bataille. En om toyt te maecten/dit
werck is gestoyt vol gratie/bootsige ver-
sieringe/ en aerdighe inventie: de com-

parteringe is oock gedaen met veel op-
merckinge/en vroljick van verwe: en
om de waerhept te segghen / Francesco
hem bedoelende machtigh/en oberbloe-
dich van inventien/en hebbende de han-
den in de ghehoorzaemhept van zynert
grooten gheest / hadde altyts wel wil-
len hebben uptnemende en onghemeen
grote wercken op zyn handen: En soo
hy ghebonden hadde eenich Prince/die
hem hadde laten wercken na zynen sin/
hy soude ongetwijffelt uptnemende din-
ghen hebben te weghe ghebzacht:want
hy oock unibersael was / en wel erba-
ren in alle de deelen der Schilder-consti-
zyn tronten gaf hy allesins een groote
schoon welstandichept / en was soo goe-
den Meester van naeckten / als t'zynen
tijde Schilder leben mocht: In zyn la-
ken hadde hy ooc een seer edel gracelij-
ke maniere / zyn beelden soo aerdigh en
op soo fraey nieuw maniere altyts om-
hangende/en berleedende daer't aen den
naeckten alderbest voeghde/en soo fraey
van hulselen/schoepfelse/ en ander rucht-
tige cieringhe/handelende oock soo wel
alderley manieren van verwe op nat/
in Oly/lijm / en Ey-verwe / datmen
hem verskeren magh / dat hy is ghe-
weest een van de beerdichste / cloeckste/
en vlijtichste Constenaers vā onser eeu-
we: Maer wepnigh groote wercken
dede hy / oft ten lesten en krackelde hy
om den loon / t'welc hem schadig was:
want hy van belen daerom geschouwt
woozde. In't Jaer 1554. trock Fran-
cesco (ghesonden wesende upt hegeerte
des Conings) na Wzanchrijck: Hadde
oock verskeringhe van den Coningh
te Room / dat aen betaling niet schoz-
ten soude. Francesco hadde hups en reet-
schap vercocht/meenende in Wzanch-
rijck zyn leven langh te blijven: Doch
behiel zyn Officen. Hy worde te Pa-
rijs vziendlijck ontfangen van den Abt
van Sinte Martens, Francesco van Bo-
lognen/Schilder en Bouwmeester des
Conings / en veel beleefthept bewesent:
Maer Salviati liet wel haest blgcken/
wat hy booz een was: Want hem en
wozdentet ghetoont van Rosso, oft an-
der fraey Meesters dinghen / dat hy
niet met een behendichept en wist te la-
steren:

steren: want hoewel hy wel een manier van vriendelichhepdt by hem hadde/ soo was hy nochtans na-bedencklich/ licht-geloobich/ listich/ op-merckich en na-nemich/ en comende met pement vā onse Const te sprecken / t'zy met geck oft ernst / so raecte hy op t' seer/ oft t'afse hert tot op het been. Vele herlangden wat hy van hem soudē miraculeus sien: soo begon hy / ende maecte op't nat eenighe dinghen vooz den Cardinael van Lozennen/ die hem hadde doen comen: maer hoe't was of niet / ten worde niet seer ghepzen: oock wasser Francesco niet seer beuint / om dat zyn natuere met dat volck van dien Lande niet ober een en quam: om datse daer geern hebbe vzoopljcke/lichte/ en milde Lieden / die banketten ten besten gheben/ en niet so grooten sin en hebben aen de ghene/ die swaermoedich/ sparich/ en tozselachtich zyn / ghelijck Francesco was. Summa / den Coningh / en den Cardinael onledich wesende met krijg/ en Francesco ontzekenende sijn pensioenen en beloften / nae twintich Maenden die hy daer hadde geweest/ quam weder te Room / daer hy van als volbaen is gelowde. Te Room hiel hem Francesco met eenich cleen werck besich / lupstrende en soeckende nae wat grootz / soo was Daniel da Volterra doende in Sala Regi, ten tijde van Paus Pius de vierde: den Cardinael Farnese dede doe alen blijt / om Francesco de helft van dat werck te doen hebben aen den Paus: doch Michel Angelo, en den Cardinael di Carpi, hebbent belet / tot dat dooz Vafari aenhouden aen den Paus/ en den Hertogh van Flozencen / dooz Vafari recommandatie aen den Paus / worde Francesco de helft aen besteedt / hoe wel tusschen Francesco en Daniel veel woorden gheweest waren en twist / is niet minder gheworden / doe Francesco ten eersten in de sael liet affmijte een Historie / die Daniel hadde begonnen. Siet wat den hooghmoedt te wege can brengen: Francesco maecte van niemant werck. S' Paus Boulwmeester Pirro Ligorio, die Francescons vriendt te wesen plagh/ hem oock van Francesco stende beracht / werdt hem tot bypandt/ en

beweest dadelijc/ want hy sepde tot den Paus: Daer zyn in Room veel fraep jonghe geesten van Schilders/ en goede Meesters/ het waer goet/ dat me een peder in de sale een Historie aen besteede/ dat elc om best dede/ en datmer eens een epnde van saghe: welken raedt van Pirro hy den Paus vooz goet worde aenghenomen. Dit misshaechde Francesco soo seer / dat hy t'werck en het twisten verliet / siende dat hy wepnich worde gheacht/ sat te Beerde/ en sonder pemandt pet te segghen / quam te Flozencen / alwaer hy op gheen vrienden achtende/ suer en vzoevich gingh logeren in een Herberge/ als oft een vzeint Man waer geweest. Epndelijck/ doe hy de handen gingh kussen den Hertogh/ hem geschiede sulcken vriendelichhepdt/ dat hy hadde moge hopen op pet goets/ hadde hy van een beter natuere gheweest. Hem worde van Vafari geraden/ te comen / en te blyven in zyn Vaderstadt Flozencen: en dewyl hy out wert/ en van onghefonde complexie / hem tot ruste soude begheben / verlatende alle twisten en moepten: doch den toozn dede in hem een ander vooznemen van wzaeckgierichepdt becljiben/ als hy met den monde uptwendich beloofde. Paer dat hy te Flozencen hadde gheshildert onder ander op silver laken een Pietra, dat is / eenen dooden Christus, met den Marien / een seer schoon stuck wesen- de / en vooz eenen Iacob Salviati eenen Boeck vol aerdichepdt van massheraden/ met vershepden versierlijcke cledinghen en toemaekselē vooz Menschen en Beerden/ is weder te Room gecomen / en vondt d'Historien van de sale besteedt aen vershepden ander / twee aen Taddeo Zuccherō, eene aen Livio da Forli, noch een aen Horazio da Bologna, en een aen Ieronimo Sermoneta, en voozt d'ander een ander. Hierom was Francesco noch mistroostiger/ en schreef na Flozencen aen Giorgio Vafari om raedt / of hy zyn begonnen Historie woude voldoen oft niet. Vafari raedde hē Ja/ en niet te letten op winninge / dan op eere: en soo te doen / datmen zyn dinghen mocht boben al in weerden achten/ ende ander affmijten. Naē dese antwoorde

Hoochmoet
verweckt vyan-
schap.

woozde bleef Francesco tooznich noch in twijffel/ en qualijk te vreden/ niet wetende wat hy doen wilde: Is epndelijck sieck gheworzen/ wesende dooz stadich meesteren oock onghesont/ en is gestorven den elfsten December Anno 1563. oudt 53. Jaer.

Het leven van Daniel Ricciarelli van Volterra, Schilder en Beeldtsnijder.

De ghene die van Natueren tot de Schilder-ronst gebozen zyn/ geeft haer deselve Const seer vzoegh over/ om uptmuntende te worden / waer van sy haest goede hoope van hun gheben: Maer wepnich zynse / die van jonghs geen goet begin en hebben / en nauwelx groote Meesters worden. Een van dese wepnighe is doch gheweest Daniel da Volterra, die de beghinselen der Consten leerde hy Ioan Antonio van Verzelli, die tot Volterra was comen eenighe wercken doen. Daer nae is Daniel ghecomen by Baldasar da Siena, daer hy beter by leerde: Doch hadde grooter begeerte en wille/ dan hem gheest en handen hier in behulplich oft dienstich waren. Waerom in zyn eerste wercken tot Volterra, men siet grooten arbept/maer kleen gratie/ vzoelijckheyd en inbentie/ als ghedaen van eenen die swaermoe-dich is / met groste quellinghe / maer met veel patientie en langen tijdt. Een Faciade dede hy op 't nat van wit en swart/daer begon hy wat naem dooz te krijghen. En also in zyn Stadt niemant en was/daer hy om trots teghen werckende mocht gheprijckelt zyn om eere/ oock geen dingen/oudt noch nieuw/om nae te leeren / besloot nae Room te repesen/en maecte / om wat mede te nemen/ eenen doeck van Olyverwe / een gheeselinghe / met soo veel studie als hy mocht/hem veel met t'leven behelpede/ oock daer in tronten oft conterfey-selen na t'leven vzenngende. Te Room wesende/ worde eer lang ghefieriert by Cardinael Triulzi, welcken dese schilderje siende / wpt behagen die hy daer in hadde / en cochtse niet alleen / maer werdt Daniel soo gonstich/ dat hy hem schick-

te te wercken buyten Room in een zyn Palieps / welck hy liet vercleren met schilderje/ stucchi/grotissen/en fonteynen/ daer doe ter tijdt wzocht eenen Ioan Maria van Milanen/ en ander eenige Camers van stucchi en grotissen. Hier tot trots / en om te dienen desen Heer/ daer hy veel goedts af verwachtede/ maecte hy in hun geselschap verschepden Camers en Logten / makende veel grotissen vol Woukens: En boben al gheviel seer wel van hem ghedaen / een Historie van Phaeton, groot als t'leven: oock eenen grooten Ribier-Godt / dat een schoon beeldt is. Den Cardinael dit werck dicmael comende besien/ vzoacht met hem nu den eenen / dan den anderen Cardinael / des Daniel met velen kennis ghekreegh. Hier nae quam hy wercken met Pierijn del Vaga, in de Capelle van Angelo Massimi, daer hy eenighe dinghen met grooter vlijt wzochte: boozts in de Capelle van t'Crucifix van S. Marcello, daer Pierijn booz den roof van Room hadde ghemaect Adam en Eva, groot als t'leven / en twee Euangelisten / volbede Daniel dees Capelle met den Cartonen van Pierijn, maecter twee Euangelisten/ S. Matheus, en S. Lucas, en tusschen hepden twee kinderen met handelaers / en in den boghe twee vliegghende Enghelen / met de dinghen van de passie / en maecter noch oock eenige grotissen met naeckte beeldkens. In dit werck (hoewel hyder veel tijdt in dede) vzoegh hem Daniel seer wel: soo dede hy in een Frijsse tot Angelo Massimi, soo dat het ghesten zijnde van Elena Orsina, hoozende oock Daniel seer prij-sen / liet hem maecken een Capelle in de Kerck van Trinica, op den bergh: hier dede Daniel allen vlijt/ om een uptmuntich werck te maken / dat hem mochte een excellent Schilder wzoeghen te wesen/ al soudet hem veel tijdt costen. In dese Capelle maecte hy d' Historie van Sinte Helena, en nam booz de middel-tafel d' Historie van d'afdoeninghe van den Crupce / daer Maria van Magdalena en andere wozt ghelouden: den Christus is een seer goede figuree / aerdigh vercoztende: Het is een werckelijcke overbloedighe Historie: In de bogen boben de Tafel

de Tafel zijn twee Sibillen / dat de
 schoonste beelden zijn van al t'werck;
 t'welfsel met stucco ghewoicht/ gecom-
 parteert in vieren / en in vier Historien:
 in d'eerste is / daer hoor Christi lijden
 worden ghemaect d'v Crupcen: in de
 tweede/ daer Helena den Joden doet de
 verborghen Crupcen wijfen: in't der-
 de/ daer sy eenen / diese niet wil wijfen/
 doet in den put legghen: t'vierde / daer
 hysse wijft. Dese Historien zijn met on-
 gelooflijcken vlijt en Const gedaen / ge-
 lijck oock zijn noch vier ander: eene/
 daer de d'v Crupcen worden ontgrabé:
 en daer eenen siecken wort ghenesen van
 t'Crupce Christi: en een ander / daer
 eenen dooden opgelept verrijft / in wel-
 ken naecten dooden is een ongheloof-
 lijcke studie der musculet: den omstant
 is ooc seer verwonderende ghemaect.
 Noch isser een doadt gheraemt / op een
 wonder vzeemde bare rustende / seer
 constich gedaen. Noch een Historie/ daer
 Eraclius den Coning het Crups binnen
 Room in't hemde en barboets draeght.
 Noch is in dees Capelle S. Francesco
 de Paula, den Patroon van de Monic-
 ken van dat Clooster / en S. Ieronimus
 in Cardinaels cleeren / welck twee
 schoon figueren zijn/ gelijk alle t'ander
 werk is: Dit werck dede Daniel in seven
 Jaren / met groote moept en studie.
 Maer dewijle dat de Schilderije / die
 dus ghedaen is/ heeft alijt eenige har-
 dichheyt en swaermoedicheyt / soo faelt
 hier oock een seker bloelijckheyt / die
 den aenschouwer behagelijck en aenge-
 naem is. Hy maecte in eenighe pede-
 stalen historiens van stucco / op sinne-
 kens van Michel Angelo, welcken hy
 socht in syn wercken te volghen. Mae
 dees Capelle liet den Cardinael Farnese
 hem maken in zijn Halleys in een Ca-
 mer een Frijsse / en op elck back een Hi-
 storie / een Bacchus triumph / een jacht/
 en ander dinghen / die seer wel ghedaen
 den Cardinael oock wel bebielen. In de
 Frijsse maecte hy in verscheyden plaet-
 sen een Maegt met den Eenhoozen/ we-
 sende t'Abijs oft debise van t'Hups van
 Farnese. Om dit werck begonstichde
 den Cardinael alijt Danielelem, en meer
 soude/ hadde Daniel niet soo langhsaem

gheweest: Maer was soo syn manier/
 doende liever wepnig wel/ als veel qua-
 lijck. Hy schilderde oock in't Halleys
 van Medicis te Room tot Navona Histo-
 rien van Carolus Quintus, dinghen die
 seer wel ghedaen zyn. Anno 1547. doe
 Pierijn del Vaga werdt Daniel bestelt te
 schilderen de sale Regi, dooz dat hem
 Michel Angelo aen Paus Paulus de der-
 de hadde gherecommandeert / dat hy
 quam in Pierijns plaetse / en so veel pen-
 sioen vercreegh / soo woicht Daniel in
 de sale van stucco boven de deuren eene
 ornamenten/ met booznemé daer te ma-
 ken de Coninghen / die de Kercke meest
 boozghestaen hadden / en in de backen
 hun Historien/ daerse met hun Victozie
 en Tributpen de Kercke hebben ver-
 eert: en het hadde geweest ses Picchen/
 en ses backen muers: hier toe maecte
 hy met groote studie de Cartons / en
 hebbende wat begonnen langsaemlijck
 Schilderen / ontstozf hem Anno 1549.
 den Paus: doe mosten alle stepgeringen
 wech / om de conclabe te houden / om
 een ander Paus te kieser. Hier wort de
 stucco ontdeckt / en seer gheprezen: maer
 niet soo seer twee gheschilderde Conin-
 gen/ die so goet werck niet en waren als
 tot Trinita, soo datter ghesepdt worde/
 dat hy te rugghe gegaen was. Doe nu
 Anno 1550. Julius de derde gecozé was/
 worde Daniel van velen gherecomman-
 deert / met syn boozighe pensioen het
 werck te verbolghen / maer den Paus
 daer geené sin toe hebbende / steldet upt/
 en liet hem t'eynden het Cozridooz / tot
 chieraet-eender Fonteyne/ maecken wat
 van stucco/ daer de Cleopatra is. Maer
 eentch ander dinghen van minder weer-
 den/ werde hem van een Signora Lucre-
 tia della Rovere, weder tot Trinita be-
 steedt een Capelle/ teghen ober de booz-
 gaende / daer hy verscheyden Historien
 dooz sijn knechren liet maecken: Maer
 in't back van t'Altaer maecte hy self
 Mariam, climmende op den trappen des
 Tempels: en in't principael back/ daer-
 se ten Hemel climt met veel kinder-
 kens / en onder twaelf Apostelen: En
 om dat de plaetse niet ghenoech en was
 om soo veel beelden/ maecte hy/ gelijk
 of den Altaer hadde gheweest het graf/
 soo

Een dinghen
 dat met
 moeye
 langsaem is
 gedaen, staet
 veeltijts on-
 behaegelijck
 voor den
 aenschou-
 wers.

soo maecte hy d' Apostelen comende tot benden op den gront weerstijds t' Al-
 taer. Een ander vack van de Kinder-
 doodinghe liet hy maken eenen Michiel
 Alberti Florentijn/hem daer toe geben-
 de den Carton: Summa / Daniel byacht
 14. Jaeren ober met groote moepte in
 dit werck. Hier nae was hem doen ma-
 ken een Model van eenen David, wel-
 ken hem daer nae van vooz en achter
 was doen maken in schildertje / twelck
 een schoon werck was. Noch maecte
 hy eenen dooden Christus, en oock om in
 Byzantijck aen den Coningh te sepn-
 den / eenen Aeneas, die hem ontkeedt om
 hy Dido te slapen / en boben eenen
 Mercurius, die hem vermaent wech te
 trecken: noch eenen Ioannes in peniten-
 tie / oock van Olyberwe / en eenen Ie-
 ronimus. Nae den doot Iulij, doe Paulus
 de vierde Paus was / begaf om seker
 oorzaken hem Daniel tot Beeltstijden/
 meynende t'schilderen gantsch te ver-
 laten/en trock nae Carrara om Marber:
 maer bleef den heelen Somer meenen-
 de passeren te Florentie/daer hy de beel-
 den afgoot van Michel Angelo, hebben-
 de sijnen dienst aengheboden den Her-
 togh/die aenghenaem was / is gaen be-
 schicken sijn Marberen / datse te Room
 souden worden bestelt / keerde weder te
 Florenten / waer in sijn eerste romste
 aldaer/hem sijnen Jongen/die goet be-
 ginsel hadde / was afghesozben tot sijn-
 nen grooten rouwe: Desen Jonghen
 maecte hy van Marber 'thooft tot de
 bozst nae playster / want hy hem op't
 doot hadde afgegooten/en selbet met een
 Graf-schijft daer hy begraven was.
 Ter hy noch nae Room tooch / trock hy
 nae Volterra, sijn Vader-stadt / daer hy
 seer willecom was van sijn byzenden
 en maghen / daer hy dooz hun begheer-
 te / tot memorie van hem / maecte een
 Kinderdoodinghe / die in de Kerck van
 S. Pieters worde ghestelt. Daniel te
 Room ghetomen / den Paus Pius quar-
 tus was in wille af te doen smjten het
 Oordeel van Michel Angelo, om dat de
 naeckten soo toonden de schamelijcke
 leden / twelck dooz Cardinalen / en an-
 der Const-lesfdige / worde verbeden / en
 maecten dat Daniel met gheschilderde

doerckens dese bedekte: en vermaecte
 oock de S. Catherine, en S. Blasius, die
 schenen onhebbelijck te wesen. Hier nae
 soude hy marberen Beelden hebben ge-
 maect / maer bozderde wepnich: dan
 daer is gheromen / hy laste van de Co-
 ninginne van Byzantijck Catherine, de
 Medicis suster / Robert Strozzi, om wat te
 doen maecken te Room / ter eeren van
 Coning Henricus haren overleden Wā/
 die in't toznopen doot was gheble-
 ven. Desen Strozzi conde aen Michel An-
 gelo om sijn oudthepdt niet verwer-
 wen / maer worde gewesen van hem aen
 Daniel: den welcken worde doen maec-
 ken een Beerdt van koper / al van een
 stuck / twintich palmen hoogh / en veer-
 tich oft daer ontrent lang / ende daer op
 de figure van Coningh Henrijck al ge-
 wapent / oock van koper. Dus maecte
 Daniel een Model van t' Beerd / nae
 raedt en meyninghe van Michel Ange-
 lo, welck Strozzi wel beviel. Doe nu den
 toop van den pyjs / tijt / en anders / ver-
 accordeert was / maecte Daniel het
 Beerd van eerde / ghelijck het te wesen
 hadde / met grooter studie. Dit gedaen /
 en de bozme gemaeckt hebbende / maec-
 te reedtschap om gieten / hem veraden-
 de met alle die verstandt van gieten
 hadden. Doe wouw den Paus Pius de
 vierde / dat Daniel vooz alle werck sou-
 de voldoen de sale Regi, en liete alle an-
 der dingen achter wege. Daer op Dani-
 el antwoorde / dat hy met groot belang
 aen de Coninginne van Byzantijck ver-
 bonden was: maer soude de Cartong
 maken / en stellen sijn Jongers daer in't
 werck / en soude daerenboben oock sijn
 deel doen. Welcke antwoorde den Paus
 niet behaghende / docht al t' werck Sal-
 viato te gheben: waerom Daniel jeloers
 wesende / dede dooz Michel Angelo en de
 Cardinael di Carpi soo beel / dat hy en
 Salviati elk een helst souden doen: doch
 hadse Daniel gheern alken behouden.
 Maer epndelijc en dede Daniel niet: en
 t' ghene hy ghedaen hadde / werde dooz
 ngdicheyt afgesmeten: en t' gene Salviati
 begon (als ghedoozt is) worde oock afge-
 smeten. Summa / t' epnden vier Jaeren
 soude Daniel (nae t' bespreck) sijn Beert
 hebben ghegooten: Maer alsoo hem pro-
 viste:

Wonder-
 groot voor-
 nemen van
 Volterra,
 in't gieten
 vā een groot
 Beerd.

iel Al-
 Floren
 dede met
 errer
 on de
 lerdoo-
 he tot
 ita.

Italiaensche Schilders,

visie van ghelt gebzack/om koper/ijser/
en ander materien / werdet van den
Heer Strozco epndlijck versien. Daniel
begraefde sijn bozme/t welck een groot
ghebouw was / tusschen twee smilt-o-
vens/in ee hups daer toe seer bequaem
aen Monte Cavallo. De materie ghe-
smolten wesende / het gieten gingh in't
eerste wel toe : Maer ten lesten / 't ghe-
wichte van't metael bzack de bozme/so
dat in't corpus de materie altemael an-
deren gangh nam/en upt de bozme liep.
Dit quelde ten eersten grootlijck 't ghe-
moedt van Daniel : Maer hy alles be-
merckende/vondt den middel/om booz
sulck onghewal te verhoeden : Soo dat
t'epnden twee Maenden/ hy weder ghe-
tende/is gheheel volcomen en wel ghe-
ballen : Welck Beerdt onghelijck veel
meerder is/ als dat van Marc Aurelius
op 't Capitolium / en was heel glat en
dunne. En dat te verwonderen is/sulck
een groot stuck werck weegt niet meer
als twintigh duysent pondt. Daniel,
die hem hadde behooren te verblijdn/
van soo schoonen geut ghegoten te heb-
ben/wesende van cleen complexie / en so
suaermoedich / dat hy in gheen booz-
spoet schier en verblijdde: En hebbende
veel sozghen/arbeyt/en onghemack ghe-
leben/werdt hy overballen vaneen Ca-
tarne soo fellijck / dat hy den tweeden
dagh daernaer is ghestorven/den vier-
den April/Anno 1566.

Het leven van Taddeo Zucche- ro, Schilder van Sinte Agnolo in Vado.

DEn boozverhaelden Daniel, die in
de Schilder-const sulck een uptne-
ment Man is gheweest / en dooz groo-
ten arbejdt soo hooghe geclommen we-
sende/is wederom gedaelt/en heeft het
Weeltijnden daerom met een wonder-
lijcke uptconst aenghegrepen/als ghe-
hoort is: waer by het wel schijnlick is/
dat die de Schilder-const alsoo verrij-
gen moeten/datse den pijn gelijcken/die
met cracht hooghe wordt gheschoten/
en dan so leeghe daelt/als hy opgerefen
is. Maer de gene die de const aengebo-
ren is/ hoe langher syse oeffenen/ hoe sy

daer in perfecter worden: tot welck ons
sal dienen 't exempel van Taddeo Zucche-
ro, die altijd meer en meer volcomen is
gheworden. Hy was ghebozen in't V-
bijnscbe landt/in een Stedeken/ S. Ag-
nolo in Vado gheheeten / Anno 1529.
den eersten Septembrijs. Sijn Vader
was een slecht Schilder / en liet zijnen
Taddeo ten thien Jaren 't Schole gaen/
en leeren lesen en schryben : Daer naer
leerde hy hem teyckenen / want hem
hem docht / dat hy een ander Meester/
als hy was / te worden hadde / om den
grooten gheest/dien hy in hem bemerk-
te. Daer nae bestelde hy hem by Pom-
peo da Fano, sijn vriendt : Doch oock
maer een gemeen Schilder : maer des-
sens werck en costumien Taddeo mis-
haghende/keerde weder tot S. Agnolo,
helpende den Vader na sijn vermogen.
Mer nae doe hy in Jaren en verstandt
wat meer toenam / siende dat hy by den
Vader wepnig conde leeren/troc t'synen
14. Jaren alleen nae Room / dooz den
grooten Leer-lust ghedreven wesende:
Daer gecomen/leedt wat onghemack/
daer van niemandt ghekentd wesende/
noch oock niemandt kennende / en ken-
de hy pemandt/die dede hem geen hulpe:
Ghelijcker een Schilder was van sijn
Stede en Maeghschap / gheheeten
Francesco de S Agnolo, tot wien hy seer
ootmoedelijck hem aanbodt / vriende-
lijck hulpe van hem begeerende. Desen
Francesco, die in dag-huyzen by Pierijn
del Vaga wocht van Grotissen / had hē
wel moghen bozderen : Maer ghelijck
men eenighe vrienden vindt alleen met
den naem/bewijsende of toonende slecht
dienst aen volck / daer hun nut en booz-
deel van mach comen: sulckx was oock
desen : Want niet alleen en dede hy den
armen Jonghen gheen bystandt / maer
dreef hem van hem met berispinghe en
harde woorden. Doch en verloor noch
Taddeo den moedt noch leer-lust niet:
maer onderhiel hem met groote moey-
te en onghemack so hy best mocht / van
winckel te winckel achter Room ver-
we wrijvende booz cleenē loon/en wan-
neer hy eenigen tijdt hadde/ begaf hem
tot teyckenen : En al begaf hy hem ten
lesten met eenen Schilder Ioan Pietro
Calavrese,

Exempel
eenen on-
vriendelij-
ken vrie-
maegh.

Calavree, conde wepntich leeren/en qua-
lijck leven: want boven dat hy nacht
ende dach wyppen most / soo was het
Wijf so quaet en moeplijck / dat hy niet
en mocht hebben tot synen nootdrust
dzooghen broot: want sy hielt het han-
ghende boven aen den solder vast in ee-
nen kofz / aen welken hinghen een deel
bellen / en so wepntich en roerde men den
kofz niet aen / of de bellen en wzoegghen
den broodt-dief / als des Vrouwen ge-
trouwe bespieders: Maer dit soude
den Const-liebenden Jongen niet ver-
drotten hebben / hadde hy moghen te ro-
pieren crijghen eenighe tepckeninghen /
die synen Meester hadde van Raphael
van Urbijn. Om dese en ander vzeemde
onbeleeftheden verliet hy desen Mees-
ter / en gingh op sijn selven woonen /
hem behelpende in die Schilder-winc-
kelkens achter Room / daer hy wel be-
kent worde / een deel van der weke om
leven werckende / en een ander deel met
tepkenen doorz-bzengende / bysonder na
de dinghen van Raphael, in t'Paleps
van Gigi, en ander plaetsen van Room:
en soo hem de nacht somtijts oberviel-
end' hem nergkens en wist te berghen /
soo lepde hy hem te slapen in de selve
Logien van Gigi, en ander derghelijc-
ke plaetsen / door welke onghemacken
hy sijn gesontheit te cozt dede / en had-
de hem de jonckheyt niet te bate gheco-
men / haddet moeten besterbe: doch sieck
wordende / en van Francesco booznoemt
niet meer als eerst gheholpen / trock na
hups by zynen Vader. Genesen wesende /
en den lust niet verminderd / keerde
weder te Room / hem schrikende by ee-
nen Iacopone, daer leerde hy soo veel /
dat hy in achtinge begon te comen: des
synen maegh ofte vrient / die soo wrcet
teghen hem plach te wesen / hem siende
soo gheschickt inde Const / nam hem by
hem / om sijn behulp te ghenieten / en be-
gonnen t'samen te wercken / wesende
Taddeo, die goet aerts was / alle onge-
lijck vergete. Taddeo makende de tepc-
keninghen / maecten sy t'samen veel
Camer frissen en Logien op't nat / hel-
pende alsoo malsanderen. Herentuf-
schen Daniel van Parma, die veel Ja-
ren hadde ghewoondt met Antonio da

Coreggio, en omghegaen met Francesco
Mozzuoli Parmesaen / hebberde aenge-
nomen te schildere een Kerck op't nat /
voorz aen in Abruzzo tot Vitto, aen geen
spde van Sore, nam hy Taddeo met hem
daer bypten. En al was Daniel den
beste Schilder niet / dewijl hy die voorz-
noemde groote Meesters veel hadde
sien wercken / soo waren Taddeo sijn
woorzen meer vorderlijck in't onder-
wijsen en segghen / dan of hy een ander
hadde sien wercke / verstaende upt hem /
met wat poeselicheyt en soeticheyt sy
hun wercken dede. In dees Kerck
dede Taddeo verscheyden Beelden: het
welfsel crupswijs bedeckt / maecte Eu-
angelisten / Sibillen / en Prophten /
met noch vier Historien van Christus en
Maria. Doe hy te Room weder getome
was / soude hy voorz een Edelman Iacop
Matthei schilderen een Facciate: Maer
want hy noch maer 18. Jaer out was /
docht hy den Edelman te jong / liet hem
twee Historien maken / seggende: bebie-
len sy niet / men soudese affnijten: De
welcke ghedaen wesende / den Heer niet
alleenwel aen en stonden / maer deden
hem des welstants halben grootlijck
verwonderen. Doe nu Anno 1548. dit
wert gedaen was / wesende de geschie-
denissen van Furius Camillus, was het
grootlijck van gantsch Room met goe-
de reden gheprezen: want van Polidoor,
en Baldassari van Siena, tot doe ter tijdt /
was gheen Schilder tot dat tepcken
gecomen. Hier nae dede hy in de Kerck
van S. Ambrosio der Milanesen / een-
ge Historien van desen Sanct op't nat /
en een Fryse met kinderkens / en ter-
men van Vrouwenkens / dat een redelijck
schoon werck was: Doch tot S. Lucia
della cinta hy Orso, maecte hy een Fac-
ciate van wit en swart / met vijf Histo-
rien van Alexander magnus, die seer ge-
prezen worde / al stonder een Facciate
neffens tot een Paragon van Polidoor.
Doe nu den Hertogh van Urbijn, Gui-
do Baldo, hoozde de saem van dese Jon-
ghen zynen ondersact / ontboodt hem
t'Urbijn, om te maerken de Capelle van
den Doorn / daer Batista Franco t'welfsel
van hadde ghedaen op't nat. Daer ge-
comen wesende / worzen hem van den

ten
heyt vā
Wijf,
Taddeus
ic.

Exempel,
lust en
er Om
en veel
moghen.

Italiaensche Schilders,

Hertogh veel beleefstheben betoont / en gaf hem orden/wat hy voor de Capelle en andersiens te teykenē hadde. Maer den Hertogh / wesende Generael oft oberste Heldt heer der Venetianē / most repsen nae Verona , om de stercken te besien / nam met hem Taddeo , die hem een Tafel van Raphael conterfeytten huyse van de Graven van Canossa. Noch op eenen grooten doeck maecte hy voor zijn Excellentie een Pauli bekeeringe / die niet voldaan worde. Tot Urbijn weder ghetomen wesende / was vast doende met te teykenen Historien van t'leven Maria om de Capelle / met de pennē en ghewasschen. Van of den Hertogh niet gheresolveert en was / of Taddeo hem te jongh docht te wesen / daer liepen twee Jarē henen / dat Taddeo niet anders en dede / dan te Pesaro eē studoosken/en t'Urbijn voor t'Daleys op de Facciate een groot wapen op't nat/en t'conterfeytsel van den Hertogh / groot als t'leven / dat al schoon en wel ghedaen wercken waren. Eyndelijck doe den Hertogh te Room most repsen / liet hy Taddeo te verbolghen t'werck van de Capelle / en datmen hem van alles wat hem behoefde soude voorszien. Maer des Hertoghen volck hem gheen behulp doende / veroorzaecten dat Taddeo oock na Room trock / alwaer hy den Hertogh vondt / en verexcuseerde hem seer behendich / sonder peinandt te beschuldighen oft lasteren / belovende alst tijdt waer zijnen dienst niet te laten ontzeken. Doe worde hem voor den Paus doen schilderen buyten Porte popolo , de Camers van den Hof: In een midden viercant van een welfsel maecte hy een Occasie / die de Fortuyn by t'hayz houdt / en wisse met een schaar t'hayz afsnijde / en meer ander dingē / die hem voordeel deden / wantse den Paus behaeghden / en hem daerom liet schilderen eenige Camers / boven het Cozri-door in Belvideer / te weten / eenige geolozeerde figuerkēs in frissen / en noch een Logie / daer van wit en swart Historien van Hercules waren : maer Paulus de vierde Paus liet dit af zeken om ander gheboude te maecten. Noch in den Hof van Papa Iulio , heeft hy ver-

schepden fraep dingen gedaen. Hy dede noch niet Frederigo zijn broeder verschepden wercken te Room / in een Paleys op de plaetsen van S. Apollolo , en in ander huyser. Hier naer dede hem maken een heer Iacop Mathei , een Capelle in de Kerck vā Consolatione onder Campidoglio , t'welck Taddeo geern dede / om den mondt te stoppen eenige / die te Room seyden / dat hy niet conde als Facciate oft ghebelen schilderen van wit en swart / en wilde daer toonen / dat hy ooc van berwe conde schilderen. Doe hy dan nu aen dit werck de handt hadde / en wochter niet aen / dan als hy grooten lust om wat goets te doen in hem bevoelde / anderen tijdt latende in dingen / die hem so niet en prikeldē / ghelijck dit / ter saken van eere / dat hy dit werck met goede gelegentheyt volde in vier Jarē. In't welfsel maecte hy op't nat vier Historiē van de Passie / niet seer groot / met seer aerdighe inventie / teyckeninge / en colozeringe : deert is t'Abontmael / t'ander de voetwafschinghe / t'derde t'Hofken / t'vierde de vanghinghe. In een van de backen ter sijde is de geesselinghe / figueren als t'leven : in't ander den Ecce homo. Boven dese Historien / in twee boghen zijn noch twee Historien : Deen / daer Pilatus de handen wacht: In't ander / daer Christus voor Annas is. Op t'back van den Altaer is t'Crucifix / met Magdalena aen Christi voeten / en de Maria in onmacht gheballen liggende. Noch zijnder in de twee sijde twee Propheeten / en in den boghe boven het ornament van stucco twee Sibille : welke vier figueren handelen van t'lijden Christi. Noch zijn in't welfsel vier Euangelistē halve Beelden. Dit werck worde ontdeckt No. 1556. doe Taddeo niet meer als 26. Jaer oudt en was : en dit worde en is gherekent een seer excellent werck / en hy van ghelijcken onder den Constaenaers een uytmuntende Schilder. Hier nae schilderde hy in Sinte Marcello noch een Capelle / daer hy oock te werck stelde van die Jonghers / die men altijdt te Room bindt / die te leeren soecken : doch en voleyde dese dat eerstmael niet. Noch schilderde hy eenige dingen in 's Paus

Daleys /

Paleps / eenighe Camers op't nat / en
 eenige Tafels vā olpberwe/die in Poz-
 tegael ghesonden waren. Noch schilder-
 de hy vooz den Cardinael van Mantua
 by d'Arcke van Poztegaele een Paleps/
 dat metter haest most syn ghedaen / en
 veel volck in't werck hadde / daer hy
 wel bewees syn const en verstandt / elck
 te stellen int gene/daer hy goet toe was/
 dat het al schynt van een hande gedaen
 te wesen: Des hy den Cardinael seer
 wel veruoegde/ tot synen grooten booz-
 deele. Hier nae maecte Taddeo noch
 eenighe wercken in sommighe huyfen.
 Hier nae was Taddeo aengenomen van
 den Hertogh van Guise, te trekken in
 Franckrijck / om syn Paleps te schil-
 deren/ met een pensioen van ses hondert
 Croonen 's Jaers / en hy soude den
 Hertogh volgen/ als syn werck te Room
 waer voldaan: Want 't ghelt was daer
 toe op de banck ghelaten/ hem op de
 reyse te schicken / gheluyck Taddeo sou-
 de hebben ghedaen/ hadden de krijghen
 in Franckrijck niet opgestaen/ en cozts
 daer nae den Hertogh niet aflijbich ge-
 worden. Doe begaf hem Taddeo syn
 werck tot Sinte Marcelllo, te epndigen:
 Maer werdt belet / met te moeten ma-
 ken verschepden Histozien van Carolus
 Quintus, tot syn Heerlijck Vytbaert
 binnen Room ghehouden / en meer an-
 der dinghen / als Croyheen / en meer
 vercieringhen / 't welck al most syn ge-
 daen binnen 25. daghen / waer van hy
 creegh/ met syn Zoeder en ander hulp/
 ses hondert gouden Croonen. Hier nae
 Schilderde hy te Bracciano vooz Sigr.
 Paulo Giordano twee schoon Camers:
 In d'eene d'Histozie van Cupido en Pfi-
 che: In d'ander / die van anderen be-
 gonnen was / Histozien van Alexander
 Magnus. Noch te Room vooz M. Ste-
 fan del Bufalo, in syn hof by Fonteyne
 de Trievi, maecte hy de Muses, by de
 bozne Castalio, dat een schoon werck is.
 Hier nae troc Taddeo ontboden tot Or-
 vieto met Federigo, daer sy in de Kerck
 sommigh werck lieten onboldaen dooz
 steekte. Taddeo quam te Room / daer
 hy eenighe dinghen ghedaen hebbende/
 nam aen vooz den Cardinael Farnese te
 schilderen een schoon Heerlijck nieuw

Paleps tot Caprarola, en hadde van den
 Cardinael twee hondert gouden Croo-
 nen 's Jaers vooz pensioen. Taddeus
 met Federigo doende wesende in't Pa-
 leps van Araceli, worde ghesonden t'Vr-
 bijn, te Contersepten de Dochter van
 den Hertogh/Virginea, die troutwen soude
 met Sigr. Frederigo Borromeo, 't welck
 Taddeo seer constich en wel dede: en eer
 hy noch van daer quam/ tepckende ver-
 schepden dinghen tot een gheheel Cre-
 dence / die den Hertogh in Castel duran-
 te al liet maerken van aerde. Taddeo te
 Room comende/ presenteerde 't Conter-
 septsel aen den Paus / welck hem wel
 behaeghde: Maer syn Heplichepts be-
 leefthept was so groot / dat den armen
 Schilder niet alleen vooz synen arbeypd
 niet en worde ghegheben / maer oock
 syn reysgelt niet betaelt. 't Gheschiede
 hier nae/ dat Paus Pius de vierde de sa-
 le Regi wout voldaen hebben: des nae
 veel twist tusschen Volterra en Salviati,
 als elder verhaelt is/ worde geschreven
 na Flozencen om Vasari, die hem ant-
 woordende beleefdelijc ontschuldichde/
 met des Hertoghs sale / dewelcke dyp-
 mael meerder is / die hy te doen hadde:
 des den Cardinael Emulio, upt last van
 den Paus/ heeft dit werck verschepden
 Schilders ghegheben. De twee meeste
 Histozien hadde te maerken eenen Io-
 seph Porte, discipel van Salviaer: Ieroni-
 mo Sermonetta oock een van de meeste/
 en een ander cleene: Horatio Bolognees
 oock een cleene: Livio da Furli oock sulck
 eene: Ioan Baptista Bolognees oock een
 van de cleene: Soo dat Taddeo hem
 hier vondt buyten gestoten/ om dat van
 syn misgunners den Cardinael Emulio
 was wijs ghemaect / dat Taddeo een
 was / die niet nae eere / dan nae win-
 ninghe stont. Taddeo ebenwel socht
 dooz Farnese hier noch incomste te heb-
 ben: Maer den Cardinael antwoorde/
 hem ghenoech te hebben aen syn werck
 te Caprarola, en dat hem niet behoort
 lijck en docht / dat syn werck soude nae
 blijen om den trots en twist der schil-
 ders: En als men yet fraeys maect/
 de wercken zijnt / die de plaetse ver-
 maert maecten / en niet de plaetsen het
 werck. Niet teghenstaende dit/maecte

Italiaensche Schilders,

Taddeo so veel dooz ander aen den Cardinael Emulio, dat hem worde ghegheben te maken een van de minste Historien boven een poozt/niet moghende dooz bidden oft ander middele / een van de groote gecrijgen te doen: Want Emulio hiel twerck dus sleynde/meenende dat Ioseph, Salviati discipel / al de ander soude overtreffen/en dat al 'tander dingen soude moeten afgemeten worden/en hy alles dan alleē (als den besten wesende) voldoen. Doe nu alle dese voornoemde hun werck hadden goelijcx voldaen/soo quam den Paus/en begheerde alle ding te sien: dus alles ontdecket wesende/so sagh den Paus met sijn Cardinaelen / en ander Const-berstandighe/ dat hem Taddeo boven alle d'ander seer wel ghebezeghen hadde: Des beval den Paus Emulio, dat hy Taddeo een groote Historie liete maken: des worde hem besteedt t'eynde/daer de poozt is van de Capelle Pauline, alwaer hy alsdoe begon/maer niet en volepnde/dooz dat de Paus overleedt / ende dat alle steygeringhen wech mosten om de conclave. Op desen tijd onder ander maecte Taddeo een seer schoon Tafel van eenē dooden Christus, met Enghelen die weenen/en tootzen hebben / daer het licht van coemt. Hier nae wrocht Taddeo in de Capelle voorszeydt van S. Marcello, in welck hy een Tafel maecte van de bekeerlinge Pauli, daer hy verschrickt van 'tDeerdt licht gheballen/dooz de claerhepdt die van Christo comt upt den Hemel onder een deel Enghelen: desgelycx zyn ooc heel van hun selven en verbaest de krijchsknechten: Dese Tafel is van olyfberwe. Daer zyn op 't nat van hem noch Historien Pauli: een / daer hy de slanghe van sijn handt in 't wyer werpt/daer oock een deel Schippers schier al naecht zyn doende aen't Schip: een ander Historie / daer Paulus den doot gheballen Jongelingh verweckt: oock daer hy eenen Creupelen geneest / en daer hy den Goovernaer blindt maecht: Dit is al 't samen een seer uptnemende werck: maer van Taddeo onboldaen blyvende dees Capelle / is naer sijn doot van Federigo voldaen. Taddeo maecte eenige Tafelen van olyfberwe/die dooz de An-

bassadooz aen den Coning van Franckryck ghesonden waren. Daer nae volepnde hy de sale van Farnese, die Salviati sterbende onboldmaecht liet. Hier van worde Taddeo over Room van quade tonghen gelaster / dat sijn dinghen niet so goet en waren als des Salviati: twelc hy onschuldighde/dat het sijn Jongers maer met sijn tepckeninghe en hadden ghebaen. Den Cardinael besteedde Taddeo noch de groote Sale in dat selve Paleys / daer Taddeo lustigh toe was / om daer sijn vermoghen in de Const te toonen. Hem quam noch op de handt een Capelle in Trinita, en hadde onder handen dat groot werck tot Caprarola, des ontboodt hy sijn Broeder Federigo van Venetien. Maer ghelijck niet ter Weerelt bestandich is / werden dese wercken ten deele belet / overmits de doot van den Paus Pius de vierde / en den Cardinael S. Agnolo Farnese. Ondertusschen rieden Taddeo vriendē / dat hy hem soude geben tot Houwlijck / om te beter te moghen huyshouden: Maer hy ghewent wesende zyn bypheet te gebyrcken / vreesde / als hy een Vrouwe in huys bzocht / met eenen in huys te bzingen dupsent moepten en sozgen/ghelijck wel ghebeurt / des hy hem daer noyt toe begheben wilde. Hier na begaf hy hem te Trinita, te maerken de Capelle booz den Aertsbisschop van Corfu, daer Pierijn del Vaga het wessel booz den Cardinael Santi Quattro ghedaen hadde / en van buyten eenighe Brophten / en kinders met 's Cardinaels wapen. Hier maecte Taddeo een Marien Hemelbaert / daer groote Beelden / en Apostelen in comen als tleven/op't nat / alwaer natuere in hem scheen te willen toonen aen dat werck het upterste vermoghen / ghelijck het sijn leste werck is gheweest: Want hy werdt cranck van een stecke / die ten eersten licht scheen / maer eyndelijck dootlijck is geworden. Hy was een Man die kloerk was in sijn dinghen / hebbende een soete poeselighe maniere / en gheheel afgheschepden van wyede hardicheit. Hy was overbloedich in 't samenwoeginghe / en inventierder Historien / seer aerdigh in tronten / hant / handen / en naecten: in welke hy

oock vermijdde te seer hardt te wesen: niet doende als eenighe die hier in t'onmatig zijn / om te toonen datse d'Anatomie verstaen: En doen recht ghelijck eenen / die te seer wilde spreeken op zijn Aetheensche / en werd't van een slechte Vrouw daer door verstaen / gheen Athener te wesen. Oock was Taddeo seer gheholpen van de Natuere / colozerende seer vlygk / en veerdich. Doe hy starf /

bleef noch ghebedekt het werck van Trinita, en het werck van de groote Sale van Farnese, noch onvolmaect: gelijck oock bleef t'werck te Caprarola: Welck alles quam in handen van zijn vorder Federigo. Taddeo overleedt den twaenden Septembzys W. 1566. en wesende ghebozen den eersten Septemb. Anno. 1529. was maer oudt 45. Jaer.

Het leven van Michel Agnolo Buonarruotti, Florentijn/ Schilder / Beeltsnijder / en Bouwmeester.

TErwilen de behendighe en fraepe geesten / met t'licht des vermaerden Giotto, en zijn naevolghers / hun ghepoogt hebben ter Weerelt te doen vlycken t'vermoghen / dat de goede ghene-gentheyt der sterren / en de ghetemperde mengselen der humoren / in hun sin-nen hadden laten vloepen: En begheerich wesende / met de volcomenheyt der Consten na te bootsen de wonderlijcke schoonheyt der Natueren / en te comen tot de gheheele kennis des algemeenen verstants: Is / om tot sulcken hooghen mate te reucken / ten lesten ontsaen het licht der algemeener Teyckenconst Michel Agnolo Buonarruotti: Om den Paetomers open te wijsen den weg der drie Consten / Schilderen / Beeldt-houwen / en Bouwen / daer hy in gheerrel- leert heeft: Boven dat goetwillich hem zijn toegheballen / en verselschap heb- ben / met een hoogh onderscheydich oordeel / de reden-stiersche Mozale Philosophye / en vermaerkelijcke soete Poeterije. Hy was ghebozen in t'Aret- tijnsehe landt / op een Dorp / ghenaemt Casentino, W. 1474. Zijn Vader / Lo- dewijck geheeten / quam van daer woenen in een ander Dorp / Settignano ghe- noemt / d'yt Italsche mylen van Floren- cen / en hiel zijn kinderen te wercken in wolle en sijde / want hyder bast veel / en wepnich inkomst hadde. Michel Agnolo wat groot geworden / werd't te Schole bestelt te Flozencen / daer hy alle de tijt die hy ronde doozbracht met te teycke- nen / al was hy van zijn Vader en Ou- ders daerom veel bekeven / en oock ghe- slagen / ghelijck of sulcke Const pet ver-

achtelijcks waer gheweest. Hy creegh kennis met eenen Francesco Granacci, die oock gelijck hy noch jongh was: des- sen was bestelt te leeren schilderen by eenen Domenico del Grillandaio. Desen Jonghen siende Michel Agnolo so tot de Const gheneghen / creegh hem lief / en dede hem dickwils van zijn Meesters teyckeninghen / den welken Meester doe van de beste Schilders van Italië gherckent was. Eyndelijck worde Michel Agnolo by desen Domenico besteedt te leeren t'zijnen 14. Jaeren / den tijdt van d'yt Jaeren. Hy nam in t' teyckenen seer toe / dat hy niet alleen alle zijn me- de discipelen / die veel waren / overtrof: Maer alsoo eenen Jongen conterseptte eenighe gheleedde Vrouwen / van den Meester ghedaen metter pen / Michel Agnolo nam een grover pen / en gaf een van dese Meesters Vrouwen eenen an- deren beteren omtreck / dat het te ver- wonderen was van sulcken cloecken Jongen / die zijns Meesters dingen ver- beteren con / en doz: Dit papier is na- maels als een groot weerdige Melijcke bewaert gewordē by Vasari. T'geschiede doe Domenico zijn Meester schilder- de tot S. Maria novella de groote Ca- pelle / dat den Meester uyt was / en Michel Agnolo conterseptte de heele sey- geringe / so sy stondt met alle reetschap / en eenighe Jonghers alsoo sy woch- ten: Domenico dit siende / was seer ver- wondert / hoe verstandich dit ghedaen was / en seyde: Desen Jongen ran meer als ick. Michel Agnolo creegh een van de Pinten van Hippo Marten, daer de Dupbelen Sinte Antonis in de locht boeren:

Michel Agnolo noch jongh, verbeterd Domenico del Grillandaio syns Meesters teyckeninge.

Italiaensche Schilders,

voeren: dit conterfeyte hy metter pen/
datment niet onderkennen con: Oock
maecte hy dit in schilderije / en tocht
verscheyde vissche / om eenige vzeemde
ghedaenten deser Dupbelen daer na te
colozeren. Als hem eenige Drinten wa-
ren geleent / en gecopieert hadde / maec-
te zyn ghetepckende soo ghelijck / en
maecte se beroockt en out als de pzin-
ripalen / en gasse den Jonghers / diese
niet anders dan vooz de Drinte en ken-
den: met al dit gecreegh hy eenē groo-
ten naem. In desen tijt hadde den Heer
Lorens de Medici in sijnen Hof / by de
plaetse van S. Marco, een groot deel
Antijcke Beelde / en ander / met grooten
cost vergaert / om daer te maechen een
Schole vooz jonge Schilders en beelt-
snijden / en claegghde teghen Domenico,
dat t'beeltsnijden so heel wepnich meer
in't ghebuyck was: des begeerde hy/
dat hy van sijn beste Jongers daer ste-
ren wou / om conterfeyten / en leeren:
daer worden gestiert Michel Agnolo, en
Francelco Granaccio. Michel Agnolo
begon pet te doen van aerde / om trotsen
een ander Beeldtsnijders soon / dat hem
d'Heer Lorens begon grootlijck te ach-
ten. Hier nae Michel Agnolo verstitout
wesende / nam een stuck Marbers / en
conterfeyte een tronie van eenen Antijc-
ken ouden lachenden Faunus, wiens
mond en neuse wat ghekneust oft ghe-
bzoken waren: desen conterfeyte hy so
ghelijck / datter den Heer in verwon-
derde: En also Michel Agnolo zyn hooft
hadde ghemaect met neus en mondt /
en in de lachende mondt oock alle de
tanden / desen Heer (alsoo hy boerdich
was) seyde upt ghenuechten: Ghyp most
bedencken / dat oude leden niet jupst
al hum tanden en hebben / oft hunen ge-
bzecker somtijts eenighe. Michel Ag-
nolo, die eenbuldich was / docht / hy sey-
de de waerheyt / eu als die desen Heere
bzeesde en beemde / sneedter stract eenē
tandt upt / en maecte gelijk of hy upt
geballen was / verwarhtende des Hee-
ren weder comst met verlanghen: Welc-
ken ghetomen / siende de goede eenbult
van den Jonghen / lachter mede / en ver-
teldeet dicmael andere / als oft een groot
mirakel had geweest. Eendelijc by con-

sent / van den Vader / nam hy Michel
Angel als zyn epghen kindt aen in zyn
hups / gaf hem een Camer / en liet hem
eten met zyn kinderen aen zyn epgen ta-
fel: Dit gheschiedde in't tweede Jaer /
dat hy by Domenico had gewoont. De-
sen Heer gaf hem noch pensioen / en om
den Vader te helpen / vijf Ducaten ter
Maent: en noch maecte hy hem eenen
purperen mantel / en gaf noch den Va-
der een goet Officie: Waer by de mil-
dicheydt van desen Heere / tot de Const
leerlustige Feught / af te meten is: want
oock alle Jongers in zynen Hof comen-
de / hadden pensioen / d'een meer / d'an-
der min: En in desen Hof waren niet
alleen (als verhaelt is) conde Beelden/
maer veel excellenten Schilderijen / soo
dat het een seer ghenuechlijcke plaetse
om hum te studeren was: waer van Mi-
chel Agnolo, die de voozbaerste in't lee-
ren / en de vlijtichste in al zyn doen was /
de sleutelen altijt hadde. Hy maecte
vooz zyn Heere / dooz raedt van den ge-
leerden Policianus, eenen strijdt van
Hercules en den Centauren in Marber /
soo gedaen / dat het schijnt van een oude
ervaren Meester te wesen / en wort
noch in grooter weerden ghehouden.
Oock maecte hy in Marber een Ma-
rp-beeldt van half rondt / waer in hy de
handelinghe van Donat niet alleen
volgde / maer in gratie en tepckeninghe
overtrof. Hy tepckende veel waendent
tot den Carmelijten / nae de Schilberje
van Masaccio, en met sulck verstandt /
dat het alle die van der Const en ande-
ren boven maten verwonderde: en ghe-
lijc nijdsicheyt de schaduw is der blinc-
kender deucht / vermeerderde neffens
zyne vermaertheyt oock de scheeloogh-
sche nijdsicheyt / soo dat eenen jonghen
Beeltsnijder Torrigiano geheeten / benij-
dende van hem in de Const overtroffe /
en boven hem in achtinghe te wesen /
gebevinsende met hem te spelen / sloegh
hem soo wzeedelijck met een buyst / dat
hy hem den neuse in stucken sloegh / en
tepkende hem / dat hy't zyn leven lang
bzoegh / des Torrigiano upt Flozencen
worde ghebannen. Doe Michel Agnolo
met desen zynen Heere vier Jaer hadde
ghewoont / is den Heer gestorven / des
is hy

Torrignano
laet Michel
Agnolo den
neus in stuk-
ken.

Is hy weder in zijn Vaders huys ghekeert met grooter dwoefheyt / om den doot van dese liefhebber aller Consten. Hier rocht Michel Agnolo een groot stuck Marbers / en maectet af eenen Hercules, langh vier ellen / die eyndelijck werdt ghesonden in Brancrkijck aen Coning Francesco, en was gheacht een excellent werck. Michel Agnolo was noch seer groot by d' Heer Lorens soon / Piero de Medici, erfghenaem van desen Hof / en beriedt hem altijd met Michel Agnolo, doe hy yet Antijcks rochte : En doet eens seer ghesneeuw was / liet hem maken in den hof een groot Beeldt van snee. Michel Agnolo maecte een houten Crucifix vooz S. Sperito, daer hem den Pzooz een Camer gaf/daer hy verscheyden dooden bilde/ en anatomiseerde/ des hy vā doe voozt seer goede teykeninge hadde. Het gebiel dat die van t' Huys van Medicis verdruben werden upt Flozencen / en Michel Agnolo eenige weken te boozen was ghetrocken te Bolognen / en trock van daer te Venetiē / vzeesende of hem yet quaets mocht ontmoeten / om dat hy in't Huys Medicis soo ghemeensaem en bekent was. Wīdende te Venetien geen onderhout / kerde weder te Bolognen / daer hy geen teecken aen de Pzoort genomē hebende / verbiel in boet van 50. Bolognese ponden : en soo hy niet betalen conde / worde los dooz een van de sefshien regerende Mannen/Messer Ioan Francesco Aldourandi, daer hy een Jaer bleef / en maecte tot een ander oudt werck in de Kerck eenen Enghel met eenen Candelael/en eenen S. Petronio van Marber / waer van hy hadde dertich Ducaten. Keerende weder te Flozencen/daer hy onder ander maecte eenen slapenden Cupido, groot als t'leven : Des sen dooz raedt van eenighe / worde van Michel Agnolo toeghemaeckt / dat hy scheen out en Antijck te wesen : welcken (so men seght) eenen Baldasser del Milanesē hem te Room in zijnen Wjngaert verborgh / en liet ontgraven / en verrocht hem dē Cardinael S. Iorgie twee hondert Ducaten : Desē soude noch wesen tot Mantua. Dit uptkomende/maecte Michel Agnolo soo vermaert/

dat hy te Room by desen Cardinael ghezacht werdt / daer hy een Jaer (doch sonder weplich doen) overzacht. Een Roomsch Edelman Iacopo Galli liet hem maecten eenen Cupido van Marber/groot als t'leven: Daer naer eenen Bacchus, van thien palmen hoogh / met een dwinck-schael in de rechter handt / en in de linker een Cyger-huyt/en een wijndrupf/welcke eenen jongen Satyr soecht te eten : In dese figurete sietmen/ dat hy te wege ghezacht heeft een verminginge der ledē wonderlijcke schoon: want hy hadder in ghetoot een manlijcke jeuchdighe ranckicheyt / en vroulijcke vleeschachtighe rondicheydt/soo dattet het beste Beeldt was / dat vooz henen by de Moderne ghemaect was gheweest : Jae dat ander dinghen van teghenwoozdighe Meesters/by 'tzijn te gelijcken/niet met allen en waren: Zoo dat dē Cardinael van Rouan een Fransman / om van hem ghedacht in Room te laten / liet maken Michel Agnolo een groot Mary-beeldt van Marber / dat men delle Febbre heet / met eenē dooden Christus op den schoot / welke naecht is / soo ghedaen / dat niemant te hopen heeft een beter te sien/van musculē/aderen/en senen / op t'ghebeente van dit lichaem noch een dooden soo ghelijck eenighen dooden/met een soet wesen van een aensicht / oock aermen en beenen / soo geheel volcomen schoon/en wel gebaen. Enige berispten / dat de Mariae tronfe soo veel jeuchdiger is als Christi : maer dese/als onberstandige/bedachten niet / dat eenē Margts aensicht veel verscher en schoonder blijft / als een ander Vrouwen tronfe / en dat de aensichten der gener die veel lijden/gelijck Christus dede/seer berouden. En om dat dit werck ghestelt wesende in Sinte Pierers Kerck/van eenighe upt Lombardijen worde ghesep / van een ander ghedaen te wesen/en van Michel Agnolo gehoozt worde/ heeft hy nacht op den riem van Maria zijnen naem in ghehouwen. Om d'uptnemensheyt der Const / als tot een levende beelt (gelijck het schijnt) sepde een fraey Doet in Italiaens ghedicht op desen sin:

Italiaensche Schilders,

Ay schoonheyt groot, eerbaer, vol rouwen,
 Melijden, in doot steen ghehouwen,
 Weent niet soo seer ghelyck ghy doet,
 Dat voor den tijdt ondancks met moet
 Op van der doot staen ons ontlader,
 V Bruydegom, u Soon, en Vader,
 Den welcken ghy met eyghen naem
 Zijt Dochter, Bruydt, en Moeder t'saem.

Michel Agnolo werde hier nae seer vermaert / zynde ontboden te Flozencen / alwaer een stuck Marbers was van negen ellen hoogh / daer eenen Simon da Fiesole van had eenen Keus begonnen / en soo qualijck / dat hy noch niemant daer een Beeldt so groot af wist te maken / sonder stucken by te voeghen : en hadde oock de beenen dooz ghegraben / en lach als een verlaten werck. Michel Agnolo desen steen ghecreghen hebbende / maecte sulck een Modelleken van wasch / en maecteder upt eenen jongen David, met een slingher in de handt : makende stepgheringhe / en hem bedeckende / en sonder dat het pemaent sach / bzacht sijn werck ter perfectie. Ten lesten genoegh volbaen wesende / en noch aen het retocqueren hier en daer doende / sach eenen Heer Piero Soderini dit Beeldt / en seyde tot Michel Agnolo, dat hem docht / dat den neus van dit Beelt te dick was. Michel Agnolo merckte wel / dat hy te seer van onder stondt / en dat hy van daer geen recht oordeel conde gheben : doch om hem te ghenoege / elom op de stepgeringhe / en nam strax in de sincker hant een pser / en een weynich greps / dat op de stepgeringe lagh / en gheliet hem aen de neus te wercken / latende van dit greps allencx wat vallen / sonder pet van de neus af te smijten : doe keerde hy hem om / en sach om leegh nae Soderini, die opwaerts stondt en sagh / hem seggende / dat hy nu eens sien soude. Hy antwoorde : Nu staet het my beter aen / ghy hebt hem daer nu het leven gegeven. Daer mede quam Michel Agnolo af / en lachte by hem selven / dat hy mijn Heere alsoo vernoecht hadde / als hebbende medelijden met die hun meynen te verstaen / niet wetende watse seggen. Maer wisselijck dit Beelt was sulck / dat het benomen heeft den roep van alle ander Beelden / Moderne en

Antijcke / t'zy Griecsche oft Latijnsche : en men mach segghen / dat in Marforio te Room / Cyber noch Nyl in Belvedeer / oft de Keusen van Monte Caval, hier niet by en hebben in proportie / schoonheyt / en welstandt : want in dit Beeldts beenen sietmen seer schoonen ontreck / en uptspringhen der heupen : boven datmen in dit oock siet een wonder gratie en soeticheyt in den standt / oock een volcomen goetheyt in voeten / handen / tronie / en alle ander leden. Hier van hadde Michel Agnolo vooz sijnen loon van den vooznoemden Soderini 400. Croonen / en t'Beeldt worde vooz t'Paleys van den Hertogh ghestelt W. 1504. Noch maecte hy vooz den selven een David van koper / die in Byzantijck worde ghesonden / die oock uptnemende was. Naenoch eenich ander dingen maecte hy in een rondt een half rondt Mary-beeldt van koper ghegoten / vooz eenige Vlaemsche Edeluyde / van den Hupse van de Moscheroens / en betaelden daer vooz 100. Croonen / en sondent in Vlaender. Een Const-liefhebber zijnen vyzent / ghenoeemt Agnolo Doni, Flozensche Wozger / die veel scaepdinghen Antijck en Moderne hadde / was oock lustich wat te hebben van Michel Agnolo, die in een rondt hem schilderde een Mary-beeldt op beyde knipen ghekielt / hebbende op de aermen een kindt / datse Ioseph toelagt / die dat ontfangt : Daer saghmen in dat omstende aensicht van Maria, en in t'staer oogh opslaen nae t'kindts schoonheyt / haer volcomen benoege / en de groote begeerte die sy heeft / t'kindt desen eerbaren hepligen Man deelachtich in t'obergeven te maken : den welcken in t'aensicht en met zjn actien bewijst / t'selbe met effen sulcken hertlijcke liefde t'ontfanghen. Daerenboven om zjn Const te toonen / hadde hy gemaecht in t'Landtschap

schap beel naechten op beelderlep manieren: En alles was soo net en aerdich gedaen / dat hy dergelyck noyt op hout ghedaen heeft: Dit ghedaen / sonde het t'hups / en gaf den Bode een bilgiet / daer voor t'ontfangē 70. Ducaten. Dit docht Agnolo Doni, die een ghereghelt Man was / seer veel / booz soo een schilderje te gheben / en seppe tot den Bode / t'waer ghenoeck aen 40. Ducaten / en gaffe hem. Michel Agnolo sonde hem wederom te doen segghen / dat hy hem 100. Ducaten oft de schilderje weder t'hups soude schicken. Agnolo, wilen de schilderjen niet goern hadde willen misen / ontboodt / hy wilde hem den eersten eysch van 70. gheben; maer Michel Agnolo om het misvertrouwen van Agnolo, begheerde noch eens soo veel als hy eerst geeycht hadde: waerom Agnolo gedwongen was / wilde hy de schilderje behouden / te seyn den 140. Ducaten. In de groote Sale van de Raedt / schilderde op desen tijdt den Const-rjcken Leonardo da Vinci, als boozen gheseyt is: En alsoo Piero Soderini Gonfalonier was / welcken siende in Michel Agnolo soo grooten Const / besteedde hem oock een deel van dese Sale: Des hy om in trots te maken t'ander groot vach der Sale / maecte een groot Carton / nemende booz d'Histozie van den krijgh te Pisa: Doch wilde niet dat dit pemaendt sagh. Desen maecte hy vol naechten van Soldaten / die in de Riviere Arnus om der hitten baedden / terwylen dat in't Legher (overballen van den vyant wesende) alarm werdt ghemaect: Daer had hy ghemaect de Soldaten upt t'water climmende / en op verscheyden actituden hun cleedende / en wape-nende met grooter haest / om hun medeghesellen te helpen; boozts in't verschie-ten eenen strijd van Ruyters. Onder ander naekte figuren wasser een oudt Man / die om zyn hooft hadde eenen crans van Rjckfom schaduw te maken / welcken sat om zyn coussen aen te trecken / die hy niet aen conde trjghen / om dat zyn voeten vocht van t'water waren / en track met grooten blyt / t'welck hy niet alleen met t'rom trecken des monts en beweers / maer met alle mus-

tulen / en recken der aderen en senuwen; en meer ander dinghen waren daer geteeckent in groeppen / d'een met cryt oft kole / d'een gewasschen en gehooght met lootwit / en d'ander gheartseert. Desen Carton was allen Constenaren een uptnemende verwonderen / en in de Sale op ghesanghen / was de Schilderjeucht lange tijt een uptnemend Exemplaer / dat veel Meesters heeft ghemaect / als Raphael, en del Sarto, Rosso, en meer andere. Hier naer Michel Agnolo, om t'groot gherucht zjnder uptnemender Const / werdt te Room ontboden van den Paus Iulius de tweede / welcken booz nam te maken een Sepultuere / die in hooghmoet / vercieringhe / en overbloet van schoon Beelden / soude obertreffen alle Antijcke en Keyserslike graven. Hier van hadde Michel Agnolo een wonder heerlijcke ordinantie ghemaect / datter in souden comen 40. groote Marberen Beelden / sonder kin-derkens / Histozien / en ander cteraten: des trock Michel Agnolo ghesonden nae Carrara, met dupsent Croone / om Marberen te halen. Daer wesende / had hy wel wonder dinghen willen maken / om van hem in die Cabernen gedacht te laten / als d'oude Antijcken hebben gedaen / ghelockt wesende van die heerlijcke groote stucken Marbers: Doch hy beschickte een wonder groot deel Marbers ter Zee / en also te Room: alwaer gheromen / bestelde / dat hem een deel Marbers te Flozenten worde geschickt / om Somers / alst te Room quade locht is / daer te werken. Binnen Room maecte hy twee groote Marberen naekte ghevangen Beelden tot dese Sepultuere / die soo ghedaen waren / datmen noyt geen beter gesien en heeft: Dese / alsoo sy noyt in't werk en quamen / gaffe namaels Michel Agnolo aen St. Robert Strozzi, hem sieck vindende t'zjnen hups: Dese worden geschoncken en gesonden de Coning van Francrjck / en zyn nu ter tijdt tot Cevan in Francrjck. Hy boot seerde binne Room noch acht Beelden / en vijftot Flozenten / waer van hy voldebe een Victozie / met eenen gebangen onder haer / die te Flozencen worde ghestelt in de groote

Sale van den Hertog te Room volepnde hy eenen Moyses, vijf ellen hoogh/welcken sit met een statighe actie/legghende een handt op de Tafelen/en in d'ander houdende den baerdt: Welcke handen/ aren/ knipen en voeten/ oock tronie/baert en lakken/en zijn niet te beschryben/wat uptnemende Const daer in is te sien; desen Moyses met noch ander Beelden/ syn noch tot S. Pieter in Vincola. Men segt/twijlen Michel Agnolo aen dit werck was doende/quam te Room de reste vā het Marber tot de Sepulture/tot a Ripa, van Carrara, die Michel Agnolo liet bzingē op die plaetse van S. Pieters, en om dat de ghene diese ghebracht hadden moesten syn betaelt/gingh hy (also hy gewoon was) tot de Paus; maer also syn Hephlichept dien dagh onledigh was/ met groote nootsake/belanghende de stadt Bolognē/keerde Michel Agnolo weder thuyse/en betaelde de Marberen van syn eygen ghelt/hopende haest ozden van syn Hephlichept te hebben/ dus keerde op een ander dach te Hobe/maer en mocht hy den Paus niet comē/want hy worde belet van eenen Palfernier/die hem sepde patientie te hebben/hy hadde last hem niet binnen te laten. Waer op eenigen Bisschop sepde: Misschien en kent ghy den Man niet. Den Palfernier sepde/ Ick ken hem al te wel: maer ick ben hier om te doen/ dat my van myn oberste en den Paus is beboelen. Dit docht Michel Agnolo (als sulx ongewoon) onmogelijck/en sepde: Als van nu voort my den Paus laet soeckē/ segt dat ick elder te binden sal worden: En t'huyse ghecomen/ troock t'abonts ten twee uren in der nacht te Posteweck/bevelende twee syn knechten/ales den Joden te vercoopen/en te volghen nae Florenten/ daer hy nae toe troock. Doe hy nu quam tot Poggibonzi, en opt bypdon van Florenten/bleef daer stille. Ten liep niet lang aen/daer en quamen vyf Posten met byzehen vā den Paus om hem weder te halen: en al hielden de byzehen/dat op pene van ongenade hy niet nae en soude laten tomen/en wat dese hem baden/so wilde hy niet hoorē/dan schreef eynelijck

dees cleen antwoort: Syn Hephlichept soudet hem vergheden/hy wou niet meer in syn tegenwoordichept comen/dewyl hy hem hadde doen verjagē als een argh Mensch/en dat synen trouwen dienst sulcx niet en verdiende: Hy mocht voort een ander soeckē die hem diende. Michel Agnolo was te Florenten d'yn Maenden doende met Cartons voor de groote Sale/die Piero Soderini hem woude laten maken; binnen desen quamen aen de Signorijē d'yn bevelen van den Paus/dat sy hem Michel Agnolo souden te Room seyniden. Hy desen ernst des Paus merckende/nam bozen (so men segt) te trecken nae Constantinopolen/om dienen den Turck/door middel van eenige grau Monticken/die hem aendienden/dat hem den Turck wel begeerde/om te maken een brugge/van Constantinopolen de stad tot Pera: doch liet hem raden van P. Soderini, die met hē hy den Paus soude gaen. Dus quamen sy te Bolognen/daer den Paus alree van Room gecomen was. Dit boozgaende wort van eenighe anders bertelt/te weten: Dat den Michel Agnolo niet en wou eenich vā syn dinghen laten sien/en hadde nabedencken/dat den Paus vercleed wesende/meermaels dooz syn knechten syn dinghen in syn afwesen hadde gesien/met seker oorzaken: Het welck doch alsoo was. En dat hy eens de knechten omcocht met gelt/om te comē in de Capelle van Sixto zyns Ooms/die hy Iulius hem liet schildere/als volgen sal; en dat Michel Agnolo bemoedende op syn knechten sulck berraet/hem eens hadde berozgen op de stepgeringhe/en met dat den Paus in de Capelle quam/hy niet wetende wie t was/een berdt van boven af nae hem schoot/en dede hem also toornig te rugge wijcken. Doch oft aldus/oft anders was/hy hadde pimmers met den Paus aldus het spel/en warē met malcander veronweerdicht: en Michel Agnolo vreesde/oft met hem qualijck soude afoopen. Dus in Bolognen gecomē wesende/er hy noch de leersē

Michel Agnolo vlucht uyt Room, en weyghert den Paus weder te keeren.

leers en af dede/werdt hy van t Hofge-
sin des Paus gebzacht by den Paus/
in geselschap van een Bisschop van de
Cardinael Soderini : Want den Car-
dinael was sieck gheworden / end en
mocht niet mede gaen. Nu gecome we-
sende voor den Paus / leyde hy hem op
syn knipen/wien de Paus ober dweers
aensagh als veronweerdicht/ en sepde:
In plaetse dat ghy ons soudt comen
binden / hebby ghewacht dat wy u co-
men binden:willende daer mede seggē/
dat Bolognen naerder Flozencen is als
Room. Michel Agnolo met beleefden
handen en hooge stemme begeerde oot-
moedelijck verrijghentisse / hem veront-
schuldigende/dat t'gene hy gedaen had-
de/ was geschiedt uyt verbolgentheyt/
niet moghende verdraghen alsoo hem
gejaeght te worden / en wat hy nu mis-
daen hadde / dat hy hem dat vergabe.
Den Bisschop/die hem voor den Paus
hadde gebzacht / die meende de sake ooc
te verontschuldighen / en sepde tot zijn
Oplicheyt : Dese duldantige menschen
zijn onwetende/en buytē dese hun Const/
en zijne nergens meer toe goet/ dat men
daerom hun behoort te verghen. Den
Paus werdt toornigh / en met eenen
staf / die hy in de handt hadde / dreef
hy den Bisschop van hem / segghende:
Onwetende zijt ghy/ die den Man ver-
smadet / daer wy hem self niet en ver-
smaden. Dus worde den Bisschop van
den Balsrenieren uyt gesteken met een
deel knotsen. Des Paus gramschay
ghehoelt zijnde / gaf Michel Agnolo de
Benedictie/en noch een deel geschenckē.
Hy maecte daer nae / hy last van den
Paus/ des Paus cotersepsel/ eē Beelt
vijf ellen hoogh / van Coper / in welck
hy groote Const en schoon attitude te
weghe bzacht / bewijfende in t uptsien
een groote ernstige statelijckheyt: de la-
kens waren seer rijckelijck : Dit Beeldt
worde te Bolognen ghestelt / boven de
poorte van de Kerck van S. Petronio.
Men seght/ doeder Michel Agnolo noch
aen doende was/ datter toegelaten was
hy te comen Francia, Goutsuidt / en
excellēt Schilder/ die veel van den lof
en Const van Michel Agnolo hadde ghe-
hoort/ maer noyt niet van hem ghesten:

desen siende t'constich werck van Mi-
chel Agnolo, ontfette hem: des hem Mi-
chel Agnolo bzaeghde / wat hem van
het Beeldt docht / antwoorde Francia :
het is eē seer schoon gietfel/ en eē schoon
stoffē : des docht Michel Agnolo, dat hy
meer pzees het Coper als de Const / en
sepde: Ick macher den Paus van danc-
ken/ die t my ghegheben heeft/ ghelijck
ghy meucht den Apotekers / die u de
verwen om mede te schilderen gheben:
en verstoort wordende / sepde in teghen-
woordicheyt van een deel Edeluyden/
dat hy eenen plompaert was. En siende
daer nae by hem een soon van Francia,
die hy sepden een schoon jongken te we-
sen / sepde tot hem : O Vader maecht
schoonder levende / als gheschilderde
Beelden. Onder de Edeluyde bzaegd
hem een/welck hy meerder achte te we-
sen/dit Paus beelt/ oft een paer Offen/
Hy antwoorde: Nae de Offen zijn : De
se van Bolognen zijn al grover als onse
Flozentsche. Den Paus liet op de
bank om t'Beelt te voleyden dupsent
Croonen/en alst van aerde gedaen was/
troock hy nae Room / en liet Michel Ag-
nolo te Bolognen / die t binnen 16.
Maenden volbede. Dit Beeldt werdt
namaels ghebroken / en aen den Her-
togh van Ferraren vercocht / die der
een stuck geschuts af goot / en noemdet
Iulius, dan t'hoof bewaerde hy. Doe
den Paus te Room was/Bramant, maeg-
schay van Raphael d'Vrbijn, en daerom
gheen goet vriendt van Michel Agnolo,
bzacht den Paus in t'hoof/ dat hy niet
en soude laten voort maken syn Sepul-
tuere : Want het scheen (sepde hy) dat
men den Doodt doen haesten wilde / en
was een quaet teecken/ te maerken bin-
nen syn leven hem selven een graf: maer
dat het goedt waer / dat hy Michel Ag-
nolo wederkerende / soude voor eerst
laten schilderen het welfsel van de Ca-
pelle / ter eeren g'ghedachtenisse van
zijn Oom / den P. is Sixtus, die hy in t
Paleys hadde doen makē. Dus bzach-
tet Bramant met ander Michel Agnols
misgionners daer toe / dat dat eerlijck
begonnen werc der Beeltsnijdinge in oft
achter wege blijven/om datse sagen Mi-
chel Agnolo, door zijn groote uptne-
mendē

Bijtege ane-
woorde van
Agnolo

Bramant
Bouwwee-
ster, Michel
Agnolo vy-
andich we-
sende, en
maeghschap
vā Raphael,
veroorfaet
dat M. Ag-
nolo moet
t'Beeldthou-
wen weder
verlaten, en
t'Schilderen
aenvangē

Michel Ag-
nolo coemt
ter in ge-
e by den
s: Een
thop sijn
sprack
om sijn
edaecht
ken uyt-
rooen.

mede Const in desen so lief en weert by den Paus / en dochten Michel Agnolo te doen despereren / om dat hy op 't nat schilderende / als wesende daer in ongeoeffent / niet besonders oft minder als Raphael doende / oock minder gheacht soude worden by den Paus / oft dat hy voort soude moeten. Michel Agnolo te Room gecomen / leydet den Paus hem voozen : Maer Michel Agnolo haddet hem gheern asgeraden / Raphael gheern aent welfsel gestelt / en hy aent volepnden der Sepulture : Maer hoe hy't meer affloech / hoe't den Paus meer sin hadde. Dus worde van Bramant / by last van den Paus / de stepperinghe gemaect / maer (t' schijnt wel al willens) qualijck / welck Michel Agnolo van ander dede te beghe maecten. Den Paus wou dat al t'werck / dat ten tijde des Paus Sixti ghedaen was / soude afghebicht worden / hoewel het gecost hadde vijftien dupsent Ducaten. Michel Agnolo siende dit hoogh voozemen des Paus / nam vooz van Florenzen hulp t'ontbieden / en te maecten / dat die daer voozhenen hadden ghewozcht / souden van sijnder Consten wegghen onder hem als sijn ghevanghenen moeten liggen / en wilde tomen / hoe de Moderne oft tegentwoordige Schilders te teyckenen en schilderen behoorden: met dit hoogh voozemen begon en volepnde hy sijn Cartons. En alsoo hy noyt op nat vet ghedaen hadde / quamen die hy ontboden hadde / sijn goede kennis / te weten / Granaccio , Iuliaen , Bugiardini , Iacob di Sandro , den ouden Indiaco , Agnolo di Domino , en Aristotiles , en beginnende liet hun eenige dingē tot een proef maeken: maer siende hun doe wijst verschepden van sijn groote begheerte / smeet op eenen moezghen vzoegh alles van boben neder / en sluptende hem in de Capelle / woude hysē noyt meer in latē / noch ooc ten hysē daer hy was hem niet meer van hun laten sien : daerom siende hun bespot / keerden beschaeint nae Florenzen. Dus maecte Michel Agnolo dit werck met uptnemenden vlijt en studie / sonder hem eens te sien laten / om gheen oorzaeck te geuen dat het yemant sage: waer dooz t' volcx begheerte om sien te

meerder was. Den Paus oock seer lustigh wesende / begheerdet eens te sien: en alsoo't hem Michel Agnolo niet wilde toelaten / de swarichept ontsaen is van Michel Agnols blucht upt Room (als verhaelt is). Hier soudet schijnen / en soude moeten wesen / dat Michel Agnolo t'welfsel een stuc weegs begonnen hadde / eer hy vluchte: en volghende dit / soude Bramant al vooz s' Paus vertreck nae Bolognen / de Sepulture hebben ontraden te volepnden. Dat Michel Agnolo soo noode yemant sijn dinghen in't welfsel liet sien / was / om dat dooz oorzaeck van eenich weder sijn werck / als van eenige soutichept int kalc / was uptgeslagen ende beschimmelt / welck met der tijt de locht weder wech nam: maer daer te voozen wasser Michel Agnolo heel mistroostich om / en claeghdet den Paus / als meenende t'werck te verlaten: Des sondt hem sijn Hephichept Iuliaen da San Gallo , die hem daer raedt toe gaf. Dus volbde Michel Agnolo de helft: Des wilde den Paus / die seer haestich en onlijdt saem was / dat ment ontdecken soude. Daer quam al Room om sien : oock Raphael , die licht yet con nabolghen / en maecte daer na op een ander maniere als vooz henen de Sibillen en Prophten tot La Pace. En Bramant socht aen de Paus te wege te vzenghen / dat Raphael d'ander helft mocht volepnden. Michel Agnolo dit verstaende / beclaeghde hem oher Bramant , en sonder meer aensien op hem te hebben / seyde den Paus de ghebreken des levens en der Architecture van Bramant , aē de sabzjcke van S. Pieters , die Michel Agnolo namaels heeft moeten verbeteren : Maer den Paus alle daghe meer merckende Michel Agnols Const / liet hem het welfsel volmaken / wel betrouwende / dat hy de reste beter als d'eerste doen soude / en hy gheboodt daghelijcx / dat hem Michel Agnolo soude haesten / en vzaeghde dickwils wanneert gedaen soude wesen. Hy antwoorde onder ander eens : als ick my selven holdaen hebbe in de Const. Den Paus seyde : Wy willen dat ghy ons boldoet in onse haest. Dus volbde Michel Agnolo dit heel welfsel alleen / sonder yemants

Hier blijken twee oorsaken van Agnons vlucht upt Room die't over leggen is

const wel
ont.

mandts hulpe/dan datmen hem de ver-
wen wreef/binnen den tijt van twintich
Maenden/ en hadder van dyp dupsent
Croonen/ en mochter in ghebzupcken
booz 25. Croonen vertwe: maer t was
hem grooten arpepdt/ met den hoofde
om hooch te wercken/dat hy binnen ee-
nighe Maenden daer nae gheen tepcke-
ninghen conde sien/oft per lesen/dan om
hoogh siende. In summa in dit werck
in't gheheel is soo gedaen/en sulck/dat
het is het licht-vat oft Lampe onses
Consts/ dat het genoegsaem is te ver-
lichten de gheheele Werelt/die te bozen
inde rechte Tepcken-const menich hon-
dert Jaren is ghenoech verblint ghe-
weest. Gheen Schilder behoest te wens-
schen/in inventie/vertoztingen/accitu-
den / schoonhepdt der naecten/en om-
hangsels der lakenē/meer volcomēheyt
te sien: want hier is de Const in haren
hooghsten graet / en ter uysterse grense
gebzacht/als wel blijckt aen die volco-
men schoon naeckte Beelden / seer ver-
heue/lebende en roerende/van versche-
den ouderdommen / die eenighe epcken
festonen / om de gulden eeuw te bewij-
sen/houden: want de Doctē willen/dat-
men doe by epckelen leefde. Dus be-
wees Michel Agnolo, dat in deses Paus
tijt de gulden eeuw vooz handen was/
om dat in desen tijdt Italien gherust
en in vzeden was / dat vooz en nae in
grootte ellēde en swaricheyt is gweest.
Hier zijn te sien veel Historien upt t'ou-
de Testament / van Adam en Eva af/
oock Propheeten en Sibillen/ daer men
Const / verscheyden actien / en bewe-
ghelijcke affecten onepndlijcke veel sien
mach. Gheluckich is gheworden de
Schilder-rōst/ dat alle twijffel en dup-
sternisse van haer is wech ghenomen
het valsche vant oprecht onderscheyden/
en den blindt-doeck der valscher mee-
ninge den Schilders van de oogen met
dit werck ontbonden en los ghemaect
is geworden. Der Capellen welsel nu
ghedaen / was Michel Agnolo seer in
gracie by den Paus/gelijck hy ooc daer
aen werckende is gheworden meer en
meer: want so Michel Agnolo wou gaen
nae Flozencen in den Omgangh op
den S. Ian, sondt hem den Paus t'ijnen

hulpe om reysghelt 500. Croonen upt
vriendtschap en jonst. Doek worde den
Paus ghebachtich vooz sijn doot/ozden
te geven tot sijn voozighe Sepultuere/
en belaste / quaem hy te steruen / das
Cardinael Santi Quattro, en Cardinael
Aginense sijn Preef / de selbe op minder
ordinantie strax van nieus Michel A-
gnolo lieten onder handen nemē/en son-
der eenich belet volepnden: So dat Mi-
chel Agnolo weder de Sepultuere on-
der handen nam / en ondertusschen de
Cartonnen tot de Facciata oft r'back/
daer hy naemaels t'Ordeel maecte:
maer t'ijndich ongheluck beleetede dese
memorie van soo heerlijcken Graf ter
perfectie te comen / booz den doot des
Paus/en dat geozē worde Leo de thie-
de / die niet minder van moede / macht
en mildicheyt en was/ als Iulius. Deser
begheerde in sijn Vaderlandt van hem
gedachtenis te late/ om dat hy den eer-
sten Paus van aldaer was / en dat hy
sulck een constich Bozgher hadde / be-
stelde dat de Facciata van S. Laurens te
Flozencen vooz hem worde gehouden:
des werde Michel Agnolo gheschickt
nae Carrara om Marberen / end' hem
werden daer toe bestelt dupsent Croo-
nen. In dit Marber halen verloor hy
veel Jaren/makende ondertusschen ba-
wasch Modellekens tot het werck/dat
epndlijck den Paus Leo quam te ster-
uen / des Michel Agnolo niet besonders
te weghe en bzacht / dan bzacht een
grootte Marber colomme op de plaetse
van S. Laurens te Flozencen : en bin-
nen den tijdt van Paus Adrianus de 6e.
doe de Constē seer verschickt laghen/
vozderde Michel Agnolo eenichsins per
tot de boozgaende Sepultuere van
Iulius, daer hy upt liefde sinder vrient-
schap seer toe gheneghen was. Doe na
Adrianus, Clement de 7e. vertozen was/
ontboodt hy Michel Agnolo te Room/
en sondt hem weder nae Flozencen/ont
te volepnden de Sacristije en Libze-
rije van S. Laurens: want wefende oock
een Florentijn / wou daer de Sepul-
ture van sijn gheslacht van Medicis vol-
maectē hebben. Op desen selven tijdt
maecte hy te Room booz eenen Pieter
Vrbano dat wonder uptnemende Beelt
van

Miltcheyt des
Paus tot
Agnolo.

Italiaensche Schilders,

van den naeckten **Marberen** Christus, staende met sijn **Crups** / dat te **Minerva** te **Room** noch te sien is. Te **Flozencen** ghecomen wesende / **vozderde** hy dat heerlijck werck van de **Cupola**, handt-habende met eenen t'werck tot **S. Laurens**. In der **Architecture** / beneffens den ouden ghemeenen wegh der **Antijcken** en **Vitruvij**, heeft hy ander nieu oordenen opgezocht / van **Coznicen** / **Capiteelen** / **Wafen** / **Tabernakelen** / **Sepultueren** / en ander cieraten / waerom alle naevolgende **Architecten** hem te danken hebbē / dat hy hun van d'oude banden en stricken verlost heeft / en rupmen toom / en verlos ghegheben / van pet beneffens d'Antijcken te versieren: Doch om de waerhepdt te segghen / is desen toom so rupin / en dit verlos hy onse **Nederlanders** soo misbruyckt / dat metter tijdt in de **Metselrije** een groote **Ketterrije** onder hun ghecomen is / met eenen hoop raserije van cieraten / en brykinge der **Wylasters** / in't midden / en op de **Wedestalen** voegghende hun aenghetwende grobe punten van **Diamanten** / en dergghelijcke **lammicheyt** / seer walghelijck om aen te sien. **Summa** / **Michel Agnolo** maecte (niet tegenstaende veel belets) sijn **Beelden** / (doch heymelijck / so zijn maniere was) tot de **Sepultuere** tot **S. Laurens**, en zijn seuen in't ghe-tal / waer van sommige niet al volbaen zijn / also men dese daer noch sien mach: **d'een** is een **Maryp-beeldt** / die op een se-

ker **actitude** sittende / **haren** rechteren kinpe ober den anderen heeft gheslagen / en tkindt op de **hooghste** d'gpe sittende keert hem seer aerdich nae des **Moeders** hofst: dit werck / hoewel onvolmaeckt / toont in de **Conste** groote volmaectheyt / en een maniere van eē werckelijcke bootseringe. **Doozts** tot de **Sepulture** van den **Hertogh Juliaen**, en **Hertogh Laurens** van **Medicis**, zijn seer en boben al verwonderlijck vier **Beelden** / de **Nacht** / den **Dagh** / de **Morgenstonde** / en den **Abont** / oock de **Beelden** deser twee **Hertogē**: dese zijn alle genoege om de **Const** te doen herleven / al waer sy ober al de **Werelt** doot / en begraven. De **Beelden** der **Hertoghen** sitten met seer schoon actien / en zijn aerdich toegemaect / hebben schoon knpen / beenen / hoofden / handen en voeten. **Maer** wat sal ick segghen van **Aurora**, de schoon naeckte **Wrouw** / die ontspzringende in een lebendige **actitude** / schijnt bedzoeft / siende desen grooten **Hertogh** sijn ooghen ghesloten te wesen? En wat van de **Nacht**? dan dat het de **Nacht** is / om alle die desen meenen in **Const** t'achterhalen / oft voozhy te loopen / te verduy-steren? De **schoonheyt** en **gracelijcheyt** in't slapen deses **Beeldts** / heeft veel edel gheesten verweckt / te vereeren met **Poetsche** versen / soo in **Latijn** als in **Italiaens**. **Onder** ander was van een onbekent **Autheur** een **Tustaens** ghe-dicht ghemaect / op desen sin:

Den Nacht, die hier nu slaept met soete treken,
Een Enghel dus van steen ghehouden heeft:
En 'twijl hy slaept, meent ghy niet dat hy leeft?
Ontweckt hem dan, ghy sult hem hooren spreken.

Op dit ghedicht heeft **Michel Agnolo**, in plaetse van sijnen **Nacht** / op desen sin gheantwoordt:

Slaep is my lief, en geeren steen zijn wil ick,
Dat my gheen schade, oft schande en brengh in druck:
Dat ick noch sie, noch hoor, is mijn gheluck.
Dus weckt my niet, ay lieve spreeckt al stillick.

D'oozsaek dat dese uytnemende **Beelden** niet en hadden de leste handtreck-kinghe / die den **Meester** met vperigher gonst en liefde in sijnen gheest inghebeeldt hadde hun te verleenen / was den **Const**-vbandighen **Mars**, die terwijlen met **Bellona**, en de woedende **gefusters** / vooz de **Stadt** een belegeringhe quam

aenrichten / **N°. 1 5 2 6**. soo dat **Michel Agnolo** worde ghebruyckt tot de **fortificatie** der **stadt** / daer hy al sijnen sin toe-nepthde / en hadde de **Republijcke** gheleent **duyften** **Troonen**: maer siende / dat van **hulp** en tegenhouden alle **hope** verminderde / nam / om sijn persoons **versekeringe** / heymelijck en behendich

de blucht upt der Stadt/ met sijn disci-
pel Antonio Mimi, en sijnen vriendt Pi-
loto Goutsmitd/ na Venetien toe. En
comende te Ferraren/ alsoo daer van
den Hertogh Alfonso, om den krijgh
wille/ was geordineert/ dat de Weerden
de namen der gasten souden opbrengen/
werdt Michel Agnolo teghen sijnen wil-
le openbaer/ daer ghecomen te wesen.
Den Hertogh constliefdichsondt strax
de vooznaemste van sijn Hof/ hem met
sijn gheselschap en Weerden te brengen
in't Hof/ om aldaer heerlijck te loghe-
ren. Michel Agnolo hem in eens an-
ders geweld bindende/ liet hem by den
Hertoghe met sijn ghesellen brengen/
latende sijn goet in de Herberghe. Den
Hertogh ontfingh hem seer vriendlijck
en heerlijck/ en gaf hem noch seer rijck-
lijcke giften/ en hadde hem geern daer
te Ferraren behouden/ en vooz grooten
loon wat laten maken. Maer hy hem
wendende tot sijn medeghesellen/ seyde:
Hy hadde gebacht in Ferraren twaelf
dupsent Croonen/ die waren in hun be-
hoeflijckheyt ten beste. Doch bedancte
hy den Hertogh seer beleefdelijck/ die
hem alles toonde/ wat hy in sijn Daleys
vooz fraepicheydt hadde: onder ander
sijn conterfeitsel/ gedaen van den groo-
ten Tiziaen, t'welck Michel Agnolo seer
prees. Doch wat den Hertogh dede/
hy keerde weder na de Herberghe. Den
Weerdt wojde veelderhande dinghen
bestelt vanden Hertogh/ om Michel Ag-
nolo wel te tracteren/ en verboden geen
gelt van hem te nemen. Van hier quam
Michel Agnolo tot Venetien/ daer veel
Edellupden sijn kennis te hebben ver-
sochten/ daer hy weynich werck van
maeckte. Hy dede daer niet anders/ als
vooz den Dogie Gritti een tepkeninghe/
om de bzugge van Rialto, van fraep in-
ventie/ en seer tierlijck. Michel Agnolo
dooz veel biddens/ keerde weder in sijn
Vaderlandt/ dooz de groote liefde die
hy daer toe hadde/ doch niet sonder pe-
rijckel sijns levens/ om dat de beleghe-
ringhe van s'Keypers en s'Paus volck
vooz de stadt Florenten noch geduerde.
Daer ghecomen/ bewayende hy den
thozen van S. Miniato, daer twee stuc-
ken gheschuts op lagen/ die in't Leger

groote schade deden: Waerom die van
t'Legher met groot gheschut daer op
schote. Maer Michel Agnolo, met wolle
sacken/ en stercke maltraffen/ met veel
rouwen omvanghen/ behiel hem soo/
dat hy noch over eynde staet. Hy kreegh
lust wat te maecken upt enen grooten
Marbersteen/ negen ellen hoogh/ wel-
ken steen van Paus Clement te voozen
was gegeven Baccio Bandinelli, die hem
begonnen hadde. Desen doe hy van
den Gonfalonter Michel Agnolo was
ghegeven/ maecte hyper een seer schoon
Model toe: maer doe de Medicis weder
in de Stadt met acroozt ghelaten wa-
ren/ wert den steen Baccio weder ghege-
ven. In't overgaen van der Stadt/
werden eenige Borzers gebanghen by
last van den Paus: oock wojde Michel
Agnolo gesocht/ die hem verborzen hiel
veel daghen. Doch doe de furie over-
was/ den Paus Clement ghedachtich
wesende de constighe deucht van Michel
Agnolo, dede hem met ernst soecken en
binden/ en sonder pet missegghen hem
gheben sijn gewoone pensioenen/ op dat
hy vorderde 't werck van S. Laurens.
Hy nu in verskertheyt wesende/ maer-
te vooz den Commissaris vanden Paus
van Marber eenen Apollo, dyp ellen
lang/ die upt den koker enen pyl trect/
doch en werdt niet al ghesheel voldaen:
dit is een uytnemende schoon werck.
Hy hadde binnen de belegheringhe ge-
schildert een Leda, vā Lijmberwe/ vooz
den Hertogh van Ferraren/ 'twelck
een schoon excellent Vrouwen naect
beeldt was/ in den arem hebbende den
Swaen. Daer waren oock Castor en
Pollux, die upt het Ey quamen/ alsoo
men dat in Druck heeft naemaels sien
upt comen. Dit groot stuck liet Michel
Agnolo sven eenen Edelman/ die vanden
vooznoemden Hertogh ghesonden was
om dit stuck: want hy hadde verstaen/
dat van Michel Agnolo wat befonders
vooz hem was ghemaect. Den Edel-
man dit siende/ gheen kennis hebbende
van de Const/ seyde tot Michel Agnolo:
Dit en is niet bysponders. Welcken
antwoorde/ en vzaeghe wat sijn Am-
bacht was. Hy seyde al grinnende:
Ick ben een Coopman. Michel Agnolo
antwoorde

Plompen
Edelman
van Ferrar-
en, van
Michel Ag-
nolo door
ghenomen.

Michel
van Michiel
Agnolo.

antwoorde stracy: Ghy sult ditmael u
coopmanschap vooz uwen Heer qualijc
doen: maectt u stracy upt mijn ooghen.
Daer nae gaf hy dese Leda Antonio Mi-
ni zynen discipel / die twee Susters te
houwlijcken hadde: Dock gaf hy hem
den meesten deel van zyn teykeningen/
en Cartonnen / en twee kisten met Mo-
dellen. Desen trock met alle dese Const
in Vranckrijck. De Leda vercocht hy
aen den Coningh / en worde ghestelt tot
Fonteynebleu: Maer de teykeninghen
en Cartonnen werden verlozen/want hy
quam haest te sterben. Michel Agnolo
worde te Room ontboden van de Paus
Clement, die / hoewel op hem verstoort
wesende / vriendt der Const / hem al-
les vergaf: En gaf hem ordnen te keeren
nae Flozencen / op dat de Sacrifice en
Librerije van S. Laurens souden vol-
epndt worden / daer een menichste van
statuen aen verscheyden Meesters wa-
ren ghebeelt / en van al de Modellen
maectte: Dus werden solderinghe en
Boeck-bancken / en alles met vlijt aen-
gebanghen. Doe werdt Michel Agnolo
ontboden te Room van den Paus / om
t'Gozdeel te schilderen. En t'wijlen hy
doende was met den Cartonnen / werdt
hy daghelijc aengerent vanden Agen-
ten oft Commissarissen van de Hertog
van Urbijn, seggende / dat hy van Paus
Iulio de tweede hadde ontfangen seshie-
dupsent Croonen / om de Sepultuere te
maectte: Welcke hy (om van dese
moeyte ontslagen te wesen) noch geern
hadde voldaen / hoewel hy alree oudt
was. Het worde epndlich gearcozdeert/
dat de Sepultuere flechs met ses Beel-
den soude volmaectt worden / en niet
dan van een sijde te sien / ghelijck hy dat
self begeerde. In dit verdragh werdt
besloten / dat Michel Agnolo vooz den
Paus vier Maenden in't Jaer mocht
wercken. Dit gedaen/en liet den Paus
ebonwel niet af / het Gozdeel te willen
ghevozdert hebben / om te sien d'uyter-
ste cracht der Const van desen oppersten
Constenaer. Michel Agnolo maectende
de Cartonnen / was heymelijck stadich
doende aen de Beelden tot de Sepultue-
re / tot dat Anno 1533. den Paus ghe-
stozben is. En alsoo hy doe meende van

's Paus werck ontslagen te wesen/en de
Sepultuere dan vyz en los te moghen
epndighen; Maer Paulus de derde ver-
cozen wesende / liet hem roepē / om vooz
hem alles te doen / en dede hem groote
beleefsthepdt en beloften / segghende / hy
wilde t'Contract met den Hertogh
scheuren. Epndelijck werdt het veran-
dert / en op dyp Beelden van epgghen
handt. Dus maectte Michel Agnolo
een Beeldt / wesende Lia, Labans doch-
ter / vooz t'werkende leuen / hebbende
eenen spiegel / bewijssende / dat wy onse
wercken met voozdacht te doen behoo-
ren: Dock in een ander handt eenen
bloemkrans / betecknende de deucht/
die ons in dit lede verciert / en namaels
heerlijck maectt. T'ander Beeldt was
Rachel haer sufter / het contemplerende
leuen betecknende / die op eenen knipe
gheknielt is / en met een opgheheuen
aensicht. Dese twee waren op den tijdt
van een Jaer ghedaen / en worden met
den Moyles, daer vooz van ghesepdt is/
ghestelt tot S. Pieter in vincula, by an-
der Beelden van den Paus Iulius en an-
der / die ander Meesters hebben ghe-
daen / met de ornamenten der Sepul-
tuere / gelijck daer noch te sien is / en al-
les ghedaen na ordnantie en Modellen
van Michel Agnolo. Doe begaf hy hem
vooz te dienen Paus Paulus de derde/
boldoende met grooter vlijt het Goz-
deel / in welck hy epgghentlijck met een
groote maniere heeft ghelet op de naec-
ten / te weten / op de schoonhepdt / volco-
men proportie / en ghestaltenissen der
Menschen lichamen / op alderley acti-
tuden / hier in allen anderen overtref-
fende / latende aen d'een spde de vzoijc-
ke colozeringhe / en ander dupsent aer-
dicheiden / die ander Schilders tot ver-
maeckelijcken welstandt ghebruycken /
en oock eenighe gracelijcke inventie mit
ordnieren spnder Histozie. Het geschie-
de / doe eens den Paus Paulus quam be-
sien het werck / met eenen Messer Biagio
van Cesano, een seer neuswijs Mensch
wesende: Welcken ghebruyckt van den
Paus watter hem af docht / sepde dat
het een oneerlijck ding was / in so eer-
lijcken plaetse so deel naectt met bloote
onshamel leden te maken / dat het geen
werck

werck en was om eens Haus Capelle/
maer recht dinghen tot een stobe oft
herberge dienende. Michel Agnolo hier-
om t'onbevreden / oeffende dese wzake:
stracx doe hy wech was/gingh hy desen
Priester Schilderen in de Helle na t'le-
ven hy onthouden / onder een deel droe-
sen/met een slanghe om t'lijf/die hem in
de schamelhepdt bijt: en ten hielp niet
wat Messer Biagio aen den Haus oft
Michel Agnolo soliteerde / datment
wech nemē oft verandere soude/hy most
als een figuer van Minos, oft beter Mi-
das, met Esels oozen daer blijven staen
vzoncken/ghelijck men noch sien mach.
T'ghegeschiede cozts hier nae/ dat Michel
Agnolo van niet wepnich hooghe step-
geringe bsel/ quetsende sijn been/ en van
pijne en gramschap en woude hy't niet
laten Meesteren. Dit verhoozende ee-
nen Meester / Baccio Rontini Floren-
tijn / sijn vrient / quam hem upt mede-
lyden binden: maer soo hem daer ten
hupse niet opghedaen en worde / slom

Den Duyvel fel Caron met brandend' ooghen
Vergadertse al, hy dreyght en slaet met eenen
Met sijnen riem, al die niet snel en pooghen.

Acht Jare pijnichde hem Michel Agno-
lo dit werck te voldoen / het welck van
verre en van by hem wel wilt late sien/
sonder eenighen welstandt te verliesen/
en is gheweest gheretoqueert/en met
artsringhen in de diepselen seer net
bolbaen/niet alleen onder/ daer men
by can/maer boven in't opperste/ daer
ick eens met een langhe leere by ghe-
clommen ben / daer eenen ganck is met
pseren leningen. Dit werck woide vol-
daen/en ontdeckt/W. 1541. (ick meen)
op eenen Kerstdach/ met verwonderin-
ghe niet alleen van Room/maer van al
de Werelt. Hier naer maecte Michel
Agnolo booz den selven Haus in de Ca-
pelle Paulini twee Hystozien / oock op't
nat / d'een de Bekeeringhe Pauli, d'an-
der de cruycinghe Peetri, daer verschep-
den schoon naeckten oock in comen / en
verschepden fraep actien / sonderlin-
ge den Petrus averecht op t'crups: doch
eenich omstandich bywerck moet men
hier niet lustich zijn te sien / want het
achter upt / oft Landtschap is niet
tierlijck; men sieter boomen/noch ghe-

heymelijck in/ en socht van ramer te ra-
mer / dat hy hem bondt/ niet schepden-
de van hem tot dat hy al genesen was.
Dus keerde Michel Agnolo weder op't
werck/ en voldebe eer langhe Maenden
dit vermaerde heerlijck werck/dat wel-
ke dooz Hrinten/ soo in groot als cleen/
ghenoech openbaer is/ wat figueren en
actien daer in zijn / soo dat het hier te
verhalen onnoodich is: maer datmen
aen het wesen van elcke verdoemde fi-
guere mercken can / om wat sonde dat
hy daer in Carons schuypte ter Hellen va-
ren/ dat laet ick den Natuer kennenden
Philosophen oordeelen/oft soo is/ ghe-
lijcker van wort getuyghet. Onder veel
aenmerckelijcke dinghen/ heeft hy ghe-
maeckt seven Dypbels/daer mede mee-
nende de seven Dootsonden/die de men-
schen / die ten Hemel meenen op vareu/
ter Hellen neder trecken. Int upt-
beelden van Caron, heeft hy ghevolghet
den Doete Dantem, daer hy seght op
desen sin:

bouw / oft dierghelijcke dinghen / ghe-
lijck of hy alleen t'hooghste treffende op
het leeghe oft gheringhe niet en heeft
willen achtē. Dit was sijn leste schilde-
rije / gheepndicht t'zijnen 75. Jaren/
met grooter moepten: want te wercken
op nat / en is niet wel onder liede wert.
Nae dat Michel Agnolo, in de fortifi-
catie van Borgo, hem betwefen hadde
boven alle ander verstandich Bouw-
meester / en t'schilderen verlaten / en
tonde sijnen gheest niet ledich wesen:
maer nam boozen een seer groot stuck
Marbers/ daer hy van een stuck te we-
ge wilde hzengen vier figuerē/ meerder
als t'leven/ en was een afdoeninghe van
t'crups daer op Maria schoot licht ee-
nen dooden Christus, daer eenen Nicode-
mus met een ander Maria de Moeder
helpen en bystaē/ wantse van droefhept
schijnt machteloos / dit lichaem niet te
moghen langher op den schoot houden/
en schijnt te willen ballen / wese den een
heel verschepden actie / van die hy oft
ander in dese Hystozie te boozē en deden.
Dit werck werdt niet volmaeckt/ hoe-
wel

Michel Agnolo
aldert
Priester
de Helle
Esels
ren.

gedult
in Michel
gnolo.

Italiaensche Schilders,

wel hy tot zyn Sepultuere hadde gheschickt / en creegh groot ongheluck / als noch volgen sal. Doe Anno 1546. overledē was Antonio da San Gallo, Bouwmeester van de Fabrijcke van S. Pieters, wert in zyn plaetse ghestelt Michel Agnolo die (oudt wesende) niet gheern sulck last aen nam / en maecte met veel minder cost een veel beter Model van hout / als dat van San Gallo, verbeterende veel dingen / op sulcker wijze / dat dese Fabrijcke op een veel beter orde worde ten epnde ghebracht / en op een bijsticht Jaren tyt minder als sy soude geweest hebben / en met meer als d'yz hondert d'ysent Croonen minderen cost / en noch veel heerlijcker werck / bequamer en ghebruyckelijcker. Den Paus die hem seer beminde / en in eeren hadde / gaf hem tot een pensioen v' inkomste / die de Riviere opzengt binnen Parma, be-loopende tot ses hondert gouden Croonen Jaers : Daer nae in plaetse van die / de Canceledie van Rimini. En alsondt hem den Paus dit ghele van zyn pensioen / wildet niet ontfanghen / als daer geen werck van makende / willen de tot dese Fabrijcke dienen om Gods wille. Summa / het is te verwonderen / dat een eenich Mensch. soo veel gaven en Consten heeft dadelijck bewesen. in hem te wesen. Dus werdt hy in verschepden Bouwinghe ghebruyckt / tot de doot van Paus Paulus, N°. 1549. en wederom ten tijde van Paus Julius de derde : den welcken hem liet continueren in de Fabrijcke / en hadde hem in grooter weerden. Hy worde ooc van den Senaet des Roomsche volck gebuyet tot Bouwmeester aen het Capitoliun / waer toe hy een seer schoon teykeninghe inventeerde / hoe dat ghebouw gemaect en gheciert / d' Antijcke beelden daer te passe ghebracht / en hoe de trappen en ander dinghen op het fraepste en voeghlijckste mochten te weghe ghebracht worden. Liever hadde Michel Agnolo zynen ouden tijdt geruster overgebruycht / dan onder verschepden Pausen / en booz d' een en d' ander onledich te wesen met de dingen der Architecture. Doch de Fabrijcke van Sinte Pieter, de Kercke van Sinte Jan. booz den Flo-

Paus mil-
heyt tot
Michel
Agnolo.

rentijnen te Room / en bergheelijcke / dede hy alleen uyt devotie / sonder ghewin te begeere. Evenwel dooz de groote liefdet ot de Const / en om dat de oeffeninghe met den beptel op de Marberen te arbeiden / zyn lichaem (soo hem docht) vozerlijck tot gesontheit was / en liet schier geenē dagh booz hy gaen / zyn tijtverduyft te hebbe aen zynē booz verhaelden Marberen groep. oft Pietra : doch ten lesten werdter onverduldich in / er sloech hem aen stucken : Want den steen was vol herde kepkens / en so hardt / dat t' yper dick wils uyt den pseren sprongh. Dese Pietra worde weder aen een geset / en is noch in eenen Wijn gaert by Monte Caval, toetomende die van Bandini, daer ick hem oock ghesien hebbe. Maer om de naeste oorzack van dit byken / en onvolcomen laten der fgueren van Michel Agnolo. t' onbesoeken / mijns achtens / is gheweest het overbloedigh / en gheestigh verstandt / daer een doozinghende scherpe oozdeel beneven was : Soo dat hy noyt volcomen benoeghen en hadde aen yet dat hy opt maecte / en daerom heeft hy in zynen ouderdom wepnigh Marberen beelden voldaan / maer die voldaan zyn / zyn in zyn jonckheyt gedaen gheweest / als den Bacchus, de Pietra van de Coztse / den Colossus oft Reus tot Florencen / en boven al den Christus te Minerva, die soo volcomelijck ghedaen is / datter gheen graen dichte en mach af oft toeghedan wesen sonder t' Beeldt te heberben. Noeh onder de voldaan / zyn t' Beeldt van de twee Hertoghen / Juliaen en Laurens, den Nacht / Aurora, en den Moyses, en buyten dese noch twee / dat t' getal nauwe en repckt tot elf. De ander die onvoldaan zyn bleven / zyn meer in ghetal : Want soude hy gheen beelden uyt hebben laten comen / dan die hem ghenoechden / hy souder (soo hy self beleiden heeft) wepnich oft geen te boozschijn hebben laten comen. Dit hadde hy booz ghewoonte / soo haest hy al werckende aen zyn beelden eenich cleen gebreck sach / hy lietse onvolmaect als soo blijven / en dit was (sepde hy) oorzack / dat wepnich Beelden oft Schilderijē van hem zyn gedaen gewordē. Hy

Onghed
van Miche
Agnolo,
slaende aen
stucken by
Pietra.

beleedt.

beleedt oock teghen pемant / datter een
 stuck van de elleboghen van de Ma-
 rp-beeldt was af ghesprongen / daer hy
 de lijdt saemheyt mede verloor. Om nu
 eyndlijck sijn leven in't cozte te betrec-
 ken/en t'oberloopen/is te weten/dat hy
 altyt seer ghenegen was tot alle moes-
 ten/die de Conste belangen:bebindende/
 dat hy dooz alle swaricheden daer mede
 gheraecte. Hy heeft binnen sijn le-
 ven hem seer gheoefft in de Anato-
 mie/niet alleen der Menschen/maer ooc
 der Dieren/besonder der Beerden/daer
 hy altydt sin in hadde / oock eenighe te
 houden : des hy soo groote perfectie
 met Pinceel en pser heeft laten blijcken/
 bewijsende/dat die upt de herffenen van
 Iuppiter, Minervam halen wil / behoest
 den hamer van Vulcanus. Men heeft ge-
 sien dat hy beelden heeft ghemaect/
 langh 9, 10, en 12. hoofden/als hy daer
 hy wist eenige gratie te weghe te bren-
 ghen / alhoewel sulckx in't leven niet te
 binden waer / so sepde hy / dat den Pas-
 ser moest wesen in d' ooghe/en niet in de
 handt : want de handt arbejdt / en de
 ooghe oozdeelt : en sulcken wijse hadde
 hy oock in sijn Architecture. Hy bemin-
 de seer de eensaemhejdt/dat niet te ver-
 wonderen is : want die op onse Const
 verliest is / moet t'gheselschap schou-
 wen/dewijl sy den heelen Mensch wil
 hebben in aendachtichejdt/want sulck
 Mensch alleen zijnde /is (met Scipio)al-
 derminst alleen. Hy hadde in grootach-
 ringhe eenige verstandighe gheesten/en
 gheleerde Personen: hy las gheern I-
 taliaensche Poeten/en maecte self veel
 gheestighe versen/Madrigalen/en So-
 netten / die seer stadich waren / en heeft
 Petrarcham en Dantem schijer ghecom-
 menteert. Hy sondt gedichten/en ontfing-
 ger weder van de doozluchtige March-
 grabinne van Piscara, en waren op mal-
 canders Const verliest / en sy quam
 dickwils van Viterbo te Room hem be-
 soecken / welke hy tepckende een Pieta,
 met twee Enghelen / eenen Christus aen
 t'Crups met opgeheben hoofde / en een
 Samaritaensche Vrouw aen den put.
 Hy beminde seer de heplige Schrijtue-
 re/als een goetd Chrijsten wesen:had-
 de oock in grooter weerden de schrijften

van Boer Ieronimo, Savonarola, om
 dat hy op den Preдикstoel sijn levende
 stem had ghehoort. Hy beminde seer
 de lichamelijcke schoonhejdt der Men-
 schen/om die in sijn Const na te volgen/
 en het schoonste wt het schoone t'onder-
 schepden/er kennen/souder welck men
 gheen dings en ran volcomens maken:
 maer hadde gheenen sin aen ontuyfste
 en oneerlijcke ghedachten / t'welck hy
 niet de maniere sijn's levers heeft bewe-
 sen/seer sparigh zijnde/als hy jong was
 te vreden wesen (om stadigh op sijn
 werck te wesen) met een wepnich bzoot
 en wijn / welke ghewoonte hy onder-
 hiel/tot dat hy 't Gozdeel maecte in de
 Capelle / daer hy des avonts sijn dagh-
 werck ghedaen hebbede / hem sober-
 ljck onderhiel/en rijck wesen/leefde
 armljck / en noyt vziut en at met hem/
 en selden wilde hy van pemandt ghe-
 schencken:want hem docht/als pемant
 hem wat gaf / altydt in hem te wesen
 ghehouden. Sijn verhaelde soberhejdt
 maecte hem seer wakende/en van wep-
 nich slaep/ 'snachts dickwils opstaen-
 de/niet comende slapen/hem voegende
 te werken met den beutel/daer toe had
 hy ghemaect eenen papieren hellem/
 daer op hy de keerse stelde/en hadde aen
 den handen gheen belet. Sijn keersen
 waren van enkel Gepte sineer die seer
 uptnemende zijn. Dickmael stiep hy
 in sijn jeucht ghecleedt / vermoeyt van
 arbejdt / om 'sanderdaeghs geenen tijdt
 met cleeden te verliesen. Eenighe zjn-
 der geweest / die hem nae seyden / dat hy
 gierich en vreck was : maer dese deden
 de waerhejdt daer aen te cozt:want hy
 het teghendeel heeft bewesen met sijn
 groote miltheydt/in't werck gheven sijn-
 ner goederen en Consten. Veel tepcke-
 ninghen gaf hy aen M. Tomas Cavalieri,
 Messer Bindo, en boer Bastiaen del Piom-
 bo, die seer veel weert waren / aen sijn
 discipel Antonio Mini de Leda, en an-
 ders/als gheseyt is / en boortz aen veel
 ander / ghelijck de twee gebangenen aen
 St. Serozzi: dese ghebanghenen zijn nocht
 tot Equan, dzy mijlen van Parijs / gaf
 oock aen Francesco Bandini de ghe-
 bzoken Pieta : summa / dirghen daer
 men een deel dupsent Croonen af had

M. Agnolo
 was verliest
 op de
 schoonhej-
 der Men-
 schen,om
 sijn Const te
 vorderen.

M. Agnolo
 rijck wesen
 de, leefde
 armljck.

Grootem
 vlijt van
 Michel
 Agnolo in
 sijn jeucht.

Groote mil-
 heyt van
 Michel
 Agnolo.

ie Miner-
 in uyt Iup-
 pers herfe-
 n wil ha-
 behoest
 n hamer
 Vulcanus.
 M. Agnolo
 rechte beel-
 g, tot 12.
 ofden
 gh.

Onse Const
 l den hee-
 Mensch
 haer in
 ndacht
 ben.

Michel
 Agnolo was
 ck een
 eet.

Italiaensche Schilders,

de mogen maken. **B**oven dit veel dienst aen velen ghedaen met teyckenen / en andersins / sonder yet te nemen / oock onderstel hy met syn ghewonne; ghelt veel armen / uyt houwlijckende hewijckelijck veel schamel dochteren / die hy goede houwlijcke have gaf / en maecte rijckhe spu Dienaers / ende die hem hielpen wercken; oock eenen synen knecht **V**rbino, die hem langhe hadde ghedient / den welcken hy eens vzaegde: **S**o ick com te sterben / wat suldy doen? hy sepe: **I**ck sal een ander dienen. **H**y armen menschen / sepe **M**ichel **A**gnolo, ick wil u ellenide boozcomen / en gaf hem teffens twee dupsent gouden Croonen / een dinghen dat **K**epers oft groote **H**eeren te doen zijn ghewoon. **D**ock een zijn **H**eeff gaf hy nu dy / dan vier dupsent Croonen / en eyndlijck 10000. Croonen / sonder zijn goederen te loom. **M**ichel **A**gnolo is oock geweest van diep en langh behoudich onthoudt / so dat als hy maer eens pemandts dinghen en sagh / hy heeftet soo onthouden / en hem daer mede ghedient / dat het niemant conde mercken / en noyt en maecte hy yet / dat malcander ghelijck was; want hy onthiel alles wat hy opt maecte. **I**n syn **Z**eucht wese in een geselschap met ander **S**childers zijn vzienden / wedden om een **V**ontmael / wie een figure soude maken van minst teyckeninghe / ghelijck die eenighe plomplijck op de mueren maecten / die niet met allen en connen. **H**ier diende hem syn memorze van een boots / die hy soo op eenen muer hadde gesien; **D**ese maecte hy van treck tot treck soo gautsch gelijck / als hadde hy't booz hem gesien / en gingh alle d'ander **S**childers te boven: **E**en dinghen nochtans swaer om doen / booz sulck een / die soo goedt **M**eeft / en soo vol teyckeninghe was / en ghewoon tot soo constighe dinghen / dat hy soo gheheel hem daer van berberren en afschepden konde. **H**y is gheweest seer beronweerdicht op die hem veronghelijckten; doch noyt gheen wraeck doende; **M**aer verbuldigh verdragende. **I**n al zijn wesen was hy manterlijck / en wijs in woorden / en boozsienich in antwoorden / met een statighe grootheyt / en somtijds scherp bijtende /

Michel Agnolo had groot onthoudt.

somtijts soet en cluchttigh / waer van ick eenighe mach verhalen. **H**em worde gesep van een zijn vziendt / dat hem de doot wel leet behoorde te wesen / om dat hy zijn leven hadde gearbept met groot onghemack / om tot der **C**onsten volmaectheyt te geraken. **H**y antwoorde: **D**at behoort even heel te wesen: **W**ant behaeght ons t' leven / soo behoort ons niet te mishagen de doot / dewijl het al werck is van eenē **M**eeft. **E**en **S**childer hem vragende van sijn werck / welcken hadde geschildert een **P**iera, en hem daer in qualijck ghequeten / antwoorde hy: **D**at het wel een **P**iera, dat is een deerlijck dingh te sien was. **V**ersaende dat **S**ebastiaen del **P**iombo, in een **C**apelle van **S**. **P**ieter **M**ontorio, hadde te maecten eenen **M**onick / sepe / dat hy dat werck soude bederben. **V**raghende **S**ebastiaen om wat oorzack / antwoorde hy: dewijle datse de heele **W**eerelbederben / die soo groot is / soudense niet connen bedervē een **C**apelle / die so cleen is. **H**em worde verhaelt van eenen die seer wel d'Antijcken conterseptte / en hun maniere nabolghde. **H**y antwoorde / die altijt een ander nabolght / en loopt hem nemmermeer boozhy / en die niet van sich self en can maecten / sal hem qualijck met ander liebdē dinghen connen behelpen. **E**en **S**childer in een werck hebbende boven al wel gemaeckt eenen **O**s / worde **M**ichel **A**gnolo ghevraeght / hoe desen **O**s so levende boven alle ander dinghen was getroffen te make. **H**y antwoorde: **A**lle **S**childers connen hun selven wel best contersepten. **H**y gingh een werck sien van rondt **W**eeltwerck / dat men ghedaen wese / bupsten op sijn plaetse soude setten. **E**nde also den **W**eeltwijder hem seer hemoepde om de vensters te stellen / datse goetlicht mochten gheben / sepe **M**ichel **A**gnolo: **E**n doet geen moepte / want het besonderste is het licht op de **M**arck. **M**eeft / dat de dinghen die in't openbaerstaer / worden van t'volck gheoordeelt goedt oft quaet te wesen. **H**y sagh een **S**childerij / die al uyt anderen gearaeyt was / en gebragt watter hem af docht. **H**y antwoorde / **W**el: **M**aer ick en weet niet / als tē **D**ordecle alle licha-

Sommigh aerdighe antwoorde van Miche Agnolo.

men

men hun eygen leden weder nemen sul-
len / hoe't met dees Historie sal gaen/
want daer niet met allen en sal blijven:
Een waerschouwinghe / op datmen hem
soude ghewennen upt zijn selben wat te
maecken. Een Meester sejde hem: 't is
jammer dat ghy geen Wijf en hebt ghe-
nomen / ghy soudt nu veel kinderen heb-
ben / die uwen arbeydt eneere souden
moghen genieten. Hy antwoorde: Ick
hebbe eene die my Wijfs ghenoech is/
't welck is de Const / die my moepte ghe-
noech aenghebaen heeft / en mijn kinde-
ren sullen mijn wercken wesen / die my
(indien se yet dooghen) lange sullen doen
leven: Want ongheluckich waer Lau-
rens di Bartoluccio Giberti, hadde hy niet
die schoone deuren van Sinte Ians ghe-
maecht: Want zijn kinders hebben al
doorgezocht dat hy hun naeliet / en de
deuren staen noch obereynt. Eyndlijck/
het was een Man / als upt den Hemel
ghesonden / om in't leven en Const een
recht voorbeeldt allen edelen gheesten
en Constenaers te wesen; des hy van elc-
ken was weerdich bemint te wesen / ge-
lijck hy oock was / en van groote Heeren
en Housen / te weten / Iulius de 2^e. Leo
de 10^e. Clement de 7^e. Paulus de 3^e. Iuli-
us de 3^e. Paulus de 4^e. en Pius de 4^e. die hy
al diende / en hem in weerden hebbende /
seer ghemeensaem met hem waren /
en hadden hem wel willen altydt by
hebben: Ghelijck oock deden Carolus
de vijfde Keyser / Solyman den Turck-
schen Keyser / Franciscus de Valoys Co-
ningh van Franckrijck / en de Signo-
rije van Venetien. Twaer langh te ver-
halen al d'ander Cardinalen / en groo-
te Meesters; doch moet niet nalaten den
Cardinael Hipolico de Medicis, die zijn
Const so toegedaen / end' hem so toeghe-
negen byent was / dat hy vernemende /
dat Michel Agnolo sin hadde aen een syn
Turcks Weert / om zijn groote schoon-
hepdt wille / heeft hy't hem mildelijck
't hups ghesonden / met tshien Duplen al
gheladen met haver / en eenen knecht
om t'weert beschepdt te doen / twelck
Michel Agnolo seer lief was / en in groo-
ten danck aen nam. Doe binnen Room
quam den Hertogh van Flozencen Co-
simo, met de Hertoginne Leonora, dede

hem den Hertogh oock / om zijn hooghe
vermaertheydt in der Const / en eerlijc-
ken ouderdom / altyts groote eere / niem-
mermeer met hem sprekende / dan met
de bonnet in de handt / hem doende nes-
sens hem sitten / gelijck etlijcke Housen
oock hadden ghedaen. In't overleggen
van zijn leven / dunckt my jammer en
beclaeghlijck / dat hy so veel tijdts most
verlefen met dinghen / die hem van het
Beeldtsnijden af voerden / bysonder met
te doen graven Marberen / en met For-
tificatien / en't Bouwmeesterschap te
bedienen van de Fabrijcke / daer hy 17.
Jaer veel moepte mede hadde / en van
ander Bouwlieden berijdt wesende / op
veel manieren / en seer ghequelt worde:
Want hadde hy zynen tijdt in snijden
oft Schilderen moghen ghebruycken /
men hadde veel meer wonders ghesien.
Doch heeft soo veel ghedaen / dat men
acht / dat hy alle die vooz hem syn ghe-
weest / heeft in perfectie van Menschen
beelden oertroffen: Soo dat met recht
in zijn Wthaert hy worde geschildert /
bertoont midden oude en nieuwe Con-
stenaers / en daer by een versken gestelt /
dat zijne oorsprong heeft upt de Georgica
Virgilij, daer van den Coningh der Ho-
nichypen wort gesproken / op desen sin:

Sy zyn hem al ontrent, end' al in hem
verwondert.

En ghelijck hy vooz handteycken / wa-
pen oft abijs / stelde by Cranssen in een
gheblochten / veranderen die van der
Academie vā de Teycken-const binnen
Flozencen dees Circkels oft Cranssen
in Croonen / stellende daer by t'Abijs:

Ter geminis tollit honoribus.

Willende te kennen gheben / dat hy in
Schilderen / Beeldtsnijden / en Bouw-
meesterschap (wesende oock by Con-
sten aen den anderen hangende) de Ere
en Croone weerdich was: doch mocht
ter Michel Agnolo, die een diepsinnich
gheest was / wel hooger oft ander me-
ninghe in hebben ghehad. Doe hy in
zijnen uptersten ouderdom begon te be-
mercken spns levens afgang / en dat hy
zijn sinnen tot God ghevent hadde / soo
heeft hy dat in een ghedicht Sonnet te
kennen gegheben in Tusraenscher spra-
ke / luydede genoech op deser meyninge:

Italiaensche Schilders,

Met een broos schip alree is aenghedreven,
Door woeste Zee, ter haven, elck ghemeen,
Mijns levens loop, daer rekenschap elck een
En reden moet van alle wercken gheven.

Dat 'werelts gonst my tot een Godt verheven
Der Consten heeft, oft eenich Heer alleen,
Bevind ick valsch, vol dolinghe niet cleen,
Oock 'tydel wensch der Menschen in dit leven.

'Tmal soet ghepeyns der liefden, voormaels yet,
Wat ist? soo my nu dobbel doot gheschiet?
D'een ben ick wis, en d'ander dreyght my pranghen.

Ghenoech ghemaect, en Beeld'ghesneden hier.
Mijn Ziel gherust ick tot de Liefde stier,
Die d'aermen op aen't Cruys dede, ons 'ontfanghen.

Hy hadde altyt groote begeerte / noch te gaen dienen / in sijnen soo grooten ouderdom / den Hertogh Cosimo, en met eenen in sijn Vaderlandt te sterben / om daer by sijn Ouders te wesen begraven: dan en mocht van den Paus niet vyzghelaten wesen / noch ontslagghen / om de Fabrycke / soo dat hy te Room most blijven / daer hy epndelijck sieck worde van een traghe Cozise: Maer de sieckte vermeerderende / en hy sijn eynde bevoelende / maecte sijn Testament / met vyz corze redenen / met goede kennisse en verstandt / segghende aldus: Ik late mijn Ziel in de handen Godts: mijn lichaem der Aerden: en mijn goetd mijn naeste vyzlenden. Vermanende de sijne / datse in 't scheppen wyt desen leven / souden sijn ghedachtich des ljdens Iesu Christi. Hy is overleden den 17. februarij ten 23. uren / Anno 1564. oudt 90. Jaer. Hy was te Room met seer grooten staet en toeloop begraven: En dooz bevel van den Hertogh Cosimo, hemelijck ontgraven / en ghepacht als Coopmanschap / hemelijck ghebracht te Flozencen / om hem oock nae sijn doodt hooghlijck te vereeren. Maer al te grooten beschijvinghe soudet wesen / te verhalen / wat men dat doodt lichaem / in 't begraven en Wthaert / al eere binnen Flozencen dede. Wat al aerdige en ghesfighe versteringen van triumphelijcke toeberepdinghen / en schilderijen / daer al in rozten tijdt te weghe werden gebzacht / dooz de Schilders Academie / en andersins / besonder in de Wthaert / die uptgestelt was te doen 'sdaeghs na S. Ian, en geschiede den 14. Julij 1564.

Sijn Sepultuere is inde Kerck van Santa Croce van Marber / waer op staet vyz vyzouwen beelden van Marber / te weten / Pictura, Sculptura, en Architectura.

Het leven van Francesco Primaticcio, van Bolognen / Schilder / en Bouwmeester.

Het is natuerlijck / dat d'Ouders heminnen en behertighen het welvaeren van hun kinderen / en daerom sozghbuldigh sijn hun eenighe eerlijcke oeffeninghe te leeren. Die van macht sijn / schickense wel veel tot Coophandelinge / achtende / dat het versinadelijck is / hun te leeren eentich Ambacht / daer sy ten onrecht onder rekenen de edel Schilder-ronst. Sulcx is gheschiet met Francesco Schilder van Bolognen / van het edel gheslacht van de Primaticci. Desen was in sijn Jeught beschickt tot der Coopmanschap: maer hy van hoogheren en edelderen gheest / had daer weynich behaghen in / en begaf hem tot des Cepeke-consts oeffeninge / daer hy hem natuerlijck toe vondt ghenegente sijn. Aldus tepkenende en schilderende / liep het niet langhe aen / of hy en liet blijcken / dat hy excelleren soude. Hy is ghetrocken nae Mantua, daer doe ter tijdt Iulio Romano woocht / in het Paleps van de T. en worde epndelijck ghestelt te wercken / in gheselschap van een groot deel Jongers / in dat selve werck / daer in volherdende den tijt van ses Jaeren / met grooter moeyten en blijt de Const nae soekende / leerde hy seer wel colozeren / en van succo wercken: des hy

hy onder alle d'ander Jongers/die daer hun heneerstichden / den best doender ghehouden worde / in tepckenen / en handelen metter verwe/ als het ghebleken is in eē groote Camer / daer hy tusschen eenighe cievaten van stucco / heeft ghedaen eenighe krijghen / op de wijze der oude Romeynen/ met een groot deel figueren: En noch veel meer ander dinghen in dat Paleys/ met de Cartonnen en nae tepckeninghe des voornoenden Iulij. Des hy / van den Hertogh begrarigt wesende / doe den Coning Franciscus in Franckrijck ontboodt eenighe jonghe Schilder / die van schilderje en stucco wel con wercken/ werdter henen gesonden/ Anno 1531. En al wasser een Jaer te vooren henen ghetrocken den Florentijnschen Schilder Rosso, die altee verscheppen dinghen hadde gedaen vooz desen Coningh / als den Bacchus, en Venus, en d'Historie van Psiche en Cupido, soo wozt ghesep't / dat d'eerste stucco / en schilderje op't nat / in Franckrijck van dege ghedaen was van Primaticcio, die veel Cameren/ Salen/en Logien op deser wijze vooz den Coning dede. En alsoo hem den omgangh / maniere / en wercken van desen Schilder wel beviel/ sondt hy hem No. 1540. nae Room / om vooz hem op te spouren eenige Antijcken. Het welck hy so sozchbuldelijck dede/ dat hy binnen wepnich tijdt gecocht heeft/ onder hoofden/Cozpuffen / en Beelden / hondert vieren-twintich stucke. Hy dede ooc dooz Iacob Barozzi van Vignola, en ander af dzucken het Beerdt van Coper op't Campidoglio, een groot deel der Historien van de Columne Triani, den Comodus, de Venus, den Laocoon, den Tiber, den Nilus, en de Cleopara in Belvideer / om alles te laten gieten van Coper. Binnen desen tijdt is in Franckrijck ghestorben Rosso, alwaer van hem is onbolmaeckt ghebleven een langhe gallerije/ die met zjn tepckeninge was gheweest begonnen met stucco en schilderje. Des worde Primaticcio ontboden van Room/en is met dese Antijcken en vorzmen t'scheppe ghecome in Franckrijck: Daer hy vooz alle dinghen liet gieten dese vorzmen der Antijcke Beelden / die

soo wel bevielen / dat het de selve Antijcken schenen te wesen / ghelijck men sien mach / daer sy ghestelt zjn in den Hof des Coninginne tot Fonteynableo, met een benoegen van den Coningh/ die dese plaetse schier maecte tot een nieuwe Room. Daer ick en wil niet swijghen/ dat Primaticcio in t gieten deser / hadde sulcke constighe Meesters / dat dit werck niet anders en was van dunnicheyt / dan als een velken / en soo glat/ datmen schier niet behoefde te supveren. Hier nae eyndichde Primaticcio de begonnen gallerije in cozten tijdt / met overbloedighe veel stucco en schilderje. Des den Coningh hem bindende wel gedient / t'eynden acht Jaeren hem stelde in't ghetal van zjn Camerlinghen/ en cozts daer naer / Anno 1544. om dat hem docht dat hy't verbiende/ maecte hem Abt van S. Martens: maer noch en heeft Primaticcio niet afgelaten te doen werckē vā stucco en schilderje/ in dienst van zijnen Coningh / en ander / die nae Francesco den eersten in't Regeren ghevolght zjn. Veel fraep jonghe Schilders hebben hem hier gheholpen/ onder ander/ Rogier van Bolognen/en Prospero Fontana, Gion Batista, Bagna Cavallo : maer niemant en dede hem meerder eere / als Nicolaes van Modona, die alle d'ander in de Const overtrof. Desen/ met des Abts tepckeninghe / maecte een groote sale / de Dans-sale gheheeten/ met schier ontallighe veel Beelde/ groot als t'leven / soo wel in't nat ghedaen / dat het schijnt van Oly te wesen. Noch een groote gallerije / met tsestich Historien van Vlyses, dinghen die hun gheweldich verheffen/en seer lebendich staen / niet ghebruyckende dan natuurlijke verwen van eerde / sonder achter aen te retocqueren met Epberwe / als veel nu ghebruycken / des hy daer in wel te loven is. Het wessel deser gallerije is oock al bezocht met stucco en schilderje/ met grooter blijt vāde vooz verheelde/ almet des Abts tepckeninge/ gelijc oock is d'oude sale / en een ondergallerije / die beter als al de ander ghedaen is. Den selven Abt Primaticcio, heeft vooz den Cardinael van Loreynen veel fraep dinghen ghedaen te Mo-

Const wel beloöt, door Franciscum, Coning van Franckrijc.

Nicolaes vā Modona goet Schilder.

Italiaensche Schilders,

done, in sijn seer groot Daleys/genoemt de Grotte, welck om sijn grootheydt by d'Antijcke dinghen te ghelijcken/mocht een Terme ghezeten wesen/om datter so veel groote Logien/trappen/openbaer ghemeen Salen/Cameren/en heymelijcke stancien oft Cameren zijn. En om ander verschepdenheyt te verschuyghen/isser een seer schoon Camer/geheeten het Daelgioden/wesende aengeciert met compartimenten van Cozniten/die men van onder op siet/vol figuren/die oock also vercozten en seer schoon zijn. Veel ander dinghen van stucco en schildertje zijn aldaer te sien/te langh te verhalen. Nae de doot des Conings Francesco, wert den Abt noch gemaectt generael Commissaris over de Fabrijcken des gheheelen Coninghrijckx. Hy heeft noch ander veel dinghen gemaectt/de Sepultuere van Coningh Henrico, vooz des Coninghs Moeder/in een Capelle/met vier hoghen/en veel ander eyghenschappen en omstandigheden van Beelden/Marberen/en Coperen historien van half ront. Summa/hy heeft sijn Oberste gedient in alles wat de Const begriypen mach/in Triumphen/Festen/Coznospelen/en Masacaraden/met seer versierlijke aerdige inventien. Hy was altydt seer byzandelijck/en mildt tot sijn byzanden/en maeghschap: desghelijcx tot die van der Const. Hy heeft hem altyts gedraghen/niet als een Schilder/maer als een groot Heere/en tot grooten ouderdom ghecomen/is in Wanckelijck ghestorven.

Het leven van Tiziano Uccello, van Cadoor, Schilder.

Een groot ghetal doorluchtighe Nammen/in verschepden oeffeninghen van eerlijcken geruchte/soude men van oudts tijdt af weten te noemen/die onbekende plaetsen oft Dozpe/van hun gheboortzen halven hebben vermaert ghemaeckt. Onder dese waer besonder te tellen den grooten Tiziano, van den huyse Vccelli. Desen was te Cadoor, een cleen Dozpe oft Casteelken/gelegen op de Piave, by mijlen van der Clupse

aen den Alpes, ghebozen / Anno 1480. Welcken tot zijnen thien Jaren / met eenen goeden gheest en cloeck verstandt begaest wesende / werdt gheschickt tot Venetien / tot een heerlijck Bozger zijnen Dom. Desen dit kindt siende seer totter Schilderconst ghenegen / bestelde hem by Ioan Bellino, die doe ter tijdt een vermaert Schilder was. Onder wiens onderwijs hem beblijtende / gaf wel haest te kennen / dat hem de Patuerre alle de deelen / die tot de Schilderconst voeghen / hadde ghegheben. Gheelijck nu zijn Meester / en ander Schilders daer in't Landt / geen kennis hebbende van den Antijcken / hun dinghen meest al deden nae t'leven / doch met een dzooghe / harde / en quellijcke maniere: soo leerde Tiziano hun sulcx nae. Maer doe Anno 1507. hy de maniere van Giorgione sagh / begon zijn dinghen poeseltiger / meer verhevender / en op eē schoonder maniere te maecken: ghebuzpckende evenwel ten besten dat hy mocht / zijn dinghen sonder tepckenen te schildere nae t'leven / waernemende met den verwen upt te beelden alles wat hy daer in sag / t'zj hardt oft soet. Houdende vooz gheuwis / dat t'schilderen met de verwen sonder andersins te leeren tepckenen oppappter / was de beste maniere van doē / en de rechte tepckeninghe: Daer nochtans behoorde t'een met t'ander t'samen op te wassen: Oock can men bequamer zijn voozghenomen meyninghe zijner ordnantie met tepckeninghen by een voeghen. Eventwel Tiziano verschepden dinghen op't nat met goet oordeel doende / gaf van hem te oordeelen / dat hy een uptmuntich Schilder te werde hadde. T'zijnen twaelf Jaren conterfeyt te hy seer natuerlijck gelijckende / en vleeschachtich gheschildert / oock hanz / cleederen en sijden / seer levende ghedaert wesende / dat men zijn dinghen begon aen te sien vooz de dinghen van Giorgione. Nae eenige historien van hem ghedaen aen het Duptsche huys / maecte hy een groot stuck / de vluchtinghe van Egypten / daer Maria comt door een groot bosch / met een schoon Lantschap: want hy hem veel tijt op dese handelinge hadde ghewent / hebbende daerom eenige

Tiziano begon na't leven te schilderen sonde teyckenen: doch wil schilderen mer het teyckenē vereenight zijn.

ghe

Landſchap
de Tizia-
van den
derlan-
s.

ghe Nederlanders in hups ghehouden werckende / dat fraep Meesters van Landſchappen en groentſhept. waren: Deſgelyck maecte hy in't boſch veel dieren/ die nae 't leven ghedaen / ſeer levende ſchenen. Hy maecte booz een Vlaemiſch Edelman een Conterſeptsel/ dat te leven ſcheen: oock een ſtuck van een Ecce Homo, met veel figueren / dat van Tiziano ſelf/ en van velen wort ghehouden booz een ſeer goet werck. Noch booz den ſelven een Mary-beeldt / met veel figueren/ groot als 't leven / en met veel tronien nae 't leven ghedaen nae't volck van den hups. Daer na eenen Tobias met den Enghel, en noch eenen Ioan Baptiſt, in een boſch gheknielt / ten Heinel ſtende / en biddende / daer eenen ſchijn van boven comt / en boort in't verſchieten een ſchoon Landſchap.

Summa / zijn werck worde aengheſien booz des Giorgions, en die't daer booz aenſagen / ſepden noch tegen Giorgione, dat hy hem ſeer verbeteret hadde in zijn werken. Waerom Giorgione gram wende / hem beel verbozghen hiel / niet willende Tiziaens ghemeenſchap meer hebben. In't Jaer 1508. liet Tiziano uptgaen in hout-pynt de volle van de Triumphe des gheloofs / met Adam, en Eva, Patriarchen / en Propheeten / etc. in welke hy toonde een veerdighe handelinge. En daer worde gheſept hadde hy doe ter tijdt moghen ſien de Roomſche Antijcken / en de dinghen die daer waren / hy booz ſijn wonderlijck lewendich tolozeren hadde (een groote maniere aengrijpende) Buonarruotto, en Raphael Urbijn haest achterhaelt / oft booz hy ghecomen. Tiziano dede tot Vicenza op't nat een Logie / daer men de openbaer audtentie houdt / een Donnits van Salomon, dat een ſchoon werck was: Noch te Venetien / de Faciate van Grimani : Te Padua in de Kerck van S. Antonis. op't nat eenighe hiſtozies deses Sancts: Noch daer in S. Spirito, maecte hy in een cleenachtich Tafereel eenen S. Marcus, ſittende midden een deel Sancten / welker tronien zijn veel nae 't leven gedaen van Oly / met ſeer grooten blijt: welck Tafereel veel hebben ghehouden te wesen van Giorgione. Doe

booz den doot van Ioan Bellino, in de groote ſale van den Raedt was onvolmaect gebleven d'Hiſtozie / daer Paug Alexander de vierde booz S. Marcus Kerck de boort ſtelt op den Hals van Fredericus Barbaroffa, heeft het Tiziano voldaan / veel daer in veranderende / en daer in bzenghende veel Conterſeptselen nae t leven / waer booz hy van die van den Raede in't Duytſche hups een Officie ghecreegh / geheeten de Senſeria, dat opbrenghet dy hondert Croone's Jaers: Welck Officie dese Heeren vervolgens altyts geven den beſten Schilder van hun Stadt: Welken altydt / wanneer hun Prince wort vercozen / oft den Doge, is ghehouden ſijn Conterſeptsel te maken / booz den prijs van acht Croonen: welck Conterſeptsel wort tot ghedachtinis gheſtelt openbaer int Paleys van S. Marco. Ontrent A°. 1514. heeft Tiziano booz den Hertogh Alfonso van Ferrara, in een Camer voldaan eenighe dinghen van Ioan Bellino, alwaer hem Tiziano ſocht bekent te maken / en maecte twee Hiſtozies / die daer ontbzaken: in d'eene een Riviere met rooden wijn / waer by eenige Sangers en Speelliedē waren half dzoncken / ſoo Mannen als Vrouwen; oock een ſlapende naecte Vrouw / die ſchijnt te leven / met noch ander figueren: hier ſchreef hy ſijnen naem. In d'ander zyn veel Liefbekens / ſchoon kinderkens / van verſchepden actituden / die den Hertogh ſeer wel beviel: Onder ander iſſer een ſeer ſchoon / het welke viſcht in een claer Riviere / in welke is een baſement / waer op is ſtaende 't Beeldt van Venus, daer by de Gratie / ende de Schoonhepdt / alle ſeer ſchoon Beelden / gewozcht met onghelooftighe neerſichept. Noch maecte hy daer een half Beeldt met een Christi tronie / en een Joodſche Boeren tronie / die Christo toont de munt van Caſar. Dese dinghen (nae 't ghetupghenis van onse Conſtenaeren) zyn de beſte / die van Tiziano opt ghedaen zyn / en zyn oock ghewis byſonderlijck: Des wert hy wel en heerlijck gheloont van den Hertogh / den welken hy conterſepte / met eenen arem liggende op een groot ſtuck gheſchut; deſgelyck conterſepte

Venetianen
gheven den
beſten Schilder
van hun
Stadt laerlijck
dry hondert
Croone.

Italiaensche Schilders,

hy de Sagra Laura, welcke daer nae de Hertoginne werdt / en is een verwonderlijck fraey werck. En ghewis / de gaven in de Constenaers zijn van grooten vermogen/waanneerse dooz de milit-

heydt der Princen gheweckt / en verheben werden. In desen tijdt hadde Tiziano vrientschap met den vermaerden Poet Ariosto, die hem celebzeerde in sijnen Orlando Furioso, segghende:

E Tizian che honora

Non men Cador, che quei vinezia, e Urbino.

Hier nae te Venetien gecomen / maecte hy op eenen doeck van Olyberwe eenen naecten Herder / daer een Vrouw hem pijpen toelanght om te spelen / met een seer schoon Landschap: Dit stuck is nu tot Faensen. Hy maecte noch in de Kercke der Fremineurs / geheeten Ca grande, t'hoogh Altaer-tafel / een Marien Hemelbaert: Daer op doeck ghedaen / en qualijck bewaert wesende / sietmer weynich beschepts van. In de selve Kerck in een Capelle / een Tafel met een Mary-beeldt / en noch eenighe Sancten en Conterseptsels. Int Kercken van S. Nicolaes in't selve Convent / maecte hy in een Tafel S. Nicolaes, S. Franciscus, S. Catherine, en S. Bastiaen, een naecht beeldt / gedaen na t'leven / sonder datmen siet / datter met eenige Const is ghesocht de schoonheyt in copias oft beenen / dan recht henen ghevolght het enckel leven / soo epgentlijck en natuerlijck vleeschachtich is het gedaen / is niet teghenstaende vooz seer schoon werck ghehouden: Soo is oock de Mary-beelt met haer kindt / die van d'ander beelden wordt aengheffen. Dit werck worde van Tiziano op een houten plaet ghetepkent / van anderen gesneden / en in Druck uytghegheben. Hy maecte vooz de Kerck van S. Rochus hier nae eenen Cruysdaghenden Christus, met eenen Jode / die hem met een roozde aen den hals ghebonden vooz treckt / welck vele vooz Giorgionen wert hebben gehouden / en is nu ter tijt de meeste debotie van Venetien: en hier toe zijn meer gouden Croonen aelmsen ghegheben / van Giorgione en Tiziano opt binnen hun leven met schilderen hebben ghewonnen. Hy maecte vooz de Kerck van Sta. Maria maggiore, eenen Ioannes in de Woestijn / en eenen Enghel / seer lebendich / met een fraey Landschap. Noch maecte hy na t'le-

ven eenighe Conterseptsels: onder dese / Franciscum Coningh van Brancckrijck / doe hy uyt Italien weder nae Brancckrijck reysde. Noch verscheppen Conterseptsels van de Dogi, in't Kaedthups / ghelijck hy gehouden was te doen / als gheseyt is. Noch een Tafel in de Kerck van S. Ioan en Paulo, van S. Pieter Martelaer / die meerder als t'leven / in een boschagie / van eenen Soldaet is gewont in't hooft / in welcks tronie men siet t'verschzicken van der doodt: oock sietmen eenen anderen Monick seer bezreest ontbluchten. In de locht comen twee naecte Engelen met eenen blyem / welcken al t'werck sijnen dagh gheeft / en al t'Landschap / welck seer schoon is. Dit werck is gehouden t'alderbeste en volcomenste / dat opt Tiziano ghedaen heeft. Hier nae / in de groote Sale van den Raede / maecte hy een groote Historie van een bataillie / en een Furie der Soldaten verchende / t'wijlen uyt den Hemel eenen grooten slach-regghen balt: welck alles nae t'leven ghedaen / wort ghehouden t'beste dat in de Sale is. Daer is noch van hem eenen Cleophas, en Lucas, waer Christus mede ter tafel sit / eenschoon werck / en is te sien in de gulden sale / vooz de sale van den Raede. Oock in de Schole van de Caritate is een stuck van hem / daer Maria opclint de trappen / daer beelderlep Conterseptsels zijn: Oock in de Schole van S. Fantino, eenen S. Ieronimus in penitentie / die met de Kerck verhzande / was van den Constenaers seer gepresen. N. 1530. contersepte hy tot Bolognen de Keyser Carolum al gewapent / waer van hem de Keyser gaf duy-sent Croonen: van welke hy vijf hondert most gheben eenen Weeldtsnijder van Lombardijen / die soo veel hadde aen Tizian vercreghen / dat hy de palet en de verwe dzoegh / en raecte soo hy den

Mildthey
Keyfers C.
roli tot de
Conk.

den Keyser / dien hy / t'wilen Tiziano
schilderde / bootserde van wasch in een
rondt doosken / t'welck den Keyser
epndeljk wert te sien / en dedet hem in't
groot maechen van Marber / en te
Genua bzinghen / daer hy noch d'z hon-
dert Croonē creeg. Tiziano te Venetien/
hondt veel Edeluyden / die Pordenon
jonstig wesende / seer zijn werck p'esen/
aen den solder van der sale van Pregai,
en hadden hem besteedt tot Sint Ian
Alemossenier een Tafel te maechen / om
trotsen Tiziano, die daer te voozen desen
Sanct in Bisschops cleeren hadde ghe-
schildert ter selver plaetsen : Maer met
allen vlijdt mocht Pordenon Tiziano
werck met op veel nae achterhalen. Ti-
ziano hadde vooz de Kerckie van Sinte
Marie van d'Enghele te Murano een
Woodschap ghemaect : Maer so diese
hem besteedt hadden / geen vijfhondert
Croonen wouden geben / die hy epfchte /
schickte hy dees Tafel / by raedt van
Pieter Aretino, te schenck aen den Key-
ser / die hem so behaegde / dat hy Tiziano
schonck twee dupsent Croonen : Dees
Woodschap (acht ick) ist / die in Print
romt / daer d'Enghele boden de Plus
oultre Colommen houden. Den Keyser

upt Hongerien ghecomen te Bolognen/
om met Paus Clement te spreekken /
wozt weder Tiziano ontboden / die hem
weder conterseptte / oock den Cardi-
nael Hipolito de Medici, in Hongersche
cleedinghe / en noch andersin in de wa-
pen staende. Nocht onder ander conter-
septte hy Pieter Aretino, die hem b'acht
te Mantua, en in b'zindtschap by den
Hertogh / dien hy met zijn Broeder den
Cardinael conterseptte. Maecte hem
oock twaelf Kroonische Keyfers / halve
Beelden / seer wel ghedaen. En onder-
elck maecte Julio Romano een Historie
van hun daden. Tot Cador zijn Va-
derlandt / maecte hy oock een Tafel
van een Mary-beeldt / en Sinte Tiziano
Bisschop / en hem selven knielende / nae
t'leven ghedaen. Tot Ferraren conter-
septte hy de Paus Paulum de derde / dat
een schoon werck was : En maecter
noch een vooz Cardinael S. Fiore, die
hem beyde wel betaelt worden van den
Paus. Seer op desen tijdt contersept-
te hy den Hertogh van Brhijn Fran-
cesco Maria, dat een treffelijck goet
werck was : Des Pieter Aretino Poët /
hem bereerde in een Sonnet / beginnen-
de aldus :

*Se il chiaro Apelle con la man dell' arte
Rasemplo d' Alessandro il volto, e il petto.*

In't Cabinet oft Const-camer / van de-
sen Hertogh / zijn noch van Tiziano twee
Wouwen tronien / seer lieflijk / en een
jonghe Venus met bloemen en dunne
doecklakens om / seer wel voldaan : oock
een half Beeldt van Maria Magdalene,
met hanghende verdeelde hazz / dat een
besonder werck is : Daer veel meer
Conterseptfels zijn / oock des grooten
Turcks Solimani, al van Tiziano. Tot
de M'itcken van Sinte Spirito, is oock
van hem een Tafel van enen Hinster-
dagh. Tot Bresie is van hem een Tafel
met seben percken. In den Dom van
Veronen noch een Tafel van Marien
Hemelbaert / t'welc t'best is / dat vā alle
Moderne in die Stadt is. Hy maecte
hier nae verscheden Conterseptfelen
ten voeten upt. In Sint Spirito tot Ve-
netien zijn noch van Tiziano drie Hi-
storien met beelden van onder op : een

Abrahams offerstande : Tweede / daer
David Goliath onthooft : Het derde / Ca-
in en Abel. Op den selven tijdt conter-
septte hy hem selven / om zijn kinderent
tot een gebachtenis te laten. N°. 1546.
van Cardinael Fernelse ontboden / quam
hy te Kroonen / en ghelogeert in Belbt-
deer / conterseptte hy den Paus Paulus
ten voeten upt : Oock Fernelse, en Her-
tog Ostavio : alles tot een groot wel be-
vallen deser Princen. Nocht maecte hy
een Christi beeldt / als een Ecce Homo, om
den Paus te vereeren : Doch soo wel
niet ghedaen / als de Conterseptfels.
Michel Agnolo met Vasari besocht heb-
bende Tiziano in Belbdeer / hadden ges-
sien van hem ghedaen een naecte Da-
nae, in den schoot van Iuppiter, in gondt
verandert : En weder lieerende Michel
Agnolo, p'rees zijn werck / en manie-
re van zijn colozeren seer : Maer seyde /
dat :

De Keyser
onck Ti-
no twee
sent
donē, voor
stuck
ilderije.

dat :

Italiaensche Schilders,

dat het schade was / dat de Veneetsche Schilders in hun begin niet wel en leer den teykenen / en gheen beter studie en hebben; want soo desen Man gheholpen waer met de Teyckenconst / gelijk hy is van der Praetuer / en bysonder niet 'rleven te volghen / men soude niet mogen meer / noch beter doen : want hy eenen grooten gheeft / en seer levende / en aerdighe handelinghe heeft. Dits oock in der daedt alsoo: want die gheen teykeninge ghenoech / en niet gepractiseert en heeft na fraepe Antycke / en Moderne dinghen / die en can door herbarant-hedyt / uyt zyn selven niet volcomens doen / noch te hulpe comen / oft toegheben de dingen / die men nae 'rleven doet: op datse de deelen / die somtydts in de natuere onperfect behouden worden / met t'verstant der Consten mochten behoortlycke gracie toelanghen. Tiziano hadde te Room veel groote ghescheyken / en booz Pomponio zynen soon een Beneficie met een goede Rente. Zyn ander soon gheheeten Horazio, ghecontersept hebbende Batista Ceciliano, aerdych Diolon-speelder / dat seer wel ghedaen was / met noch eenighe andere Conterseptelen / bā Room vertreckende / quam tot Florencen / daer hy van de fraey dinghen (ghelyck te Room) hem seer verwonderde. Tiziano tot Venetien gecomen / maecte booz den Marquijs del Vasto een stuck / daer hy zyn Soldaten aenspreect / en verscheyden Conterseptels. Hy maecte noch verscheyden dinghen in S. Maria Nuova, en in ander Kercken: maer dese zyn dinghen en gheleken de eerste niet. Veel Conterseptels dede hy / te langh te verhalen: Verscheyden repsen den Keyser Carolus, en epudelyck in't Hof / doe hy heel oudt was : Want van eersten af behaeghde den Keyser soo de mantere van Tiziano, dat hy van gheen ander Schilder als van hem ghecontersept en wilde wesen / gelyck als den grooten Alexander, daer toe oock zynen Apelles hadde vercozen. Welcke repse dat Tiziano den Keyser conterseptte / hadde hy dupsent gouden Croonen / en was van zyn Majesteit Ridder gemaect / met een inkomst van twee honderdt Croonen van de Camer

't Leven moet met t'verstant der Const somtijds wesen gheholpen.

Tiziano vā den Keyser grootlyck begaef, en Ridder gemaect.

van Papels. Als hy oock 's Keyfers soon Philippum den Coning van Spaengien conterseptte / hadde hy van hem oock twee honderdt Croonen s' Jaers. Twaer niet als tijdt verlies / te willen verhalen alle de Conterseptels / die Tiziano ghedaen heeft: want daer en is nauw eenigh Prins / Princesse / oft yemandt grootz gheweest / die hy niet en heeft ghecontersept. Hy heeft by ordinnantie van Keyser Carolus, te Venetien ghedaen een groote Tafel van een Dypvuldicheydt / welke namaels (soo ick acht) quam in Print. Hy maecte booz Vrouw Maria eenen Prometheus, aen den bergh Caucasus, van den Arendt ghepicht wesende: Oock eenen Siphus in de Helle / met den steē / Titius verscheurt van Stieren / en Tantalus, alle van Oly op doecken / soo groot als 'rleven. Hy maecte oock Venus, en Adonis, daer Venus onmachtich schijnt / om dat den Jonghelingh met een deel Honden om hem / schijnt te vertrecken. Dit was alles seer treffelijck / en aerdyck ghedaen. Oock een Andromeda, met den Verlosser Perleus, een schilderge die niet bylijcker en mocht wesen: Ghelyck oock was Diana, daer Acteon in den Hert verandert. Hy maecte oock Europam, met den Scier in de Zee. Dese Schildergien zyn by den Coningh van Spaengien. Niet onboeghlyck sal wesen te verhalen / dat Tiziano in zyn joncheydt een ander handelinghe hadde / als in zynen ouderdom: want eerst maecte hy zyn dinghen heel net / datment so geern van hy als van verre sagh: en ten lesten wozcht hy zyn dinghen met cloecke pinceel-streken henen / en ghebleck / so dat het van hy gheen perfectie / maer van verre te sien / goeden welstant hadde. Ende dit is oorfaeck gheweest / dat vele / die dit hebben willen volgen / wilende hun bewysen te hebben beerdighe handelinghe / hebben ghemaect dinghen / die plom / en onbequaem te sien waren. En dit comt daer by / dat vele meenen / dat dese dinghen van Tiziano ghedaen zyn sonder arbeidt / maer sy dolen / en bedrieghen hun selven: want men siet merkelijck / datse doorbaen / en weder herbaen syn / so veel repsen / dat men

Tiziano vā anderde eerste handelinghe.

men daer arbejdt ghenoech in siet. Soo dat dese maniere van doen verstandich/welstandich/en uytneimende is: Want het de Schilderij een levendichejdt gheeft/wesende ghedaen met groote Const/den arbejdt verbergende. Tiziano maecte ten lesten een drie Coninghen/met veel Beelden ontrent een elle lang/dat een seer bylijck werck was. Gheelijck oock was een ander/dat hy hier nae copieerde. Noch een bespottinghe Christi, is seer schoon gheweest / dat te Milanen wert ghestelt in de Kerck van S. Maria della gracia. Hy maecte vooz de Coninginne van Portogael een geesfelinghe / een weynich minder als t'lezen/dat seer goet werck was. Een Crucifix / met veneden Maria en S. Ian, en S. Dominicus, dede hy/dat welck ghedaen was op de verhaelde maniere/also ghebleckt/seer schoon wesende: dit staet tot Ancona, tot S. Dominicus. Noch is van hem d'Historie van S. Laurens, daer hy in't vercozten op den rooster light op t'yper / met die t'yper stoken/en meer figuren: dit staet in de Kerck/ghenaent de Crucicchieri, tot Venetien; en ick acht / dat dit van Cornelis Cort, den seer constighen Blaetsnijder / ghesneden is: want dit is op den nacht gemaeckt: Het heeft drie lichten / een van t'yper / en elcke sijde een Fackel gheeft oock weder sijds dach. Voben dit comt van voben eenen Blixem / den wolcken doozlievende / die t'licht van t'yper in claerheyt overtrest: En noch in de ghewouwen hebben eenige oock lichten / en Lanteernen van verre in't verschieten. Summa / het is alles met grooter Const/en goet gozdeel ghedaen. Noch is van hem seer levendich ghedaen eenen S. Nicolaes, in eenen steenen stoel / met een Enghel die sinen Mijter houdt: dit staet in de Kerck van S. Sebastiaen. Hy maecte noch een Magdalene, een half beelt tot de halve d'gren/ met hanghende haryz/haer op de schouderen en op de bozsten vallende / en heeft d'ooogen nae den Hemel / die roodt van weenen zijn/ als unt berou u van sonde/en verwort wiese siet/doch al is sy seer schoon/niet tot wellust / maer tot medelijden oft leetwesen. Dit stuck was gemaeckt

om nae Spaengien te schicken: Doch wert tot Venetien van een Liefhebber ghecocht hondert Croonen / en Tiziano maecte een ander/ dat gesonden worde/en niet min schoon en was als d'ander. Eenē grootē hoop Conterseptels heeft hy noch ghedaen/ van Mannen/ Vrouwen / en schoon jonghe Dochters / seer uytneimende / maer te langh om tellen. Noch maecte hy een Egyptische blucht/ daer Maria van den Esel ghedaelt op eenen steen is gheseten/ hebbende by haer Ioseph, en S. Ian, die Christo eenighe bloemen toelangt/die een Engel van eenen boom gehaelt heeft / upt eenen boschvol ghedierten/ daer van verren den Esel weydet: Dees Schilderij is nu t'ijdt tot Padoa. Tiziano sondt noch aenden Coningh van Spaengien een stuck van seve ellen lang/ wesende een Abontmael / dat uytneimende ende ongemeen schoon was. Veel meer dinghen heeft desen grooten Meester ghedaen/ die om de cozthejt versweghen zijn. Eyndlijck zijn in zijnen ouderdom veel dinghen onvolmaecht ghebleven/als een Magdalene by Christum in eens Hobeniers gedaente / groot als t'leven: Oock van de selve grootte een Graflegginghe: noch een Marybeeldt onvolbaen: Maer dese dinghen / met noch sijn holdaen Conterseptel/ waren de beste die in sijn hups waren / Anno 1556. doe hy oudt was. Tiziano was van teer gesonde nature / ende soo gheluckich/als yemant zijns ghelijcke opt is gheweest / noyt van de Hemel anders als jonst en voozspoedt hebbende. Tzijnen hups hebben verkeert en gecomen alle Princen/ gheleerde en vermaerde Mannen/ die Venetien opt hebben comen besoecken/ om sijn Const/ en edel soete manier van omganch. Hy overtrof binnen Venetien seer ghemackelijck alle Schilders/ die hem wilden trotsen: Maer hy / die overbloedich genoech in sinen tijdt gewonnen hadde / soude wel hebben ghedaen/ in zijnen lesten ouderdom te hebben gherust / oft om tijdt verdzijf maer ghewzocht te hebben: want sulcke leste zijn wercken verminderden sijn vermaerhejt oft gherucht. Hy was t'zinnen 86. Jaer noch ghebonden met den

Tiziano in
synē grooten
ouderdom
was afgehe-
nomen in
de Const.

plumeelen in de hand/ en sitten wercken-
de. Hy is ghestorben Anno 1576. doe te
Venetien de groote sterfte was/ zijns
ouderdoms 96. Jaeren.

't Leven van Iacopo Tintoretto,
Veneetsch Schilder.

DE Schilders van Tustanen en
Roomen hebben altyt (ick en weet
niet of (neffens 'tghelijck dat sy hebben)
eenighe bejndinghe daer oorzack ten
deele van is gheweest) den Veneetsche
Schilders beschuldigt/ en berispt/ dat
se opt te wepnich Tepcken-const oft stu-
die hebben ghehad/ beneffens hun stout
en aerdigh colozeren: Maer misshien
hebben dese berispsers selve som te wep-
nich gelet op het wel verwen oft colo-
reren. Onder dese die berispt zijn ghe-
wozden/was Iacopo Tintoretto, de wel-
ken van in syn Jeught is een bejnder
gheweest van verscheyden Consten/ by-
sonder van Schilderen/ en te spelen op
alderhande speeltuggh der Musijcken/
en was altydt in alle zijn wesen by-
lijck/ en coztwyligh om mede om te
gaen: Maer in de saecken der Schilder-
const belanghende/ oubolligh/ vzeemt/
wonder veerdigh/ en los in syn boozne-
men/hebbende de alder seltsaemste hers-
seuen oft verskeringhen in't hooft/ die
opt eenich Schilder ter weerelt hadde/
ghelijck men sien mach in al syn wer-
ken/ in zijn bootsighe en vluchtighe by
een voeghinghe der ordinantien zijner
Histozen/ seer uptnemende verscheyden
en bypten het gemeen ghebruyck van
allen anderen/ Jae heeft met de nieu-
bondighe aenlagghen zijns verstants de
seltsaemhepdt self overtroffen/ wert-
kende by gheval en sonder tepckeninge/
ghelijck of hy seggen wilde/ dat 't schil-
deren geen Const oft moepte/dan slechts
maer boerde oft ghecks werck en was.
Menighe repse heeft hy in Oly zijn dín-
ghen ten deele gheboortberwt alsoo ghe-
laten/soo heel rouw ghebaen/datmen de
pinceel-flagen daer by geval/ en als upt
een desperatie ghebaen wesende/ met
cladden op siet liggghen/ sonder seer veel
tepckeninghe oft verstandt. Hy heeft
schier geschildert op alderley maniere/

Tintoret
overtreft de
seltsaemheyt
sels in zijn
ordinantie.

op 't nat en van Oly/ oock Contersept-
sels van allen pyjs/elcken bestelt na syn
ghelt: So dat hy wel maecte den mee-
sten deel van al dat binnē synen tijt tot
Venetien was gheschildert. En om dat
hy in zijn Jeught in veel schoon wer-
ken liet mercken een groot oordeel te
hebben/hadde hy nae 't groot beghevel/
dat in hem was van natueren wegghen/
hem vlytich begheben die selve gabe te
baet te comen met studeren/ gelijk als
ander/ die de schoon maniere volghen
van ander excellenten voorgangers/ son-
der soo te hebben upt syn selven henen
ghetrocken zijn dinghen/ op zijn veer-
dighe maniere/ hy waer weleen van de
alderbeste Schilders gheweest/ die Ve-
netien opt hadde: Hoewel hy ebenwel is
gheweest een cloeck en goetd Schilder/
van wackeren/ versierighen/ en edelen
gheest. Doe nu den Raedt van Venetien
ordineerde Iacopo Tintoretto, en Paulo
Veronese, beyde noch jong/ en daer men
grootte hope toe hadde/ elck te maerken
een Histoze in de Sale van den grooten
Raedt/ oock den sone van Tiziano Horatio
een Histoze/ schilderde Tintoretto
Fredericum Barbarossa, getroont van den
Paus/ en maecte daer in een schoon
gebouw/ en om den Paus een groot deel
Cardinalen/ en Veneetsche Edelieden/
al ghebaen nae t'leven/ en onder de
Musijcke van den Paus. Hier in had
hy hem soo ghedzegen/ dat dese Schil-
derje by alle ander mach staen/ oock by
die van Tizianen soon Horatio: Welcken
daer heeft ghemaect een Bataillie/ die
te Room gheschiede tusschen de Duyt-
schen van Frederico, en de Romeynen
by t'Casteel S. Agnolo. Hier in is on-
der ander ee Deerdt dat seer schoon is/
springende in't vertoyten op eenen ghe-
wapende Soldaet: Doch wilt men seg-
ghen/ dat Tiziano hier zijnen soon ghe-
holpen heeft. Paulo Veronese maecte
hier neffens in de zijne/ daer Barbarossa
Paus Othaviano de handt eust/ inna-
deel van Paus Alexander de derde. En
boven dees Histoze/ die seer schoon
was/ schilderde Veronese boven een
venster vier figueren/ den Tijdt/ d'Ee-
nichept met zenen bondt roedekens/ de
Verduldichept/ en t'Geloobe/ soo wel
ghe-

Tintoretto
pafte al het
werck van
Venetien te
hebben.

gedaen dat het niet te seggen en is. Niet langh hier na/also in de selve Sale noch een Historie ontzack/ dede Tintoretto soo veel dooz vzienden en boozsprack/ datse hem was doen maken: Dese dede hy so/datse verwonderlijk is/en weer-
dich geacht te wesen onder de beste din-
ghen die hy opt dede: om dies wille dat hy niet al sijn vermoghen sijn best dede/
om sijn trotsers ten minsten te verghe-
lijcken/indien hyse niet overtreffen con-
de. En d' Historie is / daer Daus Alex-
ander den Barbarossa in den Ban doet/
daer onder ander een toortse woxt afge-
wozpen/gelijck men int difcomunicere-
ren doet/en een deel naeckten ober hoop
grabbelen om dees toortse seer versier-
lijk. Hier zijn oock eenige gefigureerde
basamenten: en ober al in dees Historie
zijn ghesaeyt Conterseptfels / die seer
wel ghedaen zijn / en pegelijcken wel be-
ballen. Hierom zijn hem in de Kercke
van S. Rochus, in de meeste Capelle/
doen maken twee groote Historien van
Oly / alsoo langh als de Capelle bree-
dt is/te weten/ twaelf ellen/ onder twerck
van Pordenone: In vreen is versiert
een Hospitael int vercozten / vol bedden
en stecken / op verscheyden actituden/
die van S. Rocho ghemeestert worden/
en onder dese zijn eenighe naeckten die
seer wel verstaen zijn / en eenen dooden
int vercozten / die seer schoon is. In
d'ander is ooc d' Historie van S. Rochus,
vol van verscheyden schoon en grace-
lijke figueren. In summa/is sulck/dat
het is gherekent van t'beste dat desen
Schilder opt dede. Noch midden in de
Kerck / op de selve groote / maecte
hy/daer Christus gheueest dien booz de
Discne lagh / dat oock een redelijck
wert gehouden woxt. In de Kerck van
S. Maria dell' Orto, heeft hy twee vac-
ken geschildert op doeck van Oly/ twee
en twintich ellen hoogh. In vreen/op de
rechter handt van de groote Capelle/
is/daer Moyses comt van den bergh met
de Tafelen der Wet/ en t'volck bindt
aenbiddende t' gulden Calf. Tegen ober
dit is t' Oordeel / van een wonder seld-
saem inventie / wesende seer verschie-
kelijck / en vol beelderley figueren/ van
allen ouderdom en serie / met verschie-

ten de salige/en herdoemde. Men sieter
oock Carons schuyt / maer soo bzeemt/
en verscheyden van ander / dat het seld-
saem en fraey te sien is. En wis/hadde
dees versierlijke ordinantie en inven-
tie bekpde gheweest met matighe en
verstandige teykeninghe / en hadde den
Schilder acht ghenomen op peghelijck
deel/ghelijck hy heeft op t' gheheele/ in't
uptbeelden der confusie / ghewoel / en
verschicken van den lesten dach / hes
waer een besonder uptnemende Schil-
derje. Wel is waer / dat als mensche ten
eersten schielijck comt te sien / is men
seer verwondert: maer als mensche stuck-
wijs/en deel by deel opmercklich besiet/
soo schijnt geschildert upt mallicheyt.
Noch heeft hy in de selve Kerck ghe-
schildert van Oly de deure van d' Orgel/
end' is/ daer Maria de trappé opclimpt/
end' is wel de beste Schilderje die in
dese Kerck is: Oock op de deuren van
d' Orgel van de Kerck S. Maria Zebenigo,
de bekeeringhe Pauli: maer met we-
nich studie. Noch tot de Carita, ee Tafel
van een afdoen van het Cruys. En in de
Sacristije van S. Bastiaen, om trot-
sen Paulo Veronesé, die hier oock veel
schilderje dede / daer maecte hy Moyses
in de Woestijne / en ander Historien.
Noch in S. Iobs, de drie Marien, S.
Franciscus, S. Bastiaen, S. Ian, en een stuc
Landtschap. En in de Orgel deuren
van de Kerck van Servi, S. Augustijn,
en S. Philips: en onder/daer Cain Abel
verstaet. In S. Philip, in't welfsel van
den Dreeckstoel vier Euangelisten / en
boben den Altaer een Boodtschap / end'
ons Heere int hofken: in't vack van
den Altaer het Abontmael. In S. Fran-
cesco della vigna, is den Altaer van't af-
doen van den Cruyce/ met de Marien, en
eenighe Propheeten. In S. Marcs
Schole van S. Ian en Paulo, zijn vier
Historien. Een is/daer S. Marcus inde
locht is/en gheueest een/die seer gequelt
en ghetozmentteert woxt met pferse/
die al bzeiken: hier in sijn veel figueren/
en ander omstandicheden / die d' Histo-
rie rijck maken en vertieren. In een an-
der is een onweder ter Zee / en S. Mar-
cus in de locht / die eenen sijnen deboten
verloft: maer dit is soo met gheen blit-
ghe.

ghedaen als t'ander. In't derde is een regen/en eenen doover/van des selven Sancts devotie/wicns Siel ten Hemel vaert: in dees ordinarie zijn oock tamelijc veel beelden. In't vierde wort eenen beseten gallerij: Hier heeft hy versiert een gallerij in't vercozen / en t'eynden een vper diese verlicht. Noch bupren dees Historien/eenen S. Marcus, dat een rebelijcke schilderje is. Dese Schilderijen / en veel ander / die niet verhaelt en zijn/ om dat wy genoeg lasten wesen/ te hebben ghesproken van de beste / zijn van Tintoretto ghemaect met sulcke haesticheyt/ en veerdicheyt/ dat als ander meenden dat hy nauwlijcx begonnen hadde/ doe hadde hy zijn dinghen al ghedaen. Hy maecte dat hy al tijt te doen hadde: Want doe hy eenigh werck niet hebben en conde door vzienden/so wilde hy't voor cleenen prijs/ jae booz niet maecten/ dat hy't op alder ley manieren maecte te cryghen. Het is eens geschiedt/ doe hy hadde gemaect in de Schole van S. Rocho eenen grooten olpberwen doeck met de Passie Christi, dat de Mannen van dese Compagnie bestoten / te doen maken een bysonder stuck / en wilden dat besteden te doen een / die van alle de Veneetsche Schilders de beste tepkeninghe hier van soude maecten. Dus ontboden wesende Ioseph Salviati, Frederijck Zuccherro, die doe te Venetien was / Paulo Veronese, en Iacopo Tintoretto, werdt hun verordineert elck een tepkeninghe te brenghen / belovende den bestdoender het werck. Nu terwijlen dat dees ander elc hun best deden met grooter neersticheyt hun tepkeninghen te maecten / hadde Tintoretto de mate genomen van t'werck/spannende eenen grooten doeck op / en schilderde hem / sonder datter pemaendt af wist / met zijn ghewoone snelheyt/en selde dit al gedaen daer het te staen hadde. Soo dat op eenen mooghen / doe de Compagnie soude vergaderen/om de tepkeninghe te sien/vonden van Tintoretto het werck alree gedaen / en op sijn plaetse gestelt te wesen. Waerom sy op hem toornich wierden / en sepen: Sy hadden begeert tepkeningen / en gheen schilderje / noch sy en

hadden hem t'werck niet aenbesteedt. Hy antwoorde hun / dat dit zijn wijse van tepkenen was/ dat hy't niet anders en conde / en dat de tepkeninghen en patroonen van het werck mosten op sulcken manier wesen / om niemant te bedriegen. Eyndlijck wildē sy hem t'werck en zijnen arbejdt niet betalen / soo was het hun gheschoncken. Met dese woorden / alhoewel hy veel partje hadde/maecte soo veel / dat t'werck daer ter plaetsen bleef. In desen doeck is den Vader met veel Engelen afdalende/om te halen S. Rochus: en heel beneden zijn veel figuren / de welke representeren al d'ander Veneetsche Scholen: en dit is ghedaen alles op zijn ghewoon maniere. Maer om dat het te lang soude vallen te verhalen al de schilderje van Tintoretto, soo ist ghenoech te seggen besuyelijck/dat hy een cloeck/veerdigh / en goet Schilder is gheweest/ die menigh Schilders geest gewarckert heeft / in inventien / ordinarie / en stout handelen met den verwen. Hy is ghestorven Anno 1594.

Het leven van Paulo Caliarj,
Schilder van Veronen.

Die Tuscanen en Room langhen tijt in Schilderconst upnemende vermaert hadden gheweest / zijn Lombardijen en Venetien in de plaetse / oft oock opt tooneel ghecomen/en met veel edel gheesten begaest wesende / hebben in wel verwen eyndelijck d'overwinninge behouden. Onder ander is hier in dit ghestrjdt cloeck heldt gheweest tenen/die men in zijn jonckheyt hiet Paulino, een Schilder van Veronen / die al vroeg in Const zijn cloechteyt en cracht heeft bewesen: want hy t'zinnen dertig Jaren veel heerlijcke schoone werken hadde ghedaen: Hy was ghebozen tot Veronen / zijn Vader was een Steenshoutwer. Paulo Caliarj nam zijn begin by eenen Schilder te Veronen / gheeten Ioan Caroto. Dese Paulo dede eer hy binnen Venetien quam verscheyden werken/in gheselschap van eenen Baptiste van Veronen / met goet verstandt en oordeel. Onder ander heeft Paulo geschildert

Tintoret had so haect syn ordinarie in groot gheschildert, als ander in t'cleen gheschildert.

schilbert tot Masiera, by Afolo, in het
 Tribstaensche / dat schoon Valleys
 van den Heer Daniel Barbaro, dat iarch
 van Aquilea. In het Clooster van Sinte
 Nazaro binnen Verona, schilberde hy op
 eenen grooten doeck het Avontmael/
 dat Simon de Delaetsche de Heere gaf/
 als de sondighe Maria haer t'zinnen voe-
 ten werp: met seer veel figueren en con-
 terseptelen nae t'leven/ en eē seer schoon
 perspectibe: En onder de Tafel zijn
 twee Honden / soo wel ghedaen / datse
 schijnen te leven: verder in t' verschieten
 zijn eenige Creupelen / die oock te won-
 der wel ghedaen zijn. Binnen Venetien
 in de Sale van den Rade van Dieci, is
 in t' midden van den solder van hem ge-
 daen in eē groot Obael / het meeste dat-
 ter is/ eenen Iuppiter, die de boose werc-
 ken oft zonden verjaegt / in teerken dat
 dese Overhepdt de quade Menschen
 strafte. Hy schilberde oock de solderinge
 van de Kerck van S. Baltiaen, dat een
 besonderlyck schoon werck is: Oock
 d'Altaer-tafel vāde groote Capelle/ met
 meer ander stucken diese vertieren: des-
 ghelijck d'Orgel deuren / dat welck alle
 seer loflijcke schilberje is. In de Sale
 van den grooten Raedt schilberde hy in
 een groot stuck Frederijck Barbarossa,
 comēde in tegewoordicheyt des Paus/
 met een groot deel figueren met ver-
 schepden cleedingen/ hier in seer heerlijc
 upbeeldende den praecht des Keyserg/
 des Paus / en des Senaets van Vene-
 tien. Veel conterseptels van Raetshee-
 ren/ en Edelluyden der Venetianen/ zijn
 hier seer natuerlijck gedaen. Summa/
 dit werck / dooz de groote tepkeninge/
 schoon en verschepden attitude / is
 sulck/ dat het verdienstelijcken vā pege-
 lijck is gepresen. Naē dese Historie schil-
 berde Paulo noch eentghe Camers / die
 met dese Raedt sale gaen / van Oly de
 solderinge / met vercoztende beelde van
 onder op/ t'welck seer uptnemende goet
 werck is. Hy schilberde noch eenen
 ghevel op t' nat / die van de Zee-licht
 meest al verteert is: elder noch op t' nat
 een Logie / en een Camer / die seer ghe-
 presen zijn. En tot Sinc Ioris maggiore
 binnen Venetien / maecte hy t'epnden
 ten groote stantie van Oly de Wyploft

van Cana Galileen, dat een verwonder-
 lijck werck is/ soo van grootheyt/ veel-
 heyt der beelden / en verschepdenheyt
 der cleedingen/ als oock van inventie en
 colozeren/ en daer zijn wel ontrent hon-
 dert en vyftich trontien/ die al verschep-
 den / en met grooter neersticheyt ghe-
 daen zijn. Hem waren noch vā de vooz-
 standers van S. Marc doen maecten ee-
 nige ronden/ in den hoecken van den sol-
 der van de Liberje Nicēna, die den Car-
 dinael Bessarione met eēne grooten rijt-
 dom van Griekische Boecken / de Si-
 gnoyje gelaten en ghegheben heeft. En
 de vooz. Heeren / ghelijckse hier in de
 beste Schilders ghebruycken / die doe-
 te Venetien waren / beloofden den best-
 doender boven hun betalinge/ een heer-
 lijcke vereeringhe / en verdeelden dese
 de percken en Histozien. Het werck ge-
 daen wesende / nae dat de Schilderjen
 van elcken wel met opmerck gesien / en
 gheoordeeldt met verstandt waren / soo
 woze Paulo om den hals ghehanghen
 een gouden keten/ als die boven alle an-
 der hem wel gebzagen hadde. Het stuc-
 daer hy den prijs mede vertreegh en de
 verwintinge / was / daer in geschilbert
 is Musica. Hier in zijn dyp schoon jonge
 Vrouw-menschen: Eene die de schoon-
 ste is / speelt op een groote Vele / siende
 om leege nae het Instruments handt-
 have / met de oore toeluysterende nae
 t'geluyt / met eē schoon attitude / om op
 t'spel haer stemme t'accozderen: Van-
 der speelt op een Luyt / en d'ander singt
 upt den Boeck. By dese Vrouwen is
 eenen Cupido sonder blogels / die op een
 Clavertimbel speelt / om dat upt de
 Musijcke lust ontstaet / oft om dat de
 liefde gheern by haer is: End' om datse
 nimmermeer van daer en wijckt / is den
 Cupido sonder blercken. In dit selve
 stuck maecte hy de Godt der Herders /
 hebbende fluyten oft Wypē van schors-
 sen van boomen / die hem van Herders
 (welcke dese met te best spelen ghewon-
 nen hebben) gheoffert zijn gheworden.
 Ander twee stucken zijn van hem op de
 selve plaetse: In d'een Arithmetica, met
 eentghe antijckische Philosophen: In t'
 ander is gheseten in eenen setel de Cere/
 welcke Offerhanden gheoffert / en Co-
 nings

Paulo Ven-
 ronces wine
 te Venetia
 den prijs
 met schil-
 berca.

ninghs Croonen op 't hooft ghestelt worden. Doe Paulo al dees dinghen ghedaen hadde/als vooz gesept is/was hy noch seer jongh/ niet berepckende zyn twee en dertich Jaren ouderdoms. Een uytnemende groot/schoon/en heerlijck stuck / is van hem te sien tot Sint Toris binnen Venetien / en is de Wyp-lost van Cana Galileen, seer rijcklijck gheordneert / en wonderlijck wel gheschildert. Daer coemt in een seer lustighe fraep Metselfrje / en een schicktafel oft Credence / met veel aerdighe potten en baten van goudt en silver-werck / wesende alles seer constich ghehandelt / 't zy trontien / naeckten / oft laeckenen: Soo dat het peders ooghe / soo wel des Const-verstandighen / als des ghemeenen Mans / ten vollen voldoet. Noch is van hem een treffelick groot/schoon/heerlijck/en wel ghedaen stuck / te Venetien tot Sint Pauwels, en is d'Historie / daer Christus is etende onder den Tollenaers : Waer van d'indentie en ordinantie te sien is ghesneden van I. Sanredam, en is ter plaetsen voornoemt uytghetepckent door I. Matham. Daer is oock te Venetien van hem gheschildert schier heel inwendich de Kerck van Sint Sebastiaen, d'Historien des selven Sanctes / veel dinghen in het welsel van onder op te sien / dit is al seer uytnemende : Daer comen oock in heel schoon Heerden / die seer wel ghedaen zyn. Daer is oock te Venetien van hem seer aerdich gheschildert een Altaer-tafel / daer in een S. Catharina, welke woedt den ringh aen den vingher ghescecken / van het kindt Iesus, sittende op Maria schoot : Waer by zyn een deel Musijck-singende Engelen / en een deel Enghelkens in de lucht met den palm-tack en Croon / alles seer constich ghedaen : Hier in comen seer fraepe tijden laeckenen / seer naetuerlijck uytghebeeldt. Dese verhaelde / en veel meer constighe wercken / heeft hy de Weerelt tot verrieringhe en verwonderinghe naghelaten. Hy is ghestorven Anno 1588. den dertzienden Mey / en te Venetien in S. Sebastiaens Kerck begraven.

Het leven van Jacob van Bassano, Schilder.

Ghelijck als de Schilder-const vooz haer wel beballigke wooninghe epndelinghe om het wel Wertwen Venetien hadde vercozen : en aldaer veel sulcke haer naevolghers en oeffenaers / ten tijde van haren Tiziano, hebbende / wasser die wel naemweerdigh is eenen la-cob van Bassano, een seer cluchtelich en aerdigh Schilder / die seer veel wercken gedaen heeft / de welke binnen Venetien / en ander Steden van Italien / te sien zyn. Hy hadde een seer goede maniere van alderley Historien te maecten op den nacht / ghelijck daer den Enghel met het Hemelsche gheselschap / en met een claerhepdt comt den Herderen doen de blpde boodtschap der hepligher gheboorte Christi, daer dat licht comt schitteren in verscheyden coperen oft metalen / soo potten als ketelen / in oft by de Hutten der Herderen : En hy hadde een eyghen bysonder maniere van beesten te maecten / Heerden / Honden en Schaepen / en dergelijcke / die schoon te uytnemende / en seer aerdich ghelockt waren. De Schaepkens en Lammerkens soo sacht en wol-achtigh / dat het scheen / dat men de handt daer ober stryckende / niet anders als wolle en soude gheboelt hebben : Oock waernemende die nopkens en eliedingen der selver / dat het te verwonderen is om sien. Hy wozcht oock veel vooz Coopliden / die syn dinghen in ander plaetsen verboerden: Soo dat my wel voozstaet / ghesien te hebben van hem eentighe cleenachtige stucken / die te Room van een Coopman waren ghebracht : Dit waren eenighe Pastestucken al op den nacht. Welcke pinneelen waren Tafelkens van toetsteen / en al waer lichten quamen van fackels / Coortsen / oft schijnfels / daer waren de straelkens ghetrocken op den swarten steenen grondt met gouden pennelkens / en op dese streken bernist wesende : Het waren seer fraep aerdighe cleen bootskens / gheswaypde krijcksknechten / en ander figuerkens / en ober al was grott ghelaten / om met den swarten Steen den nacht uyt te beelden. Hier by was eenen

eenen doeck / oock van Oly / d' Hystozie daer den verlozen Soon zijn Vader te voet valt / 't welck seer fraep ghecoloreert was: den verloze Soon half naect wesende / sagh men zijn voetplanten verbuylt te wesen / en seer wel ghedaen: int verschieten werden ghezacht nae de hupsinghe eenighe Beesten: Daer in quamen oock aerdighe Vrouwen / met eenen eluchtigen sloer. Ghelijck als hy buyten Venetien woonde tot Bassano, en daer veel hem hadde gheoeffent beesten nae 't leven te doen / is my wel ghesepdt geweest / dat wanneer hem eenige stucken aenbesteedt waren / en dat hem d' Hystozien die men hem bede maecten niet en behaegghden / maecte hy ander / daer beesten / nachten / oft anders in quamen / daer hy lust toe hadde: Soo sy dan de ghene niet bevelen / daer sy vooz gemaectt waren / vercocht hyse aen ander Cooplieden. Van hem is te sien tot Amsterdamb / by den Constlievenden looan Ycket, eenen doeck van Olyperwe / wesende d' Hystozie van d' Enghelsche boodtschap aen den Herderen: den welcken wonderlijcken uptsteect / in tepekeninge en aerdt van schilderen / buyten ander dingen / die daer / en by ander constt beminders t' Amsterdamb / te sien zyn. Dit stuck / en verscheyden ander / comen seer wel ghedaen in Pint door Ioan Sadler, en zyn twee Broeders. Daer zijn teghenwoordigh te Parijs in 't Hof van den Coningh / van hem seer uptnemende groote schoon stucken te sie: doch (als verhaelt is) in meest alle stucken socht hy beesten te weghe te bzingen / en hadde daer in een besonder manter van handelinghe / die heel sonder quellen oft moept scheen te wesen / gantsch ongheelijck ander / die met grooten arbeyt / oft sonder sulcken handelinghe beesten doen nae 't leven / dat het slechts hun selven / en den ghemeen man bevalt / maer niet den Schilders / oft den Constverstandighen. Verscheyden reysen heb ick nae Venetien geschreven / en laten schryven / om zijn gheboozten en sterbens tijdt eygentlijck te weten / dan hebbet niet connen comen. Hy heeft naegelaten twee Zonen / zijn discipelen / die oock seer op des Vaders manter hebben gewozcht.

Den eenen is ongheballijck gestorven. Den anderen / Ridder wesende / om syn Constt te Venetien in grooter eeren en achttinghe / is noch teghenwoordigh levende / in 't Jaer 1603.

Het leven van Giorgio Vasari, Schilder en Bouwmeester van Areto.

Indien beneven het ghenet des ghewins / der Constenaren wit bysonder is Cere / die lust ontsteekende tot arbeydt / schijnt al soetlijck hun inbeeldt / oft belooft te doen bevoelen de kittelinghe des loslijcken geruchts / verder als in dese Weerelt: Soo heeft Giorgio Vasari den oberleden Italiaenschen Schilders den meesten dienst gedaen / die hun mach geschieden nae dit leven: Dat hy veler leven / en constighe wercken / soo loslijck heeft beschreven: maer is te verwonderen / hoe hy 't soo bzyedt en volcomelijck heeft mogen te weghe bzingen. Van dit is t'aenmercken / dat de macht en naem des Hertoghs van Flozencen hem hier in seer groot behulp is gheweest / om veel ander hulp te comen. Daer beneven hebben hem seer bozerlijck gheweest de schryften van Laurens Giberti, Domenico Grillandai, en Raphael Urbijns: Oock liefdighe lust / en volherdich vooznamen / vermoghen vele: Anders haddet onmoghelijck geweest / een Man / stadich soo van veel wercken overladen wesende / hier te moghen soo veel tijdt en arbeydt in laten / oft overbzinghen. Hy was gebozen Anno 1514. en van in syn jeught seer gheneghen en vlijtigh te leeren: Syn beghin had hy tot Areto, by eenen Franschen Glaeschryjver / geheeten Willem van Marzilla. Anno 1524. werdt Vasari van den Cardinael van Cortona, Silvio Passerini, gebzacht te Flozencen / daer hy eenighen tijdt de Tepckenconst oeffende / onder Michel Agnolo, Andrea del Sarto, en andere. Maer Anno 1527. doe de Medicis upt Flozencen waren gebzeven / insonderheyt Alexander en Hippolito, van welke hy doe in zijn kintsheyt groot behulp hadde / door middel van de vooznoemde Cardinael / so moest hy met Don

Italiaensche Schilders,

Antonio zijn Oom weder nae Aretso, daer cozts te voozen zijn Vader doodt was van de Pest: Des hem zijn Oom hiel buyten op de Dozpen/daer hy ghelegghentheydt hadde hem te oeffenen/pet opt nat doende niet de verwen/vooz den Boeren. Daer bevondt hy/hoe nut het is/alsoo upt zijn selven te doen/om wat te leeren handelen met den coleuren.

¶ Jaer daer nae 1528. quam hy binnen Aretso, daer hy pet makende/wozt te komen aen de kennisse van Rosso, die hem vooz eerst maecte een tepckenin- ghe tot een Tafel/daer Giorgio groo- ten blijt dede in 't colozeren: Maer hy vondt datter meer swaricheyt int schil- deren ghelegghen was / als hy te voozen hadde ghemeent. Hy keerde weder te Flozencen: Maer siende dat 't schilderen langh werck wilde zijn te leeren / en dat hy wel hadde behoeven te helpen dyp syn susters en twee broeders/die jonger waren / end' hem van den Vader nae- ghelaten/begaf hem op't Goutsmeden/ dat hy haest verliet / doe Anno 1529. 't Leger vooz Flozencen quam/en trock nae Pisa, daer hy op nat / en van Oly soornitige dinghen dede. Van daer quam hy te Bolognen/daer men toebereydinge maecte om de Croninge van Carolus de vijfde. Hier eenigen tijdt wel ge- wonnen hebbende/trock weder na Aretso, alwaer hy/en daer nae tot Siena, ver- schepden dinghen dede. En wozt daer nae van Cardinael Hippolito de Medicis ge- bracht te Room:daer hadde hy doe mid- del/in geselschap van Francesco Salviati, te practiseren / en veel Maenden tijdt nacht en dach te repckenen. Groot be- hulp was hem de pzyckelinge na Cere/ om den trots zijner gesellé/ jongers van zynen ouderdom/dat namaels zijn tref- lijcke Meesters gheworden. Oock doe hy sagh 't werck van zijn voozangers/ die dooz Conft in grootachtinge waren/ pooghde hy hem seer te leeren/ seggende hy hem selven: waerom en soud ick oock niet connen tot pet comen? Die ander en zijn maer van vleesch en been als ick.

¶ Met desen lust ghedreben / en van noot gedzongen syn hupfgesin te helpen/so en spaerde hy arbeydt / onghemack / noch waken/om tot sulcken eyndt te moghen

geraken. Dus en wasser te Room/ Flo- rencen/oft ander plaetsen niet fraeys/ dat hy in syn jongheydt niet en tepcken- de/niet alleé van Schilderje/maer ron- de Beelden/en Architecture/ Antijck en Moderne. Boven dat hy int welfsel van Michel Agnolo groot voozdeel dede/soo liet hy niet na in geselschap van Salvia- ti, te tepckenen al Raphaels, Polidoors, en Baltars van Siena dinghen. En op dat sy een peder vooz syn selvé alles hadden/soo en tepckende by daghe geen tijt d'een dat d'ander tepckende / maer elck ver- schepden/ en snachts copteerden sy mal- canders dinghen/om also den tijt te win- nen. Naef desen uytnemenden arbeydt/ was vooz zijné Cardinael t'eerste werck/ eenen grooten doeck van Oly / beelden als tleben/é Venus met de Gracien diese vercierer: Oock had hyer gemaect ee- nen Satyr / in groenheydt half verboz- gen/die hem verblijde te sien dees naec- te Gracien, en Venus. Dit behaeghde den Cardinael soo / dat hy hem nieuwe liet cleden. Daer begon hy eenen anderen doeck van thien ellen langh / wesende ghelick een Bacchus feest/maer bleef on- volmaect/nits 't Cardinaels vertreck nae Hongerjen. Hy raecte eyndelinge weder t' Aretso, dooz dat hy sieck wiert/ en van daer te Flozencen / daer hy van den Hertogh wel ontfanghen / en by M. Ostaviano de Medicis werde besteldt/die hem altijdt was / soo langh hy leefde/ als een vriendelijck Vader. Hier stu- deerde hy in Sint Laurens, nae de dinghen van Michel Agnolo, die doe noch bene- den op d'aerde stonden. Hier nae maecte hy eenen dooden Christus, die van Nico- demo en Ioseph te grave wozt ghedra- ghen / daer de Marien al weenende volg- den. Dit worde naemaels in grooter weerden ghehouden by den Hertogh/ en den Prince. Hier nae voldede hy een Camer / die van Ioan da Vdine was on- volbaen ghelaten: En op eenen doeck den Hertogh Alexander al ghewapent/ en beneden eenighe gebanghen sittende. Het Conterfeysel was wel ghelijcken- de: Maer Vasari was gantsch mistroos- stich om het harnasch / dat het niet soo en schitterde/ als tghene dat hy daer by hadde/te weté/ tleben: waerom hy daer by

Pryckelinge der trottsende medegezellé, vlijt, en por- rende noot, vermoghen veel by die door Conft na eere trach- ten.

by bracht Iacop van Puntormo, om hem te beraden. Desen stende t'werck/sepde: Soon/so langhe als dat natuerlyck harnasch hier is / sal u het uwe altyts duncken gheschildert: Maer doet het werck/soo suldy sien / dat u gheschilderde beteren aerdt hebben sal. Naese desen starf Cardinael Hipolito, op wie hy zyn hope geheel hadde / en bebondt dat het ydelhepdt was/ veel op Menschen hem te verlaten: Maer dat het best was/ op hem selven/ oft yet wesende/ te moghen steunen. Hier nae soo hem den Hertogh begaf tot fortificatien / studeerde Vasari neerstich in Architecture / om hem te beter dienstigh te wesen / en liet hier veel tijts in. Doe werd Anno 1536. reedtschap ghemaect / heerlyck t'ontfangen tot Flozencen den Keyser Carolus: En Vasari, by last van den Hertogh/wozde gebzurckt te maken alle de tepckeninghen van d'Arche Triumphyale / en ander vercieringē tot der ontfangenis. Dit ghedaen / wozde hem te loon ghegheben / te doen boven eenighe groote banieren van t'Castel / en ander sterckten/ een groote Facciate tot Sinte Felix, 40.ellen hoogh/ en 20. breed/ doock de vercieringhe van Sinte Pieters poozt/ seer groote wercken wesende / en boven zyn vermoghen. En t'quaetse was/ dat die groote jonsten hem veel nijs toeboeghden: so dat twintich Mannen/ die hem hielpen aen de banieren / en ander dinghen / verlieten hem / en t'wercken halven / en ten besten wesende / dooz aenpozren van sommighe/ op dat Vasari in sulck belanghende werck mocht bliuen steken. Maer hy dese archept merckende / socht hem te reddē / nemende Schilders van buyten/ die hem heymelijck hielpen / en hy wozcht dagh en nacht met uysterse blijt / soeckende alle swarichept te boozcomen met den wercke selfs. Doe nu den opsiender des wercks Bertold Corfini den Hertogh aengaf/ dat Vasari so veel werck op hem hadde ghenomen / dat het niet moghe-lyc en was in tijts veerdich te wese/ dewyl hy geen volck en hadde/ en t'werck noch seer onnae was / sondt den Hertogh om hem / en sepde hem wat hem aengedient was. Hy antwoozde/ dat zyn

wercken al waren op redelijcke mate/ van haest veerdich te wesen: twelck zyn Excellentie t'zinen believen mocht comen sien / en dat t'epide toozdeel yeben soude. Eyndlijck is den Hertogh gecomen heymelijck / en sagh dat het niet en was als haet en nijt/ en dat de clachten verghhefs waren. Eyndlinghe Vasari hadde tegen de bequamen tijdt alle zyn dinghen ghedaen/ en elck t'ziner plaetsen ghestelt/ tot groot benoegen van den Hertogh / en peghelijcken: Maer zyn bengjers / hebbende meer op zyn dinggen gelet / als op hun epghen/ bleven te cozt / en hun dinghen mosten staen onvolmaect. De feerste ghedaen/ werden Vasari van den Hertogh ghegheben van zyn wercken in betalinge/ vier hondert Croonen / en gaf hem noch by hondert Croonen / die men ander aetrock / ont datse hun dinghen niet voldaen en hadden ten bespokender tijdt. Met dit gewin heeft Vasari een van zyn Susters ghehouwt. En daer nae een ander bestelde hy in een Clooster: en maecte daer in t'selve Clooster / boven ander Nelmossen/ een Casel van een Boodtschap/ en ander dinghen. Naer eenigh ander wercken/ werdt den Hertog Alexander, daer Vasari hem seer op verliet / wreedelijck vermoort / het leven benomen/ en Vasari zyn hope: des hy te rade bondt/ niet meer acht te hebben / op te willen volgen d'abontuere des Hofs: maer alleen op de oeffeninge der Consten. Des quam hy ten lesten / dooz middel van M. Ioan Pollastra, tot Camaldoli, een een saem rouwe plaetse / die hem om de soete stille gerustheyt wille wel behaegde. Hier maecte hy in de kerck op Casel een Mary-beeldt / met S. Ian Baptist, en Sinte Ieronimo, als wesende twee Gremjten. Naer ander wercken elder ghedaen/ quam hy weder tot Flozencen / daer hy hem most verweeren met reden en groote moepte / om niet weder in den Hof- dienst te comē. Eyndlijck / doe hy wat ghemaect hadde dooz Messer Octaviano de Medicis, bestelde hem desen te Room t'ontfanghen bij hondert Croonen/ om met goede gheleghentheyt te moghen zyn studie waer nemen. Hy quam te Room Anno 1538.

Herlijcke forge Vasari, voor zyn weefige Susters.

Hofliche avontuer is wisselbaer.

even, oft Nature, alrijt deilderijechamen.

ont baer t'jd.

Italiaensche Schilders,

daer hy met zijnen knecht veel contersepte/jae alles wat onder d'aerde was in de Grotten: oock wat vooz rondt/ oft Architecture te Room was/ het selbe oock neerstlijcken metende: des waren de teykeninghen wel meer als dyp hondert in ghetal. Dese studie merckte men dat hem seer gheholpen hadde tot Monte San Savino, daer hy maecte een Marien Hemelvaert/ op een beter maniere als vooz henen. Van daer keerde hy weder hy de Gremijten tot Camaldoli, soo hy die Daders beloofte hadde: daer maecte hy eenen Kerstnacht/ welcken van de klaerheyt Christi verklaert is. Hier maecte hy veel Herders/ en ander/ met conterseptsels nae 't leven ghedaen hy der keerse/ om dat het te beter ghelijcken soude op den nacht. En alsoo nu dit licht van onder op niet en mocht passeren het dach van der hutte/ maecte hy een ander licht/ comende van de Engelen in de locht/die Gloria in excelsis singhen. Elder waren Herderen met ontfeken stroowalmen / die hun selven licht maken om gaen: elder verlichtse den boodtschappenden Enghel: elder de Maen en sterren. Hier hy hadde hy gemaect eenige Ruynen met half ghebroken Beelden. Dit werck heeft menigh behaeght/en seer gepresen/ oock met schoon Latijnse versen. Hier nae hy te Bolognen maecte / in de Abdije van S. Michiel in Bosco, verscheyden Histozien in den Aefster / die seer ronstich en wel ghedaen zijn. Nae dat hy hier en binnen Flozencen eenighe dinghen ghedaē hadde/ keerde hy weder tot Camaldoli, in zijn gewoont rust: daer maecte hy 't hoogh Altaer-tafel/ daer in een Afdoeninghe van den Cruyce/ met grooter blijt en studie. Hier maecte hy vooz M. Octaviano hoognoemt een Tafereel/ van eenen jonghen naeckten S. Ian Baptist, daer hy eenige rotsen in nae 't leven dede naer die bergghen. Daer is ghecomen in desen tijdt M. Bindo Altoviti, om boomen tot de Fabrijcke van S. Pieters te Room te halen / en laughts den Tyber af te doen schicken: desen sende al wat Valari daer ghemaeckt hadde / moft hy hem te Flozencen in de Kerck van S. Apostolo maken een Tafel. En om dese

met te meerder gherusthepdt te maken/ gingh hy eerst tot Arecco, en houwde zijn derde Suster/ toopende daer een begonnen huys / en plaetse om hoven te maken / in Borgo S. Vito. Tot Flozencen ghecomen/ begon hy de Tafel/ daer in upbeeldende d'Ontfanghenisse van Maria. Int midden maecte hy den boom der Erfzonden/ aen de wortelen gebonden wesende Adam en Eva naecht / als eerste overtrebers des gebodts. Voorts aen de tacken des booms maecte hy Abraham, Isaack, Jacob, Moyses, Aaron, Iolue, David, en d'ander Coninghen/ elck nae 't verloop des tijts: dese waren al ghebonden aen beyde aermen / uytghenomen Samuel, en S. Ian Baptist, die maer met eenen aem zijn ghebonden/ om datse van in Moeders lijf waeren geheplight. Aen de stam vanden boom maecte hy d'oude Slangē gewonden/ die van den midden om hoogh mensch gedaente hebbende / met de handen van achter oock ghebonden was. Op haer hoofst treedt de Marp-beeldt met eenen voet / en den anderen voet stelfse op de Maen / becleedt zijnde met de Son / en gheroont met twaelf Sterren. Dese Maria is in de locht onderhouden van veel naecate Kinder-Engelen/ die 't licht hebben van haer Sonne-raepen: welke raepen door de bladeren des booms stralende / verlichten dese ghebondene/ welke schijnen door dese gratie los te worden. Des zijn hoven al in de locht twee kinderckens / met dit schryft:

*Quos Eva culpa damnavit,
Maria gratia solvit.*

Dit werck was seer uytnemende wel ghedaen/ met groote perfectie in naeckten en tronien: oock was op alle dingen vlijtich ghelet. M. Bindo gaf hem hier vooz dyp hondert gouden Croonen: En doe Valari te Room quam/ dede deser M. Bindo hem groote beleeftheyt / en liet hem maecten in 't cleen/ als oft verlichter rye waer gheweest/ de voorverhaelde Tafel. Binnen dat hy te Flozencen de Tafel maecte / maecte hy oock vooz M. Octaviano een Venus en een Leda, nae de Cartonen van Michel Agnolo: En in een groot stuck eenen S. Ieronimo, groot

Aerdighe inventie van een Mary-beelt, met veel omstanticheyt.

Aerdighe inventie van eenen S. Ieronimus.

groot als 't leven / in Penitentie / welcken overleggende de doot Christi, die hy voor hem aen 't Crups heeft / slaet zijn boorst / om Venus en 's vleeschs lust te verjagen. Dese Venus was ghemaecht bluchtende / met Cupido op den arem / aen d' een handt hebbende Iocus, en onder wege liggen den pijlkoker en pijlen: oock de pijlen van Cupido gheschoten / keeren ghebzoken tot hem weder / en de gheballen pijlen woerden hem van des Woeders Duppen toeghebracht. Dit was seer aerdich gedaen / en met grooter aendachticheydt. 't Waer langh te verhalen / wat en waer Vasari al gheschildert heeft: Maer om cozt te maken / sal slechts vertellen / wat stucken van hem zijn gedaen / daer yet besonders in t'aenmercken is / dat ons mach dienen tot hermaeck / oft Jonghers leeringhe. So is weerdich te weten / dat hy altyts seer beerdich was / en sijn dinghen dede sonder moeplichheydt. Hy maecte tot Room hoor Messer Bindo noch een stuck van Op / een Afdoenting van 't Crups / daer Christus groot als 't leven op der aerden licht aen de Mariae voeten: En in de locht is Phoebus, die de Sonne bedeckt / en Diana de Maen. In 't Landtschap / dat van dese verdupstinghe beschaduwet is / sietmen van de Werdtbevinghe eenige steenberghen ghescheurt / en eenige lichamen berresen wt de graven comen op verschepden wijfen. Dit stuck heeft alle beste Schilders / om zijn besonder gratte / wel beballen. Hier na maecte hy hoor den Cardinael Farnese, op een Tafel acht ellen hoogh en vier bzeedt / een Iustitia, die in den arem neemt eenē Strups: Sy heeft de twaelf Tafelen / en den Scepter: waer boven op is den Opebaer / op 't hooft hebbende eenen helm van yser en goudt / met dzy plupmen / tabijs van een recht Richter / en met dzyderlep verwen becleedt / van den middel opwaert naeckt wesende. Sy hadde aen den riem / als ghebanghen gebonden met gulden ketenen / de seben boosheden / die haer contrary zijn / de bedrieghlyckheydt / d'onwetenheyt / wyzeetheyt / bzeese / verraderij / loghen / en quaetsprekinghe. Op dese is gestelt / als hen verheerende de Waerheyt al

naeckt / van den Tijdt aen Iustitie ghelebert wesende / en sy biedt de Iusticie twee Duppen / bewijfende onmooselheyt. En Iusticie stelt de Waerheyt op 't hooft eenen krans van Epcke bladeren / bewijfende de kracht der Sielen. Dit stuck was gedaen met seer grooter bligt en Const. No. 1544. trock Vasari te Papeys / daer hy verschepden traep wercken dede / so van strucco / daer ongewoon ghesten te wesen / en voort veel schilderij. Te Room ghekeert wesende / maecte hy hoor Cardinael Farnese op 't nat een Sale / alwaer in plaetse van een basement te maken onder d' Histozien / hy van den bloer opwaert schilderde opgaende trappen / op verschepden wijfen / tot daer d' Histozien beginnen / makende oock eenighe hoorbeelden hier en daer op de trappen. Het zijn al Histozien van de wercken van Paus Paulus de derde / daer t'elcken hy na 't leven in komt. Tusschen d' Histozien / bobē hoor ten oft anders / komen altydt eenighe Deuchden / en boven elke Deucht comē twee Victozien gelijck Engelen / en houden altyt eenich Antijck Kepsers hooft in Medaillen oft anders: summa / daer is wonder veel werck in: En alsoose in haesten most zijn ghemaecht / werdtse van Vasari (die daer den rechten Man toe was) gedaen in hondert dagen: maer hadder beter moghen hondert maenden aen doende gheweest zijn: en alles met epgen handt / in plaets dat hy hier Jonghers in ghebruyck soude hebben. Doch nam doe hoorzen / dat hy wel yet soude laten beginnen met sijn Car-tonen / en aenlegghen van anderen: maer alles self met sijn epgen handen opdoe. Doe hy aen dese Sale doende was / zijn ober Tafel vanden Cardinael redenen geballen / van het leven van de uyt-nemenste doorluchtighe Nammen in de Tepcken-const / die gheweest waeren in Italien / van Cimabue tot dien tijdt toe / te beschrijven / en een onder die Gheleerden / gheheeten Mon Signor Gioio, sepde daer grooten sin toe te hebben / en sulcx te voegen hy zijn ander Boecken / te weten / Museo, en sijn Elogij: maer alsoo daer van verder sprekende / desen selven wel bemerkte / dat het bequame-

Italiaensche Schilders,

lijcker van eenich Schilder conde gheschiede/om dat de Geleerde soo epgentlijck alles niet en weten te onderscheyden / noch so wel alles niet en verstaen / noch en kennen: So werdt hier van den last gheschoven op de schouderen van Vasari, die alree van in zijn jonckheyt veel dingen op goede ozden hadde voortgeberdyt / en uyt lust opgheschreven. Dus Vasari, in verschepde plaetsen van Italicen werckende / bozderde allencxkens zijn Boeck. Eyndelinge gecomen buyten Arimini by mylen / in een Clooster van S^{ca}. Maria di Scolca, daer de Abt hem te ghevalle van eenen Monick / die goet schijver was / zijn Boeck liet herschijver: En liet hem maecken 'thoogh Altaer-tafel / te weten / d'Offerhande der wijzen uyt de Oosten. Hier in maecte Vasari seer veel beelden / en in soo ghe-rusten plaetse ghebruyckte hy grooten blijt en studie / onderscheydende byderley Hofghesinnen der Coningen in cleedinghe / als in gedaenten / somniger carnatten makende schoon witsachtich / ander graeuwachtich / en de derde swart. Doort maecte hy veel ander yacht van Deerden / Camelen / en Drommedarisen / soodat het een uytnemende aer-dich werck is. Tot Arimini in S. Francisco maecte hy / daer S. Franciscus de wonden ontfangt op den bergh Vernia, die hy daer in nae t'leven dede: maer om dat dese berg is vā graeuwe roots / oock Sinte Franciscus en zijn medeghesellen cleederen mede graeu / soo maecte Vasari Christum in een Sonne / met een deel Seraphinnen: Dus worde dit werck beter onderscheyden / en desen Sanct / en d'ander figuren / worden al verlicht / en beschenen van de claerheyt der Sonnen / en t'Landtschap ooc met eenighe purperige verwen bedom-melt en gheschaduwet / dat vooz elcken behaeghlijck was aen te sien. Van daer is hy naderhant ghecomen t'Arezzo, en zijn hups al volbaen wesende / beschil-derde hy den solder van de sale / die seer rijcklijck van hout ghewozcht was / waer in quamen derthid groote perckē: Hier in maecte hy de Hemelsche Godden / en in vier hoeken de vier Sapsoen / naecte figuren / die alle sien nae

t'groote middel perck / waer in zijn beelden groot als t'leven / te weten / de Deucht / die onder voet heeft ijdicheyt / en by 'thayz de Fortupne / slaende dese twee met stocken. En t'bocht velen behaeghlijck / datmen keerde en wende in de Sale / somtijts sag de ijdicheyt bovende Fortupne en de Deucht / en somtijts de Deucht boven ijdicheyt en Fortupne / ghelijck in de Weerelt dickwils ghebeurt. Rondtom in de backen zijn / de overbloedicheyt / millheyt / wetentheyt / wijsheyt / arbejdt / en eere / en dergheleijcke dingen. Ondertusschen zijnder ooc Historien van d'oude Schilders / Apelles, Zeuxis, Parafius, Protogenes, en ander / met verscheyden compareringen / en aerdsicheden. Noch maecte hy in een van de Cameren / in eenen gesneden solder / in een groot perck / daer Abraham van Godt wordt gheberdyt. Noch rondtom in vier ander perckē / Vrede / Eendracht / de Deucht / en de Marckheyt. Dit dinghen hadde hy gedaen met Eyverwe / daer hem lust toe quam: achtende dat die manier van wercken niet veracht noch naeghelaten most worden. In den inganc van de Camer / maecte hy schier uyt boerdicheyt een Bzupt / in d'een hant hebbende een raeck oft erreck / bewijfende datse uyt hun Daders hups alles raken / en mede dzaghen dat sy moghen / en in d'ander hant / die vooz uyt steekt / hadde sy een brandende toortse / also sy come in 'Bzupdegoms hups / bewijfende dat sy ghelijck het vyer alles te nieten doet / en verderft. Hy maecte vooz eenen Abt van S^{ca}. Fiore, in eenen keester / de Bzuplost van Hester en Affuerus, in d'ly / op een Tafel van vijftien ellen lang / en lietse eerst stellen op haer plaetse: het welck seer goet is / om een dinghen te beter op zijnen rechten dagh te maken. Hier pijnde hem Vasari, in dit werck te toonen een groote macht en heerlijckheyt / stellende alles in goede oorden / Bagien / Schiltknepen / Soldaten van der wacht / Bottelrije / Credence / oft serbicie / de Musijcke / een Keusken / en alles / ghelijck een Coninghlijck Hof en Bzuplost-feeft bereyffschende zijn. Hier stietmen onder ander den Marschalck oft

Bruyloft van
Hester en
Affuerus
aerdich ge-
inventceer.

ofte Hofmeester de spijse ter Tafel gheleypden / met eenen grootē steert van Paggiē en Dienaers / al gecleet in lezpe. Men d'epnden der Tafelen staen Heeren en ander volck / die de maeltijdt aenstien. Den Coningh Alferus heel op zijn Bzupdt verliest / rust met de slinckke handt op de Tafel / en langt haer met d'ander een schale Wijns / met een statighe Coninglijcke actie. Dit was een seer heerlijck werck / ghedaen met grootte blijt en studie. Bohen aen t'berwelf maecte Vasari op 't nat eenen Christum, die de Bzupdt comt becroonen met eenen bloemtrāns / tot een uptlegginghe der Historie, bewijfende dat de oude Joodtsche Sinagoge is verlaten / en dat Christus heeft aengenomen / en ghetrouwet de ghemeente der gheloobighe Christenen. Naē verscheyden Conterseptsels hier en daer ghedaen, maecte hy booz eenen Geleerdheit enen Adonis, die welcke sterft in de schoot van Venus, naer de beschrijvinghe Theocriti, en noch een Psiche, die met een lampt vast staet en besiet Cupido, die upt den slaepspringht / dooz dat een heere bzuppel op hem valt upt de lamp. Dit werdt t'samen in Wancrlijck ghesonden: en het waeren al naerlīte beelden. Op den selven tijdt liet hem van Vasari contersepten gheheel naect / een edel / gheleert / en seer schoon Jongheling ten voeten upt / booz eenen Endimion, dat een Zagher was / seer bemint van de Mane. Hier hadde desen constigen Schilder wonder fracy laten af-steken dit schoon lichsē teghen de nachtsche donckerheyt / alwaer het Landtschap en het Wrelt ontfanghen het licht van de Mane / seer natuerlijck om aen te sien: want hy hadde seer eyghentlijck waerghenomen het bleeck gheelachtich licht / dat de Mane geeft / waer sy haer schijnfel op is ghewende. Doe hy noch eenige stucken ghemaeckt hadde / quam hy te Bolognen besoecken den Cardinael van Monti, die daer Legaet was: alwaer hy eenighe daghen by wesende / naer heel propoosten / hem den Cardinael soo wist te bezaten / en met sulck schijnende gelijck / dat hy doe besloot te doen / dat hy noyt te vozen hadde willen doen / dat was een

Wijf te nemen: en nam / ghelijck den Cardinael begheerde / een Dochter van Francesco Baccr, een edel Bzoghē van Aretso. Vasari is over al boozt ghebaren met wercken / en heeft te Flozencen in S. Laurens ghemaect in een Capelle een Tafel / thienellen langh / en derthien hoogh / d'Historie van de marteliesatie van den Coningh S. Sigismundo, die van een ander Coningh oft Tyran / met sijn Hupsbzouw en twee Sonen / in eenen put was gheworpen. Hier maecte hy / dat het half ront van de Capelle boven hem te passe quam tot een rustijcke poozt van een Halleps / waer dooz men sach in een booz- portael / met Colommen en Pilasters van de Ouden Dorica ghebouwt: en dooz dit portael sach men op een plaets / waer in t' midden stondt eenen steenput met acht canten / daer rondtom trappen aen waren: en hier op waren ghemaect de Soldaten / die de twee Sonen naect doer irgaen werpen. Rondtom in de Logien maecte hy volck / die dees wzeetheydt aensaghen. Ter slincker zijden van den Put / hadden eenighe seer wzeedelijck de Coninginne ghevatt / om nae den Put te draghen. Dooz aen in de Hoozte oft portael waren eenen hoop Soldaten / die S. Sigismundo binden / die met een goedertieren actie bewijft willigh te lijden / siende in de locht vier Engēle / die hun vieren toonen de Palmen der bewinninghe / waer dooz sy vertroost schein te wesen: daer sagh men de groote wzeetheyt van den Tyran / die booz aen t' portael staet: oock was op alles / actituden / wzeetheydt / affecten / en anders seer wel gelet / en met grooter Const en blijt ghedaen. Naē dit werck / dooz begheerte van den Hertogh Cosimo, gaf hy eerstmael upt in Druck sijn Boeck / van het leven der Italiaensche Schilders / t'welc noch niet al volbzukt wesende / en den Paus Paulus overleden / troc den Cardinael van Monti na Room: tot de Conclave. Vasari gingh buyten Flozencen hem te groeten. Den Cardinael sepe hem: Ach gae te Room / en sal booz ghewis Paus worden / beschickt dat ghy te doen hebt / en als ghy de tijdinghe hoorz / comt strackx nae Room /

sonder te verwachten ontboden te worden. Doe desen dan Paus/en Iulio de derde ghenoemt was / trock Vasari, upt begheerte van den Hertogh / te Room/ daer hy van den Paus wel ontfanghen/ en in't werck worde gestelt / ordinerende een Capelle tot S. Pieter Montorio, die veel met Marberen beelden worde gheciert/en inde Tafel schilderde hy de Bekeeringhe Pauli: Daer hadde hy/om een veranderinghe van ander / en om beter den Text te volgen / Paulum gemaect/ die noch jongh was / en ghebracht hy Ananias, daer hy gesicht en Doopsel ontfangt. Naee veel tijdt die hy doozbracht vooz den Paus te tepcken en verscheden dingen van Architecture / ordinerde hy den Hofbupten Porte Popoli, gheheeten Vigna Iulia, welcke met grooten onghelooftijcken cost worde ghedaen: En hier schilderde Vasari de Sael / en eenige Cameren; ooc namaels d'Altaertafel / vooz de Compagnie van de Misericordia van S. Ian decollato. Naee veel ander dinghen die hy te Room dede / alhoewel hy Cartonen tot een Logie in de Vigna Iulia hadde ghetepkent om op't nat te schilderen / siende dooz s'Paus groote wisselinnicheyt / dat van hem wepnich te verhoppen was / vertroc van Room / om te gaen dienen den Hertogh Cosimo, die hem seer begeerde / en veelmael ontboden hadde. Ondertusschen dede hy noch elder onghelooftijcke veel wercken / en quam epndlinge met al zijn ghesintz Flozencen / W. 1555. daer hy schilderde de solder van de Sale van d'Elementen/ daer maekende elf percken van Celius en Saturnus: En voozt eenighe ander Camers met Doetsche dinghen / van Iuppiters ophoedinghe / van Herculis crachten / en derghelijcke: Oock liet den Hertog met zijn Cartons maecken Tapjten / volghens de schilderije van elcke Camer. Veel ander verciertinge van Grotissen / en dinghen die 't bouwen aengaen / heeft hy al te weghe gebrecht / dat het onghelooftijck is / wat al werck van Conterseptfelen en Historien van die van't Hups Medicis, daer al in corten tijdt ghedaen heeft. Was oock uptnemende heerlijc van den Hertogh ghelooft/en boven desen geschon-

ken een heerlijck en gherickelijck Hups binne Flozence/en een bupie der Stadt: Oock heerlijcke Officien / van Gonfalonier/en ander/binnen Arecco. Boven ander zijn wercken / die te verwonderen zijn / is hysonder de groote Sale van den Hertogh / daer veertich groote Historien zijn / en figueren in comen seg oft acht ellen hoogh / en soo vol werck van Bataillien / Steden en plaetsen nae t'leven / en Conterseptfelen sonder epndt / dat het schijnt onmoghelijck / en alles is voldaen in min als een Jaertijts / ghebrupckende alleen tot zijn hulpe Ioan Stradanus, en twee ander / daer hy dickwils hun dingen herdoen most. Dat dese Sale in haest most voldaen zijn / was teghen de Bruploft van den doozluchtighen Prince Don Francesco Medici, en de Suster van den Keyser Maximiliaen: Van welck Houwlijck is ghecomen de Coninginne van Branckrijck / teghen woordich d'Hupsbrouwe van Hendrick de 4^e. Teghen t'verhaelde Houwlijck / heeft Vasari wonder veel feestlijcke toeberepdinghe te weghe gebrecht / als een die schier nemmermeer vermoeyt en was van schilderen: Hy dunckt ic eer moede soude worden alles te beschrijven/want ick en wister gheen epnde van te binden / dat hy soo veel ghedaen heeft. Hy heeft ten lesten noch ghedient den Paus Pius de 5^e. makende in de Coninghlijcke Sale verscheden dinghen/ als den Schip-strijdt ter Zee tegen den Turck hy Lepanto, een groot stuck vol werck. Voozt een stuck/daer de Kercke Spaengien en Venetien hun verbinden teghen den Turck: Oock eenighe Historien van Branckrijck / en meer ander dinghen: In welke hem geholpen hebben (so ick meen) Hendrick in de Croon / en Pieter de witte, Nederlanders. Den selben Pieter heeft noch met hem gewozicht in de Cupola te Flozencen / doe Vasari, die men Cavalier Giorgio hier/out in de tsestich Jaren ten minsten most wesen / en hoewel een rijck Man zijnde / niet afen liet van wercken tot al laet in den nacht met het keerschicht/als ick wel weet dat hy noch ghebrupckte Anno 1577. doe ick ontrent Vasten-avont daer te Flozence by Pieter

Pieter de witte Schilder / en ander Nederlanders was. Dit werck in de Cupola, daer hy doe aen doende was / is het Oordeel / daer hy boven in't hooghste Christum, den Heylighen / en circkelen van Engelen ghemaeckt heeft / wesende groote beelden / die veel in t vercoften te sien zijn. Hier heeft de Doot hem ten halven den wech afgesnede / en zijn blijtscheit in de Const ten eynde gebzacht / dat hy t'begonnen werck heeft moeten onvolmaeckt laten: Het welck nae van Frederijck Zucchero is voleyndt geworden. Vasari is ghestorven te Florentzen / Anno 1578. oudt 64. Jaeren.

Leben van Frederijck Zucchero, Schilder van S. Agnolo in Vado.

T'En gheschiedt niet daghelijck / dat Nature haer edel gave t'fame geelijckelijck deelachtich maecte aen twee ghebzoeders / al is sulckx gheschiedt in't Hertochdom van Urbijn, by den Appennijnen gheberchten / tot S. Agnolo in Vado, aen Taddeo, en Fredericho Zucchero, de welke inde Schilder-const beyde soo uptmuntich zijn gheweest / dat vele / die nochtans van goet oordeel niet berooft en zijn / van hun wercken wepnich onderschept weten te maken. Frederijck Zucchero noch een cleen kint wesende / werdt in gheselschap van zijn Moeder Anno 1550. ghebzacht te Room van Octaviano zijnen Vader / die t'heplighe Jubileo quam halen / en met eenen besoecken zijnen soon Taddeo, welcken doe 20. Jaer oudt / en in de Const alree seer herbaren / en vermaert was. Doe Octaviano eenen tijdt lang by zijnen Soon hadde gheweest / liet hy zijnen Frederijck by hem / op dat hy daer te Schole ginge / en opgheboecht soude wesen: Want hy met groot hupsghesin belast was / hebbende seven Sonen en een Dochter / en is met zijn Vrouw weder nae hups ghetrocken. Doe Frederijck eenigen tijt te Schole hadde ge- gaen / en famelijck lesen en schrijven con / liet Taddeo hem den tijdt besteden met leeren teykenen / met veel beter ghele- gentheyt als hem self hadde mogen ge-

beuren: tot welke Const hy den Jonghen haest bevondt niet alleen genegen / maer seer bequaem te wesen / om tot volcomenheyt te gheraken. Doe hy nu ontrent ses Jaeren hem in de Const gheoeffent hadde / begon hy zijnen Broeder dienstich en behulpich te worden / en met hem op't nat te wercken: Soo dat hy met eenen moedt grijpende / vooz een Roomsche Edelma / onder by de trappen van Ara coeli, in een Halleys / schilderde op't nat / op zyn eyghen hant / eenen berg Helycon met de Muses. Taddeo siende / dat zijn Broeder alleen / en met eyghen teykeninghe / hem soo wel ghebzagen hadde / bzacht hy soo veel te wege / dat hy tot S. Maria dell' orto à Ripa, een Capelle te maken hadde. In dit werck / om de Mannen die t' hem hadden aenbesteedt te ghenoeghen / maecte Taddeo eenen Kerst-nacht / al de reste volbede Frederijck (hoewel noch seer jong wesende) in sulcker manieren / dat men conde bemerken / dat hy wat besunders te worden hadde. Hier na in eenige toebereydinge tot d'Wtbaert van Carolus Quintus, heeft Frederijck zynen Broeder groot behulp gedaen: ghelijck hy dede vooz St. Paulo Iordano, te Bacciano; in Historien van Alexandro Magno. Oock t' Orvieto, daer hy d'z Historien van S. Paulus maecte in de Kerck. De Ghebzoeders hier sieck wordende / keerde Taddeo te Room / en Frederijck quam met een wepnich Cozsen tot S. Agnolo, en ghenesen zijnde / keerde oock weder te Room: Alwaer sy tot een toebereydinghe om den goeden Wp'dagh / in der Florentijnen Kerck achter Banchi, binnen vier dagen tijts / al d' Historien van de Passie / oock Wzopheten en ander d'ingen / dat pder wile t' sagh hem grootlijck most verwonderen / dat soo veel werck in soo corten tijdt soo uptnemende wel ghedaen was. Frederijck die geen d'ingen liever dede / als eenige d'inghen op zijn eyghen handt / was seer verbljdt / dat zijn Broeder hem hadde doen hebben een Farciate te schilderen op't nat / op de plaets Dogano, by S. Eustachio, vooz de Hoofmeester van Carдинаel Farnese. Hier maecte hy d'Historie des selven Sinte Eustachij, daer hy met

Italiaensche Schilders,

met Wijf en kinderen ghedoopt is: dit is van verwe een seer goetd werck. In het midden vack maecte hy / daer desen Sanct op de Jacht zijnde / siet het Crucifix. Taddeo sozchvuldich voor zijns Broeders eere / om dat dit zijn werck in een ghemeeen plaats was / quam niet alleen 't werck besien / maer verhelpen oft retocqueren / 't welck Frederijck eenen tijt lang qualijck verdoegh: maer eynelijck / om dat hy lust hadde alles alleen te doe / verwonnen van gramschap / bickte af 't gene zijn Broeder hadde gedaen / en bleef eenighe daghen sonder 't huys comen: Dit werdt door vrienden ghemiddelt: Taddeo soude verbeteren wat hem aen de Cartons manghelde / maer niet aen het werck: Dit heele werck gedaen zijnde / hadde Frederijck grooten lof / naem en gherucht / een goet Schilder te wesen. Hy maecte hier nae in 's Paus Halleys / in de sale van de Palefentiers / eenighe Apostelen. Hier nae in gheselschap van sijnen Broeder / in 't Halleys tot Ara coeli, een Frijs in een Sale op 't nat: En in Belvidere, onder ander fraepicheyt in een Frijs / een Historie van Moyses en Pharao, de welcke naemaels van Cornelis Cort seer constich was ghesneden. En hoewel Frederijck dadelijck hem bewees uptnemende te wesen / werden zijn dinghen door eenighe zijn benijders in verachtighe ghebracht / een ding dat onder de Constal te veel geschiet / waer door de Neucht verhindert / als booz 't hooft geslagen / in den gheest verdoelt / en vertraecht in de studie / schzoemende yet te bestaen / oft aen te vanghen. Doe Frederijck twee groote Beelden neffens een Wapen van Pius de 4^e. had gedaen / trot ontbode wefende te Venetien / daer hy booz den Patriarch hy den trap verscheyden aerdicheden op 't nat / en van stucco dede: en in een Capelle te S. Francesco della vigna, twee Historien van Lazarus op 't nat, oock de bekeeringhe van Magdalena: hy maecte ooc op d' Altaer-tafel van Olp de Wijse upt den Oosten. Hy maecte noch met haest twaelf Historien tot een Tragedie / en ander dinghen / die zijnen naem seer vermeerderden. Doe hy nu van Venetien nae Room

quam / hem vindingende binnen Flozencen / daer men groote reetschap maecte / om de Coninginne Ioanna van Oostenrijck t'ontfanghen / maecte hy upt begheerte van den Hertogh / eenen seer grooten doeck / die t'epnden een Sale een gheheel tooneel bedekte. Hier op was ghe daen van Lijn oft Ep-verwe een seer versterlijcke Jacht / en oock eenige dinghen van wit en swart / om eenen Triumph-boge / die alle seer ghepzen waren. Doe hy te Room weder ghekeert was / hadde Taddeo voor hem aenghenomen een groote Facciate oft verwelf half rondt / van de Capelle der Jesuïten / hy de naelde van S. Mauro, alwaer Frederijck strackx de handen aen gheslagen heeft: doch hy ondertusschen binnen en buyten Room eenighe ander dinghen heeft moeten doen. Onder ander twee Camers op 't nat te Tivoli, booz den Cardinael van Ferraren: in welcke Camers / d' een d' Edelhepdt / en d' ander d' Eere ghenaemt / hy veel aerdighe versterfels schilderde. Eynelijc volbede hy de verhaelde Capelle der Jesuïten / tot zijnen grooten lof. Dit is d' Historie van Marien Boodtschap / met eenighe Prophten / en eenen grooten Hemel. Dit alles is van den constigen Cornelis Cort ghesneden ghewerst / en gaet upt in Print / dat ick niet en behoef d' ordt nantie te beschrijven: het is gedaen op 't nat: Daer zijn te sien seer schoon Lakenen / en statighe actien: In summa / is overal vol geests en perfectie ghestort. Dit selve werck heeft Frederijck weder binnen wepnich Jaeren herwaert geretocqueert / en vernieut met Epverwe / ghelijck sy in Italien booz een wijse hebben / hun dinghen op 't nat drooghe wefende te doen / glatterende met Lacke de rooden / die van aerde / die sy Terra rossa heeten / ghedaen zijn: de groen aerde met Asupz groen / en soo boozt henen. Doe Taddeo overleden was / volbede Frederijck de Capelle tot S. Marcello, die Taddeo had begonnen. Hier maecte Frederijck eenighe Historien van S. Pauwels: dit werck werdt ontdeckt tot zijn groote eere. Oock volbede hy 't begonnen werck tot Trinita, daer hy een Altaer-tafel van Olp / en ander dinghen op 't

op't nat dede. Onder ander / daer den Vader Christum heeft op den schoot / en eenighe Enghelen de reetschappen der Passien houden. Hy heeft oock voldaan sijn Broeders begonnen werck / in dat heerlijck Valleys te Caprarola, vooz den doozluchtigen Cardinael van Farnese: welke Histozien/oude en moderne/aerdige indentien van Boetsche versieringen/ en ander ordinantien/ die daer seer constich gheschildert zijn / een epgen Boeck schier souden behoeven/ daerom hier naeghelaten. Frederijck heeft oock gheschildert eenen grooten doeck van Epberwe/wesende een Calumnia, schier op de wijze van de Calumnia van Apelles, daer hy eenigen sin mede vooz hadde. Eenighe meenden oft raenden dat het was ter oorfaeck van eenige schoztinghe / die tusschen Farnese en hem gevallen is/ de belooninghe belanghende/ en dat den Cardinael seyde: Raphael en d'ander goede Schilders en waren nu niet. Waer op Frederijck soude hebben gheantwoordt: De goede Constbeminders / Pausen / en Princen / waren nu oock niet: dan het mach gemist zijn. Maer also dit dooz Cornelis Cort ghesneden upt in Drint comt / isser naderhandt de uytlegginghe in Italiaens hy gevooght. Van Frederijck is noch te sien een schoon heerlijck stuck tot S. Laurens in Damas, daer S. Laurens op den rooster wozt gelept / met eenen Hemel/ en beneden eenighe schoon knielende Beeldē oft Hyanten/ dat alles seer wel ghedaen is. Van hem zijn oock tesien in een Kerck van S. Catherine, d'Histozien van S. Catherine, te weten / daer sy gebangen in den Kercker is / en daer eenige hepligen ghewozght woorden/ en sy onthooft: Daer oock fraep en aer-

dighe Heerden / en anders / in comen. Noch heeft hy ghedaen in der Goutsmeden Capelle t'hoogh Altaer / d'Histozie van de Wijse upt den Oosten/ dat oock een seer goet werck van handelinge en ordinantie is / de welke dooz Jacob Matham gesneden in Drint comt. Noch is van Frederijck te sien / in een Kerck oft Bede-hups der Gonfalons, in strada Iulij, de gheesselinghe / daer Christus aen een cleen colomne (ghelijck te Room te sien is in eenich Clooster) ghebonden is: Het is een aerdich en fraep stuck. Hy is naederhandt in Brancarijck gherepft vooz den Cardinael van Lozeppen / alwaer hy eenighe dinghen dede/ en quam van daer in Nederlandt / en t'Antwerpen / daer hem de Schilders goet onthael / en groote eere aen deden. Hy is oock van daer gherepft in Enghelandt / en te Londen/ alwaer hy eenige Edellupden conterseptte/en is van daer weder te Room gekeert. Oock is hy gerepft in Spaengien / alwaer hy vooz den Coningh Philippus eenighe stucken dede. Hier nae voldede hy tot Flozenten de Cupole, te weten/ het Gozdeel/ van Cavalier Giorgio Vasari begonnen / en dooz sterben onvoldaen ghelaten: hier in heeft Frederijck seer groote naerken gedaen. Sijn wercken zijn mer als ick verhalen ran. Hy is teghenwoozdich woosnachtich binnen Room / daer hy op eenen bergh by Ternita een schoon Valleys met vier thozens heeft ghehouwt / van waer hy Room can oversien / en woont daer/ ghehouwt wesende/ in redelijcken ouderdom. En gelijk hy een hooghe plaetse besit: also is zijnen naem oock dooz een hoogh gerucht verheben en hermaert.

Het leven van Frederijck Barozio, uytnemende Schilder van Urbijn.

Gelijck men veel verschepdenche-
den en onderschepden epgenschap-
pen bevindt in der natuere / oock wel
in een eenich dingh / t'zy aerd-grondt/
steen/bozne/bliet / oft yet anders te we-
sen: Alsoo sietmen by de constige oeffe-
naers onser Schilderconst verschepden

deelen / nae dat de Natuere hun byeck-
lijck oft mildelijck de hant toerepcken-
de is: d'een is van weynich ordinantie/
rouw / hardt / en onlielijck in sijn ver-
we: d'ander in ordineren/ schilderen/en
alle dingen der Const/ heel volcomen/so
dat hun dingen van den Schilders / en
den

Italiaensche Schilders,

Den gemeenen volcke ghelijckelijck met een groot wel beballen wozt aengesien/ gheprezen / en in weerden ghehouden. Onder de ghene die dus heel gracelijck zijn/ is bysonder een doornemijck weer- dich gerekent te wesen Frederijck Baro- tio: welcken gelijk hy is gebozen t' Vr- bijn, schijnt de selve locht/aert en gheest inghetrocken te hebben / die zijn mede- bozger den Vbjijschē Raphael deelach- tich is geweest / oft dat al zijn gracelijc- heyt op hem versozven / oft hem aen- geerft is. By dat ick vinden can / soude hy in zijn jeught te Room zijn gheweest ten tijde vā Paus Paulus de derde / daer hy in verscheyden dinghen op't nat- kalck hem wel heeft ghedraghen: doch heeft hem meest algtits gehoude / als hy noch doet / in zijn Vader-stadt Vrbijn. Hy is algtit gheweest seer versierlijck / verstandich / en lieflijck in zijn tepeke- ningen en inventien / den affecten en an- der deelen der Consten wel uptbeelden- de en treffende / vast in stellen / tronten en naeckten / van allen ouderdommen en kunde / een uptnemende lieflijcke wel- standicheyt gevende. Hy heeft veel goe- de Conterseptelen nae t' leven ghedaen / oock verscheyden Tafelen / Tafereelen en Histozen: Oock seer veel beballijcke Martre-beelden van Olyverwe heeft hy ghedaen / in alle meest ghezupckende de tronie van zijn hupszouwe / de selve oock met haer kindt op alle aerdighe soete manier van sitten naer het leven bootsende / veel tijts te wege bzingende eenighe seer natuerlijck lachende tro- nen / t'zyp van kinderen / Vrouwen / oft eersame beballijcke oude Mans / nae dat het in zijn ordinantie te pas is ghe- comen / een dinghen dat bysonder zijn werck heeft geriert. Hy is algtits in zijn schilderen seer bloepende gheweest / zijn dinghen soo aerdich verdybende / dat hy de boorden der Lakenen op de gront ligghende oock niet onverdzen liet / tot een stuck weegs in den grondt / niet moghende lijden dat pet soo cantigh

soude wesen afgesneden. Hier te lande is (inijns wetens) van hem niet te sien / dan eenighe dinghen die in Vrint co- men / soo van Cornelis Cort, als van den Sadlaers, te weten / eenighe seer aerdt- ge Mardp-beelden / so bupten in't veldt / als in Camer sittende / met meer ander Histoziens: Insonderheyt een seer aer- dighe wel gheordineerde Szakleggin- ghe / daer Christus met een vziendelijcke doode tronie wozt gedragen van Nico- dermus, Ioseph van Arimatea, en Ioan- nes, welcken eenen limmen doeck ghevat hebbende / de beenen dragende / bewijst op een goede manier van dzagen een ge- welt en cracht / die in den jonghen luy- den gemeenlijck is: Daer heeft Barotius oock natuerlijck uptgedrukt in Maria de Moeder Christi een hertlijcke droef- heyt / met een onmachticheyt oft swij- men: Oock in de ander Marien sietmen uptnemenden rouwe aenghewesen. Van zijn eyghen handt sietmen oock eenighe Vrinten ghehetst / daer men in soo cleen dinghen soo grooten aerdt en wel- stant siet / dat het verwonderlijc en ver- maecklijck is / te weten / een Mardp-beel- den in de locht / en eenen S. Franciscus, op een geestighe wijse gekintelt / om hoogh siende. Dese en dergelijcke din- ghen / die wy hier te sien comen / getuy- gen ons hier te lande / wat een besonder uptnemende licht en vercieringe in onse Const / in den Italischen Appenninen gheberghten hem onthoudt / en zijn we- sen heeft. Hy is algtit seer bloepende en geestich in zijn Lakenen geweest / vlac / en niet onverstandich / noch confus in bouwen en kreucken / gebzupckende met goet opmerckigh oordeel veel het leven / in alle zijn dinghen. Nu dewijl ick van zijn ouderdom niet en weet / noch van zijnen sterf dagh vernomen en heb- be / so offer ick sinen naem den heerlijc- ken gheruchte / neffens den besten Ita- liaensche Schilders / als der plaetse wel weerdich wesende.

Het leven van Iacob Palma, Schilder van Venetien.

Hest Florenten te roemen / te we- sen t'bedde van de Schilder-const

in dese leste Eeuwen / en van so menich edel Const-rijck gheest: Heest Room haer

haer te berheffen / dat sy de groote Academie oft School is vā alle Schilders / en Teycken-const oeffenende studiose / oft leer-lustighe der gantsche Weerelt: Soo heeft geen Stadt haer te roemen boven Venetien / van so veel goede treffelijke colozierders / oft wel-vertwende Schilders ober langh stadich t' hebben gehad / gelijc sy onder ander noch heeft haer Borgheer Iacob Palma , welcken was gebozen A. 1548. Desen is oock besonder in sijn colozeren / oft handelen met der herwen / op een aerdige / bloeyende / gloeyende / en vzoopljcke maniere: gelijck ick hier van tot ghetuygh neem een groot stuck t' Amstelredam tot den constliedighen Heer Henrijk van Os, wesende daer Venus, Iuno, en Pallas by een sit tē aen Tafel / en de nijdige Twee bracht den twist-appel hen toeghewozen heeft / en henen blięht. Hier by sijn noch meer personagien / als eenen half naeckten Schencker / Kinderkens / en ander dinghen. Maer bysonder is seer gracelijck de Venus, die half wat van achter sit / en keert haer seer aerdich na henen Cupido, die haer yet schijnt hertmelijck in d'ooz te seggen / de tronie der Venus, bille / knie / en alles sijn seer wel / en op een herbaren manier van werken ghebaen: Summa / is een stuck dat seer ghepresen wordt / ghelijck het wel weerdich is. Noch is t' Amstelredam wel yet van hem te sien / dat niet te verachten is: Doch wat te Venetien / en in ander Steden van Italien / soo Tafelen / Tafereelen / doecken / en Conterseptselen van hem sijn te sien / weet ick niet. Daer comt oock nae sijn tepkeningh dooz Goltzium ghesneben uyt in Dint eenen S. Ieronimus, die een fraep actie doet. Van ghelijcken comt van hem uyt / dooz Gillis Sadlaer ghesneben / eenen S. Sebastiaen, dat een schoon beeldt / en van goeder attitude is. Daer is oock geweest den ouden Iacob Palma van Venetien / desen schilderde van Olyberwe een heerlijc besonderste werck in de Camer / daer die van de Schole van S. Marc vergaderen / een stuck / daer t'doodt lichaem van S. Marc wordt ghebracht na Venetien in een Schip. Hier is seer aerdich uytgebeeldt een vrouwe

lijck Zee-onweder / daer oock noch ander Schepen en Schuypten vande selle winden worden bevochten / seer wel en met grooter aendacht ghebaen: ghelijck oock is eenen groey beelden in de locht / in verscheyden ghebaenten van quade gheesten / die als Winden blasen / om t' Schip / dat dooz de rasende golben met riemen crachtelijck wort geroept / te beletten. Hier siet men den blię en behendichept der Schippers / t' gheweldt der Winden / t' roeren der baren / en de blięremen uyt den Hemel vallen / t' water gebroken van den riemen / en t' bouwen der riemen van de cracht der Roepers / een dinghen wesende dat niet te verbeteren is / de Natuer naerder te comen: want het schijnt in t' aensien / dat het heele stuck roert en schudt / gelijc of tgeue daer in geschildert is at leefde / en natuerlijc geschiedde. Noch schilderde hy van Olyberwe d'hoogh Altaer-tafel booz t' Clooster S. Helena, te Venetien by t' Casteel een byz Coninghen / daer veel beelden en seer uytrenemende goede tronten in comen / en schoon Takenen / beleyt met eenen goeden swier oft gang der houtwen. Noch in de Kerck van Sta. Maria formosa, is van hem een Tafel booz de Busschieters oft Artillerie-meesters / waer in comt een S. Barbara soo groot als t'leben / met op een sijde S. Anthonis, en op d' ander S. Baltiaen: maer de S. Barbara is t'beste Beeld dat desen Palma opt dede. Hy ghedenckt te Leyden te hebben ghesien / ten huyse van eenen van der Muelen / boven t'poztael in de Camer / een Vrouwen tronie / met hals en bozsten naeck / t'welck heerlijck en wonder wel uyt der handt stont / doch van by scheen met wepntich arbeydt / en niet niet te groote handelinghe gedaen te wesen. Daer is te Venetien een Conterseptsel / dat hy naer hem selven had gedaen / dat men altyt op d' Heren Hemelbaerts dach op de Frest te Venetien sach / dat Michel Agnolo, noch Lionardo da Vinci, niet hadden moghen verbeteren / soo heel verwonderlijck is dat gheacht geworzen / om sijn heel uytghenomen schoonheyt / soo wel ghestelt en gheschildert als het is. Achter naer / doemen verwachte verbeteringhe

beteringe in zijn werck / is het met hem te rugghe ghelooopen: Doch hadde te vooren ghenoech ghedaen / onder de beste Schilders te zijn gherekent / en allen laster van hem / oft zijn gherucht te wesen afghekeert. Hy is ghestorven oude 48. Jaer. Wengaende den jonghen Palma, die is noch daghelijck doende in de Const binne zijn Vaderlijcke Venetien / wesende een Man van 54. Jaer ouderdoms. Watter meer vooz Italiaensche Schilders te Venetien / in den Steden van Lombardien / oft elders daer ontrent zijn / die wat besonders zijn / en mijn Den licht weerdich mochten wesen / is my niet bekend / ick hadse anders gheern al by den anderen: Maer dewijl sulck niet can gheschieden / keer ick my nu tot onse hooge School Room / daer altijts een goet deel vernuftige en vlijtige naebolgers onser Schilder-const by een zijn / waerom ic daer geen handt op pdel stede sal hebben te leggē / op dat ick d'Histozie der Italiaensche Schilders mach verbullen / en ten eynde brenghen / om soo te comen tot onse Nederlanders / mijn Landt-bolck en kennig.

Van Ioseph van Arpino,
uptnemende Schil-
der te Room.

Dat den namaels in vzeucht eyndigenden weg der deuchtfaemhept / nae uptwijssen van Pythagoras letter / harden en nouwen ingangh heeft / en is nu ter tijdt den constighen Schilder Ioseph van Arpino niet gantsch onbekent: welcken den porrenden noot zijner Ouders / tot der Consten volcomensepdt heeft doen haesten / soo dat hy in zijn vzoeghe groene Jaren lofsijcke rijpe vzychte zijns arbeits heeft van hem late sien. Zijn Roomsche moeder Vrouw Ioanna, eens edelen Spangiaerts dochter / was noch jong zijnde haest Weese / Vrouw / en Weduwe. Weese wesende / was bestelt te Room in't Clooster van S. Anna. Vrouw worden / was ghetrouwt met eenen Ioseph Cleermaeker van Arpino, in't Hertoghdom van Sarro, onder t'ghebiedt des edelen Iacobo Bon compagny, daer sp t'eynden by

Jaer Weduwe werdt / en weder Hups-
vrouwe van eenen aldaer gheheeten Muzzio da casa Polidoro, te slecht Schil-
der wesende / om dat hy meer de wapenē in de Fransche krijgen / als de Schilder-const oft pinceelen geoeffent hadde. Van desen is gheromen Iosefino, welcken de Moeder upt eenen droom oft openbaeringe (so sp seght) den naem Ioseph liet geven. Hy was gebozen Anno 1570. Den jonghen Ioseph in zijn opwassen was ghemeenlijck doende met met kolen upt het byer eenige dingen te tepckenen: waerom de Moeder dit siende / grooten lust hadde weder nae Room te keeren / latende haer selven voozsaen / dat den Jongen wat bysonders te worden hadde. Waer mede den Vader den spot drijvende / septe: Hy sal een Schilder worden als mijns ghelijck. Eyndlinge te Room comende / geraecte in groote armoede / dat sp den tost niet wel wisten te gheerijghen: en dooz uptnemende ghebreck / de Moeder een haer jongh kindt most vperen oft bakeren met het roet upt den schoorsteen: maer Ioseph vertrooste haer ten besten / segghende / hy wilde alle vlijt doen te leeren / om t'hups te helpen onderhouden / als hy pet doen conde. En gaende dagelijck upt tepckenen soo hier soo daer / waer pet fraeps was / met een broodt van een oortgen / dat hy dooz zijnen ijver tot leeren / wel tsabonts half wederom t'hups bracht. De Moeder bedenkende / of hy met ander Jongers mocht den tijt met spelen doozbrenghen / quam sien wat hy dede / en stondt dickwils langhen tijt achter hem dat hy't niet en wist. Den Vader trock veel tijts byten Room / eenighe dingen doende vooz den Boeren / en was ghewent te maken ex voto. T'geschiede in zijn van hups wesen / dat een Man vast nae hem quam vraghen / die van een Beerdt gheballen wesende / begheerde haestich een Ex voto te hebben ghemaect: waerom Ioseph dat aengenomen / en tegen des anderen daeghs van watervertre gedaen heeft / tot een groot welbeballen van den man. Veel repse is hy in geselschap van ander Schilders / met zijn Vader oock byten der Stadt ghetrocken in verschey

vergulden. Daer na te Room weder gekeert wesende/ end' hem als vooz henen beghebende tot zijn ghewoonlijck tepekenen / ist geschiet datmen te Room in't Halleys doende was aen de Logie oft Gallerije van Paus Gregorius de 13e. Bon Compagny, waer ober ghestelt wart als Capomastri oft Oppermeesters/ eenen Nicola Pomoranzio, en eenen Pater Ignatius, de welke verscheyden jonghe Schilders aldaer hadden in dat werck doende. Dit siende Ioseph, wert met lust ontstecken / en van noot zijner Ouders ghebzeven/ om in dat geselschap te moghen toonen/ wat hy in so vzoeghen tijt inde Schilder-const door stadigen vlijt hadde gebozdert: maer also hy te bloot viel den booznoemden Meesters te vzagghen nae werck/begheerde hy ernstlijck aen zijnen Vader / dat hy dat vooz hem wilde doen. Maer alsoo den Vader in plaetse van sulcx te versoecken/ met den Jonghen zijnen spot dreef/ is Ioseph self ghecomen hy Nicola Pomoranzio, die hem van dagh te dagh uptstelde: eynelijck door aenhouden/ worde Ioseph gestelt te maecten in de schilden van des Paus wapē Dzakē/ gelijk des Paus wapen doe was. Dese Dzakē daghelijcx eenderlep makende/begonden hem te berdzieten/ dewijl hem de aenpozrende Natuere noodde tot hooghē booznemē/begeerde daerom aen Pomoranzio, dat hy mocht aen ander dinghen gestelt wesen: want die Dzaecken en waeren maer werck vooz eenighe slechte Jonghers. Dit worde hem teghen des ander daeghs toegeseyt. Waerom hy doe seer vzoech is ghecomen op't werck: alwaer hem een van die Schilders ghehoort/ en te werck stelde/ zijn Tavelotse toe te maecten / hem aenstende vooz een van de Jongers/ die sulcx ghewoon zijn te doen. Ioseph antwoorde/ dat hy daerom niet en was ghecomen: dan dewijl den Jongē daer noch niet en was/ woude hy't geern hem te ghevalle doen. Ondertusschen is den Opper-meester Pomoranzio ghecomen/ die vzaeghde hem/ of hy moets ghenoech hadde te maken inden Grotissen oft cieraten een Masscher / waer toe Ioseph gewillich was/ en maecte dese Masscher trontē / die

ontrent een handt groot moecht wesen / met sulcken vlijt / en soo aerdich / dat alle die ander Schilders quamen achter hem staen / en sagghen met groot ontfeten en verwonderen de seltsaem uytmenthepdt / die Ioseph in de Schilderconst onberwacht daer openbaerde. Onder dese Schilders/ den ghenen die hem de Tavelots hadde doen toemaecten / badt hem/ hy soudet hem tē besten houden / en vergheben / hy hadde hem aenghesten vooz eenen slechten Leer-jongen/ dan nu saggh hy hem vooz een groot Meester/ en wou hem op een ander tijdt self de Tavelots en berwen toemaken. Hier naer worde Ioseph ghebzupct in Histozkens / daer hy hem wonder wel in vzoegij / en zijnen loon worde hem daghelijcx vermeerderd / eynelijck tot acht en thien luli des daeghs / elcken luli is vijf stuybers. Doe nu Nicolaes Pomoranzio zijn deel/ te weten/ de helft van de Logie/ voldoen hadde/ begheerde Pater Ignatius Ioseph oock in zijn werck te hebben. En alsoo hy nu daer oock doende is gelweest vooz den Pater, was hy soo vlijtigh altijts op't werck/ dat hy / doe ander waren gaen noemmen / noch bleef wercken: Daerom hy van dese zijn medeghesellen seer benijdt is gheworden. Het welck zijn Moeder vernemende / hem gheraden heeft / dat hy met den anderen soude afgaen / al en wilde hy met hun niet in de Herberghe gaen/ alsoo dat de maniere is/ vzeesende oft hem eenich ongheluck mocht door dese benijdinge ontmoeten. Het is eens ghebeurt / dat hy weder alleen oberbleven was op't werck / en doende aen eenich Histozken/ alwaer den Paus op't slach is ghecomen/ en hy neder ghevalen. Den Paus hem verwonderende van zijn werck in so groenen ouderdom/ seyde hem / hy soude blijven sitten / en met zijn werck voozt baeren. En alsoo Pater Ignatius teghenwoordich was / vzaeghde zijn Seplichept/ wat dat vooz eenen Jonghen was. Den Pater seyde den Paus alle de gheleghenthepdt / den grooten noodt der Ouders / ende grootē schijnbaerhept die den Jonghen hadde / en bewees een uytmuntende groot Meester te worden. Doe liet den Paus

Italiaensche Schilders,

vernemen nae de Ouders/ en bevinden de dat het eerlijcke luyden waren/ heeft hy verordineert een provisie van drie parten/ Broodt/ Wijn/ Oly/ Vleesch/ toespijs/ oock Licht/ en Besems/ alderley noodwendichepdt om huyshouden booz, dyp personen/ en thsen gouden Kroonen/ Maents. Doe heeft Ioseph hem stadich meest veronledicht in den dienst van den Paus/ weseude ebenwel van alle zijn wercken volcomelijck betaelt. Het is gheschiet/ doe hy zijn eerste Maendt-ghelt soude haelen en ontfanghen/ dat den Pagadoor, des Paus Ontfangher/ van hem begheerde Vantschzift/ oft Quitantie van zijner handt: maer also hy sepde/ niet te connen schrijven/ antwoorde den Pagadoor, hoe hy/ die soo goeden schilder was/ niet schrijven en con/ en dat het schande was. Des is Ioseph t'huys ghecome sonder t'ghelt te willen ontfangen/ en bedroeft weseude beclaeghe hem/ dat zijn ouders hem niet hadden laten te School gaen en leeren. De Moeder gaf hem moet/ en leerde hem op den selven avont so veel schryven/ dat hy des ander daegs t'gheldt ontfingh met zijn eyghen Quitantie. Waer van den Pagadoor, seer verwondert zijnde/ sepde: Dit is wat vzeemts/ dat ghy gister abondt niet en rondet schryven/ en op eenen nacht dus haest hebt gheleert. Onder ander wercken/ die Ioseph veel en constich ghedaen heeft/ was hy ten lesten doende by Monte Caval, inden Hof van Cardinael d'Esté, in't Somer-palleys van den Paus/ in de Capelle/ daer hy maecte d'Historie van den Paus S. Gregorius, en alsoo hy wel hadde gewilt deses Paus tronie maerken met een vvolijck wesen/ was het onmoghelijck: want hoe hy zijn Const daer in oeffende/ sagh de selve altyt droeflijck: waerom hysse verscheyden repsen afbickte/ en van nieuws met halek (ghelijck het op't nat was) liet besetten. Eyndelingh daer ober doende zijnde/ en het hem niet en wou ghe lucken/ brocht zijn Broeder hem tijdinghe/ dat den Paus Gregorius de 13e. overleden was: Waer by te verwonderen is/ wat vzeender verhoeghentheden en werckingē in der Natuer som-

tijds ghespeurt worden. Deses droefte boodschap hoorzende/ wery Ioseph alles upt der handt/ laetende de droeftronie onvolmaect/ alsoo sy noch is. Doe is zijn ghewoon provisie ten eynde gheweest: maer quam daer na in dienst van den Cardinael S. Severino, daer hy noch teghenwoordich in is/ en provisie van heeft booz hem/ oock Broodt en Wijn. Hier nae heeft hy ghewoont booz d'een en d'ander. Ondertufften isser over eenen zijne Broeder/ genaemt Bernardino, die oock een goet Schilder is/ swarichsepdt gheballen: want alsoo desen met eenen Edelman/ Sr. Antonio Gaetano, thooft vanden gebannen/ te veel ghemeenschap maecte/ en had hem gedaen een schoon Roer/ woerde hy niet alleen ghebannen: maer hem woerden 500. Croonen op zijn lijf ghestelt. Het geschiede dat de Justitie van Room dese ghebannen op eenen tijdt hadden voozghenomen t'overballen/ en te vangen/ wetende datse niet seer wijt van Room en waren. Ioseph dit vernemende/ is in alder haest des avonts heymelijck te Perde uptghetrocken/ en is dit gheselschap comen waerschouwen. De gebannen hebben stracy de blucht genomen nae t'geberchte toe/ alwaer sy met de Justitie/ die hun seer kozt hadde gevolgt/ schermtu seerden/ en humen spot hielden/ om datse aen hun niet uptghevichten konden. Ioseph is boozts ghetrocken nae Arpino, en schickte zijnen Broeder nae Napels/ in het Clooster der Cathusers oft Satereusen. Ioseph weseude t'Arpino, alwaer hy upt vzeese hem onthiel/ schilderde op de plaetse tegen eenen muer van de hoogh Kerck/ gheenoemt Sr. Agnolo, om daer van hem memozie te laeten/ twee Beelden/ te weten/ Mario, die sevenmael te Room Consul was/ en den gheleerden Cicero, om datse daer van gheboozte waeren. Dit is al gheschiet ten tijde van Paus Sixtus de vijfde/ naer welckx overlijden de sake van Sr. Antoni vooznoemt ghemiddelt en ghebedicht is: ghewoorden/ dat oock Bernardino, Iosephs Broeder/ is los en vry ghewoorden. Ioseph woerde oock te Room onthoden/ als geen nott hebbende. Doe maecte hy tot

S. Laurens

S. Laurens in Damas, de Historie van **S.** Laurens, daer hy gevanghen woert/ en noch eenighe ander. In dese vangin- ghe is te sien een geestighe manter van ordineren/ groote roerentheidt/ en gza- celigke actien der Weelden/ oock een seer aerdich schoon Weert / welck hy te boozen van aerde hadde ghebootseert / en is seer wel ghedaen : soo is oock ee- nen die der op sit / met vliegghende goet Laken. Summa/ dit werck was en is sulck/ dat het veroorzaect heeft/ dat Ioseph seer vermaert / en in een groot aen- sien is gheworden. Dit werck gedaen/ quam hy te Napels in't Clooster der Cathuyfers voornoemt / daer zijnen Moeder hem onthouden hadde. Doe Ioseph daer in dat Clooster doende was met pet te maecten/ quam hy ontboden wesende te Room/ om dieswille dat zij- nen Vader sieck was gheworden / die oock kortz ghestorven is. Hier nae be- gon Ioseph een werck/tot **S.** Lowijs, in de Fransopsche Kerck / dat welck upt eenige oorsaeck niet voldaan worde. Na noch eenighe wercken / maecte hy in't Clooster van **S.**ta. Procede, een Capelle/ waer in seer constich van hem zijn ghe- daen de vier Leeraers der Kercken / en Sibillen. Nae desen heeft hy aengenomen vooz den Roomschen Senaet/ het werck van het Campodoglio: doch door veel aenstaen van den Moozer vā 'tbooz- noemde Clooster te Napels/ is daer he- nen ghereyst/ alwaer hy maecte in een Sacristie seer uptnemende schilderije / en is daer nae te Room ghekeert / om 't werck op 't Campodoglio te vorderen / alwaer hy soude maken versche- den gheschiedenissen der ouder Romey- nen/en hem worden vooz eerst te schenc- in een roode zijden buidel ghegheben hondert gouden Croonen. Door eerst maecte hy d' Historie / daer Romulus en Rhemus van de Wolvinne gheboestert worden. Noch eenighe Historie van een bataillie heeft hy in't selve werck des Campodogli aenghevanghen : maer upt begeerte van den Paus Clement de 8e, moft hy maecten tot **S.** Ian Lataranen, hy de Fonte Constantini, in een Capelle van **S.** Ian d' Euangelist / daer Ioannes senijn dzinct: in een ander Historie/daer

hy hem laet lebende in't graf legghen / en daer 'sanderdaeghs niet en woert ghe- bonden : dit zijn groote doechē van olp- berwe. Door veel schrijden vande Hertoginne van Crats, Moeder der teghen- woordige Coninginne van Spaengien/ genden Cardinael **S.** Severino, maecte hy noch eenen doer van Olpberwe/daer Maria jong ten Tempel woert gezocht/ dat oock seer wel ghedaen was. Den Keef van den Paus/ den Cardinael Ol- tobrandino, heeft Ioseph oock in zijnen dienst aenghenomen / en proviste ghe- gheben : daer voozen dede hy op doeck van olpberwe eenen dooden Christum, van den Enghelen ghehouden. Hier nae ist gheschiedt / dat den Paus trock nae Ferraren/ doe dat Hertogdom hem aē verstorven was. Doe worde Ioseph ver- socht mede te reysen. Te Ferraren wesende maecte hy drie sturckens van Olpberwe / ick meen op cooper platen. Aldaer te Ferraren is doe oock gheco- men den Hertogh Albertus, met de Con- inginne van Spaengien / doe daer de trouwingen zijn gheschiet. Een van dese sturckens schonck den Paus aen den Hertogh Albertus, en in't sturcken was eenen **S.** Ioris, die de Dzaecke bevecht : Het ander sturcken gaf hy der Conin- ginnen Moeder : Het derde / de Conin- ginne. Daer nae te Room ghecomen/ worden den Paus ghesonden van der Coninginne Moeder eenige Water nos- ters van root corael / vermenghet met gouden teekenen / van welke hy een schonck aen Ioseph, seggende: Dat is vā de Hertoginne / die u schilderije heeft. Ioseph is oock altijt seer ghemeensaem met de Paus tegenwoordich/ den vooz- noemden Clemens de 8e, het welck be- wijlselijck is : want also den Paus Jaer- tijc vā eenich Coopman woert upt Hol- landt Bier ghesonden/ ist gheschiet/ dat Ioseph is ghecomen hy den Paus / die zijn noemmael ghedaen hebende / liet hem schencken een goet glas met Bier/ en hoochtet Ioseph : het welck Ioseph ge- schoncken wesende / droncket / eer hy schter wist wat het was / half upt. Den Paus dit siende / sepde : My dunckt het en bebal u niet wel / gheeft het my/ ick salt uptdrincken / gelijk hy dede. Hier

Italiaensche Schilders,

nae heeft den Paus teghen het Jubile-
Jaer van 1600. doen vercier en schil-
deren de Kercke van S. Ian Lataranen,
alwaer hy Ioseph heeft Overste van het
werck ghemaect / waer toe hy hem liet
gheben 1000. Croonen op de handt / en
Ioseph worden alle wercke ghegheben
200. Croonen / om den Werckheden te
betalen / en dit most om de corzheyt des
tijds in haesten ghedaen zijn. Doe Io-
seph met dit werck veronledicht was /
worde hy ontboden / oft doen gaen hy
den Preef van den Paus Altobrandijn,
om eenich belanck / soo sulcx den naem
hadde / maer desen wees hem voort tot
den Paus. Ioseph daer comende / schonc
hem den Paus een Ridderchap oft Ca-
valerade, en maecte hem Ridder van
S. Pieters, seggende / hy wilde hem oock
een teecken van Ridderchap gheben.
Etelijcke daghen daer nae schonck hy
hem een gouden keten / die sesmael om
ginck / daer hingh aen een Medaille / op
d'een zijde was t' conterseptel van den
Paus / op d'ander zijde een Cruys / op
d'een zijde van t' Cruys een Palmack /
op d'ander een Lauwertack. Met dit
gheschenck is Ioseph met t'aenghevan-
ghen werck tot S. Ian Lataranen te vzo-
lijcker voortghevaren. Daer maecte
hy een groot vack op't nat tot het hoog
Altaer-tafel. Dit is d'Historie van on-
ses Heeren Hemelvaert / met Apostelen /
en twee Enghelen / en zijn al beelden
meerder als t'leven. In dit werck doen-
de wesende / is Ioseph sieck gheworzen /
waerom den Paus seer droef wesende /
sondt hem dagelijcx zjiren epghen Doc-
tooz / en een Olie / die men heet / Olio del
gran Duco, die groote menichte vā gou-
den Croonen d'ontce weerdich was / hier
mede worde hy ober zijn lijf gesmeert /
ghelijck oock worde een Nederlands
Schilder / ghenaeamt Floris van Dijck,
die hem seer ghemeensaem goet vrient
en gheselle was. Onder haer lielijck-
heden / die Ioseph vanden Paus gheson-
den werden / werden hem oock van den
Paus ghesonden 100. gouden Kroo-
nen / om zijn tijdt-berdyf mede te heb-
ben. Gheneesen wesende / heeft hy de
voornoemde Historie volcynicht / tot
zijnen grooten lof. In desen tijdt maec-

te Bernardino zijn Broeder in de selve
Kerck oock een Historie / dat welcke oor-
goet werck gheacht is. Ioseph heeft on-
der ander wercken geschildert een Lo-
gie op't nat / vooz een Edelmā te Room /
welcke Frederijck Zuchero was aen be-
steet gheweest / dat hysse al met epghen
handt soude doen : maer alsoo den E-
delman eens op't slach quam / dat ee-
nen Jongghen daer aen doende was / pet
aen te strycken daer geen belanck by en
was / wert den Edelman verstoort / liet
alles afbicken / betaelde Frederijck al
op / en wat men hem sepde / wildet van
Ioseph ghedaen hebben. In dese Lo-
gie quam onder ander dinghen / daer
Cupido eenen Pan onder hem leght / be-
wijsende dat de Liefde Natuere over-
wint / ghelijck dat in pynt komt / ghe-
smeden van Iacob Matham. Ioseph heeft
oock ghebozderet het werck van Campo-
doglio, en alsoo hy hier toe hadde ghe-
schildert op een doerck een bataliken /
met seer aerdighe Peerdekens en Sol-
daetkens / met versierlijcke wapens /
helmen / en anders / het welck hem soude
dienen tot een schets oft ordnante /
wozende hem vooz geboden 500. Cro-
nen. Ioseph was oock N°. 1600. met
den Cardinael Altobrandino te Parijs
in Franckrijck / doe t' Houwlijck ghe-
schiede van den Koning Henrijk de 4^e.
met de nichte vanden teghenwoorzigen
Vertogh van Flozencen. Wat hy in
Franckrijck geschildert heeft / en weet
ick niet / dan dat hy te Room ghekeert /
vast voort baert in zijn Const / en van
den Paus / en ander Heeren / hoogh'lijc
begaeft / en vereert wort / gelijk hy om-
der Const wille wel verdient / en weer-
digh is.

Tleven van noch ander Ita-
liaensche Schilders / die teghen-
woordigh te Room zijn.

T Gheschiet dat de Oeffenaers onser
Consten t'somtijden ghelijck slape-
rich gheworzen / hun te vreden houden
met een ghemeen manier van wercken /
die hun tot onderhoudt / en nooddrufst
mach dienen in t'ghene dat hun daeg-
lijcx meest vooz kompt te doen / sonder
veel

veel hunnen geest/ oft sinnen te bemoepe-
 en / oft te veronledighen met veel stu-
 deren / oft eerder nae te soecken der
 Consten volcomenheyt/ besonder als de
 Princen / Heeren / en machtighen / hun
 hoofden tot ander dinghen ghewent
 hebben / als op bouwen / schilderen / oft
 dergheleycke. Besonder te Room / wan-
 neer den Paus niet const- liefdigh en is/
 niet latende bouwen / en schildere / maer
 tot ander dinghen gheneght is / soo
 volghen hem Cardinalen / en ander Hee-
 ren / daer in nae / dat d' Italianische
 Schilders wepnich te beschicken heb-
 ben / maer de Nederlanders die hun sel-
 ven niet wel connen voort doen: En dat
 se als wijnliefdighe Bacchus kinderen/
 niet te wel in oeder oft in de kleeren en
 zijn / woxt hun oock wepnich eenigh be-
 sonder werck in Fresco / oft anders be-
 trouwt / des blijven sp ghemeelijck op
 hun cleen koper plaetkens al stadigh
 sitten / ghelijck den Weber op zijn weef-
 touw / daer sp oock weeffen so veel me-
 de leeren / als of sp sulck hantwerck de-
 den : Want het zijn soo eenighe Marp-
 beeldkens / oft ander Sancte / oft Sanct-
 tinnen / die altydt op een wijze oft streke
 moeten wesen / de tronten moeten sul-
 ken treck van neus en mont / en de mou-
 wen soo veel ploekens oft vouwen heb-
 ben / en is altoos Item het self / daer
 heeft men dan zijn ponkens toe / want
 men maekter soorten van by doufsij-
 nen : Waer wanneer dan de Spaensche
 blote van Andien door d' Enghelesche
 Roovers / oft anders qualijc geluckt / en
 dat het Spaensche buidel te Room niet
 wel ghespeekt en is / hebbent de Nede-
 landers heel slecht / want de Span-
 gaerden hun dingen meest cooye. Doch
 d' Italianen / daer ick van vooz hadde
 te verhalen / wanneer dat den Paus en
 de Princen onse Const toeghedaen zijn /
 en ghenuecht hebben Pallessen / Kere-
 ken / en anders te vercleren / en dat sp
 eenigh uptnemende Oeffenaer onser
 Consten / met rijckelijcke belooninghe /
 en gheschencken versien / en voozspoede-
 lijck helpen tot eerlijcken staet / dan be-
 ginnen de geesten te wackeren / en d'oo-
 ghen opdoende / verder te sien / en allen
 blijt te doen / om op te stijgen tot volco-

menheyt. Van ontfaetter om sien ee-
 nen genuelijcken strijt / en ee om smelst
 loopen tusschen dese : Hier wert eenen
 brandenden ijver t'ontfeken : hier begint
 de magher afjonticheyt in't verbozgen
 haer swarte wiecken te roeren / en elck
 zijn best te doen / het voozgestelde prys-
 tepcken nae hem te strijcken. Dus isset
 oock toeghegaen te Room / onder de
 Const : want doe Iosefino om de deucht
 zijner Consten by den grootte dus wert
 ghesien / in voozspoet en eeren opghe-
 toghen / hebben veel hem ghesocht nae
 te volghen / ghelijck te zijn / of voozby te
 loopen. Waer door eenighe wonderlijck
 ghevozbert / en in de Const toeghenom-
 men hebben. Onder ander isser eenen ge-
 heeten Caratz , woonende tot den dooz-
 luchtighen Cardinael Farnes , alwaer
 hy verscheyden fraep dinghen heeft ge-
 daen / die seer uptmuntende zijn / inson-
 derheyt een schoon gallerije / die so upt-
 nemende geschildert is op 't nat / datter
 gheseyt woxt / dat dese maniere die van
 alle ander Meesters te boven gaet / en
 dat de schoonheyt niet upt te spreken is.

Daer is oock eenen Michael Agnolo
 van Caravaggio , die te Room wonder-
 lijcke dinghen doet : hy is oock ghelijck
 den Ioseph vooz verhaelt / upt der ar-
 moede op gheclommen door blijt /
 cloeck en stoutelijck alles aenbattende /
 en aennemende / gelijk eenige doen / die
 niet en willen dooz bloosheydt oft cleen-
 herticheydt t' onder blijven : maer by
 moedich / en onbeschroomt hunselven
 voort doen / en hun voozdeel over al
 stoutelijck versoeken / twelck doch alst
 eerlijck / op taemlijcke wijze / met be-
 leeftheyt toegaet / niet te misprijzen is :
 want 't geluck wilt hem selven van 'tsel-
 fous die wils so niet aenbieden / het moet
 sountijts van ons ghetenteert / aenghe-
 port / en versocht wesen. Dese Michael
 Agnolo dan heeft alree met zijn wer-
 ken groot gerucht / eere / en naem getre-
 ghen. Hy heeft ghedaen een Histoze tot
 S. Laurens in Damas , neffens die van
 Iosefino , daer in zijn leven van verhaelt
 is : hier in heeft hy gemaeckt een Paen-
 ken / oft Keusken / dat nae Iosephs Hi-
 stozie toe siende de tongh upt steekt /
 schijnende of hy aldus Iosephs werck
 wilde

Italiaensche Schilders,

wilde bespotten: want hy is een die van geen Meesters dingen veel houdt: doch sy selven niet opentlyck pryssende. Van zijn segghen is / dat alle dinghen niet van Bagatelli, kinder-werck / oft bueselinghen zyn / t'z' wat / oft van wten geschildert / soo sy niet nae t'leven ghesdaen / en gheschildert en zyn / en datter niet goet / oft beter en can wesen / dan de Natuere te volghen. Also dat hy niet eenen enkelen treck en doet / oft hy en sittet black nae t'leven en copieert / end' en schildert. Dit en is doch geen en quaden weg / om tot goeden eynde te comen: want nae Tepckeninghe (of sy schoon nae t'leven comt) te schilderen / is soo gewis niet / als t'leven voor hebbē / en de Natuere met al haer verscheyden verwe te volghen: Doch behoefde men eerst so verre gecomen te wesen in verstandt / dat men t'schoonste leven upt t'schoon onderscheyden en upt te kiesē wist. Ruiffer neffens dit Coozen weder dit Raaf / dat hy niet stadigh hem ter studie en begheeft / maer hebbende een veerthien daghen ghewoont / gaet hy der twee / oft een maendt teghen wandelen / met t'Kapier op't sijde / met een knecht achter hem / van d'een Raetsbaen in d'ander / seer ghenegen tot bechten en kraekelen wesende / soo dat het selftsaem met hem om te gaen is. Welcke dingen onse Const heel niet en ghelycken: Want Mars en Minerva zyn doch noyt de beste vrienden gheweest: Van soo veel zyn Handelinghe belangt / die is sulcx / dat se seer bevalligh is / en een wonder fraey maniere / om de Schilder-jeught na te volghen. Daer is noch binnen Room eenē / met naem Paulo Gydot, mede uytmuntich / en overtreffende wesende / ooc heel verscheyden en anders van Natuere als ander Meesters / hebbende selvt-

saem Invention / en ordinantie in zynen kop: en hoewel eenighe hem achten half eenen slach van de Molen weg te hebben / oft half mal / soo zyn der van goet oordeel / die hem houdē voor een van de verstandichste Meesters / die men vanden mach / wesende geleert in Mathematica, dat is een Const van den Planeten / en ander Natuerlijcke dinghen te kennen. Van hem zyn seer constich ghesdaen twee stucken op't nat tot S. Pieter Montorio, besjhen het stuck van Raphael van t'hoogh Altaer / sonder dat hy van pemandt last hadde oft loon verwachtē. En heeft noch een dinghen ghedaen / tot een groot verwonderen aller Const verstandigher / te weten / dat hy upt een passelijck groot stuck Mar-mors heeft ghemaect een groep van vijft of ses figueren onder den anderen / die alle seer constigh / en van grooter uytneement heyt zyn / en so eenige willen seggen / ten eersten upt den rouwen steen ghesocht / en te weghe ghebracht sonder eenigh Model / oft voor-boots van klep / oft wasch: dit selve heeft hem seer gheruchtigh gemaect / en zynen naem loflijck wjt verbypdt. Doch isser een ander uytnemende Schilder / gheheeten Ioan Boglion, die uytnemende manier heeft van tepckenen en schilderen. Daer zyn oock van dit Jaer te Room ghescomen twee Schilders / een van Siena, en een van Florenten / en een Vrouw / die men seght oock wel schildert. Dese souden in Sinte Pieters Kerck (soo men seght) elck een stuc van Olpberwe maken: Watter van comen wil / dat sal den tijdt leeren. Dit is al t'ghene ick can vernemen van de teghenwoordighe Italiaensche Schilders binnen Room wesende / die uytmuntigh / en in de Const naem-weerdigh zyn.

Van eenige Italiaensche Vrouwen / die de Tepcken-const / en Schilderen constich hebben gheoeffent.

Als men den tijdt daer in wilde toebrengen / soude men binden / en connen verhalen / veel namen van Vrouwen / die in den ouden tijdt verscheyden wonderlijcke / heerlijcke / en loflijcke wercken / Consten en vernusticheden

hebben ghedaen / en te weghe gebracht / soo in Krijghs-handel / maet-sangh / Dicht-const / Sterre-const / welsprekenheyt / nutte vonden / wonderlijcke voorsegginghen / en dergelijcke: Soo dat licht waer gemaect ronde woorden / dat de

dat de Vrouwen / als sy willen toeleg-
ghen nae te trachten eenighe deucht-
saem Consten en wetenschappen / oock
tot volcomenhept / en loflijcken eyndt /
eyndelijck gheraken. Om dit te be-
stighen / latende d'oude gheschiedenis-
sen/mach ick booz eerst hier voortbren-
ghen een nieuw Exempel van Propertia
van Belognen die niet alleen schoonlij-
vich / in singhen en spelen uptnemen-
de was / als in meer Consten en weten-
schappen : Maer begon oock / als ver-
nuftigh van gheest wesende / te snijden
op Persesteenen wonderlijcken supber /
en scherpe dinghen. Onder ander / dat
upter maeten seldtsaem te sien was / de
heele Passie / daer niet alleen menich-
te van beeldekens in waren / maer men
sagh daer noch eenen aerdt in / en een
verstandighe maniere van bedeelinghe /
en oordinantie / op soo cleen rupinte van
eenen Persesteen. Dese verfstout we-
sende / begon aen de harde Marmozen
handt te slaen / en daer in verscheyden
dinghen te doen / als een Conterseptfel
van enen Graef / dat peghelijck wel
behaeghde/en eenigh Stadt-werck van
belangh / daer sy grooten lof en ghe-
rucht door vercreegh. Daer nae sy
op een schoon Jongheling al te seer
verliest wesende / dewyl sy (hoewel
noch jongh) een anders Echste Vrouw
was / (ghelijck of sy haer selven daer in
bestrafpen wilde/dewyl oock den Jong-
man op haer niet veel achtede) maecte
in een Barber Tafereel half rondt /
daer d'Huyshvrouwe van Putiphar, Io-
seph by dē mantel nae het bedde treckt /
dat wonder aerdigh gheoordineert en
ghebaen was. Sy maecte noch twee
grooten Enghelen / die oock te Bolog-
nen in een openbaer werck te pas ghe-
bracht zijn / die wel ghebaen / en van
goeden ghestalt en maet waren. Sy
teyckende aerdich metter Pen / sneedt
oock mede in Coper / om te drucken /
so dat het haer grooten lof toegebracht
heeft : Want haer alles wel gheluckte /
sonder haer Italiaensehe liefdesucht /
die sy niet verwinnen / noch de ghe-
wenschte artzeny becomen mocht. Des
sy al doot en begraven was / doe den
Paus Clement de sebenste te Bolognen/

naer de Crooninghe des Keyfers / ern-
stich na haer vernam/en wel hadde wil-
len sien/doch te spade/want sy een weke
te boozen was overleden. Welckes
doot zijn Heplichept/en noch meer haer
Bozghers berlaegghden : Want sy hiel-
dē haer t'wyl sy leefde/het meeste won-
der der Natueren van deser Eeuwē.

Noch isser gheweest onlangs binnen
Flozencen / d'overste van een Clooster /
geheeten Suster Plautilla, de welcke be-
ginnende van langher handt teeckenen/
en met de verwen naevolghen de din-
ghen/oft Schilderijen van uptnemende
Meesters/heeft eenige dinghen soo ghe-
daē en gehandelt/datse den Constnaers
grootlic heeft doen verwonderen. Van
haer zijn in haer Clooster van Sca. Ca-
charina, twee Altaer-tafels;maer tgeen
meest wordt ghepzenen/is / een dyp Co-
ninghen Christum aanbiddende. Noch in
een Clooster van Sca. Lucia, is van
haer een groote Tafel/ met Maria, en
t' kindeken op den arm / met veel om-
standt van Sancten en Sanctinnen.
Dees en veel ander dinghen/als Tafe-
len/Tafereelen/ groot en cleen /zijn van
haer te Flozencen/ in Kercken en Edel-
luyden huysen/ die seer schoon zijn. Daer
eerste oeffeninghe was / af te setten / en
te verlichten; waer van oock veel Tafe-
reelkens noch aldaer in verscheyden
plaetsen mogen gebonden wesen: Doch
in haer leste Oly-berwe dinghen / het
beste dat sy dede / waren Vrouwē tro-
nen/seer sedich/schoon/en bevallijck de
selve makende. Dickwils conterseptse
in haer wercken de tronte van een
Jouffrouw Constantia de doni, wesen-
de doe ter tijdt een boozbeeldt van on-
ghelooftijcke uptnemende schoonhept
en sedichept. Daer is noch gheweest
Vrouw Lucretia Quistelli, van Miran-
dola, Huyshvrou van den Graef Clement
Pietra, welcke gheleert hebbende van
eenen Schilder/ geheeten Alexander Al-
lori, discipel van enen Bronsino : dese
heeft van Oly veel Conterseptfelen ge-
daen / die weerdich zijn van elcken ghe-
pzenen te worden. Doch eene/ gheheeten
Sophonisba van Cremonen, dochter van
Amilcar Anguscivola, dese heeft meer
als ander Vrouw in Italien van onsen
tjde

tijde toeghelept/moyt en blijft ghedaen/
de Schilder-const te oefnenen; ghelijck
sp oock met meerder volcomenhepdt en
welstandt heeft ghedaen: want sp niet
alleen con tepkenen/ colozeren / en con-
tersepten nae't leven/ oft Meesters din-
gen wel en uptnemende copieren: maer
heeft upt haer selven/en van haer epgen
bindinghe / wonderlijcke frap dinghen
ghedaen/ en gheschildert. Soo dat den
Koning van Spaengien Philippus, heb-
bende dooz Duc d'Alba verstaen haer
deucht en weerdicheyt inde Const/haer
(als des weerdich) heeft by hem in
Spaengie ontboden/ en seer eerlijck doe
halen: alwaer sp by de Koninginne van
hem werdt bestelt met een goede probi-
sie /met een groot verwonderen van al
het Hofgesin/wesende seer verbaest van
der uptnementhepdt van Sophonisba.
Daer werdt gesonden aen den Hertogh
van Flozencen een seer aerdige tepke-
ninghe van haer handt /welck was een
Meyken lachende om ee crijtende kint/
want 't Meyken hadde booz hem ghe-
stelt een kofkê met kreeften /van wel-
ker een hem by den vingher hadde ghe-
vat/het welke soo natuerlijck was ge-
daen / oft het leven self hadde gheweest.
Dit is 't ghene my van Italiaensche
vernunftige Vrou-volck/onser Const be-
langhende /bekent is. Dus als ick sal
hebbê verhaelt/wat booz beste Italiae-
sche Schilders ic in mynê tijt te Room
ghekent hebbe/ben ghenegen dees reyse
af te cozten/en t'Schip na de Nederlan-
sche kusten toe te stieren / daer my haer
een wijde Zee dan weder van nens in
te haeren aenbiedt/en vertoont.

**Van verscheden Italiaensche
Schilders / die in mijnen tijdt
te Room waeren/ tusschen
A°. 1573. en 1577.**

Onder de gene die te Room alree tot
credelicken ouderdom gecomen wa-
ren/en vermaert om hun constige wer-
ken/was eenet Ieronimus Muzziano, ge-
bozen van Bressa in Lombardien. Dit
is gheweest den uptnemenden Landt-
schap-schilder / daer ick elder in den
Schilder-grondt van hebbe verhaelt:

welcken (om de waerhept te getuygen)
was uptnemende in Landtschap / heb-
bende een gheweldighe / vaste / en heer-
lijke maniere / onghelijck der Neder-
landers/het welke selden by ander I-
talianen werdt ghebonden. Wpsonder
was sp wtneemende in gronde en booz-
gronden treflijck en heerlijck te maec-
ken / wesende een dinghen dat den Lant-
schappen heerlijcken verciert: Oock
gantsch'uptmuntende in Boomen / die
sp seer aerdich / en op een seer schoon
maniere handelde/woztelê en stammen
seer versterich maectende/ en becleeden-
de met clijfen anders: hadde ooc eenen
seer frapen slaggh van bladeren/maer al
op de maniere oft Castagne Boomen
waeren gheweest. Hy seyde oock dat
geen boomen hem beter aen stonden/oft
beter tepkeninge hadden als Castagne
boomen / en een goede maniere van bla-
den om nae te volghen. Van hem is
te Room een wepnigh Landtschap te
sien in Belvidere t'epnden de gallerije /
achter de Antycke Cleopatra, een Fon-
teyn wesende. Tot Tivoli bupten Room/
inden Hof van den Cardinael van Fer-
raren / boben in 't Valleys / zijn noch
van hem te sien verscheden Landt-
schappen op het nat ghedaen/ die seer
aerdich en wel ghedaen zijn. Daer zijn
der ter selver plaetsen veel meer ghe-
weest/die seer wtneemende waren:maer
dat te clagen is/dooz veranderinge der
sinnen des Epghenaers der plaetsen /
zijn de Kameren / daer sp op de mueren
stonden / afghebooken/ en sulck een upt-
nemende Const verdozven / en te niet
ghedaen. Ghelijck sp oock de Landt-
schappen aerdich schilderde / en met de
verwe uptnemende handelde: soo was
sp oock van ghelijcken uptnemende /de
selve te tepkenen met pen oft crijt.
Welcke manier en handelinge onsen
Hooznschen Cornelis Cort seer uptne-
mende en epgentlijck heeft comen nae-
volghen/met zijn Constich Graef-ijser:
Als te sien is in eenighe Pinten / die
dooz desen geschieden / van Muzziano wt-
comen/te weten / twee Landtschappen
van Sinte Franciscus, en noch twaelf
in de hooght /waer in komen eenighe
Gremigten / oft Heplighen / die sich in
de

de Woestijn onthielden: dan men sietse wepnich uptcomē/oft onder den Schilders. Hier in komen schoon gronden en boomen / met eē wepnich verschietse. Desen Muzziano was van Goltzio t'zjnen daer wesen te Room ghecontersept. Liet oock Goltzio sien een heel deel ghe-
tepkende Landschay ghesichten nae 't leven/te Tivoli en elder ghebaen: als oock Inventen / welke hy Goltzio wilde mede gheven / om de selve te snijden / die dat/als meerder dinghen voozhebbende / beleefdelijck affloegh. Ieronimus, het zj of hem docht/dat de Beelden het heerlijckste deel onser Consten is / oft dat hy meer voozdeel daer hy sagh/begaf hem gantsch en heel tot den Beelden / maeckende groote doerken / en Tafelen van Oly-verwe / als irker wel eenighe hebbe ghesien: doch zijn Beelden in deuchden en weerden bleven grootlijck schuldigh en ten achter aen zijn Landschappen. Dus gaet het toe/als men wil yet anders aengrijpen / als Natuere willigh toelanght: Hoewel zijn Beelden niet te verwerpen zijn. Hy hadde een maniere van te maerken seer devote S. Franciscus, somtijdts eenige tronten des selven Sancts / die seer devotich en vlijtich om hoogh saghen/die uptnemende / en dickwils ghecopteert waeren. By hem / oft met hem / hadde veel ghemeenen omgangh eenen Caesar van Orvieten, die dooz Houwlijck/oft anders/ zijn maeghschay was: van desen zijn te Room eenighe wercken. Onder ander vooz S. Pieters Kerck / maecte hy in mijnen tijdt een Histozie/daer S. Pieter eenighe creupelen ghe-
neest: Hier sietmen een aerdighe ordineren/en een treffelijckheyt van Vrouwen kleedingen / en anders niet dan loflijck/en behaeghlijck wesende. In desen selven tijt was te Room/een Schilder van Haug Gregorius de dertthende/ eenen zijne Landt-man van Bologna/Lorenzo, die sy hieten Lorenzino: desen / hoewel hy self wepnich zoucht / dan veel jonghe Schilders hiel werckende in t'Haug Halleys / was een seer goet Schilder: ghelijck als van hem ghetuyghen twee stucken op den nat-
ten muer / in de Capelle Paulinz, nes-

fens Sala Regi, te weten/daer S. Steven ghesteenicht / en Paulus ghedoopt wort. Hy hiel hem soo wat statich / rijdende met zijn behanghen Heerdt met de valdrappo, en als ghesept is / hiel een deel Schilders in het werck: onder ander / daer hy seer veel af hiel / den uptnemenden Jongh-man Raphael da Reggio, den welcken hy niet wilde dagh-loon gheven als ander / maer betaelde hem soo in 't hondert / hem ghevende eenighen goeden overloon nae zijn verdienste. Desen Raphael wonderlijcken van der natuere begzacht / was gheboozen (ick meen) bupten Reggio, op een Doorp: en alsoo hy besteldt was van zijn Vader een deel Gansen te hoeden / heester upt gramshay / oft anders / eenighe de beenen aen stucken ghewozen met cluppelen / des hem den Vader naeliep om slaen / dat hy de blucht heeft ghenomen in de Stadt / is hy eenighe Schilders gheraecht: en beginnende in Compagnie te wercken / is eynd'linghe ghetomen by Fredericus Zuccaro, daer hy binnen een Jaer soo toeghenomen is in de Const / dat veel zijn dinghen alsoo lief saghen als des Meesters. Te Room wesende / dede een Facciate oft ghebel in 't nat / niet te wjt van Campo Martio, daer veel aerdscheydt in te sien is / van histozikens / en beeldekens / van verwe / en verscheyden graeuw-
kens / oft temperinghen. Hy is oock comen wercken by Lorenzino, des Haugs Schilder. Van hem sietmen in 't Halleys boven eenigen trap/en wapen van den Haug Gregorius, waer by sitten Iustitia, en Prudentia, seer aerdighe ghandelt wesende / besonder Prudentia, met een aerdich schoot-laken / en wel ghe-
daen: voozts oock in een sael / eer men in de Coninghlijcke sael comt / is van hem in 'twelfsel eenen Hercules, die Cum verlaet / en in de Frjse eenige Muses, seer wel ghebaen wesende. Noch voozde Kercke van S. Pieters, boven de denten / zijn van hem twee histozien / eene daer Petrus en Ioannes den Creupelen vooz den Tempel ghenesen. Hier heeft hy moeten volghen d'ordinantie van Raphael d'Urbijn, die in des Haug tapijten comt: maer hy en heeft dese

Van Raphael van Reggio, uyt-nemende Schilder.

Italiaensche Schilders,

ordinantien niet verflint / dan alles seer aerdich op't nat gheschildert. Hier sietmen schoon lakenen / en tronien / en alles seer konstich en veerdich gehandelt. **D**aer Historie is / daer Andreas Pertrum zijnen broeder brenge tot Iesum, en daer is Ioannem de Dooper verlaeten / hier sietmen schoon vlacke lakenen / en een aerdich vershiet / met een Ioannes predicatie / met schoon boom-strupcke / alles op een heerlijcke en veerdige wijze van schilderen ghedaen wesende. Van hem is oock in Sala Regi eenen Engel / oft Victoria, seer wel gheschildert op het nat : oock in de logien / en camers des Paus / verschepden dinghen. Hy hadde een maniere / zijn dinghen / daer't te pas quam / redelick hart te diepen / wel tot op het swart : dat welck doch van verre wel liet / en groot macht zijn dinghen gaf. Hy heeft ten lesten eenighe wercken op sich selven ghecregen / ghelijck hy meer als veerdich zijnde verdiende. **O**nder ander in't Bede-huys der Gonphalons, daer de Passie van verschepden Meesters is ghedaen / is van hem t'handt-wasschen Pilati uytrenende wel ghedaen en gheordineert : Spndlingh oock (ick meen wel) onder ander een Capelle tot S. Maria Majore. In summa / zijn dinghen waeren eenen seplsters / soo treckende en aenlockende om nae te volghen. Hy was een schoon lang Jonghlingh. Hy soude nae mijn verreck te Room door liefde tot eenigh Vrouw-mensch zijn gestorven / indē voorsomer zijns levens / tot groot jammer en schade der Schilder-const / die door desen tweeden Raphael vaste hope hadde tot haer uysterste heerlijckste vercleringe te komen. Daer is noch geweest een die in zijn gheselschap wocht in't Daleps / gheheeten Paris, den welcken oock een seer schoon manter hadde / de welke doch seer haeren glans verloor / als zijn dinghen hy oft meffen des obertrefsenden verhaelden Raphaels plaetse mosten hebben. Daer was (soo my voorstact) noch een medeghesel van desen Raphael, mede werckende op't Daleps / gheheeten Gioan del Borgo, van Bologna / dat een konstigh werck ghesel

was / welcken naederhandt noch heeft ghewocht in het nieuwe ghebouw van Paus Clement de achtste / in geselschap van zijn broeder Carubin del Borgo, welcken Carubin eenen doodslaggh had ghedaen / en door de Const van Gioan was by geworden. **O**nder ander wercken van Gioan, is van hem te sien in een groote sael oft stantie / midden in het welfsel / een open gat / verclert oft men de Hemelsche locht saghe : boven zijn van onder op te sien eenighe seer fraep vercoztende beelden van eenighe deughden op een Gallerje / welc lijste rust op vercoztende Balusters : aen dese lijste schijnt te hanghen des Paus wapen / welke verschelschapt oft ghedraghen is van vliegghende kinderkens / dat seer lustigh te sien is : dese beelden zijn vanden verhaelden Carubin. **O**nder dese Gallerje / heeft noch Gioan ghemaect / in een seer schoon perspect / vercoztende schoon groote Colommen / die t'bovenste werck schijnen gheladen te hebben : soo datmen daer natuerlijck meent te sien een seer hooghe verdiepinghe / oft opstijghende instien. **S**oo dat Gioan gestorven wesende / van hem heeft ghelaeften een heerlijcke ghedacht'nis in de Schilder-const. **N**och isser ghewest te Room in mijnen tijd eenen Guidonio, die op't nat wonder vast en veerdigh was / t'z in beelden / grotissen / oft conparteringhen van welfsels / en anders. **D**och en weet ick geen werck van hem tot ghetuygh'nis zijner Consten besonder te wijsen / dan in des Paus Capelle / soo men in komt boven de deur / daer van eenē Siciliaen / Martheo d'Aletti, is d'Historie / daer Michael den Enghel en den Dupbel twisten om Moyfis Lichaem / daer de naecten der Duphelen van verschepden carnatten zijn / vander handt van Martheo : maer den Enghel / die op den veerdigher manier gedaen is / heeft ghedaen Guidonio : daer cammen aen den poot den Leeuw oordeelen / en sien wat hy voor een zy geweest in onse Const : desen is oock jong ghestorven. **D**en verhaelden Martheo d'Aletti, onder ander wercken / dede voor zijn lest te Room een Historie van een Ecce Homo, in't Bede-huys der Gonphalons,

Gonphalons, in Strada Iulij : doch water van was / of hy niet betaelten was / oft gheldt ghegheben nae zynen lust / oft dat hy eenen wanlust hadde in zyn dinghen / dat te staen hadde neffens Suc-carij, Raphael van Aretso, en ander frap Meesters / op enen moeghen vzoegh bonden die van der Compagnie / dat hy zyn werck hadd' verdozven / en met eenen hamer oft anders putten daer in gheslaghen / als ick oock ghesien hebbe : doch en was het geen quade schildertje / noch ordinantie. Hy hadde neffens eenen trap gheordineert eenighe beelden als van cooper / en daer schozte niet veel om dit stuck te voldoen. Van Room verloopen wesende / quam te Malta schilderen in een Kerck vooz den Grand Maistro, die te Room om Schilders hadde ghesonden : en alsoo ick alree mijn woorz wesch hadde ghegheben / en beloofst daer heenen te trecken / met een Fransman van Parijs / Steffaen du Parac, die hupsghesien hadde / en nae meer verskerthepdt verwachtede / hoozden wy / dat hy daer op d'abontuer ghetomen/aenghenomen was. Hy was veerdich op het nat / en wonder versierigh in grotissen / en ander versiersels : oock te maecten antijcksche vassen / oft vaten / van welcke icker ghesien hebbe boven Frascatij, oft Monte Dragone, in een speelhups van een Cardinael / versiert van gont / silber / en coper wesende / seet veerdigh en cluchtigh ghebaen / in de maniere van enen wapen-roof / oft Tropheo. Daer is noch gheweest in mijnen tijdt enen Ricardo, die in gheselschap met Raphael d'Aretso in 't Halleys wrocht / die oock rebelijck was in de Const / en ghenoech moedich : desen hadde ghebaen een Ecce Homo, in de Kerck der Flozentijnen te Room / en hebbende gebraegt aen Raphael d'Aretso, welck hem docht in dit stuck de beste tronke te wesen : en Raphael merckende / en wetende Ricardi laten-dunckhepdt / toonde een beeldt / dat vooz aen black van achter stont / en daermen geen tronke van en sagh / en sepde : dat beeldt / condement van vooz sien / mocht wel een goede tronke hebben / maer al d'ander en behaghen my niet met allen : en alsoo dit in

teghenwoorzdiepdt van een deel Jonghe Schilders gheseyt was / werdt het belacchen / en dickwils met lacchen verhaelt. Waer hy slerchte schilders te leeren hebben / maer lijck van hun selven te houden / sonder veel op hundinghen te trotsen / in teghenwoorzdiepdt van soo uytnemende in onse Const / die soo aerdighe streecken weten te gheben / om sulcke opgheblasenthepdt te doen ontswillen. Te voozen heb ick verhaelt van een Fransman Steffaen, oft Estiene du Parac, desen was van Parijs / hy was Bouw-meester van den Cardmael Sermoneta, en aerdigh van tepkenen. Van hem is ghetepkent gheweest een Ecce Homo, vooz een Hant-vercooper / Antoni Lafreri, zyn Landtsman / welke van Cort ghesneden / wozdt ghehouden vooz Taddei Zuccari tepkeninghe. Hy was oock seer fraep van hetten op rooperen plaeten. Van hem zyn ghebaen in chaerten Room antijck / alsoo het uyt eenighen ouden steen / in platte forme ghedaen / was ghetepkent / en een Room moderne / bepde rebelijcke groot : oock de Capelle van den Haus / hoe hy met Cardinalen in de Missie is / oft sit / daer den Haus over S. Pieters plaets de benedictie gheeft / en meer ander dinghen : oock de Kuwijn van Room / seer wel ghehandelt en verstaen : want ghelijck hy goet Bouw-meester was / en wel verstonde / hoe / en wat die verballen dinghen waeren gheweest / heeft hy eenighe / die te seer verballen waeren / om den welstandt / wat in het gheheele ghebracht. Van Room is hy met zyn ghesin ghekeert te Parijs / alwaer ick acht hy overleden is. Dat ick desen Fransman onder d'Italiaenen voeghe / is / om dat ick van de Fransche geen epgghen Boeck oft deel hebbe vooz te beschrijven / dewijl icker wepnigh weet uytmuntich te hebben gheweest : oock acht ick / dat zyn beste werck te Room is ghebaen / en had oock een Italiaensche Hupsvrouw. Nu was oock doe ter tijdt te Room enen Pasqualijnde la Marca, desen alsoo hy in Compagnie opt nat wrocht by Guidonio vooz noemt / nam in ontrent een Jaer soo toe in onse Const / dat het grootlijc te bewonderen

wonderen was / en 't is van anderen wel meer gheschiet / dat sy met ander te sien wercken in dit Fresco / schielijck so een handelinghe nae volghen / en herbaren worden. Van hem waeren ghedaen eenighe doecken van Olpberwe / waer in oock quamen Landschappen / dat het te verwonderen was / soo wel sy ghedaen waren: dese stonden in de Kerck van Terme Diocletiano. Daer was oock van mijn kennis noch eenen Caesar van Salusto in Piemont / die seer socht om te gaen / oft gemeensaemhepdt met Hans Soens van Antwerpen / uptnemende in Landschay / welches maniere Caesar seer naevolghde / en werdt een goet Lantschay Schilder / seer upmuntende onder d' Italianen. Van hem zijn gedaen verscheyden Landschappen in de sale naest Sala Regi, op het nat: oock niet wijt van Pasquijn te Room / in een Paleys van eenen Spaenschen Bisschop / een sale vol Landschappen op 't nat / die seer plapsant en wel ghedaen waren. Hy hadde vooz medegheselle eenen Spaengiaert / gheheeten Paulo, en maecten t'samen een Capelle op Trinita, in 't midden vooz d' Altaertafel de Engghelsche groet / daer Caesar seer aerdighe afdalende wolcken hadde ghedaen: op d' een zijde was / daer Godt de Slange verbloect: op d' ander zijde / (meen ick) was den Kerst-nacht / dat al wel gheschildert mocht heeten. Doozts maecten sy oock in Strada del Populo een Faciate oft ghevel / waer op onder ander quam d' Historie oft Fabel / daer Pluto Proserpina ontschaect / met meer ander dinghen. Dees twee en waren niet seer slecht in beelden / dan Caesar was meest upnemende in Lantschay / daer Paulo niet veel van hiel / segghende / dat het maer en was den eenen berg te maken achter den anderen: doch als hy sulcx met het wercken ondersoecken wilde / bevondt het soo doenlijck niet / bergh achter bergh welstandich te maecken / als hy hem selven hadde laten voozstaen. Noeh was te Room / die veel mijn broederlijck medeghesel was / eenen Piemontops / Daniel Argentieri van Turijn, die gheleert hadde by den Schilder van den Hertogh van Sa-

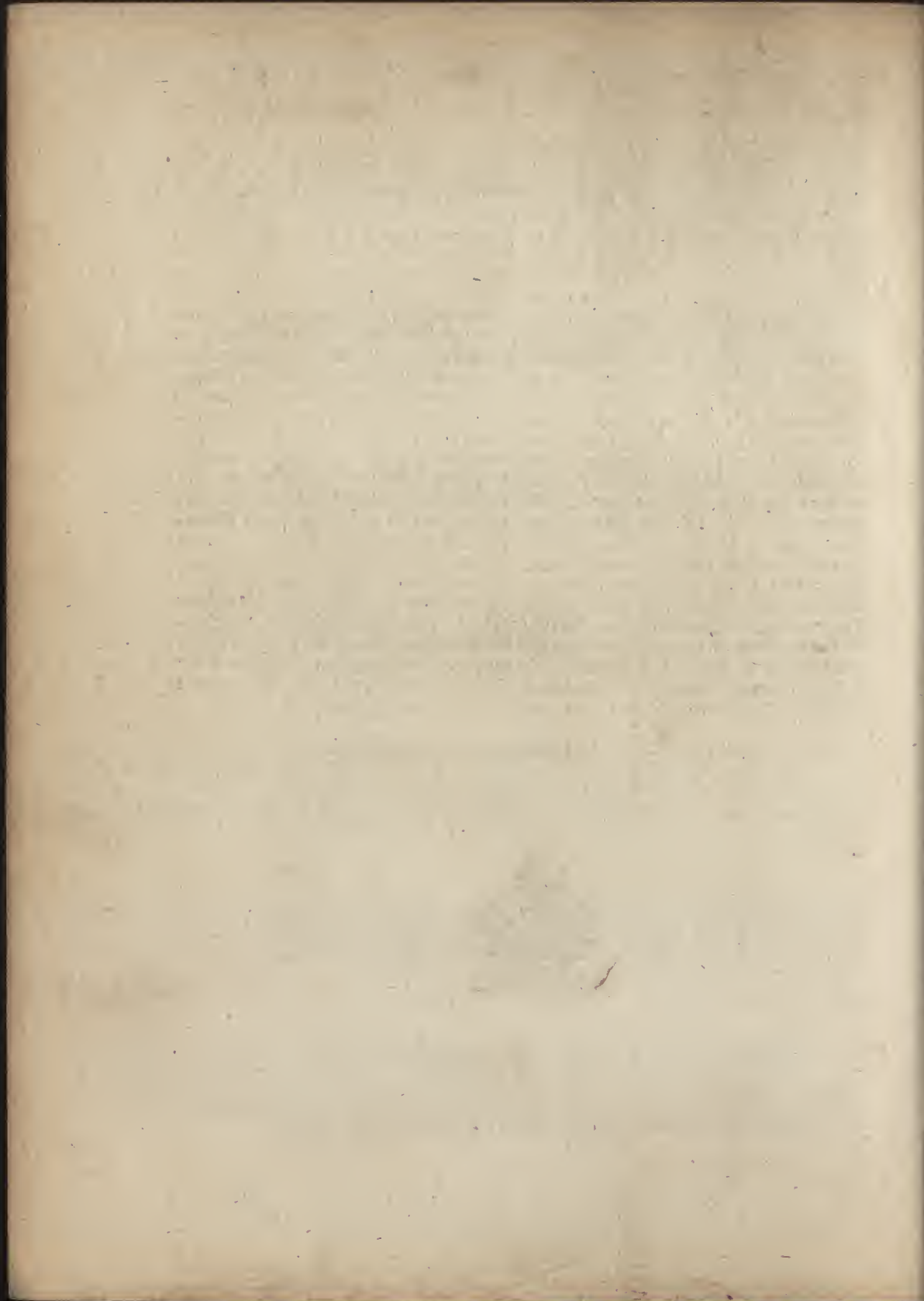
bopen / Iacomo de Grotischi: welcken Iacomo in zijn jeught te Room / in 't Rijck van Napels / en elder hadde nae ghesocht alle grotissen / en ghecontersept / dat hy besonder in dit deel upmuntende was. Hier in hadde oock Daniel geen quade handelinghe: maer wasser aerdigh en veerdigh in. Noeh had icker een medeghesel / Girolamo Lupacci da monti Pulziano, die in grotissen en beelden tamelijck gheoeffent was. Van ander veel meer en weet ick niet sonderg veel te schryven. Eenige heb icker gheskent / der welcker namen ick hebbe vergheten / al heb ick wel in hun geselschap ghewozcht / bysonder een Italiaen / die seer aerdich handelde grotissen en beelden. Van hem zijn seer fraep grotissen / en grotisse beeldkens / in de Salen / een men in Sala Regi comt. Van wasser noch een Boer / oft die buyten woonde op eenigh Casteel / die upnemende was in grotissen / makende daer 't te pas quam in de Weldekens / alderley aerdichepdt van Zee-Goddinnekens / en Wannekens / en dupsent aerdicheeden / welke hem vooz de handt al upt den Pinceel vielen: desghelijck dede hy die dinghen ten eersten met der Pen / en so cluchtich / dooz maldanderen / in spelen / wozielen / en versten / dat het grootlijck was te verwonderen: doch en oeffende hy de Const niet stadich / alsoo ick verstondt / maer was veel doende in zijn Landtwerck / Wjngaerden / en bergghelijcke / en was oock redelijck aen sinen dagh gheromen. Daer was oock noch in mijn tijdt te Room / die ick in 't eerste hadde moghen verhalen / eenen Girolamo Siciolante van Sermoneta, die al redelijcken out was / en hadde veel wercken ghedaen / te langh te verhalen / hebbende soo een redelijcke ghesette maniere: was evenwel een goet Meester. Daer is nae mijnen tijdt / oft noch tegenwoordich te Room / een Florentijn / Discripel van Ioan van der straet / oft Scradanus, gheheeten Antonio Tempesta, die seer gheprezen wordt / hebbende veel dingen getepkent en ghehetst / als Tachten / Bataillien der Amafones: ooc Anno 1593. in platte forme / en in 't groote /

groote / de Stadt van Room. Daer is oock eenen (ick meen Florentijn) gheheeten Batista Fontana, die een Cruet-fig / en 't leven Romuli, met ander dingen / geinventeert en gehetst heeft / dingen die seer gheestigh te sien zijn. Nocht eenen Ventura Salimben van Siena is-fer te Siena, die seer aerdighe dingen gehetst laet van zijn handt en vindinghen uptgaen / van datum 1590. en 94. Een ander Sienees noch tot Siena, laet van hem uptgaen een historije van S. Catharina van Siena, seer versierlijck geinventeert / en ghesneden door Pieter de Iode van Antwerpen. Dees twee verhaelde Sieneesen zijn oock seer goede Schilders. Daer is noch geweest eenen Marco da Siena, een uptnemende Schilder / al van in den tijdt van Michael Agnolo, en was van hem oock hoogher / oft soo hoogh als Raphael Urbijn gheacht. By hem heeft gheleerd Arnoldus Mijrens, so dat hy langhe gheleest moet hebben. Nocht isser eenen Florentijn / Andreas Bosculo, die een passie laet uptgaen / gesneden door de Iode / welcken Bosculo sock een goet en constich Schilder is. Dit zijnse / die ick tegenwoordich noch weet te noemen. Hier mede laet ick de Italiaensche vermaerde Schilders be-

rusten / en den gheruchte in weerden eeren bevolen blijven / en late Italien behouden den hooghsten roem te wesen boven alle Landen in den Moder-nen tijdt / verclert met soo groot ghetal doozluchtighe edel gheesten / en offe-naers onser Const / de welcke / soo ickse altemaal soude voort-halen / en hun wercken op 't bzeedste beschrijven / te veel tijdt soude hebben behoefte: Doch meen wel / dat ick de uptnemenste Man-nen / en hun daden / niet en hebbe versupint: maer wel veel onnoodighe din-ghen nae ghelaten. Dus keer ick my nu tot ons Vlaender genoemde gemeen Neder-landt / en tot hooch Duptsch-landt / om nae mijn vermoghen van het doncker graf der vergherenhepdt te helpen verlossen de namen der ghener / die hooghlijck van der natueren waeren begaest in onse swijghende Poete-rije / oft stomme Dicht-const / en onse Landen heerlijck gherucht daer dooz hebben deelachtich ghemaect / en alle volcken doen bekennen / onse Ratie niet te wesen routw / ongheschickt / oft Bar-barisch: maer van goeden gheest / ver-nuftigh / en bequaem d' uptnemenste Consten op d' uysterste volcomenhepdt te hzenghen / oft ghezupcken.

Eyndt van het leven der Italiaensche doozluchtighe Schilders.

Het Leben der Doozluhti- ghe Nederlantsche / en Hoogh- duytsche Schilders.

By een vergadert en beschreven, door *CAREL van
MANDER Schilder.*

Alles tot lust / vermaeck / en nut der Schilders / en Schil-
der-const beminders,

t'AMSTERDAM,

Dooz Cornelis vander Plasse / Boeckvercooper woonende
op den hoek vande Berxg / in d' Italiaensche Wybel, 1617.

177

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1800 - 1850

1800 - 1850

1800 - 1850

1800 - 1850

1800 - 1850

1800 - 1850

1800 - 1850

1800 - 1850

1800 - 1850

1800 - 1850

1800 - 1850

Aen Eerweerde achtbare Heeren, mijn goede vrienden, Ian Mathijfz. Ban, en Cornelis Gerritsz. Vlafman, onderfinghe dobbel lieve gheswaghers, en Schilder-const beminders, binnen Haerlem.

*A*lloo de gemeen spreuck, die den wytnemenden dichter Virgilius zynen verliefden Corydon doet verhalen en singhen, Dat yder is tot zijn wellust getrocken, blyckt daeghlycx en daedlyck ghenoech waerachtich te wesen, datmen daer over niet behoest veel tistenissen: want men bevindt, dat yder menschen lust en genegenthey, beneffens behoeslycke dinghen, erghen toe soetlyck aengelockt en ghetrocken wort, te weten, tot sulcx, als zynen geest en aerdt van gedaent en wesen zijn. Die van suyveren en vernustigen geest hebben vermaeck en behaghen in de schoon oft wytnemende dingen, die de Natuere schijnen t'overtreffen, als insonderhey wytnemende constighe wercken, die sy met verwonderen en genoecht aemercken, en door kennis, om de verghe-lyckinge huns geests, in weerden houden en bewinnen. Dit acht ick E. Heeren, mijn goede vrienden, mach wel de oorsaek wesen, dat ghy vereenight wesende van so ghelycken aerdt en gheest (ghelyck ghy t' samen vereenight zyt, en in Echten-bandt onderknoopt, getrouwt hebbende elckanders suster) oock eens ghesint der Schilder-consten volcomenhey en hooghsten welstandt oft schoonhey so heel gonstich en toegedaen zyt, dat ghy daerom by een vergadert van de gheleertste handen loslycke en heerlycke siucken, welcke ghy den wytheemsche Heeren, vreemdinghen, oft ander Const-liefhebbers, met so vriendlyck ghelaet als goeder herten, geern laet sien, en daerenboven be-leefdellyck schenckt van V. E. Const, te weten, den nagebootsten Bacchus, oft den Godt self: gelyck uwer E. beyde ecrlycke Voorders van outs hebben over menighen tyd ghepleeght dese nutbaer offeninghe en Const, die van den Krijgh-heldt, en eersten Bier-brouwer Baccho, oft Dionysio (so men hem noemen wil) ghewonden, en voort ghccomen is, onder den volcken, daer het onbequaem was wijn te teelen. En gelyck Bacchus den Egyptischen

Copingh hem der Borgherlycke Wetten heeft bemoeyt, en den volcke Coopmanschap gheleert: alsoo hebben oock V. E. beyder Ouders, Burgermeester en Schepen in de vermaerde Stadt Haerlem gheweest, en met eyghen Schip eyghen Coopmanschap ghedaen en ghedreven. Daerenboven V. E. Heer Ian Mathijz. is niet alleen een beminder onser Const, maer oock een constigh Goudt-smidt oft Silver-smidt, die in 'tgheruchtighe Room lange gewoont, Napels, en meer Steden in Italien besocht, en onsen Goltzio een trouw cortswijlich reys gheselle gheweest hebt. So dat ick oorfaeck genoeg heb, dese myn beschrijvinghe der Nederlandtsche vermaerde Schilders V. E. tsamen op te offeren, als des, en veel duysentmael meer, weerdigh wesende. Daerom versoeck ick in aller vriendlijckheit, dat dees mijn aenbiedinge, tot bewys mijner goet-meyniger ghenegenthey, by u beyden met goeden oogen aenghesien, en dancklijck aenghenomen mach worden. Biddende den Alderhoogsten, V. E. beyde wille verleenen, het ghene nut, goet, en saligh is.

t' Amsterdam, desen 28. Julij, 1604.

Van V. E. willigh dienaar en vriendt,

Carel van Mander.

Door-reden op't Leven der Nederlandtsche en Hooghduytsche vermaerde Schilders.

DA T niet seer haest in toecomende Eeuwen der Menschen ghe-
 dachten en monden heel geledight souden worden van het lof-
 lijk gherucht der uytnemende Schilders, mocht eenichsins te
 verhoppen wesen: Doch is niet te twijffelen, dat onser Consten
 doorluchtighe Oeffenaers namen, leven en wercken, bestan-
 dighier en vaster sullen blijven in openbaer kennis by den naco-
 melinghen, oock in meer volcomenheydt en ghewisheyt, met
 de selve door ernstighe beschrijvinghe altydt verch voor oog-
 ghen te houden, en bewaeren, op datse vanden altydt voort-
 varenden tijdt niet worden met de graef der oudtheyt inden vergetel kuyl verschoven
 en toeghedect. Het sal evenwel eenighen, oft veelen verwonderen (acht ick,) dat
 dusschen Boeck wordt ghemaect, en soo veel vlyt en moeyte toegheleyt, deser stoffen
 halven, die misschien, oft ghewis, van yemant te slecht oft gheringhe gheoordeelt sou-
 de moghen worden: meenende, dat alleen de gheruchtighe in wapenen, om hun hoo-
 ghe daden, de beschrijf-pen weerdigh waren oft zijn. Iae dat **MARIUS, SILLA,**
CATILINA, en sulcke wreede Mensch-verflinders, meer verdienden oft behoorden
 in't ghedacht bewaert te worden, als onse edel, conitbaer, Weerelt vercierende ghee-
 sten des ouden en nieuwen tijds. Dan sulcx soud men my qualijck met wijsmakinghe
 connen in mijn meyninghe ghedrucken oft inghebeelden, dat het eenighe goede ghe-
 staltnis soude hebben. Het zijn oock ander ghenoech, die gheleerd'lijck en forghvul-
 digh de beschrijvinghe der Iaer-tyden, oft Treur-spielen onses bebloeden Nederlandt-
 schen Toneels behertighen, daer ick niet toe deughen soude: eerstlijck om d'ondoen-
 lijckheyt, die my mijn onervarentheyt veroorsaect: tweed'lijck, om de forgh en ghe-
 vaerlijckheyt, daer de tweedrachtighe Raerije over dweers siende, mede is dreygen-
 de. Ick mocht dan oock (indien ick my sulcx te doen onderwonde) het oor-recken van
CYNTHIVS verdienen: en met eenen te hooren, t'is u werck niet, oft, ten voeght u
 niet, t'Helden-boeck, den krijgh, oft t'salpeters krakende wreetheyt, maer wel Pinceel-
 streken en Tafereelen, te beschrijven. Daerom hebb' ick veel liever 'tSchilder-boeck
 voor ghenomen, voor welcken mijnen willighen arbeydt daer aen toegheleyt, ick nie-
 mants ondancck verwacht te becomen. My ghedenct, dat eertijts mijn Meester, **LUCAS**
DE HEERE, van Gent, in Rijm dese stoffe, van het leven der vermaerde Schilders,
 by der handt en aenghevanghen hadde: maer in den hoeck gheraectt en verloren we-
 sende, is niet voor den dagh te verwachten, welck my andersins groot behulp te min-
 sten hadde moghen wesen, daer ick nu met grooter moeyte veel dinghen hebbe moe-
 ten op speuren en becomen. T'is waer dat my, aengaende d'Italische Schilders, groote
 verlichtinghe is gheschiet door de schriften **VASARI,** den welcken heel breedt van
 zijn Landtslyuden handelt: tot welck hem is een groot voordeel gheweest den naem
 van den doorluchtighen Hertogh van Florencen, door wiens macht en aensien hy veel
 te weghe con brenghen. Maer aengaende onse Nederlandtsche vermaerde Schilders,
 ick heb mijn best ghedaen de selve by een te vergaderen, en in goeden ghevolghe te
 schicken elck op zijnen tijdt. Hier in hebb' ick weynigher behulp connen becomen, als
 wel mijnen ernst oft begeerte groot en vyerigh was, schijnende oft by weynighen sulcx
 was behertight, oft datter qualijck yemandt mijnen lust hem deelachtigh wilde maken,
 hebbende 'therte tot ander keucken-vullende nootsaken ghewendt: waer door ick alle
 omstandicheden niet in als hebbe connen treffen, oft te weghe brengen, aengaende ghe-
 boorten, sterf-tyden, en plaetsen, oft derghelijcke, daer my dunckt vry aen gelegen is,
 om zijn beschrijvinghe met soodane waerheyt vercieringhe toe te langhen, en te beve-
 sten. Het valt oock dickwils swaer en ondoenlijck: want al vraeghtmen yemandt
 van zijn eyghen Vader, wanneer hy ghebooren en ghestorven is, hy weeter t'somtyden
 weynigh van te segghen, door datmen versuymigh de Pen d'onthoudinghe niet en be-
 veelt.

Voor-reden.

veelt. Ick mach ten minsten alst nauwt met **VARRO** oft **PLINIO** seggen: den sulcken leefde in sulck laer, oft zijn wercken waren seer van sulcken tijdt, oft ten tyde van sulcken Keyser, Hertogh, oft Graef: Ghelijck die verhaelde oude soo eenighe Olympiade noemen, in welck den Constenær leefde, en zijn wercken ghedaen waren. Doch sal nochtans mijne sorghvuldicheyt en vlijt ghenoech hier in om te vellen doen openbaer zijn en blijcken. Ick sal dan aenvanghen aen de twee Maefeycksche doorluchtighe ghebroyders, **HUBERT** en **IAN**, die alree in onse Const wonder gheschiedt, en op een redelijcke schoon wijze de verwen ghehandelt hebben, en met geenen onhebblijcken aerdt van teyckeninghe, dat het te verwonderen is, datse in soo vroeghen tijdt soo volcomen en blinckende zijn voort-ghecomen: want ick vinde niet, dat in hoogh oft neder Duytsch-landt eenighe vroegher Schilders bekennt zijn, oft ghenoecht worden. Voorder, sal tot op desen onsen tijdt de edel oeffenaers en der Const verbeterende geesten, soo veel my mogelijck is, verhalen. En indien dat ick eenighe verswijghe, sal niemant my verdencken, als of ick willens en wetens, oft uyt quaetwillighe afgunst, eenichsins sulcx dede, dan door te weynigh kennis oft wetenschap: want ick niemant geern daer in te cort soude doen, tzy of sulcker gheesten lijven tot stof zijn gheworden, oft datse noch roerende en werckende, van des Almogendens natuer-gaven de Weereld doen verwonderen. Dat ick oock de teghenwoordich levende eyndlijck beschrijve, behoort my niemantd qualijck af te nemen: want sulcx met meerder omstandt, gewisheit en waerheit can gheschieden, dan het doen can, van die over veel laren wech, en schier vergheten zijn gheworden, van welcke men wel seer wenschen soude breedt bescheyt te hebben. Oock is sulcx van anderen, en treffelijcke Schrijvers, ghenoech gheschiedt, als onder ander van **VASARI**, die in zijn Boecken en beschrijvinghe, Michel Agnolo, en veel meer ander, binnen hun leven heeft den volcke voor-ghedraghen, en hun namen loflijck, als clær blinckende gheruchtigh ghemaect. Waerom dan ick vriendlijck verfoeck, derhalven niet ghelastert, maer ghedanckt te worden. Vaert wel.

Het

Het leven van Ian en Huybrecht van Epck/ gebroeders/ en Schilders van Maesepck.

Door verscheyden naem-weerdighe doozluchtige mannen/ die uytmuntich zijn geweest in loslijcke deughtsaem oeffeningen/ en geleertheit/ en is ons goet aerdich soet Neder-landt/ van oudts tijds aen tot nu toe/ niet gheheel ontciert gheweest van edel blinkende gherucht. De seghe-palmen / en wapen-rooben / dooz onsen oude Edeldom/ seer wijt en byzet/ met dapper coenhuydt ghehaelt/ en vercreghen/ boozhy gaende: oock den hooghen roem die wy hebben / dat uyt onsen reuckighen Cruyt-hof/ is met blinkende vloghelen om hoogh ghesteghen den Phoenix in gheleertheit/ Desiderius Erasmus Roterdamus, in dees leste Eeuwen weseñde den Vader der oude edel sprake des Landtschaps Latio. Verft den milden Hemel / met een byzandlijck geneght toebloopen in der Natuere ons deelachtich ghemaect / de hooghste eere in de Schilderconst: want dat de vernuftighe Byzacken/Romeynen/norsh ander volcken nopt (hoe seer soeckende) ghejont is gheweest te vinden/ dat heeft te voorszijn ghebracht / den vermaerden Kempyschen Nederlander / Ioannes van Epck/ welke is gebozen tot Maesepck / op de heerlijcke Riviere de Maese / de welke om dese eere / te wedden heeft tegen Arnus, Padus, en den moedigen Tyber: om dat aen haren Oever is sulck licht ontstaen / en soo clær blinkende / datter het Const-liebende Italien al verbaest heeft moeten nae omzien/en haer Pictura daer na henen schicken / om in Vlaender nieuw' boysten te supghen. Ioannes van Epck is van in zijn jeught gheweest seer verstandigh/ en van seer snellen edelen gheest / tot de Tepckenconst natuerlijck gheneghen weseñde / is gelworden een Discipel van Hubertus zijnen broeder / die eē goet deel Jaren ouder is gheweest als hy. Desen Hubertus was een seer constigh Schild-

der: maer by wien hy gheleert heeft/en weetmen niet. Het is te achten / dat in soo vzoeghen tijdt / daer indien rouwen oft eensaemen hoek Landts / weynich Schilders oft eenich goet voozbeeldt van Schilderje most wesen: want by datmen gissen can / most Hubertus wel ghebozen wesen / ontrent Anno 1366. en Ioannes etlijcke Jaeren daer naer: doch hoe het 3p / of hun Vader self een Schilder was / oft niet / het schijnt dat hun huys gheheel met den Constighen Schilder-gheest is bestort / en overgaten gheweest/dewijle dat oock hun Suster Margriete van Epck is vermaert / dat sy met grooter Const het schilderen gheoeffent heeft / en als een gheestighe Minerva (schouwende Hymen en Lucina) in Maeghdlijcken staet tot den epndt haers levens ghebleven is. Het is openbaer / dat in ons Nederlandt de Schilderconst moet uyt Italien ghetcomen zijn/te weten/miet Lijn en Epverwe te wercken: want dees maniere begon eerst in Italien tot Flozencen No. 1250. Also wy in't leven van Ian Cimabue hebben verhaelt. Dese ghebroeders / te weten / Ian en Hubert van Epck / hebben veel wercken ghedaen/met Lijn/ en Epverwe / ghelijckmen van gheen ander manier en wijse / behoudens datmen in Italien opt nat wozcht. En om dat de Stadt van Brugge in Vlaender voozmaels van grooten rijckdom overbloepte / dooz den grooten Koophandhandel / die daer van verscheyden Partien gedreven worde/meer als in eenige Stadt van dit gantsche Nederlandt: en om dat de Const geern by den rijckdom is / om aldaer met rijcklijcken loon onderhouden te worden / is Ioannes comen wonen in de vooznoende Stadt Brugge / daer alderley Coopliden overbloe dich waeren. Hier heeft hy veel wercken ghedaen op hout / met Lijn en Ep / en is seer vermaert om zijn groote const in verscheyden Landen gheweest / daer zijn wercken ghebracht zijn gelworden. Hy was (so eenighe meenen) oock een wijs geleert Man/ seer versierlijck/

Nederlandsche Schilders,

en bindigh in verschepden dinghen der Consten / veelderley aert van verwen ondersoekende / hem oeffenende te deser oorzaeck in Alchemie / en Distillation. Hy dede soo veel / dat hy te weghe bracht / zijn Ey oft Lijn-verwe te vernissen / met eenigh vernis ghemaect met eenige Olyen / dat welcke den volcke seer wel beviel / om dat het werck soo een schoon blinckende glans hadde. Rae dit secreet hadden in Italien veele verghheefs ghesocht : want sy de rechte maniere niet en vonden. Het is eens ghebeurt / dat Ioannes hadde gemaect een Tafel / daer hy grooten tijdt / blijft en arbejdt in hadde ghebruyckt (gelijck hy altijts met groote nettscheit en sup-verheyt zijn dinghen dede). Dese Tafel op gedaen wesende / heeftse nae zijn nieu inbentie / en ghelijck hy nu ghewoon was / vernist / en stel dese te dzooghen in de Sonne / maer of de penneelen niet wel gheboeght en ghelijmt en waeren / oft de hitte der Sonnen te gheweldich / de Tafel is in de vergaderinghen ghebozzen / en van een gheweken. Ioannes was seer t'onvreden / dat zijnen arbejdt dooz de Sonne soo verlozen / en te niete was / en nam vooz hem te maecten / dat sulcke schade dooz de Sonne hem niet meer en soude overcomen : des hy d' Ey verwe en t'vernissen byandt wordende / eyndelijck gingh ondersoecken en overlegghen om eenich vernis te maken / dat in huys en upt de Sonne dzogen mocht. Doe hy nu veel Olyen / en ander dinghen in der natuere hadde vast ondersocht / vont hy de Linsaeft en Poot-olp de dzooghenste van allen te wesen : dese dan siedende met eenighe ander stoffen die hy daer by dede / maecte den besten vernis vander Weerelt. En also sulcke werckende wacker gheesten / verder en verder soeckende / nae volcomenhejdt trachten / bevont hy met veel ondersoekens / dat de verwe ghemenghelt met sulcke Olyen haer seer wel liet temperen / en wel hardt dzooghe / en dzooghe wesende / het water wel verdzaghen mocht / dat d'Oly oock de verwen veel lebender maecten / en van selfs een blinckentheyt deden hebben / sonder dat men se verniste. En t'ghene dat hem noch

meer verwonderde en besaeghe / was dat hy bevont / dat haer de verwe beter aldus met de Oly liet verdzijde en verwercken / dan met de vochtschejdt van Ey oft Lijn / en niet en hoefde so getrocken te zijn ghedaen. Van deser vontde was Ioannes hooghlijck verbljdt / ghelijck hy met groote oorzaeck wel mocht : want hier is gheboozen een nieuwe gheslacht / en ghedaente van wercken / tot groot verwonderen van velen / oock in verre Landen / daer Fame al basupnende snelijck henen is gaen vliegen / dat men van by de Ciclophen en den etwlich byzandenden bergh Etna is gecomen / om sulcken uptnemenden vontde te sien / als volghen sal. Dese edel inbentie behoefde noch onse Const / om de Patuere in ghedaenten naeder komen / oft ghelijcker te worden. Hadden d'oude Griecken / Appelles, Zeuxis, en ander / hier lebende op t'slach gheromen / en dese nieuwe maniere gheesen / sy en hadden wis niet min verwondert gheweest / dan den strijdbaren Achilles, oft ander strijdt-helden vanden ouden tijdt en souden / dat se nu quamen te hoorzen in den krijgh het sel vonderende gheschut / dat den Alchimist Bartholdus Schwartz / No: ick in Denemarck / vont No: 1354. Oft misstchien niet minder als d'oude Schrijvers en souden / siende die seer nutte Const van Boeck drucken / daer Paerlem met genoech beschejt haer vermeet den roem van d'eerste bindinghe te hebben. Den tijdt wanneer Ioannes d'Oly-verwe gevonden heeft / is gheweest by al dat ick vinden en overlegghen can / No: 1410. Daer Vasari oft zijnen Drucker in mist / dese dese bindinghe een hondert Jaer jongher beschijft te wesen. Hier heb ick verschepden redenen toe / en weet oock dat Ioannes soo langhe niet en leefde / op veel Jaeren nae / als Vasari den tijdt stelt / hoe wel Ioannes, niet jongh ghestorven is / als eenighen Schrijver meent. Nu dit om de kortschejdt overgheslaagen / dese twee gheboozers hebben desen nieuwen vontde nouw en stil verborzen gehouden / en veel fraep stucken t'samen / en verschepden van den anderen / oft alleen ghedaen : maer Ioannes, hoewel hy de jongste was / is den bozder

broeder te boven ghegaen in de Const. Het meeste en treffichste werck dat sy ghedaen hebben, is gheweest te Ghent/ de Tafel in S. Ians Kercke / welcke Tafel hun is gheweest doen maken van den 3^{en}. Graef van Vlaender / Philips van Charlois, sone van den Hertogh Ian van Digion, wiens conterseptel daer in de deuren comt / en sit te Beerde. Eentge meenen/ dat Hubertus dese Tafel eerst mael alleen hadde begonnen / en datse Ioannes daer nae voldaan heeft : dan ick houde dat spse t' samen aenghebanghen hebben : maer datter Hubertus over ghestorven is/ No. 1426. Want hy oock te Ghent is begraven gheworden/ in de selve Kerck / wiens Epitaphie oft Graf-schijft volghen sal. De binnenste Tafel van dit werck is upt der Oyenbaringe Ioannis, daer het Lam van den Ouderlinghen aen woxt ghebeden/ daer overbloedich beel werck in is / en uptnemende netticheydt / ghelijck in het gantse werck oock is. Boven de Tafel comt een Marie beeldt / die van Vader en Sone woxt ghetroot/ daer Christus in de handt heeft een Cruys gheschildert/ als een doozschijnende Cristael/ gectert met gulden knoopen/ en ander ceteraten/ met ghesteenten; en is so ghedaen/ dat gheoozdeelt is gheweest van eenige Schilders/ dat desen staf oft cruys wel een Maendt tijds alleen soude costen te schilderen. Ontrent dese Mary-beeldt zijn Engelkens / die Musijcke singhen/ soo constich en wel ghedaen/ datmen aen hun actien licht mercken can / wie den boven-sangh / hoogh contre / tenoz / en bassus singt. Boven in de rechter deure is eenen Adam en Eva, daer men siet in den Adam een seker verschycken booz' t'zeken des gebods/ schijnende te grouwelen/ also hem van zijn nieuw Bypdt woxt gheboden/ niet (als de Schilders ghemeenlijck schilderen) den Appel / maer een verliche Digghe / waer by eenighe gheleert hept blijckt gheweest te hebben in Ioannes : want Augustinus, en sommige Geleerden achten/ dat het wel mocht een Digghe wesen/ die Eva haeren Man gaf / dewijl Moyse de byucht niet en onderschept / want sy hen met gheen Appel-bladen/ maer met Digghe-bladen

(strackx met datse / gesondicht hebende/ hun naecthept kenden) bedecten. In d'ander deure is (soo ick wel meen) een S. Sicilie. Doozt heeft de binnen Tafel twee bleughelen / oft dobbel deuren/ waer van de twee deelen naest het middel parck (dunctit my) zijn beelden / die met de Historie/ die binnen is / over een comen. In d'ander deuren comen te Beerde / den Graef van Vlaender / als gesept is; oock de twee Schilders/ Hubertus en Ioannes. Hubertus sit op de rechter zijde van de broeder/ om zijn ouderdom wille/ schijnende vast out te wesen by zijn broeder: hy heeft op 'thoofst een byemde mutse/vozen met een omgeslagghen opsach van costlijck bont; Ioannes heeft op een seer versterlijcke mutse/ schier als eenen tulbant achter afhangende/ hebbende op eenen swarten Tabbaert een root Vater noster / met een Medaillie. Maer om in een summa dit werck te verhalen / het is van Teyckenconst/ Actituden/ gheestichept / van Inbentie/ supberheyt / en netticheydt uptnemende / en verwonderlijck / nae sulcken tijdt te rekenen: de lakenen zijn ghenoech nae den aert der plopen / op de mantere van Albertus Durerus, en de coleuren / blaauwen/ roon/ en purpuren/ die zijn onsterlijck / en alles soo schoon/ datse noch versch gedaen schijnen/ en alle ander schilderije overtreffen. Desen constighen Schilder heeft gheweest van grooter aendacht/ en heeft schijnen den vermaerden schijver Plinium te willen van onwaerheyt overtuyghen/ met dit zijn werck / dewijl hy schrijft / dat de Schilders / maeckende een hondert / oft kleen ghetal van tronten / al tijds oft gemeenlijck maken eenige die gelijcken / niet connende achterhalen de Natuere / daer men van dupsent nouwe twee en bindt die gheheel ghelijck zijn: want in dit werck comen ontrent 330. gheheel tronten/ daer niet een d'ander gelijc en is. In welke trontien men verschepden affecten siet/ als eenē Godlijcken ernst/ en liefde/ oft devotie: oock die van de Marie-beelde / welc mond schijnt eenighe woorden / die se upt eenen Boeck leest / te lossen en upt te spreken. In 't Landtschap zijn veel uytstante

Nederlandsche Schilders,

sche bzeemde Boomen: de crupdekens/
dsemen onderkennen can / en grasskens
in de gronden/zijn uytnemende aerlich
en net: oock de hupkens in de beelden /
in de Deerdsternen en manen / soude-
men schier moghen tellen / en soo dunne
en aerlich ghedaen/ dat het alle Conste-
naers verwondert /jae t'gantsche werck
maeckse verbaest / en versuft in't aen-
sien. Veel groote Princen / Keysers en
Coninghen/hebben oock met groot be-
hagen aenghesien. Den Coningh Philips
36. Graef van Vlaender / om de stad
van Ghent van dit Juweel niet te be-
rooven / seer begeerich daer nae wesen-
de / heeft laten copieren door Michiel
Coxcie, Schilder van Mechelen / die
dat seer uytnemende nae ghedaen heeft.
En alsoo in dees Landen soo schoonen
blauw niet te becomen was/wozt door
begheerte des Coninghs dat van Vene-
tien ghesonden door Ticiaen, t'welck
was een Alsupz / datmen acht natuer-
lijk te wesen/en gebonden wozt in een-
ghe gheberghen van Hongerien / dat
welcke voortijts beter te crighen was/
aleer den Turck dat landt in hadde ge-
nomen: dat wepnich Alsupz / dat alleen
was tot den mantel der Mary-beeldt/
coste 32. Ducaten. Coxcie heeft eenige
dingen op zijn maniere wat verandert /
als onder ander de Sinte Sicilie, die wat
ontierlijc te seer van achter sit. Dese ge-
conterseptte Tafel werdt na Spaengie
gesonden. De yncipael Tafel hadde
eenen voet/ daer sy op stondt/desen was
gheschildert van lijn / oft Ey-verwe /
en daer in was een Helle ghemaect/
daer de helse hant/oft die onder d'aer-
de zijn / hun kanten buyghen voor den

naem Iesu, oft het Lam: maer alsoo
men dat liet supber oft wassche/is het
door onverstendighe Schilders uytge-
wisch en verdooven gheworden. Dese
twee ghezoeders / ghelijck sp gheschil-
dert rijden in geselschap van den Graef
Philips, die oock Hertogh van Bor-
gognen was / waren by hem seer lief en
weert / en in grooter eeren / by sonder
Ioannes: welckē men acht/ om de uytne-
mentheyt zijner Const/en om zijn trefse-
lijk groot verstandt / is heymelijck
Raedt van hem gheweest / en den selven
Graue hadde hem altyt geern in zijn
geselschap / gelijck den grooten Alexan-
der ooc den uytnemenden Apelles geern
hadde. Dese verhaelde Tafel / oft dit
uytnemende werck/wozde niet ghesien/
oft open ghedaen/dan voor eenige groo-
te Heeren/oft soo permant/die den Slup-
ter goede vereeringhe dede. Doch som-
tijden op eenighe groote heplighe da-
ghen. Alwaer dan so grooten gedrangh
was/datmer qualijck mocht by comen:
want de Capelle daer dit te sien was /
den heelen dagh vol was van alderley
volck. Hier sagmen Schilders/jongh
en oudt / en alle Const-beminders on-
trent swermen / even ghelijckmen des
Somers den Wyen/en Vliegghen/nae de
soeticheydt siet om den Wijn / oft Wa-
zijn-korven hanghen / en schermen. In
de selve Capelle / gheheeten vanden A-
dam en Eva, in S. Ians Kerck/tegen ober
het werck / vlagh te hanghen een Lof-
ghedicht / oft Ode, ghedaen van Lucas
d'Heere, Schilder van Ghent / welck
ick hter hebbe willen by boeghen: doch
een wepnich verandert / en op Alexan-
dzijnsche mate ghestelt.

Een lofen prijs des wercks, dat S. Ians in Capell., es,
Van schilderien, ghemaect by die Meester Ian,, hiet,
Gheboren van Maseyck, te recht een Vlaemlic Apelles:
Leest neersich, wel verstaet, en op het werck dan,, siet,
Ode.

Ghy Const-beminders comt, van alderley gheslachten,
Besiet dit Dedaels werck, een schat, een edel pandt,
Daer Croesus rijckdom groot niet by is weerd om achten:
Want't is een Hemel-gaef, om chieren Vlaenderlandt.

Comt, segh ick: maer aenmerckt aendachtigh met verstaet,
Op yeder eyghenschap des wercks, ghy vindt midts desen
Een Zee die overvloeyt van Const, aen elcken cant,
En daert al om te schoonst voort doet, om zijn ghepresen.

Den Vader Godlijck fiet, aenmerckt Ioannis wesen,
 En hoe Maria toont een lieflijck soet ghelaet,
 't Schijnt datmen haren mondt, met innicheyt fiet lesen,
 En hoe wel is ghemaect de Croon, en al 't cieraet!

Siet hoe verschrickelijck, en levend' Adam staet.
 Wie sagh gheschildert oyt so vleeschigh een lickame?
 Het schijnt dat hy ontfeght, en weyghert Evams raedt,
 Daer sy hem lieflijck biedt, een Vijgh, haer aenghename.

Door Hemel-Nymphen soet, door d'Enghelen bequame,
 Maet-singhende in't aensien, met vreucht elck wort ghespijst,
 Elcx onderscheyden stem men kent nae den betame:
 Want yeders oogh en mont natuerlijck dat bewijst.

Doch niet dan al vergeheefs, men yet besonders prijst,
 Daer 't al zijn om te schoonste en rijckste edel juweelen:
 Want 't schijnt dat hier al leeft, en uyt de Tafel rijst.
 't Zijn spieghels, spieghels zijn 't, neen 't zijn gheen Tafereelen.

Hoe eerbaer deeghlijck fiet zijn d'ouders, jae den heelen
 Gheestlijcken reynen staet, die hier neemt zijnen lijdt?
 Hier ghy ó Schilders fiet, noch onder ander deelen,
 Voorbeeldt van laken goet, oft emmers nae dien tijdt.

Den Maeghdekens oock fiet, hen wesen elck verblijdt,
 Der welcker zedicheyt, wel d'onse mochten leeren.
 Aenmerckt hoe statigh prat daer in den deuren rijdt,
 Elck Coningh, Vorst, en Graef, verselt met groote Heeren.

By dese men te recht den Schilder fiet verkeeren,
 Die jongst was, hoe wel best, en 't werck al heeft volendt,
 Een Pater noster roodt draeght hy op swarte cleeren,
 Hubert rijdt boven hem als oudtste Broer bekent.

Hy hadde 't werck begonst, alsoo hys was ghewent:
 Maer d'al-vernielsche Doot zijn voorneem heeft verondert.
 Hy rust begraven hier, de Suffer hem ontrent,
 Die met haer schilderije oock menigh heeft verwondert.

Ay fiet noch op dit werck : hoe gantschlijck afghesondert
 Is aensicht van aensicht in wesen over al!

Wat trony men hier fiet, van meer als drymael hondert,
 Gheen d'ander en ghelijckt, in sulck een groot ghetal.

Ten anderen, wat lof men hem toeschrijven sal?
 Dat al zijn verwen schoon door oudtheyt niet beswijcken
 In schier twee hondert Iaer: maer houden duerigh stal,
 Dat fietmen nu ter tijdt aen weynich wercken blijcken.

Vry desen Constenaer den roem heeft moghen strijcken,
 Te zijn een Schilder recht, en oprecht Meester goet:
 Vier deelen had hy doch, die Schilders wel ghelijcken,
 Ghedult, onthoudt, verstandt, en gheest in overvloet.

De scherpeyht openbaert zijn lydsaem sacht ghemoedt,
 't Onthoudt, en groot verstandt in alles 't onderscheyden,
 Met welstandt, maet en Const, dat elck zijn werck wel doet,
 En gheeft deed' hem gheschickt, d'History wel beleyden.

Te meer noch zijn gherucht is loslijck uyt te breyden.
 Dat hy in sulcken tijdt, en plaets te bloeyen plagh,
 Doe hy geen schilderije, om d'ooghen in vermeyden,
 Oft beter voorbeeldt oock, als wel zijn eyghen sagh.

T'schrijft een Italiaen, datmen ghelooven mach,

Dat Huybrecht
 'twerck op
 zijn selven
 had aenghe-
 vanghen, en
 acht ick soo
 niet te we-
 sen.

Nederlandsche Schilders,

Dat desen Ian van Eyck heeft d'Oly-verwe vonden :
 Van dry schoon stucken werck , van hem doet hy ghewach ,
 Die in Florencen schoon , t'Vrbijn , en Napels stonden.
 Waer hoortmen erghen meer soo wonder dingh vermonden ,
 Dat sulck een schoon nieuw Const , soo heel vermaect begint :
 Van dees Maefeyckers twee , en weetmen niet t'oorconden
 Wie dat hun Meester was , t'bescheyt men niet en vindt.

Ten rechten was dan Ian zijn leven langh bemint ,
 Van d'Edel Graef Philips , zijn jonstigh Heer vol trouwen ,
 Die hem in eeren hiel , en hadde heel ghesint ,
 Als blinckende cieraet , van t'Nederlandt ghehouwen ,
 Zijn werck dat was ghesocht uyt alderley Landouwen ,
 Daerom men weynigh meer vindt als dees Tafel yet ,
 Dan datmen slechs noch eene in Brugghe mach aenschouwen ,
 En eene t'Iper noch , die doch voldae is niet.

Van deser Weerelt vroegh dees edel bloeme schiedt ,
 Die uyt soo slechten Stadt , uyt Maefeyck is becleven ,
 Te Brugghe t'lichaem rust , daer hy zijn leven liet :
 Maer zijn naem en gherucht , onsterflijck sullen leven.

Ons Graef Coningh Philips dit werck soo heeft verheven ,
 (Ghelijck als hy heeft sin in alle Const eerbaer)
 Dat hy dit nae liet doen , en heester voor ghegheven
 Vier duyfent guldens oock , oft op een weynigh naer.

Michiel Coxie vermaert , den tijdt van een twee laer
 Was doende om dit te doen , ter plaets in dees Capelle ,
 Zijn eer' heeft hy betreft , en wel ghenomen waer ,
 Van 'terste tot het leste , als constigh werck-gheselle.

In Spaengien dees Copie is (op dat ick t'vertelle)
 Te Vendedoly nu , tot een ghedachte bloot
 Van onses Conings liefde , als die ick boven stelle ,
 Van Eyck , en oock Coxey , tot lof en eere groot.

Schade leer u. Lucas de Heere.

Nae dat Ioannes de Tafel te Gent
 voldae hadde / heeft hy weder zijn woo-
 ninghe ghehouden te Brugghe / alwaer
 oock van zijn gheleerde constighe handt
 is een Tafel ghebleven / tot een heer-
 ijcke ghedachtenisse. Veel meer werck-
 ken heeft hy gedaen / die dooz den Coop-
 lieden verre verhoert zijn gheworden /
 en ober al van den Constenaers met beel
 verwonderen aenghesten / grootlijck
 gheprickelt wesende met een deughtsa-
 me ghedaente van nijdicheydt / oft lust
 van nabolginghe / niet wetende hoe sul-
 ke nieu maniere van schilderen mocht
 toegaen / en al cregghen eenighe Princen
 van dit miraculeus dinghen / soo bleef
 eben wel de Const in Vlaender. Den
 Hertogh van Vrbijn / Frederijck de 2^e.
 hadde van Ioannes een baed-stobe / die
 seer net en vlijtich ghedaen was. Lau-
 rens de Medici hadde te Flozenten van

zjner handt oock eenen S. Ieronimus,
 en beel ander loslijcke dinghen. Oock
 worde dooz eenige Flozentsche Coop-
 lieden te Napels ghesonden aen den Co-
 ningh Alphonus den eersten / een seer
 schoon stuck uyt Vlaender / van Ioannes
 ghedaen : waer in waren seer beel beel-
 den / en wonderlijck wel ghedaen / daer
 den Coningh hooghlijck om verblijdt
 was. Om dit wonderlijck nieuwerck
 te sien / was grooten toeloop van den
 Schilders / gelijck elders oock. En hoe-
 wel d'Italianen vast toesagghen / met
 alderley opmerkinghe / en rieckende
 daer aen / wel bevoelden een sterckach-
 tigheroke / die d'Oly met den vertwen
 ghemenght van haer gaf / soo bleef hun
 dit secreet ebenwel verborgghen. Tot
 dat eenen Antonello , van der stadt Mes-
 sina in Sicilien / beweeght / en lustich
 om dese wetenschap van d'Oly-verwe te

Sijn vroegh
 sterven houd
 ick so niet te
 wesen: want
 hy eerft in
 zijn ouder-
 dom een Si-
 ciliaen d'O-
 lyverwe
 leerde.

te leeren / is gheromen te Brugge in Vlaender / daer hy dit geleert hebbende / de Const in Italien heeft ghebracht / gelijc wy in zijn leven hebben verhaelt. Daer was van Ioannes tot Jper / in de Kerck en Proste van Sinte Marten , een Tafereel van een Mari-beeldt / waer by quam eenen Abt Priant : De deuren waren onboldaen / hadden elck twee percken / met verscheppen betepkeningen op Maria, als den byzandde Egletter / Gedeons Vlies / en dergelijcke / dit werck gheleerck meer Hemelsch als Menschlijck te wesen. Ioannes heeft oock veel conterseptfelen nae t'leven gedaen / en alle met grooter vlijt en patientie / makende veel tijts daer achter seer nette en schoon Landtschappen. Zijn dootberwe was veel supberder en scherper ghedaen / als ander Meesters opghedaen dinghen wesen mochten / alsoo my wel voozstaet / dat ick een cleen conterseptselke van een Vrouw-mensch van hem hebbe ghesten / met een Landtschapken achter / dat maer ghedootberwet was / en nochtans seer uptnemen de net / en glat / en was ten hupse van mijn Meester / Lucas de Heere, te Gent.

Desen Ioannes had oock ghemaect in een Tafereelken twee conterseptfels van Oly-verwe / van een Man en een Vrouw / die malcander de rechter handt gaven / als in Houwlijck vergaderende / en worden ghetrouwt van Fides, diese t'famen gaf. Dit Tafereelken is namaels in handen van eenen Barbier ghevonden te Brugge (als ick meê) die dit selve toequam. Dit worde ghesien van Vrouw Marie, Moede van Philips Coningh van Spaengien / en Weduw van Coningh Lodewijck van Hongerien / die teghen den Turck strijdende in't helde bleef. Dese Constliende edelPrincede hadde in dese Const sulck behaghen / datse den Barbier daer boozen gaf een Officie / die opbracht Jaerlijck hondert gulden. Verscheppen teykeninghen heb ick van Ioannis handt ghesten / die seer curieuslijck en supberlijck ghehandelt waren. Ioannes is te Brugge in goeder ouderdom gestorven / en aldaer begraven / in de Kerck von Sinte Donaes, wiens Graf-schrijft aen ee Colonne daer aldus staet in Latijnste Carmina.

*Hic jacet eximia clarus virtute Ioannes,
In quo pictura gratia mira fuit,
Spirantes formas, & humum florentibus herbis
Pinxit, & ad vivum quodlibet egit opus.
Quippe illi Phidias & cedere debet Apelles:
Arte illi inferior ac Policretus erat.
Crudeles igitur, Crudeles dicite Parcas,
Qua talem nobis eripuerunt virum.
Actum sit lachrymis incommutabile fatum,
Vivat ut in caelis jam deprecare Deum.*

De Sepultuere van den oudsten broeder staet te Ghent in S. Ians Kercke / als gheseyt is / in eenen muer / in eenen Serck-steen / waer in staet van wit steen een Doot / die een roperen plaet booz haer houdt / daer in is dit Graf-schrijft / wesende een oudt Vlaemisch gedicht.

Spieghele u an my, die op my treden,
Iek was als ghy, nu ben beneden
Begraven doot, als is an schijne,
My ne help raedt, Const, noch medicijne.
Const, eer, wijsheyt, macht, rijckheyt groot
Is onghespaert, als comt de Doot.
Hubrecht van Eyck was ick ghenant,
Nu spijsse der wormen, voormaels bekant

Nederlandtſche Schilders,

In Schilderije ſeer hooghe ghe-eert :
Corts nae was yet , in niere verkeert .

In't laer des Heeren , des zijt ghewes ,
Duysent , vier hondert , twintich en ſes ,
In de maendt September , achthien dāghen viel ,
Dat ick met pijnen Godt gaf mijn Ziel .
Bidt Godt voor my , die Conſt minnen ,
Dat ick zijn aenſicht moet ghewinnen ,
En vliedt zonde , keert u ten beſten :
Want ghy my volghen moet ten leſten .

Het zyn eertijts t' Antwerpen in Coper-
dyuck uptghegheven eenighe Conter-
ſeptselen der vermaerde Nederduytsche
Schilders / en booz eerst die van dees
uptnemende ghezwoeders / als d'oudſte
conſtighe oeffenaers der edel Schilder-
conſt in dē Nederlanden : waer neffens /
oft onder / zyn seer conſtighe Carmina
oft ghedichten / in Latijn / booz hoogh

gheleerden Poet Dominicus Lampſoni-
us van Brugge / Secretaris van den
Biſſchop van Lupck / en niet alleen een
seer groot beindder onser Conſt / maer
oock daer in heel verſtandich / en erbae-
ren . Welcke ghedichten ten lobe deser
conſtighe Mannen / ick in onser ſpraeck
hebbe willen hier oock by boeghen .

Men Hubertus van Eyck / Schilder .

Thalia

O Hubert met u Broer , de wel verdiende loven
Van onse Sang-Goddin , nu corts u toegheschoven ,
En zijne niet ghenoech , voeght dese noch daer an ,
Dat u leer-knecht , u Broer , door u hulp u verwan .
Dit leert het werck te Ghent , welck in soo liefdich blaken
Coningh Philips bevingh , te doen een na-beeldt maken
Daer van , en door Coxy met wel gheleerde handt ,
Om dit te ſchicken t'huys in 't Spaensche Vaderlandt .

Ioannes van Eyck / als self spreekende / seght .

Ick die de wijs' eerst wees , dat blyde verwe wert
In Lijn-olyghemenght , met mijnen Broer Hubert ,
Heeft brugge spoedigh rijk verwondert dees nieuw vonde ,
Die voormael niet miſſchien Appelles vinden conde :
Doe weygherde haer niet eer langh ons deuchtſaemheyt ,
De Weerelt wijt , en breedt , te worden overspreyt .

Het miſ-
ſchien hock-
de niet :
want 'tis ge-
wis , datmen
by d' Antijc-
ken van
geen Oly-
verwe en
wilt .

Het leven van Rogier van Brugge / Schilder .

Al eer de wijt vermaerde Stadt
Brugge in afgangh en verminde-
ringhe is gecomen / dooz dat No. 1485 .
den Coophandel van daer gheweecken
is nae Sluys en Antwerpen / ghelijck
t'gheluck en d'adontuer deser Weerelt
wanckelbaer is : Soo hebben in dese
bloepende Stadt / ten tijde / en nae het
leven van Ioannes , noch eenighe fraey
edel gheesten gheweest . Onder ander ee-
nen Rogier gheheeten / die een Discipel
is gheworden vanden vooznoemden Io-
annes . Nochtans schijnt wel / dat het is
geweest ter tijt / doe Ioannes al rebelijck
oudt was gheworden : want Ioannes

zijn Oly-berwe Conſt en vindinghe tot
in zijnen Ouderdom heeft verbozghen
ghehouden / niemant latende by hem
komē daer hy wocht / maer heeft eynd-
lijck dese zijne Conſt zyn Discipel Ro-
gier deelachtich ghemaect . Van de-
sen Rogier zyn te Brugge in Kercken
en huysen veel dinghen gheweest te sien :
Hy was cloeck van teyckeninghe / en
van ſchilderen seer gracelijck / soo van
Lijn-berwe / Ep-berwe / als Oly-ber-
we . In desen tijdt had men de manie-
re / te maken groote doecken / met groote
beelden in / die men gebzupcāte om Ca-
mers mede te behanghen / als met Ca-
pijſterſje / en waeren van Ep-berwe oft
Lijn-berwe ghedaen . Hier in was hy
een goet Meester : en ick meen wel van
hem

hem te Bugghe eenighe van dese doeken ghesten te hebben / die wonderlijck (nae den tijdt) te achten en te prijzen waren: want soo in 't groot wat te doen / daer moet teykeninghe en verstandt by zijn / oft het soude hem licht loochenen / dat hem in 't cleen soo licht niet en weyghert eenen welstandt te laten gheben. Van zijn doot weet ick niet te verhalen / dewijle 't gherucht hem noch te leben betuyghet / om d'uytremetheydt zijner Consten / die zijnen naem der onsterlijcheit heeft opgheoffert.

Het leven van Hüge van der Goes / Schilder van Bugghe.

Het is een ghemeen ghebruyck / oft een dinghen dat veel geschiet / wanneer ghesten wordt dat pemandt / een groot Meester geworpen zijnde in onse Const / in eeren en boozspoet is ghecomen / dat d'Ouders hun kinders te meer houden op de Teyckenconst gheleijck Ioannes daer dooz oock wel veel Discipelen soude ghereghen hebben / dan het schijnt wel dat hy daer niet te begheerigh nae en was: doch heeft hy ghehadt eenen / ghenamt Hüge van der Goes / den welcken van grooten gheest en vernuft wesende / is een uytmuntigh goet Schilder gheworden. Hy heeft van zijn Meester gheleert de Const van Oly-berwe: zijn wercken zijn gheveest Anno 1480. so vooz als na. Daer is geweest in S. Jacobs Kercke te Gent / van hem een seer aerdigh en constigh stucken / hanghende aen eenen pylaer / wesende een Epptaphie van eenen Wonder Gaultier. Het binnenste was een Mari-beeldt / met haer kindt / sittende van boozen / een beeldt nouwe anderhalf voet groot / dat ick dickmael gesien hebbe / met groot verwonderen van de neticheydt die daer in was: oock op den grondt de crupdekens en ghesteentgens: bysponder was te verwonderen de gracelijcke zedicheydt / die in de tronie

der Mari-beeldt was / daer die oude eent bysponder gratie in hadden / die gheestelijcke wesens sulcken statighe devoticheydt by te voeghen. In de selve Kerck was oock een glaes-verster van een afdoeninge van 't Cruys / een seer constich stuck: dan ick twyffel of de teykeninghe van hem, of van zijn Meester Ioannes was. Daer was noch binnen Ghent van Hüge, in 't Clooster van den onse Vrouwen Boers / een Tafel / waer in was gheschildert de legende oft Historie van S. Catharina, dat een constigh en schoon werck was / hoewel hy dit in zijn jonckhepdt hadde ghedaen. Daer is oock van Hüge een besonder goet stuck / dat noch van alle Constenaers en Const-verstandighe niet vergherfs seer gheprezen is. Dit is te Ghent in een huys dat omwatert is / by het Mupdebyghskien / te weten / het huys van Iacob Weytens, en is ghedaen vooz een schouwwe oft schoorsteen op den muer van Oly-berwe / wesende d'Historie van David en Abigail, daer sy hem te gemoet comt. Hier is bysponder te verwonderen / wat een groote zedicheydt als in dese Vrouwen te sien is / en wat een eerbaer soet wesen / welcker zedicheydt soomanterlijck is aen te sien / dat de Schilders van desen tijdt wel haer Vrouwen daer mochten te schole sepiden / op dat syse hem mochten af leeren: vooz den David sit oock seer statelijck te Berde summia / 't werck is van teykeninghe / inventie / actien / en affecten / alles uyt-nemende: want hier oock het affect der Liefden (soo men seght) mede in ghewozocht / en Cupido de Winceelen heeft helpen stieren / in gheselschap van zijn Moeder en de Graten: want Hüge noch by gheselle wesende / daer ten huys bynde de dochter / daer hy seer op verliest was / de welke hy in 't stuck oock heeft na 't leven gedaen. En dit constich stuck ter eeren / heeft Lucas d'Heere een Lof-ghedicht op dese wijze ghemaect / daer een van de geschilderde Vrouwen sprekende seght:

Sonner.

Wy zijn gheschildert hier; al sachen wy te leven,
By Hughes van der Goes, doorluchtigh Constenaer;
Door jonck die hy toedroegh een' onder ons eerbaer;

Nederlantſche Schilders,

In welcx ſoet weſen blijckt, wat liefd' hem heeft ghedreven.
Ghelijck als Phryne beeldt te kennen conde gheven,
Hoe Praxiteles oock droegh liefde groot tot haer:
Want ſ' Meesters Vrijdſter hier ons overtreft algaer,
In ſchoonheyt wel ghemaect, als-meest by hem verheven.
Doch is elck Man en Vrouw vol Conſten onghelaect,
Oock Peerdt, en Eſel mede, en verwen wel gheraect,
Onſterlijck, ſchoon, en reyn ghewrocht, zijn hier t'aenſchouwen.
In ſumma, 'tgantsche werck is net en wel ghemaect,
En ons en faelt niet el, dan wy zijn onbelpraect,
Een foute, die doch is ſeer onghemeen in Vrouwen.

noch is van deſen conſtighen Meester / onder ander ſraep dingen / die te Brugge my onbekent moghen weſen / een Tafel / die men acht van zijn uytne-
menſte en alderbeſte werck te weſen dat hy opt dede / inde Kercke van S. Jacobs te Brugge / en is een Altaer-tafel / we-
ſende een Crucifix / met de Moorde-
naers / Marie, en ander dingen / dat wel-
ke alles ſoo lebendigh / en niet ſulcken
blijt ghedaen is / dat het niet alleen t'ge-
meen volck / maer alle verſtandighe gee-
ſten in onſer Conſt grootlijck moet be-
haghen. Deſe Tafel wert om de Conſt
noch in den onverſtandighen pver der
Kerck-bzaeck gheſpaert: maer alſoo de
ſelve Kerck worde ghebruyckt tot der
Predicatie / werdt deſe Tafel ghenom-
men / om met gulde letteren op ſwarten
grondt te ſchryven de thien Geboden /

by raet en daet van een Schilder / wiens
naem ick geern om eerbaerheyt wille
verſuogge / dat een die ſelf van der conſt
was / ſo conſtighen edel werck heeft wil-
len verderben en te niet doen: widijck
tot groote injurie en onere der Schild-
der-conſt / die ſulcx wel hadde moghen
niet betraenden ooghen aenſien. Dan
alſo den eerſten ouden gront uytne-
de hardt / en deſe goudt-verwe / en het
ſwart / van betten Oly en vellich was /
heeft men dit alles ſupper en claer afge-
waſſchen / en is noch ongheschent en on-
beſchadicht in weſen. Dits al dat ick
van deſen conſtighen Meester Hughe heb-
be connen by een brenghen: weet oock
niet wanneer / oft waer hy begraven is /
dan zijne naem laet ick om zijn edel conſt
Herculis huysvrouwe Hebe, oft der on-
ſterlijckheyt bevolen.

Van verſcheyden Schilders / van deſen oudt- tijdsche / oft Modernen tijdt.

Hen neder Duypſch-lant verſcheyden
edel Conſtenaers / en begaefde Mannen
in onſe oeffeninghe / van welke / door
dat weynigh gedachtenis van hun door
den Schryvers in den Hiſtorien als
memozy-kiſt ſozghvuldich is bewaert
gheworden / den tijdt en oudthept niet
hebben ſchier over laten blijven als
bloote naemen / beſonder hier in ons
Nederlandt. Van ghelijck van oudts
meest alle Plact-ſnijders oock Schild-
ders waeren / ſien top hier en daer reli-
quien / oft na ghelaten dinghen van hun
Conſt en wetenſchay / in de Drinten / als
van Sibaldus Bheem Suanius, Lucas van
Cronach in Saſſen / Iſrael van Mentz /
en Hiſpe Marten, welke Drinten nu ge-

tuyghen moghen wat elck voor goet
Meester in ſulcken tijdt is gheweest:
want ick weet het niet met hun ſchilderjen
niet te bewijſen. Maer nu belangende
eenighe onſer Nederlanders / welcker
werken en levens my ten deele maer /
oft ſtuckwijs bekend en zijn / noch oock
de tijden huns levens / zijn deſe: eerſt van
Brugge / een wtneemende Meester in ſo
vroeghen tijt / gheheeten Hans Memme-
linck. Van deſen was binnen Brugge
een rijbe oft ſtierter in't S. Ians huys /
weſende redelijcke cleen figuren / maer
ſo heel uytneemende conſtich / datter me-
nichmael is voor gheboden geweest een
rijbe van fijn ſilver. Deſen Meester
heeft al ghebloepdt voor den tijdt van
Pieter Poerbus te Brugge / die althijt dit
conſtich

constich stuck gingh bestien op de Hoog-
tijden alst open stondt / en condet nem-
mermeer ghenoech bestien noch gheprij-
sen: waer hy te bedencken is / wat upt-
muntender Dan den Meester zy ghe-
weest. Te Ghent is gheweest coztis nae
Ioan van Epck eenen Geeraert van der
Meire / die een seer nette handelinghe
hadde. Van zijn handelinghe was / dooz
eenigh liefhebber / Lieven Taeyaert, ghe-
bracht in Hollant van Gent een Lucre-
tia, seer reyn ghedaen: welcke epndlin-
ghe quam in de handt van Iacob Ravart
t'Amsterdam / een uptnemende Const-
beminder. Noch is te Gent geweest een-
nen Geeraerd Horebout, welcken nae-
maels wiert Schilder van den Coning
van Engelandt / Hendrick de 8e. Van
zijn werc was te Gent in S. Ians Kerc/
op de sincke zijde van het hoog Chooz/
te weten / deuren van een Altaer-tafel /
waer van 't binnenste was ghesneden
werck. Dit hadde doen maerken eenen
Abt van S. Baefs, ghenaemt Lieven Hu-
ghenos. In deen deur was seer constich
gheschildert de gheesselinghe: hier was
te sien de nijdighe wreethept der ghees-
selaers / de verduelichept Christi, en den
ernst van eenen / die beneden de roeden
bindt. In d'ander deur was de Cruys-
afdoeninge / al waer onder Maria en S.
Ians seer groote droeffheydt was upt-
ghebeeldt: in't vershieten waeren de
dzy Marien, die ten grabe quamen met
Lanteernkens en lichten in dat don-
ker spelonckig graf / welke lichten we-
derschijn gaven in hun tronfen: In dees
graf-rootsse was eenigh doozsien te sien.
Dese deuren waren in de Kerck-braeck
behouden en ghelost / dooz een Const-
liefhebber van Buzffel gebozen / gehee-
ten Marten Bierman, diese naederhandt
weder ober heeft gelebert aen de Kerck
vooz den selven cleenen prijs diese ghe-
roost hadden. Daer is noch van desen
Geerardt te Ghent op de Wybagh-
markt / in den Lijnwaet-arm een dob-
bel ronde / oft op beyde zijde geschildert:
op een zijde Christus sittende op eenen
steen / daer hy ghecroont met de doozne
Croon / van een wordt gheslaghen op
t'hoofst met een riet: Op d'ander sijde is
Maria met haer kindt / en een deel En-

ghelen om haer. Noch was te Ghent /
doch niet in so ouden tijdt / eenen Lieven
de Witte, een goet Schilder / beson-
der fraep en verstandich in Metseltje /
en Prospectyven / die hy veel maechte.
Van hem was een besonder stuck van
t'Wrouken in overspel. Doch zijn te
Ghent in Sinc Ians Kerck eenighe fraep-
parcken van glasen / die van zijn tepe-
keninghe zijn. Oudt tijts is te Brugge
gheweest eenen Lansloot Blondeel, wel-
ken in zijn jeught was gheweest een
Metselaer: Daerom hy een Schilder
wesende / alijt in zijn wercken vooz een
teecken stelde een Truffel / oft Tru-
weel. Hy was een wonder verstandigh
Man in Metseltje / en Antijcke rui-
nen / en van branden in der nacht tseeke-
nen / en dergelijcke: zijn dochter werdt
nae Huyshrouw van Pieter Poerbus.

Daer is oock te Brugge geweest Hans
Vereycke, diese noemden cleen Hansken,
wesende seer aerdig en fraep van Lant-
schap / die hy seer net en natuerlijck t'le-
ven ghelijckende dede: Somtijds daer
in maekende Mari-beelden / doch niet
heel groot. Was oock taemlijck goet
van beelden / en contersepter nae t'leven:
Want ick een Cassse met deuren heb ge-
sien / welke was buyten Brugge op
t'blautw Casteel / oft huys mijns Doms
Claude van Mander, die met zijn Wijf
en kinderen daer in was ghetontersept:
De Tafel was een Mari-beeldt met
Lantschap. Daer is oudt tijdts ge-
weest noch eenen Gheerardt van Brug-
ghe / daer ick gheen beschept van weet /
dan dat hy van Pieter Poerbus hooglijck
is ghehoort prijsen vooz een uptnemen-
de Schilder. Tot Haerlem is in broe-
ghen tijdt oock gheweest Ian van Hems-
fen, Borggher van aldaer / de welke een
maniere hadde meer treckende nae
d'Antijcksche / en meer afgheschepden
van de moderne: Maechte groote beel-
den / en was in sonninghe desen seer
net en curioos. Van hem is een stuck
met veel staende Apostelen hy Christus,
gaende op nae Jerusalem / en is te
Middelborg ten huysse van d'Heer Cor-
nelis Moninck, Const-liefhebber. Noch
was te Haerlem eenen Ian Mandijn, die
seer op zijn Ieronimus Bos fraep was van:
ghespoock

ghespook en dzollerij: hy is gestorven t' Antwerpen / daer hy van der Stadt pensioen hadde. Noch is te Haerlem gheweest een kloeck geest in ordineren / teyckenen en schilderen / ghenaemt Volckert Claesz. Van hem zijn eenighe stucken op doeck op de Schepen Camer te Haerlem die stout aenghetast en ghedaen zijn / meer Antijck als moderne: hy heeft wonder veel / en goet roop / percken voor Glaes-schijvers / en anders gheteypkent. Daer is oock t' Antwerp gheweest eenen Hans de Duytscher oft Singher, upt 't landt te Hessen. Van hem was t' Antwerp in de Keysers-straet / tot Carel Cockeel, een heel Camer van water-verwe ghedaen / met groote Boomen / waer in Linden / Eyc-ken / en ander onderscheyden waren. Hy teyckende veel voor Tapijsters / dan con niet wel op den aberechten dagh schilderen. Hy quam t' Antwerp in 't Gild / in 't Jaer 1543. In 't Jaer 1535. quam t' Antwerp in 't Gild Hansken van der Elburcht, hy Campen / ghesep't cleen Hansken. Van hem was aldaer in onse Vrouwen Kerck den Bisch-vercoopers Altaer / daer Petrus doende was met visschen / en op den voorsz gremt quam Christus: oock eenen schoonen Boom: oock was de Zee-storm van hem wel uptgebeeld. t' Antwerp was noch in du-deren tijt Aert de Beer: desen quam in 't Gildt / No. 1529. hy teeckende veel voor Glaes-schijvers / en was wonder cloec. Oock wasser Jan Cransse: van hem was een boet-wassching in onse Vrouwen Kerck / in Sacraments Capelle / op eenen grooten doeck / seer uytuemende werck: desen quam t' Antwerp in 't Gild / Anno 1523. Lambrecht van Oort, Schilder van Amerfoort / was een goet Schilder / en Architect / quam in 't Antwerps Schilder-gildt No. 1547. Michiel de Gast quam in 't Gild voornoemt 1558. Hy schilderde veel ruinen / en Room na 't leven / welke dingen hy ooc heel teyckende / met ander zijn inventie / en teeckende zijn dinghen / met een zijn marck daer op dzuckende. Daer was noch een goet water-verwe Lantschap Schilder t' Antwerpen / Pieter Bom: desen quam in 't Gildt / No. 1560. Noch

quam in 't selve Gildt No. 1556. eenen Cornelis van Dale, fraep Schilder van rotten. Al dees voozgaende Meesters heb ick dus onder den anderen ghestelt / om dat icker niet besonders van en weet / meer als ick verhaelt hebbe.

't Leven van Albert van Ouwater, Schilder van Haerlem.

Alsoo ick in 't ondersoecken doende ben gheweest / om weten de uytne- menste in onser Const / om van vooz aen de selvighe by ozden te laten den anderen achterbolghen: hebbe bligtigh gheweest de oudtste eerste op mijn Cooneel te stellen / met eenen my verwon- dert vernomen te hebben upt ghe loof- weerdighe ghetuyghnis / van desen Albert van Ouwater, Schilder van Haer- lem / dat hy so heel vzoegh een soo con- stigh Oly-verwe Schilder is gewor de: want ick acht / by dat upt eenighe wisse omstandigheden ofte rainen / dat hy den tijdt van Ioan van Eyck soude be- repcken: want een oudt eerlijck Man oft Schilder Albert Simonz. tot Haer- lem / tuyggh't en seght waerachtich te we- sen / dat het nu in dit Jaer 1604. is ghe- leden / 60. Jaer / dat hy Albert Discipel was. Vanden Haerlemschen Ian Mostart, den welcken doe ontrent oudt was 70. Jaer / soo datter wel 1030. Jaren zijn verloopen / van de gheboorte des voornoemden Mostarts, tot desen te- ghenwoordighen tijdt. Nochtans seght Albert Simonz. een Man wesende van goetd' onthoudt / dat Mostart sepde noyt te hebben ghekent desen Albert van Ouwater, noch oock Geertgen van S. Ians. Albert van Ouwater is oock ghe- weest vooz den vermaerden Schilder Geertgen tot S. Ians, die een Discipel van den Ouwater was gheweest. Dus laet ick nu den Leser overlegghen en oordeelen / hoe vzoegh te Haerlem de Schilder-const van Oly-verwe is ghe- weest in ghebruyck. Van Ouwater, was te Haerlem in de groote Kerck / aen de Supdzijde van 't hoogh Altaer / een Altaer / gheheeten 't Rooms Altaer / welck de Room-repsers oft Pelgrims beden maken. In de binnen Tafel waré twee staende beelden groot als 't leven / wesende

wesende eenen **S.** Pieter, en eenen **S.** Pauwels. Onder den voet van 't Altaer was een aerdtich Landtschap, in welck waeren ghemaect verscheyden Wandelaers oft Pilgrims / sommighe reysende / sommighe rustende / etende / en dynckende. Hy was seer uytnemende van tronien/handen/voeten/en laecken/ oock van Landtschap. Daer woxt oock gheseyt en getuyghet/upt de monden der oudtste Schilders / dat te Haerlem is van oudts ontstaen / en begonnen de beste en eerste maniere van Landtschap te maerken. Daer was van hem een passijck groot stuck in de hooghte/waer van ick heb ghesien een gheboodt-verwede Copie / en was de verwekinghe van Lafarus : het principael werdt nae d'Haerlemse beleggeringhe en overgang/met ander fraeycheyt van Const/banden Spaengiaerden bedrygh'lijck sonder betaelen ghebracht in Spaengien. Den Lafarus was (nae dien tijdt) een seer schoon en uytghenomen supber naect/van goeden welstant. Daer was eē schoon Metselrjke van eenē Tempel : doch de Colommen en twerck wat cleen wesende / op d'een zijde Apostelen / op d'ander zijde Joden. Daer waren oock eenighe aerdtighe Vrouwen / achter quamen eenighe / die toefaghen doozchooz pilaerckens. Dit soo constigh stuck quam Hemskerck menschmael (doch sonder hem te kornen versaden) blijghen besten / segghende tot den ege-naer zjn Discipel : Soon/wat moghen dese Menschen gh'eten hebben ? meekende / datse eenen grouwsamen grooten tijdt en blijdt hebben moeten toebzenghen sulcx te maerken. Dits' tghene dat den tijdt en oudtcheyt ons noch van desen ouden Meester hebben ghelaten overblijven / en der verghetelheyt onthouden.

Het leven van Geertgen tot S. Ians, Schilder van Haerlem.

EDen ghelijck men ontrent den wlt ghehoorznden woesten Alpes, oft ander hooghe berghen / van verscheyden plaetsen/dooz den Beeyckens / t'water hem stiet epnd'linghe leggheren en verfa-

men meer en meer in een wijder goot oft canael / haestende hem tot de alder ruyfste Zee : van gelijcken is onse const soo hier soo daer oozspronghlijck ontstaen / en dooz toedoen der edel cloecke gheesten allentot meerder volcomenheyt getomen. Ten heeft der edel schil-derconst niet schadich geweest / dat onder ander hem tot haer heeft begheven Geerit van Haerlem / gheheeten te **S.** Ians : want hy haer schoonheyt/en beballijckheyt soo heel vzoegh den Menschen ooghen boozhoudende / grootlijcx haer eere en weerdicheyt heeft vermeer-derd en openbaer ghemaect. Geertgen is noch jongh een Discipel geweest van den voozighen Ouwater, welcken hy in sommighe deelen ghelijck was / en overtrof / bysonder in cloeckheyt / in ordinantien / goetheyt der beelden / en affecten / uytbeeldinghen : van ick acht niet in de reynheyt en supverheyt oft scherpscheyt van werken. Geertgen woonde tot den **S.** Ians Heeren te Haerlem/waer naer hy dē naem behiel : doch er hadde de orden niet aenghenomen. Hy maecte hier de hoogh Altaer-tafel / wesende een groot heerlijck stuck / te weten / het Crucifix. De deuren waren oock groot / en van beyde sijden gheschildert. De een deur en de Tafel zjn vernielt in de Beeldt-stozminghe / oft Stadts beleggeringhe : eene die overbleven was / is doozgefaeght / en zjn nu twee schoon stucken tot den Commandeur / in de sael van t'neuw ghebouw. Deen/welck d'uyterste zijde was / is eenigh intrakel oft onghemeen Historie : maer tander is een noodt Godts / oft Cruys afdoeninghe / daer Christus seer natuerlijck doot gheschildert light uytghefrect / by den welcken zjn eenighe Discipulen en Apostelen / die droefheyt bewijzen : besonder de Marien thoonen sulcken droefwesen / datmen niet soude meerderen d'uck moghen uytghebeelden. De Maria sittende met een inghetrocken treurigh gemoet / schijnt uytnemende hertseer te hebben en te voelen / ja is sulck / dat het van den meesten Constenaers van desen tijdt verwondert en hooghlijck gheprezen woxt. Daer was t'Haerlem buyten tot de Reguliers van

Nederlandsche Schilders,

zijn werck / doch door den krijg oft beeldt-stormen vernielt. Doch is van hem t' Haerlem binne de groote Kerck / des selfs Kercks conterseptiel / en hangt op de Supt-sijde / seer vast en aerdigh gehandelt. Hy is een sulck Meester geweest / dat den uptnemenden Albert Durer te Haerlem wesende / en zijn dinghen met groot verwonderensende / van hem septe: Waerlijck / er is eyn inhaler in Moeders leib gheweest. Oft hy seggen wilde / dat hy daer toe van der Natuere booz-beschickt oft vercoozen was van booz de gheboorte. Hy is jungh gestorben / out ontrent 28. Jaer.

Leven van Dirck van Haerlem / Schilder.

Dat te Haerlem in Hollant van outs oft seer vroeghen tijdt zijn geweest seer goede / oft de beste Schilders van het gantsche Nederlant / is een oudt gherucht / dat niet loghenachtigh is te schelden oft te bestraffen: maer veel eer / en beter waer te maerken met de boozgaende oude Meesters / Ouwater, en Geertgen te S. Ians, daer toe oock met Dierick van Haerlem / welcken een uptghenomen goet Meester in soo vroeghe Jaeren is gheweest. Wie zijn Meester was / en heb ick niet ghevonden. Hy heeft gewoont te Haerlem in de Cruys-

Comt vry ghy oock hier by, o Dirck: want 'tVaderlandt
Door geen verferden lof verheffen sal u handt,
Ten sterren hoogh eenpaer, d'wyl self begint verschromen
Natuere de Moer van al, dat ghylse met verstantd,
Door dijne beelden schoon, schier sult te boven comen.

Het leven van Rogier van der Weyde, Schilder van Brussel.

Onder de gerucht-werdighe in der Schilder-const / moet sonderlinghe ghedacht / en niet verswegghen blijven / den uptnemende Rogier van der Weyde, die upt Vlaender oft van Vlaemsche Ouders te Brussel heel vroegh in onsen boozighen donkeren Const-tijdt heeft laten bliken t'licht der vernusthepdt / dat de Natuere in zynen edelen gheest hadde deelachtigh ghemaeckt / en ontstrecken hadde / tot groot verwonderen

straet / niet wijt van het Weef-hups / daer een Antijcks ghebelken staet / met eenighe verheben tronien / dan t'gelijck wel dat hy oock heeft ghewoont te Lobben in Zabant: want ick hebbe gesien binnen Lepden / van hem een stuck met twee deuren: in't midden was een tronie van eenen Salvator, in d'een deur eenen S. Petrus, in d'ander een S. Paulus tronie / waer onder sondt met gulden letters geschreven in Latijn dees meeninghe: Dussent vier hondert en twee en tseftigh Jaer nae Christus gheboort / heeft Dirck, die te Haerlem is ghebooren / my te Lobben ghemaecht / de eeuwighen rust moet hem ghewerden. De se tronien zijn ontrent soo groot als t'leven / en nae sulcken tijdt uptnemende gedaen / en seer net / met fraep haps en baerden: Dit is te sien tot d'Heer Ian Gerriusz. Buytewegh, wesende al t'ghene dat ick weet van zijn wercken aen te wijzen: en is doch ghenoech om betuppen / wat uptnemende Meester Dirck is geweest / en in wat tijdt hy gheleest / en zijn wercken in sulcken grooten volcomenhepdt gedaen heeft / twelck was een goet deel Jaeren booz de geboort van Albert Durer, en zijn nochtans seer afgheschepden van de harde oft cantighe onwelstandighe moderne maniere. Lampsonius in zijn Carmina, spreekt hem aen op dese meeninghe:

en oogh ontfluytinghe der Constenaren van zynen tijdt: want hy onse Const grootter heeft verbeter / toonende met zijn bindinghen en handelinghen een volcomender wesen / so in stellinghen / als ordineret / met uptbeeldinge der menschlijcker inwendighe begheerten oft gheneghensheden / t'zoo droef / gram / oft blyde / nae den epsch des wercks. Van hem tot eeuwighen ghedachtenis zijn tessen te Brussel op het Raedt-hups / seer vermaerde stucken / wesende vier Historien / op het gherichte oft iustitie by een ghebracht. Daer is boozneemlijck een uptnemende en mercklijck stuck daer

den ouden Vader te bedde cranck lig-
ghende / zijnen misdadighen Zoon den
hals affnijdt : waer seer eyghentlijck de
ernsticheydt des Vaders is te sien / die
blijtende op zijn tanden / met onghenadi-
ghe handen / soo grouwsaem recht aen
sijn eyghen kint bedrijft. Woorts isser
daer den Vader en den soon om 'recht
in eeren te houden / beyde elck een ooghe
worden uptghestecken / en dergelijcke
beduytselen meer / welke dinghen won-
derlijck te sien zijn : beweeghden oock
den gheleerden Lampsonio soo seer / dat
hy zijn ooghen qualijck con verbieden
die stadich aen te sien / doe hy te dier
plaetsen was doende om tot bebedinge
der Nederlandente te schrijven de Pacifi-
cacie van Ghent / ondertustschen dick-
wils seggende : **M**eeſter Rogier, wat
een Man zyd gheweest / en dergelijcke
woorden : daer hy nochtans met soo be-
langende saeck onledig en doende was.
Van Rogier is oock gheweest te Loben
in een Kerck / gheheeten Onse Vrouwe
daer buyten / een afdoeringe des Crup-
ten / daer twee op twee leeren stonden / en
lieten 't lichaem afdaelen met eenen lij-
nen doeck oft dwael : beneden stonden
Joseph van Aromathia , en ander / die het

ontfinghen. Beneden saten de Marien
seer beweeghlijck / en woenden : alwaer
Maria , als in onmacht wesende / was
van Ioanne, die achter haer was / opge-
houden. Dit principael stuck van Mee-
ſter Rogier wiert aen den Coningh nae
Spaengien ghesonden / welck onder we-
ghe met 't Schip op de reys herbyonck /
doch werdt ghevijcht : en seer dicht en
wel ghepackt wesende / was niet seer
bedorven / dan een wipfich ontsijnt. En
in de plaets van dit / hadden die vā Lo-
ben een / dat van Michiel Coxie nae dit
gheropteert was : waer hy te bedencken
is / wat een upt-muntigh stuck dit
was. Hy hadde een conterseptsel ghe-
maectt hoor eenighe Coninginne / oft
grootte Personagie / daer hy hoor hadde
een erklijcke Cozen-rente / en is tot groo-
ten rijckdom gheromen / heeft den ar-
men veel aelmoessen bestelt / en ghestor-
ven ten tijde van de sweetende sieckte /
diemen d'Engelsche cranckheyt noem-
de / die 'theele landt schier doorcroop /
en veel duyfent Menschen werck nam.
Dit was in 't Jaer ons Heeren 1529.
In den Berst. Van desen Rogier, oft tot
hem / seght Lampsonius op dese meeninge
ghe :

Laet u niet o Rogier, soo seer met lof verblijden,
Dat ghy gheschildert hebt, soo doe den tijdt mocht lijden,
Veel schoone dinghen doch, die wel verdienen saen,
Dat alle Schilders noch, in dees vernufte tyden
(Indien sy wijs zijn recht) staegh d'ooghen daer op slaen.
Sulcx tuyght de schilderije, de welke doet vermaen,
Aen 't Bruffelsche ghericht, aen gheenen cant te wijcken,
Van billickheyt ghewis de goede oprechte baen.
Hoe sal gheonnen oock uyt Mensch ghedachte strijcken
Dijn uyerlijcksten wille in't deelen verghelijcken,
Van uwen rijckdom groot, ghewonnen met 't Pinceel,
Den armen 'neenen troost, voor 'thongherich beswijcken ?
Ghy liet u goeders doch hier d'aerde voor haer deel,
Die blijven metter tijdt verdorven al gheheel :
Maer die schoon stucken clær, waer by wy u ghedincken,
Die salien onghescheynt in Hemel eeuwich blincken.

Het leven van Iacob Cornelisz. uptnemende Schilder van Oostfanen / in Water-landt.

Geen cleen oorzack en heeft het seer
toenemende Amsterdam / hē hoogh-
lijck te roemen in onse Schilder-const /
te hebben ghehad in heel vroege

tijdt / een soo uptnemenden inwoonder
oft Wozzher / en groot Meeſter / in
te handelen den Pinceel / als daer is
gheweest den roem verdienenden ber-
maerden

Nederlandtsche Schilders,

maerden Iacop Cornelisz. van Oostfa-
nen in Water-landt/ Schilder: Welck
gheboort-tijdt ick niet en hebbe connen
vernemen / dan dat hy in't Jaer 1512.
is gheweest den tweedden Meester van
Ioan Schoorel. In welcken tijt hy Ia-
cob Cornelisz. in de Const ervaren was/
en alree groote kinderen hadd' / oock
een dochterken van ontrent 12. Jaren/
waer hy men zijnen ouderdom oft ghe-
boort-tijdt goelijcx oft bynae gissen
can. Hy was ghebozen in een Doy/ ge-
heeten Oostfaenen/ in Waterlandt. Hoe
hy aen de Const is gheraect/ onder den
Boeren boort ghetomen wesende/ heb
ick niet vernomen: Dan dat hy t'Am-
sterdam een Bozgher wesende/ albaer
zijn leven heeft gheepndicht. In d'oude
kerck t'Amsterdam was van hem seer
constich ghedaen een schoon Altaer-
tafel / wesende d'afdoeninghe van den
Crupce/ seer constig/ net/ en wel geschil-
dert: Daer sat een gheknielde Maegda-
lena, met een laken op d'aerde liggende/
met veel kreucken en vouwen / al ghe-
daen nae t'leven / ghelijck hy ghe went
was alle zijn lakens te doen nae t'leven.
Daer waren oock ter selver plaetsen
van hem seer constigh ghedaen de seben
wercken van barmherticheyt. Dese
dinghen zijn in de beeldt-stozminghe
veel onder ghegaen. Enige verbliffelen
der verhaelde Tafel zijn te sien te Haer-
lem by Cornelis Suycker, in de seben-
sterre/ die weerdich zijn te sie/ met noch
ander dinghen. Onder ander seer upt-
nemende isser oock een stuck van Christi
besnijdinghe / dat verwonderlijck wel
ghedaen en supber is / waer op staet een
datum van 1517. Waer by oock te
sien is / wanneer hy ghebloeyt / en in
de Const is blinkende gheweest. Daer
is van hem een boben al uptnemende

stuck van zijner handt t'Alckmaer / tot
de Weduwe van Sonneveldt / toeco-
mende het geslacht van der Apebozgh/
en is een Afnemighe / daer de Maria
met anderen omstant den doot ligghen-
den Christum betweenen: Hier in comen
seer aerdighe tronien / naerken / en la-
kenen / en is wel gheozdineert en ghe-
schildert: Oock zijn d'affecten wel upt-
ghebeeldt. Het landtschap is oock seer
schoon en wel ghedaen van Ioan Schoo-
rel zijnen Discipel. Hy ghedenckt noch
te hebben gesien/ niet wijt van den Dam
t'Amsterdam/ eenige stucken van een ge-
bozken Altaer-tafel/ van hem gedaen / en
was een crupcinghe Christi, daer sy hem
trocken en rekten op het Crups / dat
een supber en uptmuntich dinghen was
te sien. Hy hadde oock eenen Broe-
der / dat een fraey Schilder was / ghe-
heeten Buys, en eenen Soon gheheeten
Dierick Iacopz. Van dese zijn t'Amster-
dam op de Doelen verscheyden Con-
terseptselen nae t'leven. Onder ander
isser van hem een contersepsel/ daer een
handt in comt / soo schoon en verheven
uptmuntende / datse van peder schier
wozt verwondert/ en gepresen/ om dies-
wille datter oock Iacop Roevaert groot
ghelt van heeft gheboden / om te mo-
ghen daer upt nemen. Dese Dierick Ia-
copz. is ghestorven W. 1567. oudt in
de 70. Jaer. Iacop Cornelisz. is oock in
grooten ouderdom gestorven. Van hem
sietmen somtijts nae ghelaten eenighe
houte printen / te weten / neghen ron-
de Passi stucken / seer wercklijck geoz-
dineert en ghehandelt. Noch een ander
Passie in hout/ hiercante stucken/ en ne-
ghen seer aerdighe Mannen te Beerde
in houte print / wesende de negen beste/
en zijn heel aerdich en eluchtig ghedaen.

Het leven van Albert Durer, uptnemende Schilder / Plaet- snijder/ en Bouw-meester / van Rozenburgh.

Doe Italien eyghentlijck door upt-
nemende volcomenheyt onser Schil-
der-const verciert / blinkende / en by
ander volcken verwonderlijck / en ghe-
ruchtigh is ghewozden / begon oock
Duytschlandt schielijck zijn dupster

heyt verliesen / door een hoogh opghe-
steghen eeuw-claermaeckende licht / en
oeffenaer/ die heel gheluckigh al behert
heeft / wat de Tepken-const in haer be-
gripen oft omhelsen mach / sonder dat
hy t'Italische licht gheuoten / oft door
de

de Griekische blinkende oude Mar-
mozen is ontfleken gheworden. Dit is
gewees den al-behertenden Albert Du-
rer, den welken is ghebozen gheweest
te Rozenburgh Anno 1470. zyn Vader
was een seer Const-rijcke Goudt-smit/
by den welken is te bedencken / hy dese
Const in zyn jeught heeft gheoeffent /
en leerē snijden / oft in koper stekē; want
men bedint niet dat hy in zyn vzoeghe
jeught yet besonders in onse Const te
weghe heeft ghebacht. Hy heeft
oock de Const geleert by den Hupsle Mar-
ten, te weten / schilderen / en snijden /
Van desen Hupsle Marten weet ick ons
niet veel besonders te verhalen / dan dat
hy nae sulcken tijt een groot Meester is
gheweest / in ordnantie en teykenin-
ghe / ghelijck als eenige wepnigh Prin-
ten van hem uptghecomen noch ghe-
tuyghen. Onder ander en besonder een
Cups-bzaginghe / een dyp Coninghen/
Warp-beelden / Antonij bezozinghe / en
berghelijcke / die men wepnich meer be-
romt / oft siet. Waer is van Israel van
Mentz een oude aerdige Wint / van dyp
oft vier naeckte Woukens / of het de
dyp Grazien waren / boven welcker
hoof hangt eenen ronden clood sonder
datum / dit selue is van Albert Durer na
ghesneden gheweest / en het eerste sne-
de werck dat ic van hem met datum hebbe
comen te sien conen oft vernemen / in
den clood staet een datum van 1497. en
doe was hy alree 26. oft 27. Jaer oudt.
Daer zyn wel eenighe zijner Winten /
daer gheen Jaer-tal op en staet / dat van
zijn vzoeghe dinghen zyn. Den Wilde-
man met doers-hoof in de wayē / heeft
t'ghetal van 1503. den upnemenden
Adam en Eva, 1504. twee Weerdekens/
elck 1505. de koper Passie / die seer aer-
digh van teykeningh / en wonder sup-
ver is ghesneden / is van verchepden ge-
tal / als 1507. 1508. en 1512. d' Hertogh
van Saxon / 1524. Melancon 1526.
welck is den jongsten datum / die men
van hem vindt in zyn ghesneden din-
gher. Ick hoeve niet epghentlijck te
verhalen in bysonder al zyn stucken so
in't koper als in hout / van hem seer con-
stigh ghedaen wesende / dewijl sp onder
die van der Const / en liefhebbers ghe-

noech bekend zyn. Hy / gelijck zyn door-
ganghers daer in zyn landt oock deden/
bebligghde hem in al zyn doen het le-
ven nae te volghen / sonder sozghvuldich
te wesen / het schoonste upt het schoon
te soecken oft kiesē / ghelijck wel oudts
tijds met groot oordeel de Grieken
en Romeynen met goet onderschept ge-
went waren te doen / dat welcke in den
Antycke beelden ghespeurt wesende /
den Italianen wel vzoegh den ooghen
heeft gheopent. Sp hebben doch hun
grootlijck verbaest van de wonderlijcke
volcomenheyt der teykeninghe / en sup-
ver netheyt / zijns scherpen constighen
graef-ijers. Het hebben oock de beste
Italiaensche Meesters hun veel met
zyn dinghen beholpen / in hun ordnieren
der Histozien / cleedinghen der Figue-
ren / en berghelijcke. Het is seer te ver-
wonderen / hoe hy so veel epghentchap-
pen onser Const upt der Natuer / oft als
upt zyn selven / heeft byghebacht / oft
ghevonden / soo wel in welstande der
actien / ordnantien / als van blackheyt
der lakenen en schoonheyt / als in eenige
zijner lester Warp-beelde te sie is / daer
men siet een schoon heerlijckheyt der
stellinghe / groote blacke dagen / en daer
neffens treflijcke schaduwē / en eenpar-
rige diepfelen / in de rijcklijcke lakenen.
Vasari schrijft / dat eenen Marck Antonio
van Bolognen hadde nae ghesneden
de 36. cleen houtte Passi-stucken / en
lietse uptgaen onder Alberti teycken oft
naem / waerom dat Albert te Venetien /
daerse ghedrukt wierden / soude zyn
getomen / nemende zyn toe vlucht tot
den Heeren van der Stadt / en vercreegh
alleenlijck dat Marck Antonio desen ont-
leenden naem most uptdoen. Het is
ghelooftlijck / dat Albert oock in zyn
jeught heeft veel tijdt doorgebracht met
de Letter-const / en gheleert heyt in veel-
der ley Consten en wetenschappen / als
in Geometria, Arithmetica, Architectura,
Perspectiven / en veel meer ander din-
ghen: Waer van ghetuyghen zyn nae-
ghelaten Boecken / daer groote vernuft-
heyt / Const en blijte in is te sien. Ge-
lijck als men can waernemen in dat
Wedaelsche werck van de Analogie / oft
Propozitie / in welck Boeck seer epgent-

Nederlandsche Schilders,

Ijck alle ghestalten der maten van des Menschen lichaem uytghebeeldt / voorsz gheselt / en schriftelijck gheleert worden. Gelyck oock verwonderlijck is het Boeck der Perspectiben / Bouwconst / en Krijgh-handel / leeringhen van hem uytghegheben: soo dat hy niet alleen is in groot achten en verwonderen gheweest by den gemeenen volcke / oft oock by Gheleerden en Const-verstandighen: maer oock by grooten Heeren. Als oock by den Keyser Maximiliaen, Groot-vader van onsen Keyser Carolus Quintus: Want onder ander wordt vertelt / dat Maximilianus hem liet yet groots teykenen op eenen muer / soo dat Albert so hoogh niet con reucken: Waerom den Keyser gheboodt metter haest / een van den teghenwoordighe Edel-lipden neder te ligghe: / op dat Alberts op hem soude staen / om soo zijn teyckeninge te volepden. Waer op den Edelman met aller beleefsheydt den Keyser voorsz hiel / dat sulcx een vercleeninghe en verachtninghe waer voorsz den Edeldom / alsoo van een Schilder onder achten te moeten zijn ghetreden. Waer op den Keyser antwoorde / dat Albert edel / oft meer als een Edelman was / om de wille zijner uytnemender Const / dat hy wel con van een Boer oft slecht Persoon maerken een Edelman / doch van gheen Edelman een sulcken Constmaer. Soo dat oock desen Keyser Alberto gaf het wapen voorsz den Schilders / dat sy voorsz boeren souden / te weten / dyp silber oft witte schilden in een asuy blauevelt. Hy is oock in seer groot achten gheweest by den Keyser Karel de vijfde / om zijner grooter volcomenheyt in de Schilderconst / en ander wetenschappen. Hy hoozende t'groot gherucht van zijn tijt / ghenoot Raphael Vrbijn, heeft hem in Italien ghesonden zijn conterseptfel op boeck / sonder verwe sappigh ghedaen / latende de hooghsels van selfs / ghelijck wy in Raphaels leben hebben verhaeldt. Veel teyckeningen zijn ooc by verscheden Const-beminders te sien: By den Const-liefdighen Heer Ioris Edmheston, in den Byzel / in een Boeck / eertijds toebehoort hebbende Lucas d'Heere, zijn van Alberts handt eenighe tronien

Albert in groot achten by den Keyser Maximiliaen.

Oorsprong van het Schilders wapen, en van wien ghegheven.

conterseptfels: Onder ander een met den Pinceel ghehooght en ghediept / wesende eenigh Cardinael / oft gheestelijck Persoon: Oock een Mary-beeldt seer aerdigh ghehandelt metter den / dingen die weerdigh te sien zijn: By de Mary-beeldt is een datum van 1526. In t selve Boeck zijn oock eenige Proportie hootskens / ghelijck in t Boeck comen. Beschghelijck by den Heer Arnoudt van Berensteyn tot Haerlem / die oock een goet beminder is / zijn oock eenighe Proporty-mannekens / doch by groot / en ten deele gheartsert / met noch eenighe armen / handen / en anders / die van Albert ghedaen zijn geweest tot zijn behulp / om te maken den voorsz verhaelden Adam en Eva, dinghen die seer fraep zijn ghehandeldt. In veel plaetsen van Italien / zijn oock van zijn constighe handt veel schilderijen / en teyckeningen in weerden ghehouden / en bewaert. Het waer qualijk moghelijck te beschryven / wat hy al geteykent / geschreven / gheschildert / en nae t'leven ghedaen heeft. Van soo veel ick wetenschap hebbe / sal ick ons nu verhalen zijn constige stucken schilderije. Ten eersten heeft hy gheschildert Anno 1504. een stue van den dyp Wijse uyt den Oosten: Ten eenen deser Coninghen heeft hy ghemaect / hebbende in de handt eenen gouden top: den tweeden / als hebbende een Weervelt: den derden / een gouden kistighen. Noch heeft hy ghemaect Anno 1506. een Mary-beeldt / boven welcx hooft comen twee Engelen / houdende eenen Rooscrans / als om haer te becroonen. Voorsz Anno 1507. heeft hy ghedaen / alsoo groot als t'leven / een Adam en Eva. In het Jaer 1508. heeft hy ghemaect een Crucifix / oft Martelstatie / daer Christus ghecrupst wort / en veel ander Martelstatien geschieden / van steenighen / en dootlaen / wesende uyttermaten schoon / en aerdigh gheschildert: In dit stue heeft hy hem selven gheschildert nae t'leven / houdende in zijn handt een vaertghen / waer in is zijnen naem: neffens hem heeft hy ghemaect Bibaldum. Noch heeft hy ghedaen een seer heerlijck stuck / eenen Hemel / waer in ghesien wort Christus hangende

gende aen het Cruys : Onder comen Paus/Kepser/en Cardinalen/upterinatien en heerlijck gheschildert / dat het woxt ghehouden een van zijn alderbeste stucken te wesen. Albert staet hier oock beneden in't Landtschap / oft op den gront / houdende een Cafereelken in zijn handt/waer in staet geschreven : Albertus Durer Noricus faciebat, anno de virginis Partu 1511. Dese verhaelde weerdighe stucken staen / en zijn te sien tot Praga, in't Paleys van den Kepser / op de nieuw gallerije / daer der Dupdtscher en Pederlanders constighe wercken plaetse hebben. Noech heeft zijn Majestept een uptnemende stuck van de constighe Alberti handt / het welke de Oberhepdt en Raedt van der stad Rozenburgh hebben om reden den Kepser geschoncken / en vereert. Dit is wel een der besonderste stucken / die opt van Albert ghedaen zijn : En is d'Historie daer Christus zijn cruys draeght/wesende vol werck en personnagien : Oock comender innaet'leben / alle de Raedt-heeren van Rozenburgh / die op dien tyt leeden ; dit is oock te Praga op de voozverhaelde gallerije te sien. Daer is van Albert oock een seer schoon Const-rijcke stuck tot Francksoort / by den Monicken in een Clooster / wesende Marien Hemelvaert / daer veel schoonheyt der Figuren in is te sien / als eenen Hemel met Enghelen / en alles seer supber en aerdigh ghehandelt / de hayzen seer vast ghetrocken / en cluchtigh met den Hinceel-streken henen gheslinghert / gelijkmen in zijn lofliche yzinten ten deele sien mach. Daer is onder ander onder den volcke in verwonderen / en grootachten / eenen boet / hiele en plant / eens knifelenben Apostels / daer men seght veel gheldt vooz is gheboden gheweest / om den selven te moghen uptnemen. Het is verwonderlijck / en schier ongheleoflijck / wat dit stuck den Monicken oft het Clooster Jaerlijcx opbrengt / en nut is / alleen van de vereeringhen oft dzincpenninghen / die vooz het ontslypten oft toonen / van Heeren / Cooplupden / reysvolck / en Const-liefdighe woerden gheschoncken : Dit was ghedaen van hem No. 1509. Daer zijn oock van hem

in zijn Vader-stadt Rozenburgh op het Raedt-huyjs verschepe de schoon stucken : eersilyck / eenighe Kepsera conterseptselen met gebozduert gouden laken / seer heerlijck ghebaen : Als den Kepser Carolus Magnus, en noch yemandt van het huyjs van Oostenryck ; desgheelijck eenighe groote staende Apostelen met heerlijcke lakenen. Daer is oock te sien van hem zijn Moorders conterseptsel / en zijn epghen / dat welck is een cleen stuckken / daer zijn tronie in comt / met langh hanghende schoon hayz / dat oock seer constigh ghehandelt is / daer onder eenighe goutghele zijn geslingert / op een aerdtighe wijse / als my wel voozstaet gesien / en in mijn handen ghadt te hebben / doe ick daer was No. 1577. het selfde was gedaen (als ick mede) No. 1500. doe hy ontrent 30. Jaer outd was. Zijn conterseptsel is oock te sien in een zijner yzinten / en is de tronie in den verlozen soon / daer hy om hoogh siende sit gheknielt by den Werkenen. Daer is oock van zijn constighe handt een seer wel ghedaen en supber Roomsche Lucretia, en is te sien by den Const-liefdighen Heer Melchior Wijnzgis tot Middellburgh. Summa / Albert is gheweest een treklijck en seer gheacht Man / en by den grooten in groot aensien / van seer hooghgen grooten gheest / overtreffende verstandt / en oordeel wesende. Hy is oock in dese onse Pederlanden geweest / besoeckende die van der Const / en hun constighe wercken met groot ghenoeghen en verwonderen aensien / oock hun Versoonen / daer hy groot verlanghen nae hadde : Zusonderhepdt Lucas van Lepden / den welcken hy met sulcken nieuwichhepdt en verbaesthepdt soude aenghesien hebben / dat hem spraeck en adem begaf / hem daer na yzindelijck in den arm nemende / seer verwondert der cleen ghestaltichepdt / en grooten loflijcken en weerddigen naems : ghelijck oock Lucas een bysonder benoeeghen hadde / sulcken uptmuntenden Man te moghen sien / welck yzinten hy soo uptghenomen te voozen gheern hadde ghesien / en zijn gherucht gheboort. Dese twee besonder lichten en vercierselen / d'een der Hooghduptsche / en d'ander

Nederlandsche Schilders,

der Nederlanden/ hebben oock malkander ghecontersept / en seer vriendelijck d'een den anders gheselschay ghenooten. Hy was een Man van bescheyden en mercklijcke antwoorzen. Doe hy de dinghen sagh van Geertgen van S. Ians, soude hy hem seer hebben verwondert / segghende: Waerlijck/er is epn myaler in Moeders leib gheweest. Als hem t'somtijt pet ghemeens oft slechts was laten sien / en datmen zijn oordeel daer ober vraeghde / (sepde hy:) Waerlijck/er hadt seyn vlijts ghedaen. Latende boozsichelijck die dinghen in hun weerde/ sonder te verachten / om niemants andanck te becomen/niet doende als die

dickwils te snel zijn pet te verwerpen oft te berispen / en hun by beelen onweert maecten. De sulcke behoefden op de boozbeelden van soo uytnemende Meesters te letten / en niet soo botlijck uyt te vaeren / dewyl het betaemlijcker is/maetlijck en bescheyden/sonder smaden/van eenigh dinghen te spracken. Albert is ghestorven No. 1528. op den 8^{en} April/ in de goe weecke / oft dooz Paesch. Zijn begravinghe is buyten Rozenborgh op t'kerck-hof van S. Ioannes, by oft neffens ander eerlijcke Versoonen / aldaer op enen hoogh verheben Serck oft steen staet dit volghende Graef-schijft:

ME. AL. DV.

QVICQVID ALBERTI DVRERI MORTALE FVIT, SVB
HOC CONDITVR TVMVLO. EMIGRAVIT VIII. IDVS APRILIS, M. D. XXVIII.

Sijnen seer ghemeensamen vrenden gheleerden Bibaldus Pirkeymherus, dien hy met den Graefijser had ghecon-

tersept / heeft onder ander hem ter eerren gemaeckt in't Latijn aldus luyden de Graef-dichten.

Graef-schijft.

Doe schilderend' Albert de Werelt had vermoyt,
En met soo schoonen Const.hier.alles was voltoyt:
Wat faelter (seydt hy doe) dat ick noch soude malen?
Dan s' Hemels hoogh ghewels? strax uyt dees aerdtische dalen:
Den Constnaer henen track, met eenen oock versween.
De Sterre claer, wiens licht beneden ons bescheen.

Een ander.

Vroomheyt, reyn hert, verstandt, voorsicht, der Consten gaven,
Godsvruchticheyt en gh'loof, t'saem ligghen hier begraven.

Noch een derd' / dooz den selven.

Mocht t'leven, och Aelbert, met weenen wederkeeren,
Soo laghe niet bedeckt u lichaem ter onteeren.
In dees v'nyl aerde snoo: maer om dat niet en wort
Beweeght het voor-beschick, t'zy watmen tranen stort:
Daerom foo doen wy siet, u met een droef vermanen.
Dijn uyterst uytvaert slechts, met ons vergoten tranen.

Ter gedachtenis van Albert Durer, een seer deughtsaem jae volcomensten Man van zijnen tijdt / die niet alleen onder den Hooghduytschen den eersten was / die de Schilderconst vermeerderd/vermaerdet/ en in nouwer Wet begrepen heeft: Maer de selfde met zijn schijften den naecomers heeft begosi bevelen: om welck oozsaeck / doch boozneemlijck

om zijn goede zeden / boozsichicheydt // en sonderlinghe gheschicktheyt / hy zijn Rozenborghers / jae alle uyttheemsche / niet alleen seer aenghenam gheweest is: Maer d'hoogh-ghelovener Keeser Maximiliaen, en zijn Keef Karel, oock Ferdinando, Coningh van Hongherien en Bohemen / was hy seer lief-ghetal / die hem met mildt Jaerlijck

Iger pensioen gheboedt / en operste gonst seer beclaecht te wesen / den 8^{en}. April / heeft bewesen. Hy starf / niet sonder / Anno 1528. oudt 57. Jaeren.

Bibaldus Pirkeymherus stelde dijszijnen trouwen vyzendt / om dat hy't verdfende.

Het leven van Cornelis Engelbrechtsen, Schilder van Leyden.

Alhoewel in boorzeden tijden in onse Nederlanden de Schilderconst was gheoeffent / ghelijck men segghen soude / constigh sonder Const / dat is / sonder gheleerthepdt / studie / oft nae d'oude alderbeste wijse / die d'Italienen naemaels upt d'Antijcke beelden hebben bespeurt : Soo is nochtans te verwonderen van den welstandigen aerdt / die onse Nederlanders soo heel vzoegh keten sien in hun beelden en stelselen der booten / als upter Natueren gheleert / en wat een gheestighe fraey handelinghe en wijse van doen. Ghelijck onder ander / en insonderhepdt ghemerckt can worden aen de cloecke constighe wercken / en veerdighe schoon Pinceel-streken van den Leydtschen Cornelis Enghelbrechtsz. Die oock al vzoegh ghebloopt is / en was ghebozen in't Jaer 1468. binnen der Stadt Leyden: wesende wel den eersten / oft van de eerste / die binnen dees zijn gheboort-stadt heeft ghezupckt de Oly-verwe / die wel ontrent tseftigh Jaeren nochtans voor zynen tijt is ghevonden / en in't licht gebzacht gheweest / dooz de Croon oft tieraet onser Nederlanden / Ioan van Eyck / als booz henen is verhaelt. Wy wien Cornelis gheleert heeft / oft dat zijn Vader ooc een Schilder was / heb ick niet vernomen: Van men hout / dat den volgenden Lucas Hugenzen van Leyde zijn Vader vzoegh verlozen hebbende / soude hy hem hebben gheleert. Cornelis hadde noch twee soonen Schilders / tijdt ghenooten van Lucas, en eenen die den oudstē was / genaemt Pieter Cornelisz: Kunst, was een glas-schijber / daer Lucas booznoemt veel ghemeensaem mede was in de oeffeninghe der Tepckenconst / soo dat hy mede uptnemende was in glas-schijben. Van zijn verhaelde ander twee sonen sal volgen. In Cornelis Enghelbrechtsz: die wy booz hebben / was een seer goet tepckenaer / en een albeck en veerdighe Schilder / in water

en in Oly-verwe / gelijck als noch eentghe aerdige schoon stukken (die in de rasende Dilubie der beeldtsorminge niet vergaen / maer ten ghelucke noch over zijn gebleven) connen getupge en te kennenen gheben. Dese stukken zijn van den Heeren van Leyden / om hun weerdichep wille / en ter ghedachtis van sulck uptnemende Meester en Leydsche Bozgher bewaert op het Stadt-hups: doch is jammer dat eenighe te hoogh upt der ooggh hanghen / datmen de nettichepdt en den aerdt der Consten qualijck van beneden sien can : Dit zijn twee Altartafelen met deuren / welke eertijdt plegghen te staen byten Leyden in een Clooster-kerck / ghenaeamt tot Marien Doel. Het een stuck is de binnen Tafel / een Crucifix met de twee Moordenaers / Marien, Ioannes, en anderen omstandt te veerdt en te voet / seer fraey en wel gedaen : in de rechter deur / d'Offerhande van Abraham : en in de linker / een Serpent-bijtinge. De ander Tafel is een afdoeninghe van het Cruys / met noch daer rontom by gheboecht in clepne perckxkens ses ander weeninghen van Maria : in de deuren comen Pzanten als ick meen / en is alles seer aerlich en constigh ghedaen. Noeh isser op't selve Stadt-hups van Cornelis, eenen grooter doeck van Water-verwe met groote beelden / wesende een dyp Contingen: waer in te sien is een heerliche sthooon manter van ordineren / en laken / datmen wel licht sien can / dat Lucas van Leyden nae zijn dinghen gheleert oft ghepzienseert heeft : dan dit stuck is wat seer vergaen / dat welck onder Const wille schade is. Maer het alderweerdighste / en uptnemense / dat van zijn gheleerde constighe handt te sien oft te vinden is / is een Tafereel met twee deuren / dat booztijds heeft ghedient tot een Graf-tepcken van den Heeren van Lockhorst / welck sy tot ghedachtis van hun gheslacht S. Pieters

Nederlandsche Schilders,

ers Kerck te Lepden hadden toegheepghent/en ghehanghen boven hyn Grafplaets / in de Lockhoyst Capelle. Dit stuck pleeghtmen te sien te Lepden in 't huys van Lockhoyst: maer is nu verhoert / en is teghenwoordigh binnen Utrecht / ten huys van den Heer van den Boogaert / als getrouwt hebbende een Dochter van den Heer van Lockhoyst. De Tafel van dit seer edel stuc / is een historie upt d'openbaringe Ioannes, daer het Lam voor den Thoon Gods op doet het Boeck met den seben segghen / alwaer 't gantsche Hemelsche heyz met veel aerdtighe stelselen der beelden / en verscheppenheydt van lieflijcke fraep tronien / en een wonderlijcke veerdighe schoon handelinghe te weghe bzacht is / en ghesien can worden / dat de alderbeste en ervarenste in onse Const

hun te ontfetten en te verwonderen hebben / en is nochtans veel al ten eersten opghedaen/gheelijck sy doe veel veerdighe fraep wijse hadden. Hier zijn oock te sien yntanten / en seer wel gedaen contersepselen der ghener / die dit stuck in sulcken tijdt deden maecken. Summa / Cornelis Engelbrechtz. is geweest een treffelijck en dapper Meester / die neffens zynen grooten gheest en veerdicheydt / grooten arbejdt in zyn wercken dede / zyn dingen oock met aerdtighe cieraten eenen welstandt ghebeende / en heeft oock uptnemende waerghenomen het upbeelden der affecten / oft Menschlijcke beweghentheden / gheelijck de Gude veel deden. Hy is overleden te Lepden / in 't Jaer 1533. oudt wesende vijf en tsestich Jaer.

Het leven van Barent, Schilder van Brussel.

Hooghlijck verdient onder den vermaerde Mannen onser Schilderconst in ghedacht behouden te blijven den seer constighen Schilder Bernarde van Brussel / den welcken is gheweest een seer veerdigh en gheestigh Constaer / so in Oly als in Water-verwe / seer vast in zyn stellinghe en tepckeninge. Hy is geweest in dienst van Vrouw Margriete, die t' sijnen tijde de Pederlanden gouverneerde / en is oock geworden Schilder van den Keysers Carolus de vijfde. Te Antwerpen in d'Almoessenters Capelle is van hem een Tafel van het Woordeel / die hy te vooren gantsch liet ober vergulden / op dat alles te schoonder en gedueriger mocht blijven: dit quam hem oock te pas om den Hemel te maken doorschijnigh. In de Kercken te Brussel / te S. Goelen, en elder / was van zyn werck. Te Mechelen heeft hy ghemaect d'Altaer-tafel van den Schilders / daer S. Lucas ons Vrouw schildert / een seer constich stuck van Oly-verwe / waer van Michiel Cocxie namaels de deuren heeft geschildert. Hy heeft voor Vrouw Margriete, en ander groote Heeren / ooc voor den Keysers / veel heerlijcke schoon patroonen van tapjten getepkent / en geschildert /

waer in hy hadde een sonderlinghe vast en veerdighe handelinghe / en wierdter seer heerlijck van betaelt. Hy maecte onder ander voor den Keysers verscheppen Jachten / met de Boschen en plaetsen ontrent Brussel / daer dese Jachten van den Keysers gheschieden: in welke den Keysers / en meer Princen en Princessen nae 't leven quamen / 't welck seer costlijck in tapijt wierdt ghewocht. Daer zijn oock cortlinghe in Hollandt in den Haghe ghebzacht / by zyn Excellentie Graef Maurus, seshien stucken geschilderde Tapijt-patroonen / die van Bernard seer wel en constigh zijn ghehandelt: op elck deser comt een Man oft Vrouw te Heerde groot als 't leven / wesende het gheslacht en afcomst van het huys van Passouwe nae 't leven. Dese liet zyn Excellentie Graef Maurus van Oly-verwe contersepten door Hans Iordaan van Antwerpen / constigh Schilder / woonende te Delf. Dese patroonen by dat de datum uytwijst / souden nu schter ontrent de hondert Jaeren oudt wesen. Waer by men te bedencken heeft en te rekenen / in wat tijdt desen Meester in de Const ghebloept en gheleeft heeft: ick acht hy tot goeden ouderdom moet ghecomen wesen. Zijn geboort en sterftijt

tijdt heb ick niet connen vernemen / de-
wijle eenigh schryver niet sozghvuldich

is geweest sulcker Mannen levens om-
standigheden aen te teyckenen.

Het leven van Lucas van Leyden/ uytnemende Schilder/
Plaet-snijder/ en Glas-schryver.

VAn soodanighe Menschen/ die won-
derlijck schijnen van der Natuere/
als vercozen lieve troetel-kinderkens
uytghepickt oft voozgheschickt uyt
velen / om velen hooghblieghende to-
vertreffen / in eenighe besonder vernuf-
tighe/ heerlijcke / en loslijcke daden / en
oeffeninghen / 't zy des gheests / oft des
lichaems / bevindtmen by herbareu-
hepdt / en leestmen in gheschreven ghe-
schiednissen / en constige gebichten / dat
se veeltijts vzoech / door groote merk-
lijcke beginselen / claerlijck te kennen
gaben teeckenen / van het gene van hun
te hopen en te verwachten was. Een-
ghe hebben kindt wesende / met wijse
antwoordt hun aenghebozen voorszich-
tichepdt laten blijcken / dat hun den
Roomschen heymelijcken Raedt te we-
ten betrouwt is gheworden / en den in-
ganck in 't Raedt hups toeghelaten: an-
der/ nae 't bersteren der Voeten/ hebben
van in de wieghe met Slanghe-woz-
ghen tracht en stoutmoedichepdt bewe-
sen. Waer op 't spyreckwoordt past:
Dat wat Metel te woerden heeft/ vzoech
te vernen oft te steken begint. Onder
veel behendighe edel gheesten in onse
Schilderconst / die van inden Lenten-
tijdt huns levens uytmuntich zijn ghe-
weest / en daer wy elders van hebben
verhaelt / en weet ick gheen / die te ge-
lijcken is by onsen voozghenomen na-
tuerlijcken begracpden Lucas van Ley-
den / welcken niet Pinceel / en Graef-
sijer in de handt / en met de Schilder en
Teyckenconst schijnt ghebozen is ghe-
weest. Het is verwonderlijcker als ghe-
wooslich te hoozen vertellen / van de ge-
ne die nochtans daer van wetenschap
hebben / dat hy een kindt van neghen
Jaren wesende / van zijn inventie heeft
Coper-pzinten uyt laten gaen / die seer
aerdich / en sijn gedaen zijn / ghelijckmer
berschepden noch siet / daer geen datum
op en staet : en waer datum staet / daer
samen wel gissen en rekenen / in wat

ouderdom hy de selvighe heeft ghesne-
den : want hy was ghebozen binnen
Leyden in 't Jaer 1494. ontrent den
lesten Mey / oft begin van Junius.
Sijn Vader was gheheeten Huygh Ia-
cobsz. oock een uytnemende Schilder
in zijnen tijdt. Lucas uyt der natueren
een Meester / was een leerlingh by sijn-
nen Vader / en naederhandt by Corne-
lis Engelbrechtz. en heeft nasfens d'aen-
pozringhe der Natueren / door der Con-
sten lust gepzickelt wesende / zijnen tijdt
met stadighen vlijt waer ghenomen /
mentighen nacht met keersicht aen den
dagh knoopende / oft hanghende : zijn
koten en speel-tuygh was alderley reet-
schap der Consten / als Kale / Crijt /
Pen / Pinceel / Graef-sijer / en der ghelijc-
ke : zijn ghesellen waren / die van zijnen
doen oock waren / te weten / jonghe
Schilders / Glaes-schryvers / en Gout-
smeden. Sijn Moeder socht hem dick-
wils te beletten het nachts teyckenen/
niet gheheel om den royt van het licht/
dan vzeesende dat hy zijn jongh teer lijf
en sinnen / met so stadich wake en hooft-
bzeken / mocht te royt doen / oft hinder-
lijck wesen. Remmermeer en liet hy af
van alle dinghen nae 't leven te conter-
septen / tronien / handen / voeten / hup-
sen / Landtschappen / en alderley stoffen
van laken / in welck hy sonderlingh be-
haghen hadde. Hy is oock gemeensaem
oft universael gheweest / te weten / in
alles wat de Schilderconst omhelsen
mach / bequaem en gheschickt / schilde-
rende van Oly-verwe en Water-verwe
Historien / Conterseptfels / Lantschap-
pe / en Beelden / Glas-schrijven / Plaet-
snijden van jonghs aen oeffenende. Doz
hy een kindt van twaelf Jaren oudt
was / schilderde hy van water-verwe
eenen doerck / wesende d'histozie van S.
Hubrecht, dat een dinghen seer te ver-
wonderen was / en hem seer geruchtich
maecte. Dit stuck was booz den Heer
van Lockhoyst / welcken hem daer booz
gaf

Nederlandsche Schilders,

gaf soo veel gout-guldens als hy Jaren
 oudt was. Doe hy 14. Jaren oudt was/
 sneedt hy een Historie / daer Machoniet
 door dzonckenschap eenen Monick had-
 de vermoort / ghelijck het blyckt aen de
 datum van 8. Een Jaer daer naer / dat
 is / in't Jaer 9. doe hy 15. Jaer was/
 sneedt hy verschepden dingen: onder an-
 der / ghelijck om Glaes-schijvers / 9.
 ronde Passi-stucken / te weten / het Hof-
 ken / de vanginghe / booz Anna's, bespot-
 tinghe / gheeffelinghe / crooninghe / Ecce
 Homo / crups-draghen / en t' Crucifix:
 dit zijn seer uptnemende stucken / en seer
 wel gheordineert. Oock een S. Antonis
 temptatie / daer een schoon Vrouw
 gheleede booz hem verschijnt: Dit is
 gheheel uptnemende / soo beelden / gron-
 den / als achter-upt / en soo heel supber
 alst mogelijk is te snijden. In dit selve
 Jaer is van hem gesneden die wonder-
 lijcke wel gheordineerde bekeeringhe
 Pauli, daer hy blindt ghelept wort nae
 Damasco: Welcke blinthept / en al den
 omstandt wel uptghebeelt is. In dit / en
 al zijn ander pzzinten / sietmen veel aer-
 dige verschepdenheden van tronien en
 cleedinghen na den ouden Wet / hoeden/
 mutsen / en hulselen / al meest d' een d' an-
 der niet ghelijckende / sulcx dat groote
 Meesters van onsen tijdt in Itallen met
 zijn dinghen hun grootlijck hebben we-
 ten te behelpen / zyn dinghen met somtij-
 den een wepnich te veranderen in hun
 wercken ontleenende / en te pas byzengen-
 de. Van dees bekeeringhe Pauli, ver-
 haelt oock Vasarius, en pzzist hem in ver-
 schepden deelen boven den uptnemen-
 den Albert Durer, segghende: De werc-
 ken van Lucas zijn ghenoechsaem om
 hem te doen rekenen onder die t' Gzaef-
 ysseer uptnemende gehandelt hebben. De
 hy-zen-boeginghen / oft ordnautien zij-
 ner Historien / zijn seer eyghen / en ghe-
 daen met sulcke mercklijcke uptbeeldin-
 ghen / en op een seker wijse sonder con-
 fusie oft ongheschickthept / dat elke ey-
 ghentlijck de geschiedenis selfs schijnt
 te wesen / die hy daer mede heeft willen
 uytzucken / en dat het niet anders be-
 hoorde te wesen: Oock zijn dinghen zijn
 met meer opmerckinghe en waerne-
 minghe / nae de ordnenen oft regulen der

Geuyghnis
 Vasarij van
 Lucas van
 Leyden.

Consten / dan die van Albert Durer.
 Boven dit sietmen van hem gheoeffent
 een verstandige aendachtichept in het
 snijden zjner dinghen: om dies wille dat
 alle zijn wercken / die van hant te handt
 allenckens verberren oft verschieten / en
 zijn soo hart niet aengheroert / om dat
 se souden verflouwen / ghelijck in't leven
 de verberrende dinghen meest upt den
 ghesicht verliesen. Jae heeft die din-
 ghen ghedaen met sulcken opmerck-
 ken / en soo soet ghebommele / datment
 met de verwe niet anders en soude ghe-
 doen: Welcke waerneminghen hebben
 veel Schilders den ooghen opghedaen.
 Dit is van Vasarij ghetuyghnis van
 Lucas van Hollandt (so hy hem noemt /)
 en is oock soo de waerhept / dat hy soo
 wel ordineerde / en datmen in zijn din-
 ghen siet die natuerlijcke waerneminghe
 van t'verschieten en t'verflouwen der
 achter-upten / welke soo in de beste
 dinghen van Durer in de Landtschap-
 pen niet te sien zijn / oock niet in zijn by-
 sonderste stucken / als den Hubrecht, oft
 dergelijcke. Wel is waer / dat in een
 plaetse den verhaelden Vasarij nae zijn
 meeninge seggt / dat Lucas soo veel tept-
 kenens niet en hadde / als Albert, noch
 tans (seggt hy) heeft hy hem in veel deel-
 len met den Gzaefysseer gelijck geweest.
 Men siet oock in Lucas dinghen eenen
 heel anderen schoonen aert van blacke
 vaste gronden in zijn Landtschappen /
 en een ander soeter eenpartige handelinge
 van snede / daer zijn dzybende en
 vloepende lakenen soo verstandich / als
 constich mede zijn uptgebeeldt / als men
 doet in ander van zynen tijdt / ghelijck
 ick achte my de verstandighe sullen toe-
 stemmen. Het naelvolgende Jaer
 1510. doe hy 16. Jaer oudt was / sneedt
 hy den miraculeusen oft seldtsamen
 Ecce Homo: Een dinghen hem boven
 maten te verwonderen / dat in so wepnich
 bejaerden Jonghen soo oberbloedighen
 gheest en verstandt zy gheweest / soo in't
 ordnieren / verschepdenhept der beel-
 den / versieringhe der cleedinghen van
 verschepden volcken / als oock de heer-
 lijcke moderne aerdighe ghebouwen /
 alles soo heel wel naer der perspectiben
 Const en maet waer genomen wesende. In

In dit selve Jaer heeft Lucas oock ghesneden seer aerdtich en supber eenē Boer en Boerinne met dyp Roepen: de Boerin opghestaen wesende van melcken/bewijst de strammicheyt oft vermoeythepde van het sitten / en is een uytwendende stucken / dat seer gesocht wort. In't selve Jaer thien sneedt hy oock een Adam en Eva, daer sy uyt den Lust-hof ghebannen gaen swerven: Adam met een bel aen't lijf / en een spa oft graef op de schouder / en Eva met den Cain haer eerste kindt op den arm / een seer net en fraey stucken wesende. In dit Jaer sneedt hy oock een cleen naecht Vrouwen / dat een Hondē sit en vlopt: dese stucken heb ick willen verbolghens verhalen / om te bewijsen / en in gedacht te houden / tot een groot verwonderen / wat volcomen vyzicht so groene spruyt heeft voortgebracht. Maer het waer ny onmogelijck alle zyn stucken te verhaelen / wat hy al gheschildert / ghesneden / en op glas gheschreven heeft: dan dit weet ick / dat hy vlijtich en sozghbuldich was / zyn verwen schoon en supber te legghen: en alhoewel hy sneedt / dat hy altijt den Pinceel gheoeffent heeft / en soo heel sinlijck en nouw siende was op zyn drucken / dat hy gheen Pzinten noyt heeft laeten uytgaen / daer eenigh minste gebreck oft vleycken aen was. Oock hebben zyn Pzinten inden selven zynen tyt redelijcken ghegolden: want zyn beste dinghen de groote blaren / als die alder uytmeneste Magdalena, Crucifix / Ecce Homo, Drie Coninghen / en dergelijcke / golden eenen gont gulden / oft 28. stupbers het stuck. Ick hebbe oock verstaen / dat zyn dochter soude getuygh hebben / dat hy groote hoopen Pzinten verbandt heeft / die misdrucht waeren. Hy is noyt buptens landts ghetrocken om de Const te leeren / alhoewel Vasarius anders schrijft / en meendt dat alle vermaerde onser Pederlanden hebben de Const uyt Italien moeten haelen / en den Italiaenen afleeren: maer hy dwaelt / ghelijck hy in meer dinghen qualijck bericht wesende doet. Lucas heeft hem ten Houwlijck begheben / en trouwde een edel dochter van den gheslacht van Bosdypsen / en

verlooz t'zinen leetwesen doe veel tijdt met banketteren en goet chtere maecken / ghelijck de wijse onder den rijckdom en die van Adel is. Somnigher meyninghe is / dat Albert Durer en hy malcander hebben ghesocht te trofsen oft t'overtreffen / dat Lucas somtijdtz eenighe gelijcke Historien oft ander dinghen heeft strack oock ghesneden / die Albert gedaen hadde / en dat sy malcanders dinghen met groot verwonderen sagghen / soo dat eyndlinghe Albert Durer in Pederlandt is ghecomen / en te Leyden by Lucas wesende / heeft hy Lucas, en Lucas hem / op een Tafel gheconterseft nae't leven / en hebben huyt samen met malcanders teghenwoordichhepd in aller vziendelijckhept vermaekt. Lucas was wat cleen / en teerachtich van persoon: zyn conterseftsel komt in druck / van hem self ghedaen wesende / jonck sonder haert / een beelde wat meer als half / met eē groote Mutz met bederen op / hebbende in zyn sleede oft hoefem een doodts-hoofd. De schilderyen die van hem ghedaen / oft tegenwoordich te sien zyn / oft ghebonderd worden / zyn weynich: doch uytmeneste verwonderlijck / en seer behaeglijck / door een bysonder eyghenschap van een (ick en weet niet wat) lieflijcke aenloekende beballichheyt / die daer in te sien is. Maer boven al dat van hem is te sien / is een Caffe met twee deuren / het uytmeneste / en schoonste / en is nu ter tijdt by den soo Const-lesdighen / als Const-rijckē Goltzius te Paerlem / welcken dat in't Jaer 1602. tot Leyden ontgrooten prijs heeft ghecreghen / tot zyn groot verheughen / als een die tot Lucas dinghen / door de goede kennits der const / grooten lust / en liefde heeft. Het is d'Historie vā den blinden van Jericho / te weten / Bartimeus Timei soon / hoe hy siende wort / gelijck den Evangelist Marcus aen zyn thiende Capittel schrijft / en Lucas in't 18e. wesende alles seer schoon / en als versch gedaen vā verwe/wonderlijck los / aerdtich / en oberbloedich wel gheordineert / en gheschildert: de bleughels oft deuren van binnen / doen oock mede in't uytbeelden der Historien.

Daer zyn seer veel beelden op verscheyden

Nederlandsche Schilders,

den actien/ met seer groot verwonden toonende over sulck wonder teekenen als midden gheschiet/ dat eenen blinden woxt siende ghemaect. De naeckten en tronten zijn seer verscheppen/ lieflijc/ en gloepende ghedaen: Elck beeldt is verscheppen van cleedinghe/ en de hoofden met verscheppen wonderlijcke Mutsen/ tulbanten/ en hulselen geciert. In het Chritti beeldt sietmen natuerlijck uytghebeeldt een oprechte simpelheyt/ en goedertieren sachtmoedicheyt/ en ootmoedicheydt / oock een hertlijck e toegheneghentheydt / den blinden de weldaet der genesinge te bewijzen oft te oeffenen. In den blinden / die van zijnen jonghen woxt aenghebracht / sietmen den rechten aerdt der handt uytstekende blinde/ seer natuerlijck en eygent-

lijck uytghebeeldt wesende. De gronden zijn schoon / en gloepende: Achter comen Boomen en Bosschen / soo net en eyghentlijck ghehandelt / datmen derghelijcke gheschildert nerghen meer en comt te sien: Want het schijnt datmen buypen irt veldt alles natuerlijck in't leven voor ooghen heeft. Achter aen in't Landschap (tot verbolgh der Historie) comt in cleen bootskens/ daer Christus by den vuchtloosen Wghboom vucht soeckt. Doozt is oock het Landschap seer uytnemende / met eenighe aerdsighe huyfinghe en gebouwen in't verschiet. Op dit bysonderste stuck van soo overtreffende constighe handt / is dit volgende Lof-dicht/ de Const te eeren / van peimandt ghemaect / en hier by gheboeght.

Sonnet.

Hoe Bartimeus blindt, het licht van t'licht heeft creghen,
Nae Marcs, en Lucas penn', heeft Lucas met t'Pinceel
Ghebootst hier in dit schoon ghevleughelt Tafereel,
Daer t'Lams sachtmoedich beeldt toont weldaets soet gheneghen,

Ten blinden, welckens aerdt blijkt aen handt-cattich pleghen.
Den omstandt schijnt verbaect, om 'twonder teecken heel,
Oock wie dit stuck zensiet, daer wonderlijck elck deel
Van Consten overvloeyt, heeft wonderlijck beweghen :

Want desen blinden treckt tot hem elcx oogh en hert :
Maer sonder oogh en hert hier niemant door en wert,
Al treffen hem van lust inwendich heete stralen.

Den blinden van het licht, het licht ontfanghen heeft,
En Lucas oock het licht door desen blinden gheeft
Hét Schilders blint Pinceel, om recht gaen sonder dwalen.

Dit stuck was ghedaen/ gelijk den daerum van buypen op de deuren uytwijst/ No. 1531. want van buypen staen twee beelden van verwe / wesende een Man en Vrouw / die eenighe wapenen houden/ seer aerdsich/ en niet een sluchtinghe beerdighe manier gheschildert. Het is oock wel van het leste/ oft het leste werck van Op-verwe/ dat desen seer vermaerden Meester heeft ghedaen / schijnende of hy hier zijn uysterste vermoghen inde Const / de Weerelt tot vercieringhe / en hoogh verwonderen heeft willen thoonen / en nae laeten / tot zijn naems onsterflijckheyt : want hy maer twee jaer daer naer en leefde. Dit boozbaer stuck heb ick willé om zijn weerdicheyt booz aen stellen. Daer is noch een schoon en heerlijck stuck van Lucas tot Lep-

den / op het Stadt-huys by den Heeren aldaer in de openbaer plaetse in weerden ghehouden en betaert/ wesende het uysterste oordeel / dat een uytnemende goet werck ghehouden woxt. Hier in comen veel verscheppen naeckten van Mannen en Vrouwen / waer wel te merken is / dat hy op het leven wel heeft ghemerckt / bysonder de Vrouwen naeckten / die hy van lieflijcke carnatie heeft gheschildert : dan alsoo doe veel t'ghebruyck by den Schilders was / zijn dese naeckten op den dagh wat seer cantic / oft ghesneden. Van buypen comen twee groote sittende beelden / wesende eenen Petrus en Paulus, op elcke deur eenen / wesende seer aerdsich / en onghelijck fraeyer gheschildert / als het werck van binnen: want het

Het alles beter is getolozert / en bloep-
 onder ghedaen / soo wel tronien / naeck-
 ten / als lakenen / oock gronden / en arch-
 ter-upten / in summa / het is sulc / datter
 groote uptheensche Potentaten nae
 hebben laten vraghen om te rooye / dan
 is van den edel Heeren aldaer beleefd-
 lyck afgheflaghen / als dat sp't hun ver-
 maert Bozgher ter eeren niet begheeren
 te missen / wat groote sommen gheldt
 men daer booz oock wilde gheben / wel-
 ken glans der eer ende edel Schilder-
 onst heerlyck met ee weder schijn claer
 en blinkende maecht. Daer is oock
 gheweest bupten Leyden op een hups /
 by den Edelman Frans Hooghstraet , een
 seer uptnemende stuccken / oft stuc-
 de kasten : Waer in quam een seer wel
 ghedaen Maep-beeldt / een half beeldt /
 beneden de knien de rest als met eenen
 steen bedekt wesende. Het kindeken
 was oock seer lieflijck / hebbende in zyn
 handen een Wijnvuyf met een ranck
 tot beneden hanghende / schijnende te
 hebben willen upbeelden / dat Christus
 den rechten Wijnstock is : Het laken
 was uptnemende. Op d'ander syde
 was een Vrouw yzant / de welcke ach-
 ter haer hadde een Magdalena , die haer
 wees op den Christus op Maria schoot.
 Het achter-upt was van gronden en
 boommen / selftsamen en verwonderlijck.
 Van bupten quam de boodtschey Maria
 in heel beeldekens / seer aerdyck van
 seldsel / actien / en lakens / met schoon
 pinseuren. Dit stuccken is teghenwooz-
 digh by den Keyser Rudolphus , den mee-
 sten Const-liefhebber van desen tijdt.
 Op dit seer edel stuccken stondt een da-
 tum van 2.2. neffens ds ghewoon Lucas
 van Leyden teeken . L. Daer is noch
 een seer uptnemende bysondere stuc
 oft kasten van Lucas t'Amsterdam in
 de Calberstraet / wesende d'Historie van
 den kinderen van Israel / daer sp om-
 ruglten Calf dansen / en daer sp sitten
 en banketteren / volghende den text
 der Schryffuren / daer gheseyt wort:
 Het volc sat neder om eten en dzyntien /
 en stondt op om te spelen. In dit banc-
 ketteren / sietmen seer lebendigh uptghe-
 beeldt des volcx bertel wesen / en den
 oncuyschen lust / ten ooghen upt hen

openbarende : Doch is van eenighe on-
 verstandighe bedozven / met vuyf ber-
 nis oft dergelyck te besmeeren. Doozts
 isser noch van Lucas tot Leyden eenen
 schoonen Water-berwen doeck / ten
 hupse van eenen goeden Heer / van Son-
 neveldt gheheeten / oft teu hupse van
 den Heer Knottter / sonderlingh liefheb-
 ber der Const / en self Schilder wesende.
 Dit is oock een seer schoon werck / we-
 sende d'Historie van Rebecca , en Abra-
 hams knecht / daer hy by de Fonteyn
 van haer dzynten ontfangt : hier zyn te
 sien seer aerdyge Wroukens oft Maegh-
 dekens / ver schepden actien doende met
 water vuyten en anders : met oock een
 schoon Landtschay / en stasyp gronden.
 Doch heb ick ghesien binnen Delf / ten
 hupse van een Wouwer / oft Tent-
 maker / eenighe Water-berwe doecken /
 wesende verbolghens d'Historie van
 Ioseph , die seer fraey van inventie en
 teykeninghe zyn / met eenighe schoon
 lakenen / bysonder daer den Schencker
 en Backer in de vanghuis laghen :
 maer het is te jammeren / datse den
 tijdt en de outheyt so by den tanden heb-
 ben ghehadt / en verdozven / dooz de
 bochticheydt der nueren / daer in dese
 Nederlanden veel ghebrecke van is .
 Doozts zyn van Lucas hier en daer te
 sien eenighe aerdyghe Conterseptsels : in
 welke te doen / hy oock een uptnemende
 eyghensschay van handelinghe hadde.
 Orden anders isser een tronie / schier als
 t'leven / se Leyden by een Burghermee-
 ster / ghen aemt Claes Ariaensz . daer een
 naturlijck aerdyghe wesen in te sien is .
 Noch is te Leyden een rleen soet Ma-
 ep-beeldeken van hem / by den Const-
 liefdighen Bartholomeus Ferreris , oock
 Schilder wesende. Ick hebbe elder van
 Lucas verhaelt / hoz dat hy seer con-
 stich van uptbeeldinghe was / naem-
 lijck in een Pzint / daer Saul den Ko-
 ningh / met een uptsinnich wesen / en na-
 tuerlijck dwaes schijnende / den David
 booz hem spelents met een drijcke dooz
 schieten wilt. Sulcke / oft dergelyc-
 ke dinghen / sietmen noch elder in ber-
 schepden zyn dinghen meer : oock in een
 cleen stuccken Pzint / dat Valarius in
 zyn schryften yzst / daer men siet eenen
 Wazt /

Nederlandtsche Schilders,

Boer/welcken schijnt soo groote pijn te
 lijden van eenen tandt / die hem eenen
 Lapsalf uyttreckt / dat hy niet ghe-
 waer wort oft bevoelt/dat terwijlen een
 Vrouw hem de Cassche berooft. Oock
 in een ghelijcke groot stuckrken Pint/
 sietmen een verstandighe schoon upt-
 beeldinghe van een oudt Manneken en
 Vrouwen/die natuerlijck hun Musjick-
 instrumenten oft speel-tuygh op mal-
 cander accozderen/ oft gelyckstemmich
 ober een byenghen / wel schijnende
 upt den Philosophooph Plutarchus te we-
 sen ghenomen / daer hy schryft van de
 Houwlijcke Wetten/dat in desen staet
 des Mans woordt binnen den huyse
 meest moet ghelben / eben ghelijck de
 grootste snaren van het meest Instru-
 ment meest en grover gheluyt gheben:
 want hy heeft den Man het meeste
 Instrument in den handen ghemaect.
 Het uptnemense dat hy ghesneden
 heeft/is gheweest het conterseptel van
 den Keyser Maximiliaen, 't welck hy de-
 de / doe desen Keyser binnen Leyden
 quam/en ghelyck worde:en is de groot-
 ste en heerlijckste tronie / die men van
 hem ghesneden siet / wonderlijcke stout
 en aerbich ghehandelt wesende. Hy is
 doch een sonderlingh Man gheweest /
 en ick en weet niet waer in dat hy meer
 te pyssen zy / het zy in sijn schilderen /
 Blaet-snyden / oft Glas-schryben. Het
 Blaet-snyden soude hy gheleert hebben
 van eenen die Darnassen hetste / en niet
 sterck water beet / met oock eenigh on-
 derwijs van een Gout-smit. Hy heeft
 oock eenige aerdige stuckkens gehetst/
 en verscheyden hout-pzinten ghesne-
 den/die seer uptnemende gehandelt zijn.
 Men siet oock van zijn dinghen hier en
 daer op glas / dat een weerdighe din-
 ghen te bewaren is. Onder ander is hy
 Goltzio / wien zijn wercken lief zijn /
 een stucken op glas/van den Vrouwen
 dans / David te ghemoet comende / dat
 wonder fraep is ghehandelt / en comt
 oock in Pint seer wel ghesneden dooz
 Ian van Sanredam. Doe Lucas ontrent
 oudt was 33. Jaer / is hy lustich ghe-
 worden om eens te gaen besoecken den
 Schilders in Zeelandt / Vlaender / en
 Brabant / des hy als een Man van

goede middel hem op de reyse selbe/teck
 men wel met een eggen toeghemaeckt
 schip / van alles wel versien. Te Mid-
 delburgh gheromen / heeft hy daer hem
 vermaect / te sien de dinghen van den
 bijrighen en constighen Ian de Mabuse,
 die daer doe ter tijdt woonachtich / en
 verscheyden dinghen hadde ghedaen.
 Hier heeft Lucas van Leyden Mabuse
 en ander Schilders een banket ghe-
 schoncken van tsestigh gulden;oock van
 ghelijcken heeft hy elder oock ghedaen/
 te weten/ te Ghent/ Mechelen/en Ant-
 werpen/daer hy t'elcken den Schilders
 ten besten gaf tsestich gulden: en was
 ober al bergeselschapt met den verhael-
 den Ian de Mabuse, den welcken hem
 seer statich en prachtich bzoegh/hebben-
 de aen een cleedt van goude laken / en
 Lucas hadde aen eenen rock van ghele
 zyden cameloot / dat in de Sonne oock
 eenen glans hadde als van gout. Maer
 om dieswille dat Mabuse hem in de
 cleedinghe overtrof / meenen eenighe/
 dat Lucas beracht oft te minder onder-
 den Constaenaers soude geacht zijn ghe-
 worden. Maer het ghene noch meer te-
 ghen den aert der Consten en Natuere
 der Consten oeffenaers soude stryden/
 is dat ghemeent woordt / dat Lucas die
 reys t'sindert dickwils heeft beclaegt/
 om dieswille hy altydt nadencken had-
 de/eenigh vergift dooz yemant hem be-
 nijdende ontfanghen te hebben gehadt:
 want hy van desen tijdt af nummer-
 meer recht ghesont en was. Of hy nu
 vergheefs dese quade inbeeldinghe / en
 ten onrecht in zijn ghedacht ghedrukt
 hadde / oft niet / soo heeft hy nochtans
 de ses volghende Jaeren tot zijn doodt
 toe/ veel tijts te bedde gheleghen: of het
 nu eenighe longhen-sucht / oft teeringhe
 was/en weet ick niet/dan dat hy altydt
 met 't bozighe bedencken hem stadich
 quelde. En hoewel dat hy te bedde was/
 liet hy wepnich tijt noch verlozen gaen/
 of hy en sneedt / oft en schilderde / heb-
 bende zijn reetschap daer epgentlick na
 laten toe maecten / sulcken lust hadde
 hy noch langs so meer tot de Const/ ge-
 lijck sulckx den groote Meesters veel
 gheschiedt: want dooz de groote herba-
 ren kennis in hun edel oeffeninghe/wort
 daghe

daghelijc deliefde tot de Const in hun nieuwer en crachtigher ontfteken. Doe hy nu op het leste altydt meer en meer aen lijf en ghesontheydt af nam / en met gheen Medecijnen con gheholpen worden / en dat hy zijn verscheppinghe upt deser tijdt te naken bevoelde: Twee daghen eer hy starf / was hy lustigh om noch eens de Hemelsche locht / oft den Hemel / des Heeren werck te sien / waerom zijn dienst-maegt hem bukten heeft ghebracht vooz de leste reys / en is den tweeden dagh daer nae overleden Anno 1533. oudt wesende maer 39. Jaer. Hy leefde noch op eenen dag / die by den Ouden noch wel in ghedachtinis is / te weten / den dagh van den heeten Omgangh van Leyden: Wantter in desen Omgangh volck van hitten nederbiel / en starf. Het leste dat hy sneedt / was een cleen stuercken / wesende een Pallas, en mé seght dat het selfde so voldae noch vooz hem op zijn bedde soude gheleghen heb-

ben: Schijnende te bewijfen oft te segghen / dat hy zijn vernuftighe edel handelinghe oft Const tot den lesten bemint en gheoeffent heeft. Hy en hadde maer een eenighe dochter / de welke neghen daghen vooz des Vaders overlijden baerde eenen soon: En doe men met t'kindt van Dooyssel quam / vzaegghde hy nae den naem van zynen jonghen keef. En doe men hem antwoorde / dat ter noch eenen Lucas van Leyden nae hem soude blijen / en nam dat niet wel / als oft de meeninge was / datmen hem wouw hoort hebben. Dese zijn dochters soon Lucas Dameffen is ghestorven t' Wtrecht / No. 1604. oudt 71. Jaer / was mede een taemlijck goet Schilder / ghelijck oock noch is Ioan de Hooy zijn vzoeder / Schilder by den Coningh van Branckrijck. Ter eeren van Lucas heeft Lampsonius een opschijft in Latijn gemaect / op dese meeninghe: Doch ick acht niet genoegh loflijck na verdienste.

Ghy Lucas oock, Durerus niet ghelijck,
Maer aldernaest, 't zy of gh'in Consten rijck
Tafreelen maeckt met veif', oft ons in snede
Laetsien, oft deelt u coper beelden mede
In teer Papier, verwonderingh wel weert,
Comt vry nu voort (indien dat ghy 't begheert,
Oft ist u eere) en laet ons dicht gheleyden
V naems gherucht, met u gheboordt-stadt Leyden.

Leben van Ian den Hollander / Schilder van Antwerpen.

WEl bevind' ick / dat onder de Conterseptelen der Nederlandtsche vermaerde Schilders / ober eenige Jaeren in Coper-druck uptghegaen / niet vergheefs oock wort plaets verleent en ghegheben Ian den Hollander / ghebooren t' Antwerpen: Want ick hebbe ghe-noegh vernomen / en verstaen / dat hy een seer uptnemende Meester is geweest in Landtschap. Hy heeft al vzoegh gheleest: Want hy was gheweest den swan van de vzoeder van Gillis van Coninx

Loy. Hy wozocht Op en water-berwe: hy lagh dicwils en veeltijts ter venster / en sagh in de Locht / om alles nae t'leven te doen: veel had hy oock de manier / van al swadderende op de Penneelen oft doecken de gronden mede te laten spelen / het welck Brueghel seer epghentlijck nae volghde: zijn Hupsvrouw reysde op de Marcté / in Brabant en Vlaender / alles verbullende met schilderje / en won daer wel mede. Soo dat Ian, al en reysde hy niet / seer wepnigh wozocht: Doch zijn Landtschappen hebben op dese tijdt gheen ander te wijcken. Hy is t' Antwerpen ghestorven. Tot hem seght Lampsonius:

Neerlanders altijt lof met Landtschap maken halen,
D'Italiaen met Mensch en Goden wel te malen,
Dit is geen wonder groot, en dan wel zijn ghelooft:
Want den Italiaen heeft d'herfens in sijn hooft.
Maer niet vergeefs men seght, hoe dat de Nederlander,
Heeft in zijn handt vernuft, soo wouw desen Brabander

Landtschap

Nederlandsche Schilders,

Landtschappen maecken eer, dan qualijck te verstaen
Hooft, Godt, oft menscher beeldt, oft hem daer in misgaen.

Het leven van Quintijn Messijs, Schilder van Antwerpen.

Ghelijck wy wel meer verhaelt moghen hebben / dat 's Menschen eghentlijcke toegheneghentheydt / die hem is vooz/oft in gheboozte ingestoot/ van oft dooz Nature wort menschmael teghen ghestaen/ghewelt oft belet ghesdaen / 't zy dooz Ouders wille / nootfaeck / oft ander onghelighentheden meer : Waer dooz somtijds gheschiedt is / dat de ghene die tot onse edel oeffeninghe voozsien/oft voozschickt sijn/comen op eenighe onvernustighe routwe handtwercken ghestelt te wesen : Waer soo haest de sulcke comen daer in te veranderen / en worden de Const / die hun epgen toecomt / te oeffenen/al is 't somtijden noch ghenoech spade / soo sietmen een wonderlijcke voozderinghe/ en een lofsijcke heerlijcke uptcomst van sulcke gheschteden. Sulcks betuyghde 't leven van Polydoor , ghelijck oock sal de gheschtedenisse van Quintijn Messijs , Schilder van Antwerpen / den welcken wordt gheheeten den Smit/ om dat hy eerst is gheweest een Smit/ tot sijn twintigh Jaren / daer van somnighe 't onrecht noch thien Jaren toeghedaen worden. Alsoo van Quintijn 't zynen twintigh Jaren in een langhe swaer sieckte is gheballen/ dat hy qualick hem selven con onderhouden/ hupshoudende met sijn arm oude Moeder/ die hy daer te voozen plach den cost te winnen / en 't onderhouden / het welck hem jammerde / dat hy te bedde liggende niet meer en con ghedoem/claegde sulcks aen de ghene / die hem daghelijcks quamen in zyn krankheyt besoecken : Want al was wel de meeste cracht van de sieckte over/ en dat hy begon over eyndt te sitten / soo was zyn siechaem noch soo swack/ dat hy sulcken grooten arbeydt/als het smeden is/niet en vermocht te doen. Binnen desen middelen tijdt begon te naken den Wassten-abondt / en het was 't Antwerpen een gebzupck/ oft oude mantere/ dat op den Wassten-abondt/oft daer ontrent/de sieck-lupden/of Lasarussche in de Stad

omginghen / dzaghende een groote houten ghesneden gheofferde keers / en deelden over al den kinderen eenighe papieren Sanctkens oft Hepligkens/ die van hout-zynt / en afgheset waren / soo dat sy van dese groote menich- te behoefden. Zoo is onder die Quintijn besochten vermandt ghecomen / die hem raedt gaf / van dese Sanctkens af te setten/ soo dat hy sulcx aenghevangen heeft. Dooz dit soo heel cleen begin / is zyn aengeboren gheneghentheydt oft lust ontsteken worden / soo dat hy gantschlyck met groote liefde en vlijt/ hem van doe voozt heeft tot de Schilder-konst begheben / daer hy in cozten tijdt met stadigh oeffenen wonderlijck seer heeft toeghenomen/ en als uptnemende Meester die gheworden is / zyn leven langh daer in is volherdet. Daer wordt van den oorzpiongh oft oorzsaek van zyn Smitz ambacht 3 verwisselinghe/en toegangh tot der Const / een ander vertellinghe/ veel/ oft ghemeenlijck ghedaen: te weten/dat hy Smit wesende/verliest wert/en hem begaf te byzen een aerdigh schoon Meysken / in welcke bypagie hy hadde een teghen-ghenoot / die een Schilder was : maer dat het Meysken meer sijn hadde aen den Persoon van Quintijn , dan haer mishaecde dat bypl Antibacht/ wenshende dat Quintijn den Schilder waer gheweest / en den anderen den Smit : Twelck Quintijn verstaende / soude dooz de groote liefde gedzonghen wesende/zijn Smitz hameren upt der handt ghelepydt / de Pinceelen aenghegrepen/ en hem gantsch vlijtich/ en geluckich tot de Schilder-const begheven hebben / om alsoo zyn alderliefste te behaghen / en 't zynen deele te moghen verrijghen. Dit wort bevesticht van Lamponio in een Latijnsch gedicht/ oft Carmen, onder 't ghedruckte conterseptsel van Quintijn , daer hy spreeckt/ als self Quintijn wesende / oft in sijnem persoon / dat niet onvoeglijck sal wesen/ hier in onse spzaeck tot getuyghnis gestelt te worden,

Quintijn

Quintijn Messijs Antwerpsech Schilder spzeck:

Een rouw Cyclopsche Smidt heb ick gheweest te voeren:
 Maer doe een Schilder oock mijn Vryster vrijdde snel,
 En dat dat Meyken loos verwijlich my liet hooren,
 Dat sy op 'taenebeeldt de donderflaghen fel
 Veel verder van haer wierp, als stil Pinceeler spel,
 Heeft my der liefden cracht een Schilder haest doen wesen,
 Sulcx wijst aen waer te zijn, een cleen aenbeeldken wel,
 Zijnde op mijn Tafereel een teecken uytghelesen.
 Gelijck Cypris vercreegh van Mulciber voor desen
 De wapens van haer soon, O grootst Poeet: als dit,
 Hebt ghy een Schilder cloeck, ghemaect van een rouw Smide.

Dees oorzaeck onstaen upt de bypagie (als ghehoort is) van Quintijns Const/ oft toegangh tot der Const/ is een ghe- meen vertellinghe: doch wort de booz- gaende waerachtiger ghehouden. Van het ran (mijns achtens) hepde wel waer wesen / te weten / dat Quintijn hebbende in zijn sieckte aenghevanghen yet te byabbelen met de verwen / ghesont wesende aen de kennis en liefde van een Dochter is gheromen / daer een Schilder zijn weder-byper was / en dat doe soo eenighe woorzen van haer zijn geballen / waer dooz hy 'ismuede gantsch verlaten / de Const aenghenomen / en daer in dooz zijn liefde / toeghenegen natuere en vernuftichepdt / haest seer toeghenomen heeft: hoe het zy oft niet / hy is een uptonemende dapper Meester in zijnen tijdt gheweest. Onder alle zijn wercken / is van hem noch in wesen / een seer uptonemende gedacht- weerdich constigh stuck t'Antwerpen in onser Vrouwen Kerck / en is een Tafel toecomen- de 't Gildt van de Schijn-werckers / oft Kist-makers / wesende de binnen-ta- fel eenen noodt Godts / oft een Afdoe- ninge van het Crups / met eenen naeck- ten dooden liggenden Christus, wel- ken men acht nae het leven ghedaen te wesen / en is wonderlijcke constigh en wel in Oly-verwe ghehandelt: de Ma- rien, en anderen omstandt / bewijfen al- le ghedaenten van droefhept. In de een deur van binnen is eenen S. Ian in d'O- ly / oock seer uptonemende / waer in oock fraep Weerden in comen: en althijs wor- ter van jonghers / en ander aenschou- wers onderlinghe ghetistenist oft eenen woorde-strijdt ghehouden / hoe veel Weerdt's hoosden datter zijn / d'een tel-

ter ses / d'ander seven / oft acht / dit comt dooz dat het te som plaetsen verstorven oft bedorven is / datmen die dinghen qualijck can onderschepden / en dat sy eenighen Helm booz een Weerdt's-hoofst aensien. D'ander deur is d'Histozie / daer de dochter van Herodiane danst booz Herodes, om 't hoofst van Ioannes de Dooper. Al dese dinghen schijnen upt der handt uptonemende net / supber / en scherp ghedaen te wesen / doch van by is het al by wat rouw: maer is op een se- ker manier ghedaen / dat het van verre soo heel supber laet te wesen. Den Co- ningh van Spaengien Philips de twee- de / lest overleden / seer Const-liefdig we- sende / dede veel om dees Tafel te hebben en in Spaengien te byzenghen: doch wat schat hy daer booz boodt / oft beloof- de / het werdt hem niet alle voeghlijcke beleeftheypdt afgheslaghen / en ontsept. Dit stuck om zgn uptonementhepdt is den rasende Menschen in de beeldt-stor- minghe ontscholen / en upt hun vernie- lende handen althijt bewaert gheweest. Eynclinghe in 't Jaer 1577. in de le- ste Stads beroerte / doe het de Kist-ma- kers als epghehaers hadden vercocht / dede Marten de Vos soo veel / dat het van mijn Heeren van der Stadt self worde aengheslaghen / en ghecocht om vijftghien hondert gulden / op dat de Stadt van Antwerpen van sulck een uptonemende ghedacht-weerdich con- stich werck oft schat niet en soude be- rooft worden: Met dit ghelt hebben die van 't hoornoemt Gildt een hups tot hun gebuyck gerocht. Veel meer wer- ken en stucken heeft Quintijn gedaen / die in verschepden plaetsen verboert en ver- stroppt zijn. Somthijs wort hier en daer

by den Const-beminders in hun Const-
rainers eenigh stuccken ghevonden /
daer het als costlyck Juweel in weer-
den werdt gehouden. By de Const-lief-
dighen Bartholomeus Ferreris is noch
van hem een Mary-beeldken / daer
men een secker aerdtighe veerdicheydt
van handelinghe in sien can. Hy hadde
oock eenen Soon/ zyn leer-jongher/ ge-
heeten Jan Mellis, dat oock een goet
Schilder is geweest: van wiens handt
te sien is t'Amsterdam in de Waer-
moes-straet int Laboir/ een stuccken
van Wisselaers/ die doende zyn met gelt
tellen/ en wisselen: oock zyn t'Antwer-
pen/ en in ander plaetsen/ noch van hem
verscheyden stuccken.

Leben van Ieronimus Bos.

Velberley en vzeemt zyn de ghe-
nepghtherden / handelinghen en
wercken der Schilders: en peder is be-
ter Meester gheworden in t'gene/ daer
de Natuere hem door lust toe heeft ge-
trocken en aengelept. Wie sal verhalen
al de wonderlijcke oft seldsaem versie-
ringhen / die Ieronimus Bos in't hooft
heeft ghehad/ en met den Pinceel upt-
ghedrukt / van ghespooock en gedroch-
ten der Helle/ dickwils niet also vziend-
lijck als grouwlijck aen tesien. Hy
is ghebozen gheweest tot t'Hertoghen
Bosch: Maer hebbe gheenen tijdt van
zijn leven oft sterben connen vernemen /
van dat hy al heel vzoegh is gheweest.
Hy was nochtans in zyn dzaperinghen
oft lakenen ghenoech afghescheyden
van de oude moderne wijse / van dat
menighbuldigh kroken en bouwen. Hy
hadde een vaste en seer veerdige en aer-
dighe handelinghe / doende veel zyn
dinghen ten eersten op/ het welck noch-
tans sonder veranderen seer schoon
blijft. Hy hadde oock als meer ander
oude Meesters de maniere / zyn dingen
te teekenen en trekken op het wit der
Wemneelen / en daer over een doozschij-
nigh carnatiachtigh pymuersel te leg-
ghen/ en liet oock dickwils de gronden
mede wercken. Daer zyn t'Amsterdam

eenighe van zyn stuccken. In een plaets
heb ick van hem gesien een bluchtighe
van Egypten / daer Iosaph vooz aen ee-
nen Boer den wegh vzaeght / en Maria
op den Esel sit: In't verschieten is een
vzeemde rots/ waer wonder te besicht-
ken is/ wesende als een Herberghe: daer
comen oock eenighe vzeemde bootsen /
die om gheldt eenen grooten Beer doen
dansen / en is alles wonder seldtsaem
en cluchtigh om sien. Noch is van hem
op de Wael een Helle/ daer de oude Wa-
ders verlost worden/ en Iudas die oock
mede meent upt trekken/ wozydt met een
strick opghetrocken en ghehanghen:
t is wonder wat daer al te sien is van
oubolligh ghespooock: oock hoe aerdtigh
en natuerlijck hy was / van blammen/
vzanden / roocken en smoocken. Noch
is van hem t'Amsterdam eenen Crups-
dzagher / daer hy meer statichepdt /
als wel zyn ghewoonte was / in heeft
ghebruykt. Te Haerlem ten huyse
van Const-liefdighen Ioan Dierringh,
heb ick ghesien van hem verscheyden
dinghen/deuren met eenighe heplighen:
Onder ander / daer eenighen Sanct
Monick wesende/ met verscheyde Ket-
ters disputerende / doet alle hun Boe-
cken met oock den zynen legghen op het
vper / en wiens Boeck niet verbande/
die soude recht hebben / en des Sancts
Boeck vliegt upt het vper / dat seer
aerdtigh gheschildert was / alsoo wel
het vbande des vpers/ als de roockende
houten verbandt en met de affchen be-
cleedt wesende: Den Sanct met zynen
gheselle seer statigh siende / en d'ander
bootfighe vzeemde tronien hebbende.
Elder is eenigh mirakel / daer eenen
Coning en ander gevallen seer schzick-
lijck sien: en de tronien/hapzen en baer-
den/ hebbe met cleen moeyte eenē groo-
ten welstandighen aerdt. Tot t'Herto-
ghen-Bosch in de Kercken / zyn noch
van zyn wercken / als in meer ander
plaetsen: oock in Spaengien in't Estu-
rial/ dinghen die daer in grooter weer-
den worden gehoude. Tot hem spreect
in zyn veersen Lampsonius, op dese mee-
ninghe:

Ieroon Bos, wat beduydt u soo verschrickt ghesichte,
En aenschijn alsoo bleeck, het schijnt oft even diche

Ghy al het helsch ghespook saeght vlieghen om u ooren.
 Ick acht dat al ontdaen u zijn de diepste chooren
 Gheweest van Pluto ghier, en d'helsche wonsten wijt
 Vopen zijn ghedaen, dat ghy soo konstlich zijt,
 Om met u rechter handt gheschildert uyt te stellen,
 Al wat in hem begrijpt den diepsten schoot der Hellen.

Daer is noch gheweest enen Lodewijck Ians van den Bos / ghebozen tot Shertoghen Bosch / die seer fraep was van Fruyten en ghebloemt / die hy t' somtijdt maecte als staende in een glas met water / en gebuypter grooten tijt / ghedult / en supberhept in / dat alles schein natuerlijck te wesen / maechende oock op de Bloemkens en Crupdekens den Hemelschen dauw : daer beneffens oock eentghe Beestgens / Vijfwouters / Vlieghefakens / en dergelijcke / ghelijck men zijn dinghen hier en daer by den liefhebbers mach sien. Hy was oock

fraep van beeldē / als te sien is by Const-
 liefdigghen Melchior Wijnzgis te Mid-
 delborgh / daer van zijner handt is ee-
 nen seer schoonen Ieronimus, vier groo-
 te ronden / soo bzanden / Fruyten / als
 Bloem-potten / en ander stuyckens / seer
 wel en supber ghedaen. Oock is by Ia-
 ques Razet van hem een glas met bloe-
 men / seer aerlich gheschildert : en om
 dieswille ick niet veel anders van hem
 weet te schrijben / stel ick hem hier be-
 nefsen zijnen Lants-man / oft geboort-
 stads genoot / op dat zijnen naem en lof
 onder den Schilders in gedacht blijue.

't Leven van Cornelis Cornelisz. Kunst, Schilder van Leyden.

Alhoewel in 't gemeen de Const niet
 en erst op den kinderen / so is noch
 tans Cornelis Kunst, soon en Discipel
 van Cornelis Enghelbrechtsz. zijnen uyt-
 nemenden Vader in de Const een dap-
 per en treflijck nabolgher gheweest. Hy
 was ghebozen te Leyden in 't Jaer
 1493. en een vande boornaemste Schil-
 ders binnen Leyden in zijnen tijdt: doch
 alsoo zijn Stadt in rijckdom niet ober-
 bloepde / dooz 't verloop der bzeemde oft
 uyttheemsche / die dees Stadt veeltijds
 welbarende plegghen te maerken / trock
 Cornelis Kunst somtijds vooz een Jaer /
 dzy oft vier / woonen te Bzugghe in
 Vlaender / wesende te dier tijdt een wel-
 baerende en rijcke Stadt / van veel
 bzeemde volcken besocht en bewoont /
 om den grooten handel die daer was
 ghedzeven / so dat de Const daer in groot
 achten / en wel betaelt is gheweest : des
 hy daer groot gheelt heeft ghewonnen /
 en veel schoon wercken ghedaen. Veel
 heerlijcke wercken heeft hy oock ghe-
 daen binnen Leyden : onder ander / en
 sonderlinge ten huyse van d' Heer Dirck
 van Sonneheldt / alwaer is te sien een
 seer schoon Crupf-bzaginge Christi, met
 de uytplepdinghe der twee Noorde-

naers / seer beweeghlijck uytghebeeldt
 wesende : als oock mede de beweginghe
 Mariae, over het ongemack haers soons
 ons Heeren Iesu Christi, wel weerdich
 ghhouden te worden vooz 't alder uyt-
 nemenste van zijn Const-rijcke wer-
 ken. Daer beneffens is noch een afdoen
 van 't Crups / seer aerlich en gloepende
 gherolozert nae den eysch van de stof-
 fe. Noch ten huyse van sijn Dochter
 Aechtgen Cornelis, een Wzouw althans
 van 72. Jaer / zijn te sien sijn en sijn
 tweeden Huisvzouwen Conterseptse-
 len / ghelijckse buyten Koe-poozt sitten
 in haeren Hof / met in 't verschieten een
 deel van der Stadt en de Koe-poozt na
 't leven / wesende alles seer aerlich ghe-
 rolozert. Hy hadde oock veel schoon
 dinghen gheschildert vooz een Clooster
 buyten Leyden / te Leyderdoz / die
 dooz den trubbel verniet / oft verboz-
 ghen zijn ghhouden. Daer zijn veel
 ander groote en cleene stucken binnen
 Leyden tot den Bzoghers / so van Wa-
 ter als Oly-verwe : insonderhepdt tot
 eenen boornaemsten Bzoger Iacob Ver-
 my. Cornelis Cornelisz. Kunst is ghestoz-
 ven in 't Jaer ons Heeren 1544. oudt
 51. Jaren.

Het leven van Lucas Cornelisz.
de Kock / Schilder van
Leyden.

Ghelijck den boozgaenden Cornelis Kunst zijns Vaders Erfghenaem schein te wesen in de Const: Soo is den bzoeder oock niet traegh in 't nabolgen der uptnemende stappen gheweest. Hy heeft de Constoock by Conelis Enghelbrechtz. zynen Vader gheleert / en was ghebozen te Leyden / in 't Jaer 1495. Hy was t' samen Schilder en Kock: Want 't ghelijck of hem de Schilderkonst doe ter tijdt in zijn gheboort-stadt qualijck con voeden. Hy was des niet te min een goet Meester / soo in Oly als Water-verwe / ghelijck te Leyden noch veel van hem te sien is: Insonderhepdt ten Hupse van den Const-liefdighen Heer Ioan Adriaenz. Knotter, mede schilder by lust / te weten / eenighe Waterberwe doecken / seer supber en aerdigh / met waerneminghe der affecten / nae dat d'Histozien berepfschen / geordineert en gheschildert. Onder ander een der booznaemste stucken / een Histozie van 't Vrouwen in Overspel. Woozts ten hupse van d' Heer Jacob Vermey, daer oock veel Water-verwe doecken van hem zyn te sien. Lucas dewijl het hem te Leyden onghellegghen was / overmits dat upt 't Schilderen den cost qualijck wilde vallen / verstaende dat ten tyde van den Coningh van Enghelant Henricus de 8. de Const daer in 't Landt in weerden en wel begheert was / verrock hy derwaerts met Wijfen kinderen / die hy wel tot 7. oft 8. in ghetal hadde / en sindert zyn vertreck heeft men noyt van zyn Persoon noch leven yet comen vernemen: Dan datter een stuck is binnen Leyden / dat ober eenighe Jaren upt Enghelant is gebracht / ten hupse van een Coopman Sr. Hans de Hartoogh / welck zyn handelinge seer ghelijck is. Doe in dees Landen den Graef van Leycester, upt Enghelant / tot Gouverneur was gheroepen / quamen met hem eenige Engels-mannen / die de seer begheerich waren zijn dinghen / waer sy konden op te coopen / als die kennis daer van in Enghelant erbaren wa-

ren. Wits al dat ick van hem weet te verhalen.

Het leven van den uptnemenden Schilder / Ian van Calcker.

Onder alle begonst ichde van der natueren / oft die onder alle onse Nederlanders schein den uptverzoensten te wesen / om Italien den mondt te stoppen / van soo hooghen roem te laten hooren / dat gheen Nederlander haer Italiaesche Hoofst-schilders / in de const van wel schilderen Figuren / noyt heeft niet alleen overtrossen / maer oock niet ghelijck gheweest: Dat is (mijns achtens) gheweest den uptnemenden constighen Ioan van Calcker, wiens weerde in de Const ick niet en weet hoe luststemmigh ghenoech uptblasen na verdienst: Dan my jammert van sulck besonder Meester soo wepnigh beschept te hebben. Hy is ghebozen in 't Landt te Cleef / in de Stadt Calcker: Maer waer hy eenigh boozbeeldt hadde / dat hem tot de Const dooz drijvinghe der jonstigher Natuer verwechte / oft by wien hy zyn beghin ghehadt heeft / weet ick niet: Dan dat hy ontrent het Jaer 1536. oft 37. woonde te Venetien / en was wech gheyrocken / oft hadde daer zyn wesen met een dochter van Dozrecht / welcks Ouders hups een mooztkuplsche Herberghe was / ghelijck in 't leven van Hemskerck wozt verhaelt. Hy was te Venetien een weerdigh Discipel van den grooten Titiaen, welcks manier van Schilderen hy niet alleen nae en volghde / maer so achterhaelde / datmen hun handelighen ten lesten niet wist t' onderschepden: Want Goltzius, wiens oordeel ick wel vertrouwen soude / wessende te Napels / werden hem laten sien eenighe Conterseptselen / en boeghde straey daer by te segghen / dat is van Titiaen. De Schilders die by hem waren sepden: Ghij hebt recht en wel gheoordeelt / nochtans en ist van hem niet / maer van Ian van Calcker, wiens handelinge die van Titiaen soo epghentlijck gelick is / datse den Const-verstandigen van der Weerelt niet soude weten t' onderschepden: Want nae Valarij getuyg-

nij / die hem te Napels hadde gekent / en tonde men zijn manier van werken vooz geen Nederlandfche aenfen. Hy was oock wonder uytnemende van te handelen met Crijt en met de Pen / heel cloeck artferende / waer in hy Titiaen oock seer gelijk was / oft niet van handel t'onderschepden. Hy is de ghene geweest / die dat weerlich Boec vooz den Anatomist Vesalius heeft ghetepkent : Welcke beelden seer uytnemende van hem ghehandelt zijn / en ghetuyghen / wat een uytmuntig Nederlander hy is geweest in onse Const. Oock heeft hy ghetepkent al / oft meest alle de Conterseptsels der Schilders / Beelt-snijders / en Architecten van Italien / in de Boeken van Georgius Valarius die ooc heerlijk / en met een vaste hand stoutlijck en wel ghehandelt zijn / wesende dingen die met Menschen handen niet en zijn te verbeteren. Van tot een claeghlijck jammer der Schilderconst / en de eere onser Nederlanden schade / is noch jongh wesende / doch rijp in de Const / ghestorven binnen Napels / ontrent het Jaer ons Heeren 1546.

Leben van Pieter Koeck, Schilder en Bouw-mee- ster van Aelst.

De Stadt van Aelst behoeft niet te swyghen / oft haer te laten vererotsen / als ander Stede sich der Schilder consten halven hoogh beroemen / en potchen / dat sy hebben uytghelevert en vooztghebracht vermaerde constighe Schilders / dewijle sy so hooghlijck is verciert / met te wesen de vooztzenghster en geboort-plaets van den vernuftighen en verstandighen Schilder Pieter Koeck, en hem t' hebben ghehad tot een Bozgher. Hy heeft de Const gheleert by Barnard van Brussel / en is seer gheestigh wesende / daer in wonderlijcken toeghenomen. Hy is een cloeck teekenaer en Schilder ghewozden / beyde in Oly en Water-verwe : Oock in Patroon teyckenen / en schilderē / seer uytnemende. Hy hadde Italien / en de gemeen Schilder-school Room besocht / grooten blijt toezengende met teycke-

nen en leeren / soo van beelden als Metselye. Doe hy nu weder in Nederlant ghetrouwt / en Weduwaer is gheworden / werdt hy van eenighe Coudyluyden / Capijsters van Brussel / gheeten van der Hoepen / bewilligt de reys aen te nemen nae Constantinopel in Turckien / alwaer hun voozneem was pet besonders uyt te rechten / met te maken schoon costlijcke Tapeten vooz den grooten Turck / en lieten Pieter tot sulcken eyndt eenighe dinghen schilderen / om den Turckfchen Keysar te toonen : maer alsoo den Turck volghende zijn Nachometsche Wet / gheen beelden van Menschen oft Dieren begheerde / soo isser niet af gheballen / noch pet te weghe gebracht / dan verlozen reys / en groote costen ghedaen. Pieter daer den tijdt van ontrent een Jaer wesende / leerde de Turckfche spraek / en niet commende ledigh wesen / teyckende onbertusschen om zijn genoecht de Stadt van Constantinopel nae t'leven / met veel onligghende plaetsen / ghelijck de selve dinghen in seven yercken verbeelt in hout ghesneden / in d'uck zijn uytghegaen / daer in verbeelt verschepden handelinghen der Turcken. Erst / hoe den Turckfchen Keysar ghemeenlijck rijdt met zijn wacht der Janijseren / en ander gheselschap. Tweedst / een Turckfche Bruploft / hoe de Brupst gelept en verselschapt wozt met speel luden en dergelijke : met oock een Manen ghedans op hun wijse. Dierdst / hoe sy buyter Stadt hun dooden begraven. Vierdst / de nieuw Maen vperinghe oft Feest. Vijft / de wijse van hun eten. Sest / hoe sy teyssen. Sevenst / hoe sy hun hebben in 't legheren. In dese dinghen sietmen schoon vaste gronden / verschepden aerdighe actien der beelden / soo in d'raghen als ander werckinghen / seer vaste stellinghen en plantinghen van welstandighe Vrouwen / seer versterlijck en fraep toeghemaeckt en gheshulst / oock veeldeley wijfen van d'achten / welke alles ghenoech te kennen gheben / wat een heel verstandigh Meester Pieter is geweest. Hy heeft hem selven in 't sevende stuck oock ghecontersept in Turckfche cleederē / siende

Nederlandsche Schilders,

de niet eenen boghe / en wijft nae een ander die neffens hem staet / houdende een langhe spietz met een vaen. Doe hy in Nederlandt was ghekeert / hertroude hy / en nam tot zyn tweedde Hupszouwe Maeyken Verhulst oft bessemers / hy de welke hy hadde d' Hupszouwe van Pieter Brueghel zynen Discipel. In desen tijdt / te weten / in 't Jaer 1549, maecte hy de Boecken van de Metselrje / Geometrije / en Perspectieve. En gelijk hy wel begaest en geleert was / d' Italiaensche spraek erbaren wesende / heeft de Boecken van Sebastiaen Serlij, in onse spraek vertaelt / en alsoo dooz synen ernstigen arbejdt in onse Nederlanden het licht ghebracht / en op den rechten wech gheholpen de verdwaelde Const van Metselrje : soo dat men de dinghen / die van Pollio Vitruvio doncker beschreben zijn / lichtelijck verstaen can / oft Vitruvium nouw meer behoest te lesen / so veel de ordenen belangt. Dus is dooz Pieter Koeck de rechte wijse van bouwen opgheromen / en de mo-

Een Schilder niet alleen ghy Pieter conftich waert,
Die Aelst ter Weerelt maectt door dees u Const vermaert :
Maer veel Const is hier toe door grooten arbejdt creghen,
Wiens werck te bouwen is schoon huysen opgheseghen.
Dit leerde Serlius de zijne, en ghy u volck,
En 't Fransche : want ghy zijt Serlij tweetaelsche tolck.

Het leven van Ioachim Patenier Schilder van Dinant.

De vermaerde heerlijcke stad Antwerpen / dooz de Coopmanschap in doozspoet wesende / heeft over al tot haer ghewencht de uptnemeste onser Consten / die veel hun tot haer oock begheven hebben / om dat de Const gheern is by den rijckdom. Onder ander is ooc haer by gecome desen Ioachim Patenier, ghebozen te Dinant. Hy is ghecomen int Ghildt / en edel Schilder geselschap der Stadt Antwerpen / in 't Jaer ons Heeren 1535. Hy hadde een seker eppen manier van te maken Landtschappen / seer aerdighe en supber / de boomen so wat ghetypelt / oock daer in maekende aerdighe beeldekens / soo dat syn dinggen wel begheert / vercocht / en in verschepden Landen geboert zijn. Hy had-

derne afgegaen / dan 'tis moeplijck / dat ter weder een nieuwe bypl moderne op zyn Hooghduytsch in ghebruyck is gecomen / die wy qualijck los sullen worden : doch in Italien nemmeer aenghenomen sal wesen. Pieter heeft veel wercken / Tafelen / Tafereelen / en Conterseptelen ghemaect. Hy is oock Schilder gheweest der Keyserslijcke Majeestept Caroli Quinti, in wiens dienst hy ghestorven is binnen Antwerpen / daer hy woonachtich was ontrent het Jaer ons Heeren 1550. Want zyn Weduwe Maeyken Verhulst gaf zyn naeghelaten Metselrje Boecken wt int Jaer 1553. Pauwels van Aelst / bastart soon van Pieter Koeck, was uptnemende van te copieren / nae Ioan Mabusen dinghen / oock seer net en supber maekende glaefkens met bloemen. Hy woonde en starft Antwerpen : zyn Weduwe wert d' Hupszouwe van Gielis van Coninck loo. Tot Pieter Koeck van Aelst / spreekt Lamplonius in zyn Latijns ghedicht / op dese wijse:

Van Pauwe
van Aelst.

de dooz gewoonte in al zyn Lantschappen erghen te maekken een Manneken zyn gheboegh doende / waerom hy den kacker wiert ghesheeten ; dit kackerken was t' somtijdt te soecken / ghelijck het Wilken van Hendrick met de Bles. Desen Patenier was een mensch / die neffens zyn edel Const was van een rouwe leven / seer tot den dzanck gheneghen / dat hy heel daghen sat in de Herbergh / zyn ghewin oberdabigh doozzenghende / tot dat hy dan dooz noot ghezonghen hem tot de gheld-vzuchtighe Pinceelen most begheben : By hem leerde Frans Mostert, dien hy dooz hojselhejdt en dzonckenschap dickwils ten Hups uptjaeghde / soo dat hy veel by hem verdoegh / gheneghen zynde om leeren. Ten tijde doe Albert Durer t' Antwerpen was / hebbende groot behagen in de handelinghe van Patenier, conterseptte hy hem op een Lepe / oft misschien een Tafel

Caselet/met een Coperen stift/seer uptnemende ghedaen. Van Patenier sietme by verscheyde liefhebbers seer fraey Landtschappen. Te Middelborgh by Melchior Wijngis, den Munt-meester van Zeelandt / zijn van hem by uptnemende stucken/het een wesende vol beeldekens / een bataillie/ soo wel en supber

Dat onder dees al t' saem niet een ghesien can wesen,
Soo levend uytghedruckt zyn beeldt, ghedaent en wesen,
Als dijn, o Ioachim, is hierom niet alleen,
Dat ghy in Coper zijt van Curti handt ghesneen,
De welcke handt niet vreesst, dat ander haer sal trotsen:
Maer om dat Durer sagh Landtschappen, hutten, rotfen,
Van u gheschildert cloeck, verwondert zijnde seer,
Met Coper stift op Ley u wesen track wel eer:
Dees trecken volghde Cort, en heeft met dit te connen,
Al ander niet alleen, maer hem self overwonnen.

Het Leven van Herri de Bles, Schilder van Bovines / by Dinant.

Het ghelijck wel / dat in onbekende oft ondermaerde plaetsen de nature somtijds / om toonen datse gheen aensien en heeft waer sy haer gaven uptstort / gheneghen is wat nieuws aen te richten / te hebben upt eensamen hoec voortghebracht / ghestelt en opgheboert onder de sterren / oft lichten onser Const / desden Henrick met de Bles / alsoo gheheeten nae een witte vleck / oft bles van hanz / die hy vooz op 't hooft hadde. Hy is ghebozen niet wijt van Dinant tot Bovines, en is alst schijnt een naevolgher gheweest van Ioachim Patenier: En is ghelijck sonder Meester een Meester geworden / nae dat den gheleerden Lampsonius van hem ghetupgicht / segghende: De Stadt Dinant heeft een Schilder ghegeven / den welken den Schilder-dichter heeft geroemt in syn naeste ghedichten. De bequaemste ghelegghentheyt van 't Vaderlandt self had hem een Constenaer gemaect / een Meester noutwlijcks hem leerende. Het cleen Bovinen heeft dit lof benijdt de naest ghelegghen / en heeft Hendrick voortghebracht / erbaren in Lantschappen te maecten: Maer soo veel als cleen Bovinen, Dinant en wijckt: Soo veel o Ioachim wijckt Hendrick vooz u. Van

gheschildert / dat geen verlichterje soude vermoghen daer teghen te wedden. Tot hem spzecht den geleerden Lampsonius, onder een Conterseptsel / dat den Hooznschen Cornelis Cort (dien hy Curtius noemt) nae 't ghene Albert Durer dede / heeft seer constich ghesneden / en segt op deser meeninghe:

desen Ioachim heb ick weynig bescreydt: Van zijn wercken / die men te veel plaetsen by den beminders siet / ghetupghen ghenoech / dat hy een Meester is geweest van groote patientie oft gedult / grouwsaem veel tijdt en werck in zyn dinghen doende / te weten / in Landtschap / en soo in Boomkens / Bootsen / stredkens / menschte van beeldekens / en dergelijcke / maeckende veel cleen stucken. Dit was den Meester van den Wol / stellende in al zijn wercken een Wlken / dat somtijds soo verborzogen sit / dat de luyden malsander langhe geben te soecken / en wedden niet te connen vinden / en alsoo hun tijdt-verdzijf nemen met dit Wol soecken. By den Const-beminder Wijngis zijn van hem dnye Landtschappen seer uptnemende / en een Lotken. Te Amsterdam in de Warmoesstraet tot Marten Papenbroek is van hem een grootachtich schoon net Landtschap / waer in licht eenen Cramer onder eenen boom en slaept / terwijlen zijn een groot deel Apen doende / die al zyn Cramerje voorthalen / en hanghen ober al op de boomen / en met hem veel wesen hebben: 't welck by eenighe wozyt uptghelept en verstaen / een spotterje te wesen met den Hous. De Apen souden zijn de Martens / oft Martinisten / Luthers ghesinde / die 't wesen des Hous (datse Cramerje noemen) souden ontdecken: Doch moghen dat qualijck dupden / en missechten en hadde

Nederlandtsche Schilders,

Henrick daer sulcx niet mede ghemeent: want de Const gheen spotster behoorde wesen. Noeh is t'Amsterdam by d'Heer Melchior Mouteron een aerdigh cleen stuckken van een Emaus, daer wonder veel cleen wercken in comen. Door aen comt het Casteel Emaus, en de Pilgrims in 't groot: elders sitten sy ter Tafel. Doorts stietmen in Jerusalem Historien van de Passie/ als Ecce Homo, en dergelycke: verder den Calvarp bergh / met 't Crucifix en verrijns. By den Kieper en in Italien en ander plaetsen wort zijn dingen veel ghesien/ en besonder in Italien seer begheert: want den Man met het Wlken is seer wijt vermaert.

Het leven van Lucas Gassel van Helmont/ Schilder.

Wij bevinden in 't ghemeen onse Nederlandtsche Schilders veel tot Landtschap maken te zijn geneycht/

Ghy Lucas weest gegroet voor allen and'ren weert,
Die van my zijt niet min als eyghen Vader gh'eert,
Die my ghegheven zijt ten eersten een beginder,
Van dat ick worden ben een Schilder-const beminder,
Als ghy Landtschap en hut maelt met gheleerde handt,
Vroomheyt was ghelijck u Const en u verstandt,
En al dat 't vromer hert door liefde can gheleyden:
Daerom laet van u deucht, en Const 'tgherucht uytbreyden,
En stadich leven oock van nu tot alder tijdt,
O oudt Man, die my lief om twee oorlaken zijt.

Het leven van Lambert Lombardus, Schilder en Bouw- meester van Lupck.

Grooten blijft noch ernstigh nae soeken hebben my niet moghen baten / dat ick had moghen beromen een cleen Latijns Boeck / dat wel eer heeft beschreven den Bughschen Lampsonius, die in zijnen tijdt was den Secretaris van den Bisschop van Lupck / oock een uptgenomen beminder en kenner van onse Const. Desen / alsoo hy te Lupck ghemeensaem was met Lambert Lombardus van Lupck / hadde in 't langhe het leven beschreven van desen vermaerden Meester / daer ick my mede hadde moghen helpen in dit mijn voorneem. Lambert is doch ghebozen gheweest te Ludick / oft Lupck / en is

oft datser niet in onerbaren zijn gheweest / dat welck soo in Italien niet bevonden wordt / waerom sy ons besonder achten goede Landtschap-maekers / en sy de Meesters in beelden te wesen. Het zijn oock verscheyden by ons gheweest / en noch zijn / die de studie der beelden / daer de meeste cracht der Consten in geleghen is / bezijden stellen / zijnde alleen vernoeght met eenighe cleen bootkens oft pollekens tot hun Landtschappen. Van desen is oock een gheweest Lucas van Helmont / die zijn wooninghe heeft ghehouden te Brussel / daer hy oock is ghestorven. Hy wrocht seer wel van Landtschap in Olp en Waterverwe: doch hy wrocht niet veel. Hy was een vriendelijck goetd Man / en een soet pzater. Hy hadde groote ghemeensaemhepdt met Lampsonio, die hem seer was toeghebaen / en t'sijner gonst hem dussche gedichten in Latijn toeschreef:

een cloeck en verstandich Meester gheweest in de Consten van Schilderen / Metselrijen / en Perspectiven / en weerdigh te ghedencken / niet alleen om zijn uptnemenheyt in der Const: maer oock om dat hy is gheweest / ghelijck als bertelt wordt van Chiron, een Meester oft Doester-heer der Helden / oft dat hy sulcke Doesterlingen oft supgh-kinderen heeft opghebracht / als daer zijn gheweest Frans Floris, Willem Keye, Hubrecht Goltzius, en meer ander die naem-weerdig zijn / en hem zijn gerucht eerlijck vermeerderen. Lambert heeft verscheyden Landen besocht / eerst ontrent de Nederlanden / in Duytschlant / en

en **W**anckrijck / en heeft weten te vinden eenighe Antijcken / die de Francos oft Duytschen souden hebben ghebaen / doe in **I**talien oft ander d' Italianen de **C**onst door oppoeren / inlandtsche krijgen / en anders verballen / en schier vergaen was : dese heeft hy neerstigh ghecontersept / aler hy opt de Roomische dinghen hadde ghestien / upt die beelden der Franschen zinnen eersten grondt der Consten ghenomen : jae is soo ervaren in dese dinghen gheworden / dat hy cononderseheden in wat tijden en plaetsen datse ghemaect waren. Hy heeft oock **I**talien en **R**oom besocht / van waer hy niet ydel noch ledich weder is gekeert : maer is daer in zijnen bergighen hoeck **L**ands van **L**upck een **V**ader van onse **C**epcken en **S**childer-const gheworden / die de rouwe en plompe **B**arbarsche wijze wech ghenomen / en de rechte schoon Antijcksche in de plaetse opgerecht / en te voorschijn ghebracht heeft : waerom hy niet wepnich danc en roem verdiende. Hy woonde byten **L**upck / was een verstandich **M**an / van goet oordeel / oock **P**hilosooph en **P**oet / hebbende in zyn wercken groot opmerken in 't stelsel der beelden / ordineren der **H**istozien / en yntbeeldinghen der affecten / en ander omstandigheden. **M**en siet van hem verseyden dinghen in **P**rint romen. **O**nder ander een groot **A**bonmael **C**hristi, dat heerlijck van ordinantie is / en in affecten / werkinghen / en anders / soo aerdigh en constigh by ghebracht / dat **L**ambert wel mach gherekent worden onder de beste **N**ederlantsche **S**childers / des voozleden en tegenwoozdighen tijds. **H**ier mede laet ick 't gherucht zijnen naem bevolen.

Het leven van Hans Holbeen, uytnemende Schilder.

Of door een gheluckich **H**emelsch **A**ffstozten sommighen in gheboozte woerde deelachtich ghemaect eenen **C**onst-barkighen mild-vloependen geest / oft dat eenighe bequaem supber **L**ocht te som plaetsen s' **M**enschen sinnen seherp verstandicht / en met snelhepdt van gheeft van in der jeught de deuren

opent / moedt en handen beweeght / met een goet levendich begriyp aen te grijpen / en veerdigh te begriypen hooge / jae d' alder opperste **C**onsten / en wetenschappen / daer in heel overtreffijck te wozen / peders gheboelen hier van te rugghe te dzyven den ick niet lustigh : maer dit vintmen meer gheschiedt te wesen / dat eenich treffijck groot **P**ersonagie in onse **C**onst ergen opstijght / en voortcomt in een **L**and / daer gheen meer vooz hem / oft te voozen ontstaen is / als een bewijs / dat den gheest en 't vernuft niet aen plaets oft gheslachte zyn verbonden : want den vermaerden **H**ans **H**olbeen, die grooten naem / roep en gherucht / de **W**eerelt tot verwonderen / in onse **C**onst heeft naeghelaten / is (hy al dat ick ean nae en opspoen) upt 't hartsteenighe woest **S**witser-land / en inder stadt **B**asel gebozen / Anno 1498. **H**oewel veel ghemeent wozt / dat hy van **B**usbozgh in **S**waben-landt soude wesen van gheboort : dan het is waer / dat albaer eenen van den selven naem is gheweest gebozen / die oock een taemlijck goet **S**childer was / waerom ghemeent wozt / dat het desen uytnemenden **H**olbeen zy gheweest / waer in ick acht gedoolt wozt. **W**at **O**uders hy gehad / oft by wien hy gheleert heeft / heb ick niet vernomen. 't **I**s seer te verwonderen / waer hy so schoon een manker / en so heel afghescheyden van de oudt vzeemtsche moderne heeft veromen. **I**ck hadt gheschreven / en laten vernemen te **B**asel : dan ten onghelucke / daer ick veel oft alle beschept hadde mogen van hebben / was ober acht oft thien **J**aerom overleden / te weten / den **C**onst-liefdigen **D**octor **A**mmersbach ghenaemt / die seer lustich was alle **A**ntiquiteprent 't **f**amen te brengen / en hadde (als ick meen) alle dinghen opghetepkent / wat **H**ans **H**olbeen te **B**asel / en in **E**nghelant / zynner **C**onsten halven / hadt te weghe ghebracht / en alsoo 't selve beschept met eenighe stucken van **H**olbeen zyn te vintden / oock te **B**asel by een zyn erfghenaem / is den selven van mijnen weghe daer na in aller beleefthept gebraecht / om te moghen veromen het beschept dat by hem is : hem is oock den waer-

om / en ineputinghe te kennen ghegeven
 gheweest: maer hy gaf vooz antwoort /
 dat hy dat niet sonder groote moept.
 son doen / die dingen nae te soecken / dat
 hem daerom billigck daer vooz een goet
 salarium soude moeten ghebeuren. Het
 welck my toegeschreven wesende / was
 verwondert / dewyl mijnen willighen
 arbejdt niet en is / dan ter liefde der
 Const / en niet om gheniet / oft ghewin /
 dat een ander oock niet mijnen goeden
 pber deelachtich wesende / zijn Voog-
 gbers en Stads eer en socht te voorde-
 ren. Dit is eenen Doctoz Isely, die ee-
 nighe meenen of hy most heeten Doc-
 toz Esely: dan ick docht / den Man is
 gelijck zijn Landt / onbeweeghlijck als
 de Switserse rootfen. Nu dit over-
 slaghen / Hans Holbeen heeft binnen
 Basel verscheyden fraep wercken ghe-
 daen: Welcke te sien zijn aldaer op het
 Raedt-hups / en in verscheyden Voog-
 gers hupsē. Daer is ooc te Basel by de
 Wisch-maert / eenen dans van hem seer
 constigh gedaen. Noch zijn onder ander
 zijn constighe stucken van hem op
 t'Raet-hups / seer aerdich geschildert en
 wel ghedaen verscheyden stucken oft
 vercken / wesende den dooden dans / te
 weten / daer de Doot alle staten van
 Menschen wech neemt / daer yeder in't
 zijn is becommert / en meet (soot schijnt)
 noch wonder uptrichten. Sommighe
 krijghslupden oft ander stellen hun te-
 gen de Doot aen: Maer moeten voozt /
 worden doozstekē / oft de doot ontrockt
 de moeder het liebe kindt / niet lettende
 op de doofhept der Ouders / oft sy slaet
 de Trommel in den krijgh: summa / sy
 laet niemant by / van Haus tot Boer /
 oft arm Mensch toe. Gelijck als dese
 Histozien genoegh op de self inventie vā
 hem uptcomen in een Boercken van
 Houte Pint / dat een aerdich dinghen
 is. Hy is in Italien niet gheweest: dan
 is te Basel gecomen aen de kennis van
 den geleerden Erasmus van Rotterdam:
 Den welcken siende de groote uptne-
 menthept van Holbeen, en ghelijck
 sulcke Gheleerde den constighen Schild-
 ders in weerden en achtighe hebben /
 heeft hy hem willen goet doen / en vooz-
 deren. Waerom hy dooz Holbeen hem

liet conterseptē / gelijck desen Constaer
 daer in seer geschickt was / en maeck-
 tet so / dat het niet beter mocht wesen /
 noch beter gelijcken. Dit gedaē / schreef
 Erasmus hem eenen vziendlijcken ghe-
 biedt-brief / aē voozmael zijn school-ge-
 sel Thomas Moro, Enghelesman te Lon-
 den in Engelandt / op dat hy dooz Tho-
 mas mocht comen in dienst en vziendt-
 schap by den Coningh Henrick de acht-
 ste / die seer onse Const was toegedaen.
 Hy liet hem oock het conterseptfel me-
 de nemen om Moro te gheben / schrijven
 de dat hem dit seer wel gheleek / maer
 dat t'ghene Albert Durer nae hem ghe-
 daen hadde / niet en gheleek. Dese ooz-
 saeck behaeghde Holbeen wel / en heeft
 se geern aenghenomen. Het ghelijck
 oock dat hy te lieber upt zijn Landt
 vertroc / om dieswille hy daer eē Hups-
 vrouw hadde / die soo kozel-hoofdigh /
 en van soo quaden aerdt was / dat hy
 niemmeer vrede noch rust met haer en
 hadde te ver wachten. Holbeen in En-
 ghelandt gheromen by Thomas Moro,
 (den welcken was om zijn groote ghe-
 leerthept des Coninghs opper Cancel-
 lier) met zijne brief en Conterseptfel / tot
 eē verskerthept van de uptnemenhept
 zijner Consten. Hy was seer welcom /
 en wel ontfanghen van Moro, die in dit
 Conterseptfel van Erasmus zijnen vrient
 soo groot behaghen hadde / dat hy Hol-
 been by hem hiel wel ontrent d'yz Jaer /
 en liet hem verscheyden dinghen doen /
 sonder den Coningh yet van Holbeen te
 laten weten / oft sien: vreesende / had-
 de hy den Coningh met den eersten Hol-
 beens soo edel wercken laten sien / dat
 hy nae zijnen lust van Holbeen niet ghe-
 noechsaem soude hebben ghedient ghe-
 weest. Hier heeft den Holbeen, Moro met
 zijn hupsghesin / gheslacht / vztenden /
 en ander ghecontersept / en meer fraep
 wercken ten hupsē gedaen / tot dat epn-
 lingh Moro in zijnen so grooten lust ten
 deele geholpen en versadigt was. Doe
 heeft hy de Coninghlijcke Majestept
 t'zijnen hupsē genoodet op een heerlijck
 bancket / latende den Coningh alle
 dinghen / die Holbeen daer t'zijnen hupsē
 se gedaen hadde / sien. Den Coningh die
 nop t soo uptnemende constighe schilde-
 ringen

rjen en hadde ghesten/was uptermaten seer verwondert/siende daer booz oogen verschapden persoonē die hy kende/niet offse gheschildert/maer levende waren gheweest. Moro siende het groot wel behallen/dat den Coningh in dese dinge hadde/heefste hem beleefdelijck te schenck aengheboden/segghende: Sy zijn uwe Majestept te dienste gemaect. Den Coningh/wten dit wel dancklijck was/had al vast in den monde/of den Meester/die dat werck ghedaen hadde/niet te becomen waer. Waer op Moro antwoorde/jae: en dat hy berepdt was t'zinen dienst/en liet Holbeen binnen by den Coningh comen. Waerom den Coningh seer verbljdt wesende/gaf Moro de schilderijen te behouden booz hem selben/segghende: Nu ick den Meester self hebbe/sal ick wel ghetrijghen wat ick begheere. Den Coningh hadde Holbeen in grooter werden/en achttinghe/en was blijde sulck overtreffende Constenacr by hem te hebben. Holbeen wesende by den Coningh in zinen dienst aenghenomen/heeft verschapden seer fraey Conterseptfels/als des Conings/en ander/seer uptnemende ghedaen/die te Londen noch te sien zijn/als volghen sal. Den Coninghs gonst en liefde is meer en meer tot Holbeen toeghenomen/dewijl hy so wel van hem na zinen wil gediend was. Tot bebestinghe van/dat den Coningh hem so heel toegedaen was/is een gheschiednis/die een schoon Deerel aen des Schilders Croon is:want het is gebeurt/dat op eenen tijt een Engelsche Graef quam om Holbeen te besoecken/begeerich wesen zijn Const/of t'gheen hy onder handen had/te sien. Het welck Holbeen (die yet nae t'leven conterseptte/of yet heymlijck te doen hadde)gants niet gelegen quam:waerom hy den Graef tot twee oft dypmael sulcx booz dien tijt met aller beleefsheyt afstoech/biddende/hem dese wepgeringten goede te houden:want hy hadde doe sulc belet/dat het niet en mocht geschieden/en dat hem wilde believen op een ander tijdt te comen. Wat vrendlijcke en ootmoedighe vermaninghe Holbeen dede/en liet den Graef niet af:Maer wilde teghen hem de trappen opcomen

met gheweldt/meenende dat zijn Persoon van een Schilder meer gheducht/en ghe-eert most wesen. Holbeen hem ghewaerschouwt hebbende/af te laten van zijn stoute onbeleefsheyt/en den anderen daer in volherdende/nam den Graef en wierp hem de trappen af:die al vallende in Enghels hem Gode beval en riep/O Lord have Marci oppan me. Zijn Edel-lupden en Dienaers/dooz desen schizickelijcken val verbaest/hadden ghenoech te doen met hun Heere/terwijlen sloot en besette de Holbeen zijn camer-deur wel vast/en is van boven tot een dachvenster upt gheraect/en in der haest by den Coningh gheromen wesende/had den Coningh om pardon/sonder segghen wat de sake was/daer den Coningh verschapden mael na vzaeghde: Doch pardonneerde hem den Coningh/midts dat hy hem de misdaet oft sake soude te kennē gheben/het welcke Holbeen openlijck/en volcomelijck ghedaen hebbende/gheliet den Coningh al oft hem berouwen waer/hem soo sterck te pardonneren/segghende dat hy hem niet meer most verboozderen soo stoute stukken aen te richten/bevelende hem niet wijdt van hem te gaen/maer te blijven in een van des Coninghs camer/en tot dat hy verstaen hadde hoe het met den Graef vergaen was. Cozts daer na qua den graef ghebzacht wesende in een Hofbaer/en werdt booz den Coningh ghebzacht/ ghequetst/qualijck ghestelt/en verbonden/hem seer deerlijck gheslatende/doende met een weerde klouwe stem zijn clacht ober den Schilder/die hem soo ghehandeldt hadde/doende van de saccke een deel waerhepdt/heefste upt tooznichepdt met onwaerhepdt een groot deel grover gemaect/tot naedeel van Holbeen, ghelijck den Coningh oock wel con vermercken. Den Graef zijn clacht-redenen voldaan hebbende/begheerde dat zijn Majestept daer ober sulcken straffe soude doen/als sulcken mishandelinghe aen zinen persoon geschiet grootlijck verdient hadde. Maer den Graef in desen pver hoozende/en merckende dat de Coningh hier niet heftich in en was/hem vast

vast na de oorzake vragende / uyt halen-
de / en hem coel houdende / wel gelijken-
de of den Coningh niet gheneghen was
t' gheschiede nae zijnen sin te straffen /
gaf soo veel te kenne / dat hy self daer
ouer wzaeck wilde doen : Waerom den
Coning is gram gewordē / dat hy in zijn
tegenwoordicheyt also verachtlick en
vermetelick sprack / ghelijck of hy hem
in't Ampt des Coninghs hadde willen
stellē / en sepdē : Nu en hebt ghy niet gee-
nen Holbeen te doen / maer met mijnen
Coninglijcken persoon self. Begon hem
op dzeppghende wijze / oft hardt aen te
gaen / segghende onder ander woorden:
Weendy dat my soo wepntgh aen dien
Man is ghelegghen? Ick segh u Graef/
dat ick van seben Boeren (soo't my ge-
liesde) seben Graven can maken : maer
van seben Graven niet eenen Hans Hol-
been, oft soo uptnemende Constnaer.
Dan welcker antwoort den Graef seer
verschickte / biddende zijns lijfs ghe-
nade / en begeerde nae te comen al t'ge-
ne den Coningh ghebteden soude. Soo
stelde hem den Coningh dees Wet: dat
hy tot geenē tijden toelegghen noch
bestaen soude / aen Holbeen eenige wza-
ke te doen / noch doen dooz / oft hy soude
aen den Grave soo groote straffe doen
gheschieden / als oft aen zijnen persoon
waer gebeurt. Hier mede was dese que-
stie oft gheschil gantsch ten eynden / en
ghelift. Vengaende de wercken van
Holbeen vooz den Coningh ghedaen / hy
heeft seer uptnemende gemaect t'con-
terseptfel van den Coningh Henrick de
achste ten voeten upt / soo groot als t'le-
ven / soo gheheel lebendigh / dat een pe-
der wie't siet verschickt : want het
schijnt dat het leeft / en datmen t'hoofd
en alle de leden natuerlijck siet bewegen
en toeren. Dit is noch te sien te Wit-
hal / een werck dat zijn Meester pyijt / en
ghetuyghet eenen anderen Apelles te zijn
gheweest. Heeft oock van ghelijcke seer
constigh / net / en supber ghedaen / de
conterseptfelen der dyp naeghelaten
kinderen des vooznoemden Coninghs /
te weten / Eduardus , Maria , en Elisabeth,
noch jongh wesende / die oock ter selber
plaetse te sien zijn. Veel groote Heeren /

en Vrouwen / zijn noch alle seer lebende
met zijn constighe handt ghedaen. Des-
gelijck binnen Londen op des Chirur-
gijns hal / staet noch van hem eē schoon
heerlijck stuck werck / daer de Oberste
van het Gild hun Privilegie ontfangē.
Hier sit den vooznoemden Coning Hen-
rick soo groot als hy was / seer statigh
in eenen rijcklijcken Setel oft ghestoel-
te / met een schoon cterlijck Capyt on-
der zijn voeten / ober weder sijden kante-
len de voozsepdē Oberste / welke den
Coningh met der rechter handt hun
Privilegien toelangt / welke een van
den Overmannen met grooter dootmoe-
dicheyt en eerbiedinge schijnt t'ontfan-
ghen. Het zijn eenighe die meenen / dat
dit werck by Holbeen self niet gheheel
voldaen en is : Maer dat nae zijn doot /
het ghene daer noch aen ghezack van
pemandt anders volepndigt soude we-
sen : Doch indient soo waer / heeft den
opmaker den Holbeens handelinge so
verstandigh connen volghen / dat het
geen Schilders noch Const- verstandi-
ghe van verschepden handen en soudē
oordeelen. Daer zijn noch in verschep-
den Heeren hupsē menichte van schoon
treklijcke conterseptfelen van zijn seer
supber handt te sien / ja so veel dat het te
verwonderen is / hoe hy binnen zijn le-
ven so heel veel / net curieus wert heeft
connen maerken / behalven noch t'ghene
hy vooz Goudt- smeden / Schilders /
Plaat- snijders / hout- snijders / An-
tijck- snijders / en ander so supberlijck /
en veel gheteyckent heeft / en al t'ghene
hy so heel aerdighe en supber in wasch-
ghebootseert heeft / daer hy heel uptne-
mende oock in was / als een Man die
hem schier in alles wist te behelpen /
werckende vā Oly- berwe / Water- ber-
we / en berlichterije / oock al eben mee-
sterlijck. Doch alker hy by den Coning
quam / en had noch noyt van berlichte-
rige yet ghedaen : Maer bindende daer
by den Coningh eenen te desen deele upt-
nemende fraep wesende / met namen
Lucas, een vermaert Meester / met wel-
ken ghemeensaem kennis en vrient-
schap houdende / doe hy maer had ghe-
sien de manier hoe men daer mede toe-
gingh / greep het by der handt : en dewyl
hy beter /

by beter / jae uytnemende goede tey-
 keninghe / stellinghe / verstand / en
 handelinge hadde / gingh by den Lucas
 verre te boven / by manier van seggen /
 so veel als het Sonne-licht des Manen
 in claerheyt overtreft. Te Londen op
 het Stael-hups / oft Oosters hups / in
 de eet-sael / zyn van Holbeen twee groo-
 te heerlijcke stucke Water-verwe doet-
 ken / uytnemende gheschildert en ghe-
 handelt wesende. Het een stuc is de Tri-
 umphe van den rijkdom ; Het ander /
 het teghendeel / te weten / de Triumphe /
 oft den staet der armoede. Den rijk-
 dom is uytgebeeldt met den Godt Plu-
 to oft Dis , in ghedaente van een oudt
 cael hoofdig Man / op eenen rierlijcken
 gulden antijcksche wagen sittende / dooz
 oberbockende / met d'een hant grijpen-
 de in een Coffer het ghelt / met d'ander
 stropende gouden en silveren penninge.
 Ontrent hem zijn Fortune en Fame /
 oft t'geluck en t'gheruchte. By hem op
 den waghien staen oock een veel ghelt-
 sacken. Achter den wagen zijn eenige /
 die overhoop het ghesit ropde gelt grab-
 belen. Over wedersijde van den wagen
 gaen de vermaerde rijke Princen van
 den ouden tijt / als Cresus, Midas, en der-
 gelijcke. Den waghien is voort getroc-
 ken van vier heerlijcke schoone witte
 Beerden / de welke gelept woerden van
 vier Vrouw personagien / welker na-
 men boven hen hoofden oft onder hen
 voeten staen / wesende beelde die den sel-
 ven sin helpen boeden / en oorsaeckster
 des rijkdoms : zyn alle naeckte : tronien /
 handen en voeten / zyn vleys-verwe : En
 alle de cleederen ofe dzaperje / van wit
 en swart : de boozdekens en rieraten
 met schelp-gout getrocke wesende. Het
 punt des ghesichts deser bepder stuc-
 ken / heeft by ghenomen op de linie der
 Basis / also dat alle de Figueren comen
 boven den ghesichte seer verstandich.
 Het ander stuck / de staet van armoede /
 is op deser manieren uytgebeeldt : Ar-
 moede in ghedaente van een oude uyt-
 ghehongherde magher Vrouwe / sit
 op eenen ouden verpletten waghien op ee-
 nen bondt stroo / onder eenen thoon oft
 hutteken / met een wepnigh oudt stroo
 bedeckt / seer deerlijck stende / sacht een

wepnigh bekleedt wesende met een ver-
 scheurt en belapt cleedt. Varen wagen
 woort voort ghetrocken van een onghes-
 valligh magher Beerdt / en oock sulck
 eenen Esel. Dooz den wagen gaen een
 Man en een Vrouwe / dock ongedaen /
 mager / en verscheurt / hun hande wzin-
 ghende / en doef misbaer makende : den
 Man heeft een spae en hamer. Dooz op
 den waghien sit de Hove / welke haer
 gesicht seer beweeghlyck opwaert nae
 den Hemel slaet / met noch veel meer
 omstandigheden / die aldaer te sien zyn.
 Eyndlingh om toyt maken / dit is een
 fraey Philosophische uytbeeldinghe /
 Poetich versiert oft gebonden / seer wel
 geordineert / van seer goede teyckenin-
 ghe / en wel gheschildert wesende. Dese
 twee stucken schilderje / doz Fredericus
 Zuccarius in Engelandt was / ontrent
 het Jaer 1574. dat by met grooter
 vlijt de selve met eygen handt heeft ge-
 contersept met der Pen en gewasschen /
 betuyghende dese dinghen wel soo goet
 en wel ghedaen te wesen / al hadden se
 gheweest van d'hant van Raphael d'Vr-
 bijn. Daer nochtans d'Italienen hun
 Lants-volcks eere wel vast lief is / de
 selve onser Consten halven / anderen
 volcken over te willen gheven. Den
 selven Frederijck heeft noch meer be-
 kent / en is noch milder uytgeromen te-
 ghen onsen Goltzius , te Room wesende
 t'zinen hupse / in praet wesende van
 Hans Holbeen, en zyn schilderjen in En-
 ghelandt : want by sepde / dat se beter
 waeren als die van Raphael d'Vrbijn,
 het welck by een hoogh ghetuyghnis
 is / oft een bymoedigh oordeel / van so
 een Man in de Const soo erbaren : want
 soo Italien waer berooft van Raphaels
 naem / gherucht / roem / en wercken / sy
 berlooz eenen bysonderen tack van haer
 Schilder-croon. Eenwel watter af
 is / sulck ghetuyghnis bevesticht den
 Hoolbeen, een uytinuntig overbliegen-
 de gheest te zyn gheweest in onse Const.
 Frederijck voornoemt was oock seer
 verwondert van een Conterseptsel van
 een Gzaefinne / ten voeten uyt / alsoo
 groot als t'leven / ghecleedt in swart
 Satijn / seer uytnemende supber en wel
 van den constighen Holbeen ghedaen :
 en dit

Nederlandsche Schilders,

en dit was te Londen / ten huyse van Melord Penbroeck, dat hy dit quam te sien in gheselschap van Schilders en beminders: hadder oock so groot behaghen in / dat hy seyde / dergheleijcke in Const en netticheydt binnen Room niet te hebben ghesien / en gingh al vast verwondert van daer. Binnen Londen is gheweest een goet Lief-hebber onser Consten/genaemt Andries de Loo, welcken oprecht al wat hy van Holbeens hant wist te bekommen. Dese hadde grote menichte van wonder aerdighe conterseptselen van Holbeen: Onder ander hadde hy een alsoo groot als 't leven tot het halve lijf / aen een Tafel / waer by waren geschildert seer curieus alderley instrumenten der Astronomie: want dien gecontersepten was gheweest des Conings Astronomijn / gheheeten Mr. Niclaes, een Duytsch / oft Nederlander wesende: doch hadde wel dertigh Jaer in Enghelandt ghewoont. Doe den Coningh ypt cortwyl oft ghenuecht hem eens vzaeghde / hoe het quam dat hy niet beter Enghels con spreken / gaf hy dese antwoort: Heer Coningh vergheeft het my / wat Enghels kanmen leeren in den tijt van dertich Jaeren. Welcke antwoorde den Coningh en al zijnen omstandt hertlijck dede lachen: doch het was een seer goet Conterseptel / en meesterlijck ghedaen. Noch was by den voornoemden de Loo 't conterseptel van den ouden Melart Crauwel, in de groote van ontrent een voet en half / oock seer constigh van Holbeen, en noch oock dat uptnemende conterseptel des hoogheleerden wijdt-heroeinden Erasmi Rotterdami, daer vooz henen van verhaelt is / dat hem soo heel ghelijck was / mitsgaders oock het conterseptel van den Bisschop van Cantelberij. Noch hadde den vooz verhaerden lief-hebber eenen seer grooten doeck van Water-berwe / waer in op een schoon heerlijcke ordnante gecontersept saten so groot als 't leven / van hooft ten voeten toe / den gheleerden en vermaerden Thomas Morus, met sijn Huyvrouw / sonen en dochteren / dat een dinghen is weerdig ghesien en hoogh gepresen te worden: welck weerdigh stuck / vooztijds van

Holbeen tot een proef zijner Const (als vooz verhaelt is) ghemaect / is nu teghenwoozdich by een groot Edelman / den Reef van Thomas Moro, en heeft het ghecocht in 't sterfhuyse van den overleden Andreas de Loo, zijnen toe-naem is oock Moro. En dat van den Bisschop van Cantelberij voozgemelt / een van de beste conterseptselen van Holbeen ghedaen / is nu ter tijdt by ee Edelman / en groot lief-hebber / welcks naem is Mr. Coop, woonende bytten Londen op Tempelbaer / ober Melard Tresozier / die noch veel meer fraep schilderen / soo van Holbeen, als ander Meesters / t'zijnen huyse heeft. Noch is tot Amstelredam in de Waermoes-straet van Holbeen een seer aerdigh en supber conterseptel / wesende eenighe Coninginne van Enghelandt / dat wonder wel ghehandelt is / hebbende onder ander een silber laken cleedt / dat natuerlijcke silber schijnt te wesen / waer op is eenighe werck / alles soo natuerlijck en selftsamen ghedaen wesende / dat het te verwonderen is / wel ghelijckende ofter tenteel / oft witte foelie onder is: somma / t'is weerdich te sien. Noch heb ick ghesien twee van zijn eygen conterseptselen / en van hem selfs ghedaen: De een in een cleen rondecen / en was van verlichterije / heel in 't cleen / maer seer net en supber ghedaen / comende toe den Const-liefdigghen Jaques Razet: het ander mocht een troncken wesen / groot ontrent de palm van een handt / uptnemende vleeschachtich / van lijfberwe / aerdich en supber ghehandelt / en dit comt toe den Const seer toeghedanen Bartholomeus Ferreris. Dese uptnemenden Holbeen hadde in alle zijn wercken en handelinghe een seker vasticheydt in stellen / en schilderen / zijn dinghen al by order aenlegghende / en op doende / veel anders als ander Schilders: ghelijck onder ander / waer baerd oft hazz over te comen hadde / schilderde hy doch volcomelijck alsoo 't wesen hadde / de schaduwe daer in recht waernemende / en maecte als het droogh was baerd oft hazz seer vloeyende en natuerlijck daer ober. Veel ander dinghen dergheleijcke heeft hy met goeden voozdeel en welstandt

welstandt booz gebuyck gehad. Booz-
der gelijck van den Antijcken Schilder
Tupilius Roomsche Ridder verhaelt is/
dat hy slinck was in't schilderen / een
dinghen te voozen noyt meer gesien: al-
sulck is oock te ghetuyghen van Hans
Holbeen, die Pinceel en de Schilder-
const oeffende met zijn slincker handt /
het welck oock in onsen tijdt weynigh/
oft niet van anderen meer en wozt ghe-
hooyt / oft vertelt: doch en is zijn schil-
derje/oft werck daerom niet slinck: maer
recht / welstandich / en seer volcomen.
Te booz verhaelden wy van zijn tey-
kenen/dat hy veel aerdtighe en nette din-
ghen heeft gheteyckent / dat blijkt on-
der ander (nessen den doon-dans/die van
hem in druck uptcomt in houte Pzint)
noch aen een Bybel Figuer-boeckrken
in houte Pzint van hem uptcomende/
welcke Figuerkens oock in verschey-
den Bybels ghedrukt zijn / sonder dat
ter oock zijn/die nae ghesneden zijn. In

dit Figuer-boeckrken zijn veel aerdtighe
historikens / en gheestighe welstandi-
ghe beeldkens / die oock wonderlijck
goedt van werckinghen/oft actien zijn.
Al zijn dese dinghen meest al uptnemen-
de/soo verwondert my 'thistoriken van
Anna, Moeder van Samuel, en Elcana
haren Man; oock daer David Vrias doot
wozdt gheboodtschap / daer Abisag hy
hem comt / en daer Hiram's bode Salo-
mon eenen brief brengh/hoe heerlijck/en
op een heel treflijcker maniere boben
ander moderne / daer Salomon in zijnen
Thoon is sittende / niet met naeckte
armen / met een deken om / oft ghelijck
men die op zijn Antijcksche soo beropt
veel maect: maer met een rijcklijck en
Coninghlijck kleedt oft laken. Op dit
Boeckrken/tot lof van den uptnemenden
Hans Holbeen, is van een Poet Nico-
laus Borbonius een constigh Latijns
Carmen oft ghedicht ghemaect / luy-
dende ghenoech op desen sin:

Ode.

Left in Elysi veldt Apelles is gaen swerven,
Zeuxis, Parasius, ontrent hem by gheval:
Dees twee, als wel ghemoedt in die wellustigh' erven,
Veel woorden storten uyt, en maecten groot gheschal:
Maer hy terwijlen stil, is treurigh heen gheftreken.
Dit docht zijn mackers vreemt, en met een soet aenval
Sy hem vermaenden valt, en porden om te spreken.
Den Coschen Constenaer, met droef en swaer ghesucht,
Werd't uyt een diepe borst de stem oock uyt te breken,
En seyde: O ghy eylaes! onwetend van 't gherucht,
Dat uyt de Weerelt quam nu corts in d'helsche wonsten:
Och gave slechts maer Godt, dat waer een valsche clucht:
Dat onder 'tsterflijck volck een met de cracht der Consten
Ons toont gantsch niet te zijn, dan Schilders met den naem.
(Om recht te spreken uyt, uyt jonsten noch afjonsten)
Het schijnt wy waren noyt hervaren, noch bequaem
Te handelen Pinceel oft verwe in onse tijden.
En Holbeen heet den Man, jae Holbeen, die al t'saem
Ons namen hoe vermaert, soo duyfter stelt besijden,
En schier te nieten doet. Al sulcke clachten meer
d'Hel-Gheesten deden siet, die sonder veel verblijden
Ten rechten (als ick meen) noch claghen mochten seer:
Dat yemant maer en saegh, een van den Tafereelen,
Ghedaan van Hars, (dien Hans, die selfs den roem en eer
Van zijn heerlijcke Const, alleen is den gheheelen
Voorneemsten) metter vaert waer een gheroep ghehoort:
Gheen Menschen handen noyt, met verwe, noch Pinceelen,
Soo groote seldsaemheyte ghebrocht en hebben voort.
Sy hebbens niet vermocht te doen, 't is onwaerachtich,

Nederlandtsche Schilders,

Dat yemants werck zy el (wat baet verloren woordt.)

Dan dat Godt heett ghedaen, die dat alleen was machtich.

Dit ghedicht wendt hem voorts tot den jonstighen Leser / hoe dat van sulcken Constenaer / dooz sulck eerweerdich werck / en gesonde schilderije / zijn herete gheboedt mach worden: En dat hy hier mede verontdicht / soude laten va-

O vreemdingh, lust u t'sien schijnlevendighe beelden?

Aenmerckt de dese hier, die Holbeens handen teelden.

Doe eprndlinghe Holbeen de Weereldt met zij edel Const veel vercieringhe hadde toeghelanght: en ghelijck t' Menschelijck leven op der Werden / en alle Weereltsche dingen oft verganghlyck wesen / tot in nieticheden versuilen / hun ontmaken / oft comen tot onafkeerlijcken oft onverbiedlijcken eprndt / so is

ren den beminder van den gheroofden Ganymedes, en de schandlijcke dieverije van de Cypzische Goddinne. Hier naer volghen twee Griekische veersen / oft regelen / op deser mepninghe ludpende:

Holbeen in groote benoutheydt te Londen ghestozven van de Pest / W. 1554. oudt 56. Jaren / zijn lichaem der verrottinghe en vergancklijckheyt / maer zijn loflijck gherucht en naem den naecomelingen onder den Menschen en onsterflijcke gedachtenisse latende.

Leben van Ian Cornelisz. Vermeyen, van Weberwijck Schilder.

D' ghene die goedertierlijck van de Duilde Nature hulpsaem en gonstigh handtrepckinge / gaven en weldaden hebben ontfanghen / in Consten uptnemende gheschickt te wesen / daer beneffens lichaemlijcke schoonheyt en beballijckheyt / gheraerken lichtlijck van laegh tot hoogh op te stijgen / en te comen in groot aensien / ghenade en weerde hy den grooten Heeren en Vorsten / ghelijck gheschiet is met Ian Vermeyen, den vermaerden constige Schilder / die dooz sulcke middelen hy den Keeser Carolus de vijfde / liefstalligh en in eeren was ghehouden. Hy was ghebozen tot Weberwijck / een Stedeken oft Dorp niet seer wijt van Haerlem / in't Jaer 1500. Zijn Vader hiet Cornelis: doch hy wien hy geleert / oft wat toegang hy hadde tot der Const / en hebick niet comen vernemen / dan dat hy dooz zijn blijt en Const is gheworden Schilder des doozluchtighen voornoemden Keesers / den welken hy als een mede-repser verselschapte in verschepden Landen / oock Anno 1535. te Chumts in Barbarien: want den Keeser hem veel gebzupckte / zijn krijghen / geschiednisse / en verwinninge te teykenen / nae welke vermaels schoon Tapyten zijn gemaect gewonden: soo dat

hy veel dingen ober al nae t'leben dede: onder ander oock de beleghtinghe / en ghelegentheyt der stadt Chumts / hebende in dit en ander deelen der Const / een seer verstandighe en aerdighe handelinghe / in Geometrie oft Lat t-maect / en in eer edel wetenschappen niet onervaren wesende. Zijn uptnemende wercken zijn veel te sien t'Wrecht / in d' Abdije van S. Vaes, die wonderlijck wel gedaen / en seer gheprezen zijn. Tot Bzussel warde van hem ooc veel schoon Tafelen / Tafereelen / en Conterseptelen: Doch u at in de Kercken tot Sinte Goelen en elder was / is dooz d'uptsinighe beeldtsiozminghe verniet / oft wech ghenomen. In de Kerck van S. Goricks te Bzussel hadde hy zijn eygen Graef-tepcken ghegheven / wesende een verrijenis / in't opperste met eenen Godt den Vader / en is noch tegewoondich te Praga, hy zijnen soon Hans Vermeyen, constigh Goudtsmidt en Bootseerder / die oock hy den Keeser in dienst en weerden is: Want dit stucck was in tijts upt de Kerck den schepudige handen ontnomen. Daer was onder ander van hem een gheruchtigh werck / en een besonder stucck / in de verhaelde Kerck / van eenen Kerst-nacht / seer wel gheordineert en gheschildert: Oock eenen

nen staenden naeckten Christus, met de een handt op de bozst/ die seer ghepzen was. Zijn eyghen Contersepsel met eyghender handt ghedaen / is noch tot Middelhoogh in Zeelandt/by Maria zijn dochter/ Weduwe van S. G. Pieter Cappoen, seer constigh en wel ghedaen: waer achter is een verschietende Lantschap/met de stadt Thunis nae 't leven/ alwaer hy bewaert wesende van een deel Soldaten/ sit en contersept: Onder ander heeft hy daer by gheboeght een verflaghen vollijvige schoon Vrouw/ hebbende eenen houw in den arm. Daer is oock by de voornoemde Maria 't contersepsel van zijn tweede Hupsvrouw seer wel ghedaen: dese was ghebozen met aen elcke handt ses vingeren/ en also 't minste vingherken aen elcke handt was afghedaen / siet men noch aen de handen de knuytgens/ daer sy ghesaen hebben. Dese zijn verhaelde dochter isfer oock van haren Vader ghedaen nae 't leven/in haer kindtsche jeugt/seer aerdich getupert in Turcksche cledingen/ ghelijck hy daer sinlijckhepdt in hadde/ haer sonwijlen also te cleden / en leyde se oock in den Russelschen Omgangh.

Oock is by de selvige van hem een contersepsel van een jongh kindt van zijn ghebueren / dat wonder schoon hayz hadde. Noch is by haer van des Vaders hant te seer aerdige Zee-triump/ met veelderhande naeckten/seer wel ghedaen. Hy is gheweest een groote vriendt en geselle van Ioan Schoorel, welke oort saemen veel Landen rochten in den Noordt-hollantschen Sijpe. Dickwils hadde den Keyser sijn ghenuecht desen sijnen Schilder Vermeyen te laeten sien eenighe groote Heeren oft Vrouwen/ trofende op zijn bysonder ghedaent en ghestalt: want hy wesende een schoon en langh persoon / hadde eenen schoonen breeben baerdt/ soo langh/ dat hy recht over eynde staende/ daer op con treden: t' somtijden by dese Princen staende/ sloegh den baerdt met den windt hun in d'aensicht/daer sy te Meerdt saten. Desen baerdt havende hy daeghlijck met groote neerstichepdt / en werdt om den grooten uytmenenden baerdt veel gheheeten Hans met den baerdt. Zijn contersepsel comt in druck / waer onder Lampsonius in Latijn heeft gheboeght een dus luydende ghedicht:

Wat heeft Vermeyen niet gheschildert, Menschen, Steden,
En plaetsen, die men siet seer wijdt aen elcken cant,
O Keyser Carel vijft: als hy u nae ging treden,
Iae volghen over al, te water als te Landt,
Op dat de daden vroom hy van u rechter handt
Sou malen door zijn Const, om in Tapijt gheweven
Te blinken claer van goudt: doch door een hoogh verstandt
Was 't handtwerck boven stoffe in weerden prijs te gheven.
Maer seer uytmuntich noch hy door een hoofft verheven,
Dede alsoo aenghenaem vertoonning sonderling,
Als met zijn edel Const met eenen baerdt ghedreven,
Die hy liet golven uyt, als hy ghebodt onthng,
Den welcken breedt en lang hem tot den voeten hing.

Hy is ghestorven te Brussel / in 't Jaer 1559. oudt tusschen 59. en 60. Jaer/ en was eerlijck begraven/in de vooz verhaelde S. Goricks Kerck / daer zijn Epitaphium was.

't Leven van Ioan de Mabuse, Schilder.

DE Schilder-const / die haer eerste baringhe heeft in den gheest / oft ghedacht door inwendighe inbeeldin-

ghen / aleer sy met der handt opgheboedt / en ter volcomenhepdt ghebracht can worden/ soude men seggen/ wil van de ghene gheoeffent wesen/ die van gheschickten stillen wesen en ghereghelden leven zijn / om dieswille dat de sulcke sonder verstoozingen der sinnen / oft inwendighe beroerten der gedachten/ bequamer souden wesen hunnen gheest in soodanighe alder vernustichste Consten oeffeningen te veronledighen oft te besteden/ twelck doch niet te bebestigen

Nederlandsche Schilders,

en waer met den aerdt / leven en wesen van den constighen Iannijn, oft Ian de Mabuse, die ghebozen is van een steden in Henegouwe oft Artops / gheheten Maubuse, en was een tijd ghenoot van Lucas van Lepden / en veel meer andere ghesien. Hy is een Man gheweest / die heel stordigh / en van onghereghelden leven was: Doch dat verwonderens weert is / daer teghen alsoo seer gheschickt / supber / net / en verduhdigh in zyn constighe handelinghe oft werken / als opt Constenaer mocht wesen: Doch is hem de Const al slapende niet aangewassen / oft deelachtigh gheworden. Hy heeft in sijn jeught wel vlijtich gheweest / om met leeren de Natuere voet te houden / en alsoo te gheraacken ter Hoogher volkomenhepdt: Want de Dought ghemeenlyck eenen rouwen oft harden toegangh heeft. Hy heeft Italien en ander landen besocht / en is wel een van de eerste / die upt Italien in Vlaender bzacht de rechte wyse van te ozdineren / en te maecken Histozen vol naechte beelden / en alderlep Poeterijen / 't welck dooz zynen tijd in onse Landen soo niet in ghebruyck en was. Onder seer veel werken / het besonderste en vermaertste stuck van hem ghedaen / is gheweest d' Hoogh Altaer-tafel te Middeborgh / een seer groot stuck met dobbel deuren / die men in 't open doen om de groothepdt met schraghen most onderstellen. Den vermaerden Albert Durer, t' Antwerpen wesende / quam dit stuck met groot verwonderen sien / niet sonder grooten lof daer van upt te spreken. Den Abt die 't dede maecken / was den Heer Maximiliaen van Bourgognen / overleden Anno 1524. Dese Tafel was een afoeninghe van den Crupce / daer grooten tydt / en upnemende const in ghebruyck is gheweest / en is met de selve Kerck dooz 't Hemel-byer oft blyem te nieten ghegaen en verbrandt / dat der Consten halven groot jammer en verlies is. Daer zyn binnen Middeborgh van hem na ghebleven verscheden stucken / als eenighe schoon Marp-beeldkens / en dergelycke: Maer besonder is van hem in den langen Delft / ten huuse van den Heer Magnus, een upt-

nemende stuck / en soo schoon / als te ghenwoordich van hem te sien mach wesen / en is wat grootachtich in de hooghte / de Afdoeninge van het Crups / daer het doodt lichaem wordt nederghelaten / de beelden ontrent anderhalf voet hoogh / seer aerdigh gheozdineert / en supber gheschildert / met schoon stelselen der Beelden / Laeckenen / en ghecrockte doerckens / uptbeeldinghen der doefhepdt / en ander werckingen. Daer is oock by den konst-liefdigen Melchior Wijngis een schoon Lucretia. Doch is 't Amsterdam in de Warmoes-straet / tot Marten Papenbroeck, een heerlyck groot stuck in de hooghte / wesende een Adam en Eva, schier als 't leven / seer schoon en supber ghedaen / en wordt op groot ghelt gheboden / ghelycker oock veel van gheboden is gheworden. Daer is oock by Ioan Nicker t' Amsterdam een groot stuck / wesende een onthoofdinghe Iacobi, van wit en swart / gedaen schier sonder verwe / als sapachtig / dat men den heelen doerck mach bouwen / douwen / en kroken / sonder dat het hem hinderen mach / en is seer aerdigh ghandelt. Mabuse heeft onder ander oock gheschildert een Marp-beeldt / terwijlen hy was in dierst van den Marquijs van der Veren / wesende de tronie ghedaen nae de Hupshrouw van den Marquijs, en 't kindeken quam nae haer kint: Dit stuck was so upnemende aerdigh / en soo supber gheschildert / dat alle wat men anders van hem siet / daer by rouw ghelyckit te wesen: Een blaauw laecken was oock soo heel schoon / oft versch ghedaen waer geweest: dit stuck was naemaels ghesien ter Soude / by den Heer van Froimont. Verscheden conterseptselen zyn van hem oock seer wel ghedaen te Londen. Te Witthal op de gallerije zyn / oft waren van hem twee jonghers / oft edel kinderen troniën / die upnemende van hem gedaen waren. Mabuse was eenighe Jaren in den dienst van den voornoemden Marquijs, en 't gheschiede dat den Marquijs nae zyn vermoghen heerlyck ontvingh den Keyser Carolus de vijfde / waer toe hy zyn Hofghesin cleede in wit syden Damaest. Mabuse, also hy veel tijds middel socht

socht om gelt tot syn ongeschick dooz-
 hzenghen te crÿgghen/ dede soo veel / dat
 het Damast hem te bozen was gedaen/
 hebben met meeninghe / dat hy zÿnen
 tabbert oft cleedt op zÿn wÿse vzeemb-
 lÿck soude doen maecten: Dan hy ver-
 cochtet/ en verteerde 't ghelt: Wat had
 hy te doen? Doe den tÿdt ghenaeckte/
 dat dese feestlÿcke ontfanghinghe soude
 gheschieden / hy gaet en neemt schoon
 wit Papter/ laetter eenen schoonen tab-
 baert van maecten/ dien hy met schoon
 Damast-bloemen en fraep werck ver-
 ciert. Nu hiel den Marquijs in zÿn Hof
 een gheleerd Philosooph / een Schil-
 der/ en een Poet: dese onder ander had-
 den alle drie in een rÿe te trecken/ booz-
 by 't Paleys/ daer den Keyser by den
 Marquijs ter venster lagh. In 't boozby
 trecken / alsoo den Marquijs zÿn Maje-
 stept vzaechde / welck hem docht het
 schoonste Damast: So hadde den Key-
 ser d'oog op dat van den Schilder/ welc
 seer wit en van schoon gheblomt was
 boven al ander in 't aensien: Waerom/
 alsoo oock Mabuse ter Tafel werdt ghe-
 stelt te dienen / hy van den Marquijs die
 alles booz wÿst/ by den Keyser te comen
 werdt gheboden: Welcken tastende/
 boelde 't Papter. En alsoo syn Maje-
 stept den handel wierdt vertelt/ hadde
 groote gheneucht / en al lacchende veel
 vermaeck in/ alsoo dat den Marquijs niet
 om veel Damast en had ghewilt/ of den
 Schilder en hadde sulcken bootse (den
 Keyser soo heel bevallÿck wesende) aen-
 ghericht. Mabuse alsoo hy wat seer ont-
 bonden van wesen was / werdt om ee-
 nighe oozfaeck binnen Middelbozgh
 ghevanghen/ en gheduerende dese hecht-
 nis / maecte verscheyden aerdighe
 teyckeninghen/ waer van icker een deel
 heb ghesten / die met swart crÿt wel
 waren ghehandelt. Het Jaer syner ghe-
 boozt / en sterben / heb ick niet verno-
 men.

Het leven van Augustijn Ioorisz. Schilder van Delft.

De heerlycke Stadt Delft en was
 geë cleen vermaerthept verschene/
 te hebben in de Schilder-const/en had-

de tongheluck dooz vzoege doodt haer
 niet ontnomen haer iongh Bozgher /
 Augustijn Ioorisz. Hy was ghebozen te
 Delft/ in 't Jaer ons Heeren 1525. Zÿn
 Vader was een Bozgher / gheheeten
 Iooris Iansz. welcken zÿnen Soon Augu-
 stijn bestelde te leeren schilderen te Delft
 by eenen Iacob Mondt, een ghemeen
 Schilder / alwaer hy bleef ontrent by
 Jaren. Vertreckende is ghecomen te
 Mechelen / alwaer hy oock by eenÿgh
 Meester was/ en reysde vā daer boozt
 nae Parÿs in Franckryck/ begebende
 hem aldaer te woonen by eenen Mr. Pic-
 ter de la Cuffe, een fraep Plaetsnijder:
 welcken onder ander heeft ghesneden de
 byz Spinsters van Rous, en eenen vter-
 canten Hemel van onder op te sien. Hy
 was doch gheen Schilder / maer hups
 houdende/ en woonende met zÿn Bzo-
 der / die beneffens Goudt-smeden alÿt
 een Schilder en Beeldt-snijder hielden
 werckende by hun in hups / gaben Au-
 gustijn by hun te wercken. Doe Augu-
 stijn hier byz Jaer hadde ghewoont/
 quam weder te Delft / daer hy met een
 cleen ghetal van stucken te maecten / te
 weten / byz / hem selven grooten naem
 heeft ghemaect. Hy was een goet
 Meester in groote beelden/ en te schilde-
 ren ordinantien. Tot syn Bzoeder te
 Delft een Goudt-smidt / zÿn eenighe
 dinghen van hem / insonderhepdt een S.
 Anna gheslacht / seer wel gheschildert/
 en gracelyck verdzeben/ en wozt seer ge-
 yesen. Landtschap heeftmen hier te
 Lande van hem niet ghesten. Doe hy
 nu byz maenden t' hups was gheweest/
 noch byz gheselle wesende/ is gebonden
 doodt / en verdzoncken achter in eenen
 Bozneyput / sonder datmen weet hoe dit
 gheschiedt is / dan dat uyt secker tey-
 kenen ghemerckt wierdt / dat hy hadde
 willen bereycken water tot de wit-pot/
 oft ymuer bozstelen/ en dat zÿn voeten
 uytgeglÿst/ en hy so daer is in ghescho-
 ten/ en hulploos verdzoncken/ tot groo-
 te schade oft jammer der Consten: want
 hy een groot begÿn hadde ghetoont.
 Hy is ghestorven Anno 1552, oudt 27.
 Jaer.

Het leven van Ios van Cleef/geheeten den sotten Cleef/uptnemen-
de Schilder van Antwerpen.

Het waer niet wel moghelijk/dat en s'aptnemenste in onse Const niet en souden by hun selven / oft in huinen gheest hebben eenighe verborzen moedichepdt / om anderen te overtreffen: want sp andersins te cleenmoedich wessende / souden verliefen het voedsel huns arbeypds/ oft trachttinghe om yet goets te maken / dat is den lust / waer sonder de booznemens slaplijck boort ghedreven worden: Doch behoeft dees moedichepdt niet selfs kennis soo vermengt te wesen/ op datse niet t'ommaetlijck hoogh en stijght: want dan mochtter upt onstaen de afgang der Consten / schade oft schande. Ghelijck gheschiet is aen den genen/ die in onse Const was een der besonderste Meesteren oft versterkinghen / te weten / Ios van Cleef van Antwerpen / die ick acht niet en was van het gheslacht van Marten en Hendrick. Deses Ioolsten ouderdom oft gheboort-tijt weet ick niet/ daer is wel in't Jaer 1511. enen Ios van Cleef in't Schilders Gilt t'Antwerp gheromen/ die in zijnen tijdt veel maecte Marys beelden niet Enghelel ontreut / desen weet ic niet dat hy van den sotte Cleefs boozouders was: maer enen Meester Willem van Clebe / die in't booznoemde Gilt quam in't Jaer. 1518. is zijn Vader geweest. Nu desen Ios van Cleef was een seer constich Meester/ hebben de een schoon manier van schilderen/ van figueren oft beelden; dan zijn overmatighe groothertigheyt en te veel lastendunckenhepdt hebben hem verblint en bedrogghen/ soo dat hy doecht dat zijn dinghen boven allen ander Meesters werken in werden mosten wesen / en niet geen ghelt te vollen mochten worden betaelt: dit was wel d'oozsaek dat hy in de dolinge zijner sinnen/ en cranchejdigheyt is geromen/ ghelijck ghemeenlijck dese cranchejd der frenesie comt / en haer wortelt in enen hooghmoedighen oft hooberdigghen gheest. Want het is gheschiet/ doe den Coning van Spaengien Philips, was getrouwt met Maria de Coningin van Engellant /

dat Ios van Cleef daer is gheromen om zijn dinghen te vercoopen aen den Coningh / hem voegende by 's Conings Schilder Antonis Moro, versoeckende hem behulpigh te willen wesen / het welck hy willigh was te doen: Doch quamen daer op den selven tijdt veel uptnemende schildertjen upt Italien / bysonder van Ticiaen, die den Coningh wel bevelen / en van hem ghecocht wierden / soo dat Moro niet con te wesse brengen ten boozdeel van Cleef: hier dreef den hooghmoet van Cleef soo hoogh boven / dat hy dooz toornicheyt rasende werdt / meenende dat zijn dinghen boven al ander geacht en in werden behoorden te wesen. Hy bekeef Moro seer hardlijck/ en scholt hem een hooghmoedigh sot / die van geen goede Meesters yet met allen heil: seyde oock/ het waer beter hy nae Wtrecht ginge / zijn Wrouwe van den Canonticken bewaren/ en dergheelijcke lasterlijcke woorden. Waerom / doe Moro hem dreyghde / hy onder de Tafel croop: Doch en was Moro niet weerdigh hem zijns veel te bemoeven. Eindlinghe Cleef werdt so heel verbijstert in zijn sinnen / dat hy wonder dinghen dede: Hy vernistede met Terbentijn vernis zijn cleeren/ zijn rappe en zijn bonnet / en gingh soo al glimmende achter straet: hy beschieldede zijn Benneelen van achter / op datmen (seyde hy) alse omgekeert stonden/ ebenwel wat sien soude. De Tafereelen die hy eertijts welen constigh hadde gedaen/waer hysse te sien quam/ so veel hy con/socht hysse te krijgen/ om te verhelpen (nae zijn meeninghe) en verdoz al den hoop/dat es groot jammer was/ dat hy soo schoone dinghen en heelijckheConst te schande maecte: hy werdt ten lesten van zijn bzienden waer ghenomen/ en bewaert. Hy was een Meester/ die in zijnen tijdt wel den besten rolozerder was / zijn dinghen seer aerdich rondende / en seer vleeschachtigh schilderende / niet hoogende dan met de carnatie selfs. Zijn dinghen worden by den Const - beminders / ghelijck sp

hooghlijck

hooglicke verblijven/ gehouden in grooter weerden. Wy Melchior Wijntgis te Middelborgh is van sijner hant een seer schoon Wap-beeldt / waer achter dat van Ioachim Patenier is een seer schoon Landtschap. Daer is oock t' Amsterdarn by d' Heer Sion Lus eenen seer wel geschilderden Bacchus, welken hy heeft ghemaect met grijs hapy, als een oudt Man/ doch heel vet/ 't welck hy sonder

wetenschap oft reden niet heeft gedaen/ wollende bewijzen / dat den ouderdom d'ranck-liefdigh is/ oft dat oberbadigh d'zincken haestige ouderdom by brengh. Veel sijner wercken weet ick niet aen te wijzen/ noch den tijt van syn oberlijden. Sijnen Naem/ om der Const wille / is weerdich ewigh te leven in eerlijck gerucht. Lamponius in Latijnsche spraeck spreeckt hem dus aen :

Siet, onder Constnaers groot der Nederlanden vry
En sal ons Sang-Goddin Ioos niet verfwijghen dy,
Die zijt gheen slecht cieraet der Schilder-const verheven:
Door dijn en dijn soons Const soudt zijn gheluckigh ghy,
Hadt ghy ellendigh Man ghefondt van herfens bleven.

Hier gelijct wel/ dat hy eenen soon had/ die hem niet ongelijc en was in de const. Daer is noch eenen anderen Ioos van

Cleef geweest/ die upnam van beelden/ en oock eenen Cornelis.

Het Leven van Aldegraef, Schilder en Plaet-snijder van Soest.

V Roegher in myn Boeck had ick be-
hoozen ghedencken oft plaetse ghe-
ben den Aldegraef, hadt ick niet langhe
verghhefs verwacht byet beschept up
Westphalen/ van waer ick acht hy ghe-
bozen is/ oft immer langhe en ten lesten
gewoont/ en veel wercken gebozen heeft/
te weten / in een groote stad Soest ge-
heeten / acht mylen van Munster / al-
waer veel van zijn constighe wercken en
Schilderijen in de Kercken zyn / beson-
der in d'oude Kerck/ alwaer onder meer
ander een Altaer-tafel van hem is / ee-
nen Kerstnacht / seer wel ghedaen. Tot
Rozenburgh in een Kerck heeft hy twee
deuren ghedaen / staende aen een Tafel
van Albert Durer: En in noch veel meer
plaetsen. Zijn Wintzen zyn over al veel
te sien : Want hy oock een constighe
Plaet-snijder is geweest/ en heeft ver-
schepden fraey conterseptsels met den
Graef-ijser ghedaen / van groote Wint-
zen / Gheleerden / en ander : Oock ver-
schepdenmael zyn eyghen / waer in ick
acht zijn ouderdom gesien oft geboort-
tijdt gheraemt kan werden. Onder an-
der / oock Ian van Leyden/ onghedurt-
ghen / en onwerlijcken Coningh van
Munster / met den Antyperdollingh /
heeft hy seer fraey en aerdigh ghedaen.

Daer coemt van hem up / een histo-
rien van Susanna van vreten/ en derghe-
lijcke: Oock verschepden naecte Vrou-
kens / d' Histo-rie en wercken van Her-
cules, twaelf groote Dansers / en noch
tweemaal acht minder Dansers / van
datum 1538, en 1551. Waer by
te sien is/ wanneer hy in sijnen tijt was.
Dese syn Wintzen zyn van naecten/ or-
dinantien/ vzeemde cleedingen/ en fraey
supber snede/ seer upnemende/ en wer-
digh te bewaren : Doch waer te wen-
schen/ hy niet soo confus had gheweest
in zijn Laecken / met te seer te kroocken
en houwen. Hy is ebenwel een dapper
goet Meester geweest / wiens naem on-
der den Schilders loflijck in geduerich
ghedachtis te blijven is weerdigh. Hy
is ghestorven binnen Soest / en aldaer
ongheacht oft slechtlijck begraven we-
sende / is ghecome een Schilder van
Munster / die veel met hem omge-
gaen en gherept hadde / hem meenen-
de noch levendigh binden / en vriend-
lijck besoecken : Dese heeft op zyn
Graf doen legghen eenen Serck / oft
Graf-steen / met zynen Naem en tepe-
ken / dat hy op zijn Wintzen gemeen-
lijck stelde.

Nederlandsche Schilders,
Het leven van Swart Ian, oft Ian Swart, konstigh Schilder
van Gzoeninghe.

Vrielandt en is so bezofen niet ge-
weest / noch soo heel verdozt / of
daer en is upt Gzoeninghe / tot vergroe-
ninghe haers roems / ontstaen een heer-
lijcke spruyp en bloem onser Consten/
van so deuchtsaem een kracht der rooc-
ken / datse d'epghen weerdicheyt haers
selfs soo heel openbaer maect / dat ick
van stinckende versuymlijckheyt te be-
rispen waer / indien ick haren lieflijcken
schoonen geur niet upten socht te bryp-
den. Dit is gheweest een Croon onser
Schilder-konsten / den hoogh gherucht
weerdighen Ian Swart, die men veel
noemde Swart Ian : Desen was ghebo-
ren te Gzoeninghe in Oost-vrielandt/
en heeft ghewoont ter Goude eenighe
Jaren / te weten / op den tijt dat Schoo-
rel quam upt Italien / dat welck ghe-
schiede ontrent het Jaer 1522. oft 23.
Desen Swarte Ian hadde van lantschap/
naecten en beelden / seer de handelinghe
van Schoorel. Hy reysde in Italië: heeft
eenighen tijt ghewoont te Venetien / en
brycht gelijck als Schoorel oock een an-
der manter van werken hier te Lande/
afgheschepden van de oncierlijcke Mo-
derne / meer treckende nae d' Italiaen-
sche. Syn werken weet ick niet met gheen
nen bingher te wijzen : Van op datmen
soude sien de cracht en deucht zijner con-
sten / salmen weten / dat van hem zijn
eenighe besonderhoudt-pzinten uptge-
gaen / als naemlijck / een deel Turcken
te Peerde / met boghen en pijlkokers/
die seer aerdtigh en gheestigh zijn. Oock
een Christi-predicatie te schepe / met toe-
lusterende volck : op den boozgrondt een-
igh Danneken van achter / met noch
gheselschap by / dat oock seer fraey is.
Desen Swart Ian had een Discipel ghe-

heeten Adriaen Pieterfs. Crabeth: Syn
Vader hiet Krepel Pieter. Hy leerde soo
heel spoedigh / dat hy noch heel jong syn-
de syn Meester te boben gingh. Hy reys-
de in Brancrjck / en doe hy daer een
wepnigh tijdt had gheweest / is ghestor-
ven in der stad Autum, 't welck spier
Consten halven te jammeré was. Daer
is noch gheweest een seer konstigh day-
per Conterfeyter nae 't leven / Cornelis,
ghebozen ter Goude / een Discipel van
Hemkerck : Desen was in syn Jeught
heel dzonck-hatigh: Daer by den grooten
verkeerende in Hoben / werdt so heel
anders / dat self groote dzonckaerts
van hem bezest waren / des het heel
met hem verbiel / en werdt een brodder /
waerom te jeught sulcke boozbeelden te
bolghen sal vermijden. Ick mach hier
noch van eenighe met eenen verhalen.
Daer is noch geweest een fraey Schil-
der en Conterfeyter / genoemt Hans Ba-
melbier, een Hooghduyts / een Discipel
van Lambert Lombardus : desen is in syn
ouderdom oock door den dzonck heel
slecht geworden / en t'Amsterdam daer
hy woonde gestorven / oudt by de 100.
Jaren. Noch enen Simon Jacobs van
der Goude / Discipel van Carel van Ja-
per / is eé dapper Conterfeyter geweest /
van hem is een Conterfeytsel te Haer-
lem / nae een Glaes-schryber / die Wil-
lim Tybout hiet / seer stout en cloeck ge-
daen: hy bleef booz Haerlem in 't beleggh.
Doozts is van der Goude gheweest een
nen Cornelis de Visscher, die sonntijds
met 't hooft niet wel was bewaert /
maer doch een goet Conterfeyter / daer
beel van te vertellen waer: desen is ghe-
storven op 't water / comende van Ham-
bozgh.

Van Aria
Pieterien
Crabeth

Cornelis v
der Goud

Hans Bam-
bier.

Simon J
cobs.

Cornelis
Visscher.

Leven van Frans Minnebroer, en meer oude Schilders
van Merchelen.

Dewyl ick hier booz heb verhaelt
van eenighe schilders van der Gou-
de / sal ick hier nu boozt halen een deel
oude Schilders van der stad Merchel.
Daer is gheweest enen Frans Minne-

broer, die albaer zijn wesen hadde in 't
jaer 1539. oft 40. een seer cloeck Schil-
der van Oly-berwe. Van hem was
daer in ons Vrouwe Kerck / daer Maria
blucht naer Egypten door een wilder-
nis /

nfs / welcke beelden en boomen waren
 uptnemende. Bupten Meerschelen tot
 ons Wout van Hans wijck / was van
 hem een Tafel / de Historien van Maria,
 als den Enghelsche groet / en daer Elisa-
 beth van Maria wordt besocht / beelden /
 gronden / en boomen / waren wonder
 constigh ghedaen. Hy hadde een Disci-
 pel van Meerschel / gheheeten Frans Ver-
 beeck: desen was fraep van Waterber-
 we te maerken dinghen op zyn Ieroon
 Bos. Daer in Stadt was van hem ee-
 nen Sint Christoffel, met veel gespook.
 In S. Katerijnen Kerck was van hem
 de Parabel van den Wijngaert / daer sp
 in den Wijngaert wercké / daer vzeem-
 de spookten de dozre rancken bonden /
 wesende alles seer versferlijck en wel
 ghedaen. Veel dinghen maecte hy /
 die hier en daer vercocht wierden: On-
 der ander eenen Winter sonder Sneeuw of
 Is / met ontbladerde Boomen / en met
 hupsen heel als in eenen mist / seer nae-
 tuerlijck om sien. Van hem ist dat men
 siet die dzollighe Boeren Wyploften /
 en dergelicke bootsen. Te Meerschel was
 oock eenen Vincent Geldersman, een seer
 goet Schilder: van hem was een Leda
 half beeldt met twee Eperen / een Sufan-
 na, en Cleopatra met de Slangh / en
 dergelijcke / waer van in de Weereldt
 menighe Copie ghesien wordt: dit was
 al t'saem schoon en wel bevallijck van
 Olp-berwe ghedaen. Noch was daer
 tot S. Rombout, in de Ridder's Capelle /
 een Afdoen van t' Crups / daer Magdale-
 na de voeten des Heeren wiesch / en meer
 omstants / seer beweeghlijck te sien. In
 de selve Capelle waren gheschildert ee-
 nighe Bybelsche Historien / van Caleph,
 en Iosua, en dergelijcke / door een con-
 stigh Hooghdupts Schilder / Hans
 Hogenbergh, die hem oock hiel te Mec-
 chel / en daer ghestorven is ontrent het
 Jaer ons Heere 1544. Van hem is die
 rolle van 's Kepsers incomst te Bolog-
 nen / die hy velen is bekent. Noch was
 ser eenen Frans Crabbe: van hem was te
 Meerschel tot de Minnebroers t'hoogh
 Altaer / en was de Passie van Water-
 berwe / seer wel ghedaen: t'binen stuck
 was t' Crucifix: de deuren verdeeldt
 in bescjepden percken; daer waeren in

veel fraep tronken / op zyn Quintijn de
 Smits, hy was een rijck Man: zyn ding-
 ghen waren seer op de manier van Lu-
 cas van Lepden / starfontrent t'Jaer
 1548. Claes Rogier, is oock geweest een
 goet Schilder van Lantschap: Na hem
 quam eenen Hans Kaynoot den dooben /
 die hem noch overtrof. Hy volghde veel
 de manier van Ioachim Patenier, en was
 een Discipel van Mathijs Cock t'Ant-
 werpen / ontrent het Jaer 1550. Cor-
 nelis Enghelrams van Meerschel / heeft ge-
 maect in S. Rombouts Kerck te Mec-
 chel / daer men den Armen deelt de wer-
 ken van barmherticheydt / in eenighe
 percken / hadde oock uytghebeelt ton-
 derschept van rechte Armen / en ondeu-
 ghende bedelaers / met alderley tuggen
 van Leren / en anders. Dit waren al
 Water-berwe doerken. Zyn wercken
 werden oock veel verhoert nae Dupts-
 landt / t' Hamboogh. In S. Catherinen
 Kerck is van hem te sien een bekeerin-
 ghe Pauli op doeck / een groot stuck /
 met tamelijcke persoonagien / twelck
 fraep is gheweest / maer nu seer ver-
 gaen. T'Antwerpen in t' Casteel maec-
 te hy hoor den Wyls van Oaengien /
 nae ordinantie van Lucas de Heere / in
 een camer d'historie van David / waer
 in Wyls maecte eenighe Metselrijen /
 Frissen / termen / en wapenen / en alles
 van Water-berwe. Cornelis is ghestor-
 ven No. 1583. Eynen 56. Jaeren / of
 daer ontrent. Daer was oock eenen
 Marcus Willems, Discipel van Michiel
 Coccie, die veel fraep wercken dede:
 onder ander een Tafel tot S. Rombouts
 Kerck / van d'onthoofdinghe Ioannis,
 dit hooft hiel den Beul voorwaerts
 upt in t' vercozten / dat het scheen dat het
 upt de Tafel stack / van onder sachmen
 sterchs een wepnigh van den arm. Hy
 tepckende veel voor Glas-schrijbers /
 Tapijsters / en Schilders. Van hem
 was oock een Iudith, die Holophernem
 had onthoofte / groot als het leven / seer
 aerdigh en wel ghedaen. Hy maecte te
 Meerschel / om de blijde Incomst van
 Coningh Philips, een Arche trium-
 phal / en daer in d' Historie van Dido, daer
 sp d'Offen-huyt in stucken snijt / en der-
 ghelijcke; dit was in t' Jaer 1549. Hy
 was

Claes Rogier.

Cornelis Enghelrams.

Marcus Willems.

Iaques de
Poindre.

was elcken seer behulpigh wie zijns
behoeft / in teykenen oft anders / als
seer goet-aerdigh wesende / is ghestoz-
ben No 1561. Iaques de Poindre, Disci-
pel van desen Marcus welckē Iaques Su-
siter had ghetrouwt / was oock een goet
Meester / besonder in contersepten: van
hem was een Altaer-tafel / Crupcifix /
daer veel conterseptelen in quamen.
Eens had hy ghecontersept eenen En-
gels Capiteyn / Pieter Andries, een groot
bzageerder / die t'conterseptel hem liet
houden sonder betalen: waerom Iaques
upt onverdult maecte met Water-
berwe vooz de tronie een tralie / dat het
scheen dat de Capiteyn sat in vangnis /
en steldet ten toon. Den Capiteyn dit
verhoozende / quam bzagē wat hy vooz
een stuck rabbauts was / sulcx te doen.
Hy antwoorde / dat hy dus most ghe-
vangen sitten / tot dat hy betalen sou-
de. Den Capiteyn heeft t'gelt gegeven/
en woudet sien uptdoen. Den anderen
nam een spongie / en wischtet upt. Hy
heeft veel goede conterseptelen gedaen:
is gerepft in Oostlant oft Denemarck /
en daer gestozven Anno 1570. oft daer
outrent. Gregorius Beerings in de schaer /
Mecchelaer / Schilder van Water-ber-
we / desen te Room hebbende gheweest /
was seer aerdigh van kuwinnen / die hy
oock plaspant dede. Te Room wesende /
en t'gheldt dooz ghebzacht zijnde /
om haest aen gelt te comen / gingh toe /
maecte eenen doeck van een Dilubie /
daer niet in quam als een reghenende
locht en water met de Arck / sonder dat
men eenige personagie sagh. Doe hem
gebzaght was wat het was / en hy ant-
woorde de Dilubie / volghde daer op:
Daer is dan het volc? Hy sepde / sy zijn
al verdroncken / alst water af soude gaē
soudemense sien / en d'ander waren in
d'Arck. Hier van wilde schier elck een
hebben: En ghelijck dussche stucken
haest ghedaen waren / raecte weder
aen den buidel vol ghelt / t'welck een
schoon practijcke was. Hy starf te Mec-
chelen Anno 1570. Hier heb ick nu een
deel der uptnemeste Mecchelaers by eē /
uptghenomen Cocxie, en Bol, daer elder
van volgen sal met meerder omstandic-
heden. Dese heb ick hier ghestelt / niet

Gregorius
Beerings.

jupst naer ozden des tijds / dan om dat
ick niet gerven eenighe vermaerde nae
laeten soude / ten minsten de namen be-
kent te maecken / en hun levens sichts
wat aen te roerē / met so veel beschepts /
als icker van hebbe konnen betomen.

Leven van Ian Mostart, Schilder van Haerlem.

Ghelijck in de Schilder-const plagh
Geruchtigh wesen Sicyonien by den
Grieken / en naemaels Floyenten en
Room by d'Italitanen: alsoo is in Hol-
landt van oudts tijdt oock vermaerde
gheweest d'oude heerlijcke Stadt Haer-
lem / die veel goede geesten in onse Const
heeft voortghebzacht. Daer is oock
upt edel vermaert gheslacht ontstaen en
voortghecomen Ian Mostart, desen heeft
de Schilder-const / daer hem de Patuer
toe dreef / heel jongh zijnde / gheleerd
by enen Meester / Iacob van Haerlem /
die een redelijck goet Schilder was /
van welcken was in't groot Kerck te
Haerlem des dzaghers Altaer. Ian Mo-
start, alsoo hy van Haerlem was / had-
de gheschadt eenen Dooz-ouder / waer na
hy en zijn gheslacht den naem Mostart
hadden ghe-erft / die was mede geweest
met Keysser Frederick, en Gzaef Floris,
op de Crupf-baert nae t'hepligh Lant /
en in't innemen der Stad Damiaten, die
voort tijdt Pelusia hiet in Egypten / daer
desen groote cloecke wapen-daet doende /
dzy Sweerden aen den heft afbzack
binnen Damiaten, op den vanden slaen-
de / soo dat hy ghesepdt werdt te wesen
sterck als Mostaert, waer upt desen
naem ghecomen is: En hem en zyn ghe-
sacht werden van den Keysser en den
Gzaef ghegheben dzy gulden Sweerd-
hesten in een roodt belt vooz wapen te
voeren. Nu Ian Mostaert, die niet alleen
constigh Schilder / maer edel van zeden /
vriendlijcken omganch / schoonlijvigh /
welspreekende / mildt en beleef was / is
ghecomen in groot achten / in weerden /
wel ghesien en bebindt / by den meesten
Abel des Lands / soo wel by groot als
cleen: Soo dat hy is gheworden Schilder
van Vrouw Margriete, de Susiter
van Hertogh Philips, d'eerste van dien
naem /

naem / Coningh van Spaengien / en vader van den Keyser Carolus de vijfde. In desen dienst / daer hy wel ghesien was / volherbende / en woonende over al / daer deses Vrouwen Hof was / bleef hy den tijdt van 18. Jaren / makende verscheyden wercken / en veler grooter Heeren en Vrouwen conterseptsele / in welc hy een goet Meester was / 't ghelijcken seer natuerlijck treffende / dat het scheen datse daer levendigh tegenwoordigh waren. Epndlinghe woonde hy weder te Haerlem / daer hem alle Heeren van der ozden en ander ghemeenlick besochten : Onder ander / den Graef van Bueren / welcken soo hy savondts was ghecomen / nemende zyn Herbergh op de Markt / 't Sant geheeten / quam onder ander eenmael Sanderdaeghs met Grabenen Heeren by hem op zynen winkel. Hy eerbiedigh op staende / sepde den Graef / hy soude blijven sittē / en met zyn werck voort varen : Doch lepde alles neder / latende sien al wat hy hadde / 't zy begonmē oft voldae werck. De knechten / zyn Discipelen / geboodt hy hem te helpen / den Heeren wat vooz te stellen / 't ontbūten / dan den Graef self in tresooz oft schappa gaende / suert en ontbeet van sulcx als hy vont / 't ghelijck deden d'ander Heeren / en dzonckē een can bier onder malcander om. Daer naer werdt andersins toeghemaeckt : naer smiddaeghs moest hy hun vergastē / sittē midde onder him ter Tafel / en goet cier maken : want hy (als verhaelt is) by hun in grooter weerde was. Zijn wercken hebbe verscheyden Kercken en hupsen vercieringhe ghegeven. Te Haerlem tot den Jacopynen / waeren van hem eenighe Tafereelen / een Altaer-tafel / en voeten van Altaren : onder ander / eenen van eenen Kerstnacht / daer veel van ghehouden en ghespoocken was. Merghen is nu tegenwoordigh so veel by een te sien van zyn werck / als te Haerlem tot zyn Soons Soon / d'Heer Nicolaes Suycker / schout der stadt Haerlem. Eerslijck / een passijck groot stuck in de hooghte / van een Ecce Homo / groot als 't lebē / en meer als halve beelden. Hier in zyn eenighe conterseptsele / 't zy by onthoudt / oft anders ; on-

der ander / eenen diefleyder / gheheeten Pier Muys / die doe wel ghekent was / hebbende een dzollighe tronie van snooden wesen / en een beplaeftert hooft : desē houdt Christum als ghevanghen. Daer is oock een Goden banket / daer men 't gheselschap heel beroert / en verschickt siet / dooz Discordia / die den twist-appel bzacht. Onder ander / heest Mars beginnen zyn sweert upttrecken / en is goet van ordinantie. Daer is oock een Landtschap / wesende een West-Indien / met veel naect volck / met een bootfighe Clip / en vzeemt gebouw van hupsen en hutten : Doch is onboldaem gelaten. Daer is oock van hem het conterseptsel van de Grabinne Vrouw Jacoba / en haren Man d'Heer van Borsselle seer wel gedaen / en op zyn out vzeemtsche seer aerdigh toeghemaeckt wesende. Doch isser seer natuerlijck wel gheleijckende zyn epghe conterseptsel / van hem selfs / en schier 't leste van hem gedaen / en is ghenoech van voozen hebbende de handen 't samen / vooz hem ligt een vijftigh oft Vater-noster / achter roemt een naetuerlijck Landtschap : In de Locht heest hy ghemaeckt. Christus / als een Richter sittende / en hy naect vooz hem gheknielt : Op d'een spde is de Dupbel met een lange rolle / die hem beschuldicht : Ter ander spden knielt den Enghel / die vooz hem bidt. Tot Jacob Ravart van Amsterdam plagh te wesen een S. Anna gheslarht / dat seer gheprezen was. Tot Mr. Floris Schoterbosch / Raedts-heer in den Haghe / is van hem eenen / Abraham / Sara / Agar / en Ismael / groot als 't leven / meer als halve beelden / soo heel op d'oude wijse toeghemaeckt en ghecleedt / dat men soude segghen / dat sp niet anders in sulcken tijdt ghehulst en ghecleedt en waren. Tot Ian Claesz. Schilder / en Discipel van Cornelis Cornelisz. is onder ander oock eenen S. Christoffel met een Landtschap / en is een groot stuck. In't Prinzen Hof is van hem een Landtschap met eenen S. Hubrecht / waer in men siet dat dees Oude seer op de natur en 't leven hebben ghelet. Daer zyn veel van Moaerts dinghen in den grooten bzandē van Haerlem vergaen : want zyn hups doe

Nederlandsche Schilders,

hoe afgehandelt is / met dat van hem daer in ober gheleben was. Hy is gheweest een Man van goet oordeel en verstant / en een seer goet Schilder / soo dat Marten Hemskerck ghetuyghde / dat Mostart van goet werck te maecten / te hoven gingh alle oude Meesters / die hy gekent hadde. Daer woert oock vertelt / dat Ian Mabuse zijn huly te hebben versocht / in t'werck van d'Abdie te Middelborgh / van Mostart sulckx af sloegh / om dat hy was in dienst van so grooten Vrouw oft Princes / van de welcke noch hy zijn gheslacht is seker geschryft / datse Mostart bekende haer Edelman te wesen. Hy is overleden in't Jaer 1555. oft 56. in goeden en vollen ouderdom.

Het levē van Adriaen de Weert, Schilder van Bzuffel.

Ick hebbe eenighe wel hoozen raden / die onser Consten doch niet onerbare waren / dat een die van jongs geneghen is in onse Const tot volcomenhepdt te geraken / goet soude wesen / eenige handelinghe van een upt de beste Meesters / die hem best bevalt / te volghen / en dat men heel willende volghen soude raken in confusie / dit laet te nu wese soo't wil: dan dit bebindt men gheschiet te zijn also met Adriaen de Weert / die zijn hert in't lef hadde gestelt alle op de manier van Parmens / die hy met al zijn macht socht te volghen. Erst in zijn jeught had hy geleert t'Antwerpen / by Chrikiaen van de Queeborne / goet Landtschap Schilder / woonende by de Beurs / en was den Vader van Meester Daniel / schilder van zijn Excellentie in den Haaghe. Doozts te Bzuffel weder ghekeert wesende / hiel hem in grooter stilhepdt / doende grooten vlijt en arbeypdt om leeren. Zijn Ouders hadden een huyfken / staende in een eenfae plaetse aen de vest / daer hy heel somers sat in zijn eenicheit / hem oeffenende in de Const / alle vrylicheyt van jonge Luyden verlatende / hy hadde hem gewent zijn Landtschappen op de manier van Frans Mostart te maecten. Hy is ghereyft nae Italien / daer hy (als verhaelt is) trachtede te

leeren den aert en handelinghe van Parmencius. soo dat hy weder ghekeert wesende / heel van manier was verandert. Onlancx nae zijn wedercomst / doe 1566. in Nederlandt den trubbel was / betrock om sulcke beroerten vermijden / en begaf hem met zijn Moeder te Colen / heeft daer verscheppen Wintertent upt laten gaen / de herwekkinghe Lafari, d'Histozie van Ruch, waer in eenighe fraep gronden comen / een Vrouw te wesen / met Kerstnacht / en dergelijcke Histozikens. Docht eenighe sinnekens van Coornhert. de vier geestlijcke Tachten gheheeten / d'een jaggende nae gerichept / d'ander nae oncuyshept / en soo voort / doch den lesten naer Godt. Den Blaet - snijder was oock een seer goedt Meester : summa / alle die dingen staen heel op de manier van Francisco Mazzoli van Parma. De Weert is te Colen / noch redelijck jongh wesende / ghestorven. Hier sal ick / om dat ick hier een van Bzuffel voort hebbe ghehad / en om mijnen wech te cozten / noch eenighe van Bzuffel by voeghen / oudt en jongh onder den anderen. Daer is noch gheweest voort desen te Bzuffel een out goet Meester / gheheeten Willem Tons Wille Tons, die uptnemende was in Water-berwen / en Patronen te schilderen / met allerley boomen / crupden / Bieren / Vogelen / Arenten / en dergelijcke / seer aerdig en wel ghehandelt nae t'leven. Hy had eenen soon Hans Hans Tons, die in Italen is gheweest / seer wel oock van Water-berwe schilderende. Noch had hy eenen soon Guilliam Guilliam Tons, die seer wel wrocht van Oly-berwe / beeldkens / boozdeekens / en sulcke dinghen : is in Italien getrocken / daer hy noch soude wesen. Daer is oock te Room gheweest in mijnen tijt een uptnemende fraep jongh Schilder / Hans Speeckaert Hans Speeckaert, die seer aerdig schilberde / en teekende. Hy was doortonghesontheyt eens op de reys nae Nederlandt tot Flozencen : doch keerende weder te Room / is daer gestorven / ontrent het Jaer 1577. Hy was van Bzuffel / en soon van een Bozduerwercker.

Het

Het leven van Hendrick, en Marten van Cleef/ Schilders van Antwerpen.

NZet woepnigh vertieringhe is de Schilder-const deelachtig geworden dooz den naem oft gheslacht van Cleef; wanter verscheyden goede Meesters van sulcken toenaem t'Antwerpen zijn gheweest: Onder ander / twee ghebroeders/Hendric, en Marten van Cleef. Hendrick begaf hem tot Landtschap / en is gereyft in Italien / en ander Landen/veel dinghen en ghesichten nae t'leven doende / en conterseptende / die hy naemaels dickwils in zijn wercken te pas bracht. Hy hadde doch al de plaetsen niet besocht / waer van hy eenighe Steden/ Ruwijnen / en Antiquiteyten hadde in teykeninghe / die ten deele in Byzint uytcomen: Maer hadde veel dinghen gehadt van een Oosterlingh/geheeten Melchior Lorch, die langhen tijdt te Constantinopel hadde ghewoont. Hendrick hadde een seer aerdighe handelinge van dese dingen nae t'leven te doen/ghelijck hy oock uytnemende was met de verwe. Hy heeft meest al d'achteruyten ghedaen van Frans Floris, soo eyghentlijck ober een comende met de handelinge van Frans, dat het al van Frans ghelijck te wesen: Want hy een uytnemende Landtschap-Schilder is gheweest. Hy quam t'Antwerpen in t'Schilders Bildt No. 1533. Sijn sterftijt weet ick niet. Marten was een Discipel van Frans Floris, en eerst heel ghewent op groote dinghen: Maer begaf hem nae der handt op het cleen/maerkende veel aerdige stucken op zijn selvé/die men veel noch hy den liefhebbers siet:met doek eenighe/daer zijn broeder Hendrick de gronden oft achteruyten heeft gedaen. Gillis van Coninghs loo/en ander fraey Landtschap-maekers/hebben hem ooc veel gebruyekt in hun Landtschappen/ beelden te maechen/daer sp seer mede vertiert zijn gheworden. Marten is noyt buyten slands gereyft:hy wiert seer gequelt met t'leiderijn oft aertijck / en is ghestorven outdrent 50. Jaer. Daer is noch gheweest eené Willem van Cleef/ hun broeder/ een goet Schilder van groote Fi-

gueren: desen is ober langh oberleden. De sonen van Marten zijn geweest / Gillis, Marten, Iooris, en Claes, die al goede Schilders waren/oft noch tegenwoordigh zijn. Marten trock van Spaengien nae Indien/ Iooris en Gilles zijn doot. Iooris had een uytnemende begin in cleen beeldekens:maer den Hoere te seer toeghedaen/is jongh ghestorven, Claes woont noch t'Antwerpen.

Gillis, Marten, Iooris, en Claes, sonen van Marten van Cleef.

Het leven van Antonis Moro, vermaert Schilder van Wtrecht.

GHemeenlijck zijn twee saken eynden / waer dooz den Mensch tot Const te leeren en oeffen wozt beweegt en ghetrocken / te weten / eere en ghewin. Als dan de moedighe Jeught bevoelt de nature te baet te hebben / en siet eenig boozbeeldt van een uytnemende Constnaer / die in goeden graedt der eeren is gheclommen / en hy den grooten in groot aensien en in weerden ghehouden / gherijghste oft bevoeltse een prikkelinghe van vperighe lust tot naevolghen / om sulck uytmuntende Man ghelijck te worden. Sulck is gheschiedt met den Constighen Schilder Antonis Moro, siende sulcken boozgangher / als daer was den vermaerden Schilder en Canonick/ Meester Ian Schoorel, des heeft hy hem als een leerling onder zijn onderwijs begheven / en zijn blijt om de Const t'omhelsen / en te moghen een goet Meester worden / ghedaen: het welck hem wel is gheluckt / en is hy sonder in contersepten nae t'leven uytnemende gheworden. Hy is ghereyft / en gheweest in Spaengien / te Madzil / int Hof / in t'Jaer 1552. en conterseptete den Coningh Philips: want hy was ghecomen in den dienst van den Keyser dooz den Cardinael Grandvellis. Dooz eerst heeft hem den Keyser ghesonden in Portugael / daer hy de Dochter van Portugael / de Bruydt van Coningh Philips, conterseptte: oock Ioannes, den Coningh van Portugael/en de Coninginne / des Keyfers jonghste Suster / en hadde

hadde vooz dees byp 600. Ducaten / en boven zijn gagie heerlijcke gheschenc-ken. Het landt van Portugael schonck hem een gouden ketten van 1000. gulden / en werdt heerlijck onthaeldt en ghevoedt. Doch conterfeytte hy daer veel vanden Adel / hebbende van peder 100. Ducaten / oft nae peders vermo-ghen / oock eenighe goude ketten. Hy heeft noch in 't Hof van den Keeser verscheyden wercken ghedaen. Daer nae van den Keeser ghesonden in Enghelandt / hy de Coninginne Maria, twee-
de Hupsvrouwe van den Coningh Philips, conterfeytte / en hem werdt gheschoncken een gouden ketten / hondert ponden sterlincks / en oock hondert ponden sterlincks tot Jaer-ghelt. De tronte deser Coninghime / die een seer schoone vrouwe was / copieerde hy verscheyden repen op tronp-penmeelen / die hy aen groote Heeren / oock aen die van der ozden / en aē Grandvelles schonck / oock aen den Keeser / die hem gaf twee hondert gulden. Doch daer wordt ver-
teldt / dat hy een deser conterfeytselen byacht te Brussel / aen den Cardinael Grandvelles, die hem schickte tot den Keeser / dien hy dat ysenteerde. Den Keeser seyde: Ick houde gheen hups / ic hebt mijnen Zoon al overgegeven. Den Schilder niet opdoende / quam weder by den Cardinael / die seyde / laet my be-
gaen: En gaende by den Keeser / yrees dit conterfeytsel seer / en de schoonheyt van dese Princesse / vraghende wat hy den Schilder hadt vereert. Den Keeser seyde niet: en wat hy behoorde te ge-
ben. Den Cardinael seyde / 1000. gulden / oft 300. Ducaten. Den Keeser soude hem doe 't last overgegeven hebben / dat hy dat soude beschicken. Dit soude zijn geschiedt een Jaer en half naer dat hy upt Spaengien was gekomen. Doe den Paps tusschen den Coningh van Spaengien en den Coning van Fran-
ryck was besloten / trock Moro met den Coningh weder in Spaengien / alwaer hy by den Coningh in het Hof heel groot en seer ghemeensaem was / hem en veel groote Heeren conterfeytende / iae en soo byp werdt / dat den Coningh eens hem met de handt op zijn schou-

deren clopte / en Moro hem upt boerde weder den mael-stoc op de schouder ley-
de / 't welck een sorgelijck doen was: want het schzicklijck is den Leeuwen aen te roeren. Dese ghemeenschap soude hem hardt op hebben mogen bycken / en had hy dooz eenen grooten Spaen-
schen Edelman upt vziendichay en upt liefden niet ghewaerschouwt gheweest: Want die van der Inquisitie begonden heel yeloers en naebedenckich te wesen / dat hy den Coningh der Nederlanden halven oft sulckē handel pet te veel wijs soude maercken / soo dat se vooz hadden hem de handen op te laten leggen. Des is Moro behendigh verlof crighende / upt Spaengien vertrocken in Neder-
landt / met versierde oozsack / en ydel beloft van wedercomen. Den Coningh / die Moro en zyn Coest seer toeghebaen was / ontboodt hem veel repen met byeben / het welck hy ten besten affloeg dat hy mocht / oft vertrack tot dat den Duc d'Alba in Nederlandt wesende / de byeben opyiel / en ghebypckte Moro in zynen dienst / welcken hem te Brus-
sel conterfeytte alle zyn Concubynen nae 't leven. Den Coningh hadde de kinderen van Moro voozsien met heer-
lijcke gheschencken en Officieren / als Canoninghschappen / en dergelijcke. Den Duc d'Alba oock vraghende Moro na syn kinderen / seyde / dat hy hadde een doch-
ter / welckis Man wel gheleert oft be-
quaem was: Des Duc d'Alba hem schonck het ontfanger schay van West-
vlaender / dat een groot gheldt Jaers weert was / so dat hy daer heerlijck op mocht leven / en quam sontgids te Brussel / staet houdende met een deel Heerden. Summa / Moro heeft met syn Coest heerlijck heencomē gehad. Daer wordt oock ghesepdt / dat doe hy van duc d'Alba was ontboden van Wtrecht te Brussel te comen / dat hy al zijn Es-
len verbzande en veel vinghen wegh schonck. Hy was een statigh / eerlijck / en welsprekende Man: Hy hadde Ita-
lien en Room oock in zyn jonchepdt be-
socht. Heeft oock wel ander dingen als conterfeytselen ghedaen: Onder ander / eenen berrijfenden Christus met twee Enghele / oock twee Apostelen / Petrus
n Paulus

en Paulus, seer aerdygh ghebaen en ghecolozeert: want hy 't ghesicht met den berwen wonderlyck wist te bedziengen/ in alles 'leben soo nae comende dat het verwonderlyck was. Op eenen tijt copierde hy vooz den Coning een Danae van Ticiaen, die hy wonder wel geschilderdt hadde/ en meer ander dinghen. Epndling daer hy ober starf/ was een besnydenis Christi, om ons Vrouwen Kerck t' Antwerpen / dat een heerlyck

werck soude geweest hebben. Met groter moept heb ick dus veel van Moro hy en ghebzacht/ sonder te comen vererighen dooz eenighe van zyn kinderen/ daer icht beleefdyck aen versocht hadde: want ghelyck sy niet sozghbuldyck zyn / dat eenigh ghedacht van hun vader soude wesen / waer o ick zynen sterfdagh niet heb comen beschryben/ evenwel sal zynen naem ter Weerelt ewigh in ghedacht blijven.

Het leven van Iaques de Backer, uytneemende Schilder van Antwerpen.

Gheenelyck worden beclaeght eenighe / die vzoegh uytmuntigh in onse Const zyn geworden/ en dat sy/ als men noch meerder dingen van huy verwachten te sien/ schielijck en onberstiens uyt dit leven werck gherucht en ghenomen worden: ghelyck het in ouden en nieuwen tijt dickwils is geschiet / oock ober etlycke Jaeren met den vlytighen en constighen Iaques de Backer: hy was gebozen t' Antwerpen. Zijn vader soude oock een seer goet Schilder zyn geweest/ die om eenigh vzoes van Injurien/ hem trock onthouden in Vlaenderijck / en aldaer is ghestorven. Iaques werdt somtijdt geheeten Iaques van Palermo, nae eenen Antonis Palermo, een Schilder/ die oock Coopmanschap dede in schilderije: waer Iaques by hem woonde/ daer hy nou by werdt ghehouden/ en most stadigh seer werken/ soo dat hy dooz zyn groote neersticheydt wonderlyck vzoegh toenam in de Const: waer dooz Palermo goedt voozdeel hadde/ den welcken de dinghen van Iaques heel schickte naer Vlaenderijck / daer sy seer wel verkocht werden. Doch werdt Iaques van zyn Meester stadigh vermaendt dat hy most beter doen: want men syn dinghen niet vercoopen con/ soo dat den knecht (so men seyd) Peerden arbeeydt dede / om yet te maecken dat deughde. Hy liet nemmermeer tijt verloozen gaen/ alst hem op heylige daghen mocht ghebeuren/ hy tepkende/ bootserde van eerde/ en practiseerde al tijds aer. Hy is epndelinge gaen woonen by Hendrick van Steenwijck / vol-

herdende doch stadigh in zyn ghewoonlycke neersticheydt / soo dat hy dooz te veel sitten/bocken / en 't lichaem te wernigh oefenen / is onghesont geworden. Eenighe meenen/ dat hy een beroeringe heeft ghecreghen/ en alsoo soude zyn ghestorven: Dan ick acht / dat het eenighe longher-sucht / oft eenighe aenwassinghe inwendigh is geweest: Want hy soude syn Memozie noch ghehadt hebben / en sterbende in de armen van de Dochter van syn Meester Palermo, zyn vzoeghe doot beclaghende / hebben gheseydt: Ick arm Mensch / moet ick soo vzoeg sterben: want hy was noch maer 30. Jaer oudt. Hy werdt eventwel opghesneeden/ dan en weet niet hoe 't met hem ghestelt was. Zijn dinghen worden ober al seer gesocht en begheert, en vercrieren in veel plaetsen der Liefhebberg Cabinetten oft Cameren. Te Middelhorgz by Melchior Wintgis sijn van hem dzy schoon stucken / eerst een Adam en Eva, een Charitas, en een Crucifix. Tot eenen Sr. Oppenbergh, heb ick ghesten van hem dzy stucken van staende beelden / half als 't leven / te weten / Venus, Iuno, Pallas, aerdyghe standen/ met eenighe dinghen achter/ en in den gront van hun reetschap/ cleedinghe/ oft ghediersten. Summa/ hy is wel een van de beste Colozeerders die Antwerpen heeft ghehadt / hebbende een vleeschachtige manier van schilderen / soo niet met enckel wit/ maer met carnatie verhooghende/ soo dat hy onder den Schilders ewigh gherucht heeft verdient.

Het

Nederlandsche Schilders,
Het Leven van Mathijs en Ieroon Kock, Schilders
van Antwerpen.

Ghelijck Antwerpen in onse Neder-
landen schijnt oft gelijck een moe-
der der Constenaren / alsoo Florencen
in Italien voortijdt plach te wesen: So
heeft dese vermaerde Stadt voortghe-
bracht verscheyden Constenaren / die
in onse Const hebben aengewendt oock
verscheyden gedaenten van werke. On-
der ander / heeft sy haer oock verciert
met te hebben ghehad tot een Borgher
Mathijs Kock, die een uytnemende Mees-
ter is gheweest in Landtschappen.
Hy was oock d'eerste die de Landt-
schappen op een beter manier begon te
maecken / met meer veranderinghen/
op de nieuw Italiaensche oft Antijck-
sche wijze / en was wonder versterigh
en bondigh in 't ordineren oft by een
voeghen. Schilderde van Water en O-
ly-verwe seer wt nemende stucken. Van
Ieronimus Kock, zyn broeder / heb ick
niet veel te segghen: Want hy verliet de

Const / en begaf hem daer Coopman-
schap mede te drijven: Liet schilderen/
cocht Oly en Water-verwe doecken:
Liet Blaet-snijden en hetsen. Hy was
doch self seer inventijf van Landschap-
pen / en heeft self verscheyden dinghen
ghehetst: Maer ebenwel veel van Ma-
chijns zyn broeders dingen / insonderheyt
1 2. Landtschapkens / die van peder
noch gheern worden ghesten. Dus is
Ieroon rijck gheworzen / coopende deen
hups by d'ander / hadde doch gheen
kinderen dan een Hollandsche Vrouw/
Volck oft Volckten ghenoeint. En ghe-
lijck hy boertigh en een Bethorijcker
was / sepde en schreef hy dickwils als
voorz adwijs: Laet de Kock koken om
't volcks wille: Somtijts stelde hy uyt
sonder letters: Poudt die Kock in eeren/
en derghelijcke dinghen. By eenigh
dinghen schreef hy op zyn oudt Betho-
rijckes:

Den Kock moet koken om 't volcx wil van als,
D'een ghebraden, en het ander ghesoden:
Wie desen cost niet mach, 'tzy hardt oft mals,
't Wtspouwen en is hem niet verboden:
Maer om Kock oft volck niet te blameren,
Verwijght de fauten, 't sal elder passeren.

Hy is ghestorzen ten tijde doe Frans
Floris overleedt / dat is / in 't Jaer
1570. Mathijs was langhe te vooren ge-

storzen. Tot hem is dus Lampso-
nisch ghedicht:

Ghy waert Mathijs in Const van Landtschap soo bedreven,
Dat ons eeuw' ws ghelijck en heeft nouwlijcks ghegheven:
Nu onder Constenaers gherekent blijft, daerom
Dat Nederlandt ghy eert met eeuwigh tijdtchen rom.

Het leven van Willem Key, Schilder van Breda.

Sulcke edele gheesten / die begaest zyn
van der Natuere / datse verwonder-
lijck zijn vooz den Menschen/door heer-
lijcke en vernuftighe Consten / comen
in meerder achttinghe / en weerdigheyt/
als sy daer beneffens hun bewijzen ze-
digh en statigh in een eerlijck en deugh-
digh leven en wesen / met vriendlijcken
en beleefden omgange by een peder: ge-
lijck onder ander ghedaen heeft den
vermaerden Schilder Willem Key van

Breda / een Man die van trefflijcken
aensien was / puntigh en heerlijck in
zyn kleedinghe/woonende t' Antwerpen
in 't schoonste oft herte van der Stadt/
by de Beurs / in een seer groot schoon
hups / ghelijckende van ghelaet meer
een Raets-heer als een Constenaer. Hy
was ghebozen te Breda / en een mede-
discipel van Frans Floris by Lambert
Lombardus van Lupck / en quam in
't Schilders Broederschap oft Gildt
t'Ant.

te Antwerpen int Jaer ons Heeren 1540. Hy was van goeden vermoghen en rijck / doch niet ober doende noch quistigh; maer altyts blijtig om wercken en winnen / en comende by gheselschap onder die van der Const / oft anders / liet niet als ander aen hem eenighe ongheschickte lichtveerdighepde mercken. Aengaende zijn werck oft manier van handelinghe / hy was een seer goet Conterseptor na t'leven / de nature in alles seer na comende / zijn dinghen seer wel verdyjvende / en verwerckende / met een seer behaeghlycke soetheit / waer in hy boven andere te pzyen was: alhoewel hy niet so wilt oft geestigh en was als wel Floris, soo en was hy doch niet slecht in zijn ordineren / hebbende goet verstandt en oordeel. Hy was van zijn wercken (die hy altyt veel hadde) wel en heerlyck gheloot. Van zijner hant was t'Antwerpen op het Stadthups een seer heerlyck stuck / twelck hem hadde laten maken den Tresorier Christoffel Pruym. Hier waren in de conterseptelen van de Heere van der stad / also groot als t'leven / boven inde hoogte quam eenen Christus, met Engelen en anders / dit stuck verbrande doe de rouwe Spaensche krijghslupden No 1576. dat soo heerlyck Stadthups in brandt staken. In ons Vrouwen kerck was vā hem Kramers Altaer / en was een Piastozie / daer Christus roept: Comt al tot my / die belast zijt en beladen. Hier warē veel Kramers gemaect. Den sin was

Door Keys gheleerde handt Mensch troengien uytghedruckt,
Die ghy sout meenen sien, soo wel zijn sy gheluckt:
Neemt ghy maer Moro uyt, niemantd crijght, nae mijn oordeel,
In Nederlandt door Const daer teghen eenigh voordeel.

Het leven van Pieter Breughel, uptnemende Schilder van Breughel.

DE Natuer heeft wonder wel haren Man ghevonden en getroffen / om weder van hem heerlyck ghetrossen te worden / doe sy in Brabant in een onbekent Doorp onder den Boeren / om Boeren met den Pinceel na te bootsen / heeft upt gaen picken / en tot de Schilderconst verwerken / onsen gheduerighen Nederlandtschen roem / den seer

ghenomen upt Elaias: Wat roopt ghy / oft geeft ghy ghelt? daer men melck en Wyn om niet gheeft. Dit stuck werd door de beeldtsomminge gebzoken. Van hem was ooc in de selve kerck een Victozie oft Triumphe Christi, eē seer heerlyck stuck. Hy conterseptte den Cardinael Grandvelles in zijn Cardinaelsche cleeren / waer hoor hy hem gaf onghesepcht veertigh rijcks-daelders. Naer dat hy veel wercken en conterseptelen binnen zynen tijdt hadde ghedaen / heeft hy eyndlyck ghecontersept Duck d'Alba: hier ober doende / alsoo hy hem geliet gheen vzeemde spraeck te verstaen / hoorde hy en verstonde door eenighe redenen tusschen Duck d'Alba en pemandt van den Bloed-vaet / dat het homnis van den Graef van Egmondt en ander Heeren was besloten / datse moeste sterben: twelck hy als een beminder des Edeldoms so heel ter hertē soude hebben genomen / dat hy t'hups comende is sieck gheworden en ghestorven / op den selben dagh dat den Graef van Egmont en Hoorn zijn gestorven / in het jaer 1568. den vijftden Junij / op den Vincerster avont. Sommitge meenen / hy waer eenighe dagen te hoor ghestorven / niemant de verhael de oorzaeck zijns doots / als een trouw vrient / dieswijgen con / openbarende. Ander segghen / dat hy soo verschricke van 'twyze uptsten van Duc d'Alba, dat hy daer van sieck werd / en sterf: dan acht het berstert is. Van hem seght Lampsonius aldus:

gheestighen en bootsighen Pieter Breughel, den welken is gebooren niet wjē van Breda / op een Doorp / gheheeten Breughel / welcs naem hy met hem ghedraghen heeft / en zijn naecomelighen ghelaten. Hy heeft de Const gheleerd by Pieter Koeck van Kels / wiens dochter hy naemaels troude / en hadse doe sy noch cleen was dickwils op den

B

arm

Nederlandsche Schilders,

arrem ghebzaghen / doe hy by Pieter woonde. Hy is van hier gaen wercken by Ieroon Kock, en is voorts gerepft in Franckrijk / en van daer in Italien. Hy hadde veel ghepractiseert / nae de handelinghe van Ieroon van den Bosch; en maecte oock veel soodane spoockerijen / en dzollen / waerom hy van belen werdt gheheeten Pier den Drol. Oock sietmen wepnich stucken van hem / die een aenschouwer wijstij sonder lacchen can aensien / ja hoe stuer wijnbouwigh en statig hy oock is / hy moet ten minsten meese wuplen of grinnicken. In zijn repsen heeft hy veel ghesichten nae t'leven ghecontersept / soo datter gheseyt wort / dat hy in d'Alpes wesende / al die berghen en rotfen had in gheswolgen / en t'hups ghecomen op doecken en Penneelen uytghespoghen hadde / so epghentlijck con hy te desen en ander deelen de Natuere nae volghen. Hy vercoos en nam zijn wooninghe t'Antwerpen / en quam aldaer in het Gildt der Schilders-camer / in't Jaer ons Heeren 1551. En wocht veel voor een Coopman / gheheeten Hans Franckert, dat een edel goet bozst was van eē Man / die geern by Brueghel, en met hem daeghlijcks seer gemeensaem was. Met desen Franckert gingh Breugel dickwels byten by den Boeren / ter Kermis / en ter Buzplofe / vercleedt in Boeren cleeren / en gaben giften als ander / versierende van Buzpds of Buzpbgoms bestandt oft volck te wesen. Hier hadde Brueghel zijn vermaeck / dat wesen der Boeren / in eten / dzineken / dansen / spzingen / bypagten / en ander kudden te sien / welc dinghen hy dan seer cluchtigh en aerdigh wist met den vertwen nae te bootsen / soo wel in Water als Oly-verwe / want hy van beyden seer uptonemende was van handelinghe. Dese Boeren en Boerinnen op zijn kempysche en anders wist hy oock seer epghentlijck te rleeden / en dat Boerigh dom wesen seer natuerlijck aen te wijssen / in dansen / gaen / en staen / oft ander actien. Hy was wonder vast in zijn stellinghen / en handelde seer supber en aerdig met de Pen / maeckende veel ghesichtkens nae t'leven. Terwijlen hy noch t'Antwerp

woonde / hiel met eē Meyt oft Dochter hups / welcke hy oock soude hebben getrouwt / van hem mis haeghde / dat sy altijt (soo seer de waerhepdt sparende) ghewent was te lieghen. Hy maecte met haer een verbondt en bespreck / hy soude al haer loghenen kerben op eenen kerfstock / waer toe hy eenen maecte redelijck langh / en soo den kerfstock met der tijdt quam vol te worden / soude t'Houwlijck gantsch uyt en te metten zjn / ghelijck het eer langen tijt geschiede. Opndelinghe / alsoo de Weduw van Pieter Koeck ten lesten woonde te Buzsel / werdt hy te vziē haer dochter / die als verhaelt is / hy dickwils op den arem had ghebzaghen / en is met haer ghetrouwt / doch bespreck de Moeder / dat Brueghel Antwerp verlatende / most comen woonen te Buzsel / op dat hy mocht verlaten en vergheten dat voorige Mespken / het welck alsoo geschiede. Hy was een seer stille en gheschickt Man / niet veel van woorden / dan wel voorsigh in het gheselschap / doende den luden / oft oock zijn epghen knechten / t'somtijt verchijcken met eenigh gespoock / oft gerammel / dat hy te weghe bzacht. Eenighe zjner besonderste wercken zijn althans by den Kesper / te weten / een groot stuck / wesende eenen thozen van Babel / daer veel fraep were in comt / oock van boven in te sien. Noch een der selver Histoze / rleen oft minder wesende : Oock twee stucken Cruys-draginghen / seer natuerlijck ont sien / met altijt eenighe dzollen daer onder. Doozt een kinder-doodinghe / daer veel wercklijcke dinghen zijn te sien / waer van ick elder hebbe verhaelt / hoe dat daer een gansch gheslacht soecken te verbidde een Boerigh kindt / dat een der moozdighe krijghs-luden ghevat heeft om te dooden / den rouwe en t'bersterben der Moeders / en ander werckinghen wel naeghekomen wesende. Doozt een Bekeeringhe Pauli, met seer aerdige Clippen. Twaer qualijck te verhalen wat hy al gemaecht heeft / van tooverijen / Helle / boerige geschiednissen / en anders. Hy heeft ghemaecht een tempstatie Christi, daer men van vanden / als in de Alpes, neder siet Steden en Lan

en Landen overspuyt met wolcken / daer men te som plaetsen dooz siet : oock een dulle Griet, die een roof dooz de helle doet / die seer verbystert siet / en vzeemt op zijn schots toegemaect is : ick acht dees en ander stucken oock in s' Keyfers Hof zyn. Daer is oock t'Amsterdam tot den Const-liefdigen S^r. Herman Pilgrims, een Boeren Byploft van Olyvertwe / die seer aerdigh is / alwaer men siet der Boeren tronien en naectken / gheel en bypyn / als van de Son verbrandt / en leelick van huydt wesende / den Stee-luyden niet ghelijckende. Hy heeft oock gemaect een stuck / daer den Vasten teghen den Vasten-abont strygt : een ander / daer alle de remedien worden ghebruyckt teghen de doot : een ander / van allerley spelen der kinderen / en meer ontallijcke sinnekens. Daer zyn oock te sien twee boecken van Waterberwe / by den Const-liefdighen Heer Willem Iacobz, by de nieu Kerck t'Amsterdam / wesende een Boeren Kermis / en Byploft / daer veel dzollige bootfen in zyn te sien / en t'rechte wesen der Boeren : onder ander / daer sy de Bypft begiften / is eenen ouden Boer / hebbende t'buydiken aen den hals / en is doende met in zyn hand t'ghelddt te passen / en zyn seer uptnemende stucken. De Heeren van Bussel hadden hem een wepningh vooz zyn doot aenbesteeet te maken eenighe stucken van het delven van de

Busselsche vaert nae Antwerpen / dan is dooz zyn sterben achterwege bleven. Veel vzeemde versteringhen van sinnekens siet men van zyn dzollen in Brint : maer hadder noch seer veel net en suver ghetepckent met eenighe schriften by / welcke ten deele al te seer bytigh oft schimpich wesende / hy in zyn doot-siet te dooz zyn Bypfrouwe liet verbrande / dooz leetwesen / oft vzeesende sy daer dooz in lijden quaem / oft pet te verantwoorzen mocht hebben. Hy liet zyn Brouwe in Testament een stuck met t'Erter op de galg / meekende met d'Erter de clappige tongen / die hy de galg toe epggende : hadde verder gemaect / daer de waerhept dooz vzeekt : dit soude (nae zyn segghen) t'veste zyn / dat van hem gedaet was. Hy liet na twee zonen / die mede goede Schilders zyn / den een Pieter geheeten / leerde by Gillis van Coninxloo, en is een Conterfeyter na t'leven, Ian, by zyn Groot-moeder / de Weduwe van Pieter van Aelft / hier vā waterberwe hebbende gheleert / quam en leerde van Olyvertwe by eenen Pieter Goe-kindt, daer veel fraep dinghen waren in hups. Hy reysde voozt na Colen / en so in Italien / en is in seer groot achten gecomen / met te maken Lantschapkens / en seer cleen beeldkens / daer hy een uptnemende fraep handelingh van heeft. Lamponius spreekt op desen sin tot Breughel, vragghende:

Van Pieter
en Ian Breughel, zonen
van Pieter
Breughel.

Wie is doch desen Bos ? Ieroon van nieuws ghecoomen
Ter Weerelt, die ons bootft zijns Meesters cloecke droomen,
Ervaren met t'Pinceel, en sijl soo abel daet,
Dat hy hem ondertusch nochtans te boven gaet ?
Neemt Petre toe in moet, soo ghy in Const doet vruchtigh,
In dijn oudt Meesters wijs, van schild'ren bootfen cluchtigh,
Wel lacchens weerd, ghy doch verdient te zyn eenpaer
Heerlijck ghelooft, niet min als eenigh Constenaer.

Het leven van Ioan Schoorel, Schilder.

T'Is kenlijck / dat voozmael t'hoofst der Steben / het alder schoonste Room / bloepende in voozspoet / en volrijck wesende / placht in ghelijck ghetal van Menschen t'overbloeyen / en verterf te wesen van constighe uptnemende beelden / oft om beter segghen Martozen / en Coperen / die dooz hooge ver-

nusthept natuerlijck in uptgekosen alderschoonste Menschen Lichamen / en Dieren lijven waren verandert. Oock weet men wel / dat verscheydenmael den dullen kirijgh / nijdig / knersstandende / dese soo heel verheben Stadt heeft met rouwe handen aengherast / over hoop ghewoypen / en met vernielende voeten vertreden : maer doe eyndlingh Room haer begon beter behoelen onder de vzedige heerschinghe der Housen / heeft men

Nederlandsche Schilders,

ghebonden / en uyt haeren grepsighen schoot voort ghehaelt eenighe der verhaelde schoon gestaltighe Diermozen / en Coperen / welcke uyt den donckeren romende voort den dagh / hebben onse Schilder-const een groot licht gegeve / en den Oeffenaers van deser den oogen geopent / om t'onder schepden / wat leelijck / en schoon / en t'alder schoonste in't leven oft in der natueren was / aengaende de gestaltnissen der Menschen licha- men en der Dieren lidmaten. So dat d'Italianen dus verlicht wesen / heb- ben vzoeger getroffen den rechten aert en welstand der beelden / als wel ons Nederlanders / die soo op een seker aen- gewende wijze van werken / met onvol- romen kennis / tot beter en beter doen stadig en blijgh hebben getracht / hun selven veel met t'gemeen leven te volge vernoeghende / saten (ghelijck of men segghen soude) ghenoech doncker / oft met weynigh licht / tot dat Ioan van Schoorel, hun uyt Italien het wesen van de beste wijze oft gestalt onser Con- sten bracht / en voort ooghen stelde. En om dat hy wel den eersten was / die Italien besocht / en de Schilder-const hier heeft comen verlichten / worde hy van Frans Floris en ander (als men segt) den Lanteeren-brager en Straet-ma- ker onter Consten in den Nederlanden gheheeten / en ghehouden te wesen. Hy was ghebozen in't Jaer 1495. den eer- sten dagh van August / in een Dorp by Alckmaer in Hollandt / geheeten Scho- rel / t'welck hem den toenaem heeft toe- gelangt / en hy dese zijn geboort-plaets een wijdt gherucht. Zijn Ouders hem vzoegh ontfervende / werdt van zijn vzienden ter Scholen bestelt binne Al- maer / alwaer hy tot zijne veerthien Ja- ren leerende / was dapper in de Latijn- sche spraek toegenomen: maer had al- tijt een sonderlinge genegentheyt tot de Tepcken-const / veel naetreckende uyt schilderijen en geschreven Glas-verste- ren / sijndende oock met het Penmes op witte hoozen in't-potten beeldkens van Menschen / Dieren / crupde / en boo- men / waer door hy vā zijn mede school- jongers seer werdt bemint en geprezen. De vzienden / siende hem soo gheestigh

en Schilder-const lustigh / volbeden zijn beheerte / en bestelden hem t'Haerlem by Willem Cornelisz. taemlijck Schilder nae sulcken tijdt. Desen woude hem niet aemmenen / dan onder een verbondt van d'z Jaren / t'welck de vzienden al- soo toestonden / midts dock verbindin- ghe van secker ghelot te betalen / in- dien Schoorel zijn tijdt by den Meester niet en volbede / welck verbindt- schrift den Meester altijd ober hem in zijn Tessche vzoegh. En alsoo den jon- ghen hem groot ghewin bracht / van in het eerste Jaer / meer als een hondert gulden van hem genietende / t'welck op dien tijdt veel was / sozghende hy hem mocht ontgaen / den Meester dickwils vzoerick wesen / sepe veelmael: Ian, weet dat ic u in mijn Tessche vzoeg / ist dat ghy my ontgaet / ick weet wat ick met u vzienden te doen hebbe sal: welc Schoorel soo veel te hoozen verdroot. Tgeviel ee reys / doe de Meester vzoer- slapen was ghegaen / dat Schoorel aen desen vzoer gheraecte / op eenen Win- ter abound / doe het seer waerde / gaen- de daer mede op de Hout - vzuigh / en scheurde hem in veel cleen stukken / die hy in't water liet henen vliegghen: doch met meeninghe zijnen Meester vzoer- lijck te voldoen: Maer hem verblijden- de / dat den Meester hem vzoertaen niet meer met t'schzift en tergde. Des Son- daeghs en Heplighdaeghs nae mid- daegs gtingh Schoorel gemeenlijck by- ten Haerlem / daer doe een lustigh bosch lagh / en bootste t'gheboont nae met den vertwen / seer aerdigh en cluchtich / bupten de ghemeen wijze van ander Schilders. Zijnen d'z - jaerschen tijdt voldoen wesen / nam oorlof aen desen Meester / en quam wooner t'Amsterdam / by een staer en hermaert Meester Iacop Cornelisz. ghenoecht / die goet Tepcke- naer / Schilder / en supber in zijn ver- wen was. Van desen Meester was Schoorel in grooter weerden / en als zijn epgghen soon ghehouden / en gaf hem ont- zijn gheestigh en veerdigh werken Jaerlijck: een secker somme ghelot toe / hem toelatende bupten tijdt oft anders eenighe stukken voort hem selfs te maerken / soo dat hy hier moeghelde veroverde.

beroberde / om hoorder te versoeken. Desen meester hadde eē seer frap dochterken van twaelf Jaren / aen welck de Natuerre scheen haer uperste vermoegen te hebben ghetoot / mede te deelen en in te stozten allen welstandt / schoonheyt / en vriendlycke gracelyckheyt. En al hoewel deses Vrouw-menschen aerdige beballicheyt Schoorels herte in liefde verwonnen en aenghelocht hadde / obermidts het dochterkens jonckheyt / hy met danckbaerheyt van zyn Meester vertreckende / bleef waer hy reysde altydt de soete ghedachtenis en goede toeghenegentheyt tot het Meysken in zyn herte / verhopende naemaels zyn liefde dooz Echt-knoop gevestigt mocht worden. Ter selver tydt was Iannijn de Mabuse in den dienst van Philippus van Burgundien, Bisschop van Utrecht : en alsoo Mabuse seer gheruchtigh was / is Schoorel by hem t' Utrecht comen woonen om wat te leeren : doch geduerde niet lange : want desen Meester ongheregelt van leven / veel in lichte herbergen hem begebende tot dzinken en vechten / Schoorel dickwils dooz hem betaelde / en vooz hem in ghebaer des levens was / soo dat hem geen nut en docht daer by te blijven : maer vertrock nae Geulen / en van daer nae Spiers / alwaer hy bondt een geestlyck Man / seer constig in Meetselrije en vercoztinghen / by welcken hy hem begaf eenen tydt langh / dese Consten af te leeren / waer vooz hy desen maerckte eentghe stucken Schilderije. Van Spiers reysde hy nae Straetsburgh / en van daer nae Basel / ober al den Schilders winckelen vsoeckende / was wel begheert / en beloofte goet onthael en loon / om zyn veerdigh wercken : Want hy meer dede in een wercke / als ander dickwils deden in een Maend / doch bleef nergghens langhe. Hy is oock gecomen tot Rozenburgh / by den Constighen Albert Durer, daer hy om leeren eentigen tyt by bleef : Doch alsoo op dien tydt Lutherus met zyn leerin ghe de gheruste Weer tel begon beroeren / en dat Durer hem der saken oock eenichsins begon te bemoeven / vertrooc Schoorel na Stiers in Cozynthē / alwaer hy werckende

vooz den meesten Heeren wel begheert was / en woonde by eenen Baron, een groot liefhebber vā Schilderije / die hem niet alleen goet onthael en belooninghe wilde doen oft gheben : Maer oock zyn epgghen Dochter te houwlyck / t welck een groote saeck vooz hem gheweest / en wel beballen soude hebben / ten hadde ghedaen dat het Amsterdamsche dochterken hem so geschildert was van den Liefde-God in t herte / waer van hy altydt de yzickelinghe bevoelende / niet en docht dan om in Consten volcomender te worden / op dat hy eynlinghe tot zyn begheerte mocht comen : Dooz welckes yperichheyt hy veel gheboordert heeft / schijnende of Liefde consten doet leeren. Dus van daer vertreckende / quam te Venetien / alwaer hy geraeckte in kennis van eenighe Antwerpse Schilders / naemlyck eenen Daniel van Bomberghe / een liefhebber der Schilder-konst. Ondertusschen gheviel / dat uyt verscheyden Landen te Venetien zyn aengecomen eentghe / die vooz hadden de reyse nae het Heplighe Landt / en Hierusalem te vsoecken : Onder dese was eenen Bagijnen Vater / van der Goude in Hollant / een seer geschickt Man / en groot liefhebber van de Schilderije / dooz welckes aenzozren hy mede trock nae Hierusalem / zyns omdoms ontrent 25. Jaren / mede gheromen hebbende alle Schilder ghereetschap / was te schepe ondertussche doende / conterseptende eenighe personagen na t'leven / teyckenende in eē boerken zyn dach vaerden / oock onder wege in Candten / Cipers / en elder / eentghe Landtschappen / gesichten / Stedekens / Casteelen / en gheberghen nae t'leven / seer aerdygh om sien. Tot Hierusalem sende / maerckte kennis met den Guardiaen van t' Clooster tot Sion / die aldaer by den Joden en Turcken in grooten aensien is : met desen Guardiaen reysde hy dooz al dat omliggende Landt / ooc op de Jordaen / conterseptende met der Pen na t'leven t' Landtschap en de gelegentheyt der selver : en maerckte / in Nederlant gekomen wefende / na dit vertreck een schoon Schilderije van Olyverwe / hoe Iosua de kinderen Israels daer

Nederlandsche Schilders,

daer droogh voets dooz leyde. Den Guardiae had hem daer geern een jaer langh gehouden: Doch wert hem ont-raden/ en afgebeden/ dooz den voorver-haelden Baghijnē Vater: maer vertret-kende van Hierusalem/ belooftē hy den Guardiae een Schilderje t' scheep te maken/ t' welck hy dede/ en schicket van Venetien nae Hierusalem: Welcke Schilderje noch op den hedigen dach is ter selver plaetse/ daer onsen Salichma-ker gebozen was: en is d' Historie/ daer S. Thomas zyn vingheren steekt in de zyde Christi: Gheleijck veel die t' findert daer gherepft hebben/dese gesien te heb-ben betuygden. Hy hadde oock gecon-tersept de stadt Hierusalem/ die hy som-tijds in zyn wercken heeft te pas ghe-bracht/ als daer Christus den Olijf berg afrijdt na der Stad/ en daer hy op desen bergh pzedickt/ en dergelijcke Histori-en. Oock conterseptte hy het hepligh graf/ en in 't Land ghecomen wesende/ hy naemaels hem selven conterseptte/ met eē deel Hierusalemse Ridders oft Keysers/ van Olyf-berwe/ een lancwer-pigh stuck/ het welck noch tot Haerlem wordt bewaerd in 't Jacobijnen Cloo-ster/ oft Princen Hof. Doe Schoorel van Hierusalem weder keerde/ in 't Jaer 1520. twee Jaeren eer den Turck de stadt Rhodes veroverde/ was hy in dese stad Rhodes, by den groot Meester der Duyscher Orden/ die nu Malta be-woonen/ wel onthaelt/ en conterseptte der Stadts gelegentheyt. Tot Venetiē aengecomen/ is na eenighen tijdt ver-trocken/ en meer plaetsen in Italien be-soecken/ oock te Room ghecomen/ al-waer hy vlijtich practiseerde/ contersep-tende nae alle Antijcke dinghen/ so beel-den/ ruwijnen/ als de constighe schilde-rijen van Raphael, en Michel Agnolo, die doe begon gheruchtigh worden/ en nae meer ander Meesters werckē. Ontrent desen tijdt werdt ghecozen Adrianus de sesse Cardinael in Spaengien in zyn af-wesen. Desen was van Wtrecht ghebo-ren/ en te Room gecomē wesende/ quam Schoorel in kennis by den Paus/ den welcken hem selde oer het heel Wel-vider. Hier woacht hy vooz den Paus eenige stucken/ oock den Paus/ na 't le-

ven/ het welck staet noch tegenwoordig te Loven/ in 't Collegie van den selven Paus gefundeert. Desen Paus/ hebbē-de den Stoel beseten een Jaer en vijf-endertig weken/ is overledē. En Schoo-rel, nae dat hy noch in Room verschey-pendinghen had gedaen/ en hem beneer-sticht tot Leeren/ is ghecomen nae Ne-derlandt. Tot Wtrecht wesende/ ver-hoozde droeflijck/ hoe zyns Meesters dochter t' Amsterdam ghehouwt was met eenē Goutsmit/ en dat dooz zyn te langh vertoef de hope syns troosts hem was benomen: des bleef hy t' Wtrecht by een Dekē van Oudemunster/ gehee-ten Lochork, een hoofs Heer/ en groot Constbeminder. Dooz desen maecte hy verscheyden stucken van Water en Olyf-berwe: onder ander/ daer vooz van ver-haelt is/ eenen Palmsondagh/ te weten/ daer Christus op den Esel rijdt nae Je-rusalem: hier was de Stadt in na 't le-ven: daer waren kinderen en Joden/ die boom-tacken en cleederen spredden/ en anderen omstandt. Dit was een stuck met deuren/ en was als een gedenck-tafel/ van den Dekens vrienden ghestelt t' Wtrecht in de Dom-kerck. Ontrent dees tijdt gheviel eenen opzoer binnen Wtrecht/ dat d' een de syde hiel van den Bisschop/ en d' ander van den Hertoghy van Ghelder: Des Schoorel, om sulcx te schouwen/ quam na Haerlem/ daer hy wel ontfanghen/ en seer welcom was by den Commandeur van S. Ians Or-den/ Symon Saen, een groot beminder der Constnaers: vooz welckē hy eenige wercken maecte/ die ten deele noch in die plaetse te sien zyn: bysonder een Io-annes Doopsel/ dat een seer schoon stue is/ waer in dat comen eenighe seer aer-dighe Vroukens/ met seer gracelijcke Raphaelische tronkens/ opsiende nae het neder dalen van den herlijgen Geest: achter comt een schoō Lantschap/ met eenighe fraep werckende naekkens. En also Schoorel veel aenghelooopen en versocht wiert Jongers aen te nemen/ hupzde een hups te Haerlem/ alwaer hy schilderde eenige groote Tafelen: On-der ander/ het hoogh Altaer-tafel vooz d' oude Kerck t' Amsterdam/ wesende een Crucifix/ een werck dat seer gepreest was:

was; en daer is noch een Tafel van de self inventie hier van t'Amsterdam. Schoorel werdt dooz zyn vermaerthept ontboden t'Wrecht / dooz die van S. Marien Collegie/welcks Kerck was gesticht dooz Hendrick de vierde Keyser van Room/ om te schilder en t'hoogh Altaer/ t' binnenste was gesneden houtwerck: hier aen schilderde hy vier deuren/ booz welke hem was toeghesepdt d'eerste Vacatuer van een proben in de selve Collegie/twelck hy aenghenomen heeft. Op d'eerste twee deuren maecte hy personmagien als t'leben: op d'ene een sittende Mary-beeldt met t'kint/en Ioseph: op d'ander/den Keyser kintelende/en den Bisschop Conardus, welke personmagien dooz bebel des Keyfers/de Kercke hadde doen op t'cierlykste in magnifick/en Pontifical cleedinge opmaken / met achter een uytnemende schoon Landtschap. D'ander twee deuren bleven eenen tyd van Jaren onder handen: middeler tyd schilderde hy eenen doeck van Water: verwe/soo groot als beyde deuren warē/om in de plaets van de twee beste deuren te stellen / wessende een Abrahams Offerhande/ met achter een seer aerdigh Landtschap/welcken doeck Coningh Philips in het Jaer 1549. wessende in dees Landē gehult / t'Wrecht comende dede coopen/en met noch meer ander dinghen van Schoorel na Spaengien voerē:maer dat te beclagen is / veel zyn ander dinghen/t' Crucifix t'Amsterdam/de schoon deure t'Wrecht in S. Marien, oec eē schoon Tafel ter Goude / by hem in zynen besondersten tyd en fleur gedaen/werden W. 1566. van het ontsinnighe gemeen gebzoken/en verbzandt / met noch veel meer fraepdingen. Tot Marchienen/ een schoon Abdie in Artoys / zyn noch dypschon stucken van hem ghedaen. Eerst/een Altaer-tafel/ daer S. Laurens op den rooster licht. Tweedst/een tafel van de elf dypsent Maeghden / een seer uytnemende werck / met twee deuren. Derdst/een groot Altaer-tafel/ met ses deuren/ t' binnenste eē S. Stevens steeninge. T'Wrecht in d'Abdie van S. Vaes, in den Omgang/ achter t'Choor in eē Capelle/ staet een Altaer-tafel/eē Crucifix/

met twee deuren wessende. In Bzielandt in een Abdie/gegheeten Grootouwer/ heeft hy ghemaect een schoon Altaer-tafel van t'Wontmael / beelde alst leben/en alle tronē na t'leben/ met deuren. Te Mechelen een bankier op Room/daer hy te Room seer ghemeen mede was gehertē Willem Pieters, heeft hy ooc veel fraep stucken gemaect. Op t'hups te Breda/ booz Graef Hendrick vā Passouwē/en Rene de Chalon, Prins van Orangien / heeft hy eenighe wercken oock gemaect. Doe Schoorel eerst uyt Italien was geromen/wert hy verschreven en ontboden/ van wegghen den Coning van Vancryck/ Franciscus den eersten/te comen in zynē dienst / met beclōst van groote gagien: doch sloegt beclōstelijck af/ geenē Hof-dienst soecken. Hy recommandeerde een Architect aenden Coningh van Sweden/ Gustaus genoot/ schickende met eenen aen zyn Majestept een Mary-beeldt / waer in den Koning een seer groot behagē nam/en schickte aen Schoorel in danckbaerhept een Coninglyck geschenck/ met eenen brief van den Koning self ondertekent/te weten/eenē schoonen Ring/eentimmer Warteren bellekens / een Hagstede met al t'ghere tot een Heert dienende / daer zyn Majestept selfs mede plach ten yse te ryden / met noch eenen Sweetsche kaes/ 200. pont wegende: des Konings brief quam ter hant/ dan t'seghel daer afghesneden / en al t'gheschenck bleef achter. Schoorel was seer ghemeenfaem en aenghenaem by alle groote Heeren van Nederlant/ was een Musicien / Poet / oft Kethozijn / die veel fraep Spelen van sinne/Watimenten/Keserepnen/en Liedkens heeft gemaect/seer lustigh met den hant-boog te schieten / veerdigh en vast in Calen/ als Latijn / Italiaens / Fransoys / en Hooghduytsch/ mildt en vrolyck van geest/doch in t'lest zyns levens gichtig en graveeligh / twelck zyn oudthepdt seer dede verbroegen. Ich can niet verswigē/dat te Haerlem by d'Heer Geert Willemsz. Schoterbosch, is van hem een uytnemende stucken/ daer Maria Christum in den Tempel den Simeoni, of fert/waer te sien is een heerlycke Met

Nederlandsche Schilders,

selrije met een tierlijck verwelf/ daer veel vergulds oft gulden vercieringhen met der verwe zijn gedaen/ dat wonder heerlijck staet/en is daer benessens seer aerdigh van beeldekens/die seer bevallijck te sien zijn. Daer plagh ooc te wesen een stuck van zijn werck t'Haerlem in de groote hout-voort op den nuwer/ doch is al vergaen. Den Schilder van

Philips den Coningh van Spaenghen/ Antonis Moro, welcken in zijn jeught was gheweest Discipel van Schoorel, alsoo hy hem altyt goede gonst droegh/ contersepte hem ontrent twee jaer voort zijn doot/te weten/in't Jaer 1560. En is gheschryven int Jaer 1562. den 6^{en}. December/oudt 67. Jaer. Onder dit conterseptsel staet gheschreven:

*Addit hic arti decus, huic ars ipsa decorem,
Quo moriente mori est, hac quoque visa sibi.*

Ant. Morus Phi. Hisp. Regis Pictor Io. Schorelio Pict. F. A.º. M. D. LX.
Epitaphium. D. O. M.

Io. Schorelio, Pictorum sui seculi facile principi, qui post ædita artis suæ monumenta quam plurima, maturo decedens senio, magnum sui reliquit desiderium. Vixit annos 67. menses 4. dies 6. Obijt a nato Christo, A.º. 1562. 6. Decembris.

Lampsonius door zijn heersen spreekt in zijnen naem op desen sin :

Ick werdt altydt gheroemt den eersten, die bewesen
Den Nederlanders heb, dat wie wil Schilder wesen,
Moet Room besoecken gaen, en hebben door ghebracht
Pinceelen duyfent, oock veel verwe, boven desen
In dese school ghemaelt veel stucken weert ghepresen,
Al eer hy eerlijck mach een Constaer wesen gh'acht.

Leben van Aertgen van Leyden/Schilder.

Alhoewel voort den Const-verstandighen de Const gheoeffent van een constigh Schilder/die sy selven niet met allen voort en doet / oft in achttinghe hout/niet te minder oft onweerder is : soo is ebenwel 'tgemeen oft t'volck sonder kennis van sulcken aert en wesen / dat sy sulck Constnaer en zijn werck niet in werden noch in groot aensien en hebben / ghelijck sulckx gheschiet is en waer bevonden aen Aert Claessoon, Schilder van Leyden/welcken hoewel hy groot van ghestalt was/werdt ghemeynlijck Aertgen gheheeten. Hy was ghebooren te Leyden / in't Jaer ons Heeren 1498. want zijn Vader/die een Voller was / dede hem altydt zijn ouderdom ghedencken / by 't gulden Jaer van vijftien hondert : dickwils verhalende / dat Aertgen twee Jaeren oudt was / als hy / te weten den Vader / zijn belooftde Roomsche bede-baert dede.

Tot zijn achtien Jaeren was hy van den Vader ghebruyckt in de Vollerije/waer naer hy oock wierdt gheheeten

Aertge de voller : doch soo de Natuere hem tot de Schilder-const voort stoude/werdt A.º. 1516. bestelt hy Cornelis Engelbrechtz. daer hy spoedig en veerdigh in't leeren tot Meesterschap gheraekende/heeft op zijn handt bestaen te maken verscheyden stucken/so van water als Oly-verwe : maer selden oft geetijdt Poeterije oft Mozalen/dan meest Historien uyt 't oude en nieuwe Testament/oft uyt der Schryft/waer van hy menichmael zijn Discipule vermaende/en leerde : was oock met hun seer gemeensaem / vriendlijck / en begheerigh hun t'onderwijfen. Hy hiel een gewoont dat hy des Maendaeghs weynigh o't selden wrocht : Daer gingh met zijn Discipulen in de Herberghe / om hem met hun te verluighen / van natueren doch gheen dionckaert wesende. Hy was van natueren seer bloo / weynigh van sich self / maer veel van ander houdende. Zijn eerste wijse van teykeninghe was seer op de manier van zijn Meester Cornelis Enghelbrechtsoon.

Maemaels siende eenighe dinghen van Schoorel, werdt zijn maniere daer nae te voeghen/oock nae de Heemskercken inson.

Insouderheyt in Metselrije / daer hy te heel fray van is gheworden : doch behiel altyt zyn epgenschap / te weten / dat zyn dingen wat stotigh en onplaysant geschildert stonden : maer seer fray en geestigh geordineert / so dat d' ordinar-tien zyn werck groot / en onder den Const- verstandigen weert maecten / en in achtginge deden wesen. Welck Frans Floris vā Antwerpen lockte te comen tot Lepden / also hy te Delft was ontboden / om in de Kerck in de Crups-Capelle te maken een Crucifix / en de plaetse quam besichtigen. Tot Lepden gecomen Aertgen te besoeckē / en na zyn woonplaets vernemende / bevoit hem te woonen in een arm slecht verballen hupshen / staende seer nae des Stadts Westen aen de sijd-graft: binnen tredende / was Aertgen uytgegaen / versocht op zyn Camer te moghen comen / om van zyn werck te sien / midts hy om sulcx en hem te besoecken van verre alleenlyck was comen gerepft / t'welck hem gern toeghelaten wier: dus comende boben op een solderken onder het dack / nam een tootighen van den Discipulen / die daer saten en conterseptten / en maecte onder dack op den wittē mury / die laeg en smal was / een Ossen hooft / met S. Lucas tronie / en t' Schilders wapen / so verre den mury dat mocht bestrecken / welke dinghen noch langhen tijdt die plaetse behielden / tot dat het van selfs dooz oubtheyt is vergaen. Frans dit gedaen hebbende / keerde weder tot zyn Herbergh. Aertghen te hups ghecomen werdt gheboodtschap / dat een byemdt van bupien daer was gheweest hem te sprēkē / en met verlos op zyn Camer was gecomen / en hadder gemaecht in zyn afwesen in tegenwoordicheyt vā zyn knecht : met der Cool alsulcke dinggen : maer wie hy was gheweest / wisten hem niet te seggen. Aertgen boben comende / en siende / sepe strax : dit is Frans Floris gheweest : des werdt hy beschaemt / niet wetende wat dencken / dat alsulcken Meester hem quam besoecken : doozt ooc daer nae / van Frans in de Herberge ontboden wesende / hem niet comen binden / uyt oozsaeck / hem docht niet weerd te wesen sulcken Meesters

gheselschap : doch naemaels dooz lust hy een gebracht wesende / versocht Frans op hem / te willen reysen met hem nae Antwerpen / hy soude maecten dat zyn werck en arbepdt beter betaerd soude worden / en woude een Heere van hem maken / ten aensien dat hy soo armlyck om dē cost sat en wozcht. Waer op Aertgen hem antwoorde / dat hy alsulckē genoegen hadde in zyn cleenicheyt / als ander in hunnen pracht / en gunde seer wel een Coningh zyn Coninghryck / als hy met rust en vrede zyn arm hutgē mocht bewoonen / so dat hy bleef / en liet Frans Floris nae Antwerpen t' hups reysen. Wengaende nu Aertghens wercken / die zyn den anderen seer ongelijc in deught der Conste / meer geestigh als studios : men sieter / besonder in de groote dinggen / lange gestaltenissen der beelden / en saemtijds eenighe ornatichepdt in de proportie : Maer als ghesepdt is / seer aerdigh van ordineren. Waerom men seght / Frans hem gern by hem t' Antwerpen hadde mede genomē / om te desen deele van hem behulp te hebben. Hy tepckende oberbloedich veel vooz den Glas-schijvers / en anderen / ghelijckmen by honderden binnen Lepdē noch soude vinden van dese dinggen. Hy hadde ghemeenlyck van een tepckeninghe op een heel bladt Papiers / seuen groote / hoewel hy ghemeenlyck veel werck en grooten arbepdt daer in te weghe bracht / so dat men lichtlick can oordeelen / hoe vette soypen hy daer op eten mocht. Daer zyn noch binnen Lepden ten huse van dē Heer Ian Gerritsz. Buyreweg , dyp van de besonderste stucken / die van Aertgen gedaē zyn / welke bupien zyn ander in schooneheyt van verweuptaemende zyn / wel gheschildert / en nae den eysch der Historien wel uytghebeeldt / te weten : Erst / een Crucifix met twee Hoordenaren / en een Maria, met ander Vrouwen en Discipulen / staende seer verflagē onder t' Crups / en eē Magdalena t' Crups onder omhelsēde. Tander is een Crups-drager / welchen volgt eenen grooten sloop / so Maria met ander Vrouwen / Discipulen en ander. Tderde is / daer Abraham zynen soon uptelept ten Offer / met t' hout geladen /

in't verſchieten is d' Offerhande. Daer is noch tot de Weduw van d' Heer Ioan van Wiſſenaer, in zynen tyd Burghmeester en Gentmeester des ghemeenen Landt middelen der Stadt Lepden/ een Kerſnacht van Aertghen, ſeer wel gheordineert: welck/ hoewel wat ſordiger gheſchildert/ mach oock wel onder zyn beſte ſtucken gherekent wozen. Noch zyn ten huys van Ioan Adriaenz. Knotter, eenige doecken van Water-verwe: onder ander/ een Mary-beeldt/ met eenighe ſinghende Engelkens. Daer is oock ten huys van Ian Diricklz, van Montfoort/ een Tafel/ wefende het upterſte Doordeel: Op de deurkens comen de conterſeptselen van Dirick Iacoplz. van Montfoort. Daer is oock tot Haerlem by H. Goltzius, een roode Zee van Aertgen, in Oly-verwe/ doch ſeer bedorven wefende: en is wonder uptnemende / van verſchepden cledinghen/ hooft vercieringhen / hoeden / tulbanden / en hulfelen / ſeer verſierlyck om ſien. Ooc zyn in meer plaetsen van hem veel dinghen te ſien. Wanneer hem eenigh werck werdt aenbeſteedt / gingh hy met de Lupden in d' Herbergh van t' loon te handelen: maer ſnachts ſchepdende / quam doe nemmeer t' huys: als hem t' gheſelſchap verliet / ſocht hy ander/ gaende also ſnachts ſlepē en d' wipelen langhs de ſtraet/ altyt by hebbende een Duytſche ſluyt/ daer hy op ſpeelde/ t' zp hoe doncker het was/ hem niet mijdende / dat hy twee oft dypmael al ſpeelde in het water hiel/ t' welc hem nae der handt noch het leven coſte: Maer alſi ghebeurde dat hy gheen gheſelſchap en vondt/ had hy een ſcher plaets daer hy gingh ſlaven / en quam dien nacht niet t' huys / om dat het ontrent zyn huys onder den DOLLERS ſeer onveplich was/ en hadder eens qualijck over ghebarren: want eens comende upt der Herbergh/ om nae zyn huys te gaen by de DOLLERS/ zyn water makēde/ comt een onverlaet / d'zonck en ſat wefende / van achter hem/ en geeft hem met eenē opſteker een ſinde in de wange/ gelijck hy d'zonck geſwozen hadde te doen den eerſten / die hem ontmoeten ſoude. Aertgen omſiende/ en ſeggende/ wie doet my

dat? kende den d'zonckaert de ſtem / en had Aertgen om vergifniſſe/ welck hem ſtrack gheſchiede: en als wat benuchtert / lepdde hy Aertghen tot den Barbier/ die hem verbondt: van dien tyd af was Aertgen bezetſt deſen weg ter ontyt meer te gaen. Doch het is geſchiet/ dat hy op een tyd is wptghegaen nae de middag met een rijck Burgher van Lepden / ghenaemt Quirick Claesz. om gheltd van een ſtuck ſchilderije/ dat hy voor zyn leſi ghemaect hadde / wefende een Salomons eerſte oordeel / nu ter tyd noch hanghende binnen Delft/ en also hy t' ſavonts wat lact ſchepdende/ meende gaen nae zyn oude gewoonte / en hem wat noot aen quam / trock zynen tabbert upt / en hingh hem op de wange oft muyp van de DOLLERS-graft/ en zyn ghevoegh ghebaen hebbende / weenende weder nae zynen tabbert te te gaen / greep mis/ tracht beſijden de wanghe / daer het open was om waeter te putten / en viel in't water/ en verzonck/ in't jaer 1564. oudt 66. Jaren.

Het leven van Ioachim Buecklaer, uptnemende Schilder van Antwerpen.

Het is in onſe Conſt den aenbanger Heen groot voordeel / als zyn Nature en luſt t' gheluck hebben/ van te binden bequaem oofſaek en middel van eenigh aenlockende voorbeeldt/ verſelſchapt met goedt/ vaſt/ en verſtandigh onderwijs: ghelijck het geſchiet is den welſchilderenden Ioachim Buecklaer van Antwerpen: den welcken tot de Conſt nature elyck ghebozen en ghenegen wefende/ hadde t' gheluck/ dat zyn Moepe is gheworden d' Huysvrouwe van den uptnemenden Pieter Aertſen Schilder/ die men hiet Langhen Pier, den welcken hem was eenen rechten handt-lepder/ en wegh-wijſer tot der Schilderconſten volcomenhept. In zyn aenbanginghen con hy qualijck tot het wel verwen oft colozeren gheromen / tot dat hem Pier zyn Oom ghewennen liet alle dinghen nae het leven te ſchilderen/ als vuzchten / frupten / vleys / Doghelen / Diſſchen / ende dergghelijcke dinghen:

door welke veel te doen / hy is ghe-
worden soo vast in zijn temperinghen/
dat hy des halben van d'wptnemense
Meesters is gheworden / doende zijn
dingen met grooter veerdicheyt / schier
als sonder moept / en met seer grooten
welstandt. Maer ghelyck ter Weerelt
de teghenwoordighe en wel cruyghlijc-
ke dinghen veel tyds oft ghemeenlijck
in cleen achttinghe zijn/ende boozby ge-
baeren / oft quaed-cruyghsche seer ghe-
waerscht en begheert worden: soo is het
toeghegaen met de constighe stukken vā
Buecklaer : want de dinghen die hy bin-
nen zijn leven veel maecte/ en booz cle-
nē loon/ zijn na zijn doot en tegenwooz-
digh in soo groot achten gheworden/
datse somtijds wel twaelfmael meer /
als sy inghecocht waeren / ghelden en
geern betaelt worden. Onder andere
wercken/hem meest tot keucken maec-
ken begebende/maecte booz den Munt-
Meester t'Antwerpen een seer wptne-
mende stuck/ 'twelck hem booz slechten
prijs was aenbesteedt : doch daeghlijcx
't werck door den Munt-meester soo
vermeerdert / die altydt wat nieuws
bzacht te conterseften/dat het niet mo-
ghelijck was zijn kaes en broodt daer
op te moghen winnen : so heel vol was
't stuck van alderley gheboghelt/bisch/
bleesch / frupten / en bzuchten. Daer
was t'Antwerp in ons Vrouwe Kerck
van hem eenen Palm-sondach/seer con-
stigh ghebaen/ den welcken in de twee-
de beeldtstozminghe werdt in stukken
gheslaghen. Twee seer heerlijke keuc-
kens oft stukken zijn van hem tot de
Heer Zion Luz tot Amsterdam / de een
Wisch-marcht / en d'ander een Frupt-
marcht/ met alderley goet nae 't leven /
seer aerddigh ghehandelt : met oock cen-
ghe keucken-mepten/ en ander beelden/
alles seer epghentlijck gedaen en geco-
lozeert. Tot Melchior Wijntgis, Munt-
meester te Middelborgh / is oock van
hem een seer schoon keucken / met beel-
den so groot als 't leven/en eenen Palm-
sondagh/van wit en swart. Tot Iacob
Raeuwaert t'Amsterdam / heb ick van
hem gesien een cleenachtigh stuck/ van
een seer aerddighe Marcht / en in 't ver-

schicthen een Ecce Homo, dat seer wel
ghedaen / en een schoon dinghen te sien
was. Te Haerlem tot Hans Verlaen,
Coopman / niet wijt van de Kraen/zijn
oock van hem twee groote schoon stuc-
ken/met Beelden als 't leven : teen een
vier Euangelisten / seer wel en gloepen-
de gheschildert : het ander / een S. Anna
gheslacht. In summa / het waer my
alsoo onmoghelijck aen te wijsen alle de
plaetsen / daer zijn constighe dinghen
zijn verstr opt/ alst my wesen soude/zijn
wercken volcomlijcken nae verdienst
te prijsen. Maer is te clagen/dat sulck
Man / als gheseyt is / wzocht booz soo
cleen verdienst oft loon / en dat hy door
epghen cleen houden oft anders so wep-
nigh in achttinge was : want hy wzocht
hier en daer oock in dagh-huyzen / als
hy Antonis Moro, om conterseftsel sleet
ren te maecken / en booz anderen om
eenen gulden/oft daelder daeghs. Booz
vijf oft ses pondt maecte hy groote
schoon stucken. 't booz verhaelde Ecce
Homo soude zijn by den Keiser : en was
vercocht van Iacob Raeuwaert, aen (ick
meen) den Graef van der Lip/met noch
een frupt-marcht van Bueck-laer, een
vier wyterste van Hemskerck / met noch
een Diluwie van den selven / daer seer
wptnemende swyber gedaē schoon naec-
ten in quamen van Hannen en Vrou-
wen/oock Kinderkens bybende op het
Water/ daermen sach de slechtsejt der
Teucht : die sommighe hadden in ver-
stozben handen oft armen hen speel-
tuygh oft Poppen / om te behouden /
met ander affecten meer : Oock eenen
Perseus strydt/daer 'tvolck in steen ver-
andert / van Dierick Barentsen : al t'fae-
men booz de somme van ontrent duy-
sent pondt Vlaems/ghelijck sulcke wpt-
nemende stucken wel meer weerdigh
waren. Ioachim is ghestorven t'Ant-
werpen/op den tijt dat hy wzocht booz
een Kriygh-oversten Vitello, ten tyde
dat Duc d'Alba lef in de Nederlanden
was. Hy verlaeghde (soo men seght)
in zijn oberlyden / dat hy al zijn leven
soo goeden roop hadde ghewoacht : hy
was maer oudt outrent veertigh Jaer-
ren.

Nederlandsche Schilders,
Het leven van Frans Floris, uytnemende Schilder van
Antwerpen.

D'Italische Schilders / om hun voeselige wijze te volgen/besonder eenighe ghemeen ghesellen/maecken in hun naecten wepnich binnewerc/schijnende eenen ghemacklicken wegh vercozen te hebben/om 't hooft niet te bzenken met Disciopl soecken/oft studeren: So datse veel tijt den welstant der consten te cozt doen/so wel als onse Nederlanders/met hun dinghen ghemeenlijck te ranck / en dzooghskens te maecken: welcke dozhepdt doch kennis der spieren/senen / en aderen/verepscht te hebben. Nu sietmen de dingen des grooten Buonarotti, vol binnewerck van Disciulen begrepen/oft omvanghen met eenen lijvigen schoonen omtreck/een dinggen van groot verstandt/gelijck sulcken uytnemenden Meester trachtende nae de hooghste schoonheyt/dooz veel erbarens onderbonden hadde te behooren. Ebenwel sietmen by den Antijcken onderschept/nae den ouderdommen/ in de ghestaltnissen der beelden acht ghenomen te wesen/als men siet neffens eenen rancken jonghen Antino, en Manlijcken lijvigen Hercules, eenen dozren ouden Laochon. Waer by men te segghen hadde/ dat in een Histozie sulke gestaltnissen/ en also verfschepden/ moghen oft behooren gebzacht te wordē/ na dat het in het werck te pas mocht comen. Niet teghenstaende wort van eenighe den Antijcken Laochon van zyn dozhepdt wegen gelastert (misschien al 'tonverstandlijck/) niet bedenkende den aert der oude Menschenen/welcker lichamen de natuerlijke jeught en vrochticheyt verliefende / schzaelder en magerder worden. Deser dozhepdt halven hebben eenighe bestaen te lasteren/ ooc de wercken van Frans Floris, de eere onser Consten in onse Landen : Dese zijn ten deele eenighe Italianen / die hun oordeel alleen hebben uyt den Printen/ de welke de schilderge niet gelijcken : maer dickwils eenen goeden rock hebben uytghelaten. Het schrijft van hem Valarius, seggende: desen wort gehouden te wesen seer uytnemende/en heeft gewzocht in alle din-

ghen zijner Const aengaende/ op sulcke wijze / dat niemant (soo sp segghen/ te weten/de Nederlanders) beter de Dieelpassien/dzoefhepdt/blydschap/en andere genepgheden / met seer schoon en seldsaem bonden heeft uytghebeelt als hy: So dat sp hem heeten in verghelijkinge/den Vlaenschen Raphael van Urbijn: Hoe wel wis de gedruckte Printen van hem uytghegaen sulcx niet volcomlijck bewijzen : Want den Snijder/ hy zpsoo goet Meester als hy wille / achterhaels nemmeer op veel na het werck/tepckeninghe en maniere des genen / die 't gepckent heeft. Dit is nu van Floris Vasari getwpgnis/ die zyn oozdeel (als verhaelt is) heeft uyt den Printen/ welke meest ghesneden zyn nae tepckeningen/ die zijn Disciulen / oft ander / nae zyn schilderijen hadden ghedaen. Van ick acht / hadde desen Schrijver ghesien de aerdighe cloecke Pinceel-streecken / en wercklijke handelinghe van Frans, zyn Den (soose niet mislept en waer gheweest dooz afgunst tot de bzeemde) hadde wel ander ghelupdt van hem gheslaghen/en zijnen lof in hooghen ghedacht behouden. Om te comen tot Frans Floris afromst/soo is geweest binnen Antwerp een eerlijck Wozgher / gheheeten Jan de Vriendt, toeghenaemt Floris: desen was een verstandich Man / die seer veel hem liet ghezupcken in Erfschepden / en is overleden in 't Jaer 1400. liet twee sonē achter / Cornelis en Claudius, Claudius Floris was eē uytnemende Beeldt-snijder / die veel heerlijke wercken binnen Antwerpen heeft ghedaen / die ten deele noch albaer ghestent comen worden. Cornelis hooznoemt / was een Steenhouwer / overleden A. 1540. en was den Vader van Frans de Vriendt, die ghemeenlijck Floris was ghenoomt. Desen Cornelis, Vader van Frans, hadde vier sonen / die uytghenomen waren in besonder oeffeninghen der Tepcken-konst: Cornelis, den bzoeder van Frans, was een uytnemende Beeldt-snijder/en Architect: Frans, een overtreffende Schilder: Iaques, een seer goet

goet Glas-schijber en Schilder: Ian Floris, eē besonder seer vermaert Glespottbacker / dat noyt in de Nedertlanden zijns ghelijck was / en werd om zijn Const wille ghenomen in Spaengien in dienst van den Coningh Philips, alwaer hy jongh ghestorven is. Hy was seer gheestigh / op dat aerdwerck oft Dozrelepnen te trecken en schilderen alderley aerdicheyt / Historikens / en beeldekens / waer van datter Frans een deel by hem in zijn hups hadde / die weerdigh te sien waren. Cornelis heeft veel heerlijke wercken ghedaen binnen Antwerpen / als dat Coninghlijck gebouw van het Stadshups / Posters-hups / en meer ander dinghen: Desen overleedt in 't Jaer 1575. Nu Frans, welcken naetuerlijck boozschick was / om in de Schilderconst anderē t'obvertreffē / heeft booz zyn eerste Const 't Weidit-houtwen gheoeffent / meest alijt houwende beelden by copieren Sercken in de Kercken: Doch alsoo naeture hem ter rechter plaetse zijner beroepinghe stellen wilde / is hy t'zijnen twintigh Jaeren gaen wonen te Luptk / en is een Discipel oft Leerlingh gheworzen van den doe seer vermaerden Lambert Lombardus, Schilder te Luptk / welckx manier van wercken hy seer nae volghde / en hem al zyn leven langh ten deele is by ghebleven / gelijck in hui beyder dinghen gesien mach worden. Waer op oock over een coemt een vertellinghe / die ick ghehoort hebbe / te weten / dat Lambert op eenen tijt zyn discipel t' Antwerpen besoekende / werd van hem wel onthaelt: En in't goet rier maerken wesende / stelende hem upt tgeselschap / quam onbekendt op den winkel / daer goede werck-ghesellen op waren. Hier sagh hy vast de konst / en begon van hui Meester vast te spreken / en by te bzinghen / dat hy van zijn jeught aen was gheweest een uptghenomen Dief. Waerom de discipelen vā hui lief meester boozende dus schandelick spreke / begonnen te mozzren / en tooznigh te worden op Lambert, dat hy den hoop wel haest op't lijf soude hebben gezeven / en hadde hy epndlingh zijn mepninghe niet te kennen ghegheben: te weten / dat Frans zyn Discipel wesende / hem de Const

met afleeren hadde onstolen / ghelijck sulckx in een Lof-dicht was verhaelt / dooz Apollodorus, seggende: dat hem de Schilder-const was onstolen / en datse Zeuxis met hem henen doezogh. Lambert nu afghecomen by zijn geselschap / vragende aen Frans, wat hy daer booz volck had op zijn Winkel: Het was schier daer toe gecomen / datse hem soudē geslaghen hebben: vertelde boozt de heel gheschiednis / waerom seer ghelatchen werd / en hy pzees seer dese ghesellen / datse hui Meester so ernstig booz stonden. Frans op de Const blijckich verliest wesende / is gherepft nae Italien / heeft te Room zijnen tijt met grooten ernst waer ghenomen / conterseptende alles waer zijnen geest bevalen oft welbehagen in hadde: meest met het root crijt / ver schepden naecten upt 't Dozdeel / en welffel van Michel Agnolo, en Antijcken die seer cloeck gheartsert en gehandelt waeren / ghelijck icker wel eenighe van hebbe gesien / die afghedrukt waeren: want eenighe zijn gesellen oft Discipelen hadden t'onbehoorzlick al hepnlijck zyn te pckeningshen gezevghen / en afgedrukt: welcke dinghen van handt te hant rakende / zyn hier en daer ghesien gheworzen. Frans in dese Nedertlanden wedergeleert wesende / heeft hem booz zyn Const haest doen bekenet wesen booz eē groot Meester / en menigh Constnaer en Const-verstandich doen hooghlijck verwonderen: besonder als zyn wercken nae hui weerde in ghemeen plaetsen heerlijck ghesteldt zyn ghesien gheworzen. In den aenbangh / doe hy begon te toonen / wat hy booz een Schilder en overvloedich geest was / beweest hy groote neerstichepdt en uptnemenhept in der Const / met zyn wel gheleerde hant / oock met der tonghe zyn groot verstandt en oozdeel / van wat dinghen datmen met hem te sprecken quam / 'tzp van gheestlijcke dinghen / Philosophie / Poeterie / oft anders: dan naeder handt / doe den rijckdom en overbloedt by hem plaetse hadden / booz de wel beloonde groote Kerck werckē / en ander / alsoo hy by Pzincen en groote Heeren werd booztghetrocken / en van sommighen daer toe aenghelockt en verlepdt / is tijt.

is tijdt-quistingh begonnen vallen in ons ghemeeen Nederlandtsche sierte van zvanck-liefdicheyt / so dat hy de Const en zynen edelen geest ongelijck doende / werdt ghehouden vooz een alsoo groot zvanckaert als Schilder. En van eenen nighen daer over berispt / doock door den Doet Dierick Volckaertsz. Coornhert, die hem eenen briez sondt / met een bersteringhe van eenen droom / in rijn verbaet: Te weten / hoe dat Albert Durer, als een oudt statich Man / hem geopenbaert was / die Franken Const hoog loofde / maer zyn leven hardt bestrafte. Epndlijck zyn dingen besluptende / segt hy tot Frans: En ist niet waer dat het my ghebzooimt is / so acht oft hout dat het waerachtich is dat het u wel dapper is ghesepdt geworzen. Met onlust sal ick hier nu eenige zynen overbadige stucken verhalen / die ick wensch meer ghelastert en verwondert onder die van onse Const / als naeghevolght en ghesepzen mochten worzen / en dat de jeugt / hoe sterck vermoghende / hier in gheen vermaerdtheyd en sochten te becomen: Want of al schoon hy ons Duptschen met onrecht t' onmaetlijck overdadigh dzincken in 't gemeen wort geleden / oft als geē schandig vuyl sondig misbzuyt aenghesten: Maer te som plaetsen t' veel zvancks vermoghē ghesepzen en gheroemt. Soo wordt hy ander vernuftige volcken dese bzooloose Const gehouden vooz de meeste vuple schande van der Weerelt / jae meer als beestlijcke / onredelijcke / en onnatuerlijcke zonde / en als een verberlijcke rechte Moeder aller quaetwillicheyt en ongheschicktheden / ghelastert / ghegrouwelt / en gebloden. Nu dan Frans, alsoo hy door zyn Const machtigh werdt / en in groot achten en heerlijck aensten hy den meesten des Landts / te weten / de edel gulde Wlesheeren / den Prince van Orangen / zaben van Egmont en Hoozn / en ander: Was met hun heel ghemeensaem / en quamen dickwils t' synen hupse den Wjndzincken / en hanchetteren. Syn Hupsbzouw / Joffrouw Clara Floris, wesende vast woest en stoutmoedigh / als haer de poppen in 't hooft quamen / bewees teghen dese Heeren haer seer

onbeleefdijc / niemant aenstende: want of sy harde worzen maecte / oft scholde teghen de zravinnen van Egmont / Hoozn / oft tegē haer maertē oft dienstboden / dat was haer eben veel / het welc den beleefden goeden Man Floris, zyn eerlijck gemoet dickwils quetstede / en zynen edelen gheest verhinderde. Soo dat ghesepd wort / dat sy de besonderste oorzac zyns rouwen lebens en verderf soude zyn gbeweest / met haer hartnackigh en overmoedich wesen: want doe sy in grooter weelden sat / in een groot / schoon / vyz eppen hups / in de Mere / om dat de keucken wat roockich was / sepe de sy dickmael / sy en wilde haer leven in sulck roock-gat niet epnden: soo veel doende / dat Frans een stuck wepe cocht in de Gasthups beemde / waer op hy bouwde een seer heerlijcke wooninghe. Gebzuyckende Cornelis zyn bzoder tot een Architect. Dit hups oft Daleys / hadde zyn Hooztē en Wylaren van grau Orduyn ghewozcht / nae d'ordenen der Antijcken: soo dat in dees timmeringe bleef versmolten het ander hups / al zyn gereet, en vijf dupsent gulden / die hy op de banc tot de Schetsen hadde / bozgende daer toe noch al af wat hy mocht: en dat noch quader was / dat hy niet alleen zyn eppen werck versupinde / maer daeghlijck goet chier maeckende / dede werclupden en opper-lupden hy sitten: dus smalben de Renten / de schulde vermeerderden / de dagh-hupzen liepen op / en 'twerck bozderde wepnigh / het was ser al vant mal. Hy was al te goet / oft te seer onachtsaem. Hy hadde te veel schuyf-tafelē oft opsnappers / die't hem hielpen doorbzenghen: Soo dat zyn Bzouw / Joffrouw Clara, en zyn bzoder Iaques Floris, dickwils veel spels met den anderen hadden: want hy seer oubolligh en bootsich wesende / nimmermeer de lest in't vergarē / noch d'eerste in't scepden was / en wat Clara sepe de / hy keeret sonder stoozē al af op zyn tanden / so lief was hem 'tlichten van de romers / daer het sonder betalen mocht toegaen. Somtijdts Joffrouw Floris tooznigh wesende schelde hem / segghende: wat doet ghy hier wederom? ghy sult ons verderben: ghy comt altijt u dere

u dermen bullen / ick begeer u hier niet meer te sien/en dergelijcke praet. Maer hy / die (om 't sneer oft lieben d'rancks wille) een goede gratie hadde van verdzagen/keerde dat al ten besten/ seggende al lachhende: **Seker Suster / die u niet en kende / soude meene dat ghy my niet wel en vermocht : Maer ick die u kenne/ weet wat ghy met dese woorzen seggen wilt : Ander botmuplen connent soo niet verstaen ; doch ick salfe uptlegghen / het is aldus op Gzicks te seggen: Liebe Broeder/ hoe comt ghy dus selden: Wy bekennen opentlijck dat wy sonder u niet en connen leven noch vrolijck zyn/daerom comt dagelijck : want u gheselschap ons het alder aengenaemst is: Ick weet oock Suster / dat ick van selfs goetwillig u niet en quam helpen/ ghy soudt alle Man om my seynben/ ja soudt gram zyn dat icker niet en waer. Daer op sy weder : **Blijft achter / beproeft het eens schelm : ick weet u geen woorzen te gheben / dat ghy eens soudt henen loopen / en achter blijben. Siet sepe hy/dat is weder te segghen in het Gziex / dat ick doch soude willen blijben/allen dagh comen/jae dat den dagh u te cozt valt met myn gheselschap u te hermaken / dat icker den nacht ooc aen soude willen clampen : Ick verstaet al wel liebe Suster / dat ick met dagh en nacht hier te sitte u doe de meeste vriet-schap van der Weerelt. Summa/wist Joffrou Floris met haer duptsch spreken een gat/Laques Floris wister met syn Grierx eenen Raghel toe : **Zu boeghen dat al 't gheselschap most lacchen/ jae self oock Joffrouw Floris : Want sy 't/ghelpckende Laques oock niet met voeten en sitet. Dooz dussche mishandelingen en ongeschickt wesen werd den goeden Floris veel naeghesepdt/en d'ick wilts veel ontwaerheyt. Hy beclaeghde 't somtijden hertlijc zynen verlozen tijt/en in sulcken spooz te zyn geraeckt/bermanende zyn kinderen en Discipulen tot neersticheyt/ en den Heere te bidden om wel te moghen leeren : en al ben ick (sepe hy) nu dus onachtzaam in mijn oudtheyt/ so heb ick doch in mijn jeugt menichmael God gebede/dat ic (waert my salich) wel mocht leeren. Hy claeg-******

de dat het hem dooz zyn versupnlijckhept en onverschicht was misgaen/oft teghen gheloopen / dat hy eer hy begon timmeren wel hadde dupsendt gulden 's Jaers (in dier tijdt veel wesende) en dat hy nu niet hadde als groote schulden / die hy doch met syn schilderē licht soude overwonnen hebben / dan was te verre (soo 't schijnt) gecomen in dese gewoonte/ en con zynen d'ranck-liebenden aenhang qualick verlaten/ oft van hem wijzen: **Want alle veel supy-ghesinde Bacchus Dienaren gheern by hem waren. Dewijl dan zyn soo wel tegenmogende cracht vermaert was/ waren eenighe groote suppenters oft Wiberons afgonstich van den grooten roep die hē nae gingh : Onder ander/op een tijt ses dapper rupme Swelgh-kelen / Wasconters van Brussel / quamen 't Antwerp/ alleen om daedlijck te beproeben de wel tegenmogende const/die sy hoozden by Floris te wesen/en daer in tegghen hem in wetspel oft strijt te treden / daer Floris hem so wel in con gupte/dat hypter halver maeltijt d'zj v'lac neder hadde ghevelt. D'ander d'zj hielden langen tijdt tegen: dan dooz 't lang dueren des strijdtz/ begonnen twee te l'isptonghen/waer dooz Frans den moet is gewassen/diese met eenen grooten hand-houwer/ oft veel-houdende Franckfoozder/dede vallen onder de Casel. Den laetsten/die langhst tegghen hiel / most eynelijck Francen hooz zyn Meester bekennen: **Want in 't schepden upt der Herbergh/ also hy Francen ghelepde bupten op de plaets/daer zyn Heerdt ghereedt stont/ en vijf oft ses Discipulen met blooten hoofde / liet Floris noch tappen een ran Rijnsechen Baep/ welke in zyn handt nemende/woude noch toonen zyn groote teughsche Const : **Want op een been staende / bzacht hy zynen verwonnen Campioen de heel ranne Wijnz / met een teughe gansch wpt/ 't welck gedaen/ schreedt op zyn wit Heerdt / en reedt in den nacht verwinnigh triumpherende nae huys. Een andermael/ hem v'ndende in gheselschap by de Hoof-mannen/ en Gilde van de Laecken-berepders t'Antwerpen / sterck wesende dertich personen/die het hem altemaal bzachten/******

Nederlandsche Schilders,

ten/ en hy hun/ dzanck hy t'festighmael tegen hun tweemaal/dingen die onghelooftlick schijnen: Dan hy heeft het selfs vertelt in teghenwoordicheydt van zyn Discipulen/ s' abondts te bed gaende in syn Slaep-camer / die al met goude leeren was behanghen/ daer zyn Discipulen waren ghewendt by zyn ontleedinge te wesen / hem goeden nacht te segghen / en altydts de twee lest blijvende hem hielpen ontleeden/coussen en schoenen upttreckende. Hy hadde altydts te doen/oft onder handen/ groote heerlijcke wercken / van Altaer-tafelen / en ander groote stucken. Onder ander / is wel weerdtigh/ als 't besonderste voor te stellen/ de Schermers/ oft S. Michiels Altaer-tafel/ t'Antwerpē in ons Vrouwen Kerck / wesende den val van Lucifer: dit is een wonderlick gheordineert/constich/ en wel gheschildert stuck / om alle Constenaren en Const-verstandighe verbaest te maecken/ en met verwonderingh te verbullen. Hier is te sien een seldsaem getuymel/ en vallen onder een/ van bereschepden naechten der boose geestes/ daer een upnemende studie der muscullen/ senen en spieren/ in te wege is gebzacht / met een groot opmerck en verstandt. Daer coemt oock in den Dzaeck met den seben hoofden / welcke hoofden seer fenijnig en vzeellick aen te sien syn. In eender deuren hadde hy ghemaecht den Hoof-man van het Schermers Gilt/ met een Slach-sweert in de hant/ en een bzupne wolck / die een aerdighe schaduwe daer in 't werck is bzenegende. Noech was van hem in de selve Kerck 't hoog Altaer-tafel/ eenen grooten doec van tijck/ wesende d'opbaert Mariae, daer seer fraep laeckenen in quamen / van gebloghelde vliegghende Engghelen/ en was een heerlijck stuck werck/ versierlijck geordineert/ en wel gheschildert/ van dat te jammeren is / wert in stucken gebzoken/ en van snoode handen in 't beeltstozmen vernielt. Enige doch meenen/ dat dit Stuck noch is in het Schoziael in Spaengie bewaert/ en in grooter weerden ghehouden. Tot Bzussel was oock van hem een Altaer-tafel/ wesende t'upterste Dozdeel / daer veel schoon en constige naechten in quamen, noch t'Ant-

werpē in onse Vrouwe Kerck/ was van hem een Altaer-tafel/ eenen Kerstinacht/ op doeck gheschildert / dat oock een seer schoon werck was. Te Gent/ achter in S. Ians Kerck/ waren van hem vier dobbel deuren / in de Capelle van den Abt van S. Baefs, die den Abt Lucas hadde laten maken / wesende inwendich d'Historie van S. Lucas: uptwendich coemt een sittende Mary-beeldt / met 't kindt op haren schoot/ met eenen Engghel / en eenen schijn van boven comende: ter ander syden sit den Abt Lucas naer 't leven ghedaen / gheknielt / dat welck een upnemende treckijck conterseptsel is/ waer in Floris mercklick getoont heeft/ dat/ als hy maer wilde/ den besten Conterseptter was die men bindē mocht: het is een vollijnghe schoon oudtachtighe tronie/ en den Abt sit Pontifical getleet/ met synen Wijter by hem: neffens hem licht eenen grooten schoonen waterhondt/ oft Spingent/ soo wel ghedaen/ datter natuerlijcke honden aen quamen rupcāen: also ick self ghesien heb/ want wy dese deuren hadden op onsen winkel tot Lucas de Heere, daer sy voor den stozin der beelde waren bewaert/ en ons daeghlijcks in onse leeringhe dienden. Daer is een Historie/ daer S. Lucas beschrijft zyn Euangeliē upt de mont Mariae, en daer hy met d'ander Euangelisten zijn schrijfen over een bzengh: oock daer Sint Lucas schildert Mariam, met haer kindt op den schoot / dat alles wonderlijck aerdighe is gheordineert/ en gheschildert / vol upnemende tronien oudt en jongh / oock aerdighe Os-coppen. Daer is ooc een Pzedicatie van S. Lucas, daer eenige fraep gehulselde Vrouwen seer ernstich toelupsteren. Van isser een Historie/ daer S. Lucas gebangen wordt / en in 't beschiet aen eenen wilden Olijffboom ghehanghen. Daer is oock eenen grooten S. Macharis, en noch eenich ander Sanct / en alles is uptermaten gheestich en constich gehandelt/ datmen verwonderen soude / dit sende: als men daer neffens hoorz segghen van zyn soo groote veerdicheydt / en dat hy soo veel con beschicken op eenen dagh/ als van hem t'sontijdt vertelt wordt: want het schijnt in troengen en naecten datter

batter grooten tijdt en arbeit in is ghe-
daen / bysonder alsmer een weynigh
berre van is / dan openbaren sich din-
gen die van by niet en schijnen / oft men
sieter dinghen dieder niet en zijn. Zijn
manier van hant-make was ooc won-
der gheestigh: hy verdiepte oft rondede
zijn dinghen wel / dedet oock wel verhes-
sen / en schilderde heel poefelachtich.
Van zijn beerdicheydt gaf hy clae be-
scheyt / doe den Keiser Carolus t' Ant-
werpen zijn triumphlycke inconist had-
de te doen: want hy daer toe gebesicht
wesende / schilderde groote beelden / en
maecker daeghlyc seben/daer hy dock
maer seben uren over wrocht / en van
elcke een pondt blaems hadde / en ghe-
duerde volle vijf weken / en wanneer
hy vooz zijn Discipulen eenen dagh
wrocht / sy gaven hem 18. oft 20. guld.
des daeghs: doch soo hy ghewent was
langh te slapen / quam niet veel vooz ne-
ghen uren aen 't werck / en scheidt s'a-
vonts te seben uren upt / hebbende doch
veel goets ghedaen. Doe oock den Co-
ningh Philips t' Antwerpen quam / had
hy ghedaen eenen seer grooten doeck
op eenen dagh / te weten / een Victoria,
met een deel ghebonden ghevanghenen
ligghende / en veel Antijckische krijgh-
rustinghe / welcke ordinantie van hem
gheheft in Drint upt quam / een din-
ghen dat te verwonderen was / en gee-
stich omsien. Hy was wonder versier-
lyck in allerley by werck / 't zp in An-
tycke ghestoelten / ghesneden / oft ghe-
blochten / aerdighe potten / hulselen /
tuperinghe / schoenen / leerskens / hel-
men / en derghejlycke dinghen. Hy had-
de oock zijn huys uptwendich beschil-
dert met Pictura, en ander by Consten/
upt den ghelen / als oft van Coper waer
gheweest. Het lesie werck daer hy over
staf / was vooz den Grand Prior van
Spaengien / waer van de besonderste
stukken waren / ee Crucifix / en een Ver-
rijnis / elck 27. voeten hoogh: dese wa-
ren meest al heerlyck en uptnemende
opghedaen eer hy overleedt: doch an-
der Histozien op de deuren en waer ten
deele maer weynigh begonnen / en ghe-
doot-verwt / en werden naemaels van
anderen opghedaen / sommighe door

Frans Pourbus, sommighe door Crispi-
aen, en ander. Voorts worden zyn din-
ghen by den Const-liebenden in grooter
weerden ghehouden / en van den Schil-
ders / hoe veel Meesters zp zijn / gheern
ghesien / en hoogh gheprezen. Tot Mid-
delborgh / by Melchior Wijntgis, is van
hem een seer uptnemende stuck van de
negen slapende Muses. Noeh heb ick te
Middelborg van hem gesien eenē groo-
ten doeck vol naecten / van een Zee byp-
loft vancket / seer versierlyc. Noeh is tot
Amsterdam op den Dam / tot den const-
liesdighen Ian van Ende, een seer schoon
groot heerlyck Tafereel / daer Christus
de kinderkens tot hem roept / en segent:
in welck te sien zijn aerdighe tronien / en
vzeemdt opschorten en bindtselen van
Woutwen cleedren / poefelighe kinder-
kens / en derghejlycke dinghen. Daer is
oock noch een stuck van Adam en Eva,
daer sy upt 't Paradijs zijn gejaegt / dat
uptmunt ende fraep ghehandelt en ghe-
schildert is. Oock isser noch een bewee-
ninge van Abel. Daer zyn van hem ge-
weest seer heerlycke stucken t' Antwer-
pen / by eenen liefhebber Claes Jongling,
in zyn nieuw ghebouw in March-gra-
ven Lepe. Eerstlyck in een Camer / die
Hercules Camer was gheheeten / d' Hi-
storie van Hercules, ick meen in thien
stucken. Noeh in de Camer van de se-
ven by Consten / waren oock de seben
by Consten. Alle dese dinghen waren
seer heerlyck gheschildert / uptnemende
van studie / naectlen / en aerdig van la-
kenen en ordinantien. Dese en ander
dinghen comen in Drint ghesneden van
Cornelis Cort, en waren nae de schilde-
rijen gheteyckent van Symon Iansz. Kies
van Amsterdam / Discipel van Hem-
kerck, en Frans Floris: Want hy was
seer fraep met de Pen en artseren met
enckel slaghen: Maer waer dees stuc-
ken zyn ghebleven / weet ick niet aen te
wijsen. De dinghen van Floris zyn doch
in veel landen verstroyt / soo in Spaen-
gien / als elder / die over al d' uptne-
menthepdt zynner Consten doen gedenc-
ken / en openbaren. Hy was een Man/
die altyt grooten lust hadde om te schil-
deren: Oock dickwils t' huys comende
half oft meer beschoncken wesende /

Nederlandsche Schilders,

floegh hant aen de Pinceelen/en maeck-
 te noch grooten hoop wercks/schijnen-
 de dan meer gheestigh / oft zynen gheest
 alsoo te vermaecken : Want hy hadde
 oock een ghemeen Spreekwoordt / dat
 hy dickwils seide : Als ick werck / dan
 leef ick : Als ick spelen gae / dan sterf ick.
 Dit mocht onse Schilder-jeught oock
 wel leeren in der natueren en cracht seg-
 ghen / en nae volghen. Frans quam in
 't Schilders Ghildt Anno 1539. en is
 overleden in't Jaer 1570. oudt in de
 vijftigh Jaeren / en was op S. Francis-
 cus dagh eerlijck begraven. Hy liet nae
 eenige sonen/die aen de Const warē. Een-
 nen Baptiste Floris, wert te Brussel van
 den Spaengiaert deerlick omgebracht.
 Eenen anderen Frans is te Roō / en wort
 in cleen dingē gepresen : maer het neemt
 uyt/wat Frans al goede Discipelen heeft
 ghemaect : Want hy hier in oock te ho-
 ven gaet alle Schilders/die in onse Ne-
 derlanden opt waren / so dat in alle Co-
 ninghrjcken / oft Landtschappen van
 Kersternjck/beel de beste Meesters zijn
 gheweest / zyn Discipulen. Ick heb wel
 woorden gehadt met Frans Menton van
 Alckmaer / zyn Discipel / hoe dat sulckx
 mocht bycomen / en dat de beste Me-
 sters nu soo heel wepnigh goede Disci-
 pulen voort brachten : Dan hy ant-
 woorde my / dat de groote werken / die
 Floris veel onder handen hadde / daer
 van oorzaeck waren/waer aen Frans den
 Ghesellen stelde te doodt-berwen : Als
 hy hun wat met krijt ghetepkent had-
 de zyn meeninghe / lietse voort varen/
 segghende : Wenght daer te pas sulcke
 en sulcke tronien : Want hy daer een
 goet deel op Benneelen altydt by hem
 hadde. Hier dooz creghen sy stoutheddt
 en handelinghe / datse oock bestonden
 doecken op te slaen/en self alsoo yet t'oz-
 dineren en schilderen uyt den gheest.
 Oock quamē by hem meest al de beste
 gheesten / die alree by anderen lange ge-
 leert / aen de Const gheweest hadden/
 en wel gheoeffent waren. Het is eens
 geschiedt / dat eenighe van Fransē oude
 Discipulen by een coutende / bereken-
 den/meer als hondert en twintigh Dis-
 cipulen / waer van icker sommighe sal
 noemen. Eerslijck / een oudt byz Ghe-

sel van Ghent/noch teghenwoordich in
 dit Jaer 1604. levende / en was ghebo-
 ren Anno 1520. is in zynen tijt een seer
 goet Colozeerder gheweest / als blyckit
 aen d'Histozien/aen den Docksael in S.
 Ians Kerck te Ghent / die hy schilderde
 nae de tepkeninghe van Lucas de Hee-
 re, en oock aen veel meer dinghen / ma-
 kende oock seer goede contersepselen.
 Crispien van den Broecke van Antwer-
 pen / is oock gheweest een goet Inven-
 teur / en fraep van groote naeckten / des-
 ghelijckx een goet Architect : sijn wer-
 ken zyn noch in veel plaetsen by den lief-
 hebbers gesien. Hy is gestorven in Hol-
 landt. Gheen ander beschepdt weet ick
 veel meer van hem / dooz dat myn be-
 geert aen die 't wisten niet is behertigt
 geworzen. Noch is sijn Discipel geweest
 eenen Iooris van Ghent / die Schilder
 wert van den Coning van Spaengien/
 namaeks van de Coninginne vā Brant-
 rijck. Doozt Marten en Hendrick van
 Cleef / Lucas de Heere, Anthonis Block-
 landt, Thomas van Zierickzee / Symon
 van Amsterdā / Isaac Claessen Cloeck,
 Inbenteur en Schilder van Leyden :
 Fransoys Menton van Alckmaer / oft
 daer noch woonende / een verstandigh
 goet Meester in alle deelen der Const/
 oock goet tepkener / en Blaet snijder/
 maeckende veel goede Contersepselen
 nae 't leven / en heeft oock dooz goet on-
 derwijs goede Discipulen ghemaect :
 Ieorge Boba, goet Schilder en Inven-
 teur : Den uptnemenden Frans Poerbus
 van Brugge, Ieroon Francken van He-
 rentals / woonende noch te Parijs / in't
 voorzorgh S. Garmain, is een seer goet
 Meester / die veel fraep wercken en
 goede Contersepselen nae 't leven ghe-
 daen heeft. Den Zoeder Frans Francken,
 heeft oock een goet en fraep Me-
 ster gheweest / desen quam in 't Ant-
 werps Ghildt Anno 1561. is redelijck
 jongh ghestorven. Ambrosius Francken,
 den derden zoeder / is oock noch tegen-
 woordigh t' Antwerpen / een uptnemende
 Meester in ordinantien en beelden /
 en een cloeck Schilder / den welcken
 ick in mijn jonghepdt / doe ick by Pie-
 ter Vlerick woonde / kende binnē Dooz-
 nick / doe hy woonde by den Bisschop.

Discip
 van Fran
 Floris.
 Benja
 Sammel
 van Gen

Crispij
 van den
 Broecke.

Iooris va
 Gent.

Marten e
 Hendrick
 van Cleef

Lucas
 Heere.

Thomas
 Zirickzee

Simon
 Amsterda

Isaac
 Leyden.

Frans
 Menton.

Ieorge Bo
 Ieroon

Francker
 Frans

Francker

Ambro
 Francker

Ick hadde van dese Broeders breeder geschreven/ hadde myn begeerte t'Antwerpen moghen ter herten ghenomen wesen. Ioos de Beer van Utrecht: Desen woonde by den Provinciaal van den Bisschop van Doornick / en is ghestorven t'Utrecht. Hans de Maier van Herentals. Apert Francen van Delft / die de Const niet en oeffent: Maer is een goetd beminder / zyn dinghen toehebende ghestelt in seer schoon orden / en is een Conterfeyter van Bacchus, oft den Godt en Mensch verblydenden Wijn / welcken hy daeghlijcks nae copieert / daer menigh hem mede vermaect / en soo goetd behaghen in heeft / als in het principael. Loys van Brussel / heel goet Schilder / Luyt-stager / en Herper. Thomas van Coelen. Enen stommen van Nimmegehen. Hans Daelmans van Antwerpen. Evert van Amerfoort / Herman van der Mast / ghebozen van den Ziel / noch woonachtigh te Delft: desen / nae de dootd van Floris, trock woonen by Frans Bracken, daer hy copieerde enen Cruys-braghet van Floris, die een handt hiel op een witachtigh Cruys: en alsoo op dit principael Cruys een beest oft coppe niet langhe veenen quam sitten / conterfeyte hy dat op 'tzijn / de schaduw en alles wel volghende. Den Meester hoken comende / sepe: Ick sie wel dat ghy niet al te neerstigh gheschildert hebt / want de Spinné u werck beschuyten / en wilde niet zynen hoet wegh jagen: en alsoo't niet wegh ging / en siende dat gheschildert was / wert beschaemt / en sepe / dat hy't niet soude uyt doen / maer alsoo laeten staen. S'anderdaegs dit hebbende laeten sien zyn medeghesel Gheldorp, en verteldt de gheschiednis van den Meester / roemende uyt boerd / dat Zeugis den Voghelen / maer dat hy zyn eyghen Meester had bezoghen / met dit beestgen te schilderen: dan desen wilde doock niet ghelooven / tot dat

hy ondanck van hem daer by getrocken wert. Van der Mast trock na Parijs / daer hy twee Jaer woonde by den Eertsbisschop van Bourges / daer schilderde hy eenen S. Bastiaen, waer in quam den Mupl van den Bisschop / en allerley crupden nae't leven / som vertreden / som anders / met grooten vlijt ghedaen / datse van veelen / oock van Coninghs Nederrijn / al ghekent warden: dooz welck werck hy begeert zynde aen den Bisschop / ginch woonen met Monsieur de la Queue, Ridder / President / en Procureur generael van den Coningh van Franckrijck. Hier wert hem soo goet onthael en vrientshap gedaen / dat hy daer woonde seben jaer: vier Jaer wesende Esquier oft Schiltknecht van zyns Heeren Vrouwe / die een van des Coninginnen Staet-vrouwen was / soo dat hy over al niet haer in den Koets-waghen reedt / dat de Coninginne / Moeder van den Coningh / hem eyndlinghe in een Vasten-avondt Mascarade feest selft Kapier gaf / met begheerte dat hy't draghen soude / als daermede veredelt wesende / in teghenwoordicheydt van zyn Vrouwe / (dooz wiens versoek dit geschiede) en ander edel Vrouwen en Heeren: Doch hier in dees weelde wesende / was oorsack / dat hy in de Const niet en voozderde: Dan hadde hy na zyn begin vooztghebaren / soude in conterfeyten nae't leven en anders meer uytneemende zyn ghelwozden. Damiaen van der Goude was oock een Discipel van Floris: desen wiert een Archier van den Coning van Spaengien. Ieroon van Vissenaken, Steven Croonenborgh uyt den Haghe / en Dirck van der Laen van Haerlem: Desen werdt fraep in cleen / hebbende te voozen gheleert met Marten van Cleef. Veel meer ander / in Spaengien en elder verscroyt wesende / en goede Meesters / laet ick de Const en't gherucht beholen.

Tot Floris sepe Lamponius op desen sin:

Hadt Floris Schilder ghy, dy soo veel Const aenknocht,
Ghelijck ghy door Natuer u mildt te doen vermocht,
Als het u liever lust veel dinghs, dan langh te malen,
En't recht vertoef des vijls en moeyt u niet bevallen,
Ick riepe Schilders wijckt, 't zy van wat Landt ghy zyt,
Gheboren heel van oudts, oft nu in desen tijdt.

Damiaen
van der
Goude.

Ieroon van
Vissenaken.
Steven
Croonen-
borgh.
Dirck
Verlaen.

Nederlandsche Schilders,

En Lucas de Heere, zijn heel toeghebaen Discipel/ hadde tot hem een Lof-dicht op dese meeninghe :

D'wyl ghy Apellis naem doet door u Const verfwijgen,
Wanneer m'een Schilder prijft, meer lofs hem doen de krijghen,
Ghelijckend' hem by dy, wat naem u zelfs toecomt?
Dan Florus, d'wyl men soo den hooghten Schilder noemt?

Het leven van Pieter Aertsen, uytnemende Schilder van Amsterdam.

Het is een onbegrijpelijk oft seldsaem werck/dat Nature heymlijk in de Jeught t'somtjden werckt en te weghe brenghet / bytten wetenschap / oft teghen de begheerte van den Ouders/in het ghenepghen oft lustigh aendringhen der ghedachten oft sinnen/tot d'een oft d'ander Const / oft oeffeninghe / streckende dickwils tot nut en voordeel der selver Jeught, gelijck gheschiet is met Pieter Aertsen, uytnemende Schilder van Amsterdam/ welcken om zjn lang gestaltheyts wille / werdt ghemeenlijck gheheeten / langhen Pier. En ghelijck hy verdienstelijck verre is gheswozen vermaerd / heeten hem d'Italianen Pietro Lungo, t'welck oock Langhen Pieter is gheseyt/ welck woot Lungo zjn gheslacht niet qualijck soude ghelijcken tot eenen van. Hy was gebozen t'Amsterdam in't Jaer 1519. zjn Ouders waren van Hurmerlant/ den Vader woonde t'Amsterdam / en wout zynen soon hebben op zjn Ambacht/ te weten/ Kouf-maecten : Van de Moeder willende haer soon in zynen grooten lust / die hy tot de Const hadde te ghevalle wesen / seyde : Al soud ick t'ghelde winnen met te spinnen/ soo wil ick hem laten leeren schilderen. Dus werdt Pier bestelt te leeren by eenen Alart Claessen, doe ter tijt een vā de beste Schilders van Amsterdam / van wien t'Amsterdam noch zjn op de Doelen vershepden conterseptselen. Pier heeft van jonghs een vaste stoute handelingshem aenghewendt / bylijck alles aenbattende/en is dooz zjn Const in groot aensien ghecomen. Oudt wesende ontrent 17. oft 18. Jaer/also doe ter tijdt seer gheruchtigh was t'huys te Bossu in Venegouw / is Pier daer henen gheroyft / omde se schoon Schilderijen van

vershepden Meesters daer te sien/hebbende met hem eenen gonst - bryef van den Schout van Amsterdam. Van daer quam Pier t'Antwerpen / en woonde albaer met eenen Jan Mandijn een Waek: doch ick acht datter twee zjn gheweest van desen naem / te weten / noch eenen van Haerlem / welcken seer aerdich was van dzollerije op zjn Ieroo Bos, en hadde zjn leven langh van de stadt van Antwerpen secker Jaer-ghelt. Pieter is epndlingh t'Antwerp ghehouwt / en quam in het Schilders Ghildt in't Jaer ons Heeren 1533. Hy heeft hem begheeren te maken keuckens / met alerley goet en cost nae tleven/so eygentlijck alle de verwen treffende / dat het natuerlijck geleek te wesen:met welck veel te doen / hy wel den alder vasten Meester in zjn verwe vermenghen oft temperen is getweest / die men opt heeft ghedonden : welke ghewis heyt by die die van zjn huys altijt is gebleven. Hy was een Man die weynigh van hem selve hiel / seer slecht en Boerigh om aensien / soo dat hy niet soude gheacht hebben gheweest vooz sulcken grooten Constaer / en hadden zjn wercken so heel crachtich hem niet sulcx betuyghe te wesen. Van hem was ghedaen een keucken / die naemaels gherocht wiert vā Ravart t'Amsterdam/ waer in quam nae t'leven : zynen tweeden soon / doe een cleen kindt wesende/ te weten/ Aere Pietersz. noch teghenwoordich levende. In dees keucken comt onder ander een Offen hoost / soo ghebilt / ghelijck in't slacht en gheschiet. Dit wesende gesien / was doozjaerck dat hem werdt aenbestee t'hoogh Altaer vā d'oude kerck/ oft ons Vrouwenkerck t'Amsterdam. Het gheschiede dat Pieter was gheroyft men ter plaetsen daer de Heeren met hem

met hem souden sprecken / en Pieter hy den heert sat / datter werdt ghevraegyt nae den Meester / daer sy hem niet vooz aen en saghen. Onder ander / den Burger-meester Ioos Buyck, een treffelyck Man (die van Stadts wegghen den Coningh van Spaengien Philips hadde in't besweeren des Landts den Sedt afghenomen) heeft dooz onderzagghen beponnen hem den Schilder te weesen / en den soon van eenē Aert Pieterlz. kousmaecker. Waer op hy sepd: Sijt ghy soo goet Schilder als u Vader is gheweest kousmaecker / soo zydy een groot Constaer: want in dert u Vaders doode heb ick noyt yemant ghebonden / daer ick soo wel mede ghedient zy ghewozden. Het binnenste Penneel oft werck was eenen sterf-dagh Maria, de deuren inwendich volheden de self Historie / uytwendich was het een dyp Coninghen / wesende een groot heerlyck en seer constigh werck / seer gloepende / van naeckten / en wel gherolozert. Van dese Tafel schryft Valarius, datse ghecost hadde 2000. Croonen. Hier naer wert hem aenbesteeft t'hoogh Altaer-taefel van de nieuwe Kerck t'Amsterdam: om welcke te maecten / te hoozen was gheweest ontbooden Michiel Cocxie van Meerschel / den welcken siende dat verhaelde constigh werck / en hoozende den cleenen pyjs / was in sich selven verbaest / seggende: Die dat ghedaen heeft / sal oock d'ander wel maecten / en is hen ghetrocken. Dese Tafel in de nieuwe Kerck was eenen Kerstnacht met vier deuren / inwendich was Boodtschap / Besnydnis / dyp Coninghen / oft dergelycke / uytwendich was d'ont-hoofdinghe van S. Catherina. Van de Tafel is noch den Carton / so groot als t'werck is geweest / tot Amsterdam: het is gheweest een uytghenomen heerlyck werck / Meesterlyck en Manlyck aenghetast / de naeckten en anders veel ten eersten op de teyckeninghe opghedaen wesende / en so aendachtich / dat het van verre (ghelyck het uyt der ooghe most staen) hadde eenen uytnemenden grooten welstandt. Ick acht niet datmen cloecker noch Manlycker Pinceel-streken / oft handelinghe sien mach. Dese so

schoon en weerdighe ghedenck-teeckenen van soo grooten Meester / zyn van schepndighe handen / tot jammer der Const / dooz het woest onberstandt verniet / gelijck veel meer ander zyn wercken ooc zyn: als onder ander / een schoon groot Altaer-taefel met deure. Te Delft in de Cathusers Clooster een Crucifix / van binnen op de deuren Kerst-nacht / en dyp Coninghen / van buyten vier Evangelisten: s'ghelycks t'hoogh Altaer te Delft in de nieuwe Kerck / een dyp Coninghen / Ecce Homo, en soo yet anders op de deuren / met veel meer ander Altaer-tafelen in verscheyden Steden / als te Loeben / Dieft / en ander plaetsen / daer verscheyden Cartons van nae bleven / zyn wel tot 25. Daer zyn t'Amsterdam van hem te sien verscheyden stucken. Te eenen Iaques Walraven, een Martha, groote beelden. In't Hof van Hollandt / tot Meester Claes, een Emaus, groote beelden / seer wel gheschildert. Tot Ian Pieterlz. Reael, zyn van hem eenighe stucken van Ioseph, oft anders. Desghelyck te Haerlem / tot Cornelis Cornelisz. Schilder / een Martha, en op de Bakenisse-gracht een Kermis. In cleen Beelden was hy soo heel uytnemende niet / dan in groote dinghen / daer de cracht der Consten in besaet / was hy een overtreffende cloeck Meester / zyn Metseltjen en Perspectiben wel verstaende / en schilderende / met ander omstandicheydt van beesten / en dergelycke dinghen / zyn Beelden seer vzeemdelijck cleverende / wat op de maniere van eenige Mascaraden. Sijn dinghen gaf hy veel vooz slechten pyjs / en t'besonderste was veel van Iacob Raeuwert gerocht. Daer was ooc in Noort-hollandt / te Warmenhuyzen / van hem een groot Altaer-taefel / een Crucifix / daer onder eenen met een byl den eenen Noozder de Beenen in stucken sloeg / seer wercklyc gedaen: de binnenste deure wrochten mede. Dit werck / als No. 1566. t'gemeen in zyn raserije was / wiert in stucken gheslagghen met bylen / alhoewel de Vrouw van Sonne-beldt / t'Alckmaer daer vooz boodt hondert pondt: want alsooment uyt de Kerck vbracht om haer te leveren / vielen de

Nederlandsche Schilders,

Woerē als uytfinnig daer op/ en bzaechtē die schoon Const te niet. Pieter was dickwils onverduldigh / dat zijn dingen/ die hy de Weerelt tot gedachtenis meende laten/soo te nieten wierden ghebzacht / ghebzuyckende dickwils met sulcke Const vbandighe groote woorden/ tot zijn eppen ghebaer oft verrijckel. Hy is ghestorven t' Amsterdam in t' Jaer ons Heeren 1573. den 2^m. Junij/oudt zijnde 66. Jaeren. Hy heeft gehad dyp sonen/die oock aen de Const zijn ghecomen. Pieter Pieterfz. die een seer goet Meester is gheweest/ volgendē seer de manier van zijn Vader / en Meester: doch veel hem tot contersepten nae t'leben begebende/ dewijl wopnigh groote wercken binnen zijnen tijt vooz quamen. Hy heeft ghebaen eenen vperighen Oven vooz de Backers te Haerlem / dat een wonder versierlijcke opdiantie is: En soo hy hadde willen daer op toe legghen / hy hadde wonder dinghen te weghe gebzacht. Hy is ghestorven t' Amsterdam in t' Jaer 1603. oudt 62. Jaer: Hy was een Man van groot onthoud/ seer welsprekende/ verstandigh/ en gheleerd. Den tweedden soon / Aert Pieterfz. een Man van ontrent 54. Jaer / is oock van jongs aen seer gheestigh en vlijtigh gheweest in de Const/ oock dooz t' contersepten na t'leven (daer hy uytrenemend' in is) afghetrocken van te schilberen Histozien/ en opdiantien/ daer zijnen gheest altijt seer bequaem en gheneghen toe is gheweest. Dirck Pieterfz. den jongsten/ was acht Jaer jonger / als Aert, was oock een Schilder/ en zijn Vaders Discipel: desen woonde te Fonteyn Bleau in Wranckrijck/ daer hy ten tijde van den lesten krijgh onghewallich is omghcomen. Pieter Pieterfz. den oudsten vooznoemt/ heeft naegelaten eenen soon van zijnen naem/ die den Vader in de Const vloeklijcken nae volghit.

Het leven van Marten Hemskerck Konstigh vermaert Schilder.

Vel bevinden wy/ onse vpsonderste Hoof-Schilders / in verscheden Landen hun onbekende gebooyt- plaet-

sen blinckende en geruchtich te hebben ghemaect / al en zijn't te veel tijden maer eenighe slechte Dozpen gheweest. In wat hoek van der Weerelt en is schier t' Dozp Hemskerck in Hollandē niet vermaerde: Om dat daer zijnen oozspronck hadde den Const-rijcken Schilder Marten Hemskerck, alwaer hy is ghebozen gheweest Anno 1498. zijn Vader was gheheeten Iacop Willemsz. van Deen / een Hups-man oft houwwer. Marten dan van jonghs aen natuerlijck tot der Schilder-const aengelocht/ heeft zijn eerste onderwijs in de Const aenghevanghen te Haerlem / by eenen Cornelis Willemsz. wesen den Vader van Lucas en Floris, die oock beyde rebelijcke goede Schilders zijn gheweest / Italten / Room / en ander plaetsen besocht hebbende. Den Vader van Marten, welcken misfchen niet en docht dat het schilberen yet besonders te bedien hadde / nam zijnen soon wederom t' hups/ om hem in zijn Lantbouwē / oft Boer-werck te ghebzuycken / tot grooten onlust van den Jonghen / dat hy in zijn aenghevanghen leeringhe niet mocht voozwaren. En also hy met grooten onwille in de Boeren dinghen / als Koep-melcken / en dergelijcke doende was: Comende een reys van melcken / ghingh hy met den Emmer op t' hooft teghen eenen tack van eenen boom / stozende de selve genoech al willens. Den Vader seer toornets/ om dat die moy melck soo gestoet en verlozen was / heeft hem met een hout om slaen nae gejaeght. Den naevolgenden nacht sloop hy verbozgen op den Hop-bergh. S' anderdaeghs versaght hem zijn Moeder van eenen knapsack / en wat reys-ghelt / en quam den selven dagh dooz Haerlem tot Delft / daer hy hem weder voegde aē de Const by eenen Ian Lucas, doende aldaer met teercken en schilberen so grooten vlijt/ dat hy binnen corten tijdt in de Const seer heeft toeghenomen. Van alsoo doer tijt Ian Schoorel seer gheruchtich was/ hebbende een onghemeen sehooder nieuw manier van werckē uyt Italien ghebzacht / die peghelijck vpsonder Marten wel beval len heeft / dede

soo veel / dat hy te Haerlem by desen Meester is ghereect. Hier heeft hy zyn ghewoon neersticheydt van nieuws weder soo gheoeffent / dat hy ten lesten den voorloopen den Meester in de Const achterhaelde / datmen hun werck qualijck con onderscheyden: So eegentlyck de selve manier aenghenomen hebben. Den Meester sorgende zyn eere verminderen mocht (soo eenighe menschen) heeft zynen Discipel als upt afjonsticheydt van hem laten gaen. Welcken te Haerlem quam woonen in t'Wys van Pieter Jan Foplen , alwaer Saligher ghedaechtnis Cornelis van Berensteyn plagh te woonen: In dit selve Wys maecte hy verscheyden dinghen / oock eenen Sol en Luna, in een achter Camer aen de bedstede / beelden groot als t'leven. Hy maecte daer oock Adam en Eva, beyde soo groot als t'leven / en (soo men seght) beyde naeckten / nae t'leven ghedaen. De Vrouw van desen Pieter Jan Foplen, woude Marten wel / mocht niet lyden datmen hem slechts Marten hiet / segghende tot dien na den Schilder quam en vraghen / datme hem most heeten Meester Marten, als die sulck wel verbiende. Van daer quam hy woonen by eenen Ioos Cornelisz. Goudt-smit / oock t'Haerlem. Onder ander veel wercken die hy maecte / was van hem seer constich gheschildert t'Altaer van S. Lucas, waer mede hy den Schilders te Haerlem / tot zyn fop oft adieu t'zuner Roombaert vereerde: dit was eenen S. Lucas, welcken sit en schildert nae t'leven Mariam met haer kindt op den schoot / dat welck een uptnemende werck is / op een

Heerlijcke schoon manier ghedaen / wonderlijck hem verheffende en wel afftehende: doch op Schoorels manier / wat te seer kantiigh afghesneden op den dagh. De Wap-beeldt met een gracelijcke schoon tronie / heeft een schoon actie / met een seer vriendelijck kindeken: op haren schoot hangt op zyn Indiaensche een laken van verscheyden herwen met t'Zot-selen / en ander aerdighe vercieringhen bewoche / dat seer bevallijck en niet te verbeteren is. Den S. Lucas, wiens tronie was na t'leven eens Backers / is een seer schoon beelt / wel werkende / en blijft toonende zyn Patroon wel te volghen: de Palette aen zyn slincke handt / schijnt van de handt ten Penneel upt te steken: Alle dingh is ghenoech ghemaect van onder op te sien. Achter den S. Lucas staet als een Poet / aen 'thoofte becroont met clyf oft erdbelt / niet qualijck schijnende of het Marten na t'levē te dier tyt was: maer of hy hier mede wilde te kennen gheben / dat t'schilderen en dichten gemeensaem is / en dat de Schilders behoeden eenen Poetschen inventijber gheeft / oft dat hy wilde bedupden / dat dese Historie self een versieringhe zy / en weet ick niet: Daer is oock eenen Enghel / die een brandende Fackel houdt / seer wel gedaen. Ick weet niet datmen van Martens dinghen siet / daer vriendelijcker tronien in zyn / als in dit werck: de metselrije zijn veel blacke mueren: boven hingh eenen Wapegaer met zinnen kof. Onder aen de Metselrije had hy ghemaect een versiert briefken / als met wasch vast gemaect / waer in staet dit schrift:

Tot een Memory is dese Tafel ghegheven
Van Marten Hemskerck, die t'heeft ghewracht,
Ter eeren S. Lucas heeft hy t'bedreven,
Dus gemeen ghesellen heeft hy mede bedacht.
Wy moghen hem dancken, by daghe, by nacht,
Van zijn milde gifte, die hier staet present:
Dus willen wy bidden, met alle onse macht,
Dat Gods gratie hem wil zijn ontrent.
Anno Duyck Vc. XXXII. ist volent

Den 23. Mey.

Dese Tafel is (ghelijcke wel weerdich is) van den Heeren de Overicheyt van Haerlem noch tegenwoordich bewaert in t'Princen Hof / in de Supdt. camer /

daerse van velen ghesien / en seer gheprezen wort. Dit stuck dede hy t'zinnen 34. Jaeren / als aen den datum by zyn gheboort. Jaer te sien is. En is doe getrocken

Nederlandsche Schilders,

trocken nae Room/waer naer hy lange grooten lust hadde gehad / om d'Antijcken / en die groote Meesters van Italiaen dingen te sien. Daer comende / hadde zyn onderhoudt oft onthouden by een Cardinael / dooz eenighe recom-mandatie : Heeft oock zynen tijdt niet verflapen noch versumpt by de Neder-landers / met suppen oft anders / maer heel veel dinghen ghecontersept / soo nae d'Antijcken / als nae Michel Agnolo wercken : Oock veel Koninghen / by-wercken / alderley aerdicheden der An-tijcken / die in dese Schilder-Academi-sche Stadt oberbloedich te sie zyn. Ge-meenlijck alst mop weder was / gingh hy soo contersepten. En het is geschiet / doe hy eenmael was tot sulcke gewoo-ne oeffeninghen uytghegaen / dat een Italiaen van zyn kennis gingh sonder Hems-kerckens weten op zyn Camer / daer hy in wist te comen / sneedt twee boecken van de ramen / die hy mede nam / oock zyn Const uyt de kisten. Mar-ten t'huys comende was seer bedroeft : Maer alsoo men vermoede op den sel-ven hadde / is Marten daer ghegaen / en reegh meest al zyn dinghen weder : Maer alsoo hy altijts seer vreesachtich was / doeft te Room niet lange blijven / sorgende of hem van desen Italiaen pet-guaets mocht obercomen : Des heeft hy de reyse nae Nederlandt aenghenom-men / doe hy maer dyp Jaer te Room had gheweest : Doch nae soo weynigh tijt veel goets gheteykent / en veel gelt verobert / en mede gebracht. Comende te Dozt met eenē Brieft van een Jong-man / die te Room was / eenē zynen goe-den bekenden / aen zynen Vader / het welck was ten huys van een Herber-ghe / daer nu de Brouwerije is van het Auckertgen / en was doe ter tijdt eenen Noortkuyt / daer reysende Cooplieden en ander hermilijck ghedoot wierden. Hier was hy ghenoodt des avonts te blijven : een ander Const-beminder / Pie-ter Iacops , had hem oock geern behou-den : maer alsoo hy een Schip vondt / is den selven avondt af ghevaren / wel tot zynen grooten geluck : Want in dat huys (ghelijck de sake openbaer wiert) heeft men eenen grooten kuyt met doo-

den ghebonden. Een van desen Moo-der's dochteren was oock te Venetien gheweken / haer daer onthoudende by den seer constigen Schilder en Jongh-man / Hans van Calcker. Dese daer hoor-mijn Heeren ontbode / beleedt de waer-hept / datse haer ghedronghen had ghe-bonden dat grouwlijck huys te verla-ten / om niet langher te sien soo groote wreethept : oock / om dat de Patuere haer niet ghedooghe haer Ouders aen te brengen / oft verraden : Des werdt sy byplaten gaen. Hems-kerck nu we-der in zyn Vaderlandt comende / hadde zyn vorzighe Handelinghe van schilde-ren op zyn Schoozelsche verandert : doch / nae der beste Schilders oorzdeel / niet verbeteret / uytghenomen dat hy zynen dagh niet soo cantigh meer af en sneedt. Doe dit hem van een van zyn Jongers worde gesept / datmen seyde / dat hy eerst op zyn Schoozels beter dede / als naderhandt doe hy van Room quam / antwoorde hy : Soon / doe en wist ick niet wat ic maecte. Doch het onderscheydt hier van is in't voozhael-de Princen Hof te sien / in de Sael / aen de twee deuren van het Crapenters Ma-taer / daer inwendich is de gheboorte Christi / en de dyp Coninghen / wesen-de twee rijcklijcke Historien / met veel werck / en wel gheschildert / daer verschepden Conterseptels van eenighe slechte Menschen / en oock zyn epghen / in comen. Van buyten is de Woudt-schap Mariae : Welcker tronien nae t'le-ven comen / en seer wel ghedaen zyn. Den Engel is seer vrecmt en cierlijck toeghemaeckt : de onderste klippen zyn purperich / welck ghedaen zyn van Iacop Rauwaert , die op die tijdt by hem woonde / alsoo ick hem wel heb hoorzen verhalen. In dit werck sietmen / hoe goet Metser Hemskerck is geweest / en hoe ghenepghit tot cierenen / teghen t'ghemeen Spreekwoort / dat hy veel in de mond hadde : Een veder Schilder die wil bedjen / Vermijde cieraten en metfeltjen. Hier sietmen oock een onghemeen waerneminghe / dat is / den Enghele / die op een Marck g'at pla-ceptiel schijn gheeft oft spiegelt / of hy op ijs stonde / t'welc op gepolpste Mar-berren

beren wel geschiet. Hy heeft veel groote wercken ghedaen om in Kercken. **A**msterdam in d'oude Kerck waren van hem twee dobbel deuren / inwendich Passy-stucken / en de Verryfnis / van bupten coverigh upt den ghelen / een werck dat seer gheprezen was. De binnen Tafel was een Crucifix van Schoorel. **A**lckmaer was van Marten in de groote Kerck 't hoogh Altaer / een Crucifix / inwendich op de deuren de Passie / uptwendich d'Historie van **S.** Laurens, alles seer constigh ghedaen. En also zijn wercken veel te Delft voeren / soo waren in verscheyden plaatsen daer van zyn Tafelen, soo wel in de oude als in de nieuwe Kerck. In de Kerck van **S.** Aechte, een Altaer-tafel van d'z Coninghen: Dit had hy gheordineert / dat inde binne Tafel eenen Coning / en in elke deur eenen quam: Van bupten / was de Serpent-bijcinghe van wit en swart. Dit was een uptnemende goet werck / waer van hy hadde hondert gulden erflijck / oft Jaerlijck: Want hy sich selven veel lijf-renten maecte te hebben. Op 't dooz te Gerts-wout in Noort Hollandt / aen 't hoogh Altaer / welcks Tafel ghesneden werck was / waren van hem twee dobbel deuren / inwendig 't leven Christi, uptwendich 't leven **S.** Bonifacij, alles in veel percken verbeert / seer aerdighe gheschildert en gherolozert. **T**e Wendenblich was van hem oock 't hoogh Altarr. Dooz d'Heer van Assendelft maecte hy twee Altaer-deuren / d'een de Verrijfents / d'ander de Hemelbaert. In den Baegh was in de groote Kerck van hem d'Heer van Assendelfts Capelle. Daer waer gheen epndt te verhalen al de Tafelen / Tafereelen / Epitaphien / en Conterfeytels / die hy gedaen heeft: want hy van naturen vlijtigh wesende / al stadich wozcht / en seer beerdich van handelingh was. **O**nder ander Tafereels / die seer constich van hem gedaen waren / was een seer uptnemende bol werck / en redelijck groot / eē vier upterste / het sterben / t'Gozdeel / t'Gewich / leven / en de Helle. Hier in quamen veel naeckten / en beelden van verscheyden actien: Hier in zyn te sien veel veran-

deringhen / oft verscheydenheden der Menschlijcker affecten / soo de pijn des doots / vzeuchde des Hemels / en droefhepdt en grouwlijcheden der Hellen. Dit stuck hadde hem laten maken zynē Discipel **Iacob Ravaert** dooz verhaeldt / een trielijck Const-beminder in zynen tijdt / den welcken Hemskerck daer voo- ren telde een heel deel gouden dobbel Ducaten / soo langh / tot dat den Schilder sepde / het is ghenoech. **N**och heb ick ghesien eerstmael by een Const-beminder **Pauwels Kempenaer** / en namaels by den seer Const-liefdighen **Melchior Wijntgens** / een lanckwerpich stucken / een **Bacchanalia** / oft **Bacchi feest** / waer van genoech de self ordinantie in **Print** comt: maer dit is wel het best gheschildert van al wat men nae zyn comst van **Room** sie mach / wesende seer morbid / oft poeslich van naeckten: Daer in zyn te sien die oude der telheden / die men by den **Hepdenu** in die feest oeffende / van tynelen / en bergelijcke dinghen. **H**y **Aernout van Berensteyn** / is oock van hem te sien een seer schoon **Lantschay** / met een heerlijck verschet / en is eenen **S. Christofel**. **S**umma / hy was univiersael / en in alle dinghen ghedoesent / verstondt seer wel zyn naeckten: van somtjden eenichsing te berispen / van weghen onse **Nederlandsche** aenhanghende dozhepdt / oft magherhepdt / oock dat zyn tronien by wijlen gebreck hadden van een seker gracelijcke vriendelijckheyt / die (als elder meer gheseyt is) een **Constenaer** zyn werck seer vertierende is. Hy was een seer goet ordi- neerder / jae een **Man** die de heele **Werelt** schier verbuldt heeft met zyn inventien / wesende oock een goet **Architect** / ghelijck in al zyn dingen overbloedich te sien is. Daer waer oock gheen epndt te vinden / als men wilde verhalen wat **Printen** van hem al upt zyn ge- gaen / wat al aerdighe sin-rijcke beduyt- selen hem den vernuftighen **Philosoo-phen** **Dirick Volckertsz.** **Coornhart** ver- sterde / die hy in 't licht heeft ghebracht / hoewel **Marten** self niet en sneedt: maer verscheyden **Maet-snyders** / om welke hy wonder veel goets tepkende: onder ander / desen verhaelden **Coorn-**

Nederlandsche Schilders,

kert, wiens gheest/ verstandt/ en han-
 den / bequaem en veerdich waeren te
 begripen en upt te voeren / alles wat
 den Menschen moghelijck mach wesen
 te verstaen oft doen. Heeft eenige din-
 ghen gheschit / en ghesneden/ bysonder
 seer net en aerdigh d' Historikens van
 den Kepsel / uptghenomen daer den
 Coningh van Franckrijck wordt ghe-
 bangen/ dat is/ van eenen Cornelis Bos.
 Eenigen tijt na dat Marten van Room
 was gheromen / oudt byper wesende/
 trouwde een schoon jonghe Dochter/
 geheeten Marie Jacobs Coninghs doch-
 ter. De Kathorijckers Speelden / de
 Wyploft ter eeren / een Comedie oft
 Cluyt. Des zyn Vrouw starf ander-
 half Jaer daer nae van kindt. Wy oft
 vier Jaer hier naer/ maecte hy de deu-
 rende hoorverhaelt / die in 't Prinzen Hof
 t Haerlem aen de kinderdoodinge van
 Cornelis Corneliz. te sien zijn. Ander-
 mael trouwde hy een oude dochter/ be-
 gaest wesendeniet met schoonheyt noch
 wijsheyt/maer met Ryckdom: en soo
 seer begheerich van ooghen nae ander
 luden goet / datse veel dinghen cocht
 sonder betalen/ of vout eer het verlozen
 was / tot groot leetwesen van Marten,
 die peggelijck waerfchouwde haer niet
 te beschame/ en als eerlijc oprecht Man
 elken voldebe. Hy was te Haerlem 22.
 Jaer langh Kerck-meester / tot dat hy
 starf. Doe Anno 1572. de Stadt bele-
 gert wert van den Spangjaerden/ met
 toelaten van den Raedt/onthiel hy hem
 t' Amsterdam by Jacob Ravaert. Hy was
 van natueren vergarigh/en gesparigh/
 docht seer cleenhartigh/en so schrickach-
 tigh/dat hy in't opperste van den Kerck-
 thozen cloin / om in den Vingangh de
 Schutters te sien trecken / vreesende
 t' schieten/daer hy hem niet al te byp en
 docht te wesen. Altydt sozghde hy in zyn
 ouderdom in armoede te comen/
 dzoegh te dier oorzack altydts in zyn
 cleederen verborghen een goet ghetal
 gouden Croone/ tot hy starf. Na t' over-
 gaen van Haerlem/ werden veel van syn
 wercken van den Spangjaerden ver-
 cregen/onder dechfel van te willen coo-
 pen/ en nae Spaengien gesonden/ son-
 der al d'uptnemende constige stucke/die

de rasende beeldtstozninge schandlijck
 heeft vernielt / soo datter nu ter tijdt
 niet veel van hier te Lande ghebonden
 en woert. Marten, also hy een rijck mach-
 tig Man was/ geen kinderen na en liet/
 bestelde heel schoon aelmoessen voor
 zyn doot: onder ander / gaf hy eenigh
 Landt / om met datter Jaerlijck af
 quam te gheben Houwlijcke habe eeni-
 nighe jonge lieden / die des Jaers eens
 op zyn graf souden trouwen: t' welck
 alsoo altydt gheschiet. Te Hems kerck
 op t'kerckhof / liet hy op zyn Vaders
 graf richten een blauw steenen Pirami-
 de, oft Graspits: boven al staet zyn
 Vaders conterseptsel ghehouwen / en
 t' Graspichst in Latijn en duytisch/ met
 oock een kindken staende op dootg-
 beenderen/ daer het byper in steect/ ru-
 stende op den sackel/ en met den rech-
 ter voet op een doots-hoof: dit schijnt
 hoor d' onsterlijckheyt ghemaect: on-
 der staet/ Cogita mori. Onder aen comt
 zyn wapen/ in welke comen boven op
 de rechte zijde een half dobbel Krent /
 op de slinker een Leeuw: onder dese o-
 ber dweers ghebedt wesende/ comt een-
 nen naecten arem/ hebbende inde hant
 een Pen oft Pinteel / boven is den a-
 rem ghebleughelt / den elleboogh ru-
 stende op een Schiltpadde. Wesende (als
 ick acht) tadvijs van Apelles, van niet
 te traegh in arbept te wesen / noch den
 geest niet al te veel wercken niet t' over-
 laden/ ghelijck Protogeni hoor ghehou-
 den wiert / als elder verhaelt is. Tot
 ophouden van dese Piramide, is oock
 van Merten Lant bestelt: want lietmen
 deselve vervallen/so soude van de vrien-
 den aen het Landt moghen hant slaen.
 Hy hadde een seer aerdigh maner van
 metter Pen te teykenen / en seer sup-
 ver in 't artseren / met een lichte fraep
 handelinghe. Tot Alekmaer zyn van
 hem zyn epghen Conterseptselen van
 Oly-berwe / van verscheyden ouder-
 dommen/ seer heerlijck/aerdich/ en wel
 ghedaen / ten huys van Iaques van der
 Heck/die zyn Heef is. Doe nu Merten in
 zynen tijdt der Const een bysonder licht
 is gheweest / is hy ghescheyden upt dit
 verganghlijck leven A°. 1574. op den
 eersten dagh van October/ oudt wesen

de 76. Jaer/ twee Jaeren min gheleest
hebbende als zijne Wader. Het lichaem
was t'Haerlem in de groote Kerck aen
de Poozt; pde/in de Capelle begraven:
maer de Const/ gelijk hy haer een licht

was/en sal sp ooc zynen naem niet duy-
ster laeten / soo langh als de Schilder-
const self by den Menschen gheacht / en
in weerden sal wesen.

'Leben van Rijckaert Aertsz. oft Rijk metter stelt /
Schilder/van Wjck op d'Zee.

WJe mach begripen oft segghen/
watter booz een bequaem supver
Locht beaassent vā der Zee mach we-
sen/oft heerchen in den Poozt-Hollant-
schen hoeck / dat aldaer dat Landt soo
natuerlijk gheneghen schijnt boozt te
bzenghen in onse vernufte Schilder-
const/by tijden eenighe edel en begrijs-
saem geesten/als te Bevertwijck/Scho-
rel/Hemskerck / en Wjck op d'Zee ge-
schiet is / daermen onder de Boersche
Zeught sulcke ghenepghthept tot de
Const / sonder te hebben schier eenigh
aenlockende boozbeeldt / ghespeurt en
bebonden heeft. In het Zee-doop booz-
noemt/Wjck op d'Zee/ is geweest een
Wisscher/gheheeten Aert, wiens Soon
Rijk jongh wesende / by ongheluck zijn
been verbrzandt zijnde / werdt bestelt te
Haerlem/om aldaer gemeestert te wor-
den / welck been is moeten als verdoz-
ven afgheset wesen : en alsoo den Jon-
ghen deel hy 't byer sat / cont natuere
hem verweckē/en tot de Teycken-const
nooden : dooz welke dzijdinghe hy son-
der ander boozbeeldt / begint met colen
den heert en witten schoozsteen muer te
betrecken met eenighe ghedaenten der
beeldinghen / soo dat hem werdt ghe-
bzaeght / of hy lust hadde het Schilde-
ren te leeren / en met grooten ernst dat
begheerende / is besteedt ghewozden te
leeren by Ian Mostart : en alsoo hy met
ren Stelt gāngh / wert gheheeten Rijk
met de stelt. Hy heeft grooten bligt om
leeren ghedaen / en is een goet Mees-
ter ghewozden. Van zijn werck wa-
ren de deuren van het Daghers Al-
taer; welcken Altaer wel eer was ghe-
daen van Meester Iacob den Meester/
van Ian Mostart. In dees deuren maerck-
te Rijk , daer Iosephs Woeders om

Coozen comen in Egypten / daer Io-
seph als een Coning sit in grooter heer-
lyckhept / en dierghelijcke dinghen.
Veel van Rijckens wercken zijn geweest
in Wieselant / oock ten deele veele te
niet gheraecht / soo dat icker geen werck
aen te wijfen. Hy is gheweest een stil /
bequaem/bzedigh/en deugdigh vroom
Man / de Godlijke Schryft en Ziel-
rust seer beminnende. Hy heeft eynd-
lijk zijn wooninghe ghehouden t'Ant-
werpen / daer hy om zijn gherusthept
wille hem ten lesten begaf niet te doen /
als de naecten te maecken in versche-
den Schilders stucken / booz eenighen
ghewoonlijcken loon. Gheen van zijn
kinderen stelde hy op de Const. Doe
hy in grooten ouderdom was gheco-
men / en hem 't ghesicht niet en wou-
dienen / niet siende wat hy maecte /
streeck de berwe soo dick op den Pen-
neelen / dat het niemands gadinghe en
was : maer most d'ickwils afgeschzabt
wozden / en maecte hem oock t'font-
tijdt gram / om dat de luyden zijn din-
ghen niet en begheerden. In 't Jaer
1520. is hy gheromen t'Antwerpen in
't Gildt van de Schilder-camer/de Wi-
ollere bloem/onder de Debise:Wt jon-
sten versaemt : welke Camer was op-
ghestelt Anno dupsent vier hondert. Hy
werdt van Frans Floris ghecontersept
tot eenen S. Lucas , die ons Wzou schil-
dert / om op 't Schilders camer te set-
ten : want hy seer wel bemint / en vzo-
lijk was / segghende d'ickwils : Ick
ben rijck / en wel ghesteldt / en hadde
oock een fraey schilderachtighe tronie.
Hy is ghestorben ontrent een half Jaer
nae de Spaensche furie / ontrent Wep
1577. oudt 95. Jaeren.

Nederlandsche Schilders,
Het leven van Hubert Goltz, Schilder/ Plaet- snijder/ en Histo-
ry-schijver/ van Venlo.

Also Lambert Lombardus groot ge-
richt hadde / om zyn uytnemende
blinckenthepdt in onse Const/ dewijl hy
haer op de nieu beter manier wel van
de eerste begon oeffenen / hadde veel
Discipulen: Onder ander is oock hem
by gheboeght Hubert Goltzius, ghebo-
ren te Venlo / van afcoemst doch van
Wirtzburg/ welck zijn voorzouders ge-
boort-plaets is. By desen Lombardus
heeft hy ghesien en ghecontersept ver-
schepden dinghen nae den Antijcken/soo
wel Roosche als ander/ die in Duytsch-
landt van d'oude Francos waren naghe-
bleven/waer door hy begon pver en lust
te hebben in die Antiquiteyten / en met
hulp zijner gheleerthepdt / die Room-
sche oude dinghen t'ondersoeken/waer
in hy uytnemende erbaren is ghewor-
den / en heeft met behulp van d'Heer
van Waterblijet/ heerliche seldsaem din-
ghen voortghebraght. Hy heeft ver-
gadert / by een ghebracht in een groot
Boeck / en in d'ruick uytghegheven/ alle
de Medaglien oft tromien der Roomse
Keysers / waer over hy ontrent twaelf
Jaer doende was / niet sonder grooten
cost en arbeydt. Dese dinghen waren
ghedruuct met verschepden gronden/ en
in houten platen ghesneden/ hier in ghe-
bruyckende een Schilder van Cort-
rijc/ een wonder versterlijck en vernuft
Man / gheheeten loos Giet-leughen:
Welcken toenaem doch op zijn leven
niet over een quam. Dese Keysers tro-
nien comen seer cloeck en aerdig/ en zijn
passijck groot / beginnende aen Iulius
Caesar, tot Carolus de vijfde / en Keysers
Ferdinandus: En waer geen Medaglien
oft penninghen van eenighe Keysers
zijn ghebonden/ heeft hy een pdel rontd
ghelaten. Hier in heeft hy bewesen een
groot opmerckigh oordeel en verstant/
soo wel in ghelijckenissen wel te treffen/
als dese tromien te stellen in goet ghe-
volg/ en de levens te beschrijven/ t' son-
tijdt teghen 't quaet gheboelen van on-
achtsaem Schijvers. Dit Boeck is
in verschepden spraecken van hem uyt-
ghegheven. Op desen tijdt woonde hy

te Bugghe in Vlaender: Hadde oock
zyn epgghen Duyckerge / alles op 't be-
quacinste / en boozien niet seer schoon-
letteren/doch gheenen openen Winckel
daer van houdende. Hy heeft noch ver-
schepden Boecken/ die by den Gheleer-
den in seer groot achten en verwonde-
ren zijn/ laten van hem uytgaen. Eerst-
lijck / in 't Jaer 1563. in Latijn een
Boeck / gheheeten Caus Iulius Caesar,
oft d'Historie der Roomse Keysers/
uyt oude Medaglien/waer by is geboegt
't leven van Iulius Caesar, en is ghededi-
ceert aen den Keysers Ferdinandus. In 't
Jaer 1566. heeft hy uytghegheven een
ander Latijns Boeck / ghenoemt Fa-
stos: Waer in zyn begrepen de Ober-
heeren en Sreg-festie der oude Romey-
nen/ van Roomse bouw-tijdt aen tot de
doodt Augusti, alles met Medaglien
van zijner hant gesneden/ en met schoon
uytlegginghen gheciert: Dit tweede
Boeck was gededicert aen den Room-
schen Senaet oft Raedt / waer om hem
Anno 1567. op 't Capitolium te Room/
was verleent eenen besegghelden Brief/
waer in sy hem aennemen voor een edel
Roomsch Burgher/ als die om zijn uyt-
nemenhepdt en gheleerthepdt wordt
weerdigh gheacht/ tot een vercieringhe
der selver Stadt / alle Roomse Boz-
gherlijcke vryhepdt te ghenieten/ alst
blijckt aen 't ruyschrijft ghedruuct in 't
Boeck/ Caesar Augustus ghenoemt. In 't
Jaer 1574. is noch een tweede Boeck
van hem uytghegaen / van Caesar Augu-
stus, met Medaglien en ruggen / oft
aberechten der Medaglien/ van hem ge-
gaen / en in Latijn de beschrijvinge van
Caesar, in twee Boecken verbeelt. In 't
Jaer 1576. is noch van hem uytghe-
gaen een Boeck in Latijn / ghenaemt
Cicilia, en Magna Graecia, oft d'Historie
van de Steden en volcken van Grie-
ken/ met de Grieckse Medaglien / en
de beschrijvinghe van dien / met noch
meer ander Boecken: In welke hy
toont een groote blygtighe kloeckhepdt/
doende alfos herleven de ghedachtinis
der heerlijcke oudhepdt van dat alder
door

doorzuchtichste Keijserlijck Rijck: en is alles wtneemende schoon/en met schoon letteren in groote Volumina ghedrukt. Mengaende zijn wercken in onse Schilderconst/van hem met den verwen ghesdaen/daer weet ick niet veel van te verhalen/dan dat ick wel weet / dat hy is ghebruyckt gheworden / en heeft gheschildert verscheyden dinghen / oock t'Antwerpen in den tijdt van de gulde Wles- feest hoor de Oosterlinghen / en veel ander dinghen: was stout pet aen te batten/en cloeck in zijn handelinghe. Hy heeft hoor zijn eerste Hupsvrouw ghehadt/de suster van de leste Hupsvrouw van Pieter Koock vā Wels/daer hy sommighe kinderen by hadde / welke hy als een Romeyn oock Roomsche namen gaf/als Marcellus, Iulius, en dergelijcke. Met dese ghehouwt zijnde / troock na Room/dat sp't niet en wist/nieenende hy maer te Coelen was. Te Brughe wonende/ hadde groot tijt-berdyf te hoorzen predicken een graeu Monic/ ghesheeten Broer Cornelis: en hem woxt nae ghegheben/dat hy zijn Medicatien heeft beschreven / en ghedrukt. Welcken Monick hy hadde gecontersept op een tronp-penneel van Oly-verwe/ghenoech van hoorzen / by onthoudt / seer wel ghesluchende en ghestelt wesende / recht in sulck verstorzdt wesen als hy was/ doe sy hem met schimp-rijmen en Pasquillen hadden te hoorzen geterght/het welck so veel de Const belangt was wel ghehandelt / en hebbet oock ghesien/en in handen ghehadt. Hy nam

eyndlijck aen een tweede Houtlijck met een Vrouw niet van het beste ghesucht / tot leetwesen van zijn kinderen en vrienden/tot zijn eegen onrust/schade en schande / gelyck meer wyse oft verstandighe Mannen is wederbaren/die sommighe vrouwen onstadscheydt te veel betrouwt hebben / meenende die door reden te matighen / oft door goet onderwijs de versijfde arghe gewoonten versachten / oft beter ghestaltigen. Hy was van seer goet oordeel / en een crestijck statigh Man / by grooten en Gheleerden in groot aensien. Hy hadde Antonio Moro gheschoncken een zijn Medaglië-boeck / seer schoon ghebonden / welken hem sepde / niet te willen beloonen dan met zijn Const / en dede hem een oft twee repen aen den Moergben comen om te sitten / hy soude hem contersepten / en liet hem wel onbeten hebbende weder t'huys gaen / tot de derde reys / doe dede hy nae hem een Conterseptfel in een ure oft wepnighe tijdts / dat wonder wel ghedaen was / en gelyck: want hy ondertusschen hadde in zijnen sin geschildert het recht wesen van Goltzius, welck noch te Brughe by de Weduwe oft haer vrienden is / naer dit Conterseptfel was een ghesneden en gedrukt in een van zijn Boecken. En ghelyck zijn Boecken met verscheyden Latijnsche Lof-dichten waren vereert/so is onder ander dees Epigramme van een Enghele Ghesant hem ter eeren ghemaect.

In effigiem Huberti Goltzij, ab Antonio Moro expressum,
Danielis Rogerij Angli Epigramma.

*Goltzium arte parem pingendi cernis Apelli,
Sculpendiq; parem, culte Lysippe, tibi:
Notitia imperij Graij, pariterq; Latini
Varronem similem, Pausaniq; simul.*

Dat is:

Daniel Rogiers Enghelesmans Epigramme / op Hubert Goltzij Conterseptfel/van Antonis Moro ghedaen.

Ghy siet in Schilder-const hier een ghelijck Apellen,
En een Man by Liss in't snijden weerd te stellen,
Een Man in wetenschap Varro uyt t'Roomsche Rijck,
En oock Pausaen den Grieck ervaren wel ghelijck.

Hubertus

Nederlandsche Schilders,

Hubertus Goltzius is overleden te Brugge / in het Jaer ons Heeren 1583. oft daer ontrent.

Het leven van Pieter Vlerick van Coztrick/ en Carel van Pper / Schilders.

Het gheschiet t somtpden / dat eenighe deffenaers onser Consten van jeught aen / door natuere / lust / en vernuft worden moedich ghesuert / en ghetrocken / op te stijghen boven ghemeen spoor en gang van ander hun lantslupden / oft tijdsghenooten / die hardt berweert blijben (om een daegh lijck smal ghelwin / daer magherlijck den cost upt vallen mach) volherdende in een rechte wijse van wercken / dat dickwils geen Schilderen is weerdigh te heeten: maer so eenigh doeck-berwen / oft cleerschrijven / datmen daer in der Stadt ghewent is / en daer soo eenige Marc-boighende Gramers op zijn ghepast. Maer dit is te clagen / datmen niet ghebeuren / dat wanneer sommighe edel gheesten / door arbeydt / vlijt en oeffeninghe / anderen hoogh obertreffende / op den t'soy der volcomenheyt zijn ghelommen / datse niet met raedsaem bedencken / en veel dooghde voorszichtigheyt over al om en sien / dewijl hun den weg van eere en voorszpoet open en ten besten is / waer sy in de heerlijckste rijcke Coopsteden met hun vercregen Stadt-bercierende Const / meest vucht / voorszdeel / eere / en ghelwin souden moghen gemuten / oft becomen : ghelijck oudts tijds d'Antijcke Schilders deden / daer boozen van woardt vertelt / datse vlijrich de groote beste Steden sochten / en geen Schilder eyghen Lantschap verroos : maer was ghemeen booz alle Landen / en alle Landen waeren hem ghelijck oft ghemeen. Daerom soudemen booz onbedacht moghen achten / die te seer verblindt / door een belacchelijcke ydel aenlevede begheerte tot gheboort-plaets / oude smeekende kennis des ghemeenen volcx / oft oock een lijmachtinghe treckende liefde tot den Ouders oft vzienden / die doch eynelijck vuchtloos woort / door dat sulcke lypden / door haest en licht ghemaecte kennis / onversien in arem Houwlijck / en swaer

Hupsgeins last komende / den Ouders / vzienden / oft qualijck hun selben redden / noch helpen en konnen : en blijben alsoo vast met 't Hoofst in den sack sitten / onder t'harde jocke der buyl bekroesen armoede / beroopende al te buyl hun wulpsche versupmelijcke aengheboozen slofhepdt / oft onwijshepdt / in desen gevalle / van soo traegh en slaeprijgh t'hups te blijben sitten / te weten / sy die dickwils so veel verre Landen / en uptheemsche Steden hebben besocht / en berepft / (naedemael doch peders natuere hem tot eyghen Landt / en volck meest aenloct / en dat het veelen ongheraden dunckt / by vzeemdt volck als een verwopen vzeemdelingh 't leven over te bzenghen) dat sy by hups / onder 't volck van hun spraeck en pratie / de ghebuersteden en Landen niet hebben eerst wel doorszien / en onderschepden / uptkiesende die hun bequaemst en nutst mocht wesen te woonen / boven eyghen Stadt oft gheboort-plaets : niet soo heel hier in den Voghelen ghelijckende / die men seght / datse gern zijn daer zy ghebroedt zijn : want hier teghen dient ghesteldt het Italiaensche Spreekwoort / dat sinrijcker stoffe heeft. Tristo é l'augello, che nasse in cattivo valle. Want sy segghen : 't is een arm Voghelken / dat in ellendich dal ghebroedt is / om dat hem de ghewenthepdt tot een natuere woardt / en treckt daer altydt te blijben / 'tzy hoe roudt / rouw / oft vuchtloos Landt oft plaets is / daer het zijnen lieven Moederlijcken broednest weet te zijn geweest : ghelijckmen oock eenighe sulcke slechte Voghelen siet / die altyt over al sotlijck / ghelijck als rampsalige repers / oft arme Belgrims den vijtenden couden Winter naebliegghen / en verselschappen / niet daende voorszichtigelijck als Opvaer / Swaluw / oft sulck Sommer-lievende ghevogelte / sich meer vermakende inden bloem uptaessenden soeten Westen windt / als in den Sneeu

upt.

uytspouwenden Doorden. Het vertellen die van Piemont / dat in 't woest ghesbergijte van den grouwsamen Alpes volck woont / daer het Jaerlijck al vol Sneeuw is / en comende beneden ter markt om hun behoeflijckheyt in den Steden / daer het Manschlyck is te woonen/grootlyck seer haesten en verlangen om weder in hun oude gewoon armoede en ellendicheyt te wesen / daer sy van Sneeuw-water stadich te dincckē groote croppen hebben souden: des ick acht dese arme lypden by den verhaelde Winter-voghels zyn te ghelijcken: ghelijckamen daer by mocht voeghen/die in onse Const uptnemende geschickt zynde / in hun ellendighe gheboort-plaetsen hun neder settē/daer hun Const quaelijck bekent/beloont/en in eren is. Een van dese was ten ongheluck Pieter Vlerick, den welcken was ghebozen te Cozryck Anno 1539. zyn Vader was een Rechts-gheleerde / Taelman / oft Procureur / en siende zyn soon tot de Tepcken const geneghen / bestelde hem te leeren by een Water-verwe Schilder / buyten de Dooznyck Doort / gheeten Willem Snellaert, die so wat beter was in de Const als ander Doeck-schilders/die in de Stadt seer heel waeren/en ghemeenlyck zyn. Binnen desen middelde tijt hoorde ik veel geruchts vā de ongemeen cloecker manier van tepkenen en schilderē van Carel van Yper/daer Pieter epndlingh by was bestelt te leeren. Hier sagh hy heel een ander wijse / en begon hem daer nae te ghewennen / en maecte Carel somtijts eenige groote tromme voeten / die maecte Pieter dan noch meerder / om dat hem docht dat het te cloecker stont / en te beter was. Carel was niet groot van persoon/en was ebenwel moedich / en rozselachtich/oft wat cozt vooz t'hoofst. Gheshiede op eenen avont/dat men daer t'Yper gewent is te backen pannekoeken / die sy kespē heeten / en dat elck de zyne met de pan moet omkeere. Doe het dan Pieters beurte was / en hy zynen hoek opwierp met de pan om te keeren / comt den bebaterden pannekoek dē Meester black in zyn aensicht te blieghen / dat hy de hitte wel mocht

bevoelen / en besmeert was. Pieter stont deerlijck en sach om dit ongeluck: doch dit passeerde met wat ghelyf. Op eenen anderen avont hadde Carel gasten / en redelijck beschonckē wesende / quam op den Winkel / toonende den gasten de schilderye : en alsoo Pieter de keerse nae zynen sin om lichten niet con houden / nam zyn kypst / en sloegh Pieter vooz t'hoofst / dat hy ter eender zyde viel/en de keers met den Candelaeer ter ander. Den jonghen dese onredelijckheyt niet connende verdragen / is smorghens vzoegh van Yper nae Cozryck ghetrocken / sonder zyn Meester adieu te segghen. Den Vader / die een streng Man was/en zyn soon niet willende gelooben/dat het soo toeghegaen was/beekeef den jonghen vast / zyn wech loopen bescheldende / en seyde / dat hy niet veel deughen en soude / nam strackx een Beerdt en trock nae Yper : Daer most den jonghen/hoe moede hy was/mede / en zyn als ick meen vijf mylen weghs: want den Vader woude de waerheyt gaen onderstaen. Daer gecomen/vondt wel dat Carel niet veel wist te segghen/dan groot onghelijck hadde: Doch gaf den Vader zyn soon in teghenwoordichheyt gheen gelijck. Carel boldaen zyn de/nam den Vader Pieter mede: t'Yper ghecomen wesende / gaf hy Pieter weynigh oft schier geen gelt/en geboot hem heen te trecken zyn avontuer te soecken / en hem selven te gheneeren. Dus is den armen jonghen / die noch maer ontrent twaelf oft veerthien Jaer oudt en was / epndlingh ghecomen by Merchel / en was Sondagh oft hepligh dagh dat t'volck buyten der Stadt quam wandelen / daer sat Pieter op den wegh en rustede en gelijck de Jeught uyt vrienden en kennis wesende / en geen heencomen wetende licht bedroeft is / sat vast en wende/des eenige voozbyganghers vzaegden waerom hy wende / en of hy gheen ambacht con / en dergheglycke. Pieter seyde / hy was een Schilder: En ghelijck te Merchel altijt oock veel water-verwers zyn / werdt van eenighe van desen mede ghenomen. Sy hadden daer re maniere dat hun doeken dooz verschepden handen mosten / d'een maecte

Nederlandsche Schilders,

maecte kronien/en handen/d'ander de cleeren/oft Landfchap/foo werdt Pie-
 cer ghesfelt te maken compartimenten/
 daer dan schijft in quam/waer in/en in
 ander hy hem so wel bzoegh / dat ander
 Schilders Pieter sochten van den Mees-
 ter t'ontrecken/en begonden om Pieter
 te krijben / en twiſt te hebben. Hy hem
 dan bevindende sulc een Meester te we-
 ſen/trock wech van Mechelen na Ant-
 werpen : want hem docht hy hoefde nu
 niet te ſozghen. T'Antwerpen quam hy
 hy een Oly-verve Schilder / die ſielbe
 hem te copieren een Serpent-bijtinghe
 van zijn handt / en bzaegde Pieter of hy
 die handelinghe wel volghen soude / en
 alſoo 't een handelingh was die Pieter
 docht nouw booz Katten noch Honden
 te deughen/ſepde ja. Hier en is hy oock
 niet langhe ghebleven/en is ſo van den
 eenen op den anderen winckel geraect/
 dock eyndlingh hy Jaques Floris , den
 Broeder van Frans. Hier hielp Pieter
 met zyn mede-discipels hun Meester
 op eenen avond een boots ſtellen: want
 Jaques zyn broeder van verre kennende
 met licht aencomen / ſchicte dese knech-
 ten met bloote Kapieren ſchietende op
 de ſteenen nae Frans toe / en deden hem
 wel dapper loopen: Want Pieter begon
 al Manlijck te worden/en is voort upt
 't Lant getrocken/ eerſt in Brancryc/
 van daer in Italien / en hiel hem eenen
 tyd langh te Venetien by Tintoret , die
 aen hem en zijn dingen goeden ſin had-
 de/ ghelijck hy oock aen des Meesters:
 en het ſchijnt wel/had hem 't hooft niet
 ſoo groen gheweest/ en tot verder reys
 niet ghenepcht / hy hadde met de doch-
 ter van Tintoret Houwlijck aengegaen/
 daer hy wel toe had mogen comen: dan
 is van daer in ander. Steden ghereyſt/
 en gheromen te Room. Hy dunckt of
 hy een reysghesfel had van Antwerpen/
 gheheten Hans in den boogh. Hy is oock
 geweest te Napels/ ſiende al die bzeem-
 dichtheit bytē Napels te Puzzuoli, en el-
 der. Te Room conterſeyte hy veel ſray
 geſichten van der Stadt op den Tyber/
 oock het Caſteel S. Agnolo, en veel Ru-
 wijnen/ want hy ſepde/ als hy geen gelt
 en hadde/ moſt hy Ruwijnen tellen: dese
 waren upnemende metter Pen gehan-

delt/en met sulcken aerdt en kloechſheyt
 dat het niet te verbeterē was / het was
 schier op de manier van de Pen-hande-
 ling van Hendrick van Cleef. Dese ſtuc-
 ken heb ick ghesien dat hy hadde rondt-
 om den Winckel opghehanghen: maer
 moſtſe weder wegh nemen / om dat ſp
 hem Room te ſeer in 't ghedacht hiel-
 den/ en dat hem ſoo ſeer moepde daer
 niet noch te weſen : doch hy conder be-
 ter gheld winnen als bewaren/ met zijn
 mede Nederlanders/ die ſeer op dē goe-
 den Wijn verſinghert waren / datter
 dickwils niet veel t'ober en was. Ver-
 lieten hun eens op malcander/ meenen-
 de elck dat een anders buidel wel ghe-
 ſpeckt was : En als men 't ghelach be-
 talen soude/ hadde niemant gheld. Wat
 hadden ſp te doen? Gaven den Weerdt
 al hun nederbaſen/oft rouſſen te pandt/
 namen ſwartſel/en maecten hun beenen
 ſwart/deden hun ſchoenen aen/en bou-
 den de couſebanden aen/gingen ſo heen/
 en het geleken ſeer fijn hoſen te weſen/
 die heel dicht aen de beenen paſten. Ne-
 mant hadt wat onder handē/ dat schier
 op was ghedaen: dit voldaen/vercocht-
 tent / en ginghen hun hoſen loſſen. Te
 Room heeft hy noch veel dinghen ghe-
 conterſeyt na den Antijcken/en nae Mi-
 chel Agnels dinghen upt 't Oordeel / en
 nae zyn rondt. Hy ſchilderde oock eeni-
 ghe ordinantien / te weten / byz Conin-
 ghen/met aerdighe Ruwijnen/met veel
 cleen gherucht van beeldkens/ en der-
 ghelijcke / gheluwende hem te werc-
 ken van alle manier van Schilderen:
 Wocht oock veel op 't nat. Was met
 Ieronimus Mutziano tot Tiboli/ alwaer
 hy in de Lantschappen van Mutziano,
 in 't Paleys van den Hof/ de beelden en
 Hiſtorien maecte: waer by te bedenc-
 ken is/of hy handelinghe hadde/en erba-
 ren was in de Conſt. Hy was te Room
 ten tijde van Paus Pius de vierde. In
 zyn afcomen had hy bzeemde en ſozgh-
 lijcke aboutueren. In Duytſlandt reys-
 ſende/en logerende met zijn medegeſelle
 in plaetsen/ daer 't volck op een wepnig
 nae / die in de Herbergh vaſt bzaſten en
 droncken/al upt geſtorben was/en mo-
 ſten ſlape op bedden/daer men eē wep-
 nig te booz de dooden afhad genomen/
 doc

doch alsoot Godt gaf/hadden geen letsel. Int optreken gheschiede hun een clucht in Italien / in een Stedeken/ daer sy aen een Schilders Winkelen om werck hadden gebraecht: den meester geen hebbende/ warē boort gegaen/ en wederom gewencht: want een Heer oft Borgher vzaeghde den Schilder/ wat dat boort ghesellen waren. Hy antwoorde / Schilders / die werck soeckken. Desen wildese te wercken gheben/ lietse daerom wederom roepen. En also d'Italiaenen van boven met der hant nederwaert wencken / en niet van onder op/ dat daer boort vleysnichteit wort gheacht/ meenden sy / men wees datse hun werck maken mosten: Des waren sy in twijffel: of sy op den loop wilden/ denckende of sy't onwetende erghens in mochten hebben verkerft: doch werden bevindende/ datmen hun wederom riep. Als nu Pieter weder in Vlaender in zijn gheboort-stadt ghecomen was / werde van zijn oude kennis blijdelijck ghewelcont / begon vast te maecken Water-verwe doecken / die by eenighe van de Schilders (die wat meer kennis hadden als ander) met groot verwonderen waren aenghesien. Hy maecte op eenen langwerpigen Doer een Serpent-bijtinge met groote beelde/ die seer wel stondt en ghehandelt was: een vier Evangelisten/ daer aerdige tronien/ een vercozende handt op een Tafel liggende / en fraep laken in quam: oock in eenige tronie eē ander bestende met grooten ernst. Noch eenen doeck van een Iudich/ daer sy Holophernis hoost in de male steert/ welck doode hoost uptnemēde was. Noch een Crucifix in de hooght/ met Maria en Ioannes, met fraep en aerdich laken/ en alles wel geschildert: den dooden Christus hingh heel anders als men hem ghemeenlijck siet van ander Schilders gedaen/ soo heel had hy hem gemaect neder gewackt/ gelijc een doot lichaem genepgt is te doen / daer de beenen/ oft knie niet recht blivē staen/ als veel Schilders ghewent zijn te maken. Maer daer hy ooc seer uptnemende in was/ dat was in Metselrije / en te schilderen Tempelen/ en Prospertiven/ dat ick wel mach segghen/ nopt geen gesien

te hebbē so aerdich gehandelt/ so wylt hy die Colomne met soete s'Darmoz-vlecken hoogen/ diepen/ en canaleren/ eenen uptnemenden welstandt te gheben/ desghelijc vloeren/ en ander omstandigheden / met een seker gracelijcke soetheit. In dese Tempelen maecte hy eenighe Histozien: Onder ander/ was van hem ghedaen seer versierlijck / daer Christus Coopers en vercoopers uptjaeght/ met veel cleen gherucht van beeldkens/ die menigherlep actien deden: Daer waren oock eenighe Antijcksche backen / met water / en Disschen / daer kinderkens mede speelden. Somtijts maecte hy een heerlijck Coninghlijck Daleys/ daer Salomon in een heerlijck ghestoeldt enthronn zijn eerste Donniss dede / ober het levende kindt de natuerlijcke Doeder kenlijck maeckende. Oock daer Maria gheboodtschap wort / stoelen en kroese als van hout seer aerdich ghesneden wesende / met een insien in een ander Camer / alles seer wel en cluchtich ghandelt. Hy maecte oock d'Histozie van de seben gebroeders der Nachabeen / daer sy ghemarteliseert / en wreedlijck gedoodt worden/ seer werelijck gheordineert en gheschildert. Hy maecte oock een Sulanna, met den boeven/ dat alles seer werelijck stont/ met een versierlijcke Fonteyne / welck back/ als een schulp van Darmoz/ was ghedraghen van Zee-Goden oft Goddinnen met gedelde bisch-sieerten/ van Coper / welck Coper gaf verscheppen glanssen / en was te som plaetsen groen oft mosschich vā t water. Hy schaemid hem oock niet / yet te schilderen nae Drint van Titiaen, te weten/ daer Ioseph van Putiphars Hupsvrouw wort naet bed ghetrocken / en hy ontblijct: En de Wodtschap in de hooghde / van een Italiaen ghesneden / daer den Enghel met d'een handt om hoogh wijst/ en met d'ander zijnen schoot / en een Lelie ghevat heeft: En daer in den schijn een deel Engelen met den hepligen Geest afcomen: daer had hy die drubende wolckskens/ en sirale ober de Metselrije doorschijnich soo wel ghedaen / en met sulcken welstandt / dat het niet te verbetereen was: Desghelijck alle die beelden/

Nederlandsche Schilders,

lakenen / tronien / en naeckten / waren wonder net en lebendich ghehandelt: So was de Metselrijne en vloer / dat ick gheen en moet en hebbe veel veter van Water-verwe te sien. Dit selve maecte hy oock in 't cleen van Oly-verwe / vooz eenen Vrouwer / gheheeten Jan Bonte, dat seer wel stont. Hy maecte noch van Oly eenighe Mary-beeldekens in 't cleen / van grooten welstandt: en eenen grootachtighen naeckten S. Ieronimus, liggende als geknielt / en met den voozsten erin rustede hy / d'handt leggende op een dootf-hoof / so datmen 't corpus van ter spden sach / met eē deel van den rugghe. Dit hadde hy ghedaen nae 't leven / wesende goet werck. Noch maecte hy een Kerck-baen van Sinte Barbara: Op d'ēe spde / daer sy staet met den Palm-tack: Op d'ander spde / daer sy onthoof licht / en den Vader met 't sweert van den Dupbel in de Locht wech wozt gheboert: Dit was van Oly-verwe. Noch maecte hy een Pass-stuck / te weten eenen naeckten Christus, sittende op 't gras / met alderley Pass-tuygh / ghelijck men in den Vasten vooz den Altaren pleeght te stellen: Dit was met al zyn bywerck seer meesterlijck en wel ghedaen. Het waer nup niet wel moghelijck alle zyn wercken te verhalen / die bysonder van Water-verwe seer uptnemende constig waren. Maer wat baet het? Al had hy Apellis, oft een van den besten Antijcken Schilders gheweest / daer waren in dat Coztrijck gheen Talenten vooz hem ten besten: Conde hy een van zyn Doerken dyp oft vier pondt vercoope / daer was seer veel roeps van. Hy vondt hem ghehouwt / en begon wat ghesin te krijgen / soo dat hem ten lesten een oozsaect quam aenbieden / om te Doornijck te woonen / met een werck vooz eenen Canonick / gheheeten Monsieur du Prés, tot een Epitaphium, waer van de Tafel was een Derrijns: Dese maecte hy te Coztrijck / was een redelijck groot Penneel / 't welck ghedootverwet zynde / is in de Son ghebozsten / dat het herlijnt en gheschaeft zyn moft / hadder veel moept inede / en was een fraep ordinantie. Trock ten lesten na Doornijck / ontrent

't Jaer 1568, oft 69. Dit was so veel (ghelijck men seght) gheromen van de Helle in 't Daeghyper / want daer was vooz hem wepnigh ten besten / om dat het oock gheen rijcke Coop-stad en is / en dat die Walen wepnigh verstandt van onse Const hebben / daerom oock wepnigh liefde: want hy van dat groot stuck van Oly-verwe maer dyp pondt Vlaems en hadde. Daer nae maecte hy te Doornijck de deuren / ende alle het hout-werck oock stofferende / op een aerdighe maniere vergulbende al wat verguldt moft wesen / en 't rouwe hout met byzn Oker / oft roet / van Lym-verwe aensuyckende / maecte metter steck hier in maelgien oft strecken / als of het eenigh vzeemt hout waer ghewerst / 't welck veruist wesende seer wel stont. Maer aler hy te Doornijck noch con dyp worden / en hadde hy gheen cleyn moepte: Want die Schilders daer oock een Gilbt hebben / met Deken / en ander Officiers / en doen recht op hun epgen handt over dinghen / die de Const oft hū Gilbt belanghen: En daer mach niemandt comen Schilderen op zyn selven / oft winckel stellen / hy en moeter ghebozen zyn / en eenighe Jaen onder een byn Meester hebben gheleert / en derghelecke afschuttingen die sy hebben / om een vzeemdingh / hoe constigh hy oock is / buyten te sluyten: ghelijck sulcx te Parijs / en meer grote Steden / heel onverstadelick in 't gebyuck is. O Pictura, edel en alder veruust-barenste Const in der Paetueren / Moeder aller verrieringhen / en Doenster aller edel deuchtsamer Consten / die geene ulwer mede-susters / die men byn Consten noemt / te wijcken hebt / die by den edelen Giercken en Romeynen soo heel in weerden waert / en u constighe Oeffenaers over al soo heel welcom / wel onfanghen / en van den Heeren en Obersten soo gheern vooz Bozghers aenghenomen. O al te ondanckbaer te ghenwoozdighe Gewwen / datmen dooz aendzinghen van onaedrige bodders / sulcke schandlijcke Wetten / en derghelelike affonstige ordeningen / in den Steden plaetse heeft ghegheben / dat over al schier (sonder schier alleen te Room) van

van de edel Schilder-const wordt een Gildt ghemaect / gelijck men van alle plompe hant-wercken en Ambachten / als Weven / Vels-naepen / Timmeren / Smeden / en dergelijcke doet. Te Brugge in Vlaender is t' Schilderen niet alleen een Gildt: maer daer onder wozt oock begrepen het Gozeel-maken. Te Haerlem / daer altydt veel edel gheesten in onse Const zijn geweest / daer zijn de Ketel-bouters / Tin-gieters / en oude Cleer-bercoopers / onder het Schilders Gildt. Hoewel dees twee Steden oorsaeck by brenghen / waerom het gheschiedt is: soo is het evenwel soo verre gecomen / datmen haest wepnich onderschepdt maect tusschen schilderen en schoen-lappen / weven / oft dergelijcke dinghen / want het moet oock ghelijck het onbetenhepdt en onberstandt geern heeft een Gildt wesen / en moet (daermen't noch gheerijghen can) met ghelt ghecocht worden. Van moeder proef zijn ghedaen / ghelijck Kist-maekers / Cleer-maekers / en ander Ambachten doen: want (dat noch plomper luydt) wozt oock een Ambacht gheheeten. O edel Schilder-const / waer ist met u ten lesten nu ghecomen? En hoe wepnich worden uwe edel Oeffenaers / onder die nou een wepnich schaduw oft schijn der Consten hebben / onderschepden? Grote Keyfers / Coningē en Princen / plochten u niet alleen in grooter / hooger werden / en eeren te hebben / en Stadts rijckdommen vooz u te gheben: maer self u edel oeffeninghe te ghebruycken. Nu zydy ten lesten met het Peerde goereel-maken / Tin-gieten / Ketel-lappen / Glas-maeken / en oudt Cleer-roepen / een Gildt ghelozden: dat welcke nu Princen / Heeren en Overicheden / in den Steden niet alleen liden / maer bevestighen / en doen sulcke Ordinantien / u / o edel Pictura', tot smaet en oneere / onderschepden / en in't ghebruyck blijven / niet bedenkende / dat hum oneer e hum geen eere en is / noch geenen lof by brenghen can. O al te seer ondancbaere tyden. Pieter Vlerick most ooc zijn proebe doe / welck was een doeck van Water-berwe / een seer aerdighe ordinantie van een Kinder-doodinghe. Voort aen was

een getupmel van Soldaten / en Vrouwen met den kinderen / op eenen voozgront van Netselrje. T'verschieten was een insien van een Stadt oft Marckt / met seer aerdtich gebouu van hupsen / en cleen gh. woel. Hier in sagh mijn Heer den Deerken met die ander hoetelaers wel soo diep / of sy op eenen slijpsteen hadden staen sien: doch was het goet geschoutwt / t'mocht vooz proebe vasten / en hy Meester wesen: hoewel dat het (als verhaelt is) Pieter veel moeyte coste. En souder oock niet toeghecomen hebben / sonder den vooznoemden Canonick / die den Bisschop van Doornijk te hulp nam / dat sy ten lesten / doch noode / bewillighden. Pieter dan te Doornijk woonende / nam al aen te doen watter quam / niet alleen ronde Beelden te stofferen / maer oock blaefbalcken verwen / en dergelijcke / dat te claghen was / dat hy gheen oorsaeck hadde / zynen tydt en Const aen pet besonders te gebuycken: dickwils wenshende / dat den tydt mocht comen datmen segghen soude / Meest ny / Meest ny / gelijck als men dzinght in den dueren tydt om Coozen / daer elck om zijn nootduyft laet om teerst meten / dat hy soo mocht te doen cryghen. Hy maecte somtijdts een Conterseptfel vooz cleenen prijs: Doek vooz eenighe Nonnekens een Altar-taefel / van Oly-berwe op doeck / wat langhwerpich / met in't midden een opgaende viercant / wessende een Crucifix: op d'een zijde voort aen sat den eenen Hoordenaer op een karre / met een Becht-Vader by / die hem scheen te troosten: ander graefden den put om't Cruys in te stellen: een lagh met opghesloofden arm / om uyt den kuyt te haelen / het zy steen oft pet dat t'graben verhindeerde. In den midden / een wepnich in't verschieten / had hy 'Christum ghemaect aen't Cruys. Nchter uyt een beroerde doncker lucht bracht hy eenen schijn / die t'beeldt van ter syden bescheen / soo dat den Christus meest al overschaduwte was / ghelijck hem noch Tintureten geest en inbentten in't Hoofst laghen / dat evenwel voort den Schilders oft Const-verstandighe niet onbevallijck en stont: doch had-

Nederlandsche Schilders,

den de slechte Konnekens daer geen ver-
 maken in. Verder in't verschieten wa-
 ren eenen hoop doende den anderen
 Noozde te ruyre: Noozt dobbelaers/
 en alderlep onstaandt / was seer versie-
 rich: Daer quamen oock Beerden in
 die schoon coppen hadden. Dusdanigh
 werck quam noch seer selden upt / dan
 wel somtijts yet van cleene weerde / oft
 daer niet veel op en sat. Hy hem dus
 bindende in dese nouwichepdt / werdt
 oock den anderen ghelijck / dat hy niet
 wel mocht lypden / dat ander van by-
 ten daer souden comen Meester woz-
 den / oft maer eenighe Conterseptelen
 maerken. Werdt oock ghesint tot pley-
 ten / en hadde eenighe Processen soo te-
 ghen 't Gildt / en anders: des hy vooz
 eenigh Procureur een heel Camer van
 Grotissen (daer hy oock uptnemende
 in was) schilderde / dat groot gheldt
 weerdigh was / op dat zyn saecke met
 aller macht voozt mocht zyn ghedre-
 ven / soo datmen hem daghelijck sagh
 achter straet met een deel papieren / en
 vzeven in de handen / oft selfe een Cael-
 man / oft Procureur waer gheweest. Hy
 was ooc seer verstoot op eenen Schild-
 der Michiel Gionquoy, die rozts van
 Room gheromen was: desen was van
 Doornijck / en hadde te Room seer veel
 coperkens gheschildert / meest wesende
 cleen Crucifixkens / daer hy de pons
 af hadde / en copieerder aldus hy me-
 nichten / en hadde een maniere die seer
 netkens en scherpe te sitten sijn melen: ach-
 ter was niet veel als eenen swarten
 grondt / en onder wat aerdtrijck. Hier
 mede con hy rebelijck verdienen / want
 stonden den Spangiaerden en anderen
 wel aen. Van hem wordt oock ver-
 haelt in't leven van Sprangher. Desen
 hadde veel te seggen op eenen erm van
 den Christus, in de verrijnsse van Vle-
 rick, in d'Epitaphie van Monsuer du
 Prés, daer vooz van is ghesepdt: wel-
 ken erm hy niet alleen daghelijck be-
 rispte / maer toogh toe / en gingh hem
 met de berwe verderben / oft nae zyn
 meeninghe verbeteren / een groote ver-
 waenthepdt en sotte eergierichepdt van
 soo een / die wepnich tepckeninghe / ver-
 stant / en inbentie hadde / sulcken verme-

tenhepdt te bestaen / in een Stadt / daer
 den Man woonachtich levende / en te-
 genwoozdich was: so dat natuerlijcker
 wijze te spzeken / Vlerick geen cleen ooz-
 saeck en hadde / hier ober seer t'onbre-
 den te wesen: want het een uptnemende
 onbeleefthept was / van een die so wep-
 nigh in de Const by hem was te ghelijc-
 ken. Hy heeft noch in't lest ghemaect
 een Venus, daermen seght / dat hy met
 het naect zynere Hupsvrouwen hem had-
 de beholpen / dat een stuck was dat seer
 was ghepzen: maer (als ghesep is) /
 hy was ter plaetsen daer zyn vercregen
 Const hem wepnigh nut oft voozdeel
 dede: oock den opstijghenden krijgh / en
 't Landts inwendighe beroerten en ver-
 derfnissen / en deden hem geen voozdeel.
 Hy is tusschen Coztrijck en Doornijck
 ghebanghen gheworzen van 't krijgh-
 volck / en hadde veel suckelinghe. Hy
 hadde twee of dyp seer schoon dochter-
 kens / daer hy ghenoecht in hadde / wat
 op zyn Italiaens te sien ghehulfelt en
 gecleedt gaen: dese stozben van de Best /
 soo dat hy ten lesten oock aen de selbe
 siechte is gestorzen Anno 1581, op den
 Vasten-abont dagh / oudt wesende 44.
 Jaer en half. Hy was een Man van
 wackeren gheest in de Const / hem sel-
 ven niet veel achtende / en sepe dickwils
 tot my / die wat meer als een Jaer by
 hem woonde: Dat ick wist dat ghy
 gheen beter Meester soudt werden als
 ick / ick soude u raden daer upt te schep-
 den. Dickwils pzees hy Frans Floris,
 en ander seer / en sonderlinghe d'Itali-
 aensche Veronees / Titiaen, Tintoret, Ra-
 phael, Coretzo, en ander meer: Had
 oock veel te segghen van een schilderije
 tot Cramona in de Kerck / wesende een
 Crupringe Christi. Ic cost hem / om dat
 hy mijn tweede / en leste Meester was /
 niet versweghen laten / dewijl zyn wer-
 ken meest zyn te Doornijck en Coz-
 rijck / die niet te veel en zyn / en nerghe
 meer / oft wepnigh ghesien worden:
 oock om dat hy (die in alle deelen der
 Consten verstandigh / en op alderlep
 manier van wercken herbaeren was)
 sulckx wel verdient / op dat zynen naem
 eerlijck en gheruchtich / der onsterlijck-
 hept beholen / en epgheen blijve. Doe hy
 noch

noch te Coztrijck woonde / had hy een Discipel van aldaer / gheheeten Lowijs Heme / die hem seer wel nae quam / besonder in te schilderen Metselrijen / en Prospectiven / en is wel de best te Coztrijck in onse Const. Hier mede laten wy Pieter Vlerick verusten / en keere tot zynen tweeden Meester Carel van Yper / daer wy booz een wepnig van hebben verhaelt. Hy was van Yper : doch den tijt zijner gheboort is my onbekent : weet oock niet by wien hy geleert heeft. Hy hiel zyn wooninghe tot Yper / daer hy verschepden dingen ghedaen heeft / als ghebels van hupen / Kerck-tafelen / en verschepden dinghen / hupen in eenighe Cloosters / daer onder ander pet op het nat kalck ghedaen van hem soude wesen. Te Doornijck in eenigh Canonicks hups / heb ick gesien een Bekeeringe Pauli van wit en swart / groote beelden : heb oock ghesien een Verrijnsnis van Oly-verwe / op een Penneel / ghelijck tot een kasse / op een tresoor te sitten / dat niet qualijck en was gehandelt. Op ee Doyp by Koeselaer / Hooglede geheeten / was van hem in de kerck een groot oordeel van Oly-verwe / daer hem zyn Discipel Claes Snellaert , den soon van Vlericks eersten Meester / gheholpen heeft in eenig verschietende dinghen in de Locht / en anders. Desen Claes was soo taemlijck van Tepckenen / Metselrijen / Compartimenten / en ander versteringhe van cieraten / en is Anno 1602. oudt in de tsestigh Jaren / te Doordrecht ghestorven. Ick heb oock van Carel gesien een Ordeel / getepckent op een lombaerts bladt / ghedaen met de Pen / en gewasschen / t welck Carels Weduw een Schilder / die haer Man had helpen bewaren / had ghegheben / dat ick acht d'ordinantte van dit mocht wesen : Het was seer versterlijck / en vol aerdich ghelwoel / wat Tincturet-achtich : den Christus sat op wolcken / en hadde onder hem de tepckenen oft Dieren der vier Euangelisten. Hy tepckende oock veel booz Glas - schijvers. Te Gent in Sine-lans Kerck / is van zyn tepckeninghe / een schoon venster van eenen Kercknacht / dat een scaep en wercklijc stuck is. Hy hadde Italien /

en ander Landen besocht / en was oberal in Vlaender zijner Const halben seer gheacht / en gheprezen / want hy heel in seer uytneementheyt / by anderen inlandsche Schilders vā aldaer af stack / en uyt nam : doch soude by ander oberblegghers / in Zabandt / en Hollandt / qualijck t'veldt hebben mogen houden. Hy was een Man / die vast kofsel / en swaermoedich was. Het is ten lesten gschiet dat hy is gecomen te Coztrijck / alwaer die schilders hem groote byntschap en goet onthael deden : en t' samen aen goet chier maerken wesende / werden te clappen / en te boerden d'een met den anderen / van hun Vrouwen / en wat kinderen sy hadden : Waeghden onder ander Carel na zyn kinderen. Doe wert gheseyt / dat hy een seer schoon Vrouw hadde / maer creegh gheen kinderen. Waer op yemandt onder den hoop sepe : Carel, ghy en zijt niet weet dat ghy leeft / sulcke een Vrouw / en geen kinderen te hebben / oft te maerken. Dit woozt (soo men nae behondt) had desen swaermoedighen Mensch so ter herten ghenomen / dat hy't niet en con lijden / van hem setten / noch vergheden / wat byucht oft gherucht sy om zyn vermaeken deden : Sy ginghen nae den middagh wandelen buypen langhs de Lepe / een Riviere die dooz Coztrijck loopt. Doe sepe Carel : Ick wouwd dat ick laegh in den grondt van dat water. En gelyck het in den Somer en heet was / meenden sy / dat hy lust hadde te swemmen / en hem te hercoelen / in dat claer schoon water. Des abonts weder gecomen wesende in de Berbergh / oft ter plaetsen daer sy te hoozen by een waren gheweest / en weder aen byncken obermaeltijdt : Carel altydt eben swaermoedich / en truerigh sittende / en sy hem tot byzoplijck zyn vermanende / was een die't hem eens byacht / oft toe-dronck / en uytghedroncken / byaeghde wat hy begheerde / wit oft root : want sy dzoncken witten en rooden Wijn. Carel hadde een mes onder Tafel in zyn handt / en stuppende gaf hem selven een wonde in't lijf / latende het bloedt loopen op de Tafel / segghende : siet daer is roodt. T'gheselschap dit siende / was gheheel

Nederlandsche Schilders,

verbast / grepen den Man aen / den welken verhaelde t'voorzprokē woort / dat hy niet weert en was te leven. Hier waren sy al seer begaen en beroert van sulck groutwylck stuck / en vreesden ooc dat Justitie dit vernemende / en hy soo stozf / soude moeten buyten by t'gericht oft galgh ghehanghen worden / dat te groote schant soude wese vooz de const: des sy hem in der nacht ter Stadt uyt cregghen / in een schuyt langhs de Lepe / en brochten hem in een Clooster / dat Groeninge heet / dat een bydom is. Sy verbonden / en troosteden hem so sy best condon: want de wonde was soo heel diep niet / om dat 't mes op een ribbe was gecomen / en so wat afgeschampt. Sontijts scheef dat het wat wesen wilde / dat hy hem wat stellen en bedencken soude / beclaeghe de zyn dwaeshepdt / seggende: Wat heb ick ghemaect: Dan quam hem weder wanhoep en raserije in't hooft: dan begheerde hy Papier / en tepeckende alderley ghespooct / seggende: dat hy verdoemt was. Die hem

bevaerden / te weten / Olivier Bard schff. der / ghebozen van Bugghe / en ander / hadden ghenoech te doen hem vast te houden / sulckē gewelt hy dede met hem te wzingen / dat de wonde t'elcken open bozt / en argher wert: en aldus in sulck een rasende wesen eenige dagen en nachten volherdende / is ghestozven / ontrent de Jaeren 1563. oft 64. Eenige wilden segghen / dat hy te Room oft in Italien hadde een ander getroude Vrouw / en dat hy over zyn wantrouwicheyt altijt swaermoedigh en bekommert gingh / d'eerste Vrouw soo bezogen en verlaten te hebben. Sunna / hy is dus ellendigh en ongevalligh gestozven / en daer in't Clooster begraven. Hier heb ick nu den Discipel vooz den Meester gestelt / twelck my soo vooz quam / en is my te meer te vergeve / om dat de discipel zyn Meester heeft in de Const oertrossen / en dat het mijn Meester is gheweest / doch nae den tijt van het sterben te reekenen moft Carel langhe vooz gecomen en ghestaen hebben.

Het leven van Anthonis van Montfoort / gheseyt Block-landt / Schilder.

Het schijnt of een claer treffelijck gheslachte / al is het t'sontijden ghecomen tot leeghen / afgangh dooz teghevallighe avontuer / noch veel tijt sulcke byndliche Hemel-gunst is toegedaen / dat wel ghemeenlijck eenighe daer van geraken op te climmen tot besonderen deughtsamen eerlijcken graedt. Ghelijck gheschiet is Anthonis van Montfoort / welcken voorszonghlijck zyn afcomst heeft vanden Heeren Baronnen / en Bozgh-graven van Montfoort: soo d'eersame Heeren der Stede vā Montfoort / my zyn afcomst in het lange met ghetuyghnis van hun Stede-zeghel hebben te kennen ghegheven / en bevestight. Sijn Vader was ghenoemt Mr. Cornelis van Montfoort / ghesepdt van Block-landt / om dat te dier plaetse zyn vooz-ouders seker leen-goet ghehadt hebben / als oock mede naer een Doorp en heerlijckhepdt / ghelegghen tusschen Goycum en Doordrecht / gheheeten neder Block-lant. Hy was langhe Jaeren

Reentmeester van den Heer van Haeren / en den Baron van Moerlamme / en naemaels Schout der Stede van Montfoort. Dus onsen voozgenomert Anthonis hiet van Block-landt / nae de plaetse by Montfoort / Block-landt gheheeten. Welcke heerlijckhepdt d'Heer van Block-landt / Reef van Anthonis, No. 1572. stervende sonder kinderen / Anthonij middelstē Broeder (wesende dier tijdt Pensionaris der Stadt Amsterdam) heeft ghegeven by Testament. Anthonis was gebozen te Montfoort in't jaer 1532. en heeft t'begin der Schilderconst geleert te Delft by zyn Oom / gheheeten Hendrick Assuerus. een ghemeen Meester: doch redelijck goet Contersepter. Block-lant hier by eenighe Jaeren zynde geweest / en alsoo Frans Floris seer gheruchtigh was / wert hy nae zyn groote begheerte by hem besteldt / alwaer hy binnen den tijdt van twee Jaeren in zyn leeringe is toegenomen. Wederom te Montfoort gekeert wesende

wesende int Jaer 1552. heeft tot spnen
19. Jaeren hem begheben in Hout-
lijck, met de Dochter van een treffelijck
Wozgher/wesende aldaer Burger-mee-
ster en Kerck-meeſter: By dese creeg hy
gheen kinderen. Hy quam woonen te
Delft aen den langhen Dijk / daer hy
noch groote bligt dede/ met stadich meer
en meer onderſoecken / en oeffenen ſich
in de Schilkerkonſt te verbeteren / in-
venterende/ ſchilderende/ teyckenende/
en conterſeytende ſeer wel nae t'leven
naeckten van Mannen/en meest Vrouwen
/ om alle ontrecken / musculen/
en ander binnewerck / poefelijghe ſoet-
heyt/berwer ghedaenten/vouwen upt-
geven / verheffen/ en swadzygh ueder-
ſetten des naeckten vleefchs : oock alle
werckingen van lijf en leden natuerlick
upt te beelden/en te verſtaen. Hy wiert
dooz ſulcken bligt en opmerckige waer-
neminghe uptnemend' en gheſchickt
in naeckten/ laeckenen/tronten/ en an-
der deelen der Conſten / en dooz zyn
ſeldtsaem cloecke wercken ſeer beroemt
en gheruchtigh. Hy hadde veel groote
wercken te doen/ als die tot groote din-
ghen gheneycht en luſtiglych was/ des hy
op dien tijdt ghenoech hadde zynen luſt
te ghebozuycken / in groote Altaer-ta-
ſelen / deuren / Tafereelen / Doerken/
en dergheelijcke. Conterſeytſelen nae
t'leven dede hy ſelden oft weynich / als
die te desen deele niet veel roems oft
naems en begheerde / hebbende ſijnen
ſin byſonder op ordinantien: hoewel hy
een goet Meester wesende / oock uptne-
mende nae t'leven dede. Ghelijck als
waer te maecken is met een paer Con-
terſeytſelē/ van zyn Vader/en Moeder/
die met een veerdighe maniere gedaen/
en uptnemende zyn / beſonder des Va-
ders tronie met den haerd/ welken op
een ſchijn-doenlijcke wiſſe ſeer aerdich
is ghehandelt. Dese zyn te ſien t'Am-
ſterdam in de Warmoes-ſtraet / ten
huyſe van d'Heer Aſſuerus, Heer van
Block-landt / Neef van onsen Block-
landt. Nu Block-landt volghde ſeer
in handelingsh de manier van zyn Me-
ſter Frans Floris. Hy hadde oock een
wiſſe/gheemeenlijck zyn dinghen te ver-
dyben met bederen upt wicken van

Ganſen en ander ghebogelt / daer naer
in den diepfelen met den Pinceel t'art-
ſeren / ſoo in laeckenen als in naeckten.
Laecken / Handen / voeten / en tronten
dede hy ſeer aerdigh/daer dooz zyn din-
ghen in welſtandt ſeer verſchoonende.
Daer neffens was hy ſeer gheestig van
huyſe / dat den tronten grootlijcks ver-
riert : Oock van ouder en ander Man-
nen baerden: Hy was oock maerlijck in
zyn cierenen. In den kercken tot Delft
zyn van hem gheweest verſcheyden
heerlijcke Altaer-taſelen: Onder ander
oock eenen boben al uytnemende ter
Goude/wesende S. Iacobi onthoofdinge.
Dese ſchoon dingē zyn meest dooz blin-
den pver en onderſtandighe raſerije in
de oppoertighe Beeldtſozminghen ver-
nielt / en dooz Barbariſche Handen den
ooghen der Conſt-liebenden nacomers
berooft/ſo datter weynig is over geble-
ven. Tot Wrecht zyn van hem te ſien
eenighe Tafereelen / en Altaer-deu-
ren : Onder ander ten Huyſe van Joſ-
vrouw van Honthoſt/dicht achter den
Dom / is van hem een groot ſchoon
Tafel met twee deuren / upt en inwen-
dich geſchildert : De binnen Tafel we-
ſende de Hemelvaert Marix, voort in de
deuren Kerſtnacht en yet anders / van
huyten Marien boodtſchap. Tot Doz-
drecht op de Doelen / zyn van hem een
nighe ſchoon dinghen/van de Paſſie oft
Cruycinghe Chriſti, die heerlijck aen te
ſien zyn. Aengaende de manier zyns le-
vens/hy was een ſtil bligtigh Man van
aert / niet te pachtich in zyn dracht:
maer ſupber/puntich/en zedig/ houden-
de in zyn huys onder zyn geſin een ſeer
ker ſtatighe bequaem orden / en ma-
nerlijcken regel/hebbende by den luy-
den een eerlijck groot en achtbaer aen-
ſien / gaende eynlijck altydt met eenen
knecht oft dienaer achter hem / als zyn
ner afcomſt ghedachtich wesende. Hy
hadde een ſeer aerdighe wiſſe van doot-
berwen/als met een ſuck tot litteycken
ghetuyght can worden / dat te ſien is
tot Leyden / ten huys van den Conſt-
kebigghen Pieter Huygheſſen, in de gul-
den Bloek: daer op een boben-camer is
een badende Berſabea, met meer naeck-
te Vrouwen/ van Block-landt gedoot-

Nederlandtſche Schilders,

vertwe/ en onvolbaen ghelaten; welke dinghen in meerder weerden zijn te houden als die volbaen zijn / ghelyck sulckz in den ouden tyt meer bevonden is gheworden. Block-landt geduerende den tyd van zyn eerste Houwljck/ hem bindende sonder kinders en langhen tyt van grooten lust geprickelt/ de vermaerde Roomsche en Italishe dinghen/ soo Antjcken/ schilderjgen/ en ander fraepicheden te sien / is eynelijck met eenen Gout-smit van Delft daer nae toe geryft / op den selven tyd doe den Graef van der Marck in den Wyl is gecomen No. 1572. in't begin van April. Block-landt in Italien gecomen/ sagh veel dinge van die treffijcke Meesters handen / die hem met groot verwonderen wel bevielen: Doch soo eenighe willen segghen / conden hem die swaer studiose naeckten in't Doordeel en woelfsel van Michel Agnolo soo heel niet vermaken/ 't welck meer anderen met den eersten aensien soo wederbaren is: want dese niet van van langher handt allenckens ghesmaeckt connen worden / dooz toenemende kennis en wassende verstandt. Hy is in als uytghebleven ontrent een half Jaer / want hy keerde weder t'huys in den volghenden September/ en quam doe woonē in zyn Vader-stadt Montfoort: van daer ten lesten t'Wrecht / alwaer zyn eerste Hupsvrouw ghestorven zijnde / hy zyn tweede Hupsvrouw nam/ by welke hy hadde vyve kinderen. Tot Wrecht maecte hy een schoon Altaer-taefel/ om te staen tot 't Hertoghen Bosch/ wessende de leggende van S. Catharina, dat een uptnemende aerdigh werck was. Noch een schoon Altaer-taefel/ daer d' Apostelen op den Pingsterdag den heylighen Gheest ontfanghen: op den beuren was gheschildert des Heeren Hemelbaerd / en d'ghelijcke Historien / het zyn seer cloecke beelden: dit werck plach te staen in S. Geertruyden Kerck t'Wrecht. Tot Amsterdam was van hem een Altaer-taefel tot den Minnebrueders/ van 't sterben en begraven vā S. Franciscus, welc bergingh in de beeltstoringe. Hy maecte noch vooz renen/ gheheten Kegelighen, een naecte Ve-

nus, niet seer groot / 't welck noch by zyn Weduwe is/ en was van hem self altydt in grooter weerden ghehouden. Syn leste werck is noch t'Amsterdam by Wolfart van Bijler in den Rys in de tralj/ het welck zyn eenige stucken van het leven van Ioseph den Patriarch / doch niet al volbae wessende. Hy woonde t'Wrecht in 't huys van S. Catharinen Clooster / alwaer hy is overleden in't Jaer ons Heeren 1583. oudt 49. Jaren. Hy was een Meester / die zyn naeckten wel verstondt/ soo men in zyn werken / en aen eenighe Printen / als eenen dooden Christus in de Graef-legghinghe / van Goltzio ghesneden / wel sien mach. Syn vrou tronickens in profyl en anders bewisen/ dat hy veel hiel van Parmentij manier / die hy seer socht nae te volghen: Dus heeft hy dan met zyn uptnementheyt in de schilderconst zyn gheslacht / hem / en zyn gheboortstadt een claer loflijck ghedacht na ghelaten. Hy heeft ghehadt verscheyden goede Discipulen en werck ghesellen: Onder ander/ Adriaen Cluyt van Alckmaer: Welcken Adriaen was een goet Conterfeytter na 't leven/ en is gestorve No. 1604. Den Vader van Adriaen Pieter Cluyt, was een Glas schrijver/ in 't Schilderen en 't blasoeneren der Heeren Wapenen niet onerbaren. Daer was oock by Block-landt een Jongh Ghelman / die alree groot beghin hadde seer aerdigh van te Conterfeyten nae 't leven/ den welcken zyn stuck niet makende van 't schilderen/ niet begeert genoemt te wesen onder den Schilders/ meenende soo het schijnt daer dooz aen zyn eere oft gheslachts blinckentheyt vermindert te wesen/ anders van sin en gheboelen wessende/ als 't heerlijck oudt Roomsch gheslacht der edel Fabij, die den naem Schilder tot ee prycht en cieraet so moedigh boerden/ also hier vooz verhaelt/ gelezen mach worden. Ic laet staen den Ridder Tupilius, Keysler Adrianus, en ander/ die dooz den Pinxeel hun gheslacht en naem hebben ghesocht eerlijck gherucht by te voechen. Dit nu ooverghslaghen / Block-landt had noch eenen Discipel / gheheeten Pieter, en was van Delft / wessende den Soont van

van den rijken Smit. Desen/meenen sommige) soude meer verstandt hebben gehad/ als den Meester/en wptnemen- de hebben geworpen/ dan is vzoegh gestorven. Van zynen Discipel/ Michiel Miereveldt, van Delft/ sal volghen by de teghenwoordigh lebende.

Leben van Lucas de Heere, Schilder en Doet/van Ghent.

Ghelijck elder verhaeldt is/ dat uyt den Const-rijck Winckel oft schilderconst-school van Francsoys Floris, zyn voortgecomen seer constige Meesters/ die als vlijtighe leer-kinderen so cloecke overvloedighe bozst hebben gheso- ghen / is onder dese een der besonderste gheweest Lucas de Heere: den welcken heel uyt de Const opgheseghen en ghesp- zoten is: want Ian de Heere, zynen Vader/was in zynen tijt den alder wpt- nemensten Beeldt-snyder/die men inde Nederlanden wist te vinden: zyn Moeder/ Jonghvrouw Anna Smijters, was een wptghenomen Verlichtster/die selt- saem constighe dinghen met verwe en Winceel te weghe heeft gebracht/en van wonderlijcke nethepdt en scherphed: want daer was van haer ghedaen een Meulen met volle seplen/ Meulenaer met sack gheladen gaende oft klimmende op de Meulen/ een Heerdt onder op de Meulen-wal met een karre/en volck die onder voozby gingen/en al dit werc comen bedecken met een half Coogen- graen. Van dese Ouders dan is ghe- weest geboren Lucas de Heere, te Gent/ Anno 1534. Hy heeft van jonghs aen- ghebanghen de Tepcken-const by zynen Vader/ die een seer verstandigh Meester van beelden was/ en oock een goet Houw-meester/ die veel heerlijcke wercken van Alabaster/ Marmozsteen en Coutsteenen maecte/ waerom hy t'somtpden reysde nae Nammen/ en Di- nant/ Marmozen te haelen/nemende den Jonghen veel tijdt mede/ die ver- schepden ghesichten op de Wase/ ver- vallen Casterlen/ en Steden ober al conterseptte nae het leben/ alles op een vaste/ nette en aerdige maniere met der Ven. Doe hy nu dooz zyn Ouders on-

derwojs een rebelijck Tepckenaer was/ is hy epnd lijck besteldt by Franciscum Floris, wesende groot vziendt van zyn Vader. Hier heeft Lucas in de Const seer toeghenomen/ en is so verre in de Const voort ghebaeren / dat hy Francen seer bozderlijck was/ verscheppen dinghen vooz den Meester doende/ insonderhept tepckeninghen vooz Glas-schijbers en Tapjsters/ het welck al onder dese Meesters naem is doozghegaen: waer by af te meten oft te verstaen is/ of hy oock een erbaeren Tepckenaer was. Hy is voorts gherepft bypten s'Lants/ te weten/ in Brancrkijck/ alwaer hy oock veel Tapjten patroonen tep- kende/ vooz de Coninginne/ s'Con- nings Moeder. Was oock veel tijt tot Fonteyne bleau, daer veel Constighe wercken/Antijcke beelden/ Schilderij- en/ en anders te sien waeren. Van Brancrkijck ghecomen wesende/ begaf hem in Houwlijck met een deughtsaem Jonghe Dochter/ gheuoemt Elenora Carboniers, de Dochter van den Bent- meester der Stadt Wren. Veel Con- terseptfels nae het leben heeft hy ghe- daen/ waer in hy dooz zyn wel stellen groote vastichept hadde/ dat hy wel by onthout yemant contersepten con/ dat- men daer soo veel ghelijcknis in sagh/ datment con kennen. Hy conterseptte den Heere van Wacken/ met de Hou/ en oock Cosijntgen/ den gherk van den Heere: dit waeren deuren van een Al- taer. Tot S. Pieters te Gent/waeren van hem oock deuren/ waer in quam eenen Dingsterdagh/ daer in Apostelen met schoon laecken in quamen. Tot S. Ians was van hem een groot schoon E- pitaphium, in midden een Verrijnis: in d'een deur, de Discipulen na Emaus: in d'ander/ Magdalena by Christum, in 't Hofken. Verscheppen Tafereelen en Conterseptfelen zyn van hem seer constich ghedaen/ en meer souden/ en hadde hy niet soo veel tijdt verlozen by den Heeren en grooten/ waer van hy veel voortghetrocken en aenghehouden was/ soo om zyn ghespraekichepdt/ soeten omganch/ als oock om zyn Con- sien/ soo in het Schilderen als dichten/ gelijk sulcke Consten geern by den an-
derren

Groote
theyt van
erlichte-
ic.

Nederlandsche Schilders,

deren willen wesen. Heeft oock by eenighe Princen soo liefgetal gheweest/ dat hem heerlijcke Officien zijn ghegheben. Het is eens ghebeurt/ dat hy hem bindende in Engelandt/ werdt ghestelt te schilberen in een galerije vooz den Admirael te Londen/ in welcke hy te maken hadde alle drachten oft cleedinghen der Natien: Welcke alle ghedaen wessende/ uytghehouden den Engelsman/ heeft den selven gheschildert naeckt/ leggende by hem alle stoffen van Laecken oft Syden/ met daer by een Snyders schaer/ en krijt. Den Admirael dit beeldt siende/ draeghde hy Lucas, wat hy daer mede meende. Hy antwoorde/ dat te hebben ghemaect vooz den Engelsman/ niet wetende wat ghedaent oft maecksel van cleedinghen hem geben/ dewyl sy daeghlijck soo veel veranderden: Want hadde hy't heden dus ghemaect/ moezgen soude moeten wat anders wesen/ t'z op zyn Fransch/ Italiaensch/ Spaensch/ oft Nederlantsch/ daerom heb icker het Laecken by ghemaect/ en de reedtschap/ op datmer altijt mach afmaken sulck als men begeert. Dese nieuwichpeyt werdt van den Admirael gheseyt en ghetoont der Coninginne/ de welcke dat siende/ sepede: En ist niet wel een sot wesen met onse Natie/ datse soo onstadigh is/ datse van den vzeemblinghen verdient aldus bespot te worden? Doch als men de waerheyt by seggen mocht/ zyn niet alleen Engghelschen oft Fransoyser te beschuldigen/ ober dussche veelderley veranderinghen/ maer oock wy Nederlanders/ die verscheyden volcken cleedinge oock veel te veel naebootsen/ besonder die ons naest ghelegen zyn/ oft daer wy mede handelen. Hier in zyn doch de Duytschen en Switseren wel minst te beschuldighen/ die meest altijt met haer oude bzoock/ oft bywck (men ick) te hzeden zyn. Maer by ons gaetmen somtijds vleschte beenen met onder wijde toeghestroopte bzoocken/ datmen nouw boort en can. Nu hebbé wy ons bywcken ghemaect/ datse verre over den gozdel hanghen: Dan comen wy weder boort gheperst in onse cleeren/ datmen qualijck de eruen can beweghen/ oft

zijnen adem halen/ en hebben Galepbzoocken ghelijck als de roepende slaven/en d'een is op Fransch/ d'ander op Spaensch/en Portugaels. Somtijden mosten de bzoocken soo enghe zyn/ datmense niet aentrecker's had mogen aendoen. Dan ist noch alder belachelijckst met onse Josvrouwen/ met hen cast enfants, alsoot wel heeten moghen: hier mede ghelijcken sy wel soo breezt en gebildt/ als den seldsamen Hofbaepaert/ datse qualijck dooz eenighe deuren moghen: Daer toe pincen en dwinghen sy hun bovenlijven so heel enghe toe/ datse qualijck hun bukken oft ademen connen. Piet ist ghenoech/ dat sy hen selven aldus raepbzaken: maer quellen met derghelijcken bangicheyt en smerden d'ommoosel Vrouwlijcke jeught/ dat d'arme wichters qualijck bloedt oft vleesch mach aenwassen. In sulcken nalle dwalinge en sekte is men hier te lande ghecomen/ datmen de ranckicheyt/dunlijvicheyt/oft magherheyt (die wel een secht mocht heeten) meent welstaende en schoon te wesen. Te desen deele zynd' Italische veel pysslijcker en wijser/ die van oudts altijt gheern saghen heerlijcke vollybige Matroonen/ die wel in't vleesch waren/ ghelijck sy noch doen/en maken der Vrouwen cleederen soo los/ datmense daer ten eersten wel lichtlijck uyt schudden soude/ t'welck vooz de beste wijse waer aen te nemen. Nu om tot Lucas te keeren/ in ghedicht oft Doessje heeft hy verscheyden dinghen ghedaen: Onder ander/ den Boonigaert der Deseijen/ in welcken hy eenighe dinghen uyt den Fransoysschen heeft vercaelt/ te weten/ den Tempel van Cupido, van Marot, en ander dinghen/ oock veel van zyn epghen bindinghen/ doch niet op de Fransche mate/ die hy naderhandt wel gevolght heeft. Hy hadde oock begoft te beschrijven in Rym het Leven der Schilders/ dat welck begin ick noyt hebbe comen becomen/ wat mocht ick daerom hebbe ghedaen/ om wy ten minsten daer mede te behelpen/ oft t'selve in't licht te laten comen. Hy was en Man van groot verstandt en oordeel/ en een groot beminder der Antiquiteyt/ Medaillie/ en an

en ander byzandicheydt / waer van hy een passijck moy Cabinet plach te hebben : Onder ander eenige cleen coperen Mercuriuskens / doende aerdighe standkens / en waeren ghebonden te Welske in Vlaender / by Oudenaerde / daer men meent de Stadt Belgis soude ghesaen hebben. Hy hadde eenen Antijcken schoen / die in Zeelandt upt was gegraven / wesende een sole met veel aerdighe bindtselen / ghelijck men sulcke siet te Room aen den Antijcke beelden. Ick ter liefden hy mijn eerste Meester was / hadde hem oock ghesonden eenen naetuerlijcken grootē kies oft kaeck-tant / welcken vyf ponden swaer was / die was ghebonden tusschen onse Doop Mulebeke en Inghelminster / in een plaetse die men hiet / het dooder lieden

landt / met ander ghebsenten / en harnasch oft yser wapeninghen / dat welck een wonder dingh was te sien. Syn Advijs-woort / debise oft spreuck was een seer aerdighe Anagramma op zynen Naem / met eben veel letters over een comende : Schade leer u : comende over een met Lucas de Heere. My dunct seer vernustich van hem ghebonden is : wesende ooc een leerlycke goede sententie oft spreuck : want zyn epgghen schade voelende / en den doozprongh merckende / oock eens anders siende oft hoorende / en waer dooz die geschiet is bedenkende / can men alderbest gheleert worden / epggen schade te voorcomē oft wijcken. Lucas is overleden Anno 1584. op den 29. Augusti / oudt wesende 50. Jaren.

Het leven van Iaques Grimmaer, uytnemende Landtschap-schilder / van Antwerpen.

In het Bethoijcklijcke Schilder-Gildt van Antwerpen / is gheromen Iaques Grimmaer Antwerper / in t Jaer ons Heeren 1546. Hy hadde gheleert by Mathijs Kock, en na by Christiaē Queburgh t' Antwerpen. Hy dede veel ghesichten van Landtschappen na 't leven / ontrent Antwerpen en elder / en is soo uytnemende gheweest in Landtschap / dat ick te som deelen geen beter en weet / soo levendigh en aerdigh was hy in syn Lichten / de schoonheyt der selver in 't

leven waernemende / en voorts in alle dinghen seer epgghentlijck het leven volghende / 't zy in hupsen / verre Landtschap / oft voorz gronden / en was seer veerdigh in zyn werck. Van beelden weet ic niet besunders van hem te verhalen. Hy was oock de Bethoijca toeghedaen / en een seer goede personagie in 't spelen. Hy is t' Antwerpen gestorven : zyn edel wercken zyn verdienstlick by den liefhebbers over al in grooter weerden gheshouden.

't Leven van Cornelis Molenaer, ghesepdt schelen Neel, van Antwerpen.

De Schilder-konst ten deele van Landtschap hadde haer grootlijcke belghen / soa ick versweghe / en niet in ghedachtinis en selde / Cornelis Molenaer, diemen om zyn scheelheyt gemeenlijck noemde / scheelen Neel van Antwerpen : want offer veel constighe Landtschap-schilders opt gewiest zyn / die uytnemende van boomen en anders zyn gheweest / soo sie ick van niemandt fraeper / er schilderachtigher sacht van bladen als van hem. Die in t welnemen van een peder / tuygh ick nae mijn voordeel soo te wesen. Voorts van d'ordinantien zijner Lantschappen / en achter-upten / heb ick niet veel te roemen :

dan dat alles watmen van hem siet / den Schilders wonder wel bevalt : doch in beelden had hy geen handelinghe. Hy wrocht op de Water-berwers maniere / sonder maelstock / en was wonder veerdig / werckende voorz d' een en d' ander in dagh-huyz. In eenen dagh / als men hem te voorz wat had aenghesepdt / maerte hy een groot schoon Landtschap / en men gaf hem van eenen heelen dagh eenen Daelber / t'fontijds voorz een achter-upt / oft grondcken seven stuyvers. Hy was seer goetlijck / en veel Schilders ghebruykten hem tot hun epggen voorzdeel / hebbende t' hups arm bestier / oft regiment / en groote armoede

Nederlandsche Schilders,

de/booz dat hy byanchtiefdigh hem niet con wel aenstellen. De schult (als veel gheschiedt) werdt ghelepd op de Vrouwe: dese haelde dickwils tgelt te vozen/ en 't werc bleef t'huys onbolbaen. Syn Vader is oock een ghemeen Schilder gheweest: Welcken ghestorven wesen de/leerde by syn Stief-vader / oock een ghemeen ghestorven / zyn wercken syn by den Const-liefdige in grooter wercken. Daer is gheweest een / die hem naevolghde in Landtschap / doch noyt achterhaelde / dan wel in beelden booz by quam/ Ian Naghel, van Haerlem oft Alckmaer / ghestorven in den Jaegh Anno 1602.

Het leven van Pieter Balten, Schilder van Antwerpen.

In't Jaer 1579. is t'Antwerp in 't Schilders Ghilde ghecomen Pieter Balten, een seer goet Schilder van landtschap / volghende seer de manier van Pieter Bruegel, handelend' oock fraep met der Ven: Had oock verscheyden Landen besocht / en verscheyden ghesichten nae 't leven ghedaen. Hy wrocht in Water en in Olyfberwe / op ee schoone en beerdighe maniere. Hy was oock goet van beelden/makende Boeren kermissen / en dergelycke. Syn wercken worden oock wel begheert. Den Keysers heeft van hem een Predicatie Ioannis, en in plaets van S. Ian, heeft den Keysers doen daer in make eenē Olyfant / so dat het nu schijnt dat al 't volck comt den Olyfant besien / ick weet niet uyt wat oorzac oft om wat meeninge / dan uyt sinlicheyt. Hy was een goet Dichter / oft Rethoricien / en Spel-personnagie. Cornelis Ketel van der Goude / en hy / hebben malcander t'somtijds met Ghedichten en Liedkens besocht. Hy is ghestorven t'Antwerpen.

Het leven van Toos van Liere/ Schilder van Antwerpen.

Der is noch geweest t'Antwerpen een seer Constigh Landtschap-schilder in Oly en Water berwe / oock

seer vast in syn beeldkens / en uytnemende Meester/die oock Capijt-patronen maecte / ghenoeint loos van Liere / ghebozen te Brussel: desen is in den lesten troubel uyt de Nederlanden vertrocken / 't schilders veriatende / en ont-hiel hem te Franckendacl / daer hy geweest is in den Raedt / een seer geschickt Man. En alsoo hy de leeringhe Calvini was toegedaen / is ghecomen en werdt een Predicant tot Swindrecht/in't lant van Waes / twee mylen van Antwerpen/alwaer syn gelijk-gesinde vā Antwerpen oock quamen boozen prediken. Hy is ooc aldaer gestorven / ontrent een Jaer booz 't beleghe van Antwerpen / oft ontrent Anno 1583. Syn wercken / die men niet veel en vindt / worden in groot achten ghehouden / alsoo sy wel verdienen.

Het Leven van Pieter en Frans Pourbus, Schilders van Brugge.

Dat ick/aengaende 't beschepdt van de Levens der vermaerde Schilders / minder ghevanghen als nae ghejaeght hebbe / soude my met medelijden gheern vergheven wesen / als men maer en merckte / oft en wiste / wat blijft en moepte ick deshalven heb ghegheuen / nae mijn / oft schier boven mijn vermoghen : Doch wie isser die t' al vatten oft t'zinnen wille can volbrengen / dat hy wel met goede meeninghe ernstigh voornemt: Weynig periant. Ebenwel soud' ick niet geern eenighe der besonderste verswijgen. Daerom ick hier wil booz oogen stellen Pieter Pourbus, welcken van oorzprongh oft gheboort is uyt Hollandt / van der Stadt Goude: Doch heeft hem van jongs aen gehouden te Brugge / alwaer hy ghehouwt is met de Dochter van Landtloot, als elder verhaelt is. Hy is gheweest een goet Meester van beelden/inbentien/en contersepten nae 't leven. Versheypden Tafelen en wercken syn van hem gheweest te Brugge. 't Beste werck van hem was ter Goude/in de groote Kerce / en was d'Historie van S. Hubrecht: de binnen Tafel was een Doopsel/daer twee Persoonē van emē Bisschop werden

den ghedoopt / met twee die Tootsen houden / in eenen schoonen Tempel / op de perspectyf seer wel ghedaen: In d'een deur had hy ghemaect een becozinghe / daer de boose gheesten den Sanct schatten toonen / maer wijsse van hem: Op d'ander deur wordt hy met Vrouwen van hun becoort: Van buyten / daer Maria de trappen op klimt / en de groot Elisabeths, van wit en swart: Dese dingen zijn noch binnen Delft. Hy was oock goet Cosmographus, oft Landt-meter / en maecte dooz de Heeren van den Wypen te Brugge / eenen grooten Oly-verwe doeck / van 't Landt van de Wypen / met alle de Dorpen en plaetsen daer onder begrepen: Doch alsoo hy hem te dick ghelwit hadde met Lijn-verwe / en dickwils op en afgherolt wiert / sprong oft schilferde hy te veel plaetsen af. Het lesse dat ick van zyn werck heb ghesien / was een Conterseptfel van den Duc d' Alençon, dat hy 't Antwerpen nae 't leven had ghedaen / en was een besonder en uytnemende werck. Noyt heb ick ghesien bequamer Schilder-winkel als hy hadde. Hy is ghestorven ontrent het Jaer 1583. Frans Pourbus, zyn soen en Discipel / en naemaels Discipel van Frans Floris, is den Vader seer verre te boven ghegaen in de Const / en is wel den besten die uyt den Winkel van Floris is hoorst gheromen / en was sulcy / dat Floris half wylt uyt ernst 't somtijds sepde: Dit is myn Meester / oft / daer gaet myn Meester: En was soo byendlijck en lieflijck van omgang / dat hy de beleefthejdt self ghemeent mocht wesen. Hy is gheromen in 't Schilder-Gildt t Antwerpen / in 't Jaer ons Heeren 1564. Hy heeft veel schoon en heerlijcke wercken ghedaen / en uytnemende goede Conterseptfels / daer hy een besonder schoon en lieflijcke handelinghe en manier van hadde. Hy heeft noyt gherepft buyten 't Landts / dan ontrent het Jaer 1566. was hy van meeninghe te reysen nae Italien / en hebbe hem gesien in zyn reys cleeren / dat hy te Gent quam oozlof nemen aen Lucas de Heere, dan alsoo hy t Antwerpen in 't oozlof nemen en adieu segghen was / werde hy wederhouden / dooz dat zyn herte

was gebonden met de stricken der liefden / en hy eyndlinghe vast met den Houwlijcken bandt aen de dochter van Cornelis Floris, den broeder van Frans zyn Meester. Hy was seer uytnemende van beesten te doen nae 't leven / en hebbe ghesien van hem een Paradys met veel Dieren en boomen nae 't leven / soo datmen Heer-boomen / Appel / en Pote-boomen con onderschepden / dat (hoewel in zyn jeught ghedaen wesende) wonder fraey was. Verschepden Altaer-tafels heb ick van hem ghesien te Ghent / in S. Ians Kerck. Dooz den President Vigilius, was van hem een Tafel van een Doosfel / waer aē quam oock een deur met een besnijdenis / en meer ander dinghen: Oock verschepden conterseptfelen. Te Audenaerde in een Clooster / was van hem een Tafel van een byz Koninghen met Kerstracht / en pet anders / dat al seer wel ghehandelt was. Te Brugge / ten huys van zyn Vader / was een Altaer-tafel met deuren van S. Ioris, om die van Dupz kerck / daer hy nu ter tijdt staet: Binnen was daer S. Ioris wordt onthoof: in 't vershieten was het stecken van de Draeck / met een schoon Lantschap: In de deuren quamen Historien van den selven Sanct / als daer men hem dwinght tot den Afgoden / en dergheleijcke dinghen / dat gewilijck een heerlijc schoon en wel geschildert werck was / en een genoesaem ghetuyghnis van zyn uytnemendhejdt in der Const / al en saghmen niet anders van zyn constighe handt meer. Franciscus Pourbus was Vaen-bragher onder de Borgghers van Antwerp: Op eenen tijt hadde hy hem seer verhit met het Vendel te swieren / optreckende ter wacht: Daer nae in de Cortegaerde liggende / en ontfanghende een quade locht uyt een gebaeghde buyl stinckende gote / ging t huys / wert sieck / en sterf seer haestlijck / in het Jaer ons Heeren 1580. hadde zyn tweede Vrouw / de welke heeft hoorst haren tweeden Man Hans Iordaens, een Discipel van Maren van Cleef / wesende (soo men seght) zynen Meester niet te broegh ontsloopen: Want hy een uytnemende goedt Meester is / so in beelden / als Lantschap / en

Histozien: oock seer gheestigh en versierigh van veel verscheyden dinghen/ als Boeren/ Soldaten/ Schippers/ Witschers/nachten/ byandē/ rooisen/ en dergelijke frapichept. Hy quam t' Antwerpen in't Gilt in't jaer ons Heeren 1579 en woont teghenwoordigh te Delft in Hollandt. Frans Pourbus heeft oock eenen soon van zynen naem nagelaten/ die seer goet Conterseptor is nae't leven.

**Het leven van Marcus Geerarts,
Schilder van Brugge.**

DAer is oock tot een vercieringe onser schilder-consti geweest te Brugge/ eenen ghetal weerdigh onder de vermaerde/ gheheeten Marcus Geerarts, dat een goet Meester is geweest/ die binnen Brugge en elder verscheyden wercken dede/ wesende univiersael/ oft in alles wel erbare/ t'zj veelben/Lantschap/ Metseleijden/ ordinantien/ teyckene/ hetzen/ Verlichterije/ en alles wat de consti mach omghelen. In Landtschap was hy seer aerdigh/ veel hebbende de manier/ van een ghehuckt pissende Vrouwen erghen op een byghliken oft elder te maken. Hy teyckende oock veel voor Glas-schryvers/ en ander. Doe in't jaer 1566, door de nieuwedication/ de consti in stilstand was/ maecte en hetste hy het Boeck van de Fabulen der Dieren Esopi, dat een fraep dinghen/ en wel gehandelt is. Daer te voozen hadde hy geteyckent en ghesetst in't groot de stadt van Brugge op de platte forme/ en was

**Het leven van Michiel Coxcie, uptonemende Schilder/
van Mechelen.**

VAN hoe groot vermoghen in sommighen is eenen edelen moedigen gheest/ door lust ghedreven wesende/ om anderen in Consten te hoven te stijghen/ heeft men wel bevonden aen den gheruchtigen Schilder Michiel Coxcie, ghebozen te Mechel in't Jaer ons Heeren 1497. Desen heeft den ghemeen spoor van zyn mede-vorghers/ dat veel slechte ghesellen waren/ van jongs aen ghesocht t' obvertreffen. Hy heeft geweest een Discipel van Bernaert van Brussel/ en heeft grooten blijt om lee-

een groote Caert/ een dinghen dat ick acht niet te verbeteren is/ sulcken tijdt/ arbejdt/ en nette aerdige perfectie daer in te sien is/ en alle dinghen soo wel en ghelijck nae ghedaen. Hy is epndlinge ghestorven in Engelandt. Heeren had ick geweten tijdt en ouderdom van zynen soon/ die my sulcx niet heeft willen te ghevalle doen/ meenende hem niet toe te comen van zyn Vader yet lofliccx my over te schryven.

**'Leven van Christoffel Swarts,
Schilder van Munchen.**

DEN ghenen die in desen onsen tijdt den Heerel van gheheel Duytslant is gheweest in onse Consti/ dat is Christoffel Swarts, van Munchen in Beperlandt: Desen was Hof-schilder des doozlichtighen Vorsts van Beperen. Hy is gheweest een seer uptonemende Schilder/ en Colozerder/ ghelijck als seer groote heerlijcke wercken aldaer tot Munchen in den Kercken ghetuygen/ te weten/ in de Kerck der Jesuyten/ en elder. Van zyn inventie comen upt/ door Ioan Sadler ghesneden/ versceyden fraep Drinten/ en Passy/ daerden Christus meest altydt onder doet oft op der Werden licht/ met veel ander dinghen/ die ons zynen gheest in het ordineren en stellinghen der beelden ten deele vooz ooghen stellen. Hy was van Goltzio t'zynen daer wesen/ No. 1591, met Crpons ghecontersept/ en is ghestorven in't Jaer 1594.

ren ghedaen/ en is gherepft bypten s'Landts: was langhen tijdt in Italiē/ daer hy vlytrigh was te teyckenen na Raphaels en ander dingen/ heeft op't nat gheschildert/ tot S. Pieters te Room in d'oude Kerck/ een Verrijnis/ oock in de Duytsche Kerck S. Maria de la pace, en meer wercken die hy daer dede. Weder t' huys comende/ bracht met hem een Vrouw upt Italien/ waer van hy in Italien als oock t' huys ghenoechsaem verheert is gheworden/ hem dickwils met haere vermaeninghen hou-

houdende vast op zijn werck / waer
door sy oorsack was dat hy een Con-
strijck en welbarende Man is ghewor-
den. Nae deses Vrouwen overlijden her-
trouwde hy / doch ghereegh by dees
tweedde gheen kinderen. Zijn eerste en
besonderste werck was kuyten Bussel
twee oft dzy mijlen / te Halsenbergh /
t'hoogh Altaer-tafel / een groot stuck/
wesende een Crucifix / een uytnemende
constigh werck / daer menigh Conste-
naer dickwils uyt Bussel quam om te
sien. Dit heerlijck stuck werdt in de
Nederlandsche beroerte ghevoert in
Spaengien / door eenen Thomas Werry,
Coopman van Bussel / en aen den
Cardinael Grandvelles vercocht / om
den Coningh Philips. Den selven Coop-
man heeft veel meer fraey dinghen uyt
Nederlandt in Spaengien over ghe-
bracht. Daer was oock van Cocxie te
Bussel in Sinte Goelen Kerck een Tafel
van den sterf-dagh Mariae, dit was
oock een van zijn bespderste werck/
hier goeden coop / en in Spaengien seer
duyr vercocht. Daer waren oock te
Mechelen van hem twee deuren aen
d'Altaer-tafel van S. Lucas, waer van
de binnen-tafel was van Meester Ber-
naert van Bussel: Dese deuren hadde
den Hertogh Matthias, en vertrecken-
de boerbese met hem uyt Nederlandt:
want was oor van het alderbeste werck
van Cocxie. Daer was oock van hem
in ons Vrouw Kerck t'Antwerpen
d'Altaer-tafel van Sinte Sebastiaen, hoor
die van den Handt-boogh / seer wel ge-
daen. Noech tot Sinte Goelen te Buz-
sel / een Tafel van een Avontmael / dat
oock seer goet werck was. Veel meer
Tafelen en Tafereelen heeft hy gedaen /
die in verscheyden plaetsen zijn te sien:
want hy veel wercks binnen zijn lang
leven heeft ghedaen / en is tot grooten
rijckdom ghecomen / hebbende binnen
Mechelen onder ander dzy heerlijcke

schoon hupsen / oft Paleysen waren.
Daer zijn van hem verscheyden Tafelen
in wesen / die hoor groot gelt niet te krij-
gen en zijn. Daer is gemeen gherucht /
dat zijn beste dinghen zijn eerste niet te
verwijten hebben: want se so goet niet en
zijn. Hy was wonder soet en vlopende
in zijn schilderen / net en supber in cie-
raten / ghevende eenighe Vrouw-beel-
den een groote welstant. Veel overbloed-
dich van ordinantie was hy niet / be-
hielp hem oock wel met d'Italiaensche
dinghen: Waerom hy niet wel te vze-
den was op Ieroon Cock, doe hy in
Print uytbracht de Schole van Rapha-
el, daer hy zijn studie uyt had / en veel te
pas gebzacht in d'Altaer-tafel van den
sterf-dagh Mariae tot Sinte Goelen te
Bussel / het welck doe hoor alle Man
openbaer was. Hy had een manier / als
hy wat beschoncken was / de nuieren
over al met colen te betrabbelen / was
oock snel van gheest en behendigh pe-
mant dapper antwoort oft een streect
metter tonghe te gheven. Hy was eens
gheroepen te sien veel fraey rondt / en
anders / dat een jongh Schilder van
Room hadde gebzacht: welcken seer zijn
schouwers claghende / dat het hem soo
swaer was gevallen te dzagen / braegh-
de hy / of hy't niet ghemacklijcker en
had ghedzagh in den boesem dan soo
op t'lijf / dat hem de schouderen seer de-
den oft swoeren. Den anderen meende /
t'pach was te groot om soo in den boe-
sem te verbergen: Naer Cocxie meen-
de in't herdt oft in't ghedacht / dat het
beter had gheweest / hadde hy beter
Meester weder ghekeert / dan hem soo
met ander Meesters dinghen te laden.
Eyndlingh heeft hy t'Antwerp ghe-
maect eenigh werck op het Stads-
hups / en vallende van de stepgeringe
is eenighen tijdt hier nae ghestorven /
in't Jaer ons Heeren 1592. oudt we-
sende 95. Jaer.

Het leven van Dirck Barentsen, uytnemende Schilder van Amsterdam.

Als de beste Doesterlinghen / die
Natuere tot onse Const crachtlijc-
ken aenpoort / comen te supghen eenighe
volle oft overbloedige borsten van d'al-

der volmaectste onderwijsinghe / dan
bevinmen te geschieden grooten was-
dom en cracht / en sulcke werken / dat
sy onder de uytnemende / en vermaect-
ste Schil-

maertste Schilders verdienstelijck worden gherekent. Sulcy is gheschiet met Dirck Barentsen, die Schilder, gebozen wesende / noch daerenboven des grooten Titiaens woefem heeft ghenoten: En is sulck Man gheworden / datmen sonder onwaerheyt mach betuyghen / dat hy wel den besondersten is / die in Nederlandt de rechte manier van Italien heeft puer en onbermengt ghebracht. Hy was gebozen t'Amsterdam / in het Jaer ons Heeren 1534. Sijn Vader was oock een taemlyck goet Schilder / ghenoeemt dooben Barent. Van hem zijn op 't Stadthuyse t'Amsterdam geschildert de gheschiednissen van een rasende Secte / die No. 1535. uyt een dul voornem meenden de Stadt te verheeren / seer vzeemt en schizicklyck te sien / alles wel uytghebeeldt / en nae sulcken tijdt niet qualijck ghehandelt. Dirck wesende ontrent out 21. Jaer / reysde nae Italien / hy hiel hem te Venetien by Titiaen, by den welcken hy seer aengenaem / jae als kindt ten huyse gehouden wert / doende aldaer zijn overcomende / oft hem verfoeckende Landtslynden / goet onthael / ghelijck van zijn Meester hem toeghelaeten oft bevolen was. Doch ghelijck hy van edelen geest en van overtreffende verstandt was / hadde geern zynen Omgangh met eerlijcke Lynden van macht / oft Gheleerde / ghelijck hy oock Lettercondigh / Latinist / en wel gheleerd was. Hy hadde in Italien groote ghemeensaem kennis ghehadt met den Heer van Aldegonde, welke vrientschap en kennis in Nederlandt oock tusschen hun altydt gheduerde / also dat Aldegonde nemmer in Amsterdam en quam / sonder Dirck te besoeken / en zijn gheselschap te ghebruycken: desghelijck had hy groote kennis met Lampfonio, en schreven malsander dickwils Latijnsche brieven / alsoo dat hy een seer statig en trelijck Man van aensien was / oock een goet Musicien / spelende seer wel op Instrumenten / die hy altydt by hem in huys hadde. Doe Dirck ontrent seben jaer buyten s'lantz was gheweesti / keerd hy dooz Wancherijck t'huys / en is t'Amsterdam ghetrouwt met een dochter / genoech van de

trelijckste van Amsterdam. Doe was hy oudt 28. Jaer / en heeft doe sich selven en zyn huysbouw ghecontersept / welke stucken zyn noch t'Amsterdam by zijn dochter / en zyn seer aerdig / en op een schoon manier ghedaen: Ghelijck daer noch een Conterseptel van hem te sien is / dat hy op 't leste nae hem dede. Hy heeft hem oock veel op 't Conterseptten gehouden / doende zyn dingen op een seer veerdighe / doch welstandighe manier. Hy heeft doch eenighe schoon Altaer-tafels gemaect: Eerstelijck / woer de Schutters t'Amsterdam / eenen val van Lucifer, met beelderlep naechten / seer uytnemende ghehandelt: Maer werdt in de Kerck-brack oft beeldestozminghe ghebroken / waer van noch een stuck t'Amsterdam op den Doelen is te sien. Noch een Iudich, die noch t'Amsterdam is / het besonderste stuc van al wat hy opt heeft gedaen / wesende seer uytnemende gheschildert. Daer is oock van zijn besonderste dinghen van hem een Venus tot Leyden / ten huyse van Sybrandt Buyck. Noch is nu ter tijdt van hem een Tafel ter Goude / in 't Fraters huys / en is een Kersnacht / wonder wel op zyn Italiacnsch ghehandelt / en een van zyn besonderste wercken. Daer is oock van hem t'Amsterdam / ten huyse van Jaques Razer, eenen grooten doerk / als een Altaertafel in de hooghste / en is een Crucifix / met een Magdalena, onder 't Cruys aenvattende / wonder wel ghehandelt. Tot den Const-lichenden Isbrandt Willemsz. t'Amsterdam / en in meer plaetsen / zijn van hem seer schoon stucken: zijn Conterseptelen zijn over al ooc veel. Maer van hem insonderhepdt zijn seer schoon Conterseptelen t'Amsterdam / op de Doelen / oft Schutters hoven / wesende Rotten oft gheselschappen. Eerst op de Doetbooghs Doelen een Rot / waer in een Ketelaer komt / en is wonder wel ghehandelt. Dooz op de Cluybeniers Doelen een Rot / daer sy ter Tafel sitten / en eten een ghedaent van visch / die in Hollandt wort Dooz ghenoeemt. Noch isser op S. Sebastiaens Doel een schoon heerlijck Rot / waer in comen eenighe vryen oude Schippers troniën / en bo-

ben op een Galerij zjnder / die eenen grooten silberen dzyck-hoorn hebben / en is heerlyck en wel gedaen : Soo dat men in dit en anderen zyn wercken ziet een treffelike Titiaensche en Italiaensche handelinge. Hy hadde oock Titiaen ghecontersept / welke tronie noch is by Pieter Isaacks, Schilder t'Amsterdam. Hy hadde oock in zyn Italiaensrecht de Veneetsche spraec. Den Lantbouw in t'velt had hy lief / doch niet gebruyckende : Maer gheenen sin ter Zee

oft op t'water / anders had hy wel willen t'somtijt Haerlem oft ander Landsteden besoeken. Hy was oock genoeg te swaerlybich om te waghden te baren. Daer is noch t'Amsterdam een oordeel met de seuen wercken van barmherticheyt van hem bleben onvoldaen / en staet t'Amsterdam int Gast-huys/daer hy ober is gestorven/in't Jaer ons Vee-ren 1592. ontrent Dincxter / oudt acht en vijftigh Jaer.

Het leven van Lucas en Marten van Valckenborgh/ Schilders van Mechelen.

Ghelijck de Water-berwe op doeck bequaem om vroplycke Landtschappen te maecken / en sulcke handelinge te Mechelen seer gemeen wesen de / en veel ghebruyckt is: zyn door veel oeffenen aldaer verschepe goede Meesters ontstaen / als elder noch verhaelt is. Onder ander/zyn daer geboren / Lucas en Marten van Valckenborgh. Ick verneem oock niet / dat sy opt in hun jeught zyn gheweest buypen (Landts: Maer hielden sich veel te Mechel en t'Antwerpen / tot der tijt van d'eerste beroerte / die in't Jaer 1566. aenbving. Doe trockē sy/met ooc Hans de Vries/nae Alken en Luyck/ alwaer sy doe veel nae t'leven deden / ghelijck langhs de Maes en daer ontrent Luyt veel fraep ghesichten van Landtschap zyn. Dees voornoemde dyp / ghelijck sy met de Duysche piyp (besonder Lucas) wel ervaren waren / vermaeckten sich / en waren dickwils met den anderen vroplyck. Doe nu in Nederlandt weder veranderinge viel / door dat den Prins van Oraenghien met de Staten des Landts hun reghen den Spangjaers aensfelden / quamen sy weder in hun Vaderlandt. Lucas niet alleen aerdigh in Landtschap wesende / maer oock in cleen beelden/cleenConterseptfelen van Oly en Verlichterije / is hy door zyn Const gecomen in kennis van den Hertogh Matthias, welken upt dees Landen vertreckende / reysde Lucas mede tot Linz op den Danoulu / al waer hy hem hiel by den Hertogh/veel wer-

ken doende / en is eyndlyck van daer vertrocken / doe den Turck Hongherijen quam bekrijgen. Lucas is daer boven in't Landt ghestorven / en Marten te Franckfoort. Hy heeft oock eenighe sonen treffelyc in onse Const naegelaten.

Het leven van Hans Bol, Schilder van Mechelen.

Ghelijck als voer henen verhaelt is / dat Pieter Vlerick ter upnemenheyt in onse Const is opgheseghen / in eē Stadt daer veel slechte Doeck-schilders hun wesen hadden: Soo is insghelijcklyc onder sulcken gheselschap oock te Mechelen / daer meer als 150. sulcke Winckelen waren/opghecomen Hans Bol, en is daer in die Stadt upt goeden gheslachte ghebozen geweest No. 1534. den 16^{en}. December / en heeft t'zjn 14. Jaer aenghevangen de Schilder-const te leeren / te Mechelen / by een van die ghemeen slechte Meesters / den tijdt van ontrent twee Jaer/heeft hem daer nae begheben te reysen nae Duyschlandt / is ghecomen te Heydelbergh / daer hy oock den tijdt van twee Jaer heeft ghewoacht/en is eyndlinge wederom gecomen te Mechelen / en sonder meer eenige Meesters te hebbe / practiceerde vast by hem selven / inbenterende verscheppen ordinantien van Landtschappē / en anders / en is so te Mechelen blijven woonen / makende seer aerdighe vroplycke doecken van Waterberwe / daer in groote supberhepdt / en

Nederlandsche Schilders,

een goede handelinghe ghebruyckende/
met een vaste en ghewisse manier van
zijn dinghen aen te legghen / en op te
maecken. Ick heb van hem ghesien tot
mijn Cosijn Meester Ian van der Wand-
der/ nu Pensionnaris te Ghent/ eenen
grooten Water-verwen doeck/wesende
d'Historie oft Fabel van Dedalus en Ica-
rus, daer sp' dooz d'open locht hun ghe-
vanghnis ontblosshen. Daer was een
Roots liggende in 't water / die een Ca-
steel gheladen hadde / die soo ghedaen
was / dat het niet wel te verbeteren
was/soo aerdigh en net was die Rootse
bemoescht / bewassen / en niet haer veel
couleurkens/op een vaste manier gehan-
delt : desghelijck dat oudt vzeemdsche
ghebouw van dat Casteel / als uyt de
Roots gewassen : was wonder versier-
lijck. Voort was seer wel ghehandelt
het verre Lantschap/en het water daer
dese Rootz haer in spiegelde / en in die
bruyckicheydt saghen de plupmen/die
uyt Icaru bloghelen dooz het was-smil-
ten geballen waren/en vzeven op 'twa-
ter seer natuerlijck. Oock waerender
eenighe schoon boozgronden / en ander
Lantschap : ontrent vooz aen sat eenen
Schaep-wachter met zijn Schapen/en
wat verder eenen Aker-man aen den
Bloegh/die om hoogh dit vliegghen als
berwondert aensaghen / ghelijck den
Cort mede vzeinght. Veel meer Landt-
schappen op verscheyden ordinantien
heeft hy noch ghedaen/waer van icker
noch eenighe hebbe gesien : Zijn wer-
cken waren van den Coopluydē seer wel
begheert / en betaelt. Eyndlinge / doe
Merchelen No. 1572. jammerlijck van
het Krijghsvolk overballen / en ghe-
plundert is gheworden / is t'Antwerp
gecomen en berooft/en ontcleet wesen-
de : alwaer een Const-beminder / van
Belle in Vlaender / Anthoni Couvreur
hem wel ontfangen/en heerlijcken heeft
ghecleet / soo dat hem niet en saelgerde
om zijn Conste wille / want hy niet Bras
alle dinghen mede vzeacht. Onder an-
der fraepicheydt / die hy t'Antwerpen
woonende maecte / dede hy van ver-
lichterije een Boeck van alderley ghe-
dierten/Wogelen en Visschen/na 'tlevē/
een dinghen dat weerlich te sien was.

Tantwerpē begon hy het Doeck-schil-
deren heel te verlaeten / siende datse zijn
doecken cochten / en vast copieerden/
en ghelijck vooz de zijn vercochten / en
heeft hem heel begeben te maken Lant-
schappen en Historikens vā Verlichte-
rije/ legghende: Laetse nu op den dupm
Aupten / en my dit nae doen. No. 1584.
vertroc hy uyt Antwerpen dooz de aen-
staende beroerten / en fellicheden van
den Const-vpandigen Mars. Hy quam te
Bergen op Doorn / van daer te Dort /
daer hy ontrent twee jaer woonde. Van
daer quam hy te Delft : en eyndlinge/
in 't rijck en welvarende Amstelredam/
daer hy veel schoon en nette Verlichte-
rphens heeft ghedaen/ als oock Amstel-
redam nae tleben/van op de Water-sp-
de met den Scheypen/en van de Landt-
zijde/seer lebendighe / met oock ander ge-
sichten van eenighe Dozpen / daer hy
groot ghelbt mede won. Van zijn con-
stighe hant zijn noch eenighe aerdighe
Verlichterijen t'Amsterdam / hy den
constighen Heer Iaques Razer, insonder-
heyt een Crucifix rebelick groot/ daer
veel werck in comt / en zijn uyterste
blijt in ghedaen is/so in beelden/naeck-
ten/laeckenen/Deerden/ Lantschap/en
ghebouw/ ghelijck het een oberbloed-
ghe Historie is/constick gheordineert /
en wel ghedaen. Gzote merichte van
Hzinten sietmen in duckyt uytcomen/na
zijn teyckeninghe en inventien gedaen.
Hy is ghestorven t'Amstelredam Anno
1593. den 20^{en}. November. Hy had-
de noyt mar een Puyvrouwe die hy
trouwde/een Weduwe wesende / daer
hy gheen kinderen by en hadde / van sp'
had een vooz-kindt / gheheeten Frans
Boels, die Bols Discipel was / en oock
seer nette Lantschapkens van Verlich-
terije dede/is oock wepnich Jaeren na
zijn Stief-vader gestorvē. Noch hadde
Bol een Discipel Iaques Saverij van
Coztrijck/die in 't Jaer 1602. is gestor-
ven t'Amsterdam van de Pest : desen is
wel zijn beste Discipel gheweest / was
seer bligric / doonde zijn dinghen seer
net / en met grooter patientie / ghelijck
noch teghenwoozdich oock doet zijn
Broeder en Discipel / Roelandt Saver-
rij, die zijn Meester in werck en Const
niet

niet angelick en is. Het Conterseptfel
van Bol comt (genoech) als een Epitaphi-

um) upt in Hymt van Soltzio, seer wel
gelijckende/en uptnemende wel gedaen.

Het leven van Frans ende Gillis Mostart, gebroeders / en Schilders van Hulst / in Vlaender.

T'Ghebeurt nouw onder ghetalen
van honderden en duysenden / dat
Natuere twee Menschen soo ghelijck
ghestaltigh van wesen doorzenght / oft
men canse dooz eenighe deelen onder-
schespen. Het teghendeel is doch ghes-
chiet met de tweelinghen / Frans en Gil-
lis Mostaert, die van eender gheboort
wesende / mactander soo heel gelijck wa-
ren / datse van hun eyghen Ouders niet
en waren t'onderkennen: Sp waren/
gebozen te Hulst in Vlaender / niet heel
wijt van Antwerp. Sp woonde t'Ant-
werpen met hun Vader / dat een ghe-
meen Schilder was: doch van ascomst
bestonden sy den ouden Ian Mostaert te
Haerlem / en zyn upt Hollandt ghespro-
ten. Het gheschiede eens / dat Gillis
zijn Vaders werck comende besien / sat
onversiens op eenen stoel / daers Va-
ders palett op lagh. Den Vader sien-
de de verwen alsoo gheplacht oft ghe-
smetst op de pallet / hy riep Frans boven/
die was onbesmett / en haddet niet ghe-
daen: doe liet hy Gillis roepen / die hiel
beneden raedt met den broeder / Frans
had een secker mutsken op / daer mede
hy ghekent en onderschepden was: dit
Gillis opghestelt wesende / en boven co-
mende / werdt doock supber gheschoutwt:
des den Vader zyn twee sonen achtede
onshuldich te wesen / en verwonderde
hem seer: want hysen noyt wist t'onder-
kennen. Gillis die leerde de Const hy Ian
Mandijn den Drolmaecker / en Frans hy
den moeplycken Herry met de Bles / en
zyn twee goede Meesters gheworden:
Frans in seer fraey Landtschappen / en
Gillis in beelden / bysponder wat cleē we-
sende. Frans plach wel zyn eyghen beel-
den te maecten / doch eyndlinge liet hy
se maken dooz ander. Dese ghebroeders
quamen t'Antwerp in t'Schilder gildt
in het Jaer ons Heeren 1555. Frans is
van haestige sieckte / noch red: lïck jong
wesende / ghestorven / doe hy dooz zyn
constighe wercken geruchtigh was ge-

worden. Zijn besonderste Discipel was
Hans Soens, constich Meester / woonen-
de te Parma in Italien / die uptuontich
in Landtschappen en cleen beelden is /
en niemant te wijcken heeft / te Room-
Parma, en elder / daer van dooz zyn con-
stighe handen ghetuyghnis hebbende
ghelaeten. Gillis was seer constigh en
versierlijck van Beelden en Histozien /
wonder vermaeckelijck in zynen praet /
datter menigh Mensch geern by was.
Hy en was niet soo heel religioes / noch
doock niet goet Spaensch / heeft veel
bootsen aenghericht: onder ander / heb-
bende ghemaect een Mary-beelt dooz
eenen Spaengiaert / die hem niet wel
wou betale / gingh t' met hem wit ober
strijcken / en maecte de Maria heel wilt
gehulfelt / en lichtveerdigh als een Boe-
re: hy liet den Spaengiaert boven co-
men / en hem loochenen t'huys te we-
sen / den Spaengiaert t'stuck omkeeren-
de / also hy t' van bupten kende / oft ghe-
teyckent hadde / siende sulcke Mary-
beeldt / wert heel toornigh / en liep om
den Marck-graef. Dit was ten tijde
van Ernestus. Gillis hadde t'wijlen t'stuck
afghewasschen / laten stellen op den Esel
wel afghedzooght. Den Marck-graef
comende / sepe tot Gillis: Wat hoor ick
Gillis: hier is swaricheyt van u / dat my
leet is. Wat gaet u ober sulcken dingen
te doen? Hy lietse boven comen / en t'stuc
sien / doe was alle dinghen wel / en den
Spaengiaert wist niet wat segghen.
Gillis begon daer op zyn clachten doen
ober den Spaengiaert / dat hy hem niet
wilde voldoen vooz zynen arbejdt / en
daerom hem alle moept socht aen te
doen die hy moecht / op dat hy t'stuck
ten lesten mocht hebben vooz niet met
allen / eyndlijck den Spaengiaert had
al t'onghelijck van der Weerelt. Dus-
danighe bootsen zyn seer veel van hem
te vertellen: van een bechtend Avond-
mael / dat hy doock af eon wasschen: van
een Cozdeel / daer hy hem selven / met

Hans Soens.

Nederlandtsche Schilders,

noch een ander van syn kennis / had geschildert in de Helle sitten tjeckacken / en meer vzeemde boerden van hem ghesepdt / hier te lang te verhalen: want mer wel een epghen Boeck af soude maken. In syn sterben liet hy zyn kinderen de heele Weerelt achter / daer was goedts en van als genoegh in: maer sy mostent (sepde hy) sien te winnen. Hy is gestorben in goedde ouderdom / int Jaer 1598. den 28. Decemb. Syn wercken zyn by

den Const-lieffhebbers veel te sien. Daer is tot Middelborgh / by d' Heer Wijn-gis, een schoon groot stuck / daer de Heeren Schetsen / als Heeren van Hoboke / seer statigh van dese Boeren werden ingehaelt / wesende vol werck en beelden. Noch isser een Crupsdragher / en een Perspect in der nacht / daer Petrus van den Enghel verlost / en upt der bangnis leydt: En verscheppen meer ander dinghen / uptnemende wel ghedaen.

't Leben van Marinus de Seeu, Schilder van Romerwalen.

HEt gerucht wil qualick laten verswijghen eenen constijghen Schilder / gheheeten Marija van Romerswalen / oft Marijn de Seeu. Syn wercken zyn veel gheweest in Zeelandt. Hy hadde een veerdige handelinghe op de nieuwmanter / doch meer rouw als net / by

dat icker van heb ghesien. Daer is tot Wijn-gis, te Middelborgh van hem eenen Tollenaer / sittende in zyn Contoor / wesende wel gheordineert / en fraep ghedaen. Synen tijdt van geboort oft sterben weet ick niet / dan dat hy ten tyde van Frans Floris zyn wesen hadde.

Het leben van Hendrick van Steenwijck / Schilder.

Ghelijck de constighe wercken van Hendrick van Steenwijck / by den Const-beminders niet sonder reden / om hem weerdicheydt en deucht worden bewaert: Soo behoeft oft betaemt wel zynen naem oock onder den goede Meesters gherekent te worden / dewijle zyn ghedacht onsterflijck in eeren te blijven verdient. Hy was (als ick acht) ghebozen te Steenwijck / en een Discipel van Hans de Vries: Doch begaf hem sonderlinghe te maecken Perspectiven van Moderne Kercken / die men wonderlijcke supber / aerdig / met seer fraep inventien / seer wel gghandelt / en met

goet verstant en opmerckinge van hem ghedaen siet / dat men niet te hopen heeft deses halven van pemant beter te sien. Hy hiel seer de streke van woonen als de Dalckenborghs / en de Vriesse / verreckende (om de wyzeheydt van den Const-byandighen Mars te wijcken) upt Nederlant / en is epndling tomen wonen te Franckfort op de Meyne / alwaer (ick meen) hy oock overleden is Anno 1603. hebbende naghelaten zyn Soon / die hem in dese oeffeninghe en Const cloecklijck naestapt / maeckende oock Perspectiven / nae de ordenen der Antijckesche Colomnen.

't Leben van Bernaert de Rijcke / Schilder van Coztrijcke.

Verdienstlijck hoefst men in gedacht te houden Bernaert de Rijcke / schilder van Coztrijck / den welcken hadde een seer bloepende en verdzeven manier van werck / en seer behaeghlijck / als men sien mach te Coztrijck in S. Marcens Kerck / aen d' Altaer-tafel van de Crupsdragoers / wesende een Crups-

draginghe / nochtans vzoegh van hem ghedaen. Paderhant heeft hy zyn handelinghe wat verandert / en na zyn meeninge wat verbeterd / dat welck ick anderen oordeelen laet / oft oock soo in der daet is. Hy quam in het Antwerpsche Gildt Anno 1561. en is aldaer ghestorben.

Het

Het leven van Gielis Coignet, Schilder van Antwerpen.

Onder de Nederlanderſ / die uytne-
mende zyn gheweest in onſe Conſt-
van wel te connen handelen met de ver-
wen / verdient wel te zyn ghenoeint en
gerkent Gielis Coignet, Schilder van
Antwerpen / den welcken heeft ghe-
woont by Antonis Palermo t'Antwer-
pen / al eer hy trock na Italien. Hy had-
de eenen medegeſelle / die ſy hieten Stel-
lo, daer hy verſcheyden wercken mede /
oock binnen Terny / tuſſchen Room en
Lozetan / dede een Camer met grotiſſen
op de Franſche vzeemde wiſe / en noch
een Altaer-taſel op het nat kalck. Stel-
lo bleef doot op de bzugghe van 't Ca-
ſteel / door eenen vper-pyl / die hē quam
op de bozſt / in een vperinghe van des
Paus feest-daghen. Coignet heeft oock
Papels / Cililien / en meer plaetſen van
Italien beſocht / in Oly en op 't nat
kalck verſcheyden dinghen doende. Hy
is t'Antwerp ghecomen in 't Gildt oft
Schilders Camer der Violieren Anno
1561. alwaer hy hem t'sindert heeft
ghehouden / en veel wercken ghedaen /
beſonder doecken en Tafereelen / ghe-
byzuyckende t'sontijdt Cornelis Mole-
naer, oft ſchelen Neel, ſo men hem hiet /
om zyn grondē oft achter-uytē te doen /
werckende veel voer Coopluyden / en
werdt ſeer vermaerd / en gheheeten
Gillis met de vleck / on: een tecken dat
hy hadde op de wanghe / hāyzig als

een Mups / daer zyn Moeder in was
verſchooten. Hy is om den Krijgh ten
tijde van den Prins van Parma uyt Ant-
werpen ghewecken / en quam woonen
t'Amsterdam / daer hy niet qualijck met
zjn Conſt is ghevaren: Doch om zjn
ghesintheyt oft anders is van daer ver-
trocken nae Hamborgh / alwaer hy on-
trent t'Jaer 1600. is gheſtorben. Hy
was een roztwijlich en bzolijck Man /
ſeer cluchtrigh / en veerdigh in zjn ſchil-
deren / in alles ghenoech erbaeren / t'z
beelden / lautſchap / gronden oft anders.
Hadde oock een aerdighe manier van
te maken Hiſtorikens in den nacht / ſeer
verſierlijck / gebuyckende veel tijt ver-
heben vergulde lichten van den Keerſ-
ſen / Fackelen / oft Lampen / dat ſeer na-
tuerlijck ſtondt: doch van eenighe ver-
ſuycocken oft berispt / meenende dat
den Schilder alles met den verwen wt
te beelden behoort: doch ander houden
al goet wat den welſtandt verbeter / en
d'ooge des aenſienders beſt can bedzie-
ghen. Van hem wert doch met meer-
der reden gherlaeght / dat hy zjn Zon-
ghers Copien vercocht voor zjn eggen
werck / wanneer hy daer ſoo wat aenge-
daen hadde. Onder al zjn Diſcipulen
was den ſoon van eenen Claes Pieterſz.
Gout ſmit t'Amsterdam / welcken heel
ſlincx was / en een uytnemende begin
hadde: dan dat te jammeren is / ſtoz
jongh van een uytteerende ſieckte / ghe-
lijck oock dede zjn oudſten broeder / die
oock goet begin hadde.

Van de kin-
deren van
Claes Pie-
terſz. t'Am-
ſterdam.

Het leven van Iooris Hoefnaghel, Schilder en Poet / van Antwerpen.

En beter ghewente bevind' ick by
Eons Nederlanderſ / als wel by ander
volcken in ghebyzuyck te wesen / dat de
Ouders / of ſy ſchoon machtigh van
rijckdom zjn / hun kinderen veel tijds
bzoggh oft in hun jeught laten leeren
eenighe Conſt oft Ambacht / het welck
beſonder in tijt van kringh / en verbluch-
ten wonder wel te pas can comen: wāt
wy oock bevinden / dat de quade avon-
tuer oft ongheluck van deſe Meerelot
minder macht heeft ober de Conſt / als
ober den rijckdom / en dat de Conſt / die

men in zjn jeught heeft gheleert / dick-
wils den uytcrſten plicht-anker in den
noot / en tē trooſtlijcke toeblycht wort /
om d'ellendige ſchijpzeuck van de perſe-
ſende armoede vooz te comen. Dit heeft
wel bevonden waerachtich te wesen
den ſeer gheestighen Iooris Hoef-naghel
van Antwerpen / welcken was ghebo-
ren in't Jaer 1545. van ſeer rijcke Ou-
ders / die hem tot de Coopmanſchap /
teghen de natuere woystelende / aen-
bzongen: want zjn gantsche oft alder-
meeste gheneghenthepdt tot de Schil-
der-conſt

Nederlandsche Schilders,

ber. const streckende / niet mochten lij-
den / dat den Jonghen t'huys oft in't
Schoole dede / t'ghene hem de Woeder
natuere stadich gheboodt / en niet laten
en con. Was hem in de Schoole van den
Meester t' papier benomen / hy verga-
derde het mul oft zant op den bloer / en
trock daer in met een steck oft vinger:
t' huys verborghen op solder met reyt.
En hadde een reys op een planck met
de een handt zyn ander gherontersept.
Welck siende een gesant van den Her-
togh van Savoyen / ten huys van den
Vader gheherberghyt wesende / sprack
ten besten / so dede den School-meester /
soo dat Hoefnaghel t'zyp wepnich oft veel
hem tot het teykenen mocht verorde-
dighen. Hy werdt oock ghecoffent in
de Letter. const oft studie / in welcke hy
oock goeden gheest hadde / en is een seer
geleert Man / en een goet Poet gewoz-
den. Doe hy nu hem begaf tot reysen /
en landen te besoecken / maecte hy een
heel groot Boeck / van al wat hy ober
al selblaems vondt oft sagh / soo van
Landt-bouw / Wijn-perssen / Water-
wercken / manieren van levē / Houwljē-
ken / Bzuploften / danssen / feesten / en
derghelijcke ontallijcke dingen: hy was
ober al doende / hy teyckende alle Ste-
den / en Casteelen nae t' leven / alderley
cleedinghen en dyachten / ghelijck in een
Boeck te sien is / die met ghedruckte
Steden upt coemt / daer men siet by die
op de schilderaghtigste maniere ghe-
daen zyn / zynen naem Hoefnaghel ghe-
schreben. Te Calis Malis in Spaen-
nien werden hem van een Nederlantse
Schilder aldacr gesonden alderley Wa-
ter-verfskens in een doose besloten /
waermede hy de Stadt Calis seer aer-
digh contersept / en was t' eerste dat hy
met Werwe ghehandelt hadde. Doe
hy weder in Nederlandt was ghekeert /
veel vzeemdicheydt / oock alderley ghe-
ronterseptte vzeemde Dieren / ghe-
boomt / en anders mede vzeenghende /
hadde eenigh onderwijs van Hans Bol
hercreghen. Spndlinghe t' Antwerp
woonende / verlooz al wat hy in zyn
Coopmanschap hadde: Want hy met
den Vader t'samen handelde in Zulwee-
len / en hadde vooz veel dupsenden ver-

borghen in eene put / met wetenschap
van een die. smacht en zyn Vrouw/
dooz welke de Spaensche Soldaten
dit al in hun roovijge handen cregghen/
in den roof / die men noemt de Spaen-
sche furie. Hier naer is Hoefnaghel met
Abraham Ortelius, vermaerdt Landt-
beschijver / gerepft na Venetien: en co-
mende t'Aus borgh by de Heeren Fouc-
kers / albaer wel onthaelt wesende / wert
hun gheraden te gaen sien de Const-
camer van den Hertogh van Spereu tot
Munchen. Dus daer gherepft met re-
nen Re. commandatie. briez van dese
Heeren / heefste den Hertogh alles laten
sien / en ghevraeght aen Hoefnaghel, of
hy niet en hadde van zyn Const. Desen
liet den Hertogh sien / zyn en zyns eer-
sten Huysvrouwen Conterseptfel / en
noch een stucken met beestghens en
boomkens / van Verlichterije / op per-
gamijn. Doe hy in hun Herbergh wa-
ren / sondt den Hertogh dooz zyn Hof-
meester / oft ander Heer vzaghen / wat
Hoefnaghel begheerde vooz dat Ver-
lichterphen van de beestgens / di wijl hy
de tronckens niet woude guijt wesen.
Hoefnaghel, die hem noyt had wytghe-
gheven vooz een Schilder / noch laten
vooz slaen yet te konnen / was schromig
daer van yet te willen eyschen: Dan
Ortelius hem moet ghevende / eyschte
self vooz hem een hondert gouden Croo-
nen / die hem den Hertogh stracr heeft
ghegheven / en begheert dat hy daer in
zynen dienst soude blijven / t'welck hy
consenterende te doen / als hy weder
quam uit Italien. Den Hertogh gaf
oock twee hondert gouden Croonen / op
dat zyn Huysvrouw upt Nederlandt
quam / welke Hoefnaghel wederke-
rende te Munchen heeft gebondē. Dus
heeft Hoefnaghel dooz zyn Const ghe-
vonden beter als hy socht: want hy was
comen oet avontuer / om te Venetien
hem soecken gheneeren met Factorie /
oft Maeckelaerschap te bedienen. Hy
is met Ortelius ooc gecomē te Room /
by den Cardinael Pharnes, welchen
Ortelio vzagghde / wat Hoefnaghel vooz
een was / soo dat den Cardinael werdt
laten sien de twee verhaelde Conter-
septselkens van Verlichterij: Des den
Cardinael

Cardinael hem geern by hem had ghehouden/ en woude hem een duysent gulden Jaer - gheldt gheuen. Van hy veronfschuldighde hem/ seggende: zyn woort wech te hebben ghegheben aen den Hertogh van Beperen / t welck den Cardinael Consi-liefdig wesende/ en in zyn dinghen groot behaghen hebbende/ leet was / oft bedzoefde / dewyl hy nu most missen den seer uptnemenden Verlichter zynen Don Iulio da Corvata, welcken sy daer comende saghen zynen constighen edelen gheest Gode opgheben. Hoefnaghel van Room en Venetien weder comende / begaf hem in dienst van den Hertogh / daer hy groote pzoisie van hadde/ eē sluweelen cleet/ en schoonen mantel s Jaers. Oock gaf hem Ferdinandus Hertogh van Insbroeck twee hondert Floynnen / dat zyn vier hondert gulde Jaers/ acht Jaer lang: binnen welcken tijt hy hadde aenghenomen te verlichten een seer schoon geschreven Disboeck. Hier maecte Hoefnaghel als die gheestich / gheleert / en seer bindigh was / op de canten / in de letters / oft daer de plaets was / alderley beteckeninghe / aenwysinghe / en beduyselen oft sinnekens / op t ghene daer neffens gheschreven was/ dat met alderley aerdicheydt en cleen Historiekens uptbeeldende / en leverde de Boec t'epnden acht besproken Jaeren al vol daen / soo heel uptnemende ghedaen/ en soo vol werck / datmen verwonderen mocht/ hoe yemant binnen al zyn leven soo veel dinghen met handen soude moghen maerken. Hier vooz gaf hem den Hertogh van Insbroeck twee duysent gouden Croonen / en een gouden Ketten van een hondert goudē Croonen. Noch maecte Hoefnaghel vooz den Keiser Rudolphus hier Boecken / een van alle vierboetighe Dieren / den anderen van de cruppēde / den derden / van de vlieghende / en den vierden / van de swemmende oft wisschen / en hadde vooz in specien duysent gouden Croonen. Hy hadde oock verlicht een Boeck / van den besten Schryber van der Werelt gheschreven/wesende Exemplaren van verscheppen stoffe / waer by hy alle beduyselen seer versierigh hadde te we-

ghe ghebracht / seer schoon en lustigh om sien. Hier mede quam hy in des Keisers dienst / wel zyn gheloont / en met heerlijck Jaer - gheldt woorsien. In dees Landen weet ick wepnig van hem te wijsen / dan tot Iaques Razet t Amsterdam / een seer aerdeg stuycken weerdigh te bewaren. Hoefnaghel om t Hofsche onrust te schouwen/ quam woonen te Weenen : Want hy altydt seer leer en weet-lustigh was / s nachts veel waeckende / en ghemeenlijck s'noorghens ten vieren op / altydt onledigh / soo met versen / Carmina , oft yet anders te maken / waer in hy oock seer gheestich was / en soo dapper in zyn Latijn / dat hy een Latijns Boeck vooz hebbende / t selve soo heel ras / in Nederlandtsch las/ als oft Nederlandts geweest hadde. Hy was een seer goet - aerdich en mildt Man / die alles met goet beschept en welsprekentheydt wist te vertellen / en seggen. Hy is overleden in t Jaer 1600. oudt 55. Jaer. Hy heeft naeghelaten eenen soon Iaques Hoefnagel, inde Schilderconst uptnemende en herbaren wesende.

Het leven vant Aert Mijtens, Schilder van Brussel.

Ghelijck de cracht van eenighen Gverschen drancck soo gheweldich is / dat hy openinghe soeckende / t vat doet barsten / en uptloopt : also gaet het toe met Menschen/ daer van jonghs in is eenen overbloedigen en cloeckē geest/ die niet en can verborghen blijven. Het welck oock is geschiet en bevonden aen den seer cloecken en gheestighen Schilder Aert Mijtens, die in Italien / daer hy meest zyn Const gheoeffent / en zyn wesen ghehadt heeft / wierdt ghebeten Renaldo, dan de Latijnsche seggen Arnoldus. Hy is van in zyn jeught uptnemende pberigh gheweest/ om tot volcomenhepdt in de Const te moghen comen : Niet alleen met schilderen en teekenen / maer oock met afte gieten op t leven: Als oock te halen buypen Brussel van t ghericht eenen dooden / daer een belschijcke clucht gebeurde. Want hy hebbende een ander van zyn doen /

Nederlandsche Schilders,

die oock de konst toeghebaen was / tot zynner hulp / welken hem volghde op de leere / die altydt aen de galgh stont / en soudē den Dief ophoudē tot hy hem afghesneden hadde / om dan t' sinnen af te bzingen / liet desen den Dief los voelende vallen / meenende upt verschyckte hepdt / dat hy hem te lijve woude om quaet te doen: Des hy af sprongh / oft haestlic af liep / en haestede hem vollen loops nae der Stadt: Aert pberich in zyn stuc / liep hem dapper na. Het boersche Marct-volck siende het verbaest bluchten / en ernstigh volghen / bekeben Aert , en sochten hem te schutten / meenende hy hem verbolghde om upt toornichepdt yet quaets te doen. Eyndlinghe hem achterhalende / bestrafte zyn verbaest wech loopen / segghende: 't Is u gheen ernst / ghy sult nemmer leeren / en dergelijcke woorden. Des hy hem weder willich maecte / en bzachten dit doot lichaem in eenen sack t' huys. Den Vader dit vernemende / bekeef dē soon / segghende: Wat hebdy gemaect: hem boozhoudende de misdaedt en swarichepdt van sulcks te doen. Het welck hy verontschuldighde met zynen leer-lust die hy hadde / om de leden der Menschen lichamen te verstaen. Dit gingh den Vader by den besondersten Burghermeester / van zyn byndtschap oft kennis / als een dinghen dat te gheschieden mocht wesen / effen maken. Aert is heel jongh in Italien gecomen / en schilderde veel by eenen Anthoni Santvoort , die men hiet den groenen Anthonis , te Roont / maeckende veel Maria Magior op Coper / en hadde veel omgang met Hans Speeckaert. Daer nae te Napels ghecomen / wozcht hy eenen Nederlander / Cornelis Pijp ghenoomt. Hier nae ghehouwt wesen / maecte veel Altaertafels / Histozien / en Conterfeitselen / seer cloeck en sluchtygh van Oly-verwe. Hier in veel iaer volhert / veel Disripulē tot Meesters gemaect hebben / als dat zyn wercken in veel Kercken van Napels en dooz 't heel Coningrijck en ander Landtschappen waren verspreydt. Syn liebe Vrouwē oberleden / en vier zyn kinderen tot de Bestmoeder bestelt hebbende / quam zyn

bynden te Buzsffel en zyn Woeder in den Haegh besoecken. Te Napels herkeert wesen / troude zyn Meester Cornelis Pijps Weduwe. Doe heeft hy ghemaect een ons Vrouwen Hemelvaert / met veel Enghele / en d' Apostelen / meerder als 't leven / in welck hy hem dapper en wel heeft ghequeten / en staet in een Kerck byten Napels. Noch vier Euangelisten / verscheyden van malcanderen / binnen Napels Onder ander Altaer-tafels / is van hem eent tot S. Lowijs , hy 't Paleys van den Visserop te Napels / van S. Catharina , alsoo den bzandt in de raders slaet / en een splinter een van de Rackers oft Puntghers is raekende / alwaer den Coninghen Schilder seer eyghentlijck heeft uptghebeeldt met open keeken crygende bezersshepdt / oock een groote verbaesthepdt onder den omstandt te Peert en te voet. Noch in deselbe Kerck is van hem een Altaer-tafel van S. Maria del Secors , staende met eenen cluppel een Dupel / die onder haer leydt / met noch ander Figuren en Enghele daer by / alles wel dapper en cloeck ghehandelt. Hier naer dooz onbescheydenhepdt zynner tweedder Huysvrouwe en haer kinderen / trock woonen op zyn self / met zyn kinderen en ghesellen / schilderende cloeckmoedig verscheyde veel groote stucken / besonder twee / die na Abruzzo gheboert wierden / een de byp Coninghen / en 't ander de Besnijdenis / seer heerlijck en tierlijck ghebaen wesen. Eyndlinghe trock hy met zyn kinderen tot Abruzzo en Aquila , met hem voerende een stuck op doeck / daer Christus gheroont werdt in der nacht / het welck hy hadde begonnen. Tot Aquila , heeft hy onder ander dinghen ghemaect een boven al uytnemende groot stuck op doeck / een heel back van een Kerck beslaende / wesen de een Crucifix / vol groote Personagien en werck / wonder versterlijck ghezidineert en gheschildert : Doch niet groote ongheleghenthepdt op een leere en dergelijcke onghemack / dat een dinghen is om alle Constenars te doen verschycken en verwonderen. Van hier te Roont ghecomen wesen / heeft 't verhaelde stuck

stuk van de Crooninghe/ met noch eenighe ander/ volbaen. En also hem aenbesteedt was een groot heerlijck stuck in't nieu werck van S. Pieters Kerck te maecten/waer in hy woude toonen/wat een Nederlander in onse const vermocht. Nae dat hy zijn oudste dochter hadde besteldt te Houwlijck / is hy te Room ghestopven in't jaer ons Heeren 1602. Verhaelde stuck van de Crooninghe is noch t'Amsterdam by Bernardt

van Somer/Schilder/ die de Dochter heeft ghetrouwt / en is wonder cloeck ghehandeldt/heel afgheshapden van de ghemeen Nederlandsche maniere / soodan hy is geweest een treffelijc Meester/ die den Italianen heeft spaerlijcker doen verhalen/dat Nederlanders gheen handelinge in beelde hebben/oft heeft se stoffe ghendeck gegheven en oorzack sulck te swijghen/ oft maetlijcker van ons te sprecken.

Het leven van Loos van Winghen / uptonemende Schilder / van Brussel.

O dat de Hoffijcke stadt Brussel/ in onse Const soude hebben in desen onsen tpd't een dobbel eerlijcke vercieringhe / soo is neffens den verhaelden constighen Aert Mijens, upt haer oock ontstaen den uptonemenden en gheestighen Schilder loos van Winghen: desen is ghebooren geweest te Brussel in't Jaer ons Heeren 1544. en vlytigh onleeren wesen/is oock gereyt in Italien/en heeft by eenē Cardinael te Room ghetwoont vier Jaer. Doe hy in Nederlandt en in zijn Vader-stadt Brussel was wederom ghekerdt / is hy epndelijck Schilder gheweest van den Prince van Parma. Hy heeft binnen Brussel verscheyden fraep stucken ghemaect / besonder een Altaer-tafel tot S. Goelen te Brussel / oft (soo eenighe meenen) in een Kerck tot de Celle boers/wesende een Abontmael / daer Pauwels de byes de Metselftje in ghedaen soude hebben: dit Abontmael / indien dat ter geen twee van zijner handt en zijn / is een seer uptonemende werck / en't beste dat in Nederlandt van hem te sien is. Noch is te Brussel tot een Doctoor/ Meester lan Mijens, van hem een seer schoon stuck/ daer Sampson thap afgesneeden wort. Noch in een ander Borchers huys is van hem een seer aerdtighe Pauli bekeringhe. Doe nu loos het hert upt den Lande / en in zijn plaetse by den Prins van Parma hadde ghesfeldt en ghe'acten Octavium van Ween / is hy ghecomen met zijn ghesin te Francfoort/ontrent het Jaer 1584. Hier heeft hy oock eenige seer fraep stucken

ghemaect/besonder een het uptonemeste/ een groot stuck / den sin wesen de het benoutude Belgica, een naecte Vrouw / staende ghekettent aen een kroots / boven welck's hoost comt ghevloghen den tijdt/ die haer comt verlossen/en heeft begonnē een keten los doen: onder licht de Keligie met den Wybel/wesende vertreden van Tyrannje / die als een Krijghsman is ghestelt/en met een sweert in de handt. Twee stucken van eenderley Historie / op verscheyden ordinantien / heeft hy oock seer uptonemende ghedaen / te weten / daer Appelles contersept de uptonemende schoon Campalpe, en van de Liefde ghezickeldt wort. Een van dese stucken is tot Hannauw/een nieu Stadt / vier mylen van Francfoort / tot een Cooyman / Daniel Forreau, een groot Const-beminder: By den selven is oock de verhaelde Belgica. De ander Historie van Appelles is by den Keyser. Noch is van hem te Francfoort/tot eenē Const-liefdighen Doctoor / een seer fraep stuck van een Andromeda, alwaer oock noch zijn verscheyden fraep Conterseptseier nae't leven. Tot Middelbozgh / by Melchior Wijngis, is van hem een Historie van Pyneas, daer twee naecte boeleerende doozsteecken worden/ een groot en seer heerlijck stuck met beelden als't leven. Noch is t'Amsterdam by Cornelis van der Voort een groot stuck van hem/wesende ghelijck een Iusticie, die d'omosel beschermt van Tyrannje / oft soo eenighen sin. Doozts comen van zijn tepckeninghe upt verscheyden

Nederlandtsche Schilders,

gheestighe Wrinten/een Pachtbanket/
met een Pascarade/ een laet de Kinde-
ren tot my comen/ eenen Paulus Tapijt
werckende / vier van t'Wouwen be-
drecht/ Crucific/ en ander / waer aen te
sien is zijn ordineré en bloependen geest
inde aerdiehept der beelden. Wepnich
doch goede schilderjige is van hem te sie:
want hy niet veel wzocht / zijnde geern
by gheselschap / doch geen bronckaert/

maer met een kan Wijn's sitten routen-
de/ hadde zijn vermaeck den tijt dooz te
bzenghen. Hy heeft naeghelaten eenen
soon/ en zijn Discipel/ gheheeten Ieremi-
as, oudt ontrent 18. Jaer/ den welcken
een groot begin van wel colozere heeft /
hebbende onlanghs oock gheleerd by
Francisco Badens t'Amsterdam. loos van
Wingen is gestorven te Franckfoort/
Anno 1603. oudt 61. Jaer.

Het leven van Marten de Vos, vermaert Schilder/ van Antwerpen.

Onder de ghene die Antwerpen / en
Ongs Nederlandt / in de Schilder-
const gheruchtigh hebben ghemaect/
hoeft men niet achter te stellen den ver-
maerden en constighen Schilder Mer-
ten de Vos, van Antwerpen/ die van in
zijn Jeught hem bligtigh tot de Const
heeft begheben. Italiën / Room / We-
netten / en ander Landen besocht heb-
bende / is gheromen in t' Gildt t' Ant-
werpen in t' Jaer 1559. Zijn Vader/
Pieter de Vos, quam in t' Gildt t' Ant-
werpen Anno 1519. Pieter, de Zoos-
der van Marten, was oock een uptne-
mende goet Schilder. Veel heerlijcke
schoon wercken heeft Merten ghebaen/
hebbende een veerdighe handt / aer-

digh en lustigh zijn dinghen colozeren-
de: heeft oock veel uptnemende Conter-
septselen nae t'leven ghedaen. Zijn or-
dinantien der Histozien / manier / en
steldselen der beelden/ en in summa / zy-
nen gheest / bewijfen overbloedich de
Wrinten/ die van hem dooz verscheyden
Plaet- snijders uptcomen / en in sulck
ghetal/ dat hy in de veelhept den ande-
ren Marten, te weten/ Hemskerck, te ho-
ven gaet / oft ten minsten ghelijck is:
want hy was seer overbloedigh / veer-
digh / en vast in zijn teyckenen: en was
een seer statigh/ groot / en swaerlijgh
Man. Hy is ghestorven nu in dit Jaer
1604. in goeden ouderdom.

Pieter de
Vos.

Hier

Hier volghen nu de levens der vermaerde levende Nederlandtsche Schilders.

Het leven van Hans Fredeman de Vries / Schilder van Leeuwaerden.

Ac dat ick nu hebbe beschre-
ven het leven van den ver-
maerde doorluchtige Neder-
lanttsche schilders / der wel-
ker leef-draet afgesponnen /
oft door Atropos afgesneden is / en soo
veel ick vermochte haer de namen heb
ontruyckt / om tgeruycht haer onthout of
gedacht-ramer ewigh mede te vercie-
ren: so sal mijn vlyt ernstigh strecken de
tegenwoordich levende daer oock by te
voeghen / ghelijck ick alree hebbe ver-
haelt eenighe Discipulen / oft sonen van
overleden vermaerde edel ghesien / die
ick voorts laete beruften / om dat icker
weynig ander bescheyt van hebbe. Ick
acht wel / dat mijnen volgenden arbeeyt
van den onbedachten eenichsins beris-
pighen aenstoot sal onderwozpen zijn /
hoewel (ick om sulck te vermijden) mijn
best wil doen / om den selven te wapenen
met waarheyt en maectijckheyt / in den
Constenaers Persoonen en wercken te
loven na verdiensten. En indien ick my
erghens na pemaents oordeel in d' over-
bloedicheyt vergrijpe / dat sal my ver-
gheven / en de goede gunst oft te cleen
kiemis op den hals gheschoben wesen:
verhopende dat hem oock op r'slecht
ghetraeck van mijn hoogh verheffende
den / niemant onmaetlijck in zijnen
gheest opstijgen sal / oft hem verwaend-
lijck verheffen / op tgeen hem maer ee-
nen tijdt langh is gheleent / ghelijck

voor henen verhaelt is van den Jon-
ghen oft Dagie / die op zijns Heeren
Heerdt sittende hem verheft / en moetet
doch haest den Meester overleberen oft
laten. Wie van nder ghemoet is nes-
fens zijn wetenschap / sal door zijn we-
tenschap hem wetende bewijfen / t'z
watmen hem / oft van hem seght / ghe-
lijck Anthoni Coreggio, Andreas del Sar-
to, en merc. ghedaen hebben / die men
qualijck oft niet con wijsmaecken datse
pet ronden oft groote Meesters wae-
ren. De hooghmoedighe sullen altydt
den opvarenden roock van veel laeten
dunckienhepdt openbaeren / of hun vper
geblasen wozt oft niet. Dan tis te ver-
wonderen / dat de beste Meesters som-
tyden sulck van aert zijn / die door hun
hoogh verstandt verstandigher behooy-
den wesen: maer den overbloet des ge-
wins hzenght hun dickwils soo veel
windt in't sepl / datse t'Compas verlies-
sende geen streke en houden: gelijck den
ouden Zeuxis, die in de groote Olim-
pische ghemeen vergaderinge pzoncte /
met eenen Mantel daer zynen naem op
stondt ghebozduert in gulden Letters.
Oft ghelijck Atheneus in zyn 12. boeck
vertelt van Parasius, dat hy hem selven
had aenghedaen eenen Purperen rock /
en een gulden Croon oghestelt / en ghe-
went was te schrijven / als hy eenigh
merck had volbaen / een dusdanig beers
oft ghedicht:

Dit heeft ghemaectt een Man wellustigh in zijn leven,
Die deuchtsaemheyt bemint, en eerlijck houdt verheven,
Parasius een Man, wiens Vaderlandt eerlaem
't Vermaerd' Ephesen is, 'k wil oock mijns Vaders naem
Evenor swijghen niet, van wien ick ben becleven,
Naturlijck Grieck, en Prins der Schilders wel bedreven.

Dit wil doch qualijck ober een co-
men / te weten / de deughde eeren en lie-
ven / en wellustigh oft dertel te leven:
Nochtans roemde hy meer als van
Menschlijcke dinghen; Maer dat hy

in't eplandt Linda hun Herculem had
de gheschildert / en booz ooghen gestelt /
ghelijck hy hem in zynen slaep hadde
ghesien / so hy met dusghe versen de kien-
nen gaf:

Sulck

Nederlandtsche Schilders,

Sulck Godt, als dickwils my Parasio wel eer
Al slapende verscheen, siet ghy hier min noch meer.

Wt alle Philosophische Scholen volgde hy Aristippum, als een voozsteller aller vrolyckhepdt oft wellust / en was doock niet droeflijck in zijn werck: maer ghelijck Theophrastus in 't Boeck van de

gheluckichepdt verteldt / sat al schilde- rende blijdlijck en sang. Da was op zijn Const wonder soogh- draghende / eer- suchtigh boben maten / op zijn weten- schap roemende met busghe woozden :

Nu segh ick, dat den eyndt van defer Const is vonden:
Maer t'onverwinlijck eyndt my hier houdt vast ghebonden,
Dat ick niet verder magh, dus heeft en yeder Mensch
T'geen hy te claghen heeft, oft niet en gaet nae wensch.

Van zijn groote volcomenhepdt in de Const is vooz henen in zijn leven verhaelt: Dan om zijn prachtichept noch te bewijzen / ghelijckamen t'zinen tijden droegh schoenen met verscheppen lederen stricken doozvlochten / hadde Parasio de zijne doen maken / en droeghse van goudt. En ick acht wel dat men desen Man qualijck met schrijven oft segghen tot een neder cleen ghevoelen zijns selfs hadde connen bzenghen / dewijl hy sulck van aert was / en sich selfs sulcken grooten Meester te wesen kende / die (als verhaelt is) den moedighen Zeuxis had overtroffen. Nu zijnt doch niet al Parasio, die sich oock seer prachtig upstellen/en ober al voozt doen / t'welc niet so licht te verbeteren als wel te belacchen is. Daerom vaer ick dan met mijn dus verre ghebracht werck vrolyck voozt / beginnende aen den oudsten der vermaerde Schilders / die ick nu weet noch te leven / den welcken het in zijn jeught is toegegaen / ghelijck het met meer jonghers is gheschiedt / die de Teyckenconst aenbanghende / niet weten waer toe hun de Natuer heeft beroepen / oft wat deel sy eyghentlijck te verkiezen hebben / om upnemende te worden. Dat is soo gheschiet met Hans de Wriez / welcken was ghebo- ren te Leeuwaerden in Wriezlandt / in 't Jaer ons Heeren 1527. Zijn Vader was een Hooghdupsch / Conastabel oft Buschtieter onder den Krijgh-obersten Terrich Schinck. Wriez op de Const ghesfelt te Leeuwaerden / hy een Schilder van Amsterdam / Reyer Geeritfen genoemt / nieende te worden een Glas- schrijver. Als hy by desen vijf Jaer was geweest / quam te Campen by des

Stadts Schilder / ee slecht gefelle / daer hy niet con toeneemē / en is na twee Ja- ren ghetrocken in Zabant te Mecche- len / daer hy veel tijdt siet was / veel we- sende ghewent op Water-berwe. Hier en t'Antwerp was hy doende aen de Triumph-bogen No. 1569. doe Kesper Carel met zijn soon Philips daer is ghe- comen. Hier verdient hebbende ee deel gelt / quam weder in Wriezlandt / tot Col- lum / daer hy schilderende ee Tafel van Oly-berwe / vondt een Kijst-maker oft Schijnwercker / die hadde de Boec- ken van Sebaltiaen Serlius oft Vitruvij, upgegebede dooz Pieter Koeck: dese schreef Wriez nacht en dagh blytich up / so den grooten als den cleenen. Quam weder van daer te Mechel by een Schilder / gheheeten Glaude Dorici, welcken hem liet maecken verscheppen dinghen daer Metselrijen in quam. Hem was ooc doen volmaken een Tafereel van Per- spectiven / daer eenen Cornelis van Dia- nen was ober gestorven / dese hadde re- delijck verstandt van dese dingen / doch op ee swaer maniere: dit merckende / de- de Wriez sulcke blijt in dees Const / dat hys meeter tijt te wege bracht met een lichter en doenlijcker manier. T'Ant- werpen gecome wese / maecte vooz Willem Key een Perspect / als een hou- ten portael / in zijne Hof. Daer naer tot Gillis Hofman, op een plaets tegen ober een poozt / maecte hy een groot Per- spect / als een doozsien in eenen Hof. Hier mede werden namels bedrogghen eenige Duytsche Edellupden / en den Wriez van Ozaengien / meenende dat het een natuerlijck ghebouw en doozsien was. Hy teyckende vooz Ieroon Cock ver- schepde ordinantie van Metselrijen / een van

ban 14. stucken / Perspectiben / Tempels / Hoben / Palepsen / en Salen. Ten tweeden / 26. stucken / insiende en van boven siende Palepsen / uytwendigh en inwendigh. Ten derden / Ovalen / Perspecten / met de Puncten in't midden / vooz de Inlegghers. Ten vierden / Sepulturen / ontrent 24. stucken. Vooz Geerart de Iode een Fonteyn-boeck : noch een Boeck van Architecture / van de vijf Colommen / en elcker Colomme wercken vijfsnael. Noch vooz Philips Galle ordinantie van Hoben / Gangen / en groen waghens / op de Perspectijf / met doolweghen. Noch om den selven / vooz kist-maekers / alderley schijnwerck / van Portalen / Koetsen / Tafelen / Bufetten / en dergelijcke / in Perspectijf. Vooz Pieter Balten een Boercken / ghenoeft Theatrum de vita humana, op de vijf Colommen / eerst beginnende aen de Composita tot de Tuscana, dat was den ouderdom / en soo voozt tot de Melancolia, de doot / wesende een Kluwjen : hier mede waeren uytghebeeldt in ses deelen de ouderdommen des Menschelijcken levens. Hy heeft noch ghemaeckt Spoelgen / Compartimenten / Grotissen / en Cieraten / dat alles wel beloopt tot 26. Boecken. In't jaer 1570. doe s'kepers Dochter nae Spaengien treckende quam binnen Antwerpen / lieten d'Hooghduytschen hem maecken een Arck Triumphael en most in vijf daghen veerdigh wesen / t'welck hy met grooter vlijt te wege bracht / hier vooz gaf hem de Patie 60. Rijckhydaelvers. Doe werdt van Duc d'Alba afgheliesen het Harboen / en met eenen trock Vries om zyn bypheydt met zyn ghesin nae Aken / daer wonende meer als 2. jaer / van daer te Luyck een Jaer en half : van daer / alsoomen van vrede sprack / dooz den Gzaef van Wartzzenborgh / trock weder nae Antwerpen / en creegh strack te Brussel te schilderen / vooz den Trefozier Aert Molckeman, een Somerhups in Perspectijf / daer versierende onder ander een open deur / waer in / int' afwesen van Vries / Pieter Brughel vindingende hier de reetschap / hadde gemaect eenen Boer met een befehheldt hemde / vast doende met een Boerinne / waer

om seer gelacchen / en den Heer seer aenghenaem was / die 't om groot gheldt niet hadde laeten uytdoen. Middeler tijdt raecten dooz Mons de Bours de Spaengiaerden t'Antwerpen van het Casteel / en werdt de Boggherije in handen ghegheben : doe werdt Vries aengenomen in Stadts dienst ober alle Fortificationen / en was hier tot de beleggeringhe dooz Parma, en den overgangh tot t' Jaer 1586. Doe vertrock hy met zyn ghesin / met reconmandatie / dooz Francksoort nae Bruynswijck / by den Hertogh : hier was hy tot t' jaer 1589. dat Hertogh Julius overleet. Dus Vries van t' Hertoghs Hof Wolvenbittel vertrot / en quam in de stadt Bruynswijck / daer maeckende een Tafel tot een begrafnis. Anno 1591. quam hy t' Hamborgh / daer hy onder ander heeft gheschildert in S. Pieters Kerck / in een Capelle / vooz een Juwelier Iacob Moor, zyn begrafnis / een groot Perspectijf / daer Christus, Duyvel / Doodt / en Helle heeft onder voeten. Onder comen twee half open staende deuren / daer veel om wordt verwedt : want men sieter of men saegh dooz een Portael op eenen trap. Onder ander eenen Poolischen W. wode / oft Hertogh / opperste Hofmeester des Conings / souder wel dus sent Poolische gulden om verwedt hebben / dat het een natuerlijcke open deur was. Ander verwedden een ghelack biers / een ton boter / en dergelijcke : wenshende de verliesers dat des schilders handen mochten bedreckt wesen. In dees selve Capelle / op dit selve stuc op doerck ghedaen / hadde hy gemaect onder een obersteckende Cornice, die met twee termē was onderhoude / welke men van hout ghesneden soude menen / had hy ghemaect / een hanghende Lampe / van onder op te sien : en alsoo't vast hoogh is meent t' volck datter natuerlijck een brandende Lampe hangt : waerom veel verliesende wedders hem quamen ghelijck beschelden / dat hy hun hadde doen verliesen / t'welck hy versackte / segghende : Waerom sy ghewedt hadden. Te Dantzick op t' Hof / zyn van hem gheschildert by Orpheum alle de partydighe Dieren by malcan-

der :

Nederlandsche Schilders,

der : Want dat is een dzynek - plaets / daer men vrede moet houden / en de dzyneke beesten niet moge verchten. Doe was Vries daer in Stadts dienst. Op de nieuw Raedt-ramer zyn oock van hem acht stucken Perspecten / met Historien van de Regeringhe. Eerst / Iusticia en Injusticia. Tweest / Consilium. Derdft / Pietas, in eenen Modernen Tempel. Vierdft / Concordia. Vijft / Libertas. Sest / Constancia. Sevens / het Dozdeel. Achtst / een stuck / datmen des Somers stelt in de schoorsteen / met een Perspect van eenen hoog : hier insit op trappen de Aeden / en eené Font nae t'leven vooz de Trouwe. Dese houden hier binnen gebangen Discordiam, Seditioem, Tradicionem, Calumniam falsam, Invidiam, en alle quaet gespooch. Van Dantzick te Hamborgh weder ghecome / in rechte vooz d'Heer Hans Lomel een Galeryken in eenen Hof / met een doozsien van groentchept: recht teghen over de Galerye / in t'self Hof / een houten schutsel / een Prospect van een opstaende deur / toonende eenen Vijver met Swanen / en onder gheschildert de Boomstammen / welker toppen natuerlyck men boven t'schutsel siet / wozt van velen niet verwonderen gesien. Vooz den selven Heer / in een Camer teghen eenen platten solder / zyn van hem op eenen doeck te sien in t'vercozten verscheyden Wylers oft Balusters / rustende ront om op de lijsten / en bzagghen een hoogher viertante solderinge met viercantighe percken Gzotissen / in t'midden noch hebbende een verdiepinghe opwaerts te sien. Van Hamborgh quam Vries te Praga / alwaer zyn soon Pauwels oock in dese Const een uptnemende Meester wesende / maecte vooz den Keyser eenen platten solder op doeck / twee hondert voeten lang / en tachtigh breebt / verhoogende t'berwelsel met vercoztende Wylers / verclerende t'welsel met Gzotissen / in t'midden bzengende een groot open rondt al op zyn steke. Noch in een ander Salette / eenen platten solder / alles op den punct. Hier waren gheschildert de twaelf Maenden / en t'midden een groot rondt / Iuppiter met den blixem / vā onder op te sien / ge-

lyck alles is van onder op te sien / Wylers / Boomen / en hupsen / op de Perspectij. Pauwels ter begheerte van den Keyser maecte noch in de Salette een Perspect met een doozsiende Galerye / in eenen Hof met een Fonteyne / alwaer den Keyser als hem vergiffende dickwils meende dooz heen te gaen / en quam dickwils sien schilderen. Daer is oock in de Kerck een Altaer-tafel / met binnen een Verrijnis / van Hans van Akenen in d'een duer / van Spranger de dyp Marien : en d'ander / een Emaus, van Ioseph Switser. Ders deuren gefloten / heeft Vries uptwendigh gheschildert een Perspect / latende eerst de deuren glatssen maecten / bzacht neffens de sluppende vergaderinghe eenen viertanten Wylers datmen geen vergaderinghe ran sien / t'welck den Keyser met verwonderen wel beviel. Noch heeft Vries ghezondineert verscheyden Fonteynen vooz zyn Majesteit / en Camers / waer in hy mocht stellen zyn schilderyen in ozden / en te maken dat hy mocht gaen over al in zynen Hof bedeckt / sonder te comen zyn gesien. Van Praga quam Vries weder te Hamborgh / en maecte doe in Sinte Pieters Kerck noch twee groote stucken : Een / daer Christus van de Phariseen wozt upt dē Tempel gestooten : t'ander teghen over / daer Christus de Coopers en vercoopers uptjaeght. Van Hamborgh / dooz wylsmaken / en raden van Gillis Coignet, quam Vries t'Amsterdam / mede bzenghende eenen Babelschen thozen / daer hy veel werck in ghedaen / en zyn ghesicht dooz had ghezproken / welcken nu soude wesen cot eenen Pieter Oberlander t'Amsterdam. Van Amsterdam troock Vries met ghesin in den Haegh woonen / van daer weder te Hamborgh / hy heeft nu No. 1604. uptgheben een seer schoon Boeck van Meesclerje / waer in comen tot vijftigh stucken / hebbende daer aen doende gheweest van in t'beleggh van Antwerpen / soo ondertusschen : Oock hebben hem gheholpen zyn sonen Pauwels, en Salomon. Oock is hier hy een seer leerlycke claer onderwysinghe. Pauwels vooznoemt / hebbende verscheyde Landen en Steden besocht / woontd noch t'Amster-

Pauwels
Vries.

t'Amsterdam/seer cloecklijck doende in de selve Consten van Nerseltje/en Verspectiven/schilderende van Oly-verwe beel schoon Tempelen en Kercken/soo wel Antijck als Moderne / en alderley ghebouwen. Den anderen soon Salomon, was oock een goet Meester/ en starf in den Jaerh/ dit Jaer 1604.

Het leven van Ioannes Stradanus, uytnemende Schilder/ van Brugge.

Ops Nederlantsche Belgica, met de Steden haer Dochters / en heeft gheen cleen oorzaak hardlijck te bekijven de gierighe bloemvoerende schoone Flozencen / datse haer onthoudt niet alleen de bloem in de Const van sculptura, den Nederlantschen Ioan de Bolognia: Maer oock den uytnemenden Hans vander Straet / Schilder van Brugge in Vlaender / die spals loose Circe, smeeckende Calypso, oft tooverighe Alcina, uyt zijn Vaderlandt houdende/ by haer laet grijs en wit worden/ gheueghen wesende oock zyn doot ghebeendt tot haren roem verborzen te bewaren. Brugge/die hem voortzacht/en daer teerste licht zijn ooghen is verscheenen/ behout ewerwel so vrel roem/ dat hy haer Wozgher oft inboozling is/ het welck hy is gheworden in't Jaer ons Heere 1536. en also ick verstaer/ oorspronglijck uyt t'hoog edel doozluchtig hups van de kinderen van der Straet / welcker geslacht uytgeroep/ verstroyt/ oft in vercleeninghe is comen/ om datse No. 1127. in S. Donaes Kerck te Brugge/ ombzachten Carel de Goede, 13^{em}. Graef/en 19^{em}. Forstier vā Vlaender / als een die t' Graeffschap onwetlic soude hebben beseten. Hans dan / diemen vrel Stradanus noemt/ hebbende vā in Vlaender eē taemlich goet begin in onse const/ is gerepft in Italien/ en hebbende booz zijn woonplaats vercozen Flozencen/ heeft aldaer veel schoon werckē op't nat en van Oly-verwe gedaē. Hy heeft oock Vasarij in de sale van des Hertogen Daleps/en in veel meer plaetsen/ een groote hulp ghedaen/ en is dooz veel sulcke schoon oorzake een uytnemende vberdig meester gewordē. Hy heeft te Flozencen

in de kerck van de Nunziata, gedaen een groot heerlijck stuck/wesende een Crucifix/daer de Krijghen echten onder ander oock de spongie in een edick vat nat maken oft doppen/gelijc dees ordinantie ghesneden is / en in Print uytcomt. Dooz den Hertogh heeft hy getepckent veel patroonen van Capjten/ soo van de krijgē des Hertogen Cosmij, en vberderley jachten / seer aerdigh en versierlijck van ordinantien / ghelijck wy dese dingeu dooz Philips Galle, en ander/veel sien uytcomen. Ghelijckmen oock siet tweederley Passie/veelderhande Bereden/ghestaltigh nae den aerdt van verscheden Landen: Oock neffens Hemkercken begonnen wercken der Apostelē het heel gebolg/en veel meer ander dingeu/welcke die ons ghenooghsaem aenwijs doen / en getuyghnis geben zijnen overbloedigen cloecken geest/ so in't ordineren der Histozien/als in't stellen/en toemaecken zijner beelden/met alderley omstandigheden der Const. Hy is nu dit jaer 1604. een vyz geselle van 74. jaren/ en een tierlijck lit in d'Academie van de Teyckenconst binne Flozencen/ lebende in eenen stillen geruften staet. En inden ons toecomender tijdt Italien oft Perurien zijn lichaem onthoudē moet/ soo sal Vlaender ten minsten haer ghe troosten/sulck een besonder Bruggeling te hebben ghehad/ die t'schoon Flozencen met de bloemen zijner werckē noch schoonder wesen heeft toeghelanght.

Lebē van Gillis van Coninx-loy, Schilder van Antwerpen.

VAn twee oft vyz verscheden Ita-liensche Schijvers/heb ick ghesien so t'saemspzaeck als anders beschijvinge/daer gehandelt woxt vā de twee constē/Schilderen/en Beeltinijden/welcke de overtreffenste is/ en byzēgē tot booz deel van onse Const boozt/ dat den schilder alles maect/wat de ooge des Menschen met dē gesichte can begriipen/den Hemel/de locht/verschedē veranderingen vā weder/de Son scmitjt haer stralen dooz de wolcken op den steden/berghen en dalen aflatende/t'somtijt doncker/wolckigh reghen/haghel/sneeuw/alle

Nederlandsche Schilders,

alle verscheppenheydt van groenen / in boomen en velden / als den lachhenden Lenten 't ghevoeghelt tot singhen aenstijft en verweckt / dat den Beeldhouwer in zyn steen onmooghlyck te doen bait / met meer ander redenen / bewijsende 't Schilderen een bevallycker oft meerder Const te wesen / als 't Beeldhouwen. Dit souden helpen bevestigen oft winnen / de constighe wercken van den uptnemenden Lantschap-maecker Gillis van Coninxloy, van Antwerpen / die van zyn Vader en Moeders sijde is van Haber t' Haber (so men seght) upt de Const ghesproten. Hy is ghebooren t' Antwerpen in 't Jaer ons Heeren 1544. den 24^m. Januarij. Syn Ouders waren van Byffel. Hy heeft de const aenvangen te leeren by Pieter, den soon van den ouden Pieter van Aelst / te deele dooz kennis: want den ouden Pieters Huisvrouw was de Suster van Coninxloys Moeder / van daer quam Coninxloy by een ander Meester / gheheeten Lenaert Kroes, die van Beelden en Landschap wozcht van Water en Oly-verwe. Doe gingh hy woonen en rocht syn costē by Gillis Mostaert, werckende booz sich selven. Hier naer is hy gerepft na Brancryck / Parijs / Olyens / en meer plaetsen besoeckende / meenende na Italiē te repfen: dan also hem een Houwlyck was boozgehouden / quam en troude t' Antwerpen / daer hy hem stadich heeft gehouden / en alle des stads beroerten onderstaen / tot der tijdt dat se is belegert gheworden / doe quam hy in Zeelandt meenende in Brancryck repfen / om zyn goedt dat hy daer hadde te vercoopen / dan bleef in Zeelandt / en is met zyn ghesin upt de Nederlanden bertrocken / en ging woonen te Frankendael in Durttschlandt / daer hy was den tijdt van thsen Jaer / en is van daer comen woonen t' Amsterdam / alwaer hy noch tegen woordich is. Hy heeft in zynen tijdt veel schoon wercken ghebaen t' Antwerpen: Onder ander een

groot stuc booz de Coning van Spaengien. Nocht booz den Jongeling in zyn hups / buyten Antwerpen / een stuc 16. voeten lang / doch de Jonghelingh sterbend eert volmaecht was / ochtet meester Jacob Roelants Advocaet in den uproep / en lietet boozt opmaecken: en was een heerlyck schoon Landschap. Hy wozcht oock veel booz den Cooplyuden / die zyn dingen hier en daer verwoerden. Sghelijck te Franchfoort oock / booz besonder Heeren en Cooplyuden / oock eenighe stucken booz den Keysler makende. T' Amsterdam is van hem een seer schoon groot stuc / tot de Heer Abraham de Marez. Oock tot Ian Ycket, eenen grooten heerlycken doeck / daer Marten van Cleefde beelden in heeft ghemaecht / en is een uptnemende aerdigh Landschap / met heerlycke boomen / verschet / en boozgronden / en een goede ordinantie. Nocht is van hem te Paerden tot d' Heer Burghman Claesz. van hem eenen schoonen doeck / met een seer aerdigh Landschap / met beelden / en besikens. Van Marten van Cleef tot Cornelis Monincx, te Middelvoggh in Zeelant / is oock van hem een heerlyck Landschap op Penneel / booz een schoorsteen / in zyn beste en schoonste Camer: oock tot Melchior Wijatgis, eenen grooten doeck / en twee ronden. T' Amsterdam by Herman Pilgrim, by Hendrick van Os / en meer ander constlieffhebers in ander Landen en Steden / is zyn dingen verbienslijck in werden gheworden. Want om kozt maeken / en mijn meeninghe van zyn constighe wercken te segghen / soo weet ick dees tijdt geen beter Landschap-maeker: en sie / dat in Hollandt zyn handelinghe seer begint naeghevolght te worden: en de boomen / die hier wat dozre stonden / worden te wassen na de zyne / so veel als sy goelijck moghen / hoewel het sommige Bouwers oft Planters noch noode souden bekennen.

Het leven van Bartholomeus Spranger, uptnemende Schilder van Antwerpen.

Nademael de Nature somtijde (doch seldsaem) dooz bysonder hantrepe-

kinghe van een milde Hemelsche instortinghe / eenighe gheesten soo volcomen ghe-

ghedaente en cracht gheeft / om in onse oeffeninghe / tot groot wel bebalen / en als sonder arbeydt te haren so heel aenghenaem edel vrychten / daer ghemeenlyck ander swaerlyck quellen de den ooghen / niet als wanschapen moeplijcke dinghen vooystellen : Soo se hyn en blijet mercklyck / dat het Coningryck onser Schilder - const alleenlyck sulcke te deel woxt / die daer natuerlyck als erfghenaem toe zijn ghebozen : dat welke licht waer te maken is met het ober-een-romende exempel / van den overtreffenden Const-rijck Antwerp-schen Sprangher : Want Natuere hem van in zijn vzoeghe Jeucht verwe en Pineeelen / jae de schoon Pictura self met vziendlyck toelacchen stadich aengheboden en toeghelangt heeft / welke Pictura hem dock gheern heeft aenghenomen en ghetrouwet hem vooz Houwlyck goet opdraghende de Gzaten. En ghelyck de loflycke vermaerde stad Antwerpen / haer selven van ober langhen tijdt heeft heerlyck ghemaect / en verciert / met veel blinckende edel gheesten boozt te vzenghen / is oock al daer den 21^{en} Maert / op den Palmsondag / in't Jaer 1546. van een eerlyck gheslacht ghebozen gheweest Bartholomeus Spranger. Sijn vader hiet Ioaachim Spranger, zijn Broeder Anna Roelandtsinne. Sijn vader was een vroom / treflyc en vernuftich Man / die de Weereldt vast doozsien / veel Landen besocht / in Italien en Room verschepden Jaren gewoont hadde / en is niet zijns vader Broeder zijn Com / die een Coopman binnen Room was / in zijn jeucht geweest in Africa : Daer zijn Com zijn handel troock dzyven / doe Keyser Carolus de vyfde vooz Thunis was. Sijn vader dan te Room langhe ghewoontt hebbende / hadde met verschepden Schilders upt Nederlandt / als te weten / met Michel Coxie, Schilder van Mechelen / en ander veel omgangs / en kennis / so dat hy de Tepckenconst niet heel oncondigh en was. Bartholomeus zijnen derden soon / doe hy mocht zijn ghecomen tot zijn 12. Jaren onderdoms / was soo ghenegghen tot tepckenen / dat hy nergghen Papier le-

digh liet / niet vyz gebende zijns vaders Pant-boec / alwaer hy neffens t'schryft zijns vaders handels / alles vol kuygsknechten / Tromslaggers / en derghe-lycke tepckende / waerom den vader onverbudlich wesende / heeft Bartholomeus gheroepen / wel wetende dat het zijn werck was / en dat d'ander twee broeders tot sulcky niet ghenepghet waren / heeft hem (misschen yet anders in't hooft hebbende) dapper gheslagen : maer also den vaderlycken toozn over den kinderen niet gheduerich is / verbijstert op de straet comende / ontmoette hem een Schilder / zijn oudt bekent Vriendt / ghenoeemt Ian Mandijn, van Haerlem in Hollandt / welcken op zijn Ieronimi Bos, aerdich was van soo vzelicheden te maken / hebbende Jaerlyc van der stad Antwerpen onderhoudt : desen heeft hy den handel bertelt / en is van sonden aen met den Schilder veraccordeert / dat den Jonghen des anderdaeghs by hem soude comen / dewyl hy gheenen Jonghen hadde / het welck gheschiede / en alsoo den Schilder alree tot goeden ouderdom was gheromen / en den Jonghen Sprangher daer achtien maenden by was geweest / is den Man overleden / en den Jonghen den vader weder t'hurs gheromen. Maer alsoo Gillis Mostart des vaders goeden bekenden was / bestelde hy den Jongen by Fransoys Mostart zijnen broeder / den welcken dock binnen veerthien daghen van haestigher sieckit is ghestorven / en Sprangher sonder Meester ghebleven. Dos is hy by toedoen van vooznoemden Gillis aengenenomen vooz twee Jaren by eenen Edelman Cornelis van Dalem / dien zijn Ouders t'schilderen upt lust / en om tijt verduyf hadden laten leeren / en hadde behagghen in dat weynich den Jonghen binnen de veerthien daghen tot Fransoys had ghedaen. De twee Jaren volepndt / wierdt weder vooz ander twee Jaren by den selven Edelman aenghenomen / alwaer den Jonghen niet dan al te gorde daghen hadde / dewyl den Meester selden oft weynich schilderde / bracht Sprangher den tijdt door veel met lesen verschepden Boecken / Histozien / en Doe-

Nederlandsche Schilders,

terten / die daer veel waeren : Want of hy schoon niet en wrocht / dat was den Meester eben veel / als hy maer verwe en reedtschap in ozden vondt / als hem lust tot schilderen aen quam : zyn Meesters handeinge was te maecten Kootskens / en Landtschappen / waer in ander / te weten / Gillis Moltart, oft Ioachim Bueckelaer, de beeldekens maecten. De leste twee Jaer oock volepndt / Sprangher bevindende in de Const daer wepnich ghebozderd te hebben / en hebbeide eenen wan-lust / datmen altyt by anderen den beelden most laten maecten / sonder datmen op zyn eyghen handt een werck con ten eynde byenghen / werdt heel des sijn neerstich te leeren / op dat hy ten minsten soo veel van beelden waer / dat hy in zyn Landtschappen niemants hulp soude behoeven. T'gheviel een Duptsch van Sypiers / ghe-noemt Iacob Wickran, een Discipel van den constighen Boxberger, en Sprangher met hem vziendschap hebbende / en ghemeensaem raedt ghepleeght / gaf hem raedt / soo haest zynen tydt upt waer / by den Wader te keeren / en die wepnich Maenden van November 1564. tot den eersten Maert 1565. (op welcken sy t samen hadden voozghenomen te vertrecken) hem vlijtich te begheben tot tepkenen. Welcken raedt Sprangher nae quam / nemende nae des Jonghen Duptschen raedt / om niet veel tydt verliesen / stechs kool en krijt / conterseptende op blacuw papier de Wzinten van Parmentius, en Floris, om de gheesticheydt wille / en voort by sich selven soeckende / so met hoogen en diepen pet t' inventeren : want desen zyne maecter verckerde hem / dat het hem gelucken soude. Sprangher in wepnich weken hebbende ghemaect albus verscheyden ozdinantien / was in meentighe eenigh van desen te schilderen : doch alsoo den tydt quam / die hy t' geselschap had beloofd / om te vertrecken nae Parijs / mocht niet eens besoecken / hoe dat het hem met de verwe ter hant soude gaen. Aldus upt Antwerp vertreckende / en te Parijs geromen / werdt bestelt by den Schilder van Coninghs Mo-

der / een goet Verlichter / gheheeten Marcus, welcken eenighen tyt was ghe-weest te Room by Don Julio. Hier dede Sprangher niet als Conterseptels maecten nae Meesters krijons / den tyt van ses weken. Desen Marcus bewoonde een groot huys met witte mupzen / als Edelman betamen mocht : Ten leet niet langh aen / of dese mupzen en waren al swart van de kole / en vol groote en clez beelden gheschets / van den solder tot den vloet. Des Marcus om dat hy wel sagh / en verstaen had / dat Sprangher geen lust en hadde stadich Conterseptelskens te maken / liet by hem comen den ghenen die hem daer bestelt hadde / segghende : Dat het beter waer hem by eenigh Meester te bestellen / daer hy van Hystozien en beelden mocht wercken / toonende de mupzen alsoo betepkent / en sepde / al was zyn huys passelijck groot / dat het voor den Jonghen te cleen was. T'welck Sprangher vertelde wesen / vondt op den selven dagh een ander Meester / een sijn degheelijck Man : maer in de Const een gemeen Schilder. D'morghens worde Sprangher van desen Meester een ghepneuert Penneel voozghestelt / ontrent ses palmen hooge / verwe en Binneelen / en alle dingen beerdich / en sepde hem / hy soude daer op maecten eenighe Hystozie van devotien. Sprangher, die nopt hadde Hystozie gheschildert / noch ghetopyert / vondt hem seer verlegghen / hem ghelatende / niet te verstaen / ghelijck hy oock de Fransche spraeck qualijck verstont / waerom den Meester een kist ontkloot / en langhder upt d'z Wzinten / segghende : Maect een van dese Hystozien / doch upt uwer gheest / en gaende upt den wintickel liet hem daer alleen. Sprangher schromende sach rontom / en siende eenighe Penneelen van den Meester gheschilderd die seer slecht waren / begon moedt grijpen / makende een ozdinantie op blaen papier met kole en krijt / nae zyn ghewente / wesen eene verrijns Christi, met den Graf-wachters daer by / begon te dootverwen : en alsoo de daghen langh waren / liet niet lang aen / oft ten was opghedaen / tot groot beweghen van den Meester / welcken (als ghesepdt is) was

is) was swack in de Const. En alsoo eenighe Nederlantse Schilders quam sien/begonden dit so seer onnatic te pzijsen/ dat den Sprangher hem selven begon in zynen moet te verheffen/ en hem van latendunckenhepdt ghekittelt voelende/doe hy noch dyp oft vier Penneelen gheschildert hadde/ wouw niet langher daer blijven/ maer vertrecken nae Lions/ met 't gheselschap daer hy mede ghecomen was: Dozsaeck was/ dat hy hem vondt in achtinge en weerden ghehouden boven Schilders die ouder waren als hy/ en dat hem den Meester wouw al dooz te wercken geben/soo maecte hy zyn gissinghe/ dat hem ober al sulcks soude gheschieden/ nam zyn afschepdt van den Meester/ hem berepdende tot de reys na Lions: Maer alsoo hy hem een wepnich qualijck beboelde liet hem een Ader openen en laten in den sincken erm/ sonder met pemandts raedt te leven/ en is soo met zyn gheselschap ghegaen in't Raetspel/ en venderende ghebrupchte alst te pas quam oock den sincken gbelaten erm/ den welcken dooz 't vermoepen werdt heel gheswollen/ en vierich ontsteken/ dat hem van de pijn een swaer Cozse quam'toverballen/ soo dat het met den erm verschenen stontd qualijck af te loopen/ en is aldus langhe tijdt te bedde tranck ghebleven/ tot dat het den Vader t'Antwerpen quam te weten/en schreefaen een Coopman te Darrijs/datmen zynen Soon/ soo haest hy wat beter waer/ te waghen soude weder t'Antwerpen schicken. Spranger dit verstaende/ te eergierigh om soo haest t'huys te comen/ haestebe hem te meer upt het bedde/ en half ghenesen stelde hem op de reyse nae Lions/ denckende schter altydt den waghen achter hem te hebben/ die hem t'Antwerpen wilde bzinghen. Te Lions wesende/ quamen strackx hem daer binden in de Herberghe een oft twee Schilders/ die hem te wercken aanboden: maer Sprangher in zyn meeninghe van veel te connen ghestijft wesende/ vertrock den derden dagh nae Mplanen toe/ denckende dat hem de Meesters ober al desghelijckx souden comen bidden; maer den armen

Jonghen vondt hem bedzoghden. Want te Mplanen aenghetcomen wesende/ was dyp wercken daer in de Herberge/ en die niet en quamen als booz heenen waeren de Schilders: En dat argher was/en con nergen te wercken vinden/ verteerende al het ghene dat hy hadde. Daer toe voeghde hem noch een arger teghenspoet/ dat hem in de Herberghe quam binden een zyn landtsman/die be- dzieghlijck hem ghebepnsde/ dat hy roztinghe veel gheit rontfangen hadde: Also dat Sprangher in de Herbergh al vast booz hem betaelde/ op belofte dat desen hem niet alleē t'verschotē weder keeren/ maer daerenboven veel leenen soude. Maer doe hy bevondt/ dat Spranghers buidel al uytgeput was/ is hy op eenen mozghen bzoegher opghe- staen als Sprangher, en sonder hem goeden dagh te bieden/oft oozlof te nemen/ met Spranghers Mantel/ wambaeps/ en eentich ander dinghen/ is vertrocken/ en heeft t' sindert altydt vergheten weder te keeren. Den armen Sprangher, die nu eerst begon te herbaren sommigher epgghen Landtslupden ontrouw en arghlifstighhepdt/ hem bindende in een bzeembt Landt sonder ghelt/ sonder Mantel/ sonder werck/ en daer toe in den Winter/ en niet connende de Italiaensche spraeck/ vondt hem onverstiens wonderlijck van de waensucht oft latendunckenhepdt's sieckte ghenesen/ soo dat oock zyn oogghen van self kennig gheopent zynde/bevondt hem wepnich te comen/ en daer dooz in 't onghabal ghecomen te wesen/ om dat hy niet con van Lijm-verwe oft Water-verwe schilderen/oft op den muer: Want den derden dach zynen aencoemst was een hem tot sulcken epnde comen aensoecken/ twelck hy niet doz bestaen/ als die sulckx nopt hadt besocht noch ghestien. Doch vondt epndlinge oozsake te woonen/ booz eenighe wepnich werken/ by eenen Mplaenschen Edelman. Hier nae hem bindende een jongh Schilder van Meccelen/ voeghde hem Sprangher in zyn gheselschap/om leeren Waterwerf-doecken schilderen/ den tijdt van twee oft dyp maenden. Doe Sprangher ontrent acht maenden hem te Mplanen

Nederlandsche Schilders,

lanen onthoude hadde/vertrock hy van daer na Parma/ alwaer hy hem boeghde by den seer conftighen Schilder Bernardo Suwari / Discypel van den seer vermaerden Anthonio van Coredzo : Doch alree een oudt Man wesende. Hier verbont hy hem twee Jaren vooz wepnigh loon / alleen om wat te moghen leeren : maer 't gheviel/dat Sprangher nae dzy maenden met s' Meesters soon in questie is gheballen / 't welck gheschiede boven op de Cuopula, oft Lantern-thoen / van de Kerck van onse Vrou van Steccata, daer sy alleen hun twee besloten waren / en van niemant ghehoort mochten worden / en gaven malcander rasende verhit so veel en bet slagghen/ meer als een ure langh/ datse vermoept en half vernieldt neder vielen/d' een hier en d' ander daer. Sprangher, doe hy een wepnigh afem had gherregghen / clom wat Hoogher op de stepgheringhe / daer zynen Mantel en Dongiaert was/dede hem aen / en half doot van doost / sagh vast om hem / en werdt te sien eenen kalck-eemer / waer in boven op 't kalck stondt claer / doch van de kracht des kalcks groenachtich water : En soo het mid-soomers was/ en datter niet anders en was te dzinken. settede den mont daer aen/en dzonck soo veel als zynen doost hem docht te bereyffchen. Doe moft Sprangher afcomende passeren dooz de selve stantie oft Camer/ daer sjs malcander so dapper hadden ghegheben/ alwaer hy dooz gingh sonder eenigh belet/want den anderen hadde oock zyn deel ghenoech gehadt / en gheen van beyden was meer tot slagghen lustigh : Maer alcer den Sprangher wel beneden was / werdt hy bespronghen met een groote bebinghe van een grouwlijcke Cozts : Want de gestichepdt van het kalck zyn werck dede / soo dat Spranger meer als dzy weken te bedde lagh om te sterben / ten hupse van een ghemcen Schilder: want Sprangher keerde nopt weder in s' Meesters hups. Doe hy haer hadde helpen maerken eenige triumphelijcke bogen/ ter eeren der blijde incoemst van de Princesse van Portegael in Parma / is hy stracks vertroocken nae Room / al

waer ghecomen / boeghde hem by een ghemcen Schilder / daer hy was den tydt van ses weken. Van daer quam hy te woonen by den Eerdsbisschop van Maximi, daer hy was ontrent veerthien dagghen / en also hem onghelieghen was daer langer te blyven / boeghde hy hem by enen Schilder/een Jonghman van Doornijck / gheheeten Michiel Gioncoy, te Doornijck nu cozts overleden. By desen was hy ontrent ses maenden/ en hadde daer gemaecht eenighe Lantschapkens / (alsoo hy daer op zyn selven wrocht en onder ander een seer versterlyck Tooberghen/ in een Kluwne/ als een Coloseum, daer Vrouwen op den besem vlogghen / ende derghelijck ghespooch als in eenen nacht. Dese dinghen waren vooz eenen Sr. Ioan Spindolo Bankier: maer alsoo sy met den selven niet en deden / ontmoeten sy den seer vermaerden Verlichter Don Iulio Clouvio, welke die rocht vooz hem / en betaelde. Don Iulio, also hy woode int Paleys van den beminder van alle deuchtsaem edel gheesten / den Cardinael Farnese, liet dit Tooberghē hem sien/ wān het wonderlijck wel bedtel. Don Iulio dede zyn best om Spranger daer by hem te houden. Den Cardinael desghelijcx/ daer op de Camer van Don Iulio ghecomen / begheerde oock dat Sprangher soude blyben by zynen Don Iulio, hy wilde hem daer zyn part als Edelman zynen Tafel bestellen / op dat hy hem gheselschap hiele. Sprangher antwoorde sulcks dancklijck aen te nemen / en soude seer gheern sulckx na comen: maer veronshuldichde hem / om dat hy had beloost / en zyn woortd ghegheben eens goedt deghelijck Jongh Schilder / te weten / Michiel, die gheen inventte en hadde/ te gaen helpen schilderen 't hoog Altaer/vack/ en bertwelfdaer aen/ in de Kerck van S. Orest, gelijck den Sprangher namaels dede / makende op 't vack een Abontmael / en in 't welfsel de vier Euanghelisten : Doch Sprangher seyde alleen / in eenigh oort bupten Room. Waer op de Cardinael vzaegde/ waer? En alsoo hy antwoorde tot S. Orest, seyde den Cardinael/den bergh van S. Orest, en al 't volck was zyn/daer waer

soo geen belanck by/hy soude dat wel af maecten : Doch alsoo den Cardinael veretrock nae Caprarolo , troock Sprangher met Michiel tot Mont S. Orest. Den hoozn oemden Spindolo dede den Sprangher Peerden tot de reys : want hem quelde dat hy't tooverphen hem niet en had afgherocht / en dat hem Sprangher had beloost aldaer te S. Orest een ander te maecten / dat veel beter soude wesen/ghelijck sprangher dede / tot een groot wel beballen van den Heer Spindolo, welcken aldaer in gheselschap van ander Edeluyden te Weerde quam hem besoecken. Daer was sprangher den tijdt van vier maenden. Te Room comende/hadde een heerlijck onderhoudt by den doozluchtighen Cardinael Farnese, woonende daer by Jaer in't Palleys van S. Laurens in Damas. Eyndlinghe alsoo Sprangher van den Cardinael was ghesonden tot zyn vermaert Palleys tot Caprarolo, een cleen daghbaert van Room / te maecten eenighe Landtschappen op 't nat kalck / liet den Cardinael hem onversiens weder ontbieden. Te Room ghecomen / gheleyde hem den Cardinael by den Paus Pius de vijfde. Daer ghecomen / ginghen den Cardinael en Don Julio t'samen by zyn Heylicheyt/en cozts daer naer wert oock Sprangher doen binnen comen : welcken hebbende de boeten des Paus ghecuylt / en de Benedictie ontfanghen / naer eenighe woorzen en redenen / aengaende een stuck / dat zyn Heylicheyt begerde te hebben van hem ghemaect / werdt Sprangher daer hooz des Paus Schilder aenghenomen / en heerlijcke wooninghe besteldt in Belvideer / recht boven 't Beeldt van den Laochon, alwaer hy een stuck maecte van het Doozdeel / ses boeten hoogh / op een coper plaet / vol werck / datter vijf hondert tromen in quamen / het welck noch te sien is in 't Clooster tot den Bosch tuschen Pavia en Alexandria, op de Sepuluer van Pius Quintus, en dit was ghemact binnen veertien maenden. Hier naer / alsoo Vasari schiet den Sprangher in onghenade had ghebrocht by zyn Heylicheydt / segghende/hem te wesen eenen Jonghen/die niet veel en paste te

doen / en den tijt onnutlijck dooz bracht vingh Spranger aen te toonen zyn neerschept/maeckende op een coper plaet / een vel papier groot / een Hofken in der nacht / en presenteerde den Paus / het welck hem seer wel beviel / alsoo dat hy begheerde dat Sprangher de heele Passie soude maecten op de selve soyme / hem bevelende dit stuckken verbolghens te teyckenen/op dat hy sach offe hem behaghen soudent : Welck den Sprangher niet gheern en dede / noyt hebbende anders gheteyckent als met kool en cryt / heeft het doch den Paus te ghevalle ghedaen op blaue papier oft van wit en swart / tot twaelf stucken : Dus bracht den Paus Sprangher eerst aen het teyckenen metter Pen / als daer toe gedronghen. Doe nu Sprangher het leste stuck / te weten / de Verrijns / teyckende / is den Paus ghesozven : Want doe hy 't Hofken sagh / was sprangher hooz zyn bedde gheroepen / om dat hy sieck was. Van dese stuckkens heb ick eenighe ghesien / en waren verwonderlijck / en seer Meesterlijck ghehandeldt metter Pen / en ghewasschen : Oock heeft den Keiser noch eenighe van. Doe nu den Sprangher soo grooten oozsack ontfallen was / is zynen aenghebozen lust vernieuwt / om groote dinghen te maecten. Het eerste groot stuck van hem in ghemeen plaets / was tot S. Lowijs in de Fransopsche Kerk / op den muyl van Oly - verwe eenen Sinte Anthonis, Sinte Ian Baptiste, Sinte Elisabeth, en boven in de Locht een Mary-beeldt met Enghelelen / dat een seer aerdich werck / en wel ghedaen was. Daer nae tot Sinte Ian by Porta Latina, een historie van Sinte Ian in d'Oly / beelde wat minder als t'levē / t'is t'hoogh Altaer / en is van Oly-verwe op doet / seer wel geoyndert en geschildert. Doozts in een Kercken / by Fonteyne de Treves, wesende een S. Anna in't Kinder-bedde / beelden als half het leven / is oock een Altaer-tafel op doet / een seer schoon inventie / en heerlijck / met verscherden actien van Doozkens / die met Maria met t'nieuw bozen kinderen doende zyn : boven comt in de wolcken den Vader met Enghelelen : dit selve comt in druck. Ich heb oock ghesien /

Nederlandsche Schilders,

dat Sprangher dit stuck onder handen hadde. Dit zijn de groote stucken die hy in Room dede: Maer daer te boozen heeft hy menichte van cleen stuckens ghedaen / de welke soo haest vercocht als ghedaen waren. Doch t' sinder t' overlyden van den Paus/in wiens dienst hy had geweest 22. maenden / had hy vast zynen tyt verloozen: want hy hem doe begaf te wonen by een jongh Nederlants treffelyck Coopman/zynen goeden Vrient/die wat op t' wilt ghewent was/soo dat Sprangher eenighe Jaeren niet veel goets en dede / dan zyn lusten volghen / met veel werkende / dan als hem tot sulckx den ghemeenen niddel te weten/gelt ontbrack. Nopt en weet tek/dat hy sich selven thoost ghebroken heeft met yet nae het fraep dinghen (dat te Room overbloedich is / soo Antijcken/als Schilderijen/oft anders) veel te teykenen. Ick meen hy nopt bladt papier te dier oorzack en heeft bypl gemaect / een dinghen seer te verwonderen: soo dat hy vertreckende van Room nae Oostenryck/gantsch geen Const in pakken te voeren en hadde / met veel meerder ghemack draghende alles vast in zynen boesem. Hy ghedenckt / doe de Gravinne van Wrenbergh te Room was / dat hy booz een Edelman een van haer Hofbozwen conterseptte by onthoudt / dat booz een yghelyck kenlyck seer wel gheleek / waer van hy wel betaelt / en den verliefden Edelman wel te byeden en vernoeght was / waer by des Spranghers goede memozie af te meten is. Doe Sprangher soo tot yet groots te doen geneycht was / en de boozverhaelde Altaer-tafels hem seer gheruytlich hadden ghemaect/quam haer selven hem aanbiede een oorzack/dat hoogher ghedachtus Kerser Maximiliaen de tweede / heeft doen schryben aen den seer uptnemenden Ian de Boloigne Nederlander / Weeldthouwer van den Hertogh van Florenen: Dat hy zyn Majestept soude schikken twee Jonghers/een Schilder/en Weeldthouwer / die ghenoechsaem waren hem te dienen in groote werken en gebouwen. Waer om Bologne, hebbende Sprangher boozhenē gekent in Room/en met hem

veel ghemeensaem gheweest / in Weltdier in t' Paus Paleys / heeft hy hem daer toe vercozen/en verozdineert boozden Schilder / en booz den Weeldthouwer eē die doe ooc te Room was/en zyn Discipel/den seer uptnemenden/seldsamen constigen Jonghman/Hans Mont, Weeldthouwer / ghebozen te Ghent in Vlaender / een vā de alderbeste edel gesten der Weerelt / den welcken den sonderlinghen oorzacker was / dat Sprangher bewillichde daer henen te trecken: Want dat is een ghewis dinghen / dat sonder Hans Mont / hy nopt van Room waer vertockē / meenende en vast booz ghenomen hebbende eenmael hem tot studeren te begheven / eer hy vertrecken soude: Maer bedenckende dat hy sulcken medegheselle hadde/dat hy met hem over al practiseren mocht / werdt hy eensdeels ghenoech tot de Keyse beweght. Vāder oorzack / die Sprangher ghenegen macchte te vertrecken / was den lust tot groote werken/die by den Keyser souden vallen te doen / om dat / wat men te Room in openbaer plaetsen te maerken heeft / men schier om een stuck Broodts doen moet: Rademael peder Jongman hem soeckit eenen naem te maerken met Altaertafels te schilderen. En hoewel Sprangher daer toe oock lust had/ en oock tot groot ghewin/niet wpt giericheyt / dan om zyn gheniet daer van te hebben/als die ghewent was van zyn cleen dinghen ober betaelt te worden (als verhaelt is.) Doe nu nae eenighe maenden hem ghelt tot de reys gedaen was / vertrock hy met zyn Medegheselle upt Room int Jubilee Jaer 1575. en quamen alsoo tot Weenen in Oostenryck. Doe den Keyser op den Rijcksdagh was te Keghensborgh / alwaer zynen soon Rodolphus de tweede was geroont Roomsch Coningh. Naē wepnigh Maenden den Keyser te weenen comende / dede zyn Keyserlycke Majestept Hans Mont maerken eenighe Modellen van was / en pot-eerde / en Sprangher eenighe teykeninghen / in sulckxkens Schilderije / en ozdineerde hem te schilderen een vertwelf / in eenen Thozen van het nieuw gebouwt bypten Weenen / geheeten

ten de Fasangarten. Het eerste dat Sprangher booz den Keysfer Maximiliaen maecte / ondertusschen doe hy besich was met teyckenen / om 't werck tot Fasangarten, was een coperken in de lengde / daer Christus op het Cruys genaghelt / zynde / wordt opgherecht / het scopus bzenghende in 't verschiet / met beel ander bywerck / wesende een seer versierlycke aerdighe ordinantie. Hy maecte oock een Epitaphie, wesende een Verrijnis / dat welcke staet in 's Keysers Hospitaal te Weenen. Naer eenighe maenden keerde zyn Majesteit tot Reghenburg / alwoer Rudolphus de tweede werdt verrozen Roomsche Keysfer. Wepnich tijdt daer nae / te weten / Anno 1576, in October / is uyt dit leven tot een beter verscheyden den Keysfer Maximiliaen, latende van hem een heerlycke en salighe gedachtenisse by een peghelyck. Terwylsen hadden Hans Mont Sprangher ghewozcht in het nieuwe ghebouw / en ghemaect groote beelden van Stucco / ontrent acht voeten hoog / en oock soo groote beelden gheschildert op 't nat kalk / met oock eenighe Historien / met beelden wat minder als 't leven / en oock eenighe Historien van half rondt. Daer nae quam des Winters coude aen / en met eenen de tijdinghe van het overliden van den goeden Keysfer / en twee oft dzy daghen daer na / Brieven aen hynnen betaelder te Weenen / dat hy in alder voeghen soude acht nemen / dat den Schilder en Beeldhouwer / die van Room waren gedaen comen / niet en souden vertrecken / tot dat den nieuwe Keysfer te Weene quam. Dus werden sy wel ghetraecteert en alle Maenden betaeldt. Den Sprangher maecte hier nae een stuccken passelijcken groot / daer Mercurius in den Raedt der Goden Psyche bzencht / het welck met een aerdigh doozien der wolcken uytnemende wel gheordineert / en wel ghedaen was. Noeh op een koperken een Room / een sittende Vrouw met den Cyber-Godt / Wolvin / en twee kinderkens : Het eerste / dat den nieuwen Keysfer Rodolpho wert ghepresentsert. Item / noch een Mary-beeldt / met eenige beelde by seer lieflyck gecolozert.

Naer ses Maenden dat den Keysfer vercozen was / quam den tijdt dat zyn Majesteit soude doen te Weenen zyn blyde Incomst / waerom de Heeren van der Stadt aen Sprangher versochten te hebben ghemaect op de oude Bouwer-marct / een groote Arche Triumphael. Hier van maecte Hans Mont d'ordinantie en teyckeninghe / want hy in Architectura seer herbaren / en tot sulck gheuoersaem was. Hier toe maecte hy oock eenighe groote beelden van acht oft neghen voeten hoogh / eerst opgheraemt van hoxt hox ghebonden / en daer nae met pot-eerde : booz aen / aen weer syden / quamen Keysfer Maximiliaen en Rodolphus, beyde nae 't leven / en onder ander beelden eenen staenden maecten Neptunus, dat een uytnemende Beeldt was / doende een getweldige schoon heerlycke Attitude. Boven op de Arche ober een open rondt maecte hy een Beert Pegalus, om dat daer de Musyke in 't passeren des Keysers was gheordineert : dit Beert was tweemaal als 't lebe / staende op een seer groote hoogte / alle de beelden van aerde wesende / werden gheschildert wit van Oly-berwe / datse glans hadden als wittē Marber. sprangher maecte de Schilderijete weten / als geel koper / Historien ober een comende op eenighe deuchden / beelden die onder tusschen stonden / te weten / op Iustitie, Wyshheit / en dergheleycke / wesende Moderne Historien / en Antijcke / alles seer constigh en uytnemende gheestigh gedaen : Oock eenige kinders meerder als 't leven / van berwe / die seer schoone Actien deden. Het was een seer groot werck / hoogher als die hooghe hupsen op de Markt / want de Heeren van Weenen wilden alleen een bysander heerlyck werck maecten / en dat te verwonderen is / was alles volpndt in achtentwintich dagen / niet te ghenstaende grooten hinder van den reghen / als my wel bekendt is : Want my Sprangher daer ontboodt te helpen / van Chyems / daer ick doende was in den Gods-acker / in Fresco te Schilderen. Hier na / alsoo den nieuwen Keysfer met den eersten de Const niet seer toegedaen was / en dese twee Constenaers / en

ghesellige vrienden / niet wetende waer
 booz dat hy daer gingen / is den Ke-
 ser verbrocken nae Lintz / en gheboodt
 dat een van beyde soude Hof volghen /
 en den anderen te Weenen bleve / ver-
 wachtende wat orden zyn Majesteit
 hem soude gheben. Soo dat Hans Mont
 t Hof volghde / en Sprangher te Wee-
 nen is ghebleven : Dus is t Hof epnd-
 linghe ghecomen te Praghen / alwaer
 Hans Mont eenighe maenden wesende /
 en siende hem soo ghelept / ghelyck als
 hy de neuse / so men de buffels doet / (na
 manier van sprecken) en dat hy tot
 gheen besluyt oft resolutie en con ghe-
 comen / verliesende t ghedult / verbrock
 sonder yct te seggen / oft zyn leven meer
 weder te keeren : En het lest dat van
 hem gehoozt woirdt / is dat hy in Turc-
 kien soude wesen / oft een Turck ghe-
 woirden / wis een uytnemende januner /
 om de Const / en om zynen overtreffen-
 den gheest / en groote schoon maniere
 die hy toonde in zyn wercken / welke
 beloofden en gaben van hem tecken /
 dat hy gheen Beeldthouwer van ouden
 noch nieuwen tijdt soude hebben ghe-
 weken / indien hy oozsac hem te oeffe-
 nen hadde moghen hebben in bysonder
 wercken. Hy is van jonghs aen mijnen
 bekenden vriendt gheweest / was seer
 goet-aerdich / en vernuftigh : maer on-
 beleeftheits ywant / en somtijden te on-
 lijbsaem / daer doch die t Hof volghen /
 wel een stalen gheduldicheydt souden
 behoeven te hebben. Sprangher dit te
 Weenen hebbende verstaen / was daer
 in bedroeft / en heeft oock des Keysers
 dienst verlaten / aennemende eenighe
 wercken booz bysonder Heeren / twelck
 hy van te voozen niet hadde willen
 doen / en hadde booz hem ghenomen
 dese ghedaen hebbende / oock te gaen
 soecken elder zyn avontuere : Maer nae
 desen is ghecomen te Weenen des Ke-
 sers opper Camerling / den Heer Ronck
 den welcken geseydt wat des Sprangers
 woornemen was / liet hem by hem roe-
 pen : Hem ghebiedende van s Keysers
 wegen / dat hy zyn schickinghe niet sou-
 de maken van te verbrocken : Maer dat
 hy passen soude beerdigh te wesen / te-
 ghen dat hy van Weenen te Praghen

ontboden soude worden / het welck ghe-
 schiede : En te Praghen comende / wert
 nae eenighe Maenden van nieuws in
 s Keysers dienst aengenomen / met heer-
 lycke provisie. Doe nu Sprangher hem
 vast in s Keysers dienst bevondt te we-
 sen / nam oock vastlyc booz hem te trou-
 wen en huys te houden / wesende doch
 met zyn eerst aencomen te Praghen heel
 toeghedaden / en door liefde onderwoz-
 pen. Dienaer van een deuchtzame jon-
 ge Dochter van veertien Jaren / welc
 Moeder uyt Nederlandt / en den Va-
 der uyt een Hooghduytsche Zee-stadt /
 een rijck Coopman oft treflyck Juwe-
 lier was. En t gheluck boeghde / dat
 dese jonghe Dochter den Spranger oock
 met weder liefde te draghen / goede ho-
 pe gaf. Des werdt van wegen des Ke-
 sers / en des Opper-camerlings doen
 comen den Vader en hem wiert van zyn
 Majesteits wegghen de dochter ghe-
 epscht te Houwlyck booz den Spranger :
 welcken epsch so veel vermocht / dat den
 Vader (wetende de toegheneghentheyt
 van zyn dochter) bewillighe : Doch
 met bespreck / dat den Spranger de
 Wyloft soude verbrocken noch twee
 Jaren / om de Jonckheyt van de Doch-
 ter. Dit werdt soo gheconsenteert :
 Maer Sprangher wist niet den Vader
 en Moeder so te maecten / dat syse hem
 gaben t epnden thien maenden / en hiel-
 den de Wyloft / terwyl den Keys-
 ser te Weenen was. Het eerste groot
 werck dat Sprangher doe dede te Pra-
 ghen / en van hem in t openbaer te sien
 is / is gheweest den ghebel van zyn huys /
 uyt den ghelen / als van Coper / ghe-
 schildert. Boven om hoogh comen kin-
 derkens groot als t leven : Op de rech-
 ter syde / daer sy schilderen / en tepcke-
 kenen : op de lincke syde / daer sy beeld-
 houwen / en tecken. In t midden ee-
 nen blicghenden Mercurius / als t leven.
 Onder comen Lunette. Onder dit ver-
 welf comt de Fama. In t midden / en daer
 onder / een Vrouwen beelt / Roma / staen-
 de op enen vloot / die van den Adelaer
 gedragen wiert / welcken Arent comt tot
 onder in de Frisse. De Frisse is booz
 verbult met ghevanghenen / en wapen-
 roof / oft Spoelgien : aen beyde de hoec-
 ken

ken van de Frijsse staē twee groote beelden / van acht voeten hoogh / d' een eenen Hercules, d' ander een Lulitia: In midden onder de Frijsse comt een kindenken / grooter als t' leven / ghecolozert / houdende een Epitaphie. Dit alles is heerlijck aen te sien / de beelden wonderlijck verheffende / en schoon van artituden. Daer is noch van Spranger te Pranghen in de Nieu-stadt / tot S. Gillis, een Epitaphium, met beelden soo groot als t' leven / eenen Christus, met Dupbel en Doot onder voet / oock aen weersijden Engelen / dat een goet werck is. Doozts is in de Kerck van S. Thomas een Sinte Sebastiaen van hem gheweest / met beelden van dyp oft vier voeten hoogh / met Schutters / die vooz aen meerder comen. Dese Sebastiaen heeft den Keysser / nae dat hy daer ontrent dyp oft vier Jaer hadde ghestaen / gheschoncken aen den Hertog van Beperen / en Sprangher heeft in de plaetse eenen anderen ghemaeckt / en in beyden is te sieneen seer aerdighe roerenthepdt der beelden. Daer nae maerchte hy een Lulitia, met eenighe kinderkens daer by / welke Sprangher op t' Raedt hups heeft gheschoncken. Noch heeft Sprangher ghemaeckt en groot stuck / welck is een Altaer-tafel / tot de Waters de Jesuiten / wefende ons Vrouwen Hemel vaerde / beelden sevé hoete groot / met de twaelf Apostelen / en Enghelen / wefende een wptnemende goet werck. In d' oude Stadt in t' Clooster van S. Jacob, is van hem eenen S. Jacob, en Sinte Erasmus in Bisschops kleederen / groot als t' leven / ober eyndt staende / en in t' herschieten daer hy ghemarteriscert / en de darmen wpt wozyt ghelwonden / oock een seer goet werck. Doozts tot S. Mathias, een Kerckryken by S. Ian, daer is van Spranger eē Epitaphium, vooz zijn Hups vrouwen Vader nae zijn oversijden gedaen / en is een Derryjsnis Christi, beelden als t' leven / den Christus wefende wel van het best ghecolozert dat den Sprangher veel ghedaen heeft: den Christus wozyt den mantel op gheheven van een Enghel-kint / groot als t' leven: op weersijden sitten Drianten / te weten / zijn Hups vrouwen Vader en Moeder:

boven op't Frontespyjt comen twee kinders van rondt / ghedaen van den Const-rycken Ariaen de Frijs: int Frontespyjt comt den Vader ghecolozert. Dese verhalde stucken zyn van Sprangher in openbaer plaetsen te sien / ander veel zyn by den Keysser: want zijn Majestept is soo tot der Const/en tot Spranghers dinghen gantsch ghenepghet gheworden. T' gheschiede in t' Jaer 1582, dat den Keysser te Weenen wefende / Sprangher ontboodt van Pranghen te vertrecken / om zijn Majestept te comen vinden op den Rijcks dag tot Ausborgh / daer is Sprangher met zijn Vrouw en ghesin gheromen / en van daer weder met den Keysser tot Weenen. Van doe voozt wou den Keysser niet meer dat Sprangher t' hups wozyt / als voozhenen / maer in de Camer / daer zijn Majestept ghewoon was zijn vernaecken te hebben: soo dat Sprangher in teghenwoozdichepdt des Keysers begon te werken / met groot beballen en lust zijner Majestept. Van daer te Pranghen ghekeert wefende / volherde Sprangher altyt in s' Keysers Camer te werken / waer dooz gheromen is / dat niemandt wepnich oft niet van zijn dinghen heeft moghen hebben / dewyl hy gheen werck-gesellē en hiel / en niet en wozyt dan met lust / en dewyl hem Godt soo veel versien had / dat hy om bzoots wille niet behoefde arbeypden / soo leyde hy alleen daer op toe / zijnen Keysser te woldoen / en te behaghen / werckende in zijn Camer / daer zijn Majestept veel teghenwoozdich was / en dit gheduerde ontrent seventhien Jaren. En alsoo hy niet wel ghenatureert en was tot een Hobelingh / dewyle sulcke behoeven onbeschaemt te wesen / soo heeft hy noyt comen hem doeghen moeplycken pet veel te begheeren / waer by gheromen is dat hy wepnich heeft ghecreghen: Dan dat heeft hy hem te beroemen / dat hy van zijnen Keysser altydt heeft ghesadt alle genade oft gratie die hy ghebozyert heeft. De ghedult heeft nochtans hem ten lesten gunstich gheweest / en vzychten ghebracht: want het is gheschiet in t' Jaer 1588, dat de Keysserlijcke Majestept te Pragen / dooz zijn

Nederlandsche Schilders,

goedertierenheyt / aen een volle Tafel / in teghenwoordicheydt van allen Officieren zijner Majesteit / hem aen den hals liet hangen een gouden Ketten dyp dobbel omgaende / met Keyserslyck bevel die altydt te draghen / t'welck ghewis de meeste ghenade en eere was / die Sprangher mocht gheschiedt hebben : waer mede den Keysers niet alleenden Spranger , maer oock de Schilder-const vereerde. Oock hadde zyn Majesteit eenighen Jaren te voozen te Draghen op eenen Landt-dagh in teghenwoordicheydt van allen Landt - heeren / op Keyserslyck bevel aenghenomen als Landt-saet den Sprangher , en met alle byspheyt van Edeldom begaest / oock t'samen al t'gheslacht oft afcomst der Spranghers. Doe heeft Sprangher by zynen naem laten voeghen den aenhang van den Schilde / welcken toenaem over menichte vā Jaren zyn Voorbers plachten te voeren : want het alsoo daer in t' Landt t'ghebruyck is / dat pемant die in graet van Adel wort aenghenomen / moet soo enen bynaem neffens zynen eersten toenaem voeghen laten : des machmen hem nu heeten / d'Heer Bartholomeus Sprangher van den Schilde / welcken van den Schilde met het woort Schilderen wel over een comt / dewyle van het Schilderen der Schilden t'woort schilderen oorsprong heeft / waer van elder byeder verhaelt is. Nu aengaende wat wercken den Sprangher vooz zyn Majesteit eyghentijc gedaen heeft / waer lang te verhalen : want die stücken so groot als cleen / zyn een groot getal. Oock heeft den Sprangher vooz zyn Majesteit ghemaect eenighe Werlichterijen / daer in hy een goet Meester is / waer van ick te ghetuyghen hebbe / soo veel mijn oordeel vernach / en heb ick noyt gheen beter Werlichterije ghesien / als ick te Room van hem heb ghesien / wesende en Historie daer de Gheleerden over het Sacrament disputeren / en noch eenighe ander dinghen. Oock heeft Sprangher somwijlen eenighe dinghen (doch weynich) onder tusschen vooz vrienden ghedaen. Ten lesten heeft hem den Keysers byspheyt ghegheben en verlost / aensijnde

Sprangers ouderdom / dat hy in sijn huys hem onthoude / met bespreek / hy althijts pet maecte groot oft cleen / eenich dinghen vooz zyn Majesteit / ghelijck hy daghelijck doet / nu de Const meer als opt toeghebaen wesende / zyn selven beclaghende van den verlozen tydt / om dat hem ooghen / leden en beenen / niet ten besten willen dienen / hoe wel dat de teghenwoordighe dinghen van hem gedaen / altydt (nae peders oordeel) de laetste de beste zyn. Wy hadden hier in onse Nederlanden wel gewenscht veel van zyn dinghen te sien / ghelijck hy aen den goeden Liefhebber d'Heer Pilgrim zynen goeden Vriendt een uptnemende gracelyck stuck heeft corztinghe ghesonden / van een Venus , alwaer Mercurius Cupido leert lesen / wonderlyck gheordineert / en gheschildert / en is van allen verstandighen behoortlyck en te rechten hoogh gheprezen. Aengaende zyn teykenen / daer weetmen zyns ghelijck niet / soo uptnemende aerdich hy de Pen handelot / en hier in volgh ick oock het oordeel van die het Pen - handelen boven ander bekent is / besonder Goltzj , die my gheseyt heeft / niemant zyns ghelijck te weten : Alsoo wy besceyden dinghen hier te Lande ghesien hebbe / bysonder dat heerlijc en wonder wel gheordineert banket der Goden / oft byploft van Psyche , welck de gheleerde hant en constigh graef-ijser Goltzj in t' licht gebracht heeft Anno 1585. daer men (so veel het ordineren belangt) siet / hoe aerdigh het in groepen verdelot is / en hoe een peders zyn ampt oft dienst doet en bediende : Want Hercules de dooz-wachter is / de Muses de speel-lieden zyn met Apollo , Ceres t'Hof-mesterschap bedienende / Bacchus over den Wijn ghesiet / en elck in t' zyn / voort elck beeldt om te gracelyckst actie doende : Van welck den Sprangher altydt een bysonder onghemeen gabe heeft laten blijcken / die nerghen elder soo te sien is. Aengaende zyn colozeren / heb ick hem t'zynen hier wesfen in Nederlandt wel hoogen vertellen / dat dewyl hy langhen tydt daer by den Keysers alleen was gheweest / sonder pемant neffens hem te hebben / daer

daer hy eenich voorbeeldt van welberwen sagh/ daer op so geen besonder acht en hadde / dan eyn dingh siende eenighe dinghen van Ioseph Hijns Switser / en Hans van Aken / die hun dinghen soo seer uytmuntich met de verwen deden toonen / werdt hy heel anders te coloreren : want siet/dese maecten dat hun dinghen wonderlijcken stonden/en veel in d'ooghe waeren. Het heeft doch van aenbangh altydt een besonder Apellische gratie in al zijn dinghen ghespeelt / welke nu verselt met de Dochter van Mars en Venus, Harmonia, dooz t'overeencomen van wel verwen/en vast cloer versterich teykenen/ is zijn Venussche Pictura aen t'minste Toffel-craken niet te berispen/beel min te obertreffen. Alsoo dat den Sprangher wel verdient in so weerdighen graet aenghenomen te wesen by den Roomschen Caesar, die Const-liefdich als den grooten Alexander, oock zynen Apelles heeft. Sprangher, doe hem ni t' nae hem treckich Vaderlandt dooz lust langhe en veel gewencht hadde eens af te comen / heeft het ten lesten bewillight / en is Anno 1602. in Nederlandt ghecomen / daer hy den tijt van 37. Jaeren uyt was gheweest / en jongh uptgegaen. En ghelijck hy op eenighe Rijcksdaghen/ niet (soo hy wel mocht) op des Keysers / maer eyghen groote costen was ghereyft / schonck zijn Majesteit hem tot de Nederlandtsche reys duysent gulden. In Nederlandt comende/ is hy by die van de Const over seer welcom en vriendelijck ontfanghen gheweest. Amsterdam heb-

ben de Heeren hem vereert met des Stadts kannen Wijn. Te Haerlem/ hebben die van de Const hem/en hy weder hun / eerlijck en jonstich vergast. Die van Trouw moet blijcken, d'oude Camer van Rethorica, vereerden hem over tafel met eē Tafel-spel oft Comedie/ ten love van de Schilder-const / en hebben hem so welcom ghesheeten. Zijn geselschap was ons soet/en zijn affsheyt smertich. Hy in zijn Vader-stadt Antwerpen oock met grooter blyschap over al ontfanghen geworzen/ en is van daer nae Colen/ en voorts wederom te Praghen t'huys ghecomen : alwaer hy hem noch daeghlijck met lust blytich in de Const is oeffenende. Nu alsoo hem den Sprangher alleen vindt/en zynen ouden dagh begint aen te comen/ hebben de verloozen op dees Weerelt zijn seer lieve deuchtfaem Huysvrouw en kinde ren/ behoefde hem wel een vriendlijcke constighe Medea, die hem weder jongh tooveren conde : doch soo hy't soo niet gheraden vindt / sal de Const van selfs vermaeckelijck wesende / hem tot een Huysvrouw blyven/en daghelijck verjeuchden in haer tijdt-roobende lustige oeffeninghe/ en zijn wercken sullen als des Michel Agnells hem tot kinde verstreken/die zynen naem in den Tempel der Fame d'onsterlijckheyt sullen opofferen/en daer doen schryven/ tot eerlijcke ewwighe ghedachtenis/ dat hy eenen Haus en twee Keysers aenghenaemen dienst / met verwe en Pinreel uytnemende constich te handelen / ghedaen heeft.

Het leven van Cornelis Ketel, uytnemende Schilder / van der Goude.

MEn bevindt onder de Jeught eenighe/die in't aenbangen onser schilder-const / teghen de Natuere aanlopende/gestuyt worden/datse niet en connen voortcomen/ wat blyt sy doen. Ander zinder / die Natuere gonstigh is te bzenghen tot volcomenhepdt / dan zijn haer al t'ondanckbaer / dooz dat Ouders rijckdom hun inbeeldt een vaste hope / van met de gheesselen der armoede en behoeflijckhepdt niet te zijn ghedzeven

tot den arbeypdt / en wetende dat hun den cost ghebozen is / willen hun selben niet pijnighen / om humen gheest behulpich te wesen. Het zinder oock/die hun Natuere oft goeden geest al te veel betrouwen oft oplegghen / sonder met neerstichepdt te vaet te comen/ soo dat sulcke tot genen loffelijcken eyndt gheraecten. Maer die de handt repckende Natuere met stadighen blyt leer-lustigh voet houden en versellen / die ghenuten

Nederlandsche Schilders,

ten epndlijck niet vzeuchden de vzeuch-
ten van den boozhenen gheleden ar-
beydt / ghelijck het velen gheschiedt en
wel bekent is / dat hier in 't gheluck den
boozsichtighen is toegheballen. Dit sal
my nock niet versaecken den Poetlijc-
ken Schilder Cornelis Ketel, welcken
van jonghe aen sonderlinghe neerstic-
hepdt om leeren toelepde: want doe hy
maer en was elf Jaeren oudt / hem voe-
lende dooz de gheneghenthep de Schil-
der-const te leeren ghebronghen / had
hy syn eerst onderwijs by een zyn Oom /
een taemlijck Schilder / hebbende doch
meerder wetenschap en oordeel / als
handelinghe. Ketel hier in blijft te bo-
ven gaende alle Jonghers van den hee-
len Winckel / gaf een Glaes-schijber
Dirck Pieterfz. Crabeth, zyn Ooms goe-
den vziendt wesen / den jonghen goe-
den moet / siende zyn ernst so groot om
leeren / segghende: Dit wil een van de
hondert worden / die tot volcomenhep
comen. Dit versterckte Ketel zyn hope /
en maecte hem vperigher in 't tepke-
nen upt den geest en contersepten / oock
zyn epgghen vindinghen te Schilderen.
Hy is ghebozen ter Goude / in 't Jaer
1548. Sondaegs vooz Palmsondagh.
Doe nu Ketel 18. Jaer out was / quam
hy by Anthonis Blocklandt te Delft / en
woonde daer een Jaer / welck was
't Jaer 1565. Int Jaer 1566. trock
hy na Parijs in Franckrijck / en quam
te Fonteyne Bleau. doe hy had vernome /
datter eenighe Jonghe Nederlanders /
Ieroon Vrancks, Aper Franfen, Hans de
Mayer, en Denijs van Wtrecht / 't samen
vpractiseerden / by dese werdt hy gheern
in gheselschap ghenomen / en leerden
't saem om strjdt / met grooter vvolijck-
hepdt en eendzacht / tot dat na eenighe
Maenden den Coningh zyn Hof daer
quam houden / doe moesten sy vertret-
ken / des quam Ketel weder te Parijs /
en cocht zyn costen tot 's Coninghs
Glaes-maker / M. Ioan de la Hame, daer
hy een epgghen Camer hadde / Schilde-
rende van Historien: Maer alsoo te
Parijs van 's Conings wegen een sterck
ghebodt was ghedaen / dat alle vzeem-
de / die daer gheen twee Jaer hadden ge-
woont / en van onder 't gebiedt des Co-

nings van Spaengien waren / moesten
op lyfstraf vertreckē / om datter veel ge-
vluchte ynt Nederlandt waren / 't zy
om 't beeltdstozmen / Keligie / oft dergel-
ijcke / soo dat Ketel ongheraden bondt
daer te blijven: Des hy met eenen ont-
gaende de Parijsche moort / is gecomen
in Hollandt / met meeninghe de repse
noch eens te verbatten na Franckrijck
oft Italien: Doch den tijdt om 't on-
veplich repfen woudt niet lijden / so dat
hy ontrent ses Jaeren is gheleden in
zyn gheboort-Stadt Goude / alwaer
veel soete te welsingende Syrenekens hem
seer toeghebaen waren / makende hem
ten besien eenighe vvpagte Liedekens.
Doch alsoo dooz den Krijgh daer van
schilderen niet te doen viel / vertrock
Anno 1573. nae Enghelant / en quam
te Londen / ten hupsē van een Beeltd-
snijder en Architect zyn Lantsman / zyn
Ooms groot vrient en kennis / die hem
vriendlijck ontfingh niet willende dat
hy elder soude wesen. Hier zynde / ver-
cocht eenighe stucken / die hy in 't Landt
had ghedaen / en quam in kennis van
den Vosterlinghen / daer hy veel vooz
creeg te doen van contersepten na 't le-
ven. Hier quam hy in Houwlijck met
zyn teghenwoordighe Wif / die
uyt Hollant ontboden wesen / te Lon-
den is ghecomen / en woonden daer on-
trent acht Jaer / veel wercks hebbende
van contersepten / maer gheen Histori-
en / daer doch zynen gheest altijdt was
toe ghenegen: des maecte hy een stuck
op doeck met beelden meerder als 't le-
ven / wesen en beduydinghe / hoe
Sterckhep van Wijshep en Doozich-
tichepdt wort verwonnen / welck hem
afcocht een treffelijck Jongman / Engels
Coopman / ghenaeamt M. Pieter Hach-
ten, die 't verschonck aen d' Heer Chri-
stoffel Harten, die hoogh Cancelier is
gestorven. Anno 1578. conterseptte Ke-
tel de Coninginne van Enghelant nae
't leven: haer Majestept sat te ghevalle
van den hoog gebozen Graef van Hert-
fort / op 't hupsē van 't Pantwozth / daer
sy by d' Hertoginne van Sommerst /
Moeder des selve Graefs / ten eten was.
Ketel conterseptte oock den Graef van
Orfoort / gebozen hoogh Camerlingh /
met

met noch veel meer groote Heeren van den Adel/met Vrouwen en Kinderen/ eenighe ten voeten uyt soo groot als 'leven. In't Jaer 1581. vercrack hy uyt Engelandt nae Hollant / en quam woonen t'Amsterdam / daer hem veel booz quam te contersepten nae 'leven. Onder ander/ een Corporeaelschap van Schutters leerde hy op de Cleuwniers Doelen/waer van Capiteyn was Herman Rodenborgh Beths, daer hy sich selven oec in contersepten in ysofijl. Dese staen of sy stonden op een Galerije/so

datter en plaets van Colommen comen eenige seer aerdige termen/ die wat verheben en uytgesnede zijn/en daer op seer verheben geschildert/so dat het een ongemeen manier en aerdige gedaent van Lijsten is. De tronien met goet gelijken / stelselen der beelden / zijden / en cleeren / zijn uytnemende ghehandelt. Onder comen eenighe sinnekens van wit en swart/en twee staende Figuren/ als van Coper / wesende Mars en Vulcanus. Hier hy om den sin te verstaen heeft hy dusch ghedicht ghevoeght:

Ghy wzeede Mars, laet af van bloed ghe daden/
Vulcanus, ghy/van wapens meer te smeden/
D'wyl onder voet ghebonden zijn dees quaden/
Haet, Eyghen baet, Nijdt, Tweedracht vol onbreden.

Ketel heeft oock gheordineert en gheschildert twee gheestlijcke Mozalen oft sinnekens: een/daer de Deughden berwinninge hebben ober d'Ondeughden/dit hiet hy de Triumphe der Deught. T'ander was/daer d'Ondeughden zege hebben ober de Deughden / gheheeten triumphe des Ondeughts. Dese slucken heb ick ghesien tot eerfaamen Heer lo-

an van Wely t'Amsterdam/ seer aerdich gheschildert: De uytbeeldinghen deser deughden en ondeughden wonder gheestigh en versierlijck wesende / van allen onstandt en byboeginghe/nae den aert en wesen elcker Personagie/ oock gheestigh en fraey gheordineert. Tot verclaringhe deser/ zijn van hem dees ghedichten:

Triumphe des Deughts.

Den Nijdt, de Tweedracht, Strijdt, en wzeede Tyrannije,
Hier ligghe onder voet/in crachten heel verflout:
Daer Wijshheit 't Landt regheert met goede Policie,
Iustitia besozght den Vrede staende houdt/
Oock daermen Liefd' en Trouw int openbaer aenschoutot/
En dat d'een d'ander kust/omhelst in vrientschaps toonen/
Daer Liefd' van haer uyt seyndt haer Vruchten menichfout/
Met Palm en Lauwren groen/om Deught daer mede croonen/
Hier sietmen Waerheyt reyn in't alderhooghste woonen/
Die siet dooz Sterckt en Maet haer rijcke werdt vermeent
In't helder clare Licht, tot hare Deughts verschoonen.
Wel 't Rijck daer Ootmoedt staegh des Waerheys Wetten eert.

Triumphe des Ondeughts.

Alwaer de Hellsche Nijdt haer vrucht Tweedracht schuyft boozt
Dooz doncker Wolcken swart des Onverstands met list/
Die met haer Pijlen werpt de Deughden soo verstoort/
Gherechticheyt oock quetst / dat sy hier wort ghemist/
Daer leydt de Waerheyt naecht gheballen dooz den Twist,
En wort van Tyrannije in't lijf seer fel ghesteken/
Daer Oorlogh in den mist des Boosheys toegherist/
Ghereet staet met zijn Sweert, om wzeedlijck hem te wzeken.
Van ober Trouw' en Liefd', die vallend' moeten vzeken/
Daer Vruchtken jongh en teer ontschieten haer in schandt/
De Wijshheit, Policije, en Vrede zyn gheweken.
Dese 't Rijck daer Boosheyt heeft ghenomen d'overhandt,

Nederlandsche Schilders,

Ontrent 't Jaer 1584. heeft Ketel oock ghemaeckt een opsiende Paulus, soo groot als 't leven/tut aen de knien/naer 't leven van Rutger Iansz. ghedaen booz Hans Ophoghen. Dooz wiens Woeder Thomas ophoghen hy deselve noch eens maecte/met noch vyf beelden daer toe/te weten: Petrus berlaghende dat hy Christum versaeckt hadde: De bekeerde Sonderse Magdalena: de Publicaen: Saul vallende in zyn sweerdt: Iudas hem selven verhanghende: Welcke ses stucx noch zyn tot Bantzick / ten huysse van den boozschreben Thomas Ophoghen, en zyn in allen deelen der Const seer wel ghehandelt / en heerlijck gheschildert. In 't Jaer 1589. leverde hy noch een Coppozaelschap op de Handtbooghs-Doelen / daer Capiteyn af was Dirck Roofencrans, alsoo groot als 't leven/al ober epnde staende/seer heerlijck gheschildert / en rierlijck om aensien / met oock een nieuw inventie van een lijst. De Conterseptselen die hier en daer van hem zyn/zyn seer veel en wel ghedaen. Onder ander/een ten voets upt als 't leven/booz eenen Hoopman Neck, des ghelijcks zyn Vrouw. Maer dinghen boven al verwonderlijck zyn eenighe Conterseptselen / die heel supber en net van hem zyn ghedaen: Eerslijck / eenen Andries Vreericksen: Tweedst / eenen Jan Lammerlsen, hebbende in een handt eenen Ozaengien-appel: Dierdst / Secretaris Haen: Dierdst / een Goutsmit/een tronie half als 't leven. Dit syn al Amsterdammers. Vijft/een Venetiaen / die t' Amsterdam een heerlijck groot schip liet maecken / en was een Magnifico, ghenoemt Francesco Morosini, dit was een uptnemende heerlijcke tronie: en maecte daer eene tegen/anders om / met den vingheren sonder

Vincent / die oock seer wel geleek. Sest / een seer wel ghedaen tronie / wesende 't Conterseptsel van Vincent Iacoblen de Wijn-pepler van Amsterdam / met eenen goeden Franckfoozder Rijnsche Wijn in de handt / uptnemende supber / welcke oock haren welstandt van verre niet en weghert. Sevenst / een Boztugheessche Dochster. Achtst / eenen Samen Lock Amsterdammer. Dit Conterseptsel / dat t'uptmenenste van al is / is nu in den Dage tot Procureur Lock. Onder veel ander schoon Conterseptselen van hem ghedaen / heeft onder handten twaelf Apostelen met den Christus, tronien/grooten oft also groot als 't leven/en zyn conterseptselen van eenighe Schilders en Const toeghedane / seer aerdigh ghehandelt en goet van teykeninghe. Onder ander isser oock de tronie van seer Const-rijcken Beeldsnijder Hendrick de Keeser / Bouwo-meester der stadt Amsterdam / seer wel ghelijckende. Noch heb ick met myn wel bevalen ghesien 12. Apostel tronien / met de handen groot als 't leven/van hem seer cloeck ghehandelt / en zyn tot Parhs ten huysse van Iacob Ketel zyn Preef / Ingenieur van den Coningh van Franckryck / een wonder Man in zyn Const / die oock te Wylanen in 't Conings van Spaengien dienst is gheweest. Ketel ghelijck hy van Natueren een Woesterlingh der Mules is / heeft oock gelijckende den ouden Timanthes veel heynlijcke verstanden in zyn wercken te weghe ghebracht / en sin-rijcke beduydtselen te kennen ghegheben. Eerslijck / een ordinantie in teykeninghe / uptwijfende dize oozsaercken / waerom alle Consten gheleerd worden. Hier neffens tot verclaringhe is van hem dit ghedicht:

Dry dinghen yeder meest te leeren Const beweghen,
T'een Geldt is, tweede Eer, en 't derde Liefd' tot Const,
Die Geldt soeckt, giericheyt hier op den wegh comt teghen,
Beledt zyn voortganch hem, dies hy maer leert op 'trondst.
Maer die nae Eere staet, verwerft wat meerder Ionst,
Midts ydel glory can ten Consten boom toeleyden:
Dan soo hy om de vrucht, niet om den boom begonst,
Hy onrijp plocken sal geen recht ghevoet van beyden.
Die d'aengheboren lust den wegh hier gaet bereyden,
En staegh met vlam de Liefd' daer toe drijft voort met cracht,

Van dees sal neersticheyt noch paciency scheidē,
 Waer door in arbeyt hy tot Consten werdt ghebrachte,
 Wiens oefningh naemaels Faem met Geldt en Eer verslachte.

Gheluck verweckt Nijdt.

Afsonstigh Haet en Nijdt, en Achterclap upt spijt/

Den tegghen Fama setten:

T' gherucht vlieghe nochtans boozt/dies elck een siet en hoorz
 Van pegh'lijcx werck ghetuyghen:

Doch Waerheyt met den Tydt, in't licht comt / oft wat lijdt/
 Geen dingh can't haer beletten.

Dies Nijdt t' hert knaeght ghestoozt/de Spin senijn upt coozt/
 Daer Bickens Honigh supghen.

Dit sinneken van den Boom der Con-
 sten/was ooc van hem noch beduyt op
 eenen gheestlijcken sin/het was in Bza-
 bant gesonden/en is noch t' Hamborgh/
 tot d' Heer Domenicus van Wffele / in de
 grueningh-straect / daer het den lichten
 dagh/ en den Const-hongerigen oogē/
 maer te veel in een kist onthouden wort.
 Ketel heeft oock ter begheerdt van Ra-
 phael Sadeler geteyckent een sinneken/
 daer midden Musica, Pictura, en Poësia,
 sit de Liefde met een zandend' hert
 by eē Fonteyn/ haer gesicht na de schil-
 derijē/ en t'gehoort tot de Musijcke kee-
 rende. Op de Fonteyn sit met een kin-
 deken xptghebeelt Genegentheyt/dat
 water pijs / hebbende by hem Subtijl-
 heyt/met der slange beduyt / en bewijst
 met veel aerdige onstandicheyt/de lief-
 de te wesen de Fonteyn der Consten.
 Dit selve drijft hy noch op eenen geest-
 lijcken sin: des is den boben hach der
 Fonteynen met Seraphinnen hoofden
 gheciert/ upt welke Lof-geester mon-
 den t' Fonteyn-water der Consten (als
 tot Godes prijs) vlietet. En de wijl der
 Constnaers aert en begeerte streckt tot
 hoogheyt/ eer en prijs/ is dese begheer-
 ticheyt uptgebeelt met Louwer crans
 en Palm-tack. Onder ander sit Pictura,
 en Schildert de Histozie van Icarus en
 Dædalus, om de maerhoudicheydt den
 Constnaeren in latendunckenheyt booz
 te houden: om dit perck comt oock eenē
 boozt/ en begrijpt in hem vier beelden.
 Neersticheyt/spinnende/met eenen Op-
 baer/by hebbende sweepen en spozen.
 Ten tweeden/Arbeyt/met spa/hamer/
 Ossen-hupdt/en dozvlageles. Ten der-
 den/Verduylichheyt / met een Voghel-

kopken met een Voghelken in / by heb-
 bende een Lam/en Sant-looper/achter
 haer hanghen de boepen. Ten vierden/
 isser t' Gebzupck oft Oefninghe/met ee-
 nen pijl in de hant/die sy wozyt dooz ee-
 nen Ring / den eenen boet hebbende op
 een upz-glas/ achter hanghen hant-bo-
 ghē. By elck deser Beelden hanghen
 twee zandende Lampen / als upt een
 grotissich loof-werck spruytende. Hier
 wort bewesen / dat Oeffeninghe metter
 tijt volcomen wort/en dat dooz vier up-
 terlijcke middelē de boozgemelde crach-
 ten hen licht openbaeren / ghelijck alle
 Consten dooz dees vereenighde Deuch-
 den te boozschijn comende / lichten zijn
 c p der Aerden. Hy heeft noch gheschil-
 dert een sinneken van lach en wit / een
 volwassen naecht Man/treet met eenen
 voet op't hooft van een Ossen-hupdt/
 met den anderen op een graef/schuyden-
 de ober eenen anchor / welcken hy met-
 ter hant by den ring ophout / heeft ooc
 een sweep en twee spozen/en op den erm
 een Vrouw gheladen/en als in zjn ghe-
 welt/met haer wesende de const beduyt/
 die in haer hoogh opghegheben rechter
 handt heeft eenen Louwer-crans/daer
 den Man oock met zjn rechter handt/
 houdende een doozschoten zandende
 hert/ om aengheraken nae repckt: De
 Vrouwe rust met den teenen op eenen
 Sandt-looper/welcken heeft aen d' een
 zyde eenen dagh-bloghel/en aen d' ander
 eenen nacht/oft Vleermuyts bloghel/en
 wijst met haer sincke hant c p een lam-
 meken/dat om hoogh siet nae de Const:
 een knielende Jonghskē houdt den
 eenen erm om den hals van het Lam/
 met d' ander handt opnemende een Pal-
 let

Nederlandsche Schilders,

let met berwen / als ghenepcht de schil-
dercoust met gedult te leeren : aen d'an-
der zyde van de schyldende Postuere /
die op den rugghe wozt ghesien / leyt ee-
nen jongen / hattende met d'eer hant eenē
Offen-hoorn / met d'ander een Musyck
Boeck / geneghen een Musicien te wo-
den / hebbende by hem alderley Mu-
syck-tuygh. In de Locht comen aen
d'een zyde twee kinderkiens / het een den
Gheest / t'ander Lust beduydende / dese
dygven t'blammigh hert tot neerstic-

hepdt / twelck Sweep en spoozen beduy-
den / die den Man in de hant heeft : aen
d'ander zyde van verre compt oock ee-
nen ghebooghden Cupido , die t'pylken
in t' hert gheschoten heeft. In het ver-
schieten sietmen eenige Rubynen / aen-
wysende Room te wesen de studeer-
plaats der Schilder-jeught. Dit stuc-
ken is te sien tot Amsterdam by den
Const-liefdigen Heer Secretaris Haen.
Tot berclaringhe is van hem dit ghe-
dicht :

De Hope sal o jeucht u niet ontrijven,
Dus arbeydt vry lydtlamigh met den tydt,
Soo Geest en Lust u hert ghestadich drijven
Tot Neersticheyt, ghy cryght al'tgeen ghy vrydt.

Daer is oock van hem seer constigh ge-
schildert een groot stuck van de naeckte
Waerheyt / in ghedaente van een schoon
Wrouw / slapende op een seer schoon An-
tjicksche sierlijke Koets / oft slaepstede
aen 'thoofst hebbende in een claerhepdt
eenen Seraphin / betekende de deugt.
De vermomde Loghen uptagebeeldt
als eenen Satyr / boven een Mensch /
onder een Boeck ghelijckende / climt in

ghedaent der Waerhepdt op't bedde /
wiens Nom-aensicht wozt door de
cracht van des Waerhepts Deught af-
ghesooten : dese is uptagebeeldt in ghe-
daente van een sterck Man met Arents
vlogelen / gelijkende den Tijdt / de Lo-
ghen drukkende de schouderen / dat hy
haer schijnt de lenden te bzecken : dit
stuck is oock t'Amsterdam. Hier op dit
ghedicht :

De naeckte Waerheyt vry mach hier gherust wel slapen,
Ghemerckt de clare Deught ghestadich by haer waect,
Want of schoon Loghen schalck haer listigh meent betrapen,
Hy vindt hem haect belet : want Deughts cracht hem op maect,
Die hem soo druckt en plet, dat hem den rugghe craeckt.

Noch isser in de selve Stadt van hem /
in de Calberstract / in t'Hof van Hol-
landt / tot Meester Claes , een sinneken /

een stuck gheschildert en seer wel ghe-
colozeert. Op dese meenighe :

T'vernust ontwapent van den Wijn ,
Van Venus , en van Gheldds begheeren,
Door het Misbruyck (een oudt fenijn)
Ghecleedt wort met Sotinne cleeren.

Hier is uptagebeelt t'Vernust / als een
weerloose verwonnen Vrouw / ont-
bloot van haer Wapenen / als Helin/
Schilt / en Lance / ligt onder voet / door
het misbruyck van Vrouw / Wijn en
Gheldt / te weten : Venus sittende met
eenen bandt / gestrickt hebbende t'Ve-
rnust aen den voet : achter haer staet Cu-
pido , oft t'begeeren / welcken treckende
de pees van zijnen boogh des dypvou-
dighen onmaets / mickt op t'Vernust.
Bacchus met een vergulde krupck in
d'een handt / in d'ander een Cristalijn

glas met rooden Wijn / schijnt t'Ve-
rnust te prikelen / boven haer vermogen
te drincken / de reflectie des rooden
wijns schaduwende op haer boozhoofst.
Wepnich boozder is Giericheyt doen-
de / upt een rijckelijcke kist een Stock-
beurs nemende / op t'decksel is uptge-
beeldt Midas , die alles wat hy aenroert
gout maect. T'misbruyck / als een
oudt Satyr in t'doncker / treckt t'Ve-
rnust een Sots-cap aen. Daer is oock
tot den booz-verhaelden Secretaris
Haen , van Ketel een seer schoon stuck
van

van de seben Deughden. Noeh is van hem een Mozael op't Spreekwoordt/ **T** begheeren heeft gheen rust / uytghebeeldt aldus: **D**e Mensch schrydende over eenen grondtloosen put / wordt de ooghen verblindt van het vleesch: achter hem wast het seer gheneeslijck cruyt Peron, waer onder aen de wortel licht een nieuw bozen kindt / welck cruydt 't leven der Zielen beduydt: **D**ooz hem wast 't vergiftighe cruydt Napellis: onder aen de wortel een doodts-hoofst / be-

duyt de doot der Zielen / 't welck is het tijdtlijcke goet / daer de Mensch so seer om woelt / dat hy het toecomende ter salicheyt dienende versupmt: de lachende Fortuyn / in haer sepl hebbende den Godt des Rijckdoms / uytstortende alles wat den Mensch nae 't vleesch begheeren om wenscht / is hem te wille: dan 'tonversadigh begheeren / staende met eenen doet op een onrust / heeft gheen rust. **T**ot verclaringhe zyn van hem dees beerskens:

Een woelend' aerdsche Mensch door 't vleesch is soo verblendt,

Dat hy gheen Godt en kent, derhalven 't quaet hem lust,

En wenscht oock menich wensch, vernoeghloos sonder endt,

Of hem 't gheluck al seynt, 't begheeren heeft gheen rust.

Tot bewijs / zyn oock van verre te sien de Poetsche Belle-pijnen / als die van Tantalus, Sisyphus, Ixion, Tityus, en Da-

naides. **N**oeh is ter selver plaets een Mozael / waer van 't ghedicht aldus luydet:

Climt Syons bergh hoogh op, cloeck met voorsichticheyt,

Met d'oud' Eryarentheydt gaet wijslijck hier te rade,

Door Kinder bobbels wort te gheener tijdt verleydt,

Of u is dydel Waen, en niet de daedt bereydt:

Die Manlijck is bedaecht vercrijght van Godt ghenade,

Als Iongheydt mist en valt, tot eyghen schand' en schade.

Dewyl ick van verschepden sinnekens heb verhaelt / behoef niet te verswighen zynen Deught-spieghel / die van hem dooz Sanredam yptromt in Drint / wesende een sin-rijcke inventie / bestrafsende d'ondanckbaerheyt des arghen Menschens / welcke de Son ontfangen- de / de weldaet al bytende qualijc loont /

daer de danckbaerheyt de Maen ontfanghende / sulcks eeuwig / om wel verghelden / in ghedacht behoudt en dzucht. **H**ier by zyn overbloedighe bedupdtelen / ghelijck sulcks in de Drint ghesten mach worden. **D**aer by roemt tot verclaringe dussche meeninghe oft ghedicht:

De Deught bewesen hier, het oprecht danckbaer herte,

Hoe weynigh die oock zy, wordt 't gheener tijdt vergheten:

Maer d'ondanckbare Mensch verkeert haelt 't wit in 't swerte:

Die sulck een vryndlijck cust, wort vinningh weer ghebeten,

Men doet d'ondanckbre goet, noch willen sy't niet weten.

Ghelijck dan Ketel versierigh van eenen voozt-telighen gheest schijnt gedzeden te wesen / heeft verschepden voozmenens en lusten in hem beboelt / in oft beneffens onse Const / welke hy gehoorfaem is gheworden / om daer (sonder yemandts naedeel) zyn sinlijck jeydt in te voldoen. **E**erstlijck / No 1595. **D**zongh hem 't gheneghen te bootseren oft werken van aerde / en maecte wpt eenen clomp een groep beelden / te weten / vier maecte Dannekens / de dzyt hebbende eenen aen handen en voeten ghe bonden / ghelijck of daer mede waer o' hemeent den ghenen / die sonder Byzul oft-cleet

wesende was gheworpen in d'uytsterste dupsternisse: want 't schijnt sy hem uyt hun ermen willen werpen. **D**ese vier beelden doen seer aerdighe actien / comen seer gheheel / en zyn op zynen winc kel te sien / een dinghen dat allen Constverstandighen / oock den besten Beeldtsnijders hoogh verwonderen toelangt. **T** 'sindert heeft hy hem oock met het bootseren van wasch / in zyn schilberren en teykenen beholpen / het welck hy d'Italianen ghebruyckt / en voorderlijck is. **H**et volgende Jaer ving hy aen heel nette Conterseptelen te maecken / 't welck hem oock wonderlijc wel is ge-

Nederlandsche Schilders,

lucht/ ghelijck aen de verhaelde con-
terseptelen is ghebleken / en noch ghesien
can worden. In't Jaer 1599. quam
hem in den sin eenen lust te Schilderen/
sonder Pinceelen metter handt / welck
hy velen woort gehouden vooz eenen be-
lachlijcken wanschopen lust/ gelijk ge-
meen is hy eenige bezuchte Vrouwen/
die vzeemden/ rouwen / oft ongehoock-
ten cost tot spijse te gebuycken geluste.
Doch om maetlycker hier van te spze-
ken/soo is seer te verwonderen/dat het
hem soo wel ghelucht is/ en datter geen
wanschopen Vuchten van zyn ghero-
men. Het eerste dat hy dede / was zyn
eyghen conterseptfel / welck hy op ver-
scheyden manieren dede / en geleeck soo
wel oft beter / als een ander met reet-
schap gedaen / en stont wel upter hant.
Dees pzoef ghedaen / voer voort / en
maeckte vooz Const-liefdighen Sr. Hen-
drick van Os t'Amsterdam / eenen De-
mocrilus en Heraclitus, hem self int beelt
Democriti, ter begheerte van desen van
Os, conterseptende / en staet seer wel
en gloeyende uyt der handt. Onder an-
der Conterseptelen dus ghedaen / we-
sende besich met het Conterseptfel van
d'Heer Morosini, nae het nette met den
vingheren te Schilderen / quam den
Pinceel-maker op den aengang/wel-
ken hem wenschte aen elcken vingher
een Exter-oogh : Want hy was alleen
die dooz sulck ghebzuyck te cozt comen
soude. Eē Man woonende in der Mos-
co/ liet hem dock dus contersepten/om
dat te toonen den grooten Dorst / daer
hy seer ghemeen mede was. Noch con-
terseptte hy den Admirael der Volupte-
sche Schipbaert Sr. Wolfaert Hermans,
seer wel ghelijckende: s'ghelijcks den
uptnemenden Beeld-snyder de Keysler/
boozhenen van hem met den Pinceelen
tot een Apostel ghedaen. Hy heeft oock
ghedaen met dupin en vingheren dzy
tronien/ een Maria en S. Ian, met eenen
Salvator, hebbende op 'thoofst een doorn
Croon/wonder net en supber ghedaen/
besonder het bloet/en boben al de vloey-
ende tranen uyt den ooghen / dat het
onmoghelijck schijnt / sonder reetschap
te zyn ghedaen. Nu dat noch vzeemder
is/ Anno 1600, werdt hem vooz te co-

men te schilderen sonder hande/met syn
voeten / of hy daer van yet te weghe
mocht bzenghen. Dit heeft velen ver-
gheefs tot lachhen en spotten verwe-
meer als 't boozgaende/ om dat de voe-
ten daer toe noch onbequamer zyn / en
so tot arbeppen niet verozdineert: maer
hier can doch niemandt hy verhindert
worden/ als den Pinceel-maeker (als
verhaeldt is:) en wat vermandt soo uyt
zyn sinlijckheyt doet/behoozdemen niet
qualijck te nemen noch te dupden/ dat-
men dinghen die ondoenlijck schijnen
toont doenlijck te wesen/ en dat een han-
deloos Const-verslandig Schilder sou-
de comen hem behelpen. Het zyn doch
eenighe / die om hun behendicheydt te
toonon / wel derghelijcke onghewoon
dingen bestaen en doen : Eenighe schie-
ten met 't Roer op den rugghe/ oft ver-
keert/en raken daer sy op micken. Ick
laet staen / dat eenighe loopen op tou-
wen/daer de aerde nochtans bequamer
toe is. Epndlinghe / siel ick tot verant-
woozdingh' en onschult / sonderlinghe
de wercken die soo gedaen zyn/ datmen
die upter handt siende / soude meenen/
datse met handt en reedtschap waren
ghedaen. Deerste pzoef was den Godt
van het swijghen/ Herpocrates, 't welck
hem wel geluckte / de myne van 't swij-
ghen wel treffende/als oock den lachen-
den en schreyenden Philosooph. Dese
verhaelde dinghen doeude/heeft altijt
seer sorgzbuldigh gheweest / gheen din-
ghen met ander lidt oft reedtschap te
willen aenroeren/ dan alleen met 't ghe-
ne hy dat vooz had te doen/ als van ve-
len can worden ghetuygh. Het hebben
versheyden Heeren hier in beflagen ge-
had. Den Hertog van Nemours cocht
dē schreyende Philosooph/om de vzeem-
dicheydt: want hy oock de Const vooz
lust sauitijden oeffent. Een Doolsche
Graef / Andreas Lescinski, Graef van
Leshno gheheeten / heeft van hem oock
eenighe tronien met den voet. Nu wil
ick niet 'berswijghen/ hoe hy heeft ghe-
schildert op versheyde wijzen vooz zyn
hups : een de rechter spde van den ghe-
vel/ Den democritus, en Heraclitus, met een
werelt ti isschen beyden/ dede hy met den
rechter h. vet : Op de sinckse spde / Mo-
mus

mus en Zoylus, met den slincke boet: int midden recht boven den ingangh des hups/cont den snel-blieghenden Tijd/bercraeft met Roosen/in d'een handt een sepsen oft sickel/ in d'ander een Sandt-looper/ verselschapt met twee blieghende kinderren/het een Verstandt/t'ander den Gheest beduppende/ om dat dooz Gheest en Verstandt metter Tijd alle Consten voozt comen: dits sonder Pinceel ghebaen/met de slincke handt: dese verhaelde stucken zijn de beelden soo groot als 'leven/en met de verwen oft van coloreuen. Daer tusschen staen twee stucken van upt den coper: 't ghene op de rechte spde van den Tijd/ is/ daer Pictura schildert met de handen en met de boet: 't Ander op de slincke spde/ is 't lachende Ghedult/ sittende op een Kenbeelt aengevochten van Walscheyt/ die met d'yn pijlen teffens schiet/ te weten/ afgunst/ achterclay/ en laster: Nijdichepdt treckt haer by de vlechten des haps schrickelijck over rugghe: Den vinnighen Haet hift op haer eenen zenden Hondt/ om te verclinden: Doot-

lijck-ghewelt/ een Man met een dootshoofst/upt wiens ooghen vliegghen vierblanunen/ beteckent de groote sterft binnen Amsterdam/ in't Jaer 1602. in welck Jaer dit wiert ghemaecht. Dees grouwsaem ghedochten schijnen t'Ghedult te willen vernielen: 't welck sp/ hebbende een Lamticken in den erm/ en een cruyfsken in d'handt/ al lachende verdraecht/ 't ghesicht nae den Hemel als tot haeren Schepper hebbende. Ser ick noch eynbighe/wil noch eenighe zuner Sinnelkens hier voozstellen. Het is eens gheschiedt/dat een Edelman/d'Heer van Wulp, op hem versocht yet te hebben ghetekent in zynen stam oft byzientd-boeck/ stracks wetende de conditie des selven Edelmaus/ ozdineerde en tepckende een Edelman/sittende op een hupsch Peerdt/ hebbende op zyn handt een Valck/ en een Jonghvrouw achter hem/ en vooz hem loopende eenen Winthondt: In't verschiet eenen Boer/ met zyn ghebouwen en Roepen/ daer by voegghende een ghedicht:

Ghenoechlijck is en soet ter Weerelt het bywefen
Van uytghelesen schoon bevallijcke Ionghvrouwe,
Een moedich dravend' Peerdt wort om zijn deucht ghepresen,
Oock eenen Iacht-hont fraey om zijn rasheyt en trouwe:
Den Landtman heeft zyn lust in Koeyen en ghebouwe:
Wie sal verwondren dan, dat Edelman eerweerd
Siet gheeren een schoon Vrouw, een Iacht-hondt, en hups Peert?

Hier by voegghde Ketel noch een sinneken/waer in hy te kenné gaf de verbozghen meeninghe van 't voozgaende/ en was dus uptghebeeldt. Daer sat een jongh naecht Vrouwen met een Sotrap op 't hoofst/ bacende een kindeken op de schoot van een Jonghling/schoon van aensicht/ maer achter wast een Doodts-hoofst/ hebbende beneden eenen Schorpioen-steert/ waer mede hy 't Vrouwen hem omhelsende/ van achter stack in haer spde:want zynen naem was Dootlijck perijckel; 't Vrouwen

naem Sotte jongheydt: 't Woedt wijf/ die 't kindt Wulpscheydt upt de geb oozte nam/ hiet/ Yet schijnende Idelheydt. Verder/daer Sotte Iongheydt met haer kindt op den erm scheen gaen spelen/quam Tijds ervarentheydt, haer 't kindt ontreckende. Verder lagghen als een open Mossel twee schulpen/daer neffen sat het Manlijck verstandt, als een Phyllosooph/met een rijfsken in d'hant/waer mede hy 't kindt weder dede cruppen in de schulpe. Tot verclaringhe was dusch ghedicht:

De Sorte iongheyt staegh hier niet als Wulpscheyt haerdt/
Yet schijnend' ydelheyt comt haer daer in te hulp/
En 't Doots perijckel sel omhelsst sp onbeswaert/
Tot 't Tijts ervarentheyt wech neemt den Wulpschen aerdt/
En dooz Manlijck verstandt doet cruppen in zyn schulpe:
Want wie hem Manlijck draecht/ die is recht Heer van Wulp.

Nederlandsche Schilders,

Dit werdt in den Haghe van velen be-
haeghlyck belacchen / en gheruchtyck:
voock by den Prins van Orangien. Een
schoon stuck / van seven voeten groot /
heeft Ketel oock ghemaect / vooz den
Burgermeester Cornelis Florissen van
Teylinghen, wefende een oudt Mozael /

daer den Tijd de Waerheydt brenghet
aen den dagh. Ter liefden des Const-
liefdighen Jaques Razet t' Amsterdam/
maeckte hy op zyn avijs oft debise / Na
dit een beter, een gheschildert Mozael/
met dusch een ghedicht:

Ghelpck een dulle Zee de Weerelt eyflijck Razet,
Dies sit in anghst en noot vast aen een pfer beter
Ghepijndt Lijdtlaemheydt, die gheen en noot verbaset/
Of storm vierbout schoon op haer gheweldigh blaset/
T' Herts lebend Sterck Gheloof weet / Godt is gheen vergheter/
De Stantvallighe Hoop' haer wijst Na dit een beter.

Noch heeft Ketel twee clepne stuckkens
vooz Razet ghemaect: Het een is een
Marp-beeldken / met een kindeken /
't welck de hoyst wepghert / en valt nae
't crups / 't welck hem van een Engsel
hoozghehouden werdt. Het ander / een
clepn stuckken / daer Christus op een
steen sit / met twee weenend' Engelkens
bespden hem: Dat welck Razet verhan-
delt heeft aen de Iode, en is tegenwooz-
dich t' Antwerpen. Eyndlijck heeft Ke-
tel nu gheschildert sonder reedtschap
een groot stuck ghenoech als 't leven/
een naecht Beeldt met een Ossenhuypdt
om/en in de hant een hamer / beduyden-
de gheduerighen Arbejdt. Over zyn
hoost vliegghen twee kinderen / het een
den Gheest / en het ander Lust: Den
Gheest blaest 't ghedacht / van sonder
Pinceelen / met hande en voeten te schil-
deren / in de Memozie. Het tweedde
kindt / 't welck Lust is / comende upt
de ghedachten voozt / yrickelt met een
penneken in de herffenen / wijfende op
eeuen Spiegghel / te verstaen ghebende/
dat sulck woornemen dooz verstandt

en ghesicht soude te weghe worden ghe-
bracht. Liefde / hebbende een vlam-
me byers in de rechter hant / schijnt tot
'twerck te dypven / met de slincke handt
het herte nopende met eenen gouden
pyl / die Wer beteeckent. 't Verstandt
stiert de voet in 't schilderen / met hulp
van 't ghesicht / 't welck de Spiegghel
beduydt / midts 't Verstandt tot sulcks
niet sonder ghesicht / noch 't ghesicht
sonder Verstandt pet vermaggh. Pictu-
ra houdende 't Penneel op haren schoot/
op de slincke handt 't Palliet met ver-
wen / ghedooght dat Rijdicheydt met
de voet gheschildert woort/welcke Rijdt
haer hert schijnt te knaghen van spijt.
Pictura is verselschapt met Reerste-
heydt / en Lijdtlaemheydt / oft Patien-
tie / die te verstaen gheben / datse in ge-
duerighen arbejdt veel connen te wege
brenghen met den Tijdt / die doock in 't
selve stuck niet versupmt is / vliegghen-
de hem te vertoonen / met in d' een hant
een wy-glas / in d' ander een sickel.
Tot verklarighe is van hem dit ghe-
dicht:

Waer Gheest en Lust de herffen terghen,
Met vlam en pyl de Liefde werckt,
En t'onderfoeck den Mensche verghen,
't Ondoenlijck doenlijck men bemerckt.
Ghedult en Vlijt in arbejdt staegh,
't Verstandt gheoeffent openbaren,
Met hulp van 't Oogh, des lufts behaegh,
Of handt en voet Pinceelen waren.
Pictura siet laet toe en lijdet,
Dat met de voet gheschildert wordt
Invidy boos, die 't al benijdet,
Haer herte knaeght van spijt en mordt.

Besluydt

Wesluyt.

Den Vliegheer met zyn sickel dreyght
Op 't Onverliens elck af te maeyen,
Dus die tot winst hier is gheneyght,
Neemt waer den tijdt bequaem om laeyen.

Deught verwint.

Dit is wel het uytnemende sonder reetschap van hem ghedaen: De Rijdicheyt is alleen met den voet ghedaen: het ander met den vingheren en duym. Sonderlinghe is te verwonderen van de groote nethepdt / die men siet aen de vliegghende kinderden / daermen hun gedaenten en naerken siet gheschildert

Siet teghen de costuymen, met vinghers, voet en duymen,
ben ick gheschildert heel,
Doen Ketels lust my maeckte, in gheener wijs ghenaeckte,
my borstel noch Pinceel.

Ketel heeft oock coztz ghedaen een luidich, een beeltd meer als half lijf/en als 't leven/doch met reetschap/seer wel gecolozert en cierlijck ghedaen / wesende vooz den Const liefdigen Heer Christoffel Dircksen Pruys tot Amsterdam. Een zjner besonderste wercken is te Dantzick/en is een Danaë met den gulden reghen/beelden als 't leven/en een groot stuck. Ick meen deselve ordinantie tot zynen hupsen noch is te sien / hangghende in den vooz-bloer: Waer van een clucht te vertellen is van eenē boer / die dit stuck in 't vooz by gaen sagh / vzaegghde aen d' Hupsvrouw van Ketel om de schilderatie te mogen bekijcken: want hy meende dat hy hem des verstondt/en hadder goeden sin aen/seggende: Wzoutgen/cont ghy dit aldus makē? ghy sult den cost wel cryghen: Staende aldus speculerende / seyde voozt. Ick wedde ick rade wat dese schilderatie beduydt / 't is d' Enghelsche groet / daerden heylighen Engel ons lieve Wzouw de hoodschap hzenght/en roemde bast op zyn goet oozdeel en verstande: eenen vliegghenden Cupido siende vooz den Enghel: En de Danaë, die op een schoon cierlijcke bedstede licht naerkit met de beenen van een/vooz de Maria, en trock also met al zyn grof verstant eben wijs henen. Hier mede laten wy nu 't leven van Ketel in des Almoghenden ghenaedighe handen / en zyn wercken (die der

in den Spieghele van den Tijdt. Summa/is heel uytnemende en verwonderlijck / en is vooz den Const-liebenden Heer Willem Iacobsen t' Amsterdam. In de Frijsse van 't groote stuck/sonder Pinceelen gheschildert / staet oock een ghedicht/ als of de Schilderje selve dit seyde:

Consten halben veellichter te berachten / als met waerhepdt te berispen oft verbeteren (zyn) der verstandighen oozdeel en loslijcken gheruchte beholen/ als wesende een goet Meester/die in alle deelen der Constien/ook in Metsetrije/ Geometrije / Spymmetrije / en Perspectives/ook in de gheestige Poeterije oft Dicht-const / is wel ervaren. Onder ander goede Discipulen die hy heeft ghehadt / was eenen Isaac Oserijn, ghebozen tot Coppens-habē: desen had eerst 't hups sonder Meester op zyn selven pet gheschildert / zyn Beste-baer oft derghelijcke / maer was op tepckenen niet ghewent. Tot Ketels comende/liet hem Ketel, soo hy selfs verstondt/ tepckenen een Print / uyt de forzen oft wercken van Hercules, die Cort hadde gesneden/ comende nae Floris. Welck ghedaen/liet hem dat self noch eens doen met syn onderwijs / en liet hem zyn berofen stelsel dooztrecken: Doe was dit verwonderlijck van het groot schil tusschē 't voozgaende / en de ghelijckhepdt der Printen/so dat hy strax aen 't schilderen werdt ghesteldt. Dyz Jaer daer gheweest zynde/trock te Venetiē/was daer een Jaer / oock ontrent so veel tijdt te Room. Weder comende/was sulck gheworden / datmen van hem hadde mogghen verhoppen te sien het uyterste vermogghen in onse Const: Dan is/'t hups ghecomen wesende/ coztlijck jongh ge-

Nederlandsche Schilders,

stozben van een heete Coztse. Doe hy den Coningh van Denemarck hadde so groot als hy was gecontersept: doch

maer ghedootverbwt. By zyn Meester Ketel, zyn noch van hem noch te sien eenighe dinghen/die seer aerdigh zyn.

Het leven van Gualdrop Gortzius, ghesepdt Geldrop, Schilder van Loben.

Gelijck als ick wel meer mach hebben verhaelt / dat het contersepten nae 't leven / wel het meeste deel van werck is / dat den jonghe Schilders / oft ander in dese Landen voor halt / en dat om die oorzack / en om 't ghewins wille / veel hun daer toe meest / oft gants veronledighen: So ist oock toeghegaen met den wel schilderenden Gualdrop Gortzius, die men in 't ghemeen noemt Geldrop. Dese is ghebozen gheweest binnen de Stadt van Loben in Brabant Anno 1553. den welken gekomen tot ontrent zyn 17. oft 18. Jaeren / Antwerpen in de Schilder-const seer ghe-ruchrich wesende / is daer zynen aen-vangh van leeren comen doen / by Frans Vrancks van Herentals: Van daer dooz des Meesters overlijden / oft anders / by den vermaerden Franciscus Pourbus, daer hy ander ander uptonemehypt in de Const / een overtreffelijke schoon voorbeeld hadde / van te contersepten nae 't leven: dat hy Gortzius dooz blijft / met goeden gheest soo in de Const ghewooydert heeft / dat hy daer eynblyck is ghewooyden den Schilder van Duc de Terra Nova, met wien hy is ghe-comen tot den Wyde-handel te Coelen / en is van dien tijdt af altydt te Coelen bli-ven woonen. Hy is een der uptonemen-ste Contersepters na 't leven / die men te noemen wet: Niet dat hy eynghentlijck alleen dit deel voor zyn schiet-teycken oft wit heeft / maer is oock uptonun-tich en constigh in te schilderen / ordi-

nantien / en beelden / ghelijck versche-pden suchen van hem by den Liefheb-bers / in verscheyden plaetsen te sien sijn. Tot Coelen / by Iohan Meerman, is van hem te sien een Diana, die seer wel gheschildert is. Noch ee schoon seer levende Sulanna by Everhard Iabach. Noch twee schoone tronen / van Christus, en Maria, zyn oock te Coelen te sien / in de Const-camer van een gheestlijck Heere en goet Const-beminder. Dese twee figueren uptonemende wel gheschildert / zyn in twee platen ghesneden / dooz Crispian van de Passe / en comen upt in druck. Noch is van Gualdrop eenen Euange-list seer wel en treffelijck gheschildert / ten huse eens Const-liefdighen / ghenoeemt Iooris Haeck. Noch etlycke uptonemen-de stucke / ten huse van Frans Francken, en Jaques Mollijn, al binnen Coelen. Doozt is van zyn handt seer constigh ghedaen d' Historie van Heiter, en Al-suerus, en is te Hamborgh / tot eenen Const-liefhebber / ghenoeemt Gorissen. Sijn wercken / bysonder de menichte der Conterseptelen / en heerlijcke tro-nen van hem ghedaen / zyn seer over-bloedigh / ghelijck nu Anno 1604. zyn vernuften goeden gheest / en wel-doende constighe handt / noch daegh-lijck niet ledich en zyn / noch en rusten. Summa / hy heeft met sijn schoo bloep-ende manier van wercken / veel ander / en ghemeen Contersepters / den ooghen gheopent / en verder doen sien als voor-henen.

Het leven van Michiel Ianssen Miereveldt, Schilder van Delft.

H verdient in onse Const loflijck gherucht / en afghe-scheyden te wesen van alle verachtighe / die ten minsten in eenighe deel daer in uptonemende / en anderen obertreffende is. Waerom ic niet can laten te gedencken Michiel Ianssen Miereveldt van Delft: want hy onder ander gaden / die Natuere

hem mildlijck toelange / verrozen heb-bende het Contersepten nae 't leven / is daer in soo goeden Meester ghewooyden / dat zyn wercken hem betuygen sonder ghelijck oft meerder te wesen. Hy was gebozen te Delft in 't Jaer ons Heeren 1568. Sijn Vader is een con-stich Silversmit. Michiel, by dat ic heb-be con-

he connen vernemen / is van jonghs aen van stillen en goetaerbigen wesen gheweest / en van goeden vernuftigen geest / seer jongh ter Scholen gheschickt wesende / was opmercktggh / en blygtigh in't leeren / alsoo dat hy maer een kindt van acht Jaren wesende in de Schijfconft soo toeghenomen hadde / dat hy beter schreef als eenigh Schoolmeester binnen der stad van Delft. Daer nae heeft den Vader hem ghenomen / en ghestelt op het contersepten (ick meen hy Ieroon Wierinx) alwaer hy oock wonderlijcken in ghevoordert heeft / alsoo dat hy t'zpnen elf en twaelf Jaren / heeft aengevangen met den Graef-pfer / van zijn eyghen inventie te snyden: Onder ander / een Vrouwken op den Put / een dinghen met grooter aendacht ghe daen : den Christus ter rechter syden sit tende / bewijst een treffijcke ernstachticheyt / de Vrouw t'onderwijfen met handen en aensicht / wel zyn actie doende: De Vrouw staet als in een groot verwonderen. Heeft ooc de stad Sichar op een ghebergh ghelepd / al t'achteruyt is berghachtigh / en den Put comt in de leeghte / dat die Bolders daer van daen schijnen te moeten hun water hebben: In't verschieten comen d'Apostelen met spijse / en is alles seer scherp gesneden. Woort heb ick noch van hem ghesten een Iudith / schier op de manier van Blocklandt, bysonder t'hoofd van Holophernes, t'welck is uytnemende met den Graef-ijser gehandelt / en t'heel stucken wat kloeker als t'hoogaende ghedaen. Ten lesten is hy ontrent zyn twaelf Jaer ghecomen by Blocklandt, daer hy met den bertwen begon te handelen / en schilderen / oock niet onghe lucktggh / also men coztz door zyn toemen wel conde sien. Hy volghde in inventie/beelden/en anders / heel geestigh de manier van zyns Meesters handelinghe / alsoo ick ghesten hebbe aen verschepden dinghen / die hy in zyn jonckheyt gheinventeert / en geschildert hadde / doe hy op zyn seloen wozcht / welcke my seer wel bebielen: Dat my dunckt had hy alleen op ordinantien der Historien te schilderen toeghelepd / oft daer zyn stuck afgemaect / soude heel uytne-

mende dinghen ghedaen hebben / alsoo hy noch teghenwoordigh onghetwijfelt soude: Van dit ghebreck / oft ongebal is in onse Nederlanden / bysonder in desen tegenwoordigen tijt / datter wepnigh werck valt te doen van ordinantien / om de jeught oft den Schilders oorzaeck te geven door sulcke oeffeninghe / in den Historien/beelden/en naecten / uytnemende te worden: Want dat hun vooz coemt te doen / zyn meest al Conterseptelen nae t'leven: Soo dat den meestendeel / door het aenfoeten des ghewins / oft om hun mede t'onderhouden / desen sijd-wegh der Consten te wesen / het contersepten nae t'leven / veel al inflaen / en henen reysen / sonder tijdt oft lust te hebben / den Historien en beeldegheghe / ter hooghster volcomenheyt leydende / te soecken / oft nae te spooren: waer door menigen fraepen edelē geest ghelijck vrychloos / en uytgeblust / tot een jammer der Consten / moet blijven. Dit woort doch van sijn-wegh / oft bywegh / mocht my qualijck afghenomen worden / en sommighen te hard duncten / behoeft daerom wel eē wepnig soet verdriven te worden met een Wis-ynceel oft beder: daerom seggh ick / dat men vā een conterseptel ooc wel wat goets can maecten / dat een tronie / als t'heerlijckste deel des Menschen lichaems / by wat in heeft / om daermede te openbaren / en toonen de deughden en crachten der Consten / ghelijck veel voozverhaelde groote Meesters ooc hebben ghedaen / en soo noch teghenwoordigh doet onsen voozhandigen Miereveldt, oft Michiel Iansen, die in dese Nederlandē hter in niemands tweedden en is. Heerlijcke Conterseptels zyn heel uytnemende te Delft en elber veel van hem te sien / die neffens ander wonderlijck uytmuntten. Onder ander / heeft hy onlanghs eenighe Conterseptelen ghelebert / daer hy grooten vlyt toe heeft ghedaen: Een oudt Man met eenen grooten baerdt / dat een sonderlingh schoon werck is / en is te Delft in de Cat. Poch te Leyden t'Conterseptel van den Soon van Hendrick Egbertzoon met zyn Wuyf-vrouw. Poch te Delft de Burgermeester Gerit Ianz. van der Epck / met zyn

Nederlandsche Schilders,

Dijshouwen en kinderen. Heeft noch onder handen/en schier opgedaen / eenē Rutger Iansz. een fraey frontie/en woont t' Amsterdam / weseñde een beminderder Const en alle fraeychept. Noch eenen Ian Govertz. van Amsterdam / en ontallijcke veel ander. Heeft noch onder handen de Princesse van Orangien / en ander van Adelen edel kinderen. Noch oock veel Vrouwen van Delft. Van hem is coxts ghecomen t' Amsterdam t' Conterseptel van Const-liefdighen Iaques Razer, soo heel wel ghelijckende / vleeschachtich / en levende / gheestigh ghebaen zynde / dat het swel tonghe lasteren / maer qualijck handt verbeteren soude. In summa / is so goet Meester int contersepten vermaert / dat hy seer veel en noch verfocht is / om te comen by den Hertogh Albercus, met conditie van bypheydt der Religien/en heerlijcke beloften. Miereveldt is oock uptghenomen goet Meester in Keuckenen met alderley goet na 't leven te doen / so men sonder ander siet tot Lepden aē eē keuc-

ken / van hem hoortijts ghebaen / en is ten huyse van St. Bartholomeus Ferreris : Doch can qualijck tijdt binden / anders te doen als Conterseptels / daer hy heel veel te doen in heeft / alhoewel zynen sin tot den ordinantie en beelden seer gheneghen is. Pouwels Moreelsz. woonende t' Utrecht / heeft by Michiel Miereveldt gheleert twee Jaer / en is een uptnemende Conterseptex nae het leven. Doortz eenen Pieter Geeritz. Montfort, ghebozen te Delft / oudt ontrent 25. Jaer / en quam by Michiel t' zynen 17. Jaeren / en leerde maer een half Jaer. Heeft wonderlijcken Gheest / en is in de Const heel opmerckig / en schildert uptnemende : Doch oeffent het niet dan uptlust / niet om ghewin. Noch is Discipel geweeft van Miereveldt, Pieter Dirckken Cluyt, oock van Delft / out ontrent 23. jaer / is seer gheneghen tot inventien / en heeft een goet begin van schildere. Noch een Discipel ghenaeamt Claes Cornelisz. van Delft / die ooc goet begin heeft / weseñde den Meester van desen zyn Meester.

't Leben van Henricus Goltzius, uptnemende Schilder / Blaetsnijder / en Glaes-schijver / van Mulbacht.

De grootdadige en werckende Raetuer in de Zucht / die sp tot de Schilder-const gantschlicke voorgeschieden vercozen heeft / is al dzinghende en hoozt dzyvende soo crachtich / dat hy 't zaedt / datse in sulken boesem heeft gestort / na ghelijcke mildtheydt niet wafdom en vzychthaerhept / sonder verborge laten / doet heel vzoegh voortcomen / en openbaerlijck beclijven. Dit sal betuygt worden warachtigh te wesen met het leven van Hendrick Goltzius, den welcken van treflijcke eerlijcke Ouders afcomstig / was gebozen te Mulbacht / eē Dozp int Lant van Gulick / niet wijt van Venlo / int Jaer ons Heeren 1558. in Febuuario / eenighe dagen booz Pauli bekeeringe dagh. Syn oude hercomst is van eē ander Dozp / genaemt Hepsbeek / baer zyn ober Groot-vader den naem Goltz van ouder tijdt / en ober veel Jaeren herwaerts behouden hadde. Desen Groot-vader woonde tot Venlo / weseñde een constigh Schilder /

Hubrecht Goltz ghenaeamt : Had een vzoeder Sybrecht Goltz, een fraey beeltsnijder. Nu Hubrecht had een soon en twee dochteren / welke dochters beyde Schilders tot Mannen hadden : Eene deser was de Moeder van Hubrecht Goltz, uptnemende gheleert Historischijver / die andersins was vā Weertzburgh ghenaeamt. Desen hiel hem veel te Zugghe in Vlaender / ghelijck hoozen in zyn leven verhaelt is : En hadde den naem Goltz ghenomen van de Moederlijcke spde. Nu den soon van den oude Hubrecht, genaemt Ian Goltz, was een redelijck fraey Schilder / woonende te Keppers Weert / daer hy Bozgermeester en anders in de regheringhe was. Desen / neffens verschepden dochters / hadde twee sonen / waer van den jonghsten was gheheeten ghelijck zyn Vader / Ian Goltz, welcken nae 't overlijden zyns Vaders werdt een Glaes-schijver : en alsoo hy door quade avontuer tot wepnigh con comen / trock in 't ver-

verhaelde Dozy Mulbracht/hē vzoech in't Houwlyck beghevende. Synen oudtsten soon was onsen voorgenomen Hendrick Goltzius, dat een bet/wildt/en lustiggh kindt was / niet teghenstaende dat hem de Moeder dooz veel sieckte wepnig met haer melck con te hulp comen. Maer also hy een gheestigh en lebendig kindt was/is hem ballende niet alleen een storcken dooz zynen neus gesballen/en hem veelmael upt t'water laten trecken: Maer was oock so tot den buyze gheneghen / dat hy een Jaer oft meer oudt wesende / alleen gaende / op t'vier viel/met taensicht boden een pan met ghebzanden Op / verbernende in de gloepende colen beyde zyn handen / welke hem zyn Moeder vlytigh poogde wel te genesen / met spalcken / sinneeren / en anders/in groote sinerten nacht en dagh / tot dat een neuswysse buyz-vrouw quam de spalcke ontbinden/segghende: Sy soudet beter beschicken / windende slechts de rechter handt in eenen doeck / waer dooz de senulwen der selber aen den anderen groepde / in voeghen dat hy zyn leven de handt nopdt recht open doen con. Nessens dit ongheluck / jongh kindt wesende / gheschiedet dat zyn Vader dooz ongheluck oft onbewist hem hiet steken in de mondt Oyzpiment / oft Auripigmentum, het welc den Vader ten besten hy mocht weder upt crabde. Doe nu Goltzius oudt was ontrent dyp jaer / is de Vader Ian Goltz, upt t'voornoenden Dozy Mulbracht vertroocken / en quam woonen te Dupsburgh/een stedeken in't Landt te Cleef/daer Goltzius t'zynen vier Jaeren ter Schole gingh / en begoft leer en A. b. c. en soo voorts spellen en lesen: Maer alsoo de Natuere niet langer wou verberghen / wat sy ober hem voozghenomen en voozsien hadde / en gelijck men seght van de Catten/datse het muysen niet en connen ghelaten / saghmen wel haest waer toe de ghenegenthept zyns geests was streckende / te weten / tot de Teycken - const / met veel Mannekens met der Den in plaets van letter en te maerken. Des den Vader van sin werdt hem te stellen op t'Contersepten en Glaes-schryben / hem nemende van de

Schole. Doe Goltzius oudt was ontrent seven oft acht Jaeren / heeft hy oever al in hups ofte elder plancken en muysen verbuldt met teyckeninghen. Hy was oock meer genegen pet te doen upt zyn eygen vindinge/dan dat hy met ghedult eenigh heel stuck soude hebben nae ghemaecht. Dus heeft hy hem van jonghs aen in de Const bevlitigt/en sich stadigh aen den arbeypd gehouden / in Glaes - maerken / en schryben. Hy gedenckt te hebben ghesien eenige teyckeninghen van zyn eerste oft kindtsche dinghen/daer men con sien uptnemende cloekheypd / en behendicheypd / om de meeningen zynere Historien claeer en volcomelijck upt te beelden / en met groot opmerck. De veel sieckten zynere Moeder veroozsaecten/dat hy veel tijdt d'ander kinderen / knechten / en t'hups heeft moeten dienen / tot groot naedeel van zyn toeghenegghde voornemen: Doch was in hem den lust so vperigh / dat hy alle Deyplighe daghen hem beneerstighde op nueren en anders te teyckenen / Kemelen / Elephanten / en ander groote dinghen. Welck den Vader siende / liet den Jonghen teyckenen/schilderen en cladde / al wat hy wilde/behoudens hy des Vaders saken niet en versumpde / oft verachterde: want den Vader t'gheluck niet al te gonstigh was/dat hem veel teghen liep. Goltzius dit merckende / dat hy niet neerstighe handt t'hups most te hulp comen / heeft hem dickwils bedroeft / dat hy niet en mocht van zyn Ouders comen / en wesen ter plaetsen / daer hy der Consten halven pet fraeys hadde moghen sien: doch heeft hem tot der tijdt aenheypd begheben/en dooz groote Const-liefdicheypd is gheraecht aen het etsen in't coper / en versocht oock met zyn lamne hant in't coper te leeren snijden / t'welck hem soo in't beginsel gheluckte / dat Cornhardt doe ter tijdt vier mylen van daer woonende / hem begheerde aen te nemen te leeren Blaet-snijden: want hy alree veel percken hadde gheteyckendt vooz Cornhardt, die hy selfs vooz hadde te snijden. Den Vader was daer haest willigh toe / makende een accoort van twee Jaeren by Cornhardt te wesen:

Nederlandsche Schilders,

sen: Maer als Goltzio de conditien oft bespreken van dit verdragh niet beviel / soo was dat te nieten. Waer dooz Coornhardt sepde / hy soude by hem een maent oft twee beproeben / en soo het hem niet beviel / hy mochter dan uyt-schepden. Dit heeft Goltzius gheern bewillight / op dat hy de handelinghe sien mocht. Doch Coornhardt sepde: so gh by dan daer uyt schepdet / sul my beloven / by gheen ander Meester / noch by u selven u leven niet te leeren / des heeft Goltzius alles afgheslaghen / behoudende zyn vryheyt / en is met zyn Vader nae huys ghetrocken / niet aflatende daeghlijc in't Plaetsnijden hem te oefenen. Coornhardt dit merckende / heeft hem terstont werck ghegeven / en daer en boven gheraden hem in Hollandt te volghen / t welck hy dede / bewilligende zynen Vader oft Ouders mede te trecken: want sy hem anders gheen ver- lof wouden gheben. Goltzius quam te Haerlem woonen / coorts naer den grooten vrandt / ontrent Sint Ians dagh. Coornhart genoechte hebbende in Goltz- zij leeringh en begin / heeft hem dick- wils op de beste wyse (zjns bedunckes) onderwesen / nae zyn uytterste vermo- ghen. Goltzius dus te Haerlem woo- nende / heeft vooz Coornhardt en Philips Galle eenen tijt langh gesneden / onder- tuschen zyn zyne Ouders van daer naer Dupstlandt verrocken / en hy te Haer- lem bliuende / begaf hem in Houwlijck met een Weduwe aldaer / die een soon hadde / dien hy van jonghs aen blij- tigh heeft onderwesen / en dooz groote neersticheyt tot Plaetsnijden gebracht / te weten / Jacob Machan. Goltzius nu ghe- Houwt wesende / en maer oudt 21. Jaer / begon te comen in bedencken van zyn epgen leven / en allen anderen hun ge- legentheyt / en heeft sulcken waermoe- dichheyt ter herten toegangh laten heb- ben / dat hy schier geen ghesonde daghen hadde / en is epudlingh in een uytterende sieckte oft teeringhe gheraect / spuy- gende uyt de loose bloet wel dzy Jaren langh. De Doctoren deden wel blijdt hem te helpen / doch was al verghhefs / dewijl dese swaer moedicheydt te seer in hem was ghewortelt / te meer dat hem

noch eenighe quellinge is wederbaren. Hy mi siende zyn leven (soo men seght) aen eenen sijden draet ghehanghen / en gheen Medecijn-meester bindende / die moet hadde hem te helpen / maer ghe- lijckelijck sepden / dat het te verre was gecomen / heeft Goltzius sluytlijck vooz ghenomen (nochtans swack wesende) naer Italien te reysen / hovende also ee- nige beteringe te becomen / oft ten min- sten vooz zynen sterfdag de fraepicheyt oft schoonheyt der Consten van Italien te sien / t welck hem neffens ander saec- ken dooz Houwlijck was soo langh ge- weest belet. Heeft dan te dien epnde zyn knecht mede ghenomen / en latende t huys verscheyden Discipulen / en den Drucker / is No. 1590. in t lest van Oc- tober verrocken / van Amsterdam vae- rende op Hamborgh / in groot onwe- der en storm / doende te lange reys / versoe- kende voorts te voet te gaen / en is met dese zyne knecht geryst dooz heel duys- lant / dooz vozt en coude / hem binden- de hoe langher hoe beter te pas / te meer dooz de goote geneucht van t ghesicht der verscheyden Landouwen / als ver- anderinge van volck: besonder oock ne- mende groot vermaeck in boerderijen / die hy onder wegghen op verscheyden plaetsen aenstelde / te weten / daer hy by Schilders / Plaetsnijders / en ander Constnaren comende in gheselschap te logeren / dat hy den knecht liet de Mees- ter spelen / hem houdende gaentich on- bekendt / verremende in deser voegghen al tghene sy in't herte hadden / hoorzende hem en zyn werck lasterē / som dit doen- de uyt afgonst / som uyt cleen verstandt / ander met goede redenen / welcke din- ghen Goltzio soo vermaecten / dat hy heel gesondt is ge wordē. Dan was den knecht te gast / oft werdt in de Herberg vergast / hebbende die van der Const ge- noodicht uyt begheerte van zyn Mees- ter / die (hem heel cleen houdende) qua- lijck plaets om sittē hadde / en den knecht boven aen / wordende seer bedanckt van het goet onthael dat hy hun dede. Te Munchen / als zyn knechts versgheselle wesende / was hy genoot tot den Const- rijckende Hans Sadelers en gehouden vooz een Kaes-cooper / oft een die met Kaes omgingh /

omgingh / belobende Sadelers Vrouw
 upt Hollandt haes te doen hebben / het
 welck door schryven nae hups oock soo
 gheschiede. Hier vielen oock verschey-
 den redenen over de Herten Goltzij,
 als van zynen grooten Hercules, en an-
 der dinghen: Waer op den knecht be-
 schepdlyck antwoordende / alles maet-
 lycker verstaen / en beter afghenomen
 is gheworden. Doch ist ter Weereldt
 veel een ghebruyck / oft misbruyck / dat
 men van yemant in't afwese wat byper-
 en met minder aensien oft beleefthepdt
 spreekt / dan in teghenwoordicheydt /
 door dat des Persoons bywesen meer
 oft min doet schynen: ooc is de smeek-
 kerije oft vermoghende Vley-const te
 seer ghemeen onder den Menschen. Nu
 mocht by sommighen oock verstaen
 worden / niet voeghlyck noch betaem-
 lyck te wesen / dat yemant hem by die
 van zynen Const / oft ander goede ghee-
 sten / so vzeemdt en onbekent houdende
 is / en beschuldighen hem eenichsins
 van bebruysthepdt: Dan ick weet wel
 dat Goltzio ghenoechsaem oorzack hier
 toe heeft beweegt / dat hy derhal ven wel
 te veronschuldighen is / ghelyck hy hem
 naemaeks ghenoech en opentlyck ver-
 claert heeft. Aldus dan is Goltzius,
 met grooten lust ghedreben / ghecomen
 in Italien / te Venetien / Bologna /
 Florence / en eyndlinge den 10^{en}. Ja-
 nuary 1591. in zyn gewenschte Room/
 alwaer hy hem oock etlycke Maenden
 hiel stil en onbekent / wat boerrigh op
 zyn Hooghduytsch vercleedt / liet hem
 noemen Hendrick van Bracht / zyn sel-
 ven seker verghetende / om dat zynen
 gheest en ghedacht door het sien der upt-
 nemende constighe wercken waren als
 den lichaem ontschaect en benomen /
 daeghlyck de begheerde nieuwichhepdt
 zynen lust vernieuwende / begaf hem als
 eenighe slechter leer-jongers / stadigh en
 wlytigh te contersepten de beste en be-
 sonderste Antijcken. De Jonghers /
 die veel te Room gaen tepcken / hem
 in sulck ghestalt siende / saghen t'sontijt
 ober op zyn Papier / belust om weten
 wat desen Todeico doch voor handelins-
 ghe mocht hebben / meenende heel eer-
 pet belachlyck als verwonderlyck te

sien. Dan boeren (by ghelycknis) ghe-
 lyc den Roomschen Raet met den Pa-
 nubischen Boer / ten tijde van den Ke-
 ser Marcus Aurelius: want sy malcander
 ghenoech te seggen hadden van de han-
 delinghe van den Duytsch / daer sy Golt-
 zium voor aen saghen / en begonden met
 hem wat gemeensaem wesen / dewyl
 hy hem vrendlyck bewysende hun ooc
 onderwees. Dit is oock aenmerk-
 lyck / dat doe Goltzius te Room was /
 een uptnemende duytsche was in gantsch
 Italien / en in Room een jammerlycke
 venouthepdt / en smetlycke doodlycke
 siekten / datter menigh duytsche Men-
 schen in coeter tijdt storven en vergin-
 ghen: oock te Room ober al op de stra-
 ten en gemeen plaetsen laghen d'ellendi-
 ge siecke Menschen en storven: oock te
 som plaetsen daer Goltzius neffen was
 doende met d'Antijcke beelde te conter-
 septen / daerom niet aflatende zynen
 lust te holden / niet teghenstaende den
 vuplen stanck die daer seer groot was /
 en hy seer snel en uptnemende van pet
 te ricken. Ondertusschen had hy oock
 zyn tijt-verdyf / comende daer zyn
 Herten te roop hinghen / met te hooren
 alsoo onbekent en hepmelick ober de-
 se het oordeel der Confinaren van al-
 daer: Welcke dinghen met opmercken
 waer nemende / connen voordellic wese-
 sen. Ontrent het lest van April des sel-
 ven Jaers / trock hy van Room nae
 Papeis / met zyn vrendlyck repstghesle-
 le Ian Mathijssen Silversmit / en een ghe-
 leert jongh Edelman van Brussel / ge-
 heeten Philips van Winghen: Dese duyts-
 hadden hun heel nozdigh en slecht ver-
 cleedt / om het groot gebaer datter was
 van den ghebanen / die in groot getal
 waren / en den wegh heel onbepl te be-
 repfen maectten. Dese van Winghen,
 wesende en groot Antiquarius, die alles
 beschreef optepckede wesende groot-
 lyc kennis van den vermaerden Lant-
 beschryver Abraham Ortelius t'Ant-
 werpen / van welcken Goltzio op de rep-
 se door dese van Winghen waren ghe-
 toont etlycke brieven / die hy had ont-
 sanghen / welcker in houden was / dat
 Goltzius in Italien was / daer hy oock
 eenighe litteercken van zyn ghestal-
 nis en

Nederlandsche Schilders,

nig en persoon / oock van zijn creupel rechter hand: Dit was belachlijck / dat een soo belust was te sien / dien hy daerlijck sagh / en daer hy van te vooren eenighe Maenden mede had omghegaen. Eyndelijck begint Ian Marijssen te antwoorden: Dit is Goltzius. Van Wingen sich selven verghetende / en aensende Goltzius in soo stechte cleedinge / en onnosfel staen / ghelijck sy (als gheseyt is) alle dyp waren / heeft gheseydt: Aen Hendrick, ghy en sijdes niet. Ick meen dien fraeyen Blaet-snyder van Hollant / t welck Goltzius dede lachen / dat van Winghen den Man nae t cleedt oordeelde / daer hy self soo toeghemerckit was / en antwoorde: T waer boerdigh Sr. van Winghen, dat Goltzius hier hy u ginghe. Aen seyde hy / ghy en sijdes niet. S'abonts tot Vileery comende / wast weder aen / dat hy soo secker schryven hadde. Waer op Ian Machijssen seyde: Hoe light ghy dus en raest met u vriede? Dit is Goltzius. Van Winghen quaeet wordende / gheloofdet niet. Ja al seydet Goltzius self op den wegh / soo wast noch: Wep Heyndrick, ick en gheloofs niet. Comende te Terracina, daer wast weder als vooren. Maer Goltzius siende / dat hy t niet gheloofde / en dat van Winghen een goet Compagnon met eeren was / en dat hy nu wel behoorde bescheydt te weten / stuck zijn rechter cromme handt upt / toonende met eenen zynen Reusdoeck / gemerckit met het teycken dat op zijn Drinten staet / te weten / H. en G. in een. Van Winghen dese so claer litteercken siende / werdt stom / en bleeck / en is haestlijck opghebloghen / omhelsende Goltzius met ee vriendliche en hertlike maniere / doef wessende hem niet eer te hebben gekent. Sy hebben voort hun reys tot Napels volenpt / de Const aldaer gesien / als oock te Puzziola de vzeemblicheden in der Natuere. Te Napels heeft Goltzius, ick meen in t Paleys van den onder Coningh / gheconterseyt een uptnemende Antijck / eenen sittenden jeughdighen Hercules, en is met zijn gheselschap weder gekeerd nae Room / in de Galeen van den Paus / om dat Goltzius, hadde lust den naeckten slaven

te sien roepen / en zijn om den stercken windts wille aenghecomen te Gaiera, en voort te voet te Room / daer hy van den Paters den Jesuiten is bekend gheworden / oock van den Const-naren aldaer / de meeste van naem met den Crpons conterseytende / ghelijck hy oock dede te Flozencen / Venetien / en in Duyschlandt / en is den derden Augusti 1591. ghecomen upt Room / niet ledigh keerende: Want ick acht dat noyt pemandt van allen Nederlanders in soo wepnigh en onghellegghen tijdt daer soo veel en wel ghedaen dinghen heeft uptghebracht / met zijn ghel Ian Machijssen, quam hy te Beerdt tot Bologna / blyvende eenighe daghen te Venetien / hy eenen zynen goede vrient / Dietick de Vries. Hier gheschiede oock een soete clucht van een Schilder / die wist Goltzius comst te gheschieden / en had gesept / dat hy aen t ghedaent hem kinnen soude / t welck Goltzius gheseyt wessende / liet Ian Machijssen de voorbaerste wesen : en also Ian langh / en van stadigh aensien is / werdt van desen vooz Goltzius ghewelcomt / en den luppiter in de Const gheheeten / en begheerde pet van Ian te hebben ghetepkent / die liet zijn gheselle wat doen / welcken daer op stelde Goltzius naem: Des den anderen in zijn meeninghe / van hy de ghestaltnis pemandt te oordeelen / hem vondt bezogghen / daer seer om ghelacchen / en hy niet te wel te vreden was / wessende doch maer ghenoecht / oft coztwylighepdt. Van Venetien quamen zy op Trenten / en voort te Munchen / versoekende weder de ghene / daer hy te vooren onbekent hy was gheweest / tot groote beschaepte van sommigen. Van daer voort ober al de vzienden en constighe gheesten besoekende / is te hups ghecomen fraey en ghesont. Doch wepnigh tijds t hups zynde gheweest / ick weet niet door wat oorzack / is hem de voozgaende sieckte weder aenghecomen / welcke hem heel t'onder heeft gheshouden / dat hy gantsch upt drooghde / soo dat hy etijcke Jaren Septen-mele heeft ghedroncken / en heeft moeten swighen Vrouwen borsten / verhopende alsoo beterschap: En is ten lesten / nae veel

nae veel groote sieckten / met Gods hulpe / teghen peders gheboelen oft meeninghe / ghesenen gheworden: dan most veel tijt en zijn saecken versupmen / met daeghlijcx om hem verlustigen te wandelen / soo dat hy nu weder wel te pas / en met grooten lust in de Const is doende. Dit is nu in't cozt Goltzij leven. Wengaende zijn wercken / al voozen zijn Pinten die ghetupghen over al ghe-noech zynen verstandighen gheest in de Tepcken - const. Wy ghebentcht dat ick te Brugge / ontrent t' Jaer 1580. heb ghesien van hem eenighe dinghen / van hem ghesneden nae de tepckeninge van Adriaen de Weerdt, die soo vzoegh van hem ghedaen seer wel stonden / en fraep waren: Besonder had ick groot behaghen in eenighe Histozikens van Lucretia, die hy selfs gheinventeerdt en ghesneden hadde. Daer was onder ander een bancket / waer in hy seer aerdig had te weghe gebzacht eenighe Moderne cleedinghen / dat grootlyck den welstand verbeterde / en nae mijn duncken was het wat anders / als ghemeeenlyck by onse Nederlanders in gebzupck was. Doe ick Anno 1583. te Haerlem quam woonen / maectt ick met hem kennis / hem toonende eenighe tepckeninghen van Sprangher, daer hy grooten sin toe hadde: En dit heb ick van hem te segghen / dat hy van jonghs aen niet alleen en heeft de schoonhejdt oft verscheyden ghedaenten der Natueren gesocht nae te volghen: maer heeft oock seer wonderlyc hem gewent verscheyden handelinghen der beste Meesters nae te bootsen / als nu Hem kercken, Frans Floris, Blocklandts, dan Fredericks, en epndlinge des Spranghers, welcx gheestighe maniere hy seer epghentlyck volghde: en sneedt oock cozts nae desen dat heerlyck stuck / t' Hemelsche bancket van Sprangher, obervloepende van soeten en beballijcken Nectar, den Tepckenaer en Smijder toelanghende ghe-lycke onsterflijckhejdt. Ick sagh oock in zijn voozhups / doe ick eerst t' Haerlem quam / op groote doecken / in de hooghte / van Goltzij bindinghe ghetepkent / met gheolpde kool oft swart crijt / seben Planeten / seer uptnemende

ghehandelt / en de naeckten wel verstaen / en gheleken gheschildert van wit en swart. Doe ter tijdt sagh ick oock van hem eenen grooten langwerpighen doeck van wit en swart / van Oly-berwe / en was daer den Romeyn zijn hant verbrandt / wonder wel gheordineerdt en ghehandeldt / en was ghemaectt nae een plaets in een Camer van een groot heerlyck hups / doe ter tijdt den Bozghermeeester Gerrit Willemsen te Haerlem / dan teghenwoordich Goltzio toecomende / en is als ick meen daer noch te sien. Veel zijner Pinten mocht ick hier gedenccken / onder ander vzoegh ghedaen de Roomsche Helden / die ghe-noech de heldighe cracht der Tepckenconst / en t'vermogghen des Graef-jfers ghetupghen: Maer ick sal om cozthejt veel overklaende / verhalen van ses stucken / die hy upt Italien ghecomen wesende dede: Want bedenckende wat hy ober al vooz handelinghen hadde ghesien / heeft met een eenighe hant verscheyden handelinghen van zijn inventie ghe-toondt / en dat verwonderens weerd is / binnen seer cozten tijt sulckx te weghe ghezacht / willende reedt wesen teghen een Franckfoortische Wis oft Marct. Dese dinghen veerdich wesende / en van niemant schier gesien / heeft laten aemrichten seer aerdtige bootsen / besonder met de Pint der Besnijdenis / op de manier van Albert Durer ghesneden / waer in comt Goltzij conterseptsel: Dit en syn tepcken liet hy met een gloepende kool oft pser uptvanden / en weder lappen / de Pint verroockende / en toemaekende / offe heel oudt en veel Jaren op de Weerelt hadde geweest. Dese Pint da dus gaende vermomt en in mascarade / te Room / Venetien / Amsterdam / oft oock elder / was by den Constenaren en verstandighe Liefhebbers met groot verwonderen en behaghen gheern ghesien / oock van eenighe om grooten prijs ghecocht / wesende verblijdt te hebben becomen van den Constighen Rozenbergher sulck stuck / dat men noyt meer ghesien hadde. Het was oock wis te belachen / dat den Meester hoogh boven hem selven ober al is gepresen ghe-woorden:

wozden: Want doe ghesepdt / oft ghe-
 bzaeght was / of Goltzius sulckx wel
 mocht hebben ghedaen / werdt gheant-
 woort van eenighe / die niet slecht zijn in
 de Const / dat wijt daer van was / dat
 Goltzius zijn leven so goet en soude con-
 nen doen: **Jae** was wel 't beste / dat hy
 van Albert Durer hadden ghesien. **En**
 nighe voeghden noch daer by / dat Al-
 bert had ghesneden een besonder plaet /
 die hy in zijn overlijden beval verbor-
 ghen te houden een hondert Jaeren nae
 zijn doot: **En** indien dan zijn dinghen
 noch in achttinghe waren / dat mensche
 dzucken soude / en anders niet / en dit
 most enckel dese **Dzint** wesen. **Doe** dan /
 nae veel meer roems en snappens / de
Dzint in haer geheel / en versey gedrukt
 ghetoont wesende / dese luden quam
 vooz de neus / stonden (als men seght)
 met langhe neusen / over hun neus / wij-
 cheyt beschaemt en onset wesende: **En**
 nighe werden quacet en spijtig op de ge-
 ne / die de bootse hadden aengheriecht.
Beschelijcken gheschiede oock met het
 stuck der **dyp** Coninghen / op de ma-
 nier van Lucas van Leyden. **Het** vzeem-
 ste was noch / datter **Plaet** - snijders /
 die hun op de handelingshen en siebe der
Meesters wel meenden verstaen / me-
 de bedzoghen waren. **Nen** dese dinghen
 is te merckē / wat onder den **Menschen**
 gonst en afgonst vermoghen / oft oock
 de waensucht: **Want** sommighe die
 Goltzius in zijn Const meenden versma-
 den oft verachten / hebben unbewijst
 hem boven de oude beste **Meesters** / en
 boven hem selven gheseldt. **En** dit de-
 den oock de ghene / die ghewent waren
 te seggen / dat geen beter **Plaet** - snijders /
 als Albert en Lucas , te verwachten wa-
 ren / en dat Goltzius by hun niet te ghe-
 lijcken was. **Summa** / dese ses stucken
 waren ghenoech / om te ghetuyghen /
 wat hy in dese Const vermacht. **My**
 dunckt oock dese stucken ghebedicteerde
 waren aen den doozuchtighen Hertog
 van **Beperen** / den welcken Goltzio ver-
 eerde met een gouden keten / met daer
 aen een gouden schoon **Madaglie** / waer
 in staet des Hertogen **Canter** sepfel oft
 tronie. **Daer** dese dingē heeft hy in 't Jaer
 1597. van hem laten uptgaen een heel

Passie / die wonder behaeghlijck is / en
 gantsch op de manier van Lucas van
 Leyden / ghebzuyckende doch in de stel-
 lingshen der beelden en anders een seker
 wyse / die niet verachtlijcker oft ar-
 gher en is. **Ick** behoorde oock niet te
 swijghen van een **Maria** , met den doo-
 den **Christum** op den schoot / eē cleenach-
 tigh stuckyken / ghesneden epghentlijck
 op de manier van **Albert Durer** , welke
 plaet berust onder den **Const** - liefdigen
 Heer **Berenckeyn** te **Haerlem**. **Al** dees
 verhaelde dinghen / samen / bewijfen
 Goltzius eenen selfsamem **Proteus** oft
Vertumnus te wesen in de **Const** / met
 hem in alle ghestalten van handelingshen
 te connen herscheypen. **Daer** syn van
 hem heel vzoegh ghedaen eenighe din-
 ghen seer verwonderlijck / te weten /
 een **Douken** met **Slanghen** en **Duyf** -
 kens / in het verschieft **Christus** vooz
Pilatus , wesende een sinneken op de re-
 den **Christi** , van te wesen eenbuldigh
 als **Duyven** / en voozsichtigh als **slan-**
ghen: **Dit** stuckyken gaet alle dinghen
 in netticheydt te boden / bewijfende de
 seker pheydt des ghsichts. **Wat** hy nu
 met teyckenen oft handelen metter **Pen**
 vermacht / dat moghen de verstandighe
 oordeelen. **Ick** (nae mijn oordeel) heb
 gheen beter / noch soo goet ghesien /
 en de **Hocpe** en troost ny niet meerder
 wonder derhalven toecomender tijdt
 van anderen te sien. **Op** **Bergamijn**
 heeft hy verscheyden stucken ghedaen /
 cleen en groot: **Onder** ander eenen
Bacchus , **Ceres** , en **Venus** , waer in eenen
Cupido 't vper sloockende / een reflectie
 comt gheben op den beelden: **Dit** is te
 Room / als ick meer. **En** ander van
 hem seer constigh ghedaen / is by den
Keysers / wesende eenen jonghen **Faunus** ,
 met **Fauna**. **En** heel uptnemende / is
 by den **Heeren Fouchers** van **Nus** vzoegh /
 wesende een **Pieta** , oft noodt **Godts** /
 daer **Christus** van den **Cruyce** ghedaen
 licht vooz **Maria** , welke met een in-
 ghetoghen ghemoedt sonder weenen /
 toont een uptnemende dooefheyt in ha-
 ren gheest te hebben: hier in comen ooc
 verscheyden **Enghele** : in 't verschieten
 is de **Graf** - legginghe. **Dit** stuck is niet
 te verbeteren van ordinantie en han-
 delinghe

delinghe: en was ghebzacht in Spaen-
gien booz den Coningh / die op den sel-
ven tyt overleden is. Hier nae quam
Goltzio in den sin/op ghepzinuerde oft
van Oly-berwe beroyde doecken metter
Pen te tepckenen: Want hoe groot de
Pergamenten waeren / sy vielen hem
nae zijn groot boozneem en gheest noch
veel te cleen. Des gingh hy toe / en
tepkende met de Pen op eenen pastijc-
ken grooten ghepzinuerden doeck een
naeckst Vrouwen beeldt / met eenen lae-
rhenden Satyr daer hy / seer aerdigh en
versierigh ghedaen / en heeft daer oock
op gehooght / en een wepnigh de naeck-
ten t' som plaetsen met berwe aenghe-
roerdt / en daer op vernist: desen had-
de van hem Franciscus Badens, Schil-
der t'Amsterdam. Na der handt creegh
hem den Keysers / die over desen han-
del hem heel verwonderde / hoe dit ghe-
daen was / roepende daer ober eenighe
van der Const / die oock verwondert wa-
ren: want het heel seldtsaem en werck-
lijck te sien is. Noch booz den selven Ba-
dens heeft hy ghedaen een naeckst lig-
ghende Venus met Cupido: in t' verschiet-
ten / daer Venus en haer soon Cupido om
meest bloemen te lisen gewedt hebben-
de / Peristera een Nympe haer te hulpe
quam / waerom sy van Cupido in een
Duyf woort verandert: Dit stuck is
uptnemende in ordinantie / actien der
beelden / stelsel / en handelinghe / met
gladde langhe artseringhe / gansch lof-
lijck en onberispelijck / en is noch tot Ba-
dens te sien. Noch heeft hy onder han-
den / daer hy nu langhen tijdt ober doen-
de is geweest / eenen heel grooten doeck /
daer eenighe groote naeckten in souden
comen / en soude alle zijn voorgaende
Pen-wercken te boven gaen / als ick
gheruchte wijsse eenichsins can verne-
men: Doch ick hebber gheen begin af
ghesien / als ick wel behoorde / om pet
seckers daer van te schryven: Dan hy
laet noode zijn dingen onvolmaeckt pe-
mandt sien / dan voldaen zijnde gheern
veghelijcken wie wil: In dat en an-
ders ghelijckende den uptnemende Mi-
chael Agnolo. Ick acht niet / dat permant
soo vast en beerdigh is: Een beeldt / jae
een gantsche Historie / upt der handt /

sonder pet te bootsen / te trecken ten eer-
sten met de Pen / met sulcken volcomen-
heyt / en supberlijck te voldoen / en met
soo grooten gheest. Hier mede laten wy
syn constige Pen becrusten / en den Mo-
narch in haer te handelen blijven / en
moghen van zijn schilderen verhalen.
Goltzius comende upt Italien / hadde
de fraep Italische schildertjen als in ee-
nen spiegel soo vast in zijn ghedacht
ghedrukt / dat hyse waer hy was noch
altijts ghestadich sagh: dan vermaeck-
te hem de soete gracelijckheydt van Ra-
phael, dan de eyghen vleeschachticheyt
van Corregio, dan de uptstekende hoog-
selen / en afwijckende verdyebende diep-
selen van Tizian, de schoon sijdekens
en wel gheschilderde dinghen van Ve-
roneso, en ander te Venetien / dat hem
de Inlandsche dinghen soo heel volco-
men niet meer conden voldoen. Het
was den Schilders eenen lust en voeb-
sel / hem hier van te hoozen sprecken:
Want zijn woorden waren al gloepen-
de carnatien / gloepende diepselen / en
derghelijcke onghewoon oft wepnigh
meer ghehoorde verhalingshen. Tept-
kende hy pet / de naeckten sonderlingh
mosten met den cryons hui verwen
hebben: Soo dat hy eyndlijck tot den
Pinceelen en Oly-berwe hem heeft be-
gheven / doe hy maer twee Jaer van
het swyghen oft bozst gewendt oft ghe-
speent was / doch zijns ouderdoms 42.
Jaer Anno 1600. Syn begin was booz
Gijbert Rijckerfen te Haerlem / een cleen
stuckken op copet / eenen Christus aen
t' Cruys / met Maria, S. Ian en Magdale-
na: Het naeckst van den Christus seer
doodlijck / doch aerdigh ghecolozierdt /
wonder wel ghestudeert / verstaen we-
sende / en is gheheel supber en schoon
van berwe. In t' verschieten comt Je-
rusalem: Op den booz-gront wat in t'
verschieten sit een Clock-hen met kuer-
kens / een sinneken wefende op t' ghene
Christus seyde / doe hy de Stadt beweende.
Hy hadde doch daer te boozen upt
zijn ghenoecht op eenen doeck in Oly-
berwe ghedaen een Conterfeitsel groot
als t' leven / naeckst sittende / nae To-
bias Swartsenburgh te Haerlem die hy
had toeghemaect als eenigh Indi-
aensch

Nederlandtsche Schilders,

aensch Schutter / en in't verschieft in't
 cleen Sinte Sebastiaen , uytnemende wel
 ghehandelt / en wel ghelyckende. Hy
 heeft noch ghemaectt een groot stuck
 op Wemmel vooz zynen repfghesel Ian
 Mathijssen , wesende eenen Hemel / oft
 Hemelsche vzeughde / t'welck can be-
 duydt worden / de gheloovighe Chyrist-
 lycke Siele / comende becleedt in de wit-
 te syde van een supver Conscientie / en on-
 bebenst geloove tot de Kercke Gods /
 trouwende daer Christum haer Wyvde-
 gom sachtmoedigh en ootmoedigh / in
 ghedaent van een onnoosel kindt / son-
 der eenighe valscheydt oft bedroggh /
 daer al t'Hemelsche gheselschap in ver-
 blygt / en brenghen oft toonen de Siele
 plam en croon / te weten / volherdie-
 heydt en belooninghe. Oft can beduyt
 worden op de Maeght Sinte Catharina,
 die dooz volstandicheydt in't ghelooft en
 llyden tot de Croon der Martelaren is
 gecomen / Christum vooz haer Wyvde-
 gom aennemende. Dit stuck van
 naeckten / tronien / lakenen / syden / en
 anders / is seer uytnemende en constigh
 ghedaen / in alle deelen peghelycken
 ghenoech voldoende : De naeckten oft
 tronien heeft hy wetens vermijdt hardt
 te schaduwen / op dat het te bevallycker
 mocht wesen / doch van beyde syden te
 wepnigh gediept wesende / doet hem met
 den carnatiachtighe hooghselen noch
 wel verheffen. In't traperen van een
 groot blaue laecken van Wuert Oltre-
 mergn / quam hem heel wel te passe
 in't glaceren / een manier met den Hin-
 seelen te stooten / die by den Glaes-
 schryvers gemeen is. Summa / is
 alles met groot opmercken verstandt
 te weghe ghebracht / hebbende meest
 oft alles nae t'leven ghedaen. En wozt
 van den verstandighen hoogh ghepre-
 sen / en van de ghemeen deeghe om zyn
 gracelykheyt en lieflykheyt gheern
 ghesien. Goltzius heeft oock noch ghe-
 schildert op een coperen plaet eenen sit-
 tenden Christus meest naect / met twee
 knielende Engelen / met byandede Doort-
 sen / en eenighe creetschap der Passie / dat
 oock seer uytnemende was / en is nu by
 den Graef van der Lip / oft den Keyser.
 Epndlyck / in't Jaer 1603, heeft hy ge-

maectt op eenen grooten doeck als t'le-
 ven / een slapende naectt Danae , op een
 seer schoon wyse liggende : Dit naectt
 is wonder vleeschachtigh en verheffen-
 de geschildert / en van grooter studie in
 om treck en binne-werck. Hier by comt
 een aerdigh oudt Wyf met een glopen-
 de tronie / met oock eenen dooztrapten
 Mercurius , en ic en weet niet wat byende-
 lycker kinderkens / comende met Stoc-
 beursen anders aen gebloghen / soo dat
 het oock van schoonheyt der ordinan-
 tie niet is te verbeteren : Dit stuck is te
 Lepden / by den Const-liefdighen Heer
 Bartholomeus Ferreris , op zyn Cabinet
 oft Const-camer / onder ander scaepic-
 heydt te sien. Hy heeft noch ghedaen ee-
 nighe Conterseptelen om zyn sullyck-
 heydt / te weten / een Roozdtsche Boe-
 rinne / en insonderheyt eenen Ian Go-
 vercken , woonende t'Haerlem / een be-
 minder van schulpen / hebbende in de
 hant een Beerlmoeder / en ander hoozn-
 kens by hem : Dit is in volcomenheyt
 heel uytnemende aerdig van handeling
 en ghelycken. Dit is meest al dat ick
 weet van hem met de verwe ghedaen
 te wesen. In Glas-schryven soude hy
 peghelycken overtreffen / soo hy tot
 sulck hem wou begeven / gelyck eenigh
 wepnigh dingh te Haerlem tot den uyt-
 nemenden Glas-schryver Cornelis Y-
 brandtsen van hem te sien is : Daer hy
 Aechs om een tydtberdyf / gedachtigh
 wesende zyn eerste oeffeninghe / soo pet
 heeft ghedaen : Want dese Const / soo
 wel als schilderen / en Blaet - snijden /
 waft oock / oft heeft haer volcomenheyt
 uyt de Tepcken - const / in welke ick
 nu zyn beter niet en weet / oft yemant
 boven gemeen oordeel hooger gheclom-
 men oft opgewassen. En of dan eenighe
 onwederen tegh hem verheffen / behoest
 als een stercke hooge boots daer vooz
 niet te verschicken : Want t'gherucht
 van zyn edel wercken sal leven : Maer
 die hem onberstandigh tegen oft na kef-
 sen / sullen sterben. Hy is een die hem
 der Weereltsche beroerten en t'gemeen
 gheclay gantsch niet bemoeypd / als een
 die uyt overtreffende liefde ter Const
 gheern rust-sieligh / stil / en alleen is / de-
 wijl de Const de heelen Mensch tot haer
 verpicht

berepſcht te hebben. Sonderlingh is hy een heminder van zyn epghen byhept / oock der beleefthept / en erbaerhept / ſeggende vooz abys / Eer boven Golt, en bewijſt oock daedlijck genoegh / niet ſoo ghelſuchtigh als eerliefdigh te weſen : Doch hem veel cleender als pachtigh houdende / in de kennis der Natuere / als natuerlijck Philoſooph / niet onerbaren. Eenighe snelle dapper antwoorzen oft ſpreuken pleeg ick van hem onthouden te hebben / die my wel bevelen : Doch nu ten deele zyn vergeten. Onder ander / ghelijck als hy veel aerdighe Conterſeptſelen ghesneden heeft / had hyer *N. 153*, gedaen twee ten voeten upt op coveren platen / en waren twee Poolſche jonghe Princen / die de Landen beſoekende quamen upt Wanchrijck ghecleet op zyn Fransch / ſoo men doe daer gingh / d'een wefende den Reef van den Poolſchen Coningh. So nu Goltzius te Haerlem by hun was in d'Herbergh / en dat van den prijs werdt ghehandelt / hadden ſp met hun een Coopman van Amſterdam / rijcker als verſtandigh / die hun het gheldt te doen hadde : deſen hoozende / dat ſoo eenighe meerder ſom gheepſcht wiert als zyn giſſinghe was / ſepde onder ander woorden / dat het te veel was / en dat Goltzius ſoo betaeldt weſende van zyn Conſt / meer ſoude winne als een Coopman. Waer op Goltzius ſtracker ſepde : *D* Coopmanschap heeft doch gheen gewicknis met onſe Conſt. Ick can met ghelt wel een Coopman worden : maer ghy moeght met al u ghelt gheen Conſtmaer worden. Eens was hy ontboden by Duytſche jonghe Edeluyden / daer eenigh was / die gheconterſept begherde weſen op taſelet / om dan te ſijden / en obervicien hem met den dzant / dat hy ſtracker een deel glaſen vooz hem hadde / en vermaendē vaſt van beſchept te doen. Des hy hun beleefdlijck brachghde / waer toe ſp hem daer hadden doen comen. Sy ſepden / om te conterſepten. Waerom wildt ghy dan Heeren (ſepde hy) dat te dus veel dzant ſal in nemen? Ick ben doch geen Beest. En of ickt al dede / waer toe ſal ick dan deughen? oft hoe ſal ick u dan ghedie-

nen? met eenighe ander woorden: *S*oo datſe hun moſten ſchamen. Eens wees hy eenen zyn Diſcipel eenigh ghebzerck in zyn werck / welcken antwoorde / hy wiſtet wel / oft ſagh het wel. Waer op hy ſepde : *D*at is vol / ghy zijt rijck genoegh : en keerde hem voort tot een ander / daer beter plaetſe was om wat in te ſtozen / die 'tonderwijs dancklijck en gheern aen nam. Hy pleeght oock te ſegghe / hoozende van eenighe Schilders / die op hun epgen dinghen roemden / oft groot beſhaghen hadden / datſe gheluckigh en rijck waren / om dat hy rijck is die hem vernoecht : *H*et welck ick (ſepde hy) noyt hebbe van mijn wercken ghedoen. Ick heb hem oock wel verſhep demaal hoozen ſegghe dat hy noch noyt pet hadde ghedaen / dat hem te vollen ghenoechde / oft ſoo behaeghde / hem en docht / het had behooren wat beters oft anders te weſen / het welck gheen quade zede oft conditie en is : Want sulcke ſullen niet lichelijck in de Conſt aerſelingh loopen : Ghelijck wel ander Pigmaliōs, die op hun epgen dinghen blindlijck verlieben / en onwetenſ d'ickwils verder te rugghe zijn als ſp meenen / en worden by den Conſt verſtandighen tot gheſpot en belachinghe / en voort geen cleen gecken / maer wel van de treckijckſte gehouden te weſen. Eenighe fraep Diſcipulen heeft Goltzius ghehad in't Plaetſnijden / als de Gheyn, wiens leven ſal volghen : oock Jacob Matham, zyn behoudt ſoon / die Italien hebbende beſocht / nu woont te Haerlem / wefende een uptnemende Meester in zyn Conſt. Als oock Pieter de Iode, die oock eenige Jaren in Italien heeft gheweest / woonende te ghemwoozdigh t'Antwerpen. Hier mede cozt ick af te ſchrijven van Goltzius, die nu dit Jaer Anno 1604, een Man is van 46. Jaren / en (Gode lof) nu redelijck te pas en ghesont / dat my hertelijck lief is. Want also Plato, doe zynen ſterf-tijt naeckte / danckte Genium zynen gheboort - Godt / en t'gheluck / te zyn ghebozen Mensch / Griek / en gheen Barbar / noch onredelijcke Beest : eynelijck / geleest te hebben ten tijde van Socrates : So verblijd' ick my oock / te hebben

Nederlandsche Schilders,

ben ghehadt meer als twintigh Jaer digen Goltzio, vziendlijcken omganga
 met mynen vziert/ den heel Const- en kennis. lief=

Het leven van Hendrick Cornelissen Vroom, Schilder van Haerlem.

Het gheschiet wel/ dat eenighe sacht- te Ouders met dertel opvoedinge meenen groote liefde en weldaet bewijzen aen hun kinderen / de selve soz- vuldiggh altijd t' huys als onder den skippen berghende en bewarende/ dick- mael der selver ongebal en verderf veroorzacken : Recht soo men vertelt van den Alex oft Simme / die haer jonggh upt liefden onwetende in haer armen doot druckt. Het teghendeel gheschiet oock somtijds / dat in een huys een verwoyplingh oft verstecken kindt upt den huysse vzoegh versonden / vzoegh tot bedencken zijns selfs erneeringhe comende/ comt metter tijdt tot zyn mis- gonde welbaert/ eerlijckē graet of staet/ dooz datmen zyn eyghen pijlen schite- tende / de handen upsteken / en gheen steun-krucken hebbende/ moet toe sien/ hoe men best een ghevoeghlijckst henen oft dooz comen sal. Het is schier op deser voegē toegegaē met Henrick Vroom, Schilder van Haerlem/ want syn Moeder herhouwt wesende/ veroorzaecte hē de hardicheydt des Stief-vaders zyn vzoegh vertrecken/ oft verblijghen upt den warmen Moederlijcken vzoetnest/ waer dooz hy tot de Const/ daer Natue- re hem toe aendreef / ghelucklijck is ghecomen. Vroom was ghebozen te Haerlem in 't Jaer 1566. Syn Vader hiet Cornelis Henricksen, was een beel- snijder / die hem begaf tot de Const van Plateelen oft Dozelepen te maerken: En alsoo hy in de Teycken-konst erba- ren was / bracht wonder te weghe van vzeemde dincckvaten / daer men niet wist waer den mondt aen siellen/ en der- ghelijcke versieringhen / uptnemende in zyn dinghen en coleuren wesende. Den Vzoeder/ te weten/ Vrooms Oom/ Frederick Henricksz. was eē uptnemen- de Beeldt-snijder / hem wel verstaende in Geometrie / Architecture / en Per- spective / en was in zynen tijdt Bouw- meester der stad Dantzick, Den Beste-

baer van Vroom, hiet Henrick Vroom, en was een uptghenomen Steen-hou- wer / en Beeldt-snijder / soo dat Vroom midden upt de Const voorgecomen is. Nu Vroom, alsoo den Stief-vader hem tot het Plateel-schilderen vast drongh/ daer hy alree veerdigh in was / en dat zynen lust verder streckende was/ te we- ten/ tot Schilderen / hem bindende upt zyns Vaders huys / versocht hier en daer by meesters te comen / dickwils hem gheneerende met Plateel-schilder- ren/ gelijk als dat ter noot de toeblycht was / hebbende altijd den sin Scheep- kens te maerken / soo op de Plateel- kens oft anders. In Nederlandt eenighe Steden / Enchusen / Brugge in Vlaender / en ander besocht hebbende/ quam te Rotterdam / en van daer met een Spaens-vaerder in Spaengien tot S. Lucas, van daer te Sibilien / en quam daer by een slecht Schilder Ne- derlander / gheheeten Pintemony, oft Apen-schilder / en van daer weder op 't Plateel-schilderen by een Italiaen / van daer ter Zee met perijckel van den Turcken in Italien te Liozna / van daer te Flozencen/ en voorts te Room/ daer hy woonde eensn tijdt by eenen Spaenschen Canonick / daer hy schil- derde/ en onderusschen wat belachlij- ke bootsen aenrichtede. Van daer quam hy by den doozlichtigen Cardinael de Medicis, alwaer hy schilderde soo nae Pint als anders / en wasser ontrent twee Jaer / en mocht hem terwijlen offenen op koperkens/ in Histozikens/ Contersceptselen/ Lantschap en anders/ alwaer oock Pauwels Brill hem veel besocht en onderwees. Van hier quam Vroom weder te Venetien / aen de Na- joolkens oft Dozelepen. Hier heb- de ontrent een Jaer gheweest/ tr oock na Milanen/ en quam by een slecht Ne- derlandsch Schilder/ Valerius gheheeten/ en trock nae een paer maanden te Ge- nua/ in eenen dieren tijt van vzoort/ daer gheer

gheen werck bindende / voorts nae Ar-
bizzio, om Porzeleyn schilderen. En
alsoo daer niet te doen was / quam te
Turijn in Piemont / by des Hertoghs
Schilder Ian Kraeck: Daer werckende
een paer maenden / quam te Lions ober
den bergh S. Denijs, daer was Vroom
den by dat hy seyt) in groot verjickel: want
hy viel / en soude schier hebben gheval-
len van een hooghe stepl Koots / maer
verbzoos met de bzoek aen de Koots
boden op den tsoy / en most vā de muyl-
dijvers los zijn ghemaect / daer een
goede partije van de boozepde bzoek
bleef vast aen de Koots verbzosen han-
ghende. Te Lions ghecomen / werdt
bestelt buyten de Stadt op een Slot / by
den Heer Monsr. Bottoin: Hier schil-
derde hy van Water-verwe op doec-
ken / deses Heeren / oock Vaders oft
Oubers krijghen / gheschiedt te Pisa in
Italien / te Water en te Lande: Daer
quamen in Galeen en Schepen / sla-
gen van Beerde-volck en Doet-volck /
al in den tijdt van ses maenden. Van
hier quam Vroom te Parijs / by een
Schilder van Leyden. Van daer dooz
dierde nae Rouan / daer hy totter doot
sieck wiert / en booz doodt aenghesien:
maer van een oude Vrouw t'hoof wese-
sende verbonden / bequam. Van daer
quam hy 't scheep nae Hollandt / en te
Haerlem: Alwaer ghehouwt wesende /
begon te maken eenighe sturckens nae
Wint / ondertusschen scheepkens. On-
trent een Jaer gehouwt wesende / trock
nae Dantzick / by zijnen booznoemden
Dom / en maecter een Altaer-tafel booz
eenighe Poolsehe Jesuiten. Hier on-
derwees hem zijn Dom in Perspectij /
en ander besonder deelen der Const. Te
Haerlem weder met zyn Vrouw ghe-
keert / trock nae eenighen tijdt met een
deel van zijn sturckens van devotie na
Spaengien / onder wegen hebbende seer
quaet weder / dat hy en de Schippers
dooz storm in der nacht 't schip verlies-
ten / en liepen met 't Boot nae een steen-
clippigh Eplandt / Los Barlingos, met
groot ghebaer van 't leven te verliezen /
en quamen in een cleen haven oft gat /
daer sy verscheyde reysen met de rasen-
de varen weder te rugh afgedreven wa-

ren. Sy raecten met grooter moept
op de Koots / en het Schip aen leghe
wal gaende in veel stursen / 't goet dij-
bende aen vast lant vā Porzeleyn / daer
een Monicx Clooster was. De Monic-
ken siende Vrooms schilderikens van
devotien / ober keven den Capiteyn van
dier plaetsen / dat het Chzistenen waré /
en gheen Enghelschen die daer laner de
kuste ghevent waren te rooden. Vroom
met zyn gheselschap sterck onder cleen
en groot 25. personen / op de Koots
geen eten hebbende en gheen drincken /
dan so veel sy regé wt der Loch moech-
ten vanghen / waren byz dagen in groo-
te benouthepdt / ractslaghende om hun
onderhoudt als rasende Menschen de
jonghers te eten. Spudlinge maecten
van hun hemden een groote haen / soo
dat de Monicken hun Barcke nae hun
schickten met den Slaven / en eenen
Monick bracht Olj / Wijn / en Broot /
en brachten Vroom met den zynen te
Venice / alwaer men hun als te boozen
bzaeghe of sy gheen Enghelschen wa-
ren: sy antwoozden / neen: want souden-
se anders op de Clip ghelaten hebben.
Daer ghecomen / trock Vroom booz he-
nen met dit gheselschap stracy nae der
Monicken Kercken / seer devotelijck
Godt danckende / also hyse onderwesen
hadde. Hier wierde sy seer wel onthaelt
ten huyse van den Capiteyn oft Gou-
verneur / diese self ter tafel diende. Daer
stonden Vrooms verdekens / sommighe
heel / sommighe aen stucken te pronck /
soo dat dese Hollandtse Broot-knecht-
ten sonder Vroom jammerlijcken doot
gebleven hadden: daerom (so men segt)
is goet met den vromen om gaen. Pae
twee daghen werdt hun wat reysghelt
ghegheven / en trocken te voet na Lisse-
bon. Vroom van daer comende tot S.
Huves, en te schepe ghegaen om nae Ne-
derlandt te varen / quam hem in den
sin / dat 't Schip op de reys blijven sou-
de / dat sy hem (doch noode) aen landt
settede / hem scheldende Schilder cranc-
hoof. Dit Schip wesende ghenoot-
saecht Tessel boozby te loopen / bleef en
bergingh by de Sonbt: Den Schipper
was Roel Iansen van Medenblick. De
Schippers die tot S. Huves Vroom
D d 2 hadden

Nederlandtsche Schilders,

hadden sien t'schepe gaen / en voorhen ghebaren waren / niet wetende dat hy daer uyt aen landt was gheset / en wetende dat het schip was bergaen / getuyghden oft vercondighden in Holland en te Haerlem / Vroom ghewilijck doot te wesen / soo dat men begon ozden maken om 't goet te deelen. Vroom onthiel hem tot S. Huves in een Clooster hy eenen Pater / daer hyschilderde / en wel onthaelte was. Daer was te S. Huves een Schilder / vooz welcken Vroom zyn eyghen avontuer en schip-bzaeck schilderde / den welcken dat vercocht te Lisbon aen een groot Heer vooz veel ghelt / soo dat den Schilder Vroom seer danckte / en begheerde al meer Zee-sturckens / en schepen. Vroom hier redelijck hebbende ghewonnen / quam weder t'huys : hadde doch zyn Vrouw te vooren met eenen byef verweticht / dat hy noch leefde. Syn Vrouw hiel oock altydt vooz ghewis / dat hy noch leefde : welke warachtighe meeninge hy haer persoonlich self bzeeder quam verfekeren. Thuyts ghecomen / door raedt der Schilders aldaer / voer al vast voort met te maken sturckens met Schepen / en begon allenckens meer en meer daer in toe te nemen. En 't volck / ghelijck in Hollandt veel Zee-baert is / begon oock groot beballen in dese Scheepkens te erijghen. T'gheschiede ondertusschen / dat Fransoys Spiering, uytneemende Tappistier / had aenghenomen vooz den Admirael van Engelandt / Melort Hauwert, te maerken den Enghelschen strjdt met de Spaensche bloot / geschiet in 't Jaer 1588. waer toe Spierinx my wilde tot het teyckenen ghebruycken / van alsoo 't mijn doen niet en was schepen teyckene / bzaecht ic hem hy Vroom, die hem in dagh-huyt teyckende tot thien groote stucken / wesen de verscheden daghen oft dagh-baerden van desen Scheep-strjdt / het welck Vroom in desen zyn aenghevanghen studie geen cleen voozdeel dede. Vroom op een tijt van Santboort afghebaren / quam in Enghelandt hy den Admirael / ghebende te kennen / dat hy was die de stucken tot de Bloot had gheteyckent / des hy vereert wiert met een hondert gul-

den. Te Londen wesen de / maecte kenniss met Isaac Olyviers, een constigh Verlichter / die hem seer fraep in Verlichterije conterseptte. Vroom t'huys ghecomen / maecte op eenen grooten doeck den sevenden dach van den strjdt der Enghelsche met de Spaensche Bloot / een stuck daer wonder veel werck in quam / en was van zyn Excellentie Graef Maurits, en den Admirael Iulianus, met groot verwonderen en goet beballen aenghesien. T'sindert heeft hy oock gheteyckent den tocht der Schepen / die nae Vlaender voer uyt Zee / laet / waer na den Slagh by Pieuport volghde : dit ghedrukt wesen de p'senteerde eenighe druckels aen den Steden / en den Heeren Staten / soo dat hy groot ghelt vercreegh. Vroom die in dit Scheep-maken heel veerdigh en daerlijcks beter woort / heeft seker ontallijck veel stucken gemaect / so stranden met Wiffchen / Wiffchers / en ander bootskens : welke dinghen / ghelijck het een werck is / dat hem licht spoet / hem goet voozdeel doen. En 't gheen hem te p'ysen is / hy maect in de schilderije de clade niet : want wie wat van hem begeert / die moet het hem betalen. Summa / om te eyndighen / Vroom is te desen deele een uytneemende Meester / oock niet alleen de Schepen / goet maecksel / touwen en takelinghe / wint-streken / sepiagen / en anders des aengaende wel verstaende / maer is oock uytneemende in allen anderen omstandt / als gronden / Landtschappen / Clippen / Boomen / Lochten / Wateren / golven / Casteelen / Dozpen / Steden / Bootsen / Wiffchen / en ander dinghen / die zyn Schepen verselshappen en vercleren.

't **Leben van Hans Soens, Schilder van Hertoghenbosch.**

NZet gheern soud ick de gheruchtighe in onse Const bergheten / 't zy waar sy verstroept zyn oft wonen. Daerom / ghelijck die van onse Nederlandtsche Patie / hoven anderen ter Werelt / zyn genepcht tot reysen / en bzeemde Landen en volcken te besoecken / wil ick hier oock gedencken den seer constighen

ghen Schilder Hans Soens, van Hertoghen-bosch / hoewel hy uptlandigh is/hem tot Parma in Lombardien oft Italien onthoudende/ by den Hertogh aldaer/als ick wel meen. By wien hy zyn begin in de Const heeft aenghenomen/en weet ick niet/dan dat hy is ghecomen t'Antwerpen/en woonde met eenen uptnemenden Schoolmeester/ghetheeten Meester Jacob Boon, alwaer hy vooz zyn selben een tijdt langh hebbende ghewrocht / quam wonen en werken ten huse van Gillis Mostaert, alwaer hy seer veel fraep dinghen daeghlijcks copieerde / besonder nae de handelinghe van Frans Mostaert, welke maniere van Landtschap hy seer aerdigh werdt te volghen: so datmen wel mach segghen / dat hy hier zyn recht begin en aerdige wijse van Landtschappen heeft aengegrepen / hoewel hem de Nature door gheeft / opmerck en verstandt/ heeft stadigh zyn constighe handen ghestiert. Daer zyn van zyn vroege vruchten oft eerste werken te sien / tot den Const-lievenden Heer Hendrick Louwerlz. Spieghel t'Amsterdam / eenige Landtschappen van aerdige welstant. Eerstlijck en besonder een Landtschap van Oly-verwe / op de grootte / die de Water-verwers heet een dobbel doec / oft daer ontrent / waer in vooz aen comt eenen wegh en haghe met schoon boomen / oock eenighe aerdige booten: Onder ander / eenen die zyn ghevoegh doet. Noch zyn der cleender landtschapkens op Benneel / oock eenighe brandekens. Hy heeft oock in dese dinghen eenighe Velden met groen wassende Cozen oft Haber/en ander verscheden gronden / waer ghenomen. Hy is oock ghereyst in Italien / en was in mijnen tijdt te Room / alwaer ick met hem oock ghenehmensaem hebbe gheweest. Veel dinghe heeft hy hier gedaen / besonder cleen stuckkens op koper / en anders van Oly-verwe / en veel vooz groote Heeren: Doch in 't Paleys van

den Paus / verscheden dinghen op den natten muer. Onder ander liet hy ontsien een deel Landtschappen / in een Frise op 't nat gedaen / in een van des Paus Cameren / terwijlen datter noch de stepgheringhe stont / soo dat ick die dinghen van by sagh / met een wonderlijcke aerdich practijcke oft veerdicheyt ghedaen / alsoo bat van Paus Schilder oft pemandt wiert gheseyt / datse te rouw/en niet net ghenoegh waren ghedaen/doch waren dinghen van grooten en uptnemenden welstandt / sonderlinge van beneden/alsoo sy mosten wesen ghesien. Daer quam onder ander een Historiken / daer S. Augustinus comt by der Zee / en vindt op 't strandt een kindt / dat in een kuytken al 't water van de Zee met een schulphaen wil bzenghen. Dese See was wonder wel gehandelt / met een natuerlijck verschieten / schaduwen / Son-schijne / en de blackicheyt des waters uytghebeeldt / en wel waer ghenomen wassende. Daer is oock van hem in een van de vooz-salen van de Coninglijke Sael / op d'een eynde / een aerdigh Landtschap op den muys in 't nat ghedaen / waer in coemt eenen Paen / als wessende eenigh sinneken / en steecht wonder af teghen ander Landtschappen / die daer van Caesar, van Salust, oft ander zyn ghedaen: Doch desen Caesar, daer ic te voozen af heb verhaelt / volgde hem seer naer: Van heb daer my verghist / schrijvende Hans Soens te wesen van Antwerpen. Hy is nu teghenwoordigh te Parma / alwaer hy (alsoo ick hoor) wel zyn besonderste werken heeft ghedaen / verscheden heerlijcke groote Landtschappen/en is oock uptnemende fraep van beeldkens / waer van icker te Room wel heb gesien / doch cleyn / maer seer aerdigh en eluchtigh. Hy is nu een vyz ghesel oft Man van ontrent 56. oft 57. Jaren / en verdienstigh wel werdt onder de beste Nederlanders te wesen gherekent / besonder in Landtschap.

't Leven van Hans van Aken, uptnemende Schilder van Ceulen.

Het behooren onse Schilder-jeught wel aenporrende / psychelen te verrecken / als sy hoozen en vernemen /

dat het vast gaet en ghelwis is / dat wie boden ghemeen een seer upmuntigh besonder Meester in onse Const

Nederlandtſche Schilders,

romt te wesen / wozt derhalven ober al vermaert en bekendt / om dat d'al vernemende Fama zynen naem al blasende verspreydt / t'welck diepe wateren noch Hooghe Clippen niet en beletten / want met haer veel-oogighe vloghelen vliegt sy alles over: Soo dat sulck Constnaer / om zyn blinckendtheydt van verre ghesien wesende / dickwils wozt aenghelockt voort te comen / om zynen constighen en edelen gheest met wel geleerde handen te toonen en openbaren by den meeste en doozluchtigste Prinzen / oft Machtighe der Weereldt / welke hy dan met den lieflijcken ooghen-coft / de schoon Pictura, vermakende / comt in heerlijcken graet / en wozt by hem in groot achten en weerden gehouden: Ghelijck sulck is gheschiet / en toeghegaen met den wel schilderenden Hans van Aken. Den welcken in de vermaerde stadt Cuelen op den Rijn was ghebozen Anno 1556. van vrome eerlijcke Ouders: den Vader wesende een treffijck ernstachtich Man / was van der stadt Aken / welcher Stadts naem hy zynen soon heeft mede gedeelt / en tot eenen toe-naem achterghelaten. Nu de milde Moeder Natuere / alsoo sy den Jonghen verkiefende van jeught aen / in ghedaecht en sinnen druckende / voozhiel de edelheyt en t' seer bevallijck wesen der Schilder-const / heeft evenwel ghedooght en toeghelaten / dat hy tot ontrent zyn thien oft twaelf Jaeren ter Schole in lesen en schryben hem oefsende: doch onder conditie oft bespreck / dat hy dooz haer aenpozren met den of ander reeschap so veel hy vermocht / most ondertusschen teykenenen / en maken verscherpen gestaltnissen van Menschen / Dieren / en dergelijcke dinghen / om alsoo beginnen intreden den wegh / in welcken sy hem hadde voozsien gheschickt te worden / en te brenghen tot volcomenheyt / in eeren en voozspoet. Dit heeft hy oock willigh en vlytigly ghehoorsaemt: want waer hy was oft gingh / heeft hy beginnen acht hebben / en mercké op alles wat zyn leer-vrouw Natuere hem wijs maecte / oft inbeelde / binnen hare grooten Winckel oft Schole / de Weerelt / aerdieh / schoon / be-

vallijck / oft welstandich te wesen / het welck hy oock haest van het leelijck begon t' onderschepden. Sagh hy dan een moedigh Beerdt / dat zyn hooft fraey opzoegh / aerdig draefde / en schoon gestaltigh was / oft eenige lieflijcke Vrouwen tronie / buyten ander uytmuntigh wesende / hy dede zyn best om soo volcomen hy mocht sulck nae te bootsen / soo datmen haest con merckelijck sien en kennen eenighen aerdt / oft waer nae het quam. T'gheschiede dat binnen Cuelen was ghecomen eenighe Hertoginne / welches tronie hy (alsoo sy ter venster lagh) conterseyte / dat het peder con mercken nae haer ghedaen te wesen. Hy heeft onder ander oock ghecontersept een Catte na 't leven / alsoo sy wat om hoogh was gheseten / in sulcker voeghen / dat eenigh Schilder die met der Pen ghedaen by den Vader siende / meende den Jonghen op 't Contersepten glingh / en alsoo toeghenomen was: maer verstaende neen / was te meer verwonderd / radende men hem op de schilderconst houden soude: want daer steect (sept hy) een Man in / en soude een groot Meester worden. Dus werdt Hans bestelt by een slecht Schilder / daer hy nouwlijck een Jaer en bleef / siende datter niet te leeren was / en quam by een ander Schilder daer te Cuelen / die Giorgie oft Ierrighe geheeten / en een Wael was: desen hadde t' Antwerpen geleert / en ghepozt dooz armoede / was een goet Meester gheworden in Contersepten na 't leven / daer hy uytnemende in was. By desen is Hans wonderlijck seer gheboozdert / soo dat hy t' epnden ses Jaeren / doe desen Meester hem ontfosf / een treffijck goet Conterseptter was nae 't leven / en hadde menighe heerlijcke tronie gheschildert. Hier naer begaf hy hem vlytigly tot teykenen / volghende seer de geestighe manier van Sprangher, ghelijck ick te dier tijdt yet van hem geteykent sagh. Doe nu Hans out was ontrent 22 Jaeren / is hy ghereyft nae Italien / en comende te Venetien / hadde zynen toegangh by eenen Schilder uyt Nederlandt / Gaspar Rems gheheeten: welcken in plaets van hem t' onderfoeken oft proeben / wat hy in de const vermocht /

mocht / alleenlijck bzaeghde van waer
 hy was / hoozende van Cuelen / sepd :
 ghy zijt dan een Hof / die plegghen niet
 veel te connen / en bestelde hem by een
 srecht Italiaens Schilder / gheheten
 Morett, die den repende ghesellen was
 ghewoon werck te gheven/en handelde
 met de schilderije: desen liet Hans copie-
 ren eenighe fraey dinghen/ die aldaer in
 de Kercken zyn. Dooz den hooznoem-
 den Gasper maecte hy onder ander zyn
 eygghen Conterseptsel uyt den Spiegghel
 al lachhende / oft een lachhende tronie /
 welke uyt nemende verwozocht en
 wonder fraey ghedaen was : Soo dat
 Gasper verbaest / hem seer bedrogghen
 vondt te wesen in zyn onberstandighe
 meeninge/doe hy soo onbeleefdyck sep-
 de / dat de Hoffen (so hy de Duytschen
 noemde) niet en condon. Dit Conter-
 septsel hiel Gasper soo langh hy leefde in
 grooter weerden / en lietet een peder
 met grooten roem sien. Hier naer heeft
 den Gasper hem gheern gheweerdicht
 hooz van Aken de doercken te bereyden /
 en pzinueren. Waer by is te leeren/hoe
 grootlijck sy niusdoen tegghen de hooz-
 sichtighepd en beleefshepd/die pemaent
 verachten die sy niet en kennen/ oft ooz-
 deelen nae geboort-plaets oft uytterlijck
 aensien. Van Aken is hoozts ghereyft /
 en ghecomen te Room/ alwaer hy veel
 fraey wercken dede : Onder ander / als
 wel het besonderste wesende/ eē Altaer-
 tafel van Oly-verwe / ghedaen op Tin
 oft Loodt/en is eenen Kerksnacht/op een
 seker wijse / met Engghelen en anders /
 gelijck de Paters Jesuiten dat begeer-
 den / want het staet in hun Kerck bene-
 dent t'Capitolium / en is een uytne-
 mende schoon werck. Veel dinghen ober-
 gheslagghen / hy heeft noch hem seluen
 lachhender wijse ghecontersept / oock
 neffens hem een Vrouw-mensch/Mado-
 na venusta gheheten / spelende op een
 Lute / en hy achter haer staende met
 een schael Wjns in d'handt : dit was so
 ghehandelt en ghedaen / dat Const-ver-
 standighe hebben gheseyt / noyt beter
 van hem noch anderen te hebben gesien.
 Van Aken is oock ghecomen te Floren-
 een / daer hy verscheden groote Hee-
 ren en Vrouwen nae t'leven contersept.

te / oock den doozlichtighen Franciscus
 Hertogh van Flozencen. Hy contersept-
 te oock aldaer een gheestighe Poeterse
 oft Dichtster/ gheheten Madona Laura,
 van welke tronie hy de Copije behiel /
 en is noch t'Amsterdam tot zyn Disci-
 pel Pieter Ilaacksz. seer Meesterlijck
 ghehandeldt wesende. Te Venetien
 weder gheromen / heeft daer heerlijcke
 stucken ghemaect / voor een Neder-
 landesch Coopman van Maestricht.
 Eerst/ een bespottinge Christi, soo groot
 als t'leven/den Christus schier heel naect
 over sijde heldende / oft wat ligghende/
 doet om hoogh siende een fraey actie.
 Noch een Danaë, soo groot als t'leven /
 uytneemende schoon / en wel gehandelt.
 Besghelijck op coper een Mary-beel-
 deken / met een S. Katharine, en Eng-
 len daer by / welck van Raphael Sadler
 ghesneden uyt comt in Pzint / en is een
 seer aerdigh stuckrken. Noch een stuck
 met beelden als t'leven/en meer als half
 lijvigh / wesende een sittende Venus met
 Cupido, daer sy in Cypers gheromen
 uyt der Zee/van de Wzen oft Hora woort
 beschoncken met Godlijcke cleederen en
 vertieringhen / ghelijcker Homerus in
 zyn Godeer lossanghen van verhaeldt :
 Dit is oock een besonder heerlijck
 werck. Tot Cuelen weder ghekerdt/
 maecte hooz een Coopman / Boots ge-
 noemt / een seer schoon stuck van t'bon-
 nis van Paris, t'welck dooz Raphael Sad-
 ler ghesneden uyt in Pzint comt. Het
 is gheschiedt / doe hier naer van Aken te
 Venetien was / werd ontboden van
 Otto Hendrix, Graef van Swartsen-
 bozgh / Hof-meester des doozlichtighen
 Hertoghs van Beperen / te Munchen/
 om in zyn begraeft-capelle te maken zyn
 Epitaphium : Dit was een Penneel met
 beelden / meerder als t'half leven / en
 d'Historie daer Sinte Helena het Cruys
 vindt / en is een uytneemende werck.
 Dooz den hooznoemden Graef / en dit
 werck / is hy in kennis gecomen by den
 Hertog/den welcken hy/met de Hertog-
 ginne/en twee de jongste kinderen / een
 soon en een dochter / t'samen by een ge-
 ordneert/heeft gecontersept/dat welck
 een peder wel heeft bevallē. Doe mi van
 Aken dit en noch meer edel wercken

Nederlandsche Schilders,

had gedaen / gaf den Hertogh hem bo-
vê alle heerlycke belooninge eê schoon
houden Ketten. Den Graef vereerde
hem oock met een gouden Ketten van
twee hondert Flozinnen. Van Beperen
is van Aken gherepft nae Praga by den
Kejfer / die hem wel vier Jaer langh
hadde ontboden : want hy had van hem
ghesien het Conterseftel van Ian Bo-
logne, uptnemenden Beeldt-ſnijder upt
Nederlandt / welcken hy te Flozencen
wesende hadde gheronterseft. Dus al-
ſoo zyn Majestejt met ontbieden aen-
ghiel / is vā Aken, dooz de bootſchay eens
Ambassadeurs / by de Kejfer gecomen.
Doe hy by den Kejfer was / en vooz
hem hadde gemaecht een Venus en Ado-
nis, beviel den Kejfer de handelinge van
Aken wonder wel / om de nieu ongemeê
colozeringhe wille : Doch van Aken is
uyt eenige doofaech weder gheromen te
Munchen / en t' Aufbozgh / makende on-
der ander werckē in der Jefuiten Kerck
te Munchen / eenen S. ſebastiaen, seer
wel gheſchildert en gheordineert / op de
manier als hy upt comt in Drint / geſne-
den dooz uptnemenden Cooper-ſnijder
Ioan Muller t'Amsterdam. Hy hadde
oock in desen tijdt gheronterseft den
Heeren Foucheren t' Aufbozgh. Hier na
ontboden van den Kejfer / keerde met
zjn ghesin te Praga / hebbende getrouet
de Dochter van seer vermaerden dees
tijdschen Sangh-constigen Orpheus de
Lasso : en gelijk van Aken om zjn Const
verdient / heeft gehonden den meesten
en oppersten Const-beminder van de
gantsche Werelt / in welches dienst hy
tsindert als schilder zjner Camer heeft
volherdt / en heeft daeghlijck met desen
grooten Alexander eê Apellische vriend-
lycke ghemeenschap / en is by hem in
achtninghe en werken. Veel heel schoon
heerlycke werken heeft hy vooz den
Kejfer ghemaecht / welke int Paleys
overbloedigh zyn te sien / op de groote
Sael / boven den Heerdtſtal / op de Gal-
lerij / boven de Const-camer / en in an-
der Cameren zjner Majestejt. Daer
is oock t'Amsterdam / tot Const-lief-
dighen Heer Heyndrick van Os, van
Aken een groot schoon heerlyck Stuck
met beelden als t'leven / seer constigh

ghedaen / en wel gheschildert / wesende
een naecte schoon Vrouwe met een lief-
lycke schoon tronie / welke betepkent
den Dede met den Olijſtack / en heeft
den krijgh oft krijgh-tupgh onder voe-
ten : By haer comt d' oberbloedighepdt /
en de Conſten / Pictura, en ander / be-
wijfende / dat dooz Dede voozspoet en
de Conſten bloeyen. Eyndlijck van A-
ken ter plaetsen wesende daer zjn Const
ſoo grootlijck lief en in weerden is /
en znde sulck Schilder als zyn werck-
ken hem ghetupghen / en ſoo edel Bozft
als zynen edelen omgange en vromen
handel hem bewijſen te wesen / dewyl
hy allen Conſtenaren goetgunſtig we-
sende / niemant ſchadigh maer vooz-
derlijck is / heel verre afgheſchepden
van het wesen eenigher / die dooz eygen
veel duncken by den grooten ſtoutlijck
inzinghende / anderen met giftigher
tonghen hinder en leedt doen : ſo wensch
ick zynen leef-draect langh en ſpoedigh
ghesponnen te worden / op dat meer en
meer de Schilder-const dooz hem / en
hy dooz haer / verciert en bereert mach
worden. Sinen erſten Discipel / en die
met hem heeft gherepft in Italten en
Duyschlant / is Pieter Iſaacz. welcken
is ghebozen te Helseboz / oft de Sondt /
Anno 1569. Syn Vader was van
Haerlem. Erſt heeft hy gheleert / en de
Const aenghevanghen t'Amsterdam by
Ketel een Jaer en half / en woont noch
tegenwoozdich t'Amsterdam / wesende
een uptnemende goet Meester / in con-
terseften nae t'leven : oock wel erbaren
in te Schilderen Histozen / ordineren /
en tepckenen / daer hy een aerdighe han-
delinghe van heeft. Een beſonder schoon
heerlyck Conterseftel is van hem te
Lepden in de Bree-ſtraet / wesende een
jonghe dochter / ghenoemt Sara Schuyr-
mans, en coemt groot tot beneden de
knien : boven dat Satijnen / cleeren / en de
spelen de handen op een Cpter / wel ghe-
daen zyn / is boven al verwonderlijck
de tronie / die wel ghelijckende / heel ſup-
ber gedaen / wel ghehandelt / lieflijck en
behaeghelijck is : welck ſtuck genoech-
ſaem is om verſtrecken tot ghetupgh-
nis / wat hy vooz een Meester in onse
Const is. Daer zyn ooc noch te Lepden
van

Pieter
Iſaacz.

van hem twee Conterfeptselen in de Clock / te weten / Pieter Huyghelz. en zijn eerste Hupsvrouw / seer wel gedaen. T'Amsterdam op den vooz achterburghwal / tot den Const-liefsoighen Heer Hendrick Franckin, is van hem een groot stuck / Adam en Eva, en een roper plaet van een Ioannis Predicatie / dat een wel gheordineert / cluchtigh en aerdigh stuckken is: Des voornoemden Franckin en zyns Hupsvrouwen Conterfeptselen zyn oock verwonderlyck en supber van hem ghedaen. Het beste Conterfeptsel van hem opt ghedaen / is te Londen in Enghelandt / en was ghedaen nae een ghenoeft Pieter Semeynes, Jonghman in Enghelandt / van Nederlanders afghecomen / hebbende een schoon tronie / met schoon glancende locken hayz. Noch t'Amsterdam tot d'Heer Iacob Poppe, zyn van hem d'z schoon groote Obael-conterfeptselen / bysonder dat van Iacob, welck's tronie en hayz in schilderije welstandigh wesende / seer natuerlyck gelijkende / supber en wel zyn ghehandelt. Ten selven hups is van hem een seer aerdigh stuck op roper / wesende d'Historie / daer de Roomsche Vrouwen op 't Capitolium comen / en oplooy maken / om dat dooz den jonghen Papyrius was ghesepdt en wys ghemaecht aen zyn Moeder / dat besloten was in den Raedt / dat elcken Man soude hebben twee Vrouwen: Hier sietmen Vrouwen van alderley Nation / oock Nederlandtsche / en Waterlandtsch / eenighe gewayent met praetpan en bzaet-spit: Oock comt een oude creupel Vrouw / die eenen Hondt in eenen wagen hoozt treckt: daer is 't Capitolium oock nae 't leven / met Marcus Aurelius te Beerde / en is seer cierlyck / wel gheordineert en gheschildert. Veel meer uytnemende Conterfeptsels en stucken zyn van hem gedaen / en is noch daeghlyck doende. By Pieter zyn oock van verschepden Meesters fraeydingen en conterfeptselen te sien: oock van Akens epghen Conterfeptsel / dat hy hem ober twee oft d'z Jaer heeft ghesonden / 't welck wonder wel ghehandelt is / en natuerlyck (by dat ick hooz) wel gelijck. Hier by mach ick oock boegen

een / die soo veel oock is als Discipel van Hans van Aken / dat is / Ioseph Switser, ghebozen te Bern: zyn Vader was een Architect / oft Bouwmeester. Desen Ioseph te Room concunde / hadde wel wat manier van teykenen / doch gheen handelinghe met de verwen: dan alsoo hy hem begaf by Hans van Aken / ten hups van groenen Anthonis, oft Anthoni Santvoort (so men hem noemde). Heeft hy met groote nearsichheyt gheleert colozeren. Hy heeft boven alle Duytschen oft Nederlanders groots moept / arbeet en vlyt gedaen / met teykenen alle fraey dinghen / t'z rondt oft plat / soo binnen Room als Venetien / hebbende een so aerdighe supber fraeymanier met der Pen en met wasschen / als men vermandt mocht vinden. Te Praga by den Keiser wesende / heeft den Keiser zyn constigh teykenen soo bevallen / dat hy hem te Room heeft geschickt / en daer ghehouden / den Antycken oft Oud-tijdsche beelden te conterfepten / en is noch teghenwoordich by den Keiser te Praga: heeft oock een uytnemende goede handelinghe van colozeren / waer mede hy zyn dinghen doet wel staen. Het zyn noch te Praga verschepden edel fraey gheesten / als Pieter Stevens van Merchelen / constig Schilder en teykenaar. Oock den Constrijcken Plaet-snijder Gielis Sadlaer, die t'somtijdt by lust Pinceelen handelt / en constigh Schilder. Noch tot de soetheyt des Pinceels aenghelockt / is ondertusschen in de Schilder - const doende / den uytnemenden Beeldt-snijder Adriaen de Vries, uyt den Haghe in Hollandt. Dese en ander my daer oncondig / bevel ick de Const / op datse in haren rijckdom altyds vermeederen / tot hem epghen hoozvoet en loflyck ghe-ruchts verbruydinghe.

Ioseph Switser.

Pieter Stevens.

Adriaen de Vries.

Het leven van Pieter de Witte, Schilder van Brugghe.

D'Eschoon stadt Flozencen / onder meer Beerlen uyt onse Nederlanden / die sy aenlockende tot haer verteringhe behoudt / heeft oock den constighen Schilder Pieter de Witte, welcken

D. S. met zyn

met zyn Ouders hem daer lange heeft ghehouden / en is oft zyn aldaer ghecomen van Bugghe in Vlaender. Hy is een goedt Meester in het nat en in Oly-verwe: oock aerdigh van Nerde bootsende / dat hem in de Schilderconst groot voordeel is. Hy heeft veel dinghen vooz Cavalier Giorgio Vasari gedaen / te Room in des Paus Paleys / en sale: Oock te Flozencen in de Cupula, en elder: oock vooz den Hertogh van Flozencen / verscheyden Capyt-patroonen / en ander dinghen. Hy heeft hem oock eenen tijdt van Jaren ghehouden tot Munchen in Beperen / en vooz den Hertogh en anderen verscheyden heerlycke wercken ghedaen. Ick heb oock

sommighe dinghen van hem te Flozencen ghesien / en kennis met hem ghehad. Hy had oock eenen Broeder in Hertoghen Guarde / ick meen / Cornelis gheheeten / die in 't Jaer 1573. t'nynen daer wesen / werdt te schilderen van Landtschap / daer hy al fraep in gheworden is / hoewel hy spade aenvingh. Van Pieter comen upt sommighe Pinten / daer men zynen gheest en Const in mercken can / en schryben hem Pieter Candido. Hy mach nu Anno 1604. wesen out 56. Jaer oft daer ontrent. Hy wort geseyt / dat hy noch tot Munchen in Beperlant woont / so soud' ick Flozencen te vergheefs beschuldighen.

Cornel.
de Witte.

Het leven van Matheus en Pauwels Bril, ghebroeders / Schilders van Antwerpen.

Het aenlockende en tot hem treckende vermaerde Room / een stad ghetijckende den Schilders te ghebalde ghebouwt / en met constighe wercken verciert / heeft onder ander tot haer ghedrongen te comen de twee ghebroeders / Matheus en Pauwels Bril, van Antwerpen. Matheus heeft te Room ghewocht op des Paus Paleys / so op Salen / als Galerijen. Op een bovenste Galerije zyn van hem gheschildert op 't nat / aerdighe Landtschappen / en ghesichten / met eenighe Processien / die men te Room ghewoon is te doen. Hy is ghestorven te Room / Anno 1584. oudt wesende 34. Jaer. Pauwels Bril hadde zyn begin t'Antwerp / by een gemeen Schilder / Damiaan Wortelmans. Hy schilderde eerst van Water-verwe / schelen van Clavesimbelen / en derghe-lijcke / waer mede hy t'zynen 14. Jaer hem most generen. Hy quam van Antwerp te Breda / van daer weder t'Antwerp / en voort onwetens syn vrienden / die zyn uptrepsen niet begeerden / trock hy t'zynen 20. Jaren in Wyanchryck. Van Lions / daer hy enen tijdt langh woonde / trock hy te Room by syn broeder / die daer vooz henen was gherepft / daer hy seer by is toeghenomen in de Const / besonder in Landtschap / hoewel hy in zyn jeught seer swaer was in 't

leeren. Een zynre besonderste wercken is / een seer groot Landtschap in 't nat / langh 68. voeten / en seer hoogh / in de nieuw Sale van 't Paus Paleys / die dede hy Anno 1602. waer in comt een Historje / daer men S. Clement met eenen ancker gebonden werpt in 't water: in de Lochte comen Enghele: en is een heerlyck dinghen te sien. Noch in de Somer-camer van den Paus / zyn van hem ses schoon Landtschappen / wesende nae 't leven / eenighe van de rijckste Cloosters buyten Room / die den Paus onder hem heeft / seer aerdigh op gheberghen liggende. Noch heeft hy gedaen vooz Cardinael Mattheo een heel Sael / met Landtschappen en Grottsen. Noch vooz deses Cardinaels broeder / Haldrubal Mattheo, van Oly-verwe op doecken ses groote Landtschappen / waer in comen ses Casteelen deses Heer toecomende / de Casteelen comende in 't verschieten: Dit zyn al seer schoon en groote wercken. Veel veel ander cleen stuckkens op doeck / en coper platen / zyn van hem by den Liefhebbers verspreydt. By d'Heer Hendrick van Os, is van hem een aerdigh Cooperken / met aerdighe fraep Auvwijnen en beeldkens / wesende de maniere van Campo Vaccina, oft d'oude markt van Room. Het comen oock van hem upt eenighe

eenighe fraep Landtschappen in Print. Pauwels is nu dit Jaer 1604. oudt. 48. jaer. Hy heeft een Discipel te Room/ ghetrouwt wesende/genoemt Balchaler Louwers, Nederlander / oudt ontrendt 28. Jaer/fraep van Landtschap. Doch

was een Jaer zyn Discipel Guillaem van Nieuwlande, van Antwerpen/ oudt twee en twintich Jaer / woonende te ghenwoordigh t' Amsterdam / en heeft zyn Meesters maniere heel natuerlyck aenghenomen.

Het leven van Cornelis Cornelisz. uptnemede Schilder van Haerlem.

Der is onder den volcke een ghemeen ghevoelen / oft Spreekwoordt / dat des enes ongheluck is eens anders geluck / oft dat neffens pmandts ongheluck noch wel eenigh geluck can ghevoeght wesen : gelyck den Hemel hem met 's Menschen ellendigheid mede dooghende en beweeght te wesen bewijst. Doe de oude heerlycke stadt Haerlem / de heele Weerelt was tot een verwonderlyck schouwspel / en een peders sabel oft vertellinghe / doe sy den tijdt van 31. weken 't groot en grouwlyck Spaensh gewelt/belegert wesende / heeft met swacke besten en stercke ghemoeden metter vyft wederstaen. Doe gelucktet oft cozts daer na / dat om bewaren en open houden / een groot heerlyck huys op 't Sparen was ten besten ghegheben aen Pieter Schilder / te weten / Pieter den soon van langhen Pier van Amsterdam / welcken te deser oosfaer was t' verwerkende boorbeelt / en denersten Meester van Cornelis Cornelisz. ghebozen te Haerlem Anno 1562. wiens Ouder oft Ouders / om den kergh t'ontwijken / hun elder onthielen. Dit was W. 1572. en 1573. doe Cornelis noch heel jongh wesende / tot de Schilder-const gantsch gheneghen werd / siende binnens huys oeffenen 't ghene daer Nature hem toe gheueghde : Want hy al van te boozen tot eenigh deel der Const scheen verwecht te wesen / sittende daghen langh besigh met mes oft ander reeschap / om van roode backsteenen eenighe beeldinghe te snijden oft houtwen. Dus heeft Cornelis in onse Const zyn begin ghenomen by den jonghen langhen Pier, dat een uptnemende Meester was in alle deelen onser Const / wel ervaren in zyn temperinghen der verwen / en derghe-

lyck / en heeft voortghebracht eenen / die zyn Meester eer langhe Jaren meesterlyck overtrof : en gelyck oft de Schick-Goddinnen hebben wilden / wert noch jongh wesende gheheeten Cornelis Schilder / welken toesaem hem erlijck toegheballen / en by ghebleven is / als des nacms wel weerdich wesende / en in alle deelen der Const uptnemende. Doe hy 17. Jaren oudt was / en een goedt Schilder / is hy ghetrocken in Brantzryck tot Rouan : doch is om de Pest wille daer niet langh ghebleven : maer is ghecomen naer het Schilder-const gheruchtigh Antwerpen / alwaer hy hem socht te begheben / by eenighe vanden besten Meesters : en aenghesocht hebbende by Frans Poerbus, is tyndlyck gecome by Gillis Coignet, by welcken Meester den tijdt van een Jaer hy hem heeft aenghendt een soetet en vloepender manier van schilderen / gelyck ick eenen doerk heb gesien / die by daer t' huys / oft cozts na zyn vertreck van daer / hadde ghedaen / waer in quamen eenige Vrouwen / seer vrendlyck ghedaen / aerdigh / en demlachtich berdeben en verworcht. Hy hadde daer oock ghedaen eenen Pot met alderley Bloemen na 't leven / doch (so den Meester wou) met nout geen groenicheyt by : welke Bloemen so welen schilderachtich waeren ghedaen / datse Coignet langhe tijdt by hem hiel / sonder te willen vercoopen / om datse soo uptnemende waren ghehandeldt. Doe Cornelis te Haerlem was ghetcomen / is hy cloetlyck in de Const voort ghebarcn : en heeft onder ander ghekeverd een Cozpozaelschap / oft Rot Schutters / nae 't leven gerontersept / op 't Schuttershof / of d'oude Doelen te Haerlem : dit was in 't Jaer 1583. doe ick te Haer-

Nederlandtsche Schilders,

Haerlem eerst quam wonen / en was seer verwoondert / hier sulcken Schilders te vinden / dit is seer wercklijck gheordineert / en alle de personen met den actien / hun conditien / oft ghenepgheden uytghebeeldt : Die tot Conienschap ghewent waren / slaen malcander in de handt : die geern dzyne / hebben de Can oft 't Glas / en so voort weder in 't zyn. Doozt is dit werck in zyn gheheel uytnemende : De tronien / met goet ghelijcken / zyn seer wercklijck en vloepende ghedaen : cleederen / handen / en anders / zyn oock desghelijcx uytnemende : soo dat dit stuck by allen anderen aldaer zyn plaets in werden wel sal behouden. Hy heeft hem aenghewent een vaste manier van schilberen / met een epghen seker wyse van strycken / daer hy tsindert altijd sonder verwiselen / oft anders te versoeken / ghestadigh tot noch toe is by ghebleven. Hy heeft oock ghemaect eenen grooten doeck in de hooghte / en was een Charitas, een sittende Vrouw / hebbende by haer eenige kinderen : onder ander / een dat een Cat hadde ghevat / en op hiel by den steert / en sy schynende te cryte / hadde haren poot gheslaghen in de dgie oft been van het kindt / dat scheen voelende dit crabben natuerlijck te cryten / d'welck wonder versierlijck en bebalijck was te sien / en een seer uytnemende stuck. Doch Cornelis werdt dooz eenen die 't mede na in Wanckrijck / quaden dienst daer aen ghedaen : Want hy tsindert noyt stuck / Man noch tgelt / daer van en heeft ghesien. Hier nae maecte hy noch een langhwerpigh groot stuck / van de onmaetlijcke vreckhept / en onmaetlicke multhept / die kroosen vooz Wercken en stropde / wesende oock een aerdighe inventie / en uytnemende wel geschildert. Onder tusschen quam Cornelis zyn aenpozrende natuere grootlijcx te hulpe / met uytnemende veel en vlytigh te teyckenen nae 't leven / daer toe uytsoeckende van de beste en schoonste voerende en levende Antijcke beelden / die wy hier ghenoech binneus Landts hebben / als de ghewiste en alderbeste studie die me bindé mach / als men soo volcomen oordeel heeft /

het schoonste uyt het schoon t' onderschepden. Soo dat ick wel ghetuyghen can / dat de Const Cornelis niet al slapende aen is ghecomen : Maer heeftse vercrege en betaelt met grooté arbeyt : en wieder meent anders aen te comen in sulcken volcomenhept / die sal hem pdelder handt en bedrogen binden / niet hebbende ten lesten als de schadulwe der Const. Cornelis wesende in dese zyn studie onledigh / maecte eenen grooten doeck in de lenghte / van een Dilutie / welcke naemaels gheraecte in de handen van den Graef van Leicester uyt Engelant / en was wonderlijck gedaen en wel ghestudeert. Doe hy in 't alderbeste zyn studie was / maecte hy een Serpent-byttinghe / langhwerpigh op eenen grooten doeck / en noch eenen grooten doeck in de hooghte / wesende den hal van Lucifer , dese twee stucken hadde van hem Iacob Ravaert t'Amsterdam. Van dese twee en can ick niet volcomelijck ghenoech schryven / wat uytnemende studie in alle de verscheden Actituden der naecten te weghe ghebracht is / en is jammer dat sulcke dinghen niet in ghemeen plaets te sien en zyn : Want hy in desen tijdt sonderlinghe op de Const van teyckenen / wel stellen / ypopoztie / en ander deel seer nouw heeft ghelet. Veel ander stucken cleen en groot heeft hy tsindert gedaen / doch veel tijts naecten : Onder ander / een eerste Weereldt oft gulde Eeuwte / welck stuck noch is t'Amsterdam by den Const-verstandighen Heer Hendrick Louwerlz. Spieghel , en is uytnemende ghehandelt / op de naecten is wonder ghelet / en oock op de bellighept / en boukens / die in 't leven in handen en ander deelen te sien zyn : Dit is oock wel een van zyn besouderste dinghen. Te Leppen / tot d'Heer Bartholomeus Ferreris , is ooc van hem een groot stuck met verscheden naecten / wesende een Dilutie / oft Serpentbytinghe / die oock wel gehandelt is. Tot Melchior Wijntgis , te Widdelboeg / is van hem een uytnemende Adam en Eva , oock twaelf cleenachtighe stucken op Benneelen / wesende de Passie Christi , seer aerdich eē wel gedaē / oock een seer fraey stuck

Stuck van de reyninghe der kinderen Israels in de Jordane. Voegher is van hem ghedaen een groote kinderdoodinghe/ de welcke is te sien te Haerlem/ in't Vzincken Hof/ waer aen comen deuren van Marten Hemkerck, welck is een uytnemende stuck. Hier siemen veel ghewoel van naecte kinderdooders/ en den ernst der Moeders/ hen kinderen te behoeden: oock vershepden Carnatien van vershepden ouderbommen/ soo van Mannen/ Vrouwen/ als dat teer jongh vleesch der kinderen/ en t'beranderen dooz de doot in den uytghebloedde lichamen. Noch isser eenen grooten Adam en Eva in de hooghte/ boven een deur/ en zijn beelden soo groot als leuen/seer heerlijck ghedaen. Daer is oock ter selver plaetse in een Camer een groot stuck/ een heel back muers beslaende/wesende een Goden banket/ oft Wyploft van Peleus en Thetis, daer den twist-appel dooz Tweedzacht wort ghewozzen/ en is een uytnemende constigh stuck/ en aerdigh van inventie. Nae dese en meer ander heerlijcke wercken/ heeft Cornelis meer als voozhenen beghinnen letten op het colozeren der naecten/ daer hy nu wonderlijck in is verandert/ waer in te dien deele nu een groot mercklijck onderschept wort gesten/ghelijck zijn wercken teghenwoozdigh/ by de voozleden ghestelt wesende/ daedlijck tuyghen. Onder ander/ heeft een uytnemende schoon stuck ghedaen Anno 1602, en is te sien tot Ian Mathijssen, in't See-peerd te Haerlem/wesende de verweckinge Lafari, t'welck heerlijck/ plapfant/gloepende/wel ghedaen en gehandelt is. Daer is ooc t'Amsterdam/tot den Const-liebighen Heer Willem Iacopz, van Cornelis een cleenachtigh stuck/ de meeste beelden enen voet hoogh/ wesende oock een Thetis Wyploft/ plapfant geordeneert/ met seer veel heel tromen/naecten/ en anders/ en is seer wyplijck en aerdigh gheschildert. Veel ander stucken (te langh om verhalen) sien tot den Const-beminders van hem te sien: oock veel heerlijcke schoon Conterseptfels/ de welcke hy beter als gheern doet/ dewyl hy zynen gheest tot soo een besander dinghen niet can bege-

ven. Hy nu No. 1604: wesende een Man van 42. Jaer/in't beste zyns levens/en noch stadigh doende in de Const/ laten wy hem in zyn stille bevallijck oeffeninghe gheluckich voort baren. Hy heeft eenige goede Discipelen voort gebracht: Onder ander/ en besonder/ den vzoeder van den uytmenensten Orgelist oft Orpheus van Amsterdam Ian Pieterlz. gheheeten Geerit Pieterlz. Dese Geerit hadde zyn beghin ghenomen by Iacop Lenartlz. t'Amsterdam/ wiens Vader was een Zee-man van Sandrvoort: maer Lenart was een goet Schilder/ en uytnemende Glaes-schijver/ wonder veerdich en aerdigh van handelinghe/ datmen zyns ghelijcke in zynen tyd: qualijck hadde weten te vinden. Geerit heeft hier so toeghenomen/dat eyndeligh den Meester hem sepde niet verder te connen onderwijzen/ dat hy een beter oft meerder Meester behoeft te beromen. Dus werdt hy bestelt dooz oock hulpe oft vooz spraeck van Iacop Rauwaert, by Cornelis Schilder/en was (als my dunckt) zynen eersten Discipel. Doe Geerit hier in een Jaer oft twee seer in de Const was ghedordert/ bleef noch dyp oft vper Jaer te Haerlem op zyn selven werckende/ en daeghlijck practiserende nae t'leven/ so dat hy uytnemende verstandigh in naecten is gheworden: En ick acht/ datmen wepnigh onder de Nederlanders sulcken stadighen vlijt siet/ oft opdt ghesten heeft/ als hy te dier tyd dede/ om in de Const toe te nemen/ en gheschickt te worden/ en dat met sulcken lust/ dat hy sepde/ niet te willen wisselen de Vinceelen te ghen den Coningh-staf van Spaengien/ willende lieber een goet Schilder als groot Vrince worden. Tindert heeft hy t'Antwerpen gewoont/en etlijcke Jare te Room: en is noch daeghlijck binnen Amsterdam in de const doende/ makende vershepden heerlijcke wercken/ en hem selven gheruchtigh/ hem bewijfende een uytnemende Meester: voeghde maer t'gheluck hem oorsaeck by/ te maecten oft vooz handen te hebben/ eenighe groote treflijcke stucken/ ghelijck zynen gheest en handt opdt ghenepghc hebben gheweest te doen/ soo soudemir zynen

Geerit
Pieterlz.
van Am-
sterdam

zynen lust en verstandt wonderlyck sien wercken / en heerlycke dinghen te weghe brenghen/daer hy veel den tyt dooz moet brenghen / met te maecten Conterseptselen / en ander cleen wercken/welcke dinghen by den Wozghers en Const-liefdighe t'Amsterdam/ seer wel en uytnemende ghehandelt / ghestien comen worden. Hy heeft eenighe goede Discipulen voort ghebracht / eenen

Govert. Govert ghenaeint / seer cluchtich van Landtschap en beeldkens. Oock eenen

Pieter Lafman. Pieter Lafman , daer goede hope toe is/wesende nu in Italien. Cornelis Cornelissen heeft noch ghehadt eenen Discipel van Delft / die sy hieten langhen

Ian van Delft. Ian : desen hadde een groot begin / en is vzoeg gestorven. Een ander van Delft/

Cornelis Jacobs. Cornelis Jacobs , is noch oock een goet Meester/en veerdich. Oock eenen Cornelis Enghelsen, van der Goude/een seer goedt Schilder / en uytnemende Contersepter nae t'leuen. Doch eenen

Gerrit Nop. Gerrit Nop, van Haerlem/die langhen tijdt byptens Lants/te Room en elder/hem heeft ghehouden welcken t'huys verwacht wesende / t'zoner coemst met den wercken hem mach bewijfen te wesen/sulck een als van hem is te verhoepen.

Zacharias van Alckmaer. Desghelyckis oock Zacharias van Alckmaer/en ander/die hun byptens landts grootlyckis moghen hebben verbeteret.

Het leuen van Iaques de Geyn, Schilder van Antwerpen.

Dat t'vast stadigh voornemen eens Dernstighen ghenoefts crachtigh/en van groot vernoghen is / daer van worden daeghlyckis soo veel voorzbeelden erbaren en bespeurt / datmen derhalben is ghenoech verseeckert. Dit can oock bevestight worden met t'leuen van Iaques de Gheyn , dat ick nu te beschryuen vooz hebbe: want van jeugt aen tot de Ceycken-const ghenepghit wesende/ heeft soo lang en veel volhert/ dat hy met grooten pber al climnende/hem eyndlyck heeft begheuen ephentlyck tot den beoeyden Windeel / met verwen te wercken en te schilderen/als wesende het opperste der Const / en den alder bequaemsten middel / om de

Natuere in allen deelen met uytheel dinghe ten alder ghelycksten nae te comen. Hy was ghebozen t'Antwerpen Anno 1565. Syn Vader Iacob lansz. vande Geyn gheheeten / also my is vooz ghewis vertelt / was op geen Lant ghebozen / dan op de Super Zee / alsoo de Noeder t'Scheep boer van Harlingen na Amsterdam: zyn Ouders waren van der Stadt Wrecht/en aldaer gesproten uyt een trecklyck en eerlyck gheslacht: en was meer als ghemeen constigh Meester in Glaes-schryuen/als noch tegenwoordigh blyet aen verscheyden schoon Glaes-vensteren/naemlyck vier groote heerlycke formen op t'Choor van de Wozgh-Kerck t'Antwerpen / als oock in de selve Stadt in de Minrebroers Kerck / daer hy vooz d'Italiaensche Natie heeft gemaecht verscheyden glazen/welcke sonderlinge den Schilders/en Const-verstandighe/wonder wel bebielen. Hy dunct oock t'Amsterdam in d'oude Kerck aen de West-syde / van hem is een groote schoon forme / met seer schoon coleuren / en wist die gebaeken coleuren oft stucken seer behendig te ghebruycken/t'zy bruyn oft licht/na dat die dinghen aen d'een eyndt oft d'ander eyndt lichter oft bruynder ballen/om zyn dinghen te doen verheffen. Hy had oock een supber manier van cleyn conterseptselkens in Verlichterije nae t'leuen te doen/en begon int lest te schilderen van Oly-verwe: Soo dat hy zyn patroonen / die hy voorzhenen plach op Papier doen schilderen / self op groote doecken van Oly-verwe dede. Hy storf int beste van zyn leuen / oudt ontrendt 50. Jaer. Hy was een Man met een peder vriendhoudigh ghenepgt / en van elcken seer bemindt / om zynen vrolicken vriendlycken omganch en wesen wille. Iaques zyn soon was doe maer 17. Jaren oudt / en hadde soo veel handelinghe van Glaes-schryuen / dat hy al s'Waders begonnē werck opmaecte: en alsoo hy binnen s'Waders leuen het Graef-ijser een wernigh geoeffent hadde/beval hem den Wader in zyn wyterste / hem te houden aen t'Plaet-snyden/ t'welck hy (soo veel de gheleghentheyt toeliet) ondertusschen dede : maer bleef langhen

langen tijt aen t' Glaes-schrijven: oock
oeffende hy hem in de handelinghe van
Verlichten. Spindlinghe gheraeckende
by Const-rijcken Goltzius te Haerlem/
heeft vervolghens twee Jaer / onder
goet onderwijs t'Plaet-snijden aldaer
gheoeffent / en oock daer naer noch ee-
nighe Jaren / lijdende ten deele groo-
ten afzueck in de Const / dooz t'aen-
lockende jongh gheselschap / ebenwel al-
tijt meeninghe hebbende hem tot prac-
tiseren te begheben. En alsoo de ghele-
ghentheyt toeliet/begaf hem N°. 1595.
in den houtwlijcken staet: En bevindende
hem in een onghewoon oft ongheloo-
fde rust en stilhepdt / nam doe vooz
zijn voozighe begheerte van studeren
vljctigh en stadigh te volbzenghen / het
welck hy dede doch onderhiel noch ee-
nighen tijdt t'Plaet-snijden / een heel
deel platen / soo wjt zijn inventie als an-
ders / vergaderende: maer bevindende
(alsi voozen verhaelt is) t'schilderen be-
quaemst / om t'leven oft de Nature te
verghelijcken/werdt in hem den Schilder-
lust meer en meer crachtigh/dat hy
Plaet-snijden en Duckerije verlaten-
de / berlaeghde zynen verloopen tijdt /
welcken hem docht t'omuttigh daer in
dooz te hebben ghebracht. Bestaende
dan crustig te practiseren/bevondt seer
noodiggh/veel nae t'leven/en met eenen
wjt den gheest te doen / om also alle re-
denen der Const te leeren verstaen. Doe
hy nu vooz had aen te vanghen met den
verwe/vooz bedenckende dat hy swaer-
lijck de colouren in hen verscheydenhe-
den soude vooz eerst comen onder-
scheiden / en recht kennen / bedocht hy
om tijdt winnen desen middel: Hy be-
deelde een Penneel wel in hondert vier-
canten / en tepckende met Cyfer ghe-
talen aen in een Boercken / en beschilder-
de dese viercanten met verscheyden
colouren / verscheyden grauwen / groe-
nen / ghelen / blauwen / rooden / carna-
tien / en ander vermenghselen / gevende
soo veel hy mocht elck zyn eyghen diep-
sel/en tepckender bysonderlyc int boer-
cken aen/ als ghesepdt is. Dese wijse/al-
hoewel onghewoonlijck wesende / was
de Gheyn seer voozderlijck de verwoen te
kennen / dat hy bestondt te Schilderen

van Oly-verwe / om ondersoerken hoe
hy met t'berwerck soude varen:en nam
vooz eerst vooz een cleef Bloem-potken
nae t'leven / t'welck noch teghenwooz-
digh is tot d'Heer Heyndrick van Os
t'Amsterdam: Dit is heel supber ghe-
handelt/en na een eerste begin verwon-
derlyck. En hoewel zynen hooghsten
lust was tot Figueren / nam hy tot een
ander proef onder handen / noch eenen
grooten Bloempot / met meeninghe
te verbeteren t'gene hem in den eersten
misshaeghde / en maecte een groot
glas / daer in staende eenen tuyl van
bloemen / waer in hy groot ghedult en
supberhepdt te wege bracht. Dit stuck
heeft de Keyserslycke Majestejt ghe-
rocht / met oock een cleen Boercken/
daer de Geyn metter tijdt eenige bloem-
kens van Verlichterije nae t'leven in
hadde ghemaect / met oock veel cleene
besckens. Doe bevondt hy/dat de heel
grootte nettichepdt int vervolghen van
zyn studie niet vozderlijck en was / en
dat hy oy een ander wijse hem aen te
stellen hadde: Des hy hem tot meerder
stoutichepdt begaf / en tot wat groots/
bedenckende daer in de meeste Const te
zijn gheleghen / alinent te weghe ran-
bzenghen. Doe gheviel/dat zyn Excel-
lentie Graef Maurits in den slag te
Wlaender hadde vercreghen een wjtne-
mende schoon Heert van den doozhigh-
tighen Ertshertogh / en liet segghen de
Gheyn, dat hy't wilde van hem hebben
geschildert so groot als t'leven/het welc
hy gheern aennaen te doen/te meer om
dat hem t'groot heel in den sin lagh: die
Heerdt heeft hy dan alsoo gheschildert
met eenen Man / die dat met den toom
lepde. Hier in hadde hy zyn Excelentie
wel holdaen/doch sy selven gantsch niet:
En nam vooz oy een ander manier te
besoeken/en schilderde eenē doots cop/
die t'Amsterdam by Reynier Antonissen
te sien is. Hier oy is dit Jaer 1604.
ghevolght de slapende Venus, die t'Am-
sterdam is te sien by d'Heer Willem Ia-
cobsz. dit is een beeldt so groot als t'le-
ven/waer by licht eenen slapender Cu-
pido: aen haer voeten comen twee Sa-
tzyen / waer van den eenen al schzoem-
mende bestaet oy te lichten een dunne
doeck/

Nederlandsche Schilders,

doeck/dat hare schoot oft schaemte bedekt. Dit werck (om vyzlyck en ongheberwet myn oorzdeel upt te spreken) is van ordinantie/steldsel/propoztie/handelinghe/ en vloepentheydt/ uyt-nemende volcomen en verwonderlyck/ nae een booz-begin van soo groote dingghen/ daer de meeste cracht onser Consten in bestaet. Doch en achte niet/ dat hy 't daer by noch wil laten: want den lust tot d'aenfoetende Schilder-const/ sal zynen geest niet ledigh noch vuchtloos laten: Maer al stadig tot beter en beter doen verwecken. De Gheyn heeft in 't Vlaet-snijden eenighe goede Discipelen booztghelycht: Eerst den uyt-

nemenden en vermaerden Ian Sanredam, woonende teghenwoozdigly t'Wysendelft. Doek eenen Zacharias Dolendo, die groot begin hadde/ als aen eenighe dingghen van hem gheschieden sien can worden/ soo aen een Passcken van my ghetepkent/ en anders. Hy hadde grootē lust tot de Const: maer is heel jongh gestorven/ hebbende dooz springhen in danssen/ oft t'onmaetlyck dzycken sich selvé inwendich de longer gequetst/ dat hy veel bloet ten mont upt begon lossen/ en eyndlyck niet con gheholpen woedē. Noch eenen Robert woonende t'Amsterdam: en eenen Cornelis, nu wesende in Brancryck.

Het leben van Octavio van Veen, Schilder van Leyden/ met ander Schilders van Antwerpen/ en elder.

Het sal my ten minsten leedt zyn/ indien ick eenighe besonder ghe-ruchtweerdighe te ghedencken booz by gae/ het sy hoe wijt sy van my wonen/ oft waer sy verstroyt zyn: Daerom my in den sin comt booz eerst hier te stellen/ den nacomers tot een ghedachtis/ den uytmenenden wel schilderenden Octavium van Veen, welcken uyt een goedt ghelacht is ghebozen te Leyden/ en natuerlyck aenghelockt tot de Schilder-const/ heeft (als ick meen) Italien/ Room/ en ander plaetsen besocht/ en is soo in de Const erbaren / dat hy by den Prins van Parma, en den meeste Heeren/ in weerden en eeren ghehouden is ghewoozden: Doek nu insonderheydt by haere Hoocheden/ den doozluchtigen Erdtsyertogh Albertus, en de Hertoginne/ in welcker dienst hy hem heeft begheben/ verlatende ander goede oorzsaecten/ die hem om zyn Const-ryck gerucht zyn boozgecomen / by den Erdtsbisshop van Zaltsburg/ by den Keyser/ oock by den Coningh van Spaengien/ en den Coninck van Brancryck/ die hem in dees boozleden Jaren hebben versocht te hebben/ en daer hy hadde moghen groot boozdeel doen: Maer geneyght by zyn kennis en vzienden te bliuen/ wysiert niet meer nae uytlandsche conditien. Hy heeft veel schoon wercken en Contersepselen ghedaen /

oock twee Contersepselen van haere booznoemde Hoocheden/ welke ghesonden zyn aen den Coningh van Enghelandt Iacobus de tweedde. Van dit Jaer 1604. is oock van hem getomen een groot stuck/ wesende een Bacchus feest/ oft triumph/ ghelyck als by den Heer Wijngis is te Middelboozgh/ ghedaen van Hemkerck, oft oock de self ordinantie alsoo sy in Dint comt / dat welck wel gheschildert en ghehandelt is. Daer is oock van zyn constige hant een seer schoon stuck tot Sr. Wijnges, wesende een Zeuxis, schilderende nae 't leben vif naeckte Vrouwen / en is seer uytnemende wel ghedaen. Hy heeft oock een Broeder Gijsbert van Veen, die een seer goet Meester is in Vlaet-snijden/ en schilderden/ woonende (als ick meen) te Brussel: Doek noch eenen vol Schilderighen gheest / d'Heer Pieter van Veen, den welcken somtijds maer pet upt lust doende/ den besien Schilders hooghlyck doet verwonderen / en segghen jammer te wesen/ dat hy daer van niet zyn besonder stuck en oeffening en maecht. Daer is t'Antwerp oock Hans Snellinck, een besonder goet Meester/ en uytnemende Schilder/ ghebozen (als ick meen) van Meerschelen/ wonder fraey van Dystozien / ente maeken Bataillien / en is van den Heeren oft Princen daer toe somtijden oft dreck-wils

wijs ghebuycht gheweest/en heeft ge-
 schilderdt verscheppen Nederlandtsche
 dagghe / en gheschiednissen / seer ep-
 ghentlijck die roocken des gheschudts
 met t'krigsvolck daer in bewolckt oft
 bedommeldt uptbeeldende. Hy mach
 nu Anno 1604. wesen een Man van
 ontrent 55. Jaren. Daer is oock t'Ant-
 werpen Tobias Verhaecht, die een aer-
 dich goet Landtschap-maker is. Adam
 van Oort, die oock fraep van Figueren
 is. Sghelijck Heyndrick van Balen,
 en Sebastiaen Vrancks, gheleert hebben-
 de by Adam van Oordt, en is nu oudt
 ontrent 31. Jaren / is seer aerdigh in
 Lantschap/Deerdekes/ en beeldekens.
 Doch is t'Antwerp eenen loos de Mom-
 per, die uptnemende is van Landt-
 schap/hebbende een aerdighe handelinge.
 Ick hoorz oock een loflijck gerucht
 van eenen Francisco Savio, te Berghen
 in Venegouw. Doch in Dranckrijck
 binnen Parijs zijn eenighe goede Mees-
 ters / als Mertinus Freminet, Frans-
 man van Parijs/welken in s'Conings
 dienst nu cozts ghecomen / soude in
 s'Coninghs bywesen hebben beginnen
 schilderen sonder teyckenen/hier eenen
 boet/en daer een hant/elder een tronie/
 en heester epndlinghe een aerdighe goet
 beelt van gemaect/tot groot verwon-
 deren van den Coningh. Daer was
 oock cozte Jaren gheleden te Parijs/
 en van Parijs / hoorz desen Freminet, in
 s'Coninghs dienst Du Breul, een Sadel-
 makers soon/die uptnemende fraep en
 berstandigh was/besonder van teycke-
 nen / en naecten: want hadde hem by
 een Barbier langhe gheoeffent in Ana-
 tomie: zijn dinghen liedt hy veel dooz
 Nederlanders schilderen/en quam daer
 dickwils hardt in diepen / oock met
 enckelwart. Hy was wonderlijck in t'
 spelen op de Luydt / rennen met der
 Lance / en reedt seer wel en gheern te
 Deerde. Hy is jongh en haestigh gestor-
 ven/comende snellijck gherendt van S.
 Denijs, om te wesen by gasten / die hy
 hadde ghenocdt/en op den wegh soude
 een oude inwendighe verarghde quet-
 suere zijn opgebozzen. Desen stel ick
 hier by de levende / op adventuer of ick
 hem elder had bergheten. Hy is een

tijtgenoot geweest van den booznoem-
 den Freminet, en hebben t'samen jongh-
 wesende te Parijs by een Glad-Schilder
 om trots gheleert. Daer is noch
 een goet Meester te Parijs/die in t'Hof
 werckt / en woondt in t'boorzorgh van
 S. Germein: desen heeft een schoon ma-
 niere van schilderen / zijn verwen wel
 verwerckende / gheheeten Bunel, hem
 seer statigh en bozgherlijck dzaghende:
 zijn Hupsvrouwte wordt in wel schil-
 deren noch boven hem en ander fraep
 Meesters gheprezen. Daer is noch een
 enen gheheeten Bolery.seer aerdigh van
 te schilderen Nachten / Mascaraden /
 Dastel-avonden / en sulcke feesten/ oock
 alderley beestkens / seer op zijn Bassans:
 desen houdt hem heel trots/rijdende te
 Deerde met den knecht achter hem.
 Daer is oock binnen Lions een upt-
 nemende Meester van Lantschappen/
 beelden/ordinantien / contersepten nae
 t'leven / en teyckenen / gheheeten Fran-
 soys Stellaert, en is een Nederlander /
 dan ick weet niet van wat plaets hy
 ghebozen is / noch wanneer. Daer is
 noch een Nederlander hoog in Italien
 te Barry in Poelgien/by den Bisschop
 aldaer (als ick meen /) een seer goet
 Meester / in alle deelen der Schilder-
 onst wel erbaren / en is in dien vzeem-
 den hoerck wel gebaren met zijn Const/
 en Coopmanschap van Graen / in den
 tijt der leste Italische duypte. Hy is te
 Room mijn kennis gheweest/en is ghe-
 naemt Gaspar Huevick, van Oudenaer-
 de in Vlaender: Hy heeft eenen tijdt
 langh ghelwoondt by Costa, den Schilder
 van den voozleden Hertogh van
 Mantua/desen mach ontrent 54. Jaer
 oudt wesen. Hadde hy my naerder ghe-
 woondt / ick had hem vzeegher mogen
 ghedencken: ghelijck ick oock wel had-
 de behoort te doen een constigh Schilder
 van Groeninghe / Herder gheheeten /
 die oock wel van sulcken ouder-
 dom mach wesen / en was oock mijn
 Roomsche kennis. Hy is te Groeninge
 gheweest den Schilder van Verdugo,
 en is in alle deelen der Consten onghem-
 meeren lof en gherucht weerdig / ge-
 lijck by zijn wercken getuycht can wor-
 den.

Tobias
 Verhaecht.
 Adam van
 Oort.
 Heyndrick
 van Balen.
 Sebastiaen
 Vrancks,

Franciscus
 Savius.

Martinus
 Freminet.

Du Breul.

Bunel

Bunels
Huyfvrouw,

Bolery.

Fransoys
Stellaert.

Gaspar
Huevick.

Herder
van Groe-
ninghe,

Nederlandsche Schilders,

Het leven van Hans Rottenhamer, Schilder van Munchen/ en sommighe ander.

Het boozdert den jonghe gheesten seer / als sp in hun gheboort-stadt hebben eenighe goede boozganghers / welker cloecke stappen siende / sp verweckt worden tot naevolghen. Te Munchen/daer door de Const-liefdicheyt des doorlichtighen Hertogs/verscheyde groote Meesters in onse Const/hunnen toeloop hebben gehad/ en hun uytmentheyt in openbaer plaetsen laten sien. Daer is ontslaen den wel verwenden Hans Rottenhamer, en was aldaer geboze No. 1564. Hy heeft geleert/ en zijn begin ghehad/ by een ghemeeen Schilder / gheheeten Donouwer. Te Room gheromen wesende / begaf hem op platen te schilderen / gelijk de wijse der Nederlanders is / doch niet als de ghemeeen ghesellen/dan begaf hem verscheyden dinghen t'inventeren. Het eerste/dat hem gheruchtigh maecte/was een tamelijcke groote plaet in de hoogte/wesende een aller Hepligen/te weten/ eenen Hemel vol Sancten/Sanctinne/en Enghelel/seer vol werck en uytnemende gehandelt/met aerdige lakken/tronten/hulsel/en alderlep fraepicheyt/seer wel gloepende/ en op eck schoon manier gecolozert. Hy is eyndlinghe gheromen te Venetien/ alwaer hy met een Venetische Vrouw is getrouwt/ en eenenichte van fraep stukkens heeft gemaect op coper/som groot/som cleyn/die in veel Landen zijn verspreyt/en by den Const-beminders te sien. Onder ander / by den Const-liefdighen Heer Ioan Knocler, woonende tegenwoordig t'Utrecht/dar verscheyden stucken op coper van hem zijn/soo kleen als groot. Onder ander/en sonderlinghe/ een ons Vrouwlen Hemelvaert/en eenen Actzon en Diana, met meer ander dinghen/wel gheordineerd / byzoplijck en gloepende gheschildert / soo dat ghelijck zijn schilderijen by den liefhebbers in werden zijn / zijnen naem oock onder den constighe Schilders weerdich is geseint en gherekent te wesen. Daer is noch teghentwoordigh te Room een uytnemende Hooghduytsch Schilder/Adam

gheheeten / ghebozen tot Franckfoort/wesende een Cleermaeckers oft Singers soon/welken in Italien comende/was noch redelijck sterck / maer is te Room wonderlijck toeghenomen / en door wercken een constigh werckman gheworden:doch begheeft hem niet anders te tepkenen : maer sit in kercken oft elder de dingen der fraepe Meesters stadigh en besiet / en ducht alles vast in zijn ghedacht. Hy is wonderlijcken aerdigh in te schilderen fraep inventien op coper plate/hoewel hy niet veel en werckt/dan is wonder veerdig. Hy is heel goelijck / en elcken gheern in alles te gewalle/wesende dit Jaer 1604. ontrent 28. oft 30. Jaren oudt. Het zijn oock noch te Venetie twee constige Nederlanders / eenen Dierick de Vries, uyt Wieselant : En eenen Lodewijck Toeput (ick meen) van Mechel: Dan welke ick wel geneghen waer petsonders te verhalen : Dan dat ick wel vandesen Vries verscheyden kercken en off fruyt-marchten heb gesien op zijn Venetys / die aerdigh ghecolozert en wel gheschildert waren / schoon en gloepende/soo dat ick zijnen naem hier niet conberswijghen : Zijn ouderdom weet ick niet. Lodewijck die woont buyten Venetien / te Dervilo, cloeck in Lautschap en ordinantien / eck goet en naem-weerdigh Meester in de Schilderconst : oock (als ick hoor) goet t'et Jozisien/gelijck Pictura en Poëke geern by een/en goede susters oft vriendinnen zijn.

Adam van Franckfoort

Dierick de Vries.
Lodewijck Toeput.

Het leven van Ioachim Wtenwael, Schilder van Utrecht.

Den edelen Schilder-gheest / daer hy door Natuere in een const baeren lustigh herte plaets heeft / oft gheplant is/wil qualijck onder ghedruckt blijven : Maer is gheneghen van trap tot trap op te klimmen / tot d'opperste of sveninghe onser Const / en daer in te stijgen ter hooghster volcomenheyt:gelijck ghemeenlijck alle d'uchtbaer gewas opwaert te stijghen is ghewend.

Soo is

Soo is het toeghegaen met Ioachim Wtenwael, schilder van Wtrecht/welken was aldaer ghebozen Anno 1566. Zijn Vader was een Glaes-schijver/ en zijn Groot-vader/ van zijn Voeders weghe/ een gret Schilder nae dien tijt/ en gheheeten Ioachim van Schuyck. Desen verhaelden Ioachim Wtenwael was by zijn Vader een Glaes-maeker en Glas-schijver tot zijn 18. Jaren: maer daer in geen genoecht meer hebbende / alsoo zynen gheeft tot hooger dinghen werdt ghenoodicht oft beroepen/begaf hy hem tot de Const van schilderen/ en was ontrentd twee Jaer by een gemien Schilder t' Wtrecht/ loos de Beer, Discipel van Frans Floris. Hier naer trock Wtenwael na Italien/en is gecomen te Padua, by eenen Franschen Bisschop / te weten / den Bisschop van S. Malo, repse / en was met hem in Italien twee Jaer / en woonde daer naer by hem in Brancarye oock twee Jaer. Desen tijdt gheduerende / heeft Wtenwael veel dinghen voor den Bisschop gheschildert/ en al uyt zynen gheest oft inventie. Thuyt comende / heeft t'indert zijn wooninghe alrijts ghehouden t' Wtrecht/en veel stucken gedaen/cleene en groot/ welke in veel plaetsen onder den liefhebbers der Consten berusten/ en verdienstlijk in weerden zijn ghehouden. Men seude oock niet wel werten te seggen/waer in hy uytnemender is/het zy in't groot oft in't cleen/ t'welen teecken is van te hebben een seer goet oordeel verstandt/en is een dinghen by den Schilders niet seer ghemeen: want men siet veel tijts van een handt by den anderen groote en cleen wercken oft heeldē/die men soude meenen van twee Meesters ghedaen te wesen / en seer onghelijck in deucht der Consten. Oock is Wtenwael in alle deelen der Consten seer uytnemende / en aerdigh. Van hem sietmen oock seer fraep keuckens met alderley goet nae t'lede. Ter Souwe is van hem eene/die wonder wel gedaen/en een groot stuck is. T'Antwerpen by eenigh Italiaen is van hem een groot stuck / les voeten hoogh/en thien lang/wesende Loch met zijn dochters / daer uytnemende schoon

naeckten oft beelden groot als t'leven in comen/ oock eenen aerdighen byant/ boom-stammen / en anders. Daer is oock t'Amsterdam tot zijn Cosijn Lucas, Schilder van Wtrecht/ in Apelles, een seer schoon constich stuck/in de hooghe los geordineert/uytnemende in zijn tekeninghe en colozeringhe/en is daer de Herderen in der nacht gheboudschapt wozen/ dat welke genoecht getuyghet/wat Ioachim inde Const vermacht. Veel cleen stuckens/vā uytnemende scherphet en netticheyt sietmē van hem: eers t'Amsterdam/tot St. Ioan Ycker, oft zijn Soon / is van hem een uytnemende cleen stuck op koper / een Banctet der Goden / vol werck / en heel aerdigh en supber ghedaen. Tot St. Ian van Weely, heeft hy nu coytz gheleverd t' een seer uytnemende cleen roperken in de hoogte / van een Mars en Venus, gantsch vol aerdigh cleen werck/en soo scherph/ als t'gesicht vermacht pet t'onderschepden/wonderlijcke etelijck/Tafel/koetsē oft bedstede / met alle de Goden / en veel Liefdekenz afcomēde in de wolcken. Een ander Mars en Venus is oock van hem tot St. Melchior Wijngis te Middelborg. Opudlijck acht ick Wtenwael onder onse beste Nederlandsche Schilders plaetse weerdigh te wesen. En t'is verwonderlijck hoe onse Pictura hem soo heel gunstigh en toeghegaen noch is / ghemerckt dat sy by hem als een tweedde maer en wozt ghehouden/ oft gheoeffent / als de Coopmanschap/ die hoven ghestelt is / dat verdzaghen/ oft hem tijt gunnen wilt: want sommighe segghen / dat te vreesen waer / of hy t'eenemael in Was (waer in hy handeldt) mocht van de Schilder - conste verandert wozen/ghelijck Arachne in haer gheweef blift vast en verstrickt/ dooz den toozn van Minerva. Hy is nu Anno 1604. oudt 38. Jaren.

Het leven van Abraham Bloemert, uytnemende Schilder van Gorricum.

Het goeberteren gheluck heeft gebooght en gheboeght / dat d'acnporzende Natuere van in den Lenten
Ee 2 zyns

Nederlandsche Schilders,

zjns jeughs heeft vercozen Abraham Bloemaert, te becroonen de bloem aller Consten Pictura, welke hy (als bloem onder die haer oeffenen) al bloepende bloem-aerdighe vercieringhe mildijck toelanght: Met eenen oock een loflike vermaertheit der Stadt Gorricum/ alwaer hy was ghebozen in't Jaer ons Heeren 1567. ontrent Kerstdagh. Zijn Vader gheheeten Cornelis Bloemaert, was een constich Beeldt-snijder/ Architect/ en Inghenieur/ ghebozen te Dordrecht/ van waer hy is gheweken (niet willende sckeren Sedt doen) en quam om t'ontcomen s'Lants aenstaede beroerten/ niet sonder quade avonturen/ te Gorricum. Van Gorricum troock Bloemaerts Vader met zjn huysghesin tot s'Hertoghenbosch/ en van daer t'Wrecht. Alwaer Bloemaert hy zjnen Vader aenvingh pet te contersepten/ nae eenighe teyckeninghe van Frans Floris, oft dingen die nae zjn dinghen quam. Hier naer schickte hem den Vader hy een cladder/ gheheeten/ Gerit Splinter, op dat hy aldaer de verwen soude leeren kennen. Desen selde Bloemaert hoor een scherm-meester te schilderen eenighe bootsen/ segghende/ dat Bloemaert alree beter meester was als hy. Doch alsoo desen Splinter hem daeghlijck tot onmatig drincken begaf/ was Bloemaert hy hem maer veertien daghen/ latende dese begonnen Scherm-bootsen onboldaen. De principale waren seer aerdigh/ en van der handt van een gheestigh Schilder/ genoemt Heyndrick Wthoock. Doe quam Bloemaert hy Ioos de Beer, een Discipel van Floris, doch binnen Wrecht woonende. Desen/hoewel hy de beste Schilder niet en was/ hadde in zjn huys veel fraep dinghen van Blocklande, en ander fraep Meesters. Hier hadde Bloemaert ghecontersept van Olp-berwe/ een stuck van Dirck Barenz, wesende een Moderne vancet/ welck principael noch is t'Amsterdam hy Cornelis van der Voort Schilder: Daer comt in een spelende op een Herp/ en een Vrouwen/ dat seer aerdigh bewijst te singhen/ nefens ander omstandigheden/ en is seer constigh en uptonemende ghedaen, Dit

hadde Bloemaert nae zjner jonghepds wonderlijcken wel nae ghevolght. Die siende den Vader/ die met de Beer (die sulcx wepnig achtede) niet con accorde ren/ nam zjnen soon t'huys/ denckende hem self te doen hebben fraepe stucken om nae te doen: En liet hem contersepten een seer fraep keucken/ van denouden langhen Pier, waer in quam een Ossenhoofst. Thuis con Bloemaert niet veel doen/ dewyl hem den Vader wepnig tijt gaf/ en in anderen dienst ghebzupcte. Doe werdt Bloemaert bestelt hy den Drossart van Heel/ die een wepnigh schilderen con/ en beloofde den Vader/ den jonghen in zjn leeringhe seer hoorderlijck te wesen/ en hem epndlinghe te bestellen hy Blocklande, doch daer en volghde niet: Want desen ghebzupcte den jonghen tot een Lakaep/ en dergheelijcken dienst/ soo dat Bloemaert niet dan te rugghe ghingh in de const/ en is t'epnden een jaer en een half weder t'huys gecomen. Hier nae soude hem den Vader hebben bestelt (te med) te Rotterdam/ hy den hoorverhaelders Wthoock, die pet van Bloemaert siende/ hem soude gheern aenghenomen hebben: doch zjn Wif en wilde dat niet ghesengens oft toelaten. Bloemaere nu ontrent 15. oft 16. Jaer oudt/ wert ghesonden nae Parijs/ en was aldaer hy einen Iehan Bassor, ontrent ses weken: Van daer hy een ander Schilder/ gheeten Maitre Herry: hier was Bloemaert hy derd' half Jaer/ schilderende alles upt den gheest/ doch met wepnigh oft geen onderwijs/ ondertussen hem oock oeffenende met upt den gheest te teyckenen. Doe hy hier naer noch een wepnigh tijt was gheweest hy Ieroon Franck van Berentals/ is hy van Parijs weder t'huys ghecomen/ en quam oock van Wrecht t'Amsterdam met den Vader/ die aldaer hoor t'Stadts Bouw-meester is aenghenomen gheswozen. Epndlijck nae des Vaders overlijden/ keerde Bloemaert weder t'Wrecht/ daer hy hem t'sindert heeft ghehouden/ hebbende nu zjn tweede Huys vrouwe. Summa/ Bloemaere heeft hem soo benesticht in de Const/ dat hy ee obertreffende Meester (doch/

soa men

Toomen segghen mocht) sonder Meester gheworzen is: Soo dat hy teghen zyn Discipulen woorden gebuyckende han tot neersticheydt vermanende/wel t'somtijden heeft gheseydt: Ick wouwdat ick eens binnen mijnen leven had moghen eenich goet Meester sien schilderen / oft de verwen ghebuycken / op dat ick hun wijze oft maniere hadde siende moghen afleeren. Doe hy tot Amsterdam met zynen Vader quam woonen / hadde hy een Kerck oft wyde plaets ten besten tot eenen winkel/ daer hy zynen gheest mocht oeffenen: en maecte daer / onder ander cleen stucken/ een groot en heerlijck stuck/ t'welc is teghenwoordigh t'Amsterdam / by den Heer Zion Luz: Hier in comen verscheyden naeckten van Mannen en Vrouwen / groot als t'leven/ wel verstaen en uytnemende wel ghehandelt/wesende d'Historie van Niobe, daer haer kinderen doot gheschoten worden van Apollo en Diana. De self Historie/ doch op een ander ordinantie / is van hem oock by den Keiser / een groot heerlijck en uytnemende stuck / daer zyn Majesteit en alle Const-verstandighe groot behaghen in hebben: Dit is coztlijck van Bloemaert ghedaen. Desgheliker is daer boven in't Landt oock van hem een uytnemende schoon Goden bancket / wel gheordineert/en gheschildert wesende / en een treffelijck goet werck. Een ander Goden bancket/ bzoegher van hem gedaen / en minder/ is van hem by den Graef van der Lip/ dat oock uytnemende is. Tot den seer Const-liefdighen Jaques Razet t'Amsterdam / zyn oock van Bloemaert dyp groote tromen in ronds/wesende Venus, Iuno, en Pallas, die grooten welstant hebben/ doch bzoegh van hem zyn ghedaen. Daer zyn oock by Sr. Razet, van hem meer cleen stuckkens: Onder ander/ een dootshoofst/ met ander byboegselen / seer wel ghehandeldt en ghecolozert: Oock een stuckken / met voorsz aen eenige Indiaensche kierek-hoornen en schulpen/waer op rusten oft ligghen eenighe Zee-Goden / en Godinnen / in't verschiet de Zee/ en in't cleyn Andromeda, daer Perfeus haer verloft / en

is wonder aerdigh getolozert / en wel ghedaen. By den Const-beminders zyn oock van hem seer aerdige Landtschappen / met eenighe aerdighe en dzollighe Boeren hupsen / Boerigh gereetschap / boomen / en gronden/ dinghen die daer om Utrecht seer veel en verscheyden te sien / en van hem gherontersept zyn: want hy seer veel nae t'leven doet/ hebbende een seer aerdighe wijze van teykenen / en handelinghe metter Pen / daer hy van eenighe sappige verfkens by voeght / tot sonderlinghen welstant. En ghelijck hy in alle deelen der Const seer ervaren is / gheeft hy dese dinghen in't schilderen grooten aerdt en schoonheyt / daer in te pas bzinghende somtijts eenige Sonneshijnen/ dupster oft vierighe lochten / nae den eyck des wercks. Hier in comen dan besten/ koepen/honde/ oft anders / seer natuerlijck nae t'leven ghedaen / met eenighe Historiakens. Deses dinghen / hoewel niet te seer verladé met werck/ staen besonder en uytnemende wel/en (na mijn duncken) niet te verbeteren. Hier in maect hy t'somtijt eenige moffige wateren/ oft putten/ met lissen en crupden belwassen / met rannebladeren en bloemen daer op drijvende: vooz aen op de boorzgronden/ bzinghende eenige heerlijcke groote crupden oft bladen van docke oft anders / wel ghehandelt / en niet te seer verladen. Het contersepten nae t'leven geeft hy by hem geen plaetse / op dat zynen gheest daer dooz niet worde verhindert. Verscheyde dingen/ ordinantien / en beelden van hem ghetepkent met de Pen / en daer nae met wit en swart/ van Olp-verwe gheschildert/ zyn in roper ghesneden / dooz den Const-rijcken Ioan Muller, en noch meer dooz den vermaerden Saenredam, die in zyn teykeninge grooten lust hebbende/ doet zyn uysterse vlijt / de selve met den Graef-hser welstandig/ en aerdigh aekden dagh te bzingen. Bloemaert nu Anno 1604. is oudt 37. Jaren / en werdt desen aenstaenden Kerstdagh 38. Hy is een Man van stil en bequamen wesen/ hertlijck verliest en ghenegen meer en meer nae te soecken d'uyterste cracht en schoonheyt der Const Pictura:

Nederlandsche Schilders,

welcke / ghelijck sy Bloemaert, om zynen schilderachtigen bloem-aerdt (van hem blaemigh vertierdt wesende) gheheel vziendlyck toegedaen en gunstigh is / doet sy uyt rechte danckbaerhepdt van Wtrecht zynen naem recht uyt de Weereldt over loflijck voeren en draghen/dooz d'al-siende en al vernemende dochter der sprack / de duyfent tonghsche snel bliaghende Fama oft gheruchte / die in haer ghedacht-camer/by den vermaerden Schilders namen/den zynen d'onsterlijckhepdt sal overleveren/ en booz de verderflijcke scheer van Atropos ewig beschermen. en behoeden.

Het leven dan Pieter Cornelisz. van Rijck, Schilder van Delft.

De Offenaers onser Const / die buytens Landts besonder in Italien / hun langhen tijdt hebben onthouden / t'huys weder comende / bzenghen ghemeenlijck mede eenighe wijse oft ghedaente van werken/die de gemeen oude Nederlandtsche in schoonhept en treffelijckhepdt te boven gaet / oft daer men so een onghewoon gheestighe aerdichept in siet. Dit heest men oock soo bebonden aen de handelinge van Pieter van Rijck, Schilder / gheboozen te Delft / welcken de Teycken-const aenbing te Delft/by Iacob Willemsz. doch nae den tijdt van twee maenden / werdt van de Const ghenomen / en op ander dinghen ghehouden den tijdt van d'yp Jaren. Doe werdt hy dooz lust weder tot de Const gedreven / en quam leeren by Hubrecht Iacopsz. een goet Schilder en Conterfeyter te Delft. Hier was Pieter aen t'eyckenen ses Maenden / en soo veel tijds oock aen de verwen en het schilderen. Daer na begaf hy hem met den Meester nae Italien / alwaer hy bleef den tijdt van 15. Jaer / werckende met veel versheyden Meesters / ooc booz veel Princen / Heeren / Prelaten / Moniken / Nonnen / en alderley volck / meest in alle plaetsen van Italien / soo vā Olp-berwe / als op den natte kalck. Hy is dit Jaer 1604. een Man van 36. Jaren / woonende te Haerlem / alwaer hy ooc versheyden fraep dingen heeft

ghedaen / soo groot als cleen. Onder ander / een stuck van een keucken / wesende eenen Rijckeman en Lazarus, en staet buyten Haerlem tot de Siecken. Spndlinghe heeft hy ghedaen op eenen seer grooten doeck een keucken / met veelderley ghevoghelte / en ander dingen / met oock versheyden beeldekens / beesten / en ghedierten. Hy heeft een fraep maniere / welcke ghenoech uytwijst en te kennen gheeft / dat hy veel nae Bassaens dinghen ghedaen heeft / en is seer veerdig en aerdig van handelinge. Sijn werken die veel hier en daer gesien wozen / getuyg hem een groot Meester in onse Const te wesen / so in ordinantien / als oock in Conterfeytselen.

Het lebe van Francesco Badens, Schilder van Antwerpen.

Onse Const hebben wy cortlijck in onse Nederlanden ghesien in better ghestaltmis toenemen en veranderen / besonder in de colozeringhe / carnatien / en diepselen / meer en meer zyn ghewozen afgescheyden van een steenachtighe graeuwichhepdt / oft bleecke Wischachtighe / coudtachtighe berwe : want de gloepenthept in lijf-berwe en vleeeschachtighe diepselen zyn nu heel seer in ghebuyck ghewozen. Hier toe heeft oor geen cleen behulp gedaen Francesco Badens, den welcken was geboren t'Antwerpē Anno 1571. en was vijf Jaren out ten tijde van de Spaensche Furie / welcke gheschiedde Anno 1576. den 4^{en}. November. Sijn Vader / die dit Jaer 1604. t'Amsterdam overleedt / quam cortis nae de boozsejde Furie in Hollandt / soo dat Francesco van jongs t'Amsterdam heeft ghewoont / en gheleert by den Vader / die een ghemeen Schilder was / sonder ander Meester te hebben. Badens in gheselschap van Iacob Mathan, de schoon-soon van Goltzius, reysde en was ontrentd vier Jaer in Italien. T'huys ghecomen / also hy t'Amsterdam was deerste / die de jonghste schoon maniere hier in't Lant bracht / des noemden hem de jonghe Schilders den Italiaenschen Schilder : want hy een seer schoon bloepende en gloepende

en gloepende maniere heeft / wese-
 een uptnemende Meester / beyde in te
 schilderen Histozien / tronien / en Con-
 terseptselen. Dit Jaer 1604. heb ick
 t'Amsterdam t'zijnen hupse ghesien een
 pastijck groot stuck / van een Berfabea,
 haer badende / alwaer haer eenen briez
 werdt ghebracht / en een oude coppel-
 lersse haer vast in d'ooze beseldt oft hup-
 stert / met meer Vrouwwe naeckten / en
 anders / weseude seer uptnemende / gra-
 celijck / en aerdigh gheschildert / wel ge-
 colozeert / en gheordineert. Drie Con-
 terseptselen zijn van hem uptnemende
 wel ghedaen / eenige in ordinantien van
 Histozien te pas ghebracht weseude /
 doek veel banketten / en Mascaraden
 op den nacht / en op zijn Moderne / oft
 dees-rijtische wijse van cleedinghe / daer
 hy seer fraep van is. Tot Cornelis van
 der Voort, Schilder t'Amsterdam / is
 van hem een stuck van twee ghelieven
 op zijn Italiaens / den Dypet spelende
 op een Luyt / en t'samen singhende. Ick
 had meer dinghen moghen aenwijsen :
 Doch dit heeft my verhindert / dat ick
 de tegenwoordige Schilders oft Con-
 stnaren heb ghebonden soo heel wep-
 gherlijck / segghende / niet genoegsaem
 in de Const te wesen / om verdienslijck
 by ander groote Meesters te wesen ge-
 rekent / oft ghenoeint : Soo dat d'o-
 berleden my niet connende yet segghen /
 en de lebende niet willēde veel bescheyt
 doe / ick niet recht hoor wint en stroom
 heb moghen noch ghemacklijcke reys
 doen. Francesco hadde noch eenen
 Broeder / gheheeten Ian, den welcken
 was geboren t'Antwerpen Anno 1576.
 den 8^{en} November / heert hien daghen
 naer de Spaensche Furie : Desen was
 uytghereyft nae Italien / en in de Const
 seer wonderlijck toegenomen / datmen
 veel van hem te verhoopen hadde. Hy
 was in Duytslandt en Italien ober al
 van t'gheluck seer toeghelachten / en
 soo vriendlijck toeghebaen gheweest /
 dat hy by de meeste Heeren / om zijn
 Const / ober al in grooter weerden / en
 hooghlijck gheloont is geworpen : doch
 comende weder met eygen Heerdt wel
 in orden / en met wel ghelubt / heeft hem
 t'ongheluck gantsch te gronde gewoz-

pen en verdozben : want werdt / in Ne-
 derlandt comende / van de rouwe Mars
 kinderen verdoest / en ghebanghen / des
 hy uyt onghenoeght t'hups comende /
 van teeringhe is ghestozben N°. 1603.

Het Leven van David Vincke-
 boons, Schilder van
 Merchelen.

I Adien my niet qualijck wordt nae-
 ghesept / soo acht ick dat niet ghe-
 hoozt en is / dat ic mijner Const halven
 my opt yet / oft te minsten onmaetlijck
 heb gheroemt : Myn wercken des aen-
 gaende gheef ick doch lossen toom oft
 vryhept / soo veel sy vermoghen / als
 ghewisse ghetuyghen / myn vermogen
 t'openbaren / en te ghetuyghen. En con-
 nen sy hun selven niet pryzen / sy mogen
 soo veel doen / datse by de verstandighe
 beleefelijck sich verouschuldighen / op
 datter maetlijck van mach zijn gespro-
 ken. Myn eyghen verstant oft oordeel /
 of dat niet ghenoechsaem waer / onder-
 schepdlijck en beschepdlijck vande oef-
 senaers onser Const / of hun wercken te
 schryben : soo vermijdt ick my doch de
 Constnaren teghen malcander te verge-
 lijcken / oft kindtlijck pemant te ver-
 achten / oft d'een hoogher als d'ander /
 tot anders vermindringhe / te stellen.
 My heeft daerom goet ghebocht (om
 in geen berispy-weerde dolinghe / te bal-
 len) te houden dese streck / dat ick / co-
 mende in hupsen der Const - liefdighe /
 acht hebbe / en mercke / wat constighe
 wercken / en van wiens handt / daer
 vooz besonder en uptnemende by den
 anderen gheboeght / en gherekent zijn :
 want of ick al schoon nae mijn bebunc-
 ke mijn kennis yet vertrouwe / oft mee
 te verstaen / soo volgh ick gheern met
 eenen doek t'ghemeen ghevoelen der
 Const-verstandigher : waerom ick niet
 can naelaten hier te ghedencken David
 Vinckeboons, ghebozen te Merchelen /
 in't Jaer 1578. welcken cleen kindt
 weseude / is ghebracht t'Antwerpen / en
 met zijn Ouders nae seven Jaer ghe-
 comen t'Amsterdam in Hollandt / al
 waer hy noch teghenwoordigh is
 woonen.

Verscheyden Nederlandsche Schilders.

Woonende: Zijn Vader was een rederlyck goet Schilder in Water-verw/ghenoemt Philips Vinckeboons, en is overleden t'Amsterdam Anno 1601. David heeft eerstlyck aenghevanghen van Water-verwe te wercken by den Vader/nopt ander Meester ghehadt hebbende / en heeft hem naderhandt heel aen d'Oly-verwe ghehouden / hem beghhevende veel in't cleen / makende seer aerdighe beeldekens van uptnemenden welstand. Eerstlyck zijn van hem te sien t'Amsterdam in de Calver-stract/ tot den Const-liebenden Heer Ioan de Bruyn, twee fraep stucxkens: T'een een Cruys-draginghe / met uptnemende gewoel en toeloop van alderley volck / ghelyck als sulcke Histozie verepscht: T'ander een Boeren Kermis / oock heel vol aerdighe en chuchtighe bootsen: Oock Beerden / hupsen / boomen / en Landtschap / daer hy seer fraep van is / zyn uptnemende / en wel ghedaen. Hy heeft oock noch ghemaect twee stucxkens / welke werden ghebracht te Franckfoozt/ vooz den Heeren Caymox, t'een wesende een Landtschap/ daer Christus den Blinden op den wegh gheneest/ en t'ander een Boeren Wyplust / seer aerdighe ghedaen. Daer is oock van hem t'Amsterdam in't oude Nammen Gasthuys / in't Comptooz / een groot stuck / veerthien voeten lang en acht hoogh / wesende de Loterije vooz t'selbe Gasthuys / in der nacht/ met de plaets en hupsen nae t'leven/ en alderley volck / met lanternen / en ander lichten / alles seer aerdighe en wel ghedaen: Dit dede hy Anno 1603. Nu 1604. heeft hy onder hande twee stucxkens / vooz Ian van Coninxloo Schilder/ t'een wesende ee Predicatie Christi, en t'ander een Boeren Wyplust / vol uptnemende fraep werck/ soo verscheyden beeldekens / als hupsen / schepen / en Landtschap/ oock wel gheordneert. Verscheyden Lantschappen/ met Moderne beeldekens / en anders / zyn van hem ghetepkent/ en gesneden vooz Nicolaes de Bruyn, die een seer goede maniere in't Lantschap te snijden heeft/ welke dinghen peghelyck genoegh gemeen en bekent zijnde / moghen oock zynen

gheest en Const ghetuyghen. David, gelyck zynē lust hem tot meer deelen der Const aendwyvende is / heeft in zyn begin hem tot Water-verfkens en verlichten begheben / verscheyden dinghen / als beestighens / Voghelen / Disschen/ boomen / en anders / nae t'leven doende / seer beballijck en aerdighe wessende. S'gelycx heeft hy oock op Glaschryjben met goet gheluck yet bestaente doen / dat gheestigh staet / ghelyck hy ooc doet in't handelē van het Graefijser / en hetsen in coper / dat te verwonderen is / soo veel sonder onderwys te doe/ hoewel hy hier van zyn werck niet en maect / dan van het schilderen van Oly-verwe / wesende van zyn fraep gheestighe wercken / nae zyn Const / vlijdt / tijdt / arbepdt en verdienst/ niet dan veel te weynigh beloont.

Van verscheyden Nederlandsche Schilders/ te gewoondigh levendigh.

De Wyl den Const-verderbenden roeckloosen Mars onse Landen met donderende gheschutten verschickt en verbaest / en den Tydt zyn graen haren te berghe doet stijghen: Soo is te verwonderen / dat noch soo veel goede Oeffenaers worden ghevonden in onse vrede en voozpoet beminnde Schilder const/ onder onse Landtskypden/ oft Nederlanderz / welke soo ickse al in't lange bysonder woude beschryjben/ souden mijn Boeck te seer dick doen/willen. Ick sal dan / soeckende te eyndighen / alleenlyck eenighe hun namen aenroerende ghedencken / soo veel ny in't ghedacht comen / oft bekent zyn. Eerstlyck/ Cornelis Floris, den soon van Cornelis Floris, Beelt-snyder/ en Architect van Antwerpen: desen is een uptnemende Schilder / en Beelde-snyder/ woonende t'Antwerpen / alwaer zyn Const niet ghenoech nae verdienst bekent noch beloont en is / want hy wonder cloeck en heerdigh is. Oock is t'Utrecht een Schilder / gheheeten Pauwels Moreels: desen is besonder in conter-

Cornelis Floris,

Pauwels Moreels.

contersepten nae t'leven / een seer goet Meester. Verscheyden Conterseptelen worden van hem ghesien / en heeft hy onder handen / die seer Meesterlyck zijn ghebdaen : Onder ander / den Graef en Graefinne van Eulenborgh / ten voeten uyt / en alsoo groot als t'leven : De Hupszouwt van S^r. Knottter, dat een aerdighe en wel ghehandelde tronie is : en veel ander meer. Desen is een Discipel van den constighen Michiel Miereveldt van Delft / en is noch een redelyck jong Man. Daer is oock te Haerlem een Haerlung bogger / Frans Pieterfz. Grobber, een uytnemende goet Conterseptter / die oock onderusschen van Figuren schildert : en alst behoef / oft te pas comyt / hem oock in bozduer-wercken aerdighe weet te behelpen : desen is een Discipel gheweest van Jaques Savry, daer hy doch niet en leerde als wat van Landschap. Verscheyden Conterseptelen / groot en heel cleen / zijn van hem hier en daer te sien / seer wel ghelijcken de / en wel ghebdaen. Daer is oock te Haerlem / en van Haerlem / Cornelis Claesz, de welcken de Zee-vaert en ander hanteringe verlaten hebbende / heeft aenghevangen te teyckenen en schilderen schepen / met t'gene daer hy behoef te wesen / toonende wonderlijcken gheest en verstandt / als tot de Schilder const van Natueren voozggeschickt zijnde : de takelinghe / touwen / en alle epgheenschappen der schepen verstaet hy uyt-nemende wel / en heeft alree soo aerdige mantere van wercken / en supber vaste handelinghe van het trecken der touwen / dat hy niemant te wijcken heeft. Daer zijn ooc t'Amsterdam noch twee Schilders van Antwerpen / ghebroeders / Bernaert, en Pauwels van Somer. Bernaert ghetrouwt en uyt Italien ghezacht hebbende de dochter van Aert Mijts, is een seer goet Conterseptter nae t'leven / en aerdighe van ordinantien / hebbende eenighe Jaren in Italien gewoont. Pauwels noch bygheselle / is ooc uytnemende in alle deele der Const / soo in inventien / als contersepten. Daer is oock t'Amsterdam een besonder goet Meester / in te contersepten nae t'leven / ick meen van Antwerpen / ghe-

heeten Cornelis van der Voort, die zijn dingen seer beballijck en aerdighe doet / en met grooten welstandt / wesende noch een jongh Man / in t' beste zijns levens. Daer is oock in den Haghe Ever Krijnsz. van der Waes / die coztz is gecomen uyt Italien / en heeft te Room hem aenghewent een scho on veerdighe en gheestighe manier van schilderen / soo van Histozien / als contersepten nae t'leven. Ick behoefde oock niet ver-swijgen in den Hage een seer goet Schilder / en Conterseptter / Ravelteyn gheheeten / die een schoon en goede handelinghe heeft. Noch is te Haerlem een jongh Man / Aert Iansz. Druyvesteyn, in Landschap en beeldekenz wel erbaren wesende / doch de Const maer by lust ghebruyckende. Voortz is te Delft noch Jaques de Mosscher, in alle deelen der Const wel gheschickt / en erbaren. Te Alckmaer is oock Thonis Ariaensz. een goet Schilder : En eenen Nicolaes van der Heck, van t'ghelacht van Marten Hemskerck, en Discipel van Jan Naghel, wesende een goet Schilder / besonder in Landschap. Daer is oock te Delft een uytnemende Jongh-man / gheheeten Pieter Geeritz. Monfoort, ghebozen binnen Delft / van goet gheslacht / die by lust met groot opmerck de Const oeffent / oudt wesende ontrent 25. Jaer : desen is een Discipel van Michiel Miereveldt, daer hy doch maer een half Jaer by en was. Hy is neerstich t'onderfoecken de meeste schoonhepdt van de Schilder - const / en colozeren / practiserende uyt sich selven op verscheyden wijzen / teyckene oock ondertusschen op blaeu papier / met hooghen en diepen zijn dingen uytbeelden. Zijn meeninghe is binnen zijn leven niet veel / maer yet besonders te maken. Noch is een Discipel van Miereveldt, Pieter Dierickken Cluyt, van Delft : zijn Vader was een uytnemende beminder en kender van alderley bloemen / wien als een Voesterlingh van Flora, den Bloem-hof te Lepden was bevolen / en maecte van de Bloem-lievende Honig-hyen en den honig seer geleerdijck een Nederlantsch Boeck. Pieter zijn soon is seer neerstigh tot volcomenhepdt der

Cornelis van der Voort.

Ever Krijnsz.

Ravelteyn.

Aert Iansz. Druyvesteyn.

Jaques de Mosscher.

Thonis Ariaensz.

Nicolaes van der Heck.

Pieter Geeritz. Monfoort.

Pieter Dierickken Cluyt.

Frans Pieterfz. Grobber.

Cornelis Claesz.

Bernaert Pauwels in Somer.

Verscheyden Nederlantſche Schilders.

Schilder-const te comen/en is seer geestigh in 't inventeren / Tepekkenen / en schilderen. Veel ander jonghe geesten meer acht ic wel dat hier plaats weerdigh mochten wesen / die my onbekent zijn/oft niet te vooz en comen/ de welke ick wensch hun soo te bebljten in de Const / dat 't gheruchte sich gheweerdighe der selver namen so helder upt te blasen / datse in 't Boeck des onsterfijcken en loflijcken ghedacht moghen blijen. Heb ick doock yemant te hoogh boven weerden ghestelt oft gheroemt/ na sommiger oordeel / die moghen hier vooz gheprickelt en aenghevozt worden/daer toe te comen/en sulcks te worden. Eyndlinghe wensch ick/niemandt mijnen gedaen arbepts halven my t' ondancken / 't zy om myn onvolcomenheyt/ oft pet dat hem misshagen mocht. Nocht dat niemant sich hem te ydelijck verheffe op de Const/die ick voozhenen een schaduw van 't rechte wesen/en een bloem heb gheheeten / wetende dat doock ons leven niet en is als een wijckende schaduw / en een onghedurighe Veldt-bloem. Alle Rijck-staven / conſtige Pennen en Pinceel/moeten eyndlijck upt der handt vooz de vernielende Doodt wech gheroekt en ghenomen worden : daerom behoefstmen ernstlijck de beste en Godelijcke Const / van lief hebben den eben Mensch als sy selven

te beherstighen / en te leeren in der daet volbrengen/als wesende eenen sekeren toepadt der eeuwigher salicheyt. Ick hadde van den conſtighen Glas-schypvers/Plaet-snijders/en Nederlandſche Vrouwen/die 't Pinceel ghedeoffent hebben/moghen eenighe deelen hier by ghevoecht hebben : dan alsoo ick deselwige/ oft de ypsonderste / t somtijden voozhenen in de levens der Schilders hebbe ghendoemt/en verhaelt / en dat ick mijn Boeck vast bebinde dick te worden/laet ick 't blijen by mijn eerste vooznemen/ alleen van Schilderen en Schilders te handelen oft te schryven : bedenckende daer benessens/dat het haest tijdt soude wesen / als ick van anderen hebbe gheschreven hoe sy geschildert hebben/dat ick my tot den Pinceelen keerde / om al proebende te onderbinden/of ick doe pet goets conmaecken. Het welck niet ongheraden wesende / ick de Const te ghevalle/nus dan nederlegghe mijn vermoepde Pen/die ick doch de Schilderconst en al haer edel Oeffenaers ter eeren en ghevalle/doock de Schilderjeugt tot leeringhe / verwekinghe / en vermaecklijckheyt/ dus veel ghezupckt/en met veel tyt en moepte/tot mijn niet geringe schade oft nadeel verketen hebbe/doch lust heeft my doen aenbangingen / volherden en voleyndten.

. Eyndt des Schilder-boecks.

Appendix, oft aenhangh van het Schilder-boeck: in welcken
 eenighe dinghen zyn/ die men by den leben eenigher Schil-
 ders sal voeghen/ veranderen/ oft berbe-
 teren/ als aengewesen wozt.

Ol. 1. b in't leven van Polygnotus. Aristoteles in zijn Poëtica, Cap. 11. seght: dat Polygnotus ghemeenlick de Personen veel schoonder schilderde als sy waren/ maer Pausone maectse leelijcker / en Dionisius ghelijck sy waren. Fol. 7.a. Zeuxis soude

Hoe licht ghy sonder maet & oft wilt ghy glijcken even Den Schilder, welcken is van lacchen doot ghebleven?

Fol. 75. a. Hier staet/ dat ick t leven van Iacob Puntormo niet beschryven soude: doch heb my om oorsaeck be-
 dacht / en verhuymdt dit wpt te doen.

Fol. 115. a. Is my qualijck bericht/ dat Michael Agnolo Caravaggio door zijn gheschilderde Keusken de dinghen van Ioseppijn bespot.

Fol. 131. b. Ny werdt na bericht/ dat den Keyser Maximiliaen gheboodt een van den Edeluyden de leeder te houden / daer Albert Durer op stondt / den welcken dat zijnen Jonghen gheboodt / segghende tot den Keyser / dat sulckx den Adel tot vercleeninghe soude wesen / waer op den Keyser antwoorde/ ghelijck voorszenen is verhaelt. En soude Albert doe voor den Schilders hebben gegeven des selven Edelmans wapen. Eenighe meenen/ t'waren dyp witte schilden in een roodt veldt: doch voerent de Schilders blaew.

Fol. 133. b. Hier most staen / acht stucken / in elk twee Heerden / maecten seshien Conterseptelen.

Fol. 137. b. Quintijn Macijs overleet No. 1529. was een groot Musicien / en hadde t'schilderen by niemant gheleert.

Fol. 147. b. Ioos van Cleef, den sot-
 ten geheeten/ was doch van t'ghelacht van Marten en Hendrick, dat ick niet en wist.

Fol. 151.a. Daer ick niet en hebbe de sterfvdagh van Hendrick van Cleef, most staen / dat hy is ghestorven van Artijcke/ Anno 1589. Marten quam in t'Gildt t'Antwerpen Anno 1551.

wesen ghestorven / wptbarende niet ontmaetlijck lacchen/ hem verstickende/ na t'leven schilderende een berimpelt oudt dzolligh Wijs. Dit betuyghet Verrius Flaccus in zijn Boecken van de beteyckeninge der woorden/ daer hy aentrect Sex. Pompeum Festum. Hier op heeft eenigh Poet ghestelt dese versen:

Fol. 151.a. Antonis Moro starft Antwerpen / oudt 56. Jaeren / een Jaer door de Fransche Furie.

Fol. 154. a. Hier is my qualijck bericht / dat den jonghen Pieter Brueghel nae t'leven contersept: Want hy veel zijns Waders dinghen seer aerdigh copieert en naedoet.

Fol. 181. b. leest/ zijn Vader/ Pieter de Vos, was een Hollander/ is van Lepden gheweest.

Fol. 181. b. Marten de Vos die starft Anno 1603. den vierden Decembrijs/ oudt 72. Jaer.

Fol. 195. Hier most staen / dat Miereveldt was ghebozen te Delft aent Marktbelot / Anno 1567. den eersten Mey / en dat zijn Waders Vader te Delft was een Glaes-schryver. Hy heeft by Ieroon Wierinx niet gheleert / my was qualijck bericht: Zijn eerste Meester hiet Willem Willemsz. en quam van daer by een Discipel van Blocklandt, Augustijn, te Delft wesende / seer bloepende van gheeft in inventien. Hier leerde Miereveldt albereerst schilderen / en was by hem ontrent thien weken. Hy starft vzoegh. Doe Miereveldt oudt was ontrent 14. Jaer / trock hy t'Wtrecht by Blocklant, en wasser twee Jaeren en dyp Maenden. Doe Blocklandt was ghestorven/ quam Mierevelt t'hups. En hoewel des Waders aenlegh was/ hem op't schilderen van inventien te houden/ soo heeft hy de naeste negen of thien Jaeren herwaert niet veel anders ghemaect als Conterseptelen. Onder
 ander

Appendix.

ander Conterseptselen / zjnder van zjner hand verschepden te Delft / tot den Burghermeester d'Heer Pauwels van Beerenkayn : Noch het Conterseptsel van den Burghermeester d'Heer Schildperoor, welke seer uptnemende en constigh ghedaen zjn.

Fol. 207. a. In't leven van Geerit Pieterlz. van Amsterdam. Daer is van Geerit Pieterlz. t'Amsterdam / op S. Sebastiaens Doelen / dit Jaer 1604. gelebert een Rot oft Corpozaelschap / waer van Capiteyn is (ick meen) Ian Iansz. Carel, dat van tronien / geljcken / cleederen / spde / en ander by-werc / uptnemende goet werck is / seer aerdich geschildert / en in eē so heerlijke gemeen plaets zjn plaets verdienstig wel weerlich. Noch wil hy 't daer by niet laten blijven : maer dooz vierigen Schilder-lust van nieuws ontficken / heeft een boozneem / nu eerst te beginnen wat doen / als hem boozhenen nopt hebbende in de Const gendeoch voldaen : 't welck een goede meeninghe in den Constnare is / die andersins licht hernoeght wesende / romen tot gheenen booztgangh / oft sy gheraken tot eenen afgangh / ghelijck het velen is geschiet / die in hun Jeught groote cracht in de Const bewesen / en achter aen in hun ouderdom / vallende in eyghensinnighe doolinge / oft valsche latendunckenheyt / verliesen 't ghene sy in de Const hadden bereeghen / niet meer doende pet / dat den Const-verstandighen bevalt oft voldoet.

Fol. 208. b. By't leven van Octavio van Veen moet dit nabolghende bygheboeght wesen. Octavio van Veen heeft tot zjn 14. Jaren toeghelepd t'leeren de Schilder-const / by Ilack Claesz. te Leyden / en ondertusschen eenighe uren des daeghs in de Letter-const. En wert daer nae gheshickt van den Vader by Dominicum Lampsonium, Secretaris van den Bisschop van Luyck / een gheleert Poet / die oock der Schilder-const seer wel verstonde / soo dat Octavio goede onderrechtige geschiede van Lampsonio, hoewel hy self de Const niet en oeffende : Dan hadse in zjn jeught niet alleen gheoeffent / maer oock zynen omgangh ghehad met de vermaertste Meesters van Christenheyt / als met Taddeo Zuccaro, en Frederico te Room. Octavio t'zynen 18. Jaren quam in Italien / en volherde ontrent seiven Jaeren meest te Room. Van Italien schepdende / was hy eenighen tyd langh by den teghenwoordighen Keysers / daer nae by den Hertogh van Beperen / en doe by den Bisschop van Cuelen / upt wiens dienst hy qualijck con ontslagen worden. Octavio mach nu Anno 1604 wesen een Dan van ontrent 47. Jaren.

Den Leser sal t'somtijdt oock bebinden / dat ick achter aen den jonger boozden ouder levende Schilder hebbe ghestelt : sulcx is geschiedt / dooz dat ick heb moeten na eenighe wachten / te weten / nae bescheydt van hun leven : 't welck oock den Leser in 't goede nemen sal.

Mensch faelt, en dwaelt, veel tijdt, wat vlijt hy hem aanwendt,
Mijn werck is oock niet vry, noch suyver van ghebreken,
Door quaet bericht, oft schrift, ick wil niet vooren spreken
't Vergrijp dat ick beken : maer maken elck beken.

FINIS.

Register

Register der oude Antijcke doorluchtighe Schilders.

A.					
A Bron,	21. b, 25. a	Cratinus,	25. a.	Mycon,	4. b. Mydon, 25. a.
Acrefilas,	25. a.	Ctesidemus,	21. b.	N.	
Actius Priscus,	24. a.	Ctesilochus,	21. b.	Nealces,	20. a.
Agatarchus,	5. b.	Cydius, 11. b.	Cyzicus, 25. a.	Neocles,	25. a.
Aglaophon,	7. a.	D.		Neffus,	25. a.
Alcimachus,	22. b.	Dædalus,	* 4. a.	Nicanor,	10. b.
Alciphene,	25. a.	Demon,	7. b.	Nicearchus.	22. b.
Amulius,	24. a.	Dinias,	2. b.	Niceros,	9. b.
Anaxander,	25. a.	Diogenes,	25. a.	Nicias,	21. b.
Androcydes,	5. b.	Dionifodorus.	25. a.	Nicomachus,	8. b.
Androbius,	25. a.	Dionifius,	21. a, 25. b	Nicophanes,	20. a.
Androtus,	11. b.	E.		Nicothenes,	25. a.
Antigonus,	7. a.	Echion,	10. a.	O.	
Antiphilus,	21. a.	Elotas,	23. b.	Oenias,	22. b.
Anthorides,	9. b.	Encaustice wat het is,	2. a.	Olympias,	25. b.
Apelles,	14. a.	Erigonus,	23. a.	Olympiade wat het is,	* 3. a.
Apollodorus,	4. b.	Eudorus,	22. b.	Olympiaden begin,	* 3. a.
Ardicus, 2. a.	Arellius, 24. a.	Evenor,	7. a.	Outhey der schilder-cōst,	* 3. a.
Aristarete,	25. a.	Eumarus,	2. b.	P.	
Aristippus,	9. b.	Euphranor,	11. a, 25. a.	Pacuvius,	24. a.
Aristides,	9. b.	Eupompus,	8. a.	Pamphilus,	9. b.
Aristobulus,	25. a.	Eutychides,	22. b.	Panæus,	3. a.
Aristolaus,	21. b.	Euthymedes,	25. a.	Parafius,	7. a.
Aristonides,	25. a.	Euxenides,	9. a.	Paufias,	10. b.
Aristophon,	25. a.	F.		Perfeus,	20. a.
Ardiodorus,	20. a.	Fabius Pictor,	24. a.	Phalerion,	23. a.
Athenion,	12. b.	G.		Philiscus,	22. b.
Artemon,	22. a.	Glycera,	10. b.	Philochares,	12. b.
Arterius Labeo,	24. b.	Gyges,	1. a.	Philocles,	2. a.
Autobulus,	25. b.	H.		Phidias,	3. b.
B.		Hadrianus,	25. b.	Plinius tegen hem self,	25. b.
Bularchus,	2. b.	Heraclides,	25. a.	Polemon,	25. a.
C.		Homerus wanneer geleest,*	4. a.	Polygnotus Athener.	1. b.
Cænus,	22. b.	Hygienontes	2. b.	Polygnotus Thaser,	3. a.
Calaces,	21. a.	I.		Protogenes,	18. b.
Callicles,	1. a.	Iphis,	22. b.	Pyreicus,	20. b.
Callimachus,	5. a.	L.		Pyrrhus Dardali Neef,	1. b.
Calypso,	25. a.	Lala, 25. a.	Leon, 22. b.	Q.	
Carmanides,	25. a.	Leontiscus,	22. b.	Quintus Pedius,	24. b.
Cephifodorus,	7. a.	Lucius Scipio,	21. b.	R.	
Carmas,	2. b.	Ludius,	23. b.	Rooms bouw wanneer,	* 3. a.
Cimon,	2. b.	Lyfippus,	10. b.	S.	
Cleantes,	2. a.	M.		Serapio,	20. b.
Cleon,	21. b.	Marcus Valerius Messala,	24. b.	Schildt van Achilles,	* 3. b.
Cleophantus,	2. b.	Mechopanes,	21. b.	Simonides,	23. a.
Clesides,	22. b.	Melanthus,	13. a.	Simus, 23. a.	Socrates, 21. b.
Cornelius Pinus,	24. a.	Metrodorus,	25. a.	Sophilos,	25. b.
Corybas,	25. a.	Mnasthaus,	25. a.	Stadius, 25. a.	Syllanion, 5. a.
Craterus,	22. b.	Mnatifimus,	25. a.	T.	
		Monochromata,	2. a.	Tauriscus,	23. b.
				Teycken.	

Register.

<p>Teycken-Const-ouder als beelt- snyden, * 4.b Thelephanes, 2.a Theodorus, 25.a, 23.a Theon, 23.a Thuscans vroegh beelden, 1.b</p>	<p>Timagoras, 3.a Timomachus, 23.a Timanthes, 8.a Timarete, 25.a Tupilius, 24.b</p>	<p style="text-align: right;">X. Xenocrates, 7.a Xenon, 25.a Z. Zeuxis, 5. Eyndt der Antycken.</p>
---	---	---

Register op het leven der Italiaensche vermaerde Schilders.

<p style="text-align: center;">A.</p> <p>Ambrosius Lorentzetti, 33.b Andries Tafi, 29.b Andries Orgagna, 35.a Andries Verrocchio, 40.b Andries Mantegna, 41.a Andries del Sarto, 55.a Andries di Cosmo, 63.a Andries Busculo, 119.a Antonello van Messina, 38.a Antonio Tempest, 18.b Antó en Pieter Pollaiuoli, 39.b Antonio Corregio, 48.a</p> <p style="text-align: center;">B.</p> <p>Baccio Bandinelli, 79.b Baltazar da Siena, 53.b Bassano, 185.b Batista Fontana, 119.a Broer Philips Lippi, 42.a Buffalmacco, 32.b</p> <p style="text-align: center;">C.</p> <p>Caratz, 115.a Cæsar Orvieti, 117.a Cæsar da Salusto, 118.b Carton van Vaga, 70.a Carton van Vinci, 46.a Cartó vá Michel Agnolo, 93.a Carubin del Borgo, 117.b</p> <p style="text-align: center;">D.</p> <p>Daniel Volterra, 87.a Daniel Argentieri, 118.b Domenicus Girlandaio, 39.a Domenico Beccafuri, 72.a Duccio van Siena, 72.b</p> <p style="text-align: center;">F.</p> <p>Francesco Francia, 43.a Francesco Parmensis, 64.a Francisco Monsignori, 66.a Francesco Mazzoli, 64.a</p>	<p>Francesco Salviati, 84.a Francesco Bologne, 99.b Frederick Zucchero, 110.a Frederick Barozio, 111.a</p> <p style="text-align: center;">G.</p> <p>Gaddo Gaddi, 30.a Giorgione, 47.b Gioan del Borgo, 118.a Giotto, 35.a Giotto, 30.b Giorgio Vasary, 106.a Girolamo Lupacci, 118.b Girolamo sermoneta, 118.b Guidonio, 118.a</p> <p style="text-align: center;">I.</p> <p>Iacob Puntormo, 75.a Iacob Palma, 111.b Iacob Bassano, 105.b Iacob Tintoretto, 103.b Ian Cimabue, 29.a Ieronimus Muzziano, 117.a Ioan Antonio Licinio, 58.b Ioan Francesco Pennis, 44.b Ioan da Vdine, 73.a Ioan Boglion, 115.b Ioan Francesco Rustici, 77.b Ioseph van Arpino, 112.b Iulius Romanus, 67.a</p> <p style="text-align: center;">L.</p> <p>Leon Batista Alberti, 36.b Lionardo da Vinci, 44.b Lippo Florentijn, 35.b Lorenzino, 117.a Lucas van Cortonen, 44.b Lucretia Quistelli, 116.a</p> <p style="text-align: center;">M.</p> <p>Marc en Niclaes Calabresen, (36.b) Marco da Siena, 119.a Margaritone, 30.a</p>	<p>Mafaccio, 36.a Mattheo d'Aletzi, 117.b Michel Agnolo, 91.a Michel Agnolo Caravaggio, 115.a Morto da Feltro, 63.a</p> <p style="text-align: center;">N.</p> <p>Nicolaes van Modona, 100.a</p> <p style="text-align: center;">P.</p> <p>Pasqualijn de la Marcha, 118.a Paulo Veronees, 104.b Paulo Gydor, 115.b Pellegrijo, 54.b Philippo Lippi, 42.a, 37.a Pieter Laurati, 32.b Pieter Cavallini, 34.a Pieter Perussijn, 43.b Pierijn del Vaga, 69.a Plautilla, 116.a Polidor, 59.b Pordenon, 69.a Propertia, 116.a</p> <p style="text-align: center;">R.</p> <p>Raphael Vrbijn, 49.b Raphael da Reggio, 117.a Roffo, 61.a</p> <p style="text-align: center;">S.</p> <p>Sandro Botticello, 40.a Sebastiaen del Piombo, 68.b Simon van Siena, 34.a Sophonisba vá Cremona, 116.a Steffaen Florentijn, 32.a Steffaen du Parac, 118.a Stucco ghevonden, 73.b</p> <p style="text-align: center;">T.</p> <p>Taddeus Gaddi, 34.b Taddeus Zucchero, 88.b Tinturet, 103.a Tiziano Vccello, 100.b</p>
---	---	--

Eyndt der Italianen.

De Tafel der Nederlandtſche en Hoogh-duytsche vermaerde Schilders.

A.		Dirck Pieterſz.	163.b	Heyndrick vā Steenwyck,	178. b
A Braham Bloemaert,	210.a	Dirck Barentſz.	176.a	Hendrick Goltzius,	196.b
Adam vā Frācfoort,	209.b	Du Breul,	209.a	Hendric Cornelifz, Vroo,	201. b
Adam van Oort,	209.a	E.		Herder van Groeninghe,	209.a
Adriaen de weert,	150.b	Evert van Amerſfoort,	162.a	herri de Bles,	141.a
Aertgen van Leyden,	156.b	Evert Krijnſſen van der Maes,		hubrecht van Eyck,	123.a
Aert Mijtns,	180.a	F.		hubrecht Goltzius,	166.b
Aert de Beer.	128.b	Frans Floris,	158.b	hughe van der Goes,	127.a
Aert Pieterſz.	163.b	Frans Francken,	161.b	I.	
Aert Ianſz Druyveſteyn,	213.a	Frans Menton,	161.b	Iacob Cornelifz.	130.a
Albert Durer,	130.b	Frans en Gillis moſtaert,	178.a	Ian Moſtart,	149.b
Albert van Ouwater,	128.b	Frans Boels,	178.a	Ian van Eyck,	123.a
Aldegraef,	148.a	Frans Crabbe,	149.a	Ian van Memſen,	128.a
Ambroſius Francken,	161.b	Frans Verbeeck,	149.a	Ian Mandijn,	128.a
Antonis Moro,	151.a	Frans Minnebroer;	148.b	Ian den hollander,	137.a
Antonis Bloeklandt,	171.b	Francesco Badens,	211.b	Ian Schoorel,	134.a
Apert Francen,	162.a	Frans Pieterſz Grobber,	213.a	Ian Cranſſe,	128.b
Ariaen Pieterſen,	148.b	Frans Stellaert,	209.a	Ian van Calcker,	139.b
Auguftijn looriſſen,	147.a	G.		Ian Vermeyen,	145.b
B.		Gaspaer Huevick,	209.a	Iaques de Poindre,	149.b
Artholomeus Spranger,	184.b	Geeraert van Brugghe,	128.a	Iaques de Brugge,	174.a
Benjamin Sammeling,	161.b	Geeraert van der Meire,	128.a	Iaques de Backer,	192.a
Bernt van Bruſſel,	133.b	Geeraert Horebout,	128.a	Iaques Saveray,	177.b
Bernaert de Rijcke,	178.b	Geertgen van S. Ians,	129.a	Iaques de Geyn,	207.b
Bernaert van Somer,	213.a	Geerit Pieterſz.	207.a	Ieorge Boba,	161.b
Banel,	209.b	Gijsbrecht van Veen,	209.a	Ieroon Francken,	161.b
C.		Gillis Coignet,	179.a	Ieronimus Bos,	138.b
Carel van Yper,	167.b	Gillis van Coningsloy,	184.a	Ioachim Patenier,	140.b
Chripijn vā de Broecke,	161.b	Gregorius Beerings,	149.b	Ioachim Wtenwael,	209.b
Chriſtoffel Swartz,	175.b	Gualdrop Gortius,	195.b	Ioachim Buecklaer,	157.b
Claes van Kleeſ,	151.a	Guiliaem Tons,	150.b	Ioan de Mabufe,	146.b
Claes Snellaert,	171.a	H.		Ioan Brueghel,	154.a
Claes Rogier,	149.a	Hans Memmelinck,	127.b	Ioannes Stradanus,	184.a
Cornelis Engelbrechtſz.	133.a	Hans Vereycke,	128.a	Iooris van Cleef.	151.a
Cornelis Ketel,	190.a	Hans de Duytsche,	128.b	Iooris Hoefnaghel,	179.a
Cornelis Engelrams,	149.a	Hanſken vā der Elburg,	128.b	Iooris van Gendt.	161.b
Cornelis Cornelifz,	139.a, 206.a	Hans Holbeen,	142.b	Iooſ van Cleef,	147.b
Cornelis de Viſſcher,	148.b	Hans Bameſbier,	148.b	Iooſ de Beer,	162.a
Cornelis van Dale,	128.b	Hans Hoogenbergh,	149.a	Iooſ van Liere,	174.b
Cornelis Molenaer,	174.a	Hans Tons,	150.b	Iooſ van Winghen;	181.a
Cornelis Kunſt,	139.a	Hans Speeckaert,	150.b	L.	
Cornelis vā der Goude,	148.b	Hans Maier,	162.a	Lambert van Oort,	128.b
Cornelis Iacobſen,	207.b	Hans Daelmans,	162.a	Lambert Lombardus,	141.b
Cornelis Floris,	212.b	Hans Bol,	177.a	Lieven de Witte,	128.a
Cornelis van der Voort,	213.a	Hans de Vries,	182.a	Loys van Bruſſel,	162.a
Cornelis Claefz.	213.a	Hans Rotten-hamer,	209.b	Lucas Cronach,	127.b
Cornelis Enghelſz.	207.b	Hans Soens,	178.a, 202.b	Lucas van Leyden,	134.a
D.		Hans van Aken,	203.a	Lucas Cornelifz, Kock,	139.b
David Vinckeboons,	212.b	Heyndrick van Cleef,	151.b	Lucas Gaſſel,	141.b
Dreck van Haerlem,	129.b	Herman van der Maſt,	162.a	Lucas	

Register.

Lucas de Heere,	161. b, 173	Pauwels van Somer,	213. a.	Rogier van Brugghe,	126. b.
M.		Pauwels Moreels,	212. b.	Rogier van der Weyde,	129. b.
Marcus Willems,	149. a.	Pieter Aertzen,	162. b.	S.	
Marcus Gerarts,	175. b.	Pieter Pieterfz,	163. b.	Salomon de Vries,	184. a.
Marten Hemskerck,	163. b.	Pieter Coeck,	140. a.	Sebastiaen Vranck,	209.
Marten van Kleeft,	151. a.	Pieter Bom,	128. b.	Sibaldus Bheem,	127. b.
Marten vā Valckenborg,	177. a.	Pieter Brueghel,	153. a.	Simon Jacobs,	148. b.
Marten de Vos,	181. b.	Pieter Pieterfz. Breugel,	154. a.	Simon van Amsterdam,	161. b.
Marinus de Zeeu,	178. b.	Pieter Vlerick,	167. b.	Swart Ian,	148. b.
Martinus Freminet,	209. a.	Pieter Balten,	174. b.	T.	
Mattheus Brilo,	205. b.	Pieter en Frās Pourbus,	174. b.	Thomas van Zirickzee,	161. b.
Mathijs en Ieroon Cock,	152. b.	Pieter Geeritfz. Montfo,	213. a.	Thonis Ariensfz,	213. a.
Michiel Cocxie,	175. b.	Pieter Ifaacfz,	204. b.	V.	
Michiel de Gafst,	128. b.	Pieter Cornelifz. vā Rijc,	211. b.	Verscheyden Moderne Schil-	Schil-
Michiel Mierevelt,	195. b.	Pieter de Witte,	205. a.	ders,	127. b.
N.		Pieter Kluyt,	213. a.	Vincent Geldersman,	149. a.
Niclaes vander Heck,	213. a.	Q		W.	
O.		Quintijn de Smit,	137. b.	Willem Tons,	150. b.
Oftavio van Veen,	208. b.	R.		Willem van Kleeft,	151. a.
P.		Ravefteyn,	213. a.	Willem Key,	152. b.
Pauwels Brill,	205. b.	Rijck metter stelt,	166. a.		
Pauwels de Vries,	183. b.	Roelandt Savery,	177. b.		

Eyndt der Nederlandsche en Hooghduytsche Schilders.

T' AMSTERDAM,
 Gedrukt by Paulus van Ravestejn.
 ANNO 1618.

Aytleggingh

Op den

METAMORPHOSIS PVB. OVIDII NASONIS.

Alles streckende tot voordering des vromen
en eerlycken Borgherlycken wandels.

Seer dienstich den Schilders, Dichters, en Const-beminders. Oock
yghelyck tot leeringh by een ghebracht en geraemt

Door

CAREL VAN MANDER
SCHILDER.

t'AMSTERDAM,

Door Cornelis Lodewijcksz. vander Plasse/Boeckvercooper wo-
nende aende Beurz/in d'Italiaensche Vpbel. Anno 1616.

1873

Wm. H. ...

...

...

...

Aen den achtbaren en edelen Heer, M^r. Gedeon Fallet, jegenwoordigh
Secretaris der Stadt Amstelredamme, en Notaris Publicus, mijnen
jonstighen Heer en goeden vriendt.

ST gelooflijck en waerheyt, het ghene den Lemnoschen hoogh-
gheleerden Philostrates seght: soo misdoen tegen de waerheydt
der gheschiedenissen, en Poetsche leeringhen, die de Schilder-
const niet omhelzen, noch in weerden hebben, dewijle dese t' sa-
men tot gelijcken eyndt streckende, ons voorbeelden en beschrij-
ven de betreckselen en daden der deughtsaem vermaerde Man-
nen. Tot voedsel deser meeninge voeght wel d'over-een-stem-

minghe van Simonides en Plutarchus, dat Schilderye stom ghedicht is, en 't Ghe-
dicht sprekende schilderye. Want ghelyck met verwighe Penceel-streken den Schil-
der t'voorleden gelyck teghenwoordich gheschiedende te kennen gheeft: alsoo doet den
Dichter met schoon-talige redenen en onderscheydige woorden: waerom sy maer ver-
schillen in de stoffe der voorstellinghen oft wytbeeldingen. So dat den Schrijver, t'be-
loop sijner vertellinge in goeder ghestaltenisse wytvoerende, wort bedanckt: min noch
meer als den Schilder, die sijn stück, met gemoedt bewegende beeldingen aerdigh te
weghe brengende, voor ooghen stelt: maer by blycklyck is, dat se nae eenderley teycken
jagen. En al is een deser gesusteren, Natuer dochteren, onbespraeckt geboren, sy wort
daerom niet onbevallijcker gehouden, noch mispresen: want den wijse Griecken was
veel snappens niet aengenaem. Hun behaegden corte rijck-sinnige redenen, desgelijcx
soete aendachtige stilswijgentheyt, welcke sy noode hoorden breken, dan met woorden
diese verbeterden, oft den tijdt weerdigher waren. Sy hielden oock goedt, sommighen
t'antwoorden met hoofd-knicken, oft wijnbrouwen te rimpelen: want ghelijck hun
Poët Euripides seyde, Stilswijgen is d'antwoordt der wijzen.

By hun was mede in groot achten, de meeningen met dadige teyckenen aen te wijzen,
gelijckmer verscheyden bevint geschiet, en voorghestelt te wesen: als onder ander,
d'ongelijck opgevoedde honden van Lycurgus, de hant vol beslagen meel van He-
raclitus, den buffel pijlen van Scylurus, den segel-ring van Alexander op Ephe-
stions lippen, de Man-coppen van Tarquini. En insonderheyt was verwonderlijck,
hoe met teyckenen sonder letteren de verborghentheyt der AEgyptische wijsheyt was
wytgebeelt: want verhieven sy een vlam-gelijckende hooge steenen naelde oft spitse, ter
eeren Apollo, daer waren in gehouwen alle eygenschapen en deughden der Sonnen,
te weten, haer hitte met Fackel, snelheydt met Voghel, cracht met Leeuws-hoofst,
vrucht-voedicheyt met vollen vrucht-hoorn, en dergelijcke beduytselen. So dat onse
stomme Schilder-const gelijckt eenige Maeght, die' sgemoedts bode de spraeck vander
geboort aen missende, haer meeninge heel behendich weet te beduyden, en veel tijds
met so grondich en diep verstandt, dat se haer sprekende Suster niet schuldich blijft.

Ick dan de heel soo nae-maeghschap deser twee bedenckende, hebbe dese mijn Wtleg-
ginghe

ginge der Ovidische herscheppinge, myn Schilder-Boeck (als voeglyck geselschap) be-
neffent: op dat, onder ander oorsaken, den schilder zyn geschilderde Ovidij historien
self verstaen, en anderen wete te beduyden. Nu zyn Ovidius, Virgilius, Horatius,
met noch meer oude en nieuw gelouwerde Poëten, in den Const-vruchtigen Hesperis
hof Italiën, als vlamme clær lichten ontstaen en verschenen. D' Italische hebben
my stoffe tot dese myn bouwinge gegeven. Italiën begrijpt d' affchē der gener, welker na-
mē tgerucht eeuwich uyt te blasen zyn bevolen. Italiē begrijpt de Keyserlijcke hoof-
stadt der Weerelt, daer voortijts de gedichten hadden gulde wiecken, en welcke noch
de hooge Academie der Schilders is. Italiën begrijpt veel de Vlietē, Bornen, en poelen
der Nymphen, die de Swaen-stemmighe Dichters al singhede hebben vermaert ghe-
maect, door versierde veranderingen. Italiën. Heer Gedeon, is oock het lant, daer
Lucina uwer E. edel-stammige Voorders 't eerstelicht was ghewendt te vertoonē:
maer door ernstachticheyt u E. Grootvaders Saladini, s.g. wijlen Heer van Murra
en Pocapallia, is V. E. Heer Vader, ter oorsaek van een suyver en wettich vyer, Ita-
liën verlatende, en comende in onse Belgica, verselschapt met de thiende Sang-God-
dinne, van de deuchtfaem Minerva geworden vriendlyck de hant ghegeven, ghewel-
comt, en ontfangen: daer by als eenen anderen Chiron menigen jongē Achilles den
geest gestaltet, gesedicht, opghevoedet, en in d' nytnemende Schrijf Const heeft onder-
wesen. In welcke edel oeffeninge V. E. oock so heel overtreffich is geworden, dat hy in't
Jaer 1590. tot Rotterdam, in den vermaerden Veder-srijdt oft wedtspel der Pennen,
is geweest eenen twist-slijfigen Tmolus, oft verstandigen Richter. Ick dan geroert, om
alle voorverhaelde oorsaken (oock wetende, dat uwe E. als hem maer Tijd zynen lust
vrijen toom geeft, als lief voedsterlingh der Muses, in meer als eenderley spraeck Ce-
der weerdige gedichten voortbrengh) hebbe my genegen, en ver Stout gevonden, uwer
E. te comen aanbieden dese myn by een vergaderde en geraemde uytleggingen en ver-
claringen der Poëterien, op de vijfthien Boecken des veranderlijcken wesens Publij
Ovidij Nafonis, des Italischen Sulmonischen geboren lieflijcken Poets. Hopende u-
wer E. zyn weerdige, hooger, en gewichtiger belangen een weynich den rugge toeke-
rende sal omsien, en so wel doen, als dat hy myn goet-meenige willicheyt aenmerckende,
dit selve dancklyck met een blijde voorhoofd sal aennemen, en als een teycken myner
vriendlycker toegenegentheit geern ontfangen. Om nu dan uwer E. met wijder rede-
nen langher niet te verhinderen, oft moeylyck te wesen, en dit tot geen ander eyndt is
reykende, biade slechs hem believe desen mynen arbeydt in't goede te nemen, en dat
den Almachtighen zyn E. wille nemen in ghenadighe bescherminghe, en verleenen
voorspoedt, en alle welvaert met salicheydt. 't Hemskerck, op't huys van Sevenbergh,
den 14. Maert 1604. Door my.

Vwer E. goetwilligh dienaar en vriendt,

Carel van Mander.

Voor-reden.

Als byzende wandelaers in uyt-
 heemsche Lan-
 de comen te vin-
 den op den wegh
 constige metsel-
 rijen/ oft schoon
 gebouwen / 't zy
 kercken/ oft ge-
 meen speel toon-elen/hoogh opgestege/
 en dicht toe ghesloten wesende / sy ver-
 langhen om weten watter vooz uytne-
 mende heerlijcke wercken en verrie-
 ringen inwendich zyn/ sy sien door ger-
 ren en spleten / en vernemen aen de in-
 woonders om beschepdt te ruyghen:
 want daer is in de herten der Men-
 schen een drijvende begheerte/ te heb-
 ben kennis en wetenschap der waer-
 heyt/ besonder van behaeghlijcke oft
 nutte verborzghen dinghen. Waerom
 d'oude constighe Dichters/ en wijsgie-
 re Mannen/ hun lieve (met veel arbeyt
 vercreghen) wetenschappen / en wijse
 leeringhen/ onder uytmuntighe mom-
 cleederen bemantelt/ en wech ghescho-
 len hielden/ om anderen also oock gree-
 tich en smaerck-lustigh daer toe te ma-
 ken. En dat sulcke costlijcke sup-
 pelynoden niet souden van 't plomp/
 rouw / en achteloos volck slyck boertigh

bertreden / en bebleekt worden: want
 ghemeenlijck is het ghemeen in zyn
 aenghewende meer inghen soo heel ver-
 hart en weerigh / dat het spotlijck ver-
 werpt de weerdighste en lofpe- sie din-
 ghen der Weerelt/ besonder die by hem
 ghemeen / oft licht te beromen zyn:
 maer schielijck in groot achten en hoog
 verwonderen heeft / het ghene swaer-
 lijck met veel moeyten vercregen wort:
 doch wie desen ghemeenen dool-stap
 wijlijck vermijdet / is niet van onbes-
 chepden oordeel te berispen. Die
 was dan de oorzack/ dat veel hoogh
 verstandt / soo wel natuersche als he-
 mel-condighe dinghen / en seer noodi-
 ghe onderwijssinghen / onder veel ver-
 sierunghen ghestolpt waren / door wel
 gheleerde en behendighe Poeten , de
 welke (soo men gheloofde) gheestigh
 ghedzonghen/ en gedreven door heym-
 lijcke cracht / als raseude / buyten hun
 selven/ hun versen en ghedichten boort-
 brachten. Het was oock daer vooz ge-
 houden / dat gheen Menschen nae hun
 gheboorte konden rechte Poeten wor-
 den / dan die tot sulcke welsprekende
 soetherdt te voozen gheschickt / en ver-
 tozen waren. Waerom den Arcadi-
 schen Thyrsis songh:

Ghy Herder volck Arcadische nu past,
 Te cieren hem met clif, die Dichter wast,

Of by segghen wilde/ die Poet gebozen zynde opwast. Elder songh Menalcas:

Godlijck Poet, u dicht becomt my soet,
 Ghelijck in't gras oock den vermoeyden doet
 Een slapen sacht.

Want dees oude Poeten waren Offer-
 priesters der Goden / heplige voozseg-
 gers / uytleggghers der verborzghent-
 heden / deuchtsaem treffelijke gheleerde
 Mannen / grootlijcx in aensien by den
 grooten Coninghen en Heeren / wel-
 ker

ker kinderen School-meesteren sy ghe-
meenlijck waren / die sy met hun aen-
lockende clucht-vertellinghen ten tee-
re oozen instozten behonighde tucht-
redenen / en verstaunt boedende leerin-
ghen. Ghelijck den wijzen Plato in zij-
nen ghemeenen staedt oock begheerde /
dat Moeders en Doedsters den kinde-
ren en boedsterlinge uptgelesen syzeuc-
kens souden vertellen / en daer mede
den gheest soecken te ghestaltigen / met
meerder sozghbuldicheyt / als met den
handen hen lichamen. Oock waren der
Poëten schrijftē Godlijcke geheymnisse /
schil-deelige stats Wetten / oprechte ge-
wisse oordele / en gewesen bonnissen ge-
acht en gehouden. Doch lichaemlijck
voedsel mocht doe niet noodiger wesen
als hun gedicht: want seer aerdigh lo-
bende de deught / en deughtsaem booz-
ganghers / maecten vperighe boz-
sten / om naevolghen in den lof-eyndi-
ghen deught-wegh: dwonghen oock
met ernstigh affschrieken / te schouwen
den verachten ondeughdigen afwegh /
die tot grouwsaem straffingen in stinc-
kende doncker Helle gheleydde. Daer
toe 't Ghedicht met de verheughende
Sangh-const ghehouwt en vereenigt /
leerde alle wetenschappen en Consten:
en hebbende meerder vermoghen / als
onghemeten en ongheriede naeckte
woorden / was de Poësie Moeder en
Doedster des gheluckighen en booz-
spoedighen ghemeenen welstandts.
Zae sy is soo veel / dat ick ben ver-
oozsaect te seggen / dat de wijse Boet-
sche versieringhen / diepgrondighe en
vernustighe ghedichten / hebbende upt-
nemende wercklijcke en nutte crach-
ten / dewijl oozkitteligh sy het herte
streelende / den Mensch soetlyck zyn
beeldt beter verbeelden / zyn ghedacht
matighen / begheert en lust temmen /
sin stadighen / ghemoedt stillen / gheest
beredenen / zeden gladden / en eynd-
lijck de schadighe Siel-siecken ghe-
nesen: om ghesondt en supber in wil-
le woordt en werck / met onschuldt ge-
wapent / Manlijck / onberoert / en on-
berhindert den ghebaerlijcken drysent
noodschen roof-hofsch / en moordighen
donckeren wandel-padt deser Werelt /

te doorzepen / om eyndlijck tot de
gheest-vredighe Siel-rust te gheraet-
ken. Mercklijck sietmen / dat den Al-
machtighen hem heeft bewesen niet al-
leen der Joden / maer oock der He-
denen / en al der Weereldt gaef-rijc-
ken en milden Godt te wesen: in wien
sonder onderscheydt alle volcken niet
alleen en leven / maer oock wonder-
lijcken in beweeght worden / dat sul-
cke ghenoemde onwettighe en booz-
huydtiche Menschen / des herten Wet-
tafelen met wercken beschreeben te zyn
bewesen / datse hun selven een Wet zyn-
de / het ghetuyghnis huns ghemoedts
en der ghedachten beschulden en ont-
schulden / toelupsterende gehooz gabē /
en hun onderwierpen / so datse upt aen-
ghebozen goetdaerdicheyt / oft van der
Natuere / met bescheyden en vromen
wandel daedlijc de Godlijcke wet vol-
vzachten. Wie sal dan sich verwonde-
ren / dat sulcke ernstighe weldoenders
oock wel gepzoocken / en in schrijft
naecomelinghen deughtsaem en goede
leeringhen hebben naeghelaten: De ge-
daenten der versiersche en spreuckische
ghedichten zyn verscheyden gheweest /
en genoemt nae hen binders / oft na ee-
nige plaetsen / als Esopische / Lydische /
Cilicische / Sybarische / en Cyperische.
Eenen Aphthonius deeltse in dypen / Re-
delijcke / Stichtelpeck / en Vermengh-
de. De redelijcke / daer yet wordt ver-
siert / zyn gheschiedt tusschen de rede-
lijcke schepselen der Menschen: De lee-
righe oft stichtlijcke / daer onredelijcke
Dieren yet beschicken oft handelen:
De vermenghde / daer Menschen en
beesten onderlinghe spreucken oft han-
delen. Daer waren oock Wetlijcke:
hier onder waren de Clucht en Truer-
spelen begrepe. Aristoteles in zyn dicht-
consten ondercheydt de Esopische ende
de Lybische Fabulen / seggende / de Ly-
bische van Menschen / en d' Esopische
van beesten te handelen. In Ovidius
den saet bloependen Boet / volghen-
de eenige Grieken / Dorotheus , Evan-
thus, Heraclides van Pontē / Silenus van
Chio / en ander (met welker Boecken
Tijdt en Oudthepdt ober langh hun
mael hebben ghedaen) heeft onder meer
ander

Voor-reden.

ander wercken gheschreven en voort-
ghebracht vzeemde versieringhen / hoe
dat de lichamen verandert soude zyn
gheworden in verscheppen ghedaen-
ten. Welck Boeck / in wijschier Boec-
ken verbatt / is van over eenighe Sa-
ren in onse spraec in ondsicht in Dru-
ck uptghecomen: daer veel niet van heb-
ben weten te maecten / dan bespot-
ten / en als pdel dinghen te verach-
ten / segghende / dat het al loghenen
waren / en niet weerdt te lesen: soo qua-
lijck is hun het volster-knaghen beco-
men / niet scherptandigh ghenoech
wesende tot de voedsaem keerne door
te moghen bijten. Het ludde hun
te vzeemt en te nieuw in d'oozen / dat
Menschen in Dieren herschappen sou-
den zyn gheweest / en upt Boomen
stemmen voort ghecomen: ghelpeck upt
Cereris boom / Heliades, Dryope, en
ander / en datse Orphei snarenspeel sou-
den ghevolght hebben: het scheen al
t'onghelooftijck. Nochtans in de ghe-
looflijckste schriften leestmē / dat Boo-
men sproken / en ginghen eenen Co-
ningh soecken te salven / en bonden den
Dooznboom willigh / doe Dolboom /
Dijghboom / en Wijnstam sich ghe-
wepghert hadden. Elder soude den
Dooznstrupck den Libanischen Ceder
aengesproocken hebben om zyn Doch-
ter: maer 't wildt ghedierde in Liba-
non oberliep en vertradt den Doozn-
strupck / 't welck een Godlycke voor-
segginge was / die op Amasia te be-
dypden was. Noch vindtmen / dat de
Woudt-boomen en de Zee-bloedē sich
besproocken / om malcander te bestrij-
den. Maer hoe seldtsaem heerlyck
en menichvuldigh zyn door hooghen
gheest gheschiedt / en ons voor beschre-
ven / Hutte / en Tempel / met alle
inwendichheydt / reedtschap / Altaer /
metalen Zee / Priester / met al zyn
vercieringhen / vzeemt ghestaltighe
voorbeelden der openbaringhen / ghe-
sichten / droomen / en ghelijckenissen /
lichten / vperen / raders met velghen
vol ooghen / vperighe dieren met han-
den onder dobbel vleughelen / een Dier
met Mensch aensicht / voor en ach-
ter vol ooghen wesende / veel-voor-

nighe Dieren / veel-hoofdighē Dra-
ken / Spzinckhanen met Mensch aen-
sichten / Vrouw hant / Leeuw tan-
den / Schorpioen sterren / hebbende
pantfiers / croonen / ratel-vleughelen /
en gelijcken de Peerden ten strijde be-
reypdt: Dit souden immer wonder-
lijcke Spzinckhanen zyn te sien. Wie
sal meenen / datmen opt sulcke ghebon-
den heeft: Leght men hier by het The-
bische Sphynx, Strophadische Harpy-
en / oft de Licische Chimera, sp sullen
noch soo seldtsaem / noch soo veel-ghe-
staltigh nouwlijck wesen. Nu heeft-
men doch te bedencken / datter wat
anders mede ghemeent / en te keunen
ghegheben wordt. Ghelpeck ons el-
der wordt afghebeeldt 't woort Gods
met een saepgraen / den onberstandi-
ghen met den wegh / den onvolherdi-
ghen met steen-grondt / den gierighen
met doornen / den Godtvuchtighen
met goetd landt / de Weereldt met den
Acker / d'Engheleu met de Maepers /
het Gozdeel met den Gucht / de Helle
met den Oven / de Hemel met de schue-
re / de goede met Tarwe / de quade met
oncrupdt / oock met Schapen en Boc-
ken: oock worden quade arbeypders
Honden / Herodes eenen Dog / Nero ee-
nen Leeuw / d'Epheische verstockte
wederspreekers wilde Dieren / en de
verlepders beschaepbliesde Wolven
gheheeten. Hoe valt het pemandt
dan soo vzeemt oft nieuw / dat de Poē-
ten van vzeede Menschen / Leeuwen
oft Wolven / van wellustighe / Verc-
kens / van oncupssche / licht drijven-
de Wlieten / van verharde Menschen /
steenen / van hooeverdighē / berghen /
van Gods-lasteraers / Vleernup-
sen / Spinnen / Dorsschen en Apen /
van snapsters Crsters / en van aenbren-
ghers Wlen maecten: ghelpeck Ovidi-
us in zyn Verander-Boeck doet: Daer
cloecklyck met groot opmerck alle ep-
ghenschappen / en de veelwerwighe
versieringhen met grooter Const aen
een gheschaeckelt zyn: dinghen die den
Grieken soo behaegghden / datse dit
Boeck upt Latijn in Griecx vertael-
den. En dewijl het by ons ghemeen /
en 't Schilders Spbel gheheeten was /

om datter veel Hystozien uyt gheschil-
dert wierden/ hadd' ick wel over lang
ghewenscht/ de verclaringhe oft uyt-
legginghe daer neffens te sien/ oft dat
die verborzghen schoon leeringhen uyt
den donckeren Chaos tot den lichten
Phoebum opgheboert hadden moghen
worden/ wachtende/ en vast omstien-
de nae pemant/die geleert/onse spzaeck
toeghedaen wesende/ hier toe lustigh
en bequaem mocht wesen: maer heb-
be onses Vlaenschen Casteleyns seg-
ghen al te waer bevonden/ dat sulcker
boesemen te vast ghesloten en toe ghe-
knoopt zijn. Doch ick acht hun ghe-
negghen tot hooger booznemens/ en
dinghen die ons vzeemt zijn/ aenghe-
locht/ en verboert wesende/ zijn niet
sozghbuldigh met hun Achaische en
Latische sleutelen ons/ oft den Dupt-
schen/ der Sang-Godinnen oft Miner-
va Kerck pet t'ontslupten. Dit siende/
hebbe willigher als vermogende/ met
alle reedschap die ick vinden mocht/
blijt ghedaen/ die verstopte schoon co-
stelijcke schatten t'ontdecken/ beghee-
rig wesende ons wederduptsche Clerc-
ken/ en Const-lievende edel gheesten
(met ons selven te behelpen) dienstigh
te wesen. Ick hebbe (so ick meen) in
dese Metamorphosis uytlegginge eenich-
sins aen-dachtighe voorszichtigheyt
ghebzuyckt/ en vermijdt t'ghene my
(van anderen in ander spzaeck gedaen
wesende) niet docht te behooren/ te we-
ten/ dese Heydensche Fabulen te trec-
ken op eenen gheestelijcken sin/ en op
Christum te dupden: want dese dingen
hebben gheen overeencomste noch ghe-
meenschap: Den Poet kende Chri-
stum doch niet: zijn versieringhen die-
nen oock niet Christum te vercondigen/
ghelijcker ghescheyden is: Wy hebben
niet ghebolcht den cloecke Fabulen/
doe wy u vercondighden de cracht en
toecomst ons Heeren. Dan sy zijn seer
nut (als gesept is) om de zeden te ver-
beteren/ en den Mensch aen te leyden
tot een oprecht/ deughdigh/ eerlijck/
bozgerlick leven/ en om ander natuer-
lijcke dinghen te leeren kennen: verder
zijn sy niet te trecken. Veel hebb' ick
ghevolgcht dese wpsfe/ te verhalen eerst

de gheschiedenis/ daer de Fabel op is
ghebouwt: daer nae/ watter natuerlick
mede aengewesen is: ten lesien/ de leer-
lijcke en stichtelrcke uytlegginghen. En
waer ick eenighen naem der Goden/
oft ander mercklijcke/ some t'onmoes-
ten/ vertell' ick t'ghelacht/ het leven/
en watter mede gesept/ verstaen/ en ge-
leert word: doch verhael niet veel den
Text des Poeten, die men daer neffens
mach lesen/ en dan sie watter mede ge-
meent is. Den Poet uyt voorszichtig-
heyt aenroerde eenighe Fabel/ die
van den Grieken ofte andere vzeedt
en lang is beschreven/ schepdter tozt
af/ om niet te hersegghen het ghene
van anderen gheseyt/ oft doe by den
volcke ghemeen was. In sulcke plaet-
sen hebb' ick ghedwonghen gheweest
die dinghen nae te soecken/ en vzeeder
te vertellen/ op datmense te beter sou-
de verstaen. Eyndlijck/ ick acht soo
veel openinghe oft ontdeckinghe hier
ghedaen te hebben/ dat den grondt en
meeninghe niet alleen deses Boecks/
maer ooc veel ander Poeterijen/ licht-
lijck begrepen en verstaen sullen wor-
den/ niet sonder nut/ oft vzychloos
van veel stichtlijcke en goede onderw-
singhen. Nu ick dan my/ schier bo-
ven mijn gheringhe vermoghen/ dus
veel tot het ghemeen beste welmeenigh
bewesen/ en soo veel mijnen dupzen/jae
onwedercoopljcken tijt/ hier in dooz-
ghebzacht/ en soo veel blijft en moepte
gedaen hebbe/ op dat de smerten mijns
arbejpdts versoet/ ghenesen/ en verge-
ten mochten worden/ vind' ick my seer
gierigh/ en begheerich tot het alghe-
meene doel-wit des wercks/ te weten/
loon/ vergheldinghe/ oft danck. Welc-
ke betalinghe ick nu afvozder/ en es-
sche/ wenschende datse haest ghesche-
de/ en dat het mocht worden een onlos-
lijcke en erklijcke Kente/ die self den
betaelders tot groot was dom/ ober-
ghewin/ en woeker mocht ghedypen
en versrecken: dat is/ dat een pege-
lijck (mijn/ ick/ daer onder oock be-
grepen) sich so heel verbaest/ als vooz
t'hoof t'ghelaghen mocht vinden/ siende
de soo Gods Wet/ en gheloof ghelijc-
kighen claer glansenden spieghel der
leeringhen/

Voor-reden.

leeringhen / hem vooz ooghen ghestelt
 van een Heydensch Poet / die men
 licht rekent onchzistelijck / dupsterfin-
 nigh / blindt in't verstant / bzeemt van
 Gods kennis / en sonder Godt inde
 wereltd te zijn gheweest. Dat peder
 (segghe ick) alen hadde hem vooz he-
 nen noyt hoogher wijs heyt oft goede
 vermaninghe recht connen t' verharde
 herten-hupdt dooztreffen / noch bewe-
 ghen tot een alder noodighste bedenc-
 ken / en bzuchtich opmercken / nu dit
 mocht helpen en dienen tot gheestwee-
 kinghe / oprechte weghwysinghe / ze-
 debozminge / en gantsche siel-gesont-
 heyt / dat hy heel beter ghestaltigh ghe-
 metamozphosijt / oft heerschappen
 wesende / niet in hoogher achinghe
 ter Wereltd weerder noch lieber conde
 hebben / dan een recht / treflijck / de-
 ghelijck / bzoom-manlijck leven / goe-
 den naem / eere / en loflijck gherucht / en
 inwendigh d'alder lieflijckste-soetheyt
 en vermaecklijckste beboelen / van on-

gequetst / troostrijck / goet / bzoflijck / en
 gherust ghemoedt : want dit is de be-
 gheerde ende stille siel-haben / wydt af-
 gescheyden van de rasende dulle groo-
 te menichte der Scyllische aenblaffen-
 de gulse Honden : dits neffens oft in
 dees Werdtse woelende siel-quellin-
 ghe bzandt-helle t'recht Elysij veldt der
 Poëten, daer de sielen aller deughtsame
 weldoëders des Vaderlants / en God-
 lijcke Poëten, sich vermeyden / spelen /
 en in dupsent weelden zijn. Dits der
 Goden Olymp : dits den Hemel / daer
 de kinderen der Goden opgeboert / en
 blinkkende Hemel-teecken en worden.
 Dits Iuppiters tafel / daer den Ambro-
 sia, en Nectar oberbloedich is. Ho-
 pende dan op sulcke belooninghe / als
 vooz verhaelt en bedonghen is / laet
 ick toe mynen arbeydt elcken gemeene
 te wesen / welcken ick gheern des ver-
 standighen oordeel en verbeteringe on-
 derwerpe / en alle ander berispinghen
 onachtende / my ghetrooste. Vaert wel.

O D E, ofte Gesangh/ aen den Const-rijcken C. V. Mander,
om zijne weldaedt/ die hy onse Eulwe doet/ met zijne verclaringe der
Verander-Boecken van *Publius Ovidius Naso*.

V *An Mander* elck het segghen moet/
Ghy toont u selven traep en goet/
Ghy zyt so lieflyck als de bloemen/
So nut als 't Sout machin' u wel noemen.
Wat doet ghy doch niet al voor? Deught
Het gheestigh volck/ en wat een vzeught
Gact ghy doen aen der Constes soonen/
Die in het sijck der sinnen woonen:
Ik En can u niet geljcken bet/
Dan by een bogaert schoon en bet/
In 't zinnelijcke Landt ghelegghen/
Dol van vucht-geeffch geboomt bedegen:
Daer dan als nu men hier afpluckt
Een schoone kers/ dan daer afruckt
In bijn-rop Appels/ oft geel Beeren/
Daer voor men niet sou'd' hoonigh geeren.
Alsinu ghy doo? 't pinceel vermaect
't Oogh/ dat nae u ver-beeldingh haect/
Alsinu ghy' tjeuckrigh ooz gaet wryven
Met *Phobi* pen / doo? dicht te schryven:
En met ghenuecht ghy soo begiet
De zinnen bep'd' die m'immers siet
Te zjn de menschelijckste zinnen/
En die de Ziel staen naect tot binnen.
Maer boven al ghy mi gheeft uyt
Een nieuwe vucht/ die uyt u spryt/
En gheeft een lieflyck soet bermaken/
Self voor de Ziel/ die dat sal smaken:
Als ghy ons nu haelt voor den dagh/
't Gheen dat so diep verborzen lagh
In deef seer donck're s'fab' len gronden/
Die *Naso* gheeft heest uyt ghebonden:
Als ghy de waer' bedripdenis/
Die dwysterlyck bedolden is
Als in den swarten poel der hellen/
Ons claer gaet voor ons ooghen stellen.
Daer voor dan ghy oock hebben moet
Piet min danck/ dan self *Naso* doet:
D'oud' seer veel te cozt gheschieden/
Sou m' u ghelijcke lof verbieden.
Of pemaent een seer schoon julweel/
Ghedae in een cas van sulweel/
End' in een coffer opgheloten/
End' in een doncker hol verstoeten/
Of pemaent u dat eens liet sien/
Soud' hem min danckbaerhepts geschien.
Dan u/ dan dien/ die 't ceestmael wrochte/
End' in zjn cierlyck wesen vrochte:
't Soud' onrecht zjn: want soo 't niet waer
Dan dien getoont/ gh'en sout voor waer
Daer van niet meer ghenuechte rapen/
Dan of het dees noyt had gheschapen.
Ghy doet / *van Mander*, also veel/
Als oft ghy ons ontbouwde heel

En gantsch plat uyt een dicke rolle/
Oft een by een gedoude bolle/
Daer in een schoone Schilder-konst
Houdt wech gedeckt haer soete gonst/
So gaet ghy *Nasonem* ontbouwen/
Dat wy zyn binnenste beschouwen.
Ghy haelt ons voorz't het dierbaer gout/
Dwelck licht begraven en ghestout
In 't joogh gh'bergh't veel hondert ellen/
Bycans tot aen de deur der hellen:
Daer 't Natuer wel ghekoeket heeft/
Maer lykewel 't niet voorz't en geeft:
En wat voorz't Deught doen al die schatten/
Als ghy daer van geen nut meught vatten:
Ick segghet/ end' het is jae waer/
Dat u comt toe een wicht so waer
Dan danck en lof / oft oock noch swaerder/
(Op dat ick my verclare naerder)
Doo? dat ghy dees verborz'ghentheyte
Dan dit swaer Boeck hebt uytgelept/
En 't swarte sepl daer af gheschooben/
Daer onder 't schier lagh om verdooben/
Dan *Naso* vrienden trouw comt toe/
Doo? dat sy soz'ghe vroeghen doe/
Als *Naso*, deser Boecken Dader/
Daer teghen was als een verrader/
Als hy doo? onverbult befaen/
Wantter hy moste ballinck gaen
Wech nae de wreedde Pontianen /
Dol smerten en vol herten tranen/
Midts hem hier van d' ooz'fak was
Sjn geestigh schryben/ al den tas
Der baste/ die hy had beschreven/
Oock deef/ het byer ginck ozer gheben/
En wou/ dat *Venus* cecuple Man
Sou voorz't hem nemen wzaeck daer van/
Als zyne vrienden die noch spaerden/
En tot op ons noch dus bewaerden/
Meer danck/ *van Mander*, immer voch/
U toebehoort/ ick segghet het noch/
Oft immers niet een haz' bzeet minder
Dan dees/ by allen Constes kinder.
Want hebben sy bewaert de noot
Als van verberf en van zyn doot/
Ghy maect dat wy de kern ghenieten
Ons nemend' af 't gekraecks verdzieten:
Den *Tarwe* hebben sy bewaert/
En voorz't ons dit goet koozn ghespaert/
Maer ghy/ *van Mander*, gaet het malen/
En maect/ dat wy daer 't vboot uyt halen.
Deel beter is dan tarw' het vboot/
De kern veel nutter dan de noot:
Doet dan *van Mander* oock niet wesen
In dit werck soo veel meer ghepzen?

Op de Uitlegginghe des Boecks / Metamorphosis Pub. Ovidij
Nalonis, by den Const-rijcken Carel van Mander ghedaen/.

Sonnet.

L'tzheen dat Naso cloeck diepsinnich heeft gheschreven,
Wort in u uyleggingh, met sulck een schoon verstandt,
Van u van Mander goet ghenomen by der handt,
En soo volcomen fraey, en stichtelyck ghedreven:
Waerom ghy weerdigh zyt te zyn eeuwich verheven.
Waer is doch uws ghelyck ieuwers in eenigh landt?
In't vinden van de Const de croon ghy alom spant,
En van het schildren oock u elck een prijs moet gheven.
Door 't dichten, stichten oock, zyt ghy alom vermaert,
Dry Cranssen draecht ghy schoon, naer der verwinners aerdt,
En noch meer komt u toe, naer allen recht en reden.
Rust nu, van Mander rust, leeft voorts heel onbeswaert,
V const, u const is nu ghenoech gheopenbaert,
Ghy meucht met Croonen dry nae't vrechden veldt vry treden.

Reden verwint.

I. Duym.

Clinck-dicht.

Sienlijck wesen, slaef des verandrings onwesen,
Die nou dijn eerste les in gulde letters kent,
Noch waent der vreden vrucht, met oogen slaprig blent,
Van d'Veer leytfvrouw ontbloomt, te smakē t'uws genesē.
Ay dees verwaentheyte vliedt, verneert u vry te lesen
t'Oudt duyster nieuw claer Boeck *Ovidi*, *Mandri*, jent,
Met redens clare bril: dijn oogh 'tghesicht ghewendt,
Wat gheldet, dees met lof noch van dy werdt ghepresen.
Maer Schilder, Red'ner, ghy behoeft niet sulck vermaen,
t'Boecx claerheydt, nut-noot, liefd', ghenoech dy daer toe raen:
Ghy siet doch hoe uytbreeckt, door wolcken dick ghedreven,
Den schoonen Harper jongh, met *Pallas*, *Musa* vry,
Die hem der eeren Crans met vreught opstellen bly,
Iae voeren zijne faem om hoogh in't eeuwich leven.

Reyn liefde croont.

I. Targier.

Clinck-Dicht.

Er jongher oudt verstandt Minervigh heeft verclaert
De duyster vindingh oudt, door 't cloeck Natuers vereenen,
Als reden, arbeydt, wil: so dat nu gantsch verdweenen
De wolcke duystrigh is, die meest elcx oogh beswaert.

Sulcx grondigh claerlyck blyckt aen 'trecht ghebruyck en aerdt,
Van 't gheen ons Mander vriendt heeft van sijn kindische beenen
Bearbeydt en beploeght, door doornen scherp en steenen,
Voor elck Const-liever vroet: want hy ons schenckt 'tvermaert

En nut Verander-Boeck Ovidi in ons tael,
Tot voordeel van de Ieught, end' ouden, die den strael
Van Schilder-const en Dicht beschijnt, en sal beschijnen.

Dies eeuwich van dees gift sijn lof als Hemel hoogh
Onsterfjck blijven sal: want die tot vordringh d'oogh
Heeft op 'tghemeene best, hoe soud' diens naem verdwijnen?

Elck toon betringh.

I. Detringh.

Clinck-Dicht,

Op het Verander-Boeck van Ovidius Naso, uytghelept
Dooz

omt nu ghy, die tot nu noch noyt en hebt verstaen,
A ls ghy Poëts gheschrift hebt sitten overlesen,
R echt hun beschryvens sin, end' hebt hun dies mispresé,
E n durven hun verhael als beusel-schrift versmaen.
L eest nu 't Verander-Boeck uyt Nasos schriften saen
V an Mander uytghelept met claer verclaer by desen,
A lfoo men moet verstaen veranderingh en wesen,
N atuer end' eyghenschap van elck al claer ontdaen.
M erckct dat dit uytleggh is tot u verstandts vermeeren,
A ls rechten middel goet, om recht verstaen te leeren
N iet slechts Ovidi's schrift, maer yeders wiens het zy.
D en middel-gever danck wilt danckelijck toekeeren,
E n kent dat hy hier door u leert tot uwer eeren
R echt alle dingh verstaen, eer ghy dat oordeelt vry.

In liefde ghetrouwe.

Op d'Wtlegginghe der Veranderinghen Publij Ovidij Nafonis,

Sonnet.

Er recht dit Boeck ghenaeamt 't Verander-Boeck mach wesen,
Dewijl *Ovidy* schrijft niet dan veranderingh,
Van Mensch, ghediert, en vrucht: oock hoe meest alle dingh
Ghenomen heeft ghestalt, van d'een in d'ander wesen.

En nu oock veel te meer, nadien dat nu in desen,

Den *Mander* sterck doorvloeyt, met cracht soo sonderlingh,
Dat elck herscheppingh schijnt, als offe weer aenvingh
Een ander nieuw ghedaent, als *Naso* heeft bewesen.

Want in veel Menschen hert, en wast maer beusel-dicht:

Maer door dit soet bedouw, wordt yeder een bericht,
End' is in't dwael-verstandteen goed' uytcomst verwerflijck.

Dus elck een die in Const hier mede werdt ghesticht,

Toon dat sy meer en meer toeneem door zynen plicht,
Dat als den *Pelingaen* den *Mander* blijv' onsterflijck.

Dwinght u tonghe.

Sonnet.

Uyt *Carels Manders* stroom men fiet versch water stroomen,
Metamorphosin heeft hy leerlijck uytgheleydt:
En brengh in't clare licht, 't gheen doncker was gheseyt

Van som Poëten eel, seer dienstlijck om te vroomen.

Al schijnt Poëtery maer fabels yd'le droomen,

Den rechten sin van dien ghe-toont werdt met bescheydt,

Soo dat nu dienstlijck nut voor elck een staet bereydt,

En uyt zijn leerlijck Boeck can worden wel ghenomen.

Dus Const-beminders trouw, zijt danckbaer *Manders* vloedt,

En met de *Bykens* cleyn wil suyghen 't honich soet:

Schuwt Spinnen boos fenijn, die't al ten quaetsten leeren.

Onreyn soo is haer hert, oock onreyn haer ghemoedt.

Den reynen ist al reyn, den goeden alles goet.

Wijs is hy, die daer can ten besten alles keeren.

**Ga soo Godt wil.*

Op de Wtlegginghe van den Metamorphosis Pub. Ovidij
Nafonis, dooz Carel van Mander, Schilder.

Sonnet.

VAN een foet Vlaemſch Poet, vercierder onſer talen,
Is hier ſmaecklijck bereydt der Conſnaers vreuchden geeft,
Gewrocht, volbrocht nae wensch, den wensch van menigh geeft,
Die in duysterheyt blindt onwetend' plagh te dwalen.

'tGhewas *Nafoni* hoogh doet hy gherieflijck dalen:
De harde bitter noot, daer elck voor was bevreest,
Heeft hy doorbeten nu, en gheeft den soeten keest
Ten besten hier: elck mach 't foet voedtsel daer uyt halen.

Op't leste, tot een fruyt, brengt hy voort seer loffaem
Van den Figueren schoon d'uytbeeldinghe bequaem.
Paeten in't ghemeen wilt met beleeftheydt loonen.

't Seer dienstelijcke werck, *Manders* vloeyende Pen,
Sijn Const neemt tot u hulp, doorsoeckt die sinnelijck, en
Wilt met Laurieren schoon zijn hoofd eerweerdigh croonen.

Ick wensch om 't beste.

Celosse.

Zien M^r. Carel van Mander.

Sonnet.

WAT gheest, wat groot verstandt, moet in u Mander sweven,
Dat ghy hoe lang's hoe meer soo heerlijck 't Vlaems verciert!
Ghy toont dat ghy ghelijckt dat wollish eel ghediert,
't Welck niet vergheefs en leeft, maer ons veel nuts can gheven.

Op't V'rander-boeck hebt ghy d'uytlegging' cloeck beschreven:
De Musen hebben selfs (soo't schijnt) u Pen bestiert.
Sulck nuttich werck sal niet (hoe dat den Schimper tiert)
In Lethes vallen, neemt: maer met u eenwich leven.

Want dat Ovidi doen was in't bedieden niet,
Was 't seggen dicks van veel: maer deden g'lijckmen siet
Die doen, die gaend' in't veldt, t'goet meester-cruydt vertreden.

Herschapen zijn door u, ô Mander, sulcke lien.
Verborghen Siel-meest'ry doet ghy hun nu claer sien:
Engheeft soo 't Nederlandt u 't eeren dobbel reden.

Verstaet eerst wel.

Charles Wijckhuys.

Damme.

Sonnet.

Erblijdt ghy *Phæbi* leught nu over *Manders* daedt,
Die hy hier heeft ghedaen, tot veler nut voordachtigh:
Want soo den duyft' ren Nacht in Daghe verandert crachtigh,
Soo heeft hy 't duyfter schrift verclaert in elcken graedt.

Siet, dit *Verander-Boeck*, 't welck *Naso* t' uwer baet.

Diep-finnigh eerst beschreef, door zyn gheleertheit machtigh,
En merckt, hoe claer ontdeckt 't verborghen is waerachtigh
Door *Mander*, wiens uytleghe elck beter nu verstaet.

Dus ghy, die *Musas* mint, zijt nu wel dobbel schuldigh,
Voor zynen arbeydt groot, en schrijven menichvuldigh,
Te dancken hem, met lof en eer, alsoo 't betaemt.

Want hy 't Schijn-leughen-boeck verandert heeft seer cierigh
In suyver waarheyts glants, door lust en jonste vierigh,
Dies eeuwigh zynen naem moet lofbaer zyn ghenamt.

Oordeelt recht.

Door *A. Schepens*.

Sonnet.

EN filverighen vloedt, die door *Pegasus* aren,
Wt *Helicon* schen bergh, oyt constigh heeft becracht
Den Redeners vermoeyt, is nu gheleyt, ghebracht
Door der *Peligner* landt, tot aen ons *Haerlems* Sparen,

Door *Manders* stercken stroom. Soo dat nu hier vergaren
De *Musen* in haer choor: En gheven wel bedacht
Ons een volcomen Les, van Goden comst, en macht,
Van *Nymphen*, oock *Satyr*s: en *Ovidi* verclaren.

Daer toe d'uytbeeldingh' oock: en 't cierigh toeghemaeck
Van cleedingh', en van als: en oock om wat oorsaek,
Van aerdt, sin, en beduydt, dat sy voortijts dus deden.

Soo dat als waer besluyt, Poëten gantschen schat
By een hier is vergaert, door dit claer *Mandri* nat:
Dus danckt, eert, looft, en prijft hem doch in eeuwigheden,

Trouw' moet blijcken.

T Hien duyft duyfter woorden fiet
 Worden gh'acht soo vele niet,
 Als vijf uytleggh woorden claer:
 Want wie duyfter spreeckt, voor waer
 Weynigh lieden hy verlicht:
 Maer wie uytleght yeder sticht.
 Menigh prijft oock 't uytleggh woort,
 Die hem aen het duyfter stoort.

Over sulcx het schryven soet
 Van seer veel Poëten vroet,
 Dat sy hebben cloeck beleydt,
 Midts de diep verstandicheyt,
 Wort van meest elc Mensch' onfacht
 Maer voor beusel-schrijven gh'acht,
 Sonder nüt oft stichtingh'in,
 Daer men niet verstaet den fin.

Maer want nu den *Sulmoaen*
 Liet tot *Meulebeker* gaen
 Syn Verander-Boeck, dat daer
 Wtghelleydt is openbaer,
 Salmen *Naso* nu verstaen
 Beter dan men heeft ghedaen,
 En niet diens geschrift alleen,
 Maer al ander in't ghemeen.

Zoo men dan *Nasoni* gheeft,
 Voor dat hy't beschreven heeft,
 Veel lof-spraken t'zynder eer,
Mander die verdienter meer:
 Want dit uytleggh meer verstandt
 Dan de Reden in elck plant.
 Dus wilt *Mander* loven vast,
 Dat altyt zyn eer aenwaft.

Doorfiet den grondt.

Aen den traegh verbeterenden snellen Berisper/

Sonnet.

W AT Yser onghewijldt, en Beyr-jongh ongheleckt,
 Comt ons nu hier ter handt, werdt veel misschien het vraghen?
 Wat raedt gaet my dan aen? den tydt woudt niet verdraghen.
 Gheldt my dees onschuldt niet, en blyf al vast begheekt?

Hy wouw meer als hy mocht, Phacton is weer verweckt.
 't Is waer, hem faelde const, te mennen wel de waghen:
 Doch had hy moedts ghenoech soo stout een daedt te waghen.
 Laet met ghelycken roem ons seylen zyn bedrckt.

Berispers hardt gheneckt, ghy most oock overlegghen,
 Dat al te grooten bergh light tusschen doen en segghen,
 Eer ghy een vry ghemoedt vertsaeght met snappen coen.

Veel hebben monds ghenoech, om yemandts werck te laken:
 Maer niet wel handts ghenoech, wat beters selfs te maken.
 Het segghen is maer windt: ick houde veel van doen.

Een is noodigh.

Aytlegginghe / en sin- ghebende verclaringhe / op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis.

Dooy
CAREL VAN MANDER.

Het eerste Boeck.

DEN treffelijcken Boect Ovidius, Hesiodus, Euripides, en ander wylse wydenen/oncondig of ongeloobig Moysis supver schryften / hebben van den oorsprong en aenbang der geschapen dingen selt aē geboelt en gedicht: Doec in boege/ of de almogenden scheyper/ om de Werelt te bouwē/ hadde er gens gehat eē deel stoffen/ of flechys niet gedaen / als de selve onghewoensde bequamelijc ter rechter plaetsē beschickt: want sy meendē / in der gantscher nature was maer eē gedaente / dat was eenen rouwen ongestaltigē hoop / daer alles vermengt lagh onder een / verwachtende in beter oorden befest te worden. Dit was den Chaos, die eentghe noemen Demogorgon, Vader aller dingē/ en ouder als alle Goden/ wiens soon soude wesen den swarten Erebus, oft afgcondighen Tartarus, s' Weerelts hoofst-stoffen. De tweedzacht/ de voorschickighe Spinsters / die Iuppiter en Themis worden toegheeygent / worden vooz zijn Dochters doock ghehouden: Polus, Python, en meer kinderen soude hy noch gehadt hebben. Maer Erebus en de Nacht souden hebben gheteelt de Loghen/ Rydicheyt/ Hartneckicheyt/ Armoede/ Honger/ Oudtheyt/ Sieck-

te/en ander sulck geslacht. Sommige achtē de Helle / oft Erebus en de Nacht eben oudt: eenige den Nacht te zijn gewrest al vooz den Goden/ jae vooz den Chaos self. Orpheus noemt de Nacht de Moeder der Goden en Menschen/ om dat gemeent was/ datter alles van voozt quam: maer Hesiodus noemt den Nacht/ Dochter vanden Chaos. Sulcke oneenige meeningen bindtinen noch veel meer. Thales, een onder d'uytmemende seben Wijzen der Grieken/ met vlytich leeren en onder soecken tijden jeycht hebbende verbleten / quam met grauw hayz en berimpelt voozhoof uyt Egypten in Grieken den volcke wijs maken / dat alle dinghen hun beginselen hadden uyt de hoofst-stoffe des Waters / t' selfde met d'z bewijsteden bevestigende. Eerstelijck/ het begin van allen Dieren / het zaedt (sepde hy) was vochtich: daerom hadden alle dinghen beghin uyt de vochticheydt. Tweedlijck / alle stammen die hebben boedtsel/ wasdom en vruchtbaerheyt dooz vochticheydt / sonder welcke sy verdooren. Verdlijck/ des Sonnen en der Sterren vyer wort dooz vochte dampen der wateren onderhouden / en volghens dit oock de heele Wereldt. Waerom ooc Homerus den Ocean soude noemen Vader aller dinghen. Anaximander sepde/ het oneyndelijck sulck te wesen. Anaximenes sepde / de Locht/ die was in ons lichaem de Siele / en

A
g' Wee

emde
nighen
Poeten,
de her-
ft der
erd.

mogor-
is den
tos.
bus en
tarus is
lo veel
leyt, als
Afgroent
te Helle.

Wtlegginghe op de Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Wonderlijcke meeninghen der Philosphé, over de beginselen der dinghen, en scheppinghe der Wereldt.

De Weerelts gheest / d'een en d'ander on-
derhoudende. Dese dyp Milesische / of
sp schoon eenighe stoffe noemen / en
brenghen den wercker niet te voor-
schijn. Anaxagoras docht onmogelijck
te wesen / dat het con gemaccht worden
van 'tghene dat niet en was: maer sep-
de / dat de beginselen aller dinghen wa-
ren cleyn ghelijcke deelen / en dat alle
dingen ongesthickt over hoop laghen:
maer datse tverstant onderscheyde / en
in orden gebacht hadde: Dese stelt by
de stoffe den werckman. Archelaus, den
Atheenschen Apollodori soon segt / tbe-
ghin der Weereldt was d'onepstaem
Locht / seldtsaem gewocht / en tsaem
gedrongen door yper en water. Pytha-
goras van Samos hiel / dat de beginselen
der dinghen waren de ghetalen / en d'o-
bereencomsten en gematichtheden / die
sp onderlinge hebben / welcke hy noem-
de Harmonien. Hy stelde onder de be-
ginselen het getal / een / en twee: het een /
die oorsprongse sake / en uytneemen-
de wesende / te weten / het verstant / dat
is God: het ander / lijdlijck en stoffich /
was de Werelt. Heraclitus en Hippasus,
van der stadt Metaponten / hielden /
dat t'yper aller dinghen beginfel was /
om dat alles wort gemaccht door yper /
en door yper ten eynde comt. Epicurus,
den soon van Neocles van Athenen /
sepde / de beginselen der dinghen waren
onverschepdlijcke lichamen / begrijp-
lijck alleen met der reden / vast wesende
sonder eenich ijdel / niet gebozen / maer
onverganglijck / en eeuwich / hebbende
dyp eygenscapen / beeldt / grootheyt /
en gewicht. Empedocles van Agrigen-
ten sepde / daer waren yper hoofstof-
fen / yper / locht / water / en aerde / en
twee beghinselen / oft besonder crach-
ten / eendracht en tweedracht: waer
van de eene heeft macht te versamen /
en vereenigen / en d'ander te schepden /
en van een te brengen. Socrates en Pla-
to Atheners stelden dyp beghinselen /
Godt / stoffe / en inbeeldinge: Godt we-
sende 't alghemeen verstant: de stoffe
teerste punt / ontstaen tot voort-tee-
linghe en vergankelijckheyt: de in-
beeldinge een onlijbige stoffe / wesen-
de int ghedacht en verstant Gods: en

Godt het verstant des Weerelts. A-
riktoteles meende de Weereldt sonder
beghin / en daerom sonder eyndt te we-
sen. Zeno voor beginselen stelde Godt /
en de stoffe / d'een wesende een wercken-
de oorsaeck / en d'ander een lijdende /
oock yper hoofstoffen. Plinius seght /
daer is groote schijnbaerheyt en reden
te achten / dat de Weerelt / die wy hee-
ten den Hemel / die alle dinghen met zij-
nen grooten onloop bevanght / zy den
eeuwighen Godt / sonder beghin oft
eyndt. Hy ist al / in al / en het al self: hy
begrijpt in / en buyten hem alle dingh:
wesende een werck der natueren / is hy
self de natuere / die alle dinghen voort-
brengt. Elder wilt hy de Sonne God
maken / en de Sterren onvergankelijck.
Doch al hadden de wyse Hepheden
veel valsche meeninghen / so wa-
ren sp nochtans niet so onverstandigh /
dat sp een deel Goden des Weerelts
scheppinghe toegheepgent fouden heb-
ben. Ovidius, (die ick onsen Poet sal
heete / om dat wy zijn Verander-boeck
hier voor hebben te verclaren) seght /
dat Godt van goeder natuere / de ver-
werden hoop vereenighde / en daer van
heeft doe ontstaen dit onderschepdigh /
wonderlijck / en alderlustichste wesen
des Weerelts. Doch desen s waren
Chaos is anders niet / als het Hebreu-
sche woort Tohu, dat de Latijnen seg-
ghen Inanis, dat is / rouw oft ongestal-
tich / daermen int beghin der Schep-
pinghe van leest. Doort verhaelt onsen
Poet de bebredinge der hoofstoffen /
en ander schepselen verdelinghen / als
des Hemel en Aerden cloots / vijf tie-
men / twee naest den Topsterren / vol
sneus en bevrozen / den middelsten
gloepende / door t'geboelen des meesten
Sonne-crachts / en twee ander weder-
sinds desen gematicht wesende. Maer
bysonder is aemerckens weerdigh /
hoe leerlijck hy beschrijft de scheppinghe
van den allen gebiert overtreffen-
de heerlijcke Mensch / welckes Godt-
achtich beeldt van Godt gebeeldet is
onder den Dieren alleen opsichtich /
om ernstich / bequaem / en hertlijck
t'aendencken de Hemelsche en Godt-
lijcke dinghen / als die schuldich is sta-
dich

Lib. cap. 1.

Lib. cap. 6.

XAO. Wat me Chaos gleyt wil sen.

Weleg leetlijck aenwijs s' Mensel opsichtich schepfel.

dich te lobben / en danken zynen boven
al liefde weerdighen goeden Schey-
per / sozghvuldighen Waker / Herder /
sae zynen volhandighen / milden / gaef
toe stroependen / genadigen Godt. Dit
wijst oock den Mensch aen / zyn sinnen
en gedachten verre af te schepden van
het sondigh aenleuen der nederighe /
ondeuchdighe / snoode / ontwelijcke en
onduerighe dinghen / en te stryghen om
hoogh / tot die deuchdighe / loflijck / en
eerlijck zyn / om soo heerlijck beeldt / en
edel natuere / met sich selven beestlijck
te verscheppen in onredelijck wesen /
gheen schande noch gheweldt te doen.
Want of hy schoon met verganglijck-
heyt omhanghen als ballingh / oft ge-
banghen wandelt onder verwandelijck-
ke neder dinghen / eenen seer haestenden
bluchtsamen tijdt / zyn hooghste be-
langh en verlanghen moet wesen / hem
te vermaken met t inwendige lichaem
te betreden d'onwanckelbaer dorpels
van het eewighe huys des rust rijken
soeten Olympi: Op dat hy / gelijck hy de
verstandige Siele t'hemelsche in aerde
heeft gedraghen / weder d'aerde in den
hemel opvoere magh. Onsen Doet in
zijn vertieringhen brenghet voort den
Prometheus, die de Mensch soude heb-
ben ghemaect van clep oft aerde / ver-
mengt met bliet water: waerom hier
behoeft gheweten / wie desen Prome-
theus is.

Van Prometheus.

Prometheus was een van den Titans
(daer noch van te verhalen volghet)
en den soon van den ouden Iapetus: wie
zijn Moeder was is twijffelijck / t'zy
de Japnyche Asia, Alope, oft Themis, oft
(nae Hesiodi segghen) Clymene, dochter
des Oceans: zyn broeders waren Epi-
meheus, Atlas, en Menoetus: onder an-
der kinderen hadde hy Deucalion. In
dit bouwten oft beeldinghe der Men-
schen / seggen eenighe / dat hy heeft ge-
nomen van alle hoofst-stoffen een deel /
en onder zyn werck vermenghet / en dat
hy den Mensch by voeghde den aerdt
van sommighe Dieren / als de vreesse
van den Dase / de schalckheyt van den
Dose / d'ergiericheyt van den Pauw /

de wreedtheit van den Tjggher / de
gramschap en de moedicheit des
Leeuws. Propertius in zijn derde Boec
berispt Prometheus, dat hy veel ar-
bejds hadde te weghe ghebracht / om
den lichamen der Menschen upwen-
dich schoon gestalt te geben / en niet en
hadde ghelet / noch zyn vlijt ghedaen /
om t'Menschen geest met loflijcke goe-
de zeden te vertieren. Eenighe seggen /
dat Minerva behaghen hadde in zyn
werck / en dat hy door haer hulpe
quam inden hemel / alwaer hy alles
met vperblanmen besielte siende / wil-
lende oock zyn werck besielen / tradt
heymelijck toe / en ontstact een roede
aen't radt van den vperighen Sonne-
wagen / en quam beneden t'vper op der
Aerde brenghende / ontstact daer mede
de Siele zyns Wereldts. Nicander een
Grieksch Doet seght / dat de Men-
schen om Iuppiter te behaghen / hem de
vper-diefste Promethei aenbrachten /
waer voor sy te loon begheerden een
eewighe jongheyt te hebben / om altijt
te leven sonder te verouden: t'welc hui
Iuppiter gaf. Maer alsoo sy dese eeu-
wighe jongheyt hadden op eenen Esel
gheladen om t'huys te voeren / hadde
het beest op den wegh upnemenden
grooten doyst / en comende aen een bo-
ne om te drincken / wasser een Slanghe
die hem belette: en of den Esel schoon
badt medelijdich te wesen met zynen
so grooten doyst / wilde niet toelaten /
of hy en most met haer overcomen.
Den Esel beloofde al te gheuen dat hy
hadde / liever als van doyst te sterben.
De Slanghe greep hem by zyn wootz /
en creegh alsoo d' eewighe jongheyt:
dus moesten de Menschen oudt wor-
den / en de Slanghe leghet alle Jaer d'ou-
de huys af / en blijft altijt jongh. Pro-
metheus soude zyn gheweest / die eerst
t'vper heeft gebonden / en in't gebuyck
ghebracht: oock veelderley Consten /
door middel des vpers / sonder welck
qualijck eenighe Const gheoeffent can
worden. Hy bracht t'volck up den
bosschen en berghen / daer sy als Die-
ren woonden / en leerdesse huysen bou-
wen / sterren en tijden onderkennen /
spraek en letteren ghebuycken / offe-
ren

Fabel,
waerom de
menschen
oudt wordē,
en de slangē
jaer lijcks
haer huys
afleghet, en
verjongt.

Promethe-
us vinder des
vvers, en al-
derley Con-
sten.

Wtlegginghe op de Metamorphosis Pub. Ovid. Nasonis,

renen Godsdienslicheit oeffenē. Doch segghen eenighe / dat hy Iuppiter be-
 droogh/oft bedriegen wilde/met twee
 Ossen-huyden / in het een de beenen/en
 irt ander het vleesch verborghen leg-
 ghende/ en Iuppiter te kiesfen ghevende/
 nam Iuppiter de huydt met de beenen/
 t'z al willens oft anders. Des hy om
 dit/doch om 't vper-stelen/werdt ghe-
 bonden aen den Caucasus bergh/en zijn
 lever (die snachts altyt herwies) wert
 daeghlijc gepickt en geten van eenen
 Arendt / die de dochter was van Ty-
 phon en Echidna. Epudlinghe/ doe hy
 dooz Mercurium hadde late waershou-
 schouwen den Iuppiter, hem t'outslaen
 hande liefde van Thetis, om dat vooz-
 sien wag / dat sy hadde te baren eenen
 soon / die den Vader in weerdicheydt
 soude overtreffen/ werdt hy verlost/en
 en vyz ghelaten.

Als men nu op de versieringhen der
 Doeten wilde nouwe mercken/en daer
 veel waerhepdt in soecken/ men souder
 dickwils weynigh vinden: want men
 weet wel / dat de Weerelt niet en was
 onbevolckt / en sonder Menschen / tot
 op den tijt van Iuppiters vbandige Ti-
 cans, doe desen Prometheus zijn wesen
 hadde / diese dan eerst van clep soude
 hebben comen maken. Nu desen Pro-
 mecheus, dat hy den Mensch-maker
 wozt gheheten/ is na 't getuygnis van
 Lactantius, om dat hy is geweest de eer-
 sten/ die beelden oft ghelijckenissen der
 Menschē van poteerde heeft gemaect.
 Dat Prometheus zijn aerden beelt met
 't Hemel-vper dede leven: Hier is hy te
 gelijckē den wijfen Prince/die met Mi-
 nerva, dat is / metter wijshedyt versel-
 schapt/ als upt den Hemel ghedaelt / en
 met deuchden begaeft / besteldt in zijn
 Coninckrijk volcomen goede ordenen/
 Rechtē/en Wetten/ dooz zijne redelijc-
 ken oprechten sijer-staf oft Scepter/
 latende oeffenen een supver oeffeninge
 des Godlijcken verbonts/ t welc is de
 Siele des ploompē gemeenen volcs/ die
 anders niet en zijn als vuyl sijck / lep-
 dende een rouw/ onnut/ aerdtisch leven:
 maer aldus besielct met Godlijcke
 Wetten / ondergeben sy sich selven een
 gerust/stil/en bozgerlijck eerlijc leven.

Prome-
 theus waer-
 om mensch-
 maker ghe-
 heyt.

Aengaende van de Arendt / die hem le-
 ver-pickte / en van Hercules geschoten
 was / dat is (soo Herodotus segt) ghe-
 schiednis: want Prometheus wesende
 Coning van Scythia, wert van zijn volc
 gebanglijc gestelt / om dat hy hun niet
 en con gespijfen:want de bliet/ gheheetē
 den Arent/ was overgelopen/en hielt
 't landt bedeckt / tot dat Hercules daer
 dooz treckende / de bliet inde Zee dede
 lossen/en bedwongse voozt in haer boze
 oft gote te blijben: waer upt ghesepdt
 was / dat hy den Arendt ghedoot / en
 Prometheum verlost hadde. Dat hem
 by daghe de lever .verstornden wesende/
 weder snachts herwies / bewijst eerst-
 lijck: dat Godt straffe oeffent over die
 geen Godlijck verbont achtende / hem
 wederstaen/zijn gheboden overtreden/
 end hem meenen bedrieghen. Doozder
 is daer by te verstaen/ dat s Menschen
 leden en gheest vanden daeghschen ar-
 bepdt en bi commernissen ghequelt oft
 vermoept wesen de / weder des nachts
 vstercken en vermaect. Dat hy aen
 de klip ghebonden oft gekettent wag/
 betepcket: dat de rust-plaets der wijsh-
 hepdt de Siele/ is ghebesticht aen het
 lichaem / het welck van sich selfs / als
 sonder kennis / is niet als enē onbevoe-
 lijcken steen. De Lever is te gelijcken
 de beweginghe des redens / t welck
 eenighe achten de woonplaedts der
 ghedachten en des verstantis. Hier
 sal niet mispassen te verhalen van
 Pandora.

Van Pandora.

Den Doet Hesiodus irt Doet en van
 ander vercken en dagen / Hyginus
 en daer vertellē / dat Iuppiter niet ver-
 noeght wesende over de vperstelinghe
 Promethei, met hem te lever-picken
 dooz den Arendt / wildet noch wreken
 aen al het sterckijck Mensch-geslacht/
 gheboodt daerom Vulcano, van sachte
 poteerde hem te maken een Vrouwe/
 tot een wraet over den Menschen/ar-
 gher als Wonder en Blijem. Vulcanus
 de Iuppiter ghesoozfaerende ginc toe/en
 maerte een uptnemende schoon Vrou-
 we; want hy daer zijnen upersten blijt
 en const.

Sin. geve
 en ghele
 dige vcr
 ringhe o
 Prometh

en konst aen te werc leyde. Dese besiet /
 't leven ghegeven / en volbaen wesende /
 werden haer vā alle Godē en Goddīn-
 nen gaben ghegeven: Pallas vertierdese
 met haer cleederen / Venus met haren
 gozdel Cestus, ander palleerdense: Mer-
 curius gaf haer de quade zedenen ghe-
 negentheden. En om datse van peder
 soo begaest was / noemde haer Mercuri-
 us de gabe van alle Goden / Pandora:
 want Pan is al / en Dora, gaef oft ghe-
 schenck. Dus gelepde hysse in Bzuyts
 cleederen gheciert tot Iuppiter, die gaf
 haer eē vat oft doose vol deuchden / on-
 deuchden / en sonden besloten / en ghe-
 boot haer / die nemmer op te doen: dus
 schickte hy haer tot Epimetheus, den
 broeder Promethei. Prometheus is ghe-
 seft voorzichtig / oft te vozen wijs: en
 Epimetheus, achter nae wijs / wesende
 daerom den Vāder des berouwts. Pro-
 metheus hoewel hy Epimetheum hadde
 gewaerschoot / gheen gift van Iuppiter
 t'ontfangen / sulcx vergetende / heeft dese
 Pandora aengenomen van Mercurio,
 diese als Bzuyt-leyder aen hem trou-
 de. Sy en quam niet soo haest aen d'in-
 comst der dozen / of sy en bzack terstont
 den gozdel / diese van Venus hadde / en
 Godlyck was / en in plaetse van desen
 quam Incestus, dat is / bloedtshande.
 Sy opende oock strax haer doose / met
 eenen vlo gen de deuchde al ten Hemel /
 van daer sy gecomen waren / uptgeno-
 men eene / te weten / de Hope / die tot
 s' Menschen gheluck noch bleef inde
 doose: doch daeghlijcx noch haer best
 doet om oock te vlieden. Ter ander sij-
 den verbloghen alle d'ondeuchden / die
 sich ter Weereldt ober al versprepde-
 den: soo deden de zonden / alle sieckten /
 pest / en de doot / quellende d'ellendighe
 sterckijcke met onepdelijcke plagen en
 moozderijen / daer sy te vozen van geen
 swarichept en wisten. Of nu de geleer-
 de wijse Grieken met dese Fabel heb-
 ben willen dupden / dat d'eerste Wou-
 we de oorzakerster is geweest van alle
 des Menschen ellendichepdt / dat laet
 ick blijben by datter van te gheboelen
 is: niet begheerende / oft vooz hebben-
 de / onder een te mengen d'heplijge sup-
 ver Schzift met de gemeyne oft Hēp-

denische versieringhen. Eenighe doch
 legghent uyt op Eva. Maer ick segghe /
 Vulcanus maerckte Pandura, dat is / de
 hitte en de gheteimperthept der locht /
 die maken het Zaer vzychtaer en o-
 verbloedich: want ghelijck Theophras-
 tus seght / de hitte der Sonnen / en de
 gematichde locht / doen meer tot 'tge-
 was en planten der aerden / als allen
 arbept en Const der Menschen in't ge-
 meen. Dat haer alle Goden gaben ge-
 ven / soo doen de uren en daghen / oft de
 hooft-stoffen / dese gheben t' Zaer win-
 den / reghen / en hitte / die 'tghesaept
 voetsel toelanghen. D'oude Hēydenen
 plachten een Fackel oft Coortz-seeft
 te houden / Minerva, Vulcano, en Prome-
 theo ter eeren. Hier waren eenighe loo-
 pers met ontfreke Fackels / die sy dan
 malcauder obergaben. Dit wees aen /
 of betepckent / dat den loop deses ellen-
 digen lebens is vol moepte en becom-
 meringen / die niet en epndige / vooz dat
 den loop deses lebens voleyndicht zy:
 Van laten wy onse narcomelingen ober
 ons Coortzen / twiusten / geschillen / sie-
 ten / benautheden / en becommeninghe
 des gheests. Cozt af / sy hebben willen
 bewijsen / dat dit sterckijck leven is vol
 swaer beroerten / dat de dulle gierck-
 hept alles goets verderft / en dat eē re-
 delijck / deuchtsaem / eerlijck Mensch /
 stadich heeft te bestrijden eenen legher
 oft heyrkracht der tegespoede en swa-
 richeden / en dat hy in al s' Weereldts
 ongeballen / lijden en verbziet / gheenen
 troost en heeft / als alleen de Hope. Van
 Prometheo zijn wel meer vertellingen /
 en natuerlijcke meeninghen / die langer
 als dieustigh souden wesen.

Namerlijc
 uytleggh op
 Pandora.

Loopende
 Toortzseeft
 watter mede
 aenghe-
 welen is.

Van de gulden Ceuwe.

DEN Doect comt oock te verhalen /
 hoe in den aembangh der Weerelt
 onder de heerschinghe Saturni, was de
 soets gulden Ceuwe. Dit can verstaen
 worden / dat dooz opzichte wijse Co-
 ninghen en Heeren / in Landen daer sy
 heersche / de Menschen een geruft / stil-
 le / en vrozlijck leven ghemitten / om dat
 ter goede Wetten geoeffent worden / en
 onghelogen gherethtichept / die by de
 schaelbzichtighe Astrea woxt verstaen /
 gelijck

Wtlegh op
 de gulden
 ceuwe.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

ghelijck Virgilius in Pollio het vierde Boer-liedt verhaelt/ segghende:

De maeght hercomt nu vanden Hemel neder,

En 'tfoete rijck Saturni keert oock weder.

Van desen gulden tijt noemde Virgilius Augustum den oorsaker / om dat onder zijn heerschen t'volck vreedlijck/en in grooter gheneuchte onderlinge leede: daerom seght den Poet/datter van melck en honich vlieten bloeyden / en honich op den boomen is ghewassen. Dewyl onsen Poet den Saturnum hier ghenoeit heeft / behooven wy te sien wie hy is gheweest/en hoe het hem beghen heeft / dat Menschen Goden ghemeent waren te wesen.

Van Saturnus.

Saturnus wort gehouden te wesen de Soen van Caelum, oft Uranus, Coning van Creta, diemen meent te wesen den Hemel/en Vesta zijn Vrouwe/d'Arde: Eenige twijffelen doch/wie van Saturni Ouders waren. Plato maect hem soen van Ocean, en Tethys, te weten/dat den Hemel en d'Arde teelden den Ocean en Tethys, en dat van dese quamen Phorcys, en Cronus, oft Saturnus. Men sal weten datter twee zijn / die Vesta hieten / Saturni Moeder/en zijn Dochter / de Moeder / d'Arde / en de Dochter / t'oper des Hemels wesende: oock wordter onder verstaen de blain des ypers/soo onsen Poet in't sefte zijner Fastorum verhaelt. By Saturnus wort verstaen den tijt/die van den Hemel is gheteelt: want eer den Hemel was/en wasser gheenen tijdt/soo Plato in zijn Boec Timaeus beschrijft. Dat de Poeten segghen/dat hy Coelum zijnen Vader de manlijcheyt affneet / beteykent datter maer eenen tijt en is/en na desen gheenen meer en werdt / daerom mochter geenen anderen Saturnus worden gheteelt / ghemerckit datter maer een/en geen veel Weerelden en zijn. Saturnus had eenē Broeder Titan, die seer machtigh en vreedt wesende / liedt in zijn plaetse (hoewel hy d'oudste was) heerschen Saturnum, volgende den raet van zijn Moeder Vesta, en zijn suster Ops, en Ceres, die niet begeerden dat so hoosen en smooden Titan soude heerschen. Doch was dit verdragh ghe-

maect met so vreedt bespreck / dat Saturnus most dooden al zijn Manlijcke kindere / op dat na zijn doot de Croone wederkeerde op Titans kinderen. Dit so verdragen/Saturnus heerschte vreedlijck/en beleest. Het geschiede dat Ops zijn suster / en huyfsvrouwe / hem eenen soon baerde: doe bewees hy hem woort en trouw-houdigh Man/maer een onmenschlijck / en vreet Vader:want hy dit onnosel jong ghebozen kint na zijn beloft doodde. Na desen baerde hem Ops teender dracht een Soon en een Dochter / den Soon wert gheheeten Lindamas, welcken de Poeten noemen Iuppiter, en een der Planeten/de Dochter hietmen Iuno. Ops den soon willen de behouden / toonde Saturno alleen Iuno, en gaf Iuppiter op te voeden aen den Dochteren vanden Coningh Milissus, Amalthea, en Milissa, daer hy niet Geyte nelt/en horich onderhouden wiert/onder den Corybantes, een strijdtbaer volck/op eenighe geberghten aen eenen hoek des Coningrijck van Creta, nu Candia gheheeten. Ops baerde / en bezorgh noch eenen soon / Neptunus gheheeten / die naemaels was ghewant Godt der Zee/en behiel sulcken naem/so Cicero schrijft / om dat Neptunus is so veel gesept/als swemmer. Sy baerde noch twee kinderen teender dracht Pluto, en Glauca, welcke Glauca stracy sterbende/werdt alleen den Vader gestoont / en Pluto heymelijc opgheboet. De naem Pluto, so Isidorus seght/wiert hem by geboeght / doe hem d'Heptenē den Helle-God achteden te wesen. De Latijnen hieten hem Dispater, dat is/Vader des Rijckdoms. Eenige hieten hē Orcus, dat is/Swelgher: om dat de Arde alles in swelgt / en weder woort hzengt het gene sy ontfangen heeft. Titan verstaende/dat Saturnus t'verdriach hadde ghebozen/en datter Manlijcke kinderen van hem te lijve waren gelaten / werdt upter maten doornigh / en verselt met zijn kindere/die men Titans hiet / nam Saturnum en Ops ghebahghen / en oock het Rijck wederom.

Iuppiters en Iunonis gheboort.

Neptuni gheboort.

Plutonis gheboort.

Twee Vesta wat sy zijn.

Dit

Waer uyt
Reusen
ijdt tegen
Iuppiter is
siert.

Dit verstaende den jongē Prince Iuppiter, quam zijn Vader en Moeder te hulp / met de verhaelde strijtbaer Corybanten, oft Cureres, daer hy by opgevoet was. Doen daer nu eenen harden strijdt gheschiede/verwon Iuppiter den Titans, en verloste zijn Vader en Moeder uyt der gevangnis. Dit desen strijdt is verfiert den strijdt der Reusen / oft Titans tegen Iuppiter, en het Hemel beclinnen. Saturnus nu verlost / en gheswaersjout wesen de van 't gehepinis booz Iuppiter, dat hy hem 't rijck benemen/dooden/oft verjagghen soude/socht hy ondancbaer zijnen verlosser te doen sterben. Iuppiter dit wetende/quam met groote heyreracht / en verwon zijnen Vader in den strijdt / den welcken nam de vlucht in Italien: en om dat Creta naerder de Sonne is als Italien/werdt ghesepdt/ dat Saturnus van Iuppiter was van den Hemel in de Helle gewozen. In Italien leerde Saturnus den volcke 't Lant misten/saepen/planten / en meer goede Consten/waerom hy daer vooz eenen Godt gehouden is gheworzen. Iuppiter nam te Wijve zijn suster Iuno, en wan verschepden Landen: doch meer met de deughden zins gheests/als cracht van wapenen / openbarende seldtfaem verhozghentheden der Natueren/ oprechdende gerechtige Wetten/ en bequame zeden/ seer diensfigh tot eenen gerusten staet des Bozgerlijcken levens / en ander veel nuttigheyt / tot der tijtlijcker behoefstighedyt grootlijcx dienende. Des wert hy tot danckbaerheyt / van den ghemeenen volcke Godsdienstigh gheert/en aengebden. Oock alwaer hy eenige Landen innam / liet hy hem Tempelen oft Kercken bouwen. Siet/en dus ist gecomen/ dat Menschē Godden gheacht zijn geworzen/ en hy over al den Godt Iuppiter geheeten:ghelijck naer hem alle Coningen meest zijn Iuppiter gheheeten/Goden geacht / en aengebden gheworzen/hysonder die soopet besonders booztzochten tot het ghemeen welbaren. Nu hadde Iuppiter (als gesepd is)noch twee broeders/die oock hun deel in't rijck begheerden/des liet hy toe met lot te deelen. Pluto

Waer door
at Menschē
Goden zijn
heacht ge
worden.

viel het deel nae der Sonnen ondergang / en werdt daerom vanden Docten verfiert den Helle-Godt te wesen. Neptuno vielen eenighe Eplanden in de Zee/en hiet daerom den Zee-Godt. Iuppiter die verwinnigh vercregh den Theffalischen Olymp, werdt den Hemel-God geheeten:want desen Bergh hieten de Grieken den Hemel. Hier heb ick nu so cozt / en bedupdelijck als ick mocht/d'afcomst Saturni, zijn gheslacht / en oorsprongh der Heydenische Goden verhaelt/op datmen wete/van wat Volck / en Goden wy vozen hebben te handelen / en waer op/ oft vande verfiertinghen zijn gheraemt en gebouwt. Dat onsen Doet verhaelt van het versnooden der Ceuwen /welcke onder Iuppiter van goudt silber zijn gheworzen/daer na koper en yser/wil besonder ghesepd zijn/dat den Mensch volghende zijn Natuer en aerdt / is meer ghenepghet/ van vroomheyt/alle loflijcke deughtden/ en goede zeden af te treden / en te dalen tot alderhande snoodtheden / en boos heden / als hoogher op te stighen tot meerder volcomenheyt / en verbeteringe des levens. Als nu (nae ons Doecten dichten) de Menschen waren verballen in d'ongevallighe yser Ceuwe / zijnder opgestaen hooghmoedighe felle Reusen/die bergh op bergh hoopende/ sich hebben verstout den Hemel te bekriegen:maer Iuppiter dooz hun dwafe vermetelheyt herontweerdicht / met zijnen bevenden snellen blixem den bergen bellende/gaf hun met eenen dootd en graf te samen. Nu dees Doetsche Reusen zijn niet anders te verstaen / als hooveerdighe Tyrannen / die met hun swacke versterlijcke macht verwaendlijc den onsterlijcken Godt in almachtigheyt inneenen/ oft schijnen te willen verghelijcken/waerom sy epndelijck ghebleyent van de Godlijcke rechtveerdighe gramschap / t' samen met hummen hoogmoedt werden uytgheroept. By dees Hemel-beclinnende Reusen (welcddigpen en beenen / nae eenigher Doeten versieren/waren cromme Slangen)zijn oock te gelijcken stoute/Godt verachtende/boose menschen/die nimmer pet

Waerom
Pluto Helle-
Godt, Nep-
tunus Zee-
Godt, en
Iuppiter He-
mel-Godt,
zijn ghe-
heeten.

Wtelegginge
opt versnoo-
den der ceu-
wen.

Leerlijcke
uytlegginge
op de He-
mel-beclim-
mende Reu-
sen.

rechts doen: maer gaen heel den crommen wegh / tegen God en zijn gebod / gelijkende de Slange / die haer niet en ran van der aerden opheffen / en recht gaen / maer loopt crom als wierende hene / dese woorden van Minerva de wijsheyt gedoot / om dat se altyt blijven in de dupsterheyt der Menschlijcker onwetenheyt / en nemmer de oogē opheffen tot dit Godlijck licht / het welke d'ander ghelepdet tot een eerlijck en deughdigh leven / en doet verwinnen all' onberstandt en booshepdt. Hierom hadden Bellerophon en Perfeus Minervam te hulpe / die hun leende 't Beerdte Pegasus, waer van elder verhaeldt sal worden. Lang soudet wesen te vertellen de namen der Keusen / humen oorsprong / en wat Goden en Goddinnen Iuppiter hielpen stryden / en wat Keusen van elck bysonder zijn verwonnen geworden / het welc ons wepnigh dienen soude. Nu hebben de Physici, oft Natuercondighe hun uitlegginge op dese Keusen / seggēde / dat het zijn winden besloten onder der Aerden / welke geenen bypen uytgangh vindende / zeken 't somtijt uyt in seer hooge Bergē / so geweldich met sulckē berstinge / dat de Bergh-stucken / en steenen op vlieghen ten Hemel / als of sy hem wilden bestrijden. Sulcx wort oock verstaen van Typhon : want alsoo Strabo in zijn vijfste Boeck verhaelt / zijn het winden / die in de holle solpherighe gheberghten in Italien en Sicilien hun

wesen en werck hebben. Dat den Doet seyt / dat uyt den bloede deser verslagghen Keusen is ontfstaen nieuw gheslacht van Volck / wesende Menschen die hun voorgangers geleken / en grote Godt-verachtters waren / tot alle wzeetheyt ghenegghen / bewijst dat den hooghmoet een oorsaeck is van alderley boosheyt. Wy sullen wel behoeven te verhalen wat breeder van Iuppiter, om weten wat met hem wordt ghe-meent / en ander omstandigheden.

Van Iuppiter.

Iuppiter (also gesept is in d'afcomst Saturni) was den soon Saturni, en Ops, die oock Rhea genoemt wordt. Datter meer Iuppiters zijn gheweest / besonder noch twee / late wy in zijn weerde blijen. Wy hebben van zijn opvoedinghe by den Conbanten verhaelt / meer versierde latende berusten. Wat belangt zijnen naem / by den Latijnen / is hy hulpigh oft helperde Vader / by den Grieken hiet hy Zeus, welck beduydt oorsaker des levens : den naem behulpigh viel hem toe / om de veelnoodige nutte dinghen / die hy vondt en voortbraght / tot onderhoudt en troost van des Menschē ellendigh leven. Dat hy zijn afcomst heeft vanden tijdt / welck Saturnus is / en rijmt soo qualijck niet / dewijl Iuppiter wort gehouden booz de hooft-stoffe der Locht / gelijk Horatius in 't eerste zijner Oden hem verhaelt te wesen / segghende:

Daer onder Iuppiter coudachtigh
Houdt hem den Iagher onghedachtigh
Zijn alderlieffte schoone Bruydt.

En elder:

De plaets is al verstoppt om hanghen,
Met wolcken oock gheheel bevanghen,
Met eenen Iuppiter onsoer.

⦿ **Oock Theocritus in zijn vierde Boer-liedt seght:**
Nu reghent Iuppiter, dan is hy schoon en claer.

⦿ **Oock Euripides in zijnen Cyclops:**
Als Iuppiter den reghen stort van boven,
Ick inde clip, in schaduw ben verschoven.

⦿ **En Aratus in Phaenomenes seght oock:**
Wanneer den Schipper slaept, voor't Iuppitersche coude
Heeft hy te sorghen meest.

⦿ **Enige hieldē de Locht d'ogge van Iuppiter, als onder ander Hesiodus, seggēde:**
De

De poege Iupiters, die alle dinghen siet.

Ander hielden veel meer Iuppiters Su-
ster en Wijs Iuno te wesen de Locht/en
Iuppiter de Hemel des ypers/en dat sy
zijn Vrouw is/ om dat de Locht ver-
warmt door de yperighe cracht Iuppi-
ters, oock metter Sonnen hitte ghe-

holpen/ veel dinghen gheteelt worden/
en wasdom gherijghen. Ghelijck ons
den Doet Homerus in zijn 14. der Illy-
aden aerdigh voorbeeldet / daer Iuno
met Venus gheleenden gordel by Iuppi-
ter comt slapen/ segghende:

Hy nam zijn Huyfvrouw foet, dus seggend', in zijn armen,
De Moeder Aerde groot begon allencks verwarmen,
En met den Lenten nieuw, te worden nieuw alom,
Wt haren schoot herwies al menigh cruydt en blom.
T'cruyt Loto bloeyde root, t'Saffraen goudgeligh gloeyde,
Den Schoonen Hyacinth van purpur verwe bloeyde.
'tCruydt bloeyde dick, en sacht, En sy te saem gherust
Omheldden in't hoogh bedde e.kander daer met lust,
De gröote wolcke gaf oock hier en daer den reghen
Soo dat van boven af al blinkend' quam gesteghen
Al menigh druppel claer, en sachten douw, so dat
Den Bergh gheheel in't rondt al was bedropen nat.

Het waren (so wy booz verhaelt heb-
ben) Philosophen / die 't yper oorfaeck
meende aller dingē; doch schijnt wel de
hitte Bouwmeesterse der Natueren/
oft natuerlijke dinghen/die op der aer-
den wassen/oft leven te wesen. Homerus

getoelde oock / Iuppiter boozt benger
aller dinghen te wesen. Veel hebben ooc
Iuppiter booz den Aether, oft Hemel ge-
houden / hem daerom noemende Va-
der/en d'Aerde Moeder/daerom seght
Lucretius in zijn eerste Boeck;

Iuppiter
voortbreng
gher aller
dinghen

Den reghen sich verliest in Moeder Aerden schoot;
Nae dat hem heeft ghestoort ons Vader Aether groot:

Virgilius, Cicero, en Euripides, zijn al
eens sijn/ dat den Aether (welckē Ana-
zgoras noemt den yperighen Hemel)
soude wesen den oppersten Godt / het
welc soude zijn den Iuppiter: Maer Au-
gustinus in het vierde Boeck der Stadt
Gods / wou den Heydenē eenen corzen
wegh boozhouden / soo sy wijs wilden
wesen/en aenbidden slechs den eenigen
Godt / in plaets van soo groot ghetal
Goden/desen mochte sy achten de Iup-
piter in den Aether, Iuno in de Locht/
Neptunus in de Zee / Pluto in d'Aerde/
Velta in de heerden der huyfen / Vulcan-
us in de schoorsteenē der Smeden/en
so boort / dat Godt schier al is wat sy
booz Goden hielden te wesen. Daerom
wanneer sy den eenighen waren Godt
aenghebeden hadden/souden sy alle zijn
eigenschappē en deuchden in hem ooc
danlijck aengenomen hebben. Nu om
van Iuppiter te schepden / by dat men
by eenige leeft / hy is geweest een wijs

Coning/die onder ander dinghen/die hy
loflijck dede/ den rouwen volcke met
goede leeringhe dede nae laten Men-
schē vleesch te eten/dat boozmaels/ge-
lijck inde nieuw Weerelt / oock seer in
gebruyck was. Hy boerde inden krijg
den Xrendt in zijn Vaendelen / daer-
om boeghtmen hem den Xrent by: den
blixem/ om dat de Planeet-sterre Iup-
piter den blixem veroorzaeckt. Wy zijn
veranderingen in verschapden gedaen-
ten / zijn te verstaen de verschapden ge-
moeden/en ghedachten/welcke de gene
die overspel en ontuyf heyt nae trach-
ten/plegē te hebben/waer van elder ter
hoeghlijcker plaetse ghespoken wert.
Iuppiter is als ander Menschen gestor-
ven/en begravē in Creta, so Lucianus, en
Epiphanius (die daer zijn graf sagh) ge-
tungē. Maer Callimachus in zijn God-
lossangen/ belijdt zijn graf van de Cre-
tensers beteydt te wesen: doch schijnt
zijn doot te versaken/daer hy seght:

A V

De

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

De Creters maecten t'graf dy Coningh groot besonder,
Doch blijft niet door de doot, u Godtlyck wesen t'onder.

Van Lycaon.

N Volght den wreeden Lycaon, Cyran van Arcadien/ welken so boos was/ dat hy Iuppiter te gast heb bende/ des nachts meende vermoordē/ des wert zijn hups verbzant / en hy in Wolf verandert. Dese versieringhe schijnt geboots upt een gheschiednis/ van Leontio verhaelt: hoe de Molosse/ volc in Epirus, nu Albania geheetē/ met den Arcadishe/ ghesep Pelasi, wiens Coning Lycaon was/ na langen krijch waren gecomen tot vzedich verdrach/ des hadden de Molossen Lycaon geze ven tot Gpselaer eē schoon edel Jong lingh. Doe den tijt verloopen was/ en Lycaon den Gpselaer niet weder en schicte/ hebben de Molossen Gesanten gesonden/ hem wederom te eysche/ en te halen. Lycaon achtende dit weder eyschen groote stoutheyt / en verme tenheyt te wesen / als wreet Man vol boosen hooghmoets die hy was/ wert

Geschiedi-
ghe vercla-
ringhe op
Lycaon in
Wolf veran-
dert.

heel verstoot / hy dede den Gpselaer dooden/ en noode dē Gesantē met hem te noemnale. Onder ander die aen tafel warē/ was bande Arcaders een Jong- ling van grooter cracht/ geheetē Lifa- mas, en naemaels Iovis, dat is Iuppiter, desen siende voorgericht de leden des dooden Gpselaers tot spijs gekookt/ wert om deser onmenshelijcke wreet- heyt heel toornich/ wierp de tafel om/ vergaderde een deel zijner vrienden/ bevocht en verwon den Cyran/ den welken met sommige van den zijnen nam de blucht tot de Wildernisse / al waer hy hem onthiel / en onderhiel met straetscheypden/ en doode so veler hem in handen vielen. Hierom werdt ghesep/ dat Lycaon door Iuppiter in Wolf was verandert: Wāt alle bloet- doozstige Menschen worden geheeten Wolven/ ghelijck Plautus den Poet in zijn clucht- spelen seght:

Quaet mensch is mensch een Wolf beschadicht:
Goet mensch is mensch een Godt weldadich.

Sijnen naem op Griec is so veel als Wolf: wāt Lycos is gesep Wolf. Zijn Vader was Pelagus, soon vā Iuppiter en Niobe, zijn Moeder was Meliboea, dochter des Oceans, (oft so Apollodorus segt) de Pymphē Sylēne, zijn doch- ter was Calysto, waer van int ander Boeck volgt. Hy soude (so eenige mee- nen) met eē deel zijner kinderē in Wolf zijn verandert / om dat hy op den Ly- caetkischen Iuppiters Altaer een kindt hadde ghedoodt / en d'eerste was die thloet proefde. Daer zijn noch ander versieringē/ gelijc die vā onsen Poet/ op het moorden der gasten / waer van wy pet leerlijc sullen soecken voort te brenghen. Het is openbaer/ dat d'oude Dichters door sulck versieren hebben den Menschen willen leeren bzeypdelē/ en matigen de bewegingē des geests/ en hun aenleypden tot beleeftheyt/ goe- dertierenheyt / en vzeese Gods: Jae hebben ghetracht het menshelijck le- ven gantschelijck te goedaerdigē/ en te

Ander oor-
saeck zijner
veranderinghe
in Wolf.

Leerlijck
aenwijs op
Lycaon.

verbullen met alle deuchdijcke goede zede: daerom bachten sy voort eenige oude seltsaem vertellingē vā mensche des voorledē tijts/ en dat de Goden in mensch gedaente dē mensche somtijts besochten/ en quamē by hun herbergē/ in schijn van schamel vzeendlingē oft reysvolck / om t'onderbinden / of de Menschen kunnen eben gelijcken oock eenige ebenheyt oft gelijckheyt deden/ loonende dan de gene/ daer sy mit her- tich onthaelt warē / en hart straffende de bzercke en wreede / die huyffesting ontseypden/ oft berongelijcken wilden.

Den Poet beschrijft den Sepndt- bloet / die Iuppiter om de boesheyt der Keusen / oock om hun hooghmoedich wreet gheslacht/ en om d'overdadighe wreetheden van Lycaon, liet comen o- ver de Werelt. Verwonderlich is/ hoe onsen Poet verhaelt/ dat het van God voorszicht was/ dat de Weerelt nae- maels met vper most vergaen / schijn- nende of zijne geest door eenige verbor- ghen

gen cracht der waerheyt hier is wo-
den gebreuen. Hy noemt in plaets van
Noach, Deucalion, die met syn hups-
vrouw Pyrrha alleen behouden wierd/
welcken wy nu oock behooren te ken-
nen.

Van Deucalion.

Deucalion is (soo voorszeyt is) den
soon van Prometheus en Climene,
Pyrrha zijn hupsvrouw was de doch-
ter van Epimetheus, en Pandora zijn
rechte sichte. Desen Deucalion hadde
zijn wesen te Athenen/en stichtede daer
een kerck. Men houdt voorszeyt dat
hy is gheweest Coningh van Thessa-
lien. Men woort nae ghegheuen / dat
hy was een wijs/ oprecht/ eerlijck/en
Godtvuchtigh Mensch / en daerom
den soon van Prometheus, dat is / der
wijs heydt. Hy wiert om zijn deucht-
samenheyt verlost van den Seyndvloet/
doe alle de boos wichte van zijner Ceu-
wen verginghen. Eenighe seggen/dat
hy Thessalisch Coningh wesende/daer
in't Landt een groote waterbloedt is
gheromen / en hy eer sterre-wijs we-
sende/ twolck behieldt / t welck hy by
hem op den Parnasse-bergh vergader-
de: waer op de Fabel ghebouwt van

Doe steenen eerst te werpen hier begonde

Deucalion in s' Weerelts ydel ronde,

Daer Menschen zyn van komen, t hart gheslacht.

Als of hy seyde / gelijk sy van steenen
zijn voortromen/houden sy altyt sulc-
ken harden en wzedden aerdt.

Van den Draeck Python.

DEn grouwsamen groote Draeck
Python is na der Seyndvloet uyt
der aerden ghewassen: Enige maken
der/doch onboeghlijck/van den Reuse
Typhon, die Iuno dooz eenen vuyf-
slaght uyt der Aerden soude hebben
doen wassen / daer in't vijfde Boeck
van volgen sal. Nu desen Python heeft
Apollo met zijn scherpe jagt-pijlen ge-

Roept Io Pæan nu, jae dobbelt dees ghesanghen:

t Ghevoghelt dat ick socht, heb ick in't net ghevanghen.

Nu om hier eenige uytlegginge van
te hebben / is Python op Griecy / ver-
rottinge /welcke van te groote boch-
ticheyt ontstaet / en woort van Apollo

de Boetsche Seyndvloet soude we-
sen. Nu met de eenighe behoudinghe
van Deucalion en Pyrrha, woort aenghe-
wesen de ernstighe Zonde-hatinghe
Gods/int ghemeen straffen der boose-
ten anderen/zijn liefde en vriendelijcke
gheneghentheydt tot den vromen: den
welcken / oft hy schoon toelaet / dat
hem grouwlijck ombloepen Seynd-
bloedighe stroomen van benautheden/
en tegenspoeden deser ellendigher we-
relt / soo en ghebooght hy niet / dat
hy mistroostich en wanhopich daer in
soude verdrucken / te gronde gaen ofte
verderben. Nu alsoo de menschen/die
nae desen onder gangh op den Parnassus
behouden waeren / ofte noch leefden/
noch heel rouw / onbesneden / en ver-
herdt waeren / onwetende hoe men
Gods-dienst soude oeffenen: En dat sy
van Deucalion en Pyrrha geleert / en on-
derwesen zijnde/ menschlijck/redelijc/
ende Gods dienstich werden te leven/
wiert gheseyt/dat Deucalion en Pyrrha
van steenen Menschen hadden ghe-
maect. Virgilius int eerste van zijn
Lantwerck / schijnt hier mede te wil-
len segghen / dat den Mensch heel te
versteent is / en te hardt op zijnen even
oft selbighen mensch/ seggende:

doodet. Dese Fabel bevindtmen uyt
een gheschiedenis te zijn ghenomen / te
weten/dat Apollo by den vliet Cephi-
sus, dicht aen den berch Parnassus, met
zijn pijlen ombracht eenen boosen en
grooten Tyran / gheheeten Python,
toeghenamet wesende Draeck/en dat
de toesienders vast riepen / seyndt pij-
len / oft schiet: Waer uyt is ontsaen
een ghemeen vreuchdich gheroep der
oberwinninghe / Io Pæan, Io Pæan, dat
daer nae altyt in't ghebruyck was / so-
onsen Poet in zijn Minneconst in't
tweede Boeck verhaelt/segghende:

Leertijck
aenwijs op
den Seynd-
vloedt en
behoudenis
van Deuca-
lion.

Waeruyt de-
Fabel van
Python is
ghecomen.

de Sonne dooz haer heete stralen ver-
teert/en te niet ghedaen/die andersins
groote Sieckten souden verdoosae-
ken.

Eenighe

eeftiche-
tvloet
t.op
ouwt.

erlijck
eggingh
Python.

Uytlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

Van Cupido.

Enighe segghen / dat Apollo van zijn
suster Diana in dit Python dooden was
geholve/nemende so wrake over hem/
van dat hy hun Moeder Latona be-
bzucht wesende / hadde door Junonis
haet vervolcht / waer van volcht int
seste Boeck. Nu Latona is vergeetlijc-
hept / en Python d'overbloedighe qua-
den / en swaricheden deses ellendigen
lebens / welcke door vergeetlijckheyt
worden wech genomen / te weten / door
haer kinderen / Apollo, en Diana. Apo-
lo hier verstaende lieflijckhept der
Musijcke oft Maet-sangs / en Diana
de lusticheits des Nachts / twee dinge
die s' Menschen ghemoeden seer
vermaecklijck zijn. Andersins mach
met Apollo oft lieflijcke Snaren-const
geseyt wesen / schoon en welsprakighe
bermaninghe / oft vriendlijcke / soete /
en wijse troost-redene / die de verderf-
lijcke becommeringe des herten wech
nemen: Met Diana den nacht / die door
den slaep de ghemoeden verlicht / en
veel droefheyt doet vergheten. Den
twist des booghschietens tusschen A-
pollo en Cupido, en is anders niet / als
het schil dat ter werelt is / tussche mit
en lust / oft t'behoeflijck en t'behaech-
lijck. De stralen Phoebi, dat is de hit-
te der Sonnen / zijn den Menschlijcken
leven uptnemende mit en vordelijck.
Daer tegen de stralen der Liefden / hoe
wel sy behaechlijc zijn / en zijn ten deele
gelijc der Sonnen ter teelinge dienen /
tot s'werelts onderhoudt / als sy wet-
lijck en maetlijck zijn / soo zijn sy noch-
tans veel soo giftich en hinderlijck /
datse reden verderben / tverstant ver-
dupsteren / ghemoet en sinnen verblin-
den en beraest maken. Soo dat onsen
Poet / om de grootheyt van de cracht
der Liefden topenbaren / secht / dat Cu-
pido met den gulden strael de Sonne
heeft overwonnen: bewijfende / dat den
mensch veel tijdt meer beherticht / en
na tracht zijne lust oft ydel genegent-
hept / als het gene hem nut / bequaem /
en tot zijn welbaren dienstich is. Nu
hoefden wy wel te weten / wie deses so
crachtighen Schutter is / die Apollo
soo overwonnen heeft.

Leerlijck
uytlegh op
hier dooden
van Python.

Wtegh op
den twist
van het
schieten tuf-
schen Apollo
en Cupido.

Plato, oock verscheyden Poeten / ep-
genen Cupido onghelijcke Ouders
toe. Onder welcke eenige niet al te ee-
nich met hun selven zijn: want den ou-
den Poet Orpheus secht / zijn Vader
te wesen Saturnus. Elder / dat al de lief-
den zijn voortgheromen van Venus.
Paulanias secht / doe Venus yst der Zee
quam / was sy ontfanghen oft ghewel-
comt van Cupido. Secht ooc / dat men
geloofst Cupido den jonghsten der Go-
den / en den soon van Venus te wesen.
Plato, die in een plaetse secht / dat men
de Ouders van Cupido niet en weet /
secht elder dat men secht / dat doe eens
de Goden met goet chiere maken Ve-
neris gheboorte vierden / Porus, Godt
des overvloets oft rijkdoms / te veel
Aectars gedroncken hebbende / gingh
droncken wesende wandelen in den Hof
van Iuppiter, daer hy vout Penia, God-
dinne der armoede / welke hy bezucht
tende / hem namaels haecte Cupido,
den welcken Veneri wert gegeven om
haer te dienen / en alles te doen wat sy
begeerde: En hierom soude hy gemeent
wesen Veneris-soon te zijn. Sappho de
ronstige dichtster / maect hem de soon
van Hemel en Aerde: Simonides, van
Mars en Venus: Acuilas, van de Nacht
en de Locht: Alcaeus, van de Twee-
dracht en Zephyrus, oft de weste-wint.
Cicero int Boeck van de Natuere der
Goden / noemt verscheyden Cupidons,
van verscheyde Ouders oft geslachts:
Den eersten / van Mercurius en Diana:
den tweeden / van Mercurius en Venus:
den derden / gheroemt Anteros, van
Mars en Venus. Doch watter van ghe-
sept wort / de meeste overeenstemminge
is / dat het is den eersten soon van de
Goddinne Venus: welke doe sy hem
hadde gebaert / wert van Iuppiter seer
bekeve want hy oordeelde aen t'kint
ghedaente / dat door hem onder den
mensch groote beroerten soude ont-
staen / so dat beter waer hem t te doo-
den / dan met hem te late leve / tverderf
der Menschen voortganch te laten
hebben, Venus ptesende dan tbezegen
van

Verfeh-
den mee-
ge van
comst va-
Cupido.

Porus, C
des over-
vloets.

Penia, C
dinne de
moede, o
ders van

Verfeh-
den Cupi-
dons.

abel van
pidons
voedinge.

van Iuppiter, droeg Cupido verbergen in de wildernis / alwaer hy gheboedt midden den wilde dieren; dese suppende / soop hy met den Melck oock hun strafficheyt / en behiel hun eygenschapen en wesens. So haest hy Boge conhandelen / maecte hy sich selven eenē boghe van Eschen hout / en pijlen van Cypzessen / oeffenende hē eerst den wilde Dieren te schieten / van daer bestont hy in den steden der menschē herten te treffen. Epndelinge creeg in eenē tros van goudt / waer mede hy de gantsche Werelt onder zijn macht ghecreegh. Een Griec Poet Palladas de deser oorzaeck segt / dat Cupido draegt eē bloem en eenen Dolphijn, bewijfende dat hy d' Aerde / en de Zee in zijn gewelt heeft. Een ander Griec Philippus schrijft in eē Epigramme, dat de Cupidons niet een ver rasshingē den Hemel / oft der Goden hups ingenomen hebbē / en wapen-

Cupido met
a bloem
Dolphijn
terom.

den hen rijckelick met seer heerlijcken roof / nemende Phoebus zijn gulden koker en boge / Iuppiter zynen blixem / Hercules zijn knodse / Neptuno zynen dry-tant / Mars zijn kreeft / en Bacchus zyn bevelde Toostse / Thyrses, waer by segt hy / niet is te verwonderen / dat swacke Menschen hum niet de pijlen der Liefden laten treffen / dewyl de Goden hem niet hun reetschap hebbē toegerust. Plato noemt Cupido den geluckichsten / besten / en schoonsten der Goden: hy beschrijft oock twee Cupidons den eenen Hemelsch / en den anderen den gemeenen. Sommige beschrijven hem niet alles blint te wesen / maer voegen hem by voor geselschap dzonckenschap / dzoeschē / vpyantschappen / tweedzachten / en vergelijcke plaghe. Marullus den Poet beschrijft op deser meyninge een schoon Epigramme / in een t' saemspzaeck / seggende:

De Liefden
winnen den
Hemel.

T' geselschap
van Cupido.

Wiens is dit dertel kindt? t'Hoort Venus toe dit wicht.
En zynen koker doch, waerom vol menigh schicht?
Al is hy dom, hy can wel schieten sonder falen.
Op die hy mickt, en voert daerom die scherpe stralen.
En waerom gaet hy naect? Slecht is hy onbedeckt:
Hy toont hem al geheel, en haet die sich bedeckt.
Waerom is hy een kindt? Om dat hy sulcx doet blijcken,
Oock 'roude volck, dat haest int graf sal moeten strijcken.
Van wien ist soo ghevlerckt? van ongestadicheyt.
Waerom geen voorhoofd oock? Het laeyt quaerwillicheyt.
Wie maect hem d' oogen quijt? De woefte vuyl wellusten.
Wie maect hem magher dan? Lust, sorgh, en druck onrusten.
Wie gaet voor desen Godt? De dronckschap, overdaet,
Oncuytheyt, langen slaep, en luyheyt Moer van 'tquaet.
Wie gaet beneven hem? Krijgh, haet, verwijt, en schande:
En stadich volgen hem gheschillen veelderhande.
Maer wie dorft gheven hem hoogh by den Goden plaets?
Die selfs deelachtich zijn, jae werckers des misdaets,
De Menschen. Maer waerom? Om dat hun doen mispresen,
Dewij't de Goden doen, te soeter soude wesen.

Alle versieringen der ouder Poeten obergheflaghen / laet ons mercken wat sy in ernst met Cupido hebbē gemeent: So is 't gheboelen van eenige der oude Schryvers / oft Philosophen / als Thales, en dergelijcke / dat 't water begijn soude wesen van alle dingen. Oock is dit element ongetwijffelt een besonder stoffe / bequaem en noodigh tot der koozt-teelinge; doch niet sonder Cupi-

do, die men mach noemen / de Liefde / oft Manlijck toedoen / oft een vperige hitte / oft epndlic eē Godlijcke kracht / die aller schepselen wasdom gheeft / na dat Empedocles seght: en dat liefde een Godlijcke kracht wesende / is een seker begheerte in alle dingen / om hem te vereenighen en versamen / om zijn ghelijck wesen oft gedaente te teelen: oft om anders te seggen / een Godlijck verstandt.

Wat Cupido
iste vortsaet

Wlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

verstandt de Natuere een sulcke gene-
ghentheidt/ oft lust in is dzuckende.
Hierom ist dat sommighe den Cupido
so veel verschepden Ouders toefchyn-
ben: Een hem willende van de stoffe
des ongeschickten hoop Chaos voort-
gecomen hebben/maer ander/oft mee-
steri deel van Venus: welcke Venus ooc
wordt ghehouden egentlijck te wesen
de begheerte/ die de schepselen hebben/
voort te brengen hun gelycke beelddt
oft schepfel/ welke begheerte ontfaet
upt ee wisse overeencominge der lich-
amen en ghematichheidt der Locht.
Woorde zyn vleughelen/ die hy aen
den schouderen soude hebben/ bewijfen
d'onghestadicheden der Menschen/ in
het verlaten der verganckelijcke We-
reltsche dinghen. Allinent nu hoogher
dzyben/oft verstaen wilt/beteckenen
de vleughelen der Liefde/ dat de goet-
heyt Gods is seer veerdigh/ en sozgh-
buldigh tot vorderingh/en behulp der
natuerlijke dinghen. Sommige ma-
ken hem witte vleugelen/ beteekenen-
de een supber/ oft houwelijcke Liefde.
Petrarcha Italisch Doet/ in zyn Tri-
umph der Liefde/ geeft hem vleugels
van dupsenderley verwen/ willende te
kennen geven/ dat d'oncupsche Liefde/
ongebonden wesende/ onversadigh is/
alhtys genegen tot veranderinghe/oft
vernieuwinghe. Isidorus van Pelusien
seght/ dat hy ghebleughelt is/ om dat
als hy zyn begheerte volbaen heeft in
eenighe saecke/ die selve verlatende/
stracy op een ander vlieght. Aengaen-
de dat hy ghewapent is met Boghe
en Pijlen/ is ter oorsaken/ dat hy den
dwafsen Minnaer inden gheest doet lij-
den groot verdriet en onrusten. Xeno-
phos seght/ dat de Liefden zyn schut-
ters gheheeten/ om dieswille/ dat de
schoone Menschen van verre quetsen

inoghen. Servius uytleggheende Virgiliij
dichten/ seght/ de schichten oft pijlen
van Cupido te wesen/ de nopinger des
verouws en des dzuckis/ die alhtjd de
Liefde navolgen. Andersins om de-
se Pijlen te trecken tot eenen hoogerem
sin/ beterekenen sy d'onghelooftijcke/
oft wonderlijke veerdicheyt/ oft siel-
heyt van den geest Gods/ die sich ver-
spreydt/en lichtelijck onverhoets ober
al door is dzinghende. Wat zyn blint-
heyt beduydt/ is (nae t' segghen van ee-
nighe) ter oorsaken/ dat sommighe Men-
schen door den brant der liefden onge-
schickt leven leydende/ vergheten/oft
niet en aemmercken hun weerdicheyt/
en waer toe dat sy van Godt voorszien/
oft beroupen zyn/ niet aenstende schade
oft schande/ Godtlijke noch natuer-
lijke Wetten/soo dat die sulcke met
recht niet alleen blint/maer kintsch/
en dwaes ghelijck te wesen. Wy de
naecticheyt van Cupido wordt oock hy
eenighe verstaen/ dat den gheest Gods
de dingen nootwendich deser Weerelt
beschickt onghewynt/ en wy sonder
loon verwachten. Andersins bewijst
de naectheyt oock/ dat de Liefde haer
qualijt bewyfen can/ tusschen die Wy-
agte pleghende zyn. Cupido wort ghe-
houden voor den schoonsten/ besten/en
oudtsten Godt/ om dat de Liefde/oft
goedertierenheyt Gods ewelich blijft/
en van aenbang der Weerelt de Men-
schen gheopenbaert is. Hierom werdt
verstaet hy den Doeten/ dat Cupido,
den Hemelschen gheheeten/ van eerst
aen is vermengt geweest inden Chaos:
maer den Cupido die zyn woonste
maect in de deelen onses geests/ daer
redelijckheyt voort swichten moet/ is
(na de meeninge van Phocylides) meer
een woedende raserge/ als eenen God/
ghelijck hy seght:

Cupido en is gheen Godt: maer een fel rasch woelen,
Dat alle Menschen doet seer grooten nootd bev oelen.

Van Daphne.

Van Daph-
ne in Lau-
wer, en de
beteckene-
ninge daer
van.

De veranderinghe van Daphne in
Lauwerboom is versiert/ ter oor-
saken dat int dal Tempe veel Lauwer
wast: sy wort geseyt Dochter van Pe-
neus, een vliet/ vloepende door dat selve

dal. De beduydinghe hier van is dese/
dat Daphne vliedende de oncupsche
Liefde/aenwint/ dat een Maeght/ die
haer Maechdlijcke eere sozghbuldich
bewaert/ blijft jeughdich/ en behoudt
een

Wat de
blintheyt
van Cupido
beteckycken

Wat de
naectheyt
beduydt.

Wat de
vleughelen
van Cupido
bedayden.

Wat zyn
Pijlen be-
teckykenen.

een gheduerigh goet welriekende ge-
 rucht/gelyck den Lanwer ghestadich
 groen/goeden reuck van hem gheeft:
 Want sulc moet de Maeghdlycke rep-
 nichepdt oock wesen onberandert / om
 spoedigh in eeren te bloeyen: En eben
 alsoo den Lanwer in't byer gewozpen
 wesende groot geriet maectt/schijnen-
 de al brandende de blannne te weder-
 strijden/sulck moet wesen den aerdt
 van een eerlijcke Maeght/de blannne
 der oncuysheyt wederstaende/door met
 gherijt/als sy met eentigh ghewelt on-
 behoorlyck tot oneeren wort versocht/
 oft gedwonghen. Eenighe willen/dat
 Ovidius dees Fabel heeft verciert/om
 Augusto te behaghen/meenende met A-
 pollo, Augustum, en met Daphne, Livi-
 am. Den Lanwerboom is by den Hey-
 denen van oudts hoor Apollons boom
 ghehouden geweest: en alsoo Apollo ge-
 houden was hoor de Godt des waer-
 segghens en des gheheynnis/waren
 oock daerom de Louwerbladeren tot
 waersegghen bequaem gheacht/en tot
 droom beduydinghen/leypden daerom
 onder hun peulubwen des hoofts Lou-
 wertackshens / om waerheyt te droom-
 en/als sy slapen gingen: te meer heeft
 den Doet hier op zijn vercieringe ge-
 bouwt/en eenen schijn ghegheuen.

Van Io.

VAn Io, oft Isis, zijn verschepde uyt-
 leggingen natuerlyc / en sichtig/
 oock in het thiende Boeck van Natalis
 Gomes; die ick hoor by gae/nemende
 hoor een ander van Joseph Horolloggi
 Italiae/te weten: Io becingelt in duy-
 sternis/bemint en onteerd van Iuppi-
 ter; en in Koe verandert / is te ver-
 staen de bochte lebendicheydt van des
 Menschens wasdomscher gheest / oft
 saets/bemint van der Sonne/de welt-
 ke begeerich is/en gereghen daer in te
 wercken/dat dan in Moeders lichaem
 behanghen/als met eenen dichten jae-
 vel/om wel te bewaren: desen jaevel
 van Iuno, hier hoor de Mane verstaen/
 wort wech genomē/welcke als Baer-
 Goddinne verwacht word / dat de
 Menschlycke leden vermeerdert / en
 ten lesten met licht ghebracht worden/

dan wordt dese verhaelde bochticheyt
 verandert in de Koe:want den Mensch
 heeft de ghelyckenis van de Koe/om
 dat het een vruchtbaer/en arbeypdich
 Dier is/dewyl de Mensch willende
 met Menschhen omgaen / moet vrucht-
 baer en arbeypdich wesen/want hy tot
 arbeypd is ghebozen/als den Voghel
 om vliegghen. Den Mensch dusdanigh
 dier wesende/wordt van Godt in be-
 waringhe ghegheuen onder Argus den
 Herder/dat is te verstaen/de reden oft
 redelijckheyt/die aendachtich als met
 hondert ooghen alles aemmerckt / en
 overleght. Dese reden wort van Mer-
 curio, dat is/van eyghen begheert/en
 behaghen tot den wellusten/en quade
 booznemens ghelockt / en in sondighen
 slaep ghespeelt en gheleypd/en wort
 met eenen oock van onthooft/en ghe-
 doot/dat is / den Mensch van de rede-
 lijckheyt berooft/in een boos leben ge-
 raectt wesende/de oogen die hem eerst
 niet dan alle gerechticheyt en deucht-
 saemhepdt aemmercken/naendencken
 deden/worden ten lesten ghestaen in den
 Dauw: steert van der Goddinne des
 rijckdoms Iuno, twelck anders niet en
 is/van een overghegeuen begeerte tot
 rijckdom/en hooghmoedighe lust tot
 ydel eere / met een toegheneghen aen-
 schouwinge der onvolmaekter aerdt-
 scher schoonhepdt/tot een upterlijcke
 schade des gheests.

Van Mercurius.

Dewyl hier den Doet Mercurium
 voortbringt / sal hoegen te hoorzen
 wie hy is geweest / en watter mede ge-
 meent wort. Het comen oher een Hes-
 odus in zijn Theogonie / Orpheus en
 Homerus in hun Goden-loffangen/dat
 Mercurius is den Soon van Iuppiter en
 der Pymphe Maja, de Dochter van
 Atlas: Hy was gehouden den bode van
 Iuppiter, en seer behendich dief te we-
 sen. Lucianus in zijn Tsaenspraek van
 Apollo en Vulcanus, schryft / dat hy
 van in Moeders lijf scheen te versie-
 ren middelen om stelen: stracy ghebo-
 ren/ontfal hy Neptuno, zinnen bytant/
 Mars zijn sweerdt uyt der schepde/de
 Koeven oft Ossen vandē Coningh Ad-
 metus,

Ossen en
 Koeyen in
 sommigh
 Landen
 ploeghen
 trecken, en
 dorfschen.

Argus met
 honders oo-
 gen, wat be-
 duydt.

Van he-
 hercomen
 Mercurij.

Van Me-
 curij die-
 verijens.

Van Io, oft
 Isis, in Koe
 verandert,
 in het be-
 dyt.

Uytlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

mercus, die Apollo bewaerde/ welcken hem dreyghende te schieten/ontfal hy Boghe en Dylhoker / zijn Moeder en Susters hemden in de badstove / en Vulcano zijn tangen/ daer hy by was. So haest was hy niet ghebozen/ hy en woystelde niet Cupido, die hy ee beentgen stellende stracy ter aerden wierp. Doe elc om t' verwinne hem toefdede/ Venus hem cussede/benam haer sonder datset boelde hare gozdel. En Iuppiter Venus hierom bespottende / ontstal hy

zijn Conings staf/ en soude hem den bliem ontnomen hebben/ had hy niet gebreest hem te verbrande. Eens ontstal hy remandt een schoon Beerdt/ en gaf daer voor eenen scerigen Esel. Een nieuw ghehouwt Man ontstal hy een schoon Vrouw / en gaf daer voor een oudt tandloos vupl Wijs. Syndlijck hy wert gheheeten dock den Godt der Dieben/ als Homerus in zijn God-los, sanghen seght :

Mercurius
Godt der
dieven.

Dees eer u sullen doen de menschen, dat nae desen
Van alle Dieven ghy sult eenwiche Heere wesen.

Hy was eerste die ophacht/ de waaren en Coopmanschappé met gewicht en maet te vercoopen/ doch niet sonder bezogh te plegghen : daerom werdt hy gheloude voor den Godt der Cooplieden. Hem worden veel Constvindinge toegeepent. De Liere oft Luyt soude hy van een doode Schiltspadde op den Nylus ghehouwt hebben/ waer voor hy int vzebe-maken niet Apollo over de Offen-dieste in mangelingh hadde zijn roede Caduceus, welke de cracht hadde van twee twistighe te vzedighen/ daer sy tusschen beyde ghelept werde. Om t'welc te onderbunde/

haer Mercurius eerste ghy wiert tussche twee slanghen die hestich bochten/ de welke stracy byende zijn geworden/ so dat de roede niet twee slange bewonden is geweest / en wert altyt gheloude tot een teeken des vzeeds. Hy was de vinder der dyp verscheyden Musicktoonen / hoogh / middel / en leeghe oft grof. Was den eerste / die der Sterren loop waergenome / en het Jaer en dagen het onderschepdich besteck bestelt heeft. Leerde ooc den menschen Godsdienstich en beleest zijn / waerom Horatius Flaccus seght :

Vinder v
verscheyd
Consten.

Mercurius,
Godt der
Coopluyde.

Mercurius ghy Atlas kindt schoontalich,
Eerstmael hebt ghy de Menschen, woelt en dwalich,
Mer u Musick, en wijse foete stemmen,
Wel connen temmen.

Mercurius wort ooc genoemt Hermes, op Griec so veel gheseyt/ als Sepnt-Godt der Goden / oft Taelman der Goden: en Mercurius is so veel/ als een woort oft reden. Cicero beschrijft/ dat Mercurius den Egypters de letteren en wijse van schryben heeft geleert/ en de Wetten/ en wert daer van dat volc gheheeten Thoir, oft Theut, gelijck Plato ghetuyghet. Om nu te verstaen wat hier mede gheseyt wort/ eersteelijck dat Mercurius, die tot behoef der ellendiger oft sterlijcker Menschen / so heel veel nutte saken gedaen / en voort gebracht heeft/ den soon van Iuppiter, beduydt/ dat de ghene/ die hun bebljten hummen vde Menschhe weldaet en alderlep hulpe te doen/ zijn waere kinderen Gods.

En gelijck de sterchte Heydenen sulcke uptnemende Constvinders/ en weldaers der ghemeenten/ in groot achten hadden/ en Goden/ oft Godlijc meenden te wesen / hebben sy vele gheacht kinderé van Iuppiter te wesen. Bysonder hebben sy ooc den Coningen meest al Godlijcke eere gedaen / Tempelen ghebouwt / en aenghebeden/ waer upt de Doetsche Goden hummen oorsprack genomen hebben. Dat hy den woort boerder/ oft Godé Bode is genoet / is/ om dat hy de Menschhe leerde goede en Godlijcke Wetten/ gelijck of hy den wille der Goden hun upt den Hemel op Aerde hadde gebracht. Dat hy der Dieben/ en Coopluyden Godt is gheloude/ is/ om dat de welsprekent-
hept/

Van w
der Heyden
den Godt
oorspron

Waerom
Mercurius,
den soon van
Iuppiter.

Waerom
den bode
Goden.

hept/ alsse misbrypct wort/ alderhande
de hoofsheit en ongerechtigcz can upt-
richten onder den menschen. De Boe-
ten versieren/ dat Mercurius met zijn
roede can dooden verwecken / willen-
de seggē/ dat de schoon sprake/ oft wel
sprake thept / macht heeft de blooden
verschrieken den moet te verwecken
en te doen leven : gelijk men leeft van
welsprekende Hoofsnammen / die hun
krijchslupden een manlijck cloeck on-
vertsaecht hert hebben met constighe
vermaningen doen hebben. Ooc wort
verfiert / dat hy alle dooden ter Hellen
most leyden/ welck ooc mach verstaen
worden/datmen met welsprekenthept
den opgeblasen hoochmoedigen men-
schen can den moet doen sincken en
vernedere. Hoe wel datter noch ander
uptlegginge is / van dat hy de Zielen
der ghestorven Menschen ghelepde
ter Hellen/ ooc sommige te woonen in
nieuw lichamen : dat is ter oorsaeck/
dat hy den mensche hadde geleert / dat
alles wat sterft of. wast / heeft zijnen
oorsprong van bobē. De vleugelen aen
hoedt en hielen bewijzen/ dat den wel-
spreker moet veerdich zijn/ en snel van
geest en tonge/ om zijn woordē en ant-
woorden bequaemlijck/en alst behoef
haestlijc en vloepende voort te bzingē.
Oock ghebruyckten de Grieken te
segghen/van ghebleughelde woorden.

Nu comen wy tot de Fabel van Pan
en Syringa, welke verrellinghe Mer-
curius om Argum bedriegē dede. Eerst-
lijck wordt verstaen by Pan, de Pa-
tuere/welcke gheseyt wordt te wesen
den al : Oock is Pan op Griex te seg-
gen/al. Desen al/ oft gantsche Natue-
re/ met Pan afgebeeldt/ wort verliest/
oft verwonnen van der Liefde / wan-
neerse bemint de selve dinghen diese
voort heeft gebzacht/ ghelijck sy doet.
Dese Syringa nu/welcke van Pan wort
bemint/ is het bevallijck wel geschict
lijcklijk voeren des Bemel-cloots/ om
dat hy met sulcke heerlijcke meester-
lijcke Const en orden belept en bestiert
wort/tot den eyndt/ daer hy toe is be-
schickt / en desen eyndt is beteykent
met de bliet Ladon. Maer dat Syringa
veracht de liefde der Welbt-goden oft

Satzen / daer by mach verstaē wo-
den / dat opt de beste Musijcke by den
plompen Menschen weynich in ach-
tinghe oft bemint is gheweest.

Speeltuygh van Pan, met twelck
Mercurius d'oogen des redens dede sla-
pen / welcks soethept ons ooc veel tijt
slaperich maect / en ter doot bzingt/
is te verstaen/te wesen/ de lustige vol-
comē schoonhept der geschapē dingē/
daer wy den Schepper verghetende/
al te seer onse hert en sinnen op stellen/
dat wy dooz de liefde der selviger ons
selven verliesen.

Nu Iuno siende haren Herder doot/
en de Koe los van Argo, dat is / den
Mensch sonder reden wesende / sy is
genegen dooz toozne haer aen de selve
aere/te weten/den Mensch / selijck te
wreken / hem omsettende met quade
gheesten / die han nimmermeer laten
rusten : maer hier van gebzeven en be-
raest/loopt de werelt ober/ gepriekelt
van onnatige begeerte des rijdoms
en de lusten des eergierichepts / Zae
van alderley ongheluydelde passien/
die hem pijnige / dat hy ten leste comt
in Egypten / welck is de dypsterhept
des doots/ daer wort hy lide, welck
beteykent aerde:want hernemende de
stoffe des beelts van de eerste mensch/
worden wy ten lesten aerde. Ic hoefde
nu wel voort te bzinghen Iuno, Pan,
Satyren, de Hamadryaden, en Naiaden,
wat het al hooz een volck is : maer sal
eerst een weynich verhalen van de
voozighe Syringa.

Van Syringa:

Syringa is gheweest de Dochter van
Ladon, een bliet in Arcadien/welcke
nu ter tijt groot is gelijk een Weyz.
Wat van Syringa wesen en doen was/
vintmen genoech in den Text Ovidij:
maer dit hoeben wy te weten / dat Sy-
rinx op Griex is gesept een sluyt / oft
pijps gheluydt. Sy is de dochter van
een bliet/om dat de Grieten oft rietpij-
pen aen t'water/oft in vochte plaecten
wassen. En van den Grieten heeftmen
eerst de Fluyten ghemaect / waer
van Pan den vinder wordt ghesert te
wesen/

B

Mercurij
pijpen
wat betey-
kent.

Wat be-
reyckent.
dat Iuno
de Koe
vervolght.

Wacrom
Syringa
dochter des
Vliers.

at beduyt.
hy doo-
n can ver-
cken.

Wacrom
it hy de
ooden ter
ellen leydt.

De liefde
ans tot
yringa,
at beduyt.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

wesen/ als onder ander schrijft Virgilius in zijn tweede Boerliet/ segghende:

t' Was Pan, die eerst beginfel heeft ghegheven,

Meer Pijpen t' saem met wasch aen een te cleven.

Oock Plinius in zijn sevenste Boec beschrijft/ dat hy hoor den Fluyt-vinder gehoude wort. Dus was versiert/ dat hy op Syringa was verliest/ om dat hy t' Fluytspel oeffende/ en dat hy by de bliet Ladon stille wesende/ zijn tijt verbyff hadde te hoozen de Rietē met den windt teghen malcander slaende/

en eenighe ghespleten zijnde gheluydt gheben/ eenige nemende daer in bles/ en allenekens tot Fluyten maecte. Lucretius in zijn vijfde Boec tuggende dit Fluyt begin onder den Herders so toegegaen te wesen/ seght op dese meeninghe aldus:

Alsoo den westen windt blaekt soetlijck in de Rieten,

En doerle als binnens monds een sacht gheluydt ghenieten,

Heeft hy t' begin gheleert, een voysken op de Fluyt

Met vingher snel ghedans te spelen overluyt,

Hoogh, middel, op en neer, en droeve clachten maken,

In eenich lieflijck Liedt, nae dat de vinghers raken.

De Herders dan ghepast op dese pijpen meest,

Aldus met moeten daer verheughen hunnen gheest

In schaduw, binnen dat in graf-baer groene weyden

Hun kudden wit ghewolt al over al gaen weyden.

Dan Iuno.

Dat Iuno teender draecht met haer
 Man en Broeder ghebozen was/
 hebbe wy elder verhaelt. Daer is een
 gheschil by den Poeten / waer sy ghe-
 bozen was. Strabo den Ant. beschrij-
 ver/ in zijn 9^e. Boeck/ segt tot Argos.
 Homerus, is oock van die meeninge in
 zijn 4^e. der Illyaden, en elder/ daer hysse
 de Argosste noemt. Paulanias seght
 haer van Samos te wesen: Ooc houden
 haer den meesten deel van Samos. Dit
 bewillicht Virgilius in't eerste Boeck
 der Aeneidos: en Apollonius oock/ in't
 eerste Boeck der reyse nae t' gulden
 Wlies: dan t' schijnt wel datse daer ge-
 boedt was. Hier zijn noch meer ander
 meeninge van/ niet noodich wesende.
 Sy soude van Iuppiter bedrogghen zijn
 gheweest/ in ghedaente van eenen half
 beruosen Rookuyt/ soo Dorotheus int
 2^e. Boec zijner veranderinge segt. Sy
 baerde den Iuppiter Mars, Hebe, en
 meer kinderen. Sy was de Goddin
 van het Houwlijck: en als men haer te
 deser oofraeck offerde/ werdt de galle
 achter den Altaer wech gewoepē/ om
 dat in den Echt gheen haet oft nijdt
 most wesen. Sy was (seggt Homerus int
 1^{se}. der Illyaden) van Iuppiter gehan-
 gen in de locht aen eē gulde kette/ met
 aenbilden aen de voeten/ en geen Godē

conden dit beletten. Dese ketten mach
 verstaen wesen den Echten staet/ daer
 Iuno de Goddin van was. Ooc wilde
 Iuppiter de Werelt met de gulden ket-
 ten ophouden: de Werelt wort oock
 dooz t' Godlijc beschick met den Ech-
 te staet in gebuerich wesen onderhou-
 de. Des vereeninge en versaminge der
 Creaturen/ is Menschē noch Goden
 mogelijk te beletten/ dan alleenlijck
 den Schepper self. Andersins beteyc-
 kent dat sy so gehangen was/ dat sy is
 de Locht/ welke Locht hier beneden
 is dooz natuerlijke cracht gebesticht/
 aen hen hoven-lichaem/ ghelijck Plato
 in Timæens segt. De aenbilde aen haer
 boeten/ vast aen haer seplsteeven tof-
 selfs/ zijn d' Aerde en t' water/ die in
 de Locht schijnen verliesen/ ghe-
 merckt de Locht boven beyde weest.
 Sy is oock gheacht gheweest God-
 dinne des Rijckdoms/ beloofde daer-
 om Paris grooten Rijckdom/ dat hy
 haer den Appel soude toewijfen. Sy
 is Goddinne des Echts en Rijck-
 doms ghenoemt/ om dat sy de Locht
 is te verstaen/ en dat de goedertieren-
 hepdt der Locht alle dinghen te booz
 schijn brenct. Sy heeft veel Camerie-
 ren/ bewijfende de veelberley verande-
 ringen der Locht. Den Pauw is haer
 toe

Wat de
 Ketten be-
 duydt, daer
 Iuno mede
 op was gh-
 hanghen.

Iuno God-
 din des
 Houwlijcx.

Waerom
 Goddinne
 der Echte,
 des Rijck-
 doms.

Waerom
 sy den Pa-
 heeft.

toegepient/om dat het is een hoochmoedich Dier/schoonverwich geriert wesende: doch niet al volmaect/niet schoon van boeten noch stemme. Soos en hebben de rijcke deser Werelt nimmer al hun benoeghen volcomelijck/oft hun gemeden en worden ooc mingerlep aengevochten en gepijnt.

Van Pan.

VAn Pans afcomst schillen de schrijvers verschedelijck. Eenighe segghen/hy was geteelt by Penelope in Mercurius, in Boez ghedaente. Homerus in zijn God-lofsanghen segt/hem te zijn geweest den soon van Mercurius, en de Pimphe Dryops: noemt hem oock ghehoort/Gepte-voet/en sangh-liefdigh. Macr Duris van Samos in een Boeck van Agathocle, segt/dat hy is gheromen van den Wyers van Penelope, en dat hy daerom Pan hiet/dat is, al. Epimenides segt/Pan en Arcas waren afcomstich van Iuppiter en Callisto. Onder meer ander meeningen/ Herodotus in zijn Boeck Euterpe seght/dat Mercurius en Penelope zijn ouders waren/en Mercurius soudenese hebben bedrogghen/daer sy Icaris haers Vaders vee hoedde/en dat in gedaente van eenen Bock/die haer wel beviel. Waerom Pan van sulckē gestalt was/te weten/bodē als een Mensch/en ander als een Gepte/met hoornen in't boozhoofst/met een root aensicht/lang hantz/en dickē langen baert: op't hoofst dzoech hy eenen Crans van Pijn telgerkens/in de rechte handt een Fluyt met seben pijpen/in de sinck eenen gecromden stock. Hy was den Godt der Herderen/en een waernemer des vees. De versieringen obergelagen/leestme dat hy was een seer strijthaer Hoofstman/onder Bacchus, die hem't bysonderste last zijns heps gaf/doe hy Indient ging winnen. Wat nu Pan beteykent; Plato wil dat Pan soude wesen het beleydt van een reden oft vertellinge/romende van Mercurius, oft uyt de gedachten oft oberleggingen des geests. En dat Pan boven schoon Mensch gestalt hadde/en onder misnaect en leelijck/wil beteyckonen/dat boven by

den Goden/oft in de Hemel/waerheyt en volmaectheyt is/maer valsheyt en bedroggh hier beneden meest by alle Menschen. Zijn root aensicht/beteykent den Hemel des Wyers: zijn hoornen/de Mane: zijn hantz en baert/zijn de stralen der Sonne/ter Weerelt verspreyt. Zijn sebenpijige speeltuygh/de seben Planeten: gheseluydt/het goet bereenigen onderlinghe: den crommen stock/het Jaer/dat gepijnt dicht dan wederom keert: zijn vlercke huyl/dat hy omdzaecht/is den Hemel met sterren beset/oft de gestaltns der Wrdē/met dieren/boomen/vliten/berghen/Zeen/verschedelijck gheschakeert/met meer ander beteyckeninge. Eynelijck/Pan is het, al. Die hem vorder en God van Arcadien oft der Bergen/beguaem om vee voeden/schrijven/en meenen hem (schijnt) niet anders/als voor de Sonne. Hy is woestelende met Cupido, verwonnen geweest: Liefde verwint Natuere: Bock is Liefde/die de teelinge aller gedaenten der Natueren verwerckt. Ooc seggen de Philosophen/dat Liefde en Twist zijn de eerste beginselen der Natuerē geweest. Hy soude om zijn Fluyt-bindinge zijn in't ghetal der Goden ghestelt/oft om dat hy den Goden in ander gestalt nae Egypten riedt te vluchten/doe den Keuse Typhon den Goden quam bestrijden/en hy was in dese vlucht in eenen Geptebock verandert: en hebben de in desen Keusen krijgh hem wel gedraghen/werdt by den Goden aen de tweede Tafel gheschickt/en werdt ghegheben in den Hemel plaetse/en ghenaemt Gept-hoorn.

Wat zijn gedaent en reedschap beduyden.

Pan werdt den Capricornus.

Van den Satyren.

OM dat in de Fabel van Syringa van Satyren en Weltgoden wort verhaelt/behoefde daer va verclarin ghe te geschieden. Hun afcomst is niet seker. Het schijnt dat se sonen zijn van Faunus, oft Saturnus: En als men eenger versieringe soude gelooven/souden sy ghewassen zijn/en oorsprong hebben genomē van de bloede van Martias, doe hy van Apollo gebilt was. Plinius in't sevendē Boeck/in't tweede Capittel.

B ij seght

scheyden ynighen n Pans af- nst.

ans ghe- tuis.

fat Pan

seght / dat in't Rijck van den Cartadulen / in de gheberghten van Oost-Indien / onder den gelycke nacht / gevonden wordē Satyren / dieren met Menschen aensichten / licht en siel te voet. Paulanias schryft van eenighe bosschighe Eplanden / daerse oock ghebonden wierden / hebbende steerten als Beerden. Sy worden geseyt / seer oncuyschte zijn gheweest. Sy zijn (meenen eenighe) genoemt Satyren / na een Gietr woort Sathe / beteykenende de prikkelinghe van Venus. Sy waren medeghesellen van Bacchus, en trocken met Pan, verselt met den Prince Bacchus;

Indien helpen innemen. Eenige houdense vooz Demons, oft quade geesten: eenige vooz sterckijcke schepfelen: doch hebben (soo't schijnt) vooz Goden oft half Goden gehouden geweest / en men offerde hun de eerste nieuw vruchten / van appelen / dzyrpen / en dergelycke. Daer waer wel veel meer van te seggē: maer dewijl niet besonders tot leeringhe by te brengen is / laet ick dese Satyren varen / dewijle datter in onse sprack wel vreder van is te lesen / en keere my tot den Nymphen / Nymphen / en sulck gheselschap.

Vanden Nymphen / Dryaden, Hamadryaden, Oreaden, Naiaden, en dergelycke.

De Nymphen (na d'oude Dichters meeninge) zijn Dochters van den Ocean en Tethys. Dit tugght oock Orpheus in den Godt-loffangh der Nymphen / en hy bedeeltse in verscheyden rotten oft deelen: Eenighe soudē Hemelsche zijn / en ander Aerdtsche: Sommige gebiedt hebben ober Bomen en Vlieten: sommige ober de Zee: ander ober Hoelen / Marassen / Weyden / en dergelycke dingen. Sommighe willen dat d'Aertsche Nymphen hebben gehoedt Ceres en Bacchus. De Hemelsche seydemen te wesen Sielen des Hemel-cloots / oock geheeten Muses, en

de crachten die van daer toegang hebben tot ons. D'Aertsche hadden verscheyden Ampten / bedieninghen / oft Godtheden. Ober de Bosschen / oft self Bossch-goddinnen: waren de Dryades, die ghenoeemt zijn nae d' Eychen: want Drys is op Gietr ee Eych. Dese waren gemeent / datse metten Eychenboom wiesse / en verginghen / en daerom oock ghenoeemt Hamadryades, want Hama is gheseyt / met / oft t'samen. Callimachus ghetugghebede dees meeninghe / seght in een Nymne / oft Loffangh van Delos, aldus:

Van Dryades, en Hamadryades

Verscheydenheit der Nymphen.

Als over d'Eycken vloeyt een reghen lochtken soet,

De Dryades alsdan zijn vrolijk van ghemoedt:

Maer haest sy worden bleeck, met grooten druck beladen,

Alst coude hen aengrijpt, in't vallen vanden bladen.

Dese Dryades worden met namen ghenoeemt van Pausanias, als Tithorea, Erato, en Phigalia. Claudianus noemter seven. Charon Lampfacus vertelt / dat eenen Rhocus sagh in Assyrien eenen schoonen Eych hanghende ober een Vliet om te vallen / die hy ondersette / datse langhe levende is ghebleven / en doe openbaerde hem een Nymphe / wiens leven en doot was voorsien en besteldt in desen Eych / datse niet langer leven en mocht / als den Boom zijn wasbaer wesen hadde: sy danckte hem seer / en wilde hem geben wat hy wenschen soude / vooz zijn weldaedt: hy begeerēde eens met haer vernach-

ten / was sy te vreden / en soude hem ontbieden tijdt en plaetse met een Honichbje. Apollonius in't 2°. Boeck van de gulde Vliesche repse / seght / dat den Vader van Parabijs, willende belen een seer schoon Eych / werdt te sien een Nymphe / welke badt seer de moedigh om vergifnis / dewijl haer lebens langde aen den ouderdout deser Eych was bepaelt oft besteldt. Den snooden Boer op dit ghebedt niet achtende / de Godthijcke macht in den Boom besotē / nam wazakie ober hem / en oock mede ober zijn kinderen. Der verhaelden Charon Lampfacus seght / Arcas, soon van Iuppiter en Calisto, oft

Cluchtighe Fabels van Dryades, en Hamadryades.

oft van Apollo (so eenige meene/) heeft jaghende in een Bosch ontmoet een Hamadryade Pymphen / die hem liet weten datse in sterbens noot was / om dat d' Epcke / daer sy haren wasdom mede hadde / was ghestelt oft in staet / om door de cracht des vliets wech te wesen geboert / bad daerom hertlijck / haer te willē verlossen: des hy na haer begeerte de Vliet van de Epcke afwēde / en bevestigdese rontom met aerde: en in bergelinge der weldaet / genie: te hy haer gheselschap / en vaerde hem twee kinderen. Siet wat de Heydenen voor vzeemde dzoomen inde herffenen gedrukt / door waerheyt gheboelden / en met beuselige Godlycke vzeese bevangen gingen: Want sy vzeenden / dat in alle dingen Godhedē schier waren. Met veel dergelycke becommeringen waren oock de Mexicanen in hun gemoeden behangē / meenende ober al / in Bergen / Boomen / Vlieten en Bozen / Godheden verborzen te wesen.

Wij hebben wy te segghen van der Bergh-goddinnen / de Oreades, oft andersins Orestiades, dese waren gebozen op de Bergen / oft onthielē hen altyt daer op: want sy nae de Bergen ghe-noemt zijn / naedmael Oros op Griec is te seggen geberghete. Strabo in't 10ten Boeck / noemtse dochters van Hecateus, en van de dochter van Phoroneus. Maer Homerus in't sefte der Illiaden, maertse de dochteren van Iuppiter, en noemtse Orestiades. Strabo noeter vijf. Virgilius int eerste der Aeneidos, noemtse gesellinnen van Diane, en seght / datse duisent waren: Met welck ghetal wil hier gheseyt zijn / onepndlijck / oft veel. Sy soude d' eerste zijn geweest / die den Menschen afwendden malcander te eten / dewijle sy op de Bergen wonende / niet aten als Epckelen en Castagnen: en een onder hen wordit d' Honich-raten / dese hiet Melissa, en van haer geregen de Honichbyen den naem / oock is Meli op Griec Honich gesept. Epndelijck / dese Pymphen hadden d' heerschappije ober alle gheberchten / alle wilde Dieren en Voghelen / dese met Diana verbolghden / en te vangen sochtē. Daer waeren oock Pymphen der

Weyden / groen hoven / en Luff-hoven / als Napæ: want Napos, is Crupthof / oft weyde gesept. Doch Thomas Porcacchi, die d' Arcadia vā Sannazaro uytleght / seght / de Napæ Boyne Pymphen te wesen. De Pymphen der vlieten waren genoemt Naiades: Dese Naiades waren gheseyt te wesen uytlegghers van het geheymnis der Goddinne Themis, op de berg Parnassus: want haer geheymnis / oft Godtlycke antwoorden / waren soo onbesuyt en doebel / dat mensē sonder de Naiades uytleggen niet ronde verstaen. Dat sy Naiades heeten / is van't Griec woort Naiain, welck beteeckent vloepen. Het zijn eenige dese dochteren der Bergen heeten / om dat de Vlietē daer van oorsprong hebben: en alsoo wy int begin seyden / zijn sy dochterē van den Ocean en Tethys. Thales Milesiaen noemt t' Water begin aller dingen: Soo dat (na der Poeten segge) Ocean en Tethys hebben voortgebracht een groot getal Zee-goden / Vlietē / Bozen / en Pymphen. Hoe dese Vliet-goddinnen in de hooft-aderen der Vlieten woonden / in glaser stoelen saten / waterberwighe wolle spinnen / en dergelycke / verhaelt Virgilius, int vierde Boec zijns Lantwercks / in de elucht van Aristeus. Daer waren oock Nereides, oft Nereines, die hadden hun heerschappije in de Zee: dan my dunckt / dat wy te lange met de Pymphen ondedich zijn / het waer tijdt dat wy yet hier van uyt te legghen hadden / int niet stichtigh / ten minsten natuerlijck. Soo ist te weten / dat de Pymphen dochters des Oceans oft der Zee / en Moeders der Vlieten zijn: Wy hen is te verstaen de cracht en deucht der vochticheydt / die d' Werde verselschapt / tot voortteelingē van dieren / boomen / stammen en vruchten / en voesteren also als verhaelt is) Bacchus en Ceres: dochter des Oceans, om dat den regen oft wolcken uyt der Zee rijzen / die der Vlieten oorsprong zijn: zijn daerom van den Poeten genoemt vruchtbarighe bloembrenghers / en desghelijck. Hier mocht ick Sales wel by voegghen / die een Goddinne der Herders was / doch by den Grieken onbe-

Van de Naiades

Van den Nereides.

Van Pals

Y. delheyd
r Heyde-
in.

Van de
reades,
ergh- god-
innen.

Van de
apæ.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

onbekent. Dese/na dat eenige Latijn-
sche segghen/is so ghenoeint na Palea,
dat is/laaf/ oft stroo/ t'welck de Her-
ders te hoop brachté in haer Feest/ en
ontstakent/ springhende dan d'een nae
d'ander over t'yper. Dit geschiede al-
tijt den eersten Mey/ buyten in't velt.
Somnighe hieten dese Pales, Groot-
moeder/ en Vesta. Sy steldense oock
sontijts in gheselschap van Apollo,
ick acht/ om dat Apollo oock een Her-
der was geweest. Doch vinde in alle
dees fabulê der Pymphen geen leerin-
ge: dan men conde wel pet râmê op de
Dryaden oft Hamadryadé, die in de boo-
men hen leven hadden/ hoz de ziele ge-
meen is met den lichaem/ oft dat de
menschen by boomen zijn gheleken/ en
dat de vuchtbarige meest gepresen/ in
weerden zijn/ en in den hoben bewaert
daer d'ander dickwils ten ypere ghe-
schickt/ en verbrandt worden: dat het
oock soo met den menschen toegact/ de
deuchtsame wordê bewaert in een eer-
lijc gerucht/ en d'ander schandich we-
sende worden vergeten/ en hui namen
van onder de deuchtsame uytgeroept.

Den twist om der edelheyt tusschen
Phaëton, welck woort is te segghen/
ontstekinghe/ en Epapho, den soon van
Io, oft Isis, welcke d' Aerde is/ is an-
ders niet als d'oneenicheyt tusschê de
twee Elementen/ Yper/ en Aerde/ de
welcke onderhoudê worden in de mee-

ste ghelijckheyt als mogelijk is/ dooz
de goedertierenheyt van de natuere
der Locht en des waters: want t'elcke
reys dat t'water (by manier van seg-
gen) siet/ dat de crachtê van de stralen
der Sonne/ meerder willê wordê dooz
zijnen heer (als wesende Vader des
yvers) hier bereiden/ de Locht ontste-
kê en verhit wesende/ bevljigt vooz-
seyde Water met den Lentschen en
Herfstsche regê so veel te wege te bren-
gen/ dat d'Aerde so weynich schade be-
voelt van den brandt der Sonnen alst
moghelijk is: Te weten/ wanneer de
Sonne haer verheft nae ons toe/ als
d'aerde het swaerste geweld des Ont-
teyckens ghevoelt heeft/ begintse we-
der verlost te worden/ als de Son t'ge-
wicht-teecken voozby treckt tot het
Schooytoen. Insieliker als d'Aerde
dooz te veel water mits overbloedige
hochticheyt onvuchtbaer soude we-
sen/ so comt de Locht met den winden/
en verdozjft de wolcken en nebelen/ en
maect dat der Sonnen stralen dooz-
bzingen tot in der aerde/ dzoogende en
benemêde de al te groote hochticheyt/
en maect also d'aerde weder nut en be-
quaem vucht te bzenge. Dat Phaëton
zijnen Vader Apollo ging soecken/ be-
dudt/ dat de hitte verstroyt/ en ver-
deelt in veel deelen/ wederom keert tot
zijnen Vader/ dat is/ tot de Son.

Eynde des eersten Boecks.

Phaëton
en Epapho
twiifs bed-
dinge.

Wtlegginge/ en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis.

Dooz C. V. M.

Het tweede Boeck.

Phaëtons
fabels oor-
sprongh op
een wijze.

sehen Coninghs Cecrops, in Grieken
was een ontfekê hitte wonder groot/

E Fabel vā Pha-
ëton is genomen
en verfiert uyt
eê geschiedenis/
die oock van Eu-
lebio en Orofio
is beschreue: Te
weten/ dat tē tij-
de des Atheen-
schen Coninghs

die niet dooz mensche doen/ maer van
den Hemel af ghesonden was/ en was
geheeten d'ontfekinghe van Phaëton:
Dese verbrande den velden/ maken-
de de vuchtê tot aschen/ verdooch-
de den vlieten/ verbrande den Stede/
en verderfde huysen/ soo dat t'volck
vluchtete waer het best mocht oft
meende behoudê te wesen: Dees hitte
duerde eenige maêdê/ dat si niet mocht
gelescht worden/ tot dat den Herfstsche
regen

regen die gantschlic ten eynde bracht. Nu Phaëton is ghesepdt ontftekinge/ als ghesepdt is/ oft branden/ want het woort Phaëto beteekent branden/ wesfende / aldus den soon vander Son/ welcke oorspronck en bozne des vperis is; oock den soon van Clymene, welck beduydt water of bochticheydt/ want dit woort comt van Clio, in't Griec so beel gesept/ als golvinge/ oft vloeyen; dewijl het vper niet en mach ghe- duerich zyn/ ten zy dat het door bochticheydt/ die hem is toeghepgeent/ gheholpen oft onderhouden is. Dit comt over een met t'ghevoelen van Anaxagoras, en Heraclites, de welcke hebben ghehouden / dat de Sterren vperich zyn/ en gevoet vanden vochten damp/ die de Son door cracht van haer stralen optreckt van der Aerden/ en wanneer dese dampen comen te ontfteken/ alsdan is de hitte uytneemende / ghe- lijck men dat in den Sommer bevin- den mach: te weten / als de aerdtische dampen verdicken / ende het weder hem tot reghen schickt/ de Sonne dan dese verwarmende / is de hitte schier onverdzaeghlijck. Den eyfch van Phaëton, den Son-wagen te nemen/ is s' Mensche aengebore lust tot groot worden/ die meest in elcken wordt gespeurt. In dese nieminghe werdt gheraden/ den middelmatighen wegh te houden/ niet al te hoogh/ noch te lee- ghe varende. Dat Phaëton de too- men liet vallen / doe hy quam in den brandenden wegh / op den twintich- sten graedt des ghewichts / en thien- den des Schorpioens / is te segghen/ dat het dan groote droochte is/ truyt wordt verbrant/ en d'Aerde tot vru- chen onbeguaem. En dat Phaëton gheblixent wordt in't midden van den Herff van Iuppiter. is te verstaen/ dat te sulcker tijdt de hitte wordt gheslecht/ en d'aerde door t'ontfangen des reghens t'brandighe aerficht ver- laet / vroplijck en lustigh wordende/ om voort te teelen. Dese fabel leert ooc / hoe schadich het is / dat kinders / oft kindtsche Coninghen oft Overhe- de heersche ober de Lande / wat groo- ter verderf / neffens hun eyghen daer

van in't ghemeen ontfteande is: sulcke onwetende oft onberstandighe heer- schers worden hier van den Doet af- ghebeeldt / en berispt. Dese fabel is noch ghebouwt op een gheschiedenis van Phaëton den Coningh van Indi- en: den welcken hoorchinoedich wesen- de / groot geboelen van zyn eygen we- tenschap hebbende / al was hy dwaes / sonder oordeel of verstandt / een ontal- lijck volck verdozt met zyn Wetten / valsche en boose instellinghen / wes- sende te recht t'vper der doolughe / waer mede hy al zyn Landt verbran- de. De Dichters hebben hun versie- ringhe gebout op dese Phaëtons doot / welcke gheschiede op de vaert die hy dede op den Pontus met groote hez- kracht / die hy te water ghelepde / om d'uytnemende hitte wille: Want hy was ghedoot met eenen frael of bly- em die uyt den Hemel viel. Niet geen soud ick naelaeten de Peerden van den Son-wagen te beschryven / tot gerief der schilders / op datse niet en doolben elck zyn verwe te gheben: Want daer dickwils niet op gemerckt en wordt. Dese Peerden (na Ovidij schrijbe) zyn vier / al seght Martialis maer van twee. Nu dees vier heete Pirois, Eous, Echon, en Phlegon. Teerste Pirois, is gesept / oft beteyckent rootheyt / soo gheheten / om uyt te beelde de rootheyt der Son- nen in den morgenstondt. Het tweede Eous, is te seggen bliuckende / om dat als de Sonne ee weynich is verhoogt aen den halben Hemel-cloot / wy de sel- ve sien claer bliuckende. Het derde Echon, dat is te seggen brandende / om dat op den middach de strale der Son- nen schijnen te branden / dat sy soo ste- ken. Het vierde Phlegon, is van verwe tusschen gheel en swart / en is soo beel ghesep als beminder der Aerden / om dat de Son in den ondergangh des abonts schijnt van sulcken verwe te wesen / en schijnt te haesten na der Aer- den / als om daer te willen rusten: Soo mocht t'eerst zyn wit met roode vlec- ke / gelijk de Licht met roode besproyt is in den dagheraet: het tweede / uyt den gelen: t' derde / al roodt: het vierde / donckerachtich geel / oft castagnach- tich

Phaëtons fabels oor- sprongh op een ander wijle.

Peerden des Son-wagens van wat verwe, en hoe geheeten, na de vier tijde van de dag.

Wat Phaë- n gheseyt

Phaëtons yfch wat eduydt.

Phaëtons zagen men- en wat be- uyt natuer- jck.

Phaëton heblixent wat beduyt actuerlijck.

Leerlijck yeleg van haëton.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nasonis.

tich van verwe. Van Apollo en Diana moghen wy vertellen in't sefte Boeck/ daer van Latona ghesproken sal worden / daer het beter te pas sal comen. Ovidius schakelende als een kette zijn Fabulen aen den anderen / verhaelt voort de veranderinghe van Phaëtons susters / de Heliades, dochters der Sōnen / Phaëtusa, is blinckentheydt / en Lampetia, doozluchtich / en van des Ambers oorsprongh. Doozder volght de veranderingh van Cynus, Phaëtons maeghschap / in een Swaen / die Phaëtons ongebal gedachtigh / hem alrijdt in't water des Pauus onderhiel / om niet hoogh te bliegen: Waer mede geleert wort / dat d'een hem aen d'anders adontuer behoort te spieghelen / en te leeren ongeluck veruyden. Dat Phœbus, hoewel bedroeft om zijns soons doot / Iuppiters ghebodt is nagecomen / herboerende den wagē / leert dat pege-lijck hoe groot hy is / zijn Overhoofst moet ghehoorzamen. In dees Fabel van Phaëton wordt verhaelt van Mulciber, hoe hy de silberen deuren in het huys der Sonnen met verscheyden beeldinghen hadde gheciert / daer hy oock Triton den welluppenden / en den onstadigen Protheus, met den blauw Zee-godekens in hadde ghemaect. Dus sullen wy nu van dit volck wat verhalen / eerst van Vulcanus, die den Mulciber oock is.

Van Vulcanus.

Vulcanus was den soon van Iuppiter en Iuno, doch was gefabuleert / oft versiert / dat Iuno sonder Mans gheselschap van hem bevrucht geworden was. By Vulcanus wort (nae ooreenstemminge van veel oude Poëten) verstaen het vyer / te weten / het aerdtsehe Element des vyers / oft het materiale vyer. Dat hy oock wort genoemt Mulciber, dat is / ijser sachtmaker / om dat het vyer het harde ijser can sachten / en alles overwinnen. Hy smeedde (seggen de Poëten) booz zijn Vader dē bliem / daer mede de reusen gedoodt zijn gheworden / waer booz hy van Iuppiter te loon hadde de schoone Venus tot zijn huysvrouw / welke tot haren beroot-

Vulcanus
waerom Mulciber genoēt.

ten smit niet seer groote liefde en hadde. Hem was toegheepghent het Eylandt Lemnos, gheleghen inde Zee van Egeo, om dat aldaer eerst het vyer / en het smeden der Harnassen / en wapenen soude zijn gebonden gheweest. Onder ander Poeten en Schrybers / segt Homerus in't 1^e. Boec der Illiade, dat Iuppiter zijn soon Vulcanum, om zijn mismaecktheydt en leelijckheydt / uyt den Hemel schopte / dat hy eenen heelen dagh van smogghens tot sabonts ballende / zijnen smack eyndlijck gaf in't doozsepde Eylandt Lemnos, daer hy al de leden gezocht en haer Eplanders werdt gheholpen en ghenesen. Lucianus, die gheen groot werck en maect met dē Doetsche Goden te schimpen / die seght in zijn tsaemspzaeck van den Offerhanden / dat Vulcanus doe ter tijt noch op den aerne gedregen was / als hy uyt den Hemel was geworpen / dat hy creupel was gebleven van den val / en dat wy nu gheenen Vulcanum meer en souden hebben / indien de inwoonders van Lemnos met hem het goede beste niet ghedaen en hadden. Homerus in zijn Lofgesangh van Apollo, schrijft anders als in zijn Illiaden: want hy seght niet dat Iuppiter, maer Iuno Vulcanum dede tynmelen van boven / en dat hy viel in de Zee / daer hy / met van die van Lemnos, maer van Tethys en haer dochteren opgeboedt soude zijn gheweest. Ander segghen / dat hy ergghens van Apen en sulck ghespooch was opgeboedt. Paulanias in den staet van Attica seght / dat Vulcanus gebenc-kende t'onghelijck hem van zijn Moeder ghedaen / om hem te wreken / haer schanck eenen fetel van goudt / listigh ghemaect met hemelijcke kettenen / alwaer sy ingheseten wesen / ghebanghen most blijven / en ghekettent / sonder dat Vulcanus dooz bede van eenighen Godt haer uyt laten wilde / tot dat hem zijnen trouwsten vriendt Bacchus droncken ghemaect hebbende / weder vracht in den Hemel / daer hem zijn Moeder uyt hadde gheworpen / en daer maecte Bacchus onderlinghe weder den vrede. Dit treckt oock Plato aen in't tweede van zijn gemeen-

Vulcanus
uyt den He-
mel ghewor-
pen.

Vulcanus
bedriegt zij-
n Moeder.

nē staet/seggende: Men moet de Poëte bedwingen/niet te doen onvoeghlijcke oft leelijcke vertellingen / gelijk men seggen soude / Iuno is ghekettent gheweest van haren soon/en Vulcanus van boven neder geworpen van zijnen Vader. Doorder heeft hy noch een ander wzaake tegē zijn Moeder geoeffent/doe hy haer een paer toffels maecte van seplsteen / waer van in't verhael van Iuno is gesept : en dit was/doe hy zyn smisse tot Lemnos hadde opgesteld met zyn Syclopes. Door dees toffels bleef sy hangen in de Locht / sonder haer te mogen verroeren / oft hulpe te hebben van Goden oft Goddinnē/ welke dit schouwspel niet behaeghde: doch door hun ootmoedich biddē/ heeft hysē weder verlost. Vulcanus wort van eenighe gehouden te wesen vinder des vyers/

en van de dinghen die door t'vier ghebouwt oft gemaect wordē. Dit tuygt Zezes in zyn 33 5^e. Geschiednis van zyn 10^e. Chiliade, den welken hem acht te zyn gheweest een Egypter/een Man van grootē geest / en seer Conshindich / en een tijtghenoot van Noe: welcken Noe van den Grieken wort genoēt Denijs, Osiris, Bacchus, en Ianus, by den Latijnen. Nu wort van anderē den Vper-vinder ghehouden te wesen Prometheus, en Vulcanus den eersten te zyn / die door middel des vyers alle harde metalen sulcke gedaente congeven als hy wilde / en daerom was geacht te hebbē t'gebiedt over het vper/ te wesen den Godt des vyers/ en oock het vper selve/ soo Orpheus getuygt in zyn Goden-lofsangh/segghende:

Vulcanus
bedriecht
dermael
in moeder.

Vulcanus
vinder van
t'ineden.

Vulcanus cloeck en sterck, ghy vlam die leeft eenpaer,
Heerlijckheynt goedertier, in vier schoon blinckich claer,

Vulcanus vinder van den Consten / die men handelt met het vper/wesende/en Godt des vyers ghemeynt/gelooften d'oude Heydenen / dat hy zynen wtincikel oft smisse hadde in de holē van den berghe Ethna, oft Mont gibellus, om datter veel vyers wort gesien/ en hier soude hy der Goden wapenē en ander tuygh hebben ghesmeect. Hy heeft constige wercken ghemaect in verscheyden metalen/beeltwerck / en de Vrouw Pandora, als gheseyt is. Nu om natuerlijck uyt te leggen: Vulcanus t'vper wesende/wort ghebaert van Iuno, die de Locht is: want nae der Philosophen geboelen/ is de aert der Elementen soodanich/datse malsander voortbrenghen: en t'vper mach niet voortteelen van de Locht / dan door de hitte/en beweginge der Hemelsche lichamē. Des Iuno, sonder verwarmt worden door eenighe uytwendige cracht/soude geenē Vulcanus, Mars, noch Hebe comen ontfangen / gerneret de hitte in de teelinge der natuerlijke dingen/ is in plaetse des Mars / en de oorsaeckster der selver. Als nu Vulcanus wordt verstaē te wesen t'alsupberste lichamē des vyers / t'alsupberste der Elementen wesende/ wort hy den soon van Iuno en Iuppiter geacht/ oft des Lochts/

verwarmdt door d'Hemelsche lichamē. Sijn Vader/oft immer zyn Moeder/wierp hē wanschapigh zijnde uyt de Hemel/om dat het vper/dat sich in den wolckē versamelt/wesende van de grootste stoffe/oft wanschape/te vergelijcken by t'gene in den hoogen en supberlijcken Hemel des vyers is / is onweerdich den naem des vyers/en sulcken plaets te besitten/wort daerom nederwaert gedrongē tot de onsupberlichamē/door de cracht der Hemelsche daer boven / en door den aerdt des bovensten Lochts. De Poëten versieren/dat Vulcanus als Vroemoer diende in de baringe van Minerva, eliebende met een Diamanten bij Iuppiters hooft: dat is te verstaē / dat alle Consten met den vperē gheoeffent worden / sonder welcks ghebruyck en souden tot geen volcomenheyt ghebracht worden. Sy versieren hem creupel oft manck / om dat t'vper gheen vastheyt heeft / maer wanchelt altijt herwaerdt oft derwaerts. Bysonder oock/om dat de gene die qualijck te beene zyn / behoeven eenen stoc om voort te stappen/ en hun t'onderhouden : om diesswille dat het vper oock voedtsel en onderhoudinghe behoeft/om te blijven in wesen / te weten/ houdt / turf / oft dergelijcke/

Wat sijne
val uyt den
Hemel be-
daydt.

Waerom
Vulcanus
Vroemoer
zijns Vaders
int barē van
Minerva.
Waerom
creupel.

Vulcanus,
odt des
yers, en
vper self.

Natuer-
lijcker uyt-
gginghe
an Vul-
canus.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

als zijn crucken en steunfelen. Dat hy in Lemnos viel / oft dat hem dat toegewijdt was / is om d' onvruchtbaerheyt des Landts door de groote hitte / oft om dat dit Landt den donder seer is onderworpen. En ghelijck Lucretius seght / quam eerstmael het vper op der Aerden / upt den wolcken en den blixem / het hout ontfekende / en so in't gebruyt by den Menschen gecomen. Tethys en haer dochters de Zee-Nymphen onderfinghen / en boedden hem / om dat alle de stoffe deses vpers hē boedt / en weder verliest in de vochticheyt: en also d' Aerde Moeder en Moester aller rijckdommen is / soo bouwt hy eenen gulden stoel / daer Iuno in gebangen en verstrickt wort / dat is de Locht naest der Aerden / onsupberst wesenide / en wort niet beweecht door de Hemelsche lichamen: ghemerckt sy besloten blijft in de dalen / oft tusschen den geberghen / en als gevesticht aen der Aerden. Venus en Aglaie waren zijn Vrouwen / om dat alle dinghen gheteelt worden door hitte en vochticheyt / wel t' samen gematicht wesenide: want Aglaie is de vrolijkheyt / die upt der hitten ontfstaende is. Dat hy d' ander Godē wapenen sneedde / is te seggen / dat de hitte werckster is van alles wat in der natuere gheschiet: gelijk oock gheen dingh en is / dat door zijn oberdadicheyt meer den Dieren doet sterben / also isser niet datse ghematicht wesenide so wel onderhoudt / en sieck zijnde gheest. Indien ooc de natuerlijke hitte niet genoegsaem is in't lichaam / om met siedinghe de spijzen te verdouwen oft verteere / so is alle hope des lebens oft behoudinghe des selfs verloren: waerom hy geseyt is te wesen den genen / die den Goden wapenen tot hun bescherminghe sneedde en besoghde. Hy heeft woor medegezellen oft wercklieden / Brontes, Steropes, en Pyracmon: welcken eersten op Griex / is dē donder: den tweeden / weerlicht: den derden een gheweldigh vper: want alffer gheen grove en dicke menichte des vpers en is / gheschiedter maer weerlichtinghe / en donder / doch gheenen blixem. Dit onsupber vper / noch ghe-

lijck in zijn stoffe begrepen wesenide / Iuppiter dzinget nae beneden met uptnemende gheweldt en cracht / nae dat den aerdt der blixemen is. Niet dat den blixem doch zy isser / steen / oft enighe ander dicke stoffe / die wy sien dzaepen en wenden met soo groot en siel geweldt: maer wort veroozsaecht upt de cracht van t' grove stoffighe vper / ghebroken en van een ghespletten door de groote coyle in de Locht / dat hem van alle sijden bedwingt / en met groot ghetrack hardlijck doet neder smacken. Het versieren ooc de Poeten / dat Vulcanus niet verlos van Iuppiter, heeft getracht de maegdelijcke Minervam te verkrachte oft onteren / seer op haer verliest wesenide: maer sy stootte hem wech: en hy zaet stotende op der aerden / isser van gecomen een kint als een Dzaeck / oft met Dzaeke voeten / gheheete Erichthonius. Hier van schrijft Servius op de Georgica Virgilij / het derde Boeck. Hy hadde oock een soon / gheeten Brontheus, onghestaltigh / met een onhebblijcke mondt / van elcken belacht wesenide / wierp sich selven in het vper / en verbrande hē selven. Dat dan Minerva t' Houwlijck met Vulcano niet wou aengaen / maer eeuwich Maecht wesen / is te verstaen / dat sy is talder supberste deel der Locht / en niets pet en teeldt dat cenich leven heeft. En dat van den zade Vulcani soo wanschappen vrucht comt / is te verstaen / dat de natuere des bobensten Rijcx / oft van den vperighen supberen Hemel / niet soo volcomen supber en daelt in de lichamen van hier beneden: maer de hitte / die tot der voort-teelinghe vozerlijck is / die is vaneen grove vermenghde stoffe: want Vulcanus moet ghehouden wesen vooz tē vper / dat dic vermengt / en tot voort-teelen bequaem is. Hy bouwde Pandora, de gabe aller Godē / dat is / dese vpers hitte gaet boben alle bindinghen van Ceres, Bacchus, Pallas, en ander / die vooz Goden zijn ghehouden / dewijle sy doch alle Consten en handtwercken oozsaekster en vintster is: en dat om dieswille dat de ghene / die in sich hebben een vperighe cracht / supber van bloedt / ende oock ranc

Waerom te Lemnos gevallen.

Waerom by Tethys en haer dochters gevoed.

Waerom der Goden wapensmit.

Sijn Smit-knechten namen, wat sy betreyckene.

Des Blixem wat hy is.

Wat beduyt, dar Minerva hem weygerd.

2 Vyer ooc saeck der Consten.

ranch van lichaem zijn / hebben ghe-
meenlijck tot alle Const- bindinghe en
oeffeningen eenen lebenden snelle geest/
en bequame goede herffenen. Dat Vul-
canus Mars en Venus heymelijck boele-
rende in't net gebangen in aem / en maec-
tete by den anderen Goden tot een be-
lachlich ghespot / daer zyn verscheden
uptlegginghen op : Maer de meenin-

Schouwt alle boose daedt : want wraecklaem toorns felheyt,
Hoe traegh, nochtans betraept de vluchtsche meeste snelheyt.

Vulcaen den traechsten Godt vingh dus in stricken sijn
Mars alderbest te voet van die in Hemel zijn.

Vernufticheyt met vlijt gaet groote kracht te boven.

Want wat boos Mensch ongherech-
tich wesende isser / die langh tijdt in
voorzpoet is blijvêde? Gêe ding op der
aerde mach eē quaet Godloos mensch
beschermen van de wrekende handt
Gods / dat hy niet ten lesten / hoe lange
het vertoest / loon sijnder misdaet en sal
ontfangen. 't is oock een gewis din-
ghen / datmen den Menschen zijn qua-
de wercken ran verbergen / maer Go-
de niet / die de diepte onser herte claer-
lijck doorsziet / en kent ons verborgen-
ste gedachten en genegentheden. Dus
isser niet als een goet gemoet / dooz een
onschuldich oprecht leven / dat voor
Godlijcke en Menschlijcke wrake on-
verschijckt / in sachte gherustheyt vol-
comelijck doet verblijden. Dese ver-
sieringe dan van desen Mars, die Iuppi-
ters dienst / en aller Goden gheselschap
verliedt / om hy Venus te wesen / beeldt
ons af / hoe sy tot schande comen die
Godt verlaten / om den wellusten te
volghen: doch zijnder die dese dinghen
tot den Smilbt- croesen der metalen
trecken / als willende der selviger na-
tuer veranderen / op Vulcanus Hemel-
bal / en hiesde tot Minerva / veel ramen-
de / hter te lang. Dese geeste gout- lief-
digh wesende / bouwê misschien te veel
op een reden die Suidas beschrijft / seg-
gende: De Alchymie is een bereydinge
des goudts en silbers : waer van eens
Diocletianus de Boecker soeckende /
verbrandese / ter oorzaken der beroer-
ten / die d' Egyptische hem hadden ver-
weckt / want hy dedese wreedelijc ster-
ven / en de Boecken versamelende / die
de Oude van de Chymie des gouts en

ge die der Homerus in schijnt te hebbē/
behaeght ny alderbest die dooz dese
Fabel den Menschen wilt vermanen/
en aenleypden tot oprechticheydt / on-
schuldicheyt / en volcomenheyt des le-
vens / gheuerckt dat Godt wel weet
middelen t' achterhalen / en te straffen
den sondaren / hoe listigh oft sterck dat
sy oock zijn / daer hy aldus seght:

sil bers hadden geschreben / hy wierpse
in't vper: uyt vzeese / om dat dooz sulc-
ken middel de Egyptische niet so rijcke
souden worde / datse toecomender tijt
meer soude durvê hun van der kroom-
scher ghehoorzamenheyt ontrecken / en
hun krijgh doen : want 't ghene Suidas
segt is geen Euangelie : ooc wort veel
versierigh dings van den Egyptischer
wijsheyt vertelt. Doch behoefde niet
verswijgen / dat Vulcanus was den eer-
sten Coningh van Egypten / en eersten
vper- binder / om dat op eenē winter dē
bikrem op eenen boom gevallen zijnde /
hem ontsteken hadde / en Vulcanus daer
by comende / en boelende de deucht des
vpers / wierper noch meer hout's toe /
om 't vper t' onderhouden / dooz deser
middel onderbondē hebbende den aert
des vpers / leerde dat zijn ondersaten.

Van Triton.

Veel meer als mijn meeninge was /
heeft den hinchenden Smilbt met
veel snaps ons den tijdt benomen: dus
op dat ons Triton met zijnen kinck-
hoorn oock niet verdooft / sullen wy
zijn geselschap ons haestiger ontslaen.
De Schrijvers zijn niet wel entigh /
aengaède zijn afcomst. Hesiodus maect
hem soon van Neptunus en Amphitrite:
daer laet ick't hy blyven. Sijn ghe-
daente is in't eerste Boeck van Mera-
morphosis aerdich uptghebeeldt / daer
hem van Neptuno gebodē is / den Wle-
ten weder in te tronpette. Het opper-
deel zijns lijfs tot den nabel was van
Mensch gestaltus / en onder eyndigh-
de hy in eenen Dolphijns steert : zijn
woofte

Vulcanus
soude zijn
gewest eer-
sten Coning
van Egypte,
en den vper-
binder.

Tritons ge-
stalt uyt an-
der Poetens.

Mars en Ve-
nus ghevan-
en, wat het
ert.

Van de
Chymie, wat
is.

Wtelegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

boorste boeten waren als Beerds boe- de ghetupghnis Apollonij, in't vierde
ten / en eenen grooten dubbelen steert / Boeck der gulden Vlies reys / seg-
ghelijck een nieu oft half Maen / nae gende aldus:

Sijn hooft, lijf, schouwers beyde, en beyde sijden waren,
Als op den Aerdtſchen klood die van der menschen scharen:
Maer van een Zee-gedrocht hem eenen steert afkingh,
Die sprietwijs was gesplit, en in twee deelen gingh,
Ghelijck de hoornen crom der nieuwe Mane opclimmen:
Dan had hy stekich noch weersijden scherpe vlimmen,
Om clieven van Neptuyn de woeste golven stuyr.

Hy is den Trompetter van Neptu- Boeck der Aeneidos, beschrijft hem
nus: maer Virgilius in zijn thjende aldus:

Hem draecht den Triton groot, die met kinckhoren gatigh
De peerſche Zeen verschrickt, en tot zijn lancken matigh
Sijn leden hayrigh rouw vertoont alsoo hy fwemt,
Die gantsch der Menschen niet zijn ongelijck oft vrent:
Dan dat in Walvisch eyndt den buyck daer schuymich onder,
Den woesten boesem maeckt 'tvocht velt een fel gedonder.

Evenwel Ovidius in d' Epistel van Di- waghen met blauwe Beerden waer
do beschrijft hem / als of hy op eenen boortghetrocken/daer hy seght:

Sich fullen wint en golf tot stilheyt haelt bereyden,
In d' Zee sijn Peerden blauw sal Triton gaen vermayden.

Den Triton hadde thapz groen/ en ge- onder Visc te wesen / Phurnutus ber-
lijck Joffroumarcke cruyt / boort be- ghelijck dat by de twee crachten des
deckt met schulpen: sijn schouwers wa- waters/ te weten/ van het soutich/ en
ren purperigh blau / nae der Boeten soet: het soet vergeleke by 't Mensch-
versieren. En gelijc ofter pet af waer/ lijck ghestalt/goet en bequaem tot on-
seght Pausanias in zijn Arcadische ghe- derhoudinge de geboomten / cruyden/
schiedenis / datmen de Triton somtijde en gebierten: het visschich ghestalt by
heeft hoozen uytwerpen een Mensch- het Zee-water/ 't welc locht den Die-
lijcke stein/ en dat hy door groote door ren der Werde en des Lochts / en booz
boozde kinckhooznen ghedrasen heeft. den planten schadigh is/ en doet sterbe
Higinus seght oock / dat hy met zynen en verdooren / alsoo men oock leest in
kinckhoozn quam inden strijt der Go- Plutarcho, van de Natuere der dingen.
den tegen de Keusen/ den welcken ghe- Mengaende dat hy wordt gheseyt soon
blasen / en een eplijc ongewoon geluyt van Neprunus en Amphitrite, oft van
gemaect hebbende/ de Keusen meenen- Ocean en Tethys, oft van Nereus, wil
de dat het was een leelijck grousaem ghesepdt zijn / dat de Zee Moeder oft
Dier / datmen teghen hun hadde ver- boortzengster is van veelder ley selt-
wert/ wierden so seer verschrickt / dat saem schepselen/ gelijck haer Element
sy hun tot de blucht begaben: en door daer toe het ghenegenste is. En d'oude
desen middel hadden de Goden geenen Heydenen dus pet wonderlijc siende/
grooten arbejt te doen hun t'overwin- eyghenden hem eenighe Godthepdt
nen. Daer sijn noch veel bertellinghen toe / ghelijck alsoe desen Triton deden/
verhaeldt van den ouden Schrijvers / diese sy ter Zee in noodt om hulp aen-
als Pausanias, Plinius, en ander/ om te riepen.

Van Proteus.

Proteus was mede een Zee-Godt
Pgacht / en den soon van Neptunus,
en de Prinspe Phoenica, gelijck Zezes
beschrijft in de 44. geschiedenis van
zijn Chiliade: hy soude ghehoordt
hebben

Wat Tri-
tons dobbel-
ghestalt is
gheseydt.

Naetuer li-
uytlegh v.
Triton.

hebben int Eplant Pharos, by Alexan-
drien. Xanthippus schryft in de geschie-
dents vā Lydien dat Proteus was ge-
houden te wesen den soon van Ocean,
en Tethis. Euripides seght dat hy trou-
de Psamathe, waer by hy hadde te soon
en een dochter Theonoë en Theolyinen,
daer nae noch drie Dochters: onder
welcke eene Idothea Menelaum in E-
gypten wesende leerde haer Wader be-
driegē/ op dat hy zyn reys mocht spoe-
digē/ en dede hem met zyn gesellē gaen
liggen/ becleet in versche huyden van
Zee-calveren/ hun gelatende te slapē/
daer op den middach hem Proteus

was gewent upt der hitten te onthou-
den midden zyn Zee-calvers/ daer sy
hem vingē en vast hieldē/ of hy schoon
hem in veel ghedaenten verschetp/ op
datse mochten weten/ wat aboutuer
sy op hun reyse soude hebben: want hy
een groot woorssegger was van Neptu-
nus: ghelijck dees Fabel te lesen is 4.
Boec Odysee Homeri. Orpheus noemt
hem 't beginsel aller dinghen/ en den
oudsten aller Goden/ en seght/ dat hy
de sleutels der Zee heeft/ den obersten
aller dingen wesende/ en 't beginsel van
der gantscher Natuere/ alst blijkt in
zjn Goden-lofsangh/ segghende:

Ick roep Proteum aen, des Zee-veldts sleutels Heer,
T'begins oorfaker hier van al, en die wanneer
Hy wil, d'heyliche stoffe in veelderhande dinghen
Doet wisselen ghestalt, en gheeft veranderinghen.
Eerlijck, voorlichtich, wijs, vol wijsheyt heel en al,
Die alles weet wat is, wat was, oft werden sal.

So beschrijven hem oock ghedraghen
te wesen op eenen waghē/ voortghe-
trocken van Zee-calverē/ die Virgilius

in't 4. Georgicorum noemt twee-voe-
tighe Heerden.

Daer in de Kolck, by den Carpatfche duynen,
Proteus blaew, voorseggher van Neptunen,
Woonachtich is, den welcken overmeett
De groote Zee, soo hy op Visschen sitt,
Op waghē oock, waer aen twee-voetsche peerden
Ghespannen zijn.

De Latijne hebben hem geheeten Ver-
rumnus, nae een woort/betepkenende
keeren/oft veranderē/ om dat hy in so
heel gedaenten hem veranderde: waer
van in't 1 4. Boeck Ovidij te lesen is.
Proteus dan wordt Neptuni oft Oceans
soon gheheeten/ en ghehouden voor de
deucht der locht (die na der Stoischen
ghevoelen men noemt Iuppiter, en die
door alle dingē dzingende is:) want de

naerste locht wort van het water/ dat
dun wordde/ hem daer in loft/ en ver-
andert. Dat Proteus is de natuere der
Locht/ door welcks gematichheit alle
schepfelen wasdom hebbe/ so boomen/
crupden/ als Dieren/ en trecken daer
upt 't beginsel huns wesens/ ghelijck
Homerus in zjn vierde Odysee wel
schijnt te bewijfen/ segghende:

Ten ersten neemt hy aen 't ghestalt eens Leeuws hayrachtich,
Dan van een Luypaert fel, oft van wildt Vercken machtich,
Oft slingerige Slanghe, oft boom met tacken groot,
Oft wort een water blaew, oft glinstert vyerich root.

Want nae sulcke mate de Locht ver-
warmt oft ghestelt is/ soo comen upt
eenderley stoffe voort Boomen oft
Dieren/ oft de stoffe wort in den Ele-
menten verandert: en dit hebbe d'ou-
de verstaen met dese soo veel wisselin-
ghen der gestalten/ ghemerck Proteus
anders niet betepkent/ als eerste ooz-
sprongh: want alle stoffe des doornē

mens neemt te dooren oorsprongh in't
ghedacht/ eer sy haer gedaente heeft/
en begheert niet anders als te werck
ghelept te wesen/ om door werck der
Natuereen eenich gestalt t'ontfangen:
waerom Proteus wordt ghesep in soo
veel dings te verandere. Doch schijnt
dat Lucianus in de T'samen-spraeck
van het Schip houdt/ dat Proteus is
ghe-

Vercheyde
ghevoelen
van't voor-
gaende.

Uytlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nasonis.

gheweest wel erbaren ter Zee/ daer hy seght: Hy was soo wonderbaerlijck in zijn konst/ gelijk als de ghene sepden/ die met hem ghevaren hadden/ en soo gheoeffent ter Zee/ dat hy self (soo het scheen) Proteum soude overtreffen. Diosdorus in sijn 2^e. Boec/ epgent al de veranderingen Protei de ghewoonten der Egyptische Coningen toe/ die tot meerderinge humer heerlijcheyt/ met verschepden masschers van Leeuwen/ Lupariden/ Beeren/ Stieren/ Drakē/ Boomen/ en byer met reuckwerck in eenigh vat/ hun den volcke vertoondē/ tot verwonderen/ en om Godtlijck te gelijcken. Dit gaf oorzaeck te seggen/ dat Proteus, Egyptische Coningh ten tijde van den Troyschen krijgh/ hem veranderende in alle de gedaenten/ die hy op zijn hooft droeg. Men segt hem te wesen Herder en wachter der Zee-calvers/ om dat hy heerschte over eenige kusten der Zee/ en om dat de oude hun Koninghen en Dorsten noemden Herderen des volck: Want den Prinze behoort niet minder sorghebaldich te wesen vooz zijn ondersaten nut/ als vooz sijn eyghen salicheyt: En den genen die niet becommert en is/ dan om te scheeren/ en te keelen sijn kudde/ verdient gheen Herders naem/ maer des Wolfs en des Roovers. Ten anderen/ is Proteus ghenomt Herder van den Zee-calveren/ om dat zijn ondersaten op den Zeeant woonende/ goede swemmers waren. Voorts Lucianus, in de t' samenpraec van het gedans/ meent dat Proteus was een Cluchtspeler/ die so heel aerdigh was/ en alle persoonaen so uptnemende wel con naebootsen/ in aller voeghen hem verstellende/ dat hy al dede wat hy begeerde/ so dat hy door sijn veerdicheyt/ en lichte veranderinge/ uptbeelden con de vochticheyt en berwe des waters/ de doozluchticheyt der yvervlānen/ de wzecht des Leeuws/ den toorn des Lupards/ en t'foet gefluyt oft gerucht der Boomen/ daer de winden in blāsen/ en alle dinghen. Antigonus van Carystus onder meer ander seght/ dat Proteus was een seer wijs Man/ die veel Philosophische stücken hadde beschreven/

Wacrom Herder der Zee-calvers.

Proteus, een clucht-speler.

Proteus een voorseghs Philosoph.

van Boomen/ Crupden/ ghesceenten/ aerdt der Dieren/ van de onderlinghe veranderingen der Elementen/ en hoe alle schepselen daer van hun beghinsel erlanghen/ dewelcke alsoo wassende/ worden Boomen/ Crupden/ of dieren: Hierom dan was van hem verstaert/ en gerucht/ dat hy in so veel dingen hem con veranderen. Hy was oock geacht een voozsegger/ om dat hy door waerneminghe der Son/ Maen/ en Sterren/ en door lange ervarētheyt der werelcsche handelungen/ veel dingen wijslijck voozseyde. Daer sijnder die sotlijck wanen/ dat hy hem door Tober-konst in so veel gedaenten verscheypen konde. Ander meenen/ twas om dat hy wel ter tonge wesende/ het volck gheneghen maecte allesins so hy wilde. Het schijnt wel/ Proteus is geweest een voozbeest van een wijs Man/ die zijn verstant heeft ghebruyck/ den Menschen te houden in liefde en eendracht/ hun leerende wijslijck alle opstaende gheschillen sterchten/ en hun zeden voegen tot alle Menschelijc toeval/ en dat peghelijck hem soude schikken nae behooren en gelegentheyt van tijd/ en na de genegentheden der gener daermen mede omgaet: Oock die in staet van heerschen zijn/ hoe sy den eenen ghenadich/ en den anderen straflijck/ te handelen hebben. Sluytlijck/ datmen in alles moet/ en behoort geschickt wesen/ volgedē t'woort des geheymnis/ Geen ding te veel/ dewijl alles bestaet in maticheyt. Van ander Zee-volck/ Inon, en Palemon, comt te pas in't vierde boec/ en van Glaucus, Nereus en Galathea, int dertiende.

De Fabel van Calyso en Arcas, verandert in den grooten en kleynē Bery/ het welck zijn ghesterten/ niet wijdt van den Noordtschen Polus, is ghenomerrupt de gheschiedenis van Lycaon vooz verhaelt/ welchen doe hy van Arcadiē verjaegt was/ Calyso zijn dochter dede ghelofte te blijven maeght: en lebende in gheselschap van veel ander Daegde/ en seer schoon wesende/ wert van Iuppiter bedrogghen/ en werdt met den soon/ die sy hy Iuppiter hadde upt de heplige plaets verjaegt/ welke heplige

Fabel van Calyso waer op ghe bouwt.

liga

Nige plaats de Doet het bad van Diana
 verfiert te wesen: Doe heeft sy haer
 vooz eenigen tijt onthouden heymelijc
 in den wildernissen. Den soou groot
 geworden en sterck / woude zijn Moeder
 dooden / om met haer niet langher
 in den Wosfchen te moeten zijn leben
 leyden; De Moeder bluchte tot Iuppiter,
 die den soou en haer versoude / en
 keerden te samen in het Rijck. Doe
 bracht Arcas onder zijn ghehoorzamen
 hepdt den Pelasgos, en lietse Arcaders
 noemen. Het volck aldaer / dat Calysto
 so lang gemist hadde / meende sy doot
 was geweest: en haer weder siende / ge-
 loofden ydelijck / datse soo lange in den
 Wosfchen in eenich marasch hadde ge-
 slapen / waerom sy haer Bepzinne / en
 Arcas Bepz hebben geheeten. Het welc
 naemaels te ghelooven veroozsaerckte
 datse in den Heinel opgeboert waren /
 ter plaetsen daerse d'Egyptische eerst
 kende / en bevouden niet te wesen in de
 Zee ghedrencht van Thecis, nae de be-
 geerte van Iuno. En dat dese Sterren
 so by de Tobsterre verheben wesende /
 en doen so grooten keer niet / datse als
 de ander schijnen souden in de Zee gol-
 ven te verdrucken.

Dat den Doet segt / dat de Slave in
 voortijden witter was gheweest als
 eenige Swaen oft Dupf / en met dese
 witeheyt wel so geciert / als de Daenwe
 met de ooghen van Argus, en dat dese
 witte vederen in swarte verandert wa-
 ren / wil te kennen geben en beduyden /
 dat de quade clappers / aenbengers /
 en twistfaepers / haest omwenden / en
 van meeninge veranderē / vā het goede
 int quade / door huir van veder ghaet-
 te misdaden / soo dat hun supver ghe-
 moet wort onreyn en dupster. De ver-
 anderinge van Coronis in een Craepe /
 leert oock boozsichtich te wesen / niet
 alles aen te brenge oft clappen datmē
 weert / dat de clappende tonghen in den
 dienst der wijsheyt niet comē volher-
 den / maer worden daer van verjaegt /
 ghelijck de Craepen van Minerva, om
 haer clappernije. Nyctimene om haer
 leelijcke oncupfhepdt in eenen nacht-
 upl verandert / en daer naer haer be-
 vende in den dienst van Minerva, is te

vergelijcken de gene / die door beterin-
 ge des lebens wijsse worden / ende vooz-
 leden onwijsheyt also bedeckē / en scha-
 men hun der dingen / diese vooz heimen
 qualijck en onverstandich hadden ge-
 daen / gelijk den nacht- upl dagelijc
 vermijdt hem t'openbare. Den jeloer-
 schen oft yberigen Phoebus, die welcke
 met zijn pijlen doodt de Vrouw die hy
 bemint / beclapt wesende door de Slave
 van onghetrouw te zijn gheweest / en
 Esculapius uyt het doode lichaem van
 Coronis gebozen met Conis / is te seg-
 ghen / dat de cracht der Artsny uyt de
 wortelen der Crupden / als in den Somer
 d'aerde met der heete Sonne-stralen
 wort getrest / en dat dan dese crachten
 den Medecijn-meester in handen comē /
 welken wordt uytghebeelt met Chi-
 ron, half Man / half Deert / om dat hy
 soo wel Menschen als Dieren behul-
 pigh is: oft om dat de Artsny / gelijk
 als van de doot brenge tot den leben.
 Ghelijck van Esculapio wort vertelt /
 dat hy Glaucum, Minos des Cretischen
 Conings soou / soude hebben verweert /
 door een Crupdt / dat een Slanghe ge-
 bropct hadde / een doode Slanghe ge-
 nesende / en dit van de Slanghe gheleert
 hebbende / droegh daerom een aen zij-
 nen stock bewonden. Doch desen stock
 met de Slanghe omwonden / die be-
 schreven wort gelijc dobbel te wesen /
 nochtans niet wesende dan een Slanghe
 met haer oudt afgesloofde huydt: be-
 wijsende / dat die van siecken genesen
 zijn / gelijcken de Slanghe / die van huyt
 is vernient. De Slave was Esculapio
 oock toegheppent / om dat in oude tij-
 den desen Vogel diende die toecomen-
 de dingen raemde / oft boozsepen / om
 dat den Medecijn des siecken gebreck
 moet comen geraden / en zijn natuere.
 Zijn stoc beteyckent ooc / dat de Art-
 sny is een steunsel en onderhoudt des
 menschelijcken lebens. Men wort den
 Hane bygevoegt / om dat den Arts be-
 hoozt wakende en blijctich te wese / om
 de Cranckē te wesen behulpich. Daer
 zijn wonder veel vertellingē meer van
 Esculapio, doch brenge niet bysonders
 mede / hier tot leeringhe dienende.

De fabel
 AEsculapi-
 us, den Me-
 decijn Gods

Wlegh op
 AEsculapi-
 um

eghen
 ppaerts
 aenbren-
 ers.

Weleggin-
 ne van
 coronis.

De fabel
 in Nycti-
 mē wat sy
 it.

Uytlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

Dan Chiron.

Chiron, den Meester oft onderwijser van Esculapius, Hercules, Iason, Castor en Pollux, en meer ander Heeren/verschepden Schrijvers hem verschepden Ouders toeschrijven. Ovidius in't 6te Boeck Metamorphoseos, maectt hem Saturni soon. Apollonius in't eerste Boeck der gulden Vliessehe reys / geeft hem Philyra tot zijn Moes-

van de ouders van Chiron.

der: want Saturnus in't Eplandt Philyra, soude hem ghewonnen hebben aen een dochter van den Ocean, gheheeten Philyra: en hy vreesende zijn huysvrouw Rhea hem in overspel bevinden mocht / hadt hem verandert in een Peerdts ghedaente / en daerom soude Chiron half Mensch half Peerdt ghebozen zijn geweest / ghelijck dan Apollonij ghedichten mede brenghen in zijn gulden Vlies-reyse/segghende:

Aldus gheseylt voor windt door 't vochte veldt eenpaer,
 Sy quamen nemen landt in't Philyrsch Eylandt: waer
 Saturnus voortijds heeft (doe hy den Scepter boven
 Noch inden Hemel hiel, en Iuppiter verchoven
 Noch onder Ida soogh, door der Cureters forgh)
 De schoon Philyra omhelst, uyt liefden: maer verborgh
 T'bedrogh soo heymlijck niet, zijn Wijf en quam ontdekken
 Dees twee ghelieven daer, des mosten sy vertrecken,
 Alst noch gheen pas en gaf: d'een smijdt de Peerdtiche maen
 Ten hals af, en hy doet den Echo wederlaen
 Met briefschen over al: en d'ander seer beduchtigh,
 Ontteken root beschaemt, die loopt ten land' uyt vluchtich.

Tot in Pelasgia vertreckt sy in een hoeck,
 Beschadwt lustich groen van menigh Eyck en Bueck,
 En baerde Chiron hier, vrent van ghestalt en leden,
 Van boven Godt ghelijck, en als een Peerdt beneden.

Dees Pimphe Philyra, om soo wanschape kint bezoeft / en haer bindende in de haet van Rhea, en gedwoonge uytlandich in eeuwige ellent te levē / badt den Goden te zijn verandert in ander gedaente als eens menschen / des wert sy in eenen Lindeboom verandert. Nu Suidas heeft een ander gevoelen van de herkomst van Chiron, en seght hem / en de ander Centaurē / te wesen kinderen van Ixion. Staphylus in zijn Boeck van Thessalien segt / Chiron te zijn geweest een seer verstandich wijs Man / en een seer erbaren Sterrekijcker. Hy soude hebbe te wijve gehadt Chariclo, dochter van Apollo, oft van den Ocean, oft Perseus, na eeniger meeninge. Dese Cariclo, doe de gulde Vlies Helden aen de Zee oever aen leyden / daer Chiron woonde / nam op haren arm den jonghen Achilles, die hy hun te voestereu en opboeden was / en liep na de haven / en liet hem zijnen Dader Peleus, die van 't geselschap was / siē. Chiron oudt gheworden wesende / trock wonen in

een eenfaem Wildernisse / op den bergh Pelion, daer hy hem besich hiel cruyden te soecke / en hun cracht te beproeve / en soud d'eerste zijn geweest / die der cruyden cracht en weerdicheyt onderkede: en wert hier in so verstandig / dat hy groote eere daer van hadde: en des wijl hy oock de wonden met een lichte hant conde genesen / wert hy genoemt Chiron, want Cheir is te seggen hant. Hem wort oock t'zinnen lof na gesept / dat hy eerst den Menschen leerde hun schickē tot gerechticheyt / en gewesen de wijse des gericht / en de ghedaente des Edt-sweerens / Offerhanden en Feest-dagen / jae al wat den Godlijckē verbonde belanght oft aengaende is. Diana, doe hy in de Wildernis woonde / leerde hē ooc de Nachtconst. Ooc coit hy soo met de Heryspelen / dat hy daer door eenige stecken soude hebben ghenesen / also Staphylus verhaelt. Hy hadde oock hy de Pimphe Chariclo een dochter / ghewonnen hadde die hy op den rant van de bliet Caicus, gheeten

Wat Chiron beduyt

ten

Van Ocyr.
hoë, doch-
ter van Chi-
ron.

tenna de snelheyt des bliets Ocyrhoë. Van dese hebben wy in onsen boorzhandigen Text / dat sy boorzeggen con oft waerzeggen : en siende by haer Vader den Godt Esculapium te voester / boorzsegde / dat hy dooz Artsij dooden soude verwerken : maer dat hy om een verresen lichaem van zijnen Grootvader geblirent / de macht soude verliesen sulcy meer te doen. Nu hadde hy (als gheseyt is) Minos soon verweckt: ooc also in onsen Text in't 15^e. Boecte lesen is / verweckte hy Hippolytes: waerom (gelijck Virgilius seght in het 7^e. der Aeneidos) Iuppiter verstoozt / dat penant in zijn Ampt soude treden / en sulcke macht soude hebben / heeft hem met den bliem omgebracht. Enighe doch seggen / dat dit dooden genesen / was alleen gesept / dat hy genas Menschen / daer men meer gheen hope van leven toe en hadde: waerom Pluto by Iuppiter quam claghen / dat hy zijn neeringe verloos / en zijn lijct te nieten gingh / waerom dan Esculapius werdt gheblirent : en dit geschiede een wepnich booz de kirij van Tropen. Apollo om zijn soons doodt bedroeft / vergoot veel tranen / die al in Amber veranderden / nae dat Apollonius in't 4^e. Boeck der gulde Vlies reys verhaelt. Doozt boorzsegde Ocyrhoë haer Vader Chirons doodt / en dat hy die onsterlijck was / soude wensche sterlijct te wesen: met eenen vervloekte sy de waerseggerij / daer sy den Goden so seer mede vertooznt hadde / en wert geseel in een Merie verandert / dooz de gramschap van Iuppiter / waer tegen t'gebedt van Chiron tot Apollo niet mocht helpen. Hier leert den Boect / dat het Gode misshaecht / met waerseggerij / oft sulcke tooverighe by gheloofticheyt / om te gaen. Nu om dese fabel te verbolghen / soo soude dese boorzsegginghe over Chiron zijn verbult gheweest. Men seght / Hercules by hem hadde ghel / de Hemel const / oft Sterlijck. / n doe hy eenighen tijdt daer nae dooz het Landt treckende / by hem quam herberghen / heeft Chiron ghehandelt en besien de pylen van zijnen gast / de welke waren bestreken

Esculapij
doet, hoe en
acrom.

Tooverigh
aerzeggen
sphaecht
ode.

met het vergift en bloedt van Hydra en Lerna, en liet van dese pylle een balen onversiens in zijnen voet / welck hem een uytnemende pijn verweckte: doch mocht niet sterven / om dat hy was van een onsterlijcken Vader: des hy den Goden badt / datse hem wilden ghenade doen / dat hy zijn leven mocht epidigen. Het welck van Iuppiter vercreghen hebbende / was ghesfelt in den Hemel onder den sterren / ghelijck Hyginus in zijn Boeck van de Sterren beschrijft: en soude soo verandert zijn geweest in een der twaelf Hemel teptkenen / en behoudt noch den naem van desen pyl: en men becldt hem / toonende den pyl uyt de wonde getogen hebbende. Van zijn doodt zijn wel ander vertellingen / dat hy de wonde ghenas met crupdt en badinge: dan dit overgeslagen / laet ons sien wat met Chiron ons boorzgehouden wort. Eerslijck is Chiron den soon van Saturnus en Philyra, en wort gehouden vinder der Artsij en wond heeling: welke kennis is ghebaert van den tijdt en van de erbarenthepdt: want Saturnus niet anders is / als den tijdt: des Moeders naem rannen uyt twee Griekische woorden trecken / reerste Phile, beteykenende vriendinne / r'ander Peira, ebarenthepdt: Dus des wonden heelinghs consten Moeder is Philyra, oft Phileira, nemende een letter wech / van twee enkel een makende / heeftmen Phelaira. Ocyrhoë was zijn Dochster / om dat dese genees const gemeenlijck de verdozven vochtichepdt den wegh opent / waer dooz dese d'acht te lichter en rasscher uytvloepdt en lost: want dit woorzt Ocyrhoë beteekent rassch vloepen / welck tot der ghenesinge der wonden seer behoeflijck is: want het besonderste deel der wond heeling oft ghenesinge is / de quade bochte stoffen wel te doen lossen / en wech te nemen. Dook is neodich / om des gesonthepts bestandichepdt / dat dooz matichepdt / en een goet wel geschickt lev / onse lichaem van alle vuple overbloedige vochtichepdt vyz en los zijn / soo sal den looy onses levens te lichter valle: en is het anders / dat de lichaem inwendich daer

Van Chirons
doodt oft
veranderinge.

Natuurlijcke
Keuyleginghe van
Chiron en
Philyra.

Oorsprong
oft beghin
der Medecijnen.

Uytlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

van overlade zijn / moetnense openin-
ge tot den uytgang gheben. Dat Chi-
ron half Mensch half Beert was / dat
was / om dat hy / daer hy zijn verkee-
ringhe hadde / t volck het berijden der
Beerden eerst leerde / en om de oorzake
voorz verhaeldt / dat hy Menschen en
Beerden / en ander Dee genas / oft dat
de ghenees-const beyde behoeflijck is.
Men seght / zijn Vader en Moeder on-
sterflijc waren / om dat de kennisse de-
ser Consten onepndelijck is / en datse
f Menschen gheest tot der volle volco-
menheyt noyt heeft comen hzenghen.
Dat hy eynlijck na groot ghetal Ja-
ren begeerde sterben / is te verstaen / dat
alle wetenschappen en Consten in der
Weerelt door verloop des tijts dick-
wils verballen / verminderen / oft ver-
anderen. Hy was hy den sterren ghe-
boegt / om dat d'oude Heydenen waren
gewoon den genen Altaren op te rech-
ten / die hun leven en middelen tot t ge-
meen best ghewaeght en ghebruycht

Van Pheres quam Admeēt, Apoll' hem eertijds diende,
En hy onthiel hem daer, als Herder, hem ontfiende
Voor Iuppiter verstoort, op hem: want hadde fel
Met schieten den Cyclops ghebracht in doots ghequel,
Om dat van hun ghemeedt den blixem was, waer mede
Iuppiter Æsculaep sijn weerde kindt verdede.

Dan deser meeninghe is oock Suidas.
Nochtans segge ander / dat dit Cyclo-
per dooden niet en geschiede om Æscu-
lapij doot / dan om de doot van Phæton:
en Apollo daerom uyt t Hemelsche ge-
selschap gebannen / most in de Weerelt
gaen swarben / onderwozpen d'ellendic-
heden der Menschen / als Lucianus

Apollo's Werelts sackel licht,
Wiens blincken schoon den moedt verlicht
Sijns vrienden goet, en doet verblijden.
Zijn sorgh en vlijt was in voortijden,
Te weyden, met een goet opstel,
Zijn wit ghewolde vliessen wel.

Admetus den Coningh wert hem in
grooter vrientschap toegedaen / doe hy
bevondt zijn natuerlijcke ghedienslic-
heyt en vernuft. Onder ander namen
wert hy na de Vliet / daer hy zijn Dee
wepdde / gheheerten Amphrysus, als te
sien is in het derde der Georgica Virgi-
lij. Van dit wepdden der beesten / en
dat de Poeten niet ober een comen /

hadden: Dese gaben sy plaetse by den
Goden / met lof en roem / en dochten
door sulck de Godsdiensticheyt niet te
rozt te doen / dewijl sy anderen daer
door verwekten / sulcke Helden oft
weladadighe nae te volghen.

Hy volcht de fabel van Apollo, oft
Phoebus, daer hy Herder is. De Poë-
ten versieren / dat hy uyt den Hemel
verjaeght / en gebannen was van Iup-
piter. Eenighe meenen d' oorzake te
wesen: onder alle de kinderen van A-
pollo, was den vermaertsten den Æ-
sculapius, welcken (als gheseyt is) Iup-
piter niet moghende het ongelijck aen Iup-
piter wyken / keerde al zijnen toorn te-
ghen den Cyclophen / om datse Iuppiter
den blixem hadden ghemeedt / en heeft-
se met zijn pijlen gheschoten: en ghe-
doodt. Hierom soude hy uyt de Hemel
zijn ghejaeght. Van dit gheboelen is
den Poet Orpheus, in de gulde Vlies-
baert / segghende:

Fabel van
Apollo,
herder.

Cyclophen
van Apollo
ghedoodt,
waerom

Apollo g-
bannen uyt
den Hemel
waerom.

tuyght in de Tsamspzaeck der doo-
den. En doe hy hem dus in noot vont /
begaf hem in den dienst van Admetus,
den Coninc van Thessalien / te weyden
zijn Meerten en kudden / daer soude hy
hem neghen Jaer lang gehouden heb-
ben. Eenighe meenen / dat hy de Scha-
pen hoedde / ghelijck Pindarus seght:

wat beesten / daer is niet aen ghelegen:
want by dat Lilius Gyraldus in zijn se-
venste Syntagma beschrijft / aentrec-
kende Phurnutum en Macrobius, is te
verstaen / dat Phoebus, te weten / de Son-
ne / weydet oft woedet niet alle Scha-
pen / maer alderley ghedierten / en al-
les wat de Aerde voortbrengt: en daer-
om is hy van den Poeten een Herder
versiert

Wat gese-
is, dat Apo-
lo herder is

Waer hyt
Fabel van
Pollons
n is ghe-
men.

verfierdt te wesen. Dese Fabel heeft
ebenwel eenen voet oft beginsel / waer
van sp doozt comt / dat is / upt een ge-
shiedenis van Theodontio verhaelt /
te weten / dat Apollo, wesende Coningh
van die van Arcadien / dede zijn onder-
saten zijn gegheben Wetten onderhou-
den met so groote strafhepdt / datse op
hem vertoont / hem verjoegen upt zijn
Rijk / so dat hy zijn toeblycht moft ne-
mē tot Admerus, den Coning van Ches-
salien / den welken hem gaf te heerfchen
eenigh volck by de Wliet Amphrylus.

Waer upt
Fabel van
ctus.

De Fabel / van dat Mercurius hem
de Wssen stal / en Bacus in den tortsteen
oft pzoefsteen veranderde / is genomen
upt een geschiedenis / van Leontio ver-
haelt : hoe dat Silbones, welck suel is
gesept / en woozdt Mercurio eppen we-
sende / heeft ghestolen de hooznbeesten
van Foronides, de Driester van Apollo
in Delphos, en hebende dese verborge
achter een holle roodts / gheheeten Ba-
chus, gheschiedt / dat eenen Stier upt
ghegaen wesende / viel in het hol / niet
doende als loepen oft zullen / waer op
d'ander beesten met tegenzullen ant-
woozdende / wert Foronides zijn beeste
te hoozen / en comende achter dat hol /
woort zijn kudde dat hem ontzweven
was / so dat daer na dat hol altijt wert
gheheeten / ac nuwingsing / gelijc den pzoef-
steen oock so eenen naem nae het gout
pzoeven heeft. Men de Fabel van Bac-
tus is te leeren / hoe de loonliefdige on-
ghetrouwichepdt dickwils haer Wdes-
ster oft wercker loont / ghelijc den
tweetongighen clapper / met dootlijc-
ke straffe te lijden aenwijft.

atrus wat
ons aen-
ft.

Fabel van
lauros.

De Fabel van Aglauros, die dooz
Mercurium wierdt verandert in steen /
daer van bind' ick wel eenige natuer-
lijcke uitlegginghe / dat Aglauros, de
neerstichepdt / altijt sozghbuldigh ober
den Arcker oft velt / heeft eē sufter Her-
se, verstaen wesende den douw / die sy
De Nijdicheyt, mijn soon, haer
Welck beers met veel wijs- liefdighe
Schijvers over een comt : oock met
heel Poeten. Ghelijc onder ander

De nijdicheyt een gift om schaden,
Seer sterck, verblindt het merch des quaden,
Doch sonder beenen raken licht:

vooz haer begheert tot den Arcker / en
benijdt / dat de Planeet Mercurius yet
daer van soude genieten / ten waer tot
haer eyghen voozdeel : doch gheniet de
Planeet den douw / en d'aerde woort
dzooch en onvzichtbaer als eenē steen.
Dan dit obergeslaghen / is t'armner-
ken / watter frichtigh mede gheleert
wozt. Mercurius hode van Iuppiter zy
hier verstaen / deuchtfaem onderwijs /
oft leeringhe / en Herse, vooz de Siele /
daer hy hem mede soerct te vereenige /
waer tegen is Aglauros, het vleesch / oft
de quade gheneghenthepdt / wesende vol
gierichepdt en nijds : doch de Siele
deuchdigh onderwijs aenmemende / en
haer onderwerpende / moet de quade
ghenegerthept sterben / en vuchtloos
blijben als eenen steen. In dese Fabel
is te mercken oock / hoe de wijshepdt
niet mach lijden de boose suodthepdt
der gierichepdt / aen de felle straffe / die
sp daer ober dede.

Aglauros
in steen, wat
beduyt.

Van de Nijdichepdt.

De Nijdichepdt / oft haet en Nijdt /
Dochter van de swarte Erebus, die
oock Tartarus heet / en van der nacht /
woort van onsen voozhandigen Poet
seer wel beschreuen en uptghebeeldt / so
wel ghedaente / spijse / als wooninghe ;
welcke wooninghe hy seght te wesen /
eenen diepen leelijcke donkeren kuyt /
daer geen Son in en schein : Dat is te
verstaen / dat Nijdichepdt woont in een
quaedt en dobbel vuyl herte / etende
gistsche stanghen / dat is / dat sy haer
selven schadicht en verderft / oft den
genen diens herte sy bewoont. Waer-
om Agides, den soon van Archidamus,
wel antwoorde / doe hy verstonde dat
eenighe hem benijdden / segghende : Sy
sullen dan dobbel dzoefhept hebben / en
dat om mijn voozspoet die sy sie / en om
de tegenspoedt die sy lijden. Waerom
Sannazaro in zijn sefte Boer- liedt segt :

Vyleggin-
ghe op haet
en nijdt.

selven magher maeckt.
met Virgilius, in zijn opschrift der Nij-
dichepdt / daer hy seght :

Uytlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

En fuypt hem 't bloedt uyt aders dicht:
 Hy werckt te recht zijn selfs befwaren,
 Die ander misgunt zijn welvaren:
 Hy toont met clachten swaer verdriet,
 Aensfende dat hy noode fiet:
 Hy fucht, en knerfet andt t'onvræden,
 Een coudt fweet breeckt hem uyt de leden:
 Zijn tonghe boos stort, swart fenijn,
 En bleeckheynt doet hem grouwfaem zijn,
 Om aen te sien: en seer onfaligh,
 Bloott magerheynt zijn beenen schraligh:
 Noch licht, noch spijs en is hem soet,
 Lyæi smaect geen goet hem doet.
 Al waer van Iuppiter gheboden
 Den beker hem, oft Hebe Goden
 Voorschenckter hem voordiende fraey,
 Oft Ganimedes Nectar baey
 Hem schoncke. Nemmermeer gheslagen
 Can hy, noch gheen tijdt rust betrapen.
 Een Beul seer wreedt inwendigh quelt
 Zijn ingewandt, en maectt ontfelt
 Met ralerije, en vyeren schendigh,
 Erynna fel hem stockt inwendigh:
 Titions Gier zijn stervigh hert
 Eenpaer doorwondt, hem doende smert
 In droëve borst, die niet ghenesen
 En soude Chirons handt ghepresen:
 Soo niet en soude Phœbus claer,
 Noch zijn vermaert gheslacht eerbaer.

Lyzeus
 Bacchus, dat
 is, wijne.

Horatius Flaccus over een comende met Boeck der Sendtbyeden / in de twee
 het voorgaende / seght in den eersten de byef / aldus:

Hy maghert, die benijdt een ander zijn welvaren,
 S'ghelijcx Tyrannen fel, die in Cicily waren,
 Noyt leden meerder pijn, dan nijdicheyts verdriet.
 Vergeefs wenscht yemant, dit oft dat waer niet gheschiet,
 Die niet in zijn ghemoedt en matight zijnen tooren,
 Dewijl hy was verweckt door spijt en lust te voeren:
 Want ondertusschen haet hem haest om wreken fel,
 Hy voordert door zijn macht met eenen oock 'tgequel.

Dan Europa.

Fabel van
 Europa, waer
 op gebouwt.

A Engaende de Fabel van Europa,
 die is (soo Eusebius schrijft) half
 gheschiedenis / segghende / dat Alterius
 Coningh van Creta, wesende verliest
 op Europa, de Dochter van Agenor,
 Coningh van Phenicien / schickte eenen
 zijnen ghetrouwen Dienaer met een
 seer schoon Schip / geheeten de Stier /
 om datter den Stier op gheschildert
 was. Desen daer ghetomen / bracht
 behendigh soo veel te weghe / dat dese
 schoon Dochter quam op den Stier /

te weten / het Schip / om dat te besiert.
 Soo haest sy op het Schip was / de
 Schiplieden / soo hun te vooren gebo-
 den was / gaben riemen den water / en
 seplen den winde / en brochtense ond-
 schaectt wesende in Creta tot hunnen
 Coninc / welcken aen haer wan Minos,
 en zijn broeders. Dese Europa was seer
 gheluckigh / dat door haer Paems ge-
 rucht het derde deel der Weereldts
 naem werdt ghegeven. Herodotus in't
 eerste Boeck zijner gheschiedenissen /
 seght

seght oock op de boozgaende wijse/ en dat soo een Schip quam tot Tyro in Phenicien/ met datter volghet. Doozt seght Natalis Comes, dat Europa van Iuppiter vercreegh als boven/ dat nae haer derde deel der Wereldt soude zijn geheeten: doch en seght hier van niet bysonders tot stichtinge oft leeringe/ dan hy veel van de cracht en onghevallen/ oft schade der liefde verhaelt. Maer Caelius Aug. Curio in zijn eerste Boeck/ herbolgende de Hieroglyphiken/ seght/ dat Europa gheseten op den Stier/ wesende ghevoert op de Zee/ hebbende t'aensicht omghekeert nae den oever oft t'lant/ beteekent de ziele des Menschen/ dewelcke van het lichaem wozt geboert door de sozlijcke

Zee deser Werelt: en sy siet eventwel van verre met grooter ernst na den oever daer sy van gecomen is/ dat is nae haren Schepper Godt. Dese Zee is dan den circkel der Zielen/ en beweginghe des v' d'ens/ wanneer de Ziele haer vertreckt van de Godtlijcke dinghen/ om te aenmercken de dingen oft handelinghen der Menschen/ en keert dan weder ten lesten in haren eersten staet/ om God aerdachtich taenschouwen/ ghelijck Plato ghetuyghet. Daerom versierden de Poëten/ dat Iuppiter onder d' Stiers gedaente ontschaecte Europam; Dochter van Agenor, Coningh van Phenicien/ en voerde se dooz de Zee in Creten.

Eyndt des tweeden Boecks.

Wtlegginge/ en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nasonis,

Dooz C. V. M.

Het derde Boeck.

Van Cadmus.

Admus was soon des Conings vā Phenicien Agenor, en Telephassa: Hy was Coningh van Thebes, en een seer vermaert krijgshelt: Doch seg-

ghen Vlpianus en Eucherius, dat hy was de Lock des Conings van Sydon, by welcken hy ontschaecte eē seer constighe Snaerspeelster/ ghenoeint Harmonia, by welke hy hadde Bacchi moeder Cemele. Dus twijffelijc zijn somtijden de hercomsten der machtigher groote Heeren/ die dooz gonstigher Dichters versierighe pennen zijn rierlijck en verwonderlijck gemaect. Cadmus gesonden te soecken zijn suster Europa, welke zijn Vader hadde ghehadt by de Nymphe Melia, niet mogēde weder keere/ of hy en bracht d' ontschaecte suster mede/ troock nae t'ghepennis van Apollo, daer hem verboden was de suster te soecken/ en gebo-

den een Stadt te bouwen/ gelijk onsen Poet voort verhaelt. Cadmus epndlinge by de houe Dirce doode dat groulijck Serpent/ dat den soon was van Mars: des hem Mars heeft gedwongen/ hem onderwozpe en dienstbaer te wesen een Jaer/ t'welck doe wel so langh als nu acht Jaren was. Hier na heeft Minerva, het Coninglijcke Hof Cadmi seer getiert/ en Iuppiter dede hem trouwen Harmonia: welke Diodorus in zijn sefte Boeck segt/ dochter van Iuppiter en Electra: maer Hesiodus, van Mars en Venus. Dees Bruyloft was verciert met t'bywesen der Goden/ die de Bruyt bereerde met hun geschenken/ Ceres met koozn/ een brucht haers bondts/ Mercurius met een Luylt/ Palas met Juweelen en Fluypen/ Electra met Cindele en bomme. Apollo speelder de Bruyloft met een Cithre/ en de Mules met Fijfers oft Fluypen: Vander Goden hebbense heerlijcke gaben toegelanght. Wt dit Houwlijck quam Polydorus, van Polydoro quam Labdacus, van welcken quam Laius, den

T'houweliic en heerlijcke bruyloft Cadmi.

Cadmi na comelingen.

C iij Vader

Vytleghe p Europa.

Twijffelijche afcomft an Cadmus

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Vader van Oedipus, waer van volght in't 9^{en} Boeck. Cadmus hadde ooc vier dochters/Ino, Semele, Agave, en Autonoe. Doe hy nu hadde gheleden een groote menichte van teghenspoeden en ongeballen/om de wille van zijn dochters/en de natomelinghen/stelde hy in zijnen Coninglijcken Thebeschen stoel Pentheus, den soon van Echion, en van zijn dochter Agave, en trock met zijn Harmonia tot Encheles in Dalmatien: want dat volck van zijn buer-landen benout wesende/hadde dooz raedt des gehepnnis hem ontbodé / om dat hun verlossinghe dooz Cadmum te geschieden voorszeyt was. Hy dan deses volcx bercozélkrijchs-oberste wesende/ heeft de verwimminghe op den vbanden behoude / enwert also Coninc van Dalmatien/ welck hy met goeden vrede en boozspoet heeft beseten/daer hy en zijn Vrouw in slangen veranderen/als in't 4^{en} Boeck volgende is/in welc Boeck oock noch van dese Harmonia, dochter van Mars en Venus, sal gesproken worden. Nengaende nu dat Cadmus, om zijn suster te soecken ghesonden wesende/ eenen fellen Draec in de bozne Dirce ghedoodt soude hebben/ dat is versieringe:maer de waerheyt is / dat hy heeft omghebracht eenen vreeslijcken Roover/die Draeck was geheeten/ en veel wyet hepts en ghewelts dede den vzeemdelingen / die daer voozby reysden/ en hadde alree den hals afgesnede eenige van zijne hoop. Mē segt/ dat hy de tanden des Draecx saepde / om dat den aenhangh oft mede-pleghers van desen roover siende hun hooft verflaggen/ hebben de blucht genomen en zijn gesaep oft verstroyt geworzen / d'een hier en d'ander daer. Eenige schryven/ dat Cadmus dooz Minerva raet wierp eenen steen midden den gebzoeders/die upt den Draec-tanden vooztgecomen waren / en enen gheraecht wesende/meenende het hem van een zijn mede-bzoeder ghedaen was / heeft het met dootslach geworzen / t'welc een ander aen desen dootslager heeft gheworzen/ en soo voozt/ tot datter maer vyf over en bleven. Dit willen eenighe / was een boozbeduydighe aenwysinghe van de gheschillen en crackeelen / die van

Thebaners in toekomenden tijdt souden beswaren en quellen : Want daer gebiele namaels seer schadelijcke bozgerlijcke oft broederlijcke krijgen / en bloedstoztinghen: Ghelijck dickwils dooz onberstandt / upt cleen schade/ misdaedt / oft andere gheringhe doozsaeck/ groote beroerten en onbeterlijcke verderfsnissen voozballen: niet alle onder Bozghers oft vrienden / maer wel onder Broeders: ghelijck het wel somtijts gheschiedt / dat ter onderlinghe eenigh schil ghevalt. Van gelijck Plutarchus in de Broederlijcke vrient-schap verhaelt/ behooven sy van inden aenbangh de tusschen glijdende vberinghen en hertneckicheden te wederstaen/ ghewennende sich onderlinghe toe te gheven/ en beleefdelijck te laten overwinven / en sich te verheughen in een ander te behaghen / meer als t'onberdzucken oft verwinnen : want dit was de meeninge/ daer men van outs onder verstant/ de Cadmussche overwinninghe. Nu dit voozby ghegaen / sullen de gantsche Fabel van den aenbangh voort te halen behoeven / om de leeringhen daer onder verborghen te verclaeren. Eerst/ Cadmo, was van t'gehepnnis verborzen / zijn suster nae te speuren oft soeken:maer most den voozschicksche Os na volgen/en de stadt Boeotia bouwen/ daer den Os soude rusten. Cadmus is hier een voozbeeld der Zucht/oft des Jonghelings / die den Godlijcken en deuchdelijcken raedt oft driybinge gehoozsaemt / verlaten een laf / traegh/ aengebozen/vzoulijc/wellustigh leven/aerdt en wesen/aengrijpende een manlijck ernstigh ghemoedt / nabolghende den Os / die den arbeydt betepkent/ om dooz desen deuchtsamen wegh des arbepts te geraken tot eere en rust. Hy bouwde ee Stadt/die hy noemde naec God/ die hem den wech gheleert hadde/en den Os / die hem geholpen hadde daer toe te comen/te weten/Thebes, t'welck een machtighe Stadt is ghe worden:want sonder Godt en can des Menschen arbeyt niet ghedogen : maer als Godt den arbeyt/t'ghebouw / oft tinnumeringe toegebaen is / dan sal het goeden vooztgang hebbé/wel tieren/en beclighen/

Geschiede-
ghe vercla-
ringhe op
Cadmi
Draec-doo-
den.

Voortey-
ken op die
van Thebes,
dooz den
krijgh der
Draec rants
kinderen.

Leerlijck
uytlegh,en
aenwijsinghe
op Cadmo

belijven / het zy wat onspoedige swa-
richeden daer tegen opstijgen en vooz-
ballen / te verwinnen / behoudens dat
men volstaet met sterckmoedighe ge-
duldicheydt. De knechten oft Cadmi-
gesellen / die van den Draeck oft Ser-
pent ghedoodt waren / betepkenen de
ydel voornemens der Jeucht / die met-
ter tijt van de wijsheyt (by 't Serpent
verstaen) te nieten gedaë worden. want
de rechte volcomē wijsheyt doodet en
vernieticht veel ydel sotte gedachten
en begeertē / daer wy in onse onbedach-
te blinde jonckheyt mede vereenight
zijn / oft grooten lust oft behaghen toe
hebben : Maer al te veel gheschiet / dat
door de woeste moettwillige jeucht / oft
door de lusten der jonckheyt / de wijs-
heyt wort wederbochten / uyt der her-
ten verdruben / vernielt / en wech ghe-
nomen / gelijk als Cadmus 't Serpent
dede. Van hier salmen verstaen / dat
Cadmus heeft gebodt het Mensch ver-
dervende onberstant / daer de Jeucht /
ghewapendt met het Leeuw huydt
der deucht / en de yckke des scherpen
voorzichticheyds / teghen te strijden
heeft / en overwinende / dooden de
overgeblevē / oft nieu aenwassende ge-
dachten / oft ydel meeningen der jonck-
heyt / allenx hen selven : als men maer
en volghet den raedt der wijsheyt / dan
worden onse vijf sinen en ghedachten
verstandigh / en der wijsheyt raedt ge-
hoorzaem / en helpen ons te wege bren-
gen alle deucht / saem werckē / oft God-
lijcken arbeit / welck het Thebes hou-
wen aenwijst / en ons te kennen gheeft.
Dit Draeck / tandigh volcx fel ghe-
vecht / door Pallas gheslist / wijst oock /
dat uyt onberstant oorloghen ont-
staen / maer door wijsheyt vrede : ge-
lijk 't inwendigh ghemoedt (als ver-
haelt is) wordt gebredicht door wijs-
heyt / oft der wijshepts goede leeringe.
Van welke leeringe Cadmus oock te
deele een oorsaker oft hulper is ghe-
weest / dewyl hy (nae Plinij en ander
getuyghnis) d'eerste was die uyt Athe-
nicen in Griecken heeft ghebracht de
kennisse van seshien letterē des Griez-
schen A/b/c / en de eerste was / die
maet- by de geschiedenissen beschreef :

doch willent eenige niet den Phenici-
schen / maer den Milesischen Cadmo
toeepghenen. Dus mach door het
voorzbrengghen der edel mitte Schryf-
Const (daer goede Wetten door vooz-
geschreven / en alle vrome daden in ee-
wige gedacht door behouden worden)
Cadmus wel een Mensch-saper gehee-
ten wesen : die eerst zijn Vader in 't
Ster-soecken / daer nae Apollo en Pallas
ghehoorzaemde / door veel arbeidt en
ghedult / t'epnden veel verdriet ver-
creegh de schoon Harmonia , de soete
Siel-rust / en veel ghelucks. Nu onser
Poet toonende (als gheseyt is) dat
dees Fabel is tot leeringhe der jeugt /
seght sluytlic : Daerom sal een Jong-
man althijt op hoope leven / verwach-
tende het eynde : want hoor den lesten
dagh des levens / behoortmen nie-
mant salich te heeten. Dit is een seer
schoon Spreuck / die Solon oock leer-
de den Coninck Croesum, den welckent
het namaels zijn leven baettede.

Van Actxon.

Actxon was den soen van Aristus
en Autonoë, de dochter van Cad-
mus, bennimende seer de jacht / als die
in de Schole van Chiron was opghe-
boedt / en wert van Diana (na der Poë-
ten versieringhe) veranderdt in een
Hert / om dat hy haer maecht hadde
gesien. By eenige worden wel tot vijf-
tich jacht-honden met Griezsche na-
men genoemt / die Actxon souden heb-
ben verbeten : doch geen boedtsel ghe-
vede tot eenige stichtige uytlegginge /
dan na de gedaente ende aerd der hon-
dē / als swart-voet / volge-speur / stork-
al / goet-gesicht / berghe-swerf / doode-
jong / onweder / sel / snel / en dergelijcke.
Paulanias in de geschiedenis van Beo-
tien / seght / dat Diana de Honden van
Actxon dul maecte / die hem niet ken-
nende dooden. Ander segghen / Diana
deckt hem met een Herts huyt / op dat
hy handen honden verseheur worden-
de / niet en troude Semelē. Acusilas segt /
dat het was / om dat sy van hem was
verkracht. Daer zijn noch meer mee-
ningen / hier te langh. Plutarchus segt /
dat Actxon een schoon Jongheligh

Actxon
wie hy is
gheweld

Actxon
hadde wel
50. Tacht
honden.

erlijke
ydeggin-
he op het
ooden des
erpents, en
en strijdt
er gebroc-
ers, die uyt
Serpents
inden ge-
assen zyn.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

was van Cozintzen/daer Archias, van 't geslacht der Heracliden / op sotlijck verliest wesen / hem wilde ontschakē/wien zijn Vader en vriendē willen de beschermen/wert so van weersijden ghetrocken / dat hy verscheurt is gheworden. Dese fabel van Actxon heeft haer begin upt dit / oft pet anders / te weten / t ghene Fulgentius verhaelt / segghende: Acteon in zijn jeucht beminde de Jaght / maer tot rijpē ouderdom gecomen / de schaden en 't ghevaer der Jaght nu beter kennende / ghebruyckte niet als vooz henen: doch behiel den vozighen lust tot den Honden / waer hy der veel altijt voedde / en verterde daer mede al wat hy ter Weerelt hadde / waer upt was geseyt / dat hy van den Honden geten was. Hier zijn nu op dese fabel verschepe

Oorsprongh van de fabel van Actxon,

Vytlegghing van Actxon.

Voedt Honden op, op dat sy dy

Daer zijn noch wel meer meeninghen van uplegginghen / maer het can wel uptgheleydt wesen / dat menigen onbedachten Actxon van zijn epgien quade lusten wort ghevangen / en verflonden / dooz dat zijn ongheregelt en ongetemt gemoedt / zijn oncuysche oogen onderdanigh wesen / volgen tot zijn uiterste verderf. Semele bedrogen van Iuno, die verandert was in Beroē ha r voester / beduyt / dat de Menschē van God dickwils bidden en begheeren schade lijcke dingen tot hun epgē verderf / dooz dat sy bedrogen zijn van hun epgen quade gheregentheyt / oft sotte begheerte / de welke hun voester is.

Semele van Iuno bedrogen wat het aenwijft.

Vytlegghing van de geboorte Bacchi.

Dat Semele bezucht was van Iuppiter, dragende Bacchum, is te seggen / dat den Wijnstork oft ranck / afebeelt met Semele, in den tijt van den Lenten

Tot mijnen Manschen buyck comt in,

Tweeboortigh kindt, dat ick bemin.

Vytlegghing van de geboorte Bacchi.

Iuppiter dit kindt Bacchum ghezagen hebbende / gaf het Bacchi Noepe Ino, herbozghen boozds op te worden / dat is / de bladeren der Wijnrancken verbergghen de drupf / op dat se bequaemlijck mach tot rijpheit comen / en niet te seer teer ontijt ghestraelt zijn van de hitte der Sonnen. Boozts wordt den Drupf t eenmael opgeboedt dooz

uptlegginghen: En is / datter zijn van dese Actxons, die soo groote vzeucht en behaghen hebben / te aenmercken den loop des Hemels / en veranderingen der Mane / welc Diana te verstaen is / dat se als in Derten verandert / staen bupten in bosschen en eenfaem plaetsen / ghetrocken dooz de bebljtinge deser Consten / dat se worden verflonden van hun epgien huyplijcke noodtsaken: want dit zijn de Honden / die niet en willen dat wy ons selven leven sullen. Ander zijn van meeninghe / dat hier mede worden berispt de ondankbarighe / onredelijcke Menschen / die de bewesfen weldaden niet alleen vergheten / maer met quade wercken verghelden / ghelijck den Poet Theocrites met dit veers schijnt willen te kennen gheben / daer hy seght:

verflonden.

wozt te swelle dooz de hitte der Sonnen / en wozt swanghet oft bezucht met Bacchus, dat is / den Wijn / oft de vochticheyt des Wijn / die in de stam is. En desen Wijnstork oft ranck Semele, wozt des Somers dooz de meeste hitte der Sonnen so gebltreimt en gheraerct / dat se begint upt te geben haer hzucht: So wozt het ontfargē en aengenomen van Iuppiter, dat is / de wijn drupf wozt te voorschijn gebzacht / en aenghenomen inden buck der locht / waer nooz hier Iuppiter wozt verstaē. Dat ick segge den bupt / en geen dgepe / dat is eben veel: want self na der Poeten dichten / was het kindt in dgepe en buck verbozghen / also den aerdighen Poet Euripides seght in zijn Bacchen, verhalende dat Iuppiter sprack / doe hy hem in zijn dgepe naepde:

de Niseides Nymphen / dat is / hy wozt ghelaest van de vochticheyt des nachts / oft vermaerct en ghematight met den vercoelen den danwe. Te deser plaets en mogen wy niet naelaten / Bacchum wat hzeder upt te rechen / ofte te verclaren / wat hy booz een is geweest / of waer booz hy te houden is.

Van

Van Bacchus, oft Dionysius.

VAn wat Ouders Bacchus, die men oock noemt Dionysius, is geweest/ hebben d'Oude Poeten verscheyden meeninghen/ghelyck sy oock doen van sijn opvoedinge en woesters: noch count Cicero voort met byj Dionysen, in't 3^e. Boec van de natuere der Goden. Den eersten was (seght hy) den soon van Iuppiter en Proserpina: den tweede van den Nijl, en alsoo voort tot byj: Waer uyt men verslaet/datter wel verscheyden van desen naem moghen zijn gheweest. Orpheus noemt hem doch den soon van Semele, en dat hy op de oever der Zee was geboze. Noch elder in der Goden Loffangh/noemt hy hem soon van Iuppiter, en der voorszeyde Semele, en heeftse becrant met clyf oft vepl. Dese Semele was dochter van Cadmus, broeder van Europa, den welken sijn dochter (na't segge van eenige) om straffe haer hoererge/met het nieu gebozen kind besoot in eenē houten bac/en gaffe de golven der Zee ober/die haer met den jonghen Bacchus aen den strandt wierpen/in de contrepren oft Lantschappen der Gzeaten/ onder de heerlijcheit van Lat demonien: en dat de luden des lants den back geopen/honden Semele doot/dit se eerlijck begroeben/en lieten 't kindt opwoesteren. Van doe wierden de Gzeaten/ Brasianē/na't woort Brasz, dat is/ aenspoelen/ gheheten/ ghelyck Nicander verhaelt. Semele plagh men te schilderen met langher hary/ als eenighe ander Goddi ne. Noch bevesticht Orpheus in een Loffang Bacchi 't gene verhaelt is uyt Cicero, dat Bacchus soor is van Iuppiter en Proserpina: doch elder heet hy hem de soon van de Egyptische Isis en woesterkint der Nymphen. Dat hy Dionysius hiet/ hter van sijn verscheyden meeninghen: Eerst/om dat hy met hoorzkiens geboren wesende/ Iuppiters dgye seer dede oft staek/soo Stesimbrotus segt. Ten anderen/ Aristodemus wil dat het was/ om dat Iuppiter dede regenen/ doe hy gebozen wert. Nonnus in de Dionysiake/ om dat Iuppiter mank ginch/ te wyl hy hem droegh genaert

in sijn dgye: want Dio wordt Iuppiters naem toegeepgent / en Nyfos, in Sicilien was gesept manck. Lucianus in de Tsaemspyaek der Goden seght: Bacchus gebozen zijnde/ Mercurius, uyt last van Iuppiter hem te bewaren hebben de/droegh hem te Nyfa, Stadt in Arabien by Egypten/ op te voeden by den Nymphē/waer van hy Dionysius soude heeten/ Iae soude daervan de Muses sijn geboedt/so eenighe schryben. Veel ander namen worden Baccho gegeven. Lilius Gyraldus noemter achtenfeben tich oft meer/die hem al toegheepgent worden/waer van vele sijn de eyghenschapen oft de crachten des Wjns: want den eygen naem Bacchus is ghesepdt toorn/oft raserge/Iae Manoles, dat is / gantsch rasende / om dat den Wijn suler veroorlaect. Hy wort oock geheete Biformis, oft twee-gedaentich/ om dat hy is van tweederly crachte/dewyl hy sommighe Menschen toornigh en rasende maect/ en sommighe blijde oft vroljck. Hy heet ooc Narthecophorus, cluppel oft stafdrager / om dat den staf bequaes is den waggeligen gangher t'onderstutten/ oft om dat de bronckaerdt's rasende malcander met stocken slaen. Om de verhaelde twee-gedaenticheit/oft dobbel-stalticheit/ seght Diodorus, dat Bacchus was ghemacckt oft ghebeeldt in tweederley wijsen/te weten/met ee wzet gesicht/ en met eenen langhen haerd: en andersins/met een schoon jeuchdich/ lieflijc/ en vroljck aenschijn: het eerste gestalt (als ghesepd is) om dat hy den Menschen/overdadich wesende gedronckē/met toorn ontsteect/ en onbescheyden maect:maer als hy matigh gebruyct is/maect vroljck/ ghenuechlijck en gesont / en daerom was hy jongh uytghebeeldt. Om dit vroljck maken wordt hy Liber, Liber Pater gheheten/ghelyck Seneca van meeninghe is / dewijle hy s' Menschen hert en gemoedt verlost/oft bezijt van sozge/en maerte moedigh en vroljck. Nu acr op hier seer wel sal passen voort te halen eenighe beerskers van Ovidius, uyt sijn Coust der Miren: daer hy in deser voeghen seer aerdich seght:

Syntag. 8.

Waerom twee gestaltigh.

Waerom stafdrager.

Waerom Liber.

Afcomft
Bacchus.

Doot van
emele op
en ander
wijse.

Waerom
Bacchus,
Dionysius
gheheten.

Wtelegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

Den commer vluchtich wijckt, door veel Wijn afghespoelt,
Dan comt het lacchen voort, den armen vreucht ghevoelt,
En neemt dan hoornen aen : dan forge en droefheyt wijcken,
De rimpels moeten wech uyt t'voorhooff henen strijcken.

Hoornen, is
hier flout-
heydt en
hooghmoec.
dichcyt.

Wacrom
Lyfius, oft
Lyxus.

Wacrom
Sabazios,
Phila,
Bromius,
en Iacchus.

Bacchus
was coningh
van Arabien
en Egypten,
&c.

Hy wan
India.

Hy wort op de selve meeninge geheetē
Lyfius, oft Lyxus, soo veel geseft/ als/
ick ontbinde/ oft ontbindinge/ om dat
hy de herten der Menschen ontbint/ en
verlost van sozge/ oft om dat hy de le-
den ontbint en swäck maect. Hy wort
oock geheeten Hygiates, oft Salutaris,
vereert met dese naem/ om datter niet
gesonder is dan de wijn/ als hy maect-
lic is gedroncken. Ooc heet men hem
Sabazios Bacchua, van oft nae het dan-
sen en spzingen/ het welc in zyn Offer-
feest ghebzupcht was. Men hiet hem
oock Phila, en Paulanias segt/ dat Phila
hy den Dores zijn de pennen der wiec-
ken oft vleugelen/ om dat de menschen
dooz den Wijn schijnen opgenomen en
verheben/ gelijk de Vogelen met den
vleugelen. Bromius, oock Iacchus, wort
hy ghenoecht/ nae het gherucht en ge-
rier dat de dzonckaerts maken/ dooz
den wijn/ twelck Bacchus is/ en oock
den vinder des selfs. Hier hebben wy
nu verhaelt eenige toenamen van Bac-
chus, den aerdt en cracht des Wijn-
mede bzengende. Om nu te weten wat
Bacchus vooz een geweest is. Daer zijn
Hystoryschrijvers die seggen/ dat hy
was een Coning int geluckich Arabi-
en/ zyn Hofhoudende in de stad Nysa,
seer strjctbaer en overwinnich/ ooc een
vinder van veel nutte en behoeflijcke
dinghen tot desen leven/ die hy zyn on-
derdanē en veel volckē gemeen maecte
en leerde. Hy troock om Indien in te
nemen/ en maecte Hercules zynē opper
Stadthouder over het lant Egypten
dat hem toequam/ en maecte onder
Stadthouder Prometheus. Bulyris stel-
de hy ober Phenicien/ en Antaus ober
Lybien. Hy hadde een heyzcracht van
Mannen/ en oock Vrouwen/ daer hy
mede innam de Indien en binnenste
Landē vā Asien. Dus de oostsche lan-
den gewonnen hebbende/ liet twee ro-
lommen oprichten op d'Indische ge-
berghten/ hy de Vliet Gangas, Onder
ander zyn reysen quam oock in Iberia,
welck ingenomē hebbende/ stelde daer

ober zynen Opperveldtheer Pan, den
welcken dat Landt nae zynen naem
noemde Pania, en is naderhandt ghe-
noemt geworden/ ghelijck oock noch/
Hispania. Diodorus schrijft/ dat Bacchus
sontijden in den krijg gewapent gaen-
de/ dzoegh om t'lijf een Pantherdiers
huyt: want hy was niet alrijts dzonck-
ke: maer heeft veel strjden gedaen/ en
verscheyden Coninghen verwonnen/
als Lycurgum, Pentheon, en meer āder.
En wederkeerende verwinnich/ hiel
Segeseft/ inrydēde op eenē Elephant/
oft op eenen waghen met Elephanten
ghetrocken. Men vindt oock niet/ dat
pennāt vooz hem Segeseft opt pleeg-
de. Thups ghekeert wesende van In-
dien/ heeft gestraft de misheerschinge
die hy zyn stadhouders geschiet was/
stellende in al zyn Rjgt seer goede wet-
ten/ waerom hem Orpheus noemt een
Wetgeber. Dooztā vind ick in zyn ge-
schiednis weder vermengt met versle-
ringen: want in den krijg der Goden
tege den Titans, mocht hy niet ontcomē
him wzeethsept: dewijle sy hē vingē/ in
stukken verscheurdē/ siedende een deel
in eenē ketel/ en t'verblijf staken sy aen
het spit om te bzaden. Daer quam Mi-
nerva te hulp/ maer sy kreegh niet als
thart/ twelc sy noch bevende dzoeg tot
Iuppiter, die dē Titans blyvende/ en liet
dooz Apollo zyn soons ledē begrabē op
dē Parnassus. De Cozpbanten bzachten
de manlijckheyt in Tuftanen/ en leer-
den t'volc daer Offerhandē vooz doen.
Hier nae vergaderde Rhea noch alle de
lidtmaten van Bacchus, den welcken
weder besielt/ en levend' wesende/ dede
Bacchus noch den Menschē int gemeen
grootte weldaden/ naemlijck/ dooz de
bindinge des Wjngaerts/ daer hy de
Werelt mede wptnemende goet gedaē
heeft: want soo Euripides gheboelc/ de
schoonste en nutsaemste bindinghe die
opt ter Weerelt was/ is in den Wijn/
seggende/ dat Bacchus hadde gebonden
den middel/ om den Mensch te doen
vergeten al zyn boozledē ongeballē oft
tegen

Bacchus
een groot
Krijchma

Bacchus e
werghever.

Bacchi doo
verflicgh.

Bacchus
verweckt.

Bacchus
zijn wijn-
vin dinghe
seer ghepre-
sen.

tegenspoeden / hem sachtlijck te doen slapen / hem te verlichten en vertrooste in alle benoutheden. Dit selve hebben de West-Indianen oock bestemt / gheelijck Benzo verhaelt : en seyden te dier oorzaeft / dat upt dese Lande geen beter dingen daer gebzacht en waren / als de Wijn en het Aser / noch niet supverder als t'glas / dinghen die sy in de West-Indie noyt hadde gehad. Dese Bacchus sozgh-berdzijf / en ghebe-vzeucht / is dan ober al welcomen en liefgetal. Daer waer quam eynde te verhalen / al wat van hem te segghen waer / als men alle omstandige versieringhen en bertellingen soude vooztzengen / en al zijn ander namen hier ondienslich soude willen verclaren : dan me sal weten / dat hy oock is gheweest den Orisis in Egppten / daer men in Plucarchus en elder veel af leest. Oock soude veel tijdt nemen / voozt te halen alle ghedaenten der Offerhanden en Feesten / die men hem ter eeren dede / daer in sommighe alderley oncuysheyt / en grouwelen heymelijck gheschieden / datse verboden wierden / en de misdadige lijck van der Oberhepdt ghestraff. Wie hier van op het vzeerste lustich is te lesen / die wijf ick tot het 5°. Boeck van Natalis Comes , in zijn Mathologie het 13°. Capittel. Plinius in zijnen sebensten Boeck / in het 56°. Capittel segt / dat Bacchus d'eerste was die leerde de wijse van coopen en vercoopen / en vondt de Croonen der Coningen / en Seghe-feesten. In't 16°. Boeck / in't vierde Capittel seght hy : Den Coningh Bacchus was d'eerste / die hem selven croonde met vepl oft clijf. Dat Bacchus op dit vepl so seer gesint was / daer van hebben de Doeten veel te seggen. Semighe meenen / om dat Bacchus eerst gebozen wesende / in vepl oft clijf was verborzgen / upt vzeese hy Iuno in

handen mocht vallen. Ander / om dat de vzeucht des vepls is den Druyben eenichsins gelyck / oft om dat dit loof altijt groen is / gelyck dese Godt / gelyck hy geschildert wort / altijt groen oft jeuchdich soude wesen. Van deser meeninghe is Festus , oft om dat den clijf oft vepl hem windende bindt al t'ghene daer hy aen romt / en dat alsoo den Wijn s' menschen gedachten soude binden : Oft om dat dese Boos / oft zijn gebladerde telgers / op t' hooft gevoeght wesende (bewijl hy van aerdt oft wesen cout is) stuypst en berdzijft d'opstijghende cracht oft damp des Wijn / en belet de dronckenschap. Ander segghen / dat den clijf hem toeghewijdt was / om dieswille dat een Jongelingh Cillus , oft Kissus , dat in Griecx clijf oft vepl is / eens om strijdt tegen een van den Satyzen danste / en dansszongen dede / dat hy so hard smack in't vallen dede / dat hy ter plaetsen doodt bleef. Dus Bacchus , die int ghedans groote vzeucht hadde / en den Jongeling seer beminde / veranderde hem in clijf / die noch den naem behiel. Plucarchus seght / dat den clijf in sich heeft een seker deucht / oft verborzghen cracht / de welcke den gheest oft sinnen beroert / en verbult met e' raserije / dat ter de menschen (sonder Wijn drincken) van droncke schijnen te wesen. Den clijf / so hy by den Grieken gheuoent wort / beduyt oock so veel / als om schrijft Eulthacius , dat den clijf Baccho , tot een teeckē der oncuysheyt / tot welker den Wijn den menschen seer genegen maert / was toegeegent. En daerom wort vooz gemeen spreekwoozdt gesept / dat Venus sonder Wijn niet vermacht. Gelyck oock t'gedichte Euripidis mede vzenzt / segghende dat Baccho , aldus :

Hy heeft gheplant dit hout ghepresen ,
 Waer door verdriet en swaerheyt daelt :
 En waer den Wijn vol vzeuchden faelt ,
 Coudt Venus lusten moeten wesen :
 En voor het Mensch gheslacht en blijft
 Niet , dat hem zijnen lust verktijft.

Om nu te comen tot uplegginghe van Bacchus. Boven / oft tot het ghene wy vooz henen hebben verhaelt van zijn geboozte / so is te wetē / dat Semele , die zijn

Lilius Gy.
 rallus in
 zyn 8e. Syn-
 tagma.

Kissus in
 veyl ver-
 andert.

Xiffos,
 Xiffacin.

Den Wijn
 oorfaeckt
 oncuys heyt.

yle Bac-
 feesten
 boden
 gstraff.

ccchus
 de de
 pman
 ap.

Vaerom
 echus
 veyl
 croent.

Ve leginge
 n Bacchus
 Semele
 uerlijc.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

Ieden roeren. Nu den Wijnstoc / Moeder des Wijnz / heeft meer als ander Boomen zijn leden oft rancken swack en sacht / die van de wint can licht beweeght worden / oft om dat den Wijnstoc door den Wijn beweeght en verheert der Menschens leden. Ooc soude Bacchus de Thyrsus, dat is / de beclijfde Toortse draeghen / om dat de droncke stronckelvoetich / wel eenē stor behoeven om mede te gaen / gelijck wy elder van den staf verhaelden. Iuppiters soon is hy / om dat den Wijn van natueren in hem een vperich wesen heeft / en dat hy niet rijpen mach dan in plaetsen daer de Sonne vlack schijnt / oft ten minsten maetlic verwarmt wort. Hy wies van de affchen der verbande Semele, (so eenige seggē) om dat in d' affchen eenige hitte is verborgē / en heeft in haer een betticheyt / waerom datse goet is in de Wjngaerde by de Wijnstocken. Sommige maken zijn Moeder Proserpinam, om dat den Wijnstoc oozspronckelijck van der aerden is / gelijck als alle ander dinghen / en dat de hitte den wercker wesende / hem zijn gestalt doet hebbē. Dat hy in de dgpe zijns Vaders was verborgen / meenen eenige was / om dat hy in een hol van eenen bergh by Nysa, Neros genoemt was verborgen / welcken bergh was toeghewijdt Iuppiter, en meenen desen bergh soude na de sprake van dat lant gesep wesen dgpe. Eenige meenē ooc / dat dit napyen in de dgpe beduydt / dat den Wjngaert seer bemindt warme plaetsē / niet connēde wassē oft vucht brengen daer sonder / want veel Wijnstammen door de vorst vergaen. Maer Diodorus in't tweede Boeck zijnder Gudtheden verhaelt gheschiednischer wijse dit stuck / segghende : Bacchus in de Westersche deelen van Indien comende met een groote heyracht / sonder veel wedersants te binden / en zijn volck hem most in't veldt onthouden / geen groote Steden bindende om in te herbergen / heeft de groote upnemende onghewoon hitte in zijnen Legher groote Pest veroorzaecht / soo dat hy groot deel van zijn volck verloor; waer om hy als wijs Hoofstman / boerde zijn

volck upt den dalen op een geberchte / daer sy met lieflijcke Winden verbercht / en met schoon waterē upt veel bozē ontspringēde gelaeft en beholpē wesende / we. den van dese besmettinge verlost. Desen bergh noemde hy dgpe: waer van de Grieken oozsaeck ghenomen hebben te segghen / dat hy was gheboedt in de dgpe van Iuppiter. De Nymphen boesterdē hem / om dat den Wijnstoc is den bochtichsten boom die men vint / en wanneer hy maetlic met water beborchticht word / wast hy beter / en wordt te vruchtbaerder: voort behoeft den Wijn te veel deelen water / om te temnen zijn gheweldige heete strengicheydt. Men seght / dat Bacchus gemeenlyck in zijn geselschap hadde de Muses, dat is / om dat de hitte des Wijnz des Menschē geest wacker maecht. Men plach zijn beeldt te maken maecht / om dat hy verborgen dingen doet openbaren / volgende een oudt Griec sprackwoordt / dat sepde / De waerheyt licht in den Wijn; oft so wy seggen / Den droncken mondt spreekt s' herten gront. Den waghē van Bacchus was getrockē van Pantherdierē / om dat de Menschē door veel Wijn te drincken worden sel en grouwelic / gelijck den aert deser dieren is. Philostrates segt dat dese dieren by Bacchus zijn / ter oozsaeck datse hittich zijn / licht springende / ghelijck de ghene die Baccho dienē / oft de Barchantē / en dat de Menschē door den Wijn meer als van natueren verwarmt worden. Hy was verselschapt van eē deel Demons, quaet-doende en bedrieghliche ghesochten oft ghespoock / om dat gemeenlyc de dronckenschap volgen geclay / onbedachttheyt / quistinge / overdadicheyt / oncuysheyt / en vpanstschap met meer ongeschicktheyt van roepē en tieren. Dat hy van den Titans verscheurt / en ontleet was / is gesep / dat de Dryvben van den Lantbouwwers / kinderen van Rhea, die d'aerde is verstaen / vergadert / en ghetreden worden onder malcanderen / upt welke leden voort comt dat costlijck nat oft bocht des Wijnz / vereenicht tot eē lichaem / dat te boozen in veel deelen verdeelt was /

Vtlegginghe van in de dgpe te zijn verborghen.

Wat beduyt hy by den Nymphen gevoelert was.

Waerom by den Muses.

Waerom verselt met wilde Dieren en ghespoock.

Waerom van Titans verlicurt

des Wijn/ vereenigt tot een lichaem/ dat te vozen in veel deelen verbeeldt was: Oock wort den Wijn in eenighe Landen/ om lang bewaren/ gekoocht oft gesoden. Men leest oock in Natalis Comes, dat Bacchus oft Dionysius niet alleen den Wijn te voorszijn bracht: maer den volcken / woonende in onbekwame plaatsen oft Landen om Wijn teele/ heeft geleert Bier brouwē. Daer zijn wel meer vertellinghen van zijnen krijgh teghen Saturnum, hoe hy vooz Apollo oft de Sonne wort gheacht/ en dergelijke dingen meer/ hier niet noodigh. Dus langhe met desen Bacchus omgaende/ mochtmen het hooft door zyn kracht verwarnt krijgen: En dewyl wy niet bysonders en hebben/ oft wy en comen tot den schoonen Narcissus: so en sal niet onvoeglyck zijn/ eerst te verhaelen wie hy was/ die namaels so in een bloem verandert is.

Van Narcissus, en Echo.

Narcissus is gheweest den soen van der bliet Cephisus, die haren oorzprongh heeft by Lilea, en loopt by den Parnassus, door Delphos, eyndicht in de Zee Aegeum oft Arcipelagum. Zijn Moeder was een Zee-Goddin / ghe-noemt Liriope, dochter van de Oceaen en Tethys: Want dese haer vermydende in de bloeden van Cephisus, wert van hē bezyt ht/en haerde Narcissum. Narcissus is in Griecy so veel gesept/ als verstijft/en sonder bevoelen. Hy was een Jager/ doe hy een Jongelinc was/ en van den Pymphen bemint / bysonder van de Pymphe Echo, dochter van der Locht/en van der Tonge. Oft gelijk eenen Poet van desen tijt Barbarus, een Italiae haer beschryft in twee octaven/ oft acht-regelsche gedichten/ ghenoech op desen sin:

Afcomst³
van Narcissus.

Echo, ghy dochter van Bosschen en Dalen,
Iae blooten gheeft, stemme vluchtigh in dwalen,
Eeuwigh voorbeelde van het dwase vrijden,
Die 't voorgehoorde altijt gaet verhalen,
Hergheeft u liefde, dat' u in voortijden
Eens heeft benomen 't ghestalt en verblijden:
En dat ghy los comt uyt die eenfaem bossen,
Wilt enckelwoordigh dan mijn vragen lossen.

Echo wat is 't Minnaers bederven? derven:
En wat doetsē troost haestigh erven? erven.
Wat loon volgt die stadigh beminnen? minnen.
En wat doet sulck minnen versterven? sterven.
Wat cost Liefde te seer versinnen? sinnen.
Maer canmen door bedroch verwinnen? winnen.
Wat boett de Liefd' in sulck beluten? lusten.
Maer wat is 'teynde der onrusten? rusten.

AB

Macrobius hout Echo te wesen de seben Hemelen / de welke seer bemint waren van den Godt Pan, gelijk sulcken Hemel-loop oft Planeten ooc met zyn Herders seben-pyp wort beduydt. Nu Pan beminde Echo, een Pymphe / onzichtbaer vooz aller Menschēn oogen/ dat is/ de Harmonie oft ordeninge des Hemels wordt bemint van de Sonne/ als oberste aller Hemelscher lichaem. Maer Alexander Aphrodisyus segt dat 't gemeen volck gootlyck dwaelt/ eerende en aenbidvende Echo, als eenighe Godtlycke deucht/ oft kracht: En datmen soude meenen dat Pan op haer

was verliest/ is niet anders dan / Pan een geleert Man wesende/ heeft d' eerste geweest/ die oersocht heeft de oorzake van sulcken wederclanck oft gheslypdt: en was hier so seer in belust/ gelijk een Wyer om zyn Wyfster te become. Onsen Poet segt/ datse eyndliche om Narcisci liefde wille ver anderde in een roots/ en van daer hoorz tme se noch dickwils wedergalmen oft gelupt geven/ te weten/ in eenighe holachtighe plaatsen. Lucretius schryft dat hysē heeft hoozen in sommighe plaatsen tot ses oft seben repfen na den anderē antwoorden. Plinius noemt eē plaetse t' Athenen/

Versheyden
Weerklanken.

Bacchus
den Bier-
ouwer.

Echo van
n bemint.
t beduyt.

Wlegginghe op den Metamorphosis Pub.vid. Nasonis,

thenen/daer men de woordē tot sebenmael hoorde naer sincken. S'gelijck in Olympia, in een portael soude sulcx gemeen geweest zijn. Ausonius den Doet/ in een Opfchryft van hem gemaect/

Echo is niet
als schildere

Ay Schilder onbedacht, wat tracht ghy al u macht,
Om my te beelden uyt? daer niemant van t'ghelacht
Der menschen my oyt sach. Ghestalte, beeldt, noch wesen.
Noch verwe en heb ick niet. Ick wasse dach en nacht,
Als dochter van der Locht en van der Tonghe sacht.
Van selfs niet : noch alom comt spraeck uyt my gheresen.
Maer wacht een anders voys, om booten yet nae desen
Van dat ghesproken is t'lest woort, dat al gheheel
Snel in de locht vervlieght. Maer wildy zijn ghepresen,
Met maken mijns ghelijck, in eenich Tafereel:
Soo schildert dan een boots met u vernuft pinceel,
Den voys oft stem, die clinckt in d'ooen: dese saken,
Doet ghyse, sullen dy den opper Schilder maken.

Leerfaem
uytlegh op
Narcissus.

Tot dit te schilderen wist ick qualijck raet. Maer nu wy gehoozt hebbē wat Narcissus en Echo zijn / behoeben hier eenige leeringe uyt te trecken: Soo is vooz eerst Narcissus een voorbeeldt oft baken / dat men niet en behoort eenighe Menschen te verachtē dooz eygen behagen/en hoochmoedich groot achten

O ghy jongh kindt, schoon, lustich om aenschouwen,
V verwe moy Wilt niet te veel betrouwen:
De winde-blom die wit is vallend' wert,
Men leest te faem die kraecke-beyer swert.

Van de bloem daer Narcissus in verandert was / schryft Diocorides int vierde Boeck / Cap. 160. Sommige heetenense Spaensche Jamette: doch is sy by den bloem-liefhebbers wel bekert. Dese bloemē warē booztijts toegewijt den Eumenides, oock Baccho seer aengenaem. Phanodemes int vijfde Boeck der gheschiednis van Attico, schryft / dat de krancken van dē Narcissen warē toegewijt Proserpinæ, om datse doende was dese bloemē te lesen / doe sy van Pluto ontschaecht was. Nu om te keeren tot Narcissum: Paulanias seght / dat op de grentsen van Thespien was een gehucht / Danaces geheet / en een bozne genaemt Narcissus, daer men sepde dat desen Jongeling hem selben in besach. Evanthes in zijn Fabelsche vertellingē schryft dat Narcissus hadde een boozgenoote suster / hem gantsch ghelijck van aenschijn / wesen / hant / cleeren / en gestalt: En also sy altyt t' sak ter jacht

Verschey-
gen meynin-
ghen van
Narcissi
doot.

begrijpt den genen / die de Echo soude meenen te schilderen / en in een Tafereel uyt te beelden / om dat het maer een ghelupdt oft galn en is / en seght als of sy self sprake:

zijns selfs / dewijle dat dē hoochmoet / altyt ten lesten wozt vernedert. Dat ooc niemant op zijn jeucht oft schoonheyt hem te verlaten en heeft / nadien den Mensch / oft de heerlijckheyt der Menschen / niet is als de Bloem des veldts / ghelijck Virgilius seght in zijn tweede Egloga:

gingen / was op haer verliefst: maer sy is ondertusschen gestorvē: En hy mistroostich om t'verlies van haer / ginch hem dickwils spiegelen in een bozne / om dat hy hem selfs inde / so veel sach als het wesen vā zijn lieve suster: maer dese vzeucht con zijnen dzuc niet wech nemen / hy en is daer van gestorven. Oft (gelijck ander seggen) hy verdront hem in een bozne / daer sy hun t' samen dickwils plachten verniepen: Doch Paulanias geboelt anders. Eyndlinghe is by de Fabel van Narcissus dese meeninge geraemt / dat hy Echo wozt verstaen d'onsterlijckheyt van een deucht / saem en eerlijck goet gherucht / die eenen stadigen naelanch in den monden der Menschen behoudende is. Maer de Narcissen / menschen die hun selben den wellusten overgeven / ellendlijcken op hun selben verliefst wesende / wordē ten lesten verandert in Bloemen / die smorgens lustich en eerlijck schijnen / en t'sabonts

Leerlijcke
uytlekkinge
op Narcissus
en Echo.

Esabonts vergaen/en haest tot niet comen: Desghelijcx dese eppen liefdige/wanneer sp steruen/ blijven oock hun namen in de graben met den lichamen eeuwich verborgen/ geen geniet meer hebbende van den wellusten/ daer sp hun leuen mede hebben overgebracht. Sulcke eppen liefdige waren niet eenige vermaerde Roomsehe hooftmannen/ die t' gemeen beste boven rijckdom en leuen hebbe beuimt/waerom sp ooc onsterflijcken naem behouden hebben.

De Fabel van Pentheus, die van zijn Moeder Agave, en van zijn twee Moepen / Antonoë en Ino, ghedoot is geworden/ brengh mede/ en bewijst/ dat de verachters van den Godsdienst/ oft Godlijcken verbonde/ altyts oft ghemeerlijck qualijck varen/ oft in ongebal comen: dergelijcke waerschouwige voorbeelden worden veel in de Poetserije ghebonden en gespeurt. Nu is dese

versieringe van Pentheus genomē uyt gheschiednis/ om dieswille dat hy een was die geenen Wijn en dranck/waerom hy wert ghenoeint / en beschreuen te wesen vrant van Bacchus, en dat hy hem quaetwillich wesede/ altyt socht te dooden/ alhoewel dat hem de crachten en deuchden van desen God bertelt en openbaer waren / te weten/ hoe Bacchus de snoode gesellen van Acetes hadde verandert in Dolphijnen / te weten visschen/ die den Menschen wordē gesep̄t toegenegen en vrienelijck te wesen/ Musijck-liefdich/ en de sielste der Visschen. Hier mach verstaen zyn de cracht des Wijn/ welcken matigh ghebruyck/ den Menschen nut is/ en verbetert hun ghesontheit des lichaems en des gheests/ siel en wacker van leden makende/ ghelijck noch welmeer ghesep̄t is.

Eyndt des derden Boecks.

Wt legginge/ en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ouidij Nafonis,

Door C. V. M.

Het vierde Boeck.

De Fabel van Alcithoë, die met haer Susteren/ verachtēde d'offer-feste en spelen van Bacchus, haer begaf tot de oeffeninghe der wijse Miner-

va. van het spinnen/weven/ en naepen/ en daerenboven de sinnen en gedachte veronledigēde/ met leersaem vertellingē onderlinge te doe/ die mach beduyt en uytgelept wesen / dat Alcithoë is te verstaen de Cupshent / de welke hebende tot vzeede vranden de Wijn en ledicheit is voorsichtich te schouwen het overvloedich drincken / en de ijdel ghenuechten / als die dooz' arbejdt en neersichteit haer seluen onderhout in de cracht van haer epgen deuchden.

De gheschiednis oft vertellinge van Pyramus en Thyse, geeft verscheden leersaem aenwijssingē. Eerst/ dat de jeugt

te myde heeft de onmatige cracht der bleeschlijcker liefde. Ten anderen/ een houwlijc te willen aengauen tegen danc en verbodt van hun Ouders / dewijle dat sulcx ongeluckigen eyndt oft uytgang mach hebben. Ten derde/ dat de Ouders niet en behoore so hertheckig en geweldich den jonge liede te dwingen/ om te verlaten den genen oft de gene/ daer sp dooz' so groote natuerlijke liefde toe zyn gereghen / oft te willen belette dat die wils niet te beletten is/ dewijle dat er oock al te veel verdziet en swaricheit uyt ontsaet/ en ontsaet is/ en eē al te spade vuytloos herou.

De fabel van Mars en Venus hebde wy ten deele in de beschrijvinghe van Vulcanus verclaert; maer dewijle wy nu ter plaetsen zyn / daerder van moet zyn ghesproken / sullen wy noch verscheden ramingen voorthalen. Maer eerst salmen wetē / dat dese boeleringe van Mars en Venus is op het breedste beschreuen dooz' Homerum int 8.

Boeck

Veleghe
a Pen-
us.

erlijcke
legging
Alcithoë

erfaem
wijssingē
Pyra-
s en
fabe.

Wtelegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Boet der Odysseen, dat hy Ulyfsem by de Pheacensers beschryft te wesen/ en daer den Harpesslager Demodocus dese geschiedenis singende speelde. Ten anderen verhaelter Lucianus van / in de Sfaenspraet van den Schoenlapper Mecillus, en den Hane: desen voeghter by dat Mars hadde een Camerling/ die hem seer lief was/ geheeten Alestryon, oft nae de Latijnsche spraek Gallus, welcken hy mede nae/ doe hy met Venus quam overspel doen: want om dat hy seer besozchde dat de sonne zijn bedryf mocht comē te sien/ en Vulcano te kennen gheben/ liet hy Alestryon den jonghen de deur waernemen/ en de wacht houden/ op dat hy hem liet wetē wanneer de Sonne soude opstaē: maer eens ist ghebeurt / dat ten onghelucke den jonghen in slaep was gevallen/ en dat hy de wacht niet en hiel alst behoorde/ so dat de Sonne Mars en Venus over

Alestryon,
Mars
Knecht, in ec-
riēt, Haca
verandert.

Den Menschē moorder Mars, die

En Venus, de welke teelt en voort-
bringt alle gedacht van Dierē / en an-
der groen gewas. Dat dese sich by een
hoegē/ die so tweedzachtigh zijn: want
Mars en Venus zijn te verstaen/ oneent-
hept/ en bziendtschap. Wanneer hier
toe comt als over hals Vulcanus, can
der niet van comē: want Vulcanus we-
sende d'vptnemende hitte/ verdelghtse
bejde/ overtreft hun begunfelen/ en be-
letse te grontvesten. So dat de Poēten
dese versieringe hebbē voortgebracht/
om dat de handelinghen en dingē de-
ser Weereldt berepffen oft van doen
hebben een seker gematichheit en gere-
gelchept/ om te blijven bequaemlyck in
hun ghestalt en wesen onder houden en
bewaert: waerom dese Ouders de tee-
linge van Harmonia, obereenrominge/
niet onboerschlyck wort toege schreven.
Sy hebben (seght Cartari) verselschapt
Venus met Vulcano, en t'samen ghe-
maectt te wesen Man en Wyf / om
dies wille dat de voortteelinge der na-
tuerlyckie dingē / afgebeelt by Venus,
niet toe en gaet sonder hitte / waer by
Vulcanus wort vergeleken: En hierom
voeghdense ooc Mars by Venus, willen-
de met hem betepcken en te kennen
geben de hitte der Sonnen. Boven dit

Natur-
lijcke uyt-
legginghe
van Mars
en Venus.

hals quam/ daer sy t'samē te bedde la-
gen/ sonder eenich nadencken/meenen-
de dat Gallus hun soude hebben ghe-
waerschout/ als penant in soude ghe-
comen hebben. Dus Vulcano dit stuck
van de Sonne kenlyck gemaect/ ving-
se bejde in zijn net: en Mars eyndlyck
los gelaten wesen/ d'wert toornich op
den jongen / en beranderde hem in den
voghel die wy Haen noemen/ welcken
ooc noch op t' hooft heeft de helmkam
zjns Meesters / en daerom ist dat den
Haen noch sozzvuldich is zjn misdaet
te beteren / vooz zjn Meester Mars, en
roept al vooz den dach/ vooz segghende
altjts de toecomst der Sonnen. Wat
nu dese overspelighe versaminghe te
beduyden heeft / is vooz eerst t'aen-
mercken de groote verscheppenhept
van dese twee geliebers / te wetē Mars,
wiens aert niet en is als vernielen/ en
ombzergen/ ghelyck Homerus seght:

Landen scheyndt en Steden.

verhaelde seght Aristoteles, dat de ver-
saminge deser twee niet onboeghlyck
is versiert / om dat het krijchsdoel ge-
meenlyc tot de geplichept oft oncuys-
hept is ghenegen. Dikwils worden
oock ontderd de vperige ontamelijcke
wercken der vleeschlijcker liefden hoe
hemelijck gheschiet/ en in't licht ghe-
bzacht/ oft vooz de dagh/ met de Son-
ne uptgebeelt / so datse een schandighe
bespottighe en belachinghe worden
vooz al de Weerelt: Oft vooz de Son-
ne wort verstaen de Wijshept / die by-
and is des dwasen Overspels en son-
den: en weder is de wellust by Venus
afghebeelt/ byandt van der wijshept.
Icu faelt hier te weten d'afcomst van
Mars, en wat hy vooz een is / en dan
oock van Venus, die wy hier niet en
maghen vooz by gaen.

Leerlij-
uytlegginge
van Mars
en Venus.

Van Mars.

Mars de Krijgh-God/ oft de Krijch-
self / is den soen van Iuno. Een-
ghe meenen / Iuno hem sonder Mang-
toedoen heeft ghebaert / gheroert in
haren gheest / om dat Iuppiter sonder
Vrouw / met alleen zijn hooft aen te
raken/ hadde gheteelt Minervam. Dus
is Iuno ghegaen nae den Ocean, om
t'onder-

Van de H-
comst van
Mars.

an de her-
mst van
ars.

't onderstaen hoe sy mocht ontfanghen sonder man. Doe sy nu vermoept was van reysen/ging sy ruste vooz de wooninghe van Flora, Goddinne der bloemen/ en Hupsvrouw van Zephyrus. Dese vzaeghde/waerom sy dese reyse aenghenomen hadde. Doe het Iuno haer gesept hadde/antwoorde Flora: Indie sy de saecke vooz Iuppiter wou verbergen/sy soude haer doen hebbē haer begeerte. Iuno dit belobende / heeft haer Flora te kennen gegeven/ dat in de velden van Olona was een bloem/ te wesen/van eenē dauwdistel. Iuno dese geraecht oft ghesmaecht hebbende/was hier dooz bevucht. Eenighe meenen/ datse alleenlijck haer eyghenis sloegh metter handt / en so swanger werdt.

Misbruyckt den heyl'gen naem

Want Crestona is een stadt in Thracien: En ghelijck als Mars daer gheboed was van Thero, was sy den Godt of Watroon van Thracien. Het schijnt sy geen Echte Vrouw noyt en hadde/ten waer Nerienna, oft Neria: hoewel sy sy verscheyden een deel kinderen hadde: onder ander eenen soon Bythis, daer 't Landtschap Bphtynien de naem af heeft: En eenen Thrax, daer Thracien den naem van heeft. Mars worden wel verscheyden namen ghegheven/nae de

Dul Coningh Mars, die wreedt plast in't vergoten bloede,

Die grouwlijck met de doon moedwille vuylijck doet

Verhongert Godt des moorts, Godt bloedigh der krackeelen:

Godt die snel henen vlieght, daer slagen zijn te deelen

Om sat te zijn van bloede, aenvalligh ghy indringt,

Grammoedigh steeckt en slaet, dat schildt en harnasch klinckt.

In't Eplandt Lemnos plagmen hem Menschen t'offeren, t'welck naemaels om de grouwsaemheyt werde nagelaten. De Poëten hebben hem vooz gheselschap by gheboeght / verschycken/tooyn/ en geroey/ die hem volghen/ en dienen als Schiltknäpen: Want den Poëten was toegelaten/ in hun herseñnen te drucken/ al wat hun aengaende hun Godē docht goet te wesen. En om dat den krijg dooz de verslagen lichaemen ombegrabē liggende veroorzaect Dief / gaben sy Mars tot een Doeriman Bellono: zijn twee Heerde zijn/Dreese/ en Verschycken: zijn hoorloopster is 't Gerucht/ die haer wiecken roert/ en

't kindt ghebozen zijnde/ wert gheheestē Mars, om dat sy soude d'overste zijn der Mannen in den krijgh / dewijl zijnen naem comt van Mas, dat manlijck is gesept. Hesiodus segt van dese seldtsaem geboorte niet/dan dat Iuppiter in syn eerste Wyploft troude Metis, daer nae Themis, en ten lesten Iuno, en van dese leste hupsvrouwwe hadde sy Mars, en Hebe. Doch volgende 't verhaelde wonderlijck bevucht worden / soude Iuno hem ghebaert hebben in Thracien/daer het volc is upter matē wreet/ en licht genegen hem tot krijgh te begeben. Sy was oock in Thracien ge-eert/ en Godtsdienlich in achtinge en weerden geweest/gelijck den Poët Lycophron met dit veers wel betuycht.

niet des Crestonschen God:

plaetsen daer hem Tempels geboutot waren/en der ghelijcke/ ons niet dienstigh wesende. Waer Heraclides van Ponten houdt hem niet anders te wesen als den krijg self/en dat Mars comt van 't Griecy woordt Ares, betepckende verbloekinghe en schade. Orpheus in den Loffangh van Mars, neemt hem vooz een raserje/ en dullepdt des krijghs / daer de ghemoeden der Menschen van swanger worden/ daer sy seght:

Wat Mars is te verstaet.

an Mars' deren.

Eyghenschappen van Mars oft den krijgh.

saept vast valsche en waere tijdingen van den krijgh / verbullende Landen en Steden. Van zijn uptbeeldinghen en wapenen leesme in Vincent Cartari, in de beschrijvinge van de beelde der Goden. Wat nu beduyt oft te seggen is/dat Mars, die den krijgh is/geboren wort/ oft zijne oorsprong heeft alleenlijck van Iuno, die den Rijckdom/ oft de Goddinne des Rijckdoms is / dat is/ om dat de Rijckdom verhoobaerdicht/ en dat dooz hooghmoet nijdt en tweedracht ontsaen/waer dooz den krijgh zijnen oorsprongh heeft. Doch is gemeenlijck de begheerte tot Rijckdom/ Contingrijcken en heerschap pen / oorsake

Wtelegginge van Mars geboorte.

Wlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

sake der Oorloghen: en altydts is den krijgh geern daer Rijckdom is / als die daer beter ghevoedt wordt / dewijle daer wat te krijghen is / waer toe licht oorsaeck ghevonden wordt: want den Krijgh is om te krijghen. Dat Mars is gehouden geworde voor den God der Oorloge / is / om dat hy d'eerste is geweest / die ghevonden heeft den middel en 't gebuyt der wapenen / hem te wapenen / en een heyrrecht toe te stellen / en alles wat tot den Krijgh oorsaecklijck was. Dat hy geboedt is geworde van Thero, is / om dat dese Doesters naem beteeckent wildicheyt: want nae het segghen van Timotheus, soo Plutarchus verhaelt / was Mars een Tyrann / verderbende Steden en Landen / in plaetse dat de Wet de Coninginne der Steden is / soo Pindarus seght. En Homerus seght niet / dat Iuppiter Coningh / en Vader van al de Weereldt / den Coningen heeft ghegeven gereetschappen en gebouwen om mueren te brenken / Galen noch Schip-bloten om hun Coningrijcken bevestighen en onderhouden / maer wel de Wetten en gherichte / die meerder van machten zijn als alle ander dinghen: en hierom wort Mars oock geen seker woonstadt noch rust-plaets toegheepghent.

Van Venus.

Mars, als verhaelt is / soude geboren wesen sonder Vader: en Venus, na d'oude gedichten / en soude geen Moeder hebben gehad / maer vanden schuyne der Zee voortgheromen zijn /

Cythera de schoone ick op de Luyt ben singend,
Die met vergulden vlecht haer hooft is moy omringend,
Wien 't Cyperch Eylandt oock haer, als zijn Vrouw vermaert,
De schuldigh' eere geeft, jae Cypers daer ter vaert
Sy met een soet geblas des Zephyrs quam gedreven
Licht over 't golvigh veldt, met sachte schuyne verheven,
Daer d'Uren jonckigh haer ontfingen met ootmoedt,
En met een goet onthael wel condon in gemoedt,
Godlijke cleeren reyn, aen 't lijf haer gaende trecken,
En haer schoon blonde hayr met gulden spanfels decken.

Hier en seght hy niet / datse in Cypers quam in ee schulp: maer dat Zephyrus haer daer bracht met het schuyne der Zee. L. Gyrardus verhaelt / dat Festus beschryft / dat Venus eerstmael aenquam

en van den bloede des Heimels / te weten / van Coelius: want doe Saturnus met de sepffen oft sickel zijnen Vader Coelio de eygenis oft manlijcheyt af hadde ghesneden / werp hysse in de Zee / en van het schuyne / dat van dit werpen op de Zee quam drijven / is hier van voortghecomen Venus. Hierom werdt sy gheheeten Aphrogenia, als ghebozen van het schuyne / dat op Griecx gheeten wordt Aphros. Eenighe noemen haer Aphrodite, op Griecx so veel / als schuyne / oft schuynester: Dock segt Aristoteles, dat het zaet schuyne is. Doch en is sy niet alleen gheheeten Aphrodite, nae het schuyne: maer haer naem heeft ooc oorsprong van twoozt Aphrosyne, twelck gheseyt is sotheyt / en beroeringhe des geests. Venus dan in de Zee ghebozen wesende / soude zijn ontfanghen gheweest in een schulp / oft Heerel-moeder / en soude daer mede in het Eylandt Cypers zijn aengeswommen / en daer ten eersten ghewelcomt van Cupido: want so was sy uptgebeeldt in eenen Tempel in Grieklandt / gelijk Paulanias verhaelt. Doe sy te lande geromen was / drooghde sy vast met beyde handen haer aensicht en hant van het Zee-water / en openbaerde haer eerst te Paphos. Homerus seght: Doe Zephyrus haer over de Zee hadde ghevoert in Cypers / hebben de Uren het last aen ghenomen haer te voesteren oft te voeden / en hebbense ghecleedt en verciert / ghelijck in der Goden Loffangh des verhaelden Homeri te sien is / daer aldus staet:

in de schulp / in het Eylandt Cythera, waerom datse soude zijn genoemt Cythera, Cythereia, en Cytheris, oft om dat in 't booznoemde Eylandt geweest is eenen ouden Tempel van Venus.

Mars vinder des krijghs.

Van Venus gheboorte vnt der Zee.

Venus heet Aphrogenia, om dat van 't Zee-schuyne voort quam

Venus soude aengecome zijn in Cypers.

verscheyde namen van Venus.

Pu wy van haren naem oft naimen te verhalen dooz hebben/is te weten/dat den eppen naem Venus. by den Latijne zjnen oozszong oft eppenschap heeft van het comen/ dat sy tot alle dinghen comt/oft om dat alle dinghen dooz haer booztromen. Sy woort oock gheheten

Cypris, en Cypria, om datse te Cypers was geeert: alwaer sy (gelijck Lactancius segt) de Hoerenconst geoeffent / en den Vrouwten aldaer eerst gheleerd heeft met sulck ghewin hen te ghenieren. Onder ander Tiballus noemptse met den naem Cypria, daer hy segt:

O Cypria, in u schulp ghevoert goetgunstigh zijt.

Sy was noch gheheeten Philomecia, oft Philomeides Aphrodite, dat is/ de lachliebende Venus, lachsaem/oft lachbaer / als die niet en begeert als lachē en volghckhept. Sy hiet Erycina, na eenen bergh in Cyprien / daer Aeneas haer ter eere eenen uptnemendē Tempel hadde ghebout. Verticordia hietse/ dat is/ herte-beweeghster / Hetaira Aphrodite, dat is/ de lieflijcke of vziendliche Venus: en was vā d' Atheners geeert, also Apolodorus schrijft/ om datse vziens en vziesters vereenigt. Mitheēna hietse/ Scotia Venus, na de dupsternis/ na eē eenfaem doncker plaetse/ daer sy een heerlijcke feest hadde/ oft om dat haer werckē in dupster geschieden. Sy had noch veel name/ hier te lāg te verhalen. Sy was ooc gheetē Somer oft April-Goddinne/ en Goddinne der hove oft Cuppen / daer sy in was gestelt om het teelē en wasdom: want sy was Goddinne der teelinghe/ oncuphept/

wellustichept/aerdichept/ troetelinge/ en dergelijcke: gelijck veel sulcke dinghen in hare gozdel Cestus warē uytgebeelt: want hy was vol soetichept / vziendelijcke woordkens/ goetgonstichept/ lieflijchept/wijsmakinge / en cleē minne-bedroch geweven oft gheblochten/ met alderley strijdige tegenstandicheden/ epgē oft bequaē de leffchende liefde t'ontsteken/ gelijck met vperflagh en haenst/aenlockingē der liefden/ en liefdige veronweerdichept/ en goetgonstige onthalinge/ weygeringe/ soete grijnckens oft lachskens/ minnebezech/ en verfoeninghe/ spijtichept/ vziendelijck toelaet/hart antwoort/ hope/ wanhope/lachē/schrepen/bezech/ verdrzet/ en ander dergelijcke vernieuwinge der vzielingē / die de slaperige wackert/ en seerder doen gaen als sy willen / gelijck dese wercken op den halfbant oft gozdel Veneris van Homero in het 14^e. Boec der Illiaden, aldus zjn beschreue.

Van Venus gordel, wat daer in was uytgebeelde.

S'onbandt den bandt bewrocht,
Beschildert duyfentfout: want hier in zjn geschick
De koefsteringen al, en al de lieflijckheden,
De trecken loos, 'taenlock, 'tgebaer, geveynsde zeden,
T'behagen oock daer by, de vriendlijckheyt seer soet,
En lust om met zjn paer te paren tot gebroedt:
Hier oock Vryage praet, verleyder der gemoeden,
Die selfs oock 'therste steelt des alderwijsten vroeden.

Boben al dese eppenschappe was dese soete Goddin soo beleeft en genadich/ datse niet dede als lachen met de val-

sche Eeden/die de Minnaers by haren naem deden/soo Tiballus in't eerste zjner Clacch-dic'ten oft Elegien seght:

By Venus moghen Vrij wel Eeden zjn ghesworen,
Sy vlienghen in de Locht en in de Zee verloren.

Dus isser van dese Vrouw Venus veel gheraes: Maer is t'aenmercken / om goede uytcomst van dese Heydensche versieringen te hebben / hoe dat eenige oude Dichters hebbe gesocht humeygen ongeschick buyl leven te verschoonen/ met van hun Goden veel snootheden te versieren: Deen maecte Bac-

chum een dzonckhaert/ vander Mars een wyreedt Cyran / en Venus een oberpelighe Hoere: uyt welke gedichten veel quaets is ontstaen / alsoo dat noch ter tijdt den nasmaeck van dit snoode onredelijck gebrouw oft giftigen dzanckden Menschen ontsinnigh t/betoovrt/ en verblindt: Alsoo dat onder ander/ de

D ij buyl

Uytlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

bupl zonde der oncuys hepdt / oft des
overspels / woer Venus wert / oft twer
van een Hemelsche Goddine geheetē /
en de overspelers / hoeren en boeven /
Venus kinderen / Venus dieren en wich-
ten : Hoovers en moorders / oft twiſt-
liefdighe dulcoppighe verhters / Mars
kinderen / en cloecke Helde : Grote sup-
pers en dronckaerts / kindere van den
Godt Bacchus ; en soo voort. Dus

Want Venus is coudt , wanneer sy
Noch Liber noch Ceres heeft by.

Dese Venus soude dooz den dienst der
Hora, dat zyn d' Wre / gebracht oft ge-
voert zyn in den Hemel / seer heerlijck
gheriert en gecleedt / en aldaer van al
t' Hemelsche geselschap gewelcomt / en
de handt ghekuſt / en alle Goden von-
denſe soo schoon en behaeghlijck / dat
elck op haer verliest / haer wel te Wiff
hadde willen hebben. Nu comt Cicero
int 3^e. Boeck der Natuere der Goden
voort met meer Venus, verscheyden
Ouders hebbende: d' eerste / was doch-
ter van de Hemel / en van den dach ; de
tweede / geteelt van 't schupin der Zee /
welcke by Mercurio hadde Cupido,
tweeden des naems: de derde / dochter
van Iuppiter en Dione, dese trouwde
Vulcanus, en hadde by Mars de Anteros:
de vierde was gheeteelt van Syrus en
Syria, dese was oock geheeten Aſtarte,
en trouwde den schoonen Adonis. Pau-
ſanias verhaelter oock drie / welker
beelde Harmonia dede make van thout
van Cadmus haer Mans schip / en sy
offerde hem dese / en gaf elcke hare e-
gen naem : d' eerste noemde sy Urania,
oft Hemelsche Venus, ter oorzack van
haer kuffche supper liefde / bergrou-
welende voor alle vleeschelijcke ver-
ſellinge : de tweede Pandemus, volck-
ge / oft des gemeenen volcx / de welke
tracht tot het volhzengen der vleesch-
lijcke wercken : de derde / Apotrphia,
ghelijck af kepende oft belettende
t' Mensch gheslacht van de buple wel-
lusten / en de wercken der selver / die te-
gen natuerſche Wetten stryden. Maer
Plato int Bancket seght / datter zyn
twee Venus, en twee Cupidons : want
Venus is niet sonder Cupido. D' een
Venus, seght hy / is ouder als d' ander /

verschey-
den Venus.

Twee Ve-
nus en Cupi-
dons.

hebben goulwijcke sonden / en buple
ſchanden / tot een ſchaedljc ontſichtē /
ter Werelt eenē ſchijnbare en fraepen /
glimp / oft aenſienlijcken glans / be-
houden. Bacchus seggē de Poeten was
oock den Wapen oft Schilt-dragher
van Venus: want sy sonder mactander
qualijck connen verbljden. Waer op
Terentius in zyn Cluchſpel van den
Besneden oft Ghelubden seght.

Bacchus
den Schilt-
knecht van
Venus.

wanneer sy
heeft by.

en is sonder Moeder / dochter des He-
mels / die wy noemē Hemelsche / repne
en kuffche / niet anders ſoekende als
een lichtende blinckenthepdt in der
Godtheyt : oft dooz een ſeer vperighe
liefde die sy in ons baert / onse Zielen
te vereenigen met t' Godlijcke wesen /
als die t' beelt en tecke des selven is.
D' ander is de jongſte dochter vā Iup-
piter en Dione, dese wordt ghenoeint
volckſche / vleeschlijcke / welluſtige / ge-
meenlyc haer onthoudende in eenſaem
holē / en doncker plaetsen / om dat haer
wercken verborzgen willen wesen: dese
noemt Paulanias te deser oorzake Mel-
na, dat is / de swarte. Dese verſcheyde-
heyt verhaelt hebbēde / is nocht as het
gemeenste gevoelē / dat Venus was uyt
t' Zeeschupin geboren / en eerst van den
Pymphē ontfangē / haer eerst vertrec-
nemende tot den berg Cythera, en van
daer te Cypers / en dat onder haer voe-
tē bloemen zyn gewaſſen. Sy wort ge-
maect met eē Deerel moeder oft ſchulp
in de hāt: haer koetſe-peerde zyn twee
Duyvē / en twee Swanē : de Duyven
soude sy bemint hebbē om den goeden
dieſt die haer eēs dede de Pymphē Pe-
riſtera: waer vā dus verſiert is. Cupi-
do, de Liefde / eens wesenide met zyn
moeder in een geneuchlijcke plaetſe / al
geverwet oft overdekt met alderley
bloemē / weddede tegē haer / dat hy eēs
ſo beel oft meer bloemen als sy soude
ploekē en bergaderen: Venus weddede
neen. Dus also elck zyn vlijt dede om
meest te lesen / de Liefde dooz de beer-
dicheyt zjner wieckē vliegēde ſnel vā
bloē tot bloē / soude overtroffen hebbē /
dā daer is op t' ſlach geromē de Pym-
phe Peristera, die haer ſchickte op de
ijde

Peristera,
wert in een
Duyf veran-
dert van
van Cuidid.
Waerom de
Duyven Ve-
nus treck-
peerden sy

lijde der Goddinne/en lasen t'samen so veel bloemen / dat den cleenen Liefde-Godt de weddinge verloos / waer om hyse uyt onberduldicheyt veranderde in den voghel van haren naem / te weten / in de Dypbe / die de Grieken Periktera hieten. Doch Sappho versiert / dat Veneris wagen was getrocke van Musche / als wesende onkuyfliche vogelen. Ander meenen / t was om dat de Grieken niet sulcken naem oock der Mammen lidt meenden. Sy dzoech op

O Cypris, laet te gheenen wijlen
Wt uwen suyckerighen Tros,
Met foet aenlock behonight los,
Te mywaert niet een van u pijlen:
Noch met verstaelden schicht der minnen,
Wt uwen koker guldigh claer,
Mijn suyver borlt comt niet te naer,
Te quetsen wilt haer niet beginnen.

Iuliaen Egypter tughgt oock desge-lycx / datse boge en pijlen voert: so doet Virgilius irt eerste der Aeneidos. Ser wy noch van Venus schepden / moeten wy van haer kinderen verhalen: By Anchises hadde sy Aneas: by Mars, Harmonia, so Hesiodus tughgt: by Mercurium, de Hermaphrodijt. Onder ander / dooz't aentasten van Iunos betooverde handt / baerde sy Priapum. Men seght oock / dat de Wijsmakinghe / in Griex Pitho, haer dochter is / om dat de welsprekentheyt in de liefde voeglijck is: daerom wordt Mercurius haer gefelle onder de Gratien gheheeten / en Cupido Mercurij soon. Hesiodus seght / dat sy by Mars hadde de Dzeefe / en de Bleecheyt. Veel meer kinderen hadde sy: Oock den voozberhaelden Anteros by Mars. Lilius Gyraldus seght / Anteros eenē naem te wesen van Cupido, die de liefde doet over en weder comen. Oft gelijck sommige meene / soude Anteros wesen Tegen-liefde: want daer waren in de Schale der Eleen de upbeeldingen van Liefde en Tegen-liefde. Cupido hadde eenen Palntack / die Tegen-liefde oft Anteros hem pooghde uyt de handen te nemen. Cartarius segt / dat Anteros was eenen God / den welcken straffinghe oeffende over een pder / die niet en beminde oft lief en hadde pemandt anders / die hem liefde toe-

het hooft eenen krans van Dzoventre kroosen / die van het bloedt van Adonis zijn vooztgecomen / waer van t'zijnder plaetse volgt. Den Myrteboom wort haer toegeeyghent / om dat hy cracht soude hebben tusschen twee liefde te ontsteken en te onderhouden / en is een ghewas dat geern by der Zee is / daer Venus uyt quam. Venus was oock met boge en pijlen beschreben / als men sien mach in de Medea van Euripides, daer hy haer doet segghen:

dzoeght oft beminde / te weten / die de liefde van ander niet met gelijcke liefde en betaelde: maer en was gheenen Godt die onliefde verwekte / gelijck sommige meenen: want mē mach hem houdē te wesen / vergelt van liefde / oft weder-liefde / oft liefde vooz liefde. Porphyrius den Philosoph tot bevestighen schrijft van hem aldus: Venus hadde gebaert Cupido, en doe veel tijt verlopen was / werdt sy te mercken dat hy weynich oft niet ghewasschen was / maer bleef schier so cleen als doe hy ghebozen was: heeft daerom raedt ghebzaeght aen het geheynnis van de Goddinne Themis, hoe sy daer in mocht voozsien. Daer wierdt gheantwoordt / Dat so langhe Cupido alleen bleve nimmermeer en soude wassen / maer moeste hem baren een broeder / op datse onderlinghe liefde hadden / en dan soude Cupido wassen also veel als behoeven soude. Venus 't gheheynnis geloovende / baerde Anteros: so haest en was desen niet gebozen / Cupido en begon te wassen / zijn wieckē te verbyeyden en uyt te strecken / en cloecmoedig voozt te stappen. En 'tis soo met dese twee gestelt / dat geen tijt oft selden de eenen pet is sonder d'ander: en wanneer Cupido siet / dat Anteros wasset en groot wort / so wilt hy hem noch meer der toonen: siet hy hem cleen / hy wort

Cupido com sonder den Anteros niet wassen.

D iij van

Wat kinde-
n Venus
adde.

Anteros
dat hy is.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

van gelijcken cleen/hoewel het Anteros hem dicwils ten spyte doet. Dus wast de liefde in den persoon / die ghelijcke liefde gebzegeen wort: want den geliefden moet den liebenden lieben. Dat dese twee verhaelde om de Palm strijdende in der Griekken Scholen waré gestelt / soude wesen om de Zucht tot onderlinge liefde te verwerken/als eenighe meenen: maer ick acht dat het was / dat peder soude hebben lust om in leeringe t'overtreffen zijnen geselle: gelijk sulcx aen den constigen Schilders wort gespeurt / die hebbende pement die beter te doen soeket / te meer van den lust geprickelt zijn om constigher te worden: soo gaet het oock met den Tegen-byfers / die een Dochter t'amen vziën/want dan wort de liefde te hyperigher. Noeh souden de by Gratien wesen de dochteré van Venus en Bacchus, nae dat somnighe schrijven. Ander seggen/sp waré haer toegeuidt oft gheepghent/om datse niet en doet sonder wetenschap der Gratien: want gelijk als Paulanias segt / Venus doe sp den twijst-appel van Paris ontfanghen soude/ dede sp by haer comen Hymeneum, Cupido, de Charites, oft de Liefdekens/en de Gratien. Cyndlijck in/Venus en is niet anders als de verborghen begeerlijckhept en lust/die de Natiere bestelt en geboegt heeft in allerley dieren/tot voort-teelinghe: waer van wy claer bewijs hebben / als de Lentische lacuwichept der locht alle dingen ghenegen maecht/en verweckt te teelen zijns gelijck. Waerom Lucretius thoel windeken Aura, en tgeblaes des Westen wints oft Zephyri, segt te wesen boden oft voorloopers van Venus. Sp wort gesept wpt t'schuyrn der Zee ghebozen te wesen/om dat het teelliche zaedt der Dieren niet anders is als t'schuyrn des bloets / het welc stede bodeu drijft oft swemt: oock de pekhe/oft southe vochtichept/geeft tot der voor-teelinghe niet wepnich behulps/met verwecktinghe tot oncupshept dooz heer hitte en scherpichept. Dat Venus wagen onder ander dieren wort ooc voortgetrocké van Swaré/is/om dat de gene die punitich / claer/

gheestich en fraep zijn/zijn bequaemst ter bypagie/en worden meest bemint: gelijk de Swane een van de witste en schoonste vogelen is. De Gratien waren dochters der Hemelsche Venus, om der mildthept wille/die men aen allen luden met eeren moet oeffenen: eene van dyen toonde haer den rugghe / en twee t'aensicht / bewijsende dat e'erlijck Mensch voor een / twee vziendtschappen oft mildheden doende is.

De fabel van Leucothoë mach verstaen zijn / dat onder den volcken van Achemenia, is een plaetse overbloedich van Wierrooc/die Leucothoë was geheeté/daer de Sonne seer heet schijnende/schijnt op verlicft/en comt daer in gelijckenisse van de Moeder/te wesen/sp bewijst de Wierrooc-geerdekens een voedighe hulpe / soo datse van der aerden vochtichept hebbende/in wasdom toenemen/en beclijven.

De fabel vā Clytié is anders niet/als d'ongeluckichept der verliefde/die seer ontseken met pber oft jaloersje/keeren en bzaepen menichmael om end om t'geliefde / bzaesende dat te verlicsen/wesende geleken de bloe Elicropio, een groote roode bloe / die al tijt keert na de Sonne / Torn al Sole by d'Italiānen geheeten/en by ons Sonne-bloe.

De fabel van de Jongeling Daphnis, die dooz pberighe Liefde tot de Pimphe Thalia in steen veranderde/vintmen by geen schrijbers / al ist dat Theocritus en Virgilius in hun Herder liedekens zijn groot ongebal beschreyen. Diodorus schrijft doch vā Daphnis, den soon Mercurij, de welcken was be-rooft van t'licht zijner ooghen / dooz pber der liefden tot eender Pimphe/rwelck so veel gesept is/als in steen te wesen verandert/dewijl een blind man is te ghelijcken by eenen steenen Man. Noeh minder vindtmen de fabel van Scython, dan wel van eenen / die een Heere was in Thacien/hier niet hebbende eenige overeenkomst. Van Celmus in Diamant/en de Curetes wpt de Regen/vintmen geen beschrijvinge/al hoewel eenighe hebben gewilt / dat dit volck om t'berachten des Godsdienst/wag dooz den Regen vernielt/en weder ghe-

Natuurlijck uytlegginghe wat Venus is.

Aura en Zephyrus voorloopers van Venus.

Swanen in Venus wagen. waerom.

Van Leucothoë.

Van Clytié in de Sonne-bloem.

Van de jongeling Daphnis.

gewassen met den Campernoelē. Van Crocos vintmen oock niet bysonders.

De Fabel van Hermophroditus, en Salmacis, hier van vind' ick by eenige uytlegginghe / die om eerbaerheypds wille verdient verswegan. Het willen ooc eenige dupdē / dat Mercurius is een Planeet / die Man by Man / en Vrouw by Vrouw is / te weten / comende by ander Planeten / soo dat die onder zijn gesterte gebozen worden / zijn genepcht tot beyde künde oft sexen: dan ic acht / dese Fonteyn oft Bozne Salmacis can bequamelijck ghebuyt worden op den Echten staet / dat welck een claer suver water is / daer twee een worden.

Dat dese Fabel vertelsters / ghesusters van Theben / verachtende de Bacchi feest / veranderden in Bleder-

mupsen: hier by worden gheleken die nimmermeer smaken de soetheyt des Wijns / de welke niet wesende vrolic noch levende van gheest / daerom doelen hun gheesten in ghedaenten van Bledermupsen / in donckerheypd van snoode nederighe dinghen.

Van de Helle.

EEr wy nu comen tot de Fabel van Ino en Athamas, binden wy de Helle / daer Iuno henē is comen reysen / om de d'v raserijen in't werck te stellen. Van de Helle hadden de Poēten verschapden geboelē. Enige Schrijvers der Heydenē en Poēten verloochenden de Helle / als Pausanias in de Laconikē / Cicero in't gedinge voor Cluences. Iuvenalis volgt ooc hun meningē / en segt

Dat onder d'aerde zijn Siel-geesten, Coninghrijcken, In Stygis afgrondt, oock vuyl vorsche van ghelijcken, Een Schipper met een schip, die Sielen voert ghelaen, Dit canmen qualijck selfs den kinders doen verstaen.

En Lucretius in zijn vierde Boeck:

Den dryhoof Cerber fel, drie susters raefrich wreet,
Des Tartars rouwen kuyl, die bortelinghe heet
Des vyers, met groufaem keel uytspouwt siet al dit wesen,
Is ydel, daer en is gheen waerheyt oock in desen.

Desgelijck Lucianus in de Tsam- spraec der waerheyt / hout alle de Hellsche dingen voor versieringhen: Doch Homerus, Virgilius, Tibullus, en Ovidius, verhalen van de belden Elysijs, daer een pegelijcke Siele der vromen soude gherustlijck leven / en oeffenen de selve dingē / daer sy ter Werelt mede plachten om te gaen. Dese plaetse schzeven sy te wesen in de Helle: Doch zijn verschapden meeningen der Schrijvers / waer dese belden waren. Enige meenen / sy warē in de geluckige Eplandē / oft Canarien ander / boven Engeland / ontrent Plant / oft ander plaetsen: gelijck sy de Helle en den ingangh oock in verschapden plaetsen beschrijven. Dat nu geseyt wil wese met dese belden Elysijs, is licht te verstaē: want wā neer wy ernstlick hebben overlept ons boozleden leven / en dat wy bevinden eerlijc en deuchdelijc te hebbē geleef / soo behooven wy ten lesten in den eynt onses levens een uytneemende ghenoe-

ghen / en een gerust ghemoedt. Dewijl wy nu van de Helle beginnen verhalen / behooven wy van den Godt / oft Coningh der selber te beschrijven.

Van Pluto.

D'Afromst van Pluto hebben wy vooz henen verhaelt / en wat den naem Pluto beduydt / is te weten / dat Plutos op Griecy is geseyt Rijckdom: mē: want hy wort gehouden vooz den Godt der Rijckdommē: doch by eenige gemeent / dat het is van weghen de heelheyt der doodē / dat hy daer vā rijc is. De Latijnen heeten hem Dis, oft Dispater, oock om de boozgaende meeninghe. Quintilianus meent / dat hy God des Rijckdoms is gheete / om dat hy het tegendeel soude wesen / te wetē / als geenē Rijckdom hebbende / om dat het de doode al nagelaten hebbē: want men hiel hem te wesen oock den Godt der doodē. Men schreef hem te hebben sleutelen / om dat de dooden niet weder mochten

Van Pluto wat hy is.

Pluto met sleutelen, waerom.

van Hermophroditus.

de Helle loohtent i eenighe Eten.

van den den sij.

legh de vel- Elysijs

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

mochten comen. Hy wort ghehouden booz de hooftstoffe oft Element der aerden/ daer alle rijckdommē uyt comen. Coningh oft Godt soude hy zijn gheheeten/ om dat hy d'eerste was / die de lichamen der dooden eerlijc en niet bezgangnis begon te begraven. Pausanias schrijft / dat hy was uytghebeeldt / dat hy ghedraghen was van Wrede zijn voester : het welck te kennen gheeft / dat Wrede een oorsaeckster oft voester is des rijckdoms / te weten / door neeringhe / die in tijt des vreedts spoedigh en bloepende is. Orpheus noemt Pluto te wesen de deucht en cracht der aerden / en somtijts d'aerde self. Cicero int 2^e. Boeck van de Natuere der Goden seght oock : Alle de cracht en natuere der aerden is toegheepgent den Vader Dis, die de Grieken noemen Pluto, om dat alle dingen comen van der aerden / en weder in aerde verkeerē. Nu aengaende de Poetsche Helle / die en is niet anders / als allerley sonden / en de onghelalicheden en rampen / die den roeckelooften ondeughende Menschen door quade wercken overcomen en treffen / en de knagghende wroegghende Conscientie diese pijnicht en veroordeelt; ooc d'onrust en moepte / die d'onversadige gierige Menschen en dergelijcke hebben / en hur selben aendoen / ghelijck de namen der Beerden Plutonius mede brenghen / waer van elder / te weten / in d'ontschackinge van Proserpina, sal hoegen gesproken te worden.

Vanden Hel-hondt Cerberus.

Pluto ghevoectert van vrede, wat beduydt.

Wat de Poetsche Helle is.

Van wat Ouders dat Cerberus is. Gestalt van Cerberus.

DEN Poet Hesiodus segt / dat Cerberus was gheteelt van Typhon, groulijck groot ghebrocht / waer van volghet int 5^e. Boeck van de Pimppe Echidna, die half maeght half slanghe was. Zijn gestalt was / als eenen Pont met d'yn hoofden. Oock schrijven hem den meestendeel d'yn hoofden toe / en sommighe gheben hem vijftich / en sommighe hondert hoofden / en maken t'harz zijns hals en oock zijns lijfs al slanghen / oock zijnen steert een slange. Hy soude wesen den Dooztier der Hellen / alle Sielen ter Hellen incomende groote toepoeginghe doende met wel-

comen : maer de vluchtighe / die ter Hellen niet in en willen / verflindende. Sommige verhalen gheschiedenissen / om de vertellinghe van Cerberus te maken waerachtigh / segghende / dat Theseus en Perithous, doe sy Helenam hadden ontschaect / en datse Theseo niet Lot te deel was gheballen / hy Pirithoum uyt dwangh moft sweeren / hulp en gheselschap te geben / om hem ooc een schoon Vrouw t'ontschaken / en verhoorēde dat Aidoneus Coning der Molossen / een seer schoon dochter hadde / trocken sy daer henen. Nu Pluto, Aidoneus, Aides en Orcus, is al eenen Man: de Dochter hiet Proserpina, en de Moeder Ceres. Desen Coningh hadde een vzeelijcke Dogghe / gheheeten Cerberus, en wie zijn Dochter begeerde te vziē / mofte segghen Cerberum eerst stryden / en de gene die hy verwon / die scheurde hy aen stucken. Dees twee ter plaetsen ghecomen / meenden de Dochter listlijck t'onthoeren. Het welck den Coningh verstaende / steldese ghevangen : Perithoum liet hy van den Pont verscheuren : Theseus, om dat hy uyt dwangh was mede comen / bleef ghevanghen / ghelijck Zezes en Plutarchus int leven Thesei schrijven. Hier uyt souden de Poeten versiert hebben / dat dese twee t'samen in de Helle gingen. Meer vertellinghe isser van Cerberus, te langh / en onnoodich. Oock vind' ick wel hy Natalis eenige natuerlijcke uytlegginghen / die my duncken wepnich aert te hebben : Maer Cartarius seght / dat Cerberus is te segghen op Griet soo veel als Blesch verflinder : waerom hy by eenighe wordt ghehouden booz d'aerde / die der dooden lichamen versteert. Ander hebben verstaen hy Cerberum, des Menschen vleschlijcke lichaem / het welck hem seer genuechlijck aenstelt als yemandt daelt in de Helle / dat is / als yemandt hem begeft tot de sonde en vleschlijcke wellustē : maer als yemandt daer weder uyt wil oft van schepden / en hem tot een deuchtfaem leven begeben / dan is het onwillich / en seltter hem teghen : want swaer en moepelijc is / weder van daer op te

Geschiedt siche uytlegginghe.

Wat Cerberus te seggen is.

Leerlijck uytlegginghe van Cerberus.

op te stijgen na den Hemel des deuchdighen / eerlijcken wandels / ghelijck

Ghemacklijck is den wegh ter Hellen- waert te gaen,

De deur is nacht en dach voor yeder wijdt ontdaen:

Maer 't valt van daer seer swaer den Hemel- wegh besporen,

T'gheschiet maer somtijds een , die uyt Godt is gheboren.

Dus en is dit Helle-dalē niet / als hem te begheben te woelen in eenen hoop ghebzeken en sondige vzeuchden / daer t'vlesch wel in te vzeden is: maer in't verlaten maect de sulijcke genegenthept groot ghetier en weder-spanitchhept / om niet moeten der rebelijchept ghehoorzamen. Hierom hebben de Doēten oock versiert / dat Hercules den Hel-hondt Cerberum verwonnen leyde in een ketten: want Hercules is gheleken een deucht-samich wijs Man / die zijn dyp-hoofdige quade lusten / als Hooverdichept / Gierichept / en On-cupfhept verwonnen hebbende / hem onderdaen maect. Daer teghen Perichous wordt gheleken den dwasen ondeuchdighen Mensch / die verwonnen van d'ondeuchden / blijft in de Helle van alle booshept / dewijl hy quam om Proserpinam t'ontschaken: want alle die soo gantsch zijn verdroncken in de wuple wellusten der sonden / comen qualijc voor hun doot tot een deucht-samich levē wederkeer inge doen. Dat desen Dyp-hooft veel hoofde en slange worden toegeschreven / is te verstaen / dat upt dese dyp-hoofdige quade lustē en sonden / veel meer sonden ontstaen.

Van de dyp Kaserijen / Eumenides, oft Erinnyes.

Dese dyp Susters zijn gheheeten Tisphone, Alecto, en Megara, sy worden ghesepd Dochteren van der Racht en vā Acheron. Orpheus noemtse dochteren des Aertschen oft Hellschē Iuppiters, te weten / Pluto, en van Proserpina. Hesiodus maectse dochteren van Saturnus en van der Herden / seggende: Als Iuppiter de schamel leden zins Waders affsneedt / vielen druppen bloets benede / welke d'Herde weerdlijck ontfingh / en haer daer mede lavende / zijn nae eenige Jaren daer van voortgecomen de dyp Kaserijen. En de hooghmoedige Meusen, Epimenides,

Virgilius in zijn 6e. Boeck Aeneidos verhaelt / seggende:

Hellen- waert te gaen,

De deur is nacht en dach voor yeder wijdt ontdaen:

Maer 't valt van daer seer swaer den Hemel- wegh besporen,

T'gheschiet maer somtijds een , die uyt Godt is gheboren.

Cretisch Doēt / wil datse dochterē zijn van Saturnus en Eunome, en gheestse vooz susters Venus en de Parca, Sophocles heetse Goddinnen / dochters der aerde / en der dufsternisse. Hesiodus int Boec van wercken en dagen segt / datse dochteren zijn van de krijvage / en zijn wzecksters der meynedichept / waer over sy dooz Plutonis hebel toeficht hebbē / en sy warē gebozen op den vyfden dagh der nieuwer Jdanen. Dit bevestigt ooc Virgilius in't eerste Boec van zijn Landtwerck. Dees dyp Kaserijen heetmen met eenen naem Eumenides, oft Erianyes. Eumenides wil geseptd zijn / geen goet ghedacht oft gunstichept: Erinnyes, sin verdervende / oft dul worden / op zijn Arcadisch. Eerste is gheheeten Tisphone: Tisis is op griecy wzake / en Phonos is moort / dus so vele / als wzake-moort. De tweede Alecto, dat is onruste: Alectos is in't Griecy so veel / als een die geen stadichept oft rust en heeft. De derde Megara, is benijden: want op Griecy Megairein, is so heel als nydig syn. Dese dyp hadden / na der Heydenen meeninge / over den menschen verscheppd straffinghen t'oeffenen / en waren daerom seer gevreesd. En elc strafte / so sy meenden / de gene die verbielen in misdaden van haren aert: d'eerste / de moort oft wzake: de tweede / d'ongeruste / die dooz onstadige sinnen hunter oncuyshept oft wellust begabē: de derde / die nijt droeghen. Sommighe meenen / dat sy den Menschen verwercken te doen die dinghen / daer sy den naem van hadden. Lactantius volghende dese meeninghe segt: De Doēten versierden / dat de Kaserijen waren dyp / de welke de sinnen oft ghedachten der menschen quamen beroeren: want dyp zijn de genegentheden der Menschen / die hun locken en trecken alderley quact te doen / sonder datse op het minste acht hebben op eygen goeden naem en gerucht / noch op

Namen der dry Raserijen waer beteyckenē.

Vytlegginghe der Raserijen.

Den Cerberus van Hercules verwonnen at het duydte.

huyfgesin oft gheslacht daer men van is gheromen/noch op het eygen leven; eerst de granschap soeckt wrake / de begeerlijckheyt begheert rijckdom/ en d'oncups heyt gheeft haer over en ghevanden onder d'oneerlijcke wellusten/ en hierom schijnt wel dat sy beschrebe worden/ gebozen van't bloet der schamelheyt Saturni, en van der Aerde: want Saturnus is den tijdt/en zijn schammelijcke leden/ de snootheden die men metter tijt bedrijft / en d'overbloedicheyt die d'aerde geeft/veroorzaeckt de selve snoode wercke/het zijn des geestes becommerringhen / die door veel middels te hebben veroorzaect worden nae ghelegentheyt des tijts. Die dese dyp Kaserije-susters maken dochteren des Nachts oft der Dupsternis/en zijn tegen de vorighe meeninge niet:maer na dat Virgilius in het 12° Boeck schrijft/soudeuse wesen de dyp straffen / Deste/Arrijgh/en Dierde: en in't sefte Boeck herbercht hysse in't portael der Hellen/om dieswille dat de geesten oft gemoeden der Menschen/hysfouder der generdie op't sefte bereypt zijn den geest te geven/ zijn in groote sozge/en swaerlijck gequelt/als sy hun voozbeelden en tooonen hun voozleden misdaden. T'selve hebben gemeent/ diese gehuyft hebben in eenen kuyt oft hol by 't water Styx, welcke kuyt niet anders aenwijst / als een achterkamer des herté/oft des gemoets / waer in verborge zijn alle dese sozchbuldicheidē/ en quade gedachten/wyede beullen des gemoedts wesende. Wat gedaente dese Kaserijen haddē/is uyt dē Doeet genoech te verstaen:somige eygenen hen oock vleugelen toe.

Van Tityus.

Onder ander Helle-volck bont Iuno daer oock Tityum, die so groot was/dat hy negen mergen landts met zijn lichaem bedekte. Dese Tityus, gelijk Apollonius inden eersten Boeck en Apollodorus in den eersten Boeck zijns Boeckwinckels getuygen / was den soon van Iuppiter, en der Jymphe Elara,Orchomeni dochter,Iuppiter dese bezyucht hebbende/wesende de granschap en jver Iunonis, verbergh hysse

in't ingewant der Aerden/ tot dat des barenst tijdt teghenwoordich was: en doe baerde sy eenen soon van wonderlijcke grootheyt/en sy is in den arbeyt ghestorven/ en Tityus werdt der Aerde ghegeven te voesteren/ waerom hy genoemt wozt Aerdt-bozen / oft voesterlingh der Aerden. Hy wert metter tijt soo stoudt/en oncupsch (doch door aenstouwen van Iuno,die niet als zijn verdersocht / om dat hy van eē van haer Mans hysfids was ghebozen) dat hy heeft wille verrachten Laona, waerom hy van Apollo en Diana haer kinderen is gheworpen met goede pijlen/getroffen/en verlagen/ gelijk Apollodorus Rhodiaen ghetuyghet: maer de meeninge van Euphorion is/dat Tityus sulck oberlast oft ghewelt wilde ghevuytken aen Diana, en niet aen Larona. En Paulanias in zijn Laconijcke schrijft/datter was in eenigh Tempel in beeldinge gemaect/dat Apollo en Diana beppe hun pijlen losteden op Tityum. Dit soude gheweest zijn in een stad van Beotie/daer Paulanias segt/dat desen Tityus was begraven by een Beke/wiens graf begreep ontrent het derde van eender stadie / 't welc mocht wesen veertich voete en vier duymen. Dit comt al een weynich by 't ghene de Doeeten/ Homerus, Virgilius, Ovidius, en Tibullus seggen/ dat zijn lichaem negen bunder landts bedekte. Pa dat hy van Apollo en Diana so misshandelt was/wert hy inde Helle verbronden/en daer soo vast uytgestreckt ghebonden/dat hy hem niet en mocht voeren/ daer twee Gieren / oft (soo Hyginus seght) twee Slangen hem stadich verscheuren / en zijn lever eten / de welke altydt weder met de Manen wast / op dat zijn straffinge/die hem toegewesen is/veulwisch geduere/gelijck Homerus in zijn Odysee, in den elfsten Boeck verhaeldt. Doch Virgilius in't sefte Aeneidos, gheeft hem maer eenen Gier/daer hem Homerus aen weerijden eenen hysboeght. Strabo in zijn neghenste Boeck verteldt als ware gheschiedenis/na 't ghemeen ghevoelen/dat Apollo van dē Hemel quam op der Aerden / temnende den Menschen / die eerst

eerst niet aten als vruchten der wilde boomen. Tityus Coningh van Pano-
pen / en wreef Cyran wesende / wiert van Apollo bevochten / en met pijlen omgebracht / gelijk hy daer na ooc doode Pychon, en op dat sulcke deugnieten tot waerschou in gedacht bleben / dede men 'tgerucht loopen / dat Tityus wredelijck in de Helle was gepijnicht / als verhaelt is. Lucretius in zijn 3^e. Boeck leght dese versterkinge wpt op de lusten en begheerten des vleeschs / en sozghuldicheden oft becommeringen des gheests / die des Menschen leber pikende Gieren zijn. En hy als een Epicureer / wilt niet dat de Menschen hun hersenen met eenighe sozge bewaren. Ander willen met desen grooten Tityus te kennen gheben / dat gheen mensche-lijcke macht / hoe groot / niet en vermogh teghen 't Godtlijke gherichte / oft de misdaet en wort aen den misdader ghestraft. Ander maken van Tityons Gieren / de gedencinge der boozhener bedreben sondige misdaden / die de Siele inwendigh pijnighen. Nu is te weten / dat de bysonderste fabulen / en pijnlijckste zijn / die versheyden be-
teykeningen hebben / om te straffen / en te beteren de Menschelijke gebreken. Dese Fabel heeft oock een naetuerlijke wptlegginghe / te weten / dat Tityus is te verstaen den koozen halm: want op Gricly / Tityros is een halm geseyt. Nu Tityus was de soen van Elara des vliets / Orchomeni dochter / en Iuppiter was sijn vader. Nu is by de vochticheyt des vliets te verstaen / de melckighe vochticheydt te wesen / die in't graen is verborzen / om dat den halm sonder de Vliet-Pymphe / dat is / sonder vochticheyt / die 't eerste begin der teelingen is / niet soude comen wassen: en Iuppiter, ghelijck elder verhaelt is / de locht wesende / bevrucht dese Pymphe / dewijl de Locht in seker sapsoen den zaden wpt der aerden berwert / dan romt voort niet 'tverstozben moederlijck graen / maer den halm / welck is Tityus, d' Aerde boedet / en is daerom Aerdt-boze / en voesterlingh der Aerden: het verheft hem te Hamel / als om Latona geweld te doen / dan comen A-

pollo en Diana, die hem te neder velle / te weten / als den halm zijnen vollen was heeft / de Sonne en Mane geben der arze de rijpheydt / dat den halm der sichel oft sepsen wert bevolen. Dese / te weten / Sonne en Mane / zijn de leber-pickers / dat is / die door hun crachte 'tgraen rijpheydt gebé / bequaem om voort van te comen. Nu bedeckt desen Tityus niet alleen neghen / maer veel duysenden bunderen / oft mergen Lants / die al met grae oft des graens gewas ter bequaemer tijt zijn bedeckt / en 'tgraen / als wesende de leber van Tityus, wort door der Bontweré vlijt / midts het iaerlijcx herfaepen / onsterflijck / en altijts vernieuwt.

Van Tantalus.

Tantalus was Coningh van Phry-
gien / en den soon van Iuppiter, en de Pymphe Plora, oft Pluto. Zezes segt dat sijn vader was Imolus, Coningh van Lydien. Tantalus was oock den grootvader van Agamemnon, en Menelaus: hoe hy den Goden zijnen soon Pelops ghehoocht voordienende ter Tafel / volghet in't sesste Boeck. Hier moggen wy verhalen / hoe hy daerom was veroordeelt / in de Helle te zijn gequelt / met geduerich honger en dorst te hebben / siende voort hem wptnemende leker spijzen op de Tafel: maer een van de Kasserijen beletse hem aen te tasten / gelijk Virgilius in't sesste der Aeneidos verhaelt: maer Homerus in't elfste der Odyfleen, seght niet / dat hem de Kasserijen beletten / maer dat hy met een wigen dorst gequelt / in't water staet tot den kin / en als hy buyghet om dzincken / soo wijcket van hem / gelijk oock doen appelen / die hy meent te grijpen. Oock soude / na eeniger segghen / hem Iuppiter verdrucken / en den rugge belasten met de rotze oft 'tgeberghte Sipyllus. Ander seggē / dat hy in de Locht is gehanghen met een Rotze / die hem ober 't / oost hanght / en telken als hy meent te dzincken / gheeftse hem eenen grooten slaggh op zijnen kop. Van sulck geboelen is oock Cicero. En Euripides in zijnen Orestes seght / dat Tantalus niet staende can blijven in eenige plaetse

Waerom
Tantalus
moft in de
Helle ghe-
quelt zijn.

Leerlijcke
wptlegginge.

Natuerlijke
wptleg-
ginge.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

plaetse/door vreesse van desen verhael-
den steen; en dat hy dit moet lijden/om
s'onnatighe dertelheyt zijner tongen
en ongehepde lde clay/dewijl hy sterf-
lijc wesenbe/hem de eere was gegont/
te eten aen de tafel der Goden/en in de
selve schotel te tastē / hadde hy al t'on-
boozsichtig met snappen uytgheba-
ren. Onsen Poet seght oock / dat het
was om zijn quade schadighe tonghe/
om dat hy der Goden verborghthede
den Menschen hadde gheopenbaert.
Eenighe meenen/dat hy alsoo te lijden
hadde / om dat (doe hem was toegela-
sten aen der Goden tafel t'eten)hy ghe-
stolen hadde Nectar, en Ambrosiam,om
zijn sterflijcke medegesellen te geven/
wien het niet en was geoorloft t'eten.
Ander/ gelijk een der Wtleggers des
Poets Pindari seght/dat het was/om
dat hy hadde ghestolen/oft laten stelen
eenen Hondt/die hem te bewaren was
gegeven / en was eenen Wachtthondt
van Iuppiters Tempel in Candien, en
alffer Iuppiter door Mercurium om
sont/ seyde / dat hy hem niet en hadde.
Nu dit overgheslagen/en watter meer
van te verhalen is/so is by Tantalus te
verstaen een wijs Man / oft Tantalus
was een soon Iuppiters gheheet/om dat
hy veel wetenschap en kennisse hadde
van Godlijcke en natuerlijcke dingē.
Men seght / dat hy eenmael dē Goden
in zijn huys te gast hadde / en gaf hun
zijne soon Pelops te eten/ waer van Ce-
res adt de slincke schoutwer / dat wel-
ke beteyckent de teghenspoeden en be-
noutheden/die den lypdē met eeren / en

wijse te lijden hebben / terwijle sy heyl-
lige en Godlijcke dingen na trachten/
om welcke men alle aerdtische dingen
overgeeft/ t'z kindt / oft wat natuer-
lijc is. Desen Tantalus was wtneemende
rijck/en nochtans so vlijtich te kennen
de Godlijcke dingen/ dat hy alle sorge
der tijdljcke en vleeschelijcke lusten
besijden selde; waerom eenighe sepdē/
dat hy verzoncken midden d'over-
bloedicheyt des Rijckdoms/sach boben
zijn hooft een steenclip / die hem belet-
tede de selve te ghemutten. Hy dede zijn
medegesellen eten en drincken de spijse
en dranck der Goden/Ambrosia en Ne-
ctar, dat is/hy maecte den Menschen
deelachtich de Hemelsche wijsheyt/
die hy vercregen hadde. De steenclip-
pe/ die hem over t' hooft hingh / was
den stadighen arbejdt en vlijt / die hy
tot sulcke wijsheyt te leeren dede/ als
dingen die hem van alle wellusten de-
dē onthouden. Daer isser/die dese Fa-
bel trecken tegen de gierighe / seggen-
de:men heet de rijcke Menschen Iuppi-
ters kinderen / om hun vernioeghen / en
datse zijn veroordeelt tot den ewigen
doest/om datse / wat rijckdom sy heb-
ben/nimmermeer en zijn verfaedt/de-
wijle veel altijds meer begeeren. En
bysonder is by desen Tantalus te gelijc-
ken den genen / die overtoedigh heb-
bende/niet en darf genieten nae zynen
nooddrust. De meeste raserije van al/
die hem alsulck is belettende / is zijn
sozghvuldighe vzeckheyt / oft dwase
sparicheyt/waerom Horatius seght
tot eeren gierighen op desen sin:

Den Tantalus, verbrandt van dorst, hem nae de vliet
Om drincken haest met vlijt, doch sy te rugghe vliedt,
En van zijn lippen wijckt: wat lacht ghy gheck? t verhalen
Raect u, hoewel ghy hoort een anders naem verhalen.

Van Sisyphus.

Het is ongewis / wiens soon Sisy-
phus zy gheweest: doch achtmen
hem afcomstich te wesen van Aëolus,
dewijl hem Homerus, Horatius, en Ovi-
dius, Colider heeten/niet doch om dat
hy Aëoli soon is/ dan uyt zijn afcomst
ghesproten oft voortgecomen. Desen
Sisyphus heerschte tot Cyprien / dat
namaels Corinthen hiet / en was den

schalckstē Man van zynen tijt geacht:
want hy con hem hoeden booz den list
en t'bedrogh van Autolycus, den be-
hendighsten dief die doe was/ om den
Menschen te bedriegen/niet alleē door
meeneedicheyt/maer ooc door guch-
elrije en tooberije. Desen hebbende ge-
stolen de schapen Sisyphi, doe hyse sou-
de weder gheven/ heeft hyse gewisselt/
meenen

Wilegh op
Tantalus.

Nectar en
Ambrosia,
watter met
is ghemee

Ander uy-
leggh op
Tantalus.

Dit was
doch den
Aëolus
Godt der
Winden niet.

meenende ander in de plaetse te geben / was het hem onmogelijck / om dat Sisyphus onder in den plantē der beesten voeten hadde eenighe rijffer-letteren gedruckt / die zijnen naem beduydden. Autolycus dit stende / wert zijn vrient / en gaf Anticlea zijn dochter hē te houwelijck. Dit houwelijck quam een dochter / doork Anticlea gheheten / welke trouwde Laertes / den Vader van Ulysses. Het gheschiede dat Iuppiter op heeft genomen Aëgina / de dochter van de bliet Aëolus / en doerhē in eē plaetse genoemt Phlius / om haer gheselschap bequaemlijck te genieten. Doe nu Aëolus socht / en heeft Sisyphus haer niet alleen den Vader ghewesen : maer sepe noch / dat Iuppiter hem met haer hadde versaeindt. Aëolus / om dit te weten / liep nae zijn dochter toe. Iuppiter dit merckende / veranderde haer in een Eplandt van haren name / en stelde Sisyphum in de Helle de straffe van het steen-vollen te liden : welcken steē als hy op het opperste des berghs is / valdt weder tot beneden in het dal / alsoo Pausanias en Homerus schryben. Eenighe segghen / dat Sisyphus in het Landtschap van Athenen oeffenende groote rooverijen / wordt van Theseo bevochten / en ghedoodt. En dit schijnt te onderschepden den Sisyphum van het gheslacht Aëoli / en den ghenen die Coningh was te Corinthen : Doch de Schryvers comen al over een / dat den Colider in de Helle was ghepynicht. Eenighe verhalen waerschyjnighet oorsaecken zijner straffinghe. Sommighe segghen / om dat hem der Goden heymelijcken raet te weten was toegelate en betrouwt / en dat hy den selven heeft openbaer ghemaect. Ander seggen / dat hy met ontallijcke pijnen quelde / die by hem ter goeder trouw quamen herbergen / doende onghelēsch kalk in het voetwater : En noch ander oorsaken worden verhaelt van Demetrio / schrybende op de Olympien van Pindarus / hier te langh. Nu is vooz eerst te mercken aen desen Sisyphum / hoe dat de Godtlijcke rechtbeerdicheydt gheen hoofhepdt mach liden / noch onghē-

straft en laet / dewijl hy in de Helle gequelt soude wesen om zijn ontrouwighe meynredicheypt en wreetheypt : van niet te houden verborzgen / ghelijck hy gheswozen hadde / den raedt der Goden : en te hebben ghedoodt zijn gasten / die hy met vziendelijcken schijn ontfanghen hadde in zijn huys te herberghe. Het welke leert grouwelen oft schroomen vooz ondancbaerheyt / wreedtheyt en giericheypt / en lockit aen tot bekenninghe der ontfanghen weldaedt / en Gode ghetrouw te wesen in opprechte belosten. Ten anderen / Lucretius in den derden Boeck / vergelijckt by Sisyphum de ghene / die met groote begeerte en vierigher herten onder den volcke nae-jaghen groote staten en eere / en nochtans niet en comen verwerpen / om datse des onbequaem zijn / oft andersins / en dat hun meyninghe te rugghe loopt : t welck niet anders en is / als eenen steen ten berghe op te dzaghen / die dan schielijck van boven neder ontvalt / en te dal afrolt. Dus dan worden met dese Fabel te rugghe ghewenicht / die eergierich nae hoocheypt trachten / als weseñde t sozghlijckste dinghen deser Weerelt. Ander verstaen by desen steen Sisyphi / de blijtighet trachtinghe / oft het booznemen der Menschen / en by den opgaenden berg / den gemeenen loop deses levens. Den top des Berghs / daer Sisyphus zijnen steen op woude brenghen / dat is stilheyt en geluckighe ruste / daer des Menschen gheest soeckst toe te comen / upt alle Aertsche woelinge en moeyte. Doch wordt desen top verstaen voozden eyndt / daer verschepden gheesten oft ghemoeden der Menschen na poogen / te wete / tot groote wijsheyt / volcomen kennis / Consten / oft anders / te gheraken / daer sy dickwils verloozen arbejdt om doen / en moeten den steenhung booznemens laten vallē : en grijpē sy yet anders oft yet nietus weder / en comen doch tot geen volcomen stilheyt oft gherustheyt comen. De versieringe van Sisyphus (nae sommigher meeninge) is upt eē geschiedenis genomen / en segghen dat Sisyphus was den heymelijckē Raet oft Secretaris van Teucer.

acrom Sisyphus in de Helle gheelt.

Ander uytslegginghe.

erlijcken leggh op Siphus.

Wat op des fabel vā Sisyphus is gebouwt.

Teucer, broeder van Ajax, en dat hy den krijg vooz Tropen hadde beschreuen / vooz oft eer als Homerus, die hier uyt zijn ghedichten heeft ghelouwt. Maer desen Silyphus, hebbende den Tropanen eenighe groot belanghende verborghenthepdt gheopenbaert/wert daerom seer swaerlijcken ghestraff.

Van Ixion.

IXion, ghelijck Hyginus seght / was soon van Leontius, oft alsoo Euripides seght / van Phlegias, oft soo Aeschylus seght / van Antion, en nae Phercydes segghen/van Athon en Pisona; Doch na sommigher meeninghe / van Mars en Pifidice, en nae ander / van Iuppiter: Doch was hy veel argher als de voozghenoemde. Hy nam te Wijve Dia, dochter van Eioneus, oft Deioneus, en beloofde zynen Schoonvader veel goets te doen / ghelijck de wijse doe was / datmen den Schoonvader gheschenck dede. Deioneus eynelijck begheerende / dat hy zijn belofte voldede / en hier op aenhoudende / noodde Ixion hem te gast / segghende / dat de redelijckhepdt hem beweeghde zijn schult te quigten: maer hy liet graben eenen diepen kuyl / ghelijck eenen backsteen-ove / in de ingang der plaetsen / daer het weerdtschap soude gheschieden / en liet desen bullen met vyerige gloepende kolen / en bedecktet van boven met een swacke solderinghe / soo dat den armen Deioneus onbersien daer in afgheschampt is / en aldaer grouwlijck gestorven. Dit stuck was soo mis haeghlijck den Menschen / ooc den Gode / dat sy hun wzake ober hem oeffenden / so dat hy uytstunigh is geworzen / en liep soo dwalende achter landt eenen langen tijt / sonder dat hy Godt oft Mensch vandt / die hem zynner aennam / oft zijn misdaedt vergeben wilde / om dat hy d'eerst was gheweest die zynen Schoonvader had om ghebrocht. Eynelijck Iuppiter zyns onghevals ontfermende / nam hem in ghenaden / naedien hy groot leedt wesen hadde / en nam hem daer toe boven in den Hemel / doende hem daer

goet onthael / gebende hem het anwyt van zynen heymelijcken Vaert te bewaren / en liet hem eten en drincken aen zijn eyghen Tafel. En Ixion, in plaetse van danckbaer te wesen / wert soo opgheblasen van soo groote eere die hem gheschiede / dat hy met zyns Heeren Vrouw Iuno bestondt redenen te ghebruycken / van bypagie te plegen / hem en met haer te vermengē / ozonck en sat wesende van Pectar en Ambrosia. Iuno dit haer Man seggende wildet qualijck ghelooven / denckende dat het was uyt haer / om dat desen Ixion zynen bastaert was: oock ghedacht hy 't voozbeeld van Bellerophon, en Hippolytes, des wild' hy zynselfs ooghen / als waere ghetuyghen / ghelooven: en nam een wolcke / daer hy van maecte de ghedaente van zijn Hups'vrouwe Iuno, en besteldese in de Camer van Ixion: den welcken incomende / en meenende het de waere Iuno was / volbrachter mede zynen ontamelijcken lust / waer van de Centauren quamen / Nubigenes, oft wolckkinderen geheeten. Desen gheselle con zijn quaat niet heelen / maer roemde hem / dat hy de Coninginne der Goden beslapen hadde: om welcken snay hy van den Hemel afgheworpen wert in de Helle: maer dewyl hy onsterflijck was / ghelijck al ander / die Ambrosiam ghegeten hadden. Daer wert den dwasen Ixion ghebonden met handen en voeten aen een pferen radt / alwaer rontom hinghen en crolde een groote menichte van slanghen: hier wiert hy sonder afdaten van op van neder rondtom ghedzaept: hier hanght hy ooc stadich en roept / dat de Menschen zijn voozbeeldt ghedenckende / souden leeren gheen quaat vooz goet pemandt te doen / maer weldaedt met weldaedt te verghelijcken. Dese versieringhe is ghehouwt op de gheschiedenis / dat Ixion zynen Schoonvader grouwelijck bedroogh / en daer na dooz groot leedt wesen cranckstunich werdt / en om dat het in dat Landt den eersten moozt onder vermengde van geslacht was / en wilde niemant zijn gemeenschap noch vrientschap / des most hy vluch.

Hercomder Centauren.

De gheschiedenis, waer op de Fabel is ghebouwt.

bluchten uyt zijn landt / nemende zijn
 verter tot einigen Coning / en in dien
 tijdt hieten alle Coningen Iuppiter, ter
 oorzaken dat hy noch jongh in het ge-
 dacht was. Hier werdt Ixion zijn mis-
 daet vergheben / en Raedts heere ghe-
 maect: hier vyzdde hy de Coninginne
 / die dat haer Man openbaerde: en
 hy willende dit dadelijck bevinde / liet
 met des Coningins clederen cleden
 een Slabinne / geheeten Nephele, dat
 te seggen is Wolcke / en liet de Conin-
 ginne Ixioni dach stellé / snachts op een
 seker plaets te comen: Dus quam hy:
 en hadde met de Slabinne te doen: en
 hier van soude ghecomen zijn Imbrus,
 den eersten der Centauren. Doe werdt
 hy uyt het Hof des Conings verjaegt /
 levende daer nae in seer groot armoe-
 de: doch stadich gequelt met begeerte
 van eere en hoocheyt. Dus raecht dese
 versieringe de eergierighe Menschen /
 die de wolcke des valschen schijns der
 Wijs heyt omhelsen / in plaetse der op-
 rechter: en alle die door mis handelinge
 oft valsche listen geraké tot hoogen
 staet der eeren / en blijven daer in niet
 lange. Spndlijck is dees fabel voort-
 gestelt tot leeringhe / om te bewijzen /
 dat onder alle misdaden / d' ondanck-
 baerheyt / en welbaets vergetentheyt /
 de stinckenste en meeste is / en datter
 menighe straffe den Menschen om is
 overgheromen.

Van den Belides, oft Danaides.

De Belides, oft Danaides waren de
 Dochteren van den Coningh Da-
 naus, welcken Danaus was den Soon
 van Belus, oft Bel, de soon van Epaphus,
 (oft van Neptunus, soo eenige meenen)
 en van Lybia, en hy trouwde Isis, we-
 duwe van Apis, Coning van Argos, op
 den tijt dat Cecrops heerschte t' Athen-
 en. Desen dan comende uyt Egypté /
 verzeef uyt zijn wijcke Schenel, Co-
 ningh van Argos, end' hem daer Heere
 makende / hadde vijftich dochteré van
 verscheyden huyfzoutwen / die na hun
 Grootvader hieten Belides, en na hun
 Waders naem Danaides. Men seght /
 dat Danaus sich vertrack in Grie-
 ken-landt / ter oorzack van eenen twist /

die hy met Egypten zijn Broeder had-
 de: want Hynten niet geern sien hun
 ghelacht / de ghene die nae de Croon
 staen. Ter ander syden hadde Egyptus
 vijftich Zonen / en socht hem te ver-
 draghen en vriendtschap te maecten
 met zijnen Broeder: daerom wilde hy
 zijn Zonen houwé met dese zijn Rich-
 ten. Alsoo hy dan met zijnen Broeder
 dese eenicheydt maecte / en werdt niet
 gheweygert / dan de Bzuplosten wer-
 den seer prachtich ghehouden: Poch-
 tans 't zo dat hy zijn Broeder niet be-
 troude / oft 't onghelijck hem gedaen
 noch ghedacht / oft om dat 't geheym-
 nis hem voorszeyde / dat hy soude ster-
 ven door de handt van een van zijn
 Schoon-sonen / gaf hy een peder van
 zijne Dochteren eenen Poignaert oft
 Dagghe / en dedese beloven / snachts
 elck haren Man te vermoorden en te
 kelen terwijlen datse slapen soude / vol
 Wijn en oncuys heyt wesen: t'welck
 sy alle deden / uytgenomen Hyperme-
 tra, oudste Dochter van Danaus,
 die te leven behiel hare Man Lynceus,
 oft Linus. Dese Moorderssen wer-
 den om soo groote wzeetheyt veroor-
 deelt / datse mosten in de Helle water
 Putten in een boomloos vat oft seve /
 uyt eenen Put / tot datse 't vat vol wa-
 ter boven brachten / dan soudense van
 hunnen arbeydt verlost zijn. Wat nu
 hier mede gheseyt wil wesen / den Do-
 eet Lucretius int 3^e. Boeck / die meent
 dat dese Danaides zijn de jaren / die ons
 schijnen te willen verrijcken / en te ver-
 saden met de vzychten / die sy ghesta-
 dich voortbrenghen in hen sapsenen:
 en doch brengen wy so veel door / alse
 ons hy brengen comen. Ander zijn
 der die achten / dat in dese fabel is be-
 grepen het gantsche Menschelijcke
 leven / aenghesien dat allen arbeydt /
 moeyt en commet / die wy hebben hier
 in dese Weereldt / oft Aerdtse Helle /
 ten lesten epndicht in niet met allen /
 end' en hebbender dan gheen gheniet
 meer van: maer moeté alles verlaten /
 eben ghelijck die hum boomloos vat
 uyt 't water ophalé / en niet daer in en
 behouden. Bpsonder (acht ick) mach
 ooc dit vergeefs putten te seggen zijn
 het

eerlijkke
 legginge
 Ixion.

Wtelegginge
 ge naturellic
 en Leerlijck,
 van t'water-
 putten der
 Belides.

Het pdel wesen der Menschen/te wetē/
 d'ennatighe vleeschelijcke lusten/ die
 vol moeyten en onrustē zjn/ daer men
 ten lesten niet van heeft als herten-leet
 en verbziet/ en een pdel dat van verlo-
 ren arbejdt. Genige verstaen hier by/
 den dienst en vrientſchap/ diemen den
 onbekenden oft ondancckbarigen doet/
 om dat het vruchtloos is. Eynelijck
 wort met dese Danaides aenghewesen/
 datmen ojn niemants ghebodt en be-
 hoort te doen dingen/ die ongodlijck
 zjn/ en teghen Natuere en alle rede-
 lijckhejt/ ghelijck dese deden/ die hun
 onnoosel Bzupdegommen soo wyede-
 lijck vermoorden: want geen so groo-
 ten quaat ongestraft en blijft. Wp bin-
 den na al dit Helle-volck Iris, die Iuno
 in den Hemel ontfangt/ en verbarscht:
 maer wp sullense sparen tot in't elfste
 Boeck/ en Hydra tot in't neghenste.
 Nu wy upt de Helleſcheyden/ hebben
 wp vooz ons Athamas, Coningh van
 Theben/ en zjn Vrouw Ino, die de
 Moepe was van Bacchus, daer Iuno
 soo seer op verstoozt was/ om datse so
 veel van haren preef Baccho roende/
 want Iuno Baccho vbandich was/ om
 dat hy Iuppiter haers Mans bastaert
 was: oock was sy t'onvreden op A-
 thamas, om dat hy met zjn Dochterē
 gheboestert en opgebracht hadde Bac-
 chum, die van Mercurio hem gebracht
 was. Athamas hadde vooz zjn eerste
 Vrouw Nephelē, by wien hy hadde
 Phrixus en Helles: Phrixus was/ die
 't gulde Vlies bracht in Colchos. De-
 sen Phrixus was benijt van zjn Stief-
 moeder Ino: want zjn Moeder Ne-
 phele was van zjnen Vader verstoo-
 ten. Dese tweede Vrouw verliefde op
 haer Mans soon/ en om dat hy haer
 niet te wille zjn en wilbe/ socht sy hē
 te dooden/ en brachtet soo verre/ dat
 men hem offeren soude. Athamas liet
 zjnen Phrixus toemaken/ met een hup-
 ve/ banden/ en hapsnoeren/ so de wijse
 was/ datmense verrierde/ die ten Of-
 fer gheschickt waren/ en doe men hem
 op den Altaer soude leggen/ doe quam
 Nephelē, en nam haer twee kinderen
 wech/ te weten/ Phrixus en Helles; en
 gaf hureenen gulden Ram/ die haer

Mercurius hadde gegebē/ en desen Ram
 dzoeg dees twee dooz de locht/ en over
 de Zee/ daer Helles, Phixi suster/ in
 viel/ waer van daer de Zee hiet Helle-
 pontus: en Phrixus quam eynelijck te
 Colchos, daer hy den Ram Iuppiter of-
 ferde/ en hingh 't Vlies op een geflacht
 van Eyckboomen/ int 't Lust-woudt
 van Mars, en dit Vlies was daer nae
 gegeven in bewaringe van een Draec
 oft Slange: hier van volcht int seben-
 ste Boeck. Eynelijck vont de verstooten
 Nephelē middel haer te wyken aen A-
 thamas, en liet hem slepen vooz Iup-
 peters Altaer/ om ten Offer te kelen:
 maer Hercules op 't slach komende/
 verlostē hem. De ghene die dit vooz-
 gaende verhalen als een waere ghe-
 schiedenis/ segghen/ dat Athamas was
 een van d'overste Krijghshoofden in't
 Leger vooz Tropen/ en hadde by hem
 eenen zjnen trouwen dienaar/ en seer
 wijs Man/ gheheeten Krios, dat op
 Griex is gheseten Ram. En den Co-
 ning Athamas, ter verhaelder oorzack
 verstoozt op zjnē Soon Phrixum, nam
 voozen hem te doodē Krios, wien hy dit
 kenlijck maecte/ ontriedt hem dit
 vooznemen ernstlijck/ en niet zjnde
 verhoort/ nam hy de vlucht met Phri-
 xo te scheye/ van alles wel en rijcklijck
 versien: op de Zee wesende/ starf Hel-
 les van siecte/ en 't lichaem most in de
 Zee zjn gheworpen/ en Phrixus quam
 landē te Pharon, een Eplant van 't Co-
 ningrijck Colchos, daer Etus den Co-
 ningh/ siende zjn cloeckhejt/ hem zjn
 Dochter te Houwlijck gaf: en Phrixus
 gaf haer een seer wel gemaect Beelt
 van Aurora, en niet (so de Poeten seg-
 gen) 't gulden Vlies. Dat desen Ram
 oock geseyt wort te zjn geworden een
 Hemel-teecken/ en dat den Ram Phri-
 xum in den Hemel boerde/ is te mer-
 ken/ dat Lucianus in de Tsaemspzaeck
 van de Hemel-const oft 't Sterre-rijck-
 ken/ seght/ dat desen Phrixus soo groot
 behagen hadde in het Sterre-rijcken/
 dat het den Poēten stoffe gaf also van
 hem te schrijven. Maer dit mach be-
 quaemlijck verstaen worden/ dat den
 genen die wijslijck de tegenwoozdighe
 dingē can gebzupcken/ die comt de He-
 mel/

Van Acha-
 mas.

Van Phri-
 xus en Hel-
 les, en den
 gulden
 Vlies-ram.

Vant gul-
 Vlies.

Wleg-
 ginge va
 Phrixus
 Athama
 naturlij-
 en leerlij

mel/dat is/den Godlijcken aerdt gheheel nabij: en daer tegē diese onwijslijc misbruyckt/die valt dicwils in onre-
ren/oft in leegen staet/ghelijck Helles,
die in de Zee viel: want sulc vallen is/
als vielmen van den wolcken/waer
van men dan wel soo seer verbaest is/
ghelijck den naem mede hzengt. Want
Athamas is ghesep/ niet wonderbaer/
nademael dat Thaumæsthai is soo veel
als hem verwonderen/waer van den
naem comt van Athamas, als men de
A daer by voegt/makende een beteyc-
keninge als bobē: en Nephelē, als elber
is verhaelt/is wolcke. Nu indien wy
in geen Aertsche toeballen ons en ver-
wonderen/maer opsichtigh ten Hemel
zijn/wy sullen alle Aertsche dingen in
onacht hebben. Doch behoeft een
wijs Man hem gheens dinghs te ver-
wonderen/wetende dat s Menschen le-
ben veel ellenden is onderwozpen/en
dat met verduldicheyt en voorsichtic-
heyt verwinninge oft verlossinge can
zijn vercregen/gelijc het Phrixo is ge-
schiedt/die zijn Stiefmoeders boos-
heyt ontromen/leefde te Colchos in ee-
nen eerlijcken en gherusten staet. Dat
Phrixus zijn gulden Vlies Mars heeft
opgeoffert/is te segghen/dat een wijs
Coningh in tijden van vreden gelt oft
schadt vergadert/en toe-epghent den
krijck/op zijn hoede wesende tegē dat
het noot mocht wesen. Van Ino, en Pa-
lemon, die oot Melicertes heet/veel ver-
tellingen obergeslagen/ segt Polyzeles
in de geschiedenis van Rhodes, dat A-
thamas hem sotlijck ghewozoken heeft
aen den kinderē van Ino, om dat hy be-
vonden hadde haer valscheyt in't ma-
ken der dierte/en datse t' onrecht doo-
den wilde de kinders van zijn eerste
Wijf Nephelē. Dees boose Ino nam
doe de vlucht op den berch van Geran,
tussche Megaren en Corinthen. Eynd-
lijck gelommen op de steenclip Molu-
ris, werp sy haer met haer kindt Meli-
certa in de Zee/ also Pausanias tuyght/
nae t' ghemeen geboelen. Enen Dol-
phijn soude deser lichamen hebben ge-
boert aen den strand van Schemuncen/
en werden van daer ghebracht te Co-
rinthen/by de Coningh Sisyphum hun

Com/daer soudē sy Godenzijn ghe-
worden/Ino ghenaeint Leucothea, dat
is/witte Goddinne/en den soon die
Melicerta hiet/werdt gheheeten Pale-
mon, en de Nereiden dansten ter eeren
van Melicerta, om te behagen Sisypho,
den soon van Aolus: dese twee waren
van den Zee-barenden lypden aenghe-
beden. De Latijnen hieten Ino, Matu-
ta, om datse een Sterre is die hzoegh
op staet/en de dagerade voortbringt.
Somnige houden dat sy self de No-
gheuroode oft dagherade is. Nu Ino
was dochter vā Cadmus en Harmonia,
en is geschiedenis/dat Athamas Lear-
chus haer een kint tegen de steenē doo-
de/en datse met 't ander in de Zee ver-
dronck: maer van Goden te werden/
weet men wel onwaerheyt is: van dat
de Coninghen der oude Heydenen eer-
gierigh hun Ouders/oft die van hun
gheslacht/beden offeren en aenbidden.
Dus bracht Sisyphus te weghe/dat de
eere Neptuni, Melicertæ werde gedaen/
in te houden de Aen-spelen oft Cour-
nopen/Ismij gheheeten/die alleen Nep-
tuno toequamē: waerom gesept en ge-
meent was/dat Neptunus zijn Zeesch
Rijck dese twee deelachtigh hadde ge-
maect. In dusdanighe Goden-ma-
kinghe volghden de Romeynen oock
den Grieken met hun Keysers/Hou-
dende hooghe Feestdagen der begrā-
vinghen en behanghmissen. Nu dese
Leucothea, oft Matuta, is de dagerade/
en Palemon, oft Portunus, is de cracht
des ontweders/want Pallein is op
Griecx/beweghen/oft beroeren/waer
uyt den naem van Palemon ontstaedt.
Hy is soon van Aurora, om dat de win-
den in de Daghe-rade aenhanghen
te waepen/en op de Zee te vallen/
waerom ghesepdt werdt dat dese t'sa-
mē in de Zee vielen. Dees fabel leert
oock/dat de ghene die om weldoen lij-
den/noch loon en bzeucht te verwach-
ten hebben/ghelijck Ino, die van Iuno
vervolgt om 't voeden Bacchi, noch tot
eeren quam. En leerd oock/dat men
zijn tonghe en mondt moet bewaren/
niet qualijck te spreken van der Oue-
richeyt oft groote Heeren: want daer-
om zijn van den Doet de ghesellin-
E nen

an Ino
alemon.

Natuerlijck
uytlegging
van Ino en
Melicerta.

Uytlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

nen van Ino in steenen verandert vooz-
ghestelt/ datse van Iuno so stout en on-
voorzichtich hadden ghesproken. Nu
volge de veranderinge van Cadmus, en
Harmonia, zyn huyshrouw/ in Slangē.
Dat Cadmus met zyn Vrouw in den
lesten ouderdom aldus in Slanghe is
verandert/ nae dat hy veel avontueren
en onghewallen ghehadt en gheleden

Leerlijck
nytlegh op
Cadmus en
Harmonia,
in Slangen
verandert.

Van Danaë, en Perseus.

A Crisius, Coningh van Argos, hadde
hy Eurydice, Dochter van Euro-
teus, oft Lacedamon, sichter van La-
cedemoniē/ een Dochter/ Danaë gehee-
ten/ dewelcke gebozen wesende/ vzaeg-
de hy het Ghehepunnis / of hy gheen
sonen soude hebben: Hem wiert geant-
woordt/ Meen: maer dat zyn Dochter
soude eenen soon hebben, die hem doo-
dē soude. Om dit te verhoedē/ heeft hy
laten makē van koper een heymelijcke
Camer onder zyn Sale onder d' aerde/
waer in hy zyn Dochter met de Woe-
ster liet besluypen / en bestelder wacht
by / op datse niet soude van yemandt
worden bezucht / alsoo Paulanias be-
schryft in d' Historie van Corinthen:
doch hoe dese maegt met straffe wacht
van Horden/ in koperen Camer/ oft in
eenen sterckē Thozen met groote ijse-
ren tralien (so eenige seggen) nauw be-
waert was/ Iuppiter, die van de liefde
tot dese schoon Jongvrouwe hem lan-
ge geprickelt en gewot hadde beboelt/
en siende soo uptnemende schoonheyt
aldus verholē gehouden / en geenen an-
deren middel tot zyn booznemen te co-
men/ veranderde hem (nae der Woeten
dichten) in gulden reghen oft goudt/
druppels/ ghidēde dooz de dar-tegelē/
liet hem vallen in den schoot van zyn
vriendinne/ de welcke dese gulde drup-
pels stach in haren bossem. Dōs her-
nam hy zyn recht ghestalt/ geruttende
de begheerde vrucht / daer alle Min-
naers nae vlamnende zyn. Eenighe
meenen/ dat Acrisius haest merckte dat
zyn Dochter swangher was: maer
berghde stilswygend' zyn gramshap
tot sy verlost was. Ander willen / dat
t' hint alree dyp Jaer oudt was / aleer
hy pet geweten heeft: en t' Godlijc ant-

Iuppiter
beslaept Da-
naë, en be-
driegte met
den gulden
regen.

hadde/ onder ander ooc t' Serpent ge-
doodt in zynen Jonckheyt / bewijst er
gheeft te kiemen/ dat d' onvoorzichtige
Fleucht de Wjff heyt wederstrjdt / en
dat dooz veel erbarens den Mensch
metter tijt wijs en voorzichtich wort:
want de Slanghe wort vooz de Wjff-
heyt hier verstaen.

woort niet willende gelooben/ dat het
Iuppiters kindt was/ vde hy alboozen
sterben de Woefer / daer nae bestoot
hy de Moeder met het kindt (t' Werk
Perseus hiet) in een houten kist / dicht
en wel besloten / en wierpse in de Zee/
latende haer beholen den wilde golwē/
diese aenspoelden in het Eplant Sery-
phus, een der Cycladen / daer Poly-
dectes, den Zoon van Androtheus, en
Peristenes, en van Neptuni gheslacht/
zyn heerschappij hadde. Dōe nu dan
de kist daer aentomen is / hadde te ge-
lucke des Coninghs Broeder / Dictys
ghenoemt / daer op de Zee zyn tijdt
verdijf met te visschen / die met zyn
net dese kist tot hem dede comē. Danaë
badt hē dat hyse opdoē wilde. Twelc
ghedaen wesende / en verstaen wie sy
waren / leyde hyse in zyn huysh / hen
toebende met aller beleeftheydt / als
zyn eyghen Vrienden oft Vagen / ge-
lijc Strabo verhaelt in zyn 10. Boeck.
Polydectes vperich verliest wesende
op Danaë, smeekte haer stadich hem
te wille te wesen / sonder dat hy haer
pet con bewegen: en willende oft booz-
nemende pet aen haer met geweldt te
weghe te bzenghen / en dozste so seker-
lijc niet / om Perseus haren soon / die al-
ree wat groot gewordē was / des socht
hy listich Perseum te verspeuden wijdt
van zyn Moeder / versierde daerom/
dat hy eenich bysonder geschene wou-
sependen tot Hippodamia, dochter van
Oenomas, die hy tot Houwlijck ver-
volchde: daerom schickte hy Perseum
tot den Gorgonen, op dat hy hē bzocht
t' hooft van Medusa, om dat zyn vrien-
dinne te geben / denckende dat Perseus
den Gorgonen niet onttomen soude / en
soude dan met de Moeder doen soo hy
wilde /

Danaë en
Perseus dri-
ven in de
Zee.

Polydece
wil Danaë
ter oncren
hebben.

Perseus en
den Gorgo-
nen ghecon-
den.

wilde / dat welck anders omquam; want Perseus ondersiens den Susters vā Medusa over hals comende / benam hun de eenighe ooghe en tandt / die sy onder hen gemeen hadden / welcke Perseus hen niet weder gaf / vooz alder stont dat sy hem gelept hadden tot de symphen / van welcke hy vercreegh de hiel-wiecken der Mules, t'rom Diamanten sweerd Mercurij, Harpe ghenoeint / den helm van Pluto, en den grooten spiegel-schildt van Minerva, hier mede door de Locht vlieghe / quam in Spangie ter Stadt Tertessa, daer woonden de Gorgonen, hebbende t'hoofd behayvlecht van Schubbighe Slanghen / ghegozt met ghevlochten aderen / en de mont vol selle tandē / als groote wilde Verckens slach-tanden / koperen handen / stalen cromme clauwen oft naghels / en gulden vleughels om vliegen. Dese vont hy t'zinen ghelucke in slaep / en sloech terwyl Medusa hen Suster t'hoofd af: upt t'bloedt van dit hooft is voortcomen t'Beerdt Pegafus, en een deel Slangen. De Gorgonen ontwert blogen tegen hem aen / als om hem te verksinder: sy deden ooc in steen veranderen alle diese int aensicht sagen: maer om dat Perseus met Plutons helm bedeckt was / vermochten sy niet tegen hem. Na dat Perseus, met dit hooft ober al vliegghende / de seer schoon Andromeda ghesien / verlost / en te Wijbe ghenomen hadde / bracht hy epndlijck t'hoofd tot den Coning Polydeetes, den welcken Perseo de vercreghen eere vergunnende / van so cloeck stuck uptgericht te hebben / en altijt noch quaet her te toedragende / en lasterende / nam Perseus hem t'hoofd wederom / en nae heel gedults / veranderde hem in een Steenroots / met hem te laten sien dit hooft / welcs cracht Polydeeti, onbekent was. Hier na gaf Perseus dit hooft Minerva, die dat altijt op oft in hare schildt dzoegh. Daer zijn ander die vertellen / dat Perseus wederkeerende in t' Eplandt Seryphus, ontmoetende zijn Moeder Danae, en Dictys, den Moeder van Polydeetes, vluchtēde om hun beschermē in eenen Tempel / vooz t'geweldt oft

oberdaedt van Polydeetes, die alree al zijn Vriendē en Magen te gast hadde genoodt / meenende Danae te trouwen / des soude Perseus hē / met alle die daer ter weerdtschap waren / t'ziner toecomst in steen hebbē verandert / latende Dictys de heerschappijē van dat Eplandt / vertreckende / en comende met zijn Moeder / en zijn vercregen Andromeda, verselt wesende met eenen grooten hoop Cyclopen / tot Argos, maer en vont aldaer zijn Beste-baer Acrisium niet: want hy vreesende de wzaeck van Perseus, was gevlucht tot Larissa. Perseus, latende zijn Moeder Danae te Argos, by haer Moeder Eurydice, troeck met Andromeda en dē Cyclopen recht toe nae Larissa, daer hy zijn Beste-baer Acrisium bonden heeft / en hem geraden wederom met hem t'Argos te keeren: maer aler hy vertrack / liet hy daer in die Stadt uptroepē / te oeffenē vrechdighe spelen / rennen / steek-spielen / en dergelijke: In dese was Perseus mede een van den Campvechters / oft strijders. En alsoo d'Olympische spelen noch niet in ghebyrck waren / oeffenden sy de Spelen al d'een onder d'ander. Perseus nam de schijbe / oft woypsteen / waer mede zijn const en macht toonende / quam den steen int nederhalen by ongeluck slach geben op Acrisij voet / welcken daer af stervende / werde van den Bozgheren van Larissa heerlijck begraven vooz de Hoorte van hun Stadt: dit segh Paulanias, in de Cozintsche gheschichte / elder / te werten / by den vliedt Peneum te zijn gheschiedt. Ander willen / dat Teutamus, Larissche Coning / in Persei aenromst hiel d'Wtvaert-spielen van zinen overleden Vader / en dat Perseus werpēde den ijseren handboom ombevisst zijn Vaders been treste / daer hy rots na gestorven is. Men leest oock / dat Perseus tot Argos gekeert / achtende dese Vader-slacht hē groote schande / begheerde aen zijn Oom Proetus, elder te heerschen / gingh en bouwde Apytenē / hy hadde by Andromeda verscheyden kinderen / onder ander een dochter Erichrea, daer de Zee Erichrae na genaemt is. Dit is nu de rode Zee!

E ij die

Gorgonen
a Medusa.

Andromeda
vloft.

Polydeetes
steen ver-
dert.

Uytlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

De roode
Zee genaemt
de dochter
van Perseus.

Gefchiedige
verclaringe
op Perseus,
Medusa, en
Gorgonen.

die na haer noch wort gheeten: want Erythre op Griex is ghesepdt / root. Perseus soude oock hebben ghebouwt de stadt Tharhis in Cilicien / en te Helicon een Schole / tot oeffeninghe der Letterkonst: waerom d' Hemel rontge / en Poëten hem onder den Sterren plaetse bestelden. Dese Fabel van Perseus is overbloedigh van sin-rijcke be-
dudenissen: da sal eerst wel voegen te verstaen / op wat geschiedenissen dees versteringhen ghebouwt zijn. Daer is gheweest enen Phorcys, Coningh van Cyrene, een Landtschap met een stadt alsoo gheeten / doch nu Corene ghe-
noemt / ghelegen in Barbarien: Dese liet ter eeren van Minerva, haer Beeldt maken van sijn Goudt / meenende dat haren Tempel toe te wijden / en op t'offeren / maer is gestorven doe tbeelt ghenaeckt was / sonder sijn vooz-
men te volbrengen / latende dit Minerva beeld en sijn Coninghrijck dyp zijn eenighe erfghenaem dochters. Dese deelden onderlinge 't Rijk / en Eplan-
den / by Hercules Pijlers ligghende: en in't deelen der goederen verzoegen sy onderlinghe / t'Beeldt by beurten elck eenen sekeren tijt te bewaren. De Cy-
renesen noemden Minervam Gorgone, ghelijck die van Candia haer hieten Dicine, en de Lacedemonische Upis. Dese dyp edel Jongvrouwen hadden gelofte ghedaen maeghden te blijven: En verkozen / om over alle belanghen-
de saken huns Rijk toetsicht te nemē / een treffelijck deuchtsaem wijs Heere daer int Land / die hun Vaders trou ghemeensaem vriendt te wesen plagh: Dese wijsen Raedtsman noemden sy hen oogh / om dat hy over al toetsien-
der was. In desen tijdt ghebeurdet / dat Perseus van Polidectes upt sijn Hof bedrieghlijck versonden wesende / met sijn vloot quam ankeren aen 't Landt deser ghesusters / aen welcke hy eerst met alder vriendelijckhepdt versocht dit kostelijck Beeldt Gorgona te beco-
mē / doch vergeefs: Maer bevindende / dat desen wijsen Raets heer / hun oogge / sijn voornemen be hinderde / nam (son-
der hun weten) hem ghevanghen. Sy dyp nu hun ooggh gemisende / meenen-

de elck dat hy by yemant van hen ver-
borghen was / maer yeder haer heb-
bende ernstigh verontschuldicht / is
Perseus by hen ghekomen / die hen om-
tgemissen van hun oogge / seer bedroeft
en beweent heeft gebonden / en beleedt
dat hyse in sijn handen oft gheweldt
hadde / en niet los soude laten / vooz
sy hem 't Gorgone Beeldt souden ghe-
ven / mengghende onder dees woorden
grousaem ghedreppgh van rouw doot-
slagen / indien sy langer wepgherden.
Medusa de stoutste hier van wepnigh
vertsaecht / ontseyde stoutlijck de ver-
borghen plaets te wijden daer het beelt
was / des hy om d' ander verschrieken
haer doodde: Waer dooz sy verbaest /
hem overgaven / dit uptnemende costlijc
Zuweel / end' hy hen de genomen oog-
latende hen voozt in vreden. Perseus
nam 't hooft van dees Gorgone, stel-
lende dat tot een teycken op sijn schip /
dat daerom Gorgone wort gheeten /
heeft voozt 't verblijf van 't Beelt ge-
broken / en 't gout bewaert: Maer van
gout noch niet versiet / schattede in
den wedertocht sommighe Steden op
te byngghen seker menichte goudts / en
de wepgherende hzacht hy om met de
scherpte des sweerts / onder ander een
stadt Seripha, in een Eplandt oock soo
gheeten / daer de Roggers tegen hie-
len: dan doe sy naederhant sijn groote
macht vernamen / verlieten hemelich
de Stadt / daer Perseus invallende con-
sijnen moedt niet koelen / dan aen den
steenen der ghebouwen / werpende die
over hoop dreppende met hoog beroe-
men / in ander plaetsen de wepgerende
alsoo oock tot steenen te maken / waer
hy sijn Gorgone soude laten sien: Hier
upt soude versiet sijn / dat de Gorgonē
menschen in steenen soudē verandert
hebbē / en van de dyp Susters met een
oogh. Doch Pausanias vertelt Medusa
doodt aldus / segghende / datse was de
Dochter van Phorbas, en nae haers
Vaders doot Coninginne over de vol-
ken der Mozaassen van de Wiet Triton
in Afrijken / en datse self met haer
volck ghewendt was op de Jaght en
in den krijg te trecken: En also Perseus
haer quam bekrijghen met uptgelesen
volck

Ander ver-
tellinge va
Medusa.

volck upt Peloponesus, heeft haer in den nacht overvallende / haer en haer volck verflagen. S' anderdaeghs haer kennende / en siende d'uptnemende schoonheyt deser Coninginne / werdt als heel van hem selven: en om so selfsaem schoonheyt al de Weerelt bekent maken / bracht haer hooft mede in Griecken / daer peder wie 't sach / wert verbaest / en bleef staen als onbevoelijcke Steermoots / waer upt dit steen veranderen soude vertelt zijn gheworden. Van Medusa zijn wel meer / doch hier ondiensstige vertellinghen. 't sal tijdt zijn en wel voeghen te sien / wat met dees verfleringhen ghemeent oft geleert wort. Eerstlijck / dat de so heel nauw besloten schoon Danaë, van den in Goudt veranderden Iuppiter noch beslapen / en bezucht is gheworden / wijst ons niet anders aen / dan datmen dooz rijckdommen en gheschencken / overmidts de cracht der alder onbersadichste giericheyt alles uptrichten en te weghe brengen can: want onge-
 twijffelt Iuppiter dees zijn vziendinne / en haer Doestier / met groote gaven van goudt heeft becoort / en bedrogen: datmen wel seggen mach / dat het over al lief en begeerde goudt alles dempt / en overwindt / dooz zinghende tot in diepste verborzghen kuylen der Aerd / overclinnende d'alderhooghste mueren / mozelende / vernielende / en doozbrekende de sterckste banden / gis-
 ren boomen / sloten / grendelen / pooz-
 ten / en deuren / Jae de supber en sta-
 dighste herten oft borsten beblecken-
 de / en de ernstachtichste opgheschozte
 wijnbrouwen sachtlijck doen sincken-
 de / t'onderbrengende schaente / deugt-
 tront / eer / en goede Wetten / en alles
 wat den Mensch noch weerdiger als
 het eyghen leven behoozde te wesen.
 Danaë met haren Perseus in d'houten
 kist den Zee-golven en Winden bebo-
 len / wijst niet anders aen / dan dat d'el-
 tendiger menschen avonturen en onge-
 vallen veelderley en selftsam zijn in
 deser Weerelt. De verstersche vertel-
 linge van Perseus en Medusa wijst aen /
 en is te verstaen / dat Perseus is te ghe-
 lijcken / oft beduydt de rebelijckheyt /

oft het verstandt onser Zielen / en Me-
 dusa de vleeschelijcke quade genegent-
 heyt / oft natuerlijcke wellustich / die
 den Mensch allentz benemende alle
 rebelijckheyt / voorszichtigheyt / en wijs-
 heyt doet veranderen / en worden ghe-
 lijck onbevoelijcke steenen / in quade
 ghewoonten verhardt / ondeughend'
 end' onnut tot eenich eerlijc oft loflijc
 goet werck. Noch worden met dees
 Medusa bestraf / die op geen Godlijck
 Verbodt achtende / hun dertel ter on-
 cups heyt begheven / gelijk sy die met
 Neptunus Minervæ Tempel ontheplig-
 de / en onsupberde: Oock wort by
 haer gheleert / datmen de Godlijcke
 gabe niet behoort te misbruycke / noch
 dooz dertel hooghmoet Godt oft zijn
 gheboden te verachten / ghelijck sy op
 haer schoonheyt en schoon hayz ver-
 hooveerdigt dede / tergede de Goddin-
 ne Minervam, die haer hayz in Slangē
 veranderde: soo hebben wy toe te sien /
 dat t'ontfangē goet ons tot geen quaet
 oft schade en wort: want sy die dooz
 haer uptnemende schoonheyt / peders
 oogē nae haer track / wert so afgrif-
 lijck / dat elck vergrouwende / t' gesicht
 van haer keerde. Soo gaet het met
 de Mensch / als sy claer bescherē wort
 van de Son des tijdlijcken ghelucks /
 volgt hē een dichte schaduwē vā schij-
 nende vzienden: maer sohaest dese zijn
 Son met den nebel oft wolcke des on-
 gelucks is bedert / is ooc die schaduwē
 der vzienden met eenen vergaen oft te
 nieten. Dat Perseus Polydectem socht
 te beletten zijn oncupshēyt / end' hem
 seer moeplijck was / wijst ons aen / dat
 de reden oft de rebelijckheyt haer niet
 alleen en verheft tegē de Ziel-vpand-
 ghe wellusten: maer gheeft oock de
 deuchden cracht en bystant: want een
 vzoorn deuchdich Mensch niet alleen
 self geen boosheyt doet / maer verhin-
 dert waer sy voechlijck mach / datse
 ooc dooz ander niet en woзде gedaen.
 Dat Perseus dooz hulpe der Godē / oft
 met hun wapeninghen / der Gorgonen
 geweldt ontquam / en Medusa (die nie-
 mant t'aenschouwen was gedooght)
 ombzacht / wijst ons aen / dat sonder
 Godlijcke hulp s' mensche wijsheyt en

Singevend
 vleggh op
 anaë.

Schadelijc-
 e crachten
 er Gie-
 cheyt en
 is gouts.

bermogen te wepnig zijn en te swack/
om de prikkelinghen der quade lusten
te verwinnen. Daerom heeft Perleus
nae zijn overwinninge 't afgheflaghen
Medusa's hooft ghebracht en opgheof-
fert de Hemelsche Goddinne der wijs-
hepdt Pallas, in danckbarigh teecken/
dat hy met haven schildt/en dooz haer
stadighe hulp (want sy in den strijdt
tegen Phineum, waer van noch volgt/
by hem was gheweest) soo veel te we-
ghe ghebracht/en uytgericht hadde:
ghelijck alle lofsijcke en deuchtlijcke
werken met wijs heyt aengelepdt/be-
lepdt/en uytgeboert moeten worden.
Daerom schicken de Poëten over al
oock Minervam by den kloecken Hel-
den/Ulysses, Bellerophon, en meer an-
der: Want alle die nae eere/deught/oft
goet lofsijck gerucht trachten/ behoe-
ven stadiggh den schildt van Pallas, te
weten/wijshepdt. Hier dooz kentmen
d'aenflaghen zijner ypanden: Welcke
verschycken/siende hun wederpartij-
en voorszichtigheyt en ghestadichepdt.
Deffen desen schilt/behoeftinen oock
Mercurij hiel-wiecken/dat is/snelheyt
en wackerheyt/oft wakende te wesen:
Oock het Diamanten sweerdt goede
toesicht: Want dit sweert Harpe wort
geleken de klaerheyt der sonnen. Hier
mede was Argus onthooft met veel
oogen/dat is/tlicht oft schijn der ster-
ren wordt benomen dooz de klaerheyt
der Sonnen. Men behoeft oock Plu-
tons helm/dat is/gewis en vast te we-
sen in zijn booznemens/wijslijck in het
raedthups des lichaems het hooft/hep-
melijck besluypen/en overleggen alles
watmen booz heeft te doen/ zijn eygen
gedachte oft meeninge verbergen/en
een peder niet openbaren/maer liever
hoozen wat een ander in't sin heeft:
Want Plutons helm maecte onsen-
lijc die hem op hadde/en hy con ander
wel sien/te weten/die hem boezg: daer-
om was desen helm Perseo, om by den
Gorgonen onsenlijck te wesen/van Mi-
nerva gegeven. Minerva hadde oock de-
sen helm/ om van Mars niet te worden
gesien/doe sy tegen de Tropanen hielp
strijden/ so men leeft in't vijfde Boeck
der Iliaden Homeri, soo datmen desen

helm oock wel behoeft/te weten/te he-
len oft swijgen 't ghene nootlijck ver-
bozen moet wesen: want veel hoozen/
en wepnich spreken/en is niet ongera-
den/maer van veel gheleerde wijsgie-
re booz seer nut/en goet gepresen.

Van Atlas.

Atlas, welcken nae 't versieren des
Poëts/dooz Perleus met het too-
nen des hoofts Medusa's in eenen berggh
werdt verandert / om t'weggeren der
herbergh/was den Soon van Iapetus,
en broeder Promethei, zijn moeder was
Lybia, doch sijnder meer Atlas geweest/
die in de Fabelen onder malsander ge-
menget worden. Hy wort oock geseyt
de soon van Ether, en der aerde te zijn.
Sijn hupszou was Pleione, dochter
van Oceaan, en desen Atlas was won-
der erbare in Hemel-kost/loop/cracht
en werkinghe/van Sonne/ Maen/en
Sterren hem wel verstaende: en om
dat hy soo swaer leeringe / en arbejdt
hadde bestaen/wert geseyt/dat hy den
hemel op zijn schouderen geladen had-
de/en om dat hy Herculi dees zijn kost
hadde medegedeelt / den Hemel-loop/
en beweginghe der sterren geleerd/
werdt geseyt/dat hy Herculi den He-
mel overgaf/ of dat hy hem hielp dra-
ghen. Pleiades, en Hyades worden zijn
dochters gheheeten / om dat hy hen
crachten verstant: oock noemde hy de
Sterren nae zijn kinderen. Hy hadde
eenen Broeder/Hesper, waer nae Ita-
lien eerst Hesperia gheheeten was: desen
soude in de dagh sterre zijn verandert/
by den Grieken so gheheete: Maer by
den Latijnen Vesper. Van desen Hesper
quamen de dochteren Hesperides ghe-
heeten / welcke van eenighe dochters
van Atlas gemeent worden: Sy hieten
Egle, Erethusa, en Hespertusa, oft so an-
der seggen/ Egle, Erethusa, Vesta, en E-
rythia: dese te Lissa, een stadt in Africa,
nu gheheeten Larah, in't Coninghrijck
van Fez, hadden den vermaerden
Boomgaerd / oft Hof / Hesperides
gheheeten/ daer gulden Appelen wies-
sen / en was van eenen Draeck be-
waert: Desen soude Atlas, (nae onsen
Poëts schryven met eenen stercken
muur

Sin-gevende
oft leerlijcke
uytlegginge,
op de wape-
ninghe van
Perleus.

muer omringelt hebben/dat geen van Iuppiters kinderē/nae Themis voozseg/de gulden Appelen souden rooven. Den wacht-houdenden Dzaeck was gekomen van Typhon, en Echidna: Eenighe seggen van der Aerden/ en was gheheeten Ladon, hebbende hondert hoofden/ en elck hoofst zijn epgghen stemme: Desen Dzaeck was van dese Hesperides wel besozght/en ghekooftert. Hercules dooz 't Godtlijck beschick/ en nijdicheydt van Iuno, most zijn ghehoorzsaem eenen Euristheo, om dat dese vooz hem/ oft eerst ghebozen was: Dese schickte hem in sozghlijcke aenflaghen/ onder anden te halen/in den Boom-hof der Hesperiden, de gulden Appelen. Hier hadde Hercules veel moept/ en ghebaerlijcke stryden/al eer hy dit te wegge con bryngghen/en den Hof ghevinden. Eynelijc dooz het onderwoys van Prometheus, doodde hy den Dzaeck/en nam de gulden Appelen/en brachtse tot Eurythum. Anderfing wozt bertelt/ dat Hercules Atlas dit liet beschicken/ en dat hy om hem te verlichten so langhe den Hemel gheladen hadde. Om nu dese dinghen beter te herstaen/ behooven te sien op de gheschiedenisse/ die dese is. Hesper en Atlas, als ghesepdt is/ waren ghebzoeders/ oock in hunnen tijdt seer vermaert: En alsoo oudts tijdts 't volckx rijkdom veel ghelegghen was in Dee/ hadden sy seer uyt-nemende schoon Schapen/ de welcke goutberwigh root waren/ daer sy seer sozgbuldig over waren/ om wel te bewaren. Hesper had een dochter Hesperide, die gaf hy zijn broeder Atlas te houwelijck: Hy dese hadde hy seven dochters die nae den vader hieten Atlantides, en nae de Moeder Hesperides. Busiris Egyptische Coningh/ hoozende seer veel lof van hē schoonheyt/en aerdicheyt/sondt kroovers uyt/dese t'onschakē/en hem te bryngen/t welck gheschiede: Maer Hercules vervolghde de kroovers/ die hy noemmalende op den Zee-strand overviel en dootsloegh/ de dochteren tot Atlas weder brynghende: waerom hem Atlas schonc eenige schapen/en ander giften/leerende hem (als

gesepdt is) de Const van den loop des Hemels/ welke Const in Grieken bryngende/ werdt gesept en berstert/vant Hemel-dragē/en ontlasten. Dus zijn d'Hesperides dochteren van Hesper oft Atlas, na de verscheyden meeningen der schrybers/t welck anders niet gesept en is/dan het zijn Sterren/kinderen van den Hemel oft van den Abont. Men seght/ datse nae den Sonnen ondergang hadden Boomen met gulden Appelen/ dat is/ om dat de Sterren een blinckentheyt hebben als gout/en datmen s'abonts nae 't ondergaan der Sonnen hun claerheyt siet: Dus is den Hemel den Hof met den gulden Appelen. Maer dat den Dzaeck hem bewaert/ daer by is te verstaen den dweers-rie des Hemels/met de twaelf Hemel-teyckene/ om de dieren daer in begrepen/na 't Grietsche woort Zoon, welck Vier gesept is. Sommige meenen/dees gulden Appelen waren goutberwige Schapen/daer bovē van berhaelt is/want 't Grietsche woort Melon, en 't Latijns Malum, en schilt niet veel/en 'teen is ghesepdt Schaep/en 'ander Appel: Een dees Schapen waren gesept in een eplandt/dat met een lozpende Wliedt omringelt was/ welke Wliet veel krinckē en ombzaypen dede ghelijck een Slanghe/en was soo diep datmer niet dooz en mocht/waer uyt soude gesept zijn/ datse van een dzaeck ware bewaert/en dat Hercules den tijt waer nam/ dat sy bynae uytgedroogt was/roofde en brycht also dees Schapen in Grieken. Om nu van Atlas een eyndt te maken/is te weten/dat Atlas is een seer hoogh geberghte hy de Zee in Afbien/die al t'Jaer dooz ligt wit van sneeuw/van den Portugijfen ghe-noemt Montes claros: desen geeft daer den heelen Ocean den naem/de Zee Atlantica. Herodotus tuyghende van zijn groote hooghte/ seght/ dat hy van alle sijden rondt op loopt/ en soo hoogh is/ dat gheen Mensch t'oppest ghestien kan/ want zijnen top is Winter noch Somer sonder wolcken. Daer zijn eenighe die meenen/ dat het veranderen van Atlas in eenen Bergh/ is ghenomen uyt een gheschiedenisse

Natuerlijcke uytlegginge van Atlas en zyn Dochters.

gheschiedenisse
verrelatinghe van
Atlas.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

nisse van den Helat Perleus, den welken hebbende verwonnen de seer rijke Coninginne Medusa, heeft machtrigh wesende met haren grooten rijkdom/ oock overballen 't Coninckrijk van den Coning Atlas, en hem so gedwongen/ dat hy zijn Rijk en Landt most verlaten / en hem onthouden op't gheberghte: waerom soude zijn versterkt/ dat hy eenen bergh waer gheworzen. Maer als dees versterkingen/ vertellingen/ en natuerlijke verclaringen / sulden wy sie wat hier leerlijck uyt te nemen is. Doo segh ick / zijn hy Atlas te ghelijcken/ sulcke onbzientlijke/ stuerre/ en onbeleefde rouwe Menschen/ die heel onverblijck/ en onbeweeghlijck zijn/ gelijck harde steenrooten/ en niemant den minsten dienst / oft vziendtschap en willen doen/ al hebben sy niet gulden Appelen / maer de Kisten vol gouden schijven/ des sy in onbarmherticheydt versteent blygende/ onverschinghe straffe te verwachten hebben. Deser gierige vzecke Menschen herte oft gheest is oock te gelijcken by dees hondert hoofdighe Draeck / die den Hof met de goudē appelen bewaerde: want sy noch dagh noch nacht geruft en zijn/ maer hebben wel hondert ghedachten en sozghbuldicheden / en zijn altydt betommert/ om den Rijkdom niet alleen te bewaren/ maer te vermeerderen / dooz een overmatighe en onverschadighe begeerte van meer hebben / die hun onghewallijck / verdzietigh / en onsalichlijck altydt inwendigh sonder ophouden quelt.

Van Andromeda.

Andromeda was Dochter des Ethiopischen Conings Cepheus, en Cassiope, welke Cassiope was in hare tijt de alderschoonste en hooverdichste Vrouw die te binden was / roemde haer schoonheyt bobē die van Iuno, en wou daer teghen wedden. Iuno sulcken onsmitticheyt niet langer lijdende/ dede so veel dat Neptunus daer wraeck oher oeffende. Ander Poeten seggen/ dat Cassiope alleen de Zee-Goddinnen met haer beroemen terghde. Neptunus schickte daer in't landt een groulijck

groot Zee-ghedzocht / oft Walvisch / die alles verdoof/ gewas/ boomē/ huysen / en alle ghebouwen vlack te neder werpende / dat nauw de Steden ghenoechsaem waren/ om 't velt voor zijn wzeet hept beschermt te wesen. Cepheus droef en verschrickt / nam zijn toevlucht tot 't Gheheimnis / om raedt en troost. Zijn Offerhanden ghedaen/ en ghevraeght hebbende / werdt gheantwoordt: dat om den hooghmoedt van Cassiope, zijn lant dus verdoofde wiert / welke straffe niet aflaten soude/ tot hy zijn eenighe dochter dit ghedzocht overgave te verstandē: waerom Cepheus de schoon Andromeda zijn dochter vzaecht aen de Zee / en vestighde haer met ijeren ketenen aen een steenclip by Iaffe in Africa, oft in Palastina, daer sy van Perseo wiert verlost. Dit wort van eenige gemeent eensdeels geschiedenis te wesen / om dat Marcus Scaurus Roomsche Schoudt/ van Iaffe, 't groot geraent / vraten oft gebeenten van dit Zee-gedzocht te Room liet vzengen en sien/ also Plinius en ander ghetuyghen. Dees versterkinghe wijst aen dat ghelijck men noch wel bevindt geschiet te zijn/ somtijds een landt oft volck / om der Coninghen oft heerchers misdaden oft boofheyt / ghesraft is / daer nochtans den almoghenden God niet ongherechelijck in handelt / betalende met eenen 't ghemeen volck zijn eygen schult en sonden. Donschuldighe Andromeda van Perseo verlost/ toont ons / dat de vrome dooz de goedertieren beschickinghe Gods/ dickwils in d'uytsterste benoutheyt wesende/ onversching verlost worden. Dat Perleus nae zijn overwinninghe den Goden Altaren maerchte/ en offerde/ wijst aen / dat de vrome hun selven gheen eere der overwinninghe oft verlossinghe toe-eygenen/ maer Gode met aller danckbaerheyt den prijs gheben.

Van vliegende Peert Pegasus.

Vliegende Peerd Pegasus soude uyt de versaminge van Neptunus, in Peerdts gestalt / met Medusa voort zijn ghetomen / oft uyt den bloede Medusa, doe sy van Perseo onthooft was. Dit

Leerlijck
uytlegh van
Atlas, en den
gout Waken-
den Draeck.

Leerlijck
uytlekkinge
van Andro-
meda en he-
zee-ghed-
drocht.

Dit Peerd was van Minerva geleert den toom verdraghen/ en 't gebidt van eenen gulden byspel te bijten/ en gaff oock uyt medelijden den onschuldigen en onnooselen / vromen Heldt Bellerophon, daer Homerus van verhaeldt: maer hy/naer al zijn teghespoedt/ wessende in uysterste voozspoedt / uyt derzelhept en hooghmoedt/nemende vooeren tot in den Hemel te vliegghen/ wert Iuppiter beronweerdicht / en maecte dit Peerd rafende / dat het zijn berijder te neder wierp in Cilicien / en benā hem 'tgesicht/hy dat eyndlijck van honger en armoede starf. Dit vliegghende Peert/boben den dienst die het Per-

Aurora was alree op Phage bergh ghesteghen,
Door Pegafus het Peerd inel-wieckigh daer ghedreghen,
En diep in't Cerne dal liet sy ghekoelt Titon,
Die noch van grooten vaeck gheen ooght ontslyten con.

Op dit vliegghende Peerd vind' ick noch weet ick geē sonderlinge leerige uytlegginge/ van eenige natuerlijcke/ die niet besunders mede bzenge. Maer dit bevindtmen/dat met dit vliegghende Peerd wort gemeent/ een Schip dat wel seylt/ en licht door het water vaert / gelijc eē Zaecht oft dergelijcke/ en dat de seplen en riemē zijn de vleugelen oft wiecken. Daer wort ooc geseyt/dat Bellerophon d'eerste was / die leerde 't Schip te water stieren en toe-

seo gedaen heeft/ op den berch Helicon staende met zijnen voet tegē een rootse/ dede daer oozsprongh hebben en springen een schoon claer bozne/den Sang-Goddinnen toegewijdt/welcks wateren een soet geluydt gaben/en wierden oock dees uyt springende wateren gheheten/claywighje wateren. Dees bozne wert genoemt Hippocrene , gelijck of men seyde Vengste-bozne/ 't wels de Latijn n seggen Caballinus. En Boeet onder den Grieken/gheheten Lycophron, segt / dat 't Peerd Pegafus is ghewendt te draghen/ en om hoogh te voeren Auroram de morgenroode/daer hy op dese meeninghe seght:

ruste/ en dat zijn Schip was genoemt 't gebleugelt Peert. Een gelijck diewils de Boeten/ van de Schepen/die Dieren vooz teekenen voerden / de Dieren self maecten/soude dit ooc so toegegaen wesen. Doch op Griecy pēgnithai is so veel geseyt/ als in eē sluyten / oft 't samen binden / ghelijck de Schepen dicht ghebonden/en 't samen ghevoecht moeten wesen.

Eyndt des vierden Boecks.

By't Peerd
Pegafus,
en Schip
te verstaen.

Wtlegginge/ en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis,

Door C. V. M.

Het vijfde Boeck.

Ik hebbe in het ander Boec/ om 't leven van Perseus verholgens te vertellen/ alree verhaelt/ dat hy Andromeda verlost/en te Wijbe/ oock Polydecten

in steē verandert hadde: Doch en verhaelt onsen Boeet in't begin van zijn vijffte Boeck maer eerst de Wyplust/ daer de begonnen. vvolijckhepdt haest verfoort wiert / en in eē grousaem gelycht verandert / dooz des Conings

broeder Phineus, die den Wypldegont was met zijn sichte Andromeda, welcke hē te Wijbe belooft was gheweest/ maer Perseo gegebē tot loon van haer verlossinge. En hoe rebelijck hem Cepheus den Coninc aensprac / zijn ongelijc toonde/seyde/datse niet hem/ maer den doot ontnomē was/en dat hysse rechter tijt niet had durven bestaen te verlosse: so liet hy niet af in zijn onbestandighe raserije te volherden/dat hy eyndlijc met groote menichte van zijn vole dooz Perseum met 't hooft Medusa te toonen/ in steen is geworzen verandert. Dit wijst ten eerste aen/ dat de

E v hzeucht

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Leerlijck
uytlegh op
de Bruyloft
Perfei, en die
in steen ver-
anderen.

breucht deser Weerelt ongestadich en ongedurich is; en dat den Mensch/als hy meent door allen strijdt/en van alle tegespoet te zijn verlost / dicwils noch hem daer midden in viint stekende/so dat s Menschen gantsche leven eenen gheduyzighen krijg oft strijdt is gheleken. De verwinnighe Perfei wijst aen de cracht des rechtveerdighen ghelijcks / die van den Hemel/oft door de Godlijcke wijs heyt wort voorgestaen en beschermt/ daer de quaetwillighe niet teghen en vermogen / maer volherdende in hun boosheyt / werden so versteent / datse gantsch cout en onnut worden / om tot een beter dencht-samer leven te bekeeren. Minerva in desen strijt haren Broeder Perseo (die oock een van Iuppiters kinderen was) hebbende byghestaen / is upt dat Eylandt Seriphon , daer Polydectes in een steenrotse latende/ghewologen na Theben/en van daer nae den Bergh Helicon, die den Sangh-Goddinnen was toeghewijdt. Hier sal nu wel voeghen te verhalen/ wie Minerva oft Pallas is/ en wat de Mules oft Sang-Goddinnen zijn geweest/ oock watter me gemeent is/ beginnende eerst aen Minerva.

Van Pallas, oft Minerva.

Pallas, die men ooc Minerva noemt/ nae der Doeten versieringhe / is ghebozen gheweest sonder Moeder: want Iuppiter siende Iuno zijn Wuyf/you onbzychtaer te wesen/en dat hy van haer geen kindt en mocht gekrijghen/werdt daer soo moeplyck in/dat hy sich selven met een gesloten vuyf op zijn hersebecken sloegh / waer van hy bebrucht is geworden in zijn hersefenen; en doe den tijt van baren quam/ nam hy tot Broed-moer Vulcanum, die met een wel snydende scherpe byle van Diamant-steen/ met beyde hande slaende/hem het hooft open cloof / soo dat upt zijn hersefenen voortquam Minerva oft Pallas, soomense heeten wil/ de welke ter weerelt quam al gewapent/met lance/ Schilt/ en eenen gouden helm: Dus was Minerva sonder Wouwe oft Wouwen hulp geboren. Ick laet de vertellinghen van meer

Minerven, en ander gheboozten baren/ nemende het ghemeynste gevoelen/ als best dienstigh/ vooz. Aengaende haer namen/ het gelijck offse eerstmael Minerva soude geheeten hebben / en datse Pallas wert gencemt/ doe sy haer Waeder Iuppiter hielp strijden tegen d'Heemel beclimmede sellekeusen/om datse eenen wense/ Pallas geheeten/met vijle doode. Enige meenen/ sy was soo geheeten na een Gier woot so luyden- de/dat ghesep is waggelen oft schudden; want daer was een Minerva beelt gemaecht/na een gelijkenis van het Palladium der Tropane/dat welke scheen zijn pyckie te schudden. Sy was oock geheeten Tritonia,nae t'getaldyz; hier zijn verscheyden oorzacken toe. Somige segghen / om dat de Siele heeft dyp wercklijcke crachten/overleggen/begeeren/en vergrammen; Ander/ om dat de wijsheyt bestaet in dyp deelen/ te verstaen de tegenwoordige dingen/de toecomende te voorszien/en de voozlede te gedencken; oft om dat den Mensch dypderley behoeft om wijs te wesen/ dat is/wel raden/ recht oordeelen/ en oprecht handelen. Dat sy wt den hersefenen van Iuppiter ghebozen is / wijst aen/dat t'verstant ligt inde hersefenen/en dat de rechte wijsheyt comt van God/en niet benede van den aertsche dingē/ waer hy Iuno verstaen wort. Martianus volgende Aristotelem, secht/dat sy sonder toedoen van Wouwen was geboren/ om dat de Wouwen niet verstandigh oft goet van raede souden wesen/dat ick niet bekeer nae te seggen; want men ghenoech wijse Wouwen viint/en ghevonden heeft/die schoon en nutlijcke Consten hebben vonden; gelijck oock Pallas, die nae de ghetuyghenissen van Ovidius, Aufonius, Virgilius, Cicero, Homerus, Papinius, Lucianus, en Polydorus Virgilius, heeft gebonden het naeyen/ spinnen/sijde/ linnen/ en wolle wesen/wagens maken/ hupsen en steden bouwen/t'ghebruyck van d'Olyf-olp/maet-sangh en klupten/Dozlooghische strijden te voeren; want sy ooc Bellona ghendeemt/en gemeent wort te wesen/ ende Goddinne des strijts. Daer was oock te deser oorzack woottijds op

Minerva,
Pallas ghe-
heeten,
waerom.

Waerom
Tritonia
gheheeten

Waerom
uyt de herse-
fenen Iuppi-
ters is gebo-
ren.

Pallas de
Haen op de
helm, waer
den

den Helm ghestelt eenen Haen / ofte Haens hooft / 'twelck Paulanias meent dat het was / om dat den Haen strijdt lustigh / stout en moedich is; dan daer was oock mede bet' p'kent wakentheyt oft wackerheyt / die den wijzen / cloekē Hooftmannen dienstich is. Sp' d'zoech oock een Olijstack krancken op haren helm / doch dat was om d' Oly-vindin ge / om dat men de wijshēyft oft wetensschappen met arbept en veel wakens vercrejgt / tot welck waken men d' Olyf-olp in Grieken en elder gebzupt / om licht te hebben. Sp' hadde eenen blinkenden gulden Helm : want de Godlijcke wijshēyft heeft eenen claren glans / waer mede t' Menschelijc verstant wort verlicht. Sp' hadde groen clær oogen als der Cattē oft Leeuwē / eenen Crystalen schilt aen den arm / en in de hant eē seer scherp puntige pijcke. Welcke epgghensschappen den aerdt en t' wesen van een verstandich Man aenwijfen; de claerheit der oogen / de boozsichticheit; den doozschijnenden schilt / oprechtichepdt en wijsen raedt : en de scherpe Pijcke / scherpsumichept des geests; Hier mede san hy hem verhoeden van alle quaet / en onbeschadighit blijven / en woardt gheheel blinkende dooz zijn schoon en eerlijcke wercken. t' Gorgonen of Medusa geklangde hooft d'zoegh sp' in haren Schilt; sommighe seggen / op haer bozstwapen. Dit was den v'panden seer verschrikelijc; want (gelijck elder noch yet mach verhaelt zijn) een b'zoom Man / oft wijs Hooftman / die wakende en boozsichtich alle saken aenleghet en belēpdt / maect zijn v'panden oft tegenpartijen verschriect / wetende (also men seght) wat hy in zijn schilt voert. Oft dat sp' het Medusen hooft (soo eenige seggen) voerde in haer bozst-wapen / dat wijst aen / dat wy / om alle onse booznemens / werken en woorden / nut / eerlijck en deugtelijck niet verstant upt te voeren / altyt mosten hebben in onse bozst rechte wijshēyft en boozsichtichept. Sp' hadde by haer voeten / op t' hoeft oft voerde den Wyl / als voghel die haer toegewijdt was; sommige meenen / om datse t' Athenen Goddinne was / alwaer veel Wplen

altijt waren; doch het is / om dat desen voghel by nacht siet / en dat een wijs Man is opmerckigh ober al / nacht en dach / siende dingen die ander verbozen zijn : hierom hadde Pallas ooc goeden sin aende welsiende en waeckende Draken oft slangen / alle diere de leetlustige wakende geesten niet ongelijc. Haer Beelt ghemaect na de gelijckenis / dat de Hepbenen meenden upt den Hemelghekomen te wesen / te weten / het Palladium, stelden sp' op hun Statpoorten / en t' Beeldt van Mars buyten / om dat in de Stad alles met wijshēyft / goeden raet / oprechte wetten / en boozsichtichept moet beleit worden / en dat van buyten de v'panden met de wapen mosten wederstaen worden. Die van Tropen hadden in hun Stadt (soo sp' meenden / oft soo men vertelt) het Hemelsche Palladium self; want Ilus den strichter van Ilion, (dat naderhāt Tropē hiet) hebbende gevolgt na t' Gehernis raet / het spooz oft voetstappen vā eenen Os van verschedē verwen / bad den Goden om eenigh teercken upt den Hemel : strax quam daer upt den Hemel gheballen dit Palladium, een houten beeld d'z elleboogh lang / en scheen nae hem toe te komen / hebbende in de rechterhandt een pijcke / in d' ander een spinroc en een spille. Desen Ilus creegh doe een Godlijck Wortwoort van t' Gehernis / dat zijn Stadt Tropen soude onbeschadicht en behouden blijven / alsoo langhe als dit Palladium daer be-waert soude blijven / en dat hem geen onghelijck noch hinder ghedaen soude worden; maer dit is namaels quajlijck waerghenomen geweest / doe Paris dit beeldt der Hemelscher wijshēyft ghewelt dede met eens anders Wrou en rijckdom daer in te b'zenghen / en Priamus met sulcx toe te laten / en nae recht en redelijckheyt dese ongerechtighe dingen den Griekschēn epggenaer niet weder te gheben : des is eerst dit Palladium, en daer nae de Stadt / in der Grieken handen en gheweldt ghecomen. Daer is meer te verhalen van dit Palladium, dan wy moeten van Pallas hoorder vertellen. Daer woardt ghesepdt / datse in eenuwigen maegdelijc

Waerom enen olijfrans.

Waerom uldē helm.

Wat haer laer groen oghen, en nder wapenca.

Wat beduyt, atē Meduse hooft voert den schilt, oft op de erft.

Waerom y den Vyl by haer hadde, en le slange.

Van waer het Palladiū soude ghecomen zyn, en watter mede gemcent is.

Pallas altyt maecht, waer het beduyt.

ken

ken staet is gebleven: want de Hemelsche wijs heyt kuyfch en supber is: ooc is d'oucup heyt oft onghelonden der telheyt de geleertheyt en den leerlustighen seer schadelijck. Sy hadde oock

groote liefde tot de heliconische Sang-Goddinnen/ en lustig wesen te sien die vermaerde nieuw Hengste-boyne/ is by de Goddinnen ghecomen / daer sy seer wel ontfanghen wierdt.

Van de Musa, oft Sangh-Goddinnen.

DE Muses, oft Sang-Goddinnen/ die van den constigen Dichters in hunnen aenbang aengeropen worden/zijn ghesusters en Dochteren van Iuppiter en Mnemosyne, gedachtenisse gesept/oft onthoudt. In't eerste wistmen maer van d'v Musa, welcke d'v Griekische namen / Melete, Mneme, en Aœde, zijn ghesept/ bepepsinghe/ onthoudt/ en ghesangh. Doch Pierius van Macedonien (van wiens naem in dat Lant ooc eenen bergh is) bestelde na Paulanias getuygenis/ datter negen waren/en gaffe de namē/ diese t' sedert alstijt behielden/te weten/Clio, Melpomene, Thalia, Euterpe, Terpsichore, Erato, Calliope, Vrania, en Polymnia. Dese negen hebben een veder haer epgen bindinge/ oeffeninghe oft Const: Clio, t' Helden-Boet te schryven; Melpomene, Truetspelen dichten; Thalia, Cluchtspelen; Euterpe, de Nijpen Terpsichore, de Harp / en de Clavesimba; Erato, Wedel en Lupt: Calliope, gedichten singen; Vrania, t' Hemels loop; en Polymnia, reden-rijck. Nu heeft elcken naem zijn epgē betepckeninge/ Clio is / soo t' Griec' woordt Klēos mede brenghet/ eersucht/ oft eergiericheyt en roem/ gelijc als wesen eenen prikkel/ om tot leeren ghepozt te worden: haer bindinge was/ gheschiedenissen te beschryven. Sy hadde twee sonen / Ialemus, en Hymenæus, twee heel van verschepden wesen/ de welke den geschiedenissen wozen toegheeygent: want Ialemus was den binder van d'zoef gesangh / zijn ghedachten boedende met schreyen en huplen; en Hymenæus hont de B'wulft-Liedekens/ die men b'zlijck met byer kelen in de B'wulften sangh. Dese twee kinderen van Erosucht wijfen aē/ dat die nae eere crachten/zijn dickwils veroorzaecht / door lijden oft teghenspoet te suchten en te huplen/ en als t' geluck hen weder toe-

lacht/ b'zlijc te wesen en singen. Euterpe, eenighe willen dit woort beduyden/ Godlijcke jonst / die men behoeft om tot volcomen leeringhe te gheraken: dan het is epgentlyck gheseyt/ gheneuchte en behagen: sy vondt niet alleen de Fluyten / daer sy Fluytster na wiert genoemt/ maer ander wetenschappen: hadde goeden sin in constigen reden-strijdt. Fulgentius seght/ dat Euterpe beduydt / datmen vooz eerst moet sien wetenschap te vercrigghen/ en eere: ten tuweden / zijn gheneuchte te hebben met datmen heeft vercreghen/ soo datse niet en beduyt/ dan nae datmen tot geleertheyt en wetenschap is comen/ b'zlijc te wesen. Thalia, dat woort comt van Thaliazein, dat is te segghen / vergaderen om b'zlijc zijn. Eenighe maken van dit woort Thaleia, dat is/ een spruyt; ander Thalein, groenen en bloeyen. Soo dat hier toe den Dichters wonder wel gelijc/ om van der herten te jagē de doodlijcke gift des Menschelijcken levens/ de sozge met costlijck tegengift van upnemenden goeden Wijn/ op datse niet verwelckten / maer groenden/ maken de hun selven / en daer sy van dichten oft singhen / onsterlijck / en gheruchlich. Melpomene, comt van t' woort Melpethai, dat is/ maetsang/ en schoon geluydt / oft Melos poicin, eendracht der stemmen maken / tot een schoon bevallijck gheluydt/ dat is/ men moet dooz heel wakens en arbept vercrigen de Const/ en de macht van schoon taligh wel segghen. Terpsichore, comt van Terpein chōrous, dat is t' geselschap beminne/ want haer geneuchte is te dansen in de vergaderinghen/ en woort ghesheeten het spel-wijs / oft de danster / want het dansen is haer bindinge. Erato comt van Eros, dat is/ Liefde / om datse van b'pāgien/ besonder in de B'wulften singt/ en in de dan-

Namen der Muses, en wat hun vindinghe en oeffeninghe is.

Welegginghe en beteyckeninge van hen namen.

Van Clio en haer twee sonen, watter mede gemeent wort.

Van Euterpe, wat met haer gheseyt wort.

Van Thalia, watter mede gheseyt wort.

Wat Melpomene beduydt.

Wat Terpsichore.

Wat Erato.

danstiens. Volgende dit seghtmen/dat
Thamyras haer Soon was / die eerst
byzagie ghedichten songh: oft 't mach
verstaen wesen / dat gheleerd luden
zijn lief en weerdt over al. Men treckt
oock dit woort wel op Ereshai, dat
is/onderbzaghen/om dat de leerlusti-
ghe met bzagen en antwoorzen booz-
deel doen. Polymnia, is soo veel als/
uptynemende van onthoudt/dat een be-
sonder behoeflycke gabe is / booz die
sich den Sang-Goddinnen willen op-
offeren oft toewijden. Men noemtse
oock Polyhymnie, soo veel gheseyt als/
vol Hymnen/ oft tonnen der Musijcke
oft maet-sangh: sommighe eyghenen
haer de Letter-const toe. Urania, is so
veel als Hemelsch/haer begevende tot
de alsoo swaer als edel Hemel-const.
C'woort comt uyt Ouranos, den He-
mel/om dat dees Mula den geesten/die
haer toegedaen zijn/ tot de Hemel ver-
heft. Calliope, comt van Kale ops, dat
is/ goede stem / en beteykent niet an-
ders als / soetheyt des ghesanghs / en
goede ober-een-stemminghe / die het
singen bereyscht te hebbe. Sp is weer-
diger als haer ander Susters: want
sp leert den Dichters geen lichtveer-
dighe liefde singen / noch der jongher
luden begheerten verbullen met een
pdel ghesnap/oft met byzagische ghe-
negenthedē. O neen: want sulcke dich-
ters wil Plato uyt den steden verjagē/
te weten / uyt 't gheselschap der jeugt
en der onwetende / te seer gheneygh
tot beroeringhen des gheests / als die
de verborghen meeninghe der Dich-
ters niet en verstaen :) maer sp leertse
singen de Hymnen/ dat zijn Godlycke
Lofsanghen / de Loven en heerlycke
daden der Helden/ en der gerucht-weer-
dighe Nammen. Men seghtse te wesen
de Moeder van Orpheus, om de tres-
lykheyt van zijn schryven: ghelyck
vertelt wordt / dat ander Dichters
van d'ander Muses oock begonstigt/ en
eyghentlyck met hunnen constighen
geest waren toegeblasen en gedreven/
te weten / Musæus van Vrania, Home-
rus van Clio, Pindarus van Polymnia,
Sappho van Erato, Thamyras van Mel-
pomene, Hesiodus van Terpsichore,

Virgilius van Thalia, en Ovidius van
Euterpe. Fulgentius seght / dat de ver-
stieringe deser Muses niet anders mede
bzengt/ dan datmen booz eerst begheer-
rich moet zijn tot leeren; ten tweeden/
gereuchte moet nemen in dese begeer-
te: ten derden / vlytich zijn in 't ghene
daer men zijn gheneucht in heeft: ten
vierden / volherden en vervolghen
daer men vlyt in doet; ten vijfden/
bzucken in't ghedacht datmen heeft
vercreghen: ten seften / wat binden en
booztbzenghen by 't ghene men int ge-
dachte heeft: ten sebensten / oberleg-
gen en oordeelen 't ghene men ghevon-
den heeft: ten achtsten/het beste kiefen
van datmen gheoordeelt heeft: ten ne-
ghensten wel uytducklyck uytspre-
ken oft booztbzenghen 't ghene men ge-
kosen heeft. Nu sal wel voeghen te
berhale/met wat toename dese Sang-
Goddinnen nae berghen / bogzen / oft
derghelycke dinghen / in't ghemeen
worden genoemt. Ten eersten/worden
sp gheheeten Pierides; nae den booz-
noemden Macedonischen Pieris, daer
sp hunnen bergh nae noemden/oft nae
den berg selve: oft sp hebbe misfchen
van den verwonnen Pierides, waer
van volgen sal/ tot eenen roem / en uyt
trots heyt den naem ghenomen/ en be-
houden. Om datse oock hun woonin-
ninge gemeenlyck hielden in eensaem
plaetsen/bequaem booz die leerlustich
tot Consten en wetenschappen zijn/soo
hielden sp hen verre van den Steben/
en uyt den volcke/ op den geberghen/
bysonder op den Helicon, eenen bergh
niet wijt van den Parnassus, (die hem
in begriipt en hooghte ghelyck) hee-
ten sp Heliconides: oock nae een fi-
gure/in Rhetorica genaemt Epenthesis,
Heliconiades. En om datse om de nae-
buerfchap/en de lustighe plaetsen/ som-
tijts op den Parnassus hen onthielden/
werden gheheeten Parnassides. Een soon
Neptuni, Aon gheheeten/ van zijn onder-
saten uyt Apulien verdrzeven / quam
in Beotien/en heerfchte daer ober den
gheberghen; soo dat 't Landt / daer
Helicon in staet / hiet nae hem Aonia,
waer na sp oock heeten Aonides: oock
nae een geberchte daer by in Beotien/
Cytha-

Wat eygent-
lyck mer de
9. Muses ge-
leert wort.

Wat Polym-
na.

Wat Vrania.

Wat Gal-
iope.

Toenamen
der Muses.

1. Pierides.

2. Heliconi-
des.

3. Parnassi-
des.

4. Aonides.
5. Cytharo-
nes, oft Cy-
tharides.

Dat negen
etreflickte
oeren van
en 9. Muses
gedreven
ebben ghe-
ceelt.

Wlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nalonis,

6. Corycides.

Cytharones, Cytharides, oft Cytharides. Sp werden oock nae een hol in Parnasso by Delphos, geheeten Corycides. Eenighe makense Dochteren van

7. Thespiades.

Memnon en Thespia, waer nae sp zijn gheheeten Thespiades, en oock nae de

8. Pegasides.

stadt Thespia in Beotien: Oock Pegasides, nae de Bozne die Pegasus op hen

9. Hippocrenides, oft Aganippides

gheberghte maecte / als vooren verhaelt is : Oock nae dees Bozne / in Griex Hippocrene, oock Aganippe, Hippocrenides, en Aganippides. Oock

10. Illifides, oft Illisiades.

nae de bliedt Illisus in Attica, Illides, en Illisiades. Oock nae de Bozne in

11. Libethrides.

Thessalien Libethrus, Libethrides. Oock

12. Pimpleides, oft Pimpleides.

nae den bergh Pimpleus, oft de Bozne in Thracien Pimpleus oft Pimplæ,

13. Castalides.

heetense Pimpleides: Oock na de bozne Castalius, oft Castalia, aen den voet van

14. Mnemosinides.

Parnassus, welke bozne was een Pimple / Castalia geheeten / die vooz Apollo haren Wyjer bliedende / wert in een bozne verandert / en den Muses toeghe-

15. Pateides.

wydt / die nae haer heeten Castalides. Sp heeten oock nae hun Moeder / Mnemosinides, als kinderen der Me-

16. Ligydes.

nozie oft gedachtenis: Oock nae een Bozne met seer supber schzael water /

17. Olympiades.

wordense ghenoeemt Pateides: en Ligydes, nae hun klaer singhen / oft een wyse

18. Ardalides.

des maet-sangs / die men luydts keels singt / by den grieken Ligyde geheeten: Oock Olympiades, volghende Home-

19. Mæonides.

rum, diese dickwils noempt bewoonsters der Olympsche hupsen / dats gesep / den Hemel: Oock Ardalides, nae

Hercomft van 't woord Mufæ.

eenen Soon Vulcani, Ardalus, oft Artalus: En Mæonides, nae 't Landtschap Mæonia. De hercomft oft oorsprongh

van het woort Mufæ, wordt verscheyden beschreue. Plato segt / van Mofhai,

ondersoeken oft vernemen. Eenighe meenen van Meluse, ghenomen van

Melos, soetheyt des gesangs: Oft van Meliôûs, homigh. Ander meenen men

heetse Mufæ, in plaets van Homœoules, t'saem-gevoegt / om dat alle Kon-

sten onder hen hebben eenige gelijckenis / en datse t'samen verbonden zijn

ghelijck als bloedtverwanten. Sp worden ghesepdt / bindtsters des ghe-

dichts en maet-sangs te wesen: Doch worden veel ander sulcx oock toeghe-

schreven / ghelijck de versieringen oft

meeningen der Dichters oft Schijvers verscheyden zijn. De Dichters /

en Dicht-konst / waren by den Grieken in grooter weerde / liete hun jeugt

daer in onderwijfen / om hun jonghe sinnen te beteren / en te stichten: waer-

om Homerus den Dichters nompt te wesen stichters / en beteraers der ze-

den / en stelt verscheyden sulcke voorbeelde in zijn Opffeen van Dichters

en Sanghers / die oock der Helden heerlijcke daden poekt. Dat de Mufæ

zijn gesepdt Dochters van Mnemosyne, oft van Antiopa, en Iuppiter, oft

van Memnon en Thespia, is / om dat by hen te verstaen zijn / de wetenschap en

goede geneghenteyt onser zielen / welke in ons niet bloepen / dan door een

Godlijcke ghenade oft gonste / gelijk alle goede gaben van boben comen /

welcke goede gaben wordē onderhouden door goet ont houdt / geoeffent met

vlijt en arbejdt: daerom zijne Dochters van Iuppiter en Mnemosyne, dat

is / onthoudt / en Antiopa, oeffeninghe / gesepdt. De negen Mufes worden oock

ghehouden vooz de zielen des Hemel-cloots / te weten / Vrania, de Siele des

ghestereden Hemels / en des Kloots der vaste ende niet beweghende Ster-

ren: Polymnia, van den Saturnus: Terpsichore, van den Iuppiters: Clio, van

dien van Mars: Melpomene, van dien van de Sonne: Erato, die van Venus:

Euterpe, die van Mercurius: Thalia, van die van de Mane: En geben daer

verscheyden geluyt / nae dat dese Clooten d'een snelder als d'ander verschey-

delijck sich bewegen / doch met goede gelijckstemminge / waer op oock Cal-

liope haren wederklanch gheeft / met goede overeencominge. De Pythagorische meenen oock / dat / gelijc der Mufes

geneghentheden zijn verscheyden / dat sp oock soo verscheyden zijn in den

Menschen ghedaelt / van de verhaelde Hemels / oft Hemel-clooten. Ghelijck

die uyt der Mane Hemel zijn ghecomen / zijn onderwoopen den aerdt van

Thalia. hebbende ghenuechte in dertel en wulpsche Cluchtspeelen: Die van

Saturnus, oft Polymnia, droog ghema-

ticht /

Leerlick uytleggh op de Mufæ.

Mufes zij oock de sielen des Hemel-cloots.

ticht/hebbē goet onthout van't vooz-
 leden; want de geesten en den aerdt der
 lichamen ghemeenlijck ober een co-
 men met de gedaente der Planeten/en
 nae datse onderlinghe goede beschou-
 winghe hebben; dan dit onse stoffe niet
 wesende / Keeren wy tot onsen Poet
 Ovidium. By Pyreneus, die de Sang-
 Goddinnen in zijn huys besloot / en
 meende zijnen wille daer van te heb-
 ben/zijn te gelijcken eenige waen-wij-
 se / die der ghekeerthept niet in rechter
 liefde zijn toeghehaeden; maer willen al-
 leen hebben roem en ydel eere/dooz ee-
 nē schijn der wijshept/sonder hun vlij-
 tigh tot leer inghe te begheben; hebben
 doch Boeck-stallen / vol schoone cost-
 lijcke Boecken binnen hun huysen en
 Cameren beslotē/daer sy somt yts alst
 vuyt weder is / hun tghverdyjft en lust
 in soeken te hebbē / smjtender een deel
 open / en slupten alles wat sy ghelesen
 hebben daer weder in / want de weten-
 schap ontvliegth hun; comen sy dan by
 den gheleerden/en willen mede volgen
 te spreken van hun ontbloogen weten-
 schappen / so vallen sy so schandigh in
 de leerhete des onberstandts / datse in
 verstant en ghekeerthept als doot zijn
 gerekēt onder de Wyse/en als nergens
 toe nut. Seer sulck een volck is oock
 te verstaen by den Pierides, de neghen
 Dochters van Pierus, te weten / eenige
 haegh-dichters / die onghelcerdelijck
 (ick en weet dooz wat sotteren ijer
 gedzeven) groote menichte van papier
 vuyt maken met heel plompe gedich-
 ten / alwaer niemant meerder behagen
 in en heeft als sy self / en zijn op hun
 dinghen noch so heel trots / datse meenē
 de heele Hengst-bozne ingesopen/en het
 hooft al groen van Lauwzen te heb-
 ben; maer als mē hun versen met ver-
 stant oordeelt / so bevinnt mē dat het by
 den rechte Poeten niet en zijn als Ex-
 ters / die niet en clappen datmen ver-
 staet / oft pet te beduyden heeft / dan't
 gene sy van een ander gehoozt/geleert/
 oft gheleent hebben/en na bootfen/ soo
 datter niet na en volcht als eē ydel ges-
 snater/gelach en bespottinge / en doen
 noch den constighen dichters onrust
 en moepte aen. Dees Fabel der Pis-

rides raect oock / ghelijck meer ander
 doen / den Godklasteraers / die eynde-
 lingh (teghen te harde partijē strijden-
 de) te schande comen / ghelijck oock de-
 de den grauwljcken Typhon, welckis
 macht van dees sotte Pierides soo lof-
 lijck was ghesonghen.

Van Typhon oft Typhœus.

IVno (by dat Homerus verhaelt in dē
 Loffangh van Apollo) konvredet
 wesende / dat Iuppiter, sonder haer toe-
 doē oft hulp / hadde upt zijn hersener
 voortgebracht Minervam, aenriep He-
 mel / Aerde / en alle de Goden / soo wel
 van der Helle / als van dē Hemel / datse
 mocht sonder Mars toedoen ooc be-
 vucht worden / en sloech met eenen de
 Aerde met haer vuyt / en met de sterc-
 ste dampē die daer dooz upt der Aerde
 quamen / werdt sy bebvucht / waer van
 Typhon wiert gebozē / en wert eē Dra-
 ke te voeden gegeven / welke om haer
 schaedlijcke rooven teghen beesten en
 Menschen / ghedoot wiert van Apollo,
 Hesiodus in zijn Godē-afcomst / maect
 desen Typhon sone van der Aerde en
 van den Tartarus, welckē Tartarus was
 den soen van dē Chaos, een grondsaem
 diepe / doncker plaetse / daer de boose
 Menschen nae dit leven eeuwljck ghe-
 straft en gepijnicht waren / na geloobe
 der Heydenen. Typhon was soo uytne-
 mende groot / dat den alderhoochster
 berch hem maer en quam tot zijn dgp-
 en; zijn hooft gheraecte de sterren / hy
 raecte met een handt 't Doste / met de
 ander het Weste / op zijn schouderen
 had hy hondert Draken-hoofden; zijn
 dgp en beenen / gelijck d'ander Reu-
 sen / waren gelijck cromme Slanghen;
 al zijn lichaem was bedect met pluy-
 men / zijn hazz onghelkamt / eenen dich-
 ten dicken baerdt / d'ooen vol vperz /
 en groote vpervlammen blasende upt
 neus en mondt. Doe de Goden hooz
 hem bloden / verbolghde hem Iuppiter
 tot Caucasus gheberghte in Syrien / en
 quetste hem met eenen bliem-strael;
 maer hy nam Iuppiter ghebanghen / en
 met een Sabel / die hy hem ontnam /
 hieuw hy hem af de zenuwen van zijn
 handen en voeten / ende hem op de
 schou-

Tartarus,
 den soen
 van Chaos.

van Pyre-
 nus, lecr-
 cuytleg.

van den
 erides,
 gevende
 tleg.

schouwer nemende/bracht hem in Ci-
licien/maer Mercurius heeft hem ont-
stole/ end' hem weder op zijn eerste stel
geholpen: doe vervolghd' hem Iuppiter
van nieuw versterkt tot den bergh
Hama, welcken so genaemt wert nae
't veel bloet/ dat uyt de woude liep/ die
Typhon daer ontfingh: want Hama is
op Griex bloedt. Epndelijck doe hy
hem in Sicilien meende te verbergen/
wierp hem Iuppiter den bergh Atna,
die men nu noemt Mont Gibello, over
het lijf/ soo Euphorion en Pindarus ghe-
tupghen. Strabo doch maect van Ty-
phon gheen Mensch/ maer Serpent
oft Draeck/ welke gheraecht van
de bliem/ brack in d' Aerde/ waer uyt
een bloedt ontfyongh/ daer sy haer in
verborgh. De Schrybers schillen
van de plaetse waer Typhon gestorven
is/ segghen doch/ dat uyt zijn bloet zijn
voort comen/ den Draeck die te Col-
chos 't gulde Vlies bewaerde/ dat hy
Vader was van de Hesperides Drake/ Cerberus,
Scylla, Chimera, en alle ander schaed-
lijck ghedrocht. Eenighe meenen Ty-
phon was een Coningh in Egypten/
een selbtsaen zweet Tyran/ die schier
al Egypten verdozt/ ghelijck of hy een
felle Draeck waer gheweest/ en soude
van Osiris ghedoodt zijn. Ander hou-
den/ dat het een Draeck zy gheweest:
doch het zy soo 't wil/ wy moghen hier
sien yet leerlijcks uyt te nemen/ ach-
terlatende een deel ondienstige nae-
tuerlijcke oplegginghen/ eerst sien op
wat geschiedenis de versieringhe ge-
grondt is. Eenige meenen/ Typhon is
een moedigh stoudt en cloeck heldt ge-
weest/ die groot Krijghsvolck verga-
derde/ quaetdoenders/ ghebannen/ en
alderley volck: en om dat hy soo groot
heyt hadde/ was ghesepdt dat hy soo
grooten lichaem hadde. Zijn doorne-
men was/ Iuppiter uyt zijn rijc te ver-
jaghen/ en maecter oock veel teghen
Iuppiter: daerom opzoerich met zijn
wijsmakinge/ des sepde me dat hy vier
uyt de mondt spoogh/ en dat hy Iuppi-
ters zenuwen af sloegh: Maer om dat
Iuppiter met zijn welspreke d'opzoeri-
ge bezedichde/ en de wayen dede neder

leggen/werdt ghesepdt/ dat Mercurius
hem de zenuwen genas. Nu zijnder die
met dees voorzige versieringe hebben
willen de Menschelijcke genoe: den af-
wenden van der hooberdicheydt/ oft
eergiericheyt/ als 't meeste quaet/ dat
de menschelike ziele over come mach/
en hebben se ghenoeemt Dochter van
Erebus oft Tartarus, segghende dat se
uyt haer mont hyper en blamine spout/
en de Siele teghen Iuppiter opzocht/
om dieswille dat waer d'hooverdige
eergiericheyt haer inwozelt/ daer
wordt alle Godsdienslicheydt achter
rugge gestelt/ oock alle gerechticheyt
en beleeftheyt: wat dese eersucht bregt
voort een menichte van seltsaem hoof-
den der begheerlijckheden/ dat se dooz
onbehoozliche middelen doet allen list
en gheweldt ghebruycken/ om anders
rijckdom oft besitt inghen te verkrij-
ghen: Maer Iuppiter in den naebeden-
kende Menschen roft ten lesten uyt/ en
vernielt desen eersucht oft Typhon:
Want de redelijckheyt by Iuppiter ge-
leken/ al wort se eenen tijdt langh van
so quade begheerten wederstreden/ sy
is van soo groote Godtlijcke cracht/
dat se epndlijck d'overwinnighe ver-
krijgt en behout: want 'tis een gantsch
onverstandigh Man/ die hem epnd-
lijck der redelijckheyt niet en onder-
werpt. Nu volghit/ hoe Pluto van Cu-
pido, dooz Veneris aenporinghe ghe-
treft/ oock verliest wordt/ en Proserpi-
nam ontschaecte/ daer Venus wel docht
wonder uytghericht te hebben/ dat se
dat derdendeel der Werelt/ 't Hellsche
Rijck/ in onder haer/ en haer Soons
geweldt oock hadde gebracht/ dat de
schoon Proserpina geen maeght te blij-
ven hadde/ 't was quaet genoeg dat
se tegen Pallas, noch Diana niet en ver-
mochten. Ceres droefheyt en klachten
waren by Iuppiter niet seer gewichtig/
hem docht/ hen beyder Dochter had-
de geen quaet Houwlijc voor handen/
delwijl Pluto soo rijcken en machtigen
Coningh was/ en dat Proserpina oock
Iuppiter tot eenen Broeder soude heb-
ben. Het schijnt hier aen wel/ of de sot-
te lach/ liebe Venus wonder beschickt/
als sy onder den Rijckdom/ Pluto ver-
geleken/

Leerlijck
uytlegh op
Typhoa.

Geschiedi-
sche verklar-
inghe op
Typhon en
Iuppiter.

Pluto van
Cupido ghe-
schoten ont-
schaeft Pro-
serpinam.

geleken/ pet kan nae haren sin beschit-
ken: Want sy de ghelieven daer selden
upt enkel blinde liefde can te samen
coppelen nae haren wille. Menighe
schoon jonge Proserpina met een blan-
mende boest/den sin hebbende gheheel
op den beballijcken jongē Narcissus oft
Adonis, moet ondancx/na 's Waders
wille/haer genuecte der ven/en dzoef-
lijck om den Hellschen rijckdoms wille
met den ouden swarten Pluto te bedde/
haren tijdt en leven in een doncker
helsch verdziet alsoo verlijten oft ten
eynde bzingen. Op de fabel van dees
ontschakinge/ zyn een deel natuerlij-
ke bedupdingen: Pluto, gheheeten Dis,
ghesepdt Rijke/ heeft in zyn ghewelt
de kracht der Aerden/soo Cicero segt/
en allen rijckdom komt upt der aer-
den/en keerter weder in. Hy rooft dan
Proserpinam, dat is / het graen en de
goederen der aerden. Van den booz-
gaendē Dugst heestmen het saep-zaet:
en Ceres is het kooze/en daerom moe-
der van Proserpina: tzaedt in d'aerde/
verbozgen wesende/is Proserpina in de
Helle: Vier Maenden wortelt graen
in der aerde/daerom hadde Pluto vier
Heerden. D'ontschakinge geschiede
in Sicilien/om dat dit Landt so koo-
ren-rijck altijds is. Proserpina was
Dochter van Iuppiter en Ceres, dat
is / van der hitten/en van der Nerde.
Daer was een verdzagh / dat Proser-
pina t'half Jaer by Pluto was/en een
half Jaer by haer Moeder Ceres:
tzaet in sommige landen is ses Maen-
den onder d'aerde eer het aaren laet
sien/en het blijft ses maenden op daer-
de by zyn Moeder/ eer't van den Boe-
ren int saepen weder daer onder moet.
Proserpina soude oock de Maen wesen/
die t'half Jaer verbozgen blijft onder
d'aerde. Dussche natuerlijcke uytleg-
ginghen worden een deel gheracmt op
tverhaelt ontschaken:doch het schijnt
dees versieringe comt upt een geschie-
denis van Theodontio verhaelt / seg-
ghende: Ceres was Saturni Dochter/
en Hupszouw van den Coningh Ci-
canus, wesende een Vrouw van groot
vermift/en siende tholck van dat Ep-
lant Sicilien/op bergghen/in dalen en

bosschen in luphepdt gaen swerven/en
ellendig by wilde appelen en epckelen
leven / sonder eenighe wetten/ was sy
d'eerste / die in dat Eplandt bondt de
Landtbouwinge/Offen in ploegghen te
spannen / saepen en dugsten het koozen/
en wetten te stellen / soo begon tholck
tlandt te deelen/en Menschelijck te le-
ven. Ceres hadde een Dochter Proser-
pina, die om haer uptnemende schoon-
hepdt werdt ontschaeckt van Orcus,
den Coningh der Molossen/diese daer
nae te Wybe nam. Alle dese dinghen
voorzby zijnde / hebben wy hier upt te
trecken pet/dat tot verbeteringhe der
Menschelijcker verdozven zeden die-
nende mocht wesen;soo is te mercken/
dat desen wagen/ de Heerden/het ren-
nen / het ontschaken van desen Helle-
God/ niet en is als de ongeruste nem-
meer genoerch hebbēde giericheyt: De
wielen zyn: iet als het stadigh keeren
en woelen van den schatliebenden oft
geldtsuchtighen vol commerlijcke ge-
dachten / eerst zynen moeplijcken ar-
bepdt/de gevaerlijckheyt/en tgelucky
oft des avontuers dzaepende ongesta-
dicheyt van rijck oft arm te worden.
De vier swarte Heerden Plutonis,
Orphne, Athon, Nyctaus, Alastor, bzen-
gē epgentlic niet anders mede/ van de
aerdt der gierighe Menschen/die eerst
worden bevanghen met een verblindt-
hepdt des gheests/hebbende d'ooghen
des herten toeghebaen/om niet te sien
wat deught/ recht/ oft onschult is/en
trecken hun selven aen de bebleekte
kleederen van onnatigh begheeren/
valschepdt/bedzogh/en onbarinherti-
ge weetheyt / om dat sy meenen/dat-
men daer sonder in korter tijdt niet
kan rijck worden: Doch hoe sy't mae-
ken / ten lesten sietmen en bevindtmen
dickwils/ dat veel arbeyt en tijdt wort
doorgezocht/om eenen corten/oft by
wijlen gheenē tijdt te ghebruycken
tghene/daer men so langh hem selven
om becommert en gequelt heeft:daer-
om zyn redelijckheyt en maetlichheyt
in al onsen handel/als noodige deugh-
den hun plaetse wel weerdig. De Fa-
bel van het kint/ dat verhart in stout-
heyt/Cerere bespottede / en gestraft
F wiert/

Wyleg-
inghe op
ontscha-
en van
roserpina.

Natuerlij-
e uytleg-
ingen op
ontscha-
inghe van
roserpina.

Geschied-
ijfche ver-
aringhe
p de ver-
aelde ont-
shakinge.

Uytlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

wiert / wijst de Zeyght aen / den Ouders noch niemandt te bespotten / bestrafft oock die als kindtsch int verstandt lasteren Godt / Godtlijck verbondt / oft 't ghene Godtlijck en deuchdich is bespottende / Welcke met Gods toorn overgoten / vol blecken / blieden en wijcken van de natuere / oft natuerlijcke reden / die haer self vergrouwelt vooz sulcke leelijcke Godslasteraers. Voozder den **Wl** van Proserpina, Acalaphus, (ghelijck oock de Iraepe van Minerva dede) wijst ons aen en geraeckt de snootheddt der clappers en aenbynghers / oft verclickers / die te schande comen / en als nacht-liebende

Vande Syrenes, oft Meerminnen.

OVidius segt dat Proserpina dyp gesellinnen / Achelois Dochters / in Meerminnen veranderden: hun Moeder weet ic niet wiese was: daer wort ter vier ghenoeint / Terpsichore, Melpomene, Strophe, en Caliope. Hun namen zijn / Aglaope, Pisone, Thelxio: maer Cherilus noemtse Thelxiope, Molpe, Aglaophone: en Clearchus in zijn byzagen noemtse Leucosia, Ligea, en Parthenopea. Dees Parthenopea, also Strabo in zijn eerste Boeck tughyt / starfte Napels / welcke Stadt nae haer gheheeten soude wesen. Leucosia soude ooreen Eplandt haren naem hebben gheheten / daer sy haer van een hooghde in de Zee wierp / en starf / soo Strabo oock segt in zijn seste Boeck. Nu dese Syrenes, oft Meerminnen / hadden t'heele boven-lijf als schoon jonge dochters / voozts beneden ware sy ten steert uyt Vogels / ander segghen Disschen. Sy hadden so heel soet een stem int singen / en handeldē hun maetstemmich spel-tugh so lieflijck en aerdich / datse den voozby varende slaperich maecten / verdooncken / en dan tot huir voedtsel ghebryckten / en aten. Deene seghtmen gebryckte de stemme der helen / d'ander Fluuten en Dissen / de derde Harp en Luyt / op dat elc oore mocht voldaen zijn nae een sinlijckheydt: sy hadden oock hun Menschelijcke stem behoude. Dooz aenhitsinge van Iuno, doozten sy op eenen tijdt den Sangh-Goddinnen de Muses beroepen om best

Wlen t'aensicht by degelijcke lippen niet durven ontdekken / want sy hun ober al onweert en onbemint maken / recht ghelijckende de Wlen / ongeluckige vogels / guade tijdingen oft voozteyckenen aenbyngende. En ghelijck den **Wl** een cleen lichaem onder eenen grooten pluym-mantel verberghyt: alsoo oock de valsche aenbyngers en beschuldighers / onder eenen grooten hoop van woozden / en wijdt loopende ydel redenē / veel tijts maer en beslypen een wepnich waerhepts / oft dinghen die sy vast comen maken oft betuygen / niet doende van veel tieren en krysschen / als desen vogel gewent is.

te singhen / en teghen hen wedden. Doo nu dese Meerminne het wed-spel verlossen hadden / werden sy van den Muses de pluymen uytgetrocken / en hun vleughelen uytgeruckt / die sy op hun hoofden stelden als kraansen / in teycken van verwinninge: dit gheschiede in Creta, by der Stadt / die gheheeten was te deser oorsaeck Aptere, dat is / wieckloos. Sy hadden haer wooringe oft wesen by den Pelozen hoect in Sicilien / oft (soo ander segghen) in d'Eplandē / die men heet van den Syrenen / aen het eynde van Italien gelegen. Van hun comen soet singhen elcken te ghevalle / hebben verscheyden Poeten wonder beschreven: het schijnt sy saten boven op de clippen / de wacht houdende / en siende ofter erghens een Schip met volc na hen toe quam / om met hun gesangh en spel aen te locken / en om te bynghen / soo dat den strandt oft rootsen / daer sy hen onthielen / lagen bedeckt en wit van der Menschen doot-beenderen. Dargonauten / oft gulden Wles haelders / waren dooz Orpheus soet spel van hun bedriechlyc gheluydt verlost / en Ulyssis ghesellen dooz Ulysses, die hun ooren met was toefoyte / en hem vast aen den mast liet binden / om niet in de Zee te comē springē / des sy onbeschadicht ontquamē: waerom sy uyt spijt en doefheyt in de Zee sprongē / dat nersē noyt t'sedert meer en hoorde. Eenighe seggen / datse in steenwofsen bleven verandert.

Lange.

Syrenes
van de Muses
verwonen
en ghe-
pluynt.

Lange vertellingē warē noch te doen van deſe argblyſtige en aenlockende gedrochtē/ dan t' waer tijt dat wy upt den dzoorn raecten / en by geſchiede- nis verſondē/ wat dit booz dzoefinnē waren. Hier toe ſal ons dienē Iſidorus, die ſeght/ dat deſe Syrenes geen beeſten en waren/ maer wel ſchoon lichte jonge Vrouwē/ die woonende by de Zee/ den boozby reysenden lupden aenlock- ten/en tot hun trockē / met ſoeten ſang en lieſijcke woordē: ende als ſpē eens rondē in hun huysen crijgē/ ſp wiſtēſe ſo t'onthale/ dat ſp daer ſo lage by hen bleven/ datſer wel dapper hun ſlippen ſcheurden: want al hunnen middel ver-

Ghy ſult ellendigh Mensch van
Soo ghy van u niet jaeght de luy-

Want ſy is in der daedt een fel

Het is wel te beſogē/ dat de Menſchē de Syrenen al te veel by/ oft inwendich hebben/dieſe (nae deſes Poēten raedt) behoozen van hen te verjaghen : want 'tis wel te verſtaē/ dat de Syrenen, end' hun ſmeerkigh gheſangh/ niet anders en zijn als de welluſten en begeerlijck- heden des vleeſchs/ met hun kittelige pzikelingē / aenlockende en noodende hen onderwozpe te weſen/ om Schip- bzeuck tot der eeuwigē verderfniſ te doen. Sp laten hen wel aenſien Men- ſchen in ghedaente te weſen/ gelijk of hun aenſmeerken niet waer als tot Menſchelijcke ghebreken : doch alle onredelijcheit en beestlic weſen is dē ſteert/ die achter aen volgt/ met mooz- dadige clauwen der hooftey / om in den Menſch alle wat deuchdich / lof- lijck en eerlijck is/ te verſcheuren en ber- nielen. De namen der Syrenes ſtrecken veel tot ſulcken meeninghe : want upt Piſinoē ghenomen Peitheia, is geſeyt wijsmakinghe / en Nōos, verſtand: Aglaope, is ſoet van aenſchijn: Thlexi- ope, behaeglijck uptſien/ gelijk d'an- der ooc alſulcken ſin boedē / tot ſchijn- verſtandt / en allen anderen valſchen ſchijn ſtreckende. Boozder zijn de gif- tighe lof-tuyters by de Princē en Co- ningen dicwils ſeer ſchadige Syrenes, die pegelijck na den mond t' flatterende ſpreken/ en alſo dickwils veel quaets aenrichten/ in Stedē en Landē/ byſon-

teert/en doozgebracht hebbende/ von- dē hen heel arm en beropt. So dat ge- ſeydt wiert/ dat peder wie aen hunnen cant quam/die leet Schipbzeuc/want men noemdeſe Syrenen, oft Serenēn, na 't Griex woort Seirā, dat is gheſeyt/ ketten/ om dieſwille datſe in hun ſotte liefde ghevanghen en ghekettent hiel- den/ alle die by hen blevē lanterfantē/ en den tijdt onnutlijck doozbrēnghen. Den Doet Horatius maercker doch noch ſteenrotſen / lichte Vrouw-men- ſchen/ noch Indische voghelen af/ in't tweede van zijn Sermonis : maer wel luyheyt oft onachtſaemheyt / de mee- ſte ſnootheyt van allen / daer hy ſeght:

niemant worden gh'acht,
niet metter maght:
Meerminne ſchadigh.

der daer mē hen t'onverſichtich de oo- ren toenepcht/ oft te licht geloof geeft.

Van Alpheus, en Arethufa.

Alpheus (ſoo eenige ſeggen) was dē ſoon van Thermodon, en de Pym- phe Amimona : oft (ſoo ander ſegghen) Parthenia. D'een wil/ dat hy ſchildt- knecht was van den Coninc Pelops: d'ander/ dat hy was een treffelijck Doct- man / die een goet proeffſtuck zijner bzoornheyt dede in dē veltſlach van dē Thermopyles, hē toonende den cloerſten naeſt Leonidas, van alle die daer in den ſtrijt verſlagen bleven/ gelijk Herodo- cus in zijn ſebenſte Boeck verhaeldt. Watter van is/ meest al ſeggen/ dat hy nae zijn doot in een Wliedt van zijnen naem verandert is. Daer zijnder oock die ſeggen/ dat Alpheus was tē Jager/ die op eenen tijdt ſeer verliefde op de Pymphē Arethufa, dochter van Nere- us en de Pymphē Doris, en ſp weſende geſellinne vande Jacht-Goddinne Di- ana, daer ſp op de Jacht was/ begeer- de Alpheus haer te Houwlijck: maer ſp hier van niet willende hoorzen / ont- ſchaecteſe / en bzaecte in't eplandt Ortygia. Ander ſeggē/ dat hy op Diana ſelf verliefte was / en haer naeliep tot int boozſeyde Ortygia. Het zijn die ſeg- gen/ dat hy afgetomē is van't geſlacht Phœbi, oft der Somē / en dat hy twiſt hebbende met zijn bzoeder Cercaphus,

Wie AL-
pheus was
verſcheyden
meeninghen.

Historiſche
vryagie van
Alpheus en
Arethufa.

Gehied-
ſche ver-
ringē van
Meermin-
ne.

uyheydt
ſchadige
meerminne.

Leerlijck
legh van
Meermin-
ne.

wie den cloecksten oft stercksten was /
 zijn hzoeder verfloegh / twelck hem de
 Herders verwijtende / upt onverdul-
 dicheyt hem verbrontck in een Vliet /
 die zijnen naein behiel. De epgenschap
 van de Vliet Alpheus, waer upt de
 Fabel van de bypagie / en het loopen
 van Alpheus, nae Arethusa soude ooz-
 spzongh hebben / is / dat men van oudts
 aen altyt ghehouden heeft / dat Alpheus
 enen selbtsamen loop heeft / t som-
 miger plaetsen verborzen onder d'aer-
 de / en t sommiger plaetsen upt die on-
 der-aerdighe holen weber uptcomen-
 de / verschapden reysen / tot datse aldus
 van upt Arcadië oft Peloponnesus epnd-
 linghe zijn water comt vermenghen
 met der vliet Arethusa, te Syracusa,
 in Sicilien. Dit tuggē eenige Schrij-
 vers / onder ander oock Plinius, in t elf-
 ste Boeck int 103. Capittel / daer hy
 verhaelt / dat eenighe soete waters soo
 wepnich gemeens / hebbē met de sout-
 te / datse hen stract in den grondt der
 Zee begheben / ghelijck men dat waer
 bebint en siet in de Syracupsche boz-
 ne van Arethusa, daer alle dinghen we-
 der upt boztelen / die men werpt in de
 Vliet Alpheus, den welcken loopende
 door de stadt Olympia, valt ter sijden
 Peloponneso in de Zee / heel wijdt van
 Syracusa. En ghelijck de Heydenen den
 Vlieten al Godtheden toepgghenden /
 werden dees twee Vliet en oock God-
 lijcke eere gedaen / en t water Alpei
 was ghehouden te hebben eenighe be-
 sonder heplicheyt / en hadde oock een
 ghenesighe cracht / vooz trauwagie /
 seericheyt / spzenghbyer / en ander ghe-
 bzecken / als men se daer mede wreef en
 wiesch : sp hieldent oock / als Iuppiter
 bysonder behaeghlijck / seer bequaem
 in d' Offerhanden te ghebruyken. De
 meeninghe waerom de Poeten alsoo
 Godheyt in Vliete en anders de volc-
 ke wijs maecten te wesen / was / om
 hen te maken schromich / erghens vet
 quaets te doen / dewijle het van sulcke
 Godtheden gheopenbaert en getupgt
 soude wordē : en om dat God begeert /
 dat men niet alleen onbedlecht en zy
 aen den geest / maer dat t lichaem van
 alle onbehoorlijcke onreynicheyt oock

by p / daerom hielē sp dit Alpheische
 water tot der Offerhanden seer nut te
 wesen / om dat het van soo supper-ma-
 kende cracht en aerdt was. Het zijn ee-
 nige / die met dees versieringhe beduy-
 dē / de Godlijcke cracht onses geestes /
 en de epgenschap der deucht / om dies-
 wille dat de stoffe alleen is begheertich
 te hebben ghebaente / en in t werck te
 zijn gestelt / als niet tot anderen epndt
 ghemaectt wesende / zijde van haer
 selven onnut en ledich. Oock begheert
 onse Siele de deught / ghelijck haer ep-
 gen beelbt oft ghebaente : daerom ver-
 sierde sp dat Alpheus liep na Arethusa,
 dewijl Alphas betepckent / een sinette /
 vlercke / oft ander ghebrzeck / en Arete so
 heel als deucht. Oock wort by Alphe-
 us, verliest op Arethusa wesende / ver-
 staen / dat Arethusa in een bozne veran-
 dert / betepckent de kuyfheyt / de welc-
 ke haer onthoudende / en vliederide den
 aenbechteuden onreynen lust der on-
 cupsheyt / is supper en claer / ghelijck
 doozlichtich water van een spzingen-
 de bozne.

Van Ceres, en Triptolemus.

Ceres, dochter van Saturnus en Ops,
 en Plutons, Iuppiters, Neptuni, en
 Junonis suster / was so heel schoon / dat
 Iuppiter op haer verliest wesende / hem
 niet con onthouden met haer bloet-
 schande te bezijven / des hadde hy by
 haer Proserpinam. Sp hadde by Neptu-
 nus ee dochter ee Hera, en t'eeder dzacht
 een Heert / Arion gheheeten / want Nep-
 tunus nam Heerts ghebaent om haer
 te betrapē / doe sp om hem t'ontcomen
 Idee rie ghestalt aenghenomen hadde.
 Iuppiter by Electra hebbende den Jon-
 gheligh Iasion, verliefde sp op desen.
 Iasion de liefde wepnich met haer heb-
 bende ghepleeght / heeft Iuppiter, niet
 comende lijden dat zijn Soon zijn te-
 gen-bijer was / ghy gebliemt heel in
 affschē. Ceres van Iasion bezucht / baer-
 de Plutum, dien de Grieken oock ge-
 lijck als Pluto den Godt des rjedomis
 hieten / en blindt te zijn gheweest ver-
 sierden. Ceres woonde eenigen tijdt te
 Corfu, een Eplandt doe gheheeten Cor-
 eyre, in de Stadt gheheeten Drepan,
 oft

Wt wat
 raemerlijcke
 eyghenschap
 de Fabel
 Alpheus, en
 Arethusa
 comt.

Leerlijck
 uytleggh van
 Alpheus.

oft Drepanum, na de sepffen oft sickel/
die Saturnus daer in hadde laten vallen/
soo Apollonius in zijn vierde Boeck
ghetuyggt. Ander meenen/ nae eer: an-
der sickel / die sy Vulcano liet maken/
om den Titans te leeren oogsten/ oft om
haer self mede te arbeypden: doch was-
ser in Sicilien een stadt Drepan ghe-
heeten/en dat heele Lant was om zijn
vzuchtbaerheyt haer toegewijdt. Ce-
res doe sy de Weerelt overswerfde/
soeckende haer dochter / quam in der
stadt Eleusia herberghen tot den Co-
ningh aldaer / die Eleufius hiet / en zijn
Wijf Hyone, welke ghelegghen was
van den jongen Triptolemus, en also me
daer een Woester toe socht / heeft Ce-
res haer hier toe aengebode: dese heeft
haer woester-kindt / daegs met God-
lijcke melck ghevoedt / en rekedet oft
verbergdet des nachts int vper / sonder
dat het yemant van t'huysgesin wist.
Den Vader siende zijn kindt soo heel
mercklijck toenemen / bysonder des
nachts / en dat het so heel wel gevoed-
stert was / was hy begheerich hoe het
mocht toegaen: en dat hebbende be-
vonden/en gemerct/datter wat God-
lijck mede bemoept was / hy was soo
verbaest/dat hy wilde gheoep maken.
Ceres niet willende ghekent wesen/
doodde Eleufium, en gaf Triptolemo
eenen wagen/ daer draken aen gespan-
nen waren / op dat hy al de Weerelt
door reysende / t'volck in alle Landen
soude leeren saepen het zaedt / en alle
vzuchten der aerden telen. Van Trip-
tolemus geslacht zijn noch ander me-
ninge hier ondienslich. Hy was d'eer-
ste die den ploech gebzuypte / en t'kou-
ter ghebonden heeft / so Plinius en Vir-
gilius getuygen. Hy leerde oock de heel
noodighe Landbouw en Saepconst
verscheypden volcken/ gelyck hem zijn
Woester hadde gheleert en gheboden.
Hy soude/ na sommiger meeninge dese
Const/ oock de wijse van Steden bou-
wen en stichten/ hebben gheleert eenen
Eumelus, welcken dees wetenschappē
ghebzacht heeft te Patara, Stadt in
Achaïen: van daer zijn dees konsten na-
derhandt over al de Weerelt door ver-
spreyt. Daer wordt oock vertelt / dat

den soon van desen Eumelus, gheheeten
Antheus, hem bestondt de Draken aen
Triptolemus waghen in te spannen:
maer datse hem so verscheurden/ dat
ter hy van starf. Daer en wort Cerei
niet alleen toegheschreven / te hebben
gebonden/en den volcke geleert / boe-
men planten/sonderlinghe Wijghboe-
men/koozen en ander ront zaet saepen:
maer oock maepen/dorffschen/met den
Ossen / malen en backen. Sommighe
segghen / dat Bacchus haer Wzoder
haer medegheselle oock was in dese
Consten te binden / en boort te leeren/
die oock den Wijngaert opbzacht te
planten/als voor heuen/daer van hem
beschreven is/verhaelt is. Ceres, bo-
ven datse t'volck (dat woestlijc leefde/
epckelen / jae menschen vleesch at) het
koozen en t'bzoodt heeft deslachtich
gemaect/ heeft der Menschen huyle
quade zede verandert / door hun te be-
stellen goede oft ghenoech Godlijcke
leeringe en Wetten/ waerom sy wiert
gheheeten Thesmophores, dat is/
Wetgheeffster: het welck hun oock
genoech/als een seer behoeflijck twee-
de bzoot / bequaem en dienstich was/
soo om hun landen af te palen/t'onder-
scheypden / en onderlinghe in de Wee-
reldt goedertierlijck / eendzachtich en
vzedich te leven. Waerom sy oock/tot
een teecken van dese eenicheydt ghe-
maect te hebben/wel mach voeren de
huel/oft slaepbollen/ daer elcke rond/
zijnde genoech de Weerelt / met Lan-
den en Zeen verdeelt/ oft inuner eenen
vzijen staet oft staet. aenwijst / met de
menichte der saepkens / die al vā mal-
cander af zijn ghescheyden met eppen
huyskens / en woonden ghelijck een
stadt/met den straten/steghen en mue-
ren. De Woeten seggen/ dat haren wa-
ghen wort boort getrocken van Dra-
ken oft Slanghen / waerby is te ver-
staen / dat het Lant-boutwen met wa-
kentheyt en wijfheyt moet gheoeffent
wesen / daer verscheypden geleerde van
hebben gheschreven / als van een seer
noodighe oft aldernoodichste Const/die
met wackerheyt en wetenschap moet
zijn g'breven: de Draeck is wakent-
heyt/en de slange wijfheyt / te verstaen:
ghelijck

Ceres sou-
de den volc-
ke hebben
geleert saey-
en; Planten,
dorffschen,
malen, en
backen.

Ceres gaf
den volcke
Wetten.

Waerom sy
de slaepbol-
len voert,

Waerom
Draken oft
Slangen aen
Ceres wagē.

Triptole-
mus eersten
ploech-ghē-
bruycker, en
vinder van't
ploech kou-
ter.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

gelijck oock t' Medulen hooft vol stanghen by Minerva, het tecken der wijsheyt en doozsichteijht is. Oft/ so ernige seggen/dese Draken oft slanghen bewijzen/oft wijzen aen / het crom oft ront loopen van den twaelf-teekende dweers-riem des Hemels: want terwijlen datter de Son onder comt haeren looy doen/maectse t' gesaey groeyende/ en bzengt het tot rijpicheyt: dat is ooc gesept/dat Ceres (die self t'koozen is te verstaen) vijdt Ialison, Iuppiters en Electra soon: want Iuppiter is de warmheyt der locht/oft de locht selbe/en Electra, neersticheyt: want de Grieken heeten de Sonne Elector, Ruynt bedde/oft wijet bedde/ als die met haer aencomende claerheyt den Menschen vermaent op te staen van den bedden/om vlijtich tot hun werck en arbedt te gaen. En ghelijck of Ialison, den soon der verhaelde twee te verstaen is/de Somer-hette. Dus zijn hier noch wel een deel natuerlijke bediedtnissen / al op het wassen en rijpen van het koozen / die niet veel by en bzenghen: Des keeren wy ons weder tot Triptolemus, om yet sekens van zijn Fabel te verstaen. Hy is in seer oude tijden gheweest een Coningh van Athenen / alwaer doe eenē swaren die-

Natuerlick uytleggh van Ceres op t'Cooren.

Geschiednische verklaringhe van Triptolemus

ren tijt wesende / wert zijn Vader van den volcke ghedoodt / om dat hy niemant niet en gaf / dan voedde zijnen soon Triptolemus ghenoech en overbloedich/en sach ander Menschen van noot vergaen. Triptolemus vreesende dit rasende benoude volck/ vluchte op een Schip/ dat de Slanghe voor baen oft tecken boerde: en comende in seer verre en overbloedige Landen/keerde vzoelijck weder in zijn Landt / gheladen met tarwe / en verlostē zijn volck van de groote ellendicheydt der uptnemender dierten/ en verjoegh Linceum, die dat Landt en Coningrijcke hadde nae hem genomen / t welck Triptolemus hem weder benam/en Linceus, als onweerdigh Menschen gheslchay (om dat hy t rijck en t leven socht benemen/ een die hem hadde gheleert t'koozen saepen/en d' Offerhanden der Goddinne Ceres) moft voozts in Wildernissen en Bosschen hem onderhouden. Dit gheeft ghenoechsaem uptromst van de versieringhe: maer aengaende den Scytischen Coningh Lynceus, die wijst aen/wat al quade vruchten upt den wortel der booser giericheyt spruyten/ en hoe t quaet altijd zijnen Meester loont.

Eynde van t vijfde Boeck.

Wtlegginghe/ en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis,

Dooz C. V. M.

Het sefte Boeck.

Arachne d'eerste Spinster van de Werelt.

ste blas vintdijster / en spinster van der Werelt soude gewest / en die de Vogel en Dirsch-netten oock opghebracht soude hebben / nae Plinij en Polidori Virgilij ghetuygmissen. In dees fabel is eerst te merckē / hoe dat Arachne haer Const hadde gheleert en vercre-

gen van Pallas, en datse niet alleen ondanckbaer sulcy versackte: maer soovermetel was / datse tegē de Goddinne/ niet om best webē doest opstaen/en wedden. Hier worden becraft/die hun op Godlycke oft natuerlijke gaben/vertregen constē en wetenschappen/te seer verheffen/ als of sy yet goets van hun selben/ en niet alles van Godten hadden: gelijc of sy niet en bedachten/wat arm/snoo/omnutte dieren de menschen zijn/oft wordē/als sy van Gods genade en goeder tie tenheyt zijn verclaten/ welcker mensche werckē dan niet zijn/ als nergens toe dienende onnutte spinnewebben/dewijle dat sy niet hebben

Leerlijck uytleggh van Arachne in Spinne verandert.

Leelijck
ylegh op
en twiſt tuſſen
Pallas
en Neptuneus.

ben als valsche toeblychten / en in alle
pdel wesen lust en behagen. Den twiſt
om t'naem-ghewen der ſtadt Athenen
tuſſchen Pallas en Neptuneus, (welcken
met de ſlach van zijne dyptant t'Peert
Scyphion uyt der aerde dede ſpringen/
en Minerva metter lange d'aerde ſlaen-
de d'Olyf ſyruyt met vrychten / waer
op haer toeghewesen was de Stadt te
noemen/dieſe haren naem gaf Athene/
dat op Griekes is gheſept Minerva,)
geeft te kennē / dat den vrede beter is/
en Gode aengener / dan den krijgh/
die met het ſtrijdtbaer Peert beduydt
wozt / en den vrede met den Olyſtack.
Hier wordt oock mede aenghewesen/
dat de Steden en de verſamlinghen der
Menſchen/om ſpoedich wordē / en toe
te nemen / veel meer den vrede behoe-
ven en beminnē / als den al verderben-
den krijgh. Den Coningh Hemus, en
zijn wijf Rhodope, Iuppiters en Iunonis
eere hun ſelven toe-eygenende / veran-
dert in Berghen / wiſſen aen/ datmen
hem moet wachten van den opgebla-
ſen hooghmoet den Berghen geleken/
daer doch de Menſchen veel in ſondi-
ghen/als ſy maer en hebben een handt
vol pdel ghelucks ſtracx ſtrijght op/en
berheft hem hun ghemoet / meenende
ſeer machtich en weerdich te wesen/
zijn doch ſonder Godt onbequaem en
onnachtich / yet goets oft ſoderlings
uyt te richten / en daer in ſoo gantsch
onbeweetchlijc als Berge: oft verhar-
de ſteemootſen. Verſcheyden hiſtozien
waren van Pallas gewebē / om te waer-
ſchouwen Arachne, om haer dwaes-
heyt wille niet te wordē geſtraft: On-
der ander de dochtere van den Coning
van Aſſyrien / Cynara, die ſchoonder
wilden wesen als Iuno, en daerom ver-
anderden in de Craypen van Iunonis
kerck / daer ſy doe van peder onder
boeten waren getredē / bewijſende dat
die hun ſelven hoog verheffen / ooc lee-
ge comen vernedert worden. Arachne
webende / vrent in't werck verſchey-
den hiſtozie van d'oncuſp heyt der Go-
den / eerſt van Iuppiter, hoe hy een deel
Wrouw volck bedroogh / in verſchey-
den ghedaenten hem verſcheypende/
waer van elder eenige uytlegginge ge-

Leelijck
ylegh van
Hemus en
Rhodope,
in Berghen.

Iuppiter ſeer
ancuſch.

dat is: dan de meeninge is / dat hy veel
door gelt oft giften te weghe vryacht:
want hebbende veel Landen hem on-
derdanigh ghemaect / machtigh/en
in ſeer grooter eeren weseude / begaf
hem gantsch tot den welluſten / en tot
oncuſp heyt / datter in zijnen tijt gheen
Wince noch Coningh zijns gelijcx en
was / in ſulcken onghereghelde liefde:
waerom hy dalende van zjn woningē
den Olympus, quā hem verſamen met
eenige Vrouw (tzy wiſe was) die hem
behaegde (en waer hyſe vande mocht)
gebruyckende alle vercleedingen / ver-
anderingen / en liſten / die tot Vrouwē
bedrieghen dienen mochten. Aſteria
was van den Arent tegen haren danck
wegh geboert / dat was / Iuppiter ver-
won/en verſloegh Coeus, en nam zjn
Wrouw Aſteria mede / dit hiet ont-
boert te zjn van den Arent / dewijl zjn
vendel-teecken den Arent was. Hy
quam by Leda, in ghedaente van een
Swaen: de Swanen / of ſy elder in
Griekken beter ſinghen als hier / en
weet ick niet / hier weetmen doch van
hen ſoet ghesangh niet veel te ſpreken:
evenwel worden ſy by den Poeten ge-
ſept / heel uytneemende van ſtemme te
wesen: waerom met dees verandering
in Swaen gheſept wil zjn / dat Iuppi-
ter Leda t'zijnen wille creegh met
ſchoon-lupdende lief icken woorden/en
ſtemme des ghesangs: doch wozt het
anders vertelt / te weten / dat Iuppiter
der Swanen ghedaent hebbende aen-
ghenomen / dede hem boozjaghen van
eenen Arent / en quam aldus hem ſeer
verſchrikt ghelatende / als om be-
ſchermt te wesen / hem begheben inde
handen van Leda, door welke ſchalck-
heyt hy haer te wille gherceegh. Het
zjn eenige die willen ſegghen / dat het
niet ſoude gheweest zjn Iuppiter, Sa-
turni ſoon: Maer datmen oudts tijts
alle Coninghen noemden Iuppiter, en
dat het een cleen Coningh oft Heere
was / die met haer boeleerde / niet op
een costelijck bedde / maer op den oever
van de Vliet Eurotas, op de grenſen
van Lacedemonien / gelijck de Swa-
nen zjn ghewent te doen in vochtighe
plaetſen oft Maraffen: En hier uyt

Gefchiede-
niſche uyt-
leg. van Iup-
piteris vrya-
gien en ver-
anderen.

Leda met
de Swaen.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

soude de Fabel comen / van Iuppiters
veranderinge in de Swaen. Voozt Le-
da ghelagh van twee Eperen / als om
dat hy met eenen Vogel te doen hadde:
uyt het een quamé/Pollux, en de schoon
Helena: en uyt het ander / Castor, en
Clytemnestra. Tot ghedachtuis van
dees gheschiedenis / was de Swaen
plaetse gegeven onder de Sterren / die
sich wenden ter rechter hant van Ce-
pheo. Dit Ep bare soude geweest zijn/
datse tweemaal tweelingen baerde / die
elcken in een eenich liefken oft bel be-
sloté waren / gelijkende de rondicheyt
van een Ep. Dat Iuppiter aen Antiopa
twee kinderen / Amphion, en Zethus,
gewonnen heeft / in ghedaente van ee-
nen Satyr / wil ghesepdt zijn / dat hyse
dooz oncuppsche vspagien hadde ver-
lept: want Satyren zijn seer oncuppsch
gheweest. Dat hy Alcmenam, in ghe-
daente van Amphitrio haer Man / be-
dooogh/willen eenige seggen / dat hem
Amphitrio hadde bewillicht het vspaa-
pen vooz een goede sonne ghelddt: by
Egina sloop hy in ghedaente van vper/
dat was / eeney kock / die altyt niet het
vper doende is / hadde hy met gelt om-
gherocht / die hem te weghe hiehy als
zijnen coppelaer. Arachne hadde noch
meer veranderinge van Iuppiter, Nep-
tunus, en Apollo gewelvé: maer om coz-
ten / zijn uyt dese versieringen meest te
verstaen / de wesen / en de verscheyden
gemoeden / vooznemens en gedachten/
die de sulcke hebben / die Maeghden/
en ander Mans Vrouwé te wille krij-
gen, somtijts stout als Leentwen / som-
tijds behendigh / snel / en listigh als
Slanghen / somtijds versthicht als
Schaepe oft Lam / en soo voozt henen.
Van Bacchus, dat hy quam by Erigone,
de dochter van Icarus, in ghelijcknis
van een Windzuyf / wil ghesepdt zijn/
dat den Wind de gemoeden der Vrou-
wen tot oncuppscheyt can verwecken.
Dus hebben dese dinghen so hun meen-
ninghen en beduydenissen / nae sulck
Diers oft stoffen aerdt / oft anders na
dat de afbeeldinghen des versierschen
gheests aenwijzen. Arachne ghestraft
wesende / er in een wyle Spinne ver-
andert / en heeft noch tot gheen waer-

Castor, Pol-
lux, Helena,
en Clytem-
nestra uyt
eyeren ghe-
boren.

Hem aen
een ander
spieghele
is goet.

schouwigh vooz-teecken moghen be-
strecken / by die moedighe Niobe, dat
nochtans seer noodich is / datmē leert
en wijser wort / hebbende ee ander on-
gheluck oft straffe tot eenen spiegel
vooz ooghen / op datmen d'oozfakende
misdadé verrijde / en zijn lepen en we-
sen in een beter verandere.

Van Niobe.

Niobe was de dochter van Tanta-
lus en Euryanassa, oft vā Pelops en
Taygete: doch na 'tseggen van Apollo-
dorus van Athenen / in't eerste Boeck
van zijnen Boeckwinckel / de dochter
van Phoroneus, Coninck van Pelopon-
nesus, en Laodice. Vēen segt / sy trouw-
de Zethus, den soon van Iuppiter en An-
tiopa, broeder van Amphion: ander
seggen / Alalcomenus van Beotien: an-
der / Amphion van Thebes. Hoe veel
kinderen sy hadde / daer is sock ver-
scheyden meeninghe van: maer van se-
ven sonen / en seven dochteren / is het
meeste gevoelen. Dese / en haren Man
Amphion doot wesende / werdt sy een-
weenerde krootsé. Enige willen dees
Fabel aen een gheschiedenis boeghen/
segghende dat in Phrygia een groote
Pest was / dat Niobe kinderen al stoz-
ben op eenen dagh: en ghelijck treckij-
ke Schijvers segghen / dees sieckte
veroozsaect te wesen van de Sonne
en de Mane / als comende uyt de hitte/
en d'oberloedicheyt der dampen: daer-
om soude zijn gesept / datse met de pij-
len van Apollo en Diana waren onge-
bzacht / ghelijck men van sulck schie-
ten van Apollo noch leest in het eerste
Boeck der Illiaden Homeri. Dat Ni-
obe in steen verandere / wil ghesepdt
zijn / dat die Menschen in sulcken tijdt
van sieckten zijn veel verhardt / en son-
der liefde / dooz de vzeefe der besnet-
tinghe. Om cozt te maken / Niobe, die
om haer onghelofentheyt en Gods
verachten ghestraft was / is dochter
van Tantalus en Euryanassa: by Tanta-
lus wordt de giericheyt verstaen / by
Euryanassa, obervloedicheyt des rijck-
doms. Van dese twee wort gemeen-
lijck den hoochmoed ghebaert / en des
Menschen trotsheyt / daer gemeenlijck
dat

Gheschie-
digh uytleg
van Niobe.

Leerlijck
uytleg
van
Niobe.

den sleep draghen oft volgen/ verachtinghe Gods/ t'berfmaden des naesten/ en verghetenthept van Gods en t' Menschen weldaden. Nu Niobe, den hooghmoet oft stoutmoedichept/ verheft haer/ siende soo veel kinderen/ dat is/ sp' siet groote macht van rijckdommen/ groote eere haer als God aengedaen/ de edelhept haers oude heerlijcken gheslachts/ veel rijcke vrienden en verbindtnissen/ menichte van Onversaten/ en ghemeen volck/ dat voor haer neder valt/ de handen kust/ en aenbidt/ soo datse denckt/ datse alles weerdich is/ en dat sp' God noch te wijcken noch te dancken heeft. Als een hups oft Stadt soo in hooghmoet opstijght/ soo is den onderganch oft val voor handen. Wanneer dan de straffende Godlijke handt op den hals is/ en helpt rijckdom/ noch vrienden/ noch Menschelijke weerdicheydt/ Godt can dat al in een ooghblick door zynen toorn neder ter aerden smyten: en als den middel des rijckdoms henen is/ de vrienden keeren den rugghe/ allen dickeft der knechten/ het wijcken/ groeten/ hoedt weeren/ en groot ghevolgh/ houdt t' samen op. Hoe oudt geslacht/ het stinckt/ isser niet dat clinckt. Dus om t' Menschen hooghmoet slechten/ verbeteren t' verachten des naesten/ t' onderzucken hun stouthept en ydel roemé te dempé/ hebben d'oude Dichters dees verwaende Godt verachtende Niobe den Menschen tot een voorbeeldt gestelt. Tiresias den waer seggher blindt wesende/ is ons stillich in't derde Boeck voorby gegaen/ nu doet ons Manto zyn Dochter vol voorsegghschen gheeft/ in't nooden ter Offerhande van Latona, hem ghedencken. Van zyn Man en Wijf geweest te hebben/ leestmen in't derde Boec van Metamorphosis, en waerom den armé man van Iuno t' gesicht was benoemen/ en van Iuppiter t' voorsegghen ghegeven. Dit selve wordt oock soo beschreven door Hyginus, in het 75. Capittel van den Fabulen/ en doet ter by/ dat Iuppiter boben de voorseggsche gabe hem t' leven verlangde/ tot seben Menschen onderdonné. Waer

daer wordt een ander oorsaeck zijner blindhept vertelt/ te wete/ dat de kupsche Minerva met den anderé heel moeder-naecht haer baeddede in de Heliconste Bozne Hippocrene, en datse vā Tiresias. daer onversiens werdt naecht ghesien/ het welck sp' soo heel qualijck nam/ dat sp' hem zyn gesicht dede verliesen: want ten docht haer niet betaemelijck/ dat sterlijck Mensch te roemen hadde/ van te hebben naecht ghesien haer/ die doch so heel sochvuuldich was voor haer eere. Doch Chariclo, de Moeder van Tiresias, vercreegh aen Minerva, dat hy in plaetse van zyn uytwendigh/ een inwendigh ghesicht gecreghen heeft/ te voorsegghen toecommende dinghen. Om hier enen sin uyt te raeyen/ is te verstaen by dit naecht sien van Minerva, dat den ghenen/ die maer eens gesmaecht en heeft de soethept van de vzychter oprechtter Wijf heydt/ oft de claerhept der selver eens te deghe ghesien/ die sal de ooghen zijner sinnen/ van alle ander dinghen seer te wenschen oft begheeren/ willigh toefluyten: Oft wanneer wy grondlijck aenmercken/ wat de Godlijke supber Wijfheyt is/ wy bevinden en bekennen/ dat wy blind van ons selven/ onberstandigh zyn/ en niet en weten. Maer wanneer wy vlijtigh nae speuren en soecken/ so crijgen wy een beter ghesicht/ door dat onsen gheeft mit haer kennisse wordt verlicht/ soo dat wy dan te vooren denken/ sien/ en segghen toecommende dinghen: want wy dan wijlijck overlegghen/ wat dus oft soo soude moghen voorvallé oft geschieden. Nu sullen wy behoeven voor te nemen Amphion.

Tiresias
wort blindt
gemact van
Minerva, om
dat hyle
naect. sagh.

Leerlijck
uytlegh op
Tiresias
blindheyt.

Van Amphion.

A Amphion Coninc vā Thebes/ was den soon van Iuppiter en Antiopa, dochter van Nycteus, Coninc van Beotien: want dees Antiopa, in schoonheyt alle dochteren van haren tijdt obertreffende/ werdt van den op haer seer verlijden Iuppiter bevrucht. Nycteus haer Wader/ niet willende geloven/ dat sp' by sulcké God swaer was/ hadde voor: / haer ernstlijck om den

oncuys hepdt wille te straffen; maer sy middel bindende om los comē/ nam de vlucht in eenige plaetse/ alwaer by gebal Epaphus van Sicponien hem oock doe gebonden heeft/ diese met hē nam/ en oock tot zijn Hupsyzoutwe. Nycteus haer Vader / noch op haer vergramt tot op de ure zijns doots/ beswoer soo vast noch zijnen Broeder Lycus, wien hy zijn Conincryck na liet/ sulcke misdaet niet ongestraft te laten/ dat hy na Nyctei oberlijden te Sicponien trock/ doodende Epaphum, en vzaecht Antiopa mede met handen en voeten gebonden/ en comende op den bergh Cytheron op eenen spriet-wegh/ gelaghy sy van twee kinderen/ daer Iuppiter haer mede bezucht hadde gelaten/ welke de Herberen van aldaer op namen/ en op-boeden/ tot datse groot waren/ en noemde het een Zechus, en 't ander Amphion, om datse waren ghebaert op eenen spriet-wegh/ oft die hem in twee deelde: middeleer tijt Antiopa, door Dyrce, d' Hupsyzoutwe van Lycus, hebbende uptnemende seer gheplaeght geweest/ bondt weder middel t' ontromen/ en vluchte de na haer kinderen / die alree rebelijc groot waren: en alsoo Dyrce hardtneerlijgh werdt haer te vervolgen tot den bergh Cytheron, en haer so naer was/ om de handt op te legghen/ quamen haer kinderen haer te hulp/ en vattende Dyrce, bonden haer strax aen de steert van eenen wyeden Stier / waer

T'lijf roerens' als die rasen, Sy tieren als de dwafen,
En schudden hals en hoof.

Van de
Wonderlijc-
ke verwe-
kende cracht
der Musjic.
ke.

Gelijck Pindarus seght: maer die nu wat treklijcker zijn / en meer zedigh/ worden den gheest ontschaect/ datse als door Godelijcke d'zjvinghe / de stemme boven ghemeen oft ghewoon maect laten opstijghen/ heerlijcke/ oft als voorsegghische woorden sprekende/ en Liedekens singhende. Wat sal men doch segghen van den wijt-heerschenden grooten Alexander, die ghehoorszamen most den snaren van den constighen Sang-meester Timotheus? dat hy zijn spijf-rijcke tafel verlatende / liep als beraest tot der wapen/ meenende te wesen in den strijt/ en somtijts strax weder heel week oft sacht

van sy eer lanck is de leden ghebraken geworden/ en upt de verscheurde leden haers lichaems is een bozne ghesproten / die haren naem heeft behouden. Amphion willende doe gaen vervolgen Lycus, en hem ombzenghen/ wert daer van afghehouden door Mercurius, die Lycum beweechde/ het Thebesche Conincryck Amphioni over te gheben. Het zijn eenige/ die Amphion tellen onder den gulde Vlies-helden. Hy was een uptnemende Sangh en Speelmeester/ en nae Pliny getupgnis/ d'eerste die maect sone op de Lydische wijse: want van outs tijts hadden de Grieken dziederley wijzen van maet-sanck/ te weten/ op zijn Dozische/ Lydische/ en Phrygische. Oock ghelijck Theophrastus sepe/ warē die eygenschappē/ crachten/ oft verwerkingen der Sangconst d'zjberley/ te weten/ d'zoeshepdt/ wellust / en ontschakinge des gheests. D'zoeshepdt wort claeghsche wijse met den sangh op't beweeghlijcste boozgebeeldt: Oock Taelnamen en Treurspelers/ alsoe d'zoeve clachtē doen/ boezgen hun stemmen den sang ten naefften gelijck/ waer mede syse becrachtigen: Doozt den wellust ontsaect met den sang so grootelijck/ dat de Siele 't heel lichaem los gheeft (besonder by die licht oft van h'zopgeestighen aert zijn) en verweckt als ontsinnigh tot spijngē/ dansen/ oft hantclappinge ten minsten/ als het hippelen onghelaghen is.

moedigh most nedersitten / nae dat door de gheleerde vingheren de ghelupden ghewisselt zijn gheworden/ het zy rouwer oft soeter. Den bermaerden Heldt Achilles spelende op de snaren/ sleep en verscherpte moedigh zijn ghemoedt met schoon Liedekens/ om met een berepdt lustigh herte hem in den strijt te begheben: want al singhende verhaelde hy de hooghe wapendaden / die booz henen gheschiedt waren. En sulck was oudts tijdts de Sangh-conste/ en tot sulcken eynde/ waerom de Edel kinderen/ en jonghe Helden/ Hercules, Achilles, en ander / by Chiron oft elder ter School mosten:

ang. Konft
y den ou-
en leer ge-
effent, en
vaerom.

mosten: Bysonder om dat by den Ouden alle lofijcke Konsten / leeringhen / geschiednissen / brone daden en weter- schappen / waren begrepen en verbaet met schoon ghedichten en Liedekens onder de Sang-konst / en met eenen also gheleert. So dat de dinghen / die nu swaerlick geleert / en weynich gehoort worden / doe ter tijdt voor al de werelt gemeen waren / en met vrolijke Liedekens gesongen / so datter Bouwlypden en Voghelvanghers (so Pindarus seght / vermaecken in hadden. Waerom niet te verwonderen is / dat den Coning Amphion ooc in de soete Sangkonst een uytnemende Meester is gheweest. Heraclides ghetuygh / so Plutarchus segt / dat Amphion d' eerste was die opbracht onder 't geluyd des Cytheres de stemmen des sanghs te vermenghen / en het Cytheresche gedicht: Welcke wijze van singhen Iuppiter zynen Vader hem hadde gheleert. Dit wilde den verhaelde Heraclides bewijzen met een rolle / die sozghuldigh in de Stadt Sicconié was bewaert / waer in zyn ghenoeit alle Priesteren van Argos, roustige Dichters / en Sangh-Meesters. Eenighe segghen / dat Amphion 't Lier / Herp / oft Luytspelen hadde gheleert van Mercurius, die de Luyt oft Liere hadde opgebracht / en eerst ghebouwt van een Schiltpadde / also oock Philostrates in zyn Tafreel boeck ghetuygh / twelcke hy Apollo enden Mules gemeê gemaect hebende / schonck hysse Amphion, die souder (so eenighe meenen) noch dyp snaren tot de viere aenghevoecht hebben. Doch den achtbaren Homerus seght / dat Mercurius zyn Liere gaf Apollo, om hem te vriedigen van de diefste der Ossen. Het zyn die segghen / dat Apollo: ander / de Sang-Goddinnen Amphion de Herp oft Liere souden gheben hebben. Sommighe achten / of hy in de Tooverkonst ervaren was. Doch de gemeen versieringhe is / dat hy getrouwt hebende Niobe, Tantali Dochter bewoonde de Stadt Thebes in Beotien / sonder mueren en thoren: En also hy de Stad liet stercken / teghen de Thessalische vpaanden / wert

Amphion op zyn Luyt oft Liere soethe. I soetschallich te spelen; Dat de steenen van selsa opspzonghen / en hun elck ter bequame plaesen voeghden en nederlegghden. Hy maecter seben poortzen / ghenoeit na zyn seben dochters: want hy hadde 7. sonen / en 7. dochters / als verhalt is: Waer gelijck een swaerlast is voor den Mensch / overbloedichept en voorszpoet in rechtermatichept te dragen oft gebuycken / soo wel als onspzoet met lichtsaeemhepdt te gedoogen / oft te proeue is / so soudet met Amphion oock zyn toegegaen / die hooghdragende en moedig op zyn konst / oock gelijck zyn dwase Niobe tegen Latona, met schandigh lasteren uytgebaren / en hem vergrepen soude hebben: en doe hy eyntlijck zyn geslacht van Apollinis geschut / oft vā der pest / sach uytgeroept / soud' hy hem selven met een sweert (so onsen Poet segt) hebben omgebracht. Ander seggen / dat hy om hem te wizen woude afwerpen en te gronde verderben Apollinis kerck / waerom hy ooc van hem als d' ander gedoot is gewozden / en most blindt in de Helle / sonder oock te mogen hebbe zyn vermaerliche Liere: wesende gestraft / recht als den uytnemenden Thracischen Sangmeester Thamyris, die tegen den Sangh-Goddinnen aen doozft met zyn konst. Om nu dese versieringhen te verstaen: Amphion wordt een soon van Iuppiter geheeten / om datse oudts tijts alle uytmuntende Damen in bysonder oeffeninghen zyn kinderen noemden. Pausanias schrijft / dat een Egypter hem eens seyde / dat Amphion en Orpheus twee swarte Constaers oft Toovernaers waren: d' een hebende tgerucht / clippen en steenen: D' ander / Beesten en Boomen te verplaetsen / daer 't hurbelike sde. Waer ick achte / soo wy in 't thierende Boeck van Orpheo verclaren sullen / dat het niet en was dan door de Const van wel segghen / en dat desen Amphion in zynen tijdt: door hadde woefte / rouwe / en onberstandige menschen / wijdt verstroyt van een woonende / die hy tot een Stadts lichaem vergaderde / door zyn wijze woorden / Wetten en zeden / en leerde se Hupsert maken]

Wilegginge op Amphion.

marcken/en de Stadt met mueren be-
ringelen. Doch een heerschende man
van aensie / als hy zijn gemoet oft her-
te-meeninghe met een bequaem behen-
dicheyt onderschepden kan / somtijds
met een dreslijke ernstachtighe straf-
heyt / en dan weder nae gelegentheyt of
behoeden / met wijse vriendelijke ghe-
meensaem soetheydt / zijn woorden zijn
van groot vermogen / om te maken en
by een vuzen d'alder sterste Stadts
mueren / dat zijn ghehoorzaem en een-
drachtige Bogghers: Want eendracht
maect macht / die bequam tot verwin-
nen / en swaerlijck t'overwinnen is.
Nu comen wy tot Latona.

Van Latona.

Latona was Dochter van Coeus en
Phoebe, so Apollodorus en Hesiodus
getuygen: Doch Homerus in zijn Lof-
sangh van Apollo, maectse dochter
van Saturnus. Sy soude zijn ghebozen
in een gesondt en vruchtbaer Eplandt
Noortwaert gelegen / welck niet min-
der is als Sicilien. Iuppiter haer soo
heel schoone siende / heeftse by ghelap-
pen: Maer Iuno vernemende datse by
haer Man bezucht was / sy heeftse
verjaegt uyt den Hemel / en geboort het
Serpent Python haer te vervolghen/
oock dede sy d'aerde beloven op haren
Eedt / Latona geen plaets tot baren te
gheben / als alleen in't Eplandt Delos,
t'welc doe niet vast en lag / maer dreef
met de golven der Zee: Maer Neptu-
nus debet vast leggen / op dat de God-
dinne daer gheliggghen oft kramen
mocht. Dit Eplandt werdt Delos ge-
noemt / dat is openbaer en blycklijck.
Sy soude in dit Eplandt zijn gecomen /
in gedaente van een Quackel / door Iup-
piter's hulp / om Iuno te bedriegē oft on-
kenlijck te wesen / waerom dit Eplandt
wert genoemt Ortygia, want Ortyx op
Griecx is een Quackel: Sy gelagh in
schaduw van eenen Palm en Olyfboos /
dat ander segghen te zijn geweest twee
boznen soo geheeten: De Cureten met
gheluyt verdooben Iuno, anders had-
de sy (die blytigh de wacht hiel) dit
kinderbaren achterhaelt oft vernomē.
Latona baette in haer armen den palm-

Wilegh vā
Latona.

boom / en verlostse van twee kinderen /
Diana, en Apollo, teender dracht: noch-
tans Diana eerst ter werelt comende /
diende haer Moeder vooz Doemoer /
om Apollo haer vzoeder te baren. Dees
twee hebben ghedoodt met pijlen hen
Moeders vbandt Python, den draeck /
die haer soo seer gequelt hadde: Waer
van den uptleggh in't eerste Boeck te
sien is. Nengaendenu Latona, eenighe
segghen / dat sy de Musijcke (die den
Menschen hun verdriet vergeten doet)
heeft vonden / en daerom Latona, dat
is op Griecx / vergeten / soude zijn ghe-
heeten. Ander seggē / dat Diana Jaght-
Godinne / was dochter van Latona, om
dat d'oeffeninghe der Jagt veel cracht
heeft om 's Menschen ghequel des
Geests en hertseer te vergeten. Latona
was Dochter van Coeus en Phoebe:
Coeus, was den Soon des Hemels / om
dat den Vader / een oorsprongh alles
goets / en den Godlijcken Gheest / zijn
goetheyt deelachtich maectt over alle
levende / en datter geenderhande goedt
en is / dat niet van den Hemel en comt
door de goetheydt Godts: Soo is dan
t'bergheten alles quaets Latona, een
dochter van de klaerheyt des Hemels.
Dese vol schoonheyt der hopen van de
Hemel ghekomen / wordt verschricht
van de Menschelijcke ellendicheyt / als
van een moeylijke Slanghe Python,
diese vervolghen soude. Doch door
Godtlijcke hulpe baardt sy de ghene /
die dees Slanghe oft Drake dooden.
Ander naetuerlijcke uptlegghinghen /
niet veel dienstigh / laet ick achter we-
ghen.

Van Apollo, oft Phoebus.

Apollo (ghelijck wy verhaelt heb-
ben) was den soon van Iuppiter,
en Latona: ander onghemeen twyffeli-
ghe meeningen zijner afcomst gae ick
geern voozby / oock zijn vyzagien / en
kinderen / om met hem wat kozt te
maken: Want 't zijn meest al natuerlij-
ke dingen / en ghemeen eghenschappen
der Sonnen / die van hem worden ver-
telt. Van zijnen waghen en Peerden
hebben wy voozhenen verhaelt: Oock
van den Draeck Python. Hem wordt
zijn

zijn plaetse bestelt in't midden der Mules, als hen danf-belepper wesende: want hy voor den Sonne ghenomen/ t' herte des Hemels/ s' Weerlts ziel/ en licht is/ oft Iuppiters oog. Heeft oock de Vedel oft Liere / bewijsende de voorverhaelde eendrachtige ghelijckstemmighe des Hemels. Hy wort genoemt de God der Poeten en Meditig- nē/ om dat de Sonne so vol geest-gebē- de cracht s' Menschē sinnen verscherpt en verlusticht/ de locht supvert en ma- ticht/ en s' Menschen lichamen onder- hout en gesontheyt toelangt. Hy was oock ghehouden den Godt van voor- seggingen/ gelijk wel te sien was doe zijn Gehemnis te Delphos in swanck was: daerom zyn hem by ghevoeght de Raghē/voorziende Rave/ en doodt boozwetende Swane/ gelijc hem meer tuygh by ghevoeght wort/ nae de deelen der tyde/ de viere van het Jaer/ en dergelijcke. De Griekische Poeten hietē hem Hecaergos, dat is/ wercken-

de van verre / Phoebus om zijn blind- kenthept en claerhept / Delius om dat hy verborzen dingē openbaert. Meer namen nae Delos, nae den Daetk Py- thon, en nae Latona, worden hem ghe- gheven. Hy en Diana, zyn ghebozen in Delos, dat is ghesep/ openbaer / en te voorszijn comende / oft blijckende: want de Sonne en Mane / van Godt tot groote lichte der werelt geschapē/ openbaerden en ontdeerten alle wesent- lijcke dinghen op Aerden / ghelijck sy noch doen. Nu aengaende de Son / in onsen oogē t' uptonemende heerlijckste hooft-licht der Weerelt / dat soo veel wonderlijcke/ en seer nutte dingē/ tot s' Menschen leven/ van den Almachtigen beweeght zijnde/ doet/ en werckt/ is soo heel besonder uptmuntich / dat het geen wonder is / dat d' onwetende Heydenē hun hebbe daer aen misgaen/ met eeren en aanbiddē / meenende haer Godt te wesen / en den Heerschapper van Hemel en Aerde.

Phœbus.
Delius.

Welegh
an Apollo.

Apollo
wordt He-
cærgos
heeten.
acrom.

Van Diana.

Daercomft en geboorte van Diana, daer wy't by laten/ is voor henen verhaelt: Sy hadde in haer Moeders baringhe soo veel liden ghesien / datse van haer Vader Iuppiter vercreegh eeuwich Maecht te blijven. Sy ver- creegh hier noch toe Boge en pyl-ko- ker/ en t' sestig dochterē van den Oce- an, om haer te houden gheselschap/ en noch ander twintich / die last hadden over haren Boge/ Pylen/ Leerfen/ en bzueskens/ en haer honden te bestellen oft boeden: en sy werdt ghestelt over de Jacht / over de weghen / havens/ boschen en gebergten: haer versche- den namen ghegeven / Luna, Hecate: Sy wort ghehouden voor Proserpina: Sy wort nae t' Eplandt Delos, Delia, en nae den lust totter Jacht/ Dytina: oft nae de netten oft garen om twildt te vangen / die een Pynphe Britomar- cis hadde opgehbracht: sy hiet oock Alpheia. Haer was ooc een Kercke ge- stricht/ die mē hiet den Tempel van de Diana van Alpheus: want Alpheus haer byjdede / en nae liep om haer te vercrachten / tot de stadt Letria, in E-

liden, en maectese soo veel te doen/ dat den nacht ghecomen wesende / sy stelde haer te danssen en te spelen met den Pynphen / sy besmeerde haer en haer gesellinnen aensicht so met slijck/ dat hy haer niet onderkennende/ trock henen met soo wepnich eere als hy hadde. De Grieken noemden Diana oock Elythie, en de Latijnste in hun- nē arbept aenreypense onder den naem van Iuno Lucina: want Iuno is gesept helpen / om datse hun smerte en pijn verminderde: en Lucina genomen van Lux, betepkende / datse de nieuw ge- bozen hietē in't licht / en dzoegh oock een ontsteken Fackel / om den kinde- ren t' eerste licht te openbaren. Dat sy den barenden Vrouw en te baet comt/ is/ dat de veel vochticheydt der Ma- nen vorderlijck is / om Moeder wor- den. Bogen en pylen draegt sy/ bewij- sende/ om den pijnen des arbeypds/ die de Vrouwen voelen / die als scherpe stralē treffen tot aen t' herte. Sy heeft noch verscheden namē/ Dyp-aensich- tigh/ Dyp-gestaltigh/ Triforma, Tri- gemina, Trivia, en dergelijcke. De Ou- derg

Ilythie.

Lucina.

Diana
wordt ghe-
eten,
luna,
hecate,
proserpina,
delia,
lphœia.

Triforma.
Trigemi-
na.
Trivia.

Wtelegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Van den
Boeren van
Licien, in
vorscheen, ge-
schiedigh
uytlegh.

ders hebben verwondert wesende van haer snelheyt / haer wiecken bygheboecht / en eenen waeg / van witte Vin den boort ghetrocken / om dat het wit haer alderbest gelijckt. De Fabel van de Boeren in Dozschē verandert / soude zijn genomen uyt een geschiedenis / van eenen veldt-strijdt / die gheschiede tusschen den Rhodtanen en den Licpanen: want daer waren tot hulp van die van Rhodes genomen die van het Eylandt Delos, daer Latona over te heerschen plagh / en comende in Licien / en dit krijgsvolck grooten doost hebben / en willende water dzyinken uyt eenē Doel oft staende water / wildent de Boerē van Licien niet toelaten / maer beroerdent en maecttent buyl / en hun verbiedende / deden al wat sy mochten / op datse dat water tot hummen nootduyst niet en souden gebuycken. So dat die van Delos toornigh wozdende / de Boeren al versloegen / en lientse so liggen in hummen Doel / en hun water behouden. Doe desen krijch ten eynden was / en die van Delos op den wedertocht waren / en quamen weder boort by den Doel / en siende na hun doode Boeren / en sagen nergen niet eenen / dooz dat t'water ghewaschen mocht wesen / oft anders / so datse niet anders en saghen dan Dozschē / en niet en hoozden als haren rouwen sangh. En hier uyt is dees versieringe genomen / van Latonā doost / en t'beranderen der onbelesde Boeren. Hier worden aenghetast de onberstandighe / afgonstighe / gierighe Menschen / die soo onbeueghelijck en Boersch den behoefthghen / armen / oft reysenden Menschen /

Maeckt u van my, ghy speeltuygh

D'wyl ghy ontstelt mijn wesen en ghelaet.

Sp verboecte ooc met afgrijlijcken quaden wensch / van wreede doot te sterben / de genen diese op rapē / en hem daer mede tot spelen behelpen soude. Dit lot viel op Marfias, die eenige segghen den soon te zijn geweest van Oeager, een Herder / en cē der Satzen / die de Fluyt opnam / en hier mede so bozderde / dat hy den bestē meester van al wiert / en ten lesen boude / en opbracht de Dozische oft de Phrygische Mu-

de minste vrientfchap van der Weerelt / gelijck t'gheeneen water / souden ont segghen en wepgheren / al souden sy eyndelijck in hun overbloedicheyt verdzyncken en vergaen.

Van Marfias.

Marfias was den soon van eenē Hyagnis, die den eersten was / die onder ander hy bracht de Wetten / maten / en eericheyt des maet-sanghs / tot lof der Goden / welc de Grieken songhen in hun hooghe Feesten. Marfias was ghebozen te Celena, een Stadt in Phrygia: hy hadde grooten ghemeenen ongangh met Cybele: maer hebbende veel gherepft / quam hy te Nysa besoecken Bacchum, die doe ter tijt daer hadde heerfchappij. Daer vout hy Apollo, die in grooter eeren en aentien was / om dat hy veel schoon vonden had op ghebracht / besonder de Harp / en de Const daer op te spelen. Minerva hadde de eerste Fluyt op ghebrocht / en geniaecht van het been van een Hert / waer mede sy in een maeltijt der Goden speelde: maer Iuno en Venus bespotteden haer / seggende / dat ghelijck als sy hadde ooghen ghelijck een Cante / datse nu niet dit opblasen der wanghen / haer aensicht gheheel stelde op de gedaente van der Catten tronien. Minerva gingh stracx haer in een claer Borne-water spieghelen / om te sien of sy al blasende sulcken onhebbelijcke tronie stelde / en soo mismaeckter uyt sagh / ghelijck sy soo seer gheroepen hadden / en siende dat het de waerheyt was / wierp sy van spijt de Fluyt henen / segghende:

Minerva
wort van Iuno
en Venus
bespot, om
haer fluyten.

sijcke / en de Fluyte met twee pijpen: maer t'quaetste was / dat de vloer van Minerva hem te deel wiert / end hem zijn huydt most costen. Nu Marfias by Apollo wesende met zijn Fluyt / daer hy hem nu bast op hadde gheoeffent / beriep Apollo, om in wedspel te bezproeben tegen malcander / wat sy in de Musijck oft wel spelen vermochten. Hun verdragh was sulc / dat den verwonnen soude des verwinner's macht en

Marfias
raept op, en
gebruyckt de
vervloecte
Pijp van Minerva.

Wedſpel
uffchen A-
pollo en
Marſyas.

en wille zijn onderwoezen. Hier toe waren in der ſtadt Nyla verzozen ridders om te oordeelen. Marſyas ten eerſten blies ſo heel ſoet-luydig zijn fluyt / dat hy den heelen omſtandt verbulde met groot verwonderen / ſoo dat peder meende / dat hy zijn teghenwedder alree verwonnen en t'onder hadde. En alſoo peder den rechter's ghenoech te ſegghen hadde van deſe groote conſtiepdyt / begon Apollo, den welcken ſeer lieklyck verſaende zijn ſtemme al ſingende met zijn ſpeeltuyg / dat hy oock ſo heel uytgheſpoken handelde / dat hy wert verclaert en wtgeſproke den verwinder te weſen. Marſyas bewees den rechter's / dat ſonder reden d'overwinninge zynen tegen-genoot was toegheweſen / dewijle ſy hadden ghelwedt op het vergelycken des ſpels / of de konſt van het ſpeeltuyg te handelen / en niet op de ſtimmen der kelen oft ſinghen. En dat het gheen recht en was / dat hy tweederley konſten teghen een eenighe in het wedtſpel by hadde ghebracht. Apollo antwoorde / dat hy niet dan recht en redelycheyt en hadde gepleeght / om dies wille dat Marſyas met zijn fluytblaſen al hadde gedaen wat in hem was / oft vermocht: Dan wilde men de konſt vergelycken / ſoo moſt men deſe wet ſtellen / dat ſy bepede / oft niet een / hem en ſoude behelpen met de mond / dan dat een peder alleenlyck met den vingheren bewese zijn erbarentheyt / in der konſt te handelen / en te nopen de Harp. Deſen ſpelſtrijdt geſchiede by de verhaelde ſtadt Celenæ in Phrygia, die naemaels hiet Apamena, oft ſoo Ptolomeus ſeght / Apamia, ontrent het Meyz oft poel / daer ſoo heel goede rieten tot fluyten waſſen / ſoo Strabo in zijn twaelfſte boeck verhaelt. Doe hy nu ghebilt was / ſouden uyt zijn bloedt zijn ghewaffen de Satyren: doch ſeght men / dat de Satyren, Faunen, Nymphen, Veldt-Goden / Schapers / en Herders / des Marſyas doodt ſoo beweenden / dat dees tranen vergaderende / ſoncken in der aerde / en vloeyden daer weder uyt met ſoo groote menichte van water / dat het genoech was om een vliet te wor-

Satyren en
ridders tra-
n, over
arſyas ge-
ent, in een
let veran-
t.

den: Deſe wiert genoemt Marſyas. Ick ducht / oft ick acht / dat het wel mocht een bliet zijn / die men nu noemt Pallazia, en voortjits hiet Meander, die ingnen naem ſchier mede bruynght / die ſoo van der Veldt-Goden tranen deelachtigh oft ghewaffen is / of ick daerom te meer op 't veldt te wonen waer gegengen. Apollo ſoude na dit vilen groot berouw hebben gehad (ſo eenige ſegghen) dat hy van de toornicheyt ſo verre hem hadde laten verboeren / te doen ſo onmenſchelycke groote wreetheyt / dat hy de ſnaren van zijn Harp brekende / Harp en fluyten ophanghende in den kuyl van Bacchus, trock hem met zijn Wyfſter Cebele. De Muſedes Harpe vindende / hebbense weder toegheruſt / en een middelbaer hier toe opghebracht. Van de huydt van Marſyas werdt eenen Wijnſack ghemaeckt. Eenighe hebben een ander ghevoelen van zijn doodt: Want Plinius in zijn 16^e. Boeck / Cap. 44. ſeght / dat op den wegh van Myrrea, te comen nae Phrygien / noch in zynen tijdt den Planeboom in weſen was / daer Marſyas hem ſelven aen verhingh / uyt ſpijt dat hy van Apollo was gheweeft overwonnen. Nu hebben wy vervolghens veel eenderley voorbeelden ghehadt / dat ſy qualijck zijn ghevaren / die hooghmoedigh teghen den Goden hun op hebben geſtelt: waerom den Menſch heeft toe te ſien / dat hy wijslyck zijn gemoet overheert en overwindt / door gheen toelachende voorſpoet / oft gheern opblaſende Conyſt oft wetenſchay / dat hy te geenē deele tegden wille Godts hem en verheffe oft aenſtelle / in welc te doen groote macht is ghelegghen. Ten anderen / dat gheen onweders der teghenſpoeden oft onghelucken / zynen Gheeft / hoe ſeer aenghebochten / te neder en werpen / noch en doen wiſſchen van den baſten en ſakeren grondt der Ijdtſamigher maticheyt. Deſe Fabel heeft weder oock tot op 't huydt / oft wel op 't been aenghetast d'opgheblaſen laetendunckende / die hun ſelven te veel / en andere te weynich achten: Doch ten koſt huir al die huyt niet / dan dickwils wel goeden /

Marſyas
heeft hem
ſelven ver-
hanghen.

Leerlijck
uytlegh op
Marſyas.

den naem/eere/en lofjt gerucht. Ovidius seght/ dat Marfyas bloedt in Dliet veranderde/dit wijft aen/ dat alle die Gode weder staen/ oft niet en vzeesen/ so hy te vzeesen is/zijn almogentheydt can sulcy haest doen bekenniē/ te wesen onstadijgh als de Dliedt: Wantse sonder Gods ghenade moeten te neder/en ter aerden/ als in Dliet-water verandert wesende: Want sonder God is geen bestandige vastichept.

Van Pelops.

Nu volgt Pelops, die seer mistroostig was om zijn suster Niobe: hy was den soon van Tantalus en Taygeta, de dochter van Atlas, soo Euripides tuptgh in zynen Orestes. Om nu te comen tot zijn Houwlijc: siet/ Oenomas, Coning van Eliden en Pise, hadde van 't Ghehepynnis een Antwoordt / dat hy sterben soude dooz de hant van zijn swaagher oft behouwde soon: Waerom hy een zijn eenige erfgename seer uptnemende schoon dochter/Hippodamia, niemant wou te wijbe gheben/oft (soo eenige seggen) om dat hy haer self seer lief hadde/ en niet mocht lijden / datse pet wat upt zijn ghesicht soude wesen. So stelde hy op eenē wage strijt en rēninghe/ met sulcken bespreck oft beslupdt / dat d'eerste die hem con overwinnen/ zijn dochter soude trouwen/ en daer mede hebben 't Landschap Ithmos, nu geheeten Haxamilo, ghelegen in de engte van Peloponnesus, daer Corinthen ghebouwt was: Waer wie overwonnen waer/ die most daer sterben/en begraven worden. Nu hadde Oenomas vier seer snelle Deerden / die van het blasen des Windts waren gheteelt en voozt gekomen: dese trockē eenen wagen, die wonder licht en gherieflijck gemaecht was/so dat hy wel hoopde te hebben de verwinninge / en zijn liebe dochter te behouden. Pelops, die groote liefde droegh tot Hippodamia, begaf hem niet haestigh tot desen strijdt / maer liet ander boozgaen / en besoecken met 't verlies huns levens. Alster nu een deel van dese Minnaers doot ghebleven waren / die Oenomas slechtlijck deen by dander hadde laten

begraven/de welke Pelops naemaels ter eerē/en om Hippodamia liet maken een heerlich gedenck-teecken oft graf. Pelops groot vziēnt van Neptunus wese sende / kreegh van hem te schenck eenen waghē/ bespamen met vier ghewiechte vergodlijckte Deerden: Hier mede is hy epndlinghe voozt/ en int perit gecomen. De loopbaen was van de Dliet Clade, tot het Corinthse Ithomos. Den Coningh was te vzedē/ dat sy hun Vrijster mede op humen Waghē hadden: den Vrijer volghde hy dan wat zijn Deerden loopen en trecken mochten nae/met een pijcke in d'hant/ en hem achterhalende/schootse of stacke hem dooz tlijf. Hippodamia met datse Pelops aenschoude / beviel haer zjn beballijckhepdt en ghebaente soo wel/ datser heel op verliefde: En dooz dese liefde handelde sy heymelijck met Myrtilus, haers Vaders Woerman / den welchen Pelops hielp aen de verwinninge/ niet wetende doch dat haer Vaders doot daer dooz volgen soude. Desē dus omgekocht/dede geen lenfen oft as-naegels in de rader-assen / so dat int begin dat den Waghē begon te rennen/de raderen van de assen af liepen / en den waghē ter aerde omstozte / en Oenomas niet alleen en was verwormen / maer lag de leden al gezokken onder dē Waghē. Dus Oenomas sterbende/begeerde/aen Pelops, dat hy zjn doot wozke aen Myrtilum, dien hy seer vloecte/en veel quaets wenschte: Welcken quade cozts over hem quam: Want Pelops weg voerende sijn gewonnen vziēdinne/sy op den weg dozst hebbende / liep self een stuck weeghs om water te halen: Terwijlen Myrtilus, dees oozsaeck waernemende/ dede zjn beste om haer te verkrachten: 't welck Pelops dooz haer verstaende / greep hem/en wierp hem van een hoogte in de zee. Van dese dinghen zjn van verschepden oock verschepdē vertellingen ons niet dienstigh. Van desen dootslag heeft Neptunus Pelops gesuyvert. Nam tot hem de Coninglijcke stad Pisa, met Coninglijcke huns/en al 't Landschap Apia, oft Pelagia, en scoemde dat heele vastelandige

Oenomas
stelt zjn
dochter op
te winnen
met eenen
waghē
strijdt.

De doot
van Oeno-
mas.

Pelops
heeft zjn
dochter ge-
wonne
door liif.

landtge Eplant nae hem / Peloponne-
sus, so veel als Pelops Eplant / dat nu
genoemt wozt Morea. Van Pelops eer-
ste doot/en zijn Elphē schouwer / heb-
ben wy verhaelt. Onder ander sonen
hadde hy eenen Corinthus, die de stadt
Corinthus, die eerst Ephyrus hiet / den
naem gaf. Pelops na zijn tweede doot/
was begravē te Letrin, stadt in Eliden,
daer hy niet minder ouder den Helden
oft half Goden ge-eert / en was gere-
kent als Iuppiter onder den Goden.
Woorder also hier nae den Tropschen
krijgh vast aenliep / de Waerfeggers
volggende t'Ghehepmiss / gaben te
kennen aen den Griecken / datse onder
ander behoefden te hebben t'ghebeen-
te van Pelops, t'welck daerom in hun
Legher werdt ghebzacht : Maer nae
den Tropschen ondergangh / doement
weder na Pise bzacht / verging t'schip/
by den strand van Euboea, by t'Eplant
Negrepont : dit ghebeente was van
d'Elphen schouder / hebbende een
Godlycke cracht. Langhe hier naer
waft ghebonden van een Disscher Da-
marmenes, die hem verwonderde van
de seldtsaem groote / verberghdet op
den strandt in het zandt / tot dat hy tot
Delphos t'Ghehepmiss hier van ghe-
bzaght soude hebben / wat het was/
en waer toe het dienen mocht. Ter
selver tijdt waren daer de Eleensche
Ghesanten / begheerende aen den God
raedt teghen de Pest / daer zy jammer-
lijck af gequelt waren / so dat t'Pythi-
sche Ghepmiss gaf t'samen aen bepe-
de antwoorde : tot den Eleen / datse
souden vercrjghen van Damarmenes
Pelops ghebeente : t'welck hy dede / en
sp werde geholpen. En tot vergeldin-
ge maecten sy hem / en zijn nacomers /
bewaerders van dit Hephlichdom /
t'welc van langh in den gront der Zee
te ligghen was seer verdozben. Dees
vertellinge der Poeten / vande geschie-
denis niet wijdt versheyden ghelijc-
kende / bzenght mede / dat s' Menschen
leuen niet dan een eenparich rennen /
loopen / en eenen sozghlijcken strijt is /
dewyl wy altijd is in ghebaer zijn / en
ons epgen begheerten en wellusten sta-
dich moeten bevechtē / en wederstaen ;

want laten wy ons daer van t'onder
bzengen / en ter aerden werpen / wy zijn
self oozsaeck van ons verderf : maer so
wy den verwinnigen eynt vercrjghen /
wy werden gheacht volherdige cloec-
ke Helden / en sullen al den looy onses
levens vooztaen zijn verghefeschapt
met cloeckheyt en sterckmoedicheyt /
als met een schoon Hippodamia : nade-
mael ghewente metter tijt haer in na-
tuere of aert berandert. Maer dat den
geest oft den aert der menschen seer is
genepcht tot de dinghen / die den blees-
sche aengenaem of bevallijck zijn / dat
bewijfen de namen der Heerden van
Oenemas : het eerste hiet Harpin, dat
is / roobende / of met geweld nemende ;
want des bleeschs begeerlijckheyt oft
lusten zijn roobers van alle schattē der
Zielen : Ocys, het tweede / en t' derde
Pille, dat is snel en licht / so zijn oock
de lusten deser Werelt / snel en licht
voozby varende : t' vierde Aorat, dat
men niet en siet / gelijck de tegenwooz-
dighe sienlijcke dinghen oock haest
onsienlyc worden en voozby zijn. Dus
d'oude Geest-rijcke Poeten / willende
ons vooz oogen schildere / en sien late /
dat s' menschen leuen is doozvlochten /
en ondermengt met geual en ongeual /
vol sozghē / pyne / angst / en tweedzach-
tich ghestrijt : so hebben sy altijt elcke
wellust met eenige gebarlijckheyt oft
noot versfeschapt : ghelijck oock geene
by en is van eenighe ellendicheyt oft
swaricheyt / in / by / oft achter haer te
hebben : des sy om ons te houden / oft
bzengen in eē eerlijc / vroom / en zedich
leuen / en ons van den wellusten afghe-
scheyden te makē / en voozsichtich / stel-
len sy ons menichbuldige voozbeelde /
wat sy vooz wzeede beulische straffin-
gen te verwachten hebben / de gene die
der hun van laten verwinnen. Dat
Pelops onnooselijc van zijn Wader ge-
doobt / en in stucken den Goden was
voozgediet / als elder verhaelt is / daer
in wozt ghemerckt / hoe God oprecht
en goedertieren is. Tantalus wert ghe-
straff / en Pelops veronghelijck zijnde /
wert gezgent / voozspoedich / rijck / en
machtich in eeren : want het Elphen
been rijckdom / en de Schouder macht
beteyt

De namen
der Peerden
uygheleyt.

Sia- ghe-
nde oft
erlijck uyt-
gh op Pe-
ps wagen-
nnen en
ven.

Uytlegginge op den Metamorphosis, Pub. Ovid, Mafonis,

betepcken. Dat Pelops rijck was/leert t'oudt Syreetwoort / van te segghen/ De Talenten van Pelops, daer grooten rijckdom mede gemeent wort: want in zijn Lant Peloponnesus vout hy eerlijcke mijnen van Goudt. Nu volght het ongheluckich Houwlijck van Thereus, Coningh van Thracien/ en Progne, de Dochter van Pandion, Coningh van Athenen: het welck geschiede tegen danck en wille van Iuno en Hymenæus, d'ee Goddinne/en d'ander Godt der Bruyloften. Van Iuno hebben wy elder uytlegginghe en verklaringhe gedaen: daerom willen wy Hymenæum vooz nemen.

Van Hymenæus.

Hymenæus, soo wy int voozgaende Boeck hebben verhaelt/was den soon van de Sangh-Goddinne Cleo, en voeder van Ialemus: hy was ghebozen/en hadde zijn wooninge t'Athenen: hy was so heel schoon/en van aensicht soo volcomen lieflijck/soet/en beballijck / dat hy van belen vooz een Maeght oft Vrouw was aengesien. Deseu wert oock verliest op een uytnemende schoon Jongkvrou: Doch gheen hope hebbende / tot eenich troostigh epnde zijner vierigher liefden te moghen gheraken/oft comen/ met dese Maeght / om dat hy van rijckdom/en gheslacht heel veel leegher was dan sy: soo nam hy alleen tot voedtsel zijner liefde / t'ghene hy eerlijck van haer mocht ghenieten/dat was / haer te sien: waerom hy haer naevolghde over al / daert hem gheoorloft conde worden te comē/waer toe hem grootlijck zijn schoonheyt te hulp quam: want hy vercleedt comende onder de jonghe Dochteren/wert lichtlijck gerekent/ oock een van hen gheselschap te wesen: maer ter wijlen den ellendighen Jonghman anderen bedzoogh/en meest hem selven / gheschiedet/ dat hy in geselschap vā zijn alderlieffte/en veel ander schoon Jongvrouwen van Athenen was gae wandelē byten der Stadt ter hermis/ tot d'Offerhanden van Ceres Eleusina, werdt hy met dit zijn gheselschap daer metter haesten

overballen/en ghebanghen wech ghe-nomen / van eenen hoop woefte felle Zeeroovers. Dese daer naer wat ver-re/en een deel mijlen van Athenen ver-trocken wesende / waren seer vzolijck om hunnen roof/en daer mede in eeni-ghe heymelijcke plaetse wesende/ daer sy dochte wel te wesen versekerd/ heb-ben sy neder sittende hun gherust / en van t'onghemack der Zee dooz de lan-ge vaert / en de vermoeptheyt van de-sen tocht/waren heel vermoept / en be-gaven hun tot slapen/ niet seer erghen vooz besorgt/ om dat het maer en wa-ren (so sy meenden) al jonge versaech-de Maeghten. Doe heeft Hymenæus zijn Manlijck ghemoet / en de liefde verwekt/d'oorjaeck / en ghelegen tijt waer te nemen/te verlossen zijn Bruy-ster / en alle dees gheroofde jonghe Dochters: en nemende van dese Roov-ers gheweep/ heeft dus slapende alle omghebracht/en vermoort/ eer datter een wacker is gheworden. Doe hy nu dese Jongvrouwen verlost / en we-der hadde ghebracht in een wel verse-kerde plaetse / hy keerde weder in de Stadt / belovende die van Athenen/ hun verlozen Dochteren weder te le-veren/so verre / oft indien sy hem wil-den doen hebben / oft gheven tot een Bruy/vrouwe een onder hen allen / die hy eentghlijcken hertlijc beminde: het welck hem gheern bewillight wiert: want peder docht/ dat hyse wel hadde verdient. Aldus dan vercreegh Hyme-næus de jonge schoon Jongvrouwe/die hy seer ghewenscht hadde en begeert: nae de feestlijcke en vzolijcke Bruy-loft / leefde hy met haer al zijn leven met goeden doozspoet / en gheluck: ter oorzaken dan dat dooz desen dees Maegden waren verlost/en dat zijn so seer begheert Houwlijck gheluckigen uytgang hadde / hebbē sy in ouden tijt in den Bruyloften menichmaal zjnen naem genoemt/ en herhaelt/ seggende/ of roepende / Hymenæus, Hymenæus, gelijc tot ee geluckich teeckē / en wen-schende dē houwlijckende t'geluc van Hymenæus. Dit was een wijse / en een ghemeen ghebruyck by den Grieken/ ghelijck de Romeynen in hun Bruy-loften

Geschie- dighe ver- tellinghe van Hymenæus van zijn ge- luckigh vryen.

loften riepen Thalassus : Welcken Thalassus een cloeck Hoofstman wesende/wert toebrecht een seer schoon Maegt der Sabinen/in den roof der Vrouwē/en al byenghende riepen de Krijghsknechten / tot Thalassus , tot Thalassus, daer sp seer welcom/ en te wijbe genomen wiert / en dit houwlijck was ooc tot den epndt voorszpoedich / daerom wtert Thalassus in de Roomsche Bzuploften aengheroepen. Dus Hymenæus by den Grieken in den Bzuploften so veel aengheroepen wesende/wert ghehouden te wesen den Godt der selber/gheelijck Iuno de Goddinne daer van was/ om dat dooz de matichedjt / en goedertierenhejt der locht/ de Houwlijcken gheschieden / niet soo heel om datse de Godinne is van den rijckdom/daer veel Houwlijcken om gheschieden. Het Hymen oft Hymenæus wozt oock noch ghemeent/ d'oozsaeck des Maeghdelijcken naems. Nu dit Houwlijck van Thereus en Progne, was van dese twee overste der Bzuploften niet bewillight. De Eumenides hebben wy int vierde Boeck uytghelept: doch in dees Bzuploft hieldē sp de Keerssen oft Tootsen/niet der vlijchcap/ maer des dzuere : met dese Tootsen hadden de Heydenen veel te doen / als sp niet claer en bzandeden/ was het geen goet tepeken : oock seghtmen dat het quaelijck gaet/ daer den Dzoos de Keersse houdt. Den Wl was by den Heydenen oock gheacht met zijnen onlieflijcken sangh/een voozseggher van ongeluck/ soo dat sp niet gheern hadden uytghegaen des abonts/ als zp den Wl hoozden/oft hoozden sp hem/ sp keerde weder in. De Fabel van Thereus, Progne, en Philomela, en hun veranderinghen/ zyn ghenomen uyt geschiedenis; want Thereus wzeedaerdigh wesende / was een die alles met ghewelt socht te becomen/wozt daerom ghesep den soon van den Krijgh-Godt Mars te wesen. By zyn snaer / of Wijfs suster vercracht hebbende / en verbozghen houdende / zyn Hupsvrouwe meenende datse doot was / bede niet als weenen en krijten/aentreckende swarte rouw/ oft treurcleederē / gaf oozsaec der ver-

sieringe/datse in Swaluw was verandert. De suster Philomela, in Nachtegael verandert / gheeft te kennen / dat hoe de ondeucht / oft booshejt/meer soeckt onder te dzucken de deugt / hoe sp haer meer verheft/en haer cracht en soethejt openbaerder maecht : want dese Philomela, van Thereo de tonghe benomen/op dat zyn snoothet / en bezeben schelinstuck verbozghen blebe/wozt sp daer voozen van den Hemel voozsen / van een uytremende soet en lieflijcke stem / waer mede zp in den blofsamen lanten / nacht en dach / een Mensch-hert-verheughende vzoelijck geschzep oft ghesangh in den wildernissen laet hoozen/ en Echo rijt verdzijf geeft met haer na te bootsen;maer den schandigen Thereus, ghelijck zyn bypl leven wel weerdich is / verandert in een Hoppe/ oft Houpetoupe/ heeft niet veel te seggē / geneert hem niet vuple dzer/daer hy zynen nest mede bcuwet/ nae de ghemeen meeninghe / oock nae Plinij getuygenis in sijn thjende Boec/ is desen Voghel seer onreyn en vupl in zyn aes / ghebzupkende daer toe des Menschen dzeck / bewijfende dat een snoode boos Mensch zyn voetsel en vermakē hebbende in alle vuple stinkende quade wercken en sonden / epnlijck comt tot schanden / en in verachtinge/by peghelijcken. Den Coningh Pandion, dooz zyn onvoorzichtighe gterichejt/meer siende op t'Coninghrije van Thracien / als vlijtich te vernemenna den aert / en t'leven van den boosen Thereus, dat hem namaels wel beroude / en totter doot betreurde/ wijst aen / dat een wijs Vader niet soo heel sal vernemenna den rijckdom als nae de deughden / en goede zeben van den gheren/ daer hy zyn Dochter mede sal gheben/en weten te voozen/heest den Man rijckdom / oft den rijckdom oock een Man heest : want hier in onversichtich zyn / bzengt groote schade en verdziet hy/gelijc dese Fabel leert. Doozts wijst dees versieringhe aen/ wat groot verderf dooz de rasende onrupshejt ontstaet / t'welck geen liefde en behoort te heeten/dan slechts een onstadige vperighe raserije in des Menschen

Thalassus
de
oomsche
ruyloften
en gheroec-
en.

Hymenæus,
godt der
ruyloften.

Leerlijck
ytlegh van
hereus,
rogne, en
philomela.

Wlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

Gemeen
spreck-
woordt.

schen sinnen: ghelijck het met desen on-
cupsschen Thereus wozt aenghewesen/
die stracq de gene/ die hy so heel scheen
te beninnen/de tonge affneet/en eyn-
lijck socht om te byngen/soo dat 't ge-
meen Spreeckwoort (tot waerschou-
winge der Vrouwelijke jeught) algt
waerachtigh wozt bevonden/Als den
wille is ghedaen/is de liefde vergaen.
Eynlijck wozt noch aengewesen den
hyer en wozaeckgiericheyt der Vrou-
wen / ober d'ontrouwicheyt der ober-
spelige wyede Mannen/door welcker
onmaticheyt dickwils oock veel ver-
derfnis can volghen:want al heeft den
aerdt der Menschen een seer behaegh-

lijcke soetheydt inde wyake/ die hem
tot groot leet van zynen gesaetten oft
byant geschiet/so sal den wijsen/ oft de
wijse/ in alles den eyndt bedencken/ en
overlegghen / of hem daer nut oft eere
by soude gheschieden. Hadde doch den
Mensch so veel ljdtsaem cracht/ zyne
toozn / en zyns toozns raden en lusten
te sachten/matigen / en der reden t'on-
derwerpen: conde hy dese zyn beroer-
lijke blint-doecken der gedachten en
sinnen afrucken/om te sulcker / als op
een ander tijdt eben boozsichtich te
sprecken/ en doen: dat waer tot allen
wilstant / ober al wel te wenschen.

Van Boreas.

Boreas wozt gheacht den soon van
Astræus, en uyt Thracien/van den
geslachte van den verhaelden Coning
van Thracien Thereus. Desen Boreas,
verlieft op Orychia, dochter vā Erich-
theus, Coningh van Athenen / en dese
hem geweygert / om van den wyeden
Thereus afcomstigh te wesen / ont-
schaechtse ten lesten / soo onsen Doet
dat beschijft. Ander meeningen laten
wy vare. Boreas hoocht dese zyn vryd-
ster in Ceconia, een Stadt oft Land-
schap in Thracien / en won aen haer
Zethes en Calais: dese gecregē oft had-
den purpuren oft roode wiercken / en
blauw asuyzberwigh hapt. Tot hun

Zethes en
Calais ge-
boren.

Zaren gecomen/ trocken met het holt
Minye, in't eerste Schip der Weerelt
Argos, om't gulden Vlies te vercrij-
ghen. Men mocht verwonderen/dat
den behijfelden conden Boreas, ooc met
't byer der liefde gequeelt wesen/en dat
soo bezozen harde hert ondopen en in
byant gheraken conde:want Boreas is
den stuppen Boorden wint / die d'oude
Grieken seyden in Thracien te woo-
nen / en meenden dat daer een hol was
in een gheberghe/daer de winden uyt
quamen/ en hun ober de Werelt boort
verspreyden. Dit blyckt oock met die
beersken van Homerus, in't 14. van
zijn Illiaden.

Gheschie-
digh uytleg-
op Bortas.

En Horatius in zyn vierde Boeck der Carmina:

De Thraci winden, als ghesellen.

Des Lentens, vleyende de Zee,

Sy doen de feylen dick uytswellen.

Zethes en Calais, ware ooc twee Win-
den/te weten/die acht dagen booz het
rijzen vande Hondsterre op staen / by
den Grieken Prodrômes, dat is/booz-
hoopers/ gesept/ hier in waren sy ver-
andert. Doe zy van Hercules met pijle
doot geschoten waren/na dat de gulde
Vlies-reys was gedaen om datse be-
katteden Herculem weder in't Schip te
nemen/op de reys wesende/doe hy zij-
nen lieben Hylas socht / oft was uyt
t Schip gegaen/ont in't Bosch eenen

stoc oft riem te houtwen om te roepen/
oft om ander oofsaetken/die boozghe-
went worden. Dat de Argonautes, oft
de gulde Vlies halende Helden by on-
sen Doet woze gheheete'tholt Minye,
oft de Minysche/ is ter saken van Mi-
nyas, den soon van Mars, oft Aloëus, soo
ander segghen. Doch was Minye een
Stadt in Thessalien / oft immer in
Magnesia, en d'Inwoonders waren
genoemt Minysche:en om dat de mee-
stendeel van dees Heeren / die Iason
ver-

Waarom d'
Vlies-helden
Minysche
geheeten.

verselden / waren van Thessalien / en
 upt Mynie ghetogen / so werden zy met
 gemeenen naem gheheeten Myrtyische.
 Van Iason, en de gulden Vlies-reys/
 sullen wy int nabolgende Boeck ver-
 halen. Wy hebbē in Boreas niet beson-
 ders / dan dat hy by Erichtheum, Co-
 ning van Athenen wederstien was / die
 hem zyn dochter ontsepde / om dat hy
 van den boosen Therei gheslacht was /

schijnende boozsichtiger als zyn booz-
 saet Pandion te wesen. Dit leert en ber-
 maent den Mensch sozghuldich we-
 sen / om dooz een eerlyck leven goeden
 naem en gerucht na te late / op dat hy
 noch zyn nacomelinge / als ontweerdich
 ghemeenschap met eerlycke lypden te
 hebbē / niet en blijde in een langduerige
 schandelycke versmadentis oft verach-
 tinghe.

Spndt des seften Boecks.

Wtlegginge / en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis,

Dooz C. V. M.

Het sevende Boeck.

Mer hebben wy
 nu vast stoffe / te
 verhalē vā dees
 gulden Vlies-
 reys / seer stoute-
 lyck van Iason
 met den zynen
 bestaen / en upt-
 ghevoert. Dees

het immer schijnt : want by hun is
 geē volt schier bzeemt oft uptheemsch
 meer gerekent : ons teghen-voetsche /
 zyn hun gebuer-lupden / en daeghlyck-
 sche gesellen. Nu eer wy voeghlyck tot
 dees gulde Vlies-reyse comen / sullen
 wy moeten den Lepdtsman Iason heb-
 ben / en weten wie desen cloecken aen-
 vanger is gheweest / en hoe dit zyn be-
 gin ghenomen heeft.

vermaerde reyse heeft booztijds den
 uptnemenden Dichters ghedichten
 heerlycke en rijkelycke stoffe / en ver-
 rieringe toeghelanght : want het was
 in so vzoegen tijt een groulye stuck om
 aen te gaē / met het eerste groot Schip
 in de woeste Zee / die noch den men-
 schen onbekent was / hem te begeben /
 doe men wepnigh oft gheen erbaren
 Schipper / Stuerman / jae selfs gheen
 Compas en bondt / dooz datmen noch
 niet en wist datter soo een verborghen
 cracht van een liefdighe toegenegent-
 hept / oft treckinge / tusschen den sepl-
 steen en de Noordse topsterre / oft on-
 se veranderde Calyso, den sevensterri-
 gen grooten Bey / was : doch in desen
 onsen vernuftigen tijt / soude sulck een
 reys schier maer kinderwerck wesen /
 bysonder by de Hollanders / recht nie-
 we Theacensers : welcker Scheyē ooc
 wel vermoeden den sin van t' volc / we-
 ten waer zy henen willē / waer de Lan-
 den / Steden / stroomen en vaerden lig-
 gen / Ja bevoelen hebbende / swemmen
 als snelle visschen dooz het water / soo

Van Iason.

Der is geweest ee soon van Iuppi-
 cer, gheheeten Aeolus, Coningh van
 Eliden, maer niet der Winden : desen
 hadde twee sonen / Salmeoneus, en Gre-
 theus. Salmeoneus hadde by zyn eerste
 Hupsvrouwe / gheheeten Alcidence, een
 dochter / Thyro ghenaeut. Salmeoneus
 zyn tweede Vrouw hebbende / werdt
 dese dochter opgeboet by haren Con-
 Cretheus : Laten wy nu Thyro op-
 wassen by Cretheus, en ondertusschen
 verhalen van haer Vader Salmeoneus.
 Desen was niet te bzedē met zyn Eli-
 dischen Coninghlycken staet / weerde
 oft eere : maer wert soo verwaent / dat
 hy by zyn Ondersaten wou hebben
 den naem van Godt te wesen. Hy liet
 maken ober een deel van der stadt Eli-
 den een brugge / oft Hemel van coper /
 hoogh van der aerden. Hier maecte hy
 op / al rijdende met zyn koets waghē /
 een bzeeflyck ghedonder / en hadde in
 zyn handt een ontfteken sackel / welke

De afcomst
 van den
 Heilt Iasons

G ij als

Homer.
 dyf. lib. 8.

Wtelegginge op den Metamorphosis. Pub. Ovid. Nafonis.

Den hoogh.
moedt, en
ondergangh
van Salmo-
neas.

als hysse na penant schoot / most ster-
ven/door volck dat hy daer toe hadde
bestelt. Iuppiter dit sot hooberdich
naboosten zigner Godheyt niet connen-
de lijden / smeet hem toornigh met ee-
ren blieken-strael te neder / tot in den
grondt der Hellen. Nu zijn Dochter
Thyro, schoon en volwassen wesende/
wertse Neptuno eens te wille/en baer-
de twee sonen/ Pelias, en Neleus: wel-
ke kinderē werden van hun Moeders
Stiefmoeder doen tot bondelinghen
legghen / bupten in een boersche wep-
dinghe van Roepen / daer zy van den
Herderen oft Boeren werden opghe-
nomen en opgeboedt. Dese nu tot wat
ouderdom / en volle wetenschap geco-
men/en kennende dese boose Stiefmoe-
der/ hebbense ongherbacht / alsoo sy
bluchtende in Iunonis Kerck / meende
los te comen. Hier nae den eenen van
dees ghebroeders Neleus, twist heb-
bende met zijn Broeder Pelias, ver-
trock nae Messinen / en bouwde een
stadt Pyla. Pelias trouwde in Thessa-
lien Anaxibia, de dochter van Bias, oft
(so ander meene) Philomache, de doch-
ter van Amphion, en hadde kinderen/
Acastus, Pelopias, Hippothoe, Pisidice,
en Alcestes. Nu den Broeder van den
hooberdighen Salomoneus, Cretheus,
daer wy te hooren af verhaelden / die
oor de soon was van Eolus, na dat hy
hadde ghebouwt een Stadt/ genoemt
Iolcos, had hy by zijn Broeders doch-
ter / zijn Richte / de voorverhaelde
Thyro oock kinderen/te weten/ Eson,
Amythaon, en Pheretes. Na het overlj-
den van desen Cretheus, nam Pelias de
heerschappije van zijns Doms Stadt
Iolcos. Doe ter tijt creegh hy ee God-
lijk antwozdt / dat hy soude sterben
door de hant van een man/afcomstigh
van den bloede van Eolus. En ghes-
lijk hy van Neptuni afcomst was/
wilde al uytropen wat van den bloede
Eoli was: waerom hy de kinderen
van Cretheus al omgebzacht heeft: soo
datter gheen manlycke kinderen van
dat geslacht meer en waren/dan eenen
Dolomedes, den soon van Eson, die
noch een kind wesende/ Pelias ooc wil-
de doen ombrengen/daer hy lach inde

Van de
weecheyt
van Pelias.

wieghe: maer s'kints vzienden/ van
s' Moeders sijde oft kennis / namen
t'kindt wech in der nacht/als of sy een
dootlijck ghebzagen hadden/en bzoeh-
ten hem bupten in de speloncke van
Chiron, en gavent Chiron oy te boe-
den. Dolomedes getomen tot zijn ver-
standige Jaren/en hebbende geleert in
de Schole van Chiron de heel en ghe-
neef-const/ werdt hy ghenoeemt Iason,
dat so veel is gheseyt/ als heel oft ge-
neef-meester. Iason scheidende upt dese
Schole/begaf hem tot het Lant-bou-
wen langhs de vliet Anaurus in Thes-
salien. Pelias hadde van nieuws een
waerschouwinge van het Ghesepm-
nis/dat hy hem hadde te wachten van
den genen/ die hy soude sien met eenen
schoen aen / en den anderen voet ont-
schoept. Op den selven tijdt hadde Pe-
lias een heerlijcke Offer-feest/ter eeren
van Neptunus: daer toe noodge hy al
zijn maghen en vzienden / om met hun
teghenwozrdicheyt zijn Offerhanden
te vereeren. Iason ghenoodt of niet/
quam hem daer ooc binden: en getome
aen den oever deser vliet Anaurus,ont-
moette hy de Goddinne Iuno, verscha-
pen in de gedaente van een oude Vrou-
we/die haer geliet in noodt te zijn om
daer oer te comen: des had hper me-
deljden mede / namse op zijn schoude-
ren / doorgaende den grondt des wa-
ters/tot op d'ander zijde: maer onder
weghe bleef zijnen eenen schoen in het
gront-slijc stekende: dus track hy met
eenen voet bloot na der Stadt hemer.
Pelias hem siende op sulcker voeghen/
braeghde hem: Wat soudt ghy den
Man doen/die sulck teken hadde/van
weler handt ghy gewaerschout waert
te moeten sterben? Iason doozt inghe-
ven van Iuno, antwozde hem: Ick
soude hem seynen / te gaen winne het
gulde Vlies. Nu hoefde men wel te
weten/wat dit gulden Vlies was / en
wat oozsaek de Griecken hadden/dit
Vlies upt Scythia, dat nu Tartarien
genoemt wort/te halen. Dit Vlies/na
de versieringhe / was van den Ram-
die Phrixum bzacht te Colchos, waer
van int vierde Boeck is verhaelt. An-
der versierden/ datter was een uptne-
mende

Iason hier
eerst Dolome-
des.

Wat het
gulden Vlies
was.

mende schoon jonghe Dochter Theopha-
 nana, die van veel edel Heeren was
 ten Houwlijc versocht. Neptunus oock
 op haer verliefte wensende / voerde
 wech in een Eplant/daer zy stract van
 haer ander Wijers ghevolcht werdt
 met een Schip / waerom Neptunus
 haer in een Schaep veranderde / hem
 in eenen Ram / en d' Inwoonders des
 Eplants oock in Schapen : welke
 dees nabolghers der Jonghbrouwen
 vast begonden te kelen/eten/en te bras-
 sen/tot dat den Zee-Godt hun alle in
 Wolven hadde verandert : en hy in
 zyn gheleende ghebaente / dede zynen
 wille met zyn Schaep / van welck is
 gebaert en gecomen desen so vermaer-
 den Hanel oft Ram met het gulden
 Vlies/die namaels een Hanel-teken
 is gheworden. Doch Denijs van Mi-
 thrasen segt/dat het was ee Man/den
 School-oft Tucht-meester van Phrix-
 us, gheheeten Aries, dat is Ram /
 welcken de Colchers hieten seer vast
 ghevangen : desen was toeghenaemt/
 Van Goudt/om d'uytmoechticheyt zyn-
 ner wetenschap / end' oprechticheydt
 zyns goeden raedts. Nu dit obergelag-
 gen/Pelias geboot. Iason t'gulde Vlies
 te halen/daer hy hem recht aen te heb-
 ben vermat / om dat het hem niet be-
 dorch was ontnomen gheweest : ick

Iason Pegaser cloeck Medeam wel ontschaecte,

Daer noyt Thessaly doch t'verderven om en naecte,

Door Colchers handt oft macht.

Den Mast van dit Schip was ghe-
 maect van een Epcke / uyt Iuppiters
 toeghewijdde Dodonebosch : welke
 Epcke Pallas self hadde geteyckent/oft
 ghemarckt. Lycophon noemt desen
 Mast / clappende Eyter : want dees
 Epcken gaven antwoorde den volcke.
 Daer was een koper / oft een Clocke/
 die altydt van sels clonck / en gheluyt
 gaf / datter een oudt Spraeckwoordt
 van is / als yemant veel snaps hadde/
 datmen hem gheleek by t'koper van
 Dodonen. Dit Schip oft Galepe
 hadde weersijds dertich riemen/daer-
 om noemet Theocritus in zynen Hylas,
 Triacontazygos, dats dertigh roep-
 bankich. Dit Schip was gemaect
 tot Pelion, een Stadt in Thessalien,

acht van Mercurius, om Phrixum en
 Helles te verlossen van d'onschuldighe
 doot/gelijck wy int vierde Boec wat
 hebben aengheroert. Nu behoeven wy
 het schip Argo, eer wy verder mogen
 varen: dit was getimmerd van Argus,
 den soon van Arestor, oft van Polybus,
 en Argia, en nae den Timmerman
 wert het Argo genoemt : doch meent
 Diodorus int vierde Boec / dat het om
 zyn lichte so hiet : want Argos be-
 teyckent licht / ras / en suel. Cicero
 meent/dat hierom de Griekē Argiues
 hieten / om datser op schreyten. Pelias
 en was soo veel aen dit gulden Vlies
 niet gelegen/dan hoopte dat Iason met
 al zynen hooft op de repse vergaē sou-
 de/geboodt daerom Argum, de harde-
 ren swackelijck te bergaderen / en te
 vestigen met cleen nagelen / op dat het
 te lichter van een scheuren mocht :
 maer hy dede heel het tegendeel : oock
 wilde hy een mede-repser wesen / om
 als noot waer te bermaken : Daerom
 was gheseyt/dat dit Schip was ghe-
 bouwt nae t'bewerpen onderwijs van
 Pallas: Dit Schip wert ooc genaemt
 nae het t'samen voeghen Pegasa, nae
 t'woort Pegnystai, soo Strabo in zyn 9.
 seght: en onsen Ovidius, in den Minne-
 byes van Paris, noemt Iason den Pe-
 gaser/daer hy seght :

Van het
 Schip Argo,
 van wien, en
 waer ghe-
 timmert.

t'Schip
 Argo wort
 ooc Pegasa
 gheheeten.

was moy groot/wel toegerust/en ver-
 sien van alles watter aen behoefde:
 En om dat de Grieken maer plochtē
 te vare met cleē schuytkens en schey-
 kens / diese van uytgheholde Boomen
 maecten/sommighe met wel t'samen
 gebondē schozssen/ ander met leer van
 Beesten op hun wijze toegemaect / en
 met meer ander dinghen / het gerucht
 van dit seldsaem nieuw gebouw / was
 seer groot / en wijdt verbruyt / soo dat
 veel edel Heeren/en cloecke Helden der
 om-landen en Steden/lustigh en ver-
 weckt werden mede op de haert hun
 te begheben / om te helpen soo edel een
 hoozneem uytvoere / uyt dese verhoos
 Iason van de uytmuntigheste tot vier
 en vyftigh/hem mede gherekent: hier
 G iij was

Oudt
 reec-woort
 in de Clo-
 : van Do-
 nca.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

was de rechte bloem des Edeldoms der Griekē/ in dit geselschap/ te lang om al te noemen/ daer was den vromē Hercules, Orpheus de constigen Sangmeester/ en dichter/ Castor, en Pollux, Peleus, en Telamon, Calais, en Zetes, en so voort tot t'hoornoemde ghetal vol. Iason dā met zjn geselschap upt Thesalieu oft van Iolcos quam / ten eersten landē in het Epland Lemnos, daer hem de Coninginne Hipsiphyle niet alleen in haer huys/ maer bedde ontvingh/ en sp van hem twee kinderen / namaels genoemt Euneus, en Deiphilus. Dit Eplandt was doe ter tijde sonder Manvolc; want de Vrouwen hadde al wat Manlijck was omgebracht/ uptgenomen dat Hipsiphyle haren Vader hadde ghespaert : d'oozaeck was dese/ de Vrouwen van Lemnos hadden tegen Venus jammerlijck verkerft : want sp hadden eenige Jar en langh haer Ofsferhanden naeghelaten te doen : waerom de Goddinne verstoort / gaffe tot wzaeck so byplen stinckenden aeffem/ dat hun Mans hen in sulcken verachtinge hadde / datser niet ontrent comē en wilden. Doe ter tijt hadde sp crijgh tegen die van Thracien / van waer sp dickwils gebangen Vrouwen brachten / die sp lieber hadden als hen epgē: dees Lemnosche dit niet connende verdzaghen/ hadden een opset/ datse op eenen nacht al hun Mannen de keel afsneden / en met eenen oock al de Thracische gebangen Vrouwen breefende oock dat hun kinderen namaels huns Vaders doot mochten wreken/ doode de knechtkens/ sonder een te sparē. Iason voort varende/ quam ankeren in eender Propontische Eplanden / daer Heere was Cyzicus; welken hun seer beleefelijck hebbende ontfangen/ wert onbekent van Hercules ghedoodt: van daer zjn repse verbolgende/ quam aen de grentsen van Chio : epndlinghe in Bithymien / in een haben des Landtschaps Bebricia, alwaer de Reusigen tyran/ Coningh Amycus, booshtje heerschende/ zjn wesen hadde / die gheen vzeemdelingen luchtē mocht. Hy verfloegh in huyscamp al die aen zjn Lant quamen, Dus den Argonauers

uptgeepscht hebbende/ een vooz ten tegen hem te buyst campen/ heeft Pollux hem verlegen / met noch een deel van zjn snoode ondersaten. t'Schip Argo met zjn edel vacht-volck is t'Zee waert in seplende gecomē aen de Syrtē van Lybien. Hier eenige campspelen geoeffent wesende/ daer Hercules de verwinninge toegelept was; siende dese Heeren t'ghevaer datter was doozduyptstekende Syrtē oft clippen/ verder te varen; nemende met cracht t'Schip upt den water / dzoegent den tijt van twaelf dagen dooz de wildernissen van Lybiē/ tot dat sp elder aē de Zee quamen/ daer sp t'weder op t'water stelden. Eenige seggen/ dat het geschiede in t'wederkeeren / op de Danubie, in t'opbaren tegē stroom/ en brachten inde Aziatische Zee. Dit vooz by gaende/ sp zjn gecomen by de ellendighen voorzeggher Phineus in Thracien/ daer hy Coningh van was; eenighe segghen / van Paphlagonia. Hy was den soon van Agenor, Coningh van Phoenicien, en van Cassiope; hy hadde eerst ghetrouwt Boreas dochter/ suster van Calais; en Zethes Harpalyce : hier hy hadde hy twee sonen/ Crambis, en Parthenus; oft sood sp anders by sommighen genoemt worden. Hier na zjn eerste Vrouw verlatende/ trouwde Idra, dochter van Dardanus, Coningh van Scythia; dese bedreef een werck van een quade Stiefmoeder; want sp t'onrecht beschuldighde dese twee sonen / datse haer hadden geweltghedaen / om in onereen met haer om te gaen; het welck Phineus te licht geloovende / dedese ter doot veroorzeelelen; ander segghen/ dat hyse hun oogen upt dedesteken / en verjaghen upt zjn Rijck. Waerom Iuppiter so toornigh werd/ dat hy hem oock t'ghesicht dede verliezen / hem daerenboven noch straffende met eenen geduerigen hongher; want al bereydden en diendenen hem ter tafel veel goede spijzen/ soo en mocht hyse nochtans niet aenroeren / om dat hem van Iuppiter toe waren gesonden de Harpyen, gesheeten wesende Iuppiters Honden; welke soo haest hy zjn voedtsel wilde nemē/ vliē

Lemnosche Vrouwen gestraft van Venus, dooden hun Mans, waerom.

Vande ellendighen Coningh Phineus waerom gestraft.

De reyse der gulde Vlieselden.

De Harpyen quellen den blinden Phineum.

ten strax op zijn spijse/ somtijts heymelijck hem alles ontgrabbende/ en somtijts een cleen wepniigh hem latende: doch soo vuyl stinckende/ dooz hen aenraken/ dat het onmogelijck was in te nemen/ oft den stanck te verdragen. Dees twee arm blinde/ en onnoosel ghebannenen/ werden ontmoet bā dees voozby repfende gulde Vlieshelden/ en vraghende/ en verstaende de oorsaeck van hun ellende/ en dewijl hier hun Goms/ hun Moeders broederen teghenwoordigh waren/ te weten Calais en Zethes, als verhaelt is: werdt hun strax met groot medelijden hulp ghedaen: sy werden by/ en irt Rijck ghestelt/ en Phineus met een groot deel van zijn volck verclaghjen. Dit woordt van eenighe anders vertelt/ oock irt royt van onsen Poet/ te weten/ dat Phineus van den Harpyen wert verloft dooz Calais en Zethes. En dat hy in dees voozverhaelde ellenichepdt wesfende/ was vertroost dooz een openbaringhe/ oft Godlijcke antwoorde/ dat hy soude daer upt wesen verloft/ als hem Boreas sonen souden komen besoecken. Acusilas van Argos schryft/ dat Phineus was een voozseggher: en hebbende de heymelijcheden der Godden den Menschen geopenbaert/ was van Iuppiter veroordeelt tot der verhaelde straffe. Maer dat de Vlieshelden in een haven van Bithynia aenromende/ daer hy was/ van hem ontsinghen seer groote/ en vziendlijcke beleefthepdt/ en hun ondertwees den wegh die sy nae Colchos te doen hadden/ waerom hy in belooninghe zijner weldaet verloft wiert dooz dese Helden/ gelijc hy upt der Const van voozweten van overlanghe hadde vooz sien te gheschieden. De Helden onder hun vercozen de twee Bozeasthe gewiert te schutters/ om met pijlen te verjagē dees vuyl wreede Iuppiters honden de Harpyen, van de tafel van desen armen Phineus, den welcken hun hebbende vertelt zijn ongheluck: en alsoo hy van

hun susters wegghen hun aengingh/ be- weeght met medelijden/ ginghen met hem nae zijn hups/ belovende hem te helpen met al hun vermogen. De ure der maeltijt gecomen wesfende/ Phineus naulijc ter tafel geseten/ de Harpyen quamen nae hen ghewoonte vallende op de spijfen/ besnittende voozts de heel plaerse met eenen onberdzaeghlijckē stanck. Strax dees gebroeders oprijsfende/ en eliebende met hun vleugelen de locht/ dwongense te vluchtern upt het land/ hen vervolgende tot der Eplanden der Strophaden/ daer spselietē/ hebbende eerst seker belofsten van hen/ nemmeer den oude Phineus meer te quellen/ en keerden weder tot der Helden/ hun ghesellen/ gelijck Appoloni- us hun gheheel repse in zijn tweede de Boec int lange vertelt. Nu mochtmen verlanghen te weten/ wāt dese Harpyen waren: de Harpyen, Iuppiters honden/ roof-dzoesen/ oft Strymphalische Voghelen/ waren de dochteren van Thaumias, en Elestre, dochter des Oceans, en waren susters van Iris, nae Hesiodi getupgenis. Acusilas maectise Neptuni, ender Merden dochters: een ander segt/ dat Erasia, en Harpya, dochteren waren van Phineus, Coning van Aradien/ Thracien/ Patolien/ oft Baphlagonten. Dit sal ober een comen met het uptleggen der Fabel: soodatter daz souden zijn gheweest/ te weten/ Iris, Aello, en Ocypete: sonninghestellen Celeno in plaets van Iris, Asius, en Hyginus, noemens Alope, Acheloë, en Ocypode. Homerus noemt de eene Podarge, en segt/ dat den Westen wint aen dese won de Peerden van Achilles. Sy woonden in Thracien/ en hadden ooren als de Bezyen/ lijnen als Gieren/ aensichten als Maeghden/ vleughelen aen hen sniden/ armen en voeten als menschen/ in plaets van handen seldsaem clauwen/ en hadden wonder groote onberfadighe buycken. Virgilius schryfter van/ op desen sin:

Van den Harpyen, wte en waer sy waren.

Den ouden Phineus wert vanden Harpyen verloft.

Dees Voghels zijn ghelijck den Maeghden wel van wesen:
Doch hen vuyl balghen guls, verfaed niet connen wesen,
Hen handen zijn al crom in clauwen toeghestelt,
Van hongher is altijc hen aensicht bleeck ontselt.

VVtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Na sonis.

Nu moeten wy ontsien nae onse Pega-
 sienen: men segt / dat den Zee-Godt
 Glaucus hun Schip wel d'p daghen
 langh hiel geselschap/terwylen vooz-
 seggende Herculi, wat hem arbeyts/en
 swaricheyts ter Weerelt ober t'hoof-
 hingh;maer dat hy spijt zijn bengder-
 ten lesten vergodet soude woꝝde / sulcx
 beloofde hy Castor en Pollux mede:hy
 raedde ooc dese Helden/ t'eerst datse te
 lande souden comen / den Goden oot-
 moedelijc en innichlijck t'offeren/ dat-
 se dooz der selver gonst veel noodts en
 ghebaers waren dooz comen. Doe sy
 den ancker ghenett hadden in Thya-
 rien / ter plaetse daer den bouwer van
 Byzantium, Byzantius hadde heerschap-
 pp/hebben sy eenen Altaer opgericht/
 en geoffert/so hen geraden was. Doe
 zijne vooz wint ter Zee-waert in va-
 rende/ dooz d'engte van Propontis, oft
 Byzantium, en Callipoli, eyndlijck ghe-
 havent in Phrygia: van daer voozt va-
 rende / zijn t'eynden veel ghebaer (te
 langh te verhalen) gecomen in Scythia,
 tot der Stadt Colchos, ghelegen op de
 Phasantrycke vliet Phasis, welke af-
 comende vande Moscovische geberg-
 ten/ is de vermaertste/ die inde swarte
 Zee haer water-bloeden offert. Iason
 met zijn Helden hier ghetomen/werdt
 van de sonen van Phrixus seer wel ont-
 haelt/te weten den Phrixus, die met dē
 gulden Vlies-Ram vooztijts daer ge-
 come was/ en hadde t'Vlies daer lup-
 piter oft Mars opgeoffert. Iason is met
 dese sonen van Phrixus eerbiedigh gaē
 groeten dē Coningh van Colchos, Aec-
 tum. Sommighe segghen/dat Aetetus
 in den aenbangh Iasoni seer goet ont-
 hael dede/toonende hem eē seer vrient-
 lijck gelaet: maer doe hy begheerde te
 hebben het gulden vlies / van wegghen
 den Coningh Pelias, die daer aen ghe-
 rechticht seyde te wesen / en dat het
 hem toebehoorde/ wert Aetetus tooz-
 nigh/segghende/ hy soude hem daer in
 te wille wesen/als hy bebochten/ver-
 wonnen / en in het jock hadde gespan-
 nen de koper-voetsche / vper uptbla-
 sende Stieren: en met eenen Diaman-
 ten ploegh soude saepen de tanden van
 den Draeck/die Cadmus t'ander tijde

Iason comt
 et Colchos
 by den Co-
 ningh, en be-
 gheert het
 gulden Vlies.

Hadde gebodt. Nu verhaelt onse Boet
 genoech de liefde / en hulp Iasoni van
 Medea bewesen / in desen sozghlijcken
 strijdt. Iason wesende in noot teghen
 de gewapende Draeck-tander sonen/
 wierper / dooz het ingheben van Pal-
 las, eenen grooten steen int midden/
 waer dooz enen tweedzacht en eenen
 ondergangh onder dese gebzoeders is
 ghetomen. Om dit wat beter te ver-
 staen Apollodorus in't Boeck der Go-
 den / en Lyfimachus in't vierde Boeck
 van Thebes, seggen/dat de Draec/daer
 dees tanden van waren/was den soon
 van Mars en Venus. Pherecydes in't vijf-
 de Boeck zijner geschiedenissen seght/
 dat Mars en Pallas Cadmo de helst ga-
 ben van den tanden / en dat d'ander
 helst was bewaert vooz Aetetus den
 Coningh van Colchos: Dat oock Mars
 Cadmo gheboodt te saepen als kozen
 zijn deel tanden/ op dat de gewapende
 daer van vooztromende hem mochten
 omzenghen/op dat Mars soo ghewo-
 ken mocht zijn van zijns soons doodt:
 Maer dat Pallas Cadmum in noot siert
 de/raedt gaf / heymlijck eenen steen in
 den hoop te werpen / en eenē te treffen:
 Het welck ghedaen / den gheraekers
 meenende dat een van zijn vzoeders
 hem soo ghequetst hadde/vermoorde/
 daer hy t' vermoeden op hadde: ander
 hebben dit gewooken: so dat sy onder-
 linghe tweedzachtigh wesende / mal-
 cander vernielden/ uytghenomen vijf/
 die oberbleven/en Cadmo Thebes hiel-
 pen bouwen. Doe nu Iason, dooz Me-
 dex toover-const/den Vlies bewaren-
 den grooten Draeck hadde in slaep/
 creegh hy t' gulde Vlies vande boom/
 sonder eenige moepte. Eenighe schrij-
 ven / dat het Medea hem self met der
 handt toelanghde/ en gaf. Iason is op
 den selven nacht met zijn Helden / met
 t'Vlies/en zijn Wjdstster Medea t'sche-
 pe ghegaen / en afghebaren. Van dit
 afschept uyt Colchos, woꝝdt seer ver-
 schepden gheschreven: ghelijck oock
 van de streken / en wegghen / die sy we-
 derkeerende hielden / en deden: onder
 welke schrijvers eenighe ghenoech te
 kennen gheben / beter versterders der
 gedichten/dan wel bedzeven Zee-lup-
 den/

Iason wint
 het gulden
 vlies.

Iason heeft
 het gulden
 vlies, en
 keert weder
 na Thebalg.

den/oft Landt-condige te wesen. Als Iafon nae veel abonturen was ghecomē in der nacht/inde engte van Thessalien / by Iolcos , alwaermen hem doch niet con sien van der Stadt:heb- bende dooz bespieders/en bodē/al ver- staen watter in t' Stadt geschiet was: hoe Pelias hadde verstaē/dat al de Hel- den dooz schipbreuck ghebleven wa- ren / en daerom hadde ghedoot al die aen t' rijck van Thessalien gherech- ticht mochten wesen : Aefon , Iafonis Vader/doen sterben / met Offen bloet te drincken:zijn broeder noch jont zjn- de ghedoot/en zjn Moeder haer selwē: heeft hierom begeert de hulpe van den eerlijcksten Mannen vande Stadt/en oock die van den Helden zjn gesellen/ om te wyken dees vuple wrecheden. En alsoo sy hier over raedtlaegghen/ gaf Medea vooz / sy wilde middel vin- den om de Stadt in hun gheweldt te gheben : dese maecte toe een Beeldt / ghelijck oft Diana waer gheweest/ en haer selwē als ee out verimpelt Wif/ met grijs wit hary/ en quamen aldus met eenen Dzakighen waghen haer werpen inde Stadt/smozgens met het krielen oft heppen van den dagh : ver- manende het toeloopende volck / met woerdicheypt en eerbiedinge tontfan- ghen de Goddinne Diana, die upt de Hyperborysche landen was gecomen/ tot welbaert van den Coningh/ en der Stadt / dies is sy met het Beeldt in Pelias Hof ghecomen/daer sy so veel te wege bracht/ dat de dochters van Pe- lias hem dooz zjn eyghen ghebodt ter doot brachten / op hove dat de God- dinne hem van heel oudt soude weder jongh maken. Den Coning doot we- sende / dede Medea zjn dochters inder nacht met brandende fackels clim- men op het dach van t' Daleys / wij- ten soude sy de Mare aanbiddē in Colchossche sprac. Dit licht was het teken/daer de Vlies-helden op wacht- eden/ welke nu verskert van t' Co- nings doot/vielē inde stad t' Conings wacht verlaende : maer de dochteren van Pelias, van het dach gecomen / om- hen Vader te koken/ soo Medea hen wijsghemaect hadde te moeten

gheschieden / merkten haest het be- drogh / siende strax het Coninghlijck hups vol gewapent volck. Iafon dede se ghenade/wetende datse onschuldi- ch waren van de doot huns Vaders/ de- wijl sy't meenende wel doē hadden ge- daen. Hy gaf Acasto, den soon van Pe- lias, zjns Vaders Croon en Coningh- rijck/en houwljctē dese dochters met seer groote Heeren. Andramon trou- de Anphinome, Admetus Coningh van Thessalien Alcestis, den Coningh van Carien Euadne. Hier na trock Iafon na Ithmos, en offerde t' schip Argo Neptu- no. Hier hebbē wy int tozt wat over- loopē dees grouwlijcke/ en sozghjck- ke vaerdt / die binnen twee Maenden rijts (die't ghelooven wilde) was vol- bracht. Iafon werdt nae desen opghe- houden in't Hof des Conings van Co- rinthen Creon, daer hy so lief en weers was/dat hy tot den eyndt zjns levens met hem t' rijck van Corinthen heer- schede/ en besat. Het segghen eenighe/ dat Hercules hier nae een sterck ver- bont maecte tusschen dese Vlies-hel- den/ maleander by te staen / wien van hun krijgh van pemant anders waer aenghedoen / en dat hy daer nae d' O- lympe spelen instelde. Van dit bedrieg- lijck ombrēngghen van Pelias dooz Me- dea, zjn meer vertellinghen/dat sy zjn dochters wijs maecte/ om vbandt- schap van Iafon te zjn gheblucht / en datse hen Vader jongh wist te maken dooz artsnije/die dat lichter geloofden als den Vader: maer sy dede een vooz- proef met eenen ouden Kam/ die sy eer- jongh Lammeken maecte/soo dat sy dooz sulcken schijn hen Vader keel- den/en lieten hem sieden in water/met veel trupden / dat het lichaem heel te- nieten was/ datter niet een sturk er- was om te begraven. Iafon onlangs te Corinthen gheweest zijnde, trouwde Glauca, de dochter van den Coningh Creon, die ander noemē den Creula, stellen- de in't vergeten alle goede dienften/die hem van Medea geschiet waren. Medea rasende van spijt / aldus verreaedlijck te zjn bedrogghen / verberghende haer quaetwillicheydt/ vernsde de Brudt- te willen bereeren met een geschenck/

Iafon han- delt genade- lijck mee Pelias kin- deren.

Medea helpt Iafon de Stad Iolchos winnen.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

en sondt haer een Croon / die sy soo haest op t'hoofst niet en stelde / of t'byer en ontstarchte / en verbrande haer met haer Vader / doork Iason en al het Coninghlycke huys : Daer nae doodde Medea al de kinderen / diese by Iason hadde. Hier van zijn noch verscheyden vertellingen / en dat het geschiede met een stoffe / die gebondē wozt by Babylonten / geheeten Naphcha , daer t'byer ontrent wesende / van selfs in vlieghe. Een deel vertellingen overgesleghen / Medea quam tot Ephesien met eenen waghē van Draken ghetrocken / en troude daer den Sone des Coninghs Pandion , Aegeus , die alree heel oudt was / hier hadde sy doch by eenē soon / geheeten Medus , die sy wilde doen besitten het Rijk / en daerom socht te dooden Theseum , dē oudtsten soon van Aegeus : maer haren aenslach missende / vluchte sy in Afsien / alwaer haren soon Medus wert Coning / en heerschte soo wijlijck / dat zijn Onderfaten nae hem wilden heeten Medische / en hun landt noemen Medien. Also nu eenige vertellingē zijn / dat maer Iasons twee de wijf doodt bleef / en t'Paleys verbrandt / wozt vertelt / dat Medea hier naer haer noch versoende niet Iason , en niet hem noch reysde te Colchos , daer zy haer Oom Perfus doode / en selde Aetum haer Vader weder in het Rijk / dat hy verloozen hadde door verraedt / en slof hepdt van zijn naeste Heeren. Hoe Medea aen haer doodt is comen / weetmē niet : dan eenige schryven / dat se na haer doodt / comende ter Hellen in de velden Elysi , troude Herculeum. Ick hebbe Medeam naevolgende / Iason schier te seer vergheten. Het zijn eenige die schryven / dat Iason verboudert wordende / van Medea werdt doen sieden / dat hy weder is jongh en jeughtdigh geworden. Desgelijck soude sy ghedaen hebben Iasonis Vader / Ason , ghelijck onsen Doet verhaelt : desghelijck wierden van haer jongh gemaect de Nymphen / de Doedsters van Bacchus , die dat aē Medea begeerde. Summa / dees versieringhen van Iason , t'gulde Vlies / en Medea , zijn soo overbloedigh / alsment al by een

int langhe soude verhalen / het waert een groot Boeck op sich selven. Van Iasons doodt / hoe die gheschiet is / en vintmen niet sekere : dan datmen over al leeft / dat hy door t'bedroch der pberige Medea soude omcomen wesen. Nu wy dees vertellinghen wat hebben oberloopen / hoefden wel upt al / ernigen sin oft bedupdinghe te behouden. Wy moghen wat beginnen van Iason , den soon van Ason : hem worden door het verschillen der Schrybers by Moeders ghegehen / te weten / Alcimedea , Polymeda , en Rhio , al welke namen mede brenghen de betepckeninghe van raedt : hy was by den wijsten en oprechtsten der Centauren Chiron ghevoedt / en geleert / alwaer hy meest leerde d'Artynge oft gheueefconst der zielen / gelijk een oprecht deughdijck Mensch toecomt te doen : Om te werten de selvighe te beschermen van den vuplen en oneerlijcke wellusten ; door wat maticheyt des geests datmen zijn gramschay stillen sal : door wat constmen de giericheyt van hem sal afkeren / s'bleesch onnut begheeren te neder werpen / en upt zijn ghemoet ontwoztelen den hooghmoedt / als wesende het schaedlijckste gezocht der Weerelt / en de meest quaets veroorzaken- de zonde van allen. Iason aldus onderwesen met Godlijcke hulp en raedt / heeft veel grouwelijcke gedochten / en gebaerlijcheden overwonnen : te Colchos , de wyede / byer uptblasende / coeper-voetige en ijser-hoornige Stieren gefeint : en de ghewapende Mannen / door den raedt van Minerva , van hem afghekeert : den grooten Draeck door Medea in slaep gebracht / en also t'gulden Vlies gevergen. Het gulden Vlies is d'oprechte boben al gaende deught / welke niet en wozt vercreghen / dan met te oberwinnē de quade genegenheden / en begeerten des bleesch / die in ons byerich / en als byer uptblasende cracht hebben / door onsen epghen van self hebbenden quaden aerdt / en zijn in onse sinnen als met roper ighē voeten so vast geplant en gebouwt / dat se niet te temmen en zijn / oft wy en volghen den Godlijcken raedt / welken raedt is af-

Siet Plini-
am int 2.
Boeck, cap.
205.

Wtleggh op
op Iason,
by Chiron
ghevoet.

Leerlijck
uytlegh van
t'gulden
Vlies.

is afgebeeldt met Medea: want Medos op Griecy beteekent raet/ dooz desen moet men geleert zijn / zijne gedachten te temmen / en in den toom te houden. Dan is het noodigh/ dooz de Godlycke wijshepdt/ van hem af te keeren die aenbechtende gewapende Mannē/ die upt de Draeck-tanden zijn ghewasfen: te weten/ alle quade begheerten en zonden/ die upt den hooghmoet wassen en ontfaen / als 't groot achten zijns selfs/ en 't verachtē zijns naestē/ hoogh beroemen/ eergierichept/ nijdichepdt/ gierichept/ granschap/ en dergelijcke/ om epndlijck geheelijck te verwinnen/ oft slaperich te maken/ den uptnemen den grooten Draeck/ den Hooghmoet/ die altijds wakend is / om de heele Weerelt af te keeren van der deught: want den hooghmoet is de Coninginne alles quaets/ die den toegangh/ om deuchdigh te leven/ grootlijck belet. Daer zijn noch ander meeninghen van 't gulde Wlies natuerlijcker wijze/ dat eenighe meenen/ dat al den arbeydt by Iason, op zijn Wlies-repse geschiet/ niet is als 't veranderen der lichamen der stoffen/ die men ghebruyckt in de Chemie/ en dat dit gulden Wlies te krijghen/ is den Philosooph-steen. Ander meenen/ Medea, en 't gulden Wlies halen/ en mede bzinghen/ was eenen pergamijnnen Boeck / waer in de rechte Const om gout makē in was beschreven: het waren doch Egyptische/ die doe te Colchos woondē: van dit gehoelen is Snidas gheweest. Ick ben doch nu eenige vertellinge voozby/ daer ick van behoefde te verhalen/ als te wete/ van den ellendigen ouden Phineus, die (so gesepd is) van den Harpyen soo ghequelt was. Dit meenen eenighe was eē geschiedenis/ dat hy twee dochters hadde / d'eenē Harpye, en d'ander Erasic geheeten/ de welke dooz hun vupl ongeschickt leven/ hun Vaders goet vast doozbrochten / met banketten / en allerley stinckenden oberdaet/ dē Vader stadigh quellende. Drees twee dochteren werden van de twee sonen van Boreas wech geboert: waer upt 't ghe-rucht is ghelopen / dat zy Phineum hadden verlost van den honger/ en ar-

moede/ die hem quelde. By Phineum is te verstaē een Mensch/ die dooz gierichept verblindt is/ gelyck zijn kinderen / dat welke zijn zijne ghedachten/ die oock dooz zijn onboozsichtighepdt verblindt worden: want een gierich Mensch heeft gheen ghedachten/ dan dooz het overbloedich begheeren des rijckdoms verblindt wesende. De vupl Harpyen, die hem de spijsē benemen/ en niet en laten eten na zijn nootdrustigh behoeven / zijn de sorghebaldicheden/ angsten/ commeren/ en vzeese van arm worden / jaē ommatighe vupl vzechept en gesparichept/ die hem nauelijck laten pet eten oft dzyinken/ dan schier pet vupls oft verwozpens/ dat een ander nau aenroeren soude willen. Dese quellijcke Harpyen en worden niet verzeven / dan dooz de deughden van redelijckhept en matichept. Het zijn eenighe/ die de Harpyen uptlegghen op de crachten der winden. Daer worden ooc by verstaē dē dieberjen: want de Harpyen waren geheeten maeghdē/ die gheen vzychten bzinghen/ ghelijck ooc en doen de goederen die men quaelijck vercrjght/ maer wozt gheheeten vupl ghewin/ daermen niet veel nuts van heeft. Den ouden Eson, die verjeuchdicht wozt dooz het toedoen van Medea, is te verstaen/ een Mensch die van langer handt is veroudert in quade zeden/ gewoonten/ en ghebraken/ en achter aen tot kennisse gebzacht/ dooz raedt / oft wijsmakinghe/ daer Medea by verstaen wozt: begheeft hem her-soden/ en ghesupbert te worden/ in den ketel of het badt der redelijckhepdt/ met berouw/ en beteringhe des eerlijcken en deuchdighen lebens. Xengaedē Medea, daer zijn verschepden verclaringhen noch op: eerst/ de gheschiedenis belanghende / meenen eenighe/ dat sy is gheweest een snoode oneerlijcke Vrouwē / die Vader / Moeder/ en Vaderlandt berriedt / en verliedt / om upt blinde liefde te volghen een vzeemdelingh/ onbekent / en eenen ondanbaren ontrouwen Iason, en datse hem tot haer liefde verweckte dooz tooverijē: welke liefde en Houwelijcken also te wege gebzacht/ in haer v-

Sin. gevend
uytlegh op
Phineum,
en den Har-
pyen.

Gulden
lies op
Alchemie
verghelyct.

Historische
verclaringhe
van Phineus
in den Har-
pyen.

Historische
uytlekkinge
op Medea.

ande.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

anderen / en tot quaden epndt comen. Men segt oock / datse dooz haer Const en behendicheyt / tot haer trac ooc het hert en de liefde van oude Mannē / die so groen en vyzpage - sot wierde als jonge knechten: en dit soude zyn / datse oude jongh dede worden. Sommige seggen / datse van Hecate haer Moeder de vergiften / tooberijen / en crachten der crupden / en alderley geneef - const hadde geleert. Men seggt / dat sy een bloem hadde gevonden / daer sy swarte hayzē mede conde wit / en witte swart make: datse oock een badt - water wist te maken / daer sy veel siekten mede genas: en wist eenen dzanc toe te maken / daer sy de Menschen in wepnich tijts mede ghenas / en beter te passe maecte / dan sy te voozen waren gheweest / soo datse verjeughdicht geleken te wesen. En doe de plompe Menschen van dien tijt saghen / datse haer dinghen met vyer koochte in potten en ketels / sy meenden dat sy de Menschen koochte oft soodt om te verjongen. Nu om tot eenigen sin oft leerlijc uytleggh te comen / Medea is gheseyt / datse was een dochter van Aëetus, de soon van de Son / en van Idya, dochter des Oceans: en Medea is te segghen / raedt. Ghelijck nu de Sonne is geleyder en beleyder van Somen en Winter: so is noodigh / dooz goeden raedt te beschicken het ghene noodigh is / so wel tot voedsel / als tot onderhoudt des lichaems. Dese aendachticheyt en voorzichtigheyt een peder in zyn bysonder waernemēde / doet Idya de Moeder wesen van Medea: want Idya beteyckent kennis / en kennis is Moeder van raet. Iason, die beteyckenen mach Artstige / oft gheneef - meester / comende van't woort Isthai, hy leydt met hem Medeam, dat is / den ghenen / die zynen gheest oft zyn Siele wil genesen en toelangen eenige gesonde artstige / welke de wijsheyt is / om een eerlijck Man van goeden verstande / en met wijsheyt begaest te wesen / en behoort geen ander dinghen alsoo in artstige (hoe weerdigh het zy) te hebben: want die niet van hem en leght de begeerten der wellusten / die hem aenghebozen zyn / nemmermeer en sal hy

pet deugdelijc te rechte comen doen / noch en sal gheen eere noch weerdicheyt vercrighen. Daerom segmen / dat Medea verscheurde haer Broeder / en haer kinderen / en haer lant verliet / om Iasonem te volghen. Aldus dan canden wijzen Man ghemacklijck heerschen over de Hemel - teekenen / Sonne / Maen / en Sterren / die eenighe macht souden hebben ons der lachtigh te maken eenige onbehoorlijcke overlusten des vleeschs: als hy maer en matight de gheneghentheden / die hem souden tot eenigh oneerlijck werc aenlocken oft leyden. Daerom was Medea naegheseyt / datse Maen en Sterren af dede comen / en de Blieten der begheerlijckheden te stillen / 't welck 't ghemeen volck heel wat vzeemts heeft ghedocht. Het zyn eenighe / die Medea nemen vooz de locht / en behendicheyt / susier van Circe: dats geseyt / de Natuere: om dat de Const / soo veel sy vermaght / de Natuere naebootst / en hoe sy de selve naerder comt / hoe sy pyzlijcker is. De Sonne is den Vader / soo wel van deene als d'ander / om dat sonder de Godlijcke hulpe / dat welck is de deucht / en cracht der Sielen / Godlijck ons inghebeeldt wesen / men ter Werelt niet goets kan uyt - richten: want in ons / noch in de verhaelde dinghen / is niet goets / dat wy niet en moeten toeschrijven der mildtheyt en grootdadicheyt Gods. Medea ontstact haer quaetwillighe met een smertlijcke blamme der nijdicheyt. Daer en can oock gheen gewisser / eerlijcker / noch hepligher wzaake vooz een eerlijck Mensch wesen geoeffent / dan hem te bewijzen in al zyn doe oprecht / wijs / en ghematight: want so pement hem laet vanghen in de netten / en lijnroeden der onredelijcke vleeschlijcke lusten / 't zy der giericheyt / wzeetheyt / oft dergelijcke / soo heeft hy te vzeesen / of den geeden raedt van hem mocht wijcken / en met den waghen / en inghespannen gheveloghelde Draken / eenen verren wegh henen blieghen. Medea doch weseude des Sonnes soons dochter / wijst aen / dat de wijsheyt ons inghebeeldt en ghebzucht / nae de ghe-

Leerlijc uytleggh op Medea, en haer Consten.

matichtheyt der locht/en de ghedaen-
ten van haer stralen oft hitten: aenge-
sien dat de ghestaltnis en matichepdt
des lichaems/ het welc sontijts wast
dooz de inbeeldinghe oft inlyvinghe
der locht / sontijts dooz opvoedinghe
en onderwijfinghe/ sontijts dooz spij-
sen / sontijts dooz natueren/ en plaet-
sen der Lande daer wy woonen/groo-
te crachten hebben/en vermogens ons
beguaem te maecten/ en begaeft met
wijsheyt. De oude Dichters hebben
dusdaniighe vindingen dooztgebzacht/
de selve versellende met soo selftsæm
gheshiedenissen/ als wy ten deele van
Medea hebben ghehoort/om ons voort
te stouwen/ dat wy ghewapent met

Met hen is comen oock Hecate

Met haer dryvoudigh hooft, verscheyden van ghedaent;

Die van den Tartar swart de dochter is ghewaent.

Den selven Orpheus maectse elder de
dochter van Iuppiter en Ceres : en He-
siodus, van Perles en Asteria. Apollodo-
rus in't eerste Boeck/ ghelooft dat He-
cate, Proserpina, en de Mane/ al maer
eene en zijn: en te deser oorsaeck noemt-
se Euripides licht-bzengster / oft dagh-
bzenghster. Men segt datse hadde een
groulike gesichte/ en een wonder groot
lichaem/ jae van een halve stadie / dat
zijn twee en tsestich stappen en eẽ half/
en dat haer voete krunkelde als slan-
gen/ en 't uyt sien haers aensichts was
ghelijck der Gorgonen / in plaets van
haz/ hebbende een menichte van slan-
ghen/ slingheren/ en aderen: sommighe
d'een onder d'ander gheblochten ghe-
lijck kranffen/ en sluptende oft pijpen-
de/ d'ander haren hals omblichtende/
ander hinghen haer tot den schoude-
ren af. Sy was oock ghenoeemt Brim-
mo, nae een woozdt betepckenende/
groot gherucht/ oft ghelupdt / om dat
doe sy ter Jaght was / Apollo haer
verbolghde om vercrachten / sy maec-
te groot gheraes en getier tegen hem:
oft (soo ander segghen) teghen Mercuri-
us. Men hielse vooz Cominginne der
Wellen / en heerschappije te hebbẽ ober
de dooden. Sy hadde een deel Hon-
den haer achter aen loopende. Eenige
segghen / datse 't hooft bewonden had-
de met kranffen van Epcken loof / en

een ghematichthept des gheests / sou-
den een loflijck / eerlijck en deuchdig
leven leyden. Wy hebben in dees too-
berije van Medea, Hecate, die geoffert/
en aengheroepen wordt van Medea,
daerom sal wel voeggen van haer te
verhalen.

Van Hecate.

D'Ouders van Hecate worden ver-
schepdelijck genoemt: d' een seght/
datse is eẽ dochter der nacht: d' ander/
van Iuppiter en Asterie. Orpheus in zijt
gulde Wlies-repse meent/ datse geboze
is van den Tartarus, en beschrijftse
gaende met den Eumenides tot eenighe
Offerhanden/ segghende:

veel ghestaltigh;

groote slanghen.

Tibullus in't eerste
zijner Elegien/ spreekt van een Too-
beresse/ die soo erbaren was / datse con-
betooberen de Honden van Hecate :
want sy hadde altydt eenen steert van
rasende Honden achter haer. Men
noendese oock Hondt-slaghster / oft
Hondt-zetster / om datmen haer Hon-
den offerde. Men dede haer Offerhan-
den op den dypwegen/ waerom sy dyp-
weeghsche hiet / als woonende in den
dypwegh / om dat de Mane/ Diana, en
Hecate, maer eene en zijn: oft (soo ander
segghen) Iuno, Diana, en Proserpina. An-
der willen datse dypghestaltigh hiet/
om dat de Mane haer vercoont alsmet
met twee hoozner / en bpcans gdel/
daer nae half / en ten lesten heel vol.
Ander / om datse dyp hoofden heeft/
ter rechter sijden een Beerdt / ter
slinker sijden een Hondts / en 't mid-
denst eens Menschen / oft so ander seg-
ghen / van een wilde Sogghen / oft om
datse macht heeft in Hemel/ Aerde/
en Helle. Hecate soudese heeten na He-
caton, dat hondert beteekent / om dat-
se van elck hozen-graen soude hondert
voortbzenghen / dat haer moeste een
ghetal van hondert zijn gheoffert / oft
om datse de ghestozbenen dede hon-
dert Jaren swerben / eer sy begraven
waren. Men meende/ datse de bewaer-
ster was van den huyf-dzempels.

waer uyt den
naem Heca-
te comt.

Wtlegginge op den Metamorphosis. Pub. Ovid. Nalonis,

Sp was seer ervaren in tooverije / en die de swarte Const oeffenden/ aenriepen ghemeenlijck haer / en de Mane. Men aenriepse sevenmael: daer naer dedemen haer een Offerhande / met sommige Gods-dienstigheden/ te weten / die sulckx oeffende/ most gaen ter midbernacht/alleen geleet in blauw/ hem baden in een Vliet: daer gewaschen / most op den Oever een Lam offeren/ haer aenroepen/en offeren homich: dan most hy henen gaen sonder om sien / of de Offerhande was van geen weerde: doch hoozde by veel gerucht van Honden ghebas/en anders/ hem genoech veroorzakende daer naer om te sien: het vertoonde hem oock veel grouwlijcke ghesichten. Het zijn eenige die schryven / dat Hecate dochter van Perses was / seer tot jagen ghe-nepcht / maer doch seer wreedt: want niet comende treffen het wildt datse volghde / loste haren pyl op den eersten mensch die sp ontmoetede / van quaet-heit. Sp was d'eerste die ghebonden heeft t' vergift / regael / waerom sp werdt ghehouden vooz een vzeelijcke Goddinne der Hellen. Sp versocht de krachten van alle crupden diese vont/ de selve haer gasten teten ghevende. Ten eerste dede sp sterben haer Vader met vergift / nemende zijn heerschappije tot haer: stichtende een Capelle vooz Diana, alwaer sp op offerde de voozby-gangers. Eynelijc gehouwt met Aetus, hadde by hem twee dochters / Circe, en Medea, en eenen soon Agialus. Circe geleek haer Moeder/ vergaf haer Vader / en dede veel quaets: maer Medea was heel anders gesint: want sp was sozghbuldich om den menschen te helpen/ en van siecten te ghenesen/ hebbende van haer Moeder/en van haer suster Circe, veel ge-neef-crupden leeren ghebruycken. By

Historisch
uytlegh van
Hecate.

dese Hecate wozt verstaen / den reghel en de cracht der beschickinghe Gods/ welke den sterlijcken Menschen niet bekent wesende/ is gesept dochter der nacht/als verborghen en onsenlijck. De ghene die Iuppiter gheloofden den Heerschapper der ghemeneer Werelt te wesen / bekennde dat alles van hem voortquam/ hebben dees cracht/ die heymelijck van den Sterren af- bloept/en haer werck heeft in den lichamen hier beneden/ geheeten Hecate, dochter van Iuppiter en Asterie: maer de ghene die geschreven hebben/ dat de Sonne alles hoozt en siet / en de heele Werelt bestuert / hebben gheacht dat Hecate, te weten / de voozverhaelde cracht/ was de dochter van Perses. Sp was gheheeten dach-bzenghster / om datse afdaelt van dees eeuwighelijck-ten/den Sterren. Sp is geheeten Coninginne der Hellen/ om dat alle menschen onderwozpe zijn der Godlijcker beschickinge. En dees verwoede Honden diese volghen / zijn d'ellenden en benoutheden / die den Menschen dooz dese beschickinghe toecomen. Daer grouwlijck wesen beduyt/ de menich- te der quaden en tegenspoeden / die dit sterbich arm Menschelijck leven is onderwozpen.

Singheven
den uytleggh
op Hecate.

Van Luna, oft de Mane.

Om dat oock in de tooverije van Medea, van de Mane wozt verhaelt / en om het onderschepdt te verstaen / soo veel het is van Hecate, Proserpina, en de Maen / soo vintmen dat hen verscheyden Ouders worden ghegheven: de Mane soude de dochter wesen van Hyperion, oft van eenen Coningh Pallas, gelijk Homerus seght in den Lossangh Mercurij. Maer Hesiodus houtse dochter van Hyperion, en Thia, daer hy seght:

Hyperion en Thia in liefden eslaem ghepaert,
Teelden de Mane en t'licht dat elcken dach verclaert,
En daeghraed root gheooght, die mensch en Goder ooghen
Ontsluyt, en comtse vroeck het morghen-licht vertooghen.

De Maen
heet Phoebe
na Phoebus.

Daer wozt upt gerneent/datse haer claerhepdt ontleent / en heeft van de claerhept der Sonnen/Phoebus gehee-

ten wesende/ waerom sp Phoebe ghe- noemt is: sp soude ghebozen zijn in Delos, en daerom heeten Delia, oft Delosfche.

Dilia na
Delos, ooc
Cynthia n
eenen ber
in Delos.

k Cyna
a na ce-
bergh
Delos.

Delosche. Sp schijven haer te hebben
Wagen en Peerden / t'een wit / en t'an-
der swart. Maer Ovidius in sijn eerste

De Mane, so sy plagh, sal in den
loop volheerden,
Op haren Waghen schoon, en

Doch Homerus in den Loffang van de
Mane / seght niet alleen / datse op den
Wagen is gewent geboert te worden:
maer met een soete Poetsche aerdic-
heyt verciert / datse haer kleedde met
een wit kleedt / en dedet weder upt als
sp wilde: als offe na de verbwe van haer
cleedt / alsnu clær waer / en dan strax
weder doncker / en belemmert: en segt
dat eer sy haer cleet aentrock / haer sel-
ben wiesch in den Ocean. Ander hebbē
de Mane ghemaect de dochter der
Locht / en haer eē dochter bygeboegt /
den dauw / wesende die dē crupden des
helts voedebe. Sp meenden in voortij-
den / datmen de Mane kon betooveren /
te meer dat sp sagen datse van dē aerd-
cloot beschaduwet ghezecklijck was /
oft in Eclips. De Poeten hebben oock
van haer bypagie verhaelt / als van
Endymion, die haren loop socht te lee-
ren / waer upt de versteringe ontstont /
dat hy by haer stey / en hadder vijf-
tich kinderen by: oock van Pan, en der-
ghelijcke versieringhen / hier onnoo-
digh. Laet ons liever sien / met eenige
verclaringe te epndigen. Met wepnich
woozden is te verstaen / wat de oude
Beydenen van haer hielden: sp segghen
haer te wesen dochter van Hyperion,
om dies wille dat die Hemelsche licha-
men hier boven ons loopē met een sta-
dige beweginge / en seer snellijck. Hier
upt is ontstaen dit wooydt Hyperion,
so veel gheseyt als hooghloopende. An-
der gheen acht nemende op d'epghen-
schap des wooydts: maer meenen / dat
eenen gheheten Hyperion, den ersten
was / die ten loop der Hemelsche lich-
ten heeft waer ghenomen / en daerom
geheten wert Vader der Sterren / en
boven al van Sonne / en Mane. Dewij-
le dat de Mane haer licht ontfanght
van de Sonne / wozyt sy dochter / en
sontijts suster der Sonnen / geheeten:
oock om datse meende beyde van Hy-
perion afcomstich te wesen: ghelijck sp
op eenen tijt is ghebozen / en van eenen

Boeck bande ghenesinghe der liefden /
geester haer twee witte / seggende:

almachtigen Vader voortghetomen.
Sy wozyt gheseyt op eenen Waghen
te baren / om haer snellheyt wille: en
van rocken te veranderen / om haer
veranderinghe wille. By haer zijn
ter deser ooytaecken vergeleken / licht-
beerdige / oft ongestadighe Menschen.
De Gade hebben om den aerdt der
Manen / en sulcker Menschen upt te
beelden / versiert / dat de Mane op ee-
nen tijt haer Moeder heeft ghebeden /
dat sp haer wilde maecten een hemde /
dat haer hoegen mocht om te bzagen:
de welcke antwooyde / dat en waer niet
mogelijck te doen / om datse d'een rep-
se rondt en vol was / dan met hoecki-
ghe hooznen / van wassende / dan af-
gaende / en verminderende / so dat haer
hemde scheuren int wassen / en afval-
len soude als sp verminderde. Sp
wozyt oock gheheten Lucina, om dat
de Mane half wesende / de bochtiche-
den toenemende / verlicht de baringhe
der Vrouwen / en den kinderen in het
licht bzenght. Sp hadde by Iuppiter
een dochter / geheeten Erse, dat welck
op Cyter is gheseyt / den dauw / den
welcken verandert in veel / oft wep-
nigh / na dat de Maen is vol oft ijdel /
sp heeft wonderlijck haer werck in al-
le gewas / en natuerlijcke dinghen / als
een heerlijck / en den Menschen en seer
behoeflijck licht vanden Heere gescha-
pen wesende. De fabel van Hyrie,
wrens soon van Phillis so beuint was /
dat hy hem alles gaf: en doe hy hem
eenen Stier ontfeyde / den jongen hem
van een Clij afwiery: doch in een
Swaen veranderde: en de Moeder zijn
doot beschreyende / in water versmol-
ten is / wijst aen / dat men de jeught
niet en moet al haeren wille doen / op
datmen ten lesien daer dooz niet en
comt in grooten rouwe / als sp te seer
overwillich wozyt: want alsinen den
Wjngaert zijn overbloedighe rancken
niet besnoept / krijchtmen daer afon-
smaeckelijcke bitter druppen. Nu be-
hoeben

Van themde
vande Mane

De Mane
wort oock
Lucina ge-
heeten.

Erse, den
dauw, een
dochter der
Manen.

Wteleght
op Hyrie, en
Phillus.

legginge
n de Mane

hoeben wy te comen tot Theseum, die van Medea schier met vergift soude omgebacht hebben gheweest: Op dat wy verstaen / wie hy was / en van waer hy quam / doe zijn Vader Aegus hem werdt te kennen aen zijn sweert / en soo seer blijde was.

Van Theseus.

Theseus was den soon van den Coningh van Athenen Aegus, welken Aegus afcomstigh was van den grooten Athenischen Coningh Erechtheus. Aegus werdt lustigh om weten / hoe hy best aen geslacht comen mocht / oft kinderen winnen / schijnende hier in te willen volgen den raedt der Godden: des reysde hy te Delphos dit vraeghen aen t'Ghehepmiss van Apollo, daer hem geantwoort was / gelijk of hy gheen Vrouw en most bekenen / tot dat hy weder t' Athenen waer ghekeert. Ant wederom reysen nae Athenen / quam hy in een stad / Troezena geheeten / daer woonde diese hadde ghebout Pitheus, den soon van den machtigen Coning Pelops: Met desen quam hy hem ober ders antwoorde beraden / dewijle die Ghehepmissen dickwils twijffelige antwoorden gaben. Pitheus dit hoorzende / en zijn gemeensamhept lievende / bzicht dooz wijsnakinghe en anders soo veel te weghe / dat hy Aegum hy zijn dochter Aera dede stapen: doch genoegh onbewist: Aegus bevinde dat het de dochter was van Pitheus, wiens gheselschap hy ghenoten hadde / en denckende of sy bevizucht mocht wordē / liet hy haer een sweert / en schoenen / die hy verborgh onder eenen grooten steen / die onder so veel uytgeholt was / als hy behoefde / om dit te leggen: En hy belaste haer / so sy een knechtken hadde / en dat het tot danlijcken ouderdom quam / of, soo sterck waer / dat het desen steen konde opnemen / en nemen dat hy daer onder hadde gelaten / sy soudet hem t'hups sependen met dese teekenen / sonder datter remandt anders yet af weten soude. Dit ghedaen / hy trock naer Athenen. Aera creegh eenen schoonen soon / die sy liet noemen Theseus, nae dit legghen

De geboorte
Thesei.

der teekenen; want Tithenai, is gesept / legghen. Ondertusschen liet Theseus Moeders vader het gerucht gaen / dat Theseus was den soon van Neptunus: want de Troeseners hieldē desen God in grooter weerden / hem aenbiddende als beschermmer van der stad; dus was Theseus daer oock in groot aensien / bewijsende van de eerste jaren zijner jeughet / een sterckhept des lichaems / een groothet des gemoets / en een natuerlijke wijshept / met eenen stabighen en sedigē sin. Zijn moeder epudlic bzicht hem by den verhaelden steen / hem verhalende de waarhept zijner gheboorte / en wie zijn vader was / en liet hem uyt nemen de lit teekenē / die zijn Vader tot kennisse daer hadde ghelaten / hem radende / hem te gaen binden tot Athenen. Theseus was seer belust te volgen de cloecke stoute daden van Hercules, die zijn maeghschap was / en hadde hē daer te Troezena gesien / met zijn groot Leeuwen-huyt om t'lijf. Hy hoorde geern van zijn daden vertellen / daer hy snachts oock afdoonde. Alsoo hy nu reysen soude naer Athenen / wert hem gheraden / al de Zee zijn reys te doen / om dat te Lande den wegh heel was onbepl / om de wille van de breezlijckefelle straetschepnders / die daer waren / seer sterc / snel / en stout wesende. Desen wegh woude Theseus heel geern doen / het welc zijn Beste vader noch Moeder hem niet konden ontraden: want hy woude hem daer tegen dat geboefte beproeue / t'welk een oorfsack was / dat dooz hem den weg gesuybert wert van den quaetdoenders / him gerechtlijck doende lijden / t'geen sy ander ten onrecht hadden ghedaen. Den eersten Roover die hy onbzocht / was in t'Landtschap der stad Epidauren: desen droegh gemeentlijck een knodse van Coper / waerom hy gheeten was Corynetes, dat is knodse-dragher. Dees knodse droegh Theseus mede / en wilde alstijot draghen / ghelijck Hercules zijn Leew-huyt / tot een teeken van zijn eerste proef-stuck zijner vromhept. Hier naer versloegh hy noch eenen in de enchte van Delopomnesen / die Polypemon hiet / oft Pnyocampes,

Theseus
suyvert de
weghen v
den straet-
schenders
moorders.

om dat hy de Hijnboomen boogh / en den Menschen daer aen bindende / van een verscheurde : met noch eendeel ander straet-roovers/en moorbers: oock een gedrocht / dat in Attica veel quaets dede. Eynlijck in Athenen comende / bondt hy de Stadt in beroerte / dooz tweedzachten / besonder het Coninglijcke huys van Aegus , om dat Medea ghebannen uyt Cozintzen / was gecomen haer vertreck nemen binnen Athenen / en hiel haer by Aegum : welken (alree oudt wesende) sy hadde bezlooft kinderen te doen hebben / dooz de cracht van eenige dzancken der Artsnije. Maer sy hebbende den snof wech van Thelei comst / en den goeden Aegus niet wetende wie het was / naebedenckich wesende / en hem niet betrouwende : heeft Medea soo veel te weghe ghebzacht / dat hem Aegus te vast soude nooden / alsoo men een reysende vzeemdingh pleeght / en dat hy hem aen tafel vergheben soude / en hier toe hadde sy eenen koy toegemaerckt. Theleus ghenoodt wesende / wilde niet naelaten te comen tot de maeltijt / sonder doch te seggen wie hy was : maer wilde Ageo oorzake en stoffe gheben / om hem te kennen. Als men de spijse ter tafel hadde gedient / troock Theleus zijn sweert uyt der scheyde / als of hy daer mede hadde willen snijden : en toondet met eenen Ageo, die dit sweert strack werdt te kennen / en smeet met eenen den kop om verre met het verghift / dat om hem bereydt was / om hem te gheben. Doe hy hem met onderbzaghen en ondersoekinghe genoegh kende : stont hy in openbaer vergaderinghe toe / en beleedt hem zijn soon / erfghenaem / en naecomer in't Coningrijck te wesen. Hier nae hadde Theleus krijgh / strjdt / en overwinninge teghen Pallas, den Soon van Pandion, wiens aenghenomen soon oock was Aegus : Desen Pallas, hadde vastlijck gehoopt de Croon van Athenen te hebben nae de doot Aegi: Daer nae gingh hy bebechten den sellen Stier van Marathon, die veel quaedts dede in het Landtschap Tetrapolis: en hem levende gevangen hebbende / bzacht hem in

de Stadt / dat hem peder mocht sien: daer naer offerde hy hem den Apollo van Delphos, oft de Diana van Marathon. Doe hy nu veel kloocke stucken hadde gedaen / en veel abouturen overcomen: Mocht die groote bzeucht in Athenen geschieden / daer onsen Doet van schrijft / en zijnen lof gesongē worden / ghelijck men gemeenlijck dede ter eeren sulcke Helden / die soo veel goets tot het gemeen beste deden. Hier volgt nu / in de beschrijvinghe van onsen Doet / den krijgh van Minos teghen die van Athenen: Van ick acht dat hy schrijft / als versierende : Want doe Theleus tot Athenen was gecome / was den krijgh al geschiet / en den vrede gemaerckt / dat Minos Jaerlijck syeven Dochters / en so veel Jongelingen / neghen Jaer achter den anderen / soudent gelevert worden. En doe Theleus Athenen was comen / quamē Minos Gesanten de derde reyse / om den Tribuvt van het derde Jaer: Daer groot moeren dooz ontstont tegen Aegum, sulck verdzagh te hebben ghemaerckt / dat de Bzorgheren hun lieve kinderen soo moesten gemissen: Waerom hem Theleus willigh over gafom mede te trecken: Ghelijck hier van volght in het achtste Boeck. Ick sal doch de oorzack van desen krijgh hier verhalen / op dat men wat verclaringhe hebbe.

Daer was inde stadt Olympia alle vijf Jaeren een groote Fcest / en vergaderinghe van volck / alwaer vijfder ley spelen waren gheoeffent / met woestelen / loopen / springhen / wozen / kaetsen / oft ander dergelijcke spelen: En alsoo hier veel jonge Heeren quamen / om prijs en eere te ghewinnen / was hier oock gheromen Androgeos, den oudsten soon van Minos, Coning van Creca, den welcken den prijs van het wozen stelen hadde vercreghen / dat een seer groote eere / en hoogh geacht was. En ghelijck sulcke verwinners dickwils van ander daerom seer wieden benijdt: So zijnder geweest jonge Edellipden van Athenen en Megara, die hem te deser oorzack verradelijck oft met laegh-leggen hebben omgebracht in het Landtschap Attica: Waerom

Oorzack
waerom dat
Minos tegen
die vā Athenen
krijgh
voert.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

Coningh Minos, den Vader/ seer droef en tooznich/ quam op die van Athenen met uytgeroepen openbaer Oozloghe wzeken de doot van synen soon/ bedarf al 't Landt; boven dien quam ober dat Landt een onvzurhrbaerhepdt/ dierentijdt/ Beste/ en meer ander plagen/ dat oock de vlieten uyt d'oozghden. Summa / Minos flechte de en wierp heel in den gront de stadt Megara, en doode de Coningh Nifus, die zyn eppen dochter Nifa, dooz sette Liefde / hem hadde in handen ghelevert: Waer van in 't achtste boeck sal volgen. Wy sullen nu van 't hoozige behoeven te doen eenige verclaranghe. Erst/ dat Theseus gehou den was te wesen den soon van Neptunus, is te weten / dat men in die tijden/ alle doozluchtige/ oft vermaerde Hel den/ (daermen schee in te sien pet meer als menschelijck/ so in crachten/ deugden/ en hoozspoet in hun aenlagen/ bysonder als so ter Zee pet lozjck uyt hadden ghericht/) noemde kinderen/ oft sonen van Neptunus. Dat Ageus den vromen Theseum zijnen soon verlost/ en behoede vooz het schadelijck bergift/ gheeft te kennen/ dat menichmael de voozlichticheyt/ oft wijsheyt/ vbandighe quade aenlagen belet/ doet vermijden/ en nalatē veel wzeede boosheden/ op dat de gerechticheyt / oft de vzooinhepdt niet te niet ghebracht en soude worden. Woozts Ageus in de meeste vzeucht al tijdt noch beducht/ en sozghvuldig/ bewijst/ dat een wijs Man al tijt moet voozlichtich wesen/ alst hem wel gaet/ en bedencken dat het naemaels hem qualte gaen mocht: Oock in tijde van vrede zyn de wijs vyzuren sozghvuldich hun grentsen/ en Steden te vooz sien/ teghen dat hun noot van krijgh mocht overballen. En ghelijck Ageo in die groote vzoelijckhepdt ghebootschap werdte / dat hem Minos zyn Rijcke wilde benemen: Zoo is hier te aemnercken/ dat in dese Werelt niet gestadigs en is: Maer dat al des Menschen tijdelijcke soetichepdt is met bitterhepdt ondermenght/ dat al tijdt blpschap / en droefhepdt by beurten ons tijdelijck leven comen vergheselschappen: Oft nae 't spzeck

Verclaringe, wierom Theseus was geheeten soon van Neptunus.

woozdt/ dat Ageus sepde / dat de blijschap onghestadich wesende / gemeenlijck eenighe droeffentse mede brenge. Minos, doe hy hem tot den krijgh tegen d'Atheners berepde/ nam verscheyden Eplanden tot zijner hulpe/ onder ander 't Goudt-dzichtige Syros, en 't schoon marmozighe Paros: oock had hy 't zjner hulpe het Epland Cythnos, het welke de boose Maeght Arne soude verraden / en ghelevert hebben: Hebbende dese gierighe daer vooz begheert een deel goudts / waerom sy verandert is gheworden in een Cauwe: Welcken Voghel noch soo geern goudt siet / dat al waer hy vint Gouden penningen/ oft ringen/ alles steelt en wegh draegt/ soo hy can oft mach. Dit wil beteykenen/ dat een Mensch van leeghen en snooden ghemoede / wiens Stele dongherechtighe giertichepdt is inghelijft oft inghedzucht / hoe hy van ander zeden / cleeren / oft landen verandert / so wil nochtans dat ingwoztelde snoosde ghebreck zjn plaetse behouden/ wesende dooz ghewoonte in naetuer verandert: Doo dat sulcken Mensch niet zjn dooz onrecht besmeurde handen/ oock een leelijck gherucht gherijght/ ghelijck de Cauwe swarte clauwen heeft / en met swarte pluymen is bedekt. Onsen Doet beschrijft voozder de Best / die daer was gheweest in de Stadt/ en 't Epland Egina, by Creta: Daer hy/ als goet na tuerkender/ beschrijft het begin van dese plaghe. Iuno was op dat Lant/ oft op Eacum den Coning/ seer vergramt/ dat is/ dat Iuno de locht wesende was vol hittrighe en onghesonde verdozventheden: Hier Maenden was den windt Zupdt / dat de vlieten en boznen beverlcht werden: Ober al saghmen niet dan Slanghen cruppen/ die met hen giste alles verdozven. De Meren dooz 't bidden van Eacus in Menschen verandert / ontte herbullen 't Landt Egina, by dat eenighe meenen/ waren volcken upt d'omliggende Landen/ die Eacus hadde ontboden/ om zjn Egina te bewoonten/ soo dat het in zjn voozige gheluckighe landt-neeringhe is gheromen. Het zjn oock de blijghe Landt-bouweren te ghelijcken

Wtlegginge op de Fab van Arne, die in een Cauwe veranderte, te weten, die in den Nederlandtschen text wort Sthonis 't recht ghe-noemt.

Den text in Latin. Impia pro didit Arne Sithoni acceto, quod aurora proposcerat auro: mutata est in avem, quae nunquaque diligit aurum. Nigra pedes nigris velat monedula pennis. lib. fol. 121. vers. 466.

gelijcken by de sozghbuldige Mieren: om dat sy des Somers alderley gheswas / en bychten der Aerden / die tot nootduyft dienē / vergaderen / en bewaren tegen den Winter / gelijck de Mieren oock doen / die hen behoeflijckheyt so by een byngen tegen s' Winters / als op t' Welbt niet te vinden is. Het hebben oock de Menschen den Mieren te gelijcken / dat sy in den bloepsamen en bychtbaren Sommer van hun jeugt en

Mansamen tijt / tegē den rouden griffhappigen Winter / des arbepts onbemoogenden ouderdoms / wat hebben om by te leven. En boden dit / oock te hebben vercreghen eenen goeden naem / die in eeren eeuwigh geruchtig lebe. Hier naer wordt verhaelt 't verlieben van Aurora op Cephalum, den Man van Procris, so dat wel behoefde te weten / wie en wat dese Aurora is.

Van Aurora.

Hesiodus in zyn Goden gheslacht / seght Aurora te wesen de dochter van Hyperion en van Thia, en suster van Sonne en Mane / ghelick wy een weynich hier vooren hebben gesept. Ander makense dochter van Titan en van der Aerde. Oude heetense Doozloopster / en Camer-mept van de Sonne : gelijck de dagsterre Lucifer is den Doozlooper van Aurora, de dagerade / oft mozgenroode: Want sy / te weten / Aurora ver-

condicht den Menschen de aenstaende comst van de Sonne. Homerus in zyn Goden Loffangh van Venus, seght / datse roosverwige vingeren heeft / van weghen haer roothepdt / en datse haer hoeren doet / sittende in een gouden gestoelte. Het versieren oock de Poëten / datse in eenen koetswaghen sittende / wort voort getrocken van hier roode Peerden / nae 't getuygnis Virgilij, int 6. Boeck der Aeneidos, seggende:

Dus prätende onderlingh, ten halven Hemel-cloot

De gulden dagerade alree was opghelovghen,

Met haer vier Peerden schoon roofverwigh voortghetoghen.

Elder geeft hyper haer maer twee / doch oock roosverwigh. Theocrites gheeftse in zynen Hylas, geen roode / maer witte Peerde / daer sy mede na Iuppiter repst. Haer wort oock gegheben 't vliegende Peert Pegasus alleen / dat haer gewent soude wesen te dragen / gelijck wy vooren hebben verhaelt. Homerus in Mercurij Loffangh / segt / datse opstaet / stighyt upt den Ocean, alsoo wel als de Sonne / en ander Sterren / en datse van daer opclimt om hoog / om te verspreyden het licht over de Werelt / nae datse den nacht in de vloeden van der Zee Oceaan heeft oberghebracht. Aurora was seer verliest op Tithon, om zyn groote schoonheyt / en volmaecte gestaltenis des lichaems. Desen Tithon was de Soon van den Coningh van

Tropen Laomedon, en was oock den Broeder van Priamus, doch van verschepden Moeders : Want de Moeder Priami, was Leucippe : maer de Tithons, was Strymo, oft Rhoeo : En soo ander willen / een dochter van Scamander Aurora dan op Tithon so verliest wesende / hief / en hoerde sy hem op in de Hemel / en de schick-goddinnen vercregen zyn onsterflijckheyt : Maer Aurora haer vergift hebbende / door den selven middel / oft met eenen te vercrigen zyn jeughdigh blijven / en nemmer oudt te worden / werdt hy eyndlijck soo oudt / dat men hem in doecken winden / en wiesgen most als een kind / om hem te doen slapen. Al lagh doch den Man van Aurora Tithon dus van ouderdom inde wiege / so segtet Virgilius af / hoe dat

Aurora, alsoofse opstaet, die bedstede saffranigh

Van haren Tithon laet.

- Tithon hadde by Aurora twee sonen / Memnon, en Emathio, van welckē Maedonien den naem ghēkreegh : En een dochter / geheeten Iodame : Sommige seggen oock eenige Winden van Astræ

Titan. Aurora, doe sy haren Man soo heel oudt / en onbemoogende sagh / veranderinge hem in eenen Daulo-krekel oft Stapel : Welcke hen oudt belastende / en sterben niet / maer verjeugdighen en

Aurora de morgenstond, is de camer-mept en doozloopster der Sonne.

Dagsterre voorlooper van de morgenstond.

Van de Peerden van Aurora.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

ghen en herwaffen. Dit veranderē sou-
de hem gheschiedt wesen / ter oorzaeck
van de doofhepdt die hy leedt / om de
doot van sijne soon Memnon, waer van
volggt int 13. Boeck: want dese boot-

Hy, die onsterflijckheyt hadde,

En vleughels noch daer toe, int

Anders seggen / dat hy Auroram sijn wijf
badt / dat hy dees onsterflijckhepdt
mocht van hem leggen / naedemael dat
hy om sijnen grooten ouderdom niet en
con hebbē sijn vermaeck in de vzeuch-
den van deser Werelt: Het welck niet
moghelijck wesende hem te bewilli-
ghen / veranderde hem in eenen Sta-
pel. Van desen Tichon soude gebouwt
zijn de Coninghlycke Stadt der Per-
sen Susa. Aurora (so Paulanias beschrijft)
was oock verliest op Cephalus, den
Soon van Aeon, oft van Aëolus, maer
niet Coningh der Winden / wesende een
uptnemende schoone Man: Sijn Wijf
was Procris, dochter van Erechtheus,
oft van Hyphilus, Coningh van Athe-
nen / welke oock heel volmaeckt in
schoonhepdt was. Aurora dan op Ce-
phalium verliest / dede (also onsen Doet
voortz verhaelt) dat eyndlijck Pro-
cris scheen beweeght tot ontrouwe /
daer sy den gheest / maer 't lijf niet me-
de con verschuldigt / oft bebleekt heb-
ben. Sy meende haer man was wijt
van haer wech / oft verlozen / doe hy
van Aurora ontschaect geweeft zijn-
de / vooz haer stont verschepen / haer
aensprekende / en sy hem ontseggende /
dien sy boven al begheerde. Eyndlijck
nae de verbradinghe ghebruedicht /
gaf Procris haren Cephalo den hondt
Lelapa, en den seldtsamen schicht / din-
ghen die sy van Diana hadde. Doe ter
tijdt was Themis van haer Ghesepm-
nis verjaeght upt Thebes, van den
Thebeschen / om dat se de antwoorzen
soo belannert en onwonden gaf / dat
syse niet verstaen konden. Hier om ver-
weckte Themis teghen die van Thebes
eenen wonderlijcken grooten weerden
Dios / die het landt gantsch verdoof.
Hier schickte Cephalis sijnen hondt na:
Welken / doe hy de Dios meende te vat-
ten / werden dees twee dieren in stee-
nen verandert. Sy was oock verliest

schay hoozende / hy wery zijn armen
upt als om te willen vliegghen / en hem
gaen sien / so dat hem doe vleugelē zijn
gewassen / twelc Horatius in zijn 2. Ge-
dicht-boeck hast maect / seggende:

alfoot'scheen, verworven,

eyndt noch is gheforven.

op den dyp-vaderschen Orion, dien sy
ontschaecte / en vzaecht te Delos: maer
dooz taenhitzen van haren broeder A-
pollo, sy hem onbewijst self met eenen
pyl in't voozhoofst trefte / en doode:
Doch sy van Iuppiter vercreegh / dat
hy plaetse had by den Sterren in den
hemel. Astræus won aen haer eenighe
Winden: doch 't is tijdt / dat wy er-
ghen wat merchs upt al dees stoffe
soecken te crygghen. De geboozte van
Aurora, is upt te legghen / ghelijck
die van de Mane / daer te voozen van
is verhaelt: Haer roode mondt / en
roose roode vingheren / betepckenen
haer rootheit / ghelijck haer Beerden
en gulden wagen doen / oock haer snel-
hepdt bewijzen. Die van de witte
Beerden segghen / en nemen geen acht
op de optreckende dampen: Van al-
leen op de ghedaente des lichts / oft
der claerhepdt. Dat Tichon Aurora
trouwde / nae tseggen van eenighe / sou-
de wese geschieden is / om dat hy trou-
de een Vrouw die heel nae het Ooste
woonde / daer hy de vooznoemde kin-
deren by hadde. Hy quam tot sulcken
ouderdom / dat men hem most hande-
len als met een kindt: waer upt de Fa-
bel ontsaet is. Maer dat hy in Dauw-
krekel oft Stapel was verandert / is
te segghen / dat de Oude luyden ghe-
meenijck veel praet hebben / moeplijck
oft quellijck zijn / geern hunselven pyg-
sende / den voozledē tijt lovende / en den
tegenwoordighen verachtende / gelijck
Homerus zijnen Nestor uptbeeldt / oft
beschrijft. Doech oberstaede ander upt-
legghinghe / hebben merckelijck de
Ouders met dese fabel willen aentwij-
sen / dat den Mensch ijdt samich hem
sal schicken al verbragende te verwin-
nen / de teghenvallende aenbechtigen /
oft swaricheden deser werelt / die alle
t'samen met der doot afghegrenst / en
van hem afghesloten worden / waer
om die

Aurora was
oock ver-
liest op Ori-
on

Wtleggin-
gen van Au-
rora en Ti-
chon.

om die so heel lange leben/ dooz de gebreken des Ouderdoms/winschen om van de pijnlijke menichvuldige ellendicheden der Natueren te zijn verlost. De gabe oft r'gheschenck van de cupsche Diana dooz Procris ontfangē / eerst den schicht / die geen tijts vergeefs en trefte / waer mede Cephalus het landt verderbeude wzeede Dier ombzacht / is de rechte daedlijke redelijckheyt / die ober al epndlijck verwint / en wderom met los en eere haer selben aanbiedt diese oeffent. By den Hondt / een ghetrouw beeste wesende / wordt verstaen de ghetrouwicheyt / die een eerbaer ruyffche Vrouwē altydt haren Man is schuldigh : haer niet latende verwinnen van eenige genegentheden / die zijn eere eenichins mochten aenstooten oft quetsen. By dit verbervende Dier / wesende eenen grooten quaden oft argen Vos / is te verstaen d' onbehoorzijcke oneerlijcke liefde / altydt wesende vol bedzogh / gelijck den Vos hebbende Wolven tanden / die de eerbaerheyt oft eere met so ongeneeflijcke raserije quert / datter altyt het littecken van blijft. De ijverige Procris, die soo ontstelt quam soecken / dat se niet hadde willen v'indē / wijft aen / dat Wjff noch Man sulcx oock niet soude volgen / om niet een dootlijcke smerte te moeten lijden dooz berouw / boelende den schicht der wzaeghende redelijckheyt / van soo dwaeslijck hem te laten verleyden dooz al te licht geloove / daer de blinde ijverende liefde seer toe gheueghyt is. Dat Aurora Moeder van Winden soude wesen / dat (seggen sy) is / om dat met den morgenstont eenige Winden gemeenlijck verheffen. Wy mochtē ooc wel in dit Boeck een epnt maken met Minos, den Coningh van Creten / op datmen wete wie hy is geweest / en watter meer af te vertellē is.

Van Minos.

MInos was den soon van Asterus, Coning van Creta, dat nu Candia heet: maer hy wozt geheten (na de versieringhe) den soon van Iuppiter en Europa, die Iuppiter in Stiers ghedaente ontshaecte / also elder r'zijner plaetse

is verhaelt; Want alle vermaerde Coningen van oudts tijds / hietmen Iuppiters kinderē. Na Asteri zijns Vaders doot / wilden die van Creta hem de nabesittinge des rijck weggeren: des hy / als listigh wesende / om volck te vzedighen / hun wijfmaecte / den soon te wesen van den grooten Iuppiter, twelc hy hem daedlijck bewijsen v'ilde / met een teecken / dat van der Zee soude comen: Want hy hadde Neptuno beloofte offeren / sulcx als hy hem soude van den Zee-cant toestieren. So isser van dat heenen tot hem ghekomen eenen schoonen witten Stier / waerom het volck als Godsdienstich hem gheloofden / en het Rijck onberhindert lieren besitten: Doch hiel Neptuno zijn belofte niet: Hy offerde eenen anderen Stier / en behiel desen tot voort-teelinghe / om gheslacht van te queecken. Waerom den Godt toornigh / verstoorde zijn huys / met grouwlijcke overspelen en gedzochten / die Pasiphaë doortbzacht / als int naevolgende Boeck nu volgen sal. Minos hadde hy hem een oudt vroom wijs Man / daer hy veel van hiel / gheheeten Radamanthus, den welcken hy in handen gaf te handhaven de Wetten en rechten in de Stadt / en buypen hadde hy daer ober gheselt Talaes, die men toenaemde / van het Coper / om dat hy in Coperen platen ghesneden dzoegh de Wetten / die men op t'landt te onderhouden hadde. Minos hadde d'zj sonen / en twee dochteren / Androgeos, Glaucus, en Deucalion: den eersten was / daer den krijgh om viel teghen den Atheners: Welcke van Minos veel geleden hebbende dooz den wzeeden krijgh / t'edert veel van hem r'zijner oneeren versiert / en spotlijck ghedicht hebben / ghelijck sy daer in seer constich waren / en groote meesters: Soo dat hun Tooneelen / Speel plaetsen / en Boecken vol waren van de valsche schandalen sijns huys. Zijn dochters waren / Phædra, en Ariadne. Men seght / dat Minos verbolghende Dædalum tot in Sicilien / werd om ghebracht verradelijck van des Coninghs Cocali, van Sicilien dochters / die hem in de badtstove met heet wa-

Minos be-
droog Nep-
tunum, en
werdt daer-
om gelteft.

Leerlijck
lytlegginge
van Cepha-
lus schicht
in Hondt.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

Minos met Rhadamanthus en Aëacus waren Richteren der Hellen.

Van Rhadamanthus en Aëacus.

Noch geschiedighe uylegginghe op het volck uyt den Mier.

ter soo verschouwen / dat hyder van starf. Minos (nae der Poeten dichten) Rhadamanthus, en Aëacus, waren nae hun doodt de Richteren in de Helle. Rhadamanthus hadde t'oordeelen de Sielē van Asien: Aëacus, die van Europa: en Minos te siffen het verschil / dat dese twee onderlinghe hadden: en alsoo souden de Sielen bestelt werden elck in zyn plaetse. Rhadamanthus woxt oock den soon van Iuppiter en Europa ghesacht te wesen en was vermaert van weghen zyn s'ldtsaem verstandt / ghematichtheit / en ooyrechticheit: gelick die van Creta waren vermaert / om t'goet recht dat sy onderhielden / soo was desen dan geschickt tot een Sielrichter in de Helle / met Aëacus, den soon van Iuppiter en van Aëgina: welke Aëgina Iuppiter bzacht in t' Epland Delos, om te heymelijcker haer gheselschap te hebben. Sy hier dan bezucht wordende / en Iuno dit vernemende wert bergramt / en dede daer in t' landt comen een Slanghe / die al de wateren bedoxt / en giftigh maecte / daer de boozverhaelde Deste van quam: so dat Aëacus, sonder ondersaten zijnde / t' volc van Mieren gecreegh / die na Myrmex, dat op Griecx een Miere is / hieten Myrmidones. Nae zyn Moeder werdte oock t'landt Aëgina gheheeten. Refsens, dat wy cortz verhaeldt hebben van den Myrmidones, zyn eenighe die segghen / dat t' Eplandt Aëgina so quaelyck bevolckt was / om dat het soo staddigh was afghelopen van den Zee-roovers uyt verscheyden landen / soo dat dese Eplanders hun onthielden in holen onder d'aerde als Mieren / niet machtigh oft moedigh ghenoech zijnde om wederstandt te doen: maer datse Aëacus uyt den helen bzacht / leerende hun Schepen toerusten / en met krijgh hun Landt beschermen: soo dat ghesepdt wierdt / dat zyn volck van Mieren / Menschen waren gheworden. Ander segghen / dat den naem van Miere-volck hun quam / van in d'aerde te graben om bzuchten te winnen. Hier van is Strabo een / segghende oock / datse woonden in clippen en helen / om cost noch moept te hebben met

timmeren. Desen Coning Aëacus was gehouden in zynen tijt / een seer vroom / deuchdigh / en wijs Man / soo dat hy oock een Siel-richeer werdt bestelt te wesen. Om nu hier van beschepdt te hebben / is te weten / dat sy by denouden Heydenen hieldē van d'z Goddinnen / Parca genoemt / dochters van Iuppiter en Themis, dat is / de gerechticheit / willende daer mede segghen / dat al Godts oordeelen gherechtigh zyn. Sommighe meenen / sy zyn dochters Pan, en van den donckeren Chaos, daer sy hen oock in onthouden. Oock wordden sy gehouden dochteren der nacht en Erebi, om dat Godts oordeelen den Menschen zyn verborghen: Eenighe noemense dochters der nootwendicheit, om dat Gods oordeelen nootlick moeten geschiedē ober de boose / die hoefnel de straffe niet connen ontvlieden. Sy heeten by Orpheo onepndlick / om dat Gods gerechtige oordeelē en boozsienicheit van eeuwichheit tot eeuwichheit geduerigh zyn en bestandich. Hier uyt schijnt / of de verstandichste Heydenen niet alle dingen der Vooruere toeschreiben: maer bekenden / dat God alles boozsiende doet / ooc alles nae zynen wille. De namen der schick-Goddinne zyn / Clocho, Lachesis, en Atropos. Clocho dzaeght den spinrock: Lachesis spinnende / begruyp oft bestelt de mate van s' Menschen leven: en Atropos snijdt den dzaedt af / dat is / sy epndicht het leven t'ziner tijdt / oft op den tijdt van Gode bestelt: Hierom worden sy van den Poeten gheeten spinsters. Nu om tot onsen voozmenen / en achterghelaten verhalinghe te comen / van de Siel-richters / is in het cortz aldus te verstaen en te begriypen / dat wanneer daers Spinsters des Menschen leef-dzaet ten eynde hebben / dat den tijdt van sterben boozhanden is / dan wordt hy Mensch oberghelevert den richters der Hellen / dat is / alsdan woxt zyn boozgaende leven van zyn gedachten ondersocht / gherichtet / beschuldicht / en beronschuldicht / daer dan tusschen comt een Middelaer / van een hopigh vertroosten / als men t'genoecht maer beladen vintd met ghemeen ghebzaken /

Van de voorichie Godinnen de Parcaz.

Welegginge vrn den schick-Goddinnen, en Richters der Hellen.

breken/so datmen dan come inde Elyfij
helden/daer hoort henen af is ghespro-
ken;maer vindtmen dan zyn ghemoedt
bederckt / en heel beswaert met boose
schelmstukken/en grouwlijcke zonden/

dat zyn den ghemoede veel dupsent
Tartaren / Phlegetons stryden / Ache-
rons swaere rolsteenen / moepelijcke
draep-raders/en Leber-pickende gies-
ren.

Eyndt des sevenften Boecks.

Wtlegginge/ en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis,

Door C. V. M.

Het achtste Boeck.

N dit achtste
Boeck / hebben
wy hoort eerst den
Coning Nifus, vā
Minos belegghert
wesende. Hier
hoeven wy gheen
vertellinghe/dan

wel eenen sin / oft eenighe leerlinghe
upt te ramen. Laet ons dan dese ver-
sieringhen aldus uptlegghen / te we-
ten / dat ghelijck als Nifus binnen zyn
stadt Alcathe, van Minos zyns vy-
andts geweldighe heyr cracht omcin-
ghelt / belegghert / en bestoymt was:
dat alsoo oock den Mensch aen zyn
Siele / in dese Weereldt omronnen/
aenghebochten / en bestreden wordt
van alle snoode ghebreken / ondeuch-
den / en zonden. Maer hebbende in
zyn hooft / oft vast in zynen sin/de bo-
ven al gaende onrechtte liefde Godts/
ghelijck Nifus op't hooft hadde t'pur-
puren voorszickische crachtige hant/
dat hem tot bescherminghe diende/
wordt dan den Mensch bewaert / en
aen zynen Sielen onbeschadicht;maer
als hy onachtsaem wordt / oft als on-
waeckende / en dat ghelijck Scylla, zyn
ghemoedt hem beghint verheffen / stij-
gende op den thoren des hooghmoets/
groot vermaerken en behaghen ne-
mende in het oorkittelenbe soet ghe-
lypdt van ijdel lof en eere/alsoo sy dede
in't gheluydt / dat inden thoren was
ghebleven van Apollons gulden har-

pe: dan beghintmen grooten lust en
liefde te hebben tot Minos, die men siet
in grooten vracht/hem selven gheriert
hebbende met eenen schoonen veder-
bos / en gulden schildt / dat is / men
werdt te beminnen de Weereldt / oft de
verganghlijcke lusten deser Weereldt /
en niet groot behagen te sien op de ve-
derlichte corte vzenchden / en blinc-
kende onseker rijckdomme deser Wee-
reldt. Den Mensch dus gevallen diep
in dootsondighen slaep / wort berooft
van dat costlijck Juweel / het purper
hant der Godelijcke liefde/verliesende
na der Siele zyn Croone/heerschay-
pffe / rijck / en leve; dan wort Scylla zyn
dochter / oft zyn gemoet / lichtveerdigh
als de Leeuwercke / somtijts om hoo-
ge vliegende / als in een Godlijck aen-
dencken betommert / en valt dan we-
der leegh / in de aertsehe lusten en sorg-
vuldicheden deser Weereldt; dit heet
aen Minos schip oft schips seplen han-
ghen / oft onstadigh langhs de Zee-
golben der onrustighe Weereldt vlie-
ghen: want eyndlinghe comt den pic-
kenden Wendt oft Spertwer / die t'ge-
moedt door wanhope en misroostic-
hepdt soeckt te verderben oft te ver-
scheuren. Scylla, die haer Daders en
Waderlants verraedster wesende / noch
van Minos veracht en mispresen was /
wijst aen / dat alle booshepdt en verra-
derij / Gode en Menschen misghagen-
de / ghemeenlijck gheloont worden met
harde straffen / schande en verachtin-

Leerlijck
uytlegh, ge-
raemt op Ni-
fus, van Mi-
nos belegert,
en op de be-
drieghlijcke
verliepde
Scylla.

Van verra-
ders loon,

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

ghe / en dat een verrader niemands
vriendt en is: want daer zijn die schrij-
ven / dat Minos, in plaetse van trouwē /
oft dancken / haer dede verbzinken
in de Zee / en datse met de golven ghe-
dzenen quam aen een hooft / oft hoek
aen Peloponnesus, dat Scylla gheheeten
is: en dat haer lichaem daer so langhe
lagh / dat het van den Zee-vogelen op-
gheten was. Zenodotes schrijft / dat e
aert booz- casteel van Minos (schip vast
ghemaectt wesen / ghesleeyt was /
tot datse haren gheest gaf. In der seg-
ghen / datse so wanhoepich en mistroost
was / haer siende van Minos veracht /
datse haer selven van boven neder inde
Zee wierp / en verbzonck: datse de Go-
den oock veranderen in een Zee-ghe-
dzocht / omvanghen met Honden / om
haer stadigh te verscheuren. Daer
zijnder doch die houden / datter twee
Scyllen zijn geweest / te weten / noch ee-
ne / die niet dochter van Nisus, maer
Phorcys was / daer wy in't veerthiende
Boeck van te spreken hebben.

Van Pasiphaë.

Pasiphaë was dochter van de Son-
ne en Perseis, en Hupsvrouwde van
Minos, ghelijck wy in't voorgaende
Boeck hebben verhaeldt / hadde Nep-
tunus om Minos t'offeren gheschicht
eenen seer schoonen witten Stier / die
Minos bestiel / niet voldoende zijn be-
loft: waerom Neptunus tot wzaeckte
te weghe bracht / dat Pasiphaë heel op
desen Stier verliefde. Dit dede de
Godbinne Venus, die altydt vergramt
was op de Sonne / om datse haer over-
spel met Mars hadde gheopenbaerdt:
en daerom dede sy aen der Sonnen
kinderē te spijt / al t'leedt dat sy mocht
te. Dædalus om Pasiphaë in haer ra-
sende liefde te baedt te comen / maect-
te haer seer conssigh een houten koo /
daer sy dan in croop / om des Stiers
gheselschap te hebben: ander segghen /
een houten hupsken / daer sy herme-
lijck met hare lieben Stier in dede nae
haren wille. Het welck namaels Mi-
nos te weten comende / werdt Dædalus
met zijnen soon Icaro booz eeuwich ge-
vangen gestelt in den Dool-hof / die hy

self seer wptnemende hadde ghebouwt.
Laet ons nu een weynich verhalen
van Dædalus, en ghevencken dan weder
Pasiphaë.

Van Dædalus.

Dædalus is een Athener gheweest /
van den Coninglijcken bloede / vā
het gheslacht / dat men hiet de Merioni-
des, hy was den soon van Eupalamus,
oft Euphemus, en Alcippe: oft van den
Athenschen Erechtheus, en Iphinoë:
een ander seggt / hem den soon van Pa-
lamaon. Hy was den alder vernuftigh-
sten / en behendighsten Man van zijnen
tijt / een binder van veel nutte dingen /
het Timmermans sinckloot / de seer
behoeflijcke bijl / het lijn / en meer an-
ders heeft hy in't gebzuyck gebzacht.
Hy was doe ter tijt eē conssigh Beelt-
snijder / en Bouw-meester: want het
Bouw-meesterschap had hy van Mi-
nerva gheleert. Pausanias segt / dat zijn
Beelden / oft Beeldwert / wat plomp-
kens was / den ghesichte niet wel vol-
doende: doch hadden zijn wercken / men
weet niet wat Godelijcken aerdt / in't
aensien. Hy was in zijn Consten seer
eergierich / waerom hy doodde zijn
Peersken / den soon van zijn suster Per-
dice, den saegh-binder Teles oft Talus,
des hy van Athenen most bluchten /
en quam in Creten by Minos, daer hy
om zijn Const seer welcom was / en
geern gesien. Hier heeft hy booz Mi-
nos ghemaectt een en seldsamen Dool-
hof / na de gelijcknis van die in Egyp-
ten was / in de Stadt der Crocbillen /
daer hy d'afbeeldinge van hadde. Van
desen Dool-hof machmen lesen in He-
rodoto, in zijn Boeck Euterpe, wat een
wptnemende conssich en heerlijck werck
dat het was / hoe veel omgangen / ghe-
welfde salen / camers / winckels / ver-
trecken / datter waren boven en onder
der aerde: doch na het segghen van die
in Candien gheweest hebben / isser niet
besonders te sien van den Dool-hof
die daer was / dan holen / die niet en
schijne met Const gemaect / dan om ee-
nige mijnen / oft stoffen wnt te halē van
onder der aerden. Dædalus dan was
met zijnen soon in zijn eppen gebouw /
om

Verfchey-
den meenin-
gen van
Scyllæ doot.

Datter twee
Scyllæ zijn
gheweelt.

om oorzack als gehoozt is/bestelt een eeuwighe gevanghnis: het welck hem verduyctende/vercreegh eynclijck aen Minos, te hebben in zijn vanghnis een goet deel pluyme/oft vederē/en wasch/onder decksel yet aerdighs te maecten om s'Conings toorn te versachten/en soude daer van vleughels ghemaectt hebbende / met zijne soon upt dē Doolhof zijn gheblaghen: doch Icarus in de Zee verzoncken / gelijk onsen Doet vertelt. Nu Pasiphaë bevrucht wesende / hadde ghebaert half Mensch half Stier een kindt / Minotaurus gheheeten. Zezes schrijft van Minos, doe die van Creta oft Candia teghen hem op stonden/en vooz gheen Coningh aennemen wilden / dat Neptunus tot een gheluckigh teecken / hem toe sepnde niet eenen witten Ouffer-stier/maer eenen Hoofman / gheheeten Taurus, dat is / Stier: welcken Hoofman by hem hadde een goet en schoon heyl volck: Waer vooz de Cretische verzeest wesende / Minos willigh tot hun Coningh aengenomen hebben. En desen Hoofman Taurus soude den Stier hebben geweest / daer de Coninginne Pasiphaë soo heel op verliefde / en daer sy dooz Dædalus hulp in een heynlijck hupfken mede boeleerde. Nu om wat beschept te weten/van dit sel ghedrocht / den Minotaurus, die in den Doolhof was besloten / daer hy met Menschen vleesch en bloedt verfaedt wesende/eyndlijgh van Theseo wel ghetemt wiert / soo onsen Doet verhaelt: sullen wy behoeben eerst te doen noch bree-der verclaringhen / het zy met de versteringhe self/oft met de geschiedenis / om tot bree-der verstant te comen. Wy hebben vooz hien verhaelt/hoe die bā Athenen met Minos (van t'Gheheymnis daer toe gheraden wesende) waren verdraghen: doch met swaer verkont/oft bespreck / datse neghen Jaer langh soude vooz een Jaerlijck tribuydt in Creta seynden seuen Jonghelinghen van goeden hupse/en soo veel jonghe Maeghden. Minos in zijn Landt thecomē wesende / stelde in een Jaerlijck-sche Campy feest / ter eeren van zijnen dooden soon Androgeos, en wie hier

berwinder waer/soude te loon hebben van Minos dees jeught van Athenen. Alsoo dan Taurus een van zijn Hoofmannen / d'eerste twee Jaer de verwinninge hadde / werden hem dees Atheenischen Jongelingen en Maeghden gegeven/die te hoozen in een vanghnis laghen / daer men niet upt en con/en dit was dē Labyrinthus, oft Doolhof. Taurus, welck Stier gesept is / al was hy een Mensch / was so wreet en beestlijck / dat hy wel half Mensch half Beeste mocht gheheeten wesen / oft schier een heel Beest / soo de Cretensers van hun eyghen Doet ghenoeemt worden. Doe hy dese jeught in zijn macht hadde / handeldese seer hart/en hoo-veerdelijc/haer met arbeyt / en anders verclindende: waer upt werdt ghesep / dat dees Atheenische jeught was ver- slonden van den Minotaurus. Dees Atheenische kinderen dus tot aen het derde Jaer in Creta ghesonden wesende / daer sy hun jong leven in swaer dienstbaerhepdt en armoede verbleten. Doe het derde Jaer verschenen was / en dat Minos zijn tribuyt begeerde / en dat men de Borghers weder belaste / hun ongheloude kinderen op te brengen / en die te stellen in abontuere van het lot/begon een seer groot mozen t'ontstaen teghen den Coningh Aegum, dat hy onder dit last niet en was / dat hy (om zijn bastaert t'lijcke te bestellen) gheen acht en hadde/oft sy mosten ghemissen hun Welijcke kinderen. Hier dooz wiert Theseus beweegt / hem willigh ober te geben / te trekken met daer t'lot op vallen soude. Een ander schrijft / dat die van der Stadt gheen lot en trocken om hun kinderen: maer dat Minos Jaerlijck quam onder al den hoop upt te nemen tot zijn ghetal die hy begeerde/en dat hy in dit derde Jaer ten eersten verhoos Theseum, met een bespreck / dat d'Atheners schepē deden / en dat de kinderen soude sonder stor oft gheweert met hem ober baren: En seght / dat nae Minotaurus doot den tribuyt oft schattinge ophiel. Alsoo nu d'Atheners tot tweemael hun kinderen ober stierden/denckende hun nemmermeer te sien / stelden op

Historische verclaringe wat dē Stier was, daer Pasiphaë mede overspeelde.

Historische verclaringe, hoe d'Atheensche jeught van den Minotaurus was g'eten, oft verclonden.

Theseus gheeft hem over, oft wort gecort mede te trekken, doch gelijc d'ander, sonder gewere.

r'schijp

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

't schip een swart sepl / in teekken van
 doofsheyt : Doch door dat Theseus zij-
 nen vader genoeg troostende van zijn
 wederkomst/en dat hy den Minotaurum
 verwinnen soude/gaf Aegeus den schip-
 per mede een wit sepl: het welck / in-
 dien het gheluckte dat sijn sone vyz-
 quam / dat hy't in't wederkeeren sou-
 de opstellen:maer soo hy bleven waer/
 soude 't swart weder als voorzhenen
 boeren. Theseus, door hulp van Minos
 dochter/de verliefde Ariadne, met het
 Debaelsche clouwen / quam upt den
 Dool-hof / hebbende den Minotaurum
 ghedoot/nam met hem de jeught van
 Athenen en Ariadne, en keerde na Athe-
 nen/hebbende (soo eenige segghen) eerst
 der Cretenschen Schepen den kielen
 doozbroken / op datse hem niet en sou-
 den vervolgen. Maer dat minder ver-
 sieraenge schijnt: eenighe seggen/dat den
 Hoofstman Taurus van Theseo op den
 strandt bechtende voor zijn afbaren
 wiert verflaghen. Doch waerschijn-
 gher vertelt een ander / dat also Taurus
 twee Jaer nae den anderen den pyjs
 hadde ghewonnen/ dat hy seer hoogh-
 moedich was / datmen nae bedencken
 hadde / dat hy boeleerde met de Co-
 ninginne/en by haer een kint hadde ge-
 woonen / tewijle dat Minos was inden
 Atheenschen krijgh: waerom als The-
 feus versocht/met hem te mogen bech-
 ten/werdet van Minos lichtlijck toege-
 laten. Het was een wijse in Creta, dat
 in de gemeen Schouw-spel de Wrou-
 wen oock toefagen/ so dat 's Coninghs
 dochter Ariadne wert heel verliest op
 Theseum, hem siende so schoon/ sterck/
 manlijck/en behendigh in't woestelen/
 dat hysse al verwon / die hun tot het
 Woestel-spel voorzbaer maecchten / oft
 uytboden / ghelijck oock den hoogh-
 moedigen Taurum. Des Minos selfs so
 verbljdde / Tauro sijnen trots en eere
 benomen wesende/ dat hy Theseum los
 liet/en gaf hem ald' Athenische gevan-
 ghenen vyz over / ontslaende ter liefde
 van hem de Stadt Athene van so ver-
 dzietlijcken tribut. Hier van wordt
 noch anders verteldt / te weten / dat
 Theseus nae Minos doodt krijgh hadde
 met den soon Deucalion, om Dædalus

Versheyden
 gevoelen vā
 Theseus, en
 den Mino-
 taurus.

wille/dat Theseus onberwacht in Cre-
 ta quam met een blote schepen / de ha-
 ven won/ hebbende Dædalum / en d'A-
 theensche ghevanghenen tot leptflup-
 den/ nam de Stadt Gnolen in/daer hy
 voor de poozten van het Dool-hof in
 eenen strjdt Deucalion met sijnen aen-
 hangh versloegh / soo dat Ariadne zijn
 suster self s' Landts / of des Rijckx sa-
 ken most by der handt nemen: doe ver-
 doegh hem Theseus met haer / dat hy
 d'Atheensche ghevanghenen los had-
 de / en Creta met d'Athenen in goeden
 vrede / met bespreck / dat de Cretische
 nemmeer den krijgh weder aenban-
 ghen souden. Dus sijn van dees ou-
 de dingen veelderley vertellingen: doch
 om epndighen / zijn eenighe die hier
 noch by voegghen / dat nae de voorber-
 haelde doodt van den Minotaurus, The-
 feus met hem nemende Ariadne, dooz
 saeckster van zijn verlossinghe / quam
 met haer in't Eplandt Naxos, anders
 gheheeten Dia, oock Dionysa, om den
 overbloedt der Wijngaerden/ die daer
 sijn: alwaer Theseo in droom van Bac-
 cho bevolen was/ Ariadne daer te laten
 voor hem / so dat hy ghehoorzsaem we-
 sende/ haer slapende verliet/en is hep-
 melijck van daer wech gebaren/ so dat
 haer Bacchus trouwde. Sommige seg-
 ghen/dat haer Theseus te lande vyzacht
 in Cyper Zee-sieck / en op ruyterste
 swaer / en alsoot grooten storm was/
 waer door hy daer moest aencomen/
 en gaende weder in zijn Schip om dat
 te helpen reddden/ist tegen sijnen danck
 ter Zee-waert in / en henen ghebaren:
 maer Theseus daer wederkeerende /
 vondt haer begraven/ zijnde gestorven
 in arbeydt / sonder baren. Theseus gaf
 daer een deel ghelt / datmen Jaerlijckx
 dienst ober haer dede. Noch wort ver-
 telt / dat Theseus met den anderen A-
 theensche gevangenen te Creta comen-
 de/ Minos hem verweet gheen soon van
 Neprunus te wesen: want (seyde hy) al
 wierpe ick een Juwel in de Zee / ghy
 soudet my niet comen weder doen heb-
 ben/ en wierp met eenen sijnen ring in
 den grondt der Zee/stracy Theseus nae
 springhende/ werdt van een deel Dol-
 phijnen opghenomen/en ghebzacht tot
 den

Groote ou-
 eenicheyt
 onder de ou-
 debeschrij-
 vers, van't
 leven en de
 daden van
 Theseus.

by Amphi-
rite, is te
verfaen het
water.

den Nereides, dooz welker toedoen hy den ringh verkreegh / en van Amphitrite een Croone / welke Neptunus tot gedachtenisse hier van / bestelde plaetsse hy den Sterren. Nu om rozen / Theseus comende uyt Creten / quam te Delos, daer hy Offerhande dede in Apollons Kerck. Doe bestondt hy niet zijn ghesellen te dansen eenen dans / dien de Delosche langhe tijt daer nae hebben gheoeffent: hy hiet de kraen / en hadde veel kringhen / keeren / en omkeeren / tot nabootsinge vanden Doolhoof. Doe nu Theseus begon te ghenaken Attica, was met den zijnen so vrolijck / dat hy en zijnen Schipper vergaten op 't Schip te stellen het witte sepl / waer mede sy Aegeo hadden beloofst teecken te doen / alst hun wel waer ghegaen: den welcken van verresende noch het swarte sepl / gheen hope meer hebbende zijn soon meer te sien / was so mistroostigh / dat hy sich selven van ee' hooge Clippe / daer hy op was / van boven neder wierp / en doode aldus hem selven. Theseus nae zijn Vaders doot verliet zijn heerschappye / en maecte van Athenen eenen vryen ghemeynen staet / stelde in veel goede Wetten / en maecte op zijn ghelt eenen Stier / tot gedachtenis vanden Stier van Marathon, oft van den Hoofman Taurus. Eyndelijck nemen sijn ondancbaer Byzghers een ander Coningh / en verwierpen Theseum: des hy vertroc / comende te Scyros, een Eplandt / daer hem Landtschappen toe quamen / en meender vzienden vande / quam hy by Lycomedes den Coning van't Eplant / vraghende nae zijn landen / om daer te wonen / oft (so eenighe meenen) begheerende hulpe teghen die van Athenen. Den Coningh ontfingh hem niet een vziendseghinich ghelaet / en leyde hem op een hooghe Clippe / als om hem zijn landen van daer te toonen / en stact hem van boven neder / dat hy doot gevallen / en soo verradelijck omghebracht is gheworden. Nu om met vertellinge niet meer tijt dooz te brengen / hebben wy te sien / wat hoog verstandt en leeringe in dese dinghen omworden / en verborghen liggden. Ghe-

lyc wy verhaelt hebben / Pasiphae was de dochter der Sonnen / hier bysullen wy verstaen / des Menschen Godlijcke edel Siele: by Iupiters soe Minos, sulle wy hier verstaen de deugtljcke reden / waer by de Siele haer heeft te beeghen / en in Houwlijck mede te verbinden / en altydt getrouwlijck den selven Echt t'onderhouden / haer vermijden de vā overspel / dat is / haer tot der werelt en der s. loer lusten te bevede / waer dooz sy van den wegh der oprechtigheyt verlept soude wordē. Venus is dese dochter der Sonnen / onse Siele een schadighe en vbandige partije / dewijle sy / te weten / onse Siele / dooz haer prikkelinge / oft vleeschlike lusten / meenichmael van de reden doet afkeeren / en verzeemden / haer boeghende seer dwaeslijck tot den Stier / dat is / tot een onredelijck en beestlijck leven / daer den Mensch geschepden van de reden / in verbalt / dooz welck buyl overspel hy bezucht zijnde / baedt den Minotaurum, dat is / den Mensch werdt inwendich verdupstert te volghen den Menschlijcken en vleeschlijcken wille / en te bedrijven een mentchte van grove wanschappen oneerlijcke beestlike wercken / hebbende alle Godtlike en Menschlijke Wetten in verachtinghe / soo dat hy aldus beestlijck geworzen wesende / gheraekt heel in den Doolhof deser Werelt / daer hy soo verstriekt / beblochten / ombangen / en met so veel cromloopende dwaelweghen der sonden omset is / dat hy gheelijck den Minotaurus ten lesten daer in vergaet / verderft / en dootlijcke strafse van Gode hem toegheschickt moet lijden / oft ten waer hem dooz besotder Godtlijke ghenade (met het Dedalische clouwen afgebeeld) hantrepckinge en hulpe gheschiede: Het welke selden / jaen nautw van duysenden een en ghebeurt / dat hy uyt den onbesuyden Doolhof der inghewortelder zonden can vry comen / oft dat oude verharde schubbighe Slangh-huydt uyt ghetrecken / en comen tot de vernieuwinge van een beter vroom eerlijck leven / en rechten wandel: Ghelijck het Theseo gheluckte / die met

Leerlijck
uytleggh van
Pasiphae,
Minos, en
den Stier, en
Minotaurο.

Wtlegginge
op de Dool-
hof van Mi-
nos.

met

Wteleg van
Ariadne, van
Thefeo ver-
laten, en van
Baccho ghe-
trouwt.

met arbejdt en volherdighen strjdt/
dit boos gedzocht heeft overwonnen/
en met t'clouwe/hem van Ariadne toe-
ghelangt/ uyt comste vonden heeft uyt
desen verwerden Dool-hof. Recht ooc
alsoo behoeft den Mensch te bestrijden
en t'overwinnen zyn epgen onredelijc-
ke lusten/en volghen het clouwen oft
rechten dzaed der redelijckhejdt / om
uyt de werre-wegen deser Werelt op
den wegh der gerechtichejpt te comen/
en tot een eerlijck redelijck leven/dat
een uytneimende gheluck is/daer toe te
comen:want in geenē Dool-wegh der
zonden/en is eenigen uytgangh/die tot
eenighe soete rust des ghemoedts toe-
lepbende/oft bzingende is. Om boozt
te vervolghen onses Poets vertellin-
ghe van Ariadne, verlaten in't Eplandt
Dia, en van Baccho omhelsf / dit magh
geschiedischer wijze genomen worden/
dat sy daer in dat Wijn-rijcke Ep-
landt / met den Wijn te veel dzyncken
haer vergrijpende / dzoncken wesende
in hardē slaep/ van Thefeo wert berla-
ten/en dat Bacchus haer siende met zyn
bzolijcke sap soo wel voorzien / haer te
Wijve heeft ghenomen. Eenighe wil-
len segghen / dat het was een Driester
Bacchi, die haer tot hem genomen sou-
de hebben. Hier is te mercken / dat
een Vrouw-mensch/die haer licht van
den dzonck laet bevanghen / oock met
enen van de Venerische lusten licht
kan verwonnen worden / en daerom
gaf haer Bacchus een Croone / welke
Vulcanus eertijds om Venus hadde ge-
maeckt: sulcke Croone des oneerlijc-
ken levens wozyt dan een peder open-
baer / als oft Hemelsche Sterren wa-
ren:soo dat sulcke Vrouwē over al ge-
kent/en naeghewesen wozyt / en booz
oneerlijck ghehouden en gherekent.
Aengaende dat Dedalus Pasphaē be-
hulpigh was / in't versamen met den
Hoofman Taurus, en daerom met zyn
soon ghehanghen / dit ghelijck wel
gheschiedenis: Doch by dat Lucianus
berhaeldt / in de C'saem-spraeck der
Hemel-const / soude Dædalus haer aen
den Stier gheholpen hebben aldus / te
weten / Dædalus een groot Constnaer
en vernuftigh Meester wesende / heb-

bende verstant van den Sterren / leer-
de haer de kennits van dien; want hy
hadde haer eerst ghethoont den Stier/
oft Taurus, een Hemel-teecken/soo dat
se op desen Stier en ander Hemel-teec-
kens heel werdt verliest/om verder en
verder kennits hier van te hebben. En
soo wy verhaeldt hebben / dat d'A-
theensche / Minos hatende/hebben veel
schanden door versieringhen toeghe-
voeght / mocht dit wel wesen slecht
ghelijck Lucianus verhaelt: Doch wy
moghē volghen t'ghemeen gevoelen/
dat Dædalus om doodt slaggh by Minos
ghevlucht / een medeplegher oft hul-
per was des overspels Pasphaē met
Tauro: en dat hy ghevanghen wesende
met zynen soon / is uytghebroken / en
ghebloden van Creta nae Sicilien/doe
niemandt wel toeghelaten was / ter
Zee groote Schepen te ghebruycken/
als eenighe bysonder / en dat om den
Zee-roovert wille / die dan met hun
cleen Scheepkens niet veel uptrich-
ten souden. Dus is Dædalus, en zyn
soon / met noch eenighe ander (die dock
oorzaeck hadden te vlieden) met twee
cleen scheepkens afgebaren: en om dat
Dædalus hun scheepkens wyl hadde
versien met seylē / wert versiert dat hy
hem en zynen soon hadde gemaect vlo-
gelen/dus zyn sy met grooten blyt he-
nē geseplē / en oock dapper geroept / om
de Blote van Minos, die hun vervolgh-
de t'ontcomen. Dædalus is in Siciliē te
lande getomen: maer Icarus geen erba-
ren Stierman hebbende / op een Clip
stootende / is door schipbruyck ter Zee
ghebleven/gelijck Pausanias beschryft.
Nu behoeven wy de versieringe uyt te
legghen van t'vlieden Dædali en Icarī.
Als mē maer acht neemt op de berma-
ninge / die den Vader zynen soon doet/
gelijck men die leest in dit achste Ver-
ander-boeck / in onses Poets Wyppa-
gie-const Boeck/so kan men lichtelijck
bemercken / datter wat anders mede
gemeent wozyt / als een onderricht tot
ter Zee-vaert/oft soo een versiert vlie-
ghen:maer een onderwijsinghe / belan-
gende dē loop van des Menschen tijds-
lijcke leven. Daer ons bysonder booz-
gehouden en gheleert wozyt / hoe mit en

Historiesche
uytlegginge
van Dædalus
en Icarus
vlieghen.

Sin-gevende
en leerlijcke
verclaringhe
op Dædali
en Icarī vlie-
ghen.

booz.

boozderlijck het is te houden mate/oft maetlijck in alles te zijn / en hoe schadelijck het is onmatig te wesen:want nae de ghemeyne Spruyck / *De maet/ houdt staet/* Ormaet vergaet:ghelijck ons met dees twee vliegghers wordt aenghewesen / dat d'een behouden / en d'ander vergaen is gheworden. Met dit vliegghen is oock t'aenmercken/hoe dat de eergiericheyt/ oft begheerte der hooghe dinghen/ als sy is ghebzepdelt van der reden en der wijshepdt/ niet hoogh op en climt boven haer besteck oft grentsen / meer als behooylijck is/ oft als verdienst en weerdicheydt ver-epffchen. Desghelijcx alle ghenegentheden/willen/ lusten/wercken/wetenschappen/ en verstanden der Menschē/ so men in alles de hooghloflijcke rechte matichepdt wijslijck is treffende: soo vindmen eenen onsozghlijcken sekeren wegh/ uyt den Dool-hof deser Weereldt te vliegghen/ over de grouwlijcke soutte golven deses ellendighen levens/ lepdende tot gheluckighen eerlijcken eyndt der behoudenis/ ghelijck Daidalo gheschiede. Maer is men onmaetlijck inde verhaelde dinghen : soo valtmen met Icaro in de bitter golven der ellendicheden deser Weereldt/met onberbeterlijcke schande en laster. De onbedachtte en moetwillighe Zeught wordt hier gheraeckt/en getoont/wat eynde hem vermetenheyt/hittige lustē/ en Ouders ongheloozsaemhepdt/ mede bzenghen/dat haer dickwils onverschens en haestigh epghen verderf veroorzaeckt: want den Mensch in zijn onerbaren jonghepdt/dickwils soeckt en begheert dinghen / die hem schadelijck en onnut zijn/climmende in zijnen gheeft ontfeken tot den Hemel / onmaetlijck wijt buytē den rechte wegh/ daer hun de vleughelen van deught en eere verderben / dooz dat t'selve waschder rebelijckhepdt/dat sy hadden/ versmilt/en vallen alsoo in een wilde woeste Zee der boosheyt/en alle onbehooylijcke snoode wercken. De fabel van t'Calidonsche wilt Vercken/wijst aen/hoe quaedt en schadelijck het is/dat in een lant de Godsdienst oft de Godsbuyctichepdt veracht / versupmt/

en naeghelaten wordt/daer groot verderf dooz ontsaet / dooz verscheyden straffen/ die om de gemeene zonden van Gode den menschen toegefondē worden. Aengaende het voozschick-stockijcken van Meleager, was niet anders/ als de quade bloecken / die Alchea zijn Moeder ober hem uytspoog/hem toewenschende den doot:want na dat Homerus seght / sp Plutonem en Proserpinam hadt/ hem te willen doen sterben/ daer sy oock tooverge toe soude ghebzuyct hebben. Met crachts verminderen Meleagri, dooz t'verbanden des voozschickschē stockij/daer zijn lebens tijdt in bestelt was/ is te verstaen/dat de boedige bochticheden in 's Menschē lichaem verminderen / wanneer tweedzacht tusschen de hoofstoffighe delen de selve verteert/en dat het dooz de cozsighe hitten comt te sterben. Hier is oock te leeren / dat den Mensch om zijn jonckhepdt niet en is verskerdt/ van niet te moghen haestich sterben: maer dat hem onverschens / als Meleagram, de doodt mach oberballen / jaē oock in zijn hooghste bzeucht / als hy meent dat hem niet hinderen en mach: Oock hoe de Godtlijcke straffe den misdadigen somtijden berrast / gelyck Meleagro, die zijn twee Ooms omghebracht hadde/gheschiede. Dees fabel wijst oock/ hoe schadelijck het is/hem van de gramischay te laten overwinnen/ghelijck Alchea, die haer soon/ en haer selven ombzacht: waer in oock d'ommaetlijckheyt aengewesen wort/ een groote ondeught te wesen. Van Achelous, die in ouden tijde Water was te seggen / zijn hier niet als natuerlijc uytlegginghen / dat de Nymphen / te weten/ de Beken/somtijts in den Sommer gheen water om bloepen hebben/ de/den Vlieten niet connen opzengen hun gewoon Offerhande : Doch wort hier oock aenghewesen / dat men der Godsdienstichepdt moet ghedencken : Eider sal noch van Achelous te passe comen meer te verhalen. Perimele van Hippodamas haer Wader/ van een Clip in de Zee ghewozpen / om dat se haer hadde van Achelous laten onteeren / wijst aen / dat een Maeght

Wlegh op Meleagers doot.

Van Achelous en de Nymphen, die hem niet gheoffert en hadden, natuerlijck wlegh.

Leerlijck wlegh van Perimele.

van twilt Vercken van Calydon wt. legh.

soegh.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

sozghbuldich heeft te wesen/niet te comen tot hoerdom / waer dooz sy in een Zee vol verdrict en schande can comē te vallen. Doozt in Hippodamas is te merken den ijer en ernst/die eerlijckhertighe Ouders hebben ober hun Maeghdlycke jeycht in cerē te bewaren. Men Iuppiter en Mercurius, die hun in Menschen veranderde/ om t'ondersoecken en bevinden/ hoe de Menschen hier beneden met malcander omginghen/ en handelven in beleefsthepdt/en vziendlycke spijsmildighe gast-vrijhepdt/ is t'aenmercken/hoe Godt eenpaerlijck is ghenegen te sien / onder de vrome onderhouden een onghewensde oprechte liefde/ghelijck een peggelijck zynen eben of selfschen Mensch schuldigh is te bewijzen/het welck geschiedende / hy hooghlijck beloont: maer daer teghen weder hardlijck straf/ die hier in bzeuckigh zyn / waer van veel ghetuyghende voorbeelden verhaelt condon worden; maer wy laten het by onses Poets verhalinghe hier blijven / te weten / by de goedertieren slechte luyden Philemon en Baucis, en die ander vzecke / die te gronde ghegaen en verfoncken zijn:want dese Goden warē ober al de deuren vooz t'aenschijn ghesloten / en verlaten. Alleen dees twee arme oude lypde/afgeschepde van ander onbelefde gierige Menschen/herbergghen/en deelde dese Goden hun armoede slechtelijck/met suyper vperighe liefde: welck een bewijs is/ hoe dat arme ghemeene luyden/ nederighe stroodackische hupsen bewoonende / tot den dienst der vziendlijcker beleefstheyt veel veerdigher bevonden worden/dan de pzachtighe rijcke in hun hooberdighe groote ghebouwde hupsen oft Pallapsen. Hier wozt ghestraft den vzecken quaden aerdt der Menschen / en de goedertieren mildthept gepresen:want dit sietmen ter werelt veel / dat onbermoghende tot liefde en barmherticheyt offerē / zyn van grooten wille en toegenegentheyt: en daer teghen de rijcke/ hebbende groot vermoghen / met cleenen wille zyn verselt. Dat Philemon en Baucis hupsken in eenen costlijcken Tempel / en sp

Leerlijck
uytlegh van
Philemon en
Baucis.

in Epck en Linde veranderden/ na dat sy lange vzeedlijck Pzestersthe Gods dienst gheoffent hadden/bewijst / dat de nederighe / goedertierighe / Gods vzychtighe verheben/en by Gode aenigenaem / met eere en onsterflijckhepdt beloont worden. Nu verhaelt onsen Poet van eenige/ die sich in verscheyden ghedaenten veranderden: eerstlijck Proteus, van welcken wy ten vollen hebben beschreven in't tweede Boeck. Nu volght den Godt-verachtenden Erifichthonius, die omhouwende Cereis Epckenboom / met onbersadighen hongher werdt ghestraft. Het zyn eenighe/die dit aldus uptlegghen/op geschiedrische wijze/dat Erifichthon was een onboozsichtigh gulsigh Mensch/ die de macht vā zyn overbloedicheyt/ oft t'onderhoudt zyns levens/ niet achtende/te veel onuatigh gebzupkende/ te gronde wierp / en verdede: dit was d'Epcke van Ceres omwerpen:soo dat hy tot soo groote armoede quam / dat hy zyn eppen dochter Meltra, peder om loon ghemeen maeckte: welcke vooz byslapen somtijts ghecreegh verscheyden beesten/tzv Schaep/ Osse/ Weert/ Vogel/oft diergelijcke / waer upt versiert soude wesen / datse in sulcke ghedaenten haer veranderde. By desen God-verachtenden gulsen Erifichthon, is te verghelijcken den vzecken gierighen Mensch/ die gheen ander Godt/ oft Godtlijcke macht en kent/ dan het goudt en den rijckdom deser Weerelt. Cereis toegewijden Epcken-boom hout oft snijdt hy af: want Ceres is gesept Godinne der overbloedicheyt/ de welcke van Gode is verleent tot nut/en onderhoudinghe van elcken in't ghemeen. En den gierighen rijcken snijdt af den wegh/en belet dat de goederē/kozen/oft ander behoeflijck/ niet en comen tot daer sp toe verleent zyn/ dooz dat hy met zyn ghelbt alles oycoopt/en soo groote dierte maeckt als hy can oft mach / soo dat hy ten lesten heel onbersadigh is/dooz den hongher der gierichepdt/het zy wat winninghe hy in slijck/ so en is zyn ghelbt-hongerighe maghe der begherten niet te vernogghen oft te versaden: gelijck desen

Historisch
verclatinge
van Erifichthonius, en
sijn dochter
Meltra.

Leerlijck
uytlegh op
Erifichthon
en Meltra.

sen gheplaeghden Erisichthon, op hem seer aerdigh en constigh vā onsen Poët is voozgebeeldt. Oock gheschiedet/ dat den gterighen ten lesten zijn dochter/ dat is/ zijn eygen gemoedt/ gantsch overgeest en ghemeen maecht/ om met alderley ongerechtigheden trouwloos en schaemtloos te bebleckē. Dese fabel van Erisichthonius raecht oft trest oock den sozghloosen slampamper oft doozbyngher / die in zijn jonckhepdt zijn goedt onmaetlijck en onnutlijck verteert / en ten lesten in armoede en

schande comen moet. Sy leerd oock datmen behoort voozsichtlijc huyt te houden / en met Godlijcke danckbaerheyt maetlijck ghebruycken het ghene God genaedlijc verleent. Oock wort ter besonder mede gheleert / dat de Godslasteraers en verachters gemeelijc worden gestraft/ t'z' aen hun persoonen/ oft goederen: gelijck dese voozbeelden en leeringen / dooz den ouden Poeten/ den volcke overbloedig voozgewent worden.

Eyndt des achtsten Boecks.

Wtlegginge / en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis,

Dooz C. V. M.

Het negenste Boeck.

N dit negenste Boeck / hebben wy ten eersten de woostelinghe vā Achelous met Hercules, ter liefde vā die schoon Dianira, de dochter van den Coningh Oeneus: Daerom sal hier voozghen te weten / wie desen Achelous is gheweest.

Van Achelous.

Achelous is gheweest Coningh van Etolien: Hy was den soon van den Ocean en de Pimphe Nais, oft Terhys, nae t'ghetuyghens van Plutarchus. Hy verdzonck in der vliet Thoas, welke oozszonglijck comt van den bergh Pindus in Thessalien / die scheidet de landen Etolien en Acarnanien van malcander / en loopt dooz Perrhabii-

en, eyndlijck in de Zee / in den inham van Maliac. Desen Coningh van hier in verdzoncken/ benam desen vliet haeren ouden naem / en liet haer den zynen behouden. Nu desen Achelous was beloofd te Houwlijcke de uptnemende Dianira : Van haeren Vader Oeneus heeft haer oock Herculi toeghesepdt: Dus moster om ghekampyt worden. Achelous veranderde hem in Slange / in Stier / eyndlijck in een Mensch / met een Ossen of Stiers hooft / doe hem Hercules battende / den rechten hoozn afwzongh / en hem verwonnen heeft. Den hoozn (seght onsen Poet) werdt stracky ghebult met Appelen/ en alderley welriekende dinghen. Doch zjinder die willen / dat Achelous zynen hoozn behiel/ den selven aen Herculem lossende met den hoozn van Amalthea, de dochter van Hamon, ghelijck oock onsen Poet aenroert/ in den Sepndbzies van Dianira, seggende:

Achelous raapte op zynen ghebroken hooren,
Droeflijck t'ghekneufde hooft hy schuylen gingh als vooren,
In zijn water beslijckt.

Dese hoozn/ die Achelous Herculi hoozden zynen gaf/ was van de Septe/ die Rhea, oft Ops, oft Cybele, soomense

noemen wil / Iuppiters Moeder / gaf den dochterē Melissi, Cretische Coning/ om met de Melck heymelijck haeren

I

Iuppiter

Vanden
vervloedi-
en hoorns
oorsprong.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

Iuppiter oyte voede: dese dochters hieten Milissa, en Amalthea. Iuppiter tot ouderdom ghecomen wesende/ plaetste dees Gept onder den Sterren/ en gaf dese zijn Voedsters vooz hunnē arbept/ den eenen hoozn/ den welcken hy sulcken cracht by voeghde/ dat wie hem bezitten soude / al het ghene dat hy wenschte oft begeerde/ soude strax comen oft verwerben / al waert eten/ oft drincken. Eenighe seggen dat dees twee Nymphen hieten Hega, en Melice, die Iuppiter voedden met honigh/ en melck van een hū Gepte / die sy seer liefden/ en dat op eenen tijt dees Gepte by ongebal aen eenē boom een van haer hooznen afbzack / daer sy seer om bezoeft waren. En alsoo sy daer geenen raedt toe saghen/ en niet met den hoozn wisten te doen / verbulden sy hem met verschepden welriekende bloemkens en bzuchten / hem rondtom hebbende bekleedt met schoon groene bladeren/ quamē en boden hem hū voedsterkindt / den jonghen Iuppiter, dien hy wonder wel behaegde / en hiel in grooter waerden/ en wilde/ dat hy ter eeren zijn voedster de Gepte / soude zijn een teycken der overbloedicheydt / waer dooz hy ghenoecht wierdt/ des overbloedts / oft des rijckdoms hoozn/ en den hoozn van Amalthea. Doch Pherecydes seght van gheenen Gept-hoozn: maer dat de dochter des Conings van Aetolia, gheheeten Amalthea, hadde eenē Stiers hoozn/ begaest met der verhaelde cracht en eyghenschap. Onsen Poet comt met zynen hoozn ober een met dees getuyghnis / die van Apollodoro wort aenghetrocken / segghende/ dat den hoozn Acheloi vanden Water-nymphen verbuldt met welriekende bzuchten / en bloemen van verschepden verwen. / werdt toeghewijdt der Goddinne Copia, dat is/ der overbloedicheydt en bzuchtbaerhepdt. Eenighe segghen / Hercules droegh gemeenlijck met hem waer hy ging den hoozn van Amalthea, dooz welckes cracht hy alles vercreegh wat hy begeerde/ alles hem ghelickende nae zynen wensch/ t'zj hoe groote dinghen dat het waren: doch dit is versieringe/ ons verzeent

Nymphen
sijn dochters
gheseyt, ooc
beken.

Geschied-
nisse ver-
elaringe op
den over-
vloedighen
hoorn.

dende van der gheschiedenis / die dese is: Hercules de Weerelt bewandelende / om ober al ghedachtenis te laten van zijn hooghlofijcke wercken/ met zynen crachtighen arem vellende veel machtighe weede Opzannen / schadighe Roovers / en ghezochten : soo quam hy by ghebal dooz Beotien/ en onthiel hem daer in een rijcklijck huys van een Vrouw volcomen schoon/ en seer heerlijck/ gheheeten Amalthea : en hoe wel hy ober al verwinder was gheweest / soo vondt hy hem nochtans ditmael selfs verwonnen: want haer uyt-nemende schoonheyt was dooz den ooghen zijn herte soo inghebeeldt / dat hy heel in haer liefde blammende/ nu niet meer bekommert was om eenige eere / dan alleen om den goede wille en gonst te vercrighen van zijn Weerdinne/ de welke hem dooz groot gherucht zynet heerlijcker daden kennende/ en mit dooz zijn teghenwoordicheyt ghenseckghetuyghenits zynere deughden hebbende / werdt sy vant t'selfde byer gheraecht en onsteken : soo dat sy van wille en lijf vereenicht wesende / Hercules daer met lust zynen tijdt doozbzengende / liet ondertruffchen zynen deughtsamen edelen gheest van den roest der schadigher luyheyt eten en verteeren. Dees Amalthea hadde eenen hoozn van louter goudt / waer mede sy alle costelijckheyt en uytnemende dingen cocht / die haer byzient mocht begheeren oft wenschen/ en gaffe hem. Doe ter tijdt hadde Hercules in zynen dienst zynen Neef Ioalus, den welcken seer bezoeft was/ dat zynen Gorn so heel niet doende / zynen tijdt onnutlijck versupende/ en soo Wjvigh gheworden was/ waerom hy by hem selven overlepede/ hoe hy hier in soude comen versien/ oft de Vrouw eenighe parte doen. So ist eens g'jeluckt / dat hy met heel goede ghelegentheyt de hant leyde op desen so heet costlijckē hoozn/ en strecker sonder pemand t'adieuwen hemlijck mede henen. Eenighe dagen hier naer/ Hercules niet meer daer in huys siende zynen Neef/ liedt hem (doch vergeefs) roepen en soecken: want hy was alree heel wijdt van daer. Amalthea

Ioalus de
Neef van
Hercules,
steelt den
hoorn van
Amalthea.
oock

oock haren hoozn ghemissende / en niet bindende / werdt oock te weenen / suchten / en groot gheclagh te maken / sulcken rijckdom te hebben verlozen. Hercules heeftse ghetroost met soete wozzen / haer zynen ghelijcken rouwe oock openbarende / en wenshende / dat de schade alleen op hem gheballen ware : doch dewyl het so was / en mostse haer selven niet vergeefs quellen : met veel ander redenen die hy hier by voeghde / belobende haer / veel meer te doen hebben / steldese te vreden : doch weder te onvreden om zyn vertreck / aē haer oozlof begheerende / als ghedreven door zyn cloekheldigh gemoedt / het welck *W*ou Amalthea epndlijck door stadigh aenhouden toeliet / veel droeve tranen om den lesken adieu stoztende. Hercules, die wel docht / dat zyn zeeft dit te spijt van zyn langhe vertoef had beschickt / dede soo veel door vraghen / en anders / dat hy hem vout / en by hem de Amaltheeschen hoozn. Hercules in 't eerste tooznigh kigvende / wert van den zeeft soo beschepdlijck en wel geantwoort / dat hy zynen toozn matigende / met den zeeft ober een quam : doch desen hoozn bleef in de macht van Hercules, die desen rijckdom sozghbuldig altijt by hem droegh / het zy waer hy reysde. Waer upt verfiert wiert / dat Hercules draoghende ober al den Amalthez hoozn / hadde alles wat hy begheerde. Om miupt te legghen de verfieringhen / is te weten / dat *O*Eneus Herculi zyn dochter beloofde / en gaf vooz / dat hy de *W*liet Athelaos dede vloeyen / en looyen door een eenighe gote / die haer in twee verspreyende / op de rechte sijde slants vzychten ghemeenlijck met overstozten verdozf / des Hercules met groeter moeyten desen rechter hoozn afvzack / en dedese met eenen hoozn haren loop doen / tot groote verbeteringhe en vruchtbaerheyt des landts *E*toliē. Dat onsen *W*oet desen *A*chelous in *S*tier en *S*langhe verandert ons uptveelt / is / om dat sulcke groote *W*lieten in hen ghevelt woedende / met der bloet so een *S*tiers gheluyt gheben / en dat sy al swierende inden loop den *S*langhen ghelijcken. Met den

hoozn van *C*opia, oft oberbloedicheyt / wil niet anders gheseyt wesen / dan de cracht oft overmoghē des rijckdoms / dat alles den ghelde is onderwozzen : want ober al wozt met den hoozn uptghebeeldt / sterckheyt oft cracht. *D*e *F*abel van Hercules, die om t'ontschaken van zyn vercreghen liebe *D*ianira, den oncupfischen *C*entaureum *N*ellum doozschiet / is te verstaen / dat een deuchtsaem Mensch / by Hercules gheleken wesende / wanneer hy met veel tijdt / blijt en arbejdt / door zyn heerlijcke deuchdelijcke daden / hem selven heeft gewonnen / oft zynen naem toeghevoeght een loflijck goet gerucht van eere / by *D*ianira te verghelijcken / en dat hy merckt / dat onredelijcken lust tot onedel snoodē daden / t'zj oncupfheyt / giericheydt / ongherechlicheyt / oft dergheleijcke beestelijckheden / hem de selve eere oft eerlijck gherucht begint berooben en ontvoeren / ghelijc den beestelijcken *N*essus *D*ianiram meende t'ontschaken : dan moet blijt en arbejdt zyn ghedaen / den boghe zyns lichaems en ghemoedts te spannen / en te buygghen onder het rechtsoer oft pefe der redelijckheyt / om door den strael der *G*odtlijcke liefde die onredelijcke lusten te dooden : maer wozt den Mensch door pdel eergiericheydt aenghelockt te vallen in hooghmoedt / t'begin aller boosheyt / by Hercules liefde tot lole verghelē / so vint hy hem epndelijck ellendigh bedroghen / dat hy niet alleen het voozleden eerlijck gherucht verliest : maer vint hem ten lessten in een vergiftich hende der quader ghewoonten so heel ombanghen en verstrickt / dat hy comende tot bedencken en berou / gheenen raet en bindt ont dit aenlevende cleet van hem te crjghen / als t'gantsch lichaem zynner quader begeerten te verbzanden en te dooden / en also wederom by wesende te verjongen / en cracht te gecrijghen / tot een oprecht volherdich deughdelijc en eerlijck leven : en aldus verjeughdet wesende / te wozen geboert in den *V*emel / met de vleughelen der aendachticheyt en opmerckinge / en daer dan te blijven in t' *G*oden gheselschap / en behouden:

Leerlijck
uydegh op
Hercules,
*D*ianira,
*N*essus, en
t'giftich
hende.

Natuurlijck
leerlijck
uydegh op
Achelous, en
Amalthea.

Wlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

houden: want die al hun ghemoedt en ghebachten tot Gode hebben gekeert/ sulcke worden gheacht Goden / oft Godtlijck te wesen. Hercules, eer hy hem selven verhzant/ verhaelt zijn vrome daden / daer wy van te spreken behoeven: doch eer wy tot hem comen/ moghen wy verhalen van Iole. Iole is gheweest de dochter van den Coningh van Schalien Euritus, den welcken in boortijde Herculi Iole zijn dochter hadde beloofd/ doch naemaels te gheben ghewepghert: waerom Hercules in zijn landt is gheballen / t'welck hy innam / soo dat den Coningh Euritus de blucht most nemen tot int Eylandt Euboëa, dat nu is Negrepont. Hercules aldus zijn liebe Iole, en d'overwinningshe hebbende vercregen / schickte zijnen knecht zijns soons Tuchtmeester Lycas aen Dianira, haer te segghen/ hoe dat hy verwinder wesende/ haer seer staetlijck wouw t'hups comen binden. Maer Dianira wetende oft vermoedende haer Mans nieuwe liefde tot Iole, schickte hem by den selven hode een hemde / t'welck was giftigh door t'bloedt van Nessus, dat van den bloede des Draeks Hydra, aen Herculis schicht wesende/ verdozven en bebleekt was: want Nessus hadde eer hy storf noch soo veel tijdt / dat hy dit giftigh hemde nam / en sloot in een cleen kistken / ghebende dit om hem te wzeken Dianira, datse dat tot ghedachtenis zijner liefden souden bewaren/ en ter eerster oorzack haer daer mede te diener: want het hadde (sepde hy) in hem een ghewisse cracht tegen de liefde/ waer mede sy Hercules, van ander Wouwe te begeeren als haer/ soude afwendigh maken. Dianira dit geloovende / en hebbende dit hemde daer toe sozghbuldiglijck bewaert / meende het was nu den rechten tijt om te gebuyt-

ken. Hercules ter liefde van Dianira dit aentreckende / en Iuppiter Offerhande doende/ in danckbaerheyt zijner verwinningshe/ wert het vergifts cracht bevoelende/ des den bzengher quaden boede-loon gecreegh. Dianira, hoozende hoe dat zy onwetende haer man bedrogen/ en een oorzackster zijns doodts was gheweest/ heeft haer selven oock strack mistrootig gedoot met een stric / oft (so eenige seggen) met haer Mans knodse.

Van Hercules.

H Hercules (so Orpheus tuyghet in zijn Olyes-reys) was den soen van Iuppiter en Alcmena, de hupsvrouw van Amphitryon, Coningh van Thebes: want t'wijlen Amphitryon onledigh was in den krijgh in Aetolien, werdt Iuppiter op haer verliet: waerom hy Mercurium schickte tot de Son / om dzy daghen haren loop te laten stillen. Dus hadde Iuppiter eenen dynachtschen nacht / die hy behoefde om eenen grooten Hercules te bouwden: den welcken ghebozen wesende / was vier elleboghgen / en eenen voet langh. Hy was ghecomen by haer in ghedaente van haer Man. En doe des anderen daeghs Amphitryon t'hups quam/ en dat hem nae zijn hope gheen onthael en gheschiede / hy de oorzack bzagende/ sepde sy: Ghy/ oft eenen u ghantsch ghelijck / hebt den boozleden nacht by my gheslagen / en heeft my verteldt al u reyse. Amphitryon, hem hier over met den boozlegghschen Tiresias bespzeekende / verseeckerde hem/ zijn Wouw door toedoen van Iuppiter, te wesen bezucht. Sy was oock was te voozen bezucht van haren Man: dus haerde sy binnen Thebes twee soonen/ Hercules, en Iphiclus. De snelheyt van dese Iphiclus verhaeldt Orpheus, daer hy seght:

Den boosen vol misdadets can vliende niet ontwijcken
Der Goden toorn snel, al con hy oock ghelijcken
Iphiclo: die in't veldt op't staende koren toogh,
En lieper op soo licht, dat gheen stroo halm boogh.

Iuno alstijt nijdighe tot den boelschappē
haers Mans / socht te beletten het
ren van Alcmena. Eenige die Alcmena

makē hupsvrouw van Schenel, Coning
van Mreenen/ seggen / dat so bezucht
was van den Iuppitersehen Hercules,

Historische
verclaringe
van Iole.

les, en Eurytheus, Schenels soon/ en dat de nijdige Iuno listich aen haren Man vercreegh / dat wie van dees twee leest ghebozen waer / soude zyn leven langh den anderen moeten in alles gehoozamen / des hzacht sp te weghe / dat Eurytheus twee Maenden eerst ghebozen wierdt / desen hadde dan over Hercules te ghebieiden / gelijk wy in't vierde Boeck / in Atlas oock hebben verhaelt. Hercules ghebozen zynde / Pallas heeft de gramtschap Iunonis soo comen versachten / dat sp den jonghen Hercules soochde / en van't soch dat hem ontviel / bleef die witte streck / die men snachts in de claer locht siet / die wy de Room-straet heet / en ander de Melwegh. Daer toe heeft sp hem noch onsterflijck ghemaeckt : maer daer te boozen / te weten / des nachts nae den dagh zynet gheboorte / most sp haer quaedwilligh herte lossen / en schickte in den middernacht twee grouwlijcke Slanghen / die't kindt sekende heymlijck dooden souden : maer Hercules greepse en douwse so stijf met zyn beyde hande / dat hysse verwozghde / en dede barsten / sonder daer van hinder te hebben. Sommighe meenen / dat Hercules vyf Maenden oudt was / doe hy de Slangen worzghde / en datse Amphichryon , om Iuppiters en zyn soon t'onderfcheyden / hadde bestelt / en dat Iphiclus seer verschickt huyde : maer Hercules stils wjghende dese doodde. Hercules tot Zaren ghetomen / leerde van de beste Meesters Letterconst / maetsangh singhen / en spelen / boogh-schieten / schermmen / worzstelen / ryden / den strjdt-waghen mennen / en derghelijcke. Hercules seshien oft achtien Jaer oudt wesende / hoedende Amphitryons zyns Vaders Dee / doode eenē Leeuw / die upt de Mane was voortcomē / door Iunonis begeerte / om Hercules te dooden : dese hadde soo hart een huyt / dat hy onquetlijck hiet / oock vermochten de schichten van Hercules niet daer te genen : des gaf hy hem met zyn besperde knodse soo veel harde slaghen / dat hy hem ter doot hzacht / en trock hem upt dit ondoorquetlijcke huydt / dat hy daer nae altyts dzoech als eenen man-

tel. Hier nae doodde hy noch twee ander / eenen op helicon , den anderen te Lesbos. Hier nae begon Hercules den krijg te oeffenen / Coninghen te helpen / soo dat hy in velt-strjden verwinnigh / oock Steden heeft ghewonnen / Coninghen Dochteren te wille en te Wijve gerregghen : waer door zyn halfbroeder Eurytheus , zyn crachten en deuchden ontsiende / en in naebedencken hebende / ontboodt hem tot hem / en schickte hem in veel ghebaerlijcke aenslagen : doch niet willende ghehoosamen / sont Iuppiter hem segghen / dat hy't niet soude wepgheren. Oock verstont hy van't Ghepinnis te Delphos , dat het den wille der Goden was / dat hy twaelf strjden most doen / die hem Eurytheus soude ghebieiden / dan soude hy hy den onsterflike Goden op zyn ghenomen. Hier in bewillighde hy den raedt van Pythia , die hem Hercules noemde : want te doozen hiet hy Alcides , na Alceus zynen ober Groot-vader. Meer toemen / heeft hy noch vercreghen : Cononius , nae de Muggen die hem quelden / en die hy vercreegh / te nieten te doen : want Konops is een Mugghe te segghen. Men hiet hem oock Alexiacus , dat is / quaet verjager : oock Ceramynthus , om dat hy de Parces verjogh / en ander namen meer. Dus Hercules , om Eurytheo in den twaelf strjden te ghehoosamen / trock wonen twaelf Zaren tot Tirynthon. Het eerste gebodt dat hem Eurytheus dede / was te dooden / en hem te hzenghen / den oock onquetsephen Leeuw van Nemea , desen soude oock upt der Mane zyn ghetomen : want Anaxagoras vertelt / dat in de Mane is begrepen eenen grooten rirckel Lants / van waer desen Leeuw was ghetomen. Hercules al zynen tros verschoten hebende / en niet uptgericht / ging hem toe met zyn knods / en dede hem wijcken in een spelonck / daer hy hem met beyde armen de hals dzuckende worzghde : hem nemende op den hals / hzacht hem tot Mycena , daer doe ter tydt Eurytheus was. Doe gebodt hy hem te gaen doodden hy den poel Lerna , in't Landtschap van Argos , een uptnemende groote veel-hoof-

Hercules hier eerst Alcides, hier oock Cononius, Alexiacus, en Ceramynthus.

Merckt het for ghevoelen vanden wijsgierigen Anaxagoras.

I. Werk. Dat Hercules uyt het ghebodt van Eurytheus dede, doodende den Leeuw van Nemea.

Hercules doodt twee Slanghen in de wieghe

Hercules doodt den onquetlijcken Leeuw, die Iuno hadde gebouwt, om hem te vernielen.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

dighe sy Water-slanghe / gheheeten Hydra. Dese hielt haer veel in een maras onder eenen grooten Plane-boom / daer sy opgehoedt was. Dit dier dede in 't landt aen Menschen en Dee groote schade / en was seer giftigh: Hier hadde Hercules veel mede te doe: Want als hy een Slang-hoofd affloeygh / herwiesfen seven in de plaetse / ten was dat mede den onthoofde hals met vyer verbzandede / t'welck Hercules bekennde / ghebruycte de hulp van zijnen Jacef Iolas, den soon van Iphiclus: Want niet wijt van daer / was een Bosch aen brandt ghesteken / van waer hy vooz syn Oom bzacht eenige ontfteken vyerbranden / met welcke hy de halsen brandede / en 't bloedt stelpde / datter gheen nieuwhoofden meer voort en quamen. Daer was oock de Hydra te hulp ghecomen een groote Krabbe / welcke Hercules niet zyn voeten vertredende / doodde. Dees Slanghe doot wesende / werdt Hercules gesonden te halen / en te bzenghen te Mycenen, een Hinde met koperen voeten / en gulde hoornen / die Diana toegehepligt was: Dese dan niet wilende quetsen / hy nae veel jaghens / repnden een jaer heeft ghevanghen by der vliedt Ladon, en nemende dese op zyn schouderen / bzachte tot Mycenen. Daer nae was hy gesonden te dooden oft halen den wilden Beer van Erimanthus bergh in Arcadien. Op den wegh hadde hy te doen tegen den Centauren: Want Pholus Centaure, Soon van Ixion en Wolcke / hem in zyn huys wel onthalende met seer goeden Wijn / de ander Beerde-menschen hebbende den snof wegh van desen wijn / quamen om met ghewelt dit goede vocht hem te beneemen. Sommighe hadden sich ghewapent met heel Wijnboomen / upt der aerden gherockt met wortelen en al / ander hadden groote rotsen gheladen: Sommige ontftecken Fackels / en ander groote bijlen. Dit ghebecht aengaede / hadde Wolcke / Pholus moedert / om haer soon te helpen / den wegh al nat begoten met water / en glat ghemact. Hercules zyn handen roerende / dooder een groot deel / en joegh t'berblyf in de blucht. Pholus liet dees doo-

de / bewijl het zyn maghen waten / begraben / en alsoo hy eenen pyl upt een van desen trock / quetste hem by onghewal met den punct / dat hy oock sterf / en van Hercules eerlyck is begraben geworzen op eenen bergh / die nae hem genaemt bleef. Dit wilt Vercken / dat om Diana te wycken / dede groot verdorf in Arcadien / heeft Hercules hier naer eyndlijck / na veel vervolgs / ghegrepen in een dichte haghe / heel vermoept van te loopen door de sneeuw / die doe ter tyt seer dicke lagh: hy bond dit Vercken vast / en bzachtet Eurystheo. Ten vijfsent Augias, Coningh van Eliden, hadde een groot Koestal / van dzy duysent Doorn-beesten / al vol mest: Dit gheboodt Eurystheus Hercules te gaen mesten / en heel te supveren op enen dagh. Hier ghekomen / Augias weddende / oft comenschappen / de met hem / most hem geben het tiende deel van zyn hoorn-vee / indien hy den stal binnen twee Sonne-schijnen con schoon maken. Hercules gingh toe / en bzacht een gote of beke / getrocken upt der vliedt Alpheo, waer mede hy dit zyn werck behendlick haest uptgericht / en beschickt hadde. Augias en wouw hem zynen loon niet geben / dea hem Hercules doodde niet zyn schichten / en gaf Phyleo de Croon en bestittinghe des Rijckx / om dat hy hadde ghelastert het onghelijck / dat zyn vader Herculi hadde ghedaen. Hier nae stelde Hercules in d'Olymische spelen / den Iuppiter toegewijdt. Dit voozverhaelde werck wou Euristheus niet achten onder die twaelf / die hy hem was schuldigh te doen / om dieswille dat hy een daet van een Loonwinner hadde bedreven. Vooz het sefte / most hy gaen dooden een geflachte van Doghels / die van verren hen veren uptgeschoten gelpck wozy-pijcken / dese onthielen sich in 't Meer van Symphalen in Arcadien / en waren gheeten Symphalides, dese soude Hercules gedoodt hebben: eenighe segghen / upt Arcadien verjaeght met ghelupdt van schellen / die Vulcanus hadde ghemaect van copper / en Minerva hem hadde gedaet: dees Doghels houden eenighe den Harpyen.

2. werck van Hercules doo dende de Slanghe Hydra.

Het 3. werck. Het vangen van de snelloopende Hinde.

Hercules verslaet den Centauren,

Het 4. werck. T'vangeren van 't wildt Vercken van Erimanthen.

Het 5. werck. Het supveren van den stal van Augias.

Het 6. werck. Het doode oft verjagen van den voghels Symphalides.

Het 7.
werck.
Het vangt
van den
Stier van
Creeta.

pyen te zyn gheweest. Doe gingh Hercules, soo hem bevolen was / en haiede den Stier upt Creta, die Neptunus daer hadde ghesonden om 't landt te verderben / desen bracht hy Eurytheo : maer om dat hy hepligh / ghewijdt was / lieten Hercules weder loopen : desen verdoof daer naer al 't landt ontrent Marathou, en was die van Theseo ghevanghen / en Diana, oft Apolini gheoffert werdt / soo wy verhaelt hebben. Ten achtiten / haelde / oft doodde hy de Beerden van Diomedes, Coningh van Thracien / den soon van Mars en Cyrena, 't welck niet en was Diomedes, den soon van Tydeus en Deiphila van Argos, die vooz Trojen was / daer in 't beertstijende Boeck van volghet: Maer desen van Thracien / soo de Historien oft Fabelen vertellen / was van onweergadighe wreethedde / welke hem niet ton helpen noch baten: want hy hadde vier seer selle Beerden / Podargus, Lampon, Xanthus, en Dinus, die upt mont en neus vier losten / welke hy boedde met Menschen vleesch / en gaffe menigen armen vzeemdeling / oft voozhy-repser te verblinden / so dat sy tegen hun natuere sulcken onghewoon bloedighe voedinghe werden ghewendt. Eyndlijck is desen voozen Diomedi in handen gheballen een edel schoon bevallyck Jonghlingh / welcken Philostrates noemt Abderus, en ander Abderitus, van Hercules seer gheleest wesende / en werdt als ander oock dese Beerden vooz ghewozen. Hier is van Hercules op't slaggh gheromen / dat den Jonghlings lichaem half verflonden was : hy creegh ten eersten in handen den omenschlijcken Cyran / dien hy 't selve say dede dzincken / hem van zyn epghen Beerden doende verflinden / en doodde daer nae met zyn knodse dese wreede Dieré: oft brachtse (soo eenige meenen) den Eurytheo. Philostrates in zyn Tafereel van Abderigraf / maect van dees Beerden Merrien / en toonter eene van Hercules ghetrestt blaek ter arden ligghende : siet d'ander (seydt hy) roert haer noch / dese soude ghy seggê dat haer poogt weder op te staen / sy zyn wis wel grouw-

Het 8.
werck.
Te dooden
Diomedem,
en zyn
Peerden te
vanghen oft
dooden.

lijck / met hen rouwe manen en clouwen gheboeten / met hayz tot den hoozen bedeckt wesende / voozts soo vzeedt en woest alst moghelijck is : siet ter ander sijde hen rasteel en kribbe / al vol leden en beenen van Menschen / want dat was het voeder zijner Beerden: Maer desen onghenadighen Beerde-man / met noch schricklijcker wesen als sy / licht hier oock beneven ghebelt. En 't is te achten / dat dees abontuere Herculi is swaerder gheballen als alle ander / soo om de liefde die hem dit dede bestaen te waghén / als om d'ondoelijckie saecke / waer van 't werck en 't ghebaer niet cleen en waren : want siet ginder dzaeght hy den ontrockten Abderum, die alree van de kelle der gulse snoode beesten half was g'eten / en hem hadden verscheurt / noch teer en jongher wesende als Iphitus was : het gheen blijcklijck ghenoech is / aen het schoon verbliff des lichaems / dat daer op't Leeuwen-huyt ligt uptgestreckt: wis sy hebben al veel traen-stoztens verroozsaecht. Eenighe leggen dit geschiedische wijse upt / dat Diomedes de eerste was die Beerde boedde / daer hy sulcken lust toe hadde / dat hy al zyn goet daer dooz verdede: want al zyn erfgoet vercoopende / bracht het hier t'samen mede dooz : waer dooz hy van zyn vzienden oft erfgenamen wert genoemd Antropophagos, oft Menschvlesch eter. Ander hebben op dees Philostratsche Merrien dees uptlegginghe / te weten / dat het waren vier dochteren van den Coning van Thracien / de vermaertste Boelime oft soetlieben / die mé opt heeft gebonden: welke met aerdigh / behendigh / en lieflijck vleyen / aenlockten en tot hen trocken den vzeemde voozhy repser / die van vermoghén waren / en wistense soo te clouwen / datser van hun pluymen lieten / en gheknaeght zyn gheworden tot de kale beenen (soomen segt): waer upt soude voozt zyn ghecomen het segghen van *Διομυθεία ἀνάγνη*, onbersaedsche kelle / over dees oncuypse lust-vrouwen van den Poeten vooztghebracht. Ten neghensten / belastede hem Euristheus, te halen den sweert-riem van de

Geschiedische
nyeleginghe op
Diomedis
Mensch.
etende
peerden.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

Coninginne der Amasonen Hippolyta, welken seer uytnemende was. Dus reysde hy Scythia, alwaer hy d' Amasones bebocht/ eenige versloegh/ en ghevangen nam: onder ander Hippolyta de Coninginne/ die hy Theseo zynen medereysers gaf. In zyn wedercoft heeft hy ghevonden Helione, de dochter van Laomedon, en vanden walvisch verlost/ waer van noch volcht in 't elfste boeck. Hercules is oock ghekomen op zynen wegh by be sonen van Proteus, Tmolus, en Telegon, die niet alle voozbyreysers waren ghewendt te woestelen / en te dooden die sy verwonnen: Dus begerden sy met hem oock te woestelen / maar deden quade dagh-vaardt; want sy vonden hun Meester / diese beyde druckende teghen zyn borst dede versticken / oft jonge kiecken waren geweest. Hier na doodde hy met zyn pijlen Sarpedon, een Mensch die bukten alle mate was onmenschlyck wreedt/ en overdadigh. Dit voozby / bracht hy zynen Euristheo den Smeertgodel / die hy begheerde. Doe gingh hy in Spaengnien/ en haelde de roothayrige Mensch-verblindende Ossen vanden Spaenschen Coningh Geryon, den welken dyplygh zynde / hy doodde/ oock zynen twee-hoofdighen Hondt/ en seven-hoofdighen Draack/ van Typhon gheteelt. Ter selver tijdt soude Hercules zyn yplers opgerecht hebben in Spaengnien. Vooz zyn elfste/ Iuno trouwende niet Iuppiter, hadde Iuppiter haer/ vooz een houtolpck goet / be- looft een goet deel gulden Appelen dra- ghende Boomen; dus was Hercules nu daerom gesonden/ ghelpeck wy dit verhaelt/ verelaert/ en uytghelept hebben in 't vierde Boeck / in de vertellinghe van Atlas : Haer veel moeyten bracht hy dees gulden Appelen Euristheo : Want hy hadde onder ander te streyden met den Coning van Africkken Antao, den soon van der Werde / die vierentsestigh elleboghden langh was / en een groot bypandt van alle vzeemde reysende luyden/ die met hem mosten woestelen/ en van hem gedoodt werden/ met vooz neem/ van alle de hoofde een kerck te bouwen Neptuno zynen Vader. De-

Tmolus en Telegon van Hercules vermachet.

XI. Werck te halen de gulden Appelen in Atlas boomgaert.

sen stelde hem oock teghen Herculem, van wien hy diemaelt vooz doodt ter aerden was doer ballen; maer hy hadde de eyghenschap / dat wanneer hy zyn Moeder d'aerde raecte / was hy veel kioecker/ en scaerper als te voozen. Dit van Hercules gemerckt/ hief hem van der aerden/ en perste hem so het lpf/ dat hy verstickte/ en sterf. Doe nu Hercules vermoeyt hem meende te rusten/ en begon te slapen/ bindt hy hem ghetericht van een heele Hez-kracht Pygmeen, maeghschap van den verslagenen : dese quamen daer ghebozfelt uyt dat Lp- bysche zandt als Nieren / en meenden de doot van Antao te komen wreken. Hercules wacker wordende / stende hem van dees elleboogh-lange krijgs- stieden omsett / men mach dencken / hoe seer hy verschrickt mocht wesen/ doe hy al dit gherucht vergaerde soe veel hy mocht / en wordt het in zyn Leeuwenhuydt / om zynen Euristheo vooz wat nieuws te vzeenghen. Soo hy nu trock van Lpbien in Egypten / gemoette hy Bufiris, Coningh van Egypten/ een soe wreet mensch/ dat hy Neptuno zynen Vader offerde alle de vzeemdelinghen / die hem in handen vielen. De deughtsaemheydt die in Hercules was / con sulcke groulpcke onmenschlyckheydt niet lypden / te wesen onghestraft: Want betrapende de laghe / die hem als ander was ghelept / hy nam Bufiris, en Amphidamas zynen soon gevanghen/ desghelijx Chalbes den Priester/ die sulcke Offerhanden bediende; en op den selven Altaer / daer sy plochten te kelen hun gasten / werden sy van ghelpeken door Hercules handen gheoffert. Noch doode hy in Arabien een moozderschen kroover Emathion, den Soon van Typhon. Van daar voozt reysende/ tot den Berch Caucasus, doode hy met pijlen / Promethei leverpickenkendt Arendt/ t welck oock een dochter was van Typhon en Echidna, den ghevonden zyn banden vzekende / en verlossende. Voozts woestelb: hy te Calydonen in Etolien met Achelos, daer wy voozhenen af hebbé verhaelt. Hy nam oock ghevanghen Passal, en Achemon, twee quade deughnieten/ sonen

Hercules doodt den wreeden Antaem.

Hercules doot de pygmeen.

Den wreeden Bufiris, mer den zynen, wordt ghe- doodt.

Den Arend van Prometheus gefcheten.

sonen van een boozsegghende Vrouw Semnon, die hem meenden per t'ontstellen / daer hy onder eenen Boom lagh en stiep; maar hy ontwakende / greepse / bondtse de voeten t'samen / en sloegse op zyn schouderen / als eenen dobbelen schouwer sack oft besaetse : Oees twee hadden dickwils ghedreygt geweest van hun Moeder / als hy niet af wilden laten van hun roobergen / datse mochten comen in de handen van Malampyge, dat is / Swarten-bil. Sy dus hanghende / alsoo men doen gheen bzoeken dzoegh / en d'een van boozen niet t'aensicht hingh ita zyn schamelhept / en d'ander na den billé / siende desen deelen seer swart beset / gedenkende des Moeders seggen van Swarten-bil / werden so hertelyck seer te lachen / dat Hercules d'oozake bzaghende / en van hun wel verstaen hebbende / ghelepk als hy oock een bootsliefdigh Man was / lietse sonder misdoen henen loopen / booz sulck als sy waren. Hy doode noch een quaeddoender Scaurus, by der vltet Erimanthes : daer na versloeg hy met zyn knodse den dyp-hoofdigen dierfrouwenden Cacus, den soon Vulcani, den welcken woonde ghemeenlyck in Aventinus bergh / een van de feben heubelen van Room / daer hy met zyn ghewoon Roerbergen / den menschen / oft zyn ghebuer-volck / upter maten jammerlyck quelde: Jae tegen den deughtsamen crachtigen Hercules hem durfvende opstellen: Heeft hy by nacht zyn wepdende hoozn-beesten een deel ghestolen / en achterwaert doen gaen in zyn speloncke oft hol / op dat men het spoor niet merken soude. Hercules t'sanderdaeghs nae ghewoonte zyn kudde tellende / en een deel missende / ghingh recht nae Cacus Speloncke / maer sagh gheen stappen dat henen: Des by zijn verblyf booz by dzyvende / de hoozn-beesten van binnen die van buyten hoozende / als verlanghende na hun gheselschap / en verdzietigh soo daer ghebanghen ende ghesloten te wesen / begonnen geluyt maken en loopen. Waer door Hercules de diefste tskenlyck geworzen / des Hercules clopse op het hol / welck Cacus niet wilde

openen / maer stelde hem als verweerder tegen zyn income / so veel hy mocht. Hercules bzack met ghewelt epndlyck daer binnen / en bzacht hem ter doodt. Hercules na dat hy veel quaet gheboeft had omghebzacht / en veel Landen gesuybert van wyerde Roobers / soude epndlyck booz zyn twaelfde werck gaen halen / en bzingen zynen Euristheoden Hel-hondt Cerberum : het welck gedaen hebbende / men seght / hy hem gheboodt weder in de helle te bzingen. Ten lesten / heeft hem Iuno toeghesonden een van de Raserijen met een groote menighte Slangen / die hem krancsinnigh maecte / doende seer veel quaets / Wyf en kinderen doodende / soo dat hy door Pallas hulpe weder tot hem selven gecomen wesende / hem selven wouw dooden / en hadde Theus hem niet belet met heerlycke en schoone redenen. Jae verscheden ander abontueren / werdt hy verliest op Omphale, de Dochter van den Coningh van Lydien / de welke hem veel kostlycke gheschencken dede / om dat hy haer hadde gedoot een vzeendeschapen groote Slanghe / die by de Vliet Sagher veel menschen had omghebzacht. Hy dus op haer verliende / wert haer heel overghegeven / om dienstbaer in alles haer te believen: Hy manghelde zynen tros / oft pylkoer / knodse en t'Leushuyt / dat hem tot een harnas diende / booz haeren spinrock / spullen / kof / en ander Vrouwen huyf-raedt. Hier sat hy nu en spon / oft en naeyde / onder een deel Staet-Jofvrouwen van Omphale, en self in vrouwen kleederen ghekleedt / die van in de wieghe slanghen wozechde / en soo veel heerlycke Helde-stucken hadde uptghericht. Daer zyn die schypben / dat Eurytus Coningh van Oechalien, was aen Herculem versoecken te hebben Alcisthis, die huyf-vrouw was geweest vā Admetus, Coning van Thesalié / en die Hercules hadde verlost upt de Helle: Maer hy doe wesende in zyn raserije / (daer eenighe segghen dat hy tweemaal in was) berjoegh hem upter Stadt Tyrinthen, sonder hem te wille te wesen. Hier na wert hy van e

Her X I T
werck.
Den Hel
hont uyt der
hellen te b
len.

Hercules
verliest op
Omphale

Hercules
spint by Om
phale, in
Vrouwen
kleeren.

Paffal, en
Achemon,
van Hercules
ghevangen,
en los ghela
ten om een
glucht.

Den onrecht
veerdighen
Cacus wordt
van Hercules
ghedoodt.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Waerom
Hercules
soude dienst-
baer wesen
by Ompha-
le dry jaren.

swaer sieckte overballen / waerom hy
't Ghehepmiss raet vzaeghde / hoe hy
ghesont soude worden: hem wert ghe-
antwoordt / dat hy vyz / en wel te passe
soude wesen / so hy hem ginghe vercoo-
pen aen pemant / om dienstbaer te we-
sen den tijdt van dyp Jaer / en dat hy
dan synen dienst-loon soude geben aen
Eurytum , daerom soude hy hem heb-
ben verhuert / oft vercocht / aen dees
Omphale , Coninginne van Lydien.
Ander segghen dat Iuppiter Mercurium
hebal / hem aen haer te vercoopen / om
dat hy Euryti soon Iphicum had onge-
bacht. Hier nae soude Hercules ghe-
trocken wesen in den Tropischen
krijgh. Nu volghet oock syn vyzagte
van Dianira, de doodt van Nessus, en de
gheshiedenisse van Iole, daer wy van
hebben verhaelt / hoe haer Hercules
met der wapen hadde vercreghen. Hy
hadde hy vergeschepden Vrouwen veel
kinderen / te langh om verhalen: want
hy altyt Vrouw-mal / oft liefdigh was.
Het gheschiedde dat hy in syn nieu vyz-
agie met Iole ging met haer hem ver-
meyden / en wandelen / en comende dooz
een bosch / Hercules met syn rou Leeu-
wen-huydt om tlijf / en sijn kinodse op
de schouder / en sy seer costlyck vertiert
met Zuweelen / Burper en zijde / daer
sy in't voozby gaen wiert ghesten van
Fauno, die op haer schoonheyt wert te
blammen / bespiedende hepmlyc waer
sy henen gingh / of hy ronde eenighen
troost-vzucht syner liefde aen haer ge-
plucken : hy saghe met Hercules dus
gaen in een doncker speloncke. Als hy
eenen tijdt hadde ghetoest / alsoo den
kock spijse toegheernaect hadde / was
daer een beasshent kool-vyer gheble-
ven / daer hy den Dienaers bondt hy
liggen slapende / denckende dat Hercu-
les en Iole oock soo deden / is dieper in
't doncker al tastende gaen soecken / en
leggghende syn waen-dolende handt op
het Leeuwen-huydt / voelde met eenen
syn herte als met ijsoudt water bego-
ten / en daer nae van vzeesen een dapper
bozst-cloppinghe: doch daer hy onwe-
tens van verschrickte / was maer de
schozse van tmergh / oft tbit dat hy
socht: want sy lagh in 't Leeus-huydt /

en Hercules hadde upt bootschept haer
syden cleederen al scheurende aen syn
groot lijf getrocken. Den Faunus dooz
liefde verflout / gingh voort op v'an-
der zijde tasten / daer hy de sachte clee-
deren voelende / t'onrecht verlijdde:
want also hy begon op te lichten / voel-
de een hardt rou-hapzigh lijf. Her-
cules hem verwonderende op syn lijf
te voelen so vzeemde handt / greep toe /
en Iole werdt den knechten om licht te
roepen / denckende wat Dief oft Koo-
ber daer mocht wesen : de knechten
licht vzeinghende / sachmen den armen
verliefdn bockighen Godt Faunum,
die van den luydbzullenden seer bitter
verstoorden Hercules met een harde
vuyft den muyl gheschepndt / al 't haz-
upt synen Septschen baert gherockt /
en de bozst met dapper slaghen ghe-
strecken en ghesmeert is gheworden /
loopende met bloedende Mondt op
syn Boeke voeten in't doncker bosch
al huplende / syn schaemtigh bekrosen
aensicht verberghen / niet hebbende
ghepluckt soo soet-smakende vzucht /
als hy wel verhoopt hadde te vinden.
Hier mede sullen wy nu laten berusten
de verhalinghe van Hercules wercken /
en sien of wy van desen eenighe ver-
claringhe / oft vntlegginghe vinden te
doen. Ten eersten / laet ons sien wat
t'woordt Hercules beduydt : het comt
van Heracles, dat is / Heerlyck ; Alcides,
synen eersten naem / van Alcé, dat
is / sterckhepdt : syn Moeder hiet Alc-
mena, comt van Alcé, en Menos, dat is /
sterckhepdt / en deughtsaemheyt. Dus
dan Hercules, heerlijck ghemoedt /
soon van deughtsaemheyt / en van Iup-
piter, dat is / Godtliche goedthept /
heeft vercreghen onder de levende een
eerlijck onstercklijck gherucht. Hier toe
geraect wesende / dooz 'topzoepen van
Iuno, heeft daerom ten rechten vercre-
ghen eenen naem / oorzpanghlyck van
Iuno, en eere : want Heré is te segghen
Iuno, en Cleos is eere / oft heerlijchept.
Hercules wordt veel gheshouden te we-
sen de deught / daer toe wordt t'woordt
Areté ghetrocken / welck deught te
segghen is : Soo dat Hercules niet en
is anders als de deughtsaemheyt / het
eerlijck

Leerlijck
uytleggh van
den namen
Hercules, en
Alcmena:
oock van de
gheboort
Herculis.

eerlijck cloeck ghemoeft / wijsheyt / redelijckheyt / en ghestadicheyt / die in ons is / om dat dese goede epgenschap- pen niemant te deele en worden sonder de Godtlijcke goetheyt / en goede toe- gheneghentheyt des gemoedts / waer Hercules wordt gheeyt den soon van Iuppiter en Alcmena , oft volherdic- heyt: want alle goedicheyt / heeft haer te wapenen / met ghedult in teghen- spoedt / om oock te verwinnen alle lu- sten des vleeschs / oock met hulpe van de goedtheyt oft ghenade Gods / om dies wille dat hier toe gheen Mensch- lck epgen vermoghen ghenoechsaem- can wesen. Aengaende dat Eurystheus, om syn booz gheboozte ober Herculem quam te heerschen / dat wordt by een- ghe verstaen / dat hier mede aenghe- wesen wort de goede en quade toe ghe- neghentheden der Sterren / daer men onder is ghebozen / ghelijck dese He- mel-teecken / elke t'haerder tijt hen- vrachten heymlyck in ons van boven instozt: met den aert der eerste Locht / die wy beginnen insuppen: doch is niet te ghelooven / dat verenighde Ster- ren / soo tot quaet gheneghen maecken / oft sulcx en is te keeren / en te matigen door de Godtlijcke goetheyt / als men hem ter deughtsaemheyt aenwendt / als van jucht in goede onderwijs- ghe opgevoedt wesende. Hier is oock t'aenmercken / hoe den Hemel booz der Aerde sozghvuldigh is / dat Godt van boven afschickt / oft gheeft Menschen dzyvers / Herders / oft Heerschappers der Weerelt / daer dan Godt mede af- snijdt / plant / straft / bctert / en handelt nae synen opzichten wille onder den menschen. Hercules is geweest een uyt- nemenden Krijgh-oversien / waer door Godt synen wille heeft ghedaen : want Hercules veel wzeede Cypannen / schier de Weerelt ober heeft ghestraf / en den benouwde Menschen daer van verlost : oock in veel Landen goede Wetten stellende / den Menschen veel rebelycker en deughtlycker wijse van leven aenleerende / dan sy rouw en on- wetende gewent waren te leyden. Dit heeft den Doecten doen versieren / dat hy veel vzeemdtshapen wzeede ghe-

brochten / en schadighe onghedierten heeft omghebracht. Erst hadde hy twee Slangen te wozgen in de wiege / tot een besonder proefstuck syner deught: waer by te verstaen is / trots / en jver / te weten / een moedigh vooz- men / en vergonnen / dat een ander on- in deughtsaemheyt soude overtreffen / en eenen pver vperigh en ernstigh den voozlopende t'achterhalen / en verre voozby te comen: Dees twee Slangen behoestmen wel in de wieghe spns vooznehmens vast te grijpen / en mach- tigh te wozden: want de deught wordt ghenoech coel oft toudt / als sy gheen vooz-beelde tot naevolginghe en heeft t'aenmercken. Als nu een deughtsaem edel herte van jonghs dus ghepzeckelt is / bindt hy vooz het eerste werck te beberchten een wzeedt ghedzocht / den moedighen sellen Leeu van den bosch Nemea, dat is / den hooghmoedt / koz- selheyt / verwaentheyt / wzeedtheyt / en woedmoedicheyt te bedwinghen en stillen : want dit is den Leeuw / die hem veel geneert in de wildernisse van ons woest en onwetende verstand / en berberft het goede wepnigh datter es- nichsins in mach wesen. De Slanghe Hydra hoeft historische verclarings / om de fabel uyt de waerheyt t'onder- scheidpen. Sthenel, Persei soon / bouwer van Mycenen, nae spns Waders doot / socht met Coningh Lerni Krijck / het spu te herbzeeden. Lernus, hoewel swac van vermoghen / selde hem moedigh tot eenen berweer- krijgh / dat sy beyde sin Landen ghenoech beschadigh- den. Coningh Lernus op sijn grentse hadde een sterckte / die van ghelegent- heyt / en goede besettinghe halben ge- lck onwinlyck was / gheheeten Hy- dra. Eurystheus begonstighende de zy- de van Sthenel, sondt Herculem met een groote heyzcracht te belegghen en winnen Hydra, daer die van binnen groote wepze beden / met ghelwisse pij- len te schieten / veel volckx ombzen- gende / en als van hun een ghefchoten / oft doot was / quam sin cract een deel ander in de plaetse op de mueren oft vesten / en dit waren de nieuw- aenwas- sende hoosden, Cypndlinge creegh Ler-
aus

Van'r stand ghe wozgen.

Van den Lecuw van Nemea te beverchten.

Gheschie- dighe ver- claringe van Hydra.

Van de voorge- boort, en heerschap- pje Eury- sthei over Herculem.

Natuurlijck, en leerlyck uytlegh, op Herculis weicken.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

nus hulpe van een machtigh Heere/ge-
heeten Carcin, dat is Krabbe/ met veel
bolcx/ soo dat Lernus aldus versterckt/
quam om ontfet doen: maer bleef inden
veldtslagh doodt/ zyn macht werdt ge-
bzoken/ zyn sterckte ghewonnen / oock
dooz erculem verdozben / en ver-
bzant : hier was hem oock Iolas zyn
Reef te hulp ghecomen. Nu by de
versierde Water-slanghe / mach ver-
staen wesen / de oberdabicheydt / en on-
matelckhepdt der bzasserjen / oft
bzonckenschappé/ daer veelderlep qua-
de Slangh-hoofden van zonden / en
ondeughdige snootheden upt ontfanen/
en wassen: des sy dooz de deught der
matichepdt / en byerighen eerlust eens
goeden naems/ moet ghe doodt/ en te
nieten ghedaen worden. Oock de gul-
denhoornighe / en roper-voetige Hin-
de/ moed dooz de deught (by Herculem
verstaen) verwonnen worden / te we-
ten / de goudt-hoornighe giericheydt/
die bzekmoedighe maectt/ en de roper-
roestighe lichtveerdige oncuyshepdt/
daer den tijtel/ oft veldteecken van is/
den naem van Venus, de welke onder
den metals hy't koper is geleen: want
dit zyn schaedlycke plaghen vooz den
Menschen. Dus is te verstaen van al-
le ander gedochten/ dat het al zyn ver-
scheyden boosheden / die de deught te
verwinnen / dooden / en te verjaghen
heeft/ om daer van te supberé onse her-
te/ sinnen/ gedaechten/ en de werelt onses
gant schen geests en lichaems daer van
te supberen / en onder goede Wetten te
bzenghen/ tot een eerlyck bzoom leven.
Het vijfde werck / van Augias stal te
supberen / heeft dit schiedigh uytleg:
dat Hercules deses Coninghs landt
bzuchtbaer maecte / ick acht met het
mes upt den stallen. Dat Geryon dyp-
lybich was/ dat is/ datse dyp broeders
waren van eenen wille / en eendzack-
tig/ oft dat hy ober dyp Eplanden
berhoof was/ en soo voozt meer / hier
al te langh. Vanden gouden Appelen
hebben wy in't vierde Boeck verhaelt.
Om dit gouden Appel-halen / worden
Herculi, van den ouden Beeldtsnijde-
ren / in de sincker handt ghemeeenlyck
ghemaectt dyp Appelen / alsoo men te

koom aen den coperen op't Capitolt-
um/ en den Marmozen in't Paleys oft
heerlyck hups des doozluchtigé Car-
dinaels Fernesij, mach sien: welke ooc
sonder betepkeninghen niet en zyn;
maer wijfen aen dyp crachten Hercu-
lis, dat is/ der deught. Erst / te mati-
ghen den toozn: ten tweeden/ te mijden
giericheypt/ ten derden/ den wellusten te
dwinghen / en niet te dienen. Zijn
Leeuw-huydt wijst aen / een heerlyck
Manlyck ghemoed: zyn knodse/ de re-
den/ daer de deught op steunt : zyn pij-
len / zyn goede Wetten / die oock der
deught voozderlyt zyn/ om de Mensch
(een cleen wereldt verghetecken) te
supberen van alle wanschapen / onbe-
hoorlycke ghebzeken der Sielen / oft
quade wercken. Hercules wordt oock
by de Sonne geleen: zyn twaelf wer-
cken/ by de twaelf teekenen des dweer-
sen riens vanden Hemel-cloot. Oock
Geryon, en meer natuerlycke uytleg-
ginghe/ niet veel mede bzengende / laet
ick om rozten gheern achterweghen.
Den onrechtveerdighen Cacus, wiens
naem op het Atradisch Kakos, is ghe-
sepyt/ quaedt : dat hy byer upt neus en
mondt blies / oft walghde / was ver-
siet / om dat hy niet alleen een Dee-
dief/ dan oock een bzant-sichter was.
Hy is te verghelpcken der valsche ver-
leydighe wijfsmakinghe/ oft logen/ die
des deuchts ghehoorzame kudde hey-
melck en diefck ontsteelt / en eersel-
linghe / oft te rugghe gheweldigh af-
treckt / en bzenght in zyn doncker spe-
loncke der dolingen. Doch zyn ongherech-
tichepdt openbaer wordende/ rā te-
gen de deught niet bestandigh blyben:
zyn schande wordt onderckt/ de dupster-
liebende valsche meeningen/ als nacht-
Wlen wijcken. Dat Hercules op Om-
phale soo verliest was / dat hy dooz
Vrouw-werck t'offenen van peder bes-
spot is geworzen: hem te laten van een
Vrouw heerschen/ die sulcken uptne-
menden verwinner was: wijst aen/ dat
een deughtsaem Man / tot den eynde
zyns levens/ heeft voozsichtigh en wa-
kende te wesen / om naemaels niet
te verliesen de deught / en den deught-
lycken eerlycken naem / en goet ghe-
rucht/

Leerlyck
uytlegh op
Hydra.

Leerlyck
uytlegh op
de Hinde.

Wtlegh op
zyn Leeuw-
huyt, knodse
en pylen.

Leerlyck
uytlegh op
Cacus.

Wtlegh
van Hercu-
les, op Om-
phale ver-
liest.

Wtlegh op
de dry Ap-
pelen, die
men Hercu-
les in de
handt gaf
oft maecte
in voortydé.

rucht / denckende dat de meeste macht en verwinninghe bestaet in zijn selven / oft zijn eyghen quade ghenegentheden en lusten te verwinnen. Dat Hercules by den Goden ghenomen was / laeten wy de boozberhaelde uytlegghinghe blijven. Dat Iuno, in den Hemel hem te Wijue gaf haer dochter Hebe, de Goddinne der jonckhepdt / is / dat de Sonne / doende t'onswaert haeren keer / doet alles hergroenen / en wassen / en so eenigh natuerlijcke uytlegginge meer: Wy moeghen Hebe noch gheudencken in het toecomende Boeck. Ick mocht hier een deel vertellinge voort brenghen vast Lucina, de suster van Apollo, dochter van Iuppiter en Latona, welke nieu ghebozen wesende / diende strack haer Moeder booz Woemoet / gelijk wy van Diana hebben verhaelt: Want Diana, Lucina, Hecate, en de Mane / worden maer met namen / en eenige crachten oft wercken / eenichsins onderschepden / doch al een dingh wesende: Maer hier is niet anders te vinden / oft eenighen sin te leeren / dan ghelijck wy van der Mane hebben verhaelt / dat haer vochtichepdt in de gheboorte voorderlijck is. De Fabel van Galanthis, in Wesel verandert / brenghet mede / datmen Gode niet en mach liegen / noch bespotten. Doek die van Dryope, wyft aen / datmen moet toefien / wilens noch onwetens Gode niet te verbelghen. Het verueghden van Ioalus door Hebe, heeft oock zijn uytlegghische meeninghe / ghelijck die van Hercules boozhenen verhaelt wesende. Hebe Ioalum verueghdet hebbende werdt te sweeren / dat het gheen Menschen meer geschieden soude: Maer Themis Goddinne des Godlijcken verbonds / des gherichts / der boozsegghinghen / en des boozschickx / heeft haer den Eedt belett / boozsegghende / want den krijg van Thebes most haest volghen / dan soude Calicho van Iuppiter vercrijg / dat haer twee jonghe kinderen strackx volwassen Mannen souden wordē / om huns Waders doot te wreken: Verhaelt oock yet van eenen gulden halfbandt / darr veel quaets in boozsien was. Hier souden niet weten wat af

maken / ten waer datmen de versieringhe oft gheschiedenis van het beghin tot den eynde wat breeder verclaerde als onsen Poet / die dit soo maer een wepnig aen en roert: Doch sullen eerst een wepnich behoeben te segghen / wie dese Themis is / daer den Aederlandtschen Ouerfetter t'onrecht stelt in de plaetse Hecate, die wy in't sebenste Boeck hebben beschreven.

Van Themis.

Themis was de dochter van den Ocean en Tethys, oft (soo Hesiodus wil) van Hemel en Aerde: sy is geweest de Suster Saturni, en de tweede Hupszouwe van Iuppiter getrouwt wesende / baerde sy de Dren / deurwachters des Hems: Dese heeten Eunomia, Dice, en Irene, de eenmoedighe onderhoudinghe der goede Wetten / des gerichtx / en des vreeses. Themis met haer dochter Dice, zijn de bysittende Raedszouwen van Iuppiter, ghelijck Plutarchus verhaelt / daer hy bewijst / dat Dozsten moeten wetende en gheleert zijn / dat is gheseyt / dat recht en billicheyt zijn bysittighe Raedsheeren van Iuppiter, ghelijck ofinen sepde / dat niemandt ober het recht en waer ghewasen: waerom dat d'oude schryuen / Iuppiter self niet soude connen bevelen / sonder het recht / oft gherechtichepdt / de welke (seght Hesiodus) is maeght / ongheschepnt / en onbesleekt / en alijt bywoonigh met schaemte / kupshepdt en eenduldichept. Hierom hietmen dan den Coninghen oudts tijds / eerfaem / en eerlijck: want t'is behoorzijck / dat die minst te vreesen hebben / oock meer schaemte en eere hebben: waerom een Dozt heeft meer te schycken boozquaedt te doen / als quaet t'ontfangen.

De Dren worden van Pausanias gheheten Carpo, en Thallote, de derde noet hy niet. Carpos is gesept / bzuucht / en Thallein, uyt sprunten / oft botten: sy worden ghesheeten de traeghste van alle Goden / en brenghen den Menschert alijts wat nieuws: sy en waren niet alleen van Homero ghesheeten deurwachters des Hems: maer hadden oock werck den Wolcken van den O-

van Themis afkomt, en kinderen.

Themis en Dice haer Dochter, Raetszouwen van Iuppiter.

Leerlijck uytlegghing van Galanthis, in Dryope.

lympus.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

lympus, oft den Hemel te verdrÿben: want dan wort dē Hemel / oft de locht (seghtmen) open / oft ontfloten: Oock belemmerden zy den Hemel al nae hen believen. Sy heeten met eenen naem Horévein, dat is / bewaren / oft wach- / ten / om datse den Hemel bewaren. Sy zÿn van 't gheslacht der Gratien / oft bevalligheden: gemerckt Themis hen Moeder is de gherechticheyt / en Nomos betepckent Wet / Dice billicheyt / en Irene vrede: Welcke dÿp / te weten / Wetten / gerechticheydt / en vrede / bewaren en onderhoude de vuchten / oft 't ghebouw / in plaetse dat krijgh / moetwille / en twist / alles te niet doen en verderben. 't is dan d'onderhoudinghe der Godlycke instellinghen / en Wozgherlycke Wetten / diese teelt / en voortzengt: Nademael Themis is die billicheydt / oft oprechticheydt / die de Natuere self des Menschen geest heeft ingedruet: Als wesende 't beginsel daer de Wetten upt zÿn ontstaen. Iuppiter heeft dees oprechticheydt ghetrouwt / en sy is van zÿn gheslacht: Want God is oprecht / en getrouw. Iuppiter Vader der Wzen / maticht de Locht / dat is / Godt bewaert en onderhoudt de hrome / Hemel-ghesinde: Want d'overbloedicheyt is gheern van de vromicheydt verselt / en den hongher oft dier- te wordt van veel snoodtheden ghe- volghet: Soo dat het onderscheydt der vuchtbaer / oft magher tijden / wel den claerften spiegel is / om te sien oft te kennen 's Menschen goede oft quade wercken. Dus cammen verstaen / hoe den Wren de deuren des Hemels te bewaren is bevolen. By Themis is oock wel gheweest het outste Ghepymnis / daermit der Goden antwoort versocht te weten. Laet ons nu van haven booz- geseyden Thebeschen krijch vertellen / en halen hier voort den onsalighen / oft ongheluckighen OEdipum.

Van OEdipus.

OEdipus was den soon van Laius, Coning van Thebes, den soon van den boozleden Coning Labdacus: desen Laius hadde tot een Hupsvrouw

zÿn suster / van 's Moeders weghe / oft de suster oft dochter van Creon, en was de schoonste Vrouw / die met ooghen mocht ghesien wesen / gheheeten Iocasta. Dees jonghe Vrouw bezucht wozdende / was den Coningh Laius nieuwschier / om te booz-weten d'abontuere van 't kindt / dat hem soude ghebozen worden. 't Ghepymnis van Apollo te Delphos antwoorde hem / dat hy van dat selve kindts handt soude sterben. By dit boozsegh ter herten nemende / soo haest 't kindt ghebozen was / gaf het een van zÿner wacht / oft een ander Dienaer / om dat heymlijck om te bzenghen: welcken niet willende een wercktuygh wesen van zÿns Veen anderen / niet durvende heel zÿn ghebod naelaten / verkoos den middelweg nam het kindt / doozstac hem beyde zÿn voete / en stacker een wisse of tÿe dooz / en hinghet daer by aen eenen boom / in een wildernisse by den bergh Sycheron, denckende dat het hulplooz daer sterben soude: Maer Phorbas, een van den Herders van den Coningh van Cozint- then Polybus, by gheval daer boozhy komende / hoorde dit arm kints krij- tende stem / des liep hy toe: Ontbonden hebbende / nam het mede nae Co- rinthen / en gaf het de Coninginne / de welck onbzuchtbaer wesende / boedet op / en haddet in sulcker weerden / als oft haer van den Hemel af ghesonden waer gheweest: En om dat hem de voeten van de wonden doe gheswollen waren / werdt hy OEdipus, dat is / swil-voet / gheheeten: Want Oidein, is swillen / en Pous, is boedt geseydt. En- nighe segghen / dat den Vader Laius hem self de voeten doozstac / en liet hanghen op den bergh Cytheron, den Dieren ten besten / dan dat de boden sulcx niet en deden: maer schonckent de Coninginne van Cozint-then. OEdipus gecomen tot ouderdom / en vernomen hebbede / niet te wesen Polybi, des Co- ninghs van Cozint-then soon / nam booz- hem te ondersoecken en weten wie zÿn Vader was / en toogh nae 't Ghepym- nis Apollinis te Delphos: Welck hem antwoorde / dat hy zÿn Vader soude binden

Sin-geven-
de en leerlij-
ke uytleg-
ginghen op
Themis, en
haer dochte-
ren d'Vren.

OEdipus
ghebozen,
werdt door
den voeten
gheseken,
en aen eenen
boom ghe-
hanghen.

binden te Polyben. Dus daer gheko-
men wesende / zyn hem zyn maghen oft
vrienden onbekent in't ghemoedt ghe-
comen op den wegh. Laius hem oock
niet kennende / noch niet denckende dat
hy leefde / riep aen hem seer straflijck /
en hooghmoedighlick gebiedende upt
den wegh te wijcken / in sulker voegen /
dat hy weygerende daer tegen opstont /
en handt aen wapen slaende / zyn Va-
der dus onwetende ombzacht. Hy van
hier vliedende / is metter tijdt gheco-
men nae Thebes. Nae den doot van Lai-
us, heerfchte aldaer Creon, den schoone
broeder van Laius, die so van een vrent
onbekent Man was verflaghen. Nu
hadde Iuno, vpadighe der Theba-
ners / hun toegesiert een stadig wyeet
ghedrocht / Sphinx geheeten / en was de
Dochter van Typhon en Echidna : dit
hadde Maeghden hoost en Lichaem /
Leews voeten en steert / en Voghel-
wiecken; oft (so Clearchus segt) Maegh-

den hoost en handen / Hondt lijf / Men-
schen stem / Dzakken steert / en Leeuw
clauwen. Ander seggen / dat het voor-
lijf Leeuw was / de naghels van eenen
Griffioen / en de vleugels van Arendt;
dit als een gheeffel der Thebaners /
hieldt hem hy Thebes, aen den wegh /
in eenen bergh / gheheeten Sphincus;
oft Phycus. Dit Sphinx quam upt
zijn hol / en viel op den voorby-gan-
ghers / hebbende altydt eenighe strick-
vraghen / oft doncker raedtsels te los-
sen / welc hem de Muses leerden; en wie-
se niet raden conde / werdt strack van
zijn growwlijcke klauwen verscheurt
en ghedoodt. Dees Raedtselen waren /
na dat de voorby-gangers voor Laus-
faten / oft volcken waren / maer dat het
die van Thebes gaf te raden / was: wile
Dier smozghens vierboetigh / smid-
daeghs tweeboetigh / en 's avonts dry-
boetigh was. Dit seght Asclepiades
aldus:

Vier voeten, twee, en dry, heeft ergens eenigh Dier,
Dat niet heeft als de stem, en stem verandert schier,
Dat gheen Dier meer soo doet, van al wat vlieght om hooghe,
Oft swemt in natte Zee, oft wandelt hier op't drooghe:
Maer als dit Dier beghint met veel voeten te gaer,
Beghint hem al zijn jeught, en al zijn kracht vergaer.

Het raed-
sel van
Sphinx.

Godlijck voorschick was over dit
Sphinx, dat soo haest als yemandt zyn
vraghe loste / dat het most sterben; nae
dat het een deel mensche om hals had-
de ghebracht / die vergheefs pooghden
dit raedtsel te beduyden. Creon liet
uptroepen met trompet / dat wie des
Sphinx raedtsel con raden / en alsoo het
landt verlossen van sulck een grousaem
plaghe / soude te loon hebben de Croon
en 't Coninghrijck van Thebes, en trou-
wen de schoone Iocasta, Weduwe van
den Coningh Laius. OEdipus tomen-
de nae Thebes, bindt op den wegh dit
Sphinx, welck's raedtsel hy loste en
uptlepde / segghende: dat 't voorsepde
Dier was den Mensch / die in zijn
kindtshepdt cruppende over handen en
voeten / werdt ghesepdt op vier voe-
ten te gaen / doch epghentlijck maer
twee voeten er heeft: maer wanneer
hy van ouderdom beswaert / op eenen
stok beghint te steunen / dan wordt hy

ghesept dryboetigh te wesen / en dan
vergaet zyn macht. Dit uptlegh ge-
hoozt / Sphinx was so toornich / dat het
hem van een hooge klip af wierp / en de
hals brack: soo dat die van Thebes
werden verlost van zyn wreeddadic-
hepdt. OEdipus quam verwinnigh in
Thebes, en om de zenen hem achtede te
wesen soon van Coningh Polybus, wert
hem 't wijck van Thebes ghegheben /
en te Wijve Iocasta, zyn epghen Moe-
der / doch onwetens; hy welcke hy had-
de twee sonen / Etheocles, en Polynices,
en twee dochsters / Antigone, en Ismene,
soo dat zyn kinderen / oock zyn epghen
Broeders en Susters waren. Doe
epndtlijck OEdipus quam te weten zyn
growwlijcke bloedtschande / en Va-
der slacht / was soo heel seer bedroeft /
dat hy hem selven straffende / de oog-
ghen uptstack / en liet hem (blindt zinn-
de) leyden van zyn dochter Antigone;
verliet zyn wijck / en bestelde zyn souden
te heere.

OEdipus
strafft hem
selven, en
steekt hem
d' oogsen uyt.

OEdipus
oor onwe-
ende zynen
ader.

Van het
reemt en
vreet ghe-
rocht
phinx.

OEdipus
edt traedt-
l, hy wort
oning van
hebes, en
ouwt on-
etens zijn
loeder.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

te heerschen onderlinghe telken een
 Jaer hy beurten/en verrock hem t'Al-
 cheones. Dese Bzoeders dus verdrage/
 Etheocles den oudstē de Croone d'eer-
 ste Jaer beseten hebbende / wouw Pol-
 ynicon zijn bzoeder die niet overlaten/
 seggende niet te boegen / dat een Rijck
 twee Coninghen soude hebben. Waer-
 om Polynices seer t' onbzedden / quam
 hy Adrastus, den Coning van Argos, die
 hē te Wijbe gaf zijn dochter de schoo-
 ne Argia, en hiel hem gheselschap met
 noch vijf ander cloecke Deeren / en
 Krijgh-obersten / zijnen bzoeder te gaē
 bekrijghen/en Thebes beleggheren / het
 welck geschiede met goede geschick-
 heyt / en groote heyrzacht. Tot desen
 Thebeschen krijgh / behoefden son-
 derlinghe den gherader oft voozsegger
 Amphiarum, den welcken voozsiende
 datter hy soude doot blyven / wepger-
 de mede te trekken / hem verbozghen
 houdende. Maer zijn Hupsbzouwe Eri-
 phile bedzoogh en wzoeghde hem :
 want sy hadde haer laten omcoopen/
 met den gulden hals bandt / daer veel
 quaets in versien was ; den welken vā
 Vulcano ghesmeet / Venus eerst hadde
 gegeven aen Hermione, de dochter van
 Menelaus, en de schoon Helena. Eriphile
 dan seer lustig na dit costlyck Juweel/
 berriet haren Man : den welcken ver-
 treckende / wetende dat hy nimmer
 weder keeren soude / en dat zijn Wzou-
 de oozsaekster zijns doots was / ghe-
 boodt zijn soon Alcmeon, te dooden zijn
 Moeder/als hy doot soude wesen. Ten
 liep niet lang aen / Amphiarus wesen-
 de vooz Thebes, gheseten op zijnen wa-
 gen /werdt van der Aerden ingeswol-
 ghen : en Capaneus de mueren beklim-
 mende / wert van den blysem doot ge-
 slagen:dit was die voozsept was / van
 niemant te mogen gedoot zijn/ als van
 Iuppiter. Doe men desen Capanei lich-
 aem verbzande / quā Evadne zijn trou-
 we Wzupdt / en wierp haer selven in't
 byer. De twee ghebzoeders/Etheocles,
 en Polinices, ontmoetende malcande-
 ren in den strjtt/hen d'een d'ander oock
 ombzachten. Alcmeon, na de doot van
 zijn Wader Amphiarus, volbracht zijns
 Waders gebodt / en doodde zijn Moeder

der Eriphile, en nam haren hals bandt:
 maer hy wiert sot/oft rasende/ tot dat
 hy den hals bandt hadt gegeven Alphe-
 sibeas, de dochter van Phegeus, dewelcke
 hy te Houtwyljcke nam/ en gingh ee-
 nigen tijt daer nae tot Acheloum, daer
 hy op zijn dochter de schoon Callichoē
 verliefde/ en haer te Wijbe nam/ haer
 belovende den hals bandt: den welcken
 halende hy Alpheisbea, zijn voozighe
 hupsbzouwe / werdt dooz haer bzoeder
 omghebracht: en Callichoē, wetende de
 doot van haren Man / badt Iuppiter,
 dat de twee kinderen/diese hy Alcmeon
 hadde/en die noch cleen waren/mochtē
 stracy oudt en volwassen worden / het
 welck sy van Iuppiter vercreegh/om
 huns Waders doot te wreken / t'welck
 oock geschiede. Hier hebb' ick nu ver-
 haelt en verclaert de voozsegginge van
 Themis, hoe die volcomen/en geschiedt
 is. Nu hoefden wy neffens dese Fabel
 van OEdipus, wel de gheschiedenis te
 weten / om te weten waer op dese ver-
 sierunghe rust oft ghebouwt is. Aen-
 gaende dat OEdipus ter verhaelder
 oozsaek / also een vondingh soude zijn
 gheweest/en alsoo opgheboedt / dat ge-
 lijckt wel gheschiedenis : Maer dit
 Sphinx, rupckt immer gheheel versie-
 rich. Maer om verstaen watter de
 waerheyt van is: men seght dat Sphinx
 was Wzouwe / die haer begaf op de
 groote wegghen tot rooben en stelen/on-
 trent dē bergh Phycum, staende altyt
 neerstigh op de wacht / om te overbal-
 len en berooben eenighen voozby-gan-
 gher/en sy hiel haer in dit gheberghet/
 tot dat haer OEdipus overbtel met ee-
 nen hoop Cozinthers / en haer ver-
 sloegh/alsoo Scрабо tugght in zijn ne-
 genste Boeck. Scрабо seght oock/dat
 Sphinx langhe tijdt ter Zee met ander
 Zee-roobers roovende/haer wese had-
 de besonder op de ruste van Anhedon:
 daer nae de Zee verlatende / oeffende
 den selven handel te lande. Dat sy den
 vooz-byrepsers t'ontbinden gaf knoo-
 pen der raedselen/die niet t'ontdoen en
 waren / segghen eenighe / was/dat de
 plaetse of den bergh / daer sy haer ont-
 hiel/soo stepl/en soo quaedt te klimmen
 was/dat haer niemant en con betray-
 pen

Etheocles
 en Polinices
 dooden mal-
 cander.

Gheschie-
 dige vercla-
 ringhe van
 Sphinx, en
 OEdipus.

pen/ tot dat O Edipus t' geberghte met
 zyn heyt ingenomen/ en met veel lagen
 beset hadde alle zyden en wegen / datse
 ghekregghen werdt. Ander seggen/ datse
 doch haer gebangenen scherpe raeds-
 selen boozen leyde / en datse onbescha-
 dicht aen lijf en goedt / liet byz henen
 gaer/ diese raden conde. Nu/ om uyt te
 drucken haer wyzeheydt / hebben de
 Dichters haer bygeboecht verschey-
 den leden der wilde dieren / als Leeus
 clauwen/ en Griffoons nagelen/ en Do-
 gel-wieken/ om uyt te beelden de wze-
 de rooverpen en de snelheyt der stract-
 schenders / die haer ghesellen waren.
 Philochores in't Boeck der Offerhan-
 den/ seght/ dat O Edipus dooz den raedt
 van Minerva, de wpsheyt/ hem listlyck
 onder haer geselschap voeghde / onder
 decksel van haer rooverjen te helpen
 uytboerē/ en dat hy daeglyck also zeni-
 gen tot hem nam / tot dat hy genoegh-
 saem was/ haer/ en haer ghevolgh/ t'o-
 verballen en verwinnen. Dit beschickt
 hebbende / bracht hy haer doodt lich-
 haem op eenen Esel binnen Thebes, al-
 waer hy van den Bozghers was tot
 eenen Coningh aenghenomen / als die
 listigh en Mans ghenoegh was / hun
 Stadt teghen de noodt der byanden te
 moghen beschermen/ alser krijch booz
 handen waer. Doe trouwde hy onbe-
 wist zyn Moeder. Ander meer histo-
 rische verklaringshe dooz hy gaende/
 dunckt my tijdt/ yet leerlyck hier uyt
 te nemen/ want t' is wel te dencken/ dat
 met dese Fabel vā O Edipus, en dit selt-
 saem Sphinx, yet besonders gemeent
 wordt: naemlyck met dit Sphinx, waer
 van ick doch by niemant yet gheboon-
 den hebbe/ dat veel slot heeft / oft be-
 greypt / oft t' ghene my volcomelijck
 heeft konnen genoegen. Wy sullen dan
 by dit schaedlyck Sphinx verstaen/ het
 meest ongeluc en plage der werelt/ het
 onberstandt / welker Vogel-wiecken
 betepckenen de lichtbeerdighe onghes-
 tadicheydt / die uyt haer ontstaet: De
 klauwen des Leeus oft des Griff-
 foens/ Hondts lichaem / en Draecken
 steert/ de wyzeheden/ onrechtveerdig-
 heden/ nijdigheden/ en boosheden/ die sy
 ter werelt baert/ onder den sterflijcken

en cozt tydt lebighen Menschen/ datse
 haest niet en behouden / dan slechs de
 gedaente van hun Menschelyck uytter-
 lijck gheschapyen wesen / ende stem :
 Want de wercken niet dan onredelyck
 en beestlyck en zyn/ te woenen / daer het
 onberstandt zyn heerschappye heeft/
 waer dooz het aldus menigh Mensch
 doodet/ en te niete bynght. Nu en isser
 geenen middel/ om dit sel gedrochtigh
 onberstandt te verwinnen/ dan met dit
 moepllyck en swaer Raedtsel te raden/
 en verstaen/ dat is/ volcomelyck te be-
 gryppen / wat den Mensch self is / hoe
 ellendigh hy naecht gebozen wesende/
 van selfs eten / dzincken / gaen / noch
 staen en can/ cruppende ober handen en
 voeten/ ghelijck een vierboetigh Dier.
 Daer naer op twee voeten eenē korten
 loop ghedaen hebbende/ op den aboundt
 zyns ouderdoms niet stockt oft kruck
 hem moet onderhouden / gaende als
 met dzy voeten na zyn nachtsche donck-
 ker graf toe wandelen: In welke rep-
 se / tusschen wieghe en graf / hem veel
 swaerhepds en conners ontmoetet:
 Dit met al's Menschen ellendicheden
 wel t' overweghen en overleggghen / en
 daer hy oft beneffens dooz dit bedenc-
 ken te leeren opmercken / waer toe wy
 gheschapyen zyn / wat wy ter Weerelt
 te doen hebben / en watter onse boot-
 schap is / wat wy onsen eben Mensch
 schuldigh zyn / en op dat woort Eben
 wel te letten / om eben leeren doer aen
 onsen eben Mensch / ghelyck wy eben
 wilden dat ons gheschiede / t' welck
 een volcomen wysheyt is. En om hier
 toe te komen / hoe strin dit moepllyck
 Raedtsel eerst recht wel te tressen / te
 weten/ de kennisse zyns selfs/ daer veel
 dupsenden / om het quallyck raden oft
 missen van dit Raedtsel / dooz het on-
 berstandt worden jammerlick verston-
 den: Want het is een Raedtsel/ dat van
 weynighen ghetreft can worden: doch
 een recht beghinsel der volcomen wys-
 heyt / en self een groote wysheyt we-
 sende. Want (also Plutarchus verhaelt)
 de Staet-heeren van heel Grieklant
 lieten boben de deuren van die open-
 baer vermaerde Kerck van Apollo te
 Delphos niet schypben d' Odyseen, oft

Leerlyck
 uytleggh van
 het Raedtsel
 van Sphinx.

Leest de
 voor reden
 Plinij, op
 sijn sevendē
 Boeck.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Iliaden Homeri, noch de sang-gebich-
ten Pindari, maer wel dees corste si-
ghebende sprucken: Kent u self. Niets
te veel. En/ G'loft maect schult. Ick
meen oock in groote gulden Letteren;
als woorden/ die veel in hun corzthept
begrijpen: Wpsonder dit/ Kent u self.
Welcke self kennits en bestaet niet/ in't
weten/ hoe men ghenaeint/ wiens
soon/ oft van wat gheslacht men is:
Maer te kennenzijn eygen swachep/
onvermoghen/boofhept/onbequaem-
hept/ommatiehept/bloofhept/kozfel-
hept/en ander ghebzeken. Daer nes-
fens al zijn ghenegentheden/en begeer-
ten/wel t' onderschepden/om de schadi-
ghe/onboeghlijcke/en oneerlijcke t'on-
derdzucken/afkeren/en vermijden/en
de nutte te volghen oft nae te comen.
Doozts ghelpck als in de Fabel van
Dryope, wort hier getoont in d'onwe-
tende Vaderslacht/ en bloedt-schande
OEdipi, daer veel swaerhepdt en jam-
mers upt ontfont/ dat God ooc groot
mishaghen heeft in onwetende zonden
oft misdaden/dat den Mensch behoort
berstandigh/wijlijck/en voorzichtig
in alle dingen te handelen: Want had-
de OEdipus zijn onbekenden Vaders
ouderdom/ en zijn jonghept maer wijs-
lijck aenghemerck/ en hem ootmoe-
delpck den wegh ghewecken/ hy waer
tot de Vader-lacht niet comen:hadde
hy oock te boze wel ondersocht wiens
soon hy was/ hy waer soo niet bloedt-
schandigh gheworden. Maer (so men
seght/) te booz gedaen/ en na bedocht/
heeft menigh in verdriet ghebrocht.
Wp Eriphile wort aenghewesen/ hoe
schaedlijck de begeerte des rijckdoms
is: Oft/ hoe de Gierichept den mensch
verblindt/ te doen dinghen/die de Na-
tuere/ liefde/ en redelijckhepdt weder-
strijden: Doozts hoe alle boofheden
hen eygen roeden plocken/ oft straffin-
ghen mede brenghen/ om hen Nee-
kers oft werckers mede te quellen oft
verderben. Van Tithon in eenen Sta-
pel/ hebben wy boozheuen by Aurora
wel uptlegginghe gedaen. In de moz-
ringhe der Goden/ ober het verjongen
der Menschen/ daer sy van Iuppiter
wefstilt worden/ is wpsonder taen-

mercken de cracht van het recht/ dat
Iuppiter sepde/ selfs te moeden gehoos-
samen. De bloedtschandige onbehoos-
lijcke liefde van Biblis, tot haren broe-
der Caunum, hepde kinderen van Mile-
tus, den soon Phoebi en Cyana, de doch-
ter van den krunkeligen oft cromloo-
penden Meander, wijst aen/ hoe crach-
tigh in de Zeught/ oft in den mensch/
dooz onbedachthepdt oft roeckeloo-
hepdt/ ran ontsteken woorden het byer
der onkuysscher begheerte/ t' herte soo
verblindende/dat bloet-graden/ God-
lijcke Wetten/taemlijckhept noch eer-
baerhept/en woorden aenghestien: Daer
naer dickwils en jammerlike doef-
hepdt/ ghelijckende een versmilttinghe
in tranen/ volghet/ oft t' leste gherecht
is. Waer by de Zeught sal gheleert
wesen/ zijn lusten te matighen/niet be-
gheerende oft bestaende/ dan dat booz
Godt en Menschen eerlijck is/ en lof-
lijck bestaen mach. De Fabel van Ly-
cus, die aen den Goden wel hadde wil-
len begeeren/ dat Telethusa zyn Wou-
we eenen soon baren soude/ en geboort
haer t' hint te dooden/ soo t' een Mep-
ken waer/ bewijst ghenoech 's Men-
schen groote dwaeshepdt/dat hy dick-
wils wenscht oft begheert schadighe
oft onbetaemlijcke dinghen/ willende
Natuere gewelt doen/ teghen den wil-
le Gods/ ghelpck de openbaringe van
Inachis, oft Isis, met haer gheselschap/
daer tegen radende/ genoech aenwijst.
Van Isis mocht ick noch yet verhalen:
Maer wy weten niet leerlijcker van
haer te seggen/ dan wy van haer onder
den naem Io, in't eerste Boeck hebben
ghedaen. In dees openbaringhe was
oock/die met den vinger op den mondt
de stem inhoudende/ was ghewendt
het swijghen aen te wijfen/ welken
onsen Poet niet en noemt: Doch wor-
ter mede gheueent Herpocrates, die
men hout booz den God van het swij-
ghen/helen/ oft heymelijckhepdt ber-
bozghen te houden: Dat welck oock
een deuchlijcke goede zede is. Want
ghelijck een Ader/ die berstante/ haer
selfs bernelende/ jongen baert/en doot
blijft: Also can een onbersienigh klap-
paert/ dooz zijn eyghen woorden/hem
selven

Waer in
selfs kennis
bestaet.

Leerlijcke
uytlegginge
op Eriphile.

Leerlijck
uytlegh, oft
aenwijs op
Biblis.

Van Her-
pocrates, en
vnut des swij-
ghens, en te
veel clappes
schade.

selven in schade en upterste ongheluck
 brenghen. Waerom den Roomschen
 Metellus, hem van een jong Hoofstman
 gebræghet wesende/ wat zyn meeninge
 was te doen / aengaende eenighen aen-
 slag / oft pet heymelijck dat den krijg
 belanghde / seer wijlijck antwoorde/
 segghende: Wist ick dat myn heinde
 myn hoorneem oft heymelijckhept wist/
 ick trocket upt / om in't vper te wer-
 pen/en te verbanden;denckende of zyn
 boornemen oft meeninge/ tot zyn scha-
 de oft schande/mocht openbaer en ver-
 brypdt worden: want de woorden zyn
 (nae des Doeten segghen) ghebleugelt.
 En gelijk het niet licht te doen en is/
 eenen Voghel weder te krijghen / als
 hy een reys upt der handt is laten ont-
 vlegghen;alsoo cammen oock een woort
 niet weder in de mont halen / alst daer
 upt is geworpen: maer 't vliegt/slaen-
 de zyn lichte vleughels / en verbrypdt
 hem van d'een tot d'ander. Een Schip
 van de crachten der Winden ghedre-
 ven/ can men met anckers en touwen
 stillen en vast legghen: maer somtijds
 een woort upt de haven des mondts
 gebaren wesende/daer en is ree/oeber/

noch ancker / daer het stil ghehouden
 can worden: maer bryft met groot ge-
 rucht op een clip/en doet zyn Meester/
 daer het van uptgeromen is/verdzinc-
 ken/en te gronde gaen. Waerom dewijl
 het veel snappé can schadelijck wesen/
 gheboodt Pythagoras zyn leer-jeught/
 hoor eerst te leeren byf Jaer lang wij-
 ghen / dees Schole oft lesse noemende
 Echemitie, soo veel als tonge-dwangh
 gheseyt: Want wie niet maetlijck swij-
 ghen can / die sal qualijck oock comen
 maetlijck sprecken. Dat Telethula
 haer tonghe conde bedwinghen / was
 oorfaeck / dat Isis van der doot verlost
 wiert/en opgheboedt in Mans cleede-
 ren / welke daer naer Man geworden
 is. Welcke versierde veranderinghe
 niet aen en wijst/dan dat somtijden een
 dochter wel opgeboedt/wel geleert/en
 gheschicht in vernuftighe Consten/die
 den Vrouwen ongemeen zyn/ is by elc-
 ken in verwonderinghe / dat sy soo be-
 quaem is/pet te oeffenen / wercken oft
 bedienen / als eenigh Man/ daer nae-
 maels haer selven / haer Ouders/ oft
 Man/en ghesin / oock nut en voordeel
 van mach gheschieden.

Wlegh oft
 aenwijs van
 Telethula, en
 Isis.

Eyndt des negensten Boecks.

Wtlegginge/ en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis,

Door C. V. M.

Het thiende Boeck.

N dit thiende
 Boec vande wy-
 hoor eerst den
 Thracische soete
 Vedelaer/ by-
 loftende met de
 schoon Euridice:
 hy is geweest de
 soon van Apollo,
 en (ghelijck wy elder hebben gheseydt)
 van Calliope. Tot deser byploft
 quam van Creta den byploft-Godt
 upt de gelukkighe Erftschay van den

nieuw geworden Man Iphis, geblogen
 in het Thracische Citronien / daer hy
 niet dan droef hoorstecken gaf: want
 hy toonder gheen blijde aenschijn/noch
 spracker geestige woordde; de hoor-
 se der trouwinghe/ die den Godt in de
 rechter handt hadde/ was niet dan
 roock: want doncker bydende al nat
 van tranen / dede niet dan sparcken en
 kraken. Coorts gingh de bypdt met
 den Nayaden, seght onsen Doet: maer
 Virgilius seght / den heelen hoor oft
 geselschay der Dryades, in't groen haer
 K ij ver.

Leest by
 Plear-
 chum, van
 het te veel
 spreken.

Van Or-
 cheus.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

bermeypden / en werdt ghesien van den
eersten Bye-man / den jongen Aristeus,
Coningh van Arcadien / diese verliest
nae jaeghde / doe haar hoorvluchtighe
die dootlijcke slang-betighe hiel-won-
de / in Plutonis doncker Rijge dede neder
valen. Soo onsen Doet / en Virgilius
in't vierde Boeck des Landtwercks
verhaelt / oock Orphei hertseer / zyn
Dieren temninghe / beweghen der on-
bevoelicker dinghen / Helle-baert / en
ongheballighe wedercomst / met nieu-
we droefhepdt / om het tweede verlies
zynier meer als lijf geliefde Hupszou-
we. Maro verhaelt / dat hy geern we-
der hadde ghekeert / om besoecken / of
hy der wzeede Hel-geester hoersten / met
zyn ooz-suykerighe clinckende ghe-
rechte senuwkens / hadde comen her-
versachten. Maer wat soud hy doen?
Den grijfen onmedooghscshē Deerman
wouw hem met zyn rotte ghelapte
Schupdt over de dyp Helle-bloeden /
Acheron, Styx, en Cocytus, niet weder
hoeren. Desen Helle-blieten wachter /
Charon geheeten / was den soon van E-
rebus en van der Racht. Desen Erebus
was van Chaos volck / en niet een hayz
beter gesep / als een grouwlycke / cou-
de / doncker / diepe plaetse der verdoem-
de Sielen / oft der ghener / die op dese
Werelt veel quade stukken begaē had-
den / en wierden daer wzeedelyck ghe-
strafft. Nu desen Helle-schipper / wort
van Virgilio in het seste Boeck uytghe-
stelt / oudt / grouwlyck / smodsig / en
bypl / hebbende eenen dicken / bekrosen /
gelockten baert / met grouwlycke sta-
digh open vlammen ooghen / en een
swerte oude bodde hem op den schou-
deren gheknoopt hangende. Syn nee-
ringhe was / alle de Sielen der gesto-
benen van der Weerelt / die hem Mer-
curius toezacht / over te schepen in de
Helle. Hier toe lepdē d'oude Heydenē
hun dooden tot beer-ghelt in de mondt
een pennincken / om den Schipper te
betalen / om datse misschiē niet weder-
om gesonden soudē worden : dit stuck
ghelots hy den Grieken hiet Danace,
het was (meen ick) ontrent byf dyp-
ten weerd. Maer of hy te seer ver-
legghen werdt / oft hem hoor Alu o

beclaeght hadde / het beer werdt eenen
bzaapening / oft twee van de verhael-
de penninghen: En de Hoostlieden van
Athenen / die meer waren als 't gemeen
volcrken / gaben dyp penninghen / om
de heerlycke sitplaets te hebbē. Waer-
by het gheleek / of de Hellsche Bozge-
rije oock metter gierichepdt behan-
ghen was. Eenige wepnighe heeft hy
levende overgheboert / desen Orpheum,
Herculem, Theseum, Pyrithoum, en A-
neam. Dan daer was een sozghlyck
water / dat mē niet en mocht dzyinken:
want dit was van sulcke cracht / dat
het alle voorleeden dinghen dede verge-
ten / waer door datse den wederom-
wegh / jae de Werelt vergeten soudē
hebben. Dese onthoudens byantsche
Blit hiet Lethes, dat is / vergetelhept.
Alle versieringen overgheslaghen / Or-
pheus van Thracien is een uptermatē
uptnemende Man gheweest. Hy sou-
de hebben gheleest hondert Jaer hoor
den Tropschen krijgh / ten tyde van dē
vermaerden Hercules. Doch schryven
eenige / dat Hercules in den Tropschen
krijgh self was. Orpheus seght men
te wesen den eersten Hemel-condighen
der Grieken: soo dat Lucianus meent /
dat de Grieken deshalven niet heb-
ben geleert vanden Egyptenaers / noch
Ethiopische: maer dat Orpheus, den
soon Oagri, en van Calliope, hun daer
eerst in heeft onderwesen: doch niet
dan onder constighe deckselen / om de-
se edel Konst niet soo ghemeen onder-
'tvolck te brengen / dan verwonderlyck
te maken. Hy was (soo Paulanias ghe-
tunght) d'eerste / die openinghe gaf / oft
openbaerde de Godlycke verborghen-
heden / en de ghemeen Godsdiensten te
voorzchijn bracht / en de wyse / hoe men
den ghemoeden der Goden con ver-
sachten / en met wat Offerhanden men
de snoode en quade werckē mocht rep-
nighen. Hy heeft veel spitsighe en nut-
te vonden voortghebracht. Hy was
een leer-jongher van Linus, en alsoo
wijs Man / als te dier tydt de Geu-
wen vermochten / wel erbaren in de
Godlycke dingen: gelyck zyn Boecken
(hoe wepnigh van hem noch over-
bleven) ghetuyghen. Eenighe achten /
dat

Van Cha-
ron, en de
Hellsche
Vlieten.

Wat veer-
ghelt de
Sielen gavē,
om in de
Helle te
waren.

Gheschie-
diche vercl-
ringhe op
Orpheus.

dat Orpheus en Amphion zijn geweest van de wijste van Egypten / ick achte soo veel als Toobenaers. Het verlies zijner Boecken wordt by den Geleerden seer beclaeght / te weten / van de onderlinghe teelinghe der hooft-stoffen: de' cracht der liefde der natuerlycke dinghen: den strijdt der Reusen teghen Iuppiter: van d'ontschakinge van Proserpina, en d'avontueren van Ceres: de wercken van Hercules: van de verborghen Antwoorden der Goden: van het waerneemen van het vliegghen der Voghelen met de bedupdinghe / oock der droomen: en meer Boecken / die hy in't begin van zijn gulde Vlies-reyse verhaelt gemaect te hebben. Dit Reys-boeck / oock dat van der Goden Lofsanghen / en van Ghesteenten / is van hem noch voor handen. Plutarchus in't Mael der seben Wijse seght / dat den oudt-strijdschen Orpheus geen vleesch en at binnen al zijn leven: waer in Pythagoras naemaels zijn naevolgher is geworden: en al die naevolghden hietmen / datse waren Orpheusche / te weten / die sich ghenoeghden met veldt-ghewas / sonder t'eten het ghene dat leven heeft ontfanghen. Van zijn doot zijn verscheyden meeningenhen. Pausanias seght / dat de Thracische Vrouwen / broncke wefende / hem doodden / om dat haer Mannen achter hem liepen / om zijn spel te hoozen / dat weynigh ghelijckents heeft. Apollodorus verhaeldt een versierde oorsaek van Calliope, dat haren soon door de verhaelde Vrouwen ghedoodt was / daer toe door Venus opgherockt / om dat Calliope den schoonen Adonis niet toe en hadde gewesen / dan haer en Proserpina hem by beurt te hebben: want sy't schil in haer oordeel hadden gelaten. Ander seggen / dat Venus de Thracische Vrouwen soo op Orpheum verliest maecte / dat elck hem willende hebbē / in desen twist hem aanballende / so elck om't langhste trock / dat hy van hen heel in stuckē gescheurt wert. Een ander seght / dat hy gingh nae een oudt Geheymnis / daer men de Sielen weder soude doe comen / het welck hy niet connende vercrigghen / en dat hy in zijn

meeninge bedrogghen was / doodde hem selven. Dit soude yet ghelijcken: waer hy niet sulcken uptnemen / wijzen / verstandigen / en Godsdienst-liefdigen Man geweest / als hy beschreben wort. Veel minder ghelijckt 't ghene onsen Poet een wepnigh aenroert / dat hy den Thracische soude hebben gheleert een growwlycke wellusticheydt: waer by ander voegghen / dat hy na't overlijden van Eurydice, verachtde de liefde van alle ander Vrouwen / willende Dewener blijven / sonder hertrouwē / ont-radende peder oock te trouwen / bewijsende dat een Vrouw / sy mocht goet oft quaedt heeten / was niet als een schaedlyck quaedt in deser Weereldt. Also nu veel de Vrouwen begonden in onweerden hebben / datse oock gheen Houwlyc aengaen wilden / hebbē haer de Vrouwen op den armen Orpheum ghewroken / bootsende d' Offerhande Bacchi te doen / scheurden hem. Meer oorzaken laten wy baren: want de vertellingē van so oude dingen ballen menigherley / te meer om de versieringen / die de Dichters op veel gheschiedenisfen hebben ghebouwt. Orpheus wort ghesepdt soon van Apollo en Calliope, oft van Polhymnia, om dat hy seer veerdigh / en bequaem was in de Conster welsprekenthepdt / bysonder in gedicht. En men noemde doe ter tydt alle eerlycke en lofjycke Mannen / kinderen Gods: meenende dat de Sielen van soo doozluchtighe / waren in hun lichamen ghedaelt / upt eenighe Hemel-teeckens / besonder upt de Sonne. Hy heeft daer in't Lant dat heel rouwen beestlyck volck / met zijn wel segghen / en soete redenen / ghetrocken tot een belesfer / en Menschlycker wijse van leven / leerende hun bouwen hupfen / en Steden / Borgherlycke Wetten ghehoorzamen / en Houwlycke reghelen onderhouden: want dit was oudts tijds het ampt der Poeten: het welke waren wijse / eerbare / en ernstighe Mannen / die den grooten / oft machtighen / op hope van gheschencken niet en vlepden: maer hun versen en ghedichten waren ghehouden te wesen seer heplige Wetten / en Godlycke ver-

Gheschiedt-
ghe uytleg-
ginghe op
Orpheus.

verscheyden
meeningen
van de doot
Orphei.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

borghentheden/so dat Steden hebben-
de gheschillen/ hun verdroegen op het
ghedicht van eenich Poet oft Dich-
ter / als op een treffelijck / en volcomen
oprecht Dichter. Dit is van gheweest
het soet spel van Orpheus, en het Die-
ven tammien / also Virgilius oock tupt

in een Epigramme / die ick heb ober-
gheset/en gheboeght achter het Boer-
ghesang / en Landt-werck / daer met
dat lesen mach. Oock verstaet het Ho-
ratus so in syn Dicht-const/segghende
op dese meeninghe:

Orpheus der Goden Tolck, wijs, heylich, cloeck van zeden,
Heeft 'twoeste volck gheleert, hem t'onderwerpen reden,
Gheen inoorden meer te doen, noch wreedt te leven vrent
Dus heeft hy Leuwen wreedt, en Tyghers woest ghetemt:
Aldus heeft Amphion ghesticht oock Thebes mueren,
En met sijn snaren-spel den steenen doen berueren,
En soo te saem ghebracht met sijn wel-spreken soet.
Dit was in ouden tijdt het Ampt der Dichters vroet,
Het eyghen van 'tghemeen, met recht wel t'onderfcheyden,
Oock theyligh van 'tonreyn, en met verbodt te leyden.
'tVolck van oncuyshet vuyl, in wettelicken Echt,
Te bouwen Stadt en Wet, om nae te leven recht.

Om cozt te verstaen/ dooz wijshepdt/
en welsprekenthepdt / met Ortheo en
syn snaren-spel aenghewesen / oft be-
teyckent worden / ghetemt / en ver-
weckt tot nabolginghe der wijshepdt
oft reden/ Menschen van verscheyden
gheneghentheden: by de Boomen/ die
tot hem quamen oft volghden / ver-
staetmen / die diep ghewoztelt zyn in
hun valsche meeninghen: by den Olie-
ten/ d'onsadighe en oncuyssche / wel-
ke als sy niet dooz wijshepdt/belet oft
bekeert en worden / loopen ter Zee
des bitteren verderfs en onghewals/
daer sulck leven toe streckt: by Lecu-
wen en Tyghers / de wreede: by Vos-
sen/bedrieghlijcke/en so doozts. Oock
soude Orpheus d'eerste zyn gheweest/
die de seben Bedel-snaren/ na 'tghetal
der seben Planeten / herse op de rech-
te mate ghespannen en ghepast. Hy
was soo heyl constigh / en wel ter ton-
ghe / dat hy der Menschen neber ghe-
ballen benouwde / en wan'hopige ghe-
moeden weder op hiely / en dede stry-
ghen in den vorzighen / vredighen/ ghe-
rusten/ en byopljcken staet / hebbende
ghesilt de beroerten / en verstuering-
ghen van hun sinnen/en verstandt: wie
ghewilijck so veel te weghe can bren-
ghen/ is al een besonder dapper Man/
die meer uprichtet/als eenigh ander/
die niemanden en leeft/noch nut is als
hem selven. Nu dan Orpheus hebben

de de Helle ghebedicht / te weten / de
becommernissen / en beroerten des
gheests / verforchte in de Weerelt te
brenghen Euridice, de welke / soo den
naem mede brenghet / niet anders en
is / als recht / en billijckhepdt. Sy
daelde weder in de Helle / dooz de al-
t'onverduldighe liefde Orphei: om dat
niet van noode is te wesen / al t'onna-
tich in te begheeren recht: ghemerck-
t'gheests beroeringen dooz reden ver-
sacht / en ghestilt worden. Hier in te
pberigh/oft oock te slap te wesen/doet
den Mensch achterwaert oft te rugge
wijcken:want oock niet toegelaten oft
eerlijcke begeerte al te seer te wijcken/
can 's Menschen gheest met groote be-
commerringhen overballen worden: en
die hun begeerte en luste irruppen/oft
p'laetse geven/ comt te ballen in swaer
benouwtheden/en verderfsissen. Dus
wozt ons niet Orptheo aengewesen / te
mitigen de begeerten onser Zielen/ en
dat wy gees dings hier niet al te vpe-
righ genoot behooren begeeren/oft na
te trachten. Eenige legghen dit aldus
unt/segghende: Euridice te wesen de Zie-
le/ die gehouwt / oft bereenigt is met
Orpheus, dat is/het lichaem/ en op haer
is verliest Aristæus, te weten / het op-
perste goet:maer sy bliede van hem/
dooz crupde/en bloemen/dat is / dooz/
oft in den wellusten deser werelt /wozt
gebeten van die Slanghe der quade ge-
woonte/

Leerlyck
uytlegh op
Orpheus.

woont/ die daer in licht verborghen/
waer dooz sy daelt in de Helle des on-
gherusten quaden levens: van waer sy
qualijc can weder geroepē oft gehaelt
wozden/dan dooz 'tsoet gelupdt bande
leeringe der oprechtster wijsheyt / soek
niet sonder bespree van niet om te sien:
maer dat 'tlichae zy onderwozpen der
reden/ Rechten en Wetten/ om niet te
herballen in onbeterlijcke schade en
verderfnisse. Nu aengaende den Beer-
man Charon, die met schip/ riemen/en
swarte beroockte seplen over boer de
Vlieten/Doelen/en Mezen der Helle/
Acheron, Styx, Cocytus, en Phlegeton,
daer hoeven wy oock pet van tot ver-
claringe/oft uytlegginge: om welck te
doen/ fullen van dese Hel-waters eerst
moeten wat byeeder verhalen. Ache-
ron soude zijn gheweest den soon van
Ceres, oft van der Aerde: sy was ter
Hellen ghejaegt/om dat sy den Titans
te dzincken hadde gegeven/doe sy Iup-
piter bestreden. Het was / oft is / een
Vliet/ die haren naem heeft van eenen
Coning Acheron, die d'eerste was/ die
in Epirus, oft 't Landtschap Thespro-
tien heerschte. Dese Vliet Acheron
heeft oozsprong uyt een Meze in Ela-
tria, geheeten Acherusia: het is een wa-
ter van seer quade smaect / het welck
hem in d'aerde soude verbergen/ en el-
der weder uyt loopen. Dese Vliet/oft
Maras / was gheseydt d'eerste rust-
plaetse der Zielen / oft daer sy ten eer-
sten ober mosten baren: om dat ten le-
sten / in't oberlijden / men een bitter
smaet des benoudenemoets bevoelt/
dooz de bewarende / quade en snoode
wercken des boozden levens/die ons
dan bitterlijck verschicken en berou-
wen. De tweede Vliet/die men t'ober-
baren heeft / is Styx: dese is dochter
van den Ocean en Tethys, oft van A-
cheron, oft van der Aerde: sy troude ee-
nen Pallas, oft Piras, waer by sy hadde
de Hydra. Sy hadde (seggen eenige) by
haer Vader Acheron een dochter/ ghe-
heete verwtuninge/ en noch ander/ als
macht / ghelweldicheydt / en pber/die
Iuppiter bystandt en hulpe deden tegen
den Titans: waerom haer van Iuppiter
was soo veel eere/ en weerdicheydt toe-

gheboeght/ dat den grooten heplighen
Eedt der Goden soude ghebaen woz-
den/en bestaen/niet te sweeren by Styx.
Ander segghen/datse dit boozdeel ver-
creegh / om datse der Goden aenlagh
Iuppiter hadde gheopenbaert / datse
booz hadden hem te coozden en bin-
den. Het water van dese Vliet/seggen
eenighe seer schadelijck te wesen allen
Dieren/die daer van dzincken / en dat
het alle metalen can te nieten doen/ oft
versmilten / en seer quaedt van smaect
is: en om dat dit water oock sich in de
aerde verberghet / dede het volck me-
nen / dat het in de Helle daelbe / en een
helsche Vliet was. Nu gelijck als A-
cheron, is de beswaringe des gemoets
ober 't boozgaende quaedt leben / dat
men ontrent des stervens tijdt comt te
overlegghen: so is dese Styx, den haet/en
't misghagen datmer van heeft/wesen-
de geraecht met een oprecht leetwesen:
hierom wozt gheseyt / datter de Sie-
len oock ober baren moeten. Cocytus
is oock een Vliet / die haer somtijden
onder de Aerde verberghet / moet daer
om ooc een Helle-vliet heeten: sy loopt
met veel omdraepen tegen de Vliet Py-
riphlegeton, diese comt ontmoeten in't
Maras/oft den poel Acherusia, doch en
vermenght Cocyi water hem met
gheen ander. Doude versierden/dat
Menche een schoon pnymphe / dochter
was van Cocytus, welcke van Proser-
pina betrappt by haren Pluto, haer ver-
anderde in een erupdt/nae haren naem
punte ghenoemt. Cocytus beteyt
ken/berlaghen en beweenen/om dat de
Menschen ten lesten berlaghen en be-
weeren / te moeten verlaten het ghene/
dat sy ter Weireldt meest in werden
hadden/ en beminden. Ander meenen/
het is 't ghescheyen en traen-stozten der
vrienden ober den sterbenden / oft ghe-
stozben/die met gheen tranen weder te
halen en is. Cocytus wozt doch by eeni-
ghe oock verstaen / 't beweenen oft het
berlaghen des quaden levens / en ghe-
merckt na de versieringe/dat niemant
ter Hellen mocht/dan ober de verhael-
de Vlieten / oft (om beter te segghen)
dooz dese schizelijcke gedachten/heb-
ben ons de Oude willen aenwijzen/
te le-

Wdelegginge
op Styx.

Van Ache-
ron, de Hel-
re-vliet.

Wdeleg
op
Acheron.

Van Styx.

Van Coc-
tus, en zyn
uytlekkinge.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Wtlegginghen op Charon.

te leven. deughdich en eerlyck in dese Weerelt / om te lichten uytghehangh te moghen hebben. Nu moeten wy oock van Charon een eynde maken. Charon is gesept blydschap / waer by verstaen wordt / dat 's Menschen gemoet dese swaer aenverchtighen obercomen zynde / oft dat het hem ghetroost bindt / in t oberdencken des goeden en redelycke wandels / valt het dan vroylyck van hier te varen. Ander maken van Charon den tyd / hy is den soon van Erebus, die men acht den heynlycken raedt der Goden / dooz welcken den tyd / en alle dinghen zyn voortgekomen: zyn Moeder is de nacht: want eer den tyt was / en wasser geen licht / maer duyfsternisse / en daerom schijnt den tyd uyt de duyfsternis oft nacht voortghekomen. Hy was bestelt in de Helle: want inden Hemel / schijnt / wort den tyt niet afgemeten met uerwertken / het is daer al eeuwig: Maer hier beneden heeft alles zynen tyd / oock begin des tydts en eynde. Dese Charon oft tyd dan voert de Sielen / van den eenen Oever tot den anderen: Want so haest wy ghebozen zyn / voert ons den tyd henen na de doot / en doet ons ober bare Acheron, Cocytus, Phlegeton, Styx, Lethes, oft derghelpeke Vlieten der Hellen / dat zyn alderley droefheden / swaricheden / quellinghen / en lydens deser werelt: Die wy somtydts dooz een weynigh vzeuchts / gheholpen van d'edel opstygende Paetruere / oft eenstant vasttigh ghemoedt / weder vergheten. Doch de Platonsche hielden / dat de verdoemde waren inde Weerelt / en daer leden alle pijn / en benoutheden der Sielen / oft des gemoets / en dat de Siele quam inde Helle / als sy quam bewoonen het sterfelycke lichaem / en dat sy daer bindt de Vliedt Lethes, om datse hier vergheet en verliest alle de vzeuchde die sy hadde dooz de kennisse der heerlycke Hemelsche dinghen / soo datse inwendigh suchsende / selve voortvzent en maect droebe traen-vlieten / bitter Corpten en Styren / oock vperighe Phleghetonnen / van heete gheneghentheden / van toorn / en anders / die ons quellen /

Leerlyck uytleggh van de Vliedt, Lethes, en oock noch van Charon.

soo langhe wy in de Helle deses lichaems zyn. Dus varen wy in de swacke schuyt onses tydtlycken onsekeren en vzoofchen levens / dooz veel ellenden / en verdziet. Dese onse Weerman is oudt / nochtans en heeft zyn cracht niet verlozen / ghelpeck den tyd oock niet en heeft / hoe oudt hy is van Jaren: Hy heeft om het lyp een swart duypl cleedt / dat is / de vergaenckelycke dinghen van desen tyd / daer wy mede omgaen / en dicwils grooten lust toe hebben: Zyn doch niet als ydel / onnut / en onreyn / te ghelpecken by de Hemelsche eeuwighe / die wy altyd dooz ooghen behooren te hebben / sonder de selve / dooz dese aertsche te vergheten: Maer eplaes dit verrottighet onses swacken vleesches / oft lichaem / daer wy mede omhangen zyn / beneemt soo het licht des redens / dat wy in de Helle deser werelt loope swerven als de blinde / hier en daer henen gheknoeft en ghefrooten van onse eygen bedzieghlycke sinlyckheden / oberlusten / en gheneghentheden / dat het gheen wonder en is / dat wy ons wel dickwils binden en bevoelen wel diep midden ongrondlycke poelen des bitteren ongevals versoncken oft gheballen. Ghelpeck dan / als gheseyt is / dat Charon den Weerman / die de Sielen uyt deser Weerelt voert / is gheseydt blydschap / soo hebben d'oude Wijse gesacht / datmen behoorde te verblijden ober den Mensch / als hy uyt de Helle deser werelt schepdt / en weenen oft bedroeft te wesen / als hy ghebozen wesende / comt in alle de benoutheden / becommeringhen / en tydelpeke quaden van dese Helle / die den Mensch van jonghs aen ontmoeten / oft bejeghenen / ghelpeck den Doet Virgilius aenwijst / dat van in het portael oft vzeuch der Hellen / hongher / sozge / vzeese / sieckte / droefheyt / gheklaghen / en alsulck ghedrocht huys houdt / oft zyn wesen heeft. Onsen Doet verhaelt van den Pinboom / die van Cybele seer ghelieft was / om datter Atys in was verandert / van dese Cybele moghen wy eerst verhalen.

Dese Cybele behinde wy verschepe-
den namen te hebben / en alsmer
wel op lett / en is in de versieringhen
geen groote vasticheyt om op te staen:
want de Doeten wonderlick de namen
hier en daer onder den anderen men-
ghen / datmen licht mocht bedacht
worden / niet wel op alles te hebben
ghelet / als men so vindt dingen die te-
ghen malcander strejden. Want dese
woydt van sommighe gheheten Vesta,
de Aerde / Moeder der Goden / Ops,
Ceres, en Proserpina. Evenwel datter
twee Vesta zyn gheweest / heb ick in het
eerste Boec / daer van Coelius verhaelt
is / wel onderscheyden: doch woyt som-
tydts d'een vooz d'ander ghewisselt.
Dat Vesta d'Aerde / oft de Moeder der
Goden / Cybele woyt gheheten / is nae
eenen berg in Phrigia van sulckē naem /
oft nae een landmatighe ghedaente /
gheheten Cubus, die haer gheoffert
was. Atys hadde een seer seldtsaem af-
comst van Iuppiters verströpfe zaedt /
daer een wanschapen twee-kundigh
kint van quam / Agditus gheete / daer
de Goden seer verbaest van waren / sne-
den hem tmanlyk deel af / en wierpent
verre wech op d'aerde / daer haest van
is ghewassen eenighe schoon vyzucht /
die de Vliedt / Sagaris dochter / nam
in haren schoot / om te eten: maer smil-
tende werdt seer van bezucht / en
baerde metter tydt eenen seer schoonen
soon / welcken sy upt schaemte verboz-
g in eenen bosch / hem daer de Man ge-
vende / dat hy niet en sterf: Groot zyn-
de / werdt gheheten Atys: En soo
schoon / dat hy meer eē God als mensch
gheleech te wesen / dat den Coningh
van Phryzien hem gaf zyn Dochter:
waerom den voozverhaelde Agditus,
die het Vooz wylpek deel behoude had-
de / heel toornigh was: Door de groote
liefde die hy Atys vzoegh / dat hy Atys
met tooverijen soo dede rasen / dat hy
zyn epghen Manlyck deel affneedt /
het welck Agdito beroutwen wesende /
badt en verkreegh van Iuppiter; dat
het verblif van Atys lichaem nem-
mer en soude verdoerven: Dit is doch

niet als versieringhe / dan sullen wat
anders verhalen / dat effen also waer-
achtig schynt / doch meer tot onse mee-
ninge dienende. Atys wesende eē schoon
Jonghlingh / was van de Goddinne
Cybele seer bemint / doch met heplige /
en kupsche liefde: des heeft sy hem tot
haer ghenomen / en gaf hem over haer
ghewijdde heplicheden / met bespzeck /
dat hy altydt soude blyven in Maegd-
lycken staet / ghelpeck hy beloofde met
Eede: Maer condet niet houden: want
verliebende op een schoon Pympe /
de dochter des Vliedts Sagaris, ver-
gat zyn beloft / dickwils genietende de
liefde met dese syn alderliefste: waer-
om de Goddinne verstoort / dede de
Pympe sterben / en verjoegh den jon-
ghelingh upt haeren dienst. Den welck-
ken daerom seer bedzoest / en rasende /
werdt te loopen op den hooghe ber-
ghen / kryptende / huyplende / en quetsen-
de zyn teer schoon lichaem in verschepe-
den plaetsen / met scherpe steenen / af-
snijdende het lit / daer hy de Goddinne
mede hadde vertooynt / en soude hem
selven omghebracht hebben / en hadde
sy gheen medelyden met hem ghehadt /
en hem verandert in eenen groenen
Dijnboom / welcken Boom sy doe al-
tijt lief / en in weerden hadde. Dit sou-
de yet natuerlyck beduyden / van bloe-
men / die schoon zyn / doch vyzuchtloos /
maer 't is my ghedaen om te kennen te
gheben / waerom dat der Goden Moe-
der op den Dijnboom verliest was.
Men souder wel veel op ramen / maer
laet ons hier by verstaen / en een vooz
beeldt nemen / hoe qualijck dat som-
tydts over een komen in Houwlyck /
lyden oft Menschen so heel ongelijck /
en verscheyden van ouderdom / ghe-
lijck dese Goden Moeder / die dit jon-
ghelingh met grooten ijer beminde /
niet mogende liden / dat hy zyns ghe-
lijcke oock lief hadde / also can in sul-
ken mancken Echt groote swaricheyt
vallen. Onsen Doet verhaelt nu van
den Cypres-boom / daer Cyparissus
in veranderde: Dese Cyparissus was
seer beminde van Sylvanus, Godt van
bossheren

Ander ver-
tellinghe van
Atys.

Cybele, is
Vesta, de
Moeder der
Goden oft
de Aerde.

Van Atys
feldsaem af-
komst.

Verfierde
vertellinghe
van Atys.

Natuerlijck
en leerlijck
uytlegh op
Atys.

Van Cypres
Cyparissus

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

boschen en velden: Hy was oock van den ouden Heydenen ghehouden voor de Mare / oft Nacht-meerp / te weten / dat bloedt / dat den Mensch slapende somtijds beswaert / ghelijck of hy van yet swaers bereden / en gheladen waer. Desen dzoeg / seght Virgilius, en Servius, een Cypres-spruytken oft tarcken / ter liefde van Cyparyllus, die soo bedroeft was / om zijnen al te seer gheliefden dooden Hert / dat hy wouwen sterben / en in den Cypres-boom veranderde: Welcken Boom beteekent / weeninghe en droefheyt over de naeste vrienden en magen: Want d'oude Heydenen waren ghewent / te verciere de lijcken en graben van hun lie-

ve Vrienden / met deses Booms groene tacken. Dese Fabel wyft aen / datmen niet te zeer zyn hert en moet stellen op tijdtlijcke dinghen / datmen door het verlies niet alleen zyn ghesontheyt te cozt doet: Maer zyn leven langh zy een voorbeeldt van hert-seer / en tot peders verwonderen / en eyghen schade.

Van Ganymedes.

Ganymedes was den seon van den Troyschen Coningh Tros, en soo schoon / dat hy weerdigh was den Schencker van Iuppiter te wesen / soo Homerus in't twintighste Boeck der Odyssen verhaelt / segghende:

Erichthonius won den Troyschen Coningh Tros,
En Tros heeft oock gheheel dry edel Princen los,
Ilus, Assaracus, en Ichoonen Ganymedes,
Wiens schoonheyt overtrof al gaer des Menschen stedes:
Des zyn bevallijckheydt den Goden heeft gheroert,
Dat hy in l' Hemels perck souw wesen op ghevoert,
Hun Wijn-schencker te zyn, en dat hy hun beneven,
Daer heerlyck, en verheught, soud' eeuwigh blijven leven.

Geschiedigh
en leerlijck
uytleggh op
Cyparyllus
en Cypres.

De geboorte
van Hebe.

Erst hadde Iuppiter, en de Goden / tot een voorszchenckster / naemlijck Hebe, naemaels Goddinne der Jongheyt / oft onsterflijckheyt / en in den Hemel Hercules hups vrouwe. Dese was de dochter van Iuno: want de Goddinne Iuno, die onvuchtbaer geweest was / doe sy eens in een gastmael / dat Apollo gaf in Iupiters hups / veel wilde Latoutwe hadde ghegheten / werdt sy bezucht / en haerde de schoon Hebe, die om haer groote schoonheyt van Iuppiter gestelt wert over de Jongheyt / en vercozen zyn Schenckster te wesen: sy droegh op't hooft eenen krans van alderley bloeme. Maer also Iuppiter, met den ander Godé eens een vrolyc gastmael dede in Ethiopien / en dat sy hem den Nectar toebijacht / is onberstiens so hardt gestrupckelt / dat se black neder viel / en de cleere haer over t' hooft schoben / so al t' gheselechschap haer schaemelijcke ledé sach / so dat haer desen dienst werdt benomen / en gegeven Ganymeden. In Ganymedes wordt verstaen / de Menschelijcke Siele / de ghene / die alderwepnichst met de lichaemlijcke onreyntheden der quade lusten is be-

bleekt: dese wort van Gode vercozen / en tot hem getrocken. En ghelijck als God altijt doztighen begheerigh is nae de wijsheyt / oprechticheyt / sachtmoedt / en verflaghenheyt / en ander deugden / oft schoonheden der Sielen: so neemt hy haer inwendighe wercken in den Menschen aen / als lieflijcken Nectar, oft Goden dranck. Dus mogen wy leerlijc verstaé / d'ontschakinge vā Ganymedes, die uptnemede schoon / zyn Ouders vroegh ontsoz / en daerom ontrooft te zyn was verstert. Alsoo zyn alle oprechtewijse Menschen / hun Sielen oft gedachten zyn van der Werden opghetoghen / in de Hemelsche en Godtlijcke dingen onledigh wesen: Want Godt verkieft tot zijnen dienst / die van oprechten gemoede hem volcomelijck toeghebaen / en overgheden zyn hem te ghehoorzamen. Wat nu belanght van Hebe, daer zyn natuerlijcke uytlegginghen op. Iuno, is de Locht / door welker ghematichheit alderley crupden booztromen en wasfen / sy was getoef van Apollo in Iupiters hups / en at veel wilde latoutwe / die roude van aerdt is / welck het matighen

Hebe der
Godé schenck-
ster, verliest
haren dienst
door ongek-

Leerlijck
uytleggh by
Ganymedes.

Natuerlijc
uytlegging
op Hebe
Ganymedes

tighen der hitten der Locht aenwijst/
ghelpeck ter Weerelt alles met maet-
lijcken eendzacht en tweedzacht onder-
menget bestaen / en onderhouden wor-
den. Hebe is te verstaen / de Zeught / in
Menschen / dieren / en crupden : haven
val is te verstaen den afgangh / 't ver-
sterben der Zeught in alle dinghen/
ooch den afval der bladen / oft loof in
den Herst-tijdt / als 't veldt en de Bod-
men ghebloodt worden / en den eerlijc-
ken crans verliesen. Daer nae comt
inde plaetse Ganymedes , dats de Win-
ter / die op Griecx heet Hyein , soo veel
ghesept / als regenen : want Ganymedes
wierd verandert in 't Hemel-teecken/
stort water / 't welc van der Soume in-
ghenomen wesende / ons niet al NeStar,
waer waters genoech schenckt / en af-
stort. Men 't ontslaen van Hebes schenc-
dienst / is 't aemerckē de groote onsta-
dighed / die hy den grooten Heeren
meest behonden word / hebbende veel
macht / en daerom veel wille / niet soo
lijdtfaem wesende als den ghemeenen
Man / die penants onversien ghebreck
in dienst / oft anders / lichtlijck over-
siet / oft dooziet. Maer soo men segt:
Heeren dienst en is gheen erve. En
wie een groot Heere zyn leven langh
dzaeght / en stelt hem onversiens hardt
neder / al den arbepdt is uptghesort /
en verlozen / en word met ondancx ge-
loont. Nu volght Hyacinthus.

Van Hyacinthus.

H Hyacinthus was den soon van OE-
balus , en ghebozen van Amycles,
ghelogen in het Landtschap van spara-
ra , oft Lacedemonien , van edel ghe-
sacht / een uptnemende schoon en heel
bevallijck Jonghelingh / hem werdt
Apollo in liefde en vziendtschap soo
toeghebaen / dat hy hem verscheppen
aerdicheden en Consten leerde / en
daeghlijcx seer ghemeensaem met hem
was. Dit beynjde den West-windt
Zephyrus , dat hy self soo met den
Jonghlingh geenen vziendlijcken om-
gangh en con hebben : waerom hy
hem niet dede dan quellen / waepende
hem 't stof in 't aensicht / zyn schoone
hupdt vupl maeckende / zynen Bloem-

krans afwerpēde / en hayz-locken
verwerrende / sos dat hy hem gheen
vziendtschap dede / dan somtijds in
der hitten wat coelte toefschickende.
Zephyrus dan siende / dat hy hem 't zij-
ner liefde niet con verwecken / al wast
dat hy hem hadde beloofst / een alleen
Heer te maecten van al de liefelijck-
ste Lente-bloemen / nam booz / in spijt-
zins teghenghenoodts / hem om te
bzenghen / des hem ergens achter ver-
berghende / daer hy niet Apollo den
steen oft schijve wierp / blies soo veel
windts op den vliegghenden steen / dat
hy recht op des Jonghlinghs hoof-
tel / daer hy strax van stref / etc.
Waerom Apollo seer bedroeft / dat lant
verliet / en gingh de Tropische mueren
bouwen / 't welck onsen Doet in den
sepdthzief van Paris seght / gheschiede
niet 't gheluydt zoner Herpen / waer
dooz de steenen van selfs 't saem liepen.
Dees bozighe Fabel heeft enige na-
tuerlijcke uytlegginge op het werck
der Sonnen / niet veel by bzenghende.
Philostrates , in zyn Tafereel van Pan,
schijnt bedecktelijck de Hyacinth-bloē
van Phoebō bemindt / te trecken op
de Alchemie / van het goudt te bzen-
gen op zyn upterste natuersehe cracht /
welck van het begin is van alle hoof-
artny / om te recht bzenghen soo wel
Metaelsche als Menschlijcke licha-
men : dan moghen daer uyt leeren /
dat alle onmaetlijckhepdt / oft onre-
delijckhepdt / niet gheduerigh noch
bestandig is / en eyndlijck voortbzengt
een stadigh vernieuwen van doofheyt
en gheclagh / ghelijck de Hyacinth-
bloem / met haven eplaes beschreuen /
Jaerlijcx wassende aenwijst. Dat de
Cretische Cerasten om hui grouwe-
len werden ghestraf van Venus hpan-
dime de wreedthepdt wesende / wijst
aen / ghelijck wy in haer versamen van
Mars hebben verhaelt / dat de teghen-
deelinghe dinghen ghematighe wesen-
de / de Weerelt vast in wesen houden:
want toozn / mijdichepdt / wreedthepdt /
en dergelijcke boosheden / waren sy niet
versacht en ver betert / met vziend-
lijckhepdt / liefde / goedertierenhepdt / en
sulcke denghden meer / allen welstant en

Leerlijck
uytlegh op
Hyacinthus.

Leerlijck
uytlegh op
de Cerasten.

Ganymedes
A. Aquarius.

Versierfche
verclaringhe
op Hyacin-
thus.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

voospoet der Menschen/ oft der We-
relt/ soude grondlijck verballen. Dat
dees wzeede Menschen in gehooynde
Stiere veranderde/ wijst aen/ dat sul-
ke moozders / oft onmenschlycke lie-
den/ onredelijc woorden/ woest en stout/
want met den hoornen oock stoutheyt
wordt beduyt. By Pygmalion op zyn
handtwerck verliest / zyn te vergelijc-
ken/ die op hun eyge goede wercken te
seer verliest/ hun selve betrouwen/ daer
nochtans' tleven niet in en is te bindē/
tot datse upt hun selven gaen / en kee-
ren tot de rechte Venus , waer mede te
beduyden is / de rechte liefde Gods/ en
des naesten/ waer dooz de deuchde dan
levende en bruchtbaer worden. De
Fabel van Myrrha, willen eenige/ heeft
een natuerlijcke meeninghe/ dat het is
eenen Boom by den Sabei, die van der
Sonnen crachtige stralen daer ontfen-
ken wordt / en ghelijck de Sonne den
Vader is gheheeten van alle ghewas/
wert verfiert/ dat Myrrha op haer Va-
der verliesde / dewyl de Sonne desen
Boom verhitende doet splyten/ daer
dan uytspuyt/ die costlijcke Myrre/
de welcke dan baert Adonis, dat is/ ee-
uen soeten reucke/ want Adonis is soet
gheseyt. Eer wy nu tot Adonis Fabel
comen/ laet ons Atalanta vooz nemen/
en Hippomenes. Sonder langhe ver-
tellinghen te maecten / wy sullen ver-
staen en mercken aen dit gulden Ap-
pel rapen/ datter gheen dingh ter We-
relt soo crachtich en is / om de ghesta-
dicheyt / eerbaerheyt der Vrouwen te
buyghen / haer cupsch booznemen te
bzeken / en haer reyn ghemoedt / hoe
crachtigh/ beblecken en beweghen/ als
het gout/ Moozdssterre des herte: want
het schyn oft peders herte met den
seyl-steen der begeerten bestreken zyn-
de/ van dees blickerende Sterre wort
aenghelockt en ghetrocken/ en dat het
menigh met Atalanta, in den loop ver-
hindert / te weten / in de loopbane der
oprechticheyt: want om tijdelijck ghe-
wint wille/ worden de Menschen van
den gierigen lust niet alleen ghedzeben
tot grooten arbedt en commer: maer
oock upt den rechtten wech te loopen/
tot seer diep in 'twelt/ van ghewelt/ lo-

Van Pygma-
lion, leerlijc
uytlegh.

Van Myr-
rha, natuer-
lyc uytleggh.

Van Atalan-
ta, en Hip-
pomenes,
leerlyc uyt-
leggh.

gen/ gebeynstheyt/ meyneedicheyt/ on-
trouwe/ dieberye/ roof/moozdt/ en be-
dzoogh. Ghelijck dese loopster diep in't
velt liep om 'tgout/ en de eere der ver-
winners gemiste: desghelijck verliest
menich / om synen rijckdom meer en
meer vermeerderē/ so buptens weegs
loopende/ syn eere en goeden naem. So
doen oock eenige eerbaer Maeghden/
en Vrouwen/ die dooz giften verwon-
nen/ en onighecocht wesende / worden
heel onbeschaemt/ en oneerlijck/ datse
ten lesten niet en letten op Godlijc ver-
bont/ oft eenige heplige Wetten: gelijc
als Atalanta, met haren Hippomenes,
de heplighe plaetse van Cybele beblec-
kende / aenwijst/ datse so verre comen
verblind te wesen/ en ghewendt tot een
beestlijck wesen / ghelijck dese twee in
Leeuwen veranderden/ datse qualijck
af laten comen: doch ist gheluck/ als sy
noch inden waghē van de Goddinne
der huys hept/ in't jock des redens hen
ondergeven/ gespannen/ en de Godlijc-
ke Wetten onderwozpen te worden/
also dees twee gheseyt worden in Cy-
belis wagen te zyn gespannen geweest.
Keeren wy nu tot Adonis.

Van Adonis.

Adonis ghesachte is van onsen
Poet ghenoech beschzeben: doch
Lycophron maect hem den soon van
Thias, en niet van Cinyras, den Coningh
van Cypers. Venus op hem seer ver-
liest wesende / was Mars haren ouden
Wpper soo tooznich op Adonis , dat hy
een wilt Wercken verweckte/ en stiet-
de om Adonis te dooden: en alsoo haer
Venus seer loopende / haefte Adonis
te hulp te comen / quetste haer voe-
ten in de Roos-boomen / waer van de
Roosen / die eerst niet dan wit waren/
zyn oock root gheworzen. Venus
en Proserpina bepde om te seerst be-
Adonist waren verdzaghen hem ses
Maenden by beurten te hebben. Dat
syn Moeder begheerde in Boom te
zyn verandert / grootlijck haer ghe-
moedt ghebeten voelende / van een
bitter leedt wesen ober haer snoode en
onwethijcke bloedschande / wijst aen
de oozsaecten / en beginselen van sulc-
ke so

De roode
Roosen soo
gheworden
van Venus
bloedt.

ke soo dzoete uytcomsten heel te ver-
mpden/oft te wycké/ op datmen eynd-
lyck zijn Stele niet en vindt jammer-
lyck door-booxt en door-beten/ van de
scherp beschuldigende knaghende ghe-
dachten. By dé jacht-lievendē Adonis,
is te ghelijcken d'onbedachte Zeught/
die den raedt der Hemelscher liefde
berghetende/niet en vliedt/ oft hem en
ontrecht van het gheselschap der hoo-
beerdighe/voerkloose/en wyede Jhen-
schē/ die met alle wapenē der boosheyt
zijn aenghedan/oft bereydt alle quade
wercken te begaen. Gelyck Venus ha-
ren Adonis wel hadde onderwesen/ de
gewapende Dieren te wijcken. By den
Leeuwen zijn te verstaen d'hoobeerdi-
ghe/by wilde Werckens/de wyede: by
Herten/d'onacht same: want den Hert
laet hem/met nae de kuyt te luysteren/
bedrieghen/en vanghen/ daerom soude
hy hem liever tot ongewapende Dierē
hebben begeben/als Konynen / Hasen/
en derghelycke: met den Konynen die
hun in holen weten te verbergen/te lee-
ren boozsichtig wesen/ en met de Ha-
se wakentheyt/oft wackerheyt/en een-
saemheyt/om hem tot leeringe en wijs-
heyt te begheben: want den Hase altijt
wacker is/en de eensaemheyt/gherust-

heyt/en stillicheyt bemint. Eynblyck/
leert dees fabel/wat jammerlyck on-
geval door den goeden/oft Godlycken
wijsen raet te onachten/de Zeught on-
versteens ran overballen / als te deele te
crygen een claeghlycke onrype doot/
door twist / veychten / oft klyven / met
Mars dé twist-God aangewesen / die so
een wyedte vernielende wilt Wercken
onder dees onversichtige verweckt/en-
toestiert/tot een vuchtloos dzoef ghe-
schrey/gelyc Adonis Offer-feeste lange
baer na truerlyck ghecudē zijn gewo-
den. Dat Adonis by beurten was by
Venus in den Hemel / en by Proserpina
in de Helle:wozt genomen/dat Adonis
is de Sonne/en is s Winters inde Helle
als de dage coyt zijn. Wozt oock van
't wilt/rouw/hart-bozstlygh Wercken
verbeten / dat is/ van den Winter zijn
cracht benomen: maer als het Somer
is/is hy by Venus, en dan begint alles
herleben/herwassen/vzoelyck groepen
en bloepen/Welden/Boomen/ en Bos-
schen / groenen / en clinckende van het
gheluydt des liepcken en genoechlyc-
ken Vogels gesangs. Aldus hebben de
Poeten oock dickwils dese / en ander
natuerlycke dingen/met versierde ver-
tellinghen overstolpt en bewimpelt.

Eyndt des thienden Boecks.

Wtlegginge/ en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis,

Door C. V. M.

Het elfde Boeck.

Van Orpheus heb-
bē wy in't voor-
gaede boec meest
al wat wy te seg-
gen hadden ver-

Van Thracischen Orpheus hier 't doot ghebeente light,
Wien Iuppiter ghedoot heeft met een vyerigh schichte.

Pausanius seght/
dat de Nachte-

haelt / oock verscheyden meeninghen
van zijn doot. Enighe meenen / dat
hy van Iuppiter in Thracien was ghe-
bliremt/soo dit Graf-schryft van Leo-
nidas oock uytwijst.

galen/die hun wesen hadde ontrent het
graf van Orpheus, heel soeter en consti-
gher songhen als alle ander. Syn graf
was in Macedonten ter plaetse/Dia ge-

noemt: en also syn leden opt velt lagen
verscheurt/en voor den beesten/hebben
de negen Muses hē begrabē. Syn hoofd
was larghs de Wilt Hebre gedreben
tot Lesbos, en daer begraben/syn Wedel
oft Harp onder den Sterren gestelt/en
verriert.

Wtlegg-
op d'Harpe-
van Orphe-
us, in Sterren:
verandert.

Wetlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nasonis,

vertiert met neghen claer Sterren: want elcke Mula, oft Sang-Goddinne / hadder eene toe ghegheven / waer by te verstaen is / dat des Menschen deughtsame / en eerlijcke daden / in der eewicheyt blinckende / vermaert / en in ghedachtinis blijven. Nu volght van Silenus, en Midas.

Van Silenus.

Wie de Ouders van desen Silenus waren / en bind' ick niet / van dat hy was van der stadt Malea in Macedonia / ghelijck Pausanias en Pindarus verhalen: doch Catullus seght / dat hy was van Nysa, stadt in Indien: syn Moeder soude syn gheweest eenighe Pimphe / die minder als den Goden / doch meer als de Menschen was. Hy was den Woedster-heer / oft opvoeder Bacchi. Lucianus seght / dat het was een oudt Man / cleen van ghestalt / vet / en wonder seer gebupckt / pypckneusigh / kael / hebbende langhe scherp-puntighe ooren / bevende / en steunende op eenen stock: hy sat veel al bockende op synen Ezel / met een ghele langh cleedt / als een Vrouwwe. Hy is gheweest een dapper Hoofstman / oft Krijghs-overste onder Bacchus, en den alderbest beztrouwen / die oock een slachorden wonder wel schicken conde. Virgilius in syn seste Boer-liedt seght / dat hy meest altydt droncke was. Onsen Doet in syn Hypagie-const seght / dat hy altyt een deel Satpyren by hem hadde / die hem / als hy droncke van den Ezel vtel / wederom daer op hielpen. Pausanias seght oock / dat de oudtste onder den Satpyren Silenes wierden ghe-noemt. Van synen Ezel / syn wonder sucken vertelt: eerst / doe Iuppiter bebochten was van den Keusen / maecte hy suick een ghebieziesch oft gecryt / dat de Keusen de vlucht namen / meenende dat het eenich vzeestijc gedrocht was / dat de Goden tegen hun aenbachten. Oock dreef hy den Indianen op deser wijze in de vlucht / doe Bacchus daer krijgh boerde: so dat dit beest namaels oock most onder den Sterren. Men seght / dat Midas den Silenum eens be-
dooght: want wetende / dat desen ou-

Ghestaltis van Silenus.

den Man seer Wyn-liefdigh was / liet in een Fonteyne Wyn gieten / en laghe legghende hem vanghen: maer om dat hy wist dat het van Bacchi volc was / dede hem goedt onthael / en gaf hem ten thienenden dagh wederom / hebbende van Sileno veel uytnemende en verborzghen dinghen gheleert / als van de vzeemde onbekende Indië / oft der ghelycke. Strabo in syn thiende Boeck seght / dat de Satpyren, Silenes, Bacches, en Tityres, waren Demons, en dienaeren oft knechten van d'ander Goden. Met dese Demons warra by d'oude Heydenen verstaen / de inbeeldinghen der Menschen / hebbende's Menschen gheest in hun gheweldt / en hielden hem als in eenen spiegel vooren de dinghen / daer sy toe ghenegen maecten: van welke ghedachten / de Ziele in't verkiefen met reden haer niet beradende / veroorzaeckte den Menschen groot onghedal / en tegghespoet. Silenus soo uytghebeeldt / als verhaelt is / op synen Ezel / en mede gheselle van Bacchus, wijst aen / dat de dronckcarctz veel alsoo van wesen syn / bevende door 't onmatigh drincken / en ghe-meenlijck vet / en gelyck den Ezel van cleen onthoudt en verstant: oudt / om dat den ouderdom seer tot den dronck is genegen. Den Ezel by den Sterren ghestelt / mach den Menschen tot een opmercken / en waerschouwen dienen: want het overdadigh drincken / maect's Menschen gheest en lichaem onbequaem tot alles / wat nut / goedt / eerlijck / en bequaem is / als gheheel verezelt wesende.

Van den Demons, wat het waren.

Sin-gevende uytleggh op Silenus.

Van Midas.

Midas, Coningh van Lydien / oft Hypygië / was de soon van Gordius, en Cybele, Moeder der Godē. Hy was den rijcksten Prince van synen tijt / waer van hem een voortrecken bā in syn wiege geschiede / naemaels sulcke te worden: want de Mieren / daer hy lagh en sliep / bochten hem met grooter neersticheyt Terwe granen tot aen syn mont. Men seght dat Bacchus, wesende in Indien / dooz syn Landt treckende / daer liet Silenum, so vol wesen-
de /

de/ dat hy niet boozt en mocht: welken van den Boeren ghevanghen / en tot hem ghebracht zynde / hy Baccho weder stierde: waerom hy de Const ghereegh/ van alles goudt te maken/ wat hy aenraechte. Nu is wel te ghe-looven van desen Midas, hoe dat hy was een uytnemende rijck/ doch vreck Coningh/ die om goudt vergaren/ alle dingh schier vercocht/ nouw niet tot noodtdruft behoudende: en om dat hy van soo beestigh verstant was / werden hem d' Ezels oozen toeghevoecht. Eenighe meenen het was / om dat hy soo goedt ghesoor hadde / ghelijck men den Ezelen toe eyghent te hebben: ander meenen het was / dat hy veel luysterende bespieders hadde/ die hem alles aenbrochten. Sommighe segghen / dat hy door syn groote gierichepdt om gheldt / oordeelde heel on-verstandigh en ongherechtlijck / en daerom 't gherucht hadde van Ezel-oozigh te wesen. Ander meenen dat het was/om dat hy in Phrygië won twee sterckten op twee berghen/ die Ezel-oozen hieten. Ander / om dat hy oock de oozen wat langh hadde. Hier van zijn meer meeninghen/ die wy boozby gaen. Dat Midas Sileno wel dede / en weder schickte/ en mocht kiesē sulckē loon als hy wilde/ wijst dat het Gode aengenaem is/ dat men den vzeemding mildt en weldadigh zy. Ten anderen de dwase begeerte van Midas geraekt en bestraf de gierighe Menschen / die hem selven/ en hunnen naesten mentch-mael vercozten/en schadigh zyn / door hun onnatich en sot begheeren: want het gheschiedt wel/ dat Godt den gierighen alles toelaet wel te ghelucken/ en dat nae syn begheerte syn saecken boozspoedich zyn: maer alsoo rijckdom gheen gierichep can versaden/so voelt hy noch aljtij hongher/ en dozt/ om meer hebben. Seer goedt ist dan/ als hem dees onversadichepdt begint verdzieten / dat hy tot hem selven comt en keert tot God/ biddende van sulcke onmatighe begheerten te zyn ontslagen/ en dat hem God dan de genade doet / dat hy door beteringhe afghewassen wort/ door een bloepende

mildtcheyt tot den behoefstigen / dat hy hem dan in eenfaem plaetse van self kennisse begheeft: soo worden dan zyn Ezels oozen/ dat is/ zyn onberstandige doozleden wercken/ bedeckt/ en vergeten. Doozder 't verkeert oordeel van Midas wijst aen / dat d'onberstandighe Menschen meer in weerden hebben de aerdtche dinghen/ met Pan afgebeelt/ dan de Godtlijcke / en Hemelsche / hy Apollo verstaen weseude: en dit valsch oordeel wordt met den Ezels-oozen aenghewesen. Wanneer dan eenighe groote Heeren oft Coninghen onberstandigh heerschen/ valschlijck oordeelen/en beestighe wercken doen/ soo conuenen sy met al hun macht noch rijckdom/ het quaedt gherucht niet bedeken noch verstoppen/ oft de rieten/ dat zyn de pennen der Schryvers en Dichters / en openbarent in het beschrijven huns levens. Soek wijst aen des Barbiers steinyne/ in clappende riet verandert/ dat geen dinghen ter Weerelt so heymlijck en geschiet/ oft het can openbaer worden: waerom de Menschē sich moeten mijden/ yet quaedts oft onerlijcx te doen/ wetende dat (gelijck men seght) mueren/ bosshen/ en haghē/ oozhen en en oozen hebben / en dat niet quaedts ongheweten/ noch ongestraft en blijft. De Doeten versteren / dat op eenen tijt de Goden ober een gedzagen hadden / Iuppiter te coozden en binden/ 't welck hem van Tethys te keunen zyn de ghegeven/ den Goden hier van heeft ghestraft / en dat Apollo, en Neptuno was opghelepdt neghen Jaer lang te dienen den Coningh van Tropen/ Laomedon, den Vader van Priamus, en werden daer te wercke ghestelt in't bouwen van de muere der stadt Tropen en booz seckeren loon: maer Laomedon wouw niet alleen zyn belofte hun weygheren te voldoen: maer dzepgh dese / met afghesneden oozen / ghebonden wech te schicken in eenighe vzeemdt Eplandt/ so sy noch met loon eyschen hem bemoepden: waerom hem dan de straffen gheschiedt soudē wesen/ daer onsen Doet van verhaelt. Nu/ by dat Herodotus beschrijft / en is maer versieringe/ dat dese twee Goden

Leerlijck
uyclegh van
Midas ver-
keert ooz-
deck

geschiedige
verclaringe
in Midas
out maken
Ezels oo-
n.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nalonis,

Gheschiedi-
sche vercla-
ringhe, van
dat Apollo
en Neptu-
nus Troyen
bouwden.

Van Laome-
don, en sijn
dochter He-
sione, die
Hercules
verloste.

Geschiedi-
sche vercla-
ringhe, van
*verlossen
van Hefio-
ne.

Leetlyck
aenwys op
den raetflag
der Goden
tegen Iuppi-
ter, en van
d'ontrouwe
van Laome-
don.

de Tropsche mueren hebben gheboort: maer dat Laomedon het gheelt dat Apollo en Neptuno gheoffert was/ heeft gebzupckt om sijn Stadt mede te timmeren. Vengaende nu sijn dochter Hesione, dese was van Hercules verloft/ repfende met den Helben/ om 't gulden Vlies te helpen winnen/ verflaende dat sel Zee-ghebzocht/ gaf den Vader sijn dochter weder: waer vooz hy hem beloofde dertigh Godlycke Heerden: doch onsen Poet seght/ twee witte Heerden. In de wederom comst/ werden tot Laomedon als Gesanten gesonden Iphiclus en Telamon, om den beloofden loon: maer bykende Godlycke en Menschelycke Wetten/ steldese ghebanghen/ en leyde laghen om de Vlies-helden te verflaen. Hier waren al sijn kinderen in raet en hantdadich/ uytghehouden Priamus, segghende: dat men niemant/ hoe vzeemt hy was/ en most wepgheren te doen wat recht en redelyck was. Maer geen gehooz heb- bende/ dede heymelyck den gevanghe- nen twee sweerden/ segghende: dit zyn de sleutelen uwer verlossinghe. Hier mede dooden sy de wacht/ en zyn los comen by hun gheselschap: waerom sy Troyen aenbielen/ en wonnen. Hercules hebbende gedoot Laomedon den Coning/ gaf Hesione te Wijve Telamoni, die d'eerste was int beclinnen vander Stadt: en maecte Priamus, om sijn redelycke beleeftheit en gerechticheit/ Coningh in des Vaders plaetse. Dese versieringe soude gebouwt zyn op een geschiedenisse/ te weten/ daer was eenen Coning Cetus, die om eenich schil oft oorzaecke krijgh hadde met den Tropanen/ welker lat hy grootlijcx/ en onbersiens beschadighde/ soo dat de Tropanen met hem verbzagh maecten/ te gheben Jaerlijcx eenigh ghetal Heerden/ Schepen/ oft Macghden/ het ghene hem soude belieben: want 'tgelt doe wepnich in ghebzupck was: maer doe den tijt verschenen was den tribuvt te betalen/ quam Laomedon, die hem nu beter versien hadde self in Cetus Landt vallen: waer teghen hem Cetus met alle macht stelde/ doch ver- gheefs: want Laomedon hadde Hercu-

lem t'spner hulpe ghekreghen met een groot volck/ so dat Cetus inden strjdt/ met al sijn macht is ghebleben. Nu was misshien onder 'tghetal der beloofde dochters ook begrepen Hesione, welke Laomedon daerom Herculi te Wyve beloofde/ met een getal Heerden/ vooz den tocht en dienst die hy hem dede: maer dat dooz het ontrouwich wepgeren/ verhaelde Tropsche innemen/ met 'tgevolgh is gheschiet. Om nu dese versieringen tot eenen sin te bzenghen/ siet men/ hoe dat het den genen dickwils qualijck gheluckt/ die tegen sijn Wettige Overhept/ teghen recht en reden hem verheft: ghelijck het den Goden geschiede/ die Iuppiter wilden ghebanghen nemen/ en binden. Doozder met desen Tropschen Laomedon, worden hardelyck bestrast alle mepneedige/ trouwloose/ en ondancbare menschen/ die dickwils gestraft/ en tot ongeluckigen epnt comen. Waer by men gelcirt sal wesen/ oprechtlyck met veder te handelen/ sijn woozt trouwlyck houden/ en sijn welbaders na behooren danckbaer te wesen. Nu volgte de Bzuploft van Thetis: maer niet Tetys: daer wy nu het onderschepdt behoeven te toonen.

Van Thetis, en Tetys.

Thetis was de dochter van Chiron, alhoewel dat haer Homerus inden Loffang van Apollo maect de dochter van Nereus: dese werdt Hupsvrouwe van Peleus, en hadde 'tgherucht/ de schoonste Vrouwe van der Werelt te wesen. Dese was gebzvt van Iuppiter, Apollo, en Neptunus: maer also Iuppiter haer meende trouwen/ werdt hem gheseyt de voozsegginghe van Themis, dat se eenen baren soude/ die meer als den Vader soude wesen/ so wy int eerste Bocck hebben verhaelt: waerom sy bestelt werdt te trouwen met eenen sterckpcken. Tetys (aldus ghespelt wessende) was de Hupsvrouwe van den Ocean, en de dochter van Hemel en Aerde/ so Hesiodus getupcht: sy wordte gheeten de Moeder der Godinnen/ en den Ocean wozt hen Vader geheeten. Nu om het onderschep te weten/ en wat

en wat met dese twee ghesepdt is: by Thetis wort verstaen / de hoofstosse / oft element des waters: en by Tethys, eenen bergaerden hoop waters / oft bochticheydt / bequaem tot der voorsz. teelinge. Tethys met haer Man Ocean hadde groote menichte van kinderen / om dat de Sonne met der hitten op treckt upt der Zee veel dampen / waer upt veel Boznen en Vlieten ontsaen / gelyck wy int eerste Boec hebben verhaelt / daer wy van den Pymphen / Dryaden / en ander hebben gehandelt. Onder al den hoop van Tethys en Oceans kinderen / wort oock getelt Tychet, soo veel ghesepdt / als d'avontuere / oft ontweeder / om dat de Zee-vaert vol gevaers en wonderlijcke avontueren is. Nu de voozverhaelde Thetis hadde het gherucht / de schoonste Vrouw van der Weerelt te wesen. Men seght (sept Apollodorus) dat Iuppiter en Neptunus vast woozden hadden / wie haer trouwen soude: maer Thetis wou by Iuppiter niet slapen / om dat hy haer opgevoedt hadde: waerom Iuppiter tooznig wesende / gaf haer te Wyve aen eenen sterrijckē: doch het schijnt / de voozsegginghe van Themis dede den Goden haer te bypen affsoeten. Thetis veronweerdicht / datse een Mensch moest trouwen / veranderde haer in veelderley gedaenten: doch heeftse Peleus dooz Prothei raedt ghevanghen / en tot een Hupsvrouw behouden. **W**t dees Houwlycksche weerdschap is ontsaen d'oozsaeck van een Illiade, dat is / een onepndtlyck quaedt / verdziet / en ellende / het welcke den Grieken / en Barbarē heeft overballen / en verbult: want Iuppiter liet tot dit heerlyck Byvloft-mael (dat op den bergh Pelion gheschiede) roepen alle Goden / uptghenomen de Tweedzacht: de welke tooznig / om datse achter gelaten was / heeft daer een listigh quaedt aenghe-richt en berockt / werpende onder den Goddinnen eenen gulden twist-appel: want daer was op gheschreven. **D**esen gulde Appel schoon / sy de schoonste hier te loon. **S**y hadde dese Appel snelyck met haer byl Dzaeck-bleughe-ten gheweest halen by den Hesperiden /

Athlas dochteren / en dooz veel biddens vercreghen / en sulcken sin van schrift op ghesneden. Mercurius nam hem eerst op / en de woozden gheselen heb- bende / wou elcke hē vooz haer heb- ben / en behouden. **E**nige meenen / dat Iuno hem eerst inde hant creeg. **T**wē- dzacht verbozgen in eenen Zbenboom / sat vast toe en sagh / hoe dit haer ghe- rockte werck ghesponnen soude wo- zen. **A**lle Goddinnen hebben hem ge- laten / dat hy een van de dry Goddin- nen / Iuno, Pallas, oft Venus, te deele sou- de wesen. **'t** Gheschil onder dese wert soo groot / dat het vooz Iuppiter quam / dat hy als recht Richter het oorzdeel gabe / **'t** welck hy niet wilde aememen te doen / om van geene ondancck te heb- ben: oock schilden sy wepnigh oft niet in schoonheyt / begheerde daerom / dat sy onderlinge hen souden verdzaghen / oft een ander Richter upt tgeselschap verkiesen / dan wou hy toozdeel proe- ven / bevestighen / oft van ontweerden wijfen / en nietigen. **S**y vzeefde eent- ghe gunst / oft ongunst / dozsten dat niet aengaen. **D**er Goden schencker Gany- medes riedt hen / een Menschlyc Rich- ter te nemen / die eventuel afcomstigh was van den Goden / daer toe vooz- stellende syn Neef Paris, Priami soon / **'t** welck den welspreker Mercurius oock toefondt / en raedt saem achtede te we- sen / segghende: dat Paris Alexander een recht Richter was onder den Herde- ren / geen Menschsen aensiende / verha- lende tot waermakinghe een wis teer- ken der gerechticheyt aen Paris gesien te hebben: want vliegghende by gheval in Iuppiters boodtschap over tgeberg- te van Ida, sagh hy Paris, lenende op synen Herder-siaf oft make / **s**ijn Dee- hoedende / terwijlen quam in syn kud- de eenen vzeemden Stier / met vzeef- lijck ghelaet en ghebul / bespynghen synen aldermeesten en stercken Stier / welcken nae langhe ghevecht epndt- lijck veldtbluchtich werdt: waer- om Paris desen vzeemden berwinner met Goosen en ander Bloemen syn hoozen becransende / seer heeft ghe- pzen: maer den sijnen bekeven / en veracht. **M**et dese vertellinghe / de

Peleus h on-
lyck met
Thetis.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Goddinnen verwillight wesende / gaf Iuppiter Mercurio den Appel / hen daer te ghelepen / hoewel hy wist dat het Tweedzachts opstel was / en datter veel swaerhepdt wel mocht upt ontsaen. Mercurius den Goddinnen den wegh wijsende / quam aen / oft op den bergh Ida, daer toonde hy hem de velt-schen Richter / sitende in een schaduwigh Clip-hol / in zijn eenichept / daer de Goddinnen ghenuecht in hadden / hem siende daer in seodanighen wesen en ghelaet. Mercurius dede de boodschap / waerom sy daer door Iuppiters begheerte en bevel waren ghekomen. Dese drie Goddinnen hebben verghelijcke om te vrienlijckst hem in het besonder aengheballen / met sinecken / en groote beloften : Iuno wouw hem gheben Asia en Europa te heerschen : Pallas , hem den wijsten en deughtsaemsten Man van heel Grieccken lant maecten : Maer Venus die hem aldersoetst wist te kittelen / en te stree-len / beloofde hem d' alder schoonste Vrouw van der Weerelt / wouw hy bonnissen haer te gonst. Euripides in zijn Troades seght / dat Pallas boven de belofte van wijshepdt / en deught / hem beloofde heel Griecckland te doen winnen. Apuleius in t' ehtende Boeck zijner veranderinghen / schrijft / dat hy (noch Esel wesende) sach 'toordeel van Paris in deser voegen. Den bergh Ida, daer Homerus van verhaelt / wasser gheboortst van hout / al met groenhept besteken / en van den top vloepde een bozne / Dliet-water uytspelende / wep-nigh Septghens scheerden de crupde-kens : Daer was toeghemaeckt op de wijze van den Herder Paris upt Phyg-gien / een lustigh Jongling / overtogen zijnde met eenen ghezeydden lijfrock / van zijn schouderen hingen Barbar-sche cleederen / t'hoofst was met eenen gulden tulbant bedeckt / vepnsende al-dus ober t' Wee te heerschen. Daer by was noch een naecht Jongling / uyt-muntende door zijn schoon ghele hary / een jeughdigh manteltghen bedeckte slechts zijn lincke schouder / en onder zijn hary sachmen verheben spitsse kno-pen oft doppē vā clær blinckende gout

geblochten / en als door Maeghschap onderlinghe vereenight / en gheschickt wesende. Dese met staf oft roede be-dupdde Mercurium , en quam ghelijck spzinghende voort ghelopen / eenen Appel verguldt met kletter-goudt in zijn rechterhandt hebbende / gaf die Paris scheen te wesen : Met knicken bewijsende / wat Iuppiters ghebodt was : En schickte daer nae wederkeere nde hem strax upt 't ghesicht. Daer op volght / en comt voort een dochter / eerlijck van wesen / Iuno ghelijck ghe-daentigh wesende : want een witte Co-nings Croon omdrukte haer het hoofst / en haer handt was met eenen staf ghe-laden. Daer drongh noch een ander in / die ghy Minervam sout ghemeent heb-ben : thooft was haer met eenen blinc-kenden Helm bedeckt / so verhtef haren schilt / en swickte de spitsse / wesende ghestelt ghelijck als spits / wanneer sy strijdet. Soen dese isser noch een an-der boogghetreden / uptmuntende door een aenslijck cieraet van lieflijck-hepdt eens Godlijcker verwen / bedup-bende Venus , recht in sulcke ghestalt-nis soo sy was / doe sy Maeght was / wel betuygende een volcomen schoon-hept / met een bloot en ongedeckt lich-haem : Dan dat sy met een doorzich-tigh sijden cleepke / beschaduwde haer sichtbare Vrouwlijckhepdt : Doch dit frengighe sijden cleedt werdt altemet minlijck ghenoech van een nieuwschter windeken / dertel wesende / verblasen : So dat de sijde verschoven wesende / de bloem haers jeughts werdt ontbloed : en somtijds dit weeldigh windeken / haer toeaessende / dede 't cleepken dicht den lichaemlijcke leden aenle-ven / der wellust seer levende hier door intime-lockende. De verwe deser Go-din was gedeelt : Het deel dat van den Hemel quam / was wit van gedaente / en dat van der Zee comt / Zee-groen. Haer ghesellinnen Maeghden / die men Goddinnen meende / ginghen ontrent haer. Maer by Iuno, Castor, en Pollux, welker hoofden bedeckt met helmen / die met coper beslagghen door scherpe pincten der Sterren / uptnemende oock leken te wesen : Doch dit waren oock

Vonnis van Paris.

Een vertooninghe van het vonnis van Paris, door Apuleium aerdig beschreven.

Het staegh wesen van Iuno.

Minerva's gheet alt.

Veneris liefst lijcke beval-licheyt.

T'geselchap van Iuno, en haer belof.

maer

maer toon-jonghlingen. Dese dochter terwyl haer de dertel Dijp verscheyden wijskens singhende was / voortgaende met een stil / en onghemaecte statichepdt / beloofde met een eertlijck toekintkē den Herder / dat sy hem soude gheben 'theel wijcke van Asien / in dien hy haer den prijs toesepde. De strjdtbaer Goddinne Minerva , was verknaept met haer twee schildtknappē / schizic / en bzeefe / dansfende op bloote sweerden; achter haer song een Dijp een Oozloghsche Ho / Ho / vermengende onder een grof gebom / en scherp gheclanck / op de wijse van een Trompet / de wackerhept van een licht ghedans verwekkende: dese met een ongegrust hooft / en schizicklycke ooghen in t aensien / met een snel en bluchtich ghe-laet / wees Paris met hzolpcke bootsen / soo hy haer de verwinninghe der schoonhepdt gabe in handen / dat hy door haer hulp cloeck / en vermaert door krijghsche verwinninghen soude worden. Diet Venus, met groote gonst der schowplaets / soet lachende / bleef staende lieflijck midden het Tooneel / omstrot met seer blyde cleentgens / welcke tonde en melck-witte kinderkens siende / soudt meenen te sien de Liefdekens / en dat de waerachtighe Liefdekens / oft Cupidines, upt den Hemel / oft upt de Zee wel te pas daer comen vliegen waren; want met blerckkens / pijlakens / en ander gestaltnis des gedaentens / quamen sy ober een. En gelijck offe een Buzploft-mael woude bedienen / blonckē voor haer die Jongh-zouwen met schinnerende fackelen; en hier was 't becoozlijck geslacht der dochteren; hier waren de seer aenghename Gratiæ : hier oock de schoone Horæ: welcke met de stropen geblochten en losse bloemen haer Goddinne bereerende / een seer aerdigh ghedans ghemaect hebben. Venus schoonhappigh / der wellust Goddinne / terwijlen veel gaetse Dijen / vereenicht met Lydische Liedekens / gelupt gaden / en der toesienders herten stroockten / oft soetlijck streelden / begon haer liefpyck te beweghen / en langhsaem met eenen vertoebenden tredt sachtlijc

te gaen door de golbende blercken / en met het hooft allenskens winckende op 'tsoet Dijp-ghelupdt / met frap tierlijcke bootsen haer stappen te planten / en te verhooghen / sointijdt met een scheel lonken / sointijdt met straf dreyghende ooggh-appelen / werdt altemet te springhen / alleen met den ooghen. Dese / alsoo sy eerst quam in 's richters ghesicht / scheen met 't bupghen van haer armen te beloben / in dien sy voor d'ander Goddinnen waer gheset / datse Paridi soude gheber te Houwlpck de besonderste in schoonhepdt / en eene haer selven ghelijck. Doe heeft den Dhygischen Jonghlingh met ghewilligher herten / den gouden Appel / die hy in syn handt hadde / als een stem van oberwinninghe / dit Mepskien toeghelangt en ghegheben. De verclaringhe die Apuleius hier neffens doet / sullen wy een weynigh laten berusten. Paulanias seght / dat ten tijde van dit bonnis / Venus verselschapt was met de dyp bevallijckheden / oft Gratiën / hare / en Bacchi dochteren / sonder welker werten / sy niet en doet / en zyn haer toeghepyghent: oock hadde sy by haer doen comen Hymenæum, Cupido, en de Liefdekens. Dit bonnis aldus ghEGAEN / waren Iuno, en Pallas, op den lichtbeerdighen Richter Paris, seer t'onbzeden: 'twelck naemaels de schoone Stadt Tropen met grondigh berderf heeft moeten goetd doen / en jammerlijck becoopen: want Helena, die doeter tijdt de schoonste van gantsch Griecke-landt was / Iuppiter oft Tyndari dochter / een Hupszoutwe van Menelaus, den Coningh van Sparten / oft Lacedemonien / van Paris ont-schaect wesfende door Veneris bedijf / wert met langhen krijgh / en 'tverlies van menich edel Heldt / weder gherregghen. Nu behoeben wy te verhalen van Paris, om weten syn gheslacht / en wat hy voor een was.

Van Paris.

Paris was den soon van den Trop-schen Coningh Priamus, en de Coninginne Hecuba: de welke met dit

L ij kindt

*Tgefelschap van Pallas, en haer be-loft.

*Tgefelschap van de lief-lycke Venus, en haer belofte.

Venus cryght den Appel.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Voorfegh
over den
droom van
Hecuba over
Paris.

Paris by
den Herde-
ren opghe-
voedt.

Paris wordt
ghenoemt
Alexander,
dat is Mēsch
jager, waer-
o.n.

kindt bezucht wesende / dzoomde te hebben ghebaert een vlammiende fac- kel / die heel Aften in bzandt stelde / en aenstact. Welckē dzoom den boozseg- gers verhaelt / en vertelt wesende / booz seyden / dat den soon die sp dzoegh / sou- de veroorzaken den ondergangh / en t' verderf zyns Vaderlants : Waerom Coningh Priamus, soo haest het kindt ghebozen was / dat bestelde aen zynen Herder Archelaus, om te bzinghen in de bosschen booz den wilde Dieren: al- waer dit kindt van een Beerinne ghe- bonden wesende / soude gesoocht zyn ge- weest den tijdt van vyf daghen. Ander segghen / dat Hecuba hem heynlijck op liet voeden onder des Coninghs Her- deren / op den bergh Ida. Eenige mee- nē / dat Archelaus dit kint opboede als zyn eyghen. Paris tot ouderdom zijns jeughts gekomen wesende / werdt uyt nemende schoon / sterck / en in alles seer gheschickt: Zoo dat OEnone, een Weldt-nymphē daer op het landt / op hem seer verlesde / en hadde by hem twee kinderen. Ontrent desen tijdt / be- wees hy zjn moedicheyt / en broscheyt: Want des Coninghs Priami Dee ghe- rooft / en ontzeben wesende / Paris dit te weet comende / vergaderde soo veel Herderen als hy moecht / verbolghde en verlesgh den Rooberen / en bzacht den roof wederom : Waerom hy ghe- noemt wiert Alexander, dat is mensch- jagher gheseydt. Hy was oock ver- maert / te wesen van goeden Gheest / en een oprecht Mensch / soo dat hy al- le oneenicheden / die onder den Herbers ontfontden / te neder leyde en slechte / alsoo verhaelt is. Na dat hy den Gor- dinnen gebonnist hadde / ist gheschiet / dat Hector te Troepen sterck-spaen / strjden / en woxtelinghen / om prijs te winnen / liet utroepen. Doe gaf den Herder / die Paris opgheboed hadde / hem te kennen / dat hy niet en was zjn soon / ghelock hy hem wel hadde doen te verfraen tot doe ter tijdt: mer dat hy was den soon van Coning Priamus en Hecuba. Hem radende te gaen / sonder hem bekent te maken / zyn macht beproeben met die ander Hee- ren: En indien het gheschiede / dat

hem om sijnen Boerschen Herder- schen staet versmaede / sp soude de bundelen / kints doecken / en ander lit- tepkenen / daer hy mede wegh ghe- bzacht was / ober gheben / en hem al- soo bekent maerken. Hy volghde den raedt: Hy quam tot Troepen / en woxtelende met den Prince Hector, wierp hem kloecklyck ter aerden. Hector beschaemt en tooznigh / dat sulck van een Boer hem gheschiedt was / was quaet ghenoech om den selven met zyn sweerdt te dooden: Maer die verhael- de dinghen ghetoont wordende / werdt ghekent / en bziendijck aenghenomen onder den kinderen Priami.

Van Helena.

VAn Helena geboort uyt het swaen- ey / hebben wy verhaelt in 't feste Boeck: Doch meenen haer eenighe te wesen Dochter van Tyndarus, Coning van OEBalien, en van Leda. Ander seg- ghen / datse was dochter van Nemesis, en dat Leda alleen haer Doedster is geweest / en Iuppiter haer Vader. Dese Helena was soo uytnemende schoon / dat haer beballijckheyt tot haer trock- de liefde van alle de Princen van ghe- heel Grieklandt. Alsoo dat sy al t'sa- men hun vergaderden ten Hove van den Coningh Tyndarus, om haer te houwljck te bezheeren / en om te sien wie haer soude verkrjghen / alhoewel sy te boozen was ontschaecht geweest dooz Theseus, by wien sy soude ee kint ghebaert hebben tot Argos, en soude daer na haer twee bzoders / diese qua- men begheeren / weder zyn ghegheben. Eenige meenen / sy hadde by Theseum twee dochteren / Hermione, en Iphige- ma, en noch ander: doch weder spreken ander dit / en segghen / dat sy Maeght wederom gelebert wert / het welck on- ser Doet oock getuygt in haren briez tot Paris, segghende / dat Theseus (hoe seer hy hem pooghde) noyt zynen wille van haer en hadde / dan dat hy met ge- welt eens haren mont ghekust hadde / en wert medelydig met haer / en lever- dese ongeschepnt beleefdelijck weder- om. Nu dewyl men wel boozsagh / dat wise trouwe soude / niet en soude doe / dan

dan hem selbē ober den hals halen veel
afgonst / njdt / en gheschil. En alsoo
peder doch hoopte / of sp hem te deel
mocht worden: So hebben dese jonghe
Heeren al t' samen gheswozen t' onder-
houden de wet / die Tyndarus, aengaen-
de zyn Dochter / hadde ghemaect: te
weten / dat een peghelyck soude al zyn
vermoghen oft macht ghebruycken /
om haer te beschermen / tegen die haer
aen haer eere soude willen beschadi-
ghen / oft ontschaecken van haren wet-
lycken Man / die sp hebben oft verkrj-
ghen soude. Dese Prince / Wyers van
Helena, liet Tyndarus by een komen / op
een plaetse Plataneta ghesheeten / by Mi-
nerva Capelle / daer sp huinen Eedt
deden: En swoeren op de klooten / die
een Beerdt afghesneden waren / t'on-
derhouden de verhaelde Wet. Naeden
Eedt / liet Tyndarus het Beerdt op de
selve plaetse begraven / ghelyck doe de
wijse van Eedt-swoeren was / datse op
de klooten des Offer-beestes swoeren
eenigh groot verdrag / en doe was dat
bleesch niet ghebruycklyck om eten:
Maer werdt begraven / oft in de Zee
verdzoncken. De Romeynen / by dat
Plurarchus verhaelt in't leven Cicero-
nis en Publicula, doe sp soo pet groots
beswoeren / dooden eenen Mensch / en
dzoncken onderlinghe zyn bloed / eten-
de oock eenigh van zyn inghewant: ee-
nighe dzoncken oock het bloed van de
Offer-beest / tot bevestinge des Eets.
Sommige hadden de wijse / eenen hee-
ten ijeren hantboom met blooten han-
den te houden in het sweeren / bidden-
de den Goden / dat humen Eedt niet
eer ghebruyken worde / booz dat ijser op
t'water en soude drijven: Dit gheseyt
hebbende / wierpent in't water: Want
sp hadden t'gheboelen / dat de gene die
met opzichten gemoede en ongebeynst
swoeren / vermochte te houden in bloo-
te handen sonder verhzanden een heet
gloepende ijser. Nu de ober schoon He-
lena is te deele gheballen den Coningh
van Lacedemonien Menelaus, Soon
van Atreus, en bzoeder van Agamem-
non, Coningh van Mycenen en Argos.
Hier nae ist gheschiedt / dat Paris (die
nu een soon Priami ghekent was) is

ghesonden gheweest als Ghesant met
tuintigh Galepen / om te gaen weder
epfchen zyn oude Moeye Hefione, Lao-
medons Dochter / die dooz Hercules
was ghegheben aen Telamon, den Co-
ningh van Salamis: Op welcke reyse
hem Menelaus seer goedt onthael dede.
Doe sp nu weder keerde / en niet had-
de konnen uptrichten / heeft willens
vergheten de groote beleefstheyt / en
het heerlyck onthael / hem van Mene-
lao geschiedt: Want sp hem ontboer-
de / dooz verleydighe vspagie / zyn
Wysvrouwe de schoon Helena, wel-
ke hem van Venus beloofst was / doe
sp haer den prijs der schoonheyt gaf:
Hoewel sp aen OEnone de Pnymphe
was verloofst. Dit gheschiede terwij-
len Menelaus was gherepft in Creta,
om eenighe belanghende saeck. Niet
alleen ontboerde sp Helena, maer nam
oock mede alle haer besonderste schat-
ten / Juweelen / en costlyckheden. Doch
Herodotus in zyn Clio seght / dat Paris
niet gesonden was om Hefione: Maer
dat sp gheprickelt / en verweckt is
gheworden / dooz d'onstichtighe booz-
beelden van ander / die booz henen sul-
ke stucken hadden aenghericht: Want
die van Egypten hadden ongestraft de
Grieken ontschaect lo: en de Griec-
den Europa de Egyptenaren ontboert:
De Dlies-helden Medea, aen die van
Colchos: Welcke sp niet weder gaven
den ghenen / diese quamen weder epf-
schen. Paris wesende heel ontfteken in
liefden / heeft dan upt eyghen boozne-
men desen tocht bestaen (soo eenighe
meenen) en in't afwesen van Menelaus,
de stadt Lacedemonien oberballen / ge-
wonnen / nemende met hem Helena,
wat weere dat sp daer tegen dede. Ne-
mende met eenen mede alle de Coning-
lycke schatte. Een ander verhaelt / dat
Paris noch Ghesant / noch dooz boozbeel-
den verweckt was: Maer dat sp dooz
den raedt van Venus daer henen reys-
de / en op Helena (dooz t'gesicht) so seer
verliefde / dat hysse ontschaecte. Ter-
wijlen de Zee-Goddinne Ino, de doch-
ter Cadmi, met de Nonnen van Bac-
chus was doende met offerhanden te
doen / op de oerber der Zee / alwaer altijt

Ontschakin-
ghe van He-
lena.

Vreemde
wijsen van
Eedt-swoe-
ren, by den
oude Heyde-
nen.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

het volck in grooter overbloedicheyt hem tegenwoordigh maecte te wesen: Alsoo dat het hem licht viel/ van daer Helena in zyn Galepe te nemen/en met eenen alle de besonderste dinghen / die Menelaus in zyn huys hadde. Nu wederkeerende van Sparta nae Tropen/werdt op de Zee Archipelago overvalen met grooten stormwindt / die hem t'zijnen ondancck dreef op de kuste van Egypten / alwaer hy most ankeren in een van den monden des Nijls / alwaer een Hercules Kerck was / van sulcker bypheyft / dat wanneer daer eenigh slave in geraecte / en eenigh heyligh lidteycken des selven Gods hadde ontfanghen / was hy by / en niemant mocht hem weder vangen. Paris slaven desen snof in de neuse hebbende / namē desen Tempel in / en beschuldighden hun Meester aenden Priesteren / en des Stadts Oversten / Thonis gheheeten / van verraet en trouwloofheyt aen hun Heere Menelaum gedaen: Welcken nae dat hy desen gast alle beleeftheydt en eere ghedaen hadde / die men is moghelijck te doen / werdt al te qualpeck gheloot: Want den ondancckbaren gast hadde zynen vriendelijcken weert ontvoert zyn lieve Hupsvrouw / en al zijnen schat en besten hupsraedt berooft. Thonis dit gheboodtscheyt hebbende aen Proteum, die doe ter tijdt heerschte in Egypten. Den Coningh gheboodt / dat men hem ghekoozt en ghebonden vooz hem soude brenghen / om te hoozen wat onschult hy te doen hadde. Hier werden zyn schepen beslaghen / hy en Helena, met die slaven zyn beschuldighers / gebracht binnen Memphis vooz den Coningh Proteus. Paris heeft bypnoedich zynen naem / gheslacht / en landt beleden: Maer de sake van Helena verdraypende / werdt van den slaven wederzproken / die al den handel te kennen gaben. Doch Proteo docht onbeschootlijck te doen sterben een reysende Man / dien de winden aen zyn landts grenten hadden gedreue: daerom hem met woorden straffende / liet hem vare met zyn blote / en al wat he toe quam / behoudende Helenam, met alle den ge-

Paris ghevanghen gebracht voor Proteus, Coningh van Egypten.

roofoen schat / tot dat haer Man daer nae quam bereytschen. Ander seggen / dat Paris van daer is ghekomen in Hyppien / sonder dat hem yet ontomen was. Enige meenen / dat hy niet mede vrecht als het veel van Helena. Doch het ghemeeen gheboelen van ander is / dat hy van Sparta met zyn nieuwe Vrouw is recht henen t'huys ghekomen. En dat de Tropanen den Griekische Ghesanten / die haer met den rijckdoma weder quamē eysschen / gheensins hoozen en wilden: Waer op die groote groote krijgh-vloot is ghevolgt / en nae het tyten Jaersche belegghen grouwlijcken ondergangh van Tropen. Nu sal tijdt zyn / dat wy gaen bestien / wat ons onder dese Fabulen leerlijck wodt aenghewesen. Eerstlijck meenen eenighe / dat van Peleus en Thetis, is een ware gheschiedenis / dat hy haer veel reyse hadde tot zyn Vrouw begheert / en alsoo dickmael / en op soo veel wijzen was afgeslaghen / en versterken gheweest / als onsen Doet veranderinghen versiert te wesen gheschiet: en haer nae veel moepten vercreghen hebbende / aen haer ghewonnen heeft den vermaerden Helot Achilles, daer wy noch van te verhalen hebben. By desen arceypt Pelei, om Thetis te vercrighen / mach gheleert worden / dat den Mensch veel valsche meeninghen / en quade genegentijede vooz hy moet / en overwinnen: oock volgen goeden en Godtlijcken raedt / aleeer hy de rechte wijsheydt / die in alle redelijckheydt en maticheydt bestaet / can vercrighen / en vrechtbaer worden in deuchtfaem eerlijcke wercken / en door de wijsheydt baren rechte welsprekentheyt / oft verstandighe redenen / als een vrecht der lippen / ghelijck als Achilles een lippe is te segghen. Op dese Byvloft nu van Peleus en Thetis, is oock natuerlijcke wtlegginghe / en wijst aen / dat alle natuerlijcke lichamen worden gheteelt door het vermenghen van de hooftstoffen / aerde / en water / met hulpe der hitte: want Pelos in Grietey beteyckent slijck / en Thetis water. Alle Goden hebben sich laten binden in dit vermengghen deser twee / gelijk in eenighe

Historisch uytleggh op Peleus.

Leerlijcke uytlegginge op de vryagie van Peleus.

Natuerlijcke uytlegginghe op de Byvloft van Peleus, en Thetis.

ghe

ghe Wyploft / om dies wille dat gheen stoffen alleenlijck genoechsaem en zijn / indien den wercker daer zyn handt niet toe en doet. En ghemerckt de Siele des Menschen yet anders / en edelder is / als eenighe verganghlycke stoffe: soo wiert gheseyt / dat de Goden in't ghemeen en ghesaemdyck de Siele in den lichaem bestelden / en dat de Siele van elcke Hemelsche deught yet was deelachtich / en dit soude wesen de vergaderinge aller Goden in Pelops en Thetis Wyploft / alwaer de tweedzacht alleen uytghelaten was: om dat alle dinghen op deser Weerelt bestaen en cracht hebben door vziendtschap / en ghematichepdt. Maer wanneer tweedzacht / en onghelijckhepdt der natuerlijcke crachten overvallen / oft gheweldigh worden / dan vergaet niet alleen de ghematichepdt: maer de heelte saemstellinghe wort los en versmilt. Want eben ghelijck vziendtschaphepdt en eenichepdt / beginselen der teelinghen zijn: alsoo zijn oock tweedzacht / twist en gekijf / beginselen des verderfs. Deser toeballen zyn oock onderwoyzen Landen / Steden / en Staten / soo wel als elck besonder lichaem: want daer is gheen dingen datse lichtlijcker doet verballen / en ellendigh machet / als de swarte vuple tweedzacht / welcke daeglijcx den twist-appel tusschen de dyp Godinnen / Juno, Pallas, en Venus, werpt: want het valt menighen onlijck ghenoech / te sien heerschen d'onwetende / en die in wijshepdt onbesocht zijn / ober die veel verstandigher zijn: de arme ober de rijcke: d'ondeughende en lichtbeerdighe ober de ghestadighe / en ghematighde: want te binden yemant die te same rijck / wijs / en machtich is / waer soo licht niet te doen: maer bontmer eē deel sulcke / niemant soude haest weygheren van hun te wesen ghesheerschap / en geboden. Het Parisische vonnis wijst aen / en gheeft oozfaeck t'ontsteken dē bozsten der gener / die te heerschen vercozen / oft gebozen zyn / hun te bercieren met heerlijcke deughden / te weten / ghestadichepdt / wijshepdt / matichepdt / en boozsichtichepdt / om alsoo gheluckigh te wesen in alle aenslagen:

meenende een boozbeeldt aen Paris, die Wijshepdt / en Rijckdom niet achtende / vercoos oncupshepdt / vercoozfaeckende zijns Vaderlandts verderf / zyn eygen / en zyns vzienden doot / en jammerlijcken onderganch: daer hy door Wijshepdt en Rijckdom zyn Rijck hadt mogen ophouden / en heerlijck maecken / en zyn vzienden in vzeuchdighen boozspoet onderhouden. Nu alsoo yeder Mensch in sich selven heeft eenige bysonder ghenepghethepdt / daer den aerdts zijner bochtichepdt genuecht en sinlichepdt in heeft / meer als in eenighe ander dinghen: so wort Paris by eenighe verstaen / den vleeschlijcken lust te wesen die welbaert / en Wijshepdt verlatende / vercoos een oneerlijck leven / dat gheen doen en is van een oprecht Heere noch Bozgher: want sulck Mensch is seer sorgghlijck / daer en is geen gastvrijgh recht / noch eerlijcke Wet / die hy niet en soude ghewelt doen / oft vzeken. De oude Dichters dan / ons de smoothepdt en onbedachtichepdt van desen Paris boozstellende / hebben ons willen vzienghen te verdoemen / oft versaecken ons eygghen dwaeshepdt: want (ghelijck wy in't vierde Boeck hebben verhaelt) is Venus naem Aphrodite, oft Aphrosyne, te segghen / sothepdt / en beroeringhe des gheests / soo Euripides in zyn Troades te kennen gheeft. Hier moghen wy oock hy voegghen d'uytlegginghe / die Apuleius op zyn Paris oordeel heeft. Venus, oft dese sothepdt / den Appel der verwinninghe / door gifte / en uyt sottē gunst / onrechtlijck toeghewesen zynde / seght aldus: Wat verwondert ghy u dan / o alder smoodste copen / jaē heel meer vierscharighe / oft pleytbankighe beesten / oft langh gerockte gieren / soo nu alle Rechteren hun vonnis en uytspzaeck om loon te coop stellen: als in't begin van alle dinghen de gonst / oft liefstallichepdt onder Goden en Menschen / t'recht ghedreben en verdozen heeft: en tot toozszongigh oordeel / door raedt des grooten Iupiters, was vercozen Rechter een Landtsman en Schaep-hoeder / die om winst van wellust het recht vercocht heeft / oock met verderf van zyn gantsch geslacht,

Wlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Nacht. Ghelijck dan de onde gedichten bestraffen in't gemeen alle misbyupck/ en ongherechtighepdt onder alderley staten der Menschen/worden hier wat hardt by den hant ghetrocken/ontrouwe richters/die upt gonst/en om gheschencken/het recht bypghen en crommen: aenwysende met eenen / dat in het gemeen/en in het bysonder peghelijck Mensch behoort te hebben een goet oordeel: dat het de Jeught tot groote schade en verderf streckt / sich niet te begheben tot der wijshepdt/maer sich een sot lichtveerdich leven te leyden aenwoent. Soo datter haest niet schadelijcker en is in den Menschen/ als eē verkeerter quaedt oordeel: want hier upt ontstaet ter Weerelt alle quade oneenicheden/ krijghen/ beroerten/en elenden: en dit quaedt oordeel heeft alleen zijnen oorsprongh upt het onberstandt / dat een verderflijck ghezoecht en Sphinx is op den wegh onses tijdelijcken lebens. Nu wy de Byuploft van Thetis hoorby zijn/behoeven wy te hebben haren soon Achilles.

Van Achilles.

Achilles was de soon van Peleus en Thetis: Peleus eē Mensch/en Thetis een Goddinne wesende. Dese Thetis had een wijse oft ghebyupck / haer kinderen des nachts in het yper te verbergen / om wegh te nemen alles wat ter sterflijc aen was/en te beletten datse niemmeer van ouderdom beswaert souden worden: doch de cracht des ypers niet moghende verdragen / zijnder eenighe ghestorven / upt ghenomen Achilles: want sy niet groote Moederlijcke sorghvuldichep / hem s' daeghs besmeerde met Ambrosia, van de hooftruyt tot den voet-solen: waerom hy hiet Pyrilous, dat is / van yper los. Maer alsoo't kindt bestreken wesende / metter tonghe aeftecke desen Godde-cost Ambrosia van zijner lippen/en ton dat bloote bleefsch het yper niet liden/ soo datter een deel der lippen verlozen bleef: waerom hy Achilles, dat is / lippeloos/wert geheeten/na het woort Cheilos, dat lippe ghesepdt is. Thetis, siende haren soon in't opwassen heel

schoon / en wel ghemaect / creegh hem seer lief / en om weten wat ober hem voorsz beschickt was / gingh tot het Gheheymnis van Themis, welke haer antwoorde: dat het kindt soude in eeren/vermaertheyt/en gerucht/ zijn voorders hoogh overtreffen: maer dat te sozghen was / dat het zyn leven soude verliesen in den bloeytijdt van zynere jeught/en gedoot te worden verdelijck/ door eenen die van minder weerde was als hy: want in Afiē hadde op te staen eenen langhen dood-ljckigen krijgh/ ter saken van een sehoon Vrouw. Thetis dit hoorende / om dit voorsz schick af te keere en beletten/ging en dooyte haer soon in de Yelle-bliede Seyx: waer door sy alle deelen zijns lichaems onquetselijck maecte/upt ghenomē de voet-plantē/diese in haer handen hiel in't doopen: en ghebyupckte het verhaelde sneeren altijt / tot datse van Peleus eens hier ober betrapt is ghe worden: Waerom sy veronweerdicht / haer bertreck nam by den Zee-Goddinnen de Nereides, haer susters / en liet aldaer haren soon. Dit verhaelt ons Apollonius in't vierde Boeck van den Vlies-helden. Ander segghen/dat Thetis was ghewendt haer kinderen te werpen in eenen ketel met heet steddende water / om te besoecken / of sy oock onsterflijck waren gebozen. Daer zijn doch verscheyden meeninghen van de Ouders van Achilles. Een schrijft/dat Peleus dzoegh zijnen soon ten huyse van Chiron, om't goet gherucht dat hy hadde / van deughdigh en oprecht te leven / dat hy hem opboeden soude. Dese debet gheern en seer willich / doch niet met melck: maer met allen werschen oft wilden cost/ als Leeuws crawwepe / margh van Hertzen / wilde Werckens / Weyzen/ en ander wildtbzaedt/soo Euphorion ghetuyght / die een ander hercomst zijns naems vooywendt: dat is / dat de Myrmidones, een volck in Thessalien/ dat hem naemaels volgde vooz Tropen/Achilles noemde nae't wooydt Chilos, dat is / voedtsel / oft voeder / om dat hy sonder melck en anders als ander kinderen was opghevoerd. ghe-

Voorsegh over Achilles.

Waerom dat Achilles, wort genoemd Achilles, dat is, lippeloos.

Ander meeninge en oorsaeck van Achilles naem.

wesst.

weest. Van zyn opvoedinghe by den Euripides. in het Treurspel van Iphige-
 Chiron, getuyghe by self door nia, segghende:

't Is somtijts goet, niet veel te weten:
 En somtijts, sonder veel vergeten,
 Goet, datmen veel dinghs wel bevroedt.
 Ick was in mijn jeught opgevoedt
 Tot Chiron, heyligh knecht der Goden;
 Die my met suyver claer gheboden,
 Slecht, onbedrieghlyck, heeft begaeft,
 En met goe zeden 't hert ghelaest.

Hy leerde by Chiron maet-spel en
 sang/crupden kernen/Artstijje/boogh-
 schieten/jagt/wapenhandelen/oozsch-
 te Wetten/en wijsheyt. Doe hy nu
 tot zyn neghen Jaer ouderdoms was
 ghecomen / en dat den voorszegghen
 Calchas seyde/ Tropen niet mogen ge-
 wonnen worden sonder Achilles, ist
 gheschiedt/ alsoo Thetis de Moeder-
 lijcke gonst tot haren soon noch niet
 uytghetoghen hadde/ alsoo sy op eenen
 dagh op de Zee wandelde, ontdecktete
 en saghse de Blote van Paris, zinghen-
 de de schoon Helena, waerom sy ghe-
 denckende de voorszegginghe/ ginghse
 aen Neptunum versoecken/ dat hy de
 Schepen wilde doen verdrucken/ om
 alsoo te verhoeden d'oozsaek des toe-
 comenden krijgs/daer haren lieve soon
 sterben most:maer hy antwoorde/ dat
 het hem belet was te doen/ door het
 Godtlijck beschick/ welcks beloop hy
 niet was machtych te keere/ noch haer
 heylige Wetten te bzeken. Thetis doch/
 om al te doen dat sy mocht/ tot behou-
 dinghe haers soons/ quam by Chiron,
 en ghelatende te willen haren Achilles
 voorts ten vollen vergoden/ nam hem
 van daer/en bracht hem nae Ethiopie/
 en soo aberecht om int Eplandt Scy-
 ros, een der Cycladen, tot den Coningh
 Lycomedes, (op dat de Krijghs-hoofde
 van Grieken hem niet souden weten
 te binden/als sy souden optrekken)met
 meeninghe/ hem daer te doen slayen in
 wellusten/ghemuechten/en bzeuchden.
 In dit Hof werdt hy voort ghevoedt/
 vercleedt zijnde in dochters cleederen/
 met s' Conings dochter Deidamia, met
 de welcke hy so ghemeen vrientchap
 hadde/ datse hem eenen Soon baerde/
 die om zyn schoon vperigh hapt wert

geheeten Pyrrhus. Eben wel hadde A-
 chilles gheen behagen in dit wellustigh
 leven/anders van aerdt/en geleert we-
 sende. Epndlijck den Tropischen krijgh
 voorsz handen wesende / werdt Achilles
 gevonden/en gekent door de listicheyt
 van Ulysses, die daer bracht alderlep
 Vrouwen tuyg / en onder ander krijg-
 gheweere: daer sachmen de Joffrou-
 wen seer begheerich na hen ghewaedt/
 en vercieringhe/en Achilles tot de wa-
 pen/waer door hy ghewoercht en ghe-
 kent is worden/des hy de repse niet en
 con ontslagen worden. Waerom The-
 tis, siende dat het daer op aen quam/
 gingh Vulcanum wapenen doen sine-
 den voorz haer soon/ die niet te doorste-
 ken/schieten/ noch houwen en waren.
 Dit dede Vulcanus, met bespreck/daer
 voorz by haer te slayen: twelck sy hem
 toeseyde. De wapenen ghemaect/ be-
 gheerde sy die self eens aen te hebben/
 om te sien oft alles te deghe was. Ge-
 wapent wesende/ liep al haer macht-
 henen/en bedzoogh also den hincgende
 Smit. Men seght dat het pfer van spr
 spietse hadde eenighe voorszichische
 verborghen cracht:want Telephus den
 Coningh daer van ghequetst wesende/
 con van Machaon noch Podalyro, AEs-
 culapij sonen / niet ghenesen worden:
 dan epndtlyck door openbaringhe der
 Hymnis werdt hem te kennen ghe-
 gheben/dat den ghenen/die hem hadde
 ghequetst/ hem oock most ghenesen:so
 dat Achilles hem met der spietse we-
 der raeckende / ghenas / alsoo Dictys
 in't tweede Boeck des Tropischen
 krijgs verhaelt / en den uytlegger van
 Lycophon. Achilles na Tropen varen-
 de / wouwt niet eerst te lande treden:
 want twas voorszien/dat die dat dede

Achilles-
 wort ghe-
 vonden, en
 gekent, van
 den sehalcke
 vlysses.

Thetis doct
 Vulcanum
 wapenen
 maken voor
 haer soon,
 en bedrieght
 den Smit.

Cracht van
 Achilles
 spietse.

Thetis wou
 de Vlore
 verdoen,
 daer d'ont-
 schaecke He-
 lena in was.

Achilles by
 Lycomedes
 opgevoedt,
 onder den
 dochteren, in
 Vrouw cle-
 ede.

D v most

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

most sterben; 't welck Protefilao gheschiede. Achilles dede in desen krijgh veel Ridderlijcke en heerlijcke wapendaden/ so Homerus in syn Iliaden beschrijft / tot dat hem Agamemnon benam: syn lieve Hippodamia, dat hy van spijt de wapen aflepde / die hy om geen bidden wouw weder sentrecken / tot dat zynen lieben bziendt Patrocles van Hector was verflaghen / den welcken hy int veldt vindende oock heeft omghebracht / sleepde 't lichaem achter zynen waghen dymael om de Troysche mueren / ter wzake van Patrocles, en verkocht 't lichaem den Dader Priamo. Spndlyck alsoo hy eens quam te sien Polyzena, Priami dochter / op de mueren / werdter heel op verliest / en liet Priamo segghen / dooz een trouw Wode / wouw hy hem syn dochter te Houwlyck gheben / hy soude de wapen draghen tot bescherminghe van zyn Kroon en Rijck: Welcke aanbiedinghe Priamus heeft aenghenomen. Maer also sp vergadert waren te deser oorzfaet in den Tempel van Apollo Thymbræus, heeft Paris hem verraderlijc met eenen pyl doozschoten den voet / die met het water Styx niet ghenat hadde gheweest / soo dat hy starf. Het lichaem moften de Grieken betalen met 't selve lof-ghelt / dat sp booz Hectors lichaem hadden ontfanghen / te weten / soo veel gout als het swaer was. Dese vertellinge vā Achilles wijst / dat wanneer permant is geholpen wpt syn dwalinge / en dooz goeden raed upt een sacht verwijsde leben ghetrocken / boozts behoozde volherde in eerlycke en loflijcke daden: want desen befondersten Helt der Grieken con van geen syn vbandt overwornen worden / tot dat hy dooz de liefde getrest in de stricken der wel lusten ghebanghen is ghelworden: doe is hy te schande gheromen / en ter doot ghebracht / dooz een Wijfachtich blooherthigh Man. Waerom wy toe te sien hebben / wanneer wy ons ghemoeft hebben ghebesticht / om volghen oft nae comen het ghene deuchdigh en eerlijck is / dat wy niet beweeght / oft afgelockt en worden / dooz de sozghlijcke smeckingen en kittelingē der vleesch-

lycke lusten / die ten lesten seer quaat en schadelijck zyn den ghenen / die hem daer van laet verboeren / en afstrecken. De fabel van Chione wijst aen / dat niemandt hem roemen oft verheffen behoozde op de bergancklycke gaven der Natueren / oft de selve te meenen eeuwig en bestandigh te wesen / gheelijck Godt / oft de Godlycke crachten oft deughden. Sy werdt ghedoodt met den pyl van Diana, Goddinne der cupshedyt. En Chione haer tot hoerdom begheben hebbende / hadde alree kinderen ghebaert: soo gheschiedt van sulcke de eerlycke cupshedyt gheweldt / en leedt. Van heeft dese cupshedyt de wzake / dat dooz smertlycke baeren / en kinder-voeden / der sulcker Vrouwen schoonheyt ghedoot wort / en vergaet: daer de Waeghden veel langher in jeught en bloepende schoonheyt blijven / ghelijck als van Diana ghesepdt wort te gheschieden. Hier wordt den hooghmoedt / en Godflasteringhe bestraf / en ons aenghewesen / dat sulck ten val bzenget / en de Godlycke wzake verweckt. Dedalion in eenen Habick verandert / wijst aen / de rooverpe / oft des roovers leven: want hy was eerst geweest een die geneugt hadde in twist en krijgh / Landen en Steden te nemen / waer dooz men dan onberstandigh wesende / opgheblasen / en hooghmoedigh wort / dat heet in een Doghel oft Habick veranderen: doch cammen 'taenghewende quaedt leven niet ghelaten: maer ghelpeck den Habick d'ander Doghelen in grooten dzuck en lijden bzenghet: alsoo gaet het toe / met die dooz ongerechtigheyt den Wetten ghewelt / en spnen eben Mensche schade / moepte / en verdziet aē doet. Peleus, die in geluck wesende / syn weelde niet con verdzaghen / is dooz de moozt aen spnen outsten broeder Phocum begaen / in ballingschap / ellende / en swaerheyt gheromen / en moeten bluchten met een wepnigh Dee in Theffalien / tot den Coningh Ceyx, daer Plamaethe de Goddinne wzaecke oeffende overharen verflaghen soon / schickende eenen vernielenden Wolf onder den Ossen vā Peleus: booz welke Goddinne syn ghebedt

Van Chione.

Leerlijck uytleggh op Chione.

Wteleggh oft leerlijck aenwijs op Dedalion.

Achilles doot.

Leerlijck uytleggh op aenwijs op Achilles.

ghebedt niet geldende/ heeft syn Vrouw
Thetis, die oock een Zee-Goddinne
was / haer suster en mede Zee-God-
dinne Piamache verbeden/dat de Wolf
steen wert. Spndlyck wert Peleus ver-
giffnis krijgende/weder in't Landt oft
Rijck ontfangen. Dees Fabel wijst al
hoozen aen/des Menschen onbedacht-
heyt/en ellendige swachheyt/ oft qua-
de broosche nature/in syn daghelijck
ongestadich wesen/geen mate houden-
de in syn boozspoedt/als het dertel ge-
luck hem toelacht/ en kittelt: soo dat
het sterke beenen zyn/die weelde dra-
gen connen/ghelyck het Peleum swaer
viel in den tijdt spns welbarens rede-
lyck en boozsichtich te wesen/ oft ghe-
rust / en onbecorment in eerlycken
staet te leven:want hy hem/dooz grou-
lycke boederflacht / in dzuck/onghe-
mack / en groot verdziet heeft omver-
siens ghebonden. Doozder syn vlucht/
en de wzaecke ober syn misdaedt/wijst
aen / dat het niet en boozdert noch en
helpt/te veranderen van landt/oft van
deen in d'ander te vluchten/ om Gode
te behaghen: maer te veranderen / oft
wijcken van ongherechticheyt en alle
boosheyt/ in een beter opzecht eerlyck
en deuchdigh leven/soeckende also niet
bidden en verbidden Gode te verfoe-
nen:want gemeenlyck volcht de God-
lijcke verbolghentheyt met wzaeke/en
straffinghe de groufaem boosheyt/oft
snoode misdaet der Menschen/ op dat
den Mensch hem verootmoedighende
hem tot God soude keeren. De bertel-
linge oft Fabel van Ceyx en Alcyone,
wijst ons aen/datmen soo heel eygghen
wijs niet wesen / noch so hartneckich
op syn selfs vercozen meeninge oft op-
stel blyden moet: maer oock raedt ne-
men en gebuyrcken van anderen:want
watmen niet veel raedt van ander met
goet oberlegh aengaet/heeft dickwils
beteren uptgangh/ dan tgene datmen
wel meenende / upt eygghen bedacht-
heyt / en van self verstocktlyc wil upt-
hoeren. Doc is het een bewijs/van een
God behaeglycke vernedertheyt/ dat
men eens anders boozsicheyt / ver-
standt / en goedtduncken oft meenin-
ghe / in achttinghe en weerden heeft;

maer eygghen wijsheyt steunt veel met
wankeerbare voet/ op den Godt by-
andigen grontsteen des hooghmoets.
Ceyx ghelyck wel/ dat hy spns hups-
vrouwen raedt versocht te wesen/
maer niet te volghen / hoe ernstigh sy
hem vermaende / en met grooter lief-
den hadt: want ghelyck veel seltfaem-
heden in der Natuere worden bebou-
den / scheen sy sulcke inbeeldinghe te
voelen / datse syn ongheluckighe Zee-
baert en doodt / die tozts ghevolght
is / boozsagh. Oock en was syn reys
so heel noodtlyck / of ten minsten van
soo grooter haesten niet: dat hy wel
hadde mogen vertoeben tot dat Phor-
bas krijgh waer gheepndicht ghe-
weest / om dan te lande gherepft te
hebben:want daer men ober landt can
gheraecken / mochtmen wel de Zee-
baert laten berusten:ghelyck men leeft
van Marcus Porcius Censorinus, een seer
wijs Roomsch Burgher-meester / dat
hy in't punt spns doodts verlaeghde
dzy dinghen / den Goden misghaegh-
lyck te hebben ghedaen. Gerslyck/tyt
versuynt / dat hy daghen hadde laten
boozhy gaen/ sonder der gemeente nut
te doen. Ten tweedē/dat hy sijn heym-
lijckheyt een Vrouw hadde gheopen-
baert. Ten derden/ober Zee gherepft/
daer hy wel ober landt comen con.
Doch Cropilus, leerlingh van Plaso,
waer te berispen van al te sotte bloo-
heydt / die nouw ober eenen plas / oft
wepnigh water dozft schepen/en stop-
te zyn vensteren om de Zee niet te sien/
vreesende oft hem lust quam daer ober
te varen. Dat Ceyx, hebbende ghele-
den veel noots in de beroerlycke Zee/
met Alcyone syn liebe hupsvrouwwe/
leynden veel verdziet t'samen epndt-
lyck zyn verandert in de rust-liebende
Zee-voghels Alcyones, bewijst / dat
de Godtbruchtighe/nae veel aenberch-
tinghe en lijden/ ten lesten inwendigh/
dooz een gherust en stil ghemoedt/eert
uptnemende vzeucht en troost ghe-
voelen: want Ceyx was op den wegh
om Godtlycken raedt by t'Ghepmit-
nis Apollinis te halen / om syn leber-
te beteren / bedenckende t'boozbeeldt
spnes in Gier veranderen. Zoee-
ders

Leerlijck
uytleggh en
aenwijs op
de straffe
over Peleus.

Spreuck van
Marcus Por-
cius Censori-
nus.

Cropilus
verleerlicheit
voor de Zee
vaert.

Welegginge
op Ceyx, en
Alcyone.

Wtelegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

ders: en Alcyone hadde al haer toe-
blucht ten Goden / Iuno stadigh bid-
dende. Oock zyn de Alcyonen Voghe-
len/die soo heel rust en stilheyt bevin-
nen / dat het schijnt dat sy de Zee be-
weghen / oft dat de Zee met hun be-
weeght is:want so langhe als sy neste-
len/twelc op de Zee geschiet/en t'wij-
len dat sy legghen/en broeden/light de
Zee heel black sonder golven/en is on-
windigh stille weder/ gelyc oock Am-
brofius ghetuyght. Nu behoeven wy
om te sien na'twoorzby gegaen doncker
Cymmerische hol / met den Slaep en
Droom-Godt/en al syn geslacht;doch
moeten eerst vooz nemen Iris, die daer
Genen van Iuno was ghesonden.

Van Iris.

IRis was dochter van Thaumias en
Helectre, en suster van den Harpyen,
so Hesiodus in syn Goden geslacht ghe-
tuyght: sy is naloopster/woozdtvoer-
ster/en bodinne van Iuno, welke sy al-
tijts sonder verlaten dienstig bystaet/
en als haer den slaep beswaert/ rust sy
haer hooft onder teghen eenen hoeck
van Iunonis ghestoelte / noch sy ont-
gozdt/noch ontshoept haer nemmeer/
om altijt veerdigh te wesen haers
Drouwen ghebodt te volbrengen: soo
dat sy by Iuno is so veel/als Mercurius
by Iuppiter, d'een oft d'ander t'outbie-
den: en ghelijck Mercurius dooz Iuppi-
ters bevel der Mannen Sielen van den
lichamen lost/en wech haelt / soo doet
Iris dooz Iunonis ghebodt der Drou-
wen Sielen. Sy maecht Iunonis bed-
de/ sy schickt de ramer: samina / Iuno
heerster meer wils af als van alle an-
der Goddinnen. Oock doets onder-
tusschen Iuppiters boodtschappen / ge-
lyck by Homerum, Valerium Flaccum,
en ander te sien is: sy woordt oock ghe-
sept wiecken te hebben/en eenen schoo-
nen blinkenden en veel-verwighen
mantel. Dat Iris is dochter van Thau-
mas en Helectre gheheeten / is te we-
ten / dat sy anders niet en is als den
Reghen-boogh. Thaumias is soon der
Zee/Helectre van den Hemel/ oft van
de Sonne / soo dat dese Iris comt van
het water / en t'schoon weder: sy sitt

Natuerlycke
uytleegginge
op Iris.

oft rust onder Iunonis stoel / want sy
ontsaet in het nederste deel der
Locht / dat is / onder den Wolcken/
daer de Sonne onder oft op gaende in-
schynt. Sy is Bodinne van Iuno, en
suster der Harpyen: Iuno is de Locht/
d'Harpyen de Winden. Iris is nergghen
als in de Locht / daer sy dick is van
een waterighe vochticheyt der Wolc-
ken/welcke van de Winden daer ghe-
stiert worden: sy/te weten/ den Regen-
voghe / boodtschapt van de Locht/
waer toe dat sy ghenegghen is:want hy
beteercent ons somtijds schoon we-
der/somtijds wint en regghen: schoon
weder beteercent hy / als de Son-
smozghens claer opstaet / en dat hy
dan hem openbaert. Nu gelyck in t'ge-
meen het leven aller Dieren bestaet in
een ghematicheyt der hoofststoffen/
zyn de seer roude en vochte Jaer-dee-
len hinderlijck de ghene / die noch niet
zyn ghecomen tot de helft van hun na-
tuersche hitte. Oock de ghene daer de
hitte begint t'ontbrieken / en connen
dooz de ontseltheyt en onmaticheyt
des tijts niet koken/verdoutwen/noch
ledighen hun te overbloedige vochtig-
heden. Hier by is te verstaen het Siel-
halen van Iris, en Mercurius: want al te
vocht en reghenachtigh weder scha-
digt den Drouwen/en al te heel droog
den Mannen. Oock hielden de Hepde-
nen dat het Gods werc was / de Sie-
len van den lichaem te schepden: oock
is den Mensch schuldich synen tijdt
te verwachten / dat Godt hem uyt de
vanghnis deses ellendighen bleeschis
nae syn believen verlosse / en syn Sie-
le in de handt syner almoghentheyt
behoede.

**Van den Slaep-Godt/en
den Droomen.**

DEN Slaep is den soon van Ere-
bus, en van de Nacht. Orpheus
seggt/de Doot syn suster te wesen. Ee-
nighe van den Ouden geben hem oock
de Hopē tot susters:doch Virgilius segt
niet/dat den Slaep quam van Erebus,
dat is/uyt der Hellen/om Palinurum te
bedriegen:maer met wiekē vā den He-
mel. Orpheus in syn God-lossanghen/
noemt

noemt hem gheluckigh / van een bzyet
 en wijde blugh / goedertieren / en een
 groot voozegggher der toecomenber
 dingen onder den sterckijcke Menschē:
 want (sepdt hy) den soeten Slaep hem
 al sachtgens voegghende by den Zielen
 der Menschen / spzeerckse aen / verweert
 hen verstant / ontdeckt 't slapen dueren
 de de bonden en booznemens der ghe-
 lucksaem Goden / en sonder een woort
 den swijghenden gheesten te segghen /
 ver condicht hy de dingghen die te ghe-
 schieden staen / aen sulcke bysonder /
 die onder de ghenade der Goden een
 goet opstel tot een voozgangig. Leptf-
 man hebben. De Poeten voegghen
 hem vleughelen by / om dat hy in
 cozten tijdt oberblyeght de gantsche
 Weerelt : en comt sonder gherucht /
 en al stillijck innemen de ooghen der
 gheuer / die op hem niet en dencken.
 Verschepden oude Dichters / byson-
 der oock onsen Poet / verhalen ghe-
 noech / wat groot nut / gherief / en ver-
 maeck hy den Menschen doet / aen lijf /
 en gheeft: want sonder hem wy niet en
 mochten leven. Maer by dat eenen
 Ariston was ghewent te segghen / is
 hy al te harden Tollenaer / want hy
 neemt daer bozen mede schier den hal-
 ven tijdt onses levens. Orpheus noemt
 hem den bzoeder der verghetenthepdt
 der rust en aller dingghen. Lucianus in't
 tweede Boeck van zijn waer vertellin-
 ghen / beschrijft seer aerdigh de Stadt
 van den Slaep / in welke men segt dat
 de Droomen woonden / segghende : sy
 is ghebouwt in een schoon dal / omcin-
 ghelt met een dicht bosch van hooghe
 harde Boomen / het welck zijn heul /
 groote Mandragozen / en ander crupde
 van slaep-makende say / die ober al dit
 beldt bloepende zijn : groote menschte
 van Oleer-muffen wischelen om dese
 Boomen / oock Dubens / Schobuyten /
 Wlen / en ander nacht-boghels: doch
 gheen ander hebben daer hun wesen.
 By dese Stadt bloept een stille Vliet
 boozhm / gheheten Lethes / ander heetense
 Nyctipore / welcks looy is soo fast als
 Oly / so comt upt twee Bozen / d'eene
 gheheeten Nigrete / en de ander Pan-
 nychia. Des Stadts mueren zijn

hoogh / en van verschepden berwen als
 den Reghen-boghe: de Doozten en zijn
 niet alleen twee / ghelijck Homerus
 schrijft / maer vier: twee staen op de sij-
 de van het dal / een is van yser / d'ander
 van aerde / dooz dese twee sepbenen
 hadden de grouwsaem / bloedighe / en
 wreede droomen hunnen uytgangh: de
 ander twee Doozten stonden nae de ha-
 ven en de Zee toe / die eene van hoozn /
 en d'ander van Elphen-been: in die
 van hoozn was seer aerdigh gesneden /
 en constigh ghemaect / in welke
 als in een Casereel waren uytgebeelt /
 alle de waere Droomen / die den Sla-
 pendte te boozen komen : Op d'ander
 van wit Elphen / waren alleen grof-
 lyck betrocken / d'onseker / twyffelt-
 ghe / ongheschickte Droomen. In dese
 Stadt / op de rechter handt / is den
 Tempel van der nacht / welke God-
 dinne meer als ander daer geeert wort.
 Noech zynder de Cloosters van twee
 Goddinnen / Apate / en Alethie / bedrog-
 en waerhepdt / alwaer twee kelders
 zyn / en heymel plaetsen / daer niemant
 is gheoozloft in te komen / want de
 Geheymnissen comen daer upt voort.
 Wengaende de Droomen / die dees stad
 bewoonen in grooter oberbloedithepdt /
 sy gelijcken malcander niet : Sonni-
 ghe zijn schrael en dunne / ander heb-
 ben stamme beenen / ander zyn langh /
 ander wanschapen ghebrochten / an-
 der schoon van aensicht / roodt / en
 blinckend als Goudt: Sommige heb-
 ben grouwlijcke wesens / en vleugelen /
 en schijnen stadigh te dreyghen met een-
 nigh teghenspoet: Ander zijn Conting-
 lijck en costlijck ghekleedt. So haest
 yemandt comt in dese Stadt / stracke
 de tamme en ghemeensaem Droomer
 comen hem ontfangē / en welcomen / en
 altyts comen sich hem aanbieden een-
 ge gebaenten der boozverhaelde dzo-
 men / bootschappende alsnu goede / en
 dan quade tydinghe / die men somtij-
 den (doch selden) waerachtigh bevin-
 want den meesten deel van de bewoon-
 ders deser Stadt / zijn lieghers / en bes-
 dyteghers / segghende t' sonderwiltien een
 dingghen / en meenen een ander. Des
 Slaep Gods aert en wooninghe / zyn

Slaep, een
 groot voor-
 eggher der
 toecomen-
 ber dingena.

Twee poortē
 der droomē,
 een van
 hoorn, en een
 van Elphen-
 been.

Den Slaep
 en hardt
 Tollenaer,
 rooft den
 halven tijdt
 ons levens.

De Droom
 men oft Boze-
 ghers der
 Stadt van
 den Slaep

De Stadt
 van den
 Slaep.

Morphetē
 Phobētō
 en Phantā-
 fus Slaep-
 Godes kint-
 deren.

oock.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

oock van onsen Poet seer aerdigh bescheven; daer nae gheeft hy hem dupsent kinderen / waer hy een groot ghesal is te verstaen; maer hy en noemter maer dzy van de besonderste / te weten / Morpheus, welckē beterekent gebaent / oft beeldt; Icelus, oft Phobotor, schizickelijke ghelijcknis; en Phantarus, oft inbeeldinge. Sy seggen dat den Droom-Godt niet en doeft Iuppiter (die alles heeft te ghebeiden) doen slapen; want de Godt hepdt gheenen Slaep en behoest / om ghelijck de Menschen daer door te wassen / en cracht te vernieuwen. Men segt oock / dat den grooten Alexander, nerghe aen beter bebodt Mensch en gheen Godt te wesen (soo hem de Lofstupers wouden wijs maken) dan alleen aen den Daech / die hy niet voozhy mocht sonder te slapen. De Wliedt Lethes wordt oock ghesepd des Slaeps suster / om dieswille dat hy ons alle swaerhepdt en teghenspoet doet vergheten. Hy wort ghesepd den soon van der Nacht / om dat den Nacht vermeerdt de dampen van der maghe / klimmende nae de hoogste deelen des lichaems / de welke dan vercoelende door de toudichepdt der herfsenen / dalen sy nederwaert / en baren / oft teelen alsoo den Slaep. Dese verhaelde dampen voozbeelden ons verschepden droomen / na de verschepdenhepdt der spijsen / Landen / Jaer-deelen / oft nae de vooznemens en ghedachten / die men in den herfsenen dan heeft / en nae datmen van ghematighder naturen is. Artemidorus in't eerste Boec der Droomē segt: de Droom is een beweginghe / oft versieringhe der Sielen / oft des ghemoets die op veelderlep wijsē gheschiedt / betepkenende toecomende goeden / oft quaden. En hierom zyn de Hopen zyn susteren gheheeten / om dat wy de Hope op veel twyfelighe dinghen bouwē / en bestigen. De voozberhaelde Stadt / is niet als de dampen / daer de Droomen uyt

voozt comen / oft ontstaen. De Poeten gheben den Droomen twee Boozten / de warachtighe comen uyt de hoornen Boozt: Want ghelijck men door de hoornē eens Lanteerns het keersyper oft licht claer siet schijnen; alsoo oock des Menschen lichaem / wesende door matichept supber van alle byple bochticheden / soo can dan de Siele te beter daer door de waerhept onderschepden / en ontfanghen de ghesichten die haer Godtlijck toegeschickt worden; maer wanneer 't lichaem met veel spijsen verladen dicht is gebult / oft vol quade bochticheden / door stadighe onghereghelthept des monts / dan en can de Siele oft 't ghemoedt niet te recht de waerhept uyt 't valsche onderschepden / oft kennen. Ander nemen vooz den hoorn 't bovenste ooghe-del oft liefsken / beteckene de ghesichten / en voozt het Elphen-been de tanden / die de valsche Droomen kouwden; want 't gene men siet / wordt veel waerachtigher gheacht / dan het ghene datmen hoort van elder aenghebracht vertellen. Coningh Priami soon Elacus, in eenen Duycker verandert / om de doodt van de Pimphe Hesperis, wijst aen / hoe dat eyghen / en ghemeen verderf can ontstaen / uyt eyghen liefde / die alleen gheheel verich en ernstigh trachtet om eygen vernoeginghe / ghemack / en sinlijchept te bezagen. Welcke schaedlycke gheneghenthept / oft Siel-sieckte bestaet uyt quae en onberstandigh oordeel: en wanneer sulcke najagher s niet en connen tot hum meeninghe oft begheerte gheraken / vallen sy seer mistroostigh / en gheraken in een bitter wijde Zee der ongherechtighepdt / en midden de betommenissen deser onghestadigher Weerelt / daer sy hun daeghlijck in doopen / en laten sinken / als of sy met aller macht en blijt hum eyghen verderfnis / en ondergang / sochten te bozderen.

Natuerlycke wtleggingen van de Slaep en droom-Godt.

Waerom den Slaep is soon van der Nacht.

Wtegh van de twee poorten de Droomen.

Sin-gevendē verclaringhe op Elacus in Duycker verandert.

Wtlegginge/ en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis,

Door C. V. M.

Het twaelfste Boeck.

In't begin vā dit
twaelfste Boec/
hebbē wy d'Of-
ferhande / die de
Grieken Iuppi-
ter deden in Beo-
cien, daer sy dooz
storm ghedreven
waren / alsoo sy

met een Flote van meer als duysent
Schepen om Tropen te bekrigē voe-
ren/daer sy oock een voozreckeren sagen
van een Slanghe/ die acht Vogel jon-
ghen en de Moeder verstant; welc Cal-
chas den voozseggher uytleyde / datse
neghen Jaer vooz Tropen souden lig-
gen/sonder yet uytcrichten; maer soude
grets moedts zyn/want in het thiende
Jaer souden sy verwinners worden.

Hier sietmen ten eersten den ernst / die
d'Hebdenen hadden in hunnen Gods-
dienst/ en hoe sy in hunnen noodt tot
Godt (hoe verblindt in zyn kennis sy
waren) altydt hun toeblycht genomen
hebben; en dit bebindtmen in hun ghe-
schiedentissen veel / dat hoe sy ernstiger
waren in de oeffeninghe van hunnen
Gods-dienst (welcken doch valsch / en
ijdel mach ghenoeint worden) hoe dat
hun saecken gheluckigher en spoediger
vooztgangh / en beter uytcomst had-
den. Van deser ernsticheydt leestmen
wonder dinghen in Valerio Maximo, in
zyn eerste Boeck in't eerste Capittel/
in Titus Livius, en ander meer. Sy
hadden wonder grooten conner / en
ernstigh opmerck / op veelderlyc vooz-
teekene/die sy hier en daer uyt raem-
den/waer van ooc in't verhaelde eerste
Boec Valerij in't vierde/bijfde / en seste
Capittel/ verschapden en seer seldsaem
vooz-teekenen zyn beschreven: oock
selden sy groot betrouwen op d'ant-
woozden van hun ijdel Goden en vooz-
seggers / welke hun Prophten meest
al van Apollons Geslacht waren ghe-

acht te wesen / ghelpeck oock den ver-
haelden Calchas.

Van Calchas, den vooz- seggher.

DEN Vader van Calchas was ghe-
heeten Thestor, den soon van A-
pollo en Aglaie. Desen Calchas was/
soo eenig te meenen / een Troyaen / die
dooz raedt van Apollo was comen by
den Grieken. Hy was een groot ra-
mer / voozseggher / oft gherader der
toecomender dinghen. Hem was oock
te voozen vercondicht dooz het Ghe-
heymnis zyn doot / te weten / dat
hy te sterben hadde / als hy soude vin-
den in de Const van raden oft vooz-
segghen / een erbarender / beter / en
veerdigher Meester als hy self was.
Doe desen Calchas den Grieken veel
dienst vooz Tropen in de belegherin-
ghe hadde ghedaen / alsoo in de Boec-
ken der Iliaden Homeri te lesen is.
Doe hy na den Troyschen ondergang
is ghecomen nae de stadt Colophon,
in het landtschap Ionien, daer een tres-
lijck Gheheymnis was van Apollo,
en hy hem hebbende Amphiloehus, Pe-
rolypus, Leontius, en ander Griek-
sche Hoofmannen / heeft hy op den
wegh ontmoedt den soon van Apollo
en Mantho, een uytnemende voozseg-
gher en gherader / gheheeten Mopsus.
Dees twee Meesters comende te spre-
ken van eenen wilden Wijgh-boom/die
daer aen den wegh stont / hoe veel Wij-
ghen hy op hadde / en Calchas hier
geen beschept af wist te doen/antwooz-
de Mopsus, datter op waren thien duys-
sent/en noch eentighe hondert / en een/
dit om de seldsaemheyt ondersocht / en
de Wijghen ernstigh ghetelt vondtmen
effen 't selve ghetal. Daer nae quam
him voozby een dicke Sogh / en alsoo
Calchas wedr ghezaght was / hoe
veel Dicken/Wijghen oft jonghen/dat
sy in't

Den Heyde-
men ernst in
hunnen ijde-
en wel mee-
nigē Gods-
dienst.

Wetlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

sp in't lijf hadde / wanneer sp werpen soude / en van wat hayz dat haer jonghen souden wesen: hy verstomde/niet wetende t'antwoorzen: maer Mopius septe / sp dzaeghter thien / en dat van thien maer eenen Beer was / en soude swart wesen/en soude t'sanderen daegs smozghens ten acht uren werpen/dyz Soghskens souden swart zyn met een witte streck ober de schouderen/twee souden witte muplen tot den oogen/en d'ander de achter slinker hammen wit hebben/het welc des anderdaegs also bevonden wesende/is Calchas van hertseer en rouwe ghestorven: dit soude den eyndt zyn van desen Calchas. Wy sullen doch gewaerschout wesen/van desen ydelen dinghen en ongheloochheden / als waersegghen / oft voorsegghen/handt besien/oft t'ghesaltinis des aensichts / en ander teekenen bedupden / pet te betrouwen / oft hem daer mede bekommeren:want daer is gheen vasticheyt van waerheyt in gellegen:maer wel veel ongheloo/en Afgoderpe / het zy oock wat woorden/seef / beken/dier / ghebeent / oft ander tuygh hier toe gebuyct wort / in geen en is cracht ghelegghen / so dat het niet van sondige ydelheyt is/daer hope oft betrouwen in te hebben/want het niet en is te schepden van grouwlycke tooberpe: oock connen de Menschen / die hier aen gelooven / qualijck een gerust hert en ghemoedt hebben. Woorder is te sien / hoe verre dese raserpe des Afgodighen wesens / den menschen heeft connen verleyde hande waren Scheyper / en van alle Menschelycke reden / in het op-offeren der Maeght Iphigenia, dat sp so verduyfster zyn geworden in't verstant / dat sp meenden Gode te behaghen met syn ernstigh ghehodt te yzeken/ en sulcke groulijcke en jammerlycke bloetstoytinghen / en het dooden der eygen kinderen aen te gaē. Dat dese Maeght d'onnoosel Iphigenia, de dochter des Conings Agamemnonns, door den raedt van Calchas, ten Offer/om Diana te yzedigen/is gedoot gheworden/acht ick wel dat also gheschiet te wesen / hoewel eenige Griecsche schrybers vast doende zyn ghe-

weest / om dit groulijck wyede stuck te bedecken. Een seght / dat Diana haer in eenen Bezy veranderde / eer sp geslachtet soude worden: ander seggen / in een Weerse: ander/ghelijck oock onsen Poet / in een Hinde: ander / in een out tandeloos Wjff/en datse onbekent wesende / bluchte tot in Scythien in Dianæ Kerck / en datse daer wazke oeffende ober alle Grieken die sp betomen conde/en dedese sterben sulcken doot / als men haer gevonnist hadde te moeten doen / eer sp ontbloden was. Hesiodus in't Boeck van vermaerde Vrouwen seght / dat haer Diana veranderde in Hecate. Doch is vergeefs / soo veel deckselen hier ober te trecken: want 'tis doch openbaer / dat qualijck eenige plaetse / oft hoeck der Weerelt / by en onbesmet is gheweest van dese groulycke Mensch-moozdighe Offerhanden/ghelpeck by veel Schrybers te lesen is/en also noch onlantz is bevonden gheworden inde nieuwe ontdeckte Landen/bysonder te Mexico, waer van Acosta in syn byfde Boeck seer breebt / schzicklijck om lesen/verhaelt: dat het wonder is / hoe het arm Menschlyck geslacht in sulcken jammerlycken doelinghe heeft connen gheraken / oft soo verboert gheworden is/van so eenighe Calchassen / oft valsche Leeraers/die duyckliefdich om luylyck te leven/om gewin / oft selfs verleyt/en uptsinnigh den volcke alsoo hebben betoobert en verblint / in so grooten dwang/en yzeesse/als hun arm slaven te leven. Och hoe schadelyck is de valsche leeringe / en wysmakinge van sulcke / die gheern ontsien en ghe-eert zyn onder den volcke/en hoe veerdich en ghereet zyn gemeenlijck de mozwe herffenen des gemeenen slechten volckz / om alderley valsche ghedaenten / en beeldingen der leeringen in te drukken. Seer aerdigh beschryft onsen Poet het wesen / ghedaente/en wooninghe des vliegghenden gheruchts/daer wy een wepnigh op te letten hebben.

Van Fama, oft Mare.

Ic hebbe niet gevonden / dat de Mare eenighe bysonder Ouders heeft / oft

Van des
voorleggers
Calchas
doot.

Dat men op
eerecken be-
duyden, oft
voorleggen,
oft waerleg-
sche ramin-
ge, niet moet
gachten.

Grouwlyck
verloop der
Heydensche
Afgoderye.

Van Iphi-
genia.

oft in eenighe bysonder Stadt is ghebozen/ dan wel daeghlijcx nieuwe Ouders/ Doedsters/ en gheboort-plaetsen heeft/ en schier hondertmael op eenen dagh ghebozen woedt. Niemandt weet ick die haer naeder bestaet/ oft maeghschap is/ als de Stem/ en de Sprake/ wiens dochter mensche mocht noemen. Eenige beschrijven dese Mare t'ontstaen/ en te wassen heel laeghe/ upt een cleen gherucht/ en datse so willigh in het wassen is/ datse met haer uptgestreckte lichaem/ Steden/ en Landen verbult. My ghedenck/ datmen te Gent in Vlaender placht de leugen te noemeneen Beyp: en als men vermoede dat yemandt een leugen/ oft valsche mare hadde voortghebracht/ werdt gesept: hy heeft ons een beyp gestuykt: soo dat ick 't sinderd op de hercomst deser spyreck hebbe gedocht/ dat het zyn begin moet hebben upt het schrijven Plinij in zyn thiende Boeck/ in't by en tsestichste Capittel/ ghelijck oock onsen Doet in't vijftiende Boeck doet/ segghende: dat een Beypinne haer jonghen ter Weerelt voortbzenght wanschapen/ maer geeste al lerkende niet ter tijdt het vulle ghestalt: want effen alsoo gheschiedt veel met een nieuwe mare/ oft met der leuge/ want sy woert dickwils onghestaltigh en seer wanschapen voortghestuyckt: maer diese hoozen/ doender oock de tonghe toe/ en lerkense soo langhe/ datse van handt te handt rakende/ heel wat schijnt te ghelijcken/ en te beter ghehoof ghegeheben woedt: want d'een voeghter 't een lidt/ d'ander het ander aen. Homerus noemt de Mare de Bodinne van Iuppiter. Doude Heydenen hebbender oock af ghemaeckt een Goddinne/ ghecleedt met een dunne opgheshoort cleedt/ om licht te loopen/ en om haer lichtveerdicheyt upt te beelden/ oock vleugelen by gevoght/ welke al vol oogen zyn. Virgilius noemtse een growwsaem ghebrocht/ en maectse heel ghebedert/ en alsoo vol wakende ooghen alsoe beders heeft/ met effen soo veel tonghen/ en monden/ die nemmer en swijghen/ als oock oogen die altpdt toeluyfsteren/ om alles te verhooren: datse sonder slayen

de nacht overblijghet/ en by daghe comt sitten op de hooghe thozens/ van daer sy de arme Menschen verschickt maect/ bzenghende meestendeel quade nieuw gheruchten: doch altemet oock goede. Daerom most sy/ acht ick/ twee Trompette hebben/ om datse goede/ en quade/ waerachtighe/ en loghenachtighe tijdinghe uptblaest/ en voortbzenght: want eenighe meenen/ datter twee Maren zyn/ de goede en waerachtighe met witte/ en d'ander loghenachtighe oft quade/ met swarte oft Bledermuyse vlercken. De Mare woedt ghesepdt/ datse wieck-slaende blieght voor Mars waghden henen/ om dat van aenstaenden krijgh dickwils meerder gherucht is/ alser wel van is. Onsen Doet stelt neffens de Mare oock recht ghesellimen van haren aerdt/ te weten/ licht gheloobe/ dwase dolinghe/ vergeeffsche bzeese/ pdel blydschap/ opzoer/ en tweedzacht/ gestockt oft berockt van yemandt onbekent/ en alsulck meer gheselschap. Waer mede onsen Doet seer aerdigh uptbeeldt/ en te kennen gheeft/ den aerdt des ghemeeen lichten volcks/ die op marchten/ en ghemeeen plaetsen/ t'samen lesen/ oft leven aen eenighe nieuwe mare/ die noch nouw upt den dop en comt/ en qualijck vleughelen heeft: hier doet dan elck het zyne by/ daer zyn dan oock inden hoop de boozverhaelde spel-personagien/ licht gheloobe/ pdel bzeucht/ bzeese/ opzoer/ tweedzacht/ en alle ander Maeghschap vande valsche nieuwe mare. Welcke dinghen dickwils veel lichtveerdicheyds/ moept/ en swaricheyt ronden voortbzenghen: want de tonge is een cleen lit/ dat groot werck bericht/ sacht/ en can harde beenen/ jae ijser bzecken/ en steenen vermozelen. Plurachus daer hy handelt va de neusgiericheydt/ verhaelt van eenighe/ die hun landt oft handtwerck rouwlijck/ en als een onnut dinghen doen: maer dzinghen in by den Burgemeesteren/ in de Dierschaer daermen pleptet/ loopen ter markt/ oft ter Haben daer de Schepen aen comen/ bzagende ober al: En isser niet nieuws? En isser niet nieuws? Wat sulcker oore kittelē meer

De nieuwe mare waft uyt een cleen gh'erucht oft begin.

Spreekwoort te Gent.

De nieuwe leughen by een nieuworpen Beyr-jonghe gheleken.

Den aert van den neuswijse, oft nieuwigere Clappaerts.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis;

Te Locres,
een Stadt in
Calabrien,
plagh een
verbodt te
zijn, naer
wat nieuw te
wraghen.

Dat het van
noode is,
heymelheyt
te verbergen
en besonder
die de gemeē
sake belan-
ghen.

Datmen
sijn verbor-
gen belangh
een ander
niet en sal
openbaren.

te hoozen wat quaets / als wat goets.
 Waerom d'Overhep'd van der Stadt
 Locres wijflijck dede: Want wanneer
 eenigh Bozger van bupten quam van
 zijn Landt oft Hebe / in der Stadt/
 en dat hy vzaeghde / wel en isser niet
 nieuws! Hy werd't van haer in de boet
 beslaghen / en most de vzeuck betalen:
 Om dieswille dat sulck Bozger schein
 gheneghen tot veel veranderinghe/oft
 lust hadde de Stadt vol opzoer / swa-
 richhep'dt / en moepte te binden/ en niet
 en hadde het herte ghewendt tot vze-
 de en gherusthep'dt / ghelijck een rede-
 lijck Man behoort/die 't gemeen wel-
 baren bemindt. Men bevindt oock
 veel / dat sulck nieuws gier Clappaert/
 meest is gheneghen te weten / en open-
 baer te maken / dinghen van belangh/
 en die noodigh zyn heymlijck / en ver-
 bozghen ghehouden te blijven: soo dat
 die van der Overhept hun seer te mij-
 den hebben / en den tonghe-dwangh te
 beherthighen / gheenen belanghenden
 raedt / heymlijck besloten / t'openba-
 ren/niet schyzckende booz den ondanch
 van Hupsvrouwen/oft beste vzienden/
 die om 't misvertrouwen t'onvzeden
 mochten wesen: 't is beter sulck te lij-
 nen / dan dooz betrouwen in schande/
 swaerhep'dt / en schade te comen/oft de
 gemeen sake hinderlijck te wesen. Men
 mocht remandt vzaghen / segghende:
 Hoe sult ghy durven vplijck beschul-
 ghen/oft niet wat reden lasteren / pe-
 manden die niet verbozghen heeft ge-
 houden/t'ghene ghy hem heymlijck te
 kennen hebt ghegeven? Want was het
 een dinghen datmen niet mocht we-
 ten / waerom heb'dt selve een ander
 gheopenbaert? Stelt ghy u heymel-
 hept bupten u in een ander / so hebt ghy
 meer betrouwen op een ander/als op u
 selven. Seght ghy/ick hebbe so goedt
 betrouwen op hem / als op my selven/
 oft hpt weet/of ik/dat is gelijcke veel/
 want wy zyn een. Is hy dan u heel ge-
 lijck/soo z'dy verlozen/oft verdorven/
 en u gheschiedt recht. Is hy beter oft
 heymlijcker als ghy/so z'dy behouden
 en los/tegghen recht en reden/hebbende
 ghebonden een Mensch die u ghetrou-
 wer is als ghy op selber zyt. Neen

ick ken hem wel / het is myn besten
 vziendt/meughdy segghen: Maer ghy
 hebt te dencken/ dat desen uwen vziendt
 oock so eenen vziendt heeft / die hy be-
 trouwt: Desen / weder eenen anderen:
 aldus raecht een woort in't hondert/
 dooz een ondoozsichtighe losse tonghe.
 Qualijck oft selben can eenigh dinghen
 voort teelen. Desghelijck als de hep-
 melhep'dt eensam by u blijft / en false
 niet gheruchtigh worden. Men be-
 vindt nae eenigher segghen / dat nopt
 ghesproken woort soo veel nuts heeft
 by ghebzacht/als wel ghebaen hebben
 die versweghen zijn ghebleven: Want
 men can wel altijt segghen 't gene men
 verswegen heeft:maer niet verswijgen
 datmen ghesproken heeft. Den Prince
 der Doeten/om den Menschen t'onder-
 wijzen / en hant leven en wesen te sedi-
 ghen/ stelt en doet voort eenen geboot-
 sten voorzichtighen Vlyfles, den wel-
 ken alsoo heymlyck/en constigh in het
 swijgen was/als int wel spreken:want
 doen hy nae thien jaersche dolinge on-
 bekent was t'huyz comen/sittende by
 zijn Hupsvrouwe / welke hy als een
 helst zijns lichaems hertlyc beminde/
 en hadde wel medelijde niet haer vzo-
 ve tranen: con doch zij oogen en ghe-
 laet / wel onbeweghlijck houden/ zyn
 mondt was soo vol ghedults/en de re-
 den hadde alle leden zijns lichaems so
 ghehoorzsaem onder haer ghebodt/ dat
 sy den ooghen 't schreyen verboodt / de
 tonghe het spreken / en 't herte het be-
 ven en 't suchten/ dewijl het ongelegen
 was hem te openbaren / oft te kennen
 te geben/om d'ongesichte vipers van
 zijn Hupsvrouwe / die sy weduwe mee-
 den te wesen. Wiklijck die zyn inwen-
 dichheit so verheeren can/ is eē Coning
 zijns selfs/en een groot Meester: maer
 een ongheschiedt clappaert is als een
 onbemuerde Stadt / een hups sonder
 deur/en een onghesnoerde Bupdel / en
 een peghelijck verdziet:gaet hy eenen
 siecken besoecken / hy doet hem meer
 wee als de siecke self: is hy in eē Schip/
 hy is t' reysvolck moeplijcker als de
 zee:looft hy remant/hy is hem moep-
 lijcker als oft hy hem verachte. So
 dat menigh Mensch/al is hy niet on-
 eerlijck/

Merklijck
voorbeeld
op Vlyfles.

Moeylijck
heyt eens on-
besuyden
suappaets.

eerlijck / oft van quaden leven / wordt onciert met zyn veelsnappighe ongheschickte tonghe. Waerom den wijs-gieren Zenon ons tot een leerlyck boozbeeldt mach verstrecken: want binnen Athenen was eenigh trefflyck Bozger / die te gast hadde den Ghesanten van den Coningh van Persen / en wetende dat sy daer ghenuecht in hebben souden / noodde daer by den Philosophen / oft Wijsgiere van der stadt Athenen: Alsoo nu dese begonden met den Ghesanten te spreucken / en hun wijshepdt vast uyt sozten / sprack Zenon niet een enkel woort. Waerom dese Persische Heeren hem vriendlyck toefden / en toedroncken / segghende: maer Heer Zenon, wat sullen wy den Coningh onsen Heere doch van u segghen: niet anders (seyde hy) dan dat ghy hebt ghesien t'Athenen een oudt Man / die aen tafel canswijghen: hier twee besonderheben te kennen ghebende: te weten / oudt / en aen tafel / oft by den Wijn: want oude luyden veel tot clappen zyn genegen / en sonderlinge by de Wijn / de welcken het ghemoedt dickwils lossen toom gheeft. Waer op 't oude spreekwoort wel voeght: Wat den nuchteren in 't gedacht heeft / dat heeft den dzoncken in den mond. Soo dat den wijs-gieren Bias wel antwoorde / doe eenen snappaert hem bespottede / en scholt te wesen onberstandigh / in een blyde maeltjdt / sonder spreucken te hebben gheseten. Hoe waer dat mogelyck (seyde hy) / dat eenen sot / oft onberstandighen / aen tafel oft by den dzanck soude comen swijgen? Onder alle Siel-siecte is het veel snappen doch niet de minste. 't Is waer / eenighe zyn sozghlyck / eenighe haetlyck / en verbzietig / ander zyn de bespottinge onderwozpen: maer al dees quaden overballen t'samen den snappaert / hy wordt bespott / peder weeter af te spreucken / hy wordt gheshaet: want hy bzenght altpdt eenighe onbesuyde quade mare. Hy is in sozge en ghevaer / want hy kan zyn heynlyckheyt niet verswijghen. So dat de Doecten niet vergeefs soo wondergestaltighe mare tusschen Hemel / en Aerde / sonder gront oft vastichepdt / in

fulck huys / en met sulck onnut gheselschap / ons boozghebeelt en hebben.

Van Cygnus.

Cygnus, die in den Voghel van sulcken naem / dat is / in een Swaen / verandert soude wesen / wordten verscheyden Ouders toegheschreven: dan ick acht datter meer zyn gheweest van sulcken naem: want eenen die van Hercules ghedoodt was / segghen sy te wesen soon van Mars. Dese van onsen Poet van schryft / soo ander oock ghetugghen / was den soon van Neptunus, hoewel eenighe seggen / van Apollo. Achilles (seggen eenighe) doodde hem / om dat hy den Tropanen te hulp was gecomen / en de enghte der Troysche Zee hadde verstoyp met lange Galepen / die den Griecten den doorgangh beletteden: niet te comen landen. Onsen Poet verhaelt van eenē Cygnus, die Swaen wiert / doe Phaeton gheblixent / in den Pau viel / so in 't tweede Boeck te sien is. En Pausanias in den staet van Attica. noemt Cygnus een Coning van Ligurien / woonende op den Pau / die seer goet maect-singer / en speler was / en vā Apollo in Swaen verandert: oock soude de Swaen Apollo om deser sang-liefdicheyt toegeepghent wesen. Nu desen verlagen Cygnus, door de Vader Neptunum in Swaen verandert wese / doe Achilles hem meende plunderen / vondt hy 't harnasch binnen tijdel en ledigh. Dese Fabel wijst aen / dat alle Menschen / hoe steer / hoe schoon / wijs / oft hardt van aert / oft natueren sy zyn / hebben eyndlyck te sterben / en dees aertsche wapeninghe / oft lichamelijcke hutte te verlaten / daer is gheenen raedt teghen dees al vernielende doot / soo veel de dinghen deser Eeuwen belanghen / om haer te verwinnen / en te ontblyghen / dan nae te laten een eeuwich levende goet / eerlyck / deugdigh / en lofpyck gerucht / dat louter en claer is / gelyck de Swaen. De veranderinge Cenis van Vrouw in Man / is niet als een las ghemoedt / dat hem met Vrouwlycke luste geswacht bindende / 't sontijden door Godtlycke hulp gheswackert / cloeck / en moedich woort / alle

Zen on den Philosophen een voorbeeldt vande tonghe te bedwingen.

Wat hy den Persische Ghesanten antwoorde.

d'Antwoorde van Bias, tot een die zyn swijghen bespottede.

Leerlyck uytleggh op de doot van Cygnus.

Wtelegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

loflijke daden uyt te richten / met een harde gheduldicheyde in allen teghen-
spoet / om met volherdinge / tot lofjic-
ke overwinninghe / en eere te ghera-
ken: En al wordt sulck ghemoedt met
veel onredelijke lusten bevochten / en
oberladen met veel benaughteden / noch
berheft het hem als den Arent in nieu-
cracht / tot den lofjikke eerlijke He-
melsche dinghen. De vertellinge van
dese Genis, die Ceneus genaemt wiert /
geschiede dooz den twee hondert jaer-
schen Nestor, welcken wy behoeven te
sien / wat hy vooz een is gheweest.

Van Nestor.

Nestor was ghebozen tot Pylus, een
stadt in Achaen / zyn Vader was
Neleus, Coningh van Pylus. Dese Ne-
leus hadde twaelf sonen / waer van
Nestor alleen overbleef: Want Hercu-
les hadde krijgh teghen Neleum, ter
oofsaeck dat hy vercleghen hadde ee-
nen Iphitus, welcken dootstigh Neleus
hadde ghewepghert te versonen / dooz
de dertelhept en verwaenthept van de-
se sonen / welke betrouwende op hun
groot ghetal / beloofden den Vader
wonder dinghen uyt te richten. De
Stadt was doch onwijnlijck / so langh
als Peryclemenes een der sonen Nelei
leefde: want (seggē de Poeten) hy had-
de de gabe van Neptuno, dat hy hem
con veranderen in alle ghedaenten die
hy wouw. Doch / doe hy eens in ghe-
daente van een Vie / was comē Hercu-
lis legher bespieden / sittende op Her-
culus wagen / heeft hem Pallas aen Her-
culus gewoeght / die hem doode / nam
doe de Stadt Pylus, roofde / en ver-
dozste tot den grondt / hier bleven de
elk Broeders van Nestor: Waer Nestor
was te wozen ghesonden in de Stadt
Gerenia, int Landtschap van Messe-
nen, om te leeren / en wel opghedoet
te worden. Nestor alleen obergheble-
ven / is weder t'huys ghecomen / liet
alles opmaecken / en werdte ghesheeten
den Gerensschen Nestor, nae de plaet-
se zijner opboedinghe / oock Hippota,
alsoo veel als een vluchtelingh / om zyn
afwesen / waer dooz hy ten leuen ghe-
bleven was. Hy is niet den Grieken

vooz Troepen gheweest / doe hy alree
(soo Homerus int 1. der Illiaden ver-
haelt) dyp Eeuwē / oft dyp hondert jarē
oudt was. Hy was den alderwijsten
en verstandighsten van alle den Grie-
ken / en hadde van den Hemel so uytrē-
mende gabe / dat van zyn voozsichtige
tonghe de redenen dropen en vloepden
veel soeter als den Honigh / soo dat hy
den Grieken vooz Troepen seer be-
hulpligh was met zynen goeden raedt /
wijse en vriendelijke vermaninghen.
Hy liet in dit beleghe zynen soon Anti-
lochus, en nae Troepens verberf / alsoo
onder den Grieken / dooz den toozn
Iuppiters, grooten twist / dat Agamem-
non wouw daer noch blyven / en Me-
nelaus vertrecken / quam Nestor in
gheselschap van Diomedes nae huys /
daer d'ander veel quade reyse hadden.
Tot hem is eens ghecomen te Pylus,
Telemachus, nae zyn Vader vraghen /
van waer defen wert gebracht te Sparta,
daer Menelaus zyn Hof hadde. Hier
op verhaelt Plurachus, daer hy van de
giericheydt / en hebbens begheerte
schrijft / wat merklijck: Hoe dat dese
oude wijse Nestor zyn huys hadde rijc-
lijck versien van bedden / dekens / tape-
ten / tafels / cleeren / spijs / en goeden
wijn / daer Telemachus als jong en on-
bedacht niet veel af en maecte: Waer
comende in Menelaus Hof / saght daer
al blinken van gout / silver en Elyphen-
been / dat docht hem heerlijck en prij-
lijck / achtende desen Conings Paleys
ghelijck te wesen het Iuppiters. Niet
veel anders sal ons Nestor hier aenwij-
sen / dan datmen van jeught aen hem
tot der wijshheit sal begebe / tot vrient-
lijckhepdt / en welsprekenthept / en tot
goede huys houdinghe / hem te versien
van alle nutte en behoeflijke dinghen /
sonder veel pzachts te maecken / of te
pzoncken met onnoodige costlijckhept
van goudt oft silver. Wy dunckt dat
hoegluck sal wesen / hier de besonderste
Griekische helden te verhalē / om dies-
wille datse vā onsen Poet alceē voozt-
ghebzach / en genoemt zyn / op datmen
weten mach wiēse gheweest zyn / en
oock eenigh onderschept / als van twee
Ajax, en derghelijcke: Wy sullen dan
aen de

Leerlijck
aenwijs op
Nestor.

aen de hoofden beginnen / de twee beson-
derste beleyders des krijgs / de Co-
ninclyjcke broeders / Agamemnon, en
Menelaus.

Van Agamemnon, en Menelaus.

Agamemnon, oudsten broeder van
Menelaus, was den soon van Atreus,
en Erope. Ick sal behoeven om het
ghevolgh / te segghen / hoe desen Atreus
hadde eenen broeder / Thyestes gheheeten:
dese twee ghebroeders / wesen
twee dulcoppige raedloose Menschen/
hadden altydts teghen malcander ges-
tadighen twist. Thyestes niet wetende
wat spijdt oft leedt doen aen Atreus
zynen broeder / maecte zyn Vrouw
Erope bebruch / doe sy langhe te voo-
ren Agamemnon, en Menelaus hadde
ghebaerd / baerde sy Thiesti twee
kinderen / Tantalus, en Plithenius. A-
treus dit vernemende / en de rechte
waerheyt wetende / dede noch snoo-
der en wreeder wraeck / als hem leedt
ghedaen was. Hy liedt dees twee jon-
ghe kinderen tot spijse koken / en gaffe
zynen broeder onwetens t'eten / onder
becksel te willen met hem vaste vrent-
schap houden: repnden de maeltijt/
liedt hy op tafel brenghen de rouwe
hoofden en armen. Thyestes, bres-
sende oft het hem oock mocht ghelden/
nam de vlucht / en quam by den Co-
ningh Thesprotus, van daer te Sprio-
nien / daer vondt hy zyn epghe doch-
ter Pelopia, wasshende inde Vliet haer
cleeren / die sy dansende hadde bebleekt
in het bloedt van d' Offerhande / die sy
Minerva hadde ghedaen: dese heeft hy/
alsoo het nacht wiert / onverschens over-
ballen / onteert / en bebruch met eenen
soon. Ter selver tydt quam tot Myce-
nes eenen grooten dieren tydt / waer van
de boozsegghers de schuldt leyden op de
misdact van Coningh Atreus, om welc-
ke te repnighen hy weder most roepen
zynen broeder Thyestem, en hem ghe-
lyck doen in het erfdeel van zynen Va-
der. Dus dan Atreus hem meenende
binden tot den Coning Thesprotus, troc
daer henen / maer hem ghemissende /
en daer bindende Pelopia, meenende
haer deses Coninghs dochter te wesen /

begheerde hysse aen hem te Douwlyck /
die hy lichtlyck vercreegh: want sy
haer swangherheyt geern aldus had-
de verborghen. Weylich tijdt na dat-
se by hem was 't hups gheweest / ghe-
lagh sy van eenen soon / die sy dede leg-
ghen in een wildernisse voor den wilde
Dieren / om datse werdt te weten dat
het haer Vader was / die haer soo over-
weldicht hadde / want sy het sweerdt
dat sy hem doe hadde ghenomen / nae-
maels bekende. Eenighe Herders het
kint bindende / voedden met een Gey-
te / waerom dat het Agisthus wierdt
gheheeten. Pelopia de Moeder om
haer te verschoonen / en Atreum te bze-
dighen / gebzupcte de beste redenen die
sy con: maer hy liet het kint soecken / en
gebonden / liet het op voeden / met Aga-
memnon, en Menelaus, die alree groot
waren. Atreus dese twee zyn sonen upt
hebbende gesondt / Thyestem hun Vont
te halen / wat sy daerom doen soudent:
trocken tot het Delyphossche Ghepym-
nis / daer sy hem vonden raedt te bza-
ghen / hoe hy hem best aen Atreum
mocht wzeken. Van daer hebben sy
hem ghenomen / en ghezacht tot hun
Vader / die hem langhe tijdt hiel ghe-
banghen / seyndende epndtlyck tot hem
zynen gheineenden soon Agisthus, om
Thyestem te dooden / met dit sweerdt
dat zyn Moeder Pelopia hem hadde
benomt / in't vercrachten. Thyestes ken-
nende zyn sweerdt / bzaeghe beleefde-
lyck / waer hy dat ghecreghen hadde:
Hy antwoorde / dat het hem Pelopia zyn
Moeder hadde ghegheben: waer op hy
Agisthus badt / haer daer toe doen co-
men / om de waerheyt te verstaen: sy
bekende alles byz upt / en gelatende het
sweerdt om wel onderkennen beter te
besien / nam het / en doozfacker haer sel-
ven niet dit sweerdt / dat Agisthus noch
warm van den bloede bzacht by Atre-
um, die hem doe liet duncken ghenoech
los van zynen broeder te wesen: mee-
nende hy doot was / gingh Offerhan-
den doen op den oever der Zee / daer is
Agisthus ghecomen / die hem ombzacht /
verloste zyn Vader / en nam met hem /
de Croone van het Kijck Merenen aen.
Ondertusschen was Atrei soon Aga-
mem-

Wtelegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

memnon oock ghehouwt met Clytemnestra, dochter Tyndari, die hem eenen soon baerde/ ghenoemt Orestes. Menelaus hadde de schoon Helena, was Coningh van Lacedemonien/ oft Sparta, en Agamemnon van Argos. Agamemnon den Oversten van al t'Griekische leggher booz Tropen wesende met Menelaus, om het ontschaken van Helena, heeft hy Clytemnestra zijn Vrouw ghe-laten een treffelijc Poet/constig Sang en Speel-meester/ om haer te vermanen/ en ten besten met zijn ghedichten te raden/ ghelijck sp oock van vernuftighen gheest was. Maer Egisthus comende/ en vrydende Clytemnestra, alsoo desen vromen Poet hem in den wegh was/ schickte hem/ by Jaer na Agamemnons vertreck/ in een woest Eplandt/ daer hy hem liet van honger sterben/ en den wilden Beesten ver-sinden. De seben volghende Jaeren/ die Agamemnon booz Tropen was/ heeft zijn Vrouw Clytemnestra met desen Egistho gheboeleert/ en doe hy epndlijck t'hups comen was/ hebben sy hem omghebracht in deser voegen. Te weten/ doe Agamemnon veel noodt en Schipbracke hadde gheleden/ is epndlijck t'hups ghetomen/ daer zijn swaer reys en leven is worden ghe-epndicht: Want zijn Vrouw Clytemnestra, en haren Boel Egisthus, zijn natuerlijck heef/ hadden zijn doot listlijck te voozen besloten. En alhoewel het hem boozseydt was van Cassandra alsoo te gheschieden/ dede niet als daer mede lachen. Nu sullen wy een wep-nigh te rugghe loopen/ eer wy comen tot dese verradighe moort. Dese Cas-sandra, Pyrami dochter/ in den bloep-tijdt haers jeughts/ wesende van heel uptnemende schoonhept/ hadde van de God Apollo vperig bemint/ versocht/ en aengheboden gheweest/ wat gabe sy begheeren wilde/ indien sy hem te wil-le wouw wesen. Sy vercoos te hebben den gheest der boozsegginghen/ t'welck haer gheschiede: Maer sy hiel hem doe haer belofte niet. Alsoo Apollo nu haer niet con venemen/ het ghene hy haer hadde ghegheven: So schickte hy upt wijt van deser bespottighe/ datmen

Voorsegginge van Cas-sandra wort van niemant ghe-loof.

haer boozsegginghen uiet ghelooben/ maer ober al bespotten soude: Gelijck het onder ander is gheschiedt met dit boozsegge over Agamemnon en haer sel-ben/hoe sy met der Acrse ofte Wyl sou-den omghebracht worden: want Cassan-dra, nae datse van Aiax, den soon van Oileus, in Minerva Kerck in Tropens verderf was geweest vercracht/ nam-se Agamemnon in den deel zijns roofs mede booz syn Boelschap. D'overspe-lighe Clytemnestra hier van verwoit-ticht/ en alsoo sulcke ontstelder zijn/ en meer beslagh maken als pemandt deghelpe/ nam daer op een verster-de oozsaeck/ van soo wzeede daer aen te richten. Egisthus nam oock een ooz-saek op Agamemnon, dat hy te voo-ren had gedoodt zijn broeder Tantalus, den soon van Thiestes, om te krijghen Clytemnestra, die te voozen desen Tan-talo door Tindarum was beloofd ghe-weest: albus wil haer de schult altijdt met onschult cleeën en bedeckē. Nu also Lycophron, Euripides, Sophocles, en Phi-lostrates verhalen/ Agamemnon, t'hups getomen wesende/ was van zijn Vrou Clytemnestra ghevepndlijck ghewel-comt/ en vrydlijck ontfangen: daer werden offerhanden ghebaen/ en een heerlijcke maeltijdt berepdt. Hy is in het badt ghegaen/ en daer upt co-mende/ gaf sy met een vrolgijck ghelaet hem aen te trecken een hemde/ t'welck aen den hals/ en t'epnden de mouwen/ was toeghenaep. Sophocles, oft die Lycophron uptleght/ seght/ dat het was eenen Tabbaert/ oft cleeedt dat soo verstroyt was/ en dat sy het hem-gaen te trecken/ recht doe hy ter tafel soude sitten/ en terwplen dat hy-bus belemmert stont/ en als een Wisc in het net ghevanghen/ hebben sy en Egisthus hem omghebracht/ slaende hem met een scherpe Wyle (daer merr-groote boomen mede plach om te hou-wen) op t'hoof: sommighe seggen/ een-oude weerspdich scherp cooperen Wyl/ datmen in d'Offerhanden hadde ghe-bzupckt. Clytemnestra met dit selve Wyl en epgender hant/ bzacht oock om de schoon Cassandra, de welke den slag met dex handen vergheefs socht af te keeren/

Cassandra Boelschap van Agamemnon mach.

Agamemnon doot.

Heeren / en sterbende viel sy op haren
 Man Agamemnon, den welcken sy noch
 haer bloem-cransen op stelde. De sale
 bezaept met den verflaghenen / sommi-
 ghe aen tafel vermoort ligghende / den
 ghestorzen Wijn met het bloedt ver-
 menght ober al versitropt / wordt van
 Philostrates in zijn Tafereel van Casan-
 dra seer aerdigh beschreven. Ghelijck
 oock de volgende moorderpe van Cly-
 temnestra en Agisthum gheschiedt / dooz
 Orestes en Pyldes, van Luciano in zyn
 verhael van 't schoon hups / wordt ver-
 siert in Schilderpe uptghebeest te we-
 sen. Van daer vertreckende (seght hy)
 sult ghy bindeneen ander Tafereel / vā
 een geschiednis / die met 't eerst aensien
 is afgrijplick / maer doch ghelooft weer-
 digh / waer van den Schilder den sin
 heeft ontleendt aende ghedichten van
 Euripides, en Sophocles : want dese heb-
 ben beude van dese stoffe ghehandelt.
 Twee lustighe Jonghelinzen / wapen-
 ghesellen Pyldis en Orestis, die men al-
 ree hiel doot te zijn / verborghen wesen-
 de achter 't Coninglijke hups / comen
 upt der laghe overballen Agisthum, en
 bzenghen hem om. Mengaende Clytem-
 nestra, sy was alree boortgheholpen/
 ober rugge uptgestrect liggede bycans
 al naect / op ick en wect wat bedde. Het
 gesin van so een seltsaem een stuck we-
 sende verschriekt / schijnen somnige te
 krijten / en moort te roepē / ander vast te
 sien nae een goet henen comen / om dooz
 de vlucht hun te verlossē. Wat Luciano
 boorts hier van beschrijft / is ons niet
 dienstigh. Higinus en ander verhalen/
 doe Agisthus Agamemnon ontzacht /
 dat hy oock booz hadde te dooden Ore-
 stem, den soon van Agamemnon : Maer
 Electra heeft Orestem haer broeder / die
 noch jong was / wech gescholen / en ghe-
 sonden in Phociden, tot zynen Oom den
 Coningh Strophius, die getrouwt was
 met Atyoche, Agamemnons dochter.
 Eenige seggen / dat Arsinoe, de voedster
 van Orestes, siende den Vader verfla-
 gen / het voedster-kindt wech schuplde:
 ander / dat de voedster hiet Laodama,
 en dat sy Orestem behoevende booz
 Agisthei wzeethepdt / liet in de plaets
 omvzenghen haer epggen soon. Orestes

twaelv Jaer ghewoont hebbende met
 zynen Oom / was seer belust hem te
 wzeken aen Agisthum, die zynen Va-
 der en Groot-vader hadde vermoort:
 Om welck upt terichten / schickte hy
 zyns Ooms Strophij soon Pyldes t'Ar-
 gos oft Mycenen, nae zijn Moeder Cly-
 temnestra, hem ghelatende te w: sen een
 boozhy-ganger / oft Wode van Eolien:
 dit was aen zhelepdt met weten en be-
 willigē van Electra, die Agisthus hadde
 gehouwt met eenē Boubwer / op dat hy
 gheen sozghē en soude hebben / dat pe-
 mant nae 't rijck meer talen soude. Py-
 lades dan / als een vzeemblingh / en ver-
 cleedt wesende / gheromen by Clytem-
 nestra, bzacht / (soo hy vepsde) tijdin-
 ghe van de doot van Orestes, en oock
 in een doot-kiste zyn doode ghebeenten /
 hoewel Orestes daer levende / en ver-
 cleedt by een tegenwoordigh was. A-
 gisthus seer verblijdt van de goede tij-
 dinghe / die hun dese Phocische Woden
 bzachten / ginghen te samen in een Ca-
 pelle van Pallas den Goden dancken /
 datse nu van alle sozghē waren ontsla-
 ghen / en offerden den verlossenden Iup-
 piter Offerhanden. Dese gheleghent-
 hepdt heeft Orestes waer ghenomen / en
 latende aen de deur der Capellen zyn
 susters Man met eenighe zyn vrien-
 den in de wapen / quam verselschapt
 met weynighen daer binnen / en doodde
 met epggen handt zyn Moeder en ha-
 ren Woel / ghelyck hem dooz het Ghe-
 heymnis Apollinis was bevolen ghe-
 weest / so Euripides in zynen Orestes ghe-
 tupgt. Het zyn doch eenighe die schrij-
 ven / dat Orestes den boozhenen tijdt
 niet en was by Strophium zyn Oom:
 Maer dat hy upt zyn Vaderlandt ver-
 jaeght / en van zyn Coningrijck Myce-
 nen berooft wesende / eerslijck hadde
 't besit van Argos : daer nae verselt met
 een groot deel Arcaders, en gheholpen
 van die van Phociden, hy hem Meester
 maerkte van Sparta. De Spartanen
 waren oock hem willigh gehoozsaem /
 hem achtende (dewijl hy Tindari Reef
 was) weerdigher hun te heerschen als
 Nicostrates, oft Megapenthes, welke
 Menelaus (die doe booz Tropen was)
 hadde ghehadt by eenighe Slavinne.

Sp boeghen oock hier by/ dat Orestes trouwde Hermione, dochter van Menelaus, by welcke hy soude hebben ghehadt zijn naevolger in het rijk Sifamen, oft Tifamen, en doodde Pyrrum, Achilles soon / welcke hem hadde t'wyl hy uptlandich was Hermonia ont-schaect/ segghende: datse hem beloofte hadde gheweest. Daer wordt getuygt/ dat Orestes t'Athenē vooz t'recht was verdaeght: Dooz den Erynnen, en dat Erigone, dochter Agisthi en Clytemnestra, zyn partje was/ daer wert gelijcklijck besteyndt, dat hy niet weert te leven was / die Vader oft Moeder hadt ombracht/ daer tegen verwon een Wet/ die hiel / dat het een soon byz stontd te dooden pemanden/ die zyn Vader hadt ombracht / en dat hy soo maer hadt ghewozen/ aen zyn Vader-slachtighe Moeder/ zyns Vaders onnoesel doot. Daer zijnder die schyven/ dat Orestes om dese Moeder-slacht wert ghequelt van de swarte raserpen/ terwylen soude hy hebben gesticht een Stadt/ die hy Orestes noemde/ en nu ter tijt heet Andrinopolen. Als hy van wegghen zyn upstimmighepdt een van zyn vingheren hadt afgeknaecht/ werden de Raserpen wit / en hy werdt byz/ en wel te pas. Daer wort ooc gesep/ dat Orestes van niemant om zyn Moeder-slacht geern gheherberghet was / en dat niemant niet hem wou eten: waerom hy t'Gehemnis raede hebbende ghevraecht/ om van sijn raserpe te zyn verloft/ most gaen in Tauriden, een Landtschap van Scythien/ en soude van daer bzenghen in Griecken Diana beeldt / en zyn suster Iphigenia, daer hier vooz van is verhaelt / en hem van soude wasschen in de Wiedt die in seven Wlieten eyn-dighde. Hy dan ghewasschen / quam niet zyn trouw vrient Pylades, in Tauriden, daer sy strax bepde ghevangen werden ghebracht vooz den Coning Thoas, om nae des Lants wyse Diana gheoffer te worden / wantmense met Mensch-bloede bezedighe. Thoas vraeghde / wie van bepden hiet Orestes, want die most sterben. Pylades, upt trouw vrientdhoudenhepdt/ sepde/ hy wag Orestes. Orestes tuyghde daer

teghen dat hy self Orestes was: Des hy werdt ghelebert aen Iphigenia om ten Offer gheslacht te worden. Want Iphigenia was gheschicht gheweest opgeoffert te worden/ om de Goddine Diana te bezedighen / van dat Agamemnon haer vader hadde onberhoets Diana toeghewydden Hert ghedoodt. En als haer den schalcken Vlyses van Clytemnestra de Moeder daer toe hadde ghehaelt / onder decksel datse soude gaen worden Buzpdt / en trouwen Achilles, wesende bereydt tot den Offer / stelde Diana upt medeliden in haer plaets een Binde / en bracht de Maeght in Tauriden, daer sy van den Coning Thoas was ober dese Mensch-offerhanden ghestelt / en sy haddet besonder quaat op de Griecken/ ter wazke dat sy haer hadden willen opofferen: Maer bekennde Orestem haer broeder te wesen / hielp sy hem aen Diana beelt / en quamen des nachts te schepe van daer ghebloden. Eenighe segghen dat het was/ nae dat hy Thoas had omghebracht: en t'hups gheromen / gaf hy Elestram zyn suster te Wjve zynen gheselle Pyladi. Daer zyn van Orestes noch wel meer vertellinghen / van het is ghenoech dat wy verstaen de doot zyns Vaders / hoe hy zyn Moeder ombracht / en d'oberdadighe moozdt ghewooken heeft. Menelaus is weder na Tropen berderf / met zyn wedergerregen Helena t'hups ghecomen tot Sparta. Alle dees voozverhaelde grouwelen / bloedtschandden / en overspelen / zyn met veel jammers / schizckelijck bloedtvergieten / en moozden bebleekt / bergolden / en ghestraft gheworden / tot een afschizcken van soo onaerdighe snootheden en zonden / als mercklijcke voozbeelden / van den ouden Schyppers ons voozghestelt wesende. De Raserpen die Orestem quelden / zyn anders niet / als de knaginghen een pijnlijcke prikkelingen der quader Conscientien/ oft wzoeghenden ghemoets / over het bezeben Moeder moozden. Tusschen dese grieckesche Helden / sal hier nu boegghen den Tropischen Aneas, om oock zyn gheslacht te weten.

Breder vertellinge van Iphigenia.

Van Aeneas.

Aeneas was den soon van de God-
dinne Venus en Anchises, de soon
van Capys, den broeder van Priamus.
Aeneas hadde te Wijve Creula, de
dochter van Priamus den Coningh van
Troyen. Hy was dapper in de weere
teghen de Griecken / ter noot wesende
ontset en geholpen/ d'een reys van zijn
Moeder/ Venus, en d'ander van Neptu-
nus. Doort zijn aboutueré na Tropens
hal/ volghen hier ende daer / met ver-
claringhen en uptlegginghen.

Van Ulysses.

Vlysses was den soon van Laërtes
en Anticlia, hoe wel sommige (Ajax
segghen bevestigende) hem houden
den soon van Sisyphus, en de Dochter
van Autolicus, Anticlia, en dat hem
Laërtes voor epgghen aen nam. Hy was
ghebozen voor de volle d'acht/ om dat
zijn moeder gpende/ viel op eenen nat-
ten wegh/ gaende nae den berg Nerit
by Itacha, des sy verschietende rots
ghelagh. Hy wert Heere oft Coningh
van het scherpe steenclippighe Itacha:
En tot Manlijcken onderdom gheko-
men troude de schoon Penelope, doch-
ter van Icarus, daer sy by hadde eenen
soon/ gheheeten Telemachus: En was
soo heel op haer verliest / dat sy alle
middelen docht / om met den Grieck-
Helden (ghelijck hy met Ceet verbon-
den was) niet voor Troyen te trec-
ken / dan by haer te blyven. Des ges-
liet hy hem mal en uptsinnigh / gingh
de Zee-strant ploegghen met seer onge-
lijcke dieren ingespannen/ saepde sout/
en wist hem wonderlijck te ghelaten:
Maer Palamedes, den soon van Nau-
plius, Coningh van Euboea, zijn doot
v'pandt / seer schalck en listigh/ vont
raet om dit vepuisen t'ontdecken: Man
Telemachus noch heel jongh kindt/ en
lepdet in de boze voor den ploegh.
Vlysses siende zijn kindt / wende de Bee-
sten / en heeft het verrijdt te quetsen/
waer by zijn bedroggh bekendt werdt/ en
moft mede. Doe heeft sy door een ver-
spieder Aias verstaen / waer Achilles
hem verborghen hiel/ en gingh hem ooc

ontdecken/ en openbaer maken/ in ghe-
daente van een Iramer / soo int' hooz-
gaende Boeck is verhaelt. Veel be-
hendicheyt/ listicheydt/ en stouthepdt
heeft sy bedreven; sy haelde en bracht
voor Troyen de schichten/ die Hercules
Philocteti gaf/ en Pelops ghebeente/ en
van onder de Doozte Scaea, d'asschen
van Laomedon: van het Troysche
borgh / het Palladium, doodende de
wacht: en met hulp van Diomedes, de
Beerden van Rhesus, Coningh van
Thracien/ wien sy doode/ sonder wel-
ke dinghen de Stadt niet te winnen
was. Synen haet op Palamedes is toe
ghenomen: want Vlysses nae Thracien
ghesonden wesende / om leggher-coft/
quam ledigh weder / segghende: niet
ghebonden te hebben. Dit siende Pa-
lamedes, wou self daer henen/ en bracht
grootte menichte van koozen: waerom
Vlysses heymlyck en listigh syn doot te
weghe bracht / bootsende uyt Priamus
naem eenen b'rief aen hem / daer in hy
hem bedanckte van den aengheboden
dienst / te doen eenigh verraedt dat sy
wel wist / en dat sy hem sondt een
deel goudt/ oft ghelt/ welke ghewicht
oft ghetal Vlysses hadde laten in Pala-
medes Tente verberghen in d'aerde.
Door desen b'rief met list beschickt/ en
achterhaelt / in vollen raedt ghelaten/
werdt Palamedes overtuyghet van ver-
raedt. Daer werdt Vlysses looflijck/
als met grooter ernst / syn vooz'praet/
datmen soo slechts een eenigh b'rief van
den v'panden ghesonden / niet en hadde
te gheloooven/ als men sulcken gelt als
den b'rief inhoudt / by hem oft in syn
Tente niet en vonde: doe werdt laten
soecken/ en dit valsch verborghen ghelt
in sulck ghetal in de Tente vonden/
wist hem Vlysses niet langher voor te
staen / des werdt den onschuldbighen
Heldt Pallamedes gestenicht/ voor een
verrader: twelck Nauplius den Vader
namaels oock bedriegelijck en hardt
heeft op den Griecken gewroken / doe
sy nae hups voeren/want Pallas op hun
verstoort was/ om dat Ajax haer vooz-
seggher Cassandra in haren Tempel en
haer aenroepende vercracht/ oft willen
vercrachten hadde: des dede sy dees

Cloecke
stukken van
Vlysses be-
drevan.

Snoode en
schandigh
stuk van
Vlysses be-
gaen aen
Palamedes
doot.

Vlysses mal
ghelaet, om
voor Troyen
niet te trec-
ken.

Schepen met een sel ontweder dzyben
nae desen Nauplij Eplandt toe / nu Ne-
grepont gheheeten / des hy den volgen-
den nacht op eenen hooghen Thozen
liedt een byerteecken gheben: daer de
Schepen nae toe voeren / meenerde dat
het upt vrientfchap pemandt hun te
goede dede: maer sy quamen recht op
een deel Clippen / die onder water / en
reys aen reys het water laghen / soo
dat meest de heele blote vergingh / en
sock den misdadighen Ajax, den soon
van Oileus. Om nu cozt te maken met
Vlysses, hy is nae veel teghenspoedt en
aboutueren naeckt aenghetomen aen
een haven van het Eplandt Corlyra, oft
Corfu, so het nu heet / daer hy van Nau-
sicaa, des Coninghs Alcinous, was doen
cleeden / en door Pallas toe doen daer
welonthaelt / en van daer met Sche-
pen ghesont al slapende in zyn lant Ita-
cha ghebracht / en soo in ghedaente eens
Bedelaers te hups comen onbekendt:
doch van zynen Vercken-hoeder Eu-
maeus daer ghebracht wesende / heeft
van zyns Vrouwen dertel Dypers veel
gheleden. Wert epndlyck van Euryclea
zyn Doestter gekent / door welches be-
hulp hy hem self / zyn soon Telemachus,
en zyn twee Herders wapende / en
heeft alle dese moerwillighe dertelin-
ghen ghedoodt / en zyn liebe Penelope
ongheschepndt weder vercreghen / die
seer ghebrjdt zijnde / t Houwlyck al-
tijdt uptstelde / epndlyck tot dat een
webbe / die sy onder handen hadde / sou-
de afghewozocht wesen: maer sy ont-
blocht hy nacht al haer daghwerck /
soo dat het webbe altydt onbolweben
bleef: waer upt t Syzreekwoozdt ont-
stondt / van Penelopes webbe. Dese Pe-
nelope wozt boozgestelt / tot een schoon
boozbeeldt van een wijse / stadighe / en
eerlijcke kupsche Vrouw / blijvende
blijrich en inhupsigh in soo langh af-
wesen haers Mans ghetrouwe en vol-
herdich / gebonden in den onbeblekten
Echt-bandt / hoe seer aengebochten / al-
tijt verlangende na des Mans weder-
comst / en is om zijnent wille stadich
dzoef en becommert / volghende hier in
den raet Plurarchi, die wil / dat de wijse
Vrouw het tegendeel doe vande Ma-

ne; want die is hoe naeder de Son / hoe
dzoever oft donckerder / en hoe verder
daer van / hoe vzooplcker: maer een wij-
se Vrouw / hoe sy van den Man verder
is / hoe sy behoort dzoever / en hoe nae-
der / vzooplcker te wesen: gelyck Pene-
lope, die in't afwesen dzuickich / en in't
hups comen Vlysses, vzoopllyck en blijde
was. Van hem volgen verscheyden ge-
schiedenissen in't derthiende en veer-
thiende Boeck met uptlegginghen.

Van Ajax, Oilei soon.

Ajax, den soon van Oileus, was ghe-
bozen in't Landtschap Locres, nu
ter tpydt Ozoli gheheeten / niet wyt van
Etolien: doch niet van Locres in Itali-
en: dan is een Griecy Heer / en cloeck
krjghs-helt gheweest / die booz Trop-
en groote stouthepdt en gheweldt dede.
Maer in de Tropische plunderinge on-
eerlijck ongaende met Cassandra, als
berhaelt is / heeft den toozn van Miner-
va en Apollo op zynen hals ghehaelt.
Minerva vercreegh van haer Vader
den Blixem / weer-lichten / donderen /
ontwederen / draep-winden / en doncker
wolcken / en hier mede gewapent / heeft
der Griecken reys in't nae hups trec-
ken grouwlyck beschadicht. Ajax
Schip werdt van Minerva met den
scheut eens Blixem-straelts te gronde
ghedreven / v'ander Schepen mozfel-
den op de Rootsen / die daer nae Ajax
Clippen gheheeten wierden. Ajax be-
hielp hē met zyn stercke armen cracht-
lyck swemmende / dat hy op een Clip
ghetommen wesende / soude t leven be-
houden hebben / boven al dat hy so mis-
dadigh was / en hadde hy den Goden
doe soo niet ghelastert / roepende lypd-
stemmig / dat hy hoe spjytigh en tooz-
nigh sy waren / noch ontcomen soude
teghen hummen danck. Waerom Nep-
tunus vergramt / de aerde dede schud-
den / treffende met dē dyp-tant de Clip /
dat hysse te gronde wietp / en Ajax lich
haem also ontsielde. Hier sien wy / ghe-
lijck de Poeten veel aenwijfen / dat het
een grouwlyck quaet is / dat sterflijcke
Menschen Godt niet in eeren genoech
en hebben: maer zynen naem / heerlyck-
hepdt / en gheweldt lasteren / niet be-
denc-

Leerlyck
aenwys op
Ajax Oilei-
ders onder-
gangh.

denckende zijn almachticheyt/ en des Menschen gheleent heel swack vermoeghen: En hoe haest de Godlycke strafsende handt den vermeetslycken sondaer te gronde can werpen.

Van Ajax den Telamonschen.

Desen Ajax is gheweest den soon van Telamon, Coningh van het Cretische Eplandt Egina, waer van in't sebenste Boeck verhaelt/ daer d'inwoonders van Mierem gecomen/ Myrmidons soudem zijn gheheeten. Desem Telamon hadde te Wybbe Priami sufter Hesioue, dochter van Laomedon. Telamon was den soon van Eacus, Jupiters soon/ die 't Miere volck ghereeagh/ en een van den Hellen Richters is ghe-

worden / soo in het verhaelde sebenste Boeck te lesen is. Desem Ajax is een uytmuntigh Krijghs-man gheweest vooz Tropen / uytneimende sterck / groot ghestaltigh / en het hoofst langer als eenigh ander onder alle Griecsche Helden. Hy wierp Hector met eenen steen ter aerden/ en dorst teghen hem upthouwen / hy met den anderen Ajax wederstont de heele Troyaensche macht / en beschermdede Griecsche Scheyen / comende eynlyck in tonge-strijdt met den betraeyten Dog/ Vlyfles, con niet teghen houden / soo dat hem de wapenen van zynen heef Achilles zyn ontwesen gheworden/ sich selven van spgdt doodende/ als volght.

Eyndt des twaelften Boecks.

Wtlegginge / en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis,

Door C. V. M.

Het derthiende Boeck.

Mier hebben wy nu den scherpen twist tusschen Ajax en Vlyfles, om de wapenen van den grooten Krijghs helt Achilles, de welke Vlysi; door de

dcught van zyn welspreken/en crachtwoozdighe tongheconst/ worden toeghewesen / en ghegheben: waer aen te sien is dat de Hert bewegende welsprekentheyte van seer groot vermogen is/ de welke met wysheyde en voorsichticheyt vastlyck vereenicht wesende/ gaet boven krijgh-tuygh / Oorloghsche wapenen / en alle lichamelijke crachten. Desem Ajax, soon van Telamon, was seer groot van ghestalt/ en lijfliche macht: van cleyn ghenoegh van vernuft / moedt/ en ghedult / en niet te behendig met der tonghe. Vlyfles daer teghen niet groot van lichaem/

maer van gheest/ wijs/ vernuftigh/ en wel sprekende/ verduydigh/ behendig in wel raden / voorsichtig in aenflaghen/wacker/cloek/en moedich/ oock stoute daden met der wapen upt te richen: Welcke gaden den hooftmannen grootlyck verciereu. Maer die soo heel koysel / haestigh / en onlijdtzaam zijn / veroorzaecken menschaem hun epgen doot en verderf/ ghelijck by desen stercken Ajax, die hem selven ombracht/wozt aangewesen: welcks bloet veranderende in een roode bloem/ aenwijst/ en te bedencken geeft/wat het is van den stercklycken Mensch / welcken hoe groot/ oft sterck van lichaem hy is/ ten lesten doch moet sterben/ dan blijct hy niet te wesen als een bloem des veldts / te weten berganghlyck/ en in een cleyn perck des levens begrepen/ daer hy niet ober en mach / maer hebende een handwijflichen tijt hier verdrietlijck ghewandelt/ versmilt in eerde en affschen/ hier ter Weerelt niet nalaten.

Leerlijck uytleggh op de doot van Ajax.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

latende dan somtijds een bloepende
schoon gherucht / als hy zijnen oogh-
blicksphen loop met een deuchdich en
eerlijck leven heeft volepndich. Eeni-
ghe meenen / al con Ajax zijn woort niet
soo wel doen / en met sulcken Const/
dat hem dese wapenen beter toe qua-
men van verdienste wegghen / als Vlyssi,
en datter qualijck vanden Griekische
Heeren was ghebonnist: waer hy te
verstaen is / dat menighe rechte saecke
met dese Tafel-const woort verbuyf-
t / en leelijcken schijn ghegheben / en een
quade onrechtveerdighe verbloemt /
en ogghepronckt / met eenen bedriegh-

schen glimpenden schijn / dooz listighe
woort-vercoepende Craemers / die
dickwils de goetd meenende slechte
Richters verblinden / en bedriegghen/
daer het ghebogen ghelijck en recht ee-
nighen tijdt om moet treuren: doch
dooz Godtlijke gonst / eynlijck noch
wel tot overwintinghe / en lacchen
comt te gheraken / hoewel het te deeren
is / als men siet de supber waerhepdt en
't rechte ghelijck van valscheydt en on-
recht verbuyft / slagghen en suchten/
ghelijck dese Martiaelsche Epigram-
me oft opschijft / te deser meeninghe
uyt wijft / oft mede bzinght:

Ay wat Goddinne schoon light daer en schreyt so luydt,
Op Ajax oude graf: 'tis d'arm deught vol sneven:
Maer wat voor stouten handt trock haer het hayr dus uyt?
En dorft haer suyer borst, met naghels soo aenclieven?
Sy dedet laes haer self, te rechte gram met beven
Op den Vlysses bergh, om dat (doe al te slecht,
Het Griekes-heyr Richter was) het onrecht wel gedreven
De waerheyt overwon, door vonnis teghen recht

Maer om nu onse meeninghe te senten
wen / oft onder stutten / dat het recht /
oft ghelijck eynlijck het hooft ver-

heffende / noch wel boben te drijben
comt / sulken wy dese ander Epigram-
me van Marcialis hier by voegghen /

Eens doe Vlysses hingh in macht der golven brack,
't Onweer in vochten schoot heeft swaer en breed ghecreghen
Des soons Pelei schildt, die den Iracher swack
Qualyck voegghende droeggh, des Ajax hem doorstack,
Als dootslagher zyns selfs, door onghedults beweghen:
Maer siet de rouwe Zee was meer tot recht gheneghen,
Als twee Atreeusche self, oft alle Griecken laf,
Want sy heeft metter vloedt Achilles schildt ghedreghen,
Niet op Iracher strandt: dan juyft op Ajax graf.

Wtleggh oft
leerlyc aen-
wys op
Troyens
ondergang.

Wengaende nu den ondergangh van dat
machtighe Troyen / dat vanden Grie-
ken vperiggh vernielt / over hoop ghe-
woyden / en tot aschen gemaeckt is ge-
worden / vele houden dat het dooz de
Godtlijke rechtveerdicheydt / om zyn
bermeten ongerechticheydt / Dooz ont-
schaken / en rooverpe / by den meesten
aldaer ghedaen / toeghestaen / en be-
schermt zynde / is gestraft en geplaeght
geworde / dewyl sy dat Hemelsche Pal-
ladium, de Hemelsche heerlijcke wijs-
heyt (daer in't vijfde Boeck van is ver-
haelt) gewelt deden / en qualijck in hun
Stadt bewaerden: dat Priamus soo lee-
lijck stuck dooz den vingeren aensaggh /

en niet en strafte / oft ten minsten niet en
beterde / met wederom te gheben d'ont-
schaeckte Dooz / met den ghestolen
rijckdom / daer doch trecht der beleef-
der gast-uyphuyt so schandich was be-
bleekt / met al 't ondankbaer boosheyt
began dooz Paris, aen zynen vrientlijc-
ken weerdt Menelaus, die hem so heer-
lijck onthaelt / en als een Conings soon
ghetoest hadde. Aldus worden Steden
en Lande dooz boose ongerechticheyt
en Wet bzeucken verdooven en ver-
nielt / so men bevint dat het toe gegaen
is met veel schoon edel hoogh ver-
maerde Steden / die overbloedich van
rijckdom / en weeldighe Borghers
plachten

Troyen, en
meer Steden,
om de sonde
wille onder
ghecomen te
vergaen.

plachten te bloepē / vol tierlycke hoogmoedighe ghebouwen / welke met verheben stoute vooz-hoofden den Hemel te terghen bestonden / oft te ghenaken schenen / van welke oock niet als den naem schier overblevē en is; want de vuple onnaticheyt / overdadicheyt / booshepdt / en ongherechtighepdt hebben hen tijdverdrijf ghehad / met dese glat in den gront te werpen / oft overhoop te legghen / daer naer met hulp van den tijd / en outhep / al met doornen / distelen / boomen / en doncker wildernissen t'overdecken / en dan met selle wilde beesten / en alle vupl ongedierte van nieuws te bebozgheren / en besetten; t'welck alle mercklijcke spiegelzen zijn / die met aendacht aenghesien moeten worden. Waer toe oock het lesen der gheschiedenissen mach dienstigh wesen / en vucht doen / als men ernstigh waer neemt / en let op de oorzaken / waer dooz de Landen verdozen / de Steden verballen / de Coninghen en heerschers te gronde ghegaen / en de Volcken uptgheroept zyn ghe worden: met meer leerlijcke voorbeelden / die ter herten ghenomen upt oude schriften moghen voorderlijck wesen. Onsen Poet onder ander haelt ons hier nu weder voozt / tot een nieuw grouwsaem voorbeeld / den gast-moedighe ontrouwen Polymnestor / by welcken Priamus zijnen soon Polydorum hadde bestelt / om vyz van den krijgh te worden opghevoedt: Maer desen ghelstuchtighen gieren Coning / nae Priami doot / doodde Polydorum / om dat hy gheen betalinge en docht te krijghen. Hier sien wy / hoe seer milt van quade vruchten te bzengē de wyerde giericheyt is / die op Godtlijcke en heplighe wetten niet en acht / gheen redelijckhepdt gehoozsaemheyt / vrient-schap / kennisse / trouwe / noch geloften aen sienet. Dat eyndlijck haer oeffenaer gantsch wordt verblint dooz een Honts leven en wesen / niemanden goet als qualick sich selven doende. Gelijck oock desen Polymnestor aenwijst / die den ooghen uptghecrabt was van Hecuba / die daer nae in Hontd verandert werdt. Hecuba / die na veel swaricheyt

en benouthep ten lesten in eenen Hont verandert / wijst aen / dat de lijdtzaamhepdt der ellendigher Menschen / somtijden langhe aenghebochten / en met veel lijden gheterghit wesen / verandert in een onverduldighe Raerije / oft nydighe gramschap / waer dooz oock een grouwlijck verderf kan veroozsaect worden / waerom men hoozt met allen ernst te wesen lijtsaem: want die den moedt verloozen heeft / seght men dat qualijck is te helpen. Van Memnon / den soon van Tichon / en Aurora / waer een langhe vertellinghe te doen. Paulanias seght / hem te zyn gheweest een Coningh van Ethiopien / en dat hy den Tropanen tegen den Grieken te hulp trock met twintigh vupsent mannen / en twee hondert ghewapende waghnenen. Men meent dat hy quam van der stadt Susa in Persen / hebbende recht vooz den Tropschen krijgh al dat Landt ghewonnen / en te Susa een heerlijck huys gebouwt / dra ghende zijnen naem. Strabo int 16. Boeck seght / dat Memnon hadde een schoon huys / en eenen Dool-hof / tot Abidos in Egypten. Een Griec Poet seght / dat Memnon twee jonghe Griecse Heeren hadden verlegen / die onder Nestors Baniere waren. Het welck Antiochus / Nestors soon / wilende voreken / is self oock verflaghen geworden. Waerom den ouden Nestor wouw teghen Memnon selfaen / en hent beberchten: Doch also Memnon zyn ouderdom aensende / hem niet en wouw misdoen / kreeg Nestor Achilles te hulp / die ter liefde van Antiochum de Memnon ombracht / en doozstact. Dat nu Memnon wozt gesept / soon van Aurora / is / sa eenighe meenen / om dat hy was van Oosten upt Aethiopien / dat by den Poeten Aurora ghenoeint wozt. Aurora sien wy (seght onsen Poet) om haren soon noch daghelijck groote tranen schrepen / waer mede den dou wozt ghemeent. Dat upt de gheufteren van Memnon bzandende lichaent Dogghelen zyn ghewassen / die vliegende groot ghericht / en ghebecht maken / en jaerlijck sulckx onderstelden / wijst aen / dat upt de doodt van soo een cloeck en overwinlijck

Historisch
uytlegh van
Memnon.

Dat men
geschiednisse
mer opmerk
behoort te
lesen.

Leerlijck
uytlegh op
den gierigen
Polymnestor

Den don
tranen van
Aurora.

Sin-geve
de uytleg
van Mem
non.

Leerlijck
uytlegh op
Hecuba.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

overwinnigh kriggh-helbt veel ghe-
 ruchtg ontstaet / dooz veel boerken oft
 vertellingen / waer dooz dickwils an-
 der tot kriggh verweckt worden / om
 oock verwinnigh tot rijckdom / eere/
 en vermaertheit te komen. Nu komen
 wy tot Aeneas, den soon van den Trop-
 schen Anchises en Venus, die van den
 Doeten den Gods-bruchtighen wordt
 ghenoemt/en den welcken ons Virgili-
 us in d'Aeneiden seer roustigh vooz ghe-
 booft heeft / gelyck Homerus doet zyn
 nen dolenden lidtsamen Ulysses, recht
 of hy wilde segghen / ick sal u gaen be-
 schryven een Man / oft vooz houden/
 hoedanigh dat een oprecht / deugdigh/
 en eerlyck Mensch behoort te wesen / te
 weten: eerst vyerigh en ijerigh in den
 Godsdienst / en Godtlycken verbonde:
 eerbiedigh / minlyck / en behulpygh
 zyn Ouderen: trouw / en byentlyck te-
 ghen Vrouwe/kinderen/en ghesin: op-
 recht in handel / en wandel: ghehoor-
 saem den Godlycke geboden: den wel-
 lusten wederwillich: byentlyck/vooz-
 sichtig / en raedt levende in alle din-
 ghen: Manlyck in alle nootd / met on-
 beweeghlyck ghemoedt: vast en on-
 verwynlyck gewapent / tegen alle duy-
 sent swaricheden / die op de repse deses
 aerttschen ellendighen levens den wan-
 del-gasten teghen vallen / oft ontmoe-
 ten. Onsen Doet seght oock / dat A-
 neas upt den Troyschen brandt niet en
 nam eenighe ryckdommen: maer al-
 voozen zyn Goden: ander segghen/zyn
 Hups-Goden / en het heplighe vper
 van de Goddinne Vesta, daer nae zynen
 ouden Vader Anchises op den hals la-
 dende / en zyn soonken Ascanius by der
 handt nemende / is soo heren gheblo-
 den / t'scheep gheraecht / en ghecomen
 tot der stadt Antandrus, van daer in
 de stadt Delos, daer Anius, Apollinis
 Driester / Coningh was. Met desen
 Aeneas wordt ons wonder veel aenghe-
 wesen / ghelyck te lesen is in den
 twaelf Boecken van hem vooz Virgi-
 lium beschreven/en dooz Cornelis van
 Ghistel in onse spraeck vertaelt: Van
 hier hebben wy op onse voozhandighe
 stoffe te sien / hoe blytigh Aeneas is ge-
 weest naest den Goden / waer te ne-

Van Aeneas

Aeneas
 nam uyt den
 brandt geen
 schatten, dan
 syn huyl-
 goden, Va-
 der, en soon.

men spnen ouden Vader / en spn kindt:
 doch spn Hupsvrouwe (soo Virgilius
 seght) int vluchten verlozen / en met
 groot ghebaer / in den schzicklycken
 en moordighen brandt van het ballen-
 de Tropen ernstigh hersocht / en dooz
 haren schaduwighen gheest haer aelij-
 vicheydt verstaen hebbende / is weder
 buyten by den Vader en den spnen ge-
 comen. Wat wonder schoon leerlingen
 hebben in de Heydensche vertellinghen
 de jonghe luyden waer te nemen?
 Erst / dat men behoort van jeught aen
 Godt boven al lief te hebben / jae oock
 altijt te draghen in 'therte / en in 'tge-
 dachte: daer na op den schouderen spn
 onvermoghende Ouders / te weten /
 met al spn macht hun bystaen / en die-
 ne in alle eerbidige gehoozsaemheyt/
 hun gewillich dragende upt den bzant
 der armoeden / oft der behoeflijcheyt/
 als sy des van noode hebben / niet ghe-
 lyckende die leelijcke bliet-Beerden/
 die hun Vaders vernielen: maer den
 jeught leerenden repf-boghel / den wel
 gheerden en danckbaren Opbaer / die
 spn Vader oft Ouders in den ouden-
 dom voedet en spijst / so Plutarchus ver-
 haelt / daer hy beschryft / wat Dieren
 de voozichtigste / oft vernuftigste
 zyn. Eenighe meenen / dat sy hun Ou-
 ders vermoeyt zijnde in 'tbliegen sou-
 den draghen / en ober wegh helpen. De
 Slaep-ratten / oft Ratten die al den
 winter slapen / voeden hun oude Vader
 oock met grooten blyt / en leckerlijck /
 so Plinius tuyght in spn achtste Boeck /
 Cap. 57. Nu hebben doch de Menschē
 veel meer verstant als de Dieren / die
 men redenloos seght te wesen. Och of
 de Menschen slechs deden / 'tghene sy
 wel verstaen goedt / rebelyck / en be-
 hoorlyc te wesen: met bedencken / sulcx
 wild' ick dat wy oock gheschiedde /
 wat een Bemelsche Weerelt soudē
 wy hier bewoonen. Van dit maect den
 Ouderen dickwils verdrietigh / en irt
 opvoeden onwilligh / dat de kinderen
 veel soo moetwilligh hun eyghen na-
 tierlijcke reden / begrijp / en verstant
 geweld doen / en so heel onmenschlyck /
 en onbeleeft neffens hun hoogh bevo-
 len Ouders omgaen / dat spse alleen
 niet

Wtlegginge
 en leerlyck
 aenwyfinge
 op Aeneas

Den Oyv
 tot voor-
 beeldt der
 jeught, den
 Ouders by-
 standich te
 wesen.

niet bystandigh in den doeben ouderdom zyn / noch op de schouderen draegē: maer benemen hun de kruckē / daer sy mede souden moghen gaen / oft al traeghlyck hincken / nae hunnen dicht dooz ligghenden kupl. Des tghemeen spzeerwoort veel te warachtigh wort bevonden: Dat een Vader en Moeder wel seven kinderen hoeden: maer seven kinderen niet een Vader en Moeder. Doch comt alle weldaet / die men den Ouders doet / met vol gedoude schoot wederom t' hups / ghelyck de Doeten versieren / dat Aeneas voorszpoedich was / en ten lesten weerdich by den Goden opghenomen te worden. Desen Aeneas wylt oock aen / dat een Vader neffens syn Ouders / besonderlycke liefde moet hebben / en bewijzen syn kinderen met op te voeden / onderwijzen / en dooz te gaē in een eerlyc vroom leven / en leydense alsoo uyt den vpereder verderfuisse. Dat den Man oock syn Hups vroom / besonderlycke vleeschlyck lichaem beminnen moet: want Aeneas synen Vader latende bupen 'tvlammende Tropen / liep daer weder in / om syn verlozen vroom te soecken. Het valt wederlydts tuschen Man en Wyf / doch int echt beleven al te veel ghebreck: want menigh growwlyck Houwlyck / met al te weynigh liefde-soudeerfel is ghebesticht / oft t'samen gheleest. Dat de Gegaden niet malcanders verlossinghe / oft behoude als / maer verderfnis vorderen / en een peder legt het van hem op een ander: want epgghen schult en ongelijc / schijnt ran qualijcken van pemant worden gekent. Al oft het sulc een mismaecht Bastaert waer / soo schots vercleedt en toeghemaeckt / dat hem elck verloochent / en van hem tot een ander t'hups wylsende verseynde. De dochteren van den Priestterlycken Coningh Anius / die van Baccho de gabe hadden / alle dinghen met aenwoeren in Cozen / Wpn / en Wlp te veranderen / en dooz Agamemnon verbolgt / om dooz hen t'Griekr leggher dooz Tropen te spijzen / in Duppen woordende verandert / wijzen aen / hoe dat de ghene die van in der Heught van rechter herten

God soecken en dienen / worden metter tijt heel Godbychtigh: en hoe seer op der Weerelt ghequelt oft benout / blijvенеenbuldigh als Duppen / vliegēde en stijghende op / uyt dees aertsehe verganglycke dingen / met Siel en gedacht tot de Hemelsche / volherdende in alle deughden / met een eerlyc slecht en oprecht leven. De swierende dwalinghen die Aeneas ter Zee heeft gedaen / en alle de swaricheden die hy op den weg hadde / alker hy tot het voorszgeschickte Italien con in rust comen / wijzen aen / dat inde beroerlycke bitter Zee deser Weerelt / geen seker rust-haven en is / daer men den ancker spner hopen oft betrouwen bestighen mach: vooz wy en zyn tot der van Godt beloofde Siel-rust ghecomen. Dewylt wy in de repse Aeneas vinden de twee Schip verderbende gedrochten / Scylla, en Carybdis, sullen de selve hier t'samen voornemen / alhoewel van de Scylla in't nabolghende Boeck volghit.

Wlegh op de dolinghe van Aeneas

Van Scylla, en Charybdes.

De Scylla, was dochter van Phorcys en Hecate, die oock Cratais wordt gheheeten: doch dooz dese Scylla gheseyt de dochter van Typhon. Ender in't achtste Boet hadden wy Scylla de dochter van Nifus vooz / daer sommighe gheen onderschepdt vanen maecten. Doch nae anderen meeninghe / zijnder twee gheweest / d'een Doghel / en d'ander Steenclij gheworden wesende. Nu onse steenclijsthe Scylla was (seghtmen) een seer schoon dochter oft Pmphe / so datter Neptunus hy liep / twelck syn Vrouw Amphitrite vernemende / vergiftighde de bozne / daer Scylla ghewendt was te baden / waer dooz sy beraest in de Zee sprongh / en in een Zee-ghedrocht veranderte. Doch onsen Boet in syn volghende Boeck seght / dat het Circe was / die haer eenen hoek in der Zee / daer sy ghewendt was haer vertreckt te nemen / hadde met tooverpe bebleckt / om den wille van Glaucus den Zee-Godt / daer sy op was verliest / den welcken sy van de liefde van Scylla niet con af ghetrecken. Scylla ter ghewoont

in geven en leerlyc teleghe op n dochtere van Aeneas, in Duingen verandert.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

gewooner plaetsen getomen/vont haer
 midden bassende verwoedde honden/
 en ander grouwsaem Dieren / die sp
 niet conde ontbliede / waerom Glaucus
 seer droef was/en Circe schouwde.
 Scylla, nae datse Vlysses, Circe te spijdt/
 van zyn knechten hadde berooft / en de
 Schepē Aeneas meende verflinden/ver-
 anderde sp in Steenclippe. Van dese
 Scylla is te lesen by Homerum in het
 twaelfste der Odyssēen, en by Virgilium
 in zyn derde der Aeneidos. Sp wordt
 van eenighe uytghefelt met ses hoof-
 den/van een Ruyt oft Ruyse/van Hont/
 Lecru/Gozzone/Walwisch/en Vrouw.
 Ander segghen / sp hadde een schoon
 Vrouw aensicht tot den ooghen/maer
 van daer om hoogh / was het grouw-
 lijck en leelijck / grentsende aē ses Hon-
 den hoofden / en al t onderlijf was als
 een Slanghe. Homerus in zyn vooz-
 verhaelde Boeck / maectter een ghe-
 drocht af van ses hoofden/twaelf voe-
 ten / endat elck hoofd hadde dry rijen
 tanden. Charibdis, oock Phorcys doch-
 ter/en sufter van dese Scylla, was mede
 een gulse en roovige Vrouw/de wel-
 ke alsoo sp Herculem hadde berooft ee-
 nige hoozu-beesten / doe sp was by het
 vee van Gerion, werdt sp van Iuppiter
 geblijemt/en verandert in een afgron-
 dighe diepte der Zee/ teghen over Si-
 cilien/ ter plaetse nu ghenoemt Galofa-
 ro: hier werptse water uyt de afgront
 om hoogh / en dan slicht sp't weder in/
 verderbende aldus menich Schip en
 Mensch. Eenighe meenen/dat Hercu-
 les om de dieverije haer doot sloegh.
 Maer dat haer Vader haer dede siede
 in eenen ketel/ en alsoo weder verweck-
 te. Onsen Doet segt, dat Aeneas quam
 tusschen beyden dese ghedrochten ghe-
 baren in de stadt Zanclea, dit waren
 doch niet als twee sozghlijcke plaetsen
 in de Zee/ daer het water sulc gerucht
 maect / op dees verborghen oft holle
 steenclippen/dat het scheen een grouw-
 saem honden ghebas. Daer is een die
 schrijft / Scylla is eenen uptkijckenden
 berch in de Zee/by Rhegio in Sicilien/
 waer onder zyn verschepe groote hol-
 le Clippen / weer in de Zee-ghedroch-
 ten sich onthouden / de Schepen hier

op stootende scheuren/en vergaen in de
 wateren van Charybdis: daer nae ver-
 flinden dees gedrochten de Menschen:
 want Charybdis en Scylla zy by mal-
 canderen: Charybdis is by Messina. Pli-
 nius in zyn vijfde Boeck in het achtste
 Capittel seght / in de enchte by Rhegio
 zyn twee Clippen / die seer sozghlijck
 zyn/om datter de Zee altijt springt oft
 vernt/en omdraept/ tot groot ghebaer
 van die daer voozby baren: d'een is
 ghenoemt Scylla, en d'ander Charyb-
 dis. Om hier eenen sin uyt te trecken/
 is openbaer / dat Menschē leven niet
 is als een stadighe Zee-baert/midden
 alderley benoutheden / en ontwelijcke/
 oft onbehoorzlijcke wellusten / die het
 schip zyns ghemoets vast quellen / en
 bestoznen. Nu moet den Mensch om
 behouden te comē recht midden dooz/
 tusschen Scylla, en Charybdis. By Scyl-
 la sullen wy verstaen de quade bleesch-
 lijcke begeert / en by Charybdis de zon-
 de / want comtmen dese Scylla, die een
 schoon Vrouw ghedaente / oft bedrieg-
 lijck aenlockende wesen heeft al te by/
 so lijdt 't ghemoet schipbreeck / en men
 valt van daer int gewelt der zonde van
 comen de Zee-ghedrochten der quade
 gewoonten / die goet en deughdich levē
 ons benemen / en t gemoedt hart quet-
 sen en blyten. En dewijl de wijste Men-
 schen selfs niet by zyn van eenighe
 psychelijckhe der bleeschlijcker begeer-
 ten / daerom schrijft den wijsten der
 Poeten/dat zynen Vlysses hier niet son-
 der groote sozgh en moept voozby en
 quam / noch sonder 't verlies van een
 deel zynner gesellen. Nu by Circe sullen
 wy verstaen/de natuerlijcke wellustic-
 hepdt/die met haer bedrieglijcke ver-
 valschinghe / Scylla in haer rust-plaet-
 se/van een schoon Vrouw/Zee-ghedrocht
 maecte/dat is / dat den Mensch dooz
 de wellust zynen Menschlijcken rede-
 lijcken gheest schijnt verliesen/en eenen
 vuplen beestlijcken aen te nemen / ghe-
 lijck veel sulcke fabelen willen bes-
 teekenen/ als den Doet van schoon
 welgbeschapen Menschen seght / in soo
 grouwlijcke en vuple ghedrochten/oft
 beesten te zyn verandert.

Charybdis
 is de sufter
 van Scylla.

Natuerlij-
 ke vercla-
 ringhe yan
 Scylla, en
 Charybdis.

Sin-geven
 en leelijck
 uytlegginge
 op Scylla en
 Charybdis

Wtleg-
 Circe, die
 Scylla in e
 Zee-ghed-
 drocht ve
 andert.

Dan

Van Polyphemus.

Polyphemus den wreedtsten onder den Menschen/Prince/en grootste van ghestaltnis onder den Cyclopes, worden verschepden Ouders ghegheben: eenighe / te weten / Apollonius, Homerus, en onsen Doet / gheben hem Neptunus tot eenen Vader / maer d'een maectt zyn Moeder Europa, de dochter des Konincs Tiryi, d'ander de Nympho Thoosfa. Hy hadde zyn wesen in Sicilien / daer hy veel Wee hoedde / en wepde op den berghen. Hy wordt gheseydt te zyn gheweest oncuysch / guls / dzonckaert / onmenschlyck / vermetel / en een-oogigh / achter na blindt ghemaectt van Vlyfles. Hy was seer verliest op Galathea, een Zee-Nympho oft Goddinne / dochter van Ne-reus en Doris, alsoo den Doet Theocrites in zynen Polyphemus ghetuygth. En Bacchylides segth / dat hy by haer hadde eenen soon Galachus : ander segghen / noch ander viere / Celtus, Illyrus, Hevetus, en Paphlagonus, en dat nae dese souden ghenoeit zyn Galathien, de Celten, Illyricum, Venetia, en Paphlagonia. Nu veel vertellinghen overgheslaghen / die elder te lesen zyn / willen sien / om eerst eenighe geschiedsche verclaringhe te vinden. Wy hebben verhaelt / dat Scylla, en Char-ybdis, den voozby varende veel om hals bzachten. Oock wordt gheseyt van den Laestrygonen en Cyclopes, by den berg Aethna, dat het weede Menschen waren / want het onthielden sich altpdt veel quade straetschepnders en Zee-roovers : die den reysende luyden veel doodden / en beroofden / waerom dat den onmenschlycken Polyphemus eyndlinghe verblindt werdt dooz Vlyfles, als tot een straffe over zyn overdadigh en moetwilligh leven. Nu zyn van desen Polyphemo, en den Cyclopes, natuerlycke uylleggingen / van den dampen van der Locht / en Blyren / men / waer van wy in't tweede Boeck / daer wy van Vulcanus verhalen / oock ghesproken hebben. Eenighe meen / dat met de witte en withappighe Galathea wordt ghemeent het schupm

der Zee: ander / de melck / en dat sy der selver Goddinne is / segghende: dat de bypagie Polyphemi niet anders mede brenghet / dan dat de Herders gheern sien / dat hun kudde bzuchtbaer is / en wel melck gheeft / en dat de Vliedt Acis in Sicilien van sulcker aerdt is / dat de beesten van dat water dzincken / hun melck verzooght / dat hy daerom niet en woude dat Galathea, te weten / zyn melck-Wee daer by quam. Noch wordt gheseydt / dat de Fabel van Polyphemus half geschiednis soude wesen / en dat Polyphemus was een wreedt Cyran van Sicilien / welken onnaetlyck was verliest op een seer schoon edel Jongh-Broutw / Galathea ghenaeit / welke hy niet dooz liefde comende trecken tot zyn wille / heeft se ghenomen met gheweldt: maer sien de daer nae / dat se veel meer toeghe daen was een Jonghlingh des selben Eplandts / werdt soo toornigh / dat hy den Jonghlingh ombzacht / hem werpende daer nae in een Vliedt / die den naem des Jonghlinghs behiel. Desen Polyphemus, die de Doeten segghen / dat een vermeten Godt-achter en Mensch-byandt / en eyndlyck met ellendighe eeuwighe donckerheydt ghestraft was / dewyl in zynen dzoncken slaep hem de eenighe ooghe dooz Vlyflem was benomen / wijst aen / dat alle Menschen van soo rouwen quaden leven / (die de Doeten veel noemen kinderen Neptuni) als van God ghestraft / eyndlyck in ellende comen: En dat sulcke weede hun beghe vende tot wellustigh leven / dzoncken schap / en onnaetlyckheydt / ten lesten verliesen het weynigh licht dat sy noch hadden / van eenighe kinst der rede lyckheydt / en niet mer tot de selve en comen ghetomen / maer tasten in den middagh met der handt als in den nacht / sonder uyt hun den donckeren dwaelwegh nemmermeer te gheraerken. Dat Galathea niet gheern by hem was / bewijst / dat weede Menschen van niemandt bemindt en zyn. Nu schozt ons hier Glaucus, den vooz ghenoeinden Zee-Godt / die op Scylla was verliest.

Van Acis, Vliedt in Sicilien.

Ander gheschiedighe verclaringe op Polyphemus.

Galathea, wiens dochter sy is.

Gheschiedighe verclaringhe op Polyphemus.

Teerlyck uytleggh op Polyphemus.

Naturlyck uytleggh op Galathea.

Van Glaucus.

Desen Glaucus, segghen sy (als wel te ghelooven is) was eerst maer een Mensch: maer is daer nae eenen Zee-Godt gheworzen / alsoo wel als Triton, Palemon, oft Procheus self. Strabdo in syn neghende Boeck seght / dat hy was den soon van eenen Anthedon van Boeocien. Teophrastes in sijn vijfde Boeck / maectt hem den soon van Polybus, Mercurij soon. Promathidas van Heraclea, seght / dat hy was den soon van Phorbas en Panopæa, en ghebozen tot Anthedon, een schoon goede Stadt in Boeocien. Nocht wordt hem van een ander eenen Nopeus tot een Vader gegeven. Meer geschil zijner gheboort overslaghen / is te weten / datter verscheyden Glauci waren. Onder ander eenen den soon van Hippolochus, die den soon was van Bellerophon: Welcken slechten Glaucus voor Troepen in den strijdt comende tegen Diomedem, met hem vrientschap maectte / en gaf syn gulden harnas voor het kopen van Diomedes, waer upt 't spreek woort is ontstaan: De manghelinghe oft reul van Glaucus en Diomedes. Nocht eenen Glaucus wasser / Syfiphi soon / die zijn Meerien met Menschen vleesch voedde / en oock daer van vernielt wiert / en meer ander. Maer die wy voor hebben / meenen eenighe / dat den timmerman was van t Schip Argo, en t Schip sterde doç Iason den Fulcanen quam berijghen. Daer zijn verscheyden versteringen op zijn Zee-Godt worden: Dan sullen sien / waer op onsen Poet zijn fabel heeft ghewort. Onsen Glaucus is gheweest

een visscher / en een uptnemende sweimer / en dupcker / welcken op een tijdt / in het aensien der Borsgheren van Anthedon, sprongh in de Zee / en dupckende onder het water / en quam van daer weder upt heel wijt van der Haven / daer hy in ghespronghen was / en bleef daer eenighe dagen datmen hem niet vernam: Comende daer naer weder in de Haven gheswommen / doeder veel volck was / en maecttse wijs / dat hy soo langh onder het water was gheweest. Dit groot wonder versterckte hy noch meer: Want 's Winters / doe zijn medegesellen niet en vinghen / dede hy zijn Borsghers hebben wat visch sy begheerden: Want hy hadder heymlijck van langher handt in eenen bestopten Zee hoeck vergaert / doe hem ten lesten een Zee-ghebroecht verflonden hadde / liep de mare / dat hy Zee-Godt was gheworzen / door een crupdt dat hy g'eten hadde. Wat wilt doch hier mede nu gheseydt wesen / dat onsen Poet Glauci Vissche weder so haest in de zee doct springhen: dan dat de wellusten deser Weerelt (daer wy somtijdt veel arbeyde om hebben om toe te comen) zijn cozt / en vluchtigh / ghelijck offe ghebleughelt waren: En indien wy de selve willen nabolgen in de woeste Zee deser Weerelt / door den smaect van t'crupdt deser tijdlijcker ghenoeghen / soo veranderen wy onse redelijcke natuere / en werden in alle deughden heel coudt / ghelijck de visschen zijn / sonder ons te comen qualijck meer / upt de byacke golben des quaden lebens / begeben op het droogh landt des oppechten en eerlijcken wandels.

Oudt gemeet
spreekwoort
van den reul
van Glaucus.

Geschiedige
verclaringhe
op Glaucus
werregegod.

Leerlijck
nutlegh op
Glaucus.

Eyndt des derthienden Boecks.

Wtlegginge/ en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis,

Door C. V. M.

Het beerthiende Boeck.

Wtegh oft
leerlick aen-
wijs vā Glau-
cus, by Circe
raedt soec-
kende.

At Glaucus, daer
wyp in het vooz-
gaende Boeck
vā zyn geschepe-
de/wijst/repfen.
de tot der God-
diinne / oft veel
meer toaberster
Circe, quā raedt
soecken / om zynen lust der oncupfcher
liefden aen Scylla te verkrjghen / be-
wijst/en geeft te kennen / de prikkel-
de crachten der Kasterije / oft Siel-
steekte/die liefde wozt gheeten. Waer

dooz den Mensch onnaetlyck gebre-
ven zynde / seer onrustigh / niet aen en
siet deught / eere / noch goeden naem:
Maer ghebruyck niet alleen grooten
vljt / en onkosten / dan dock wel alder-
ley onbehoorlycke middelen / om te
vercrjghen / oft vanghen een schoone
schijnigh ydel voozvluchtigh niet / en
vindt hem eyndlyck bedroggen / hert-
lyck bedzoeft en beschaemt / hem over
hem selven hebbende te beclaghen / in-
dien hy immer zyn dolinghe can be-
kennen: Ghelijck een Fransch Poet
doet in dusdanigh

SONNET:

Veel kindtscher als een kindt, dat vyerigh liep gheneghen:
Vijfwouter in den hof te vanghen al den dagh,
Verfot op 't valsche goudt, het welck het blincken sagh,
Schoon root op wiecken blaeuw, van Phoebi licht belleghen.
Dus in den tijdt mijns leughts, liep ick in veel onweghen
Mijn ydel lusten nae: 't welck ick wel claghen mach,
Dat ick soo was verblindt, en nu van al 't bejagh
Geen ander vangh en hebbe, als rouwe, en schaemte creghen:
Want als ick nu ben quijt, door 's Hemels goetheydt groot,
Den Tooverighen doeck, die mijn Siel-ooghen sloot,
Ick nu, doch spade, sie mijn dwaesheyte weert 't bespotten
Dat 's Weerelts lusten snoo bedrieghlyck maer en zyn.
Blick-wormen vuyl onreyn, die 's nachts maer gheven schijn,
Oft blinckent' al van loot, nieuw aerden broosche potten.

Onsen Poet seght / doe de Tropfche
schepen dees twee quade en sozglycke
rootfen voozby waren / en meenden
aen't seer begheerde Italien landen/
dreeffe eenen grooten stormwindt tot
in Lybien / by de Coninginne Dido.
Hier is te mercken / dat den Mensch
nemmeer heplich abondt heeft / oft der
aenbechtighe vryen is / soo langhe
hy in dees beroerlycke werelt met het
swac schip zyns lichaems / zyn moep-
lycke Zeevaert doet: want al is men
de verderfliche Clippen van tooznic-
heyt en oncupfheydt voozby / men can
so mē niet voozlichtich is / met de win-
den der onnaetlycker begeerte gedre-

ven worden in Lybia, dat is / berseplen
in den wellusten deser werelt / en dooz
Sichei dochter Dido, den rijkdom de-
ser werelt oock met haer comen te die-
nen Iuno, dat is / in een hooghmoedigh
wesen comen op te stijghen / en de rechte
rust-haven te soecken vergeten / ten
zy men de Godtlycke vermaninghe/
oft des gheests insprekinghe ter her-
ten neemt / en ghehoorfaemt / ghelijck
als Aneas dooz Mercurium gheboot-
schapt dede / siende vā verre op zyn rep-
se 't vyer der Dido zyn boelschapy mede
vergyngh hoogh ten Hemel toe blam-
men. Zoo heeft oock den Mensch te
haesten nae de haven der volcomender
N ij ruste/

Leerlyck
uytlegh van
AENEAS by
Dido.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Wtleggh op
de Cercopi-
sche in Apen

ruste / denckende / dat de Weerelt / en
haer wellustigheden / den byere toege-
schickt wesende / verganglijck zyn. De
Fabel van die van Cercopien / die dooz
Iuppiter van Menschen in Apen oft
Simmen / met oude berimpelde aen-
sichten / waren verandert: doch datme
noch con bekennen dat het Menschen
waren gheweest / en dat de sprake hun
is benomen gheworden / wijst aen / dat
Godt de ghene die hem stoutlijck ver-
tooznen onversiens en wonderlijcken
straffen can / als hy syn rechtveerdich
oorzeele ober den sondaren wilt upt-
voeren: want onsen Poet seght / dat se
van valscher tonghen mepneedigh / en
grouwlijcke Gods lasteraers waren.
Doe is hier by te verstaen / dat sulcke
beestlijcke menschen niet dan so upter-
lijck een Menschlycke gedaent en heb-
ben / oft datse slechts maer Menschen
en schijnen: want de rechte Menschen
zyn trouwen waerachtigh / en eeren/
dancken / en loben Godt / hun alder-
weerdichste Schepper. Aeneas, die al-
ree veel sozghlijcke plaetsen en gebaer-
lijcheden voorby was / behoest nu van
eenen gulden Boom een gulden roede-
ken te hebben / om niet de Cumaensche
Sibylla onbeschadicht alle grouwsaem
helsche wesen lyden / en oock d'Elysi-
j rust-plaetse te sien / hebbende te doen
eenen donckeren ende seer onhebljcken
wegh. Dit wijst aen / dat den Mensch
besonderlijck heeft van doen de rechte
wijsheydt / om voorszichtelijck / en met
gheluckighe uytcomst te wandelen on-
verhindert midden de doncker helsche
ellendigheden / Siel-quellende lusten/
en schijn-vreughden deser onghestadi-
gher Weerelt: want die daer langh in
ghewandelt hebben / en veel herbaren
hebben / behoeve noch altyt wijsheyt /
om eenen salighen uytgangh te doen /
en onwancklijcke rust te bekommen. A-
neas altydt Godsdienstigh / willigh te
doen Offerhanden / en danckbaer / tot
die hem eenighe weldaedt / dienst / oft
vrientschap deden / ghelijck hy aen syn
lept-vrou Sibylla beleefelijck beweest /
wijst aen / dat een deughdigh eerlyck
Man teghen God en Menschen / daer
hy weldaedt van ontfanght / sal altydt

Wtleggh op
Aeneas inde
Helle, mer de
gulden roe-
de.

Wtleggh en
keerlyc aen-
wys op A-
neas en Si-
bylla.

hertlijcke en behoorzijcke danckbaer-
hept bewijfen. Sibylla die dooz haer ge-
beet tot onnatigen en ellendighen ou-
derdom was ghecomen / bewijst / dat
men moet hoorszichtigh zyn in te bid-
den / oft yet te begheeren van God / die
alderbest weet wat ons behoest: want
soo heel grooten ghezecklycken on-
natighen ouderdom / is een pijnlijcke
sieckte / jae veel meer een doot / als een
leven te achten. Aeneas, die den Griek
Achimenides in't Schip nam / en ver-
loste upt handen des wreeden Poly-
phemi; bewijst oock / dat een oprecht
deughdigh Man peghelijcken welda-
digh en ter noodt bystandigh behoort
te wesen / niet aensende wat Landt-
saet oft van wat ghelacht hy is / en
dat hy sijnen ghelijcken eben Mensch
gheen bypandt moet achten / bypandigh
noch hinderlijck wesen: want alsoo
Pliinus seght in't tweede Boeck / Ca-
pittel seiven. Het is den sterfsaemen
Mensch een groot teecken der Godt-
hepdt / een ander sterflijck Mensch te
wesen behulplijck: 'tis oock (seght hy)
den rechten wegh te comen tot der ee-
wigher heerlyckhepdt. Siet / wat een
Mensch / die gheen kennis van Godt
en hadde / hier seght / en wat de rede-
lijcke Natuiere den Menschen leert.
'Tis oock aemercklijck het gene den
Franschen Heer Michiel de Montagne
verhaelt / herbaren te hebben / te we-
ten / dat hy te Rouan hadde ghesien
twee West-Indianen upt Florida, die
wonderlyck verwondert waeren te
sien / eenighe rijcke Menschen groote
heerlijcke hupsen bewoonen / cleeren/
en spijse overbloedich hebben / en vooz-
dese hupsen ander Menschen naect /
en verhonghert bidden om een wep-
nigh broodts / en dat sy saghen dat het
de Menschen niet eben goet en had-
den in dese onmenschlijcke Landen/
ghelpeck sy in hun berevende Landen
oft rechte Elysijs velden deden: daer sy
onderlinghe in grooter eentchept / ghe-
lijckhepdt / liefde / en byede seer ghe-
neuchlyc leefden / met sangen / en spzin-
ghen / d'Oude met wat te praten / de
Jonghe met wiltd-braedt jaghen tot
den gemeenen cost / den dagh ten avont
brachten /

Leerlycke
aenwijngē
op Aeneas,
die Achime-
nides sijnen
Griekcher
vyant verlost
van Poly-
phemo.

Naturlycke
redelycheyt
der West-Indi-
anen van
Florida.

brachten / slecht / onghelyck / en met een cleentgen te vreden wesende / recht soo de Doeten / volck van de gulden Eerwe beschrijven. O seer gheluckich Lant / en volck / daer soo wepnich verdersijcke / en onnatuerlijcke Siel-sietten ghebonden worden: hoe licht waer daer de rechte Godtlijcke verbintnisse te planten : hoe licht hadde den wijzen Lycurgus daer sijn Wetten doen ghehoorzamen / en de schadtighe giericheyt wech genomen / en uytgeroeyt: sy hoeben doch daer gheen doncker ghevingh zoude sichten / stercke ghebangnissen / pseren boepen / noch coperen Tafelen met wetten in ghesneden / want sy dragen de natuerlijcke Wetten in hun herten vast ghebzucht / en noemen hunnen maesten oft ghelycken Mensch hunnen selwighen / ghelyck offse met lichamen niet onderscheyden / dan al t'samen een lichaem waeren / daer ons wederduytsch woort / even / aldernaest comt / als het maer by ons cracht en hadde / ghelyck order dat volck / dat wy (die woestinnigh zyn) wilde noemen / die beter verdienden te heeten tain / so veel d'overbegeerlijckheden aengaen / daer sy soo onghesont niet van en zyn als wy. Slupelijck / ic acht de ghemeen sake van den wijzen Plato, noch het Vtopia van den ernstigen Morus, hoefden daer niet om yet te verbeteren. Nu comen wy tot Eolum, Godt / oft Coningh der Winden / daer Macareus synen gefelle oft mede Griec Achimenidi van vertelt / dat hy Vlysi de winden in den leren sack hadde gheheben / te weten / die eenigh ontweder hem hadden moghen verwecken : en doe sy by hups waren / eenighe meenende daer ghelt in was / den selven ontbonden / en de Winden uytborstende / het schip te rugghe dreeven tot hy Polyphemum.

Van Eolus.

A Eolus, Coningh oft Schat-meester der Winden / was den soon van Hippotas en Menele, oft Lygia, dochter van Actor. Eenige achten desen Windt-Godt den soon van Iuppiter. Hy woonde in een der seuen Eplan-

den die men noemde d' Eplanden van Eolus, te weten / in een dat Strongyle, om sijn rondicheyt / was geheeten: het was gelegghen by Sicilien / daer was eenen hooghen berg / die byer uyt spoogh door twee kelen / waer van het een gat dyp hondert vijf en tseventigh voeten wydt was / waer upt men de claerhepdt des byers seer verre sagh. Hier seyden men dat Vulcanus by wijlen quam smeden / en dan hoorzamen daer een groot gherammel / dat men meer als vijf hondert stadien weeghs / elcke stadie van hondert vijf en twintigh voeten / verre hoorde : daer vloghen steenen upt / die root en peersch waren. Desen byant gaf des nachts een groot licht van hem / daer men so qualijck op con sien / als op de Sonne : maer des daeghs sach men op den top / daer de vlamme snachts ghesien was / eenen mist / ghelyck een swarte wolck / en om dat d' inwonders aen desen roock dyp dagen te vozen wisten te segghen / wat winden datter souden waepen / werdt gheseyt / dat Eolus den Heere van dat Eplandt was Coningh der Winden. Homerus oock in sijn thiende der Odyseen, heet hem Middelaer / en schatmeester der Winden / als hebbende last van Iuppiter de selve te doen roeren / en liggen / alsoot hem goet docht. En eer Eolus aldus last over de Winden hadde / en dat hysse betemde / men seght / datse dickwils onderlinghe vorchten / en quaet spel maecten / veel Steden en Landen verderbende / en datse door hun gheweldighe / stadighe / en hardt blasende woestheyt / hebben het Sicilien gespleten / en gescheyden van Italien / en datse de Middellansche Zee oock maecten / die te voozen niet en was / scheydende Africa van Europa, alsoo sy gheweldighe en ghebuertigh op den Ocean rasende waren. Nu de Fabelen ter zijden ghestelt / qualijck waer te ghen te spreken / oft de West-Indien en hebben oock vast gheweest aen Africa, oft Europa, ten minsten aen het Supdt / en Noordt / twelck aen veel van hun wesen en Afgoderpen / met die van den ouden Heydenen ober een comende / te merken is. Eolus hadde

Van de cracht en werckinghe der Winden.

Wtelegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

twalf oft meer kinderen. Nu dunct
 my / datter hem de Schippers wel
 twee en dertig berekenē / op hun com-
 pas. Men seght / dat Aolus seer goe-
 detieren en bekeeft was tot de vzeem-
 delingen / en den reysenden volcke / goet
 recht onder zyn volck onderhoudende /
 een goet Krijghsman was / en een wijs
 en verstandigh Man in alle Mensch-
 lycke dinghen : wesende daer in zyn
 Landt den eersten vinder der seplen /
 tot der Zee-vaert seer dienstigh : maer
 elder was Icarus de sepl-vinder / so Pli-
 nius segt in't sebens Boeck / in't sessen-
 vijftichste Capittel. Diodorus segt / dat
 Dedalus vondt den mast en den spriet /
 Tiphis het roer / op de wouwe steert zyn
 gemerck nemende : die van Cyrenen /
 den ancker : Neptunus / t Schip / en de
 Zee-vaert / het welck doch eē seer nut-
 vuchtige doch sozghlycke Const / van
 Horatio Flacco , en ander Poeten / die
 niet goet seerwys en waren / seer mis-
 pzen / datmen niet onse doot teelghe
 houten ober so grouwlycke afgronden
 darf bestaen te wandelen. Iae het
 spinnen moet het by Polydoro ontghel-
 den. Oock mach het nutte Was en
 Was-saet niet by gaen / segghende :
 Was het Menschlycke leven niet stout
 en vermeten / voort te hzngen den bont
 van Kennep / en Was-saet te saepen /
 om op de woeste Zee-stozmen en win-
 den / niet de sozghlycke snoode seplen /
 te gaen hanghen / waer door soo groote
 menichte van Menschē / soeckende vin-
 den de doot / worden van den golven
 verflonden / en begraven inder Wal-
 vischen / Steuren / en ander Visschen
 buycken / keeren wy tot Aolus. Men
 seght oock / dat hy Godt der Winden
 was gheheten / om dat hy den Zee-
 luyden wist te boozsegghen / wat win-
 den datter waepen souden : want hy
 was een goet Hemelcondich Meester /
 en wist wat stozmen ontstaen / als de
 Sonne het Stier-teecken ghenaeckt /
 wat winden in't voortcomen van den
 Bont / oft ander Hemel-teecken / en om
 dat hy weder en wint wist soo onder-
 schepdlyck te boozsegghen / werdt ghe-
 meent dat hy de winden hiel gheban-
 ghen / en liet blyegghen die hy wilde,

Als wy nu ghenoech verclaringe heb-
 ben ghedaen van desen Aolus / soo be-
 hoeben wy te weten / dat een peghlyck
 oock behoort Coningh der winden te
 wesen / te weten / te comen ghebieden
 ober alle d'opstijghende tochten zner
 begheerten / oft Siel-sieckten / gieric-
 heydt / oncuysheydt / en de bloedt roe-
 rende / gheest ontstellende gramshchap /
 de welcke als eenen sellen sozghlycken
 Noozdt-windt / can veel verder snissen
 aenrechten / niet juyft Schepen / maer
 Steden doen t'ondergaen / en Landen
 verwoesten. Daerom dient de gram-
 schap by groot en cleen / en by allen ge-
 maticht en ghetemt / oft anders soude
 sy in een raserige moghen comen te ver-
 anderen. Daerom moeten wy Aolus
 zyn / oft de reden moet in ons mach-
 tich zyn / en als eenen voorzichtighen
 Aolus / om te houden ghevanghen / ter
 bequamer tydt des herten ghenepgh-
 heden. 't Is doch waer / dat Natuere
 onder bespreck van maticheydt som-
 tydts den Mensch zyn begheerten oft
 ghenepghheden toelaet / bysheydt te
 gheben / gheuerckt de toornicheydt (die
 niet t'ontbondē / oft t'ontbepdelt mach
 wesen) hem dient tot verbeteringhe z-
 ner steden : maer die zyn gramshap
 hem niet can onderdantigh maken / die
 sal moeten haer onderfaet worden / en
 sulcke ghehoosfaemheydt niet te spade
 berouw berlaghen : des gelycx can sulcx
 van den ander Siel-sieckten gheschie-
 den. Daerom terwyle wy nu als Aolus
 zyn in dit cleen Eplandt onses tijds
 lijcken levens / midden de Zee van al-
 derley aenwechtinghe / swaerheydt / en
 ellenhe / moeten wy de verhaelde lust-
 winden sien te temmen / en te houden in
 de toomen der reden / en maetlichheit /
 op dat wy daer ober heerschende Co-
 ninghen moghen zyn / die het Coningh-
 rijk onses ghemoedts in vreden / en
 gherustheydt besitten. Dat nu dees
 geltuchtige Vlasis knechte den stozm-
 sack ontbonden / daer soo groot nadeel /
 depfen / oft rughwijcken door is ghe-
 schiet / wijst aen / wat uyt den alder ley-
 quaedtvuchtighen kuyl / grondt / oft
 wortel der giericheydt / schade / ver-
 derf / en jammers in dees woelende
 Zee

Leerlyck
 uytleggh og
 A. Eolus.

A. Eolus vin-
 der des sey-
 len:

Gheschiedi-
 ghe vercla-
 ringhe op
 A. Eolus.

Zee boortcomen can/en hoe datter me-
nigh dooz vā zyn recht rust-rijcke Va-
der-landt/ dooz te rugghe wijckt/en in
dwalinge der ongherechtigheyt ghe-
raecht te comen.

Van Circe.

Circe, nae Hesiodi getuygens/ was
de dochter van de Sonne / en Per-
seis, dochter des Oceans : doch Home-
rus in het thiende der Odysseen / heet
haer Moeder Perla, en gheen Perseis.
Eentige meenense dochter van Hecate.
Orpheus in zyn Olies-reps seghtse van
Hyperion en Asterope boortghetcomen/
en datse volcomelijck schoon was/met
een raepende aensicht / heerlijck van
aensien/haer so den Olies-helden ver-
toonende / en het hert ontroobende en
ontreckende in groote verwonderin-
ghe / dooz de bevallijckheden en vol-
maecktheden / die sy in haer saghen
blincken. Doch Denijs van Mileten
in zyn Olies-reps/seghtse dochter van
Hecate en Aetus, en dat Aetus, en Perse-
us waren Sonne sonen. Aetus was Co-
ningh van Colchos, en ghelpeck wy in
het zevende Boeck seyden / souden Me-
dea en Circe susters zyn gheweest.

Circe van haer Moeder der crupden
Const leerende/wierdt veel mer erba-
ren in Tooverge / vindende daeghlijck
nieuw vonden. Dionysiodorus seght/
datse Hupsvrouw was van den Co-
ningh van Sarmatien / welken sy
cozts vergaf/ en hiel dat heel Coning-
rijck aen haer : maer haer Onderfaten
seer wreedlijck handelende / sy werdt
verjaeght uyt het Landt/en ghedwon-
ghen met wepnigh Vrouw-volck te
vlieden in Italien / daer sy quam be-
woonen een landt en bergh / die noch
haren naem behouden heeft/en licht
aen den Zee-candt by La Cisterne, van
daer ick hem dickwils hebbe ghesien.
Sy hadde (seggen eenighe) vier dienst-
maeghden doende in haer vergiftin-
ghen/en toover-crupden te plucken.
Onsen Poet sett haer oock de Zee-
Goddinnen / en ander Pymphen by.
In haer bypagien/om yemant tot haer
te trecken/ ghebruyckte sy in haer too-
verijen veel een Doghelken ; want eer-

tijds wasser een Pymphe in dit Wo-
ghelken verandert : sy was de dochter
vā Suadela, Goddinne der wijnsakin-
ge oft aenradinge/en om datse yet toe-
ghemaect hadde/ om Iuppiter te doen
op haer verkieven/wert sy van Iuno in
dit Doghelken verandert : het heet op
Griety Lynx, in Latijn Metacilla, by
ons een Quicksteert / oock Hoep-
lingh/om dat het gheen by den Hoep-
en is. Circe soude hebben ghehadt by
Ulysses dyp kinderen/ander seggen vijf/
doch was sy by haer maer een Jaer/
soo sy schijven / soo datter cleen geloof
is aen te stellen / oft sy en mosse t een-
der / oft tweeder dracht hebben ghe-
hadt. Op Circe zyn nu natuerlijcke
uptlegginghen / van datse der Sonne
dochter/en Oceans dochters kindt is/
dat alle dinghen dooz hitte en bochtic-
hedē wassen; want Circe gesept is ver-
mengen/dat het vermengen der hooft-
stoffen tot der teelinghe noodich is/dat
haer vier dienstmaeghden zyn de vier
hooftstoffen : Maer dit voorby gaen-
de / sullen liever yet leerlijck soeken;
want de Poeten hebben bergheefs oft
om soo wepnigh te willen seggen / niet
soo veel van Circe gheschreben/en ver-
telt. Circe wordt gesept Sonne doch-
ter/ en Oceans Nicht;om die wille dat
dooz hitte en bochticheyt/ in allen die-
ren/ontstaet de vleeschlijcke begheerte/
welcke begheerte ons kittelt / en ver-
weckt te gebuycken onse sinlijckheyt/
ghenuechte / en wellust : soo sy nu ons
comt te ober-heeren / soo druckt sy in
onsen gheest/en gheneghentheden/ ver-
scheyden ghebrecken / nae den aerdt
der beesten / en sy comt daer in ober-
een met de beschouwinghe der Ster-
ren; eenighe stieren tot hoerdom/gul-
sicheydt / en dzonckenschap : ander
leyden aen tot gramschap / wreed-
heydt/ en ander ghedaenten van smoot-
heden;dit is ghesepdt/dat Circe Men-
schen in verscheyde beesten verkeerde/
en dewyl men seght de Sterren hier
mede in wercken/werdt versierdt/dat
sy de Sterren con vernestelen / oft
verplaetsen. Dus can den Mensch
wel lichtlijck sulcke beestlijcke z den
aennemē / ten zo dat hy wederstaende

Lichtelijck en
leerlijck uyt-
legh op Cir-
ce.

Wat gesept
is dat Circe
den Menschē
beestlijckr.

Godtlycke hulpe vercrjght / ghelpeck
met Mercurio wordt aenghewesen / die
Vlyssi raedt gaf/en 't cruydt Molp/dat
teghen de Tooverije soude goet wesen/
ghelpeck Plinius in zyn vijftwintich-
ste Boeck/Capittel. 4. Homerum aen-
treckende beschrijft. Dus als men de-
se Circe Manlyck wederstrjdt met het
sweerd der ernstigher ghestadicheyt/
gewapent met het cruyt der voozsch-
ticheydt/soo en heeft haer pichel-roe-
deken gheen macht / om onredelijck te
maken: maer vele dus niet ernstach-
tigh wesende / doen quade repse/ wor-
den hier en daer dooz verscheyden aen-
bechtig: en verwonnen/ghelpeck veel/
oft alle Vlysses medeghesellen / alhoe-
wel hy hem dickwils ten besten raed-
dede/ en vooz den smeckinghen Sze-
nen sangh d'oozen met wasch verstay-
te/ en allen blijdt dede hun te behoe-
den / ghelpeck een oprecht Man ghene-
ghen is / oock een ander oft zynen nae-
sten te doen. By Vlysses, word't oock
verstaen/het deel onser Zielen/ dat nut
oft bequaem is tot de reden: en by Cir-
ce de natuere: by den knechten Vlyssis,
de Siel-crachten / die onbehoorlycke
vereeningen maken met de ghenegent-
heden des lichaems / die hen der reden
niet en onderwerpen. Nu dese natuere
is een begeerlyckheyt der ongeoorlof-
de en onwelycke dinge: want de rech-
te Wet is den toom/en vasthoudinghe
des verdozven gheests / en dese Siel-
crachten zyn de beesten daer sy in ver-
anderen: maer de reden / die ons doet
genaken den Godlycken aerdt/weder-
staet onberwilycken de aenlockingen
van sulcke beheerlyckheyt. Dese Vly-
ssis knechten / die in Werckens en ander
Dieren berandert/weder dooz toedoen
van den wijzen Vlysses van der aerden
opstegghen met 't hooft om hooghe / en
Menschen worden / can verstaen wor-
den / dat men dooz goede vermaninge/
met hulpe der opzichter wijshedyt/tot
bedencken comende/wel somtijden we-
der comt tot een redelyck en deughd-
lyck leven. Van dit weder Menschen
maken / heeft eenen Ioan Babriste Gello
een Boeckken bootsich/ doch geleerde-
lyck gheschreven / ghenaemt de Circe:

Ander leer-
lijck uyt-
leggh op Cir-
ce, en Vlyf-
ses.

Daer Vlysses van Circe heeft verregē/
datse weder al vermenschen sal die hy
wilt/behoudens dat sy 't begeerē. Dus
den Dieren spraeck en verstant heb-
bende ghegeven/wert Vlysses met d'een
en d'ander te spraken: drie was een Oe-
ster / die had in Grie cklandt een Ofs-
scher gheweest: eenen Mol / was een
Land-bouwer geweest: de Slang/ een
gheneef-meester: een Hinde/een Vrouw/
en soo voozt: doch niemant woult
Mensch worden/en bonden schier dup-
sent swaricheden by den Mensch/ daer
sy nu by af waren. Eyndlingh liet
hem een Elefant bepraten / die een
Philosooph was gheweest/ Mensch te
worden. Dese vondt is ghegrepen
uyt Plutarcho, in zyn verhael/ dat bee-
sten reden ghebruycken / daer Vlysses,
Circe, en Gryllus met zyn Werckens
muyt/de t' saemspreekers zyn: en Gryllus
oock gantsch geen Mensch meer wilt
wesen / bewijfende dat den beesten
lechts hen natuer volghende / veel re-
deliker als Menschen zyn / en met
soo veel overlusten niet beladen noch
ghequeldt. By ghedenckt/sept hy/
dat ick u eens sagh binnen Creten/
heerlyck ghecleedt met eenen schoonen
rock/die seer aerdich gheweden/ en be-
wrocht was: tot desen had ick veel
meer sin / als tot alle u wijshedyt en
deugden/so ded' ic ooc aē uwen schaer-
laecken mantel / die aerdich gheplopt
was: ick was verbaest/ en van my sel-
ven/stende de gouden ghespe/ die ick en
weet wat besonderheddyt sy hadde / ick
acht een uytnemende Beeldtsnijder ge-
noecht hadde ghenomen om die ron-
stigh te bewercken: ick gingh u naer
om te sien / ghelpeck de verlyefde betoo-
verde Vrouwen: maer nu verlost we-
sende van alle die ijdel meeninghen / en
dat myn kerffenen van begheerlyck-
heddyt zyn ghesuyvert/ ick trede en gae
over silver en goudt / als over ander
gheneen steenen/en van u ghebozduer-
de cleeren en tapeten / ic acht se so wep-
nigh / dat ick liever hadde een diepe
sachte modder / om in te wintelen nae
myn gemak/ en als ick vermoeyt ben
in te slapen: want gheen van sulcke
vzeemde overlusten comen van buypen
onse

Van den
Gryllus uyt
Plutarcho,
die Vercken
wesende, geē
Mensch wou
worden.

onse Stelen besitten: maer bzenghen ons leuen dooz/alleen met onse behoeflycke gheneghentheden. Veel sulcke en ander reden zyn hier in't langh by gheboeght, dat het wel schynt/datmen den beesten verongelyck/ als men ongheschickte Menschen by hen soude verghelycken: en dat zy veel maetylcker zyn / en redelycker als Menschen/welcke van den beesten wel veel dinghen opmercklyck behoefden te leeren: maer veel meer behoorden blijdt te doen (wesende sulcke heerlycke edel schepselen) niet alleen in veel weten/ verstandt/ en spraecke: maer in alle matichedyt/ en redelyckhedyt/ den Dieren hoogh t'obertreffen/ en den heerlycken edelen naem/ Mensch/ te verdedien/ oft weerdich te wesen. Nu volghet Picus, Coningh van Ausonien/ oft neder Calabrien/ some van den God Saturnus, daer Circe op verliefde / en in Specht dede veranderen/ om zyn weygeren wille / want hy te groote liefde hadde tot zyn Hupsvrouw / de niet min wel-singende/ als schoone Caneus, die met haren soeten sang/ beesten boomen/ en steenen beweeghde/ en Vlieten stilde/ dat is/ datse met lieflijchen sang/ en soet Vrouw-stemsehe schoon redelycke en wijse woorden / sulcx volcx herten beweeghde/ ghelyck van Orpheo in't thierende Boeck te sien is. Dese Canens was de dochter van den twee boozhoofdighen Ianus, en Venilia. Eer wy van haren Man Pico verhalen/sullen wy van desen Ianus yet sien doozt te bzenghen.

Van Ianus.

Doude Dichters hebben hun besieringē niet alleē upt den schiedschyften ghenomen/van oock den dinghen veel onder een ghemenght/dat de schiednissē daer mede veel zyn verdupstert/ oft met den Fabelen so bzeemden aensien ghegheben/ datmen qualijck alles met waerheyt weet tonder schepden: Doch schijnen de Poeten in alle bzyghē te hebben gehad/ en men can hun dinghen dus en soo dupden. Wengende desen Ianus, daer weet ick noch Dader noch Moeder van te wijsen/

om zyn oudsheyt wille: want hy wort van eenighe gheseyt te zyn den Chaos, oock tijdt ghenoot. Saturni. Nu leefde zyn dochter Canens, en was eerst jong gehouwt ten tijde van Circe, en Circe was jong ten tijde van de Vlieg-reys/ die slechts een wepnigh dooz't beleght van Troepen geschiede: dan Ianus, Saturnus, oft sulcke Godē (seggen sy) waren onsterflijck/ oft lang-levende. Dit dan hier by latende / is te weten / dat eenige meenen / dat desen Ianus zy gheweest Noach, oft Bacchus, den eersten Wjngaert-planter/ en dat Ianus d'Italianen eerst den Wjngaert weest te planten: sy maerken dan Noach, Bacchus, Ianus, Osiris, en de Sonne/ als een Man te wesen. Dit laet ick oock al in syn weerde. Maer dat Ianus den Chaos soude wesen/ wordt met syn twee aensichten bevesticht: want syn out rouwbaerdich en leelijck aensicht/ soude be-teekenen syn eerste rouwen ongeschick onwesentlijck wesen / dat hy hadde doozt de scheppinghe der Weerelt: En het ander jongh boozlycke en schoone/ soude aenwijsen de schoonhedt en lusticheyt/ die de Weerelt doozt de schepdingen/ en hergeschickte welvoegentheden / stoffen/ hooft-stoffen/ en alle dinghen in gebzedigde matichedyt heeft vercreghen. Daerom was hy als eenen Godt van den beginselen der dinghen aengebden. Wel is aen te nemen het ghene Macrobius verhaelt/ seggende: Ianus was een soo heel wijs en Coningh/ dat hy het boozleden wiste/ en wijlijck en verstandich het toecomen de aenmerckte/ en booz ooghen hadde/ en dat sy hē van outs daerom maerter met twee hoofde/ het oude het boozleden / en t'jonge het toecomen de te kennen ghebende: soo dat sulcke uptbeeldinghe/ wijsheyt (die oock in boozsichticheyt als besonder deught bestaet) wort gemeent en beteeckent. Hy was (seggen sy) d'eerste die in Italien Kercken bouwde/ en Godsdienst leerde oeffenen/ lant-bouwē/ en het scheepbaren/ soo dat Numa Pompilius naemaels Roomsch Coningh hem in grooter weerden hadde: want hy oock een bzeedsaent/ bouw-liefdigh/ Godsdienstigh/

Wat de twee aensichten van Ianus bedieden.

Verscheyden schiedighe verclaringen op Ianus.

Dat beesten maedlycker en redelycker zyn als ongeschickte Menschen.

Ianus den Chaos gheseytde wase.

bienstigh/en Wet-stellig Prince was: Sy hadden oock te Room van oudts ghelt/ so Plutarchus verhaelt/ daer op deen zyde 't dubbel Iani hooft/ en op de ander Schips achter-casteel op stondt/ tot bewijs / dat hy dooz noodighe Wet ten / 't volcx onbesuyft rouw lebe hadde verandert in soet en vrientlijck / en met de Schipbaert te wijzen veel nut gedaen. Des ooc d'oude Roomers in alle beginselen der Offerhanden/ die sy den Goden deden/ eerst Ianum aenriepen / noemden oock d'eerste Jaer-maent nae hem Ianuarius. Sy hielden hē Poozt-slufter des Hemels/ en meenden/ daer mochten sonder hem gheen gebeden tot den Goden comen/ hy moeste oock de handt geven/ en leyden/ want sy waren (nae Homeri schryven) Vrouwen/ die creupel / droefwefich/ en scheel waren / om dat 's Menschen gebeden / veel met onbast vertrouwen / in noot / met druck / en beschaemt zonden berghef begeren / geschieden. De Hemel-poozten sepden sy twee te wesen/ eene Oost/ en d'ander West: dooz d'een quam de Son de we-relt lichten/ en dooz d'ander trockse henen den nacht plaese maken: En dewijl sy hem booz de Sonne hielden/ gaben sy zyn twee aensichtigh beeldt eenen sleutel/ en een roede-staf/ om dat hy den dagh aencomende open doet/ en wech treckende buyten sluyt/ en so oock doet met het Jaer / ten Lenten open doende alle lieflijckheyt en ghewas te bzinghen / en sluyt dat dan weder ten Winter / als het al zyn cieraet verloren heeft/ en in een ghedzonghen al met sneeuw en ijs is bedeckt: Daer wordt oock zyn dobbel hooft op beduydt. Hy wiert oock gebeeldt/ so Plinius tuygt/ hebbende in zyn handen 't ghetal van d'yz hondert vijf en tsestigh dagen/ tot bewijs dat hy was Godt van 't Jaer/ het welck soo veel daghen begrijpt. Die van Phenicien meenden hem te wesen de Weerelt / waerom sy hem by voeghden een Slanghe / die rondt ligghende haren steert beet / om dat de Weerelt haer van haer selven voedet: Doch ick acht dat het oock op zyn Jaer-sluyten niet qualpck en voeght/

want het Jaer weder zyn begin heeft aen het epide. Zyn beeldt is by den ouden oock bieraensichtigh gheweest/ om dat het jaer vier-deelig is. Twaelf Altaers wierde hem tot voet-gronden gegeven/ om dat 't Jaer twaelf maendich is/ en om dat de Son 't Jaers 12. teekenen dooz loopt. De Roomers hadden oock zynen Tempel / die men ten krijgh-tijde opende met grooter feestlijckheyt / en weder ten vrede-tijd toefloot / 't welc wel mocht beduyden/ datmen ten tijde van krijgh heeft te zyn boozsichtigh/ en te dencken op het voorzeden/ om te verbeteren dat boozhenen qualijck gheschiet is/ en dat ten tijde van vrede so gheenen noodt en is. Hoewel Cicero anders meent / te wesen / dat Ianus den Hemel is/ die met de geneggheden der sterren/ hier den krijgh doet voortkomen / en dan weder doet sluyten/ en vrede maken. Laet nu sien met pet leerlyx ons dese twee-aensicht 't ontslaen. Na de Platonische wijsgiere / heeft des Menschen Siele twee aensichten / oft lichten / want sy meenen / soo haest sy comt uyt Godes handt/ sy keert als vriendelijcke dochter tot hem/ dooz een seker natuerlyck beroeten / en begheert te haersien haer Vader: Want sy heeft den aerdt der byerblanue / den welcken haer om hoogh treckt tot der plaese van haer wassende beginsel. Noch heeft de Siele neffens 't aenschijn oft 't licht deser Hemelscher begheerte / een ander natuerlijcke aengheboozne/ waer dooz sy haer selven beschouwt/ en onderscheept de dinghen deser Weerelt: Dees eerste begheerte dooz Godts goetheydt ontsteken/ de Godtlijcke onveranderlijcke dinghen aenmerckende / is 't jeughdigh schoon aensicht: en de ander natuerlijcke / is het oudtbaerdigh aensicht / om diestwille dat de weereltse oft natuerlijcke dinghen verouderen/ en verganglyck zyn. Daerom hebben wy met dees Hemel beschouwige begeerte vlytigh en wakende te trachten nae dat boben is / en d'ooghen des ouden aenghebozen begheertes/ oft aenschijn uyt te trecken / oft toe te sluyten / om niet te staen na pet dat onbetaemlyck/ oft

oft Gode misghagghende is. Onsen
 Doet doet dickwils zijn volck veran-
 deren in een Dier van humen naem/
 gelijck desen verhaelden Coningh Pi-
 cus, die den naem van den Specht in
 Latijn mede brengh / ghelijck Arach-
 ne, en ander / eyghent hun veel tijt pet
 toe / nae den aerdt / en het ghene dat
 hun doen in den leben ghelijck was.
 Desen Picus was een seer wijs en wel-
 spreekende Coningh / soo dat hy (ge-
 lijck den Franschen Hercules) het volck
 con leyden / en trecken met zijn behen-
 dighe en constighe tonghe: en hadde
 de Latijnen afgetrocken van hun on-
 heblijcke verdzietighe wzeetheyt / tot
 een beschepden / bozgerlijcke / vziendt-
 lijcke gemeensaemheyt / en dooz sulcke
 zijne deughtsaemheyt verdienstlijck
 vercreghende heerschappij van het
 Lant Latio. Nu den Specht / oft hout-
 specht / daer Circe hem in veranderde /
 is eenen Vogel / hebbende een seer lan-
 ge tonge / die hy heel lang uytstrecken
 ran: hy pickt holen in de boomen / en
 somtijts dooz de schoyzen der boomen /
 so Plinius in zijn seventhiende Boeck /
 Capittel 24. verhaelt / daer voelt hy
 dooz het hol gelupt de hollicheyt / en
 datter woymen onder zijn / die hy eet:
 maer dit is oock zijnen aerdt / dat hy
 soeckt de Niere-nesten in de boomen /
 stekende zijn langhe uytgherechte tou-
 ghe in de boom-holen / daer de Nieren
 by menichten aen lesen oft cleven / en
 trectse so nae hem / gelick Picus t'volck
 nae hem trocken: hy ghebeyckte tot
 zijnen cost / ghelijck de Coninghen by
 hun gemeente leven. Dese Fabel wijst
 aen / dat de Menschen met vziendt-
 lijcke gespraecksaemheyt behoorden
 tot hun te trecken de vzientschap / oft
 hertlijcke toegeneyghtheyt der Men-
 schen / besonder die tot heerschen ver-
 cozen / oft ghebozen zijn / is seer mit
 dese Const der tonghen / oft wel spre-
 kentheyt: want ten waer goet noch
 loflijck / dat sulck veel vermoghende
 lidt den Mensch / oft den lichaem sou-
 de anders dienen / als tot nut / eere / en
 voozdeel. Dese Fabel wijst noch aen /
 hoe quaat het is / dat men vā zijn vleesch-
 lijcke begeerte hem laet betoverē / ver-

anderen / een lichtbeerdich leven so heel
 aenemende en aenweunende / dat men
 den gulden mantel van eere / wijsheyt /
 reden / en maticheyt soo verliest / dat
 mer wepnigh upterlijck teecken meer
 af siet / en niet dan den Menschlijcken
 naem en behout / spijfende zijn onrede-
 lijck gemoet met Nieren en woymen
 der giericheyt / alle ondeughden / snoo-
 de ghedachten / en guade / onnutte / on-
 repne wercken. De schoone jonghe Ca-
 nens, die al singende sterft / en in mist
 verdwijnt en verandert / wijst aen / dat
 alle aerdtse dingen hoe schoon / lustich
 en bevallijck sy zijn / niet dan hantwij-
 ligh / ooghblick-tijdich / vluchtich / en
 als roock oft mist verdwijnt / en ver-
 ganglijck zijn / ghelijck oock ons upz-
 onwisse / bloem-swacke / corze / doot-
 lijcke schijn-leben / dat hem henen haes-
 stende loopt in den eynde versmiltē /
 en verliesen / om ter eeuwigher Eeu-
 wen namaels te comen: hier niet laten-
 de als een ijdel gherucht: ghelijck Ca-
 nens, die in den Cyber-bliet versmil-
 tende / ter Zee-waert dzyvende / alleent
 een mist-wolcke achter liet. Dus
 hebben wy op jeught / schoonheydt /
 soeten sang / oft ander nat upz-gaben
 niet te betrouwen / hopen / noch te
 roemen: want nae t'ghemeen spreck-
 woort / Jeught / schoonheydt / en wel sin-
 gen / zijn verganghlijcke dingen. Ane-
 as (so onsen Doet schryft) quam aen in
 Italien aen den Cyber-mondt / dat na
 Otkia heet. Hier hadde den Coningh
 Latinus zijn wooninghe en wesen. Hier
 trouwde Aneas (nae grooten krijgh te-
 ghen Turnum, Coningh der Rutilen)
 Lavinia, Latini dochter: Daer bouwde in
 de Tropanen / tot seecker rust-plaets
 gecomen wesende / byzoplijck ee Stadt /
 die sy nae hun Coninghime noemder
 Lavinium. Dees Stadt liet Ascanius,
 nae Anez doot / zijn Stief-moeder / en
 thimmerde Alba. Hier heerschte hy 28.
 Jaer / en liet het Rijk zijn Stief-vzode
 der Sylvius, daer alle nabolghende Al-
 baensche Coninghen Sylvij nae ghetoe-
 naemt waren. Sylvius heerschte 29.
 Jaer / zijn soon Aneas 31. Jaer. Nae
 desen heerschte zijn soon Latinus, en
 so voozt Alba, Athis, Capis, Capetus, Ti-
 berinus.

Geschiedige
 verclaringe
 op Picus in
 Specht ver-
 andert.

Leerlijck
 uytleggh op
 Canens.

Leerlijck
 uytleggh op
 Picus.

D'ascomi
 Romuli van
 AEncas.

Wtlegginghe op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

berinus, die in de Dliet Albula verdzec-
kende / haer den naem Tyber nae hem
liet behouden. Na hem Agrippa, Ro-
mulus, Aventinus, die den Roomſchen
bergh Aventinus den naem gaf. Procas
zijn ſoon hadde twee ſonen / Numitor,
en Amulius: den oudſten / Numitor,
hadde het Rypck van den Vader over:
maer Amulius ſtieter hem uyt / doo-
dende Anitus, Numitors ſoon / op de
ſlaght / en maecte Numitors dochter
Rhea, die oock Iliä hiet / een Waſtael-
ſche Ronne / op datter gheen na come-
lingen hem in den wegh ſouden comen.
Welcke Rhea nae ſeven Jaer by Mars
(ſo men meent) twee ſonen baerde / Ro-
mulus en Rhemus, des ſp vā haer Com-
ghevanghen / en levende ghebolven/
werdt / ſo Dionyſius Halicarnaffeus ghe-
tuygt / en ſont de kinders in den Tyber
te verdzincken / doch van den knech-
ten maer op den cant oft Oever des
waters gheſtelt weſende / ſouden van
een Wolvinne gheſooght / en van Fau-
ſtulo, oft Fauſto, 's Coninghs Herder
opgheboedt zyn / Herderen gewozden /
Amulium verſlaghen / en hun Groot-
vader Numitor weder in't Rijk van
Alba gheſtelt / met hulp van veel Her-
ders en Boeren. Dees twee Broeders
hebben met deſen aenhangh gebouwt
een eyggen Stadt / ter plaetſen daer
hun Fauſtulus op hadde gheboedt / te
weten / op den bergh Palatinus. Deſe
Stadt / nae Romulus gheheeten Roma,
is van cleen ſo groot ghewozden / datſe
naemaels de werelt over ghenoegh be-
kent was / als men maer en ſeyde / de
Stadt / als die alleen Stadts naem
hoben alle ander / als Stadt aller ſte-
den / weerdigh was: Want ſp ontrent
binnen vijf hondert Jaer heel Italien/
en binnen twee hondert / ſchier de hee-
le Weerelt onder haer ghehoorzaem-
heyt heeft gebzacht / dooz goede Wet-
ten / wijsheyt / eendzacht / maticheyt /
ſterckmoedicheydt / vlijt / en weerbie-
dighe handen / die ſp ſeyden veel / oft
alle dinghen te vermoghen / hebbende
vooz ſpreck-woordt ghemeenlijck in
herte en mond / liever eerlijck te ſter-
ben / als ſchandich te leven. Onſen Bro-
eet roert aen van de Griek Diomedes,

Van Diome-
des.

die van Turnus te hulp was geroepen:
doch hem verontſchuldichde / gheen
bequaem volck te hebben. Deſen Dio-
medes, ſoon van Tydeus en Deiphila, in
den krijgh vooz Tropen hebbende Ve-
nus in de hand / en Mars in den hupck
ghewondt / was ſeer ghehaet van Ve-
nus, ſo datſe Egiale zijn Wijs ſeer quel-
de met haer minne-lyper / en dede blain-
men op een Jonghlingh Cometus; ſoo
dat Diomedes te Argos t' hups conen-
de van Tropen / bondt het ſpel heel
verdeelt / en ſoo gheſtelt / dat hy be-
bondt niet raedtſaem daer te blijven/
maer om in verſekertheydt te leven/
quam in Italien / in den hoeck van A-
pullen / doe Daunee gheheeten / naer
eenen Daunus, die daer heerschte;
welcken van zijn vpaden belegghert
wozdende / en de ſtrydtbaerheyt Dio-
medis verſtaende / ontboodt hem ter
noodt om hulp / hy ſoude hem te loon
een deel des Rijcs in gheben: t welck
nae d' overwinninghe der vpaden / be-
ſonder dooz Diomedis cloeckheyt ver-
trigen / gheſchiede. Dus bouwde Dio-
medes een Stadt om Hof houden / Ar-
gyrippa, nu Benevent gheheeten. Doch
eerſt gaf hem Daunus niet den roof der
vpaden: Want het was gheſteldt
in het bonnis van Athaenus, Diome-
dis baſtaert-broeder / of hy ſoude heb-
ben al den roof / oft 't Landt dat ſp op
den vpaden hadden gewonnen; maer
Athaenus verliest op Evippe, Dauni
dochter / wees Diomedi anders niet toe
als den roof: Hier was Venus mede-
werckſter in: doe wert dat Lant dooz
Diomedis ghebedt tot den Goden on-
bzuchtbaer / en het ſorben meest alle
de beesten. Daunus dooz 't Ghepennig
verſtaende d' oorzack / vzedichde Dio-
medem: maer heeft hem namaels laeg
leggende gebodt: waerom de medege-
ſellen Diomedis, die hem uyt Grieken
daer ghevolght waren / in Voghelen /
Diomedes gheheeten / van droefheyt
ſouden zijn verandert. Ander ſeggen/
gelijck oock onſen Broer / in Vogelen /
die den Swanen ſeer gelijck zijn. Som-
nige meenen dat het Ruygers waren /
die men daer veel bondt by Diome-
da, Stadt ghebouwt van Diomedes,
Syn

Schiedige
verclaringhe
op Diome-
des.

Diomedes
knechten in
Voghelen.

Leerlyck
nytlegh van
Diomedes,
en zyn volc.

Syn Stadt Argyrippa,werdt daer nae gheuoert Apulis, daer 't Landt den naem van houdt. Wy mogen sien hier een sin-ghebende aenwijs te doen. So is te mercken aen Diomedes, die van Venus ghestraft was / om dat hy haer vooz Tropen de handt ghewondt hadde/hoe quaet het is de Godtlycke liefde te wederstrijden en ghewelt te doen: oft dinghen die haer hinderlyck zyn.

Syn medeghesellen werden Vogelen/waer hy verstaen wordt/ dat wanneer pemaent in noodt en teghenspoet verbaelt/die eerst zyn byziden waren/crygghen vlegghelen/en vliegghen van hem wegh. Doch dese vertellinghe vooz verhaeldt / is onghelpck die van onsen Doet/welcken seght / datse veranderen in Swaen-gelycke Vogels/om de lasteringhe Veneris, om datse soo veel dooz haer hadden gheleden: Dit wijst aen/hoe quaedt de grouwlycke Godslasteringh is: En hoe onbehoorlyck de Godt-terghende Menschlycke onverduldicheydt / datmen niet ootmoedelyck/lydt saem/met danckaerheyt aen en neemt/het ghene men van God den Almachtighen ontfanght: want dan wortmen onstadijch / onnaticch/wanhopich/en lichtveerdich in zyn gedachten en ghemoedt/recht ghelyck de Voghelen in de locht menigherley wijse keeren en swerven. Den ongheschickten Herder Apulus, in wilden Olyfboom verandert/om dat hy den dansende Nymphen quelde en bespottede/en verandert wesende / noch niet als bitter vuchten voozbracht / wijst aen / dat den ondeughdighen snooden Mensch / of hy van Landt / staet / oft cleeren verandert / blyft altydt die hy is/sonder zyn quade verharde zeden te veranderen. De schepen Aeneas dooz Turnum verbrant/en van de Goddine Cybele in Zee-Goddinnen verandert / wijst aen / dat hoewel de doot te niete doet de lichamen der ghener / die uytnemende zyn gheweest/in alle bymicheydt / deughdelycke en eerlycke wercken/en met veel strijdt en arbeydt zyn gheraecht / met dese bysoosche vaten oft schepen deser lichamen / ter haven des gherusten ghemoedts/ so woort

den sy verandert in onsterfcke Zee-Goddinnen/dat is/ hun gherucht van heerlycker ghedaent en wesen/blyft in de Zee deser Weereldt noch onsterflyck / en in wesen: welcke goede gheruchten anderen opwecken/ en de hant repcken / om oock eerlyck en deughdich te leven / en ter rust-rijcke haben te moghen comen. Dusdanighe meeninge heeft oock de Fabel van Aeneas, die hoogh by den Goden was opghenomen: hebbende Turnum overwonnen: want die soo Godsbyzuchtich/den Ouderen weldadig/en heel deughtsaem leven hebben gelept / die verwinnen de doot / en haer ontreckende/ des naems eerlyck gherucht/ soo dat sy onder den Goden / by alle byzome in grooter weerden / eeuwigh in ghedacht wordden ghehouden en bewaert: Het sterfelyck afghelept / oft afgewasschen/ blyft alleen hier beneden / dat is het lichaem als nietigh / van der aerden/ wordt weder tot aerde. Vertumnus, die by den Grieken hiet oft was Proteus, soo gheheeten nae zyn beelderley veranderinghen / ghelyck wy in 't tweede Boeck hebben ghesepdt / heeft om te byjde Pomona, Appel en Fruyt-Goddinne / hem verandert / in alderley ghedaenten: Ten lesten in een wijse gestalt/het welck hy verlatende/ heeft hem geopenbaert in het wesen van eenen schoonen jonghen Man/ en werdt van Pomona aenghenomen. By Pomona sullen wy ghelijcken de deught: Want met dzy Appelen waren uytgebeelt de dzy deugden in Hercules, te weten/de verwinninghe van gramschappigiericheydt / en vleeschlycke wellusticheydt. Gock waren Herculi de Appelen/hem te Thebes gheoffert/ aenghenaem: 't welck zyn begin had / datmen ging om Hercules Offerhande te doen/en datmen ober de seer gewassen Wiet Alopous niet en mocht / offerden de kinders eenen Appel/die sy op vier stockskens stelden / als op vier beenen / en twee stockskens stak sy daer op vooz: de twee hoornen / bootsende soo den Stier/oft Ram/ en dit was den Godt aenghenaem. Wie dan tot der deughte wil comen/heeft grooten blyt te doen/

Wlegh op
Aeneas He
melvaert.

Leerlyck:
nytlegh van
Vertumnus,
en Pomona.

Wlegh
op den on-
geschickten
Herder Apu-
lus, in wildē
Olyfboom.

Wlegh op
Aeneas sche-
pen, in Zee-
Nymphen
verandert.

het

Het sp in wat staet sy is/ en hem te ge-
 boeghen nae tpt/ doodt/ en alderlep ge-
 legentheyt: en ten lesten aflegghen alle
 Drouwlyck wesen/ cleenherticheydt/
 Laffhepdt/ luffhepdt/ en het steunstor-
 ken der traechepdt/ hem bewijfende
 cloet en Manlyck/met alderlep schoon
 en blinkende wercken/ so sal de deugt
 hem willigh te deele worden/ eerlyck
 ontfanghen/en becroonen. De Fabel
 van Iphis wijft aen/wat groote dwaef-
 hepdt dat het is/ hem te laten verwin-
 nen van de dulle raserij/ die men t'on-
 recht noemt liefde: waer dooz dicwils
 gheschiet is/ dat Menschen dooz ont-
 stinnighe mistroosticheydt Patuere soo
 schandelycken ghewelt hebben aenge-
 daen/dat sy schepdende hun eygē han-
 den aen hun selven/ hun eyghen Beu-
 len gheworzen zyn/waer aen de Jeugt
 sich heeft te spieghelen/datse de deugt
 der matichepdt betreffende/ haer niet
 laet bā dese dwase raserije allency ver-
 wimen: want de Jonghers indien sy
 vooz handen hebben te vziiden een
 steenhertighe Anaxarete, sp binden wel

Leerlyck
 aenwijs op
 Iphis, en
 Anaxarete.

een willighe Pomona, oft beweegh-
 lycke Thilbe, nae humen staet / sonder
 Iphis hartnechtigh te volghen / die van
 cleenen staet wesende/wouw soo rijcke
 heerlycke dochter berrijghen te Hou-
 lyck. Anaxarete, datse van de wzaeck-
 Goddinne Nemesis werdt ghestraf-
 en can ick niet toestaen dat sy sulcke
 doodt verdiende / dewijl een dochter
 behoort in bypheydt ghelaten te we-
 sen/wie sy nemen/oft laten sal / nadien
 dat sy heeft toe te sien/wien sy de hant
 gheeft/om haer leven mede te leyden/
 en op deser Weereldt den tpyt eerlyck
 en vzeedlyck mede ober te byenghen:
 Doch wannmeer haer een voozcomt/die
 haer tot Echt aensoeckt en haer niet
 bebaldt / heeftse met wijse en beleefde
 woorden hem af te segghen / sonder
 Anaxarete te volghen / die in dit deel
 schuldte te gheben is / datse niet dede
 als met den armen Iphis hoobeerde-
 lyck schimpen en ghecken / ghelyck de
 lichtveerdighe vooz een wijse hebben/
 die vooz Nemesis doock te vzeesen heb-
 ben.

Van Nemesis, oft Rhamnusia.

OM niet alleen in onsen tegenspoet
 wijs te zyn / maer in't hooghste
 van onsen voozspoet en gheluck maet-
 lyck en voozsichtich te wesen / wordt
 ons voozghestelt Nemesis, dochter van
 den Ocean, en van der Nacht. Het
 wozerder meer met desen naem ghe-
 noemt/die vooztpts oock aenghebeden
 waren. Apollodorus segt/Iuppiter ver-
 lieft zynde op Nemesis, sy/ om hem te
 zyn ontfaghen/veranderde haer in een
 Gans/en Iuppiter in Swaens gedaen-
 te hebbende niet haer ghemeenschap/
 vaerde sy een Ey / het welck sy dooz
 eenen Herder dede byenghen by Leda, die
 dit in een kist leyde / en hier van quam
 de schoon Helena. — Nu Nemesis, de
 wzaeck-Goddinne ober alle quade o-
 berdadighe wercken/was by d' Eglyp-
 tische ghestelt onder eenen thoon / sit-
 tende op de Mane / op datse daer als
 dooz eenen spiegel saghe alle daden der
 Menschen: haer beelddt was oock ghe-
 bleughelt/ bewijfende dat de Godtlyc-
 ke wzaeke snel is te wzeken de misdade.

Sy hadde een Croon van snelle Hertē/
 en verwinnighe Beeldkens op / in
 haer kincker hant eenen erschen tack/
 en in d'ander een krupck met Moozen
 opgewozcht/waer van Paulānias segt/
 geen bescheyt te weten. Sy was oock
 Rhamnusia gheeten/ na de stad Rham-
 nus in Attica, daer sy haer Kerck had-
 de. Dees Goddinne was geloofte/dat-
 se stadich Iuppiter hielp te neder werpē
 den hooghmoedt der verwaende Men-
 schen/ en verberbende ghene/ die dooz
 rpkdom / staten oft eere/ boben reden
 vzeedt en opgheblasen wierden. Dus
 die in onspoet en voozspoet can wijs en
 voozsichtich zyn/heeft geen Nemesis te
 vzeesen: maer dewijle sulcke wijse heel
 weynigh zyn / wordt sy dochter der
 Nacht gheseyt/en dochter des Oceans,
 Vader aller dinghen: want onberstant
 en oberbloet gepaert/stepen achter hun
 stoutmoedicheyt/ opgeblasentheyt / en
 verachtighe des naesten/ en ten lesten
 volgher Nemesis, oft de rechte wzaeke
 Gods:want sy is te verstaen de Godt-
 lycke

Leerlycke
 uytleggin-
 gen op Ne-
 mesis.

lycke macht / en rechtveerdicheydt / die den misdadigen nae verdiensten straft. Sp draeght een Croon / als over allen schepselen heerschappende / daer zyn herten op ghesneden / om dat sy verschickt den ghenen / die van haer woort ghetrest: verwinningh-beelden beteecken / dat spaltpdt 't velt behoudt: sy heeft eenen erschen tack / houdt / daer men de krijgh-staven van maect / en bewijst / dat upt Hooghmoet krijgh en straffinge volght: sy heeft een krupck met Ethiopische Beelden op / die krupt bewijst de Zee / en de Mooyen een verre Landt / bewijssende dat wanneer de Godtlycke granschap pemandt ver- volght / datter Zee noch verre Lant en is / daer hy hem can verbergen. Die van Synnen aenbaden een deel Nemen, bedenkende dat God veel mid- delen hadde / zyn oordeelen en straffin- ghen tegen de quaetleessche Menschen upt te voeren / na den aert der misdaet. Onsen Doet verhaelt van de Roomsche Tarpea, die den Sabinen in't stadt vā het Capitoliū liet / oft in de stadt

Room / by nacht / doe Romulus sloop. Plutarchus in't leven Romuli seght: Tarpea, dochter des Hoofstmans van't Ca- pitoliū Tarpeus, leverde de sterckste den Sabinen: hebbende met Tatiū den Oversten der Sabinen roop gemaect / datse hebben soude al 'tgout / oft swaer gouden arm-ringhen / die de Sabinen droeghen / aen den slincken arm / doe nu de Sabinen van haer al heymlyck in- ghelaten waren. En Tatiū het ver- raedt lief zynde / maer de werckster hatende / werp haer het goudt van zynen slincken arm / met oock den swa- ren schildt op het lyp / het welck al zyn volck door zyn ghebodt oock soo de- de / soo datse onder het ghewicht ver- smachtende doodt bleef / en rechten verraders loon vercreegh. Dit be- wijst mede / hoe schadige quade hzucht dzaghende ondeught / de onvoorzichti- ghe boofde giericheydt is / en de begeer- te des bedrieghlycken goudts. De Hemelvaert Romuli heeft oock de selve meeninghe / die wy van des Aeneas heb- ben verhaelt.

Van de Roomsche verradighe Maeght Tarpea.

Eyndt des veerthienden Boecks.

Wtlegginge / en sin-ghebende verclaringe

op den Metamorphosis Publij Ovidij Nafonis.

Door C. V. M.

Het vijfthiende / en laetste Boeck.

Onse Doet heeft voorzē in het Cruer-spel des bloedige Trop- schē ondergang ons voorzghē- boofst / en aen- ghewesen / hoe door dwaes- heyt / quaedt oordeel / verachtighe der goede Wetten / ongehoorzghēht / hoog- moet / vertelheyt / en ander ondeugden / Steden / gemeen hysse Staten en Rij- ken / van heerlyck en groot / tot schan- de / nieticheyt / en verberf comen te ver- vallen. Nu wijst hy / met ons op too-

neel te hzenghen t'ootmoedighe cleer- Rooms boerigh begin / hoe door wijf- heyt / voorzichtigheyt / Godf-hzuchtic- heyt / goede Wetten / gehoorzaamheyt / oprechticheydt / vlijt / en cloeckmoedic- heyt / Stedē en Landē toe nemen / en de gemeē welbaert verbetert / en bloepen- de wort. Erst hadden sy hun cleen op- geworpen Stadt / en Bou-plaetse met eendracht en ijer bescherm / onder den Marschen Romulus, waer van Room- den naem hadde ontfanghen / en som- mighe Wetten. Hy hadde upt der Ghemeynte oft Wozgherje genomen de cracht en bloem der jeught tot krijgklupde / om de Stadt met wapē te beschere

Het Room- sche volck door Romu- lum in dry deelen ghes- deelt.

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

Beschermen / een ordeninghe van dyp-
 dypsent knechten/en dyp hondertkuy-
 ters/dat welck een Legioen wert ghe-
 heeten. Vercoos oock upt den besten
 oude vrome wijse Mannen een hondert
 Raedts-Heeren/welck geselschap Ou-
 derlingen en Vaders ghenoeemt wert/
 om Vaderlijck de gemeen saeck te be-
 dienen / en den cleenen niet te verach-
 ten / noch den grooten te verschoonen/
 maer alleen 't recht zijn plaetse te ghe-
 ven. **D**'ander derdendeel was het
 doe hoogh-geachten Land-bouw / om
 hun leden te stercken / en tot krijgschen
 arbejdt bereyden / en veerdigh te ma-
 ken. Nu dewyl den Mensch/oft int ge-
 meen het volc/om zijn quaetaerdige el-
 lendicheyt niet can leven sonder Over-
 hejdt en Wetten/hadde hun Romulus
 upt dyp ghedaenten van Heerschappijge
 een vooz te kieser gelept/te weten: met
 een ghetal Raedts-Heeren: **O**ft dat al
 't volck met 't meeste goet-achten sou-
 de Heerschen:**O**ft onder een eenigh ge-
 bieder oft Coningh staent. **T**ot dit leste
 ghenegen wesende / om zijn beleeftheyt
 en cloeckheyt/was van Romulus ver-
 rozen / tot de eenighe heerschinghe der
 stad/met goeden eendrachtis des volc.
Nae zijn doot waren de Roomers seer
 ernstigh om weder een vroom Coning
 te moghen becomen: **W**ant de oozen
 deser deughtsaem slechte acker-luyden
 luysterden nae yemandt / die oprecht/
 deughdigh en wijs was. **D**e mare
 dan met sterck en groot gheluyt hun
 toeblesde de treffelicheyt/Gods-vruch-
 tichejdt/ en verstandichejdt / van den
 Sabijnschen Numa Pompilius, hebben
 hem tot den Herderlijcken dienst ober
 het volck vercozen: **A**ls des weerdigh
 zijnde / want een die het Coninghrijck
 zijner ghedachten/ lusten/oft zijns ge-
 moets / wijlijcken en wel heerschen
 can/ die is besonder bequaem ober an-
 der te heerschen/ gebiedē/ oft het recht
 te handthaven: **G**helijck sy oock wel
 schickten tot Onderfaten / die in alle
 maetlijckheyt/ met hui gantsche ghe-
 moet der reben zyn onderwozpe. **N**uma
 dā (niet eerlijedich) tlast noode aenge-
 nomen hebbende/stelde sommige goede

Wetten. **O**nder ander/also hy den eer-
 lijckē Acker-bouw lief hadde/heeft hy
 tot vrede-houdinghe / 't volck den Acker-
 kers met merck-steenen onderschep-
 de/stellende haer de straffe van dese be-
 drieghlijck te verplanten / oock ober
 den genen die zijn Lant qualick oeffen-
 de. **T**en tweeden/pegelijc in toefeggen
 trouw/en woort-houdigh wesen/en in
 't wijfel/schil/oft dinghen die men niet
 betwijfen oft betuyghen con/oprechtten
 Gedt te doen / en bouwde daerom de
 Kerck van Trouw/oft Geloof:**W**ant
 hy als een voozichtig wijs Man/de-
 se dinghen tot den ghemeenen vrede/en
 welstandt des Rijckx / seer noodich te
 wesen achtete. **V**eelderley Gods-dien-
 stichejdt heeft hy inghstelt / en **T**em-
 pelen ghebouwt:**D**och sonder Afgods
 beelden van Menschen oft Dieren ge-
 daenten te willen toelaten/om datmen
 niet behoorde d'uytneemde weerdic-
 heyt by minder te ghelijcken: wesende
 ghenoech van het geboelen Pythagora,
 dat 't begin aller dinghen onverander-
 lijck/onsterlijck/onstienlijck/en niet te
 beschouwen was / als alleen met het
 verstant / en dat God niet te kennen en
 was/als met het ghemoet oft gedachte:
 te: want vele meenen dat hy als weef-
 liefdigh / veel van den wijsgieren Py-
 thagoras heeft geleert/ de Gods-dienst/
 Hemel-loop/en veel natuer-rondiche-
 den meer. **D**esen Numa is een goedt
 voozbeeldt der Princen/dat sy blijtich
 soude wesen om wijfheyt en wetenschap
 te krijgen / en dat sy behooren gemeen-
 saem te zyn met wijse Godvruchtighe
 Mannen/ op dat sy te recht leeren eerst
 hun selven heerschen/en in vreden hou-
 den hun ghemoet / en in hun selven ee-
 nigh wesen / op dat niet sozghlijck en
 onderstrijden ghedacht tegen gebacht/
 wille tegen wille / begheert teghen be-
 gheert/en lust teghen lust:maer dat het
 inwendich Rijck sy in rusten/en in sich
 selven vol liefde / vrede / en een vrop-
 lijck Siel-ghenoeghen:**S**oo sullen sul-
 ke rechte Coningen / hun uytwendige
 Coningrijc in soete rust lichtlijck vren-
 ghen/en heerschen eendrachtlijck / tot
 hun eyghen lof / nut / en spoet der On-
 derfaten. **E**er ick noch schepde van het
 opstijghen

Numa door
 zijn Wetten
 bracht Room
 tot grooter
 rust en vrede.

Dry gedaen-
 een van heer-
 schen, den
 Romers van
 Romulo
 voozgeleyt.

Van Numa
 Pompilius.

opstijgen der Stadt Room/welcke als verhaelt is/machtigh en groot is ghewozden/dooz te onderhouden goede zeden en Wetten: So dunct my niet onvoeghlyck te wesen / eenige deser Wetten te verhalē/ nemende myn begin uyt Cornelius Tacitus , in zijn derde Boeck/ in't vijfde Capittel / daer hy seght aldus : De eerste en outste der Menschen noch niet wesende verdozven dooz ontaemlycke begheerten / leefden sonder gebreken/en onberispelijck / waerom sy niet en waren onderwozen tuchtighe noch straffinghe : ten behoefde doe der tijdt gheenen loon noch vergeldinghe/ om dieswille dat de eerlijcke dinghen alleen om hun selfs wille waren naghetracht. Ghelijck als men gheen dinghen en wenschte die den ghewoonlijcken leben teghen waren : soo en waren daerom gheen dinghen dooz vrees verboden. Maer doe naemaels dees ghelijcksaemhepdt uyt werdt ghestooten/ hebben eergierichept en gheweldt de plaetse in gherregghen / die schaemte en redelijckhepdt plachten te besitten: des zijn de heerschappijen by veel volcken opghesegghen. Doch eenighe oft in aenbaugh/oft nae der handt/om dat de lebens der Coninghen hun niet behaegghden / hebben liever gheregelt geweest en gestiert dooz Wetten en voeglijcke instellingen. In den aenbaugh/om dat de geesten der Menschen rouwen grof waren / waren dese zeden oock sterft / en sonder eenige Const. Onder ander de gene/die Minos vooz den Cretenzen opstelde/en de ghene die Licurgus bouwde vooz den Lacedemoners/waeren seer gheruchtigh : ghelijck niet min en waren die wepnich tijdt daer nae Solon maecte vooz d'Atheners / welke waren uytnemender / en meer in het ghetal. Romulus hadt ons gheheerschap / ghelijck het hem beltefde : daer nae won Numa, het herte des volck / en bondde aen hem dooz Gods-dienstichepdt / en secker Godtlijcke Wetten. Desghelijck Tullus en Ancus hebber eentge by ghebracht:maer Servius Tullius ginckse al te boben/met in te stellen goede Wetten / welke selfs de Coninghen ghehouden waren te ghehoorzsa-

men. Daer nae doe Tarquinius verjaeght was / vooz sagh hem het volck van verscheyden dinghen/om zijn vryhept te bewaren teghen de afstredingent en verbindtnissen des Raedts / en om de eendracht op te richten. Doe werden thien Mannen inghesteldt: En nae dat men by een hadt ghebracht al wat in ander Landen goet was/ heeft men ghedichtet en inghestelt de twaelf Tafelen/in de welcke bestaet het epndt/en den gront aller Wetten en gherechtichept. Tot hier uyt Tacitus. Het schijnt wel dat met dese Tafel-wetten Roomlangh in vreden is geweest onderhouden/tot dat de eergierichept naemaels dooz heerschens lust ander quade wonden heeft vooztghebracht / waer dooz de boose in onvoeghlijcker eere hun sellen indzongghen/en de goede verdrucken / soo dat epndlingh den ghemeenen staets welstant is verballen ghewozden/en tot afgangh gheromen. Deser twaelf Roomsche Wet-tafelen inhoudt hebb' ick dickwils ghewenscht by een te sien/oft te brengen/dan is qualijck/oft niet doenlijc/om dat mense maer en vindt hier en daer stuckwys : dan ick acht datse nergghen soo veel by een ghevonden wozen / als in het tweede Boeck der Wetten Ciceronis, de welke ick ons hier nu / doch niet dan de besonderste/om der rochtichept/ vooz wil stellen. Eerstlijck belangen dese Wetten veel den Gods-diensten/Offerhanden / Priesters / Voghel-camers / Teycken-beduyders / en Voozseggers. Sy hielden in / en begheerden/ dat het volck supber tot den Goden soude comen/met ernstige Godbzuchtichept/en dat niemant afghesonderd / Goden / oft nieuwe Goden hebben/ noch gheen vzeemde soude eeren/dan die in't ghemeen aengenomen waren/ seggende: Noch laetse eeren den Gods/ die altijds hemelss ghelouden / oft die dooz hun verdiensten ten Hemel beroepen syn gheweest/te weten/ Hercucules, Liber, Esculapius, Castor, Pollux, en Quirinus. En de dinghen om welke soodanighe opgangh ten Hemel gegunt wordt/ namelijk : vroom hert/ deugtfaemhept/Godszuchtichept/en ghe-

ghetrouwichepdt. Laet daer Kerck
ke wesen van sulcke loflijcke deugden.
Laetse gheen feestlijcke Offer-tijden
houden den snootheden oft ghebezeken.
Laet de voozhandighe Oorlogen eerst
wel overleggen/ en betabelen. Laet
ter geen nacht-Offerhanden der Vrou-
wen wesen/dan die sichtlichijc vooz het
volck gheschieden. Onder de Vader-
lijcke oude gebzupcken/laet de beste ee-
ren/en onderhouden. Wie het gehep-
lighde/oft dat in't geheplighde is ghe-
lept/steelt/ oft roofst/ laet vooz een Va-
der-moozder zyn gehouden. De straf-
se eens valschen Eedts zo Godtlijck/
berderf/ Menschlijcke schandale.
Laet de Priestere bloedschand verbie-
den/dooz d'hooghste straffe. Laet den
Godtloosen den toorn der Goden niet
durven vzedigen met gaven. Laet het
volck heplighlijck zyn beloften beta-
len. Laet straffe zyn over t'overgetre-
den recht. Laet niemandt den Acker
toewijden. Laetter een maet wesen
van gont/silber/ en Eipen-been t'offe-
ren. En begraeft niet binné der Stadt/
bzandt niet /maecht ghen dood-vper/
maecht geen cterlijcke en constige gra-
ben/leest der gestozener gebeente niet.
Laet de Vrouwen hen wanghen niet
crabben/ noch dzoebigh geshupl make/
om 'tlijcks wille. Laet het dood-vper
oft nieuw graf niet bzengé by pemants
hups met ondancck naerder als tseftich
voeten. Dees voozgaende Wetten
belanghen de Godtlijcke en gheestlij-
cke dinghen;dees nabolgende der Ove-
richepdt / oft der heerschappinghe.
Laet het ghebiedt rechtbeerdig zyn.
Laet het vanden Buzghers zedich/ en
sonder wepgheringhe ghehoorzamen.
Laet d'Oberhepdt in dwangh houden
den onghehoorzamen / en schaeldijcken
Buzgher/ met boeten/ banden/ en sla-
ghen/ ten waer ghelijcke/ oft grooter
macht sulcx verbode/ tot welke beroe-
pinghe zo. Als d'overhepdt gheooz-
deelt/en straffe opghelcpeht heeft / laet-
ter dooz het ghemeen volck strijdt zyn
over de boete en straffe. Het liste dat
het volck geboden sal hebben/ laet dat
recht/en vast zyn. Laetter ghem be-
roep zyn over den Krijghs- oversten.

Het ghene den Krijgh belepder ghebie-
det / laet recht en vast zyn. Inder
Overheden van erbaren rechten / laet-
ter meer zyn inden Krijgh. Laet den
Krijgh ghebieden deder ober ghestelt
zyn/en laet hem van desen ober/ten we-
sen. Laet ander t' hups t' ghemeen
gheldt bewaren. Laetse der Misda-
digher boepen bewaren/en de lijf-sac-
ken straffen. Laetse koper / silver/
en goudt ghemeen tepckenen / oft tot
munte slaen. Laetse gheroockte twi-
sten richten. Laetse doen het gheen
den Raedt heeft ingesteldt. Laet-
ter wesen Bouw-meesters/ besozghers
der Stadt / van lijfstoct en feestlijcke
spelen. Laet dit hun den eersten op-
gangh wesen tot den trap van meerder
eere. Laet de Tucht-meesters des
volcx/ d'eeuwen/gheslachten/ hupsche-
sinnen / muntten / en gheldt schatten.
Laten sy beschermen Stadts Kerck-
ken/wegghen/wateren/schat-camer/en
schattinghe. En laetse de deelen des
volcx afdeelen in gheslachten. Daer
nae laetse oozoeelen / afdeelen de ozde-
nen des ghemeentes / nae hun gheldt
oft rijkdom. Laetse beschrijven den
kunderen der Ridderen / en ghemeen
volck. Laetse verbieden ongehoudt
te wesen. Laetse des volcx zeden tuch-
tigghen. Laetse in den Raedt gheen
schande naelaten. Laetse twee zyn.
Laetse d'Oberhepdt vijf Jaer behou-
den. Ander Overheden laet Jaer-
lijcx wesen/en laet de macht altijdt we-
sen. Laet van recht-saken de Schout
wesen scheptsman / die de ghemeen sa-
ken sal richten / oft ghebieden te rich-
ten. Laet hem wesen een bewaerder
van't Burgherlijcke recht. Laetse
dese macht onderdanigh zyn. Laet-
ter soo veel zyn als den Raedt gheozdt
neert/en t'volck gheboden heeft. In
Continghlijck ghebiedt laetter twee
zyn/en laetse in't voozgaen/ oozdeelen/
ten besten radé/Schouten/ Rechteren/
en Burgher-meesteren ghenoomt wo-
den. Laetse het opperste recht heb-
ben van den Krijgh. Laetse nieman-
den onderdanigh zyn. Laetse des
volcx welwarens opperste Wet zyn.
Reemt niet aen de selve Oberhepdt/

ten zy datter thien Jaer tusschen zy gheweest. Laetse dien tijdt onderhouden dooz een Jarighe Wedt. Maer wanneer der Burger krijgh oft twist sal zijn / laet hem maer tot ses maenden wesen. So het den Raedt bestelt heeft. Laet wetlijcke rechte krijgen voeren. Laet den bondtgenooten sparen. Laet niemant Gesant om zijn epghen saecks wille wesen. Den genen die 't volck om bystant teghen gewelt hebben vercozen / laet beschermder gemeenten wesen. Het gene sy verboden / en 't volck ghevraecht hebben / laet vast wesen. Laetse hepligh wesen / laetse het volck niet laten berooft van bescherm-heerren des ghemeentes. Laet alle Overichept waerschouwen oordeel / en laet des Raedts instellingen vast zijn. Laet de stemme des Raedts gehouden worden / ten zy dat gelijck oft meerder macht verbiedt. 't Geen met het volck en met den Raedt sal gehandelt worden / laet matigh wesen. Den Raedt die mer affielt / laet oorzack / oft schult hebben. Gewelt onder het volck zy wijt afghegeschepen. Shelijcke oft grooter macht / laet crachtigher zijn. Die hem steldt teghen een quade sake / laet voor een nut Borgher zijn ghehouden. Wtgehegheven en voorzghen houden Wetten / laet in de schat-camer bewaert worden. Laet gheen hals-oordeel doen ober een Borgher / dan dooz de grootste vergaderinge: en dooz dien / den welcken sy tot Tucht-meesters ghesteldt hebben aen de sijde des volck. Laetse geen gifte nemen / noch gheben. Laet de Tucht-meesters de Wet met trouwichepdt bewaren. Laet den Vader macht hebbē om zijn soon te vercoopen. Laet d'Ouders hun kinderen / die noch onder 't gebiedt zijn / in Testament Nombers gheben. So die niet ghesteldt zijn / laet die naeste van't maeghschap Vooghden zijn / die op het naebestiten verhoppen: maer indtiender naebedencken waer van listichepdt / laet de Weese by ander opgeboedt worden. Laet den Voogt niet de Moeder der weesen niet woenen. Laet den quistgoedt zijn goet te heerschen verboden zijn. Soo hy ra-

sende is / laet den naesten byndt en van het gheslacht macht ober hem en ober zijn gheltd hebben. Nombers daer men bedencken op heeft / laet verschoven worden. Den soon Const der vaders dooz versupinnis des Vaders / is niet schuldich den Vader noodich onderhoudt te gheben tot den leven: Anderstins / laet hem ghedwonghen worden zijn Ouders te voeden. D'Erfgoederen des die sonder Testament is ghestorven / laet den naest erfghenamen toebehooren / oft laet de meeste byntschap het huyfghesin hebben. Ghelijck peder bespreekt van zijn goederen / laet soo recht wesen. Dooz het erfdeel / laet den schuldt-erschers aen den Erfghenamen verbonden zijn. Straft aen den hals een Kechter / oft segh-man / die overtupgh is (om de saeck upt te spreken) gheltd te hebben ontfangen. Van bekende schulden / en de sake na recht in bonnis gewesen / laeten daer dertigh daghen toe wesen / oft wetlijck toestaen. Daer nae laet zijn goet aentasten: En laet hem voor recht slepen / soo hy niet bonnis niet en doet. Oft die in valsch recht van gheweldt spreekt / laet hem dien mede leyden / binden met banden / oft boepen van vijfschien ponden / niet minder / maer welswaerder. Soo hy wilt / laet hem van't zyn leven. So hy van't zyn niet en leeft / die hem in hechtinis heeft / ghebe een maet spelte / oft mach meer gheben so hy 't begeert. Houdt hy hem in hechtinis 60. dagen: binnē dees dagen / tot d'p marct-daghen aen malcander / hzenght hem voor den Schout in de vergaderinghe / en laet hem verclaren / in hoe veel gheltd hy ghewesen is. Soo hy den derden recht-dagh niet vereenicht is / laet hem aen den hals straffen / oft gaen bytten ober den Tjher / om vercocht te worden. Den genen die verwonnen woort / valsch ghetupgh gesproken te hebben / laet van de Clip Tarpeio van boven neder gheworpen worden. Laet den gestorven geen onghelijck ghedaen worden: Heeft hy anderen onghelijck ghedaen / 25. pondt Affes coper / laet zijn boete wesen / oft 25. coper penningen. Laet d'ongelijckē

Van des volck beschermder

Wtlegginge op den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis,

swaerder geoordeelt worden in saecke/
nae persoon/ tijdt/en plaets. Soo pe-
mant myn lidt gebroken sal hebben/na
bespreck laet vergheldinghe wesen.
Maer om ghebrouken beenderen/laet
gest-straefe ghestelt wesen. Laet hem
een peder wachten/een deeghlijcke/oft
zeerlijcke dochter te verrachten/ oft
door wijsmakinge tot u meeninghe te
trecken. Vercoopt u suster/ oft doch-
ter/als sy in onteeringhe is bevonden.
So pement eenen Jongen lubt(alhoe-
wel hy hem van meerder werden ge-
maeckt mocht hebben/laet hem vier
dobbelt boeten. Die de vuchten soude
hebben betoovert/laet gestraft wordē.
Ghy sult een anders koozn niet toobe-
ren niet tot u locken. Laet niet beswe-
ren/ noch den Acher van vuchten be-
rooven. Laet den vuchten met den
ploegh gelowmen/ dieflijck by nacht
niet af weyden. Sulcke misdadighe
afmaepers mondigh wesende/laet op-
hanghen vooz Ceres. d'Onmandige
laet slaē na het belicē bandē Schout/
en de boeten verdobbelen. Die ober

zijn pael/oft scheidninghe ploeght/laet
zijn Ossen geoffert worden. Wte den
vpandt opgerockt/ oft hulp heeft ghe-
daen/laet aen de hals gestraft worden.
Een oncuysche/ in overspel bevonden/
doodet. Laet den eenen rijcken den an-
dere beschermmer/ en voorszpaet wesen.
Laet/wie't begheert/ beschermmer we-
sen van een slecht Burgher. Heeft een
vierboetigh Vier schade ghedaen/laet
het beest boetē/oft laet de schade schat-
ten. Slaet den Dief doot/die in open-
baer Diefte gebat is/ als hy hem niet
scherp verweert. Den kinderen/ die
noch niet Manlijck zijn/laet nae goet-
duncken des Schouts/ en maecht dat
die gedaē schade geboet wordē. Straft
heymlijcke diebergen als d'openbare.
Laet niemant gedwonghen wesen uyt
te roopen een gestolē ribbe/ in zijn hups
oft wjngaert inghewoeght: maer laet
hy bedwongen zijn dobbel te verghel-
den. Siet/door dusdanige goede orde-
ninghen/ en wijsheyt/ is het koomsch
lijck op gheromen.

Van Mycilus.

De Fabel van den Griekschē
Mycilus van Argos, soon van Ale-
mon, die Herculi gehoozsaemde nae Ca-
labzien te comen/ om Crotonē te stich-
ren/zijn verlossinghe van der doot/doe
de swarte kephens wit worden/ wijs
aen/dat die Gode ghehozsaemen/en in
eeren hebben/zijn by hem lief en weert/
en worden in hunnen noot met Godt-
lijck troost te hulp gheromen: soo dat
hy/door wonderlijcke verlossinghe/ blij-
de uptcomst/ en gheluckighen vrop-
lijcken eyndt beleven/ en verrrijghen.
Nu behoeven wy wel te sien wie desen
Pythagoras is/ daer onsen Bocet van
verhaelt.

Van Pythagoras.

Pythagoras is ghebozen gheweest in't
Eylant Samos: sommighe segghen/in
de stadt Abdera, zijn Vader hiet Mne-
sarchus. Pythagoras is den eersten/ die
Philosofus, oft weet-liefdigh is ge-
heeten gheweest. Hy was een bljctigh
soecker der wijsheyt en geleertheyt/ en

een ondersoeker der gantscher Natue-
re. Het zijn eenighe Grieken/die hun
selben willen die eere toeschrijven/niet
te hebben gheleert van ander volcken:
Doch is ghenoech openbaer/ dat Py-
thagoras, Plato, Democritus, Eudoxus,
Thales, en ander/ hebben in Egypten
geweest by de wijse Priesters/ om veel
hooghe wietenschappen en verborgent-
heden af te leeren/ aen die seldsaem vj-
lers van Mercurius, die vol diepe hey-
melheden en leerinē waren/ al sonder
letteren beschreven: maer met beeld-
lep gedaenten der beeldingē aengewes-
sen: het welc alleen de Priesters wisten
te beduyden/ en uyt te legghen. Dese
hooznoemde Grieken/ om hun verre
reysse/en bljctigh begeren/ hebbē weer-
dich gehoude geweest tot de kennis de-
ser verborgentheden: dit waren dingen
der Gods-diensticheydt/ maer byson-
der der Hemel-const belanghende. Py-
thagoras dan is gheweest den hooz-
naemsten Philosofus en Sophist van
heel Griek-lant. Dit woort Sophist
woort

Van het
woort So-
phik, watter
mede ghe-
zaccat wort.

wozt in't goede en quade verstaen; in't goede/ist niet alleen een Tael-meester/ oft Aeden-rijcker /maer ooc een weet- liefdigh / oft Philosophooph: in't quade/ ist een quellijck Tisteniser / die meer werck maect van een upterlijck schijn oft schozse / als vande wesentlijcke waerhept self/niet te weghe bzenghende als 't mom-aensicht/ en becleedinge van gheverfde woorden/woozdt-strij- dende dooz listicheydt en belemmerin- ghe van dobbelsinnighe redenen: soo dat een Sophist, oock een bedriegher is te verstaen. De wijse spreucken van Pytagoras, en Empedocles, waren vooz- tijts by den Grieken gehouden vooz hun Wetten / reghelen des levens / in- stellingen en bonnissen/ also Plutarchus ghetuyghet. Hy was een besonder maer-sangher / met welcke Const hy wonder te weghe wist bzenghen in de Hemel-const / in het vergheleucken der sangh-toonen met den Planeten en ge- sterten. Hy was oock een opper Meester in het woztelen / heeft veel Landen bereypt / onthiel hem veel in Italien in Calabrien/ dat doe van den Grieken / het groot Grieken en Cocintos gheheeten was: want hy niet comende verdraghen de Tyzannische heeringhe Polycraetis, verliedt zyn Wa- berlandt Samos, en quam hier in desen hoerck / en zynen aenhangh hietmen de Italiaensche secte/ oft rot. Hy was de heele Weereldt dooz vermaert/had- de wonderlijcke meeninghen en ghe- boelens in zyn seldsaem herffenen ghe- druckt / ghelyck onsen Doet daer veel van in dit leste Boeck verhaeldt/ aen- gaende 't vleesch derben / 't verseynden der Sielē/van Menschē in Beesten/en van Beestē weder in Menschē/en der- gelijcken handel. Hy heeft geleyt een ernstigh en mydende leven / schier als een Monick / hem met weynighen ghemeen maeckende/als niet veel ach- tende de ghemeen holckighe byndt- schap. Hy hadde een deel aenhanghs oft leerlinghen zijner wijshydt / dien hy het vijf Jaersche swijgen vooz hun Crupfsken A / oft eerste lesse te leeren gaf/ soo wy elder hebben verhaelt. Dese zyn naecholghers hielden onder-

Pythagoras,
een belo nder
maer-sangh-
meester, en
woztelaer.

linghen groote byndtschap / en wan- neer hy by daghe schil / oft heftighen woort-strijdt hadden ghehadt / alcer de Son onder gingh maercken vrede/ gaven de handt / en namen malcande- ren in den armen. Desen seer beroem- den deughdlijcken Man / is epudlijck tyzannighlijck ghedoodt ghewozden/ en onschuldich van die van Eploniers levende verbrandt. Seer aerdigh ver- ghelijckt onsen Doet uyt desen Pytha- goras, de vier Jaer-deelen / by s'Jhen- schen vser levens tijden: de Lenten by de kintshypt/de Somer by de Jeugt/ den Herst by de Manhepdt/ den Win- ter by den ouderdom; er secht tot een besluytigh bewijs zjner beschrijv- inghe des verander-boecks / datter ter- re eereldt niet ghestadighs / dan alles veranderlijck en wanchelbaer is. Hy verhaelt van Milon, die wy oock be- hoorzen te kennen / oft te weten wie hy was.

Van Milon.

Milon, den vermaerde en seer sterk- ke woztelaer/ is geweest uyt Ca- labria in Italien / van der Stadt Cro- тона. Hy was soo sterck/ dat hy op zyn schouderen nam en droegh eenen twee- jarigē Stier/ te Room rontom de ren- plaetse/sonder veraessenen/loegh hem doot met zyn buyst/ en at hem alleen te selven daghe op. Hy nam in zyn han- den eenen Granaet-appel / en niemant con hem daer uyt crijghen / noch eenen vinger verroeren: doch hiel hem sonder pet te bersten/oft bzeken. Doe hy ober- epnde stont met de voeten by malcan- der/ was niemant so sterck/ die hem stootende oft aenloopende met alder macht/eenen voet doen vertreden/ van de plaetse wijcken/oft doen wagghe- len conde. Hy maerckte een famelijcke dic- ke toutwe/oft coozde/bast om zyn vooz- hooft/oft eenen bandt oft schzoo hadde geweest / en houdende zynen aeffem in/ verhieben zyn aderen en hooft-senen so gheweldigh en crachtigh / datse aen- stucken bzack. Hy dede zyn handt open uytghenomen den cleenen vingher / die hy hiel ghesloten / en niemant con den selven open doen. Veel wonderlijcke

crachten heeft hy gebaen: Doch heeft hem eyndlijck zyn kracht bedroggen: want comende in een Bosch/ daer een groot Boom was beghinnen clieben/ wouw hy den selven met zyn stercke handen volcklieben. Hy dede so veel/ dat hy de cloof opende soo veel datter de weggghen uyt vielen/ en den Boom weder sluptende / bleef daer met den handen in ghenepen/ en ghevanghen/ soo dat hy hem niet connende lossen noch verweren / werdt van den wolven/ en wilde Beesten verstonden.

Leerlijck
sytlegh op
Milon.

Desen Milon mach ons aenwijzen/ dat wy de Godtlycke gaben die wy hebben/ niet behooren ydelijck / oft verghiefs ghebruycken / noch ons daer op te hoogh beroemen/ ghemerckt ons de selve niet den leven onberstens moghen benomen worden. Onsen Doet verhaelt voort veel eyghenschappen in der Natuere / soo in Bomen / Vlieten / en ander dinghen. Wie van dese wonderen der wateren meer begheert als den Doet voort brenghet / mach lesen in onse spraeck Pieter Messia 2. Boeck / het dertighste Capittel. Onsen Doet onder ander beschryft den onparighen/ en eenigen Phoenix, waer benessens ick het tweede Capittel des thienenden Boecks Plinij mach voegen/ tot breedter verclaringhe.

Van den Vogel Phoenix.

De Voghelen van Indien en Ethiopien (seght Plinius) zijn den meesten deel van verschepden verwen/ dat mensche niet wel en soude comen beschryben. Maer den Phoenix van Arabien/ is den uytmensten boven alle Vogelen: Doch weet ick niet/ of t' gheue men daer of seght versieringhe is/ oft niet / te weten / datter maer eenen is in de Weerelt / die hem oock niet dagelijc sien en laet. Daer wort gheseyt/ dat hy van grootten is als den Arendt/ en dat hy aen den hals heren heeft als goudt/ voor het heel lijf purpur oft schoon roodt: hy heeft eenen blaauwen steert / ondermengt met eenighe incarnate veren / hebbende het hooft ghekupft met schoon uytneemde vederen; Manilius den grooten

Roomschen Burg-meeester / die sonder oudt-wesen worden uytneemende was in wetenschap / was den eersten langh ghetabbaerden Man / die daer van op het alderbreedtste heeft gheschreven: Doch seght hy / dat noyt Mensch den Phoenix heeft spijse / oft aes sien ghebruycken. Desen Voghel (seght hy) is in Arabien der Sonne toegewijdt / en leeft ses hondert en tseftigh Jaer. En als hy hem dan out bevoelt / hy maectt zijnen nest met Canneel spruyckens/ en Hiercock/ welckē met alle welreickende stoffen hebbende verbult/ sterft op. Voorts uyt zijn ghebeent en mergh / comt eerst eenen cleenen worm; die metter tijdt verandert in eenen cleenen Voghel/ welcken nieuwen Phoenix ten eersten doet zijns voorzders uytvaert / en draeght den nest van den ouden Phoenix hy Panchaten/ in Heliopolis der Sonne-stadt/ den selve legghende op den Altaer der Sonnen. Desen Manlius bevestight oock / dat het Jaer des grooten omloops het leven deses Vogels volepudigt. In dit Jaer comen alle Hemel-teeckenen in hen eerste plaetsen. En alsdan zijn de beteyckeningen der tijden en Jaer-deelen/ sulck als sy waren in den begijne / en dit Jaer neemt zijn begin smiddaeghs ten een ure / als de Sonne comt in den Ram. Oock seyd hy/ dat desen omloop geschiet was in t' Jaer van het Burg-meeesterschap Publij Licinij, en Marci Cornelij. Voort der seght Cornelius Valerianus, dat in t' Jaer des Burg-meeesterschaps Quinti Plautij, en Sexti Papinij, was in Egypten sien vliegghen eenen Phoenix. Men bzachter eenen te Room in t' Jaer dat Keysser Claudius SCHAT-meeester was/ dat was t' Jaer acht hondert vā Roomer bouwinghe: En hy werdt ghe-toont in den vollen ghemeenen Raedt/ ten tijde der verkiefinghen: alsoo het blijckt by den gheschrevenen daden/ en ghemeen Stadts Boecken / die men niet soude romē valsche bewijfen te wesen. Dits t' gene dat Plinius van desen eenighen Vogel schryft. Den Phoenix zy een voorbeeldt de Jeught: welke hebbende gehad een deugdigh broom

Leerlijck
aenwijs op
den Phoenix.

Wader

Vader / die ten afscheyden uyt deser Weerelt heeft by een gebzacht / en vercreghen een soet-rekigh en loflijck gerucht / zijner uptnemender / heerlijcke / en godde wercken : dat sy / te weten / de Zeught / van jonghs aen / noch een wozin gelijck wesende / soecke en trachte allenkens haer Vader oft boozgangher te ghelijcken / en alsoo weder vernieuwe zijn gherucht / bzenghende op den Altaer der Sonnen / dat is / aen den dagh / datmen heeft te segghen / desen soon wozyt heel ghelijck zijn Vader / dat was een sulck treflijck en deghelijck Man. Nu sullen wy comen tot den kupschen / en ongeluckigen Hippolytus : behoeven eerst te weten wie hy was.

Van Hippolytus.

Hippolytus was den soon van Thefeus, den soon Neptuni, en van de een-bozstige Vrouw oft Amasone Hippolyta. Dese Hippolyta wesende overleden / trouwde Thefeus booz zijn tweede Vrouw Phædra, dochter van Coningh Minos, en Pasiphaë, en vreesende ofter oneenighepdt mocht comen tusschen Hippolytum, en de kinderen die sy by Phædra vercrege / schijcte hy hem by den groot-vader van des Moeders weghe Pitheus, Coningh van Troezenen, om daer gheboedt / en nae deses overlijden naevolgher in het rijck te wozyden. Middeler tijdt ist gheschiet / dat Thefeus ombzacht een van zijn nae Maeghschap / gheheeten Pallas, en zijn kinderen : om dat hy in beroerte wouw stellen het rijck en de heerschappij van Athenen. Thefeus van om hem hier van te repnighen / reysde booz eenen tijdt nae Troezenen, met zijn nieuwe Wuydt / welke niet soo haest en sagh den jonghen Hippolytum, sy en werdt heel van de Siel sieckte / die men liefde noemt / bebangē / siende des jonghen groote schoonheyt / en ander bevallijckheden. Dit hadde Venus al moy dus berockt / Hippolyto vbandigh wesende / om zijn groote kupshepdt / en hem gheheel Diana toegheepghent hadde. Phædra, aldus beraest wesende / gaf het haer Doedster

te kennen / die weder aen Hippolytum haer ten bestē het wooyt dede; maer hy vergrouwende booz sulc stout schandlijck stuck / strafte en scholdt seer hardlijck den onnaetlijcken en vuplen lust zijns Stief-moeders. Welcke siende haer van hem soo heel beracht / en weder spzoken / werdt beschaeint / en van spijt heel tooznigh : soo datse aen haer Man / Hippolytum beschuldighde / haer te hebben versocht ter oneeren. Thefeus te licht geloovigh / heeft Hippolytum henen ghejaeght / ghebannen / en zijn Vader Neptunum gebeden / Hippolytum te dooden / waer in hy verhooyt werdt: want hem Neptunus dypbeden hadde toeghesepdt te volbzenghen. Hippolytus nu dzoevigh henen rjdennde met zijnen waghē lanx den strandt / dede Neptunus verheffen een growwlijck onweder / met een vreeslijck ghelupdt / als eenen harden Donnerflagh / en een groote schuyvende golbe / uyt welke op het landt quam eenē grooten schzicklijcken Zee-stier / seer wanschaper / blasfende en snuyvende uyt kele en neuse groote golben waters / waer dooz syn Beerden seer verbaest / werden te loopen en te bluchten ober den rootsen henen / sonder datse te weerhouden waren / soo dat Hippolytus vallende vanden waghē / werf seer jammerlijck ober-reden / en de leden ghemozfelt. Diana medelijdigh / dede hem dooz Esculapium weder verwecken : en op dat hy onbekent soude wesen / maecte hem van ouder ghestalt / als hy te boozen was gheweest / en hiet hem Virbius, als tweemaal ghebozen / oft Man gewozyden. Enighe meenen / hy werdt by den Sterren ghevoeght / daer hy den Doer-man wozyt gheheten. Phædra leet wesiigh / dooz sulcke onghewallicheyt / ghetrest dooz haer onkupshepdt en ontrouwicheyt / heeft haer mistroostigh verhanghen. Enighe meenen / dat sy haer verdingh / doe sy soo schandlijck haer van den Jonghlingh weder spzoochen / en veracht heeft bevonden / en dat sy aen haer handt hadde gebonden de valsche beschuldighde booz verhaelt / om haer eere te verschoonen en behouden. Dese

Hippolyta door.

Syn verweckinge dooz AEsculapium.

Wtlegginge op den Metamorposis Pub. Ovid. Nafonis,

Leerlyck
aenwijs, oft
uytlegh, op
Hippolytus.

Fabel wijst aen/hoe de deught/ghesta-
diehepdt/knyshepdt/oprechticheyt/en
getrouwichepdt/hoe seer met loghen-
stralen beschoten/hoerouwlijck met
woezede golven der vervolginghen / en
wanschapen valschepdt oberballen/ en
benouwt / noch eyndlijck haren lieben
Oeffenaer vertroost / als herleuende
verweckt/en eyndlinge een hooch claer
blinckende gherucht toelanght / dat
lichtende/en geduerich is als de Ster-
ren. De Fabel van het kindt Tages,
dat uyt der Aerden soude zyn ghewas-
sen/willen sommighe segghen/ dat uyt
een gheschiednis is ghecomen / en dat
eenen alsoo ghenaeint / hem heeft be-
gheuen te reysen uyt zyn Doorp / seer
wijt van hups / om te leeren de Const
van boozsegghen / oft te boozen raden/
en dat hy hem niet en liet sien in Cus-
ranen/daer hy ghebozen/en jongh upt-
ghetrocken was / tot alder stontd/ dat
hy in dese Const heel erbaren Meester
was. Doe hy hem nu zynen volcke
openbaerde / heeft hy met eenen zyn
boozseggens-Const hyn te kennen ghe-
gheuen/en selbsaem dinghen laten hoo-
ren. By dese dan/die hem kint hadden
ghekent/en nu hem herfagen / tot mid-
delbaer onderdom ghecomen/en in de-
se boozsegginghen soo gheschickt / had-
det / een aensien / of hy uyt der Aerden
onbersiens waer voort ghecomen/en
strax alles boozsepde. De Fabel van
Cypus. die onder groenheyt/ oft eenen
Lauter-crans verborgh zyn booz-
hoofts hooznen / die hy hadde vercre-
ghen nae't overwinnen zijner vanden/
en niet gheern der Romeynen Coningh
was / maer lieber in ballinghschap
woulu leben / ten waer dat het tot den
ghemeenen besten dienen mocht/en dat
het van God so waer boozsten/twelck
hy soo te zyn verstaende / hem willigh
ober gaf/ bewijst / en gheeft te kennen/
dooz wat volck oft Heerschappers
Roem soo optomen/en toeghenomen
is ; doe den Coninghlijcken gouden
straf / en de Elphenbeenen Burgh-mee-
sters roede / met den bouw-ploegh soo
gcoote ghemeenschap hadden : doe de
eyghenlicfdighe gierichepdt soo heel
black vertreden lagh/dat men meer in

Schiedighe
verclaringhe
op de Fabel
van Tages.

Van Cyp-
pus.

flechter armoede 't Vaderlants booz-
spoet liefde/en begheerde/als Coning-
rycken te besitten : doe men in 't Bur-
gher-meesters kisten niet en vondt als
den ledighen bodem / oft soo wepnigh
datter niet gheuoegh en was om hun
doot lichaem te begrave/ oft een doch-
ter een Houwlijcke have te gheuen.
Met desen Cypus wort seer eyghent-
lijck boozgebeeldt/een oprecht/deug-
digh / en goedwilligh Heerschapper/
Doozt/ oft Coningh: die lieber eewigh
ballingh / oft in slechten ghemeenen
staedt zyn leven soude eyndighen / dan
heerschen tot naeel der gheimepnte/
met tyzannighe verdruckinge/oft ver-
derfnis des Vaderlants : die oock zyn
vercreghen verwinninghe Gode toe-
schijft / hem derhalben looft en danct/
niet beroemende op eyghen macht/ oft
cloeckmoedichepdt / die met den hooz-
nen wort afghebeeldt / maer bedeckte
onder den Louwer/ die Apollo is toe-
ghewijdt/dat is/hy geeft Gode alleen
den prijs / en siende dat Godt hem te
heerschen heeft beroepē / wepgerit hem
niet / doch alleen als verhaelt is / tot
behoudinghe/welbaert / en boozspoeds
des Rijcks / oft ghemeenen staeds.
Sulcken byzomē Heerschappers macht
is dan d'oprechte wijshepdt en booz-
sichtichepdt/die de Steden/oft Stadts
Doozten bewaert/'t wile met de hooz-
nen van goudt / op de Doozten ghebe-
stigh/wozt aangewesen:want de wijf-
heyt oock by het louter onberderlijck
goudt wort gheleken. Nu volghet de
benouthepdt der Roomers/die vander
Pest-siecke groote schade lijdende on-
der het volck/ hebben hyn toelucht
genomen tot Phœbum, welck ons aen-
wijst / dat wy in onsen nootd oock vpe-
rig ons tot God / met oprechtster herte/
en ernstighe ghebeden/ behooren te be-
gheben/ om zyn heerlycke almoghent-
hepdt tot ghenade te beweghen : dat
oock de Heerschers behoeden toeficht
hebben op de ghemeen ghesondthepdt/
dat de Steden van allen smetpcken
franck ghesupbert/en reyn ghehouden/
met goede ordeninghen/en erbaren ge-
neef-meesters gheholpen / en versien
worden. **G**helpck dese Romeynen
deden/

Leerlijck en
fin. gevendes
uytlegh van
Cypus, met
zijn hoorne.

Leerlijck aen-
wijs op de
Romeynen
met der
Pest-siecke
besocht.

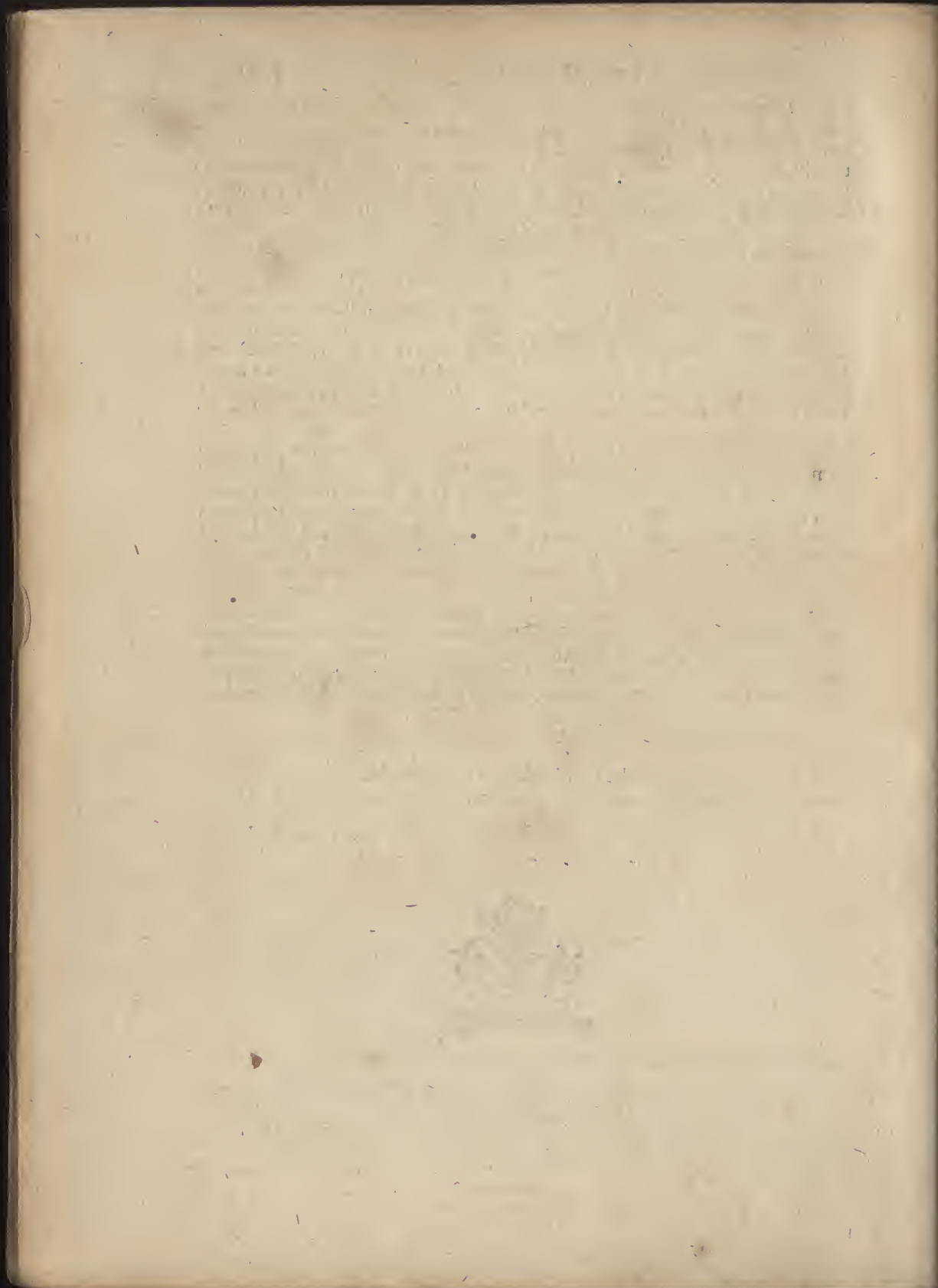
deden / die eenen Obersten met goedt gheselschap so verre reyse lieten doen / om huly en troost te gecrijgen / so datse eyndlingh den Esculapium, Godt der ghenesinghe / en de gheineen gesontheit vercreghen. Wy hebben doozhenen in't tweede Boeck van Esculapij hercomst / en betepckeninghe beschreven. Eyndlinge onsen Doet verhaelt den lof van Iulius Cæsar, en syn Hemel-baert / welke oock ghelijcke meeninghe heeft van d'ander Hemel-baerden hoor verhaelt. Aldus comt hy sluytlijck / tot den lof van Keysers Octavianus Augustus, den soon oft vercozen erfgenaem van Iulius Cæsar, den welcken hy Vader en heerseher noemt der gantscher wereldt. In zynen tijdt leefde onsen Doet / die hem oock niet vergeefs en looft: want hy een vreed-liebende Keysers was. Tot op zynen tydt hadde de stad van Room seer toeghenomen: doch sonderlinghe dooz hem / die 't Rijck vermeerderde / en in rusten bzacht / en heeft de Stadt Room die hy vondt van doncker gebacken steen / gheheel gemaectt blinckende van schoone Marmoz-steenen / en de beroerde Weerelt ghestilt / verbullende Aerdrijck en Zee met den lieflijcken en spoedbzuchtighen vrede: In welcken stillen en soeten tijdt / van woorszchick des onversierden almach-

tigen Gods voorszien / den recht vreed-samen Coningh is den sterflijcken verschenen / en comen nooden tot een onverstoozlyck eeuwigh vreedsaem Coningrijck / en heeft in eē of twee woorden begrepen zyn lichte ende aldersoetste wetten / die in volcomenhepdt / oprechtichepdt / goethepdt / en uptnemende wijshepdt / overtreffen alle leerlingen / wijshept en wetten der vernuftigher Doeten / Philosophen / en Wetghebers / die opt ter Werelt waren. Want in dit eenig woort / Bemint / oft hebt Lief / is meer Wijshepdt / als in Mercurij pplers te binden was / oft als d'Egyptische Priesters / oft grieckische Meesters / Solon, Licurgus, Pythagoras, Plato, Numa Pompilius, oft ander Gheleerde hebben connen hpbzengen / oft als in de Roomsche twaelf Wet-tafelen / Sibyllæ Boeken / oft elder was begrepen / oft te bespeuren. Den alleen wijzen Godt maect ons tot de eeuwighen Bzorgherschap in den Hemel bequaem / en weerdigh 't onderhouden zyn wet der liefden / die van gantscher macht aen zyn almachtichepdt beginnen / en eynde / en met aen den eben / het eyghe eben ghewenschte in volcomen wesen te bewijzen / daedlijck blijcken moet / Amen.

Eyndt des vyfthienden, en lesten Boecks.

Een is noodigh.

**Aytbeeldinghe der Figure-
ren: waer in te sien is/ hoe d'Heydenen hun
Goden uytghebeeldt / en onderscheyden hebben : hoe d'Egypt-
sche pet beteyckenden met Dieren oft anders/en eenighe
meeninghen te kennen gaben/met noch meer
omstandigheden.**

Alles seer nut den vernuftighen Schilders, en oock Dichters, hun
Personnagien in vertoonighen, oft anders,
toe te maecken.

*By een ghebracht en gheraemt, door C. van MANDER.
Schilder.*

t'AMSTERDAM,

Door Cornelis Lodewycksz. van der Plasse/ Boeck-
vercooper aende Beurs/ in d'Italiaensche Wybel.

ANNO 1616,

*A*lhoewel eeniger meeninge in der daet waer achtich bevonden
werdt, dat luyden van eenderley neeringhe malcanderen af-
gunstigh zijn: So en heeft, oft en behoort te hebben, de swar-
te vuyle nijdicheyt gheen plaetse by den Schilders, om onder-
linge d'een den anderen te hinderen, oft terghen: want den
aerdt onser Consten daer toe te edel is, soeckende oft lievende
haers gelycke, dat is, belectheyte, en vrientlyckheyte. En ghe-
lyck Plutarchus vrientfchap seght te wesen, ^{tedelste in der Natuere,} soo is onse
Schilder-const geern ghemeensaem met so edel deught, om dat den Schilder- gheest,
gelyck oock des Poëten, geen so giftige beroeringen en kan verdragen, maer geern
gerust en stil is, om dat door sijn heymlyck werck d'inbeeldingen inden ghedachten
eerst hebben t'overleggen en te besluyten, als in een Borgherlyck Stadts Raedt-huys,
wat daer nae de handen, als ghehoorsaem dienaren, hebben uyt te richten oft te
doen. Wort nu den aert onser Consten gewelt gedaen, door gebreck oft onvolcomen-
heyte, dat somtijts onder die van der Const soo yet misvalt, oft dweers raectt voor
te comen, door het haet-voedighe onverstandt, dat is niet loflijk: doch weet V. E.
wel, dat sulcx noyt tusschen onse kennis en vrientfchap-houdinge, van over ontrent
twintigh Jaer, yet is gheweest, dan een hertlycke toegenegentheyt elckander lief en
nut te doen, en onderlinge vrientfchap en weldaet te bewijfen. En tot een volher-
den, en om sulcx noch meer te bevestigen, heb ick genegen geweest eenich teycken,
na mijn geringe vermogen, te toonen. Daerom ist dat ick V. E. dees uytbeeldingen
der Figueren nu toeschrijf, te meer om dat ick niemant in onsen tijt en weet noch
kenne, door wien men so veel aerdige versieringen, en sin-rycke uytbeeldinghen, te
wege gebracht siet: verhopende dat het aenghenaem sal wesen. En dat V. E. die tot
noch alleen uyt sijn eygen geest, en vindinge so hcel uytnemende dingen heeft voort-
gebracht, dese van my by een vergaderde schriften lesende en siende, verweckt sal
worden yet daer meer by te voegen, oft beneffens uyt sijnen vloeyenden geest voort
te brenghen. V. E. neme dan dees mijn willige goetgongsticheydt met goeder herten
aen in danckbaerheyt, siende niet so veel op den cleen gaef, als op het gene sy daed-
lyck aenwijft en beteykent, dat is, mijn vrient-houdige genegentheyt, waer door
ick wensch, V. E. lange gesontheyt en welvarende blijve.

- Van V. E. willigh Dienaer en vrientd

Carel van Mander.

Van de Wtbeeldinghen der Figuren / en Hoe de oude Heydenen hun Goden hebben upt- ghebeeldt / en onderscheyden.

Door C. V. M.

Het eerste Boeck.

EN aenhang der
Beeldē / oft dat
mē heeft begon-
nen Beeldē ma-
ken en eeren / die
tijdt is heel wit
en grouw van
ouderdom / met
menichte van

hoorn-kerben / en Jaer-rimpelen / ober
langh vooz by ghestreken. Het zyn
eerst met den Beelden in ghedacht be-
waert geweest de gedaenten der mach-
tiger / wijse / en wel heerschende Conin-
ghen / en Nammen / die vernuftigh noo-
dighe vonden op hebben ghebracht tot
t gemeen nut; Sulcke weldaders der
werelts beeldē zyn in so grooter weer-
den gheweest by den volcke / dat het
misbypck is ontstaen / welck tot eeren
en aanbidden hitsende / dock d' Offer-
byeren heeft aengestockt / geblasen / en
d' opstijgende Altaren met d' Offer-
handen doe smocken. En hoewel vele
soo berooft van sinnen niet en waren /
datse meenden / dat den onstenlijcken
eeuwigen God hadde als de Menschen /
hoofft / handen / voeten / en ander aerdt-
stoffige lidmaten: Zoo hebben sy beel-
hun Beelden ghemaect als naeckte
menschen / willende daer mede aenwij-
sen / dat God is geheel gheest en reden /
om dat geen Dier nader was om sulcx
mede aen te wijzen als den Mensch / die
hoben alle schepselen eenen Godlijcken
geest / en de reden deelachtigh is. Met
het naecht maken der Beelden willen
sy oock uptgebeelden / en bewijzen / dat

de macht der Goden was naecht / en
openbaer vooz een peggelijck / en datse
warē bloot en supder van alle misdaet /
oprecht van herten / en onbebleekt var-
list en bedroggh / waer in de Menschen
hun mosten na bootsen / en ghelijck we-
sen. Het onberheven beeldt-werck de
Schilderje / is oock heel vzoegh / met
een schoonderwigh blijde aenschijn /
des menschen verlustendē gesicht / sin /
vzoepck comen vermaken / ghemeen-
plaetsen / Kercken / Stadt-hupsen / en
wandel-gangen herseierende. De ghe-
daenten der Goden zyn oock in gesta-
ten en met teekenen onderscheydē ge-
worden / sommige oudt / sommige jong
van wesen / Man en Vrouw kumbigh /
sommighe kindtsch / en sommige clern
Goden / half beestlijck / hebbende oock
verscheyden wapeningen / als Blijem /
dyp-tandt en twer-tandsche Gaffelen /
Slanghden stock / Helm / Schildt /
Sweerd / Vijcke / en oock verscheyden
Dieren ontrent. Dese Goden beeldē
zijn oock ghetrocken geweest tot ver-
scheyden staten / aerden / en ghenegent-
heden der menschen / so dat vuple snoo-
de zonden oock hun patroonen en Go-
den hadden. Niet en werct ick offer ter
werelt yet schier was / dat zijnen God
niet en hadde / en alles wat sy hebben
connen uptbeelden / met eenige byboe-
ginge oft teekenen / hebben sy te weghe
gebracht. Waer vā de eerste besonder-
ste aenbanghers zyn gheweest / die van
Egypten / welcker naetreders Gye-
ken / en ho reymen / oft immer de Tuf-
caners / zyn gheworden.

Hoe sy de eerste Godtheden / ofte beginseien der dingen / hebben uptghebeeldt.

DEn eersten Dader van allen / roet
den Petrusschen Doet Boecatus,
en ander / Demogorgon. Dese was

geschildert als een bleeck / berimpelt /
grau-hapzigh / en barndigh ont Man /
met georwmosch belectt / en bescha-
dwt

Wat met de
naecktheyd
der Godlijc-
ker Beelden
was aenghe-
tweent.

Demogorgo.

Van de Wtbeeldingen der Figuren,

Dulwt met vochtighe mist-wolcken/
ligghende luyflick in het voozste deel
van een dobbel Spelonck oft kuyl.

De Eeuwic-
licyde

Ter eender zyden hadde hy de Eeuwic-
hepdt / al in het groen ghecleedt / om
datse altydt jeugdiglyc blyft: Dese had-
de een groen blinkende Slanghe / die
eenen ronden kintck maeckende / den
steert hadde in den beck : Want haer
hoofst was ghelijck een Sperwers.

Den Chaos.

Op d'ander zyde van hem was den
Chaos, die sommighe oock den Demo-
gorgon achteden te wesen : Dit was
soo ghemaect / ghelijck eenen onbe-
supsden hoop / sonder soo volcomen

D'Aerde.

Mensch ghedaent te hebben. Wt des-
sen verhaelden kuyl quam op stijghen/
met bloemkens en vruchten ghetert/
de veel-bozstige Moeder d'Aerde.
Demogorgons Dieren/oft trecht-peer-
den/waren twee Draké. Achter hem/
in de diepste en donckerste Spelonck/

lagh den swarten Erebus, zijn soon/ en
de Nacht/dochter der Aerden/hebbende
in den armen twee kinderen: Zuden
slinken/eē slapende wit/ dat den slaep
was; en t'swart op den rechten/crom-
voerigh / was de doot. Dese Moeder
Nacht hadde 't hoofst met mancoppen
beleet / op den schouderen twee groo-
te swarte vleughelen / daer sy d'aerde
mede omhelse / en scheen te vliegghen.
Dese Nacht schickte oock veel swarte
droomen van haer upt : Sy was oock
swart / van haer cleet is wat blinken-
de / en soo beschildert / datmer de ver-
cierselen des Hemels in siet / de Ster-
ren haer dochteren volghen haer nae/
soo doen den Slaep / en de Droomen.
Sy heeft eenen waghén met vier ra-
ders / welck de vier deelen der Nacht
aentwysen. Tibullus seght van den
Nacht aldus:

De Nacht, en
des Nachts
kinderen, de
slaep en de
doot gebroe-
ders.

Speelt, want alree den Nacht spant aen zijn Peerden swert,
En 's Moeders waghén volghet, oock menigh schoon ghetert,
Den Slaep volghet, maer niet snel, al stil met traghe leden,
Sijn vleughels zijn tanneyt, heel onghewis zijn treden,
Hem volghen Droomen swert, die liegich zijn van aerdt.

Dus hadde den Slaep oock vleughe-
len met sachte vederen / daer hy den
Slaper mede thooft bedeckte: hy was
jong geschildert / wesende boozde sterf-
lijckeden behaeghlijcksten der Goden.

Droom God
zyn huys, en
Droomen.

Hy hadde twee cleederen / t' bobense
wit / en 't ander swart : Hadde eenen
doorschijnenden hoozn / daer de waere
Droomen upt vliegghen / en eenen van
eenen Elephant / daer de logenachtige
upt vliegghen / soo wy in d'Wleggin-
ghe Metamorphosis in't elfste Boeck
hebben verclaert. By de valsche jon-
ge Droomen / waren oock geschildert
onbuchtbaer Boomen / met stupben-
de oft ballende bladeren / om dat ten
Berst de Droomen meest ijdel zyn.
Ovidius schildert het Droom-Godts
huys seer natuerlijck / en hem op een
Eben-houtsche Bedstede / onder een
swert deksel : Hebbende om zyn oor-
ren menichte van Droomen. Eenen
van zyn sonen / oft dienaers / Morpheus,
can hem alleen in Mensch veranderen:
Fobetor in beesten : Phantafus in aerde/
water / bergghen / en ander onbeselde

dinghen. Het Jaer wordt oock met
de Slanghe aenghewesen / soo wy in't
volghende Boeck verhaelen : Oft met
twee Slanghen / d'een om d'ander ghe-
wonden / oft met den steert in de mont/
ghelijck d'Eeuwichepdt / maer sonder
Sperwers hoofst. De Patuere / en de
moeder Aerde / worden veel op een wij-
se uytghebeeldt / met veel bozsten / veel
Dieren by hebbende / en op 't hoofst een
Croon van thozens. D'Aerde was
oock boozmaels uytghebeeldt met de
Koe / die Argus hoedede / Argus booz-
den Hemel verstaen / die met zyn oog-
gen-sterren haer aenschouwende waer-
nam / en Mercurius de Sonne nam den
Sterren wegh / dooz haer schijnende
licht / oft Diamanten sweerdt / waer
by de claerhepdt der Sonnen wordt
verstaen / 't welck oock wort ghesee-
ten Chrysaor, dat is / het blinkende
gulden sweerdt van Apollo. Als men
oock uytbeelt de Aerde / in een der vier
hoofst-stoffen / wordt haer daerom / en
om dat het een swaer aerdsch Dier is /
de Koe by-ghewoeght.

Het Jaer

Nature en
d'Aerde.
Mercurij
Diamanten
sweert, en
Chrysaor
wat het is.
De Koe voor
d'aerde, oft
de Aerde een
Koe byghe-
woeght.

Van

Van Coelum.

Coelum, oft
den Hemel.

DEn Godt Coelum, oft den Hemel/
soon van Aether (ander segghen de
Aerde) en den Dagh/ den Vader Saturni,
was uptgebeeldt een vroplijck
Zonghelingh / met zijn blaewu cleeft
vol gulden Sterren / hebbende op zijn
hoofst een Croon van Saffieren / en in
de hant es krupck / daer een blammen-
de vper upt quam. Hy sadt op eenen
blauwen clood / waer op de Hemelsche
Beelden tot 48. waren gheschildert.

Fabulen
ā Coelum.

Sijnen waghen was ghetrocken van
den grooten en cleenen Wyden eenen
hebbende seven Sterren / en den ande-
ren eenentwintigh / op hun lijf gesaep /
en gheedeft. Daer worden op zijnen
wagen oft anders van hem seve histo-
rien gheschildert. Erst / daer hy van
de Moeder Aerde wordt ghebozen.
Tweedst / daer hy met zyn Moeder
Aerde hoeleert / daer Coelus, Saturnus,
Briareus, Gyges, en eenē hoop geslachts
van quam. Dierdst / daer Coelum dese
kinderen / Ciclopen, en ander gezocht /
sluyt in den kuyl der Aerden / op datse
de Locht niet souden sien. Vierdst /
daer de Moeder Aerde den kinderen
verloft / en radet hun aen den Vader te
wreken. Vijfde / daer Saturnus s' Va-
ders manlijckhept afsnijdt / met zyn
Broederen hulp / op d' een syde / daer
van het bloedt de Raserijen en Reusen
wieffen / ter ander / Venus van het selve
bloedt / en schymt der Zee. Sest / daer
hy tegen den Titans hem toornigh aen-
stelt / datse hem geen hulp doende / had-
den laten lubben. Sevenst / daer hy
vanden Atlantische wozt aengebeden /
met Altaren / Kercken / en Offerhan-
den ghe-cert.

Van Saturnus.

Saturnus.

Saturnus was uptgebeeldt / heel mit
Svan ouderdom / rael en bloodthoof-
digh / qualijck gecleedt / met een sepsen
oft sickel in d' een handt / in d' ander een
cleeft / met eenen steen in bewonden /
die hy in de mondte scheen te steken / en
hadde ontrent hem vier cleen kinderē.
Sijnen waghen was ghetrocken van
twee groote swarte Ossen / op zijnen

Wage Sa-
turni.

waghen gheschildert vijf Fabulen.

vijf Fabulen

Erst / daer hy by de Pmpye Phyllira
van Ops wordt betraeyt / en in Peert
verandert wordt / schynende den Cen-
taure Chiron van dees versaminghe te
zijn ghecomen. Tweedst / zyn verfa-
minghe met de Latische Enochia, daer
t'eender dracht af quam en Janus, Hym-
nus, Felices, en Feltus, en daer hy den
Menschen leert Wijngaert planten / en
Wijn maecten / elder was / daer Janus
comt in Latium, en leert dat rouw volc
zijns Vaders bont / te weten / den Wijn
ghebropcken / elder / daer sy dronck sla-
pen / en wacker g'eworden / meenende
van hem vergifrigt te wesen / hem doot
steenighen. Daer van Saturnus hun
om plaeght met de Pest / en sy hem met
bidden vzedighen / hem eenen Tempel
op de Tarpea herg bouwende. Dierdst /
daer hy meenende Iuppiter eten / hijt in
den bedoekten steen. Vierdst / daer
hy den Vader lubt / als verhaeldt is.
Vijfde / daer hy van den Titans geban-
ghen / en van Iuppiter wozt verloft. Op
zijn Kerck maectemen eenen Triton,
zijnen Kerck-hoorn blasende / oft maec-
ten hem met zijnen dobbelen Wisch-
steert by Saturnus also blasende / bewij-
sende dat de gheschiednis beschrijvinghe
is begonnen met den tijt / welck Sa-
turnus is / en desen blasenden Triton, de
histooy beschrijvinghe. Wy hem was
oock geboeght de Kuyshept int groen
gecleedt / hebbende op haren arem een
wit Armijntgen / met eenē gulden half-
bandt / en Topase ghesteeenten : sy was
oock met een doozschijnigh geel cleeft
bedeckt. Oock wasser de Waerhept
by / een schoon naeckte Maeght / met
een wepnigh blinkende en doozschij-
nighe doecken becleedt. Daer was
oock de gulden Cenwe / een schoon
naeckte Maeght / met eenen gulden
clood / en sy herciert met alderley
vzuchten. Daer waren oock / die Sa-
turno vier vleughelen gaben / twee op
de schouderen / en twee op 't hoofst / dat
met een Croon verciert was.

Triton

Historie bo-
schrijft

Kuyshept

Waerhept

Gulden Cen-
we.

Van den Ocean.

DEn Ocean, die oock Vader der
Goden / en oorzongh aller din-
ghen

Van de Wtbeeldinghen der Figuren,

ghen was gheheeten/zijn Beeldt was dat van Neptuno niet seer onghelyck. Hy was gheschildert van groenachtighe lijfverwe/ met grooten baerd/ en langh hayz/ al nat/ en vol kieck-hoornen/hebbende in zyn hand eenen groulijcken Zee-hondt. Techys zyn Vrouw/ oock oudt en wit-hayzigh/was by hem/ hebbende eenen grooten Wisch. Sy hadden by hun veel Water-Pymphen/ en Zee-Goden: Hun waghen/ ghelyck een Zee-clip/ was van Volphinen ghetrocken. By hun waren de Slangh-hayzige Gorgonen, hun dochteren wesende/ oock Scylla en Carybdis, met de witte Galatea.

Cybele.

Cybele, de
Aerde.

Cybele, die de Moeder der Goden wort ghenoemt/ oock Rhea, Velta, Ops, en Tellus, oft d'Aerde/ was gheschildert met een cleedt vol crupden en bloemen/op 't hooft een croon van thorens/ in de sincke handt eenen Scepter/ in de rechter eenen Sleutel/ om bewijzen datse 's Winters ghesloten is/ en datse in den Lentē de zaden en crupden laet upt comen. Haren waghen was van twee Leeuwen ghetrocken: Op haren waghen waren gheschildert vier van haer historien. Eerst/ daer de Westaelsche Claudia 't Schip daer Cybele in is/ alleen boozt treckt. Tweest/ daer sy Cybele wort ghezacht binnen Room ten huys van Scipio Nasica. Dierdst/ daer sy in Phrygien wort besocht van Ceres. Vierdst/ daer sy in Egypten bliedt booz den felle Keusen/ en in Merle wordt verandert. By haer waren een deel ghewapende Corybanten.

Van Ianus.

Ianus.

De Sonne.

Ianus was ghemaect met een twee Iaensichtich hooft/ en daer op een Croon/ in de rechte handt eenen sleutel/ in d'ander een stafken: Zijn een aensicht is jongh/ en t'ander oudt. Hy wordt gehouden booz de Sonne/welcke wederzijds de weerelt ran sien/ sonder haer om te keeren. Den staf bewijst/datse de werelt heerscht/ en ontslypt met den sleutel/ datse den dagh

opent/en 'tsabants sluyt/ als den nacht met duysterhepdt de Aerde oberdeekt/ de Sonne begint en eyndicht van gheleicken het Jaer/ in twee deelen dat beleedende/ te weten/ in Winter en Sommer/ so datse het jaer sluyt en ontslypt: Waerom d'eerste maent na Ianus wort gheheeten: Deest oock de ronde steert/ blytende en Jaer betepckenende Slan- ghe. Leest van hem in d'uptlegginghe Metamorph. in't 14°. Boeck.

Iuppiter.

Iuppiter

Iuppiter was ghemaect/ hebbende op het hooft een blinkende Croon/ met een claerschynde lamper/ van Pallas eertijts geweven/ dat hem hing tot op den schouderen. Hy was al in wit gheleedt/ dan hadde eenen glasclaren mantel vol glinsterende Sterren: hy hadde in zyn handt twee clootkens/ deen van goudt/ d'ander half silber en goudt: In de sincke handt/ een Bele met seven snaren: Zijn schoenen/ waren van groen Smaragghden: Het cleedt daer hy op sat/ was ghemaect van Pauw-pluymen/ tredende onder voet eenen dyptandt. Hy wiert oock uytgh'beeldt half naect/ met een hayzlockigh hooft/ en dicken baerd/ hebbende den blickem/ en by hem den Arendt. Synen waghen was van twee Arenden getrocken/ daer op waren gheschildert vijf Fabulen. Eerst/ daer Iuppiter Europa ontschaect. Tweedst/ Ganimeden. Dierdst/ daer hy hem versaeint met Agina, Dochter van Asopus, in yper wesende verandert. Vierdst/ in goudt-dyppelen/ in de schoot van Danaë. Vyfost/ de verlossinghe Saturni.

vijf Fabulen

Neptunus.

Neptunus was oock ghemaect met een Croon op 't hooft/ hebbende in zyn handt den dyptandt/ en by hem de Pymphē Salacia zijn Hupsvrouw/ die seer wit beschuynt was. Synen waghen was een groote Zee-schulpen welcken was getrocken van twee Zee-peerden/ die achter Wisch waren. Booz zynen waghen gingen/ den gebaerden Glaucus, den ouden Protheus,

en blasende Tritons, Eolus met den winden/en sulck geselschap. Neptuno was oock ghegheven een ploegh-ijser/en het voerste deel van een Schip.

Van Apollo.

A Pollo by eenighe was ghemaect met eenen scherp afoopenden langen baert/dragende op zyn hooft eenen kozf. Hy hadde eenen wapen-rock oft harnas aen; in de rechter hant een pijcke/topperse wesende eē overwinning-beeldt: in zyn slincke hant hebbende een tuyltgen met bloemen; op den schouderen eenen mantel/waer in 't geslanghede Medusen hooft was gheschildert: ter sijden hem oock eenighe Arenden/die te vliegen schenen. Voor zyn voeten hadde hy d'z' Vrouw-lichamen met den hoofden en armen/welcke d'z' waren van een Slanghe dicht om en om ghewonden. Den baerdt beteckende den strael der Sonnen: den gulden kozf op het hooft/het Hemel-byer/waer van men acht de Sonne te zyn ghemaect: de pijcke en harnas/betekenen Mars: want met Mars was oock de cracht der Sonnen beteyckent/en met de verwinninghe der Sonnen/Deught. Het bloem-busseltgen wijst aen/de groote schoonheydt der dinghen/welcke de hemelijcke Sonne-cracht/die alles doet zaedt hebben en wassen. De Vrouw/met twee benesfens haer in een Slanghe ghebonden/was d'Arde te verstaen. Hy was oock ghemaect jongh/en sonder baert/met schoon gheel hazz/naect/met eenen purpur mantel/met harpe/boghe en pijlkoek. Sijnen gulden waghē was getrocken van vier seer snelle Beerden; waer van de verwen zyn beschreven in het begin van tweede Boeck der Wtlegginghen Ovidij: in desen waren seben Fabulen. Cerst/Phaetons val: Tweedst/de doot van Python: Derdst/Marshas billinge: vierd'z' zyn Dec-hoe-dinghe by Admetus: vijfd'z' zyn blucht voor Tipheus, in waef hem veranderen: sest/zyn veranderinghe in Leeuw/en Gier: sevend'z' zyn onghewallighe liefde met Daphne, die in Louwer veranderde.

Apollo.

Den wagen van Apollo, met se ven Fabulen.

Iuno.

I Vno was gemaect sittende op twee Leeuwen/houdende in d'een hant eenen Coning-staf / in d'ander een spille/hebbende op't hooft schijnende stralen. Den Scepter soude sy hebben/om dat se Goddinne des rijdoms is. De pijcke was voortijts/eerme Beelde bondt vanden Heydenen aengebeden/daerom veel den Goden noch bygeboeght. Den Pauw was haer Doghel / en waghēpeerde/willende geseyt zyn/dat de rijdommen de herten na hun trecken/ghelyck den Pauw met zyn schoon vederen d'oogen doet. Iuno was seer pachtigh in haer d'acht: sy hadde een seer schoon bloepende root purpur cleedt / en eenen blaetwen mantel/over al vol Beeren/Ghesteenten/en Juweelen.

Iuno.

Den rijckdom.

Venus.

V Enus was beeltijts heel naect gemaect; want die Venus in onkuyphet dienē/wordē gebloot van rijdom en eere: haer wagen-peerden zyn witte Duyven/en Swanen. Voortz haer cleederē warē van de Gratien gewebē/haer cleet was van een vroplycke groē verwe/haer ondercleet schoon geel/geborduert met goudt/silver/en Hemels blaetw/maer alles soo heel dunne/dat wanneer daer den wint tegen blics/mē con al de schoonheydt van haer wel ghemaecte leden sien: haren riem Cetus was seer constigh geworcht. Leest hier van in't vierde Boeck der Wtleggingē Ovidij, daer noch meer omstandicheyt van Venus wort ghelesen. Sy is ghecroont met kroosen/want de kroos die haest vergaet/beteyckent den wellust der liefden/die haest vergaet.

Venus.

Minerva.

P Allas hebben wy b'eedt genoegh beschreven/ in het vijfde Boeck onser Wtlegginge: sy hadde de gulden Helm/bekranst met een Olijstackshen: sy hadde d'z'perlep cleederen van verscheyden verwen/als purpur/blaetw/en wit/waer op de Grieksches letteren waren gheborduert / en alderley deughden. Haren Doghel was den Ol.

Pallas.

P

Mars

Van de Wtbeeldinghen der Figueren,

Mars.

Mars. G. **M**ars waghen was van twee Peerden / vrees en verschrieken / ghetrocken : sommighe meenen / van twee Wolven / om dat den Wolf zyn dier is. Hy hadde harnas / schildt / sweerdt / en pijcke / en eenē bloedigen mantel. Dooz zynen waghen vloogh de veel-ooghde Fama. Leeft van hem int vierde Boeck der Wtlegginghen.

Mercurius.

Mercurius. **M**ercurius was uptgebeeldt oft geschildert / een schoon Jongeligh sonder baert / al naesit / uptghenomen dat hem eenen cleenē mantel den schouderen afhingh : Hy hiel in zyn rechter handt eenen Bupdel / rustende op thoost van eenē Bock / die by zyn voeten lagh : in de linker handt hadd' hy zynen gheslanghden valstock : hy hadde coek by hem eenen Haen : voorts zyn hielwiercken en zyn hoost- vleughelen / gheleijck wy hem beschreeven hebben in het eerste en elfste Boeck onser uptlegginghe Ovidij. Eenighe maerken zynen waghen van hanen ghetrocken : ander van twee Opbaers. Dat hy den Haen by hem heeft / is / om dat hy Godt der Coopmanschap / des gewins / en schier van allen consten is / daer de Menschen blijgh en waeckende in zyn / als den Haen / die vooz de wakentheydt wort gehouden. Sommighe meenen / dewijl Mercurius wort verstaen te wesen de reden / en 'tlicht / dat tot kennisse der dinghen aenleypdet / dat den Haen aenwijst / hoe wacker / sozghvuldigh / en blijgh de wijzen behooren te wesen : Want 't is hun niet voeghlyck den nacht over te slapen. Wengaende d' Opbaers / dewijl zyn Slangh-roede oft valstock beteykent vrede / en die allen twist doet neder ballen : soo is te weten / dat by den vrede behoort eendracht en getrouweicheyt / daer eenighe d' Opbaers voozen nemen tot een teycken : ander de Krage / die haer wederpaer verlozen hebbende / altijt weduw soude blyben / soo Elianus ghetuyghet. Sy maecten oock sommighe Mercurij beelde viercant / stellende zyn hoost op eenen viercanten steenen

Plaer / gelijck een Terme / dese hietmen Hermes. Eenighe willen segghen / dat dit bewijst de cracht en bestandicheydt der reden / oft der deughtsaemheyt / en dat haer rechte naevolghers van der avontuer niet beweegt en woorden / het sy hoe hardt sy hun teghenvalt.

Hermes.

Bacchus.

Philostates in't Casereel van Ariadne segt / datter litteekenen genoech zyn / om Dionysium oft Bacchum t'onderkennen / vooz die wat teyckenen oft bootseren can : want eenen crans van tackskens clij oft vepl / met zyn croontgens oft dzyfakens / woeghe hem Dionysius te wesen / al waer het werck niet besonders : oock de twee eerst uptcomende cleen hoozakens aen zyn hoost-slapen / toonen dat het hy / en niemandt anders en is. Het Dantther-dier is oock een van zyn teyckenen : maer dewijl hem Philostates hier minne-dronck beschrijft / gaende de slapende Ariadne betrapen / steldt hy hem upt met eenen schoonen purpuren mantel / en t'hoost met kroosfenceleedt / doch de pijcken met vepl beblochten / Hertshupden / Bacchanten / of zyn rasende Offer-vrouwen met hun Cymbelen / noch Satyrer met ruyf-pijpen (al pleghen sy hem te verselschappen) waren hier niet vandoen : jae self Pan onthiel hem van hyspelen en dansen / vreesende de Joffer te wackeren. Dese hoozntgens beteyckenen / dat den Wijn stoutheyt gheeft. Bacchus, al wordt hy ghemeenlijck geschildert jongh / en met een onbaerdich vrozplijck aensicht / is oock vooztijts stuer / wijn-brouwigh / kael-hoof dich / en met den langhen baerdt geschildert : want den Wijn omnattigh gedroncken / maect den Mensch ontfelt / mislijck / en toonigh : maer maetlijck / verheugt hy het herte. De oudtheyt wijst oock aen / dat oude Lieden d'anc-liefdich worden. Van Bacchus hebben wy byzert verhaelt in't derde Boeck der Wtleggingen Ovidij. Nu nademael dat hy den Wijn is / heeft verscheyden kinderen / byzvozticheyt / veel-woordt / ghelach / ghesangh /

Bacchus.

ghesangh/ gheroep/ ghetter/ ghebans/ ghebecht/ en meer sulck ghevolgh/ en Boecets gheselschap. Spnen Woedster daer den ouden Satyr Silenus oyden Esel/ en dergelijck gheslacht. Spnen waghcn wozt van Tpgers getrocken: den Wan zijn bondt/ en de snappighe Erster/ wozen hem toegewijdt: tgevolg der Satyren/ bewijst dongeschicthept: De Tpgers/ de wzeet hept: En d'Erster/ de los-tongichept der dzonckensschap.

Ceres.

Ceres.

Ceres hadde eenen wagen/van Dracken voort ghetrocken/ in de handt een fackel/ en Mancoppen/ oock sommijds een sicken/ daer van de verclaringhen zyn in d'Wtlegginge Ovidij in het vijfde Boeck: Was oock uptghebeeldt met een Peerden hooft/ om dat

se in Meerte was verandert/ doe Neptuneus haer gheselschap hadde/ als in't Verander-boecks upleggh te sien is. Haer Peerdtische mane oft hayz waren Slanghen/ en ander wilde Dieren/ die om haren hals speelden: Sy hadde een langh cleedt/ en in d'een handt eenen Dolphijn/ in d'ander een Duff. By Ceres wozt oock d'Herbe verstaen/ en sommijds het Ezen.

Pan.

VAn den Gept-voetighen hippelaer Pan, laet ick ghenoech zyn te hebben ghesproken/ in't eerste Boeck van d'Wtlegginge vooz verhaelt: Als oock d'ander Goden/elt in hun plaetse mach daer van gelesen worden. Wy moghen ons nu keeren tot den Dieren/ en ander dingen/ daer men yet mede can beteckenen/oft aenwijzen.

Pan.

Eynde des eersten Boecks.

Van de Wtbeeldinghen der Figuren / hoe de oude Heydenen oft Egyptenaren met de beeldinge der Dieren ende ander dingen/ verscheden meeningen hebben aenghewesen / en te kennen ghegheben.

Door C. V. M.

Het tweede Boeck

Y gedeyct/ dat ic in het eynde van het 6. Capittel der Schilder-rossen gront hebbe beloofst/ so ic tijt hadde/ te schrijvè wat breezer van de yptbeeldingen

der Figuren/ daerom heeft my goet gedocht/ dat ic soude in't cozte by ee vzenghen de beteyckeninghen/ die met den Dieren en ander tugh zyn te doen/ oyde wijze der Hieroglyphicis/ oft schriften der oude Egyptenaren / of dat de gene die van selfs geestigh zyn/ mogen hier een wepnigh behulp vnde/ eenige

beeldè hun beteycknende eygenschappen by te voeghen. Zoo sullen wy ten eersten beginnè aen het moedigste dier/ oft Coningh der Dieren/ den Leeuw.

Van den Leeu, en zijn beteyckeninghe.

M Et het hooft van den Leeu/ wozt beteyckent de wakentheydt/ en de hoede/ oft wacht: om dat hy onder alle crom-nagelde Dieren is/ die ter werelt comende/ heeft zyn gesicht: oock slaeyt hy wepnigh / en slapende blinken zijn ooggen/ en verroert altpyt zynè steert/ dat eenige meenè dat hy nimmer en slaeyt: Doch nae meeninghe van Aristoteles, isser geen Beeste die niet en slaeyt.

Wakentheydt.
Wachthou- dinghe.

Van de Wtbeeldingen der Figueren,

Cracht. Met het voorlijf/ oft het bozige deel des Leeuws / wordt beteyckent de cracht: want dese ledē zyn van dit Dier wonder sterck. Van zyn crachts wegen/wozt hy tot een Hemel-teecken gestelt: en als de Sonne daer in comt/ heeftse groote cracht.

Grootmoedicheyt. Met den Leeuw/ wozt oock beteyckent de grootmoedicheyt / gelyc de gedaent-oordeelers upt den ledē des aensichts ramen: want hy heeft een groot hooft/ seer happygh vlammente oogen/ en vout aensicht.

Heerschap. Met den Leeuw / wozt een Heerschapper beteyckent: dan ick acht/ hy een Croon op most hebben.

Rasende gramschap. Raserye en gramschap/wozt beteyckent met den Leeuw / die zyn jonghen verscheurt.

Godlycke vrees. Den Leeuw vluchtende voor eenen witten Haen / daer hy besonder van verschijnt is/ beteyckent vrees Gods: en den Haen (soo eenighe meenen) de Godthejdt.

Wijshedyt bove cracht. Den voozen ghenoech ligghende / en achter ober epndt/ hebbende boven hem eenen Vl: den Leeuw / cracht: en den Vl/ Minerva Vogel wijshedyt: oft op een Leeuws hooft eenen Vl.

Welsprekentheyten boven cracht. Den Leeuw liggende/ als verhaelt/ hebbende op 't hooft Mercurij roede/ beteyckent wijshedyt / oft welsprekenheyt boven cracht.

Deught. Des Leeuws huyt / beteyckent de deught / by welke Hercules self wozt verstaen/ die het Leeuwen huyt gedraghen heeft.

Goedertierenheydt. Wozt beteyckent met de Leeu/ die ee Man onder voet heeft/ en niet misdoet/ goedertierenheyt: want men seght/ als den Leeuw van den Mensch niet ghequact of ghewondt is/ hy te vreden is/ dat hy hem slechts t'onder heeft.

Van den Oliphant, en zyn beteyckeninghe.

Den Coningh. Den Oliphant beteyckent den Coningh/ en d'Egyptische hebbē hem daer mede beteyckent.

Godsdienlickeyt. Den Oliphant / in een water siende nae een nieuw Maen / beteyckent de Godsdiensticheyt / oft Godsbruchticheyt: want sy alle Maende hun supbe-

ren met de nieuw Maen/ die sy schijnen te eeren.

De Stier, en zyn beteyckeninge.

Maticheyt. Een schoonen witten Stier / beteyckent matichejdt: om dat den Stier den bezuchte Roepen met vreden/ en onbemoept laet.

Vanden Os, en zyn beteyckeninghe.

Borger van vreemden verdrückt. Wozt beteyckent met den Os / die van den Wolf wozt verwoumen/ den Borger van vreemden verdrückt: want van oudts mochtmen so qualpck een Os upt toornicheyt ombzenghen/ als een Bozgher.

Arbeydt. Met het Ossen hooft/ oft met 't hooft en huydt/ wozt den arbejdt beteyckent. Eenighe nemen het Ossen hoofts ghebeente met den hoorzen aen / voor arbejdt en ghedult.

Het Peert, en zyn beteyckeninghe.

Krijgh. Den Krijgh wozt met het Peerd beteyckent / nae der Poeten meeninge/ als het bequaemste Dier tot den Krijgh / wesende een moedigh/ vreesloos/ sterck/ en snel Dier.

Man, der reden behoorsaem. Ee Man der redē gehoorzaam/ wozt beteyckent met 't ghezpeldt Peerd.

Wanckelbaerheit des Menschen. Ghenecht oft Fame. S' Menschen vluchtigh leven/ wozt met half Man/ half Peerd afgebeeldt. Met 't vliegende Peerd/ wozt ghe-rucht beteyckent / 't welck vlieghe/ en doet de Bozne der Sangh-Goddinnen vloeyen/ dat is/ verweckt den Poete te singen den lof der vermaerde Mannen.

Oncuyschen Mensch. Den oncuyschen Mensch/ wozt by den Centaure beteyckent: want (seght een) alle Mensch is geen Mensch: want een die hem tot ondeught begheeft / is een Peerd. mensch.

Van den Hondt, en zyn beteyckeninghe.

Oprechten Leeraer. Den Hondt beteyckent den rechten Leeraer / die onbeschoemt moet ghestadich bassen/ de wacht houden ober s' Menschen sielen/ en bestraffen de zonden der Menschen.

Getrouwieheydt. Met den Hondt wozt beteyckent de ghe-

getrouwicheyt: Want den Hondt seer ghetrouwe is/ oock geen welbaet verghetende.

Eenen gebonden Hondt beteyckent den Krijghs-man / die zijn Hoofman ghetrouw is / en aen zijnen Eedt is verbonden.

Reuck.

Den Hondt/ die (so Cicero getuygt) uptnemede is van rieckē/wozdt by den reucke gestelt/oft daer niede beteyckēt.

Vanden Aep, en zijn beteyckeninghe.

Boofen Mensch.

Den Aep/ ofte Simme/ beteyckent den ondeughenden Mensch.

Geveynfheydt.

Den Aep beteyckent den gebeynsden/ dewyle den Aep zijn pisse strack bedeckt/ ghelijck den gheveynsden zijn ondeught. Oock heeft den Aep slechts eenich schijn van Mensch/ en is doch een Beest.

Onschamelheyt.

Met den Aep wozt oock beteyckent onschamelheyt: want hy zijn onschamel bloot lidt peder laet sien/ en ander onschamel dingē in peders aensie doet.

Van den Hert en zijn beteyckeninghe.

Onvoorfichicheyt.

Met den Hert wozt d'onvoorfichicheyt beteyckent/te weten/daer hy hem laet vanghen / tewyle hy luyf ftert nae eenen sluypfeler/ want hy de soetheyt des spels geern hoozt/ en hem selven verghet.

Vreesē.

Met den Hert/ waer boozen aen stockis kens draden zijn behanghen met roode pluyne/ beteyckent vreesē:want booztjts inde jaght waren sy soo omhanghen met stocken / waer aen roode bederen gespannen hinghen/en sy dozfen siende dese verwaepen / niet albaer door loopen.

Ghehoor.

Hy wozdt gheschildert by t'gehoor/ om dat hy zijn oozen over epnt hebbede/ seer goet ghehoor heeft: doch als hyse laet hanghen/ hoozt hy schier niet met allen/ soo dat hy dan licht te vanghen is/ soo Aristoteles verhaelt.

Vyerige begeret.

De Hinde by een Bozne/ beteyckent byerighe begheerte: want sy van heete natuure zijnde / heeft gheern haer vermaken aende Bozne.

Den Hert met afgeballen hooznen/

beteyckēt quade abontuer: welker afvallen en herwassen / beteyckent der abontueren ofte des gelucks onstabicheyt: de welghehooznde/ ghelijcken de rijcke: en de hooznloose / die hun goet zijn quijt wozden.

Quade avontuere, en wisselbaerheyt.

Van de Miere, en haer beteyckeninghe.

De Miere met een Coozen-ayz oft Dzaen gheladen/ beteyckent voorzichicheyt: want sy vergadert des Somers/ teghen den Winter.

Voorfichicheyt.

De Mieren wpsen den ghemeenen arbejdt / in hun werck malsander te hulp comende/ jae oock genoech eenen ghemeenen staet.

Gemeenes arbejdt.

Vanden Landt-Echhel, oft Egel.

Den Echhel / met sijn scherpfstekede dozstelen / op een steen ofte Altaer liggende/ met t'hoof en doeten inghetrocken/ als eenen vloot/ is te ghelijcken den Man/ die een bast en versekert gheuoedt heeft teghen alle toeballen der abontuer/hem houdende gewapent met de cracht der deuchden.

Een Man teghen den noot versien.

Van het Vercken, en zijn beteyckeninghe.

Het Vercken / liggende in't slijck/ woofen vertredende/ wozdt gheleken den Man/ die van goede zeden afgheschepden / in ondeuchden zijn behanghen heeft.

Dē ondeuchdighen.

Het Vercken beteyckent ooc den onrepnen/ oft onseplighen.

Den onreynen.

Den wellustighen / onkupsche wellusticheyt/ ende de luyfheyt: dese wozden al met t'Veerken beteyckent.

Van de Geyte, en haer beteyckeninghe.

Met de Geyte wozt beteyckent het goet ghehoor: en eenige meene/ dat se de windt inhaelt en uytblaest/ door d'oozen soo wel/ als door de neusgaten. Met de Geyt / de Satpen oock daer onder begzeppen/ wozdt d'onkupsheyt beteyckent.

Goet ghehoor.

De Geyte beteyckent de Hoere / die de jonge knechten verderft/ ghelijck de Geyt de jonge groen spruptē afknaegt/ en schepndet.

Onkupsheyt.

Lichte Vrouw.

Vande Wtbeeldingen der Figueren,

Van het Schaep, en zijn beteyckeninghe.

Gemeen, ofi secht maal volck.

Het Schaep/ oft Schapen/ word den gheleken de gemeen onweten- de Lupden. Den Roomschen Fabius Maximus, om dat hy in zijne jeught heel eensaem/ en swijghende was / en ghe- meent tot leeringhe onbequaem/werdt Schaep toegheenaemt.

Onnoosel- heyt. Sachtmoedicheyt.

T'Schaep/besonder t'Lam/ betee- kent onnooselheyt.

T'Lam beteeckent oock sachtmoedicheyt.

Vanden Ram, en zijn beteyckeninghe.

Stoutheyt, en vermetelheyt.

Met den Ram wordt beteyckent stoutheyt/ en vermetelheyt; want hy altijt is gheneghen te stooten / van als hy hooznen beghint te hebben/ en stelt hem oock teghen de Menschen/ waerom hy onder d' Hemel-teeckē mis- schien Mars oock toegepgeent is.

Krijgh.

Den Ram was een tecken des krijgs by den ouden. Als sy krijg met goede reden aennamen/sonden sy by den bootschapper eenen Ram, die sy op der byanden landt lieten.

Twee een- dingen be- geerende, oft twee Coningen malcander bestridende.

Twee t'saem stootende Rammen/ beteyckenen twee/ die een dochter by- den / oft soo yet t'samen om strjdt be- gheeren. Oft beteyckent oock den krijg tusschen twee Coninghen:ghelijck Sanna- saro wel te kennen gheeft/ in't eerste van zijn Arcadia.

Ghesont- heyt.

Mercurius, hebbende op zijn schouder eenen Ram / beteeckent ghesontheyt/ om dat d'oude Heydenen sepden/dat hy gaende om de Stadt / den Tanagreen hielp van de Pest. Sy schilderden hem daerom soo / en hieten hem Ram-drigh.

Verwinnin- ge, oft stoute wapen-daet.

Het hooft van den Ram beteeckent verwinninghe/ oft stoute daet: want Hammon, Coningh van Egypten/ heb- bende groote krijg- daden uytgericht/ droegh op zijn hooft/ aen zijn hoedt/ wyongh / oft muts / een Ram- hooft. Eenem Ammianus looft grootelijck het rleedt vanden Coningh Sapor, t'welck ergen daer het sloot / hadde een schoon goudē Ram- hooft. Sommige meenē/

Hammon hadde twee cleen hooznen aen beyde syden zijns hoofts. S'ge- lijck mochtmen meenen van Lyfima- chus, in wiens penning men zijn hooft oock siet ghehooynt met Ram- hooz- nen / die achter om zijn oozen comen/ waer van d'uptlegginghe Appiani is/ dat hy ten tpde zijns voorszadts den grooten Alexander , ee nen ontloopen Offer-stier by den hooznen batte. Ick acht of de Ram- hooften / die men te Room aen den oude graf- stee- uen/ oft soo elder siet 'ghebypct / en aerdich te passe ghebrachte tot verle- ringhe / met bloem en fruyt- festonen/ beteeckenen de vrome en stoute daden der begravene: want de hooznen/ son- derlinghe der Ossen oft Stieren / be- teeckenen stoudheyt oft cracht: want men leest: Hier mede sult ghy de Sy- riers stooten / tot dat ghys vernielt.

Vanden Wolf, ende zijn beteyckeninghe.

Met den Wolf wordt beteyckent Mars, om t'opvoeden van Romu- lus, en Hemus, die Mars kinderen wa- ren / na de Fabel. Oft om den vleesch verkindenden pver die inden strjdt is: Mijn sweerdt sal vleesch verkinden / leestmen.

Mars, oft den Krijgh.

Wordt oock met den Wolf afghe- beeldt den Roover: want oock d'oude Wijstere leerden / dat den roofschen Mensch nae dit leven in Wolf veran- derde. Men leest: van dinnen zijnt grypnde / oft roovende Wolven.

Den Roov- ver.

Wordt oock met den Wolf beteyc- kent/ Doeren argheyt: want dat volcx- handen zijn van rooven en nemen nem- mermeer moede. Oock hieten de La- tijnen de Doere Lupa, en t'Doer-huyx Lupanar.

Hoeren- argheyt.

Wordt afghebeeldt met een Man/ die den Wolf by den oozen heeft/ ee- nen twijfelachtighen Mensch / ghee- nen middel hebbende hem te blypen houden / noch niet vaerdsaem vin- dende te laten gaen. Het is byde ou- de Doeten een spreek-woort geweest/ te segghen: Hy heeft den Wolf by den oozen.

Mensch in twyfel waer hy doen sal.

Van het Panther-dier, en zijn beteyckeninghe.

Het Panther-dier / by eenighe verstaen den Luppardt / een heet dier / beteyckent dronckenschap / en is Baccho toeghewijdt: want het Panther-dier wordt van den Jaghers droncken ghemaect / die hem voozen stellen eenighen Wijn in t'veldt / daer het seer lustigh nae is / valt droncken neder / en laet hem banghen.

Van het Tyger-dier, en zijn beteyckeninghe.

Met het Tygher-dier wordt verstaen wreetheyt. Maer daer sy Bacchi waghē trecken / wpsen sy / dat dooz den Wijn des wreeden geest wozt versacht / als hy maetlyck wozt ghedroncken (also eenighe meenen): doch onmaetlyck / maect hy de wreede wreeder.

Wozdt verstaen met den Tygher / die t'Peerdt doodet / wrake / daer den Jagher zyn jongen in t' afwesen mede had de ontvoert: welcken van den Tygher vervolght / laet ter noot een jong vallen / dat t'beest inden nest looyt draghen: en dooz zyn groote snelheyt haest weder ghenakende / laet een ander vallen / en so voozt / tot dat hy hem in een Schip berghet / en t'Peerdt moet laten / dat dan strax wozt ghedoot.

Wozdt met hem oock snelheyt / om de voozgaende oozfaeck / afghebeeldet.

Van de Beyrinne.

Ade Beyrinne / welcker jonghen beerst maer en zyn een rouwe clomp bleesch / daer men niet aen ziet als de nagelen / maer met lecken doet hebben hoofd / ooghen / en alle leden / is te verstaen / dat den Mensch zyn gheslacht niet moet laten opwassen / ongeschickt en wanschapen nae dengheest: maer met onderwysighe tonghe / volcomen ghedaente der goede zeden gheben.

Met den Beyz wozt oock afghebeeldt de tooznichheyt: want dit Dier hem seer heftigh en wreedlyck vergramt.

Den Ezel.

Den Mensch uytghebeelt met een Esels hoofd / beteyckent onberstandt: want den Esel is seer onberstandigh / en vergheelyck.

Den Esel beteyckent oock luyheyt. Hy wozt vergheleken den ondersten Molen-steen / die altijt stille licht. Met den Esel wozt oock beteyckent geduerighen slaesschen dienst.

Den Muyl.

Met den Muyl wozt den Bastaert beteyckent.

Den Kemel, oft Kameel.

Met den Kemel wozt uytghebeeldt den heel rijcken Man (so Origenes segt) den Kemel is oock het cromste en onbolligste Dier dat men vint: hem wozen veel knien en dgien toegeschreven / gelijck den rijcken veel vermagg. Met den Kemel wozt oock den deughtsamen lydtsamen Man vergeleken: want hy sterck / is bereyt te dragen / knielen deneder om t'last op hem te laden. Den Kemel geswolgen en de Muggē uytgespoghen / wozt van eenighe verstaen / dat den Verlosser / die ons last op hem nam / den Kemel is vergheleken / en de uytghesifte Mugghe den Moozder Barrabas.

Den Haes.

Met den Haes werdt de wakentheyt uytgebeeldt / om dat hy met open ooghen slaept: zynen Griekschē naem brenghet mede kijcken / oft aenschouwen. Met den Haes wijsen eenighe oock t'ghehoor aen / om zyn groote ooren wille. Hy beteyckent oock eensamenheyt: Niet alleen is hy geern uyt het volck: Maer hy is altijt alleen in zynen legher. Met hem wozt de vrees beteyckent: want hy een seer vreesachtigh Dier is.

Den Vos.

Met den Vos wozt beteyckent schalckheyt / oft een schalck Man. Een Vossen hupdt met een Leus hupt tsa men

Dronckenschap.

Wreetheyt.

Wrake.

Snelheyt.

Kinder opvoedinghe, oft kindertucht.

Toornicheyt.

Onverstant.

Luyheyt.

Bastaert.

Den rijcken deser Werelt.

Deught en lijdtsamenheyt.

Wakentheyt.

Gehoort.

Eensamenheyt.

Vrees.

Cracht en Schalckheyt.

Vande Wtbeeldingen der Figueren,

men genaeyt oft ghebonden / betepcken
nen loofsheyt en cracht.

Den Mol.

Blintheyt.
Willigh
onweten-
heyt.
Ghehoor.

Met den Mol woxt de blintheyt be-
tepkent: oock bliende oft niet lieben-
de t'licht der Sonnen/ verstaetmen by
den Mol / die willens niet willen we-
ten. Hy betepkent oock gehoor: want
hy verre hoorst / te meer hy in oft vast
aen d'Werde is.

De Ratte.

Schade.

Met de Ratte/ die een schadich Dier
is/ woxt betepkent de schade/ oft het
verlies.

De Katte.

Onrecht-
veerdigen
Richter.

De Katte betepkent een onrecht-
veerdigh Richter: want sy is dickwils
in huys schadigher als de Mussen/ die
sy als meesten dies/ om hun dieverige
straffende is.

De Slanghe.

De Weerelt.
Ghesont-
heyt.

Slanghe in't ront/ met den steert in-
den mont/ betepkent de Weerelt/ daer
alles in wesen blyft door voortteelinghe.
De Slanghe aen eenen stock/ als Escu-
lapij staf/ gewonden/ daer aen den steert
het oude hupdt af hanght / beteeckent
ghesonthepdt.

Het Jaer.
Wijshcyt.
oft voor-
sichticheyt.
Ondanck-
baerheyt.

Het Jaer woxt oock betepkent met
de Slanghe/ rondt liggende / met den
steert onder de kele. Met de Slanghe/
woxt oock wijshcyt oft voorsichtic-
heyt verstaen. De Wbere/ die in't ver-
samien het Manneken het hooft afbijt/
beteekent ondancckaerheyt: en daer de
jonghe/ ter Weerelt comende/ de Moer-
der dooden/ is wzaeke/ en ondancckaer-
heyt.

Mercurij gheslanghe roede.

S'Menschen
gheboort.

D'Egyptische hebben dees Mercurij
roede bedupdt op de voort-teelinghe oft
gheboort der Menschen/ seggende/ dat
ter waren d'z Goden over de Mensch/
als hy ghebozen woxt/ den Gheest/ d'W-
bontuer/ de Liefde/ en Behoefsticheyt:
de Sonne/ booz den Gheest/ de Mane/
booz d'Wbontuer over t'lichaem / dat
de veranderinghe der toeballen is on-

derwozen: de Liefde uytghebeelt met
de bereeninghe / en onderkuffinghe: de
Behoefsticheyt met de knoop: de blic-
ken oft vederen/ de snelheyt der gedach-
ten. Met Mercurij roede/ woxt betep-
kent vrede en eendracht: dan woxt
sontijden bygeboeght den overbloedi-
ghen hoorst vol vruchten / bewijfende/
dat uyt eendracht/ boozspoedt en over-
bloedicheyt comt.

Vrede,
eendracht.

Voorspect.

Het Schorpioen.

Het Schorpioen/ dat syn vergift heyt
in den stekenden steert heeft/ beteeckent
een boos oft vrandich bedroch.

Bedroch.

Den Salamander.

Den Salamander/ levende midden
t'berlindende vyer/ wijst aen/ een vol-
dich Mensch/ oft de volherdicheyt.

vollandig
heyt.

Van Medusa.

Is te sien in d'Wlegginge op Meta-
morphosis, wat haer slangde hooft aen-
wijst: soo oock van Hydra.

Den Oyevaer.

Is een tecken van Barmherticheyt/
lyppende zyn Euders. Den Egypti-
sche Coningh-staf was boven met een
Opbaers hooft/ en onder met ee Vliet-
peerdt/ oft Water-peerdt/ bewysende/
dat Barmherticheyt te boven ghingh
wzeethcyt/ oft onbarmherticheyt. Den
Opvaer woxt ooc geboecht by luktia,
oft de gherechticheyt / dat hy eenich
recht soude doen/ dan weet niet oft ge-
ghewis is.

Barmher-
ticheyt.

Barmher-
ticheyt.
boven
wreetheyt.

De Kraen.

De Kraen / met een steen in een op-
gheheven clauw oft voet / betepkent
wakenheyt. Met hen vergaderinge
die sy houden / bewysen sy eenen ghe-
meenen staet. De Kraen / dzaghende
eené steen in de voet/ om van den windt
niet wrech ghezeven te worden/ betep-
kent wys heyt.

Wakenheyt

Ghemeenen
staet.

Wijshcyt.

Den Gier.

Den Gier/ beteeckent Liefde/ en
barmherticheyt: want in hondert en
twintich dagen dat hy zyn jonge voet/
schepdt

Liefde,
barmherde-
heyt.

D'oprech-
ticheyt, en
onnolcheyt.

schepdt hy wepnigh daer van; maer
soeckt hun aen al ontrent den nest/ en
wanneer hy niet vindt/ byt hy zijn d'ghe
open/ en geeft zijn jongē het bloedt/ niet
mogende lijden datse gebzerck hebben.
Waerom men van oudts den Gier op
het crups stelde; Want van den
Pellicaen leest men niet/ dat hy zijn
jongen met zijn bloedt spijst. Den Gier
is oock den rechtbeerdichsten van alle
crombeckte roof-voghelen; want hy
roert niet aen dat leeft/ dan het doo-
de/ daer hy mede te vreden is; Hy be-
derft geen vzychten/ noch hindert geen
sāme Dierē/ wesenende n3 moordich van
aerdt. Plutarchus noemt hem onnoosel.

Van den Arendt.

De Key-
ferlijke
macht.

Den Arendt / die den Keyserslijcken
staet bewijst/ het Roomsche teycken is/
en die Iuppiter boven al ander Voghe-
len macht heeft ghegheben/ is swart:
desen is licht/ edel/ moedigh/ en sozgh-
buldich zijn vzychte te voede; desen be-
teekent de Keyserslijcke macht; want
desen voghel is Coningh inde locht/
ghelijck den Dolphijn in de Zee. Den
Arendt betepkent oock eenen veerdig-
ghen snellen geest; want hy siet zijnen
roof van verzen/ en heel leegh in een
grootē diepte/ t'welck op de veerdig-
heyt des geests wordt gheduydt. Hy
beduydt oock eenen vasten Legher/
staende eenē clauw in d'Herde/ vattēde
met dē anderē t'Schaep by zijn vleys;
oock heeft hy eenen steen in zijnen nest.

Den Phoenix.

Wt nement-
heyt.

De Sonne.

Met den Phoenix wordt verstaen
d'uptnemenheyt; ooc pleegtmen upt-
nemende Mannen in gheleertheyt oft
Const te heeten Phoenix, om datmen
maer eenen / oft zijns ghelijck niet en
vindt. Men ghelijck t by desen voghel
oock de Sonne. Desen Phoenix soude
oock (nae eenigher segghen) zijn d'ghe
openē/ en doen bloedē/ van welck bloedt
eenen wozm soude wassen/ daer den
nieuwē Phoenix van boort comē soude.

Den Pellicaen.

Den Pellicaen is een kleenen Vo-
gel/ die in een eensā bosshen hem

onthoudt; oock veel by den jaël/ inde
marassen. Daer zijnder ander die
groot zijn/ jaē (by eeniger seggē meer-
der als de Swaen. Sy leggen hun epe-
ren in eenen kuyl in d'aerde. De Ber-
bers/ soo haest als de jonghen upt den
dop zijn / gaen den nest onsetzen met
dzoogh goedt / en maecten een vper.
Den Pellicaen siende den roock/ comt
om sijn jongen te helpen/ meenende met
zijn wiecken t'vper upt te doen/ ver-
brandt de bederen/ dat hy doodt oft
ghevanghen blijft; soo dat hem eenige
maken sittende in een vper. En dewyl
hy soo veel doet/ om zijn jonghen te be-
schermen/ wort met hem de liefde oft
barmherticheyt betepkent.

Liefde, en
barmhertic-
heyt.

Den Wl.

Den Wl bewijst wijsheyt / dewyl
hy den voghel is van Minerva, God-
dinne des raedts / ende der wijsheyt.
Somnige willen / dat hy betepkent
den ghenen / die ydel wetenschap nae-
tracht/sonder de deucht te behartigen;
want desen Vogel siet inde nacht/maer
by den dach niet. Die van Athenen
hielden hem tot teecken van overwin-
ninghe. De Egyptische/ een teecken
bander doot.

Wijshede
Onnutte lee-
ringhe.
Verwin-
ninghe.
Doot.

De Kraye.

Met twee Kraeyen by een / wordt
afgebeeldet den vreedtsamē eendzich-
tigen Echten staet; want dees Vogels
maelkander seer lief hebbē. De Kraye
beteekent oock gesnap/oft veel claps/
Minerva vbandigh; want wijse luy-
den/ die met hunnen geest te wercken
hebbē/ haten tgerclap. Met de Kraye/
sonderlinghe de honte/ wort den Win-
ter betepkent. De Kraye wijst aen
een langh leven; want men seght/ datse
hondert Jaer leeft.

Vredigen
Echt.
Veel claps.
Winter
Lang leven.

Onkuyshede

De Mossche.

De Mossche betepkent onkuyshede;
want desen Vogel seer onkuysh is/ en
daerom aen Venus waghen ghespan-
nen.

De Valck.

Met de Valck wordt betepkent sMe-
schen

Van de Wtbeeldinghen der Figuren,

Den Gheest. scken gheest/die seer snel is: Want den Walck is den snelsten onder alle Vogelen; en Plato noemt den gheest gebleu-ghelt. Met de Walck / wort oock roo-berge verstaen/en dieberge: want 't is een tyran onder de Voghelen / en seer bloetgier. Eenighe / om dat de Walck alle Voghelen int bliegghen overtrest / houden hem voor de verwinnighe / oock de beerdicheyt / en vlijt; maer veel wort hy ghehouden voor de Hope / als hy thoost en 't ghesicht verstopt heeft / en dat upt dese spruck / Na de dup-sterheyt hope ick het licht.

De Duyve.

Liefde. De Duyve / oock een van Venus Wa-ghen-peerden / wort voor de liefde ghehouden: Want sy malcander schijnen te kussen. Sommighe willender een gheestlijcke liefde mede betepcken. **Eenvul-dicheyt.** Sy wort oock genomen voor d'eenbul-dicheydt / om datmen leeft / eenbuldigh als Duyven: En om datse sonder galle is / voor de goedertierenheyt. **Goedertie-renheyt.**

De Tortel.

Weduwlyc-kenfact. Met de Tortel / sittende op een doz-re sackken / word den Weduwlijcken staet betepkent. **Kuyfheyt.** De Tortel betep- kent oock kuyfheyt.

De Swaluwe.

Snappinghe. De Swaluwe wort genomen voor snapperge / oft veel gesnaps: oock voor den Lenten / om datse altyts met den Lenten weder comt. **Lenten.** Oock voor den ontrouwen vriendt: want sy is ons des Somers by / als wy voorszpoet hebben / en veel vuchten / maer 's Winters / als men den meesten noot heeft / is sy van ons gebloden. **Ontrouw vriendt.** Sy soude oock niet ha- ren nest / van sijck gemaect / aenwij- sen het Bouwmeesterschap. **Bouw-mee-sterschap.**

De Swaen.

Poeten. De Swanen die eenighe seggen wel te singhen / bysonder in den ouderdom / worden gheleken by den Poeten / die in den ouderdom best dichtē. Van dit sin-ghen der Swanen weet Plinius niet te schryven: oock en bintmen hier te lan- de schier gheen Voghel die so weynigh

gheluyt gheest. Het moeten in Gyeck-landt eenighe andere zyn gheweest. **Musijcke.** De Musijcke wordt uytghebeeldt met een deel Swanen / op den Oeber van een Wiet singhende / zynde verwekt door eenen Zephyrus, te weten / een kindt dat-ter by staet / hebbende vleugelen / en blaest bloemkens upt: want die Swa-nen ghinder in verre landen schijnt sin-ghen seer soet / als den Westen windt waeyt.

Den Nachtegael.

Musijcke. Den Nachtegael wort oock ghesielt tot een teekken van de Sang-const / oft Musijcke.

Den Paepgaey.

Welspre-kenheyt. Den Paepgaey wort gehouden voor de welsprekentheyt.

D'Exter.

Clapperye. D'Exter gheeft bewijs van clappe-rye.

Den Pouw.

Oneere des ryckdoms. Den Pouw wijst aen d'onneere des Rijckdoms: want als den Pouw ten mopsten is / met zynen opgeheben ope-ten steert / is hy allez schoon van voorzē / maer niet van achter / oock niet schoon van voeten. So oock den Rijckdom ge-lijckt wel schoon: maer sietmē somtijts te rugghe / hoe hy bercregen wort / so is het dickwils schricklich en leelijck om aensien. Eenen ouden Phocylides seght / 't goet doet hoogmoedig zyn / en tquaet doen menighvuldigh. **Hoogmoet.** Om die upt te beelden / most den Pouw met verheben steert / eenen voet om hoogh heffen. De Pouw wijst aen den hooghmoet: want als hem veel staen en besien / rijst hy den steert. Sijnen steert alleen / bewijst d'on-ghestadicheydt des rijckdoms: Want desen steert valt met ballen des loofs / en wast met het wassen.

De Henne.

Lickte. De Henne / met haer kieckens onder haer vleugelen / bewijst liefde.

Den Haen.

Lickte. De Haen / bewijst wakētsjept / wacht houden /

Waketheyt. Houden / en de sentinelle / om dat hy de wiecken slaende / ter middernacht craept/soo Lucretius seght / met luyder stem/roept hy de moezhenstonde. Hy wort Mars Vogel geheeten/en wijst aen grootmoedicheyt / en srijdt-lust: want dit goet is altijd bereept malsander te beverchten.

Grootmoedicheyt.

Sryde-lust.

Den Gans.

Vastewacht.

Sulswygen.

Vyant der Poëterye.

Den Gans/ aen eenen ancker gebonden/bewijst vaste hoede/oft wacht. Met eenen steen in den beck / bewijst hy stilswyghen:want sy connen qualijck swygen/daerom als sy ober den bergh Taurus vliegghen /nemen sy steenen in den beck / om van den Arenden (die daer veel syn) niet te wesen ghehoort. Den Gans bewijst den ghenen / die de Doerterje vbandich is : want hy wijckt den Louwer.

Den Struys.

Iustitie.

De schoon pluyren van desen Vogel/om datse soo eenparigh oft ghelyck zijn / worden ghehouden te beteekenen de Iustitie/oft gherechticheyt.

De Vleermuys.

Onverstant beminnen.

De Vleermuys beteykent een / die de wetenschap oft wijsheyt haet / en bemint het onverstant /om datse den dagh haet/en den nacht bemint.

De Honigh-bie.

Coosing-ryc.

Vrede. Kuyfheydt.

De Honig-bien beteykenen een Coninghryck. Wt/en in den Helm vlieggede/beteykenen vrede. De Honigh-bie beteykent oock kuyfheyt.

De Vlieghe.

Moeylijckheyt. Hartneckicheyt.

De Vlieghe beteykent moelijcheyt / en hartneckicheydt/om datse soo hartneckich den Menschen quelt.

Den Stapel, oft Douw-krekel.

Clappaert.

Musycke.

Desen wijst aen een ydel clappaert. Men maect oock eenen Douw-krekel sitende op de Luydt neffens de snaeren / tot een teecken der Musycke.

De Spinnekop.

Ydel werck.

Het Spinne-webbe wijst aen een onnut werck oft Const.

Den Dolphijn.

Den Dolphijn/den snelste Visch der Zee / die ober de hooghste masten hem opschiet/beteykent snelheyt. Van hem was een spreekwooydt: Ghy leert den Dolphijn swemmen.

Snelheyde.

Het Camelion.

Het Camelion / dat aldeclyp verwen aenneemt waer het by comt/beteykent den Lof-tuyter / die peder na den mont spreckt.

Lof-tuyter.

De Schildpadde.

De Schildpadde wijst aen / dat de Vrouwen inhuyfich behooren te wesen/ gelijc sy/en de Slecke zijn. Sy beteykent oock traegheyt.

Inhuyficheyt.

Traegheyde.

Den Kreeft.

De Kreeft beteykent ongestadicheyt: want hy gaet somtijds voozwaerts / somtijts ter sijden upt/en somtijts achterwaerts / toonende als een lichtveerdich Mensch groote ongestadicheyt.

Ongestadicheyt.

De Slecke.

De Hupsdrighsche Slecke / beteykent Aerdtsche ghesintheyt.

Aerdtsche ghesintheyt.

Tot hier toe hebben wy van de Dieren/Voghelen/en Visschen gesproken. Nu sullen wy den Mensch vooz eerst vooznemen/beginnende aen zijn hooft / en soo voozts alle zijn leden naevolghende.

Van s' Menschen Hooft.

Met s' Menschē hooft/wort beteykent het begin / de Heerschappije / besonder alst betroot is. Het dobbel hooft/als dat van Ianus,beteykent wijsheyt:om dat den Wijsen so wel vooz siet het toecomende/als hy het voozledē na denckt. Het dyp-hooft van Geryon, willen eenighe beteykenen de dyp tijden / den voozleden / teghenwoozdigen / en toecomenden. Die Iano vier aensichten toe-eyghenen / willen de vier Jaer-deele daer mede te verstaen gebē.

Begins Heerschappije.

Wyfheyt.

Dry tyden.

Vier Jaerdeelen.

De Ooghen.

Met een open ooge/wort beteykent den

Van de Wtbeeldingen der Figueren,

Godt. den aenfiende Vader der lichtē/Godt.
Leven. Met een open ooghe wozt t'leven / en
Doot. met een ghesloten de doot betepckent.
Wijfheyt Een open ooghe in een herte/wijs heyt
 oft kennis. oft kennisse. Een tranende ooghe in't
Droefge- herte/een droef gheinoet. Een ooghe
moet. inde handt/voorsichticheyt/ oft te vo-
Voorsich- ren bedencken t'gene men doet: op den
richeyt. Coningh-staf/wijse heerschinge. De
 Wyse heer- tegen-deelen connen met ghesloten oo-
 schinghe. gen betepckent worden.

De Ooren.

Ghehoor- Met open oore int hert/ verstaet mē
saemheyt. ghehoorfaemheyt: met toeghestopte/
Ongehoor- onghoerfaemheyt: een handt hou-
saemheyt. dende met de dupin en den vinger daer
 naest / beteeckent onthoudt / oft me-
 mozie.

De Tonge.

Memorie. Een Tonghe ober-eynde gehouden
Welpre- met een handt / betepckent welspree-
kentheyt. kentheyt: om dat welspreeken een daet
Stilswijgen. is / en dat de handt totter daet bequaē
 is / en oock macht bewijst. Een af-
 ghesneden Tonghe betepckent stille
 Swijghen.

T'Herte.

Liefde. Met t'Herte can veel dings betee-
Verlich- kent worden: brandende/ist liefde: met
tinghe. een Sterze in / inwendighe verlichtin-
Eendracht. ghe: en meer datmer by voegen mach.
 Als twee Herten t'samen ghebonden/
 eendracht beteeckenende: en t'gene wy
 elder van de ooge daer in hebben ghe-
 sept/ ei derghelijcken.

De Handt.

Werck. Met de rechter handt / wozt werck
 betepckent: met twee wasschende han-
Onnoo- den/onnoselheyt: met twee rechter in
selheyt, oft een/verbindinge/trouwē/ vrietschap/
onschuldē. en goetnis / betuyghende dat de twee/
Trouwe- die de handt gheben / malckander te
Vriend- dienste zijn. De gheslotē kincker handt/
schap. is gtericheyt oft vreckheyt: waer op
Vreckheyt. Diogenes plagh te seggen/ datmen den
Giericheyt. vrienden gheen ghesloten handt most
 bieden. Oock de openhollighe handt/
 bewijst giericheyt / staende altijt open
 om t'ontfanghen/ t'welck den Athener

werdt berweten met dit beers.

Athener soo hy sterft, reyckt noch al uyt
 zijn handt.

Doortz cammen veel dings met den
 handen uytbeelden: alsmer eenen vlen-
 ghel aen doet / een vlytighe oft snelle
 handt: rustende op Slecke oft Schilt-
 padde/traechteyt/oft traghe handt.

Snelle
handt.
Traghe
handt.

Den Voet.

Den voet op t'water staende/betep-
 ket een ydel ofte boozgeefs boozneem
 oft bestaen/ oft onstantvasticheyt/ de-
 wijl men den voet op t'water niet ve-
 stiggen can. Maer den voet staende
 op eenen steen oft aerde/ bewijst stant-
 vasticheyt. Hy betepckent oock een
 grondt-steen/ oft grondtbestinge: tre-
 dende op schatten/ Croonen/ en cran-
 sen/betepckēt ootmoet/ oft verachtin-
 ghe des rijckdoms/ en tijdtlijcke eere.
 Voet op voet/ betepckent rust: dit
 wozt waer genomen aen beelden/ die
 men maecht aen den graven.

Ontstantva-
sticheyt.
Stantva-
sticheyt.
Grondtsteē.
Ootmoet.
Rust.

De Knien.

Twee ghebooghen knien / bewysen
 ootmoedighe onderwerpinghe.

Ootmoedi-
ghe onder-
werpinge.

Den Vingher.

Den wijsvinger op den mondt/ be-
 wijst stil wygghen: in sulcken doen oft
 ghestalt wozt gheseyt Harpocrates en
 Oros ghebozen waren/ oft ter Werelt
 quamen. Den Ring aen den Ring-vin-
 gher/ dat is/ naest den cleenen/bewijst
 den houtwelijcken band. En alsoo den
 Ringh is een teecken der dienstbaer-
 heyt/ oft onderwozenheyt / steekt
 den Buzpdegom de Buzpt eenen aen/
 bewysende / dat sy hem dienstbaer oft
 eyghen is.

Swijgen.

Houwlijc.

Van den Circkel.

Den Circkel/ om zijn rondicheydt
 en onepndelijckheyt / hebben d'vude
 Egyptsche willen hebben tot een be-
 tepckeninge van den eeuwigen Godt.
 Sy hebben oock de Sonne/ Mane/ en
 Weerelt daer mede aenghewesen.

Godt.
Sonne.
Mane.

Van t'viercant.

Met een recht viercant wozt betep-
 kent

Een oprecht Man.
kent een oprecht deughdlyck Man: want ghelyck 't viercant heeft vper efen streken/en vier hoeken / soo is zyn ghemoedt/werck/woozdt/en gherucht oprecht/eerlijck/en loflijck.

Den dry-hoek.

Het recht
Hier by wort het recht oft Justitie geleen/ om dat den dry-hoek over al ghelyck is.

Van de Mutse, oft Hoedt.

Vryheyt.
Met den Hoedt/ wort besonder aenghewesen de byzheyt. want outs tijdes de Slaven gheen Hoeden mochten dragen/dan by ghemaect wesende / gaf men hui de Hoet. Hier upt is van outs ghecomen 't Hoedt-weeren / en hoofdontdecken vooz malcander/tot bewijs/ dat d'een den anderen hem aanbiedt zyn dienaer te wesen: So in Italien de wijse int voozby gaen en groeten is te segghen / Ick ben u dienaer. Sulckx bewijst oock t'hant-bieden / als voozhenen is verhaelt.

Scepter, oft Rijk-staf.

Coninglijcke macht-Wakenheyt.
Den Rijk-staf/oft Coning-staf/ betepcket Coningliche macht: d' Egyptische maercken op t'eynde des Scepters een open oogh / bewijsende / dat den Coning / neffens zyn macht in zyn heerschen/ moet wesen wacker/ en toesichtich/ oft opsichtich.

Des Conings Croon.

Wetten.
Eere.
Eenighe meenen / dat de Croon beteeckent de Wetten/ die aen malcander vast hanghen als een Croone / en datse niet gheschepden noch ghezoken moghen worden: verghelijcken daerom de Croon een heyminghe / oft muys: Sy beteeckent eere / en den Bloemkrans vzoepckheyt.

De Muyren.

De Croon voor Stadts muer.
Cracht.
De Croon wort ghenomen vooz de mueren van een Stadt. Waerom Anacreon seude: de Croon der Stad/lepdt neder plat. Noch houden eenighe de Croon van den hoozn zyn hercomst te hebben / en dat by den hoozn t'Coningrijck wort gheleen/en by de cracht/so

wy noch ghesepdt hebben. Waerom Horatius seght van Bacchus: Siet daer/ghy gheeft oock hooznen 't arm volck. En Ovidius ergen: Het is een vzeucht/ als den armen crijght macht.

Den Diamant.

Deught.
Volherdicheyt.
Den Diamant wort by de deught geleen/die niet te verwinnen is: oock by de volherdicheyt/ oft een vast vooz-nemen. Maer 't Bocken bloet/ is hem meest byant: want den lust van vlesch en bloedt / oft oncuysche begheerte / is der deught heel teghen / en schadich.

Den Spieghele.

Kennis zyns selfs. Valscheyt.
Den Spieghele houden wy veel vooz de kennis onses selfs: doch wort hy van outs ghehouden vooz valschepdt/ vertoouende slechts den schijn van het waer wesen / maer de waerheyt selfs niet: Want al wat recht is / toont hy slinckx/en wat slinckx is/rechts.

Een Boghe.

Krijgh.
Den gespannen Boge/ met den Hyl aen de pees/ al bereyt te schieten/ wort vooz krijgh verstaen.

De Pijlen.

Eendracht.
Tweedracht.
De Pijlen/in eenen bondt gebonden/ liggende eenderley / betepckenen eenicheyt oft eendracht/ gelpck den Coning van Tartaren Scylurus daer mede aenwees zyn tachtentigh kinderen / een wepnigh eer hy starf/ ghelijck Plutarchus verhaelt/ daer hy schrijft van het te veel spreken. Maer de Pijlen ontbonden/ en verstroyt/beteekent tweedracht. Of sulcx wort aangewesen met twee ppen die ongelijck liggghen/malcander met het strael aen de vederen.

Den Schilt.

Bescherminghe.
Met den Schilt wort besonder aangewesen beschuddinghe/ afweeringhe/ oft bescherminghe.

Her Sweerd.

Krijgh.
Met het Sweerdt wort oock den krijgh aenghewesen. Het Sweert in de handt van Iulitia oft gherichticheydt/ wort verstaen straffinghe: Doch d'oude plach

Van de Wtbeeldinghen der Figuren,

Kalticia.

de plachten haer te geven in de rechte handt eenen bos roeden t'samen gebonden/ aen t'epide hebbende het hyl/ by de Roomsche wijze / en inde kincke handt een ghelijck hangende schael.

hept. Daer wordt oock met den Ancker hope aenghewesen.

Hope.

De Saegh.

*Quaet-
spreken.*

Met de Saegh wort aenghewesen het quaetsprecken: want sy met haer tanden verfrist/ en hardt bytende is/ makende oor op den quastē des houts sonderlinghe groot gherucht.

Den visch-haeck, oft Angel.

Der haeck/ die den visschen schijnt te spren/ en gevanghen houdt/ beteckent bedroggh.

Bedroggh.

De Lampe.

En brandende Lampe / betepckent het leven des Menschen: de Oly / des levens bochticheyt / die s'lichaems hitte onderhoudt. Het vyer van een Fackel dat upghelescht wordt / betepckent een doot / die door ghewelt wordt veroorsaeckt. Daer t'vper van een keerse / Fackel oft Torse / van selfs door gebyeck van stoffe uptgaet / is een natuerlijke doot te segghen. Met de Lampe wort ooc verstaen de wakentheyt en nachtsche blyt: waerō in grooter werden waren bewaert de Lampen van Demosthenes, Aristophanes, Cleanthes, en Epictetus.

*Leven.
Aenghedaen
doot.
Natuurlijke
doot.
Wakent-
heyt.*

Den Blixem.

*Wijze ghe-
rucht.*

Den Blixem betepckent een seer wijt gherucht van yet heerlijck ghesdaen: hier toe maecten die van Egypten de stemme der Locht / te weten / den Donner: welcks beeldt is den Blixem. Met den Blixem wort oock groote snelheyt betepckent: liggende op ee kussen / is hy goedertierenheyt te verstaen soo men siet in de Munte van Antonius Pius.

De Sonne.

*Godt.
Waerheyt.
Iacr.
Dagh.*

Met de Sonne wort betepckent den eenigen Godt / oock d'oprechte waerheyt. Met de Sonne wort het Jaer betepckent / t'sontypden den dagh.

Van de Mane.

*Menschen
natuer.
Maendt.
Onstadic-
heyt van
s' Menschen
gheest.*

Ghelijck eenige met de Sonne hebben de Godtheyt te kennen ghegeven / soo hebben sy met de Mane de Menschelijke natuere oock betepckent / om der Manen veranderlijckheyt: De Mane riet den hoozen om leegh / beteckent de maendt. De Mane betepckent oock d'onstadicheyt van s' Menschenen geest.

Den Fackel.

De Egyptische Priesters / ghelijck sy met t'water / en bysonder de Zee / verstonden door haet en nijt / verstonden sy met het vyer de Liefde / waerom Cupido den Fackel ober al wort ghegeven. Liefde die onderlings is oft van weder spden ghelijck / wordt afgebeeldt met twee Fackels t'samen gebonden / ober epndt ofte int crups / en brandende: maer de Fackelen met t'vper om leeghe / betepckent twee doode ghelieven / dese woorden aen de graven ghemaect.

*Nijdt.
Liefde.
Onderling-
sche liefde.*

Den Rook.

Den Rook betepckent ons bluchtighe cozt leven: oock de droefheden des levens: en onwetenheyt / ghelijck het vyer leeringhe oft wetenschap bewijst.

*Doode
ghelieven.
Cozt leven.
Droefheyt.
Onweten-
heyt.*

Den drytandt.

Met den Drytandt wordt verstaen de Zee.

Zee.

Den Ploegh.

Den Ploegh betepckent den Landt-
bouw.

*Landt-
bouw.*

*Godt.
Siel.*

Met de Sterze betepckenen sommighe Godt: sommighe oock de Siele van een verstorven Lichaem: en de mozzghenstonde met den dagh-sterre / Venus wesende.

Den Ancker.

Maticheyt.

Den Ancker die rust / betepckent vasticheyt / en stilheyt: wesende met eenen Dolphijn bewonden / wijst aen matic-

Den

Den Breydel.

Maticheyt. Men houdt den Breydel booz een teecken van maticheyt / oft zedicheyt / oft bedwinghlykheyt.

Den Spinrock.

Doot. Den Spinrock / en de Spille daer den draet is gebroken / bewijst de doot.

De Stricken.

Bedrogh. Stricken / betepkenen heymelijck bedroch / en loofe aenflaghen / oft bedrieghlycke laghen.

De Ketten.

Snoode Wercken. De Ketten / betepkent de boose snoode wercken / die aen malkander hanghen / oft d'een upt d'ander boozt comen / gelijck de Ketten met den schakels t'samen hangt.

De Molen-steenen.

Ghemeen-aemheyt. De Molen-steenen/daer d'een sonder d'ander niet vermacht / betepkenen de ghemeeensamenheyt en vrientschap der Menschen / welke vrientschap wort gheheeten nootsaekelijckheyt te wesen: want weder behoeft vzienden / en onderhandelinge te ghebruycken / sal hy connen leven.

Den Altaer.

Gods dienst. Den Altaer betepkent Gods dienst / oft Gods vruchticheyt.

Den Pyler, oft Colomne.

Ruff. Een Vrouw rustende met den elleboogh op een cozte Colomne/hebbende de handt onder t'hoofst / en inde rechter handt eenen Palm / betepkende oudts tijts rust / en stillicheyt. De Colomne betepkent oock vasticheyt.

Den Palm-boom.

Vervinnighe. Den Palm-tack is een teecken der overwinninghe.

Den Louwer.

Vervinnighe. Den Louwer betepkent oock verwinninghe: met hem waren Keyfers en Poeten bekransst.

D'Eycke.

Den Eyck-looben krans met den Eyckelen / betepkende van outs de bescherminghe der Bozgers: waer mede dan bekransst waren die eenigh Bozger hadde verlost inden krijgh. De Eycke beteeckent oock deught / en sterckheyt: want eenighe meenen / dat Hercules knodse van dit hout was / om dat het sterck is: eenighe meenen / datse van Olijf-hout was.

Bergher verlosinghe.

Deught. Sterckheyt.

Den Note-boom.

De Note is van oudts een teecken van het Houtlijck.

Houtwelijck Kuyfheyt.

De Wilghe.

De Wilghe betepkent kuyfheyt / en onvruchtbaerheyt.

Onvruchtbaerheyt.

Den Olijf-boom.

Den Olijf-tack / is vrede: de Olpe / barmherticheyt / en vzeughde. Met eenigh gheslacht der Olpen / was verwinninghe bewesen.

Vrede. Barmherticheyt. Verwinnighe.

Den Wijn-stam.

De Wijn-druyf betepkent vrolijckheyt / en vrpnoedicheyt.

Vrolijckheyt.

Den Vijghe-boom.

Met de Vijghe wordt aenghewesen de soetheyt / oft de soet-aerdicheyt der goedertieren Menschen: en de soetheyt der waerheyt.

Vrymoedicheyt. Soetheyt. Soetheyt der waerheyt.

Den Roof-boom.

De Roose bewijst de cozthepdt van Menschen swack leven / om haer ongheduylicheyt / en datse in doornen wast: gelijck des Menschen leven van veel benouthepdt wort aengeboughten. De Roos betepkent oock den wellust der vleeschelijcker liefde / om haer ongheduylicheyt.

S'Menschen cort en swack leven.

Suyver ghemoet.

Witte Lely.

De witte Lely betepkent suyperheyt des ghemoets / en schoonheyt.

Schoonheyt.

Den Distel.

De Distel-bloet / die haest vergaet en verstuift /

S'Menschen levens swaerheyt.

Vande Wtbeeldinghen der Figueren,

verfuyft / beteyckent de swacheyt van
's Menschen leben.

Een Riet.

Swackheyt
Wäckelmo-
dicheydt.

Het Riedt beteyckent 's Menschen
swackheydt / oock wanckelmoedic-
heyt.

De Couwoerde.

Gelontheyt.

De Couwoerde beteyckent gesont-
heyt: want d'oude Grieken hadden de
ghewoonte te segghen: Alsoo ghesont
als een Couwoerde,

Koolen.

Den wijn-stam/oft Drup/tusschen
twee Koolen / beteyckent behinderde
bzolijckheyt: Want de Kool den Wijn-
gaert vbandt is.

Behinderde
vreucht.

Den Heul, oft Bolle.

De Heul-bolle beteyckent een stad/
die met mueren/straten/en veel volck
is bewoont: Want so is sy van binnen
onderschepden / en met veel saepkens
herbult.

Stadt.

Eynde des tweeden Boecks.

Van de Wtbeeldingen der Figuren/

Door C. V. M.,

Het derde Boeck.

N dit voorzighe heb ick nu myn
Schilder-jeugt eenighsins den
wegh gheopent/ om sonder lette-
ren eenighen sin of meninghe voor-
te stelle / met be-
dupdingen / die alle volcken in eyghen
spraeck / so sy doch vernuftigh / oft yet
erbaren zijn / souden connen raden / en
verstaen. Daer neffens eenige sonder-
linghe Figuren niet beteyckeninghe
uptbeelden / en den ghesicht voorstel-
len. Hier in hoeftmen aenflagtig / ver-
stierigh/en vinding: maer niet verstaet /
oft schromigh te wesen. Want gelijck
eens den rijcksinighen Coornhert op
dese voorhandige stoffe oft meeninghe
sepde: Voor deur staet geen galgh. Of
sy wilde segghen: het staet by/ een pe-
der zijnen gheest en vernuft hier in te
ghebzuypken: daer is weynich oft niet
aen te verbeuren: Den ick wel lustigh
eenighe voorbeelden der geraemde be-
dupdfelen / oft sin-gebeude ghedaenten
der beeldinghen voor te stellen / tot een

meerder voldoeninghe / daerom ick hier
eenighe nae myn beste vermoghen sal
aen den dagh brengen. Het worden
wel veel met verwonderen by den ghe-
meenen volcke ghesien / die wyse van
sonder letteren te schryben/ met tecke-
nen oft figuren/ghelijck de Kethozij-
kers eenige debynen oft gedichten ple-
ghen upt te stellen / welke dinghen al-
soose niet als in een spraeck gelesen / of
verstaen en worden / en zijn soo uptne-
mende niet/als de oude Egyptische wij-
se der Hieroglyphicke/ oft uptbeeldin-
gen. Sy hadden de wijse/datse die din-
ghen van boven aen den aenbangh ga-
ven / te weten/ om den Piramiden/oft
Graf-spitsen: somtijts waren sy oock
te lesen voorwaerts henen / sominighe
van achter. Doch eenige dinghen dunc-
ken my betamen soo wel van onder om
hoogh ghestelt te worden / als van bo-
ven om laegh: gelijck dese nabolgende
ghemeene spreuck/ van het ront beloop
der Weerelt / of des Weereltlycken
wesens.

Wrede brengt neringhe / neeringhe
rijckdom/ rijckdom hooghmoet/hoog-
moet twist/ twist krijgh/ krijgh armoe-
de/ ar-

de / armoede ootmoet / ootmoet bzengt
vrede.

Om nu dit uyt te beelden / heeft men
te bzenghen by een / uyt het voozgaende
Boeck / de dinghen / elck sulckes als het
betepckent / en maerken oft stellen in
orden / 't zy van boven nae onder / oft
van onder nae boven / de verhaelde din-
ghen.

Eerstlijck / vooz den Vrede mach men
stellen Mercurij roede / oft eenen Helm
tot Biekozf / oft eenen Olyfstack. Neer-
ringe mach men uytbeelden met ploeg-
kouter / schip-roer / hamer / truffel / spoel
en sulck noodighste tuppgh : Dit mach
men op den voozsepden Biekorffschen
Helm / oft ander vrede-tercken stellen /
tot bewijs dat Vrede neeringhe voozt-
bzenghet oft draeght. Boven de neer-
ghe machmen maerken rijckdom / met
een stock-beurs uyt ghebeeldt. Wt den
bupdel / oft op dese stock-beurs / mach-
men stellen dzy Pauw-pluymen / vooz
den hooghmoet. Op de Pauw-pluy-
men / ontbonden verstroepde pylle / vooz
de tweedracht oft twist / met een twee-
hoofdvigh lichaem op den twist. Eenen
ghespannen boogh / met eenen Pyl aen
de pees / vooz den krijgh. Clappe / be-
del-mael / Aes en schotel / vooz d'armoede /
romende uyt den krijgh. Op dees ar-
moede machmen maken ootmoet / uyt-
ghebeeldt met krans oft Croon-vertre-
dende boet. Op desen boet / soude van
weder volgen den voozigen vrede : doch
is onnoodigh van nieuws uyt te beel-
den / wetende dat het weder moet bene-
den aenvanghen / aen den uytghebeelden
Vrede.

Snel toeluyfieren oft hoozen / en
traegh zyn in 't sprecken is wijshepdt.
Dit machmen aldus uytbeelden / eerst
salmen stellen een doze met een vloghel
op / daer nae een menschen tonghe op
een fleck oft Schildpadde / en vooz de
wijshepdt een slanghe / oft 't hooft Me-
dula.

Een snelle handt bzenghet rijckdom /
en een traghe / armoede. Dit canmen
uytbeelden met een ghebleughelde hant /
houdende een stock-beurs / en een handt
ligghende op Slecke oft Schildpadde /
houdende een cleppe oft clay.

Ick mocht hier noch een deel vooz-
beelden deser betepckeninghen byhoel-
ghen / dan ick laet den vernuftighen
Schilders voozt sels nu versiere en by
bzenghen / en hinnen gheest hier in oeffe-
nen. Ick weet wel / dat ick der Hiero-
glyphics oft Egyptischer schriften hal-
ven niet holdoe / noch den Leser niet
holdoen can / het welck de Gheleerdste
der Werelt oock niet alleen swaer / maer
onnoghelijck soude wesen : Want daer
is schier gheen epndt aen den verschep-
den Characteren / als icker wel veel heb
ghesien ! / soo van verschepden Dieren
en beelderley Voghelen / soo dat het nu
niet al te raden waer / wat sy daer mede
meenden : Doch het waren veel dinghen /
die hun Goden / en de heynlijckhepdt
des Godtsdiensts belangghden. Dese
dinghen zyn veel vooz Pithagoras uyt
Egypten ghebracht in Grieken / en
voozt in Tuftanen / en Italien / waer
van oock eenighe in druck comen. Eer-
ick noch epndighe / behoef ick wel een-
ghe ander uytbeeldinghe vooz te stellen /
aengaende de sin-ghebende beelden /
waer van veel dinghen ghenoech ghe-
meen zyn : Als / hoe men de seven Deug-
den uytbeeldt / oock d'ondeughden / vier
Elementen / vier Tijden / 12. Maen-
den / en derghelijcke. Hier heb ick ghee-
nen moedt / noch oock tijdt / peder te
holdoen / latende elck hzy te versieren /
en hem te behelpen / met 't ghene vooz-
henen van my verhaelt is. Ick sal al-
leek een weynigh aenwijfingh hier van
doen.

Van Vrede, oft Eendracht.

DE Oude hebben Vrede / oft een-
dracht (dat ick ghenoech een din-
gen acht te wesen) uytgebeelt een Vrouw /
gheroont met Olyfstacken / en som-
tijds met Louwer / oft eenen Roosen
Crans / en Cozen-ayzen in de handt : oft
een Vrouw / hebende in de rechte hant
een beker / in d'ander den overbloedi-
dighen hoozn / om dat in vzedighen tijt
overbloedichept is. Sy wordt oock ge-
beeldt met den bos ghebonden Pylen :
oock met een werck-tuppgh / daer de
Lindraepers mede hun touwen oft
kooz

Van de Wtbeeldingen der Figuren,

hoorzdekens vereenigen in het draepen.

Van de Trouw.

De trouwe (om datse onbebleekt moet wesen) was by den Ouden gheschildert becleedt in't wit: sommighe meenen wit / om dat by den Oude lypden meest trouw ghebonden wordt. Sommige voegden daer by twee rechter handen in malcanderen: Dese twee handen mochtmen stelle op eens Scepter oft staf/en in haer hant gheben. Het haddé de Oude de rechterhant in grooter weerden: en ghelijck als oster eenige Godlijckheyt oft heplicheyt in waer ghelegghen / daerom sy in trouw vereeninghe malcander de rechter handt gahen: en wanneer eenighen opzoer oft beroerte was onder den volcke / om de selve te stillen / stact elck om hoogh de rechter handt: want soo een open hant toonende / bewees een aanbiedinge des breeeds. Daerom sietmen eenige beelden so te Peert als te voet van den Ouden / die de rechter open handt bieden. Sy hebben oock by de ghetrouwheyt / oft vooz ghetrouwheyt / gheschildert eenen witten Hondt.

Van de Vriendtschap.

Lilius Giraldus. in zijn Historie der Goden/in zijn eerste Syntagma, beschrijft de Vriendtschap uptghebeeld te wesen byden Romeynen / en gheschildert met den blooten hoofde / en jongh van gedaente / hebbende om tlijf eenen rouwen groben rock/in welckz boozt was gheschreven/leven en doot: oft con uptghebeelt wesen met brandende Lampe / en met Spinrock en Spil/met gheboken draet / in het voozhoofst Somer en Winter: oft uptgebeeldt met blaedblooz tack/en met een bloem/ als cieraet op 't voozhoofst. Haer cleet was open tot op 'therte / en toonde met eenen vingher haer herte/waer op was gheschreven / verre en by: doch watmē sonder schzift con doen/soud' ick beter achten. Dese uptbeeldinghe hadd' aldus haer beteykinghe: De jonghe ghedaente bewees een alsjdt versche vziendtschap / die de

langhepdt des tpdts niet soude konnen verwelckeren: tbloot hoofst/datse vooz alle Menschen toont / en nemnemeer en schaemt vziendt te belpden. Het rouwe cleet/datse haer niet ontsiet/ oft datse niet berargert dooz tegenspoet / maer bemint tot der doot: datse oock spreect tot vziendt haers herten meeninghe/en hem niet verberghet / dat met 'therte toonen bedupdt wordt: 't schzift verre en by / dat de waere vziendtschap nemmer wordt uptghewischt.

Van d'Avontuer.

D'Avontuere was by den Heydenen Duptghebeeldt op verscheyden wijzen. Cebes schilderde op eenen ronden steen / als een raesende blinde Vrouwe. Sommige maectense met den Hemelclood op het hoofst / en in de handt den vucht-hoozn: ander maectense met vleughelen en handen / doch voet-loos: oock met een dijffel / oft een schip-roer / en den vollen hoozn. Eenighe schilderdense met ee rat/daer climmers en ballers op waeren/en sy dit radt ombdraepende: som maectense van doozschijnig glas / om datse soo vooz is / en in meer wijzen oft ghedaenten.

Vande Oorsaeck.

De Oude Latijnen Schilderden de Oorzaecke een Vrouwe / maer de Grieken in Jongh kindts ghedaente / den eenen voet op een draepende radt hebbende / en 't voozste des aenschijns al met hayz bedeckt / en het achterste des hoofts cael en gheschozen/en met vleughelen aen de voeten. Op 'tradt staen / wijst haer onstadichepdt: dat het aenschicht bedeckt is / bewijst / dat de oorzaeck haer aanbiedende menighen onbekent is / die haer daerom late ongeacht vooz by gaen / sonder haer te grijpen: en als sy wech is / binden geen hayz om vatte / dan caelheyt. Een ander / te weten / Ausonius, Lombaerts Poet / steldt op de schouderen van der Oorzaeck het beelt van leet wesen / om datmen de Oorzaeke niet waer nemende / dickwils nae der handt herou ghecrjght

Van de jonste.

De Schilderijse bande Jonste / en was soo heel niet onghelyck die

vander Dofake/en was gebedet met een jongh blindt kindt : van welcke een Doet suykende/wend hem tot Appel-lem den Schilder/segghende :

Den Poet.

A Pelles, seght my doch, wat Vrouwe ist die ick sie
By Ionste altyt ? en blyft ghestadich aen haer sie ?

A P E L. Dat is Pluymstryckerijse.

P O E E T. En wie volght haer dan naer ?

A P E L. 't Is Nydicheyt.

P O E E T. Maer nu, wat is dat voor een schaer,
Die haer aldus omringht ?

A P E L. Siet, die haer dus rondtommen,
En onderdanigh zijn, dat zijn voor eerst ryckdommen,
Behaginghen, daer by van alle ondeughts bedrijf
Den oorsprongh in't ghemeen.

P O E. Maer dat ghy jonst' aen 't lyf
De Vloghels hebt gheset, wat is daer van de reden ?

A P E L. Om datse niet en can op Aerd' een voetstap treden,
Maer haer om hooghe worpt, alwaer den goeden wint
Der avontueren waeyt.

P O E. Waerom maeckt ghyse blint ?

A P E L. Om dat die machtich zijn, oft ryck, niet meer en kennen
Hun oude vrienden goet, oft niet t'aensien ghewennen.

P O E. Maer waerom steldt ghy haer met eenen voet op 't radt ?

A P E L. Om die wil datse volght, als in onseker padt,
Der avontueren stap, die onvast, wanckelbarigh,
Is even eens als sy.

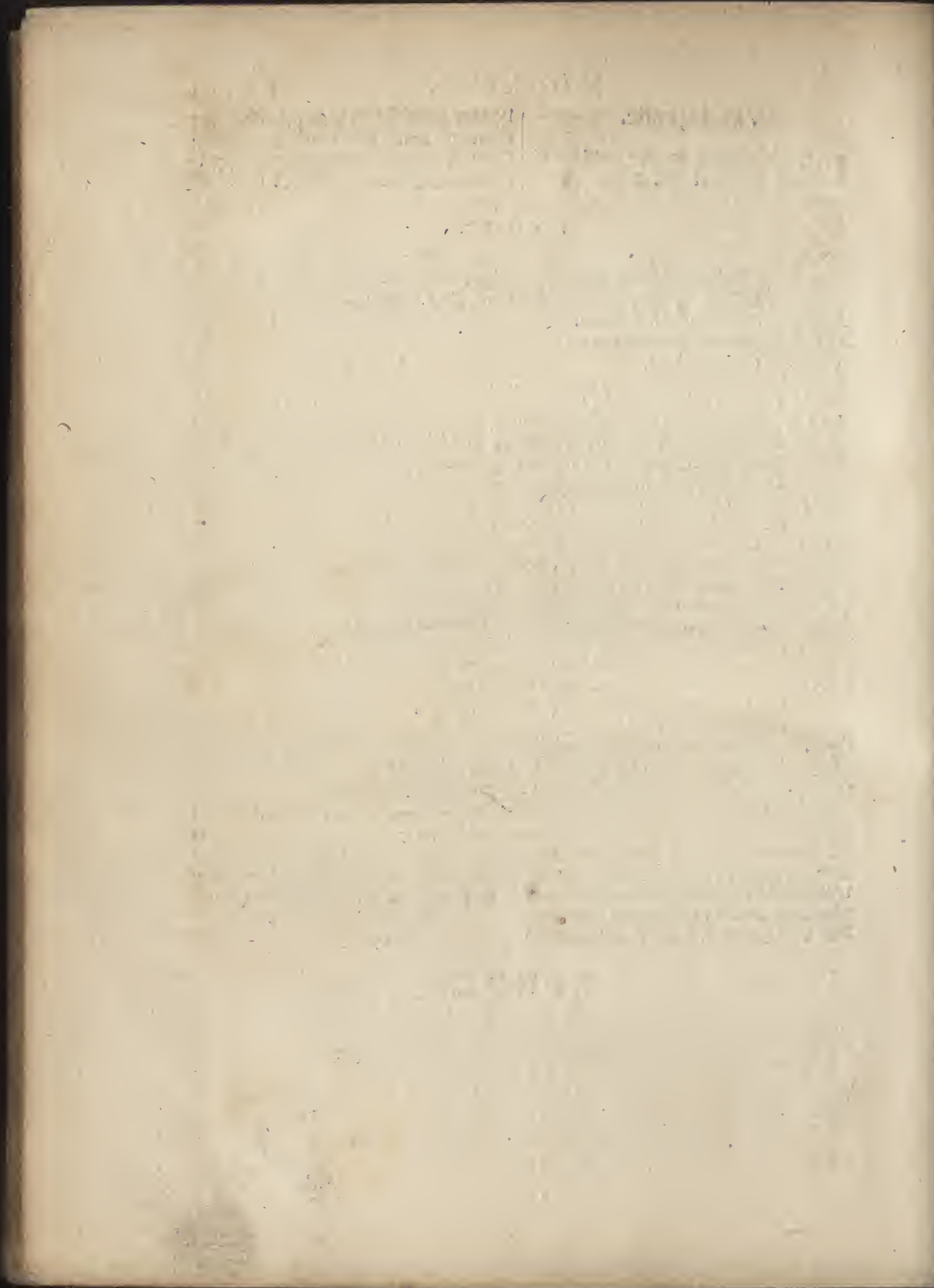
P O E. Waerom hebt ghy eenparigh,
Soo opgeblasen haer ghemaect met uwer handt ?

A P E L. Om dat voorspoet verblindt der Menschen ryp verstandt.

Met dese Jonste wil ick den Jonstighen Const-lichenden bevelen/beel ander uptbeeldinghen te weghe te bzenghen/en boozt upt zynen epgenen gheest te versieren/bevelende my jonstighen zyn goetionsticheydt : en begheer / by myn dus heel ghedaen moeyte dankhelpeck

aen wille nemen. Daer waren veel ander dinghen sonder eyndt wel meer by te bzenghen : Dan 't sal genoegh wesen/ om een ander te verwecken / hier meer by te hoegen/ oft verscheyden dinghen aen den dach te bzenghen.

E Y N D E.

Register op d'Wtelegginghe van den Metamorphosis Pub. Ovid. Nafonis.

A.		Fol.	Arne,	58.b
	Chelous,	65, a, 76, a	Ascalaphus,	41, b
	Acheron,	76, a	Asteria,	44, a
	Achilles,	84, b	Atalanta,	78, b
	Achimenides,	98, b	Athamas,	32, b
	Acis,	97, a	Atlas,	35, b
	Actæon,	20, b	Atreus,	91, a
	Adonis,	78, b	Atys,	77, a
	Ægeus,	57, b	Augias,	67, b
	Æacus,	60, b	Aura,	27, b
	Ægina,	60, b	Aurora,	59, a
	Ægisthus,	91, a		
	Æneas,	95, b	B,	
	Æneas in d'helle,	98, b	Bacchus,	14, a
	Æolus Wind-Godt,	99, a	Battus,	18, a
	Æsculapius,	16, a	Baucis,	64, b
	Æsculapij doodt,	17, a	Belides. 32, a	Byblis,
	Agamemnon,	91, a	Blixem wat hy is,	13, b
	Aganippides,	49, b	Boeren in Vorſchen,	47, b
	Aglaië,	13, b	Boreas,	50, b
	Aglauros,	18, a		
	Aiax Oilei ſoon,	91, b	C,	
	Aiax den Telamonſchen,	92, a	Cactus,	70, a
	Aiax doot,	92, a	Cadmus,	19, a
	Alcides,	67, a	Cadmus in Slanghe,	33, b
	Alcmena,	69, b	Calchas,	38, b
	Aleſtryon,	24, b	Calliope,	39, a
	Alcichtoë,	24, a	Calyſto,	15, b
	Alcynoë,	86, a	Canens,	102, a
	Alpheus, 42, a.	Althea,	Cassandra,	91, b
	Amalthea,	65, b	Caſtalides,	39, b
	Ambroſia,	30, b	Caſtor en Pollux,	44, b
	Amphion,	45, a	Cecropsche in Apen,	98, b
	Amphitrite,	63, a	Centauren,	31, b
	Anaxarete,	102, b	Cephalus,	60, a
	Andromeda,	36, b	Ceraſten,	78, a
	Anius, en zijn dochters,	95, b,	Cerberus,	28, b
	Anteros,	27, a	Ceres,	42, b
	Aonides,	39, a	Ceſtus den gordel,	4, b, 26, a
	Aphrogenia,	25, b	Ceyx,	86, a
	Apollo,	46, b	Chaos,	1, b
	Apollo ghebannen,	39, a	Charon,	74, b
	Aquarius,	78, a	Charybdis,	96, a
	Arachne,	43, b	Chione,	85, b
	Arcas,	16, a	Chiron,	16, b
	Arethufa,	42, a	Circe,	100, a
	Argo,	52, a	Clytemneſtra,	44, b
	Argus,	8, a	Clytië, 27, b	Coccyus,
	Ariadne,	63, b	Coronis,	16, a
			Coribantes oft Curetes,	3, b
			Cupido,	6, b
				E,
				Cybele,

Register.

Cybele,	77.a	Hamadryades;	10.b
Cyclopen ghedoot;	17.b	Harmonia,	33.b
Cygnus,	90.a	Harpyen,	52.b, 53.a
Cynara,	44.a	Hebe,	77.b
Cyparissus,	77.a	Hecate,	56.a
Cyppus,	208.b	Hecuba,	95.a
		Helena,	82.b
D,		Helle,	28.a
Dæmons,	79.b	Helles,	32.b
Dædalus,	61.b	Hemus,	44.a
Danaë,	33.b	Hercules,	66.b
Danaïdes,	32.a	Hermophroditus,	28.a
Daphne,	7.b	Herpocrates,	72.b
Daphnis,	27.b	Herse,	18.a
Dedalion,	85.b	Hippomenes;	78.b
Demogorgon,	1.a	Hyacinthus,	78.a
Deucalion,	6.a	Hydra,	70.b
Diana,	47.a	Hymeneus,	49.b
Dianira,	66.a		
Diomedes,	68.a, 102.b	I,	
Dis, dispater,	28.a	Ianus,	101.a
Doolhof van Minos,	63.a	Iapetus,	2.a
Dryades,	10.b	Iasion,	42.b
Dyrce,	45.b	Iason,	51.a
		Icarus,	63.b
E,		Icelus,	87.b
Echo,	23.a	Ino,	33.a
Electra,	42.b	Io,	8.a
Elyfij velden,	28.a	Ioalus,	65.b
Epaphus,	11.b	Iole,	66.b
Epimetheus,	2.a, 3.a	Iphiclus,	66.b
Erebus,	1.a	Iphigenia,	88.b, 92.b
Eresichthonius,	64.b	Iris,	86.b
Eriphile,	73.b	Isis,	8.a
Erse den dauw,	57.a	Iuno,	9.b
Efacus,	87.b	Iuppiter,	4.b
Etheocles en Polinices,	72.b	Ixion,	31.b
Euridice,	74.a		
Europa,	18.b	L,	
		Laomedon,	80.b
F,		Latona,	46.b
Fama oft Marc,	88.b	Leda,	44.a
Faunus,	69.b	Lemnosche Vrouwen ghestraf van Ve-	
		nus,	52.b
G,		Lerna,	67.a
Galanthis,	71.a	Lernus,	70.a
Galathea,	97.a	Lethes,	76.b
Ganymedes,	77.b	Leucothoë,	27.b
Geryon,	70.b	Lucina,	57.a
Glaucus,	97.b	Luna,	56.b
Goudts crachten,	35.a	Lyæus is Bacchus,	18.b
Gryllus,	100.b	Lycaon,	5.b
Gulden Eenwe,	3.a		
Gulden Vlies,	30.b, 53.b	M,	
Gulde roede,	98.b	Mars,	24.b
		Marsyas,	47.b
H,			
Haer en nydt, oft nydicheyt,	18.a	Medea,	

Register.

Medea,	54.a, 55.a	bantafus,	87.a
Medusa,	34.a	hilemon,	64.b
Meleager,	64.a	philomela,	50.a
Melpomene,	38.b	phitera,	17.a
Memnon,	95.a	phineus,	52.b
Menelaus,	91.a	phlegeton,	76.a
Mercurius,	8.a	phobetor,	87.a
Midas,	79.b	phoenix,	107.b
Milon,	107.a	phrixus,	32.b
Minerva,	37.b	picus,	102.a
Minos,	60.a, 63.a	pierides,	40.a
Minotaurus,	62.a, 63.a	pluto,	28.a
Mæonides,	39.b	polidorus,	95.a
Moeijlijcken clappaert,	89.a	polymnestor,	95.a
Morpheus,	87.a	polyphemus,	97.a
Mufa,	38.b	pomona,	103.a
Mycilus,	106.b	procris,	60.a
Myrmidones,	60.b	progne,	50.a
	N.	prometheus,	2.a
Najades,	10.b	protheus,	14.b
Napæa,	11.a	pygmalion,	78.b
Narciffus,	23.a	pyramus en Thifbe,	24.a
Nectar,	30.b	pyreneus,	40.a
Nemefis,	103.b	pythagoras,	106.b
Nereides,	11.b	python,	6.a
Nektor,	88.b		R.
Niobe,	44.b	Raferijen,	29.a
Numa Pompilius,	104.b	Rhadamanthus,	60.b
	O.	Rhamuffa,	103.b
Ocyrrhoë,	17.a	Rhea,	4.b
Oedipus,	71.b	Romuli afcomft,	102.a
Oenomas,	48.b	Rooms opcomft,	104.a
Omphale,	69.a, 70.b	Roomer Wet-tafelen,	104.a
Oorfprong der artfny,	17.a		S.
Ops,	3.b	Salmacis,	28.a
Orcus,	28.b	Saturnus,	3.b
Oreftes,	91.b	Satyren,	10.a
Orpheus,	74.b, 75.a, 76.b	Scylla Nifi dochter,	61.a
	P.	Scylla Phorcys dochter,	96.a
Palemon,	33.a	Semele,	20.b
Pales,	11.a	Sifyphus,	30.b
Pallas,	37.b	Slaep en Droom-Godt,	86.b
Pan,	10.a	Sonne peerden,	12.a
Pandora,	2.b	Sphinx,	72.a, 73.a
Parca,	60.b	Styx,	76.a
Paris,	82.a	Syrenes,	41.b
Pasiphaë,	61.b	Syringa,	9.a
Pegasus,	36.b		T.
Pelops,	48.b	Tages,	108.a
Pentheus,	24.a	Talus,	61.b
Periftera,	26.b	Tantalus,	30.a
Perfeus,	33.b	Tarpea,	104.a
Phaëton,	11.b	Tartarus,	40.a
		Telethusa,	

Register.

<p>Telethusa, Terpsicore, Thechys, Thalia, Themis, Thereus, Theseus, Tiresias, Tithon, Tityus, Triptolemus,</p>	<p>74.a 38.b 80.b 38.b 71.a 50.a 57.b 45.a 59.a 29.b 42.b</p>	<p>Triton, Troyen ondergang, Typhoeus oft Typhon; V. Venus, Vertumnus, Ulyffes, Vonnis van Paris, Uren, Vulcanus, Vulcani knaschten,</p>	<p>14.2 94.b 40.b 25.b 103.2 93.2 81.b 71.b 12.b 13.b</p>
---	---	--	--

E Y N D E.

t A M S T E R D A M,

Ghedrukt by Paulus van Ravesteyn.

ANNO 1616.

t Geslacht / de geboort /

plaets / tydt / leven /

ende wercken

Van

KAREL VAN

M A N D E R,

Schilder / en Poet /

Mitsgaders

Zyn overlyden, ende begraeffenis.

N waer 't gheen
grootte ondanch-
baerhepdt (lusti-
ge Leser) dat ick
die so voldoende
Man, die tot zyn-
nen eppen groot-
te achterdeele de
Schilder- kunst

vooz de leereelingen soo stichtich en leer-
rellyck heeft beschreben / en de vooz-
naemste der bekentste Schilders / hoe
wel doot zynde / heeft onsterffelyck ghe-
maect / met zyn so gelukkighe als kun-
stighen handt / dooz 't louter / en leben-
dich afmalen van haer wercken en le-
ven / dat ick die oock niet en soude ghe-
dencken? Insonderhept nu hem de ge-
leghenthept so jonstich openbaert: dooz
dien het Schilder- boeck by hem ghe-
maect / soo wel ghewiltd / en verkocht
is gheweest / dat daer nauwelijck eent-
ghe tot een proebe zyn oberghebleven.
Ober sulcx siende dat eender bewoghen
is gheweest het selfde te herdzucken / nu
dochtet mijn niet alleen wel gherijmt te
zijn / maer oock behooslyck / en recht /
datmer den Karel in steldt die lebend'
zynde / de verrotte doode deden leven /

haer aentreckende den glozjoosen rock
des loflijckhepts / so was ick van 't goet
en Gods wegen schuldich / hem in dier-
ghelijcken nae te bootzen / en stoffeeren
hem weder so rustlich upt met den Tab-
bert des vermaertheptds / en eerlijck-
hepts / ten verwijtelijcken spot des ny-
dighen doodts / en ten trots des doode-
lijcke Pyts / soo sal sy eeuwich leven / en
blincken met de kostelijcken Opaman-
ten kroon des heuch'lyckheptds / noch-
tans niet soo als myn gunst wel wilde /
maer ghelijcke myn kleene macht ver-
mach. Maer waerdige Man-der man-
nen! van waer sal ick beginnē den roem
dys doozluchtighen geest upt te blasen
om te trompetten de grootmoedichept
van u heerlijck / eerlijck / en leerlijck be-
staen? Wat / sal ick so verwaent zyn / dat
ick met mijn menschejcke / en aertsche
ghedachten sal derren aenbanghen te
begrijpen de opghenomenhept van u
Hemelsche gheest / die de Goddelijcke
dinghen der Hephlicher Schryfture soo
Salich hebt weten te mengen in u ge-
dichten / datse den menschen al singende
ter zielen in / en uytgebaeren zyn. Wien
heester in u tijdt soo veel te weghe ghe-
bzacht inde Godbzuchtige rpinerijen?
R Wat

Wat soetichepden kunnē der menschen
ghemoeden meer wel doen en verheu-
ghen als u Gulden Harpe, met zyn san-
gherighe snaren hun inghelupt en inge-
lupstert heeft? Wat herte en heeft hem
niet verlusticht in u Christelike deunt-
jes / die ghy wtschaterende ten open
oopen inne deed vaeren/en dzinghen tot
in 't ingewant der harsenē/alwaerse be-
reppen hondert duysent onuytspreke-
lijcke vrechde. Of sal ick liever met
mijn uyterlijcke ooghen beschouwen en
beschypden de sienelijcke wercken van
u hooch/en groot verstant; het welken
ghy so edel ende uytmuntende hebt be-
toont in de onuytsprekelijke kunst des
malens? Hier staē ick in een twyffel/
welck / of wie behoorde vooz te gaē / na
die ghy so wel in 't een/als 't ander hebt
uytgestreken boven u Tydts-gelycken.
Maer wat? De reden die seyt my/ dat
ickse beyde sal eben vol doen / en be-
ginnen van u selve / die de bozne en
spring-ader zyt/daer so ghewenschte sa-
ken zyn uyt ontspionghen. So yemant
is belust om te weten / van waer? van
wie? van wat gheslacht? en wanneer
dat ghy u beginsel naemt; die hoozt toe:

Karel van Mander is ghebooren in 't
jaer ons Heeren 1548. inde maent
van Mey/op een Sondach/in een doorp
gheheeten Meulebecke/groot ontrent
negen mylen in 't omnegaeen/een lusti-
ghe vallepe/wel beset met Landt/huy-
sen/boomen/haghen/boschen/meyzen
daer verscheyden beeykens door vlie-
ten om die te besproeyen / ghelegghen in
't midden van 't Graeffschap van Vlaen-
dren/een myle vā Thielt/een myle van
Assghem/ een myl van Butthem/ende
een myl van Roose-beke/ in welck doorp
gebonden waren / vooz de vernielinghe
dooz de Malecontenten / onder het be-
lept van Montegni, vijftien-hondert ge-
monstier de weerbare mannē. Inde Ro-
de van Thielt / daer mede sozterende on-
der de Casselrje vā Coztrijcke/alwaer
zijn Vader/ genaemt Cornelis van Man-
der, was langen tydt ontfangher/ ende
Bailliou vanden Bassael-Heere van 't
Dors Doorp/ende was daer woonach-
tich in zyn eyghen huyfinghen / boven/

ende landen selfs besittende/ek ter huyze
uytlatende/wesende eē man van leenen/
Doozter van Coztrijcke / ende somtyp-
len Hooch-poincter van de voozgesep-
de Casselrje / ende was oock een Wyp-
laet van 't Brugghsche byde / obermits
hy een heerlijck Leen hadde(waer noch
acht minder Leenen onder sozterden)
versien met eē wel bewalt woon-huyz/
Schuyzen vooz Wychten / Stallingen
vooz Beesten / rontsom besingelt in zyn
eyghen Landen/Meyzen/Boschen/
Fruyt-boomen/Wyber/miet eē koozen
Wind en Water-molen/gelegghen inde
Wychte van Kolf-kamp: het welck hy
met zyn Wuyfzoutwe Iohanne vander
Beke, behouwt lijckt hadde. Desen was
in de beroerten een seer stryctbaer man /
die sich niet met de zyne dapper/ende man-
nelijck heeft ghequeten/ghelijck als men
daer af Historien soude konnen toonen/
en schryben/maer ick gaē die verby om
koztheys wille: Dit was dan de Va-
der ende Moeder van onse Karel van
Mander, vande welke hy is ghebooren
ten Jare/en daghe voozgeseyt/en wiert
ten Doope ghebracht inde Meulebee-
ke-kerck / en ten vonte gheheben van
Jonckheer Charles de Beir, die hem de
name liet gheben in 't Frans/ Charles,
dan doch dooz gewoonte/en Lants-wij-
se/als oock dooz de kichticheyt van uyt-
sprack/wiert hy meest Karel genaemt.
Aldus heeft hy zyn beginsel ghenomen
in dit dal der tranen / van die oude en
heerelijcke geslachten van Mander, ende
vander Beke. Maer also men in Vlaen-
deren de by-naem van des Moeders
sode niet en reeckent: sal ick u van zyn
Vaderlijcke otre meerder aenwysinghe
doen/ welcker oudsheyt / en edelheyt
blijckt uyt een seker out schryft in par-
quement / in 't Clooster ten Eyckhou-
te tot Brugghen / dat in 't Latyn aldus
lypdt:

Reverendus in Christo Walcherus van
Mander Episcopus Ecclesie Tornacensis
questionem inter fratres & Sorores divae
Trudonis habitantis ad magnum pontem
lapidum via Oostcampiana, vulgo de
grootte Stee nbrugghen / composuit tam
ad mobilia quam immobilia bona, una
cum

KAREL van MANDER.

Cum Abbate dulcis vallis, vulgo Suetendae / & Fratres in abbatia nunc quercuum vulgo ten Eechoute Brugā Transposuit iustu & petitione Theodorici Elsatij Comitis Flandrix. Anno Domini M. C. C. XLVIII. Mense Augusto.

In onse spraeck:

De Eerwaardighe in Christo Gualtier van Mander, Bisschop der Kercke van Doornick / heeft verdrach ghemaeckt tusschen de Broeders ende Susters van S. Trupen/ noemende aen de groote Steen-brugghe op den Oostkammerischen wech gemeenelijck ghe-noemt de groote Steenbrugghe/ so wel belangende de roetpcke als de onroetlijcke goederen/ met den Abt van Suetendae / ende heeft den broeders inde Abbye gheseyt ten Eechoute tot Brugghe overgheset / op het bebel ende begerre van Theodoricus Elsatius, Grabe van Vlaenderen. In 't Jaer ons Heeren **M. C. C. XLVIII. Inde Vogstmaent.**

Tot desen teghenwoordighe Jaere Anno 1617. inde maent van Augusto lefleden/ zpn der verloopen 369. jaeren/ dat dien Walkherius van Mander, Bisschop inde Kercke tot Doornick was. Noch isser gheweest eenen Gualtier van Mander, den Sone van Glaude, Broeder van M. Ian van Mander, Ridder/ Oot-Groot-Vader van onse voorsz. Karel, Broost van de Vrouw-kercke tot Brugghe/ die om zyne geleertheyt/ ende welsprekentheyt Ambassadeur is gesonden vanden Grabe Philips den goeden/ met den Bisschop van Terwaenen/ om het huwelijck te sluyten tusschen Hendrick Prince van Walles in Enghelant/ en de Dochter van Iohannes Borgundio, waer af hy grootelijck begift was van de voornoemde Grabe. Is inde voorsz. schrebe Vrouw-kercke noch eē Graschijft op een metalen sarck te sien daer hy onder begraven leyt.

In welke Kercke hy verscheyden dinghen heeft besproken van zyne goederen / onder andere een gouden-laken kaswffel/ die so konstich/ als rijckelijck ghebyduert was/ met eenighe schoone beeldkens / als oock met het wapen

Van Mander, het welck eē witte Swaē is met opgheheven vleughelen in een swart beldt/ swimmende op het water met een gouden kroon aen den hals / die een bande Grabe van Vlaenderen/ naemelijck Philippus de goede vereert heeft die bande Manders, om dat sy 't Vaderlant ter oorloch goeden dienst ghedaen hadden / teghen de Schotten en Engelschen. Dit wapen met znen Helm/ timber en ander quartieren is in Vlaenderlant op veel plaetsen te sien gheweest/ ghelijck als 't noch te besichtigen is op eenen blauwen sarck-steen die daer leydt midden inde Kercke te Meulenbeke / en is oock gegoten op de klokken die daer hangen op de spitsche hooghen tooren. Dit is dan een bewijs of teercken van de doozluchtichheydt van des Manders afcoomsie die so kennelijck is / dat ick niet noodich acht daer yet meer af te verhalen: En waerlijck soud ick hier oock stellen het ontallpck tal der helbelpcke en heerlpcke mannen/ den boō der deuchdelicke en godbruchtige vrouwen/ die het Mandersche gheslacht heeft voortgebracht / met sampt den rechtveerdigen lof van hare vrome daden/ groote diensten die sy hen Prinren en Vaderlande bewesen hebben: Mitsgaders / wat deuchden sy begaen/ wat staten sy beseten / en wat waerdicheyden sy gehad hebben / en waerdich ghemaect zyn; het soude een heel dick en groot boeck / my te lastich te schryben / en u te lesen vallen. Daerom laet ick haer in haere waerden / en keert tot myn besloten vesterck:

Karel gewonnen inde Parochie van Meulenbeecke, als gesept is / den tweeden zone en kindt zyns Moeders / die hem met haer eygen borsten gesooght/ en opgehoedet hadde / neffens znen oudsten broeder Cornelis genaemt/ dat een soet sachtsinnich/ en weelijck kindt was/ seer willich en gedienstich / de sake des huyfshoudens neerstich betrachtende. Maer Karel van een hoogh en levendiger geest gezevē / onthielt hem van alle nederige dingen / ging in waerkerheyt van verstant / in snelheyt van begrip/ in kluchticheyt van boerteyen en andere aerdighe voorszellinghen zyn

tydt-gheuootten verre te boben. De na-
 tuer liet van aenbegin aen hem blycken
 dat sy pet sonders met hem boozgeno-
 men hadde. Want (soo Plutarchus seyt)
 de kinderen die hare kintfche oeffenin-
 ghe verlatende / sich begheben tot eenige
 erenftighe dinghen als haere Jaeren
 berepffchen / die gheben eenich booz-be-
 duptfel van groot goet in toecomen-
 de tyden / en daer in een mensch zyn be-
 haghhen hebben sal / als hy groot gewoz-
 den sal zyn / dat fiet hy al van verre / en
 fpreekt / en doet daer af bewijs van zyn
 kintfche beenen af. Boozwaer de geest
 des menschē is eē onbekuptelijck ding /
 sy openbaert haer felben / Godt gheef
 oock in wat dat sy ghegoten is / sy kan
 niet verbogghen blyphen / eben en alleens
 gelijck de vzeucht-makende wijn / oock
 in lebendige vaten so niet verholen kan
 gehouden werden / of sy meld haer felbē
 met vzolliche deuntjes / soete sotte klap-
 perptjes / en andere dzollicheptjes / alsoo
 doet / en deed de gheest in onse geboozen
 schilder / want heel jong zynde / als zyns
 Vaders Dienst-mepfeng de wanden
 hadden ghelwit / gaet hy te werck / en
 maerkt daer op met kool / met root / of
 geele aerde / die hy lichtst / en best te be-
 komen wist / de ghelijckenisse van hare
 boere-vzpers / oft minnaers / d'ē niet eē
 scheve langhe geborchgelde reus / en den
 ander met een groote bult op syn schou-
 der / en daer een en upl op sittende / kinne
 beenen / en groote stompvoeten / schrij-
 vende daer hy hynne namen / waerom
 de Mepfeng niet wel te vzedden zynde /
 klaechdent zyn Ouders / dan Kareljen
 wist dat met een kluchtje wel effen te
 maecken. Eens inde winter seer hart
 vziefende / op eenen morgenfondt booz-
 der sonnen op-gaenck / beloofde hy een
 van zyns Vaders Dienst-knechten een
 Liddeken te dichten van een Wyzster
 die hem een scheinperhept gedaen had-
 de / met dien bedinge / so hy zyne bloote
 tonge vast tegen een pfer dat aende boz-
 ne-put was / so langh soude houden / tot
 dat Karelken een Pater noster , ende Ave
 Maria soude lesen / waer toe den slechtert
 heel grectich was / om dat hy booz eens
 anders nūf huychte kunst / en schande /
 vergelding mocht hebbē vande dzeut-

hept hem bewesen. Het ging an / Karelje
 las / ondertusschen verbooz de tongh
 aen 't pfer / daer stoyt den bloet vast / kon
 heen noch weer / zyn tonghe naer hem
 treckende / sehzeuwde / en kreet hy van
 groote pijn / tē leste ruckte hysse daer af /
 dan hy lieter een groote lay vels aen-
 sitten / de ommeftaenders dit siende / be-
 lachte seer zyn eenboudichept / die booz-
 des Jonghens behendichept so bedzo-
 ghen was. Noch rechte hy eens an een
 sonderlinghe dzollichept. 't Geschiede
 dat de buer-kinderen (die om zyn hou-
 bollicheden / gaeren met hem speelde) hy
 den anderen waeren / datter een onder
 den hoop was / wiens Moeder was eē
 Weduw-vrouw / die desen haeren soon
 een nieuwen witte lange karfeyen rock
 hadde laten maken / en hem dien selfden
 dach eerst aenghedaen hadde / daer hy
 dus jent / en moy zynde / sich selven liet
 an Karelje sien / die de selfde zeer prees /
 en alsoo 't doen inde karse / en kriecke
 tijdt was / begon hy de Jongen wijs te
 maken / dat de Snyder den rock hadde
 bergheeten te boozden / dan so hy wilde
 stal houden / en stille staen / hy soude dat
 selve wel doen / 't welck den slechten sul
 toeliet / Karel treckt te werck / dzucht het
 say upt de kriecken / maercke rontsom-
 me twee boozden / en ter syden frape ka-
 pelle booz / en achter op het lijf / en de
 mouwen niet versumpende / de jonghs
 dus verguldt / en toeghemaeckt zynde /
 liet sich duncken dat hy nu wel te degen
 kostelijck uytgheftrcken was / welcke
 verwaenthept hem wel qualijck soude
 bekomen hebben / ten waere dat onse
 schilders boozfichepdt dat met een aer-
 dichept boozgekomen hadde : te weten
 so haest als de Moeder dit boozfel sou-
 de sien / dat boozsecker de Jonghe wat
 booz zyn billen sou gekregen hebben / te
 eerder om dieswille / dat de Jonghens
 doen lange sonder bzoock liepen / soo be-
 loofden hy loofien een deel kriecken te
 gheben / soo hy hem wat op zyn achter-
 ste wilde laten schilderen / epndeling na
 veel wepgheren / en beloven / was hy te
 vzedden. Karelje nam wederom 't say vā
 kriecken / en selden de Jongen met den
 blooten billen na de Sonne / op dat zint
 Schilderje te eerder soude drogen. Hy
 gact

gaet toe en maect daer op een lelijck
grynsent dypbels bachus / dat d'zooch
zynde / gaf Karelje loosje de beloofde
kriechen / en hy is wel verblpdt t'huys-
waert by zyn Moeder gegaen/haer to-
nende hoe heerlijck dat hy vercierdt
was. Het D'zoutje dit siende / versteurt
haer/en neemt voort eē roede om loof-
je te geesselen / licht op de slippen. Dit
lelijck dypbels bachus siende / liet zy
de roep uyt haer handt / en haer selven
in ontmacht nederballen/roepende: Och
Sinte Marten! Patroon van Meulebeecke,
staet my by! onder tusschen dooz 't ghe-
rucht isser d'een en d'ander bygheko-
men/waer dooz loosje by raekten/de
sake beter verstaen/en Karels Vader de
klachte ghedaen zynde / wiert om de
klucht seer gelachzgen. Karel bast ouder
werdende/bedzeef veel gheestighe en be-
lachgelijcke bootsenjen / niet verstu-
mende eenighe beeldkens/ en gedicht-
jes/kootjen in 't hondert te maken/in 't
school op zyn schryf-papier / en t'huys
op de wanden/ en weghen: De ouders
en bloet-vrienden/ siende den Jonghen
begaest met een aerdighe / en wercke-
lijcke gheest/ hebben hem met zyn broe-
der Cornelis tot Thielt / in een Latyn-
sche Schoole bestert daer hy zyn Gra-
matica ende Sintax us leerde/ en hadde al
spntjens ghevozdert / (benessens zyn
dichten/en maelen/dat hy toch niet late
konde) dan sy werde om eenighe onsa-
ken daer van ghenomen / en besteldt te
Gent/by een Francopsche Schoolmees-
ter / alwaer François van Mander hun
doom / daer woonachtich / het oplicht
op hun hadde / hier woonde sy eenighe
Jaeren/in welke tijdt Karelje niet na-
liet te tekenen/noch te rymen/also 't zyn
Natuur epghen / en ghelijcksoymichst
was / dit de Vader / en den Oom aen-
merckende/bonden raetsaem hem by eē
fray Schilder-meeister te besteden / op
dat hy de const volcomender mocht be-
komen/gemerckt zyn sinlijckheyt daer
soo seer toe gheneghen was/zy bestellen
hem by enen Lucas de Heere, die een
fray spitsinnich schilder/en Poet was/
daer Kareljen booz de wepnich tydt die
hy by hem was/wel ghevozdert hadde/
so wel in 't rymen als in 't schilberen/dan

waerom dat de Vader hem van daer
genomen heeft is twijfelachtich. Daer
na besteldē hy hem voor de tweede rep-
se by zyn tweede / en leste meester / tot
Koytrijck by een constich Schilder/ge-
naemt Peter Vlerick, al waer Karel wat
meer als een jaer by woonde/te weten:
in 't Jaer 1568, ende 69. wat tydt te
Koytrijck/en te Dooznik/want Vlerick
van d'eene Stadt in d'ander metter
woon vertrock / als Karel in zyn leven
in 't Schilder-boeck verhaelt. Daer na
quam onse Schilder / en Poet weder-
om in zyns Vaders huys/en woningē/
dat langhe by de Kercke te Meulebeke
gestaen hadde/alwaer hy hem meer tot
dichten/en beschrijven/ als tot schilders
begaf. Hy stelde besondere spelen van
sinne/als cene van Noah, hoe hy de Wer-
ke boude/de menschen tot bekeerlingen
predichten vande Sontbloet/van't ver-
gaderen der dieren/ het ingaen ter Ker-
ke/het wtf-sende der Dypve/en de Ra-
ve / naer 't uytgaen Godt Offerhande
doende/alles seer bevallich / en aerdich
toeghemaeckt/ met veel persoonagien.
Hy had op een groot sepl-doeck geschild-
dert veel doode lichamen van menschen
ende beesten/dyvbende in 't water / dat
ober het tooneel getrockē wiert / en met
hant-pompen ober een huys op het to-
neel gebracht/alwaer alsulcken waren
water viel/als oft stark geregent had-
de / indier voeghen dat veel bande om-
mestanders/en aculijckers) die in gro-
te menichte waren gekomen upt de om-
melegghende Steden / en Dozpen/om
dit spel te sien) berre te ruggewaerts be-
dwonghen waren te wycken/haer ver-
wonderende vā waer dit water mochte
komen/en veel oude lieden weenden upt
medelyden der dooden/en waren inder
sielen beweeght met de hangicheyt der
levende:want het scheen dat de Werck op
het water dzeef/so behendich hadde Ka-
rel dit bedocht/ ende toe gerust/daer hy
langen tyt mede besich was/ waer ober
zyn Broeder Cornelis geen goet genoe-
ghen hadde/en had lieber gewilt dat hy
hem inde lymwaet neeringh behulpich
ware gheweest/dan doen als de Diner-
stieren begon te naederen / wist hy zyn
broeder so te bezzatē/dat Cornelis alles

dat hem vā noode was ten spele selver bekostichde/ waer op de moeder sepde/ ghy zyt sotter als Karel, want hielt ghy u ghelbt in u koffer hy en soudet niet kunnen uptrichten. Hy stelde oock der lepe sotte-kluyten van eenighe boerten vande boeren bedreyen/ oock sommighe Tafel-spielen/ Resereynen/ende Liedekens/ so in't gheestelgck als in't vzoede in't sotte/ ofte in't minne/ want hy upt alle hoeken in Vlaenderen van Bedenryck-kameren kaerten bequam / en kreech om pyjs te dichten/ hy had seer veel Tinnewerck eer-pyjsen ghelwonen. Hy maecte onder ander Spelen/ het spel van Nabugodonosor, hoe die vachtige Hzins upt zyn Koning-ryck verstoeten wert/ en ter wildernisse met de onrebelijcke dieren hopy ende gras at / tot dat hy wel besadicht en wel by zinne zynde / wederomme in zyn rycke gestelt wert. Noeh een ander/ hoe David de Koninglijcke Propheet zynen wel-wysen sone Salomon in't rycke bebestichde / en hem de patroonen tot de opbouwinge des Tempels gaf. Noeh van Salomons oordeel. Van Hieram, vande Koninghinne van Saba, die om Salomons wysheyt te hoozen/ en om zyne groote heerlijckheyt te sien gekome was/ ende so voozts/ hoe hy epndeling door de vzeemde Vrouwen hem met Afgoderije besondichde / dat oock te Meulenbeke op den Dinsterdagh wel met vpflich personen/ met hemelen en ander gebierte clerlijck en heerlijck uptgheboert en ghespeelt werdt/ en het Tooneel was zeer aerdich en konstich toeghemaeckt/ daer Adam van Mander zyn ionghste vzoer / den Koning Salomon speelde / een rolle van een sonderlinge groote/ waer toe meest alle hunne bloet-vrienden upt Gent / Bzugghe / Coztrijcke / Audenaerde / en andere plaetsen met groote menschte van de naest gelegen Dozpen gecomen waren om die te aenschouwen. Waer door dat Karel ober al bekent wert/ en schilberde terwplen binnens tres wat vooz d'een ofte den anderen / oock om in Kercken en in hupsen te setten en op te hanghen. Oock had hy een Bzurt Christl/ en een sotte-kluyt ghemaect teghen zyn zu-

sters Bzuploft. Noeh hadde hy twee spelen gerymt vooz dat hy zyn Roomsche repse aennam / te weten t'een was vanden Wel te Wabel / en t'ander was vande wysheyt en de dwaesheyt/ die terwple hy in Italien was/ het een van Daniel, tot Thelt/ en d'ander tot Meulebecke geyelt en vertoont is. Want in't Jaer 1574. heeft Karel van Wader ende Moeder verlof gekregghen om na Romen te gaen / hy maecte vooz zyn vertreck een schepd-liedeken/ hy kreech repf-klederen/ en gelbt inde beurs/ en werdt tot Gent by zyn Dom Francoys van Mander gestiert/ en bevolen/ op dat hem die vande repse soube onderrechten overmits hy de selve gedaen hadde. Aldus dan nam Karel de repse aen/ in't geselschap van eenige ionghe edel-lieden/ die hy op de wech most verlaten/ overmits dat hyn ongelegē was na hem te wachten/ also hy in sommighe steden de kunst en de meesters ging versoeke eenigē tpt/ geraecte met goede gesontheyt te Roomen / also hy selfs van zyn repse gheschreben heeft/ wysen wy den Nieuwsgierigen Leser daer aen. Hy heeft somwplen van daer aen zyn ouders geschreben / weseinde daer in't jaer 1575 dat het Jubile gehouwen wert/ daer hy veel vzeemdicheyden sach / hy was daer ober de drie iaeren / by d'een en d'ander zyn kunst oefenende / vooz eerst heeft Karel te Terni / een stedeken in Italien/ vooz een Graef ghemaect eenige groote stucken/ zynde de geschiedenis van de moort van Marijs/ daer den Admirael upt de venster gewooyē wert. Hy hadde tot een gesel / genaemt Sr. Caspar uyt Puglia, discipel van Iacomo de Graticco. Karel hielt hem altpdt in't gheselschap vanden Italiaen/ makende grootessen / daer in seer wel erbaren zynde/ heeft hy vooz verschepde Cardinalen in Fresco gheschildert veel Lantschappen. Te Romen verkreegh hy de bypicheyt om 'trappier te bzagen by en bzanch door dien de Paus hem dat bewillicht had. In't geselschap vā Spranger vzoegen haer de schilders soo wel / dat sy altpds gelt op de bank leggen hadde. Hy heeft de voozste gelwest die te Romen de grotten wederomme ghevonden

gebondē heeft/beel onder de aerde con-
terseptende / als oock veel andere din-
gen/ meest alle de antiquiteyten / sluy-
telijck alles wat men door vzeemt be-
dencken kan.

In't Jaer 1577. wederomme uyt
Italie komende te Bascl / maectken
daer op de begraef- plaets / ghenaemt
Gods- Acker. Eenighe stucken zpnde de
vluchtinghe van Iacob, (die de Heer
Spranger gesien hebbende/sepde sonder-
linghe frap te zpne) trock daer nae te
Weenē in Oosten-rijck/om met Spran-
ger te maken de arche Triumphael/te-
ghens de inkomste des Keysers Rudol-
phus, die zeer versterckpck / en eierlijck
waren/met hulpe van den frapen beel-
houwer Hans Mondt, die de Beelden
bootseerden. Karel na hups/na ouders/
en 't Vaderlandt verlanghende/wilden
daer niet vertoeven/ waer anders daer
gheluwijfelijck in des Keysers dienst ge-
bleven : naer hups keerende met veel
tekeninghen/soo te Romen/ als elders/
nae veel schoone dinghen ghedaen / als
verhaelt is. Nu hy het Doyp/ en zijns
Waders wooninghen begon te naken /
wierdt de tpdinghe aen zpne Ouders
gebzacht/zyn Woeder Adam,de dienst-
knechtē/zijn Bethozifon-maets/en an-
andere pzoehianen / zyn hem een stuck
weeghs teghen gheloopen / en hebben
hem met groote blpshap tot aen hups
verfeshap / Vader/ en Woeder qua-
men hem bziendelijck/en hartelijck om
helsen. Daer nae als hy hem met de
bzienden een wyl tpts vermaeckt had-
de / begon hy hem aen 't schilderen te
begheben/en maecte booz eerst een A-
dam en Eva, gants naecte staende aen
den Boom van de bzucht des wetens
goet / ende quaets / Eva Adam lieflijck
aensende / biedt hem den Appel / met
veel ghedierten/ soo vier-voetighe/als
blegghende / met een vershietend ach-
ter-upt/daer veel schoone rebieren sche-
nen te stroomen/men sachger veel lusti-
ghe boomen / veel groene krupden / en
aengenaeme bloemē op de booz-gront/
alles met een uytghenomen welstandt/
dat in oly-berwe. Noch schilberde hy
een onderganck des wereltds met het
water/daer sachmen als of de Arck be-

gon te blotten/ de reghen plotselijck/en
starckelijck neder te stozten/de vallepen
bol te werden/ de menschen / en de bee-
stē met bedeesder sozchbuldichsept/ heu-
velen / en hooghe hoochten te soecken/
Woeder-naecht op de boomen te klau-
teren/en de hange Woeders hun klypne
kinderen hartelijck inden armen vast-
houdende/de naerflige/en beefige man-
nen/haer Vrouwen/en kinderē optre-
ken alles met verbaesbelycker angstic-
heyt/eenighe de doot-berukwe al gheset-
seer deerlijck de handen wozonghen.
Andere uyt vertwijfelber wan-hoope
't hapze uyt den hoofsde ruckende. Hier
en daer sachmen eenighe tippen van de
berdzoncken berghen / en toppen van
Tozrens / van hupsen / van boomen
boben 'twater wylkphē/watter dzooch
was/was met menichte van menschen
en beesten beset/alles seer eygentlijck en
naetuerlijck ghedaen / toonende hoe de
werkelijcke leden haer uysterse kracht
in dese aldergroofse noodt te wercke
stelden. Sommighe achter uyt siende/
beren op haer tanden/ door de schzicke-
lijckheyt vā't tegenwoozdich en onupt-
komelijck doodelpck gebaer/het welck
sonder medelpden niet gesien en konde
worden / sulck datter veel arme slecte
leden van het doyp dat siende/daer be-
wergetijck om weende/ dit en dat ande-
re stuck wert van den kunst-berstandi-
ghen seer ghepzesen. Noch maectken hy
een Epithaphse booz Francois vander
Mandere,die naer 't hof van de Koning-
lijcke Majesteyt van Spangien veroz-
dent was/om lijf-wacht neffens de an-
dere Edellieden te zyn/maer stoz/en is
begraven te Londen in Engelandt/op
een panneel met olyberuto schilberde
hy veel konstige omme-wercken / daer
liebe naecte Engheltiens op Doots-
hoofden / en ander ghebeenten saten
met bzandende toozsen nederwaerts
houtwende / seer bedzoest / en weemo-
dich scheenen te krpten / natuuerlijck
als of de blinkende traentjes vā haer
volle roofe-wangetjes affbiggelde. De
wapens vander Mandere schilberden hy
daer boben op/en hy hingh de quartie-
ren daer aen wedersoden aen / en bin-
nen in 't vier-kants back maectken hy
een

een verpſingh van Chriſtus / met een groote overnatuurlijke klaerheyt / den Heere omſchijnende / en de wachters ſeer verbaest / d'een met het aenſicht nederwaerts gebogen / en den ander vooz dese ſchitterende helderheyt hem bedekkende / en eenighe de voeten ghelicht hebbende upt grooter vreeze / om ſoo 't ſcheen te blieden. En daer onder in een graf lach een doodt-geraemte van een gantsch afgheleert lichaem. En dese François hadde ſelfs daer op een grafſchriſt ghemaect / dit was alles ſeer kunstich ghedaen / om inde Kercke tot een pronck / en tot ghedachteniſſe op te hanghen by de begraeffeniſſe van François. Vader S. M. Maer met de beroerten des lants / en met de Kerckbezekingē zyn de ſelve ſtukken verbyreemt / en verdruptert gheworden / met noch andere dingen die Karel vergadert hadde. Karel in zyn Waders huys veel leſende / en ſchryvende / en ſomwijlen wat ſchilderende om zyn luſt : gingh in eenighe Dozpe wt te bypen om te houwelijckē / ondertuſſchen komen de Malekontenſche walen het Stedeken innemen / derhalven quamen de ommeliggende boeren inde wapen / die van Chielt / die van Meulebeercke / en andere Dozpen / wel vijfduyſent man by een. Van die tpt af ſcheent dat het platte Lant ten vernielingh / en ten bederbe overghegheven was / overmits ſp aen wederſpden van 't Krijchvolck ſeer beſaſt / en ver overlafſt waren / dooz dien ſp haer met gewelt upt teerende / noch haer gheldt en andere dinghen af trocſten : Hier over hebbē Karels ouders haer beſte juweelen / huysraeten / en goederen ghepact / en naer Brugge / en Koſtrijcke geſlept / en gevoert / ten leſten een dzyvend leger ghehouden / dan in d'een / en dan in d'ander Stadt / haer met de vlucht behelpende. In dese raſerupe zijnde / dichte Karel een liedeken / daer in verhalende vande verlaeten miſtrooſicheydt der vluchtighe Dochteren : ende het begint :

Noch weerick eene,
Aerdigher geene,
En die is bleven t'huys, &c.

Wesende een Dochterken van tanelijckhe ſchoonheyt / en van kleenen afkoem-

ſte / out ontrent achtiē Jaeren / bewelcke hy troude in dese onruſtighe tpt / en wan aen haer een jonghe ſoon / dien hy nae zyn Vader / Cornelis dede noemen / met wien hy hem bedwonghen dooz de noot / van Koſtrijcke moſt verſien / om dat het Krijchvolck dat vooz de ſtadt Doornick gheleghen hadde / ober de Lye inde Caſſelrje van Koſtrijcke nae 't Brugheſche vye hun verſprepende / quam daer een regiment Walen / onder 't belepdt van Montegni, ende een regiment Hoofdpuſchen t'Zſſeghem legghe / die de Lant-lieden groote overlafſt deden. Middelertpdt ſoo quam Karel eens t'huys / om met waghens naer Koſtrijcke te voeren 't graen en anders dat noch in zyn Waders huys gebleven was / en ſoo hy twee ofte drie waghens gheladen hadde / ende op de wech quaelijck een boochſchout vande Kercke ſynde / vielen het regiment Walen onder 't belept van Montegni opden Drie Koningen abont / op den noen in 't Dozpe / en hebben desen ſpaerpot gebroken / en alles gherooft wat ſp daer vonden / het manvolck ſeer ſlaende / en quetſende / de Wouwe / en Maerchde wert veel ſchandelijckhepds aenghebaen / Karels Waders huys oock gantsch geleidicht / den armen oude Man die langh ſickelijck gheleghen hadde / wiert de dekens en lakens / en 't brdt / onder zyn lijf van daen gherockt. Adam zyn Broeder out ontrent 18. Jaeren / ſiende dat in zyn Waders huys dus op een ſmptē / en ſlaē aengingh / hadde erghers een rappier verborghen / dat kryghende / en alſoo hy wel wals konde ſpreken / vermenghde hy hem onder de Jonges / en Lackepen met een bloot rappier / en een bylſjen in de hant hebbende / brack hy daer mede op / kiſten / en buſſetten / tresoozen aen ſtukken kappende / kreech hy ſoo veel bupts / en bagaſie / meer als hy dzagen koſt. Hy trock ſelfs aen zyn eppen moeder om gheldt te hebben / haer dzygende te moozden (doch ſp verſtonden den ander wel) want dewyl hy haer aentaſten / ſo was ſp vā het ander boebe-jacht by. In dit rumoer wiert Carel met zyn waghens ghegrepen van eenighe Walen die hem oock naecht ontkleden /

al kon hy schoon/ en moptjes met haer lie ppaeten / ten hulp hem niet / sy dede hem wederlijck eē koozt om den hals / en be-pberde haer met aller besicheydt om hem aen eē boom op te hangen/ten sy hy haer niet gheldt besadichde. Ter wyl dat dit gheschach / komt daer een Italiaens Paert-Kuyter gereden / die dit spel een wyl met goede ooghen aensach: Carel sprack hem aen inde Itali-aensche sprack / de vzeemdelingh verwonderde hem / waer dese boete zyn tael mocht gheleest hebben/hy vzaechden t hem: het antwoort was in Italiaen/maer meest te Romen/ den Kuyter vzaechde wat hy daer ghedaen hadde / gheschildert sprack Carel: Den Italiaen hem sterck in zyn ghesicht siende/wert hem kennende / hy zyn Kortelag van leer ghetrocken / en onder de Wahlen (dat maer voet-ganghers waeren) gheslaghen / segghende Rucx doet hem de strop af / en laet my myn vziēt los/ en gheeft hem zyne kleederen/het welck sy deden / en hy sou Carel oock gaeren zyn ander goedt doen hebben hebben/maer het gheboeft wiert te sterck / elck nam wat hy draghen/en tozffen kon/en ginghen haers wreghs / den Italiaen hielt hem by hem/op dat de andere soldaten hem niet meer en soude moepen/ en hy had Carel gaeren in t'legher ghelepdt om hem wat te festeren / daer hy hem af bedanckte / en zyn belangh verhalende/sepde Carel dat hy noch eē oude sterke Vader in t'Boyz hadde/die oock gheplundert was / en dat hy zyn Wufvrouwe met een Jonck kindt in Kortrijck ghelaten had/al waer hy zyn Vader/ Moeder/ Broeders/ en Suster oock gaeren vzeenghen soude / soo bleef desen Kuyter so langh(om Karels wil) tot dat al t'Kerchsvolck met al heuren buyt verbrocken was: En gaf hem de hant / segghende: A Dio Compagno sino a reviderli, te Gode hem bevelende tot weder-sien/ Carel bedanckte hem seer/en kusiē hem de handen/dese Kuyter diende onder de Albaneesen, ende was te Romen Carels goede kennisse ghelweest in een Cardinaels hof/daer Carel wel eer gheschildert/ en hem somwplen een tecken-ninghe / of pet anders gheschoncken

hadde / en was hier om eenige oorzakē upt Italien/inde Nederlantsche kerck ghekomen. Siet hoewel dat het te pas comt datmen hem met elck een wel bemint maect/ want desen onverwachte vziēt hem nae ooghen-schyn het leven daeten. Daer nae Carel by zyn Vader komende / siende hoe Godts-jammerlijck het daer al ghestelt was/berklaerde zyn erbaeren/hoe paerden/waghens en al t'goet/ oock op de wech genomen was/so heeft Adam zyn vzoer hem zyn buyt laten sien/en ginghen t'samen hun suster Janneken t'hups halen / upt een vrogghen dyck/die tusschen twee laghen lach/alwaer haer Adam gebozen hadde/ voozts hebben sy van des Jonghelinck behendighē buyt hynne naecte Vader/ Moeder/ Broeders/ en Suster/ wat om t'lyf ghedaen / en de repse nae Kortrycke aenghenomen / haer sterke Vader dickwils draghende/want daer noch Paert / noch waghē in t'heele Boyz te bekomen was / dus deden sy drie mylen weeghs / en vzochten den krancken Man in t'graeuw-Minnebroers-klooster / waer hun een kamer/bet en hulster ghedaen: en eeten / en drincken voozgheseldt wierdt/ tot een vergeldingh van de weldaden die desen Broeders vooz heenen van den siecken Vader hadden ghenooten. Siet dus doende is de eene vziēdschap den ander waerd. Nu Carel daer wesende in t'Jaer 1581. wert hem aenbesteedt van de Dekens/ en beleyders der Aimmelaeken-werckers-gildt / een Outaer-tafel met twee deuren te schilderen / vooz vijsentwintich pont blaems / besprack een deel gelts op de handt t'welck hem en de zyne wel te pas quam. Den inhout vande tafel met haer deuren waeren van buyten swart / ende wit / met twee groote staende beelden / op d'eene syde S. Carryne met het swaert / en de kroone in de handt/het ghebroken wiel met haer tyzannigē Vader onder haer voeten/en op de ander syde Meene haeren Leeraer in t'Chyristen ghelooft. Op de deure van binnen in ses vierkanten hare marteliatien/hoe het schaers-snydende radt daer sy vanden Tyzan mede was gedrieght te dooden/en vermalen/

van 't buyt uyt de locht aen stucken geslaghen werdt / op elck quarttertje een besondere martelerije / seer netjes ghebaen / en onder elck twee regelen dichtes van zyn ghemaect / tot bedupdenisse van het werck / met gulde letteren gheschreven. En binnen op het Tafereel hadde hy den tyran met ee deel kerpshvolck aen de eene zyde ghesteldt / en op d'ander aen Katharynen linkerhandt / een deel doode onthoofde Lichaemen / daer eenighe honden met hun clauwen opgheplant stonden / toonende al grinsende haer slach en back-tanden / tegen malcander gnorrende / opstekende haer ruggen met opgheresen en opgherecht hapz / al ghereet om te bechten / wie dat eerst zyn hongerige muyl / in 't bergooten Menschenen-bloedt sou waeden / en met de gabe tonghen opsozpen / en slicken. Waer in 't midden sit de supverspeke Godteylichghe Maeght gemielt met een bly ghelaet / onberblindeooghen nae den Hemel opslaende / en de handen r'saen / verwacht den doodelijcken slach van den Scherp-rechter / die ter syde half naecht staende / het swaert opheft om den slach te gheben. **W**t de lucht komt een klaerheyt die de Maeght beschynt / het welck een glans en glooz gheeft aen haer Albaster-witte naechte leden. **O**p de Stellinghen / op de wercklijckheyt / en op de wesens der personen is sonderlingh wel opgelet / en is noch soo schoon en versch / en niet ingheschoten / dattet hem noch laet sien of het onlanghs geleden ghedaen was / ghelijck als men sien mach in S. Martens Kerck / Nooxtwaerts van 't hooghe kooz / in de schoon-laken-webers Capelle / soo zy 't te Kozyricke noemen. **I**ck weet niet dat Karel daer yets meerder gemaccht heeft / dat waert ick om te verhaelen is.

Karel wiert daer Vader vā zyn tweede kind dat hy Pr. na zyn zusters Annas man / Pr. Pype dede noemen / die met zyn Hupsvrouwwe / en kinderen / aldaer van de Peste waeren ghestorven / om welke en andere oozsacken hy hem met zyn Hupsvrouwwe en kindt / van daer naer Bruyghe Anno 1582. vertrock / met eenighe hogagie / en wepnich gelt / woort

den van de Malekontentē / op den wech wederom gantsch berooft / hy en zyn Hupsvrouwwe tot op het slechtste van haer lie kleederen : **I**n de overghebenheyt was soo groot / dat sy het kleene kindeken ontnamen de doecken daer 't ingewonden was / so dattet de Moeder in haeren schoot een quade / en oljicke slet (die haer de Soldaten gelaten hadden) draghen moest. En Karel had niet anders dan een oude afghesleten deken om 't lijf gheslingherdt / dan alsoo zyne Hupsvrouwwe in een onder-rockje eendgiesack hadde die dubbelt was / waer in een stuck gouts was / dat de kerpghers niet ghebonden hadde / so sprong Karel noch eens om van blytchap / zyn Vrouwwe weende met allen seer : Karel haer vertroostende / sepe: Non fors, moghen wy slechts noch ongebanghen / en onghequetst inde stadt gheraken / alles sal seer wel gaen / en song een Liedeken uyt de bozt / zeggende : ick sal so lustich en soo nersstich Schilderen / dat wy wel weder sullen kleederen aen 't lijf / en gelt om eeten te koopē krijgghen / nam de Moeder het kindeken af op zynen armen / huppelde / en danste daer mede soo vzoljck dat de Vrouwwe noch eens lachen moft / en quamen soo binnen / en hy bondt daer datelijck een Schilder van zyn oude kennisse / ghenaemt Paulus Weyts, die selde hem strack in 't werck / soo woon hy daer een teerpenningh / dan also daer oock geen ruste en was / dooz dat de vyant daeghlijck naderde / en de peste sich dapper verhieft in de Stadt / vertrock hem Karel met zyne Hupsvrouwwe / en haer Moeder met zyn kinderen / van daer te schepe gaende naer Hollandt / en selde hem neder inde oude / en eerlijcke Stadt van Haerlem / daer hy van den een en den ander te Schilderen / en te teekenen ghekregeen heeft.

Dat ick u beminde Leser hier soude een Register maerken wat onse Schilder / en Doet al ghemaect / en ghedicht heeft / het soude onepndelijckelangh vallen / ick ben 't niet van sinne / alsoo die doolhof booz my te verwert en te swaer is om uyt te gheraecten / en dat

dat de schoone Cretenſche Maecht/uy
het klouwen-gaeren heeft onthouwen.
Wpſullen maer koztelyck oberloopen
ettelycke van zyn wercken/die wy uwe
beſchepdentheyt aenwylfen/om de ſelbe
te beſichtigghen wat hy vooz een helt in
de kunſt gheweeft is / en wat hy in zyn
ſchildt gheboert heeft. Niemant is ſoo
bupten zyn ſinne / of hy ghelooft wel
lichttelijck dat deſe onſe Man-der Man-
nen een goet meeſter moet geweest heb-
ben / nae dien hy de jeught ſoo goeden
wech ghelepdet en ghewoſen heeft / ick
twyffel niet of hy ſal van eenighe on-
danckbare / ofte van eenighe die ypt
hemelijcke gramſchay / van dat hy
andere te groot / en haer te kleyn ghe-
ſteldt heeft lelijck wederlyzoken wo-
den / dan dat en ſchaedt niet: de laſter
van de ſulcke werden by den verſtandi-
ghen wel gheroken / en ghedijt haer
recht anders als ſp ſomtoplē meenen.
Wpſidden den goeden ſp nmen onſe
goede meeninghe nae haer goedighe
goetheydt in 't goede / ſooſal haer de
goedertieren God goedelijck begoeden
met de alderbeſte goederen des eeuw-
hepts / het welck ons gunne die eeuwi-
ghe ende heplighe aldergoetſte Drie-
vuldicheyt. Amen. Waert wel.

Dan doch zyn Schilderjen / en Wp-
merjen in Hollant gedaen / zyn ten dee-
le deſen: Eerſtelijck tot Haerlem / etc.
gekomen zynde in 't jaer 1583. maech-
ten hy een delubie van wit en ſwart /
daer nae eenighe Wiſtozytjes in ronde
fozme/die de Heer Rauwert geſien heb-
bende / ghekocht heeft / en quam kozt
daer nae aen kenniſſe van Goltzius , en
Mr. Kornelis, hielden en maechten onder
haer dzyen een Academie , om nae 't le-
ven te ſtudeeren/ Karel wees haer de I-
taliaenſche maniere/ ghelijck 't aen den
Ovidius van Goltzius wel te ſien en te
mercken is/ voozder maechten hy veel
ſtucken van wit en ſwart / alſoo die de
lieſhebbers met den eerſten wel bebie-
len. Wp Schilderde vooz Rauwert de
paſſie in twaelf ſtucken/een Woere ker-
mis die ſeer fray is / met noch veel an-
dere. Jaques Razer had verſchepde van
zyn wercken / onder andere een Iohan-
nes Predicatie. Te Haerlem iſſer oock

een tot Verwer / daer ſeer veel afghe-
houwen werdt. De Rentmeeſter Kol-
derman een diſtrictie van een Predica-
tie / noch een ſtuck daer dooz 't Jock
ghekropen werdt. Ian Mathylz Bou-
wer tot Haerlem / heeft van hem een
Davidt en Abigail , noch twee Karſ-
nachten vooz Razer. Op het Stadt-
huys te Haerlem maechten hy een ghe-
dachteniſſe van Ian Huygenſen van Lin-
ſchooten , en vooz Meester Albert een
ſtuck van Iephtah, ſeer net. Vooz Mel-
chior Wyntjens een Krupf-draginghe /
noch veel andere kleyne ſtuckens / als
oock een Woere Kermiss vooz Razer,
een Crupcinghe Chriſti / daer hy / ende
Goltzius nae 't leven in zyn ghedaen/en
is ſonderlinghe net en ſupbertjes ghe-
handelt / ſomma daer zyn wepnich be-
minders in Hollandt ofſp hebben van
zijn dinghen / want hy heeft ontallighe
wercken ghemaect / ſoo gheſchildert
als ghetekent / daerom ſullen wy den
grooten hoop overklaen/alleenlijck dat
ſeggghen / dat tot Kors Reyerlz. Gout-
ſmit dzye van zyn beſte ſchilderpen zyn/
namelijck/ een crupf-draginghe/die ſoo
aerdich / en ſoo repn is / dat het by den
Konſt-verſtandighen hooch gheroemt
en gheprezen is. Het ander is een Dzye
Koninghen / die dubbeldt goet / en ſeer
Meesterlijck ghewoacht is. Het derde
is daer Iacob de Wypſ-goden begraeft/
daer hy de kunſt oock niet in ghepaert
en heeft. Vooz Mr. Willem Bartjens
een Lantschay vol wel gheſtelde Woe-
men met Woere hupſen/de Weeldeliens
zijn Chriſtus met zyne Apoftelen / rep-
nigghende de negghen melaetſche. Noch
een Marije beeldiken/met een Joſeph/
alles ſeer konſtrich / met groot op mer-
ken ghemaect. Op het huys te Se-
venberghen maechten hy vooz de Heer
Schepen Ian de Witte tot Amſterdam/
twee ſtucken die oock heel goet zyn/het
een is een Doopſel/ en 't ander een Pau-
lus bekeeringhe.

Dan gelpcken maechten hy een ſtuck
vooz de Heere van Aſſendelft / en vooz
Barthout Claefzoon te Delft / oock een
fray ſtuck vanden rijcken Jongelingh.
Tot Amſterdam inde Warmoes-ſtraet
tot Sr. Klaes Frederijcklz. Roch, is een

Het leven van

van zyn leste/en grootste stucken/te we-
ten: het stuck daer de kinderen van I-
sraël dooz de Jozdane gaen/ en dzaghen
de Arche Godes omme/ alwaer hy sich
selfs sieckelijck/ dan niet te min/wel ge-
lijckende als een Lebpt/ of dzager / ge-
contersept heeft / als oock den eersten
eyghenaer Sr. Isaac van Gerven met zijn
eerste Hupsvrouw/en is seer wel gedaen
ghelijck als mensien kan / de voozste
beelden zyn seer besich / soo met ernsti-
ghe pzaetjens/als met werckelijcke be-

weginghe van dzaghen / en anders / de
stellingh is seer bindich/ en 't is met een
lustich/en luchtich lantschap verciert /
met een kluchtighe handelingh / op de
gront legghen veel schelpen en hoozent-
jes / oock Haese-winden / en een voo-
dzack/die gnoyzende op de ander grim-
men / de Histozy is myns bedunckens
tamelijck / en wel uytghebeelt : En om
de Lpft is met gulde letteren gheschre-
ven/dese nabolghende regulen/ dien hy
ghedicht heeft :

Elck Christen hier ter werelt seer bestreden,
Komt noch op 't lef in 't rijk vol vreuchden soet,
Maer den Iordaan, de doodt moet zijn gheleden,
Want 't is den wech voor alle vlees te treden,
Den vyant lef diemen verwinnen moet,
Gheluckt dees reys maer wel, so ist al goet.

Eben of inde selve tydt heeft hy oock
gemaect vooz mijn Heer Ian Hendricx
Zoop, Meester/ en vooght van 't Glas-
hups t'Amstelredam / een groot stuck/
daer de God-vergeeten Kinderen van
Israël godlooselijck / en lichtbaerdich
om het opgherechte Kalf dansen / op
de vooz-gronden bancheteeren de rit-
se Mannen met de Moabysche lichte
Woutwen / al waer sy dooz de sterke
dzanck verwonnen zynde / haer selber
verfinooz inde geple mune der vzeem-
der Dochteren / daer sy met dzonckie
oogen behoeren de dartele huantschay-
pen der afgherechter bedziegherinnen.
De Woutwen zijn rpkelijck ghekleedt
met volslaghen groote lakenen / lustige
bouwen/frape cteraten/voozys schoone
groene boomen / meer ghebommelt en
gglatsert/als ghetepelt en opghetipt.
De lucht is heel vierich. Van verre in
't verschiet schijnt Moses met de Heer
ze sprecken dooz een wolck / eyndelijck
't is wel gheschildert/en ghestelt. Tot
D. Ian Fonteyn is een heldelijck stuck/ so
gheestich gheschildert/ als woelich en
levendich gheozdonneert / en het is de
sach tusschen Hanibal en Scipio de jon-
ghe/waer in seer hitlich ghebochten en
gheschermtfelt wert. De kleedingen
zyn ten deele op zijn Rompysch/eenige

wel bluchtigh en frap haer verwoeren-
de/ en achter uptschietende / men sieter
met een groosheyt inghevoeght de E-
lephanten met haer ghewapende Ca-
steelen vol woerbaere schutters/ behan-
ghen rontsomme met schilden/ een stoz-
ter onder de voet / die met zyn bal als
oock met sgn snuyp groote schade doet/
en 't is so werckelpek/datter de ooghen
in verbystere / in 't verschiet onder 't
hanghen van 't gheberchte werdt moe-
dich / en mannelijck ghebochten / men
sieter sterbende personen/en hopen vā
doo- de Lichaemen / van Menschen/ en
beesten / de lucht is onghestuylich en
vzeemdt / en dit is ghedaen in 't Jaer
1602. Noch deedt hem Ian van Wely
maken een Bad-stobe/en een Amor om-
nibus Idem, en vooz Willem een bal van
Babel / met veel verscheppen Bloem-
potten van wilde Bloemen / die al te
Hambozch zijn gheboert.

Van zyne teekeninghe vndtmen in
veelderlepe plaetsen/ eerst vooz de tref-
selijcke Capptier Spierincx tot Velft/
heele kameren met Capptserpen. Als
oock patroonen vooz andere / soo tot
Damasten/ Ammelakens / Serbetten
ende Legaturen/ vooz veel glaaf-schyp-
bers/maer insonderheyt in 't Vos hups
t'Amsterdam. In 't dzuck of in print
zyn

KAREL van MANDER.

zyn van hem uytgegaen eē groote ver-
loozen Soone die by bande Geyn gesne-
den is / noch acht bekeerde sondaers /
noch de passie Christus / noch twaelf
Patriarchen / noch de bouwinge van
alle Steden / noch twaelf Apostelen / de
Doecten yzaten / en veel sin-ghewende
stuyckens / somma ontallicke menichte
van teykeningen / by boecken vol / soo
naer 't leven als anders / sonder eynde.

Hy volght het gheene by in Rym / of
in yrose gheselt heeft / dat is / te weten
de Iliades Homeri, en twee beelden van
Haerlem / en sommighe Liedkens / Re-
fereynē / Sonnetten / Bucolica ende Ge-
orgica, de Gulde Harp / en 't Woudt-
hups / de nieuwe werelt ofte beschij-
vinghe van West-Indien / den Olyf-
bergh. De herkomste / de vernieling en
de weder opkomste der stad van Am-
sterdam / onder de afbeeldinghe ghe-
druckt / dit zyn Schilder-boeck / d'uyt-
legginghe Metamorphosis Ovidij, en
druytbeeldingh der figuren / ende een
spel van Sinne vā Dina, by de Vlaci-
sche Keden-rijckers ghesprek / en noch
veel dat onghedruckt is. Hy heeft tot
Haerlem gewoont vanden Jaere 1583.
tot den Jaere 1603. dat zijn twintich
Jaeren / en vertrock van daer op het
hups te Seven-bergh / tusschen Haer-
lem en Alckmaer / daer hy eenighe stuc-
ken schilderde / en 't meerendeel van syn
Schilder-boeck geschreven heeft. Daer
nooden hy eenighe zynen voornaemste
bynden / oock eenighe beminners / en
lieffhebbers / die hy ter eeren een Spel
ghemaect hadde / dat hy dooz zyn lee-
relinghen / op het binnen Casteel / haer
lieden ten luste liet speelen / den ingangh
en vooz de poozte was behanghen met
groene krupden / en kraffen daer in ge-
blochten / daer was oock aerdich inghe-
slingert / palletten / pinceelen / mael-stoc-
ken / en andere Schilder-werck-tuych /
op de maniere van Fellone, en andere
Italiaensche outheden / vercierdt met
bier-werck / en schut-ghewaert / heel
bzeemt te sien vooz de gheene die noyt
druytrns lants zyn gheweest. Dit ghe-
eyndicht zynde / is hy in Junio Anno
1604. t'Amsterdam metter woon ghe-
komen in een hups by Nonckel-baens

Toozens teghen ober de Wael / daer de
schepen verwinteren. Van dat in een
ander by de wpenburgs bugghje. Anno
1606. in Mey is hy gaen woonen op
de Utrechise Steygher / in een bande
Stads-gasthupsen. No. 24. Ende nu
zyn schryven volepndt zynde / teyken-
de / en schilderde hy naerstich. Hy heeft
versheyden discipulen ghehad / waer
van dat eenighe goede Meesters ghe-
wozden zijn / namelijk dese / Iaques de
Molchero, Jacob Martensz, Cornelis En-
ghelsen, Frans Hals, conterfeyter van
Haerlem / Evert Krynfsz. uyt den Haghe /
Hendrick Gerritsz. Oost-Indien / en
Francois Venant, en veel ander hier te
langh om te verhaelen / als oock zijn
outste Soon Karel van Mander, gheboor-
ren te Haerlem / woonende tot Delft /
die in rijckdom vā bindingen / en stout-
heyt van Schilderen / en tekenen / d'ap-
per te achten en te yzisen zijn. Onder-
tusschen en middelertijt wert Karel van
eē seker sieckte seer gequelt / die hy selfs
met zyn vernuft waende te verbyppen /
dan siende buyten zyn hoop de selve hoe
langhet hoe meer te ergheren / soecht
hy heul aende Medecijn / die sich selfs
meer vertroude als in zijn macht was /
gaf de siecke man soo veel pillen in / dat
hy dagelijc dooz den stercken afgangh
allenkliken verclapte / en sich ter doode
began te voeghen / teghens het gheboe-
len van zijn Doctoor / die milder van
troost / als van heylsame gheneefinghe
hem een vruchteloose moet en herte in-
ne sprack : Maer alsoo de voorszic-
heyt het anders met hem hadde versie /
soo en baten hem des gheneef-meesters
dranken niet / want het is kunst te le-
ven als de doot komt. Zijn Broeders
treurden weemoedelijc ober zijn swac-
ken staet / en dat wel ten rechten. En
obermits hy dooz de noot / en vol ypne
zynde hem somwplen vertrock / en dat
zyn handen en voeten hout begonnen te
werden / en dat hy zyn pols optrecken-
de / zyn ghesicht vast verliesende / zijn
neus hout en wilt wordende / in die ge-
stalt zynde sprack Adam hem aen / seg-
ghende : broeder myn dunckt dat ghy so
qualpck leght. Daer op hy antwoorde :
Hoe qualijcker hoe beter, 't en is gheen-

Het leven van KAREL van MANDER.

menschen wys te maken wat des doods
 nooden zyn. De nacht soo met grooter
 bangschept oberzengende / font 's mo-
 gens weder om de Doctoꝝ / die wel ver-
 wondert was / dat hy den man in sul-
 ken kranckhept sach / noch seggende: de
 man en heeft geen noot van sterben / de
 sieckte is u onbekendt / hy salder noch
 wel dooz komen. Dan 't waeren wooz-
 den van een mensch gesproken / wiens
 wijshept loutere dwaeshept is in't radē
 bande dingē die bobē ons en booz ons
 gefloten zyn. Hy ordineerde hem noch
 een drancck daer hy wepnich af ghemut-
 ticht had / of hy wiert soo kout dat men
 hem met geen warme doercken con ver-
 warmen / 't gesicht verging / de spzaeck
 hielt op / zyn vertrouwen hem met de be-
 ste woorden die sy bedencken conde /
 seggende: hem te vertrouwē op de ver-
 diensten Jesu Christi / het supber Lam
 Gods dat de sonden der werelt is wech
 nemende. Jaques Ralet zyn seer goede
 vriend / septe hem in zyn verschepden:
 In manus tuas Domine commendo, &c.
 Hy lach een wepnich tpts met seer lut-
 tel verroerens / doch seer swaerlijc such-
 tende / stille in't bedde / als men hem die-
 wils ghesont zynde / hadde hoozen seg-
 gen: Als de doot komt daer en is geen an-
 deren raet, dan stille legghen en sterven,
 't welck hy dede met lange sware such-
 ten / en des aeffens verhalende / mits de
 roechel inde kele was / d' oogē stijf staen-
 de / 't booz-hoofst en de neus doot-ver-
 wich / d' omstaenders op hunne knien /
 biddende hem God genadich te wesen /
 gaf ten 12. uren des middachs den
 11ten zynen gheest / in zyn sieckte hem
 nergens mede bekommerende / vā wijs-
 en kinderē niet eens vermanende / noch
 niemant haer bevelende / latende de
 weduwe met seben levende kinderē / en
 d'z doot. Des woonsdaeghs is het
 doode lichaē met een krans om 't hoofst
 inde kist gelept / en van acht personen
 op de schouderen gedragghen / en is in
 een groote stacp en sleep / van meer als
 drie hondert man verselschapt / inde ou-
 de kerck gebzacht / en onder eenē grau-
 wen sarck-steen / aende slincker syde van
 den Choor ontrent een pas bande mupz
 aen't hupd-oostepnde / dicht by een kleyn

yplaertje inde muur ghewoacht / oost-
 waert van het deurtjen inde selve muur
 staende zuptwaerts begraven. 't ghe-
 selschap aen't lynchups gekeert en ghe-
 schepden / latende de bezoeft de weduwe
 en de kinderen sonder broot-winner / in-
 de genade des Heeren. In't sterf-hups
 is seer wepnich van zyn teekeninge of
 schilderje gebonden / obermits dat hy
 zyn wercken stracp moede was / van
 lange te sien / oock was hem veel anbe-
 steet / iae al ober tien iaren gheleden / die
 niet geepndicht waeren. Zyn alderleste
 stuck schilderje heeft ghehadt eenen St.
 Louys Peris, wonende tot Lepden / en
 't was genomen upt Numeri 25. daer de
 kinderen van Israel / hun besondichde
 in't hoereren met de dochteren der Mo-
 abyten / welcken het volck noode tot of-
 fer haerder afgoden / en het volck at en
 dronck / en baden haere Goden aen / en
 Israel hing hem aenden Baal Peor. En
 hy hadde daer in ghemaectt eenighe
 mannekens te Daerde / die de lichte
 houwē vast aenbochten / hy had daer
 een water inghevoeght / daer naeckte
 beelden in baden en boeleerden. In't
 verschieten een lantschap / daer dansten
 en baden sy den Afgodt aen. En verre
 in een hut al dat men mercken can / dooz-
 steect Phinehas de Aeralptsche man /
 en der Moabyten Wijs / al seer net / en
 frap ghehandelt. Met dit stuck heeft
 den Mr. pet besonders booz gehad / om
 redenen die een Pr. Pucmans Juwelier /
 bekennt is / ghemerckt / hy septe dat hy't
 selve hadde doen maken. Het geen dat
 ter meer gebonden wiert / waren eenige
 stucken / so gheteckent als begonnen / on-
 der andere een bloempot van alderhande
 wilde bloemen / na der natuppen aert
 en ghewas ghedaen. Deeke van des o-
 berledens beminde / en konst-liebende /
 hebben hem verschepde klacht en graf-
 schyften ter eeren / en ter ghedachtenisse
 gemaectt / daer ick den Leser toe sende /
 Hem vermanende zyn huys te bereyden,
 Want wy eens van hier moetē scheyden,
 Hoe spae het is, de doot volcht snel,
 Den eenen heden d'ander morggen,
 Yeder behoort dit te besorghen.
 Leest, leeft, doet goet, ende haert wel.

TOEGIFT.

Reurt nu ghy *Rymers* treurt, treurt aerdighe *Poëten*,
Treurt brave *Schilders* eel, want fiet de felle doot,
Heeft met haer yfre handt ghetrocken in haer schoot,
- Die *Karel* die een *Man-der* Mannen wel mocht heeten.

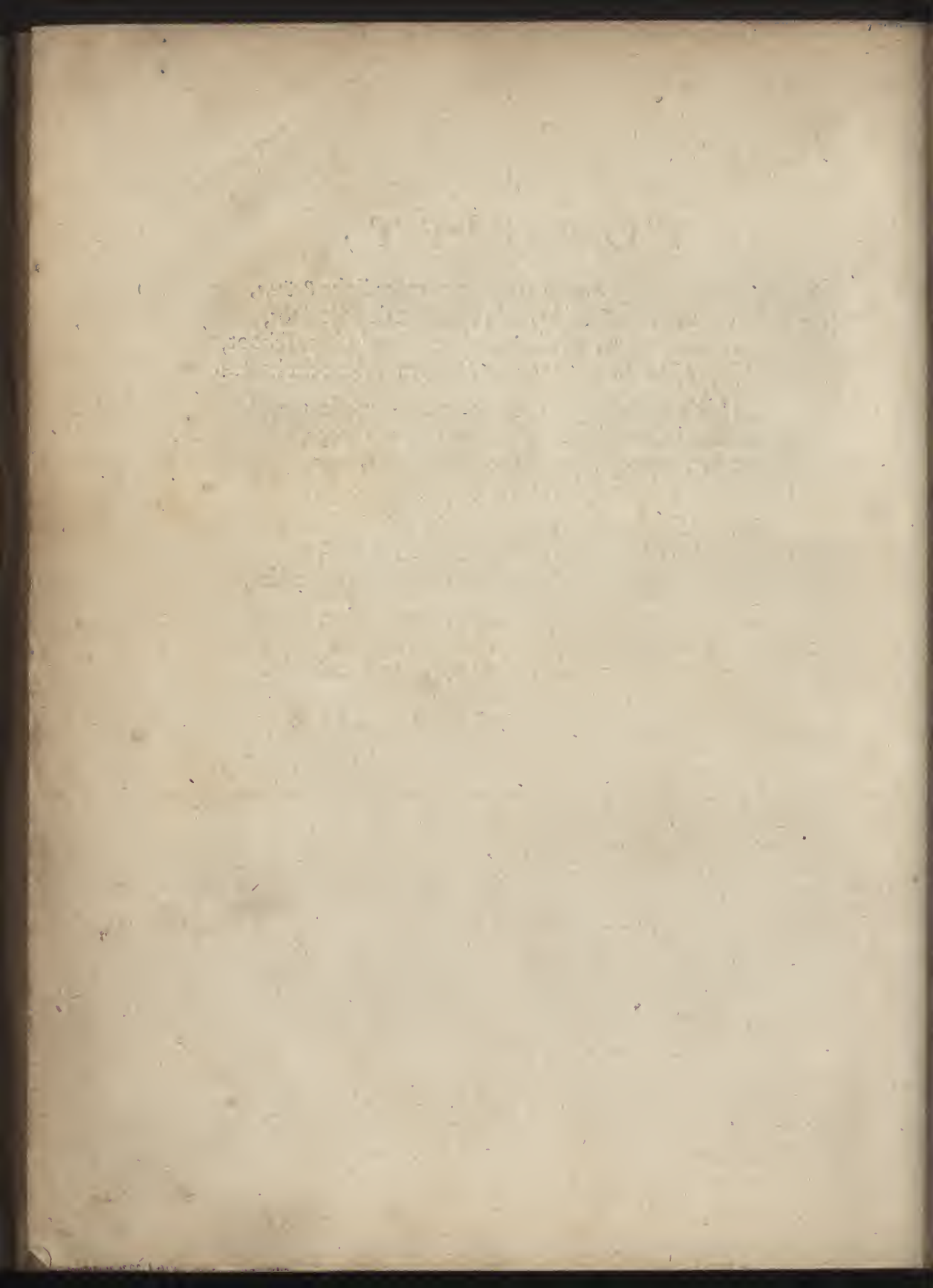
Sijn Lichaem is vergaen, zijn beenderen verfmeten,
Dan doch zijn hooghe siel die eet nu Hemels broot,
En laet hier nae een Naem so eeuwich, en so groot,
Datmen daer duysent Jaer sal af te spreken weten.

Ghelucksalighe siel van onsterflijcke lof,
Ghelijck den *Phœnix* sich verbrandt tot as en stof,
En met zijn eyghen dootd hem weer verweckt een ander,

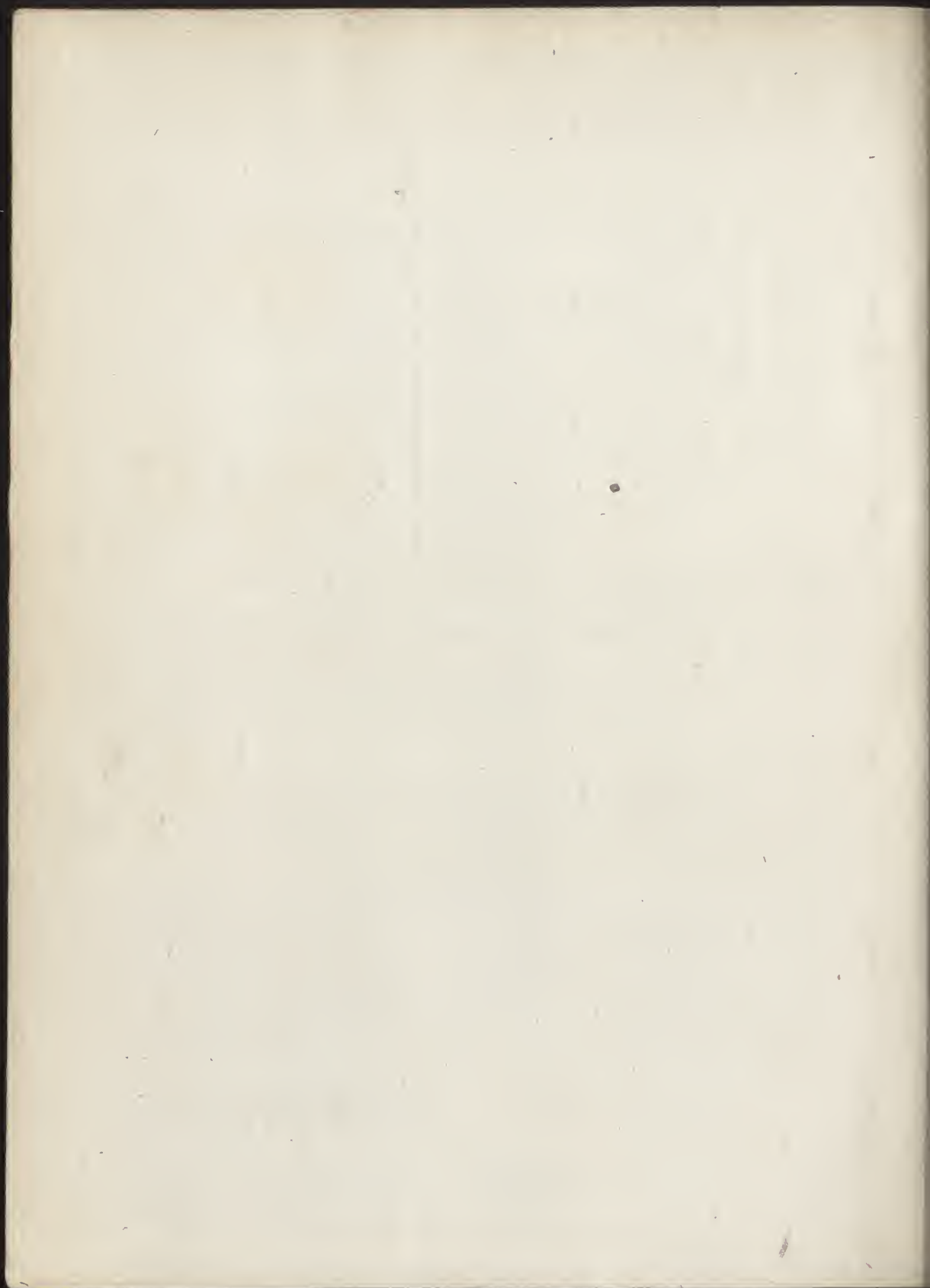
Soo ist met u gheslacht, soo ist oock met u faet,
Waer uyt soo waerdelijck, en prysselijck op staet
Geen minder, maer soo groot een *Karel vander Mander*.

G. A. B R E D E R O.

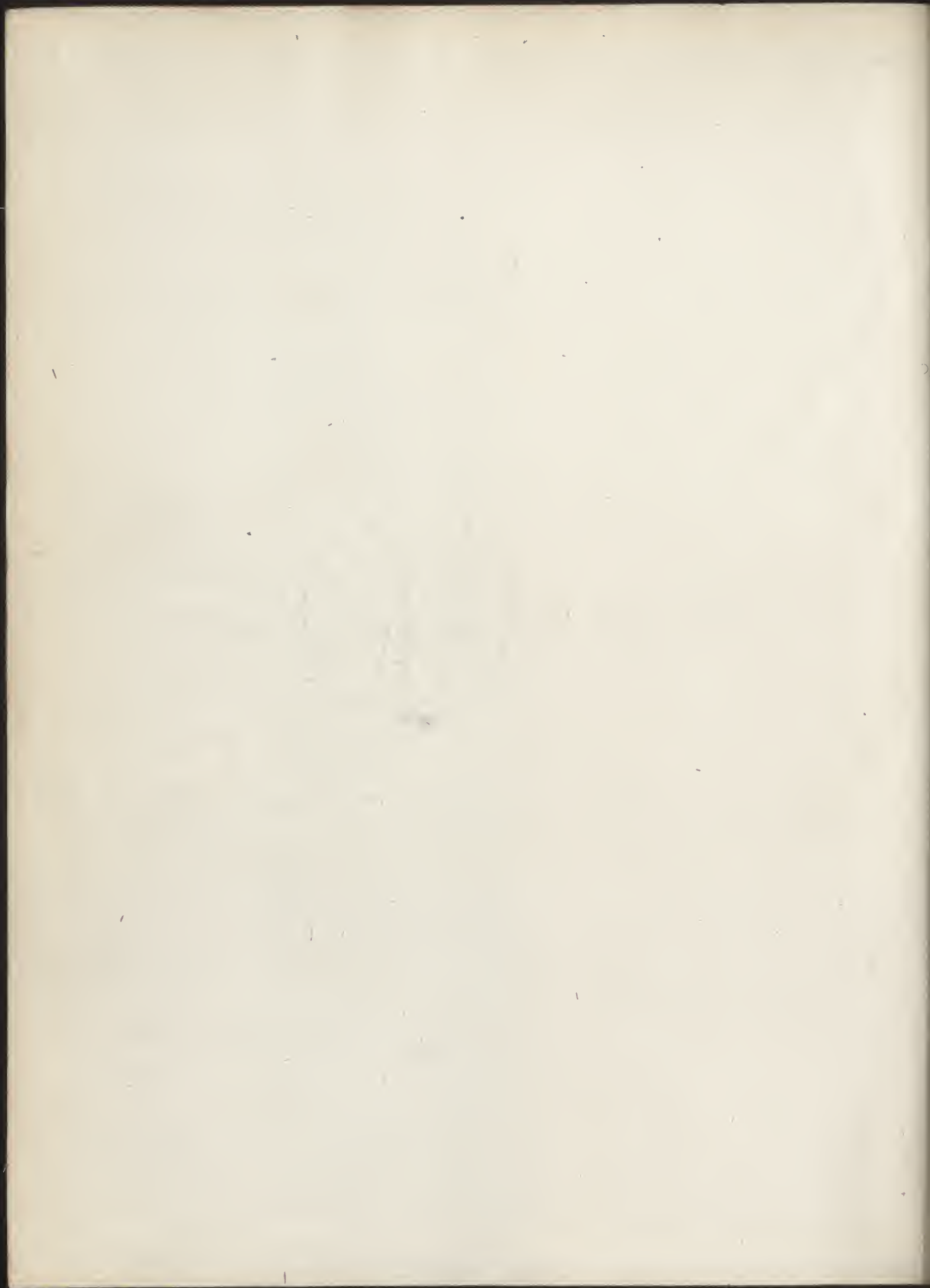
't Kan verkeeren.

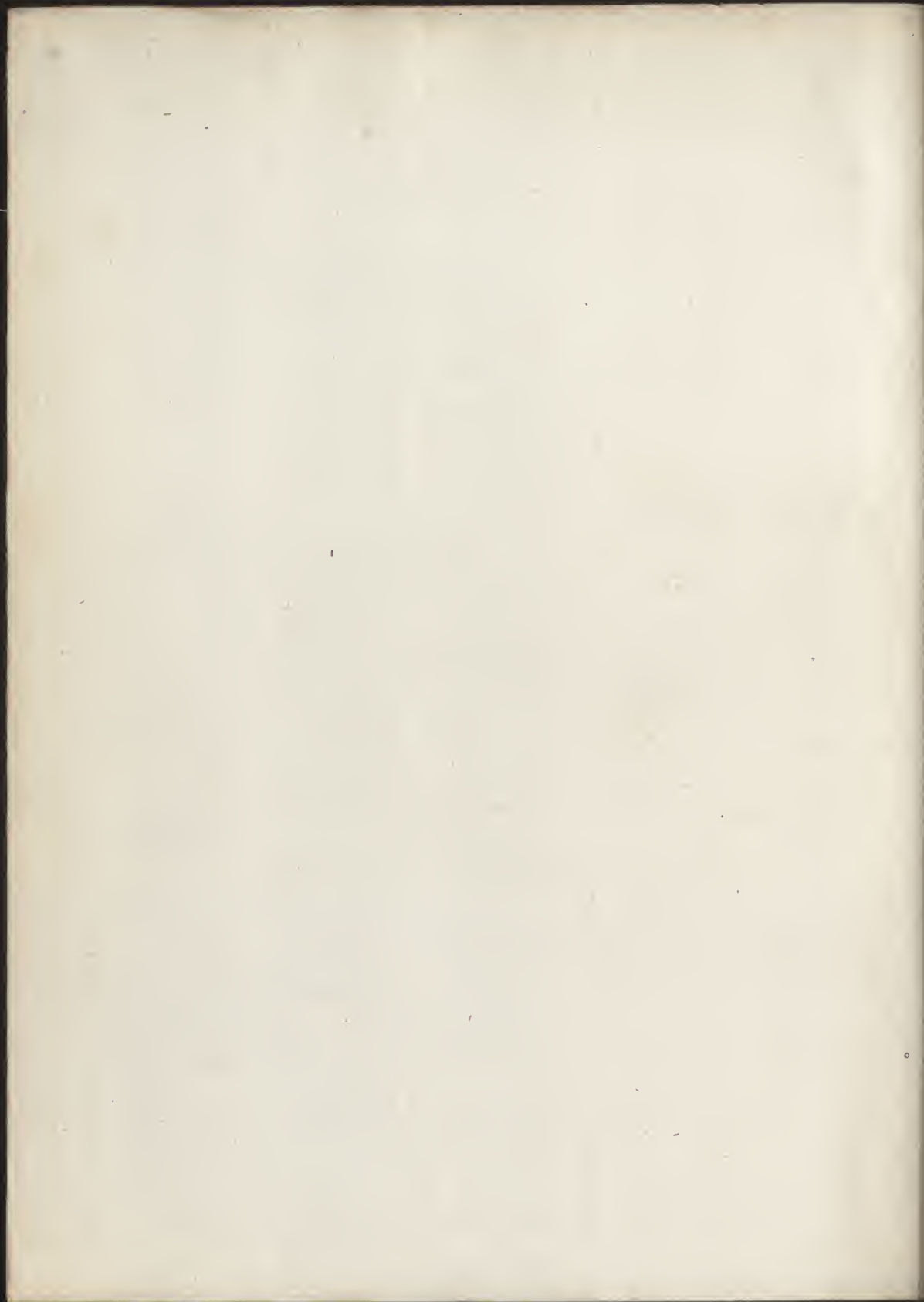

SPECIAL 86-B
ND 22050
27
M27
1618

GETTY CENTER LIBRARY

H.Miedema
Willy Sluiterstraat 15"
Amsterdam - Overt. Veld

Amsterdam, 1 juni 1977

Prof.Dr.J.G.van Gelder
Wilhelminapark 62
Utrecht

Zeer geachte Professor Van Gelder,

dank voor uw brief van 15 april. Ik heb hem even laten liggen tot ik Prosper Arents artikel in Noordgouw had gezien. Het bedoelde exemplaar heb ik indertijd in Brussel gezien. Er is me toen door de mensen van de KB daar verzekerd dat de aantekeningen niet van Rubens' hand waren. Ik heb toen wel gezien dat er in ieder geval twee handen waren. Wees er dus even voorzichtig mee.

Mochten er meer gegevens of aanwijzingen komen dan houd ik me graag aanbevolen.

Met vriendelijke groeten,

Miedema